A BUK TABU A MAULANA KUNUBU ma A KALAMANA KUNUBU

The Holy Bible in the Kuanua language of Papua New Guinea

Contents

FRT 1
A Vunapaina 2
A Niirop 54
A Tarai Levi 98
A Niluluk 128
A Vartuluai Mulai 171
Iosua 209
Vark 235
Rut 261
1 Samuel 265
2 Samuel 298
1 King 326
2 King 359
1 Tutumu Vakai 391
2 Tutumu Vakai 421
Esra 459
Nekemia 470
Esta 486
Iob 495
A Umana Kakailai 527
Tinata Valavalar 614
A Tena Varvai 644
A Kakailai I Lia 652
Iesaia 658
Ieremia 709
Niligur 766
Esekiel 772
Daniel 822
Osea 839
Ioel 847
Amos 850
Obadia 856
Iona 857
Mika 859
Nakum 864
Kabakuk 866
Sepania 869
Kagai 872
Sekaria 874
Malaki 883

Mataio 886
Marko 920
Luka 941
Ioanes 976
Apostolo 1001
Rom 1034
1 Korinto 1050
2 Korinto 1065
Galatia 1075
Epeso 1080
Pilipoi 1085
Kolose 1089
1 Tesalonika 1093
2 Tesalonika 1096
1 Timoteo 1098
2 Timoteo 1102
Tito 1105
Pilemon 1107
Ebraio 1108
Iakobo 1119
1 Petero 1123
2 Petero 1127
1 Ioanes 1130
2 Ioanes 1134
3 Ioanes 1135
Iudas 1136
Vavaarikai 1138

A BUK TABU A MAULANA KUNUBU ma A KALAMANA KUNUBU
The Holy Bible in the Kuanua language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

Copyright © 1882-1983 Bible Society of Papua New Guinea

1882 Mark 1883 +Matthew 1885 +Gospels (with revised Mt. Mk) BFBS NSW Aux, Sydney 1891 +New Testament 1901 +New Testament (revised) BFBS, London Translated by James Chalmers and W.G. Lawes (LMS)
1935 +New Testament [Repr +1942-1951] BFBS, London Translated by R. Lister Turner and J.B. Clark (LMS)
1959 +New Testament 1962 +Genesis 1964 +Psalms BFBS, London and Sydney 1971 1 Peter J. Palmer, Auckland 1973 +Bible (Repr 1974-+1991 BS in Papua New Guinea, [Port Moresby-Lae] Revised and translated by Percy Chatterton (LMS), assisted by Taunao Agaru, Reatau Mea, Morea Igo, Egi Raka, Puka Oala, Mavara Hekure, and Dago Morea

Language: Kuanua or Tinata Tuna or Tolai (Kauana)

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.
2015-01-26

ISBN 978-1-5313-0356-3

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016
bbc5a26d-4db3-53f1-9593-2319b90317db

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *"filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea."* (Habakkuk 2:14)

A Buk Tabu A Maulana Kunubu ma A Kalamana Kunubu

The Holy Bible in the Kuanua language of Papua New Guinea

Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

A Buk Tabu A Maulana Kunubu ma A Kalamana Kunubu

The Holy Bible in the Kuanua language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

Translation by The Bible Society of Papua New Guinea

© 1882, 1983 The Bible Society of Papua New Guinea

Print publication, 1983 by The Bible Society of Papua New Guinea

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- Attribution. You must attribute the work to *The Bible Society of Papua New Guinea* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.
- No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.
- In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem yu ken givim kopi long narepela manmeri. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. Yu mas givim nating. Na tu, yu no ken senisim Tok.
Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.
Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken askim mipela.
Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*
Sapos yu gat askim long dispela, plis askim mipela.

Table of Contents

A VUNAPAINA

A vavaki na rakarakan a gunagunan ma ra tarai

1 Ta ra vunapaina God i ga vaki ra bala na
bakut ma ra rakarakan a gunagunan. 2 Ma
ra rakarakan a gunagunan i ga purpuruan,
ma i kapakapana ka, ma ra lamanana i ga
bobotoi; ma ra Tulungea i God i ga bebe ta
ra ul a polo.
3 Ma God i ga biti: A kapa na vana rikai!
Ma ra kapa i ga vana rikai. 4 Ma God i ga gire
ra kapa i boina; ma God i ga tibe varbaiane
vue ra kapa kan ra bobotoi. 5 Ma God i ga
vatang ra kapa ba a Bung na Keake, ma
ra bobotoi ba a Bung na Marum. Ma i ga
ravian ma i ga malana, a luaina bung.
6 Ma God i ga biti: A ngala na maup na
vana rikai livuan ta ra lavur polo, ma na tibe
varbaiane ra lavur polo! 7 Ma God i ga vaki
ra maup ma i ga tibe varbaiane vue ra tava
ta ra vavai na maup kan ra tava ta ra ul a
maup; ma i ga damana ka. 8 Ma God i ga
vatang ra ul a maup ba a Bala na Bakut. Ma i
ga ravian ma i ga malana, a vauruana bung.
9 Ma God i ga biti: A lavur polo ta ra vavai
na bala na bakut diat a vana guvai tai ta
kopono kiki upi ra pia i ge na vana rikai; ma
i ga damana ka. 10 Ma God i ga vatang ra pia
i ge ba a Gunan, ma ra kiki guvai na lavur
polo ba a Ta; ma God i ga gire ba i boina.
11 Ma God i ga biti: A vura na gol rikai ta ra
pia, ma ra davai ba na vuai ra patina, ma ra
davai ba na vuai ra vuaina, tikatikai da kana
mangamangana iat; ma diat a tavua tana ta
ra gunagunan! Ma i ga damana ka. 12 Ma
ra vura i ga gol rikai ta ra pia, ma ra davai
ba i vuai ra patina da kana mangamangana
iat, ma ra umana davai ba diat a vuai ra
vuai diat, nina ba diat a tavua tana mulai
da kadia mangamangana; ma God i ga gire
ba i boina. 13 Ma i ga ravian ma i ga malana,
a vautulana bung.
14 Ma God i ga biti: A umana kapa diat a
vana rikai ta ra maup arama liu, upi diat
a tibe varbaiane vue ra bung na keake ma
ra bung na marum; boina ba diat a umana
vakilang ure ra umana e, ma ra umana
bung, ma ra umana kilala; 15 ma ra umana
kapa diat a ki arama liu upi diat a vakapa ra
rakarakan a gunagunan; ma i ga damana ka.
16 Ma God i ga vaki a ura ngala na kapa, nina
i ngala ta dir i kure ra bung na keake, ma ra
ikilik i kure ra bung na marum; ma ra lavur
tagul bula. 17 Ma God i ga vaki diat arama liu
upi diat a vakapa ra gunagunan, 18 ma upi
diat a kure ra bung na keake ma ra bung na
marum, ma upi diat a tibe varbaiane vue ra
kapa ma ra bobotoi. Ma God i ga gire ba i
boina ka. 19 Ma i ga ravian ma i ga malana, a
vaivatina bung.
20 Ma God i ga biti: A lavur polo diat a kor
ma ra lavur mangana i laun, ma ra umana
beo diat a purpururung arama liu ra maup!
21 Ma God i ga pait ra lavur konakonom ma
ra lavur mangana i laun ma i peal ta ra
polo, tikatikai da kana mangamangana iat,
ma ra lavur beo i purpururung da kana
mangamangana iat; ma God i ga gire ba
i boina. 22 Ma God i ga tata vadoane diat
ma i ga biti: Avat a kakava mulamulai ma
avat a vapealane avat, ma avat a kor ta ra
polo na ta, ma ra umana beo diat a peal
ta ra gunagunan. 23 Ma i ga ravian ma i ga
malana, a vailimana bung.
24 Ma God i ga biti: A lavur mangana i
laun na vana rikai ta ra pia, tikatikai da kana
mangamangana iat, a umana vavaguai ma
ra umana mangana dia kakao ma ra umana
leing ta ra pui da kadia mangamangana! Ma
i ga damana. 25 Ma God i ga pait ra leing ta ra
pui da kana mangamangana ma ra umana
vavaguai da kadia mangamangana ma ra
lavur mangana dia kakao ra pia da kadia
mangamangana; ma God i ga gire ba i boina.
26 Ma God i ga biti: Dat a pait ra tarai
varogop ma dat ma ta ra malalar i dat; ma
diat a kure ra en ara na ta ma ra umana
beo dia purpururung arama liu ta ra maup,
Ta ra umana vavaguai, ma ra rakarakan
a gunagunan par, damana bula ra lavur
mangana i kakao ra pia. 27 Ma God i ga.pait
ra tarai ta ra malalarina; ta ra malalar i God
i ga pait ia; i ga vaki dir a tutana ma ra
vavina. 28 Ma God i ga tata vadoane dir ma i
ga biti ta dir: Amur a vakubur ra tarai, ma
amur a vapealane amur, ma avat a kor ta
ra rakarakan a gunagunan, ma avat a uvia
pa ia, pi avat a kure ra en na ta ma ra lavur
beo liuliu, ma ra lavur mangana i laun ma
i kakao ra pia. 29 Ma God i ga biti: Gire,
iau tar tul tar ta mumur a lavur mangana
davai dia vuai ra pat i diat ta ra rakarakan a
gunagunan, ma ra lavur davai par dia vuai

ra vuai diat, nina diat a tavua mulai tana;
amumur magit na nian; [30] ma iau tar tul
tar ra lavur davai i lubalubang ta ra lavur
mangana vavaguai ma ra lavur beo liuliu,
ma ra lavur mangana i kakao ra pia ma i
laun, upi adia nian. Ma i ga damana. [31] Ma
God i ga gire ra lavur magit par i ga pait ia,
ma gire, i vakak tuna. Ma i ga ravian ma i
ga malana, a valaptikaina bung.

2

[1] Damana i ga pait vapar ra bala na bakut
ma ra rakarakan a gunagunan ma ra pepeal
magit tana. [2] Ma ta ra valavuruana bung
God i ga tar pait ot pa kana papalum, nina
i ga ongor tana, ma i ga ngo ta ra valavuru-
ana bung kan ra lavur papalum i ga tar pait
ia. [3] Ma God i ga vadoane ra valavuruana
bung ma i ga vagomgom ia, tago i ga ngo
kan ra lavur papalum tana, nina i ga vaki
ia, ma i ga tar pait ia.
[4] Go ia ra vunapai ra bala na bakut ma ra
vunapai ra rakarakan a gunagunan ta nam
ra e ba di ga vaki dir ma ba ra Luluai God
i ga pait ra rakarakan a gunagunan ma ra
bala na bakut. [5] Ma pa ta davai na pui i ga
gol boko ta ra rakarakan a gunagunan ma
pa ta lubang na magit kai ra gunan i ga tar
tavua, tago a Luluai God pa i ga tul tar boko
ra bata ta ra gunagunan, ma pa ta tutana
boko upi na palum ra pia; [6] ia kaka a vual i
ga tubang rikai ta ia gunan ma i ga vabilim
ra mata i ra rakarakan a gunagunan. [7] Ma ra
Luluai God i ga pait ra tutana ma ra tobon
na pia, ma i ga vu tar ra ubar na nilaun ta ra
bilauna; ma ra tutana i ga laun tana.

A uma Eden

[8] Ma ra Luluai God i ga pait tika na uma
na davai ta ra papar a taur, ma i ga vaki
ra tutana tana, nina. i ga mal ia. [9] Ma ra
Luluai God i ga vatavua ra lavur davai, ba
di manane diat, ma dia topa ra nian; ma
ra davai na nilaun bula, i ga tur livuan ta
ra, uma, ma ra davai ba da nunure tana ra
boina ma ra kaina. [10] Ma tika na tava alir i
ga vana rikai maro Eden, upi na vabilim ra
uma; ma abara i vana varbaiai upi na ivat
na tava alir. [11] A luaina, a iangina Pison,
ma i ga alir kikil ra gunan Kavila, nina ba
di ga gire ra goled tana; [12] ma ra goled kai
nam ra gunan i ga boina; a bulit na davai,
a iangina bedolak, i tur bula tana, ma ra bo
na vat, a iangina onik. [13] A vauruana tava
alir di vatang ia ba Gion, nina ba i vana
kikil ra gunan Kus parika. [14] Ma ra iang i
ra vautuluna tava alir ba Kidekel, nina i alir
upi ra matana taur ta ra gunan Asiria. Ma
ra vaivatina tava alir ia ra Oiparat. [15] Ma
ra Luluai God i ga agure ra tutana ma i ga
vaki ia ta ra uma Eden upi na papalum tana
ma upi na balaure. [16] Ma ra Luluai God i ga
vartuluai pire ra tutana, ma i ga biti: Una
ian ta ra lavur davai dia tur ta ra uma; [17] ma
koko una ian ta ra davai di nunure tana ra
boina ma ra kaina, tago nam ra bung u ian
tana, a dovotina una virua.
[18] Ma ra Luluai God i ga biti: Pa i boina
ba ra tutana na ki varkolono; ina vaki kapi
kana ta tika na tena maramaravut. [19] Ma ra
Luluai God i ga pait ra lavur vavaguai, ma
ra lavur leing kai ra pui, ma ra lavur beo
dia vana liu; i ga pait diat ma ra pia, ma i
ga agure diat tadav ra tutana, upi na gire ba
na vatang diat ma ra ava; ma ra lavur magit
i laun na kap nam ra iangina ba ra tutana
na vaiang tar ia. [20] Ma ra tutana i ga vaiang
tar ra iang i ra lavur vavaguai ma ra lavur
beo dia vana liu, ma ra lavur leing par kai
ra pui; ma pa ta tena maramaravut boko kai
ra tutana. [21] Ma ra Luluai God i ga tulue ra
mamat na nidiop tadav ra tutana; ma ba i
tarurungai, i ga tak vue tika na ur na pal
a virvirina tana, ma i ga vabonot ra mata
ma ra viono. [22] Ma ra Luluai God i ga mal pa
tika na vavina ma ra ur na pal a virvirina,
ma i ga agure pirana. [23] Ma ra tutana i ga
biti: A uruna tai ra urugu ma a viono tai ra
viogu. Da vatang ia ba Vavina, tago di ga
pait vaarike tai ra Tutana. [24] Kari a tutana
na vana kan tamana ma nana ma na ki pire
kana vavina, upi dir tikai ka. [25] Ma dir par pa
dir ga mal boko, a tutana ma kana vavina,
ma pa dir ga vavirvir.

3

A bunura kai ra tarai

[1] Ma ta ra lavur leing par ba ra Luluai God
i ga pait diat, a vui i lia ma ra kabinana ure
ra vavagu. Ma i ga biti tai ra vavina dari: A
dovotina vang, God i ga tigal amur, ba koko
amur a ian ta ra lavur davadavai ta ra uma?
[2] Ma ra vavina i ga biti tai ra vui: Amir a
ian ta ra vuai ra lavur davai ta ra uma; [3] ia
kaka ure ra vuai ra davai livuan ta ra uma
God i ga biti dari: Koko amur a ian tana ma
koko amur a bili ia, kan amur a mat. [4] Ma
ra vui i ga biti tai ra vavina: Vakir amur a

mat, pata tuna; [5] ma God i nunure ba ta nam
ra bung amur a ian tana, na tapala ra mata
i mumur, ma amur a vardada ma God ma
amur a matoto ta ra magit i boina ma ta ra
magit i kaina. [6] Ma ba ra vavina i ga gire ba
ra davai i topa ra nian, ma ba a magit na
varmananai ta ra matana, ma ba ra davai i
boina, tago i varvamatoto, i ga takan pa ta
vuaina tana ma i ga en ia, ma i ga tabar bula
kana tutana me, ma i ga ian. [7] Io, a mata i dir
i ga tapala muka, ma dir ga nunure ba pa dir
mal; ma dir ga ingit guve ra umana mapina
lovo, ma dir ga mal me.

[8] Ma dir ga valongore ra nilai ra Luluai
God, ba i vanavana ta ra uma ta ra vuvu
ravian; ma ra tutana ma kana taulai dir ga
parau kan ra mata i ra Luluai God, ta ra
davadavai na uma. [9] Ma ra Luluai God i ga
oro pa ra tutana ma i ga biti tana: U ki ave?
[10] Ma i ga biti: Iau tar valongore ra nilaim ta
ra uma, ma iau ga burut, tago pa kaugu ta
mal; ma iau ga parau. [11] Ma i ga biti: To ia i
tar ve u ba pa kaum ta mal? Dave, u tar ian
vang ta ra davai, nina iau ga tigal u tana pi
koko una ian tana? [12] Ma ra tutana i ga biti:
Nam ra vavina. u ga vaki ia piragu, ia nam i
ga tabar iau ma ra vuai ra davai, ma iau ga
ian. [13] Ma ra Luluai God i ga biti tai ra vavina:
Ava go u tar pait ia? Ma ra vavina i ga biti:
A vui i ga vagu pa iau ma iau ga ian.

[14] Ma ra Luluai God i ga biti tai ra vui dari:
Una manga kakaina ta ra lavur vavaguai,
ma ra lavur leing ara ra pui, tago u tar pait
nam ra magit; una kakao ta ra balam uka,
ma una en ra tobon ta kaum nilaun par;
[15] ma ina vatur ra kini na ebar pire mumur
ma ra vavina, upi amur a ki na ebar vargil,
ma damana bula ra umana bul mur tam ma
ra umana bul mur tai ra vavina; na nuk upi
na rua vadala ra ulum ma una nuk upi una
karat vadala ra inabut na kauna.

[16] Ma i ga biti tai ra vavina: Ina vangala
ra lavur kinadik piram, ba una kakava; una
kava vaarike ra umana bul ma na tup u ra
kinadik tana; kaum mamainga na tur pire
kaum tutana, ma na kure u.

[17] Ma i ga biti tai Adam: Tago u tar torom
ta ra nilai kaum vavina, ma u tar ian ta ra
vuai na davai nina iau ga tigal u tana dari,
Koko una ian tana, a pia na kakaina ure u;
na monong u ra papalum, upi una ian tana
ta kaum nilaun par. [18] A kait ma ra kara na
tavua tana upi kaum; ma una ian ta ra magit
i tavua ta ra uma. [19] Una en ra am magit ta
ra mangamangon i ra matam tuk ta nam ra
bung, ba una lilikun mulai tadav ra pia, tago
di ga pait u mame; tago u a tobon ika, ma
una lilikun mulai tadav ra tobon.

[20] Ma ra tutana i ga vatang kana vavina ba
Eva, tago a na i diat par dia lalaun. [21] Ma ra
Luluai God i ga pait ra mal ure dir ma ra pal
a vavaguai, ma i ga vamal dir me.

[22] Ma ra Luluai God i ga biti: Gire, ra
tutana i papait na varogop ma tikai ta dat,
tago i nunure ra magit i boina ma ra magit i
kaina; ma go upi koko na tulue ra limana ma
na tatak pa bula ta ra davai na nilaun, ma na
ian, ma na laun vatikai, [23] ra Luluai God i ga
tul vaire vue kan ra uma Eden upi na palum
ra pia, nina di ga pait ia me. [24] Damana i ga
korot vairop vue ra tutana; ma i ga vaki ra
umana angelo ta ra uma Eden, ta ra papar
a taur tana, ma dia ga vatur ra pakat na
vinarubu i birao ma i tavurvuru, upi diat a
balaure ra nga tadav ra davai na nilaun.

4

Kain dir ma Abel

[1] Ma ra tutana i ga la pire Eva kana taulai;
ma i ga lalau pa ra bul, ma i ga kava Kain.
Ma i ga biti: A Luluai i ga maravut iau, ma
iau tar vatur vake tika na tutana! [2] Ma i ga
kava mule turana Abel. Ma Abel i ga tena
balabalaure sip, ma Kain i ga tena vinauma.
[3] Ma ba i ga par vanavana. ta umana kilala,
Kain i ga kap tabar ra Luluai ma ra lavur
vuai na davai ra pia. [4] Ma Abel bula i ga
kap tabar ia ma ra nat na kakava kalama ta
kana kikil na sip ma ra bira bula tana. Ma
ra Luluai i ga mainge Abel ma kana tinabar,
[5] ma pa. i ga mainge Kain ma kana tinabar.
Ma Kain i ga kankan tuna ma i ga mata
bibian. [6] Ma ra Luluai i ga biti tai Kain: Ta
ra ava u kankan ma ta ra ava u mata bibian?
[7] Pa i damana vang, ba ona u pait ra boina, ra
matam na kapa; ma ona pa u pait ra boina,
a varpiam i kiki ivai ta ra matakilalat, ma
kana mamainga i tur tadav u; ma i boina ba
una kure ke.

[8] Ma Kain i ga ve turana Abel: Dor a vana
ra pupui. Ma tika na bung ba dir ki ra pupui
Kain i ga tut ure turana Abel, ma i ga ubu
doka. [9] Ma ra Luluai i ga biti tai Kain: Akave
Abel, a turam? Ma i ga biti: Pa iau nunure;
dave bar, iau a tena varbalaurai ure turagu?
[10] Ma i ga biti: Ava u ga pait ia? A nilai ra
gapu i turam i kukula upi iau mara ra pia.

11 Ma go ina kure vabilak vue u kan ra pia,
nina i ga panganga upi na mome ra gapu i
turam ta ra limam; 12 ona u palum ra pia, pa
na vuai tar ra vuaina tam mulai. Una puiap
ma una tenten vurvurbit ta ra gunagunan.
13 Ma Kain i ga biti tai ra Luluai: A balbali
piragu i manga ngala, ma i dekdek upi ina
puak pa ia. 14 Gire, gori u tar korot vue iau
kan ra gunan, ma ina ki ivai ta ra matam;
ma iau a puiap ma a tenten vurvurbit ta ra
gunagunan, ma ba ta tikai na gire tadav iau,
na ubu doko iau. 15 Ma ra Luluai i ga biti
tana: A dovotina, ba ta tikai na ubu doko
Kain, da obo pa ia tana ma ra lavlavurua na
pakana. Ma ra Luluai i ga tul tar ta vakilang
tai Kain, kan ta tikai na gire tadav ia, ma na
ubu doka.
16 Ma Kain i ga vana balakane ra mata i
ra Luluai, ma i ga ki ta ra gunan Nod, ta ra
papar a taur tai ra uma Eden.

A umana bul mur tai Kain

17 Ma Kain i ga la pire kana vavina; ma i ga
kap bala, ma i ga kava Enok; ma i ga pait ra
pia na pal, ma i vaiang tar ra iang i natuna
tana, ba Enok. 18 Ma Enok i ga vangala Irad;
ma Irad i ga vangala Makuiael; ma Makuiael
i ga vangala Metusael; ma Metusael i ga
vangala Lamek. 19 Ma Lamek i ga taule ra
ura vavina, tikai a iangina Ada, ma ta ra
tikai a iangina Sila. 20 Ma Ada i ga kava labal;
ia ra tama i diat dia ki ta ra umana pal na
mal, ma dia vague ra lavur vavaguai. 21 Ma
ra iang i turana ba Iubal; ia ra tama i ra
umana tena ubu pagol ma ra umana tena
vuvu tataru. 22 Ma Sila bula i ga kakava, ma
i ga kava Tubal-Kain, a tena madaka ta ra
lavur magit di pait ia ma ra palariam gobol
ma ra palariam tuna. Ma Tubal-Kain dir
taina ma Nama.
23 Ma Lamek i ga biti ta kana ura vavina
dari:
Ada ma Sila, amur a valongore ra nilaigu:
A ura vavina kai Lamek, amur a valongore
kaugu tinata:
Iau ga ubu doko tika na tutana, tago i ga kita
vakinkin iau;
Ma a barmana, tago i ga kita vadala iau;
24 Ona da valavurua ma ra varobo ure Kain,
A dovotina, da valavurua na vinun ma lavu-
rua ure Lamek.

A umana bul mur tai Set

25 Ma Adam i ga la mulai pire kana vavina,
ma i ga kava ra bul tutana, ma i ga vatang
ra iangina ba Set; tago God i tibe tar ta tika
na bul mur tagu ure Abel, nina ba Kain i ga
ubu doka. 26 Ma Set i ga vangala bula ra bul
tutana; ma i ga vatang ra iangina ba Enos;
ta nam ra e a tarai dia ga kail tavuna upi ra
iang i ra Luluai.

5

A umana bul mur tai Adam
(1 Tutu 1:1-4)

1 Go ia ra buk ure ra lavur taun tarai kai
Adam: Ta nam ra e ba God i ga vaki ra
tutana, i ga vaki ia varogop ma ra malalar
i God; 2 i ga vaki dir a tutana ma ra vavina;
ma i ga tata vadoane dir, ma i ga vatang ra
iang i dir ba Adam, ta nam ra bung ba i ga
pait dir.
3 Ma Adam i ga laun vue tika na mar ma a
utul a vinun na kilala, ma i ga vangala tika
na bul tutana varogop ma ra malalarina; ma
i ga vatang ra iangina ba Set. 4 Ma ba i ga
tar vangala Set, Adam i ga laun pa lavutul
na mar na kilala mulai, ma i ga vangala ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
5 Ma ra lavur bung Adam i ga laun vue, i ga
varogop ma lavuvat na mar na kilala ma a
utul a vinun; ma i ga mat.
6 Ma Set i ga laun vue tika na mar ma a
ilima na kilala, ma i ga vangala Enos; 7 ma ba
Set i ga tar vangala Enos, i ga laun pa lavutul
na mar ma lavurua na kilala mulai, ma i ga
vangala ra umana bul tutana ma ra umana
bul vavina. 8 Ma ra lavur bung na nilaun kai
Set i ga varogop ma lavuvat na mar ma a
vinun ma a urua na kilala; ma i ga mat.
9 Ma Enos i ga laun pa lavuvat na vinun na
kilala, ma i ga vangala Kenan; 10 ma ba i ga
tar vangala Kenan, Enos i ga laun pa mule
lavutul na mar ma a vinun ma a ilima na
kilala, ma i ga vangala ra umana bul tutana
ma ra umana bul vavina; 11 ma ra lavur
bung na nilaun kai Enos dia ga varogop ma
lavuvat na mar ma a ilima na kilala; ma i ga
mat.
12 Ma Kenan i ga laun vue lavurua na
vinun na kilala, ma i ga vangala Malalel;
13 ma ba Kenan i ga tar vangala Malalel, i ga
laun pa lavutul na mar ma a ivat na vinun
na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana
bul tutana ma ra umana bul vavina; 14 ma
ra lavur bung na nilaun kai Kenan dia ga
varogop ma lavuvat na mar ma a vinun na
kilala; ma i ga mat.

15 Ma Malalel i ga laun vue laptikai na
vinun ma a ilima na kilala, ma i ga vangala
Iared. 16 Ma ba Malalel i ga tar vangala Iared,
i ga laun pa lavutul na mar ma a utul a vinun
na kilala mulai; ma i ga vangala ra umana
bul tutana ma ra umana bul vavina. 17 Ma
ra lavur bung na nilaun kai Malalel dia ga
varogop ma lavutul na mar ma lavuvat na
vinun ma a ilima na kilala; ma i ga mat.

18 Ma Iared i ga laun vue tika na mar ma
laptikai na vinun ma a urua na kilala, ma
i ga vangala Enok; 19 ma ba Iared i ga tar
vangala Enok, i ga laun pa lavutul na mar
na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana
bul tutana ma ra umana bul vavina. 20 Ma
ra lavur bung na.nilaun kai Iared dia ga
varogop ma lavuvat na mar ma laptikai na
vinun ma a urua na kilala; ma i ga mat.

21 Ma Enok i ga laun vue laptikai na vi-
nun ma a ilima na kilala, ma i ga vangala
Metusela. 22 Ma ba Enok i ga tar vangala
Metusela, dir ga varagur ma God a utul a
mar na kilala, ma i ga vangala ra umana
bul tutana ma ra umana bul vavina. 23 Ma
ra lavur bung na nilaun kai Enok dia ga
varogop ma a utul a mar ma laptikai na
vinun ma a ilima na kilala. 24 Ma Enok dir
ga varagur ma God; ma pa di ga gire mule,
tago God i ga tak vakari pa ia.

25 Ma Metusela i ga laun vue tika na mar
ma lavutul na vinun ma lavurua na kilala,
ma i ga vangala Lamek. 26 Ma ba Metusela i
ga tar vangala Lamek, i ga laun pa lavurua
na mar ma lavutul na vinun ma a urua na
kilala, ma i ga vangala ra umana bul tutana
ma ra umana bul vavina. 27 Ma ra lavur bung
na nilaun kai Metusela dia ga varogop ma
lavuvat na mar ma laptikai na vinun ma
lavuvat na kilala; ma i ga mat.

28 Ma Lamek i ga laun vue tika na mar ma
lavutul na vinun ma a urua na kilala ma
i ga vangala tika na bul tutana; 29 ma i ga
vaiang tar ra iangina ba Noa, ma i ga biti:
Go na vamaram dat ure ra varvakai ma ra
papalum na lima i dat, nina i vuna ta ra pia,
a Luluai i ga tata vakaina. 30 Ma ba Lamek
i ga tar vangala Noa, i ga laun pa a ilima
na mar ma lavuvat na vinun ma a ilima
na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana
bul tutana ma ra umana bul vavina. 31 Ma
ra lavur bung na nilaun kai Lamek dia ga
varogop ma lavurua na mar ma lavurua na
vinun ma lavurua na kilala; ma i ga mat.

32 Ma Noa i ga laun vue a ilima na mar na
kilala. Ma Noa i ga vangala pa Sem, Kam ma
Iapet.

6

A varpiam kai ra tarai

1 Ma ba i pepeal vanavana ra tarai ta ra
rakarakan a gunagunan, ma ba dia vangala
ra umana bul vavina, 2 a umana natu i God,
a umana tutana, dia ga gire ra umana natu i
ra tarai, a umana vavina, ba ra umana potar,
ma dia ga taulai ma nina diat dia ga mainge.
3 Ma ra Luluai i ga biti: A tulungeagu pa na
vartoto vatikai ma ra tarai, tago dia rara ta
ra pal a paka i diat; kadia umana bung na
nilaun diat a varogop uka ma tika na mar
ma a ura vinun na kilala. 4 Ta nam ra tataun
a umana lolovina tutana tuna dia ga ki ta
ra gunagunan, ma namur ba ra umana natu
i God dia ga ruk tadav ra umana natu i ra
tarai, dia ga vangala ra umana bul; go diat a
umana livuana tutana, nina dia ga rangrang
papa ania iat.

5 Ma ra Luluai i ga gire ra mangamangana
bilak kai ra tarai i ngala tuna ta ra gunagu-
nan ma ra lavur nuknuk i ra bala i diat i ga
kaina vatikai. 6 Ma ra Luluai i ga nukpuku,
tago i ga tar pait ra tarai ati ra pia, ma i
ga manga tabun ra balana tana. 7 Ma ra
Luluai i ga biti: Ina nila vue ra tarai ta ra
gunagunan, nina iau ga vaki diat, a tarai ma
ra umana vavaguai, ma ra lavur mangana i
kakao ra pia ma ra lavur beo liuliu; ma iau
nukpuku tago iau ga pait diat. 8 Ma ra Luluai
i ga mari ka Noa.

Noa i ga pait ra parau

9 Go ia ra varvai ure ra taun tarai kai Noa:
Noa a takodo na tutana ma i ga ko kakit ta
kana tataun; ma Noa dir ga varagur ma God.
10 Ma Noa i ga vangala ra utul a bul tutana:
Sem, Kam ma Iapet.

11 Ma ra rakarakan a gunagunan i ga kaina
tuna ta ra luaina mata i God, ma i ga buka
ma ra lavur mangamangana bilak. 12 Ma
God i ga gire ra rakarakan a gunagunan ba i
kaina tuna; tago a lavur tarai dia ga vabilak
tuna kadia kini ra pia.

13 Ma God i ga biti tai Noa dari: A mutuai
ra lavur tarai i tar vana rikai piragu, tago
dia tar vabuka ra rakarakan a gunagunan
ma ra mangamangana bilak; ma gire, ina
nila vue diat ma ra rakarakan a gunagunan.
14 Una pait kaum tika na parau ma ra davai,

a iangina goper, una tibe ra umana pakana
pal tana, ma una vabulit ia ma ra bulit ta ra
balana ma ra muruna. [15] Ma una pait ia dari:
Kana lolovina na varogop ma ra lavurua
na vinun ma a ilima na pokono, ma ra
tababana a vinun ma a urua ma ngungu na
pokono, ma ra tuluaina lavurua ma ngungu
na pokono. [16] Una pait tika na mata na
kalangar ta ra parau, ma na tur pit ika tika
na malmalikun urama ra ul a pal; ma una
pait ra matakilalat ta ra papar a parau; una
pait ra parau i vartaun, a utul a pakana una
pait.ia tana, tikai ra pia, ta ra tikai livuan
ma ta ra tikai arama.
[17] Tago iau, ina tulue ra ngala na lovon ta
ta ra rakarakan a gunagunan upi ina nila
vue ra lavur mangana ba ra ubar na nilaun
i ki tana ta ra vavai na bakut; a lavur magit
ta ra rakarakan a gunagunan na virua. [18] Ma
ina vatur kaugu kunubu piram, ma una ruk
ta ra parau, avat ma ra utul a natum, a utul a
tutana, ma kaum taulai ma ra utul a vavina
kai ra utul a natum. [19] Ma una varuk ia ta ra
parau a uraura mangana ta ra lavur magit i
laun, upi da valaun diat varurung ma avat,
tika na tutana ma tika na tana. [20] Ta ra
lavur mangana beo, ma ra lavur mangana
vavaguai, ta ra lavur mangana i kakao ra
pia, a urua ta ra lavur mangana diat a tadav
u, upi diat a laun. [21] Ma una varurue ra lavur
magit di en ia, ma una vung ia, am magit ma
adiat bula. [22] Ma Noa i ga pait ia damana; i
ga pait tuna nam ra lavur magit God i ga tul
tar ia tana.

7

A lovon ta

[1] Ma ra Luluai i ga biti tai Noa: Avat par
ta ra kubam, avat a ruk ta ra parau, tago
iau tar gire ba u a tena takodo livuan ta
go ra taun tarai. [2] Ta ra lavur mangana
vavaguai dia gomgom una varuk lavlavurua
piram, lavurua na tutana ma lavurua na
tana; ma ta ra lavur mangana leing ba pa
dia gomgom a urua ka, tika na tutana ma
tika na tana; [3] ta ra umana beo arama liu
lavlavurua, lavurua na tutana ma lavurua
na tana; upi ra umana natu i diat diat a
laun ta ra rakarakan a gunagunan. [4] Tago
a lavurua na bung boko, ma ina tulue ra
bata ta ra gunagunan, ma na bata a ivat na
vinun na bung na keake ma a ivat na vinun
na bung na marum, ma ina vapanie vue ta
ra gunagunan ra lavur launa mangana tana,
nina iau ga vaki ia. [5] Ma Noa i ga pait ra lavur
magit da ra Luluai i ga tul tar ia tana.
[6] Ma Noa i ga tar laun vue laptikai na mar
na kilakilala ba ra ngala na lovon ta i ga
vana rikai ta ra gunagunan. [7] Ma i ga ruk
ta ra parau, diat ma ra utul a natuna, a utul
a tutana, ma kana taulai, ma ra utul a taulai
kai ra utul a natuna, tago ra lovon ta. [8] Ma ta
ra lavur vavaguai i gomgom, ma ta ra lavur
beo liuliu, ma ta ra lavur mangana i kakao
ra pia, [9] a ururua dia ga ruk ta ra parau tadav
Noa, tika na tutana ma tika na tana, da God i
vartuluai pire Noa. [10] Ma ba i ga par lavurua
na bung, a ngala na lovon ta i ga vana rikai
ta ra gunagunan.
[11] Ba Noa i ga laptikai na mar na kilala,
ta ra vauruana gai ma ra vavinun ma lavu-
rua na bung a umana mata na tava ta ra
lamanana dia ga puongo, ma di ga papa
are ra umana mata na kalangar ta ra bakut.
[12] Ma i ga bata ta ra gunagunan a ivat na
vinun na bung na keake ma a ivat na vinun
na bung na marum. [13] Ta nam ra bung iat
Noa i ga ruk ta ra parau, diat ma Sem,
Kam ma Iapet, a utul a natu i Noa, ma ra
taulai kai Noa, ma ra utul a vavina kai ra
utul a natuna; [14] diat ma ra. lavur mangana
leing, ma ra lavur mangana vavaguai, ma ra
lavur mangana i kakao ra pia, ma ra lavur
mangana beo liuliu, ma ra lavur mangana
beo di vague diat. [15] Ma dia ga ruk ta
ra parau tadav Noa, a ururua ta ra lavur
mangana dia laun. [16] Ma diat dia ga ruk, dia
ga ruk a ururua, a tutana ma a tana ta diat
par, da God i vartuluai. Ma ra Luluai i ga
banu bat ra matakilalat namur tana.
[17] Ma ra lovon ta i ga alir tar ta ra gu-
nagunan a ivat na vinun na bung, ma ra
tava i ga ngala vanavana, ma i ga puak pa
ra parau upi na ki rikai ta ra gunagunan.
[18] Ma ra tava i ga pepeal ma i ga lubu tuna,
ma ra parau i ga vanavana ta ra ul a tava.
[19] Ma ra lovon ta i ga tutua na kaia ta ra
gunagunan, ma ra umana ngala na luana
par ta ra vavai na bakut dia ga dudu. [20] Ma
ra tava i ga tutua rikai taun diat a vinun
ma a ilima na malmalikun ma i ga tuba ra
umana luana. [21] Ma ra lavur mangana dia
ga laun ta ra rakarakan a gunagunan dia ga
virua; a umana beo ma ra umana vavaguai,
ma ra lavur leing ma ra lavur mangana par
i kakao ra pia, ma ra tarai par bula; [22] a lavur
mangana par ba a vuvu na nilaun i tur ta ra

bilauna ma i ga ki ta ra pia i matetek, i ga
virua. [23] Ma i ga nila vue ra lavur mangana
par i ga laun ta ra gunagunan, a tarai ma
ra vavaguai, ma ra lavur mangana dia ga
kakao ra pia ma ra lavur beo arama liu; ma
dia ga panie ta ra gunagunan; ia kaka Noa
i ga mat valili, ma diat dia ga ki varurung
me ta ra parau. [24] Ma ra lovon ta i ga lubu ta
ra gunagunan a mar ma a ilima na vinun na
bung.

8

A mutuai ra lovon ta

[1] Ma God i ga nuk pa Noa ma ra lavur
magit dia ga laun, ma ra lavur vavaguai
dia ga ki pirana ta ra bala na parau; ma
God i ga vatut pa ra vuvu upi na vuvu ta
ra gunagunan, ma ra lovon ta i ga mama
vanavana. [2] Ma i ga ang bat bula ra umana
mata na tava ta ra lamanana ma ra umana
mata na kalangar arama ra bakut, ma i ga
tigal ra bata marama. [3] Ma ra tava ta ra
gunagunan i ga ikilik vanavana, ma ba i ga
par tika na mar ma a ilima na vinun na
bung, i ga papait na mama. [4] Ma ra parau
i ga ki pukai ta ra ul a luana, a iangina
Ararat. ta ra gai lavurua, a bung a vinun ma
lavurua. [5] Ma ra tava i ga mama vanavana
ma i ga tuk ta ra vavinun na, gai. Ma ta ra
luaina bung ta ra vavinun na gai di ga gire
ra ul a lualuana.

[6] Ma ba i ga par a ivat na vinun na bung,
Noa i ga papa are ra mata na kalangar ta
ra parau, nina i ga pait ia; [7] ma i ga tul vue
ra kotkot; go i ga vatapiloi ka tuk ta nam
ra bung ba i ga mama tuna ra tava ta ra
gunagunan. [8] Ma i ga tul vue ra uka upi na
nunure tana ba i ga mama ra tava ta ra pia
ba pata; [9] ma ra uka pa i ga gire tadav ta
pakana ba na rakan tana, ma i ga talil mulai
pirana ta ra parau, tago a tava i ga ki boko
ta ra mata i ra rakarakan a gunagunan, ma
i ga tulue vairop ra limana, ma i ga vatur
vake, ma i ga varuk mule pirana ta ra pal na
parau. [10] Ma i ga ki pa mule lavurua na bung;
ma i ga tulue mule ra uka kan ra parau; [11] ma
ta ra ravian a uka i ga lilikun pirana, ma
gire, i ga kap ra kalamana mapina oliva ta
ra ngiene; io, Noa i ga nunure tana, ba i ga
tar mama ra tava ta ra gunagunan. [12] Ma i ga
ki pa ta ra lavurua na bung ma i ga tul vue
ra uka; ma pa i ga lilikun mulai pirana.

[13] Ma ta ra kilala laptikai na mar ma tikai,
ta ra luaina gai ma ra luaina bung ta ra gai
a tava i ga mama kakit ta ra gunagunan; ma
Noa i ga tak vue ra tubatuba ta ra pal na
parau, ma i ga gigira, ma ra mata i ra pia i ga
mage. [14] Ma ta ra vauruana gai, ta ra bung a
ura vinun ma lavurua i ga mage ra pia.

[15] Ma God i ga biti tai Noa dari: [16] Una irop
ta ra parau, avat ma kaum taulai, ma ra utul
a natum ma ra utul a vavina kai ra utul a
natum. [17] Una agure vairop diat bula a lavur
mangana i laun piram, a umana beo, ma
ra umana vavaguai, ma ra lavur mangana
i kakao ra pia, upi diat a manga kakava ta ra
gunagunan, ma upi diat a tavua, ma diat a
peal ta ra gunagunan. [18] Ma Noa i ga irop
ma ra utul a natuna, ma kana taulai, ma
ra utul a vavina kai ra utul a natuna; [19] a
lavur leing ma ra lavur vavaguai, a lavur
mangana par i kakao ra pia ma ra lavur beo,
a lavur mangana par i laun ta ra gunagunan
i ga irop ta ra parau da kadia vuvuna iat.

[20] Ma Noa i ga pait ra uguugu na vartabar
upi kai ra Luluai, ma i ga tatak ta ra lavur
vavaguai dia gomgom, ma ra lavur beo i
gomgom,. ma i ga vartabar ma ra tinabar
di tuntun tar ia. [21] Ma ra Luluai i ga angine
ra vuvuluna i kalami, ma ra Luluai i ga biti
ta ra balana dari: Pa ina tata vakaina ra pia
mulai ure ra tarai, tago ra nuknuk i ra bala
i diat i kaina papa ra bung dia bul tana, ma
pa ina ubu mule ra lavur mangana i laun,
da iau tar pait ia. [22] Ta ra lavur tataun, ba a
rakarakan a gunagunan na tur tana, a e na
vinauma ma ra e na minatuka, a madoldol
ma ra malamalapang, a kilala na taubar ma
ra kilala na labur, a bung na keake ma ra
bung na marum pa na panie mulai.

9

A kunubu kai God pire Noa

[1] Ma God i ga tata vadoane Noa ma ra
utul a natuna, a utul a tutana, ma i ga biti
ta diat: Avat a vangala ra umana natu i
vavat ma avat a vapealane avat, ma avat a
kor ta ra rakarakan a gunagunan. [2] Ma ra
bunurut ure avat ma ra nidadar ure avat
na tup ra lavur leing ma ra lavur vavaguai,
ma ra lavur beo liuliu ma ra lavur mangana
i kakao ra pia, ma ra lavur en ara na ta;
di tul tar diat ta ra lima i vavat. [3] Avat
a ian ta ra lavur magit i vanavana ma i
laun; da ra davai i lubalubang, damana iau

tul tar ia ta vavat a lavur mangana parika.
4 la kaka koko avat a en ra kanomong i ra
mangana, ona kana nilaun, a gapuna, i ki
boko tana. 5 Ma ina bali ra gapu i vavat,
kavava nilaun, pire diat ra lavur mangana
i laun, ma pire ra lavur tarai, maia, pire
ra tura i ra tutana ina ga bali ra gapuna.
6 Nina i ubu doko ta tutana, a tarai diat a
ubu doko bula nam; tago God i ga pait ra
tarai varogop ma ia mulai. 7 Ma avat, boina
avat a vangala ra mangoro na natu i vavat,
ma avat a vapealane avat; avat a kakava
mulamulai upi avat a pepeal tana.

8 Ma God i ga biti tai Noa ma ra utul a
natuna dari: 9 Ma iau, gire, iau ina vatur
kaugu kunubu pire vavat ma pire kavava
lavur bul mur; 10 ma pire ra lavur magit i
laun pire vavat, ra beo liuliu, ra vavaguai
ma ra leing par ta ra rakarakan a gunagu-
nan pire vavat, ta diat par dia irop ta ra
parau; maia, a lavur mangamangana i laun
ta ra gunagunan. 11 Ma ina vatur kaugu
kunubu pire vavat; ma pa da nila vue mule
ra lavur mangana i laun ma ra lovon ta; ma
pa ta lovon ta mulai upi na vakaina vue ra
gunagunan.

12 Ma God i ga biti: Go ia ra vakilang ure
ra kunubu, nina ina pait ia pire vavat, ma
ra lavur mangana i laun pire vavat, upi na
tur vatikai: 13 Ina vaki kaugu gogol ta ra
bakut, ma na da ra vakilang ure ra kunubu
pire mimir ma ra rakarakan a gunagunan.
14 Ma ba ina tulue vaarike ra bakut ta ra
gunagunan, ra gogol na vana rikai ta ra
bakut, 15 ma ina nuk pa kaugu kunubu pire
dat ma ra lavur mangana i laun; ma ra
umana tava pa diat a lovon mulai upi ra
lavur mangana na virua tana. 16 Ma ra gogol
na kiki ta ra bakut; ma ina gire ung ia, ma
ina nuk pa ra kunubu tukum pire God ma
ra lavur mangana i laun ra pia. 17 Ma God
i ga biti tai Noa: Go ia ra vakilang ure ra
kunubu, nina iau tar vatur ia pire dat ma
ra lavur mangana i laun ra pia.

Noa ma ra umana natuna

18 Ma go ra utul a natu i Noa dital ga irop
kan ra pal na parau: Sem, Kam ma Iapet;
ma Kam dir tamana ma Kanaan. 19 Dital go a
utul a natu i Noa; ta go dital a tarai dia tavua
ta ra rakarakan a gunagunan.

20 Ma Noa a tena vinauma, ma i ga pait
tika na uma na vain; 21 ma i ga mome ra polo
na vain ma i ga longlong tana; ma i ga pala
vue kana mal ta kana pal na mal. 22 Ma Kam,
tama i Kanaan, i ga gire ra paka i tamana,
ma i ga ve ra ura turana tana ara ra pia. 23 Ma
Sem ma Iapet dir ga tak pa tika na mal ma
dir ga vung ia ta ra ul a vara i dir, ma dir
ga vana murmur, ma dir ga tuba ra paka i
ra tama i dir, ma dir ga lingan kan ia; ma pa
dir ga gire ra paka i tama i dir. 24 Ma Noa i ga
minana mulai kan ra vain, ma i ga matoto ta
ra magit nina natuna a muruna i ga tar pait
ia pirana.
25 Ma i ga biti:
Kanaan na kakaina ka;
Na ki na vilavilau tuna pire ra ura turana.
26 Ma i ga biti:
Da pite pa ra Luluai God kai Sem;
Ma Kanaan kana tultul uka.
27 God na vangala pa Iapet;
Na ki boko ta ra umana pal kai Sem;
Ma Kanaan kana tultul uka.

28 Ma ba i ga par ra lovon ta, Noa i ga laun
boko a utul a mar ma a ilima na vinun na
kilala. 29 Ma ra bung na nilaun par kai Noa
i ga varogop ma lavuvat na mar ma a ilima
na vinun na kilala; ma i ga mat.

10

A umana bul mur tai ra umana natu i Noa
(1 Tutu 1:5-23)

1 Ma go diat ra lavur taun tarai kai ra
utul a bul tutana kai Noa: Sem, Kam ma
Iapet; ma ba i ga tar par ra lovon ta, dital
ga vangala ra umana natu i dital.

2 A umana natu i Iapet, a umana tutana,
go diat: Gomer, ma Magog, ma Madai, ma
Iavan, ma Tubal, ma Mesek, ma Tiras. 3 Ma
ra umana natu i Gomer, a umana tutana go
dital: Askenas, ma Ripat, ma Togarma. 4 Ma
ra umana natu i Iavan, a umana bul tutana:
Elisa ma Tarsis, Kitim ma Dodanim. 5 Go
diat dia ga vana varbaiai, ma dia ga ki ta ra
valvalian kai ra umana Tematana ta kadia
gunan, tikatikai da kana tinata; ma da kadia
vuna tarai ma kadia taun tarai.

6 Ma ra umana natu i Kam: Kus. ma
Misraim, ma Put, ma Kanaan. 7 Ma ra umana
natu i Kus: Seba, ma Kavila, ma Sabta,
ma Rama, ma Sabteka. Ma ra ura natu
i Rama: Seba ma Dedan. 8 Ma Kus i ga
vangala Nimrod: go i ga luluai tavuna. ta
ra gunagunan. 9 A ngala na tena nirovoi
ta ra mata i ra Luluai; kari a vatavatang
dari: A ngala na tena nirovoi ta ra mata i
ra Luluai da Nimrod. 10 Ma kana varkurai i

ga tur pa ia aro Babel, ma Erek, ma Akat,
ma Kalene, ta ra gunan Sinar. 11 Ma i ga
irop ta nam ra gunan, ma i ga vana uro
Asiria, ma i ga pait ra pia na pal Nineve
ma Rekobot-Ir, ma Kala 12 ma Resen. nina
i tur livuan ta dir Nineve ma Kala; ia ra
ngala na pia na pal. 13 Ma Misraim i vangala
ra tarai Ludim ma Anamim, ma Leabim ma
Naptukim; 14 damana bula ra tarai Patrusim
ma Kaslukim, (nina ra tarai Pilistia dia ga
vana rikai tana), ma ra tarai Kaptor.

15 Ma Kanaan i ga vangala Sidon, kana
luaina, ma Ket; 16 damana bula ra tarai Iebus,
ma ra tarai Amor, ma ra tarai Girgas; 17 ma
ra tarai Kivi ma ra tarai Ark, ma ra tarai Sin;
18 ma ra tarai Arvad, ma Semar, ma Kamat;
ma namur a umana vuna tarai Kanaan dia
ga peal vanavana. 19 Ma ra langun kai ra
tarai Kanaan i ga tur pa ia aro Sidon, ma
i tuk ta ra gunan Gerar ma Gasa; damana
bula tuk ta ra langun Sodom, Adma ma
Seboim. tuk ta ra gunan Lasa. 20 Go diat
ra umana natu i Kam, varogop ma kadia
umana vuna tarai ma kadia umana vuna
tinata, ta kadia umana gunan ma kadia taun
tarai.

21 Ma Sem.bula i ga vangala ra umana bul;
Sem nam ia ra tama i ra tarai Eber, ma dir
turana ma Iapet, ma i ga lua ta dir. 22 Go ra
umana natu i Sem: Elam, Asur, Arpaksad,
Lud ma Aram. 23 Ma ra umana natu i Aram:
Us ma Kul, ma Geter ma Mas. 24 Ma Arpak-
sad i ga vangala Sela, ma Sela i ga vangala
Eber. 25 Ma Eber i ga vangala a ura natuna;
tikai, a iangina Peleg, tago ta kana e di ga
tibe varbaiane ra gunagunan; ma turana,
a iangina Ioktan. 26 Ma Ioktan i ga vangala
Almodad, ma Selep, ma Kasarmavet, ma
Iera; 27 ma Adoram, ma Usal, ma Dikla; 28 ma
Obal, ma Abimael, ma Seba; 29 ma Opir, ma
Kavila, ma Iobab; go diat par ra umana natu
i Ioktan. 30 Ma ra langun u ra gunan dia ga
ki tana, i ga tur pa ia aro Mesa ma i tuk ta
ra langun Separ, ra lualuana ta ra papar a
taur. 31 Go diat ra umana natu i Sem da kadia
vuna tarai ma kadia vuna tinata, ta kadia
gunagunan ma da kadia lavur taun tarai.

32 Go diat ra umana vuna tarai kai ra
umana natu i Noa, varogop di ga vangala
diat ta kadia lavur taun tarai; ma ta go
diat ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan dia ga tavua varbabaiai ba i ga
par ra lovon ta.

11

A bur na pal Babel

1 Ma ra tinata ma ra pirpir ta ra rakarakan
a gunagunan i ga kopono ko. 2 Ma ba dia
ga vana uro ta ra papar a taur, dia ga gire
tadav tika na ngala na pia i tamataman ta
ra gunan Sinar; ma, dia ga ki abara. 3 Ma
dia ga vargat vargiliane diat dari: Io, dat a
pait ra umana vat na pia ma dat a tun bulu
diat. Ma dia ga papait pal ma ra vat na pia,
da ma ra vat tuna, ma ra pia i bulit kadia
kabang. 4 Ma dia ga biti: Io, dat a pait tika
na pia na pal, ma ra ngala na bur na pal i
manga tuluai urama; a lamiana na tuk ta
ra bakut, upi na rararang ra iang i dat, kan
dat a ki varbabaiai boko ta ra rakarakan a
gunagunan par.

5 Ma ra Luluai i ga irop upi na gire ra pia
na pal ma ra ngala na bur na pal, nina ba ra
umana natu i ra tarai dia ga pait ia. 6 Ma ra
Luluai i ga biti: Gire, go ra tarai i kopono ko
ma kadiat par ta kopono tinata ka; ma go
ra magit dia pait vatavuna; ma go ona dia
nuk pa ta magit upi diat a pait ia, pa na tabu
mulai pire diat. 7 Io, dat a irop, ma dat a va-
purpuruan kadia pirpir abara upi koko diat
a valongore ilam mule kadia tinata vargil.
8 Damana ra Luluai i ga okokole varbabaiane
diat ta ra rakarakan a gunagunan par, ma
dia ga ngo ma ra papait pia na pal. 9 Kari di
ga vatang ra iangina Babel, tago a Luluai i ga
vapurpuruan ra tinata kai ra tarai par, ma i
ga tulue varbabaiane diat ta ra rakarakan a
gunagunan.

A umana bul mur tai Sem
(1 Tutu 1:24-27)

10 Ma go ra umana vuna tarai kai Sem.
Sem i ga laun vue tika na mar na kilala ma
i ga vangala Arpaksad, a ura kilala i taun ra
lovon ta. 11 Ma ba i ga tar vangala Arpaksad,
Sem i ga laun a ilima na mar na kilala mulai,
ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra
umana bul vavina.

12 Arpaksad i ga utul a vinun ma a ilima
kana kilala, ma i ga vangala Selak; 13 ma ba i
ga tar vangala Selak i ga laun a ivat na mar
ma a utul a kilala mulai, ma i ga vangala ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

14 Selak i ga laun a utul a vinun na kilala,
ma i ga vangala Eber; 15 ma ba i ga tar
vangala Eber, Selak i ga laun a ivat na mar

ma a utul a kilala mulai, ma i ga vangala ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
16 Ma Eber i ga laun a utul a vinun ma a
ivat na kilala, ma i ga vangala Peleg; 17 ma ba
i ga tar vangala Peleg, Eber i ga laun a ivat
na mar ma a utul a vinun na kilala mulai,
ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra
umana bul vavina.
18 Ma Peleg i ga laun a utul a vinun na
kilala, ma i ga vangala Reu; 19 ma ba i ga tar
vangala Reu, Peleg i ga laun a ura mar ma
lavuvat na kilala mulai, ma i ga vangala ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
20 Ma Reu i ga laun a utul a vinun ma a ura
kilala, ma i ga vangala Serug; 21 ma ba i ga tar
vangala Serug, Reu i ga laun a ura mar ma
lavurua na kilala mulai, ma i ga vangala ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
22 Ma Serug i ga laun a utul a vinun na
kilala, ma i ga vangala Nakor; 23 ma ba i ga
tar vangala Nakor, Serug i ga laun a ura mar
na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana
bul tutana ma ra umana bul vavina.
24 Ma Nakor i ga laun a ura vinun ma
lavuvat na kilala, ma i ga vangala Tera; 25 ma
ba i ga tar vangala Tera, Nakor i ga laun tika
na mar ma lavuvat na kilala mulai, ma i ga
vangala ra umana bul tutana ma ra umana
bul vavina.
26 Ma Tera i ga laun lavurua na vinun na
kilala, ma i ga vangala Abaram, Nakor ma
Karan.

A umana bul mur tai Tera

27 Io, go ia ra varvai ure ra umana bul mur
tai Tera. Tera i ga vangala Abaram, Nakor
ma Karan; ma Karan i ga vangala Lot. 28 Ma
Karan i ga mat ta ra luaina mata i tamana
Tera ta nam ra gunan di ga tar kava ie, aro
Ur ta ra langun Kaldea. 29 Ma Abaram ma
Nakor dir ga taulai; ma ra iang i ra taulai
kai Abaram ba Sarai; ma ra iang i ra taulai
kai Nakor ba Milka, natu i Karan, a tama i
dir Milka ma Iska. 30 Ma Sarai i ga biu, pa ta
natuna.
31 Ma Tera diat ma natuna Abaram, ma
tubuna Lot natu i Karan, ma Sarai bula, a
nimuna, a taulai kai Abaram natuna, dia ga
vana kan ra gunan Ur ta ra langun Kaldea,
upi diat a vana ta ra gunan Kanaan; ma dia
ga pot aro Karan, ma dia ga ki ie. 32 Ma ra
lavur bung kai Tera dia ga varogop ma a ura
mar ma a ilima na kilala; ma Tera i ga mat
aro Karan.

12

A nioro kai God pire Abaram

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Abaram: Una
vana kan kaum gunan, ma balakane ra tara
na niurum, ma kan ra kuba i tamam, ma
una vana ta nam ra gunan ba ina vateten u
boko tana; 2 ma ina pait vaarike ra ngala na
tarai tam; ma ina vadoane u, ma ina vangala
pa ra iangim; ma una varvadoan. 3 Ma ina
tata vadoane diat dia vadoane u, ma ina
tata vakakaina nina ba na tata vakakaina
u; ma ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan diat a ti doan boko tam.
4 Io, Abaram i ga vana da ra Luluai i ga ve;
ma dir ga varagur ma Lot; ma Abaram i ga
lavurua na vinun ma a ilima na kilala, ba i ga
vana irop ta ra gunan Karan. 5 Ma Abaram
i ga agur pa Sarai kana taulai, ma Lot natu
i turana, ma ra tabarikik dia ga vung ia, ma
kadia tarai par, nina dia ga ki pire diat aro
Karan; ma dia ga vana upi ra gunan Kanaan;
ma dia ga pot aro ta ra gunan Kanaan.
6 Ma Abaram i ga vana alalu tuk ta ra
pakana gunan Sikem, ma tuk ta ra davai,
a iangina a iban, aro More. Ma ta nam ra
bung a tarai Kanaan dia ga ki ta nam ra
gunan. 7 Ma ra Luluai i ga tur kapet rikai
pire Abaram ma i ga biti: Ina tul tar go ra
gunan tai ra umana natum. Ma i ga pait
tika na uguugu ba kai ra Luluai, nina i ga tur
kapet rikai pirana. 8 Ma i ga vana kariu uro
iat ta ra lualuana, ta ra papar a taur maravai
Betel, ma i ga vatur kana pal na mal dari, ba
Betel i ga ki ta ra papar a taoai, ma Ai ta ra
papar a taur. Ma i ga pait ra uguugu upi kai
ra Luluai abara, ma i ga kail tadav ra iang
i ra Luluai. 9 Ma Abaram i ga tut, ma i ga
kakari vanavana upi ra gunan ta ra papar a
taubar.

Abaram i ki aro Aigipto

10 Ma ra mulmulum i ga tup ra gunan; ma
Abaram i ga vana ur ta ra gunan Aigipto, upi
na ki boko tana, tago ra mulmulum i ga tup
ra gunan. 11 Ma ba i ga maravai vanavana
upi na olo ta ra gunan Aigipto, i ga biti tai
Sarai kana taulai, dari: Gire, iau nunure.ba
u a metek na vavina; 12 ma ba ra umana te
Aigipto diat a gire u, diat a biti bar, Go kana
taulai; ma kan diat a ubu doko iau, ma u
kaka, una laun uka. 13 I boina ba una biti
ba dor taina, upi ina ki boina tam ma upi
ina laun ure u. 14 Ma ba Abaram i ga pot aro

Aigipto, a umana te Aigipto dia ga gire ra
vavina, ba a potar na vavina tuna. [15] Ma ba
ra umana luluai kai Parao dia ga gire, dia ga
pite pa ia pire Parao, ma dia ga agur pa ra
vavina tar ta ra kuba i Parao. [16] Ma Abaram
i ga ki mamal ure, ma dia ga tabar ia ma ra
umana sip, a umana bulumakau, a umana
as a umana tomotoina, a umana tultul na
tutana ma ra umana tultul na vavina, ma
ra umana as a umana tana, ma ra umana
kamel bula.
[17] Ma ra Luluai i ga vakadik Parao ma diat
ta ra kubana ma ra lavur ngala na kinadik
ure Sarai, ra taulai kai Abaram. [18] Ma Parao
i ga oro pa Abaram ma i ga biti tana: Ava go
ra magit u tar pait ia piragu? Ta ra ava pa u
ga ve iau ba go kaum taulai? [19] Ta ra ava u ga
biti ba taim? Damana amir ga taulai me; io,
go kaum taulai, una agur pa ia, ma amur a
vana. [20] Ma Parao i ga tulue ra tarai ure, upi
diat a vartulai me, diat ma kana taulai ma
kana lavur tabarikik.

13

Abaram ma Lot dir varbaiai

[1] Ma Abaram ma kana taulai dir ga irop
kan ra gunan Aigipto, ma dir ga vana urama
Kanaan ta ra langun na taubar, ma i ga
kap kana vurvur magit; dital ma Lot. [2] Ma
Abaram i ga manga uviana ma ra vavaguai,
a silva ma ra goled. [3] Ma kana lavur vina-
vana i ga tur pa ia aro ra langun na taubar,
ma i tuk tar ta ra gunan Betel, nam ra
pakana gunan kana pal na mal i ga tur
tavuna tana, livuan ta ra ura gunan Betel
ma Ai, [4] ta ra pakana gunan kai ra uguugu,
nina i ga pait vatavuna; ma ta nam ra gunan
Abaram i ga kail tadav ra iang i ra Luluai.
[5] Ma Lot, nina dir ga varagur ma Abaram,
kana bula ra lavur sip, ma ra bulumakau,
ma ra umana pal na mal. [6] Ma pa i ga tale
ra gunan upi dir par dir ki rangup tana,
tago kadir tabarikik i ga ngala, ma i ga
dekdek upi dir a ki varurung. [7] Ma ra umana
tena balabalaure vavaguai kai Abaram ma
ra umana tena balabalaure vavaguai kai Lot
dia ga varvarngangar. Ma ra tarai Kanaan
ma ra tarai Peres dia ga ki ta ra gunan ta
nam ra kilala.
[8] Ma Abaram i ga biti tai Lot: Koko
ra varngangar pire dor ma pire kador
umana tena balabalaure vavaguai, tago dor
tamana. [9] Pa i langalanga vang ra gunan
parika ta ra luaina matam? Boina, dor a
vana varbaiai. Ona u mainge ra papar a
maira ina vana ta ra papar a lima tuna, ma
ona u mainge ra papar a lima tuna, ina vana
ta ra papar a maira. [10] Ma Lot i ga idaidok,
ma i ga gire ra gunan kikil ra Iordan, ma lua
a umana tava tana ta ra lavur pakapakana,
ta nam ra bung ba ra Luluai pa i ga kamare
vue boko Sodom ma Gomora, ma i ga da ra
uma kai ra Luluai, da ra gunan Aigipto, ma
i tuk tar uro Soar. [11] Io, Lot i ga pilak pa
ra gunan kikil ra Iordan upi kana; ma Lot
i ga vana ta ra papar a taur; ma dir ga vana
varbaiai. [12] Ma Abaram i ga ki ta ra gunan
Kanaan, ma Lot i ga ki ta ra lavur pia na
pal ta ra gunan i tamataman, ma i ga kari
kana pal na mal vanavana tuk ta ra gunan
Sodom. [13] Ma ra tarai Sodom dia ga manga
kaina, ma dia ga pait ra varpiam tuna tadav
ra Luluai.
[14] Ma ra Luluai i ga biti tai Abaram, ba dir
ga vana varbaiai ma Lot, dari: Una idaidok
go, ta go ra gunan u tur tana, ma una gigira
upi ra matana labur, ma ra matana taubar,
ma ra matana taur, ma ra matana taoai;
[15] tago go ra gunagunan parika ba u gire ina
tul tar ia tam ma ta ra lavur bul mur tam upi
kavavat vatikai. [16] Ma ina vapeal ra umana
bul mur tam, upi diat a varogop ma ra tobon
ta ra rakarakan a gunagunan; ma ona tikai
na luk puput pa ra tobon ta ra rakarakan a
gunagunan, na luk puput pa bula ra lavur
bul mur tam. [17] Una tut, ma una valivute
ra gunagunan par, ra lolovinana ma ra
tababana tana, tago ina tabar u me. [18] Ma
Abaram i ga kari pa kana pal na mal, ma i
ga vana, ma i ga ki ta ra makur a iban kai
Mamre, maravai Kebron, ma i ga pait tika
na uguugu kai ra Luluai abara.

14

Abaram i valaun pa Lot

[1] Ma ta nam ra kilala ba Amrapel i ga king
aro Sinar, ma Ariok i ga king aro Elasar,
ma Kedorlaomer i ga king aro Elam, ma
Tidal a king kai ra Goim, [2] dia ga varubu
ma Bera a king aro Sodom, ma Birsa a king
aro Gomora, ma Sinab a king aro Adma, ma
Semeber a king aro Seboim, ma ra king aro
Bela, nina di vatang ia bula ba Soar.
[3] Go diat par dia ga tur rangup ta ra male,
a iangina Sidim, nina ba gori a Ta Mat i
tur tana. [4] A vinun ma a ivu kilala dia ga

torom tai Kedorlaomer, ma ta ra vavin-
ununa ma a utul dia ga tut ma ra vinarubu
na varpiam. 5 Ma ra vavinun ma a ivat na
kilala Kedorlaomer ma ra lavur king dia ga
talaina me dia ga pot, ma dia ga ubu ra tarai
Repaim aro Astarot-Kanaim, ma ra tarai
Susi aro Am, ma ra tarai Em aro Kiriataim,
a gunan i tamataman, 6 ma ra tarai Kori ta
kadia gunan, a lualuana Seir, ma i ga tuk
tar uro El-Paran, maravai ra pupui. 7 Ma
dia ga lilikun, ma dia ga tadav En-Mispat,
di vatang ia bula ba Kades, ma dia ga ubu
ra gunagunan par kai ra tarai Amalek ma
Amor, nina dia ga ki aro Kaseson-Tamar.
8 Ma ra king Sodom, ma ra king Gomora,
ma ra king Adma, ma ra king Seboim, ma
ra king Bela, di vatang ia bula ba Soar, dia
ga vana rikai, ma dia ga vaninara upi diat
a varubu ma diat ta ra male Sidim; 9 upi
diat a varubu ma Kedorlaomer a king Elam,
ma Tidal a king kai ra Goim, ma Amrapel a
king Sinar, ma Ariok a king Elasar, a ivat na
king ure a ilima. 10 Io, mangoro na tung ta
ra male Sidim, ma tika na mangana bulit i
ga tur ta diat; ma ra king Sodom dir ma ra
king Gomora dir ga takap, ma dir ga bura
tana, ma diat dia ga bura valili dia ga vilau
upi ra luana. 11 Ma dia ga ra pa ra tabarikik
aro Sodom ma Gomora, ma ra adia magit na
nian, ma dia ga vana ka. 12 Ma dia ga kinim
Lot bula, dir tamana ma Abaram, nina i ga ki
Sodom, ma kana tabarikik, ma dia ga vana.
13 Ma tikai ta diat dia ga takap, i ga vana
ma i ga ve Abaram ra te Ebraio, nina i ga
ki ta ra makur a iban kai Mamre, ra te
Amor, tura i dir Eskol ma Aner; ma go diat
dia ga tur na bartalaina ma Abaram ta ra
vinarubu. 14 Ma ba Abaram i ga valongore
ba di ga tar kinim pa natu i turana, i ga
agure kana dovot na tarai, nina di ga kava
diat ta kana gunan, a utul a mar ma a vinun
ma a lavutul diat, ma i ga korot mur diat
tuk tar aro Dan. 15 Ma i ga tibe varbaiane
kana tarai ure diat ta ra marum, ma i ga
ubu diat, ma i ga korot mur diat tuk tar aro
Koba, nina i maravai Damasko, ta ra papar
a maira. 16 Ma i ga kap valilikun ra tabarikik
par, ma i ga agure valilikun Lot bula, natu
i turana, ma kana tabarikik, ma ra vaden
bula ma ra tarai.

Melkisedek i vadoane Abaram

17 Ma ra king Sodom i ga totongo upi ia, ba
i ga lilikun ta ra vinarubu ma Kedorlaomer
ma ra umana king dia ga varagur me, ta ra
male Save, di vatang ia bula ba a Male kai
ra King. 18 Ma Melkisedek, a king Salem, i ga
kap vaarike ra gem ma ra vain; ma ia ra tena
tinabar kai God, a Ngala Kakit. 19 Ma i ga tata
vadoane ma i ga biti: Abaram na ti doan tai
God, a Ngala Kakit, nina ba kana ra bala na
bakut ma ra rakarakan a gunagunan. 20 A
pite varpa tadav God, a Ngala Kakit, nina i
ga ongo tar kaum umana ebar ta ra limam.
Ma i tul tar ia ra vavinununa ta ra lavur
magit.
21 Ma ra king Sodom i ga biti tai Abaram:
Una tul tar ra tarai ka tagu, ma una vatur
vake ra tabarikik. 22 Ma Abaram i ga biti
tai ra king Sodom: Iau tar vatur ra limagu
urama tadav ra Luluai God, a Ngala Kakit,
kana ra bala na bakut ma ra rakarakan a
gunagunan, 23 ba koko ina vatur vake ta vup
na kuara, ba ta vivi ik ure ta pal a kau, ba
ta enana magit ta kaum tabarikik; kan una
biti: Iau ga vauviana Abaram; 24 ia kaka nam
ra magit ra umana barmana dia ga en ia,
ma ra tiniba kai ra tarai ave varagur, Aner,
Eskol ma Mamre, boina ba dital a vatur vake
kadital tiniba.

15

A kunubu kai God pire Abaram

1 Ma i par go ra lavur magit, ma namur
a tinata kai God i ga tadav Abaram ta ra
ninana, ma i ga biti dari: Abaram, koko una
burut; iau kaum bakbakit, ma kaum vapuak
na ngala tuna.
2 Ma Abaram i ga biti: Luluai God, ava
una tar ia tagu? Tago ina mat boko, ma pa
ta natugu; ma go Elieser maro Damasko na
tur kia iau ta ra kubagu. 3 Ma Abaram i ga
biti: Gire, pa u ga tul tar ta bul tagu, ma
gire, tikai ba di tar kava ta ra kubagu na
tur kia iau. 4 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga
tadav ia dari: Go ra tutana pa na tur kia u,
pata; ma ga nina ba na vana rikai tam na
tur kia u, 5 Ma i ga agure vairop ia, ma i ga
biti tana: Una tadarake ra bakut, ma una luk
guve ra lavur tagul, ona i tale u upi una luk
guve diat; ma i ga biti tana: Damana boko ra
lavur bul mur tam. 6 Ma Abaram i ga kapupi
ra Luluai, ma ra Luluai i ga luk tar ia tana da
ra mangamangana takodo.
7 Ma i ga biti tana: Iau ra Luluai, iau ga
agure vairop u aro Ur, ta ra gunan Kaldea,
ma ina tabar u ma go ra gunan upi una kale.

[8] Ma i ga biti: Luluai God, ava ra vakilang
ba ina nunure tana, ba ina kale pa ia boko.
[9] Ma i ga biti tana: Una pilak pa tika na nat
na bulumakau ba i utul kana kilala, ma tika
na me, a tana ba i utul kana kilala, ma tika
na sip, a tomotoina ba i utul kana kilala,
ma tika na uka, ma tika na nat na balu,
upi kaugu. [10] Ma i ga kap go diat par, ma i
ga poko kutu diat livuan, ma i ga vung ra
umana papar vartalai; ia kaka ra ura beo
pa i ga kutu varbaiane dir. [11] Ma ra umana
beo, a umana lup virua, dia ga pukai ki ta ra
virua i diat; ma Abaram i ga korot vue diat.
[12] Ma ba i ga kuba ra keake, Abaram i ga
manga tarurungai, ma a ngala na bunurut
ma ra ngala na bobotoi dir ga tadav ia. [13] Ma
ra Luluai i ga biti tai Abaram dari: Una
nunure ba a dovotina, ra umana bul mur
tam diat a ki na vaira tai ta tika na gunan ba
vakir kadiat, ma diat a ki na vilavilau tana,
ma na tup diat a ivat na mar na kilakilala.
[14] Ma nam ra tarai, ba diat a torom ta diat,
ina kure bula, ma namur diat a irop tana
ma ra ngala na tabarikik. [15] Ma u, una vana
pire ra umana tamam ma ra malmal, ma ba i
do kaum lavur kilala, diat a punang u. [16] Ma
ta ra vaivat na taun tarai diat a lilikun uti
mulai, tago ra valavalar i ra varpiam kai ra
tarai Amor pa i ot boko.
[17] Ma ba ra keake i ga tar vana ba ma
i ga marum, gire, tika na ubu i mi, ma a
biro na iap i ga bolabolo livuan ta ra lavur
pakapakana virua. [18] Ta nam ra bung ra
Luluai i ga pait ra kunubu ma Abaram, ma
i ga biti: Iau tul tar go ra gunan ta ra lavur
bul mur tam; na tur pa ia aro ta ra Tava Alir
Aigipto ma na tuk tar ta ra ngala na tava
alir Oiparat: [19] diat ra tarai Ken, ma ra tarai
Kenis, ma ra tarai Kadmon, [20] ma ra tarai
Ket, ma ra tarai Peres, ma ra tarai Repaim,
[21] ma ra tarai Amor, ma ra tarai Kanaan, ma
ra tarai Girgas, ma ra tarai Iebus.

16

Agar dir ma Ismael

[1] Ma Sarai, a taulai kai Abaram, pa i ga
kava tar ta natuna; ma kana tika na tultul a
vavina, a te Aigipto, ma ra iangina ba Agar.
[2] Ma Sarai i ga biti tai Abaram: Ea, ra Luluai i
tar kure bat iau, upi koko ina kavava; i boina
ba una vana pire kaugu tultul na vavina,
kan ina vatur vake ta umana bul tana. Ma
Abaram i ga torom ta ra tinata kai Sarai.
[3] Ma Sarai, a taulai kai Abaram, i ga tul tar
Agar a te Aigipto tai Abaram kana tutana,
upi dir a taulai me; ma Abaram i ga tar ki
a vinun na kilala ta ra gunan Kanaan. [4] Ma
i ga ruk tadav Agar, ma Agar i ga lalau pa
ra bul; ma ba i ga nunure ba i kap bala,
i ga pidimuane kana tadar vavina. [5] Ma
Sarai i ga biti tai Abaram: Boina ba nam
ra mangamangana di vakaina iau me, na ki
tam; iau ga tul tar kaugu tultul na vavina
tam, pi na va piram, ma ba i kap bala, i
pidimuane iau. A Luluai na pait ra varkurai
ta dor. [6] Ma Abaram i ga biti tai Sarai: Gire,
u iat una kure kaum tultul, una pait nam ra
magit tana ba u mainge. Ma ba Sarai i ga
kure vadekdek ia, i ga lop uka kan ia.
[7] Ma ra angelo kai ra Luluai i ga gire tadav
ia pire ra kivu na tava ra papar a nga, nina
ba uro Sur. [8] Ma i ga biti: Agar a tultul kai
Sarai, u mamave ma una vana uve? Ma i
ga biti: Iau tar lop balakane kaugu tadar
vavina Sarai. [9] Ma ra angelo kai ra Luluai i ga
biti tana: Una lilikun mulai tadav ia, ma una
vamolo tar u ta ra vavai na limana. [10] Ma ra
angelo kai ra Luluai i ga biti tana: Gire, ina
manga vapeal ra umana bul mur tam, ma na
dekdek upi da luk guve valar pa diat, tago
a ngala na kor. [11] Ma ra angelo i ga biti bula
tana: Gire, u tar kap bala, ma una kava boko
ta bul tutana, una vaiang tar ra iangina ba
Ismael, tago ra Luluai i tar valongore kaum
tinangi. [12] Ma na varogop ma ra kuabar na as
livuan ta ra tarai ma i tut na vinarubu ure
ra tarai par, ma ra tarai diat a varubu me.
Ma na ki ta ra luaina mata i ra lavur turana
par.
[13] Ma i ga vatang ra iang i ra Luluai, nina
dir tata me ba: U a God na ginigira. Tago i
ga biti: Dave iau laun boko, ma a dovotina
iau tar gire? [14] Kari di vatang nam ra kivu
ba a kivu na nilaun ta ra ginigira; ea, i tur
livuan ta ra ura gunan Kades ma Bared.
[15] Ma Agar i ga kava tar ra bul tutana tai
Abaram; ma Abaram i ga vaiang tar ra iang
i nam natuna Agar i ga kava ba Ismael. [16] Ma
Abaram i ga tar laun pa lavutul na vinun
ma laptikai na kilala ba Agar i ga kava tar
Ismael tai Abaram.

17

A pokakikil ia ra vakilang i ra kunubu

[1] Ma ba Abaram i ga laun pa lavuvat na
vinun ma lavuvat na kilala, a Luluai i ga tur

kapet pa pirana ma i ga biti tana: Iau God
Dekdek Muka; una vanavana ta ra luaina
matagu, ma una ko kakit. [2] Ma ina vatur
kaugu kunubu pire dor, ma ina vapeal na
kaia ra umana natum.
[3] Ma Abaram i ga bura timtibum, ma
God dir pirpir me, ma i ga biti: [4] Ma iau,
gire, kaugu kunubu i tur pire dor, ma una
vangala boko mangoro na vuna tarai. [5] Ma
pa da vatang mule ra iangim ba Abaram, da
vatang ra iangim boko Abaraam, tago iau
tar vakai u pi una painavuna boko ure ra
mangoro na vuna tarai. [6] Ma ina tul tar ia
tam upi una vangala mangoro na natum,
ma ina vaki ra umana ngala na vuna tarai
tam, ma ra umana king bula diat a vana
rikai tam. [7] Ma ina vatur kaugu kunubu pire
dor, ma pire ra umana bul mur tam, ma
kadia lavur taun tarai, upi ra kunubu pa
na mutu, dari: Ba iau kaum God ma kai ra
lavur bul mur tam. [8] Ma Ina tabar u, ma ra
umana bul mur tam, ma ra gunan nina u
ki na vaira tana, ra gunan Kanaan par, upi
kavavat vatikai, ma iau kadia God.
[9] Ma God i ga biti tai Abaraam dari: Ma u,
una torom ta kaugu kunubu, u ma ra umana
bul mur tam ta kadia lavur taun tarai. [10] Ma
go kaugu kunubu, nina ba avat a toratorom
tana, pire dor ma u, dat ma ra umana bul
mur tam: diat par kavava umana tutana
avat a poko kikil diat. [11] Avat a poko kikil ra
pal i ra paka i ra tutana. la ra vakilang i ra
kunubu pire dat. [12] Ba tikai i lavutul kana
bung pire vavat, avat a poko kikil ia, a lavur
tutana ta kavava lavur taun tarai, nina di ga
kava diat ta ra kuba i vavat, ma nina di ga
kul pa ia tai ra vaira, ba pa i vana rikai ta
ra umana bul mur tam. [13] Nina di ga kava
ta ra kubam, ma nina di ga kul pa ia ma
kaum mani, avat a poko kikil diat; ma kaugu
kunubu na tur ta ra pal i ra paka i vavat ma
na tur vatikai. [14] Ma ona pa di poko kikil tika
na bul tutana ta ra pal i ra pakana, da okole
vue nam kan ra taraina, tago i tar piam vue
kaugu kunubu.
[15] Ma God i ga biti tai Abaraam: Ma Sarai,
kaum taulai, koko una vatang ra iangina
ba Sarai; da vatang ia ba Sara. [16] Ma ina
vadoane boko, ma ina tabar u ma tika na bul
tutana tana. Ina vadoane, ma na vakubur
mangoro na vuna tarai; a umana king kai ta
umana vuna gunan diat a vana rikai tana.
[17] Ma Abaraam i ga bura timtibum ta ra
matana, ma i ga nonganongon ta ra balana
ma i ga biti: Dave, ina vangala ta bul mulai
ba iau a mar na kilala, ma Sara na kakava
bar ba i lavuvat na vinum na kilala? [18] Ma
Abaraam i ga biti tai God: Boina ba Ismael
na laun ta ra luaina matam! [19] Ma God ga
biti dari: Pata, Sara ka, kaum taulai, na kava
tar ia tam tika na bul tutana, ma una vaiang
tar ra iangina ba Isak. Ma ina vatur kaugu
kunubu pire mimir, a kunubu ba na tur pa
na mutu ure ra umana bul mur tana. [20] Ma
ure Ismael, iau tar valongore u ure nam
bula. Gire, iau tar vadoane, ma ina maravut
ia upi na vangala mangoro na natuna, ma
diat a peal na kaia; na vangala a vinun ma
a urua na luluai, ma ina vaki ia upi ra ngala
na vuna gunan. [21] Ma ga kaugu kunubu ina
vatur ia pire mimir ma Isak, nina ba Sara
na kava tar ia tam ta ra e iau ga kure, ta ra
kilala namur.
[22] Ma God i ga ngo ma ra tinata pire
Abaraam ma i ga tutua kan ia. [23] Ma
Abaraam i ga poko kikil ra pal i ra paka i
Ismael natuna, ma ra pal i ra paka i diat par
di ga kava diat ta kana gunan, ma diat dia
ga kul pa diat ma kana mani, a lavur tutana
par ta ra tarai ta ra. kuba i Abaraam, ta
nam ra bung iat God i ga ve tar ia. [24] Ma
Abaraam i ga laun vue lavuvat na vinun ma
lavuvat na kilala ba di ga poko kikil ra pal
i ra pakana. [25] Ma Ismael natuna i ga vinun
ma a utul kana kilala ba di ga poko kikil ia
ta ra.pal i ra pakana. [26] Ta ra kopono bung
di.ga poko kikil Abaraam ma Ismael natuna.
[27] Ma ra tarai par ta kana gunan, diat di ga
kava diat i tana, ma diat di ga kul pa diat
ma ra mani tai ra umana vaira, di ga poko
kikil diat varurung ma Abaraam.

18

A vavalima ure ra kinakava kai Isak

[1] Ma God i ga tur kapet pa pirana ta ra
makur a iban kai Mamre, ba i ga ki ta ra
mataniolo kai ra pal na mal; ma i ga tup ia
ra lapap i ra keake. [2] Ma i ga idok, ma i ga
gigira; ma ea, a utul a tutana dital ga tur
abara ta ra luaina matana; ma ba i ga gire
dital, i ga tut kan ra mataniolo kai ra pal na
mal, ma i ga vutvut barat dital, ma i ga va
timtibum ra pia, ma i ga biti: [3] Luluai, ona
u tar mari iau, koko una vana pakit kaum
tultul. [4] Ina vartuluai upi ta ik a tava, upi
amutal a puk ra kau i mumutal, ma amutal
a ngo papa boko ta ra malur na davai. [5] Ma

ina vila pa ta ik a pakana gem, ma amutal
a lagar tana; namur amutal a vana mulai,
tago kari go amutal tar tadav kamumutal
tultul. Ma dital ga biti tana: Una pait nam
u tar vatang ia.
6 Ma Abaraam i ga pampam ta ra pal
na mal pire Sara, ma i ga biti tana: Una
vaninare lulut a utul a valavalar na bo na
plaua, una bing ia ma una pait gem. 7 Ma
Abaraam i ga kavie ra vinavana tadav ra
kikil na vavaguai, ma i ga vila pa tika na nat
na bulumakau, i ga guma ma i ga boina ra
viono, ma i ga tul tar ia tai ra tultul, ma ra
tultul i ga vaninare lulut. 8 Ma i ga kap ra
bira na polo na u, ma ra polo na u i mek, ma
ra nat na bulumakau, nina i ga vaninare, ma
i ga vung ia pire dital; ma i ga tur pire dital
ta ra vavai na davai, ma dital ga ian.
9 Ma dital ga tir ia: Akave Sara, kaum
taulai? Ma i ga biti: Akamana ta ra pal
na mal. 10 Ma i ga biti: A dovotina, ta ra e
damana ta ra kilala namur ina lilikun mulai,
ma Sara, kaum taulai, na kava ra bul tutana.
Ma Sara i ga tur ta ra matakilalat na pal
na mal ta ra tamuruna, ma i ga valongore.
11 Ma Abaraam ma Sara dir ga patuana, ma i
ga peal kadir kilala; ma ra mangamangana
kai ra vaden i ga ngo pire Sara. 12 Ma Sara i
ga nongon ta ra balana, ma i ga biti: Dave
go iau a tubuan, ma ina gugu mulai vang?
Ma kaugu luluai bula i tar manga patuana.
13 Ma ra Luluai i ga biti tai Abaraam: Ta ra
ava Sara i nonganongon tana, ma ta ra ava
i biti, Ina kava mule ta bul dave, tago iau a
tubuan na vavina? 14 Ava ra magit na dekdek
bar pire ra Luluai? Ina lilikun mulai ta ra
kilala namur, ta ra e di ga tibe, ma Sara na
vatur vake natuna, a bul tutana. 15 Ma Sara
i ga varpuai, i ga biti: Pa iau nongon; tago
i ga burut. Ma i ga biti: A dovotina u tar
nongon.

Abaraam i lul ure Sodom

16 Ma ra utul a tutana dital ga tut, ma
dital ga vana upi Sodom; ma Abaraam i ga
varagur ma dital upi na tule dital. 17 Ma
ra Luluai i ga biti: Ina ive davatane kan
Abaraam a magit ba ina pait ia boko, 18 tago
Abaraam, na varogop boko ma ra ngala
na vuna gunan tuna ma a dekdek bula,
ma a lavur vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan diat a ti doan tana. 19 Tago iau
tar pilak pa ia, upi na tul tar ia tai ra umana
natuna ma ra kubana namur tana, ba diat
a mur ra nga i ra Luluai, upi diat a pait ra
magit i takodo ma i dovot, upi a Luluai na
tul tar nam ra magit tai Abaraam, nina i
ga vatading ia me. 20 Ma ra Luluai i ga biti:
A lavur varvai na vartakun ure Sodom ma
Gomora i kaina tuna, ma kadia varpiam i
mamat i tuna. 21 Kari ina vana ur go, ma
ina gire ba i dovot di tar pait ot pa nam
ra lavur magit varogop ma ra varvai, nina i
vana rikai piragu, ba pata; ma ona pata, ina
nunure ke.

22 Ma a ura tutana dir ga, tur tapuku ma
dir ga vana uro Sodom; ma Abaraam i ga
tur boko ta ra luaina mata i ra Luluai. 23 Ma
Abaraam i ga kakari pirana, ma i ga biti:
Dave, una vapanie varurungane vue dir par
ra tena takodo ma ra tena varpiam? 24 Kan
a ilima na vinun na tena takodo dia ki ta
ra pia na pal; una kamare vue bar ra pia
na pal, ma pa una mari ia ure ra ilima na
vinun na tena takodo dia ki tana? 25 Koko
muka una ubu ra tena takodo varurung
ma ra tena varpiam, upi damana ra tena
takodo na vardada ka ma ra tena varpiam.
Koko muka. Dave, ra tena varkurai kai
ra rakarakan a gunagunan pa na varkurai
bar ma ra mangamangana takodo? 26 Ma
ra Luluai i ga biti: Ona ina gire a ilima na
vinun na tena takodo aro Sodom, ina mari
ra gunan parika ure diat.

27 Ma Abaraam i ga tata balbali, ma i ga
biti: Gire, iau tar valar ia upi amir a tata
ma ra Luluai, ma a dovot, iau a tobon ika
ma iau da ra kabu ka. 28 Kan na iba ra ilima
upi na ilima na vinun na tena takodo. Dave
bar, una kamare vue ra pia na pal parika,
tago i iba nam ra ilima? Ma i ga biti: Pata,
pa ina kamare vue, ba ina gire tadav ra ivat
na vinun ma a ilima. 29 Ma i ga tata mulai,
ma i biti: Kan una gire tadav a ivat na vinun
uka. Ma i ga biti: Pa ina pait ia ure ra ivat
na vinun tana.

30 Ma i ga biti: Koko una kankan, Luluai,
ba ina tata mulai. Kan una gire tadav ra utul
a vinun uka tana. Ma i ga biti: Pa ina pait ia,
ona iau gire tadav ra utul a vinun tana. 31 Ma
i ga biti: Gire, iau tar valar ia upi amir a tata
ma ra Luluai. Kan una na tadav ra ura vinun
uka tana. Ma i ga biti: Pa ina nila vue ure ra
ura vinun. 32 Ma i ga biti: Koko una kankan,
Luluai, ma ina valar ta kopono tinata mulai:
Kan una gire tadav tika na vinun uka tana.
Ma i ga biti: Pa ina nila vue ure ra vinun.

33 Ma ba i ga par kadir tinata ma Abaraam,
a Luluai i ga vana; ma Abaraam i ga lilikun
upi kana gunan.

19

Di li vue Sodom ma Gomora

1 Ma ra ura angelo dir ga pot aro Sodom ta
ra ravian. Ma Lot i ga ki ta ra mataniolo aro
Sodom. Ma Lot i ga gire dir, ma i ga tut upi
na barat dir; ma i ga tur ruru ma ra matana
ra pia; 2 ma i ga biti: A ura luluai, boina amur
a ruk ra kuba i kamumur tultul, amur a ki
tana ra marum, ma da puk ra kau i mumur;
ma ta ra kavunvun amur a tut mulai, ma
amur a vana! Ma dir ga biti: Pata, amir a
ki ke ta ra nga i ra pia na pal go ra marum
par. 3 Ma i ga manga vo pa dir, ma dir ga ruk
ta ra kubana. Ma i ga lapir dir, ma i ga pait
ra gem ba pa ta leven tana, ma dir ga ian.
4 Ma ba pa dir ga va boko, a tarai na pia
na pal, a tarai Sodom, dia ga tur kikil ra pal,
a umana barmana ma ra umana patuana,
a tarai kai ra pia na pal parika; 5 ma dia ga
oro Lot ma dia ga biti tana: Akave ra ura
tutana dir ruk piram go ra marum? Una
agure vairop dir, upi avet a la ma dir.
6 Ma Lot i ga.irop tadav diat, ma i ga banu
bat ra matakilalat, 7 ma i ga biti: A umana
turagu, koko avat a pait ra mangamangana
kaina damana. 8 Gire, a ura natugu, a ura
inip na vavina, go kari, ma pa dir ga la boko
tai ta tutana; ina agure vairop dir, ma avat
a pait nam ra magit ta dir ba ava mainge;
ma ga koko avat a vakaina go ra ura tutana;
tago dir tar ki bakit ta ra kubagu. 9 Ma dia
ga biti ke: Una tur ar. Ma dia ga biti: Go
ra kopono tutana i tar pot, ma i ki na vaira
ait, ma i mainge ba na tena varkurai. Go
avet a manga vakaina u ma dir pata. Ma
dia ga manga tutulan varara upi nam ra
tutana Lot, ma dia.ga vana maravai upi diat
a pamar ra banbanu. 10 Ma ra ura tutana dir
ga tulue ra lima i dir, ma dir ga al varuk Lot
pire dir ta ra bala na pal, ma dir ga banu
bat ia. 11 Ma dir ga vapula bat ra tarai ta ra
banbanu kai ra pal, ra umana ngala ma ra
umana ikilik; damana dia ga vatalanguane
mule diat ma ra tinikan upi ra banbanu.
12 Ma ra ura tutana dir ga biti tai Lot: Dave
ta umana niurum ati boko, ta nimum bar,
ba ta umana bul tutana, ba ta umana bul
vavina? Boina una agure vairop ra umana
niurum par ta go ra pia na pal kan go ra
gunan; 13 tago amir a vakaina boko go ra
gunan, tago a varvai na vartakun ure i tar
mamat pire ra Luluai, ma ra Luluai i tulue
amir upi amir a vakaina vue. 14 Ma Lot i ga
irop ma dia ga tata ma ra umana tutana, a
umana nimuna, nina ba diat a taulai boko
ma ra umana natuna, ma i ga biti: Avat
a tut, avat a irop kan go ra gunan, tago a
Luluai na kamare vue go ra pia na pal. Ma
ra umana nimuna dia ga biti ba i varvaula
ka.
15 Ma ta ra kavunvun dir ga vargat Lot upi
na pampam, dir ga biti: Una tut, una agure
kaum taulai ma a ura natum, a ura vavina,
dir bula; kan una virua ta ra balbali ure go
ra pia na pal. 16 Ma i ga vavuan ika; ma ra
ura tutana dir ga vatur vake ra limana, ma
ra lima i kana taulai, ma ra lima i ra ura bul
vavina, tago a Luluai i ga mari ia, ma dir ga
agure vairop ia ma dir ga nur vue abara.
17 Ma ba dir ga tar agure vairop diat, i ga
biti: Una lop upi una laun; koko una lingan
namur tam; ma koko una tur pit ika ta go ra
gunagunan parika. Una lop tar ta ra luana,
kan una virua. 18 Ma Lot i ga biti ta dir:
Ea, Luluai, koko damana; 19 gire, u ga mari
kaum tultul ma u ga vangala kaum varmari
pirana, nina u ga vaarike tagu, tago u tar
valaun iau; ma i dekdek upi ina lop tar ta
ra luana, kan ta kaina magit na tadav iau
ma ina virua ka. 20 Gire, go ra pia na pal i
maravai, upi ina lop tar tana; ma i ikilik ika;
boina una tul tar iau upi ina lop tatar tana,
tago a pede ik, ma a tulungeagu na laun:
21 Ma i ga biti tana: Io, iau tar torom tam ta
go ra magit bula, ma pa ina kamare vue nam
ra pia na pal, nina u vatang ia. 22 Una kavie
ra nilop ubara; tago i dekdek upi ina pait ta
magit ona pa u olo boko tana. Kari di vatang
nam ra pia na pal ba Soar. 23 Ma ra keake i
ga kuma rikai ba Lot i ga pot aro Soar.
24 Ma ra Luluai i ga tulue ra bata i da ra
pakar ma ra iap tai ra Luluai marama ra
bakut, 25 ma i ga vue pukue vue nam ra ura
pia na pal ma ra gunan kikil dir bula, ma
ra tarai dia ga ki tana, ma ra lavur magit i
ga tavua ta ra pia. 26 Ma ra taulai kai Lot i
ga lingan namur, ma i ga da ra vat na solt
muka. 27 Ma Abaraam i ga tut ra kavunvun,
ma i ga vana ta nam ra gunan i ga tur ta ra
luaina mata i ra Luluai tana. 28 Ma i ga gire
upi Sodom ma Gomora, ma upi ra gunan i
tur kikil dir, ma i ga bobobe; ma gire, a mi

i ga tubang rikai ta ra gunan, da ra mi ta ra
ubu ta.
29 Ma ba God i ga kamare vue ra umana
pia na pal ta ra gunan i tamataman, God i
ga nuk pa Abaraam, ma i ga tul vairop vue
Lot, upi koko na virua ta nam ra bung ba i
ga vue pukue vue ra umana pia na pal Lot i
ga ki tana.

A vunapai ra tarai Moab ma ra tarai Amon

30 Ma Lot i ga irop ta ra gunan Soar, ma i
ga ki ta ra luana, dital ma ra ura natuna, a
ura vavina, tago i ga burut ba na ki aro Soar;
ma i ga ki tai tika na babang, dital ma ra ura
natuna, a ura vavina. 31 Ma ra luaina ta dir i
ga biti ta ra vauruana: Tama i dor i patuana,
ma pa ta tutana ta ra gunagunan, upi na ruk
pire dor, varogop ma ra mangamangana kai
ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan par.
32 Una mai, dor a vamomo tama i dor ma ra
vain, ma dor a va pirana, pi dor a vakubur
ta tarai tai tama i dor. 33 Ma dir ga vamomo
tama i dir ma ra vain ta nam ra marum, ma
ra luaina i ga ruk ma i ga va pire tamana;
ma tamana iat pa i ga nunure ba i ga va ma
ba i ga tut mulai. 34 Ma ra malana i ga ve ra
muruna dari: Gire, iau tar va pire tamagu
ra marum; boina dor a vamoma bula go ra
marum, upi una ruk ma una va pirana, pi
dor a vakubur ta tarai tai tama i dor. 35 Ma
dir ga vamomo tama i dir ma ra vain nam ra
marum bula, ma ra muruna i ga vana ma i
ga va pirana; ma tamana iat pa i ga nunure
ba i ga va ma ba i ga tut mulai. 36 Damana
ra ura natu i Lot dir ga kap bala tai tama i
dir. 37 Ma ra luaina i ga kava ra bul tutana,
ma i ga vaiang tar ra iangina ba Moab, tama
i ra tarai Moab gori. 38 Ma ra muruna i ga
kava ta bul tutana bula, ma i ga vaiang tar
ra iangina ba Ben-Ami; ma go a tama i ra
tarai Amon gori.

20

Abaraam dir ma Abimelek

1 Ma Abaraam i ga vana papa kan nam ra
gunan upi ra langun ta ra matana taubar,
ma i ga ki livuan ta ra gunan Kades ma Sur;
ma i ga ki na vaira aro Gerar. 2 Ma Abaraam i
ga biti ure Sara, kana taulai, ba: Amir taina.
Ma Abimelek, a king Gerar, i ga vartuluai
upi ia ma di ga agur pa Sara. 3 Ma God i ga
tadav Abimelek ta ra ririvon ra marum, ma
i ga biti tana: U tar virua ure ra vavina u ga
ben ia, tago dir tar taulai ma tika na tutana.
4 Ma Abimelek pa i ga maravai boko pirana,
ma i ga biti: Dave Luluai, una ubu vue bula
ra takodo na tarai? 5 la iat, pa i ga ve iau
vang ba: Amir taina? Ma ra vavina iat bula
i ga biti ba: Amir taina? Iau ga pait go ra
magit ma ra dovot na balagu ma ra limagu
i tuptup tana. 6 Ma God i ga biti tana ta ra
ririvon: Maia, iau nunure ba u ga pait go
ma ra dovot na balam, ma iau ga tur bat i
u, pi koko una pait ra kaina piragu; kari pa
iau ga tul tar ia tam ba una bili ia. 7 Io, una
vamule ra taulai kai nam ra tutana, tago ia
ra propet, ma na araring ure u, ma una laun;
ma ona, pa u vamule, una nunure ba una
virua, avat ma kaum tarai par.
8 Ma Abimelek i ga tut ta ra kavunvun, ma
i ga oro pa kana lavur tultul par, ma i ga
varvai ta go ra lavur magit ta ra talinga i
diat, ma ra tarai dia ga manga burut. 9 Ma
Abimelek i ga oro pa Abaraam ma i ga biti
tana: Ava ra magit go u tar pait ia ta vevet,
ma ava vang ra kaina magit ba iau ga pait
ia piram, tago u vuna ta ra ngala na manga-
mangana kaina piragu ma ta kaugu gunan?
U ga pait ra mangamangana piragu, ba pa
i topa ia upi da pait ia. 10 Ma Abimelek i ga
biti tai Abaraam dari: U ga pait go ra magit
upi ra ava? 11 Ma Abaraam i ga biti: Tago iau
ga nuk ia dari: A dovotina, a bunurut ure
God pa i ki ta go ra gunan; ma diat a ubu iau
ure kaugu taulai. 12 Ma tikai bula: A dovot,
taigu, tago natu i tamagu, ma vakir natu i
nagu; ma amir tar taulai. 13 Ma ba God i ga
tul vue iau kan ra kuba i tamagu, iau ga biti
tana: Go ra varmari una pait ia tagu, ta ra
lavur gunan ba dor a vana tana, una vatang
iau ba taim.
14 Ma Abimelek i ga vaninare ra sip ma ra
bulumakau, ma ra umana tultul na tutana
ma ra umana tultul na vavina, ma i ga
tabar Abaraam me, ma i ga vamule Sara,
kana taulai, tana. 15 Ma Abimelek i ga biti:
Gire go kaugu gunan ta ra luaina matam
i langalanga, una ki ta nam ra pakana u
mainge. 16 Ma i ga biti: Gire, iau tar tabar
taim ma ra arip na marmar na pakana silva;
gire, i da ra mal. na tubatuba ta ra matam
pire diat par ava varagur ma diat ure ra
lavur magit i ga tadav u; ma go iau tar pait
ra magit i takodo tana ta ra mata i diat par.
17 Ma Abaraam i ga araring pire God, ma
God i ga valagar Abimelek ma kana taulai
ma kana umana tultul na vavina, ma dia

kakava. [18] Tago a Luluai i ga kure vadekdek
bat ra tatal na bul kai ra umana vavina ta
ra kuba i Abimelek ure Sara, ra taulai kai
Abaraam.

21

Di kava Isak

[1] Ma ra Luluai i ga tadav Sara da i ga tar
biti, ma ra Luluai i ga pait ia tai Sara da
i ga tar vatang ia. [2] Ma Sara i ga lalau pa
ra bul, ma i ga kava tar ra bul tutana tai
Abaraam ba i ga patuana, ta nam ra pakana
kilala God i ga tar vaarike tar ia tana. [3] Ma
Abaraam i ga vatang ra iang i natuna a
tutana, nina Sara i ga kava tar ia, ba Isak.
[4] Ma Abaraam i ga poko kikil natuna Isak
ba i ga lavutul kana bung, da God i ga tar
vartuluai pirana. [5] Ma Abaraam i ga laun
vue tika na mar na kilala ba di ga kava tar
Isak natuna. [6] Ma Sara i ga biti: God i tar
vaninare ra ninongon ure iau; diat par dia
valongore diat a nongon maravut iau. [7] Ma i
ga biti: To ia na ve Abaraam ba Sara na vau
ra umana bul? Tago iau tar kava tar natuna
ta ra kilala i manga patuana tana.

Di okole vue Agar ma Ismael

[8] Ma ra bul i ga taiak ma i ga vung vue
ra u; ma Abaraam i ga pait ra ngala na
lukara ta nam ra bung Isak i ga vung vue
ra u tana. [9] Ma natu i Agar, ra vavina
Aigipto, nina i ga kava tar ia tai Abaraam,
i ga varvaula; ma Sara i ga gire. [10] Kari i ga
biti tai Abaraam: Una okole vairop vue go
ra vavina, a vilavilau, dir ma natuna; tago ra
natu i go ra vilavilau pa na kakalai varurung
ma natugu, varurung ma Isak. [11] Ma go ia
ra magit na tinabun tuna pire Abaraam ure
natuna. [12] Ma God i ga biti tai Abaraam:
Koko na tabun ra balam ure ra barmana ma
ure kaum vilavilau, a vavina. Una torom ta
ra nilai Sara ta ra lavur magit i ve u tana;
tago tai Isak iat a umana bul mur tam diat a
vana rikai. [13] Ma ina pait vaarike ra ngala na
vuna tarai tai ra natu i ra vilavilau a vavina
bula, tago ia ra bul mur tam. [14] Ma Abaraam
i ga tut ra kavunvun, ma i ga vaninare ra
gem, ma ra paura na tava, ma i ga tul tar ia
tai Agar, ma i ga vung ia ta ra ul a varana,
ma i ga tul tar ra bul bula, ma i ga tul vue.
Ma i ga vana, ma i ga tenten vurvurbit ta ra
bil, a iangina Ber-Seba.

[15] Ma ra paura i ga mama, ma i ga nur vue
ra bul ta ra vavai tika na davai ik. [16] Ma i ga
vana, ma i ga ki aro vailik a ik, i vardada ma
ra vinavana na pu di pu me; tago i ga biti:
Koko ina gire ra minat kai ra bul. Ma i ga ki
abara ma i ga kukula ma i ga tangi.
[17] Ma God i ga valongore ra nilai ra bul,
ma ra angelo kai God i ga oro pa Agar
marama ra bala na bakut, ma i ga biti tana:
U diva, Agar? Koko u burut, tago God i tar
valongore ra nilai ra bul ta nam ra pakana i
va tana. [18] Una tut, ma una vatut ra bul, ma
una vatur vake ma ra limam, tago ina pait
vaarike ra ngala na vuna tarai tana. [19] Ma
God i ga vanana pa ra kiau na matana, ma
i ga gire tika na kivu na tava, ma i ga vana,
ma i ga vabuka ra paura ma ra tava, ma i ga
vamomo ra barmana.
[20] Ma God i ga maravut ra bul, ma i ga
tavua, ma i ga ki ra bil, ma i ga tena pinanak.
[21] Ma i ga ki ta ra bil, a iangina Paran, ma
nana i ga tul tar tika na vavina maro Aigipto
pirana.

A kunubu kai Abaraam ma Abimelek

[22] Ma ta nam ra kilala Abimelek ma Pikol
ra luluai i kana tarai na vinarubu dital ga
tata ma Abaraam, ma dir ga biti dari tana:
God i maravut u ta ra lavur magit u pait
ia. [23] Io, koko una tuam vakaina iau ba ra
umana natugu, ba ra umana bul mur tagu;
una bali ke piragu nam ra varmari iau ga
pait ia piram, ma una mari bula ra gunan u
ga ki na vaira tana. Ma una pait ra vavalima
ure tai God. [24] Ma Abaraam i ga biti: Ina
vavalima.
[25] Ma Abaraam i ga pit Abimelek ure ra
kivu na tava, nina ba ra umana tultul kai
Abimelek dia ga varane. [26] Ma Abimelek i ga
biti: Pa iau nunure go ra magit; to ia bar i ga
pait ia? Ma pa u ga vaarike tagu, ma pa iau
ga valongore ta tinata ure tuk tar ta ra bung
gori. [27] Ma Abaraam i ga vaninare ra sip ma
ra bulumakau, ma i ga tabar Abimelek me,
ma dir ga pait ra kunubu. [28] Ma Abaraam i ga
vaki vaire ra lavurua na sip, a umana tana.
[29] Ma Abimelek i ga biti tai Abaraam: Ava ra
kukurai ra lavurua na sip, nina u vatur vaire
diat? [30] Ma i ga biti dari: Go ra lavurua na
sip, a tana, una vatur diat ta ra limagu, upi
ra vakilang tagu ba iau ga kal go ra kivu na
tava. [31] Ia ra vuna, tago di ga vatang nam
ra pakana ba Ber-Seba, tago dir par dir ga
vavalima tana.

32 Damana dir ga pait ra kunubu aro Ber-
Seba; ma Abimelek i ga tut, dir ma Pikol ra
luluai i kana tarai na vinarubu, ma dir ga
lilikun ta ra gunan kai ra tarai Pilistia. 33 Ma
Abaraam i ga vaume tika na davai, a iangina
Tamariska, aro Ber-Seba ma abara i ga kail
tadav ra iang i ra Luluai God Tukum. 34 Ma
Abaraam i ga ki na vaira ta ra gunan kai ra
tarai Pilistia mangoro na bung.

22

A varkurai pire Abaraam pi na tul tar Isak

1 Ma ba i ga par go ra lavur magit, God i ga
valar Abaraam ma i ga biti tana: Abaraam!
Ma i ga biti: Iau go kari. 2 Ma i ga biti
tana dari: Una agure natum, a tutana, kaum
kavakake, nina u mari ia, Isak iat, ma una
vana ta ra gunan Moria, ma una pait ra
tinabar me, nina ba di tuntun tar ia, ta ra
ul a luana ba ina vaarike boko tam.
3 Ma Abaraam i ga tut ra kavunvun iat, ma
i ga vaninare kana as, ma i ga agure a ura
barmana ta kana tarai, ma Isak natuna; Ma
i ga kita ra davai ure ra tinabar di tuntun
tar ia, ma i ga tut papa, ma i ga vana ta nam
ra gunan God i ga tar vateten tar ia. 4 Ta ra
vautuluna bung Abaraam i ga idok, ma i ga
gire ra gunan aro vailik. 5 Ma Abaraam i ga
biti tai kana a ura barmana dari: Amur a ki
ati ma ra as, ma amir ma ra bul, amir a vana
uro, ma amir a lotu; ma namur amir a tadav
mule amur.
6 Ma Abaraam i ga takan pa ra davai ure ra
tinabar di tuntun tar ia, ma i ga vung ia ta
ra ul a vara i Isak ma ia iat i ga kap ra iap ma
ra banam; ma dir par dir ga vana. 7 Ma Isak
i ga biti tai tamana Abaraam dari: Tamagu!
Ma i ga biti: Iau go kari, natugu. Ma i ga biti
mulai: Gire ra iap ma ra davai go kari, ma
akave ra lam ure ra tinabar? 8 Ma Abaraam
i ga biti dari: God iat na tikan tadav ta lam
ure ra tinabar, natugu. Ma dir par dir ga
vana damana ka.
9 Ma dir ga tadav nam ra pakana God i
ga tar vatang tar ia; ma Abaraam i ga pait
tika na uguugu ie; ma i ga vung mal ra davai
tana, ma i ga vi Isak natuna, ma i ga vung ia
ta ra uguugu, ta ra ul a davai. 10 Ma Abaraam
i ga tulue ra limana, ma i ga vatur ra banam
upi na doko natuna.
11 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga ora
marama ra bala na bakut, ma i ga biti dari:
Abaraam, Abaraam! Ma i ga biti: Iau go
kari. 12 Ma i ga biti: Koko una bili ra
barmana, ma koko una vakaina; tago go
iau nunure ba u ru God, tago pa u muie
vake natum, kaum kavakake, tagu. 13 Ma
Abaraam i ga idok, ma i ga gire ara namur
tana tika na sip, a tomotoina, i vavakai ma
ra ramuna ta ra lokor. Ma Abaraam i ga
vana, ma i ga vila pa ra sip, a tomotoina,
ma i ga pait ra tinabar di tuntun tar ia me,
upi na kia vue natuna. 14 Ma Abaraam i ga
vatang ra iang i nam ra gunan ba: A Luluai-
Ire; da di vatang ia boko gori: Ta ra luana
kai ra Luluai da gire.
15 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga oro mule
Abaraam marama ra bala na bakut, ma i ga
biti: 16 Iau ga vavalima ta ra iangigu mulai, a
Luluai i biti, tago u ga pait go ra magit, ma
pa u ga muie vake natum, a kavakake: 17 Ina
manga vadoane u ma ra varvadoan, ma ina
vapeal na kaia ra umana bul mur tam; diat
a da ra umana tagul arama liu, ma diat a
varogop ra veo ara ra valian, ma ra umana
bul mur tam diat a kale ra mataniolo kai
kadia lavur ebar. 18 Ma ra lavur tarai par ta
ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan ta
ra umana bul mur tam, tago u ga torom ta
ra nilaigu. 19 Damana Abaraam i ga lilikun
tadav kana a ura barmana; ma dia ga tut,
ma dia ga varagur uro Ber-Seba.

A umana bul mur tai Nakor

20 Ma ba i ga par go ra lavur magit, dia ga
ve Abaraam dari: Ea, Milka i tar kava tar
bula ra umana bul tai turam Nakor: 21 Us, ra
luaina, ma Bus turana, ma Kemuel, ra tama
i Aram; 22 ma Kesed, ma Kaso, ma Pildas, ma
Iedlap, ma Betuel. 23 Ma Betuel i ga vangala
Rebeka; go ra lavutul Milka i ga kava tar
diat tai Nakor, tura i Abaraam. 24 Ma kana
tultul na vavina a iangina Reuma, i kakava
bula, i kava go diat: Tebak, Gakam, Takas
ma Maka.

23

Sara i mat ma Abaraam i kul pa ra pakana pia ure ra pupunang

1 Ma Sara i ga laun pa tika na mar a ura
vinun ma lavurua na kilala; la go ra lavur
kilala i ra nilaun kai Sara. 2 Ma Sara i ga
mat aro Kiriat-Arba, di vatang ia bula ba
Kebron, ta ra gunan Kanaan. Ma Abaraam
i ga vana upi na korkor ure Sara, ma upi na
tangie.

[3] Ma namur Abaraam i ga tut kan ra
minatina, ma dia ga tata ma ra umana natu
i Ket, i ga biti dari: [4] Iau a enana, ma
iau ki na vaira pire vavat; avat a tul tar
tagu ta pakana pia na pupunang pire vavat,
upi ina punang kaugu minat tana kan ra
matagu. [5] Ma ra umana natu i Ket dia ga
bali Abaraam ma ra tinata dari: [6] Luluai, una
valongore avet; u a ngala na luluai kai God
pire vevet, una punang kaum minat ta nam
ra babang na minat i boina kakit; pa ta na
ta vevet na muie kana babang na minat, upi
koko una punang kaum minat tana.

[7] Ma Abaraam i ga tut, ma i ga tur ruru ta
ra luaina mata i ra tarai ta nam ra gunan,
ra umana natu i Ket. [8] Ma dia ga pirpir me,
ma i ga biti: Ona ra nuknuk i vavat damana,
pi ina punang kaugu minat kan ra matagu,
i boina ba avat a valongore iau, ma avat
a lul Epron, natu i Sokar, ure iau, [9] upi na
tul tar kana babang Makpela tagu, nina i
maravai ta ra langun i kana uma; ina tul
tar ra mataina par tana, ma na tul tar ia
tagu livuan ta vavat, upi kaugu babang na
pupunang. [10] Ma Epron i ga ki livuan ta ra
umana natu i Ket; ma Epron, a te Ket, i
ga tata bali Abaraam ta ra luaina mata i ra
umana natu i Ket, ma ta ra luaina mata i diat
par dia olaolo ta ra mataniolo kai ra pia na
pal, dari: [11] Pata, luluai, una valongore iau:
Ina tul tar ra pia na uma tam ma ra babang
tana, ina tabar u me; ta ra luaina mata i diat
par kaugu tarai ina tabar u me; una punang
kaum minat.

[12] Ma Abaraam i ga tur ruru ta ra luaina
mata i ra tarai ta nam ra gunan. [13] Ma i ga
biti tai Epron ta ra luaina mata i ra tarai ta
nam ra gunan dari: Io, ona u mainge, una
valongore iau; ina tul tar ra matai ra gunan
tam; una alube pa ia tagu; ma ina punang
kaugu minat tana. [14] Ma Epron i ga tata bali
Abaraam dari: [15] Luluai, una valongore iau:
A matai ra gunan i varogop ma ra ivat na
mar na mamat na silva; ma i dave go ra
magit pire dor? Una punang ke kaum minat
tana. [16] Ma Abaraam i ga torom tai Epron;
ma i ga valar tar ra silva tai Epron, nina i ga
vatang ia, ma ra tarai Ket dia ga valongore,
a ivat na mar na mamat na silva, nina ba ra
tena kunukul i kukul me.

[17] Damana dia ga vadovot tar ra gunan
kai Epron aro Makpela, maravai Mamre, tai
Abaraam upi kana, ra gunan ma ra babang
tana, ma ra davadavai par ta ra gunan ma
ta kana langun par, [18] ta ra luaina mata i ra
umana natu i Ket, ta ra luaina mata i diat
par dia olaolo ta ra mataniolo ta nam ra pia
na pal. [19] Ma ba i ga par go, Abaraam i ga
punang Sara, kana taulai, ta ra babang ta
ra gunan Makpela maravai Mamre, Kebron
nam, ta ra gunan Kanaan. [20] Ma ra tarai
Ket dia ga vadovot tar ra gunan ma ra
babang tana tai Abaraam, upi kana pia na
pupunang.

24

A tinaulai kai Isak

[1] Ma Abaraam i ga patuana, ma i ga laun
vao, ma ra Luluai i ga maravut Abaraam ta
ra lavur magit. [2] Ma Abaraam i ga biti tai
kana tultul, nina i lualua ta ra kubana ma i
kure kana tabarikik par: Una vung ra limam
ta ra kelakelegi na kaugu, [3] ma una vavalima
tai ra Luluai, ra God kai ra bala na bakut
ma ra God kai ra rakarakan a gunagunan,
ba koko una vataule natugu ma ta vavina ta
ra vaden Kanaan, nina iau ki livuan ta diat;
[4] una vana ta kaugu gunan iat, ma pire ra
umana niurugu, ma una pilak pa ta vavina
ure natugu Isak. [5] Ma ra tultul i ga biti tana:
Kan ra vavina na ole upi na mur iau ta go ra
gunan; dave, ina tule mule natum ta nam
ra gunan u ga irop tana? [6] Ma Abaraam i ga
biti tana: pata, koko una agure mule natugu
uro. [7] A Luluai God kai ra bala na bakut, nina
i ga agure vairop iau kan ra kuba i tamagu,
ma kan ra gunan di ga kava iau tana, nina
i ga biti tagu ma ra vavalima: Ina tul tar go
ra gunan ta ra umana bul mur tam, ia iat
na tulue kana angelo na lua tam, ma una
pilak pa ta vavina mabara ure natugu. [8] Ma
ona ra vavina pa na ga upi na mur u, u ti
langalanga ta go kaum vavalima; ia kaka
koko una agure mule natugu uro. [9] Ma ra
tultul i ga vung ra limana ta ra kelakelegi
na kau i Abaraam, kana luluai, ma i ga
vavalima tana.

[10] Ma ra tultul i ga pilak kapi ta vinun na
kamel ta ra lavur kamel kai kana luluai, ma i
ga vana papa; ma i ga kap ra lavur mangana
tabarikik kai kana luluai ta ra limana, ma i
ga tut, ma i ga vana uro Mesopotamia, ta
ra pia na pal kai Nakor. [11] Ma i ga kure ba
koko ra umana kamel diat a olo ta ra pia na
pal; ba diat a va ka maravai pire ra kivu na
tava ta ra ravian, ta ra pakana bung ba ra

vaden dia irairop tana, upi diat a kulup a
tava. 12 Ma i ga biti: U, Luluai God kai kaugu
luluai Abaraam, iau lul u, ba una maravut
iau go gori, ma una mari Abaraam, kaugu
luluai. 13 Gire, iau tur pire ra kivu na tava;
ma ra umana natu i ra tarai kai ra pia na
pal, a umana vavina, diat a irairop, upi diat
a kulup a tava; 14 boina ba na dari: nina ra
inip na vavina, ba ina biti tana, Una vung
vatagogo kaum kulkulup, pi ina momo, ma
na biti, Una momo, ma ina vamomo bula
kaum kamel, boina ba ia nam iat ba u ga tibe
tar ia tai kaum tultul Isak; ma ina nunure
tana ba u mari kaugu luluai.

15 Ma ba i ga tata boko, gire, Rebeka i ga
irop, natu i Betuel, nina ba Milka i ga kava
tar ia tai Nakor, tura i Abaraam, ma i ga
kap ra kulkulup ta ra ul a varana. 16 Ma
a vakak na vavina tuna, a inip, ma pa ta
tutana i ga la tana boko; ma i ga vana ur ta
ra kivu, ma i ga vabuka kana kulkulup, ma
i ga tutua rikai. 17 Ma ra tultul i ga vutvut
upi na barat ia, ma i ga biti: Una vamomo
iau ma ta ik a tava ta kaum kulkulup. 18 Ma
i ga biti: Una momo, luluai. Ma i ga lulut,
i ga vairop ra kulkulup ta ra limana, ma i
ga vamoma. 19 Ma ba i ga tar vamoma, i
ga biti: Ina kulup ure kaum umana kamel
bula, upi diat a momo ma diat a maur. 20 Ma
i ga pampam, i ga lolonge ra tava ma ra
kulkulup ta ra turtur na tava, ma i ga vutvut
mulai ta ra kivu, upi na kulup, ma i ga kulup
ure kana umana kamel par. 21 Ma ra tutana
i ga bobe ung ia, ma i ga ki mut uka upi na
nunure value, ba a Luluai i ga maravut kana
vinavana ba pata.

22 Ma ba ra umana kamel dia ga tar momo
par, a tutana i ga tak pa ra domol di pait
ia ma ra goled i mamat a ik, ma a ura mul
ure ra limana, dir ga varogop ma a vinun
na mamat na goled, 23 ma i ga biti: U natu i
to ia? Una ve iau. Dave, ta maup abara ta ra
kuba i tamam, upi avet a ki tana? 24 Ma i ga
biti tana: Iau natu i Betuel, nina Milka i ga
kava tar ia tai Nakor. 25 Ma i ga biti bula tana:
Ave vung ra kunai ma ra magit bula ure ra
kamel, ma a maup bula pire vevet, upi avat
a va tana. 26 Ma ra tutana i ga bura rururu,
ma i ga lotu tadav ra Luluai. 27 Ma i ga biti:
Da pite pa ra Luluai ra God kai kaugu luluai
Abaraam, tago pa i vung vue kana varmari
ma kana dovotina tadav kaugu luluai, ma i
ga vateten iau ta ra nga uti, ta ra kuba i ra
umana tura i kaugu luluai.

28 Ma ra inip na vavina i ga vutvut, ma i ga
varvai ta go ra lavur magit ta ra kuba i nana.
29 Ma Rebeka dir taina ma tika na tutana,
a iangina Laban; ma Laban i ga kavie ra
vinavana, upi na tadav ra tutana ta ra kivu.
30 Ma ba i ga gire ra domol ma ra mul ta ra
lima i taina, ma ba i ga valongore ra tinata
kai Rebeka, taina, ba i ga biti, A tutana i
ga ve iau ra dari, i ga tadav ra tutana; ma
gire, i ga tur pire ra umana kamel ta ra
kivu. 31 Ma i ga biti tana: Una ruk, u nina
a Luluai i ga vadoane, ta ra ava u turtur
ra pia? Iau tar vaninare ra pal, ma iau tar
mal are ra pakana bula ure ra umana kamel.
32 Ma ra tutana i ga ruk ra pal, ma i ga pala
vue ra tabarikik ta ra umana kamel. Ma
i ga tul tar ra kunai tana ma ra magit na
nian ure ra umana kamel ma ra tava bula,
pi na puk ra kauna me, ma ra kau i ra tarai
dia varagur me. 33 Ma di ga vung ra magit
na nian pirana, upi na ian; ma i ga biti:
Pa ina ian boko,, ina varvai lua ure kaugu
vinavana. Ma i ga biti: Una varvai ka.

34 Ma i ga biti: Iau a tultul kai Abaraam.
35 Ma ra Luluai i ga manga maravut kaugu
luluai, ma i tar ngala; ma i ga tabar ia ma ra
do na sip ma mangoro na bulumakau, ma
ra silva ma ra goled, ma ra umana tultul
na tutana ma ra umana tultul na vavina,
ma ra umana kamel ma ra umana as. 36 Ma
Sara, a taulai kai kaugu luluai, i ga kava
tar tika na bul tutana tai kaugu luluai, ba
i ga tubuan na vavina; ma Abaraam i tul
tar kana lavur tabarikik par ta nam ra bul.
37 Ma kaugu luluai i ga kure ba ina vavalima,
ma i ga biti dari: Koko una pilak pa ta
vavina ure natugu pire ra vaden ta ra gunan
Kanaan, nina iau ki tana; 38 una vana ka
tadav ra kuba i tamagu, ma pire ra umana
niurugu, ma una pilak pa tika na taulai kai
natugu. 39 Ma iau ga biti tai kaugu luluai:
Kan ra vavina na ole ra vinavana mur iau
uti. 40 Ma i ga biti tagu: A Luluai, nina
iau vanavana ta ra luaina matana, na tulue
amur ma kana angelo, ma na maravut u
ta kaum vinavana, ma una pilak pa tika
na vavina ure natugu ta ra umana niurugu
ta ra kuba i tamagu; 41 ma damana una
langalanga ta kaugu vavalima, ba u tadav
ra umana niurugu; ma ona pa di nur tar ia
piram, u ti langalanga ta kaugu vavalima.

42 Ma gori iau tar pot ta ra kivu, ma

iau biti: Luluai, a God kai kaugu luluai
Abaraam, boina una maravut iau ta kaugu
vinavana; [43] gire, iau tur ta ra kivu na tava;
boina una tul tar ia, ba nam ra vavina, nina
i irop upi na kulup, ma ina biti tana, Una
tabar iau ma ta ik a tava ta kaum kulkulup,
[44] ma na biti tagu, Una momo, ma ina kulup
bula ure kaum umana kamel, boina ba ia
nam ra vavina iat, nina ba ra Luluai i ga tibe,
upi na taule ra natu i kaugu luluai.

[45] Ma ba pa i par boko ra tinata ta ra
balagu, gire, Rebeka i vana rikai ma kana
kulkulup ta ra ul a varana, ma i vana ur
upi ra kivu, ma i kulup; ma iau biti tana:
Boina una vamomo iau. [46] Ma i rurut, ma i
vairop ra kulkulup marama ra ul a varana,
ma i biti: Una momo, ma ina vamomo kaum
umana kamel bula; io, iau momo, ma i
vamomo ra umana kamel bula. [47] Ma iau tir
ia: U natu i to ia? Ma i biti: Natu i Betuel,
natu i Nakor nina ba Milka i ga kava tar ia.
Ma iau vung tar ra marmar ta ra bilauna,
ma ra mul ta ra limana. [48] Iau bura rururu
ma iau lotu tadav ra Luluai, ma iau pite pa
ra Luluai, a God kai kaugu luluai Abaraam,,
nina i ga lue rap iau ta ra takodo na nga, upi
ina pilak pa natu i ra tura i kaugu luluai,
upi na taule natuna. [49] Ma ona avat a pait
ra varmari ma ra dovot na mangamangana
pire kaugu luluai, avat a ve iau; ona pata,
avat a ve iau bula, upi ina vana ta ra papar
a lima tuna, ba ta ra maira.

[50] Io, Laban ma Betuel dir ga tata bali ia
dari: Go ra magit i vuna tai ra Luluai, i
dekdek upi amir a tatike ta magit i boina ba
ta magit i kaina tam. [51] Gire, Rebeka i tur ta
ra luaina matam, una agur pa ia, ma amur a
vana, ma na taule natu i kaum luluai, da ra
Luluai i tar biti.

[52] Ma ba ra tultul kai Abaraam i ga va-
longore kadir tinata, i ga va timtibum ta
ra mata i ra Luluai. [53] Ma i ga tak vaarike
ra lavur ngatngat na magit, di ga pait diat
ma ra silva ma ra goled, ma ra umana
mal, ma i ga tabar Rebeka me, ma taina
bula ma nana, i ga tabar dir ma ra umana
ngatngat na magit. [54] Ma dia ga iaian ma
dia ga momamomo, diat ma ra tarai dia ga
varagur me; ma nam ra marum dia ga ki
boko; ma dia ga tut ta ra kavunvun, ma i ga
biti: Avat a tul vue iau tadav kaugu luluai.
[55] Ma tai ra vavina ma nana dir ga biti: Boina
ba ra vavina na ki ati boko pire vevet ta
umana bung, ta vinun bar, ma namur na
vana. [56] Ma i ga biti ta dir: Koko amur a
tur bat iau, tago a Luluai i ga maravut iau
ta kaugu vinavana, avat a nur vue ke iau,
upi ina talil tadav kaugu luluai. [57] Ma dir ga
biti: Dat a oro pa boko ra vavina, ma dat a
tir ia, ba ava ra nuknukina. [58] Ma dia ga oro
Rebeka, ma dia ga tir ia dari: Dave, amur a
varagur ma go ra tutana? Ma i ga biti: Amir
a varagur. [59] Ma dia ga tul vue Rebeka, tai
diat, ma kana tultul na vavina, diat ma ra
tultul kai Abaraam, ma kana tarai.

[60] Ma dia ga tata vadoane Rebeka, ma dia
biti tana: Tai vevet, boina ba ra arip na mar
na vinun na arip na marmar diat a vana
rikai tam, ma i boina ba ra umana bul mur
tam diat a kale ra mataniolo kadiat nina dia
milikuane diat. [61] Ma Rebeka i ga tut, diat
ma kana umana tultul na vavina, ma dia ga
ki ra umana kamel, ma dia ga mur ra tutana.
Ma ra tultul i ga lue rap Rebeka, ma i ga
vana ka.

[62] Ma Isak i ga lilikun maro ra kivu
Lakaroi, tago i ga ki ra gunan ta ra papar
a taubar. [63] Ma ba i ga ravian, i ga vana ta
ra uma, upi na nununuk; ma i ga idok, ma i
ga gire ra umana kamel dia ga poapot. [64] Ma
Rebeka i ga tak vatut ra kiau na matana ma
ba i ga gire Isak, i ga irop kan ra kamel. [65] Ma
i ga biti tai ra tultul: To ia nam ra tutana
i bolabolo abara ta ra uma, upi na totongo
upi dat? Ma ra tultul i ga biti: Kaugu luluai
nam. Ma i ga tak pa kana mal na turturup,
ma i ga turup mule ra matana. [66] Ma ra tultul
i ga ve Isak ta ra lavur magit i ga tar pait ia.
[67] Ma Isak i ga agure ta ra pal na mal kai nana
Sara, ma i ga ben pa Rebeka ma dir ga taulai
muka, ma i ga mari ia; ma Isak i ga ngo ma
ra tinabun ure ra minat i tinana.

25

A umana bul mur tai Abaraam tai Ketura
(1 Tutu 1:32-33)

[1] Ma Abaraam i ga taule mule tika na
vavina, a iangina Ketura. [2] Ma i ga kava tar
Simran, ma Ioksan, ma Medan, ma Midian,
ma Isbak, ma Sua tana. [3] Ma Ioksan i ga
vangala Seba ma Dedan. Ma ra utul a natu
i Dedan: Asurim, ma Letusim, ma Leumim.
[4] Ma ra umana natu i Midian: Epa, ma Eper,
ma Kanok, ma Abida, ma Elda. Go diat par
a umana natu i Ketura.

[5] Ma Abaraam i ga tul tar kana tabarikik
par tai Isak. [6] Ma Abaraam i ga pait ra

vartabar pire ra lavur natu i kana umana
enana vavina; ma ba i ga laun boko, i ga tul
vue diat balakane natuna Isak ta ra gunan
uro ta ra papar a taur.

Abaraam i mat ma di punang ia

7 Ma ga a niluluk ure ra lavur kilala kai
Abaraam: kana lavur kilala i ga varogop ma
tika na mar lavurua na vinun ma a ilima.
8 Ma Abaraam i ga vung vue ra tulungeana,
ma i ga mat ba i ga laun vao, a patuana
tutana, ma i ga mangoro kana kilala; ma
i ga ki varurung ma ra taraina. 9 Ma Isak
ma Ismael, a ura natuna, dir ga punang
ia ta ra babang Makpela, ta ra pakana pia
kai Epron, natu i Sokar, a te Ket, maravai
Mamre; 10 nina ra pakana pia Abaraam i ga
kul pa ia tai ra umana natu i Ket; di ga
punang kapi Abaraam tana ma kana taulai
Sara. 11 Ma ba Abaraam i ga mat, God i ga
vadoane Isak natuna, ma Isak i ga ki pire ra
kivu Lakaroi.

A umana bul mur tai Ismael
(1 Tutu 1:28-31)

12 Ma go ra umana bul mur tai Ismael,
natu i Abaraam, nina Agar, a te Aigipto, a
tultul na vavina kai Sara, i ga kava tar ia;
13 ma go ra iang i ra umana natu i Ismael
da kadia varmur na kinakava. A luaina kai
Ismael, Nebaiot; namur Kedar, ma Abdel,
ma Mibsam, 14 ma Misma, ma Duma, ma
Masa; 15 Adad ma Tema, Ietur, Napis ma
Kedema; 16 go diat a umana natu i Ismael,
a iang i diat da kadia lavur pia na pal, ma
kadia lavur gunan di ga liplip bat ia, a vinun
ma a urua na luluai, varogop ma kadia vuna
tarai. 17 Ma go ra niluluk ure ra lavur kilala
na nilaun kai Ismael: tika na mar ma a utul
a vinun ma lavurua na kilala; ma i ga vung
vue ra tulungeana, ma i ga mat; ma i ga ki
varurung ma kana tarai. 18 Ma dia ga ki ta ra
gunan i tur pa ia Kavila, ma i langun aro Sur
dir varmatam ma Aigipto, ma i vatale uro
Asiria; i ga ki ta ra luaina mata i ra umana
turana.

Di kava Esau ma Iakob

19 Ma go ra varvai ure Isak, natu i
Abaraam: Abaraam i ga vangala Isak, 20 ma
Isak, ba a ivat na vinun kana kilala, dir ga
taulai ma Rebeka, natu i Betuel a te Siria
maro Padan-Aram, dir taina ma Laban a te
Siria. 21 Ma Isak i ga lul ra Luluai ure kana
taulai, tago i biu; ma ra Luluai i ga torom
tana, ma kana taulai i ga lalau pa ra bul.
22 Ma ra ura bul dir ga varubu ta ra balana;
ma i ga biti: Ona i damana, ta ra ava iau
laun? Ma i ga vana upi na tir ra Luluai tana.
23 Ma ra Luluai i ga biti tana:
A ura vuna tarai ta ra balam,
Ma a ura vuna tarai dir vana rikai tam dir a
tur vartibai;
Ma tika na vuna tarai ta dir na ongor;
Ma ra luaina na kudakudar ta ra muruna.
24 Ma ba i ga ot ra bung ba na kakava tana,
a kanga i ga ki ta ra tatal na bul. 25 Ma ra
luaina i ga vana rikai ma i ga ivivuna ra
pakana da ra mal i ivivuna, ma i ga kubar;
ma di ga vaiang tar ra iangina ba Esau. 26 Ma
namur turana i ga vana rikai; ma ra limana
i ga vatur vake ra inabut i Esau; ma di ga
vaiang tar ra iangina ba Iakob. Ma Isak i ga
laptikai na vinun kana kilala, ba Rebeka i ga
kava dir.

Esau i ivure kana kini na lua

27 Ma ra ura bul tutana dir ga taiak; ma
Esau a tena nirovoi tuna, ma i ga vanavana
ta ra pupui; ma Iakob a tena ki vovovon, i
ga ki vatikai ta ra umana pal na mal. 28 Ma
Isak i ga mainge Esau, tago i ga iaian ra
kanomong i ra leing Esau i ub ia. Ma Rebeka
i ga mainge Iakob.
29 Ma Iakob i ga tun tika na magit na nian;
ma Esau i ga lilikun maro ra pupui, ma i
ga bel ika; 30 ma Esau i ga biti tai Iakob:
Una tabar iau ma nam ra nian i meme, tago
iau bel ika; kari di ga vatang ra iangina ba
Edom. 31 Ma Iakob i ga biti: Una ivure kaum
kini na lua tagu. 32 Ma Esau i ga biti: Gire,
iau to na mat, ma ina boina dave ure go ra
kini na lua? 33 Ma Iakob i ga biti: Boina una
vavalima piragu; ma i ga vavalima tana, ma
i ga ivure tar kana kini na lua pire Iakob.
34 Ma Iakob i ga tul tar ra gem tai Esau, ma
ra magit i ga pait ia ma ra pat na davai; ma
i ga iaian, ma i ga momo, ma i ga tut, ma i
ga vana. Damana Esau i ga pidimuane kana
kini na lua.

26

Isak i ki Gerar ma Berseba

1 Ma tika na mulmulum mulai i ga tup ra
gunan da nam ra luaina mulmulum ta ra e
kai Abaraam. Ma Isak i ga vana uro Gerar,
pire Abimelek ra king kai ra tarai Pilistia.
2 Ma ra Luluai i tur kapet pa pirana, ma i
ga biti: Koko una vana ba Aigipto; una ki

ke ta nam ra gunan ba ina vateten tar ia
tam; [3] una ki na vaira ta go ra gunan, ma ina
ki maravut u, ma ina vadoane u; tago ina
tul tar tam go ra gunan par, ma ta ra lavur
bul mur tam; ma ina vatur vadovot nam
ra vavalima, iau ga pait tar ia tai tamam
Abaraam. [4] Ma ina vapeal ra umana bul mur
tam da ra umana tagul arama liu, ma ina
tul tar go ra gunan par ta ra umana bul
mur tam; ma ra lavur vuna gunan par ta ra
rakarakan a gunagunan diat a ti doan ure
ra umana bul mur tam, [5] tago Abaraam i
ga torom ta ra nilaigu, ma i ga mur kaugu
togotogo, ma kaugu vartuluai, ma kaugu
mangamangana, ma kaugu varkurai.

[6] Ma damana Isak i ga ki Gerar. [7] Ma ra
tarai ta nam ra gunan dia ga tir ia ure kana
taulai; ma i ga biti: Amir taina; tago i ga
burut upi na biti dari ba, Kaugu taulai, kan
a tarai ta nam ra gunan diat a ub ia ure
Rebeka, tago a potar na vavina. [8] Ma ba i
ga tar ki vavuan abara, Abimelek, a king
kai ra tarai Pilistia, i ga tur ta ra mata na
kalangar, ma i ga gire Isak dir ma Rebeka
kana taulai, dir ga varpalum. [9] Ma Abimelek
i ga oro pa Isak, ma i ga biti tana: A dovotina
nam ra vavina kaum taulai, ma u ga vatang
davatane ba amur taina? Ma Isak i ga biti:
Tago iau ga nuk ia ba ina virua ure. [10] Ma
Abimelek i ga biti: Ava go u ga pait ia ta
vevet? Gala pa i dekdek upi ta tikai ta ra
tarai na va pire kaum taulai, ma damana a
ngala na mangamangana kaina na gala ki
ta vevet ure u. [11] Ma Abimelek i ga varkurai
pire ra tarai par dari: Nina i bili go ra tutana
ba kana vavina, na virua ka.

[12] Ma Isak i ga vavauma ta nam ra gunan,
ma a marmar i ga vana rikai tana ta nam
ra e; ma ra Luluai i ga vadoane. [13] Ma go
ra tutana i ga uviana vanavana, ma i ga
tamtavua tuk i ga manga uviana. [14] Ma i
ga vatur vake ra umana kikil na sip, ma ra
umana.kikil na bulumakau, ma ra kor na
tultul; ma ra tarai Pilistia dia ga ngu ia. [15] Io,
a tarai Pilistia dia ga tar punang mule ra
umana kivu na tava, nina diat ba ra umana
tultul kai tamana di ga tar kal diat ta ra e
kai Abaraam; ma dia ga tar vabuka diat ma
ra pia. [16] Ma Abimelek i ga biti tai Isak: Una
vana balakane avet, tago u manga ongor ta
dat.

[17] Ma Isak i ga vana balakane nam ra
gunan, ma i ga pait kana pal na mal aro
Gerar, ma i ga ki tana. [18] Ma Isak i ga kal
are mule ra umana kivu na tava, nina dia
ga tar kal diat ta ra e kai tamana Abaraam,
tago ra umana Pilistia dia ga tar punang
vakaina diat ba Abaraam i ga tar mat; ma
i ga vatang mule diat ma ra iang i diat, nina
tamana i ga vaiang diat me. [19] Ma ra umana
tultul kai Isak dia ga kakal ta ra male, ma
dia ga tadav ra tava tana, i ga ninim rikai.
[20] Ma ra umana tena balabalaure vavaguai
maro Gerar dia ga varngangar ma ra umana
tena balabalaure kai Isak; dia ga biti dari:
Kavevet go ra tava; ma i ga vaiang ra kivu
ba Esek, tago dia ga vartoto me. [21] Ma dia
ga kal ta ra kivu, ma dia ga varngangar ure
nam bula, ma i ga vaiang ia ba Sitna. [22] Ma i
ga kakari kan nam ra gunan, ma i ga kal ta
ra kivu; ma pa dia ga varngangar ure nam;
ma i ga vaiang ia ba Rekobot; tago i ga biti:
Ra Luluai i tar tul tar ta maup ure dat, ma
dat a tavua ta go ra gunan.

[23] Ma i ga vana kairu urama Ber-Seba.
[24] Ma ra Luluai i ga tur kapet pa pirana ta
nam ra marum, ma i ga biti: Iau ra God kai
Abaraam, tamam; koko una burut, tago ina
ki maravut u, ma ina vadoane u. ma ina
vapeal ra umana bul mur tam ure kaugu
tultul Abaraam. [25] Ma i ga pait tika na
uguugu na vartabar ie ma i ga kail pa ra iang
i ra Luluai, ma i ga page kana pal na mal
tana; ma ra umana tultul kai Isak dia ga kal
tika na kivu ie.

Isak dir ma Abimelek dir ki guvai

[26] Namur Abimelek i ga vana pirana maro
Gerar, ma Akusat talaina, ma Pikol ra luluai
kai kana loko na tarai na vinarubu. [27] Ma
Isak i ga biti ta dital: Ta ra ava amutal
vana piragu, tago amutal milikuane iau,
ma amutal ga tul vue iau kan avat. [28] Ma
dital ga biti: Amital gire bulu ia, ba ra
Luluai i maravut u; ma amital biti ba: Boina
ba ta vavalima na tur pire dat, piram ma
pire mimital, ma dat a pait ra kunubu dari:
[29] Koko una vakaina avet, da avet bula pa ave
ga bili vakaina u, ma ave ga pait ika ra bo
na magit piram, ma ave ga tul vue u ma ra
malmal ika; ma u, go u ti doan tai ra Luluai.
[30] Ma i ga lapir dital, ma dital ga ian ma dital
ga momo.

[31] Ma dital ga tut ta ra kavunvun, ma dia
ga varvalima vargil; ma Isak i ga tul vue
dital, ma dital ga vana kan ia ma ra malmal.
[32] Ma ta nam ra bung iat a umana tultul kai

Isak dia ga vana pirana, ma dia ga ve ta ra
kivu dia ga tar kal ia, ma dia ga biti: Ave tar
tadav ra tava tana. [33] Ma i ga vaiang ia ba
Seba. Kari di vatang ra iang i ra pia na pal
ba Ber-Seba, tuk tar ta ra bung gori.
[34] Ma Esau, ba i ga laun a ivat na vinun
na kilala, dir ga taulai ma Iudit natu i Beri
a te Ket, ma Basemat natu i Elon a te Ket.
[35] Ma ra bala i dir Isak ma Rebeka i ga manga
takunuan ure dir.

27

Isak i vadoane Iakob

[1] Ma ba Isak i ga manga patuana, ma ra
matana i ga gavul, ma pa i ga nana kapa
mulai, i ga oro pa Esau, a luaina natuna, ma
i ga biti tana: Natugu! Ma i ga biti tana: Iau
go kari. [2] Ma i ga biti: Gire, iau tar patuana
ma pa iau nunure kaugu bung na minat.
[3] Una takan pa kaum vargal na nirovoi, a
popopoi na pu ma ra panak, ma una vana
ra pui, upi una rovoi upi ta mangana, [4] una
mal pa agu ta magit i kalami nina iau manga
mainge, ma una kap ia piragu upi ina ian,
ma a tulungeagu na tata vadoane u ba pa
iau mat boko.
[5] Ma Rebeka i ga valongore ra tinata Isak
i ga tatike pire Esau natuna. Ma Esau i ga
vana ra pui, upi na rovoi upi ta magit ma
upi na kap ia. [6] Ma Rebeka i ga ve Iakob
natuna, ma i ga biti: Gire, iau tar valongore
tamam i ve Esau turam, ma i biti: [7] Una
kap ta mangana leing piragu, ma una pait
agu ta magit i kalami, upi ina en ia, ma ina
tata vadoane u ta ra mata i ra Luluai, ba pa
iau mat boko. [8] Io, natugu, una torom ta ra
nilaigu, da iau kure tar ia tam. [9] Io, go una
vana tadav ra kikil na me, ma una vila tar
ta ura bo na nat na me tagu, ma ina mal pa
dir upi ta kalami na magit ai tamam, nina
ra mangana iat ba i mainge; [10] ma una kap ia
pire tamam, upi na tata vadoane u ba pa i ti
mat boko.
[11] Ma Iakob i ga biti tai nana Rebeka
dari: Gire, a paka i Esau turagu i papait
na ivivuna, ma iau, i kulkul ke ra pakagu.
[12] Kan tamagu na bili iau, ma ina da ra tena
vartuam pirana, ma a varvabilak na ki tagu
ma pa ta varvadoan. [13] Ma nana i ga biti
tana: A varvabilak na ki tagu; una torom
uka ta ra nilaigu, ma una vana, ma una vila
tar dir tagu. [14] Ma i ga vana, i ga vila tar
dir, ma i ga kap dir pire nana; ma nana
i ga mal pa ta kalami na magit na nian,
da tamana i ga mainge. [15] Ma Rebeka i ga
takan pa ra umana mal kumau kai Esau,
ra luaina natuna, dia va ta ra kubana, ma
i ga vavauluve tar ia tai natuna Iakob, a
muruna; [16] ma i ga vung ra pal i ra nat na me
ta ra limana ma ta ra inoana i kulkul; [17] ma i
ga tul tar ra kalami na nian ma ra gem, nina
i ga tar vaninare, ta ra lima i natuna Iakob.
[18] Ma i ga ruk tadav tamana, ma i ga biti
dari: Tamagu! Ma i ga biti: Iau go kari; u to
ia, natugu? [19] Ma Iakob i ga biti tai Isak dari:
Iau Esau, a luaina natum, iau tar pait nam
ra magit u ga tul tar ia tagu; una tut, una ki,
ma una ian ta ra kanomong i ra mangana
kuabar iau kap ia, upi ra tulungeam na tata
vadoane iau. [20] Ma Isak i ga biti tai natuna:
U ga tikan lulut davatane tadav ia, natugu?
Ma i ga biti: Tago a Luluai kaum God i tar
maravut iau. [21] Ma Isak i ga biti tai Iakob:
Una tur maravai, upi ina bili u, natugu, upi
ina nunure, ba i dovot u natugu Esau ba
pata. [22] Ma Iakob i ga kakari maravai pire
Isak tamana, ma i ga palum ia, ma i ga biti:
A nilaina i da ra nilai Iakob, ma ra limana
da ra lima i Esau. [23] Ma pa i ga nunure ilam
ia, tago ra ura limana dir ivivuna da ra ura
lima i Esau turana; ma i tata vadoane. [24] Ma i
ga biti tana: Dave u Esau, natugu tuna? Ma
i ga biti tana: Iau ia tuna. [25] Ma i ga biti:
Una kap ia piragu, ma ina ian ta ra mangana
kuabar kai natugu, upi ra tulungeagu na
tata vadoane u. Ma i ga kap ia maravai
pirana, ma i ga ian; ma i ga vila pa ra vain,
ma i ga mome. [26] Ma tamana Isak i ga biti
tana: Una mai, ma una galum iau, natugu.
[27] Ma i ga vana maravai, ma i ga galum ia; ma
i ga angine kana mal, ma i ga tata vadoane,
ma i ga biti:

Gire, ra angina i natugu
I da ra ang na uma, nina ba ra Luluai i ga
vadoane;
[28] Ma God na tul tar tam ra mavoko marama
ra bala na bakut,
Ma ra bira kai ra pia.
Ma ra peal na kon ma ra vain;
[29] Na boina ba ra lavur tarai diat a torom
tam,
Ma ra umana vuna tarai diat a va timtibum
piram;
Una kure ra umana turam.
Ma ra umana natu i nam diat a va timtibum
piram;

Diat par dia tata vabilak u, diat a kakaina boko,
Ma diat par dia tata vadoane u, diat a ti doan boko.
30 Ma ba Isak i ga ngo ma ra tinata na
varvadoan pire Iakob, ma ba Iakob i ga
kabur irop uka kan ra mata i tamana Isak,
turana Esau i ga lilikun mara ta ra nirovoi,
31 ma i ga vaninare ta kalami na magit bula,
ma i ga kap ia pire tamana; ma i ga biti
tai tamana: Boina ba tamagu na tut ma
na ian ta ra mangana magit na kuabar kai
natuna; upi ra tulungeam na tata vadoane
iau. 32 Ma Isak tamana i ga biti tana: U to
ia? Ma i ga biti: Iau natum, kaum luaina,
Esau. 33 Ma Isak i ga dadadar na kaia, ma i ga
biti: Ma to ia nam i kinim kapi ra mangana
kuabar, ma i kap ia piragu, ma iau ian ta ra
lavur magit, ba pa u ti vut boko, ma iau tar
tata vadoane? Maia, ma ra varvadoan na
ki vatikai tana. 34 Ba Esau i ga valongore ra
tinata kai tamana i ga tangi na kaia, ma i ga
takunuan ra balana, ma i ga biti tai tamana:
Tamagu, una ti vadoane bula iau. 35 Ma i ga
biti: Turam i tar pot ma ra vartuam, ma i tar
long kaum nidoan. 36 Ma i ga biti: I dovot ra
iangina ba Iakob, tago a ura pakana i tar ki
ur vue iau: i ga long pa kaugu kini na lua,
ma gire, go i tar long pa kaugu nidoan. Ma
i ga biti: Pa u vung vake vang ta varvadoan
mulai ure iau? 37 Ma Isak i ga bali Esau ma
ra tinata dari: Gire, iau tar vaki ia upi kaum
luluai, ma ra lavur turana iau tar tul tar diat
i tana upi kana umana tultul, ma iau tar
kure tar ia tana ra kon ma ra vain, ma ava
mulai ina pait ia ure u, natugu? 38 Ma Esau i
ga biti tai tamana: Tamagu, dave, i kopono
ko kaum varvadoan? Una ti vadoane iau
bula, ioi, iau bula tamagu. Ma Esau i ga
kukula, ma i ga tangi.
39 Ma Isak tamana i ga bali ia, ma i ga biti
dari:
Gire, a gunan ba una ki tana, pa na bira
Ma ra mavoko marama ra bala na bakut pa
na vana rikai tana;
40 Ma una laun ta kaum pakat na vinarubu
iat, ma una kudakudar pire turam;
Ma ta nam ra bung ba una langalanga,
Una vue pakate kana kip kan ra inoam.

Isak i tulue vue Iakob pi uro Karan

41 Ma Esau i ga milikuane Iakob ure ra
varvadoan nina tamana i ga tar vadoane
me; ma Esau i ga nuknuk ia dari: A kilala
na tinabun ure tamagu i maravai; namur
ina ubu turagu Iakob. 42 Ma Rebeka i ga
valongore ure ra tinata kai Esau, ra luaina
natuna; ma i ga vartuluai upi Iakob natuna,
a muruna, ma i ga biti tana dari: Gire, turam
Esau i tar ki ra uruna ure u, tago i vaninara
upi na ub u. 43 Kari i boina, natugu, ba una
torom ta ra nilaigu; una tut, ma una takap
pire taigu Laban aro Karan, 44 ma una ki ka
boko pirana, tuk tar namana, ba i tar ngo
ra karangap i ra kankan kai turam; 45 tuk
tar namana ba ra kankan kai turam na ngo
kan u, ma na valubane ra magit u ga pait ia
pirana; ma ina vartuluai upi u, upi una vana
mamaro uti; upi ra ava ina tangie amur par
tai ta kopono bung?
46 Ma Rebeka i ga biti tai Isak: Iau talan-
guan ta kaugu kini, tago ra ura vavina Ket;
ona Iakob na taule tika na vavina Ket da
nam dir, ta ra vaden ta go ra gunan, kaugu
kini na boina mulai dave?

28

1 Ma Isak i ga oro pa Iakob, ma i ga tata
vadoane, ma i ga vartuluai pirana, dari:
Koko amur a taulai ma ta tikai ta ra vaden
Kanaan. 2 Una tut, ma una vana uro Padan-
Aram, tadav ra kuba i tubum Betuel; ma
una pilak pa kaum ta vavina mabara ta ra
umana natu i Laban, dir taina ma nam. 3 Ma
God Dekdek Muka na vadoane u, ma na
vapeal ra umana tut mur, ma na vangala
ra umana tut mur, upi avat a kor na tarai
boko; 4 ma na tul tar ra nidoan kai Abaraam
tam ma avat ma ra lavur bul mur tam, upi
una kale ra gunan u ki na vaira tana, nina
ba God i ga tul tar ia tai Abaraam. 5 Ma Isak
i ga tul vue Iakob, ma i ga vana uro Padan-
Aram tadav Laban, natu i Betuel, a te Siria,
dir taina ma Rebeka, na i Iakob ma Esau.

Esau i taule tikai mulai

6 Io, Esau i ga gire ba Isak i ga tata vadoane
Iakob ma i ga tul vue uro Padan-Aram upi
na taulai ma tika na vavina mabara; ma i ga
gire ba i ga tata vadoane, i ga vartuluai bula
pirana dari: Koko amur a taulai ma ta tika
na vavina Kanaan; 7 ma go bula, ba Iakob i
ga torom ta ra tinata kai tamana ma nana,
ma i ga vana uro Padan-Aram; 8 ma Esau i
ga gire ba tamana pa i manane ra vaden
Kanaan; 9 ma Esau i ga vana pire Ismael,
ma i ga taule tikai mulai maravut kana ura
vavina, Makalat, dir taina ma Nebaiot, natu
i Ismael, nina dir tamana ma Abaraam.

Iakob i ririvon aro Betel

10 Ma Iakob i ga irop kan Ber-Seba, ma i
ga vana uro Karan. 11 Ma i ga tadav tika na
gunan, ma i ga ki tana ra marum, tago ra
keake i tar kuba, ma i ga tak pa tika na vat
ta nam ra gunan, ma i ga ulalang tana, ma
i ga va ta nam ra pakana upi na diop. 12 Ma
i ga ririvon, ma gire, tika na kakao i tur ra
pia ma ra turuna i tuk tar urama ra bakut,
ma ra umana angelo kai God dia ga tututua
ma dia ga vanavana ba tana. 13 Ma gire, a
Luluai i ga tur arama tana ma i ga biti: Iau
a Luluai, a God kai Abaraam tamam, ma ra
God kai Isak; a gunan go u va tana ina tul
tar ia tam, ma ta ra umana bul mur tam;
14 ma ra umana bul mur tam diat a pepeal
boko da ra tobon ra pia, ma una ki ta ra
papar a labur, ma ta ra papar a taubar, ma
ta ra papar a taoai, ma ta ra papar a taur,
ma ra lavur vuna tarai par ta ra rakarakan a
gunagunan diat a ti doan ure ra umana bul
mur tam. 15 Ma gire, iau ki maravut u, ma
ina balaure u ta ra lavur pakapakana gunan
ba u vanavana tana, ma ina agur pa mule
u ta go ra gunan ma pa ina vana balakane
u tuk tar namana, ba iau ga pait ot pa ra
lavur magit iau ga tatike ure u. 16 Ma Iakob
i ga tavangun kan ra nidiop, ma i ga biti: A
dovot a Luluai i bang ta go ra gunan, ma pa
iau ga nunure. 17 Ma i ga burut, ma i ga biti:
A pia i gomgom go! A kuba i God go, ma ra
mataniolo kai ra bala na bakut.

18 Ma Iakob i ga tut ra kavunvun ma i ga
tak pa ra vat nina i ga tar ulalang tana, ma i
ga vatur ia upi ra vat na im, ma i ga lolonge
ra dangi urama tana. 19 Ma i ga vatang ra
iang i nam ra pia ba Betel, ma lua di ga
vatang ia ba Lus. 20 Ma Iakob i ga vavalima,
ma i ga biti: Ona God na maravut iau, ma
na balaure iau ta go ra nga iau mur ia, ma
ba na tabar iau ma ra magit na nian, ma ra
mal, upi ina mal me, 21 ma ina tadav mule ra
kuba i tamagu ma ra malmal, io, ina vatur
vake ra Luluai upi kaugu God. 22 Ma go ra vat
ba iau vatur ia upi ra im, ia ra kuba i God,
ma ta ra lavur magit ba una tabar iau me,
ina tul tar ra vavinununa tam.

29

Iakob i papalum pire Laban ure Rakel ma Lea

1 Ma Iakob i ga tur pa mule kana vinavana,
ma i ga tadav ra gunan kai ra tarai ta ra
papar a taur. 2 Ma i ga gigira, ma i ga na
tadav tika na kivu ta nam ra gunan, ma a
utul a kikil na sip dia ga va maravai tana,
tago dia ga vavamomo ra umana kikil na sip
ma ra tava ta go ra kivu, ma a ngir na vat i
ga va bat ra mata na kivu. 3 Ma dia ga vala
varurue ra lavur kikil na sip abara, ma dia
ga pul vue ra vat kan ra mata na kivu, ma
dia ga vamomo ra umana sip, ma namur dia
ga pul tar mule ra vat ta kana kiki ta ra mata
na kivu.

4 Ma Iakob i ga tir diat dari: A umana
turagu, avat mamave? Ma dia ga biti: Avet
mamaro Karan. 5 Ma i ga biti ta diat: Dave,
ava nunure Laban, natu i Nakor? 6 Ma dia
ga biti: Ave nunure. Ma i ga tir diat: Dave, i
laun boina? Dia ga biti: Maia, i laun boina;
ma go Rakel natuna, i pot ma ra umana
Sip. 7 Ma i ga biti: Gire, a keake i ki tur
boko, ma vakir ia ra pakana bung upi diat
a varurue boko ra umana vavaguai; avat a
vamomo ra umana sip, ma avat a vana ma
avat a tabar diat. 8 Ma dia ga biti: I dekdek
boko; da agure varurue value ra lavur kikil
na vavaguai, ma di pul vue ra vat kan ra
mata na kivu, ma namur avet a vamomo ra
umana sip.

9 Ba i ga tatata boko pire diat, Rakel i ga
pot ma ra umana sip kai tamana, tago i ga
balabalaure diat. 10 Ma ba Iakob i ga gire
Rakel, natu i matuana Laban, ma ra umana
sip kai matuana Laban, i ga vana maravai,
ma i ga pul vue ra vat kan ra mata na kivu,
ma i ga vamomo ra kikil na sip kai matuana.
11 Ma Iakob i ga galum Rakel, ma i ga kukula
ma ra tinangi. 12 Ma Iakob i ga ve Rakel
ba dir matuana ma tamana, ma ba ia natu
i Rebeka; ma Rakel i ga rurut, ma i ga ve
tamana.

13 Ma ba Laban i ga valongore ra tinata ure
Iakob, a matuana, i ga vutvut upi na barat
ia, ma i ga tal ia ma i ga galum ia, ma i ga
agure ta ra kubana. Ma Iakob i ga ve Laban
ta go ra lavur magit par. 14 Ma Laban i ga biti
tana: A dovotina, u a urugu ma ra viogu. Ma
i ga ki pirana tika na gai.

15 Ma Laban i ga biti tai Iakob: A dovotina,
dor matuana, ma pa i ko upi una papalum
vakuku piragu; una ve ke iau, ba ava ra
magit na topa ia, upi ina vapuak u me. 16 Ma
Laban a ura natuna, a ura vavina; a iang i ra
luaina ba Lea, ma ra muruna Rakel. 17 Ma
ra kiau na mata i Lea i bilua, ma Rakel a

metek na vavina, ma i vakak. [18] Ma Iakob i
ga manane Rakel; ma i ga biti: Ina papalum
lavurua na kilala piram ure Rakel, natum, a
muruna. [19] Ma Laban i ga biti: I boina ba ina
tul tar ia tam, ma koko ina tul tar ia tai ta
enana tutana; una ki piragu. [20] Ma Iakob i ga
kudakudar lavurua na kilala ure Rakel; ma
dia ga varogop pirana ma ta umana bung
uka, tago i ga ngala kana varmari pirana.

[21] Ma Iakob i ga biti tai Laban: Una tul tar
kaugu taulai tagu, tago i tar ot kaugu lavur
bung, upi ina ki pirana. [22] Ma Laban i ga
ting varurue ra tarai par ta nam ra gunan,
ma i ga pait ra lukara. [23] Ma ta ra mata na
ravian i ga vana, ma i ga agur pa Lea natuna
pirana: ma i ga ruk pirana. [24] Ma Laban i
ga tul tar Silpa, kana tultul na vavina, tai
natuna Lea, upi na tultul na vavina pirana.
[25] Ma ba i ga malana, Iakob i ga gire ba Lea;
ma i ga biti tai Laban: Ava go ra magit u
tar pait ia tagu? Pa iau ga papalum piram
ure Rakel laka? Ta ra ava u tar tuam pa iau?
[26] Ma Laban i ga biti: Vakir a mangamangana
ta go kaveve gunan, ba da tul value tar ra
muruna, ma namur ra luaina. [27] Una pait ot
pa ra lavurua na bung ure go, ma avet a tul
tar nam bula tam ma una papalum pa mule
lavurua na kilala piragu. [28] Ma Iakob i ga pait
ia damana, ma i ga pait ot pa kana lavurua
na bung; ma Laban i ga tul tar natuna Rakel
pirana, upi dir a taulai. [29] Ma Laban i ga tul
tar Bila, kana tultul na vavina, pire natuna
Rakel, upi na tultul na vavina pirana. [30] Ma
i ga ruk bula tadav Rakel, ma i ga manga
mari Rakel ta dir ma Lea, ma i ga kudakudar
lavurua na kilala mulai pire Laban.

A umana natu i Iakob

[31] Ma ba ra Luluai i ga gire Iakob i ga
milmilikuane Lea, i ga tul tar ia tana pi na
kakava: ma Rakel i ga biu ka. [32] Ma Lea i ga
lalau pa, ma i ga kava tika na bul tutana, ma
i ga vaiang tar ra iangina ba Ruben; tago i
ga biti: A Luluai i nuk pa ra magit i monong
iau; ma go kaugu tutana na mari iau. [33] Ma i
ga lalau pa mulai, ma i ga kava ra bul tutana;
ma i ga biti: Tago a Luluai i valongore ba di
milikuane iau, i tar tabar iau ma go ra bul
tutana bula, ma i ga vatang ra iangina ba
Simeon. [34] Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga
kava ta ra bul tutana; ma i ga biti: Io, go
kaugu tutana na ki piragu tago iau tar kava
tar a utul a bul tutana tana; kari di ga vatang
ra iangina ba Levi. [35] Ma i ga lalau pa mulai,
ma i ga kava tika na bul tutana, ma i ga biti:
Go ina pite pa ra Luluai; kari i ga vatang ra
iangina ba Iuda; ma i ga ngo ma ra kinakava.

30

[1] Ma ba Rakel i ga gire ba pa i kap bala tai
Iakob, Rakel i ga pin tana vavina, ma i ga
biti tai Iakob: Una tul tar ta umana bul tagu,
ona pata, ina mat ika. [2] Ma ra kankan kai
Iakob i ga tut ure Rakel, ma i ga biti: Dave,
iau a tur kia kai God vang, nina i muie tam
ra vuai ra balam? [3] Ma i ga biti: Go kaugu
tultul na vavina Bila, una ruk pirana, upi na
kakava piragu, ma iau bula ina vatur vake ta
umana bul tana. [4] Ma i ga tul tar Bila, kana
tultul na vavina, upi dir a taulai, ma Iakob i
ga ruk pirana. [5] Ma Bila i ga lalau pa, ma i ga
kava tar ra bul tutana tai Iakob. [6] Ma Rakel i
ga biti: God i tar kure iau, ma i tar valongore
ra nilaigu bula, ma i tar tabar iau ma tika na
bul tutana; kari i ga tar ra iangina ba Dan.
[7] Ma Bila, ra tultul na vavina kai Rakel, i ga
lalau pa mulai, ma i ga kava tar ra vauruana
bul tai Iakob. [8] Ma Rakel i ga biti: Amir tar
manga varubu ma tana vavigu, ma iau tar
uvia pa ia; ma i ga tar ra iangina ba Naptali.

[9] Ma ba Lea i ga gire ba i tar ngo ma ra
kinakava, i ga tul tar Silpa, kana tultul na
vavina, tai Iakob, upi dir a taulai. [10] Silpa, a
tultul na vavina kai Lea, i ga kava tar ra bul
tutana tai Iakob. [11] Ma Lea i ga biti: Iau ti
kedek! Ma i ga tar ra iangina ba Gad. [12] Ma
Silpa, a tultul na vavina kai Lea, i ga kava tar
ra vauruana bul tai Iakob. [13] Ma Lea i ga biti:
Iau ti doan! Tago ra vaden diat a vatang iau
boko ba iau ti doan; ma i ga tar ra iangina
ba Aser.

[14] Ma Ruben i ga vana ta ra uma ta ra e
na nidodoko na vit, ma i ga na tadav ta vuai
na davai, a pepe, ma i ga kap ia pire nana
Lea. Ma Rakel i ga biti tai Lea: Boina una
tabar iau ma ta ik ta nam ra pepe kai natum.
[15] Ma i ga biti tana: Dave, a ikilik na magit
go ba u tar tak vue kaugu tutana? Ma go
u mainge bula ba una tak vue ra pepe kai
natugu? Ma Rakel i ga biti: Io, na va piram
go ra marum ure ra pepe kai natum. [16] Ma
Iakob i ga lilikun maro na uma ta ra ravian,
ma Lea i ga irop upi na totongo upi ia, ma i
ga biti tana: Una ruk piragu; tago iau tar
tokom u ma ra pepe kai natugu. Ma i ga
va pirana nam ra marum. [17] Ma God i ga
valongore Lea, ma i ga lalau pa, ma i ga kava

tar ra vailimana bul tutana tai Iakob. [18] Ma
Lea i ga biti: God i tar tul tar tagu kaugu
totokom, tago iau ga tul tar kaugu tultul
na vavina ta kaugu tutana; ma i ga tar ra
iangina ba Isakar. [19] Ma Lea i ga lalau pa
mulai, ma i ga kava tar ra valaptikaina bul
tutana tai Iakob. [20] Ma Lea i ga biti: God i
tar tabar iau ma ra bo na vartabar! Kaugu
tutana na ki piragu go, tago iau tar kava tar
laptikai na bul tutana. Ma i ga tar ra iangina
ba Sebulun. [21] Ma namur i ga kava tika na
bul vavina, ma i ga tar ra iangina ba Dina.
[22] Ma God i ga nuk pa Rakel, ma God i ga
valongore, ma i ga papa are ra tatal na bul
tana. [23] Ma i ga lalau pa, ma i ga kava ra bul
tutana; ma i ga biti: God i tar tak vue ra
magit na vavirvir kan iau; [24] ma i ga tar ra
iangina ba Iosep, ma i ga biti: A Luluai na
maravut iau ma ta tika na bul tutana mulai!

A kunubu kai Iakob ma Laban

[25] Ma ba Rakel i ga kava Iosep, Iakob i
ga biti tai Laban: Una pala vue iau, upi
ina lilikun ta ra kubagu ma ta kaugu gunan
iat. [26] Una tul tar tagu kaugu ura taulai, ma
ra umana natugu, nina iau ga kudakudar
piram ure diat, ma una pala vue iau, tago u
nunure kaugu kini na kunudar piram. [27] Ma
Laban i ga biti tana: Ona u mari iau go,
boina una ki boko, tago iau tar matote ba
ra Luluai i ga maravut iau tam. [28] Ma i ga
biti: Una vatang tar kaum vapuak tagu, ma
ina tul tar ia. [29] Ma i ga biti tana: U nunure
kaugu mangamangana kunudar piram, ma
ra mangana kini kai kaum lavur vavaguai ta
kaugu varbalaurai. [30] Tago ta nam ra kilala,
ba pa iau ga ki boko piram, dia ga ikilik, ma
go dia tar tavua ma dia manga peal; ma ra
Luluai i tar maravut u ta ra lavur magit iau
ga bili ia; ma go vingai ina mal guve ta magit
ure ra kubagu iat? [31] Ma i ga biti: Ava ina
tabar u me? Ma Iakob i ga biti dari: Koko
una tabar iau ma ta magit: una pait ika nam
ra magit ba ina ve u tana go; ma ina tabar
mule kaum kikil na vavaguai ma ina balaure
diat.
[32] Ieri ina vana livuan ta ra kikil na vav-
aguai par, ma ina pilak vue kan diat ra lavur
sip i palapalatabu, ma i tuntun pitipit, ma i
korong ra paka i diat, ma damana bula ra
umana me ba i palapalatabu, ma i tuntun
pitipit ra paka i diat; ma nam uka kaugu
vapuak. [33] Damana kaugu mangamangana
takodo na varvai maravut iau namur ta
ra luaina matam ta nam ra bung, ba una
pot ure kaugu vapuak: a lavur me ba pa i
palapalatabu, ma pa i tuntun pitipit ra paka
i diat, ma ra lavur sip pa i korong ra paka i
diat u tadav diat piragu, da biti ka ba iau tar
long diat. [34] Ma Laban i ga biti: Iau mainge
ba na da kaum tinata. [35] Ma ta nam ra
bung i ga pilak vue ra umana me, ra umana
tomotoina i tuntun pitipit ra paka i diat, ma
ra lavur me, ra lavur tana i palapalatabu ma
i tuntun pitipit ra paka i diat, diat par dia
papait na pua, ma ra umana korong na sip,
ma i ga tul tar diat tai ra umana natuna;
[36] ma i ga kure, ba Iakob na ki vailik kan ia, da
ra vinavana di pait ia ta ra utul a bung, ma
dir ma Iakob dir ga ki varbaiai; ma Iakob i ga
tabatabar ra umana kikil na vavaguai dia ga
ki valili.
[37] Ma Iakob i ga tak pa ra umana kalamana
davai ik, a utul a mangana, ma i ga kulit
vuvurkutu tana, upi ra pua ta ra davai na
vana rikai. [38] Ma i ga vung nam ra umana
davai ik, nina i ga kulit diat, ta ra luaina
mata i ra umana vavaguai ta ra turtur na
tava, ba ra umana vavaguai dia ga momo
tana; ma dia ga vartadav ba dia ga pot upi
ra nimomo. [39] Ma dia ga. vartadav ba ra
umana davai dia tur ta ra luaina mata i diat,
ma dia ga kava ra umana natu i diat, ma i
ga palapalatabu ma i ga tuntun pitipit ra
paka i diat. [40] Ma Iakob i ga varbaiane ra
umana nat na vavaguai, ma i ga vung ra
mata i ra umana vavaguai tadav diat, dia
palapalatabu, ma i korong ra paka i diat ta
ra kikil na vavaguai kai Laban; ma i ga agure
vaire kana kikil na vavaguai iat, upi koko
diat a tur varurung ma ra kikil na vavaguai
kai Laban. [41] Ma ta nam ra e, ba ra umana
ongor na vavaguai dia ga vartadav, Iakob i
ga vung nam ra davai ik ta ra luaina mata i
diat ta ra turtur na tava, upi diat a vartadav
pire ra umana davai; [42] ma ta nam ra e ba ra
umana bilua na vavaguai dia ga vartadav,
pa i ga vung ia; damana ra umana bilua kai
Laban ma ra umana ongor kai Iakob. [43] Ma
go ra tutana i ga manga uviana vanavana,
ma kana kikil na vavaguai i ga ngala, ma
mangoro kana tultul na tutana ma kana
tultul na vavina, ma kana lavur kamel ma
ra lavur as.

31

Iakob i vilau kan Laban

1 Ma Iakob i ga valongore ra tinata kai ra
umana natu i Laban dari: Iakob i tar vatur
vake ra magit par kai tama i dat, ma kana
ngala na tabarikik i vuna ta ra lavur magit
kai tama i dat. 2 Ma Iakob i ga gire ra mata
i Laban, ma pa i varogop mulai pirana da
lua. 3 Ma ra Luluai i ga biti tai Iakob: Una
lilikun mulai tadav ra gunan kai ra umana
tamam, ma tadav ra umana niurum; ma ina
ki piram. 4 Ma Iakob i ga vartuluai upi Rakel
ma Lea uro ra pupui tadav ra kikil na sip;
5 ma i ga biti ta dir: Iau gire ra mata i tama i
mumur pa i varogop mulai piragu da lua; ia
kaka ra God kai tamagu i ga ki piragu. 6 Ma
amur nunure ba iau ga kudakudar tai tama
i mumur ma ra dekdekigu par. 7 Ma tama i
mumur i tuam pa iau, ma i vala pukpukue
kaugu vabongon; ma God pa i nur tar ia
tana pi na vakaina iau. 8 Ari i biti, Nina
diat i tuntun pitipit ra paka i diat kaum
vapuak diat, io, ra kikil na vavaguai par i
kava ra tuntun pitipit; ma ona i biti dari,
A palapalatabu kaum vapuak, io, ra kikil
na vavaguai par dia kava ra palapalatabu.
9 Damana God i ga tak vue ra umana vav-
aguai kai tama i mumur, ma i ga tul tar
diat tagu. 10 Ma ta nam ra e, ba ra umana
vavaguai dia vartadav, iau idok, ma iau gire
ta ra ririvon, ma ra umana tomotoina dia
pil tar tai ra umana tana, i palapalatabu,
ma i tuntun pitipit, ma i ivivuna ra paka i
diat. 11 Ma ra angelo kai God i biti tagu ta
ra ririvon: Iakob! Ma iau biti: Iau go kari.
12 Ma i biti dari: una idok ma una gire, a
umana tomotoina par, nina dia pil tar ta ra
umana tana, i palapalatabu ra paka i diat,
ma i tuntun pitipit, ma i ivivuna; tago iau
tar gire ra lavur magit Laban i papait ia tam.
13 Iau a God kai Betel, a gunan u ga lolonge ra
dangi ta ra vat ie, ma u ga pait ra vavalima
tana piragu; go una tut, ma una irop kan go
ra gunan, ma una talil ta nam ra gunan di
ga kava u tana.

14 Ma Rakel ma Lea dir ga bali ia ma ra
tinata dari: Dave, kamimir ta tiniba ba ta
ngungu tabarikik boko ta ra kuba i tama
i mimir? 15 Amir da ra ura vaira pirana;
tago i tar vapar vue kamimir mani bula.
16 Tago ra ngala na tabarikik God i tar tak vue
kan tama i mimir kamimir nam ma kai ra
umana natu i mimir; io, a lavur magit God i
vaarike piram, una pait diat.

17 Ma Iakob i ga tut, ma i ga vaki kana
umana bul tutana ma kana ura taulai ta
ra umana kamel; 18 ma i ga agure vue
kana lavur vavaguai par, ma i ga kap kana
lavur tabarikik, nina i ga vung varurue
aro Padan-Aram, ma ra lavur vavaguai i ga
vague diat, upi na vana tadav Isak tamana,
ta ra gunan Kanaan. 19 Io, Laban i ga vana,
upi na kut ra Ivuna sip; ma Rakel i ga long
ra umana tabataba kai tamana. 20 Ma Iakob
i ga vana ivai pa kan Laban ra te Siria, tago
pa i ga ve ure kana vinilau. 21 Damana i ga
takap ma kana lavur tabarikik; ma i ga tut,
ma i ga bolo ta ra tava alir, ma i ga vanavana
upi ra luana Gilead.

Laban i korot mur Iakob

22 Ma dia ga ve Laban ta ra vautuluna bung
taun ia, ba Iakob i ga tar takap. 23 Ma i ga ting
pa ra umana turana upi diat a varagur me,
ma dia ga korot mur ia lavurua na bung, ma
i ga tadav ia ta ra luana Gilead. 24 Ma God i ga
vana rikai pire Laban, a te Siria, ta ra ririvon
ra marum, ma i ga biti tana: Una balaure
ba koko una vatang ta pakana tinata pire
Iakob, a boina ba ra kaina tinata.

25 Ma Laban i ga tadav Iakob. Ma Iakob
i ga page kana pal na mal ta ra ul a luana;
ma Laban ma ra umana turana dia ga page
kadia pal na mal ta ra luana Gilead bula.
26 Ma Laban i ga biti tai Iakob; Ava u tar pait
ia, tago u tar vana ivai pa kan iau, ma u tar
agure vaire pa ra ura natugu, da dir a ura
vavina di kinim dir ta ra vinarubu? 27 Ta ra
ava u tar vana ivai pa, ma u tar tuam pa iau,
ma pa u tar vaarike tagu, upi da ga vartulai
ma ra gugu, ma ra kakailai, ma ra kudu, ma
ra pagol; 28 ma pa u tar tul tar iau upi avet
a vargalum ma ra umana natugu, a umana
tutana ma ra umana vavina? U tar papait
ra magit na papaua. 29 Pa i dekdek upi ina
vakaina avat ma ra limagu; ia kaka ra God
kai tamam i tar tata piragu ta ra marum,
ma i biti: Una balaure ba koko una vatang
ta pakana tinata pire Iakob, a boina ba ra
kaina tinata. 30 Ma go a dovotina, u tar vana
tago u ga manga anan upi ra kuba i tamam,
ia kaka upi ra ava u tar long kaugu umana
god?

31 Ma Iakob i ga bali ia ma i ga biti dari
tai Laban: Tago iau ga burut, ma iau ga
biti: Kan na al vake ra ura natuna kan iau.
32 Nina ba una tikan tadav kaum umana god
tana, koko na laun mulai; ta ra luaina mata
i ra umana tura i dat una vakilang nina iau
vatur vake ba kaum, una kap ia ka. Tago

Iakob pa i ga nunure ba Rakel i ga tar long
diat. 33 Ma Laban i ga ruk ta ra pal na mal
kai Iakob, ma ta ra pal na mal kai Lea, ma ta
ra pal na mal kai ra ura tultul na vavina; ma
pa i ga na tadav diat. Ma i ga irop mulai kan
ra pal na mal kai Lea, ma i ga ruk ta ra pal
na mal kai Rakel. 34 Ma Rakel i ga tak pa ra
umana tabataba, ma i ga vung diat ta ra kiki
na kamel. ma i ga ki taun diat. Ma Laban i
ga peng upi ia ta ra pal na mal parika, ma
pa i ga peng pa ia. 35 Ma i ga biti tai tamana:
Luluai, koko u kankan, tago iau mama tut
ta ra luaina matam; tago iau kakap ta ra
gai. Ma i ga pepeng, ma pa i ga peng pa ra
umana tabataba.
36 Ma Iakob i ga kulot, ma i ga takun
Laban; Iakob i ga tata bali ia ma i ga biti
tai Laban: Iau tar rara ta ra ava, ma ava
kaugu mangamangana kaina, tago u korot
mur iau dari? 37 Go u tar pepeng ta kaugu
tabarikik par, ma ava ra magit u tar na
tadav ia ba kaum? Una vatur ia ati livuan
ta ra umana turagu ma ra umana turam,
upi diat a varkurai pire dor. 38 Go ra ura
vinun na kilala iau tar ki piram; kaum
umana sip ma kaum umana me pa dia ga
kava vakaina ra natu i diat, ma pa iau ga
en ra umana tomotoina ta kaum kikil na
vavaguai. 39 Nina ba ra umana leing dia ga
karat lavur ia, pa iau ga kap ia piram; i ga
tukum piragu; u ga tir pa nina tagu ba di
ga long ia ta ra marum ba ta ra keake. 40 I
ga dari piragu: ta ra bung na keake i ga
tup iau ra malamalapang, ma ta ra marum
a mudian; ma ra nidiop i ga paine kan ra
kiau na matagu. 41 Go ra ura vinun na kilala
iau tar ki ta ra kubam; iau tar kudar piram a
vinun ma a ivat na kilala ure ra ura natum,
ma laptikai na kilala ure kaum vavaguai; ma
u tar vala pukpukue kaugu vapuak. 42 Gala
ra God kai tamagu, a God kai Abaraam, ma
nam Isak i ru ia, pa i ga ki piragu, gala u ga
tul vakuku vue iau. God i tar gire ra magit
i monong iau, ma ra papalum iau tar pait
ia ma ra limagu, ma i tar bor bat u ta ra
marum.

Laban dir ma Iakob dir pait ra kunubu

43 Ma Laban i ga tata bali ia, ma i ga biti
tai Iakob: A ura vavina a ura natugu, ma
ra umana bul a umana natugu bula, ma ra
lavur vavaguai kaugu umana vavaguai, ma
ra lavur magit u gire, kaugu; ma ina pait ra
ava gori ta dir, ra ura natugu, ma ra umana
bul dir tar kava? 44 Boina dor a pait tika na
kubunu; ma na tur da ra vakilang livuan ta
dor.
45 Ma Iakob i ga tak pa tika na vat, ma
i ga vatur ia upi ra vat na vakilang. 46 Ma
Iakob i ga biti ta ra umana turana: Avat a
varurue ra umana vat; ma dia ga varurue
ra umana vat, ma dia ga vung guve diat;
ma dia ga iaian pire ra anguvai vat. 47 Ma
Laban i ga vaiang ia ba Iegar-Sakaduta, ma
ga Iakob ia ga vaiang ia ba Galed. 48 Ma
Laban i ga biti: Go ra anguvai vat ia ra
vakilang livuan ta dor gori. Kari di vaiang ia
ba Galed 49 ma Mispa, tago i ga biti: Ra Luluai
na makmakile dor, ba dor a ki varbaiai.
50 Ona u vakadik ra ura natugu, ma ari u ben
pa ta umana vavina mulai maravut ra ura
natugu, a dovotina, pa ta tutana i ki pire
dor, God iat i varvai dovot ta dor.
51 Ma Laban i ga biti tai Iakob: Gire go ra
anguvai vat, ma una gire ra vat na vakilang,
nina iau tar vatur ia livuan ta dor. 52 Go
ra anguvai vat na da ra vakilang, ma ra
pagapaga na vat na da ra vakilang, ba pa ina
bolo lake go ra anguvai vat, upi ina tadav
u, ma ba koko una bolo lake go ra anguvai
vat ma go ra pagapaga na vat, upi una tadav
iau ma ra vakikiu. 53 A God kai Abaraam, ma
ra God kai Nakor, a God kai tama i dir, na
varkurai pire dor. Ma Iakob i ga vavalima
tai nina Isak tamana i ga ru ia. 54 Ma Iakob
i ga pait ra tinabar ta ra ul a luana, ma i
ga ting pa ra umana turana upi diat a en
ra gem; ma dia ga en ra gem, ma dia ga
ki ra marum par ta ra luana. 55 Ma ta ra
kavunvun Laban i ga tut, ma i ga galum
ra umana natuna, a umana tutana ma ra
umana vavina, ma i ga tata vadoane diat;
ma Laban i ga tut ma i ga talil.

32

Iakob i vaninara upi na barat Esau

1 Ma Iakob i ga vana ta kana nga, ma dia ga
varkuvo ma ra umana angelo kai God. 2 Ma
ba i ga gire diat, Iakob i ga biti: A kor kai
God go; ma i ga vaiang nam ra gunan ba
Makanaim.
3 Ma Iakob i ga tulue ra umana tultul pire
turana Esau, dia ga lua tana, ta ra gunan
Seir, ma ra langun Edom. 4 Ma i ga vartuluai
pire diat dari: Avat a ve kaugu luluai Esau
dari: Kaum tultul Iakob i biti dari: Iau tar ki
na vaira pire Laban, ma iau tar ki tuk ta ra

bung gori. [5] Ma kaugu a umana bulumakau,
ma ra umana as, ma ra umana kikil na sip,
ma ra umana tultul na tutana, ma ra umana
tultul na vavina; ma iau tar tulue ra varvai
ure tadav kaugu luluai, upi una mari iau.

[6] Ma ra umana tultul dia ga lilikun tadav
Iakob, ma dia ga biti: Ave tar tadav turam
Esau; ma go bula i totongo up u, dia varagur
ma ra ivat na mar na tarai. [7] Io, Iakob i ga
burut na kaia, ma i ga manga ngarangarao,
ma i ga tibe ra tarai dia varagur me, ma ra
umana kikil na sip, ma ra umana kikil na
bulumakau, ma ra umana kamel, upi a ura
loko. [8] Ma i ga biti: Ari Esau i tadav tika na
loko, nina i ubu valili ia na laun.

[9] Ma Iakob i ga biti: God kai tamagu
Abaraam, ma God kai tamagu Isak, Luluai, u
ga biti tagu: Una lilikun tadav kaum gunan
ma tadav ra umana niurum,, ma ina pait ra
boina tam: [10] pa iau ko upi ina vatur vake
nina i ikilik ta kaum lavur varmari, ma ra
lavur dovotina u ga vaarike ta kaum tultul;
tago ma go ko kaugu buka iau tar bolo lake
me ta go ra Iordan; ma iau tar ura loko.
[11] Boina una valaun iau kan ra lima i turagu
Esau; tago iau burutue, kan na pot ma na
ubu iau, ra vavina ma ra umana bul bula.
[12] Ma u ga biti: A dovotina, ina pait ra boina
tam, ma ina vapeal ra umana bul mur tam
da ra veo ra valian, nina pa da luk valar pa
ia, tago dia peal mat.

[13] Ma i ga ki ie nam ra marum; ma i ga
pilak pa ta umana magit ta nina i ga ki
pirana, upi ra vartabar pire turana Esau;
[14] a ura mar na me, a tana, ma a ura vinun
na tomotoina, a ura mar na sip, a tana,
ma a ura vinun na tomotoina, [15] a utul a
vinun na kamel, i ung ra u i diat ma ra
polo na u, ma ra natu i diat, a ivat na
vinun na bulumakau, a tana, ma a vinun na
tomotoina, a ura vinun na as, a tana, ma a
vinun na tomotoina. [16] Ma i ga tul tar diat ta
ra lima i kana umana tultul, tikatikai kana
ta kopono kikil; ma i ga biti ta kana umana
tultul: Avat a bolo lake lua tagu, ma avat
a vatur lalao ra umana kikil na vavaguai.
[17] Ma i ga vartuluai pire nina i ga lua ta diat
dari: Ba turagu Esau i barat i u, ma na tir
u: U kai to ia, ma u vana uve, ma kai ia
go diat ta ra luaina matam? [18] Io, una biti
tana dari: Kai kaum tultul Iakob; a vartabar
nina di tulue pire kaugu luluai Esau; ma
gire, ia iat i murmur ta vevet. [19] Ma i ga
vartuluai damana bula pire ra vauruana ma
ra vautuluna, ma pire diat par dia murmur
ra umana kikil na vavaguai, ma i ga biti:
Avat a ve Esau damana ba ava tadav ia, [20] ma
avat a biti: Tikai bula, gire, kaum tultul
Iakob i murmur ta vevet. Tago i ga biti: Ina
vamaram pa ia ma ra vartabar nina i lua
tagu, ma namur ina gire ra matana ma kan
na mari iau. [21] Damana ra vartabar i ga bolo
lake lua tana; ma ia iat i ga ki pire ra tarai ta
nam ra marum.

Iakob i varubu aro Peniel

[22] Ma i ga tut ta nam ra marum, ma i ga
agure kana ura taulai, ma kana ura tultul na
vavina, ma kana vinun ma tika na bul, ma
dia ga bolo ta ra tava Iabok. [23] Ma i ga agure
pa diat, ma i ga tulue diat, upi diat a bolo
ra tava alir, ma kana tabarikik par bula i ga
bolo. [24] Ma Iakob i ga ki varkolono; ma tika
na tutana dir ga varubu me tuk ta ra lar.

[25] Ma ba i ga gire ba pa i ga pait valar pa
ia upi na uvia pa ia, i ga bili ra urat i ra
varpakan i ra kelakelegina, ma ra varpakan
i ra kelakeleg i Iakob i ga takari, ba dir ga
varvarubu. [26] Ma i ga biti tana: Una nur vue
iau, tago i papait na lar. Ma i ga biti: Pata,
pa ina nur vue u tuk tar ba una tata vadoane
iau. [27] Ma i ga tir ia: To ia ra iangim? Ma i ga
biti: Iakob. [28] Ma i ga biti: Koko da vatang
mule ra iangim ba Iakob, da vatang ia ba
Israel; tago u tar kudakudar ma God ma ra
tarai bula, ma u tar uvia pa diat. [29] Ma Iakob
i ga tir ia ma i ga biti: Una vatang tar ra
iangim tagu. Ma i ga biti: Ta ra ava u tir
upi ra iangigu? Ma i ga tata vadoane abara.

[30] Ma Iakob i ga vaiang nam ra pakana pia
ba Peniel, tago i ga biti: Amir tar varboboi
ma God, ma ra tulungeagu i laun boko. [31] Ma
ra keake i ga vana rikai ba i ga bolo aro
Peniel, ma i ga vana bukabukal ika ure ra
kelakelegina. [32] Kari a tarai Israel pa dia
en ra urat na vo na keke tuk ta ra bung
gori, tago i ga bili ra urat i ra varpakan i ra
kelakelegina.

33

Iakob ma Esau dir ki na bartalaina mulai

[1] Ma Iakob i ga idok ma i ga gigira, ma
ea, Esau i ga vut, diat ma ra ivat na mar na
tutana. Ma i ga tibe ra umana bul pire Lea
ma Rakel, ma pire ra ura tultul na vavina.
[2] Ma i ga tulue ra ura tultul na vavina ma
ra umana natu i dir upi diat a lua, ma Lea

ma ra umana natuna namur, ma Rakel ma
Iosep dir mur kakit. [3] Ma ia iat i ga bolo lake
lua ta diat, ma i ga va timtibum lavurua na
pakana, tuk tar ba i ga maravai pire turana.

[4] Ma Esau i ga vutvut upi dir a varkuvo
me, ma i ga tal pa ia, ma i ga galum ia; ma dir
ga tangi. [5] Ma i ga idok, ma i ga gire ra vaden
ma ra umana bul; ma i ga biti: la diat go ava
varagur ma diat? Ma i ga biti: A umana bul,
nina God, ta kana varmari, i ga tabar kaum
tultul me. [6] Ma ra ura tultul na vavina dir
ga vana maravai, diat ma ra umana natu i
dir, ma dia ga va timtibum. [7] Ma Lea bula
ma ra umana natuna dia ga vana maravai,
ma dia ga va timtibum; ma namur Iosep dir
ma Rakel dir ga vana maravai, ma dir ga va
timtibum.

[8] Ma i ga biti: Ava ra kukurai go ra kor
ave varkuvo ma diat? Ma i ga biti: Upi ina
gire tadav ra varmari pire kaugu luluai. [9] Ma
Esau i ga biti: Kaugu tabarikik i topa iau,
turagu, una vatur uka nam ba kaum. [10] Ma
Iakob i ga biti: Pata, iau lul u ba ona u mari
iau go, boina una alube vake kaugu vartabar
ta ra limagu, tago iau tar gire ra matam, da
tikai i gire ra mata i God, ma u ga gugu tagu.
[11] Boina ba una alube vake kaugu vartabar
di tar kap ia piram; tago God i ga pait ra
varmari piragu, ma tago kaugu tabarikik i
topa iau. Ma i ga vo pa ia, ma i ga alube pa
ia.

[12] Ma Esau ga biti: Boina dor a tut ma
dor a vana ma ina lua tam. [13] Ma Iakob i
ga biti tana: Kaugu luluai i nunure ba ra
umana bul pa i dekdek ra paka i diat, ma
ta umana vavaguai go kari piragu dia vau
ra natu i diat, ma ba dia manga valit diat
ta tika na bung, diat par diat a mat ika.
[14] Boina ba kaugu luluai na bolo lake lua ta
kana tultul, ma ina murmur vovovon ika,
varogop ma ra dekdek i ra umana vavaguai
ta ra luaina matagu, ma varogop ma ra
dekdek i ra umana bul, tuk tar ba ina tadav
kaugu luluai aro Seir.

[15] Ma Esau i ga biti: Boina ba ta umana ta
kaugu tarai diat a ki piram. Ma i ga biti: Upi
ra ava? Boina una mari ka iau. [16] Damana
Esau i ga talil ta nam ra bung uro Seir. [17] Ma
Iakob i ga vana uro Sukot, ma i ga pait kana
ta pal, ma i ga pait ra umana pal na turturup
ure kana umana vavaguai; kari di vatang ra
iang i ra gunan ba Sukot.

[18] Ma Iakob i ga tadav ra pia na pal Sekem,
ta ra gunan Kanaan, ma pa ta magit i ga
vakaina kana vinavana, ba i ga vana maro
Padan-Aram, ma i ga ki boko ta ra luaina
mata i ra pia na pal. [19] Ma i ga kul nam
ra pakana gunan i ga pala kana pal na mal
tana, i ga kul ia ta ra tarai Kamor, tama
i Sekem, ma tika na mar na pakana silva.
[20] Ma i ga pait ra uguugu abara, ma i ga
vatang ia Eleloe-Israel.

34

Di bali ra kaina ba di ga pait ia pire Dina

[1] Ma Dina, natu i Lea, nina i ga kava tar
ia tai Iakob, i ga vana pi na gire ra vaden ta
nam ra gunan. [2] Ma Sekem, natu i Kamor,
a te Kivi, ma a luluai ta nam ra gunan, i ga
gire; ma i ga vo pa ia. ma i ga va pirana,
ma i ga vakaina. [3] Ma i ga manga mainge
Dina, natu i Iakob, ma i ga mari ia, ma i ga
tata pa ia. [4] Ma Sekem i ga biti tai tamana
Kamor dari: Una kul nam ra vavina upi
amir a taulai. [5] Io, Iakob i ga valongore ba i
ga tar vakaina natuna Dina; ma kana umana
bul tutana dia ga ki ra pupui pire ra umana
vavaguai; ma Iakob pa i ga tata tuk ta ra
bung ba dia pot. [6] Ma Kamor, tama i Sekem,
i ga vana pire Iakob upi dir a pirpir me. [7] Ma
ra umana natu i Iakob dia ga pot maro ra
pupui ba dia valongore; ma go ra umana
tutana i ga tabun ra bala i diat, ma i ga
tup diat ra kankan, tago i ga pait ra magit
i papaua pire Israel, ma i ga va pire natu i
Iakob, tago pa i topa ia tuna upi da pait ra
magit dari.

[8] Ma Kamor i ga pirpir ma diat, ma i ga
biti: I kaina tuna ra bala i Sekem natugu
upi natum a vavina; iau lul u, boina ba una
tul tar ia tana, upi dir a taulai. [9] Ma i boina
ba avat a varbean pire vevet; avat a tul tar
kavava umana bul vavina ta vevet, ma avet
a ben kaveve umana bul vavina pire vavat.
[10] Ma avat a ki pire vevet, ma ra gunan na
langalanga upi kavavat; avat a ki tana, ma
avat a kukul, ma avat a kale pa ra umana
pakana pia tana. [11] Ma Sekem i ga biti tai
tama i Dina ma ta ra umana taina dari:
Boina avat a mari iau, ma a magit par ava
Vatang upi ia, ina tul tar ia ta vavat. [12] Avat
a vatang upi ra ngala na magit na varkukul,
ba ta ngala na magit na tinabar, ma ina tul
tar ia ta vavat, varogop ma kavava tinata; ia

kaka i boina ba avat a tul tar ra vavina tagu,
upi amir a taulai.
13 Ma ra umana natu i Iakob dia ga tata
bali Sekem ma tamana Kamor, dia ga tuam
pa dir, tago i ga vakaina tai diat Dina, ma
dia ga biti: 14 I dekdek upi avet a pait go ra
magit, ma upi avet a tul tar ra tai vevet tai
ta tikai ba pa i pokakikil, a magit na vavirvir
pire vevet; 15 ma ure go ra magit avet a
mulaot i tana: ba dat a varogop dari, ba ra
lavur tutana pire vavat diat a pokakikil, 16 io,
avet a tul tar kaveve umana bul vavina ta
vavat, ma avet a ben pa kavava umana bul
vavina, ma avet a ki pire vavat, ma dat a
kopono tarai ka. 17 Ma ona pa ava torom
ta vevet, upi avat a pokakikil, avet a vatur
kaveve bul vavina, ma avet a ga vana.
18 Ma Kamor ma Sekem natuna dir ga
manane kadia tinata. 19 Ma ra barmana i
ga mulaot upi na pait nam ra magit, tago
i ga manga gugu tai natu i Iakob; ma dia ga
manga ru ia ta diat par ta ra kuba i tamana.
20 Ma Kamor ma natuna Sekem dir ga tadav
ra mataniolo ta kadir pia na pal, ma dia ga
pirpir ma ra tarai ta kadir pia na pal, dir
ga biti dari: 21 Go ra tarai dia ki pire dat ma
ra bo na nuknuk i diat; kari i boina ba da
tul tar diat upi diat a ki ta ra gunan, ma
diat a kukukul, tago ra gunan i ngala, ma
i topa diat; dat a taulai ma kadia umana
bul vavina, ma dat a tul tar kada umana
bul vavina ta diat. 22 Ma ure go ra magit
ika diat a mulaot i tana,, upi diat a ki pire
dat, upi dat a kopono tarai: ba ra lavur
tutana pire dat diat a pokakikil, da dia tar
pokakikil. 23 Dat a vatur vake kadia lavur
vavaguai ma kadia tabarikik; boina dat a
mulaot ika ta diat, ma diat a ki maravut dat.
24 Ma diat par dia ga irairop ta ra mataniolo
kai ra pia na pal, dia ga torom tai Kamor ma
tai Sekem natuna; ma dia ga poko kikil ra
umana tutana par, diat par dia ga irairop ta
ra mataniolo kai kadir pia na pal.
25 Ma ta ra vautuluna bung, ba i ga mak-
maki, a ura natu i Iakob, Simeon ma Levi, a
ura tai Dina, dir ga kap ra pakat na vinarubu
ma dir ga vut vakaian ta ra pia na pal, ma
dir ga ubu doko ra tarai par. 26 Dir ga ubu
Kamor ma Sekem natuna ma ra mangmangi
na pakat, ma dir ga agure vairop Dina ta ra
kuba i Sekem, ma dital ga vana. 27 A umana
natu i Iakob dia ga tadav ra umana virua,
ma dia ga varane ra tabarikik ta ra pia na
pal, tago dia ga tar vabilak tai diat. 28 Dia ga
ra pa kadia kikil na sip, ma kadia kikil na
bulumakau, ma kadia as, a lavur magit ta ra
pia na pal, ma ra lavur magit ta ra gunan;
29 dia ga ra pa kadia tabarikik par, ma dia
ga kap vavilavilau ra umana natu i diat, ma
kadia umana vavina, maia pa, a lavur magit
ara na pal.
30 Ma Iakob i ga biti tai Simeon ma Levi:
Amur tar vakadik iau, tago a tarai ta go ra
gunan, a umana te Kanaan ma ra umana te
Peres, diat a milikuane iau; ma tago dat a
paupau ka, diat a vana varurung, ona diat a
tut ure iau, ma diat a ubu iau; ma ina virua,
avet ma diat ta ra kubagu. 31 Ma dir ga biti:
Dave vang, tai mimir i da ra paiga na vavina
pirana?

35

God i vadoane Iakob aro Betel

1 Ma God i ga biti tai Iakob: Una tut, ma
una vana urama Betel, ma una ki ie; ma una
pait ra uguugu abara upi kai God, nina i tur
kapet pa piram ba u ga takap kan ra mata i
turam Esau.
2 Ma Iakob i ga biti ta diat ta ra kubana
ma ta diat par dia ga ki pirana: Avat a vung
vue ta umana tabataba kan avat, ma avat a
vagomgom avat, ma avat a kia vue kavava
mal; 3 dat a tut, ma dat a vana urama Betel;
ma ina pait tika na uguugu abara ure God,
nina i ga torom tagu ta ra bung iau ga ki
kaina tana, ma amir ga varagur me ta ra nga
iau ga vana tana. 4 Ma dia ga tul tar ra lavur
tabataba par dia vatur vake, ma ra magit na
marmar ta ra talinga i diat; ma Iakob i ga ive
diat ta ra vavai na iban, maravai Sekem.
5 Ma dia ga vana; ma a ngala na bunurut i
ga monong ra umana pia na pal dia tur kikil
diat, ma pa dia ga korot mur ra umana natu
i Iakob. 6 Damana Iakob i ga pot aro Lus, ta
ra gunan Kanaan, (Betel nam), diat ma ra
tarai par pirana.
7 Ma i ga pait ra uguugu abara, ma i ga
vatang nam ra pakana gunan ba El-Betel;
tago God i ga vaarike mule pirana abara, ba
i ga vilau kan ra mata i turana. 8 Ma Debora,
a tultul na vavina kai Rebeka, i ga mat, ma
di ga punang ia maravai Betel, ta ra vavai na
iban; ma dia ga vatang ra iangina ba Alon-
Bakut.
9 Ma God i ga tur kapet pa mulai pire
Iakob ba i ga vana maro Padan-Aram, ma i
ga tata vadoane. 10 Ma God i ga biti tana: A

iangim Iakob; ma pa da vatang u mulai ba
Iakob, da vatang ra iangim ba Israel.
11 Ma God i ga biti tana: Iau God Dekdek
Muka; una vangala mangoro na natum, ma
avat a pepeal; tika na vuna gunan ma ra
ngala na kor na tarai diat a vuna tam, ma ra
umana king diat a vana rikai ta ra livuam,
12 ma ra gunan nina iau ga tabar Abaraam
ma Isak me, ina tul tar ia tam, ma tai ra
umana bul mur tam. 13 Ma God i ga tutua
urama kan ia ta nam ra gunan dir ga tata
me.
14 Ma Iakob i ga vatur tika na vakilang ta
nam ra gunan dir ga pirpir tana, a paga-
paga na vat, ma i ga lolonge ra tinabar na
nimomo tana, ma ra dangi bula. 15 Ma Iakob
i ga vatang ra iang i ra gunan, nina dir ga
tata ma God tana, ba Betel.

Rakel i mat

16 Ma dia ga tut ma dia ga vana, ma a ik
a vinavana boko upi diat a pot aro Eprata,
ma Rakel i ga kakava, ma i ga tup ia kana
kinadik. 17 Ma ba i ga manga kadik, a vavina
i varkakava i ga biti tana: Koko una burut,
tago go natum a bul tutana mulai. 18 Ma
ba ra tulungeana i ga vana, tago i ga to
na mat, i ga vatang ra iangina ba Benoni;
ma ga tamana i ga vaiang tar a iangina ba
Beniamin. 19 Ma Rakel i ga mat, ma dia ga
punang ia ta ra papar a nga uro Eprata,
nina ba Beteleem. 20 Ma Iakob i ga vatur
tika na vat ta kana tung na minat; ia nam
ra vakilang na vat ta ra tung na minat kai
Rakel tuk ta ra bung gori. 21 Ma Israel i ga
vana, ma i ga page kana pal na mal ura iat
Eder, a pal na minakila.

A umana natu i Iakob
(1 Tutu 2:1-2)

22 Ma ba Israel i ga ki ta nam ra gunan,
Ruben i ga vana ma i ga va pire Bila, a vavina
kai tamana; ma Israel i ga valongore.
Ma ra umana bul tutana kai Iakob i ga
a vinun ma a urua; 23 a umana natu i Lea
go diat: Ruben, a luaina bul kai Iakob, ma
Simeon, ma Levi, ma Iuda, ma Isakar, ma
Sebulun; 24 a ura natu i Rakel: Iosep ma
Beniamin; 25 ma ra ura natu i Bila, a tultul
na vavina kai Rakel: Dan ma Naptali; 26 ma ra
ura natu i Silpa, a tultul na vavina kai Lea:
Gad ma Aser; go diat ra umana natu i Iakob
nina di ga kava tar diat aro Padan-Aram.

Isak i mat

27 Ma Iakob i ga tadav Isak tamana aro
Mamre, aro Kiriat-Arba nina ba Kebron;
Abaraam ma Isak dir ga ki na vaira tana.
28 Ma Isak i ga laun vue tika na mar ma
lavutul na vinun ot na kilala. 29 Ma Isak i
ga vung vue ra tulungeana, ma i ga mat,
ma i ga ki rangup ma kana tarai; i ga ngeo,
ma i ga laun vao. Ma Esau ma Iakob, a ura
natuna, dir ga punang ia.

36

A umana bul mur tai Esau
(1 Tutu 1:34-37)

1 Ma go ra vuna tarai kai Esau, nina di
ga vatang ia bula ba Edom: 2 Esau dia ga
taulai ma ra umana vavina ta ra vaden
Kanaan: Ada natu i Elon ra te Ket, ma
Olibama natu i Ana natu i Sibeon ra te Kivi,
3 ma Basemat natu i Ismael, dir taina ma
Nebaiot. 4 Ma Ada i ga kava tar Elipas tai
Esau, ma Basemat i ga kava Reuel; 5 ma
Olibama i ga kava Ieus, ma Ialam, ma Kora;
go diat ra umana natu i Esau, di ga kava diat
ta ra gunan Kanaan.
6 Ma Esau diat ma kana umana vavina, ma
ra umana natuna, a umana tutana ma ra
umana vavina, ma diat par ta ra kubana,
ma kana lavur vavaguai, ma kana lavur
tabarikik, nina i ga vung guve ta ra gunan
Kanaan, dia ga vana ta ra enana gunan, upi
dir a ki varbaiai ma turana Iakob. 7 Tago
kadir lavur vavaguai i ga manga ngala, ma
i ga dekdek upi dir a ki varurung mulai;
ma pa i ga tale mule nam ra gunan dir ga
ki na vaira tana, tago i ga mangoro kadir
vavaguai. 8 Ma Esau i ga ki ta ra lualuana
Seir; Esau ia nam Edom.
9 Ma go diat a lavur vuna tarai kai Esau,
tama i ra tarai Edom, ta ra lualuana Seir.
10 Go ra iang i diat ra umana natu i Esau:
Elipas, natu i Ada a taulai kai Esau; Reuel,
natu i Basemat a taulai kai Esau. 11 Ma
ra umana natu i Elipas go: Teman, Omar,
Sepo, Gatam ma Kenas. 12 Ma Timna, tika na
vavina kai Elipas natu i Esau; ma i ga kava
Amalek tai Elipas; go diat ra umana natu i
Ada, a taulai kai Esau. 13 Ma go diat a umana
natu i Reuel: Nakat, Sera, Sama ma Misa; go
ra umana natu i Basemat, a vavina kai Esau.
14 Ma go diat a umana natu i Olibama natu i
Ana natu i Sibeon, a taulai kai Esau, i ga kava
tar diat tai Esau: Ieus, ma Ialam ma Kora.
15 Go diat ra umana luluai ta ra umana
natu i Elipas nina ra luaina bul kai Esau: a

luluai Teman, a luluai Omar, a luluai Sepo, a
luluai Kenas, [16] a luluai Kora, a luluai Gatam,
a luluai Amalek; go diat ra umana luluai dia
vana rikai tai Elipas ta ra gunan Edom; go
diat ra umana natu i Ada. [17] Ma go diat ra
umana natu i Reuel natu i Esau: a luluai
Nakat, a luluai Sera, a luluai Sama, a luluai
Misa; go diat ra umana luluai dia ga vana
rikai tai Reuel ta ra gunan Edom; go diat
ra umana natu i Basemat a vavina kai Esau.
[18] Ma go diat ra umana natu i Olibama, a
taulai kai Esau: a luluai Ieus, a luluai Ialam,
a luluai Kora; go diat ra umana luluai dia ga
vana rikai tai Olibama natu i Ana, a taulai
kai Esau. [19] Go ra lavur natu i Esau nina ba
Edom, ma kadia lavur luluai.

A umana bul mur tai Seir
(1 Tutu 1:38-42)

[20] Go diat ra umana natu i Seir, a te Kori, a
tarai ta nam ra gunan: Lotan, ma Sobal, ma
Sibeon, ma Ana, [21] ma Dison, ma Eser, ma
Disan; go diat ra umana luluai dia ga vana
rikai tai ra umana te Kori, a umana natu
i Seir, ta ra gunan Edom. [22] Ma ra umana
natu i Lotan: Kori ma Keman; ma Lotan dir
taina ma Timna. [23] Ma go ra umana natu i
Sobal: Alvan, ma Manakat, ma Ebal, Sepo
ma Onam. [24] Ma go ra ura natu i Sibeon:
Aia ma Ana; nina ra Ana ba i ga tadav ra
mata na tava i malamalapang ara ra pupui,
ba i ga tabatabar ra umana as kai tamana
Sibeon. [25] Ma go ra ura natu i Ana: Dison
ma Olibama, natu i Ana. [26] Ma go ra umana
natu i Dison: Kemdan, ma Esban, ma Itran,
ma Keran. [27] Ma go ra utul a natu i Eser:
Bilan, ma Savan, ma Akan. [28] Go ra ura natu
i Disan: Us ma Aran. [29] Go ra umana luluai
kai ra umana te Kori: a luluai Lotan, a luluai
Sobal, a luluai Sibeon, a luluai Ana, [30] a luluai
Dison, a luluai Eser, a luluai Disan; go diat
ra umana luluai kai ra umana Kori, varogop
ma kadia kini ta ra gunan Seir.

A umana king kai Edom
(1 Tutu 1:43-54)

[31] Ma go diat a umana king nina dia ga
varkurai ta ra gunan Edom, ma pata boko
ra king i ga kure ra tarai Israel: [32] Bela natu
i Beor i ga varkurai aro Edom; ma ra iang i
kana pia na pal Dinaba. [33] Ma Bela i ga mat,
ma Iobab natu i Sera maro Bosra i ga kia
vue. [34] Ma Iobab i ga mat, ma Kusam maro ra
gunan kai ra tarai Teman i ga kia vue. [35] Ma
Kusam i ga mat, ma Kadad natu i Bedad i ga
kia vue, nina i ga kita Midian ta ra gunan kai
Moab; a iang i kana pia na pal ba Avit. [36] Ma
Kadad i ga mat, ma Samla maro Masreka i
ga kia vue. [37] Ma Samla i ga mat, ma Saul
maro Rekobot pire ra tava alir i ga kia vue.
[38] Ma Saul i ga mat, ma Baal-Kanan natu i
Akbor i ga kia vue. [39] Ma Baal-Kanan natu i
Akbor i ga mat, ma Kadar i ga kia vue; ma
ra iang i kana pia na pal Pau; ma ra iang
i kana taulai Metabel natu i Matred natu i
Mesakab.

[40] Ma go ra iang i ra umana luluai tai Esau,
kadia vuna tarai, ma kadia gunan, ma ra
iang i diat: a luluai Timna, a luluai Alva,
a luluai Ietet; [41] a luluai Olibama, a luluai
Ela, a luluai Pinon; [42] a luluai Kenas, a luluai
Teman, a luluai Mibsar; [43] a luluai Magdiel,
a luluai Iram; go ra umana luluai Edom, da
kadia kiki ta ra gunan kadiat. Ma go Esau
tama i ra tarai Edom.

37

Iosep diat ma ra umana turana

[1] Ma Iakob i ga ki ta ra gunan ba tamana
i ga ki na vaira tana, ta ra gunan Kanaan.
[2] Ma go ra umana magit dia ga vana rikai ta
ra kuba i Iakob:

Iosep, ba i ga a vinun ma lavurua na
kilala, diat ma ra umana turana dia ga
tabatabar ra umana vavaguai; ma ba i ga bul
boko, i ga ki varurung ma ra umana natu i
Bila ma Silpa, a ura vavina kai tamana; ma
Iosep i ga kap ra umana kaina tinata ure
diat pire tamana. [3] Ma Israel i ga manga
mari Iosep, ma ta ra umana natuna par i ga
mari diat a ikilik, tago ia ra bul i ga vangala
ba i ga patuana, ma i ga mal tar tika na
lolovina kolot. [4] Ma ra umana turana dia ga
gire ba tama i diat i ga manga mari Iosep,
ma diat par ra umana turana i ga mari diat
a ikilik ika; ma dia ga milikuane, ma pa dia
ga tata pa ia mulai.

[5] Ma Iosep i ga ririvon, ma i ga ve ra
umana turana ta kana ririvon; ma dia ga
milikuane mule. [6] Ma i ga biti ta diat:
Boina, avat a valongore ra ririvon nina iau
ririvone: [7] gire, da vi ra umana vinvin vit
ta ra uma, ma kaugu vinvin i tut, ma i tur
uka, ma kavava umana vinvin dia tur kikil,
ma dia va timtibum pire kaugu vinvin. [8] Ma
ra umana turana dia ga biti tana: Dave,
kan una kure avet boko? Ba kan una luluai
boko pire vevet? Ma i ga ngala mulai kadia

milmilikuan tadav ia, ta go kana ririvon ma
kana tinata bula. 9 Ma i ga ririvone ta ra
ririvon bula, ma i ga ve ra umana turana
tana, ma i ga biti: Gire, iau tar ririvone ta
tika na ririvon, ma i dari: a keake ma ra
gai ma ra vinun ma tika na tagul dia va
timtibum tadav iau. 10 Ma i ga ve tamana
ma ra umana turana tana; ma tamana i ga
pit ia, ma i ga biti: Ava go ra ririvon u tar
ririvone? A dovotina bar, ba amir ma nam
ma ra umana turam, avet a tadav u boko pi
avet a va timtibum piram? 11 Ma ra umana
turana dia ga pin ia; ia kaka tamana i ga
kodop vake go ra tinata.

Di ivure pa Iosep pi uro Aigipto

12 Ma ra umana turana dia ga vana upi diat
a tabatabar ra kikil na sip kai tama i diat
aro Sekem. 13 Ma Israel i ga biti tai Iosep:
A umana turam dia tabatabar ra umana sip
aro Sekem; una mai, ina tulue u tadav diat.
Ma i ga biti tana: Iau go kari. 14 Ma i ga
biti tana: Boina, una vana, ma una gire
ra umana turam ma ra kikil na sip ba dia
dave, ma una vakapa iau. Damana i ga tulue
Iosep kan ra male Kebron, ma i ga vana uro
Sekem.

15 Ma dir ga varkuvo ma tika na tutana,
ba i ga vanavana vurvurbit ta ra pupui; ma
ra tutana i ga tir ia: U nuk upi ra ava?
16 Ma i ga biti: Iau tikatikan upi ra umana
turagu; boina una vakapa iau ta ra gunan
dia balabalaure ra kikil na sip tana. 17 Ma ra
tutana i ga biti: Dia tar vana kariu; tago iau
tar valongore dia biti, Boina dat a vana uro
Dotan. Ma Iosep i ga mur ra umana turana
ma i ga tadav diat aro Dotan.

18 Ma ba i ga vailik boko dia ga gire, ma ba
pa i ga maravai boko dia ga varpit ure, upi
diat a ub ia. 19 Ma dia ga biti vargil: Gire, ra
tena ririvon i pot. 20 Io, dat a ub ia, ma dat a
vue vaba ia tai tika na tung, ma dat a varvai
ka dari ba, A kaina leing i tar en pa ia; ma
dat a gire ba i dave kana ririvon.

21 Ma Ruben i ga valongore, ma i ga valaun
pa ia kan ra lima i diat, tago i ga biti: Koko
dat a doka. 22 Ma Ruben i ga biti bula ta diat:
Koko avat a lingire ra gap; avat a vue vaba
ia ka ta go ra tung ta ra pupui, ma koko avat
a bili vakaina. I ga mainge ba na valaun ia
kan ra lima i diat, upi na vamule tai tamana.
23 Ma ba Iosep i ga tadav ra umana turana,
dia ga pala vue kana kolot kan ia, nam ra
lolovina, ba i ga mal me. 24 Ma dia ga vatur
ia, ma dia ga vue vaba ia ta ra tung; ma ra
tung i ga mama ka, pa ta tava tana.

25 Ma dia ga ki, upi diat a ian; ma dia
ga idok, ma dia ga gigira vurvurbit; ma ra
umana tena kunukul ta ra vuna tarai Ismael
dia ga vana ba marama Gilead; ma kadia
kamel dia ga kapkal a utul a mangana bulit
na davai, ma dia ga vana me uro Aigipto.
26 Ma Iuda i ga biti ta ra umana turana: Na
topa ra ava, ona dat a ubu doko tura i dat,
ma ba dat a ive ra gapuna? 27 Avat a mai,
dat a ivure ta ra tarai Ismael, ma koko dat
a bili vakaina; tago tura i dat, ma i kopono
ko ra paka i dat. Ma ra umana turana dia ga
mulaot i tana. 28 Ma ta umana tarai Midian
dia ga bolo, a umana tena kunukul; ma dia
ga al vairop Iosep ta ra tung, ma dia ga ivure
Iosep ta ra tarai Ismael ure ra ura vinun na
pakana silva. Ma dia ga agur pa Iosep uro
Aigipto.

29 Ma Ruben i ga lilikun tadav ra tung; ma
gire, Iosep pa i ga bang mulai ta ra tung, ma
i ga rada kana mal. 30 Ma i ga tadav ra umana
turana, ma i ga biti: A bul i tar panie; ma iau,
ina vana uve?

31 Ma dia ga takan pa ra kolot kai Iosep,
ma dia ga doko ra me, ma dia ga puk ra kolot
ma ra gapuna; 32 ma dia ga tulue ra kolot,
a lolovina, pire tama i diat, ma dia ga biti:
Ave tar tikan tadav go, una gire ba ra kolot
kai natum ba pata. 33 Ma i ga gire ilam ia,
ma i ga biti: A kolot kai natugu; a kaina
leing i tar en ia, a dovotina i tar kadakadal
varbaiane Iosep. 34 Ma Iakob i ga rada kana
mal, ma i ga ule tar ra mal na tabun ta ra
livuana, ma mangoro na bung i ga korkor
ure. 35 Ma ra umana natuna, a umana tutana
ma ra umana vavina par, dia ga tut ma dia
ga vamaram ia; ma pata, i ga ole ke upi
na maram, ma i ga biti: Pa ina ngo ma ra
tinabun tuk tar ta ra bung ba ina vana ur
ta ra ruarua na tulungen tadav natugu. Ma
tamana i ga tangie.

36 Ma aro Aigipto ra tarai Midian dia ga
ivure tar ia tai Potipar, a tultul kai Parao,
ma a luluai kai ra tarai na monamono.

38

Iuda dir ma Tamar

1 Ma ta nam ra e Iuda i ga vana kan ra
umana turana, ma i ga ruk pire tika na
tutana Adulam, a iangina Kira. 2 Ma Iuda i
ga gire ra vavina ie, natu i tika na tutana

Kanaan, a iangina Sua; ma i ga ben ia, ma
i ga ruk pirana. 3 Ma i ga lalau pa, ma i ga
kava tika na bul tutana, ma i ga vaiang tar
ra iangina ba Er. 4 Ma i ga lalau pa mulai, ma
i ga kava tika na bul tutana, ma i ga vaiang
tar ra iangina ba Onan. 5 Ma i ga kava ta
ra bul tutana mulai, ma i ga vaiang tar ra
iangina ba Sela; ma i ga ki aro Kesib, ba i ga
kava.

6 Ma Iuda i ga tul tar tika na vavina tai Er,
kana luaina bul, ma a iangina Tamar. 7 Ma
Er, a luaina bul kai Iuda, i ga kaina ta ra
mata i ra Luluai, ma ra Luluai i ga ubu doka.
8 Ma Iuda i ga biti tai Onan: Una ruk tadav
ra taulai kai turam ma amur a taulai me, da
i topa ra tura i kana tutana, upi una vangala
ra umana bul mur kai turam. 9 Ma Onan i ga
nunure ba vakir kana iat nam ra bul mur;
io, ba i ga ruk pire ra taulai kai turana, i
ga vabura vue ra pia, kan na vangala ta bul
mur tai turana. 10 Ma nam ra magit i ga pait
ia, i ga kaina ta ra mata i ra Luluai, ma i
ga virua bula. 11 Ma Iuda i ga biti tai Tamar
kakuna: Una ki ka boko a ua na vavina ta ra
kuba i tamam, tuk ta ra bung ba Sela natugu
i tar ngala; tago i ga biti: Kan na mat bula da
ra ura turana. Ma Tamar i ga vana, ma i ga
ki ta ra kuba i tamana.

12 Ma tuka boko natu i Sua, a taulai kai
Iuda, i ga mat; ma Iuda i ga maram mulai,
ma i ga vana oai tadav kana umana kutkut
ivuna sip aro Timna, dir ma talaina Kira,
a tutana Adulam. 13 Ma di ga ve Tamar
dari: Gire, kakum i vana urama Timna pi
na kukut kana umana sip. 14 Ma i ga vung
vue kana mal na ua na vavina kan ia, ma i
ga vung ra mal na turturup, ma i ga pulu ia
mulai, ma i ga ki ta ra mataniolo aro Enaim,
ta ra nga uro Timna; tago i ga gire ba Sela i
ga tar ngala, ma pa di ga tul tar ia tana upi
dir a taulai me.

15 Ma ba Iuda i ga gire, i ga nuk ia ba
a paiga na vavina, tago i ga tar turup ra
matana. 16 Ma i ga vana pirana ta ra papar
a nga, ma i ga biti tana: Ina ruk boko piram;
tago pa i ga nunure ba kakuna. Ma ra vavina
i ga biti: Ava una tar ia tagu, ba ina tul tar ia
tam upi una ruk piragu? 17 Ma i ga biti: Ina
tulue tika na nat na me piram. Ma i ga biti:
Dave, una tul tar ta vuvung varirap tagu,
tuk ta nam ra bung ba una tulue? 18 Ma i
ga biti: A vuvung varirap ava ina tul tar ia
tam? Ma i ga biti: Kaum domol, ma kaum
vinau, ma kaum buka, nina ta ra limam. Ma
i ga tul tar ia tana, ma i ga ruk pirana, ma
i ga lalau pa ra bul tana. 19 Ma i ga tut, ma
i ga vana kariu, ma i ga vung vue kana mal
na turturup, ma i ga ule tar mule kana mal
na ua na vavina.

20 Ma Iuda i ga tulue ra nat na me ta
ra lima i talaina, a tutana Adulam, upi na
vung ur pa ra vuvung varirap ta ra lima i
ra vavina; ma pa i ga gire tadav ia. 21 Io, i
ga tir ra tarai ta nam ra gunan dari: Akave
ra igoro na vavina, nina i ki ati Enaim ta ra
papar a nga? Ma dia ga biti: Pa ta paiga na
vavina i ki ati. 22 Ma i ga lilikun tadav Iuda,
ma i ga biti: Pa iau gire tadav ia; ma ra tarai
ta nam ra gunan bula dia biti, Pa ta paiga na
vavina i ki ati. 23 Ma Iuda i ga biti: Boina ba
na vatur vake ra vuvung varirap kan dat a
vavirvir tana; gire, iau tar tulue go ra nat na
me, ma u mama tikan upi ia.

24 Ma ba a utul a gai bar i ga taun ia, di
ga ve Iuda dari: Tamar kakum i ga pait ra
kaina, ma go i tanan ta kana mangaman-
gana kuabar. Ma Iuda i ga biti: Avat a agure
vairop ia, ma da tun vue. 25 Ma ba dia ga
agure vairop ia, i ga tulue ra tinata pire
kakuna dari: Iau kap bala tai nina ra tutana
ba kana go ra magit. Ma i ga biti: Una ilam
go ba kai ia, ra domol, ra vinau, ma ra buka.
26 Ma Iuda i ga gire ilam ia, ma i ga biti: Ia iat
i takodo ta mimir, tago pa iau ga tul tar ia
tai Sela natugu. Ma pa i ga la mulai pirana.

27 Ma ba i ga kakava, gire a kanga ta kana
tatal na bul. 28 Ma ba i ga kakava, tikai ta
dir i ga tulue ra limana lua, ma ra vavina
i varkakava i ga tak pa ra kuara, a meme,
ma i ga kun tar ia ta ra limana, ma i ga biti:
Go i tar lua. 29 Ma ba i ga valilikun mule ra
limana, turana i ga vana rikai; ma i ga biti: U
rada dave? Kari di ga vatang ra iangina ba
Peres. 30 Ma namur turana i ga vana rikai,
nina ba a meme na kuara ta ra limana, ma
di ga vaiang tar ra iangina ba Sera.

39

Iosep dir ma ra taulai kai Potipar

1 Ma dia ga kap Iosep uro Aigipto; ma
Potipar, a tultul kai Parao, a luluai kai ra
tarai na monamono, a te Aigipto, i ga kul
ia tai ra tarai Ismael, nina dia ga kap ia ura.
2 Ma ra Luluai i ga maravut Iosep, ma i ga
kedek ta kana papalum, ma i ga ki ta ra kuba

i kana luluai, a te Aigipto. [3] Ma kana luluai i
ga gire ba ra Luluai i ga ki pirana, ma ba ra
Luluai i ga vatavua ra lavur magit i ga bili ia
ma ra limana. [4] Ma ra luluai i ga mari Iosep,
ma i ga tul tar ia tana upi na kudakudar
tana; ma i ga vaki ia upi na tena varbalaurai
ta ra kubana, ma i ga nur tar kana lavur
tabarikik par ta ra limana. [5] Ma papa nam ra
bung ba i ga vaki ia upi na tena varbalaurai
ta ra kubana, ma i ga nur tar kana lavur
tabarikik tana, a Luluai i ga vadoane ra kuba
i ra te Aigipto ure Iosep; ma ra varvadoan
kai ra Luluai i ga ki ta kana lavur magit, ta
ra kubana ma ta ra uma bula. [6] Ma i ga nur
tar kana lavur tabarikik ta ra lima i Iosep,
ma pa i ga nuk pa ta magit mulai, ia kaka ra
magit na nian i ga en ia.

Ma Iosep a potar na tutana, ma i ga vakak
ra pakana. [7] Ma ba i ga par go ra lavur magit,
a taulai kai kana luluai i ga manane Iosep;
ma i ga biti tana: Una va piragu. [8] Ma i ga ole
ke, ma i ga biti tai ra taulai kai kana luluai
dari: Gire, kaugu luluai pa i balaguan mulai
ure ta magit ta ra pal, i ga nur tar ra lavur
magit ta ra limagu; [9] pa ta i lia ta mimir ta go
ra pal, ma pa i ga tigal bat iau tai ta magit,
ia kaka tam, tago u kana taulai; ina pait
davatane go ra bilak na mangamangana,
ma ina pait davatane ra varpiam tadav God?
[10] Ma a dovotina, i ga tingting pa Iosep a
bungbung par, ma pa i ga torom tana upi
na va pirana, ba upi na ki pirana.

[11] Ma ta tika na bung i ga ruk ta ra pal,
upi na pait kana papalum, ma pa ta tarai na
tultul ara ra bala na pal. [12] Ma ra vavina i
ga kinim vake kana mal, ma i ga biti: Una
va piragu; ma i ga nur vue ke kana mal ta
ra limana, ma i ga takap, ma i ga irop. [13] Ma
ba i ga gire i ga tar nur vue kana mal ta ra
limana, ma i ga tar lop irop kan ra pal, [14] i ga
oro pa ra tarai ta kana pal, i ga tata ta diat,
ma i ga biti: Gire, i tar vaki go ra bul Ebraio
pire dat upi na valunga dat; i tar ruk piragu
upi na va piragu, ma iau tar manga kukula;
[15] ma ba iau manga kukula, i vung vue kana
mal piragu, ma i lop irop. [16] Ma i ga vung
vake kana mal pirana iat tuk tar ta ra bung
ba kana luluai i ga pot mulai ta ra kubana.
[17] Ma i ga ve ta go ra lavur tinata dari: Nam
ra tultul, a bul Ebraio, nina u ga vaki ia pire
dat, i ruk piragu upi na vakaina iau; [18] ma
ba iau manga kukula, i nur vue kana mal
piragu, ma i lop irop.

[19] Ma ba kana luluai i ga valongore ra
tinata kana taulai i ga tatike, dari, Kaum
tultul i pait go ra mangamangana tagu, i ga
tut papa kana kankan. [20] Ma ra luluai kai
Iosep i ga kure, ma i ga varuk ia ta ra pal
na banubat, ta nam ra pakana ba di ga vake
ra tarai tana ba ra king i ga vi diat; ma i ga
ki aina ra pal na banubat.

[21] Ma ra Luluai i ga maravut Iosep ma i
ga mari ia, ma ra monamono ure ra pal
na banubat i ga manamanane. [22] Ma ra
monamono ta ra pal na banubat i ga nur
tar ia tai Iosep a tarai par di ga varuk diat
ta ra pal na banubat; ma i ga pait ra lavur
papalum tana. [23] A monamono ure ra pal
na banubat pa i ga balaguan mulai ma ra
lavur magit i ga tul tar ia tana, tago a Luluai
i maravut ia; ma ra lavur magit i ga pait ia,
a Luluai i ga vatavua.

40

Iosep i tata pala ure ra ririvon kadir dir ki ta ra pal na banubat

[1] Ma ba i ga par go ra lavur magit, a tena
varbalaurai ure ra lavur tava na nimomo
kai ra king Aigipto, ma kana tena tuntun
gem bula dir ga vakankan kadir luluai, ra
king Aigipto. [2] Ma Parao i ga kulot ure kana
ura tultul, ure nina i ga lualua ta diat dia
varvakai ma ra tava na nimomo, ma ure
nina i ga lualua ta ra umana tena tunutun.
[3] Ma i ga varuk dir ta ra pal kai ra luluai
i ra tarai na monamono, ta nam ra pal na
banubat di ga varuk Iosep tana. [4] Ma ra
luluai i ra tarai na monamono i ga tul tar
Iosep upi na balaure dir, ma i ga toratorom
ta dir; ma i ga vavuan a ik kadir kini ta ra
pal na banubat.

[5] Ma dir par dir ga ririvone tika na
ririvon, tikatikai i ga ririvon ta ra kopono
marum, ma kadir ririvon tikatikai a kuku-
raina iat, kai ra tena varbalaurai ure ra tava
na nimomo ma kai ra tena tunutun na gem
kai ra king Aigipto, nina dir ga ki ra pal
na banubat. [6] Ma Iosep i ga ruk pire dir ra
malana, ma i ga gire ba i tabun ra bala i
dir. [7] Ma i ga tir ra ura tultul kai Parao, nina
dital ga ki rangup me ta ra pakana pal na
banubat ta ra kuba i kana luluai, dari: Ta ra
ava i tabun ra bala i mumur gori? [8] Ma dir ga
biti tana: Amir ga ririvone tika na ririvon,
ma pa ta na akari ba na pala ia. Ma Iosep i ga

biti ta dir: Dave, pata ra tinata na papapala
pire God? Boina amur a ve iau tana.
9 Ma nina i ga lulua ta ra tarai dia ga
balaguan ta ra tava na nimomo i ga ve Iosep
ta kana ririvon, ma i ga biti tana: Iau gire
ta kaugu ririvon a davai na vain, i tur ta
ra luaina matagu; 10 ma a utul a ingarina,
ma i da i gol mulai ma ra gogono i vung
ra vuai na vain i matuka; 11 ma iau vatur ra
momamomo kai Parao ta ra limagu, ma iau
tak pa ra vuai na vain ma iau bing tar ia
ta ra momamomo kai Parao, ma iau tul tar
ra momamomo tai Parao. 12 Ma Iosep i ga
biti tana: A kukuraina dari: nam ra utul a
ingarina dital a utul a bung. 13 Na par a utul
a bung ma Parao na vairop u, ma na tibe tar
kaum papalum mulai tam; ma una tul tar
mule ra momamomo tai Parao, da lua u ga
pait ia, ba u ga lualue ra tarai dia balaguan
ma kana tava na nimomo. 14 Ma i boina ba
una nuk pa iau ba u ki bulu, ma una mari
iau, ma una vatang tar iau tai Parao, upi na
vairop iau kan go ra pal; 15 tago a dovotina,
di tar long kapi iau ta ra gunan kai ra umana
Ebraio, ma ati bula pa iau ga pait ta magit ba
na topa ra pal na banubat.
16 Ma ba ra lualua kai ra umana tena tun-
tun gem i ga valongore ra bo na kukuraina,
i ga biti tai Iosep: Iau bula iau ga ririvon, ma
i dari: a utul a rat dital ki ta ra ulugu, ma a
gem pua i tur tana; 17 ma ta ra rat arama liu
iat a lavur mangana magit na nian ai Parao
i tur tana; ma ra umana beo dia en ia ta ra
rat i ki ta ra ulugu. 18 Ma Iosep i ga tata bali
ia ma i ga biti: Go ia ra kukuraina: ra utul a
rat dital varogop ma a utul a bung; 19 a utul
a bung boko ma Parao na ub u, ma na al
vatokobe u tai tika na davai, ma ra umana
beo diat a en ra kanomong i ra pakam.
20 Ma ta ra vautuluna bung, a bung na
kinakava kai Parao, i ga pait ra lukara ure
kana lavur tultul; ma i ga vairop dir, a
lualua kadiat dia ga balaure ra tava na
nimomo ma ra lualua kai ra umana tena
tuntun gem pire kana lavur tultul. 21 Ma i
ga vaki mule ra lualua kadiat dia ga balaure
kana tava na nimomo ta kana kiki; ma i
ga tul tar mule ra momamomo ta ra lima i
Parao; 22 ma i ga al vatokobe nina i ga lue diat
dia tuntun gem; da Iosep i ga pala ia pire
dir. 23 Ma ra lualua kadiat dia ga balaure ra
tava na nimomo pa i ga nuk pa mule Iosep,
i ga valubane ke.

41

Iosep i tata pala ure ra ririvon kai Parao

1 Ma ba i ga da a ura kilala i ga taun ia,
Parao i ga ririvon; ma i ga dari: i ga tur
pire ra tava alir. 2 Ma gire, lavurua na bo
na bulumakau, a umana monomonoina, dia
ga tut rikai ta ra tava alir, ma dia ga iaian
ta ra titiparar. 3 Ma gire, ta ra lavurua na
bulumakau dia ga tut rikai ta ra tava alir,
dia ga bilak ma dia ga palaur, ma dia ga tur
pire ra umana bulumakau dia ga tut rikai
lua, ta ra papar a tava alir. 4 Ma ra lavurua
na bulumakau dia ga bilak ma dia ga palaur
dia ga en pa ra lavurua na bulumakau i ga
kat ma i ga tubu ra paka i diat.
5 Io, Parao i ga tavangun. Ma i ga va
mat mulai, ma i ga ririvon mulai; ma gire,
lavurua na tur a kon dia ga vana rikai ma
a kopono ko ra livua i diat, dia ga tubu ma
dia ga vakak. 6 Ma gire, ta ra lavurua na
tur a kon dia ga vana rikai namur ta diat,
dia ga palavever ma ra vuvu na taubar i ga
rang diat. 7 Ma ra lavurua na tur a kon dia
ga palavever dia ga konom pa ra lavurua
na tur a kon dia ga tubu ma dia ga mamat.
Ma Parao i ga tavangun, ma gire, a ririvon
ika. 8 Ma ta ra malana i ga purpuruan ra
tulungeana; ma i ga vartuluai upi ra umana
tena papait aro Aigipto, ma ra umana tena
kabinana tana bula; ma Parao i ga ve tar
kana ririvon ta diat; ma pa i ga tale ta tikai
upi na pala tar ia tai Parao.
9 Io, a lualua ta diat dia ga balaure ra tava
na nimomo i ga biti tai Parao dari: Gori
iau nuk pa kaugu bilak na mangamangana;
10 Parao i ga kankan ure kana umana tultul,
ma i ga vue varuk iau ta ra pal na banubat
kai ra luluai i ra loko na tarai na monamono,
amir ma nina i ga lualua ta ra umana tena
tuntun gem; 11 ma tika na marum amir par
amir ga ririvon; kamimir ririvon tikatikai a
kukuraina iat. 12 Ma tika na barmana avet,
a bul Ebraio, a tultul kai ra luluai i ra loko
na tarai na monamono, ma amir ga ve tana,
ma i ga pala tar ra kukurai kamimir ririvon
ta mimir, tikatikai da kana ririvon iat. 13 Ma
varogop i ga pala ia ta mimir, damana di tar
pait ia; iau, u ga vaki iau mulai ta kaugu kini,
ma nam u ga al vatokobe.
14 Ma Parao i ga vartuluai upi Iosep, ma
dia ga agur pa ia lulut kan ra pal na banubat,
ma i ga varkaka, ma i ga kia vue kana mal,
ma i ga ruk pire Parao. 15 Ma Parao i ga biti

tai Iosep: Iau ga ririvone tika na ririvon,
ma pa ta na akari ba na tale upi na pala ra
kukuraina; ma iau valongore ba ona di ve u
tai ta ririvon, i tale u pi una pala ia. 16 Ma
Iosep i ga tata bali Parao, ma i ga biti tana:
Vakir i tur tagu, God iat na tul tar ra tinata
na malmal tam.

17 Ma Parao i ga biti tai Iosep dari: Ba
iau ga ririvon, iau ga tur ta ra papar a tava
alir; 18 ma gire, lavurua na bulumakau dia ga
tut rikai ta ra tava, a umana monomonoina
ma a umana vakak, ma dia ga iaian ta
ra titiparar; 19 ma gire, ta ra lavurua na
bulumakau dia ga tut rikai namur ta diat,
dia ga kaina ma dia ga bilak ma dia ga palaur
uka; ma pa iau ga gire ra umana dari ta ra
gunagunan Aigipto parika. 20 Ma ra umana
palaur ma ra umana bilak dia ga en vue ra
lavurua na monomonoina dia ga lua; 21 ma
ba dia ga tar en pa diat, pa dia ga enana
tana, tago dia ga bilak ika da lua. Ma iau ga
tavangun. 22 Ma iau ga gire ta kaugu ririvon
lavurua na tur a kon dia ga vana rikai, ma
i ga kopono ko ra livua i diat, dia ga tubu
ma dia ga vakak; 23 ma gire, lavurua na tur
a kon dia ga tavua rikai mur diat; ma dia
ga makuk, dia ga palavever, ma ra vuvu
na taubar i ga rang diat; 24 ma ra umana
tur a kon dia ga palavever dia ga konom ra
lavurua na tur a kon dia ga vakak; ma iau ga
ve ra umana tena papait tana, ma pa i tale
ta tikai upi na pala ia tagu.

25 Ma Iosep i ga biti tai Parao: A ririvon kai
Parao i tikai ka; nam ra lavur magit ba God i
to na pait ia, i tar vaarike pire Parao. 26 Nam
ra lavurua na bo na bulumakau a lavurua
na kilala, ma ra lavurua na bo na tur a kon
a lavurua na kilala; a kopono ririvon ika.
27 Ma ra lavurua na bulumakau dia ga bilak
ma dia ga palaur, nina dia ga tut rikai mur
diat. lavurua na kilala, ma damana bula ra
lavurua na tur a kon i ga palavever ma ba
a vuvu na taubar i ga rang diat, go diat a
lavurua na kilala na mulmulum. 28 Ia go ra
magit iau tar tatike tai Parao dari: God i
tar vaarike pire Parao ra magit i vaninara
tana upi na pait ia. 29 Gire, lavurua na kilala
na minaur tuna diat a pot ta ra gunagunan
Aigipto parika; 30 ma namur ta diat lavurua
na kilala na mulmulum diat a vana rikai, ma
da valubane ra minaur ta ra gunan Aigipto,
ma ra mulmulum na tup ra gunan; 31 ma
pa diat a nunure mule ra minaur ure ra
mulmulum nina ba na mur, tago na mamat
tuna. 32 Ma Parao i tar vaurua ma ra ririvon,
a vuna tago a dovot ba God na pait ia, ma na
pait lulut pa ia.

33 Io, boina ba Parao na tikan upi ta tutana
i kabatau ma i minana, ma na tul tar ia tana
ra varkurai ure ra gunan Aigipto. 34 Boina ba
Parao na pait go, ma na tibe ra umana mon-
amono ure ra gunagunan, ma na vatur vake
ra vailimana pakana ta ra gunan Aigipto ta
ra lavurua na kilala na minaur. 35 Ma diat
a varurue ra magit na nian ta go ra lavur
bo na kilala ba dia pot, ma diat a vung vake
ra kon ta ra varkurai kai Parao, upi na topa
ra nian ure ra umana pia na pal, ma diat a
balaure. 36 Ma go na varogop ma ra magit
na vuvuvung kai ra gunan ure ra lavurua
na kilala na mulmulum, nina ba diat a vana
rikai boko ta ra gunan Aigipto, upi koko ra
tarai diat a virua ta ra mulmulum.

Di tul tar ra varkurai tai Iosep ure Aigipto parika

37 Ma Parao ma kana lavur tultul par dia
ga manane go ra magit. 38 Ma Parao i ga biti
tai kana umana tultul: Akave mule ta tikai
ba dir varogop ma go ra tutana, a tutana ba
ra tulungen kai God i ki tana? 39 Ma Parao i
ga biti tai Iosep: Tago God i tar vaarike go
ra lavur magit piram, pa ta mulai i kabatau
ma i minana da u; 40 una kure ra kubagu, ma
kaugu tarai par diat a toratorom ta kaum
lavur vartuluai; ia kaka ure ra kiki na king
ina lia ta dor. 41 Ma Parao i ga biti tai Iosep:
Gire, iau tar vaki u pi una kure ra gunan
Aigipto parika. 42 Ma Parao i ga ule vue kana
domol kan ra limana, ma i ga ule tar ia ta ra
lima i Iosep, ma i ga vauluve ma ra kolot i
kumau, ma i ga vakurue ma ra kurkurua na
goled; 43 ma i ga vaki ia ta kana vauruana kiki
na vinavana; ma dia ga lua tana ma dia ga
oraoro dari: Avat a ki bul keke! Ma i ga tul
tar ia tana ra varkurai ure ra gunan Aigipto
parika. 44 ma Parao i ga biti tai Iosep: Iau
Parao. ma pa ta tikai ta ra gunan Aigipto
na tulue ra limana ma na puak pa ra kauna,
ona pa i tir pa ia tam. 45 Ma Parao i ga vatang
ra iang i Iosep ba Sapnat Panea; ma i ga
tul tar Asenat tana, natu i Potipera a tena
tinabar aro On. Ma Iosep i ga kotokotop ra
gunagunan Aigipto.

46 Ma Iosep i ga utul a vinun na kilakilala
ba i ga tur ta ra luaina mata i Parao ra king
Aigipto. Ma Iosep i ga irop kan ra kuba

i Parao, ma i ga kotokotop ra gunagunan
Aigipto parika. 47 Ma ta ra lavurua na kilala
na minaur a gunagunan i ga vuai na kaia.
48 Ma i ga varurue ra lavur magit na nian ta
ra lavurua na kilala ta ra gunan Aigipto, ma
dia ga vungvung ia ta ra umana pia na pal;
ma ra magit i ra lavur uma kikil ra lavur pia
na pal tikatikai i ga vung vake ta diat. 49 Ma
Iosep i ga vung vake ra kon da ra veo ara ra
valian, a peal tuna, ma pa i ga luk valar pa
ia mulai, tago i ga pepeal tuna.

50 Ma Iosep i ga vangala a ura natuna, ba
pata ra kilala na mulmulum boko; Asenat,
natu i Potipera ra tena tinabar aro On, i ga
kava tar dir. 51 Ma Iosep i ga vatang ra iang i
ra luaina ba Manase, tago i ga biti: God i tul
tar iau pi ina valubane ra lavur magit i ga
monong iau ma ra kuba i tamagu par. 52 Ma
ra vauruana i ga vatang ia ba Epraim, tago
i ga biti: God i tar vatavua iau ta ra gunan
iau ga kadik tana.

53 Ma ra lavurua na kilala na minaur ta ra
gunan Aigipto dia ga par. 54 Ma ra lavurua
na kilala na mulmulum dia ga vura na pot,
da Iosep i ga biti, ma ra mulmulum i ga
tup ra gunagunan par; ma ia kaka ta ra
gunan Aigipto par a magit na nian i ga
tur tana. 55 Ma ba ra gunan Aigipto par i
ga mulmulum, a tarai dia ga manga tangi
tadav Parao upi ta magit na nian;. ma Parao
i ga biti ta ra tarai Aigipto par: Avat a vana
pire Iosep; a magit par ba i ve avat, avat
a pait ia. 56 Ma ra mulmulum i ga tur ta
ra rakarakan a gunagunan par; ma Iosep
i ga papa are ra lavur pal na vuvuvung,
ma i ga ivure ra kon ta ra tarai Aigipto;
ma ra mulmulum i ga manga tup ra gunan
Aigipto. 57 Ma ra lavur gunan par dia ga
vana uro Aigipto tadav Iosep, upi diat a kul
kon; tago ra mulmulum i ga manga tup ra
rakarakan a gunagunan par.

42

Ra umana tura A Iosep dia pot Aigipto upi ra kon

1 Ma Iakob i ga gire ba a kon aro Aigipto,
ma i ga biti tai ra umana natuna, a umana
bul tutana, dari: Ta ra ava ava bobe
vargiliane ke avat? 2 Gire, iau valongore
ba a kon aro Aigipto; avat a vana, ma avat
a kukul tana ure dat, upi dat a laun, ma
koko dat a mat. 3 Ma ra vinun na tura i
Iosep dia ga vana ur upi diat a kul kon aro
Aigipto. 4 Ma Iakob pa i ga tulue Beniamin,
tura i Iosep, upi diat a varagur ma ra umana
turana, tago i ga biti: Kan ta kaina magit na
tadav ia. 5 Ma ra umana natu i Israel diat ma
ta ra umana enana dia ga vana uro Aigipto
upi diat a kukul, tago ra mulmulum i ga tup
ra gunan Kanaan.

6 Ma Iosep i ga luluai ta ra gunan, ma i ga
ivivura ta ra tarai ta ra gunagunan; ma ra
umana tura i Iosep dia ga vut, ma dia ga va
timtibum pirana, a mata i diat ra pia. 7 Ma
Iosep i ga gire ra umana turana, ma i ga
nunure ilam diat, ma i ga tibuna vaenana
pa kana mangamangana pire diat, ma i ga
dekdek kana tinata pire diat; ma i ga biti ta
diat: Avat mamave? Ma dia ga biti: Maro ra
gunan Kanaan, upi avet a kul magit.

8 Ma Iosep i ga nunure ilam ra umana
turana, ia kaka diat pa dia ga nunure ilam
ia. 9 Ma Iosep i ga nuk pa mule ra ura ririvon
i ga ririvone ure diat, ma i ga biti ta diat:
Avat a umana kilao; ava vana uti upi avat
a gire ke ra gunan i tur vakuku. 10 Ma dia
ga biti tana dari: Pata, luluai; kaum umana
tultul dia pot upi diat a kul magit. 11 Avet
par a umana natu i tika na tutana; a umana
dovot na tutana avet, vakir a umana kilao.
12 Ma i ga biti ta diat: Pata; ava vana uti
upi avat a gire ke ra gunan i tur vakuku.
13 Ma dia ga biti: Avet kaum umana tultul,
a vinun ma a ivu barturana. a umana natu
i ra kopono tutana ta ra gunan Kanaan; ma
nina i mur kakit i ki pire tama i vevet gori;
ma ta ra tikai i tar panie. 14 Ma Iosep i ga biti
ta diat: I dovot nam ra magit iau ga vatang
ia pire vavat dari: 15 Avat a umana kilao; go
ra magit ina valar avat i tana; ta ra nilaun
kai Parao iau ve avat ba pa avat a vana kariu
mulai. ona tura i vavat nina i mur kakit pa
i vana uti. 16 Avat a tulue tikai ta vavat. ma
na agure tura i vavat, ma avat, ina vi vake
avat, upi ina valar ot pa kavava tinata, ba
i dovot ba pata; ona pata, ta ra nilaun kai
Parao, avat a umana kilao. 17 Ma i ga varuk
vake diat par ta ra pal na banubat a utul a
bung.

18 Ma Iosep i ga biti ta diat ta ra vautuluna
bung dari: Avat a pait go, ma avat a laun,
tago iau ru God: 19 ari ava dovot, boina da
vi ta tikai ta vavat, ma na ki ta ra pal na
banubat ati; ma avat a vana, ma avat a kap
kon ure ra mulmulum ta ra kuba i vavat,
20 ma avat a agur pa tura i vavat a muruna

piragu; ona damana, ina nurnur ta kavava
tinata, ma pa avat a virua. Ma dia ga pait
ia damana. 21 Ma dia ga biti vargil ta diat
dari: A dovot da ga pait ra kaina tai tura i
dat, tago da ga gire ra ngala na bunurut ta
ra balana, nam i ga lulul dat i tana ma pa
da ga torom tana; kari go ra bunurut i ki ta
dat! 22 Ma Ruben i ga tata bali diat ma i ga
biti dari: Ma pa iau ga tigal avat bar dari,
Koko avat a pait ta kaina magit ure ra bul?
Ma pa ava ga nuk pa ia; io, ava gire, a balbali
ure ra gapuna. 23 Ma pa dia ga nunure ba
Iosep i ga valongore ilam kadia tinata; tago
ta tikai i ga pukpukue kadia tinata pirana.
24 Ma i ga tur irai kan diat, ma i ga tangi; ma
i ga lilikun mulai pire diat, ma i ga tata pire
diat, ma i ga pilak pa Simeon ta diat, ma i ga
vi ia ta ra luaina mata i diat.

Ra umana tura i Iosep di lilikun uro Kanaan

25 Namur Iosep i ga vartuluai upi da
vabuka kadia lavur kakakap ma ra kon,
ma upi da vung mule kadia mani ta kadia
kakakap tikatikai, ma a magit bula ba na
topa diat na nga; ma dia ga pait ia damana
ta diat.
26 Ma dia ga vako kadia kon ta kadia
umana as, ma dia ga vana. 27 Ma ba tikai ta
diat i ga pala kana kakakap ta ra pal na vava
gil, upi na tabar kana as ma ra magit, i ga na
tadav kana mani, ma gire, i ga va arama liu
ta ra ngovo na kakakap. 28 Ma i ga biti tai ra
umana turana: Di tar vamule kaugu mani,
ma gire, i va ta kaugu kakakap; ma i ga bilua
ra nuknuk i diat, ma dia ga dadadar, ma dia
biti vargil ta diat dari: Ava go God i tar pait
ia ta dat?
29 Ma dia ga pot pire Iakob tama i diat
ta ra gunan Kanaan, ma dia ga vaarike ra
lavur magit i ga tadav diat; 30 dia ga biti: I ga
dekdek ra tinata kai nam ra tutana, ra luluai
i ra gunan, tadav avet, ma i ga vatang avet
ba a umana kilao ure ra gunan. 31 Ma ave
ga biti tana: Avet a umana dovot na tutana,
vakir avet ra umana kilao; 32 a vinun ma a
ivu barturana avet, a umana natu i tama i
vevet; tikai i tar panie, ma ra muruna gori
i ki pire tama i vevet ta ra gunan Kanaan.
33 Ma nam ra tutana, ra luluai ta ra gunan. i
ga biti ta vevet: Go ina nunure tana ba avat
a dovot na tarai: avat a nur vue ta tika na
tura i vavat ba na ki piragu. ma avat a kap ra
kon ure ra mulmulum ta ra kuba i vavat. ma
avat a vana; 34 ma avat a agur pa tura i vavat
piragu, a muruna kakit, ma ina nunure tana
ba avat a dovot na tarai, ma vakir a umana
kilao; ma ina tul tar mule tura i vavat ta
vavat, ma avat a vanavana ta go ra gunan.
35 Ma ba dia ga lolonge kadia umana
kakakap, gire, ra popopoi na mani kai
tikatikai i ga va ta kana kakakap; ma ba
diat ma tama i diat dia ga na tadav kadia
popopoi na mani, dia ga burut. 36 Ma tama
i diat Iakob i ga biti: Ava ga ra vue ra ura
natugu kan iau; Iosep i ga tar panie, Simeon
i tar panie, ma ava mainge upi avat a tak vue
Beniamin; go ra lavur magit dia tup iau.
37 Ma Ruben i ga biti tai tamana dari: Una
ubu vamat ra ura natugu, a ura tutana, ona
pa ina agur pa mule piram; una nur tar
ia ta ra limagu, ma ina agure mule piram.
38 Ma i ga biti: Koko natugu na varagur ma
avat ura; tago turana i ga mat, ma go ko
i laun; ba ta kaina magit na tadav ia ta ra
nga avat a vana tana, ina kuba ma ra mi na
tagal a ulugu ta ra ruarua na tulungen ure
ra tinabun.

43

Ra umana tura i Iosep diat varurung ma Beniamin dia lilikun mulai uro Aigipto

1 Ma ra mulmulum i ga manga tup ra
gunan. 2 Ma ba dia ga tar en vapar ra kon
nina di ga vila pa ia aro Aigipto, tama i diat
i ga biti ta diat: Avat a vana mulai, ma avat a
kul ada ta ik a magit. 3 Ma Iuda i ga biti tana:
Nam ra tutana i ga manga tigal avet, ma i ga
biti dari: Koko avat a gire mule ra matagu,
ona pa ava varagur ma tura i vavat. 4 Ona
una tulue tura i vevet upi avet a varagur,
io, avet a vana ma avet a kul am ta magit;
5 ma ona pa una tulue, pa avet a vana ur;
tago ra tutana i ga biti ta vevet: Koko avat a
gire ra matagu ona pa ava varagur ma tura
i vavat. 6 Ma Israel i ga biti: Ta ra ava ava
ga vakaina iau dari, tago ava ga ve nam ra
tutana ba tika na tura i vavat boko? 7 Ma
dia ga biti: A tutana i ga tir bulu avet ure
avet ma ra umana niuru i vevet, ma i ga biti:
Dave tama i vavat i laun boko? Ma dave, ta
tika na tura i vavat mulai? Ma ave ga ve
varogop ma ra kukurai kana tinir; ma avet a
nunure davatane ba na biti: Avat a agur pa
tura i vavat uti? 8 Ma Iuda i ga biti tai Israel
tamana: Una tul tar ra barmana tagu, ma
avet a tut ma avet a vana, upi avet a laun

ma koko avet a virua, dat ma u ma ra umana
natu i vevet. [9] Iau iat ina kul kia ia, ma una
tir pa ia ta ra limagu; ona pa ina agur pa ia
mulai upi ina vatur ia ta ra luaina matam,
io, una takun vatikene pa iau; [10] tago gala pa
ave ga vabing ma ra kini, gala avet a vaurua
ma ra lilikun mulai.

[11] Ma tamana Israel i ga biti ta diat: Ona
i damana, boina avat a pait go: avat a vung
ra bo na vuai na davai i tavua ta go ra gunan
ta kavava kakakap, ma avat a kap tabar nam
ra tutana me, ta ik a polo na pupu na davai
i kalami, ta ik a bulit na davai, ma a varku,
ma ra magit i ang na katkat, ma ra pao, ma
ra galip; [12] ma avat a kap a ura popopoi na
mani, nam ra mani di ga vamule ta ra mata
i kavava kakakap avat a kap mule ta ra lima
i vavat, kan di ga pait varara ke; [13] avat a
agur pa bula tura i vavat ma avat a tut, ma
avat a vana mulai tadav nam ra tutana; [14] ma
God Dekdek Muka na mari avat ta ra mata i
nam ra tutana, upi na pala tar tura i vavat
ta vavat, ma Beniamin bula. Ma ona di ra
pa ra umana natugu kan iau, io, damana.

[15] Ma ra tarai dia ga kap ra vartabar. ma
dia ga kap a ura popopoi na mani ta ra lima
i diat, ma Beniamin bula; ma dia ga tut ma
dia ga vana ur Aigipto, ma dia ga tur rikai ta
ra mata i Iosep. [16] Ma ba Iosep i ga gire dia
ga varagur ma Beniamin, i ga biti tai ra tena
varbalaurai ta ra kubana dari: Una agur pa
go ra tarai ta ra pal, ma una dodoko ma una
vaninara, tago go ra tarai diat a ian boko
piragu ba ra keake i ki tur. [17] Ma ra tutana i
ga mur ra vartuluai kai Iosep; ma ra tutana
i ga agure ra tarai ta ra pal kai Iosep.

[18] Ma ra tarai dia ga burut, tago di ga
agure diat ta ra kuba i Iosep, ma dia ga
biti: Ure ra mani bar. nina di ga vamule ta
kada kakakap ta ra vinavana lua, di agure
varuk dat upi na takun dat ma na kinim
vavilavilau dat ma kada as bula. [19] Ma dia
ga tadav ra tutana, a tena varbalaurai ta ra
kuba i Iosep, ma dia ga tata pirana ta ra
matakilalat i ra pal, ma dia ga biti: [20] Luluai,
a dovotina ta kaveve vinavana tavuna uti
ave ga mainge upi avet a kul magit; [21] ma ba
ave ga tadav ra pal na vava gil ave ga pala
kaveve umana kakakap, ma gire, ra mani
kavevet par i ga va ta ra ngovo na kakakap
kai tikatikai, kaveve mani parika da kana
mamat; ma go ave tar kap mule ma ra lima i
vevet. [22] Ma ave kap ta ra mani bula upi avet
a kul magit; ma pa ave nunure ba to ia bar
i ga vung kaveve mani ta kaveve kakakap.
[23] Ma i ga biti: A malmal na tadav avat, koko
avat a burut; kavava God ma ra God kai ra
umana tama i vavat i ga vung ra ngatngat
na magit ta kavava kakakap; iau tar vatur
vake kavava mani. Ma i ga agure vairop
Simeon tadav diat. [24] Ma ra tutana i ga agure
varuk ra tarai ta ra kuba i Iosep, ma i ga tul
tar ra tava ta diat, ma dia ga puk ra kau i
diat, ma i ga tabar kadia umana as ma ra
magit. [25] Ma dia ga vaninare ra vartabar ure
Iosep ba na vut ta ra keake i ki tur, tago dia
ga valongore ba diat a ian abara.

[26] Ma ba Iosep i ga pot ta ra kubana, dia
ga kap ra vartabar ta ra kubana, di ga vatur
ia ma ra lima i diat, ma dia ga va timtibum
pirana. [27] Ma i ga tir diat ba dia laun boina
ba pata, ma i ga biti: Dave tama i vavat, nam
ra patuana tutana ava ga varvai ure, i laun
boina boko? [28] Ma dia ga biti: Kaum tultul
tama i vevet i laun, pa i ti mat boko. Ma ra
ulu i diat i ga va ruru ma dia ga va timtibum.
[29] Ma i ga idok, ma i ga gire Beniamin turana,
natu i tinana, ma i ga biti: Dave, tura i vavat
nam, a muruna, nam ava ga ve iau ure? Ma
i ga biti dari: God na mari u, natugu. [30] Ma
Iosep i ga lulut, tago ra balana i ga kaina upi
turana, ma i ga tikan upi ta pakana pal ba
na tangi tana; ma i ga ruk ta kana pakana
pal iat, ma i ga tangi tana. [31] Ma i ga puk ra
matana, ma i ga irop, ma i ga tibuna kure
bat ia mulai, ma i ga biti: Avat a vung ra
magit na nian. [32] Ma dia ga vung varbaiane
ana magit ma adiat, ma ai ra tarai Aigipto
bula, nina dia ga ian varurung me; tago ra
tarai Aigipto pa dia ga ian varurung ma ra
tarai Ebraio, tago a bilak na magit nam pire
ra tarai Aigipto. [33] Ma dia ga ki ta ra luaina
matana, a luaina arama da di ga kava, ma ra
muruna ara iat, tago pa i ga do kana kilala;
ma ra tarai dia ga kaian vargil. [34] Ma di ga
tak pa ra magit i ga tur ta ra luaina matana,
ma di ga tibe diat me. Ma Beniamin di ga
vavailima pa ia ma ra tiniba, ma diat par
pata. Ma dia ga momo varurung ma dia ga
gugu.

44

A momamomo i rara

[1] Ma i ga vartuluai pire ra tena varbalau-
rai ta ra kubana, i ga biti: Una vabuka ra
umana kakakap kai ra tarai ma ra magit da

i topa ra kinakap, ma una vung ra mani
kai tikatikai arama ta ra ngovo na kinakap
tana. [2] Ma una vung kaugu momamomo,
nina di ga pait ia ma ra silva, ta ra ngovo na
kakakap kai ra muruna kakit, ma kana mani
ure ra kon bula. Ma i ga pait ia varogop ma
ra tinata Iosep i ga tatike.

[3] Ma ba i ga keke are diat, di ga tul vue ra
tarai, diat ma kadia umana as. [4] Ma ba dia ga
tar irop ta ra pia na pal, ma pa dia ga vana
vailik boko, Iosep i ga biti ta kana tultul:
Una tut, ma una korot mur nam ra tarai, ma
ba una tadav diat, una biti ta diat: Ta ra ava
ava bali ra boina ma ra kaina? [5] Dave, vakir
nam ba kaugu luluai i momamomo me, ma
i na tana ra magit i tur ivai? Ava kaina tago
ava pait ra dari.

[6] Ma i ga tadav diat, ma i ga tatike go
ra tinata ta diat. [7] Ma dia ga biti tana:
Luluai, ta ra ava u tatike ra tinata damana?
Koko muka ba kaum umana tultul diat a
pait ra dari. [8] Gire, nam ra mani ave ga
na tadav ia ta kaveve kakakap, ave tar kap
mule piram maro ra gunan Kanaan, ma ave
long davatane ra silva ba ra goled ta ra kuba
i kaum luluai? [9] Nina ta vevet kaum umana
tultul ba da gire go ra magit pirana, na
virua, ma avet bula avet a umana vilavilau
kai ra luluai. [10] Ma i ga biti: Boina ba na
da kavava tinata; nina ba da tikan tadav ia
pirana, kaugu vilavilau nam; ma avat ta ra
umana, pa da takun avat. [11] Ma dia ga lulut,
dia ga vung vairop tikatikai kana kakakap
ra pia, ma diat par dia ga pala ia. [12] Ma i ga
pepeng, ma i ga tur pa ia ta ra luaina ma
i ga tuk ta ra muruna. Ma di ga peng pa
ra momamomo ta ra kakakap kai Beniamin.
[13] Ma dia ga rada kadia umana mal, ma dia ga
vako mule tikatikai kadia tabarikik ta ra as
ma dia ga talil upi ra pia na pal.

[14] Ma Iuda ma ra umana turana dia ga ruk
ra kuba i Iosep; ma i ga ki boko tana; ma
dia ga bura timtibum pirana. [15] Ma Iosep
i ga biti ta diat: A mangamangana ava go
ava tar pait ia? Pa ava nunure vang ba na
tale ra tutana da iau upi na nuk tadav ia?
[16] Ma Iuda i ga biti: Ava mulai avet a tatike ta
kaugu luluai, ma avet a tata mulai dave? Ba
avet a tata davatane bat avet? God i tar gire
ra mangamangana kaina kai kaum umana
tultul; gire, avet go a umana vilavilau kai
kaugu luluai, avet ma nam bula di ga tikan
tadav ra momamomo pirana. [17] Ma i ga biti:
Koko muka ina pait go ra magit, pata; nina
iat di ga tikan tadav ra momamomo pirana,
kaugu vilavilau nam; ma avat, i boina avat
a vana tadav tama i vavat ma ra malmal.

Iuda i lul vovo pa Iosep upi Beniamin

[18] Ma Iuda i ga maravai pirana ma i ga
biti: Boina, luluai, una tul tar ia ta kaum
tultul upi na vatang ta ik a tinata ta ra
talingam, ma koko i ngangal kaum kankan
ure kaum tultul, tago amur vardada ma
Parao. [19] Kaugu luluai, u ga tir kaum umana
tultul dari: Tama i vavat abara, ba ta tura i
vavat? [20] Ma ave ga ve u, luluai, dari: Tama i
vevet abara, a patuana, ma tika na natuna,
i ga vangala ba i patuana, go i barmana, ma
turana i tar mat, ma ia kaka i tur valili ta
dir ra ura natu i nana, ma tamana i mari ia.
[21] Ma u ga biti ta kaum umana tultul: Avat
a agur pa ia uti, upi ina gire ma ra matagu.
[22] Ma luluai, ave ga biti tam dari: I dekdek
upi ra barmana na vana balakane tamana,
tago ona i vana kan ia, tamana na mat ika.
[23] Ma u ga biti ta kaum umana tultul: Ona
pa ava varagur ma tura i vavat, koko avat a
vana rikai mulai ta ra luaina matagu. [24] Ma
ba ave tadav kaum tultul tama i vevet, ave
ga vateten tar kaum tinata tana. [25] Ma tama
i vevet i biti dari: Avat a vana, avat a kul ta
ik a magit adat. [26] Ma ave biti tana: I dekdek
upi avet a vana ur; ona avet a varagur ma
tura i vevet a muruna kakit, io, avet a vana
ur; tago i dekdek upi avet a gire ra mata i ra
tutana ona pa ave varagur ma tura i vevet
a muruna. [27] Ma kaum tultul tamagu i biti
ta vevet: Ava nunure ba kaugu taulai i kava
tar ra ura bul tagu. [28] Ma tikai i vana kan iau,
ma iau biti, A kaina leing i karat kadakadal
ia, ma pa iau gire mule, [29] ma ona ava agur pa
go bula kan iau, ma ra kaina magit na tadav
ia, ina kuba ta ra ruarua na tulungen ma ra
mi na tagal a ulugu ure ra tinabun. [30] Io, ba
ina pot pire kaum tultul tama i vevet, ma
ra barmana pa na ki pire vevet, na mat ika,
[31] tago kana nilaun dir taviviai ma nam kai
ra barmana; ma kaum umana tultul diat ra
vuna, ba kaum tultul tama i vevet na kuba
ta ra ruarua na tulungen ma ra mi na tagal
a uluna ure ra niligur. [32] Tago kaum tultul
i ga vavalima, ba na vamule ra barmana,
ma i biti bula dari: Ona pa ina agure mule
piram, tamagu na takun vatikene pa iau.
[33] Io, iau lul u go, boina ba kaum tultul na
kia vue ra barmana piram, ma ina ki da ra

vilavilau piram; ma boina ba ra barmana na
lilikun, diat ma ra umana barturana. 34 Tago
ina vana urama dave, ona pa amir a varagur
ma ra barmana; kan ina gire ra niligur ba na
tadav tamagu tana.

45

Iosep i tibuna vaarike mule tal ra umana turana

1 Ma Iosep i ga mama kure bat mule ta
ra luaina mata i diat par dia ga tur pirana;
ma i ga biti ma ra ngala na nilaina: A tarai
par diat a irop boko kan iau. Ma pa ta
tikai i ga tur mulai pirana, ba Iosep i ga
tibuna vaarike mule ta ra umana turana.
2 Ma i ga kukukula, ma ra tarai Aigipto dia
ga valongore, ma diat ta ra kuba i Parao
dia ga valongore. 3 Ma Iosep i ga biti tai ra
umana turana dari: Iau Iosep; dave, tamagu
i laun boko ba pata? Ma i ga dekdek upi ra
umana turana diat a bali kana tinata, tago
i ga purpuruan ra bala i diat ta ra luaina
matana.

4 Ma Iosep i ga biti tai ra umana turana
dari: Avat a vana maravai piragu. Ma dia ga
kakari maravai. Ma i ga biti: Iau Iosep, tura
i vavat, nina ava ga ivure uro Aigipto. 5 Ma
go koko ava ligur, ma koko ava kankanuane
avat mulai tago ava ga ivure iau uti. Tago
God i ga tulue iau na lua ta vavat upi ra
varvalaun. 6 Tago a ura kilala i taun ra
mulmulum ta go ra gunan, ma a ilima na
kilala boko upi na par, ma pa da ipipuk, ma
pa da varurue ta magit tana. 7 Ma God i ga
tulue iau na lua ta vavat, upi avat a mat
valili ta ra rakarakan a gunagunan, ma upi
ina valaun avat ma ra ngala na varvalaun.
8 Damana vakir avat ava ga tulue iau, God
iat; "i ga vaki iau da iau tama i Parao,
a luluai ta ra kubana, ma a luluai ta ra
gunagunan Aigipto par.

9 Avat a rurut, ma avat a vana tadav
tamagu, ma avat a biti tana: Natum Iosep i
biti dari, God i ga vaki iau upi ina luluai ta ra
gunan Aigipto parika; una vana ur piragu,
ma koko una vabing ma ra vinavana. 10 Ma
una ki ta ra gunan Gosen, ma una ki mara-
vai piragu, avat ma ra umana natum, ma ra
umana natu i diat, ma kaum lavur kikil na
vavaguai, ma kaum lavur bulumakau, ma
kaum lavur tabarikik; 11 ma ina vamel u ie,
tago a ilima na kilala na mulmulum boko,
kan avat a tadav ra kini na luveana, avat ma
diat ta ra kubam, ma kaum tarai par. 12 Ea,
go ava gire ma ra mata i vavat, ma Beniamin
turagu i gire ma ra matana, ba iau tata ma ra
ngiegu iat. 13 Ma avat a ve tamagu ure kaugu
lavur minamar ava gire, ma avat a kavie ra
vinavana, ma avat a agure tamagu uti.

14 Ma i ga tal pa ra inoa i turana Beniamin.
ma i ga tangi, ma Beniamin i ga tangi ta ra
inoana. 15 Ma i ga galum ra umana turana
par, ma i ga tangi pire diat, ma namur a
umana turana dia ga tata me.

16 Ma ra tinata i ga rararang ta ra kuba i
Parao dari: A umana tura i Iosep dia tar pot;
ma Parao ma kana lavur tultul dia ga gugu.
17 Ma Parao i ga biti tai Iosep: Una ve ra tara
na turam dari: Avat a pait go. avat a vako
tar ra kinakap ta kavava vavaguai, ma avat
a vana ta ra gunan Kanaan; 18 ma avat a agur
pa tama i vavat, ma diat ta ra lavur kuba i
vavat, ma avat a vana piragu, ma ina tul tar
ia ta vavat nam ra langun i boina kakit ta
ra gunan Aigipto, ma avat a en ra bira tana.
19 Ma u, una vartuluai dari: Avat a pait go:
avat a vana ma ra umana kiki na vinavana
mamati Aigipto, ure ra umana natu i vavat
ma kavava umana taulai, ma avat a agur pa
tama i vavat, ma avat a vana uti. 20 Ma koko
ava manga varvakai ma kavava tabarikik,
tago da tul tar ia ta vavat ra langun i boina
kakit ta ra gunan Aigipto.

21 Ma ra umana natu i Israel dia ga pait
ia damana. Ma Iosep i ga tul tar ra umana
kiki na vinavana ta diat, varogop ma ra
vartuluai kai Parao; ma i ga tul tar ra magit
ta diat upi na topa diat ta ra vinavana; 22 ma
i ga tabar diat par tikatikai ma ra umana
mal kumau; ma i ga tabar Beniamin ma ra
utul a marmar na pakana silva, ma ra ilima
na mal kumau. 23 Ma i ga tulue go ra lavur
magit tadav tamana: a vinun na as dia ga
kapkap ra bo na tabarikik maro Aigipto, ma
ra vinun na as, a umana tana, dia ga mulue
ra kon ma ra gem ma ra magit na nian
upi kai tamana ure ra vinavana. 24 Damana
i ga tul vue ra tara na turana, ma dia ga
vana; ma i ga biti ta diat dari: Koko ava
purpuruan na nga.

25 Ma dia ga irop ta ra gunan Aigipto, dia
ga vana urama Kanaan tadav Iakob tama i
diat. 26 Ma dia ga biti tana: Iosep i laun boko,
ma i luluai ure ra gunan Aigipto parika. Ma
i ga bilua ra nuknukina, tago pa i ga kapupi
diat. 27 Ma dia ga ve ra lavur tinata Iosep i

ga tatike, ma ba i ga gire ra umana kiki na
vinavana, nina Iosep i ga tulue diat upi na
ki tana, i ga lagar ra tulungea i tama i diat
Iakob. [28] Ma Israel i ga biti: Iau tar ngo, tago
natugu Iosep i laun boko! Ina vana, ma ina
gire, ba pa iau tapula boko.

46

Iakob diat tamana dia vana uro Aigipto

[1] Ma Israel i ga varurue kana tabarikik par
ma i ga vana; ma i, ga pot aro Ber-Seba; ma
i ga tul tar ra umana magit na tinabar tai ra
God kai tamana Isak. [2] Ma God i ga tata pire
Iakob ta ra marum ma ra lavur ninana, ma
i ga biti: Iakob, Iakob! [3] Ma i ga biti: Iau go
kari! Ma i ga biti: Iau God, a God kai tamam;
koko u burut ure ra vinavana uro Aigipto,
tago aina ina vaki vaarike ra ngala na vuna
tarai tam. [4] Dor a varagur uro Aigipto, ma a
dovotina ina agure vairop u mulai, ma Iosep
na vung ra limana ta ra kiau na matam. [5] Ma
Iakob i ga tut maro Ber-Seba, ma ra umana
natu i Israel dia ga agur pa tama i diat Iakob,
ma ra umana natu i diat, ma kadia umana
taulai, ta ra kiki na vinavana nina Parao i
ga tulue upi na ki tana.

[6] Ma dia ga varurue kadia umana vav-
aguai ma kadia tabarikik, nina dia ga vatur
vake ta ra gunan Kanaan, ma dia ga vana
Aigipto, Iakob diat ma ra umana bul mur
par tana: [7] a lavur natuna, a umana tutana
ma ra umana vavina, ma ra umana tubuna,
a umana tutana ma ra umana vavina; kana
lavur bul mur par i ga agur pa diat uro
Aigipto.

[8] Ma go ra iang i diat ra umana natu i
Israel, nina dia ga vana uro Aigipto, Iakob
ma ra lavur natuna: Ruben, ra luaina kai
Iakob. [9] Ma ra umana natu i Ruben: Kanok
ma Palu ma Kesron ma Karmi. [10] Ma ra
umana natu i Simeon: Iemuel ma Iamin ma
Oad ma Iakin ma Sokar ma Saul natu i ra
vavina Kanaan. [11] Ma ra umana natu i Levi:
Gerson, Koat ma Merari. [12] Ma ra umana
natu i Iuda: Er ma Onan ma Sela ma Peres
ma Sera; ma Er ma Onan dir ga mat ta ra
gunan Kanaan. Ma ra umana natu i Peres:
Kesron ma Kamul. [13] Ma ra umana natu i
Isakar: Tola ma Puva ma Iob ma Simron.
[14] Ma ra utul a natu i Sebulun: Sered ma Elon
ma Ialel. [15] Go ra umana natu i Lea, ma i ga
kava tar diat tai Iakob aro Padan-Aram, ma
tikai bula, Dina, a vavina. Ma di ga luk guve
ra umana natuna, a umana tutana ma ra
umana vavina, ba a utul a vinun ma a utul.

[16] Ma ra umana natu i Gad: Sipion ma
Kagi ma Suni ma Esbon ma Eri ma Arodi
ma Areli. [17] Ma ra umana natu i Aser: Imna
ma Isva ma Isvi ma Beria ma Sera, a vavina,
tai dital; ma a ura natu i Beria: Keber ma
Malkiel. [18] A umana natu i Silpa go, nina
Laban i ga tul tar ia tai Lea natuna, ma i ga
kava tar diat tai Iakob, a vinun ma laptikai
diat.

[19] A ura natu i Rakel, a taulai kai Iakob:
Iosep ma Beniamin. [20] Ma a ura natu i
Iosep: Manase ma Epraim; Asenat, natu i
Potipera, a tena tinabar aro On, i ga kava tar
dir tana. [21] Ma ra umana natu i Beniamin:
Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Eki, Ros,
Mupim, Kupim ma Ared. [22] Go ra umana bul
Rakel i ga kava tar ia tai Iakob; diat par a
vinun ma a ivat.

[23] Tika na natu i Dan: Kusin. [24] Ma ra
umana natu i Naptali: Iasel, ma Guni, ma
Ieser, ma Silem. [25] Go ra umana natu i Bila,
nina Laban i ga tul tar ia tai Rakel natuna,
ma go i ga kava tar diat tai Iakob; lavurua
diat par.

[26] Ma ra tarai, nina i ga vangala diat
ma dia ga varagur ma Iakob uro Aigipto,
laptikai na vinun ma laptikai diat par; [27] ma
ra natu i Iosep, di ga kava tar ia aro Aigipto,
a urua dir; damana di luk guve diat par ta ra
kuba i Iakob nina dia ga vana uro Aigipto, ba
lavurua na vinun.

Iakob diat tamana dia ki aro Aigipto

[28] Ma i ga tulue Iuda upi na lua pire Iosep,
upi na matoto pa ta ra nga uro Gosen, ma
dia ga vut ta ra gunan Gosen. [29] Ma Iosep
i ga vaninare kana kiki na vinavana, ma i
ga vana urama Gosen, upi dir a varkuvo ma
tamana, ma i ga tur rikai pirana, ma i ga tal
pa ra inoana, ma i ga tangi vavao a ik ta ra
inoana. [30] Ma Israel i ga biti tai Iosep: Iau ga
upi ina mat, tago iau tar gire ra matam, ba
u laun boko.

[31] Ma Iosep i ga biti tai ra tara na turana,
ma ta diat ta ra kuba i tamana: Ina vana,
ma ina ve Parao, ma ina biti tana: A umana
turagu ma diat par ta ra kuba i tamagu, nina
dia ga ki aro Kanaan, dia tar pot piragu.
[32] Ma nam ra tarai a umana tena balabalaure
sip, ma dia vangvague ra bulumakau; ma
dia tar agur pa kadia kikil na sip, ma kadia
kuvur na bulumakau, ma kadia tabarikik
par. [33] Ma ba Parao na oro pa avat ma na

tir avat, Ava kavava papalum? [34] avat a biti,
Kaum umana tultul dia ga vague ra umana
bulumakau papa ra bung ave ga bul tana,
tuk tar ta ra bung gori, avet ma ra umana
tama i vevet; upi na tul tar avat ba avat a
ki ta ra gunan Gosen, tago ra umana tena
balabalaure vavaguai par dia da ra magit na
milmilikuan pire ra tarai Aigipto. Ma Iosep
i ga ruk ma i ga ve

47

[1] Parao, i ga biti: Tamagu ma ra umana
turagu, ma kadia kikil na sip, ma kadia
kuvur na vavaguai, ma kadia tabarikik par i
tar pot marama ra gunan Kanaan, ma gire,
dia ki ta ra gunan Gosen. [2] Ma i ga pilak pa
ta ilima ta ra umana turana, ma i ga vaarike
tar diat tai Parao. [3] Ma Parao i ga tir ra
umana turana: Ava kavava papalum? Ma
dia ga biti tai Parao: Kaum umana tultul
a umana tena balabalaure sip, avet ma ra
umana tama i vevet. [4] Ma dia ga biti tai
Parao: Ave pot upi avet a ki na vaira ta ra
gunan; tago pa ta magit ure ra umana kikil
na vavaguai kai kaum umana tultul, tago ra
mulmulum i tup ra gunan Kanaan; kari go
ave lul u, ba una tul tar avet kaum umana
tultul ba avet a ki ta ra gunan Gosen. [5] Ma
Parao i ga biti tai Iosep dari: Tamam ma ra
tara na turam dia tar pot piram; [6] a gunan
Aigipto i langalanga piram, una vaki tamam
ma ra umana turam ta ra langun i boina
kakit; boina diat a ki ta ra gunan Gosen;
ma ona u nunure ta umana tena tuna pire
diat, una vaki diat upi diat a monamono ure
kaugu lavur vavaguai.

[7] Ma Iosep i ga agure varuk Iakob tamana;
ma Iakob i ga tata vadoane Parao. [8] Ma
Parao i ga biti tai Iakob: Aivia ra kilala u
tar laun vue? [9] Ma Iakob i ga biti tai Parao:
A kilala ure kaugu kini ra pia i varogop ma
tika na mar ma a utul a vinun ot; a paupau
ka ra umana bung i kaugu nilaun, ma i ga
tup iau; ma pa dia varogop ma ra umana
kilala kai ra umana tamagu ta kadia kini ra
pia. [10] Ma Iakob i ga tata vadoane Parao, ma
i ga irop mulai kan ra luaina mata i Parao.
[11] Ma Iosep i ga vaki tamana ma ra umana
turana, ma i ga tul tar ra umana kiki na
gunan ta diat aro Aigipto, ta ra langun i
boina kakit, ta ra gunan kai Rameses, da
Parao i ga vartuluai tana. [12] Ma Iosep i ga
tabatabar tamana ma ra umana turana ma
diat par ta ra kuba i tamana ma ra magit,
varogop ma ra umana natu i diat.

A varkurai kai Iosep ta ra mulmulum

[13] Ma pa ta magit na nian ta ra gunagunan
parika, tago ra mulmulum i ga manga tup
diat; damana ra gunan Aigipto ma ra gunan
Kanaan dir ga bilua na kaia ure ra mulmu-
lum. [14] Ma Iosep i ga varurue ra mani parika
ta ra gunan Aigipto, ma ta ra gunan Kanaan,
ure ra kon dia ga kul ia me; ma Iosep i ga
vung ra mani ta ra kuba i Parao.

[15] Ma ba dia ga tar vapar vue ra mani ta
ra gunan Aigipto ma ta ra gunan Kanaan,
a tarai Aigipto par dia ga vana pire Iosep,
ma dia ga biti: Una tul tar ra magit na
nian ta vevet, tago avet a mat ta ra luaina
matam upi ra ava, tago kaveve mani i tar
tukum? [16] Ma Iosep i ga biti: Avat a tul tar
kavava vavaguai tagu, ma ina tabatabar kia
avat ure kavava vavaguai, ona pa kavava ta
mani mulai. [17] Ma dia ga agure kadia lavur
vavaguai pire Iosep; ma Iosep i ga tul tar ra
magit na nian ta diat ma i ga vatur vake ra
umana os, ma ra umana sip, ma ra umana
bulumakau, ma ra umana as; ma i ga tabar
kia diat ma ra magit, ma i ga kale kadia
lavur vavaguai ta nam ra kilala.

[18] Ma ba i ga par nam ra kilala, dia ga pot
mulai pirana ta ra vauruana, ma dia ga biti
tana: Luluai, kaveve mani i tar tukum; pa
ave vapidik mule go ra magit kan ra luluai;
u tar vatur vake kaveve kuvur na vavaguai;
ma pa ta magit i tur valili mulai tara luaina
mata i kaveve luluai; ia kaka ra pal a paka
i vevet, ma kaveve pia; [19] ma ta ra ava avet
a virua ta ra luaina matam, avet ma kaveve
gunan? Una kul avet, ma kaveve pia ma ra
magit, ma avet ma kaveve pia avet a ki na
tultul pire Parao; ma una tul tar ra pat i ra
kon ta vevet, upi avet a laun ma koko avet a
virua, ma koko ra gunan na bil ika.

[20] Io, Iosep i ga kul pa ra gunan Aigipto
par upi kai Parao; tago ra tarai Aigipto
par dia ga ivure kadia pia na uma, tago ra
mulmulum i ga tup diat; ma Parao i ga vatur
vake ra pia. [21] Ma ra tarai, i ga kul vavilavilau
diat par, i ga tur pa ia tai tika na langun
Aigipto, ma i ga tuk tar tai ta ra tikai. [22] Ma
ia kaka ra pia kai ra umana tena tinabar pa
i ga kul ia, tago ra umana tena tinabar dia
ga kale kadia tiniba tai Parao, ma dia ga en
ra tiniba Parao i ga tul tar ia ta diat; kari pa
dia ga ivure kadia pia.

23 Ma Iosep i ga biti tai ra tarai: Gire, iau
tar kul pa avat go ieri, ma kavava pia bula,
upi kai Parao, io, a pat na davai go kari,
ma avat a vavaume ta ra pia. 24 Ma ba ava
dodoko, avat a tul tar ra vailimana pakana
tai Parao, ma a ivat na pakana kavavat ure
ra vinauma mulai, ma ure avava magit ma
adiat ta ra kuba i vavat. ma ai ra umana
natu i vavat. 25 Ma dia ga biti tana: U tar
valaun avet, boina una mari avet, ma avet a
ki na tultul pire Parao. 26 Ma Iosep i ga pait
ra varkurai dari ure ra gunan Aigipto, ma
i tuk tar gori, ba di tul tar ia tai Parao ra
vailimana pakana magit na uma; ia kaka ra
pia kai ra umana tena tinabar Parao pa i ga
vatur vake.

A mutuaina mamainga kai Iakob

27 Ma ra tarai Israel dia ga ki ta ra gunan
Aigipto, ta ra gunan Gosen, ma dia ga kale
vanavana, ma dia ga tavua, ma dia ga vapeal
ra umana natu i diat. 28 Ma Iakob i ga ki ta ra
gunan Aigipto a vinun ma lavurua na kilala;
damana Iakob i ga laun vue tika na mar ma
a ivat na vinun ma lavurua na kilala.
29 Ma i ga papait na maravai ra bung ba
Iakob na mat i tana, ma i ga oro pa natuna
Iosep, ma i ga biti tana: Ona u mari iau go,
boina una vung ra limam ta ra kelakelegigu,
ma una mari iau, ma una dovot piragu; koko
una punang iau ta ra gunan Aigipto; 30 dari
ka: ba di tar vadiop iau varurung ma ra
umana tamagu, una kari vairop iau kan ra
gunan Aigipto, ma una punang iau ta kadia
pia na pupunang. Ma i ga biti tana: Ina
pait nam u tatike. 31 Ma i ga biti tana: Una
vavalima tagu; ma i ga vavalima tana. Ma
Israel i ga va timtibum ta ra ul a vava.

48

Iakob i vadoane Epraim ma Manase

1 Ma ba i ga par go ra lavur magit, ta tikai i
ga ve Iosep dari: Tamam i mait; ma dital ga
varagur ma Manase ma Epraim. 2 Ma tikai
i ga ve Iakob dari: Gire, natum Iosep i pot
piram; ma Israel i ga vaongor pa ia mulai,
ma i ga ki ta ra vava. 3 Ma Iakob i ga biti
tai Iosep: God Dekdek Muka i ga tur kapet
pa piragu aro Lus ta ra gunan Kanaan, ma
i ga tata vadoane iau, 4 ma i ga biti tagu
dari: Ina vapeal u, ma ina vangala u, ma
ina vaki vaarike tam ra kor na tarai; ma ina
tabar kaum lavur bul mur ma go ra gunan,
upi kadiat vatvatikai. 5 Ma go ra ura natum,
nam di ga kava tar dir tam ba pa iau ga
pot boko ati Aigipto, kaugu dir; Epraim ma
Manase, da Ruben ma Simeon, dir kaugu.
6 Ma ra umana bul ba una vangala vamur
diat, kaum diat; ma diat a kap ra iang i ra
ura tura i diat ta kadia tiniba.
7 Ma iau, ba iau ga pot maro Padan, iau ga
ligur tago Rakel i ga mat na nga, ta ra gunan
Kanaan, ba ave ga vana pit ika uro Eprata,
ma iau ga punang ia ta ra papar a nga uro
Eprata (nina ba Beteleem).
8 Ma Israel i ga gire ra ura natu i Iosep, ma
i ga biti: To ia nam dir? 9 Ma Iosep i ga biti
tai tamana: A ura natugu go, nina God i ga
tul tar dir tagu ati. Ma i ga biti. Una ben dir
uti piragu, upi ina tata vadoane dir. 10 Ma
ra mata i Israel i ga gavul, tago a patuana,
ma pa i ga nana bulu mulai; ma i ga ben dir
maravai pirana; ma i ga galum dir, ma i ga
tal pa dir. 11 Ma Iakob i ga biti tai Iosep: Pa
iau ga nuk ia ba ina gire mule ra matam, ma
go God i tul tar ia tagu upi ina gire ra ura
natum bula. 12 Ma Iosep i ga tulue vaarike
dir kan ra malmalikun na kauna, ma i ga va
timtibum.
13 Ma Iosep i ga vatur vake dir par, Epraim
ma ra limana tuna upi na tur ta ra maira
i Iakob, ma Manase ma ra mairana upi na
tur ta ra lime tuna Israel, ma i ga ben
dir maravai pirana. 14 Ma Israel i ga tulue
kodo ra limana tuna, ma i ga palagur ra ulu
i Epraim ra muruna, ma ra mairana i ga
vung ia ta ra ulu i Manase, ma i ga vung
vabolabolo ra ura limana, tago Manase ra
luaina. 15 Ma i ga tata vadoane Iosep, ma i
ga biti:

God, nina ra ura tamagu Abaraam ma Isak
dir ga vanavana ta ra luaina matana,
God nina i tabatabar vamaur iau a bung-
bung par ta kaugu nilaun tuk tar
gori,
16 ra angelo nina i ga valaun iau kan ra lavur
kaina magit, na maravut go ra ura
barmana;
boina ba dir a kap ra iangigu ma ra iang i ra
ura tamagu Abaraam ma Isak,
ma na tul tar ia ta dir upi dir a kor na tarai
boko ta ra rakarakan a gunagunan.

17 Ma ba Iosep i ga gire ba tamana i
palagur ra ulu i Epraim ma ra limana tuna,
pa i ga manane, ma i ga vatur ra lima i
tamana urama upi na kari vue kan ra ulu

i Epraim tar ta ra ulu i Manase. [18] Ma Iosep
i ga biti tai tamana: Koko damana tamagu,
tago go ia ra luaina; una vung ra limam tuna
ta ra uluna. [19] Ma tamana i ga ole, ma i
ga biti: Iau nunure, natugu, iau nunure; ia
bula a vuna tarai boko, ina na ngala bula.
Ia kaka a muruna na ngala ta dir, ma ra
umana bul mur tana diat a peal da mangoro
na vuna tarai. [20] Ma i ga tata vadoane dir
dari:
Israel na varvadoan tam dari,
God na maravut u da i ga maravut Epraim
ma Manase.
Ma i ga vaki Epraim upi na lua ta dir ma
Manase. [21] Ma Israel i ga biti tai Iosep: Gire,
ina mat, ma God na ki pire vavat, ma na
agur pa mule avat ta ra gunan kai ra umana
tama i vavat. [22] Go bula, iau tibe vangala u
ma tika na gunan na lualuana, kaum iat ma
vakir kai ra umana turam; nina iau ga ra
pa ia ta ra tarai Amor ma kaugu pakat na
vinarubu ma kaugu panak.

49

A varvai lua kai Iakob ure ra umana natuna

[1] Ma Iakob i ga oro pa ra umana natuna,
ma i ga biti: Avat a vana varurung, upi ina
ve avat ta ra magit ba na tadav avat ta ra
umana bung namur:
[2] Avat a ki rangup ma avat a valongore, avat
a umana natu i Iakob;
Ma avat a nuk pa ra tinata kai Israel tama i
vavat.

[3] Ruben, u kaugu luaina, kaugu niongor, ma
ra turpai kaugu dekdek;
I boina tuna kaum kini, ma i ngala kakit ra
dekdekim.
[4] U varogop ma ra tava i buabuai, ma pa una
vatur vake ra kini lua;
Tago u tar ko rikai ta ra vava kai tamam
Ma u vadur pa ia; i ga tutua ta kaugu vava.

[5] Simeon ma Levi dir turana,
Kadir pakat i da ra vargal na vinarubu.
[6] A tulungeagu, koko una ruk ta kadir
kivung,
Ma koko dital a ki varurung ma kaugu
variru;
Tago ta kadir kulot dir ga ubu doko ra tarai,
Ma ta ra dekdek na nuknuk i dir, dir ga kita
vakaina ra umana bulumakau.
[7] Na kaina kadir kankan, tago i ga ngangal,
Ma kadir kulot, tago i ga bilak;
Ina tibe varbaiane dir ta ra gunan kai Iakob,
Ma ina vue imimire dir ta ra gunan kai
Israel.

[8] Iuda, a tara na turam diat a pite pa u,
A limam na va ta ra inoa i kaum lavur ebar;
A lavur natu i tamam diat a va timtibum
piram.
[9] Iuda ia ra nat na leon;
Natugu, u tar ko rikai, ma u kap ra magit u
ga ub ia;
I tar ki bul keke, ma i tar diop da ra leon,
Ma da ra kon, a tana; to ia na vangun ia?
[10] A buka na king pa na takari kan Iuda,
Ma ra buka na varkurai pa na takari kan ra
ura kauna,
Tuk tar ta nam ra bung ba Silo na pot,
Ma ra umana vuna tarai diat a toratorom
tana.
[11] Na veve kana nat na os ta ra davai na vain,
Ma kana nat na as ta ra davai na vain i
ngatngat;
I tar puk vagomgom kana kolot ta ra polo
na vain,
Ma kana mal na minong ta ra gapu i ra vuai
ra vain.
[12] A kiau na matana na meme ma ra tava na
vain,
Ma ra pal a ngiene na pua ta ra polo na u.

[13] Sebulun na ki ra valvalian,
Ma ra umana parau diat a pukapukai tana,
Ma kana langun na tuk tar uro Sidon.

[14] Isakar a ongor na as,
I va livuan ta ra umana kikil na sip.
[15] Ma i gire ra vava i boina, ma ra gunan i
vakak;
Ma i tul tar ra ul a varana upi na pupuak,
Ma i ki na vilavilau ma ra papalum.

[16] Dan na kure ra taraina da tikai ta ra umana
vuna tarai Israel.
[17] Dan na da ra vui ta ra nga, a kaina vui ta
ra pal a nga,
Nina i karat ra inabut i ra umana os;
Upi nina i ki tana na bura murmur.
[18] Luluai, iau tar ki ung upi kaum valavalaun.

[19] Gad, a loko na tarai na vinarubu dia
varkamkamir pirana,
Ma ia iat na rua kamkamir ra inabut na kau
i diat.

[20] Aser, ana gem na bira,

Ma na vuai ra kalami na magit na nian ba
na topa ra king.

21 Naptali i da ra me di tar pala vue.
I vakak kana tinata.
22 Iosep a nat na davai i manga vuai,
A nat na davai i tur pire ra kivu na tava,
Ma ra ingaingarina dia ko lake ra liplip.
23 A umana tena panak dia tar manga vakaina,
Dia tut ia, ma dia korot mur ia;
24 Ma kana panak i ongor vatikai,
Ma di ga vadekdek ra limana,
Ta ra lima i ra Tena Ongor kai Iakob;
Ta ra iang i ra tena balabalaure, ra vat ki kai Israel;
25 Maia, ta ra God kai tamam, nina ba na maravut u,
Ma tai ra Dekdek Muka, nina ba na vadoane u;
Ma ra nidoan marama ra bala na bakut,
A lavur nidoan mara ra tung ta ra bala na pia,
A labur nidoan ta ra u na vavina ma ra tatal na bul,
26 A umana nidoan kai tamam
Dia tar lia ta ra umana nidoan kai kaugu umana lualua,
Di tuk tar ta ra langun aro iat kai ra umana lualuana i tur tukum;
Diat a ki ta ra ulu i Iosep,
Ma ta ra tunurot na ulu i nina i luluai pire ra tara na turana.

27 Beniamin, a leing na pap, a tena varkarat;
Ta ra malana na konakonom ra magit i ga ub ia,
Ma ta ra ravian na tibe ra magit i ga ra pa ia.

28 Diat par go a vinun ma a ivu vuna tarai Israel, ma go ra tinata tama i diat i ga tatike ta diat ma i ga tata vadoane diat me, tikatikai varogop ma kana varvadoan iat.

Iakob i mat ma di punang ia

29 Ma i ga tul tar ia ta diat ma i ga biti ta diat: Iau ina ki varurung boko ma ra umana tamagu; avat a punang iau pire ra umana tamagu ta ra niiga nina ta ra pia na uma kai Epron a te Ket; 30 ta ra niiga ta ra pia na uma kai Makpela, maravai Mamre ta ra gunan Kanaan, nina Abaraam i ga kul kapi ia varurung ma ra pia na uma tai Epron a te Ket, upi na vatur vake ta pia na pupunang tana; 31 di ga punang Abaraam tana, dir ma Sara kana taulai, ma di ga punang Isak tana, dir ma Rebeka kana taulai, ma iau ga punang Lea tana; 32 a pia na uma ma ra niiga tana, nina di ga kul kapi ia ta ra umana natu i Ket.

33 Ma ba Iakob i ga ngo ma ra vartuluai pire ra umana natuna, i ga vung ra kauna mulai ta ra vava, ma i ga vung vue ra tulungeana, ma i ga ki varurung ma ra umana tamana.

50

1 Ma Iosep i ga bura taun ra mata i tamana, ma i ga tangi, ma i ga galgalum ia. 2 Ma Iosep i ga vartuluai pire kana umana tultul, ra umana tena punupuk, upi diat a kolo bat ra minat i tamana; ma ra umana tena punupuk dia ga kolo bat Israel. 3 Ma dia ga varvakai tana a ivat na vinun na bung, tago ta ra ivat na vinun na bung di pait ot pa ra kinokolo bat na minat; ma ra tarai Aigipto dia ga tangie lavurua na vinun na bung ot.

4 Ma ba i ga tar par ra e na korkor ure, Iosep i ga biti tai ra kuba i Parao dari: Ari ona ava mari iau, avat a ve Parao dari: 5 Tamagu i vo ra vavalima tagu ma i biti: Gire, ina mat go; una punang iau ta kaugu babang na minat nina iau ga kal ia ta ra gunan Kanaan. Io, una tul tar iau ba ina vana urama, upi ina punang tamagu, ma ina lilikun mulai. 6 Ma Parao i ga biti: Una vana, ma una punang tamam, da ra vavalima i ga vo tar ia tam.

7 Ma Iosep i ga vana upi na punang tamana, diat ma ra umana tultul kai Parao par, a lavur patuana ta ra kubana, ma ra lavur patuana ta ra gunan Aigipto, 8 ma diat par ta ra kuba i Iosep, ma ra tara na turana, ma diat ta ra kuba i tamana; ia kaka ra umana natu i diat, ma kadia kuvur na sip, ma kadia kikil na bulumakau i ga ki ta ra gunan Gosen. 9 Ma ra umana kiki na vinavana, ma ra tarai dia ki ra os, dia ga tule Iosep; damana a ngala na kor diat.

10 Ma dia ga tadav Atad, a pia di ruarua rama vue ra pat i ra kon tana, ta ra papar a Iordan, ma dia ga tangtangie ma ra ngala na tinangi, ma i ga tup diat; ma dia ga korkor ure tamana lavurua na bung. 11 Ma ba ra tarai ta nam ra gunan, a umana te Kanaan, dia ga gire ra tinangi ta ra gunan Atad, dia ga biti: Go ra tinangi i tup ra

tarai Aigipto; kari di ga vatang ra iangina ba
Abel-Misraim, ma i tur ta ra papar a Iordan.
12 Ma ra umana natuna dia ga pait nam
ra magit i ga vartuluai ta diat me, 13 tago ra
umana natuna dia ga puak pa ia ta ra gunan
Kanaan, ma dia ga punang ia ta ra babang ta
ra pia na uma kai Makpela, nina Abaraam i
ga kul pa ia, dir ma ra pia na uma, upi na
vatur vake ta gunan na pupunang, tai Epron
a te Ket, maravai Mamre.
14 Ma Iosep i ga lilikun mulai uro Aigipto,
diat ma ra tara na turana, ma diat par dia
ga varagur me urama upi diat a punang
tamana, ba di ga pait ot pa ra pupunang.

Iosep i tata na varmari pire diat ra umana turana

15 Ma ba ra tara na tura i Iosep dia ga
gire ba tama i diat i ga tar mat, dia ga
biti: Kan Iosep na milikuane dat ma na bali
vapar ra lavur kaina magit da ga pait ia
pirana. 16 Ma dia ga tulue ra tinata tadav
Iosep dari: Tamam i vartuluai pire vevet
ba pa i ga mat boko dari: 17 Avat a biti
tai Iosep: Boina una nuk vue ra umana
nirara kai ra umana turam ma kadia kaina
mangamangana, tago dia ga pait ra kaina
piram. Ma go i boina ba una pun vue ra
nirara kai ra umana tultul kai ra God kai
tamam. Ma Iosep i ga tangi ba dia ga tata
me.
18 Ma ra umana turana dia ga vana, ma
dia ga bura timtibum pirana, ma dia ga biti:
Gire, avet kaum tarai na tultul. 19 Ma Iosep i
ga biti ta diat: Koko avat a burut; dave, iau
ki ta ra kiki kai God vang? 20 A dovotina a
nuknuk i vavat upi avat a pait ra kaina tagu,
ma a nuknuk i God upi na boina, upi na
pait kapi ra magit da gire gori, a valavalaun
ure mangoro na tarai. 21 Io, koko avat a
burburut; ina mataure avat ma ra umana
natu i vavat. Ma i vango diat, ma i ga tata
na varmari ta diat.

Iosep i mat

22 Ma Iosep i ga ki Aigipto, diat ma ra tarai
ta ra kuba i tamana; ma Iosep i ga laun pa
tika na mar ma a vinun na kilala. 23 Ma Iosep
i ga gire ra umana natu i tubu i Epraim, ma
ra umana natu i Makir, natu i Manase, dia
ga ki bula ta ra kauna. 24 Ma Iosep i ga biti tai
ra tara na turana: Ina mat, ma a tuna, God
na laume kapi avat ma na agure vairop avat
kan go ra gunan tadav nam ra gunan i ga
vavalima tar ia tai Abaraam, Isak ma Iakob.
25 Ma Iosep i ga vatur vake ra vavalima ta ra
umana natu i Israel, ma i ga biti: God na
laume kapi avat, ma avat a kap vakariu ra
lavur urugu.
26 Damana Iosep i ga mat, ba i ga laun vue
tika na mar ma a vinun na kilala ot; ma di
ga kolo bat ra minatina, ma dia ga vung ia
ta ra bok na minat aro Aigipto.

A NIIROP

Di monong ra tarai Israel aro Aigipto

1 Go ra iang i diat ra umana natu i Israel,
diat ba dia ga vana uro Aigipto; diat par
ma ra tarai ta ra kuba i diat dia ga varagur
ma Iakob: 2 Ruben, Simeon, Levi, ma Iuda;
3 Isakar, Sebulun ma Beniamin; 4 Dan ma
Naptali, Gad ma Aser. 5 Ma ra lavur natu i
Iakob lavurua na vinun diat; ma Iosep i ga
tar ki lua aro Aigipto. 6 Ma Iosep i ga mat ma
ra umana turana par, ma nam ra taun tarai
par bula. 7 Ma ra tarai Israel dia ga vangala
mangoro na natu i diat, ma dia ga tavua na
kaia, ma dia ga peal, ma dia ga ongor tuna;
ma ra gunan i ga kor ma diat.

8 Io, ma tika na kalamana king i ga kure
Aigipto, ma pa i ga nunure Iosep. 9 Ma i ga
biti tai kana tarai: Gire, i peal ra tarai Israel
ma dia ongor, ma dat pata; 10 boina dat a
varkurai ma ra kabinana ure diat, kan diat
a vapeal.diat mulai, ma ona ta vinarubu na
vana rikai, diat a tur guvai ma kada umana
ebar, ma diat a varubu ma dat, ma diat a
vana oai kan ra gunan. 11 Kari di ga tibe ra
umana lualua na papalum ta diat, upi diat a
vakadik diat ma ra mamat na papalum. Ma
dia ga pait ra ivu pia na pal na vuvuvung,
Pitom ma Rameses, upi kai Parao. 12 Ma ba
dia ga manga vakadik diat, dia ga manga
tavua ka, ma dia ga pepeal. Ma dia ga
milikuane ra tarai Israel. 13 Ma ra tarai
Aigipto dia ga tul tar ra dekdek na papalum
pire ra tarai Israel; 14 ma dia ga valigur kadia
kini ma ra mamat na papalum ta ra pia
bulit, ma ta ra tuntun vat na pia ma ta ra
lavur mangana papalum ta ra umauma; dia
ga vovo tar ra lavur papalum ta diat ma ra
umana dekdek na varkurai.

15 Ma ra king Aigipto i ga tata pire ra ura
vavina Ebraio, a ura rena varkakava, tikai
a iangina Sipra, ma ta ra tikai Pua; 16 ma
i biti dari: Ona amur a varkakava pire ra
vaden Ebraio, ma amur gire diat ta ra kiki
na kinakava ma dia kava ta bul tutana, io,
amur a doka, ma ona ra bul vavina, na laun
uka. 17 Ma ra umana tena varkakava dia ga
ru God ma pa dia ga torom ta ra vartuluai
kai ra king Aigipto, ma dia ga nur vue ra
umana bul tutana upi diat a laun. 18 Ma ra
king Aigipto i ga vartuluai upi ra umana
tena varkakava, ma i ga biti ta diat: Ta
ra ava ava nur vue ra umana bul tutana,
upi diat a laun uka? 19 Ma ra umana tena
varkakava dia ga biti tai Parao: Tago ra
vaden Ebraio pa dia vardada ma ra vaden
Aigipto; tago dia lulut, ma dia kava vue ra
bul ba pa ta tena varkakava i vut boko pire
diat. 20 Ma God i ga maravut ra umana tena
varkakava; ma ra tarai dia ga pepeal ma dia
ga ongor tuna. 21 Ma tago ra umana tena
varkakava dia ga ru God, i ga vapealane ra
umana natu i diat.

22 Ma Parao i ga vartuluai pire kana tarai
par dari: A umana bul tutana par ba di kava
diat, avat a vue diat ta ra tava alir, ma ra
umana bul vavina par diat a laun.

2

Di kava Moses

1 Ma tika na tutana ta ra kuba i Levi i ga
vana ma i ga taule tika na vavina, a bul mur
tai Levi. 2 Ma ra vavina i ga lalau pa, ma i ga
kava tika na bul tutana; ma ba i ga gire ba a
vakak na bul ik, io, i ga ive a utul a gai. 3 Ma
ba i ga mama ive mule i ga pait kana ta oaga
ik ma ra vuvur, ma i ga vabulit bat ia ma ra
pia i bulit ma namur a bulit na davai, ma i
ga vadiop ra bul tana, ma i ga vung ia ta ra
titiparar i ga tavua ta ra papar a tava alir.
4 Ma taina i ga turtur aro vailik a ik upi na
giragire ure ba na dave bar.

5 Ma natu i Parao, a vavina, i ga vana ur
upi na gumu ta ra tava alir; ma kana umana
tultul na vavina dia ga val ta ra papar a tava;
ma ia iat i ga gire ra oaga ik ta ra titiparar,
ma i ga tulue tika na tultul na vavina upi na
vila pa ia. 6 Ma i ga papa ia, ma i ga gire ra
bul; ma ra kuramana i ga tangi. Ma i ga mari
ia, ma i ga biti: Go tikai ta diat ra umana
bul kai ra tarai Ebraio. 7 Ma taina i ga biti
tai natu i Parao: Dave, kan ina vana ma ina
oro pa tika na vavina Ebraio upi na vamel
ra bul upi kaum. 8 Ma natu i Parao i ga biti
tana: Una vana. Ma ra inip na vavina i ga
vana ma i ga oro pa na i ra bul. 9 Ma natu i
Parao i ga biti tana: Una kap vue go ra bul,
ma una vamel ia upi kaugu, ma ina vapuak
u. Ma ra vavina i ga puak pa ra bul, ma i
ga vamel ia. 10 Ma ra bul i ga taiak, ma i ga
agure tadav natu i Parao, ma i ga da natuna.
Ma i ga vaiang tar ra iangina ba Moses, ma
i ga biti: Tago iau tar al valaun pa ia kan ra
tava.

Moses i vilau pi uro Midian

[11] Ma ba Moses i ga ngala, i ga irop tadav
ra umana turana, ma i ga gire kadia mamat
na papalum; ma i ga gire tika na te Aigipto i
ga kita tika na tutana Ebraio, tikai ta diat
ra umana turana. [12] Ma i ga lingalingan
vurvurbit, ma ba i ga gire ba pa ta tutana
abara, io, i ga ubu ra te Aigipto ma i ga
punang ia ta ra veo. [13] Ma ta ra vauruana
bung i ga irop bula, ma gire, ta ura tutana
Ebraio dir ga varngangar; ma i ga biti tai
nina i ga rara: Ta ra ava u kita talaim? [14] Ma
i ga biti: To ia i ga vaki u, upi una luluai
ba tena varkurai pire vevet? U mainge
vang upi una ubu iau, da u ga ubu ra te
Aigipto? Ma Moses i ga burut, ma i ga biti:
A dovotina, nam ra magit i tar po rikai. [15] Ma
ba Parao i ga valongore go ra magit, i ga
mainge upi na doko Moses.

Ma Moses i ga takap kan ra mata i Parao,
ma i ga ki ra gunan Midian; ma i ga ki pire
tika na kivu. [16] Ma ra tena tinabar ta ra
gunan Midian i ga tar vangala lavurua na
natuna, lavurua na vavina; ma dia ga vut
upi diat a kulup na tava, ma dia ga vabuka ra
umana turtur na tava upi diat a vamomo ra
kikil na sip kai tama i diat. [17] Ma ra umana
tena balabalaure sip dia ga vut, ma dia ga
korot vue diat. Ma Moses i ga tur ma i ga
maravut diat, ma i ga vamomo kadia kikil
na sip. [18] Ma ba dia ga lilikun tadav Reuel
tama i diat, i ga tir diat: I dave, tago ava tar
pot lolalolo gori? [19] Ma dia ga biti: Tika na
te Aigipto i valaun kapi avet kan ra lima i
ra umana tena balabalaure sip, ma i kulup
ra tava bula ure avet, ma i vamomo ra kiki
na sip. [20] Ma i gat tir ra umana natuna dari:
Ma akave? Ta ra ava ava ga vana balakane?
Avat a oro pa ia upi na ian. [21] Ma Moses ia ga
mulaot upi na ki pire nam ra tutana; ma i ga
tul tar natuna tai Moses, a vavina, a iangina
Sipora. [22] Ma i ga kava tika na bul tutana, ma
i ga vaiang tar ra iangina ba Gersom, tago i
ga biti: Iau tar ki na vaira ta ra gunan na
vaira.

[23] Ma ba i ga par mangoro na bung, a king
Aigipto i ga mat; ma ra tarai Israel dia ga riri
ure kadia kini na vilavilau, ma dia ga tangi,
ma kadia tinangi ure kadia kini na vilavilau
i ga tutua rikai urama tadav God. [24] Ma God
i ga valongore kadia tinangi, ma God i ga
nuk pa kana kunubu pire Abaraam, Isak ma
Iakob. [25] Ma God i ga gire ung ra tarai Israel,
ma God i ga matoto ta diat.

3

A nioro pire Moses

[1] Ma Moses i ga balaure ra umana sip kai
Ietro, nimuna, a tena tinabar aro Midian,
ma i ga agure ra kikil na sip uro iat ta ra
bil, ma i ga tadav ra luana kai God, a iangina
Koreb. [2] Ma ra angelo kai ra Luluai i ga tur
kapet pa pirana ta ra biro na iap, livuan
ta ra ingar i tika na davai na kait; ma i ga
bobe, ma gire, a davai i ga birabirao ma ra
davai pa i ga panie. [3] Ma Moses i ga biti: Ina
vana maravai boko upi ina gire go ra ngala
na ninana ma ra magit i vuna tana, tago ra
davai pa i panie. [4] Ma ba ra Luluai i ga gire ba
i ga vana maravai upi na gire pa ia, God i ga
tata pirana maro livuan ta ra davai, ma i ga
biti: Moses, Moses! [5] Ma i ga biti: Iau go kari.
Ma i ga biti: Koko una vana maravai uti; una
pala vue ra pal a kaum, tago ra pakana u tur
tana a pia i gomgom. [6] Ma i ga biti bula: Iau
a God kai tamam, a God kai Abaraam, a God
kai Isak ma a God kai Iakob. Ma Moses i ga
ive ra matana, tago i ga burutue ra mata i
God.

[7] Ma ra Luluai i ga biti: A dovot iau tar gire
ra lavur magit na varmonong i tup kaugu
tarai aro Aigipto, ma iau tar valongore
kadia tinangi i vuna ta diat dia vamamat tar
ra papalum ta diat, tago iau nunure kadia
niligur; [8] ma iau tar vana ba upi ina valaun
diat kan ra lima i ra tarai Aigipto, ma upi ina
agure vairop diat ta nam ra gunan, tadav ra
gunan i boina ma i ngala, tadav ra gunan
ba na alir tana a polo na u ma ra polo na
livur i kalami, tadav ra gunan kai ra tarai
Kanaan, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Amor,
ma ra tarai Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra
tarai Iebus. [9] Ma go, gire, a tinangi kai ra
tarai Israel i tar tadav iau, ma iau tar gire
bula ra mangamangana ra tarai Aigipto dia
ki taun diat me. [10] Io, una mai, ina tulue
u tadav Parao, upi una agure vairop kaugu
tarai, a umana natu i Israel, kan ra gunan
Aigipto.

[11] Ma Moses i ga biti ta God: Iau to ia, upi
ina tadav Parao, ma upi ina agure vairop ra
tarai Israel kan ra gunan Aigipto? [12] Ma i
ga biti: Ina ki piram, ma go ia ra vakilang
piram ba iau tulue u: ba u tar agure vairop
ra tarai, avat a lotu tadav God ta go ra luana.

[13] Ma Moses i ga biti tai God: Gire, ba ina
pot pire ra tarai Israel, ma ina ve diat dari, A
God kai ra lavur tama i vavat i tar tulue iau,

ma dia tir iau dari, To ia ra iangina? ina biti
dave ta diat? [14] Ma God i ga biti tai Moses:
Iau Iat; ma i ga biti: Una ve ra tarai Israel
dari, Iau Iat i tar tulue iau tadav avat. [15] Ma
God i ga biti bula tai Moses: Una ve ra tarai
Israel a Luluai, a God kai ra umana tama i
vavat, a God kai Abaraam, a God kai Isak, ma
a God kai Iakob, i tar tulue iau pire vavat;
go ra iangigu vatikai, ma go kaugu vakilang
pire ra lavur taun tarai.

[16] Una vana, una oro guve ra umana pat-
uana kai rat tarai Israel, ma una biti ta diat:
Ra Luluai, a God kai ra umana tama i vavat, a
God kai Abaraam, ma kai Isak ma kai Iakob,
i tar tur kapet pa piragu, ma i biti: Iau tar
laume kapi avat ma iau tar gire ra lavur
magit di pait ia ta vavat aro Aigipto; [17] ma
iau tar biti: Ina valaun avat kan ra lavur
magit na varmonong aro Aigipto, ma ina
agur pa avat ta ra gunan kai ra tarai Kanaan,
ma ra tarai Ket, ma ra tarai Amor, ma ra
tarai Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra tarai
Iebus, a gunan ba i peal ra polo na u tana
ma ra polo na livur i kalami. [18] Ma diat a
torom ta ra nilaim; ma u, avat ma ra umana
patuana kai ra tarai Israel, avat a vana tadav
ra king Aigipto, ma avat a biti tana dari: Ra
Luluai, a God kai ra tarai Ebraio, i tar tur
kapet pa pire vevet; ma go i boina ba una
pala vue avet, upi avet a vana ta ra bil, ma
na varogop ma ra vinavana di pait ia ta ra
utul a bung, upi avet a pait ra tinabar tadav
ra Luluai kaveve God. [19] Ma iau nunure ba ra
king Aigipto pa na mulaot upi avat a vana,
ona pa na kairane ra dekdek na limagu.
[20] Ma ina tulue ra limagu, ma ina kita Aigipto
ma ra lavur papalum na padapada varvo,
nina ba ina pait ia livuan ta diat, ma namur
na pala vue avat.

[21] Ma ra tarai Aigipto diat a mari boko go
ra tarai; ma ta nam ra bung ba ava vana,
vakir avat a vana vakuku; [22] na dari ka: a
vaden par diat a lul ra umana talai diat
tikatikai, ma diat dia ki me ta ra kuba i
diat, upi ra umana ngatngat na marmar di
pait ia ma ra silva ma ra goled, ma upi ra
umana mal; ma avat a mar ra umana natu
i vavat me, a umana tutana ma ra umana
vavina; ma avat a vatur varane diat tai ra
tarai Aigipto.

4

[1] Ma Moses i ga tata bali ia, ma i ga biti:
Ma gire, pa diat a kapupi iau, ma pa diat a
torom ta ra nilaigu; tago diat a biti ke: Ra
Luluai pa i ga tur kapet pa piram. [2] Ma ra
Luluai i ga biti tana: Ava nam ta ra limam?
Ma i ga biti: A buka. [3] Ma i ga biti: Una vue
tar ia ura ra pia. Ma i ga vue tar ia ura ra pia,
ma i ga vui ka; ma Moses i ga vilau kan ia ka.
[4] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tulue
ra limam, ma una vatur vake ta ra taukuna;
ma i ga tulue ra limana ma i ga kinim vake,
ma a buka mulai ta ra limana; [5] upi diat a
kapupi ia ba ra Luluai, a God kai ra lavur
tama i diat, a God kai Abaraam, a God kai
Isak ma ra God kai Iakob i ga tur kapet pa
piram.

[6] Ma ra Luluai i ga biti bula tana: Io, una
vung ra limam ta ra bongobongom. Ma i ga
vung ra limana ta ra bongobongono; ma ba
i tak vue mule, io, ra limana i ga vukavuka, i
ga pua da ra kabang. [7] Ma i ga biti: Una vung
ra limam ta ra bongobongom mulai. Ma i ga
vung ra limana ta ra bongobongono mulai,
ma ba i tak vue mule kan ra bongobongono,
io, i ga varogop mulai ma ra pal a pakana
parika. [8] Ma ari ona pa dia nurnur tam,
ma ona pa dia valongore ra nilai ra luaina
vakilang, diat a nurnur boko ta ra nilai ra
vauruana. [9] Ma ona pa dia kapupi go ra ura
vakilang, ma ona pa dia torom ta ra nilaim,
una kulupe ra tava ta ra tava alir, ma una
lingire tar ia ta ra pia i ge; ma ra tava nina
una ga kulupe kan ra tava alir na da ra gap
ta ra pia i ge.

[10] Ma Moses i ga biti tai ra Luluai: Luluai,
vakir iau a tena tinata amana, ma go bula
papa ra bung ba u ga tata pire kaum tultul,
pata; tago kaugu tinata i vovovon ika, ma
ra karameagu i mamat. [11] Ma ra Luluai i ga
biti tana: To ia i ga pait ra ngie i ra tarai,
ma to ia i vaki ra bombom, ba ra vaut, ba
nina i nana kapa, ba ra pula? Vakir iau iat
ra Luluai? [12] Io, go una vana, ma ina maravut
ra ngiem, ma ina vateten tar ra magit tam
ba una tatike.

[13] Ma i ga biti: Luluai, una tulue ta enana
tutana nina ba u mainge. [14] Ma ra kankan
kai ra Luluai i ga tut ure Moses, ma i ga
biti: Vakir turam Aron go kari, a tutana ta
ra vuna tarai Levi? Iau nunure ba a tena
tinata. Ma gire, i vana rikai ma i totongo
up u; ma ona na gire u na gugu ra balana.
[15] Ma una tata pirana, ma una vung ra tinata
ta ra ngiene; ma ina maravut ra ngiem ma
ra ngiene bula, ma ina vateten tar nam ra
tinata ta mumur ba amur a tatike. [16] Ma
Aron na ve ra tarai ta kaum tinata, ma na

dari, ba ia na da ra ngiem, ma u, una da God
pirana. [17] Ma una vatur vake go ra buka ta ra
limam, upi una pait ra umana vakilang me.

Moses i lilikun mulai uro Aigipto

[18] Ma Moses i ga vana, ma i ga lilikun
tadav nimuna Ietro, ma i ga biti tana: Una
pala vue iau, upi ina lilikun tadav ra umana
turagu ta ra gunan Aigipto, upi ina gire
boko ba dia laun ba pata. Ma Ietro i ga biti
tai Moses: Una vana ma ra malmal. [19] Ma
ra Luluai i ga biti ta Moses aro Midian: Una
vana, una lilikun uro Aigipto, tago nam ra
tarai dia ga mainge ba diat a doko u, dia tar
mat par. [20] Ma Moses i ga vako kana taulai
ma ra ura natuna, a ura tutana, tai tika na
as, ma i ga talil tadav ra gunan Aigipto; ma
Moses i ga vatur vake ra buka ta ra limana.

[21] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Ba u tar
pot mulai aro Aigipto, boina una pait nam
ra lavur vakilang na kinaian ta ra luaina
mata i Parao, ba iau ga tul tar diat i tam;
ma ina valeo ra balana, ma pa na pala vue
ra tarai. [22] Ma una biti tai Parao: Ra Luluai
i biti dari, Israel natugu, a luaina; [23] ma iau
tar ve u, Una pala vue natugu upi na lotu
piragu; ma u tar ole upi na vana, gire, ina
ubu ra luaina natum.

[24] Ma na nga, ta ra pal na vavagil, ra Luluai
i barat ia, ma i mainge ba na ub ia. [25] Ma
Sipora i ga tak pa tika na pakana koto, ma
i ga poko kikil natuna, ma i ga vung tar ra
palina ta ra kauna, ma i ga biti: U, u da ra
taulai kalama na gap piragu. [26] Damana i ga
nur vue. Ma namur i ga biti, A taulai kalama
na gap, ure ra pokakikil.

[27] Ma ra Luluai i ga biti tai Aron: Una
vana ta ra bil, una totongo upi Moses. Ma
i ga vana, ma dir ga varkuvo ta ra luana
kai God, ma dir ga vargalum. [28] Ma Moses i
ga vateten tar ra lavur tinata kai ra Luluai
tai Aron, nina i ga tulue me, ma ra lavur
vakilang bula ba i ga tul tar ia. [29] Ma Moses
ma Aron dir ga vana, ma dir ga ting varurue
ra lavur patuana kai ra tarai Israel; [30] ma
Aron i ga vatang nam ra lavur tinata ba ra
Luluai i ga tatike tar ia tai Moses; ma i ga
pait ra umana vakilang ta ra mata i ra tarai.
[31] Ma ra tarai dia ga kapupi ia; ma ba dia ga
valongore ba ra Luluai i ga laume kapi ra
tarai Israel, ma ba i ga tar gire kadia kini ta
ra magit na varmonong, dia ga tur rururu
ma dia ga lotu.

5

Moses ma Aron dir tur ta ra luaina mata i Parao

[1] Ma namur Moses ma Aron dir ga pot ma
dir ga biti tai Parao: Ra Luluai, a God kai
ra tarai Israel, i ga biti dari: Una pala vue
kaugu tarai, upi diat a vana ma diat a pait
ra lukara na lotu piragu ta ra bil. [2] Ma Parao
i ga biti: To ia ra Luluai, upi ina torom ta
ra nilaina, ma upi ina pala vue Israel? Pa
iau nunure ra Luluai, ma tikai bula, pa ina
pala vue Israel. [3] Ma dir ga biti: A God kai ra
tarai Ebraio i tur na vevei pire vevet; i boina
una pala vue avet, upi avet a vana ta ra bil,
da ra vinavana na utul a bung, upi avet a
pait ra tinabar tadav ra Luluai, kaveve God.
kan na tadav avet ma ra kaina minait, ba ma
ra pakat na vinarubu. [4] Ma ra king Aigipto
i ga biti ta dir: Moses amur ma Aron, ta ra
ava amur tur bat ra tarai ta kadia papalum?
Avat a vana muka ta ra papalum di tar kure
tar ia ta vavat. [5] Ma Parao i ga biti: Gire, go i
tar peal ra tarai ta ra gunan, ma amur pala
vue diat ta kadia papalum.

[6] Ma ta nam ra bung iat Parao i ga vartu-
luai pire ra umana lualua na papalum kai ra
tarai ma tadav kadia umana monamono ma
i ga biti: [7] Koko avat a tul tar mule ra kunai
ta ra tarai upi diat a pait ra umana vat na
pia me, da ava ga pait ia tuk tar ta ra bung
gori; boina ba diat iat, diat a vana ma diat
a varurue. [8] Ma nam ra umana vat na pia
par di ga tibe tar ia ta diat, upi diat a pait
ia, tuk tar ta ra bung gori, avat a kure tar ia
mulai ta diat; koko avat a nur vue ta ik tana,
tago dia libur uka. Kari dia manga lulul ma
dia biti: Una pala vue avet, upi avet a vana
ma avet a pait ra tinabar tadav kaveve God.
[9] Da vakakap tar ra mamat na papalum ta ra
tarai upi na tup diat, ma koko diat a nuk pa
mule ra lavur tinata vavaongo.

[10] Ma ra umana lualua na papalum kai
ra tarai, ma kadia umana monamono bula,
dia ga vana pire diat, ma dia ga biti tai
ra tarai: Parao i biti dari, Pa ina tul tar
ta kunai mulai ta vavat. [11] Avat iat, avat a
vana, ma avat a vila pa ra kunai ta nam ra
gunan ba ava gire tadav ia tana; tago pa da
vaikilik muka kavava papalum. [12] Damana ra
tarai dia ga vana vurvurbit ta ra gunagunan
Aigipto par, upi diat a varurue ta kunai.
[13] Ma ra umana lualua na papalum dia ga
varvargat diat dari: Avat a pait ot pa kavava
papalum, da di ga tibe tar ia ta vavat ure ra

bungbung par, varogop lua ba di ga tul tar
ra kunai ta vavat. 14 Ma dia ga kita ra umana
monamono kai ra tarai Israel, nina ba ra
umana lualua na papalum kai Parao dia ga
tibe tar ia ta diat, ma dia ga tir diat dari: Ta
ra ava pa ava ga pait ot pa ra papalum di ga
kure tar ia ta vavat gori ma nabung, da ava
ga pait ia lua?
15 Ma ra umana monamono kai ra tarai
Israel dia ga vana ma dia ga tangi tadav
Parao dari: Ta ra ava u pait ra dari pire
kaum umana tultul? 16 Pa dia tul tar mule ta
kunai ta kaum umana tultul, ma dia biti ta
vevet: Avat a pait ra vat na pia; ma gire, dia
kita kaum umana tultul, ma u vakaina kaum
tarai. 17 Ma i ga biti ka dari: Avat a umana
tabauma, a umana tabauma avat; kari ava
biti, Una pala vue avet, upi avet a lotu ma
ra tinabar tadav ra Luluai. 18 Avat a vana,
ma avat a ongor, tago pa da tul tar ta kunai
mulai ta vavat, ma avat a vung kapi nina ra
vat na pia par di ga kure tar ia ta vavat.
19 Ma ra umana monamono kai ra tarai
Israel dia ga gire ba na kaina kadia kini, tago
di biti: Koko ava vaikilik ra tiniba ure ra
vat na pia, nina di ga kure tar ia ta vavat
ure ra bungbung par. 20 Ma ba dia ga vana
kan ra luaina mata i Parao, dia ga varkuvo
ma Moses ma Aron, tago dir ga tur na nga.
21 Ma dia ga biti ta dir: Ra Luluai na nuk pa
amur ma na kure, tago amur vuna ba ave
ang na bubu ta ra luaina mata i Parao ma ta
ra luaina mata i kana umana tultul, ma dia
tar vatur ra pakat na vinarubu ma ra lima i
diat, upi diat a ubu avet me.

A niaring kai Moses

22 Ma Moses i ga lilikun tadav ra Luluai ma
i ga biti: Luluai, ta ra ava pa u mari go ra
tarai ma ta ra ava u ga tulue iau uti? 23 Tago
papa nam ra bung iau ga vana pire Parao,
upi ina tata ta ra iangim, i vakaina go ra
tarai; ma u, pa u ga valaun tuna kaum tarai.

6

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Go una
gire ra magit ina pait ia tai Parao, tago na
pala vue diat ure ra dekdek na limagu, ma
ure ra dekdek na limagu na korot vue diat
kan kana gunan.

A nioro mulai tadav Moses

2 Ma God dir ga tata ma Moses ma i ga
biti tana: Iau ra Luluai; 3 ma iau ga tur kapet
pa pire Abaraam, Isak ma Iakob, da ra God
Dekdek Muka, ma ga ra iangigu ra Luluai
pa dital ga nunure. 4 Ma iau ga vatur bula
kaugu kunubu pire dital upi ina tabar dital
ma ra gunan Kanaan, a gunan dital ga vana
vurvurbit tana, ma dital ga ki na vaira tana.
5 Ma tikai bula, iau ga valongore ra niriri
kai ra tarai Israel, nina ba ra tarai Aigipto
dia vatur vavilavilau diat, ma iau tar nuk pa
kaugu kunubu. 6 Kari una ve ra tarai Israel
dari: Iau ra Luluai, ma ina agure vairop avat
kan ra lavur mamat na papalum kai ra tarai
Aigipto, ma ina valangalanga avat kan ra
kini na vilavilau, ma ina valaun avat ma ra
limagu ba ina tulue ma ra umana ngala na
varkurai; 7 ma ina vatur vake avat, upi avat
kaugu tarai ma iau kavava God; ma avat a
nunure ba iau ra Luluai kavava God, nina
ba na agure vairop avat kan ra lavur mamat
na papalum kai ra tarai Aigipto. 8 Ma ina
agure vaolo avat ta nam ra gunan ba iau ga
vavalima ure, upi ina tul tar ia tai Abaraam,
Isak ma Iakob; ma ina tabar avat me upi
kavavat vatikai; iau ra Luluai. 9 Ma Moses i
ga tatike go ra tinata pire ra tarai Israel, ma
pa dia ga torom tai Moses, tago i ga ngarao
ra bala i diat ma i ga mamat kadia papalum.
10 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari:
11 Una vana, ma una ve Parao ra king Aigipto
ba na pala vue ra tarai Israel upi diat a irop
kan go ra gunan. 12 Ma Moses i ga tata ta ra
luaina mata i ra Luluai ma i ga biti: Gire, ra
tarai Israel pa dia ga torom tagu; ma Parao
na torom dave tagu, tago a bul na ngiegu
pa i gomgom. 13 Ma ra Luluai i ga tata ta dir
Moses ma Aron ma i ga tul tar ra vartuluai
ta dir tadav ra tarai Israel ma tadav Parao,
ra king Aigipto, upi dir a agure vairop ra
tarai Israel kan ra gunan Aigipto.

A umana tubu i Moses dir ma Aron

14 Go ra umana lualua ta ra kubakuba i ra
umana tama i diat: A umana natu i Ruben, a
luaina kai Israel, Kanok ma Palu ma Kesron
ma Karmi; go diat ra umana apik na tarai
kai Ruben.
15 Ma ra umana natu i Simeon, Iemuel ma
Iamin ma Oad ma Iakin ma Sokar, ma Saul
natu i tika na vavina Kanaan; go diat ra
umana apik na tarai kai Simeon.
16 Ma go ra iang i dital ra utul a natu i
Levi, da di ga kava dital, Gerson ma Koat ma
Merari; ma Levi i ga laun vue tika na mar
ma a utul a vinun ma lavurua na kilala. 17 A
ura natu i Gerson, Libni ma Simei varogop

ma kadir apik na tarai. 18 Ma ra umana natu
i Koat, Amram ma Isar ma Kebron ma Usiel;
ma Koat i ga laun vue tika na mar ma a utul
a vinun ma a utul a kilala. 19 Ma a ura natu
i Merari, Mali ma Musi. Go ra umana apik
na tarai ta ra vuna tarai Levi varogop di ga
kava diat. 20 Ma Amram i ga taule Iokebed,
tai tamana; ma i ga kava Aron ma Moses; ma
Amram i ga laun vue tika na mar ma a utul
a vinun ma lavurua na kilala. 21 Ma ra utul
a natu i Isar, Kora ma Nepeg ma Sikri. 22 Ma
ra utul a natu i Usiel, Misael ma Elsapan ma
Sitri. 23 Ma Aron i ga taule Eliseba, natu i
Aminadab, dir taina ma Nason, ma i ga kava
Nadab ma Abiu, Eleasar ma Itamar. 24 Ma
ra utul a natu i Kora, Asir ma Elkana ma
Abiasap; go ra utul a apik na tarai kai Kora.
25 Ma Eleasar, natu i Aron, i ga taule tika na
natu i Putiel, ma i ga kava Pinekas. Go diat a
umana lualua pire ra umana tama i ra tarai
Levi, da kadia apik na tarai.
26 Go dir Aron ma Moses nina ra Luluai i
ga biti ta dir: Amur a agure vairop ra kor
na tarai Israel kan ra gunan Aigipto. 27 Go
dir, dital ga pirpir ma Parao upi dir a agure
vairop ra tarai Israel; go dir Moses ma Aron.

A vartuluai kai ra Luluai pire Moses dir ma Aron

28 Ma ta nam ra bung ba ra Luluai dir ma
Moses dir ga tata ta ra gunan Aigipto, 29 ra
Luluai i biti tai Moses dari: Iau ra Luluai;
una ve Parao ra king Aigipto ta nam ra lavur
magit ba ina tatike piram. 30 Ma Moses i ga
tatike ta ra luaina mata i ra Luluai: Gire, a
bul na ngiegu pa i gomgom, ma Parao na
torom dave tagu?

7

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Gire,
iau tar vaki u da u tika na god pire Parao;
ma turam Aron kaum propet. 2 Una tatike
nam ra lavur magit ba ina tul tar ia tam;
ma turam Aron dir a pirpir ma Parao upi na
pala vue ra tarai Israel, upi diat a irop kan
go ra gunan. 3 Ma ina valeo ra bala i Parao,
ma ina vapeal kaugu lavur vakilang ma
kaugu lavur papalum na padapada varvo ta
ra gunan Aigipto. 4 Ma Parao pa na torom
ta mumur, ma ina vung ra limagu taun ra
gunan Aigipto, ma ina agure vairop kaugu
loko na tarai, a umana natu i Israel, kan
ra gunan Aigipto ma ra umana ngala na
varkurai. 5 Ma ra tarai Aigipto diat a matoto
boko ba iau ra Luluai, ba ina tulue vaarike ra
limagu taun ra gunan Aigipto, ma ina agure
vairop ra tarai Israel kan diat. 6 Ma Moses
ma Aron dir ga pait ia damana; da ra Luluai
i ga vartuluai pire dir, damana dir ga papait
ia. 7 Ma Moses i ga laun pa lavutul na vinun
na kilala, ma Aron i lavutul na vinun ma a
utul a kilala, ba dital ga pirpir ma Parao.

A buka kai Aron

8 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses ma Aron
dari: 9 Ari Parao na biti ta mumur, Amur a
pait ta vakilang ure amur, io, una biti tai
Aron, Una tak pa kaum buka ma una vue
tar ia ura ra pia ta ra luaina mata i Parao
upi na vui. 10 Ma Moses ma Aron dir ga ruk
pire Parao, ma dir ga pait nam ra magit
ra Luluai i ga vartuluai tana; ma Aron i ga
vue tar kana buka ura ra pia ta ra mata i
Parao ma kana umana tultul, ma i ga vui ka.
11 Ma Parao bula i ga oro pa ra umana tena
kabinana ma ra umana tena agagar; ma
diat bula ra umana tena papait Aigipto dia
ga papait ra magit damana ma kadia lavur
mangana malira. 12 Tago diat par tikatikai,
dia ga vue tar kadia umana buka ura ra pia,
ma dia ga vui ka. Ma ra buka kai Aron i ga
konom pa kadia umana buka. 13 Ma ra bala i
Parao i ga leo ko, ma pa i ga torom ta dir, da
ra Luluai i ga tatike.

A gap i monong diat

14 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: A bala i
Parao i ole, ma pa i pala vue ra tarai. 15 Una
tadav Parao ta ra malana; gire, i irop tadav
ra tava; ma una tur ta ra papar a tava upi
amur a varkuvo me, ma una tak pa ra buka,
nina i ga vui. 16 Ma una biti tana: Ra Luluai, a
God kai ra umana Ebraio, i tulue iau piram,
ma i biti, Una pala vue kaugu tarai, upi diat
a lotu piragu ta ra bil; ma gire, tuk tar ta ra
bung gori pa u torom. 17 Ra Luluai i biti dari:
Una matoto ta go ba iau ra Luluai: gire, ina
kita ra tava ta ra tava alir ma ra buka ta ra
limagu, ma na gap uka. 18 Ma ra en ta ra tava
alir na mat, ma ra tava na angina; ma ra
tarai Aigipto pa diat a mainge mulai upi diat
a mome ra tava ta ra tava alir. 19 Ma ra Luluai
i ga biti tai Moses: Una ve Aron dari, Una
vatur kaum buka, ma una tulue ra limam
tadav ra lavur tava Aigipto, tadav ra lavur
tava alir, tadav ra lavur nga na tava, ma ra
lavur lum na tava, ma ta ra lavur tava kikil
par, upi diat a gap uka; ma ra gap na tur ta
ra lavur pal a tava di pait ia ma ra davai ba
ma ra vat.

[20] Ma Moses ma Aron dir ga pait ra lavur
magit ra Luluai i ga vartuluai tana, ma i ga
vatur ra buka urama, ma i ga kita ra tava
ta ra tava alir, ta ra luaina mata i Parao ma
kana umana tultul, ma ra tava ta ra tava
alir i ga gap uka. [21] Ma ra en ta ra tava
alir i ga mat; ma ra tava i ga angina, ma i
ga dekdek pire ra tarai Aigipto upi diat a
mome ra tava ta ra tava alir. Ma ra gap i
ga tur ta ra gunagunan Aigipto par. [22] Ma
ra umana tena papait Aigipto dia ga pait
bula ra mangamangana damana ma kadia
lavur malira; ma ra bala i Parao i ga leo ko,
ma pa i ga torom ta dir; da ra Luluai i ga
biti. [23] Ma Parao i ga lilikun ma i ga ruk na
pal, ma pa i ga nuk pa go ra magit. [24] Ma ra
tarai Aigipto par dia ga kakal upi ta tava na
nimomo maravai pire ra tava alir; tago i ga
dekdek upi diat a mome ta tava ta ra tava
alir.

A umana rokrok dia monong diat

[25] Ma ba ra Luluai i tar kita ra tava alir, i
ga kaina lavurua na bung.

8

[1] Ma ra Luluai i ga ve Moses: Una ruk
tadav Parao, ma una biti tana: Ra Luluai i
biti dari, Una pala vue kaugu tarai upi diat a
lotu piragu. [2] Ma ona u ole, ma pa u pala vue
diat, gire, ina kita kaum gunan parika, ma
ra lavur rokrok diat a vana rikai tana; [3] ma
ra tava alir na kor ma ra rokrok, ma diat a
irop tana, ma diat a ruk ra kubam, ma kaum
pal na vava, ma diat a pil ta kaum vava iat,
ma diat a ruk ra kuba i kaum umana tultul,
ma diat a vana rikai pire kaum tarai, ma diat
a ki ta kaum lavur ubu, ma kaum lavur la
di bing ra plaua tana; [4] ma ra umana rokrok
diat a pot piram ma pire kaum tarai, ma pire
kaum lavur tultul parika. [5] Ma ra Luluai i ga
biti tai Moses: Una ve Aron dari, Una tulue
vaarike ra limam ma ra buka tana tadav ra
lavur tava alir, ma ra lavur nga na tava, ma
tadav ra lavur lum na tava, upi ra umana
rokrok diat a vana rikai ma diat a ki ta ra
gunan Aigipto. [6] Ma Aron i ga tulue vaarike
ra limana tadav ra lavur tava Aigipto; ma ra
rokrok i ga vana rikai, ma i ga tup ia ta ra
gunan Aigipto. [7] Ma ra umana tena papait
dia ga pait ra dari bula ma kadia malira, ma
ra rokrok i ga vana rikai ta ra gunan Aigipto.
[8] Ma Parao i ga oro pa Moses ma Aron,
ma i biti: Amur a lul ra Luluai upi na tak
vue ra umana rokrok kan iau ma kan kaugu
tarai; ma ina pala vue ra tarai upi diat a
pait ra lotu na tinabar tadav ra Luluai. [9] Ma
Moses i ga biti tai Parao: Una vatur vake go
ra variru tagu, ma una tibe ra pakana bung
ba ina araring tana ure u, ma ure kaum
umana tultul, ma ure kaum tarai, upi ra
umana rokrok diat a virua kan u, ma kan
kaum umana pal, ma diat a ki ke ta ra tava
alir. [10] Ma i ga biti: Ningene. Ma i ga biti:
Da pait ia, da u tar biti, upi una nunure ba
vakir mulai ta tikai dir varogop ma ra Luluai
kaveve God. [11] Ma ra umana rokrok diat a
vana kan u, ma kan kaum umana pal, ma
kan kaum umana tultul. ma kan kaum tarai;
diat a ki ke ta ra tava alir. [12] Ma Moses ma
Aron dir ga irop kan Parao; ma Moses i ga
kail tadav ra Luluai ure ra umana rokrok.
nina i ga kure tar ia tai Parao. [13] Ma ra Luluai
i ga torom ta ra tinata kai Moses, ma ra
umana rokrok dia ga virua ta ra palpal, ma
ra umana bala na gunan. ma ta ra umauma.
[14] Ma di ga kari varurue diat upi ra umana
vuvungaina; ma ra gunan i angina. [15] Ma
ba Parao i ga gire ba i ga langalanga, i ga
valeo ra balana, ma pa i ga torom ta dir, da
ra Luluai i ga biti.

A umana ngatingat dia monong diat

[16] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
ve Aron dari, Una tulue vaarike kaum buka,
ma una kita ra tobon i ra pia, upi ra lavur
ngatingat diat a tavua rikai tana ta ra gu-
nagunan Aigipto parika. [17] Ma dir ga pait
ia; ma Aron i ga tulue ra limana ma ra
buka, ma i ga kita ra tobon i ra pia, ma ra
ngatingat i ga ki ta ra tarai ma ta ra umana
vavaguai; ma di ga pukue ra tobon par ta
ra gunan Aigipto parika upi na ngatingat
parika. [18] Ma ra umana tena papait dia ga
papait ma kadia malira upi ra ngatingat na
vana rikai tana, ma pata, pa dia ga pait valar
pa ia; ma ra ngatingat i ga ki ta ra tarai ma
ta ra vavaguai. [19] Ma ra umana tena papait
dia ga biti tai Parao: A lima i God go; ma ra
bala i Parao i ga leo ko, ma pa i ga torom ta
dir; da ra Luluai i ga biti.

A umana langa dia monong diat

[20] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tut ningene na kavunvun, ma una tur ta ra
luaina mata i Parao; gire, na irop tadav ra
tava; ma una biti tana: Ra Luluai i biti dari,
Una pala vue kaugu tarai upi diat a lotu
piragu. [21] Kan, ona pa una pala vue kaugu
tarai, ina tulue ra livur na langa na pap

piram, ma pire kaum umana tultul ma pire
kaum tarai, ma diat a ruk kaum palpal; ma
ra kubakuba i ra umana te Aigipto diat a kor
ma ra livur na langa na pap, ma ra pia bula
ba dia ki tana. 22 Ma ta nam ra bung na enana
ta ra gunan Gosen, nam ba kaugu tarai dia
ki tana, tago pa ta livur na langa na pap na
ki tana; upi una nunure ba iau ra Luluai, iau
ki ta ra rakarakan a gunagunan. 23 Ma ina
pait ra vakilang na varvalaun upi na tibe
varbaiane kaugu tarai ma kaum; ningene
ina pait ra vakilang. 24 Ma ra Luluai i ga pait
ia damana; ma i ga tup ia ra livur na langa
na pap ta ra kuba i Parao, ma ta ra kuba i
kana umana tultul; ma ta ra gunan Aigipto
parika; ma ra gunan i ga kaina ure ra umana
langa na pap.
25 Ma Parao i ga oro pa Moses ma Aron,
ma i ga biti: Avat a vana, ma avat a vartabar
tadav kavava God ta go ra gunan. 26 Ma
Moses i ga biti: Pata, pa i topa ia, upi avet
a pait ia damana; tago avet a vartabar ma
ra magit i bilak ta ra mata i ra umana te
Aigipto, ma kan diat a tupar doko avet.
27 Avet a vana urima ra bil, da ra vinavana
na utul a bung, ma avet a pait ra tinabar
tadav ra Luluai kaveve God, varogop ma
kana vartuluai. 28 Ma Parao i ga biti: Io,
ina nur vue avat, upi avat a vana ma avat
a vartabar tadav ra Luluai kavava God ta ra
bil; ia kaka, koko avat a vana vailik; amur a
araring ure iau. 29 Ma Moses i ga biti: Gire,
ina irop kan u, ma ina lul God upi ra livur na
langa na pap na panie ningene kan Parao,
kan kana umana tultul, ma kana tarai; ia
kaka, koko Parao na tuam mule avet, ma
koko na tigal vake ra tarai, upi koko diat
a vana ma diat a vartabar tadav ra Luluai.
30 Ma Moses i ga irop kan Parao, ma i ga lulul
ra Luluai. 31 Ma ra Luluai i ga torom ta ra
tinata kai Moses; ma i ga tak vue ra livur na
langa na pap kan Parao, ma kan kana tarai;
ma pa ta tikai i ga ki mulai. 32 Ma ta go mulai
Parao i ga valeo ra balana, ma pa i ga pala
vue ra tarai.

9

A kaina minait i monong ra umana vavaguai

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
vana tadav Parao, ma una ve, ba ra Luluai,
a God kai ra tarai Ebraio, i biti dari, Una
pala vue kaugu tarai upi diat a lotu tadav
iau. 2 Tago ona u ole, ma pa u pala vue diat,
ma u tigal vake diat mulai, 3 gire, ra lima i
ra Luluai na bili kaum lavur vavaguai ta ra
gunan, ra lavur os, ma ra lavur as, ma ra
lavur kamel, ma ra kikil na bulumakau ma
ra kikil na sip; a kaina minait na tup diat.
4 Ma ra Luluai na tibe varbaiane ra umana
vavaguai kai ra tarai Israel ma ra vavaguai
kai ra tarai Aigipto; ma pa ta na kai ra tarai
Israel na virua. 5 Ma ra Luluai i ga kubu ra
bung, ma i ga biti: Ningene ra Luluai na pait
go ra magit ta ra gunan. 6 Ma ra Luluai i ga
pait ot pa nam ra magit ta ra bung namur,
ma ra lavur vavaguai kai ra tarai Aigipto
dia ga virua; ma pa ta kopono vavaguai kai
ra tarai Israel i ga virua. 7 Ma Parao i ga
vartuluai ma i ga titir tana, ma gire, pa ta
tikai ta diat ra umana vavaguai kai ra tarai
Israel i ga virua. Ma ga ra bala i Parao i ga
leo, ma pa i ga pala vue ra tarai.

A umana manua dia monong diat

8 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dir ma
Aron: Amur a tak pa ra ivat na ginagu
na kabu na iap ta ra ubu, ma Moses na
imimire urama liu tadav ra bala na bakut
ta ra luaina mata i Parao. 9 Ma na da ra
tobon ta ra gunagunan Aigipto parika, ma
ra pal a paka i ra tarai ma ra paka i ra umana
vavaguai bula na manmanua ma ra todol, ta
ra gunagunan Aigipto parika. 10 Ma dir ga
tak pa ra kabu na iap ta ra ubu; ma dir ga
tur ta ra luaina mata i Parao; ma Moses i
ga vue imimire urama liu tadav ra bala na
bakut; ma ra pal a paka i ra tarai ma ra paka
i ra umana vavaguai i ga manmanua ma ra
todol. 11 Ma ra umana tena papait dia ga
mama tur ta ra luaina mata i Moses ta ra
umana manua, tago ra umana tena papait
dia ga manua, diat ma ra tarai Aigipto par.
12 Ma ra Luluai i ga valeo ra bala i Parao, ma
pa i ga torom ta dir; da ra Luluai i ga biti tai
Moses.

A bata na vatvat i monong diat

13 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tut ningene na kavunvun, ma una tur ta ra
luaina mata i Parao, ma una biti tana, Ra
Luluai, a God kai ra tarai Ebraio, i biti dari:
Una pala vue kaugu tarai upi diat a lotu
piragu. 14 Tago go ina tulue kaugu lavur ki-
nadik ta ra balam, ma tadav kaum lavur tul-
tul, ma tadav kaum tarai; upi una nunure ba
pa ta tikai mulai da iau i ki ta ra rakarakan
a gunagunan. 15 Tago gala pata, gala ina
ga tulue vaarike ra limagu upi ina ub u ma

kaum tarai ma ra kaina minait, ma gala una
ga panie kan ra rakarakan a gunagunan;
16 ma ga ure go ra magit iau ga balaure vake
u, upi ina vaarike ra dekdekigu, ma upi da
varvarvai ta ra iangigu ta ra rakarakan a
gunagunan. 17 Ma i dave, tago u vangala
mule u, ma u tur bat kaugu tarai, ma pa u
pala vue diat? 18 Gire ningene, ta ra pakana
bung dari bar, ina tulue ra bata na vatvat
ma na tup ia, ma pa i ga bata damana boko
ta ra gunan Aigipto papa ra bung di ga vaki
ia tana tuk tar gori. 19 Io, go una lulut ma una
agure varuk kaum lavur vavaguai ta ra pal,
ma una varuk ra lavur magit ta ra umauma
bula; tago ra lavur tarai ma ra vavaguai ta
ra umauma ba pa di agure varuk diat, a bata
na vatvat na bura taun diat, ma diat a virua.
20 Nina ra tultul kai Parao ba i ga burut tai
ra Luluai, i ga vaale kana umana vilavilau,
upi diat a lop ta ra pal, ma i ga agure varuk
kana vavaguai; 21 ma nina ba pa i ga nuk pa
ra tinata kai ra Luluai, i ga nur vue kana
umana vilavilau ma kana umana vavaguai
ta ra umauma.

22 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tulue vaarike ra limam tadav ra bala na
bakut, upi na bata na vatvat ta ra guna-
gunan Aigipto; na bura taun ra tarai, ma
taun ra vavaguai, ma taun ra lavur davai
ta ra uma, ta ra gunagunan Aigipto parika.
23 Ma Moses i ga tulue vaarike kana buka
urama tadav ra bala na bakut; ma ra Luluai
i ga tulue ra pipi ma ra bata na vatvat, ma
i ga pala vabura ra meme ura ra pia; ma
ra Luluai i ga tulue ra bata na vatvat taun
ra gunan Aigipto. 24 Damana i ga bata na
vatvat, ma i ga palapala ra meme vatikai
maravut ra bata na vatvat, ma i ga tup ia,
a gunan Aigipto pa i ga nunure ra damana
papa ra bung di vatur ra varkurai na king
tana. 25 Ma ra bata na vatvat i ga vakaina ra
lavur magit ta ra gunan Aigipto par, a lavur
magit ta ra umauma, dir par a tarai ma ra
vavaguai; ma ra bata na vatvat i ga ta ra
lavur davai ikilik ta ra uma, ma i ga bubur ra
lavur ngala na davai ta ra gunan. 26 la kaka
ta ra gunan Gosen, nina ra tarai Israel dia
ga ki tana, pa i ga bata na vatvat.

27 Ma Parao i ga vartuluai ma i ga oro pa
Moses ma Aron, ma i ga biti ta dir. Iau tar
rara go; ra Luluai i takodo, ma iau, avet ma
kaugu tarai ave manga kaina. 28 Amur a lul
ra Luluai, tago i tar peal go ra pipi kai God
ma ra bata na vatvat; ina pala vue avat, koko
avat a ki mulai ati. 29 Ma Moses i ga biti tana:
Ba iau tar irop kan ra pia na pal, ina tulue
muka ra ura limagu tadav ra Luluai; ma na
ngo ra lavur pipi ma pa na bata na vatvat
mulai; upi una nunure ba ra Luluai i kure
ra rakarakan a gunagunan. 30 Ma avat ma
kaum umana tultul, iau nunure ba pa avat
a burut tai ra Luluai God. 31 Ma i ga kaina ra
katen ma ra barli, tago ra barli i ga vung ra
patina ma ra katen i ga pupu. 32 Ma ra vit ma
ra kon pa dir ga kaina; tago pa dir ga manga
gol boko.

33 Ma Moses i ga irop kan ra pia na pal ma
kan ra mata i Parao, ma i ga tulue ra limana
tadav ra Luluai; ma ra pipi ma ra bata na
vatvat dir ga ngo, ma pa i ga manga bata
mulai. 34 Ma ba Parao i ga gire ba i ga ngo ra
bata, ma ra bata na vatvat ma ra pipi bula, i
ga kaina mulai, ma i ga valeo ra balana, diat
ma kana umana tultul. 35 Ma i ga leo ra bala
i Parao, ma pa i ga pala vue ra tarai Israel;
da ra Luluai i ga biti tai Moses.

10

A umana kubau dia monong diat

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
vana tadav Parao, tago iau tar valeo ra
balana, ma ra bala i kana umana tultul upi
ina pait vaarike go kaugu lavur vakilang
livuan ta diat; 2 ma upi una varvarvai ta ra
talinga i natum, a tutana, ma ra tubum ure
ra lavur magit iau ga pait diat aro Aigipto,
ma ra lavur vakilang iau ga pait ia livuan ta
diat, upi avat a nunure ba iau iat ra Luluai.

3 Ma Moses ma Aron dir ga ruk tadav
Parao, ma dir ga biti tana: Ra Luluai, a God
kai ra tarai Ebraio, i biti dari, Aivia ra bung
boko upi una vaikilik pa mule u ta ra luaina
matagu? Una pala vue kaugu tarai upi diat
a lotu tadav iau. 4 Ona pata, ma u ole upi
una pala vue kaugu tarai, gire, ningene ina
tulue ra lavur kubau ta kaum gunagunan;
5 ma na tup ia ta ra mata i ra pia, pa ta tikai
na gire mule ra pia; ma diat a en vue ra
magit i tur valili ta ra bata na vatvat, ma
diat a en vue ra lavur davai i tavua ure avat
ta ra gunan; 6 ma diat a kor ta kaum umana
pal, ma ta ra palpal kai kaum umana tultul,
ma ra palpal kai ra tarai Aigipto par. Ma i
ga tur tapuku ma i ga irop kan Parao.

[7] Ma ra umana tultul kai Parao dia ga biti
tana: Aivia ra bung boko go ra tutana na da
ra kun ure dat? Una pala vue go ra tarai,
upi diat a lotu tadav ra Luluai kadia God; pa
u nunure boko vang ba Aigipto i tar virua?
[8] Ma Moses ma Aron dir ga vana mulai tadav
Parao; ma i ga biti ta dir: Avat a vana, ma
avat a lotu tadav ra Luluai kavava God; ma
to ia diat, ba diat a vana? [9] Ma Moses i ga
biti: Avet a vana ma kaveve lavur barmana
ma ra umana patuana, avet ma ra umana
natu i vevet, a umana tutana ma ra umana
vavina, ma avet a agure kaveve lavur kikil
na sip, ma ra lavur kikil na bulumakau, tago
avet a pait ra lukara kai ra Luluai. [10] Ma i ga
biti ta dir: Ra Luluai na ki pire vavat, ona ina
pala vue avat ma ra umana natu i vavat! Ea,
ava nuk upi ra kaina ka! [11] Koko na damana;
avat ika ra umana tutana, avat a vana, ma
avat a lotu tadav ra Luluai; tago nam kavava
mamainga. Ma di ga korot vue dir kan ra
luaina mata i Parao.

[12] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tulue ra limam tadav ra gunan Aigipto upi
ra lavur kubau, ma diat a vana rikai ta ra
gunan Aigipto, ma upi diat a en ra lavur
davai par ta ra gunan, nam par ba i tur valili
ta ra bata na vatvat. [13] Ma Moses i ga tulue
kana buka taun ra gunan Aigipto, ma ra
Luluai i ga tulue ra vuvu na taubar tadav ra
gunan ma i ga vuvu ta nam ra bung parika
ma ra marum par bula; ma ta ra malana ra
taubar i ga kapkap ra kubau.

[14] Ma ra umana kubau dia ga vana rikai ta
ra gunan Aigipto parika, ma dia ga ki ta ra
langlangun Aigipto par; i ga tup ia tuna; lua
boko pa ta kubau dari, ma namur bula pata.
[15] Tago dia ga kor ta ra mata i ra gunagunan,
ma i ga bobotoi ka ra gunan tana; ma dia
ga en vue ra lavur davai ta ra gunan ma ra
lavur davai ba dia vuai ra vuai diat, nina ba
dia ga tur valili ta ra bata na vatvat; ma pa
ta magit ba i ga lubalubang, pa ta ikilik na
davai ba ta ngala na davai, i ga ki mulai ta
ra gunan Aigipto par.

[16] Io, Parao i ga oro lolole pa Moses ma
Aron, ma i ga biti: Iau tar pait ra kaina tadav
ra Luluai kavava God ma tadav avat bula.
[17] Kari i boina ba una nur vue kaugu varpiam
ta go ra bung, ma una lul ra Luluai kavava
God upi na tak vue ke go ra minat kan iau.
[18] Ma Moses i ga irop kan Parao, ma i ga lul ra
Luluai. [19] Ma ra Luluai i ga pukue ra vuvu upi
ra ngala na labur, ma i ga kap vue ra kubau,
ma i ga vue tar diat ta ra Ta Meme; ma pa ta
kopono kubau mulai i ga ki ta ra langlangun
Aigipto. [20] Ma ra Luluai i ga valeo ra bala i
Parao, ma pa i ga pala vue ra tarai Israel.

A bobotoi i monong diat

[21] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tulue ra limam urama tadav ra bala na
bakut, upi ra gunan Aigipto na bobotoi ma
ra tarai diat a pepepere ke. [22] Ma Moses
i ga tulue ra limana urama tadav ra bala
na bakut; ma a utul a bung a ngala na
bingnimuna i ga ki ta ra gunan Aigipto par;
[23] ma pa dia ga gire vargiliane diat, ma pa
ta na i ga tut kan kana kiki ta ra utul a
bung; ma i ga kapa ka ra lavur kuba i ra tarai
Israel.

[24] Ma Parao i ga oro pa Moses, ma i ga
biti: Avat a vana, avat a lotu tadav ra Luluai,
ia kaka kavava kikil na sip ma kavava lavur
bulumakau diat a ki, avat a vana ma ra lavur
natu i vavat bula. [25] Ma Moses i ga biti:
Una tabar bula avet ma ra magit na tinabar
ma ra tinabar di tuntun tar ia, upi avet a
vartabar tadav ra Luluai kaveve God. [26] Avet
a varagur bula ma kaveve lavur vavaguai;
pa avet a nur vue ta pal a kau i diat ba na
ki ati; tago avet a tak ta na ta diat upi avet
a vartabar me tadav ra Luluai kaveve God;
ma pa ave nunure boko ra magit ba avet a
vartabar me tadav ra Luluai, tuk tar ta ra
bung avet a pot aro.

[27] Ma ra Luluai i ga valeo ra bala i Parao,
ma pa i ga pala vue diat. [28] Ma Parao i ga
biti tana: Una vana kan iau, ma koko una
gire mule ra matagu, tago nam ra bung ba
u vana mulai piragu, una virua ka. [29] Ma
Moses i ga biti: I boina kaum tinata; pa ina
vana mulai piram.

11

A varvai lua ba ra umana luaina bul diat a mat

[1] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses; Tika na
kinadik mulai ina tulue pire Parao ma pire
Aigipto; ta kopono ko; namur na pala vue
avat; ma ba i pala vue avat par, na okole vue
tuna avat kan go ra gunan. [2] Io, una ve ra
tarai upi diat a valongore, ma ra tarai par
ma ra vaden par, diat a vatang upi ra lavur
marmar di pait ia ma ra silva, ma ra lavur
marmar di pait ia ma ra goled, tai ra umana
talai diat. [3] Ma ra Luluai i ga maravut ra

tarai ma ra umana te Aigipto dia ga mari
diat. Ma tikai bula, ra tutana Moses i ga
ngala kakit ta ra gunan Aigipto, ta ra luaina
mata i ra umana tultul kai Parao, ma ta ra
luaina mata i ra tarai.
4 Ma Moses i ga biti: Ra Luluai i biti dari,
Ta ra mutumut ina vana rikai livuan ta ra
gunan Aigipto; 5 ma ra lavur luaina natu i ra
tarai ta ra gunan Aigipto diat a mat; na tur
pa. ia ma ra luaina bul kai Parao, nina i ki
ta ra kiki na king, ma na tuk tar ta ra luaina
bul kai ra tultul na vavina i tur ta ra vat
na uduudu; ma ra luaina nat na vavaguai
bula. 6 Ma na tup ia ra tinangi ta ra gunan
Aigipto par, pata boko i ga varogop me lua,
ma namur pata na mulai damana.
7 Ma pa ta pap na loalor ta diat ra tarai
Israel, vakir ta diat ra tarai ba ta ra vav-
aguai; upi avat a nunure ba ra Luluai i kure
vaenana pa ra tarai Israel ta dir ma ra tarai
Aigipto. 8 Ma diat par go kaum umana tultul
diat a vana ur piragu, ma diat a va timtibum
tadav iau, diat a biti: Una irop ma ra tarai
par ba diat a mur u; ma na par go, ma ina
irop. Ma i ga vana balakane Parao, ma i ga
karangap kana kankan.
9 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Parao
pa na torom tam; upi na peal kaugu lavur
vakilang na kinaian ta ra gunan Aigipto.
10 Ma Moses ma Aron dir ga pait go ra lavur
vakilang na kinaian ta ra luaina mata i
Parao; ma ra Luluai i ga valeo ra bala i Parao,
ma pa i ga mulaot ba ra tarai Israel diat a
irop kan kana gunan.

12

A bolo lake

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses ma Aron
ta ra gunan Aigipto dari: 2 Go ra gai ra luaina
gai pire vavat; ia ra luaina gai ta ra kilala
pire vavat. 3 Amur a ve ra kor na tarai Israel
ma amur a biti dari: ta ra bung a vinun ta go
ra gai, tikatika na tutana na pilak pa ta nat
na sip ure ra lavur kubakuba i diat, tika na
nat na sip ure tika na pal; 4 ma ona a paupau
ke dia ki tai ta pal, ma pa i tale diat upi
diat a en ra nat na sip, boina ba diat ma ra
umana talai diat tai ta ra pal i maravai diat
a pilak pa ta kopono ure diat par, ma avat a
luk ra tarai; ma avat a nuk pa ra tiniba ta ra
nat na sip ba na topa tikatikai ba na en ia.
5 Kavava nat na sip na ko kakit, a tomotoina,
ba i kopono ko kana kilala; avat a pilak pa
ia ta ra kikil na sip ba ta ra kikil na Me;
6 ma avat a balaure vake tuk tar ta ra bung a
vinun ma a ivat ta nam ra gai; ma ra lavur
tarai Israel par diat a doka ta ra ravian. 7 Ma
diat a tak pa ra gapuna, ma diat a kolo ra
ura tukal i ra matakilalat me, ma ra davai i
va bolabolo arama bula, ta nam ra pal dia
iaian tana. 8 Ma diat a en ra viono ta nam
ra marum, diat a rang ia ta.ra iap, ma diat
a maravut ia ma ra gem ba pa i leven; diat
a en ia, ma ra vurigir i mapak. 9 Koko avat
a en ia ba i kalamana boko, ma koko avat a
kabalane, avat a rang ia ta ra iap. ra uluna
ma ra kakene ma ra balana bula. 10 Ma koko
ta ik na tur valili upi ra kubakene; ma ona
ta na i tur valili upi ra kubakene, avat a tun
vue ta ra iap. 11 Avat a en ia dari: avat a vi pit
ra livua i vavat, a pal a kau ta ra kau i vavat,
a buka ta ra lima i vavat; ma avat a en lolole
pa ia; a bolo lake kai ra Luluai. 12 Tago ta
nam ra marum ina bolo ta ra gunan Aigipto,
ma ina ubu doko ra umana luaina natu i ra
tarai ma ra umana luaina nat na vavaguai
ta ra gunan Aigipto; ma ina pait ra balbali
pire ra umana god Aigipto. 13 Ma ra gap ia ra
vakilang pire vavat ta nam ra umana pal ava
ki tana; ma ona iau. gire ra gap ina bolo lake
avat, ma pa ta kinadik na tadav avat upi avat
a virua tana, ba ina ubu ra gunan Aigipto.
14 Ma go ra bung na varogop ma ra vak-
ilang na kodakodop pire vavat, ma avat a
vagomgom ia upi avat a pait ra lukara tadav
ra Luluai tana ta kavava lavur taun tarai,
da ra mangamangana ba na tur tukum.
15 Lavurua na bung avat a en ra gem ba pa
i leven; ma ta ra luaina bung iat avat a
vairop vue ra leven kan ra kubakuba i vavat,
tago diat par dia en ra gem i leven papa ra
luaina bung tuk tar ta ra valavuruana, da
okole vue diat kan ra tarai Israel. 16 Ma ta
ra luaina bung avat a pait ra kivung na lotu,
ma ta ra valavuruana bung damana bula, a
kivung na lotu; koko avat a pait ta mangana
papalum ta dir, ia kaka a nian ure ra tarai,
nam uka avat a varvakai me. 17 Ma avat a nuk
pa ra lukara na gem ba pa i leven, tago ta
nam ra bung iat iau ga agure vairop kavava
kor na tarai kan ra gunan Aigipto; kari avat
a nuk pa go ra bung ta kavava taun tarai
par da ra mangamangana ba na tur tukum.
18 Ta ra luaina gai ma ta ra vavinun ma a
ivat na bung tana, ta ra ravian, avat a en ra
gem ba pa i leven, ma na tuk tar ta ra bung
a ura vinun ma tikai ta ra gai, ba i ravian.
19 Lavurua na bung koko ra leven na bang ta

ra kubakuba i vavat; tago diat par dia en ra
magit i leven, da okole vue diat kan ra tarai
Israel, ba ta vaira ba ta gunan tuna. [20] Koko
avat a en ta magit ba i leven, avat a en ra
gem ba pa i leven ta kavava pia na pal par.
[21] Ma Moses i ga oro pa ra umana patuana
kai ra tarai Israel ma i ga biti ta diat: Avat
a pilak pa ra umana nat na sip, ma avat
a takan pa diat varogop ma ra tarai ta ra
kubakuba i vavat ma avat a doko ra bolo
lake. [22] Ma avat a takan pa ra vinvin na isop
ma avat a puk ia ta ra gap ta ra la, ma avat
a kolo ra davai i va bolo ma ra ura tukal i ra
matakilalat ma ra gap i ki ta ra la; ma koko
ta tikai ta vavat na irop ta ra matakilalat
i ra kubana tuk tar ta ra malana. [23] Tago
ra Luluai na bolo upi na ubu ra umana te
Aigipto; ma ona na gire ra gap ta ra davai i
va bolo ma ta ra ura tukal, a Luluai na bolo
lake, ma pa na tul tar ra tena vardodoko upi
na ruk ma upi na ubu avat. [24] Ma avat a pait
go ra magit; a mangamangana piram ma ra
umana natum pa na mutu. [25] Ma ba ava tar
pot ta nam ra gunan ba ra Luluai na tabar
avat me varogop ma kana varvatading, avat
a pait go ra mangamangana. [26] Ma ba ra
umana natu i vavat dia tir avat dari: Ava
ra kukurai go ra mangamangana? [27] avat a
biti: Go ia ra tinabar ure ra bolo lake kai
ra Luluai, tago i ga bolo lake ra kubakuba
i ra tarai Israel aro Aigipto ta nam ra bung i
ga ubu ra tarai Aigipto tana, ma i ga valaun
diat ta ra kubakuba i diat. Ma ra tarai dia ga
tur rururu ma dia ga lotu.
[28] Ma ra tarai Israel dia ga vana ma dia ga
pait ia damana; da ra Luluai i ga vartuluai
tana pire Moses ma Aron, damana dia ga
pait ia.

A mutuaina varmonong — A umana luaina bul dia mat

[29] Ma ta ra mutumut a Luluai i ga ubu
ra lavur luaina natu i ra tarai ta ra gunan
Aigipto, i tur pa ia ma ra luaina bul kai
Parao ta ra kiki na king ma i ga tuk tar ta
ra luaina bul kai ra tutana di ga varuk ia
ta ra pal na banubat; ma diat par bula ra
lavur nat na vavaguai, a umana luaina. [30] Ma
Parao i ga tut ra marum, ma diat par kana
lavur tultul, ma ra tarai Aigipto par; ma i ga
tup ia ra kunukula aro Aigipto, tago vakir
ta tika na pal ba pa ta minat i tana. [31] Ma
i ga oro pa Moses ma Aron ra marum ma
i ga biti: Avat a tut, avat a irop balakane
kaugu tarai, avat par ma ra tarai Israel; ma
avat a vana, ma avat a lotu tadav ra Luluai,
da ava ga vatang ia. [32] Avat a agure kavava
lavur kikil na sip ma ra kikil na bulumakau,
da ava ga biti, ma avat a ga vana; ma avat a
tata vadoane iau bula.
[33] Ma ra tarai Aigipto dia ga vargat ra tarai
Israel ba diat a tul vue lulut diat kan kadia
gunan; tago dia ga biti: Avet a virua par.
[34] Ma ra tarai dia ga kap ra plaua ba pa i
leven boko, ma kadia la ba di bing ra plaua
tana, di ga pulu diat ma kadia umana mal
na tubatuba, ma dia ga kap ia ta ra ul a vara
i diat. [35] Ma ra tarai Israel dia ga torom ta
ra tinata kai Moses; ma dia ga titir upi ra
lavur ngatngat na marmar di ga pait ia ma
ra silva, ma ra ngatngat na marmar di ga
pait ia ma ra goled, ma upi ra mal bula, ta
diat ra umana te Aigipto; [36] ma ra Luluai i ga
maravut ra tarai, ma ra umana te Aigipto
dia ga mari diat ma dia ga tabar diat ma ra
magit dia ga tir diat upi ia. Ma dia ga vatur
vake ra tabarikik kai ra umana te Aigipto.

A tarai Israel dia irop kan Aigipto

[37] Ma ra tarai Israel dia ga tur pa ra
vinavana maro Rameses ma dia ga tuk uro
Sukot, laptikai na mar na arip na tarai bar
diat dia ga vana, ma ra lavur natu i diat bula.
[38] Ma a peal enana tarai dia ga varagur ma
diat urama; ma ra sip ma ra bulumakau ma
mangoro na vavaguai. [39] Ma dia ga tun ra
gem ba pa i leven ma nam ra plaua ba di
ga kap vairop ia maro Aigipto tago pa i ga
leven; tago di ga korot vue diat aro Aigipto,
ma i ga dekdek upi diat a vavuan, ma pa dia
ga vaninare ta magit na nian ure diat iat.
[40] Io, ra tarai Israel dia ga ki na vaira aro
Aigipto a ivat na mar ma a utul a vinun na
kilakilala. [41] Ma ba i ga par a ivat na mar ma
a utul a vinun na kilakilala, ta nam ra bung
iat a kor na tarai kai ra Luluai dia ga irop
kan ra gunan Aigipto. [42] Nam ra marum a
Luluai i ga monamono tana, tago i ga agure
vairop diat kan ra gunan Aigipto. A lavur
tarai Israel par ta kadia lavur taun tarai diat
a manga nuk pa go ra marum kai ra Luluai.

Ta umana varkurai mulai ure ra bolo lake

[43] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses ma
Aron: A varkurai ure ra bolo lake go: pa
ta tematana na ian maravut tana; [44] ma ra
lavur tultul di ga kul diat ma ra mani diat
a ian tana, ona di ga poko kikil diat. [45] A

vaira ma ra tultul di vapuak ia, koko dir a
ian tana. 46 Diat a en ia tai tika na pal; ma
koko una kap vairop ta ik kan ra pal; ma
koko avat a bubur ta uruna. 47 A tarai Israel
par diat a pait ia. 48 Ma ba ta vaira i ki piram
ma i mainge ba na pait ra bolo lake tadav
ra Luluai, boina ba na poko kikil kana tarai
par, ma na vana maravai ma na pait ia; ma
na varogop ma ra gunan tuna; ma koko ta
tikai na en ia ba i iba upi ra pokakikil. 49 Tikai
ka ra varkurai ure ra gunan tuna ma ure ra
vaira i ki pire vavat.
50 Ma ra tarai Israel par dia ga pait go ra
magit; da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses
ma Aron, damana dia ga pait ia. 51 Ma ta
nam ra bung iat a Luluai i ga agure vairop
ra lavur kor na tarai Israel kan ra gunan
Aigipto.

13

A varvadoan pire ra umana luaina bul

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: Avat
a tibe tar diat par tagu di kava value diat,
2 nina i vana rikai lua ta ra tatal na bul pire ra
tarai Israel, ta diat ra tarai ma ra vavaguai
bula; kaugu ka diat.

A lukara na gem ba pa i leven

3 Ma Moses i ga biti tai ra tarai: Avat
a nuk pa go ra bung, a bung ava ga irop
tana kan Aigipto, kan ra kuba i ra umana
vilavilau; tago ra Luluai i ga. agure vairop
avat kan nam ra gunan ma ra dekdek na
limana; koko avat a en ra gem i leven. 4 Ta
go ra bung ta ra gai Abib ava vana rikai.
5 Ma ba ra Luluai i agure vaolo u ta ra gunan
kai ra tarai Kanaan, ma ra tarai Ket, ma ra
tarai Amor, ma ra tarai Kivi, ma ra tarai
Iebus, nina ra gunan i ga vavalima tar ia
tai ra umana tamam, a gunan ba i alalir a
polo na u ma ra polo na livur i kalakalami
tana, i boina ba una pait go ra lotu ta go
ra gai. 6 Lavurua na bung una en ra gem
ba pa i leven, ma ta ra valavuruana bung
una pait ra lukara kai ra Luluai. 7 Avat a en
ra gem ba pa i leven ta nam ra lavurua na
bung par; ma koko ta gem i leven na bang
piram, ma koko ta leven na bang piram ta
kaum langlangun parika. 8 Ma una vateten
natum ta nam ra bung dari: Di pait ia ure
nam ra magit ra Luluai i ga pait ia ure iau,
ba iau ga vana rikai kan ra gunan Aigipto.
9 Ma na varogop ma ra vakilang piram ta
ra limam, ma na varogop ma ra vakilang
na kodakodop ta ra pal a matam, upi ra
varkurai kai ra Luluai na ki ta ra ngiem; tago
ra Luluai i ga agure vairop u ma ra dekdek
na limana kan ra gunan Aigipto. 10 Kari una
pait go ra mangamangana ta kana e ta ra
kilakilala.

A bul i vana rikai lua ta ra tatal na bul

11 Ma ba ra Luluai i agure vaolo u ta ra
gunan kai ra tarai Kanaan, da i ga vavalima
tam ma tai ra umana tamam, ma ba i tabar
u me, 12 una tibe vaire upi kai ra Luluai diat
par dia vana rikai lua ta ra tatal na bul, ma
ra luaina nat na vavaguai piram; a umana
tutana una tul tar diat tai ra Luluai. 13 Ma ra
lavur nat na as par una kia valaun diat ma
ra nat na me; ma ona pa u mainge upi una
kia valaun diat, una bubur ra inoa i diat; ma
diat par a umana luaina natu i ra tarai una
kia valaun diat. 14 Ma ba natum a tutana i
tir u ta ra kilala namur dari, Ava go? una
biti tana, A Luluai i ga agure vairop avet
ma ra ongor na limana kan Aigipto, kan ra
kuba i ra umana vilavilau; 15 ma ba Parao i ga
papait na ole upi na pala vue avet, ra Luluai
i ga ubu doko ra lavur luaina bul ta ra gunan
Aigipto, a umana luaina natu i ra tarai ma ra
umana luaina nat na vavaguai; kari iau tul
tar tai ra Luluai nam par ba i vana rikai lua
ta ra tatal na bul ma i tutana; ma ra lavur
luaina ta ra umana natugu iau kia valaun
diat. 16 Ma na da ra vakilang ta ra limam ma
ra vipuar ta ra pal a matam; tago ra Luluai i
ga agure vairop dat ma ra dekdek na limana
kan ra gunan Aigipto.

A bakut ma ra biro na iap

17 Ma ba Parao i tar pala vue ra tarai, God,
pa i ga agure diat ta ra nga i ga alalu ta ra
gunan kai ra tarai Pilistia, ma a dovot nam
ra nga pa i ga lolovina; tago God i ga biti:
Kan ba ra tarai diat a gire ta vinarubu diat a
nukpuku ma diat a lilikun uro Aigipto; 18 ma
God i ga agure diat ta ra nga i ga alalu ta
ra bil pire ra Ta Meme; ma ra tarai dia ga
kapkap ra vargal ma dia ga vana urama kan
ra gunan Aigipto. 19 Ma Moses i ga kap ra
ur i Iosep; tago i ga vatur vake ra vavalima
kai ra tarai Israel dari: God na lalaume kapi
avat, ma avat a kap ra urugu urama kan go
ra gunan.
20 Ma dia ga tur pa kadia vinavana maro
Sukot, ma dia ga ki pit aro Etam, ta ra
langun na bil. 21 Ma ra Luluai i ga lua ta diat
ma ra bakut ta ra bung na keake upi na lue

rap diat ta ra nga; ma ta ra bung na marum
i ga lua ta diat ma ra ngala na biro na iap
upi na vakapa are diat; upi diat a pait ra
vinavana ta ra keake ma ta ra marum; 22 a
bakut ta ra keake ma ra ngala na biro na
iap ta ra marum pa dir ga vana balakane ra
tarai.

14

Di vana vurbolo ra Ta Meme

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari:
2 Una ve ra tarai Israel upi diat a talil ma
diat a ki boko pire Pikairot, livuan ta dir
Mikdol ma ra ta, pire Baal-Sepon; avat a
ki ta ra luaina matana, abara ta ra valian.
3 Ma Parao na biti ure ra tarai Israel: Dia
tar vana rara ta nam ra gunan, a bil i tur
kikil bat diat. 4 Ma ina valeo ra bala i Parao,
ma na korot mur diat; ma ina vatur vake
ra minamar tai Parao ma tai kana loko na
tarai na vinarubu; ma ra tarai Aigipto diat
a nunure boko ba iau ra Luluai. Ma dia ga
pait ia damana.
5 Ma di ga ve ra king Aigipto ba ra tarai
dia ga takap; ma ra bala i Parao ma ra bala
i kana umana tultul i ga enana tadav ra
tarai, ma dia ga biti: Ava go da tar pait ia,
tago da tar pala vue ra tarai Israel kan ra
papalum pire dat. 6 Ma i ga vaninare kana
kiki na vinavana ma i ga agure kana tarai;
7 ma i ga pilak pa laptikai na mar na kiki
na vinavana, a umana vakak, ma ra lavur
kiki na vinavana mutu maro Aigipto ma ra
umana luluai ta diat par. 8 Ma ra Luluai i ga
valeo ra bala i Parao, ra king Aigipto, ma i ga
korot mur ra tarai Israel; ma ra tarai Israel
dia ga irop ma ra dekdek na lima. 9 Ma ra
tarai Aigipto dia ga korot mur diat, a umana
os ma ra umana kiki na vinavana par kai
Parao ma kana tarai na os par ma kana lavur
loko na tarai na vinarubu, ma i ga tadav diat
abara pire ra ta, pire Pikairot, ta ra luaina
mata i Baal-Sepon.
10 Ma ba Parao i ga vana maravai, ra tarai
Israel dia ga idok, ma gire, ra tarai Aigipto
ba dia ga korot mur diat; ma dia ga burut
na kaia; ma ra tarai Israel dia ga tangi tadav
ra Luluai. 11 Ma dia ga biti tai Moses: Dave,
pa ta tung na minat aro Aigipto vang, tago
u tar agure vairop avet upi avet a virua ta
ra bil? Ta ra ava u pait go ra magit ta vevet
ma u agure vairop avet kan Aigipto? 12 Pa
ave ga ve u aro Aigipto ba una nur vue avet,
upi avet a torom ta ra tarai Aigipto? Tago
gala avet a torom ta ra tarai Aigipto, gala na
boina, ma go i kaina, tago avet a virua ka ta
ra bil. 13 Ma Moses i ga biti tai ra tarai: Koko
avat a burut, avat a tur uka, ma avat a gire
ra varvalaun kai ra Luluai, nina ba na pait ia
ure avat go gori; tago ra tarai Aigipto, nina
ava gire diat gori, pa avat a gire vatukum
mule diat. 14 A Luluai na varubu maravut
avat, ma avat a ki mut uka.
15 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Ta ra
ava u tangi tadav iau? Una ve ra tarai Israel
ba diat a vana ka. 16 Ma una vatur kaum
buka urama, ma una tulue ra limam taun
ra ta, ma una tibe varbaiane, ma ra tarai
Israel diat a vurbolo livuan ta ra ta, ta ra
pia i ge. 17 Ma iau, gire ina valeo ra bala i
Parao, ma diat a vana vurbolo mur diat; ma
ina vatur vake ra minamar tai Parao, ma tai
kana loko na tarai na vinarubu, ma tai kana
lavur kiki na vinavana ma tai kana tarai na
os. 18 Ma ra tarai Aigipto diat a nunure ba iau
ra Luluai ta nam ra bung ba iau vatur vake
ra minamar tai Parao, ma tai kana lavur kiki
na vinavana, ma tai kana tarai na os.
19 Ma ra angelo kai God nina i ga lue rap ra
kor na tarai Israel, i ga kakari mara na lua,
ma i ga vana namur bat diat, ma ra bakut
i ga kakari mara na lua, ma i ga tur namur
bat diat. 20 Ma i ga tur livuan ta dir ra kor na
tarai Israel ma ra kor na tarai Aigipto; ma a
dovotina, a bakut ma ra bobotoi abara, ma i
ga vakapa ka ra marum; ma go diat ma nam
diat pa dia ga maravai vargil ta ra marum
par.
21 Ma Moses i ga tulue ra limana taun
ra ta; ma ra Luluai i ga tulue ra ngala na
taubar, ma i ga vuvu ta nam ra marum par,
ma ra bala na ta i ga ge tana da ra pia, ma
ra ta i ga tur varbaiai. 22 Ma ra, tarai Israel
dia ga vana vurbolo livuan ta ra ta, da ta ra
pia i ge, ma ra ta i ga tur da ra ura liplip na
vat ta ra papar a lima tuna ma ta ra papar
a maira. 23 Ma ra tarai Aigipto dia ga korot
mur diat, ma dia ga vana vurbolo mur diat
ta ra ta, a lavur os kai Parao, ma kana lavur
kiki na vinavana ma kana tarai na os. 24 Ma
ta ra varkia na monamono ta ra malana ra
Luluai i ga bobe taun ra loko na tarai na
vinarubu kai Aigipto marama ta ra biro na
iap ta ra bakut, ma i ga ubu vapurpuruan
ra loko na tarai na vinarubu Aigipto. 25 Ma i
ga vakaina vue ra umana vil ta kadia lavur
kiki na vinavana, ma pa dia ga vana bulu
mulai; ma ra tarai Aigipto dia ga biti: Boina

dat a vilau kan ra mata i ra tarai Israel; tago
ra Luluai i varubu maravut diat ure ra tarai
Aigipto.
[26] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tulue ra limam taun ra ta, upi ra ta na alir
taun ra tarai Aigipto, ma taun kadia lavur
kiki na vinavana, ma taun kadia tarai na os.
[27] Ma Moses i ga tulue ra limana taun ra ta,
ma ra ta i ga lilikun ma i ga lubu mulai ta
ra malana; ma ra tarai Aigipto dia ga vilau
tana; ma ra Luluai i ga vue pukue vue ra
tarai Aigipto ta ra bala na ta. [28] Ma ra ta i
ga lilikun mulai, ma i ga vue taun ra umana
kiki na vinavana, ma ra tarai na os, maia,
ra loko na tarai na vinarubu par kai Parao,
diat dia ga vana mur diat ta ra bala na ta; pa
ta tikai ta diat i ga virua valili. [29] Ma ra tarai
Israel dia ga vana ta ra pia i ge ta ra bala na
ta, ma ra ta i ga da ra liplip na vat pire diat ta
ra papar a lima tuna ma ta ra papar a maira.
[30] Damana ra Luluai i ga valaun ra tarai
Israel kan ra lima i ra tarai Aigipto ta nam ra
bung; ma ra tarai Israel dia ga gire ra tarai
Aigipto, a umana minatina, ta ra valian.
[31] Ma ra tarai Israel dia ga gire ra ngala
na magit ra Luluai i ga pait ia ta ra tarai
Aigipto, ma ra tarai dia ga burut tai ra
Luluai ma dia ga nurnur tai ra Luluai ma ta
kana tultul Moses.

15

A kakailai kai Moses

[1] Ma Moses ma ra tarai Israel dia ga
kakaile go ra kakailai tadav ra Luluai, ma
dia ga biti dari:
Ina kakailai tadav ra Luluai, tago i tar tut ma
kana minamar;
I tar vue tar ra os ma ra tena ki os ta ra ta.
[2] A Luluai kaugu kakailai ma ra dekdekigu,
Ma ia ra varvalaun piragu;
Kaugu dekdek na God ma ina pite pa ia;
A God kai tamagu, ma ina vangala pa ia.
[3] A Luluai a tena vinarubu;
A iangina — ra Luluai.
[4] A kiki na vinavana kai Parao ma kana loko
na tarai na vinarubu i tar vue tar
diat ta ra ta;
Ma kana lavur vakak na luluai na vinarubu
dia tar dudu ta ra Ta Meme.
[5] A lulurunа i tuba diat;
Dia tar dudu ta ra marumian da ra vat.
[6] Luluai, a limam tuna i mong ma ra ongor,
Luluai, a limam tuna i pamar gigi ra ebar.
[7] Ma ta kaum peal minamar u vue pukue vue
diat dia tut na vinarubu ure u.
U tar vaarike kaum kankan, ma i en vue diat
da ra timul i ra kunai.
[8] A ngala na vuvu na bilaum i vatut ra tava,
Ma ra lovon ta i tur da ra buana.
A lamanana i dekdek ta ra bala na ta.
[9] A ebar i ga biti:
Ina korot mur diat, ina tadav diat, ina tibe
ra tabarikik di ga ra pa ia.
A balagu na gugu ta diat,
Ina ele pa kaugu pakat na vinarubu, ma ra
limagu na kamare vue diat.
[10] U ga vuvu ma kaum ubar, ma ra ta i taun
diat;
Dia ga dudu da ra bol ta ra ngala na ta.
[11] Luluai, ia ta diat ra umana god ba amur a
vardada me?
To ia amur a varogop me ta ra minamar i ra
mangamangana gomgom,
I enana ra maukuam, dia pite pa ia ma ra
kakailai, ma u pait ra papalum na
padapada varvo?
[12] U ga tulue ra limam tuna,
Ma ra pia i konom pa diat.
[13] U tar rap lue kaum tarai ma ra varmari,
nina diat u tar valaun diat.
U tar agure diat ma ra dekdekim tadav ra lia
na kubam.
[14] A tarai dia ga valongore, ma dia ga
ururian;
A kinadik i tar tadav ra tarai ta ra gunan
Pilistia.
[15] I bilua ra nuknuk i ra umana luluai kai
Edom.
A dadadar i kinim vake ra umana luluai
Moab,
Ma ra tarai par dia ki Kanaan panie ra
dekdek i diat.
[16] A ngala na bunurut ma ra dadadar i tadav
diat;
Ure ra dekdek na limam dia ki mut da ra vat,
Tuk tar ta nam ra bung ba kaum tarai,
Luluai, dia tar vana alu,
Tuk tar ta nam ra bung ba kaum tarai dia
tar vana alu, nina u tar kul kapi diat
upi kaum.
[17] Una agure vaolo boko diat ma una vaki
diat ta ra luana ta kaum gunan,
Nam ra gunan, Luluai, u ga pait ia upi una
ki tana,
Ra pal i gomgom, Luluai, nina a limam i ga
vatur ia.
[18] A Luluai na varkurai pa na mutu.

[19] Tago ra lavur os kai Parao dia ga vana
ta ra ta ma kana lavur kiki na vinavana, ma
kana lavur tarai na os, ma ra Luluai i ga
valilikun ra ta taun diat, ma ra tarai Israel
dia ga vana ta ra pia i ge, ta ra bala na ta.
[20] Ma Miriam, a propet, tai Aron, i ga vatur
tika na kudu ta ra limana; ma ra vaden par
dia ga mur ia ma ra umana kudu ma ra
umana malagene. [21] Ma Miriam i ga kakailai
pire diat dari;
Avat a kakailai tadav ra Luluai, tago i tar tut
ma ra minamar.
A os ma nina i ki tana, i vue tar dir ta ra ta.

A mapak na tava aro Mara

[22] Ma Moses i ga agure pa ra tarai Israel
kan ra Ta Meme, ma dia ga vana ta ra bil, a
iangina Sur; ma dia ga vana a utul a bung ta
ra bil, ma pa dia ga tikan tadav ta tava. [23] Ma
ba dia ga tadav Mara, i ga dekdek upi diat a
momo ta ra tava Mara, tago i ga mapak; kari
di ga vatang ra iangina Mara. [24] Ma ra tarai
dia ga tata na urur ure Moses, dia ga biti:
Ava avet a mome? [25] Ma i ga kail tadav ra
Luluai, ma ra Luluai i ga vateten tar tika na
davai tana, ma i ga vue tar ia ta ra tava, ma
ra tava i ga kalami.

Ma ra Luluai i ga tul tar tika na varkurai
ma tika na vartuluai ta diat, ma i ga valar
diat ie; [26] ma i ga biti: Ona u valongore bulu
ra nilai ra Luluai kaum God ma ona u pait
nam i takodo ta ra luaina matana, ma una
torom ta kana lavur vartuluai, ma una mur
kana lavur varkurai, pa ina tulue nam ra
lavur minait piram ba iau ga tulue pire ra
tarai Aigipto; pata, tago iau ra Luluai, nina
iau valagar u.

[27] Ma dia ga pot aro Elim, nina a vinun
ma a ura mata na tava tana, ma lavurua na
vinun na inaina lama; ma dia ga ki abara
pire ra tava.

16

God i tabar diat ma ra Mana

[1] Ma dia ga vana kan Elim, ma ra tarai
Israel par dia ga tadav ra bil Sin, nina i
ga tur livuan ta dir Elim ma Sinai, ta ra
vauruana gai, a bung a vinun ma a ilima,
taun kadia niirop kan ra gunan Aigipto.
[2] Ma ra tarai Israel par dia ga tata mukumuk
ure Moses ma ure Aron ta ra bil; [3] ma ra tarai
Israel dia ga biti ta dir: Gala ave virua ta ra
lima i ra Luluai ta ra gunan Aigipto ba avet
a ki pire ra umana kabala dia buka ma ra
kirip, ma ba avet a maur ma ra bo na nian,
gala na boina; ma go amur ga agure pa avet
ta go ra bil, upi go ra tarai par diat a virua
ma ra mulmulum.

[4] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Gire,
ina tulue ra gem marama ra bala na bakut,
na da ra bata pire vavat; ma ra tarai diat a
irop a bungbung par, ma diat a varurue ra
tiniba ba na topa ta kopono bung, upi ina
valar diat, ba diat a mur kaugu vartuluai ba
pata. [5] Ma ta ra valaptikaina bung diat a mal
pa nina ba dia kap varurue, ma na varogop
ma ra tiniba ure ra ura bung.

[6] Ma Moses ma Aron dir ga biti tai ra tarai
Israel par dari: Ta ra ravian avat a nunure
ba ra Luluai i ga agure vairop avat kan ra
gunan Aigipto, [7] ma ta ra malana avat a gire
ra minamar i ra Luluai; tago i tar valongore
kavava tinata na urur ure; ma to ia amir, upi
avat a tata mukumuk ure amir? [8] Ma Moses
i ga biti: Na damana, ra Luluai na tul tar ra
kirip ta vavat ta ra ravian, upi avat a en ia,
ma a peal gem ta ra malana; tago ra Luluai i
ga valongore kavava tinata na urur ava urur
me ure; ma to ia amir? Kavava tinata na
urur ure ra Luluai, vakir ure amir.

[9] Ma Moses i ga biti tai Aron: Una biti tai
ra tarai Israel par dari, Avat a vana maravai
ta ra luaina mata i ra Luluai, tago i tar
valongore kavava tinata mukumuk. [10] Ma
ba Aron i ga tatike ra tinata ta ra tarai
Israel par, dia ga lingan upi ra bil, ma io,
ra minamar kai ra Luluai i ga vana rikai ta
ra bakut. [11] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses
dari: [12] Iau tar valongore ra tinata na urur
kai ra tarai Israel; una tata ta diat dari: Ta
ra ravian avat a en ra kirip, ma ta ra malana
avat a maur ma ra gem; ma avat a nunure
ba iau ra Luluai kavava God.

[13] Ma ta ra ravian a voro i ga vana rikai,
ma i ga kor ta ra gunan dia ga ki tana; ma ta
ra malana a mavoko i ga va kikil ra gunan
dia ga ki tana. [14] Ma ba ra mavoko i ga panie,
gire, tika na magit i ga va ra pia ta ra bil, i ga
vulu ma i ga ikilik, a peda ik, ma i ga pua da
ra mavoko i madoldol ta ra pia. [15] Ma ba ra
tarai Israel dia ga gire, dia ga biti vargil dari:
Ava nam? Tago pa dia ga nunure ba ava.
Ma Moses i ga ve diat ba: A gem go, nina
ba ra Luluai i tabar avat me upi avat a en ia.
[16] Ia go ra magit ra Luluai i ga vartuluai ure
dari: Avat a varurue, tikatikai kana tiniba
ure ra nian; a kopono valavalar ure tikatikai

ta vavat par; ma ra umana tutana par diat a
tak pa ia ure diat ta kadia lavur pal na mal.

17 Ma ra tarai Israel dia ga pait ia damana,
ma dia ga varurue, ta umana a ngala ma ta
umana a ikilik. 18 Ma ba dia ga valar ia ma ra
valavalar, nina ba i ga varurue ra ngala, pa
ta i ga tur valili pirana, ma nina i ga varurue
ra ikilik, pa i ga iba upi ta na; dia ga varurue,
tikatikai varogop ma nam ba na topa ia,

19 Ma Moses i biti ta diat: Koko ta tikai na
en valili tana upi na va boko tuk tar ta ra
malana. 20 Ma pa dia ga torom tai Moses; ma
ga ta umana dia ga en valili ia upi urai na
malana, ma ra umana kariuriu dia ga vana
rikai tana, ma i ga angina; ma Moses i ga
kulot ure diat. 21 Ma dia ga varvarurue ta ra
malamalana ta ra bungbung par, tikatikai
varogop ma nam ba na topa ia; ma ba ra
keake i ga papait na dekdek vanavana, i ga
polo ko.

22 Ma ta ra valaptikaina bung dia ga var-
varurue a uraura tiniba na gem, a ura
valavalar ure tikatikai; ma ra lavur luluai
kai ra tarai dia ga pot, ma dia ga ve Moses.
23 Ma i ga biti ta diat: la go ba ra Luluai
i ga tatike dari: Ningene a ngala na bung
na ningo, a Bung Sabat i gomgom tuna kai
ra Luluai; avat a tun nam ava mainge, ma
avat a kabalane ta nam ava mainge; ma nam
par i tur valili avat a vung vake upi na topa
ra bung ningene. 24 Ma dia ga vung vake
upi urai ga ningene da Moses i ga vartuluai
tana, ma pa i ga angina, ma pa ta kariuriu
tana. 25 Ma Moses i ga biti: Avat a en nam
go ieri; tago ieri a Bung Sabat kai ra Luluai;
gori ava mama tikan upi ta na ta ra pupui.
26 Laptikai na bung avat a varvarurue; ma a
valavuruana bung, a Sabat, pa avat a gire
tadav ta na. 27 Ma ta ra valavuruana bung ta
umana ta diat ra tarai dia ga irop, upi diat
a varuruai, ma pa dia ga gire ta na. 28 Ma ra
Luluai i ga biti tai Moses: Aivia bung boko
avat a ole kaugu lavur vartuluai tana ma
kaugu lavur varkurai? 29 Gire, ra Luluai i
ga tar tul tar ra Bung Sabat ta vavat, kari
i ga tabar avat ta ra valaptikaina bung ma
ra gem ure ra ura bung; avat par tikatikai
avat a ki ta kavava gunan, koko ta tikai
na irop kan kana gunan ta ra valavuruana
bung. 30 Damana ra tarai dia ga ngo ta ra
valavuruana bung.

31 Ma ra tarai Israel dia ga vatang ra
iangina ma ra Mana; ma i ga da ra pat na
davai ik, i pua; ma ba di ga en kilang ia, i
ga da ra gem palar ik di pait ia ma ra polo
na livur i kalakalami. 32 Ma Moses i biti: Ia
go ra magit ra Luluai i ga vartuluai ure dari:
Avat a vung vake tika na valavalar tana ure
kavava tarai namur, upi diat a gire ra gem,
nina iau ga tabar avat me ta ra pupui, ba
iau agure vairop avat kan ra gunan Aigipto.
33 Ma Moses i ga biti tai Aron: Una tak pa ta
pal a tava na vat, ma una vabuka ma tika
na valavalar na Mana, ma una vung ia ta ra
luaina mata i ra Luluai, ma da balaure vake
upi kai kavava lavur taun tarai namur. 34 Da
ra Luluai i ga vartuluai pire Moses, damana
Aron i ga vung ia ta ra luaina mata i ra
Tinata na Varveai upi da balaure vake.

35 Ma ra tarai Israel dia ga en ra Mana a
ivat na vinun na kilala tuk tar ta nam ra
bung dia ga tadav ra gunan a tarai dia ga
ki tana; dia ga en ra Mana tuk tar ta nam ba
dia ga tadav ra umana langun Kanaan. 36 Ma
tika na valavalar i ra vavinun na pakana ta
ra epa.*

17

A tava ta ra vat ki
(Nilu 20:1-13)

1 Ma ra tarai Israel par dia ga tut kan ra
bil Sin, ma dia ga ki pit vanavana ta kadia
vinavana varogop ma ra vartuluai kai ra
Luluai, ma dia ga ki boko aro Repidim; ma
pa ta tava abara upi ra tarai diat a mome.
2 Kari ra tarai dia ga vartoto ma Moses, ma
dia ga biti: Una tul tar ra tava ta vevet upi
avet a mome. Ma Moses i ga biti ta diat: Ta
ra ava ava takun iau? Ta ra ava ava valar
ra Luluai? 3 Ma ra tarai dia ga kaina upi ta
tava; ma ra tarai dia ga tata mukumuk ure
Moses, ma dia ga biti: Ta ra ava u ga agure
vairop avet kan Aigipto, upi avet a virua ma
ra nimar, avet ma ra umana natu i vevet ma
kaveve lavur vavaguai bula? 4 Ma Moses i ga
kail tadav ra Luluai, i ga biti: Ava ina pait
ia pire go ra tarai? Tago dia to na tupar
iau ma ra vat. 5 Ma ra Luluai i ga biti tai
Moses: Una vana pakit ra tarai, ma avat a
varagur ma ra umana patuana kai ra tarai

* 16:36: A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 na kilogram ba 56 lbs.

Israel; ma una vatur vake kaum buka, nina
u ga kita ra tava alir me, ma una vana. 6 Gire,
ina tur ta ra luaina matam abara ta ra ul a
vat ki aro Koreb; ma una kita ra vat ki, ma
ra tava na alir rikai tana upi ra tarai diat a
momo. Ma Moses i ga pait ia ta ra luaina
mata i ra umana patuana kai ra tarai Israel.
7 Ma i ga vatang ra iang i ra gunan ba Masa
ma Meriba, ure ra vartoto kai ra tarai Israel,
ma tago dia ga valar ra Luluai ma dia ga biti:
Dave, ra Luluai i ki livuan ta dat ba pata?

A vinarubu ma Amalek

8 Ma ra tarai Amalek dia ga vut, ma dia
ga varubu ma ra tarai Israel aro Repidim.
9 Ma Moses i ga biti tai Iosua: Una pilak
pa ta umana tutana ure dat, ma una vana,
una varubu ma ra tarai Amalek; ningene
ina tur ta ra ul a luana ma ina vatur vake
ra buka kai God ta ra limagu. 10 Io, Iosua
i ga pait ra magit Moses i ga tatike tana,
ma dia ga varubu ma Amalek; ma Moses ma
Aron ma Kur dital ga tutua urama ta ra ul a
luana. 11 Ma ba Moses i ga tulue ra limana
urama, Israel i ga ongor, ma ba i ga vabura
ra limana, Amalek i ga ongor. 12 Ma ra ura
lima i Moses dir ka malmalu; ma dir tak pa
ra vat, dir ga vung ia ta ra vavaina, ma i ga
ki tana; ma Aron ma Kur dir tukatukal ra
ura limana, tikai tai tika na papar, ma ta ra
tikai tai ta ra papar; ma ra ura limana dir
ga ongor, ma i ga tuk tar ta ra keake i ga
kuba. 13 Ma Iosua i ga uvia pa Amalek ma
kana tarai ma ra pakat na vinarubu.

14 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tumu go tai ta tika na buk upi na tur na
im, ma una manga vateten Iosua tana, tago
ina pun vakakit vue ra iang i Amalek ta ra
vavai na bakut. 15 Ma Moses i ga pait tika
na uguugu na vartabar, ma i ga vatang ra
iangina ba Luluai-Nisi; 16 tago i ga biti dari:
Da vatur ra vakilang kai ra Luluai. A Luluai
na varvarubu vatikai ma Amalek ta ra lavur
taun tarai par namur.

18

Ietro i vana tadav Moses

1 Ma Ietro, a tena tinabar aro Midian,
nimu i Moses, i ga valongore ra tinata ure
ra lavur magit God i ga pait ia ure Moses
ma ure Israel kana tarai, ma ba ra Luluai i
ga agure vairop ra tarai Israel kan Aigipto.
2 Ma Ietro, nimu i Moses, i ga agure Sipora,
a taulai, ai Moses, nina i ga tulue valilikun
mule, ma a ura natuna, a ura tutana; 3 tikai
ta dir a iangina Gersom, tago i ga biti: Iau
ga ki na vaira ta ra gunan na vaira. 4 Ma ra
iang i ta ra tikai Elieser, tago i ga biti: A God
kai tamagu i ga maravut iau. ma i tar valaun
iau kan ra pakat na vinarubu kai Parao. 5 Ma
Ietro, nimu i Moses, diat ma ra ura natuna
ma kana taulai, dia ga vana tadav Moses ta
ra bil nina i ga ki tana pire ra luana kai God.
6 Ma i ga biti tai Moses: Iau Ietro, nimum,
iau vana piram, avet ma kaum taulai ma
kana ura bul tutana. 7 Ma Moses i ga totongo
upi nimuna, ma i ga va timtibum ma i ga
galum ia; ma dir ga tir vargiliane dir ure
kadir kini; ma dir ga ruk ta ra pal na mal.
8 Ma Moses i ga ve nimuna ta ra lavur magit
ba ra Luluai i ga pait ia tai Parao ma tai ra
tarai Aigipto ure ra tarai Israel, ma i ga ve ta
ra lavur magit na varmonong i ga tadav diat
ta ra nga, ma ba ra Luluai i ga valaun diat i
tana. 9 Ma Ietro i ga gugu ure ra varmari kai
ra Luluai tadav ra tarai Israel, tago i ga tar
valaun diat kan ra lima i ra tarai Aigipto.

10 Ma Ietro i ga biti: A pite varpa tadav ra
Luluai, nina i tar valaun avat kan ra lima
i ra tarai Aigipto ma kan ra lima i Parao.
11 Go iau nunure ba ra Luluai i lia ta diat ra
lavur god, maia, ta nam ra magit iat ba dia
ga arung bat diat i tana. 12 Ma Ietro, nimu i
Moses, i ga kapkap ra tinabar di tuntun ia,
ma ra umana vartabar pire God; ma Aron
i ga vut ma ra umana patuana kai ra tarai
Israel, upi diat a ian varurung ma nimu i
Moses ta ra luaina mata i God.

Moses i pilak pa ra umana tena kabinana (Vart 1:9-18)

13 Ma ta ra kubak tana, Moses i ga ki upi na
varkurai pire ra tarai; ma ra tarai dia ga tur
kikil Moses; i ga tur pa ia ta ra malana ma i
ga tuk tar ta ra ravian. 14 Ma ba nimu i Moses
i ga gire ra lavur magit ba i ga varvakai me
pire ra tarai, i ga biti: Ava go ra magit u
varvakai me pire ra tarai? Ta ra ava u ki
varkolono ma ra tarai dia tur kikil u, i tur
pa ia ra malana ma i tuk tar ta ra ravian?
15 Ma Moses i ga biti tai nimuna: Tago ra
tarai dia tadav iau, upi diat a titir pire God;
16 ba ta magit pire diat, dia tadav iau, ma
iau varkurai pire ra tarai ma ra umana talai
diat, ma iau vaarike ra lavur varkurai kai
God ma kana lavur vartuluai ta diat. 17 Ma
nimu i Moses i ga biti tana: Go ra magit u
pait ia pa i boina. 18 Tuka boko una bilua,

avat par ma ra tarai dia ki piram; tago go
ra papalum i mamat piram, pa i tale u pi
una pait varkolono pa ia. [19] Boina ba una
valongore kaugu tinata, ma ina vateten u,
ma God na maravut u. Una tur ta ra luaina
mata i God ure ra tarai, ma una kap ra
umana mamat na magit na varkurai tadav
God. [20] Ma una tovo diat ta ra lavur varkurai
ma ra lavur vartuluai, ma una vateten diat
ta ra nga ba diat a vana tana ma ra papalum
ba diat a pait ia. [21] Ma tikai bula: una pilak
pa ra umana tena kabinana ta diat ra tarai, a
umana tutana ba dia ru God ma dia dovot na
dia milikuane ra vapuak ba pa i takodo; ma
una tibe diat upi diat a lualua ure ra arip na
marmar, ma ure ra umana marmar, ma ure
ra ilima na vinvinun, ma ure ra vinvinun;
ma diat a kure ra tarai ta ra lavur bungbung
par; [22] ma ra lavur ngala na magit boina ba
diat a kap diat piram, ma ra lavur ikilik
na magit diat iat diat a kure; damana pa
na manga mamat mulai piram, ma diat a
pupuak maravut u. [23] Ona u pait go ra magit
ma God bula i vartuluai damana piram, na
tale u ra papalum, ma ra tarai diat a lilikun
ta ra kubakuba i diat ma ra malmal.

[24] Ma Moses i ga torom ta ra tinata kai
nimuna, ma i ga pait ra lavur magit i ga
tatike. [25] Ma Moses i ga pilak pa ra umana
bo na tutana ta diat ra tarai Israel par, ma i
ga tibe diat upi diat a lualua ure ra umana
arip na marmar, ma ure ra umana marmar,
ma ure ra umana ilima na vinvinun, ma ure
ra umana vinvinun. [26] Ma dia ga kure ra
tarai ta ra lavur bungbung par; ma ra lavur
mamat na magit na varkurai dia ga kap diat
tadav Moses, ma ra lavur magit i ikilik diat
iat dia ga kure.

[27] Ma Moses i ga nur vue nimuna upi na
vana mulai kan ia; ma i ga vana mulai ta
kana gunan iat.

19

A tarai Israel dia ki ta ra luana Sinai

[1] Ma ba a utul a gai i ga taun ra niirop kai
ra tarai Israel kan ra gunan Aigipto, ta nam
ra bung iat dia ga tadav ta bil Sinai. [2] Ma ba
dia ga vana mulai kan Repidim, ma dia ga
tadav ra bil Sinai, dia ga ki boko ta ra bil;
ma ra tarai Israel dia ga ki pit ta ra luaina
mata i ra luana.

[3] Ma Moses i ga tutua urama tadav God,
ma ra Luluai i ga oro pa ia marama ra luana,
ma i ga biti: Go ra magit una tatike tai ra
kuba i Iakob, ma una ve ra tarai Israel dari:
[4] Ava tar gire ra lavur magit iau tar pait ia ta
ra tarai Aigipto, ma ba iau tar puak pa avat
da ma ra bebea i ra taragau, ma iau tar agur
pa avat piragu. [5] Io, ona avat a torom tuna
ta ra nilaigu, ma avat a mur kaugu kunubu,
ina pilak pa avat ta ra lavur vuna tarai upi
avat kaugu enana tarai iat; tago kaugu ka
ra rakarakan a gunagunan; [6] ma avat a da ra
vuna tena tinabar piragu ma ra gomgom na
vuna tarai! Go ra lavur tinata una tatike ta
ra tarai Israel.

[7] Ma Moses i ga pot, ma i ga oro pa ra
umana patuana kai ra tarai Israel, ma i ga
tul tar go ra lavur tinata ta diat ba ra Luluai
i ga ve tar ia tana. [8] Ma ra tarai par dia ga
tata bali ia, ma dia ga biti: Avet a pait ra
lavur magit ra Luluai i tar tatike. Ma Moses
i ga kap ra varvai ure ra tinata kai ra tarai
tadav ra Luluai. [9] Ma ra Luluai i ga biti tai
Moses: Gire, ina vana piram ta ra marut na
bakut upi ra tarai diat a valongore ba ina
tata piram, upi diat a nurnur vatikai tam
bula.

[10] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
vana tadav ra tarai, ma una vagomgom diat;
[11] diat a puk vagomgom kadia lavur mal ma
diat a vaninara upi ra vautuluna bung, tago
ta ra vautuluna bung ra Luluai na vana ur
ta ra luaina mata i ra tarai ma na ki ta ra
ul a luana Sinai. [12] Ma una pait ra poro kikil
ia ure ra tarai, ma una biti: Avat a balaure
avat, upi koko avat a tutua ta ra luana, ma
koko avat a tur ta kana langun; diat par dia
rua ra luana diat a virua muka; [13] ba ta lima
i tikai na bili ia, da tupar ia ka ma ra vat,
ba da tut ia, ba ta vavaguai ba ta tutana; ba
dia valongore ra tavur, io, diat a tutua ta ra
luana.

[14] Ma Moses i ga vana ba marama ra luana
tadav ra tarai ma i ga vagomgom ra tarai;
ma dia ga puk vagomgom kadia lavur mal.
[15] Ma i ga biti tai ra tarai: Avat a vaninara
upi ra vautuluna bung; i tabu ra vaden pire
vavat.

[16] Ma ta ra vautuluna bung, ta ra malana,
i ga pipi, ma i ga pala ra meme, ma a ivarat i
ga ki taun ra luana, ma tika na tavur i ga
tangi; ma ra tarai par ta ra gunan dia ga
dadadar. [17] Ma Moses i ga agur pa ra tarai
upi diat a varkuvo ma God; ma dia ga tur
ta ra bit a luana. [18] Ma ra luana Sinai par i
ga mi, tago ra Luluai i ga vana ba tana ma
ra iap; ma ra miina i ga tubang da ra mi kai

ra ubu, ma ra luana par i ga guria na kaia.
19 Ma ba ra nilai ra tavur i ga ngala vanavana,
Moses i ga tata, ma God i ga tata bali ia ma ra
nilaina. 20 Ma ra Luluai i ga vana ba ta ra ul a
luana Sinai, ma ra Luluai i ga oro pa Moses
pi na vana urama ta ra ul a luana; ma Moses
i ga tutua urama. 21 Ma ra Luluai i ga biti
tai Moses: Una kuba, una tigal ra tarai, kan
diat a rada ra poro upi diat a tadav ra Luluai
ma diat a bobo, ma mangoro ta diat diat a
virua. 22 Ma ra umana tena tinabar bula, diat
dia maravai pire ra Luluai, diat a vagomgom
diat mulai, kan ra Luluai na pait ra kamara
pire diat. 23 Ma Moses i ga biti tai ra Luluai:
I dekdek upi ra tarai diat a tutua urama ta
ra luana Sinai, tago u ga vartuluai dari: Una
pore bat ra luana ma una vatabue. 24 Ma ra
Luluai i ga biti tana: Una vana ur; ma namur
amur ma Aron, amur a tutua urama; ma una
tigal ra umana tena tinabar ma ra tarai upi
koko diat a rada ia upi diat a tutua tadav ra
Luluai kan na pait ta kamara pire diat. 25 Ma
Moses i ga irop, ma i ga tadav ra tarai, ma i
ga ve diat.

20

A vinun na varkurai
(Vart 5:1-21)

1 Ma God i ga tatike go ra lavur tinata, ma
i ga biti:
2 Iau ra Luluai kaum God, nina i ga agure
vairop u kan ra gunan Aigipto, kan ra kuba
i ra kini na vilavilau.
3 Koko una torom tai ta ra umana god
bula.
4 Koko una poko kaum ta tabataba, ba ta
malalar i tika na magit arama ra bala na
bakut, ba tika na magit ra pia, ba tika na
magit ta ra tava ta ra bala na pia. 5 Koko una
va timtibum tadav diat ma koko una torom
ta diat; tago iau ra Luluai kaum God, iau a
God a tena ongor, ma ina bali ra varpiam
kai ra tarai tadav ra umana natu i diat ma
na tuk tar ta ra vautuluna ma ra vaivatina
taun tarai pire diat dia milikuane iau; 6 ma
ina mari ra vinvinun na marmar na taun
tarai ta diat dia mari iau, ma dia torom ta
kaugu lavur vartuluai.
7 Koko una vatang vakuku ra iang i ra
Luluai kaum God, tago ra Luluai pa na nuk
vue ra balbali pire nina i vatang vakuku ra
iangina.
8 Una kodop ra Bung Sabat upi una ru
ia. 9 Laptikai na bung una ongaongor, ma
una pait vapar kaum papalum tana; 10 ma ra
valavuruana bung ia ra Sabat kai ra Luluai
kaum God; koko avat a papalum tana, u,
ba natum a tutana, ba natum a vavina,
ba kaum tultul a tutana, ba kaum tultul
a vavina, ba kaum vavaguai, ba ra vaira i
ki ta kaum gunan; 11 tago laptikai na bung
ra Luluai i ga vaki ra bala na bakut ma ra
rakarakan a gunagunan tana, ma ra ta, ma
ra magit par i ki ta dital, ma i ga ngo ta ra
valavuruana bung; ia ra vuna tago ra Luluai
i ga vadoane tana ra Sabat, ma i vagomgom
ia.
12 Una ru tamam ma nam, upi na lolovina
kaum nilaun ta nam ra gunan ba ra Luluai
kaum God na tabar u me.
13 Koko una doko ta tikai.
14 Koko una po.
15 Koko una long.
16 Koko una varvai vavaongo ure ta tikai.
17 Koko i puruai ra balam upi ra pal kai ta
tikai, koko i puruai ra balam upi ra vavina
kai ta tikai, ba upi kana tultul a tutana, ba
kana tultul a vavina, ba kana bulumakau, ba
kana as, ba upi ta magit kai ta tikai.

A tarai dia burut
(Vart 5:22-33)

18 Ma ra tarai par dia ga gire ra pipi, ma
ra meme, ma ra nilai ra tavur, ma ra mi ta
ra luana; ma ba ra tarai dia ga gire, dia ga
dadadar, ma dia ga tur aro vailik * 19 Ma dia
ga biti tai Moses: U iat una tata ta vevet,
ma avet a valongore; ma koko God iat na
tata ta vevet, kan avet a virua. 20 Ma Moses
i biti tai ra tarai: Koko avat a burut, tago
God i tar vut upi na valar avat ma upi ra
bunurut pirana na tur ta ra luaina mata i
vavat upi koko ava pait ra varpiam. 21 Ma
ra tarai dia ga tur aro vailik, ma Moses i ga
kakari maravai tadav ra bingnimuna, nina
ba God i ga ki tana.

A umana varkurai ure ra umana uguugu na vartabar

22 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una ve
ra tarai Israel dari: Avat iat ava valongore
ba iau ga tatata ta vavat marama ra bala
na bakut. 23 Koko avat a pait kavava ta god
upi amir a tur varurung me; ta god na silva,
ba ta god na goled, koko avat a pait ia upi
kavavat.
24 Una pait kaugu ta uguugu na vartabar,
ma una vartabar tana ma kaum lavur tin-
abar di tuntun tar diat, ma kaum tinabar na
varmaram, kaum sip ma kaum bulumakau;

ta ra lavur pakana gunan ba ina vaarike tar
ra iangigu tana, ina tadav u, ma ina vadoane
u. 25 Ma ba u pait ta uguugu na vartabar ma
ra vat, koko una pait ia ma ra vat di mut mal
ia, tago ona u palum ia ma kaum mumumut
u tar vakaina. 26 Go bula: koko una vana
urama ta kaugu uguugu na vartabar ta ra
koko rikai, upi koko diat a gire ra pakam
tuna.

21

A varbalaurai pire a umana tultul
(Vart 15:12-18)

1 Ma go ra umana varkurai una tul tar
ia ta diat: 2 Ona u kul ta tika na tultul,
a tutana Ebraio, na kudakudar laptikai na
kilala piram, ma ta ra valavuruana una pala
vakuku vue. 3 Ona i tar pot a inip na tutana,
na irop mulai a inip na tutana; ma ona i
taulai, dir ma kana taulai dir a irop. 4 Ba
kana lualua i tul tar ta vavina tana, ma i
kava ra umana bul tutana ba ra umana bul
vavina, kana lualua na kale nam ra vavina
ma ra umana natuna, ma ra tutana ka na
irop. 5 Ma ari ona ra tultul i tata kapa
ma i biti dari: Iau mari kaugu lualua, ma
iau mari kaugu taulai ma ra umana natugu
bula; pa iau mainge ba na pala vue iau, 6 io,
kana lualua na agur pa ia tadav God, ma
na vatur ia ta ra matakilalat, ba ta ra tukal
i ra matakilalat, ma kana lualua na ing ra
talingana ma ra barbar; ma na kudakudar
pirana vatikai.
7 Ma ba ta tutana na ivure kana bul vavina
upi na ki na tultul, koko una pala vue nam
da ra tultul na tutana. 8 Ma ona kana lualua,
nina i ga vakilang bat ia, pa i gugu tana, io,
da kul are mule; i dekdek upi na ivure tai
ra umana tematana, tago i ga tuam pa ia.
9 Ma ona i vakilang bat ia upi kai natuna a
tutana, na pait ra magit i takodo tana, da
tai natuna a vavina. 10 Ma ona na taule ta
ra tikai, koko na muie ra ana kirip, ma kana
mal ma ra kini na bartaulai. 11 Ma ona pa i
tul tar ia tana go ra utul a magit, io, na irop
vakuku ka, ma koko ra varkul tana.

A umana varkurai ure ra varvakaina

12 Nina i kita tika na tutana upi na mat, na
virua muka. 13 Ma ona pa i parau upi ia, ma
God i tul tar ia upi na ubu vatuptup ia ka,
io, ina kure tar ta pakana gunan tam, ba na
vilau tana. 14 Ma ona ta tutana i kankan ure
ta tikai ma i ub ia ka ta ra vartuam, una ben
vaire kan kaugu uguugu na vartabar upi na
virua.
15 Ma nina i kita tamana ma nana na virua
muka.
16 Ma nina i long ta tikai, ma i ivure, ba
ona i ki ka pirana, nam na virua muka.
17 Ma nina i tata kakaina ure tamana ba
nana na virua muka.
18 Ma ona ra tarai dia varngangar, ma tikai
i tupar ta ra tikai ma ra vat, ba i tibul ia
ma ra limana, ma pa i mat tana, i vava ka,
19 ona i tut mulai, ma i vanavana ma ra buka,
io, nina i ga ub ia na langalanga; ia kaka
na porong ia ure kana kini vakuku ma na
maravut ia upi na lagar bulu mulai.
20 Ma ba ta tikai i kita kana tultul a tutana
ba kana tultul a vavina ma ra davai, ma i
mat lulut, da kure bali ia. 21 Ma ona na laun
boko ta urua ba ta utul a bung, koko da kure
bali ia, tago i da i rara kana mani.
22 Ma ona ra tarai dia varngangar vargil,
ma dia vakaina tika na vavina i kap bala, ma
i kava pit ra bul, ma pa i kaina tai ta magit
mulai namur, nam ra tutana na varkul tana,
varogop ma ra varkul ra tutana kai nam
ra vavina i vatang upi ia; na tul tar ia ba
ra umana tena varkurai dia mulaot i tana.
23 Ma ona ta kaina magit boko i tadav ra
vavina, io, una bali ia, a nilaun ma ra nilaun,
24 a kiau na mata ma ra kiau na mata, a pal
a ngia ma ra pal a ngia, a lima ma ra lima,
a keke ma ra keke, 25 a baba na iap ma ra
baba na iap, a kinkin ma ra kinkin, a pal a
vidiraen ma ra pal a vidiraen.
26 Ma ba tikai i tibul ra kiau na mata i kana
tultul a tutana, ba ra kiau na mata i kana
tultul a vavina, na pala vakuku vue ra tultul
ure ra kiau na matana. 27 Ma ona i tumak
rubat vue ra pal a ngie i kana tultul a tutana,
ba kana tultul a vavina, na pala vakuku vue
ure ra pal a ngiene.

A umana varkurai ure ra tiniba kadiat dia vatur vake ra tabarikik

28 Ma ona ta bulumakau i go tika na tu-
tana, ba tika na vavina, ma dir mat, da tupar
doko nam ra bulumakau, ma koko di en
ra viono; ma nina ba kana ra bulumakau
na langalanga. 29 Ma ona damana iat ra
mangamangana kai nam ra bulumakau, ma
ba i ga varubu lua, ma ba di ga ve nam ra
tutana ba kana, ma pa i ga veva, ma i ga
doko ta tutana ba ta vavina: da tupar doko
nam ra bulumakau, ma nam ra tutana ba
kana na virua bula. 30 Ma ona di kure tar ta
varkul tana, na tul tar ia da ra varporong
ure kana nilaun, a magit par ba di kure tar
ia. 31 Ba i ga go ta bul tutana ba ta bul vavina

i varogop, da pait go ra varkurai tana. [32] Ba
ra bulumakau i go ta tultul a tutana, ba ta
tultul a vavina, na tul tar ia ta kadir lualua
a utul a vinun na pakana silva, ma da tupar
doko ra bulumakau.
[33] Ma ona ta tikai i papa are ta tung, ba
ona ta tikai i kal ta tung, ma pa i tuba, [34] ma
tika na bulumakau ba ta as i bura tana, nina
ba kana ra tung na bali pa ia ma ra mani, ma
ra viruana kana ka.
[35] Ma ona ra bulumakau kai ta tikai i ubu
vakaina ra bulumakau kai ta ra tikai, ma i
mat, io, dir a ivure ra bulumakau i laun, ma
dir a tibe ra mataina ta dir par; ma dir a
tibe bula ra viruana. [36] Ma ona di nunure ba
lua bula ra mangamangana iat kai nam ra
bulumakau upi na varubu, ma nina ba kana
pa i ga veva, na bali ra bulumakau ma ra
bulumakau, ma na vatur vake ra viruana.

22

A umana varkurai ure ra varvalilikun

[1] Ba tikai i long tika na bulumakau, ba
tika na sip, ma i doka, na bali ra kopono
bulumakau ma ra ilima na bulumakau, ma
ra kopono sip ma ra ivat na sip. [2-4] A tena
nilong na varkul, ma ona pa i vung ta magit
boina ba da ivure ure kana nilong. Ma ona
nam ra magit i long ia na laun boko pirana,
ba ta bulumakau, ba ta as, ba ta sip, na vaura
bali ia.
Ona di babare ra tena kinakinau ba i
lolobong, ma dia ubu doka, koko ra var-
takun ure ra gapuna. Ona ra keake i tar
vana rikai, da vartakun ure ra gapuna.
[5] Ba tikai i vague kana umana vavaguai ta
kana uma ba ra uma na vain, ma pa i balaure
diat, ma dia vana lake ta ra uma kai ta ra
tikai, na bali ia ma ra magit i boina kakit ta
kana uma iat, ma ra magit i boina kakit ta
kana uma na vain.
[6] Ba ra iap i vana pangai ma i vautunge ra
kait ma i imur bula ra vinvin na kon, ba ra
kon i tur boko, ba ta enana magit ta ra uma,
nina ba i ga vautunge ra iap na bali ia.
[7] Ba tikai i vung kapi ta mani ba ta
tabarikik pire talaina upi na balaure, ma di
long ia ta ra kuba i ra tutana, a tena nilong,
ona dia tikan tadav ia, na vaura bali ia. [8] Ona
pa di tikan tadav ra tena nilong, a lualua na
pal na tadav God ma da titir ba ia iat bar i ga
tak pa ra tabarikik kai talaina ba pata. [9] Ta
ra lavur vartakun, ba ure ta bulumakau, ba
ta as, ba ta sip, ba ta mal ba ta enana magit
i rara, nina tikai i biti tana: Go, ia ra magit!
da kap kadir tinata par tadav God; ma nina
ba God na kure tar ia na vaura bali ia tadav
talaina.
[10] Ona tikai i vatur kapi tika na as, ba
tika na bulumakau, ba ta sip, ba ta enana
vavaguai pire talaina upi na mataure, ma i
mat ika, ba i kaina tai tika na magit, ba ona
di ra pa ia, ma pa ta na i gire; [11] a vavalima
kai ra Luluai na tur livuan ta dir par ba pa i
vatur vake ra tabarikik kai talaina, ma nina
kana ra tabarikik na kapupi ia; ma koko na
alube pa ta varkul. [12] Ma ona di tar long ia
na bali ia pire nina ba kana. [13] Ma ba ta kaina
leing i tar ubu kadakadal ia, boina na kap ia
upi da nunure ra dovotina; koko na kul bali
nina di ga ubu kadakadal ia.
[14] Ma ba tikai na kail ta vavaguai tai
talaina, ma i kaina tai ta magit ba ona i mat,
ma nina ba kana pa i ki pirana, na kul bali
ia ka. [15] Ari nina ba kana i ki pirana, koko na
varkul ure; ma ona ia ra magit ba di tokom
ia, io, kana totokom na topa ia.

Ta umana varkurai ure ra lotu ma ra bo na mangamangana

[16] Ba tikai i vo pa ra inip na vavina ba pa
di vakilang bat ia, ma dir po me, na pait ra
varkukul ure upi na taulai me. [17] Ona tama i
ra inip na vavina i ole upi na tul tar ia tana,
na kul ia ka ma ra magit i topa ra varkul ure
ra inip na vavina.
[18] Koko una mulaot ba ra tena agagar, a
vavina, na laun piram.
[19] Nina dir pait ra kaina ma ra vavaguai na
virua muka.
[20] Nina ba i pait ra tinabar tadav ta enana
god ma vakir tadav ra Luluai kaka, nam na
virua muka.
[21] Ma koko una pait ta magit i rara tai ta
vaira, ma koko una arung bat ia, tago ava ga
ki na vaira ta ra gunan Aigipto. [22] Koko ava
vakadik ta ua na vavina ba ta nat na ling.
[23] Ona u vakadik dir ma ta mangamangana
ma dir tangi tadav iau, ina valongore muka
kadir tinangi; [24] ma kaugu kankan na ngala,
ma ina ubu doko u ma ra pakat na vinarubu;
ma kavava umana taulai diat a ua na vavina
boko, ma ra umana natu i vavat diat a ki na
nat na ling ika.
[25] Ona tikai a luveana ta kaugu tarai piram
i kail pa ra mani tam, koko una da ra tena
piapie mani pirana, ma koko una kure tar ta
vavatur tana. [26] Ba u vatur vake ra mal kai ta
tikai da ra vuvung varirap, una vamule tana

ba ra keake i vana ba; [27] tago nam uka kana
tubatuba, kana olovoi ure ra pal a pakana;
na va ma ra ava? Ma ona i tangi tadav iau,
ina valongore, tago iau a tena varmari.
[28] Koko una vul God, ma koko una tata
vakaina ra lualua kai kaum tarai.
[29] Koko una muie vake ra vartabar ta ra
peal vuai kaum uma ma ra polo i ra vuai ra
vain. A luaina ta diat ra umana natum, a
umana tutana, una tabar iau me. [30] Damana
una pait ia bula ma kaum nat na bulumakau
ma kaum nat na sip; lavurua na bung na
ki pire tinana, ma ta ra valavutuluna una
tabar iau me.
[31] Ma avat kaugu tarai, avat a gomgom;
kari koko avat a en ra kanomong i ta vav-
aguai di ubu kadakadal ia ara ra pui; avat a
tabar ika ra umana pap me.

23

A varkurai i dovot ma i varogop

[1] Koko una vatang vanavana ra varvai
vavaongo, ma koko una maravut nina i rara
ma ra varvai i gegagege. [2] Koko una mur
ra nuknuk i ra kor upi ra kaina; ma koko
una varvai maravut ta ra magit na vartakun
vardada ma ra nuknuk i ra kor ika upi
una pukue varara ra varkurai; [3] ma koko
una maravut vakuku ra luveana ta kana
vavaarikai.
[4] Ari u varkuvo ma ra bulumakau ba ra
as kai kaum ebar, ba i vana rara, una agure
vatalil ia pirana. [5] Ma ona u gire ra as kai
kaum ebar, ma i tup ia ra kinakap, koko una
nur vue, una maravut ia ka.
[6] Koko una pukue vakaina ra varkurai ure
kaum luveana ta kana vavaarikai. [7] Una
tur irai kan ra vartakun vavaongo, ma koko
nina i tuptup ma i takodo na virua; tago
pa ina varkurai maravut ta tena varpiam.
[8] Ma koko una alube pa ta vartabar, tago ra
vartabar i vapula bat nina i kapa ra matana,
ma i pukue vakaina ra magit kai ra tena
takodo.
[9] Ma koko una ki taun ra vaira, tago ava
nunure ra nuknuk ta ra bala i ra vaira, tago
ava ga ki na vaira ta ra gunan Aigipto.

A valavuruana kilala ma ra valavuruana bung

[10] Ma laptikai na kilala una vavauma ta
kaum gunan ma una varurue ra vuaina,
[11] ma ra valavuruana kilala una nur vue upi
na ngo ma na tur vakuku; upi ra umana
luveana ta kaum tarai diat a ian; ma nam ba
dia en valili ia, a umana leing ta ra gunan
diat a en ia. Damana bula una pait ia ure
kaum uma na vain ma ure kaum uma na
oliva.
[12] Laptikai na bung una papalum tana,
ma ta ra valavuruana una ngo, upi kaum
bulumakau ma kaum as dir a ngo, ma ra
natu i kaum tultul a vavina ma ra vaira dir
a ongor mulai.
[13] Ma ra lavur magit iau tar tatike ta vavat,
avat a nuk pa diat, ma koko avat a nuk pa
ra iang i ra umana enana god, koko avat a
vatang diat ma ra ngie i vavat.

A utul a mamat na lukara
(Niir 34:18-26; Vart 16:1-17)

[14] Una vautul ma ra pait lukara ure iau
ta ra kilakilala. [15] Una pait ra lukara na
gem ba pa i leven; lavurua na bung una en
ra gem ba pa i leven, da iau ga vartuluai
piram, ta ra bung iau ga tibe ta ra gai Abib,
tago ta nam ra gai u ga irop kan ra gunan
Aigipto; ma koko ta tikai na vana rikai
vakuku piragu; [16] ma una pait ra lukara na
nidodoko ma ra luaina vuai kaum papalum,
a vuai nam iat ba u vavaume ta ra uma; ma
ra lukara ure ra ngala na varurue magit ta
ra mutuai ra kilala, ba u varurue ra vuai
kaum lavur papalum ta ra umauma. [17] Kaum
lavur tutana diat a vautul a tur rikai ta ra
luaina mata i ra Luluai God.
[18] Koko una tul tar ra gapu i kaugu tinabar
ma ra gem i leven, ma koko ava vung ra bira
ure kaugu lukara upi na va ra marum par
tuk tar ta ra malana.
[19] Ra luaina ta ra luaina vuai kaum uma
una kap ia ta ra kuba i ra Luluai, kaum God.
Koko una kabalane ra nat na me ta ra
polo na u i tinana.

A Luluai i tulue kana angelo upi na lue ra tarai Israel

[20] Gire iau tulue tika na angelo na lua tam
upi na mataure u ta ra nga, ma upi na agure
pa u tadav nam ra gunan iau ga vaninare.
[21] Una kapupi ia, ma una torom ta ra nilaina;
koko una piam vue, tago pa na nur vue
kaum varpiam; tago ra iangigu i tur tana.
[22] Ma ona u torom ta ra nilaina, ma una
pait vapar ra lavur magit ba ina tatike, iau
a ebar tadav kaum lavur ebar, ma a tena tur
varbat pire diat dia tur bat u.
[23] Tago kaugu angelo na lualua tam, ma na
agure u pire ra tarai Amor, ma ra tarai Ket,
ma ra tarai Peres, ma ra tarai Kanaan, ma ra
tarai Kivi, ma ra tarai Iebus; ma ina li vue

diat. [24] Koko una va timtibum tadav kadia
umana god, ma koko una torom ta diat, ma
koko una mur kadia lavur mangamangana;
ma una vue pukue vue diat, ma una pamar
gigi ra lavur vat dia ga vatur ia. [25] Ma avat
a torom tadav ra Luluai kavava God, ma na
vadoane kaum nian ma kaum nimomo; ma
ina tak vue ra minait livuan kan u. [26] Pa ta
vavina na kakava kakaina ma pa ta na na biu
ta kaum gunan; ina pait ot pa ra lavur bung
mutu ure kaum nilaun.
[27] Ina tulue kaugu varvadadar na lua tam,
ma ina vapurpuruan ra lavur tarai nina ba
una tadav diat, ma ina kure kaum lavur ebar
upi diat a takap kan u. [28] Ma ina tulue ra
varubu kakap na lua tam, ma diat a korot
vue ra tarai Kivi, ma ra tarai Kanaan, ma
ra tarai Ket kan ra luaina matam. [29] Pa ina
korot vue diat kan ra luaina matam ta ra
kopono kilala, kan ra gunan na pui ka ma ra
umana leing ta ra pui diat a pepeal ma diat
a vakaina u. [30] Ina korot vue diat vanavana
ta ra luaina matam tuk tar ta ra bung una
pepeal tana, ma una kale pa ra gunan. [31] Ma
ina pait kaum langun pi na tur pa ia ta
ra Ta Meme ma na tuk tar ta ra ta kai ra
tarai Pilistia, ma mara ra bil tuk tar ta ra
Tava Alir; tago ina tul tar ra tarai ta nam
ra gunan ta ra limam, ma una korot vairop
vue diat ta ra luaina matam. [32] Koko ava
pait ta kunubu ma diat, ba kadia lavur god.
[33] Koko diat a ki ta kaum gunan, kan diat a
varirap u ta ra varpiam tadav iau; tago ona
u toratorom ta kadia lavur god, na varogop
uka ma ra kun piram.

24

A nimulaot ure ra kunubu

[1] Ma i ga biti tai Moses: Avat a tutua tadav
ra Luluai, avat ma Aron ma Nadab ma Abiu,
ma lavurua na vinun na patuana kai ra tarai
Israel, ma avat a lotu maro vailik. [2] Ia kaka
Moses na vana maravai pire ra Luluai, ma
koko diat a kakari maravai, ma koko ra tarai
diat a tutua varurung me.
[3] Ma Moses i ga tadav ra tarai, ma i ga
ve diat ta ra lavur tinata par kai ra Luluai,
ma ra lavur varkurai; ma ra tarai par dia
tata balbali ma ra kopono nilai diat, ma dia
biti: A lavur tinata ra Luluai i ga tatike, avet
a pait diat, [4] Ma Moses i ga tumu vake ra
lavur tinata kai ra Luluai, ma i ga tut ra
malana ikilik, ma i ga pait ra uguugu na
vartabar ta ra bit a luana, ma i ga vatur a
vinun ma a ura vat varogop ma ra vinun
ma a ura vuna tarai Israel. [5] Ma i ga tulue
ra umana barmana kai ra tarai Israel, ma
dia ga tul tar ra umana tinabar di ga tuntun
tar diat tai ra Luluai, ma dia ga vartabar tar
ra umana bulumakau bula upi ra tinabar na
varmaram tadav ra Luluai. [6] Ma Moses i ga
tak pa ra ngungu ta ra gap, ma i ga lolonge
tar ia ta ra umana la, ma ta ra ngungu i ga
apur ra uguugu na vartabar me. [7] Ma i ga
tak pa ra buk na kunubu, ma i lululuk ta ra
mata i ra tarai. Ma dia ga biti: Nam ra lavur
magit ra Luluai i tar tatike, avet a pait ia, ma
avet a toratorom. [8] Ma Moses i tak pa ra gap,
ma i apur ra tarai me, ma i biti: Gire ra gapu
i ra kunubu, nina ra Luluai i ga pait ia pire
vavat ure go ra lavur tinata.

[9] Ma Moses ma Aron, Nadab ma Abiu dia
ga tutua urama ma lavurua na vinun na
patuana kai ra tarai Israel; [10] ma dia gire ra
God kai Israel; ma ta ra vavai na kauna i da
ra tamataman di mal ia ma ra vat na sapir,
ma i ga kadenger da ra lao arama liu. [11] Ma
pa i ga bili vakaina ra umana lualua kai ra
tarai Israel; ma dia gire God ma dia ga ian
ma dia ga momo.

Moses i ki ta ra ul a luana Sinai

[12] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tutua tadav iau ta ra luana ma una ki ie; ma
ina tul tar ta umana pal a vat tam ma ra
tinata na varkurai ma ra umana vartuluai,
nina iau ga tumu ia, upi una tovo tar ia ta
diat. [13] Ma Moses i ga tut, dir ma kana tultul
Iosua; ma Moses i ga tutua urama ra luana
kai God. [14] Ma i ga biti tai ra umana patuana
dari: Avat a ki ung pa amir ati tuk tar ta
nam ba amir a tadav mule avat; ma Aron ma
Kur dir a ki pire vavat; ba tikai i mainge ta
varkurai ure ta magit, boina ba na tadav dir.

[15] Ma Moses i tutua urama ra luana, ma
ra bakut i ga pulu bat ra luana. [16] Ma ra
minamar i ra Luluai i ga ki ta ra ul a luana,
ma ra bakut i turup bat ia laptikai na bung;
ma ta ra valavuruana bung i ga oro pa
Moses marima ra bala na bakut. [17] Ma di
ga gire ra minamar kai ra Luluai, i ga da ra
ngangap na iap ta ra ul a luana ta ra mata
i ra tarai Israel. [18] Ma Moses i ga ruk ta ra
bala na bakut, ma i ga tutua urama ta ra ul
a luana; ma Moses i ki a ivat na vinun na
bung na keake ma a ivat na vinun na bung
na marum ta ra ul a luana.

25

A tarai Israel diat a tak tar ra vartabar
(Niir 35:4-9)

1 Ma ra Luluai i ga tatike ra tinata tai
Moses dari: Una ve ra tarai Israel, ba diat
a tak tar ra tinabar tagu; 2 avat a alube pa ia
ta diat par ba ra bala i diat i mariga tana.
3 Ma go ia ra tinabar ba avat a vatur vake
ta diat: a goled ma ra silva, ma ra palariam
gobol; 4 a mal i blu marut, ma i meme marut,
ma i meme tuna, ma ra mal kumau, ma ra
ivuna me; 5 ma ra pal a sip di puk vameme
pa ia, ma ra pal a me, ma ra davai akasia;
6 a dangi ure ra lamp, a lavur magit i ang na
vuvuvul ure ra dangi na varku ma ure ra mi
na lotu i ang na katkat; 7 a vat na onik ma ra
vat na marmar ure ra mal na bongobongo
ma ure ra popopoi. 8 Ma diat a pait kaugu ta
gomgom na pal upi ina kiki livuan ta diat.
9 Avat a pait ia upi na varogop tuna ma ra
lavur magit ina vaarike tam, varogop ma ra
valavalar ure ra Pal ma ra valavalar ure ra
lavur tabarikik tana.

A Bok na Tinata
(Niir 37:1-9)

10 Ma diat a pait tika na bok ma ra davai
akasia; kana lolovina na varogop ma a ura
malmalikun ma ra ngungu ma ra taba-
bana varogop ma tika na malmalikun ma
ra ngungu, ma tika na malmalikun ma ra
ngungu a tuluaina. 11 Ma una vung vapetep
tar ra goled tuna tana, ta ra balana ma ta ra
tamuruna, ma una mar kikil ra ul a bok ma
ra goled. 12 Ma una mal a ivat na ngovo ure,
ma una pait vake diat ta ra ivat na kakene;
a ura ngovo dir a tur tai tika na paparaina,
ma ta ra urua tai ta ra tikai. 13 Ma una pait
ra ivu kip ma ra davai akasia, ma una vung
vapetep tar ra goled tana. 14 Ma una ule tar
ra ura kip ta ra ngovo ta ra papar a bok, upi
da kip ia me. 15 Ra ura kip dir a tur vatikai ta
ra ngovo na kip, koko da ule vue dir kan ia.
16 Ma una poe ra tinata, ba ina tul tar ia tam
boko, ta ra bala na bok.
17 Ma una mal tika na tubatuba ma ra
goled tuna; kana lolovina na varogop ma a
ura malmalikun ma ra ngungu, ma a taba-
bana na da ra malmalikun ma ra ngungu.
18 Ma una mal a ura angelo ma ra goled ba
di tutut ia, ma dir a ki ta ra ura ngungu na
tubatuba. 19 Ma una pait tika na angelo tai
tika na nguna, ma tika na angelo tai ta ra
nguna; dir a kidoloina ka ma ra tubatuba
ta ra ura nguna. 20 Ma ra ura angelo dir a
pala ra bebea i dir urama ma dir a turup
ra tubatuba me, ma dir a bobo varkuvo;
ra mata i ra ivu angelo na lingan tadav ra
tubatuba. 21 Ma una vaki ra tubatuba urama
ta ra ul a bok, ma una poe ra tinata, ba ina
tul tar ia tam, ta ra bala na bok. 22 Ma dor a
varkuvo ie; ina ki arama ra tubatuba livuan
ta ra ura angelo ta ra ul a bok na tinata,
ma dor a pirpir ure ra lavur magit, ba ina
vartuluai me piram upi kai ra tarai Israel.

A Vuvuvung na Nian ure ra Gem na Gini-
gira
(Niir 37:10-16)

23 Ma una pait tika na vuvuvung na nian
ma ra davai akasia; kana lolovina na varo-
gop ma tika na papar, ma ra tababana na
varogop ma tika na malmalikun, ma ra
tuluaina tika na malmalikun ra ma ngungu.
24 Ma una vung vapetep tar ra goled tuna
tana, ma una mar kikil ia ma ra goled.
25 Ma una pait tika na pal a davai kikil ia, a
tababana na varogop ma ra tababa na lima,
ma una mar kikil ra pal a davai arama. 26 Ma
una mal a ivat na ngovo ure ma ra goled,
ma una vung ra ngovo ta ra ivat na nguna
ta ra ivat na kakene. 27 Ra ivat na ngovo diat
a tur maravai pire ra pal a davai i vana kikil
ia, ma da ule tar ra kip tana, upi da kip ra
vuvuvung me. 28 Ma una pait ra kip ma ra
davai akasia, ma una vung vapetep tar ra
goled tana, upi da kip ra vuvuvung me. 29 Ma
una mal pa kana umana la, ma ra umana
momamomo, ma ra umana pal a tava ma ra
umana la upi da lolongoi me; una pait diat
ma ra goled tuna. 30 Ma una vung vatikene
pa ra gem na ginigira ta ra luaina matagu.

A Turtur na Birao i Goled
(Niir 37:17-24)

31 Ma una pait ra turtur na birao ma ra
goled tuna; una tutut mal ra turtur na
birao, a bitina ma ra livuana; a matana
pupuna, ma ra pupuluna, ma ra mapina
pupuna diat a kidoloina me; 32 ma laptikai
na ingarina ta ra ura paparaina; a utul
a ingar i ra turtur na birao tai tika na
paparaina ma a utul a ingarina tai ta ra
paparaina; 33 a utul a matana pupuna da
ra pupuna i papala tai tika na ingarina,
a pupuluna ma ra pupuna; ma a utul a
matana pupuna da ra pupuna i papala tai
ta ra ingarina, a pupuluna ma ra pupuna;
damana ure ra laptikai na ingarina ba dia
vana rikai ta ra turtur na birao; 34 ma ta ra

turtur na birao a ivat na matana pupu na
davai da ra pupuna i papala, a pupuluna ma
ra mapina pupuna; 35 tika na pupuluna ta ra
vavai ra ura ingarina, na kidoloina me, ure
ra laptikai na ingaingarina dia vana rikai ta
ra turtur na birao. 36 A umana pupulu i diat
ma ra umana ingar i diat diat a kidoloina ka
me; una pait vapar ia ka ma ra goled tuna
ma una tutut mal ia. 37 Ma una pait lavurua
na matana lamp tana; ma diat a valiting ra
umana lamp upi diat a vakapa ra maup ta ra
luaina mata i diat. 38 Una pait kana kia ma ra
goled tuna, ma damana bula kana la. 39 Una
pait ia ma tika na talant* na goled tuna,
damana go ra lavur tabarikik bula. 40 Ma una
nuk pa ia, upi una pait tuna diat varogop ma
ra valavalar u ga gire ta ra ul a luana.

26

A Pal na Mal
(Niir 36:8-38)

1 Ma tikai bula: Una pait ra Pal ma ra
vinun na mal, a mal kumau di ga viri ia,
a mal i blu marut, ma i meme marut,
ma i meme tuna; una tul tar ra tena viri
mal tututumu upi na viri tar ra umana
angelo tana. 2 Ra lolovina kai tikatika na
mal na varogop ma lavurua na pokono, ma
tikatikai a tababana na varogop ma tika na
pokono; ma ra valavalar kai ra umana mal
par na varogop uka. 3 Da kubu guve ta ilima
na mal ma ta ra ilima bula. 4 Ma una pait
ra umana pipidikol ma ra blu marut ta ra
luaina vuna mal ta nam ra nguna ba da
kubu guve dir tana ma ta ra tikai; ma una
pait ia damana bula ta ra ngu i ra vauruana
vuna mal. 5 A ilima na vinun na pipidikol
una pait ia ta ra luaina vuna mal, ma a
ilima na vinun una pait ia ta ra ngu na mal
ta ra vauruana vuna mal; a lavur pipidikol
diat a tur vartalai. 6 Ma una pait a ilima na
vinun na al vakai ma ra goled, ma una al
varpakane guve ra lavur mal ma ra al vakai;
ma ra Pal na kidoloina ka.

7 Ma una pait ra umana mal ma ra ivuna
me ure ra mal na tubatuba ta ra Pal; a
vinun ma tika na mal una pait ia. 8 Ma
tikatika na mal a lolovinana na varogop ma
lavurua na pokono ma tika na papar, ma
ra tababana na varogop ma tika na pokono;
ma ra valavalar ure nam ra vinun ma tika
na mal na varogop uka. 9 Ma una pakan
guve a ilima na mal upi diat a tikai, ma
damana laptikai na mal upi diat a tikai, ma
ra valaptikaina una pin likun ia ta ra luaina
pal na mal. 10 Ma una pait a ilima na vinun
na pipidikol ta ra ngu na mal ta ra luaina
vuna ma a ilima na vinun ta ra ngu na mal
ta ra vauruana vuna.

11 Ma una pait a ilima na vinun na al vakai
ma ra palariam gobol, ma una vung ra al
vakai ta ra pipidikol, ma una pakan guve ra
pal na tubatuba upi na kidoloina. 12 Ma nam
ra pakana i tur valili ta ra mal na tubatuba,
nam ra papar a mal i tur valili na taba rikai
taun ra tamuru i ra Pal. 13 Tai tika na papar
na taba rikai taun ia tika na malmalikun, ma
tai ta ra papar tika na malmalikun bula ta
nam ba i ki valili ta ra lolovina i ra mal, upi
na tuba ra ura papar a Pal. 14 Ma una pait
tika na tubatuba ure ra pal na mal ma ra
pal i ra sip, ba da puk vamema, ma tika na
tubatuba mulai arama tana ma ra pal a me.

15 Ma una mal pa ra umana pal a davai, a
akasia, ure ra Pal, ma una vatur diat. 16 Kadia
lolovina na varogop ma a ura pokono ma a
papar, ma a tababa i diat na varogop ma tika
na malmalikun ma ra ngungu. 17 A ura ot dir
a tur ta ra pal a davai tikatikai, ma da pakan
guve dir; damana una pait ia ta ra lavur pal
a davai ure ra Pal. 18 Ma una pait ra lavur pal
a davai ure ra Pal, a ura vinun ure ra papar a
taubar. 19 Ma una mal pa a ivat na vinun na
kiki ma ra ngovo tana; una pait diat ma ra
silva ma diat a tur na vavai ra ura vinun na
pal a davai; a ura kiki ma ra ngovo tana ta
ra vavai tika na pal a davai ure kana ura ot,
ma a ura kiki ma ra ngovo tana na vavai tai
ta ra pal a davai ure kana ura ot. 20 Ma ure ra
vauruana papar a Pal, ta ra papar a labur a
ura vinun na pal a davai; 21 ma kadiat a ivat
na vinun na kiki ba di pait ia ma ra silva; a
ura kiki ta ra vavai tika na pal a davai, ma a
ura kiki na vavai tai ta ra tikai. 22 Ma ure ra
vabuman na pal ta ra papar a taoai una pait
laptikai na pal a davai. 23 Ma una mal pa a
ura pal a davai ure ra ura ngu na pal ta ra
vabuman. 24 Dir a tur vartalai ra pia ma na
tuk urama ta ra luaina lok; na damana ure
dir; dir ure ra ura ngu na pal. 25 Ma a lavutul
na pal a davai ma kadia lavur kiki na silva, a
vinun ma laptikai na kiki; a uraura kiki ure
tikatika na pal a davai.

26 Ma una mal pa ra umana davai, a akasia,
ma diat a va bolabolo ta ra pal a davai i tur;
a ilima ure ra pal a davai tai tika na papar

* 25:39: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

a Pal, ma a ilima ure ta ra tika na papar
a Pal, [27] ma a ilima ure ra pal a davai ta ra
vabuman i ra Pal ta ra papar a taoai. [28] Ma
ra davai, nina i va bolo ra pal a davai, ma i
tur livuan, a kidoloina ka, na tur pa ia tai ta
tika na ngu na pal ma na tuk tai ta ra tikai.
[29] Ma una vung vapetep tar ra goled ta ra pal
a davai, ma una mal pa kadia lavur ngovo
ma ra goled ure ra umana vabolo. [30] Ma una
vatur ra pal vardada ma ra valavalar u ga
gire ta ra ul a luana.

[31] Ma una pait ra mal na rurua kutu i
blu marut, ma i meme marut ma i meme
tuna, ma ra mal kumau di ga viri ia; a tena
viri mal tututumu na pait ra umana angelo
tana; [32] ma una vakaite tar ia ta ra ivat na
tukal na davai akasia, ba una vung vapetep
tar ra goled ta diat; kadia ot likun da pait
ia ma ra goled, ma diat a tur ta ra ivat na
kiki na silva. [33] Ma una vakaite ra mal na
rurua kutu ta ra vavai ra al vakai, ma una
vung vabakite ra bok na tinata ta ra mal
na rurua kutu, ma ra mal na rurua kutu na
tibe varbaiane dir a pakana pal i gomgom
ma ra pakana i tabu kakit. [34] Ma una vung
ra tubatuba ta ra ul a bok na tinata ta ra
pakana pal i tabu kakit. [35] Ma una vung
vaarike ra vuvuvung na nian ta ra pakana
pal i gomgom ma ra turtur na birao ta ra
papar a taubar ta ra Pal, dir a tur vartalai
ma ra vuvuvung na nian; ma una vung ra
vuvuvung na nian ta ra papar a labur.

[36] Ma una pait ra mal na poraporo ure ra
matakilalat i ra pal na mal, una pait ia ma ra
blu marut, ma ra meme marut, ma ra meme
tuna ma ma ra mal kumau di ga viri ia, a
tena niingit guvai na mal tututumu na pait
ia. [37] Ma una pait a ilima na tukal ma ra davai
akasia, ma una vung vapetep tar ra goled
ta diat; una pait kadia ot likun ma ra goled;
ma una mal pa a ilima na kiki ure diat ma ra
palariam gobol.

27

A Uguugu na Vartabar ure ra tinabar di tun tar ia
(Niir 38:1-7)

[1] Ma una pait ra uguugu na vartabar
ma ra davai akasia; kana lolovina a ilima
na malmalikun ma ra tababana a ilima na
malmalikun; ma ra ivat na paparaina diat
a varogop uka; ma ra tuluaina a utul a
malmalikun. [2] Ma una mal tar ra ivat na
ramuna ta ra ulu i ra ivat na bukuna; a ugu-
ugu ma ra ivat na ramuna diat a kidoloina
ka, ma una vung vapetep tar ra palariam
gobol tana. [3] Ma una pait kana umana la
na kabu, ma kana umana kulkulup ma kana
umana la na tava, ma kana umana kono
ure ra kanomong, ma kana umana la na
lakit. Kana lavur tabarikik una pait ia ma
ra palariam gobol. [4] Ma una pait tika na
liplip na ubene tana ma ra palariam gobol,
ma una mal ra ivat na ngovo ta ra liplip na
ubene ta ra ivat na nguna. [5] Ma una vung ia
ta ra vavai ra vanavana kikil ta ra uguugu
na vartabar, ma koko na tuk urama kakit,
na ki pit ika. [6] Ma una pait ta ura kip ma
ra davai akasia, ma una vung vapetep tar ra
palariam gobol tana. [7] Ma da ule tar ra ura
kip ta ra umana ngovo, ma ra ura kip dir a
tur ta ra ura papar a uguugu na vartabar upi
da kip ia me. [8] Una pait ia ma ra pal a davai,
ma ra balana na pobono ko; varogop u tar
gire ta ra ul a luana, damana una pait ia.

A Bala na Gunan i ra Pal na Mal
(Niir 38:9-20)

[9] Ma una liplip bat ra bala na gunan ure
ra Pal; una vakaite ra umana mal ta ra
papar a taubar tana, a mal kumau ure ra
bala na gunan, ma kana lolovina na varogop
ma a ura vinun ma a ilima na pokono ure
tika na papar; [10] ma a ura vinun na tukal
tana, ma a ura vinun na kiki ure, da pait
ia ma ra palariam gobol; da pait ra ot likun
ure ma ra silva, ma damana bula ra umana
vipuar tana. [11] Ma damana bula ta ra papar a
labur, una vakaite ra umana mal, ma kana
lolovina na varogop ma a ura vinun ma a
ilima na pokono, ma a ura vinun na tukal
tana, ma a ura vinun na kiki ure, da pait
ia ma ra palariam gobol; da pait ra ot likun
ure ma ra silva, ma damana bula ra umana
vipuar tana. [12] Ma ta ra papar a taoai a mal
ure ra bala na gunan na varogop ma a vinun
ma a ura pokono ma a papar, ma a vinun na
tukal ma a vinun na kiki. [13] Ma ra tababa i ra
bala na gunan ta ra papar a taur na varogop
ma ra vinun ma a ura pokono ma a papar.
[14] A mal ure tika na papar ta ra mataniolo
na varogop ma a utul a pokono ma a utul a
malmalikun; a utul a tukal ma a utul a kiki
tana. [15] Ma ure ta ra papar a mal na varogop
ma a utul a pokono ma a utul a malmalikun
bula; a utul a tukal ma a utul a kiki tana.
[16] Ma ure ra mataniolo ta ra bala na gunan da
pait tika na mal na poraporo ma na varogop

ma a ilima na pokono; da pait ia ma ra blu
marut, ma ra meme marut, ma ra meme
tuna, ma ra mal kumau, a tena niingit guvai
na mal na mal kapi ia; a ivat na tukal ma
a ivat na kiki tana. 17 Ma da vi puar ra
lavur tukal ai ra bala na gunan ma ra silva;
kadia lavur ot likun a silva, ma kadia lavur
kiki a palariam gobol. 18 Ra lolovina kai ra
bala na gunan na varogop ma a ura vinun
ma a ilima na pokono, ma ra tababana na
varogop ma a vinun ma a ura pokono ma a
papar, ma a tuluaina na varogop ma tika na
pokono ma tika na malmalikun, da pait ia
ma ra mal kumau di ga viri ia, ma kadia kiki
a palariam gobol. 19 Ma ra lavur tabarikik na
papalum kai ra Pal, ma kana lavur ot, ma ra
lavur ot ure ra liplip na bala na gunan, da
pait diat ma ra palariam gobol.

A varbalaurai na Lamp
(Levi 24:1-4)

20 Ma una vartuluai pire ra tarai Israel
upi diat a kap ra bo na dangi na oliva tuna
piram ure ra kapa upi ra lamp na birao
vatikai. 21 Aron ma ra umana natuna diat a
vung bulu ia ta ra varbarat, ta ra ravian ma
na tuk tar ta ra malana, ta ra luaina mata
i ra Luluai, ma diat a tur ta ra pakana pal
mamati ta ra mal na rurua kutu, nina ba ra
Tinata i bakit tana; ma ra tarai Israel diat
a mur go ra vartuluai vatikai ta kadia lavur
taun tarai mutu.

28

A mat kai ra umana tena tinabar
(Niir 39:1-31)

1 Ma ta diat ra tarai Israel una agur pa
turam Aron ma ra umana natuna piram upi
diat a kudakudar piragu ma ra papalum na
tena tinabar, Aron, Nadab ma Abiu, Eleasar
ma Itamar, a umana natu i Aron. 2 Ma
una pait ra umana gomgom na mal upi kai
turam Aron ure ra minamar ma ra minong.
3 Ma una ve diat par, a umana melem na
tutana nina iau ga vabuka diat ma ra kabi-
nana, upi diat a pait ra umana mal kai Aron
upi da tibe vaire ure ra kunudar piragu ma
ra papalum na tena tinabar. 4 Ma diat a pait
go ra umana mal: a popopoi, a kolot ure
ra bongobongono, a kolot lolovina ma tika
na olovoi, a mal na rarau ma a vipit; ma
diat a pait ra umana gomgom na mal ure
turam Aron ma ra umana natuna upi diat
a kudakudar piragu ma ra papalum na tena
tinabar. 5 Ma diat a vatur vake ra goled, ma
ra mal i blu marut, ma i meme marut, ma i
meme tuna, ma ra mal kumau.
6 Ma diat a pait ra kolot ure ra bongobon-
gono ma ra goled, ma ra mal i blu marut,
ma i meme marut, ma i meme tuna, ma ra
mal kumau, a tena viri mal tututumu na viri
ia. 7 A ura al vakai ure ra ul a varana dir
a tur ta ra ura nguna, upi da pakan guve
me. 8 Ma tika na vivi tana upi na vi ia me,
da viri mal ia tuna, a papalum na varogop
uka tana, ma a kidoloina pakana ka; diat a
pait ra mal ma ra goled, ma ra blu marut
ma ra meme marut, ma ra meme tuna, ma
ra mal kumau. 9 Ma una tak pa a ura vat
na onik, ma una tumu tar ra iang i ra tarai
Israel tana; 10 laptikai ra iang i diat tai tika
na vat, ma ta ra laptikai dia tur valili tai ta
ra tika na vat, diat a varmur varogop ma
kadia kilala na nilaun. 11 A tena tutumu ta ra
vat na pait ia, ma na varogop ma ra tutumu
ta ra vat ik ba di taun bat ra bulit me; una
tutumu ta ra ura vat ma na varogop ma
ra lavur iang i ra tarai Israel; ma una vake
diat ma ra goled, ba na tur kikil diat. 12 Ma
una ingit vake ra ura vat ta ra ura al vakai
ai ra kolot ure ra bongobongono, upi dir
a ura vat na kodakodop ure ra tarai Israel;
ma Aron na kap vaarike ra iang i diat ta ra
luaina mata i ra Luluai ta ra ura ul a varana
upi na matamatanai upi diat. 13 Ma una pait
a ura al vakai ma ra goled, 14 ma a ura vinau
ma ra goled tuna; una kulalang dir da ra
kuara, ma una vung dir ta ra ura al vakai.
15 Ma una mal pa tika na popopoi na
varkurai, a tena viri mal tututumu na pait
ia; a papalum tana na varogop ma ra pa-
palum ta ra kolot na bongobongono; una
pait ia ma ra goled, ma ra mal i blu marut,
ma i meme marut, ma i meme tuna, ma ra
mal kumau. 16 Ra ivat na paparaina diat a
varogop uka, ma da pin ia; kana lolovina na
varogop ma tika na vartuk, ma ra tababana
damana bula. 17 Ma una vaki ra umana vat
tana, a ivat na nga na vat; tika na ngaina: a
sardia, a topas ma a kristal dital ta ra luaina
rina; 18 ma ta ra vauruana rina: a emeraled,
a sapir ma ra daimon; 19 ma ta ra vautuluna
rina: a amber, a agat ma ra ametist; 20 ma,
ta ra vaivatina rina: a beril, a onik ma ra
iasper; a kiki na goled na vake diat. 21 Ma
a vinun ma a ura vat varogop ma ra lavur
iang i ra tarai Israel; da ra tutumu ta ra vat
ik di taun bat ra bulit me, damana na tur ta
diat ra iang i diat ra vinun ma a ura vuna
tarai. 22 Ma una kubu vake a ura vinau ta

ra popopoi, una kulalang dir ma ra goled
da ra kuara. 23 Ma una pait a ura mata na
goled ta ra popopoi, ma una mal vake ra ivu
mata ta ra ngu na popopoi. 24 Ma una kubu
vake ra ura vinau na goled, di ga kulalang
ia, ta ra ura mata ta ra ngu na popopoi.
25 Ma nam ta ra ivu ngu i ra ura vinau una
kun tar dir ta ra ura al vakai, ma una ingit
tar dir ta ra ura al vakai ure ra kolot na
bongobongono, dir a tur ta ra papar maro
na lua. 26 Ma una mal pa a ura mata ma ra
goled, ma una ingit vake dir ta ra ura ngu
na popopoi ara ra balana maravai ra kolot
ure ra bongobongono. 27 Ma una pait a ura
mata ma ra goled ma una ingit vake dir ta
ra vavai ra ura al vakai ta ra kolot ure ra
bongobongono, ta ra papar maro na lua, ta
ra varpakan tana, ma na ki arama ta ra vivi
na kolot di viri mal ia tuna. 28 Ma diat a
kubu guve ra umana mata na popopoi ma ra
umana mata na kolot ure ra bongobongono
ma ra vinau i blu marut, upi na tur ta ra vivi
ai ra kolot na bongobongono nina di ga viri
mal ia tuna, upi koko ra popopoi na tapala
kan ra kolot ure ra bongobongono.

29 Ma Aron na kap vaarike ra lavur iang
i ra tarai Israel ta ra popopoi na varkurai
ta ra bongobongono ba i ruk ta ra pakana
i tabu, upi na tur na im pire ra Luluai
vatikai. 30 Ma una poe ta ra Urim ma Tumim
ta ra popopoi na varkurai; diat a ki ta ra
bongobongo i Aron ba i ruk tadav ra Luluai;
ma Aron na kap vatikene pa ra varkurai kai
ra tarai Israel taun ra bongobongono ta ra
mata i ra tarai Israel.

31 Ma una pait ra olovoi ure ra kolot na
bongobongono; una viri vapar ia ma ra
kuara i von marut. 32 Ma tika na ngovo
na tur arama livuan tana ure ra ula; ma
una viri lok ra ngovono, da ra ngovo na
ongaongoi, upi koko na tarada. 33 Ma una
pait ra umana pupulu da ra goava ta ra
ngu na mal ra pia, una mal pa diat ma ra
mal i blu marut, ma i meme marut, ma i
meme tuna, diat a tur kikil ra ngu na mal
parika; ma ra umana taratarenge ba di pait
ia ma ra goled livuan ta diat, kikil ra ngu
na mal. 34 A taratarenge ma ra goava dir a
varpopoto, a taratarenge ma ra goava kikil
ra ngu na mal parika. 35 Ma Aron na mal
me upi na kudakudar me ta ra lotu; ma diat
a valongore ra varterengei ba i ruk ta ra
pakana pal i tabu pire ra Luluai, ma ba i rop
mulai, upi koko na mat.

36 Ma una mal pa ta ik a pal a kapa ma ra
goled, ma una tutumu tana, da di tutumu
ta ra vat ik di taun bat ra bulit me, ra tinata
dari: Di tar ribe vaire pi kai ra Luluai. 37 Ma
una kubu tar ia ta ra vinau i blu marut, ma
na tur ta ra mal na rarau, na tur ta ra papar
uro na lua. 38 Ma na tur ta ra pal a matai
i Aron, ma Aron na puak pa ra varpiam
ta ra lavur gomgom na magit, nina ba ra
tarai Israel dia tul tar ia tana ta kadia lavur
vartabar na lotu; ma na tur vatikai ta ra
pal a matana upi ra Luluai na manane diat.
39 Ma una viri ra lolovina kolot ma ra mal
kumau, ma una pait ra mal na rarau, ma
una pait ra vipit, a tena niingit guvai na mal
tututumu na pait ia.

40 Ma una pait ra umana kolot kai ra
umana natu i Aron, ma una pait ra umana
vipit ure diat, ma una pait ra umana mal
na rarau kadiat, ure ra minamar ma ure ra
minong. 41 Ma una ule tar diat tai turam
Aron ma tai ra umana natuna bula; ma
una ku ra ulu i diat ma ra dangi, ma una
vaninare diat ma una tibe vaire diat upi
diat a kudakudar piragu ma ra papalum na
tena tinabar. 42 Ma una pait kadia ta mal
na tutana upi na tuba ra paka i diat, na
tur pa ia ta ra livua i diat ma na tuk tar
ta ra parkabin; 43 ma Aron ma ra umana
natuna diat a mal me, ba dia ruk ta ra
pal na varbarat, ba ona dia vana tadav ra
uguugu na vartabar, upi diat a kudakudar
ta ra gomgom na pal, upi koko diat a pait
ra magit i rara, ma diat a mat; ma go ra
mangamangana na tur vatikai pirana ma
pire ra lavur bul mur tana.

29

Di vadoane Aron diat tamana
(Levi 8:1-36)

1 Ma go ia ra magit ba una pait ia ta diat,
upi una mal vaire diat ure ra kunudar tagu
ta ra papalum na tena tinabar; una pilak pa
tika na bulumakau i gorop ma a ura sip, a
ura tomotoina, ba pa ta magit i kaina tana,
2 ma ra gem ba pa i leven, ma ra gem ik ba pa
i leven ma di pota ma ra dangi, ma ra gem
maleplep ba pa i leven, di lolonge ra dangi
tana; una pait go diat ma ra bo na plaua na
Vit. 3 Ma una poe tar diat tai tika na rat,
ma una kap diat ma ra rat, ma una ben ra
bulumakau ma ra ura sip, a ura tomotoina,
bula.

4 Ma una agure Aron ma ra umana natuna
tadav ra matakilalat i ra pal na varbarat,

ma una puk diat ma ra tava. [5] Ma una
tak pa ra umana mal, ma una ule tar ra
lolovina kolot tai Aron, ma ra olovoi ure
ra kolot na bongobongono, ma ra kolot na
bongobongono, ma ra popopoi, ma una vi
pit ia ma ra vivi di ga viri mal ia kai ra kolot
ure ra bongobongono; [6] ma una vung ra mal
na rarau ta ra uluna, ma una vi tar ra vipuar
i gomgom ta ra mal na rarau. [7] Namur una
tak pa ra dangi na varku, ma una lolonge tar
ia ta ra uluna, ma una ku ia. [8] Ma una agure
ra umana natuna, ma una ule tar ra umana
kolot ta diat. [9] Ma una vi pit diat ma ra
umana vipit, Aron ma ra umana natuna, ma
una vung ra umana kere ta ra ulu i diat; ma
diat a vatur vake ra tiniba na tena tinabar
vatikai, ma una mal tar diat, Aron ma ra
umana natuna.

[10] Ma una ben ra bulumakau ta ra luaina
mata i ra pal na varbarat; ma Aron ma ra
umana natuna diat a vung ra lima i diat ta
ra ulu i ra bulumakau. [11] Ma una doko ra
bulumakau ta ra luaina mata i ra Luluai pire
ra matakilalat i ra pal na varbarat. [12] Ma
una tak pa ra gapu i ra bulumakau, ma una
kolo ra ram u ra uguugu na vartabar me ma
ra kaka na limam; ma una lolonge tar ra
gap ta ra bit a uguugu na vartabar. [13] Ma
una tak pa ra bira na bala par ma ra mal i
ra kat, ma ra ura ela ma ra bira tana, ma
una tun ia ta ra uguugu na vartabar. [14] Ma
ra vio i ra bulumakau ma ra palina ma ra
lavur puta tana, una tun vue ta ra iap ta ra
papar a gunan irai, tago a varporong ure ra
varpiam.

[15] Ma una tak pa tika na sip bula, a tomo-
toina; ma Aron ma ra umana natuna diat
a palagur ra uluna ma ra lima i diat. [16] Ma
una doko ra sip, a tomotoina, ma una tak
pa ra gapuna, ma una vue tar ia kikil ra
uguugu na vartabar par. [17] Ma una poko
kaba ra umana pakapakana, ma una puk ra
balana ma ra kakene, ma una vung guve ma
ra lavur pakana ma ra uluna. [18] Ma una tun
ra sip parika ta ra ul a uguugu na vartabar;
ia ra tinabar di tuntun tar ia tai ra Luluai; i
ang na katkat, a tinabar ba di tun tar ia ta
ra iap tadav ra Luluai.

[19] Ma una tak pa ta ra sip, a tomotoina; ma
Aron ma ra umana natuna diat a palagur ra
ulu i ra sip. [20] Ma una doka, ma una tak pa
ra gapuna ma una kolo ra tabataba na mar
talinga ta ra talinga i Aron me ta ra papar
a lima tuna, ma ra tabataba na mar talinga
ta ra talinga i ra umana natuna ta ra papar
a lima tuna, ma ra kaka ngala ta ra lima i
diat tuna, ma ta ra kaka ngala ta ra kak i
diat tuna, ma una vue tar ra gap kikil ra
uguugu na vartabar. [21] Ma una tak pa ta ik
ta ra gap ta ra uguugu na vartabar, ma ta
ra dangi na varku, ma una pikire tar ia tai
Aron, ma kana lavur mal, ma ta ra umana
natuna ma kadia lavur mal varurung me,
ma ia iat na gomgom, ma kana lavur mal,
ma damana ra umana natuna ma ra lavur
mal kai ra umana natuna varurung me.

[22] Ma una tak pa ra bira i ra sip, a tomo-
toina, bula, ma ra taukuna i bira ma ra bira
na bala, ma ra mal i ra kat ma ra ura ela ma
ra bira tana, ma ra kelakelegi ta ra papar
a lima tuna; tago ia ra sip ure ra vaninara;
[23] ma tika na pakana gem, ma tika na gem ik
di pait ia ma ra dangi, ma tika na gem ik i
maleplep kan ra rat na gem ba pa i leven,
nina i tur ta ra mata i ra Luluai; [24] ma una
vung vapar ia ta ra lima i Aron ma ra lima i
ra umana natuna; ma una tulue vaarike diat
ma ra limam da ra tinabar na tutuluai ta ra
mata i ra Luluai. [25] Ma una tak pa diat kan
ra lima i diat, ma una tun diat ta ra uguugu
na vartabar taun ra tinabar di tuntun tar ia
upi ra magit i ang na katkat ta ra mata i ra
Luluai; a tinabar nam ba di tun tar ia ta ra
iap upi kai ra Luluai.

[26] Ma una tak pa ra bongobongo i ra sip
na vaninara, ma una tulue vaarike da ra
tinabar na tutuluai ta ra mata i ra Luluai;
kaum tiniba nam. [27] Ma una mal vaire ra
bongobongo i ra tinabar na tutuluai ma
ra kelakelegi na vartabar, nina dia tulue
vaarike ma nina dia vatur vake ta ra sip na
vaninara, ta nina ba kai Aron ma ra umana
natuna; [28] ma Aron ma ra umana natuna
diat a vatur vake vatikai da ra totokom ta
ra tarai Israel, tago a tinabar na totokom;
ma na da ra tinabar na totokom ta ra tarai
Israel, da tak pa ia ta kadia tinabar na
varporong upi ra tinabar na totokom kai ra
Luluai.

[29] Ma ra lavur gomgom na mal kai Aron
kadiat boko ra umana bul mur tana, upi da
ku diat i tana ma da vaninare diat i tana.
[30] Nina ra natuna ba na kia vue ta ra papalum
na tena tinabar na ule tar diat lavurua na
bung ba i olo ta ra pal na varbarat upi na
kudakudar ta ra pakana pal i tabu.

[31] Ma una tak pa ra sip ure ra vaninara
ma una kabalane ra viono ta ra pakana i
gomgom. [32] Ma Aron diat ma ra umana
natuna diat a en ra vio i ra sip ma ra gem

ta ra rat pire ra matakilalat i ra pal na
varbarat. [33] Ma diat a en nam ra lavur magit
ba di ga pait ra varmaram guvai me, upi da
vaninare diat, ma da mal tar diat; koko ta
vaira na ian tana, tago a gomgom na magit.
[34] Ma ona ta pakana viono ure ra vaninara,
ba ta ra gem i tur valili upi ra malana, una
tun vue nina i tur valili ta ra iap, tago a
gomgom na magit. [35] Damana una pait ia
pire Aron ma ra umana natuna varogop
ma ra lavur magit par iau ga vartuluai me
piram; lavurua na bung una varvakai ma ra
vaninare diat.

[36] Ma ta ra bungbung par una tul tar ra
bulumakau na tinabar ure ra varpiam upi ra
varmaram guvai; ma ona u pait ra tinabar
na varporong a uguugu na vartabar na
langalanga kan ra varpiam, ma una vadangi
ia, upi una mal tar ia. [37] Lavurua na bung
una pait ra varporong ure ra uguugu na
vartabar, ma una mal tar ia; ma ra uguugu
na vartabar na gomgom kakit; ma nina i bili
ia na gomgom bula.

A umana tinabar ta ra bungbung
(Nilu 28:1-8)

[38] Ma go ra lavur magit una tul tar ia ta ra
ul a uguugu na vartabar: a ura nat na sip ba i
kopono ko kadir kilala una tul tar dir vatikai
ta ra bungbung par. [39] Tika na nat na sip una
tul tar ia ta ra malana, ma ta ra tika na nat
na sip ta ra ravian; [40] varurung ma tika na
nat na sip una tul tar ra vavinun na pakana
epa na bo na plaua, ma da pota ma ra
vaivatina pakana valavalar* na bo na dangi
tuna, ma ra vaivatina pakana valavalar na
vain ure ra tinabar na nimomo. [41] Ma ta
ra nat na sip una tul tar ia ta ra ravian,
ma una pait ra lavur magit tana da ta ra
malana, a tinabar na nian ma ra tinabar na
nimomo, upi ra magit i ang na katkat, a
tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai. [42] Go
ra tinabar di tun tar ia na tur vatikai pire
kavava lavur taun tarai namur, diat a pait
ia ta ra matakilalat i ra pal na varbarat ta ra
luaina mata i ra Luluai; dor a varkuvo ma u
abara upi ina tata piram.

[43] Ma avet a varkuvo ma ra tarai Israel ie;
ma ra pal na mal i gomgom ure kaugu mina-
mar. [44] Ma ina vagomgom ra pal na varbarat
ma ra uguugu na vartabar; Aron bula ma ra
umana natuna ina vagomgom diat upi diat
a kudakudar tagu ta ra papalum na tena
tinabar. [45] Ma ina ki livuan pire ra tarai
Israel ma iau kadia God. [46] Ma diat a nunure
ba iau ra Luluai kadia God, nina iau ga agure
vairop diat kan ra gunan Aigipto, upi ina ki
livuan ta diat; iau ra Luluai kadia God.

30

A Uguugu na Vartabar ure ra Mi na Lotu
(Niir 37:25-28)

[1] Ma una pait ra uguugu na vartabar upi
una tun tar ra magit ure ra mi na lotu tana;
una pait ia ma ra davai akasia. [2] Kana lolov-
ina tika na malmalikun ma ra tababana bula
tika na malmalikun, ra ivat na paparaina
diat a varogop par; ma ra tuluaina na varo-
gop ma ra papar; a uguugu na vartabar
ma ra ramuna a kidoloina davai. [3] Ma una
vung vapetep tar ra goled tuna tana; ta
ra ul a uguugu na vartabar ma ra umana
paparaina par ma ra umana ramuna; ma
una mar kikil ia ma ra goled tuna. [4] Ma
una mal tar ra ivu ngovo na goled ta ra ura
nguna, ta ra ura paparaina, ta ra vavai ra
mamar kikil, upi da ule tar ta kip tana ba
da kip ia me. [5] Ma una mal ra kip, a davai
akasia, ma una vung vapetep tar ra goled
tana. [6] Ma una vatur ia ta ra luaina mata i ra
mal na rurua kutu pire ra bok na tinata, ta
ra luaina mata i ra tubatuba, nina i ki ta ra
ul a tinata, abara ba dor a varkuvo ie. [7] Ma
Aron na tun tar ra magit i ang na katkat
tana, ta ra malana ta ra bungbung par; ba
i mal ra lamp na tun tar ia. [8] Ma ba Aron
na valiting ra lamp ta ra ravian, na tun tar
ia, a tinabar na mi ta ra luaina mata i ra
Luluai; damana vatikai ta kavava lavur taun
tarai namur. [9] Koko avat a tul tar ta enana
tinabar na mi, ba ta enana tinabar di tuntun
tar ia, ba ta enana tinabar na nian; ma koko
ava lolonge tar ta tinabar na nimomo tana.
[10] Ma Aron na vakopono pait ra varporong ta
ra kilala; ta ra kilakilala na vakopono pait ra
varporong ure ta ra ramuna ma ra gapu i ra
tinabar ure ra varpiam; ma na damana pire
kavava lavur taun tarai namur; i gomgom
kakit ure ra Luluai.

A Mani na Varkul

[11] Ma ra Luluai i ga tata tai Moses dari:
[12] Ba u luk guve ra tarai Israel ba aivia diat,
tikatika na tutana na varkul pire ra Luluai
ure kana nilaun ba u luk diat, upi koko ra
kaina minait na monong diat, ba u luk diat.
[13] Tikatikai ta diat dia bolo pire diat di luk

* 29:40: A valavalar na polo kai ra tarai Iudaia i ga da ra 6 lita.

diat, na vartabar ma ra ngungu mamat na
silva, varogop ma ra mamat kai ra gomgom
na pal; a mamat i varogop ma ra vinun
ma laptikai na gram (a ngungu auns); a
ngungu mamat na silva ia ra tinabar upi
kai ra Luluai. [14] Diat par dia bolo pire diat
di luk diat, ma i ura vinun kadia kilala, ba
i bolo ra ura vinun, diat a tabar ra Luluai.
[15] Koko ra uviana na vangala pa ra vartabar,
ma koko ra luveana na vaikilik pa ia, ia kaka
a ngungu mamat na silva diat a vartabar
me pire ra Luluai upi ra varporong ure
kadia nilaun. [16] Ma una alube pa ra mani
na varporong, ma una tibe tar ia ure ra
papalum ta ra pal na varbarat, upi na tur na
im ta ra luaina mata i Luluai, a varporong
ure kavava nilaun.

A La na Palariam

[17] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari:
[18] Una pait tika na la ma ra palariam gobol
ure ra vargi, ma a bitina na palariam gobol
bula; ma una vatur ia ta ra bala na gunan,
livuan ta ra pal na varbarat ma ra uguugu
na vartabar, ma una lingire ra tava tana.
[19] Ma Aron ma ra umana natuna diat a puk
ra lima i diat ma ra kak i diat tana; [20] ba dia
ruk ra pal na varbarat diat a iu pi koko diat
a virua; ba ona diat a maravai ta ra uguugu
na vartabar, upi diat a kudakudar ma diat
a tuntun tar ra tinabar ta ra iap tadav ra
Luluai, [21] diat a gi ra lima i diat ma diat a
puk ra kau i diat upi koko diat a virua; ma
go ra mangamangana na tur vatikai pire
diat, pirana ma pire ra lavur bul mur tana
ta kadia lavur taun tarai.

A Dangi na Varku ma ra Mi na Lotu

[22] Ma ra Luluai i ga biti mulai tai Moses
dari: [23] Una tak pa bula ra lavur magit i ang
na katkat ma i vakak kakit, a ilima na mar
na mamat na bulit na davai, ma a ura mar
ma a ilima na vinun na mamat na sinamon i
ang na vuvuvul, ma a ura mar ma a ilima na
vinun na mamat na vuvur i ang na vuvuvul,
[24] ma a ilima na mar na mamat na kasia,
varogop ma ra mamat kai ra gomgom na
pal, ma tika na valavalar na dangi na oliva;
[25] ma una pait ra dangi na varku i gomgom
me, a dangi ba na ang na vuvuvul, varogop
diat dia melem tana dia pait ia; a dangi na
varku i gomgom tuna. [26] Ma una kolo ra pal
na varbarat me, [27] ma ra bok na tinata, ma ra
vuvuvung na nian ma kana lavur tabarikik,
ma ra turtur na kapa ma ra lavur tabarikik
ure, ra uguugu ure ra mi na lotu, [28] ma ra
uguugu na vartabar ure ra tinabar di tun
tar ia, ma ra la na vargi ma kana kiki. [29] Ma
una vagomgom diat, upi diat a gomgom
kakit; ma nina i bili diat na gomgom bula.
[30] Ma una ku Aron ma ra umana natuna, ma
una vagomgom diat, upi diat a kudakudar
piragu ta ra papalum na tena tinabar. [31] Ma
una biti tai ra tarai Israel dari: Go ia ra dangi
na varku piragu ta kavava lavur taun tarai.
[32] Koko avat a lolonge tar ia ta ra paka i ra
tarai, ma koko avat a pait ta dangi damana
mulai varogop ma ra lavur magit tana; i
gomgom, ma na tabu pire vavat. [33] Nina i
papait ra dangi dari, ba nina i tap tika na
vaira ma ta na, na virua kan ra taraina.

[34] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari:
Una tak pa ra umana magit i ang na katkat,
a dangi na davai, ma a onika, ma a bulit
na davai; a umana magit i ang na katkat,
ma a bulit na davai i barabara; a valavalar
ure tikatika na mangana na varogop uka;
[35] ma una pait ra magit ure ra mi na lotu me,
a magit i ang na katkat, varogop diat dia
melem tana dia pait ia, una pota ma ra solt,
a dovot na magit ma na gomgom. [36] Ma una
rigi ta ik tana upi na da ra tobon, ma una
vung ia ta ra luaina mata i ra Tinata ta ra pal
na varbarat, nam ba dor a varkuvo ie; ma
na gomgom tuna piram. [37] Ma ra magit ure
ra mi na lotu ba una pait ia, varogop ma ra
varkurai tana, koko avat a pait ia ure avat; i
tabu pire vavat; kai ra Luluai ka. [38] Diat par
dia pait ra damana upi diat a lulung tana,
diat a virua kan kadia tarai.

31

A Luluai i oro pa Besalel ma Oliab
(Niir 35:30–36:1)

[1] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari:
[2] Gire, iau tar pilak pa Besalel iat, natu i
Uri, natu i Kur, ta ra vuna tarai Iuda; [3] ma
iau tar vabuka ia ma ra Tulungea i God upi
na kabinana, ma na matoto, ma na melem,
ma na madaka ta ra lavur mangamangana
papalum, [4] Upi na nuk tadav ra umana
enana papalum, ma na pait ot pa diat ma
ra goled, ma ra silva, ma ra palariam gobol;
[5] na poko mal ra lavur vat na marmar, ma
na mut mal ra davai, ma na pait ra lavur
mangamangana papalum par. [6] Ma gire,
iau tar tibe dir varurung ma Oliab, natu,
i Akisamak, ta ra vuna tarai Dan; ma iau
tar vaki ra kabinana ta ra bala i diat par

dia matoto upi diat a pait valar pa ra lavur
magit iau ga vartuluai ure piram: [7] a pal
na varbarat, ma ra bok na tinata, ma ra
tubatuba i ki taun ia; ma ra lavur tabarikik
ure ra pal na mal; [8] ma ra vuvuvung na nian
ma kana lavur tabarikik, ma ra uguugu na
vartabar ure ra mi na lotu; [9] ma ra uguugu
ure ra tinabar di tun tar ia ma kana lavur
tabarikik, ma ra la na vargi ma kana kiki;
[10] ma ra lavur mal na kunudar ma ra lavur
gomgom na mal ure Aron ra tena tinabar,
ma ra lavur mal ure ra umana natuna, upi
diat a kudakudar ma ra papalum kai ra tena
tinabar; [11] ma ra dangi na varku, ma ra lavur
magit i ang na katkat ure ra pakana pal i
tabu; da kaugu vartuluai piram ure ra lavur
magit, damana diat a pait ia.

A Bung Sabat ia ra vakilang

[12] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari:
Go bula una ve ra tarai Israel ma una biti
dari: [13] Avat a nuk pa tuna kaugu lavur Bung
Sabat, tago nam ia ra vakilang pire dat ma
kaum lavur taun tarai namur; upi ra tarai
diat a nunure ba iau ra Luluai nina ba iau
mal vaire avat. [14] Kari avat a ru ra Bung
Sabat, tago i gomgom pire vavat; diat par
dia vakaina, i dovot da ubu doko diat; tago
ba tikai i papalum taun ia, nam ra tutana
na panie kan ra taraina. [15] Laptikai na bung
avat a papalum tana; ma ra valavuruana
bung, a Bung Sabat ure ra bo na ningo, kai
ra Luluai iat; nina ba na pait ta mangana
papalum ta ra Bung Sabat, i dovot nam na
virua. [16] Kari ra tarai Israel diat a nuk pa
ra Bung Sabat, upi diat a ru ia ta kadia
lavur taun tarai, a kunubu pa na mutu. [17] Ia
ra vakilang pa na mutu piragu ma pire ra
tarai Israel; tago laptikai na bung ra Luluai
i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan
a gunagunan tana, ma ta ra valavuruana
bung i ga ngo, ma i ga lagar mulai.

[18] Ma ba i ga par kadir pirpir ma Moses ta
ra ul a luana Sinai, i ga tul tar ra ura pal a
vat tana ma ra tinata tana, a ura pal a vat,
ma ra kaka na lima i God i ga tutumu tana.

32

A nat na bulumakau i goled
(Vart 9:6-29)

[1] Ma ba ra tarai dia ga gire ba Moses i ga
vavuan ma ra vinavana ur marama ra luana,
dia ga vana rangup tadav Aron, ma dia ga
biti tana: Ioi, una mal tar ta god ta vevet,
upi na lua ta vevet; tago pa ave nunure ba
ava vang i tadav Moses, nina ra tutana i
ga agure vairop avet kan ra gunan Aigipto.
[2] Ma Aron i ga biti ta diat: Avat a kutu vue ra
lavur marmar talinga na goled ta ra talinga
i kavava umana taulai, ma ra talinga i ra
lavur natu i vavat, a umana tutana ma ra
umana vavina, ma avat a kap diat piragu.
[3] Ma ra tarai par dia ga kutu vue ra marmar
ta ra talinga i diat, ma dai ga vung kapi diat
pire Aron. [4] Ma i ga vatur vake ta ra lima i
diat, ma i ga taba ma ra banam, ma i ga pait
ra nat na bulumakau me; ma dia ga biti: U
Israel, go kaum God, nina i ga agure vairop
u kan ra gunan Aigipto. [5] Ma ba Aron i ga
gire go, i ga pait tika na uguugu na vartabar
ta ra luaina matana; ma Aron i ga tulue ra
tinata vurvurbit dari: Ningene da pait tika
na lukara kai ra Luluai!

[6] Ma dia ga tut ta ra malana ikilik, ma dia
ga tul tar ra tinabar di ga tun ia, ma dia ga
kap ra tinabar na varporong; ma ra tarai dia
ga ki ra pia upi diat a ian ma diat a momo,
ma dia ga tut mulai upi diat a libur.

[7] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: Una
vana, una irop; tago kaum tarai, nina u ga
agure vairop diat kan ra gunan Aigipto, dia
tar tibuna vakaina diat mulai; [8] dia tar lulut
ma ra vinavana kan nam ra nga iau ga tulue
diat i tana; dia tar pait kadia tika na nat na
bulumakau ma dia tar lotu tadav ia, ma dia
tar pait ra tinabar tadav ia, ma dia biti: U
Israel, go kaum God, nina i ga agure vairop
u kan ra gunan Aigipto. [9] Ma ra Luluai i ga
biti tai Moses dari: Iau tar gire go ra tarai,
ma gire, a umana karduk diat: [10] Io, una nur
vue iau, upi ra karangap i kaugu karvuvu na
vana rikai tadav diat, ma ina li vue diat; ma
ina vaki ra ngala na tarai tam.

[11] Ma Moses i ga lul ra Luluai kana God ma
i ga biti: Luluai, ta ra ava u manga kulot ure
kaum tarai, nina u ga agure vairop diat kan
ra gunan Aigipto ma ra ngala na niongor
ma ra dekdek na limam? [12] Ta ra ava ra
tarai Aigipto diat a biti boko dari: I ga agure
vairop diat upi ra vinirua, upi na ubu doko
diat ara ra pupui ma upi na kamare vue diat
kan ra mata i ra rakarakan a gunagunan?
Una ngo kan kaum ngala na kankan ma una
nukpuku kan go ra kaina magit ba una pait
ia ta kaum tarai. [13] Una nuk pa Abaraam,
Isak ma Israel, kaum a utul a tultul, nina
dital u ga vavalima pire dital ma ra iangim

iat, ma u ga biti ta dital: Ina vapeal ra
umana bul mur ta mumutal, diat a do da
ra lavur tagul arama liu ra maup, ma go ra
gunan par, ba iau ga varvai ure, ina tul tar
ia ta ra lavur bul mur ta mumutal, ma diat a
kale pa ia vatikai. 14 Ma ra Luluai i ga pukue
ra nuknukina ure ra lavur kaina magit, nina
i ga biti ba na pait ia ta ra taraina.

15 Ma Moses i ga lilikun, ma i ga irop ta ra
luana, ma i ga kap ra ura pal a vat na tinata
ta ra limana; ma a tutumu i tur ta ra ura
paparai dir; tika na papar a tutumu tana ma
tai ta ra tikai bula. 16 Ma ra ivu pal a vat God
iat i ga pait dir, ma ra tutumu tana a tutumu
kai God, i ga ka tar ia ta ra pal a vat.

17 Ma ba Iosua i ga valongore ra ururung
kai ra tarai ba dia ga ngenge, i ga biti tai
Moses: A ururung na vinarubu ta ra gunan
kai ra tarai. 18 Ma i ga biti: Vakir a nilai
diat ba dia kukula tago dia ga uvuvia, ma
vakir a nilai diat dia tangi tago dia virua; iau
valongore ke ra nilai diat ba dia kakakailai.

19 Ma ba dia ga maravai ta ra gunan kai
ra tarai, i ga gire ra nat na bulumakau ma
ra malagene; ma Moses i ga manga kankan,
ma i ga vue pamar gigi ra ura pal a vat ta
ra bit a luana. 20 Ma i ga tak pa ra nat na
bulumakau, nina dia ga pait ia, ma i ga tun
ia ta ra iap, ma i ga gigi ia upi na tobon.
ma i ga vue imire tar ia ta ra tava, ma i ga
vamomo ra tarai Israel me. 21 Ma Moses i
ga biti tai Aron: Ava vang go ra tarai dia
ga pait ia tam upi una rap diat ta ra ngala
na varpiam damana? 22 Ma Aron i ga biti:
Koko ra kulot kai kaugu lualua na manga
ngala; u nunure ra tarai dia nuknuk upi ra
varpiam. 23 Tago dia ga biti tagu dari: Una
pait kaveve ta god upi na rap lue avet; tago
Moses, nina ra tutana i ga agure vairop avet
kan ra gunan Aigipto, pa ave nunure ba i
dave. 24 Ma iau ga biti ta diat: Diat par dia
vung ra goled boina diat a kutu vue; io, dia
ga tul tar ia tagu; ma iau ga vue tar ia ta ra
iap, ma go ra nat na bulumakau i vana rikai
tana.

25 Ma ba Moses i ga gire ba ra tarai dia
papait na kuabar, tago Aron i ga pala vue
diat, ma kadia lavur ebar dia ga varmaianao
ure diat, 26 io, Moses i ga tur ta ra mataniolo
i ra gunan kai ra tarai, ma i ga biti: To ia i
tur maravut ra Luluai? Uti piragu nam! Ma
ra lavur tarai Levi par dia ga vana varurung
pirana. 27 Ma i ga biti ta diat: A Luluai, ra
God kai Israel, i biti dari, Avat par avat a
vi pit, tikatikai ma kana pakat na vinarubu,
ma avat a vana ta ra lavur mataniolo ta ra
gunan kai ra tarai par, ma tikatikai na ubu
turana, ma tikatikai na ubu talaina ma nina
dir ki varurung me. 28 Ma ra tarai Levi dia
ga torom ta ra tinata kai Moses; ma a utul
a arip na marmar na tarai dia ga virua ta
nam ra bung. 29 Ma Moses i ga biti: Avat
a vaninare tar avat tai ra Luluai gori, tago
avat par ava ga tut na vinarubu tikatikai
ure natuna ma ure turana; upi na tul tar ra
varvadoan ta vavat go ieri.

30 Ma ta ra kubak tana, Moses i ga biti tai
ra tarai: Ava ga pait ra varpiam tuna, ma go
ina tutua urama pire ra Luluai, kan ina pait
valar pa ra varporong ure kavava varpiam.
31 Ma Moses i ga lilikun tadav ra Luluai, ma i
ga biti: Go ra tarai dia tar pait ra varpiam
tuna ma dia pait kadia tika na god ma ra
goled. 32 Ma go i boina una nur vue kadia
varpiam; ma ari ona pata, una pun vue ra
iangigu ta kaum buk, nina u ga tumu ia.
33 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Diat par
dia ga pait ra varpiam tagu, ina pun vue
diat ta kaugu buk. 34 Ma go una vana, ma
una agure ra tarai tadav nam ra gunan ina
ga ve u tana; gire kaugu angelo na lua tam,
ia kaka ta ra bung na balbali ina bali kadia
mangamangana pire diat. 35 Ma ra Luluai i
ga vakadik ra tarai ure ra nat na bulumakau,
nina diat ma Aron dia ga pait ia.

33

A Vartuluai pi diat a vana oai

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
vana, una vana oai, avat ma ra tarai nina u.
ga agure vairop diat kan ra gunan Aigipto,
avat a tadav nam ra gunan iau ga vavalima
ure pire Abaraam ma Isak ma Iakob, ma iau
ga biti dari: Ina tul tar ia ta ra lavur bul mur
tam; 2 ma ina tul vue tika na angelo pi na lua
tam, ma ina korot vue ra tarai Kanaan, ma
ra tarai Amor, ma ra tarai Ket, ma ra tarai
Peres, ma ra tarai Kivi ma ra tarai Iebus;
3 tadav ra gunan a polo na u ma ra polo
na livur i kalakalami i alalir tana; tago iau,
pa dat a varagur uro, tago avat a umana
pue ngangar, kan ina kamare vue avat na
nga. 4 Ma ba ra tarai dia ga valongore go
ra dekdek na tinata, dia ga korkor ma pa ta
tikai i ga mong ma ra magit na marmar.

5 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
ve ra tarai Israel dari: Avat a umana pue
ngangar, ona dat a varagur ma avat a ik ika,
ina kamare vue avat, kari una vung vue ra
lavur marmar kan u, upi ina nunure ba ava
vang ina pait ia piram. 6 Ma ra tarai Israel
dia ga tak vue ra lavur marmar kan ra paka
i diat ta ra bung dia ki ra luana Koreb, ma
namur bula.

A Pal na Mal ure ra Varbarat

7 Ma Moses i ga vala tak pa ra pal na mal,
ma i ga vatvatur ia irai kan ra gunan kai ra
tarai, ma i ga vatang ia ba a pal na varbarat.
Ma diat par dia ga tikan upi ra Luluai dia
ga tadav ra pal na varbarat, nina i ga tur
ta ra papar irai kan ra gunan kai ra tarai.
8 Ma ba Moses i ga irop upi na vana tadav ra
pal na mal, a tarai par dia ga tut, ma dia ga
tur tikatikai ta ra matakilalat i kana pal na
mal, ma dia ga gire mur ia tuk tar ta kana
niruk ta ra pal na mal. 9 Ma ba Moses i ga
ruk ta ra pal na mal, ra ngala na bakut i ga
kuba ma i ga tur ta ra matakilalatina; ma ra
Luluai dir ga tata ma Moses. 10 Ma ra tarai
par dia ga gire ra ngala na bakut i ga turtur
ta ra matakilalat i ra pal na mal, ma ra tarai
par dia ga tut, ma dia ga lotu, tikatikai ta ra
matakilalat i kana pal na mal. 11 Ma ra Luluai
dir ga pirpir ma Moses, da tika na tutana dir
pirpir ma talaina. Ma i ga lilikun mulai upi
ra gunan kai ra tarai; ma kana tultul Iosua,
natu i Nun, a barmana, pa i ga vana kan ra
pal na mal.

A vavalima kai ra Luluai ba na ki pire diat

12 Ma Moses i ga biti tai ra Luluai dari:
Gire, u biti tagu dari, Una agure go ra tarai
urama, ma pa u vaarike boko tagu nina
ba amir a varagur me. Ma a dovotina u
ga biti, Iau nunure ra iangim, ma iau tar
mari u. 13 Kari iau lul u, ba u tar mari iau,
una vateten tar kaum lavur mangaman-
gana tagu, upi ina nunure u, ma ba u tar
mari iau, ma una nuk pa ia ba go ra tarai
kaum vuna tarai iat. 14 Ma i ga biti tana:
Dor a varagur ma u, ma ina vango u. 15 Ma
i ga biti tana: Ona pa dor a varagur ma u,
koko una agur pa avet urama. 16 Tago ava
ra vakilang da nunure tana ba u tar mari
avet ma kaum tarai? Vakir nam uka ba dat
a varagur ma u, upi avet a enana, avet ma
kaum tarai, ta ra lavur tarai ta ra rakarakan
a gunagunan?

17 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Go ra
magit u tar tatike, ina pait ia bula, tago iau
tar mari u, ma iau tar nunure ra iangim.
18 Ma i ga biti tana: Iau lul u, boina una
vaarike kaum minamar tagu. 19 Ma i ga
biti: Kaugu lavur minamar par na bolo ta
ra luaina matam, ma ina vatavatang ra iang
i ra Luluai na lua tam; ma iau mari nina ba
iau mainge upi ina mari ia, ma iau maravut
nina ba iau mainge upi ina maravut ia. 20 Ma
i ga biti: I dekdek upi una gire ra matagu,
tago ona ba ta tutana i gire iau, pa na laun
mulai. 21 Ma ra Luluai i ga biti: Gire, ta
pakana gunan go kari piragu, ma una tur
ta ra ul a vat ki; 22 ma ba kaugu minamar
i bolo, ina vatur u ta ra niiga ta ra vat
ki, ma ina tuba u ma ra limagu tuk tar ta
nam ba iau tar vana pakit; 23 ma ina tak vue
ra limagu, ma una gire ra tamurugu; ma i
dekdek muka upi una gire ra matagu.

34

A ura vauruana Pal a Vat
(Vart 10:1-5)

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
mut kaum ta ura pal a vat varogop ma ra
luaina, ma ina tutumu ta ra ura pal a vat
ra lavur tinata dia ga tur ta ra ura luaina,
nina u ga pamar gigi dir. 2 Ma una ki na
vaninara ta ra malana, ma una tutua urama
ta ra luana Sinai, ma una tur rikai piragu
ta ra ul a luana. 3 Ma koko amur a varagur
ma ta tikai, ma koko da gire ta tikai ta ra
luana parika; ma koko ra kikil na sip ba ra
kikil na bulumakau na iaian maravai ta ra
luana. 4 Ma i ga mut ra ura pal a vat varogop
ma ra ura luaina. Ma Moses i ga tut ta ra
kavunvun, ma i ga vana tutua ta ra luana
Sinai, da ra Luluai i ga vartuluai pirana, ma
i ga vatur ra ura pal a vat ta ra limana. 5 Ma
ra Luluai i ga kuba ta ra bakut, ma Moses i
ga tur pirana, ma i ga vatang upi ra iang i ra
Luluai.

6 Ma ra Luluai i ga vana pakit ta ra luaina
matana, ma i ga oraoro dari: A Luluai, a
Luluai, a God i buka ma ra varmari ma
i madu ra maukuana, i vavabing ma ra
kankan, ma i kor ma ra varmari ma ra
dovot; 7 i pait ra varmari tadav ra umana
arip na marmar, ma i pun vue ra nirara ma
ra varpiam ma ra kaina mangamangana;
ma pa na valangalanga ra tena varpiam; na
bali ka ra nirara kai ra tarai pire ra umana

natu i diat ma pire ra umana bul mur ta
diat tuk tar ta ra vautuluna ma ra vaivatina
taun tarai. [8] Ma Moses i ga lulut, ma i ga
ruru ma ra uluna ura ra pia, ma i ga lotu.
[9] Ma i ga biti: Lu luai, ona u tar mari iau
go, boina ba dat a varagur ma ra Luluai
ta ra vinavana, tago go ra tarai a umana
karduk diat, ma una pun vue kaveve nirara
ma kaveve varpiam, ma una kale avet upi
avet kaum tarai.

Di vakalamane ra Kunubu
(Niir 23:14-19; Vart 7:1-5; 16:1-17)

[10] Ma i ga biti: Gire, ina pait tika na
kunubu, ina pait ra umana magit na kinaian
ta ra luaina mata i kaum tarai par, ma pa di
ga pait boko ra umana dari ta ra rakarakan
a gunagunan, ba pire ta vuna tarai; ma
ra tarai par ba u ki pire diat, diat a gire
ra papalum kai ra Luluai; tago ina pait ta
enana magit piram. [11] Una nuk pa nam ba
ina tul.tar ia tam ieri: Gire, ina korot vairop
vue ra tarai Amor, ma ra tarai Kanaan, ma
ra tarai Ket, ma ra tarai Kivi ma ra tarai
Iebus ta ra luaina matam. [12] Una balaure u,
kan una pait ta kunubu ma ra tarai ta nam
ra gunan ba u vana tana, kan na varogop ma
ra kun livuan tam; [13] avat a kal kopo kadia
lavur uguugu na vartabar ma avat a pamar
gigi kadia lavur vat dia ga vatur ia, ma avat
a mut vue kadia lavur tabataba i Asera.
[14] Tago koko una lotu tadav tika na enana
god, tago ra Luluai nina ba ra iangina a Tena
Ongor, ia ra ongor na God; [15] kan una pait ta
kunubu ma ra tarai dia ki ta nam ra gunan;
ma ba dia mur kadia lavur god ma dia pait
ra tinabar tadav kadia lavur god, kan ta
tikai na ting pa u ma una ian maravut ta
kana tinabar; [16] ma kan una kul kadia umana
bul vavina upi kaum umana barmana diat
a taule diat, ma kadia vaden diat a mur
kadia lavur god ma diat a ting valar pa ra
umana natum, a umana tutana, upi diat a
mur kadia lavur god.
[17] Koko una pait kaum ta tabalar.
[18] Una pait ra lukara na gem ba pa i leven.
Lavurua na bung una en ra gem ba pa i
leven, da iau ga vartuluai piram, ta nam ra
bung ba iau ga tibe ta ra gai Abib, tago ta ra
gai Abib u ga irop kan ra gunan Aigipto.
[19] Nam parika a luaina kinakava, kaugu
nam; damana bula a lavur nat na vavaguai,
a umana tutana, a luaina ta ra bulumakau
ma ta ra Sip. [20] Ma ra luaina nat na as una kia
valaun ia ma tika na nat na sip; ma ona pa u
mainge pi una kia ia, una bubur ra inoana.
Ma kaum lavur luaina bul tutana una kia
valaun diat. Ma koko ta tikai na vana rikai
vakuku piragu.
[21] Laptikai na bung una papalum, ma ta ra
valavuruana una ngo, ta ra kilala na niipuk
ma ta ra kilala na nidodoko una ngo ta ra
valavuruana bung.
[22] Ma una pait ra lukara na vikvik ure ra
luaina vuai ra vit, ma ra lukara na varuruai
ta ra mutuai ra kilala.
[23] A umana tutana par piram diat a vautul
ma ra vinavana rikai ta ra mata i ra Luluai
God, a God kai Israel.
[24] Tago ina korot vue ra umana vuna tarai
ta ra luaina matam, ma ina vangala kaum
langlangun; ma damana bula pa ta na na
kaina upi kaum gunan ba u vana urama pi
una vautul a tur rikai ta ra mata i ra Luluai
kaum God, ta ra kilakilala.
[25] Koko una tul tar ra gapu i kaugu tinabar
varurung ma ra gem i leven; ma koko ra
tinabar ure ra lukara na bolo lake na tur ra
marum tuk tar ta ra malana.
[26] A luaina ta ra vuai e ta kaum pia una kap
ia ta ra pal kai ra Luluai kaum God.
Koko una kabalane ra nat na me ta ra
polo na u i nana.
[27] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tumu go ra lavur tinata, tago ma ra man-
gana tinata dari iau ga pait ra kunubu piram
ma ra tarai Israel.
[28] Ma i ga ki ie varurung ma ra Luluai a
ivat na vinun na bung na keake ma a ivat na
vinun na bung na marum; pa i ga ian ma pa
i ga momo. Ma i ga tumu tar ra lavur tinata
ure ra kunubu ta ra ura pal a vat, a vinun na
tinata na vartuluai.

Moses i vana ba marama ra luana

[29] Ma ba Moses i ga vana ba marama ra lu-
ana Sinai, ma i ga vatur ra ura pal a vat ta ra
limana, ba i ga irop ta ra luana, Moses pa i ga
nunure ba ra pal a matana i ga bagabagele,
tago dir ga tata ma God. [30] Ma ba Aron ma ra
tarai Israel par dia ga gire Moses, ea, a pal a
matana i ga bagabagele, ma dia ga burut upi
diat a tadav ia. [31] Ma Moses i ga oro pa diat,
ma Aron ma ra umana lualua kai ra tarai dia
ga vana pirana, ma Moses i ga tatata ta diat.
[32] Ma namur a tarai Israel par dia ga maravai
pirana, ma i ga tul tar ra lavur magit par ta
diat ba ra Luluai i ga varve tar ia tana ta ra
luana Sinai. [33] Ma ba i ga par ra tinata kai
Moses, i ga tuba ra matana ma ra mal na

turturup. [34] Ma ba Moses i ga rukruk tadav
ra Luluai upi dir a tatata me, i ga tak vue ra
mal na turturup tuk tar ta nam ba i ga irop
mulai, ma i ga irairop ma i ga ve tar ra lavur
magit di ga tul tar ia tana ta ra tarai Israel.
[35] Ma ra tarai Israel dia ga giragire ra mata i
Moses, ba ra pal a matana i ga bagabagele;
ma Moses i ga tuba mule ra matana ma ra
mal na turturup tuk tar ta nam ba i ga ruk
mulai upi dir a tata ma ra Luluai.

35

A umana vartuluai ure ra Bung Sabat

[1] Ma Moses i ga oro varurue ra tarai Israel
par, ma i ga biti ta diat: Go ra lavur tinata ra
Luluai i vartuluai me, upi avat a toratorom
tana. [2] Laptikai na bung avat a papalum,
ma ra valavuruana bung a Bung Sabat pire
vavat, a bung na bo na ningo, a bung kai ra
Luluai, diat par dia papalum tana da doko
diat. [3] Koko avat a voto ra iap ta kavava lavur
gunan par ta ra Bung Sabat.

A vartabar tadav ra Luluai
(Niir 25:1-9)

[4] Ma Moses i ga biti ta ra tarai Israel par
dari: Go ra magit ra Luluai i vartuluai me
dari: [5] Avat a vartabar tadav ra Luluai ma
ra magit i ki pire vavat; diat par ba a bala
i diat i ga upi ia, diat a kap ia, a vartabar
kai ra Luluai, a goled, a silva ma ra palariam
gobol; [6] a mal i blu marut ma i meme marut,
ma i meme tuna, ma ra mal kumau, ma ra
ivuna me; [7] ma ra umana pal a sip di ga puk
vamema, ma ra pal a me, ma ra davai akasia;
[8] ma ra dangi ure ra kapa, ma ra magit i ang
na katkat ure ra dangi na varku ma ure ra
bo na mi na lotu; [9] ma ra vat na onik, ma ra
vat ba da mal ra kolot kai ra tena tinabar me
ma ure ra popopoi.

A umana magit ta ra Pal na Mal
(Niir 39:32-43)

[10] Ma diat par ra umana tena kabinana
pire vavat diat a vana uti ma diat a pait ra
lavur magit ra Luluai i ga vartuluai tana:
[11] ra Pal, kana pal na mal, ma kana tubatuba,
kana al vakai, ma kana lavur pal a davai,
kana davai, a vabolo, kana tukatukal, ma
kana lavur kiki i ngovo; [12] ra bok ma ra kip
ure, ma ra tubatuba tana, ma ra mal na
rurua kutu; [13] ra vuvuvung na nian ma ra
kip ure, ma ra lavur tabarikik ure, ma ra
gem na ginigira; [14] damana bula ra turtur
na birao ure ra kapa ma ra lavur tabarikik
ma ra lavur lamp ure, ma ra dangi ure ra
kapa; [15] ma ra uguugu ure ra mi na lotu, ma
kana kip, ma ra dangi na varku, ma ra magit
i ang na katkat ure ra mi na lotu, ma ra
mal na poraporo ure ra matakilalat, ta ra
matakilalat i ra Pal; [16] a uguugu na vartabar
ure ra tinabar di tun tar ia, ma ra liplip na
ubene tana di pait ia ma ra palariam gobol,
kana kip ma ra lavur tabarikik ure, a la na
vargi ma kana kiki; [17] a umana mal na liplip
ure ra bala na gunan, kana lavur tukal ma
kadia kiki i ngovo, ma ra mal na poraporo
ure ra matakilalat i ra bala na gunan; [18] a
lavur ot ure ra Pal, ma ra ot ure ra bala na
gunan ma kadia lavur vinau; [19] a lavur mal
di ga viri mal ia ure ra kunudar ta ra pakana
pal i gomgom, ra lavur gomgom na mal kai
Aron ra tena tinabar, ma ra lavur mal kai ra
umana natuna upi diat a kudakudar me ta
ra papalum na tena tinabar.

A tarai dia vartabar

[20] Ma ra kor na tarai Israel par dia ga vana
kan ra mata i Moses. [21] Ma dia ga vut, diat
par ba i ga malamalapang ra bala i diat, ma
diat par dia ga upi ia, ma dia ga kapkap ra
vartabar kai ra Luluai ure ra papalum ta ra
pal na varbarat, ma ure ra lavur varvakai
tana, ma ure ra lavur gomgom na mal. [22] Ma
dia ga vut, a tarai ma ra vaden, diat par dia
ga upi ia, ma dia ga kap ra lavur mamar
bibilau ma ra marmar talinga ma ra domol,
ma ra kurkurua ma ra lavur ngatngat na
magit par di ga pait ia ma ra goled; diat
par dia ga vartabar pire ra Luluai ma ra
goled, dia ga kap tar ia. [23] Ma ra tarai par
dia ga vung ra mal i blu marut, ma i meme
marut ma i meme tuna, ma ra mal kumau,
ma ra ivuna me, ma ra pal a sip di ga puk
vamema, ma ra pal a me, dia kap tar ia.
[24] Ma diat par dia ga tul tar ra tinabar, a
silva ma ra palariam gobol, dia kap tabar ra
Luluai me; ma diat par dia ga vung ra davai
akasia ba na topa ta mangana tabarikik ure
ra papalum, dia ga kap tar ia. [25] Ma ra vaden
par dia ga kabinana, dia vir mal ma ra lima
i diat, ma dia kap nam dia ga vir ia, ra kuara
i blu marut ma i meme marut, ma i meme
tuna, ma ra mal kumau. [26] Ma ra vaden par
ba i ga malamalapang ra bala i diat upi ia,
ma dia ga melem tana, dia ga vivir ma ra
ivuna me. [27] Ma ra umana lualua dia ga kap
ra vat na onik, ma ra lavur vat ure ra kolot
kai ra tena tinabar ma ure ra popopoi bula;

[28] ma ra magit i ang na katkat ma ra dangi,
ure ra kapa ma ure ra dangi na varku ma
ure ra bo na mi na lotu. [29] A tarai Israel dia
ga mulaot i tana, ma dia ga kap ra vartabar
tuna pire ra Luluai; a tarai ma ra vaden par,
ba i ga ra bala i diat upi diat a vartabar
ure ra lavur papalum, nina ra. Luluai i ga
vartuluai tana upi Moses na pait ia.

A Luluai i oro pa Besalel ma Oliab
(Niir 31:1-11)

[30] Ma Moses i ga biti ta ra tarai Israel: Gire,
ra. Luluai i ga pilak pa Besalel, natu i Uri,
natu i Kur, ta ra vuna tarai Iuda, [31] ma i
ga vabuka ia ma ra Tulungea i God, ma na
kabinana, ma na matoto, ma na melem, ma
na madaka ta ra lavur mangana papalum,
[32] upi na nuk tadav ra umana enana papalum
ma na pait ot pa diat ma ra goled, ma ra
silva ma ra palariam gobol, ma na poko mal
ra lavur vat na marmar, [33] ma na mut mal ra
davai ma na pait ra lavur enana mangana
papalum par. [34] Ma i ga tul tar ia tana
upi na varvateten, dir par ma Oliab, natu
i Akisamak, ta ra vuna tarai Dan. [35] Nam
dir i ga poe ra kabinana ta ra bala i dir
upi dir a pait valar pa ra lavur mangana
papalum kai ra tena madaka, ma ra tena vir
mal tututumu, ma ra tena niingit guve mal
tututumu, i blu marut, ma i meme marut
ma i meme tuna, ma ra mal kumua, ma ra
papalum kai ra tena vir mal tuna, maia, dir
a pait ra papalum kadiat dia melem ta ra
lavur mangana papalum, ma ra papalum
kadiat dia nuk tadav ra lavur enana man-
gana papalum.

36

[1] Ma Besalel ma Oliab dir a papalum, ma
damana bula ra tarai par dia kabinana, diat
ba ra Luluai i ga poe ra minatoto ma ra
kabinana ta ra bala i diat upi diat a minana
ma diat a pait valar pa ra lavur magit ure ra
kunudar ta ra gomgom na pal varogop ma
ra vartuluai kai ra Luluai.

A tarai dia kap ra peal vartabar

[2] Ma Moses i ga oro pa Besalel ma Oliab
ma diat par dia kabinana, diat ba ra Luluai
i ga poe ra kabinana ta ra bala i diat, diat
par i ga malamalapang ra bala i diat upi diat
a tadav ra papalum ma upi diat a pait ia;
[3] ma Moses i ga tul tar ra lavur vartabar kai
ra tarai ta diat, nina ra tarai dia ga vung
kapi ia ure ra papalum ta ra kunudar ta
ra gomgom na pal, upi diat a pait ra lavur
tabarikik me. Ma pa dia ga ngo boko ma ra
kap vartabar, ta ra malana ra bungbung par
dia ga kap ia. [4] Ma ra lavur tena kabinana
par, diat dia ga pait ra lavur papalum ure ra
gomgom na pal, dia ga vana, tikatikai kan
ra papalum i ga varvakai tana, ma dia ga
tadatadav Moses, [5] ma dia ga biti tana: A
tarai dia ga manga vangala ra vartabar ure
ra papalum kai go ra kunudar, nina ba ra
Luluai i ga vartuluai tana upi da pait ia. [6] Ma
Moses i ga vartuluai, ma dia ga varvarvai
tana ta ra gunan par dari: Koko ra tarai ma
ra vaden diat a vaninare mule ta magit upi
diat a vartabar me ure ra gomgom na pal.
Damana di ga tigal ra tarai upi koko diat a
vartabar mulai. [7] Tago nam ra tabarikik di
ga tar vung guve i ga topa ra lavur papalum,
ma ta umana i tur valili bula.

A pait Pal na Mal
(Niir 26:1-37)

[8] Ma diat dia ga kabinana ta diat dia pait
ra papalum, dia ga pait ra Pal ma ra vinun
na mal na bakbak ure; dia ga pait ia ma
ra mal kumau, ma ra blu marut ma ra
meme marut, ma ra meme tuna, ma dia
mal ra umana angelo tana, a papalum kai
ra tena vir mal tututumu. [9] Tikatika na mal
na bakbak kana lolovina i ga varogop ma
lavurua na pokono, ma tikatikai a tababana
i ga varogop ma tika na pokono; ma ra
valavalar kai ra lavur mal na bakbak par i
varogop uka. [10] Ma i ga kubu guve ra ilima
na mal na bakbak ma ta ra ilima bula. [11] Ma
i ga pait ra umana pipidikol ma ra kuara
i blu marut ta ra luaina vuna mal ta nam
ra pirina ba da kubu guve tana ma ta ra
tikai; damana i ga pait ia bula ta ra piri ra
vauruana vuna mal na bakbak. [12] A ilima na
vinun na pipidikol i ga pait ia tai tika na
mal, ma ta ra ilima na vinun ta ra piri na
mal na bakbak ta ra vauruana vuna mal; a
umana pipidikol dia ga tur vartalai. [13] Ma i
ga mal a ilima na vinun na al vakai, ma i ga
al pakan guve ra ra lavur mal na bakbak ma
ra al vakai; damana ra Pal i ga kidoloina ka.
[14] Ma i ga pait ra umana mal ma ra ivuna me
upi ra mal na tubatuba taun ra Pal; a vinun
ma tika na mal i ga pait ia. [15] A lolovina kai
tikatika na mal i ga varogop ma lavurua na
pokono ma a papar, ma ra tababana tika na
pokono; tika na valavalar ika ure ra vinun
ma tika na mal. [16] Ma i ga pakan guve ra
ilima na mal upi diat a tikai ka, ma damana

laptikai na mal upi diat a tikai ka bula. [17] Ma
i ga pait a ilima na vinun na pipidikol ta ra
piri ra luaina vuna mal, ma damana a ilima
na vinun na pipidikol ta ra piri ra vauruana
vuna mal. [18] Ma i ga pait a ilima na vinun na
al vakai ma ra palariam gobol upi na pakan
guve ra mal na tubatuba me, upi na da ra
kidoloina ka. [19] Ma i ga pait ta ra tika na
tubatuba ure ra pal na mal ma ra pal a sip di
ga puk vamema, ma i ga pait ta ra tubatuba
mulai ma ra pal a me.

[20] Ma i ga mal pa ra umana pal a davai
akasia ure ra Pal, i ga vatur diat. [21] Tikatika
na pal a davai kana lolovina i ga varogop ma
ra ura pokono ma a papar, ma ra tababana
i ga varogop ma tika na malmalikun ma a
ngungu. [22] A ura ot dir ga tur ta ra pal a davai
tikatikai, ma di ga pakan guve dir; damana i
ga pait ra lavur pal a davai ure ra Pal. [23] Ma i
ga pait ra pal a davai ure ra Pal, a ura vinun
na pal a davai ure ra papar a taubar; [24] ma i
ga pait a ivat na vinun na kiki ma ra ngovo
tana; i ga pait diat ma ra silva upi diat a tur
ta ra vavai ra ura vinun na pal a davai; a
ura kiki ta ra vavai tika na pal a davai ure
ra ura varpakan; ma ta ura kiki ta ra vavai
ta ra tika na pal a davai ure ra ura varpakan.
[25] Ma ura ta ra papar a Pal, a papar a labur, i
ga pait a ura vinun na pal a davai, [26] ma kadia
ivat na vinun na kiki na silva; a ura kiki ta
ra vavai tika na pal a davai, ma ta ra ura
kiki ta ra vavai ta ra tikai. [27] Ma ure ra papar
namur ta ra matana taoai i ga pait laptikai
na pal a davai. [28] Ma i ga pait a ura pal a davai
ure ra ura ngu na Pal ta ra papar namur.
[29] Ma dir ga tur vartalai ara ra pia, ma i ga
tuk urama ta ra luaina lok; damana i ga pait
dir ta ra ura ngu na pal. [30] Ma damana i ga
lavutul na pal a davai, ma kadia kiki na silva
a vinun ma laptikai; ta ra.vavai tikatika na
pal a davai a ura kiki. [31] Ma i ga mal ra umana
vabolo ma ra davai na akasia; a ilima ure ra
pal a davai tai tika na papar a Pal, ma a ilima
ure ta ra papar a Pal, [32] ma a ilima na vabolo
ure ra lavur pal a davai ta ra papar namur ta
ra matana taoai. [33] Ma i ga mal pa ra vabolo
livuan upi na tur pa ia tai tika na ngu na pal
ma na tuk tai ta ra tikai, livuan ta ra umana
pal a davai. [34] Ma i ga vung vapetep tar ra
goled ta ra pal a davai, ma i ga pait ra umana
ngovo tana ma ra goled upi da ule ra umana
vabolo tana, ma i ga vung vapetep tar ra
goled ta ra vabolo.

[35] Ma i ga pait ra mal na rurua kutu ma
ra kuara i blu marut, ma i meme marut
ma i meme tuna, ma ra mal kumau; ma. a
umana angelo dia ga tur tana, a tena vir mal
tututumu i ga pait ia. [36] Ma i ga pait a ivat
na tukal ure, a davai akasia, ma i ga vung
vapetep tar ra goled tana; kadia ot likun di
ga pait ia ma ra goled, ma i ga tun mal ra
ivat na kiki ure diat ma ra silva. [37] Ma i ga
pait ra mal na poraporo ure ra matakilalat
i ra pal na mal; i ga mal ia ma ra kuara i blu
marut, ma i meme marut ma i meme tuna,
ma ra mal kumau, a tena niingit guve mal
tututumu i ga palum ia; [38] ma ra ilima na
tukal ure, ma kadia ot likun bula; ma i ga
vung vapetep tar ra goled ta ra ulu i diat ma
ta kadia vipuar; ma kadia a ilima na kiki di
ga pait ia ma ra palariam gobol.

37

A pait Bok na Tinata
(Niir 25:10-22)

[1] Ma Besalel i ga mal ra bok ma ra davai
akasia; kana lolovina i varogop ma a ura
malmalikun ma a ngungu, ma tika na mal-
malikun ma a ngungu a tababana, ma tika
na malmalikun ma a ngungu a tuluaina;
[2] ma i ga vung vapetep tar ra, goled tuna
tana, ta ra balana ma ta ra tamuruna, ma
i ga mar kikil ia ma ra goled. [3] Ma i ga tun
mal ra ivat na ngovo ma ra goled ure, ta ra
ivat na kakene; a urua tai tika na papar ma
ta ra urua tai ta ra tikai. [4] Ma i ga mut ra ura
kip ma ra davai akasia ma i ga vung vapetep
tar ra goled tana. [5] Ma i ga ule tar ra kip ta ra
umana ngovo ta ra ura papar a bok, upi da
kip ra bok me. [6] Ma i ga pait ra tubatuba ma
ra goled tuna; kana lolovina i ga varogop
ma ra ura malmalikun ma a ngungu, ma ra
tababana tika na malmalikun ma a ngungu.
[7] Ma i a pait ra ura angelo ma ra goled di
tutut ia; i ga pait dir ta ra ivu ngu i ra
tubatuba, [8] tika na angelo tai tika na nguna
ma tikai tai ta ra tikai; a tubatuba ma ra
ura angelo ta ra ura nguna, a kidoloina ka.
[9] Ma ra ura angelo dir ga pala ra bebea i dir
urama liu, ma dir ga turup ra tubatuba me,
ma dir ga bobo varkuvo; ma ra mata i ra ura
angelo i ga lingan tadav ra tubatuba.

A pait Vuvuvung na Nian
(Niir 25:23-30)

[10] Ma i ga pait ra vuvuvung na nian ma
ra davai akasia, a papar kana lolovina, ma
tika na malmalikun ra tababana, ma tika na

malmalikun ma ra ngungu ra tuluaina; [11] ma
i ga vung vapetep tar ra goled tuna tana,
ma i ga mar kikil ia ma ra goled. [12] Ma i ga
pait tika na pal a davai kikil ia, a tababana
i varogop ma ra tababa i ra lapar a lima i
ra tutana, ma i ga mar kikil ia ma ra goled.
[13] Ma i ga tun mal ra ivat na ngovo ma ra
goled, ma i ga vung ra ngovo ta ra ivat na
ngu i va ivat na kakene. [14] Ra ivat na ngovo
dia ga tur maravai ra pal a davai i ga vana
kikil ia, upi da ule tar ra kip tana, upi da
kip ra vuvuvung me. [15] Ma i ga mut ra kip
ta ra davai akasia, ma i ga vung vapetep tar
ra goled tana upi da kip ra vuvuvung me.
[16] Ma i ga pait ra lavur tabarikik i ga tur ta
ra ul a vuvuvung, kana lavur la, ma ra lavur
momamomo ure, ma ra lavur la ure ma ra
lavur pal a tava upi da lolongoi me; i ga pait
ia ma ra goled tuna.

A pait Turtur na Birao
(Niir 25:31-40)

[17] Ma i ga pait ra turtur na birao ma
ra goled tuna, i ga pait ia ma ra goled di
tutut ia, a bitina ma ra livuana; a matana
pupuna, a pupuluna, ma ra mapina pupuna,
a kidoloina ka; [18] ma laptikai na ingarina
dia ga vana rikai ta ra ura paparaina, a
utul a ingar i ra turtur na birao tai tika
na papar, ma a utul a ingar i ra turtur na
birao tai ta ra papar; [19] a utul a matana
pupuna da ra pupuna i papala tai tika na
ingarina, a pupuluna ma ra pupuna; ma
a utul a matana pupuna da ra pupuna i
papala tai ta ra ingarina, a pupuluna ma ra
pupuna; damana ure ra laptikai na ingarina
ba dia ga vana rikai ta ra turtur na birao.
[20] Ma ta ra livua i ra turtur na birao di
pait ra ivat na matana pupu na davai da ra
pupuna i papala, a pupuluna ma ra pupuna
bula; [21] tika na pupuluna ta ra vavai ra ura
ingarina, a kidoloina. ma tika na pupuluna
ta ra vavai ra ura ingarina, a kidoloina, ma
tika na pupuluna ta ra vavai ra ura ingarina,
a kidoloina me, damana ure ra laptikai na
ingarina dia vana rikai tana. [22] A pupulu
i diat ma ra ingar i diat ma ra turtur a
kidoloina parika; a turtur parika tikai ka ra
papalum di ga pait ia ma ra goled di ga tutut
ia. [23] Ma i ga pait ra lavurua na lamp ure, ma
ra kakakarat na vinau na lamp ma kana la, a
goled tuna. [24] Tika na talant na goled tuna i
ga pait ia me ma ra lavur tabarikik ure bula.

A pait Uguugu na Vartabar ure ra Mi na Lotu
(Niir 30:1-5)

[25] Ma i ga pait ra uguugu ure ra vartabar
na mi na lotu, i ga pait ia ma ra davai
akasia; kana lolovina tika na malmalikun,
ma ra tababana tika na malmalikun; a ivat
na paparaina dia varogop; ma ra tuluaina a
papar; a umana ramuna diat ma ra uguugu
iat, a kidoloina; [26] ma i ga vung vapetep tar
ra goled tuna tana, ta ra uluna, ma ta ra
paparaina, ma ta ra ramuna; ma i ga mar
kikil ia ma ra goled tuna. [27] Ma i ga pait a
ura ngovo ta ra vavai ra mamar kikil ta ra
ura papar tana, upi da ule tar ra kip tana,
ma upi da kip ia me. [28] Ma i ga. mut ra kip,
a davai akasia, ma i ga vung vapetep tar ra
goled tana.

A pait Dangi na Varku ma ra Mi na Lotu
(Niir 30:22-38)

[29] Ma i ga pait ra gomgom na dangi ure ra
varku, ma ra bo na magit i ang na katkat ure
ra mi na lotu, da tikai a tena minamal polo
i ang na vuvuvul.

38

A pait Uguugu na Vartabar ure ra tinabar di tun tar ia
(Niir 27:1-8)

[1] Ma i ga pait ra uguugu ure ra tinabar
di tuntun tar ia ma ra davai akasia; kana
lolovina a ilima na malmalikun, ma ra taba-
bana a ilima na malmalikun; i ga varogop
ra ivat na paparaina; ma ra tuluaina a utul
a malmalikun. [2] Ma i ga pait ra umana
ramuna ta ra ul a uguugu na vartabar ta ra
ivat na nguna; a ramuna ma ra uguugu na
vartabar dia ga kidoloina ka. Ma i ga vung
vapetep tar ra palariam gobol tana. [3] Ma i
ga pait ra lavur tabarikik ure ra uguugu na
vartabar, a umana la na kabu, ma ra umana
kulkulup, ma ra umana la na tava ma ra
umana kono ure ra kanomong i ra vavaguai,
ma ra umana la na lakit; a lavur tabarikik
par tana i ga pait ia ma ra palariam gobol.
[4] Ma i ga pait tika na liplip ma ra palariam
gobol, da ra ubene, ma i ga vatur ia ta ra
vavai ra vanavana kikil, ma i ga ki pit ika,
pa i ga vana urama kakit. [5] Ma i ga tun mal
pa a ivat na mata ure ra ivat na ngu na liplip
na ubene di ga pait ia ma ra palariam gobol,
upi da ule tar ra kip tana. [6] Ma i ga mut ra
kip, a davai akasia, ma i ga vung vapetep ta

ra palariam gobol tana. 7 Ma i ga ule tar ra
kip ta ra mata ta ra ura paparai ra uguugu
na vartabar, upi diat a kip ia me; ma i ga pait
ia ma ra pal a davai. ma i ga pobono ko.

A pait La na Palariam
(Niir 30:1-18)

8 Ma i ga pait ra la na vargi ma ra palariam
gobol, ma ra kakene bula a palariam gobol,
i ga pait ia ma ra lavur tiroa kai ra vaden,
nina dia ga kudakudar ta ra matakilalat i ra
pal na varbarat.

A pait Bala na Gunan i ra Pal na Mal
(Niir 27:9-19)

9 Ma i ga mal bula ra bala na gunan; di ga
pait ra mal na bakbak ure ra papar a taubar
ma ra mal kumau, a ura vinun ma a ilima
na pokono; 10 a ura vinun na tukal ure, ma a
ura vinun na kiki ure diat, di ga pait ia ma
ra palariam gobol; a lavur ot likun tana ma
kadia vipuar dia silva. 11 Ma ure ra papar a
labur a ura vinun ma a ilima na pokono a
mal, a ura vinun na tukal ma a ura vinun na
kiki ure, a palariam gobol; ra ot likun tana
ma kadia vipuar, a silva. 12 Ma ure ra papar
a taoai a valavalar ure ra mal i ga varogop
ma a vinun ma a ura pokono ma tika na
papar, a vinun na tukal ure, ma a vinun na
kiki; ra ot likun tana ma ra vipuar, a silva.
13 Ma ure ra papar a taur a vinun ma a ura
pokono ma tika na papar a mal. 14 A mal na
bakbak ure tika na papar ta ra mataniolo i
ga varogop ma a utul a pokono ma a utul a
malmalikun, a utul a tukal ma a utul a kiki
tana; 15 ma damana ure ta ra papar; ta ra
ura papar a mataniolo i ra bala na gunan
a valavalar i ra mal na bakbak i ga utul a
pokono ma a utul a malmalikun; a utul a
tukal ma a utul a kiki ure. 16 A lavur mal
na bakbak par kikil ra bala na gunan di ga
pait ia ma ra mal kumau. 17 Ma ra kiki ure ra
tukal, a palariam gobol; a ot likun ta ra tukal
ma ra vipuar tana, a silva; ma di ga vung
vapetep tar ra silva ta ra ul a tukal, ma ra
lavur tukal i ra bala na gunan di ga vipuar
diat ma ra silva. 18 Ma a tena niingit guve
mal tututumu i ga pait ra mal na poraporo
ure ra mataniolo i ra bala na gunan; i mal ia
ma ra kuara i blu marut, ma i meme marut,
ma i meme tuna, ma ra mal kumau; kana
lolovina a ilima na pokono; ma ra valavalar
i ra tuluaina i ga varogop ma tika na pokono
ma tika na malmalikun, vardada ma ra mal
na bakbak ure ra bala na gunan. 19 Ma a ivat
na tukal ure, ma a ivat na kiki, a palariam
gobol; a ot likun tana i ga silva, ma di ga
vung vapetep tar ra silva ta ra ulu i diat, ma
ra vipuar tana, a silva bula. 20 Ma ra lavur ot
ure ra Pal, ma ure ra bala na gunan kikil ia,
a palariam gobol.

A Palariam ure ra Pakana i Gomgom

21 Go ia ra niluluk na tabarikik ure ra Pal, a
kuba i ra Tinata, da di ga luk guve diat ta ra
vartuluai kai Moses; a papalum kai ta tarai
Levi, ma Itamar natu i Aron ra tena tinabar,
i ga lue diat i tana.
22 Ma Besalel, natu i Uri, natu i Kur,
ta ra vuna tarai Iuda, i ga pait ot pa ra
lavur magit ba ra Luluai i ga tul tar ia tai
Moses. 23 Ma dir ga varbete ma Oliab, natu
i Akisamak, ta ra vuna tarai Dan, a tena
madaka, a tena vir mal tututumu, ma a tena
niingit guve mal tututumu, a blu marut, ma
ra meme marut ma ra meme tuna ma ra mal
kumau.
24 Ma ra goled nina di ga pait ra lavur
tabarikik ure ra gomgom na pal me, a goled
na vartabar, i ga varogop ma a ura vinun
ma lavuvat na talant ma lavurua na mar ma
a utul a vinun na mamat, vardada ma ra
mamat kai ra gomgom na pal. 25 Ma ra silva
kadiat dia ga luk diat ta ra tarai Israel i ga
varogop ma ra mar na talant, ma tika na
arip ma lavurua na mar, lavurua na vinun
ma a ilima na mamat, varogop ma ra mamat
ure ra gomgom na pal; 26 a papar a mamat
da ra mamat ure ra gomgom na pal ure diat
tikatikai, ba dia tar bolo pire diat di ga luk
diat; diat par ba a ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, ure laptikai na mar
ma a utul a arip, ma a ilima na mar ma a
ilima na vinun na tarai. 27 Ma nam ra mar
na talant na silva dia ga pait ra lavur kiki
ure ra gomgom na pal me ma ra lavur kiki
ure ra mal na rurua kutu; a mar na kiki di ga
pait ia ma ra mar na talant, tika na talant
ure ra kopono kiki. 28 Ma nam ra kopono
arip ma lavurua na mar, lavurua na vinun
ma a ilima na mamat, di ga pait ra lavur ot
likun me ure ra umana tukal, ma i ga vung
vapetep tar ia ta ra ulu i diat, ma i ga pait ra
vipuar ure diat me. 29 Ma ra palariam gobol,
nina dia ga vartabar me, i ga varogop ma
lavurua na vinun na talant, ma a ura arip
ma a ivat na mar na mamat. 30 Ma i ga pait
ra umana kiki me ure ra matakilalat i ra
pal na varbarat, ma ra uguugu na vartabar i
palariam gobol, ma ra liplip na ubene tana
i palariam gobol, ma ra lavur tabarikik ure

ra uguugu na vartabar, [31] ma ra lavur kiki
ure ra bakbak kikil, ma ra lavur kiki ure ra
mataniolo kai ra bala na gunan, ma ra lavur
ot ure ra pal, ma ra lavur ot ure ra bala na
gunan kikil ia.

39

A pait mal kai ra tena tinabar
(Niir 28:1-43)

[1] Ma di ga vir ra umana bo na mal tuna ma
ra kuara i blu marut, ma i meme marut ma
i meme tuna, ure ra kunudar ta ra gomgom
na pal; ma dia ga pait ra umana gomgom
na mal ure Aron; da ra Luluai i ga vartuluai
tana pire Moses.
[2] Ma i ga mal pa ra kolot ure ra bongobon-
gono ma ra goled, ma ra kuara i blu marut,
ma ra meme marut ma ra meme tuna ma ra
mal kumau. [3] Ma dia ga tutut ra goled upi na
melmel, ma dia ga poka upi na da ra kuara
upi diat a vir tar ia ta ra mal i blu marut, ma
ta ra meme marut ma ta ra meme tuna, ma
ta ra mal kumau, a tena vir mal tututumu i
ga vir ia. [4] Dia ga pait ra al vakai tana ure ra
ul a varana, ta ra ura pirina di ga pakan guve
me. [5] Ma ra mal na vivi tana, di ga manga
mal pa ia upi na ri ia me, dir ma ra kolot a
kidoloina, ma a kopono mangana papalum;
di ga pait ia ma ra goled ma ra kuara i blu
marut ma i meme marut ma i meme tuna,
ma ra mal kumau, da ra Luluai i ga ve Moses.
[6] Ma dia ga mal pa ra ura vat na onik, ma
dia ga mar kikil vake dir ma ra goled, ma dia
ga tutumu tana da ta ra vat ik di taun bat ra
bulit me; dia ga tutumu tana ra lavur iang
i ra tarai Israel. [7] Ma i ga ingit tar dir ta ra
al vakai ta ra kolot ure ra bongobongono,
upi dir a ura vat na kodakodop ure ra tarai
Israel, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire
Moses.
[8] Ma i ga pait ra popopoi, a tena vir mal
tututumu i ga pait ia, i ga varogop ma ra
papalum ta ra kolot ure ra bongobongono;
di pait ia ma ra goled, ma ra kuara i blu
marut, ma i meme marut, ma i meme tuna,
ma ra mal kumau. [9] Ra ivat na paparaina
dia ga varogop, ma di pin ia; kana lolovina i
varogop ma ra vartuk, ma damana bula ra
tababana. [10] Ma dia ga vaki a ivat na nga
na vat tana. A luaina ngaina: a sardia, a
topas ma ra kristal. [11] A vauruana ngaina:
a emeraled, a sapir ma ra daimon. [12] A
vautuluna ngaina: a amber, a agat ma ra
ametist. [13] Ma ra vaivatina ngaina: a beril,
a onik ma ra iasper. A kiki na goled.i ga
mar kikil vake diat. [14] Ma ra umana vat dia
ga varogop ma ra iang i ra tarai Israel, a
vinun ma a ivut, varogop ma ra iang i diat,
vardada ma ra tutumu ta ra vat ik di taun
bat ra bulit me, tikatikai varogop ma ra
iangina, ure ra vinun ma a ivu vuna tarai.
[15] Ma dia ga pait tar ra vinau na goled tuna
da ra kuara di ga kulalang ia ta ra popopoi.
[16] Ma dia ga pait a ura kiki ma ra goled, ma
a ura mata bula; ma dia ga mal tar ra ura
mata ta ra ura ngu na popopoi. [17] Ma dia
ga kubu ra ura vinau na goled tar ta ra ura
mata ta ra nguna popopoi. [18] Ma ta ra ivu
ngu i ra ura vinau na goled dia ga pait tar
ra ura kiki tana, ma dia ga ingit tar dir ta
ra al vakai ure ra ul a varana ta ra kolot ure
ra bongobongono, ta ra papar na lua. [19] Ma
dia pait ra ura mata na goled, ma dia ga
kubu tar dir ta ra ura nguna popopoi ta ra
pirina, nina i ga maravai pire ra kolot ure ra
bongobongono. [20] Ma dia ga pait a ura mata
na goled, ma dia ga kubu tar dir ta ra ura
al vakai ta ra kolot ure ra bongobongono,
ta ra vavai dir ma ta ra papar mara na
lua, maravai ra varpakan, arama ta ra mal
na vivi ta ra kolot ure ra bongobongono.
[21] Ma dia ga kubu tar ra mata i tur ta ra
popopoi ta ra mata i tur ta ra kolot ure a
bongobongono, di ga kubu guve dir ma ra
kuara i blu marut upi na ki taun ra mal na
vivi kai ra kolot ma upi koko ra popopoi
na tapala kan ra kolot, da ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses.

[22] Ma i ga pait ra olovoi ure ra kolot na
bongobongono, i ga vir vapar ia ma ra kuara
i blu marut, [23] ma i ga pait ra ngovo arama
livuan tana, da ra ngovo i ra ongaongoi, ma
i ga vir lok ra ngovono upi koko na tarada.
[24] Ma ta ra ngu na mal na olovoi dia ga pait
ra umana pupulu ik tana da ra goava, di
ga pait ia ma ra blu marut, ma ra meme
marut, ma ra meme tuna, ma ra mal kumau.
[25] Ma dia ga pait ra umana taratarenge ma
ra goled tuna, ma dia ga kubu tar ra umana
taratarenge livuan ta ra umana pupulu dia
ga da ra goava ta ra nguna mal; [26] dari, a
taratarenge ma a pupulu, a taratarenge ma
a pupulu dia ga varvarpopoto kikil ra nguna
mal na olovoi, upi na kudakudar me, da ra
Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.

[27] Ma dia ga pait ra lavut kolot lolovina
kai Aron ma ra umana natuna, [28] ma ra mal

na rarau, ma ra mal kumau; ma ra umana
kere na minong di ga pait ia ma ra mal
kumau, ma ra umana mal na tutana di ga
pait ia ma ra mal kumau, [29] ma ra mal na
vipit ma ra mal kumau, ma ra mal i blu
marut, ma i meme marut, ma i meme tuna;
a tena niingit mal tututumu i ga pait ia, da
ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.
[30] Ma dia ga mal pa ra pal a kapa na goled
ure ra vipuar i gomgom, ma di ga tutumu
tana varogop ra tutumu ta ra vat ik di taun
bat ra bulit me, dari: Di tar tibe vaire pi kai
ra Luluai. [31] Ma di ga kubu tar ra vinau i blu
marut tana, upi diat a vi tar ia arama ta ram
al na rarau, da ra Luluai i ga vartuluai tana
pire Moses.

Di vapar vue ra lavur mangana ta ra Pal na Mal

(Niir 35:10-19)

[32] Damana dia ga pait vapar ra lavur pa-
palum ta ra pal, kai ra pal na varbarat; ma
ra tarai Israel dia ga pait ra lavur magit
da ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses,
damana dia ga pait ia.
[33] Ma dia ga vung kapi ra Pal pire Moses,
ra pal na mal ma ra ana lavur tabarikik, ra
ana al vakai, ra ana pal a davai, ma ra davai
i vabolo, ma ra ana tukal. ma ra ana lavur
kiki i ngovo; [34] ma ra tubatuba di ga pait
ia ma ra pal a sip di puk vamema, ma ra
tubatuba di ga pait ia ma ra pal a me, ma ra
mal na rurua kutu; [35] a bok na tinata ma ra
ana kip ma ra tubatuba ure; [36] a vuvuvung
na nian ma ra lavur tabarikik tana, ma ra
gem na ginigira; [37] a turtur na birao, ba di
ga pait ia ma ra goled tuna, ma ra umana
lamp tana, a umana lamp ba di ga vung bulu
diat, ma ra lavur tabarikik ure, ma ra dangi
ure ra kapa; [38] ra uguugu na vartabar di ga
pait ia ma ra goled, ma ra dangi na varku, a
magit i ga ang na katkat ure ra mi na lotu,
ma ra mal na poraporo ure ra matakilalat
i ra pal na mal; [39] ra uguugu na vartabar di
ga pait ia ma ra palariam gobol, ma ra ana
liplip i ga palariam gobol, ma ra ana kip ma
ra ana lavur tabarikik, ra la na vargi ma ra
ana kiki; [40] ra lavur mal na bakbak ure ra
bala na gunan, ra ana lavur tukal, ma ra ana
lavur kiki i ngovo, ma ra mal na poraporo
ure ra matakilalat i ra bala na gunan, ma
ra lavur vinau ma ra lavur ot tana, ma ra
lavur tabarikik par ure ra kunudar ta ra
gomgom na pal ta ra pal na varbarat; [41] ra
lavur kolot ba di ga vir mal diat ure ra
kunudar ta ra gomgom na pal, ma ra lavur
gomgom na mal kai Aron ra tena tinabar,
ma ra lavur mal kai ra umana natuna, upi
diat a kudakudar me ta ra papalum kai ra
tena tinabar. [42] Ma ra tarai Israel dia ga
pait ra lavur papalum par varogop ma ra
vartuluai par kai ra Luluai tadav Moses.
[43] Ma Moses i ga gire ra lavur papalum
par, ma gire, dia tar pait ot pa ia; da ra
Luluai i ga vartuluai tana, damana dia ga tar
pait ia; ma Moses i ga tata vadoane diat.

40

A pait Pal na Mal ma ra varvadoan tana

[1] Ma ra Luluai i ga tata tadav Moses, i ga
biti dari: [2] Ta ra luaina bung ta ra luaina gai
una vatur ra gomgom na pal ta ra pal na
varbarat. [3] Ma una vung ra bok na tinata
tana, ma. una vakaite ra mal na rurua kutu,
upi ra bok na tur bakit tana. [4] Ma una varuk
ra vuvuvung na nian ma una vung mal ra
lavur magit tana; ma una varuk ra turtur
na birao, ma una vaninare ra umana lamp
tana. [5] Ma una vung ra uguugu na vartabar
na goled ure ra mi na lotu na lua ta ra
bok na tinata, ma una vakaite ra mal na
poraporo ta ra matakilalat i ra Pal. [6] Ma
una vung ra uguugu na vartabar ure ra
tinabar di tuntun tar ia ta ra luaina mata
i ra matakilalat i ra gomgom na pal ta ra
pal na varbarat. [7] Ma una vung ra la na
vargi livuan ta dir ra pal na varbarat ma ra
uguugu na vartabar, ma una lingire ra tava
tana. [8] Ma una pait ra bala na gunan kikil
ia, ma una vakaite ra mal na poraporo ure
ra mataniolo ta ra bala na gunan. [9] Ma una
tak pa ra dangi na varku, ma una vadangi
ra pal me, ma ra lavur tabarikik tana, ma
una vagomgom ia, ma ra lavur tabarikik
tana, ma na gomgom. [10] Ma una vadangi
ra uguugu na vartabar ure ra tinabar di
tuntun tar ia, ma ra ana lavur tabarikik, ma
una vagomgom ra uguugu na vartabar, ma
na gomgom kakit. [11] Ma una vadangi ra la na
vargi ma ra ana kiki, ma una vagomgom ia.
[12] Ma una agure Aron ma ra umana natuna
tadav ra matakilalat i ra pal na varbarat, ma
una puk diat ma ra tava. [13] Ma una ule tar ra
lavur kolot i gomgom tai Aron; ma una ku
ia, ma una vagomgom ia upi na kudakudar
piragu ta ra papalum na tena tinabar. [14] Ma
una agure ra umana natuna,, ma una ule tar
ra lavur kolot ta diat; [15] ma una ku diat, da

u ga ku tama i diat, upi diat a kudakudar
piragu ta ra papalum na tena tinabar; ma ta
go ra varku da tibe tar ra papalum na tena
tinabar ta diat ma kadia lavur taun tarai
namur ta diat. [16] Damana Moses i ga pait ia;
i ga pait ra lavur magit ra Luluai i ga tul tar
ia tana.

[17] Di ga vatut ra Pal ta ra luaina gai ta ra
vauruana kilala, ta ra luaina bung.

[18] Ma Moses i ga vatut ra Pal, ma i ga vung
ra lavur kiki, ma i ga vatur ra lavur pal a
davai tana, ma i ga vung ra lavur vabolo,
ma i ga vatur ra lavur tukal. [19] Ma i ga pala
ra pal na mal taun ra gomgom na pal, ma
i pait ra tubatuba ure ra pal na mal arama
tana, da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses
tana. [20] Ma i ga tak pa ra tinata ma i ga poe
tar ia ta ra bok, ma i ga ule tar ra kip ta ra
bok; ma i ga vung ra tubatuba taun ra bok;
[21] ma i ga varuk ra bok ta ra gomgom na pal,
ma i ga vakaite ra mal na rurua kutu, upi ra
bok na tinata na tur bakit, da ra Luluai i ga
vartuluai pire Moses ure. [22] Ma i ga vatur ra
vuvuvung na nian ta ra pal na varbarat ta ra
papar a labur, mamati ta ra papar a mal na
rurua kutu. [23] Ma i ga vung bulu ra gem tana
ta ra luaina mata i ra Luluai, da ra Luluai i
ga vartuluai pire Moses ure. [24] Ma i ga vatur
ra turtur na birao ta ra pal na varbarat ta ra
papar a pal, ta ra papar a taubar, ma dir ga
tur vartalai ma ra vuvuvung na nian. [25] Ma
i ga vaninare ra umana lamp ta ra luaina
mata i ra Luluai, da ra Luluai i ga vartuluai
pire Moses ure. [26] Ma i ga vatur ra uguugu
na vartabar na goled ta ra pal na varbarat
ta ra luaina mata i ra mal na rurua kutu;
[27] ma i ga tuntun ra magit tana ure ra mi
na lotu i ang na katkat, da ra Luluai i ga
vartuluai pire Moses ure. [28] Ma i ga vakaite
ra mal na poraporo ta ra matakilalat i ra pal.
[29] Ma i ga vatur ra uguugu na vartabar ure ra
tinabar di tuntun tar ia pire ra matakilalat i
ra gomgom na pal ta ra pal na varbarat, ma
i ga vartabar ma ra tinabar di tuntun tar ia
ma ra tinabar na nian tana, da ra Luluai i ga
vartuluai pire Moses ure. [30] Ma i ga vaki ra la
na vargi livuan ta dir ra pal na varbarat ma
ra uguugu na vartabar, ma i ga lolonge ra
tava tana ure ra vargi. [31] Ma Moses ma Aron
ma ra umana natuna dia ga puk ra lima i
diat ma ra kak i diat tana; [32] ba dia ga ruk
ta ra pal na varbarat,, ma ba dia ga vana
maravai pire ra uguugu na vartabar dia ga
vargi, da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses.
[33] Ma i ga pait ra bala na gunan kikil ra pal
ma ra uguugu na vartabar, ma i ga vakaite
ra mal na poraporo ta ra matakilalat i ra
bala na gunan. Damana Moses i pait rit ra
lavur papalum.

A bakut i ki taun ra Pal na Mal
(Nilu 9:15-23)

[34] Ma ra bakut i ga ki taun ra pal na mal,
ma ra minamar i ra Luluai i ga vabuka ra pal.
[35] Ma Moses pa i ga pait valar pa ra niruk ta
ra pal na mal, tago ra bakut i ga ki taun ia,
ma ra minamar i ra Luluai i ga vabuka ra pal.

[36] Ma ba ra bakut i ga tutua kan ra Pal, a
tarai Israel dia ga vanavana, damana di ga
pait ia ta kadia lavur vinavana; [37] ma ona ra
bakut pa i ga tutua, io, pa dia ga vanavana,
ma i ga tuk tar ta nam ra bung ba i ga tutua.
[38] Tago ra bakut kai ra Luluai i ga ki taun ra
Pal a bungbung par, ma ra iap i ga ki tana
ta ra marum, ma ra tarai Israel par dia ga
giragire ma ra mata i diat ta kadia lavur
vinavana.

URE RA TARAI LEVI

A Tinabar di tun tar ia

1 Ma ra Luluai i ga oro pa Moses, ma i ga
tata pirana kan ra bala na pal na varbarat,
ma i biti: 2 Una tata pire ra tarai Israel, ma
una biti ta diat, Ba ta tikai ta vavat i tul tar
ra vartabar na nian tadav ra Luluai, na tul
tar ra vartabar na nian kan kavava lavur
vavaguai, kan ra kikil na bulumakau ma ra
kikil na sip.
3 Gala ra tutana i kap kana vartabar na
nian kan ra kikil na bulumakau upi ra tin-
abar di tuntun tar ia, na tul tar ra tomotoina
i ko kakit; na tul tar ia ta ra matakilalat i
ra pal na varbarat upi ra Luluai na manane.
4 Na vung ra limana ta ra ulu i ra tinabar
di tuntun tar ia, ma da alube pa ia upi ra
varporong ure. 5 Ma na doko ra bulumakau
ta ra luaina mata i ra Luluai; ma ra umana
natu i Aron, ra umana tena tinabar, diat
a kap vamarave ra gap, ma diat a apur ra
uguugu na vartabar, nina i tur maravai ta ra
matakilalat i ra pal na varbarat, ma ra gap.
6 Na kulit ra tinabar di tuntun tar ia, ma na
poko gigi ia. 7 Ma ra umana natu i Aron, ra
umana tena tinabar, diat a vautunge ra iap,
8 ma diat a vung bulu ra umana pakapakana
ma ra ula ma ra bira taun ra davai, nina i
ki ta ra iap ta ra uguugu na vartabar. 9 Ra
tutana na puk ra balana ma ra kakene, ma
ra tena tinabar na tun diat ma ra lavur
pakapakana ta ra uguugu na vartabar ure
ra tinabar di tuntun tar ia ta ra iap, i ang na
katkat tadav ra Luluai.
10 Gala ra tutana i kap kana vartabar na
nian kan ra kikil na sip ba ra kikil na me,
upi ra tinabar di tuntun tar ia, na tul tar ra
tomotoina i ko kakit. 11 Na doka ta ra luaina
mata i ra Luluai ta ra papar a labur ta ra
uguugu na vartabar; ma ra umana natu i
Aron, ra umana tena tinabar, diat a apur
ra uguugu na vartabar ma ra gapuna. 12 Ra
tutana na poko gigi ia, ma ra tena tinabar na
vung bulu ra umana pakapakana ma ra ula
ma ra bira taun ra davai, nina i ki ta ra iap
ta ra uguugu na vartabar; 13 ra tutana na puk
ra balana ma ra kakene, ma ra tena tinabar
na tul vapar tar ia ma na tun ia ta ra uguugu
na vartabar, a tinabar di tuntun tar ia ta ra
iap, i ang na katkat tadav ra Luluai.
14 Gala kana vartabar na nian tadav ra
Luluai, ra umana beo di tuntun tar ia, na
tul tar ta uka ba ta nat na balu ure kaka
vartabar na nian. 15 Ra tena tinabar na kap
tar ia ta ra uguugu na vartabar, ma na liue
kutu ra uluna, ma na tun ia ta ra uguugu
na vartabar; da nonore ra gap tana ta ra
paparai ra uguugu na vartabar; 16 na tak
vue ra entarina ma ra ivuna, ma na vue tar
ia ta ra kabu na iap marave ra uguugu na
vartabar ta ra papar a taur tana; 17 na al kodo
ra bebeana, ma koko na al rot ia; ma ra tena
tinabar na tun ia ta ra uguugu na vartabar,
ta ra davai nina i ki ta ra iap, a tinabar di
tuntun tar ia ta ra iap, i ang na katkat tadav
ra Luluai.

2

A tinabar na vual na uma

1 Ma ba ta tikai i tul tar ra vartabar na
nian, a tinabar na vuai na uma tadav ra
Luluai, na tul tar ra bo na plaua ure kana
vartabar na nian; na lolonge ra dangi tana,
ma na vung varurungane ra bulit i ang na
katkat me, 2 ma na kap ia pire ra umana natu
i Aron, ra umana tena tinabar, ma na tatak
pa tana tika na ginagu na plaua ma ra dangi
tana, ma ra bulit i ang na katkat, ma ra tena
tinabar na tun ia, a magit na im tadav ra
Luluai ta ra uguugu na vartabar, a tinabar
di tun ia ta ra iap, i ang na katkat tadav ra
Luluai. 3 Ma nina i ki valili ta ra tinabar na
vuai na uma, Aron ma ra umana natuna diat
a kap ia; ia ra magit i gomgom kakit ta ra
umana tinabar kai ra Luluai nina di tun ia
ta ra iap.
4 Ma ba u tul tar ra vartabar na nian, a
tinabar na vuai na uma nina di tun ia ta ra
ubu, da tul tar ra gem nina ba pa i leven,
ma di ga pait ia ma ra bo na plaua ma ra
dangi, ba ra gem i maleplep ma pa i leven,
di lolonge ra dangi ka tana.
5 Ma gala kaum vartabar na nian, a tin-
abar na vuai na uma di tun ia ta ra palariam,
da tul tar ra bo na plaua nina ba pa i leven,
ma ra dangi tana. 6 Una tabik ia, ma una
lolonge ra dangi tana, ia ra tinabar na vuai
na uma.
7 Ma gala kaum vartabar na nian, a
tinabar na vuai na uma di tun ia ta ra
rararangai, da pait ia ma ra bo na plaua ma
ra dangi.
8 Ma una kap ra tinabar na vuai na uma
nina di ga pait ia ma ra dari tadav ra Luluai,
ma da tul tar ia tai ra tena tinabar, ma na
kap ia tadav ra uguugu na vartabar. 9 Ma
ra tena tinabar na tatak pa ta ra tinabar na

vuai na uma ra magit na im tana ma na tun
ia ta ra uguugu na vartabar; a tinabar di tun
ia ta ra iap, i ang na katkat tadav ra Luluai.
10 Ma nina i ki valili ta ra tinabar na vuai na
uma, kai Aron ma ra umana natuna: ia ra
magit i gomgom kakit ta ra umana tinabar
kai ra Luluai nina di tun ia ta ra iap.
11 Pa ta tinabar na vuai na uma nina ba
avat a tul tar ia tai ra Luluai, da pait ia ma
ra leven; i tabu ba avat a tun ta leven ba
ta polo na bulit na livur upi ra tinabar di
tun ia ta ra iap tadav ra Luluai. 12 Avat a tul
tar go dir a vartabar na nian upi ra luaina
vuaina ta ra uma tadav ra Luluai; pa dir a
tutua, a magit i ang na katkat ta ra uguugu
na vartabar. 13 Ma ra lavur vartabar na nian
ta kaum tinabar na vuai na uma, una pota
ma ra solt, ma ta ra kunubu ma kaum God
koko kaum tinabar na vuai na uma na iba
upi ra solt; ta kaum lavur vartabar na nian
una tul tar bula ta solt.
14 Ma gala una tul tar ra tinabar na vuai na
uma, nina ba ra luaina vuai na uma, tadav
ra Luluai, una tul tar ra kon di tun ia ta ra
iap, ma ra kalamana kon di doka. 15 Ma una
lolonge ra dangi tana, ma una vung ra bulit
i ang na katkat tana; ia ra tinabar na vuai na
uma. 16 Ma ra tena tinabar na tun ta pakana
tana ure ra magit na im, ta pakana ta ra kon
di doka, ma ra pakana ta ra dangi tana, ma
ra bulit i ang na katkat; ia ra tinabar di tun
ia ta ra iap tadav ra Luluai.

3

A tinabar na varmaram

1 Ma gala kana vartabar na nian a tinabar
na varmaram, ma i tul tar ra vavaguai, a
tomotoina ba ra tana, na tul tar nina i ko
kakit ta ra luaina mata i ra Luluai. 2 Na
vung ra limana ta ra ulu i kana vartabar na
nian, ma na doka ta ra matakilalat i ra pal
na varbarat; ma ra umana natu i Aron, ra
umana tena tinabar, diat a apur ra uguugu
na vartabar ma ra gap. 3 Na tul tar ta pakana
ta ra tinabar na varmaram upi ra tinabar di
tun ia ta ra iap tadav ra Luluai; ra bira di
pulu ra balam me ma ra bira i ki petep ta ra
balana, 4 ma ra ura ela ma ra bira i ki petep
ta dir ma ra mal i ra kat, da tak vue diat ma
ra ura ela. 5 Ra umana natu i Aron diat a tun
go ta ra uguugu na vartabar taun ra tinabar
di tuntun tar ia ta ra davai i ki ta ra iap: ia
ra tinabar di tun ia ta ra iap, i ang na katkat
tadav ra Luluai.
6 Gala i tul tar kana vartabar na nian kan
ra kikil na sip, a tinabar na varmaram tadav
ra Luluai, ta tomotoina ba ta tana, na tul tar
ia a ko kakit.
7 Gala i tul tar ra nat na sip ure kana
vartabar na nian, na tul tar ia ta ra luaina
mata i ra Luluai; 8 na vung ra limana ta ra
ulu i kana vartabar na nian, ma na doka ta
ra luaina mata i ra pal na varbarat; ma ra
umana natu i Aron diat a apur ra uguugu
na vartabar ma ra gapuna. 9 Na tul tar ta
pakana ta ra tinabar na varmaram upi ra
tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai;
ra bira parika ma ra taukuna i bira, na kutu
vue ta ra bitina, ma ra bira di pulu ra balana
me ma ra bira i ki petep ta ra balana, 10 ma
ra ura ela ma ra bira i ki petep ta dir, ma ra
mal i ra kat, na tak vue diat ma ra ura ela.
11 Ma ra tena tinabar na tun ia ta ra uguugu
na vartabar; ma ia ra nian na tinabar di tun
ia ta ra iap tadav ra Luluai.
12 Ma gala i tul tar ra me ure kana vartabar
na nian, na tul tar ia ta ra luaina mata i
ra Luluai; 13 na vung ra limana ta ra uluna,
ma na doka ta ra luaina mata i ra pal na
varbarat; ma ra umana natu i Aron diat a
apur ra uguugu na vartabar ma ra gapuna.
14 Ma na tul tar ta pakana ta kana vartabar
na nian, upi ra tinabar di tun ia ta ra iap
tadav ra Luluai; ra bira di pulu ra balana
me, ma ra bira i ki petep ta ra balana, 15 ra
ura ela, ma ra bira ta dir, ma ra mal i ra
kat, na tak vue diat ma ra ura ela. 16 Ma ra
tena tinabar na tun diat ta ra uguugu na
vartabar; ia ra nian na tinabar di tun ia ta
ra iap, upi ra magit i ang na katkat; ra bira
parika di ga vatabue ure ra Luluai.
17 Go ra tinata na varkurai na tur upi
kavava umana taun tarai, ma ta ra lavur
gunan avat a ki tana, ma na dari, koko avat
a en ra bira ba ra gap.

4

A tinabar ure ra kaina mangamangana

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
biti: 2 Una tata pire ra tarai Israel, ma una
biti, Gala ta tikai i pait ra varpiam ma ra
tuptup, ba i pait nina ra magit a Luluai i
ga kure ba koko da pait ia; 3 gala ra tena
tinabar, nina di ga ku ia, na pait ra varpiam,
ma ra vuaina tana na ki taun ra tarai, na
tul tar ra nat na bulumakau i ko kakit pire
ra Luluai upi ra varporong ure ra varpiam i
ga pait ia. 4 Na ben tar ra bulumakau ta ra
matakilalat i ra pal na varbarat ta ra luaina

mata i ra Luluai; na vung ra limana ta ra ulu
i ra bulumakau, ma na doko ra bulumakau
ta ra luaina mata i ra Luluai. 5 Ma ra tena
tinabar, nina di ga ku ia, na tak pa ra gapu
i ra bulumakau, ma na kap tar ia ta ra pal
na varbarat; 6 ma ra tena tinabar na vadudu
ta kaka na limana ta ra gap, ma na pikire
tar ra gap lavurua na pakana ta ra luaina
mata i ra Luluai, ta ra luaina mata i ra mal
na rurua kutu ai ra gomgom na pal. 7 Ma ra
tena tinabar na kolo ra umana ram ma ra
gap ta ra uguugu na vartabar i ra magit i ang
na katkat ta ra luaina mata i ra Luluai, aina
ta ra bala na pal na varbarat; ma na lingire
vapar vue ra gapu i ra bulumakau, nina i ki
valili, ta ra bit a uguugu na vartabar, ure
ra tinabar di tuntun tar ia, nina i tur ta ra
matakilalat i ra pal na varbarat.
8 Ma na tak vue ra bira parika ta ra bu-
lumakau ure ra varporong; ra bira di pulu
ra balana me, ma ra bira parika i ki petep
ta ra balana, 9 ma ra ura ela, ma ra bira i
ki petep ta dir, ma ra mal i ra kat, na tak
vue ma ra ura ela, 10 da di tak vue kan ra
bulumakau ure ra tinabar na varmaram; ma
ra tena tinabar na tun diat ta ra uguugu na
vartabar ure ra tinabar di tuntun tar ia.
11 Ma na kap vue ra pal i ra bulumakau, ma
ra viono parika, ma ra uluna, ma ra umana
kakene, ma ra balana, ma ra lavur puta
tana, 12 ra bulumakau parika, na kap ia tadav
ra papar a gunan irai nina ba i gomgom, ra
pakana di lingire ra kabu na iap tana, ma na
tun ia ma ra davai ta ra iap; da tun ia ka ta
ra pakana di lingire ra kabu na iap tana.
13 Ma gala ra tarai Israel par dia vana irai,
ma ra tarai dia tuptup ure ra magit di pait
ia, ma dia ga pait nam ba ra Luluai i ga kure
ba koko da pait ia, ma ra vuai ra varpiam i
ki ta diat, 14 ba di kapa ure ra varpiam nina
dia ga pait ia, ra tarai diat a tul tar ra nat
na bulumakau ure ra varporong, ma diat a
kap ia ta ra luaina mata i ra pal na varbarat.
15 Ma ra umana patuana kai ra tarai diat a
vung ra lima i diat ta ra ulu i ra bulumakau
ta ra luaina mata i ra Luluai; ma da doko ra
bulumakau ta ra luaina mata i ra Luluai.
16 Ma ra tena tinabar, nina di ga ku ia, na
kap tar ra gap u ra bulumakau ta ra pal na
varbarat, 17 ma ra tena tinabar na vadudu
ra kaka na limana ta ra gap, ma na pikire
tar ra gap lavurua na pakana ta ra luaina
mata i ra Luluai, ta ra luaina mata i ra mal
na rurua kutu. 18 Ma na kolo ra umana ram
ma ra gap ta ra uguugu na vartabar ta ra
luaina mata i ra Luluai aina ta ra bala na pal
na varbarat; ma na lingire vapar vue ra gap
nina i ki valili, ta ra bit a uguugu na vartabar
ure ra tinabar di tuntun tar ia, nina i tur ta
ra matakilalat i ra pal na varbarat.
19 Ma na tak vue ra bira parika tana ma
na tun ia ta ra uguugu na vartabar. 20 Na
pait ra dari ure ra bulumakau, na pait nam
nina i ga pait ia ure ra bulumakau ure
ra varporong; ra tena tinabar na pait ra
varporong ure diat, ma da nur vue kadia
nirara.
21 Na kap vue ra bulumakau tadav ra
papar a gunan irai, ma na tun ia da i ga tun
ra luaina bulumakau; ia muka ra varporong
ure ra tarai.
22 Ba ta luluai i pait ra varpiam, ma i pait
ia ma ra tuptup, nina ra magit ra Luluai
kana God i ga kure ba koko da pait ia, ma
ra vuai ra varpiam i ki tana; 23 ba di vakapa
ure ra varpiam nina i ga pait ia, na kap ra
me, a tomotoina i ko kakit, 24 ma na vung
ra limana ta ra ulu i ra me, ma na doka ta
ra pakana nina di doko ra tinabar di tuntun
tar ia tana, ta ra luaina mata i ra Luluai: ia ra
tinabar na varporong. 25 Ma ra tena tinabar
na tak pa ra gap u ra tinabar na varporong
ma ra kaka na limana, ma na kolo ra umana
ram ta ra uguugu na vartabar ure ra tinabar
di tuntun tar ia, ma ra gap nina i ki valili na
lingire ta ra bit a uguugu na vartabar ure ra
tinabar di tuntun tar ia. 26 Ma ra bira parika
tana na tun ia ta ra uguugu na vartabar, da
di pait ia ure ra tinabar na varmaram; ma
ra tena tinabar na pait ra varporong ure ma
ure kana varpiam, ma da nur vue.
27 Ma gala ta tikai ta ra gunan i pait ra
varpiam ma ra tuptup, ba i pait nina ra
magit ra Luluai i ga kure ba koko da pait
ia, ma ra vuai ra varpiam i ki tana, 28 ba
di vakapa ure ra varpiam nina i ga pait ia,
na kap pa ta me, a tana i ko kakit, ure ra
varpiam nina i ga pait ia. 29 Na vung ra
limana ta ra ulu i ra tinabar na varporong,
ma na doka ta ra pakana ure ra tinabar di
tuntun tar ia. 30 Ma ra tena tinabar na tak
pa ra gap ma ra kaka na limana, ma na kolo
ra umana ram ta ra uguugu na vartabar ure
ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra gap nina
i ki valili na lingire ta ra bit a uguugu na
vartabar. 31 Da tak vue ra bira tana da di tak
vue ta ra tinabar na varmaram, ma ra tena
tinabar na tun ia ta ra uguugu na vartabar, a
magit i ang na katkat tadav ra Luluai, ma ra

tena tinabar na pait ra varporong ure, ma
da nur vue kana varpiam.
32 Gala i kap ra nat na sip ure ra tinabar
na varporong, na kap ra tana i ko kakit.
33 Na vung ra limana ta ra ulu i ra tinabar
na varporong ma na doka ta ra pakana nina
di doko ra tinabar di tuntun tar ia tana.
34 Ma ra tena tinabar na tak pa ra gap ma
ra kaka na limana, ma na kolo ra umana
ram ta ra uguugu na vartabar ure ra tinabar
di tuntun tar ia, ma ra gap nina i ki valili
na lingire ta ra bit a uguugu na vartabar.
35 Na tak vapar vue ra bira tana da di tak
vue ra bira ta ra nat na sip ure ra tinabar
na varmaram, ma na tun ia ta ra uguugu na
vartabar, da ra umana tinabar di tun diat
ta ra iap tadav ra Luluai. Damana ra tena
tinabar na pait ra varporong bat ia ure ra
varpiam i ga pait ia, ma da nur vue.

5

1 Gala ta tikai i pait ra varpiam ta nam iat
ba i ga ki mut ure ra magit i ga gire ba i
ga kapa ure, ma i kap ra vuai kana varpiam
tana; 2 ba gala i bili ta magit nina ba pa i
gomgom, ta minat na leing, ba ta minat na
vavaguai, ba ta minat i ta magit i kakakao
nina pa i gomgom, ma i tuptup ure, nam
iat kana varpiam; 3 ba gala i bili ta mangana
dur ta ra tarai, ma i tuptup ure; ba i kapa
ure, nam iat kana varpiam; 4 ba gala ta tikai
i vavalima vakuku upi na pait ra kaina ba
ra boina, ba i vavalima vakuku ure ava bar
ra magit, ma i tuptup ure; ba i kapa ure,
nam iat kana varpiam; 5 ma na dari, ba i rara
ta ra magit i ga pait ia, na varvai kapa ure
nina ra magit i ga rara tana; 6 ma na kap
kana tinabar na nirara tadav ra Luluai ure
ra varpiam i ga pait ia, a tana kan ra kikil
na sip ba ra kikil na me ure ra tinabar na
varporong, ma ra tena tinabar na pait ra
varporong bat ia ure kana varpiam.
7 Ona pa i tale pi na tul tar ra nat na sip,
na kap ta ivu uka, ba ta ivu nat na balu
tadav ra Luluai ure kana nirara; ta tikai ure
ra tinabar na varporong ma ta ra tikai ure
ra tinabar di tuntun tar ia. 8 Na kap dir
pire ra tena tinabar, ma na vartabar lua ma
nina ba ure ra varporong; na liue kutu ra
uluna, ia kaka, pa na kutu varbaiane; 9 ma
na pikire ra gapu i ra tinabar na varporong
tar ta ra paparai ra uguugu na vartabar, ma
ra gap nina i ki boko na nonore tar ia ta ra
bit a uguugu na vartabar; ia ra tinabar na
varporong. 10 Ma na vaninare ra vauruana
ure ra tinabar di tuntun tar ia, da ra tinata
na vartuluai; ma ra tena tinabar na pait ra
varporong bat ia ure ra varpiam i ga pait ia,
ma da nur vue.
11 Ona pa i tale pi na tul tar ta ivu uka, ba
ta ivu balu ka, na kap tika na vavinununa ta
ra epa* na bo na plaua, a vartabar na nian
ure ra varpiam i ga pait ia; pa na lolonge
ra dangi tana, ma pa na vung bula ta bulit
i ang na katkat tana, tago ia ra tinabar na
varporong. 12 Na kap ia pire ra tena tinabar,
ma ra tena tinabar na kap kana tika na
ginagu kan ia ure ra magit na im tana, ma
na tun ia ta ra uguugu na vartabar, da di tun
ra umana tinabar ta ra iap tadav ra Luluai;
ia ra tinabar na varporong. 13 Ma ra tena
tinabar na pait ra varporong bat ia ure ra
varpiam. i ga pait ia ta go ra umana magit,
ma da nur vue. Nam i ki valili, kai ra tena
tinabar, da di pait ia ta ra tinabar na vuai
na uma.

A tinabar ure ra vartakun na bala

14 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma
i biti: 15 Gala ta tikai i varpiam, ma i pait
ra varpiam ma ra tuptup ure ra magit di
ga vagomgom ia ure ra Luluai, na kap kana
tinabar na varpiam tadav ra Luluai, a sip.
kan ra kikil na sip, a tomotoina i ko kakit,
nina. ba u valar ra mataina ma ra mamat
na silva, a mamat ai ra gomgom na pal; 16 na
bali bula nam i ga kap varara ta ra magit di
ga vagomgom ia ure ra Luluai, ma na vung
tar bula tika na vavailimana pakana tana,
ma na tul tar ia tai ra tena tinabar, ma ra
tena tinabar na pait ra varporong ure ma
ra sip ure ra tinabar na varpiam, ma da nur
vue.
17 Ma gala ta tikai i pait ra varpiam, ma i
pait ta magit ta go diat nina ba ra Luluai i ga
kure ba koko da pait ia, ma gala i ga tuptup
ure, i pait ra varpiam, ma na puak ra vuai
kana varpiam. 18 Na kap ta sip, a tomotoina
i ko kakit kan ra kikil na sip tadav ra tena
tinabar ure ra tinabar na varpiam, ma ra
tena tinabar na pait ra varporong bat ia ure
ra magit i ga rara tana ma ra tuptup, tago
pa i ga nunure; da nur vue. 19 la ra tinabar
na varpiam, tago a dovotina i ga rara ta ra
luaina mata i ra Luluai.

* 5:11: A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 na kilogram ba 56 lbs.

6

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma i
biti: 2 Gala ta tikai i pait ra varpiam, ma i
varpiam pire ra Luluai, ba i valunga talaina
ure ra vakilang ba ra vuvung varirap, ba i ga
long, ba i ga ki taun talaina, 3 ba i ga varpuai
ure ra magit i ga rara nina i ga na tadav
ia ma i ga vavalima vavaongo tana; 4 gala i
rara tai ta tikai ta go diat, na tul valilikun
tar mule nina ba i ga long pa ia, ba i ga ra
pa ia, ba ra magit na vuvung varirap, ba ra
magit i ga rara nina ia iat i ga tadav ia, 5 ba ta
magit nina i ga vavalima vavaongo ure, na
tul valilikun vapar tar mule, ma na vung tar
bula tika na vavailimana pakana tana, na
tul valilikun tar mule pire nina ba kana ta
ra bung ba i tul tar kana tinabar na varpiam
tana. 6 Na kap kana tinabar na varpiam
tadav ra Luluai, a tomotoina i ko kakit kan
ra kikil na sip, nina ba u luk ra mataina,
ma na tul tar ia pire ra tena tinabar, 7 ma
ra tena tinabar na pait ra varporong ure ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma da nur vue ra
magit i ga rara tana.

Ta umana varkurai mulai ure ra tinabar

8 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga
biti: 9 Una vartuluai pire Aron ma ra umana
natuna, ma una biti: Go iat ra varkurai
ure ra tinabar di tuntun tar ia: ra tinabar
di tuntun tar ia na ki taun ra davai ta ra
uguugu na vartabar ta ra marum parika ma
tuk tar ta ra malana, ma ra iap ta ra uguugu
na vartabar na birao vatikai.
10 Ma ra tena tinabar na ule kana lolovina
kolot ma kana mal na tutana ure ra livuana,
ma na tak vue ra kabu i ra tinabar di tuntun
tar ia nina ba ra iap i ga vaimur vue, ma na
vung diat maravai ta ra papar a uguugu na
vartabar. 11 Namur na kia vue kana umana
mal ma ta enana, ma na kap vue ra kabu
tar ta ra gomgom na pakana ta ra papar a
gunan irai.
12 Ma ra iap ta ra uguugu na vartabar na
birao vatikai, koko na mat; ra tena tinabar
na vung ra davai tana ta ra lavur bungbung
na malana; na vung mal ra tinabar di tun-
tun tar ia tana, ma na tun ra bira i ra tinabar
na varmaram tana. 13 A iap na birao vatikai
ta ra uguugu na vartabar; koko ra iap na
mat.
14 Go iat ra varkurai ure ra tinabar na vuai
na uma. A umana natu i Aron diat a tul tar
ia ta ra luaina mata i ra Luluai, aina ta ra
luaina mata i ra uguugu na vartabar. 15 Ra
tena tinabar na tak pa kana ginagu na bo
na plaua kan ra tinabar na vuai na uma,
ma ra dangi tana, ma ra bulit par nina i
ang na katkat, ma na tun ia ta ra uguugu
na vartabar upi ra magit i ang na katkat,
a magit na im tadav ra Luluai. 16 Ma nina
i ki valili tana Aron ma ra umana natuna
diat a en ia; da en ia ma pa ta leven tana,
ta ra pakana i gomgom; diat a en ia ta ra
bala na gunan ai ra pal na varbarat. 17 Pa
da tun ia ma ra leven. Iau ga tibe pire diat
upi kadia tiniba kan kaugu umana tinabar
di tuntun tar ia; ia ra magit i gomgom
kakit, da ra tinabar na varporong ma ra
tinabar na.varpiam. 18 A umana natu i Aron,
a umana tutana ka, diat a ian tana; ia kavava
tiniba tuktukum, ta ra umana taun tarai,
kan ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra
Luluai; nina i bili ra tinabar i gomgom, ia
iat na gomgom.
19 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma
i biti: 20 Go iat ra vartabar na nian nina ba
Aron ma ra umana natuna diat a tul tar
ia tai ra Luluai ta ra bung di ku ia tana; a
lavur bungbung parika diat a tul tar tika
na vavinununa ta ra epa na bo na plaua, ta
ngungu tana ta ra malana, ma ta ra ngungu
tana ta ra ravian. 21 Da tun varurungane ma
ra dangi ta ra palariam; ba di tar pota da
kap tar ia; io, da tul tar go ra tinabar na
vuai na uma, a magit i ang na katkat tadav
ra Luluai. 22 Ma ra tena tinabar nina di ga
pilak pa ia ta ra umana natuna na tul tar ia;
ia ra varkurai tuktukum ba da tun vapar vue
tadav ra Luluai.
23 Ra lavur tinabar na vuai na uma, nina
ba ra tena tinabar i tul tar ia, da vaimur vue,
pa da en ia muka.
24 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma
i biti: 25 Una tata pire Aron ma ra umana
natuna, ma una biti: Go iat ra varkurai ure
ra tinabar na varporong; ta ra pakana di
doko ra tinabar di tuntun tar ia tana, ta
nam bula ra pakana da doko ra tinabar na
varporong ta ra luaina mata i ra Luluai;
ia ra magit i gomgom kakit. 26 Ra tena
tinabar nina i vartabar me na en ia; ta ra
pakana i gomgom da en ia, ta ra bala na
gunan ai ra pal na varbarat. 27 Nina i bili
ra viono tana na gomgom; gala di lingire ta
gap kan ia tai ta mal, da puk vagomgom ra
mal nina ra gap i ga tadav ia ta ra pakana
gunan i gomgom. 28 Ra la na pia nina di
ga tun ia tana, da nila vue, ia kaka gala di

ga kabalane ta ra la na palariam gobol da
vagomgom ia, ma da puk ia ta ra gomgom
na tava. 29 A umana tutana parika ta ra
umana tena tinabar diat a ian tana, ia ra
magit i gomgom kakit. 30 Pa da en muka
ta tinabar na varporong nina ba di kap ra
gapuna ta ra bala na pal na varbarat upi ra
varporong; da vaimur vue ta ra iap.

7

1 Go iat ra varkurai ure ra tinabar na
varpiam, ia ra magit i gomgom kakit. 2 Ta
ra pakana di doko ra tinabar di tuntun tar
ia tana, ta nam bula ra pakana da doko ra
tinabar na varpiam tana, ma da apure ra
gapuna ta ra umana paparai ra uguugu na
vartabar. 3 Ma ra tena tinabar na vartabar
ma ra bira parika tana, ra taukuna nina i
bira, ra bira di pulu ra balana me, 4 ra ura
ela, ma ra bira i ki petep ta dir, ma ra mal i
ra kat, na tak vue ma ra ura ela; 5 ma na tun
diat ta ra uguugu na vartabar, a tinabar di
tuntun tar ia tadav ra Luluai; ia ra tinabar
na varpiam. 6 A umana tutana parika ta ra
umana tena tinabar diat a ian tana; da en ia
ta ra pakana gunan i gomgom; ia ra magit i
gomgom kakit.

7 Da ra tinabar na varporong damana bula
ra tinabar na varpiam, a kopono varkurai
ure dir parika; ra tena tinabar nina i pait
ra varporong na kap ia. 8 Ra tena tinabar
nina i tul tar ra tinabar di tuntun tar ia ure
ra tutana, nam iat ra tena tinabar na vatur
vake ra pal i ra vavaguai di tul tar ia ure
ra tinabar di tuntun tar ia. 9 Ma ra umana
tinabar na vuai na uma nina di tun ia ta ra
ubu ma nam parika nina di vaninare ta ra
rararangai ba di tun ia ta ra palariam, ra
tena tinabar nina i tul tar ia tai ra Luluai na
vatur vake. 10 Ia kaka da tibe pire ra umana
natu i Aron ra lavur tinabar na vuai na uma
nina ra dangi i ki tana, ba i ge, tikatika na
tiniba na varavarogop.

11 Go iat ra varkurai ure ra tinabar na
varmaram nina ba ta tikai na tul tar ia tai
ra Luluai. 12 Gala i tul tar ia a magit na pite
varpa, na tul varurungane tar ra umana
gem me, nina ba pa i leven ma di puk ia ma
ra dangi, ma ra umana gem i maleplep ma
pa i leven di puk ia ma ra dangi, ma ra bo na
plaua nina di ga pota ma ra dangi. 13 Na tul
tar ra umana gem nina i leven varurung ma
kana vartabar na nian, nina ba kana tinabar
na varmaram ure ra pite varpa. 14 Tikatika
na gem ta ra lavur mangana gem na pilak
vue upi kai ra Luluai; ra tena tinabar nina i
apure ra gapu i ra tinabar na varmaram na
vatur vake diat. 15 Ma ra vio i ra vavaguai
nina ba kana tinabar na varmaram upi ra
magit na pite varpa, da en ia ta nam iat ra
bung i tul tar kana vartabar na nian tana;
koko ta pakana na ki valili tuk ta ra malana.

16 Ma gala i tul tar ra vartabar na nian
ure ta magit i vavalima tana ba ta tamarigat
na vartabar, da en ia ta ra bung di pait ra
vartabar tana, ma ta ra kubakene bula, 17 ma
nina i ki valili tar ta ra vautuluna bung da
vaimur vue ta ra iap.

18 Gala di en ra vio i ra tinabar na var-
maram nina i ki valili ta ra vautuluna bung,
pa da manane nam ra tinabar, ma pa da luk
tar ia tai nina i tul tar ia; na da ra puputa ka
ma nina i en ia na da ra varpiam pirana.

19 Pa da en ra viono ona i agil ta magit nina
ba pa i gomgom, da vaimur vue ke ta ra iap.

Nina i gomgom na ian ta ra viono di
vartabar me; 20 ba gala ta tikai i en ra vio i ra
tinabar na varmaram, nina ba kai ra Luluai,
ma pa i gomgom, da kutu vue nam kan kana
vuna tarai. 21 Ma gala ta tikai i bili ta magit
nina pa i gomgom, ta tutana, ba ta vavaguai
ba ta magit i kakakao, ma namur i en ra
vio i ra tinabar na varmaram, nina ba kai
ra Luluai, da kutu vue nam kan kana vuna
tarai.

22 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
biti: 23 Una tata pire ra tarai Israel, ma una
biti: Koko avat a en ra bira i ra bulumakau,
ba ra bira i ra sip, ba ra bira i ra me. 24 Ra
bira i ra vavaguai i mat vakuku, ba ta leing
i ga ubu kadakadal ia, i topa kavava lavur
papalum, ia kaka koko muka avat a en ia;
25 ma nina i en ra bira i ra vavaguai nina di
tuntun tar ia tadav ra Luluai, nam da kutu
vue kan kana vuna tarai.

26 Koko avat a en ta mangana gap, a gapu
i ra beo ba a gapu i ra vavaguai ta ra lavur
gunan ba ava ki tana. 27 Nina ba i en ra gap
da kutu vue nam kan kana vuna tarai.

28 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma
i biti: 29 Una tata pire ra tarai Israel, ma
una biti, Nina i tul tar kana tinabar na
varmaram, a vartabar tadav ra Luluai, na
kap ta pakana ta kana tinabar tadav ra
Luluai; 30 a limana iat na kap ra tinabar di
tun tar ia tadav ra Luluai ta ra iap: a bira
ma ra bongobongo i ra tinabar, ma da tulue
ra bongobongono tadav ra Luluai, upi ra
tinabar na tutuluai. 31 Ra tena tinabar na
tun ra bira ta ra uguugu na vartabar, ma

ra bongobongono kai Aron ma ra umana
natuna. 32 Avat a tul tar ra kelakelegi ta
ra lima tuna pire ra tena tinabar upi kana
tiniba kan kavava tinabar na varmaram
nina ba u pait ra vartabar me. 33 Ra natu i
Aron nina i tul tar ra gap u ra tinabar na
varmaram ma ra birana na vatur vake ra
kelakelegi ta ra lima tuna upi kana tiniba.
34 Tago iau ga tar tibe vaire vue ra bongob-
ongo nina di tulue ma ra kelakelegi ta ra
lima tuna ta ra umana tinabar na varmaram
kai ra tarai Israel ure Aron ra tena tinabar
ma ra umana natuna upi kadia tiniba pa na
mutu kan ra tarai Israel.
35 Go nina ra tiniba kai Aron ma ra umana
natuna kan ra umana tinabar di tuntun tar
ia tadav ra Luluai, ba di ga tibe diat ra
umana tena tinabar ta ra papalum kai ra
Luluai, 36 ra tiniba nina ba ra Luluai i ga kure
ba ra tarai Israel diat a tul tar ia upi ra adiat
pa na mutu ta ra umana taun tarai, ta ra
bung ba i ga pilak pa diat.
37 Go iat ra varkurai ure ra tinabar di
tuntun tar ia, ma ure ra tinabar na vuai na
uma, ma ra tinabar na varporong, ma ra
tinabar na varpiam, ma ure ra varku, ma
ure ra tinabar na varmaram, 38 nina ba ra
Luluai i ga vartuluai tana pire Moses ta ra
luana Sinai, ta ra bung ba i ga vartuluai ba
ra tarai Israel diat a tul tar kadia umana
vartabar na nian tadav ra Luluai ta ra bil
Sinai.

8

Di vadoano Aron diat tamana
(Niir 29:1-37)

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
biti: 2 Una agure Aron ma ra umana natuna,
ma una tak pa ra umana mal, ma ra dangi na
varku, ma ra bulumakau ure ra varporong,
ma ra ura sip a ura tomotoina, ma ra rat na
gem nina ba pa i leven; 3 ma una vartuluai
upi ra tarai ba diat a kor varurung ta ra
matakilalat i ra pal na varbarat.
4 Ma Moses i ga pait nam ba ra Luluai
i ga vartuluai tana; ma ba ra tarai dia ga
kor varurung ta ra matakilalat i ra pal na
varbarat, 5 Moses i ga biti tai ra tarai: Go iat
ra magit a Luluai i tar vartuluai ba da pait
ia.
6 Ma Moses i ga agure Aron ma ra umana
natuna, ma i ga puk diat ma ra tava. 7 Ma
i ga ule tar ra lolovina kolot tai Aron, ma i
ga vi pit ia ma ra vivi, ma i ga ule ra olovoi
tana ma ra kolot na bongobongo ma i ga vi
pit ia ma ra vivi di ga viri mal ia kai ra kolot
na bongobongo. 8 Ma i ga ule ra popopoi na
varkurai tana; ma i ga poe tar ra Urim ma
ra Tumim ta ra popopoi na varkurai. 9 Ma i
ga vung ra mal na rarau ta ra uluna, ma i ga
vung ra marmar i goled, nina ba ra vipuar i
gomgom taun ra mal na rarau; go parika ra
Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.
10 Ma Moses i ga tak pa ra dangi na varku,
ma i ga vadangi ra pal na varbarat ma ra
lavur magit par tana, ma i ga vagomgom
diat. 11 Ma i ga apur ra uguugu na vartabar
lavurua na pakana, ma i ga vadangi ra
uguugu na vartabar ma ra umana la tana,
ma ra la na vargi, ma ra bit a la na vargi
upi na vagomgom diat. 12 Ma i ga lolonge ra
dangi na varku ta ra ulu i Aron, ma i ga ku
ia, upi na vakilang vaire.
13 Ma Moses i ga agure ra umana natu i
Aron, ma i ga ule ra umana lolovina kolot
ta diat, ma i ga vi pit diat ma ra umana vivi,
ma i ga vi ra umana mal ta ra ulu i diat, da
ra Luluai i ga vartuluai tana.
14 Ma i ga kap pa ra bulumakau ure ra tin-
abar na varporong, ma Aron ma ra umana
natuna dia ga vung ra lima i diat ta ra ulu
i ra bulumakau ai ra tinabar na varporong.
15 Ma Moses i ga doka; ma i ga tak pa ra gap,
ma i ga kolo ra umana ram ta ra uguugu
na vartabar ma ra kaka na limana, ma i ga
vagomgom ra uguugu na vartabar, ma i ga
lolonge ra gap tar ta ra bit a uguugu na
vartabar, ma i ga vagomgom ia upi na pait
ra varporong tana. 16 Ma i ga tak pa ra bira
par nina i ki petep ta ra balana, ma ra mal
i ra kat, ma ra ura ela ma ra bira ta dir, ma
Moses i ga tun ia ta ra uguugu na vartabar.
17 Ma ra bulumakau, ma ra palina, ma ra
viono, ma ra puta tana, i ga vaimur vue ta
ra iap ta ra papar a gunan irai, da ra Luluai
i ga vartuluai tana pire Moses.
18 Ma i ga kap pa ra sip ure ra tinabar di
tuntun tar ia, ma Aron ma ra umana natuna
dia ga vung ra lima i diat ta ra uluna. 19 Ma
Moses i ga doka; ma i ga apure ra gap ta
ra uguugu na vartabar. 20 Ma i ga poko gigi
ra sip, ma i ga tun ra uluna ma ra umana
pakapakana, ma ra bira, 21 ma i ga puk ra
balana ma ra umana kakene ma ra tava; go
parika Moses i ga tun ia upi ra tinabar di
tuntun tar ia ta ra uguugu na vartabar, a
magit i ang na katkat, a vartabar di pait ia

ta ra iap tadav ra Luluai, da ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses.
22 Ma i ga kap ra vauruana sip, ra sip
na varvadoan; ma ba Aron ma ra umana
natuna dia ga tar vung ra lima i diat ta ra
uluna, 23 Moses i ga doka; ma i ga tak pa
ra gapuna ma i ga kolo ra ngu na talinga i
Aron me, ta ra papar a lima tuna tana, ma
ra kaka ngala ta ra limana tuna, ma ra kaka
ngala ta ra kauna ta ra papar a lima tuna
tana. 24 Ma Moses i ga agure ra umana natu
i Aron, ma i ga kolo ra ngu na talinga i diat
ma ra gap ta ra papar a lima tuna ta diat,
ma ra kaka ngala ta ra lima tuna ta diat, ma
ra kaka ngala ta ra kau i diat ta ra papar a
lima tuna ta diat, ma i ga apur ra uguugu
na vartabar ma ra gap. 25 Ma i ga tak pa ra
bira, ma ra taukuna i bira, ma ra bira parika
nina i ki petep ta ra balana, ma ra mal i ra
kat, ma ra ura ela, ma ra bira ta dir, ma ra
kelakelegi ta ra lima tuna, 26 ma i ga tak pa
tika na gem nina ba pa i leven, ma tika na
gem ik di pait ia ma ra dangi, ma tika na
gem ik i maleplep, kan ra rat na gem ba
pa i leven nina i tur ta ra luaina mata i ra
Luluai, ma i ga vung diat taun ra bira ma
ra kelakelegi ta ra lima tuna, 27 ma i ga vung
vapar ia ta ra lima i Aron, ma ta ra lima i
ra umana natuna, ma di ga tulue diat upi
ra tinabar na tutuluai ta ra luaina mata i ra
Luluai. 28 Ma Moses i ga tak pa diat kan ra
lima i diat ma i ga tun diat ta ra uguugu
na vartabar taun ra tinabar di tuntun tar
ia, ure ra magit i ang na katkat ta ra luaina
mata i ra Luluai; a tinabar nam ba di tun tar
ia ta ra iap tadav ra Luluai. 29 Ma Moses i ga
tak pa ra bongobongo i ra sip, ma i ga tulue
upi ra tinabar na tutuluai ta ra luaina mata i
ra Luluai; a tiniba kai Moses nam ta ra sip na
varvadoan, da ra Luluai i ga vartuluai tana
pire Moses.
30 Ma Moses i ga tak pa ta ik ta ra dangi
na varku ma ta ra gap ta ra uguugu na
vartabar, ma i ga apur Aron ma kana lavur
mal me, ma ra umana natuna ma kadia
lavur mal bula me; ma i ga vakilang vaire
Aron ma kana lavur mal, ma ra umana
natuna ma kadia lavur mal varurung me.
31 Ma Moses i ga biti tai Aron ma ra
umana natuna: Avat a kabalane ra viono ta
ra matakilalat i ra pal na varbarat; avat a
en ia ie varurung ma ra gem ta ra rat na
varvadoan, da di ga biti tagu ba Aron ma
ra umana natuna diat a en ia. 32 Ma nina i
ki valili ta ra viono ma ra gem avat a tun
vue ta ra iap. 33 Ma koko avat a vana kan ra
matakilalat i ra pal na varbarat ure lavurua
na bung tuk na par ra lavur bungbung ure
ra varvadoan ta vavat; lavurua na bung da
varvakai ma kavava varvadoan. 34 Ra magit
di ga pait ia ta go ra bung di ga pait ia ta
ra vartuluai kai ra Luluai upi da pait ra var-
porong ure avat. 35 Avat a ki ta ra matakilalat
i ra pal na varbarat ta lavurua na bung na
keake ma ta lavurua na bung na marum,
ma avat a toratorom tai ra Luluai tana, upi
koko avat a mat, tago di ga vartuluai tagu
damana. 36 Ma Aron ma ra umana natuna
dia ga pait vapar ra lavur magit par nina
ba ra Luluai i ga vartuluai tana ta ra ngie
i Moses.

9

Aron i vartabar

1 Ma ta ra valavutuluna bung Moses i ga
vartuluai upi Aron ma ra umana natuna ma
ra umana patuana Israel, 2 ma i ga biti tai
Aron: Una tak pa tika na nat na bulumakau
a tomotoina ure ra tinabar na varporong,
ma ra sip a tomotoina ure ra tinabar di
tuntun tar ia, ma dir par dir a ko kakit,
ma una tul tar dir ta ra luaina mata i ra
Luluai. 3 Ma una biti tai ra tarai Israel: Avat
a tak pa ta me a tomotoina ure ra tinabar na
varporong, ma ta nat na bulumakau ma ta
nat na sip, ba i kopono ko kadir kilala ma dir
ko kakit, ure ra tinabar di tuntun tar ia, 4 ma
ta bulumakau ma ta sip a tomotoina, ure ra
tinabar na varmaram, upi da vartabar me
ta ra luaina mata i ra Luluai; da kap bula ra
tinabar na vuai na uma nina di ga pota ma
ra dangi; tago ra Luluai na tur kapet pire
vavat ta go ra bung.
5 Ma dia ga kap nam ba Moses i ga kure tar
ia ta ra matakilalat i ra pal na varbarat, ma
ra tarai par dia ga kakari maravai, ma dia ga
tur ta ra luaina mata i ra Luluai. 6 Ma Moses
i ga biti: Go ra magit ra Luluai i ga vartuluai
tana ba avat a pait ia; upi ra minamar kai
ra Luluai na tur kapet ta ra luaina mata i
vavat. 7 Ma Moses i ga biti tai Aron: Una
vana maravai tar ta ra uguugu na vartabar,
ma una tul tar kaum tinabar na varporong,
ma kaum tinabar di tuntun tar ia, ma una
pait ra varporong ure avat ma ra tarai; ma
una tul tar ra vartabar na nian kai ra tarai
ma una pait ra varporong ure diat, da ra
Luluai i ga vartuluai tana.

[8] Ma Aron i ga vana maravai tar ta ra
uguugu na vartabar, ma i ga doko ra nat
na bulumakau ure ra tinabar na varporong,
nina ba ure ia iat, [9] ma ra umana natu i Aron
dia ga kap pa ra gap pirana, ma i ga vadudu
ra kaka na limana ta ra gap, ma i ga kolo ra
umana ram ta ra uguugu na vartabar, ma
i ga lolonge ra gap ta ra bit a uguugu, na
vartabar; [10] ra bira, ma ra ura ela, ma ra mal
i ra kat kai ra tinabar na varporong, i ga tun
ia ta ra uguugu na vartabar, da ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses. [11] Ma ra viono ma
ra palina i ga tun vue ta ra iap ta ra papar a
gunan irai.

[12] Ma i ga doko ra tinabar di tuntun tar ia;
ma ra umana natuna dia ga kap pa ra gap
tadav ia, ma i ga apur ra uguugu na vartabar
me. [13] Ma dia ga kap pa ra tinabar di tuntun
tar ia tadav ia, a umana pakapakana ma ra
uluna bula, ma i ga tun diat ta ra uguugu
na vartabar. [14] Ma i ga puk ra balana ma
ra umana kakene, ma i ga tun diat taun ra
tinabar di tuntun tar ia ta ra uguugu na
vartabar.

[15] Ma i ga tul tar ra vartabar na nian kai
ra tarai, ma i ga tak pa ra me ure ra tinabar
na varporong, nina ba ure ra tarai, ma i ga
doka, ma i ga tul tar ia ure ra varporong,
da ra luaina. [16] Ma i ga kap pa ra tinabar
di tuntun tar ia, ma i ga tul tar ia da ra
vartuluai ure. [17] Ma i ga kap pa ra tinabar na
vuai na uma, ma i ga tak pa tika na ginagu
tana, ma i ga tun ia ta ra uguugu na vartabar
varurung ma ra tinabar di tuntun tar ia ta
ra malana.

[18] I ga doko ra bulumakau ma ra sip a
tomotoina bula, nina ba ra tinabar na var-
maram kai ra tarai, ma ra umana natuna dia
ga kap pa ra gap tadav ia, ma i ga apur ra
uguugu na vartabar me. [19] Ma ra bira i ra
bulumakau ma ra taukuna i bira ta ra sip,
ma ra bira i pulu ra balana, ma ra ura ela,
ma ra mal i ra kat, [20] di ga vung ia taun ra
bongobongo i ra virua, ma i ga tun ra bira ta
ra uguugu na vartabar; [21] ma ra bongobongo
i ra virua ma ra kelakelegi ta ra lima tuna,
Aron i ga tulue upi ra tinabar na tutuluai
ta ra luaina mata i ra Luluai, da Moses i ga
kure.

[22] Ma Aron i ga tulue ra limana taun ra
tarai, ma i ga tata vadoane diat, ma i ga vana
ba kan ra papalum na tinabar na varporong,
ma ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra tinabar
na varmaram. [23] Ma Moses ma Aron dir ga
ruk ta ra pal na varbarat, ma ba dir ga irop,
dir ga tata vadoane ra tarai, ma ra minamar
i ra Luluai i ga tur kapet ta ra luaina mata i
ra tarai. [24] Ma ra iap i ga arikai ta ra luaina
mata i ra Luluai, ma i ga tun vue ra tinabar
di tuntun tar ia, ma ra bira ta ra uguugu na
vartabar; ma ba ra tarai dia ga gire, dia ga
kukukula, ma dia ga bura timtibum.

10

A varpiam kai Nadab ma Abiu

[1] Ma Nadab ma Abiu, ra ura natu i Aron,
dir ga tak pa kadir la na mi tikatikai, ma
dir ga vung ra iap ta dir, ma dir ga vung ra
bulit i ang na katkat ta dir, ma dir ga pait
ra iap vakuku ta ra luaina mata i ra Luluai,
nina pa i ga vartuluai tana pire dir. [2] Ma
ra iap i ga arikai kan ra mata i ra Luluai,
ma i ga en vue dir, ma dir ga mat ta ra
luaina mata i ra Luluai. [3] Ma Moses i ga biti
tai Aron: Go iat nina ra Luluai i ga tatike,
dari, Ina vaarike kaugu lia na kini ta diat
dia kakari maravai piragu, ma ina vaarike
kaugu ngala na minamar ta ra luaina mata
i ra tarai parika. Ma Aron i ga ki mut uka.

[4] Ma Moses i ga ting pa Misael ma El-
sapan, a ura natu i Usiel, dir matuana ma
Aron, ma i ga biti ta dir: Amur a mai, ma
amur a puak vue ra ura niuru i mumur kan
ra gomgom na pal tar ta ra papar a gunan
irai. [5] Ma dir ga vut, ma dir ga puak vue dir,
ma ra umana mal dir mal me, tar ta ra papar
a gunan irai, da Moses i ga biti.

*A papalum ma ra vapuak kal ra tena tin-
abar*

[6] Ma Moses i ga biti tai Aron, ma tai
Eleaser ma tai Itamar, ra ura natuna. Koko
ra pepe na ulu i vavat na purpuruan, ma
koko avat a rada kavava lavur mal; upi koko
avat a mat, ma koko ra Luluai na kankan ure
ra tarai; avat a nur tar ia pire ra lavur niuru i
vavat ra tarai Israel par upi diat a tangie go
ra iap nina ba ra Luluai i ga pait ia. [7] Koko
avat a vana kan ra matakilalat i ra pal na
varbarat, kan avat a mat; tago ra dangi na
varku kai ra Luluai i ki ta vavat. Ma dia ga
pait ia da ra tinata kai Moses.

[8] Ma ra Luluai i ga biti tai Aron dari: [9] Ba
avat ma ra umana natum ava ruk ta ra pal
na varbarat, koko avat a mome ta polo na
vuai na vain ba ta tava longlong, kan avat a
mat; go na tur ure ra vartuluai ta ra umana

taun tarai; [10] upi avat a tibe varbaiane ra
magit i gomgom kan ra magit vakuku, ma
ra magit i gomgom kan ra magit i dur,
[11] upi avat a tovo ra tarai Israel ure ra lavur
vartuluai nina ba ra Luluai i ga tatike ta diat
ma ra ngie i Moses.

[12] Ma Moses i ga biti tai Aron ma tai ra ura
natuna dir laun valili Eleaser ma Itamar:
Amutal a tak pa ra tinabar na vuai na uma,
nina i ki valili kan ra lavur tinabar di tun ia
ta ra iap ure ra Luluai, ma amutal a en ia ma
koko ra leven tana, ta ra paparai ra uguugu
na vartabar; ia ra magit i gomgom kakit,
[13] ma amutal a en ia ta ra pakana gunan i
gomgom; tago ia ra tiniba amumutal ma
ra ura natum ta ra lavur tinabar di tun ia
ta ra iap ure ra Luluai, tago di ga vartuluai
damana.

[14] Ma ra bongobongo di tultulue ma ra
kelakelegi avat a en ia ta ra pakana gunan
i gomgom, avat ma ra umana natum, ra
umana tutana ma ra umana vavina, tago
di tul tar ia ure kaum tiniba ma ra tiniba
kai ra umana natum, ta ra lavur tinabar na
varmaram kai ra tarai Israel. [15] A kelakelegi
ma ra bongobongo di tultulue diat a kap ia
varurung ma ra bira di tun ia ta ra iap, upi
da tulue, a tinabar na tutuluai ta ra luaina
mata i ra Luluai; a tiniba kavavat ma ra
umana natum pa na mutu; da ra Luluai i ga
vartuluai tana.

[16] Ma Moses i ga tikatikan upi ra me ure
ra tinabar na varporong, ma ea, di tar tun
vue; ma i ga kankanuane Eleaser ma Itamar,
ra ura natu i Aron nina dir laun valili, ma i
biti: [17] Ta ra ava pa ava ga en ra tinabar na
varporong aina ta ra gomgom na pal, tago
ia ra magit i gomgom kakit, ma di ga tul tar
ia ta vavat upi na pun vue ra varpiam kai
ra tarai, upi da pait ra varporong ure diat
ta ra luaina mata i ra Luluai. [18] Ma pa di ga
kap ra gapuna ta ra bala na pal i gomgom;
gala na boina gala ava ga en ia ta ra bala na
pal i gomgom, da iau ga kure. [19] Ma Aron
i ga biti tai Moses: Ea, dia ga tul tar kadia
tinabar na varporong ma kadia tinabar di
tuntun tar ia ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma ra kaina magit dari i tar tadav iau. Gala
iau ga en ra tinabar na varporong ta go ra
bung, dave, na ga boina ta ra luaina mata i
ra Luluai? [20] Ma ba Moses i ga valongore, i
ga boina ka ta ra luaina matana.

11

A gomgom na vavaguai ma diat pa dia gomgom

(Vart 14:3-21)

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma
Aron, ma i biti ta dir: [2] Amur a tata pire ra
tarai Israel dari: Avat a en go iat ra umana
vavaguai ta diat dia laun ta ra rakarakan a
gunagunan. [3] Nina ra pal a kauna a ura kaka
tana, ma nina i nganga mule ra magit i ga en
value, ta ra lavur vavaguai, avat a en nam.
[4] Ia kaka, ta diat nina dia nganga. mule ra
magit dia ga en value, ma ta diat nina ra
pal a kau i diat a ura kaka tana, koko avat a
en go diat: ra kamel, tago i nganga mule ra
magit i ga en value ma ra kauna vakir a ura
kaka tana, na tabu pire vavat. [5] Ma ra rabit,
tago i nganga mule ra magit i ga en value
ma ra kauna vakir a ura kaka tana, na tabu
pire vavat. [6] Ma ra er, tago i nganga mule ra
magit i ga en value ma ra kauna vakir a ura
kaka tana, na tabu pire vavat. [7] Ma ra boroi,
tago ra kauna a ura kaka tana, ma vakir i
nganga mule ra magit i ga en value, na tabu
pire vavat. [8] Koko avat a en ra vio i diat, ma
koko avat a bili ra virua i diat; dia tabu pire
vavat.

[9] Ma ta ra lavur magit dia laun ta ra ta
ba ta ra tava, avat a en diat nina dia vung
ra bete i diat ma ra vulegi diat. [10] Ma ra
lavur mangana ba pa ta bete i diat ma pa
ta vulegi diat, ta diat dia peal ta ra polo, ba
dia laun ta ra ta, dia milmilikuan pire vavat,
[11] diat a milmilikuan pire vavat; koko avat
a en ra vio i diat, ma avat a milikuane ra
virua i diat. [12] Nina ba pa ta betene ma pa ta
vulegina ta ra tava, a magit na milmilikuan
nam pire vavat.

[13] Ma ta ra lavur beo avat a milikuane go
diat, koko avat a en diat, dia da ra magit i
bilak: a minigulai ma ra luar ma ra taragau;
[14] ma ra vultiur, ma ra daula; [15] a lavur
mangana kotkot, [16] a murup, ma ra kau, ma
ra kanai, ma ra kavivi, [17] a kurkur ma ra
komorant ma ra kakaula; [18] ma ra kakaula i
karabele, ma ra pelikan, ma ra luar i en ra
virua; [19] ma ra mou, ma ra iai ma ra vianau
ma ra ganau.

[20] Ma ra lavur mangana dia vung ra bebea
i diat ma dia kakakao diat a milmilikuan
pire vavat. [21] Ia kaka, ta ra lavur mangana
dia kakakao ma dia vung ra bebea i diat ma
dia pipil ma ra kak i diat, [22] avat a en go diat:

a lavur mangana kubau, ma ra lavur mangana tititinga, ma ra lavur mangana itit, ma ra lavur mangana tabuta. [23] Ma ra lavur mangana dia vung ra bebea i diat ma dia vung ra ivat na kau i diat, dia milmilikuan pire vavat.

[24] Go diat diat a vadur avat; nina i bili ra virua i diat pa na gomgom tuk na ravian; [25] ma nina i puak ra virua i diat na puk kana umana mal ma pa na gomgom tuk na ravian. [26] Ra lavur vavaguai i tapelegi ra kau i diat ma vakir a ura kaka tana ma pa dia nganga mule ra magit dia ga en value dia tabu pire vavat, ma nina i bili diat na dur. [27] Ta ra lavur vavaguai dia vanavana ma ra ivat na kak i diat, diat dia vanavana ma ra ivat na lapar a kak i diat, dia tabu pire vavat; nina ba i bili ra virua i diat pa na gomgom tuk na ravian. [28] Nina i puak ra virua i diat na puk kana umana mal, ma pa na gomgom tuk na ravian; dia tabu pire vavat.

[29] Ta ra lavur magit dia kakakao ta ra rakarakan a gunagunan, go diat dia tabu pire vavat: a girau, ma ra galang, ma ra lavur mangana palai dia ngala, [30] ma ra kupkup, ma ra galiur, ma ra kekeu, ma ra kuku, ma ra kuku valira. [31] Go diat dia tabu pire vavat ta ra lavur magit dia kakakao; nina i bili diat ba dia mat pa na gomgom tuk na ravian.

[32] Ma gala ra minat i tikai ta diat i bura taun ta magit, nam ra magit pa na gomgom, ta magit di pait ia ma ra davai, ta mal, ta pal i ta magit, ba ta kakakap, ba ta la ure ra papalum, da vung ia ta ra tava; pa na gomgom tuk na ravian, ma namur na gomgom. [33] Ma gala ra minat i ta tikai ta diat i bura ta ra bala na la na pia, pa na gomgom; avat a pamar gigi ia, ma ra magit i ki tana pa na gomgom. [34] A nian parika nina ba ra tava i ki tana pa na gomgom, ma ra nimomo ta ra mangana la damana pa na gomgom. [35] Ma ra lavur magit parika nina ba ta pakana ta ra minat i diat i bura taun diat pa na gomgom; ta ubu, ba ta kabala, da pamar gigi ia; pa dia gomgom, ma diat a tabu pire vavat. [36] Ia kaka ta mata na tava ba ta tung na tava nina ba a tava i ki tana na gomgom, ma ra magit nina i bili ra minatina tana pa na gomgom. [37] Ma gala ra minat i diat i bura taun ra umana patina upi ra vinauma, ra patina na gomgom. [38] Ma gala ra minat i diat dia bura taun ra umana patina nina di ga vamola ta ra tava, na tabu pire vavat.

[39] Ma gala tika na vavaguai nina ba i topa ra nian i mat, nina i bili ra minatina pa na gomgom tuk na ravian; [40] nina i ian ta ra minatina na puk kana umana mal, ma pa na gomgom tuk na ravian; ma nina i puak ra minatina na puk kana umana mal, ma pa na gomgom tuk na ravian.

[41] Ma ra lavur magit par nina dia kakakao ta ra rakarakan a gunagunan, ia ra magit na milmilikuan, i tabu ba da en ia. [42] Nina ba i kakakao ma ra balana ara ra pia, ba i vana ma ra ivat na kakene, ba nina i peal ra umana kakene, ra lavur magit dia kakakao ta ra rakarakan a gunagunan i tabu ba avat a en diat, tago diat ra magit i milmilikuan. [43] Koko avat a vabilak avat ma ra umana magit dia kakakao, ma koko avat a vadur avat ma diat, upi avat a vabilak avat i tana. [44] Tago iau ra Luluai kavava God; damana avat a vagomgom mule avat, ma avat a gomgom; tago iau tar gomgom; koko avat a vabilak mule avat ma ta mangana magit i kakakao ta ra rakarakan a gunagunan. [45] Tago iau ra Luluai nina iat i ga agure vairop avat kan ra gunan Aigipto, upi avat a nunure ba iau kavava God; damana avat a gomgom, tago iau tar gomgom.

[46] Go iat ra varkurai ure ra lavur vavaguai ma ra lavur beo ma ra lavur mangana i laun ma i peal ta ra tava, ma ra lavur mangana i kakao ta ra rakarakan a gunagunan, [47] upi da tibe varbaiane ra magit i dur kan ra magit i gomgom, ma upi da tibe varbaiane ra magit di en ia kan ra magit nina pa di en ia, ta ra lavur magit dia laun.

12

A varvagomgom i ra kunubak na kinakava

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: [2] Una tata pire ra tarai Israel, dari: Gala ta vavina i kap bala ma i kava vue ta bul tutana, pa na gomgom ta lavurua na bung; pa na gomgom da kana umana bung na gai. [3] Ma ta ra valavutuluna bung da poko kikil ra pal i ra bul. [4] Ma ra vavina na ki ta ra kubana ure ra utul a vinun ma utul a bung upi ra gapuna na gomgom; pa na bili ta magit i gomgom, ma pa na ruk ta ra gomgom na pal tuk na par kana umana bung na varvagomgom.

[5] Gala i kava ta bul vavina, pa na gomgom
ta ra ura vik da kana umana bung na gai;
na ki ta ra kubana ure laptikai na vinun ma
laptikai na bung upi ra gapuna na gomgom.
[6] Ma ba na par kana umana bung na
varvagomgom ure ta bul tutana ba ta bul
vavina na kap ta nat na sip, i kopono ko
kana kilala, ure ra tinabar di tuntun tar ia,
ma ta nat na balu ba ta uka, ure ra tinabar
na varporong, tar ta ra matakilalat i ra pal
na varbarat, tadav ra tena tinabar, [7] ma na
kap ia ta ra luaina mata i ra Luluai, ma na
pait ra varporong ure, ma na gomgom ure
ra e ba i ga gapgap tana.

Go iat ra varkurai ure nina i kava ta bul
tutana ba ta bul vavina. [8] Ona pa i tale pi na
tul tar ta nat na sip, na kap ta ivu uka, ba
ta ivu nat na balu, ta tikai ure ra tinabar di
tuntun tar ia, ma ta ra tikai ure ra tinabar
na varporong; ma ra tena tinabar na pait ra
varporong ure, ma na gomgom.

13

A umana varkurai ure ra vukavuka

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma
Aron ma i biti: [2] Ba ra pal i ra paka i ta
tutana i buk, ba i tuktuk, ba i babale, ma
ia ra vakilang ure ra vukavuka, da ben ia
tadav Aron ra tena tinabar, ba tadav tika
na natuna, a tena tinabar; [3] ra tena tinabar
na gire ra vakilang ta ra pal a paka i ra
tutana; ma ona ra ivuna tana i pua, ma ra
vakilang iat i kamen ta ra viono, ia ra minait
na vukavuka: ra tena tinabar na bobe, ma
na vatang ia ba pa i gomgom. [4] Ma ona ra
pakana i babale i mada, ma ra vakilang iat
pa i kamen ta ra viono, ma ra ivuna tana pa
i ga pua, ra tena tinabar na vung vaire boko
ta lavurua na bung, [5] ma ta ra valavuruana
bung na gire, ma ona i gire ba ra minait i
tur, ma pa i kakao ta ra pal i ra pakana, na
vung vaire mule ta lavurua na bung, [6] ma ta
ra valavuruana bung na gire mule, ma ona
ra vakilang i to na panie ma ra minait pa i ga
kakao ta ra pal i ra pakana, ra tena tinabar
na vatang ia ba i gomgom, a pal a korong
ika; ma ra tutana na puk kana umana mal,
ma na gomgom.

[7] Ma ona ra pal a korong i kakao vanavana
ta ra pal i ra pakana namur ta nam ba
i ga vaarike pire ra tena tinabar upi na
gomgom, na vana tadav ra tena tinabar
mulai; [8] ra tena tinabar na gire, ma ona
ra pal a korong i tar kakao ta ra pal i ra
pakana, ra tena tinabar na vatang ia ba pa i
gomgom, a vukavuka iat.

[9] Ba ra vakilang na vukavuka i ki ta ra
tutana, da kap ia pire ra tena tinabar; [10] ma
ra tena tinabar na gire, ma ona ta pakana
i bulbuliran i pua ta ra pal i ra pakana, ma
ra ivuna i pua tana, ma i manua mut, [11] ia
ra vukavuka pa ania ma ra tena tinabar na
vatang ia ba pa i gomgom; pa na vung vaire
vue, tago nam iat pa i gomgom. [12] Ona ra
vukavuka i kakao vanavana ta ra pal i ra
pakana, ma i pulu vapar nina i vukavuka
papa ta ra uluna tuk ta ra pal a kauna, da ra
tena tinabar i gire; [13] ra tena tinabar na gire
ilam ia, ma ona ra pal i ra pakana i vukavuka
par, na vatang nina ba i tar vukavuka ba i
gomgom, ra pal i ra pakana i pua parika, i
gomgom iat. [14] Ma ona ra manua i. arikai
tana, pa na gomgom. [15] Ba ra tena tinabar
i gire ra manua na vatang ra tutana ba pa
i gomgom, ra manua pa i gomgom ia ra
vakilang na vukavuka. [16] Ma ona ra manua
na pua mulai, ra tutana na vana tadav ra
tena tinabar, [17] ma ona ra tena tinabar i gire
ba ra vakilang i tar pua, na vatang ra tutana
nina i mait ba i gomgom.

[18] Ba ta buk ta ra pal i ra pakana i map,
[19] ma ta bulbuliran i pua i ki boko, ba ta
vakilang meme, ra tutana na vaarike pire ra
tena tinabar, [20] ma ra tena tinabar na gire,
ma ona ra vakilang i da i kamen ta ra viono,
ma ra ivuna tana i pua, ra tena tinabar na
vatang ia ba pa i gomgom; ia ra minait na
vukavuka nina i arikai ta ra niung. [21] Ma ona
ra tena tinabar pa i gire ta ivuna i pua ta ra
vakilang, ma ra vakilang pa i kamen ta ra
viono, ma i to na panie, ra tena tinabar na
vung vaire pa ta lavurua na bung; [22] ona i
kakakao vanavana ta ra pal i ra pakana, ra
tena tinabar na vatang ia ba pa i gomgom,
ia ra vakilang na vukavuka; [23] ma ona ra
vakilang i meme i tur uka, ma pa i kakao
vanavana, ia ra mada i ra niung, ma ra tena
tinabar na vatang ra tutana ba i gomgom.

[24] Ma ona ra pal i ra pakana i ga dodo,
ma ra vakilang i ra manua i ga meme ba
i ga pua, [25] ra tena tinabar na gire; ona ra
ivuna tana i tar pua, ma i da i kamen ta ra
viono, ia ra vukavuka nina i tar arikai ka ta
ra nidodo, ma ra tena tinabar na vatang ia
ba pa i gomgom, ia ra vakilang na vukavuka;
[26] ma ona ra tena tinabar i gire ba pa ta
ivuna i pua ta ra vakilang i meme ma pa i
da i kamen ta ra viono, ma i to na panie,

ra tena tinabar na vung vaire pa ta lavurua
na bung; [27] ta ra valavuruana bung na gire
mule; ma ona i tar kakao ta ra pal i ra
pakana, ra tena tinabar na vatang ia ba pa i
gomgom, ia ra vakilang na vukavuka. [28] Ma
ona ra vakilang i meme i tur uka, ma pa
i kakao vanavana, ma i to na panie, ia ra
bulbuliran i vuna ta ra nidodo, ma ra tena
tinabar na vatang ia ba i gomgom. Ia ra
mada na nidodo ko.

[29] Ba ta tutana ba ta vavina i manua ra
uluna ba ra kabene, [30] ra tena tinabar na
gire; ma ona i kamen ta ra viono, ma ta
kopono ivuna i gobol tana, ra tena tinabar
na vatang ia ba pa i gomgom, ia ra kaka, a
vukavuka na ip ba a kabe. [31] Ma ona ra tena
tinabar i gire ba ra kaka pa i kamen ta ra
viono, ma pa ta korong na ivuna tana, ra
tena tinabar na vung vaire nina i mait ure
lavurua na bung. [32] Ta ra valavuruana bung
ra tena tinabar na gire ra minait na kaka,
ma ona ra kaka pa i ga kakao, ma pa ta ivuna
i gobol tana, ma ra kaka pa i kamen ta ra
Viono, [33] da ka vue ra pepe na uluna ma ra
kabene, ia kaka ra pakana nina i kaka, koko;
ma ra tena tinabar na vung vaire mule ure
lavurua na bung. [34] Ta ra valavuruana bung
ra tena tinabar na gire mule, ma ona ra kaka
pa i ga kakao ta ra pal i ra pakana, ma ona
pa i kamen ta ra viono, ra tena tinabar na
vatang ia ba i gomgom; na puk kana umana
mal, ma na gomgom. [35] Ma ona ra kaka i
kakao ta ra pal i ra pakana namur ba di ga
vatang ia ba i gomgom, [36] ra tena tinabar na
gire; ma ona ra kaka i tar kakao, ra tena
tinabar pa na gire upi ta ivuna i gobol; ra
tutana pa i gomgom. [37] Ma ona ra kaka i tur
da di ga gire lua ma ra ivuna i korong tana,
ra kaka i boina, ra tutana i gomgom; ma ra
tena tinabar na vatang ia ba i gomgom.

[38] Ba ta umana vakilang dia pua dia arikai
ta ra pal i ra paka i ta tutana ba ta vavina,
[39] ra tena tinabar na gire, ma ona ra umana
vakilang dia kabu, a tuktuk uka nina i arikai
ta ra pal i ra pakana; i tar gomgom.

[40] Ba ra pepe na ulu i ra tutana i panie
parika, i peaka ka, ma i gomgom, [41] Ona ra
pepe na uluna i panie kan ra tur lua na ula,
io, i peaka ra tur lua na uluna, i gomgom
uka. [42] Ma ona ta vakilang i meme ta ra
ula i peaka, ba ra tur lua na ula i peaka,
ia ra vukavuka i arikai ta ra uluna i peaka
ba ra tur lua na uluna i peaka. [43] Ra tena
tinabar na gire ma ona ra bulbuliran ta
ra uluna i peaka, ba ra tur lua na uluna i
peaka, i meme da ra vukavuka ta ra pal i ra
pakana, [44] ia ra tutana i vukavuka: ra tena
tinabar na vatang ia ba pa i gomgom, ma ra
vakilangina tana i ki ta ra uluna.

[45] Ma ra tutana i vukavuka na rada kana
mal, ma ra pepe na uluna na purpuruan, na
tuba ra livuruna ma na oraoro, A duruna.
[46] Ta ra lavur bungbung ba ra minait i ki
pirana pa na gomgom; ia ra duruna ka; na
ki varkolono ta ra papar a gunan irai.

[47] Ra mal nina ra minait i ki tana, ta mal
na ivuna sip ba ta mal kumau, [48] nina di
ga vir ia ba di ga ingit ia, ba ta pal i ra
vavaguai ba ta magit di ga pait ia ma ra pal
i ra vavaguai: [49] ona ra vakilang ta ra mal,
ba ta ra pal i ra vavaguai, ba ta ra magit di
vir ia, ba di ingit ia, i papait na limut ba i
papait na meme, ia ra vakilang na minait
ma da vung ve tar ia ta ra tena tinabar. [50] Ra
tena tinabar na gire, ma na vung vaire vue
ure ra lavurua na bung; [51] ta ra valavuruana
bung na gire mule, ma ona ra vakilang i ga
kakao vanavana ta ra mal di ga vir ia ba di
ga ingit ia, ba ta ra magit par di ga pait ia ma
ra pal i ra vavaguai, ia ra vakilang na minait
ma ra magit pa i gomgom. [52] Na tun ra magit
ra vakilang i tur tana, a mal di ga vir ia ba
di ga ingit ia, a mal na ivuna sip ba ra mal
kumau ba ta magit di ga pait ia ma ra pal i
ra vavaguai: ia ra minait i dekdek, da tun ia
ta ra iap.

[53] Ma ba ra tena tinabar i gire, ma ra
vakilang pa i ga kakao ta ra mal di ga vir ia,
ba di ga ingit ia, ba ta ra magit di ga pait ia
ma ra pal i ra vavaguai, [54] ra tena tinabar na
kure ba da puk ra magit, nina ba ra minait
i ki tana, ma da vung vaire pa ta lavurua
na bung boko; [55] ma ra tena tinabar na gire
ra magit di ga puk ia, ma ona ra vakilang
tana pa i enana, ma i dovot pa i ga kakao
vanavana, pa i gomgom, da tun ia ba ra
vakilang i ki ta ra balana ba ta ra paparaina.

[56] Ma ona ra tena tinabar i gire ba ra
vakilang i panie vanavana tago di ga puk ia,
na rada vue ra vakilang kan ra mal di vir
ia ba di ingit ia ba kan ra pal i ra vavaguai;
[57] ona i arikai mulai ta ra mal di vir ia, ba di
ingit ia, ba ta ra magit di ga pait ia ma ra pal
i ra vavaguai, i tavua mulai, ma una tun ra
magit ra vakilang i ki tana. [58] Una puk mule
ra mal di vir ia ba di ingit ia, ba ra pal i ra

vavaguai, nina ba ra vakilang i ga panie kan
ia, ma na gomgom nagam.
59 Go iat ra varkurai ure ra minait ta ra mal
na ivuna sip ba ra mal kumau, a mal di vir
ia, ba ra mal di ingit ia, ba ra magit di ga pait
ia ma ra pal i ra vavaguai, upi da nunure
ra magit i gomgom, ma ra magit nina pa i
gomgom.

14

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma
i biti: 2 Go iat ra varkurai ure ra vukavuka
ta ra bung i gomgom tana: da ben pa ia
pire ra tena tinabar, 3 ma ra tena tinabar,
nina i ga tar vana ta ra papar a gunan irai,
na gire ba ra vakilang i ra vukavuka i par
kan ra vukavuka; 4 namur ra tena tinabar
na vartuluai upi ta ivu beo, a ivu launa
nina dir gomgom, ma ra davai na tagatagal,
ma ta isop di vi ia ma ra kuara i meme,
ure nina ra tutana ba da vagomgom ia. 5 A
tena tinabar na vartuluai ba da doko tika na
beo taun ta la na pia nina ba ra gomgom
na tava i ki tana. 6 Na tak pa ra beo i
laun varurung ma ra davai na tagatagal ma
ra isop di vi ia ma ra kuara i meme, ma
na puk vadudu diat ta ra gapu i ra beo,
nina di ga doka taun ra gomgom na tava.
7 Nina ra tutana ba da vagomgom ia kan ra
vukavuka a tena tinabar na apur ia ma ra
gap lavurua na pakana, ma na vatang ia ba
i gomgom, ma ra beo nina i laun na pala
vue upi na pururung irai aro ta ra bala na
vura. 8 Ma nina ba da vagomgom ia na puk
kana umana mal, ma na ka vapar vue ra
tagal a uluna ma na gumu ta ra tava, ma
na gomgom. Namur na ruk ta ra gunan,
ia kaka na ki ka ta ra luaina mata i kana
pal na mal ure lavurua na bung. 9 Ma ta ra
valavuruana bung na ka vapar vue ra pepe
na uluna ma ra kabene, ma ra ivuna ta ra ul
a matana, ma na puk kana umana mal, ma
na gumu ta ra tava upi na gomgom.
10 Ta ra valavutuluna bung na kap pa ra
ivu nat na sip, ra ivu tomotoina dir ko kakit,
ma tika na nat na sip, a tana i kopono ko
kana kilala ma i ko kakit, ma tika na vautu-
luna ta ra epa na bo na plaua, nina di pota
ma ra dangi ma tika na la na dangi ik. 11 Ra
tena tinabar nina i pait ra varvagomgom na
kap go diat varurung ma ra tutana, nina ba
da vagomgom ia, tar ta ra matakilalat i ra
pal na varbarat ta ra luaina mata i ra Luluai.
12 Ma ra tena tinabar na tak pa tika na sip
ta ra ivu tomotoina, ma na tul tar ia ure
ra tinabar na nirara, ma ra la na dangi ik;
na tulue dir upi ra tinabar na tutuluai ta ra
luaina mata i ra Luluai. 13 Na doko ra nat
na sip, ra tomotoina, ta ra pakana di doko
ra tinabar na varporong ma ra tinabar di
tuntun tar ia tana, ta ra bala na gunan ai ra
gomgom na pal; tago ra tinabar na nirara
ia ra tiniba kai ra tena tinabar da ra tinabar
na varporong ia kana tiniba; ia ra magit i
gomgom kakit. 14 Ma na tak pa ta gapu i ra
tinabar na nirara ma ra tena tinabar na kolo
ra ngu na talinga i nina ba da vagomgom
ia ta ra papar a lima tuna tana, ma ra kaka
ngala ta ra limana tuna, ma ra kaka ngala ta
ra kauna ta ra papar a lima tuna tana; 15 ma
ra tena tinabar na tak pa ra la na dangi ik ma
na lolonge ta ra lapar a limana ta ra maira,
16 ma na vadudu ra kaka na limana tuna ta
ra dangi nina i ki ta ra lapar a limana, ma
na pikire ra dangi lavurua na pakana ta ra
luaina mata i ra Luluai; 17 ma ra tena tinabar
na tak pa ra dangi nina i ki valili ta ra bala na
lapar ma na kolo ra ngu na talinga i nina ba
da vagomgom ia ta ra papar a lima tuna, ma
ra kaka ngala ta ra limana tuna, ma ra kaka
ngala ta ra kauna ta ra papar a lima tuna,
taun ra gapu i ra tinabar na nirara; 18 ma na
ku ra ulu i nina ba da vagomgom ia ma ra
ibaiba ta ra dangi nina i ki ta ra bala na lapar
a limana; damana ra tena tinabar na pait ra
varporong ure ta ra luaina mata i ra Luluai.
19 Ma ra tena tinabar na tul tar ra tinabar
na varporong, ma na pait ra varporong ure
nina ba da vagomgom ia, tago pa i gomgom;
ma namur na doko ra tinabar di tuntun tar
ia; 20 ma ra tena tinabar na tul tar ra tinabar
di tuntun tar ia, ma ra tinabar na vuai na
uma, ta ra uguugu na vartabar; ma ra tena
tinabar na pait ra varporong ure, ma na
gomgom.
21 Ona pa i tale pi na tul tar ta ngala dari,
na kap pa tika na nat na sip, a tomotoina,
ure ra tinabar na nirara, upi da tulue, upi
da pait ra varporong ure, ma tika na vav-
inununa ta ra epa na bo na plaua ma ra
dangi tana ure ra tinabar na vuai na uma
ma tika na la na dangi ik; 22 na kap bula ra
ivu uka ba ra ivu nat na balu, nina ba na
tale pi na kul ia; tikai ta dir ure ra tinabar
na varporong ma ta ra tikai ure ra tinabar
di tuntun tar ia. 23 Na kap go diat ta ra
valavutuluna bung tadav ra tena tinabar
ure kana varvagomgom, na kap diat tar ta
ra matakilalat i ra pal na varbarat ta ra

luaina mata i ra Luluai. [24] Ra tena tinabar
na tak pa ra nat na sip ure ra tinabar na
nirara ma ra la na dangi ik ma na tulue dir
ure ra tinabar na tutuluai ta ra luaina mata
i ra Luluai; [25] ma namur ra tena tinabar na
doko ra nat na sip ure ra tinabar na nirara,
ma na tak pa ra gapu i ra tinabar na nirara
ma na kolo ra ngu na talinga i nina ba da
vagomgom ia ta ra papar a lima tuna tana,
ma ra kaka ngala ta ra limana tuna, ma ra
kaka ngala ta ra kauna ta ra papar a lima
tuna tana; [26] ma ra tena tinabar na tak pa
ra la na dangi ik ma na lolonge ta ik tana
ta ra lapar a limana ta ra maira, [27] ma na
pikire ma ra kaka na limana tuna ta ik ta ra
dangi nina i ki ta ra lapar a limana lavurua
na pakana ta ra luaina mata i ra Luluai. [28] Ma
ra tena tinabar na tak pa ra dangi i ki boko
ta ra limana ma na kolo ra ngu na talinga
i nina ba da vagomgom ia ta ra papar a
lima tuna, ma ra kaka ngala ta ra limana
tuna, ma ra kaka ngala ta ra kauna ta ra
papar a lima tuna, taun ra gapu i ra tinabar
na nirara, [29] ma na ku ra ulu i nina ba da
vagomgom ia ma ra dangi i ki valili boko ta
ra lapar a limana, upi da pait ra varporong
ure ta ra luaina mata i ra Luluai. [30] Na tul
tar tikai ta ra ivu uka, ba ra ivu nat na balu,
nina i tale ra tutana ba na kul ia; [31] ta tikai
ure ra tinabar na varporong, ma ta ra tikai
ure ra tinabar di tuntun tar ia varurung
ma ra tinabar na vuai na uma; ma ra tena
tinabar na pait ra varporong ure nina ba da
vagomgom ia ta ra luaina mata i ra Luluai.

[32] Go iat ra varkurai ure nina i vukavuka,
ma pa i tale pi na kul nam di vartuluai ure
ta kana varvagomgom.

[33] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma
Aron, ma i biti: [34] Ba ava olo ra gunan
Kanaan nina ba ina tul tar ia pi avat a kale
upi kavavat, ma ina vung ra vakilang na
kaina minait tai ta papar a pal ta ra gunan
ava kale pa ia; [35] nina ba kana ra pal na vana
ma na ve ra tena tinabar dari: Iau nuk ia
ba ta vakilang na minait i ki na pal; [36] ba
ra tena tinabar pa i ruk boko na pal upi na
gire ra vakilang, na vartuluai ba da vairop
vapar vue ra lavur magit par tana upi koko
da vadur ra lavur magit par tana; ra tena
tinabar na ruk ma na gire kukure muka ra
pal ba i dave. [37] Na gire ra vakilang, ma ona
ra vakilang i papait na limut, ba i papait
na meme, ma i da i ruk muka ta ra kabang,
[38] ra tena tinabar na irop kan ra pal, ma na
banu bat ra pal ure lavurua na bung. [39] Ta ra
valavuruana bung ra tena tinabar na lilikun
mulai, ma na gire kukure ra pal ma ona ra
vakilang i ga tar kakao ta ra papar a pal,
[40] ra tena tinabar na vartuluai ba da tak vue
ra umana vat nina ba ra vakilang i ki tana,
ma na vue vapar diat ta ra pakana nina ba
pa i gomgom, ta ra papar a gunan irai; [41] na
kure ba da ka ra bala na pal parika ma ra
kabang nina ba di ga ka vue, da vung ia
tai ta pakana nina ba pa i gomgom ta ra
papar a gunan irai; [42] ma diat a kap pa ra
umana kalamana vat upi diat a kia vue nam
ra umana maulana me, ma diat a kap ra
kalamana kabang, ma diat a kolo ra pal me.

[43] Ma ba di ga tar tak vue nam ra umana
vat, ma di ga tar ka ra pal, ma di ga tar
kola ma ra kabang, ona ra vakilang na arikai
mulai ta ra pal, [44] ra tena tinabar na ruk ma
na gire kukure ra pal; gala ra vakilang i ga
tar kakao vanavana, ia ra dekdek na minait
i ki ta ra pal, ma ra pal pa i gomgom. [45] Ra
tena tinabar na vartuluai ba da re vue ra
pal, ma diat a tak vue ra umana vat tana ma
ra davai tana, ma ra kabang par ta ra pal,
ma diat a kap vue diat tar ta ra pakana nina
ba pa i gomgom, ta ra papar a gunan irai.
[46] Ma nina i ruk na pal ba di banu bat ia, pa
na gomgom tuk na ravian; [47] nina i va ta ra
pal na puk kana umana mal, ma nina i ian
ta ra pal na puk kana umana mal. [48] Ba di tar
kolo ra pal ma ra kabang, ma ra tena tinabar
i ruk tana, ma i gire ba ra vakilang pa i ga
kakao vanavana, ra tena tinabar na vatang
ra pal ba i gomgom, tago ra vakilang i ga tar
panie.

[49] Na pait ra varvagomgom ure ra pal
dari. na tak pa ra ivu beo ma ra davai na
tagatagal, ma ra isop di vi ia ma ra kuara i
meme; [50] na doko tika na beo taun ta la na
pia, nina ba ra gomgom na tava i ki tana;
[51] na tak pa ra davai na tagatagal ma ra isop
nina di vi ia ma ra kuara i meme ma ra beo
nina i laun, ma na puk vadudu diat ta ra
gapu i ra beo di ga doka, ma ra tava, ma na
apur ra pal me lavurua na pakana; [52] ma na
vagomgom ra pal ma ra gapu i ra beo ma ra
tava, ma ra isop nina di vi ia ma ra kuara i
meme; [53] ma ra beo nina i laun, na pala vue
upi na pururung irai aro ta ra bala na vura.
Damana na pait ra varporong ure ra pal, ma
ra pal na gomgom.

[54] Go iat ra varkurai ure ra lavur vakilang
na vukavuka, ma ra kaka, [55] ma ure ra vaki-

lang i ra minait ta ra mal ma ta ra pal, [56] ma
ure ra niung, ma ra pal a korong, ma ra
babale; [57] upi da nunure ra magit i gomgom,
ma ra magit nina ba pa i gomgom. Go iat ra
varkurai ure ra vukavuka.

15

A dur na aka

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma
Aron, ma i biti: [2] Amur a tata pire ra tarai
Israel, ma amur a biti ta diat, Gala ta tutana
i gapgap ra pal a pakana, pa i gomgom ure
nam ra gap. [3] Pa na gomgom ba i gapgap;
ba di nur vue ra pakana pi na gap, ba di
pulu bat ia upi koko na gap; ra tutana pa
i gomgom. [4] A lavur vava parika nina ba
ra tutana i gap i va tana, pa na gomgom,
ma ra lavur magit par nina i ki tana, pa
na gomgom; [5] nina i bili ra vava kai nam
ra tutana na puk kana umana mal, ma na
gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na
ravian; [6] ma nina i ki ta ra magit nina ba
ra tutana i gap i ga ki tana, na puk kana
umana mal, ma na gumu ta ra tava, ma
pa na gomgom tuk na ravian. [7] Ma nina i
bili ra paka i ra tutana i gap na puk kana
umana mal, ma na gumu ta ra tava, ma
pa na gomgom tuk na ravian. [8] Ma gala ra
tutana i gap i gami ta tutana i gomgom,
nina i gomgom na puk kana umana mal,
ma na gumu ta ra tava, ma pa na gomgom
tuk na ravian. [9] Ta kiki na vinavana nina
ba ra tutana i gap i vanavana tana, pa na
gomgom; [10] ma nina i bili ta magit ra tutana i
ga ki tana ta kana vinavana, pa na gomgom
tuk na ravian; ma nina i puak ta magit
damana na puk kana umana mal ma na
gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na
ravian. [11] Ma nina ba ra tutana i gap i bili ia
ba pa i gi value ra limana ta ra tava, na puk
kana umana mal, ma na gumu ta ra tava, ma
pa na gomgom tuk na ravian. [12] Ma nina ra
la na pia ra tutana i gap i bili ia, da pamar ia,
ba gala ta la na davai, da puk ia ma ra tava.

[13] Ba ra tutana i gap i gomgom mulai,
na luk lavurua na bung papa ra bung i ga
gomgom tana, ma na puk kana umana mal,
ma na gumu ta ra gomgom na tava, ma
na gomgom. [14] Ta ra valavutuluna bung na
kap pa ra ivu uka ba ra ivu nat na balu,
ma na vana tar ta ra matakilalat i ra pal
na varbarat ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma na tul tar dir pire ra tena tinabar; [15] ma
ra tena tinabar na tul tar dir, tikai ure ra
tinabar na varporong, ma ta ra tikai ure
ra tinabar di tuntun tar ia, ma damana na
pait ra varporong ure ta ra luaina mata i ra
Luluai ure ra e i ga gap tana.

[16] Ma gala ra gorgor i ra tutana i talingir
vakuku, na gumu ta ra tava, ma pa na
gomgom tuk na ravian; [17] ma ra lavur mal
ma ra lavur pakana pal i ra vavaguai nina
ba i talingir tana, da puk diat ma ra tava,
ma pa diat a gomgom tuk na ravian. [18] Ra
vavina bula nina ba ra tutana i va pirana ba
ra gorgorina i talingir, dir par dir a gumu ta
ra tava, ma pa dir a gomgom tuk na ravian.

[19] Gala ta vavina i gapgap ta ra gai, na
ki irai ure lavurua na bung; nina i bili ia
pa na gomgom tuk na ravian. [20] Ra umana
magit nina i va tana ba nina i ki tana ba i
dari, pa na gomgom. [21] Nina i bili kana vava
na puk kana umana mal, ma na gumu ta
ra tava, ma pa na gomgom tuk na ravian.
[22] Nina i bili ta magit ra vavina i ki tana na
puk kana umana mal, ma na gumu ta ra
tava, ma pa na gomgom tuk na ravian. [23] Ma
gala ta tikai i bili ta magit ta kana vava ba
ta magit nina i ki tana, pa na gomgom tuk
na ravian. [24] Ma gala ta tutana i va pirana
ma ra duruna i tadav ia, pa na gomgom ure
lavurua na bung; ma ra vava nina i va tana
pa na gomgom.

[25] Gala ta vavina i gapgap mangoro na
bung, ma vakir ta kana e, ba gala i gapgap ta
ra gai ure mangoro na bung, pa na gomgom
ta ra lavur bungbung i gapgap tana, da pa i
gomgom ba i gapgap ta ra gai. [26] Ra umana
vava.nina i va tana ta nam ra umana bung
ba i gapgap, diat a da kana vava ta ra e i
gapgap ta ra gai; ma ra lavur magit i ki tana
pa diat a gomgom, diat a da nam diat i ki
tana ba i gapgap ta ra gai. [27] Ma nina i bili
nam ra umana magit pa na gomgom; na puk
kana umana mal, ma na gumu ta ra tava, ma
pa na gomgom tuk na ravian.

[28] Ba i tar par ra gap, na luk lavurua
na bung, ma namur na gomgom. [29] Ta ra
valavutuluna bung na tak pa ra ivu uka ba
ra ivu nat na balu, ma na kap dir pire ra
tena tinabar uina ra matakilalat i ra pal na
varbarat. [30] Ma ra tena tinabar na tul tar
tikai ta dir ure ra tinabar na varporong,
ma ta ra tikai ure ra tinabar di tuntun
tar ia; damana ra tena tinabar na pait ra

varporong ure, ta ra luaina mata i ra Luluai,
ure ra e i ga gapgap tana.
31 Damana amur a varbaiane ra tarai Is-
rael kan ra duru i diat, upi koko diat a
virua ure ra duru i diat ba dia vabilak kaugu
gomgom na pal nina i ki livuan ta diat.
32 Go iat ra varkurai ure ra tutana nina i
gap, ba pa i gomgom ure ra gorgorina; 33 ma
ure ra vavina i gapgap ta ra gai, ma ure
ra tarai ma ra vaden nina dia gap, ma ure
ra tutana nina dir va ma ra vavina ba pa i
gomgom.

16

A bung na varporong

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, namur
ta ra minat i nam ra ura natu i Aron nina
dir ga mat ba dir ga vana maravai tadav ra
Luluai. 2 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
ve turam Aron ba koko na vana vatikai ta
ra pakana i gomgom uro namur ta ra mal
na rurua kutu, tar ta ra luaina mata i ra
tubatuba nina i ki taun ra bok na varvai, upi
koko na virua; tago ina tur kapet ta ra gobol
a bakut nina i ki taun ra tubatuba.
3 Aron na ruk uka ta ra pakana i gomgom
ba i kap ra nat na bulumakau ure ra tinabar
na varporong, ma ra sip, a tomotoina, ure ra
tinabar di tuntun tar ia. 4 Na ule ra lolovina
kolot i gomgom, ma ra mal na tutana ta
ra livuana, ma na vi pit ma ra vivi, ma na
vung ra mal na rarau ta ra uluna: go diat ra
umana gomgom na mal; na gumu ta ra tava
ma na ule diat.
5 Na ruk bula ma ra ura me, ra ura to-
motoina ure ra tinabar na varporong, ma
tika na sip, a tomotoina, ure ra tinabar di
tuntun tar ia, nina ba kai ra tarai Israel.
6 Ma Aron na tul tar ra bulumakau nina ba
kana ure ra tinabar na varporong, upi na
pait ra varporong ure ia iat, ma diat ta kana
apik na tarai. 7 Na tak pa ra ura me, ma
na vatur dir ta ra luaina mata i ra Luluai,
uina ta ra matakilalat i ra pal na varbarat.
8 Ma Aron na pait ra padapadailam ure ra
ura me, upi tikai ba kai ra Luluai, ma ta ra
tikai ta dir ba kai Asasel. 9 Ma Aron na kap
pa nam ra me, nina ba di ga padapadailam
pa ia ba kai ra Luluai, ma na tul tar ia upi ra
tinabar na varporong. 10 Ma ra me nina di ga
padapadailam pa ia ba kai Asasel, da tul tar
ia, a launa, ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
ba di ga tar pait ra lotu na varporong taun
ia, da pala vue upi na vilau uro ta ra bil upi
kai Asasel.
11 Ma Aron na kap pa ra bulumakau ure ra
tinabar na varporong, nina ba kana, ma na
pait ra varporong ure ia iat ma kana apik na
tarai. Na doko ra bulumakau ure ra tinabar
na varporong, nina ba ure ia iat, 12 ma na
tak pa ra la na mi, nina i buka ma ra lakit
i birao kan ra uguugu na vartabar nina i
tur ta ra luaina mata i ra Luluai; na vabuka
ra ura lapar a limana ma ra bulit i ang na
katkat, nina ba di tar gigie, ma na kap ia
uro namur ta ra mal na rurua kutu; 13 na
vung ra bulit i ang na katkat ta ra iap nina
i birao ta ra luaina mata i ra Luluai, upi ra
mi i ang na katkat na pulu ra tubatuba nina
i ki taun ra varvai, upi koko na virua. 14 Na
tak pa ta gapu i ra bulumakau ma ra kaka
na limana ma na pikire ta ra papar a taur ta
ra tubatuba, ma na pikire ra gap lavurua na
pakana ta ra luaina mata i ra tubatuba.
15 Namur na doko ra me na tinabar na
varporong, nina ba kai ra tarai, ma na kap
ra gapuna uro ta ra mal na rurua kutu,
ma na papait ma ra gapuna da nina i ga
pait ia ma ra gapu i ra bulumakau, ma na
pikire taun ra tubatuba ma ta ra luaina
mata i ra tubatuba bula; 16 damana na pait
ra varporong ure ra pakana i gomgom, a
vuna ta ra bilak na mangamangana kai ra
tarai Israel, ma kadia lavur varpiam, maia
pa, ure kadia lavur varpiam par; na pait ia
damana bula ure ra pal na varbarat, nina
ba i tur pire diat livuan ta kadia bilak na
mangamangana. 17 Koko ta tikai na ki ta ra
bala na pal na varbarat ba Aron i ruk pi na
pait ra varporong ure ra pakana i gomgom,
ma na tuk tar na ga irop mulai, ba i ga tar
pait pa ra varporong ure ia iat ma kana apik
na tarai ma ra tarai Israel par.
18 Ma namur na irop tar ta ra uguugu ure
ra tinabar di tuntun tar ia ta ra luaina mata
i ra Luluai, ma na pait ra varporong ure; na
tak pa ra gapu i ra bulumakau ma ra gapu
i ra me, ma na kolo ra umana ram ta ra
uguugu me. 19 Ma na pikire ra gap ma ra
kaka na limana lavurua na pakana, ma na
vagomgom ia, ma na vatabue kan ra bilak
na mangamangana kai ra tarai Israel.
20 Ba i tar pait vapar ra varporong ure ra
pakana i gomgom, ma ra pal na varbarat,
ma ra uguugu, Aron na kap pa ra me nina
i laun; 21 na vung ra ura limana ta ra ulu i
ra me i laun ma na tata kapa ure ra lavur
mangamangana i gegagege kai ra tarai Is-
rael taun ia, ma ure kadia lavur varpiam,

maia pa, ure kadia lavur varpiam par, ma
ba i ga tar vung vapar diat taun ra ulu i ra
me na tulue ma tika na tutana nina i ki na
vavinara ure, uro ta ra bil. 22 Ma ra me na
puak vapar vue kadia lavur mangamangana
dia gegagege uro ta ra gunan i lingling: ma
ra tutana na pala vue ra me abara ta ra bil.

23 Ma Aron na ruk ta ra pal na varbarat,
ma na ule vue ra umana mal kumau, nina
i ga ule pa ia ba i ga ruk ta ra pakana i
gomgom, ma na vung diat abara. 24 Na gumu
tai ta pakana nina i gomgom, ma na ule
mule kana umana mal, ma na irop ma na
tul tar kana tinabar di tuntun tar ia, ma
ra tinabar di tuntun tar ia nina ba kai ra
tarai, ma na pait ra varporong ure ia iat
ma ure ra tarai. 25 Ma ra bira ta ra tinabar
na varporong na tun ia ta ra uguugu na
vartabar.

26 Ma nina i pala vue ra me ure Asasel na
puk kana umana mal, ma na gumu ta ra
tava, ma namur na ruk ta ra gunan. 27 Ma
ra bulumakau ure ra tinabar na varporong,
ma ra me ure ra tinabar na varporong, nina
ba di ga kap ra gapu i dir pi da pait ra
varporong ta ra pakana i gomgom, da puak
vue dir ta ra papar a gunan irai, ma da
tun vue ra pal i dir, ma ra vio i dir, ma ra
puta ta dir. 28 Ma nina i tun vue dir na puk
kana umana mal ma na gumu ta ra tava, ma
namur na olo ta ra gunan.

29 Go tika na vartuluai nina ba na tur
tukum ure avat: ta ra bung a vinun, ta ra
gai lavurua, koko avat a ian, ma koko avat
a papalum, avat ma ra umana vaira bula
nina dia ki livuan ta vavat; 30 tago ta go ra
bung da pait ra varporong ure avat, upi da
vagomgom avat kan kavava lavur varpiam,
upi avat a tur gomgom ta ra luaina mata
i ra Luluai. 31 Ia ra Bung Sabat pi avat a
ngo muka tana, ma upi avat a vevel. Go ra
vartuluai na tur tukum.

32 Ra tena tinabar, nina di ga ku ia, ma
di ga pilak vaire upi na tur kia tamana
ta ra tiniba na tena tinabar, na pait ra
varporong, ma na ule ra umana mal kumau,
nina ba ra umana mal gomgom; 33 ma na pait
ra varporong ure ra pal i gomgom, ma ure
bula ra pal na varbarat ma ure ra uguugu
na varporong, ma na pait ra varporong ure
ra umana tena tinabar, ma ure ra tarai par.
34 Go ra vartuluai nina ba na tur tukum ure
avat, upi da pait ra varporong ure ra tarai
Israel, tika na pakana ta ra kilakilala da pait
ra varporong ure kadia lavur varpiam par.

Ma Moses i ga pait nam nina ra Luluai i
ga vartuluai tana.

17

A kopono pakana ure ra vartabar

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma
i biti: 2 Una tata pire Aron ma ra umana
natuna, ma ra tarai Israel par, ma una biti
ta diat: Go iat ra magit a Luluai i vartuluai
tana, dari, 3 ona ta tikai tai ra tarai Israel
i doko ta bulumakau, ba ta nat na sip,
ba ta me, ta ra bala na gunan, ba ta ra
papar a gunan irai, 4 ma pa i kap ia tar ta
ra matakilalat i ra pal na varbarat, upi ra
vartabar na nian tadav ra Luluai ta ra luaina
mata i ra pal na varbarat, da takun ia ma ra
gap, i ga lolonge ra gap; da kutu vue nam
kan kana vuna tarai; 5 da kure ra dari upi ra
tarai Israel diat a kap kadia umana tinabar
nina dia vartabar me aro ta ra uma, tar ta
ra matakilalat i ra pal na varbarat tadav
ra Luluai, tadav ra tena tinabar, ma diat a
tul tar diat a tinabar na varmaram tadav
ra Luluai. 6 Ma ra tena tinabar na apure ra
gap ta ra uguugu kai ra Luluai aina ta ra
matakilalat i ra pal na varbarat; ma na tun
ra bira upi ra magit i ang na katkat tadav ra
Luluai. 7 Ma pa diat a pait ra tinabar tadav
ra umana tabaran nina dia anan upi ia. Go
ra vartuluai na tur tukum pire diat ma ta
kadia lavur taun tarai.

8 Ma una biti ta diat: Gala ta te Israel tuna,
ba ta vaira i ki varurung ma diat, i tul tar
ra tinabar di tuntun tar ia, ba ra mangana
tinabar, 9 ma pa i kap ia tar ta ra matakilalat
i ra pal na varbarat, upi na vartabar me
tadav ra Luluai, da kutu vue nam kan kana
vuna tarai.

Di vatabue ra gap ba koko da en ia

10 Gala ta te Israel tuna, ba ta vaira i ki
varurung ma diat, i en ta mangana gap, ina
tut ure, ma ina kutu vue kan kana vuna
tarai. 11 Tago ra nilaun ai ra pal a paka i ki ta
ra gap, damana iau ga pilak pa ra gap upi da
pait ra varporong ure ra tulungea i vavat ta
ra uguugu na vartabar, tago ra gap i pait ra
varporong i vuna ka ta ra nilaun i ki tana.
12 Damana iau ga biti tai ra tarai Israel: Pa
ta tikai ta vavat na en ta gap, ma ra umana
vaira nina ava ki varurung bula, pata.

13 Ma gala ta te Israel, ba ta vaira nina ava
ki varurung, i kap ta leing ba ta beo i rove pa

ia, ma i topa ra nian, na vananoro vue ra gap
tana, ma na punang ia ma ra tobon. 14 Tago
ra nilaun kai ra lavur launa parikai i ki ta ra
gap. Damana iau ga biti tai ra tarai Israel:
Koko avat a en ta gapu i ta magit; tago ra
nilaun ai ra lavur magit na pal a paka par
i ki ta ra gapu i diat, ma nina ba i en ia, da
okole vue.
15 Ma nina i en ra minat i ta magit, ba
nina ba ta leing i ga ubu kadakadal ia, ba
ta te Israel tuna, ba ta vaira, na puk kana
umana mal, ma na gumu ta ra tava, ma pa
na gomgom tuk na ravian, ma namur na
gomgom uka. 16 Ba gala pa i puk diat, ba gala
pa i gumu, ia iat na puak ra balbali ure.

18

Di tur bat ra nipo

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
biti: 2 Una tata pire ra tarai Israel, ma una
biti ta diat: Iau ra Luluai kavava God. 3 Koko
ava mur ra lavur mangana ai ra gunan
Aigipto, nina ba ava ga ki tana, ma koko
avat a mur bula ra lavur mangana ai ra
gunan Kanaan nina ba ina agure tar avat
boko tana, ma koko avat a mur kadia lavur
vartuluai. 4 Avat a torom ta kaugu umana
varkurai, ma avat a pait ot pa kaugu umana
vartuluai upi avat a mur diat; iau ra Luluai
kavava God. 5 Damana avat a torom ta kaugu
lavur vartuluai, ma kaugu lavur varkurai,
nina ba ona ta tutana i pait ia na laun tana;
iau ra Luluai.
6 Koko ta tikai ta vavat na tadav ta vavina
nina amur niuruna me, pi na va me; iau ra
Luluai.
7 Koko una va ma tinam, nina ba ra taulai
kai tamam tago ia tinam, koko una va me.
8 Koko una va ma ta vavina kai tamam,
tago kai tamam iat.
9 Koko una va ma taim nina ba natu i
tamam, ba natu i tinam, ba di ga kava ta ra
gunan, ba ta ra gunan na vaira.
10 Koko una va ma tubum, a natu i natum,
a tutana, ba ta natu i natum, a vavina, tago
diat a umana tubum iat.
11 Koko una va ma ta natu i ta vavina kai
tamam, nina ba tamam i ga vangala, tago
amur taina.
12 Koko una va ma tubum nina ba tai
tamam, tago dir taina.
13 Koko una va ma tana vavi tinam, tago
dir tana vavina.
14 Koko una va ma ra taulai kai tamam
dir turana ma nina i vangala u, tago amur
tamana.
15 Koko una va ma kakum, tago ia ra taulai
kai natum.
16 Koko una va ma tamaiam, tago ia ra
taulai kai turam.
17 Koko una va ma ta vavina dir ma
natuna, a vavina; koko una va ma ta vavina
dir ma tubuna, a vavina; tago dir niuruna;
tago go iat ia ra kaina.
18 Koko una ben pa tamaiam, nina ba dir
tana vavina ma kaum taulai, upi una va me,
ba kaum taulai i laun boko.
19 Koko una tadav ta vavina upi amur a va
me, ba pa i gomgom boko ta kana gai.
20 Koko una va ma ra taulai kai talaim upi
una kaina tana.
21 Koko una nur tar ra umana natum upi
da tun diat ta ra iap kai Molek, ma koko una
vabilak ra iang i kaum God; iau ra Luluai.
22 Koko una va ma ta tutana da ma ra
vavina, ia ra magit i bilak.
23 Koko una va ma ta vavaguai upi una
bilak tana; ma koko ta vavina na tadav ta
vavaguai upi na va ure; a bilak na purpu-
ruan nam.
24 Koko avat a vabilak avat tai tikai ta go
diat, tago ra umana Tematana nina ba iau
korot vue diat kan ra luaina mata i vavat,
dia bilingiran ma diat, 25 ma ra gunan i kaina
tana; damana iau kure ra gunan, ma ra
gunan i marue vue diat dia ki tana.
26 Avat a torom ta kaugu lavur vartuluai,
ma kaugu lavur varkurai; koko avat a pait
ta tika na kaina magit ta go diat, ta te Israel
tuna, ba ta vaira nina i ki varurung ma
avat. 27 Tago nina dia ga ki lua ta vavat ta
go ra gunan dia ga pait go ra umana bilak
na magit, ma ra gunan i kaina tana; 28 upi
koko ra gunan na marue vue bula avat da
i ga marue vue ra umana Tematana nina
dia ga ki lua ta vavat. 29 Tago nina i pait ta
tikai ta go ra umana bilak na magit, da kutu
vue nam kan kana vuna tarai. 30 Damana
avat a torom ta kaugu togotogo, upi koko
avat a pait ta tikai ta go ra umana bilak na
mangamangana, nina di ga pait ia lua ta
vavat, upi koko avat a kaina tana. Iau ra
Luluai kavava God.

19

A vartuluai ure ra kini gomgom ma ra varvatakodo

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
biti: [2] Una tata pire ra tarai Israel par, ma
una biti ta diat: Avat a gomgom, tago iau ra
Luluai kavava God iau tar gomgom.

[3] Tikatikai na ru nana ma tamana, ma na
kodop vake kaugu umana Bung Sabat; iau
ra Luluai kavava God.

[4] Koko avat a anan upi ra umana tabataba,
ma koko avat a pait ra umana tabataba di
tuntun ia ta ra iap ure avat; iau ra Luluai
kavava God.

[5] Ba ava tul tar ta vartabar na tinabar na
varmaram tadav ra Luluai, avat a tul tar ia
ma ra bo na ninunuk. [6] Da en ia ta nam iat
ra bung di tul tar ia, ma ta ra bung namur;
ma gala ta pakana i ki valili ta ra vautuluna
bung, da tun vue ta ra iap. [7] Gala di en ia ta
ra vautuluna bung ia ra magit i bilak, ma pa
da manane; [8] nina i en ia na puak ra balbali
tana, tago i ga vakaina ra magit i tabu kai ta
Luluai ma da kutu vue nam kan kana vuna
tarai.

[9] Ba ava doko ra vuai kavava uma, koko
avat a doko ra umana nguna tana, ma koko
avat a tangatanga namur tana. [10] Ma koko
avat a tangatanga ta kavava uma na vain,
ma koko avat a kap varurue ra vuai kavava
uma na vain nina i ga bura; tago ai ra
luveana ma ra vaira; iau ra Luluai kavava
God.

[11] Koko avat a long; koko avat a valunga
ta tikai, ma koko avat a vavaongo. [12] Koko
avat a vavalima vavaongo ta ra iangigu, upi
avat a vabilak ra iang i kavava God; iau ra
Luluai. [13] Koko una ki taun talaim, ma koko
una loalong pirana. Koko ra vapuak kai ta
tultul di kul ia na ki piram ta ra marum,
ma na tuk ta ra malana. [14] Koko una kulume
nina i vaut, ma koko una vung bat pa ra pula
ma ra tukatukai; una ru kaum God; iau ra
Luluai.

[15] Koko una varkurai kakaina; koko una
nuk vangala pa nina i luveana, ma koko
una ru nina i ngala; una kure talaim ma ra
mangamangana takodo. [16] Koko una tena
kapkap tinata livuan ta kaum tarai, ma koko
una tut ure ra nilaun kai talaim; iau ra Lu-
luai. [17] Koko ra balam na milikuane turam;
una pit talaim kan una puak ra balbali ai ra
varpiam ure. [18] Koko una pait ra varobo, ma
koko una kankanuane vatikene ra umana
natu i kaum tarai, una mari talaim da u mari
mule u; iau ra Luluai.

[19] Avat a torom ta kaugu lavur vartuluai.
Koko una nur tar kaum umana vavaguai
upi diat a varvangala ma ta enana mangana
vavaguai; koko una vaume varurungane ra
ura mangana patina ta kaum uma; koko
una ule ra mal nina di ga pait ia ma ra ura
mangana mal.

[20] Ma nina i va ma ra tultul na vavina, nina
ba di ga tar vapopoe bat ia upi kai ta tutana,
ma pa di ga kul valangalanga pa ia boko ma
pa di ga ti pala vue boko, da kure dir; pa da
doko dir tago ra vavina pa i ga langalanga.
[21] Ra tutana na kap kana tinabar na nirara
tadav ra Luluai, tar ta ra matakilalat i ra
pal na varbarat; na kap ra sip a tomotoina,
ure kana tinabar na nirara. [22] Ma ra tena
tinabar na pait ra varporong ure ma ra sip,
a tomotoina, ai ra tinabar na nirara, ta ra
luaina mata i ra Luluai ure ra varpiam nina
i ga pait ia; ma da nur vue.

[23] Ba avat a tadav ra gunan, ma avat a
ga vaume ra lavur mangana davai na nian,
avat a nuk pa ia ba ra vuai diat pa i gomgom;
na tabu pire vavat a utul a kilala; koko da en
ia. [24] Ma ta ra vaivatina kilala ra vuai diat par
na gomgom, da pait ra pite varpa me tadav
ra Luluai. [25] Ma ta ra vailimana kilala avat a
en ra vuai diat, upi ra gunan na vuai vatikai
ure avat; iau ra Luluai kavava God.

[26] Koko avat a en ta magit nina ba ra gap
i ki tana; ma koko avat a tena papait, koko
bula avat a umana tena ginigira.

[27] Koko avat a gele ra ulu i vavat, ma koko
avat a kut ra ngu na kabe i vavat. [28] Koko
avat a poko ra pal a paka i vavat ure ra
minat, ma koko avat a koto ra paka i vavat;
iau ra Luluai.

[29] Koko una vakaina natum, a vavina, upi
una ivure; beaka ra gunan na virua ta ra
nipo ma na buka ma ra varpiam.

[30] Avat a kodop vake kaugu umana Bung
Sabat, ma avat a ru kaugu gomgom na pal;
iau ra Luluai.

[31] Koko avat a lingan tadav ra umana tena
agagar, ba ra umana tena papait; koko avat
a tikan upi diat kan diat a vadur avat; iau ra
Luluai kavava God.

[32] Una tur ta ra luaina mata i nina i pua
ra pepe na uluna, ma una ru ra mata i
ra patuana, ma una ru kaum God; iau ra
Luluai.

[33] Gala ta vaira i ki varurung ma u ta kaum
gunan, koko una pait ta kaina pirana. [34] Ra
vaira nina i ki varurung ma u na da nina
di ga kava livuan tam, ma una mari ia da u

mari mule u; tago avat ra umana vaira ta ra
gunan Aigipto; iau ra Luluai kavava God.
35 Koko avat a varkurai kakaina, ma
koko na kaina kavava valavalar na davai
ma ra valavalar na mamat, ma ra la na
valavalar. 36 Avat a vung ra umana valavalar
dia takodo, ra umana valavalar na mamat
dia takodo, ra kukulvung i takodo, ma ra
valavalar na polo i takodo; iau ra Luluai
kavava God, nina iau ga agure vairop avat
kan ra gunan Aigipto.
37 Ma avat a kodop vake kaugu lavur var-
tuluai ma kaugu lavur varkurai, ma avat a
mur diat. Iau ra Luluai.

20

A balbali ure ra varpiam

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
biti: 2 Una biti bula tai ra tarai Israel dari:
Gala ta te Israel ba ta vaira i ki ta ra gunan
Israel i tul tar natuna pire Molek, a dovotina
da doka; a tarai na gunan diat a tupar ia
ma ra umana vat. 3 Ina tut ure nam ra
tutana, ma ina kutu vue kan kana vuna
tarai, tago i ga tul tar natuna pire Molek,
upi na vabilingiran kaugu gomgom na pal,
ma upi na vadur ra gomgom na iangigu.
4 Gala ra tarai na gunan dia vapula bat ra
kiau na mata i diat kan nam ra tutana ba i
tul tar natuna pire Molek, ma pa dia doka,
5 ina tut ure nam ra tutana, ma diat bula
kana apik na tarai, ma diat dia anan upi
Molek varurung me, ma iau pata, ma ina
kutu vue diat kan kadia vuna tarai.
6 Ma nina i vana tadav ra umana tena
papait, ma ra umana tena agagar, ma i nuk
vue iau tana, ina tut ure nam ma ina kutu
vue kan kana vuna tarai.
7 Damana avat a vagomgom avat upi avat
a gomgom, tago iau ra Luluai kavava God.
8 Ma avat a kodop vake kaugu lavur vartu-
luai, ma avat a pait diat. Iau ra Luluai nina
iau vagomgom vilie pa avat.
9 Nina i vul tamana ba nana, da doka; i
ga tar vul tamana ba nana; ra gapuna na ki
taun ia iat.
10 Ma ra tutana nina dir po ma ra vavina
kai talaina, ra tutana ma ra vavina nina dir
ga po, da doko dir. 11 Ma ra tutana nina dir
ga va ma ra vavina kai tamana, da doko dir
ma ra vavina, tago i ga varuva tamana; ra
gapu i dir na ki taun dir. 12 Ma gala ta tutana
dir va ma kakuna, a dovotina da doko dir,
dir vuna ta ra purpuruan i bilak; ra gapu i
dir na ki taun dir.
13 Ma gala ta tutana dir va ma ta tutana,
da ma ra vavina, dir ga pait ta magit i bilak;
a dovotina da doko dir, ma ra gapu i dir na
ki taun dir.
14 Ma gala ta tutana i taule guve ra ura
barnana, ia ra magit i manga kaina, da tun
dital par ta ra iap, upi da vapanie vue ra
magit i manga kaina livuan ta vavat.
15 Gala ta tutana dir va ma ta vavaguai, da
doka; ma avat a doko bula ra vavaguai.
16 Ma gala ta vavina i tadav ta vavaguai upi
dir a va me, avat a doko ra vavina dir ma ra
vavaguai; a dovotina da doko dir ma ra gapu
i dir na ki taun dir.
17 Ma gala ta tutana i tadav taina, natu i
tamana ba natu i tinana, ma dir va me, ia ra
magit na vavirvir, ma da kutu vue dir kan
kadir vuna tarai; i ga ruk tadav taina, ma
na puak ra balbali ure kana mangamangana
kaina.
18 Ma gala ta tutana i va ma ra vavina ba i
gapgap ta ra gai, da kutu vue dir kan kadir
vuna tarai.
19 Koko amur a va ma tana vavi tinam, ba
tai tamam; tago i tar varuva niuruna, dir
a puak ra balbali ure kadir mangamangana
kaina.
20 Ma gala ta tutana dir va ma ra taulai
kai matuana i ga tar varuva matuana; dir
a puak ra balbali ure kadir mangamangana
kaina; dir a mat ma pa ta natu i dir.
21 Gala ta tutana i ben pa ra taulai kai
turana, ia ra magit i dur, i ga tar varuva
turana; pa dir a vangala ta bul.
22 Damana avat a kodop vake kaugu lavur
vartuluai, ma kaugu lavur varkurai, ma avat
a pait diat, upi koko ra gunan nina ba ina
agure avat tana na marue vue avat. 23 Ma
koko avat a mur ra lavur mangamangana
kai ra lavur Tematana nina iau korot vue
diat kan ra luaina mata i vavat; dia ga pait
go ra lavur magit, damana iau ga talan-
guane diat. 24 Ma iau ga tar biti ta vavat:
Avat a kale kadia gunan, ma ina tul tar ia
ta vavat upi avat a vatur vake, a gunan nina
i alir tana ra polo na u, ma ra polo na livur;
iau ra Luluai kavava God, nina i ga tar tibe
vaire avat kan ra umana enana vuna tarai.
25 Damana avat a tibe varbaiane ra vav-
aguai i gomgom ma nina ba pa i gomgom,
ra gomgom na beo ma nina ba pa i gomgom;
ma koko avat a vabilak ra tulungea i vavat
tai ta vavaguai ma ta beo, ba ta magit i

kakakao ta ra pia, nina ba iau ga tar varba-
iane kan avat ba pa dia gomgom.
[26] Ma avat a gomgom da avat kaugu, tago
iau ra Luluai iau tar gomgom, ma iau ga tar
tibe vaire avat kan ra umana enana vuna
tarai upi avat kaugu.
[27] A tutana ba ta vavina ia ra tena papait,
ba ra tena agagar, a dovotina da doka. Da
tupar dir ma ra umana vat; a gapu i dir na
ki taun dir.

21

A varvatakodo ure ra umana tena tinabar

[1] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tata
pire ra umana tena tinabar, ra umana natu
i Aron, ma una biti ta diat: Koko ta tikai na
vakaina kana gomgom na kini ure ta minat
ta kana vuna tarai, [2] nina vakir a tutur tana
(da tinana ba tamana ba natuna a tutana, ba
natuna a vavina, ba turana, [3] ba taina nina
pa i ga taulai). [4] Koko na da ra luluai ta kana
vuna tarai upi na vakaina kana gomgom na
kini da ra tutana vakuku.
[5] Koko ra umana tena tinabar diat a ka ra
pepe na ulu i diat, ba ra ngu na kabe i diat,
ma koko diat a poko ra paka i diat. [6] Diat
a gomgom ure kadia God, upi koko ra iang
i kadia God na da ra magit vakuku; tago
dia tul tar ra umana tinabar kai ra Luluai
di tuntun tar ia ta ra iap, ma ra vartabar
na nian kai kadia God; kari diat a gomgom.
[7] Koko diat a taule ta igoro na vavina, ba
nina i ga nunure ta tutana, ba ta vavina
nina di ga vue; tago di ga tibe vaire ra tena
tinabar upi kai kana God. [8] Damana una tibe
vaire; tago i tul tar ra vartabar na nian kai
kaum God; na ti enana ure u; tago iau ra
Luluai, nina iau pilak vaire vue avat, iau
enana kakit. [9] Ma natu i ra tena tinabar,
a vavina, gala i da ra magit vakuku tago i
igoro, i varuva tamana; da tun ia ta ra iap.
[10] Ma koko ra tena tinabar ngalangala,
nina ba di ga ku ra uluna ma ra dangi,
ma di ga tata vadoane upi na ule tar ra
umana mal tabu, na pala ra pepe na uluna
pi na purpuruan, ba na rada kana umana
mal; [11] koko na vana maravai ta ra minat,
ma koko na vakaina kana gomgom na kini
ure tamana ba nana; [12] koko na irop kan ra
gomgom na pal, ma koko bula na vaikilik pa
ra pal tabu kai kana God; tago ra varvadoan
ai ra dangi na varku kai kana God i ki taun
ia; iau ra Luluai.
[13] Na taule ta inip na vavina; [14] pa na taule
ta ua na vavina, ba tikai di ga vue, ba tikai i
ga nunure ta tutana, ba ta igoro na vavina;
na taule ta inip na vavina ta kana tarai iat,
[15] upi koko ra umana natuna diat a da ra
magit vakuku livuan ta kana tarai; tago iau
ra Luluai nina iau vagomgom ia.
[16] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma
i biti: [17] Una tata pire Aron, dari: Nina ba
ta bul tam, ta ra lavur taun tarai, a vur
tutana koko na vana maravai upi na tul tar
ra vartabar na nian ai kana God. [18] Koko
ta vur tutana na vana maravai, ta tutana
i pula, ba i kekebau, ba a lor, ba tika na
ingarina i ki ak, [19] ba ta tutana i tabubur ra
kauna ba ra limana, [20] ba i potok ra muruna,
ba a vu, ba i kaina ra kiau na matana, ba i
kaka, ba i tirpa, ba ra kolokina i kinkin; [21] pa
ta natu i Aron, ra tena tinabar, nina ba a vur
tutana, na vana maravai upi na tul tar ra
tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai;
nina ba ta vur tutana pa na vana maravai
upi na tul tar ra vartabar na nian kai kana
God. [22] Na topa ia ba na en ra magit kai kana
God, ra magit i gomgom kakit, ma nina bula
i gomgom. [23] Ia kaka pa na ruk ta ra pakana
aro ta ra mal na rurua kutu, ma pa na vana
maravai ta ra uguugu, tago a vur tutana, upi
koko na vakaina kaugu umana gomgom na
pal; tago iau ra Luluai iau vagomgom diat.
[24] Damana Moses i ga tata pire Aron, ma
pire ra umana natuna, ma pire ra tarai
Israel par.

22

A varvatakodo ure ra umana vartabar

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga
biti: [2] Una ve Aron ma ra umana natuna ba
diat a vakilang varbaiane ra lavur gomgom
na tinabar kai ra tarai Israel, nina ba dia
vagomgom diat upi kaugu, ma koko bula
diat a vabilak ra gomgom na iangigu; iau ra
Luluai.
[3] Una biti ta diat: Nina ba ta vavat, ba tai
ra umana natu i vavat ta ra lavur taun tarai,
i vana maravai tadav ra umana gomgom na
magit, nina ba ra tarai Israel dia ga vagom-
gom diat ure ra Luluai, ma pa i gomgom,
da kutu vue nam ra tutana kan ra luaina
matagu; iau ra Luluai.
[4] Koko ta natu i Aron i vukavuka, ba i
gap, na en ta magit i gomgom tuk ia iat na
gomgom. Gala ta tikai i bili ta magit nina
pa i gomgom, tago i ga tadav ta minat, ba
ta tutana a gorgorina i talingir vakuku, [5] ba

i bili ta magit i kakakao ia ra pia nina ba
pa na gomgom tana, ba ta tutana nina ba
pa na gomgom tana gala i bili ia, tago pa i
gomgom ta ra ava bar; 6 nina i bili tikai ta go
diat, pa na gomgom tuk na ravian, ma pa na
en ra umana tinabar dia gomgom, gala pa i
gumu ta ra gomgom na tava. 7 Ba ra keake
i vana ba, na gomgom; ma namur na en ra
umana tinabar dia gomgom, tago nam ana
nian.

8 Pa na en nam nina i mat vakuku, ba ra
umana leing dia ga ubu kadakadal ia; koko
na vadur ia iat tana; iau ra Luluai.

9 Diat a kodop vake kaugu lavur vartuluai,
kan diat a puak pa ra vuai ra varpiam ma
diat a mat tana, tago dia ga nuk vakuku pa
diat. Iau ra Luluai iau vagomgom vilie pa
diat.

10 Pa ta tutana vakuku na en ra tinabar i
gomgom; nina i ki ka pire ra tena tinabar,
ba ra tultul di vapuak ia, pa na ian ta ra
tinabar i gomgom. 11 Ia kaka ta vilavilau
nina ba ra tena tinabar i ga kul ia ma kana
mani na en ia; ma diat nina di ga kava diat
ta ra kubana diat a en kana nian.

12 Ma natu i ra tena tinabar, nina i taule
ta tutana vakuku, pa na en ra tinabar na
tutuluai nina i gomgom. 13 Ba gala natu i ra
tena tinabar i taurara, ba di vue ma pa kana
ta bul, ma i tar lilikun ta ra kuba i tamana,
na en ra nian kai tamana; ia kaka, pa ta
tutana vakuku na en ia. 14 Gala ta tutana i
ian ma ra tuptup ta ra tinabar i gomgom,
na valilikun ra tinabar pire ra tena tinabar,
ma na vot ia ma tika na vavailimana tana.

15 Koko ra umana tena tinabar diat a
nuknuk vakuku ure ra umana tinabar nina
ba ra tarai Israel dia tul tar ia tai ra Luluai,
16 upi diat a vuna ta ra kinakap na vuai
na varpiam kai nina dia en ra tinabar i
gomgom; tago iau ra Luluai iau vagomgom
vilie pa diat.

17 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
ga biti: 18 Una tata pire Aron, ma ra umana
natuna, ma ra tarai Israel par, ma una biti ta
diat: Ba ta tikai ta ra tarai Israel, ba ta vaira
nina i ki Israel, i tul tar kana vartabar na
nian, ta vartabar nina i ga tar kubu tar ia ma
ra vavalima, ba ta tamarigat na vartabar,
upi da tuntun tar ia tadav ra Luluai, 19 na
tul tar ra tomotoina i gomgom kakit, ta
bulumakau, ba ta sip, ba ta me, upi da
manane. 20 Koko avat a tul tar nina ba pa i
gomgom kakit, tago pa da manane.

21 Ma nina i tul tar ra tinabar na var-
maram tadav ra Luluai kan ra kikil na bu-
lumakau ba ra kikil na sip, upi na pait ot pa
ra vartabar nina i ga tar kubu tar ia ma ra
vavalima, ba ra tamarigat na vartabar, na
tul tar nina i gomgom kakit, upi da manane.
22 Koko avat a tul tar ia tai ra Luluai nina ba i
pula, ba i kinkin, ba i kakak, ba i manua, ba
i kaka, ba i karakaroto ra pakana, ma koko
avat a tun diat ta ra uguugu tadav ra Luluai.
23 Na topa ia ba avat a tul tar ta bulumakau
ba ta nat na sip nina ba tika na kakene i tuk
ak ba i tuk pit, ure ra tamarigat na vartabar,
ia kaka ure ra vartabar di ga tar kubu tar
ia ma ra vavalima, pata. 24 Koko avat a tul
tar ia tai ra Luluai ta vavaguai ba i kinkin
ra kolokina ba di tar lap vue; koko avat a
vartabar ma ra dari ta kavava gunan. 25 Ma
koko avat a kap ra dari tai ta vaira upi avat
a tul tar ia ure ra nian kai kavava God; dia
kom pit ma pa dia ko kakit, pa da manane
diat.

26 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma
i ga biti: 27 Ba di kava ta bulumakau, ba ta
sip, ba ta me, na ki boko pire nana lavurua
na bung, ma papa ra valavutuluna bung na
topa ra vartabar na nian, nina di tun ia ta
ra iap tadav ra Luluai. 28 Ma gala di tul tar ta
tana na bulumakau, ba ta tana na sip, koko
avat a doko dir ma natuna tai ta kopono
bung.

29 Ma ba ava tul tar ra tinabar na pite
varpa tadav ra Luluai, avat a pait ra tinabar
i takodo upi da manane. 30 Da en ia ta nam
iat ra bung di tul tar ia; koko ta pakana na ki
valili tuk ra malana; iau ra Luluai. 31 Damana
avat a kodop vake kaugu lavur varkurai,
ma avat a pait diat; iau ra Luluai. 32 Koko
avat a nuknuk vakuku ure ra gomgom na
iangigu, upi da ru iau livuan ta ra tarai
Israel; iau ra Luluai nina iau pilak vaire vue
avat, 33 nina iau ga agure vairop avat kan ra
gunan Aigipto, upi iau kavava God; iau ra
Luluai.

23

A umana lukara
(Nilu 28:16–29:40)

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga
biti: 2 Una tata pire ra tarai Israel, ma una
biti ta diat: A umana lukara kai ra Luluai,
nina ba avat a vatang vaarike diat ba ra
umana kivung na lotu, go diat kaugu umana
lukara.

3 Laptikai na bung avat a papalum tana,
ma ra valavuruana bung ia ra bung di
vagomgom ia ure ra ningo, ure ra kivung na
lotu; koko avat a pait ta mangana papalum
tana; ia ra Bung Sabat tadav ra Luluai ta ra
lavur gunan ba avat a ki tana.

4 Go diat ra umana lukara di kubu tar ia ba
kai ra Luluai, ra umana bung na lotu nina ba
avat a vatang vaarike ta kadia e tikatikai.

5 Ta ra luaina gai, ta ra bung a vinun ma a
ivat ta ra gai, ta ra ravian, ia ra bolo lake
kai ra Luluai. 6 Ta ra bung a vinun ma a
ilima ta nam iat ra gai ia ra lukara na gem
nina pa i leven, tadav ra Luluai; lavurua na
bung avat a en ra gem nina pa i leven. 7 Ta
ra luaina bung ta ra lukara avat a pait ra
kivung na lotu; koko avat a papalum tana.
8 Ma avat a tul tar ra tinabar di tun ia ta ra
iap tadav ra Luluai ure lavurua na bung; ra
valavuruana bung ia ra kivung na lotu, koko
avat a papalum tana.

9 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
ga biti: 10 Una tata pire ra tarai Israel, ma
una biti ta diat: Ba avat a pot ta ra gunan
nina ba ina tul tar ia pire vavat, ma avat a
doko ra vuaina tana, avat a kap ra vinvin
nina di vilie pa ia ta ra vuai e ta kavava
uma tadav ra tena tinabar. 11 Ma na tulue
ra vinvin ta ra luaina mata i ra Luluai upi
na manane; ra tena tinabar na tulue ta ra
kubak na Bung Sabat. 12 Ma ta ra bung ba
ava tulue ra vinvin tana, avat a tul tar ta
nat na sip, a tomotoina i ko kakit, ta kana
luaina kilala upi ra tinabar di tuntun tar ia
tadav ra Luluai. 13 Ma da tul tar bula tika na
vavailimana pakana epa na bo na plaua di
ga pota ma ra dangi, ure ra tinabar na vuai
na uma di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai,
upi ra magit i ang na katkat; ma da tul tar
bula ra ura lita (a utul a paint) na polo na
vuai na vain ure ra tinabar na vain. 14 Ma
na tabu ba avat a en ta gem, ba ta kon di
tun ia, ba ta kalamana kon, tuk tar avat a ga
kap ra vartabar na nian kai kavava God; go
ra vartuluai na tur tukum ta kavava lavur
taun tarai, ma ta ra umana gunan ba avat a
ki tana.

15 Ma papa ra kubak na Bung Sabat, papa
ra bung ava ga kap ra vinvin ure ta tinabar
na tutuluai, avat a luk lavurua na kidoloina
vik; 16 ma na tuk tar ra kubak i ra valavuru-
ana Bung Sabat, upi avat a luk ra ilima na
vinun na bung; ma avat a tul tar ra tinabar
na luaina vuai ra vit tadav ra Luluai. 17 Ma
avat a kap ra ura gem na tutuluai nina di
ga pait ia ma ra vavailimana pakana epa na
bo na plaua, ma di ga tun ia ma ra leven,
a vuai e tadav ra Luluai. 18 Ma avat a tul
varurungane tar ia ma ra gem lavurua na
nat na sip dia ko kakit ma i kopono ko kadia
kilala, ma tika na nat na bulumakau, ma ra
ura sip, a ura tomotoina; da tul tar diat ure
ra tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai;
da tul varurungane tar diat ma ra tinabar
na vuai na uma di tun ia ta ra iap, ma ra
tinabar na nimomo, upi ra magit i ang na
katkat tadav ra Luluai. 19 Ma avat a tul tar
tika na me, a tomotoina, upi ra tinabar na
varporong, ma ra ura nat na sip, i kopono ko
kadir kilala, upi ra vartabar na varmaram.
20 Ma ra tena tinabar na tulue diat ma ra
gem na vuai e, ma ra ura nat na sip, upi
ra tinabar na tutuluai ta ra luaina mata i ra
Luluai; diat a gomgom ure ra Luluai upi kai
ra tena tinabar.

21 Ma ta nam iat ra bung avat a vatang
vaarike ba ra kivung na lotu ure avat; na
tabu ba avat a papalum tana. Go ra vartu-
luai na tur tukum ta ra lavur gunan ba avat
a ki tana ma ta kavava lavur taun tarai.

22 Ma ba ava doko ra vuai kavava uma,
koko avat a doko ra umana nguna tana, ma
koko avat a tangatanga namur tana; avat a
nur vue diat ure nina i luveana ba i vaira;
iau ra Luluai kavava God.

23 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
ga biti: 24 Una tata pire ra tarai Israel ma una
biti: Ta ra gai lavurua ta ra luaina bung ta
ra gai, avat a vakilang vake upi ra bung na
ningo tuna ure avat, a bung na im, nina avat
a vu ra umana tavur tana, a bung na kivung
na lotu. 25 I tabu ba avat a papalum tana, ma
avat a tul tar ra tinabar di tun ia ta ra iap
tadav ra Luluai.

26 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma
i ga biti: 27 Ta ra bung a vinun ta go ra
gai lavurua, avat a pait ra kivung na lotu
ma avat a vevel tana, tago ia ra bung na
varporong; ma avat a tul tar ra tinabar di
tun ia ta ra iap tadav ra Luluai. 28 Koko avat
a pait ta mangana papalum ta nam ra bung,
tago ia ra bung na varporong, upi da pait
ra varporong ure avat ta ra luaina mata i
ra Luluai. 29 Ma nina ba pa i vevel ta nam
ra bung, da kutu vue kan kana vuna tarai.
30 Ma nina ba i pait ta mangana papalum ta
nam ra bung, ina nila vue nam kan kana
vuna tarai. 31 Koko avat a pait ta mangana

papalum tana; ia ra vartuluai nina ba na
tur tukum ta kavava lavur taun tarai, ma ta
nam ra umana gunan nina ba avat a ki tana.
32 Na da ra Bung Sabat di ngo tuna tana, ma
avat a vevel; papa ba ra keake i kuba ta ra
bung lavuvat, ma na tuk tar ra keake i kuba
ta ra bung a vinun, avat a ru kavava Bung
Sabat.
33 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga
biti: 34 Una tata pire ra tarai Israel, dari: Ta
ra bung a vinun ma a ilima ta ra gai lavurua
da tur pa ra lukara na pal na turturup ure
lavurua na bung tadav ra Luluai. 35 Ra luaina
bung ia ra kivung na lotu, koko da papalum
tana. 36 Avat a tul tar ra tinabar di tun ia ta
ra iap tadav ra Luluai ure lavurua na bung;
ma ta ra valavutuluna bung avat a pait ra
kivung na lotu tana, ma avat a tul tar ra
tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai;
ia ra mutuaina bung ta ra lukara; koko avat
a papalum tana.
37 Go ra umana lukara nina di ga vakilang
ia ba kai ra Luluai, nina ba avat a vatang
vaarike ba ra umana bung na lotu, upi avat
a tul tar ra umana tinabar di tun ia ta ra
iap tadav ra Luluai, ra tinabar di tuntun tar
ia, ra tinabar na vuai na uma, ra vartabar,
ma ra tinabar na nimomo, tikatikai ta kana
bung iat; 38 avat a pait go diat ma avat a
kodop vake bula ra umana Bung Sabat kai ra
Luluai, ma avat a tul tar bula kavava lavur
vartabar, ma kavava lavur vartabar ava ga
tar kubu ia ma ra vavalima, ma kavava lavur
tamarigat na vartabar, nina ba ava tul tar ia
tadav ra Luluai.
39 Ta ra bung a vinun ma a ilima ta ra gai
lavurua, ba ava ga tar kap varurue vapar
ra lavur vuai na uma, avat a pait ra lukara
kai ra Luluai ure lavurua na bung; ra luaina
bung ta ra lukara ia ra bung na ningo tuna,
ma na damana bula ra valavutuluna bung.
40 Ta ra luaina bung avat a kap ra vuai
ra umana bo na davai, ra umana mapina
gelep, ma ra umana ingar i ra davai dia
lubalubang, ma ra umana tabun lulul mar-
avai ra tava alir; ma avat a gugu ta ra luaina
mata i ra Luluai kavava God ure lavurua
na bung. 41 Ma avat a vakilang vake upi
ra lukara kai ra Luluai, lavurua na bung ta
ra kilakilala; ia ra vartuluai nina ba na tur
tukum ta kavava lavur taun tarai, ma avat a
papait ia ta ra gai lavurua.
42 Avat a ki ta ra umana pal na turturup
lavurua na bung; ra umana te Israel tuna
diat a ki ta ra umana pal na turturup; 43 upi
kavava taun tarai diat a nunure ba iau ga tul
tar ra tarai Israel upi diat a ki ta ra umana
pal na turturup, ba iau ga ben vairop vue
diat kan ra gunan Aigipto; iau ra Luluai
kavava God.
44 Ma Moses i ga ve ra tarai Israel ure ra
umana. lukara di ga vakilang vake upi kai
ra Luluai.

24

A varbalaurai na lamp
(Niir 27:20-21)

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
ga biti: 2 Una vartuluai pire ra tarai Israel
upi diat a kap ra bo na dangi na oliva tuna
piram ure ra kapa, upi ra umana lamp diat
a birao vatikai. 3 Ma Aron na vung bulu diat
ta ra pal na varbarat ta ra ravian ma na tuk
ta ra malana ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma diat a tur ura na taur ta ra mal na rurua
kutu; ma go ra vartuluai na tur tukum ta
kavava lavur taun tarai mutu. 4 Ta ra lavur
bungbung na vung bulu ra umana lamp ta
kadia kiki na goled ta ra luaina mata i ra
Luluai.

A Gem na Ginigira

5 Ma una tak pa ta bo na plaua, ma una tun
a vinun ma ura gem me; tika na vavailimana
pakana epa na bo na plaua tai tika na
gem. 6 Ma una vung diat a ura vuvungaina,
laptikai na ki tai tika na vuvungaina, ta ra
ul a vatar na goled tuna ta ra luaina mata
i ra Luluai. 7 Ma una vung ta bulit i ang na
katkat taun ra ura vuvungaina tikatikai upi
na vanuk tar ra Luluai ure ra gem, ma na
da ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra
Luluai. 8 Ta ra lavur Bungbung Sabat ra tena
tinabar na vung bulu ia ta ra luaina mata
i ra Luluai; di tul tar ia ure ra tarai Israel
upi ra vakilang ure ra kunubu i tur tukum;
9 ma kai Aron ma ra umana natuna, ma diat
a en ia ta ra pakana i gomgom; ia ra magit
i gomgom kakit ure, ma na vatur ia vatikai
kan ra lavur tinabar di tun ia ta ra iap ure
ra Luluai.

A varvul ma ra varkurai na balbali

10 Ma tika na natu i ra vavina Israel ma ra
tutana Aigipto, i ga vana livuan pire ra tarai
Israel, ma dir ga varngangar ma ra tutana
Israel tuna ta ra bala na gunan; 11 ra natu i
ra vavina Israel i ga kulume ra Iang ma ra
varvul; ma dia ga ben pa ia pire Moses. A

iang i tinana Selomit, ma ia ra natu i Dibri
ta ra vuna tarai Dan. 12 Di ga vung ia ta ra pal
na banubat upi diat a matoto tai ra Luluai
ure.
13 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga
biti: 14 Una agure vairop go nina i ga varvul
ta ra papar a gunan irai; diat par nina dia
ga valongore, diat a vung ra lima i diat ta ra
uluna, ma ra tarai par diat a tupar ia ma ra
vat. 15 Ma una tata pire ra tarai Israel, dari:
Nina i kulume kana God na puak ra balbali
ta kana varpiam, 16 ma nina i vul ra iang i ra
Luluai, a dovotina da doka; a tarai par diat
a tupar ia; da pait ia tai ra vaira, da di pait
ia pire ra te Israel tuna, da doka ba i vul ra
Iang.
17 Nina i doko ta tikai, da doka; 18 ma nina i
doko ta vavaguai, na bali ia; a nilaun ma ra
nilaun.
19 Gala ta tutana i vakaina talaina; da i ga
pait ia, da pait ia pirana; 20 a kinkin ma ra
kinkin, a kiau na mata ma ra kiau na mata,
a pal a ngia ma ra pal a ngia; da i ga vakaina
ta tutana da vakaina bula. 21 Nina i doko ta
vavaguai na bali ia; ma nina i doko ta tutana
da doka. 22 Avat a vaki ta kopono varkurai,
nina i varogop, ure ra vaira ma ure ra te
Israel tuna; tago iau ra Luluai kavava God.
23 Ma Moses i ga tata pire ra tarai Israel,
ma dia ga agure vairop ra tutana i ga varvul
ta ra papar a gunan irai, ma dia ga tupar ia
ma ra umana vat. Ma ra tarai Israel dia ga
pait muka nam ra Luluai i ga vartuluai tana
pire Moses.

25

A valavuruana kilala ma ra kilala na iubili (Vart 15:1-11)

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra
luana Sinai ma i ga biti: 2 Una tata pire ra
tarai Israel ma una biti ta diat: Ba ava pot
ta ra gunan nina ba ina tul tar ia pire vavat,
da vango ra pia ure ra Luluai. 3 Laptikai
na kilala una vavauma ta kaum uma, ma
laptikai na kilala una laga kaum uma na
vain ma una git ra vuaina tana. 4 Ma ra
valavuruana kilala na da ra kilala na ningo
upi da vango ra pia; ia ra kilala na ningo
pire ra Luluai; pa una vaume kaum uma
ma pa una laga kaum uma na vain. 5 Nam
nina i tavua rikai vakuku ta kaum uma pa
una dodoko tana, ma pa una git ra vuaina
ta kaum uma na vain nina ba pa di ga laga
ia; a pia na ngo muka ta nam ra kilala. 6 Di
kure ra varvango na pia upi na tavua bulu
ra avava nian; na topa u ma kaum vilavilau,
a tutana ma ra vavina, ma kaum tultul di
kul ia, ma ra vaira nina i ki piram; 7 na topa
bula kaum umana bulumakau, ma ra lavur
vavaguai ta kaum gunan ba diat a ian tana.
8 Ma una luk lavurua na kilala na ningo,
lavurua na lavurua na kilala upi ra lavurua
na kilala na ningo, na da a ivat na vinun
ma lavuvat na kilala. 9 Ma ta ra bung a
vinun ta ra valavuruana gai a tavur na tangi
mat ta ra gunagunan; a tavur na manga
tangi ta ra lavur gunagunan ta ra bung na
varporong. 10 Ma avat a ru ra vailimana
vavinun na kilala, ma avat a vatang vaarike
ra kini langalanga pire ra tarai par ta ra
lavur gunagunan; ia ra kilala na iubili pire
vavat, ma ra tarai par diat a lilikun tadav
kadia pakana pia tikatikai ma tadav kadia
umana apik na tarai tikatikai. 11 A vailimana
vavinun na kilala, a kilala na iubili pire
vavat; koko avat a vavauma, ma koko avat
a doko nam nina i tavua rikai vakuku ma
koko avat a git ra vuaina ta ra uma na vain
nina pa di ga laga ia. 12 Tago ia ra kilala na
iubili; na gomgom pire vavat; avat a en nam
i tavua vakuku ta ra pui.
13 Ta go ra kilala na iubili tikatikai na
lilikun tadav kana pakana pia. 14 Ba u ivure
ta pakana ta kaum pia pire talaim koko
una to lake ra mataina pirana, ma ba u kul
ta pakana pia pirana, koko na to lake ra
mataina piram; 15 ba u kukul pire talaim una
nuk pa ra umana kilala taun ra iubili; ba
i ivura na nuk pa ra umana kilala dia ki
boko upi ra kilala na iubili na pot. 16 Gala
ra umana kilala dia mangoro una vangala
ra mataina, ma gala dia paupau ra umana
kilala una vaikilik ra mataina, tago u kul
uka ra umana e na nidodoko. 17 Koko avat a
vakaina ta tikai ma ra mataina; una ru kaum
God; tago iau ra Luluai kaum God.
18 Damana avat a pait kaugu lavur vartu-
luai ma avat a torom ta kaugu lavur varku-
rai ma avat a pait diat; ma avat a ki bulu ta
ra gunan. 19 Ma ra gunan na vuai ra vuaina,
ma avat a maur, ma avat a ki bulu tana.
20 Ma gala avat a biti, Ava laka avet a en
ia ta ra valavuruana kilala, tago pa avet a
vavauma, ma pa avet a doko ta vuaina? 21 io,
ina tulue kaugu varvadoan taun avat ta ra
valaptikaina kilala ma ra gunan na vuai ra
vuaina nina ba na topa ra utul a kilala. 22 Ma
avat a vavauma ta ra valavutuluna kilala,
ma avat a ian ta nam ava ga varurue, ma

damana avat a iaian ta nam ava ga varurue
ma na tuk tar ta ra uma ta ra valavuvatina
kilala i matuka.
23 Koko da ivure vatukum ra pia, tago
kaugu iat ra pia; tago avat ra umana vaira
ma ava ki papa ka piragu. 24 Avat a tul tar
ia ba da kul valilikun ra pia ta ra gunan ava
kale.
25 Gala talaim na luveana, ma na ivure
ta pakana ta kana pia, ra luaina ta diat a
umana tutur tana na kul valilikun pa nam
nina turana i ga ivure. 26 Ma gala ta tutana,
pa ta tikai tana pi na kul valilikun pa ia, ma
namur i uviana ma i tale pi na kul valilikun
pa ia, 27 na luk ra umana kilala papa di ga
ivure, ma na tul tar ia pire nina i ga kul ia
nina ba na topa boko nam ra umana kilala
tuk tar ta ra iubili; damana na kale mule
kana pakana pia. 28 Ba gala pa i tale upi na
kul valilikun pa ia, io, nam nina di ga ivure
na ki pire nina i ga kul ia tuk tar ta ra kilala
na iubili, ma ta ra iubili ra tutana na vatur
vake mule kana pia.
29 Gala ta tutana i ivure ta pal ta ra pia na
pal nina ba di ga liplip bat ia, na topa ia ba
na kul valilikun pa ia ure tika na kilala papa
ba i ga ivure. 30 Gala pa di kul valilikun ra
pal nina i ki ta ra pia na pal di liplip bat ia,
ba pa i par nam ra kilala, nam nina i ga kul
ia na kale vake upi kana ma kai ra umana
bul mur bula tana; pa da valilikun ia ta ra
kilala na iubili. 31 Ia kaka, ra umana pal ta
ra umana gunan nina pa di liplip bat diat,
na da ra pia kai ra gunan, i topa ia ba da kul
valangalanga diat ma da valilikun diat ta ra
kilala na iubili.
32 Na topa ia bula ba diat ra vuna tarai
Levi, diat a kul valangalanga ra umana pal
nina dia ki ta nam ra umana pia na pal di ga
tibe ba diat a ki tana, ma diat a kul valilikun
pa ia ta nam ra kilala diat iat dia mainge.
33 Ma gala ta te Levi pa i kul valilikun kana
pal, nina i ki ta ra pia na pal di ga tibe ba
kai ra vuna tarai Levi, nam ra pal nina di ga
ivure, da valilikun ia ta ra kilala na iubili;
tago ra umana pal ta ra umana pia na pal
kai ra vuna tarai Levi, di ga tibe ba kadiat
iat pire ra tarai Israel. 34 Ia kaka, i tabu ba da
ivure ra umana pakana pia ta ra pia na vura
kai ra umana vavaguai ta kadia umana pia
na pal, tago kai ra umana te Levi tuktukum.
35 Gala ta tikai ta kaum vuna tarai na ga
luveana ma i ti ki tuna tar tana ba una
maravut ia, una vatur vake pi na ki boina
maravai piram. 36 Koko una vatur vake
ra kubika tana; koko ra kubika na mani
ma koko bula ra kubika na nian; una ru
kaum God, ma una mulaot ba niurum na
ki maravai piram. 37 Ma koko una vatur ra
kubika ure ra mani nina u la tar ia tana, ba
ure ra nian u la tar ia tana. 38 Iau ra Luluai
kavava God, iau ga agure vairop avat kan
ra gunan Aigipto, upi ina tul tar ra gunan
Kanaan pire vavat, ma upi iau kavava God.
39 Gala ta tikai ta kaum vuna tarai na
luveana, ma na ivure ia iat piram, koko
na toratorom piram da ra vilavilau, 40 na ki
piram da ra tultul di vapuak ia ba da ra
vaira; na papalum piram da tikai di vapuak
ia tuk ta ra kilala na iubili, 41 ma namur na
vana langalanga kan u, diat ma ra umana
natuna, ma na lilikun tar ta kana apik na
tarai ma tadav ra pia kai ra umana tamana.
42 Tago kaugu umana vilavilau diat, nina ba
iau ga ben vairop pa diat kan ra gunan
Aigipto; i tabu ba da ivure diat upi ra kini
na vilavilau. 43 Koko una kure vadekdek ia;
una ru kaum God.
44 Ma ure kaum umana vilavilau, ra
umana tutana ma ra umana vavina; una kul
diat pire ra umana Tematana nina dia ki
kikil avat. 45 I topa ia bula ba avat a kul diat
pire ra umana vaira, nina dia ki livuan ta
vavat, ma pire ra umana bul mur ta diat,
nina di ga vangala diat livuan ta vavat; ma
avat a kale diat. 46 Avat a vatur vake go diat,
ma avat a nur tar bula diat ta ra umana
bul mur ta vavat; avat a kap kavava umana
vilavilau ta diat vatvatikai; ia kaka koko
avat a kure vadekdek ra umana talai vavat
pire ra tarai Israel.
47 Gala ta vaira ba nina i ki papa ka piram
na uviana, ma talaim ta kaum vuna tarai
na ga luveana maravai pirana, ma na ivure
ia iat pire ra vaira, ba pire nina i ki papa
ka piram, ba pire ra umana bul mur ta ra
vaira; 48 ba i tar ivure tar mule ia iat, i topa
ia ba tika na turana na kul valangalanga;
49 matuana, ba ta nauvana, ba ta tutur tana,
na kul valangalanga pa ia; ba gala na uviana
mulai, io, na tia tibuna kul valangalanga pa
mule. 50 Ma dir ma nina i ga kul ia, dir a
luk ra umana kilala papa ta nam ra kilala
i ga ivure mule tana, ma na tuk tar ta ra
kilala na iubili; ma ra mataina nina di kul
valangalanga pa mule me, na ti varogop ma
ra vapuak kai ra tultul di kul ia ure nam ra
umana kilakilala tuk ta ra iubili. 51 Gala ra
umana kilala diat a mangoro, na valilikun
ta pakana, nina i varogop, ta nam ra mani di

ga kul ia me. 52 Ma gala na paupau ra umana
kilala tuk tar ta ra iubili, dir a luk diat, ma
na tul tar ta mani, nina ba na topa ia ure
nam ra umana kilala dia ki na lua boko. 53 Na
ki pire kana luluai da tikai di vavapuak ia
a kilakilala; koko na kure vadekdek ia ta ra
luaina matam.
54 Ma gala pa di kul valangalanga dari,
diat ma ra umana natuna da pala valan-
galanga diat ta ra kilala na iubili. 55 Tago ra
tarai Israel kaugu umana vilavilau; kaugu
umana vilavilau iat nina iau ga agure vairop
vue diat kan ra gunan Aigipto; iau ra Luluai
kavava God.

26

A varvadoan ure ra tinorom
(Vart 7:12-24; 28:1-14)

1 Koko avat a pait kavava ta tabalar, ma
koko avat a page ta tabataba nina di ga
poka, ba ta pagapaga, ma koko avat a vung
ta vat di ga poka ta kavava gunan, upi avat
a va timtibum tadav ia, tago iau ra Luluai
kavava God. 2 Avat a kodop vake kaugu
umana Bung Sabat ma avat a ru kaugu
gomgom na pal; iau ra Luluai.
3 Gala avat a mur kaugu lavur vartuluai,
ma avat a kodop vake kaugu lavur varkurai,
ma avat a pait diat, 4 ina tul tar ra bata ta
kana e, ma ra pia na vuai ma ra umana davai
diat a vuai ra vuai diat. 5 Ra e na rarama vuai
na pat na vit tana na tuk ra e na rurua na
vuai na vain tana, ma ra e na rurua na vuai
na vain na tuk ra e na vinauma; avat a en ra
avava nian ma avat a maur tana ma avat a
ki bulu ta kavava gunan.
6 Ma ina tul tar ra malmal ta ra gunan ma
avat a ngo, ma pa ta na na vaburut avat;
ma ina vapanie vue ra umana kaina leing
kan ra gunan, ma pa ta vinarubu na olo ta
kavava gunan. 7 Ma avat a korot mur kavava
lavur ebar, ina diat a virua ta ra pakat na
vinarubu ta ra luaina mata i vavat; 8 a ilima
ta vavat diat a korot mur tika na mar, ma
tika na mar ta vavat dia a korot mur a vinun
na arip na marmar, ma kavava lavur ebar
diat a virua ta ra pakat na vinarubu ta ra
luaina mata i vavat.
9 Ina nuk pa avat, ma ina vatavua avat, ma
ina vapeal avat, ma ina vatur kaugu kunubu
livuan ta vavat.
10 Avat a ian ta nam i tar vala va, ma avat
a tak vue nam i vala va pi are ra kalamana:
11 Ma ina page kaugu pal na varbarat
livuan ta vavat, ma pa ina milikuane avat.
12 Ina vanavana livuan ta vavat, ma iau
kavava God ma avat kaugu tarai. 13 Iau
ra Luluai kavava God, iau ga agure vairop
avat kan ra gunan Aigipto upi koko avat
a vilavilau pire diat; ma iau ga tar bubur
kavava kip upi avat a pa tutur.

A balbali ure ra varpiam
(Vart 28:15-68)

14 Gala pa ava torom tagu, ma gala pa ava
pait go ra lavur togotogo par; 15 ma gala avat
a milikuane kaugu lavur vartuluai, ma avat
a vung vue kaugu lavur varkurai, upi avat
a piam vue kaugu lavur togotogo ma kaugu
kunubu; 16 ina pait ra dari pire vavat:
Ina ubu avat ma ra umana magit nina ba
avat a burut i tana, ra ngongo mat, ma ra
malamalapang, nina ba na vapanie vue ra
nilaun ma ra kiau na mata na gavul tana;
avat.a vaume vakuku kavava pat na kon
tago kavava umana ebar diat a en ra vuaina
tana. 17 Ma ina tut ure avat, ma avat a virua
ta ra luaina mata i kavava umana ebar; diat
dia milikuane avat diat a kure avat, ma avat
a lop ba pa di korot avat.
18 Ma gala pa avat a valongore iau ta go
diat, ina kita mule avat lavurua na pakana
ure kavava lavur varpiam; 19 ina vabilua ra
dekdek i vavat nina ava kolakolo me; ina
kure ra bakut upi na da ra palariam ure
avat, ma ra pia upi na da ra palariam gobol;
20 ma avat a vapanie vakuku ra dekdek i
vavat, tago kavava umauma pa diat a vuai,
ma ra umana davai ta ra gunan pa diat a
vuai ra vuai diat.
21 Gala avat a pidimuane iau, ma pa avat
a torom tagu, ina tul tar mule ta lavurua
na kaina varmonong ta vavat, varogop ma
kavava varpiam. 22 Ina tulue ra umana king
livuan ta vavat, ma diat a long pa ra umana
natu i vavat, ma diat a doko kavava umana
vavaguai, ma avat a panie vanavana tuk tar
kavava lavur nga diat a lingling.
23 Gala pa ava mainge ba ina vaenana
pa avat ta go ra umana magit, ma ava
pidimuane boko iau, 24 io, ina pidimuane
avat, ma iau iat ina ubu avat lavurua na
pakana ure kavava lavur varpiam. 25 Ina tu-
lue ra pakat na vinarubu tadav avat, upi da
kure avat tago ava ga piam vue ra kunubu;
ma avat a parau ta kavava lavur pia na pal,
ma ina tulue ra kaina minait livuan ta vavat
ma da nur tar avat ta ra lima i kavava umana
ebar. 26 Ma ba iau tak vue ra gem nina ava
lalaun tana, tika na ubu na topa a vinun

na vavina ure ra tunutun, ma da tibatibe ra
avava gem ma pa avat a maur tana.
27 Gala pa avat a torom tagu ta go parika,
ma avat a pidimuane boko iau, 28 io, ina
pidimuane avat ma ra kankan, ma ina kita
avat lavurua na pakana ure kavava lavur
varpiam. 29 Ma avat a en ra vio i ra umana
natu i vavat, a umana tutana ma ra umana
vavina. 30 Ma ina nila vue kavava umana
uguugu ta ra lualuana, ma ina pelegi kavava
umana tabalar na keake, ma ina vung var-
taurane ra lavur minat i vavat taun kavava
lavur tabataba; ma ina okole vue avat.
31 Kavava umana pia na pal diat a tamtavul,
ma kavava umana gomgom na pal diat a
lingling ma pa ina angine kavava lavur bulit
i ang na katkat. 32 Ma ra gunan na lingling,
ma kavava umana ebar nina dia ki tana diat
a kaian ure. 33 Ma ina vue vurvurbingitane
avat livuan ta ra umana Tematana, ma ina
ele pa ra pakat na vinarubu ure avat, ma
kavava gunan na lingling, ma na tamtavul
kavava umana pia na pal. 34 Damana, ba
ra gunan i lingling ma ava ki ta ra langun
kai kavava lavur ebar, ra gunan na nunure
kana lavur Bung Sabat, maikir, ra gunan na
nunure ra ningo, ma na gugu ta kana lavur
Bung Sabat. 35 Ba ra gunan i ki na lingling
na nunure ra ningo, a ningo nina ba pa i ga
nunure ta kavava lavur Bung Sabat ba ava
ga ki tana. 36 Ma ure ra ibaiba ta vavat nina
dia ki valili, ina vabilua ra bala i diat ba dia
ki ta ra gunan kai kadia umana ebar, ma ba
dia valongore ra maranga na mapina davai,
nina ba ra vuvu i kamkavie vanavana, diat
a lop uka tana, da tikai i lop kan ra pakat na
vinarubu; ma diat a bura ba pa ta na i korot
mur diat. 37 Ba pa ta na i korot mur diat,
diat a bura vartaun da di ubu diat ma ra
pakat na vinarubu; pa na tale avat upi avat a
varubu ma kavava lavur ebar. 38 Avat a panie
livuan ta ra umana Tematana; ma ra gunan
kai kavava umana ebar na en vue avat. 39 Ma
ra ibaiba dia ki valili boko ta vavat diat
a tagura vanavana ta kadia varpiam ta ra
gunan kai kavava umana ebar, da tama i
diat dia ga tagura vanavana na damana ma
diat.
40 Ba gala diat a tata kapa ure kadia
varpiam, ma ra varpiam kai ra lavur tama i
diat nina ba dia ga piam vue iau me, ma gala
diat a tata kapa ure kadia varpidimuanai,
41 nina ba i ga vuna ure kaugu varpidimua-
nai pire diat ba iau ga tulue diat ta ra langun
kai kadia umana ebar; ma gala ra leo na bala
i diat i madu, ma dia tul tar diat iat mulai
upi ina vakadik diat ure kadia varpiam;
42 ina nuk pa kaugu kunubu ma Iakob, ma
kaugu kunubu ma Isak ma kaugu kunubu
ma Abaraam; ma ina nuk pa ra gunan.
43 Ma ra gunan bula na ki langalanga kan
diat upi na gugu ta kana umana Bung Sabat,
ba i ki na lingling upi diat; diat a vatur vake
ra varvakadik ai kadia varpiam, tago pa dia
ga kapupi kaugu lavur varkurai, ma dia ga
vana kan kaugu lavur vartuluai.
44 Ma ba dia ki ta ra langun kai kadia
umana ebar, pa ina okole vue diat, ma
pa ina vana kan diat ure ra dari upi da
kamare vakakit vue diat, ma damana da
vatamam vue kaugu kunubu ma diat; tago
iau ra Luluai kadia God. 45 Ma ina nuk pa
ra kunubu kai kadia tarai lualua ure diat,
nina ba iau ga agure vairop vue diat kan ra
gunan Aigipto ta ra luaina mata i ra umana
Tematana, upi iau kadia God; iau ra Luluai.
46 Go diat ra umana vartuluai ma ra
umana varkurai ma ra umana tinata na
varkurai, nina ra Luluai i ga tul tar ia livuan
ta diat ma ra tarai Israel, ta ra luana Sinai,
ta ra ngie i Moses.

27

A umana varkurai ure ra varvadoan

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i
ga biti: 2 Una tata pire ra tarai Israel, ma
una biti ta diat: Ba ta tutana i kubu tar ta
magit ma ra vavalima, da valar ra tarai ure
ra Luluai dari:
3 Ure ta tutana ba i a ura vinun kana
kilala, ma na tuk tar ta ra laptikai na vinun,
na da ra ilima na vinun na mamat na silva,
varogop ra mamat ai ra gomgom na pal,
4 ma ona ia ra vavina na varogop ma ra
utul a vinun na mamat; 5 ma ona a ilima
kana kilala ma na tuk tar a ura vinun na
kilala, una luk ia varogop ma ra ura vinun
na mamat ure ta tutana, ma ra vinun na
mamat ure ta vavina; 6 ma ona i da tika na
gai ma na tuk tar ra ilima na kilala, una
luk ia varogop ma ra ilima na mamat ure ta
tutana ma ra utul a mamat ure ta vavina;
7 ma ona i da laptikai na vinun ma i pirai na
kilala, una luk ia varogop ma ra vinun ma a
ilima na mamat ure ta tutana, ma ra vinun
na mamat ure ta vavina.
8 Ma gala ta tikai i luveana, ma pa i tale pi
na tul tar ra toto nina u ga vatang ia, da ben
pa ia ta ra luaina mata i ra tena tinabar. ma

na to kukure tar ika ra toto ta ra luveana,
nina i ga kubu tar ra magit ma ra vavalima.
[9] Ma ure ta vavaguai, nina ba ra mangana
vavaguai i topa ia ba da tul tar ia tai ra
Luluai, a lavur mangana vavaguai parika
nina ba ta tutana na tul tar ia tai ra Luluai
na gomgom. [10] I tabu ba na vaenana pa ia,
ba na kia vue ma ta enana, ta boina ma
ra kaina, ba ta kaina ma ra boina; gala na
varkiane dir, dir parika dir a gomgom. [11] Ma
gala ia ra vavaguai nina pa i gomgom, ma
nina ba pa di tul tar ia ure ta vartabar na
nian tadav ra Luluai, na kap ra vavaguai ta
ra luaina mata i ra tena tinabar; [12] ma ra tena
tinabar na to ra mataina tana, ure ra boina
ina ure ra kaina; ma da u ra tena tinabar u
to ra mataina. da pait ia damana. [13] Ma gala
ra tutana i mainge ba na kul valangalanga
pa ia, na tul tar bula tika na vailimana ta ra
mataina u ga toa ure.
[14] Ba ta tutana i vakilang vaire kana pal
upi kai ra Luluai, ra tena tinabar na gire ba
a boina ba a kaina; ma ra tena tinabar na to
ra mataina, ma na damana. [15] Ma nina i ga
vakilang vaire kana pal, gala i mainge ba na
kul valangalanga mule, na tul tar bula tika
na vailimana ta ra mataina u ga toa ure, ma
na kale mule.
[16] Ma gala ta tutana na vakilang vaire ta
pakana pia ta kana pia ure ra Luluai, una
to vardadane ma ra patina di mainge pi da
vaume tana; damana ta pakana pia nina di
mainge tika na omer * na pat na barli ure,
da toa ma ra ilima na vinun na mamat na
silva. [17] Gala i vakilang kana pia papa ta
ra kilala na iubili, kaum toto na tur, [18] ba
gala i vakilang kana pia namur ta ra iubili,
ra tena tinabar na to ra mataina vardada
ma ra umana kilala tuk tar ba na iubili, ma
da vaikilik pa kaum toto. [19] Ma nina i ga
vakilang kana pia, gala i mainge ba na kul
valangalanga mule, na tul tar bula tika na
vailimana ta ra mataina u ga toa ure, ma
na kale mule. [20] Gala pa i mainge ba na kul
valangalanga ra pia, ba gala i tar ivure pire
ta tikai, pa da kul valangalanga mule; [21] ba
di valangalanga nam ra pia ta ra iubili na
gomgom ure ra Luluai na da ra pia di ga
tibe vaire, ma ra tena tinabar na vatur vake.
[22] Gala ta tutana i vakilang vaire ta pakana
pia nina i ga kul ia, ma nina ba vakir kai
tamana, ure ra Luluai, [23] ra tena tinabar na
luk ra umana kilala tuk tar ta ra iubili, ma
na vatang kaum toto ure, ma ra tutana na
tul tar ra mataina u ga toa, upi ra magit i
gomgom ure ra Luluai; [24] ma ta ra kilala na
iubili ra pia na lilikun pire ra tutana nina
ba di ga kul pa ia pirana, pire ra tutana nina
ba kana apik na tarai dia kale value ra pia.
[25] Ma ra lavur mataina parika ba u vatang
diat, da vatang diat vardada ma ra mamat
kai ra gomgom na pal; a mamat i varogop
ma ra vinun ma laptikai na gram (a ngungu
auns).
[26] Pa ta na na vakilang vaire ra luaina
nat na vavaguai upi kai ra Luluai, ba ta
bulumakau ba ta sip, tago kai ra Luluai iat.
[27] Gala ia ra luaina nat na vavaguai nina ba
pa i gomgom, na kul valangalanga pa ia da
u toa, ma na tul tar bula tika na vailimana
ta ra mataina u ga toa ure; gala pa di ga kul
valangalanga pa ia, da ivure da una toa ure.
[28] Ia kaka pa da ivure ba pa da kul valan-
galanga nina ra magit di ga vakilang vaire
ure ra Luluai, ta tutana ba ta vavaguai ba
ta pakana pia kai ta apik na tarai; ra lavur
magit par nina di ga tibe vaire diat, dia
gomgom kakit ure ra Luluai. [29] Pa da kul
valangalanga ta tikai nina ba di ga kure pi
na mat; a dovotina da doka.
[30] Kai ra Luluai ra vavinununa ta kaum
pia, ba ra pat na vuai na uma, ba ra vuai na
davai, nam parika i gomgom ure ra Luluai.
[31] Ma gala ta tutana na kul valangalanga ta
pakana ta kana vavinununa na tul tar bula
tika na vailimana me.
[32] Ra vavinununa ta ra kikil na bulumakau
ba ra kikil na sip, nam kai ra Luluai; ra
umana vavinununa tikatikai ta ra kikil na
vavaguai ba di luk diat, diat a gomgom ure
ra Luluai. [33] A tutana pa na vuru ia ba a boina
ba a kaina, ma pa na varkiane; ma gala na
varkiane, dir par ma nam i ga kia vue dir a
gomgom; pa da kul valangalanga mule.
[34] Go diat ra lavur vartuluai nina ba ra
Luluai i ga tul tar ia tai Moses ure ra tarai
Israel ta ra luana Sinai.

* 27:16: A omer ia ra valavalar ure ra mangana nian, varogop ma ra utul ma ngungu na beg na lama.

A NILULUK URE RA TARAI ISRAEL

Di luk ra tarai Israel aro Sinai

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra
bil Sinai, ta ra pal na varbarat, ta ra luaina
bung ta ra vauruana gai ta ra vauruana ki-
lala taun kadia niirop kan ra gunan Aigipto,
dari: 2 Avat a luk ra kor na tarai Israel, ta.
kadia lavur vuna tarai, ma ta kadia lavur
apik na tarai, da ra niluluk i ra iang i diat; da
luk ra ulu i diat ra lavur tutana par, 3 kadia
kilala i ura vinun, ba i bolo ra ura vinun,
nina dia topa ra vinarubu ta diat ra tarai
Israel; amur ma Aron amur a luk diat ta
kadia lavur kor. 4 Tika na tutana ta ra lavur
vuna tarai tikatikai, nina i lualua ta kana
apik na tarai, na maravut amur.

5 Ma go ra iang i diat ra umana tutana ba
diat a tur maravut amur: ta ra vuna tarai
Ruben, Elisur natu i Sedeur. 6 Ta ra vuna
tarai Simeon, Selumiel natu i Surisadai. 7 Ta
ra vuna tarai Iuda, Nason natu i Aminadab.
8 Ta ra vuna tarai Isakar, Netanel natu i
Suar. 9 Ta ra vuna tarai Sebulun, Eliab natu
i Kelon. 10 Ta ra umana bul mur tai Iosep:
ta ra vuna tarai Epraim, Elisama natu i
Amiud; ta ra vuna tarai Manase, Gamaliel
natu i Pedasur. 11 Ta ra vuna tarai Beniamin,
Abidan natu i Gideoni. 12 Ta ra vuna tarai
Dan, Akieser natu i Amisadai. 13 Ta ra vuna
tarai Aser, Pagiel natu i Okran. 14 Ta ra vuna
tarai Gad, Eliasap natu i Deuel. 15 Ta ra vuna
tarai Naptali, Akira natu i Enan. 16 Di ga oro
pa go diat ta ra kor na tarai, a umana luluai
ta ra lavur vuna tarai; a umana lualua ta ra
lavur apik na tarai Israel.

17 Ma Moses ma Aron dir ga agur pa go
ra umana tutana, nina di ga vatang ra iang
i diat, 18 ma dir ga varurue ra tarai ta ra
luaina bung ta ra vauruana gai, ma dia ga
vatang tar ra iang i diat ta kadia lavur apik
na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra
niluluk i ra iang i diat tikatikai, diat i ga ura
vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun.
19 Da ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses,
damana i ga luk diat ta ra bil Sinai.

20 Ma ra umana bul mur tai Ruben, a
luaina natu i Israel, a tarai diat parika,
ta kadia lavur apik na tarai, ma ta kadia
lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat
tikatikai, a lavur tutana ba i ga ura vinun
kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina
dia ga topa ra vinarubu; 21 di ga luk diat ta
ra vuna tarai Ruben, ba a ivat na vinun ma
laptikai na arip, ma a ilima na mar.

22 Ma ra umana bul mur tai Simeon, a tarai
diat parika, ta kadia lavur apik na tarai, ma
ta kadia lavur kakang, nina di ga luk diat, da
ra niluluk i ra iang i diat tikatikai, a lavur
tutana ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i
ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; 23 di ga luk diat ta ra vuna tarai
Simeon, ba a ilima na vinun ma lavuvat na
arip, ma a utul a mar.

24 Ma ra umana bul mur tai Gad, a tarai
diat parika, ta kadia lavur apik na tarai, ma
ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang
i diat, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; 25 di ga luk diat ta ra vuna tarai
Gad, ba a ivat na vinun ma a ilima na arip,
ma laptikai na mar ma a ilima na vinun.

26 Ma ra umana bul mur tai Iuda, a tarai
diat parika, ta kadia lavur apik na tarai, ma
ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang
i diat, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; 27 di ga luk diat ta ra vuna tarai
Iuda, ba lavurua na vinun ma a ivat na arip,
ma laptikai na mar.

28 Ma ra umana bul mur tai Isakar, a tarai
diat parika, ta kadia lavur apik na tarai ma
ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang
i diat, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; 29 di ga luk diat ta ra vuna tarai
Isakar, ba a ilima na vinun ma a ivat na arip,
ma a ivat na mar.

30 Ma ra umana bul mur tai Sebulun, a
tarai diat parika, ta kadia lavur apik na
tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra nilu-
luk i ra iang i diat, diat ba i ga ura vinun
kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina
dia ga topa ra vinarubu; 31 di ga luk diat ta ra
vuna tarai Sebulun, ba a ilima na vinun ma
lavurua na arip, ma a ivat na mar.

32 Ma ra umana bul mur tai Iosep, a umana
bul mur tai Epraim, a tarai diat parika, ta
kadia lavur apik na tarai, ma ta kadia lavur
kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat ba i
ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura
vinun, nina dia ga topa ra vinarubu; 33 di ga
luk diat ta ra vuna tarai Epraim, ba a ivat na
vinun na arip, ma a ilima na mar.

34 Ma ra umana bul mur tai Manase, a
tarai diat parika, ta kadia lavur apik na

tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat ba i ga ura vinun
kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina
dia topa ra vinarubu; [35] di ga luk diat ta ra
vuna tarai Manase, ba a utul a vinun ma a
urua na arip, ma a ura mar.
[36] Ma ra umana bul mur tai Beniamin,
a tarai diat parika, ta kadia lavur apik na
tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat ba i ga ura vinun
kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina
dia ga topa ra vinarubu; [37] di ga luk diat ta ra
vuna tarai Beniamin, ba a utul a vinun ma
a ilima na arip, ma a ivat na mar.
[38] Ma ra umana bul mur tai Dan, a tarai
diat parika, ta kadia lavur apik na tarai, ma
ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang
i diat, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; [39] di ga luk diat ta ra vuna tarai
Dan, ba laptikai na vinun ma a urua na arip,
ma lavurua na mar.
[40] Ma ra umana bul mur tai Aser, a tarai
diat parika, ta kadia lavur apik na tarai, ma
ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang
i diat, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; [41] di ga luk diat ta ra vuna tarai
Aser, ba a ivat na vinun ma tika na arip, ma
a ilima na mar.
[42] Ma ra umana bul mur tai Naptali, a tarai
diat parika, ta kadia lavur apik na tarai, ma
ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang
i diat, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; [43] di ga luk diat ta ra vuna tarai
Naptali, ba a ilima na vinun ma a utul a arip,
ma a ivat na mar.
[44] Go diat nina dia ga luk diat, Moses
ma Aron ma ra vinun ma a urua na luluai
kai ra tarai Israel, ta ra umana vuna tarai
tikatikai. [45] Damana diat par di ga luk diat
ta ra tarai Israel, ta kadia lavur apik na
tarai, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu ta diat ra tarai Israel; [46] diat par di
ga luk diat ba laptikai na mar ma a utul a
arip, ma a ilima na mar ma a ilima na vinun.

Di tibe tar ra papalum ta ra tarai Levi ure ra Pal na Mal

[47] Ia kaka, pa di ga luk ra vuna tarai Levi
varurung ma diat. [48] Tago ra Luluai i ga
biti tai Moses, dari: [49] Ia kaka ra vuna tarai
Levi, koko una luk diat, ma koko una kap ra
niluluk i diat livuan ta ra tarai Israel; [50] ma
una tibe ra tarai Levi upi diat a varvakai
ta ra pal na varbarat, ma ta kana lavur
tabarikik; diat a puak pa ra pal, ma ra lavur
tabarikik tana; diat a pait ra lavur papalum
tana, ma diat a vatur kadia umana pal na
mal kikil ra pal na varbarat. [51] Ma ta nam
ra bung ba ra pal na varbarat na kakari, a
tarai Levi diat a pala pa ia; ma ba da vatur ra
pal na varbarat, a tarai Levi diat a vatut ia;
ma gala ta tutana vakuku na vana maravai
tana, da doka. [52] Ma ra tarai Israel diat a
vatur kadia lavur pal na mal, tikatikai ta
kana gunan, ma tikatikai ta kana vakilang,
varogop ma kadia lavur kor. [53] Ma ra tarai
Levi diat a vatur kadia umana pal na mal
kikil ra pal na varbarat, upi koko ra kankan
na vana rikai taun ra kor na tarai Israel;
ma ra tarai Levi diat a balaure ra pal na
varbarat.
[54] Ma ra tarai Israel dia ga pait ia damana;
dia ga pait ot pa go ra lavur magit ra Luluai
i ga vartuluai tana pire Moses.

2

A pakapakana kai ra umana apik na tarai ma ra umana lualua ta diat

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire
Aron, dari: [2] A tarai Israel diat a vatur kadia
lavur pal na mal tikatikai ta kana vakilang
varurung ma ra umana vakilang kai kana
apik na tarai: kadia lavur pal na mal diat a
tur kikil ra pal na varbarat ta ra lavur papar.
[3] Ma diat ta ra vakilang kai ra gunan Iuda,
ta kadia lavur kor, diat a vatur kadia lavur
pal na mal ta ra papar a taur, ta ra pakana ba
ra keake i kuma rikai tana; ma Nason natu i
Aminadab na luluai pire ra vuna tarai Iuda.
[4] Diat di ga luk diat ta kana kor, lavurua na
vinun ma a ivat na arip, ma laptikai na mar
diat.
[5] Ma diat ta ra vuna tarai Isakar diat
a vatur kadia lavur pal na mal maravai
pirana; ma Netanel natu i Suar na luluai
pire ra vuna tarai Isakar; [6] ma diat di ga luk
diat ta kana kor, a ilima na vinun ma a ivat
na arip, ma a ivat na mar diat; [7] ma diat ta
ra vuna tarai Sebulun bula; ma Eliab natu i
Kelon na luluai pire ra vuna tarai Sebulun;
[8] ma diat di ga luk diat ta kana kor, a ilima
na vinun ma lavurua na arip, ma a ivat na
mar diat. [9] Diat par di ga luk diat ta ra gunan
Iuda, tika na mar ma lavutul a vinun ma
laptikai na arip, ma a ivat na mar diat, ta
kadia lavur kor. Diat a lua ta ra vinavana.

[10] A vakilang kai ra gunan Ruben, ta kana
lavur kor, na tur ta ra papar a taubar; ma
Elisur natu i Sedeur na luluai pire ra vuna
tarai Ruben; [11] ma diat di ga luk diat ta kana
kor, a ivat na vinun ma laptikai na arip, ma
a ilima na mar diat.
[12] Ma diat ta ra vuna tarai Simeon diat
a vatur kadia lavur pal na mal maravai
pirana; ma Selumiel natu i Surisadai na
luluai pire ra vuna tarai Simeon; [13] ma diat
di ga luk diat ta kana kor, a ilima na vinun
ma lavuvat na arip, ma a utul a mar diat;
[14] ma diat ta ra vuna tarai Gad bula; ma
Eliasap natu i Reuel na luluai pire ra vuna
tarai Gad; [15] ma diat di ga luk diat ta kana
kor, a ivat na vinun ma a ilima na arip, ma
laptikai na mar ma a ilima na vinun diat.
[16] Diat par di ga luk diat ta ra guna Ruben,
tika na mar ma a ilima na vinun ma tikai na
arip, ma a ivat na mar ma a ilima na vinun
diat, ta kadia lavur kor. Diat a vauruana ta
ra vinavana.
[17] Ma ra pal na varbarat, ma diat ta ra gu-
nan kai ra tarai Levi, diat a vanavana livuan;
kadia vinavana na da kadia vavatur na pal,
tikatikai na vanavana da kana vakilang ta
kana pakana.
[18] A vakilang kai ra gunan Epraim, ta kana
lavur kor, na tur ta ra papar a taoai; ma
Elisama natu i Amiud na luluai pire ra vuna
tarai Epraim; [19] ma diat di ga luk diat ta kana
kor, a ivat na vinun na arip, ma a ilima na
mar diat. [20] Ma diat ta ra vuna tarai Manase
diat a ki maravai pirana; Gamaliel natu i
Pedasur na luluai pire ra vuna tarai Manase;
[21] ma diat di ga luk diat ta kana kor, a utul
a vinun ma a ura arip, ma a ura mar diat;
[22] ma diat ta ra vuna tarai Beniamin bula; ma
Abidan natu i Gideoni na luluai pire ra vuna
tarai Beniamin; [23] ma diat di ga luk diat ta
kana kor, a utul a vinun ma a ilima na arip,
ma a ivat na mar. [24] Diat par di ga luk diat
ta ra gunan Epraim, tika na mar ma lavutul
na arip, ma tika na mar diat, ta kadia lavur
kor. Diat a vautuluna ta ra vinavana.
[25] A vakilang kai ra gunan Dan, ta kana
lavur kor, na tur ta ra papar a labur; ma
Akieser natu i Amisadai na luluai pire ra
vuna tarai Dan; [26] ma diat di ga luk diat ta
kana kor, laptikai na vinun ma a ura arip,
ma lavurua na mar diat.
[27] Ma diat ta ra vuna tarai Aser diat a vatur
kadia lavur pal na mal maravai pirana; ma
Pagiel natu i Okran na luluai pire ra vuna
tarai Aser; [28] ma diat di ga luk diat ta kana
kor, a ivat na vinun ma tika na arip, ma a
ilima na mar diat; [29] ma diat ta ra vuna tarai
Naptali bula; ma Akira natu i Enan na luluai
pire ra vuna tarai Naptali; [30] ma diat di ga
luk diat ta kana kor, a ilima na vinun ma a
utul a arip, ma a ivat na mar diat. [31] Diat par
di ga luk diat ta ra gunan Dan, tika na mar
ma a ilima na vinun ma lavurua na arip, ma
laptikai na mar diat. Diat ma kadia lavur
vakilang diat a murmur bat.
[32] Go diat di ga luk diat ta ra tarai Israel ta
kadia lavur apik na tarai; diat par di ga luk
diat ta ra ivat na gunan ta kadia lavur kor,
laptikai na mar ma a utul a arip, ma a ilima
na mar ma a ilima na vinun. [33] Ia kaka, pa
di ga luk ra tarai Levi varurung ma ra tarai
Israel; da ra Luluai i ga vartuluai tana pire
Moses.
[34] A tarai Israel dia ga pait ia damana; da
nam parika ra Luluai i ga vartuluai tana
pire Moses, damana dia ga vatur kadia lavur
vakilang, ma dia ga vanavana, tikatikai ta
kana apik na tarai ma ta kana kakang.

3

A niluluk ma ra papalum kai ra tarai Levi

[1] Go ra umana taun tarai kai Aron ma
Moses ta ra bung ba ra Luluai i ga tata pire
Moses ta ra luana Sinai. [2] Ma go ra iang i diat
ra umana natu i Aron. Nadab a luaina, Abiu,
Eleasar, ma Itamar. [3] Go ra iang i diat ra
umana natu i Aron, ra umana tena tinabar
nina di ga ku diat, ma i ga vadoane diat upi
diat a pait ra papalum na tena tinabar. [4] Ma
Nadab ma Abiu dir ga mat ta ra luaina mata
i ra Luluai, ba dir ga tul tar ra iap vakuku ta
ra luaina mata i ra Luluai, ta ra bil Sinai, ba
pa dir ga vangala ta natu i dir; ma Eleasar
ma Itamar dir ga pait ra papalum na tena
tinabar ta ra luaina mata i Aron tama i dir.
[5] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari.
[6] Una agure pa ra vuna tarai Levi, ma una
vatur diat ta ra luaina mata i Aron ra tena
tinabar, upi diat a toratorom tana. [7] Ma diat
a varvakai pirana, ma pire ra tarai par ta
ra pal na varbarat, ma diat a pait ra lavur
papalum ta ra pal. [8] Ma diat a balaure ra
lavur tabarikik ure ra pal na varbarat, ma
diat a varvakai pire ra tarai Israel, upi diat
a pait ra lavur papalum ta ra pal. [9] Ma una
tul tar ra tarai Levi tai Aron ma ra umana
natuna; kana tiniba diat ure ra tarai Israel.
[10] Ma una tibe Aron ma ra umana natuna upi
diat a pait ra papalum na tena tinabar; ma
ona ta tutana vakuku na vana maravai, da
doka.

[11] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari:
[12] Gire, iau tar kia ra lavur luaina natu i ra
tarai Israel ma ra tarai Levi; kaugu ra tarai
Levi; [13] tago kaugu ra lavur luaina bul; ta
nam ra bung ba iau ga ubu ra lavur luaina
ta ra gunan Aigipto, iau ga vatabue ra lavur
luaina ta ra tarai Israel piragu, a tarai ma ra
lavur vavaguai; ina vatur vake diat; iau ra
Luluai.

[14] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra bil
Sinai, dari: [15] Una luk ra umana bul mur tai
Levi ta kadia lavur apik na tarai, ma kadia
lavur kakang; una luk ra lavur tutana ba dia
ga laun vue tika na gai, ba i ga bolo tika na
gai.

[16] Ma Moses i ga luk diat da ra tinata kai
ra Luluai, da i ga vartuluai pirana. [17] Ma go
ra iang i dital ra utul a natu i Levi: Gerson,
ma Koat, ma Merari. [18] Mago ra iang i dir
ra ura natu i Gerson ta kadir apik na tarai:
Libni ma Simei; [19] ma ra umana natu i Koat
ta kadia apik na tarai: Amram, Isar, Kebron,
ma Usiel; [20] ma ra ura natu i Merari ta kadir
apik na tarai: Mali ma Musi. Go ra umana
apik na tarai ta ra vuna tarai Levi, da kadia
lavur kakang.

[21] Ta ra apik na tarai Gerson, go ra ura
kakang Libni ma Simei; go ra ura kakang tai
Gerson. [22] Diat di ga luk diat, da ra niluluk i
ra lavur tutana ba dia ga laun vue tika na
gai, ba i ga bolo tika na gai, lavurua na arip,
ma a ilima na mar diat. [23] Diat ta ra apik na
tarai Gerson diat a vatur kadia lavur pal na
mal ta ra papar a taoai ta ra pal na varbarat.
[24] Ma Eliasap natu i Lael na luluai pire ra
apik na tarai Gerson. [25] Ma ra tiniba kai ra
umana natu i Gerson ta ra pal na varbarat
na dari: ra pal, ma ra mal na tubatuba,
ma ra tubatuba arama tana, ma ra mal na
poraporo ta ra pal na varbarat, [26] ma ra lavur
mal na liplip, ma ra mal na poraporo ta ra
bala na gunan, nina i tur kikil ra pal ma ra
uguugu na vartabar, ma ra lavur vinau ure
ra papalum tana.

[27] Ta ra apik na tarai Koat, go ra ivat na
kakang Amram, Isar, Kebron ma Usiel; go
ra ivat na kakang tai Koat. [28] Diat di ga luk
diat, da ra niluluk i ra lavur tutana ba dia
ga laun vue tika na gai, ba i ga bolo tika
na gai, lavutul na arip ma laptikai na mar
diat, ma dia ga pait ra lavur papalum ta ra
gomgom na pal. [29] Diat ta ra apik na tarai
Koat diat a vatur kadia lavur pal na mal ta
ra papar a taubar ta ra pal na varbarat. [30] Ma
Elisapan natu i Usiel na luluai pire ra apik
na tarai Koat. [31] Ma kadia tiniba na dari: ra
bok na kunubu, ma ra vuvuvung na nian,
ma ra turtur na birao, ma ra ura uguugu
na vartabar, ma ra lavur la ure ra gomgom
na pal nina dia papalum me, ma ra mal na
poraporo; ra lavur papalum ta go diat.

[32] Ma Eleasar natu i Aron ra tena tinabar
na lualua ta dital ra utul a luluai kai ra vuna
tarai Levi, ma na kure diat dia balaure ra
gomgom na pal.

[33] Ta ra apik na tarai Merari, go ra ura
kakang Mali ma Musi; go ra ura kakang tai
Merari. [34] Diat di ga luk diat, da ra niluluk
i ra lavur tutana ba dia ga laun vue tika
na gai, ba i ga bolo tika na gai, laptikai na
arip ma a ura mar diat. [35] Ma Suriel natu i
Abikail i ga luluai pire diat ra apik na tarai
Merari; diat a vatur kadia lavur pal na mal
ta ra papar a labur ta ra pal na varbarat.
[36] Ma ra tiniba kai ra umana natu i Merari
na dari: ra lavur ur na pal, ma kadia lavur
davai na vabolo, ma kadia lavur tukal, ma
kadia lavur kiki, ma kadia lavur magit na
papalum; ra lavur papalum ta go diat; [37] ma
ra lavur tukal ure ra liplip kikil ra bala na
gunan, ma kadia lavur kiki, ma kadia lavur
ot, ma kadia lavur vinau.

[38] Ma Moses ma Aron ma ra umana
natuna diat a vatur kadia lavur pal na mal
ta ra papar a taur ta ra luaina mata i ra pal
na varbarat ta ra pakana ba ra keake i kuma
rikai tana; diat a pait ra lavur varvakai ta ra
gomgom na pal ure ra tarai Israel; ma gala
ta tutana vakuku na vana maravai, da doka.

[39] Ma diat par ba Moses ma Aron dir ga luk
diat ta ra tarai Levi, da ra vartuluai kai ra
Luluai, ta kadia lavur apik na tarai, a lavur
tutana ba dia ga laun vue tika na gai, ba i ga
bolo tika na gai, a ura vinun ma a ura arip
na marmar diat.

A tarai Levi ma ra varvarkia ure ra lavur luaina bul

[40] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una luk
ra lavur luaina bul tutana kai ra tarai Israel,
ba dia tar laun vue tika na gai, ba i tar bolo
tika na gai, ma una kap ra niluluk i ra iang
i diat. [41] Ma una kia ra lavur luaina natu i ra
tarai Israel ma ra tarai Levi upi kaugu diat;
iau ra Luluai; ma una kia ra lavur luaina
nat na vavaguai ma ra lavur vavaguai kai ra
tarai Levi.

[42] Ma Moses i ga luk ra lavur luaina natu
i ra tarai Israel, da ra Luluai i ga vartuluai

pirana. 43 Ma diat di ga luk diat, ra lavur
luaina bul tutana da ra niluluk i ra iang i
diat, ba dia ga laun vue tika na gai, ba i ga
bolo tika na gai, a ura vinun ma a ura arip,
ma a ura mar ma lavurua na vinun ma a utul
diat.
44 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
45 Una kia ra lavur luaina natu i ra tarai Israel
ma ra tarai Levi, ma una kia kadia lavur
vavaguai ma ra lavur vavaguai kai ra tarai
Levi; ma ra tarai Levi kaugu diat; iau ra
Luluai. 46 Ma upi da kul valaun pa ra ura mar
ma lavurua na vinun ma a utul a luaina natu
i ra tarai Israel, nina dia ki ak ta ra niluluk
i ra tarai Levi, 47 una vatur vake a ilima na
pakana mani ure diat tikatikai, da ra pakana
mani kai ra gomgom na pal, nina a vinun
ma laptikai na gram (a ngungu auns) tana;
48 ma una tul tar ra mani nina di kul valaun
diat me tai Aron ma ra umana natuna.
49 Ma Moses i ga vatur vake ra mani na
varkul ta diat dia ga ki ak ta ra niluluk i diat
di ga kia valaun diat ma ra tarai Levi; 50 i ga
vatur vake ra mani ta ra lavur luaina natu i
ra tarai Israel, tika na arip ma a utul a mar
ma laptikai na vinun ma a ilima na pakana
mani, da ra pakana mani kai ra gomgom
na pal. 51 Ma Moses i ga tul tar ra mani na
varkul tai Aron ma ra umana natuna, da
ra tinata kai ra Luluai, nina ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses.

4

A tiniba kai ra tarai Levi

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire
Aron, dari: 2 Amur a luk ra umana natu i
Koat ta ra umana natu i Levi, ta kadia lavur
apik na tarai ma ta kadia lavur kakang, 3 diat
ba kadia kilala i tur livuan papa ta ra utul a
vinun tuk tar ta ra ilima na vinun, diat par
dia topa ra papalum, upi diat a pait ra lavur
varvakai ta ra pal na varbarat.
4 Go ia ra papalum kai ra umana natu
i Koat ta ra pal na varbarat, ta ra magit
i gomgom kakit: 5 ba di vaninara upi ra
vinavana, Aron ma ra umana natuna diat a
ruk, ma diat a pala ra mal na rurua kutu, ma
diat a pulu ra bok na varvai me; 6 ma diat a
tuba ma ra pal a me, ma diat a talare tika na
mal i blu marut taun ia, ma diat a ule tar ra
ura kip tana.
7 Ma diat a talare ta tika na mal i blu
marut taun ra vuvuvung na Gem na Gini-
gira, ma diat a vung ra umana plet, ma ra
umana la na mi, ma ra umana la, ma ra
umana pal a tava ure ra tinabar na nimomo
tana; ma ra Gem na Ginigira na ki tana; 8 ma
diat a talare tika na mal meme taun diat, ma
diat a tuba ma ra pal a me, ma diat a ule tar
ra ura kip tana.
9 Ma diat a tak pa ra mal i blu marut, ma
diat a pulu ra turtur na birao, ma kana lavur
lamp, ma kana kia, ma kana lavur la, ma
ra lavur la na dangi tana, nina dia papalum
me; 10 ma diat a pulu ia ma kana lavur la bula
ma ra pal a me, ma diat a vung ia tai tika na
kip.
11 Ma diat a talare tika na mal i blu marut
taun ra uguugu na goled, ma diat a tuba ma
ra pal a me, ma diat a ule tar ra ura kip tana;
12 ma diat a vung ra lavur magit na papalum,
nina dia pait ra papalum me ta ra gomgom
na pal, tai tika na mal i blu marut, ma diat
a pulu diat ma ra pal a me, ma diat a vung
diat tai tika na kip.
13 Ma diat a tak vue ra kabu na iap kan ra
uguugu na vartabar, ma diat a talare ra mal
i meme marut taun ia; 14 ma diat a vung kana
lavur la tana, nina dia pait ra papalum me, a
umana la na kabu, ma ra umana inging, ma
ra umana kakakal ma ra umana la na tava,
a lavur tabarikik ure ra uguugu; ma diat a
talare ra pal a me taun ia upi da tuba, ma
diat a ule tar ra ura kip tana.
15 Ma ba Aron ma ra umana natuna dia
ga pulu vapar ra gomgom na pal, ma ra
lavur tabarikik ure ra gomgom na pal, ba di
vaninara upi ra vinavana, a umana natu i
Koat diat a pot upi diat a puak ia; ma koko
diat a bili ra magit i gomgom, kan diat a
mat. Go ra umana magit ia ra kinakap kai
ra umana natu i Koat ta ra pal na varbarat.
16 Ma Eleasar natu i Aron ra tena tinabar na
balaure ra dangi ure ra kapa, ma ra bulit i
ang na katkat, ma ra plaua ure ra tinabar,
ma ra dangi na varku; na balaure ra pal na
mal ma ra lavur magit tana, ra gomgom na
pal, ma ra ana lavur tabarikik.
17 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire
Aron, dari: 18 Koko avat a kutu vue ra apik
na tarai Koat kan ra vuna tarai Levi; 19 ma
avat a pait ia dari pire diat,. upi diat a laun
ma koko diat a mat, ba dia tadav ra magit i
gomgom kakit: Aron ma ra umana natuna
diat a ruk ma diat a tibe diat, tikatikai ta
kana papalum ma ta kana kinakap; 20 ma
koko ta ik a pakana diat a ruk upi diat a bobe
ra magit i gomgom, kan diat a mat.
21 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
22 Una luk ra umana natu i Gerson bula, ta

kadia lavur apik na tarai ma ta kadia lavur
kakang, [23] diat ba kadia kilala i tur livuan
papa ta ra utul a vinun tuk tar ta ra ilima
na vinun, diat par dia topa ra papalum, upi
diat a pait ra lavur varvakai ta ra pal na
varbarat.
[24] Go ia ra tiniba na papalum kai ra apik
na tarai Gerson, a papalum ma ra kinakap:
[25] diat a puak ra lavur mal ure ra pal, ma
ra pal na varbarat, kana lavur mal na tu-
batuba, ma ra pal a me arama liu tana, ma
ra mal na poraporo ta ra matakilalat i ra
pal na varbarat; [26] ma ra lavur mal ure ra
liplip ta ra bala na gunan, ma ra mal na po-
raporo ta ra matakilalat i ra bala na gunan
kikil ra pal ma ra uguugu na vartabar, ma
kadia lavur vinau, ma kadia lavur magit na
papalum; diat a pait ra lavur papalum ta
go diat. [27] Aron ma ra umana natuna diat a
kure ra lavur papalum kai ra umana natu i
Gerson, kadia lavur kinakap ma kadia lavur
papalum; ma avat a tibe tar kadia lavur
kinakap ta diat. [28] Go ia ra papalum kai ra
apik na tarai Gerson ta kadia lavur kakang
ta ra pal na varbarat; ma Itamar natu i Aron
ra tena tinabar na kure diat.
[29] Ma ure ra umana natu i Merari, una
luk diat ta kadia lavur apik na tarai, ma ta
kadia lavur kakang, [30] diat ba kadia kilala i
tur livuan papa ta ra utul a vinun tuk tar
ta ra ilima na vinun, diat par dia topa ra
papalum, upi diat a pait ra lavur varvakai
ta ra pal na varbarat.
[31] Go ia kadia tiniba na kinakap da kadia
lavur papalum ta ra pal na varbarat: a
umana ur na pal, ma kana umana davai
na vabolo, ma kana umana tukal, ma kana
umana kiki; [32] ma ra umana tukal ure ra li-
plip kikil ra bala na gunan, ma kana umana
kiki, ma kana umana ot, ma kana umana
vinau, ma kana umana magit na papalum;
diat a pait ra lavur papalum ta go diat;
ma avat a vatang tar ra umana tiniba na
kinakap ta diat.
[33] Go ia ra tiniba na papalum kai ra apik
na tarai Merari, da kadia lavur papalum ta
ra pal na varbarat, ma Itamar natu i Aron ra
tena tinabar na kure diat.
[34] Ma Moses ma Aron ma ra umana luluai
kai ra tarai dia ga luk ra umana natu i Koat
ta kadia lavur apik na tarai ma ta kadia
lavur kakang, [35] diat ba kadia kilala i ga tur
livuan papa ta ra utul a vinun tuk tar ta
ra ilima na vinun, diat par dia ga topa ra
papalum, upi diat a pait ra lavur varvakai
ta ra pal na varbarat; [36] diat di ga luk diat
ta kadia lavur apik na tarai, a ura arip ma
lavurua na mar ma a ilima na vinun diat.
[37] Go ra niluluk i diat nina Moses ma Aron
dir ga luk diat ta ra apik na tarai Koat, nina
dia varvakai ta ra pal na varbarat, da ra
vartuluai kai ra Luluai ta ra ngie i Moses.
[38] Ma di ga luk ra umana natu i Gerson ta
kadia lavur apik na tarai ma ta kadia lavur
kakang, [39] diat ba kadia kilala i ga tur livuan
papa ta ra utul a vinun tuk tar ta ra ilima
na vinun, diat par dia ga topa ra papalum,
upi diat a pait ra lavur varvakai ta ra pal na
varbarat; [40] diat di ga luk diat ta kadia lavur
apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, a
ura arip ma laptikai na mar ma a utul a
vinun diat. [41] Go ra niluluk i diat nina Moses
ma Aron dir ga luk diat ta ra apik na tarai
Gerson, nina dia ga varvakai ta ra pal na
varbarat, da ra vartuluai kai ra Luluai.
[42] Ma di ga luk ra umana natu i Merari ta
kadia lavur apik na tarai ma ta kadia lavur
kakang, [43] diat ba kadia kilala i ga tur livuan
papa ta ra utul a vinun tuk tar ta ra ilima
na vinun, diat par dia ga topa ra papalum,
upi diat a pait ra lavur varvakai ta ra pal na
varbarat; [44] diat di ga luk diat ta kadia lavur
apik na tarai, a utul a arip ma a ura mar diat.
[45] Go ra niluluk i diat nina Moses ma Aron dir
ga luk diat ta ra apik na tarai Merari, da ra
vartuluai kai ra Luluai ta ra ngie i Moses.
[46] Moses ma Aron ma ra umana luluai kai
ra tarai Israel dia ga luk ra tarai Levi, ta
kadia lavur apik na tarai ma ta kadia lavur
kakang, [47] diat ba kadia kilala i ga tur livuan
papa ra utul a vinun tuk tar ta ra ilima na
vinun, diat par dia ga topa ra papalum, upi
diat a puak ra umana kinakap ta ra pal na
varbarat, [48] diat di ga luk diat, lavutul na
arip ma a ilima na mar ma lavutul na vinun
diat. [49] Moses i ga luk diat da ra vartuluai
kai ra Luluai, tikatikai ta kana papalum ma
tikatikai ta kana kinakap: damana i ga luk
diat, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire
Moses.

5

Di tulue vairop diat pa dia gomgom

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
[2] Una vartuluai pire ra tarai Israel upi diat
a vaki vaire ra lavur vukavuka, ma diat par
ba dia gapgap, ma nina pa i gomgom tago
i bili ta minat; [3] avat a vaki diat, a tarai ma
ra vaden, ta ra pakana gunan irai; upi koko
diat a vadur kadia gunan, nina iau ki livuan
tana.

[4] Ma ra tarai Israel dia ga pait ia damana,
ma dia ga vaki vaire diat kan ra gunan; da ra
Luluai i ga vatang tar ia tai Moses, damana
ra tarai Israel dia ga pait ia.

A varkurai na balbali

[5] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
[6] Una biti tai ra tarai Israel dari: Ona ta
tutana ba ta vavina na pait ta mangana
varpiam kai ra tarai, ma i piam ra Luluai, ma
i rara damana; [7] na tata kapa ure ra varpiam
i ga pait ia; ma na bali vapar ra magit i
ga rara tana, ma na tul tar ra vavailimana
pakana tana, tai nina i ga pait ra varpiam
tana.
[8] Ma ona pa ta tutmur tana upi na vatur
vake ra balbali ure ra nirara, a tena tinabar
na vatur vake ra balbali ure ra nirara di
tul tar ia tai ra Luluai, varurung ma ra sip
ure ra tinabar na varporong, nina di pait ra
varporong me ure. [9] Ma ra tena tinabar na
vatur vake, ra lavur tinabar na tutuluai ta
ra lavur magit i gomgom kai ra tarai Israel
nina dia tul tar ia tana. [10] Ra lavur magit ba
tikai i vagomgom diat, ra tena tinabar na
vatur vake; na vatur vake ra lavur magit di
tul tar ia tana.

A varkurai ure ra varngu

[11] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
[12] Una tata pire ra tarai Israel ma una biti ta
diat: Ona ra taulai kai ta tutana i vana rara,
ma i pait ra kaina ure kana tutana, [13] ma ari
ta tutana i va pirana, ma kana tutana pa i
nunure tago i pidik, ma pa i gomgom tana,
ma pa ta tikai i varvai ure, ma pa di tikan
tadav kana nipo; [14] ba kana tutana i kairane
ra ninunuk na vartakun, ma i nuknuk takun
kana taulai, ba pa i gomgom, ba i gomgom
uka; [15] ra tutana na agure kana vavina tadav
ra tena tinabar, ma na kap ra vartabar na
nian ure, tika na vavinun na pakana epa na
plaua na barli; pa na lolonge ta dangi tana,
ma pa na vung ra bulit i ang na katkat tana;
tago ia ra tinabar na ninunuk na vartakun,
a tinabar na vuai na uma ure ra varvakapa
na varpiam.
[16] Ma ra tena tinabar na agure, ma na
vatur ia ta ra luaina mata i ra Luluai; [17] ma
ra tena tinabar na kap ra gomgom na tava
ta ra la na pia, ma na tak pa ra tobon ta ra
pia ta ra pal na varbarat, ma na vung ia ta ra
tava; [18] ma ra tena tinabar na vatur ra vavina
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma na pala ra
pepe na uluna, ma na vung ra tinabar na
varvakapa ta ra limana nina ra tinabar na
ninunuk na vartakun; ma ra tena tinabar na
vatur vake ra tava mapak nina i varvabilak
ta ra limana; [19] ma ra vavina na vavalima ta
ra luaina mata i ra tena tinabar, ma ra tena
tinabar na biti tana: Gala pa ta tutana i ga
va piram, ma pa u vana rara upi una dur, ba
kaum tutana i kure u, una langalanga kan
go ra tava mapak nina i varvabilak; [20] ma
gala u ga vana rara, ba kaum tutana i kure u,
ma pa u gomgom tago ra tutana nina vakir
kaum tutana i ga va piram; [21] (ra vavina na
vavalima ure ra varvabilak ta ra luaina mata
i ra tena tinabar, ma ra tena tinabar na biti
tana:) ra Luluai na vaki u da ra magit i bilak
ma ra magit na varvul livuan pire kaum
tarai, ba ra kelakelegim i takari ma ra balam
i ung ta ra luaina mata i ra Luluai; [22] ma go ra
tava na varvabilak na ruk ta ra balam, ma ra
balam na ung, ma ra kelakelegim na takari;
ma ra vavina na biti: Amen, Amen.

[23] Ma ra tena tinabar na tumu vake go ra
lavur tinata na varvabilak ta ra buk ma na
timar tar ra polo na tutumu tana ta ra tava
mapak; [24] ma na vamomo ra vavina ma ra
tava mapak nina i varvabilak; ma ra tava
na varvabilak na ruk ta ra balana ma na
vakadik ia. [25] Ma ra tena tinabar na vatur
vake ra tinabar na ninunuk na vartakun ta
ra lima i ra vavina, ma na tulue ra tinabar
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma na kap
ia tadav ra uguugu na vartabar; [26] ma ra
tena tinabar na tak pa tika na ginagu ta ra
tinabar, upi na tur na im, ma na tun ia ta ra
uguugu na vartabar, ma namur na vamomo
ra vavina ma ra tava. [27] Ma ba i ga vamoma
ma ra tava, na dari: gala pa i gomgom,
tago i ga pait ra kaina ure kana tutana, ra
tava na varvabilak na ruk ta ra balana ma
na vakadik ia, ma ra balana na ung, ma ra
kelakelegina na takari; ma ra vavina na da
ra magit i bilak livuan pire kana tarai. [28] Ma
gala ra vavina pa i dur, ma i gomgom uka,
na langalanga ma na lalau pa ra bul.

[29] Go ia ra varkurai ure ra ninunuk na
vartakun, va ra vavina nina kana tutana i
kure i vana rara ma pa i gomgom; [30] ba ta
tutana i kairane ra ninunuk na vartakun,
ma i nuknuk takun kana taulai, na vatur ra
vavina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ra
tena tinabar na pait ot pa go ra varkurai
tana. [31] Ma ra tutana na langalanga, ma nam
ra vavina na puak pa kana varpiam.

6

A varkurai ure ra Nasir

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
2 Una tata pire ra tarai Israel ma una biti ta
diat: Ba ta tutana ba ta vavina na pait ra
kunubu na vavalima, a vavalima na Nasir,
upi na vagomgom vaire ia iat mulai tadav
ra Luluai, 3 na tur irai kan ra polo na vain
ma ra tava longlong; pa na mome ra polo
na vain i mapak, ba ra tava longlong, ba ra
polo na vuai na vain, ma pa na en ra vuai
na vain nina i kalabar ba nina i ge. 4 Ta ra
lavur bungbung ta kana kini irai pa na ian
ta ra davai na vain, maia pa, ra patina ma ra
palina pata.
5 Ta ra lavur bungbung i ga vavalima tana
ba na ki irai, koko da kut ra pepe na uluna;
na gomgom tuk di pait ot pa ra lavur bung
ure kana kini irai tadav ra Luluai, ma na nur
vue ra pepe na uluna upi na lolovina.
6 Ta ra lavur bung ure kana kini irai tadav
ra Luluai, koko na maravai pire ta minat.
7 Pa na nur vue kana kini gomgom ure
tamana, ba nana, ba turana, ba taina, ona
dia mat; tago kana kini irai tadav God i ki ta
ra uluna. 8 Ta ra lavur bung ta kana kini irai,
di tibe vaire upi kai ra Luluai.
9 Ma ona ta tikai i mat vakaian maravai
pirana, ma ra uluna pa i gomgom mulai ta
kana kini irai, na kut ra pepe na uluna ta ra
bung ba i gomgom mulai tana, a valavuru-
ana bung iat. 10 Ma ta ra valavutuluna bung,
na kap ta ura uka ba ta ura nat na balu tadav
ra tena tinabar ta ra matakilalat i ra pal na
varbarat. 11 Ma ra tena tinabar na tul tar
tikai ure ra tinabar na varporong, ma ta ra
tikai ure ra tinabar di tuntun tar ia; ma na
pait ra varporong ure tago i ga kaina ba i ga
bili ra minat, ma na vagomgom ra uluna ta
nam ra bung. 12 Ma na tur pa mule ra umana
bung na kini irai tadav ra Luluai, ma na kap
ta nat na sip, a tomotoina ba i kopono ko
kana kilala, ure ra tinabar na nirara; ma pa
da luk ra umana bungbung lua, tago kana
kini irai pa i ga gomgom.
13 Ma go ia ra varkurai ure ra Nasir, ba di
ga pait ot pa ra lavur bung ure kana kini
irai: da agure tadav ra matakilalat i ra pal
na varbarat, 14 ma na tul tar kana vartabar
na nian tadav ra Luluai, tika na nat na sip, a
tomotoina i ko kakit, ba i kopono ko kana
kilala, ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma
tika na nat na sip, a tana i ko kakit, ba i
kopono ko kana kilala, ure ra tinabar na
varporong, ma tika na sip, a tomotoina i ko
kakit ure ra tinabar na varmaram; 15 ma tika
na rat na gem ba pa i leven, ta umana gem
ik di pait ia ma ra bo na plaua di pota ma
ra dangi, ma ta umana gem maleplep ba pa
i leven, nina di lolonge ra dangi tana, ma
kadia tinabar na plaua, ma kadia tinabar
na nimomo. 16 Ma ra tena tinabar na tul
tar diat ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
na tul tar kana tinabar na varporong, ma
kana tinabar di tuntun tar ia; 17 ma na tul
tar ra sip ure ra tinabar na varmaram tadav
ra Luluai, varurung ma ra rat na gem ba
pa i leven; ra tena tinabar na tul tar bula
ra tinabar na plaua tana ma ra tinabar na
nimomo tana. 18 Ma ra Nasir na kut vue ra
pepe na uluna nina i vakilang kana kini irai,
ta ra matakilalat i ra pal na varbarat, ma na
tarie ta ra iap nina ra tinabar na varmaram
i ki tana. 19 Ma ra tena tinabar na kap ra
kelakelegi ta ra sip ba di ga kabalane, ma
tika na gem ik, ma tika na gem maleplep
ta ra rat na gem ba pa i leven, ma na vung
diat ta ra lima i ra Nasir, ba i ga kut vue ra
pepe na uluna ure kana kini irai; 20 ma ra
tena tinabar na tulue diat ta ra luaina mata
i ra Luluai upi ra tinabar na tutuluai; go ia
ra magit i gomgom upi kai ra tena tinabar,
da ra bongobongo di tulue ma ra kelakelegi
di tul tar ia; ma namur i topa ia ba ra Nasir
na mome ra vain.
21 Go ia ra varkurai ure ra Nasir nina
i vavalima ma ure kana vartabar na nian
tadav ra Luluai ure kana kini irai; ma na tul
tar ta mangana bula gala ia iat i mainge; na
pait ot pa ra magit i vavalima tana, da ra
varkurai ure kana kini irai.

A varvadoan kai ra tena tinabar

22 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
23 Una tata pire Aron ma ra umana natuna,
ma una biti: Avat a tata vadoane ra tarai
Israel dari, ma avat a biti ta diat:
24 A Luluai na vadoane u, ma na balaure u.
25 A mata i ra Luluai na pupua taun u, ma ia
iat na mari u.
26 A Luluai a mataure u, ma na tul tar ra
malmal tam.
27 Damana diat a vaki tar ra iangigu ta ra
tarai Israel, ma ina vadoane diat.

7

A tinabar ure ra varvadoan na uguugu na vartabar

1 Ma ta nam ra bung ba Moses i ga vatut
vapar ra Pal, ma i ga vadangi ia ma i ga vak-
ilang vaire, ma kana lavur tabarikik bula,
ma ra uguugu na vartabar ma ra ana lavur
magit na papalum, ma i ga vadangi diat ma
i ga vakilang vaire diat; 2 ra umana luluai
kai ra tarai Israel, nina ra umana lualua ta
ra umana vuna tarai, dia ga vartabar; go
diat ra umana luluai ta ra umana vuna tarai,
nina dia ga lualua ta diat di ga luk diat;
3 ma dia ga kap kadia vartabar na nian ta
ra luaina mata i ra Luluai, laptikai na kiki
na vinavana ma a vinun ma ura bulumakau;
tika na kiki na vinavana ure a uraura luluai,
ma tika na bulumakau ure tikatikai ta diat;
ma dia ga tul tar diat ta ra luaina mata i
ra pal na varbarat. 4 Ma ra Luluai i ga tata
pire Moses, dari: 5 Una vatur vake ta diat,
upi diat a topa ra papalum ta ra pal na
varbarat; ma una tul tar diat ta ra tarai Levi,
tai tikatikai da kana papalum. 6 Ma Moses
i ga vatur vake ra umana kiki na vinavana
ma ra umana bulumakau, ma i ga tul tar
diat ta ra tarai Levi. 7 A ura kiki na vinavana
ma a ivat na bulumakau i ga tul tar diat ta
ra umana natu i Gerson, da kadia varvakai;
8 ma a ivat na kiki na vinavana ma lavutul na
bulumakau i ga tul tar diat ta ra umana natu
i Merari, da kadia varvakai, nina Itamar
natu i Aron, ra tena tinabar, i ga kure. 9 Ma
pa i ga tul tar ta na ta ra umana natu i Koat,
tago dia varvakai ma ra gomgom na pal, ma
dia puak ia ta ra ul a vara i diat.

10 Ma ra umana luluai dia ga vartabar ure
ra varvadoan ta ra uguugu na vartabar ta
ra bung ba di ga vadangi ia, maia, ra umana
luluai dia ga tul tar kadia vartabar na nian
ta ra luaina mata i ra uguugu na vartabar.
11 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Diat a
tul tar kadia vartabar na nian, tikatika na
luluai ta kana bung iat, ure ra varvadoan ta
ra uguugu na vartabar.

12 Ma nina i ga tul tar kana vartabar ta ra
luaina bung, Nason natu i Aminadab, ta ra
vuna tarai Iuda; 13 kana vartabar i ga dari:
tika na plet i silva, kana mamat a mar ma
a utul a vinun na pakana mamat * ma tika
na la i silva i lavurua na vinun na mamat
da ra mamat kai ra gomgom na pal; dir par
dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma
ra dangi ure ra tinabar na vuai na uma;
14 tika na la i goled, a vinun na mamat, i
buka ma ra bulit i ang na katkat; 15 tika na
bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na
sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala,
ure ra tinabar di tun tar ia; 16 tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong;
17 ma ure ra tinabar na varmaram, a ura
bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma
a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba
i kopono ko kadia kilala; go ia ra vartabar
kai Nason natu i Aminadab.

18 Ta ra vauruana bung Netanel natu i
Suar, a luluai kai ra vuna tarai Isakar, i ga
vartabar; 19 ra vartabar i ga tul tar ia, i dari:
tika na plet i silva, kana mamat a mar ma
a utul a vinun na pakana mamat, ma tika
na la i silva i lavurua na vinun na”mamat
da ra mamat kai ra gomgom na pal; dir par
dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma
ra dangi ure ra tinabar na vuai na uma;
20 tika na la i goled, a vinun na mamat, i
buka ma ra bulit i ang na katkat, 21 tika na
bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na
sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala,
ure ra tinabar di tun tar ia; 22 tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong;
23 ma ure ra tinabar na varmaram, a ura
bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma
a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba
i kopono ko kadia kilala; go ia ra vartabar
kai Netanel natu i Suar.

24 Ta ra vautuluna bung Eliab natu i Elon
a luluai kai ra umana natu i Sebulun; 25 kana
vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana
mamat a mar ma a utul a vinun na pakana
mamat, ma tika na la i silva, i lavurua
na vinun na mamat, da ra mamat kai ra
gomgom na pal; dir par dir buka ma ra
bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure
ra tinabar na vuai na uma; 26 tika na la i
goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit
i ang na katkat; 27 tika na bulumakau, tika
na sip, ma tika na nat na sip, a tomotoina
ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di
tun tar ia; 28 tika na me, a tomotoina, ure ra
tinabar na varporong; 29 ma ure ra tinabar
na varmaram, a ura bulumakau, a ilima na
sip, a ilima na me, ma a ilima na nat na sip,
a umana tomotoina ba i kopono ko kadia
kilala; go ia ra vartabar kai Eliab natu i Elon.

30 Ta ra vaivatina bung Elisur natu i
Sedeur a luluai kai ra umana natu i Ruben;
31 kana vartabar i ga dari: tika na plet i
silva, kana mamat a mar ma a utul a vinun
na pakana mamat, ma tika na la i silva, i
lavurua na vinun na mamat, da ra mamat
kai ra gomgom na pal; dir par dir buka ma
ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure

ra tinabar na vuai na uma; [32] tika na la i
goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit
i ang na katkat; [33] tika na bulumakau, tika
na sip, ma tika na nat na sip, a tomotoina
ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di
tun tar ia; [34] tika na me, a tomotoina, ure ra
tinabar na varporong; [35] ma ure ra tinabar
na varmaram, a ura bulumakau, a ilima na
sip, a ilima na me, ma a ilima na nat na sip,
a umana tomotoina ba i kopono ko kadia
kilala; go ia ra vartabar kai Elisur natu i
Sedeur.

[36] Ta ra vailimana bung Selumiel natu
i Surisadai, a luluai kai ra umana natu i
Simeon; [37] kana vartabar i ga dari: tika na
plet i silva, kana mamat a mar ma a utul
a vinun na pakana mamat, ma tika na la
i silva, i lavurua na vinun na mamat, da
ra mamat kai ra gomgom na pal; dir par
dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma
ra dangi ure ra tinabar na vuai na uma;
[38] tika na la i goled, a vinun na mamat, i
buka ma ra bulit i ang na katkat; [39] tika na
bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na
sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala,
ure ra tinabar di tun tar ia; [40] tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong;
[41] ma ure ra tinabar na varmaram, a ura
bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma
a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba
i kopono ko kadia kilala; go ia ra vartabar
kai Selumiel natu i Surisadai.

[42] Ta ra valaptikaina bung Eliasap natu i
Deuel, ra luluai kai ra umana natu i Gad;
[43] kana vartabar i ga dari: tika na plet i
silva, kana mamat a mar ma a utul a vinun
na pakana mamat, ma tika na la i silva, i
lavurua na vinun na mamat, da ra mamat
kai ra gomgom na pal, dir par dir buka ma
ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure
ra tinabar na vuai na uma; [44] tika na la i
goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit
i ang na katkat; [45] tika na bulumakau, tika
na sip, ma tika na nat na sip, a tomotoina
ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di
tun tar ia; [46] tika na me, a tomotoina ure ra
tinabar na varporong; [47] ma ure ra tinabar
na varmaram, a ura bulumakau, a ilima na
sip, a ilima na me, ma a ilima na nat na sip,
a umana tomotoina ba i kopono ko kadia
kilala; go ia ra vartabar kai Eliasap natu i
Deuel.

[48] Ta ra valavuruana bung, Elisama natu
i Amiud, ra luluai kai ra umana natu i
Epraim; [49] kana vartabar i ga dari: tika na
plet i silva, kana mamat a mar ma a utul
a vinun na pakana mamat, ma tika na la
i silva i lavurua na vinun na mamat, da
ra mamat kai ra gomgom na pal; dir par
dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma
ra dangi ure ra tinabar na vuai na uma;
[50] tika na la i goled, a vinun na mamat, i
buka ma ra bulit i ang na katkat; [51] tika na
bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na
sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala,
ure ra tinabar di tun tar ia; [52] tika na me, a
tomotoina, ure ra tinabar. na varporong;
[53] ma ure ra tinabar na varmaram, a ura
bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma
a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba
i kopono ko kadia kilala; go ia ra vartabar
kai Elisama natu i Amiud.

[54] Ta ra valavutuluna bung, Gamaliel natu
i Pedasur, ra luluai kai ra umana natu i
Manase; [55] kana vartabar i ga dari: tika na
plet i silva, kana mamat a mar ma a utul
a vinun na pakana mamat, ma tika na la
i silva i lavurua na vinun na mamat, da
ra mamat kai ra gomgom na pal; dir par
dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma
ra dangi ure ra tinabar na vuai na uma;
[56] tika na la i goled, a vinun na mamat, i
buka ma ra bulit i ang na katkat; [57] tika na
bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na
sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala,
ure ra tinabar di tun tar ia; [58] tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong;
[59] ma ure ra tinabar na varmaram, a ura
bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma
a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba
i kopono ko kadia kilala; go ia ra vartabar
kai Gamaliel natu i Pedasur.

[60] Ta ra valavuvatuna bung, Abidan natu
i Gideoni, ra luluai kai ra umana natu i
Beniamin; [61] kana vartabar i ga dari. tika
na plet i silva, kana mamat a mar ma a
utul a vinun na pakana mamat, ma tika na
la i silva i lavurua na vinun na mamat, da
ra mamat kai ra gomgom na pal, dir par
dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma
ra dangi, ure ra tinabar na vuai na uma;
[62] tika na la i goled, a vinun na mamat, i
buka ma ra bulit i ang na katkat; [63] tika na
bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na
sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala,
ure ra tinabar di tun tar ia; [64] tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong;
[65] ma ure ra tinabar na varmaram, a ura
bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma
a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba

i kopono ko kadia kilala; go ia ra vartabar
kai Abidan natu i Gideoni.
66 Ta ra vavinununa bung Akieser natu
i Amisadai, ra luluai kai ra umana natu i
Dan; 67 kana vartabar i ga dari: tika na plet i
silva, kana mamat a mar ma a utul a vinun
na pakana mamat ma tika na la i silva, i
lavurua na vinun na mamat, da ra mamat
kai ra gomgom na pal, dir par dir buka ma
ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure
ra tinabar na vuai na uma; 68 tika na la i
goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit
i ang na katkat; 69 tika na bulumakau, tika
na sip, ma tika na nat na sip, a tomotoina
ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di
tun tar ia; 70 tika na me, a tomotoina, ure ra
tinabar na varporong; 71 ma ure ra tinabar
na varmaram, a ura bulumakau, a ilima na
sip, a ilima na me, ma a. ilima na nat na sip,
a umana tomotoina ba i kopono ko kadia
kilala; go ia ra vartabar kai Akieser natu i
Amisadai.
72 Ta ra vavinun ma tikai na bung Pagiel
natu i Okram, ra luluai kai ra umana natu i
Aser; 73 kana vartabar i ga dari: tika na plet i
silva, kana mamat a mar ma a utul a vinun
na pakana mamat, ma tika na la i silva i
lavurua na vinun na mamat, da ra mamat
kai ra gomgom na pal, dir par dir buka ma
ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure
ra tinabar na vuai na uma; 74 tika na la i
goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit
i ang na katkat; 75 tika na bulumakau, tika
na sip, ma tika na nat na sip, a tomotoina,
ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di
tun tar ia, 76 tika na me, a tomotoina, ure ra
tinabar na varporong; 77 ma ure ra tinabar
na varmaram, a ura bulumakau, a ilima na
sip, a ilima na me, ma a ilima na nat na sip,
a umana tomotoina ba i kopono ko kadia
kilala; go ia ra vartabar kai Pagiel natu i
Okram.
78 Ta ra vavinun ma a urua na bung, Akira
natu i Enan, ra luluai kai ra umana natu i
Naptali; 79 kana vartabar i ga dari: tika na
plet i silva, kana mamat a mar ma a utul
a vinun na pakana mamat, ma tika na la
i silva i lavurua na vinun na mamat, da
ra mamat kai ra gomgom na pal, dir par
dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma
ra dangi ure ra tinabar na vuai na uma;
80 tika na la i goled, a vinun na mamat, i
buka ma ra bulit i ang na katkat; 81 tika na
bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na
sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala
ure ra tinabar di tun tar ia; 82 tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong,
83 ma ure ra tinabar na varmaram, a ura
bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma
a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba
i kopono ko kadia kilala; go ia ra vartabar
kai Akira natu i Enan.
84 Go ia ra vartabar ure ra varvadoan ta
ra uguugu na vartabar ta ra bung ba di
ga vadangi ia, ra umana luluai kai ra tarai
Israel dia tul tar ia: a vinun ma a ura plet
i silva, a vinun ma a ura la i silva, a vinun
ma a ura la i goled; 85 a mamat i ra umana
plet i silva, tikatikai a mar ma a utul a vinun
na pakana mamat, ma ra umana la i silva,
tikatikai a lavurua na vinun; damana ra
mamat i ra silva ta diat par, a ura arip ma a
ivat na mar na pakana mamat, da ra mamat
kai ra gomgom na pal; 86 ra vinun ma a urua
na la i goled, nina dia buka ma ra bulit i ang
na katkat, kadia mamat tikatikai a vinun na
pakana mamat, da ra mamat kai ra gomgom
na pal; damana ra mamat i ra goled ta
diat par tika na mar ma a ura vinun na
pakana mamat; 87 a umana bulumakau ure
ra tinabar di tun tar ia a vinun ma a urua
diat, ma a vinun ma a ura sip, ma a vinun
ma a ura nat na sip, a umana tomotoina ba
i kopono ko kadia kilala, varurung ma kadia
tinabar na plaua; ma ra umana me, a umana
tomotoina ure ra tinabar na varporong,
a vinun ma a urua diat; 88 ma ra umana
bulumakau ure ra tinabar na varmaram, a
ura vinun ma a ivat diat, ma laptikai na
vinun na sip, ma laptikai na vinun na me,
ma laptikai na vinun na nat na sip, a umana
tomotoina ba i kopono ko kadia kilala. Go ia
ra vartabar ure ra varvadoan ta ra uguugu
na vartabar, ba di ga vadangi ia.
89 Ma ba Moses i ga ruk ta ra pal na
varbarat upi dir a tata ma ra Luluai, i ga
valongore ra nilaina i tata pirana marama
ta ra ul a tubatuba na bok na varvai livuan
ta ra ura angelo; ma i ga tata pirana. * A
pakana mamat i ga da ra vinun ma laptikai
na gram (a ngungu auns).

8

Aron i vaninare ra umana lamp

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
2 Una tata pire Aron, ma una biti: Ba u vatur
ra umana lamp, a lavurua na lamp diat a
birao ta ra luaina mata i ra turtur na birao.
3 Ma Aron i ga pait ia damana; i ga vatur
kana umana lamp upi diat a birao ta ra

luaina mata i ra turtur na birao, da ra Luluai
i ga vartuluai pire Moses. 4 Ma go ia ra
papalum ta ra turtur na birao, di ga pait
ia ma ra goled di ga tut ia; papa ta ra
vunapaina tuk urama ta ra umana purpur
tana, di ga tut vapar ia ka; da ra malalar
nina ra Luluai i ga ve tar ia tai Moses,
damana i ga pait ra turtur na birao.

A varvagomgom pire ra tarai Levi

5 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
6 Una varbaiane ra tarai Levi kan ra tarai
Israel, ma una vagomgom diat. 7 Ma una
pait ia dari ta diat upi da vagomgom diat:
Una apur diat ma ra tava na varvagomgom,
ma da ka ra pal a paka i diat parika, ma
diat a puk vagomgom kadia lavur mal, ma
diat a vagomgom diat iat. 8 Diat a kap tika
na bulumakau, varurung ma kana tinabar
na vuai na uma, a bo na plaua di ga pota
ma ra dangi, ma una kap ta tika na enana
bulumakau ure ra tinabar na varporong.
9 Ma una tul tar ra tarai Levi ta ra luaina
mata i ra pal na varbarat; ma una oro guve
ra kor na tarai Israel par; 10 ma una tul tar ra
tarai Levi ta ra luaina mata i ra Luluai; ma
ra tarai Israel diat a palagur ra tarai Levi;
11 ma Aron na tul tar ra tarai Levi ta ra luaina
mata i ra Luluai upi ra tinabar na tutuluai
kan ra tarai Israel, upi diat a varvakai ma ra
papalum kai ra Luluai.
12 Ma ra tarai Levi diat a vung ra lima i
diat taun ra ulu i ra ura bulumakau; ma una
tul tar tikai ure ra tinabar na varporong, ma
ta ra tikai ure ra tinabar di tun tar ia tadav
ra Luluai, upi da pait ra varporong ure ra
tarai Levi. 13 Ma una vatur ra tarai Levi ta ra
luaina mata i Aron ma ra umana natuna, ma
una tul tar diat upi ra tinabar na tutuluai
tadav ra Luluai. 14 Damana una varbaiane
ra tarai Levi kan ra tarai Israel; ma diat ra
tarai Levi, diat kaugu. 15 Ma namur ra tarai
Levi diat a ruk upi diat a pait ra papalum
ta ra pal na varbarat; ma una vagomgom
diat, ma una tul tar diat upi ra tinabar na
tutuluai.
16 Tago di ga tul vapar tar diat tagu kan
ra tarai Israel; iau ga vatur vake diat ure
ra umana luaina kinakava, ure ra umana
luaina bul kai ra tarai Israel. 17 Tago ra
umana luaina kinakava parika pire ra tarai
Israel kaugu, a tarai ma ra umana vavaguai;
ta nam ra bung ba iau ubu ra lavur luaina
kinakava ta ra gunan Aigipto, iau ga vak-
ilang vaire diat upi kaugu. 18 Ma iau ga
kia ra lavur luaina pire ra tarai Israel ma
ra tarai Levi. 19 Ma iau ga tul tar ra tarai
Levi da ra vartabar pire Aron ma ra umana
natuna, upi diat a pait ra papalum ure ra
tarai Israel ta ra pal na varbarat, ma upi diat
a pait ra varporong ure ra tarai Israel; kan
ta minait na monong ra tarai Israel, ba dia
vana maravai ta ra gomgom na pal.
20 Damana Moses, ma Aron, ma ra kor
na tarai Israel, dia ga pait ia pire ra tarai
Levi; da nam parika ra Luluai i ga vartuluai
tana pire Moses ure ra tarai Levi, damana
ra tarai Israel dia ga pait ia pire diat. 21 Ma
ra tarai Levi dia ga vagomgom diat mulai,
ma dia ga puk kadia lavur mal; ma Aron i ga
tul tar diat upi ra tinabar na tutuluai ta ra
luaina mata i ra Luluai; ma Aron i ga pait
ra varporong ure diat upi na vagomgom
diat. 22 Ma namur ra tarai Levi dia ga ruk
upi diat a pait kadia papalum ta ra pal na
varbarat, ta ra luaina mata i Aron ma ra
umana natuna; da ra Luluai i ga vartuluai
pire Moses ure ra tarai Levi, damana di ga
pait ia ta diat.

A kilala na papalum kai ra tarai Levi

23 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
24 Go ia ra varkurai ure ra tarai Levi: ba kadia
kilala i bolo ra ura vinun ma a ilima, diat
a vana upi diat a varvakai ma ra papalum
ta ra pal na varbarat; 25 ma ba kadia kilala
i bolo ra ilima na vinun, diat a lilikun
kan ra papalum, ma. koko diat a varvakai
mulai tana, 26 ia kaka kadia tiniba ba diat
a maravut ra tara na tura i diat ta ra pal
na varbarat, diat a varbalaurai tana ma pa
diat a pait ta dekdek na papalum mulai.
Damana una pait ia pire ra tarai Levi ure
kadia tiniba.

9

Di pait ra lukara na bolo lake

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra bil
Sinai, ta ra luaina gai ta ra vauruana kilala
taun kadia niirop kan ra gunan Aigipto, ma
i ga biti dari: 2 Boina ba ra tarai Israel diat a
pait ra lukara na bolo lake ta kana e. 3 Ta
ra vavinun ma a ivat na bung, ba i mata
na marum, avat a pait ia ta kana e; avat a
pait ia da ra lavur varkurai ure ma ra lavur
togotogo.
4 Ma Moses i ga vartuluai pire ra tarai
Israel upi diat a pait ra lukara na bolo lake.
5 Ma dia ga pait ra lukara na bolo lake ta ra
luaina gai, ta ra vavinun ma a ivat na bung,

ta ra mata na marum, ta ra bil Sinai; da
nam parika ra Luluai i ga vartuluai tana pire
Moses, damana ra tarai Israel dia ga pait ia.
6 Ma ta umana pa dia ga gomgom tago dia
ga bili ra minat, ma pa dia ga pait valar pa
ra lukara na bolo lake ta nam ra bung; ma
dia ga tadav Moses ma Aron ta nam ra bung,
7 ma dia ga biti tana: Pa ave gomgom tago
ave tar bili ra minat; ta ra ava di tur bat avet,
upi koko avet a tul tar ra vartabar na nian
kai ra Luluai ta kana e livuan pire ra tarai
Israel? 8 Ma Moses i ga biti ta diat: Tuka
boko; ina valongor boko pire ra Luluai ure
avat.
9 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
10 Una tata pire ra tarai Israel, ma una biti:
Gala ta tikai ta vavat ba ta kavava lavur taun
tarai pa na gomgom tago i bili ra minat, ba
na vanavana aro vailik, na pait ra lukara na
bolo lake tadav ra Luluai; 11 diat a pait ia ta
ra vauruana gai ta ra vavinun ma a ivat na
bung, ta ra mata na marum; diat a en ia
varurung ma ra gem ba pa i leven ma ra
vurigir i mapak; 12 koko diat a en valili ta na
upi ra kubakene, ma koko diat a bubur ta
uruna; diat a pait ia da ra lavur varkurai ure
ra bolo lake. 13 Ma nina i gomgom uka, ma
vakir i vana irai vailik, ma pa i pait ra bolo
lake, da kutu vue nam kan kana vuna tavai;
tago pa i ga tul tar ra vartabar na nian kai
ra Luluai ta kana e, nam ra tutana na puak
ra vuai kana nirara.
14 Ma gala ta vaira i ki livuan ta vavat, ma
i mainge ba na pait ra lukara na bolo lake
tadav ra Luluai, na pait ia da ra varkurai ure
ra bolo lake ma da ra lavur togotogo tana;
avat a mur ra kopono varkurai ure, na topa
dir par ra vaira ma ra gunan tuna.

A bakut i ki taun ra Pal na Mal
(Niir 40:34-38)

15 Ma ta nam ra bung ba di ga vatut ra pal
a bakut i ga ki taun ra pal, nina ra pal na
mal ure ra tinata; ma ta ra marum i ga da ra
biro na iap, tuk ta ra malana. 16 I ga damana
vatikai; a bakut i ga ki taun ia, ma ra biro na
iap ta ra marum.
17 Ma ba di ga kari ra bakut urama kan
ra pal na mal, namur tana ra tarai Israel
dia ga tur pa ra vinavana; ma ta nam ra
pakana ba ra bakut i ga tur tana, a tarai
Israel dia ga vatur kadia lavur pal na mal
ie. 18 Ta ra vartuluai kai ra Luluai dia ga
vanavana, ma ta ra vartuluai kai ra Luluai
dia ga vatur kadia lavur pal na mal; ba ra
bakut i ga ki taun ra pal na mal dia ga kiki
boko abara. 19 Ma ba ra bakut i ga kiki taun
ra pal na mal a mangoro na bung, a tarai
Israel dia ga torom ta ra vartuluai kai ra
Luluai, ma pa dia ga kakari. 20 Ma ta umana
pakana ra bakut i ga kiki taun ra pal na
mal ta paupau bung uka; ma da ra vartuluai
kai ra Luluai dia ga kiki boko abara, ma da
ra vartuluai kai ra Luluai dia ga vanavana.
21 Ma ta umana pakana ra bakut i ga tur papa
ta ra ravian tuk ta ra malana; ma ba di ga
kari ra bakut urama ta ra malana, dia ga
vanavana; ma ona i vanavana ta ra bung
na keake ma ra bung na marum bula, ba
di ga kari ra bakut urama, dia ga vanavana
vatikai. 22 Ba ta ura bung, ba tika na gai, ba
tika na kilala, ra bakut i ga kiki taun ra pal
vatikai, ra tarai Israel dia ga kiki boko abara,
ma pa dia ga kakari; ia kaka ba di ga kari
ia urama, dia ga tur pa ra vinavana. 23 Ta
ra vartuluai kai ra Luluai dia vatur kadia
lavur pal na mal, ma ta ra vartuluai kai ra
Luluai dia ga vanavana; dia ga toratorom ta
ra varkurai kai ra Luluai, ma ta ra vartuluai
kai ra Luluai ta ra ngie i Moses.

10

A vuvu na silva

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
2 Una mal ta ura vuvu na silva; una pait dir
ma ra silva di tutut ia; upi una oro guve
ra tarai ma dir, ma upi da vaarike ba da
tur pa ra vinavana. 3 Ma ba di vu dir, ra
tarai par diat a vana varurung piram ta ra
matakilalat i ra pal na varbarat. 4 Ma ba
di vu tikai ka, ra umana luluai ka, nina dia
lualua ta ra umana vuna tarai Israel, diat a
vana varurung piram.
5 Ma ba ava vuvu na vaninara, a umana
gunan ta ra papar a taur diat a tur pa ra
vinavana. 6 Ma ba ava vuvu na vaninara
a vauruana pakana, a umana gunan ta ra
papar a taubar diat a tur pa ra vinavana;
diat a vuvu na vaninara ure kadia vinavana.
7 Ma ba di oro guve ra kor na tarai, avat
a vuvu, ma koko avat a vuvu na vaninara.
8 Ma ra umana natu i Aron, ra umana tena
tinabar, diat a vu ra ura vuvu; ma na da ra
varkurai vatikai pire vavat ta kavava lavur
taun tarai.
9 Ma ba ava tut na vinarubu ta kavava
gunan ure ra ebar nina i arung bat avat,
avat a vuvu na vaninara ma ra ura vuvu; ma
da nuk pa avat ta ra luaina mata i ra Luluai

kavava God, ma da valaun avat kan kavava
lavur ebar. [10] Ma ta ra bung na gugu bula,
ma ta kavava lavur lukara na lotu, ma ta ra
lavur kalamana gai, avat a vu ra ura vuvu
taun kavava lavur tinabar di tun tar diat,
ma taun kavava lavur tinabar na varmaram;
ma na da ra magit na varvanuknuk pire
vavat ta ra luaina mata i kavava God; iau ra
Luluai kavava God.

A tarai Israel dia vana kan ra bil Sinai

[11] Ta ra vauruana kilala, ta ra vauruana gai
ma ta ra ura vinun na bung, di ga kari ra
bakut urama kan ra pal ure ra tinata. [12] Ma
ra tarai Israel dia ga tur pa kadia vinavana
kan ra bil Sinai; ma ra bakut i ga tur ta ra bil
Paran.

[13] Ma dia ga tur pa kadia vinavana da ra
vartuluai kai ra Luluai ta ra ngie i Moses.
[14] Ma ra vakilang i ra gunan kai ra vuna tarai
Iuda i ga tur value pa ra vinavana da kadia
lavur kor; ma Nason natu i Aminadab i ga
lue nam ra kor. [15] Ma Netanel natu i Suar i
ga lue ra kor kai ra vuna tarai Isakar. [16] Ma
Eliab natu i Elon i ga lue ra kor kai ra vuna
tarai Sebulun.

[17] Ma di ga pala pa ra pal na mal; ma ra
umana natu i Gerson, ma ra umana natu i
Merari, nina dia ga puak ra pal na mal, dia
ga tur pa ra vinavana.

[18] Ma ra vakilang i ra gunan kai Ruben i
ga tur pa ra vinavana da kadia lavur kor;
ma Elisur natu i Sedeur i ga lue nam ra kor.
[19] Ma Selumiel natu i Surisadai i ga lue ra kor
kai ra vuna tarai Simeon. [20] Ma Eliasap natu
i Deuel i ga lue ra kor kai ra vuna tarai Gad.

[21] Ma ra apik na tarai Koat dia ga tur pa
ra vinavana, ma dia ga puak ra lavur magit
i gomgom; ma dia ga vatut ra pal na mal ba
pa dia ga ti pot.

[22] Ma ra vakilang i ra gunan kai ra vuna
tarai Epraim i ga tur pa ra vinavana da kadia
lavur kor; ma Elisama natu i Amiud i ga lue
nam ra kor. [23] Ma Gamaliel natu i Pedasur i
ga lue ra kor kai ra vuna tarai Manase. [24] Ma
Abidan natu i Gideoni i ga lue ra kor kai ra
vuna tarai Beniamin.

[25] Ma ra vakilang i ra gunan kai ra vuna
tarai Dan, nina i ga murmur bat ra lavur
kor, i ga tur pa ra vinavana, da kadia lavur
kor; ma Akieser natu i Amisadai i ga lue
nam ra kor. [26] Ma Pagiel natu i Okram i ga
lue ra kor kai ra vuna tarai Aser. [27] Ma Akira
natu i Enan i ga lue ra kor kai ra vuna tarai
Naptali.

[28] Damana ra tarai Israel dia ga vanavana
da kadia lavur kor; ma dia ga tur pa ra
vinavana.

[29] Ma Moses i ga biti tai Kobab, natu i
Reuel a te Midian, nimu i Moses, dari: Ave
vanavana upi ra gunan nina ra Luluai i ga
biti ba na tabar avet me; dat a varagur, ma
avet a pait ra boina piram; tago ra Luluai
i ga biti ba na pait ra boina pire Israel.
[30] Ma i ga biti tana: Pa ina vana, ia kaka ina
talil mulai ta kaugu gunan, tadav ra umana
niurugu. [31] Ma i ga biti: Iau lul u, ba koko
una vana kan avet; tago u nunure ba avet
a vatur kaveve umana pal na mal ta ra bil,
ma una da ra kiau na mata ure avet. [32] Ma
na dari, ona da varagur; maia pa, na dari,
ba ra lavur bo na magit ra Luluai na pait ia
ta vevet, avet bula avet a pait ia tam.

[33] Ma dia ga tur pa ra vinavana kan ra
luana kai ra Luluai a utul a bung; ma ra bok
na kunubu kai ra Luluai i ga lua ta diat a
utul a bung upi na tikan ta pakana ba diat
a ngo tana. [34] Ma ra bakut kai ra Luluai i
ga vanavana taun diat, ba dia ga tur pa ra
vinavana kan ra gunan.

[35] Ma ba ra bok na kunubu i ga tur pa ra
vinavana, Moses i ga biti: Una tut, Luluai,
ma una korot varbaiane kaum lavur ebar;
boina ba diat dia milikuane u, diat a takap
ta ra luaina matam.

[36] Ma ba i ga ngo kan ra vinavana, i ga biti:
Una lilikun, Luluai, tadav ra umana arip na
marmar kai Israel.

11

A Luluai i vavalima ure ra kirip

[1] Ma ra tarai dia ga tata mukumuk, ma i
ga kaina ta ra talinga i ra Luluai; ma ba ra
Luluai i ga valongore, i ga karangap kana
kankan, ma ra iap kai ra Luluai i ga birao
livuan ta diat, ma i ga vaimur vue ta umana
pakana ta ra langun ta kadia gunan. [2] Ma
ra tarai dia ga tangi tadav Moses; ma Moses
i ga araring tadav ra Luluai, ma ra iap i ga
ngo. [3] Ma di ga vatang ra iang i nam ra
pakana ba Tabera (“Birao”), tago ra iap kai
ra Luluai i ga birao livuan ta diat.

[4] Ma ra tarai vakuku nina dia ga ki livuan
ta diat, dia ga manga anan mulai upi ta
kirip; ma ra tarai Israel bula dia ga tangi
mulai, ma dia ga biti: Gala adat ta ik a

kirip! [5] Mari ka ra en da ga en vakuku ia aro
Aigipto, ma ra kukaba, ma ra melen, ma ra
pit, ma ra anion, ma ra kavavar; [6] ma go ra
dekdek i dat i panie; ma pa da gire mule ta
magit, ia kaka ra mana.
[7] Ma ra mana i da ra pat na davai ik, i pua,
ma ra matana i da ra bulit na davai. [8] A tarai
dia ga vana vurvurbit, ma dia ga varurue,
ma dia ga gigie ta ra vat na uduudu, ba
dia ga rigi ia ta ra la na riririgi, ba dia ga
kabalane, ma dia ga tun ia; ma ra kalamina
i da ra kalami ra gem di tun ia ma ra dangi.
[9] Ma ba ra mavoko i ga bura taun ra gunan
ta ra marum, a mana bula i ga bura.
[10] Ma Moses i ga valongore ra tinangi
kai ra tarai, ta kadia lavur apik na tarai,
tikatikai ta ra matakilalat i kana pal na mal;
ma i ga manga karangap ra kankan kai ra
Luluai; ma i ga kaina ta ra luaina mata i
Moses. [11] Ma Moses i ga biti tai ra Luluai:
Dave u vakaina kaum tultul? Ma ta ra ava
pa u mari iau, tago u vakakap iau ma go ra
tarai? [12] Dave, iau ga lalau pa go ra tarai?
Dave, iau ga kava diat? Upi una biti tagu
dari: Una puak diat ta ra bongobongom,
da tama i ra kuramana i puak ia, tar ta
ra gunan ba u ga vavalima tar ia pire ra
umana tama i diat? [13] Akave ra kirip, upi
ina tabar go ra tarai par me? Tago dia tangi
piragu dari: Tabar avet ma ra kirip upi avet
a en ia. [14] Iau mama puak varkolono pa go
ra tarai, tago ra kinakap i manga mamat
piragu. [15] Ma ona u pait ia damana piragu,
una doko iau ta kaum varmari, upi koko ina
gire kaugu kini na malari.
[16] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
varurue lavurua na vinun na patuana kai ra
tarai Israel piragu, nina u nunure ba diat
a umana patuana kai ra tarai, ma kadia
umana tena varkurai; ma una agure diat ta
ra pal na varbarat, upi diat a tur varurung
ma u abara. [17] Ma ina vana ba ma dor a
pirpir abara; ma ina tatak pa ta ra tulungen
i ki tam, ma ina vung tar ia ta diat; ma dat
a pupuak maravut u ure ra kinakap kai ra
tarai, upi koko u puak varkolono pa ia.
[18] Ma una biti tai ra tarai: Avat a vagom-
gom mule avat ure ningene, ma avat a en
ra kirip; tago ava ga tangi ta ra talinga i ra
Luluai dari, Gala avevet ta ik a kirip! tago
i ga boina pire vevet aro Aigipto; kari ra
Luluai na tabar avat ma ra kirip, ma avat a
ian. [19] Pa avat a ian ta tika na bung uka, ba
ta urua, ba ta ilima, ba ta vinun, ba ta ura
vinun; [20] a kidoloina gai parika avat a ian,
tuk na vuvut rikai ta ra bilau i vavat, ma na
buabua pire vavat; tago ava ga pilak vue ra
Luluai nina i ki livuan ta vavat, ma ava ga
tangi ta ra luaina matana dari: Upi ra ava
ave ga irop kan ra gunan Aigipto?
[21] Ma Moses i ga biti: A tarai nina iau
ki livuan ta diat, laptikai na mar na arip
na tena vinavana diat; ma u ga biti, Ina
tabar diat ma ra kirip, upi diat a ian tana
a.kidoloina gai. [22] Dave, da doko ra umana
kikil na sip ma ra umana kikil na bulumakau
upi na topa diat? Ba da al varurue ra lavur
en ta ra ta upi na topa diat bar?
[23] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Dave ra
lima i ra Luluai pa i lolovina? Go una gire
ba da pait ot pa kaugu tinata piram ba pata.

A amana patuana dia tata na propet

[24] Ma Moses i ga irop, ma i ga ve ra tarai ta
ra lavur tinata kai ra Luluai; ma i ga varurue
a lavurua na vinun na patuana kai ra tarai,
ma i ga vaki diat kikil ra pal na mal. [25] Ma ra
Luluai i ga vana ba ta ra bakut, ma i ga tata
pirana, ma i ga tatak pa ta ra tulungen i ga
ki tana, ma i ga vung tar ia ta ra lavurua na
vinun na patuana; ma ba ra tulungeana i ga
ki taun diat, dia ga tata na propet, ia kaka
namur pa dia ga pait mule.
[26] Ma a ura tutana dir ga ki boko ta ra
gunan, a iang i tikai Eldad, ma ra iang i ta
ra tikai Medad; ma ra tulungen i ga ki taun
dir; di ga tumu ra iang i dir ma pa dir ga
irop tadav ra pal na mal, ma dir ga tata na
propet ta ra gunan. [27] Ma tika na barmana
i ga vutvut, ma i ga ve Moses, ma i ga biti:
Eldad ma Medad dir tatata na propet ta ra
gunan. [28] Ma Iosua natu i Nun, a tultul kai
Moses, tikai ta diat i ga pilak pa diat, i ga
biti: Kaugu luluai Moses, una tur bat dir.
[29] Ma Moses i ga biti tana: Dave u varngu ure
iau? Gala ra tarai par kai ra Luluai dia a tata
na propet, ma gala ra Luluai na vung tar ra
Tulungeana ta diat par! [30] Ma Moses, diat
ma ra umana patuana kai ra tarai Israel, dia
ga lilikun ta ra gunan.

A Luluai i tulue ra umana voro

[31] Ma ra vuvu kai ra Luluai i ga arikai, ma
i ga kap vaarike ra umana voro mara na
ta, ma i ga vabura diat taun ra gunan; ma
dia ga va kikil ra gunan i da ra vinavana
ta ra kopono bung ta go ra papar, ma i

da ra vinavana ta ra kopono bung ta ra
papar maro, ma ra vuvungaina i da ra ura
malmalikun ta ra pia. 32 Ma ra tarai dia ga
tut ta nam ra bung, ma ta ra marum, ma
ta ra bung namur bula, ma dia ga varurue
ra umana voro; nina i ga varurue ra ikilik
ta diat i varurue tika na mar na epa* tana;
ma dia ga vuare diat vurvurbit ta ra gunan.
33 Ma ba ra viono i ga ki boko ta ra ngie i
diat, ma pa dia ga en vapar ia, ra kankan kai
ra Luluai i ga karangap ure ra tarai, ma ra
Luluai i ga ubu ra tarai ma ra kaina minait.
34 Ma di ga vatang ra iang i nam ra pakana
ba Kibrot-Atava ("Punang ra Mamainga"):
tago dia ga punang ra tarai nina dia ga
mamainga vakuku abara.

35 Ma ra tarai dia ga vanavana papa
Kibrot-Atava upi uro Kaserot; ma dia ga ki
aro Kaserot.

12

Miriam dir ma Aron dir tata bat Moses

1 Ma Miriam ma Aron dir ga tata bat
Moses ure ra vavina Kus nina i ga taule; tago
i ga taule ra vavina Kus. 2 Ma dir ga biti:
Dave, ra Luluai i ga tata ka tai Moses? Pa i ga
tata ta mimir bula vang? Ma ra Luluai i ga
valongore. 3 Ma ra tutana Moses i ga madu
tuna ra maukuana, ta diat ra tarai par ta ra
rakarakan a gunagunan.

4 Ma ra Luluai i ga vakaian dital Moses
ma Aron ma Miriam, ma i ga biti: Amutal
a vana uti ta ra pal na varbarat. Ma dital
ga irop. 5 Ma ra Luluai i ga vana ba ta ra
bakut ma i ga tur ta ra matakilalat i ra pal
na varbarat, ma i ga oro pa Aron ma Miriam;
ma dir ga vana rikai. 6 Ma i ga biti: Amur a
valongore kaugu tinata: gala ta propet i ki
livuan ta vavat, iau ra Luluai ina vaarike tar
iau mulai pirana ta ra ninana, ma ina tata
pirana ta ra ririvon. 7 Kaugu tultul Moses pa
i damana; ia iat i dovot ta ra kubagu parika;
8 amir tata vargil ma ra ngie i mimir, i kapa
ma vakir i pidik; ma ia iat na gire ra malalar
i ra Luluai; dave pa amur ga burut upi amur
a tata bat kaugu tultul Moses?

9 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga karangap
ure dir. Ma i ga vana ka. 10 Ma ra bakut i ga
kakari kan ra ul a pal na mal, ma ea, Miriam
i ga vukavuka, i pua da ra kabang; ma Aron
i ga bobe Miriam, ma ea, i ga vukavuka.

11 Ma Aron i ga biti tai Moses: Kaugu
luluai, koko una bali kamimir varpiam, iau
lul u, tago amir ga papait na papaua, ma
amir ga pait ra varpiam. 12 Iau lul u, koko da
nur vue upi na da ra minat, nina ra viono i
papar a iba ba di kava vue.

13 Ma Moses i ga kail tadav ra Luluai, ma i
ga biti; Una valagar ia, God, iau lul u. 14 Ma ra
Luluai i ga biti tai Moses: Gala tamana i ga
nami ka ra matana, na ga vavirvir lavurua
na bung, laka? Da banu bat ia ta ra papar
a gunan irai lavurua na bung, ma namur da
varuk mule.

15 Ma di ga banu bat Miriam ta ra papar
a gunan irai lavurua na bung; ma ra tarai
pa dia ga vanavana tuk ba di ga varuk
mule Miriam. 16 Ma namur ra tarai dia ga
vanavana papa Kaserot, ma dia ga vatur
kadia lavur pal na mal ta ra bil Paran.

13

Di tulue ra vinun ma a urua na kilao uro Kanaan

(Vart 1:19-33)

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
2 Una tulue ta umana tutana, upi diat a
matoto lua ta ra gunan Kanaan, nina iau ga
tul tar ia pire ra tarai Israel; avat a tulue
tikai ta ra lavur vuna tarai tikatikai, da pilak
pa ka nina dia lualua pire ra tarai.

3 Ma Moses i ga tulue diat maro ra bil
Paran da ra vartuluai kai ra Luluai; ma diat
par a umana lualua pire ra tarai Israel. 4 Ma
go ia ra iang i diat: Samua natu i Sakur ta
ra vuna tarai Ruben, 5 Sapat natu i Kori ta
ra vuna tarai Simeon, 6 Kaleb natu i Iepune
ta ra vuna tarai Iuda, 7 Igal natu i Iosep ta
ra vuna tarai Isakar, 8 Osea natu i Nun ta
ra vuna tarai Epraim, 9 Palti natu i Rapu ta
ra vuna tarai Beniamin, 10 Gadiel natu i Sodi
ta ra vuna tarai Sebulun, 11 Gadi natu i Susi
ta ra vuna tarai Iosep (a vuna tarai Manase
nam), 12 Amiel natu i Gemali ta ra vuna tarai
Dan, 13 Setur natu i Mikael ta ra vuna tarai
Aser, 14 Nakbi natu i Vopsi ta ra vuna tarai
Naptali, 15 Geuel natu i Maki ta ra vuna tarai
Gad.

16 Go ia ra iang i diat nina Moses i tulue
diat upi diat a matoto lua ta ra gunan. Ma
Moses i ga vaiang Osea natu i Nun ba Iosua.

* 11:32: A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ina tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

[17] Ma Moses i ga tulue diat upi diat a matoto
lua ta ra gunan Kanaan ma i ga biti ta diat:
Avat a vana ta ra nga urama Negeb, ma avat
a tutua ta ra lualuana; [18] ma avat a gire ra
gunan, ba i dave; ma ra tarai bula, ba dia
dekdek ba pa dia dekdek, ba dia paupau ka
ba dia mangoro; [19] ma ra gunan nina dia ki
tana, ba i boina ba i kaina, ma kadia lavur
pia na pal ba dia tur vakuku ka ba di ga liplip
bat diat; [20] ma ra pia, ba i boina ba i kaina, ba
ta davai tana ba pata. Ma avat a tur padikat
ma avat a kap ta umana vuai ra gunan. Nam
ra e, a turpai ra minatuka ure ra vuai na
vain.

[21] Damana dia ga vana urama, ma dia ga
matoto ta ra gunan papa ra bil Sin ma tuk
uro Rekob, ta ra langun Kamat. [22] Ma dia ga
vana urama Negeb ma dia ga bolo vanavana
Kebron ma Akiman, Sesai ma Talmai nina ra
tarai Anak dia ki tana. (Di ga vatut Kebron
lavurua na kilala lua ta ra pia na pal Soan
ta ra gunan Aigipto.) [23] Ma dia ga tadav ra
male Eskol, ma dia ga mut vue ra ingar i ra
davai na vain nina ra kopono kurene tana,
ma a urua dir ga kip ia; ma dia ga kap ra
vuai na goava ma ra vuai na lovo bula. [24] Di
ga vatang nam ra pakana ba ra male Eskol
("Kurene"), ure ra kura vain nina ra tarai
Israel dia ga mut vue abara.

[25] Ma ba i par a ivat na vinun na bung, dia
ga lilikun kan ra ginigira ta ra gunan. [26] Ma
dia ga vana ma dia ga tadav Moses ma Aron
ma ra kor na tarai Israel ta ra bil Paran aro
Kades; ma dia ga kap ra varvai pire diat ma
ra kor na tarai, ma dia ga ve tar ra vuai ra
gunan ta diat.

[27] Ma dia ga varvai pirana, ma dia ga biti:
Ave ga tadav ra gunan nina u ga tulue avet
upi ia, ma a dovotina i alir ma ra polo na
u ma ra polo na livur; ma go ia ra vuaina.
[28] la kaka ra tarai nina dia ki ta ra gunan dia
dekdek, ma ra umana pia na pal di liplip
bat diat ma dia ngala; ma tikai bula, ave
ga gire ra tarai Anak akamana. [29] A tarai
Amalek dia ki aro Negeb; ma ra tarai Ket,
ma ra tarai Iebus, ma ra tarai Amor dia ki
ta ra lualuana; ma ra tarai Kanaan dia ki ra
valvalian ma ta ra papar a Iordan bula.

[30] Ma Kaleb i ga vango ra tarai ta ra luaina
mata i Moses, ma i ga biti: Dat a vana lulut
urama, ma dat a kale; tago i tale dat upi dat
a uvia pa ia. [31] Ma ra tarai nina dia ga vana
varurung me, dia ga biti: Pa i tale dat upi
dat a varubu ma ra tarai; tago dia ongor ta
dat. [32] Ma dia ga kap ra kaina varvai tadav ra
tarai Israel ure ra gunan ba dia ga matoto
lua tana, ma dia ga biti: Go ra gunan i en
vue diat dia ki tana, ra gunan ave ga vana
tana ma ave ga matoto lua tana; ma ave ga
gire ba ra tarai par a umana lololovina diat.
[33] Ma ave ga gire ra umana lolovina tutana
tuna, ra umana natu i Anak, ta ra vuna tarai
Nepilim; ma ta kaveve ginigira ave ga da
ra umana kubau, ma damana bula ta kadia
ginigira.

14

A tarai dia piam vue ra Luluai

[1] Ma ra kor na tarai dia ga kukukula ma
ra nilai diat; ma ra tarai dia ga tangtangi ta
nam ra marum. [2] Ma ra tarai Israel par dia
ga tata mukumuk ure Moses ma ure Aron;
ma ra kor na tarai par dia ga biti ta dir: Gala
ave ga mat ta ra gunan Aigipto! ba gala ave
ga mat ta go ra bil! [3] Upi ra ava ra Luluai
i agure avet tadav go ra gunan, upi avet a
virua ta ra pakat na vinarubu? Diat a al pa
kaveve umana taulai ma ra umana natu i
vevet; gala na boina upi dat a lilikun mulai
uro Aigipto! [4] Ma dia ga biti vargil dari: Dat
a pilak pa tika na lualua, ma dat a lilikun
mulai uro Aigipto.

[5] Ma Moses ma Aron dir ga bura palar ta
ra luaina mata i ra kivung kai ra kor na tarai
Israel; [6] ma Iosua natu i Nun ma Kaleb natu
i Iepune, nina dir ta diat dia ga matoto lua
ta ra gunan, dir ga rada kadir umana mal;
[7] ma dir ga tata pire ra kor na tarai Israel
dari: Ra gunan nina ave ga vanavana tana
upi avet a matoto lua tana, ia ra bo na gunan
tuna. [8] Gala ra Luluai i manane dat, na agure
vaolo dat ta go ra gunan, ma na tabar dat
me, a gunan nina i alir ra polo na u ma ra
polo na livur tana. [9] la kaka koko avat a tut
na varpiam ure ra Luluai, ma koko avat a
burutue ra tarai ta ra gunan; tago ada nian
diat, di ga tak vue kadia bakbakit, ma ra
Luluai i ki pire dat; koko avat a burutue diat.

[10] Ma ra kor na tarai dia ga biti ba da tupar
dir ma ra vat. Ma ra minamar i ra Luluai i ga
vana rikai ta ra pal na varbarat pire ra tarai
Israel.

[11] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Aivia ra
bung boko go ra tarai diat a pidimuane iau?
ma aivia ra bung pa diat a nurnur tagu, ure
ra lavur vakilang ba iau ga pait ia livuan ta

diat? [12] Ina ubu diat ma ra kaina minait, ma
ina okole vue diat, ma ina vatut ra tarai tam
ba na ngala ma na dekdek ta diat.
[13] Ma Moses i ga biti tai ra Luluai: A tarai
Aigipto diat a valongore; tago u ga ben
vairop go ra tarai kan diat ma ra dekdekim;
[14] ma diat a varvai tana pire ra tarai nina dia
ki ta go ra gunan; dia ga valongore ba u ra
Luluai u ki livuan ta go ra tarai; tago dia
varboboi ma u ra Luluai, ma kaum bakut
i tur taun diat, ma u lualua ta diat ta ra
bakut ta ra bung na keake, ma ta ra biro na
iap ta ra marum. [15] Ma ona una doko go ra
tarai par, a umana vuna tarai nina dia ga
valongore ra ngala na varvai ure u diat a
biti dari: [16] Ra Luluai i ga doko go ra tarai
ta ra bil tago i mama agure vaolo diat ta ra
gunan ba i ga vavalima tar ia ta diat. [17] Ma
go, iau lul u, boina ba na ngala ra dekdek i ra
Luluai, da u ga tatike: [18] Ra Luluai i vavabing
ma ra kankan, ma i buka ma ra varmari, i
pun vue ra bilak na mangamangana ma ra
varpiam, ma pa na valangalanga muka ra
tena varpiam; na bali ka ra bilak na varpiam
kai ra tarai pire ra umana natu i diat ma
pire ra umana bul mur ta diat tuk tar ta ra
vautuluna ma ra vaivatina taun tarai. [19] Iau
lul u ba una nur vue ra varpiam kai go ra
tarai ure kaum ngala na varmari, ma da u
ga puak pa diat papa aro Aigipto ma tuk tar
gori.

A balbali kai God pire Israel
(Vart 1:34-40)

[20] Ma ra Luluai i ga biti: Iau ga nur vue
da kaum tinata; [21] ma a dovotina, da iau
laun, ma da ra rakarakan a gunagunan na
kor ma ra minamar i ra Luluai; [22] tago nam
ra tarai nina dia gire kaugu minamar, ma
kaugu lavur vakilang nina iau ga pait diat
aro Aigipto ma ta ra bil, dia ga valar iau go
ra vinun na pakana, ma pa dia ga torom
ta ra nilaigu; [23] a dovotina pa diat a gire
ra gunan nina iau ga vavalima tar ia ta ra
umana tama i diat, ma pa ta tikai ta diat dia
ga pidimuane iau na gire; [24] ia kaka Kaleb
kaugu tultul, tago a enana ninunuk pirana,
ina ben vaola ta ra gunan nina i ga vanavana
tana; ma ra umana bul mur tana diat a kale.
[25] Ma go ra tarai Amalek ma ra tarai Kanaan
dia ki ta ra male; ningene avat a lilikun uro
ta ra bil ta ra nga uro ta ra Ta Meme.
[26] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire
Aron dari: [27] Aivia ra bung boko go ra kaina
tarai diat a tata mukumuk ure iau? Iau
ga valongore ra tinata na urur kai ra tarai
Israel, nina dia tatike ure iau. [28] Una biti ta
diat: Da iau laun, ra Luluai i biti, da ava ga
tatike ta ra talingagu, a dovotina ina pait ia
damana ta vavat; [29] a umana minat i vavat
diat a mareng ta go ra bil; ma avat par di ga
luk avat, da ra niluluk i vavat par ba i bolo
ra ura vinun kavava kilala, nina ava ga tata
mukumuk ure iau, [30] a dovotina pa avat a olo
ta ra gunan nina iau ga tulue ra limagu ure
upi ina vaki avat i tana, ia kaka Kaleb natu i
Iepune, ma Iosua natu i Nun, [31] ma ra umana
natu i vavat nina ava ga biti ba da al pa
diat, ina agure vaolo diat, ma diat a nunure
ra gunan nina ava ga pidimuane. [32] Ma ga
avat, a umana minat i vavat diat a mareng
ta go ra bil. [33] Ma ra umana natu i vavat
diat a balabalaure vavaguai ta ra bil a ivat
na vinun na kilala, ma diat a kairane kavava
lavur varpiam, tuk tar ra umana minat i
vavat diat a mareng ta ra bil. [34] Avat a puak
pa kavava lavur varpiam a ivat na vinun
na kilala, da ra ivat na vinun na bung ava
ga matoto lua ure ra gunan tana, ma avat
a nunure ba iau ki irai kan avat. [35] Iau ra
Luluai iau ga tata, a dovotina ina pait go
pire go ra kaina tarai nina dia tut varurung
ure iau; ta go ra bil diat a panie, ma diat a
mat abara.

A vinun na kaina kilao dia mat

[36] Ma ra umana tutana, nina Moses i ga
tulue diat upi diat a matoto lua ta ra gunan,
ma nina dia ga lilikun ma dia vangangap ra
tarai ure, tago dia ga kap ra kaina varvai ure
ra gunan, [37] nam ra umana tutana ba dia ga
kap ra kaina varvai ure ra gunan, dia ga mat
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ra kaina
minait. [38] Ma Iosua natu i Nun, ma Kaleb
natu i Iepune, dir ga mat valili ta diat dia
ga matoto lua ure ra gunan.

A binilua kai ra tarai Israel ta ra vinarubu aro Korma
(Vart 1:4-46)

[39] Ma Moses i ga ve ra tarai Israel ta go
ra lavur tinata; ma ra tarai dia ga manga
tabun. [40] Ma dia ga tut ta ra malana ikilik,
ma dia ga tutua ta ra ul a luana, ma dia ga
biti: Io, avet go kari, avet a vana urama ta
ra pakana nina ra Luluai i ga vavalima ure;
tago ave ga pait ra kaina. [41] Ma Moses i ga
biti: Upi ra ava ava piam vue ra vartuluai
kai ra Luluai, tag) pa avat a burat? [42] Koko

avat a vana urama, tago ra Luluai pa i ki
livuan ta vavat; upi koko kavava lavur ebar
diat a ubu avat. 43 Tago ra tarai Amalek ma
ra tarai Kanaan dia ki aro na lua ta vavat,
ma avat a virua ta ra pakat na vinarubu; ra
Luluai pa na ki maravut avat, tago ava ga
vana irai kan ra nimur pire ra Luluai. 44 Ia
kaka dia ga valar ra vinavana urama ta ra
langun na lualuana; ma ra bok na kunubu
kai ra Luluai, ma. Moses bula, pa dir ga irop
kan ra gunan. 45 Ma ra tarai Amalek dia ga
vana ba, ma ra tarai Kanaan nina dia ki ta
ra lualuana, ma dia ga ubu diat ma dia ga
korot diat tuk uro Korma.

15

A varkurai ure ra tinabar

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
2 Una tata pire ra tarai Israel ma una biti
ta diat: Ba avat a olo ta ra gunan ba avat
a ki tana, nina iau tabar avat me, 3 ma ava
mainge ba avat a pait ta tinabar ta ra iap
tadav ra Luluai, a tinabar di tun tar ia, ba
ra vartabar upi da pait ot pa ra vavalima,
ba ra tamarigat na vartabar, ba ta ra e na
lukara, upi ra magit i ang na katkat tadav ra
Luluai, ta ra kikil na bulumakau ba ra kikil
na sip: 4 nina i tul tar kana vartabar na nian
tadav ra Luluai na tul tar ra tinabar na vuai
na uma tika na vavinun na pakana valavalar
na bo na plaua, di ga pota ma tika na vai-
vatina pakana valavalar na dangi; 5 ma una
vaninare tika na vaivatina pakana valavalar
na polo na vain ure ra tinabar na nimomo
varurung ma ra tinabar di tun tar ia, ba
ure ra tinabar ure tikatika na nat na Sip.
6 Ma ure ra sip, a tomotoina, una vaninare
tika na vailimana pakana valavalar na bo na
plaua, di pota ma tika na vautuluna pakana
valavalar na dangi, ure ra tinabar na vuai
na uma, 7 ma ure ra tinabar na nimomo, una
tul tar tika na vautuluna pakana valavalar
na polo na vain, upi ra magit i ang na
katkat tadav ra Luluai. 8 Ma ba u vaninare
ta bulumakau ure ra tinabar di tun tar ia, ba
ure ra tinabar upi da pait ot pa ra vavalima,
ba ure ra tinabar na varmaram tadav ra
Luluai; 9 da tul tar ra tinabar na vuai na
uma varurung ma ra bulumakau, tika na
vautuluna pakana valavalar na bo na plaua
di pota ma ra ngungu valavalar na dangi.
10 Ma una tul tar ta ngungu valavalar na polo
na vain ure ra tinabar na nimomo, upi ra
tinabar di tun tar ia ta ra iap i ang na katkat
tadav ra Luluai. 11 Damana da pait ia ure
tikatika na sip, ba ure tikatika na nat na sip,
ba ure ra umana nat na me. 12 Da ra niluluk
i diat avat a vaninare diat, damana avat a
pait ia ure tikatikai ta diat.

13 A umana gunan tuna diat a pait ra lavur
magit dari, ba dia tul tar ra tinabar di tun
tar ia ta ra iap, i ang na katkat tadav ra
Luluai. 14 Ma gala ta vaira i ki pire vavat,
ba to ia bar nina na ki pire vavat ta kavava
lavur taun tarai, ma i mainge ba na tul tar
ra tinabar di tun tar ia ta ra iap, i ang na
katkat tadav ra Luluai; da ava pait ia, ia bula
na pait ia damana. 15 Ma ure ra kivung, na
kopono ko ra varkurai ure avat ma ure ra
vaira nina i ki pire vavat, ia ra varkurai ba
na tur vatikai ta kavava lavur taun tarai;
avat ma ra vaira avat a varogop uka ta ra
luaina mata i ra Luluai. 16 Na kopono ko ra
varkurai ma na kopono ko ra togotogo ure
avat ma ure ra vaira nina i ki pire vavat.

17 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
18 Una tata pire ra tarai Israel, ma una biti ta
diat: Ba ava olo ta ra gunan nina iau agure
tar avat i tana, 19 na dari: ba ava en ra gem
ta ra gunan, avat a tul tar ta vartabar pire
ra Luluai. 20 Avat a tul tar tika na kek ure
ra vartabar, ta ra plaua ba avat a udu value;
avat a tul tar ia ure ra tinabar na tavul a
rararama vuai. 21 Avat a tul tar ra vartabar
pire ra Luluai, ta ra plaua ba avat a udu
value, ta kavava lavur taun tarai.

22 Ma ona ava rara, ma pa ava pait ot pa
go ra lavur vartuluai nina ra Luluai i ga
tatike tai Moses, 23 a lavur magit ra Luluai
i ga vartuluai tana pire vavat ta ra ngie i
Moses, papa ra bung ba ra Luluai i ga tul
tar ra vartuluai tana, ma tuk tar ta kavava
lavur taun tarai; 24 na dari, ona di ga pait
vatuptup ia, ma ra tarai pa dia kapa ure, a
tarai diat a tul tar tika na bulumakau ure
ra tinabar di tun tar ia, upi ra magit i ang
na katkat tadav ra Luluai, varurung ma ra
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, da ra togotogo ure, ma
tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar na
varporong. 25 Ma ra tena tinabar na pait ra
varporong ure ra kor na tarai Israel par, ma
da nur vue; tago ia ra nirara, ma dia ga kap
kadia vartabar na nian, a tinabar di tun tar
ia ta ra iap tadav ra Luluai, ma kadia tinabar
na varporong ta ra luaina mata i ra Luluai,
ure kadia nirara; 26 ma da nur vue ra nirara
kai ra kor na tarai Israel par, ma kai ra vaira
i ki pire diat; tago ra tarai par dia ga pait
vatuptup ia.

[27] Ma gala ta tikai i pait vatuptup ra kaina,
na tul tar ra me, a tana ba i kopono ko kana
kilala, ure ra tinabar na varporong. [28] Ma ra
tena tinabar na pait ra varporong ure nina
i ga rara, ba i ga pait vatuptup ra kaina, ta
ra luaina mata i ra Luluai; ma da nur vue.
[29] Na kopono ko ra varkurai ure nina i pait
vatuptup ta magit, ure ra gunan tuna pire
ra tarai Israel, ma ure ra vaira i ki livuan ta
diat.
[30] Ma nina i nunure ba i kaina ma i pait
ia ka, ba ta gunan tuna ba ta vaira, i vul
vakaina ra Luluai; da kutu vue nam kan
kana vuna tarai. [31] Tago i ga pidimuane ra
tinata kai ra Luluai, ma i ga piam vue kana
vartuluai; da kutu vatukum vue nam, ma na
puak kana varpiam.

Di tupar ra tena varpiam ure ra Bung Sabat

[32] Ma ba ra tarai Israel dia ga ki ta ra bil,
di ga tadav ra tutana ba i varurue ra davai
ta ra Bung Sabat. [33] Ma nina dia ga tadav
ia ba i varurue ra davai dia ga ben ia pire
Moses ma Aron, ma pire ra tarai par. [34] Ma
dia ga banu bat ia, tago pa di ga vaarike
ba da pait ra ava tana. [35] Ma ra Luluai i ga
biti tai Moses: A dovotina da doko nam ra
tutana; ra tarai par diat a tupar ia ma ra vat
ta ra papar a gunan irai. [36] Ma ra tarai par
dia ga ben vairop ia ta ra paparai ra gunan,
ma dia ga tupar ia ma ra vat, ma i ga mat,
da ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.

A marmar na kuara ta ra mal

[37] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
[38] Una tata pire ra tarai Israel, ma una ve
diat upi diat a mal tar ra umana marmar na
kuara ta ra ngu i kadia lavur mal, ta kadia
lavur taun tarai, ma diat a vung ra kuara
i blu marut ta ra marmar na kuara ta ra
lavur ngu na mal; [39] ma na da ra marmar na
kuara ure avat, upi avat a gire, ma avat a
nuk vake ra lavur vartuluai kai ra Luluai, ma
avat a pait ot pa diat; upi koko avat a mur
ra nuknuk i ra bala i vavat ma ra ginigira
na mata i vavat, nina ava ling na vana irai
vakuku tana; [40] upi avat a nuk vake kaugu
lavur vartuluai ma avat a pait ot pa diat,
ma avat a gomgom ure kavava God. [41] Iau ra
Luluai kavava God, nina iau ga agure vairop
avat kan ra gunan Aigipto, upi ina God pire
vavat; iau ra Luluai kavava God.

16

A varpiam kai Kora, Datan, ma Abiram

[1] Ma Kora, natu i Isar, natu i Koat, natu
i Levi, ma Datan ma Abiram, a ura natu
i Eliab, ma On natu i Pelet, ta ra vuna
tarai Ruben, dia ga varurue ra tarai, [2] ma
dia ga tut ta ra luaina mata i Moses, diat
ma ta umana ta ra tarai Israel, a ura mar
ma a ilima na vinun na lualua kai ra tarai,
a umana tena kivung diat, ma ra umana
rangrang na tutana; [3] ma dia ga tur guvai
varurung ure Moses ma ure Aron, ma dia
ga biti ta dir: Amur tar manga enana; tago
di tar vakilang vaire ra tarai par tikatikai,
ma ra Luluai i ki livuan ta diat; ta ra ava
amur tar vangala pa mule amur taun ra kor
na tarai kai ra Luluai?
[4] Ma ba Moses i ga valongore i ga bura
timtibum; [5] ma i ga tata pire Kora ma ra
taraina, ma i ga biti: Ta ra malana ra Luluai
na vaarike nina ba kana, ma nina i ga
vakilang vaire, ma na vamarave pirana; na
vamarave nina i ga pilak pa ia pirana. [6] Avat
a pait go: Kora ma ra taraina, avat a vatur
ra umana la na mi, [7] ma avat a vung ra iap ta
diat ma ra bulit i ang na katkat bula tana ta
ra luaina mata i ra Luluai ningene; ma nina
ra Luluai na pilak pa ia, da vakilang vaire
nam; ava tar manga enana, avat a umana
natu i Levi.
[8] Ma Moses i ga biti tai Kora: Avat a
umana natu i Levi, avat a valongore: [9] dave,
ia ra magit vakuku pire vavat, ba ra God
kai Israel i ga tibe vaire avat kan ra kor na
tarai Israel, ma i ga vamarave avat pirana,
upi avat a varvakai ta ra pal kai ra Luluai,
ma upi avat a tur ta ra luaina mata i ra
kor na tarai upi avat a lue diat ta ra lotu;
[10] ma ba i ga vamarave u, ma ra tara na
turam a umana natu i Levi bula, avat? Dave
ava anan upi avat a tena tinabar bula?
[11] Damana avat ma ra taraim ava ga tut
varurung ure ra Luluai; ma to ia Aron upi
ava tata mukumuk ure?
[12] Ma Moses i ga vartuluai upi Datan ma
Abiram a ura natu i Eliab; ma dir ga biti: Pa
amir a vana ubarama; [13] dave, ia ra magit
vakuku ba u ga agure vairop avet kan ra
gunan i alir ra polo na u ma ra polo na livur
tana, upi una doko avet ta ra bil; upi una
malamala king ta vevet? [14] Ma tikai bula,
pa u ga agure tar avet ta ra gunan i alir ra
polo na u ma ra polo na livur tana, ma pa
u tabar avet ma ta pia ba ta uma na vain;
dave, una luak vue ra kiau na mata i go ra
tarai? Pa amir a vana ubarama. [15] Ma Moses

i ga manga kulot, ma i ga biti tai ra Luluai:
Koko una manane kadia tinabar; pa iau ga
ra pa ta as ta diat, ma pa iau ga vakaina ta
tikai ta diat.

16 Ma Moses i ga biti tai Kora: Ningene
avat ma ra taraim par avat a tur ta ra luaina
mata i ra Luluai, u ma diat ma Aron; 17 ma
tikatikai ta vavat na vatur kana la na mi, ma
na vung ra bulit i ang na katkat tana, ma
tikatikai na kap kana la na mi ta ra luaina
mata i ra Luluai, a ura mar ma a ilima na
vinun na la na mi; u bula ma Aron tikatikai
na kap kana la na mi. 18 Ma tikatikai ta diat
i ga vatur kana la na mi, ma i ga vung ra
iap tana, ma ra bulit i ang na katkat bula,
ma dia ga tur ta ra matakilalat i ra pal na
varbarat varurung ma Moses ma Aron. 19 Ma
Kora i ga varurue ra kor na tarai pire diat
ta ra matakilalat i ra pal na varbarat; ma ra
minamar i ra Luluai i ga arikai pire ra kor
na tarai.

20 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire
Aron dari: 21 Amur a tur irai kan go ra tarai,
upi ina vapanie lulut vue diat. 22 Ma dir ga
bura timtibum ma dir ga biti: God, a God
kai ra lavur launa, dave una kankanuane ra
tarai par ure ra varpiam kai tikai ka? 23 Ma
ra Luluai i ga tata pire Moses. dari: 24 Una
tata pire ra tarai ma una biti: Avat a vana
irai kan ra kuba i Kora, Datan ma Abiram.

25 Ma Moses i ga tut ma i ga vana tadav
Datan ma Abiram; ma ra umana patuana
kai ra tarai Israel dia ga mur ia. 26 Ma i
ga tata pire ra tarai ma i ga biti: Iau lul
avat, ba avat a vana irai kan ra kubakuba i
ra kaina tarai, ma koko avat a bili kadia ta
magit, kan da vapanie vue avat ure kadia
varpiam. 27 Damana dia ga vana irai kan ra
kuba i Kora, Datan ma Abiram; ma Datan
ma Abiram dir ga irop, ma dir ga tur ta ra
matakilalat i kadir pal na mal, varurung ma
kadir umana taulai ma.ra umana natu i dir.

28 Ma Moses i ga biti: Avat a nunure dari
ba ra Luluai i ga tulue iau upi ina pait
go ra lavur papalum, ma pa dia vuna ta
ra nuknukigu vakuku: 29 gala go ra tarai
dia mat da ra tarai dia matmat, ba gala
ta mangana varmonong nina ra tarai dia
nunure i tadav diat, ra Luluai pa i ga tulue
iau. 30 Ma gala ra Luluai na pait ta kalamana
magit, ma ra pia na panganga ma na konom
pa diat ma ra tarai diat, ma dia vana ba ta
ra ruarua na tulungen, a umana launana;
avat a matoto tana ba go ra tarai dia ga
pidimuane ra Luluai.

31 Ma ba i ga tatike vapar go ra lavur
tinata, a pia ta ra vavai diat i ga panganga
varbaiai; 32 a pia i ga panganga ma i ga
konom pa diat ma ra tarai ta ra kuba i
diat, ma ra tarai kai Kora, ma kadia lavur
tabarikik.

33 Damana diat ma kadia tarai dia ga vana
ba ta ra ruarua na tulungen, a umana lau-
nana; ma ra pia i ga paum bat diat ma dia
ga virua kan ra kor na tarai. 34 Ma ra tarai
Israel ba dia tur kikil diat, dia ga vilau ta
kadia kunukula; tago dia ga biti: Kan ra pia
na konom pa dat bula. 35 Ma ra iap i ga vana
rikai tai ra Luluai, ma i ga vaimur vue ra ura
mar ma a ilima na vinun na tarai nina dia ga
pait ra tinabar na mi.

36 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
37 Una tata pire Eleasar, natu i Aron, ra tena
tinabar, upi na kap ra umana la na mi kan
ra iap, ma una imire varbaiane ra iap abara;
tago dia tabu; 38 a umana la na mi kai go
ra tarai nina dia ga pait ra kaina ma dia ga
virua ure, da tut vapalar diat upi da vung
vapetep tar diat ta ra uguugu na vartabar;
tago dia ga tul tar diat ta ra luaina mata i ra
Luluai, damana diat a tabu; ma diat a da ra
vakilang pire ra tarai Israel.

39 Ma Eleasar ra tena tinabar i ga kap ra
umana la na mi na palariam gobol, nina diat
dia ga virua dia ga tul tar diat; ma di ga tut
vapalar diat upi da vung vapetep tar diat
ta ra uguugu na vartabar; 40 upi ra magit
na varvanuknuk pire ra tarai Israel dari, ba
pa ta tutana vakuku, nina vakir a bul mur
tai Aron, na vana maravai upi na tul tar ra
tinabar na mi ta ra luaina mata i ra Luluai,
kan na da Kora ma ra taraina; da ra Luluai i
ga tatike ta ra ngie i Moses.

41 Ma ta ra kubakene ra kor na tarai Israel
par dia ga tata mukumuk ure Moses ma ure
Aron, ma dia ga biti: Amur ga doko ra tarai
kai ra Luluai. 42 Ma ba ra kor, na tarai dia ga
tut varurung ure Moses ma ure Aron, dia ga
gigira uro ta ra pal na varbarat; ma gire, a
bakut i ga pulu ia, ma ra minamar i ra Luluai
i ga vana rikai. 43 Ma Moses ma Aron dir ga
vana ta ra mata na pal na varbarat.

44 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
45 Amur a tur irai kan go ra tarai upi ina
vapaine lulut vue diat. Ma dir ga bura
timtibum. 46 Ma Moses i ga biti tai Aron:

Una kap kaum la na mi, ma una vung ra
iap tana kan ra uguugu na vartabar, ma una
vung ra bulit i ang na katkat tana, ma una
kap lolole tadav ra kor na tarai, ma una
pait ra varporong ure diat; tago ra kankan
kai ra Luluai i ga vana rikai ma ra kaina
minait i tar vut. [47] Ma Aron i ga kakap da
Moses i ga vatang ia ma i ga vutvut pire
ra kor na tarai; io, ra kaina minait i ga tar
tur pa ia upi na monong diat, ma i ga vung
tar ra bulit i ang na katkat, ma i ga pait ra
varporong ure ra tarai. [48] Ma i ga tur livuan
ta ra umana minat ma ra umana launa; ma
ra kaina minait i ga par. [49] A vinun ma a
ivat na arip ma lavurua na mar dia ga mat
ta ra kaina minait, (ma ta ra umana mulai
dia ga mat ta ra mangamangana kai Kora).
[50] Ma Aron i ga. lilikun pire Moses ta ra
matakilalat i ra pal na varbarat; ma ra kaina
minait i ga par.

17

A buka kai Aron

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
[2] Una tata pire ra tarai Israel, ma una vatur
vake ta ra umana lualua kai ra umana vuna
tarai a vinun ma a ura buka, ure ra umana
vuna tarai tikatikai; ma una tumu ra iang
i tikatikai ta kana buka. [3] Ma una tumu ra
iang i Aron ta ra buka ure ra vuna tarai Levi;
ma tikatika na lualua na vuna tarai na vung
tika na buka. [4] Ma una vung diat ta ra pal
na varbarat ta ra luaina mata i ra tinata,
aina dor varvarbarat tana. [5] Ma na dari: ra
buka kai nina iau pilak pa ia na gol; ma
ina vango ra umana tinata mukumuk kai ra
tarai Israel kan iau, nina dia tata mukumuk
me ure amur.

[6] Ma Moses i ga tata pire ra tarai Israel,
ma kadia lavur lualua dia ga tul tar ra vinun
ma a ura buka tana, ure tikatika na lualua
da kadia umana vuna tarai; ma ra buka kai
Aron i ga ki livuan ta diat. [7] Ma Moses i
ga vung ra umana buka ta ra luaina mata i
ra Luluai ta ra pal ure ra tinata. [8] Ma i ga
ningene, ma Moses i ga ruk ta ra pal ure
ra tinata; ma gire, a buka kai Aron ure ra
vuna tarai Levi i tar gol; ma i buk rikai, ma
i pupu, ma i vuai ra vuaina. [9] Ma Moses i
ga kap vaarike ra umana buka kan ra mata
i ra Luluai pire ra tarai Israel par; ma dia
ga gigira, ma tikatikai i ga vatur vake kana
buka.

[10] Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
vung mule ra buka kai Aron ta ra luaina
mata i ra tinata, ma da vung vake upi ra
vakilang ure ra tarai na varpiam; upi una
vamutue kadia lavur tinata mukumuk ure
iau, upi koko diat a mat. [11] Moses i ga pait
ia damana; i ga pait ia da ra Luluai i ga
vartuluai pirana.

[12] Ma ra tarai Israel dia ga tata pire Moses,
ma dia ga biti: Ea, ave to na virua, ave
tar rara, ave tar rara parika. [13] Nina i vana
maravai, i vana maravai tadav ra pal kai ra
Luluai, na mat; dave avet a virua par?

18

A tiniba na nian ki ra tena tinabar ma ra tarai Levi

[1] Ma ra Luluai i ga biti tai Aron: Avat
ma ra umana natum ma kaum apik na tarai
avat a puak ra varpiam ure ra gomgom na
pal; ma avat ma ra umana natum avat a
puak ra varpiam ure kavava kini na tena
tinabar. [2] Ma ra tara na turam ta ra vuna
tarai Levi, a vuna tarai kai tamam, una ben
vamarave diat, upi diat a tur maravut u, ma
diat a toratorom tam; ma avat ma ra umana
natum avat a ki ta ra luaina mata i ra pal
ure ra tinata. [3] Ma diat a torom ta kaum
vartuluai, ma ra vartuluai ure ra pal na mal;
ia kaka, koko diat a vana maravai tadav ra
umana gomgom na la ma tadav ra uguugu
na vartabar, upi koko diat a mat, diat ba
avat. [4] Ma diat a tur maravut u, ma diat a
torom ta ra vartuluai ure ra pal na varbarat,
ure ra lavur varvakai tana; ma ra tutana
vakuku pa na vana maravai pire vavat. [5] Ma
avat a pait ra lavur papalum ta ra gomgom
na pal ma ta ra uguugu na vartabar; upi
koko ta kankan mulai na vana rikai taun ra
tarai Israel. [6] Gire, iau ga tibe ra tara na tura
i vavat ra vuna tarai Levi ta diat ra tarai
Israel; iau tabar avat ma diat, a vartabar
tadav ra Luluai, upi diat a varvakai ta ra pal
na varbarat. [7] Ma avat ma ra umana natum
avat a pait ra tiniba na tena tinabar, ure ra
lavur magit ta ra uguugu na vartabar, ma ta
ra bala na pal; avat a kudakudar vatikai; iau
tabar avat ma ra tiniba na tena tinabar; ma
nina ra tutana vakuku ba na vana maravai,
da doka.

[8] Ma ra Luluai i ga biti tai Aron: Gire,
iau ga tabar u ma ra tiniba ta kaugu lavur
tinabar, maia, iau ga tabar u ma ra lavur
magit ba ra tarai Israel dia vatabue diat;
kaum tiniba diat, ma ra tiniba kai ra umana

natum vatikai. [9] Kaum tiniba ta ra magit
i gomgom kakit ta ra iap na dari: kadia
lavur vartabar na nian: kadia lavur tinabar
na vuai na uma, kadia lavur tinabar na
varporong, kadia lavur tinabar na nirara,
nina dia tul tar ia tagu, na gomgom kakit
piram ma pire ra umana natum. [10] Una ian
tana da ra magit i gomgom kakit; a lavur
tutana diat a ian tana; na gomgom piram.
[11] Ma go bula kaum: ra tinabar di tul
tar ia, a lavur tinabar na tutuluai kai ra
tarai Israel; iau ga tul tar diat tam, ma tai
ra umana natum, a umana tutana ma ra
umana vavina, kavava tiniba vatikai; diat
par dia gomgom ta ra kubam diat a ian
tana. [12] Iau ga tabar u ma ra bo na dangi,
ma ra bo na vuai na vain, ma ra kon, ra
lavur luaina vuai e ba dia tul tar ia tai
ra Luluai. [13] A luaina vuai e ta ra lavur
vunuanai ba dia kap ia pire ra Luluai, kaum;
diat par dia gomgom ta ra kubam diat a ian
tana. [14] Kaum ra lavur magit.di ga vatabue
ta ra gunan Israel. [15] Kaum ra lavur luaina
kinakava, ba di tul tar ia tai ra Luluai, a tarai
ma ra lavur vavaguai; ia kaka una kia valaun
ra lavur luaina natu i ra tarai, ma una kia
valaun ra lavur luaina nat na vavaguai nina
pa dia gomgom. [16] Una kia valaun diat ba
dia laun vue tika na gai, ma una vatang ra
matai diat ba ra ilima na mamat na silva,
da ra mamat kai ra gomgom na pal, nina a
vinun ma laptikai na gram (a ngungu auns)
tana. [17] Ma ra luaina nat na bulumakau,
ma ra luaina nat na sip, ma ra luaina nat
na me, koko una kia valaun diat; diat a
gomgom; una apur ra uguugu na vartabar
ma ra gapu i diat, ma una tun ra bira i diat
ure ra tinabar di tun tar ia, a magit i ang
na katkat tadav ra Luluai. [18] Ma ra vio i diat
kaum, da kaum ra bongobongo di tulue ma
ra kelakelegi ta ra lima tuna. [19] Iau ga tul
tar ra lavur tinabar i gomgom tam, nina ra
tarai Israel dia tabar ra Luluai me, tam ma
tai ra umana natum, a umana tutana ma ra
umana vavina, kavava tiniba vatikai; ia ra
kunubu na solt vatikai ta ra luaina mata i ra
Luluai piram ma pire ra lavur bul mur tam.
[20] Ma ra Luluai i ga biti tai Aron: Pa una
kakalai ta kadia gunan ma pa kaum ta tiniba
livuan ta diat; iau kaum tiniba ma kaum
kakalai livuan pire ra tarai Israel.
[21] Ma gire, iau ga tul tar ra vavinununa
ta ra lavur magit tai Israel pire ra tarai
Levi upi kadia tiniba, ure ra papalum ba
dia pait ia, kadia varvakai ta ra pal na
varbarat. [22] Ma papa go koko ra tarai Israel
diat a vana maravai ta ra pal na varbarat
kan diat a kap tar ra varpiam ma diat a
mat. [23] Ma ra tarai Levi diat a varvakai ta
ra pal na varbarat, ma diat iat diat a kap tar
kadia mangana varpiam; na da ra varkurai
vatvatikai ta kavava lavur taun tarai, ma
pa diat a kakalai livuan pire ra tarai Israel.
[24] Tago ra vavinununa ta ra lavur magit kai
ra tarai Israel, nina dia kap tabar ra Luluai
me, iau ga tul tar ia pire ra tarai Levi upi
kadia tiniba; kari iau ga biti ta diat: Pa avat
a kakalai livuan pire ra tarai Israel.
[25] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
[26] Tikai bula, una tata pire ra tarai Levi,
ma una biti ta diat: Ba ava vatur vake ta
vavinununa tai ra tarai Israel, nina iau ga
tul tar ia ta vavat upi kavava tiniba, avat a
kabila tul tar ra tinabar tana pire ra Luluai,
ta vavinununa tana. [27] Ma kavava tinabar
na da ra kon ta ra pal na rararama vuai ma
ra polo na vain ta ra tung na bingbing vain
pire vavat. [28] Damana avat a kabila tul tar
ra tinabar tadav ra Luluai ta ra vavinununa
nina ava vatur vake tai ra tarai Israel; ma
avat a tul tar ra tinabar kai ra Luluai tana
pire Aron ra tena tinabar. [29] Ta kavava lavur
vartabar avat a tul tar ra lavur tinabar kai
ra Luluai ta ra magit i boina kakit, nam ra
pakana tana na gomgom.
[30] Damana una biti ta diat: Ba ava tar tul
tar ra magit i boina kakit tana, na da ra
magit ta ra pal na rararama vuai, ma ra
magit ta ra tung na bingbing vain pire ra
tarai Levi. [31] Ma avat a ian tana ta kavava
lavur pakana, avat ma diat ta ra kubakuba i
vavat; ia kavava vapuak ure kavava varvakai
ta ra pal na varbarat. [32] Ma pa avat a puak
ra varpiam ure, ba ava tar tul tar ra magit
i boina kakit tana; ma koko avat a papait
vakuku ma ra magit ba ra tarai Israel dia
vagomgom ia, kan avat a mat.

19

A varvagomgom ure diat pa dia gomgom

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire
Aron dari: [2] Go ia ra varkurai na varvateten
nina ra Luluai i ga vartuluai tana dari: Una
tata pire ra tarai Israel upi diat a kap ta
kubar na bulumakau piram, a tana nina i
ko kakit ma pa di ga vung ra kip tana. [3] Ma
avat a tul tar ia tai Eleasar ra tena tinabar,
ma na ben vaire ta ra papar a gunan, ma
da doka ta ra luaina matana; [4] ma Eleasar ra
tena tinabar na vadudu ra kaka na limana

ta ra gapuna, ma na pikire tar ra gapuna
ta ra mata na pal na varbarat lavurua na
pakana; [5] ma da tun vue ra bulumakau ta ra
luaina matana; da tun vue ra palina ma ra
viono ma ra gapuna ma ra puta tana; [6] ma ra
tena tinabar na vatur ra davai na tagatagal,
ma ra isop, ma ra mal meme, ma na vue
tarie diat ta ra ul a iap na bulumakau. [7] Ma
ra tena tinabar na puk kana lavur mal, ma
na gumu ta ra tava, ma namur na ruk ta ra
gunan, ma ra tena tinabar pa na gomgom
tuk na ravian. [8] Ma nina i ga tun vue na
puk kana lavur mal, ma na gumu ta ra tava,
ma pa na gomgom tuk na ravian. [9] Ma
tikai ba i gomgom na varurue ra kabu i ra
bulumakau, ma na vung ia ta ra pakana i
gomgom ta ra papar a gunan, ma da vung
vake ure ra kor na tarai Israel ure ra tava
ba na tak vue ra varpiam. [10] Ma nina i ga
varurue ra kabu i ra bulumakau na puk
kana lavur mal ma pa na gomgom tuk na
ravian; na da ra varkurai vatvatikai pire ra
tarai Israel ma pire ra vaira nina i ki livuan
ta diat.

[11] Nina i bili ra minat i ta tikai pa na gom-
gom a lavurua na bung; [12] na vagomgom ia
iat mulai ma ra tava ta ra vautuluna bung
ma ta ra valavuruana bung bula ma damana
na gomgom; ma gala pa i vagomgom ia iat
mulai ta ra vautuluna bung, pa na gomgom
ta ra valavuruana bung. [13] Nina i bili ra
minat i ta tikai ma pa i vagomgom ia iat
mulai, i vadur ra pal tabu kai ra Luluai; pa
na gomgom tago pa di ga apur ia ma ra tava
ure ra dur; a duruna i ki boko.

[14] Go ia ra varkurai ba ta tikai i mat ta ra
pal na mal; diat par dia ruk ta ra pal na mal,
ma diat par dia ki tana, pa diat a gomgom
ure lavurua na bung. [15] Ma ra lavur la nina
pa di vi ta tubatuba tana pa diat a gomgom.

[16] Ma nina i vanavana ara ra pia ma i
bili ta tikai ba di ga doka ta ra vinarubu,
ba ta minat, ba ta ur na tutana, ba ta pia
na pupunang, pa na gomgom a lavurua na
bung.

[17] Ma ure nina pa i gomgom da tak pa ra
kabu i ra tinabar na varporong ba di ga tun
ia, ma da vung ra gomgom na tava varurung
me ta ra la; [18] ma ta tikai nina i gomgom na
vatur ra isop, ma na vadudu ia ta ra tava,
ma na apur ra pal na mal, ma ra lavur la
tana, ma ra tarai ba dia ki tana, ba nina i
bili ra ur, ba ta tikai di ga doka, ba ta minat,
ba ta pia na pupunang; [19] ma nina i gomgom
na apur nina pa i gomgom ta ra vautuluna
bung, ma ta ra valavuruana bung bula; ma
ta ra valavuruana bung na vagomgom ia; na
puk kana lavur mal, ma na gumu ta ra tava,
ma na gomgom ta ra ravian. [20] Ma nina pa
i gomgom, ma pa i vagomgom ia iat mulai,
da kutu vue nam kan ra kor na tarai, tago
i ga vadur ra gomgom na pal kai ra Luluai;
pa di ga apur ia ma ra tava ure ra dur; pa i
gomgom.

[21] Na da ra varkurai vatvatikai pire diat;
ma nina i apure ra tava ure ra dur; na puk
kana lavur mal; ma nina i bili ra tava ure
ra dur pa na gomgom tuk na ravian. [22] Ma
ra magit ba nina pa i gomgom i bili ia pa
na gomgom; ma ona ta tikai i bili ia pa na
gomgom tuk na ravian.

20

A tava ta ra vat ki
(Niir 17:1-7)

[1] Ma ra tarai Israel, a kor na tarai par, dia
ga tadav ra bil Sin ta ra luaina gai; ma ra
tarai dia ga ki aro Kades; ma Miriam i ga mat
abara, ma di ga punang ia ie.

[2] Ma pa ta tava abara pi ure ra kor na tarai;
ma dia ga tut varurung ure Moses ma ure
Aron. [3] Ma ra tarai dia ga varngangar ma
Moses, ma dia ga biti dari: Gala na boina,
gala ave ga mat ta ra bung ba ra tara na
tura i vevet dia ga mat ta ra luaina mata i ra
Luluai! [4] Upi ra ava amur ga agure ra kor na
tarai kai ra Luluai tadav go ra bil, upi avet
a mat ati, avet ma kaveve lavur vavaguai?
[5] Ma ta ra ava amur ga ben vairop avet kan
aro Aigipto, upi avet a tadav go ra kaina
pakana? Vakir ia ra gunan ba ta kon tana,
ba ta vuai na lovo, ba ta vuai na vain, ba ta
vuai na goava; ma tikai bula, pa ta tava na
nimomo tana.

[6] Ma Moses ma Aron dir ga vana kan ra
kor na tarai tadav ra matakilalat i ra pal
na varbarat, ma dir ga bura timtibum; ma
ra minamar i ra Luluai i ga vana rikai pire
dir. [7] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
[8] Una vatur ra buka, ma una varurue ra kor
na tarai, amur ma turam Aron, ma amur a
tata pire ra vat ki ta ra luaina mata i diat,
upi ra tava na ninim rikai tana; ma una pait
vaarike ra tava ta ra vat ki ure diat; damana
una vamomo ra kor na tarai ma kadia lavur
vavaguai.

[9] Ma Moses i ga vatur ra buka ta ra luaina
mata i ra Luluai da i ga vartuluai pirana.

10 Ma Moses ma Aron dir ga varurue ra kor
na tarai pire ra vat ki, ma i ga biti ta diat: Go
avat a valongore, avat a tarai na varpiam;
amir a pait vaarike, laka, ta tava ta go ra vat
ki ure avat? 11 Ma Moses i ga tulue ra limana,
ma i ga kita ra vat ki ma kana buka a ura
pakana; ma ra ngala na tava i ga ninim rikai,
ma ra tarai dia ga momo, ma kadia lavur
vavaguai bula.

12 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses ma Aron:
Tago pa amur ga nurnur tagu, upi amur a
vaarike kaugu lia na kini ta ra mata i ra tarai
Israel, pa amur a agure vaolo go ra kor na
tarai tar ta ra gunan ba iau ga tabar diat me.

13 Go ia ra tava Meriba ("Varngangar");
tago ra tarai Israel dia ga varngangar ma ra
Luluai, ma i ga vaarike kana lia na kiki pire
diat.

Edom i tur bat ra tarai Israel

14 Ma Moses i ga tulue ta umana tultul
maro Kades tadav ra king Edom: Turam
Israel i biti dari: U nunure ra lavur magit
ba dia ga monong avet; 15 a umana tama i
vevet dia ga vana ur uro Aigipto, ma ave ga
ki vavuan aro Aigipto; ma ra tarai Aigipto
dia ga vakavakaina avet ma ra umana tama
i vevet; 16 ma ba ave ga kail tadav ra Luluai,
i ga valongore ra nilai vevet, ma i ga tulue
ra angelo, ma i ga agure vairop avet kan
aro Aigipto; io, ave ki Kades, a pia na pal
ta kaum langun; 17 iau lul u ba avet a vana
vurbolo ta kaum gunan; pa avet a rua ta
uma ba ta uma na vain, ma pa avet a mome
ra tava ta ra umana kivu; avet a vanavana
alalu ka ta ra nga tur kai ra king, pa avet
a vana irai ta ra papar a lima tuna ba ta ra
maira, tuk ave tar bolo vurakit kan kaum
langun. 18 Ma Edom i ga biti tana: Koko
avat a bolo iau, kan ina tut ma ra pakat
na vinarubu ure avat. 19 Ma ra tarai Israel
dia ga biti tana: Avet a vana ka urama ta
go ra nga tur; ma gala ave momo ta kaum
tava, avet ma kaveve lavur vavaguai, avet
a kul ia piram; una nur vue avet upi avet a
vanavana vurbolo ko, ma pa ta magit mulai.
20 Ma i ga biti: Pa avat a bolo. Ma Edom i ga
tut ure ma ra ngala na kor ma ra dekdek na
loko na tarai na vinarubu. 21 Damana Edom
pa i ga mulaot ba Israel na vana vurbolo ta
kana langun; ma Israel i ga vana irai kan ia.

Aron i mat ta ra ul a luana Or

22 Ma dia ga vanavana papa aro Kades; ma
ra kor na tarai Israel par dia ga tadav ra
luana Or. 23 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses
ma Aron ta ra luana Or pire ra langun ta
ra gunan Edom, dari: 24 Aron na mat; tago
pa na olo ta ra gunan ba iau ga tul tar ia
pire ra tarai Israel, tago amur ga piam vue
kaugu tinata ta ra tava Meriba. 25 Una agure
Aron ma Eleasar natuna, ma una ben dir
urama ra ul a luana Or; 26 Ma una ule vue ra
umana mal kai Aron, ma una ule tar diat tai
Eleasar natuna; ma Aron na tapula ma na
mat abara.

27 Ma Moses i ga pait ia da ra vartuluai kai
ra Luluai pirana; ma dital ga tutua ta ra ul
a luana Or ta ra mata i ra tarai. 28 Ma Moses
i ga ule vue ra umana mal kai Aron, ma i
ga ule tar diat tai Eleasar natuna; ma Aron
i ga mat arama ra ul a luana; ma Moses ma
Eleasar dir ga vana ba kan ra luana. 29 Ma ba
ra tarai par ta ra kuba i Israel dia ga gire ba
Aron i ga mat, dia ga tangie Aron a utul a
vinun na bung.

21

A tarai Kanaan dia vakaian ra tara Israel

1 Ba ra king Arad, a te Kanaan, nina i ga
ki aro Negeb, i ga valongore ra varvai ba ra
tarai Israel dia vanavana ta ra nga Atarim,
dia ga varubu ma ra tarai Israel, ma i ga
kinim pa ta umana ta diat. 2 Ma Israel i ga
vavalima ta ra luaina mata i ra Luluai ma
i ga biti: Ona una tul tar go ra tarai ta ra
limagu, ina nila vakakit vue kadia lavur pia
na pal. 3 Ma ra Luluai i ga torom ta ra nilai
Israel, ma i ga tul tar ra tarai Kanaan; ma
dia ga nila vakakit vue diat ma kadia lavur
pia na pal; ma di ga vatang ra iang i nam ra
pakana ba Korma.

A umana varkarat na vui

4 Ma dia ga vanavana papa aro ra luana Or
ta ra nga uro ra Ta Meme, upi diat a vana
liliai kan ra gunan Edom; ma ra nuknuk i ra
tarai i ga bilua ta ra nga. 5 Ma ra tarai dia ga
tata na urur ure God ma ure Moses: Upi ra
ava amur ga ben vairop avet kan aro Aigipto
upi avet a mat ta ra bil? Tago pa ta nian ma
pa ta tava; ma ave milamila ta go ra nian
vakuku.

6 Ma ra Luluai i ga tulue ra umana
varkarat na vui livuan pire ra tarai, ma dia
ga karat diat; ma mangoro ta ra tarai Israel
dia ga mat. 7 Ma ra tarai dia ga tadav Moses

ma dia ga biti: Ave ga pait ra kaina, tago ave
ga tata na urur ure ra Luluai ma ure u; una
araring tadav ra Luluai, upi na tak vue ra
umana vui kan avet. Ma Moses i ga araring
ure ra tarai. 8 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses:
Una pait ta varkarat na vui ma una vatur ia
tai ta davai; ma na dari, ba nina ba ra vui
i ga karat ia na gire, na laun. 9 Ma Moses i
ga pait ra vui ma ra palariam gobol, ma i ga
vatur ia tai ta davai; ma i ga dari: ona ta vui
i ga karat ta tikai, ba i lingan upi ra vui na
palariam, na laun.

A tarai Israel dia vanavana kikil Moab

10 Ma ra tarai Israel dia ga vanavana, ma
dia ga vavatur aro Obot. 11 Ma dia ga vana-
vana papa aro Obot, ina dia ga vavatur aro
Ieabarim, ta ra bil pire ra langun Moab, ta
ra papar ba ra keake i vana rikai tana. 12 Dia
ga vanavana papa aro, ma dia ga vavatur ta
ra male Sered.
13 Dia ga vanavana papa aro, ma dia ga
vavatur ta ra papar a Amon maro, nina i ki
ta ra bil pire ra langun kai ra tarai Amor;
tago Amon ia ra langun kai Moab, livuan
Moab ma ra tarai Amor. 14 Damana ra tinata
ta ra Buk ure ra umana Vinarubu kai ra
Luluai:
Vaeb aro Supa,
Ma ra malamale Amon,
15 Ma ra papar a male,
Nina i tadav ra kiki kai Ar,
Ma i lingan upi ra langun kai Moab. 16 Ma
papa aro dia ga vanavana tuk uro
Ber, nina ra kivu ba ra Luluai i ga biti
tai Moses ure: Una varurue ra tarai,
ma ina vamomo diat ma ra tava.
17 Ma ra tarai Israel dia ga kaile go ra
kakailai:
U a kivu una ninim rikai; avat a kakailai
pirana:
18 A kivu, nina ra umana luluai dia ga tikan
tadav ia,
Ma ra umana ngalangala kai ra tarai dia ga
kal ia,
Ma ra buka na varkurai, ma kadia umana
buka. Ma dia ga vanavana papa aro
ta ra bil tuk uro Matana;
19 ma papa aro Matana tuk uro Nakaliel, ma
papa aro Nakaliel tuk uro Bamot; 20 ma papa
aro Bamot tuk uro ra male ta ra langun kai
Moab pire ra ul a luana Pisga, nina i gigira
ba ura ra bil.

Israel i uvia pa Sikon
(Vart 2:26-37)

21 Ma Israel i ga tulue ta umana tultul
tadav Sikon, a king kai ra tarai Amor, ma
i ga biti: 22 Iau lul u ba ina vana vurbolo ta
kaum gunan; pa avet a vana irai tadav ta
uma, ba tadav ta uma na vain; pa avet a
momo ta ra tava ta ra umana kivu; avet a
vanavana ka ta ra nga tur kai ra king, tuk
ave tar bolo vurakit kan kaum langun.
23 Ma Sikon pa i ga mulaot ba Israel na
bolo ta kana langun; ma Sikon i ga varurue
kana loko na tarai, ma i ga tut ure Israel uro
ta ra bil, ma i ga vana tadav Iasa; ma dia ga
varubu ma Israel. 24 Ma Israel i ga ub ia ma ra
pakat na vinarubu, ma i ga kale kana gunan
papa Amon tuk uro Iabok ta ra langun kai
ra tarai Amon, tago ra langun kai ra tarai
Amon i ga dekdek.
25 Ma Israel i ga kale go ra lavur pia na pal;
ma Israel i ga ki ta ra lavur pia na pal kai
ra tarai Amor, tai Kesbon, ma ta kana lavur
pia na pal. 26 Tago Kesbon ia ra pia na pal
kai Sikon, a king kai ra tarai Amor, nina dir
ga varubu ma ra king Moab lua, ma i ga kap
pa kana pia parika kan ra limana, tuk uro
Amon. 27 Damana ra umana tena pit kakailai
dia biti:
Avat a vana Kesbon,
Boina ba da pait ra pia na pal kai Sikon ma
da vatut ia;
28 Tago ra iap i ga vana rikai tai Kesbon,
Ma ra birao ta ra pia na pal kai Sikon;
I ga vaimur vue Ar-Moab,
Ma ra umana luluai ta ra lualuana Amon.
29 Na kaina tam, Moab!
Avat a malari, avat a tarai kai Kemos;
I ga tul tar kana umana bul tutana upi diat
a puiap,
Ma kana umana bul vavina upi ra kini na
vilavilau,
Pire Sikon, a king kai ra tarai Amor.
30 Damana ra umana bul mur ta diat dia ga
virua,
Papa Kesbon tuk uro Dibon,
Ave ga varli
Tuk ra iap i ga tadav ra gunan Medeba.

Israel i uvia pa Og maro Basan
(Vart 3:1-11)

31 Damana ra tarai Israel dia ga ki ta ra
gunan kai ra tarai Amor. 32 Ma Moses i ga
vartuluai upi diat a makila lua ure Iaser, ma
dia ga kale ra umana pia na pal tana, ma
dia ga korot vue ra tarai Amor nina dia ga
ki tana.

33 Ma dia ga vana likun ta ra nga uro
Basan; ma Og, a king Basan, i ga tut ure diat,
diat ma kana loko na tarai, upi diat a varubu
aro Edrei. 34 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses:
Koko una burutue; tago iau ga tul tar ia ta ra
limam, diat ma kana tarai ma kana gunan
bula; ma una pait ia pirana da u ga pait ia
pire Sikon a king kai ra tarai Amor, nina i
ga ki Kesbon. 35 Damana dia ga ubu diat ma
ra umana natuna, ma kana tarai, tuk tar pa
ta tikai i ga laun valili; ma dia ga kale kana
gunan.

22

Balak i vartuluai pire Balam

1 Ma ra tarai Israel dia ga vanavana, ma
dia ga vatur kadia lavur pal na mal ta ra
tamataman Moab ta ra papar a Iordan maro
tai Ieriko.
2 Ma Balak natu i Sipor i ga gire ra lavur
magit Israel i ga pait ia pire ra tarai Amor.
3 Ma Moab i ga burutue ra tarai, tago dia
ga mangoro; ma Moab i ga ururian ure ra
tarai Israel. 4 Ma Moab i ga biti tai ra umana
patuana kai ra tarai Midian: Go ra ngala na
kor na en vue ra lavur magit kikil dat, da ra
bulumakau i en vue ra vura. Ma Balak natu
i Sipor i ga ki na king aro Moab ta nam ra e.
5 Ma i ga tulue ta umana tultul tadav Balam
natu i Beor, uro Petor ta ra papar a tava alir
ta ra gunan Amau, upi da ting pa ia, ma i ga
biti: Gire, tika na vuna tarai i tar vana kan
Aigipto; io, go dia kor ta ra gunagunan, ma
dia ki marave iau; 6 damana iau lul u ba una
mai ma una tata vakaina go ra tarai; (tago
dia manga ongor tagu); upi kan ina uvia pa
diat ma dor a ubu diat, ma ina korot vue diat
kan ra gunan; tago iau nunure ba aina u tata
vadoane na ti doan, ma nina u tata vakaina
na kaina iat.
7 Ma ra umana patuana Moab ma ra
umana patuana Midian dia ga vana ma ra
varkul ta ra lima i diat; ma dia ga tadav
Balam, ma dia ga vaarike ra tinata kai Balak
pirana. 8 Ma i ga biti ta diat: Avat a ki ati go i
marum, ma ina ga ve mule avat da ra Luluai
na tata piragu; ma ra umana luluai Moab
dia ga ki pire Balam. 9 Ma God i ga tadav
Balam ma i ga biti: la go ra tarai piram?
10 Ma Balam i ga biti tai God: Balak, natu i
Sipor, a king Moab, i ga vartuluai piragu,
ma i ga biti: 11 Gire, ra tarai nina dia ga vana
kan Aigipto, dia kor ta ra gunagunan; una
mai, una tata vakaina diat; upi kan ina uvia
pa diat, ma ina korot vue diat. 12 Ma God i ga
biti tai Balam: Koko avat a varagur ma diat;
koko una tata vakaina ra tarai; tago dia ti
doan. 13 Ma Balam i ga tut ta ra malana, ma
i ga biti ta ra umana luluai kai Balak: Avat
a vana ta kavava gunan; tago ra Luluai pa
i mulaot ba dat a varagur. 14 Ma ra umana
luluai Moab dia ga tut ma dia ga vana tadav
Balak ma dia ga biti: Balam pa i mulaot ba
avet a varagur.
15 Ma Balak i ga tulue ta mangoro na luluai
mulai, ma diat a umana vatang na tutana ta
diat lua. 16 Ma dia ga tadav Balam, ma dia ga
biti tana: Balak natu i Sipor i biti dari, Iau
lul u ba koko ta magit na tur bat u kan ra
vinavana uti piragu; 17 tago ina pait ra ngala
na magit na variru piram, ma nam ba una
vatang upi ia piragu ina pait ia; kari iau lul
u ba una mai, una tata vakaina go ra tarai.
18 Ma Balam i ga tata bali ra umana tultul
kai Balak dari: Gala Balak na tabar iau ma
ra kubana i buka ma ra silva ma ra goled,
pa iau pait valar pa ia ba ina lake ra tinata
kai ra Luluai kaugu God, ba ta magit i ikilik,
ba ta magit i ngala. 19 Damana iau lul avat
ba avat a ki boko ati go i marum mulai, upi
ina nunure ba ava mulai ra Luluai na tatike
piragu. 20 Ma God i ga tadav Balam ta ra
marum, ma i ga biti tana: Ba ra tarai dia tar
pot upi diat a ting pa u, una tut ma avat a
varagur; ma una pait ika nam ra tinata ba
ina tatike piram.

Ra angelo ma ra as kai Balam

21 Ma Balam i ga tut ta ra malana, ma i ga
vaninare kana as, ma dia ga varagur ma ra
umana luluai Moab. 22 Ma ra kankan kai God
i ga tut tago i ga vana; ma ra angelo kai ra
Luluai i ga tur bat ia ta ra nga. Ma i ga ki
kana as, dital ma kana ura tultul. 23 Ma ra as
i ga gire ra angelo kai ra Luluai, i tur ta ra
nga, ina i ga ele pa kana pakat na vinarubu
ma ra limana; ma ra as i ga vana irai kan ra
nga uro ta ra bala na uma; ma Balam i ga
kita ra as upi na valilikun ia tar ta ra nga.
24 Ma ra angelo kai ra Luluai i tur ta ra nga
varvaim livuan ta ra ura uma na vain ma
ra liplip ta ra ura papar a nga. 25 Ma ra as
i ga gire ra angelo kai ra Luluai ma i ga tur
bokon ta ra papar a liplip ma i ga kabin ra
kau i Balam ta ra liplip; ma i ga kita mule.

[26] Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vana uro
na lua, ma i ga tur ta ra nga varvaim, ba
pa ta maup tana upi da lingan ta ra papar
a lima tuna ba ta ra papar a maira. [27] Ma ra
as i ga gire ra angelo kai ra Luluai, ma i ga
va ta ra vavai Balam; ma Balam i ga kankan,
ma i ga kita ra as ma kana buka.

[28] Ma ra Luluai i ga papa ra ngie i ra as,
ma i ga biti tai Balam: Ava iau tar pait ia
piram, upi go u kita iau a utul a pakana?
[29] Ma Balam i ga biti ta ra as: Tago u tar
papait na varvaula ma iau; gala ta pakat ta
ra limagu, gala iau tar doko u. [30] Ma ra as
i ga biti tai Balam: Vakir iau kaum as laka,
nina u ga kiki tana ta kaum nilaun par tuk
go? Dave, kaugu mangamangana piram i ga
dari lua? Ma i ga varpuai ba, Pata.

[31] Ma ra Luluai i ga vakapa ra mata i
Balam, ma i ga gire ra angelo kai ra Luluai
i ga tur ta ra nga ma i ga ele pa kana pakat
na vinarubu ma ra limana; ma i ga tur ruru
ma i ga va timtibum. [32] Ma ra angelo kai ra
Luluai i ga biti tana: Upi ra ava u tar kita
kaum as go ra utul a pakana? Gire, iau tar
vana rikai upi ina tur bat u, tago kaum nga
i kaina ta ra luaina matagu. [33] Ma ra as i tar
gire iau, ma i tar vana irai kan iau ta go ra
utul a pakana; gala pa i tar vana irai kan
iau, gala iau tar doko u ma iau tar valaun
ia. [34] Ma Balam i ga biti tai ra angelo kai ra
Luluai: Iau tar pait ra kaina; tago pa iau tar
nunure ba u tar tur bat iau ta ra nga; ma go,
ona pa u gugu tana, ina lilikun mulai. [35] Ma
ra angelo kai ra Luluai i ga biti tai Balam:
Avat a varagur ma ra tarai; ma una vatang
ika nam ra tinata ba ina tatike piram. Ma
Balam dia ga varagur ma ra umana luluai
kai Balak.

Balam dir ma Balak

[36] Ma ba Balak i ga valongore ba Balam
i tar pot, i ga totongo upi ia ta ra pia na
pal kai Moab, ta ra papar a Amon nina i ki
vailik ta kana langun. [37] Ma Balak i ga biti tai
Balam: Dave, pa iau ga vartuluai up u, upi
da ting pa u? Ta ra ava pa u ga tadav iau?
Dave, pa i tale iau ba ina tul tar ra variru
piram? [38] Ma Balam i ga biti tai Balak: Io, iau
tar tadav u; dave, pa i dekdek piragu upi ina
vatang ta magit? Ina vatang ika ra tinata ba
God na vung ia ta ra ngiegu.

[39] Ma Balam dir ga varagur ma Balak, ma
dir ga tadav Kiriat-Kusot. [40] Ma Balak i ga
pait ra tinabar ma ra umana bulumakau ma
ra umana sip, ma i ga tulue ta umana tiniba
pire Balam ma ra umana luluai dia ga ki
pirana. [41] Ma ta ra malana Balak i ga ben
pa Balam, ma i ga agure urama Bamot-Baal,
ma i ga gire a ngungu ta ra tarai mabara. Ma
Balam i ga biti tai Balak:

23

[1] Una pait kaugu ta lavurua na uguugu
na vartabar, ma una vaninare lavurua na
bulumakau ma lavurua na sip, a umana
tomotoina. [2] Ma Balak i ga pait ia da Balam
i ga vatang ia; ma Balak ma Balam dir ga tul
tar tika na bulumakau ma tika na sip ta ra
umana uguugu na vartabar tikatikai. [3] Ma
Balam i ga biti tai Balak: Una tur ati pire
ra tinabar di tun tar ia, ma ina vana; kan ra
Luluai na barat iau; ma nam ba na vaarike
piragu ina ve u tana. Ma i ga vana ta ra ul a
luana ba pa ta davai tana.

Balam i tata vadoane Israel

[4] Ma God i ga barat Balam; ma i ga biti
tana: Iau ga vaninare lavurua na uguugu
na vartabar, ma iau ga tul tar tika na bu-
lumakau ma tika na sip ta ra umana uguugu
na vartabar tikatikai. [5] Ma ra Luluai i ga
vung ra tinata ta ra ngie i Balam, ma i ga
biti: Una lilikun tadav Balak, ma una tata
dari. [6] Ma i ga lilikun pirana, ma io, i ga tur
pire kana tinabar di tun tar ia, diat ma ra
umana luluai Moab. [7] Ma i ga tur pa kana
varvai ma i ga biti:

Balak i ga ting pa iau maro Aram,
A king Moab maro ra lualuana ta ra papar a taur:
Una mai, una tata vakaina Iakob,
Ma una vana uti, una tata na kankan ure Israel.
[8] Ina tata vakaina davatane nina God pa i tata vakaina?
Ma ina kankanuane davatane nina ra Luluai pa i kankanuane?
[9] Tago ba iau ki ra ul a vat, iau gire,
Ma ta ra ul a lualuana, iau bobe;
Gire, a tarai nina dia ki varkolono,
Ma pa di luk tar diat ta ra umana enana vuna tarai:
[10] To ia na luk valar pa ra tobon tai Iakob,
Ba na luk puput pa ra vaivat na pakana tai Israel?
Boina ba ina mat da ra minat kai ra tena takodo,
Ma ra mutuai kaugu nilaun na da kana!

11 Ma Balak i ga biti tai Balam: Ava go u tar
pait ia piragu? Iau ga ting pa u upi una tata
vakaina kaugu lavur ebar, ma ea, u tar tia
tata vadoane ke diat. 12 Ma i ga bali ia dari:
Dave, pa ina nuk pa ia upi ina vatang ika
nam ba ra Luluai na vung ia ta ra ngiegu?
13 Ma Balak i ga biti tana: Iau lul u, ba dor
a varagur uro ta ra enana pakana, upi una
gire diat mabara; una gire pa ka ta ngungu
ta diat, pa una gire diat par; ma una tata
vakaina diat mabara. 14 Ma i ga agure ta ra
pakana pia Sopim, ta ra ul a luana Pisga, ma
i ga pait lavurua na uguugu na vartabar, ma
i ga tul tar tika na bulumakau ma tika na sip
ta ra umana uguugu na vartabar tikatikai.
15 Ma i ga biti tai Balak: Una tur ati pire ra
tinabar di tun tar ia, ba iau barat ra Luluai
abara. 16 Ma ra Luluai i ga barat Balam ma
i ga vung ra tinata ta ra ngiene, ma i ga
biti tana: Una lilikun tadav Balak, ma una
tata dari. 17 Ma i ga tadav ia, ma io, i ga tur
pire kana tinabar di tun tar ia, diat ma ra
umana luluai Moab. Ma Balak i ga biti tana:
A Luluai i tar tatike ra ava? 18 Ma i ga tur pa
kana varvai, ma i ga biti:

Una tut, Balak, ma una valongore;
Una vatorome iau, u natu i Sipor;
19 God vakir ia ra tutana, upi na vaongo;
Ma vakir ia ra natu i ra tutana, upi na
nukpuku;
Dave, i ga vatang ta magit, ma pa na pait ia?
Ba i ga tatike ta magit, ma pa na pait ot pa
ia?
20 Gire, di ga vartuluai piragu, upi ina tata
vadoane;
Ina tata vadoane, ma i dekdek upi ina
pukue.
21 Pa i ga na tadav ta kaina tai Iakob,
Ma pa i ga gire ta magit i bilak tai Israel;
A Luluai kana God i ki pirana,
Ma ra nioro ure ra king i tur livuan pire diat.
22 God i ben vaarike diat maro Aigipto;
A dekdekina i da ra kuabar na bulumakau.
23 A dovotina i dekdek upi da papait ure
Iakob.
Ma i dekdek upi da ong Israel;
Ma go da tatike ure Iakob ma ure Israel;
God i tar pait ia muka damana!
24 Gire ra tarai dia tut rikai da ra leon, a tana,
Ma i vatut pa ia iat mulai da ra leon;
Pa na va mulai tuk i tar ian ta ra magit i tar
ubu pa ia,
Ma i tar mome ra gapu i ra magit i tar
vavirua.

25 Ma Balak i ga biti tai Balam: Koko muka
una tata vakaina diat, ma koko muka una
tata vadoane diat. 26 Ma Balam i ga bali
Balak dari; Dave, pa iau ga ve u ba ina pait
ika nam ba ra Luluai na tatike?
27 Ma Balak i ga biti tai Balam: Una mai,
ina agure u tar ta ra enana pakana kabila;
ma kan God na mulaot ba una tata vakaina
diat mabara. 28 Ma Balak i ga agure Balam
urama ta ra ul a luana Peor, nina i gigira
taun ra bil. 29 Ma Balam i ga biti tai Balak:
Una pait kaugu ta lavurua na uguugu na
vartabar ati, ma una vaninare lavurua na
bulumakau, ma lavurua na sip, a umana
tomotoina. 30 Ma Balak i ga pait ia da
Balam i ga vatang ia, ma i ga tul tar tika
na bulumakau ma tika na sip ta ra umana
uguugu na vartabar tikatikai.

24

1 Ma ba Balam i ga gire ba ra Luluai i ongor
upi na tata vadoane Israel, pa i vana mulai,
da lua, upi na papait, ia kaka i ga lingan uro
ra bil. 2 Ma Balam i ga idaidok, ma i ga gire
Israel dia ki da kadia vunavuna tarai; ma ra
Tulungea i God i ga ki taun ia. 3 Ma i ga tur
pa kana varvai ma i ga biti:

Balam natu i Beor i biti,
Ma ra tinata kai nina i tapala ra matana i
dari:
4 Nina i valongore ra tinata kai God i biti,
Nina i gire ra ninana kai nina i Dekdek
Muka,
I bura timtibum ma i tapala ra matana:
5 Kaum lavur pal na mal dia boina kakit,
Iakob,
Ma ra kubakubam, Israel!
6 Dia tur vanavana da ra umana male,
Da ra umauma ta ra papar a tava alir,
Da ra libung nina ra Luluai i ga vaume,
Da ra tagatagal ta ra papar a tava.
7 A tava na alir rikai ta kana kulkulup,
Ma ra umana bul mur tana diat a ki pire
mangoro na tava,
Kana king na lia tai Agag,
Ma da vangala kana varkurai.
8 God i ben vaarike maro Aigipto;
A dekdekina i da ra kuabar na bulumakau;
Na en vue ra lavur vuna tarai dia ebar me,
Na bubur gigi ra uru i diat,
Ma kana umana pu na tur diat.
9 I ga va likun ra kakene, ma i ga vava da ra
leon,
Ma da ra leon, a tana; to ia na vangun ia?
Diat dia tata vadoane u, diat a ti doan,

Ma na kaina ta diat dia tata vakaina u.

Balam i tata na propet

10 Ma Balak i ga kankan ure Balam, ma
i ga par ra ura limana; ma Balak i ga biti
tai Balam: Iau ga ting pa u pi una tata
vakaina kaugu lavur ebar, ma ea, u ga tia
tata vadoane ke diat go ra utul a pakana
parika. 11 Io, go una vilau uro ta kaum
pakana; iau ga nuk ia ba ina tul tar ra ngala
na variru tam; ma ra Luluai i ga tur bat
vake u kan ra variru. 12 Ma Balam i ga biti
tai Balak: Dave, pa iau ga tata pire kaum
umana tultul, nina u ga tulue diat piragu,
dari: 13 Gala Balak na tabar iau ma ra kubana
i buka ma ra silva ma ra goled, pa iau pait
valar pa ia ba ina lake ra tinata kai ra Luluai,
ba ta magit i boina, ba ta magit i kaina ta
ra nuknukigu iat; ina vatang ika nam ba ra
Luluai na tatike? 14 Ma ea, go iau vana tadav
kaugu tarai; una mai, ma ina vakapa u ure
ra magit ba go ra tarai diat a pait ia pire
kaum tarai ta ra umana bung namur. 15 Ma
i ga tur pa kana varvai, ma i ga biti:

Balam natu i Beor i biti,
Nina i tapala ra matana i biti dari:
16 Nina i valongore ra tinata kai God i biti,
Nina i nunure ra minatoto kai ra Ngala
Kakit,
Nina i gire ra ninana kai nina i Dekdek
Muka,
I bura timtibum ma i tapala ra matana:
17 Iau gire, ia kaka gori pata;
Iau bobe, ia kaka pa i maravai;
A tagul na vana rikai tai Iakob,
Ma ra buka na varkurai na tut rikai tai
Israel,
Ma na ubu ra langun par kai Moab,
Ma na vakaina vue ra umana natu i Set.
18 Na kale ra gunan Edom,
Ma na kale bula Seir, nina dia ga ebar me;
Ma Israel na ongor vanavana.
19 Ma tikai tai Iakob na vatur vake ra varku-
rai,
Ma na li vue ra ibaiba ta ra pia na pal. 20 Ma
i ga gigira tadav Amalek, ma i ga tur
pa ra varvai, ma i ga biti:
Amalek ia ra luaina pire ra umana vuna
tarai,
Ma ra mutuaina, a vinirua ka. 21 Ma i ga
gigira tadav ra tarai Ken, ma i ga tur
pa ra varvai, ma i ga biti:
U vadekdek bat ra kubam,
Ma u vaki kaum po ta ra vat ki. 22 Ia kaka da
kamare vue Kain,
Aivia ra bung Asiria na kap vavilavilau
avat? 23 Ma i ga pakan kana varvai,
ma i ga biti:
Ea, to ia na laun ba God na pait go?
24 Ma ra umana parau diat a vut maro Kitim,
Ma diat a monong Asiria, ma Eber bula,
Ma ia bula na virua.
25 Ma Balam i ga tut, ma i ga vana, ma i ga
lilikun ta kana pakana; ma Balak bula i ga
vana.

25

Israel i lotu tadav Baal-Peor

1 Ma Israel i ga ki aro Sitim, ma ra tarai dia
ga tur pa ia ba dia po ma ra vaden Moab;
2 tago dia ga ting pa ra tarai upi ra tinabar
tadav kadia lavur god; ma ra tarai dia ga ian,
ma dia ga va timtibum tadav kadia lavur
god. 3 Ma Israel i ga mur Baal-Peor; ma i ga
karangap ra kankan kai ra Luluai ure Israel.
4 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
vatur ra lavur luluai kai ra tarai, ma una al
vatokobe diat ta ra keake ta ra luaina mata
i ra Luluai, upi ra karangap na kankan kai
ra Luluai na vana irai kan Israel. 5 Ma Moses
i ga biti tai ra umana tena varkurai Israel:
Avat a doko kavava lavur tutana nina dia ga
mur Baal-Peor.
6 Io, tikai ta ra tarai Israel i ga vana ma i
ga ben tika na vavina Moab tadav ra umana
turana, ta ra mata i Moses, ma ta ra mata
i ra kor na tarai Israel, ba dia ga tangtangi
ta ra matakilalat i ra pal na varbarat. 7 Ma
ba Pinekas, natu i Eleasar, natu i Aron ra
tena tinabar, i ga gire, i ga tut kan ra kor na
tarai, ma i ga vatur ra rumu ta ra limana;
8 ma i ga ruk mur ra tutana Israel ura ta ra
bala lia pal na mal, ma i ga go dir parika,
ra tutana Israel, ma ra vavina ta ra balana.
Damana di ga tur bat ra kaina minait kan ra
tarai Israel. 9 Ia kaka a ura vinun ma a ivat
na arip na marmar ta diat dia ga mat ta ra
kaina minait.
10 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
11 Pinekas, natu i Eleasar, natu i Aron ra tena
tinabar, i ga vaire vue kaugu kankan kan
ra tarai Israel, tago i ga ongor ma kaugu
niongor livuan ta diat, ma damana pa iau
ga en vue ra tarai Israel ta kaugu niongor.
12 Kari una biti: Gire, iau tul tar kaugu
kunubu na malmal pirana; 13 ma na da ra
kunubu ure ra tiniba na tena tinabar vatikai

pirana ma pire ra lavur bul mur tana; tago
i ga ongor ure kana God, ma i ga pait ra
varporong ure ra tarai Israel.
14 Ma ra iang i ra tutana Israel nina di
ga doka, nina di ga doka varurung ma ra
vavina Midian, Simri, natu i Salu, a luluai
tai tika na apik na tarai ta ra vuna tarai
Simeon. 15 Ma ra iang i ra vavina Midian
nina di ga doka, Kosbi, natu i Sur; i ga lualua
tai tika na apik na tarai tai Midian.
16 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
17 Avat a tut ure ra tarai Midian, ma avat
a ubu diat; 18 tago dia tar vakadik avat ma
kadia mangamangana vavagu, nina dia ga
vagu pa avat me ta ra mangamangana ure
Peor, ma ta ra magit ure Kosbi, natu i ra
luluai Midian, tai diat, nina di ga doka ta ra
bung na minait ure ra mangamangana ure
Peor.

26

Di luk ra tarai Israel aro Moab

1 Ma ba i ga par ra minait, ra Luluai i ga
tata pire Moses ma pire Eleasar natu i Aron
ra tena tinabar, dari: 2 Avat a luk ra kor na
tarai Israel, diat ba kadia kilala i ura vinun,
ba i bolo ra ura vinun, ta kadia lavur apik
na tarai, nina dia topa ra vinarubu ta diat
ra tarai Israel. 3 Ma Moses ma Eleasar dir ga
tata ta diat ta ra tamataman Moab, pire ra
Iordan aro Ieriko, dari: 4 Avat a luk ra tarai
par ba kadia kilala i ura vinun, ba i bolo ra
ura vinun; da ra Luluai i ga vartuluai pire
Moses ma ra tarai Israel, nina dia ga irop
kan ra gunan Aigipto.
5 Ruben, ra luaina kai Israel; a ivat na natu
i Ruben: Kanok ma kana apik na tarai, Palu
ma kana apik na tarai, 6 Kesron ma kana
apik na tarai, Karmi ma kana apik na tarai.
7 Go diat ra ivat na apik na tarai ta ra vuna
tarai Ruben; ma diat di ga luk diat, a ivat
na vinun ma a utul na arip, ma lavurua na
mar ma a utul a vinun diat. 8 Ma Eliab ia ra
natu i Palu. 9 A utul a natu i Eliab: Nemuel,
Datan ma Abiram. Go dir Datan ma Abiram,
nina di ga pilak pa dir ta ra kor na tarai, nina
dir ga tut ure Moses ma ure Aron ta ra tarai
Kora, ba dia ga tut ure ra Luluai. 10 ma ra
pia i ga panganga ma i ga konom pa diat ma
Kora, ba nam ra tarai dia ga virua; a iap i ga
vaimur vue a ura mar ma a ilima na vinun ta
nam ra bung, ma dia ga da ra vakilang. 11 Ia
kaka ra umana natu i Kora pa dia ga mat.
12 A umana natu i Simeon ta kadia lavur
apik na tarai: Nemuel ma kana apik na
tarai, Iamin ma kana apik na tarai, 13 Serak
ma kana apik na tarai, Saul ma kana apik na
tarai. 14 Go diat ra umana apik na tarai ta ra
vuna tarai Simeon; a ura vinun ma a urua
na arip ma a ura mar diat.
15 A umana natu i Gad ta kadia lavur apik
na tarai: Sepon ma kana apik na tarai, Agi
ma kana apik na tarai, Suni ma kana apik
na tarai, 16 Osni ma kana apik na tarai, Eri
ma kana apik na tarai, 17 Arod ma kana apik
na tarai, Areli ma kana apik na tarai. 18 Go
diat ra umana apik na tarai ta ra vuna tarai
Gad; diat ba di ga luk diat a ivat na vinun na
arip ma a ilima na mar diat.
19 A ura natu i Iuda, Er ma Onan, dir ga
mat ta ra gunan Kanaan. 20 A umana natu
i Iuda ta kadia lavur apik na tarai: Sela ma
kana apik na tarai, Peres ma kana apik na
tarai, Sera ma kana apik na tarai. 21 Ma a
ura natu i Peres: Kesron ma kana kakang
na tarai ma Amul ma kana kakang na tarai.
22 Go diat ra umana apik na tarai tai Iuda;
diat ba di ga luk diat lavurua na vinun ma
laptikai na arip ma a ilima na mar diat.
23 A umana natu i Isakar ta kadia lavur
apik na tarai: Tola ma kana apik na tarai,
Puva ma kana apik na tarai, 24 Iasub ma kana
apik na tarai, Simron ma kana apik na tarai.
25 Go diat ra umana apik na tarai tai Isakar;
diat ba di ga luk diat laptikai na vinun ma a
ivat na arip ma a utul a mar diat.
26 A umana natu i Sebulun ta kadia lavur
apik na tarai: Sered ma kana apik na tarai,
Elon ma kana apik na tarai, Ialel ma kana
apik na tarai. 27 Go diat ra utul a apik na tarai
ta ra vuna tarai Sebulun; diat ba di ga luk
diat laptikai na vinun na arip ma a ilima na
mar diat.
28 A ura natu i Iosep ta kana vuna tarai:
Manase ma Epraim. 29 Ra umana natu i Man-
ase: Makir ma kana apik na tarai; ma Makir
i ga vangala Gilead; Gilead ma kana apik
na tarai. 30 Go diat ra umana natu i Gilead:
Ieser ma kana kakang na tarai, Elek ma kana
kakang na tarai, 31 Asriel ma kana kakang
na tarai, Sekem ma kana kakang na tarai,
32 Semida ma kana kakang na tarai, Eper ma
kana kakang na tarai. 33 Ma Selopekad natu i
Eper pa i ga vangala ta bul tutana, a umana
bul vavina ka; ma ra iang i diat ra umana
natu i Selopekad, a umana vavina, Makla
ma Noa, Kogla, Milka ma Tirsa. 34 Go diat ra
umana apik na tarai tai Manase; diat ba di
ga luk diat a ilima na vinun ma a ura arip
ma lavurua na mar diat.

35 Go diat ra umana natu i Epraim ta kadia
lavur apik na tarai: Sutela ma kana apik na
tarai, Beker ma kana apik na tarai, Takan
ma kana apik na tarai. 36 Ma ta ra umana
natu i Sutela, Eran ma kana apik.na tarai.
37 Go diat ra umana apik na tarai ta ra vuna
tarai Epraim; diat ba di ga luk diat a utul a
vinun ma a ura arip ma a ilima na mar diat.
Go diat ra umana natu i Iosep ta kadia lavur
apik na tarai.
38 A umana natu i Beniamin ta kadia lavur
apik na tarai: Bela ma kana apik na tarai,
Asbel ma kana apik na tarai, Akiram ma
kana apik na tarai, 39 Sepupam ma kana apik
na tarai, Kupam ma kana apik na tarai.
40 A ura natu i Bela, Ared ma Naman; Ared
ma kana kakang na tarai, Naman ma kana
kakang na tarai. 41 Go diat ra umana natu i
Beniamin ta kadia lavur apik na tarai; diat
ba di ga luk diat a ivat na vinun ma a ilima
na arip ma laptikai na mar diat.
42 Go diat ra umana natu i Dan ta kadia
lavur apik na tarai: Sukam ma kana apik na
tarai. Go ra apik na tarai ta ra vuna tarai
Dan. 43 A lavur kakang ta ra apik na tarai
Sukam, diat ba di ga luk diat, laptikai na
vinun ma a ivat na arip ma a ivat na mar
diat.
44 A umana natu i Aser ta kadia lavur apik
na tarai: Imna ma kana apik na tarai, Isvi
ma kana apik na tarai, Beria ma kana apik
na tarai. 45 Ta ra umana natu i Beria: Keber
ma kana kakang na tarai, Malkiel ma kana
kakang na tarai. 46 Ma ra iang i natu i Aser, a
vavina, ba Sera. 47 Go diat ra umana apik na
tarai ta ra vuna tarai Aser; diat ba di ga luk
diat a ilima na vinun ma a utul a arip ma a
ivat na mar diat.
48 A umana natu i Naptali ta kadia lavur
apik na tarai: Iasel ma kana apik na tarai,
Guni ma kana apik na tarai, 49 Ieser ma kana
apik na tarai, Silem ma kana apik na tarai.
50 Go diat ra umana apik na tarai ta ra vuna
tarai Naptali; diat ba di ga luk diat a ivat na
vinun ma a ilima na arip ma a ivat na mar
diat.
51 Go diat ba di ga luk diat ta ra tarai Israel,
laptikai na mar ma tika na arip, ma lavurua
na mar ma a utul a vinun diat.

Da padapadailam upi ra umana tiniba ta ra gunan

52 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
53 Da tibe tar ra gunan ta go diat, upi diat
a kale, da ra niluluk i ra iang i diat. 54 Una
tul tar ra ngala na tiniba ta nina i mangoro,
ma una tul tar ra ikilik na tiniba ta nina i
paupau ka; una tibe tikatikai da ra niluluk
na tarai tana. 55 Ia kaka, da padapadailam
upi ra umana tiniba ta ra gunan; diat a
kakalai da ra iang i kadia umana vuna tarai.
56 Da padapadailam upi ra umana tiniba ta
ra pakana ba diat a kale livuan ta nina i
mangoro ma nina i paupau ka.

A vuna tarai kai Levi

57 Ma go diat ba di ga luk diat ta ra
vuna tarai Levi da kadia lavur apik na tarai:
Gerson ma kana apik na tarai, Koat ma kana
apik na tarai, Merari ma kana apik na tarai.
58 Go diat ra umana kakang na tarai tai Levi:
a kakang na tarai Libni, a kakang na tarai
Kebron, a kakang na tarai Mali, a kakang
na tarai Musi, a kakang na tarai Kora. Ma
Koat i ga vangala Amram. 59 Ma ra iang i
ra taulai kai Amram, Iokebed, a natu i Levi,
nina Levi i ga vangala aro Aigipto; ma i ga
kava tar Aron ma Moses, ma Miriam tai dir,
tai Amram. 60 Ma Aron i ga vangala Nadab
ma Abiu, Eleasar ma Itamar. 61 Ma Nadab
ma Abiu dir ga mat, ba dir ga tul tar ra iap
vakuku tadav ra Luluai. 62 Ma diat ba di ga
luk diat a ura vinun ma a utul a arip diat,
a lavur tutana ba dia ga laun vue tika na
gai; ma pa di ga luk varurungane diat ma ra
tarai Israel, tago pa kadia ta kakalai livuan
pire ra tarai Israel.

Iosua dir ma Kaleb dir ika dir laun valili

63 Go diat ba Moses ma Eleasar ra tena
tinabar dir ga luk diat; dir ga luk ra tarai
Israel ta ra tamataman Moab ta ra papar a
Iordan tai Ieriko. 64 Pa ta na mulai ta diat ba
Moses ma Aron ra tena tinabar dir ga luk
diat i ga ki ta go ra niluluk. (Dir ga luk ra
tarai Israel ta ra bil Sinai.) 65 Tago ra Luluai
i ga biti ure diat: A dovotina diat a mat ta
ra bil. Ma pa ta tikai ta diat i ga ki valili, ia
kaka Kaleb natu i Iepune, ma Iosua natu i
Nun.

27

A nilul kai ra umana natu i Selopekad, a umana vavina

1 Ma ra umana vavina, a umana natu i
Selopekad, natu i Eper, natu i Gilead, natu
i Makir, natu i Manase, ta ra vuna tarai
Manase, natu i Iosep, dia ga vana, (ma go
ra iang i diat ra umana natuna: Makla, Noa,
Kogla, Milka, ma Tirsa,) 2 ma dia ga tur rikai
pire Moses, ma pire Eleasar ra tena tinabar,
ma pire ra umana luluai ma ra kor na tarai

par, ta ra matakilalat i ra pal na varbarat,
ma dia ga biti: 3 Tama i vevet i ga mat ta ra
bil, ma pa i ga tur maravut ra tarai kai Kora
nina dia ga tut varurung ure ra Luluai; ia
kaka i ga mat ta kana varpiam iat; ma pa i
ga vangala ta bul tutana. 4 Upi ra ava da tak
vue ra iang i tama i vevet kan kana apik na
tarai, tago pa ta natuna a bul tutana? Una
tul tar ta tiniba ta vevet livuan ta ra umana
tama i vevet.
5 Ma Moses i ga kap kadia vavaarikai ta ra
luaina mata i ra Luluai. 6 Ma ra Luluai i ga
tata pire Moses dari: 7 I takodo ra tinata kai
ra umana natu i Selopekad; io, una tul tar
muka ta tiniba na kakalai ta diat livuan ta ra
umana tama i diat; ma una varkurai ba diat
a kale ra tiniba kai tama i diat. 8 Ma una tata
pire ra tarai Israel dari: Gala ta tutana i mat,
ma pa ta natuna a tutana, natuna a vavina
na kale kana tiniba. 9 Ma gala pa ta natuna
a vavina, turana na kale kana tiniba. 10 Ma
gala pa ta turana, a umana tura i tamana
diat a kale kana tiniba. 11 Ma gala tamana
pa ta turana avat a tul tar kana tiniba tai ta
tutur tana, ma na kale; ma na da ra varkurai
ma ra togotogo pire ra tarai Israel, da ra
Luluai i ga vartuluai pire Moses tana.

Moses i pilak pa Iosua upi na kia ia
(Vart 31:1-8)

12 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una
tutua ta go ra luana Abarim, ma una bobe
ra gunan nina iau ga tul tar ia pire ra tarai
Israel. 13 Ma ba u tar bobe, una mat, da
turam Aron i ga mat; 14 tago amur ga piam
vue kaugu tinata ta ra bil Sin, ba ra tarai dia
ga varngangar, upi amur a vaarike kaugu lia
na kini ta ra tava ta ra mata i diat. (Go ure
ra tava Meriba aro Kades ta ra bil Sin.)
15 Ma Moses i ga tata pire ra Luluai dari:
16 Boina ba ra Luluai, ra God kai ra lavur
launa, na tibe ta tutana upi na kure ra kor
na tarai, 17 nina ba na irop ta ra luaina mata
i diat, ma nina ba na ruk ta ra luaina mata
i diat, ma nina ba na agure vairop diat, ma
nina ba na ben varuk diat; upi koko ra kor
na tarai kai ra Luluai diat a da ra umana
sip ba pa kadia ta tena varbalaurai. 18 Ma
ra Luluai i ga biti tai Moses: Una agure
Iosua natu i Nun, a tutana nina ra tulungen
i ki tana, ma una vung ra limam tana; 19 ma
una vatur ia ta ra luaina mata i Eleasar ra
tena tinabar, ma ta ra luaina mata i ra tarai;
ma una vakakap tar ra tiniba tana ta ra
mata i ra tarai. 20 Ma una tibe tar kaum
varkurai tana upi ra kor na tarai Israel diat
a toratorom. 21 Ma na tur pire Eleasar ra
tena tinabar, nina ba na titir ure ta ra luaina
mata i ra Luluai tai Urim ure ra varkurai;
ta kana tinata diat a irop ma ta kana tinata
diat a ruk, diat ma ra kor na tarai Israel
parika varurung me.
22 Ma Moses i ga pait ia da ra Luluai i
ga vartuluai pirana; i ga agure Iosua, ma
i ga vatur ia ta ra luaina mata i Eleasar ra
tena tinabar, ma ta ra luaina mata i ra tarai
par; 23 ma i ga vung ra limana tana, ma i ga
vakakap tar ra tiniba tana, da ra Luluai i ga
vatang ia ta ra ngie i Moses.

28

A umana tinabar ta ra bungbung
(Niir 29:38-46)

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
2 Una vartuluai pire ra tarai Israel, ma una
biti ta diat: Avat a nuk pa ia ba avat a tul
tar kaugu lavur vartabar na nian piragu ta
kadia e, kaugu nian ure ra tinabar di tun
tar ia ta ra iap upi ra magit i ang na katkat
piragu.
3 Ma una biti ta diat: Go ia ra tinabar di
tun tar ia ta ra iap nina avat a tul tar ia tai
ra Luluai; ta ra bungbung par a uraura nat
na sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadir
kilala ma dir ko kakit, ure ra tinabar di tun
tar ia vatikai. 4 Una tul tar tika na nat na sip
ta ra malana, ma ta ra tikai una tul tar ia ta
ra ravian; 5 ma tika na vavinun na pakana
epa na bo na plaua ure ra tinabar na vuai
na uma, nina di ga pota ma ra vaivatina
valavalar na bo na dangi. 6 la ra tinabar
di tun tar ia vatikai, nina di ga vartuluai
tana ta ra luana Sinai, upi ra magit i ang
na katkat, a tinabar di tun tar ia ta ra iap
tadav ra Luluai. 7 Ma ra tinabar na nimomo
na varogop ma ra vaivatina valavalar ure
tika na nat na sip; una lolonge tar ra polo
na vain ure ra tinabar na nimomo tadav ra
Luluai ta ra pakana i gomgom. 8 Ma ta ra
tika na nat na sip una tul tar ia ta ra ravian;
una tul tar ia ma ra tinabar na vuai na uma
ma ra tinabar na nimomo da ta ra malana, a
tinabar di tun tar ia ta ra iap, a magit i ang
na katkat tadav ra Luluai.

A umana tinabar ure ra Bung Sabat ma ra gaigai

9 Ma ta ra Bung Sabat, a ura nat na sip, a
tomotoina, ba i kopono ko kadir kilala ma
dir ko kakit, ma tika na vailimana pakana

epa na bo na plaua ure ra tinabar na vuai na
uma, di ga pota ma ra dangi, ma ra tinabar
na nimomo tana. [10] Go ia ra tinabar di tun
tar ia ta ra Bungbung Sabat, varurung ma
ra tinabar di tun tar ia vatikai, ma ra tinabar
na nimomo tana.
[11] Ma ta ra lavur kalamana gai, avat a tul
tar ra tinabar di tun tar ia tadav ra Luluai; a
ura bulumakau, ma tika na sip, ma lavurua
na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono
ko kadia kilala ma dia ko kakit; [12] ma tika
na vautuluna pakan epa na bo na plaua,
di ga pota ma ra dangi, ure tikatika na
bulumakau; ma tika na vailimana pakana
bo na plaua ure ra tinabar na vuai na uma,
di ga pota ma ra dangi, ure ra kopono sip;
[13] ma tika na vavinun na pakana bo na plaua
di ga pota ma ra dangi ure ra tinabar na vuai
na uma ure tikatika na nat na sip; upi ra
tinabar di tun tar ia ma i ang na katkat, a
tinabar di tun tar ia ta ra iap tadav ra Luluai.
[14] Ma ra tinabar na nimomo tana na dari:
a ngungu valavalar na polo na vain ure ra
bulumakau, ma tika na vautuluna valavalar
ure ra sip, ma tika na vaivatina valavalar
ure ra nat na sip; go ia ra tinabar di tuntun
tar ia ta ra gaigai ta ra umana gai parika ta,
ra kilala. [15] Ma tika na me, a tomotoina, ure
ra tinabar na varporong tadav ra Luluai; da
tul tar ia varurung ma ra tinabar di tuntun
tar ia vatikai, ma ra tinabar na nimomo
tana.

A umana tinabar ta ra lukara
(Levi 23:1-44)

[16] Ma ta ra luaina gai, ta ra vinun ma a ivat
na bung, ia ra bolo lake kai ra Luluai. [17] Ma
da pait ra lukara ta ra vinun ma a ilima na
bung ta nam ra gai; da en ra gem ba pa i
leven ta ra lavurua na bung. [18] Ta ra luaina
bung avat a pait ra kivung na lotu; koko avat
a pait ta papalum tana; [19] ma avat a tul tar ra
tinabar, di tun tar ia ta ra iap, a tinabar di
tun tar ia tadav ra Luluai: a ura bulumakau,
ma tika na sip, ma lavurua na nat na sip, a
tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala; diat
a ko kakit pire vavat; [20] ma ra tinabar na vuai
na uma ure diat, a bo na plaua di ga pota
ma ra dangi: tika na vautuluna pakana ure
ra bulumakau, ma tika na vailimana pakana
ure ra Sip; [21] ma una tul tar tika na vavinun
na pakana ure tikatika na nat na sip ta diat
ra lavurua; [22] ma tika na me, a tomotoina,
ure ra tinabar na varporong, upi da pait
ra varporong ure avat. [23] Avat a tul tar go
diat varurung ma ra tinabar di tun tar ia
ta ra malana, nina ra tinabar di tuntun tar
ia vatikai. [24] Avat a pait ia damana ta ra
bungbung ta ra lavurua na bung, avat a tul
tar ra nian ure ra tinabar di tun tar ia ta
ra iap, a magit i ang na katkat tadav ra
Luluai; da tul tar ia varurung ma ra tinabar
di tuntun tar ia vatikai, ma ra tinabar na
nimomo tana. [25] Ma ta ra valavuruana bung
avat a pait ra kivung na lotu; koko avat a
pait ta papalum tana.
[26] Ma ta ra bung na luaina vuai e bula, ba
ava tul tar ra tinabar ta ra kalamana plaua
tadav ra Luluai ta kavava lukara na vikvik,
avat a pait ra kivung na lotu; koko avat a
pait ta papalum tana; [27] ma avat a tul tar ra
tinabar di tun tar ia, a magit i ang na katkat
tadav ra Luluai: a ura bulumakau, tika na
sip, ma lavurua na nat na sip, a tomotoina,
ba i kopono ko kadia kilala; [28] ma ra tinabar
na vuai na uma ure diat, a bo na plaua di ga
pota ma ra dangi: tika na vautuluna pakana
ure ra bulumakau, ma tika na vailimana
pakana ure ra Sip, [29] ma tika na vavinun na
pakana ure tikatika na nat na sip ta diat ra
lavurua; [30] ma tika na me, a tomotoina, upi
da pait ra varporong ure avat. [31] Avat a tul
tar go diat (diat a ko kakit pire vavat) ma
ra tinabar na nimomo tana, varurung ma
ra tinabar di tuntun tar ia vatikai, ma ra
tinabar na vuai na uma tana.

29

[1] Ma ta ra valavuruana gai, ta ra luaina
bung, avat a pait ra kivung na lotu; koko
avat a pait ta papalum tana; ia ra bung na
vuvu tavur pire vavat. [2] Ma avat a tul tar ra
tinabar di tun tar ia upi ra magit i ang na
katkat tadav ra Luluai: tika na bulumakau,
tika na sip, ma lavurua na nat na sip, a
tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala ma
dia ko kakit; [3] ma ra tinabar na vuai na
uma ure diat, a bo na plaua di ga pota ma
ra dangi, tika na vautuluna pakana ure ra
bulumakau, tika na vailimana pakana ure
ra sip, [4] ma tika na vavinun na pakana ure
tikatika na nat na sip ta diat ra lavurua;
[5] ma tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong, upi da pait ra varporong ure
avat; [6] varurung ma ra tinabar di tun tar ia
ta ra kalamana gai, ma ra tinabar na vuai
na uma tana, ma ra tinabar di tuntun tar
ia vatikai, ma ra tinabar na vuai na uma
tana, ma ra tinabar na nimomo ta diat, da ra
lavur togotogo ure diat, upi ra magit i ang

na katkat, a tinabar di tun tar ia ta ra iap
tadav ra Luluai.
7 Ma ta nam ra valavuruana gai, ta ra
vavinun na bung avat a pait ra kivung na
lotu; ma avat a vevel; koko avat a pait ta
papalum tana; 8 ma avat a tul tar ra tinabar
di tun tar ia tadav ra Luluai upi ra magit i
ang na katkat: tika na bulumakau, tika na
sip, ma lavurua na nat na sip, a tomotoina,
ba i kopono ko kadia kilala; diat a ko kakit
pire vavat; 9 ma ra tinabar na vuai na uma
ure diat, a bo na plaua di ga pota ma ra
dangi, tika na vautuluna pakana ure ra
bulumakau, tika na vailimana pakana ure
ra sip, 10 ma tika na vavinun na pakana ure
tikatika na nat na sip ta diat ra lavurua;
11 tika.na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong; varurung ma ra tinabar na
varporong ure ra varmaram guvai, ma ra
tinabar di tuntun tar ia vatikai, ma ra tin-
abar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo ta diat.
12 Ma ta ra valavuruana gai, ta ra vinun
ma a ilima na bung avat a pait ra kivung na
lotu; koko avat a pait ta papalum tana, ma
avat a pait ra lukara tadav ra Luluai lavurua
na bung; 13 ma avat a tul tar ra tinabar di tun
tar ia, a tinabar ta ra iap, a magit i ang na
katkat tadav ra Luluai: a vinun ma a utul
a bulumakau, a ura sip, a vinun ma a ivat
na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko
kadia kilala; diat a ko kakit; 14 ma ra tinabar
na vuai na uma tana, a bo na plaua di ga
pota ma ra dangi, tika na vautuluna pakana
ure tikatika na bulumakau ta diat ra vinun
ma a utul a bulumakau, tika na vailimana
pakana ure tikatika na sip ta ra ura sip, 15 ma
tika na vavinununa pakana ure tikatika na
nat na sip ta diat ra vinun ma a ivat na nat
na sip; 16 ma tika na me, a tomotoina, ure
ra tinabar na varporong; varurung ma ra
tinabar di tuntun tar ia vatikai, ra tinabar
na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana.
17 Ma ta ra vauruana bung, a vinun ma
a ura bulumakau, a ura sip, a vinun ma a
ivat na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono
ko kadia kilala ma dia ko kakit; 18 ma ra
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau,
ure ra ura sip, ma ure ra umana nat na
sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure;
19 ma tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na
uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.
20 Ma ta ra vautuluna bung, a vinun ma
tika na bulumakau, a ura sip, a vinun ma a
ivat na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono
ko kadia kilala ma dia ko kakit; 21 ma ra
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau,
ure ra ura sip, ma ure ra umana nat na
sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure;
22 ma tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na
uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.
23 Ma ta ra vaivatina bung, a vinun na
bulumakau, a ura sip, a vinun ma a ivat
na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono
ko kadia kilala, ma dia ko kakit; 24 ma ra
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau,
ure ra ura sip, ma ure ra umana nat na
sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure;
25 ma tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na
uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.
26 Ma ta ra vailimana bung, lavuvat na
bulumakau, a ura sip, a vinun ma a ivat
na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono
ko kadia kilala, ma dia ko kakit; 27 ma ra
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau,
ure ra ura sip, ma ure ra umana nat na
sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure;
28 ma tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na
uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.
29 Ma ta ra valaptikaina bung, lavutul na
bulumakau, a ura sip, a vinun ma a ivat
na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono
ko kadia kilala, ma dia ko kakit; 30 ma ra
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau,
ure ra ura sip, ma ure ra umana nat na
sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure;
31 ma tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na
uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.
32 Ma ta ra valavuruana bung, lavurua na
bulumakau, a ura sip, a vinun ma a ivat
na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono
ko kadia kilala, ma dia ko kakit; 33 ma ra
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau,
ure ra ura sip, ma ure ra umana nat na
sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure;

[34] ma tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na
uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.
[35] Ta ra valavutuluna bung, avat a pait ra
kivung na lotu; koko avat a pait ta papalum
tana; [36] ma avat a tul tar ra tinabar di tun tar
ia, a tinabar ta ra iap, a magit i ang na katkat
tadav ra Luluai: tika na bulumakau, tika na
sip, lavurua na nat na sip, a tomotoina, ba i
kopono ko kadia kilala ma dia ko kakit; [37] a
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra bulumakau, ure
ra sip, ma ure ra umana nat na sip; na da
ra niluluk i diat, da ra togotogo ure; [38] ma
tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar
na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na
uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.
[39] Avat a tul tar go diat tadav ra Luluai ta
kavava lavur lukara, varurung ma kavava
lavur tinabar na vavalima, ma kavava lavur
tamarigat na vartabar, ure kavava lavur
tinabar di tun tar ia, ma ure kavava lavur
tinabar na vuai na uma, ma ure kavava
lavur tinabar na nimomo, ma ure kavava
lavur tinabar na varmaram. [40] Ma Moses i
ga ve ra tarai Israel ta ra lavur magit ba ra
Luluai i ga vartuluai pire Moses tana.

30

A varkurai ure ra kunubu na vavalima kai ra vaden

[1] Ma Moses i ga tata pire ra umana luluai
na vuna tarai ta ra tarai Israel, dari: Go
ia ra magit ba ra Luluai i ga kure: [2] ba ta
tutana i kubu tar ta magit pire ra Luluai
ma ra vavalima, ba i vavalima dekdek ure
ta magit ba na pait ia, koko na vatamam vue
kana tinata; na pait ot pa ra lavur magit i ga
vatang diat.
[3] Tikai bula, ba ta vavina i kubu tar ta
magit pire ra Luluai ma ra vavalima, ba i
vavalima dekdek ure ta magit, ba i ki ta ra
kuba i tamana, ba i gara boko; [4] ma tamana
i valongore kana kunubu na vavalima ma
kana vavalima dekdek, ma i ki mut uka
tana, kana lavur kunubu na vavalima diat
a tur, ma kana lavur vavalima dekdek diat a
tur. [5] Ia kaka, gala tamana pa i mulaot ure ta
ra bung ba i valongore, pa ta tika na kunubu
na vavalima ba ta vavalima dekdek na tur;
ma ra Luluai na nur vue, tago tamana pa i
ga mulaot ure.
[6] Ma gala kana kunubu na vavalima i ki
tana, ba kana vavalima dekdek nina i ga
vatang vakuku ia, ma i taulai, [7] ma kana tu-
tana i valongore, ma i ki mut uka tana ta ra
bung ba i valongore, kana lavur kunubu na
vavalima diat a tur, ma kana lavur vavalima
dekdek diat a tur. [8] Ma gala kana tutana
pa i mulaot ure ta ra bung ba i valongore,
na pun vue ra kunubu na vavalima nina i
ki tana, ma ra vavalima dekdek nina i ga
vatang vakuku ia; ma ra Luluai na nur vue.
[9] Ma ra kunubu na vavalima kai ra ua na
vavina, ba kai nina di ga vung vue, ma ra
lavur magit i ga vavalima dekdek ure, diat
a tur ure. [10] Ma gala i ga kubu tar ta magit
ma ra vavalima ta ra kuba i kana tutana, ba
i ga vavalima dekdek, [11] ma kana tutana i ga
valongore, ma i ga ki mut uka tana, ma i ga
mulaot ure, kana lavur kunubu na vavalima
diat a tur, ma kana lavur vavalima dekdek
diat a tur. [12] Ma gala kana tutana i ga pun
vue diat ta ra bung ba i ga valongore diat, a
lavur magit i ga vatang ia ure kana kunubu
na vavalima ba ure kana vavalima dekdek,
pa diat a tur; kana tutana i ga pun vue diat;
ma ra Luluai na nur vue.
[13] A lavur kunubu na vavalima, ma ra
lavur vavalima dekdek upi ra vinevel, kana
tutana na vatur ia, ba kana tutana na pun
vue. [14] Ma gala kana tutana i ki mut uka
tana ta ra bungbung, i vatur kana lavur
kunubu na vavalima ma kana lavur vaval-
ima dekdek nina dia ki tana; i ga vatur diat
tago i ga ki mut uka tana ta ra bung ba i
ga valongore diat. [15] Ma gala na pun vue
diat namur ta nam ba i ga valongore diat,
a nirara kai nam ra tutana iat.
[16] Go diat ra umana varkurai, nina ra
Luluai i ga vartuluai tana pire Moses, livuan
ta ra tutana ma kana taulai, ma livuan ta ra
tutana ma natuna, a gara na vavina, ta ra
kuba i tamana.

31

A tarai Israel dia varobo pire ra tarai Midian, ma di vagomgom ra tabarikik

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
[2] Una obo pa ra tarai Israel ta ra tarai Mid-
ian; namur una ga mat. [3] Ma Moses i ga tata
pire ra tarai, dari: Ta umana ta vavat diat
a vaninare ra vargal upi ra vinarubu, upi
diat a tut ure Midian, ma diat a pait ot pa
ra varobo kai ra Luluai ta ra tarai Midian.
[4] Avat a tulue tika na arip ta ra lavur vuna

tarai tikatikai ta ra vinarubu. [5] Damana di
ga tul tar ra vinun ma a ura arip na tarai dia
ga kap vargal upi ra vinarubu, ta ra lavur
arip na marmar kai Israel, tika na arip ta ra
lavur vuna tarai tikatikai. [6] Ma Moses i ga
tulue diat, tika na arip ta ra lavur vuna tarai
tikatikai, ta ra vinarubu, diat ma Pinekas
natu i Eleasar ra tena tinabar, ma i ga vatur
ra umana gomgom na la ma ra umana vuvu
na vanvaninara ta ra limana.

[7] Ma dia ga varubu ma Midian, da ra Lu-
luai i ga vartuluai pire Moses; ma dia ga ubu
doko ra lavur tutana par. [8] Ma dia ga ubu
doko ra umana king Midian varurung ma
diat: Evi, Rekem, Sur, Kur, ma Reba, a ilima
na king Midian; ma dia ga ubu doko Balam
natu i Beor ma ra pakat na vinarubu. [9] Ma
ra tarai Israel dia ga kinim vavilavilau ra
vaden Midian ma ra umana natu i diat; ma
dia ga ra pa kadia lavur kikil na bulumakau
ma kadia lavur kikil na sip, ma kadia lavur
tabarikik. [10] Ma dia ga tun vue kadia lavur
pia na pal ta ra pakana ba dia ki tana, ma
kadia lavur gunan. [11] Ma dia ga kap vue
ra lavur tabarikik, ma ra lavur mangana i
laun, a tarai ma ra lavur vavaguai; [12] ma dia
ga agure ra umana vilavilau, ma ra umana
vavaguai, ma ra tabarikik, tadav Moses, ma
tadav Eleasar ra tena tinabar, ma tadav ra
kor na tarai Israel, tadav ra pia na pal ta ra
tamataman Moab, ta ra papar a Iordan pire
Ieriko.

[13] Ma Moses, ma Eleasar ra tena tinabar,
ma ra lavur luluai kai ra tarai, dia ga vana
rikai upi diat a barat diat ta ra paparai ra gu-
nan. [14] Ma Moses i ga kankan pire ra umana
lualua ta ra loko na tarai na vinarubu, a
umana lualua ta ra umana ararip, ma ra
umana lualua ta ra umana marmar, nina dia
lilikun ta ra vinarubu; [15] ma Moses i ga biti
ta diat: Dave ava ga valaun ra vaden par?
[16] Gire, ta ra varpit kai Balam, go diat dia
ga varirap ra tarai Israel upi diat a piam ra
Luluai, ta ra mangamangana aro Peor, ma
damana ra kaina minait i ga ki livuan ta ra
tarai kai ra Luluai. [17] Kari avat a doko ra
lavur bul tutana, ma avat a doko ra vavina
nina dir ga la ma ta tutana tago i ga va
pirana. [18] Ia kaka, ra lavur bul vavina, nina
pa dia ga la ma ra tarai, tago pa dia ga va
pire diat, avat a valaun diat ure avat. [19] Ma
avat a ki ta ra paparai ra gunan ta lavurua
na bung; nina i ga doko ta tikai, ma nina i
ga bili ta minat, avat a vagomgom avat ta ra
vautuluna bung ma ta ra valavuruana bung,
avat ma kavava umana vilavilau. [20] Ma ure
ra lavur mal, ma ra lavur magit di pait ia
ma ra pal i ra vavaguai, ma ra lavur magit di
mal ia ma ra ivuna me, ma ra lavur magit di
pait ia ma ra davai, avat a vagomgom avat.

[21] Ma Eleasar ra tena tinabar i ga biti ta
ra tarai na vinarubu nina dia ga vana ta ra
vinarubu: Go ia ra varkurai na varvateten
nina ra Luluai i ga vartuluai pire Moses
tana: [22] ia kaka ra goled, ma ra silva, ra
palariam gobol, ra palariam tuna, ra kapa,
ma ra bol, [23] a lavur magit ba ra iap pa na
vakaina diat, avat a rang vagomgom ia ta
ra iap; ia kaka da vagomgom ia ma ra tava
ure ra dur; ma ra lavur magit ba ra iap na
vakaina diat, avat a puk vagomgom diat ta
ra tava. [24] Ma avat a puk kavava lavur mal ta
ra valavuruana bung, ma avat a gomgom,
ma namur avat a ruk ta ra gunan.

Di tibe varbaiane ra tabarikik

[25] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari:
[26] Avat a luk ra lavur magit di ga ra pa ia, a
tarai ma ra lavur vavaguai, avat, ma Eleasar
ra tena tinabar, ma ra lavur luluai na apik
na tarai; [27] ma una tibe ra lavur magit di
ga ra pa ia upi ta ura tiniba, tikai kai ra
umana tena vinarubu nina dia ga vana ta
ra vinarubu, ma ta ra tikai kai ra tarai par;
[28] ma una vatur vake ra totokom upi kai ra
Luluai ta ra umana tena vinarubu nina dia
ga vana ta ra vinarubu: tikai kan ra ililima
na mar, a tarai, ma ra lavur bulumakau, ma
ra lavur as, ma ra lavur sip; [29] una vatur
vake ta kadia tiniba, ma una tul tar ia tai
Eleasar ra tena tinabar, upi ra tinabar tadav
ra Luluai. [30] Ma ta ra tiniba kai ra tarai Israel
una vatur vake tikai kan ra ililima na vinun,
a tarai, ma ra lavur bulumakau, ma ra lavur
as, ma ra lavur sip, a lavur vavaguai par;
ma una tul tar diat ta ra tarai Levi, nina dia
varvakai ta ra pal tabu kai ra Luluai.

[31] Ma Moses ma Eleasar ra tena tinabar
dir ga pait ia da ra Luluai i ga vartuluai pire
Moses tana. [32] Ma ra magit di ga ra pa ia,
(nur vue nam ra tabarikik ba ra umana tena
vinarubu dia ga tak pa ia) i ga dari: laptikai
na mar ma lavurua na vinun ma a ilima na
arip na Sip, [33] ma lavurua na vinun ma a ura
arip na bulumakau, [34] ma laptikai na vinun
ma tika na arip na as, [35] ma a utul a vinun
ma a ura arip ta ra vaden nina pa dia ga la
ma ra tarai tago pa dia ga va pire diat. [36] Ma
ra ngungu tana, nina ra tiniba kadiat dia

ga vana ta ra vinarubu, i ga dari: a utul a
mar ma a utul a vinun ma lavurua na arip,
ma a ilima na mar na Sip; 37 ma ra totokom
kai ra Luluai ta ra umana sip i ga laptikai
na mar ma lavurua na vinun ma a ilima;
38 ma a utul a vinun ma laptikai na arip na
bulumakau; ma ra totokom kai ra Luluai
tana i ga lavurua na vinun ma a urua; 39 ma
a utul a vinun na arip, ma a ilima na mar
na as; ma ra totokom kai ra Luluai tana i ga
laptikai na vinun ma tikai; 40 ma a vinun ma
laptikai na arip na vaden; ma ra totokom
kai ra Luluai tana i ga utul a vinun ma a
urua. 41 Ma Moses i ga tul tar ra totokom,
nina ra tinabar tadav ra Luluai, pire Eleasar
ra tena tinabar, da ra Luluai i ga vartuluai
pire Moses tana.

42 Ma ta ra ngungu kai ra tarai Israel, nina
Moses i ga tibe vue kan ra tarai na vinarubu,
43 (a ngungu kai ra tarai i ga dari: a utul a
mar ma a utul a vinun ma lavurua na arip,
ma a ilima na mar na sip, 44 ma a utul a
vinun ma laptikai na arip na bulumakau,
45 ma a utul a vinun na arip, ma a ilima
na mar na as, 46 ma a vinun ma laptikai
na arip na vaden;) 47 ta ra ngungu kai ra
tarai Israel Moses i ga vatur vake tikai kan
ra ililima na vinun, a tarai ma ra umana
vavaguai, ma i ga tul tar diat ta ra tarai
Levi, nina dia varvakai ta ra pal tabu kai
ra Luluai; da ra Luluai i ga vartuluai tana
pire Moses. 48 Ma ra umana lualua ta ra
loko na tarai na vinarubu, a umana lualua
ta ra umana ararip, ma ra umana lualua
ta ra umana marmar, dia ga tadav Moses,
49 ma dia ga biti tai Moses: Kaum umana
tultul dia ga luk ra tarai na vinarubu nina
ave kure diat, ma pa ta tikai ta vevet i ga
rara. 50 Ma ave ga kap ra tinabar kai ra
Luluai, nina ba tikatikai i ga vatur vake, a
lavur marmar na goled, a umana mul ma
ra umana mamu, a umana domol, a umana
mamar talinga, ma ra umana kurkurua, upi
da pait ra varporong ure avet ta ra mata i
ra Luluai. 51 Ma Moses ma Eleasar ra tena
tinabar dir ga alube pa ra goled ta diat, ta ra
lavur mangana marmar. 52 Ma ra valavalar
na goled par ta ra tinabar kai ra umana
lualua ta ra umana ararip ma kai ra umana
lualua ta ra umana marmar, nina dia ga
tul tar ia tai ra Luluai, a vinun ma laptikai
na arip, ma lavurua na mar ma a ilima
na vinun na mamat. 53 (Tago ra tarai na
vinarubu dia ga tak pa ra tabarikik, tikatikai
ure ia iat.) 54 Ma Moses ma Eleasar ra tena
tinabar dir ga alube pa ra goled ta ra umana
lualua ta ra umana ararip, ma ta ra umana
marmar, ma dir ga kap ia ta ra bala na pal
na varbarat, upi na tur na im ure ra tarai
Israel ta ra luaina mata i ra Luluai.

32

Ruben, Gad diat ma ra ngungu tarai Manase dia ki ta ra papar a taur ta re Iordan
(Vart 3:12-22)

1 Ma ra vuna tarai Ruben ma ra vuna tarai
Gad, kadia mangoro na kikil na bulumakau;
ma ba dia ga gire ra gunan Iaser ma ra
gunan Gilead ba nam ra pakana i manga
topa ra umana bulumakau, 2 a vuna tarai
Gad ma ra vuna tarai Ruben dia ga vana
ma dia ga tata pire Moses, ma pire Eleasar,
ma pire ra umana luluai kai ra tarai, dari:
3 Atarot, Dibon, Iaser, Nimra, Kesbon, Elale,
Sebam, Nebo, ma Beon, 4 ra gunan nina ra
Luluai i ga ub ia ta ra mata i ra tarai Israel, ia
ra gunan ba i topa ra bulumakau, ma kaum
umana tultul dia vatur vake ra bulumakau.
5 Ma dia ga biti: Ona una mari avet, boina ba
da tul tar go ra gunan ta kaum umana tultul
upi diat a kale; koko una ben vabolo avet ta
ra Iordan.
6 Ma Moses i biti ta ra vuna tarai Gad
ma ra vuna tarai Ruben: Dave, ra tara na
tura i vavat diat a vana ta ra vinarubu, ma
avat a kiki ati? 7 Ta ra ava ava vabiluane ra
bala i ra tarai, upi koko diat a bolo tadav ra
gunan ba ra Luluai i ga tul tar ia ta diat? 8 A
umana tama i vavat dia ga pait ia damana,
ba iau ga tulue diat maro Kades-Barnea upi
diat a gire value ra gunan. 9 Tago ba dia ga
vana tadav ra male Eskol, ma dia ga gire ra
gunan, dia ga vabiluane ra bala i ra tarai upi
koko diat a olo ta ra gunan ba ra Luluai i
ga tul tar ia ta diat. 10 Ma ra kankan kai ra
Luluai i ga karangap ta nam ra bung, ma i
ga vavalima dari: 11 A dovotina pa ta tikai ta
diat nina dia ga irop kan Aigipto, ba i ura
vinun kadia kilala, ba i bolo ra ura vinun,
na gire ra gunan ba iau ga vavalima tar ia
tai Abaraam, tai Isak, ma tai Iakob; tago pa
dia ga mur iau ma ra dovotina; 12 ia kaka
Kaleb natu i Iepune ra te Kenis, ma Iosua
natu i Nun; tago dir ga mur ra Luluai ma
ra dovotina. 13 Ma ra Luluai i ga kankan ure
Israel, ma i ga ben vatenten diat ta ra bil a
ivat na vinun na kilakilala, tuk tar nam ra
taun tarai dia ga pait nam i kaina ta ra mata

i ra Luluai i ga panie. [14] Ma io, ava tar tur kia
ra umana tama i vavat, a umana tut mur ta
ra kaina tarai, upi avat a vangala ra kankan
kai ra Luluai ure Israel. [15] Tago ona ava vana
irai kan ra nimur pirana, na nur vue mule
diat ta ra bil; ma avat a vamutue go ra tarai.

[16] Ma dia tadav ia, ma dia biti: Avet a
pait ta umana liplip ati ure kaveve umana
bulumakau, ma ta umana pia na pal ure ra
umana natu i vevet; [17] ma avet iat avet a kap
vaninare ra vargal upi avet a varagur ma
ra tarai Israel, tuk ave ga ben vaolo diat ta
kadia pakana; ma ra umana natu i vevet diat
a ki ta ra umana pia na pal di liplip bat diat
kan ra tarai ta ra gunan. [18] Pa avet a lilikun
ta ra kubakuba i vevet, tuk tar ra tarai Israel
diat a ga kale kadia tiniba tikatikai. [19] Tago
pa avet a kakalai maravut diat ta ra papar
a Iordan maro; tago ave tar kakalai ta ra
papar a Iordan mati ta ra papar a taur.

[20] Ma Moses i biti ta diat: Gala avat a pait
go: ba avat a kap vargal upi avat a vana ta ra
vinarubu ta ra mata i ra Luluai, [21] ma ra lavur
tena vinarubu ta vavat diat a bolo ra Iordan
ta ra mata i ra Luluai, tuk tar na ga korot
vue kana lavur ebar ta ra luaina matana,
[22] ma da ga uvia pa ra gunan ta ra luaina
mata i ra Luluai; io, namur avat a lilikun,
ma avat a langalanga kan ra varvakai pire
ra Luluai ma pire ra tarai Israel; ma avat a
kale pa go ra gunan ta ra luaina mata i ra
Luluai. [23] Ma ari ona pata, io, ava varpiam
tadav ra Luluai; ma avat a nunure, a balbali
ure kavava varpiam i ki. [24] Avat a pait ta
umana pia na pal ure ra umana natu i vavat,
ma ta umana liplip ure kavava umana sip;
ma avat a pait ot pa nam ava tar vatang ia.

[25] Ma ra vuna tarai Gad ma ra vuna tarai
Ruben dia tata pire Moses dari: Kaum
umana tultul diat a pait ia da ra vartuluai
kai kaugu luluai. [26] A umana natu i vevet,
kaveve umana taulai, kaveve umana kikil na
sip, ma kaveve umana bulumakau, diat a ki
ta ra umana pia na pal abara Gilead; [27] ma
kaum umana tultul, a umana tena vinarubu
par, diat a bolo uro upi ra vinarubu ta ra
mata i ra Luluai, da kaugu luluai i ga biti.

[28] Damana Moses i ga vartuluai ure diat,
pire Eleasar ra tena tinabar, ma pire Iosua
natu i Nun, ma pire ra umana luluai na apik
na tarai, ta ra umana vuna tarai Israel. [29] Ma
Moses i ga biti ta diat: Ona ra vuna tarai Gad
ma ra vuna tarai Ruben diat a bolo ra Iordan
varurung ma avat, a lavur tena vinarubu,
ta ra mata i ra Luluai, ma avat a uvia pa
ra gunan, avat a tul tar ra gunan Gilead
ta diat upi diat a kale. [30] Ma ona pa diat
a bolo varurung ma avat upi ra vinarubu,
diat a kakalai livuan ta vavat ta ra gunan
Kanaan. [31] Ma ra vuna tarai Gad ma ra vuna
tarai Ruben dia ga biti dari: Da ra Luluai i
ga biti tai kaum umana tultul, avet a pait ia
damana. [32] Avet a bolo upi ra vinarubu ta
ra mata i ra Luluai ta ra gunan Kanaan, ma
kaveve tiniba na kakalai na ki pire vevet ta
ra papar a Iordan mati.

[33] Ma Moses i ga tabar ra vuna tarai Gad
ma ra vuna tarai Ruben ma ra ngungu ta
ra vuna tarai Manase natu i Iosep, ma ra
langun kai Sikon ra king Amor, ma ra lan-
gun kai Og ra king Basan, a gunan ma kana
lavur pia na pal ma kadia lavur langun, a
lavur pia na pal ta ra gunan parika. [34] Ma
ra vuna tarai Gad dia ga pait Dibon, Atarot,
Aroer, [35] Atrot-Sopan, Iaser, Iogbea, [36] Bet-
Nimra, ma Bet-Aran, a umana pia na pal ma
ra umana liplip na Sip. [37] Ma ra vuna tarai
Ruben dia ga pait Kesbon, Elale, Kiriataim,
[38] Nebo, Baal-Meon (di pukue ra iang i diat)
ma Sibama; ma dia ga vaiang ra umana pia
na pal nina dia ga vatut diat ma ra umana
enana iang.

[39] Ma ra umana natu i Makir, natu i Man-
ase, dia ga vana Gilead ma dia ga kale, ma
dia ga okole vue ra tarai Amor nina dia ga
ki tana. [40] Ma Moses i ga tul tar Gilead tai
Makir, natu i Manase, ma i ga ki tana. [41] Ma
Iair, natu i Manase, i ga vana ma i ga kale
kana umana gunan, ma i ga vatang diat ba
Kavot-Iair. [42] Ma Nabak i ga vana ma i ga kale
Kenat ma kana lavur gunan, ma i ga vatang
ia ba Nabak, da ra iangina iat.

33

A amana pakana vinavana kai ra tarai Israel

[1] Go diat ra umana kakari vanavana kai ra
tarai Israel, ba dia ga vana irop kan ra gu-
nan Aigipto ta kadia lavur kor ma Moses ma
Aron dir ga lue diat. [2] Ma Moses i ga tumu
vake ra lavur pakana ba dia ga ki gil tana ta
kadia kakari vanavana da ra vartuluai kai
ra Luluai; ma go diat kadia umana kakari
vanavana da ra umana pakana dia ga ki gil
vanavana tana.

[3] Ma dia ga tur pa ra vinavana maro
Rameses ta ra vinun ma a ilima na bung
ta ra luaina gai; ta ra kubak na bolo lake

ra tarai Israel dia ga irop ma ra ngala na
niuvia ta ra mata i ra tarai Aigipto par, [4] ba
ra tarai Aigipto dia ga punapunang boko
kadia umana luaina bul, nina ra Luluai i
ga ubu diat livuan ta diat; ma ra Luluai i
ga varkurai na balbali pire kadia lavur god
bula.

[5] Ma ra tarai Israel dia ga vanavana maro
Rameses, ma dia ga vatur kadia lavur pal na
mal aro Sukot. [6] Ma dia ga vana papa aro
Sukot, ma dia ga vavatur aro Etam, ta ra
papar a bil. [7] Ma dia ga vana papa aro Etam,
ma dia ga talil uro Pikairot, ta ra papar a
taur tai Baal-Sepon; ma dia ga vavatur pire
Migdol. [8] Ma dia ga vana papa aro Pikairot,
ma dia ga vana vurbolo ta ra ta uro ra bil;
ma dia ga vanavana pa a utul a bung ta ra bil
Etam, ma dia ga vavatur aro Mara. [9] Ma dia
ga vana papa aro Mara, ma dia ga pot aro
Elim; ma a vinun ma a ura mata na tava dia
ki aro Elim ma lavurua na vinun na inaina
lama; ma dia ga vavatur abara. [10] Ma dia
ga vana papa aro Elim, ma dia ga vavatur
ta ra papar a Ta Meme. [11] Ma dia ga vana
papa aro ra Ta Meme, ma dia ga vavatur ta
ra bil Sin. [12] Ma dia ga vana papa aro ra bil
Sin, ma dia ga vavatur aro Dopka. [13] Ma dia
ga vana papa aro Dopka ma dia ga vavatur
aro Alus. [14] Ma dia ga vana papa aro Alus,
ma dia ga vavatur aro Repidim, aina pa ta
tava ie upi ra tarai diat a mome. [15] Ma dia ga
vana papa aro Repidim, ma dia ga vavatur
ta ra bil Sinai. [16] Ma dia ga vana papa aro
ra bil Sinai, ma dia ga vavatur aro Kibrot-
Atava. [17] Ma dia ga vana papa aro Kibrot-
Atava, ma dia ga vavatur aro Kaserot. [18] Ma
dia ga vana papa aro Kaserot, ma dia ga
vavatur aro Ritma. [19] Ma dia ga vana papa
aro Ritma, ma dia ga vavatur aro Rimon-
Peres. [20] Ma dia ga vana papa aro Rimon-
Peres, ma dia ga vavatur aro Libna. [21] Ma dia
ga vana papa aro Libna, ma dia ga vavatur
aro Risa. [22] Ma dia ga vana papa aro Risa,
ma dia ga vavatur aro Kelata. [23] Ma dia ga
vana papa aro Kelata, ma dia ga vavatur ta
ra luana Seper. [24] Ma dia ga vana papa aro ra
luana Seper, ma dia ga vavatur aro Karada.
[25] Ma dia ga vana papa aro Karada, ma dia ga
vavatur aro Makelot. [26] Ma dia ga vana papa
aro Makelot, ma dia ga vavatur aro Takat.
[27] Ma dia ga vana papa aro Takat, ma dia ga
vavatur aro Tera. [28] Ma dia ga vana papa aro
Tera, ma dia ga vavatur aro Mitka. [29] Ma dia
ga vana papa aro Mitka, ma dia ga vavatur
aro Kasmona. [30] Ma dia ga vana papa aro
Kasmona, ma dia ga vavatur aro Moserot.
[31] Ma dia ga vana papa aro Moserot, ma dia
ga vavatur aro Bene-Iakan. [32] Ma dia ga vana
papa aro Bene-Iakan, ma dia ga vavatur aro
Kor-Agidgad. [33] Ma dia ga vana papa aro
Kor-Agidgad, ma dia ga vavatur aro Iotbata.
[34] Ma dia ga vana papa aro Iotbata, ma dia ga
vavatur aro Abrona. [35] Ma dia ga vana papa
aro Abrona, ma dia ga vavatur aro Esion-
Geber. [36] Ma dia ga vana papa aro Esion-
Geber, ma dia ga vavatur ta ra bil Sin (Kades
nam). [37] Ma dia ga vana papa aro Kades, ma
dia ga vavatur ta ra luana Or, pire ra langun
ta ra gunan Edom.

[38] Ma Aron ra tena tinabar i ga vana
urama ta ra luana Or da ra vartuluai kai ra.
Luluai, ma i ga mat ie, ta ra luaina bung ta
ra vailimana gai ta ra vaivat na vinun na
kilala taun ra niirop kai ra tarai Israel kan
ra gunan Aigipto. [39] Ma Aron i ga laun vue a
mar ma a ura vinun ma a utul a kilala ba i
ga mat ta ra luana Or.

[40] Ma ra king Arad, a te Kanaan, nina i
ga ki aro Negeb ta ra gunan Kanaan, i ga
valongore ure ra pinot kai ra tarai Israel.

[41] Ma dia ga vana papa aro ra luana Or,
ma dia ga vavatur aro Salmona. [42] Ma
dia ga vana papa aro Salmona ma dia ga
vavatur aro Punon. [43] Ma dia ga vana papa
aro Punon, ma dia ga vavatur aro Obot.
[44] Ma dia ga vana papa aro Obot, ma dia ga
vavatur aro Ieabarim, ta ra langun Moab.
[45] Ma dia ga vana papa aro Im, ma dia ga
vavatur aro Dibon-Gad. [46] Ma dia ga vana
papa aro Dibon-Gad, ma dia ga vavatur aro
Almon-Diblataim. [47] Ma dia ga vana papa
aro Almon-Diblataim, ma dia ga vavatur ta
ra lualuana Abarim pire Nebo. [48] Ma dia
ga vana papa aro ra lualuana Abarim ma
dia ga vavatur ta ra tamataman Moab ta ra
papar a Iordan pire Ieriko. [49] Ma dia ga vatur
kadia lavur pal na mal ta ra papar a Iordan,
papa aro Bet-Iesimot tuk uro Abel-Sitim ta
ra tamataman Moab.

A umana langun ma ra tiniba na pia aro Kanaan

[50] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra
tamataman Moab ta ra papar a Iordan pire
Ieriko, dari: [51] Una tata pire ra tarai Israel,

ma una biti ta diat: Ba ava bolo ra Iordan ta
ra gunan Kanaan, 52 avat a korot vue ra tarai
nina dia ki ta ra gunan, ma avat a kamare
vue kadia lavur tabataba, ma avat a kamare
vue kadia lavur tabalar, ma avat a re vue
kadia lavur tavul a lotu; 53 ma avat a kale
ra gunan, ma avat a ki tana; tago iau ga
tul tar ra gunan ta vavat upi avat a kale.
54 Avat a padapadailam upi ra umana tiniba
ta ra gunan da kavava lavur apik na tarai;
avat a tul tar ra ngala na tiniba ta nina i
mangoro, ma avat a tul tar ra ikilik na tiniba
ta nina i paupau ka; nina ra pakana di tar
padapadailam pa ia upi kai ta tikai, nam iat
kana tiniba; avat a kakalai da kavava umana
vuna tarai. 55 Ia kaka, ona pa ava korot vue
ra tarai nina dia ki ta ra gunan, diat ava nur
vue diat ba diat a kiki boko, diat a da ra il
ta ra kiau na mata i vavat, ma ra kait ta ra
paparai vavat, ma diat a vakadik avat ta ra
gunan ava ki tana. 56 Ma na dari, ba ina pait
ia ta vavat, da iau ga nuk ia ba ina ga pait ia
ta diat.

34

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
2 Una vartuluai pire ra tarai Israel ma una
biti ta diat: Ba ava olo ta ra gunan Kanaan,
(a gunan Kanaan da kana lavur langun ia
ra gunan ba avat a kakalai tana,) 3 kavava
pakana na tuk uro ta ra bil Sin pire Edom
ta ra papar a taubar, ma kavava langun ta
ra papar a taubar na tur pa ia ta ra ngu na
Ta Mat ta ra papar a taur tana; 4 ma kavava
langun na vila likun ta ra tavarat Akrabim,
ta ra papar a taubar tana, ma na vanavana
tuk uro Sin; na bolo Kades-Barnea ta ra
papar a taubar; na vanavana uro Kasar-
Adar, ma na bolo vanavana uro Asmon; 5 ma
ra langun na vila likun aro Asmon upi uro ra
tava alir Aigipto, ma na tuk uro ra valian.

6 Ma ure ra langun ta ra papar a taoai,
a ngala na ta ma ra valian tana, ia kavava
langun ta ra papar a taoai.

7 Ma kavava langun ta ra papar a labur
na dari: ta ra ngala na ta avat a vakilang
ra luana Or; 8 papa aro ra luana Or avat
a vakilang vanavana uro ra langun Kamat;
ma ra langun na tuk uro Sedad; 9 ma ra
langun na tadav Sipron, ma na tuk uro
Kasar-Enan; go kavava langun ta ra papar
a labur.

10 Ma avat a vakilang kavava langun ta
ra papar a taur papa aro Kasar-Enan uro
Sepam; 11 ma ra langun na vanavana ur
maro Sepam uro Ribla ta ra papar a taur tai
Ain; ma ra langun na vanavana ur ma na tuk
uro ra ul a papar a tava kikil Kineret ta ra
papar a taur tana; 12 ma ra langun na vana
ba uro ra Iordan ma na tuk uro ta ra Ta Mat;
go ia kavava gunan da ra lavur langun kikil
ia.

13 Ma Moses i ga vartuluai pire ra tarai
Israel, ma i ga biti: Go ia ra gunan nina avat
a padapadailam upi kavava umana kakalai
tana, nina ra Luluai i ga vartuluai ba da tul
tar ia ta ra lavuvat na vuna tarai, ma ta
ra ngungu vuna tarai; 14 tago ra vuna tarai
Ruben ta kadia lavur apik na tarai, ma ra
vuna tarai Gad ta kadia lavur apik na tarai,
dia ga tar kakalai, ma ra ngungu ta ra vuna
tarai Manase bula; 15 ra ura vuna tarai ma ra
ngungu vuna tarai dia ga tar kakalai ta ra
papar a Iordan maro ta ra papar a taur pire
Ieriko, ta ra pakana ba ra keake i rada rikai
tana.

16 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
17 Go ra iang i diat nina diat a tibe tar ra
gunan ta vavat upi avat a kale: Eleasar ra
tena tinabar ma Iosua natu i Nun. 18 Ma
avat a kap tika na luluai ta ra umana vuna
tarai tikatikai, upi diat a tibe ra gunan ure
ra kakalai. 19 Ma go ra iang i diat: Kaleb
natu i Iepune ta ra vuna tarai Iuda, 20 ma Se-
muel natu i Amiud ta ra vuna tarai Simeon,
21 ma Elidad natu i Kislon ta ra vuna tarai
Beniamin, 22 ma tika na luluai ta ra vuna
tarai Dan, Buki natu i Iogli, 23 ma tika na
luluai ta ra vuna tarai Manase, Kaniel natu
i Epod, 24 ma tika na luluai ta ra vuna tarai
Epraim, Kemuel natu i Siptan, 25 ma tika na
luluai ta ra vuna tarai Sebulun, Elisapan
natu i Parnak, 26 ma tika na luluai ta ra vuna
tarai Isakar, Paltiel natu i Asan, 27 Ma tika
na luluai ta ra vuna tarai Aser, Akiud natu i
Selomi, 28 ma tika na luluai ta ra vuna tarai
Naptali, Pedael natu i Amiud.

29 Ra Luluai i ga vartuluai pire go diat, upi
diat a tibe tar ra kakalai ta ra tarai Israel ta
ra gunan Kanaan.

35

A umana pia na pal kai ra tarai Levi

1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra
tamataman Moab ta ra papar a Iordan pire
Ieriko, dari: 2 Una vartuluai pire ra tarai
Israel, upi diat a tul tar ta umana pia na pal
ta kadia kakalai pire ra tarai Levi upi diat a
ki tana; ma avat a tul tar ra umana pia na
vura kikil ra umana pia na pal pire ra tarai

Levi. [3] Ma diat a vatur vake ra umana pia
na pal upi diat a ki tana, ma ra umana pia
na vura ure kadia lavur bulumakau, kadia
lavur kikil ma kadia lavur vavaguai. [4] Ma
ra pia na vura ta ra umana pia na pal, nina
avat a tul tar ia pire ra tarai Levi kikil ra
liplip ta ra pia na pal, a tababana na varogop
ma ra ura mar ma a ilima na vinun na
pokopokono.

[5] Ma avat a valar ia ta ra papar a pia na
pal a ilima na mar na pokono ta ra papar a
taur tana, ma a ilima na mar na pokono ta
ra papar a taubar tana, ma a ilima na mar na
pokono ta ra papar a taoai tana, ma a ilima
na mar na pokono ta ra papar a labur tana,
ma ra pia na pal na tur livuan. Ma ra pia
na vura ta ra umana pia na pal na damana
pire diat. [6] Ma ra umana pia na pal nina
avat a tul tar diat pire ra tarai Levi, diat a
dari: a laptikai na pia na pal na bakbakit,
nina dia topa ra tena vardodoko ba na takap
bakit tana, ma ta ra ivat na vinun ma a ura
enana pia na pal bula. [7] Ra lavur pia na pal
nina avat a tul tar diat pire ra tarai Levi diat
a ivat na vinun ma lavutul, varurung ma
ra umana pia na vura. [8] Ma ure ra umana
pia na pal nina avat a tul tar diat kan ra
kakalai kai ra tarai Israel, avat a vatur vake
ra mangoro ta ra tarai dia mangoro, ma avat
a vatur vake ra paupau pire diat dia paupau
ka; tikatikai na tul tar kana ta umana pia na
pal pire ra tarai Levi da kana tiniba nina i
kale.

A umana pia na pal na bakbakit
(Vart 19:1-13; Iosu 20:1-9)

[9] Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari:
[10] Una tata pire ra tarai Israel ma una biti
ta diat: Ba ava bolo ra Iordan ta ra gunan
Kanaan, [11] avat a pilak pa ta umana pia
na pal upi kavava umana pia na pal na
bakbakit; upi nina i doko ta tikai, ma vakir i
ga nuknuk lua ure, na vilau bakit tana. [12] Ma
ra umana pia na pal diat a da ra bakbakit
kan ra tena varobo pire vavat; upi nina i
doko ta tikai pa na mat tuk tar na ga tur ta
ra varkurai ta ra luaina mata i ra tarai. [13] Ma
ra umana pia na pal nina avat a tul tar diat,
kavava laptikai na pia na pal na bakbakit
diat. [14] Avat a tul tar a utul a pia na pal ta
ra papar a Iordan maro, ma avat a tul tar
a utul a pia na pal ta ra gunan Kanaan, upi
diat a umana pia na pal na bakbakit. [15] Go ra
laptikai na pia na pal diat a da ra bakbakit
ure ra tarai Israel, ma ure ra vaira, ma ure
nina i kiki livuan ta diat; upi nina i doko ta
tikai ma vakir i ga nuknuk lua ure, na vilau
bakit tana.

[16] Ma gala i ga ub ia ma ra palariam,
upi na mat, ia ra tena vardodoko iat; a
dovotina ra tena vardodoko na mat. [17] Ma
gala i ga ub ia ma ra ram na vat, upi na
mat, ia ra tena vardodoko iat; a dovotina
ra tena vardodoko na mat. [18] Ma gala i ga
ub ia ma ra ram na davai, upi na mat, ia
ra tena vardodoko iat; a dovotina ra tena
vardodoko na mat. [19] A tena varobo gap na
kabila doko ra tena vardodoko; ba na barat
ia na ubu doka.

[20] Ma gala i ga goa tago i milikuane; ba i
parau upi ia upi na tupar doka; [21] ba i ub ia
ma ra limana upi na mat tago dir ki na ebar;
a dovotina nina i ga varubu na mat; ia ra
tena vardodoko iat; ra tena varobo gap na
kabila doko ra tena vardodoko, ba na barat
ia.

[22] Ia kaka gala i go vakaian ia ma pa ta kini
na ebar, ba i vue tar ta magit tana ma pa i
kiki uai upi ia, [23] ba gala i mat tago i ga vue
tar ta vat tana ma pa i ga gire value, ma pa
dir ga ki na ebar, ma pa i ga milikuane, [24] ra
tarai diat a pait ra varkurai livuan tai nina
i dodoko ma ra tena varobo gap, da go ra
umana varkurai; [25] ma ra tarai diat a valaun
nina i dodoko kan ra lima i ra tena varobo
gap, ma ra tarai diat a vatur mule ta kana
pia na pal na bakbakit nina i ga vilau bakit
tana; ma na ki ie tuk tar ta ra minat kai ra
tena tinabar, nina di ga ku ia ma ra gomgom
na dangi. [26] Ma ona nina i ga doko ta tikai
na irop kan ra langun ta kana pia na pal na
bakbakit nina i ga vilau bakit tana, [27] ma ra
tena varobo gap na tadav ia ta ra paparai ra
langun ta kana pia na pal na bakbakit, ma ra
tena varobo gap na ubu doka, pa da takun
ia ma ra gap; [28] tago gala na ga ki vatikai
ta kana pia na pal na bakbakit tuk tar ta
ra minat kai ra tena tinabar ngalangala,
gala na boina pirana; ma ba ra tena tinabar
ngalangala i tar mat, nina i ga doko ta tikai
na lilikun ta ra gunan i kakalai tana.

A varkurai ure ra umana tena varveai ma ra varkul

[29] Ma go ra lavur magit diat a da ra varku-
rai na varvateten pire vavat ta kavava lavur
taun tarai ta ra lavur gunan ava ki tana.
[30] Nina i doko ta tikai da kabila doka ba ta
umana dia varvai kapa ure; ia kaka koko da
doko ta tikai ba tikai ba tikai ka i varvai kapa
ure. [31] Ma tikai bula, koko avat a vatur vake

ta varporong ure nina di ga takun ot pa ia
ma ra vardodoko; a dovotina na mat. 32 Ma
koko avat a vatur vake ta varkul ure nina i
ga vilau bakit ta kana pia na pal na bakbakit
upi na lilikun mulai ta kana pakana iat, ba
ra tena tinabar pa i ti mat boko. 33 Damana
pa avat a vadur ra gunan nina ava ki tana;
tago ra gap i vadur ra gunan; ma pa da pait
valar pa ra varporong ure ra gunan ure ra
gap i talolongo tana, ia kaka ma ra gapu i
nina i lingire. 34 Ma koko una vadur ra gunan
nina ava ki tana, nina iau ki livuan tana;
tago iau ra Luluai iau ki livuan ta ra tarai
Israel.

36

A varkurai ure ra varbean kai nina kakalai

1 Ma ra umana ngalangala ta ra apik na
tarai kai Gilead, natu i Makir, natu i Manase,
ta ra vuna tarai kai ra ura natu i Iosep, dia
ga tadav Moses, ma dia ga tata pirana, ma
pire ra umana luluai, ra umana lualua ta
ra umana apik na tarai ta ra tarai Israel;
2 ma dia ga biti: Ra Luluai i ga vartuluai
pire kaugu luluai ba ra tarai Israel diat
a padapadailam upi kadia umana kakalai
ta ra gunan; ma ra Luluai i ga vartuluai
pire kaugu luluai ba na tul tar ra tiniba
kai Selopekad tura i vevet pire ra umana
natuna, a umana vavina. 3 Ma gala diat a
taule ra umana bul ta ra umana enana vuna
tarai Israel, i da kadia kakalai i kakari kan
ra kakalai kai ra umana tama i vevet ma i
tadav ra tiniba kai nam ra vuna tarai dia
taulai tana; damana da tak vue kan kaveve
tiniba na kakalai. 4 Ma ba ra kilala na iubili
kai ra tarai Israel na pot, da vatang tar
kadia kakalai ta ra kakalai kai nam ra vuna
tarai dia tur tana; damana da tak vue kadia
kakalai kan ra kakalai kai kaveve vuna tarai.
5 Ma Moses i ga vartuluai pire ra tarai
Israel da ra tinata kai ra Luluai dari: I dovot
ra vavaarikai kai ra umana natu i Iosep.
6 Go ra vartuluai kai ra Luluai ure ra umana
natu i Selopekad, a umana vavina: Diat a
taule nina dia mainge; ia kaka, diat a taulai
ta ra vuna tarai kai tama i diat. 7 Damana
pa ta kakalai pire ra tarai Israel na kakari
vanavana livuan ta ra umana vuna tarai;
tago ra tarai Israel diat a ki tikatikai ta ra
kakalai kai ra vuna tarai kai ra umana tama
i diat. 8 Ma nina ra vavina ba i kakalai tai
tika na vuna tarai ta ra tarai Israel, na taule
ta tikai ta ra vuna tarai kai tamana, upi
ra tarai Israel diat a kale ra tiniba kai ra
umana tama i diat tikatikai. 9 Damana pa
ta kakalai na kakari vanavana livuan ta ra
umana vuna tarai; tago ra umana vuna tarai
Israel diat a ki ta kadia kakalai tikatikai.
10 Da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses,
a umana natu i Selopekad, a umana vav-
ina, dia ga pait ia damana; 11 tago Makla,
Tirsa, Kogla, Milka, ma Noa, a umana natu
i Selopekad dia ga taule ra umana tai diat.
12 Dia ga taulai ta ra umana apik na tarai
Manase, natu i Iosep, ma kadia kakalai i ga
ki ta ra vuna tarai kai tama i diat.
13 Go diat ra umana vartuluai ma ra
umana varkurai, nina ra Luluai i ga vartu-
luai tana ta ra ngie i Moses pire ra tarai
Israel ta ra tamataman Moab ta ra papar a
Iordan pire Ieriko.

A VAVATANG NA VARTULUAI MULAI

Moses i varvai ure ra vavalima kai ra Luluai pire ra tarai Israel aro Koreb

1 A tinata kai Moses go nina i ga tatike ta
ra tarai Israel par ta ra papar a tava Iordan
maro iat ta ra bil, ta ra male Araba marave
ra Ta Mat, livuan tai Paran, ma Topel, ma
Laban, ma Kaserot, ma Di-Sab. 2 A vinavana
uro Kades-Barnea maro Koreb ba di vana
pakit ra luana Seir di pait ot pa ia ta ra vinun
ma tika na bung. 3 Ma ta ra kilala a ivat
na vinun ot, ta ra gai a vinun ma tikai, ta
ra luaina bung tana, Moses i ga tata pire
ra tarai Israel varogop ma ra lavur magit
par ra Luluai i ga vartuluai pirana tana ure
diat; 4 ba i ga tar uvia pa Sikon ra king kai
ra tarai Amor, nina i ga ki Kesbon, ma Og
ra king Basan, nina i ga ki Edrei ta ra gunan
Astarot. 5 Ta ra papar a Iordan maro, ta ra
gunan Moab, Moses i ga varvai tavuna ta go
ra varkurai ma i ga biti:

6 Aro Koreb ra Luluai kada God i ga tatike
ta dat dari: Ava tar kiki mangoro na bung
ta go ra luana: 7 avat a tut kan ati, ma avat
a pait kavava vinavana upi avat a pot ta ra
gunan i lualuana kai ra tarai Amor, ma ta
ra lavur pakana gunan dia maravai tana, ta
ra male Araba, ta ra gunan i lualuana, ma
ta ra gunan i tamataman, ma ta ra papar
Negeb, ma ta ra valvalian, a gunan kai ra
tarai Kanaan, ma Lebanon, ma na tuk tar
ta ra ngala na tava alir, ra tava alir Oiparat.
8 Ea, iau tar vaki ra gunan ta ra luaina mata
i vavat; avat a olo tana, ma avat a vatur
vake, a gunan ra Luluai i ga kubu tar ia ta
ra umana tama i vavat ma ra vavalima, tai
Abaraam, tai Isak, ma tai Iakob, upi na tul
tar ia ta dital ma ta ra lavur bul mur ta dital.

Moses i pilak pa ra umana tena kabinana
(Niir 18:13-27)

9 Ma ta nam ra e iau ga ve avat dari: Pa
i tale iau ba ina puak varkolono pa avat;
10 ra Luluai kavava God i tar vapealane avat,
ma gori ava peal tuna da ra kor na tagul
arama liu ta ra maup. 11 Ra Luluai God kai
ra umana tama i vavat na vangala pa avat
ma ra arip na marmar, ma na vadoane avat,
da i tar kubu tar ia ta vavat! 12 Ma iau, ina
puak varkolono davatane pa kavava dekdek
na kini, ma kavava mamat na tinata, ma
kavava lavur varngangar? 13 Avat a pilak
pa ra umana tena kabinana, ma ra umana
matotono, ma diat dia rararang, ta kavava
lavur vuna tarai, ma ina vaki diat upi diat
a lualua ta vavat. 14 Ma ava ga torom tagu,
ma ava ga biti dari: I boina ba avet a pait
ra magit u ga tatike. 15 Io, iau ga tibe ra
umana luluai ta kavava lavur vuna tarai, a
umana tena kabinana ma diat dia rararang,
ma iau ga vaki diat upi diat a lualua ta
vavat, a umana luluai ure ra umana arip na
marmar, ma ra umana luluai ure ra umana
marmar, ma ra umana luluai ure ra umana
ilima na vinun ot, ma ra umana luluai ure
ra umana vinvinun, ma ra umana raprap,
ure kavava lavur apik na tarai. 16 Ma ta nam
ra e iau ga vartuluai pire kavava lavur tena
varkurai dari: Avat a valongore ra magit ra
umana tura i vavat dia takun vargilgiliane
diat me, ma avat a varkurai takodo pire
tika na tutana dir ma turana, ma pire dir
ma ra vaira i ki pirana. 17 Koko avat a nuk
vangala pa ta tikai ta kavava varkurai; avat a
valongore ra ikilik ma ra ngala; koko avat a
burutue ra mata i ra tarai, tago ava varvakai
ta ra varkurai kai God; ma ona ta magit
na vartakun pa i tale avat, avat a kap nam
piragu, ma iau ina valongore. 18 Ma ta nam
ra e iau ga tul tar ra lavur magit ta vavat ba
avat a pait ia.

Di ga tulue ra vinun ma a urua na kilao
maro Kades-Barnea
(Nilu 13:1-33)

19 Ma da ga vanavana papa aro Koreb, ma
da ga vana alalu ta nam ra bil par ava ga
gire, ra ngala ma di burutue, ma da ga alalu
ra gunan i lualuana kai ra tarai Amor, da ra
Luluai kada God i ga vartuluai tana pire dat;
ma da ga pot Kades-Barnea. 20 Ma iau ga biti
ta vavat: Ava tar pot ta ra gunan i lualuana
kai ra tarai Amor, nina ra Luluai kada God i
tabar dat me. 21 Io, ra Luluai kaum God i tar
vaki ra gunan ta ra luaina matam; una vana
urama, ma una vatur vake, da ra Luluai God
kai ra umana tamam i tar tatike tam; koko
una burut, ma koko una ururian. 22 Ma ava
ga tadav iau, avat tikatikai, ma ava ga biti:
Boina ba dat a tulue boko ta umana ta dat,
upi diat a matoto lua ta ra gunan ure dat,
ma diat a ve mule dat ba nuve ra nga ba dat
a vana tana urama, ma ure ra lavur pia na
pal ba dat a tadav diat. 23 Ma iau ga manane
nam ra tinata; ma iau ga pilak pa ra vinun
ma a ura tutana ta vavat, tika na tutana ure

tikatika na vuna tarai; [24] ma dia ga tut ma
dia ga vana urama ra luana, ma dia ga kuba
ta ra male Eskol, ma dia ga makile. [25] Ma dia
ga tak pa ra vuai ra gunan, ma dia ga kip ia
tadav dat, ma dia ga ve mule dat dari: A bo
na gunan nam ba ra Luluai kada God i tabar
dat me. [26] Ma ga avat ava ga ole ra vinavana
tana, ma ava ga piam vue ke ra vartuluai
kai ra Luluai kavava God; [27] ma ava ga tata
na urur ta kavava lavur pal na mal, ma ava
ga biti: Ra Luluai i milikuane dat, kari i ga
agure vairop dat kan ragunan Aigipto upi
na tul tar dat ta ra lima i ra tarai Amor,
upi diat a nila vue dat. [28] Dat a vana urama
upi ra ava? tago ra umana tura i dat dia
tar vagolgol ra bala i dat, ba dia ga biti: A
tarai dia pepeal, ma dia lolovina ta dat; ma
ra umana pia na pal dia ngir, ma ra umana
liplip kikil diat dia tuk urama ra bakut; ma
ave ga gire bula ra umana tutana Anak ie.
[29] Ma iau ga biti ta vavat dari: Koko
avat a ururian, ma koko avat a burut ure
diat. [30] Ra Luluai kavava God, nina i rap
lue avat, na varubu maravut avat, varogop
ma ra lavur magit i ga pait ia ure avat ta
ra gunan Aigipto ta ra luaina mata i vavat,
[31] ma ta ra bil, nam ava ga matoto tana ba
ra Luluai kavava God i ga puak pa avat da
tika na tutana i puak pa natuna, ta ra lavur
vinavana ava ga pait ia tuk tar ta ra bung
ava ga pot ta go ra gunan. [32] Ma a dovotina,
pa ava ga kapupi ra Luluai kavava God ta go
ra magit, [33] nina i ga lue rap avat ta ra nga,
upi na tikan tadav ta pakana ba avat a vatut
kavava lavur pal na mal tana; i ga lue rap
avat ta ra marum ma ra iap, upi na vateten
tar ra nga ta vavat ba avat a vana tana, ma
ta ra bung na keake ma ra bakut.

A balbali kai God pire ra tarai Israel
(Nilu 14:20-35)

[34] Ma ra Luluai i ga valongore ra tinata ava
ga vatang ia, ma i ga kankan tana, ma i ga
vavalima dari: [35] A dovot, pa ta tutana ta go
ra kaina taun tarai na gire ra bo na gunan
nina iau ga kubu tar ia ta ra umana tama
i vavat. [36] ia kaka Kaleb natu i Iepune, na
gire; ma ina tul tar ra gunan tana nina i ga
rua ia, ma ta ra umana natuna bula, tago i
ga torom tai ra Luluai ma ra nuknukina par.
[37] Ma ra Luluai i ga kankanuane iau bula ure
avat, ma i ga biti: U bula, pa una vana tana;
[38] Iosua natu i Nun, nina i kudakudar piram,
na vana tana; una vargat ia, tago ia iat na
tibe tar ra gunan ta ra tarai Israel. [39] Go bula,
a umana kuramana nina ava ga biti ba da ra
pa diat, ma ra umana natu i vavat nina gori
pa dia nunure ra magit i boina ma ra magit
i kaina, diat a vana tana, ma ina tul tar ia
ta diat, ma diat a kale. [40] Ma ga avat, avat a
lilikun ma avat a vana alalu ta ra bil upi ra
Ta Meme.

A binilua kai ra tarai Israel ta ra vinarubu aro Korma
(Nilu 14:39-45)

[41] Ma ava ga bali iau dari: Ave ga piam vue
ra Luluai, avet a vana ka urama ma avet a
varubu, varogop ma ra lavur magit par ra
Luluai i ga tul tar ia ta vevet. Ma avat par
tikatikai ava ga vi pit ma kavava vargal, ma
ava ga vana urama ra luana ma ra ninunuk
vakuku. [42] Ma ra Luluai i ga biti tagu dari:
Una ve diat dari: Koko avat a vana urama,
ma koko avat a varubu, tago pa da varagur
ma avat, kan kavava umana ebar diat a ubu
avat. [43] Damana iau ga ve avat, ma pa ava ga
torom, ma ava ga piam vue ke ra vartuluai
kai ra Luluai, ma ava ga rurung, ma ava ga
vana urama ra luana. [44] Ma ra tarai Amor
nina dia ga ki ta nam ra luana dia ga tut ure
avat, ma dia ga korot avat da ra tavurvur
i pait ia, ma dia ga uvia pa avat aro Seir,
ma tuk aro Korma. [45] Ma ava ga talil ma ava
ga tangi ta ra luaina mata i ra Luluai; ma
ra Luluai pa i ga kapupi ra nilai vavat, ma
pa i ga valongore avat. [46] Damana ava ga ki
Kades mangoro na bung, ta nam ra umana
bung ava ga ki abara.

2

A umana kilala ta ra bil

[1] Namur da ga tut, ma da ga vanavana
alalu ta ra bil ta ra nga upi ra Ta Meme, da
ra Luluai i ga ve iau tana; ma mangoro na
bung da ga vanavana vurvurbit ta ra luana
Seir. [2] Ma ra Luluai i ga biti tagu dari: [3] Ava
vala vana vurvurbit ta go ra luana; avat a
vana ta ra papar a labur. [4] Ma una vartuluai
pire ra tarai dari: Avat a alalu ta ra langun
kai ra umana tura i vavat ra tarai Esau, nina
dia ki Seir; ma diat a burut ta vavat; io,
avat a balaure bulu avat, [5] ma koko avat
a varngangar ma diat, tago pa ina tul tar
kadia gunan ta vavat, pa ta ik a pakana ba
na varogop ma ra pal a kau i vavat; tago iau
tar tul tar ra luana Seir tai Esau upi na vatur
vake vatikai. [6] Avat a kul ra magit na nian

ta diat ma ra mani upi avat a ian; ma avat
a kul ra tava bula ta diat upi avat a momo.
7 Tago ra Luluai kaum God i tar vadoane u ta
kaum lavur papalum; i tar matoto ta kaum
vinavana ta go ra ngala na bil; ma go ra ivat
na vinun na kilakilala ra Luluai kaum God i
tar ki maravut u, pa u ga iba upi ta magit.
8 Damana da ga pakit ra umana tura i dat ra
tarai Esau nina dia ki Seir, ba da ga vana
maro ra male Araba maro Elat ma Esion-
Geber.

Ma da ga vana likun ma da ga alalu ta
ra bil Moab. 9 Ma ra Luluai i ga biti tagu:
Koko avat a vakankan Moab, ma koko avat
a varubu ma diat; tago pa ina tul tar ta
pakana ta go ra gunan ta vavat upi avat a
kale; tago iau tar tul tar Ar ta ra tarai Lot
upi diat a kale vake. (10 A tarai Em dia ga ki
lua tana, a ngirngir na tarai, ma ra kor diat,
ma ra umana lolovina ta, da ra tarai Anak;
11 go diat bula di biti ba dia varogop ma ra
tarai Repaim, da ra tarai Anak; ma ra tarai
Moab dia vatang diat ba a tarai Em. 12 Ma lua
ra tarai Kori bula dia ga ki Seir, ma ra tarai
Esau dia ga ur vue diat; ma dia ga vamutue
vue diat kan ra luaina mata i diat, ma dia ga
ki ta kadia gunan; damana Israel i ga pait ia
ta ra gunan dia vatur vake, nina ba ra Luluai
i ga tul tar ia ta diat.) 13 Io, avat a tut, ma avat
a bolo lake ra tava alir Sered. Ma da ga bolo
lake ra tava alir Sered.

14 Ma kada vinavana papa ra bung da ga
vana kan Kades-Barnea tana, tuk tar ta ra
bung da ga bolo lake ra tava alir Sered tana,
i ga varogop ma a utul a vinun ma lavutul
na kilala; tuk tar ta ra bung ra tarai na
vinarubu par dia ga panie kan ra kor na
tarai, da ra Luluai i ga vavalima ure diat.
15 Ma ra Luluai i ga tur bat diat bula upi na
nila vue diat kan ra kor na tarai, tuk tar ta
ra bung dia ga panie kakit tana.

16 Damana ba ra tarai na vinarubu dia ga
panie par, ma dia ga tar mat kan ra kor na
tarai, 17 ra Luluai i ga biti tagu dari: 18 Go
ra bung una vana pakit Ar, ra langun kai
ra tarai Moab; 19 ma ba u vana maravai ta
ra tarai Amon, koko una vakankan diat, ma
koko una varubu ma diat, tago pa ina tul tar
ta pakana ta ra gunan kai ra tarai Amon tam
upi una kale vake, tago iau tar tul tar ia ta ra
tarai Lot upi diat a kale vake. (20 Go bula di
biti ba ra gunan Repaim; lua ra tarai Repaim
dia ga ki tana; ma ra tarai Amon dia vatang
diat ba ra tarai Samsum, 21 a ngala na tarai,
ma ra kor, ma ra umana lolovina ta, da ra
tarai Anak; ma ga ra Luluai i ga nila vue diat
ta ra luaina mata i diat; ma dia ga ur vue
diat, ma dia ga ki ta kadia gunan; 22 da i ga
pait ia ure ra tarai Esau aina dia kiki Seir, ta
nam ra bung ba i ga nila vue ra tarai Kori
ta ra luaina mata i diat, ma dia ga ur vue
diat, ma dia ki ta kadia gunan tuk tar ta ra
bung gori; 23 ma ra tarai Ava nina dia ga ki
ta ra lavur gunan tuk tar aro Gasa, ra tarai
Kaptor nina dia ga vana kan Kaptor dia ga
nila vue diat, ma dia ga ki ta kadia gunan.)
24 Avat a tut, avat a vana, ma avat a bolo lake
ra male Amon; ea, iau tar tul tar Sikon ra
te Amor ra king Kesbon ta ra lima i vavat,
ma kana gunan bula; avat a vura na vatur
vake, ma avat a varubu me. 25 Go ra bung
ina vaburut vatavuna ra lavur vuna tarai ta
ra vavai ra bakut par, ma ina vaguria diat;
diat a valongore ra varvai ure avat, ma diat
a dadadar, ma diat a kadik ure avat.

Israel i uvia pa Sikon
(Nilu 21:21-30)

26 Ma iau ga tulue ra umana vilavilau kan
ra bil Kedemot tadav Sikon ra king Kesbon
ma ra tinata na malmal dari: 27 Boina una
nur vue iau ba ina vana alalu ta kaum
gunan; ina mur uka ra nga tur, ma pa ina
vana irai ta ra papar a lima tuna ba ra papar
a maira. 28 Una ivure ra magit na nian tagu
ure ra mani upi ina ian, ma una tul tar
ra tava tagu ure ra mani pi ina momo; ia
kaka una nur tar ia tagu upi ina vana alalu
piram; 29 da ra tarai Esau ta ra gunan Seir,
ma ra tarai Moab ta ra gunan Ar, dia ga
pait ia piragu; tuk tar iau bolo lake ra tava
alir Iordan, ma iau olo ta ra gunan a Luluai
kaveve God i tabar avet me.

30 Ma Sikon ra king Kesbon pa i ga mulaot
ba dat a vana alalu tana, tago ra Luluai
kavava God i ga valeo ra tulungeana, ma i
ga vadekdek bat ra balana, upi na nur tar
ia ta ra lima i vavat, da ta go ra bung. 31 Ma
ra Luluai i ga biti tagu: Ea, iau tar tul tar
Sikon ma kana gunan ta vavat; avat a vura
na kale upi avat a vatur vake kana gunan.
32 Ma Sikon i ga tut ure dat, diat ma kana
tarai par, upi ra vinarubu aro Iakas. 33 Ma
ra Luluai kada God i ga nur tar ia ta dat; ma
da ga ubu pa ia, diat ma ra umana natuna
ma kana tarai par. 34 Ma da ga uvia pa kana
lavur pia na pal ta nam ra e, ma da ga nila

vue ra lavur pia na pal ma ra tarai dia ga
ki tana, ma ra vaden ma ra umana bul bula;
pa da ga nur vue ta tikai; 35 ia kaka ra lavur
vavaguai da ga ra pa diat, ma damana ra
tabarikik bula ta ra lavur pia na pal da ga
ubu diat. 36 Papa aro Aroer nina i tur ta ra
papar a male Amon, ma ta ra pia na pal i
tur ta ra male, ma i tuk tar Gilead, pa ta pia
na pal i ga dekdek ta dat; a Luluai kada God i
ga tul tar diat par ta dat; 37 ia kaka ra gunan
kai ra tarai Amon, ma ra papar a tava alir
Iabok parika, ma ra lavur pia na pal ta ra
gunan i lualuana, pa ava ga maravai tana,
ma damana bula ra lavur gunan a Luluai
kada God i ga tigal vue dat i tana.

3

Israel i uvia pa Og maro Basan
(Nilu 21:31-35)

1 Ma da ga vana likun, ma da ga tutua
urama Basan; ma Og ra king Basan i ga vana
rikai pi na tur bat dat, diat ma kana tarai
par, upi diat a varubu aro Edrei. 2 Ma ra
Luluai i ga biti tagu: Koko una burutue; tago
iau ga tul tar ia tam, diat ma kana tarai par,
ma kana gunan; ma una pait nam ra magit
tana ba u ga pait ia tai Sikon ra king kai ra
tarai Amor, nina i ga ki Kesbon. 3 Damana
ra Luluai kada God i ga tul tar Og bula ta
dat, ra king Basan diat ma kana tarai par;
ma da ga uvia pa ia, ma pa ta na i ga virua
valili pirana. 4 Ma ta nam ra e da ga ongor pa
kana lavur pia na pal; ma pa ta pia na pal ba
pa da ga ra vue kan diat; laptikai na vinun
na pia na pal, a papar Argob par, ra kiki na
varkurai kai Og aro Basan. 5 Go ra lavur pia
na pal a ngir na liplip na vat i ga tur kikil
diat, ma ra umana ngala na banbanu tana,
ma ra umana babat; ma mangoro na pia na
pal pa ta liplip ta diat. 6 Ma da ga re vakakit
vue diat, varogop da ga pait ia tai Sikon ra
king Kesbon, da ga re vue ra lavur pia na
pal par ma ra tarai dia ga kiki ta diat, ma ra
vaden ma ra umana bul bula. 7 Ma ra lavur
vavaguai ma ra tabarikik ta ra lavur pia na
pal, da ga vatur vake pi kadat.

8 Ma ta nam ra e da ga tak vue ra gunan
kan ra lima i ra ura king kai ra tarai Amor
nina dia ga ki ta ra papar a Iordan maro,
papa aro ra male Amon ma tuk tar ta ra
luana Kermon; (9 ma nam Kermon, ra tarai
Sidon dia vatang ia ba Sirion, ma ra tarai
Amor dia vatang ia ba Senir;) 10 a lavur pia
na pal ta ra tamataman, ma Gilead par, ma
Basan par, ma i tuk tar Saleka ma Edrei, a
umana pia na pal ta ra kiki na varkurai kai
Og aro Basan. (11 Tago Og ika ra king Basan i
ga ki valili ta ra ibaiba Repaim; kana vava di
ga pait ia ma ra palariam; pa i ki Raba vang
pire ra tarai Amon? A lolovinana i lavuvat
na malmalikun, ma ra tababana a ivat na
malmalikun, da ra malmalikun kai ra tarai.)

Ruben, Gad diat ma ra ngungu tarai Manase dia ki ta ra papar a taur ta ra Iordan
(Nilu 32:1-42)

12 Ma go ra gunan da ga vatur vake ta
nam ra kilala; papa aro Aroer ta ra papar
a male Amon, ma ra ngungu ta ra gunan i
lualuana Gilead, ma ra lavur pia na pal tana,
iau ga tul tar ia ta ra vuna tarai Ruben ma
ra vuna tarai Gad; 13 ma ra ngungu Gilead i
tur valili, ma Basan par, ra kiki na varkurai
kai Og, iau ga tul tar ia ta ra ngungu vuna
tarai Manase, ra langun Argob par nam. (Di
vatang nam ra gunan Basan par ba ra gunan
Repaim. 14 Iair natu i Manase i ga vatur vake
ra pakana par Argob, tuk tar ta ra langun
kai ra tarai Gesur ma ra tarai Makat; ma i
ga vaiang tar ra iangina iat tai Basan, ma
i ga vatang ia ba Kavot-Iair, ma damana di
vatang ia ta ra bung gori.) 15 Ma Gilead iau
ga tul tar ia tai Makir. 16 Ma pire ra tarai
Ruben ma ra tarai Gad iau ga tul tar ra
gunan ta diat, papa aro Gilead ma tuk tar
ta ra male Amon, a bit a male ia ra langun;
ma i ga tuk tar ta ra tava alir Iabok, nina ia
ra langun kai ra tarai Amon; 17 a male Araba
bula, ma ra Iordan upi na langun tana, i tur
pa ia Kineret ma i tuk tar ta ra ta Araba, a
Ta Mat, ta ra bit a luana Pisga ta ra papar a
taur.

18 Ma iau ga vartuluai pire vavat ta nam ra
kilala dari: a Luluai kavava God i tar tul tar
go ra gunan ta vavat upi avat a vatur vake;
avat a umana lebe par, avat a vargal ma
avat a bolo ma avat a olo tana ta ra luaina
mata i ra umana tura i vavat ra tarai Israel.
19 Ma kavava umana taulai, ma ra umana
natu i vavat, ma kavava lavur vavaguai, (iau
nunure ba i peal kavava lavur vavaguai,)
diat a ki ka ta ra umana pia na pal iau ga
tul tar ia ta vavat, 20 tuk tar ta ra bung ba ra
Luluai i vango ra umana tura i vavat da i tar
vango avat, ma diat bula diat a vatur vake
ra gunan ra Luluai kavava God i tul tar ia ta
diat ta ra papar a Iordan maro., io, namur

avat a lilikun tikatikai upi ra gunan iau ga
tul tar ia ta vavat. [21] Ma ta nam ra e iau ga
vartuluai pire Iosua dari: Ma ra matam iat u
tar gire ra lavur magit a Luluai kavava God i
ga pait ia ta go ra ura king; damana ra Luluai
na pait ia ta ra lavur kiki na varkurai par ba
una vana boko tana. [22] Koko avat a burutue
diat, tago ra Luluai kavava God na varubu
maravut avat.

God i tur bat Moses upi koko na vana Kanaan

[23] Ma ta nam ra e iau ga lul ra Luluai
dari: [24] Luluai God, u tar vaarike vatavuna
kaum minamar ma ra dekdekim ta kaum
tultul; tago akave ta enana god arama ra
bala na bakut ba ra pia, ba na. pait ra
papalum varogop ma kaum, ma varogop ma
ra umana ngala na magit u papait ia? [25] Iau
lul u ba ina vana ma ina gire ra vakak na
gunan ta ra papar a Iordan maro, nam ra
bo na luana, ma Lebanon bula. [26] Ma ga ra
Luluai i ga kankanuane iau ure avat, ma pa
i ga valongore iau; ma ra Luluai i ga biti ka
tagu dari: Una ngo; koko una tata mulai
piragu ure go ra magit. [27] Una tutua ka
urama ta ra ul a luana Pisga, ma una idaidok
upi ra papar a taoai, ma ra papar a labur, ma
ra papar a taubar, ma ra papar a taur, ma
una bobe ma ra matam; tago i dekdek upi
una bolo lake go ra Iordan. [28] Una vartuluai
ka pire go Iosua, ma una vargat ia, ma una
vapadikat ia; tago na lue rap go ra tarai ba
dia bolo lake, ma na rap vaolo diat upi diat
a vatur vake ra gunan ba una bobe boko.
[29] Damana da ga kiki ta ra male i tur
vartalai ma Bet-Beor.

4

Moses i vargat ra tarai Israel upi diat a toratorom

[1] Ma go, avat a tarai Israel, avat a val-
ongore ra umana vartuluai ma ra umana
varkurai ba ina tovo tar diat ta vavat, upi
avat a pait diat; upi avat a laun, ma avat
a olo ra gunan a Luluai God kai ra umana
tama i vavat i tul tar ia ta vavat upi avat
a vatur vake. [2] Koko avat a vot ra tinata
ba ina tatike ta vavat, ma koko avat a tak
vue ta magit tana; avat a torom uka ta ra
lavur vartuluai kai ra Luluai kavava God ba
ina tul tar ia ta vavat. [3] Ma ra mata i vavat
iat ava tar gire ra lavur magit a Luluai i ga
pait ia ure Baal-Peor; tago ra Luluai kavava
God i tar vamutue ra lavur tarai par dia
ga mur Baal-Peor kan avat. [4] Ma avat par
tikatikai nina ava ga ki petep pire ra Luluai
kavava God ava laun ta go ra bung. [5] Ea, iau
ga vateten tar ra umana vartuluai ta vavat,
ma ra umana varkurai, da ra Luluai kaugu
God i ga vartuluai piragu, upi avat a pait
diat ta nam ra gunan avat a vana tana upi
avat a vatur vake. [6] Io, avat a mur diat ma
avat a torom ta diat; tago damana avat a lia
ma ra kabinana ma ra minatoto ta ra lavur
vuna tarai, ba diat a valongore go ra lavur
vartuluai, ma diat a biti dari: A dovotina
go ra ngala na tarai a umana tena kabinana
ma ra umana tena minatoto diat. [7] Tago
akave ta ra ngala na tarai ba kana god i ki
maravai pirana, da ra Luluai kada God ta
ra bungbung ba da kail ia? [8] Ma akave ta
ra ngala na tarai ba kana umana vartuluai
ma kana umana varkurai dia takodo da go
ra tinata na varkurai nina iau vaarike pire
vavat ta go ra bung?

A tarai Israel diat a nuk pa mule nam ra magit i ga vana rikai aro Koreb

[9] la kaka una tumarang, ma una balaure
bulu ra tulungeam, kan una valubane ra
lavur magit u ga gire, ma kan ra balam na
nuk vue diat, ta ra lavur bungbung ta kaum
nilaun; avat a vaarike diat ta ra umana
natum ma ra umana tubum: [10] ra bung ba
ava ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai
kavava God ta ra luana Koreb, ma ra Luluai
i ga biti tagu dari: Una varurue ra tarai
piragu, ma diat a valongore kaugu lavur
tinata, upi diat a ru iau ta kadia lavur bung
na nilaun ati ra pia, ma upi diat a tovo
ra umana natu i diat. [11] Ma ava ga kakari
maravai ma ava ga tur ta ra bit a luana; ma
ra luana i ga manga birao, ma ra birao i ga
tuk urama ra bala na bakut, ma i ga bobotoi,
ma i ga vual, ma i ga bingnimuna. [12] Ma ra
Luluai i ga tata pire vavat maro ta ra biro
na iap; ava ga valongore ra tinata ma pa ava
ga gire ta magit; ava ga valongore ra tinata
ka. [13] Ma i ga ve tar kana kunubu pire vavat,
nina i ga tul tar ia ta vavat upi avat a pait ia,
ra vinun na vartuluai; ma i ga tumu tar diat
ta ra ura pal a vat. [14] Ma ta nam ra e ra Luluai
i ga vartuluai piragu ba ina vateten tar ra
umana vartuluai ma ra umana varkurai ta
vavat, upi avat a pait diat ta ra gunan ava
vana tana upi avat a vatur vake.

A varvalai ure ra nilotu tadav ra tabataba

15 Io, avat a balaure bulu avat; tago pa
ava ga gire ra pal a paka i ta tikai ta nam
ra bung a Luluai i ga tata pire vavat maro
ta ra bala na iap ta ra luana Koreb; 16 upi
koko avat a vakaina mule avat, ma koko avat
a ka ta tabataba ta ra malalar i ta magit,
a malalar i ra tutana ba ra malalar i ra
vavina, 17 a malalar i ra vavaguai i ki ra pia, a
malalar i ra beo i purpururung ta ra maup,
18 a malalar i ra magit i kakao ra pia, ba ra
malalar i ra en i vanavana ta ra bala na ta;
19 ma ba ava tadarake ra bakut ma ava gire ra
keake ma ra gai ma ra lavur tagul, ra kor par
arama ra maup, koko avat a rara ma avat a
lotu tadav diat, ma avat a torom ta diat; go
diat a Luluai kavava God i tar tibe tar diat
ta ra tarai par ta ra vavai ra bakut par. 20 Ma
avat, a Luluai i tar pilak pa avat, ma i tar
agure vairop avat kan ra ubu na iap Aigipto,
upi avat kana tarai iat. da i tar dovot gori.

21 A Luluai i ga kankanuane iau ure avat,
ma i ga vavalima ba koko ina lake ra Iordan,
ma koko ina vana ta ra vakak na gunan nina
ra Luluai kavava God i tabar avat me upi
avat a kale vake. 22 Ina mat ika ta go ra
gunan, di ga tigal bat iau ba koko ina lake ra
Iordan; ma ga avat, avat a bolo lake, ma avat
a vatur vake nam ra vakak na gunan. 23 Avat
a balaure mule avat, kan avat a valubane
ra kunubu kai ra Luluai kavava God, nina i
ga tul tar ia ta vavat, ma kan avat a pait ta
tabataba ta ra malalar i ta magit ra Luluai
kavava God i ga tigal bat avat i tana. 24 Tago
a Luluai kavava God i da ra iap i vavaimur,
a tena ongor.

25 Ma ba ava vangala ra umana natu i
vavat ma ra umana tubu i vavat, ma ba ava
ga tar ki vavuan ta ra gunan, ma avat a
vakaina mule avat, ma avat a ka ra tabataba
ta ra malalar i ta magit, ma avat a pait ra
magit i bilak ta ra luaina mata i ra Luluai
kavava God upi avat a vakankan ia, 26 boina
ba ra bala na bakut ma ra rakarakan a
gunagunan dir a varvai maravut iau gori, ba
pa na vavuan ma avat a virua kakit kan ra
gunan nina avat a vana tana ma avat a lake
ra Iordan upi avat a vatur vake; pa avat a ki
mangoro na bung tana, da vamutue vakakit
vue avat. 27 Ma ra Luluai na imimire vue avat
livlivuan ta ra umana Tematana, ma avat a
paupau ka pire ra lavur vuna tarai nina ra
Luluai na ben pa avat pire diat. 28 Ma aina
avat a torom ta ra umana god, ra kau i ra
lima i ra tarai, a davai ma ra vat, nina pa
dia nana, ma pa dia valavalongor, ma pa dia
ian, ma pa dia lung ta magit.

29 Ma ona avat a tikan upi ra Luluai kavava
God abara, avat a tikan tadav ia, ona avat
a pepeng bulu upi ia ma ra nuknuk i vavat
par ma ra bala i vavat par. 30 Ba avat a ki na
malari ma go ra lavur magit dia tup avat,
avat a lilikun tadav ra Luluai kavava God ta
ra e namur, ma avat a ga valongore mule
kana tinata; 31 tago a Luluai kavava God ia
ra God na varmari; pa na vana kan avat, ma
pa na vamutue avat, ma pa na valubane ra
kunubu nina i ga tul tar ia ta ra umana tama
i vavat ma ra vavalima.

32 Io, avat a tir pa ra umana kilala dia tar
par, ra umana kilala lua ta vavat, papa ra
bung ba God i ga vaki ra tarai ati ra pia,
ma avat a titir maro tika na papar a lao
tuk tar tai ta ra papar, ba di ga pait tika
na ngala na magit damana lua, ba di ga
valongore ra magit damana bar? 33 Dave,
ta tika na enana tarai bar dia ga valongore
ra nilai God maro ta ra bala na iap, da ava
ga valongore, ma dia laun uka? 34 Dave, ta
enana god i ga valar ia bar upi na vana ma
na pilak pa tika na vuna tarai kan ta ra tika
na vuna gunan ma ra lavur valavalar, ma
ra lavur vakilang, ma ra lavur papalum na
kinaian, ma ra vinarubu, ma ta ra ongor
na limana, ma ra limana ba i tulue vaarike,
ma ra umana ngala na papalum di dadadar
tana, varogop ma ra lavur magit ra Luluai
kavava God i ga pait ia ure avat aro Aigipto
ta ra luaina mata i vavat?

35 Di ga vateten tar ia tam upi una nunure
ba ra Luluai ia God, ma pa ta na mulai i ki.
36 A nilaina i ga arikai marama ra bala na
bakut piram, upi ia iat na tovo u: ma ati
ra pia i ga vagire u ma kana ngala na birao;
ma u ga valongore kana tinata maro ta ra
bala na biro na iap. 37 Ma tago i ga mari ra
umana tamam, kari i ga pilak pa ra umana
bul mur ta diat, ma i ga ki piram ma i ga
agure vairop u ma ra ngala na dekdekina
kan ra gunan Aigipto; 38 ma i ga korot vue ra
umana vuna tarai dia ngala ma dia ongor
tam, upi na vaki u, ma upi na tabar u ma
kadia gunan upi una kale vake, da u tar kale
ta go ra bung.

39 Io, gori una nunure ma una nuk pa ia,
ba ra Luluai ia God arama ra bala na bakut
ma ati ra pia, ma pa ta na mulai. 40 Ma
una torom ta kana lavur togotogo ma kana
lavur vartuluai, nina iau tul tar ia tam gori,

upi una ki boina tana, avat ma ra lavur bul
mur tam, ma upi una valolovina kaum kini
ta go ra gunan, nina ra Luluai kaum God i
tul tar ia tam.

A umana pia na pal na bakbakit ta ra papar
a taur ta ra Iordan

41 Io, Moses i ga pilak vaire pa ra utul a pia
na pal ta ra papar a Iordan maro, ta ra papar
ba ra keake i vana rikai tana, 42 upi nina i
doko ta tikai na takap bakit tana, nina i ubu
talaina ma vakir i nuknukuna me, ma pa i ga
milmilikuane lua; upi na vilau tar tai tikai
ta go ra utul a pia na pal ma na laun; 43 go
ra iang i dital: Beser ta ra bil, ta ra gunan
i tamataman, ure ra tarai Ruben, Ramot-
Gilead ure ra tarai Gad, ma Golan-Basan ure
ra tarai Manase.

A tinata na varvakapa ure ra vavatang
mule na varkurai

44 Ma go ra varkurai Moses i ga tul tar ia
ta ra tarai Israel: 45 go ra umana varvai, ma
ra umana togotogo, ma ra umana varkurai,
nina Moses i ga tatike diat ta ra tarai Israel,
ba dia ga irop kan ra gunan Aigipto, 46 ta ra
papar a Iordan maro, ta ra male maravai
Bet-Peor, ta ra gunan kai Sikon ra king kai
ra tarai Amor nina i ga kiki Kesbon, ma
Moses ma ra tarai Israel dia ga ub ia ba dia
ga irop kan Aigipto. 47 Ma dia ga vatur vake
kana gunan, ma ra gunan kai Og ra king
Basan, a ura king kai ra tarai Amor nina
dia ga ki ta ra papar a Iordan maro, ta ra
papar ba ra keake i vana rikai tana, 48 papa
aro Aroer ta ra ul a male Amon, ma i tuk
ta ra luana Sion (a iangina bula Kermon),
49 ma ra male Araba par ta ra papar a Iordan
maro, ta ra matana taur, ma i tuk tar ta ra
ta Araba, ta ra bit a luana Pisga.

5

A vinun na varkurai
(Niir 20:1-17)

1 Ma Moses i ga oro pa ra tarai Israel par,
ma i ga biti ta diat dari: Avat a tarai Israel,
avat a valongore ra umana togotogo ma
ra umana varkurai ba ina tatike diat ta ra
talinga i vavat go gori, upi avat a vartovo ta
diat, ma avat a nuk pa ia upi avat a pait diat.
2 A Luluai kada God i ga tul tar ra kunubu
ta dat ta ra luana Koreb. 3 A Luluai pa i ga
pait nam ra kunubu pire ra umana tama i
dat, i ga pait ia ka pire dat iat, dat par nina
da laun boko go ieri. 4 A Luluai i ga tata tuna
ta vavat ta ra luana maro ta ra bala na iap,
(5 iau ga tur livuan ta vavat ma ra Luluai ta
nam ra e, upi ina pala ra tinata kai ra Luluai
ta vavat, tago ava ga burutue ra iap, ma pa
ava ga tutua ta ra luana,) dari:
6 Iau ra Luluai kaum God, nina i ga agure
vairop u kan ra gunan Aigipto, kan ra kuba
i ra kini na vilavilau.
7 Koko una torom tai ta ra umana god
bula.
8 Koko una poko kaum ta tabataba. ba
ta malalar i ta tika na magit arama ra bala
na bakut, ba ta tika na magit ra pia, ba ta
tika na magit ta ra tava ta ra bala na pia.
9 Koko una va timtibum tadav diat ma koko
una torom ta diat; tago iau ra Luluai kaum
God, iau God a tena ongor, ma ina bali ra
varpiam kai ra tarai tadav ra umana natu
i diat, ma i tuk tar ta ra vautuluna ma ra
vaivatina taun tarai pire diat dia milikuane
iau; 10 ma ina mari ra vinvinun na marmar
ta diat dia mari iau, ma dia torom ta kaugu
lavur vartuluai.
11 Koko una vatang vakuku ra iang i ra
Luluai kaum God, tago a Luluai pa na nuk
vue ra balbali pire nina i vatang vakuku ra
iangina.
12 Una kodop ra Bung Sabat upi una ru ia,
da ra Luluai kaum God i ga vartuluai piram.
13 Laptikai na bung una ongaongor, ma una
pait vapar kaum papalum tana; 14 ma ra
valavuruana bung ia ra Bung Sabat kai ra
Luluai kaum God; koko avat a papalum tana,
u, ba natum a tutana, ba natum a vavina,
ba kaum tultul a tutana, ba kaum tultul a
vavina, ba kaum bulumakau, ba kaum as, ba
kaum ta enana vavaguai, ba ra vaira i ki ta
kaum gunan; upi kaum tultul a tutana ma
kaum tultul a vavina dir a ngo bula da u.
15 Ma una nuk pa ia ba u ga tultul ta ra gunan
Aigipto, ma ra Luluai kaum God i ga ben
vairop u kan abara ma ra dekdek na limana
ma ta ra limana ba i tulue; kari ra Luluai
kaum God i tar vartuluai piram ba una ru
ra Bung Sabat.
16 Una ru tamam ma nam, da ra Luluai
kaum God i tar vartuluai piram, upi na
lolovina kaum nilaun, ma upi una ki boina
tana, ta ra gunan ba ra Luluai kaum God na
tabar u me.
17 Koko una doko ta tikai.
18 Koko una po.
19 Koko una long.
20 Koko una varvai vavaongo ure ta tikai.

[21] Koko i puruai ra balam upi ra vavina kai
talaim; koko bula i puruai ra balam upi ra
kuba i talaim, upi kana gunan, ba upi kana
tultul a tutana, ba kana tultul a vavina, kana
bulumakau, ba kana as, ba upi ta magit kai
talaim.
[22] Go ra lavur tinata ra Luluai i ga tatike
diat ma ra ngala na nilaina ta kavava kivung
par ta ra luana, maro ta ra biro na iap, ma
ra bakut, ma ra bingnimuna; ma pa i ga vot
ia ma ta na. Ma i ga tumu tar diat ta ra ura
pal a vat, ma i ga tul tar dir tagu.

A bunurut kai ra tarai
(Niir 20:18-21)

[23] Ma ba ava ga valongore ra nilaina i vana
rikai kan ra bala na bingnimuna, ba ra luana
i birao ma ra iap, ava ga maravai piragu,
kavava lavur lualua na apik na tarai ma
kavava lavur patuana; [24] ma ava ga biti: Ea, a
Luluai kada God i tar vaarike kana minamar
ta vevet ma kana ngala na kini, ma ave tar
valongore ra nilaina i arikai kan ra bala na
iap; gori ave ga gire God i tata pire ra tarai,
ma dia laun uka. [25] Io, avet a mat upi ra ava?
tago ra ngala na iap na vaimur avet; tago
ona avet a valongore mule ra nilai ra Luluai
kada God, avet a mat ika. [26] Tago to ia ta ra
tarai i ga tar valongore ra nilai God a launa
ba i arikai kan ra bala na iap, da avet, ma i
ga laun uka? [27] Una vana maravai, ma una
valongore ra lavur magit a Luluai kada God
na tatike; ma una ve mule avet ta ra lavur
magit a Luluai kada God na tatike piram; ma
avet a valongore ma avet a pait ia.
[28] Ma ra Luluai i ga valongore kavava
tinata nina ava ga tatike piragu; ma ra
Luluai i ga biti tagu dari: Iau tar valongore
ra tinata kai go ra tarai nina dia ga tatike
piram; i boina nam ra tinata dia tar tatike.
[29] Gala ra bala i diat na dari vatikai, ba diat
a ru iau, ma diat a torom ta kaugu lavur
vartuluai, upi na boina pire diat, ma pire ra
lavur bul mur ta diat bula, ma pa na mutu!
[30] Una vana ma una biti ta diat: Avat a lilikun
ta ra kubakuba i vavat. [31] Ma u, una tur
ati piragu, ma ina tatike ra lavur vartuluai
par tam, ma ra lavur togotogo, ma ra lavur
varkurai, nina ba una vateten tar ia ta diat
upi diat a pait ia ta ra gunan iau tul tar ia ta
diat upi diat a vatur vake.
[32] Kari avat a nuk pa ia, ma avat a pait ra
magit a Luluai kavava God i tar vartuluai
tana pire vavat; koko avat a vana irai ta ra
papar a lima tuna ba ta ra papar a maira.
[33] Avat a mur ra nga par ba ra Luluai kavava
God i tar tul tar ia ta vavat, upi avat a laun
tana, ma avat a ki mamal, ma avat a ki
vavuan ta ra gunan nina avat a vatur vake
boko.

6

A ngala na vartuluai

[1] Io, go ra vartuluai, ra umana togo-
togo, ma ra umana varkurai, nina ra Luluai
kavava God i ga vartuluai tana ba da vateten
avat me, upi avat a pait diat ta ra gunan
ava vana tana upi avat a vatur vake; [2] upi
una ru ra Luluai kaum God, ma una torom
ta kana lavur togotogo par ma ta kana
lavur vartuluai nina iau tul tar ia tam, ta
ra bungbung par u laun tana, u, ma natum
a tutana, ma tubum a tutana; ma upi una
laun mangoro na bung. [3] Io, Israel, una
valongore ma una kapupi ia pi una pait ia;
upi una ki mamal, ma upi una manga tavua,
da ra Luluai God kai ra umana tamam i tar
kubu tar ia tam, ta ra gunan i alir ra polo na
u tana ma ra polo na livur.
[4] U Israel, una valongore: a Luluai kada
God, a Luluai i tikai ka; [5] ma una mari ra
Luluai kaum God ma ra balam parika, ma ra
tulungeam parika, ma ra dekdekim parika.
[6] Ma go ra lavur tinata ba iau tul tar diat tam
gori, diat a mamat ta ra balam; [7] ma una
ongor ma ra vartovo tana pire ra umana
natum, ma una pirpir ure ba u kiki ra
kubam, ma ba u vanavana ta ra nga, ma ba u
diadiop, ma ba u tut mulai. [8] Ma una vi vake
diat ta ra limam upi ra vakilang, ma diat a
da ra vipuar ta ra pal a matam. [9] Ma una
tumu diat ta ra umana tukal na mataniolo
ta ra kubam, ma ta kaum banbanu.

A varvalai ure ra varpiam

[10] Ma ba ra Luluai kaum God na agure
vaolo u ta ra gunan i ga vavalima tar ia ta
ra umana tamam, tai Abaraam, tai Isak, ma
tai Iakob, upi na tabar u me, a umana ngir
na pia na pal ma ra umana vakak, nina pa
u ga pait diat, [11] ma ra umana pal dia kor
ma ra lavur bo na magit ba pa u ga vangan
diat, ma ra umana tung na tava ta ra vat
ba pa u ga kala diat, a umana uma na vain
ma ra umana davai na oliva nina pa u ga
vaume diat, ma una ian ma una maur tana,
[12] io, ta nam ra e una balaure u kan una
valubane ra Luluai, nina i ga agure vairop
u kan ra gunan Aigipto, kan ra gunan u ga

ki na vilavilau tana. [13] Una ru ra Luluai kaum
God, ma una torom tana, ma una vavalima
ta ra iangina.
[14] Koko una mut ra umana enana god, ta
ra umana god kai ra umana vuna tarai dia
ki kikil u; [15] tago a Luluai kaum God i bang
livuan tam ia ra God a tena ongor; kan ra
kankan kai ra Luluai kaum God na arikai
ure u, ma na vamutue u kan ra mata i ra
rakarakan a gunagunan.
[16] Koko avat a valar ra Luluai kavava God,
da ava ga valar ia aro Masa. [17] Avat a ongor
ika upi avat a toratorom ta ra lavur vartu-
luai kai ra Luluai kavava God, ma ta kana
lavur varvai, ma ta kana lavur togotogo,
nina i ga tul tar ia ta vavat. [18] Ma una pait
ra magit i takodo ma i ko ta ra luaina mata
i ra Luluai; upi una ki mamal, ma upi una
olo ma una vatur vake ra bo na gunan nina
ra Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana
tamam, [19] upi na okole vue kaum lavur ebar
par ta ra luaina matam, da ra Luluai i tar
tatike.
[20] Ba natum a tutana na tir u ta ra kilala
namur dari: Ava ra kukurai ra umana var-
vai, ma ra umana togotogo, ma ra umana
varkurai, nina ra Luluai kada God i ga tul
tar ia ta vavat? [21] io, una biti tai natum dari:
Ave ga ki na vilavilau pire Parao ta ra gunan
Aigipto, ma ra Luluai i ga agure vairop avet
kan ra gunan Aigipto, ma ra dekdek na
limana; [22] ma ra Luluai i ga vaarike ra umana
vakilang ma ra umana magit na kinaian
ta ra luaina mata i vevet, a umana enana,
ma dia ga tup Aigipto, ma Parao ma ra
kubana par bula; [23] ma i ga agure vairop
avet mamaro, upi na vaolo avet, upi na
tabar avet ma ra gunan nina i ga vavalima
tar ia ta ra umana tama i vevet. [24] Ma ra
Luluai i ga vartuluai pire vevet upi avet a
torom ta go ra lavur togotogo, upi avet a
ru ra Luluai kada God, ma avet a ki boina
vatikai tana, upi na vale avet, da i tar pait
ia tuk tar ta go ra bung. [25] Ma na da ra
mangamangana takodo pire dat ba dat a
kapupi go ra vartuluai par upi dat a pait ia
ta ra luaina mata i ra Luluai kada God, da i
ga tul tar ia ta vevet.

7

A gomgom na tarai kai ra Luluai
(Niir 34:11-16)

[1] Ba ra Luluai kaum God na vaolo u ta
ra gunan nina u vana tana upi una vatur
vake, ma na rubat vue mangoro na vuna
tarai ta ra luaina matam, ra tarai Ket, ra
tarai Girgas, ra tarai Amor, ra tarai Kanaan,
ra tarai Peres, ra tarai Kivi, ma ra tarai
Iebus, lavurua na vuna tarai dia ngala ma
dia ongor tam, [2] ma ba ra Luluai kaum God
na tul tar diat tam, ma una ubu diat; io,
una li vakakit vue diat; koko avat a pait ra
kunubu ma diat, ma koko una mari diat.
[3] Koko ra tinaulai vargil ma diat: koko una
vataule natum a bul vavina ma kadia bul
tutana, ma koko una ben pa kadia bul vav-
ina upi dir a taulai ma natum a bul tutana.
[4] Tago diat a ben vaire pa kaum bul tutana
kan ra tinorom tagu, upi na torom ta ra
lavur enana god; damana ra kankan kai ra
Luluai na tut ure avat, ma na vamutue lolole
vue avat. [5] Avat a pait ika go ra magit ta
diat: avat a kal kopo kadia lavur uguugu na
tinabar, ma avat a pamar gigi kadia lavur
vat di ga vatur ia, ma avat a mut vue kadia
lavur tabataba i Asera, ma avat a tun vue
kadia lavur tabataba ta ra iap. [6] Tago avat a
gomgom na tarai kai ra Luluai kavava God;
ra Luluai kavava God i tar pilak pa avat ta
ra lavur vuna tarai dia ki ta ra rakarakan a
gunagunan par upi avat kana enana tarai.
[7] Vakir a Luluai i ga mari avat, ma i ga
pilak pa avat, tago avat a ngala na kor ma ra
lavur enana tarai pata; tago amana ava ga
paupau ka ta ra lavur vuna tarai; [8] a Luluai
i ga pilak pa avat tago i mari ka avat, ma
tago i ga mainge ba na pait ot pa ra kunubu
nina i ga vavalima tar ia ta ra umana tama
i vavat; kari ra Luluai i ga agure vairop avat
ma ra dekdek na limana, ma i ga valaun avat
kan ra gunan ava ga ki na vilavilau tana, kan
ra lima i Parao ra king Aigipto. [9] Io, avat a
nunure ba.ra Luluai kavava God ia ra God
tuna, ra dovot na God nina i pait ot pa ra
kunubu ma ra varmari ta diat dia mari ia ma
dia toratorom ta kana lavur vartuluai ta ra
arip na marmar na taun tarai, [10] ma i babali
pire diat dia milmilikuane upi na li vue diat;
pa na nur vue nina i milmilikuane, na babali
muka pirana. [11] Kari avat a toratorom ta ra
vartuluai, ma ta ra lavur togotogo, ma ta ra
lavur varkurai, nina iau tul tar ia ta vavat
gori upi avat a pait diat.

A varvadoan ure ra tinorom
(Levi 26:3-13; Vart 28:1-14)

[12] Ma ona avat a valongore go ra lavur
varkurai, ma avat a mur diat, ma avat a pait
diat, a Luluai kavava God na kabila pait ot pa

ra kunubu ma ra varmari nina i ga vavalima
tar ia ta ra umana tama i vavat; 13 ma na mari
avat, ma na vadoane avat, ma na vapealane
avat; na vadoane ra vuai ra pal a paka i
vavat bula ma ra vuai kavava pia, a kon, ma
ra vain, ma ra dangi, a tinavua ta kavava
kikil na bulumakau ma kavava lavur nat na
sip, ta ra gunan nina i ga vavalima ure pire
ra umana tama i vavat ba na tabar avat me.
14 Avat a ti doan ta ra lavur vuna tarai par;
pa ta tutana ma pa ta vavina na biu pire
vavat, ma pire kavava lavur vavaguai. 15 Ma
ra Luluai na tak vue ra lavur minait kan
avat, ma pa na tulue ra lavur kaina minait
Aigipto taun avat, nina ava nunure diat, na
tulue diat taun uka diat dia milmilikuane
avat.

16 Ma avat a vapanie vue ra lavur vuna
tarai ba ra Luluai kavava God na tul tar diat
ta vavat; a mata i vavat pa na gire ung diat;
ma koko avat a torom ta kadia lavur god,
tago nam na da ra kun pire vavat.

17 Ona u nuk ia ta ra balam dari: Go ra
lavur vuna tarai dia peal tagu, ina ki ur
davatane vue diat? 18 koko una burutue diat;
una nuk mal pa ra magit ra Luluai kaum
God i ga pait ia tai Parao, ma ta ra gunan
Aigipto par, 19 ra lavur ngala na magit na
varmonong u ga gire ma ra matam, ma
ra lavur vakilang, ma ra lavur magit na
kinaian, ma ra dekdek, ma ra lima di ga
tulue vaarike, nina ra Luluai kaum God i
ga agure vairop u me; damana ra Luluai
kaum God na pait ia ta ra lavur vuna tarai u
burutue diat. 20 Go bula, ra Luluai kaum God
na tulue ra varubu kakap pire diat, upi diat
dia ki valili ma dia paraparau diat a virua ta
ra luaina matam.

21 Koko una dadadar ure diat; tago ra
Luluai kaum God i ki livuan tam, a ngala na
God ma di burutue. 22 Ma ra Luluai kaum
God na okole vanavana vue nam ra lavur
vuna tarai ta ra luaina matam; koko una
vapanie lulut vue diat, kan ra umana laing
diat a pepeal piram. 23 Ma ra Luluai kaum
God na tul tar diat tam, ma na uvia pa diat
ma ra ngala na vinarubu, tuk tar ta ra bung
dia tar panie tana. 24 Ma na tul tar kadia
umana king ta ra limam, ma una vapanie
vue ra iang i diat kan ra vavai ra bala na
bakut; pa ta tutana na pait valar pa ia pi na
tur ta ra luaina matam, tuk tar ta ra bung u
ga li vue diat.

25 A umana tabataba ure kadia umana
god, una tun vue diat ta ra iap; koko una
puruai upi ra silva ba ra goled di ga mar diat
me, ma koko una vatur vake, kan una virua
ta ra kun tana; tago ia, ra bilak na magit pire
ra Luluai kaum God; 26 ma koko una varuk ra
magit i bilak ta ra kubam, pi koko una bilak
da nam ra magit; una milikuane muka, ma
una okole vue; tago a bilak na magit nam.

8

A bo na gunan upi diat a kale pa ia

1 A vartuluai parika ba iau tul tar ia tam
ta go ra bung una kapupi ia upi una torom
tana, upi una laun, ma una peal, ma upi
una olo ma una vatur vake ra gunan nina
ra Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana
tamam. 2 Ma una nuk pa ra vinavana par ra
Luluai kaum God i ga agure pa u tana go ra
ivat na vinun na kilakilala ta ra bil, upi na
vaikilik ra nuknukim ure mule u, ma i ga
valar u pi na nunure ra magit i bang ta ra
balam, ba una torom ta kana lavur vartuluai
ba pata. 3 Ma i ga vaikilik pa u, ma i ga nur
vue u pi una mulmulum, ma i ga tabar u
ma ra mana, nina u ga tuptup tana ma ra
umana tamam bula; upi una matoto ba ra
tarai pa dia laun ta ra gem uka, dia laun ta ra
lavur tinata i arikai kan ra ngie i ra Luluai.
4 Kaum mal pa i ga maulana ta ra pakam, ma
ra kaum pa i ga ung ta go ra ivat na vinun
na kilakilala.

5 Ma una nuk pa ia, ba da tika na tutana
i vapagumanene natuna, damana bula ra
Luluai kaum God i vapagumanene u. 6 Ma
una torom ta ra lavur vartuluai kai ra Luluai
kaum God, upi una mur kana lavur nga ma
una ru ia.

7 Tago ra Luluai kaum God i agure vaolo
u ta ra bo na gunan, a gunan ba ra tava
alir tana, ma ra umana mata na tava ma ra
umana lum, dia tavit rikai ta ra umana male
ma ta ra lualuana; 8 a gunan ba ra vit ma
ra barli, ma ra davai na vain, ma ra lovo,
ma ra goava, i tavua tana; a gunan ra oliva
na dangi ma ra polo na livur i tur tana;
9 a gunan ba una en ra peal magit ma pa
una ki na niiba tana; a gunan ba ra vat i
da ra palariam tana, ma una kakal upi ra
palariam gobol ta ra lualuana tana. 10 Ma
una ian, ma una maur, ma una pite pa ra
Luluai kaum God ure ra bo na gunan i ga tul
tar ia tam.

A varvalai upi koko diat a nur vue ra Luluai

11 Una balaure u kan una valubane ra
Luluai kaum God, ma kan pa una toratorom

ta kana lavur vartuluai, ma ta kana lavur
varkurai, ma ta kana lavur togotogo, nina
iau tul tar ia tam gori; [12] kan ba u tar ian ma u
tar maur, ma u tar pait ra lavur bo na pal ma
u tar kiki tana, [13] ma ba kaum lavur kikil na
bulumakau ma kaum lavur kikil na sip dia
tar peal, ma ba i peal kaum silva ma kaum
goled, ma kaum lavur tabarikik bula, [14] ra
balam na langlang tana, ma una valubane
ra Luluai kaum God, nina i ga agure vairop
pa u kan ra gunan Aigipto, kan ra gunan
u ga ki na vilavilau tana, [15] nina i ga lue
rap u ta ra ngala na bil di burutue tago
ra umana varkarat na vui dia ki tana ma
ra umana kuka na pal a galip, ma ra pia
mage ba pa ta tava tana, nina i ga vatavit
vaarike ra tava kan ra dekdek na vat ure
u, [16] nina i ga tabar vamaur u ma ra mana
ta ra bil ba ra umana tamam dia ga tuptup
tana, upi na vaikilik pa ra nuknukim ure
mule u ma na valar pa u, upi na pait ra
bo na magit piram namur. [17] Una balaure
u kan una biti dari: A dekdekigu ma ra
ongor na limagu i tar varurue go ra lavur
tabarikik upi kaugu. [18] Ma una nuk pa ka
ra Luluai kaum God, tago ia iat i tul tar ra
dekdekim upi una vatur vake ra peal magit;
upi na vatur vapadikat ra kunubu nina i ga
vavalima tar ia ta ra umana tamam.
[19] Ma ona una valubane ra Luluai kaum
God, ma una mur ra lavur enana god, ma
una torom ta diat, ma una lotu tadav diat,
iau ve u ma ra dovotina ta go ra bung ba
una virua muka. [20] Da ra lavur vuna tarai
ba ra Luluai i vapanie vue diat ta ra luaina
matam, damana u bula una virua, tago pa u
kapupi ra nilai ra Luluai kaum God.

9

A Luluai na li vue ra tarai Israel

[1] U Israel, una valongore; gori una bolo
lake ra Iordan upi una olo ma una ongor
pa ra umana vuna tarai dia ngala ma dia
dekdek tam, ra umana ngala na pia na pal
di ga liplip kikil diat tuk urama iat, [2] a tarai
nina dia ngala ma dia lolovina, a umana
natu i ra tarai Anak nina u nunure diat ma
u tar valongore ra tinata ure diat dari: I
tale to ia ba na tur ta ra luaina mata i ra
tarai Anak? [3] Io, una nunure gori ba ra
Luluai kaum God i lualua tam da ra iap i
vavaimur; ia iat na li vue diat, ma na uvia
pa diat ta ra luaina matam; damana una
korot vue diat, ma una vapanie lulut vue
diat, da ra Luluai i ga tatike tam. [4] Namur
ba ra Luluai kaum God na ga rubat vue diat
ta ra luaina matam, koko una nuk ia ta ra
balam dari: ra Luluai i tar agure vaolo iau
pi ina vatur vake go ra gunan ure kaugu
mangamangana takodo; tago ra Luluai i
korot vue go ra lavur vuna tarai ta ra luaina
matam ure kadia bilak na mangamangana.
[5] Vakir ure kaum mangamangana takodo,
ma vakir ure ra dovot na balam, u olo tana
upi una vatur vake kadia gunan; ure ke
ra lavur mangamangana kaina go ra lavur
vuna tarai dia ga pait ia ra Luluai kaum
God i korot vue diat ta ra luaina matam,
ma upi na pait ot. pa ra tinata ra Luluai i
ga vavalima me pire ra umana tamam, pire
Abaraam, pire Isak, ma pire Iakob. [6] Io, una
nunure ba vakir ure kaum mangamangana
takodo ra Luluai kaum God i tabar u ma go
ra bo na gunan upi una vatur vake; tago u a
pue ngangar.

Israel i piam vue God aro Koreb

[7] Una nuk vake, koko una valubane, ra
mangamangana u ga vakankan ra Luluai
kaum God me ta ra bil; papa ra bung u ga
irop kan ra gunan Aigipto tana, tuk tar ta
ra bung u ga pot ta go ra gunan, u tar piam
vue ra Luluai. [8] Ta ra luana Koreb bula ava
ga vakankan ra Luluai, ma ra Luluai i ga
kankanuane avat ma i ga to na vamutue
avat. [9] Ba iau ga tar tutua ta ra luana pi ina
vatur vake ra ura pal a vat, ra ura pal a vat
ure ra kunubu nina ra Luluai i ga pait ia ure
avat, iau ga ki a ivat na vinun na bung na
keake ma a ivat na vinun na bung na marum
ta ra luana; pa iau ga en ra gem, ma pa iau
ga mome ra tava. [10] Ma ra Luluai i ga tul tar
ra ura pal a vat tagu nina ra lima i God i ga
tutumu tana; ma di ga tumu ra lavur tinata
tana ra Luluai i ga tatike ta vavat ta ra luana
maro ta ra bala na iap ta ra bung na kivung.
[11] Ma ba i ga par ra ivat na vinun na bung
na keake ma ra ivat na vinun na bung na
marum, a Luluai i ga tul tar ra ura pal a vat
tagu, ra ura pal a vat na kunubu. [12] Ma ra
Luluai i ga biti tagu: Una tut, ma una vana
ba lulut kan ati; tago kaum tarai nina u ga
agure vairop diat kan Aigipto dia tar vabilak
mule diat; dia tar vana lulut kan ra nga iau
ga vateten tar ia ta diat; dia tar pait kadia
tabalar di tun mal ia. [13] Ma ra Luluai i ga biti
bula tagu dari: Iau tar gire go ra tarai, ma

ea, a umana pue ngangar diat; [14] una nur vue
iau, upi ina li vue diat, ma ina pun vue ra
iang i diat kan ra vavai ra bala na bakut; ma
ina vaki tika na vuna tarai tam, tikai i ngala
ma i ongor ta go diat.

[15] Io, iau ga lilikun, ma iau ga irop kan ra
luana, ma ra luana i ga io ma ra iap; ma iau
ga vatur vake ra ura pal a vat na kunubu
ta ra limagu. [16] Ma iau ga gigira, ma ea,
ava ga pait ra magit i rara pire ra Luluai
kavava God; ava ga tar tun mal ra nat na
bulumakau; ava ga vana irai lulut kan ra nga
nina ra Luluai i ga vateten tar ia ta vavat.
[17] Ma iau ga tak pa ra ura pal a vat, ma iau ga
vung vue dir kan ra limagu, ma iau ga rapue
gigi dir ta ra luaina mata i vavat. [18] Ma iau ga
bura timtibum ta ra luaina mata i ra Luluai
da lua, a ivat na vinun na bung na keake ma
a ivat na vinun na bung na marum; pa iau
ga en ra gem ma pa iau ga mome ra tava, ure
kavava varpiam par ava ga pait ia, tago ava
ga pait ra magit i bilak ta ra luaina mata i
ra Luluai, ma ava ga vakankan ia. [19] Tago iau
ga burut ure ra ngala na kankan ma ra ngala
na kavavar nina ra Luluai i ga kankanuane
avat me upi na li vue avat. Ma ga ra Luluai i
ga valongore iau ta nam ra bung bula. [20] Ma
ra Luluai i ga kankanuane tuna Aron bula
upi na ubu vue; ma ta nam ra bung. iau ga
araring ure Aron bula. [21] Ma iau ga tak pa
kavava varpiam, nam ra nat na bulumakau
ba ava ga pait ia, ma iau ga tun ia ta ra iap,
ma iau ga ak gigi ia upi na da ra tobon, ma
iau ga vue ra tobon ta ra tava i alir ba ta ra
luana.

[22] Ma aro Tabera, ma aro Masa, ma aro
Kibrot-Atava bula, ava ga vakankan ra Lu-
luai. [23] Ma ba ra Luluai i ga tulue avat kan
Kades-Barnea, ma i ga biti, Avat a vana ma
avat a vatur vake ra gunan nina iau tar tabar
avat me, ava ga piam vue ra vartuluai kai
ra Luluai kavava God, ma pa ava ga nurnur
tana, ma pa ava ga kapupi ra nilaina. [24] Ava
tar piam vue ra Luluai papa ra bung iau ga
nunure vanagam avat.

[25] Io, iau ga bura timtibum ta ra luaina
mata i ra Luluai a ivat na vinun na bung
na keake ma a ivat na vinun na bung na
marum; iau ga bura timtibum tago ra Luluai
i ga biti ba na li vue avat. [26] Ma iau ga
araring pire ra Luluai ma iau ga biti tana:
Luluai God, koko una li vue kaum tarai ma
kaum kakalai, nina u ga valaun diat ma ra
ongorim, nina u ga agure vairop diat kan
Aigipto ma ra dekdek na limam. [27] Una nuk
pa kaum utul a tultul, Abaraam, Isak, ma
Iakob; koko una nuk pa ra mangamangana
pue ngangar kai go ra tarai, ma kadia bilak
na mangamangana, ma kadia nirara, [28] kan
diat ta nam ra gunan u ga agure vairop avet
tana diat a biti: a Luluai i ga agure vairop
diat upi na ubu diat ta ra bil, tago i mama
vaolo pa diat ta ra gunan i ga kubu tar ia
ta diat, ma tago i ga milikuane diat. [29] Ma a
dovotina diat kaum tarai ma kaum kakalai,
nina u ga agure vairop diat ma ra ngala
na dekdekim ma ta ra limam ba u ga tulue
vaarike.

10

A ura vauruana pal a vat
(Niir 34:1-10)

[1] Ta nam ra e ra Luluai i ga biti tagu dari:
Una mut mule ta ura pal a vat da nam dir
lua, ma una tutua piragu ta ra ul a luana,
ma una pait kaum ta bok na pal a davai. [2] Ma
ina tumu ra tinata ta ra ura pal a vat da ra
tinata i ga ki ta ra ura pal a vat lua nina u
ga pamar dir, ma una poe dir ta ra bok. [3] Io,
iau ga pait ra bok ma ra davai akasia, ma iau
ga mut ra ura pal a vat da ra ura luaina, ma
iau ga tutua urama ra ul a luana, ma iau ga
vatur vake ra ura pal a vat ta ra limagu. [4] Ma
i ga tutumu ta ra ura pal a vat varogop ma ra
tutumu lua, ra vinun na vartuluai, nina ra
Luluai i ga tatike ta vavat ta ra luana maro
ta ra bala na iap ta ra bung na kivung; ma ra
Luluai i ga tul tar dir tagu. [5] Ma iau ga talil
ma iau ga kuba ta ra luana, ma iau ga pie
ra ura pal a vat ta ra bok nina iau ga pait ia;
ma go dir va tana, da ra Luluai i ga vartuluai
piragu.

[6] (Ma ra tarai Israel dia ga vana maro
Berot-Beneiakan uro Mosera; Aron i ga mat
ie, ma di ga punang ia abara; ma Eleasar
natuna i ga kia vue ma i ga pait ra papalum
na tena tinabar. [7] Ma papa aro dia ga vana
Gudgoda, ma papa aro Gudgoda dia ga vana
Iotbata, a gunan ba ra umana tava alir tana.
[8] Ta nam ra e ra Luluai i ga pilak vaire pa ra
tarai Levi upi diat a kip ra bok na kunubu
kai ra Luluai, ma upi diat a tur ta ra luaina
mata i ra Luluai ure ra kunudar pirana, ma
upi diat a vatang ra tinata na varvadoan ta
ra iangina, tuk tar ta ra bung gori. [9] Kari
ra tarai Levi pa dia vatur vake ta ngungu

gunan ba ta tiniba da ra umana tura i diat;
a Luluai iat kadia tiniba, da ra Luluai kaum
God i ga tatike ta diat.)
10 Ma iau ga kiki ta ra ul a luana da lua a
ivat na vinun na bung na keake ma a ivat na
vinun na bung na marum; ma ra Luluai i ga
valongore iau ta nam ra e bula; ra Luluai pa
i ga li vue u. 11 Ma ra Luluai i ga biti tagu:
Una tut, ma una lue rap ta rai; ma diat a olo
ma diat a vatur vake ra gunan nina iau ga
vavalima tar la ta ra umana tama i diat upi
ina tabar diat me.

A mamainga kai God

12 Ma go, Israel, ava ra Luluai kaum God i
mainge ba una pait ia? la kaka go, ba una ru
ra Luluai kaum God upi una mur kana lavur
nga, ma upi una mari ia, ma una torom
tai ra Luluai kaum God ma ra balam parika
ma ra nuknukim parika, 13 upi una torom ta
ra lavur vartuluai kai ra Luluai ma ta kana
lavur togotogo, nina iau tul tar ia tam gori
upi una boina tana.
14 Ea, ra Luluai kaum God i kale ra maup,
ma ra bala na bakut, ma ra rakarakan a
gunagunan, ma ra Ivaur magit tana. 15 Ma
ra Luluai i ga manane ke ra umana tamam,
ma i ga pilak pa ra umana bul mur ta diat,
i ga pilak pa u iat kan ra lavur tarai, da i
pada gori. 16 Io, avat a kapupi ra pokakikil
tuna ta ra bala i vavat, ma koko avat a pue
ngangar mulai. 17 Tago ra Luluai kavava God
ia ra God kai ra lavur god, ma ra Luluai
kai ra lavur luluai, ra ngala na God, ma i
dekdek muka, ma di burutue; a tarai par
dia varogop pirana, ma pa i vatur vake ta
vabongon. 18 I varkurai takodo ure ra umana
nat na ling ma ra ua na vavina, ma i mari
ra vaira tago i tabatabar ia ma ra magit na
nian ma ra mal. 19 Io, avat bula avat a mari
ra vaira tago ava ga ki na vaira ta ra gunan
Aigipto. 20 Una ru ra Luluai kaum God; una
toratorom tana, una ki petep pirana, ma
una vavalima ta ra iangina. 21 Una pite pa
ia, ma ia iat kaum God; i tar pait go ra lavur
ngala na magit ma go ra lavur enana magit
ure u, nina ra matam i tar gire. 22 A umana
tamam dia ga vana ur Aigipto, lavurua na
vinun diat; ma go ra Luluai kaum God i
tar vapealane u da ra lavur tagul arama ra
maup.

11

A Luluai i ngala

1 Io, avat a mari ra Luluai kavava God,
ma avat a torom vatikai ta kana tinata ma
ta kana lavur togotogo, ma ta kana lavur
varkurai, ma ta kana lavur vartuluai. 2 Ma
gori, (tago pa iau tata ta ra umana natu i
vavat nina ba pa dia matoto ma pa dia ga
gire ra varvateten ra Luluai kavava God i
ga pait ia,) avat a nunure kana minamar,
ra dekdekina, ra limana i ga tul vaarike,
3 ma kana lavur vakilang, ma kana lavur
papalum nina i ga pait, diat ta ra gunan
Aigipto tai Parao ra king Aigipto, ma ta
kana gunan par; 4 ma ra magit i ga pait ia
ta ra tarai na vinarubu Aigipto, ma ta kadia
lavur os ma kadia lavur kiki na vinavana; i
ga tulue ra lubu ta ra Ta Meme taun diat ba
dia ga korot mur avat, ma ra Luluai i ga li
vakakit vue diat; 5 ma ra magit i ga pait ia
pire vavat ta ra bil tuk tar ta ra bung ava
pot ta go ra gunan; 6 ma ra magit i ga pait ia
tai Datan ma Abiram a ura natu i Eliab natu
i Ruben; a pia i ga panganga ma i ga konom
pa dir, diat ma ra umana niuru i diat, ma
kadia umana pal na mal, ma diat par dia ga
agil diat, livuan ta ra tarai Israel; 7 ma ga ra
mata i vavat i tar gire ra ngala na papalum
a Luluai i ga pait ia.

A varvadoan ta ra gunan na kunubu

8 Kari avat a torom ta ra vartuluai parika
ba iau tul tar ia ta vavat ta go ra bung,
upi avat a ongor, ma avat a olo ma avat a
vatur vake ra gunan, nina ava vana tana upi
avat a vatur vake; 9 ma upi avat a valolokon
kavava kini ta ra gunan, nina ra Luluai i ga
vavalima tar ia ta ra umana tama i vavat upi
na tul tar ia ta diat ma ra umana bul mur ta
diat, a gunan i alir ra polo na u ma ra polo
na livur tana.
10 Tago go ra gunan ba ava vana tana upi
avat a vatur vake, pa dir varogop ma ra
gunan Aigipto, nina ava ga irop kan ia, nina
ava ga vaume ra pat na davai tana ma ava
ga vabilim ia ma ra kau i vavat da ra uma
na igir; 11 a gunan nina ava vana tana upi
avat a vatur vake ia ra gunan na lualuana,
ma i malamale, ma i mome ra bata marama
ra bakut, 12 a gunan ba ra Luluai kavava God
i mataure, a mata i ra Luluai kavava God i
bobe vatikai, i tur pa ia ta ra turpai ra kilala
ma i tuk tar ta ra mutuaina.
13 Ma ona avat a ongor ma avat a nuk bulu
pa kaugu lavur vartuluai nina iau tul tar
diat ta vavat gori, upi avat a mari ra Luluai

kavava God ma avat a toratorom tana ma ra
bala i vavat par ma ra nuknuk i vavat par,
14 ina tulue ra bata ta kavava gunan ta kana
e, ra bata i lua ma ra bata i mur, upi avat
a varurue kavava kon ma kavava vain ma
kavava dangi. 15 Ma ina. vatavua ra vura ta
kavava gunan ure kavava umana vavaguai,
ma avat a ian ma avat a maur. 16 Avat a
balaure avat, kan da tuam para bala i vavat
upi avat a vana irai, ma avat a torom ta ra
lavur enana god, ma avat a lotu tadav diat,
17 ma ra kankan kai ra Luluai na tut ure avat,
ma na tur bat ra bakut upi koko na bata, ma
ra gunan pa na vuai vaarike ra vuaina; ma
avat a panie lulut kan ra bo na gunan nina
ra Luluai i tabar avat me.

18 Kari avat a vung vake go kaugu lavur
tinata ta ra bala i vavat ma ra nuknuk i
vavat, ma avat a vi vake diat ta ra lima i
vavat upi ra vakilang, ma avat a vi puar ma
diat ta ra pal a mata i vavat. 19 Ma avat a
tovo tar diat ta ra lavur natu i vavat, ma avat
a pirpir ure diat ba ava kiki ra kubakuba i
vavat, ma ba ava vanavana na nga, ma ba
ava diadiop, ma ba ava tut mulai. 20 Ma avat
a tumu diat ta ra ura tukal na mataniolo
ta ra kuba i vavat, ma ta kavava umana
banbanu, 21 upi da vapealane kavava lavur
bung na nilaun, ma ra lavur bung na nilaun
kai ra umana natu i vavat, ta ra gunan ba
ra Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana
tama i vavat upi na tabar diat me, da ra peal
bungbung ra bala na bakut i tur arama.

22 Tago ona avat a ongor ta ra tinorom ure
ra vartuluai par nina iau tul tar ia ta vavat,
upi avat a pait ia, ba avat a mari ra Luluai
kavava God upi avat a mur kana lavur nga
ma avat a ki petep pirana, 23 io, ra Luluai
na korot vue go ra lavur vuna tarai kan ra
luaina mata i vavat, ma avat a ongor pa ra
lavur vuna tarai dia ngala ma dia dekdek ta
vavat. 24 A lavur pakana ba avat a rurua tana
kavavat: papa aro ra bil, ma Lebanon, papa
aro ra tava alir a iangina Oiparat tuk tar ta
ra ta ta ra papar a taoai, kavava langun nam.
25 Pa na tale ta tikai ba na tur bat avat; a
Luluai kavava God na vaki ra bunurut ma ra
nidadar ure avat ta ra gunan par ba ava rua
ia, da i ga tatike ta vavat.

26 Ea, gori iau vung ra varvadoan ma ra
varvabilak ta ra luaina mata i vavat: 27 avat
a ti doan ba ava kapupi ra lavur vartuluai
kai ra Luluai kavava God, nina iau tul tar
ia ta vavat go ieri, 28 ma avat a bilak ona
pa avat a kapupi ra lavur vartuluai kai ra
Luluai kavava God, ma ona avat a vana irai
kan ra nga iau vateten tar ia ta vavat go ieri,
upi avat a mur ra lavur enana god ba pa ava
nunure diat.

29 Ma ba ra Luluai kavava God i agure
vaolo avat ta ra gunan ava vana tana upi
avat a vatur vake, avat a vaki vaarike ra
varvadoan ta ra ul a luana Gerisim, ma ra
varvabilak ta ra ul a luana Ebal. 30 Dave,
pa dir ki ta ra papar a Iordan maro, ta ra
papar i kuba ra keake tana, ta ra gunan kai
ra tarai Kanaan nina dia ki ta ra male Araba
i vatale uro Gilgal, maravai ta ra makur a
iban More? 31 Tago avat a bolo lake ra Iordan
upi avat a olo ma avat a vatur vake ra gunan
nina ra Luluai kavava God i tabar avat me,
ma avat a kale vake, ma avat a ki tana. 32 Ma
avat a nuk pa ra lavur togotogo ma ra lavur
varkurai nina iau tar vaarike diat gori ta ra
luaina mata i vavat, upi avat a pait diat.

12

A kopono pakana ka ure ra nilotu

1 Go ra lavur togotogo ma ra lavur varku-
rai, nina ba avat a nuk pa ia upi avat a pait
diat ta ra gunan ba ra Luluai ra God kai ra
umana tama i vavat i tar tabar avat me upi
avat a vatur vake, ta ra lavur bungbung par
avat a kiki ati ra pia.

2 Avat a li vue muka ra lavur pakana
gunan, nina ba ra lavur vuna tarai ba avat
a ur vue diat dia ga lotu tadav kadia lavur
god tana, ta ra lavur ul a luana dia manga
tuluai, ta ra lavur ul a luana dia ikilik, ma ta
ra lavur bit a davai; 3 avat a kal kopo kadia
lavur uguugu na vartabar, ma avat a pamar
gigi vue kadia lavur vat di ga vatur diat, ma
avat a tun vue kadia lavur tabataba i Asera
ma ra iap, ma avat a bual vue kadia lavur
tabataba na god; ma avat a vapanie vue ra
iang i diat kan nam ra gunan.

4 Ma koko avat a pait ra damana pire
ra Luluai kavava God. 5 Ma avat a nuk
upi ra pakana ba ra Luluai kavava God na
pilak pa ia ta kavava lavur vuna tarai upi
na vaki ra iangina tana, avat a nuk upi ra
kubana iat, ma avat a vana tana; 6 ma avat a
kap kavava umana tinabar di tuntun tar ia
tana, ma kavava lavur vartabar, ma kavava
totokom, a vavinununa, ma ra tinabar na
tutuluai, ma ra magit ava ga kubu tar ia ma
ra vavalima, ma kavava lavur tamarigat na
vartabar, ma ra luaina nat na bulumakau,
ma ra luaina nat na sip ta kavava kikil na

vavaguai; [7] ma aina avat a ian ta ra luaina
mata i ra Luluai kavava God, ma avat a gugu
ta ra lavur magit avat a pait ia, avat ma diat
ta ra kuba i vavat, ta ra lavur magit a Luluai
kavava God i ga vadoane avat i tana.
[8] Koko avat a pait ra lavur magit da go da
pait ia gori, tago tikatikai i pait ra magit i
nuk ia ba i takodo; [9] tago pa ava tadav boko
ra ningo ma ra tiniba nina ra Luluai kavava
God i tul tar ia ta vavat. [10] Ma ba avat a
bolo lake ra Iordan, ma avat a ki ta ra gunan
ra Luluai kavava God i tibe tar ia ta vavat
upi avat a vatur vake, ma i vango avat kan
kavava lavur ebar dia ki kikil avat upi avat
a ki bulu, [11] ta nam ra e avat a kap ra lavur
magit par ba iau tul tar ia ta vavat ta ra
pakana ra Luluai kavava God i pilak pa ia upi
ra iangina na ki tana: kavava lavur tinabar
di tuntun tar ia, ma kavava lavur vartabar,
ma kavava totokom, a vavinununa, ma ra
tinabar na tutuluai, ma ra lavur vakak na
magit par ava kubu tar ia tai ra Luluai ma
ra vavalima. [12] Ma avat a gugu ta ra luaina
mata i ra Luluai kavava God, avat ma ra
umana natu i vavat, a umana tutana ma ra
umana vavina, ma kavava umana tultul, a
tarai ma ra vaden, ma ra tutana Levi i ki ta
kavava gunan tago pa i vatur vake ta tiniba
ba ta pakana gunan varurung ma avat.
[13] Una balaure u pi koko una pait kaum
tinabar di tuntun tar ia ta ra lavur pakana
u gire; [14] una tul tar kaum lavur tinabar
di tuntun tar ia ta ra gunan ba ra Luluai
na pilak pa ia livuan tai tika na vuna tarai
piram, ma aina una pait ra lavur magit iau
tul tar ia tam.
[15] Ma a dovotina ona u mainge una doko
ra vavaguai ma una en ra kirip ta kaum
lavur gunan par, varogop ma ra magit a
Luluai kaum God i tar tabar u me; diat dia
gomgom ma diat bula ba pa dia gomgom i
topa ia ba diat a en ia, da di en ra kuabar na
me ma ra are. [16] Ma koko una en ra gap, una
lingire ke ra pia da ra tava.
[17] Ma koko una en ra magit na totokom
ta kaum gunan, a vavinununa ta kaum kon,
ba ta kaum vain, ba ta kaum dangi, ba ra
luaina nat na bulumakau, ba ra luaina nat
na sip ta kaum kikil na vavaguai, ba ta magit
u ga kubu tar ia ma ra vavalima, ba kaum
tamarigat na vartabar, ba kaum tinabar na
tutuluai; [18] ma una en ika diat ta ra luaina
mata i ra Luluai kaum God ta ra pakana
ba ra Luluai kaum God na pilak pa ia, u,
ma natum a tutana, ma natum a vavina,
ma kaum tultul a tutana, ma kaum tultul
a vavina, ma ra tutana Levi i ki ta kaum
gunan; ma una gugu ta ra luaina mata i ra
Luluai kaum God ta ra lavur magit u pait
ia. [19] Una balaure u pi koko una nur vue ra
tutana Levi ta ra lavur kilakilala u kiki ta
kaum gunan.
[20] Ba ra Luluai kaum God na vangala kaum
langun, da i tar kubu tar ia tam, ma una
biti, Ina en ra kirip, tago ra balam i bet upi
ra kirip, io, una en ra kirip da ra balam i
mainge. [21] Ona nam ra gunan ba ra Luluai
kaum God na pilak pa ia upi ra iangina
na ki tana i vailik kan u, io, una doko
ta bulumakau ba ta sip ta kaum kikil na
vavaguai nina ra Luluai i ga tabar u me, da
iau ga vartuluai piram, ma una ian ta kaum
gunan da ra balam i mainge. [22] Da di en ra
kuabar na me ma ra are, damana una ian
tana; diat par dia gomgom ma diat ba pa
dia gomgom diat a ian tana. [23] la kaka ra gap
koko muka una en ia, tago ra nilaun i ki ta ra
gap; koko una en ra nilaun varurung ma ra
kanamongina. [24] Koko una en ia, una lingire
ke ra pia da ra tava. [25] Koko una en ia, upi na
boina piram ma pire ra umana bul mur tam,
ba una pait ra magit i takodo ta ra luaina
mata i ra Luluai. [26] Ma ra lavur gomgom
na magit dia tur piram, ma ra lavur magit
na vavalima, una tak pa diat ma una vana
ta ra gunan a Luluai na pilak pa ia, [27] ma
una tul tar kaum lavur tinabar di tuntun tar
ia, ra kanamongina ma ra gapuna bula, ta
ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kaum
God, ma ra gap u kaum lavur tinabar da
lingire taun ra ul a uguugu na vartabar kai
ra Luluai kaum God, ma ra kanamongina
una en ia. [28] Una nuk pa go ra lavur tinata
iau tul tar ia tam, ma una valongore, upi
avat ma ra umana bul mur tam avat a ki
mamal pa na mutu, ba una pait nam i ko ma
i takodo ta ra luaina mata i ra Luluai kaum
God.

A varvalai ure ra nilotu tadav ra tabataba

[29] Ba ra Luluai kaum God na rubat vue
ra umana Tematana ta ra luaina matam ta
nam ra gunan una vana tana upi una vatur
vake, ma ba u ur vue diat ma u ki ta kadia
gunan, [30] una balaure u kan una virua ta ra
kun ba u mur kadia mangamangana, ba di
tar li vue diat kan ra luaina matam; ma koko
una titir upi kadia lavur god vakuku dari:
Go ra lavur Tematana dia lotu tadav kadia

lavur god ma ra mangamangana lotu ava?
Ina pait ia bula damana. 31 Koko una pait
ra damana tadav ra Luluai kaum God; tago
dia tar lotu tadav kadia lavur god vakuku
ma ra lavur bilak na mangamangana ba ra
Luluai i milmilikuane; tago dia tun tar ra
umana natu i diat bula, a umana tutana
ma ra umana vavina, tadav kadia lavur god
vakuku.
32 A lavur magit iau vartuluai piram ure,
una nuk pa diat upi una pait diat; koko una
vot diat, ma koko una tak vue ta magit kan
diat.

13

1 Ba tika na propet na tur rikai livuan
tam, ba ra tena ririvon bar, ma i vaarike ra
vakilang ba ra magit na kinaian, 2 ma i ot ra
vakilang ba ra magit na kinaian, ma ona i
tata piram dari: Boina dat a mur ra umana
enana god, nina u tar tuptup ure diat, ma
dat a toratorom ta diat; 3 koko una kapupi
ra tinata kai nam ra propet, ba kai nam
ra tena ririvon; tago ra Luluai kaum God i
valar u pi na nunure ba u mari ra Luluai
kaum God ma ra balam par ma ra nuknukim
par. 4 Una mur ra Luluai kaum, ma una ru ia,
ma una torom ta kana lavur vartuluai, ma
una ongo ta ra nilaina, ma. una kudakudar
pirana, ma una ki petep pirana. 5 Ma da
doko nam ra propet ba nam ra tena ririvon,
tago i tar tatike ra tinata na varpiam ure ra
Luluai kaum God, nina i ga agure vairop pa
u kan ra gunan Aigipto, ma i ga kul valaun
u kan ra gunan u ga ki na vilavilau tana,
upi na ben valar vaire vue u kan ra nga ba
ra Luluai kaum God i ga vartuluai piram ba
una vanavana tana. Damana una okole vue
ra kaina kan u.
6 Ba turam, natu i tinam, ba natum a
tutana, ba natum a vavina, ba kaum taulai
nina u manane, ba talaim nina u manane
da u manane mule u, i lam ivaive pa u, ma
i biti dari: Dat a vana ma dat a lotu tadav
ra umana enana god, nina u tuptup ta diat,
u ma ra umana tamam bula, 7 a umana god
vakuku kai ra tarai dia ki kikilane u, diat dia
ki maravai piram ba vailik kan u, i tur pa ia
tai tika na ngu na rakarakan a gunagunan,
ma i tuk tar tai ta ra nguna, 8 koko una
mulaot i tana, ma koko una kapupi ia, ma
koko ra matam na gire ung ia, ma koko una
nur vue, ma koko una ive; 9 una doka muka;
a limam na tur pa ia pi na doka, ma namur
ra lima i ra tarai par. 10 Ma una tupar doka pi
na virua, tago i ga mainge pi na al vaire pa
u kan ra Luluai kaum God, nina i ga agure
vairop u kan Aigipto, kan ra gunan u ga ki
na vilavilau tana. 11 Ma ra tarai Israel par
diat a valongore, ma diat a burut, ma pa
diat a pait mule ra bilak na mangamangana
damana livuan tam.
12 Ba u valongore ra varvai ure tika na
pia na pal ba ra Luluai kaum God i ga tul
tar ia tam upi una ki tana, a tinata dari:
13 Ta umana tutana vakuku dia tar vana rikai
piram, ma dia tar al vaire pa ra tarai ta kadia
pia na pal, tago dia biti dari: Dat a vana ma
dat a lotu tadav ra lavur enana god, nina ava
tuptup uka ure diat; 14 io, una titir, ma una
tikatikan, ma una ongor ma ra tinata; ma
ona i dovot, ma i tar kapa bulu ba di tar pait
ra magit i bilak damana livuan tam, 15 una
ubu muka ra tarai ta nam ra pia na pal ma
ra pakat na vinarubu, una li vakakit vue ma
ra pakat na vinarubu, ma damana ra lavur
magit i ki tana ma ra lavur vavaguai tana
bula. 16 Una vung varurue ra tabarikik tana
ta ra tavul livuan ta ra pia na pal, ma una
tun vue ra pia na pal ma ra iap, ma damana
ra lavur tabarikik par avat a tun vakakit
tar ia tadav ra Luluai kaum God. ma na da
ra anguvai vat pa na mutu; koko da vatur
mule. 17 Ma koko una vatur vake ta ngungu
magit di ga vatabue; upi ra Luluai na nur
vue kana karangap na kankan, ma na mari
u, ma na vapealane u, da i ga kubu tar ia
ta ra lavur tamam ma ra vavalima, 18 ba una
kapupi ra nilai ra Luluai kaum God, upi una
torom ta kana lavur vartuluai par nina iau
tul tar ia tam gori, upi una pait ra magit i
takodo ta ra luaina mata i ra Luluai kaum
God.

14

Di vatabue ra varvakulkul na ip

1 Avat a umana natu i ra Luluai kavava
God; koko avat a te mule avat, ma koko
avat a vakulkul ra tur lua na ulu i vavat ure
ra minat. 2 Tago avat a gomgom na tarai
kai ra Luluai kavava God, ma ra Luluai i
tar pilak pa avat kan ra lavur tarai par ta
ra rakarakan a gunagunan upi avat kana
enana tarai.

A umana gomgom na vavaguai ma diat pa dia gomgom
(Levi 11:1-47)

[3] Koko avat a en ta magit i milmilikuan.
[4] Avat a en go ra lavur vavaguai: a bu-
lumakau, a sip, a me, [5] ra are, ra gasel,
ra robak, ra kuabar na me, ra kuabar na
bulumakau, ra antelop, ma ra kuabar na
Sip. [6] Nina ra pal a kauna a ura kaka tana, ma
nina i nganga mule ra magit i ga en value, ta
ra lavur vavaguai, avat a en nam. [7] Ia kaka,
ta diat nina dia nganga mule ra magit dia ga
en value, ma ta diat nina ra pal a kau i diat
a ura kaka tana, koko avat a en go diat: ra
kamel, ra er, ma ra rabit, tago dia nganga
mule ra magit dia ga en value ma ra kau i
diat vakir ra ura kaka tana, diat a tabu pire
vavat; [8] ma ra boroi bula, tago ra kauna a ura
kaka tana, ma vakir i nganga mule ra magit
i ga en value, na tabu pire vavat; koko avat
a en ra vio i diat, ma koko avat a bili ra virua
i diat.
[9] Ma ta ra lavur magit dia laun ta ra ta
ba ta ra tava, avat a en go diat: a lavur
mangana i vung ra bete diat ma ra vulegi
diat, avat a en diat; [10] ma ra lavur mangana
ba pa ta bete diat ma pa ta vulegi diat, koko
avat a en diat; dia tabu pire vavat.
[11] A lavur beo dia gomgom avat a en diat.
[12] Ma go ra lavur beo koko avat a en diat:
a minigulai, a luar, a taragau, [13] a busar, a
lavur mangana daula, [14] a lavur mangana
kotkot, [15] a murup, a kau, a kanai, a lavur
mangana kavivi, [16] a kurkur, a kakaula, a
kakaula i karabele, [17] a pelikan, a luar i
en ra virua, a komorant, [18] a mou, a lavur
mangana iai, a vianau, ma ra ganau. [19] Ma
ra lavur mangana dia vung ra bebea i diat
ma dia kakakao diat a tabu pire vavat; koko
avat a en diat. [20] Ma ra lavur gomgom na
beo, avat a en ika diat.
[21] Koko avat a en ra kanamong i ra man-
gana i mat vakuku; avat a tabar ra vaira ta
kavava gunan me, upi na en ia, ba kan avat
a ivure pire tika na tematana; tago avat a
gomgom na tarai kai ra Luluai kavava God.
Koko avat a kabalane ra nat na me ta ra
polo na u i tinana.

A varkurai ure ra totokom

[22] Una totokom ma ra vavinununa ta ra
lavur vuai kaum uma ba na vana rikai ta
ra kilakilala. [23] Ma una. en ra vavinununa
ta kaum kon, ma ta kaum vain, ma ta
kaum dangi, ma ra lavur luaina nat na
bulumakau, ma ra lavur luaina nat na sip ta
kaum kikil na vavaguai, ta ra luaina mata
i ra Luluai kaum God ta ra gunan ba na
pilak pa ia pi ra iangina na ki tana; upi una
vartovo ta ra variru pire ra Luluai kaum God
pa na mutu.
[24] Ma ona ra nga i vailik, ma pa i tale u pi
una kap ia ba ra Luluai kaum God i vadoane
u, tago ra gunan nina ba ra Luluai kaum God
na pilak pa ia pi na vaki ra iangina tana i
vailik, [25] io, una ivu re ure ra mani, ma una
vi ra mani ta ra limam, ma una vana ta ra
gunan ba ra Luluai kaum God na pilak pa
ia, [26] ma una tul tar ra mani ure ra magit
u mainge, ure ra bulumakau, ba ra sip, ba
ra polo na vain, ba ra tava longlong, ba ure
ta enana magit ra balam i mainge; ma una
ian abara ta ra mata i ra Luluai kaum God,
ma una gugu, avat ma diat par ta ra kubam;
[27] ma ra tutana Levi ta kaum gunan, koko
una nur vue; tago pa i vatur vake ta tiniba
ba ta pakana gunan varurung ma u.
[28] Ma ta ra mutuai ra ututul a kilala par
una kap vaarike ra vavinununa par ure ra
vuai kaum uma ta nam ra kilala, ma una
vung vake ta kaum gunan; [29] ma ra tutana
Levi, tago pa kana ta tiniba ba ta gunan
varurung ma u, ma ra vaira, ma ra nat na
ling, ma ra ua na vavina, nina dia ki ta kaum
gunan, diat a vut ma diat a ian ma diat a
maur; upi ra Luluai kaum God na vadoane
u ta ra lavur papalum na limam ba u pait ia.

15

A kilala na papala vuai
(Levi 25:1-7)

[1] Ma ta ra mutuai ra lavlavurua na kilala
par una pait ra pala varvuai. [2] Ma ra pala
varvuai na dari: diat par ba talai diat i ga
kail pa ra mani pire diat, diat a nur vue;
koko diat a vo pa ra mani tai talai diat
ba tura i diat; tago di tar vaarike ra pala
varvuai kai ra Luluai. [3] Ta ra vaira una vo
pa ia ona u mainge; ma kaum magit turam
i vatur vake una nur vue ke. [4] Ma pa na
topa ia ba tikai i ki piram na luveana; (tago
ra Luluai na vadoane muka u ta ra gunan a
Luluai kaum God i tul tar ia tam upi una kale
vake;) [5] ona u kapupi bulu ra nilai ra Luluai
kaum God, upi una nuk pa ia ma una pait
go ra vartuluai par nina iau tul tar ia tam
gori. [6] Tago ra Luluai kaum God na vadoane
u, da i ga vamading piram; ma mangoro na
vuna tarai diat a kail ra magit piram, ma pa
una kail ta magit; ma una kure mangoro na
vuna tarai, ma vakir diat a kure u.

7 Ba tika na luveana, tikai ta diat ra umana
turam, i ki piram ta ra kubam ta ra gunan
a Luluai kaum God i tabar u me, koko una
vadekdek bat ra balam tadav ia, ma koko
una muie ra magit tai turam a tolong. 8 A
limam na tapala pirana, ma una la tar ia
tana ra magit i topa kana kini na niiba.
9 Una balaure pi koko na kaina ra nuknukim,
ma una biti dari: Ra valavuruana kilala, ra
kilala na pala varvuai, i tar maravai; ma una
mata kakaina tadav turam a tolong, ma una
muie ra magit i tana; ma na tangi tadav ra
Luluai ure u, ma na da ra varpiam piram.
10 Una tabar bulu ia, ma koko ra balam na
tabun ba u tabar ia; tago ure go ra magit iat
a Luluai kaum God na vadoane u ta kaum
lavur papalum, ma ta ra lavur magit una bili
ia. 11 Tago ra umana tolong pa diat a paine
kan ra gunan; kari iau vartuluai piram dari:
A limam na tapala tadav turam, tadav diat
dia ki na niiba piram, ma tadav kaum lavur
tolong, ta kaum gunan.

A varbalaurai pire ra umana vilavilau
(Niir 21:1-11)

12 Ba di ivure turam piram, a tutana
Ebraio ba ra vavina Ebraio, ma i tar torom
tam laptikai na kilala, una pala vue ta ra
valavuruana kilala upi na langalanga. 13 Ma
ona una pala vue pi na langalanga kan u,
koko una pala vakuku vue; 14 una manga
tabar ia ma ta na ta kaum kikil na vavaguai,
ma ta kaum tavul a rararama vuai, ma ta
kaum tung na vain; da ra Luluai kaum God
i tar vadoane u, damana una tabar ia. 15 Ma
una nuk pa ia ba u ga ki na vilavilau ta ra
gunan Aigipto, ma ra Luluai kaum God i ga
kul valaun u; kari iau vartuluai piram ure
go ra magit gori.
16 Ma ona ra vilavilau i biti tam, Pa ina
vana kan u, tago i manane u ma ra kubam,
tago i ki bulu piram, 17 una tak pa ra bar-
bar, ma una ing ra talingana me pire ra
banbanu, ma na vilavilau vatikai piram; ma
una pait ia bula damana ta kaum vilavilau a
vavina.
18 Koko una biti ba i dekdek piram upi una
pala vue pi na langalanga kan u, tago i tar
kudakudar piram laptikai na kilala da ra ura
tultul di kul dir; ma ra Luluai kaum God na
vadoane u ta ra lavur magit u pait ia.

A varvadoan ure ra luaina nat na vavaguai

19 A lavur luaina nat na bulumakau ma ra
lavur luaina nat na sip, a umana tomotoina
ta kaum kikil na vavaguai. una vagomgom
diat upi kai ra Luluai kaum God; ma koko
una pait ta papalum ma kaum luaina nat
na bulumakau, ma koko una kut ra ivuna
ta kaum luaina nat na Sip. 20 Una en ia ta
ra luaina mata i ra Luluai kaum God ta ra
kilakilala par ta ra gunan a Luluai na pilak
pa ia, avat ma diat ta ra kubam. 21 Ma ba ta
magit i kaina tana, ba i kekebau ba i pula, ba
ona ta magit i bilak tana, koko una vartabar
me pire ra Luluai kaum God. 22 Una en ia ta
kaum gunan; diat dia gomgom ma diat bula
ba pa dia gomgom diat a en ia, da di en ra
kuabar na me ma ra are. 23 Ia kaka ra gapuna
koko una en ia; una lolonge ra pia da ra tava.

16

A utul a mamat na lukara
(Niir 12:1-20; 23:14-17; 34:18-24; Levi 23:15-21,33-43)

1 Una nuk pa ra gai Abib, ma una pait ra
lukara na bolo lake tadav ra Luluai kaum
God tana; tago ta ra gai Abib, ta ra marum,
ra Luluai kaum God i ga agure vairop u kan
ra gunan Aigipto. 2 Ma una vartabar ma ra
vartabar na bolo lake tadav ra Luluai kaum
God, a sip ma ra bulumakau, ta nam ra
pakana ra Luluai na pilak pa ia pi ra iangina
na ki tana. 3 Koko una en ra gem i leven
varurung me; lavurua na bung una en ra
gem ba pa i leven varurung me, ra gem
na varmonong, tago u ga tut lulut kan ra
gunan Aigipto; upi una kodop vake ra bung
u ga irop kan Aigipto tana ta kaum nilaun
par. 4 Ma lavurua na bung koko da na tadav
ta leven ta kaum langun par; ma koko ta
ngungu kanamong i nam u vartabar me ta
ra luaina bung na ravian na ki ta ra marum
tuk tar ta ra malana. 5 I tabu pi una vartabar
ma ra vartabar na bolo lake ta kaum lavur
gunan, nina ra Luluai kaum God i tabar u
me, 6 ia kaka ta ra gunan ba ra Luluai kaum
God i pilak pa ia ba ra iangina na tur tana,
una tul tar ra vartabar na bolo lake abara
ta ra ravian ba ra keake i kuba, ta nam ra
e u ga vana rikai kan Aigipto tana. 7 Una
rang ia ma una en ia ta ra gunan a Luluai
kaum God na pilak pa ia; ma ta ra malana
una talil mulai ta ra kubam. 8 Laptikai na
bung una en ra gem ba pa i leven; ma ta
ra valavuruana bung da pait ra ngala na
kivung kai ra Luluai kaum God; koko una
pait ta papalum tana.
9 Una to lavurua na vik; na tur pa ia ma
ra vik u vura na doko ra kon ma ra pakat

i likokoi tana, damana una to lavurua na
vik. [10] Ma una pait ra lukara na vikvik ure
ra Luluai kaum God, ma una mariga upi
ra vartabar, ma una vartabar da ra Luluai
kaum God i vadoane u: [11] ma una gugu ta
ra luaina mata i ra Luluai kaum God, u,
ma natum a tutana, ma natum a vavina,
ma kaum tultul a tutana, ma kaum tultul a
vavina, ma ra te Levi i ki ta kaum gunan,
ma ra vaira, ma ra nat na ling, ma ra ua na
vavina i ki piram, ta ra gunan a Luluai kaum
God na pilak pa ia pi ra iangina na tur tana.
[12] Ma una nuk pa ia ba u ga ki na vilavilau
ta ra gunan Aigipto; ma una kapupi go ra
lavur togotogo pi una pait diat.

[13] Lavurua na tung una pait ra lukara na
pal na turturup, ba u tar varurue ra kon ta
kaum tavul a rararama vuai ma ra vain ta
kaum tung na vain; [14] ma una gugu ta kaum
lukara, u, ma natum a tutana, ma natum a
vavina, ma kaum tultul a tutana, ma kaum
tultul a vavina, ma ra te Levi, ma ra vaira,
ma ra nat na ling, ma ra ua na vavina, nina
dia ki ta kaum gunan. [15] Lavurua na bung
una pait ra lukara tadav ra Luluai kaum God
ta ra gunan a Luluai na pilak pa ia; tago a
Luluai kaum God na vadoane u ma ra lavur
vuai na uma, ma ta ra lavur papalum u pait
ia ma ra limam, ma una gugu ka.

[16] Ra tarai par piram diat a vautul ma
ra tur rikai pire ra Luluai kaum God ta ra
kilakilala par ta ra gunan ba na pilak pa ia:
ta ra lukara na gem ba pa i leven, ma ta ra
lukara na vikvik, ma ta ra lukara na pal na
turturup. Ma koko diat a vana rikai vakuku
ta ra luaina mata i ra Luluai; [17] a tarai par
diat a vartabar da i topa diat, ma varogop
ma ra magit a Luluai kaum God i tar tabar u
me.

A varvatakodo

[18] Una vaki ra umana tena varkurai ma
ra umana raprap ta kaum lavur gunan nina
ra Luluai kaum God i tabar u me, varogop
ma kaum lavur vuna tarai; ma diat a kure
ra tarai ma ra takodo na varkurai. [19] Koko
una pukue vakaina ra varkurai: ma koko
una ru vakuku ra tarai; ma koko bula una
vatur vake ra vartabar, tago ra vartabar i
vapula bat ra mata i ra tena kabinana, ma
i vakaina ra magit kai ra tena takodo. [20] Una
mur ra mangamangana i takodo kakit, upi
una laun, ma upi una kale vake ra gunan a
Luluai kaum God i tabar u me.

[21] Koko una vaume kaum ta davai ure ra
tabataba i Asera ta ra paparai ra uguugu
na vartabar kai ra Luluai kaum God, nina
ba una pait ia. [22] Koko una page kaum ta
vat tabu, tago a Luluai kaum God i milmi-
likuane.

17

[1] Koko una vartabar tadav ra Luluai kaum
God ma ra bulumakau ba ra sip ona ta magit
i kaina tana, ma ona pa i ko kakit; tago nam
i da ra magit na milmilikuan tadav ra Luluai
kaum God.

[2] Ona tika na tutana ba tika na vavina i
ki piram, ta ra lavur gunan a Luluai kaum
God i tabar u me, ma i pait ra kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai kaum God, tago i
piam vue kana kunubu, [3] ma i tar vana ma
i tar torom ta ra umana enana god, ma i tar
lotu tadav diat, ba tadav ra keake, ba ra gai,
ba ta tikai ta ra kor arama ta ra maup, nina
iau ga tigal bat u tana, [4] ma ona di vaarike
piram, ma u tar valongore ra tinata tana, io,
una ongor ma ra tinir ure, ma ona i dovot
ma i tar kapa bulu ba i tar pait ra bilak na
mangamangana damana livuan pire Israel
[5] una ben vaarike nam ra tutana ba nam ra
vavina nina i tar pait nam ra kaina magit tar
ta kaum mataniolo, ma una tupar doko nam
ra tutana ba nam ra vavina upi na virua. [6] Ta
ra varvai kai ra urua ba ra utul a tena varvai
kapa da doko nina i topa ia ba na virua; ma
koko da doka ta ra varvai kai ra kopono tena
varvai kapa ka. [7] A lima i ra umana tena
varvai kapa na tur pa ia ba na doka, ma
namur ra lima i ra tarai par. Damana una
vapanie vue ra kaina kan u.

[8] Ona tika na magit i vana rikai, ma i
dekdek upi u iat una kure, a vardodoko bar,
ba ra varngangar, ba ra vinarubu, ma di
varpuapuai tana ta kaum gunan, io, una tut,
ma una vana urama ta ra gunan ba ra Luluai
kaum God na pilak pa ia, [9] ma una tadav ra
umana tena tinabar ma ra tarai Levi, ma
ra tena varkurai i ki ta nam ra e; ma una
tir diat, ma diat a vateten u ma ra varkurai
tana. [10] Ma una mur ra varkurai di vateten
tar ia tam ta nam.ra gunan a Luluai na pilak
pa ia; ma una nuk pa ia ba una pait ra lavur
magit par ba dia vateten u tana; [11] una mur
ra kukurai ra tinata na varkurai dia tovo tar
ia tam, ma ra varkurai iat ba di ve u tana;
koko una vana kan ra nga na varkurai dia
vavinar u tana, ta ra papar a lima tuna ba
ta ra papar a maira. [12] Ma nam ra tutana

i nguk, ma i piam vue ra tena tinabar i
tur pi na kudakudar ta ra luaina mata i ra
Luluai kaum God, ba ra tena varkurai, nam
ra tutana na virua; ma una vapanie vue ra
kaina kan ra tarai Israel. [13] Ma ra tarai par
diat a valongore, ma diat a burut, upi koko
diat a nguk mulai.

A varvateten ure ra king

[14] Ba u tar vut ta ra gunan nina ra Luluai
kaum God i tabar u me, ma u tar kale pa ia,
ma u tar ki tana, ma ba una biti dari: Ina
vaki tika na king pi na lue iau, da ra lavur
vuna tarai par dia ki kikil iau; [15] una vaki
nina ba ra Luluai kaum God i pilak pa ia pi
na king piram; una vaki ta tikai ta ra umana
turam upi na king ure u, koko una vaki ra
vaira ba pa amur barturana me pi na lue u.
[16] Ma koko na vague mangoro na os, ma
koko na agure pa mule ra tarai uro Aigipto
ure ra peal os; tago ra Luluai i tar ve u dari:
Koko una lilikun mulai ubara. [17] Koko na
vapealane kana umana taulai, pi koko ra
balana na rara; ma koko na vangala kana
silva ma kana goled. [18] Ma ba i ki ta kana
kiki na king na tumu kana ta buk ma go ra
lavur tinata na varkurai tana, ma ra tutumu
na mur nam ra buk i tur pire ra umana tena
tinabar, ra tarai Levi; [19] ma na tur pirana,
ma na lululuk tana ta ra bungbung par ta
kana nilaun, upi na vartovo ta ra variru
tadav ra Luluai kana God, upi na mur go
ra lavur tinata na varkurai par, ma go ra
lavur togotogo, ma upi na pait diat; [20] upi
koko ra nuknukina na vangala pa mule pi na
pidimuane ra umana turana, ma upi koko
na vana irai kan ra vartuluai, ta ra papar
a lima tuna ba ra papar a maira; upi na ki
vavuan ta kana varkurai, diat ma ra umana
natuna, pire ra tarai Israel.

18

A tiniba na nian kai ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi

[1] Koko ra tarai Levi a umana tena tinabar,
ma ra vuna tarai Levi par, diat a vatur vake
ta tiniba ba ta gunan varurung ma ra tarai
Israel; diat a en ra tinabar di tuntun tar ia
ma ra tiniba kai ra Luluai. [2] Ma koko diat a
vatur vake ta tiniba varurung ma ra umana
tura i diat; a Luluai iat kadia tiniba da i tar
tatike ta diat.
[3] Ma go ra magit ra tena tinabar na
vatur vake ta ra tarai, ta diat dia tul tar ra
vartabar: ona ra bulumakau ba ra sip, diat a
tabar ra tena tinabar ma ra kelakelegina ma
ra ura pagupagu na ngiene, ma ra balana.
[4] Una tabar ia ma ra luaina vuai e ta kaum
kon, ma kaum vain, ma kaum dangi, ma
kaum luaina ivuna sip. [5] Tago a Luluai kaum
God i tar pilak pa ia kan kaum lavur vuna
tarai upi na toratorom ta ra iang i ra Luluai,
diat ma ra lavur bul mur tana pa na mutu.
[6] Ma ba tika na tutana Levi i vut maro
tai tika na gunan i ki tana ta ra langun
par Israel, ma i pot ta go ra gunan nina ra
Luluai na pilak pa ia, ma i malamalapang
ra balana, [7] io, na kudakudar ta ra iang i
ra Luluai kana God, da ra umana turana
ra tarai Levi dia pait ia, nina dia tur ta ra
luaina mata i ra Luluai abara.
[8] Kadia tiniba na nian na varogop, ma na
vatur vake bula ra mani di kul kana kakalai
me.

A varvalai ure ra bilak na mangamangana

[9] Ma ba u tar pot ta ra gunan ba ra Luluai
kaum God i tabar u me, koko una la ta ra
lavur bilak na mangamangana kai nam ra
lavur vuna tarai. [10] Koko ta tikai na ki piram
ba i tun natuna a tutana ba natuna a vavina
ta ra iap upi ra vartabar, ba ta tikai ba i
varvai na tabaran, ba ta tikai i tikatikan upi
ra vakilang ta ra bakut, ba ra tena papait,
ba ra tena agagar, [11] ba ra tena malira, ba
ta tikai i tir ra umana tabaran, ba ta tikai
i kabinana ta ra tabaran, ba ta tikai i tir
ra umana minat. [12] Tago diat par dia pait
ra lavur magit damana dia da ra magit na
milmilikuan pire ra Luluai; ma ure go ra
lavur bilak na magit ra Luluai kaum God i
korot vue diat ta ra luaina matam.
[13] Una takodo kakit pire ra Luluai kaum
God. [14] Tago go ra lavur vuna tarai ba una
ur vue diat dia kapupi diat dia giragire upi
ra vakilang ta ra bakut, ma diat dia varvai
na tabaran; ma u, a Luluai kaum God pa i
tul tar ia tam ba una pait ia damana.

God i vavalima ure ra propet da Moses

[15] A Luluai kaum God na vatut vaarike tika
na propet livuan tam ta ra umana turam,
da iau; nam una valongore; [16] varogop ma
kaum mamainga nina u ga vaarike pire ra
Luluai kaum God ta ra luana Koreb ta ra
bung na kivung, dari: Koko ina valongore
mule ra nilai ra Luluai kaugu God, ma koko
ina gire mule go ra ngala na iap, upi koko
ina mat. [17] Ma ra Luluai i ga biti tagu: I
boina nam ra tinata dia tar tatike. [18] Ina

vatut vaarike tika na propet ure diat livuan
ta ra umana tura i diat, da u; ina vung kaugu
tinata ta ra ngiene, ma na tatike ra tinata ta
diat ba ina tul tar ia tana. [19] Ma diat par ba
pa dia kapupi kaugu tinata ba na tatike ta
ra iangigu, ina kure diat. [20] Ma ra propet ba
na tata vakuku ta ra iangigu ure ra magit ba
pa iau ga tul tar ia tana, ba nina i varvai ta
ra iang i ra umana enana god vakuku, nam
ra propet na virua.
[21] Ma ona una nuk ia ta ra balam: Avet a
nunure davatane ra tinata ra Luluai pa i ga
tatike? [22] ona tika na propet i varvai ta ra
iang i ra Luluai, ma nam ra magit i vatang ia
pa i vana rikai ma pa di pait ia, io, ra Luluai
vakir i ga tatike nam ra magit, ra propet i ga
tatike vakuku ia, koko una burutue.

19

A umana pia na pal na bakbakit, ma ra umana langun papa ania

(Nilu 35:9-28; Iosu 20:1-9)

[1] Ba ra Luluai kaum God na rubat vue
ra umana vuna tarai, nina kadia gunan a
Luluai kaum God i tabar u me, ma u ur vue
diat, ma u kiki ta kadia lavur pia na pal, ma
ta ra kubakuba i diat, [2] una pilak vaire ra
utul a pia na pal livuan ta kaum gunan nina
ra Luluai kaum God i tabar u me upi una
kale pa ia. [3] Una mal ra nga tana ure u, ma
una tibe kaum gunan, nina ra Luluai kaum
God i tul tar ia tam upi una kale pa ia, upi na
utul a papar, upi nina i ga doko ta tikai na
vilau bakit tana. [4] Go ia ra varkurai ure nina
i ga doko ta tikai, ba na vilau bakit tana ma
na laun:
Nina i doko vatuptup talaina, ma pa i
ga milikuane value, [5] da ona tikai dir ma
talaina dir vana ra pui upi dir a kita, ma
i vatur ra pem ma ra limana pi na bual ra
davai, ma ra palariam i taele ma i ta talaina
ma i virua tana, nam na vilau bakit ta ra pia
na pal damana, ma na laun; [6] kan ra tena
varobo na korot mur ra tena vardodoko ba
i malamalapang ra balana, ma na tadav ia
tago i lolovina ra nga, ma na ub ia pi na
virua; ma a dovotina pa i ga topa ia damana,
tago pa i ga milmilikuane value talaina.
[7] Kari iau vartuluai piram dari: Una pilak
vaire pa ra utul a pia na pal piram. [8] Ma ba
ra Luluai kaum God i vangala kaum langun
da i tar vavalima pire ra umana tamam, ma
i tabar u ma ra gunan par i tar kubu tar ia
ta ra umana tamam, [9] ona una kodop vake
go ra vartuluai par upi una pait ia, nina iau
tul tar ia tam gori, upi una mari ra Luluai
kaum God, ma una mur vatikene pa kana
lavur nga, io, una pilak pa ta ra utul a pia
na pal mulai maravut go ra utul. [10] upi koko
ra tutana i tuptup na virua ta kaum gunan,
nina ra Luluai kaum God i tabar u me pi
una kale pa ia, ma koko da takun u ma ra
vardodoko.
[11] Ma ba tikai i milmilikuane talaina, ma
i kiki uai upi ia, ma i tut ure, ma i ub ia
pi na virua, ma i vilau bakit tai tika na pia
na pal dari, [12] io, ra umana patuana ta kana
pia na pal diat a vartuluai pi da agur pa
ia, ma da tul tar ia ta ra tena varobo pi
na virua. [13] Koko ra matam na gire ung ia,
una valangalanga ka Israel kan ra gapu i ra
tutana i tuptup, upi una ki boina tana.
[14] Koko una kari ra vat na langun kai
talaim, nina ra umana patuana lualua dia ga
vung ia ta kaum gunan ba una kale pa ia, a
gunan ba ra Luluai kaum God i tabar u me
pi una vatur vake.

A varkurai ure ra tena varveai

[15] Koko ra tena varvai kapa, a kopono ko,
na tut ma na takun tika na tutana ure ta
nirara ba ure ta mangamangana kaina ba i
pait. ia; da kure ke tikai ba a ura tena varvai
kapa dir takun ia, ba a utul.
[16] Ba tika na tena varvai vavaongo i tut ure
ta tikai ma i takun ia ure ra varpiam, [17] io,
nam ra ura tutana par ba dir vartoto dir a
tur ta ra luaina mata i ra Luluai, ta ra luaina
mata i ra umana tena tinabar ma ra umana
tena varkurai dia ki na varkurai ta nam ra
kilala; [18] ma ra umana tena varkurai diat a
ongor ma ra tinir, ma ona ra tena varvai
kapa i varvai vavaongo, ma i takun vaongo
pa turana, [19] io, da pait nam ra magit tana ba
i ga mainge ba na pait ia tai turana; damana
una vapanie vue ra kaina kan u. [20] Ma ra
ibaiba na tarai diat a valongore, ma diat a
burut, ma koko diat a pait mule ra kaina
magit damana livuan tam.
[21] Koko ra matam na gigira ung; da bali ra
nilaun ma ra nilaun, ra kiau na mata ma ra
kiau na mata, ra pal a ngia ma ra pal a ngia,
ra lima ma ra lima, ra kakene ma ra kakene.

20

A varkurai ure ra vinarubu

[1] Ba u vana oai upi ra vinarubu ma kaum
lavur ebar, ma u gire ra lavur os ma ra lavur
kiki na vinavana ure ra vinarubu, ma ra
kor na tarai dia peal tam, koko una burutue

diat, tago amur varagur ma ra Luluai kaum
God nina i ga agure variop u kan ra gunan
Aigipto. [2] Ma ba ava tur na vaninara upi
ra vinarubu, ra tena tinabar na tadav ra
tarai, ma na biti ta diat dari: [3] Avat a tarai
Israel, avat a valongore; gori avat a vana
upi avat a varubu ma kavava lavur ebar;
koko na turatura ra bala i vavat; koko avat a
burut, koko avat a dadadar, ma koko avat
a ururian ure diat; [4] tago ava varagur ma
ra Luluai kavava God, nina ba na varubu
maravut avat ure kavava lavur ebar ma na
valaun avat.

[5] Ma ra umana raprap diat a ve ra tarai
dari: To ia ta vavat i ga pait ra kalamana
pal, ma pa i ga pait boko ra balaguan tana?
Boina ba na talil ta ra kubana, kan na virua
ta ra vinarubu, ma ta ra tikai na pait ra
balaguan tana.

[6] Ma to ia ta vavat i ga pait ra uma na
vain, ma pa i ga en boko ra vuaina tana?
Boina ba na talil ta ra kubana, kan na virua
ta ra vinarubu, ma ta ra tikai na gugu ta ra
vuaina.

[7] Ma to ia ta vavat i ga tane bat ra vavina,
ma pa i ga ben pa ia boko? Boina ba na talil
ta ra kubana, kan na virua ta ra vinarubu,
ma ta ra tikai na ben pa ia.

[8] Ma ra umana raprap diat a tata bula pire
ra tarai ma diat a biti: To ia ta vavat i burut
ma i turatura ra balana? Boina ba nam na
talil ta ra kubana, kan ra bala i ra umana
turana na bilua da ra balana iat.

[9] Ma ba ra umana raprap dia tar tata par
pire ra tarai, diat a tibe ra umana luluai na
vinarubu upi diat a lue ra tarai.

[10] Ari u maravai pire ta tika na pia na pal
upi una varubu me, una vatang value ra
malmal tana. [11] Ma ba na pir bat u, ma na
papa are ra mataniolo tam, io, ra tarai par
dia kiki tana diat a tul tar ra totokom tam,
ma diat a toratorom tam. [12] Ma ona pa i
pir bat u, ma i mainge ke pi amur a varubu
me, io, una tur vartakalat bat ia, [13] ma ba ra
Luluai kaum God i tul tar ia tam, una ubu ra
umana tutana par ma ra pakat na vinarubu;
[14] ma ga ra vaden ma ra umana bul, ma ra
lavur vavaguai, ma ra lavur tabarikik ta ra
pia na pal, una ra pa ia pi kaum; ma una en
ra magit kai kaum lavur ebar. nina ra Luluai
kaum God i tul tar ia tam.

[15] Damana una pait ia ta ra lavur pia na
pal dia ki vailik kan u, ma vakir dia tur
varurung ma ra umana pia na pal kai go ra
lavur vuna tarai. [16] Ma koko una nur vue
mule ta magit upi na laun ta ra lavur pia
na pal kai go ra lavur vuna tarai ra Luluai
kaum God i tul tar diat tam upi una kale
pa diat; [17] una li vakakit vue diat, a tarai
Ket, a tarai Amor, a tarai Kanaan, a tarai
Peres, a tarai Kivi, ma ra tarai Iebus, da
ra Luluai kaum God i tar vartuluai piram;
[18] upi koko diat a tovo u ba una mur kadia
lavur mangamangana milmilikuan nina dia
lotu me tadav kadia lavur god vakuku, ma
damana una piam ra Luluai kaum God.

[19] Ma ona u tur vartakalat bat tika na pia
na pal mangoro na bung upi una varubu me
ma una ongor pa ia, koko una vakaina vue
ra umana davai tana ma ra pem; tago i topa
ia ba una ian tana, ma koko una mut vue
diat; dave, ra davai damana i tutana bar upi
una tur vartakalat bat ia bula? [20] la kaka ra
lavur davai ba u nunure ba pa dia topa ra
nian una vakaina diat, ma una mut vue diat;
ma una pait ra turtur na vinarubu me ure ra
pia na pal ba amur varubu me tuk tar ta ra
bung ba una ongor pa ia.

21

A balbali ure nina di doka ma pa di nunure nina i pait ia

[1] Ba di na tadav ta tikai di ga ub ia, ta ra
gunan a Luluai kaum God i tabar u me upi
una vatur vake, ma i va ta ra pupui, ma pa
di nunure ba to ia i ga ub ia, [2] io, kaum lavur
patuana ma kaum lavur tena varkurai diat
a vana oai, ma diat a valar ra vinavana upi
ra lavur pia na pal dia tur kikil nina di ga ub
ia; [3] ma nam ra pia na pal i tur maravai, ra
umana patuana ta nam ra pia na pal diat a
agur pa tika na bulumakau, a tana ba pa i
manga patuan boko, ma pa di ga pait boko
ra papalum me, ma pa di ga vung boko ra
kip tana; [4] ma ra umana patuana ta nam ra
pia na pal diat a agure vaba ra bulumakau ta
ra male a tava i alir tana, a male ba pa di ga
ipuk ia ma pa di ga vavauma boko tana, ma
diat a bubur ra inoa i ra bulumakau abara
ta ra male; [5] ma ra umana tena tinabar,
a umana natu i Levi, diat a vana ubara,
tago a Luluai kaum God i tar pilak pa diat
upi diat a kudakudar pirana, ma upi diat a
tatike ra tinata na varvadoan ta ra iang i ra
Luluai, ma da kure ra lavur vartoto ma ra
lavur vinarubu da kadia tinata; [6] ma ra lavur
patuana par ta nam ra pia na pal, diat dia
maravai pire nam ra tutana di ga ub ia, diat
a gi ra lima i diat taun ra bulumakau di ga
bubur ra inoana ta ra male; [7] ma diat a tata
kapa dari: A lima i vevet pa i lolonge go ra

gap, ma pa ave ga gire ma ra mata i vevet.
[8] Luluai, una mari kaum tarai Israel, nina u
ga valaun diat, ma koko una takun kaum
tarai Israel ma ra gap dia tuptup tana. Ma
da nur vue ra vardodoko pire diat. [9] Damana
una valangalanga u kan ra gapu i nina i
takodo, ba una pait ra magit i takodo ta ra
luaina mata i ra Luluai.

A varbalaurai ure ra vaden nina ba di ben vavilavilau diat ta ra vinarubu

[10] Ari u vana oai upi ra vinarubu ma kaum
lavur ebar, ma ra Luluai kaum God i tul tar
diat ta ra limam, ma u ben vavilavilau vue
diat, [11] ma u gire tika na metek na vavina
pire diat, ma u manane, ma u mainge ba
una ben pa ia upi kaum taulai, [12] io, una agur
pa ia ta ra kubam, ma ra vavina na gele ra
uluna ma na poko ra pulegi na limana; [13] ma
na ule vue ra mal na vilavilau, ma na ki ra
kubam, ma na korkor ure tamana ma nana
tika na gai, ma namur una ruk pirana ma
amur a taulai. [14] Ma ona pa u manane, una
pala vue ke pi na vana ta nam ra gunan i
mainge; ma koko una ivure ure ra mani, ma
koko na ki piram da ra vilavilau, tago u ga
varuva.

A vartuluai ure ra luaina nat na bul

[15] Ba tika na tutana kana ra ura vavina, ma
i manane tikai ma ta ra tikai pata, ma dir
tar kava tar ra umana natuna tana, dir par
nina i vakak ma nina pa i vakak, ma nina pa
i vakak i kava ra luaina bul tutana, [16] io, ta ra
bung ba i vakale ra umana natuna ma kana
tabarikik, koko ra natu i ra vakak na vavina
na ki ur vue ra natu i nina pa i vakak, tago ia
ra luaina; [17] pata, na mulaot ika ta ra luaina
bul, natu i ra vavina ba pa i vakak, ma na
tibe tar ra ura tiniba ta kana lavur tabarikik
tana; tago ia ra luaina vuai kana niongor,
ma kana iat ra kini na lua.

A bul nina i varpiam

[18] Ba tika na tutana ma natuna i pue
ngangar ma i varvarpiam, ma pa i torom ta
ra nilai tamana, ba ta ra nilai tinana, ma pa
i kabila torom ta dir ba dir vapagumanena,
[19] io, tamana ma tinana dir a vatur ia ma
dir a ben pa ia pire ra umana patuana
ta kana pia na pal tadav ra mataniolo ta
kana pakana, [20] ma dir a biti ta ra umana
patuana ta kana pia na pal dari: Go natu i
mimir i pue ngangar ma i varvarpiam, pa
i valavalongore ra nilai mimir; ia ra tena
vovoloi ma ra lup tava longlong. [21] Ma ra
tarai par ta kana pia na pal diat a tupar ia
upi na virua; damana una vapanie vue ra
kaina magit kan u; ma ra tarai Israel par
diat a valongore, ma diat a burut.

Ta umana varkurai

[22] Ma ba tika na tutana i ga pait ra varpiam
ba i topa ia pi na virua tana, ma u al
vatokobe ta ra davai, [23] koko ra minatina
na taba ta ra marum par ta ra davai, una
punang ia ta nam ra bung iat; tago nina di al
vatokobe ta ra davai i tar kakaina kakit ta ra
mata i God; upi koko una vabilak ra gunan
nina ra Luluai kaum God i tabar u me upi
una kale pa ia.

22

[1] Ba u gire ra bulumakau kai turam ba
kana sip i rara, koko una nur vue dir; una
ben vatalil dir tadav turam. [2] Ma ona turam
pa i ki maravai, ba ona pa u nunure, io, una
ben pa ia ta ra kubam, ma na tur piram
tuk tar ta ra bung turam i tikatikan upi ia,
ma una vamule pirana. [3] Ma damana una
pait ia ta kana as; ma damana una pait ia
ta kana mal; ma damana una pait ia ta ra
lavur magit kai turam ba i rara, nina i ga
vabura vue ma u tadav ia; koko una nur
vue. [4] Ba u gire ra as kai turam ba kana
bulumakau i bura na nga, koko una nur vue
ra maramaravut pire dir; una maravut ia pi
na vatur mule dir.

[5] Koko ra vavina na vavauluvai ma ra
lavur mal na tutana, ma koko ra tutana
na vavauluvai ma ra mal na vavina; tago
nina i pait nam ra magit i da ra magit na
milmilikuan pire ra Luluai kaum God.

[6] Ba u na vakuku tadav ta po na beo na
nga, ta ra davai ba ra pia, ma ra umana
natina ba ra umana kiau tana, ma ra tana i
va taun ra umana natina ba ra umana kiau,
koko una tak pa ra tana varurung ma ra
umana natina bula; [7] una nur vue ra tana,
ma ga ra umana natina una tak pa. ia ona u
mainge damana; upi una ki boina, ma una
valolokon kaum nilaun.

[8] Ba u vatur ta tika na kalamana pal, una
pait ra liplip bat ra ul a pal, upi koko da
takun u ma ra vinirua, ona ta tikai na bura
ra pia marama tana.

[9] Koko una vaume ra ura mangana davai
ta kaum uma na vain, kan da vatabu ra
vuaina par, ra magit u ga vaume ma ra vuai
ra uma na vain.

[10] Koko kaum bulumakau ma kaum as dir
varurung dir a al ra ipipuk.

[11] Koko una mal ma ra mal di vir ia ma ra
ivuna sip varurung ma ra kuara tuna.
[12] Una mal tar ra umana marmar na kuara
ta ra ivat na ngu kaum mal, nina u turup u
me.

A varkurai ure ra kini valiling

[13] Ba tika na tutana i ben pa ra vavina,
ma i ruk tadav ia, ma namur i milikuane,
[14] ma i takun ia ma ra kaina mangamangana,
ma i varurai ure, ma i biti: Iau ga ben pa
go ra vavina, ma ba iau ruk pirana iau gire
ba pa i takodo kana kini na inip, [15] io, tama
i nam ra vavina ma tinana dir a tak pa ra
vakilang ure kana kini na inip, ma dir a kap
ia pire ra umana patuana ta ra pia na pal
ta ra mataniolo; [16] ma tama i ra vavina na
biti ta ra umana patuana dari: Iau ga tul tar
natugu ta go ra tutana upi dir a taulai, ma
go i milikuane; [17] ma ea, i tar takun ia ma
ra mangamangana kaina, ma i biti: Pa iau
ga na tadav ra takodo na kini na inip pire
natum; ma go ra vakilang ure ra kini na inip
kai natugu. Ma da pala ra mal ta ra luaina
mata i ra umana patuana ta ra pia na pal.
[18] Ma ra umana patuana ta nam ra pia na pal
diat a vapagumanene nam ra tutana, [19] ma
diat a kure ba na varkul ma tika na mar na
mamat na silva, ma diat a tul tar ia tai tama
i ra vavina, tago nam ra tutana i tar tata
kaina ure tika na inip na vavina Israel; ma
dir a ki na bartaulai ka, ma i dekdek upi na
vung vue ta kana nilaun par.
[20] Ma ona nam ra magit i dovot, ma pa
di gire tadav ra takodo na kini na inip ta
ra vavina, [21] io, diat a ben ra vavina ta ra
mataniolo ta ra kuba i tamana, ma ra tarai
ta kana pia na pal diat a tupar ia pi na virua;
tago i tar pait ra magit na papaua livuan
tai Israel, ma i tar po ta ra kuba i tamana;
damana una vapanie vue ra kaina kan u.
[22] Ba tika na tutana i va tadav tika na
vavina i taulai, ma di babare dir, io, dir par
dir a virua, ra tutana ba i va tadav ra vavina,
ma ra vavina bula; damana una vapanie vue
ra kaina kan Israel.
[23] Ba di tane bat tika na inip na vavina
upi kai tika na tutana, ma ta ra tutana dir
varkuvo me ta ra pia na pal, ma i va tadav
ia, [24] io, da agur pa dir par ta ra mataniolo ta
nam ra pia na pal, ma da tupar dir upi dir
a virua, ra vavina tago pa i ga kukula ta ra
pia na pal, ma ra tutana tago i ga vakaina ra
taulai kai talaina; damana una vapanie vue
ra kaina kan u.
[25] Ma ba ra tutana i tadav ra vavina nina
di ga tane bat ia aro ra pui, ma ra tutana i
vo pa ia, ma i va tadav ia, io, ra tutana ka
ba i va tadav ia na virua; [26] ma koko una pait
ta magit ta ra vavina, tago ra vavina pa i ga
pait ta magit ba i topa ia ba na virua tana;
tago go ra magit i da ra vinarubu pire ra ura
tutana, ba tikai i tut ma i ubu talaina; [27] tago
i ga na tadav ia ta ra pupui; ra vavina di ga
tane bat ia i ga kukula, ma pa ta na abara ba
na maravut ia.
[28] Ba tika na tutana i na tadav ra vavina, a
inip ma pa di tane bat ia boko, ma i kinim
vake, ma i va tadav ia, ma di babare dir, [29] io,
ra tutana ba i ga va pirana na varkul pire
tamana ma ra ilima na vinun na mamat na
silva, ma dir a taulai, tago i ga varuva; ma i
dekdek upi na vung vue ta kana nilaun par.
[30] Koko ta tikai na ben pa ra vavina kai
tamana, ba na pala vue kana mal.

23

Diat nina ba koko diat a ruk ta ra kivung

[1] Koko ta tikai ba i tar kinkin ra kolokina,
ba ta tikai di tar poko vue ra kuruna, na ruk
ta ra kivung kai ra Luluai.
[2] Koko ra nat na kete na ruk ta ra kivung
kai ra Luluai, ma koko bula ra lavur bul mur
tana diat a ruk ta ra kivung kai ra Luluai; na
tuk tar ta ra vavinun na taun tarai.
[3] A tutana Amon ma ra tutana Moab koko
dir a ruk ta ra kivung kai ra Luluai; tuk
tar ta ra vavinun na taun tarai, koko ta
tikai ta diat na ruk ta ra kivung kai ra
Luluai, damana vatikai namur; [4] tago pa dia
ga totongo upi avat ma ra gem ba ra tava
ba ava ga irop kan Aigipto, ma tago dia
ga tokom Balam natu i Beor maro Petor-
Mesopotamia upi na tata vabilak avat. [5] Ma
a dovotina ra Luluai kavava God pa i ga
torom tai Balam; ma ga ra Luluai kavava
God i ga pukue ra tinata na varvabilak upi ra
varvadoan pire vavat, tago ra Luluai kavava
God i ga mari avat. [6] Ta kaum nilaun par
koko una maravut diat upi diat a ki na
malmal ma diat a tavua.
[7] Koko una milikuane ra te Edom, tago
amur barturana me; ma koko una mi-
likuane ra te Aigipto, tago u ga ki na vaira ta
kana gunan. [8] A umana bul mur ta dir ba di
kava diat ta ra vautuluna taun tarai namur
diat a ruk ta ra kivung kai ra Luluai.

A pakana kal ra tarai na vinarubu na ki gomgom

[9] Ba u vana oai upi ra vinarubu ma kaum
lavur ebar, ma u ki ta ra pakana kai ra tarai
na vinarubu, una balaure bat u kan ra lavur
kaina magit. [10] Ma ba tika na tutana i ki
piram, ba pa i gomgom ure ta magit i ga
tadav ia ta ra marum, io, na vana kan ra
pakana kai ra tarai na vinarubu, ma koko na
olo tana; [11] ma ba i to na ravian na gumu, ma
ba ra keake i tar kuba na olo ta ra pakana kai
ra tarai na vinarubu.
[12] Ma kaum tika na pakana irai kan ra
gunan kai ra tarai, a baba; nam una vana
tana; [13] ma una kap ra kakakal ik varurung
ma kaum vargal; ma ona una baba, una
kakal me, ma una punang ra magit u ga ba
vue; [14] tago a Luluai kaum God i vanavana
livuan ta kaum pakana ure ra tarai, upi
na valaun u, ma upi na tul tar kaum lavur
ebar tam; kari kaum pakana ure ra tarai na
gomgom, upi koko na gire ta magit i dur
piram, ma na vana kan u.

Ta umana varkurai

[15] A tultul ba i vilau kan kana luluai piram,
koko una vamule pire kana luluai; [16] na kiki
ka piram livuan tam, ta ra pakana gunan
ba na pilak pa ia ta kaum gunan, nina ba i
manga mainge; koko una arung bat ia.
[17] Koko ta tika na vavina Israel na igoro
na vavina, ma koko ta tika na tutana Israel
na tena nipo na lotu. [18] Koko una kap ra
vabongon na igoro, ma ra vapuak na pap, ta
ra kuba i ra Luluai kaum God ure ra kunubu
na vavalima, tago nam ra ura magit par ra
Luluai kaum God i milmilikuane dir.
[19] Ba u la tar ta magit tai turam, koko una
vatur vake ra kubika tana; koko ra kubika
ure ra mani, koko ra kubika ure ra magit
na nian, koko ra kubika ure ra lavur enana
magit di kakail diat ma di vatur ra kubika
tana. [20] I topa ia ba una vatur vake ra kubika
ta ra vaira i kail piram, ia kaka koko una
vatur vake ra kubika tai turam, upi ra Luluai
kaum God na vadoane u ta ra lavur magit u
bili ia, ta ra gunan nina u vana tana pi una
kale pa ia.
[21] Ba u kubu tar ta magit tai ra Luluai
kaum God ma ra vavalima, koko una vavuan
upi una pait ot pa ia; tago ra Luluai kaum
God na titir upi ia piram, ma kan na da ra
varpiam piram. [22] Ma ona pa u kubu tar ta
magit ma ra vavalima, pa na kaina piram.
[23] Una mur ra lavur tinata u tar tatike, ma
una pait ia, varogop ma ra magit u tar kubu
tar ia ma ra vavalima tai ra Luluai kaum
God, a tamarigat na vartabar, nina u tar
kubu tar ia ma ra ngiem.
[24] Ba u vana ta ra uma na vain kai talaim,
ona u mainge, una en ra vuai na vain upi
una maur tana; ma koko una vung ta na ta
kaum rat.
[25] Ba u vana ta ra uma na kon kai talaim,
io, una doko pa ra tur a kon ma ra limam
uka; ma koko una pakat ra kon kai talaim
ma ra pakat i likokoi. A varkurai ure ra kutu
varbean

24

Ba tika na tutana i ben

[1] pa tika na vavina ma dir taulai, ma
namur pa i manane mule, tago i gire tadav
ta magit i kaina tana, io, na tumu tika na
buk na pala varbean, ma na tul tar ia tana,
ma na tul vairop vue kan ra kubana. [2] Ma
ba i tar vana kan ra kubana, ona i mainge,
na vana ma na taulai ma ta enana tutana
mulai. [3] Ma ona ra vauruana tutana pa
i manane, ma i tumu tar ra buk na pala
varbean tana, ma i tulue kan ra kubana, ba
ona ra vauruana tutana dir ga taulai me i
mat ika, [4] koko kana luaina tutana, nina i
ga tul vairop vue, na ben pa mule pi dir a
taulai, tago i tar dur; tago nam ra magit i
da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
ma koko una varara ra gunan nina ra Luluai
kaum God i tabar u me upi una kale pa ia.
[5] Ba tika na tutana dir kabur taulai ma
ra vavina, koko diat a varagur ma ra kor
na tarai na vinarubu, ma koko da puak tar
ra papalum tana; na ki langalanga ta ra
kubana tika na kilala, ma na vagugu pa ra
vavina i ga ben pa ia.

Ta umana varkurai

[6] Koko ta tikai na tak pa ra ura vat na
uduudu kon, ba ra vat na uduudu i va arama
liu, upi ra vuvung varirap, tago i da i tak vue
ra magit na nilaun.
[7] Ba tika na tutana i long pa tikai ta ra
umana turana pire ra tarai Israel, ma i da ra
vilavilau pirana, ba ona i ivure, io, nam ra
tena nilong na virua; damana una vapanie
vue ra kaina kan u.
[8] Una varbalaurai ure ra kaina minait, a
vukavuka, upi una nuk bulu pa ra lavur
magit ra umana tena tinabar ra tarai Levi
diat a veteten tar ia tam, upi una pait ia; da
iau ga vartuluai pire diat, damana una nuk
pa ia ma una pait ia. [9] Una nuk pa ra magit
a Luluai kaum God i ga pait ia tai Miriam, ta

ra nga ta nam ra kilala u ga irop kan Aigipto
tana.
[10] Ba u la tar ta magit tai talaim, koko una
ruk ra kubana pi una vila pa ra vuvung vari-
rap. [11] Una tur ra pia ka, ma nam ra tutana
i kail pa ra magit piram na kap vaarike ra
vuvung varirap piram ra pia. [12] Ma ona i
luveana, koko una va mat ma kana vuvung
varirap; [13] una vamule ra vuvung varirap ba
ra keake i kuba, upi na va mat ta kana mal
na tubatuba, ma na tata vadoane u; ma na
da ra mangamangana takodo piram ta ra
luaina mata i ra Luluai kaum God
[14] Koko una ki taun ra bul na papalum di
kulkul ia, a luveana ma ra biaui, ba tikai
ta ra tara na turam, ba tika na vaira i ki
ta kaum gunan; [15] ta ra bung i ga papalum
tana una kul ia ma kana vabongon, ma koko
ra keake na kuba lua; tago i luveana ma ra
balana i kaina upi ia; kan na tangi ma na
takun u pire ra Luluai, ma na da ra varpiam
piram.
[16] Koko da doko ra tarai ure ra umana natu
i diat, ma koko da doko ra umana bul ure
ra umana tama i diat; tikatikai na virua ure
kana varpiam iat.
[17] Koko una pukue vakaina ra varkurai ure
ra vaira, ba ure ra nat na ling; koko una
tak pa ra mal kai ra ua na vavina upi ra
vuvung varirap; [18] una nuk pa ia ka ba u ga
ki na vilavilau ta ra gunan Aigipto, ma ra
Luluai kaum God i ga valaun u kan ia; kari
iau vartuluai piram ba una pait go ra magit.
[19] Ba u varurue ra magit ta kaum uma, ma
u valubane tika na vinvin ta ra uma, koko
una lilikun upi una vila pa ia; kai ra vaira
ka, kai ra nat na ling, ma kai ra ua na vavina;
upi ra Luluai kaum God na vadoane u ta ra
lavur papalum na limam.
[20] Ba u tar imar vue ra vuai na oliva, koko
una tangatanga ta ra ingaingarina; ai ra
vaira, ai ra nat na ling, ma ai ra ua na vavina.
[21] Ba u varurue ra vuai kaum uma na
vain, koko una tangatanga namur tana; ai
ra vaira, ai ra nat na ling, ma ai ra ua na
vavina.
[22] Ma una nuk pa ia ba u ga ki na vilavi-
lau ta ra gunan Aigipto; kari iau vartuluai
piram ba una pait go ra magit.

25

[1] Ba ra tarai dia vartoto, ma dia vana pi da
varkurai tana, ma ra umana tena varkurai
dia kure diat, io, diat a kure valangalanga ra
tena takodo, ma diat a kure vakaina ra tena
varpiam; [2] ma ona i topa ia ba da luba ra tena
varpiam, a tena varkurai na vartuluai ba na
va, ma ba da luba ia ta ra luaina matana,
da i topa kana varpiam. [3] A ivat na vinun
na mememe na varkita da pait ia tana, ma
koko i pirai; kan ba da vot ia, ma da kita lake
ma mangoro na mememene, turam na da ra
magit vakuku piram.
[4] Koko una kaman vake ra ngie i ra bu-
lumakau ba i ruarua rama vue ra pat i ra
kon.

Ona a tutana i mat, ma pa ta natuna, turana na taule kana vavina

[5] Ba ra barturana dia ki varurung, ma
tikai ta diat i mat, ma pa ta natuna, koko
ra vavina kai nina i ga mat dir a taulai ma
ta enana; tura i kana tutana iat na vana
pirana, ma na ben pa ia, ma na pait ra
papalum na bartamaiana pirana. [6] Ma ra
luaina bul tutana ba ra vavina na kava, da
vatang ia ba natu i nina ra tutana i ga mat,
upi koko ra iangina na panie kan ra tarai
Israel. [7] Ma ona nam ra tutana i ol ika ma
pa i mainge ba dir a taulai ma ra vavina
kai turana, io, ra vavina turana i ga mat
kan ia na vana ta ra mataniolo tadav ra
umana patuana, ma na biti dari: Tura i
kaugu tutana i kamale ma pa i mainge ba
na vangala ta bul upi na tur kia turana, upi
ra iangina na tur pire Israel; i ol upi na pait
ra papalum na bartamaiana piragu. [8] Io, ra
umana patuana ta kana pia na pal diat a
vartuluai upi ia, ma diat a pirpir me; ma ona
i tur ma i biti ka, Pa iau mainge ba amir a
taulai, [9] io, ra taulai kai turana na tadav ia
ta ra luaina mata i ra umana patuana, ma
na pala vue ra pal a kauna, ma na gami ra
matana, ma na tata ma na biti dari: Damana
da pait ia ta nam ra tutana ba pa i vatur ra
kuba i turana. [10] Ma da vatang ra iangina
pire ra tarai Israel dari: a kuba i ra tutana
di tar pala vue ra pal a kauna.

Ta umana enana varkurai

[11] Ba ra ura tutana dir varubu, ma ra
vavina kai tikai ta dir i vana maravai pi na
maravut valaun kana taulai kan nina i to
na ub ia, ma i tulue ra limana, ma i vatur
vake ra togaina, [12] io, una poko kutu vue ra
limana, koko ra matam na gire ung ia.
[13] Koko a ura mangana valavalar na ma-
mat dir a bang ta kaum popopoi, a ngala ma
ra ikilik. [14] Koko una vung ra ura mangana
la na valavalar, a ngala ma ra ikilik. [15] Una
vung uka ra valavalar na mamat i takodo

ma i dovot, ma una vung ra la na valavalar
i takodo ma i dovot; upi una ki vavuan ta ra
gunan a Luluai kaum God i tul tar ia tam.
16 Tago diat par dia pait ra magit damana,
diat par dia pait ra magit i gegagege, a
Luluai kaum God i milikuane diat.

A varkurai pi da pun vue ra ninunuk ure ra tarai Amalek

17 Una nuk pa ra magit ra tarai Amalek dia
ga pait ia tam ta ra nga ba u ga vana irop
kan Aigipto, 18 ba dia ga tadav u ta ra nga,
ma dia ga ubu diat dia murmur kakit tam,
diat par dia bilua ma dia murmur, ba uga
bilua ma i ga rabu ra pakam; ma pa dia ga
burutue God. 19 Kari ba ra Luluai kaum God
i tar vango u kan kaum lavur ebar dia ki
kikilane u, ta ra gunan ra Luluai kaum God
i tabar u me pi una kale vake, una pun vue
ra ninunuk ure ra tarai Amalek ta ra vavai
ra bakut; koko una valubane.

26

A nga na varmur ure ra luaina vuai na uma ma ra totokom

1 Ma ba u tar pot ta ra gunan a Luluai
kaum God i tabar u me pi una kale pa ia, ma
u vatur vake, ma u kiki tana, 2 una tatak ta
ra lavur luaina vuai ra uma par, nina una
varurue ta ra gunan a Luluai kaum God i
tabar u me, ma una vung ia ta ra rat, ma
una vana ta ra pakana a Luluai kaum God
na pilak pa ia upi ra iangina na ki tana. 3 Ma
una tadav ra tena tinabar i ki ta nam ra
kilala, ma una biti tana dari: Gori iau varvai
kapa pire ra Luluai kaum God, ba iau tar vut
ta ra gunan a Luluai i ga kubu tar ia ta ra
umana tama i dat ma ra vavalima.

4 Ma ra tena tinabar na tak pa ra rat kan
ra limam, ma na vung ia ta ra luaina mata
i ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kaum
God. 5 Ma una tata ma una biti ta ra luaina
mata i ra Luluai kaum God dari:

Tamagu a te Siria i tenten vurvurbit, ma
i ga vana uro Aigipto, ma i ga kiki abara, a
paupau tarai ka; ma abara i ga tavua upi ra
ngala na tarai, a kor diat ma ra umana tena
ongor; 6 ma ra tarai Aigipto dia ga vakaina
avet, ma dia ga vakadik avet, ma dia ga puak
tar ra mamat na kinakap ta vevet; 7 ma ave
ga tangi tadav ra Luluai ra God kai ra umana
tama i vevet, ma ra Luluai i ga valongore
ra nila i vevet, ma i ga gire ra magit i ga
monong avet, ma kaveve kinakap, ma ba di
ga ki taun avet; 8 ma ra Luluai i ga agure
vairop avet kan Aigipto ma ra ongor na
limana, ma i ga tulue ra limana, ma i ga
pait ra lavur magit di burutue na kaia, ma
ra umana vakilang, ma ra umana papalum
na kinaian; 9 ma i ga ben vaolo tar avet ta go
ra gunan, ma i ga tabar avet ma go ra gunan,
a gunan ba ra polo na u ma ra polo na livur
i alir tana. 10 Ma go iau tar kap ra luaina vuai
ra uma, nina u ra Luluai iat u tar tabar iau
me.

Ma una vung ia ra pia ta ra luaina mata
i ra Luluai kaum God, ma una lotu pire ra
Luluai kaum God; 11 ma una gugu ta ra lavur
bo na magit a Luluai kaum God i tar tabar u
me, avat ma diat ta ra kubam, avat ma ra te
Levi ma ra vaira i kiki livuan piram.

12 Ba u tar varurue ra totokom par, a
vavinununa ta ra vuai kaum uma, ta ra
vautuluna kilala, ra kilala na totokom, io,
una tabar ra te Levi me, ma ra vaira, ma ra
nat na ling, ma ra ua na vavina, upi diat a
ian ta kaum gunan ma diat a maur; 13 ma una
biti dari ta ra luaina mata i ra Luluai kaum
God:

Iau tar vung vaire ra umana magit tabu
kan ra kubagu, ma iau tar kabila tibe ra te
Levi me, ma ra vaira, ma ra nat na ling, ma
ra ua na vavina, varogop ma ra vartuluai
par u ga tul tar ia tagu; pa iau ga piam vue
ta tikai ta kaum lavur vartuluai, ma pa iau
ga nuk vue diat; 14 pa iau ga ian tana ba
iau korkor, ma pa iau ga tak pa ta na ba
pa iau gomgom, ma vakir iau ga vartabar
me ure ra minat; iau ga torom ta ra nilai
ra Luluai kaugu God, iau tar pait ra lavur
magit u ga vartuluai tana piragu. 15 Una
gigira ba marama ra gomgom na kubam ra
bala na bakut, ma una vadoane kaum tarai
Israel, ma ra pia u ga tul tar ia ta vevet, da
u ga vavalima pire ra umana tama i vevet, a
gunan ba ra polo na u ma ra polo na livur i
alir tana.

A gomgom na tarai kai ra Luluai

16 Go ra bung a Luluai kaum God i vartu-
luai piram ba una pait go ra lavur togotogo
ma ra lavur varkurai; io, una mur diat ma
una pait diat ma ra balam parika ma ra
nuknukim parika. 17 Gori u tar mulaot ba
una vatur vake ra Luluai ba kaum God,
ma ba una mur kana lavur nga. ma una
pait kana lavur togotogo, ma kana lavur
vartuluai, ma kana lavur varkurai, ma ba

una kapupi ra nilaina; [18] ma gori a Luluai i
tar mulaot ba na vatur vake u upi u kana
enana tarai iat, da i tar tatike tam, ma upi
una torom ta kana lavur vartuluai, [19] ma upi
na vangala u pi una lia ta ra lavur Tematana
par nina i ga vaki diat, upi da pite pa u, ma
upi una rararang, ma da ru u, ma upi u a
gomgom na tarai kai ra Luluai kaum God,
da i tar tatike.

27

Da tumu vake ra umana varkurai ta ra luana Ebal

[1] Ma Moses ma ra umana patuana dia ga
vartuluai pire ra tarai dari: Avat a tora-
torom ta ra vartuluai parika nina iau tul tar
ia ta vavat go gori. [2] Ma ta nam ra bung ava
bolo lake ra Iordan, ma ava vana ta ra gunan
a Luluai kavava God i tabar avat me, avat a
vung vatur ta umana ngala na vat, ma avat
a kolo diat; [3] ma avat a tumu tar ra lavur
tinata ta go ra varkurai ta diat, ta nam ra
bung ava bolo lake tana; upi avat a olo bulu
ta ra gunan a Luluai kavava God i tabar avat
me, a gunan ba ra polo na u ma ra polo na
livur i alir tana, da ra Luluai, ra God kai ra
umana tama i vavat, i tar tatike ta vavat.

[4] Ma ba ava tar bolo lake ra Iordan, avat a
vatur go ra umana vat, nina iau vartuluai
pire vavat ure ta go ra bung, ta ra luana
Ebal, ma avat a kolo diat. [5] Ma avat a pait
ra uguugu na vartabar ure ra Luluai kavava
God abara, a uguugu na vat; ma koko avat
a mut ra vat ma ra palariam. [6] Avat a pait
ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kavava
God ma ra umana kidoloina vat ika; ma avat
a tul tar ra umana tinabar di tuntun tar
ia tadav ra Luluai kavava God tana; [7] ma
avat a vartabar ma ra umana tinabar na
varmaram, ma avat a ian abara; ma avat a
gugu ta ra luaina mata i ra Luluai kavava
God. [8] Ma avat a tumu vakapa go ra lavur
tinata na varkurai par ta ra umana vat.

[9] Ma Moses ma ra umana tena tinabar a
tarai Levi dia ga ve ra tarai Israel par dari:
Avat a tarai Israel, avat a ki mut ma avat a
valongore; ta ra bung gori a Luluai kavava
God i tar vatur vake avat upi avat kana
tarai. [10] Kari avat a toratorom ta ra nilai
ra Luluai kavava God, ma avat a mur kana
lavur vartuluai ma kana lavur togotogo,
nina iau tul tar ia ta vavat ta go ra bung.

A tinata na varvabilak aro ra luana Ebal

[11] Ma ta nam ra bung iat Moses i ga
vartuluai pire ra tarai dari: [12] Go diat diat
a tur ta ra luana Gerisim upi diat a tata
vadoane ra tarai, ba ava tar bolo lake ra
Iordan: Simeon, Levi, Iuda, Isakar, Iosep,
ma Beniamin; [13] ma go diat diat a tur ta
ra luana Ebal upi diat a vatang ra tinata
na varvabilak: Ruben, Gad, Aser, Sebulun,
Dan, ma Naptali. [14] Ma ra tarai Levi diat a
varvai, ma diat a tatike ra tinata pire ra tarai
Israel ma ra ngala na nilai diat, dari:

[15] Na ti bilak nam ra tutana ba na pait ra
tabataba di ka ia ba di tun mal ia, a magit
na milmilikuan pire ra Luluai, ra papalum
na lima i ra tena madaka, ma i vatur ivaive
pa ia. Ma ra tarai par diat a tata ma diat a
biti, Amen.

[16] Na ti bilak nina ba na pidimuane
tamana ba nana. Ma ra tarai par diat a biti,
Amen.

[17] Na ti bilak nina ba na kari vue ra vat na
langun kai talaina. Ma ra tarai par diat a
biti, Amen.

[18] Na ti bilak nina ba na ben varara ra pula
kan ra nga. Ma ra tarai par diat a biti, Amen.

[19] Na ti bilak nina ba na pukue vakaina ra
varkurai ure ra vaira, ra nat na ling, ma ra
ua na vavina. Ma ra tarai par diat a biti,
Amen.

[20] Na ti bilak nina ba na va pire ra taulai
kai tamana; tago i pala ra mal kai tamana.
Ma ra tarai par diat a biti, Amen.

[21] Na ti bilak nina ba na va pire ta man-
gana vavaguai. Ma ra tarai par diat a biti,
Amen.

[22] Na ti bilak nina ba na va tadav taina,
natu i tamana, ba natu i tinana. Ma ra tarai
par diat a biti, Amen.

[23] Na ti bilak nina ba na va tadav nimuna.
Ma ra tarai par diat a biti, Amen.

[24] Na ti bilak nina ba na ubu ive talaina.
Ma ra tarai par diat a biti, Amen.

[25] Na ti bilak nina ba na vatur vake ra
vapuak upi na doko ra takodo na tutana. Ma
ra tarai par diat a biti, Amen.

[26] Na ti bilak nina ba pa na mulaot ta go
ra tinata na varkurai pi na pait diat. Ma ra
tarai par diat a biti, Amen.

28

A varvadoan ure ra tinorom
(Levi 26:3-13; Vart 7:12-24)

[1] Ma ari una valongore bulu ra nilai ra
Luluai kaum God pi una nuk pa kana lavur
vartuluai par nina iau tul tar ia tam go gori,
ma una pait diat, a Luluai kaum God na

vaki u pi una lia ta ra lavur Tematana ta ra
rakarakan a gunagunan; [2] ma go ra lavur bo
na magit diat a tadav u, ma diat a kiki piram,
ba una toratorom ta ra nilai ra Luluai kaum
God.
[3] Una ti doan ta ra pia na pal, ma una ti
doan ta ra pupui. [4] Na ti doan ra vuai ra
pakam, ma ra vuai kaum pia, ma ra vuai
kaum lavur vavaguai, kaum lavur nat na
bulumakau, ma kaum lavur nat na sip. [5] Na
ti doan kaum rat ma kaum la di bing ra
plaua tana. [6] Una ti doan ta kaum niruk, ma
una ti doan ta kaum niirop. [7] A Luluai na
ongor pa kaum lavur ebar nina dia tut na
vinarubu ure u ta ra luaina matam; diat a
vana rikai up u ta ra kopono nga, ma diat a
takap kan u ta ra lavurua na nga. [8] A Luluai
na kure tar ra varvadoan piram ta kaum
lavur pal na vuvuvung, ma ra lavur magit
u pait ia; ma na vadoane u ta ra gunan a
Luluai kaum God i tabar u me.
[9] A Luluai na vatur vapadikat u upi u kana
gomgom na tarai, da i ga vavalima piram,
ona una toratorom ta ra lavur vartuluai
kai ra Luluai kaum God, ma una mur kana
lavur nga. [10] Ma ra lavur vuna tarai ta ra
rakarakan a gunagunan diat a nunure ba u
kap iang tai ra Luluai, ma diat a burutue
u. [11] Ma ra Luluai na vapealane ra lavur bo
na magit piram, na peal ra vuai ra pakam,
ma ra vuai kaum lavur vavaguai, ma ra vuai
kaum pia, ta ra gunan a Luluai kaum God
i ga kubu tar ia ta ra umana tamam ma
ra vavalima, ba na tabar u me. [12] A Luluai
na papa kana bo na vuvuvung ra bala na
bakut piram, ma na tulue ra bata ta kaum
gunan ta kana e, ma na vadoane ra lavur
papalum una bili ia; ma una la tar ra magit
ta ra mangoro na vuna tarai, ma vakir una
kakail. [13] Ma ra Luluai na vaki u pi u ra ula
ma vakir ra taukuna; una ki ka liu ma vakir
una ki ra pia, ona una toratorom ta ra lavur
vartuluai kai ra Luluai kaum God nina iau
tul tar ia tam go gori, upi una nuk pa diat
ma una pait diat; [14] ma koko una vara irai
kan ta tika na tinata iau vartuluai me piram
go ieri, ta ra papar a lima tuna ba ra papar
a maira, pi una mur ra lavur enana god ma
una torom ta diat.

A balbali ure ra varpiam
(Levi 26:14-46)

[15] Ma ari pa u torom ta ra nilai ra Luluai
kaum God pi una nuk pa kana lavur vartu-
luai par ma kana lavur togotogo, nina iau
tul tar ia tam go ieri, pi una pait diat, io, go
ra lavur bilak na magit diat a tadav u, ma
diat a kiki piram.
[16] Una ti bilak ta ra pia na pal, ma una ti
bilak ta ra pupui. [17] Na ti bilak kaum rat, ma
na ti bilak kaum la di bing ra palaua tana.
[18] Na ti bilak ra vuai ra pakam, ma ra vuai
kaum pia, kaum lavur nat na bulumakau,
ma kaum lavur nat na sip. [19] Na ti bilak kaum
niruk, ma na ti bilak kaum niirop.
[20] A Luluai na tulue ra magit i bilak piram,
a purpuruan, ma ra varbor, ta ra lavur
magit una bili ia, tuk tar ta ra bung di
vamutue u, ma tuk tar ta ra bung una virua
lolalolo tana, ure kaum lavur varpiam nina
u ga tatavur kan iau me. [21] A Luluai na tulue
ra kaina minait tadav u, ma pa na ngo tuk
tar ta ra bung u tar panie kan ra gunan nina
u vana tana pi una vatur vake. [22] A Luluai
na ub u ma ra palaur, ma ra mudian, ma
ra niung, ma ra malamalapang, ma ra ngala
na keake, ma ra vuvu i oao, ma ra kungal;
go diat diat a korot vakaina u tuk tar una
virua. [23] Ma ra bakut arama liu na dekdek
da ra palariam gobol, ma ra pia ta ra vavai
ra kaum na da ra palariam tuna. [24] A Luluai
na pukue ra bata ure kaum gunan upi na da
ra veo ko ma da ra tobon na pia; na bura
taun u marama ra bala na bakut, tuk tar una
virua tana. [25] A Luluai na kure u pi kaum
lavur ebar diat a ongor pa u; una vana oai
pi avat a varubu ma diat ta ra kopono nga,
ma una takap kan diat ta ra lavurua na nga;
ma una da ra magit ba ra lavur varkurai ta
ra rakarakan a gunagunan diat a purpuruan
tana. [26] Ma ra lavur beo liuliu diat a en
ra viruam, ma damana ra umana leing na
pupui, ma pa ta na korot vue diat.
[27] A Luluai na vakadik u ma ra kaina buk
Aigipto, ma ra lavur niung, ma ra tiripa, ma
ra kaka, ma pa una langalanga ka ia. [28] A
Luluai na vakadik u ma ra papaua, ma ra
pula, ma ra purpuruan; [29] ma ba ra keake i
ki tur una pepere da ra pula i pepere ta ra
bobotoi, ma pa una ki bulu ta kaum lavur
vinavana; da arung bat i u ka, ma da ra
vatikene vue kaum tabarikik, ma pa ta na
na maravut valaun u. [30] Una tane bat ra
vavina, ma ta enana tutana na va tadav ia;
una pait tika na pal, ma vakir una kiki tana;
una vaume ra uma na vain, ma pa una en
ra vuaina. [31] Da doko kaum bulumakau ta
ra luaina matam, ma pa una ian tana; da ra
vue kaum as kan u, ma pa da vamule; da tul
tar kaum lavur sip ta kaum umana ebar, ma

pa ta na na maravut valaun u. [32] A umana
natum, a umana tutana ma ra umana vav-
ina, da tul tar diat ta ra enana tarai, ma
ra matam na idaidok ma na gamgavul uka
ma ra ginigira upi diat ta ra bungbung par,
ma na dekdek upi una pait ta magit. [33] A
vuai kaum pia, ma kaum lavur papalum par,
tika na vuna tarai ba pa u nunure diat diat
a en vue; ma da arung bat vatikene u, ma
da rupap u; [34] damana una papaua muka
ure ra lavur magit ra matam na gire. [35] A
Luluai na vakadik u ma ra buk i ngangar
ta ra malmalikun na kaum, ma ta ra vo na
kaum, ma pa na map, na tur pa ia ta ra pal a
kaum ma na tuk tar ta ra tunurot na ulum.

[36] A Luluai na agur pa u, varurung ma ra
king ba una vaki ia pi na lue u, tadav tika
na vuna tarai ba pa U nunure diat, u pata,
ma damana ra umana tamam bula pata; ma
abara una lotu tadav ra umana enana god,
a davai ma ra vat. [37] Ma una da ra magit na
kinaian, ma ra tinata valavalar, ma ra magit
na varkulumai, pire ra lavur vuna tarai par
nina ra Luluai na ben voe u tadav diat.

[38] Una kap ra peal magit na vinauma ta
ra uma, ma una varurue ra ikilik, tago ra
kubau na en vue. [39] Una vaume ra uma
na vain, ma una laga ia, ma pa una mome
ra polo na vain, ma pa una varurue ra
vuai na vain, tago ra po na vui na en ia.
[40] Una vatur vake ra umana davai na oliva ta
kaum gunan par, ma vakir una vartap ma
ra dangina, tago ra vuai na oliva na molo
ko. [41] Una vangala ra umana bul tutana ma
ra umana bul vavina, ma pa diat a ki piram,
tago da ben vavilavilau vue diat. [42] A kubau
na kale pa kaum lavur davai ma ra vuai
kaum pia.

[43] A vaira ba na ki piram na manga ngala
vanavana tam, ma una ikilik vanavana.
[44] Una kakail pirana, ma ia iat pa na kakail
piram; na da ra ula, ma una da ra taukuna.

[45] Ma go ra lavur bilak na magit diat a
tadav u, ma diat a korot mur u, ma diat a
monong u, tuk tar ta ra bung u virua tana,
tago pa u ga torom ta ra nilai ra Luluai kaum
God upi una mur tuna kana lavur vartuluai
ma kana lavur togotogo, nina i ga tul tar ia
tam; [46] ma diat a ki taun u da ra vakilang ma
ra magit na kinaian, ma taun ra lavur bul
mur tam pa na mutu.

[47] Tago pa u ga torom tai ra Luluai kaum
God ma ra gugu, ma ra balam pa i ga mariga
tana, tago i ga peal ra magit piram, [48] kari
una torom ta kaum lavur ebar ba ra Luluai
ra tulue diat tadav u, ma una mulmulum,
ma una mar, ma una ki bia, ma una iba
upi ra lavur magit; ma na vung ra kip na
palariam ta ra ul a varam tuk tar ta ra bung
ba na vamutue u.

[49] A Luluai na agur pa ra vuna tarai maro
vailik piram, maro ra ngu na rakarakan a
gunagunan, ma na pot lulut da ra minigulai
i pururung pukai, a vuna tarai ba pa u
matoto ta kadia tinata, [50] a vuna tarai ba i
mata kankan, ma pa na ru ra umana kua,
ma pa na mari ra umana bul; [51] na en ra vuai
kaum lavur vavaguai ma ra vuai kaum pia,
tuk ta ra bung una panie tana; ma pa na
en valili ta kon, ba ta vain, ba ta dangi, ba
kaum ta nat na bulumakau, ba ta nat na sip
ta kaum kikil na sip, tuk tar ta ra bung ba
na ga vamutue u tana. [52] Na vila vartakalat
bat u ta kaum lavur pia na pal, tuk tar ta ra
bung kaum lavur liplip, nina dia dekdek ma
dia tuluai urama liu ma nina u ga nurnur ta
diat, diat a tarip ta kaum gunagunan par;
ma na vila vartakalat bat u ta kaum lavur
pia na pal ta kaum gunan par nina ra Luluai
kaum God i ga tabar u me. [53] Ma una en ra
vuai ra pakam iat, ra vio i ra umana natum,
a umana tutana ma ra umana vavina, nina
ra Luluai kaum God i tar tul tar diat tam;
damana una pait ia ba kaum ebar na arung
bat u ta kaum lavur pia na pal, ba i vila
vartakalat bat u, ma ba ra kini na malari i
monong u. [54] Ra tutana, a tena varmari ma
ra tena vovovon, na mata kakaina ka tadav
turana, ma tadav kana vakak na taulai, ma
tadav ra umana natuna dia ki valili pirana;
[55] ma pa na tabar tikai ta diat ma ta ngungu
vio i ra umana natuna nina ba na en diat,
tago pa i vung mule ta magit, ba kaum ebar
na arung bat u ta kaum lavur pia na pal,
ba i vila vartakalat bat u, ma ba ra kini na
malari i monong u. [56] Ra vavina piram, nina
pa i ongor tago i tar vala laun da ra bul
na vakak, nina pa i la ta ra vinavana ma ra
kauna, tago pa i ongor ra pal a pakana, na
mata kakaina tadav kana vakak na tutana,
ma tadav natuna a tutana, ma.tadav natuna
a vavina; [57] pa na mari ra tava na bul nina
i vana rikai tana, ba ra umana natuna ba
na kava vaarike diat, tago na en ive ke diat,
tago pa kana ta magit mulai, ba kaum ebar
na arung bat u ta kaum lavur pia na pal, ba i
vila vartakalat bat u, ma ba ra kini na malari
i monong u.

[58] Ona pa una nuk pa ra lavur tinata na
varkurai di ga tumu ia ta go ra buk upi una
pait diat, upi una ru go ra mari na iang di
manga burutue, A Luluai kaum God, [59] io,
na enana tuna ra lavur kinadik a Luluai na
tulue piram ma pire ra umana natum, a
umana ngala na kinadik ba diat a tur man-
goro na kilala, ma ra umana kaina minait ba
diat a tur vatikai. [60] Ma na tulue ra umana
ngal Aigipto piram, nina u ga burutue diat,
ma diat a ki petep piram. [61] Damana bula
ra lavur minait ma ra lavur kinadik ba pa
di tumu ia ta ra buk go ra lavur varkurai
dia tur tana, a Luluai na tulue diat piram,
tuk tar ta ra bung ba una panie. [62] Ma una
paupau ka, ma lua u ga peal da ra kor na
tagul arama liu ra maup; tago pa u ga torom
ta ra nilai ra Luluai kaum God.

[63] Ma da lua ra Luluai i ga gugu tam upi
na pait ra boina tam ma na vapealane u,
damana ra Luluai na gugu upi na vapanie
vue u ma na vamutue u, ma da rubat vue u
kan ra gunan nina u vana tana upi una kale
vake. [64] Ma ra Luluai na imire vurvurbingi-
tane u pire ra lavur Tematana, na tur pa ia
tai tika na ngu na rakarakan a gunagunan
ma na tuk tar tai ta ra nguna; ma abara
una lotu tadav ra umana enana god, nina ba
pa u ga nunure diat, u pata, ma ra umana
tamam bula pata. a davai ma ra vat. [65] Ma
ba u ki pire nam ra lavur Tematana pa
una balamat, ma ra pal a kaum pa na ngo
tana; ma ra Luluai na vadadar ra balam,
ma na vagavul ra matam, ma na vabilua
ra tulungeam; [66] a vinirua na tur vatikai
ta ra luaina matam, ma una burburut ta
ra bungbung na keake ma ra bungbung na
marum, ma pa una nunure bulu ba na dave
bar kaum nilaun; [67] ta ra malana una biti,
Gala na ravian! ma ta ra ravian una biti,
Gala na malana! ure ra bunurut ra balam
na dadadar me, ma ure ra magit ra matam
na gire. [68] Ma ra Luluai na vako u ta ra
umana parau pi una vana mulai Aigipto, ta
ra nga iau ga biti tam ba pa una gire mule;
ma abara una valar ia ba una ivure mule u
ta kaum lavur ebar, upi u kadia tultul na
tutana ma kadia tultul na vavina, ma pa ta
na na kul vake u.

29

A kunubu kai ra Luluai pire ra tarai Israel ta ra gunan Moab

[1] Go ra tinata na kunubu nina ra Luluai i
ga vartuluai pire Moses ure, upi diat ma ra
tarai Israel diat a pait ia ta ra gunan Moab,
tika na pakana mulai ta nam ra kunubu dia
ga pait ia aro Koreb.

[2] Ma Moses i ga oro pa ra tarai Israel par,
ma i ga biti ta diat dari: Ava tar gire ra lavur
magit a Luluai i ga pait ia ta ra luaina mata
i vavat ta ra gunan Aigipto, tai Parao, ma
ta kana lavur tultul, ma ta kana gunagunan
par, [3] ra lavur valavalar ra mata i vavat i ga
gire, ra lavur vakilang, ma ra lavur ngala
na magit na kinaian; [4] ma ra Luluai pa i
ga tul tar ia ta vavat ba ra bala i vavat na
matoto, ma ra mata i vavat na gigira ilam,
ma ra talinga i vavat na valongor ilam, ma i
damana boko tuk ta ra bung gori.

[5] Ma iau ga rap lue avat ta ra bil a ivat na
vinun na kilala; kavava mal pa i maulana ta
ra paka i vavat, ma ra pal a kau i vavat pa i
kaina ta ra kau i vavat. [6] Pa ava ga en ra gem
tuna, ma pa ava ga mome ra polo na vain ba
ra tava longlong; upi avat a nunure ba iau
ra Luluai kavava God. [7] Ma ba ava ga pot ta
go ra gunan, Sikon ra king Kesbon ma Og ra
king Basan dir ga vana rikai tadav dat upi ra
vinarubu, ma da ga ubu dir; [8] ma da ga vatur
vake kadir gunan, ma da ga tibe tar ia ta ra
vuna tarai Ruben, ma ta ra vuna tarai Gad,
ma ta ra ngungu vuna tarai Manase. [9] Io,
avat a torom ta ra tinata ta go ra kunubu,
ma avat a pait ia, upi avat a mal ra lavur
magit avat a bili ia.

[10] Gori avat par ava tur ta ra luaina mata
i ra Luluai kavava God; kavava umana lu-
luai, kavava lavur vuna tarai, kavava umana
patuana, ma kavava umana raprap, maia, a
tarai Israel par, [11] kavava umana bul, kavava
umana vavina, ma ra umana vaira dia ki
ta kavava lavur gunan, diat par a umana
tena kita davai ma ra umana tena kulupe
tava, [12] upi avat a kapupi ra kunubu kai ra
Luluai kavava God, ma kana vavalima, nina
ra Luluai kavava God i pait ia pire vavat go
gori; [13] upi ieri na vaki avat kana tarai, ma
upi ia iat kavava God, da i ga biti ta vavat,
ma da i ga vavalima pire ra umana tama
i vavat, pire Abaraam, pire Isak, ma pire
Iakob.

[14] Ma vakir iau pait go ra kunubu ma go
ra vavalima pire vavat ika, [15] iau pait ia pire
diat dia tur pire dat ta go ra bung ta ra
luaina mata i ra Luluai kada God, ma pire

diat bula pa dia ki varurung ma dat ati ta
go ra bung.
[16] Tago ava nunure kada kini ta ra gunan
Aigipto, ma kada vinavana alalu ta ra gunan
kai ra umana Tematana da ga alu tana; [17] ma
ava tar gire kadia lavur bilak na mangaman-
gana, ma kadia lavur tabalar, a davai ma ra
vat, a silva ma ra goled, nina dia tur livuan
ta diat.
[18] Io, avat a varbalaurai, upi koko ta tu-
tana, ba ta vavina, ba ta barniuruna, ba ta
apik na tarai pire vavat, ba dia vana irai gori
kan ra Luluai kada God, pi diat a lotu tadav
ra lavur god kai nam ra lavur Tematana;
upi koko ta tika na bit a davai pire vavat
ba na vuai ra taring matmat ba ra magit
i mapak, [19] ma ba i valongore ra tinata ta
go ra vavalima, na tata vadoane mule ta ra
balana ma na biti ka: A dovotina ra balagu
i varpiam dekdek, ma ina ki mamal ika;
damana diat dia boina ma diat dia kaina dia
virua varurung; [20] a Luluai pa na nur vue
nam ra tutana, ra kankan kai ra Luluai ma
kana niongor dir a mi ure nam ra tutana,
ma ra tinata na varvabilak par ta go ra buk
na ot taun ia, ma ra Luluai na pun vue ra
iangina ta ra vavai ra bakut. [21] Ma ra Luluai
na pilak vaire vue kan ra lavur vuna tarai
Israel par upi na kaina, varogop ma ra lavur
tinata na varvabilak ta ra kunubu nina di ga
tumu ia ta go ra buk na varkurai.
[22] Ma ra taun tarai namur, a umana natu
i vavat ba diat a laun namur, ma ra umana
vaira ba diat a vut maro ra gunan vailik, diat
a nuknuk, ba dia gire ra lavur kinadik i tup
nam ra gunan, ma ra lavur minait ra Luluai
i tulue tadav ia, [23] ra gunan par i pakar, ma i
solt, ma i madodo, ma pa di vaume ta magit
tana, ma pa i vuai, ma pa ta vura i tavua
tana, da ra vinirua i ga tadav Sodom ma
Gomora, Adma ma Seboim, nina ra Luluai
i ga pukue vue diat ta kana kankan ma ta
kana kavavar, [24] maia, ra lavur vuna tarai
diat a biti dari: Ta ra ava ra Luluai i tar pait
go ra lavur magit ta go ra gunan? Ava ra
kukurai ra karangap i go ra ngala na kulot?
[25] Ma ra tarai diat a biti dari: Tago dia ga
piam vue ra kunubu kai ra Luluai, ra God kai
ra umana tama i diat, nina i ga pait ia pire
diat ba i ga agure vairop diat kan ra gunan
Aigipto, [26] ma dia ga vana ma dia ga torom ta
ra umana enana god, ma dia ga lotu tadav
diat, a umana god ba pa dia ga nunure diat,
ma nina pa i ga togue tar ia ta diat; [27] kari
ra kankan kai ra Luluai i ga tut ure go ra
gunan, upi na vakadik ia ma ra lavur bilak
na magit di ga tumu diat ta go ra buk; [28] ma
ra Luluai i ga kankan ma i ga rubat vue diat
kan kadia gunan, ma i ga kavavar, ma i ga
ngala kana milmilikuan pire diat, ma i ga
okole vue diat tar ta ra enana gunan, da i ot
gori.
[29] Kai ra Luluai kada God ra lavur magit i
pidik; ma ra lavur magit di ga vaarike, kadat
ma kai ra lavur natu i dat pa na mutu, upi
dat a pait ra lavur tinata ta go ra varkurai.

30

A magit ba da pait ia upi da vatur vake ra varvalaun ma ra varvadoan

[1] Ma ba go ra lavur magit dia tar tadav
u, ra magit na varvadoan ma ra magit na
varvabilak, nina iau ga vaarike diat piram,
ma una nuk pa diat ba u kiki livuan ta
ra umana Tematana nina ra Luluai kaum
God, i ga korot tar u pire diat, [2] ma ba una
lilikun tadav ra Luluai.kaum God, avat ma
ra umana natum, ma una toratorom ta ra
nilaina ta nam parika iau vartuluai piram
ure ta go ra bung, ma ra balam parika ma ra
nuknukim parika, [3] io, ra Luluai kaum God
na pala vue u kan ra kini na vilavilau, ma
na mari u, ma na lilikun piram ma na ben
varurue u kan ra lavur Tematana, nina ra
Luluai kaum God i ga imimire vurvurbingi-
tane u pire diat. [4] Ona ta umana ta kaum
tarai nina di ga okole vue diat dia ki ta ra
ngu na rakarakan a gunagunan, a Luluai
kaum God na ben varurue u maro, ma maro
iat na vila pa u; [5] ma ra Luluai kaum God na
agur pa u ta ra gunan ra umana tamam dia
ga vatur vake, ma una kale pa ia; ma na pait
ra magit i boina piram, ma na vapealane u
pi una peal ta ra umana tamam.
[6] Ma ra Luluai kaum God na tul tar ra
pokakikil tuna ta ra balam, ma ta ra bala
i ra umana natum, upi una mari ra Lu-
luai kaum God ma ra balam parika ma ra
nuknukim parika, upi una laun. [7] Ma ra
Luluai kaum God na tulue go ra lavur magit
na varvabilak tadav kaum lavur ebar, ma
tadav diat dia milmilikuane u nina dia ga
vakaina u. [8] Ma una lilikun ma una tora-
torom ta ra tinata kai ra Luluai, ma una
pait kana lavur vartuluai ba iau tul tar diat
tam ta go ra bung. [9] Ma ra Luluai kaum
God na manga vatavua ra lavur papalum na
limam, ma ra vuai ra pakam, ma ra vuai

kaum lavur bulumakau, ma ra vuai kaum
pia, upi una boina tana; ma ra Luluai na
gugu mulai pi na pait ra boina tam da i
ga gugu ure ra umana tamam, [10] ona una
toratorom ta ra nilai ra Luluai kaum God,
upi una pait kana lavur vartuluai ma kana
lavur togotogo nina di ga tumu diat ta go
ra buk na varkurai, ona una lilikun tadav ra
Luluai kaum God ma ra balam parika ma ra
nuknukim parika.
[11] Go ra vartuluai ba iau tul tar ia tam gori
pai i dekdek tam, ma pa i tur vailik. [12] Vakir
i bang arama ra bala na bakut upi una biti
dari: To ia na vana urama ra bala na bakut
ure avet, ma na kap ia uti pire vevet, ma
na varvai tana pire vevet, upi avet a pait
ia? [13] Ma vakir i bang ta ra papar a ta maro
upi una biti dari: To ia na bolo ra ta uro
ure avet, ma na kap ia uti pire vevet, ma
na varvai tana pire vevet, upi avet a pait ia?
[14] Ma ga ra tinata i maravai tuna piram, ta ra
ngiem ma ta ra balam, upi una pait ia.
[15] Ea, gori iau tar vaarike ra nilaun ma ra
boina, ra minat ma ra kaina, ta ra luaina
matam; [16] tago iau tar vartuluai piram gori
ba una mari ra Luluai kaum God, ma ba una
mur kana nga ma una torom ta kana lavur
vartuluai, ma kana lavur togotogo, ma kana
lavur varkurai, upi una laun ma una peal,
ma ra Luluai kaum God na vadoane u ta
ra gunan nina una olo tana pi una vatur
vake. [17] Ma ona ra balam i vana irai, ma
pa u valongore kana tinata, ma ona da al
varara u, ma u lotu tadav ra umana enana
god, ma u torom ta diat, [18] io, gori iau ve
u ba a dovotina una virua muka; vakir una
valolokon kaum kini ta go ra gunan nina
u bolo ta ra Iordan upi una vana tana upi
una vatur vake. [19] Boina ba ra bala na bakut
ma ra rakarakan a gunagunan dir a varvai
maravut iau gori, ba iau tar vaarike ta ra lu-
aina matam ra nilun ma ra minat, ra magit
na varvadoan ma ra magit na varvabilak;
kari una pilak pa ra nilaun upi una laun, u
ma ra lavur bul mur tam, [20] ma una mari ra
Luluai kaum God, ma una toratorom ta ra
nilaina, ma una ki petep pirana; tago nam
ia ra vunapai kaum nilaun, ma na valolokon
kaum kini, upi una ki ta ra gunan nina
ra Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana
tamam, tai Abaraam, tai Isak, ma tai Iakob.

31

Iosua i kia vue Moses

[1] Ma Moses i ga vana ma i ga tatike go ra
lavur tinata ta ra tarai Israel par. [2] Ma i ga
biti ta diat dari: Gori iau tar laun vue tika
na mar ma a ura vinun na kilala; i dekdek
upi ina vana vurvurbit mulai; ma ra Luluai
i ga biti tagu, Koko una vana lake ra Iordan.
[3] A Luluai kavava God na lua ta vavat ta ra
vinavana lake; ia iat na li vue go ra lavur
vuna tarai ta ra luaina mata i vavat, ma avat
a ki ur vue diat; ma Iosua na lue rap avat
ta ra vinavana lake, da ra Luluai i ga biti.
[4] Ma ra Luluai na pait ra magit ta diat da i
ga pait ia tai Sikon ma Og, a ura king kai
ra tarai Amor, ma ta kadir gunan, ba i ga
vamutue dir. [5] Ma ra Luluai na nur tar diat
ta vavat, ma avat a pait ra lavur magit ta
diat varogop ma ra vartuluai iau tar tul tar
ia ta vavat. [6] Avat a ongor ma avat a balamat,
koko avat a burut ma koko avat a ururian
ure diat; tago avat a varagur ma ra Luluai
kavava God; pa na tatavur kan avat, ma pa
na tur irai kan avat.
[7] Ma Moses i ga oro pa Iosua, ma i ga
biti tana dari ta ra luaina mata i ra tarai
Israel par: Una ongor ma una balamat, tago
avat ma go ra tarai avat a olo boko ta ra
gunan nina ba ra Luluai i ga vavalima pire ra
umana tama i diat ba na tul tar ia ta diat, ma
una tibe tar ia ta diat upi diat a kale pa ia.
[8] Ma ra Luluai iat na lue rap u; na ki maravut
u, pa na tatavur kan u, ma pa na vana kan
u; koko una burut ma koko una ururian.

Da luk ra varkurai ta ra lavlavurua na kilala

[9] Ma Moses i ga tumu go ra varkurai, ma
i ga tul tar ia ta ra umana tena tinabar
a umana natu i Levi, nina dia ga kip ra
bok na kunubu kai ra Luluai, ma ta ra
umana patuana Israel par. [10] Ma Moses
i ga vartuluai pire diat dari: Ba i par ra
lavlavurua na kilakilala, ma ta ra e di ga
kure ba da pala varvuai tana, ta ra lukara
na pal na turturup, [11] ba ra tarai Israel par
dia vana rikai ta ra luaina mata i ra Luluai
kavava God ta ra pakana ba na pilak pa ia,
avat a luk go ra varkurai ta ra luaina mata
i ra tarai Israel par upi diat a valongore.
[12] Avat a varurue ra tarai, a umana tutana
ma ra vaden ma ra umana bul, ma ra umana
vaira dia ki ta kavava gunan, upi diat a
valongore, ma diat a vartovo ta ra variru
tadav ra Luluai kavava God, ma diat a nuk
pa ra lavur tinata ta go ra varkurai, ma diat
a pait ia, [13] ma upi ra umana natu i diat nina
dia tuptup tana diat a valongore, ma diat a

vartovo ta ra variru tadav ra Luluai kavava
God, ta ra lavur bungbung par ta nam ra
gunan nina ava bolo lake ra Iordan upi avat
a vatur vake.

A mutuaina varvateten kai ra Luluai pire Moses

14 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Ea, ra e
nina una mat i tana i papait na maravai; una
oro pa Iosua, ma amur a tur rikai ta ra pal
na varbarat, upi ina vartuluai pirana. Ma
Moses ma Iosua dir ga vana ma dir ga tur
rikai ta ra pal na varbarat. 15 Ma ra Luluai
i ga tur rikai ta ra pal ta ra gobol a bakut;
ma ra gobol a bakut i ga tur arama liu ta ra
mataniolo na pal.
16 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Ea, da
vadiop u varurung ma ra umana tamam; ma
go ra tarai diat a tut, ma diat a vana rara ure
ra umana enana god kai ra gunan, nina diat
a vana tana upi diat a ki ie, ma diat a vana
kan iau, ma diat a vatamam vue ra kunubu
dat varurung da ga pait ia. 17 Ma ta nam ra
bung kaugu kankan na tut rikai ure diat, ma
ina vana kan diat, ma ina ive ra matagu kan
diat, ma da vapanie vue diat, ma mangoro
na kaina magit ma mangoro na varmonong
diat a tup diat; ma diat a biti ta nam ra bung
dari: Dave, go ra lavur kaina magit pa dia
tup dat vang tago kada God pa i ki livuan
ta dat? 18 Ma a dovotina ina ive ra matagu ta
nam ra bung ure ra lavur kaina magit dia tar
pait ia, tago dia tar vana irai upi ra umana
enana god.
19 Io, amur a tumu go ra kakailai pi kava-
vat, ma una tovo ra tarai Israel me; una poe
ta ra ngie i diat upi go ra kakailai na da
kaugu tena varvai kapa ure ra tarai Israel.
20 Tago ba ina ga agur pa diat ta ra gunan
nina iau ga vavalima tar ia ta ra umana
tama i diat, a gunan ba ra polo na u ma ra
polo na livur i alir tana, ma ba diat a ga
ian, ma diat a ga maur, ma diat a ga tubu,
io, diat a vana upi ra umana enana god, ma
diat a torom ta diat, ma diat a pidimuane
iau, ma diat a vatamam vue kaugu kunubu.
21 Ma ba ra lavur kaina magit ma ra lavur
varmonong dia tup diat, go ra kakailai na
takun diat da ra tena varvai kapa; tago pa
na ga panie kan ra ngie i ra lavur bul mur ta
diat; tago iau nunure ra nuknuk i diat nina
dia varvakai me go gori ba pa iau agur pa
diat boko ta ra gunan iau ga vavalima tana.
22 Damana Moses i ga tumu go ra kakailai ta
nam ra bung, ma i ga tovo tar ia ta ra tarai
Israel.
23 Ma ra Luluai i ga vartuluai pire Iosua
natu i Nun, ma i ga biti: Una ongor ma una
balamat, tago una agure pa boko ra tarai
Israel ta ra gunan nina iau ga vavalima tar
ia ta diat; ma ina ki maravut u.
24 Ma ba Moses i ga tumu vaip ra tinata
na varkurai ta go ra buk, ma i ga tar par,
25 Moses i ga vartuluai pire ra tarai Levi,
nina dia ga kip ra bok na kunubu kai ra
Luluai, dari: 26 Avat a tak pa go ra buk na
varkurai, ma avat a vung ia ta ra paparai
ra bok na kunubu kai ra Luluai kavava God,
upi na bang abara da ra tinata na vartakun
ure avat. 27 Tago iau nunure kavava varpiam
ma kavava pue ngangar; ea, ieri ba da laun
varurung boko ava tar piam vue ra Luluai;
ma na dave bar ba ina ga mat?
28 Avat a oro guve pa ra lavur patuana
ta kavava lavur apik na tarai ma kavava
lavur raprap piragu, upi ina tatike go ra
lavur tinata ta ra talinga i diat, ma ina
vatang upi ra bala na bakut ma ra rakarakan
a gunagunan upi dir a varvai takun diat.
29 Tago iau nunure ba ina mat, ma namur
avat a vabilak vakakit mule avat, ma avat a
vana irai kan ra nga iau tar vartuluai pire
vavat ba avat a mur ia; ma ra kaina na
monong avat ta ra kilakilala namur, tago
avat a pait ra magit i kaina ta ra luaina mata
i ra Luluai, ma avat a vakankan ia ma ra
papalum na lima i vavat.

A kakailai kai Moses

30 Ma Moses i ga tatike vaip ra tinata ta go
ra kakailai ta ra luaina mata i ra kivung kai
ra tarai Israel, dari:

32

1 U a bala na bakut, una ki na valongor, ma
ina tata;
Ma ra rakarakan a gunagunan na valongore
ra tinata na ngiegu.
2 Kaugu tinata na vartovo na bura da ra tua
na bata,
Ma kaugu pirpir na bilim da ra mavoko;
Da ra ririmi ta ra vura i golgol,
Ma da ra bata tonoi taun ra lavur davai.
3 Tago ina varvai ure ra iang i ra Luluai;
Avat a ru tuna kada God.
4 Ra Vat Ki, kana papalum i ko kakit;
Tago kana lavur mangamangana par dia
takodo;

A dovot na God ma pa ta kaina tana,
I takodo ma i ko.
5 Dia ga pait ra magit i bilak pirana,
Vakir diat ra umana natuna, tago dia dur;
A taun tarai i kaina ma i gegagege ra maukua i diat.
6 Dave, ava balbali damana pire ra Luluai,
Avat a tarai na papaua ma ra umana tabobo?
Dave, vakir ia tama i vavat, ma pa i kul vake avat laka?
Ia iat i tar vaki avat, ma i tar vapadikat avat.
7 Avat a nuk pa ra e amana tana,
Avat a nuk pa ra lavur kilala kai mangoro na taun tarai;
Avat a tir ra umana tama i vavat, ma diat a vaarike pire vavat;
Ma kavava umana patuana, ma diat a vateten avat.
8 Ba ra Ngala Kakit i ga tive tar kadia gunan ta ra umana vuna tarai,
Ba i ga tibe varbabaiane ra tarai.
I ga pait ra lavur langun kai ra tarai
Varogop ma ra niluluk ure ra tarai Israel.
9 Tago ra tarai kai ra Luluai kana tiniba iat;
I tar kale pa Iakob ba kana iat.

10 I ga na tadav ia ta ra gunan i bil tuna,
Ma ta ra ngala na pupui i lingling;
I ga tur kikilane, i ga matamataure,
I ga balabalaure da ra kiau na matana iat;
11 Da ra taragau i vargat ra umana natina ta kana po,
Ma i bebabebe kove diat,
Ma i vue pepeba, ma i vatur vake diat,
Ma i puak pa diat ta ra bebeana,
12 A Luluai kaka i ga rap lue,.
Ma pa ta vaira na god i ga ki pirana.
13 I ga vaki ia ta ra lualuana ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma i ga en ra vuai ra uma;
Ma i ga vau ia ma ra polo na livur i arikai kan ra vat ki,
Ma ra dangi i tavit rikai ta ra dekdek na vat;
14 A bira na polo na u na bulumakau, ma ra polo na u na sip,
Varurung ma ra bira na nat na sip,
A bira na sip Basan, a tomotoina, ma ra bira na me,
Ma ra vit i boina tuna:
Ma ava ga mome ra vain, a polo na vuai na vain.

15 Ma Iesurun i ga tubu vavavana, ma i ga ruarua;
Ava tar bira, ava tar tubu, ava tar monoina;
Io, i ga vana kan God nina i ga vaki ia,
Ma i ga nuknuk vakuku ure ra Vat Ki i laun tana.
16 Dia ga vangangal ia ma ra lavur enana god,
Dia ga vakankan ia ma ra lavur bilak na magit.
17 Dia ga vartabar tadav ra umana tabaran ba pa dia God,
Tadav ra umana god dia ga tuptup ta diat,
Tadav ra umana god dia ga kabur vana rikai,
Nina ra umana tama i vavat pa dia ga burutue diat.

18 Ma pa ava nuk pa ra Vat Ki nina i ga vangala avat,
Ma ava tar valubane God nina i ga vaki avat.
19 Ma ra Luluai i ga gire, ma i ga milmilikuane diat,
Tago ra umana natuna, a umana tutana ma ra umana vavina, dia vakankan ia.
20 Ma i ga biti: Ina ive ra matagu kan diat,
Ina gire ba ava bar ra mutuai diat;
Tago diat a tarai i manga gegagege ra nuknuk i diat,
A umana bul na vartuam.
21 Dia tar vangangal iau ma ra magit ba pa i god;
Dia tar vakankan iau ma kadia lavur magit vakuku;
Io, ina vangangal diat ma diat ba vakir diat a tarai;
Ina vakankan diat ma ra vuna tarai na papaua.
22 Tago ra iap i io ure kaugu kulot,
Ma i io tuk tar ta ra ruarua na tulungen aro iat,
Ma i vaimur vue ra rakarakan a gunagunan ma ra lavur magit i tavua tana,
Ma i vautunge ra lavur bit a lualuana.
23 Ina tulue vartataurane ra lavur varmonong taun diat;
Ina ponok diat ma kaugu lavur pu;
24 Diat a palaur ma ra mulmulum, ma diat a imur ma ra ngala na oao,
Dimana diat a panie ta ra ngal;
Ma ina tulue ra pal a ngie i ra umana leing tadav diat,
Varurung ma ra taring matmat i ki ta ra lavur mangana dia kakao ra pia.
25 Ara ra pia ra pakat na vunarubu na ra vue ra umana natu i diat,
Ma ta ra umana pakana pal ra nidadar;

Na vamutue dir par ra barmana ma ra gara
na vavina,
Ra kuramana ma ra kua.
26 Iau ga biti ba ina imire vue diat ta ra gunan
vailik,
Ma ina vapanie vue ra nuknuk uraure diat
kan ra tarai;
27 Ma iau ga burutue ke ra kankan kai ra
ebar,
Kan ra nuknuk i kadia lavur ebar na rara,
Ma diat a biti: A lima i dat i dekdek,
Ma ra Luluai pa i ga pait go ra lavur magit
par.

28 Tago diat a vuna tarai ba pa dia matoto,
Ma pa i kapa ra bala i diat.
29 Gala dia kabinana pi go ra lavur magit na
tapala pire diat.
Upi diat a nuk pa ra mutuai diat!
30 Na tale davatane ra kopono ba na korot
mur tika na arip na marmar,
Ma ra ivut upi dir a korot vue ra vinun na
arip na marmar,
Ia kaka ba kadia Vat Ki i ga tar ivure diat,
Ma ra Luluai i ga tar nur vue diat?
31 Tago kadia vat ki pa i da kada Vat Ki,
Maia, ma kada lavur ebar iat dia kure
damana.
32 Tago kadia davai na vain a ibul na vain
Sodom,
Ma i ga tur ta ra uma aro Gomora;
Kadia vuai na vain i da ra tava mapak,
Kadia lavur kura vuai na vain dia man-
manin;
33 Kadia polo na vain i da ra taring kai ra
umana vui,
Ma da ra taring matmat kai ra umana
varkarat na vui.

34 Dave bar, pa di ga vung vake go piragu,
Ma pa di ga vabulit ia bar varurung ma
kaugu ngatngat na tabarikik?
35 Kaugu iat ra varobo, ma kaugu ra balbali,
Ta nam ra bung ba na tagalir ra kau i diat;
Tago ra bung dia malari tana i tar maravai,
Ma ra lavur magit ba diat a tup diat, diat a
pampam.
36 Tago a Luluai na kure kana tarai,
Ma na mari mule kana umana tultul;
Ba i gire ra dekdek i diat i tar panie,
Ma pa ta na i ki valili, ta vilavilau ba ta tikai
i langalanga.
37 Ma na biti: Akave kadia lavur god.
Ra vat ki nina dia ga nurnur tana,
38 Nina dia ga en ra bira ta kadia lavur
vartabar,
Ma dia ga mome ra vain ta kadia tinabar na
nimomo?
Boina diat a tut ma diat a maravut avat,
Boina diat a kovakove avat!

39 Io, avat a gire ba iau kaka God,
Ma pa ta god mulai amir ki varurung me;
Iau vardodoko, ma iau valavalaun;
Iau vuna ta ra kinkin, ma iau map ia;
Ma pa ta na na valaun ta tikai kan ra limagu.
40 Tago iau tulue ra limagu urama ra bala na
bakut,
Ma iau biti: Da iau laun pa na mutu,
41 Ba iau al vamangi kaugu pakat na
vinarubu i bagabagele,
Ba iau bibili ta ra varkurai,
Ina varobo pire kaugu lavur ebar,
Ma ina balbali pire diat dia milikuane iau.
42 Kaugu lavur pu diat a maur ma ra gap,
Ma kaugu pakat na vinarubu na en ra vio i
ra tarai,
Ma ra gapu i diat dia virua, ma ra gapu i diat
di ben vavilavilau diat,
Kan ra ulu i ra umana raprap kai ra umana
ebar.

43 Avat a umana Tematana, avat a pite pa
kana tarai;
Tago i obo pa ra gapu i kana umana tultul,
Ma i balbali pire kana lavur ebar,
Ma i pait ra varporong ure kana gunan ma
kana tarai.

44 Ma Moses i ga vana ma i ga tatike ra
lavur tinata ta go ra kakailai ta ra luaina
mata i ra tarai, dir ma Iosua natu i Nun.
45 Ma Moses i ga ngo ma ra varvai ure go ra
lavur tinata ta ra tarai Israel par, 46 ma i ga
biti ta diat dari: Avat a nuk bulu pa go ra
lavur tinata iau vaarike ta vavat ta ra bung
gori; ma avat a vartuluai pire ra lavur natu
i vavat ba diat a ongor ta ra lavur tinata par
ta ra varkurai upi diat a pait diat. 47 Tago
vakir a magit vakuku pire vavat, kavava
nilaun i vuna tana, ma ure go ra tinata avat
a valolokon kavava kini ta ra gunan nina
avat a vana lake ta ra Iordan ure, upi avat
a vatur vake.

God i mulaot pi Moses na gire kapi ra gunan Kanaan

48 Ma ta nam ra bung iat a Luluai i ga ve
Moses dari: 49 Una tutua ta ra ul a luana

Abarim, ta ra luana Nebo, ta ra gunan
Moab, nina i vatale uro Ieriko, ma una bobe
ra gunan Kanaan, nina iau tul tar ia ta ra
tarai Israel upi diat a vatur vake; 50 ma una
tapula ma una mat ta ra luana nina una
tutua tana, da turam Aron i ga tapula ma
i ga mat ta ra luana Or; 51 tago amur ga piam
vue iau pire ra tarai Israel ta ra tava Meriba-
Kades ta ra bil Sin; tago pa amur ga ru iau
pire ra tarai Israel. 52 Io, una gire ra gunan ta
ra luaina matam; ma i dekdek upi una vana
ta ra gunan nina iau tabar ra tarai Israel me.

33

Moses i vadoane ra umana vuna tarai Israel

1 Ma Moses i ga tata.vadoane value ra
tarai Israel ma go ra tinata na varvadoan,
ma namur i ga mat. 2 Ma i ga biti dari:
A Luluai i ga vut maro Sinai,
Ma i ga vana rikai tadav diat maro Seir;
I ga pupua rikai maro ra luana Paran,
Ma i ga vana kan ra vinun na arip na
marmar na tena gomgom;
A birao na varkurai i ga tur ta ra papar a
limana tuna ure diat.

3 Maia, i ga mari kana tarai;
Kana lavur viviliai dia bakit ta ra limana;
Ma dia kiki pire ra kaum,
Diat par tikatikai dia tar vaturk vake kaum
tinata.

4 Moses i ga tul tar ra varkurai ta dat,
Upi ra tiniba ta ra kivung kai Iakob.
5 Ma ra Luluai i ga ki na king pire Iesurun.
Ba ra umana patuana kai ra tarai dia ga ki
rangup,
A lavur vuna tarai Israel varurung.

6 Boina ba Ruben na laun, ma koko na mat,
Ma koko ra taraina na paupau ka.

7 Ma i ga vatang go ra tinata ure Iuda:
Luluai, una valongore ra nilai Iuda,
Ma una agur pa ia tadav kana tarai;
I ga varubu ma ra limana ure diat;
Ma una ga maravut ia ure kana lavur ebar.
8 Ma ure Levi, i ga biti:
Kaum Tumim ma kaum Urim dir tur pire
kaum vakak na tutana,
Nina u ga valar ot pa ia aro Masa,
Nina amur ga vartoto me ta ra tava Meriba;
9 Nina i ga biti ure tamana ma ure nana dari:
Pa iau gire dir;
Pa i ga mulaot bula ta ra umana turana,
Ma damana ra umana natuna iat, pa i ga
nunure diat;
Tago dia ga nuk pa kaum tinata,
Ma dia torom ta kaum kunubu.
10 Diat a vateten tar kaum lavur varkurai tai
Iakob,
Ma kaum tinata na vartovo tai Israel;
Diat a vung ra bulit na davai i ang na katkat
ta ra luaina matam,
Ma ra kidoloina tinabar di tuntun tar ia ta
kaum uguugu na vartabar.
11 Luluai, una vadoane kana tabarikik,
Ma una manane ra papalum na limana;
Una kita kang ra lu i diat dia tut na vinarubu
ure,
Ma ra lu i diat dia milmilikuane, upi koko
diat a tut mulai.

12 Ure Beniamin, i ga biti:
A vakak kai ra Luluai na ki bulu pirana;
I kove ta ra bung parika,
Ma i kiki livuan ta ra ul a varana.

13 Ma ure Iosep, i ga biti:
Kana gunan na kedek tai ra Luluai,
Ta ra lavur ngatngat na magit marama ra
bala na bakut, ta ra mavoko,
Ma ta ra tava i ninim rikai mara ra pia,
14 Ma ta ra lavur ngatngat na magit dia
matuka ta ra keake,
Ma ta ra lavur ngatngat na magit dia tavua
ta ra gaigai,
15 Ma ta ra lavur bo na magit dia tavua ta ra
lualuana ania tana,
Ma ta ra lavur ngatngat na magit dia tur ta
ra buabuana pa na mutu,
16 Ma ta ra lavur ngatngat na magit dia tavua
ta ra rakarakan a gunagunan, ma
dia koakor tana,
Ma ta ra varmari kai nina i ki ra pupui;
Boina ba ra nidoan na ki ta ra ulu i Iosep,
Ma ta ra tunurot na ulu i nina i ga luluai ta
ra tara na turana.
17 Kana luaina nat na bulumakau, i lia tuna,
Ma ra ramuna i da ra ram u ra bulumakau i
leing;
Na tumatumak ra lavur vuna tarai me tuk
tar ta ra ngu na rakarakan a guna-
gunan;
Damana ra vinun na arip na marmar kai
Epraim,
Ma ra arip na marmar kai Manase.

18 Ma ure Sebulun, i ga biti:

Sebulun, una gugu ta kaum lavur vinavana,
Ma u Isakar, ta kaum lavur pal na mal.
19 Da ting pa ra tarai upi diat a vana ta ra luana;
Ma diat a tul tar ra umana takodo na tinabar abara;
Tago diat a maur ma ra ngala na tabarikik na ta,
Ma ra ngatngat na tabarikik i tur ivai ta ra veo.

20 Ma ure Gad, i ga biti:
Nina ba na vangala Gad na ti doan;
I kiki da ra leon,
Ma i karat kadakadal ra lima, ma ra tunurot na ula.
21 I ga pilak vake ra luaina tiniba ure mule,
Tago di ga tibe vaire pa ra pakana abara pi kai ra tena varkurai;
Ma i ga vut tadav ra umana luluai kai ra tarai,
Ma i ga pait ot pa ra magit i takodo kai ra Luluai,
Ma kana lavur varkurai pire Israel.

22 Ma ure Dan, i ga biti:
Dan i da ra nat na leon,
Ma i pil rikai maro Basan.
23 Ma ure Naptali, i ga biti:
U Naptali, u tar maur ma ra varmari,
Ma u tar kor ma ra magit na nidoan tai ra Luluai;
Una kale pa ra ta ma ra papar a taubar.

24 Ma ure Aser, i ga biti:
Aser na ti doan muka, ma na lia ta ra umana bul;
Boina ba ra umana turana diat a manane,
Ma boina ba na puk ra kauna ta ra dangi.
25 Da pait kaum babat ma ra palariam tuna ma ra palarian gobol;
Ma da ra e, damana bula ra dekdekim.

26 Iesurun, pa ta na mulai dir varogop ma God,
Nina i ki ra bala na bakut upi na maravut u,
Ma ta kana minamar ta ra ul a bakut.
27 God tukum ia ra kubam,
Ma da bokaboko ta ra limana pa i mutu;
I ga okole vue ra ebar kan ra luaina matam,
Ma i ga biti: Una vamutue.
28 Ma Israel i kiki bulu,
A vunapai Iakob kaka i ki,
Ta ra gunan na kon, ma ta ra gunan na vain;
Maia pa, kana bala na bakut i vatua ra mavoko.
29 U Israel, u ti doan; la mulai amur varogop me, a tarai a Luluai i tar valaun ia,
A bakbakit na maramaravut piram,
Ma kaum pakat na vinarubu na niuvia!
Kaum lavur ebar diat a va dudur pa u;
Ma una ruarua taun kadia lavur lualuana.

34

Moses i mat

1 Ma Moses i ga tutua mara ra tamataman Moab urama ra luana Nebo, urama ra ul a luana Pisga, nina i vatale uro Ieriko. Ma ra Luluai i ga vagira ma ra gunan Gilead par, ma i tuk tar ta ra gunan Dan, 2 ma Naptali par, ma ra gunan Epraim ma Manase, ma ra gunan Iuda par, tuk tar ta ra ta ta ra papar a taoai, 3 ma Negeb, ma ra gunan i tamataman ta ra male Ieriko ra pia na pal a gelep i tavua tana, ma i tuk tar Soar. 4 Ma ra Luluai i ga biti tana: Go ia ra gunan ba iau ga vavalima tar ia tai Abaraam, tai Isak, ma tai Iakob, ma iau ga biti dari: Ina tabar ra umana bul mur tam me; iau tar tul tar ia tam ba ra matam na gire, ma i dekdek ika pi una vana lake uro. 5 Damana Moses ra tultul kai ra Luluai i ga mat ie ta ra gunan Moab, da ra tinata ra Luluai i ga tatike. 6 Ma i ga punang ia ta ra male ta ra gunan Moab marave Bet-Peor; ma pa ta na i nunure kana tung na minat tuk tar ta ra bung gori. 7 Ma Moses i ga laun vue tika na mar ma a ura vinun ot na kilakilala ba i ga mat; a matana pa i ga gavul boko, ma i ga ongor boko ra pal a pakana. 8 Ma ra tarai Israel dia ga tangtangie Moses ta ra tamataman Moab a utul a vinun na bung; ma ba i ga par ra utul a vinun na bung dia ga ngo kan ra tinangi ma ra tinabun ure Moses. 9 Ma Iosua natu i Nun i ga buka ma ra kabinana, tago Moses i ga palagur ia ma ra limana; ma ra tarai Israel dia ga kapupi ia, ma dia ga mur ra vartuluai ra Luluai i ga tul tar ia tai Moses.

10 Ma papa nam ra bung pa ta propet mulai da Moses i ga tut rikai pire ra tarai Israel, nina ba dir ga varboboi ma ra Luluai, 11 ta ra lavur vakilang ma ta ra lavur magit na kinaian, nina ra Luluai i ga tulue pi na pait diat ta ra gunan Aigipto, pire Parao ma pire kana lavur tultul par, ma ta. kana gunan parika, 12 ma ta ra lavur dekdek na papait, ma ta ra enana bunurut Moses i ga pait ia ta ra luaina mata i ra tarai Israel par.

A BUK KAI IOSUA

A tarai Israel dia vaninara upi diat a ra pa ra gunan Kanaan

1 Ma ba Moses a tultul kai ra Luluai i ga tar
mat, ra Luluai i ga biti tai Iosua natu i Nun
a tultul kai Moses dari: 2 Moses kaugu tultul
i tar mat; io, una tut ma una vana bolo ta
go ra Iordan, avat ma go ra tarai par, tadav
ra gunan ba ina tabar diat me, diat ra tarai
Israel iat. 3 Iau tar tul tar ra lavur pakana ta
vavat ba ava rua ia ma ra kau i vavat, da iau
ga ve Moses. 4 Kavava langun na tur pa ia
ta ra bil ma ta go ra Lebanon, ma na tuk tar
ta ra ngala na tava alir Oiparat, a gunan par
kai ra tarai Ket, ma tuk tar ta ra ngala na
ta ta nam ra papar i ong ra keake tana. 5 Pa
na tale ta tikai ba na tur ta ra luaina matam
ta ra lavur kilala u laun tana; ma da iau ga
maravut Moses, damana ina maravut u; pa
ina nur vue u, ma pa ina vana balakane u.

6 Una ongor ma una balamat, tago una
tibe go ra tarai boko ma ra gunan nina iau
ga vavalima tana pire kadia lavur ngalan-
gala ba ina tul tar ia ta diat. 7 Ia kaka
una ongor ma una balamat muka, upi una
torom ta ra lavur vartuluai nina Moses
kaugu tultul i ga tul tar diat i tam; koko
una vana kan diat ta ra papar a lima tuna
ba ta ra papar a maira, upi una mal pa
ra lavur magit ta ra gunan u vana tana.
8 Koko go ra buk na varkurai na panie kan
ra ngiem, ma una nununuk tana ra keake
ma ra marum bula, upi una pait ra lavur
magit di ga tumu ia tana, tago ona u pait
nam kaum vinavana na boina, ma ra lavur
magit na tavua piram. 9 Pa iau ga vartuluai
piram laka? Una ongor ma una balamat;
koko una burut ma koko una ururian; tago
amur varagur ma ra Luluai kaum God ta ra
lavur gunan ba una vana tana.

10 Ma Iosua i ga vartuluai pire ra umana
raprap kai ra tarai dari: 11 Avat a vana alalu
livuan ta ra gunan kai ra tarai ma avat a
biti: Avat a vaninare ra magit na nian, tago
a utul a bung boko ma avat a bolo lake go ra
Iordan, upi avat a olo ta ra gunan, ma avat a
kale ra gunan nina ba ra Luluai kavava God
i tul tar ia ta vavat upi avat a kale pa ia.

12 Ma Iosua i ga biti ta ra vuna tarai Ruben,
ma ta ra vuna tarai Gad, ma ta ra ngungu
vuna tarai Manase, dari: 13 Avat a nuk pa
mule ra vartuluai Moses ra tultul kai ra
Luluai i ga tatike ta vavat, dari: A Luluai
kavava God i tar vango avat, ma na tul tar
go ra gunan ta vavat. 14 Boina ba kavava
vaden, ma ra umana natu i vavat, ma kavava
umana vavaguai diat a ki vatikai ta go ra
gunan nina ba Moses i ga tul tar ia ta vavat
ati ta ra papar a Iordan; ma avat ika a
umana tena ongor ta ra vinarubu, avat a
kap vargal ma avat a bolo lake ta ra luaina
mata i ra umana tura i vavat, ma avat a
maravut diat, 15 tuk tar ta nam ra bung ba ra
Luluai na, vango ra umana tura i vavat da
avat, ma diat bula diat a kale pa ra gunan
nina ba ra Luluai kavava God i tul tar ia ta
diat; ma namur avat a lilikun tadav kavava
gunan iat ma avat a vatur vake tuna, nina ba
Moses ra tultul kai ra Luluai i ga tul tar ia ta
vavat ta ra papar a Iordan mati, ta ra pakana
ra keake i vana rikai tana. 16 Ma dia ga tata
bali Iosua, ma dia ga biti: Nam ra lavur
magit u vartuluai me pire vevet avet a pait
diat, ma nam ra lavur gunan u tulue avet i
tana avet a vana tana. 17 Da ave ga toratorom
tai Moses, damana avet a toratorom tam;
ia kaka i boina ba ra Luluai kaum God na
ki piram da i ga ki Moses. 18 Nina i piam
vue kaum vartuluai ma pa i torom ta kaum
lavur tinata ta ra lavur magit u tul tar ia
tana, na virua ka; ia kaka una ongor ma una
balamat.

2

Di tulue ra ivu kilao uro Ieriko

1 Ma Iosua natu i Nun i ga tulue ive vue a
ura tutana maro Sitim, a ivu kilao, ma i ga
biti: Amur a vana ma amur a gire ra gunan
ma Ieriko. Ma dir ga vana, ma dir ga ruk
ra kuba i tika na paiga na vavina, a iangina
Rakab, ma dir ga va ie. 2 Ma di ga ve ra
king Ieriko dari: Ea, a ura tutana ta ra tarai
Israel dir tar olo ta go ra gunan go ra marum
upi dir a matoto ta ra gunan. 3 Ma ra king
Ieriko i ga tulue ra tinata tadav Rakab dari:
Una tulue vairop ra ura tutana dir tar pot
piram, ma dir tar ruk ra kubam, tago dir tar
vut upi dir a matoto ta ra gunagunan. 4 Ma
ra vavina i ga ive nam ra ura tutana, ma i
ga biti: A dovotina a ivu tutana dir ga ruk
piragu, ma pa iau ga nunure ba dir mamave;
5 ma ba di ga vaninara upi da banu bat ra pia
na pal, ba i ga marum, dir ga irop uka; ma

pa iau nunure ba dir vana uve; avat a korot
mur lulut dir, tago avat a tadav dir.
[6] Ma i ga tar agure dir urama ra ul a pal,
ma i ga ive dir ta ra gaga ure ra vir mal nina
i ga vuare ta ra ul a pal. [7] Ma ra tarai dia
ga korot mur dir ta ra nga i vana ba ta ra
Iordan ta ra bolabolo tana; ma ba diat dia
korot mur dir dia ga irop, dia ga banu bat
ra mataniolo.
[8] Ma ba ra ura tutana pa dir ga va mat
boko, i ga tutua tadav dir urama ra ul a pal,
[9] ma i ga biti ta dir dari: Iau nunure ba ra
Luluai i ga tabar avat ma go ra gunan, ma
ra ngala na bunurut ure avat i ga arikai pire
vevet, ma i bilua tuna ra nuknuk i ra tarai
par ta ra gunan ta ra luaina mata i vavat.
[10] Tago ave ga valongore ba ra Luluai i ga
vamama ra Ta Meme ta ra luaina mata i
vavat ta nam ra bung ava ga irop tana kan
ra gunan Aigipto, ma ave ga valongore ra
magit ava ga pait ia ta ra ura king kai ra tarai
Amor ta ra papar a Iordan maro, Sikon ma
Og, nina ava ga ubu vakakit vue dir. [11] Ma ta
nam ra bung ave ga valongore tana a bala
i vevet i ga bilua tuna, ma pa ta niongor
mulai ta ra nuknuk i ta tikai, ure ke avat;
tago ra Luluai kavava God ia ra God arama
ra bala na bakut ma ati ra pia bula. [12] Io,
go iau lul amur upi amur a vavalima piragu
tai ra Luluai, tago iau tar pait ra varmari
ta mumur, ba amur a pait ra varmari ta ra
kuba i tamagu bula, ma amur a tul tar ra
dovot na vakilang tagu, [13] ma avat a valaun
tamagu ma nagu, ma ra umana taigu, ma
ra umana tana vavigu, ma kadia tabarikik
par, ma avat a valaun avet kan ra vinirua.
[14] Ma ra ura tutana dir ga biti tana: Kamimir
nilaun na tur ure kavavat, ona pa avat a
vaarike ra vuna ta go kamimir vinavana; ma
ba ra Luluai i tul tar ra gunan ta vevet, avet
a pait ra varmari ma ra dovotina piram.
[15] Ma i ga valure vaba dir ta ra mata na
kalangar ma ra vinau, tago ra kubana i ga
tur ta ra ul a liplip na vat, ma i ga ki ta ra
liplip na vat. [16] Ma i ga biti ta dir: Amur
a lop upi ra lualuana, kan ra umana tena
varkorot diat a tadav amur; ma amur a
parau abara ta utul a bung tuk tar ta ra bung
ba ra umana tena varkorot dia tar lilikun
mulai, ma namur amur a vana. [17] Ma ra ura
tutana dir ga biti tana dari: Amir mainge
ba amir a langalanga ta ra vavalima nina
amir ga pait ia tam. [18] Ea, ba avet a olo ta go
ra gunan, una kubue go ra meme na vinau
nina u ga valure vaba amir me ta ra mata
na kalangar; ma una agure varurue tamam
ma nam, ma ra umana taim, ma diat par ta
ra kuba i tamam, tar ta ra pal piram. [19] Ma
nina i irop ta ra matakilalat i ra kubam upi
na vana ra pia, a gapuna na ki ta ra uluna
iat, ma amir a langalanga; ma ona di bili
vakaina ta tikai ta diat ara na pal piram, a
gapuna na ki ta ra ulu i mimir. [20] Ma ona u
vaarike ra vuna ta go kamimir vinavana, io,
amir a langalanga kan go ra vavalima amir
tar vavalima me piram. [21] Ma i ga biti: Da
pait ia da kamumur tinata iat. Ma i ga tul
vue dir, ma dir ga vana; ma i ga kubue ra
meme na vinau ta ra mata na kalangar.
[22] Ma dir ga vana, ma dir ga tadav ra
gunan i lualuana, ma dir ga ki ie a utul a
bung, tuk tar ta ra bung ba ra umana tena
varkorot dia tar lilikun mulai; ma ra umana
tena varkorot dia ga tikatikan upi dir ta ra
lavur nga, ma pa dia ga tadav dir. [23] Io, a
ura tutana dir ga talil, ma dir ga vana ba
ta ra luana, ma dir ga bolo lake, ma dir ga
tadav Iosua natu i Nun; ma dir ga ve ta ra
lavur magit i ga tadav dir. [24] Ma dir ga biti
tai Iosua: A dovotina ra Luluai i tar tul tar
ra gunan parika ta ra lima i dat; ma go bula,
a tarai par dia ki ta nam ra gunan i bilua ra
bala i diat ure dat.

3

A tarai Israel dia vana bolo ra Iordan

[1] Ma Iosua i ga tut ra kavunvun, ma dia ga
kakari kan Sitim, ma dia ga tadav ra Iordan,
diat ma ra tarai Israel par; ma dia ga ki
abara tuk tar ta nam ra bung ba dia vana
bolo tana. [2] Ma ba i ga par a utul a bung, a
umana raprap dia ga vana alalu livuan ta ra
gunan kai ra tarai, [3] ma dia ga vartuluai pire
ra tarai, ma dia ga biti dari: Ari ava gire ra
bok na kunubu kai ra Luluai kavava God, ma
ra umana tena tinabar a tarai Levi dia kip
pa ia, io, avat a vana kariu ma avat a mur
ia; [4] upi avat a nunure ra nga ba avat a vana
tana, tago pa ava ti vana boko ta go ra nga.
Ma a maup na tur livuan ta vavat ma ra bok
varogop ma a ilima na mar na pokono; koko
avat a maravai tana. [5] Ma Iosua i ga biti tai ra
tarai: Avat a vagomgom avat, tago ningene
ra Luluai na pait ta umana magit na kinaian
pire vavat. [6] Ma Iosua i ga biti tai ra umana
tena tinabar dari: Avat a puak pa ra bok na
kunubu ma avat a bolo lake me ta ra luaina

mata i ra tarai. Ma dia ga puak pa ra bok na
kunubu ma dia ga vana lua ta ra tarai.
7 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua: Gori
ina tur pa ia pi ina vangala u pire ra tarai
Israel par, upi diat a nunure ba da iau ga
tur maravut Moses damana ina tur maravut
U. 8 Ma una vartuluai pire ra umana tena
tinabar nina dia kip ra bok na kunubu dari:
Ba ava tadav ra papar a tava Iordan, avat a
tur gumu ka ta ra Iordan.
9 Ma Iosua i ga biti ta ra tarai Israel: Avat
a mai, ma avat a valongore ra tinata kai ra
Luluai kavava God. 10 Ma Iosua i ga biti dari:
Go ra magit avat a nunure tana ba God a
launa i ki livuan ta vavat, ma ba na korot
vairop vue ra tarai Kanaan, ra tarai Ket, ra
tarai Kivi, ra tarai Peres, ra tarai Girgas, ra
tarai Amor, ma ra tarai Iebus, ta ra luaina
mata i vavat: 11 Gire, ra bok na kunubu kai
ra Luluai i ra rakarakan a gunagunan par
i bolo lake lua ta vavat ta ra Iordan. 12 Io,
avat a pilak pa a vinun ma a ura tutana ta
ra lavur vuna tarai Israel, tikatika na tutana
ure tikatika na vuna tarai. 13 Ma ba ra pal
a kau i ra umana tena tinabar nina dia kip
ra bok na kunubu kai ra Luluai ra God kai
ra rakarakan a gunagunan par dia tur ta
ra tava Iordan, a tava Iordan na takunu
varbaiai, ma ra tava i alir ba marama na tur
guvai ka.
14 Ma ba ra tarai dia ga kakari kan kadia
lavur pal na mal upi diat a bolo lake ta ra
Iordan, ma ra umana tena tinabar dia ga
kip ra bok na kunubu ta ra luaina mata
i ra tarai, 15 ba diat dia kip ra bok dia ga
tadav ra Iordan, ma ra kau i ra umana tena
tinabar nina dia kip ra bok i pupuk ta ra
papar a tava, (tago ra Iordan i lubu lake ra
paparaina ta ra e na varurue magit ta ra
uma,) 16 a tava nina i alir ba marama i ga tur
uka, ma i ga lubu guvai tai tika na pakana
vailik iat, aro Adam, a pia na pal i tur ta ra
paparai Saretan, ma nam ra tava i alir ba ta
ra ta Araba, a Ta Mat nam, i ga vana kakit
kan ia; ma ra tarai dia ga bolo lake maravai
Ieriko. 17 Ma ra umana tena tinabar nina dia
kip ra bok na kunubu kai ra Luluai dia ga tur
dekdek ta ra pia i ge ta ra bala na Iordan, ma
ra tarai Israel par dia ga bolo lake ta ra pia
i ge, tuk tar ba ra tarai par dia ga bolo lake
ra Iordan.

4

Di tak pa ra vinun ma ivu vat ta ra bala na Iordan

1 Ma ba ra tarai par dia ga bolo lake mutu
ta ra Iordan, ra Luluai i ga biti tai Iosua dari:
2 Avat a pilak pa a vinun ma a ura tutana ta
ra tarai, tikatika na tutana ure tikatika na
vuna tarai, 3 ma avat a ve diat dari: Avat a
tak pa ra vinun ma a ivu vat ta ra bala na
Iordan, ta nam ra pakana a kak i ra umana
tena tinabar i ga tur dekdek tana, ma avat a
kap diat uro, ma avat a vung diat ta nam ra
gunan ba avat a va tana go ra marum. 4 Ma
Iosua i ga oro pa ra vinun ma a ura tutana
nina i ga tibe diat ta ra tarai Israel, tikatika
na tutana ure tikatika na vuna tarai. 5 Ma
Iosua i ga biti ta diat dari: Avat a bolo lake
ta ra bala na Iordan ta ra luaina mata i ra
bok kai ra Luluai kavava God, ma tikatikai
ta vavat na puak pa tika na vat ta ra ul a
varana, varogop ma ra niluluk i ra lavur
vuna tarai Israel, 6 Upi go na varogop ma
ra vakilang pire vavat, ba ra umana natu
i vavat diat a tir avat ta ra umana kilala
namur dari: Ava ra kukurai go ra umana
vat? 7 Ma avat a biti ta diat dari: Tago a tava
ta ra Iordan i ga takunu varbaiai ta ra luaina
mata i ra bok na kunubu kai ra Luluai; ba i
ga vana bolo ta ra Iordan, a tava ta ra Iordan
i ga takunu varbaiai; ma go ra umana vat
diat a varogop ma ra magit na varvanuknuk
pire ra tarai Israel pa na mutu.
8 Ma ra tarai Israel dia ga pait nam ra
magit Iosua i ga vartuluai pire diat ure, ma
dia ga tak pa ra vinun ma a ivu vat kan ra
bala na Iordan, da ra Luluai i ga ve Iosua,
varogop ma ra niluluk i ra lavur vuna tarai
Israel; ma dia ga puak pa diat tar ta ra
pakana dia ga va tana, ma dia ga vung diat
abara. 9 Ma Iosua i ga vatur bula a vinun
ma a ura vat ta ra bala na Iordan, ta nam ra
pakana ba ra.kau i ra umana tena tinabar
nina dia ga kip ra bok na kunubu i ga tur
tana; ma gori boko dia tur ie.
10 Tago ra umana tena tinabar nina dia ga
kip ra bok dia ga tur livuan ta ra Iordan, tuk
tar ta nam ba di ga pait rit ra lavur magit ba
ra Luluai i ga vartuluai tana pire Iosua upi
na ve ra tarai, varogop ma ra lavur magit
Moses i ga tul tar ia tai Iosua; ma ra tarai
dia ga kavie ra vinavana lake. 11 Ma ba ra
tarai par dia ga vana lake mutu, a bok kai
ra Luluai bula i ga vana lake, ma ra umana
tena tinabar bula, ta ra luaina mata i ra
tarai. 12 Ma ra tarai Ruben, ma ra tarai Gad,
ma ra ngungu vuna tarai Manase bula, dia

ga vana lake ta ra luaina mata i ra tarai
Israel ma dia ga kap vargal, da Moses i ga
ve diat; [13] a ivat na vinun na arip na marmar
bar dia ga vaninara upi ra vinarubu ma dia
ga vana lake ta ra luaina mata i ra Luluai,
upi diat a varubu ta ra gunan i tamataman
maravai Ieriko. [14] Ta nam ra bung ra Luluai i
ga vangala Iosua ta ra luaina mata i ra tarai
Israel par, ma dia ga ru ia da di ga ru Moses
ta kana lavur bung na nilaun par.

[15] Ma ra Luluai i ga tata pire Iosua, ma i ga
biti: [16] Una ve ra umana tena tinabar nina
dia kip ra bok na tinata ba diat a irop kan
ra Iordan. [17] Io, Iosua i ga vartuluai pire ra
umana tena tinabar dari: Avat a irop kan ra
Iordan. [18] Ma ba ra umana tena tinabar nina
dia ga kip ra bok na kunubu kai ra Luluai dia
ga tutua kan ra bala na Iordan, ma ra kau i
ra umana tena tinabar i ga rua ra pia i ge, ra
tava ta ra Iordan i ga alir mulai ta kana nga,
ma i ga lubu lake ra lavur paparaina da lua.

[19] Ma ra tarai dia ga tutua kan ra Iordan
ta ra vavinun na bung ta ra luaina gai, ma
dia ga ki pit Gilgal ta ra papar a taur tai
Ieriko. [20] Ma Iosua i ga vatur nam ra vinun
ma a ura vat, nina dia ga tak pa diat ta ra
Iordan, aro Gilgal. [21] Ma i ga biti ta ra tarai
Israel dari: Ari a umana natu i vavat diat a
tir ra umana tama i diat ta ra e namur dari,
Ava ra kukurai go ra umana vat? [22] io, avat
a vateten ra umana natu i vavat tana dari:
Israel i ga vana lake ta go ra Iordan ta ra pia i
ge. [23] Tago ra Luluai kavava God i ga vamama
ra tava ta ra Iordan ta ra luaina mata i
vavat tuk ta nam ra pakana bung ba ava ga
bolo lake tana, da ra Luluai kavava God i
ga pait ia ta ra Ta Meme, ba i ga vamama
ta ra luaina mata i dat tuk tar ta nam ba
da ga bolo lake tana, [24] upi ra tarai par ta
ra rakarakan a gunagunan diat a nunure ba
ra lima i ra Luluai i dekdek; upi avat a ru
vatikene ra Luluai kavava God.

5

A pokakikil ma ra lukara na bolo lake aro Gilgal

[1] Ma ba ra lavur king kai ra tarai Amor,
nina dia ga ki ta ra papar a Iordan maro
ta ra papar a taoai, ma ra lavur king kai ra
tarai Kanaan, nina dia ga ki ra valian, dia ga
valongore ba ra Luluai i ga vamama ra tava
Iordan ta ra luaina mata i ra tarai Israel tuk
tar ta nam ba dia ga tar vurbolo tana, i ga
bilua na kaia ra bala i diat, ma pa i ga ongor
mulai ra nuknuk i diat ure ra tarai Israel.

[2] Ta nam ra e ra Luluai i ga biti tai Iosua:
Una vaninare ra umana koto, ma una poko
kikil mule ra tarai Israel. [3] Ma Iosua i ga
vaninare ra umana koto, ma i ga poko kikil
ra tarai Israel aro Gibeat-Aralot.

[4] A vuna ba Iosua i ga poko kikil diat i
dari: a lavur tutana par nina dia ga irop kan
Aigipto, a umana tena vinarubu par, dia ga
mat na nga ta ra bil, ba dia ga tar irop kan
Aigipto. [5] Tago ra tarai par nina dia ga irop
di ga poko kikil diat, ma ra tarai par di ga
kava diat namur tana, ta ra vinavana na bil
maro Aigipto, pa di ga poko kikil diat. [6] Tago
ra tarai Israel dia ga vanavana ta ra bil a
ivat na vinun na kilala, tuk ra tarai par, a
umana tena vinarubu, nina dia ga irop kan
ra gunan Aigipto, dia ga tar panie, tago pa
dia ga torom ta ra nilai ra Luluai; a Luluai
i ga vavalima pire diat ba pa na mulaot
ba diat a gire ra gunan nina ra Luluai i ga
vavalima tar ia ta ra umana tama i diat ba
na tul tar ia ta dat, a gunan ba ra polo na
u ma ra polo na livur i alir tana. [7] Ma Iosua
i ga poko kikil ra lavur natu i diat, nina ra
Luluai i ga kia diat ma diat; pa dia ga vatur
vake ra pokakikil, tago pa di ga poko kikil
diat ta ra vinavana. [8] Ma ba di ga poko kikil
ra tarai par, dia ga ki boko ta kadia pakana
tuk tar ta nam ra bung ba dia ga map mulai.
[9] Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua: Gori iau tar
pul vue ra vavirvir Aigipto kan avat. Ia ra
vuna tago di vatang ra iang i nam ra gunan
ba Gilgal (“Pul Vue”) tuk tar ta ra bung gori.

[10] Ma ra tarai Israel dia ga ki pit Gilgal, ma
dia ga pait ra lukara na bolo lake ta ra vinun
ma a ivat na bung ta ra gai ba i ravian, ta ra
gunan i tamataman aro Ieriko. [11] Ma ta ra
kubak na bolo lake dia ga en ra vuai nam
ra gunan, a gem ba pa i leven ma ra kon di
rang ia, ta nam ra bung iat. [12] Ma ra mana i
ga ngo ta ra bung namur ta nam ba dia ga en
ra vuai ra gunan tana; ma pa ta mana mulai
pire ra tarai Israel, dia ga en ika ra vuai ra
gunan Kanaan ta nam ra kilala.

Iosua ma ra tutana i vature ra pakat na vinarubu

[13] Ma ba Iosua i ga tur marave Ieriko, i
ga idaidok ma i ga gire tika na tutana i
tur ta ra luaina matana ma i vature tika na
pakat na vinarubu ta ra limana; ma Iosua
i ga vana pirana, ma i ga tir ia dari: Dave,

u maramaravut avet, ba kan u maravut
kaveve lavur ebar? 14 Ma i ga biti: Pata,
iau ra lualua kai ra tarai na vinarubu kai ra
Luluai, ina go iau tar vut. Ma Iosua i ga bura
timtibum a matana ura ra pia, ma i ga lotu,
ma i ga biti tana: Ava ra magit kaugu luluai
na tatike ta kana tultul? 15 Ma ra lualua kai
ra tarai na vinarubu kai ra Luluai i ga biti
tai Iosua: Una pala vue ra pal a kaum ta
ra kakim, tago ra pakana pia u tur tana i
gomgom. Ma Iosua i ga pait ia.

6

Ieriko i bura palar

1 Ma di ga banu bat ra umana mataniolo
aro Ieriko ure ra tarai Israel; pa ta na i ga
irop tana, ma pa ta na i ga olo tana. 2 Ma ra
Luluai i ga biti tai Iosua dari: Gire, iau tar
tul tar Ieriko ta ra limam, ma ra king tana,
ma ra umana rangrang na tutana bula. 3 Ma
avat a vana kikil ra pia na pal, a umana
tena vinarubu par diat a vakopono ma ra
vinavana kikil ra pia na pal. Ma laptikai na
bung una pait ia damana. 4 Ma lavurua na
tena tinabar diat a kap lavurua na tavur ina
diat a lua ta ra bok; ma ta ra valavuruana
bung avat a valavurua ma ra vinavana kikil
ra pia na pal, ma ra umana tena tinabar diat
a vu ra tavur. 5 Ma ba dia manga pupunge ra
tavur, ma ba ava valongore ra nilai ra tavur,
a tarai par diat a manga kukula, ma ra liplip
na vat kai ra pia na pal na bura palar, ma
ra tarai diat a vana urama, tikatikai ta ra
luaina matana iat.

6 Ma Iosua natu i Nun i ga oro pa ra umana
tena tinabar, ma i ga biti ta diat dari: Avat
a puak pa ra bok na kunubu, ma lavurua na
tena tinabar diat a vature lavurua na tavur
ma diat a lua ta ra bok kai ra Luluai. 7 Ma
i ga ve ra tarai: Avat a tut, ma avat a vana
kikil ra pia na pal, ma ra tarai nina dia kap
vargal diat a lua ta ra bok kai ra Luluai.

8 Ma ba Iosua i ga tata ta ra tarai, lavurua
na tena tinabar nina dia ga vature lavurua
na tavur ta ra luaina mata i ra Luluai dia
ga vanavana ma dia ga pupunge; ma ra
bok na kunubu kai ra Luluai i ga mur diat.
9 Ma ra tarai dia ga kap vargal dia ga lua
ta ra umana tena tinabar nina dia ga vu ra
tavur, ma ra umana murmur bat dia ga mur
ra bok, ma ra umana tena tinabar dia ga
pupunge vanavana.

10 Ma Iosua i ga vartuluai pire ra tarai dari:
Koko avat a ngenge, ma koko da valongore
ra nilai vavat, ma koko ta tinata na irop ta
ra ngie i vavat, tuk tar ta nam ra bung ba
ina ve avat upi avat a ngenge; ta nam avat
a ngenge. 11 Damana i ga varkurai ba ra bok
kai ra Luluai na vakopono vana kikil ra pia
na pal; ma dia ga pot mulai ta ra gunan kai
ra tarai, ma dia ga va ie.

12 Ma Iosua i ga tut ra kavunvun, ma ra
umana tena tinabar dia ga puak pa ra bok
kai ra Luluai. 13 Ma ra lavurua na tena
tinabar nina dia ga vature ra lavurua na
tavur ma dia ga lua ta ra bok kai ra Luluai
dia ga vanavana vatikai ma dia ga pupunge;
ma ra tarai dia kap vargal dia ga lua ta diat,
ma ra umana murmur bat dia ga mur ra bok
kai ra Luluai, ma ra umana tena tinabar dia
ga pupunge vanavana. 14 Ma ta ra vauruana
bung dia ga vakopono vana kikil ra pia na
pal, ma dia ga lilikun tadav ra gunan kai
ra tarai. Laptikai na bung dia ga pait ia
damana.

15 Ma ta ra valuvuruana bung dia ga tut ta
ra lar, ma dia ga valavurua ma ra vinavana
kikil ra pia na pal da lua; ta nam uka ra bung
dia ga valavurua ma ra vinavana kikil ra pia
na pal. 16 Ma ta ra valavuruana pakana, ba ra
umana tena tinabar dia ga pupunge, Iosua
i ga biti ta ra tarai: Avat a kukula, tago ra
Luluai i tar tul tar ra pia na pal ta vavat.

17 Ma ra pia na pal kai ra Luluai upi na
virua, a pia na pal ma ra lavur magit tana; ia
kaka Rakab ra paiga na vavina na laun, ma
diat par ta ra kubana, tago i ga ive ra ura
tultul nina da ga tulue dir. 18 Ma avat, avat a
balaure avat ta ra magit di ga vatabue, kan
ba ava ga vatabue namur ava vatur vake ta
na tana, ma ava vabilak ra gunan kai ra tarai
Israel ma ava vapurpuruan ia. 19 Ma ra silva
ma ra goled par, ma ra lavur tabarikik di ga
pait ia ma ra palariam gobol ma ra palariam
tuna, da vatabue diat upi kai ra Luluai; da
kap diat ta ra vuvuvung kai ra Luluai.

20 Io, a tarai dia ga kukula, ma ra umana
tena tinabar dia ga pupunge; ma ba ra tarai
dia ga valongore ra nilai ra tavur, a tarai dia
ga manga kukukula, ma ra liplip na vat i ga
bura palar, ma ra tarai dia ga vana urama
tikatikai ta ra luaina matana iat, ma dia ga
uvia pa ra pia na pal. 21 Ma dia ga kamare
vue tuna ra lavur magit ta ra pia na pal ma
ra mangi na pakat na vinarubu, a tarai ma
ra vaden, a umana patuana ma ra umana
bul, ma ra bulumakau, ma ra sip, ma ra as.

22 Ma Iosua i ga biti ta ra ura tutana nina
dir ga makile ra gunan: Amur a vana ta ra
kuba i ra paiga na vavina, ma amur a agure
vairop ra vavina ma kana tarai, da amur ga
vavalima pirana. 23 Ma ra ura barmana a
ura kilao dir ga ruk, ma dir ga agure vairop
Rakab, ma tamana, ma nana, ma ra umana
taina, ma kana tarai par; ma dia ga vairop
vue ra umana niuruna par, ma dia ga vaki
vaire diat kan ra gunan kai ra tarai Israel.
24 Ma dia ga tun vue ra pia na pal ma ra
iap, ma ra lavur tabarikik tana; ia kaka ra
silva ma ra goled, ma ra lavur tabarikik di ga
pait ia ma ra palariam gobol ma ra palariam
tuna, dia ga vung kapi ia ta ra vuvuvung ta
ra pal kai ra Luluai. 25 Ma Iosua i ga valaun
Rakab ma diat ta ra kuba i tamana, ma kana
tarai par, ma i ga ki livuan ta ra tarai Israel
tuk tar ta go ra bung; tago i ga ive ra ura
tultul nina Iosua i ga tulue dir upi dir a
makile Ieriko.
26 Ma Iosua i ga vartuluai pire diat ma ra
vavalima ta nam ra bung dari: Na kaina ta
ra luaina mata i ra Luluai nam ra tutana
ba na tut ma na pait mule go ra pia na pal
Ieriko; ba i vung ra vunapaina, natuna a
luaina na virua, ma ba i vatur ra matan-
iolo tana, kana bul a muruna na virua.
27 Damana ra Luluai i ga maramaravut Iosua,
ma i ga rararang ta ra lavur gunagunan.

7

Akan i varpiam

1 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam ure ra
magit i tabu: tago Akan, natu i Karmi, natu
i Sabdi, natu i Sera, ta ra vuna tarai Iuda, i
ga tak pa ra magit i tabu, ma ra kankan kai
ra Luluai i ga vana rikai ure ra tarai Israel.
2 Ma Iosua i ga tulue ta umana tutana
maro Ieriko uro Ai ta ra paparai Bet-Aven ta
ra papar a taur tai Betel, ma i ga biti ta diat
dari: Avat a vana ma avat a makile ra gunan.
Ma ra tarai dia ga vana oai ma dia ga makile
ra gunan Ai. 3 Ma dia ga lilikun tadav Iosua,
ma dia ga biti tana: Koko una tulue ra tarai
par urama; i topa ia ba ta urua ba ta utul
a arip na marmar na tarai diat a vana ma
diat a ubu Ai; koko una vabalaguan ra tarai
par upi diat a vana urama, tago a paupau ka
diat. 4 Io, a utul a arip na marmar na tarai
bar dia ga vana urama; ma dia ga vilau ka
kan ra tarai Ai. 5 Ma ra tarai Ai dia ga ubu
a utul a vinun ma laptikai na tarai bar ta
diat, ma dia ga korot mur diat papa aro ra
mataniolo tuk tar ta ra gunan Sebarim, ma
dia ga ubu diat ta ra kububa; ma ra bala i ra
tarai i ga bilua, ma i ga da ra tava ka.
6 Ma Iosua i ga rada kana mal, ma i ga bura
timtibum ta ra luaina mata i ra bok kai ra
Luluai tuk tar ta ra ravian, diat ma ra umana
patuana kai ra tarai Israel; ma dia ga vung
ra tobon ta ra ulu i diat. 7 Ma Iosua i ga biti:
Ui, Luluai God, ta ra ava u ga agure vabolo
go ra tarai ta ra Iordan, upi una tul tar avet
ta ra lima i ra tarai Amor, upi avet a virua?
Gala ave ga ngo ko, ma ave ga ki ta ra papar
a Iordan maro, gala na boina! 8 Ea Luluai,
ava ina tatike, tago ra tarai Israel dia tar
takap kan kadia umana ebar! 9 Tago ra tarai
Kanaan ma ra tarai par dia ki ta ra gunan
diat a valongore boko, ma diat a vartakalat
bat avet, ma diat a vapanie vue ra iang i
vevet ta ra rakarakan a gunagunan; ma ava
una pait ia ure ra ngala na iangim?
10 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua dari: Una
tut; ta ra ava u va timtibum dari? 11 Israel i
ga pait ra kaina; maia pa, dia ga piam vue
kaugu kunubu nina iau ga vartuluai tana
pire diat; maia, dia ga tak pa ra magit i
tabu, ma dia ga loalong, ma dia ga vartuam
bula, ma dia ga vung potone ma kadia lavur
tabarikik. 12 Kari ra tarai Israel pa dia pait
valar pa ia ba diat a tur ta ra luaina mata
i kadia umana ebar, dia lop uka kan kadia
lavur ebar, tago dia tur ure ra vinirua; pa
ina maravut mule avat, ona pa avat a li vue
nam ra magit i tabu kan avat.
13 Ea, una tut, ma una vagomgom ra tarai,
ma una biti: Avat a vagomgom avat upi
ningene, tago ra Luluai ra God kai Israel i
biti: Tika na magit i tabu i ki pire vavat a
tarai Israel; i dekdek upi avat a tur ta ra
luaina mata i kavava umana ebar, tuk tar ta
nam ra bung ba ava vung vue nam ra magit
i tabu kan avat. 14 Ta ra malana tikatika na
vuna tarai ta vavat na kakari maravai; ma
ra lavur apik na tarai ta nam ra vuna tarai
ba ra Luluai i vakilang ia, diat a maravai
tikatikai; ma ra lavur kakang ta nam ra apik
na tarai ba ra Luluai i vakilang ia, diat a
maravai tikatikai; ma ra umana tutana ta
nam ra kakang ba ra Luluai i vakilang ia,
diat a maravai tikatikai. 15 Ma nina ba ra
magit i tabu i tur pirana, da tun vue ma ra
iap, ma damana kana lavur tabarikik, tago i
tar piam vue ra kunubu kai ra Luluai, ma

tago i ga pait ra mangamangana papaua
livuan tai Israel.
16 Io, Iosua i ga tut ta ra kavunvun, ma i
ga agur pa ra tarai Israel, tikatika na vuna
tarai, ma di ga vakilang ra vuna tarai Iuda;
17 ma i ga agur pa ra lavur apik na tarai ta
ra vuna tarai Iuda, ma i ga vakilang ra apik
na tarai kai Sera; ma i ga agur pa ra apik
na tarai kai Sera, a umana tutana tikatikai,
ma di ga vakilang Sabdi; 18 ma i ga agur pa
diat dia barniuruna me, a umana tutana
par tikatikai, ma di ga vakilang Akan natu
i Karmi, natu i Sabdi, natu i Sera, ta ra vuna
tarai Iuda.
19 Ma Iosua i ga biti tai Akan: Natugu, i
boina ba una ru ra Luluai ra God kai Israel,
ma una tata kapa pirana; una ve iau ure ra
magit u tar pait ia, ma koko una vapidik ia
kan iau. 20 Ma Akan i ga tata bali Iosua, ma
i ga biti dari: A dovotina iau tar piam vue
ra Luluai ra God kai Israel, ma iau tar pait
ra dari: 21 iau ga gire tika na bo na olovoi
maro Babilon ta ra tabarikik di ga ra pa ia,
ma a ura mar na pakana silva, ma tika na
pakana goled a mamatina a ilima na vinun
na pakana mamat, ma i ga kaina ra balagu
upi diat ma iau ga vatur vake diat; gire, iau
tar ive diat ra pia livuan ta kaugu pal na
mal, ma ra silva i va ra vavaina.
22 Ma Iosua i ga tulue ra umana tultul, ma
dia ga vutvut upi ra pal na mal; ma gire, i ga
tar ive ra tabarikik ta kana pal na mal, ma
ra silva i ga va ra vavaina. 23 Ma dia ga kap
vairop ra tabarikik kan ra pal na mal, ma dia
ga vung kapi ia pire Iosua ma ra tarai Israel
par; ma dia ga vung kapi ia ta ra luaina mata
i ra Luluai.
24 Ma Iosua ma ra tarai Israel par varu-
rung me dia ga agur pa Akan natu i Sera,
ma dia ga kap ra silva ma ra olovoi, ma
ra pakana goled, ma ra umana natuna, a
umana tutana ma ra umana vavina, ma
kana umana bulumakau, ma kana umana
as, ma kana umana sip, ma kana pal na mal,
ma kana tabarikik par, ma dia ga kap diat
tar ta ra male Akor.
25 Ma Iosua i ga biti: Upi ra ava u ga
vakaina avet? Ra Luluai na vakaina u go
ieri. Ma ra tarai Israel par dia ga tupar ia
ma ra vat; ma dia ga tun vue diat ma ra iap,
ma dia ga tupar diat ma ra vat.
26 Ma dia ga punang taun ia ma ra ngala
na anguvai vat, i tuk tar ta ra bung gori; ma
ra Luluai i ga ngo kan ra karangap i kana
kankan. Kari di vatang ra iang i nam ra
pakana ba ra male Akor (“A Varmonong”),
tuk tar ta ra bung gori.

8

Di ra pa Ai ma di li vue

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua dari: Koko
una burut ma koko una ururian; una agur
pa ra tarai na vinarubu par, ma una tut,
ma una vana urama Ai; gire, iau tar tul tar
ra king Ai ta ra limam, ma kana tarai, ma
kana pia na pal, ma kana gunan bula; 2 ma
ra lavur magit u ga pait ia tai Ieriko ma
kana king, una, pait ia bula tai Ai ma kana
king; ia kaka ra tabarikik tana, ma ra umana
vavaguai tana, avat a ra pa ia ba kavavat;
una tibe ta tarai upi diat a paraparau aro
namur ta ra pia na pal.
3 Io, Iosua i ga tut, diat ma ra tarai na
vinarubu par, upi diat a vana urama Ai; ma
Iosua i ga pilak pa ra utul a vinun na arip
na marmar na rangrang na tutana, ma i ga
tulue diat ta ra marum. 4 Ma i ga ve diat
dari: Avat a paraparau ure ra pia na pal,
aro namur ta ra pia na pal; koko avat a vana
vailik kan ra pia na pal, avat a ki na vaninara
ka; 5 ma avet ma ra tarai par piragu avet a
maravai tadav ra pia na pal, ma ba diat a
irop upi avet, da dia ga pait ia lua, avet a
lop ta ra luaina mata i diat; 6 ma diat a irop
mur avet tuk tar ta nam ba ave tar al vue
diat kan ra pia na pal; tago diat a biti, Dia
lop ta ra luaina mata i dat da lua; damana
avet a vilau kan diat, 7 ma avat a tut kan ra
pakana ava parau tana, ma avat a vatur vake
ra pia na pal; tago ra Luluai kavava God na
tul tar ia ta ra lima i vavat. 8 Ma ba ava tar
uvia pa ra pia na pal avat a vautunge ma
ra iap; varogop ma ra tinata kai ra Luluai
damana avat a pait ia; ea, iau tar ve avat.
9 Ma Iosua i ga tulue diat, ma dia ga vana ma
dia ga paraparau ma dia ga kiki livuan tai
Betel ma Ai, ta ra papar a taoai tai Ai; ma
nam ra marum Iosua i ga ki pire ra tarai.
10 Ma Iosua i ga tut ta ra kavunvun ma i ga
tibe ra tarai, ma diat ma ra umana patuana
Israel dia ga lue rap ra tarai urama Ai. 11 Ma
ra tarai par, a tarai na vinarubu nina dia
ga varagur me, dia ga vana urama ma dia
ga vana maravai, ma dia ga tur ta ra luaina
mata i ra pia na pal Ai, ma dia ga ki ta ra
papar a labur tana, ma tika na male livuan
ta diat ma Ai. 12 Ma i ga pilak pa a ilima na
arip na marmar na tutana, ma i ga tibe diat

upi diat a paraparau livuan tai Betel ma Ai
ta ra papar a taoai ta ra pia na pal. [13] Damana
di ga vaki ra tarai, a kor na tarai par ta ra
papar a labur ta ra pia na pal, ma ra tarai na
pinarau ta ra papar a taoai tana; ma Iosua i
ga ki ta ra bala na male ta nam ra marum.

[14] Ma ba ra king Ai i ga gire, dia ga tut ra
malana ikilik, ma ra tarai ta ra pia na pal dia
ga irop upi diat a varubu ma ra tarai Israel,
a king ma kana tarai par, ta ra kukuba uro
ta ra male Araba; pa i ga nunure ba ra tarai
dia ga paraparau upi ia aro namur ta ra pia
na pal. [15] Ma Iosua ma ra tarai Israel par dia
ga papait da di ga uvia pa diat, ma dia ga
vilau ta ra nga i vana ra bil. [16] Ma dia ga oro
varurue ra tarai par ta ra pia na pal upi diat
a korot mur diat; ma dia ga korot mur Iosua,
ma di ga al vue diat kan ra pia na pal. [17] Ma
pa ta tutana mulai i ga ki Ai ba Betel, diat
par dia ga irop ma dia ga korot mur ra tarai
Israel; ma pa dia ga banu bat ra pia na pal,
ma dia ga korot mur uka ra tarai Israel.

[18] Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua: Una
tulue ra rumu ta ra limam uro Ai, tago ina
tul tar ia ta ra limam. Ma Iosua i ga tulue
ra rumu ta ra limana uro ta ra pia na pal.
[19] Ma ra tarai na pinarau dia ga tut lulut kan
ra pakana dia ga ki tana, ma dia ga vutvut
ba i ga tulue ra limana, ma dia ga olo ta ra
pia na pal, ma dia ga uvia pa ia; ma dia ga
vautunge lulut ra pia na pal.

[20] Ma ba ra tarai Ai dia ga lingan namur,
dia ga gire ra mi ta ra pia na pal i tubang
rikai urama ra bakut, ma i ga dekdek upi
diat a lop ta go ra nga ba ta nam ra nga;
ma ra tarai nina dia ga lop upi ra bil dia ga
talil, ma dia ga ubu diat dia korot mur diat.
[21] Ma ba Iosua ma ra tarai Israel par dia ga
gire ba ra tarai na pinarau dia ga uvia pa
ra pia na pal, ma ba ra mi ta ra pia na pal
i ga tubang rikai, dia ga talil mulai ma dia
ga ubu ra tarai Ai. [22] Ma nam diat ta ra pia
na pal dia ga vana rikai upi diat; damana dia
ga tur livuan ta ra tarai Israel, ta umana tai
tika na.papar ma ta ra umana tai ta ra tikai;
ma dia ga ubu diat, ma pa dia ga nur vue ta
tikai pi na laun valili ba na takap. [23] Ma dia
ga kinim ra king Ai a launa, ma dia ga agure
pa ia pire Iosua.

[24] Ma ba Israel i ga ubu rit ra tarai Ai ta ra
pupui, ta nam ra bil dia ga korot mur diat i
tana, ma ba dia ga virua par ta ra mangi na
pakat na vinarubu, ma dia ga panie, a tarai
Israel par dia ga lilikun uro Ai ma dia ga ub
ia ma ra pakat na vinarubu. [25] Ma diat dia ga
virua ta nam ra bung, a tarai ma ra vaden,
a vinun ma a ura arip na marmar diat, a
tarai Ai parika. [26] Tago Iosua pa i ga likun ra
limana nina i ga tulue vaarike ra rumu me,
tuk tar ta nam ba i ga kamare vakakit vue ra
tarai Ai par. [27] Ia kaka ra lavur vavaguai ma
ra tabarikik di ga ra pa ia ta ra pia na pal,
a tarai Israel iat dia ga vatur vake varogop
ma ra tinata ra Luluai i ga ve tar ia tai Iosua.
[28] Ma Iosua i ga tun vue Ai, ma i ga vue pukue
vue upi na da ra anguvai vat pa na mutu, ma
ra gunan i lingling ika, tuk tar ta ra bung
gori. [29] Ma i ga al vatokobe ra king Ai ta ra
davai, ma i ga pu tuk tar ta ra ravian; ma ba
i tar ong ra keake, Iosua i ga vartuluai, ma
dia ga pala vairop ra minatina kan ra davai,
ma dia ga vue tar ia ta ra mataniolo ta ra
pia na pal, ma dia ga punang taun ia ma ra
ngala ma anguvai vat, ma i ki abara tuk tar
ta ra bung gori.

Di tumu vake ra umana varkurai ta ra luana Ebal

(Vart 27:1-26)

[30] Ma Iosua i ga pait ra uguugu na vartabar
upi kai ra Luluai ra God kai Israel ta ra luana
Ebal, [31] da Moses ra tultul kai ra Luluai i ga
vartuluai pire ra tarai Israel, da di ga tumu
ia ta ra buk na varkurai kai Moses, tika na
uguugu na vat ba pa di mut ia, ba pa ta
tutana i ga mal ia ma ra palariam; ma dia
ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia
tadav ra Luluai tana, ma dia ga vartabar ma
ra umana tinabar na varmaram tana.

[32] Ma abara i ga tumu tar ra tinata na
varkurai kai Moses ta ra umana vat, ma
i ga tutumu ta ra luaina mata i ra tarai
Israel. [33] Ma ra tarai Israel par, ma kadia
lavur patuana ma ra umana raprap, ma
kadia umana tena varkurai, dia ga tur ta
ra ura papar a bok ta ra luaina mata i ra
umana tena tinabar ra tarai Levi nina dia
ga puak pa ra bok na kunubu kai ra Luluai,
a umana vaira ma ra tarai Israel tuna; a
ngungu tarai i ga tur ta ra bit a luana
Gerisim, ma ta ra ngungu ta ra bit a luana
Ebal, da Moses ra tultul kai ra Luluai i ga
vartuluai lua tana, ba diat a tata vadoane
value ra tarai Israel. [34] Ma namur i ga luk
ra lavur tinata na varkurai par, a tinata
na varvadoan ma ra tinata na varvabilak,
varogop ma ra lavur magit par di ga tumu ia

ta ra buk na varkurai. [35] Iosua pa i ga nur vue
ta tinata ta nam par Moses i ga vartuluai
tana, i ga luk vapar ia ta ra luaina mata i ra
tarai Israel, ma ta ra luaina mata i ra vaden,
ma ra lavur natu i diat, ma ra lavur vaira
bula dia ga ki livuan ta diat.

9

A mangana vartuam kai ra tarai Gibeon

[1] Ma ra lavur king nina dia ga ki ta go ra
papar a Iordan, ta ra lualuana, ta ra gunan
i tamataman, ma ara ra valian pire ra ngala
na ta ta ra luaina mata i Lebanon, a tarai
Ket, a tarai Amor, a tarai Kanaan, a tarai
Peres, a tarai Kivi, ma ra tarai Iebus, ba dia
ga valongore go, [2] dia ga vana varurung upi
diat a varubu ma Iosua ma ra tarai Israel,
ma i ga kopono ko ra nuknuk i diat.

[3] Ma ba ra tarai Gibeon dia ga valongore
ra magit Iosua i ga pait ia tai Ieriko ma
Ai, [4] dia ga pait ra mangamangana vartuam
bula, ma dia ga vaninare ra adia magit,
ma dia ga vako ra lavur maulana kakakap
ta kadia umana as, ma ra umana paura
na vain, a umana maulana ma ra umana
tarada ma nina dia ga kubu bonot mule diat,
[5] damana i ga maulana ra pal a kau i diat ma
di ga mal bonot diat, ma dia ga mal ma ra
maulana mal; ma ra adia gem i ga biu ma i
ga kungal.

[6] Ma dia ga vana tadav Iosua ta ra gunan
kai ra tarai aro Gilgal, ma dia ga biti tana
ma ta ra tarai Israel: Ave vut maro ra gunan
i tur vailik; boina ba dat a pait ra kunubu.
[7] Ma ra tarai Israel dia ga biti ta ra tarai
Kivi: Kan ava ki livuan ta vevet. Dat a
pait davatane ra kunubu ma avat? [8] Ma dia
ga biti tai Iosua: Avet kaum umana tultul.
Ma Iosua i ga biti ta diat: To ia avat? Ma
avat mamave? [9] Ma dia ga biti tana: Kaum
umana tultul dia vut maro ra gunan vailik
ure ra iang i ra Luluai kaum God; tago ave ga
valongore ra enana varvai ure, ma ra lavur
magit i ga pait ia aro Aigipto, [10] ma ure ra
lavur magit i ga pait ia ta ra ura king kai ra
tarai Amor ta ra papar a Iordan maro, tai
Sikon a king Kesbon ma Og a king Basan
nina i ga ki Astarot. [11] Ma kaveve umana
patuana ma ra tarai ta kaveve gunan par dia
ga biti ta vevet dari: Avat a kap ra magit
na nian ure ra vinavana, ma avat a vana
barat diat, ma avat a biti ta diat: Avet kaum
umana tultul; ma go i boina ba dat a pait ra
kunubu na bartalaina. [12] Go ra gem ave ga
kap ia upi ra aveve nian i ga malamalapang
boko ta nam ra bung ave ga vana kan ra
kubakuba i vevet upi avet a tadav avat; ma
go, gire, i tar biu ma i kungal; [13] ma go ra
umana paura na vain dia ga kalamana ba
ave ga vabuka diat; ma go dia tarada; ma
go kaveve umana mal ma ra umana pal a
kau i vevet dia tar maulana ta ra ngala na
vinavana.

[14] Ma ra tarai dia ga tatak ta kadia magit
na nian, ma pa dia ga matoto ta ra ngie i ra
Luluai. [15] Ma Iosua i ga tata na malmal pire
diat, ma i ga vatur ra kunubu pire diat upi
diat a laun; ma ra umana luluai kai ra tarai
dia ga vavalima pire diat.

[16] Ma ba di ga tar pait ra kunubu pire diat,
ma i ga par a utul a bung taun ia, dia ga
valongore ba dia ki maravai ka, ma ba dia
ki livuan ta diat. [17] Ma ra tarai Israel dia ga
vanavana mulai, ma ta ra vautuluna bung
dia ga tadav kadia umana pia na pal. Ma
go kadia umana pia na pal: Gibeon, Kepira,
Berot, ma Kiriat-Iearim. [18] Ma ra tarai Israel
pa dia ga ubu diat, tago ra umana luluai
kai ra tarai dia ga vavalima pire diat tai ra
Luluai ra God kai Israel. Ma ra tarai par dia
ga tata mukumuk ure ra umana luluai.

[19] Ma ra umana luluai dia ga biti ta ra tarai
par dari: Ave tar vavalima pire diat tai ra
Luluai ra God kai Israel, kari i dekdek upi
dat a bili vakaina diat. [20] Dat a pait go ra
magit pire diat, dat a nur vue diat upi diat
a laun, kan ra kankan na tup avet, tago ave
ga vavalima pire diat. [21] Ma ra umana luluai
dia ga biti ta diat: Avat a nur vue diat upi
diat a laun. Damana dia ga tena kita davai
ma tena kulupe tava kai ra tarai par, da ra
umana luluai dia ga vatang ia ure diat.

[22] Ma Iosua i ga oro pa diat, ma i ga biti
ta diat dari: Ta ra ava ava ga tuam pa avet,
ma ava ga biti, Ave ki vailik kan avat, ma
go ava ki ka livuan ta vevet? [23] Io, avat a
kakaina ka, ma avat a ki na vilavilau vatikai,
a umana tena kita davai ma ra umana tena
kulupe tava ta ra kuba i kaugu God. [24] Ma
dia ga tata bali Iosua, ma dia ga biti: Tago a
dovotina di ga ve kaum umana tultul ba ra
Luluai kaum God i ga ve Moses kana tultul
ba na tul tar go ra gunan parika ta vavat,
ma ba na vamutue ra tarai par dia ki tana ta
ra luaina mata i vavat; kari ave ga burut na
kaia ta vavat ure kaveve nilaun, ma ave ga

pait go ra magit. [25] Ma go a varkurai ure avet
i tur piram; ba u nuk pa ta magit i boina ma i
takodo upi da pait ia ta vevet, una pait ia ka.
[26] Ma i ga pait ia damana pire diat, ma i ga
valaun diat kan ra lima i ra tarai Israel, ma
pa dia ga doko diat. [27] Ma Iosua i ga vaki diat
upi diat a kita davai ma diat a kulupe tava
ure ra tarai ma ure ra uguugu na vartabar
kai ra Luluai bula, tuk tar ta ra bung gori, ta
nam ra gunan ba na ga pilak pa ia boko.

10

Di uvia pa ra tarai Amor

[1] Ma ba Adoni-Sedek a king Ierusalem i
ga valongore ba Iosua i ga uvia pa Ai ma i
ga kamare vakakit vue, ma ba i ga pait ia
tai Ai ma kana king da i ga pait ia tai Ieriko
ma kana king, ma ba ra tarai Gibeon dia ga
ki na malmal ma ra tarai Israel ma dia ga
ki livuan ta diat, [2] i ga burut na kaia, tago
Gibeon a ngala na pia na pal, a pia na pal na
king, ma i ga ngala ta dir ma Ai, ma ra tarai
par tana dia ga ongor tuna. [3] Kari Adoni-
Sedek ra king Ierusalem i ga tulue ra tinata
tadav Oam ra king Kebron, ma tadav Piram
ra king Iarmut, ma tadav Iapia ra king Lakis,
ma tadav Debir ra king Eglon, dari: [4] Avat a
vana uti, ma avat a maravut iau, ma dat a
ubu Gibeon, tago dia ga pait ra malmal ma
Iosua ma ra tarai Israel. [5] Kari ra ilima na
king kai ra tarai Amor, ra king Ierusalem, ra
king Kebron, ra king Iarmut, ra king Lakis,
ra king Eglon, dia ga vana varurung, ma
dia ga vana urama, diat ma kadia lavur kor
na tarai na vinarubu, ma dia ga tur marave
Gibeon ma dia ga varubu me.

[6] Ma ra tarai Gibeon dia ga tulue ra tinata
tadav Iosua ta ra gunan kai ra tarai aro
Gilgal dari: Koko una vana balakane avet
kaum umana tultul, una vana lulut tadav
avet, una valaun avet, ma una maravut
avet, tago ra lavur king par kai ra tarai
Amor nina dia ki ta ra gunan i buabuana dia
tar tur rangup upi diat a ubu avet. [7] Io, Iosua
i ga vana urama maro Gilgal, diat ma ra
tarai na vinarubu par, ma ra lavur rangrang
na tutana par. [8] Ma ra Luluai i ga biti tai
Iosua: Koko una burutue diat, tago iau tar
tul tar diat ta ra limam; ma pa na tale ta
tikai ta diat pi na tur ta ra luaina matam.
[9] Io, Iosua i ga tadav vakaian diat, tago i ga
vana ta ra marum maro Gilgal.

[10] Ma ra Luluai i ga vapurpuruan diat ta
ra luaina mata i Israel, ma i ga ubu diat ma
ra ngala na vardodoko aro Gibeon, ma i ga
korot mur diat ta ra nga i tutua urama Bet-
Koron, ma i ga ubu diat tuk ta ra gunan
Aseka ma Makeda. [11] Ma ba dia ga takap
kan ra tarai Israel, ba dia ga kuba ta ra
kukuba Bet-Koron, ra Luluai i ga vue vaba
ra umana ngala na vat marama ra bakut
taun diat, ma i ga tuk tar ta ra gunan Aseka,
ma dia ga virua ka; mangoro tuna dia ga
virua ta ra bata na vatvat, ma nam diat ba
ra tarai Israel dia ga ubu diat ma ra pakat
na vinarubu pa dia ga manga mangoro.

[12] Ma Iosua i ga tata pire ra Luluai ta nam
ra bung ba ra Luluai i ga tul tar ra tarai
Amor ta ra tarai Israel, ma i ga biti dari ta
ra luaina mata i ra tarai Israel:
U ra Matana Keake, una tur uka aro Gibeon;
Ma u ra Gai, una tur uka ta ra male Aialon.

[13] Ma ra matana keake i ga tur uka, ma ra
gai pa i ga tutua, tuk tar namana ba ra tarai
dia ga tar obo pa diat mulai ta kadia lavur
ebar. Dave, pa di ga tumu go ta ra buk kai
Iasar? Ma ra keake i ga ki tur uka livuan ta
ra maup, ma pa i ga ong lulut, i ga ki tur
varogop ma tika na kidoloina bung. [14] Ma
lua pa ta bung dari, ma namur bula pata,
ba ra Luluai i ga torom ta ra nilai ra tutana;
tago ra Luluai i ga varubu maravut Israel.

[15] Ma Iosua i ga lilikun, diat ma ra tarai
Israel par, tadav ra gunan kai ra tarai aro
Gilgal.

[16] Ma nam ra ilima na king dia ga vilau, ma
dia ga parau ta ra babang aro Makeda. [17] Ma
di ga ve Iosua dari: Di ga tikan tadav nam
ra ilima na king, dia parau ta ra babang aro
Makeda. [18] Ma Iosua i ga biti: Avat a pul tar
ta umana ngala na vat ta ra mata na babang,
ma avat a vaki ta umana monamono tana;
[19] ma avat, koko avat a ki; avat a korot mur
kavava lavur ebar, ma avat a ubu ra umana
tena murmur bat ta diat; koko avat a nur
vue diat upi diat a olo ta kadia lavur pia na
pal, tago ra Luluai kavava God i tar tul tar
diat ta ra lima i vavat.

[20] Ma ba Iosua ma ra tarai Israel dia ga
pait vapar ra ngala na vardodoko, ma dia ga
virua par, ma diat dia tar laun valili dia ga
tar olo ta kadia lavur pia na pal nina di ga
liplip bat diat, [21] a tarai par dia ga lilikun ma
ra malmal tadav Iosua ta ra gunan Makeda;
ma pa ta na i ga bor ta tikai ta ra tarai Israel.

22 Ma Iosua i ga biti: Avat a papa are ra
mata na babang, ma avat a ben vaarike nam
ra ilima na king tadav iau mara ra bala na
babang. 23 Ma dia ga pait ia damana, ma
dia ga ben vaarike nam ra ilima na king
tadav ia mara ra bala na babang, ra king
Ierusalem, ra king Kebron, ra king Iarmut,
ra king Lakis, ma ra king Eglon. 24 Ma ba dia
ga ben vaarike nam ra umana king tadav
Iosua, Iosua i ga oro pa ra tarai Israel par,
ma i ga biti ta ra umana luluai na vinarubu
nina dia ga varagur me: Avat a tur maravai,
ma avat a rua taun ra inoa i go ra umana
king. Ma dia ga tur maravai, ma dia ga
rua taun ra inoa i diat. 25 Ma Iosua i ga biti
ta diat: Koko avat a burut ma koko avat a
ururian, avat a ongor ma avat a balamat;
tago damana ra Luluai na pait ia ta kavava
lavur ebar par, ba ava varubu ma diat. 26 Ma
namur Iosua i ga ubu doko diat, ma i ga al
vatokobe diat ta ra ilima na davai; ma dia ga
taba ta ra umana davai tuk tar ta ra ravian.

27 Ma ta ra pakana bung ba i ga ong ra
keake tana, Iosua i ga vartuluai ma dia ga
pala vairop ra minat i diat kan ra umana
davai, ma dia ga vue diat ta nam ra babang
dia ga parau tana, ma dia ga vung bat ra
mata na babang ma ra umana ngir na vat,
ma gori boko dia va ie.

28 Ma ta nam ra bung Iosua i ga uvia
pa Makeda, ma i ga ub ia ma ra pakat na
vinarubu, ma i ga ubu bula ra king tana; i
ga kamare vakakit vue diat par dia ki tana,
ma pa i ga nur vue ta tikai pi na laun; ma i
ga pait ia ta ra king Makeda da i ga pait ia ta
ra king Ieriko.

29 Ma Iosua, diat ma ra tarai Israel par,
dia ga vana maro Makeda uro Libna, ma dia
ga varubu ma ra pia na pal Libna; 30 ma ra
Luluai i ga tul tar ia bula ta ra lima i ra tarai
Israel, ma ra king tana; ma i ga ub ia ma ra
mangi na pakat na vinarubu, ma diat par
dia ga ki tana; pa i ga nur vue ta tikai pi na
laun valili; ma i ga pait ia ta ra king tana da
i ga pait ia ta ra king Ieriko.

31 Ma Iosua i ga vana kan Libna, diat ma
ra tarai Israel par, ma i ga tadav Lakis, ma
i ga tur maravai pirana ma i ga varubu me;
32 ma ra Luluai i ga tul tar Lakis ta ra lima
i ra tarai Israel, ma dia ga uvia pa ia ta ra
vauruana bung, ma dia ga ub ia ma ra mangi
na pakat na vinarubu, ma diat par dia ga ki
tana, varogop ma ra magit par dia ga pait ia
tai Libna.

33 Ma Oram ra king Geser i ga vana pi na
maravut Lakis; ma Iosua i ga ubu diat ma
kana tarai, ma pa i ga nur vue ta tikai pi na
laun pirana.

34 Ma Iosua, diat ma ra tarai Israel par, dia
ga vana maro Lakis uro Eglon, ma dia ga tur
maravai pirana ma dia ga varubu me; 35 ma
dia ga uvia pa ia ta nam ra bung iat, ma i
ga ub ia ma ra mangi na pakat na vinarubu,
ma i ga li vapar vue ra tarai tana ta nam ra
bung, varogop ma ra lavur magit i ga pait ia
tai Lakis.

36 Ma Iosua, diat ma ra tarai Israel par, dia
ga vana maro Eglon uro Kebron; ma dia ga
varubu me; 37 ma dia ga uvia pa ia, ma dia ga
ub ia ma ra mangi na pakat na vinarubu, ma
ra king tana, ma ra lavur pia na pal, ma ra
tarai par dia ga ki tana, ma pa i ga nur vue ta
tikai pi na laun, varogop ma ra lavur magit i
ga pait ia tai Eglon; i ga kamare vakakit vue
ma ra tarai par dia ga ki tana.

38 Ma Iosua, diat ma ra tarai Israel par, dia
ga lilikun uro Debir, ma dia ga varubu me;
39 ma i ga uvia pa ia, ma ra king tana bula,
ma ra lavur pia na pal; ma dia ga ubu diat
ma ra mangi na pakat na vinarubu, ma dia
ga li vakakit vue ra tarai par dia ga ki tana;
pa i ga nur vue ta tikai pi na laun; da i ga
pait ia aro Kebron, damana i ga pait ia aro
Debir, ma ta kana king, varogop i ga pait ia
bula tai Libna ma ra king tana.

40 Damana Iosua i ga ubu ra lavur gunan,
ta ra lualuana, aro Negeb, ta ra male, ma
ta ra papar a luana, ma kadia lavur king
par; pa i ga nur vue ta tikai pi na laun, i ga
nila vapar vue ra magit i laun, da ra Luluai
ra God kai Israel i ga vartuluai tana. 41 Ma
Iosua i ga ubu diat par, i ga tur pa ia aro
Kades-Barnea ma i ga tuk tar aro Gasa, ma
ra gunan Gosen par, tuk tar ta ra gunan
Gibeon. 42 Ma Iosua i ga uvia pa go ra lavur
king ma kadia gunan ta ra kopono e, tago ra
Luluai ra God kai Israel i ga varubu maravut
Israel. 43 Ma Iosua ma ra tarai Israel par dia
ga talil tadav ra gunan Gilgal.

11

A tarai Israel dia uvia pa Iabin diat ma ra lavur enana king

1 Ma ba Iabin ra king Kasor i ga valongore
go ra lavur magit, i ga vartuluai tadav Iobab
ra king Madon, ma tadav ra king Simron,
ma tadav ra king Aksap, 2 ma tadav ra
umana king dia ga ki ta ra gunan i lualuana
ta ra papar a labur, ma ta ra tamataman
Araba ta ra papar a taubar tai Kinerot, ma
ta ra male ma ta ra gunan i lualuana aro Dor
ta ra papar a taoai, 3 tadav ra tarai Kanaan ta
ra papar a taur ma ta ra papar a taoai, ma
ra tarai Amor, ma ra tarai Ket, ma ra tarai
Peres, ma ra tarai Iebus ta ra lualuana, ma
ra tarai Kivi ta ra bit a luana Kermon ta ra
gunan Mispa. 4 Ma dia ga vana rikai, diat ma
kadia lavur kor na tarai na vinarubu par,
mangoro na tarai da ra veo ara ra valian,
ma i ga peal kadia umana os ma ra umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu. 5 Ma go ra
lavur king par dia ga vana guvai; dia ga vut
ma dia ga ki guvai ta ra tava Merom, upi diat
a varubu ma ra tarai Israel.

6 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua: Koko una
burutue diat, tago ta ra pakana bung dari
ningene ina tul tar diat a umana virua ta ra
luaina mata i ra tarai Israel; ma una poko
vakaina kadia umana os, ma una tun vue
kadia umana kiki na vinavana ma ra iap.
7 Damana Iosua, diat ma ra tarai na vinarubu
par, dia ga vut vakaian tadav diat ta ra tava
Merom, ma dia ga vila taun diat. 8 Ma ra
Luluai i ga tul tar diat ta ra lima i ra tarai
Israel, ma dia ga ubu diat, ma dia ga korot
mur diat tuk tar ta ra ngala na pia na pal
Sidon, ma tuk tar Misrepot-Maim, ma tuk
tar ta ra male Mispe ta ra papar a taur; ma
dia ga ubu diat tuk tar ta ra pakana bung ba
pa ta na i ga laun valili mulai. 9 Ma Iosua i
ga pait nam ra magit ta diat ba ra Luluai i ga
tatike tana; i ga poko vakaina kadia umana
os, ma i ga tun vue kadia umana kiki na
vinavana ma ra iap.

10 Ma Iosua i ga talil ta nam ra e, ma i ga
uvia pa Kasor, ma i ga ubu ra king tana ma
ra pakat na vinarubu; tago lua Kasor i ga
lualua ta nam ra lavur gunan. 11 Ma dia ga
ubu ra tarai par tana ma ra mangi na pakat
na vinarubu, dia ga nila rit vue diat, ma pa
ta launa mulai i ga mat valili; ma i ga tun
vue Kasor ma ra iap. 12 Ma Iosua i ga uvia pa
ra lavur pia na pal kai nam ra lavur king, ma
i ga uvia pa ra lavur king tana, ma i ga ubu
diat ma ra mangi na pakat na vinarubu, ma
i ga kamare rit vue diat, da Moses ra tultul
kai ra Luluai i ga vartuluai tana.

13 Ma ra lavur pia na pal dia tur ta kadia
buabuana tikatikai, a tarai Israel pa dia ga
tun vue diat; ia kaka Kasor, Iosua i ga tun
vue nam. 14 Ma ra lavur tabarikik ta go ra
lavur pia na pal, ma ra lavur vavaguai, ra
tarai Israel dia ga ra pa diat upi kadiat, ma
dia ga ubu ra tarai par ma ra mangi na pakat
na vinarubu, tuk tar ta nam ba di ga nila
vue diat, ma pa dia ga doko valili ta tikai ta
diat dia ga laun. 15 Da ra Luluai i ga vartuluai
pire Moses kana tultul, damana Moses i ga
vartuluai pire Iosua, ma damana Iosua i ga
pait ia; pa i ga pait valubane ta magit ta nam
parika ra Luluai i ga tul tar ia tai Moses.

Iosua i vatur vake ra gunan parika

16 Damana Iosua i ga vatur vake nam ra
gunan parika, a gunan na lualuana, ma ra
papar Negeb parika, ma ra gunan Gosen,
ma ra male, ma ra tamataman Araba, ma
ra gunan i lualuana kai Israel, ma ra male
tana, 17 papa aro ra luana Kalak nina i tutua
uro Seir, ma i tuk tar Baal-Gad ta ra male kai
Lebanon ta ra bit a luana Kermon; ma i ga
kinim pa kadia lavur king par, ma i ga ubu
doko diat. 18 Ma mangoro na bung Iosua i ga
varubu ma nam ra lavur king. 19 Pa ta pia na
pal ba i ga pir bat ra tarai Israel, ia kaka ra
tarai Kivi nina dia ga ki Gibeon; dia ga uvia
pa diat par ta ra vinarubu. 20 Tago ra Luluai i
ga vadekdek ra bala i diat upi diat a varubu
ma ra tarai Israel, upi na nila vakakit vue
diat, upi koko da mari diat, ba na nila vue ke
diat, da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses.

21 Ma ta nam ra kilala Iosua i ga vana ma
i ga li vue ra tarai Anak ta ra lualuana, ma
aro Kebron, ma aro Debir, ma aro Anab, ma
ta ra lualuana Iuda par, ma ta ra lualuana
Israel par; Iosua i ga nila vakakit vue diat
ma kadia lavur pia na pal. 22 Ma pa ta tutana
Anak i ga ki mulai ta ra gunan kai ra tarai
Israel; ia kaka ta umana dia ga ki Gasa, ma
Gat, ma Asdod. 23 Damana Iosua i ga uvia pa
ra gunan parika varogop ma ra lavur magit
ra Luluai i ga tatike tai Moses; ma Iosua i
ga tibe tar ia ta ra tarai Israel upi diat a
kale pa ia, da ra tiniba ure kadia lavur vuna
tarai tikatikai. Ma ra gunan i ga ngo kan ra
vinarubu.

12

Ra umana king nina ba Moses i ga ubu diat

1 Ma go diat ra umana king kai ra gunan
nina ba ra tarai Israel dia ga ubu diat, ma

dia ga kale pa kadia gunan ta ra papar a
Iordan maro ta ra papar a keake i vana rikai
tana, papa ta ra male Amon, ma i tuk tar ta
ra luana Kermon, ma ra tamataman Araba
parika ta ra papar a taur: [2] Sikon ra king kai
ra tarai Amor, nina i ga ki Kesbon, ma i ga
varkurai papa aro Aroer nina i ki ta ra papar
a male Amon, ma ra pia na pal i ki livuan
ta ra male, tuk tar ta ra tava alir Iabok, a
langun kai ra tarai Amon, a papar tai Gilead
nam, [3] ma ra tamataman Araba tuk tar ta ra
tava kikil Kinerot ta ra papar a taur, ma tuk
tar ta ra ta ta ra tamataman Araba, a Ta Mat
iat, ta ra papar a taur, ta ra nga i vana uro
Bet-Iesimot, ma ta ra papar a taubar tuk tar
ta ra bit a lualuana Pisga; [4] ma ra langlangun
kai Og ra king Basan, nina i ga ki valili ta ra
tarai Repaim, ma i ga ki Astarot ma Edrei,
[5] ma i ga varkurai ta ra luana Kermon, ma
aro Saleka, ma ta ra gunan Basan par tuk tar
ta ra langun kai ra tarai Gesur ma ra tarai
Makat, ma ra papar tai Gilead tuk tar ta ra
langun kai Sikon ra king Kesbon. [6] Moses ra
tultul kai ra Luluai ma ra tarai Israel dia ga
ubu diat, ma Moses ra tultul kai ra Luluai
i ga tul tar ia ta ra vuna tarai Ruben ma
ra vuna tarai Gad ma ra ngungu vuna tarai
Manase upi diat a kale pa ia.

Ra umana king nina ba Iosua i ga ubu diat

[7] Ma go diat ra umana king kai ra gunan
nina ba Iosua ma ra tarai Israel dia ga ubu
diat maro ta ra Iordan ta ra papar a taoai,
papa aro Baal-Gad ta ra male kai Lebanon
tuk tar ra luana Kalak nina i tutua urama
Seir, (ma Iosua i ga tibe tar ia ta ra umana
vuna tarai Israel upi diat a kale pa ia da
kadia tiniba tikatikai, [8] ta ra lualuana, ta
ra umana male, ta ra tamataman Araba, ta
ra lavur papar a luana, ta ra bil, ma ta ra
papar Negeb, a gunan kai ra tarai Ket, ra
tarai Amor, ra tara Kanaan ra tarai Peres, ra
tarai Kivi, ma ra tarai Iebus): [9] a king Ieriko,
tikai; a king Ai, maravai Betel, tikai; [10] a king
Ierusalem, tikai; a king Kebron, tikai; [11] a
king Iarmut, tikai; a king Lakis, tikai; [12] a
king Eglon, tikai; a king Geser, tikai; [13] a king
Debir, tikai; a king Geder, tikai; [14] a king
Korma, tikai; a king Arad, tikai; [15] a king
Libna, tikai; a king Adulam, tikai; [16] a king
Makeda, tikai; a king Betel, tikai; [17] a king
Tapua, tikai; a king Keper, tikai; [18] a king
Apek, tikai; a king Lasaron, tikai; [19] a king
Madon, tikai; a king Kasor, tikai; [20] a king
Simron-Meron, tikai; a king Aksap, tikai;
[21] a king Tanak, tikai; a king Megido, tikai;
[22] a king Kedes, tikai; a king Iokneam aro
Karmel, tikai; [23] a king Dor ta ra luana Dor,
tikai; a king Goim aro Galilaia, tikai; [24] a king
Tirsa, tikai; diat parika, a utul a vinun ma
tika na king.

13

A gunan i tur valili boko

[1] Ma go Iosua i ga manga patuana ma i ga
laun vue mangoro na kilala; ma ra Luluai i
ga biti tana: U tar manga patuana, ma i tar
peal kaum kilala na nilaun, ma a ngala na
gunan i tur valili boko upi avat a kale. [2] Go
ia ra gunan i tur valili boko:

A langlangun par kai ra tarai Pilistia, ma
ra langun kai ra tarai Gesur par, [3] (papa
aro ra Sikor nina i alir ta ra luaina mata
i Aigipto, ma tuk tar ta ra langun Ekron
ta ra papar a labur, di vatang ia ba kai ra
tarai Kanaan; ra ilima na luluai kai ra tarai
Pilistia, diat maro Gasa, Asdod, Askelon,
Gat, ma Ekron;) ma ra langun kai ra tarai
Ava, [4] ta ra papar a taubar, a gunan par
kai ra tarai Kanaan, ma Meara kai ra tarai
Sidon, tuk tar aro Apek ta ra langun kai
ra tarai Amor, [5] ma ra gunan kai ra tarai
Gebal, ma Lebanon parika, ta ra papar a
keake i vana rikai tana, papa aro Baal-Gad
ta ra bit a luana Kermon ma tuk tar ta ra
langun Kamat, [6] ra tarai par ta ra lualuana
papa aro Lebanon ma tuk tar aro Misrepot-
Maim, a tarai Sidon par; ina korot vue diat
ta ra luaina mata i ra tarai Israel, ma una
tibe tar ra gunan ta ra tarai Israel ma ra
padapadailam upi diat a kale, da iau ga ve
u. [7] Io, una tibe go ra gunan ta ra lavuvat na
vuna tarai upi diat a kale, ma ta ra ngungu
vuna tarai Manase bula.

A pakana gunan nina ba Ruben, Gad ma ra ngungu tarai Manase dia kale pa ia

[8] A vuna tarai Ruben ma ra vuna tarai Gad
dia ga kale pa ra gunan varurung ma ta ra
ngungu ta ra vuna tarai Manase, nam ba
Moses i ga tul tar ia ta diat ta ra papar a
Iordan maro ba ra keake i vana rikai tana,
varogop Moses ra tultul kai ra Luluai i ga
kure tar ia ta diat: [9] papa aro Aroer nina
i ki ta ra papar a male Amon,, ma ra pia
na pal livuan ta ra male, ma ra tamataman
Medeba tuk tar aro Dibon; [10] mara lavur pia
na pal kai Sikon ra king kai ra tarai Amor,
nina i ga varkurai aro Kesbon, tuk tar ta ra

langun kai ra tarai Amon; [11] ma Gilead, ma
ra langun kai ra tarai Gesur ma Makat, ma
ra luana Kermon par, ma ra gunan Basan
tuk tar uro Saleka; [12] a gunan par kai Og aro
Basan, nina i ga varkurai aro Astarot ma
Edrei, (ia ka i ga ki valili ta ra tarai Repaim);
tago Moses i ga ubu diat ma i ga korot vue
diat. [13] Ma ra tarai Israel pa dia ga korot
vue ra tarai Gesur ma ra tarai Makat; a tarai
Gesur ma ra tarai Makat dia ki livuan ta ra
tarai Israel tuk tar ta go ra bung.

[14] Ia kaka ra vuna tarai Levi pa i ga tul tar
ta gunan ta diat upi diat a kale; a tinabar ika
di tuntun tar ia ma ra iap tadav ra Luluai ra
God kai Israel nam uka kadia tiniba, da i ga
ve diat.

[15] Ma Moses i ga tabar ra vuna tarai Ruben
varogop ma kadia lavur apik na tarai. [16] Ma
kadia langun i ga tur pa ia papa aro Aroer
nina i ki ta ra papar a male Amon, ma ra
pia na pal i ki livuan ta ra male, ma ra
tamataman par maravai Medeba; [17] Kesbon
ma kana lavur pia na pal ta ra gunan i
tamataman; Dibon, ma Bamot-Baal, ma
Bet-Baal-Meon, [18] ma Iasa, ma Kedemot, ma
Mepat, [19] ma Kiriataim, ma Sibma, ma Seret-
Sakar ta ra luana kai ra male, [20] ma Bet-
Peor, ma ra papar a luana Pisga, ma Bet-
Iesimot, [21] ma ra lavur pia na pal ta ra gunan
i tamataman, ma ra gunan kai Sikon ra king
kai ra tarai Amor, nina i ga varkurai aro
Kesbon, nina Moses i ga ub ia, diat varurung
ma ra umana luluai Midian, Evi, Rekem,
Sur, Kur ma Reba, a umana luluai kai Sikon
nina dia ga ki ta nam ra gunan. [22] A tarai
Israel dia ga doko bula Balam natu i Beor
a tena papait ma ra pakat na vinarubu,
varurung ma ta ra umana dia ga doko diat.
[23] Ma ra Iordan ia ra langun kai ra tarai
Ruben ma ra gunan i maravai tana. Go ra
gunan ia ra tiniba kai ra tarai Ruben da
kadia lavur apik na tarai, a lavur pia na pal
ma kadia lavur gunan ik.

[24] Ma Moses i ga tabar ra vuna tarai Gad,
ra umana bul mur tai Gad, varogop ma
kadia lavur apik na tarai. [25] Ma kadia langun
Iaser ma ra lavur pia na pal Gilead, ma
ra ngungu ta ra gunan kai ra tarai Amon,
tuk tar uro Aroer nina i ki ta ra luaina
mata i Raba, [26] ma papa aro Kesbon tuk tar
uro Ramat-Mispe ma Betonim, ma papa aro
Makanaim tuk tar ta ra langun Debir, [27] ma
ta ra male, Bet-Aram, Bet-Nimra, Sukot, ma
Sapon, nina dia ki valili ta ra gunan kai
Sikon ra king Kesbon, a Iordan ia ra langun
tana, ma i tuk tar ta ra tava kikil Kineret ta
ra papar a Iordan maro ta ra matana taur.
[28] Go ia ra tiniba kai ra tarai Gad da kadia
lavur apik na tarai, a lavur pia na pal ma
kadia lavur gunan ik.

[29] Ma Moses i ga tabar ra ngungu vuna
tarai Manase; a ngungu ta ra vuna tarai
Manase dia ga kale varogop ma kadia
umana apik na tarai. [30] Ma kadia langun i
ga tur pa ia aro Makanaim, Basan parika, a
gunan par kai Og ra king Basan, ma ra lavur
pia na pal kai Iair nina dia tur ta ra gunan
Basan, laptikai na vinun na pia na pal, [31] ma
ra ngungu tai Gilead, ma Astarot ma Edrei, a
ura pia na pal ta ra gunan kai Og aro Basan;
di ga tul tar go diat ta ra tarai Makir natu i
Manase, ure ra tarai Makir nam ra ngungu
vuna tarai, varogop ma kadia umana apik
na tarai.

[32] Go ia ra umana pakana nina Moses i ga
tibe diat ta ra tamataman Moab, ta ra papar
a Iordan maro, ta ra papar a taur tai Ieriko.
[33] Ma Moses pa i ga tibe ra vuna tarai Levi ma
ta pakana, tago ra Luluai ra God kai Israel ia
iat kadia tiniba, da i ga ve diat.

14

Di padapadailam upi ra umana tiniba ta ra gunan Kanaan

[1] Ma ra tarai Israel dia ga kale go ra umana
tiniba ta ra gunan Kanaan, nina ba Eleasar
ra tena tinabar, ma Iosua natu i Nun, ma ra
umana lualua na apik na tarai ta ra umana
vuna tarai Israel, dia ga tibe diat me. [2] Dia
ga padapadailam upi ra umana tiniba, da
ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses ure
ra lavuvat ma a ngungu vuna tarai. [3] Tago
Moses i ga tibe ra ura vuna tarai ma a
ngungu ma ra gunan ta ra papar a Iordan
maro; ma pa i ga tul tar ta tiniba pire diat ta
ra tarai Levi. [4] Tago ra lavur natu i Iosep a
ura vuna tarai diat, Manase ma Epraim; ma
pa di ga tibe tar ta pakana ta ra gunan ta ra
tarai Levi, ia kaka ta umana pia na pal upi
diat a ki tana, ma ra pia na vura ure kadia
lavur vavaguai ma ure kadia tabarikik. [5] Da
ra Luluai i ga vartuluai pire Moses, damana
ra tarai Israel dia ga pait ia, ma dia ga tibe
varbaiane ra gunan.

Di tul tar Kebron tai Kaleb

[6] Ma ra tarai Iuda dia ga vana tadav Iosua
aro Gilgal; ma Kaleb natu i Iepune ra te

Kenis i ga biti tana: U nunure ra magit ra
Luluai i ga tatike tai Moses ra tutana kai
God ure dor, ure iau ma ure u, aro Kades-
Barnea. 7 Iau ga laun pa a ivat na vinun na
kilala ba Moses ra tultul kai ra Luluai i ga
tulue iau maro Kades-Barnea upi ina gire
vakilang ra gunan; ma iau ga varvai pirana
da ra balagu i ga vateten iau. 8 A dovotina ra
umana turagu ave ga varagur ma diat dia ga
vabilua ra nuknuk i ra tarai, ina iau, iau ga
mur tuna ra Luluai kaugu God. 9 Ma Moses
i ga vavalima ta nam ra bung, ma i ga biti:
A gunan u tar rua ia ma ra kakim, kaum iat
ma kai ra umana natum vatikai, tago u tar
mur tuna ra Luluai kaugu God. 10 Ma gire,
ra Luluai i tar valolovina kaugu nilaun, da i
ga biti, ma i tar ivat na vinun ma a ilima na
kilala taun ra bung ba ra Luluai i ga tatike go
ra tinata pire Moses, ba Israel i ga vanavana
ta ra bil; ma ea, iau tar laun vue lavutul na
vinun ma a ilima na kilakilala gori. 11 Ma
go ieri iau ongor boko varogop ra bung ba
Moses i ga tulue iau; a dekdekigu i varogop
uka, ma i tale iau ra vinarubu, ma ra niirop
ma ra niolo. 12 Io, boina ba una tul tar go ra
lualuana tagu, nina ba ra Luluai i ga varvai
ure ta nam ra bung; tago u ga valongore ta
nam ra bung ba ra tarai Anak dia ki tana, ma
ba ra umana pia na pal dia ngala ma di liplip
bat diat; kan ra Luluai na maravut iau, ma
ina korot vue diat, da ra Luluai i ga tatike.
13 Ma Iosua i ga tata vadoane; ma i ga tul
tar Kebron tai Kaleb natu i Iepune upi kana
tiniba vatikai. 14 Kari Kaleb natu i Iepune
a te Kenis i ga kale Kebron tuk tar ta go
ra bung, tago i ga mur tuna ra Luluai ra
God kai Israel. 15 Ma amana di ga vatang
Kebron ba Kiriat-Arba; ma Arba ia ra ngala
na tutana ta ra tarai Anak par. Ma ra gunan
i ga ngo kan ra vinarubu.

15

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Iuda

1 Ma ra tiniba di ga padapadailam pa ia
ba kai ra vuna tarai Iuda, da kadia umana
apik na tarai, i ga tuk tar ta ra langun Edom,
tuk tar ta ra bil Sin ta ra papar a taubar
aro iat. 2 Ma kadia langun ta ra taubar i ga
tur pa ia ta ra ngu na Ta Mat aro iat, ta ra
tungunana ta ra papar a. taubar, 3 ma i vana
tuk tar ta ra tututua Akrabim, ma i bolo
uro Sin, ma i tutua ta ra papar a taubar tai
Kades-Barnea, ma i alalu Kesron, ma i vana
tadav Adar, ma i vana likun uro Karka, 4 ma
i vana mulai Asmon, ma i irop ta ra tava alir
Aigipto, ma ra ta ia ra mutuai ra langun. Go
kavava langun ta ra papar a taubar. 5 Ma
ra langun ta ra papar a taur ia ra Ta Mat,
tuk tar ta ra pakana ra Iordan i alir gumu
tana. Ma ra langun ta ra papar a labur i ga
tur pa ia ta ra tungunana kai ra ta pire ra
pakana ra Iordan i alir gumu tana; 6 ma ra
langun i vana urama Bet-Kogla, ma i bolo
ta ra papar a labur tai Bet-Araba; ma ra
langun i vana urama tadav ra vat kai Boan
natu i Ruben; 7 ma ra langun i vana urama
Debir maro ra male Akor, ma uro ra papar a
labur, ma i lingan upi Gilgal pire ra tututua
Adumim, nina i maravai ra tava alir ta ra
papar a taubar tana; ma ra langun i vana
tadav ra tava En-Semes, ma i tuk tar En-
Rogel; 8 ma ra langun i mur ra male kai natu
i Inom ma i vana tadav ra papar kai ra tarai
Iebus ta ra taubar (Ierusalem nam); ma ra
langun i tutua ta ra ul a luana nina i tur ta
ra luaina mata i ra male Inom ta ra taoai, ma
i varkuvo ta ra papar a labur ma ra mutuai
ra male Repaim; 9 ma di ga kure ra langun
ba na vana marama ra ul a luana tadav ra
mata na tava Neptoa, ma na vana rikai pire
ra umana pia na pal ta ra luana Epron; ma
ra langun i vana tadav Bala (Kiriat-Iearim
nam); 10 ma ra langun i vana likun mara Bala
ma i mur ra matana taoai tuk tar ta ra luana
Seir, ma i bolo tadav ra papar a luana Iearim
ta ra papar a labur (Kesalon nam), ma i kuba
tadav Bet-Semes, ma i vana pakit Timna;
11 ma ra langun i vana rikai upi ra matana
labur tuk tar ta ra luana Ekron, ma i vana
Sikeron, ma i bolo tadav ra luana Bala, ma
i vana rikai aro Iabnel; damana ra ta ia ra
mutuai ra langun. 12 Ma ra ngala na ta ma ra
valian ia ra langun ta ra papar a taoai. Go ia
ra langun kikil ra tarai Iuda, da kadia lavur
apik na tarai.

Kaleb i uvia pa Kebron dir ma Debir (Vark 1:11-15)

13 Ma i ga tul tar ra pakana tai Kaleb
natu i Iepune livuan ta ra tarai Iuda, da ra
vartuluai kai ra Luluai tadav Iosua, Kiriat-
Arba nina ba Kebron, (Arba ia ra tama i
Anak). 14 Kaleb i ga korot vue ra utul a natu
i Anak tana, Sesai, Akiman ma Talmai, a
utul a natu i Anak. 15 Ma i ga vana urama
pi na varubu ma ra tarai Debir; ma lua di
ga vatang Debir ba Kiriat-Seper. 16 Ma Kaleb

i ga biti: Nina ba na ubu Kiriat-Seper ma
na uvia pa ia, ina tul tar natugu Aksa tana
upi dir a taulai. [17] Ma Otniel natu i Kenas
tura i Kaleb i ga uvia pa ia; ma i ga tul tar
natuna Aksa tana upi dir a taulai. [18] Ma ba
i ga vana pirana, Aksa i ga vo pa ia pi na
lul ta gunan na uma tai tamana; ma Aksa
i ga irop kan kana as, ma Kaleb i ga tir ia: U
mainge ra ava? [19] Ma i ga biti tana: Una tul
tar ta vartabar piragu; tago u tar vaki iau ta
ra papar Negeb, i boina una tabar iau bula
ma ta umana mata na tava. Ma i ga tabar
ia ma ta umana mata na tava arama ma ta
umana ta ra male bula.

A umana pia na pal Iuda

[20] Go ia ra tiniba kai ra vuna tarai Iuda
vardada ma kadia umana apik na tarai.

[21] Ra umana pia na pal kai ra vuna tarai
Iuda ta ra papar Negeb ta ra langun aro
iat Edom, go diat: Kabsel, Eder, Iagur,
[22] Kina, Dimona, Adada, [23] Kedes, Kasor, It-
nan, [24] Sip, Telem, Bealot, [25] Kasor-Kadata,
Keriot-Kesron (Kasor nam), [26] Amam, Sema,
Molada, [27] Kasar-Gada, Kesmon, Bet-Pelet,
[28] Kasar-Sual, Ber-Seba, Bisiotia, [29] Bala, Im,
Esem, [30] Eltolad, Kesil, Korma, [31] Siklag, Mad-
mana, Sansana, [32] Lebaot, Silkim, Ain, ma
Rimon; diat par a ura vinun ma lavuvat na
pia na pal ma kadia lavur gunan ik.

[33] Ta ra gunan i tamataman: Estaol, Sora,
Asna, [34] Sanoa, En-Ganim, Tapua, Enam,
[35] Iarmut, Adulam, Soko, Aseka, [36] Saraim,
Aditaim, Gedera, ma Gederotaim; diat par a
vinun ma a ivat na pia na pal ma kadia lavur
gunan ik.

[37] Senan, Kadasa, Migdal-Gad, [38] Dilan,
Mispa, Ioktel, [39] Lakis, Boskar, Eglon,
[40] Kabon, Laman, Kitlis, [41] Gederot, Bet-
Dagon, Nama, ma Makeda; a vinun ma
laptikai na pia na pal ma kadia lavur gunan
ik.

[42] Libna, Eter, Asan, [43] Ipta, Asna, Nesib,
[44] Keila, Aksib, ma Maresa; lavuvat na pia na
pal ma kadia lavur gunan ik.

[45] Ekron ma kana lavur pia na pal ma kana
lavur gunan ik; [46] ma papa aro Ekron tuk
tar ta ra ta, diat par dia tur maravai ta ra
langun Asdod, ma kadia lavur gunan ik.

[47] Asdod, kana lavur pia na pal ma kana
lavur gunan ik; Gasa, kana lavur pia na pal
ma kana lavur gunan ik; tuk tar ta ra tava
alir Aigipto, ma ra valian ta ra ngala na ta.

[48] Ma ta ra gunan i lualuana: Samir,
Iatir, Soko, [49] Dana, Kiriat-Sana (Debir nam),
[50] Anab, Estemo, Anim, [51] Gosen, Kolon, ma
Gilo; a vinun ma tika na pia na pal ma kadia
lavur gunan ik.

[52] Arab, Duma, Esan, [53] Ianim, Bet-Tapua,
Apeka, [54] Kumta, Kiriat-Arba (Kebron nam),
ma Sior; lavuvat na pia na pal ma kadia
lavur gunan ik.

[55] Maon, Karmel, Sip, Iuta, [56] Iesrel,
Iokdeam, Sanoa, [57] Kain, Gibea, ma Timna;
a vinun na pia na pal ma kadia lavur gunan
ik.

[58] Kalkul, Bet-Sur, Gedor, [59] Marat, Bet-
Anot, ma Eltekon; laptikai na pia na pal ma
kadia lavur gunan ik.

[60] Kiriat-Baal (Kiriat-Iearim nam) ma
Raba; a ura pia na pal ma kadir lavur gunan
ik.

[61] Ta ra bil: Bet-Araba, Midin, Sekaka,
[62] Nibsan, ra pia na pal na Solt, ma En-Gedi;
laptikai na pia na pal ma kadia lavur gunan
ik.

[63] Ma pa i ga tale ra tarai Iuda upi diat a
korot vairop vue ra tarai Iebus nina dia ki
Ierusalem; ma ra tarai Iebus dia ki varurung
ma ra tarai Iuda aro Ierusalem, ma i tuk tar
ta ra bung gori.

16

A pakana gunan di tibe pire ra vuna tarai Epraim ma ra vuna tarai Manase

[1] Ma ra tiniba di ga padapadailam pa ia ba
kai ra tarai Iosep, i ga tur pa ia ta ra Iordan
aro Ieriko, ta ra tava kai Ieriko ta ra papar a
taur, ma i vana ta ra bil nina i tur pa ia aro
Ieriko ma i alalu ta ra gunan i lualuana upi
na tadav Betel; [2] ma i vana rikai maro Betel
ma i tadav Lus, ma i bolo tadav ra langun kai
ra tarai Ark ma i tuk aro Atarot; [3] ma i kuba
mur ra matana taoai ma i tadav ra langun
kai ra tarai Iaplet, ma i tuk tar ta ra langun
Bet-Koron nina i ki ara, ma i tadav Geser,
ma i tuk tar ta ra ta.

[4] Ma ra umana natu i Iosep, a tarai Man-
ase ma Epraim dia ga kale kadia tiniba.

[5] Ma ra langun kai ra tarai Epraim varo-
gop ma kadia lavur apik na tarai i ga dari: a
langun ure kadia tiniba ta ra papar a taur i
ga tur pa ia aro Atarot-Adar ma i ga tuk tar
Bet-Koron nina i ki arama; [6] ma ra langun
i vana rikai upi ra taoai maravai Mikmetat
ta ra papar a labur; ma ra langun i vana
likun ma i mur ra matana taur ma i tadav
Tanat-Silo, ma i pakit Ianoa ta ra papar a
taur tana; [7] ma maro Ianoa i kuba ura Atarot

ma Nara, ma i tuk tar uro Ieriko, ma i vana
rikai ta ra Iordan. [8] Maro Tapua ra langun i
mur ra matana taoai tadav ra tava alir Kana,
ma ra ta a mutuaina. Go ia ra tiniba kai ra
vuna tarai Epraim varogop ma kadia lavur
apik na tarai, [9] varurung ma ra umana pia
na pal nina di ga tibe vaire diat upi kai ra
tarai Epraim livuan ta ra tiniba kai ra tarai
Manase, a lavur pia na pal ma kadia lavur
gunan ik. [10] Ma pa dia ga korot vue ra tarai
Kanaan nina dia ga ki Geser; a tarai Kanaan
dia ki livuan ta ra tarai Epraim tuk tar ta ra
bung gori, ma dia ki na tultul uka.

17

[1] Ma di ga padapadailam pa ra tiniba ba
kai ra vuna tarai Manase, tago ia ra luaina
kai Iosep. Ma Makir ra luaina kai Manase
ia ra tama i Gilead; ma di ga tul tar Gilead
ma Basan tana, tago ia ra tena vinarubu.
[2] Ma di ga padapadailam pa ra tiniba ba kai
ra ngungu tarai Manase nina i tur valili,
varogop ma kadia lavur apik na tarai, kai ra
tarai Abieser, ma kai ra tarai Kelek, ma kai
ra tarai Asriel, ma kai ra tarai Sekem, ma kai
ra tarai Keper, ma kai ra tarai Semida; go
diat a umana bul tutana kai Manase natu i
Iosep varogop ma kadia lavur apik na tarai.
[3] Ma Selopekad natu i Keper natu i Gilead,
natu i Makir natu i Manase, pa ka.na ta bul
tutana, a umana bul vavina ka; ma go ia ra
iang i kana umana bul vavina: Mala, Noa,
Kogla, Milka ma Tirsa. [4] Ma dia ga vana
tadav Eleasar ra tena tinabar, ma tadav
Iosua natu i Nun, ma tadav ra umana luluai,
ma dia ga biti: A Luluai i ga vartuluai pire
Moses upi na tibe avet ma ta gunan livuan
ta ra umana tai vevet; io, varogop ma ra
vartuluai kai ra Luluai, i ga tul tar ra tiniba
ta diat livuan ta ra umana tama i diat. [5] Ma
damana i ga vinun na tiniba kai Manase,
ma ra gunan Gilead ma Basan ta ra papar a
Iordan maro, [6] tago ra umana natu i Manase,
a umana vavina, dia ga kale tika na tiniba
varurung ma kana umana bul tutana; ma ra
umana natu i Manase dia ga ki valili, dia ga
kale pa ra gunan Gilead.

[7] Ma ra langun kai Manase i ga tur pa ia
aro Aser ma i tuk uro Mikmetat nina i tur
ta ra luaina mata i Sekem; ma ra langun i
bolo ta ra papar a lima tuna tadav ra tarai
dia ki En-Tapua. [8] Manase i ga vatur vake
ra gunan Tapua, ma ra pia na pal Tapua ta
ra langun Manase kai ra tarai Epraim. [9] Ma
ra langun i kuba tadav ra tava alir Kana, ta
ra papar a taubar tana; go ra umana pia na
pal kai Epraim livuan ta ra umana pia na pal
Manase; ma ra langun kai Manase i mur ra
tava alir, ta ra papar a labur tana, ma ra ta ia
ra mutuaina; [10] a papar a taubar kai Epraim,
ma ra papar a labur kai Manase, ma ra ta
kana langun; ma dir varlangunai ma Aser
ta ra papar a labur, ma ta ra papar a taur
dir varlangunai ma Isakar. [11] Ma Manase i ga
vatur vake ta umana pia na pal pire ra tarai
Isakar ma Aser; Bet-Sean ma kana lavur pia
na pal, Ibleam ma kana lavur pia na pal, ma
ra tarai Dor ma kana lavur pia na pal, ma ra
tarai En-Dor ma kana lavur pia na pal, ma
ra tarai Tanak ma kana lavur pia na pal, ma
ra tarai Megido ma kana lavur pia na pal,
ta ra utul a buana. [12] Ma ra tarai Manase
dia ga mama korot vue ra tarai ta nam ra
umana pia na pal; a tarai Kanaan dia ga ki
ka ta nam ra gunan. [13] Ma ba ra tarai Israel
dia ga ongor, dia ga kure tar ra papalum ta
ra tarai Kanaan, ma pa dia ga korot vakakit
vue diat.

[14] Ma ra vuna tarai kai Iosep i ga tata pire
Iosua, ma i ga biti dari: Ta ra ava u ga tul tar
ika ta kopono tiniba ma ta kopono langun
tagu pi ina kale, tago iau a ngala na tarai ma
ra Luluai i tar vadoane iau tuk tar ta ra bung
gori? [15] Ma Iosua i ga biti tana: Ba u a ngala
na tarai, una vana uria ra lokalokor ma una
raraut ta ra gunan kai ra tarai Peres ma ra
tarai Repaim, tago ra gunan i lualuana kai
Epraim i vaim bat u. [16] Ma ra umana natu
i Iosep dia ga biti: Ra gunan i lualuana pa
i ngala ure avet; ma ra tarai Kanaan nina
dia ki ta ra gunan i male dia vung ra kiki
na vinavana na palariam ure ra vinarubu,
diat par dia ki Bet-Sean ma kana lavur pia
na pal ma diat dia ki ta ra male Iesrel. [17] Ma
Iosua i ga ve ra kuba i Iosep, a tarai Epraim
ma Manase, dari: U a ngala na tarai, ma i
ngala ra dekdekim, koko una vatur vake ke
ta kopono tiniba; [18] a gunan i lualuana kaum
iat; a dovotina i lokalokor, ma una raut ia ka
ma una vatur vake tuk tar ta ra langun tana
aro iat; ma ba ra tarai Kanaan dia vatur vake
ra umana kiki na vinavana na palariam, ma
ba dia ongor, una korot vue ke diat.

18

Di tibe ra gunan aro Silo

[1] Ma ra tarai Israel par dia ga ki varurung
aro Silo, ma dia ga vatur ra pal na varbarat
ie; ma dia ga tar uvia pa ra gunan.
[2] Ma lavurua na vuna tarai boko pire ra
tarai Israel ba pa di ga tibe tar boko ta
pakana ta diat. [3] Ma Iosua i ga biti ta ra
tarai Israel dari: Aivia ra bung ava vavuan
boko upi avat a ongor pa ra gunan nina ra
Luluai ra God kai ra umana tama i vavat i
ga tul tar ia ta vavat? [4] Avat a pilak tar ta
ututul a tutana ure tikatika na vuna tarai,
ma ina tulue diat upi diat a vana ma diat a
valivute ra gunan, ma diat a tumu ra lavur
magit ure varogop ma kadia lavur kakalai;
ma diat a talil mulai tadav iau. [5] Ma diat a
tibe upi na lavurua na pakana; Iuda na ki
vatikai ta kana langun ta ra papar a taubar,
ma diat ta ra kuba i Iosep diat a ki vatikai ta
kadia langun ta ra papar a labur. [6] Ma avat
a tumu ra varvai ure ra lavurua na tiniba ta
ra gunan, ma avat a kap ra varvai uti piragu;
ma ina padapadailam upi kavava tiniba ati
ta ra luaina mata i ra Luluai kada God. [7] Ma
ra tarai Levi pa dia vatur vake ta tiniba pire
vavat, tago ra papalum na tena tinabar kai
ra Luluai kadia tiniba; ma Gad ma Ruben ma
ra ngungu vuna tarai Manase dia tar alube
pa kadia tiniba ta ra papar a Iordan maro ta
ra matana taur, nina ba Moses ra tultul kai
ra. Luluai i ga tul tar ia ta diat.
[8] Ma ra tarai dia.ga tut, ma dia ga vana;
ma Iosua i ga vartuluai pire diat dia ga vana
upi diat a tumu ra varvai ure ra gunan, ma
i ga biti dari: Avat a vana, avat a valivute
ra gunan, avat a tumu vake ra varvai ure,
ma avat a talil mulai piragu, ma ina pada-
padailam ure avat ati Silo ta ra luaina mata
i ra Luluai. [9] Ma ra tarai dia ga vana ma dia
ga valivute ra gunan, ma dia ga tumu vake
ra varvai ure ra lavur pia na pal tana tai tika
na buk, lavurua na tiniba tana, ma dia ga
lilikun mulai tadav Iosua ta ra gunan Silo.
[10] Ma Iosua i ga padapadailam ure diat aro
Silo ta ra luaina mata i ra Luluai; ma Iosua i
ga tibe tar ra gunan ta ra tarai Israel abara,
varogop ma kadia lavur tiniba.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Beniamin

[11] Ma dia ga padapadailam pa ra tiniba
kai ra tarai Beniamin varogop ma kadia
lavur apik na tarai, ma di ga tibe diat ma
ra langun livuan ta ra tarai Iuda ma ra tarai
Iosep. [12] Ma kadia langun ta ra papar a labur
i ga tur pa ia ta ra Iordan. ma i tutua ta ra
ul a luana maravai Ieriko ta ra papar a labur
tana, ma i bolo ta ra gunan i lualuana upi
ra matana taoai, ma ra mutuaina ra bil Bet-
Aven. [13] Ma ra langun i vana maro upi Lus
tadav ra luana Lus (Betel nam), ma i mur ra
matana taubar; ma ra langun i kuba tadav
Atarot-Adar, i pakit ra luana i ki ta ra papar
a taubar tai Bet-Koron nina i ki ara. [14] Ma
ra langun i vana likun ta ra papar a taoai
ma i mur ra matana taubar, i tur pa ia ta ra
luana i ki maravai Bet-Koron ma i vana upi
ra papar a taubar; ma i tuk uro Kiriat-Baal
(Kiriat-Iearim nam), a pia na pal kai ra tarai
Iuda; go ia ra langun ta ra papar a taoai.
[15] Ma ra langun ta ra papar a taubar i tur pa
ia aro iat ra mutuai ra langun Kiriat-Iearim,
ma i mur ra matana taoai, ma i tuk tar ta ra
mata na tava Neptoa; [16] ma ra langun i kuba
tuk tar ta ra mutuai ra luana i tur pire ra
male kai natu i Inom, nina i ki ta ra male
Repaim ta ra papar a labur; ma i vana ur
ta ra male kai Inom ta ra papar a taubar ta
ra luana kai ra tarai Iebus, ma i kuba tadav
En-Rogel; [17] ma i mur ra matana labur, ma
i vana rikai pire En-Semes, ma i vana rikai
Gelilot nina dir tur vartalai ma ra tututua
Adumim; ma i vana ur tadav ra vat kai Boan
natu i Ruben; [18] ma i vana bolo upi ra papar
a lualuana ta ra papar a labur ta ra male
Araba, ma i kuba tadav ra male Araba; [19] ma
ra langun i bolo maravai Bet-Kogla ta ra
papar a labur tana, ma ra langun i tuk tar
ta ra tungunana ta ra papar a labur ta ra
Ta Mat, ta ra tukuna Iordan ta ra papar a
taubar; go ia ra langun ta ra papar a taubar.
[20] Ma ra Iordan ia ra langun ta ra papar a
taur. Go ia ra tiniba kai ra tarai Beniamin,
ma ra langun kikil ia, varogop ma kadia
lavur apik na tarai.

[21] Ma ra lavur pia na pal kai ra vuna
tarai Beniamin varogop ma kadia lavur apik
na tarai, go diat: Ieriko, Bet-Kogla, Emek-
Kesis, [22] Bet-Araba, Semaraim, Betel, [23] Avim,
Para, Opra, [24] Kepar-Amoni, Opni, ma Geba;
a vinun ma a ura pia na pal ma kadia lavur
gunan ik; [25] Gibeon, Rama, Berot, [26] Mispe,
Kepira, Mosa, [27] Rekem, Irpel, Tarala, [28] Sela,
Elep, Iebus (Ierusalem nam), Gibeat, ma
Kiriat; a vinun ma a ivat na pia na pal ma
kadia lavur gunan ik. Go ia ra tiniba kai ra
tarai Beniamin varogop ma kadia lavur apik
na tarai.

19

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Simeon

1 Ma di ga padapadailam pa ra vauruana
tiniba ba kai Simeon, a ba kai ra vuna tarai
Simeon varogop ma kadia lavur apik na
tarai; ma kadia tiniba i ga tur livuan ta ra
tiniba kai ra tarai Iuda. 2 Ma kadia tiniba i
dari: Ber-Seba, Seba, Molada, 3 Kasar-Sual,
Bala, Esem, 4 Eltolad, Betul, Korma, 5 Siklag,
Bet-Markabot, Kasar-Susa, 6 Bet-Lebaot, ma
Saruken; a vinun ma a utul a pia na pal ma
kadia lavur gunan ik; 7 Ain, Rimon, Eter, ma
Asan; a ivat na pia na pal ma kadia lavur
gunan ik; 8 ma ra lavur gunan dia tur kikil
go ra lavur pia na pal tuk tar Balat-Ber,
Rama ta ra papar Negeb. Go ia ra tiniba
kai ra vuna tarai Simeon varogop ma kadia
lavur apik na tarai. 9 Ra tarai Simeon dia
ga vatur vake ra tiniba ta ra langun kai ra
tarai Iuda; tago ra pakana kai ra tarai Iuda
i ga manga ngala ure diat, damana ra tarai
Simeon dia ga vatur vake ta gunan livuan ta
kadia tiniba.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Sebulun

10 Ma di ga padapadailam pa ra vautuluna
tiniba ba kai ra tarai Sebulun varogop ma
kadia lavur apik na tarai; ma ra langun
ta kadia tiniba i tuk aro Sarid; 11 ma kadia
langun i ga vana urama ta ra matana taoai,
ma i tuk tar Marala, ma i tadav Dabeset; ma
i tuk tar ta ra tava alir ta ra luaina mata
i Iokneam; 12 ma i vana likun maro Sarid,
ma i mur ra matana taur upi ra vanavana
rikai kai ra keake, ma i tadav ra langun kai
Kislot-Tabor, ma i vana uro Daberat, ma i
tutua urama Iapia; 13 ma papa aro i bolo upi
ra papar a taur tuk tar Gat-Keper, tadav Et-
Kasin, ma i vana rikai Rimon ma i vila likun
uro Nea; 14 ma ra langun i vana likun tana
ta ra papar a labur tadav Kanaton; ma i tuk
tar ta ra male Iptakel; 15 ma Katat, Nalal,
Simron, Idala, ma Bet-Lekem; a vinun ma a
ura pia na pal ma kadia lavur gunan ik. 16 Go
ia ra tiniba kai ra tarai Sebulun varogop ma
kadia lavur apik na tarai, a umana pia na pal
ma kadia lavur gunan ik.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Isakar

17 Di ga padapadailam pa ra vaivatina
tiniba ba kai Isakar, a tiniba kai ra tarai
Isakar varogop ma kadia lavur apik na tarai.
18 Ma kadia langun i ga tadav Iesrel, Kesulot,
Sunem, 19 Kaparaim, Sion, Anakarat, 20 Rabit,
Kision, Ebes, 21 Remet, En-Ganim, En-Kada,
Bet-Pases; 22 ma ra langun i tuk tar Tabor,
Sakasuma, ma Bet-Semes, ma ra Iordan ia
ra mutuai kadia langun; a vinun ma laptikai
na pia na pal ma kadia lavur gunan ik. 23 Go
ia ra tiniba kai ra vuna tarai Isakar varogop
ma kadia lavur apik na tarai, a umana pia
na pal ma kadia lavur gunan ik.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Aser

24 Ma di ga padapadailam pa ra vailimana
tiniba ba kai ra vuna tarai Aser varogop ma
kadia lavur apik na tarai. 25 Ma kadia lan-
gun Kelkat, Kali, Beten, Aksap, 26 Alamelek,
Amad, ma Misal; ma i tadav Karmel ta ra
matana taoai, ma Sikor-Libnat, 27 ma i vana
likun ma i mur ra vanavana rikai kai ra
keake tuk tar Bet-Dagon, ma i tadav Sebu-
lun ma ra male Iptakel ta ra papar a labur,
Bet-Emek ma Neiel; ma i vana rikai pire
Kabul ta ra papar a maira, 28 Ebron, Rekob,
Kamon, ma Kana, tuk tar Sidon ra ngala;
29 ma ra langun i vana likun tadav Rama, ma
tadav ra pia na pal Tiro nina di ga liplip bat
ia; ma i vana likun mulai tadav Kosa, ma
i tuk tar ta ra ta maravai ra langun Aksib;
30 Uma bula, Apek, ma Rekob; a ura vinun
ma a ura pia na pal ma kadia lavur gunan
ik. 31 Go ia ra tiniba kai ra vuna tarai Aser
varogop ma kadia lavur apik na tarai, go ra
umana pia na pal ma kadia lavur gunan ik.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Naptali

32 Di ga padapadailam pa ra valaptikaina
tiniba ba kai ra tarai Naptali, kai ra tarai
Naptali varogop ma kadia lavur apik na
tarai. 33 Ma kadia langun i ga tur pa ia aro
Kelep ta ra iban i tur Sananim, ma Adami-
Nekeb, ma Iabnel tuk tar Lakum; ma ra
Iordan ia ra mutuaina; 34 ma ra langun i
vana likun ma i mur ra matana taoai pi na
tadav Asnot-Tabor, ma i vana Kukok; ma i
tadav Sebulun ta ra papar a taubar, ma i
tadav Aser ta ra papar a taoai, ma Iuda ta
ra Iordan ta ra vanavana rikai kai ra keake.
35 Ma ra umana pia na pal nina di ga liplip
bat diat, go diat: Sidim, Ser, Kamat, Rakat,
Kineret, 36 Adama, Rama, Kasor, 37 Kedes,
Edrei, En-Kasor, 38 Iron, Migdal-El, Korem,
Bet-Anat, ma Bet-Semes; a vinun ma lavu-
vat na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
39 Go ia ra tiniba kai ra vuna tarai Naptali

varogop ma kadia lavur apik na tarai, a
umana pia na pal ma kadia lavur gunan ik.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Isakar

40 Di ga padapadailam pa ra valavuruana
tiniba ba kai ra vuna tarai Dan varogop ma
kadia lavur apik na tarai. 41 Ma ra langun ta
kadia tiniba i ga dari: Sora, Estaol, Ir-Semes,
42 Salabin, Aialon, Itla, 43 Elon, Timna, Ekron,
44 Elteke, Gibeton, Balat, 45 Ieud, Bene-Berak,
Gat-Rimon, 46 ma Me-Iarkon, ma Rakon, ma
ra langun maravai Iopa.
47 Ma ra langun kai ra tarai Dan i ga vana
uro iat; tago ra tarai Dan dia ga vana urama
ma dia ga varubu ma Lesem, ma dia ga uvia
pa ia, ma dia ga ub ia ma ra mangi na pakat
na vinarubu, ma dia ga vatur vake ma dia
ga ki tana, ma dia ga vaiang tar ra iangina
ba Dan, varogop ma ra iang i kadia ngala
Dan. 48 Go ia ra tiniba kai ra vuna tarai Dan
varogop ma kadia lavur apik na tarai, go ra
umana pia na pal ma kadia lavur gunan ik.

A pakana gunan ba di tibe pire Iosua

49 Damana dia ga tibe vapar ra gunan ta
kana lavur langlangun; ma ra tarai Israel
dia ga tul tar ra tiniba tai Iosua natu i Nun
livuan ta diat; 50 varogop ma ra vartuluai kai
ra Luluai dia ga tul tar nam ra pia na pal
tana i ga lul upi ia: Timna-Sera ta ra gunan
i lualuana Epraim; ma i ga pait ra pia na pal,
ma i ga ki tana.
51 Go ra umana tiniba, nina ba Eleasar
ra tena tinabar, ma Iosua natu i Nun, ma
ra umana lualua na apik na tarai ta ra
umana vuna tarai Israel, dia ga tibe ma ra
padapadailam aro Silo ta ra luaina mata i ra
Luluai, ta ra mataniolo i ra pal na varbarat.
Damana dia ga tibe vapar ra gunan.

20

Di pilak pa ra umana pia na pal na bakbakit
(Nilu 35:6-34; Vart 4:41-43; 19:1-13)

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua dari: 2 Una
ve ra tarai Israel dari: Avat a vakilang ra
umana pia na pal na bakbakit, da iau ga ve
avat tai Moses, 3 upi nina i tar doko vatuptup
ta tikai ma pa i ga nuknukuna tana, na lop
tar tana; ma diat a da ra bakbakit pire vavat
kan ra tena varobo. 4 Ma na lop tar tai ta
tikai ta go ra umana pia na pal, ma na tur ta
ra mataniolo ta ra pia na pal, ma na varvai
ure ra magit i ga pait ia ta ra luaina mata i
ra umana patuana ta nam ra pia na pal; ma
diat a ben vaola ta ra pia na pal pire diat, ma
diat a tul tar ta pakana tana upi na ki pire
diat. 5 Ma ba ra tena varobo i korot mur ia,
koko diat a tul tar nina i ga doko ta tikai ta
ra limana, tago i ga doko vatuptup talaina,
ma pa i ga milikuane value. 6 Ma na kiki ta
nam ra pia na pal tuk tar ta ra bung ba na
tur rikai tana ta ra luaina mata i ra kivung
upi da kure, ma tuk tar ta ra bung ba ra
tena tinabar ngalangala ta nam ra e na mat
i tana; namur nina i ga doko ta tikai na talil,
ma na vana ta kana pia na pal iat, ma ta ra
kubana iat, ta ra pia na pal i ga lop kan ia.
7 Ma dia ga tibe vaire Kedes aro Galilaia
ta ra gunan i lualuana Naptali, ma Sekem
ta ra lualuana Epraim, ma Kiriat-Arba (nina
ba Kebron) ta ra lualuana Iuda. 8 Ma ta ra
papar a Iordan maro ta ra papar a taur tai
Ieriko, dia ga tibe vaire Beser ta ra bil ta
ra tamataman ta ra vuna tarai Ruben, ma
Ramot aro Gilead ta ra vuna tarai Gad, ma
Golan aro Basan ta ra vuna tarai Manase.
9 Go diat ra umana pia na pal di ga vakilang
diat upi kai ra tarai Israel par ma kai ra
lavur vaira dia ki pire diat, upi nina ba na
ubu vatuptup ta tikai na lop tar tana, ma
koko na virua ta ra lima i ra tena varobo,
tuk tar ta ra bung ba na ga tur rikai ta ra
luaina mata i ra kivung.

21

A umana pia na pal kai ra tarai Levi

1 Io, ra umana lualua na apik na tarai ta
ra tarai Levi dia ga tadav Eleasar ra tena
tinabar, ma Iosua natu i Nun, ma ra umana
lualua na apik na tarai ta ra umana vuna
tarai Israel; 2 ma dia ga tata pire diat aro
Silo ta ra gunan Kanaan dari: ra Luluai
i ga vartuluai tai Moses ba da tul tar ta
umana pia na pal ta vevet upi avet a ki tana,
varurung ma ra umana pia na vura ba na
topa kaveve lavur vavaguai. 3 Ma ra tarai
Israel dia ga tul tar go ra umana pia na pal ta
ra tarai Levi varurung ma kadia pia na vura,
ta kadia tiniba, varogop ma ra vartuluai kai
ra Luluai.
4 Ma di ga padapadailam pa ra tiniba kai
ra lavur apik na tarai ta ra tarai Koat; ma
ra umana natu i Aron ra tena tinabar, ta
ra tarai Levi, dia ga vatur vake a vinun ma
a utul a pia na pal ta ra vuna tarai Iuda,
ma ra vuna tarai Simeon, ma ra vuna tarai
Beniamin, ta ra padapadailam.

5 Ma ra ibaiba ta ra tarai Koat dia ga vatur
vake a vinun na pia na pal ta ra umana apik
na tarai ta ra vuna tarai Epraim, ma ra vuna
tarai Dan, ma ra ngungu vuna tarai Manase,
ta ra padapadailam.
6 Ma ra umana natu i Gerson dia ga vatur
vake a vinun ma a utul a pia na pal ta ra
umana apik na tarai ta ra vuna tarai Isakar,
ma ra vuna tarai Aser, ma ra vuna tarai
Naptali, ma ra ngungu vuna tarai Manase
aro Basan, ta ra padapadailam.
7 A umana natu i Merari, varogop ma
kadia lavur apik na tarai, dia ga vatur vake
a vinun ma a ura pia na pal ta ra vuna tarai
Ruben, ma ra vuna tarai Gad, ma ra vuna
tarai Sebulun.
8 Ma ra tarai Israel dia ga padapadailam
tar go ra umana pia na pal ma kadia pia
na vura ta ra tarai Levi, da ra Luluai i ga
vartuluai tai Moses.
9 Ma dia ga tul tar go ra umana pia na
pal kai ra vuna tarai Iuda ma kai ra vuna
tarai Simeon, nina di tumu ra iang i diat,
10 upi kai ra umana natu i Aron, ta ra apik
na tarai Koat ta ra vuna tarai Levi; tago
di ga padapadailam pa ra luaina tiniba ba
kadiat. 11 Ma dia ga tul tar Kiriat-Arba ta
diat, Arba nina tama i Anak, (Kebron nam),
ta ra gunan i lualuana Iuda, ma ra umana
pia na vura kikil ia. 12 Ma ra lavur pia na uma
kai ra pia na pal, ma kana umana gunan ik,
dia ga tul tar ia tai Kaleb natu i Iepune upi
kana tiniba.
13 Ma dia ga tul tar Kebron ta ra umana
natu i Aron ra tena tinabar, varurung ma
kana pia na vura, a pia na pal na bakbakit
ure nina i doko ta tikai, Libna ma kana
pia na vura, 14 Iatir ma kana pia na vura,
Estemoa ma kana pia na vura, 15 Kolon ma
kana pia na vura, Debir ma kana pia na
vura, 16 Ain ma kana pia na vura, Iuta ma
kana pia na vura, ma Bet-Semes ma kana
pia na vura; lavuvat na pia na pal ta nam
ra ura vuna tarai; 17 ma ta ra vuna tarai
Beniamin, Gibeon ma kana pia na vura,
Geba ma kana pia na vura, 18 Anatot ma kana
pia na vura, ma Almon ma kana pia na vura;
a ivat na pia na pal. 19 A lavur pia na pal
kai ra umana natu i Aron, ra umana tena
tinabar, a vinun ma a utul a pia na pal ma
kadia lavur pia na vura.
20 Ma ra umana apik na tarai Koat, a tarai
Levi, a ibaiba kai ra umana natu i Koat, dia
ga vatur vake kadia tiniba, a umana pia na
pal ta ra vuna tarai Epraim. 21 Ma dia ga tul
tar Sekem ta diat ma kana pia na vura ta
ra gunan i lualuana Epraim, a pia na pal na
bakbakit ure nina i doko ta tikai, Geser ma
kana pia na vura, 22 Kibsaim ma kana pia na
vura, ma Bet-Koron ma kana pia na vura; a
ivat na pia na pal; 23 ma ta ra vuna tarai Dan,
Elteke ma kana pia na vura, Gibeton ma
kana pia na vura, 24 Aialon ma kana pia na
vura, ma Gat-Rimon ma kana pia na vura; a
ivat na pia na pal; 25 ma ta ra ngungu vuna
tarai Manase, Tanak ma kana pia na vura,
ma Gat-Rimon ma kana pia na vura; a ura
pia na pal. 26 A lavur pia na pal kai ra umana
apik na tarai ta ra ibaiba ta ra umana natu
i Koat, a vinun diat ma kadia lavur pia na
vura.

27 Ma dia ga tul tar Golan aro Basan ta
ra ngungu vuna tarai Manase ta ra umana
natu i Gerson tika na apik na tarai Levi,
varurung ma kana pia na vura, a pia na
pal na bakbakit ure nina i doko ta tikai, ma
Bestera ma kana pia na vura; a ura pia na
pal; 28 ma ta ra vuna tarai Isakar, Kision ma
kana pia na vura, Daberat ma kana pia na
vura, 29 Iarmut ma kana pia na vura, ma En-
Ganim ma kana pia na vura; a ivat na pia
na pal; 30 ma ta ra vuna tarai Aser, Misal
ma kana pia na vura, Abdon ma kana pia
na vura, 31 Kelkat ma kana pia na vura, ma
Rekob ma kana pia na vura; a ivat na pia na
pal; 32 ma ta ra vuna tarai Naptali, Kedes aro
Galilaia ma kana pia na vura, a pia na pal na
bakbakit ure nina i doko ta tikai, Kamot-Dor
ma kana pia na vura, ma Kartan ma kana pia
na vura; a utul a pia na pal. 33 A umana pia
na pal kai ra tarai Gerson varogop ma kadia
lavur apik na tarai, a vinun ma a utul a pia
na pal ma kadia lavur pia na vura.

34 Ma di ga tul tar ia ta ra apik na tarai
Merari, ra ibaiba ta ra tarai Levi, ta ra vuna
tarai Sebulun, Iokneam ma kana pia na
vura, Karta ma kana pia na vura, 35 Dimna
ma kana pia na vura, ma Nalal ma kana
pia na vura; a ivat na pia na pal; 36 ma ta
ra vuna tarai Ruben, Beser ma kana pia na
vura, Iasa ma kana pia na vura, 37 Kedemot
ma kana pia na vura, ma Mepat ma kana
pia na vura; a ivat na pia na pal; 38 ma ta ra
vuna tarai Gad, Ramot aro Gilead ma kana
pia na vura, a pia na pal na bakbakit ure
nina i doko ta tikai, Makanaim ma kana pia
na vura, 39 Kesbon ma kana pia na vura, ma
Iaser ma kana pia na vura; diat par a ivat na
pia na pal. 40 Go diat ra umana pia na pal kai
ra umana natu i Merari varogop ma kadia
lavur apik na tarai, a ibaiba ta ra umana

apik na tarai Levi; ma kadia tiniba a vinun
ma a ura pia na pal.
41 A lavur pia na pal kai ra tarai Levi
limlivuan ta ra langun kai ra tarai Israel,
a ivat na vinun ma lavutul na pia na pal
diat, ma kadia lavur pia na vura. 42 Ma go
ra umana pia na pal a pia na vura i ga tur
kikil diat tikatikai; damana pire go ra lavur
pia na pal.

A tarai Israel dia vatur vake ra gunan

43 Damana ra Luluai i ga tul tar ra gunan
par ta ra tarai Israel, nina i ga vavalima tar
ia ta ra umana tama i diat; ma dia ga vatur
vake, ma dia ga ki tana. 44 Ma ra Luluai i ga
vango diat ta ra lavur papar, varogop ma ra
lavur magit i ga vavalima tar ia ta ra umana
tama i diat; ma pa ta tikai ta kadia lavur
ebar par i ga tur bat diat; ra Luluai i ga nur
tar kadia lavur ebar par ta ra lima i diat. 45 Pa
ta ik ta nam ra lavur bo na magit ra Luluai i
ga tatike tadav ra kuba i Israel i ga rara; i ga
ti ot parika.

22

A uguugu na vartabar ta ra papar a Iordan

1 Ma Iosua i ga oro pa ra tarai Ruben,
ma ra tarai Gad, ma ra ngungu vuna tarai
Manase, 2 ma i ga biti ta diat dari: Ava tar
mur ra lavur magit Moses ra tultul kai ra
Luluai i ga vartuluai tana pire vavat, ma ava
tar torom ta ra nilaigu ta ra lavur magit
iau ga vartuluai tana pire vavat; 3 pa ava ga
vana balakane ra umana tura i vavat ta go
ra lavur bungbung tuk tar ta ra bung gori,
ma ava tar pait ra vartuluai kai ra Luluai
kavava God. 4 Ma go ra Luluai kavava God
i tar vango ra umana tura i vavat da i ga biti
ta diat; io, avat a lilikun go, ma avat a vana
ta ra kuba i vavat ma ta ra gunan ba kavava
tiniba, nina Moses ra tultul kai ra Luluai i
ga tul tar ia ta vavat ta ra papar a Iordan
maro. 5 Ma avat a varbalaurai bulu upi avat
a torom ta ra vartuluai ma ra varkurai, nina
Moses ra tultul kai ra Luluai i ga tul tar ia
ta vavat, upi avat a mari ra Luluai kavava
God, ma avat a mur kana lavur nga, ma avat
a torom ta kana lavur vartuluai, ma avat a
ki petep pirana, ma avat a kudakudar tana
ma ra bala i vavat par ma ra nuknuk i vavat
par. 6 Damana Iosua i ga tata vadoane diat,
ma i ga tul vue diat, ma dia ga vana ta ra
kubakuba i diat.
7 Io, Moses i ga tul tar ra tiniba ta ra
ngungu vuna tarai Manase ta ra gunan
Basan; ma Iosua i ga tul tar ra tiniba tai
ta ra ngungu livuan ta ra tara na tura i
diat ta ra papar a Iordan maro, a papar a
taoai. Ma ba Iosua i ga tul vue diat upi
diat a vana ta ra kubakuba i diat, i ga tata
vadoane diat 8 ma i ga biti: Avat a lilikun
tadav ra umana kuba i vavat ma ra ngala na
tabarikik, ma mangoro na vavaguai, ma ra
silva, ma ra goled, ma ra palariam gobol, ma
ra palariam tuna, ma mangoro na mal; avat
a tibe ra umana tura i vavat ma ra tabarikik
ava ga ra pa ia ta kavava lavur ebar.
9 Ma ra tarai Ruben, ma ra tarai Gad, ma
ra ngungu vuna tarai Manase, dia ga lilikun
ma dia ga vana kan ra tarai Israel aro Silo,
nina ta ra gunan Kanaan, upi diat a vana
ta ra gunan Gilead, a gunan ba kadia tiniba
iat nina dia ga vatur vake varogop ma ra
vartuluai kai ra Luluai tai Moses.
10 Ma ba dia ga tadav ra pakana maravai
ta ra Iordan ta ra gunan Kanaan, ra tarai
Ruben ma ra tarai Gad ma ra ngungu vuna
tarai Manase dia ga pait tika na uguugu na
vartabar ie ta ra Iordan, a kaliana. 11 Ma ra
tarai Israel dia ga valongore ra tinata dari:
Gire, ra tarai Ruben ma ra tarai Gad ma ra
ngungu vuna tarai Manase dia ga pait ra
uguugu na vartabar ta ra langun i ra gunan
Kanaan, maravai ta ra Iordan, ta ra papar
kai ra tarai Israel. 12 Ma ba ra tarai Israel dia
ga valongore, a kor na tarai Israel par dia ga
vana varurung aro Silo, upi diat a vana ma
diat a varubu ma diat.
13 Ma ra tarai Israel dia ga tulue Pinekas
natu i Eleasar ra tena tinabar tadav ra tarai
Ruben, ma tadav ra tarai Gad, ma tadav
ra ngungu vuna tarai Manase, ta ra gunan
Gilead; 14 ma a vinun na luluai dia ga varagur
me, tikatika na lualua na apik na tarai ure
tikatika na vuna tarai Israel; ma diat par
dia ga lualua na apik na tarai pire ra umana
vuna tarai Israel. 15 Ma dia ga tadav ra tarai
Ruben, ma ra tarai Gad, ma ra ngungu vuna
tarai Manase, ta ra gunan Gilead, ma dia ga
pirpir ma diat, ma dia ga biti dari:
16 A tarai par kai ra Luluai dia biti dari:
Ava go ra varpiam ava pait ia tadav ra God
kai Israel, tago ava vana irai kan ra Luluai
go ieri ma pa ava mur mule, ma ava tar pait
kavava tika na uguugu na vartabar upi avat
a tut na varpiam ure ra Luluai gori? 17 Dave,

pa i ngala vang ra varpiam aro Peor pire dat,
nina ba pa da langalanga boko tana, ma a
dovotina tika na kinadik i ga tup ra tarai kai
ra Luluai ure, [18] ma go ava vana tapuku kan
ra Luluai ma pa ava mur mule? Ma ona ava
tut na varpiam ure ra Luluai gori, ningene
na kankanuane ra tarai Israel par. [19] Ma ona
ra gunan ta kavava tiniba i kaina, i boina ba
avat a bolo lake tadav ra gunan nina ba ra
tiniba kai ra Luluai ma ra pal kai ra Luluai i
tur tana, ma dat a vatur varurungane vake;
ma koko avat a tut na varpiam ure ra Luluai,
ma koko avat a tut na varpiam ure avet,
ma ra papait enana uguugu na vartabar ta
nam ra uguugu na vartabar kai ra Luluai
kada God. [20] Dave bar, Akan natu i Sera pa
i ga pait ra varpiam laka ta ra magit di ga
vatabue, ma ra kankan i ga tar ki taun ra
tarai Israel par? Ma nam ra tutana pa i ga
virua varkolono ta kana varpiam.

[21] Ma ra tarai Ruben ma ra tarai Gad ma ra
ngungu vuna tarai Manase dia ga tata bali
diat, ma dia ga biti ta ra umana lualua na
apik na tarai Israel: [22] A Luluai ra God kai ra
lavur god, a Luluai ra God kai ra lavur god,
i nunure, ma na vakapa Israel; ari i vuna ta
ra varpiam ba ra vartuam tadav ra Luluai,
(koko una valaun avet gori), [23] ba ave tar pait
ra uguugu na vartabar ure avet, upi avet a
vana irai kan ra Luluai; ba ona ave tar pait
a upi avet a tul tar ra tinabar di tuntun tar
ia tana, ba ra tinabar na vuai na uma, ba ra
tinabar na varmaram, ra Luluai iat na kure
bali ia. [24] Ave tar pait bulu ka go ra magit, ma
ave tar manga nuknuk tana, tago ave ga biti
dari: Kan ta ra umana bung namur a umana
natu i vavat diat a biti ta ra umana natu i
vevet dari, Ava dave ma ra Luluai ra God kai
Israel? [25] Tago ra Luluai i ga tibe ra Iordan
upi ra langun livuan ta vevet ma avat a
tarai Ruben ma ra tarai Gad; vakir kavava ta
tiniba tai ra Luluai. Damana ra umana natu
i vavat diat a tigal ra umana natu i vevet upi
koko diat a ru mule ra Luluai.

[26] Kari ave ga biti: Boina dat a vaninara,
ma dat a pait ta tika na uguugu na vartabar,
vakir ure ra tinabar di tuntun tar ia, ba ure
ra vartabar, [27] ure ke ra vakilang pire vevet
ma pire vavat, ma pire kada lavur taun tarai
namur, upi avet a pait ra papalum na lotu
kai ra Luluai ta ra luaina matana ma kaveve
lavur tinabar di tuntun tar ia, ma kaveve
lavur vartabar, ma kaveve lavur tinabar na
varmaram, upi koko ra umana natu i vavat
diat a biti ta ra umana natu i vevet ta ra eae
namur dari: Avat, vakir kavava ta tiniba tai
ra Luluai. [28] Kari ave ga biti: Ona dia tatike
nam ra tinata ta vevet ba ta kaveve taun
tarai namur, avet a biti: Gire ra valavalar
i ra uguugu na vartabar kai ra Luluai nina
ba ra umana tama i vevet dia ga pait ia,
vakir ure ra tinabar di tuntun tar ia ba ure
ra vartabar, patana; ure ke ra vakilang pire
vevet ma avat. [29] Koko muka avet a piam
ra Luluai, ma koko avet a vana irai kan ra
nimur pire ra Luluai gori, upi avet a pait ta
enana uguugu ure ra tinabar di tuntun tar
ia, ba ure ra tinabar na vuai na uma, ba ure
ra vartabar, ta nam ra uguugu na vartabar
kai ra Luluai kada God nina i tur ta ra luaina
mata i ra kubana.

[30] Ma ba Pinekas ra tena tinabar, ma ra
umana luluai kai ra tarai, a umana lualua na
apik na tarai Israel nina dia ga varagur me,
dia ga valongore ra tinata kai ra tarai Ruben
ma ra tarai Gad ma ra tarai Manase, dia ga
gugu tuna tana. [31] Ma Pinekas natu i Eleasar
ra tena tinabar i ga biti ta ra tarai Ruben ma
ra tarai Gad ma ra tarai Manase: Go ieri da
nunure ba ra Luluai i ki livuan ta dat, tago
pa ava ga pait ra varpiam tadav ra Luluai;
go ava tar valangalanga ra tarai Israel kan
ra lima i ra Luluai.

[32] Ma Pinekas natu i Eleasar ra tena tin-
abar, ma ra umana luluai, dia ga lilikun kan
ra tarai Ruben ma ra tarai Gad ta ra gunan
Gilead, ma dia ga vana mulai Kanaan tadav
ra tarai Israel, ma dia ga kap ra tinata pire
diat. [33] Ma ra tarai Israel dia ga gugu ta go ra
magit; ma ra tarai Israel dia ga pite pa God,
ma pa dia ga biti mulai ba diat a vana upi
diat a varubu ma diat, upi diat a vakaina vue
ra gunan nina ra tarai Ruben ma ra tarai
Gad dia ga ki tana. [34] Ma ra tarai Ruben
ma ra tarai Gad dia ga vatang ra uguugu na
vartabar ba a Vakilang; tago dia ga biti: la
ra vakilang pire dat ba ra Luluai ia God.

23

A tinata na varvargat kai Iosua

[1] Ma ba i ga par mangoro na bung, ma
ba ra Luluai i ga vango ra tarai Israel kan
kadia lavur ebar kikil diat, ma ba Iosua i
ga manga patuana ma i ga peal kana lavur
kilala, [2] Iosua i ga oro varurue ra tarai Israel
par, kadia lavur patuana ma kadia lavur
luluai, ma kadia lavur tena varkurai, ma
kadia lavur raprap, ma i ga biti ta diat: Iau

tar patuana, ma kaugu lavur kilala dia tar
peal, [3] ma ava tar gire ra lavur magit ra
Luluai kavava God i ga pait ia ta go ra lavur
vuna gunan ure avat, tago ra Luluai kavava
God i ga varubu maravut avat. [4] Gire, iau
tar tibe avat ma go ra lavur vuna gunan dia
tur valili boko, varurung ma ra lavur vuna
gunan ba iau ga tar kamare vue diat, upi
kavava umana vuna tarai diat a kale diat,
i tur pa ia ta ra Iordan ma i tuk tar ta ra
ngala na ta, ta ra papar ba ra keake i kuba
tana. [5] Ma ra Luluai kavava God na okole
vue diat ta ra luaina mata i vavat ma na
korot vairop diat upi koko avat a gire mule
diat, ma avat a vatur vake kadia gunan da
ra Luluai kavava God i ga ve avat i tana.

[6] Io, avat a ongor tuna upi avat a mur
ra lavur magit di ga tumu ia ta ra buk na
varkurai kai Moses, upi avat a pait ia, ma
koko avat a vana kan ia ta ra papar a lima
tuna ba ta ra papar a maira; [7] Upi koko avat
a ki varurung ma ra tarai dia ki boko pire
vavat, ma koko avat a vatavatang ra iang
i kadia lavur god, ma koko avat a vatang
diat ta ra vavalima, ma koko avat a torom
ta diat, ma koko avat a va timtibum tadav
diat; [8] avat a ki petep uka tai ra Luluai kavava
God, da ava tar pait ia tuk tar ta ra bung
gori. [9] Tago ra Luluai i ga korot vairop vue
ra umana ngala na vuna tarai ma ra umana
tena ongor ta ra luaina mata i vavat; ma
pa ta tikai i ga tur bat avat tuk tar ta ra
bung gori. [10] Ta kopono tutana ta vavat
na korot murmur tika na arip na marmar,
tago ra Luluai kavava God i varubu maravut
avat, da i ga ve avat. [11] Io, avat a balaure
bulu avat, upi avat a mari ra Luluai kavava
God. [12] Ma ona ava vana irai, ma ava mur ra
ibaiba ta diat dia ki boko pire vavat ta go ra
lavur vuna tarai, ma ona ava taulai ma kadia
vaden, ma ava ruk pire diat, ma dia ruk
pire vavat, [13] avat a nunure ba a dovotina ra
Luluai kavava God pa na korot vue mule go
ra lavur vuna tarai kan avat; diat a varogop
uka ma ra palai ma ra kun pire vavat, ma
varogop ma ra virit ta ra paka i vavat, ma
ra kait ta ra kiau na mata i vavat, tuk tar ta
ra bung ba ava virua tana kan go ra bo na
gunan nina ra Luluai kavava God i tar tabar
avat me.

[14] Io, gori iau mur ra mangamangana kai
ra lavur tarai par, ma ava nunure ta ra bala i
vavat par ma ra nuknuk i vavat par ba pa ta
magit i ga rara ta nam ra lavur bo na magit
ra Luluai kavava God i ga tatike ure avat; a
lavur magit i ga tadav avat, ma pa ta tikai i
ga iba.

[15] Ma da ra lavur bo na magit i ga vana
rikai pire vavat nina ba ra Luluai kavava
God i ga varvai lua tana, damana ra Luluai
na tulue ra lavur kaina magit tadav avat tuk
tar ta nam ra bung ba na vakaina vue avat
kan go ra bo na gunan nina ba ra Luluai
kavava God i tar tabar avat me, [16] ona ava
piam vue ra kunubu kai ra Luluai kavava
God nina i ga vatur ia pire vavat, ma ava
vana ma ava torom ta ra lavur enana god
ma ava va timtibum tadav diat. Ma ra
kankan kai ra Luluai na karangap ure avat,
ma avat a virua lulut kan ra bo na gunan
nina i ga tul tar ia ta vavat.

24

A mutuaina varvai kai Iosua

[1] Ma Iosua i ga oro varurue ra lavur vuna
tarai Israel uro Sekem, ma i ga oro pa ra
umana patuana Israel, ma kadia umana
lualua, ma kadia umana tena varkurai, ma
kadia umana raprap; ma dia ga tur rikai ta
ra luaina mata i God. [2] Ma Iosua i ga biti ta
ra tarai par. A Luluai ra God kai Israel i biti
dari: Amana iat a umana tama i vavat dia ga
ki ta ra papar a Tava Alir maro, Tera tama
i Abaraam ma Nakor, ma dia ga torom ta
ra umana enana.god. [3] Ma iau ga pilak pa
tama i vavat Abaraam ta ra papar a Tava
Alir maro, ma iau ga agure vurvurbit ta
ra gunan Kanaan par, ma iau ga vapealane
ra lavur bul mur tana. Iau ga tul tar Isak
tana, [4] ma iau ga tul tar Iakob ma Esau tai
Isak. Ma iau ga tibe tar ra luana Seir tai
Esau upi na vatur vake vatikai; ma Iakob
ma ra umana natuna dia ga vana ur Aigipto.
[5] Ma iau ga tulue Moses ma Aron, ma iau ga
vakadik Aigipto, da iau ga pait ia pire diat;
ma namur iau ga agure vairop avat. [6] Ma iau
ga agure vairop ra umana tama i vavat kan
ra gunan Aigipto, ma ava ga tadav ra ta; ma
ra tarai Aigipto dia ga korot mur ra umana
tama i vavat ma ra lavur kiki na vinavana
ure ra vinarubu ma ra tarai dia ki ra os, ma
i ga tuk tar ta ra Ta Meme. [7] Ma ba dia ga
tangi tadav ra Luluai, i ga vaki ra bobotoi
livuan ta vavat ma ra tarai Aigipto, ma i ga
tulue ra ta taun diat ma dia ga dudu; ma ra
mata i vavat i ga gire ra. lavur magit iau
ga pait ia aro Aigipto, ma ava ga ki ta ra

pupui mangoro na bung. [8] Ma iau ga agure
vaolo avat ta ra gunan kai ra tarai Amor
nina dia ki ta ra papar a Iordan maro; ma
dia ga varubu ma avat, ma iau ga nur tar
diat ta ra lima i vavat, ma ava ga vatur vake
kadia gunan; ma iau ga vakaina vue diat ta
ra luaina mata i vavat. [9] Namur Balak natu i
Sipor a king Moab i ga tut na vinarubu ma
ra tarai Israel; ma i ga vartuluai upi Balam
natu i Beor upi na tata vabilak avat; [10] ma
iau, pa iau ga torom tai Balam, kari i ga
tata vadoane ke avat; damana iau ga valaun
avat kan ra limana. [11] Ma ava ga bolo lake
ra Iordan, ma ava ga tadav Ieriko; ma ra
tarai Ieriko dia ga varubu ma avat, a tarai
Amor, a tarai Peres, a tarai Kanaan, a tarai
Ket, a tarai Girgas, a tarai Kivi, ma ra tarai
Iebus; ma iau ga tul tar diat ta ra lima i
vavat. [12] Ma iau ga tulue ra varubu kakap na
lua ta vavat, ma dia ga korot vairop vue ra
ura king kai ra tarai Amor ta ra luaina mata
i vavat, vakir kaum pakat na vinarubu ma
kaum panak, patana. [13] Ma iau ga tul tar ra
gunan ta vavat, a gunan ba pa ava ga palum
ia, ma ra umana pia na pal ba pa ava ga pait
diat, ma go ava ki tana; ma ava ian ta ra vuai
na uma na vain ma ra uma na oliva nina pa
ava ga vaume.

[14] Kari go avat a ru ra Luluai, ma avat a
torom tuna tana ma ra dovotina, ma avat a
vung vue ra lavur god nina ra umana tama
i vavat dia ga torom ta diat ta ra papar a
Tava Alir maro ma aro Aigipto; ma avat a
torom tai ra Luluai. [15] Ma ona pa ava mainge
ra tinorom tadav ra Luluai, io, avat a pilak
pa nina ba ava mainge ra tinorom tana gori,
ra umana god bar nina ba ra umana tama
i vavat dia ga torom ta diat ta ra papar a
Tava Alir maro, ba ra umana god kai ra tarai
Amor nina ava ki ta kadia gunan go ieri; ia
kaka iau, avet ma diat ta ra kubagu, avet a
torom tai ra Luluai.

[16] Ma ra tarai dia ga tata bali ia ma dia ga
biti: Koko muka avet a vana kan ra Luluai,
upi avet a torom ta ra umana enana god;
[17] tago ra Luluai kada God iat i ga agure
vairop dat ma ra umana tama i dat kan
ra gunan Aigipto, kan ra kuba i ra umana
vilavilau, ma ia iat i ga pait ra umana ngala
na vakilang ta ra luaina mata i dat, ma i ga
mataure dat ta ra lavur nga da ga vana tana
ma ra lavur tarai da ga vana alalu livuan ta
diat; [18] ma ra Luluai i ga korot vairop vue
ra tarai par ta ra luaina mata i dat, ra tarai
Amor nina dia ga ki ta ra gunan; kari avet
bula avet a torom tai ra Luluai, tago ia iat
kada God.

[19] Ma Iosua i ga biti tai ra tarai: I dekdek
upi avat a torom tai ra Luluai, tago ia ra lia
na God, a tena ongor; pa na pun vue kavava
varpiam ma kavava lavur nirara. [20] Ona
ava vana kan ra Luluai ma ava torom ta ra
umana enana god, na vana tapuku ma na
pait ra magit i bilak ta vavat, ma na vapanie
vue avat, ma a dovotina lua i ga pait ra
boina ta vavat. [21] Ma ra tarai dia ga biti
tai Iosua dari: Koko; avet a torom uka tai
ra Luluai. [22] Ma Iosua i ga biti tai ra tarai:
Avat a umana tena varvai kapa ure mule
avat, ba ava tar pilak pa ra Luluai upi avat
a torom tana. Ma dia ga biti: Avet a umana
tena varvai tana. [23] Ma i ga biti: Io, avat
a vung vue ra lavur enana god livuan ta
vavat, ma avat a bala upi ra Luluai ra God
kai Israel. [24] Ma ra tarai dia ga biti tai Iosua:
Avet a torom tai ra Luluai kaveve God, ma
avet a valongore ra nilaina. [25] Ma Iosua i ga
pait tika na kunubu pire ra tarai ta nam ra
bung, ma i ga vatur tika na vartuluai ma ra
varkurai pire diat aro Sekem.

[26] Ma Iosua i ga tumu go ra lavur tinata
ta ra buk na varkurai kai God, ma i ga tak
pa tika na ngala na vat ma i ga vatur ia ta
ra vavai ra iban nina i tur pire ra gomgom
na pal kai ra Luluai. [27] Ma Iosua i ga biti ta
ra tarai par: Gire, go ra vat na varogop ma
ra vakilang ure dat; tago i ga valongore ra
lavur tinata par ra Luluai i ga tatike pire dat;
na varogop ma ra vakilang ure avat, kan
avat a pue vue kavava God. [28] Damana Iosua
i ga tul vue ra tarai ta kadia tiniba tikatikai.

Iosua ma Eleasar dir mat

[29] Ma ba i ga par go ra lavur magit, Iosua
natu i Nun ra tultul kai ra Luluai i ga mat,
ma i ga tar laun pa tika na mar ma a vinun
ot na kilala. [30] Ma dia ga punang ia ta
kana langun iat aro Timnat-Sera, nina ta ra
gunan i lualuana Epraim ta ra papar a labur
ta ra luana Gas.

[31] Ma ra tarai Israel dia ga torom tai ra
Luluai ta ra lavur kilala Iosua i ga laun tana,
ma ta ra kilala kai ra umana patuana nina
dia ga laun boko ba Iosua i ga tar mat, ma
dia ga nunure ra lavur papalum ra Luluai i
ga pait ia ure Israel.

[32] Ma dia ga punang ra ur i Iosep, nina
ra tarai Israel dia ga kap vairop ia maro
Aigipto, aro Sekem ta ra pakana pia Iakob i
ga kul pa ia ta ra umana natu i Kamor tama
i Sekem ma ra mar na pakana mani; ma ra
umana natu i Iosep dia ga vatur vake.
[33] Ma Eleasar natu i Aron i ga mat, ma
dia ga punang ia ta ra luana kai Pinekas
natuna, nina di ga tul tar ia tana ta ra gunan
i lualuana Epraim.

A BUK URE RA UMANA TENA VARKURAI

Iuda dir ma Simeon dir kinim vake Adoni-Besek

1 Ba Iosua i ga tar mat, ra tarai Israel dia
ga tir ra Luluai dari: To ia na vana lua tadav
ra tarai Kanaan pi na varubu ma diat? 2 Ma
ra Luluai i ga biti: Iuda na vana, ma ina tul
tar ra gunan ta ra limana. 3 Ma Iuda i ga biti
tai turana Simeon: Una mai, una maravut
iau ta kaugu tiniba, upi dat a varubu ma ra
tarai Kanaan, ma iau bula ina tia maravut
u ta kaum tiniba. Kari dir ga varagur ma
Simeon. 4 Ma Iuda i ga vana urama, ma ra
Luluai i ga tul tar ra tarai Kanaan ma ra tarai
Peres ta ra lima i diat, ma dia ga ubu doko
ra vinun na arip na marmar na tarai ta ra
gunan Besek. 5 Ma dia ga tadav Adoni-Besek
abara ta ra gunan Besek, ma dia ga varubu
me; ma dia ga uvia pa ra tarai Kanaan ma
ra tarai Peres. 6 Ma Adoni-Besek i ga lop,
ma dia ga korot mur ia, ma ba dia ga kinim
vake, dia ga poko vue ra ura kaka ngala ta ra
ura limana, ma ra ura kaka ngala ta ra ura
kauna. 7 Ma Adoni-Besek i ga biti: A lavurua
na vinun na king, nina di ga poko vue ra
umana kaka ngala ta ra lima i diat ma ra
umana kaka ngala ta ra kau i diat, dia ga en
ra tagigi na nian ta ra vavai kaugu vatar; da
iau ga pait ia, damana God i bali ia tagu. Ma
dia ga ben ia urama Ierusalem ma i ga mat
ie.

A tarai Iuda dia uvia pa Ierusalem ma Kebron

8 Ma ra tarai Iuda dia ga tar tut ure
Ierusalem, ma dia ga tar uvia pa ia; ma ba
dia ga tar doko diat par tana ma ra pakat
na vinarubu dia ga tun vue ra pia na pal.
9 Ma namur a tarai Iuda dia ga vana ur upi
diat a tut ure ra tarai Kanaan nina dia ga
ki ta ra lualuana ma aro Negeb ma ta ra
tamataman. 10 Ma Iuda i ga vana upi na
varubu ma ra tarai Kanaan nina dia ga ki
aro Kebron; (lua boko di ga vaiang Kebron
ba Kiriat-Arba); ma dia ga ubu Sesai, ma
Akiman, ma Talmai.

Otniel i uvia pa ra tarai Debir ma di tul tar Aksa tana

(Iosu 15:13-19)

11 Ma dia ga vana papa abara upi diat a tut
ure ra tarai Debir. (Lua boko di ga vaiang
Debir ba Kiriat-Seper.) 12 Ma Kaleb i ga biti:
Nina ba na tut ure Kiriat-Seper ma na uvia
pa ia, ina tul tar natugu Aksa tana pi dir
a taulai me. 13 Ma Otniel, natu i Kenas, a
muruna tai Kaleb, i ga uvia pa ia; ma ia ga
tul tar natuna Aksa tana pi dir a taulai me.
14 Ma ba ra vavina ia ga pot pirana, Otniel i ga
vo pa ia ba na lul tamana upi ta pakana pia;
ma i ga irop kan kana as; ma Kaleb i ga biti
tana: U dave? 15 Ma ra vavina i ga biti: Una
tul tar ta varvadoan piragu. U tar tul tar ra
pakana pia i ge piragu aro Negeb, boina ba
una tul tar ta umana matavut bula tagu. Ma
Kaleb i ga tabar ia ma ra matavut arama ra
luana ma ra matavut ta ra bala na male.

A umana gunan ba ra vuna tarai Iuda ma ra vuna tarai Beniamin dia ra pa diat

16 Ma ra umana natu i ra maku kai Moses,
a te Ken, dia ga tutua maro ra gunan na
gelep, diat ma ra tarai Iuda upi diat uro ta
ra bil Iuda, nina ba i tur ta ra papar a taubar
aro Arad. Ma dia ga vana ma dia ga ki pire
ra tarai abara.
17 Ma Iuda dir ga varagur ma turana
Simeon, ma dir ga ubu ra tarai Kanaan nina
dia ga ki ta ra gunan Sepat, ma dia ga
kamare vue. Ma di ga vaiang nam ra pia
na pal ba Korma. 18 Ma Iuda i ga uvia pa
bula Gasa ma ra umana gunan kikil ia, ma
Askelon ma ra umana gunan kikil ia, ma
Ekron ma ra umana gunan kikil ia. 19 Ma ra
Luluai i ga tur maravut ra tarai Iuda; ma
dia ga korot vue ra tarai kan ra lualuana;
tago dia ga mama korot vue diat ta ra
tamataman, i vuna ta kadia umana kiki na
vinavana ure ra vinarubu, nina di ga pait
diat ma ra palariam.
20 Ma dia ga tul tar Kebron pire Kaleb, da
Moses i ga biti tana; ma Kaleb i ga korot vue
ra utul a natu i Anak mabara. 21 Ma pa i ga
tale ra tarai Beniamin upi diat a korot vue
ra tarai Iebus nina dia ga ki Ierusalem; ma
ra tarai Iebus dia ga ki varurung ma ra tarai
Beniamin aro Ierusalem, ma i damana tuk
tar gori.

A tarai Iosep dia uvia pa Betel

22 Ma diat ta ra vuna tarai Iosep dia ga tut
ure Betel, ma ra Luluai i ga tur maravut diat.
23 Ma diat ta ra vuna tarai Iosep dia ga tulue
ta umana tutana uro Betel upi diat a kilao

abara. (Lua boko di ga vaiang nam ra pia na
pal ba Lus.) [24] Ma ra umana kilao dia ga gire
tika na tutana ba i ga irop kan ra pia na pal,
ma dia ga biti tana: Ea, una vateten avet ure
ra mataniolo i ra pia na pal, ma avet a mari
u. [25] Ma i ga vateten diat ure ra mataniolo
i ra pia na pal, ma dia ga ubu ra pia na pal,
ma pa dia ga nur vue ta tikai tana, ia kaka
nam ra tutana dia ga valaun pa ia ma diat
bula ta ra kubana. [26] Ma nam ra tutana i ga
vana tadav ra gunan kai ra tarai Ket, ma i ga
page ra pia na pal abara, ma i ga vaiang ia
ba Lus, ma damana i tuk tar gori.

A umana gunan ba ra tarai Manase ma ra tarai Epraim dia ra pa diat

[27] Ma Manase i ga mama korot vue ra
tarai ta ra pia na pal Bet-Sean ma ra umana
gunan kikil ia, ma damana bula ra pia na
pal Tanak ma ra umana gunan kikil ia, ma
ra tarai ta ra pia na pal Dor ma ra umana
gunan kikil ia, ma ra tarai ta ra pia na pal
Ibleam ma ra umana gunan kikil ia, ma ra
tarai ta ra pia na pal Megido ma ra umana
gunan kikil ia; ma ra tarai Kanaan dia ga
vala ki ta nam ra langun. [28] A dovotina a
bung i ga vut ba Israel i ga dekdek ba dia
ga vovo pa ra tarai Kanaan ma dia ga ki na
tultul uka, ia kaka pa dia ga korot vue muka
diat.
[29] Ma Epraim pa i ga korot vue ra tarai
Kanaan nina dia ga ki Geser; a tarai Kanaan
dia ga ki livuan ta diat abara Geser.

A umana gunan ba ra umana enana vuna tarai dia ra pa diat

[30] Ma Sebulun pa i ga korot vue ra tarai ta
ra pia na pal Kitron, ba ra tarai ta ra pia na
pal Nalol; ra tarai Kanaan dia ga ki livuan
ta diat, ma dia ga tul tar ika ra totokom ta
diat.
[31] Aser pa i ga korot vue ra tarai ta ra pia
na pal Ako, ma ra tarai ta ra pia na pal Sidon,
ma damana bula Alab, ma Aksib, ma Kelba,
ma Apik, ma Rekob; [32] ma ra tarai Aser dia
ga ki livuan ta ra tarai Kanaan, tago pa i ga
tale diat pi diat a korot vue muka diat.
[33] Ma Naptali pa i ga korot vue ra tarai ta
ra pia na pal Bet-Semes, ma ra tarai ta ra pia
na pal Bet-Anat; dia ga ki livuan abara ta ra
tarai Kanaan, ma ra tarai Bet-Semes ma ra
tarai Bet-Anat dia ga tul tar ra totokom pire
diat.
[34] Ma ra tarai Amor dia ga korot vue ra
tarai Dan urama ta ra lualuana, ma pa dia ga
mulaot pi diat a vana ur ta ra tamataman.
[35] Ma ra tarai Amor dia ga vala kiki ta ra
luana Eres, ma ra ura pia na pal Aialon
ma Salbim; ia kaka ba ra tarai Iosep dia ga
ongor vanavana dia ga tul tar ra totokom
pire diat. [36] Ma ra langun kai ra tarai Amor
i ga tur pa ia ka tai tika na vat ta ra tututua
rikai urama ra ul a luana Akrabim.

2

Ra angelo kai ra Luluai aro Bokim

[1] Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vana maro
Gilgal urama Bokim, ma i ga biti: Iau ga
ben vairop vue avat kan ra gunan Aigipto
tadav go ra gunan, nina ba iau ga vavalima
tana tai tama i vavat. Iau ga biti ba pa ina
vatamam vue kaugu kunubu ma avat; [2] ma
iau ga ve avat ba koko avat a pait ta kunubu
ma ra tarai ta ra gunan; avat a re vue kadia
umana uguugu na vartabar; ma pa ava ga
torom ta ra nilaigu; ta ra ava ava ga pait ra
dari? [3] Damana iau ga biti bula: Pa ina korot
vue diat kan ra luaina mata i vavat; diat a
da ra umana il i ra kait ta ra paparai vavat,
ma kadia umana god diat a da ra kun pire
vavat. [4] Ma ba ra angelo kai ra Luluai i ga
tata ma go ra umana pakana tinata tadav ra
tarai Israel, a tarai dia ga kukukula ma dia
ga tangi. [5] Ma dia ga vaiang nam ra gunan
ba Bokim, ma dia ga pait ra tinabar tadav
ra Luluai abara.

Iosua i mat
(Iosu 24:29-31)

[6] Ma ba Iosua i ga tulue ra tarai, dia ga
vana pi diat a kale pa ra gunan, tikatika
na tutana i ga vana pi na vatur vake kana
tiniba iat. [7] Ma ra tarai dia ga toratorom pire
ra Luluai ta ra umana kilala na nilaun kai
Iosua, ma ta ra umana kilala na nilaun kai
ra umana patpatuana nina dia ga mat mur
tai Iosua, nina ba dia ga gire ra lavur dekdek
na papalum ra Luluai i ga pait ia ure Israel.
[8] Ma Iosua, natu i Nun, ra tultul kai ra Luluai,
i ga mat ba i ga tar laun vue tika na mar ma
a vinun ot na kilala. [9] Ma dia ga punang ia
ta kana langun iat aro Timnat-Eres, ra pia
i buabuana tai Epraim, ta ra luana Gas, ma
ta ra papar a labur tana. [10] Ma nam ra taun
tarai par bula dia ga mat mur ra umana
tama i diat; ma ra kalamana taun tarai dia
ga tut mur diat, ma pa dia ga nunure ra
Luluai ma ra papalum i ga pait ia ure Israel.

A varpiam kai ra tarai Israel ma ra papalum kai ra umana tena varkurai

11 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam ta ra
luaina mata i ra Luluai, ma dia ga torom ta
ra umana Baal; 12 ma dia ga vana balakane
ra Luluai ra God kai ra umana tama i diat,
nina i ga ben vairop vue diat kan ra gunan
Aigipto, ma dia ga mur ra umana enana
god, ra umana god kai ra tarai dia ki kikil
diat, ma dia ga va timtibum pire diat, ma
dia ga vakulot ra Luluai upi na kankan. 13 Ma
dia ga vana balakane ra Luluai, ma dia ga
torom tai Baal ma Astarot. 14 Ma ra Luluai
i ga kankan ure Israel, ma i ga tul tar diat
ta ra lima i ra lavur tena varvabilak, ma
dia ga vakaina diat, ma i ga ivure diat pire
kadia umana ebar dia ga ki kikil diat, ma
pa i ga tale diat pi diat a tut rikai mulai ta
ra luaina mata i kadia umana ebar. 15 Ta ra
gunan dia ga vana tana ra lima i ra Luluai i
ga vakaina diat, da ra Luluai i ga tatike ma
da ra Luluai i ga vavalima pire diat; ma dia
ga ki na malari.

16 Ma ra Luluai i ga vatut ra umana tena
varkurai ma dia ga valaun pa diat kan ra
lima i diat dia ga vakaina diat. 17 Ma pa dia ga
valongore kadia umana tena varkurai, tago
dia ga anan upi ra umana enana god, ma
dia ga va timtibum tadav diat. Dia ga vana
irai lulut kan ra nga nina ba ra umana tama
i diat dia ga vanavana tana ma ra tinorom
tadav ra Luluai; ma diat pata. 18 Ma ba ra
Luluai i ga vatut ra umana tena varkurai
ure diat i ga ki maravut ra tena varkurai
ma i ga valaun pa diat kan ra lima i kadia
umana ebar ta nam ra umana bung ba ra
tena varkurai i kure diat; i vuna tago ra
Luluai i ga pukue ra nuknukina ba i ga
valongore kadia umana tinangi ba kadia
umana ebar dia ga vakaina diat. 19 Ma ba
ra tena varkurai i ga mat dia ga lilikun
ma dia ga manga kaina tai tama i diat upi
diat a mur ra umana enana god, ma upi
diat a toratorom pire diat, ma upi diat a
va timtibum tadav diat; pa dia ga ngo ta
kadia kaina mangamangana ma kadia pue
ngangar.

20 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga tut ure
Israel, ma i ga biti: Tago go ra tarai dia
ga piam vue kaugu kunubu, nina ba iau ga
kubu tar ia pire ra lavur tama i diat, ma
tago pa dia ga torom ta ra nilaigu, 21 pa ina
korot vue mule kan ra luaina mata i diat ra
umana Tematana nina ba dia ga laun valili
ba Iosua i ga tar mat; 22 upi ina valar Israel
me, ma upi ina gire ba diat a mur ra nga
kai ra Luluai, ma diat a vanavana tana da
ra lavur tama i diat dia ga vanavana tana ba
pata. 23 Damana ra Luluai i ga nur vue nam
ra umana Tematana, ma pa i ga korot lulut
vue diat; ma pa i ga tul tar bula diat ta ra
lima i Iosua.

3

Ra umana vuna gunan nina dia ki valili upi diat a valar ra tarai Israel

1 Go diat ra umana Tematana nina ra
Luluai i ga nur vue diat: (i ga nur vue ta
umana ta diat upi na valar Israel ma diat,
nam ra tarai Israel nina pa dia ga varubu
ta ra umana vinarubu ta ra gunan Kanaan.
2 I ga pait ra dari upi nam ra taun tarai kai
Israel diat a la ta ra vinarubu, nam uka diat
ba pa dia ga varubu ta ra umana vinarubu
lua.) 3 A ilima na luluai kai ra tarai Pilistia,
ma ra tarai Kanaan par, ma ra tarai Sidon,
ma ra tarai Kivi nina dia ki ta ra luana
Lebanon, papa aro ra luana Baal-Kermon
ma tuk ta ra langun Kamat. 4 Go dia ga ki
upi da valar Israel ma diat, upi da kapa ba
diat a torom ta ra umana varkurai kai ra
Luluai, nina ba i ga kure ra umana tama i
diat tai Moses me. 5 Ma ra tarai Israel dia
ga ki varurung ma ra tarai Kanaan, ma ra
tarai Ket, ma ra tarai Amor, ma ra tarai
Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra tarai Iebus;
6 ma dia ga ben pa ra umana natu i diat, a
umana vavina, upi kadia umana taulai, ma
dia ga tul tar ra umana natu i diat, a umana
vavina, pire ra umana natu i diat, a umana
tutana, ma dia ga torom ta kadia umana
god.

Otniel i valaun ra tarai Israel kan ra lima i Kusan-Risataim

7 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga nuk
vue ra Luluai kadia God, ma dia ga torom
ta ra umana Baal ma Astarot. 8 Damana
ra kankan kai ra Luluai i ga karangap ure
Israel, ma i ga nur tar diat ta ra lima i Kusan-
Risataim, a king ta ra gunan Mesopotamia,
ma ra tarai Israel dia ga torom pire Kusan-
Risataim a lavutul na kilala.

9 Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra
Luluai, ra Luluai i ga vatut ra tena valaun
ure diat, ma i ga valaun diat, Otniel natu i
Kenas, dir turana ma Kaleb, a muruna tana.

[10] Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga irop taun
ia, ma i ga ki na varkurai ure Israel; ma i ga
vana upi ra vinarubu, ma ra Luluai i ga tul
tar Kusan-Risataim ra king Mesopotamia ta
ra limana, ma i ga uvia pa ia. [11] Ma ra gunan
i ga ngo a ivat na vinun na kilala. Ma Otniel
natu i Kenas i ga mat.

Eud i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Moab

[12] Ma ra tarai Israel dia ga varpiam mulai
ta ra luaina mata i ra Luluai; ma ra Luluai
i ga vaongor Eglon ra king Moab upi na
tur bat Israel, tago dia ga tar varpiam ta ra
luaina mata i ra Luluai. [13] Ma i ga varurue
ra umana natu i Amon ma ra umana natu
i Amalek pirana; ma i ga vana ma i ga ubu
Israel, ma dia ga kale pa ra gunan na gelep.
[14] Ma ra tarai Israel dia ga toratorom tai
Eglon ra king Moab a vinun ma lavutul na
kilala.

[15] Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra
Luluai, ra Luluai i ga vatut ra tena valaun
ure diat, Eud natu i Gera,. a te Beniamin, a
tutana ba a maira; ma ra tarai Israel dia ga
tulue Eud ma ra vartabar pire Eglon ra king
Moab. [16] Ma Eud i ga mal pa kana ta pakat
i mangi vartalai, ma ra lolovinana tika na
malmalikun; ma i ga vi pit ma ra pakat na
vinarubu i ga taba ta ra vavai kana olovoi
ta ra papar a parkabin tana ta ra lima tuna.
[17] Ma i ga tul tar ra vartabar pire Eglon ra
king Moab; ma Eglon ia ra tutana ba i ga
manga tubu. [18] Ma ba i ga tul tar muka ra
vartabar, i ga tul valilikun vue ra tarai nina
dia ga kap ra vartabar; [19] ma ia iat i ga lilikun
uka aina pire ra umana tabataba na vat dia
ga tur maravai aro Gilgal, ma i ga biti tai ra
king: Kaugu ta tinata na pidik piram. Ma
Eglon i ga biti: Avat a ki mut. Ma diat par
dia ga ki maravai pirana dia ga irop kan ra
luaina matana. [20] Ma Eud i ga ruk tadav ia ba
i ga ki varkolono ta ra pakana pal di ga pait
ia ure ra ningo ta ra e na keake. Ma Eud i ga
biti: A varvai kai God tadav u i ki piragu. Ma
i ga tut kan kana kiki. [21] Ma Eud i ga tulue
ra mairana ma i ga tak pa kana pakat kan
ra parkabin tana, a lima tuna, ma i ga go ra
balana me. [22] Ma ra palpalum i ra pakat i ga
ruk vurakit ta ra balana ma i ga vila vurpu
uro ra muruna; ma ra bira i ga kinim vake ra
pakat tago pa i ga nuat vue ra pakat kan ra
balana. [23] Ma ba Eud i ga irop tar ta ra pal pit
i ga banu bat ra umana banbanu ta ra mata
palpal.

[24] Ma ba i ga tar irop muka, a umana tultul
kai ra king dia ga pot; ma dia ga gigira, ma
dia ga banu bat ra umana banbanu ai ra pal;
ma dia ga biti: A dovotina i ga pulu ra ura
pal a kauna ta kana pal na keake. [25] Ma dia ga
kiki ka tuk i ga purpuruan ra nuknuk i diat,
ma gire, pa i ga papa ra umana banbanu ai
ra pal; damana dia ga tak pa ra ki, ma dia ga
ki are diat me; ma ea, kadia luluai i ga tar
bura ra pia ma i ga mat.

[26] Ma Eud i ga lop ba dia ga ki vavakai,
ma i ga bolo lake ra umana tabataba na vat,
ma i ga lop tuk uro Seira. [27] Ma ba i ga tar
pot i ga vu ra tavur ta ra gunan na lualuana
Epraim, ma ra tarai Israel dia ga vana ur
kan ra umana lualuana tadav ia, ma i ga lue
diat. [28] Ma i ga biti ta diat: Avat a mur iau,
tago ra Luluai i tar tul tar kavava umana
ebar ta ra lima i vavat. Ma dia ga mur ia,
ma dia ga kale pa ra umana bolabolo ta ra
tava Iordan kan ra tarai Moab, ma dia ga tur
bat diat upi koko ta tutana na bolo ta diat.
[29] Ma ta ra tarai Moab dia ga ubu ra vinun
na arip na marmar na tarai, ma tikatikai ta
diat a dekdek na tutana nina pa i nunure
ra bunurut; kari pa ta tikai ta diat i ga lop.
[30] Damana Israel i ga uvia pa Moab ta nam ra
bung. Ma ra gunan i ga langalanga a lavutul
na vinun na kilala.

Samgar i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Pilistia

[31] Ma Samgar natu i Anat, nina i ga ubu
laptikai na mar na tarai Pilistia ma ra virit
i lamia ai ra bulumakau, i ga mur tana; ia
bula i ga valaun Israel.

4

Debora dir ma Barak dir uvia pa Sisera

[1] Ma ba Eud i ga tar mat, ra tarai Israel dia
ga pait mule ra varpiam ta ra luaina mata
i ra Luluai. [2] Ma ra Luluai i ga ivure diat
pire Iabin ra king Kanaan, nina i kure Kasor;
kana luluai na vinarubu, a iangina Sisera,
i ga ki Karoset, a pia na pal kai ra umana
Tematana.

[3] Ma ra tarai Israel dia ga kail tadav ra
Luluai; tago i ga vatur vake lavuvat na mar
na kiki na vinavana ai ra vinarubu nina di
ga pait diat ma ra palariam; ma i ga manga

vakadik ra tarai Israel ta ra ura vinun na
kilala.

4 Ma Debora ra taulai kai Lapidot i ga kure
Israel ta nam ra e, ma ia ra propet, a vavina.
5 Ma i ga ki ta ra vavai na gelep nina di ga
vaiang ia ba Debora, ma nina i tur livuan
ta ra ura gunan Rama ma Betel ta ra gunan
na lualuana Epraim; ma ra tarai Israel dia
ga pot pirana pi na kure diat. 6 Ma i ga
vartuluai upi Barak, natu i Abinoam maro
Kedes-Naptali, ma i ga biti tana: Dave, ra
Luluai ra God kai Israel pa i ga vartuluai
dari: Una vana ma una kakari maravai
tadav ra luana Tabor, ma una ben pa ra
vinun na arip na marmar na tarai ta ra vuna
tarai Naptali ma ta ra vuna tarai Sebulun,
upi avat ma diat? 7 Ma ina tulue Sisera, ra
luluai ta ra loko na tarai na vinarubu kai
Iabin, tadav ra tava alir Kison, ma ina nur
tar ia ta ra limam. 8 Ma Barak i ga biti tana:
Gala dor a varait ma u, io, ina vana; ma gala
pata, pa ina vana. 9 Ma i ga biti: A dovotina
dor a varait ma u; ia kaka ta go ra vinavana
u vana tana vakir kaum ra minamar tana
tago ra Luluai na tul tar Sisera ta ra lima i ra
vavina. Ma Debora i ga tut ma dir ga varait
ma Barak uro Kedes. 10 Ma Barak i ga ting
pa ra tarai Naptali ma ra tarai Sebulun upi
uro Kedes ma i ga lue ra vinun na arip na
marmar diat; ma dir ga varait ma Debora.

11 Ma Keber a tutana Ken i ga ki.na vaira
kan ra tarai Ken ma kan ra umana natu i
Kobab ra maku kai Moses, ma i ga vatut
kana pal na mal maravai ta ra iban i ki
Sananim nina ba i marave Kedes.

12 Ma dia ga ve Sisera ba Barak natu i
Abinoam i ga tar vana tadav ra luana Tabor.
13 Ma Sisera i ga varurue kana lavur kiki
na vinavana ure ra vinarubu nina di ga
pait diat ma ra palariam, a lavuvat na mar
diat, ma ra lavur tarai par nina dia ga ki
varurung me, maro Karoset ra gunan na
Tematana, tadav ra tava alir Kison. 14 Ma
Debora i ga biti tai Barak: Una tut, tago go
iat ra bung ra Luluai i tar tul tar Sisera ta
ra limam; dave, vakir ra Luluai i lua tam?
Kari Barak i ga vana ur kan ra luana Tabor,
diat ma ra vinun na arip na marmar na
tarai. 15 Ma ra Luluai i ga uvia pa Sisera ma
kana lavur kiki na vinavana ure ra vinarubu
ma ra kor na taraina ma ra mangmangi na
pakat ta ra luaina mata i Barak; ma Sisera
i ga pil kan kana kiki na vinavana ma i ga
vilau. 16 Ma Barak i ga korot mur ra umana
kiki na vinavana ma ra kor na tarai tuk
uro Karoset kai ra umana Tematana; ma ra
kor na tarai kai Sisera dia ga virua ta ra
mangmangi na pakat na vinarubu; ma pa ta
tutana i ga laun valili.

17 Ma Sisera i ga vilau tadav ra pal na mal
kai Iael ra taulai kai Keber a te Ken, tago
Iabin ra king Kasor dia ga ki na malmal ma
diat ta ra kuba i Keber a te Ken. 18 Ma Iael
i ga irop upi na barat Sisera, ma i ga biti
tana: Una ruk, kaugu luluai, una ruk ta ra
kubagu; koko una burut. Ma i ga ruk ta kana
pal na mal, ma i ga tuba ma ra mal. 19 Ma
i ga biti tana: Una vamomo iau ma ta ik a
tava tago iau mar. Ma i ga papa tika na pal
a tava na polo na u, ma i ga vamoma me,
ma i ga tuba mule. 20 Ma i ga biti tana: Una
tur ta ra mataniolo i ra pal na mal, ma ona
ta tutana na pot, ma i tir i u dari, Dave, ta
tutana akari? una biti, Patana. 21 Ma Iael ra
taulai kai Keber i ga tak pa tika na vakai ai ra
pal na mal, ma i ga vatur pa bula ra tututuk,
ma i ga pa ingaingau tadav ia ma i ga tut
varuk ra vakai ta ra papar a talingana ma i
ga vana vurpu tar ta ra pia, tago i ga va mat
tarurungai; ma i ga mat. 22 Ma ba Barak i ga
korot mur Sisera, Iael i ga barat ia, ma i ga
biti tana: Una mai ma ina ve tar ra tutana
tam nina ba u tikan upi ia. Ma i ga ruk, ma
i ga gire ba Sisera i mat, ma ra vakai i ga ki
boko ta ra papar a talingana.

23 Damana ta nam iat ra bung God i ga uvia
pa Iabin ra king Kanaan ta ra luaina mata i
ra tarai Israel. 24 Ma ra lima i ra tarai Israel
i ga uvia vanavana pa Iabin ra king Kanaan,
tuk dia ga doko Iabin ra king Kanaan.

5

A kakailai kai Debora dir ma Barak

1 Ma ta nam ra bung Debora dir ma Barak
natu i Abinoam dir ga kakailai dari:
2 Avat a pite pa ra Luluai,
Tago ra umana luluai dia ga lue rap Israel,
Ma ra tarai iat dia ga tul tar diat ma ra gugu.
3 A umana king, avat a valongore; a umana
luluai, avat a kapupi ia;
Ma iau ina kakailai tadav ra Luluai;
Ina kakailai na pite varpa tadav ra Luluai ra
God kai Israel.
4 Luluai, ba u ga vana rikai maro Seir,
Ba u ga vana pa kan ra langun Edom,
A rakarakan a gunagunan i ga dadadar, ma
ra bala na bakut i ga tua,

Maia, a umana bakut dia ga tua ma ra tava.
5 A umana lualuana dia ga guria ta ra luaina mata i ra Luluai,
Maia pa, Sinai iat i ga damana ta ra mata i ra Luluai ra God kai Israel.

6 Ta ra e kai Samgar natu i Anat,
Ta ra e kai Iael, pa ta na i ga tur ta ra umana nga tur,
Ma ra umana tena vinavana dia ga vana irai ta ra umana nga ra pui.
7 Pa ta tena varkurai i ga ki Israel, dia ga tar ngo par,
Tuk tar ba iau Debora iau ga tut rikai,
Ba iau ga tut, nina ba iau ga varvangala livuan tai Israel.
8 Dia ga pilak pa ra umana kalamana god;
A vinarubu i ga tur ta ra umana mataniolo;
Dave vang, di ga gire ta bakbakit ba ta rumu
Pire ra ivat na vinun na arip na marmar na tarai dia ga ki Israel?
9 A balagu i malamalapang upi ra umana luluai Israel,
Nina dia ga tul tar diat ma ra gugu livuan pire ra tarai Israel;
Avat a pite pa ra Luluai.
10 Avat ava ki ta ra umana as dia pua,
Avat ava ki ta ra umana bo na kurit dia ngatngat muka,
Ma avat ava vanavana ka ta ra nga, avat a varvai ure.
11 Ta ra gunan ba pa di valongore ra nilai ra umana tena panak, ma ba di kulupe ra tava tana,
Ta nam iat ra pakana diat a varvai ure ra lavur bo na papalum kai ra
Luluai,
Maia pa, ra lavur bo na magit i pait ia ba i kure Israel.

Ma ra tarai kai ra Luluai dia ga vana ur tadav ra umana mataniolo.
12 Tavangun, una tavangun, Debora;
Tavangun, una tavangun, kaile ta kakailai;
Una tut rikai, Barak, ma una ben vavilavilau kaum umana vilavilau, u natu i Abinoam.
13 Ma diat dia ga ki valili ta ra umana luluai, ma ra tarai dia ga vana ur;
Ra Luluai i ga vana ba upi amir a kure ra umana lebe.
14 Dia ga vana rikai kan Epraim upi uro ra malamale,
Ma Beniamin i ga mur u tana livuan ta kaum vuna tarai;
A umana tena varkurai dia ga pot maro Makir,
Ma diat dia vatur vake ra buka kai ra lualua na tena vinarubu dia ga pot maro Sebulun.
15 Ma ra umana luluai Isakar dia ga tur maravut Debora,
Ma Barak bula i ga maravut varogop ma Isakar;
Dia ga vutvut tadav ia ta ra bala na male;
Maravai ra umana tava alir kai Ruben
Dia ga vavalima tana.
16 Ta ra ava u ga ki livuan ta ra umana kikil na sip,
Upi una valongore ra umana kaur na vuvu nina di ga ororo ra sip me?
Maravai ra umana tava alir kai Ruben dia ga nuknuk vatikene pa ia ta ra bala i diat.
17 Gilead i ga ki ta ra papar a tava Iordan maro;
Ma Dan, ta ra ava i ga ki ta ra bala i ra umana parau?
Aser i ga ki ka ta ra olaolo na ta,
Ma i ga bang maravai ta kana umana tava.
18 A tarai Sebulun dia ga nuk vaikilik pa kadia nilaun, ma dia ga tul tar diat mulai upi ra minat.
I ga damana bula ma Naptali ta ra bala na kamara ba pa ta bakbakit tana.

19 A umana king dia ga pot, ma dia ga varubu;
A umana king Kanaan dia ga varubu,
Ta ra gunan Tanak maravai ta ra tava Megido,
Ma pa dia ga kale ta tabarikik tana.
20 A bala na bakut i ga ebar ma diat,
Ra umana tagul dia ga tut ure Sisera.
21 A tava alir Kison i ga kap vue diat,
A tava alir Kison iat, nina i ga ki papa amana iat.
Ea, a tulungeagu, una ongor ta kaum vinavana.
22 A umana kau i ra umana os dia ga ruarua ra pia,
Dia ga ruarua ra pia ba dia vilau.

23 Na kaina piram Meros, ra angelo kai ra Luluai i ga biti,
Da tata vakaina ra tarai dia bang tana;
Tago pa dia ga maravut ra Luluai,
Pa dia ga maravut ra Luluai ba i ga varubu ma ra umana lebe.

[24] Ma Iael na ti doan muka ta ra vaden par,
Ra taulai kai Keber ra te Ken,
Na ti doan muka ta ra vaden par ta ra umana pal na mal.
[25] I ga lul upi ta tava ka, ma i ga tabar ia ma ra polo na u;
I ga tabar ia ma ra bira na polo na u ta ra ngatngat na la.

[26] I ga vatur vake ra ot,
Ma ra limana tuna i ga vatur vake ra tututuk kai ra tena papalum;
Ma i ga ubu Sisera ma ra tututuk, ma i ga vila vurpu ta ra uluna,
Maia, i ga go ra papar a talingana.
[27] Ta ra ruarua na kauna i ga bura timtibum, i ga bura muka ma i ga va,
Ra minatina i ga va ta nam iat ra pakana i ga bura timtibum tana.
[28] I ga tur ta ra mata na kalangar, ma i ga gigira ma i ga tangi,
Tina i Sisera i ga oraoro ta ra ubene ai ra mata na kalangar,
Ta ra ava kana kiki na vinavana i vabing mat?
Ava i tur bat ra umana.vil ta kana kiki na vinavana?
[29] Kana umana tena kabinana, a umana vavina, dia ga bali ia,
Maia, ia iat i ga bali mule kana tinir,
[30] Dave, pa dia ga tikan boko ra tabarikik vang, ma vakir laka dia ga tibe?
Tikatika na tutana tika na vavina, maia pa, a uraura vavina kai tikatikai;
Ma pire Sisera a tabarikik i matatar, a minong,
A matatar na minong di ga viri ia,
A ura pakana matatar na mal di ga viri ia ure ra kongkongigu.
[31] Boina, Luluai, ba kaum lavur ebar diat a panie,
Ma diat dia mari u diat a varogop ma ra keake ba i vana rikai ta ra dekdekina.

Ma ra gunan i ga ki na malmal a ivat na vinun na kilakilala.

6

A nioro kai ra Luluai pire Gideon

[1] Ma ra tarai Israel dia ga varpiam ta ra luaina mata i ra Luluai; ma ra Luluai i ga tul tar diat ta ra lima i Midian a lavurua na kilala. [2] Ma ra lima i Midian i ga uvia pa Israel; ma ure ra dari ra tarai Israel dia ga kal ra umana niiga ta ra umana luana, ma dia ga bang ta go ra umana babang ma ra umana dekdek na pal na bakbakit. [3] Ma ba Israel dia ga vavauma a tarai Midian ma ra tarai Amalek, ma ra tarai ta ra papar a taur, dia ga tut ure diat. [4] Ma dia ga ki aina pire diat ma dia ga varutane ra vuai ra uma tuk uro Gasa, ma pa ta magit mulai i ga ki valili pire Israel; pa ta sip, pa ta bulumakau, ma pa ta as. [5] Tago dia ga pot ma kadia umana bulumakau ma kadia umana pal na mal, ma dia ga peal da ra umana kubau; pa di ga luk valar pa diat ma kadia umana kamel tago dia ga peal mat; ma dia ga pot upi diat a vakaina ra gunan. [6] Ma di ga vaikilik pa muka Israel ure Midian; ma ra tarai Israel dia ga kail upi ra Luluai.

[7] Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai ure Midian, [8] ra Luluai i ga tulue tika na propet tadav ra tarai Israel; ma i ga biti ta diat: Ra Luluai, a God kai Israel, i biti dari: Iau ga vairop pa avat maro Aigipto, ma iau ga agure vairop pa avat kan ra gunan ava ga ki na vilavilau tana; [9] ma iau ga valaun pa avat kan ra lima i ra tarai Aigipto, ma kan ra lima i diat par dia ga vakadik avat, ma iau ga korot vue diat kan ra mata i vavat, ma iau ga tabar avat ma kadia pia; [10] ma iau ga biti pire vavat: Iau ra Luluai kavava God; koko avat a burutue ra umana god kai ra tarai Amor, tago ava ki ta kadia gunan; ma pa ava ga ti torom ta ra nilaigu.

[11] Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vut ma i ga ki ta ra vavai na iban aina Opra, nina ba kai Ioas ra te Abieser, ba natuna Gideon i ga rama ra vit ta ra tung na vain pi na ive kan ra tarai Midian. [12] Ma ra angelo kai ra Luluai i ga tur kapet pa pirana ma i ga biti tana: U a rangrang na tutana ma ra balamatina bula, ra Luluai i ki piram. [13] Ma Gideon i ga biti tana: Kaugu luluai, ona ra Luluai i ki maravut avet ta ra ava ave ki na malari dari? Ma akave kana umana enana papalum nina ba ra umana tama i vevet dia ga ve avet ure ba dia ga biti, Dave, ra Luluai pa i ga ben vairop vue avet kan Aigipto laka? Ma gori ra Luluai i ga okole vue avet ma i ga tul tar avet ta na lima i Midian.

[14] Ma ra Luluai i ga lingan tadav ia ma i ga biti: Una vana ma go ra dekdekim, ma una valaun Israel kan ra lima i Midian; dave, pa iau togue u laka? [15] Ma i ga biti tana: Ea,

Luluai, ina valaun davatane Israel? Kaugu
vuna tarai i luveana ta diat par ra lavur
vuna tarai Manase, ma iau, iau manga ikilik
ta diat par ta ra kuba i tamagu. 16 Ma ra
Luluai i ga biti tana: A dovotina ina ki
maravut u, ma una ubu ra tarai Midian, ma
diat a da ra kopono tutana piram. 17 Ma i
ga biti tana: Ona iau ko ta ra luaina matam,
una tul tar ta vakilang upi ina kapa ba u iat
u tata piragu. 18 Iau lul pa u ba koko una
vana kan ati tuk ba ina talil piram ma kaugu
vartabar upi ina vung ia ta ra luaina matam.
Ma i ga biti: Ina ki ka tuk una talil mulai.

19 Ma Gideon i ga ruk ta ra kubana ma i
ga vaninare ta nat na me, ma i ga tak pa
tika na epa * na plaua, ma i ga pait ra gem
ba pa i leven me; ra viono i ga vung ia ta
ra rat ma ra polo na magit i ga vung ia ta
ra kabala ma i ga kap pa ia pire nina i ga
ki ka ta ra vavai na iban, ma i ga tabar ia
me. 20 Ma ra angelo kai God i ga biti tana:
Una tak pa ra viono ma ra gem ba pa i leven
ma una vung diat taun go ra vat, ma una
lingire taun diat ma ra polo na magit. Ma
i ga pait ia damana. 21 Ma ra angelo kai ra
Luluai i ga tulue ra buka nina i ga ki ta ra
limana, ma i ga tuk ra viono ma ra gem ba
pa i leven ma ra ngu na buka, ma ra iap i ga
arikai ta ra vat ma i ga en vapar vue ra viono
ma ra gem ba pa i leven; ma ra angelo kai ra
Luluai i ga papaniai kan ra luaina matana.
22 Ma i ga kapa pire Gideon ba ia iat muka
ra angelo kai ra Luluai; ma Gideon i ga biti:
Ui, Luluai God! Amir gigira varkuvo ma ra
angelo kai ra Luluai. 23 Ma ra Luluai i ga biti
tana: A malmal na tadav u; koko una burut,
pa una mat. 24 Ma Gideon i ga pait ra uguugu
na vartabar abara tadav ra Luluai, ma i ga
vaiang ia ba Ra Luluai la Ra Malmal. Ma
nam ra iang i tur tuk gori aro Opra kai ra
tarai Abieser.

25 Ma ta nam iat ra marum ra Luluai i
ga biti tana: Una tak pa ra bulumakau
kai tamam, a vauruana bulumakau nina ba
i lavurua kana kilala, ma una re vue ra
uguugu na vartabar kai Baal nina ba kai
tamam, ma una mut vue ra Asera nina dir
tur varurung me; 26 ma una vatut mal ta
uguugu na vartabar upi kai ra Luluai kaum
God ta ra ul i nam ra dekdek na pakana,
ma una tak pa ra vauruana bulumakau ma
una tul tar ra tinabar di tuntun tar ia ma
nam ra Asera nina ra davai ba una mut vue.
27 Ma Gideon i ga tibe ta vinun na tutana
ta kana umana tultul ma i ga pait nam ra
Luluai i ga ve tana; ia kaka tago i ga burutue
diat ta ra kuba i tamana ma ra tarai na
gunan bula, pi bea na pait ia ta ra keake,
io, i ga pait ia ta ra marum iat. 28 Ma ba
ra tarai ta ra gunan dia ga tavangun ta ra
kavunvun dia ga gire ba di ga re vue ra
uguugu na vartabar kai Baal, ma di ga mut
vue ra Asera nina i ga tur maravai tana, ma
di ga vartabar ma ra vauruana bulumakau
ta ra uguugu na vartabar di ga pait ia. 29 Ma
dia ga tir vargiliane diat ba: To ia i pait go ra
magit? Ma ba dia ga tar vala titir, dia ga biti:
Gideon natu i Ioas i pait go ra magit. 30 Ma
ra tarai ta nam ra gunan dia ga biti tai Ioas:
Una ben pa natum uti pi na mat, tago i ga re
vue ra uguugu na vartabar kai Baal ma i ga
mut vue ra Asera i ga tur maravai tana. 31 Ma
Ioas i ga tata pire diat dia tur bat ia: Dave
ava tata maravut Baal? Dave, avat a valaun
ia? Nina ba na tur maravut ia da doka ba
i malana ka boko; ona ia ra god boina ba
na maravut ia iat mulai tago ta tikai i ga re
vue kana uguugu na vartabar. 32 Damana ta
nam ra bung di ga vaiang ia ba Ierub-Baal a
kukuraina dari, Baal iat na vartoto me, tago
i ga re vue kana uguugu na vartabar.

33 Ma ra tarai Midian par ma ra tarai
Amalek ma ra tarai ta ra papar a taur dia ga
vut guvai, ma ba dia ga bolo, dia ga vatut
kadia lavur pal na mal ta ra male Iesrel.
34 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki tai
Gideon; ma i ga vu ra tavur, ma ra tarai
Abieser dia ga pot guvai tadav ia. 35 Ma i
ga tulue ra umana tultul vurvurbit Manase
par; ma diat bula dia ga kor tadav ia. Ma i ga
tulue ra umana tultul tadav Aser ma tadav
Sebulun, ma tadav Naptali; ma dia ga vana
pi diat a varkuvo ma diat.

36 Ma Gideon i ga biti tai God: Ona una
valaun Israel ma ra limagu da u ga biti, 37 ina
vung go ra pal i ra sip ta ra tavul a rararama
vuai; ona ra mavoko i ki taun uka ra pal i
ra sip, ma ra pia parika i ge, ina nurnur ba
una valaun Israel ma ra limagu da u ga biti.
38 Ma i ga damana, tago ta ra bung namur i
ga tavangun ta ra kavunvun, ma i ga bing ra
pal i ra sip, ma ba i ga pipite vue ra mavoko

* 6:19: A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

kan nam ra pal i ra sip i ga ti vabuka tika
na la na tava tana. 39 Ma Gideon i ga biti tai
God: Koko una kankanuane iau ma ina tata
go tika na pakana ka; iau lul u ba ina valar
mule ka ra pal i ra sip go ra pakana; boina ba
ra pal i ra sip na ge ma ra mavoko na ki taun
ra pia parika. 40 Ma God i ga pait ia damana
ta nam iat ra marum; tago ra pal i ra sip i ga
ge ke, ma ra mavoko i ga ki ta ra pia parika.

7

A tarai kai Gideon dia uvia pa ra tarai Midian

1 Ma Ierub-Baal, nina ba Gideon iat, ma ra
tarai par dia ga varagur me, dia ga tut ta ra
kavunvun ma dia ga vavatur ta ra papar a
mata na tava kai Karod; ma ra tarai Midian
dia ga ki ta kadia umana pal ta ra matana
labur ta ra bala na male maravai ta ra luana
More.
2 Ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: A tarai
nina ava varagur ma diat, dia manga peal
upi ina tul tar ra tarai Midian ta ra lima i
diat, kan Israel na malamala ngala, ma na
biti, A limagu iat i tar valaun pa iau. 3 Io, una
vana ma una ve ra tarai dari: Nina i burut
ma i dadadar, boina ba na talil mulai uro na
gunan. Ma Gideon i ga valar diat, ma ra ura
vinun ma a ura arip na marmar dia ga talil,
ma a vinun na arip na marmar dia ga ki.
4 Ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: I peal
boko ra tarai; una ben diat tadav ra tava, ma
ina valar diat piram abara; ma nina ina biti
tam ure, Amur a varagur me, nam iat amur
a varagur me; ma nam nina ina biti tam ure,
Go pa amur a varagur me, ia iat pa amur a
varagur me. 5 Ma i ga ben vaur ra tarai ta ra
tava; ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: Nina
i dum ra tava ma ra karameana da ra pap
i dum ia, una tibe varbaiane nam; damana
nina i va timtibum upi na momo. 6 Ma diat
nina dia ga kulupe ra tava ma ra lima i diat
ma dia ga dum ia, a utul a mar ika diat, ma
diat par dia ga ki valili dia ga va timtibum
upi diat a mome ra tava. 7 Ma ra Luluai i
ga biti tai Gideon: Ina valaun pa avat ma
go ra utul a mar na tarai nina dia ga dum
ra tava, ma ina tul tar ra tarai Midian ta ra
limam, ma ra umana enana diat a talil ta ra
kubakuba i diat tikatikai. 8 Ma i ga tak pa
ra umana la kan ra lima i ra tarai, ma kadia
umana tavur; ma ra tarai Israel dia ga ki
valili i ga tulue diat tikatikai ta kana pal na
mal, ma i ga vake ke ra utul a mar na tutana;
ma ra tarai na vinarubu kai Midian dia ga ki
ta ra male na vavai pirana.
9 Ma ta nam iat ra marum ra Luluai i ga
biti tana: Una tut, una vana ur ta ra tavul a
kamara; tago iau tar tul tar ia ta ra limam.
10 Ba ona u burut upi una vana ur, amur ma
Pura kaum tultul amur a vana ura ra tavul a
kamara; 11 ma una valongore nam dia tatike;
ma namur na ongor ra limam upi una vana
ur ta ra tavul a kamara. Ma dir ga vana ur
ma Pura kana tultul ta ra paparai ra tarai na
vinarubu aina dia ga ki ie.
12 Ma ra tarai Midian ma ra tarai Amalek
ma ra tarai ta ra papar a taur dia ga ki
ta ra bala na male, ma dia ga peal da ra
umana kubau; ma pa da luk valar pa kadia
umana kamel tago dia ga peal da ra veo ra
valian. 13 Ma ba Gideon i ga vut, tika na
tutana i vaarike kana ririvon pire talaina,
ma i ga biti: Ea, iau tar ririvone ra ririvon,
ma ea, tika na gem i ga tapulpul ta ra tavul
a kamara kai Midian, ma i ga vila ruk ta ra
bala na pal na mal, ma i ga rip ra pal, ma
i ga vue pukue, ma ra pal na mal i va ka.
14 Ma talaina i ga bali ia ma i ga biti: Go iat
ra pakat na vinarubu kai Gideon natu i Ioas,
a tutana Israel; God i tar tul tar Midian ma
kana umana loko na tarai ta ra limana.
15 Ma ba Gideon i ga valongore ra varvai
ure ra ririvon ma ra papala tana, i ga lotu;
ma i ga talil tadav ra tavul a kamara kai
Israel, ma i ga biti: Avat a tut, tago ra Luluai
i tar tul tar Midian ma kana umana loko na
tarai ta ra lima i vavat. 16 Ma i ga tibe ra
utul a mar na tarai upi a utul a loko, ma i ga
tul tar ra umana tavur ta diat, ma ra umana
pobono la nina ba ra birao ta diat tikatikai.
17 Ma i ga biti ta diat: Avat a bobobe ke iau,
ma avat a pait ika nam ba ina pait ia; ma ba
ina pot tadav ra paparai ra tavul a kamara
avat a pait ika nam ba iau pait ia, 18 Ba ina
vu ra tavur, avet ma diat dia ki piragu, avat
bula avat a vu ra lavur tavur ta ra lavur
papar par ta ra tavul a kamara, ma avat a
kukukula: Ure ra Luluai ma ure Gideon.
19 Ma Gideon ma nam ra mar na tarai
nina dia ga varagur me dia ga pot tadav ra
paparai ra tavul a kamara ta ra turpa i ra
varkia na monamono nina livuan, ma dia ga
pamar gigi ra umana la nina dia ga vature
vake ta ra lima i diat. 20 Ma ra utul a loko dia
ga vu ra lavur tavur ma dia ga pamar gigi ra
umana la nina dia ga vatur vake ta ra lima
maira, ma dia ga vatur vake ra lavur tavur

ta ra lima tuna upi diat a vu diat; ma dia ga
kukula: Ra pakat na vinarubu kai ra Luluai
ma kai Gideon. [21] Ma dia ga tur tikatikai ta
kana pakana kikil na tavul a kamara, ma ra
umana loko na tarai na vinarubu dia ga lop;
ma dia ga ngenge ma dia ga vilau. [22] Ma ba
dia ga vu ra utul a mar na tavur, ra Luluai
i ga vararak diat upi diat a varubu vargil
ma kadia umana pakat na vinarubu; ma
ra umana loko na tarai na vinarubu dia ga
vilau tuk uro Bet-Sita ta ra nga upi Serera,
ma tuk uro ra langun Abel-Mekola maravai
Tabat.

[23] Ma di ga ting varurue pa ra tarai Israel
maro Naptali ma Aser ma Manase, ma dia
ga korot mur ra tarai Midian. [24] Ma Gideon
i ga tulue ra umana tultul vurvurbit ta ra
gunan na lualuana Epraim ma ra tinata
dari: Avat a vana ur upi avat a bat ra tarai
Midian, ma avat a kale va-lue pa ra umana
tava alir upi ra varbat, ma na tuk tar Bet-
Bara ma ra Iordan bula. Ma ra tarai Epraim
par dia ga vut varurung ma dia ga kale bat
ra umana tava alir tuk tar Bet-Bara ma ra
Iordan bula. [25] Ma dia ga ben vavilavilau ra
ura luluai Midian, Oreb ma Seb; dia ga doko
Oreb ta ra ul a vat Oreb, ma dia ga doko Seb
ta ra tung na vain Seb, ma dia ga korot mur
Midian; ma ra ura ulu i Oreb ma Seb dia
ga kap dir pire Gideon ta ra papar a Iordan
maro iat.

8

[1] Ma ra tarai Epraim dia ga biti tana: Ta
ra ava u ga pait ra dari pire vevet, ma ta ra
ava pa u ga ting pa avet ba u ga vana upi
avat a varubu ma Midian? Ma dia ga vartoto
me. [2] Ma i ga biti ta diat: Ava nam iau ga
pait ia nina i ngala ta nam ava ga pait ia?
Dave, nam di varurue valili ia ta ra vuai na
vain aro Epraim pa i ngala vang ta ra vuai
na vain parika kai Abieser? [3] God i ga tul
tar ra ura luluai Midian, Oreb ma Seb, ta ra
lima i vavat; ma ava vang iau ga pait ia nina
i ngala ta nam ava ga pait ia? Ma ba i ga tata
damana kadia kankan ure i ga par.

Gideon i kinim vake ra ura king Midian

[4] Ma Gideon i ga vana uro Iordan, ma i ga
bolo, diat ma ra utul a mar na tarai nina
dia ga varagur me; ma dia ga bilua ta ra
varkorot. [5] Ma i ga biti ta ra tarai Sukot:
Iau lul avat ba avat a tabar diat dia murmur
iau ma ta gem; tago dia bilua, ma iau korot
mur ra ura king Midian, Seba ma Salmuna.
[6] Ma ra umana lualua Sukot dia ga biti: Dave,
u tar kinim vake laka Seba ma Salmuna pi
avet a tabar kaum tarai na vinarubu ma ra
gem? [7] Ma Gideon i ga biti: Ba ra Luluai i
ga tul tar Seba ma Salmuna ta ra limagu, a
dovotina ina kamit ra vio na paka i vavat ma
ra umana kait ma ra umana kama na magu.
[8] Ma i ga vana tar uina Penuel ma i ga lul
diat damana; ma ra tarai Penuel dia ga bali
ia da ra tarai Sukot dia ga bali ia. [9] Ma i ga
tata pire ra tarai Penuel dari: Ari ina lilikun
mulai ma ra malmal, ina re vue go ra bur na
pal.

[10] Ma Seba ma Salmuna dir ga ki Karkor
varurung ma kadir loko na tarai na
vinarubu, a vinun ma a ilima na arip na
marmar bar, diat ika dia ga ki valili ta ra
ngala na kor na tarai kan ra papar a taur;
tago tika na mar ma a ura vinun na arip na
marmar na tarai nina dia ga tar vatur vake
ra pakat na vinarubu dia ga virua. [11] Ma
Gideon i ga mur ra nga nina ra umana tena
kunukul dia vanavana tana, ma nina ba ta
ra papar a taur maro Noba ma Iogbea, ma i
ga ubu ra kor tago pa dia ga ki na vaninara.
[12] Ma Seba ma Salmuna dir ga lop; ma i ga
korot mur dir, ma i ga kinim vake nam ra
ura king Midian, Seba ma Salmuna, ma i ga
vapurpuruan ra kor na tarai na vinarubu
par.

[13] Ma Gideon natu i Ioas i ga talil kan ra
vinarubu papa aina ra bita buana Eres. [14] Ma
i ga kinim vake tika na barmana Sukot, ma
i ga tir ia; ma i ga tumu tar ra iang i diat ra
umana luluai ma ra umana patuana Sukot
tana, a lavurua na vinun ma lavurua na
tarai. [15] Ma i ga vana tadav ra tarai Sukot ma
i ga biti: Avat a gire Seba ma Salmuna nina
ba ava ga kulume iau ure ma ra tinata dari:
Dave, u tar kinim vake Seba ma Salmuna
pi avet a tabar kaum tarai na vinarubu ma
ra gem tago dia bilua? [16] Ma i ga ben pa
ra lavur patuana kai nam ra pia na pal, ma
i ga vateten ra tarai Sukot ma ra kait ma
ra kama na magu. [17] Ma i ga re vue ra bur
na pal kai Penuel, ma i ga doko ra tarai ta
nam ra pia na pal. [18] Ma i ga biti tai Seba
ma Salmuna: Nam ra tarai nina ava ga doko
diat aro Tabor, a mangana tarai ava bar
diat? Ma dir ga bali ia: Dia ga vardada ma
u; tikatikai i da ra natu i ta king. [19] Ma i ga
biti: A umana turagu nam, a umana natu i
tinagu; da ra Luluai i laun, gala amur ga nur

vue ke diat gala pa ina doko amur. [20] Ma i
ga biti tai Ieter kana luaina bul: Una tut ma
una doko dir. Ma ra barmana pa i ga tak pa
kana pakat na vinarubu, i ga burut tago i ga
barmana ka boko. [21] Ma Seba ma Salmuna
dir ga biti: U iat una tut ma una ubu amir;
beaka na tale ke ra dekdek i ra tutana ot.
Ma Gideon i ga tut ma i ga doko Seba ma
Salmuna, ma i ga tak vue ra umana lokono
gai kan ra inoa i kadia umana kamel.

A umana enana papalum kai Gideon, ma Gideon i mat

[22] Ma ra tarai Israel dia ga biti tai Gideon:
Una kure avet, ma damana natum ma
tubum bula; tago u tar valaun pa avet kan
ra lima i Midian. [23] Ma Gideon i ga biti ta
diat: Pa ina kure avat, ma natugu bula pa
na kure avat. Ra Luluai na kure avat. [24] Ma
Gideon i ga biti ta diat: Go kaugu nilul pire
vavat, avat a tarai, avat a tabar iau tikatikai
ma ra lavur mamar talinga nina i ga ra pa ia.
(Kadia mamar talinga di ga pait diat ma ra
goled, tago diat a tarai Ismael.) [25] Ma dia ga
bali ia: Avet a tul tar diat tam ma ra gugu.
Ma dia ga pale tika na mal, ma tikatikai i
ga vue tar ra umana mamar talinga tana
nina i ga ra pa ia. [26] Ma ra mamat i ra
umana mamar talinga na goled nina i ga
lul pa ia, i ga da tika na arip ma lavurua
na mar na mamat na goled; ma dia ga tul
tar bula ra umana lokono gai ma ra umana
mamar talinga i taba, ma ra umana mal
meme marut kai ra umana king Midian, ma
ra umana kurkurua nina i taba ta ra inoa
i ra umana kamel. [27] Ma Gideon i ga pait
ra tabataba me ma i ga vung ia ta kana
gunan Opra. Ma ra tarai Israel par dia ga
anan upi ia, ma ari kari ia iat ra magit na
tukatukai nam pire Gideon ma diat dia ga
ki ra kubana. [28] Ma di ga vaikilik pa Midian
ta ra luaina mata i ra tarai Israel, ma pa dia
ga tak vatut mule ra ulu i diat. Ma ra gunan
i ga ngo a ivat na vinun na kilala ta ra e kai
Gideon.

[29] Ma Ierub-Baal, natu i Ioas, i ga vana ma
i ga ki ra kubana. [30] Ma Gideon i ga van-
gala lavurua na vinun na natuna, a umana
tutana, tago i ga peal kana umana vavina.
[31] Ma kana ta ra tika na vavina i ga ki Sekem
ma ia bula i ga kava tar ra bul tutana tana,
ma i ga vaiang ia ba Abimelek. [32] Ma Gideon
natu i Ioas ba i ga tar laun vue mangoro
na kilala i ga mat ma di ga punang ia ta ra
babang na minat kai tamana Ioas, aro Opra
a gunan kai ra tarai Abieser.

[33] Ma ba Gideon i ga mat, a tarai Israel
dia ga lilikun mulai, ma dia ga anan upi ra
umana Baal, ma dia ga vatang Baal-Berit ba
kadia god. [34] Ma ra tarai Israel pa dia ga nuk
pa ra Luluai kadia God nina i ga valaun pa
diat kan kadia umana ebar nina dia ga ki
kikil diat; [35] ma pa dia ga mari bula diat ta ra
kuba i Ierub-Baal, nina iat ba Gideon, pi diat
a bali kana bo na maramaravut pire Israel.

9

Abimelek i ki na king

[1] Ma Abimelek natu i Ierub-Baal i ga vana
uro Sekem tadav ra umana matuana, ma
i ga tata pire diat, ma damana bula pire
diat ta ra apik na tarai kai tubuna, ma i ga
biti: [2] Avat a varmaianao vanavana pire ra
tarai Sekem dari: Nuve ta go dir i boina,
ba ra lavur natu i Ierub-Baal par, nina ba a
lavurua na vinun diat, diat a kure avat, ba
ta tikai ka na kure avat? Avat a nuk pa ia
bula ba iau a uru i vavat ma ra vio i vavat.
[3] Ma ra umana matuana dia ga varmaianao
vanavana pire ra tarai Sekem, ma ra bala
i diat i ga kapupi Abimelek upi diat a mur
ia; tago dia ga biti: Go tura i dat. [4] Ma dia
ga tul tar lavurua na vinun na pakana silva
tana nina di ga tak pa ia ta ra pal kai Baal-
Berit, ma Abimelek i ga kul ra umana puiap
na tutana me, ma dia ga mur ia. [5] Ma i ga
vana uro Opra tadav ra kuba i tamana, ma
i ga doko ra umana turana, a umana natu i
Ierub-Baal, a lavurua na vinun na tarai di ga
doko diat tai ta kopono vat; ia kaka Iotam, a
muruna kakit ta ra umana natu i Ierub-Baal,
i ga laun valili tago i ga parau.

[6] Ma ra tarai par Sekem, ma diat par maro
Bet-Milo, dia ga pot varurung, ma dia ga
vana ma dia ga vaki Abimelek upi na king,
dia ga pait ia maravai ta ra iban pire ra
tabataba aro Sekem. [7] Ma ba dia ga ve Iotam
ure, i ga vana ma i ga tur ta ra ul a luana
Gerisim, ma i ga kukula, ma i ga oro, ma i
ga biti ta diat: Avat a tarai Sekem, avat a
valongore iau upi God na valongore avat.
[8] Tika na bung a umana davai dia ga vana
varurung pi diat a ku ta tikai pi na king pire
diat; ma dia ga biti tai ra oliva: Una kure
avet. [9] Ma ra oliva i ga biti ta diat: Upi ra
ava ina vana kan kaugu dangi nina di mar
ra umana god ma ra tarai me, upi ina vana

ma ina kalkalup taun ra lavur davai? [10] Ma
ra umana davai dia ga biti tai ra lovo: Una
mai ma una kure avat. [11] Ma ra lovo i ga
biti ta diat: Upi ra ava ina vana kan kaugu
kalami ma ra bo na vuaigu upi ina vana ma
ina kalkalup taun ra lavur davai? [12] Ma ra
umana davai dia ga biti tai ra vain: Una mai
ma una kure avet. [13] Ma ra vain i ga biti ta
diat: Upi ra ava ina vana kan kaugu polo,
nina di vagugu ra umana got ma ra tarai me,
upi ina kalkalup taun ra lavur davai? [14] Ma
ra umana davai dia ga biti tai ra kait: Una
mai ma una kure avet. [15] Mara ra kait i ga
biti tai ra umana davai: Gala ava ku iau upi
kavava king ma ra dovotina, io, avat a mai
ma avat a nurnur ta ra malurugu; gala pata,
boina ba ra iap na irop kan ra kait ma na
vaimur vue ra umana tagatagal Lebanon.

[16] Io, ona kavava mangamangana i tar
boina ma i tar takodo, tago ava tar ku
Abimelek upi kavava king, ma ona ava tar
pait ra boina pire Ierub-Baal ma diat ta ra
kubana, ma ona kavava balbali pirana i tar
takodo: [17] (tamagu i ga varubu ure avat ma
pa i ga nuk vangala pa kana nilaun, ma i ga
valaun avat kan ra lima i Midian; [18] ma ta go
ra bung ava tut rikai bat ra kuba i tamagu,
ma ava tar doko ra umana natuna, a lavurua
na vinun na tarai ta ra kopono vat, ma ava
tar ku Abimelek natu i kana tultul, a vavina,
upi na king ure ra tarai Sekem, tago ava
turana me;) [19] ona ra magit ava tar pait ia
pire Ierub-Baal ma diat ta ra kubana ta go ra
bung i takodo ma i boina, io, avat a gugu tai
Abimelek ma ia bula na gugu ta vavat; [20] ona
pata, i boina ba ra iap na irop kan Abimelek
ma na vaimur vue ra tarai Sekem ma diat
maro Bet-Milo; ma i boina ba ra iap na irop
kan ra tarai Sekem ma diat maro Bet-Milo
ma na vaimur vue Abimelek.

[21] Ma Iotam i ga vilau ma i ga lop vana-
vana uro Ber, ma i ga ki abara tago i ga
burutue turana Abimelek.

[22] Ma Abimelek i ga luluai pire Israel a
utul a kilala. [23] Ma God i ga tulue ra kaina
tulungen pire Abimelek ma ra tarai Sekem;
ma ra tarai Sekem dia ga vagu tar Abimelek;
[24] upi ra kaina di ga pait ia pire ra lavurua
na vinun na natu i Ierub-Baal na vuai, ma
upi ra gapu i diat na ki taun Abimelek, tura
i diat, tago i ga doko diat, ma na ki taun
ra tarai Sekem bula, tago dia ga vaongor ra
limana pi na doko ra umana turana. [25] Ma ra
tarai Sekem dia ga tibe ra umana tena kiki
uai ta ra ul a luana upi diat a ki pa ia, ma diat
a rarara vakai ta diat par dia ga bolabolo;
ma di ga ve Abimelek ure.

[26] Ma Gal natu i Ebed ma ra umana turana
dia ga vana uro Sekem; ma ra tarai Sekem
dia ga nurnur ta diat. [27] Ma dia ga vana
uro ta ra uma, ma dia ga git ra vuai kadia
uma na vain, ma dia ga rua ia, ma dia ga
balaguan, ma dia ga ruk ta ra kuba i kadia
god, ma dia ga ian ma dia ga momo, ma dia
ga tata vakaina Abimelek. [28] Ma Gal natu
i Ebed i ga biti: To ia Abimelek, ma to ia
Sekem upi dat a toratorom pirana? Vakir
laka natu i Ierub-Baal ma Sebul kana tultul
dir ga torom pire ra tarai kai Amor, tama
i Sekem; upi ra ava dat a torom pirana?
[29] Gala go ra tarai dia ki ta ra vavai kaugu
varkurai gala ina uvia pa Abimelek! Ma i
ga biti tai Abimelek: Una vapealane kaum
tarai na vinarubu, ma avat a mai. [30] Ma ba
Sebul ra luluai na gunan i ga valongore go
ra tinata kai Gal natu i Ebed, i ga ti ngangal
na kulot. [31] Ma i ga tulue ive ra umana
tultul pire Abimelek, ma dia biti: Ea, Gal
natu i Ebed ma ra umana turana dia tar
pot Sekem; ma gire, dia vargat ra tarai pi
diat a tut na vinarubu ure u. [32] Io, una tut
ta ra marum, avat ma ra tarai nina ava ki
varurung ma diat, ma avat a parau ta ra
uma; [33] ma ta ra malana, ari ra keake i rada
rikai tavuna, una tut ma una ubu ra gunan;
ma ba dia tut na vinarubu, una pait ia pire
diat da ra nuknukim iat.

[34] Ma Abimelek ma ra tarai par dia ga
varagur me dia ga tut ta ra marum, ma a
ivat na loko dia ga ki parau upi Sekem. [35] Ma
Gal natu i Ebed i ga irop kan ra pia na pal,
ma i ga tur uka maravai ta ra mataniolo i ra
pia na pal; ma Abimelek i ga tut ma ra tarai
dia ga varagur me, kan ra pakana nina dia
ga ki na pinarau tana. [36] Ma ba Gal i ga gire ra
tarai, i ga biti tai sebul: Gire, a tarai dia vut
ba vanavana marama ra ul a lualuana. Ma
sebul i ga biti tana: U gire ke ra malur i ra
lualuana da ra tarai. [37] Ma Gal i ga biti mulai:
Gire, a tarai dia irop vanavana ta ra bala na
gunan, ma tika na loko i mur ra nga i ra iban
Meonenim. [38] Ma Sebul i ga biti tana: Akave
ra ngiem, tago u ga biti, To ia Abimelek,
ba dat a toratorom tana? Vakir laka go ra
tarai nina u ga pidimuane diat? Una vana,
ma avat a varubu ma diat. [39] Ma Gal i ga
lue ra tarai Sekem, ma dia ga varubu ma

Abimelek. [40] Ma Abimelek i ga korot ia, ma i
ga lop kan ia, ma mangoro na kinkin dia ga
bura vanavana tuk tar ta ra mataniolo. [41] Ma
Abimelek i ga ki Aruma; ma sebul i ga korot
vue Gal ma ra umana turana, upi koko diat
a ki mulai Sekem.
[42] Ma ba i ga ningene, a tarai dia ga vana
ta ra uma; ma dia ga ve Abimelek ure. [43] Ma i
ga ben pa ra tarai, ma i ga tibe diat upi a utul
a loko, ma dia ga ki ivai ta ra uma; ma i ga
gigira, ma io, ra tarai dia ga irop vanavana
kan ra pia na pal; ma i ga tut na vinarubu
ure diat, ma i ga ubu diat. [44] Ma Abimelek ma
kana umana loko na tarai dia ga vut tadav
ra mataniolo i ra pia na pal, ma dia ga tur
abara; ma a ura loko dia ga korot pa diat
parika ta ra uma, ma dia ga ubu diat. [45] Ma
ta nam ra kidoloina bung par Abimelek i ga
ubu nam ra pia na pal; ma i ga uvia pa ia,
ma i ga doko ra tarai tana; ma i ga re vue ra
pia na pal, ma i ga vue imire ra solt tana.
[46] Ma ba ra tarai nina dia ga ki ta ra pal na
bakbakit Sekem dia ga valongore ure go, dia
ga ruk ta ra bala na pal kai El-Berit. [47] Ma di
ga ve Abimelek ba ra tarai par ta ra pal na
bakbakit Sekem dia ga kor varurung. [48] Ma
Abimelek ma diat dia ga varagur me dia ga
vana urama ra luana Salmon; ma Abimelek i
ga tak pa ra pem ma ra limana, ma i ga mut
tika na ingar i ra davai, ma i ga vung ia ta
ra ul a varana. Ma i ga biti tai ra tarai nina
dia ga varagur me: Ava tar gire nam iau ga
pait ia, io, avat a pait lulut ia bula. [49] Ma ra
tarai parika dia ga mut ra ingar i ra davai,
ma dia ga mur Abimelek, ma dia ga vung
kikil diat ta ra pal na bakbakit, ma dia ga
vautunge diat; ma ra tarai par ta ra pal na
bakbakit Sekem dia ga mat bula, i ga da tika
na arip na marmar na tarai ma ra vaden dia
ga virua.
[50] Ma namur Abimelek i ga vana uro
Tebes, ma dia ga ubu Tebes ma dia ga uvia
pa ia. [51] Ia kaka, tika na dekdek na pal na
bakbakit i ga ki ta ra bala na gunan, ma ra
tarai ma ra vaden ma diat par ta nam ra
gunan dia ga lop tar tana, ma dia ga tibuna
banu bat diat i tana, ma dia ga vana urama
ra ul a pal. [52] Ma Abimelek i ga vut tadav
ra banbanu ai ra pal na bakbakit upi na tun
vue ma ra iap. [53] Ma tika na vavina i ga vue
vaba tika na vat na uduudu tar ta ra ulu i
Abimelek, ma i ga ti pamar ra lorina. [54] Ma
i ga oro lulut pa kana tultul, nina ba i ga
kapkap kana vargal na vinarubu, ma i biti
tana: Una tak pa kaum pakat na vinarubu,
ma una doko iau, pi koko ra tarai diat a biti
ure iau dari:. A vavina i ga doka. Ma kana
barmana i ga goa, ma i ga mat. [55] Ma ba ra
tarai Israel dia ga gire ba Abimelek i ga mat,
dia ga vana, ma tikatikai i ga talil ta kana
gunan.
[56] Damana God i ga bali ra varpiam kai
Abimelek, nina i ga pait ia pire tamana ba i
ga doko ra lavurua na vinun na turana. [57] Ma
ra varpiam par kai ra tarai Sekem God i ga
bali ia pire diat, ma ra tinata na varvabilak
kai Iotam natu i Ierub-Baal i ga tadav diat.

10

Tola dir ma Iair dir kure Israel

[1] Ma namur tai Abimelek, Tola natu i Pua
natu i Dodo a tutana Isakar, i ga tut upi na
valaun Israel; ma i ga ki aro Samir ta ra
gunan na lualuana Epraim. [2] Ma i ga kure
Israel a ura vinun ma a utul a kilala, ma i ga
mat, ma di ga punang ia aro Samir.
[3] Ma namur tana Iair a te Gilead i ga
tut, ma i ga kure Israel a ura vinun ma
a ura kilala. [4] Ma i ga vangala a utul a
vinun na natuna, a umana tutana, ma dia ga
vanavana ta ra utul a vinun na as, ma dia ga
kure a utul a vinun na pia na pal, nina ba di
ga vaiang diat ba Kavot-Iair, ma i damana ka
tuk tar go ieri, ma dia ki ta ra langun Gilead.
[5] Ma Iair i ga mat, ma di ga punang ia aro
Kamon.

A tarai Amon dia vakaina ra tarai Israel

[6] Ma ra tarai Israel dia ga pait mule ra
magit i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma dia ga toratorom tai ra umana Baal ma
Astarot, ma ra lavur god kai ra tarai Siria,
ma ra tarai Sidon, ma ra tarai Moab, ma
ra tarai Amon, ma ra tarai Pilistia; ma dia
ga vana balakane ra Luluai, ma pa dia ga
torom tana. [7] Ma ra kankan kai ra Luluai
i ga malamalapang ure Israel, ma i ga nur
tar diat ta ra lima i ra tarai Pilistia ma ra
lima i ra tarai Amon. [8] Ma dia ga vakaina
diat, ma dia ga arung pa ra tarai Israel par
ta nam ra kilala. Dia ga arung pa ra tarai
Israel par a vinun ma lavutul na kilala, nam
diat dia ga ki ta ra papar a Iordan maro, ta ra
gunan kai ra tarai Amor ta ra langun Gilead.
[9] Ma ra tarai Amon dia ga bolo ra Iordan upi
diat a tut ure Iuda ma Beniamin, ma diat
ta ra vuna tarai Epraim; ma Israel i ga ti

malari tuna. [10] Ma ra tarai Israel dia ga kail
tadav ra Luluai, ma dia ga biti: Ave tar piam
vue u tago ave tar nuk vue kaveve God ma
ave tar torom tai ra umana Baal. [11] Ma ra
Luluai i ga biti tai ra tarai Israel: Pa iau ga
valaun pa avat laka kan ra tarai Aigipto ma
kan ra tarai Amor, ma kan ra tarai Amon,
ma kan ra tarai Pilistia? [12] Ra tarai Sidon
bula, ma ra tarai Amalek, ma ra tarai Maon
dia ga arung pa avat; ma ava ga kail tadav
iau, ma iau ga valaun pa avat kan ra lima i
diat. [13] Ma a dovotina ava ga nuk vue iau,
ma ava ga torom ta ra umana enana god;
damana pa ina valaun mule avat. [14] Avat a
vana, avat a kail tadav ra umana god nina
ava tar pilak pa diat upi kavavat; boina ba
diat a valaun avat ta kavava kini na malari.
[15] Ma ra tarai Israel dia ga biti tai ra Luluai:
Ave tar varpiam; nam nina i boina piram
una pait ia ta vevet, ia kaka ave lul u ba
una valaun avet ta go ra bung. [16] Ma dia ga
vung vue kadia umana enana god ma dia
ga torom tai ra Luluai; ma i ga mamat ra
balana ure ra kini na malari kai Israel.

[17] Ma ra tarai Amon dia ga tut na vinarubu
ma dia ga ki guvai aro Gilead; ma ra tarai
Israel dia poapot varurung ma dia ga ki pit
aro Mispa. [18] Ma ra umana luluai Gilead dia
ga tata vargil, ma dia ga biti: To ia nam ra
tutana nina ba na tur pa ra vinarubu ma ra
tarai Amon? Ia iat na ki na luluai pire diat
par ra tarai Gilead.

11

Iepta i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Amon

[1] Ma Iepta ra te Gilead ia ra rangrang
na tutana ma ra balamatina bula, ia kaka
tinana a igoro na vavina; Gilead ia ra tama i
Iepta. [2] Ma ra taulai kai Gilead i ga kava tar
ta umana bul tutana; ma ba nam ra umana
bul kai kana taulai dia ga tar tutana ot dia ga
korot vue Iepta, ma dia ga biti tana: Pa una
kale pa ta magit ta ra kuba i tama i dat, tago
a enana vavina i ga tia kava U. [3] Ma Iepta i
ga lop kan ra umana turana, ma i ga ki ta ra
gunan Tob; ma ra umana puiap na tutana
dia ga tadav Iepta ma dia ga varagur me.

[4] Ma pa i ga vavuan ma ra tarai Amon dia
ga tut na vinarubu ure Israel. [5] Ma ba ra
tarai Amon dia ga tut ure Israel, a umana
patuana Gilead dia ga vana pi diat a ben pa
Iepta kan ra gunan Tob; [6] ma dia ga biti tai
Iepta: Una mai, ma una luluai pire vevet,
upi dat a varubu ma ra tarai Amon. [7] Ma
Iepta i ga biti tai ra umana patuana Gilead:
Dave vang, pa ava ga milikuane iau, ma
pa ava ga korot vue iau laka kan ra kuba i
tamagu? Ta ra ava ava ga pot piragu dari
ba ava ki na malari? [8] Ma ra umana patuana
Gilead dia ga biti tai Iepta: Nam iat ra vuna
ave vana dari piram upi una lilikun ma dat,
ma upi una ubu ra tarai Amon, ma upi una
luluai pire vevet ra lavur tarai par dia ki
Gilead. [9] Ma Iepta i ga biti tai ra umana
patuana Gilead: Gala avat a ben vatalil mule
iau tar ta kaugu gunan upi ina ubu ra tarai
Amon, ma ra Luluai na tul tar diat piragu,
dave ina luluai vang pire vavat? [10] Ma ra
umana patuana Gilead dia ga biti tai Iepta:
Ra Luluai na kapa ure kada kunubu; avet
a pait ia da nam kaum tinata. [11] Ma Iepta
dia ga varagur ma ra umana patuana Gilead
ma ra tarai dia ga kure ba na ul a pa ma na
luluai pire diat; ma Iepta i ga vaarike kana
tinata parika ta ra luaina mata i ra Luluai
aro Mispa.

[12] Ma Iepta i ga tulue ra umana tultul pire
ra king kai ra tarai Amon, ma i biti: Dor a
dave ma u, ba u tar tut upi una ubu kaugu
gunan? [13] Ma ra king kai ra tarai Amon i
ga bali ra umana tultul kai Iepta dari: Tago
Israel, ari i ga pot maro Aigipto, i ga long
pa kaugu pia papa aro Amon ma tuk uro
Iabok ma ra Iordan; kari una valilikun mule
nam ra umana pakana pia ma ra malmal.
[14] Ma Iepta i ga tulue mule ra umana tultul
pire ra king kai ra tarai Amon, [15] ma i ga biti
tana: Dari ra tinata kai Iepta: Israel pa i
ga long ra pia kai Moab, ma ra pia kai ra
tarai Amon, pata bula; [16] ba Israel i ga irop
maro Aigipto, ma i ga vana alalu ta ra bil
tuk uro ta ra Ta Meme, ma i ga pot aro
Kades, [17] Israel i ga tulue ra umana tultul
tadav ra king Edom ma i biti: Iau lul u ba
ina bolo kaum gunan; ma ra king Edom pa
i ga mulaot. Ma damana bula i ga vartuluai
tadav ra king Moab; ma pa i ga mulaot; ma
Israel i ga ki ka ta ra gunan Kades. [18] Ma
namur i ga vana alalu ta ra bil, ma i ga vana
liliai kan ra gunan Edom ma ra gunan Moab
ta ra papar a taur, ma dia ga vatut kadia
lavur pal na mal ta ra papar a Amon maro;
ma pa dia ga olo tar ta ra papar Moab, tago
Amon ia ra langun kai Moab. [19] Ma Israel i
ga tulue ra umana tultul tadav Sikon ra king

kai ra tarai Amor, ra king Kesbon; ma Israel
i ga biti tana: Ave lul u ba avet a bolo kaum
gunan tar uro kaveve pakana. [20] Ma Sikon pa
i ga nur tar Israel upi na bolo kana langun;
ma Sikon i ga varurue kana tarai par ma dia
ga pot aro Iakas, ma dia ga varubu ma Israel.
[21] Ma ra Luluai, ra God kai Israel, i ga tul tar
Sikon ma kana tarai par ta ra lima i Israel,
ma dia ga ubu diat; damana Israel i ga kale
pa ra langun kai ra tarai Amor nina dia ga
ki ta nam ra gunan. [22] Ma dia ga kale pa ra
langun parika kai ra tarai Amor, papa maro
Amon ma tuk tar uro Iabok, ma maro ra bil
ma tuk tar uro ra Iordan. [23] Ma go i dari:
Ra Luluai ra God kai Israel i ga uvia pa ra
tarai Amor ta ra luaina mata i kana tarai
Israel, ma i ga vakale diat ma ra pia; ma
dave, una kale pa mule laka? [24] Pa una kale
ke laka nam ba Kemos kaum god i tul tar
ia tam? Damana nina ba ra Luluai kaveve
God i ga uvia pa ia ta ra luaina mata i vevet,
avet a kale pa kana pia. [25] Ma dave, u boina
laka go ieri tai Balak natu i Sipor ra king
Moab? Dave, ta tika na pakana laka i ga
uvia pa Israel, ba dir ga varubu me? [26] Ba
Israel i ga ki a utul a mar na kilala ta ra pia
na pal Kesbon ma ra umana gunan kikil ia,
ma Aroer ma kana umana gunan, ma ta ra
lavur pia na pal dia ki ta ra papar a Amon,
ta ra ava pa u ga kap valilikun pa mule diat
ta nam ra e? [27] Kari pa iau ga pait ra varpiam
piram, u kaka u pait ra varpiam piragu ba u
ga tut na vinarubu ure iau; a Luluai ra tena
varkurai na ki na varkurai ta go ra bung
pire ra tarai Israel ma ra tarai Amon. [28] Ma
ra king kai ra tarai Amon pa i ga kapupi ra
tinata nina ba Iepta i ga tulue pirana.

[29] Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun
Iepta, ma i ga vana alalu Gilead ma Manase
ma Mispa ta ra langun Gilead, ma maro
Mispa ta ra langun Gilead i ga vana tadav
ra tarai Amon. [30] Ma Iepta i ga vavalima tai
ra Luluai ma i ga biti: Gala una tul tar ra
tarai Amon ta ra limagu, [31] gala ina tul tar ia
piram nam nina amir varkuvo me nina iat
ba i irop kan ra kubagu ba iau lilikun ma ra
malmal kan ra tarai Amon; da tul tar ia tai
ra Luluai, ma ina tun tar ia upi ra tinabar.
[32] Ma Iepta i ga vana tadav ra tarai Amon upi
na varubu ma diat; ma ra Luluai i ga tul tar
diat ta ra limana. [33] Ma i ga ubu diat ta ra
gunan Aroer ma tuk uro ra gunan Minit, a
ura vinun na pia na pal i ga ubu diat, ma tuk
uro Abel-Keramim, ma i ga peal diat dia ga
virua. Damana di ga uvia pa ra tarai Amon
ta ra luaina mata i ra tarai Israel.

Natu i Iepta, a vavina

[34] Ma Iepta i ga vana uro Mispa tadav ra
kubana, ma ea, natuna a vavina i ga vana
ma ra tobo ma i ga malagene vanavana upi
na barat ia; ma ia ra kavakake; pa kana ta
bul tutana, ba ta bul vavina, ia kaka tikai.
[35] Ma ba i ga gire i ga rada kana umana mal,
ma i ga biti: Na kaina piragu natugu, u
tar vatabun iau, ma u tikai ta diat nina dia
vapurpuruan iau; tago iau ga tata ta ra mata
i ra Luluai, ma i mamat piragu ba ina ole.
[36] Ma i ga biti tana: Tamagu, u ga tata ta ra
mata i ra Luluai; damana una pait ia tagu da
nam i ga irop ta ra ngiem; tago ra Luluai i ga
obo pa u pire kaum lavur ebar, nina ra tarai
Amon. [37] Ma i ga biti tai tamana: Una tul
tar go tagu: una nur vue ke boko iau ta ura
gai pi ina vana urama ra lualuana pi avet
ma ra umana talaigu avet a tangi ure kaugu
kini na inip. [38] Ma i ga biti: Una vana. Ma
i ga tul vaire vue a ura gai; ma i ga vana,
diat ma ra umana talaina, ma dia ga tangi
ure kana kini na inip ta ra lualuana. [39] Ma
ba i ga par nam ra ura gai, i ga talil tadav
tamana, ma i ga pait ia tana da i ga vavalima
ure; ma ia iat pa i ga nunure ta tutana. Ma
tika na mangamangana kai ra tarai israel
dari: [40] ta ra kilakilala ra lavur natu i Israel,
a umana bul vavina, dia ga pot guvai pi diat
a nuk matamatane upi nam natu i Iepta ra
te Gilead, ma dia ga kiki varurung a ivat na
bung tai tika na kilala.

12

Iepta dir ma Epraim

[1] Ma ra tarai Epraim dia ga vut guvai, ma
dia ga vana ta ra matana labur; ma dia ga
biti tai Iepta: Ari u ga vana pi avat a varubu
ma ra tarai Amon, ta ra ava pa u ga ting pa
avet upi dat? Avet a tun vue u ma ra kubam
ma ra iap. [2] Ma Iepta i ga biti ta diat. Avet
ma kaugu tarai i ga tup avet ra dekdek na
vinarubu ma ra tarai Amon; ma ba iau ga
ting pa avat, pa ava ga valaun pa iau kan ra
lima i diat. [3] Ma ba iau ga gire ba pa ava ga
valaun iau, pa iau ga nuk vangala pa kaugu
nilaun, ma iau ga vana tadav ra tarai Amon,
ma ra Luluai i ga tul tar diat ta ra limagu; ta
ra ava ava vana uti piragu ta go ra bung upi

dat a varubu? [4] Ma Iepta i ga ben varurue pa
ra tarai Gilead ma dia ga varubu ma Epraim,
ma ra tarai Gilead dia ga ubu Epraim tago
dia ga biti: Avat a tarai Gilead, a umana
takatakap kan Epraim, ta ra luaina mata i
Epraim ma ta ra luaina mata i Manase bula.
[5] Ma ra tarai Gilead dia ga kale value pa ra
umana bolabolo ta ra Iordan kan ra tarai
Epraim, ma ba tika na takatakap kai Epraim
i ga biti: Iau lul ba ina bolo; ra tarai Gilead
dia ga biti tana: U laka a te Epraim? Gala
i ga biti ba, Iau pata, [6] dia ga biti tana: Una
vatang go, Sibolet; ma i ga biti: Tibolet; tago
pa i tale pi bea na vatang vatakodo pa ia;
damana dia ga kinim pa ia ma dia ga doka
ta ra bolabolo Iordan; ma a ivat na vinun
ma a ura arip na tarai Epraim dia ga virua
ta nam ra bung.

[7] Ma Iepta i ga tena varkurai Israel a
laptikai na kilala. Ma Iepta ra te Gilead i ga
mat ma di ga punang ia tai tika na pia na pal
Gilead.

Ibsan, Elon ma Abdon dital kure Israel

[8] Ma namur tana Ibsan ra te Beteleem i
ga kure Israel. [9] I ga vangala ra utul a vinun
na bul tutana, ma i ga tulue kana utul a
vinun na bul vavina ta ra gunan vailik, ma
i ga ben pa ra utul a vinun na bul vavina
maro vailik ure ra umana natuna, a umana
bul tutana. Ma i ga kure Israel a lavurua na
kilala. [10] Ma Ibsan i ga mat, ma di ga punang
ia aro Beteleem.

[11] Ma namur tana Elon ra te Sebulun i ga
kure Israel; ma i ga kure Israel a vinun na
kilala. [12] Ma Elon ra te Sebulun i ga mat,
ma di ga punang ia ta ra gunan Aialon ta
ra langun Sebulun.

[13] Ma namur tana Abdon natu i Ilel ra te
Piraton i ga kure Israel. [14] Ma a ivat na vinun
diat ra umana natuna, a umana tutana, ma
a utul a vinun diat ra umana tubuna, a
umana tutana, ma dia ga vanavana ta ra
lavurua na vinun na nat na as; ma i ga kure
Israel a lavutul na kilala. [15] Ma Abdon natu i
Ilel i ga mat, ma di ga punang ia aro Piraton
ta ra langun Epraim ta ra umana lualuana
kai ra tarai Amalek.

13

Di kava Samson

[1] Ma ra tarai Israel dia ga varpiam mulai
ta ra mata i ra Luluai, ma ra Luluai i ga tul
tar diat ta ra lima i ra tarai Pilistia a ivat na
vinun na kilala.

[2] Ma tika na tutana maro Sora ta ra vuna
tarai Dan nina ba ra iangina Manoa; ma
kana taulai i ga biu ma pa i ga kakava. [3] Ma
ra angelo kai ra Luluai i ga tur kapet pa pire
ra vavina, ma i ga biti tana: Ea, u a biu ma pa
u kakakava; una kap bala boko ma una kava
ta bul tutana. [4] Io, una balaure, iau lul u, ma
koko una mome ra polo na vuai na vain ba
ra tava longlong, ma koko una en ta magit
i dur; [5] tago una kap bala, ma una kava ta
bul tutana; ma pa ta varvarkaka na vagil ra
uluna, tago ra bul na da ra Nasir pire God
papa ra bala i nana; ma na tur pa ia upi na
valaun Israel kan ra lima i ra tarai Pilistia.
[6] Ma ra vavina i ga tut ma i ga ve kana tutana,
ma i biti: A tutana kai God i ga tadav iau,
ma ra pal a matana i da ra pal a mata i ra
angelo kai God, a magit na bunurut muka;
ma pa iau ga tir ia ba, U mamave, ma pa i ga
tia vatang tar ra iangina tagu; [7] ma i ga biti
tagu: Ea, una kap bala. ma una kava ta bul
tutana, ma go koko una mome ta polo na
vuai na vain ba ta tava longlong, ma koko
una en ta magit i dur; tago ra bul na da ra
Nasir pire God papa ta ra bala i nana ma tuk
ta ra bung na mat i tana.

[8] Ma Manoa i ga lul vovo ra Luluai, ma i ga
biti: Ea, Luluai, boina ba ra tutana kai God
nina u ga tulue na pot mulai tadav amir, ma
na tovo amir ure ra magit amir a pait ia ta
ra bul nina ba da kava boko. [9] Ma God i ga
valongore ra nilai Manoa; ma ra angelo kai
God i ga pot mulai tadav ra vavina ba i ga ki
ta ra uma; ma Manoa, kana tutana, pa dir ga
ki varurung me. [10] Ma ra vavina i ga vutvut,
ma i ga vilau, ma i ga ve kana tutana, i ga biti
tana: Ea, ra tutana nina i ga pot piragu naria
iat, i tur kapet piragu. [11] Ma Manoa i ga tut,
ma i ga mur kana taulai, ma i ga pot tadav ra
tutuna, ma i ga biti tana: Dave, u laka nam
ra tutana amur ga tata ma ra vavina? Ma i
ga biti: Iau iat nam. [12] Ma Manoa i ga biti:
Boina ba na ot kaum tinata; a mangana bul
ava go, ma ava bar kana mangana papalum?
[13] Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti tai
Manoa: Ra vavina na balaure ta nam parika
iau ga ve tana. [14] A vuai na vain na tabu
pirana, ma koko na mome ra polo na vain
ba ra tava longlong, ma koko na en ta magit
i dur; a magit parika iau ga ve tana boina
ba na torom tana. [15] Ma Manoa i ga biti tai

ra angelo kai ra Luluai: Iau lul u ba amir
a vake u, pi amir a tun vaninare ta nat na
me pi am. 16 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga
biti tai Manoa: Ba u vake iau, pa ina ian ta
kaum gem; ma ba una vaninare ta vartabar
di tuntun tar ia, io, una vartabar me pire ra
Luluai. Tago Manoa pa i ga nunure ba go ra
angelo kai ra Luluai. 17 Ma Manoa i ga biti tai
ra angelo kai ra Luluai: To ia bar ra iangim,
upi ba i ot kaum tinata amir a pait ta variru
piram? 18 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti
tana: Ta ra ava u lul upi ra iangigu, tago i
enana tuna? 19 Ma Manoa i ga tak pa ra nat
na me ma ra tinabar na plaua, ma i ga vung
dir ta ra vat ma i ga vartabar me tadav ra
Luluai nina i enana vurakit ra maukuana;
ma Manoa ma kana taulai dir ga bobobe ke.
20 Tago ba ra birao na iap i ga tutua urama
ra bala na bakut kan ra uguugu na vartabar,
ra angelo kai ra Luluai i ga tutua urama ta
ra bala na birao na iap kan ra uguugu na
vartabar; ma Manoa ma kana taulai dir ga
bobobe ke; ma dir ga bura palar ura ra pia.
21 Ma ra angelo kai ra Luluai pa i ga tur kapet
mulai pire Manoa dir ma kana taulai. Ma
Manoa i ga nunure muka ba ia ra angelo
kai ra Luluai. 22 Ma Manoa i ga biti tai kana
taulai: A dovotina dor a mat, tago dor tar
gire God. 23 Ma kana taulai i ga biti tana:
Gala ra Luluai i ga mainge ba na doko dor,
gala pa na ga tia vatur vake ra tinabar di
tun tar ia ma ra tinabar na plaua ta ra lima
i dor, damana bula pa na ga tia vaarike go
ra umana magit pire dor, ma pa na ga tia ve
dor ure ra umana magit dari ta go ra pakana
bung. 24 Ma ra vavina i ga kava vue ra bul
tutana, ma i ga vaiang ia ba Samson; ma ra
bul i ga taiak vanavana ma ra Luluai i ga
vadoane. 25 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga
tur pa ia pi na vararak ia aro Makane-Dan,
nina ba i ki livuan Sora ma Estaol.

14

Samson dir ma ra vavina Timna

1 Ma Samson i ga vana ur ura Timna, ma
i ga gire tika na vavina abara a te Pilistia.
2 Ma i ga vana, ma i ga ve ra ura tavuna,
ma i ga biti: Iau tar gire tika na vavina aro
Timna, a vavina Pilistia; Io, amur a kul ia upi
kaugu taulai. 3 Ma ra ura tavuna dir ga biti
tana: Pa ta vavina ga vang ati pire ra umana
niurum ba pire kaugu tarai, upi go u ti vana
upi ta vavina Pilistia nina pa i nunure ra
pokakikil? Ma Samson i ga biti tai tamana:
Amur a kul ia pi kaugu, tago iau manane
muka. 4 Ma a ura tavuna pa dir ga nunure
ba go i vuna tai ra Luluai, tago i ga nuknuk
upi ta nga ba na ubu ra tarai Pilistia. Ta nam
ra e Israel i ga ki ta ra vavai na varkurai kai
ra tarai Pilistia.

5 Ma Samson ma ra ura tavuna dital ga
vana uro Timna, ma dital ga pot tadav ra
umauma na vain kai ra tarai Timna; ma ea,
a nat na leon i ga lolor ia. 6 Ma ra Tulungea
i ra Luluai i ga ki taun ia ma ra ngala na
dekdekina, ma i ga al kadakadal ia da bea i
ga ti al kadakadal ika ta nat na me, ma pa ta
magit i ga vavakai ta ra limana; ma pa i ga
ve tamana ma nana ure ra magit i ga pait
ia. 7 Ma i ga vana ur ma dir ga tata ma ra
vavina; ma Samson i ga manane muka. 8 Ma
pa i ga vavuan ma i ga talil pi na ben pa ia,
ma i ga nuk tadav ra leon nina i ga doka,
ma i ga tababa pi na gire; ma ea, a poro na
livur i ga ki ta ra ur i ra leon, ma ra polo
na bulit na livur bula. 9 Ma i ga tak pa ia
ma ra ura limana, ma i ga vana ma i ga ian
vanavana na nga, ma i ga pot tadav tamana
ma nana, ma i ga tabar dir me ma dir ga en
ia; ma pa i ga ve dir ba i ga kap pa ia ta ra
ur i ra leon. 10 Ma tamana i ga vana ur tadav
ra vavina; ma Samson i ga pait ra lukara, da
ra mangamangana kai ra umana barmana.
11 Ma ba dia ga gire, dia ga ben pa ra utul a
vinun na tarai pi diat a ki varurung me.

12 Ma Samson i ga biti ta diat: Ina va-
padailam avat, ma gala avat a pala valar
pa ia ba ra valavuruana bung ta ra lukara
pa i ti par boko, gala ina tabar avat ma ta
utul a vinun na mal kumau ma ta utul a
vinun na mal na varkia; 13 ma gala pa avat
a pala valar pa ia, gala avat a tabar iau ma
ta utul a vinun na mal kumau ma ta utul a
vinun na mal na varkia. Ma dia ga biti tana:
Una vaarike kaum varpadailam upi avet a
valongore. 14 Ma i ga biti ta diat: Di ga kap
pa ra nian ta ra bala i ra lup virua, ma ra
magit i kalakalami ta ra tena niongor. Ma
dia ga mama pala ia ta ra utul a bung.

15 Ma ta ra vaivatina bung, dia ga biti tai ra
taulai kai Samson: Ea, una vamaram kaum
tutana pi na pala ra varpadailam pire vevet,
upi koko avet a tun vue avat ma diat ta ra
kuba i tamam ma ra iap; dave, amur ga ting
pa avet vang upi da valuveana avet? Vakir
i damana laka? 16 Ma ra taulai kai Samson

i ga tangi ta ra luaina matana, ma i ga biti:
A dovotina u milikuane iau, ma pa u mari
iau, u ga vapadailam ra umana natu i kaugu
tarai, ma pa u ga vaarike value ra kukuraina
piragu. Ma i ga biti tana: Ea, pa iau ga tia ve
tamagu ma nagu ure, ma upi ra ava ina ve
u tana? [17] Ma i ga tangi ta ra luaina matana
ta nam ra lavurua na bung na lukara; ma
ta ra valavuruana bung i ga ve tago i ga
vatalanguane; ma i ga vaarike ra kukuraina
pire ra umana natu i kana tarai.

[18] Ma ta ra valavuruana bung, ba ra keake
pa i ga ti ong boko, a tarai ta ra pia na
pal dia ga biti tana: Ava vang i kalami ta
dir ma ra polo na bulit na livur? Ma ava
vang i ongor ta dir ma ra leon? Ma i ga
biti ta diat: Gala pa ava ga ipipuk ma kaugu
nat na bulumakau, a vavina, gala pa avat
a ga tia pala valar pa ra kukurai kaugu
varpadailam.

[19] Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun
ia ma ra dekdekina, ma i ga vana ur ura
Askelon, ma i ga ubu ra utul a vinun ta diat,
ma i ga ra pa kadia lavur mal, ma i ga tul tar
ra umana mal na varkia pire diat dia ga pala
ra kukurai ra varpadailam. Ma i ga kulot,
ma i ga vana urama ta ra kuba i tamana.
[20] Ma di ga tul tar ra taulai kai Samson pire
talaina, a tutana nina dir ga varvaragur me.

15

[1] Ma pa i ga manga vavuan, ta ra e na
nidodoko na vit, ma Samson i ga vana pire
kana taulai ma i kap ta nat na me pirana;
ma i ga biti: Ina ruk pire kaugu taulai ta ra
kubana. Ma tamana pa i ga mulaot ba na
ruk pirana. [2] Ma tamana i ga biti: A dovotina
iau tar nuk ia ba u tar milikuane vakakit ia,
kari iau tul tar ia pire nam amur.varvaragur
me; dave vang, tana vavina, nina ra mu-
runa, vakir laka i lia ta dir? Iau lul u ba una
ben pa ia, pi na ki ur vue tana vavina. [3] Ma
Samson i ga biti ta diat: Ta go ra pakana ba
iau vakaina diat ina langalanga pire ra tarai
Pilistia. [4] Ma Samson i ga vana ma i ga kun
ra utul a mar na leing na pap, ma i ga tak pa
ra umana ul, ma i ga kubu guve ra taukua
i diat a ururua, ma tikatika na ul i ga vi tar
ia bula ta ra taukua i diat a ururua. [5] Ma ba
i ga vabirao ra umana ul i ga pala vue diat
upi diat a vana livuan tar ta ra uma na kon
kai ra tarai Pilistia, ma dia ga tun vapar vue
ra umana vinvin kon ma ra kon bula ba pa
di ga ti doka boko, ma ra uma na oliva bula.

[6] Ma ra tarai Pilistia dia ga biti: To ia i ga
pait go ra magit? Ma dia ga biti: Samson ra
nimu i ra tutana Timna, tago i ga tak vue
kana vavina ma i ga tul tar ia pire nam dir
ga varvaragur me. Ma ra tarai Pilistia dia
ga vana ma dia ga tun vue ra vavina dir ma
tamana ma ra iap. [7] Ma Samson i ga biti ta
diat: Tago ava pait ra dari, ina balbali ta
vavat, ma namur ina ngo. [8] Ma i ga manga
ubu diat, kari a kor diat dia ga virua; ma i
ga vana ur ma i ga ki ta ra babang na vat
aro Etam.

Samson i uvia pa ra tarai Pilistia aro Leki

[9] Ma ra tarai Pilistia di ga vana urama,
ma dia ga ki na vaninara aro Iuda, ma dia
tuk uro Leki. [10] Ma ra tarai Iuda dia ga biti:
Ava pot tadav avet upi ra ava? Ma dia ga
biti: Ave pot upi avet a vi Samson pi avet a
bali nam i ga pait ia ta vevet. [11] Ma a utul
a arip na marmar na tarai Iuda dia ga vana
ur tadav ra babang na vat aro Etam, ma dia
ga biti tai Samson: Pa u nunure vang ba ra
tarai Pilistia dia kure dat? Ava laka go u ga
pait ia ure avet? Ma i ga biti ta diat: Nina
iat dia ga pait ia tagu, nam uka iau ga pait
ia pire diat. [12] Ma dia ga biti tana: Ave pot
upi da vi u, upi avet a tul tar iu pire ra tarai
Pilistia. Ma Samson i ga biti ta diat: Avat a
vavalima tagu ba avat iat pa avat a vakaina
iau. [13] Ma dia ga tata pirana, ma dia ga biti:
Maia, avet a vi vake u, ma avet a tul tar iu ta
ra lima i diat; ma a dovotina pa avet a doko
u. Ma dia ga vi ia ma ra ura kalamana vivi,
ma dia ga ben pa ia kan ra babang na vat.

[14] Ma ba i ga pot aro Leki, ra tarai Pilistia
dia ga kukukula ba dia ga varkuvo me; ma
ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun ia ma ra
dekdekina, ma ra ura vivi dir ga da ra kuara
di tun ia ta ra iap, ma ra ura vivi dir ga bura
kan ra ura limana. [15] Ma i ga tadav ta ur na
kabe i ra as, a kalamana ka, ma i ga tulue
ra limana ma i ga tak pa ia, ma i ga ubu
doko tika na arip na marmar na tarai me.
[16] Ma Samson i ga biti: Ma ra ur na kabe i ra
as, a umana anguvai ta ra umana anguvai,
ma ra ur na kabe i ra as iau ga ubu doko
ra arip na marmar diat. [17] Ma ba i ga par
kana tinata, i ga vue ra ur na kabe kan ra
limana; ma nam ra gunan di ga vaiang ia ba
Rama-Leki. [18] Ma i ga mar muka, ma i ga kail

tadav ra Luluai, ma i ga biti: U tar pait go
ra ngala na niuvia ma ra lima i kaum tultul;
ma dave vang, ina mat ma ra nimar, ma ina
bura ta ra lima i ra tarai vakuku? [19] Ma God
i ga kita ra ik a male aina Leki, ma ra tava
i ga ninim rikai tana; ma ba i ga tar momo,
io, i ga lagar ra tulungeana, ma i ga ongor;
damana di ga vaiang nam ra pakana ba En-
Akore, nina ba i ki Leki tuk tar gori. [20] Ma i
ga kure Israel a ura vinun na kilala ta ra e
kai ra tarai Pilistia.

16

Samson i vana Gasa

[1] Ma Samson i ga vana uro Gasa, ma i
ga gire tika na igoro na vavina abara, ma
dir ga ki Me. [2] Ma di ga ve ra tarai Gasa
dari: Samson i tar pot. Ma dia ga vartakalat
bat ia, ma dia ga kiki uai upi ia ta nam ra
bung na marum parika aina ra mataniolo
i ra pia na pal, ma dia ga kiki vovovon ta
nam ra bung na marum parika, ma dia ga
biti: Da nur vue tuk tar na kavunvun, ma
dat a doka muka. [3] Ma Samson i ga va tuk i
ga mutumut, ma ta ra mutumut i ga tut, ma
i ga tabe pa ra ura banbanu ai ra mataniolo,
ma ra ura pagapaga ai ra banbanu, ma i
ga rubat vue diat par ma ra vabolo ai ra
mataniolo, ma i ga vung diat ta ra ul a
varana, ma i ga tutua ma diat urama ra ul
a luana ta ra nga uro Kebron.

Samson dir ma Delila

[4] Ma namur i ga mari tika na vavina ta
ra male Sorek, a iangina ba Delila. [5] Ma ra
umana luluai Pilistia dia ga pot tadav ia, ma
dia ga biti tana: Una vamaram ia pi una
matoto ba a dekdekina i vana rikai mamave,
ma ava bar avet a pait ia pi avet a uvia pa ia
ma pi avet a vi ia ma avet a varuva; ma avet
tikatikai avet a tul tar ia tam ta tika na arip
ma tika na mar na pakana silva.
[6] Ma Delila i ga biti tai Samson: Iau lul
u pi una ve iau ba ra dekdekim i vuna ta
ra ava, ma ava bar da vi valar pa u me upi
da vakadik u. [7] Ma Samson i ga biti tana:
Gala diat a vi iau ma ta lavurua na vinau
na panak ba pa dia ge boko, ina bilua ka,
ma amir a vardada ka ma ta enana tutana.
[8] Ma ra umana luluai Pilistia dia ga kap ra
lavurua na vinau na panak ba pa dia ga ge
boko uina pirana, ma i ga vi ia me. [9] Ma
ra umana tena minakila dia ga parau ara
ra bala na pal. Ma i ga biti tana: Samson,
a tarai Pilistia akari dia vut up u. Ma i ga
al kutu ra umana vinau na panak da ka ra
kuara i takunu ba i io ta ra iap. Damana pa
di ga nunure ba ra dekdekina i vuna ta ra
ava.
[10] Ma Delila i ga biti tai Samson: Ea, u
tar valunga iau ma u tar vaongo iau; go iau
lul u pi una ve iau ba da vi u ma ra ava.
[11] Ma i ga biti tana: Gala diat a vi iau ma ta
kalamana vinau ba pa di ti papalum boko
me, ina bilua ka, ma amir a varogop uka ma
ta enana tutana. [12] Ma Delila i ga tak pa ra
umana kalamana vinau nina ba pa di ga ti
papalum boko ma diat, ma i ga vi ia, ma i ga
biti tana: Samson, a umana te Pilistia akari
dia vut up u. Ma a umana tena minakila dia
ga parau ka tai ta pakana ta ra bala na pal.
Ma i ga al kutu vue diat kan ra ura limana
da ka ra kuara.
[13] Ma Delila i ga biti tai Samson: Tuk go u
tar valunga iau ma u tar vaongo iau; una ve
iau ba da vi u ma ra ava. Ma i ga biti tana:
Gala una vir ta lavurua na viviri na pepe na
ip ta ra ulugu tar ta ra virvir mal. [14] Ma i ga
vir tar ia, ma i ga ot vadekdek vake ma ra
vakai, ma i ga biti tana: Samson, a umana te
Pilistia akari dia vut up u. Ma i ga tavangun
kan ra nidiop, ma i ga al vue ra vakai ma ra
virvir.
[15] Ma i ga biti tana: U biti laka ba, Iau mari
u, ma ra nuknukim pa i tur tagu? Go i tar
utul a pakana u valunga iau, ma pa u ti ve
iau ba ra dekdekim i vuna ta ra ava. [16] Ma
tago i ga vatotoa ta ra bungbung ma kana
tinata, ma i ga vovoa, kari a tulungeana i
ga tagura. [17] Ma i ga ve vakapa, ma i ga biti
tana: Pa di ga ka ra ulugu ma ra varvarkaka;
tago iau a Nasir pire God papa ta ra bala i
nagu; gala da ka iau, a dekdekigu na panie,
ma ina bilua ka, ma amir a varogop uka ma
ta enana tutana. [18] Ma ba Delila i ga kapa
ba i ga tar vaarike ra nuknukina pirana, i ga
vartuluai upi ra umana luluai Pilistia, ma i
biti: Avat a vana uti go ka ra pakana, tago
i tar vaarike ra nuknukina piragu. Ma ra
umana luluai Pilistia dia ga pot pirana, ma
ra mani dia ga kap ia ta ra lima i diat. [19] Ma
i ga vadiop ia ta ra ura buk na kauna, ma
i ga vartuluai upi tika na tutana, ma i ga
ka vue ra lavurua na viviri na pepe na ip
ta ra uluna; ma ra vavina i ga tur pa ia pi
na vakadik ia, ma ra dekdekina i ga panie.
[20] Ma i ga biti: Samson, a umana te Pilistia

akari dia vut up u. Ma i ga tavangun kan
kana nidiop, ma i ga nuk ia ta ra balana dari:
Ina vana da lua, ma ina pipidoi. Ma pa i
ga nunure ba ra Luluai i ga tar vana kan ia.
21 Ma ra tarai Pilistia dia ga kinim vake, ma
dia ga luak vue ra ura kiau na matana; ma
dia ga ben ia uro Gasa, ma dia ga vi ia ma
ra umana vivi na palariam gobol; ma i ga
uduudu ra kon ta ra pal na banubat.
22 Ma ra pepe na uluna i ga lolovina vana-
vana mulai.

Samson i mat

23 Ma ra umana luluai Pilistia dia ga pot
guvai pi diat a pait ra tinabar tadav kadia
god Dagon, ma upi diat a gugu; tago dia ga
biti: Kada god i ga tul tar kada ebar Samson
ta ra lima i dat. 24 Ma ba ra tarai dia ga gire,
dia ga pite pa kadia god; tago dia ga biti:
Kada god i tar tul tar kada ebar ta ra lima
i dat, nina i ga ra pa kada langun, ma i ga
doko ra mangoro ta dat. 25 Ma ba i ga gugu
mat ra bala i diat, dia ga biti: Avat a oro upi
Samson, upi dat a limlibur me. Ma dia ga
ben pa Samson kan ra pal na banubat; ma
dia ga nongone; ma dia ga vatur ia livuan
ta ra ura pagapaga. 26 Ma Samson i ga biti
tai ra bul nina i ga vatur ra limana: Iau lul
u ba ina vavatur ta ra ura pagapaga nina ba
ra pal i tur tana, upi ina tur bokon ta dir.
27 Ma ra pal i ga kor ma ra tarai ma ra vaden;
ma ra umana lululuai Pilistia par dia ga ki
tana; ma arama ta ra ul a pal i ga da ra utul a
arip na marmar na tarai ma ra vaden dia ga
ki, dia ga bobobe ma dia ga nongonongone
Samson. 28 Ma Samson i ga kail tadav ra
Luluai, ma i ga biti dari: Luluai God, una
nuk pa iau, iau lul u, ma una vadekdek pa
iau, iau lul u, go ka ra pakana, God, pi ina
bali pa ra ura kiau na matagu pire ra tarai
Pilistia. 29 Ma Samson i ga tatabai ta ra ura
pagapaga livuan, nina ba ra pal parika i tur
tana, ma i ga vavatur ta dir, tikai ma ra
limana tuna, ma ta ra tikai ma ra mairana.
30 Ma Samson i ga biti: Ina mat varurung
ma ra tarai Pilistia. Ma i ga ongor ma ra
dekdekina parika; ma ra pal i ga tarip taun
ra umana luluai ma ra tarai par dia ga ki
na pal. Ma nina diat dia ga mat varurung
me dia ga peal ta diat i ga doko diat ba i ga
laun boko. 31 Ma ra umana niuruna ma diat
ta ra kuba i tamana dia ga vana ur, ma dia
ga puak pa ia, ma dia ga kap ia urama, ma
dia ga punang ia aina livuan Sora ma Estaol
ta ra pia na pupunang kai tamana Manoa.
Ma i ga kure Israel a ura vinun na kilala.

17

Mika i lotu tadav ra tabataba

1 Ma ta ra gunan i luluana kai Epraim tika
na tutana i ga ki, a iangina Mika. 2 Ma i ga
biti tai tinana: Nam tika na arip ma tika na
mar na pakana silva di ga long pa ia tam,
nina ba u tata kaina ure, ma u ga varvai ta
ra talingagu ure, ea, nam ra silva i ki piragu,
iau ga long ia. Ma tinana i ga biti: U ti doan
tai ra Luluai, natugu. 3 Ma i ga valilikun
mule tika na arip ma tika na mar na pakana
silva pire tinana, ma tinana i ga biti: A
dovotina ina vagomgom go ra silva upi kai
ra Luluai, pi natugu na pait ra tabataba nina
di ka ia, ma ra tabataba nina di tun mal ia
ta ra iap; damana ina tul valilikun tar mule
piram.
4 Ma ba i ga tul valilikun tar ra mani pire
tinana, tinana i ga tak pa ra ura mar na
pakana silva, ma i ga tul tar ia pire ra tena
malmal silva, ma i ga pait ra tabataba di ga
ka ia, ma ra tabataba di ga tun mal ia ta ra
iap me; ma i ga ki ta ra kuba i Mika. 5 Ma
Mika i ga vatur vake tika na pal nina i.ga
varuk kana umana god tana, ma i ga pait
tika na mal na bongobongo ma ta umana
tabalar ma i ga tibe vaire tika na natuna, a
tutana, upi kana tena tinabar. 6 Tago ta nam
ra e, pa ta king i ga ki Israel; ma tikatikai i ga
pait ika nam i ga takodo ta ra luaina matana
iat.
7 Ma tika na barmana maro Beteleem-
Iuda, ta ra vuna tarai Iuda, ma ia ra te Levi,
ma i ga ki abara. 8 Ma ra tutana i ga vana kan
nam ra pia na pal, kan Beteleem-Iuda, pi na
ki ta ra gunan ba na tikan upi ia boko; ba i ga
vanavana i ga pot ta ra gunan na lualuana
kai Epraim tadav ra kuba i Mika. 9 Ma Mika
i ga biti tana: U vana mamave? Ma i ga biti
tana: Iau a te Levi maro Beteleem-Iuda, ma
iau vana pi ina tadav ta gunan ba ina ki tana.
10 Ma Mika i ga biti tana: Una ki piragu pi
una da tamagu ma kaugu tena tinabar, ma
ta ra kilakilala ina tul tar a vinun na pakana
silva tam, ma ina tul tar bula ta mal na
tena tinabar ma ra am nian. Ma ra tutana
Levi i ga ruk. 11 Ma ra te Levi i ga gugu
pi na ki varurung ma nam ra tutana, ma
nam ra barmana i da tika na natuna pirana.

12 Ma Mika i ga tibe vaire ra te Levi, ma ra
barmana i ga tena tinabar pirana, ma i ga ki
ta ra kuba i Mika. 13 Ma Mika i ga biti: Gori
iau nunure ba ra Luluai na vaboina kaugu
kini, tago iau tar vatur vake tika na te Levi
upi kaugu tena tinabar.

18

Mika diat ma ra tarai Dan

1 Ta nam ra e pa ta king i ga ki Israel; ma ta
nam ra e ra vuna tarai Dan dia ga tikan upi
ta gunan ba kadiat upi diat a ki tana; tago
tuk ta nam ra bung pa dia ga kale ta gunan
varurung ma ra umana vuna tarai Israel.
2 Ma ra lavur natu i Dan dia ga tulue ra ilima
na dekdek na tutana ta diat maro Sora ma
Estaol upi diat a kilao ta ra gunagunan ma
upi diat a matoto tana; ma dia ga biti ta
diat: Avat a vana ma avat a matoto ta ra
gunagunan; ma dia ga vana uro ta ra gunan
na lualuana Epraim, ma dia ga tadav ra kuba
i Mika, ma dia ga ki tana. 3 Ba dia ga ki ta ra
kuba i Mika, dia ga valongore ilam ra nilai
ra barmana nina ra te Levi; ma dia ga tur
tapuku mulai, ma dia ga biti tana: To ia i ga
ben pa u uti? Ma u dave ati? Ma ava kaum
papalum ati? 4 Ma i ga biti ta diat: Mika i
ga pait ra dari piragu; i ga kul iau upi kana
tena tinabar. 5 Ma dia ga biti tana: Ave lul
u ba una matoto pire God pi avet a nunure
ba na boina kaveve vinavana. 6 Ma ra tena
tinabar i ga biti ta diat: Avat a vana ma ra
malmal; kavava nga i bang ta ra luaina mata
i ra Luluai.
7 Ma nam ra ilima na tutana dia ga vana,
ma dia ga pot tadav Lais, ma dia ga gire ra
tarai tana ba dia ga ki bulu da ra tarai Sidon,
dia ga ki bulu ta ra malmal; ma pa ta tikai ta
ra gunan i ga ki na niiba, tago dia ga uviana,
ma dia ga ki vailik kan ra tarai Sidon, ma pa
dia ga varnunurai ma ta enana vuna tarai.
8 Ma dia ga talil uro Sora ma Estaol tadav ra
umana tura i diat; ma ra umana tura i diat
dia ga biti ta diat: I dave kavava varvai? 9 Ma
dia ga biti: Dat a tut, ma dat a vana tadav
diat; ave tar gire ra gunan, ma ea, i manga
boina; ta ra ava ava kiki ka? Koko avat a
talanguan ure ra vinavana pi avat a kale pa
ra gunan. 10 Ba avat a vana, avat a tadav ra
tarai dia ki bulu, ma ra pia i ngala; God i ga
nur tar ia ta ra lima i vavat; a gunan ba pa
di iba upi ta magit nina i ki ta ra rakarakan
a gunagunan.
11 Ma ra laptikai na mar na tarai ta ra
vuna tarai Dan, nina dia ga vi pit ra livua i
diat ma ra lavur vargal na vinarubu, dia ga
vana maro Sora ma Estaol. 12 Ma dia ga vana
urama, ma dia ga ki pit aro Kiriat-Iearim ta
ra langun Iuda; ma dia ga vaiang nam ra
gunan ba Makane-Dan, ma i damana tuk tar
gori, i ki aro namur Kiriat-Iearim. 13 Ma dia
ga vana kariu uro ta ra gunan na lualuana
Epraim, ma dia ga pot tadav ra kuba i Mika.
14 Ma ra ilima na tutana nina ra umana kilao
ta ra gunan Lais, dia ga biti tai ra umana
tura i diat: Ava nunure laka ba ra mal na
bongobongo ma ta umana tabalar ma ra
tabataba di ga ka ia ma ra tabataba di ga tun
mal ia ma ra iap akari ta go ra umana pal?
Io, avat a nuknuk ure. 15 Ma dia ga vana irai,
ma dia ga pot tadav ra kuba i ra barmana a
te Levi aina ta ra kuba i Mika, ma dia ga titir
ure kana nilaun. 16 Ma nam ra laptikai na
mar na tarai, a umana natu i Dan, nina dia
ga vi pit ma ra umana vargal na vinarubu,
dia ga tur maravai ta ra mataniolo. 17 Ma
nam ra ilima na kilao dia ga vana, ma dia
ga ruk, ma dia ga tak pa ra tabataba di ga ka
ia, ma ra mal na bongobongo, ma ra umana
tabalar, ma ra tabataba di ga tun mal ia ma
ra iap; ma ra tena tinabar i ga tur maravai ta
ra mataniolo ma diat ra laptikai na mar na
tarai dia ga vi pit diat ma ra umana vargal
na vinarubu. 18 Ma ba dia ga ruk ta ra kuba
i Mika, ma dia ga tak pa ra tabataba di ga
ka ia, ma ra mal na bongobongo, ma ra
umana tabalar, ma ra tabataba di ga tun
mal ia ma ra iap, ra tena tinabar i ga biti ta
diat: Ava pait ra ava? 19 Ma dia ga biti tana:
Una ki mut, ma una tuba ra ngiem ma ra
limam, ma dat a varagur, upi una da tama
i vevet ma kaveve tena tinabar; nuve ta go
i boina, ba una tena tinabar ta ra kuba i ta
kopono tutana, ba una tena tinabar ure tika
na vuna tarai Israel? 20 Ma i ga gugu ra bala
i ra tena tinabar, ma i ga tak pa ra mal na
bongobongo, ma ra umana tabalar, ma ra
tabataba di ga ka ia, ma i ga vana livuan ta
ra tarai.

21 Ma dia ga tur tapuku, ma dia ga vana
kariu, ma ra tabarikik ma ra umana vav-
aguai ma ra umana nat na bul dia ga lua
ta diat. 22 Ba dia ga tar vana vailik kan ra
kuba i Mika, di ga varurue ra tarai ta ra
lavur palpal maravai ta ra kuba i Mika, ma
dia ga korot mur vake ra umana natu i Dan.

[23] Ma dia ga oro mur ra umana natu i Dan.
Ma dia ga lingan murmur, ma dia ga biti tai
Mika: Ava i vakaina u, upi una pot varurung
ma ra kor dari? [24] Ma i ga biti: Ava ga tak
vue kaugu umana god, nina iau ga pait diat,
ma kaugu tena tinabar, ma ava ga vana, ma
ava mulai laka i ki piragu? Ma ta ra ava
vang ava biti tagu, Ava i vakaina u? [25] Ma ra
umana natu i Dan dia ga biti tana: Koko da
valongore ra nilaim livuan ta vevet, kan ta
umana tena kankan diat a kinim vake u, ma
u ma diat ta ra kubam avat a virua. [26] Ma ra
umana natu i Dan dia ga vana ta kadia nga;
ma ba Mika i ga gire ba dia ga dekdek tana,
i ga tur tapuku ma i?a talil ta ra kubana.

[27] Ma dia ga tak pa nam nina Mika i ga
pait ia, ma kana tena tinabar, ma dia ga
pot aro Lais tadav ra tarai dia ga ki bulu
ta ra malmal, ma dia ga ubu diat ma ra
mangmangi na pakat na vinarubu, ma dia
ga tun vue kadia pia na pal ma ra iap. [28] Ma
pa ta tena valaun, tago go ra gunan i ga tur
vailik kan Sidon, ma pa dia ga varnunurai
ma ta enana; ma go i ga arikai ta ra male
maravai pire Bet-Rekob. Ma dia ga pait ra
pia na pal ma dia ga ki tana. [29] Ma dia ga
vaiang ra pia na pal ba Dan, da ra iang i tama
i diat nina Israel i ga vangala; a dovotina di
ga vatavatang value boko ba Lais. [30] Ma ra
lavur natu i Dan dia ga vatur ra tabataba
di ga ka ia upi kadiat; ma Ionatan natu i
Gersom natu i Moses, diat ma ra umana
natuna dia ga tena tinabar ure ra vuna tarai
Dan tuk ta ra bung di ga ben vavilavilau pa
ra tarai. [31] Damana dia ga vatur ra tabataba
di ga ka ia, nina ba kai Mika, ta ra e parika
ba ra pal kai God i ga tur aro Silo.

19

A te Levi ma kana vavina

[1] Ma ta nam ra e, ba pa ta king i ga ki
Israel, tika na te Levi, nina i ga ki ta ra papar
maro ta ra gunan na lualuana Epraim, i ga
ben pa ta vavina maro Beteleem-Iuda. [2] Ma
kana vavina i ga mur ra mangamangana kai
ra paiga na vavina, ma i ga vana kan ia uro
Beteleem-Iuda tadav ra kuba i tamana, ma
i ga ki ie a ivat na gai. [3] Ma kana tutana i
ga tut, ma i ga vana upi ia, upi na vamaram
ia ma upi na ben valilikun pa mule, ma dir
ga varagur ma kana tultul, ma i ga ben pa ra
ura as; ma ra vavina i ga ben pa ia ta ra kuba
i tamana, ma ba tama i ra vavina i ga gire i
ga gugu ba dir ga varboboi. [4] Ma nimuna,
tama i ra vavina, i ga tigal vake; ma i ga ki
pirana a utul a bung; damana dia ga ian ma
dia ga momo ma dia ga ki abara. [5] Ma ta ra
vaivatina bung dia ga tut ra kavunvun upi
diat a vana; ma tama i ra vavina i ga biti
tai nimuna: Una vamalapang pa ra balam
ma go ra pakana gem, ma namur una vana.
[6] Ma dir ga ki, ma dir ga ian ma dir ga momo
varurung; ma tama i ra vavina i ga biti tai
ra tutana: Una ki vovovon, iau lul u, ma una
ki go ra marum upi ra balam na gugu. [7] Ma
ra tutana i ga tut upi na vana; ma nimuna
i ga tigal vake, ma i ga ki mulai abara. [8] Ma
ta ra vailimana bung i ga tut ra kavunvun
upi na vana; ma tama i ra vavina i ga biti:
Una vamalapang ra balam, iau lul u, una
ki tuk tar na matana ravian; ma dir parika
dir ga ian. [9] Ma ba ra tutana i ga tut upi na
vana, dital ma kana vavina ma kana tultul,
nimuna tama i ra vavina i ga biti tana: Ea,
i maravai na ravian, iau lul u ba una ki
boko go ra marum; gire, go ra bung i to
na par, una ki ati pi ra balam na gugu; ma
ningene una tur pa kaum vinavana ta ra
malana ikilik, upi una tadav ra kubam. [10] Ma
ra tutana pa i ga mulaot ba na ki mulai ta
nam ra marum, ma i ga tut ma i ga vana,
ma i ga ti papangai maravai Iebus (nina ba
Ierusalem); dital ga ben ra ura as ma ra kiki
ta ra tamuru i dir; ma dital ga varagur ma
kana vavina.

[11] Ma ba dital ga papangai maravai Iebus
i ga ravian; ma ra tultul i ga biti tai kana
luluai: Io, iau lul u ba datal a olo ta go ra
pia na pal kai ra tarai Iebus upi datal a va
tana. [12] Ma kana luluai i ga biti tana: Pata,
pa datal a olo ta ra pia na pal kai ta vaira,
nina ba vakir a natu i Israel; datal a vana
tuk uro Gibea. [13] Ma i ga biti tai kana tultul:
Io, datal a vana maravai tai ta tikai ta go ra
ura gunan, Gibea ma Rama; ma datal a va
tana. [14] Ma dital ga vana, ma ra keake i ga
vana ba ari dital ga papangai maravai Gibea,
a gunan kai Beniamin. [15] Ma dital ga tababa
pi dital a olo uro Gibea; ma i ga olo, ma i ga
ki ta ra nga ta ra pia na pal; tago pa ta tikai
i ga ting pa dital upi dital a va ra kubana.

[16] Ma ea, tika na patuana tutana i ga
papalum ta kana uma, ma i ga lilikun maro
tane ba i ga talvivi; ma go ra tutana maina
ra gunan na lualuana Epraim, ma i ga ki

Gibea; ma ra tarai iat ta nam ra gunan a
tarai Beniamin. [17] Ma i ga idok, ma i ga
gire ra vaira ta ra nga i ra pia na pal; ma
ra patuana tutana i ga biti: Una vana uve?
Ma u vana mamave? [18] Ma i ga biti tana:
Amital vana maro Beteleem-Iuda tar ta ra
papar maro ta ra gunan na luluana Epraim;
iau ga vana mamabara, ma iau ga vana uro
Beteleem-Iuda; ma go iau vana tadav ra
kuba i ra Luluai; ma pa ta tutana i ting pa iau
uina ra kubana. [19] A maranga na ur na vit ma
ra nian ai kamimital ura as i ki, ma damana
ra gem ma ra polo na vain ure iau, ma ure
kaum tultul a vavina, ma ure ra barmana
nina i ki varurung ma kaum ura tultul, pa da
iba upi ta magit. [20] Ma ra patuana tutana i ga
biti: A malmal na ki tam; boina ba una vatur
vake piragu ra magit par u ki na niiba upi ia;
ia kaka koko una ki ta ra nga. [21] Damana i ga
ben pa ia uina ra kubana, ma i ga tul tar ra
nian ure ra ura as; ma dital ga dur ra pal kau
i dital ma dital ga ian ma dital ga momo.

[22] Ma ba dia ga vagugu ra bala i diat, ea, a
tarai ta nam ra pia na pal, ta umana kaina
tutana, dia ga tur kikil ra pal ma dia ga
pipidil ta ra banbanu; ma dia ga biti tai ra
luluai na pal, ra patuana, dari: Una ben
vairop vue ra tutana i ga ruk ra kubam pi
avet a la me. [23] Ma ra tutana, ra luluai i
ra pal, i ga irop tadav diat, ma i ga biti ta
diat: Iau lul avat ba koko avat a pait ra kaina
dari, a umana turagu; tago go ra tutana i
ruk ra kubagu, koko avat a pait go ra magit
na papaua. [24] Ea, natugu A inip na vavina ma
kana tultul na vavina akari; ina ben vairop
dir, ma avat a varuva dir, ma avat a pait
nam ra magit ta dir ava mainge; ma koko
avat a pait ra magit na papaua dari ta go ra
tutana. [25] Ma ra tarai pa dia ga tia valongore;
damana ra tutana i ga ben pa kana vavina,
ma i ga tul tar ia pire diat; ma dia ga la
me, ma dia ga ti vakaina ta nam ra marum
parika tuk tar ta ra lar; ma ta ra buabuarana
dia ga pala vue.

[26] Ma ta ra kavunvun ra vavina i ga vana
ma i ga bura ta ra matakilalat i ra kuba i ra
tutana aina ba kana luluai i ga ki ie, ma i ga
ki abara tuk i ga kakapa. [27] Ma kana luluai
i ga tut ta ra malana, ma i ga papa are ra
banbanu ai ra pal ma i ga irop upi na tur
pa kana vinavana; ma ea, ra vavina i ga tia
bura ka ta ra matakilalat ai ra pal, ma ra ura
limana dir ga va ta ra kalakalat. [28] Ma i ga
biti tana: Una tut pi dor a vana; ma pa i ga
balbali; ma i ga puak pa ia, ma i ga vakoa
ta kana as; ma ra tutana i ga tut ma i ga
vana ta kana gunan. [29] Ma ba i ga tadav ra
kubana, i ga vatur ra pakat, ma i ga kutu
varbaiane kana vavina, ma i ga tibe a umana
pakapakana tana upi a vinun ma a urua, ma
i ga tulue vurvurbit tar ta ra lavur langun
Israel par. [30] Ma ba dia ga gire, dia ga biti:
Pa ta magit dari di ga pait ia ba di ga gire
papa ta ra bung ba ra tarai Israel dia ga irop
kan ra gunan Aigipto ma i tuk tar ta go ra
bung; avat a nuknuk ure, ma avat a matoto
tana, ma avat a tata ure.

20

A vinarubu ma ra tarai Beniamin

[1] Ma ra tarai Israel dia ga vana ma dia ga
kor varurung pire ra Luluai aro Mispa, papa
Dan ma tuk tar aro Ber-Seba ma ra langun
Gilead. [2] Ma ra umana luluai kai ra umana
vuna tarai Israel par dia ga tur rikai ta ra
luaina mata i ra ngala na kor na tarai kai
God, a ivat na mar na arip na marmar diat
dia ga vanavana ma ra pakat na vinarubu.
[3] (Ma ra tarai Beniamin dia ga valongore ba
ra tarai Israel dia ga tar vana uro Mispa.)
Ma ra tarai Israel dia ga biti: Una ve avet ba
go ra kaina magit i ga vana rikai dave? [4] Ma
ra te Levi, ra tutana kai ra vavina nina di ga
doka, i ga bali diat ma i ga biti: Iau ga pot
aro Gibea ra gunan kai Beniamin, amir ma
kaugu vavina, upi amir a va abara. [5] Ma ra
tarai Gibea dia ga tut ure iau ta ra marum,
ma dia ga tur kikil ra pal iau ga ki tana; ma
dia ga anan upi diat a doko iau, ma dia ga vo
pa kaugu vavina, ma i tar mat. [6] Ma iau ga
puak pa kaugu vavina ma iau ga poko gigi
varbaiane, ma iau ga tulue vurvurbit ta ra
lavur langun nina Israel i ga kale; tago dia
ga pait ra mangamangana i manga dur ma
ra magit na papaua ta ra langun Israel. [7] Ea,
avat a tarai Israel, avat par avat a vaarike
tar kavava varvateten ma kavava varvargat.
[8] Ma ra tarai par dia ga tut da tikai ka, ma
dia ga biti: Pa ta tikai ta vevet na ruk mulai
ta kana pal na mal, ma pa ta tikai ta vevet
na talil ra kubana. [9] Go iat ra magit avet
a pait ia ure Gibea: avet a padapadailam
ure ra varmur ta kaveve vinavana tadav ia;
[10] avet a pipilak ta ra umana vunavuna tarai
Israel, a vinun na tutana tai tika na mar, a
mar na tutana tai tika na arip, ma ta arip na

tutana tai ta vinun na arip, upi diat a kap ra
nian ure ra tarai; upi diat a pait ia ba dia
pot aro Gibea kai Beniamin da ra magit na
papaua par dia ga pait ia ta ra langun Israel.
11 Damana ra tarai Israel par dia ga pot tadav
ra pia na pal, ma i ga kopono ko ra nuknuk
i diat.

12 Ma ra umana vuna tarai Israel dia ga
vartuluai vurvurbit ta ra vuna tarai Beni-
amin, ma dia ga biti: Ava go ra mangana
varpiam i tar tavua rikai livuan ta vavat?
13 Avat a tul tar nam ra umana kaina tutana
pire vevet nina dia ki Gibea, upi avet a doko
diat, upi da vapar vue go ra kaina kan Israel.
Ma ra tarai Beniamin pa dia ga torom ta ra
nilai ra umana tura i diat ra tarai Israel.

14 Ma ra tarai Beniamin par ta ra lavur pia
na pal dia ga kor varurung uro Gibea upi
diat a varubu ma ra tarai Israel. 15 Ma ta
nam ra bung di ga luk diat ra tarai Beniamin
ta ra umana piapia na pal, a ura vinun
ma laptikai na arip na marmar diat, nina
i ga tale diat ra vinarubu ma ra pakat, ma
maro ra gunan Gibea iat lavurua na mar na
tutana nina di ga pilak pa diat. 16 Ma ta go
ra kor na tarai di ga pilak pa lavurua na
mar na tutana, a umana maira; ma diat par
tikatikai a umana lima ot ari dia ga vavaian.

17 Ma ra niluluk na tarai Israel, ba pa di
ga luk tar ra tarai Beniamin tana, i ga da a
ivat na mar na arip na marmar na tutana
nina i ga tale diat ra vinarubu ma ra pakat;
go parika a umana tena vinarubu. 18 Ma
ra tarai Israel dia ga tut ma dia ga vana
uro Betel ma dia ga matoto tai God, ma dia
ga biti: To ia na varubu lua ma ra tarai
Beniamin? Ma ra Luluai i ga biti: Iuda na
lua. 19 Ma ta ra malana ra tarai Israel dia
ga tut, ma dia ga ki na vaninara upi diat a
varubu ma Gibea. 20 Ma ra tarai Israel dia ga
vana pi diat a varubu ma Beniamin; ma ra
tarai Israel dia ga vatur tamie kadia tarai na
vinarubu ure diat aro Gibea. 21 Ma ra tarai
Beniamin dia ga irop maina Gibea, ma dia
ga ubu doko ra ura vinun ma a ura arip na
marmar na tutana Israel ta nam ra bung.
22 Ma ra tarai, a umana tutana Israel, dia
ga vargat vargiliane diat, ma dia ga vatur
tamie diat upi ra vinarubu ta nam ra pakana
gunan dia ga vatur tamie diat ie ta ra luaina
bung. 23 (Ma ra tarai Israel dia ga vana ma
dia ga tangi ta ra luaina mata i ra Luluai
tuk i ga ravian; ma dia ga tir ra Luluai, ma
dia ga biti: Dave ina kakari maravai tadav
Beniamin turagu pi avet a varubu? Ma ra
Luluai i ga biti: Avat a varubu me.)

24 Ma ta ra vauruana bung ra tarai Israel
dia ga kakari maravai tadav ra tarai Beni-
amin. 25 Ma Beniamin i ga irop maina Gibea
tadav diat ta ra vauruana bung, ma i ga ubu
doko mule ra vinun ma lavutul na arip na
marmar na tarai Israel, diat parika nina dia
ga varubu ma ra pakat. 26 Ma ra tarai Israel
par dia ga vana urama, ma dia ga pot aro
Betel, ma dia ga tangi ma dia ga ki abara
pire ra Luluai, ma dia ga vevel nam ra bung
tuk i ga ravian; ma dia ga vartabar ma ra
umana tinabar di tuntun tar ia ma ra umana
tinabar na varmaram ta ra luaina mata i
ra Luluai. 27 Ma ra tarai Israel dia ga tir ra
Luluai, (tago ra bok na kunubu kai God i ga
ki abara ta nam ra e, 28 ma Pinekas, natu i
Eleasar, natu i Aron, i ga tur na lua tana ta
nam ra e,) ma dia ga biti: Dave, ina varubu
mulai ma ra tarai Beniamin turagu, ba ina
ngo? Ma ra Luluai i ga biti: Una vana,
tago ningene ina nur tar ia ta ra limam.
29 Ma Israel i ga tibe ta umana tarai pi diat
a paraparau kikil Gibea.

30 Ma ta ra vautuluna bung, a tarai Israel
dia ga tut ure ra tarai Beniamin, ma dia
ga tur tatamiai kakapi upi diat a ubu Gibea
da lua. 31 Ma ra tarai Beniamin dia ga irop
tadav ra tarai, ma dia ga ur vanavana ka
diat kan ra pia na pal iat tadav ra.umana
nga, ta tikai nina i vana uro Betel, ma ta ra
tikai uro Gibea; ma dia ga varubu, ma dia
ga ubu doko ra tarai da lua, a utul a vinun
bar a tarai Israel. 32 Ma ra tarai Beniamin
dia ga biti: Dia virua ta ra luaina mata i
dat da lua. Ma ra tarai Israel dia ga biti:
Dat a vilau tar ta ra umana nga, ma dat a
vila raprap pa diat kan ra pia na pal. 33 Ma
ra tarai Israel par dia ga tut kan ra pakana
dia ga ki tana, ma dia ga tur tatamiai ara
Baal-Tamar; ma ra tarai Israel nina dia ga
paraparau dia ga vila irop kan ra pakana
dia ga parau tana abara Mare-Geba. 34 Ma
a vinun na arip na marmar na tarai Israel
nina di ga pilak pa diat dia ga vana pi diat
a varkuvo ma Gibea, ma ra vinarubu i ga
manga dekdek; ma pa dia ga nunure ba ra
kaina i ga maravai pire diat. 35 Ma ra Luluai
i ga ubu Beniamin ta ra luaina mata i Israel;
ma ta nam ra bung ra tarai Israel dia ga ubu
doko a ura vinun ma a ilima na arip ma tika
na mar na tarai Beniamin, go diat parika

nina dia ga varvarubu ma ra pakat.
36 Ma ra tarai Beniamin dia ga gire ba di
ga ubu dudur pa diat; tago ra tarai Israel
dia ga ung murmur kan Beniamin tago dia
ga nurnur ta diat dia ki parau kikil Gibea.
37 Ma nina dia ga ki parau dia ga lulut, ma
dia ga vilau taun Gibea; ma dia ga ubu ra
pia na pal ma ra mangmangi na pakat. 38 Ma
ra vakilang kai ra tarai Israel ma diat nina
dia ga ki parau, ia ra mi ba i tubang rikai
ta ra bala na pia na pal. 39 Ma ta ra vinilau
kai ra tarai Israel, Beniamin i ga ubu doko
ra utul a vinun bar a umana tutana Israel;
tago dia ga biti: A dovotina di ubu dudur pa
diat ta ra luaina mata i dat da ta ra luaina
vinarubu. 40 Ma ba ra mi i ga tubang rikai
kan ra bala na pia na pal, ra tarai Beniamin
dia ga lingan uro namur, ma ea, ra pia na
pal parika i ga io, ma ra mi i ga tubang rikai
tuk tar urama ra bakut. 41 Ma ra tarai Israel
dia ga tur tapuku, ma ra tarai Beniamin dia
ga kaian, tago dia ga gire ba ra kaina i ga
tadav diat.
42 Ari kari dia ga tur tapuku kan ra tarai
Israel tar ta ra nga uina ra pupui; ma ra
kamara i ga korot murmur diat, ma diat
dia ga lop kan ra pia na pal di ga doko diat
abara. 43 Dia ga tur kikil Beniamin, dia ga
korot diat, ma dia ga tadav diat ta ra pakana
dia ga ngo tana, tuk uro ra matana taur tai
Gibea. 44 Ma a vinun ma lavutul na arip na
marmar na tutana Beniamin dia ga virua,
diat par a umana tena vinarubu. 45 Ba dia ga
lop, dia ga vilau uro ra bil tadav ra papar a
vat Rimon; a ilima na arip na marmar dia
ga virua ta ra umana nga, ma a ura arip na
marmar dia ga virua ba di ga manga korot
mur diat ta ra nga uro Gidom. 46 Damana ta
nam ra bung a ura vinun ma a ilima na arip
na marmar na tarai Beniamin dia ga virua,
go diat parika a umana tena vinarubu ma ra
pakat. 47 Laptikai na mar dia ga lop uro tar
ta ra bil tadav ra papar a vat Rimon, ma dia
ga ki boko ta ra papar a vat Rimon a ivat na
gai. 48 Ma ra tarai Israel dia ga talil upi diat a
ti vadidim vue ra tarai Beniamin, ma dia ga
ubu ra tarai ma ra umana vavaguai ma ra
lavur magit parika dia ga varkuvo ma diat
ma ra mangmangi na pakat; ma dia ga tun
vue bula kadia umana pia na pal.

21

A umana taulai ure ra tarai Beniamin

1 Ma aro Mispa a tarai Israel dia ga tar
vavalima, ba pa ta tikai na tul tar ta natuna,
a vavina, pi dir a taulai ma ta tutana Beni-
amin. 2 Ma ra tarai dia ga vana uro Betel, ma
dia ga ki ie ta ra luaina mata i God tuk ra
ravian, ma dia ga kukukula ma dia ga tangi
mat. 3 Ma dia ga biti: Ea Luluai, a God kai
Israel, ta ra ava go ra magit i ga monong
Israel? Ta ra ava ta tika na vuna tarai pa i ki
mulai tai Israel? 4 Ba i ga ningene, a tarai dia
ga tut ta ra malana ikilik, ma dia ga pait ra
uguugu na vartabar, ma dia ga vartabar ma
ra tinabar di tuntun tar ia ma ra tinabar na
varmaram. 5 Ma ra tarai Israel dia ga biti: To
ia bar ta diat.ra umana vuna tarai Israel ba
pa i ki varurung ma dat ta go ra kivung kai
ra Luluai? Dia ga vavalima ba gala ta tikai pa
na vana uro Mispa tadav ra Luluai, da doka.
6 Ma i ga mamat ra bala i ra tarai Israel ure
Beniamin tura i diat, ma dia ga biti: Go ieri
di tar kutu vue tika na vuna tarai tai Israel.
7 Ava dat a pait ia pi diat dia laun valili diat a
taulai, tago da ga tar vavalima tai ra Luluai
ba pa diat a taulai ma ra umana natu i dat?
8 Ma dia ga biti: Nuve ra vuna tarai Israel
pa i pot ati Mispa tadav ra Luluai? Ma pa
ta tutana maro Iabes-Gilead i ga pot ta ra
kivung. 9 Tago ba di ga oro ra tarai, io, pa
ta tikai maro Iabes-Gilead i ga ki. 10 Ma ra
kivung i ga tibe ra vinun ma a ura arip na
marmar na rangrang na tutana, ma dia ga
biti ta diat: Avat a vana, avat a ubu vapar
ra tarai Iabes-Gilead ma ra mangmangi na
pakat, ma ra vaden ma ra umana bul bula.
11 Io, ra magit avat a pait ia i dari: a lavur
tarai par, ma ra vaden par ba dia ga va pire
ra tarai, avat a doko diat. 12 Ma dia ga tadav
a ivat na mar na inip na vavina livuan ta ra
tarai Iabes-Gilead, nina ba pa dia ga nunure
ta tutana; ma dia ga ben go diat ta ra pakana
a tarai dia ga ki tana aro Silo ta ra langun
Kanaan.
13 Ma ra kivung par i ga tulue ra tinata
pire ra tarai Beniamin ta ra papar a vat
Rimon, ba diat a ki na malmal mulai ma
diat. 14 Damana ra tarai Beniamin dia ga
talil; ma dia ga tul tar ra vaden pire diat
nina dia ga laun valili aro Iabes-Gilead; ma
go ra vaden pa dia ga topa diat par. 15 Ma
ra tarai dia ga ligur ure Beniamin, tago
ra Luluai i ga vatur ra maup livuan ta ra
umana vuna tarai Israel.
16 Ma ra umana patuana kai ra tarai dia ga
biti: Da kap pa ta vaden mamave ure diat

nina dia laun valili, tago di tar doko vapar
ra vaden Beniamin? [17] Ma dia ga biti: Da pait
ra ava upi da vapitar vaarike mule ra vuna
tarai Beniamin, upi koko ta tika na vuna
tarai na papaniai tai Israel? [18] Pa i topa ia ba
dat a tul tar ra umana natu i dat, a umana
vavina, upi diat a taule diat; (tago ra tarai
Israel dia ga vavalima, ma dia ga biti: Na
kaina ta nina i tul tar ta natuna pi na taulai
ma ra tutana Beniamin).

[19] Ma dia ga nuk pa tika na balaguan ure
ra Luluai nina di ga papait ia ta ra kilakilala
aro Silo, nina ba i ga tur ta ra papar a
labur tai Betel, ta ra papar a taur ta ra
nga i vana maro Betel uro Sekem, ma ta
ra papar a taubar tai Lebona. [20] Ma dia ga
ve ra tarai Beniamin dari: Avat a vana ma
avat a parau ta ra umauma na vain; [21] ma
avat a makmakila, ma ba ra umana inip na
vavina Silo dia pot upi diat a malagene, avat
a vutvut maro ta ra umauma na vain ma
avat dikatikai avat a kinim vake kavava ta
vavina Silo, ma avat a vana ta ra langun kai
Beniamin. [22] Ma ba ra umana tama i diat ba
ra umana tai diat dia pot pire vevet ma dia
varvai nakanakoko ure, avet a biti ta diat:
Ave lul avat ba avat a tul tar diat ta vevet;
tago pa ave ga kinim vake ta vavina ure diat
tikatikai ta ra vinarubu; gala bea ava ga tul
tar ra umana vavina pire diat, gala avat a
ga vabilak kavava kunubu. [23] Ma ra tarai
Beniamin dia ga pait ia damana, ma dia ga
al pa ra umana inip na vavina nina dia ga
malagene, ma dia ga ti varkiki iat; io, dia
ga ben diat ta kadia langun, ma dia ga taule
diat, ma dia ga pait mule ra umana pia na
pal, ma dia ga ki ta diat.

[24] Ma ra tarai Israel dia ga vana kan abara
ta nam ra e, tikatikai tadav kana vuna tarai
ma kana apik na tarai, ma dia ga vana var-
baiai kan abara tikatikai tadav kana pakana.

[25] Ma ta nam ra e pa ta king i ga ki Israel;
ma tikatikai i ga mur ra nuknukina iat.

RUT

Rut dir ma Naomi

1 Ta ra e ba ra umana tena varkurai dia ga
ki na varkurai, tika na mulmulum i ga tup ra
gunan, ma tika na tutana Beteleem-Iuda i
ga vana upi na ki ta ra gunan Moab, diat ma
kana taulai ma ra ura natuna, a ura tutana.
2 Ma go ra umana te Eprata tai Beteleem-
Iuda, Elimelek ra tutana, ma Naomi kana
taulai, ma ra ura natuna, Malon ma Kilion,
dia ga tadav ra gunan Moab, ma dia ga ki ie.
3 Elimelek i ga mat abara, ma Naomi kana
taulai dital ga ki boko ma ra ura natuna,
4 nina dir ga taule ra ura vavina Moab; a
iang i tikai Orpa, ma ra iang i ta ra tikai Rut.
5 Ma ba i ga par ra vinun na kilala Malon dir
ma Kilion dir par dir ga mat, ma ra vavina
i ga laun valili kan ra ura natuna ma kana
tutana.
6 Ma i ga tut ma ra ura kakuna pi dital
a vana kan ra gunan Moab; tago i ga val-
ongore ta ra gunan Moab ba ra Luluai i ga
tar tadav ra taraina ma ra gem. 7 Ma i ga
vana kan nam ra pakana i ga ki tana, dital
ma ra ura kakuna, upi na lilikun tadav ra
gunan Iuda. 8 Ma ba dital ga vanavana na
nga, Naomi i ga biti ta ra ura kakuna: Amur
a vana, ma amur a talil tadav ra kuba i ra ura
tina i mumur; boina ba ra Luluai na mari
maravut amur da amur tar maravut dital
nina dital tar mat, ma iau bula. 9 I boina
ba ra Luluai na tul tar ra ningo pire mumur
tikatikai aina ta ra kuba i kana tutana. Ma
i ga galum dir, ma dir ga kukula, ma dir ga
tangtangi. 10 Ma dir ga biti tana: Pata, datal
a lilikun varurung ma u tadav kaum tarai.
11 Ma Naomi i ga biti: Amur a talil, a ura
enagu; na topa ra ava ba datal a varagur? Pa
ta bul tutana mulai ta ra balagu ba na topa
ia pi kamumur ta ura tutana. 12 Amur a talil,
a ura enagu, amur a nur vue iau; iau tar
tubuan, ma pa i topa iau ba ina taulai mulai.
Gala ina ti kap bala ta go ra marum iat, ma
ina kava ta umana bul tutana, 13 na lolokon
kamumur kini upi diat, ma amur bula amur
a tubuan ba pa na ti ot boko kamumur bung
na varbean. Koko mulai ta pirpir dari, a
ura enagu, kamumur dekdek na kini nina
ra Luluai i ga tul tar ia piragu ba ina puak
ia, i mamat piragu. 14 Ma dir ga kukula, ma
dir ga tangtangi mulai ure ra dari; ma Orpa
i ga galum enana, ma i ga talil; ma Rut i ga
ole ba na vana kan ia.
15 Ma Naomi i ga biti: Gire, tana vavim i
tar lilikun tadav ra taraina ma tadav kadia
umana god; u bula, amur a varagur me.
16 Ma Rut i ga biti: Koko una vovo vue iau
upi ba ina vana kan u ba upi ina nur vue
kaugu nimur piram; nam ra gunan ba una
vana tana, iau bula ina vana tana, ma ina
ki bula ta ra pal nina ba una va tana; kaum
tarai na da kaugu tarai, ma kaum God kaugu
God; 17 a gunan ba una mat tana iau bula ina
mat ie, ma da vadiop iau abara; ra Luluai na
pait ra balbali piragu, ma ra magit i ngala
tana, ba ona ta enana magit ta ra minat na
varbaiane dor. 18 Ma ba Naomi i ga gire ba
i ga tar padikat ra nuknuk i Rut upi dir a ti
varagur, i ga ngo ma ra tinata pirana
19 Ma dir ga vanavana tuk tar dir ga pot
Beteleem, ma ba dir ga olo ta ra pia na pal
pa i ga vavuan ma ra varvai ure dir i ga
po vanavana, ma ra vaden dia ga biti: Ea,
Naomi go i tar lilikun. 20 Ma i ga biti: Koko
avat a vatang mule iau ba Naomi, da vatang
iau ba Mara, a tabununa, tago ra Ngala
Kakit i tar vabuka kaugu la na nimomo ma
ra tinabun. 21 Iau ga vana kan ra kubagu
a bukaina, ma ra Luluai i ga ben valilikun
iau a pobono; ma tago ra Ngala Kakit i tar
vakadik iau, i topa ia vang ba avat a vatang
boko iau ba Naomi?
22 Damana Naomi i ga talil kan ra gunan
i ga ki na vaira tana, ma Rut ra te Moab,
enana, dir ga varagur me; ma dir ga pot aro
Beteleem ta ra turpai ta e nina di doko ra
barli tana.

2

Rut i tangatanga ra pat na barli ta ra uma kai Boas

1 Tika na niuru i ra tutana kai Naomi, a
luluai na gunan, i ga ki, ma a uviana ta ra
apik na tarai kai Elimelek, a iangina Boas.
2 Ma Rut ra te Moab i ga lul pa Naomi
ba na nur tar ia upi na vana na uma upi
na tangatanga a pat na barli livuan ta ra
umana tena nidodoko kai nina ba na mari
ia. Ma i ga biti tana, Una vana, enagu. 3 Ma
Rut i ga vana vakuku tadav ra uma kai Boas,
ra niuru i Elimelek, ma i ga tangatanga
murmur pa diat ra umana tena nidodoko.
4 Ma pa i vavuan ma Boas i ga irop kan
Beteleem, ma i ga biti tai kana umana tena

nidodoko: Ra Luluai na ki pire vavat; ma dia
ga bali ia: Ra Luluai na vadoane u. 5 Ma Boas
i ga tir nina i lue ra umana tena nidodoko,
nina ba kana tultul iat: Go ra vavina, a natu
i to ia? 6 Ma ra tultul nina i lue ra umana
tena nidodoko i ga ve ba Rut, ra vavina
Moab nina dir ga varagur ma Naomi maro
ra gunan Moab; 7 i tar lul ba na tangatanga
murmur ra umana tena nidodoko; i tar pot
ta ra malana, ma i tar ki ati tuk go, ia kaka
pa i ngo.

8 Ma Boas i ga biti tai Rut: Ea natugu,
una valongore, koko una tikan upi ta enana
uma pi una tangatanga tana; una ki ati pire
kaugu umana vavina na papalum. 9 Ma avat
a varagur ma diat ta ra umana pakana diat
a dodoko tana; iau tar tigal muka ra umana
barmana ba koko diat a vaburut u; ari u
mar, una vana tadav ra umana la, ma una
momo ta nam ra umana barmana dia tar
kulupe. 10 Ma ba Rut i ga valongore go i ga
bura timtibum, a matana ura ra pia, ma i
ga biti tana: Ava iau ga pait ia upi una mari
iau, ma upi ra ava u nuk pa iau a vaira ka?
11 Ma Boas i ga bali ia, ma i ga biti tana: Di tar
ve vakapa iau ure ra lavur magit u tar pait
diat pire enam papa ra bung kaum tutana i
ga mat i tana, ma ba u ga vana kan tamam
ma tinam, ma kan kaum gunan, ma ba u ga
vana tadav ra tarai nina ba pa u ga nunure
value diat. 12 Boina ba ra Luluai na bali kaum
papalum, ma da tul tar ra dovot na vapuak
piram tai ra Luluai ra God kai Israel, nina ba
u ga tar nurnur ta ra vavai na bebeana. 13 Ma
i ga biti tana: Kaum varmari piragu i ngala,
kaugu luluai, tago u tar vamaram iau, ma u
tar vargat kaum tultul nina ba pa i da kaum
umana vavina na papalum.

14 Ma ta ra pakana bung na nian Boas i ga
biti tana: Una mai, ma una ian, ma una puk
ra am gem ta ra polo na vuai na vain nina i
tar mapak. Ma i ga ki maravai ta ra umana
tena nidodoko, ma i ga tabar ia ma ra kon
di rang ia, ma i ga ian, ma i ga maur, ma i ga
ian valili. 15 Ma ba i ga tut upi na tangatanga
mulai, Boas i ga ve ra umana barmana ba
koko diat a tur bat ia ba i tangatanga livuan
ta ra umana tena nidodoko. 16 I ga kure bula
ba diat a ele pa ta umana kan ra umana
vinvin, ma diat a nur vue upi ana, ma ba na
tangatanga tana, koko diat a tigal bat ia.

17 Ma i ga tangatanga tuk tar ra keake i
ga vana ba, ma i ga ramarama vue nina i
ga tar tangatanga pa ia, ma i ga papait na
varogop ma tika na epa na barli. 18 Ma i
ga kap ia, ma i ga vana tadav ra pia na pal,
ma i ga vung ia ta ra luaina mata i enana,
varurung ma ra nian i ga en valili ia ta ra
keake. 19 Ma enana i ga biti tana: U tar
tangatanga ave go ieri, ma akave ra uma
nina u tar manga varvakai dari tana? Na
ti doan nina i tar nuk pa u. Ma Rut i ga ve
enana ure nina ra uma i ga papalum tana ba
kai Boas. 20 Ma Naomi i ga biti pire enana:
Boina ba ra Luluai na vadoane go ra tutuna
nina i mari diat ba kana, diat dia ga mat, ma
diat bula dia laun. Ma Naomi i ga biti tana:
Go ra tutana a niuru i dor tuna, ta ra apik
na tarai Elimelek. 21 Ma Rut, ra te Moab, i
ga biti; Maia, i ga biti tagu: Una tangatanga
maravai ta kaugu umana barmana tuk tar
diat a ga vapar vue ra nidodoko. 22 Ma
Naomi i ga biti tai Rut: Enagu, i boina ba
avat a varagur ma kana umana vavina na
papalum, kan bar ra umana tena nidodoko
ta ra enana uma diat a vakaina u. 23 Ma Rut i
ga ki pire ra umana vavina na papalum kai
Boas, ma i ga tangatanga tuk tar ba di ga
varurue vapar ra barli ma ra kon; ma i ga ki
pire enana.

3

Rut dir ma Boas ta ra pal na rararama vuai

1 Ma Naomi i ga biti tana: Enagu, ina
tikan upi ta bo na pal ba una ngo tana ma
una ga. 2 Boas, a niuru i dor, nina ba ava
ga tar papalum ma kana umana vavina na
papalum ta ra e na nidodoko, na vu imire
ra pal i ra barli ta go ra marum ta ra pal
na rararama vuai. 3 Kari una gumu, ma una
vartap, ma una ule kaum bo na mal, ma una
vana ur tadav ra pal na rararama vuai; ia
kaka koko una tadav ia tuk na ga ian ma na
ga momo par. 4 Ma ba i vana pi na va, una
vakilang ra pakana i va tana; namur una
ruk, ma una pin likun ra mal i tuba ra kauna
me, ma una va ie, ma ia iat na ve u ba ava
una pait ia. 5 Ma i ga biti tana: A lavur magit
u ve iau tana ina pait diat.

6 Ma i ga vana ur tadav ra pal na rararama
vuai, ma i ga mur ra umana vartuluai par
kai enana. 7 Ma i ga ki tuk Boas i ga pot

2:17: +A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

ma ra gugu ta ra balana, ta ra nian ma ra
nimomo, upi na va namur ta ra vuvungai
kon; ma i ga ruk vovovon, ma i ga pin likun
ra mal ta ra kauna, ma i ga va. 8 Ma ba i
ga mutumut Boas i ga tavangun kakaian,
ma i ga pupukuai, ma i ga gire ra vavina
i va maravai ta ra kauna. 9 Ma i ga biti:
Ia u? Iau Rut, i ga biti, Rut kaum tultul;
una vakukuve ma kaum olovoi tago u a
niurugu tuna. 10 Ma i ga biti: Ra Luluai na
vadoane u, natugu, u tar vaarike ra varmari
ta ra mutuaina nina i ngala ta nam ta ra
turpaina, tago ra nuknukim pa i ga tur upi
ra umana barmana, a luveana ba ta uviana.
11 Ma go, natugu, una ki na varmaram, tago
una vatur vake tagu ra lavur magit par nina
u mainge, ma ra tarai par ta ra pia na pal
dia tar nunure ba i gomgom ra maukuam.
12 A dovotina iau a niurum tuna, ia kaka tikai
boko a niurum nina i maravai kakit piram
ta mimir. 13 Una ki go ra marum, ma ta ra
malana, gala i mainge ba na pait ia piram
da ra niurum, io, na pait ia; ma gala pa i
mainge ba na da ra niurum piram, io, da ra
Luluai i laun, ina pait ia da ra niurum piram;
io, una va tuk na malana.
14 Ma i ga ki ta ra kauna tuk tar ra tap-
tapke, ma i ga tut ba pa di vargirai boko,
tago Boas i ga biti ba koko di nunure ba ta
vavina i ga vana tadav ra pal na rararama
vuai. 15 Ma i ga biti: Una kap uti nam ra mal
u ule, ma una vatur ia; ma ba i ga vatur ia i
ga vabuka ia ma ra ura epa na barli upi ana,
ma i ga vana tar ta ra pia na pal me. 16 Ma
ba i ga tadav enana, Naomi i ga biti tana: I
dave, enagu? Ma Rut i ga varvai ure ra lavur
magit ra tutana i ga pait ia pirana. 17 Ma
gire, i ga biti, ra ura epa na barli i tar tabar
iau me, tago i tar biti, Pa i topa ia ba una
vana pire enam ma pa ta mangana. 18 Ma
Naomi i ga biti: Una ki vovovon, enagu, tuk
una kapa ba na dave bar go ra magit; go ra
tutana pa na ngo tuk na ga vapar vue go ra
magit ta go iat ra bung.

4

Boas dir taulai ma Rut

1 Ma Boas i ga vana uina ra mataniolo, ma
i ga ki abara. Ma ba ra tutana nina ba i ga
kiki upi ia i ga bolo, (a niuruna tuna nina
Boas i ga varvai ure,) i ga biti tana: Ea lai,
una ki ati; ma i ga tur pit, ma i ga ki gil. 2 Ma
Boas i ga ting pa a vinun na patuana ta ra
pia na pal, ma i ga vo pa diat pi diat a ki
gil bula varurung ma diat. 3 Ma ba dia ga ki
gil i ga biti tai nam tikai nina a tutur tana:
Naomi, nina i ga lilikun mulai kan ra gunan
Moab, i ivure ra pakana pia kai Elimelek a
tura i dor; 4 ma iau ga nuk ia ba ina ve vakapa
u tana ta ra luaina mata i diat dia kiki ati.
Ona u mainge ba una kul valilikun ia ma
una vatur vake upi kaum, io, una kul ia ta
ra luaina mata i kaugu umana patuana, upi
una kale pa ia; ona pa una kul ia una ve iau
tana pi ina nunure, tago pa ta tikai mulai pi
bea na kul ia, u ma iau nina ra muruna tam.
Ma i ga biti: Io, ina kul ia. 5 Ma Boas i ga
biti: Ta nam ra bung ba una kul ra pakana
pia tai Naomi, una vatur vake bula Rut ra te
Moab, ra taulai kai nina i ga mat, upi una
valaun pa ra iang i nina i ga mat ure kana
pakana pia. 6 Ma ra niuruna i maravai tuna
i ga biti: Iau pata, ina nur vue kaugu tiniba;
pa iau mainge ba ina vakaina ra tiniba kai ra
umana natugu iat. Ina nur tar kaugu tiniba
na varkul tam, tago pa iau pait valar pa ia
ba ina kul valaun ia.

7 Aniania iat i ga dari ra mangamangana
kai ra tarai Israel ure ra varkul na varvalaun
ma ra varkia; ba ta tutana i ga mainge ba
na nur tar kana tiniba tai ta niuruna, na
ga ele vue ra pal a kauna, ma na ga tul tar
ia pire niuruna, ona pata, gala pa i ga ot
ra varkurai ure; damana ra tarai Israel dia
ga vakilang vake. 8 Ma Boas i ga biti tai
niuruna: Una ele vue kaum pal a kau; ma
ba i ga tar pait vapar ia, 9 Boas i ga biti tai
ra umana patuana ma ra tarai par: Ava gire
ba ta go ra bung iau tar kul valaun nam
parika kai Elimelek ma Kilion ma Malon tai
Naomi; 10 ma iau tar kap pa bula Rut ra te
Moab, ra taulai kai Malon, upi kaugu taulai.
Kaugu mamainga ba ina tul tar kana pia
pire ra umana bul mur tana, upi koko ra
iangina na panie ta kana tarai, ma kan ra
mataniolo ta kana gunan iat; ava tar gire ra
vakilangina ta go ra bung. 11 Ma ra tarai par
ta ra mataniolo ma ra umana patuana dia
ga biti: Ave tar gire ra vakilangina. Boina
ba ra Luluai na vadoane go ra vavina nina
ba na ruk ra kubam upi na da Rakel ma Lea,
ra vunapai ra kuba i Israel; boina ba Eprata
na nunure kana dovot na mangamangana,
ma Beteleem na pite pa ia. 12 Boina ba kaum
apik na tarai na rararang da ra apik na tarai
kai Peres, nina Iuda i ga vangala tai Tamar,
ta ra bul nina ba ra Luluai na tul tar ia tam

tai go ra vavina.
[13] Ma Boas i ga ben pa Rut upi kana taulai,
ma ra Luluai i ga tul tar ia pi na lalau, ma i
ga kava ra bul tutana. [14] Ma ra vaden dia ga
biti tai Naomi: Da pite pa ra Luluai tago pa
i ga nur vue u upi pa ta tikai pi na valaun
ra iang i kaum vuna tarai livuan tai Israel.
[15] Go ra bul na vaongor kaum nilaun, ma na
tabatabar u ba u tubuan; tago enam, nina
i mari u, ma i boina ta ra lavurua na bul
tutana, i tar kava. [16] Ma Naomi i ga puak ra
bul, ma i ga va ta ra bongobongono, ma i ga
rite.
[17] Ma ra vaden, ra umana talaina, dia ga
tul tar ra iangina, ma dia ga biti: Naomi i ga
tar kava ta bul tutana, ma dia ga vaiang ia
ba Obed. Ia ra tama i Iese, nina ba ra tama i
David.
[18] Go iat ra lavur taun tarai kai Peres;
Peres i ga vangala Kesron; [19] Kesron i ga van-
gala Ram, ma Ram i ga vangala Aminadab;
[20] Aminadab i ga vangala Nason, ma Nason
i ga vangala Salmon; [21] Salmon i ga vangala
Boas, ma Boas i ga vangala Obed; [22] Obed i ga
vangala Iese, ma Iese i ga vangala David.

A LUAINA BUK URE SAMUEL

Di kava Samuel

1 Tika na tutana i ga ki abara ta ra gunan
Rama, ta ra pakana i lualuana ta ra papar
Epraim, a iangina Elkana, a te Suv; tamana
a iangina Ierokam natu i Eliu, nina ba natu
i Tou, a vuna tarai tai Epraim. 2 I ga taule
ra ura vavina, tikai a iangina Ana, ma ta ra
tikai Penina. Penina i ga tar kava ta umana
bul, ma Ana pa i ga kakakava, a biu ka. 3 Ma
go ra tutana i ga vana kan kana gunan ta ra
kilakilala upi na lolotu, ma upi na vartabar
tadav ra Luluai kai ra lavur kor aina Silo.
Eli ma ra ura natuna Kopni ma Pinekas,
dital tamana par, dital ga tena tinabar kai
ra Luluai abara.

4 Ma Elkana i ga tul tar ra tiniba na tinabar
di tuntun tar ia pire kana taulai Penina diat
ma ra umana natuna par tikatikai, a umana
tutana ma ra umana vavina; 5 ma i ga tul tar
ta kopono tiniba pire Ana, nina ba i ga mari
ia, tago ra Luluai i ga tar kure vadekdek bat
ra tatal na bul tana. 6 Ma kana ebar i ga
vakankan ia, pi na kaina ra balana, tago a
Luluai i ga tar kure vadekdek bat ra tatal
na bul tana. 7 Ma ta ra kilakilala i ga papait
ia damana vatikai ba i ga vana tadav ra
kuba i ra Luluai i ga vakankan Ana. Ma
tika na bung ba Elkana i ga pait ra tinabar
Ana i ga tangi, ma pa i ga mainge ra nian.
8 Ma Elkana, kana tutana, i ga biti: Ana, u
tangtangi dave? Ta ra ava pa u ian, ma ta ra
ava i ligur ra balam? Pa iau boina laka ta ra
vinun na bul tutana?

9 Ma ba dia ga tar en ra kirip nina di ga
kabalane, ma dia ga tar momo, Ana i ga tut,
ma i ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai,
ta ra pakana ba Eli ra tena tinabar i ga ki
ta kana kiki maravai ta ra ura pagapaga ai
ra matakilalat i ra pal na vartabar kai ra
Luluai. 10 Ma i ga araring tadav ra Luluai
tago i ga mamat ra balana; 11 ma ba i ga
tangtangi i ga vavalima dari: Ea, Luluai kai
ra lavur kor, ona una nuk pa ra kini kai
kaum tultul, ma pa una valubane, ma una
tul tar ta bul tutana pire kaum tultul, ina tul
tar ia upi kai ra Luluai ta kana lavur kilala na
nilaun parika, ma pa ta varvarkaka na vagil
ra uluna.

12 Ma ba i ga araring boko ta ra luaina
mata i ra Luluai, Eli i ga gire ra ngiene,
13 tago Ana i ga tia tata tar mulai ka tana
iat, a bul na ngiene i ga varmaianao ma pa
di ga tia valongore ra nilaina. Eli i ga nuk
ia ba i ga tar longlong ta ra tava longlong,
14 ma i ga biti tana: Ea, u a longlongina, ta
ra ava u kiki vavuan ati? Una vana ma una
va pi na panie ra am longlong. 15 Ma Ana i
ga bali ia, ma i ga biti: Vakir iau longlong,
luluai, di ga manga valar iau; pa iau ga tia
mome ra polo na vuai na vain ba ra tava
longlong. Iau lolonge tar ika ra tulungeagu
ta ra luaina mata i ra Luluai; 16 koko una nuk
ia ba kaum tultul ia ra kaina vavina; iau tar
tatata damana tago iau ligur, ma i mamat
ra balagu. 17 Ma Eli i ga biti: Una vana, ma
na boina piram. Boina ba ra God kai Israel
na tul tar nam tam u tar lul ia tana. 18 Ma
ra vavina i ga biti: Boina ba una mari kaum
tultul. Ma ra vavina i ga vana, ma i ga ian,
ma pa i ga matana niligur mulai ra matana.

19 Ma ta ra malana dia ga tut, ma ba dia ga
lotu tadav ra Luluai dia ga talil uro Rama.
Ma Elkana i ga la pire Ana, kana taulai, ma
ra Luluai i ga nuk pa ia, 20 ma i ga lalau, ma
ba i ga ot ra bung i ga kava ra bul tutana, ma
i ga vaiang ia ma Samuel, tago i biti: Iau ga
lul pa ia tai ra Luluai.

21 Ma Elkana ma diat ta ra kubana dia ga
tutua urama pi na tul tar tai ra Luluai ra
tinabar ure nam ra kilala, ma ra magit bula
i ga vavalima tana; ma Ana iat pa i ga vana.
22 I ga biti tai kana tutana: Ba ra bul i vung
vue ra u ina kap ia, ma dor a tur ta ra luaina
mata i ra Luluai, ma na ki vatikai pirana.
23 Ma Elkana, kana tutana, i ga biti tana: U
iat una pait nam u nuk ia ba i boina; una ki
tuk tar na tia vung vue ra u, ma ra Luluai na
maravut u upi una pait ot pa ra nuknukim.
Damana Ana i ga ki, ma i ga vau natuna tuk
tar ba i ga vung vue ra u.

24 Ma ba i ga tar vung vue ra u dir ga nana
vana ta ra kuba i ra Luluai uro Silo. I ga
kap bula tika na bulumakau, nina ba i ga
utul kana kilala, tika na epa * na plaua, ma
tika na pal a tava na polo na vuai na vain;
ma dir ma ra bul dir ga olo tar ta ra kuba
i ra Luluai abara Silo. 25 Ma ba di ga doko

* 1:24: A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

ra bulumakau i ga ben pa ra bul tadav Eli,
[26] ma i ga biti: Kaugu luluai, da ra tulungeam
i laun, iau muka nam ra vavina nina ba i ga
tur ta ra paparaim ati ma ra niaring tadav
ra Luluai. [27] Iau ga araring upi go ra bul, ma
ra Luluai i ga tabar iau ma nam iau ga lul
upi ia; [28] damana iau bula iau tar nur tar ia
pire ra Luluai; ta kana kilakilala na nilaun
parika da nur tar ia pire ra Luluai. Ma i ga
lotu tadav ra Luluai abara.

2

A kakailai kai Ana

[1] Ma Ana i ga kaile go ra kakailai na niaring:
A tulungeagu i pite pa ra Luluai,
A dekdekigu i tavua tai ra Luluai;
A ngiegu i manga pangapanganga tadav
kaugu umana ebar
Tago iau gugu ure kaum valavalaun.
[2] Pa ta tikai mulai i lia da ra Luluai;
Pa ta na i tur patuan da kada God.
[3] Koko o una kolakolo mulai,
Ma koko una tibuna vavagia pa u.
Tago ra Luluai ia God, ma i kapa ure,
Ma nam iat ra tarai dia pait ia, ia iat i kure.
[4] Ra panak kai ra tena ongor di bubur ia,
Ma i tul tar ra dekdek tai nina i malmalu.
[5] Diat dia ga tar mamaur, dia papalum upi ra
gem,
Ma diat dia mulmulum di tabar vakuku diat.
A biu na vavina i vatur vake a lavurua na
natuna gori,
Ma tina i ra peal i taktakine ra umana
natuna.
[6] A Luluai i vardodoko, ma ra Luluai i vuna
ta ra nilaun;
I vue tar ta umana ta ra babang na minat,
ma i puak vatur diat.
[7] A Luluai i varvaluveana, ma ra Luluai i
varvauviana;
I vue tar ta umana ra pia, ma i vatut ta ra
na.

[8] I puak vatur ra lavur luveana kan ra tobon
Pi diat a ki marave ra umana luluai,
Ma i tabar diat ma ra umana kiki na mina-
mar.
Tago ra Luluai i vatur vake ra lavur paga-
paga ai ra rakarakan a gunagunan;
Ma i page ra rakarakan a gunagunan taun
diat.
[9] I balaure ra vinavana kai ra umana tena
takodo,
Ma ra umana tena varpiam diat a virua ta
ra bobotoi;
Tago pa ta tutana i rurung ma ra dekdekina
iat.
[10] A Luluai na vadidim vue kana umana ebar,
Nina i Lia Kakit ta ra bala na bakut na bubur
gigi diat.
Ra lavur varkurai kai ra Luluai na kuvil
taun ra lavur ngu na rakarakan a
gunagunan par,
A Luluai na vadekdek kana king, ma na
vangala pa nina i ga pilak pa ia.
[11] Ma Elkana i ga lilikun uro Rama; ma ra
bul i ga toratorom tai ra Luluai ta ra luaina
mata i Eli ra tena tinabar.

Di tata na propet ure ra bartama i Eli

[12] Ra ura natu i Eli, a ura tena varpiam.
Pa dir ga nuk vangala pa ra Luluai, ma pa
dir ga pait bulu kadir tiniba na tena tinabar.
[13] Ba ta tika na tutana i ga tul tar ta tinabar,
ra tultul kai ra tena tinabar i ga kapkap ra
inging ta ra limana, nina ba a utul a ngiene
tana. [14] ma i ga ing ra lavur mangana kabala
nina di ga kabalane ra kirip tana, ma ra
magit nina i ga ing pa ia, ra tena tinabar i
ga kap ia upi ana. Damana di ga pait ia pire
ra umana te Israel par nina dia ga pot upi
diat a pait ra tinabar tadav ra Luluai abara
Silo. [15] Maia pa, ba pa dia ga tun tar boko
ra bira, ra tultul kai ra tena tinabar i ga pot,
ma i ga ve ra tutana nina i pait ra tinabar ba
na tul tar ra viono pire ra tena tinabar upi
na tun ia, tago i mainge ra kalamana viono,
ma vakir nam di tar kabalane. [16] Gala nam
ra tutana i ga biti tana, Bea da tun value
tar boko ra bira, ma namur una ga tak pa
nam u mainge, gala i ga bali ia, Pata, una
tul tar ia piragu go iat, ona pata, ina ra pa
ia ka. [17] Ra varpiam kai ra ura barmana i ga
manga bilak ta ra luaina mata i ra Luluai,
tago a tarai dia ga nuk vaikilik pa nina di ga
tul tar ia pire ra Luluai tana.

[18] Ma Samuel i ga mong ma ra mal kumau,
ma i ga toratorom ta ra luaina mata i ra
Luluai; ma ia ra bul uka. [19] Ma ta ra kilakilala
tinana i ga pait kana ta olovoi, ma ba dir
ga pot ma kana tutana upi ra vartabar na
kilala, i ga tul tar ia pirana. [20] Ba dir ga
poapot Eli i ga tatata vadoane pa Elkana
dir ma kana taulai, ma i ga bitbiti: Boina
ba ra Luluai na tabatabar u ma ra umana
bul tai go ra vavina, upi ta balbali ure kana
vartabar pire ra Luluai; ma namur dir ga
lilikun ta kadir gunan. [21] Ma ra Luluai i ga
mari Ana, ma i ga lalau, ma i ga kava a

utul a bul tutana ma a ura bul vavina. Ma
natuna Samuel i ga taiak vanavana ta ra
luaina mata i ra Luluai.
22 Ma Eli i ga tar patuana muka; ma ba i
ga valongore ure ra ura natuna ma kadir
mangamangana tadav Israel par, ma ure
kadir nipo ma ra umana tena varbalaurai, a
umana vavina, ta ra matakilalat ai ra pal na
varbarat, i ga biti ta dir: 23 Ta ra ava amur
pait ra dari? Iau tar valongore ure tai ta
tarai par. 24 Ea, a ura natugu, a kaina varvai
go nina ra tarai kai ra Luluai dia tatata tana.
25 Ona ta tika na tutana na pait ra varpiam
tadav ta enana tutana, God na vamaram dir,
ba ona ta tutana i pait ra varpiam tadav ra
Luluai, to ia bar ba dir a tata ma ra Luluai
ure? Ma pa dir ga mainge ba dir a valongore
ra tinata kai tama i dir; ma ra Luluai i ga
kure ba dir a mat.
26 Ma Samuel i ga taiak vanavana, ma ra
varmari kai ra Luluai ma kai ra tarai bula i
ga ngala vanavana pirana.
27 Ma tika na tutana kai God i ga pot tadav
Eli ma go ra tinata kai ra Luluai: Ea, pa iau
ga vaarike tar laka iau iat mulai tadav diat
ta ra kuba i tamam, ba dia ga ki ka boko aro
Aigipto, ma ba dia ga ki na vilavilau pire
Parao? 28 Ma pa iau ga pilak pa ia laka kan
ra lavur vuna tarai Israel upi kaugu tena
tinabar, pi na tur maravai ta ra uguugu na
vartabar, upi na tun ra varporong, ma pi
na ule tar ra mal i gomgom ta ra luaina
matagu? Pa iau ga tibe laka pire diat ta ra
kuba i tamam ra lavur vartabar di tuntun
tar ia kai ra tarai Israel upi ra adia nian?
29 Ta ra ava vang u vilie vake ke ra magit nina
ba di tuntun tar ia tagu, ma ta ra ava u nur
tar ika ra ura natum pi dir a lua tagu, ma
pi amutal a tubu ta ra luaina matagu ma
ra vuai e ta ra uma, nina ba ra tarai Israel
dia tul tar ia? 30 Damana ra Luluai, ra God
kai Israel i biti: Iau ga mainge ba diat ta ra
kubam ma ra kuba i tamam, ba diat a ki ta
ra vavai kaugu varvadoan pa na mutu; ma
gori, ra Luluai i biti, I enana ra nuknukigu.
Ina ru diat dia ru iau, ma da kulume diat dia
nuk vakuku pa iau. 31 A bung na vut boko ma
ina vadidim vanavana vue ra umana natum,
ma ra umana natu i diat ta ra kuba i tamam,
tuk pa ta patuana tutana na laun valili ta
kaum apik na tarai; 32 ma ta kaum kini na
malari una gire ra ko na kini nina ba ina ga
tul tar ia pire Israel. 33 Ta tikai ta kaum apik
na tarai na laun valili ure kaugu uguugu na
vartabar. Ina valaun pa ia ka pi na gire go
ma ra kiau na matana, ma dir a bilua ta
ra nibobo, ma na malari ra balana. Ma ra
ngala na papar a tarai ta ra kubam diat a
virua ma ra pakat na vinarubu kai ra tarai.
34 Nam nina ba na tadav ra ura natum, Kopni
ma Pinekas, na da ra vakilang piram; dir
parika dir a mat ta ra kopono bung. 35 Ma ina
vatut kaugu ta enana tena tinabar, a tena
tinorom, nina ba na pait nam iau nuknuk
ure, ma nina ba iau mainge. Ina vangala ta
vuna tarai tana nina ba na tur vatikai, ma
na vala ki bulu pire nina ba iau tar pilak pa
ia. 36 Ma nina ba na laun valili ta ra kubam
na vana tadav ia, ma na va timtibum pirana
upi ta mani ma ta pakana gem, ma na biti:
Pa una tul tar laka ta tiniba tagu, upi ina
maravut ra tena tinabar, pi ina en ta ik a
nian tana?

3

A Luluai i oro pa Samuel

1 Ta nam ra e ba Samuel ra bul ik i ga
toratorom tai ra Luluai ta ra luaina mata i
Eli, pa di ga manga valongore ta tinata tai
ra Luluai, ma pa di ga manga gire ta ninana.
2 Eli pa i ga manga gigira bulu tago i ga pula,
ma tika na bung ba i ga vana upi na va ta
kana pakana iat, 3 ma ba ra lamp kai God i
ga birao boko, ma ba Samuel i ga va marave
ra bok kai God ta ra pal na vartabar kai ra
Luluai, 4 a Luluai i ga ora: Samuel, Samuel;
ma i ga biti: Iau go kari; 5 ma i ga vutvut
tadav Eli, ma i ga biti: Iau go kari, u tar oro
iau. Ma Eli i ga biti: Pa iau ga oro u, una va
mulai. Ma i ga vana ma i ga va mat. 6 Tika
na pakana mulai a Luluai i ga ora: Samuel,
Samuel; ma Samuel i ga tut ma i ga vana
tadav Eli ma i ga biti: Iau go kari, a dovotina
iat u tar oro iau. Ma i ga biti: Pa iau ga oro
pa u, natugu, una va mulai. 7 Ma Samuel
pa i ga tia nunure boko ra Luluai, ma pa ta
vavaarikai boko kai ra Luluai i ga tadav ia;
8 damana ba ra Luluai i ga oro mule Samuel
a vautuluna pakana, i ga tut ma i ga vana
tadav Eli, ma i ga biti: Iau go kari, a dovotina
u ga oro iau; ma i ga kapa nagam pire Eli ba
ra Luluai i ororo ra bul. 9 Damana Eli i ga ve
Samuel: Una vana, ma una va, ma ona di oro
mule u, una biti, Ea Luluai, una tata, kaum
tultul i ti valavalongor. Ma Samuel i ga va
mat ta kana pakana iat.
10 Ma ra Luluai i ga pot, ma i ga tur, ma
i ga oraoro mulai da lua: Samuel. Samuel.

Samuel i ga biti: Una tata, kaum tultul i ki
na valavalongor. 11 Ma ra Luluai i ga biti
tai Samuel: Ea, ina pait ta papalum livuan
tai Israel, ma nina diat dia valongore, na
kiinga ra talinga i diat. 12 Ta nam ra bung
ina pait ia tai Eli ra magit par iau ga varvai
lua tana ure ra kubana. 13 Tago iau ga ve ba
ina kure vabilak vakakit ra kubana, tago i ga
nunure ba a ura natuna dir ga vul God, ma
pa i ga tigal bat dir tana. 14 Damana iau ga
tar biti ure ra kuba i Eli ba pa da porong bat
ra varpiam kai ra kuba i Eli; pa da porong
bat ia ma ra tinabar, ba ma ra vartabar bula
pata.
15 Ma Samuel i ga va tuk tar ta ra malana;
ma ta ra malana i ga tut, ma i ga papa are ra
umana banbanu ai ra kuba i ra Luluai, ma
i ga burut pi na ve Eli ure ra ninana. 16 Ma
Eli i ga oro Samuel, ma i ga biti: Samuel,
natugu; ma i ga biti: Iau go kari. 17 Ma Eli i ga
biti: Ava nam a Luluai i tar ve u tana? Koko
una ive tagu. Boina ba God na doko u, ma
na manga vakadik u ona una ive ta kopono
tinata tagu ta nam par i tar ve u tana. 18 Ma
Samuel i ga ve tar ra lavur magit par tana,
ma pa ta magit i ga vapidik ia pirana. Ma
Eli i ga biti: Go muka ra Luluai, na pait nam
i boina pirana.
19 Ma Samuel i ga ngala vanavana, ma ra
Luluai i ga tur maravut ia ma i ga pait ot
vapar kana lavur tinata nina i ga tatike.
20 A tarai Israel par, papa Dan ma tuk aro
Ber-Seba, dia ga vakilang Samuel ba ia ra
propet kai ra Luluai. 21 Di ga gire mule ra
Luluai aro Silo, tago ra Luluai i.ga vaarike
ia iat mulai tadav Samuel abara Silo, ma ba
Samuel i ga tata, a tarai Israel par dia ga ki
na valavalongor.

4

A tarai Pilistia dia ra pa ra bok kai God

1 Ta nam ra e ra tarai Pilistia dia ga
vaninara upi diat a varubu ma Israel. A
tarai Israel dia ga vana pi diat a varubu ma
ra tarai Pilistia, ma dia ga ngo pit marave
Ebeneser; ma ra tarai Pilistia dia ga ki abara
Apek. 2 Ra tarai Pilistia dia ga tur tamtamie
diat ta ra luaina mata i ra tarai Israel, ma
ba ra vinarubu i ga ngala mat ra tarai Israel
dia ga vilau, ma ra tarai Pilistia dia ga doko
vake ra ivat na arip na marmar na tarai na
vinarubu Israel ta ra tamataman. 3 Ba ra
umana tena vinarubu dia ga lilikun tadav
ra pakana dia ga ngo pit tana, ra umana
luluai Israel dia ga biti: Ta ra ava ra Luluai
i ga korot vue dat ta to ra bung ta ra luaina
mata i ra tarai Pilistia? Dat a kap ra bok
na kunubu kai ra Luluai maro Silo, upi na
tur livuan ta dat upi na valaun pa dat kan
ra dekdek i kada umana ebar. 4 Damana ra
tarai dia ga vartuluai uro Silo ma dia ga
kap ra bok na kunubu kai ra Luluai kai ra
lavur kor nina i ki taun ra umana angelo;
ma dia ga ben pa bula ra ura natu i Eli,
Kopni ma Pinekas. 5 Ma ba ra bok na kunubu
kai ra Luluai i ga pot aina dia ga ngo pit
ie, ra tarai Israel parika dia ga kukula tuk
tar ba ra vatavataram i ga arikai ta ra pia.
6 Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore
ra kunukula dia ga biti: Ava laka go ra
kunukula ta ra gunan kai ra tarai Ebraio?
Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore ba ra
bok na kunubu kai ra Luluai i ga pot abara
ta nam ra gunan, 7 dia ga burut, ma dia ga
biti: Ea, kadia umana god dia tar pot tadav
diat ta ra gunan; na kaina ta dat, dia ga
biti, pa ta magit dari i ga arikai lua. 8 Na
kaina ta dat; to ia na valaun pa dat kan ra
dekdek i go ra umana dekdek na god? Go
ra umana god dia ga ubu ra tarai Aigipto
ma ra lavur mangana minait, ma ra lavur
mangana kinadik. 9 Ea, avat a tarai Pilistia,
avat a tur da ra tarai, pi koko avat a ki na
vilavilau pire ra tarai Ebraio da dia ki na
vilavilau pire vavat. 10 Ma ra tarai Pilistia dia
ga varvarubu, ma dia ga uvia pa Israel, ma
ra tarai par dia ga vilau upi ra gunan, ma i
ga peal ra umana virua; a utul a vinun na
arip na marmar na tarai na vinarubu, nina
dia vanavana tuna ka, dia ga virua. 11 Ma di
ga ra pa ra bok kai God, ma ra ura natu i Eli,
Kopni ma Pinekas, dir ga virua.

12 Ma tika na tutana Beniamin i ga lop kan
ra vinarubu, ma i ga pot uro Silo ta nam iat
ra bung; kana mal i ga tarada, ma i ga kerek
ra uluna. 13 Ba i ga pot, Eli i ga ki ta kana kiki
ta ra papar a mataniolo ai ra pal na vartabar
upi na bobobe ra nga, ma ra balana i ga
dadadar upi ra bok kai God. Ma ba ra tutana
i ga olo ta ra pia na pal ma ra varvai, a tarai
par dia ga kukula. 14 Ba Eli i ga valongore ra
kunukula i ga biti: Go ra ngala na kunukula i
vuna ta ra ava? Ma ra tutana i ga vana lulut
upi na ve Eli. 15 Ma Eli i ga laun vue lavuvat
na vinun ma lavutul na kilala, ma tago ra
ura kiau na matana pa dir ga boina, pa i ga

gigira. [16] Ma ra tutana i ga biti tai Eli: Iau
nina ra tutana i ga pot mamaina ra tarai na
vinarubu dia ngo pit ie, ma iau ga lop kan
ra vinarubu gori. Ma Eli i ga biti: Ma i ga
dave ra vinarubu, natugu? [17] Ma nina i ga
kap ra varvai i ga biti: Israel i ga vilau kan ra
tarai Pilistia; mangoro na tarai na vinarubu
dia ga virua, ma a ura natum dir tar mat,
ma di ga ra pa ra bok kai God. [18] Ma ba i
ga varvai ure ra bok kai God, Eli i ga bura
tamurmur maravai ta ra mataniolo, ma ra
inoana i ga tadokoi tago i ga patuana muka
ma i ga mamat. I ga lualua tai Israel a ivat
na vinun na kilakilala.
[19] Ma kakuna, ra taulai kai Pinekas, i ga
kap bala, ma i ga tar maravai pi na kakava;
ba i ga valongore ra varvai ure ra bok kai
God, ma ure kakuna dir ma kana tutana ba
dir ga tar mat, i ga rururu, ma i ga kava
vue ra bul, tago ra kinadik na kinakava i ga
monong ia. [20] Ba i ga to na mat, ra vaden
nina dia ga tur kikil ia dia ga biti tana: Koko
una burut, tago u tar kava ra bul tutana. Ma
pa i ga tata, tago pa i ga tia kap nuk upi diat.
[21] Damana i ga vaiang ra bul ba Ikabod, tago
ra minamar ai Israel i ga tar panie. Go i ga
vuna tago di ga ra pa ra bok kai God, ma
ure bula ra minat kai kakuna dir ma kana
tutana. [22] Ma i ga biti: A minamar ai Israel i
tar panie; tago di ga ra pa ra bok kai God.

5

A bok kai God i ki ta ra gunan kai ra tarai Pilistia

[1] Ma ra tarai Pilistia dia ga tak pa ra bok
kai God, ma dia ga kap ia papa Ebeneser
tuk tar aro Asdod; [2] ma ba dia ga kap pa ia
abara dia ga varuk ia ta ra pal na vartabar
kai Dagon, ma dia ga vung ia pire Dagon.
[3] Ma ba i ga ningene ra tarai Asdod dia ga
tut ta ra malana ma dia ga vana ta ra pal na
vartabar kai Dagon; ba dia ga gigira ruk, dia
ga ti gire ke Dagon i va palar aro ra pia ta ra
luaina mata i ra bok kai ra Luluai. Ma dia ga
puak Dagon, ma dia ga vung mule ta kana
kiki iat. [4] Ma ba dia ga tar tut ta ra malana ta
ra bung namur, ea, Dagon i ga va palar aro
ra pia ta ra luaina mata i ra bok kai ra Luluai,
ma ra ulu i Dagon ma ra ura limana dital ga
tar va irai kan ra livuana, ta ra kalakalat i
ra pal; a livua i Dagon ika i ga ki. [5] Go iat ra
vuna ba ra umana tena tinabar kai Dagon
ba dia ruk ta ra pal na vartabar kai Dagon,
pa dia tur ta ra kalakalat i Dagon aro Asdod,
dia pil lake ka.
[6] Ma ra lima i ra Luluai i ga mamat taun
ra tarai Asdod; i ga ubu diat, ma i ga
vapagumanene diat ma ra umana buk; ma
i ga damana bula diat ta ra umana gunan
kikil Asdod. [7] Ma ba ra tarai Asdod dia ga
gire go, dia ga biti: Ra bok kai ra God kai
Israel pa na ki mulai livuan ta dat, tago ra
limana i mamat taun dat, ma taun Dagon
kada god. [8] Damana dia ga vartuluai upi ra
umana luluai Pilistia, ma dia ga biti: Avet a
pait ra ava ma ra bok kai ra God kai Israel?
Ma dia ga biti: Da kap ra bok kai ra God
kai Israel uro Gat. [9] Ma ba dia ga kap ia
ubara, ra lima i ra Luluai i ga ubu nam ra
pia na pal. Ma dia ga burut na kaia tago
ba i ga ubu ra tarai ta nam ra pia na pal,
a niung i ga monong diat par, ra umana
barmana varurung ma ra umana patuana.
[10] Ma dia ga tulue ra bok kai God uro Ekron.
Ma ba ra bok kai God i ga pot aro Ekron,
a tarai Ekron dia ga oraoro dari: Dia tar
kap ra bok kai ra God kai Israel tadav dat,
upi da doko dat ma kada tarai par. [11] Ma
dia ga vartuluai upi ra umana luluai Pilistia,
ma dia ga biti: Avat a tul valilikun vue ra
bok kai God uro ta kana gunan, pi koko na
doko avet ma kaveve tarai, tago ra pia na pal
parika i burut na kaia; God i ga ubu diat ma
ra mamat na limana. [12] Ma nam ra umana
tutana nina ba pa dia ga mat, dia ga tia mait
ika ma ra umana niung, ma ra kunukula i ra
pia na pal i ga tadav ra bala na bakut.

6

A tarai Pilistia dia tul valilikun ra bok kai ra Luluai

[1] Ma ba ra bok kai ra Luluai i ga ki ta
ra langun kai ra tarai Pilistia lavurua na
gai, [2] ra tarai Pilistia dia ga vartuluai upi
kadia umana tena tinabar ma ra umana
tena papait, ma dia ga tir diat dari: Avet a
pait ra ava ma ra bok kai ra Luluai? Boina
ba avat a vateten avet ba avet a tul davatane
tar ia ta kana gunan iat. [3] Ma dia ga biti: Ba
ava tulue ra bok kai ra God kai Israel, koko
avat a tulue vakuku ia ka, avat a ti tulue ma
ta varporong. Ona avat a pait ra dari, avat
a lagar mulai, ma avat a kapa ure ra vuna
ba ra lima i God i ki taun avat boko. [4] Ma
dia ga titir: Ma ava bar ra varporong avet
a tul tar ia pirana? Ma dia ga biti: Avat a

pait ta ilima na niung, da ra niung ta ra paka
i vavat, ma ra goled; ma a ilima na galang
bula avat a pait ia ma ra goled; go ra niluluk
na da ra niluluk ai ra umana luluai Pilistia,
tago a kopono mangana minait i ga monong
avat par. 5 Damana avat a tun mal ia ta ra iap
ta umana malalar i kavava umana niung ma
ra umana malalar i kavava umana galang
nina dia kap ra kaina minait ta ra gunan, ma
damana avat a tul tar ra variru tadav ra God
kai Israel, ma kan bar na tak vue ra limana
kan avat, ma kavava umana god, ma kavava
pia. 6 Ta ra ava ava valeo ra bala i vavat
da ra tarai Aigipto ma Parao dia ga valeo
ra bala i diat? Dave, God pa i ga valunga
boko diat vang, ma namur dia ga pala vue
Israel? 7 Io, avat a pait ta kalamana kiki na
vinavana, ma avat a tak pa ta ura tana na
bulumakau nina a polo na u ta dir, ma nina
ba pa di ga pait boko ra papalum me. Avat
a kun dir ta ra kiki na vinavana, ma avat a
tak vue ra ura natu i dir. 8 Ma namur avat a
tak pa ra bok kai ra Luluai, ma avat a vung
ia ta ra bala na kiki na vinavana, ma avat
a vung ia ta ra paparaina nam ra umana
magit nina ava pait ia ma ra goled, ma nina
ure ra varporong, ma nina ava tar varuk ia
tai tika na vuvuvung, ma avat a tulue ra kiki
na vinavana ta ra nga. 9 Ma ona i mur ra
nga, nina i vana uro ra langun Israel tadav
ra gunan Bet-Semes, dari da nunure ba ra
Luluai iat nam nina i ga vakaina dat; ma ona
pata, dat a nunure ba ia iat pa i vuna tana,
a ngunuak ika i ga tadav dat.

10 Ma ra umana tutana dia ga pait ia ka;
dia ga tak pa a ura tana na bulumakau, nina
a polo na u ta dir, ma dia ga kun tar dir ta
ra kiki na vinavana, ma dia ga tak vue ra
ura natu i dir, 11 ma dia ga vung ra bok kai
ra Luluai, ma ra vuvuvung nina ra umana
galang ma ra umana niung dia ga tun mal
diat ma ra goled dia ki tana, ta ra ul a kiki
na vinavana. 12 Ma ra ura bulumakau, a ura
tana, dir ga mur vanavana ra nga tadav Bet-
Semes; dir ga mur vatikene ra kopono nga
ka, ma pa dir ga vana ta ra papar a lima
tuna ba ta ra papar a maira, ma ba dir ga
vanavana dir ga tangi; ma ra umana luluai
Pilistia dia ga mur dir tuk tar ta ra langun
Bet-Semes.

13 Ra tarai Bet-Semes dia ga doko ra vit ta
ra male, ma ba dia ga tadaraka dia ga gire ra
bok na kunubu, ma dia ga gugu na kaia. 14 Ra
kiki na vinavana i ga vana tadav ra uma kai
Iosua ra te Bet-Semes, ma i ga ki ie, maravai
ta tika na ngala na vat. Ma dia ga pelegi ra
davai nina dia ga pait ra kiki na vinavana
me, ma dia ga tun tar ra ura bulumakau
me, a tinabar tadav ra Luluai. 15 Ma diat ta
ra vuna tarai Levi dia ga tak pa ra bok kai
ra Luluai, ma ra vuvuvung nina ra umana
magit i goled dia ki tana, ma dia ga vung
taun dir ta ra ngala na vat; ma ra tarai Bet-
Semes dia ga tul tar ia tai ra Luluai ta nam
ra bung ra umana tinabar di ga tuntun tar
ia, ma ra umana enana tinabar bula. 16 Ma
ba ra ilima na luluai Pilistia dia ga gire go,
dia ga talil ta nam iat ra bung uro Ekron.

17 Nam ra umana niung dia goled, nina ba
ra tarai Pilistia dia ga varporong me tadav
ra Luluai, go diat: ure Asdod tikai, ma ure
Gasa tikai, ma ure Askelon tikai, ma ure Gat
tikai, ma ure Ekron tikai; 18 ma ra niluluk
ure ra umana galang dia goled, diat bula dia
varogop ma ra niluluk ai ra umana gunan
nina nam ra ilima na luluai Pilistia dia ga
kure, ra umana gunan di liplip bat diat, ma
ra umana gunan nina pa ta liplip ta diat.
Nam ra ngala na vat ba di ga vung ra bok kai
ra Luluai tana, i tur boko ure ra varvadovot,
ta ra uma kai Iosua ra te Bet-Semes, tuk ta
go ra bung. 19 Ma ra umana natu i Iekonaia,
a umana tutana, pa dia ga gugu varurung
ma ra tarai Bet-Semes ba dia ga gire ra bok
kai ra Luluai, ma i ga doko lavurua na vinun
diat. Ma ra tarai dia ga ligur tago ra Luluai
i ga manga ubu ra tarai.

20 Ma ra tarai Bet-Semes dia ga biti: To
ia na tur ta ra luaina mata i ra Luluai,
tago i ngala mat? Dat a tulue uve pi dat
a langalanga tana? 21 Ma dia ga tulue ta
umana tena kapkap varvai tadav ra tarai ta
ra pia na pal Kiriat-Iearim, ma dia ga biti:
Ra tarai Pilistia dia tar kap valilikun ra bok
kai ra Luluai, avat a mai, ma avat a kap pa ia
upi na ki pire vavat.

7

1 Ma ra tarai maro Kiriat-Iearim dia ga
vana ur, ma dia ga tak pa ra bok kai ra
Luluai, ma dia ga kap pa ia tadav ra kuba
i Abinadab, nina i tur ta ra buana, ma dia ga
vagomgom natuna Eleasar, ma dia ga tibe
upi na balaure ra bok kai ra Luluai.

Samuel i kure Israel

[2] Ma papa ra bung ba ra bok kai ra Luluai
i ga pot aro Kiriat-Iearim (a ura vinun na
kilala i ga ki abara), diat par ta ra kuba i
Israel dia ga bala marmari upi ra Luluai.
[3] Ma Samuel i ga biti pire ra tarai Israel par:
Ona ava talil ma ra bala i vavat parika tadav
ra Luluai, damana avat a vung vue ra umana
vaira na god ma ra Astarot kan avat, ma
avat a anan upi ra Luluai, ma avat a lotu
tadav ia ka, ma ia iat na valaun pa avat kan
ra dekdek i ra tarai Pilistia. [4] Ma ra tarai
Israel dia ga vung vue ra umana Baal ma
ra Astarot kan diat, ma dia ga lotu tadav ra
Luluai ka.

[5] Ma Samuel i ga biti, Avat a vartuluai upi
ra tarai Israel parika ba diat a pot varurung
aro Mispa, ma ina araring tadav ra Luluai
ure avat. [6] Ma ra tarai dia ga pot varurung
aro Mispa, ma dia ga kulupe ra tava, ma
dia ga lolonge ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma dia ga vevel ta nam ra bung, ma dia ga
biti: Ave ga pait ra varpiam tadav ra Luluai.
(Samuel i ga ki aro Mispa ba i ga kure Israel.)

[7] Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore
ba ra tarai Israel dia ga pot varurung aro
Mispa, ra umana luluai Pilistia dia ga tut na
vinarubu ure Israel. Ma ba ra tarai Israel dia
ga valongore dia ga burutue ra tarai Pilistia,
[8] ma dia ga biti tai Samuel: Koko una ngo ma
ra kinail tadav ra Luluai kada God, upi na
valaun dat kan ra dekdek i ra tarai Pilistia.
[9] Ma Samuel i ga tak pa ta nat na sip, nina
ba pa i vung vue boko ra u, ma i ga pait ra
tinabar me; i ga tun tar ia a kidoloina ka
tadav ra Luluai, ma i ga kail tadav ra Luluai
ure Israel; ma ra Luluai i ga valongore. [10] Ma
ba ra tarai Pilistia dia ga kakari maravai
tadav Israel upi diat a ubu diat ta ra pakana
bung iat ba Samuel i tun tar ra tinabar tadav
ra Luluai tana, a Luluai i ga vapangpagur
ma ra ngala na pangpagur tar ta ra tarai
Pilistia, ma i ga vapurpuruan diat, ma ra
tarai Israel dia ga ubu diat. [11] Ma ra tarai
Israel dia ga irop mabara Mispa ma dia ga
korot mur ra tarai Pilistia tuk aro Bet-Kar,
ma dia ga lop. [12] Ma Samuel i ga tak pa ta vat,
ma i ga page livuan tai Mispa dir ma Sen, ma
i ga vaiang ia ba Ebeneser, ma i ga biti: Go
ra vat na tur na im ure ra maramaravut kai
ra Luluai pire dat.

[13] Damana dia ga varuva ra tarai Pilistia,
ma pa dia ga bolo mule ra umana langun
Israel, ma ra lima i ra Luluai i ga tur bat ra
tarai Pilistia ta nam ra umana kilala na ni-
laun kai Samuel. [14] Ma di ga kap valilikun ra
umana pia na pal pire Israel, papa Ekron tuk
aro Gat, nina ba ra tarai Pilistia dia ga tar ra
pa diat tai Israel, ma dia ga valangalanga ra
umana gunan kikil ra umana pia na pal kan
ra dekdek i ra tarai Pilistia. Ma Israel dia ga
ki na varmaram bula ma ra tarai Amor.

[15] Samuel i ga kure ra lavur magit par kai
Israel ta kana kilakilala na nilaun parika;
[16] ma ta ra kilakilala i ga vana vurvurbit
Betel ma Gilgal ma Mispa pi na kure ra lavur
magit par kai Israel ta nam ra utul a gunan,
[17] ma namur i ga lilikun uro Rama, ta ra
gunan i ga pait ra kubana ma ra uguugu ure
ra Luluai tana; ma i ga ki na varkurai ure
Israel abara.

8

A tarai Israel dia lul upi tika na king

[1] Ma ba Samuel i ga tar patuana i ga tibe
ra ura natuna pi dir a ki na varkurai ure
Israel. [2] Di ga vaiang ra luaina ba Ioel, ma ra
vauruana ba Abia, ma dir ga ki na varkurai
aro Ber-Seba. [3] Ma a ura natuna pa dir
ga mur kana lavur nga; dir ga vana irai
upi ra mani, ma dir ga anan upi ra umana
kul varbat, ma dir ga vakaina ra takodo na
varkurai.

[4] Damana ra umana luluai Israel dia ga
pot aro Rama tadav Samuel, ma dia ga biti:
[5] Ea, u tar patuana muka, ma a ura natum
pa dir mur kaum lavur nga; boina ba una
tibe ta tikai upi na king pire vevet, upi na
kure avet da ra umana Tematana. [6] A bala
i Samuel pa i ga gugu ba i ga valongore
kadia nilul upi ta king pi na kure diat; ma
Samuel i ga araring tadav ra Luluai. [7] Ma ra
Luluai i ga biti tai Samuel: Una valongore
ra nilai ra tarai, ma una valongore ra magit
parika dia ve u tana; pa dia tar pilak vue u,
dia tar pilak vue iau upi koko ina king pire
diat. [8] Da dia ga pait ia tagu papa iau ga
ben vairop vue diat kan ra gunan Aigipto,
da dia ga pilak vue iau, ma dia ga lotu tadav
ra umana enana god, damana diat a pait ia
piram. [9] Io, una valongore ra nilai diat, ia
kaka, una vaale diat, ma una vateten diat
ure ra papalum na king.

[10] Ma Samuel i ga vaarike ta umana tinata
kai ra Luluai pire ra tarai nina dia ga lul upi
ta king. [11] Ma i ga biti: Nina ba na king pire
vavat na pait go ra umana magit: na tak pa

ra umana natu i vavat, a umana tutana, ma
na tibe diat pi diat a balaure kana umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu, ma upi
diat a ki ta kana umana os, ma pi diat a
vilau na lua ta kana lavur kiki na vinavana;
12 na tibe diat upi diat a umana luluai na
vinarubu pi diat a lue ra lavur loko na tarai
na vinarubu; na tibe ta umana pi diat a ipuk
kana pia, ma pi diat a doko ra vuai kana
uma, ma ta umana pi diat a pait ra lavur
vargal ai ra vinarubu, ma ra umana kiki na
vinavana ure ra vinarubu bula. 13 Na tak pa
ra umana natu i vavat, a umana vavina, pi
diat a pait ra lavur mangana dangi i ang na
katkat, ma pi diat a tun nian, ma pi diat a
papait ra gem. 14 Na tak pa ra umauma dia
boina kan kavava umauma na kon, ma ra
umauma na vain, ma ra umauma na oliva,
ma na tul tar diat pire kana umana tultul.
15 Na tak pa tika na vinvinun ta kavava pia na
uma, ma kavava uma na vain, ma na tul tar
ia pire kana umana luluai na vinarubu ma
kana umana tultul. 16 Na kale kavava umana
vilavilau, a umana tutana ma ra umana
vavina, ma diat dia boina ta kavava umana
bulumakau, ma ta kavava umana as, 17 ma
na tak pa tika na vinvinun ta kavava umana
kikil na sip, ma avat iat avat a vilavilau
pirana. 18 Ma avat a tangtangi ure nam ra
king ava ga tar pilak pa ia ure avat, ma ra
Luluai pa na bali avat ta nam ra bung.

19 Ma ra tarai pa dia ga mainge ba diat
a valongore ra tinata kai Samuel, ma dia
ga biti ka: Pata, ave mainge ta tikai pi na
king pire vevet, 20 upi avet a varogop ma ra
umana Tematana, ma upi kaveve king na
kure avet, ma na lue rap avet, ma na varubu
ure avet. 21 Ma ba Samuel i ga valongore ra
tinata par kai ra tarai i ga vaarike mule pire
ra Luluai; 22 ma ra Luluai i ga biti tai Samuel:
Una torom ta ra nilai diat, ma una pilak pa
ta tikai upi na king. Ma Samuel i ga biti tai
ra tarai Israel: Tikatikai ta vavat na vana ta
kana gunan iat.

9

Di pilak pa Saul upi na king

1 Tika na uviana na tutana i ga ki, a
iangina Kis, ta ra vuna tarai natu Beniamin,
ra natu i Abiel, nina ba ra natu i Seror a
natu i Bekorat, nina ba ra natu i Apia, a te
Beniamin. 2 Ma kana ra bul tutana, a iangina
Saul, a metek na barmana; ma ta ra lavur
natu i Israel par pa ta tikai i ga boina tana,
ma pa ta ulu i ta tikai nina ba na tuk lake
ra ul a varana. 3 Ma ta umana as kai Kis, a
tama i Saul, dia ga rara, ma Kis i ga ve Saul
natuna ba na ting pa ta tika na tultul upi dir
a vura tikan upi ra umana as. 4 Dir ga vana
vurvurbit ta ra gunan na lualuana ta ra
papar Epraim, ma ta ra langun Salisa, ma pa
dia ga ki ie; ma namur dir ga vana vurvurbit
ta ra langun Salim, ma pa dir ga tikan tadav
diat abara; ma dir ga kabila vana vurvurbit
ta ra langun kai ra vuna tarai Beniamin,
ma pa dir ga na tadav diat. 5 Ma ba dir ga
tadav ra langun Suv, Saul i ga biti tai kana
tultul: Ea, dor a lilikun ati, kan tamagu na
nuk vue ra umana as, ma na kabila ngarao
ure dor. 6 Ma ra tultul i ga biti tana: Tina
na tutana kai God i ki ta go ra gunan, ma
di manga ru ia; a magit parika i varvai lua
tana di pait ot pa ia; boina ba dor a vana
tadav ia, kan na ve dor ure ra magit nina
ba dor varvakai tana. 7 Ma Saul i ga biti tai
kana tultul: Ea, ona dor a vana, dor a kap
ra ava pirana? Kador umana vuvuvung na
gem dia pobono, ma pa ta tiniba pi dor a
kap tar ia tadav ra tutana kai God. Ava i ki
pire dor? 8 Ma ra tultul i ga bali mule Saul,
ma i ga biti: A pakana mani kaugu akari,
una tul tar ia pire ra tutana kai God pi na
ve dor ure kador vinavana. 9 (Lua boko ta
ra langun Israel ba ta tutana i vana upi na
matoto tai God, i ga biti: Io, dat a vana tadav
ra tena ginigira, tago lua boko di ga vatang
ra propet ba a tena ginigira.) 10 Ma Saul i ga
biti tai kana tultul: Boina tuna; una mai, dor
a vana ubara. Damana dir ga vana uro tadav
ra gunan nina ra tutana kai God i ga ki tana.

11 Ma ba dir ga tutua vanavana tadav ra
gunan, dia ga varkuvo ma ta umana gara
na vavina dia vanavana upi diat a kulupe
ra tava, ma dir ga tir diat: Dave, ra tena
ginigira akari? 12 Ma ra umana gara na
vavina dia ga biti: Maia, gire, i ki aro na
lua ta mumur; i pot nagam ta go ra gunan,
tago ra tarai diat a vartabar ta ra ul a buana
ta go ra bung. 13 Ba amur a olo ta ra pia
na pal amur a tadav lolole, ari pa i ti vana
boko ta ra ul a buana; a tarai pa diat a ian
lua tuk na pot, tago na tata vadoane value
ra tinabar boko ma namur diat di ga ting
pa diat i tana, diat a ian; damana amur a
vana, tago amutal a varkuvo me go. 14 Ma
dir ga vana ta ra pia na pal, ma ba dir ga olo
ta ra mataniolo, dital ga ti varkuvo ko ma
Samuel ba i vanavana boko pi urama ta ra

ul a buana.

15 Ta ra bung lua ta nam ba Saul i ga pot
pire Samuel tana, ra Luluai i ga vaarike pire
Samuel dari: 16 Ningene, ta ra pakana bung
dari, ina tulue piram tika na tutana maro ra
langun Beniamin, ma una ku ia pi na luluai
pire kaugu tarai Israel; na valaun kaugu
tarai kan ra lima i ra tarai Pilistia, tago iau
tar gire ra kini na malari kai kaugu tarai, ma
kadia tinangi i tar tadav iau. 17 Ma ba Samuel
i ga gire Saul, a Luluai i ga biti tana: Go iat
ra tutana iau ga ve u ure, nina ba na kure
kaugu tarai. 18 Ma Saul i ga tadav Samuel
ta ra mataniolo, ma i ga biti: Iau lul u ba
una ve iau ba ra kuba i ra tena ginigira i tur
ave. 19 Ma Samuel i ga biti: Iau ia nam ra
tena ginigira. Una lua tagu ta ra ul a buana,
tago una ian piragu gori; ta ra malana ina
pala vue u, ma ina ve u ure nam parika i ki
ta ra nuknukim. 20 Ma ure kaum umana as
nina dia tar rara a utul a bung i taun ia, koko
una ngarao ure diat, tago di tar tikan tadav
diat. Da mar to ia ma ra umana minamar
kai Israel? Pa da tul tar diat laka piram, ma
pire diat ta ra kuba i tamam? 21 Ma Saul i
ga biti: Vakir iau a te Beniamin laka, nina i
ikilik ta ra lavur vuna tarai par Israel? Ma
kaugu apik na tarai, pa i ikilik muka vang ta
ra lavur apik na tarai par Beniamin? Ta ra
ava u tata dari piragu?

22 Ma Samuel i ga ben pa Saul dir ma kana
tultul, ma i ga ben dir ta ra pal na nian,
ma i ga vaki dir pi dir a ura ul a pa ta diat
dia ki ta nam ra nian, a utul a vinun diat.
23 Ma Samuel i ga biti tai ra tena tuntun nian:
Nina ra tiniba iau ga ve u ba una vung vaire,
una kap ia uti. 24 Ma ra tena tuntun nian i
ga kap ra kangar i ra sip, ma i ga vung ia
pire Saul. Ma Samuel i ga biti tai Saul: Ea, di
tar vung ra viono kirip ta ra luaina matam,
una en ia, tago ave kiki pa u, pi una ian ma
diat di ga ting pa diat ta go iat ra pakana
bung nina di ga kubu ia. Ma Saul dir ga ian
varurung ma Samuel ta nam ra bung.

25 Ma ba dir ga vana ur kan ra ul a buana
tadav ra gunan, Saul i ga va ta ra vava nina
di ga vaninare ure ta ra ul a pal.

26 Ta ra kavunvun Samuel i ga oro upi Saul
ta ra ul a pal dari: Una tut upi ina tule vue u
ta kaum vinavana. Ma Saul i ga tut, ma dir
ma Samuel dir ga vana tadav ra nga. 27 Ma
ba dital ga vanavana na nga, maravai ta ra
langun i ra pia na pal, Samuel i ga biti tai
Saul: Una ve kaum tultul ba na vanavana
lualua ka boko ta dor pi ina pala ra tinata
kai God piram.

10

1 Ma Samuel i ga tak pa ra pal a tava na
dangi, ma i ga lolonge tar ia ta ra ulu i Saul,
ma i ga galum ia, ma i ga biti: Dave, ra
Luluai pa i ga ku u vang pi una luluai ure
kana tarai Israel? Una kure ra tarai kai ra
Luluai, ma una valaun diat kan ra dekdek i
kadia umana ebar. Ma go na da ra vakilang
piram ba ra Luluai i tar ku u pi una luluai
ta kana vuna gunan; 2 go ieri ba una vana
kan iau, amutal a varkuvo ma ra ura tutana
maravai ta ra babang na minat kai Rakel.
nina i tur ta ra langun Beniamin; dir a ve
u ba nam ra umana as u ga tikatikan upi
diat, di tar tikan tadav diat, ma tamam pa
i ngarao mulai ure ra umana as, i ngarao go
ure u, ma i bitbiti, Ina pait ra ava vang ure
natugu? 3 Ma ba una vana uro tadav ra iban
i tur Tabor, a utul a tutana dital a barat u
abara; dital vanavana uro Betel tadav God
abara; tikai ta dital i puak ra utul a nat na
me, ta tikai i kap ra utul a gem, ma ta ra
tikai i kap ra pal a tava nina ba ra polo na
vuai na vain i ki tana. 4 Dital a vage pa u ma
dital a tabar u ma ra ura gem, nina ba i ki
tuna tar tam ba una alube pa ia. 5 Ma ba una
tadav Gibea kai God, a gunan ba ta luluai
kai ra tarai Pilistia i ki tana, avat a varkuvo
ma ra umana propet ba diat a vut ba maro
ra ul a luana ma ra pagol, ma ra kudu, ma
ra dedede, ma ra pagol ba ta umana vinau
tana, ma diat a tatata na propet ba dia par
ra kudu, ma dia ubu ra pagol, ma dia vu
ra dedede ta ra luaina mata i diat. 6 Ma
ra Tulungea i God na tia vangangap pa ra
balam, ma avat a tata na propet ma diat, pi
una da ta tia enana tutana muka. 7 Ma ba ra
umana vakilang dia tadav u, una pait nam
i topa nam ra pakana bung iat, tago God
i ki piram. 8 Una vanavana lualua ka boko
tagu uro Gilgal, ma ina barat u abara, pi ina
pait ra umana tinabar di tuntun tar ia, ma
ra umana tinabar na varmaram. Una kiki
pa iau ta lavurua na bung, ma ina barat u
abara, ma ina ve u ure nina ra magit ba una
pait ia. 9 Ma ba i ga tar tur tapuku pi dir a
varbaiai ma Samuel, God i ga vaenana pa
ra balana, ma di ga pait ot pa muka nam ra
umana vakilang ta nam iat ra bung.

[10] Ba Saul i ga pot aro Gibea dia ga varkuvo
ma ra umana propet, ma ra Tulungea i God i
ga ki taun ia, ma dia ga tatata na propet ma
diat. [11] Ma ba ra tarai nina diat dia ga nunure
ilam ia, dia ga gire, dia ga tata vargil ika
dari: Ava go i monong ra natu i Kis? Dave,
da luk tar vang Saul ta ra umana propet?
[12] Ma ta tikai ta diat i ga biti bula: To ia bar
tama i diat? Damana di ga luk tar go ma ra
umana tinata valavalar: Da luk tar bula Saul
vang ma ra umana propet! [13] Ma ba i ga tar
tata na propet par i ga vana ta ra kubana.

[14] Ma matua i Saul i ga tir dir ma kana
tultul: Amur ga ki ave? Ma i ga biti: Amir
ga tikan upi ra umana as, ma ba pa amir ga
tikan tadav diat, amir ga vana pire Samuel.
[15] Ma matua i Saul i ga biti: Una ve iau ure
nam Samuel i ga ve u tana. [16] Ma Saul i ga
biti: I ga ve amir ba di ga tar tikan tadav ra
umana as; pa i ga tia vaarike pirana ure ra
varkurai nina ba Samuel i ga varvai tana.

[17] Ma Samuel i ga oro varurue ra tarai
tadav ra Luluai aro Mispa, [18] ma i ga biti
tai ra tarai Israel: I dari ra tinata kai ra
Luluai ra God kai Israel: Iau ga ben vairop
vue Israel kan ra gunan Aigipto, ma iau ga
valaun pa avat kan ra lima i ra tarai Aigipto,
ma ra lima i ra umana vuna tarai nina dia
ga vakadik avat; [19] ma go ieri ava tar nuk
vue kavava God, nina ia kaka i ga valaun
avat kan ra lavur magit dia ga monong avat,
ma kan kavava kini na malari. Ava tar biti
ba, Pa ave mainge u; ma ava tar anan upi
kavava ta king. Io, avat a pot tadav ra Luluai
da kavava umana vuna tarai, ma ta kavava
umana apik na tarai iat.

[20] Ma Samuel i ga oro pa ra umana vuna
tarai tadav ia, ma dia ga padapadailam pa
ra vuna tarai Beniamin. [21] Ma i ga oro
pa ra umana apik na tarai Beniamin tadav
ia, ma di ga padapadailam pa ra apik na
tarai Matiri, ma ba i ga oro pa ra umana
kakang ta ra apik na tarai Matiri, di ga
padapadailam pa Saul natu i Kis, ma ba dia
ga tikatikan upi ia, pa dia ga na tadav ia.

[22] Damana dia ga titir mulai pire ra Luluai:
Dave, ra tutana i ki ati? Ma ra Luluai i ga bali
diat dari: I ki parau ta ra tabarikik. [23] Ma dia
ga vutvut upi ia, ma dia ga ben pa ia, ma ba
i ga tur varurung ma diat pa ta ulu i ta tikai
nina ba i ga tuk ak lake ra ul a varana. [24] Ma
Samuel i ga biti tai ra tarai par: Avat a bobe
nina ra Luluai i tar pilak pa ia; pa ta tikai
ta ra lavur tarai par ba dir varogop me. Ma
ra tarai par dia ga oraoro: God na valaun ra
king.

[25] Ma Samuel i ga papala pire ra tarai ure
ra kini na varkurai na king, ma i ga tumu
vake diat ta ra pinpin buk, ma i ga vung ia
pire ra Luluai. Ma Samuel i ga tul vaire vue
diat, tikatikai tatar ta ra kubana iat. [26] Ma
Samuel bula i ga vana tadav ra kubana uro
Gibea, ma ra umana rangrang na tutana,
nina ba God i ga vamalapang ra bala i diat,
dia ga varagur me. [27] Ia kaka ta umana ulai
na tutana dia ga biti: Go ra tutana na valaun
davatane dat? Dia ga kulume, ma pa dia ga
tul tar ta vartabar pirana. Ma i ga ki mut
uka.

11

Saul i ubu ra tarai Amon

[1] Ma ba i ga par tika na gai, Nakas ra te
Amon i ga tut ure Iabes-Gilead; ma ra tarai
par Iabes dia ga biti tai Nakas: Dat a pait ta
kunubu, ma avet a torom tam. [2] Ma Nakas
ra te Amon i ga biti: Gala da luak vue ra
kiau na mata i vavat ta ra lima tuna, gala ina
mulaot ba da pait ra kunubu pire vavat. [3] Ma
ra umana luluai Iabes dia ga biti tana: Una
tul tar avet pi avet a langalanga lavurua na
bung, pi avet a tulue ra umana tultul ma ra
varvai ta ra lamlavur langun Israel par, ma
ona pa ta na i ki pi na valaun pa avet, avet a
torom piram. [4] Ma ra umana tena kapkap
varvai dia ga pot aro Gibea, ra gunan kai
Saul, ma kadia varvai, ma dia ga ve ra tarai
ure; ma ra tarai par dia ga tangi mat.

[5] Ma ba Saul i ga pot ma ra umana bu-
lumakau maro ta ra uma, i ga biti: Ava
go i monong ra tarai, ma dia tangtangie
ra ava? Ma dia ga ve ure ra tinata kai ra
umana tutana Iabes. [6] Ma ra Tulungea i God
i ga vangangap Saul ba i ga valongore go,
ma i ga kulot i tana. [7] Ma i ga tak pa ra
ura bulumakau, ma i ga kutu gigi dir, ma
i ga tulue ra umana tultul vurvurbit me ta
ra lamlavur langun Israel par ma ra varvai
dari: Nina ba pa na vut pi na mur Saul dir
ma Samuel, da pait ia dari ta kana umana
bulumakau. Ma ra ngala na bunurut ure ra
Luluai i ga ki taun ra tarai, ma diat par dia
ga pot da ra kopono tutana ka. [8] Ma Saul i ga
luk diat aro Basek; a tarai Israel, a utul a mar
na arip na marmar diat; ma diat kai Iuda, a
utul a vinun na arip na marmar na tutana.

[9] Ma i ga ve diat nina dia ga kap ra varvai,
ba diat a biti tai ra tarai Iabes-Gilead: Da
valaun avat ningene ta ra pakana bung ba
i malamalapang ra keake. Ra umana tena
kapkap varvai dia ga vana, ma dia ga ve ra
tarai Iabes, ma dia ga gugu na kaia. [10] Ma dia
ga biti tai Nakas: Avet a pot piram ningene,
ma una pait nina ra magit u mainge ba una
pait ia ta vevet.
[11] Ma ta ra bung namur Saul i ga vatur
tamie kapi ra tarai ta ra utul a loko, ma dia
ga vana ta ra pakana kai ra tarai Amon ta ra
monamono ta ra kaukau, ma dia ga ubu ra
tarai Amon tuk ra keake i ga ki tur; diat dia
ga laun valili dia ga ki vurvurbit, pa ta ivut
ba dir ga ki varurung.
[12] Ma ra tarai dia ga biti tai Samuel: To ia
nam i ga biti ba Saul pa na kure dat? Da kap
diat damana, ma da doko diat. [13] Ma Saul i
ga biti: Pa da doko ta tika na tutana ta go ra
bung, tago ra Luluai i ga pait ra valavalaun
livuan pire ra tarai Israel.
[14] Ma Samuel i ga biti tai ra tarai: Avat a
mai, dat a vana uro Gilgal, ma dat a kubu
vadekdek ra varkurai. [15] Ma ra tarai par
dia ga vana uro Gilgal; ma dia ga vaki Saul
upi na king ta ra luaina mata i ra Luluai
abara Gilgal, ma dia ga pait ra tinabar na
varmaram ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
Saul ma ra tarai Israel par dia ga gugu na
kaia.

12

A tinata kai Samuel pire ra tarai

[1] Ma Samuel i ga biti tai Israel par dari:
Ea, iau ga tar valongore ra nilai vavat, ma
nam parika nina ava ga ve iau tana, ma iau
tar vaki ra king pi ure avat. [2] Gori ra king i
lue avat, ma iau, iau tar patuana, ma i kua
ra pepe na ulugu, ma a ura natugu dir a ura
tutana ot livuan ta vavat, ma papa iau ga
barmana ma tuk tar go iau ga lue avat. [3] Iau
go, avat a takun iau ta ra luaina mata i ra
Luluai ma kana king nina di ga ku ia. Iau ga
ra pa ra bulumakau kai to ia? Ma to ia bar
iau ga vakadik ia? Ma iau ga loalong pa tai
ia? Ma iau ga vatur vake ta kul varbat, ba ta
ivu pal a kau tai to ia? Avat a takun iau ma
ina bali ia. [4] Ma dia ga biti: Pa u ga vakadik
avet, ma pa u ga loalong ta vevet, ma pa u
ga vatur vake ta kul varbat tai ta tikai. [5] Ma
i ga biti ta diat: A Luluai dir ma kana king
nina di ga ku ia, dir vinar ure avat ba pa ava
ga na tadav ta magit pi avat a takun iau ure.
Ma dia ga biti: Maikir, dir vinar tana.
[6] Ma Samuel i ga biti tai ra tarai: A Luluai,
nina i ga tibe Moses dir ma Aron, ma i ga
ben vairop vue ra umana tama i vavat maro
Aigipto, i vinar tana. [7] Io, avat a tur boko upi
dat a vartoto ma avat ta ra luaina mata i ra
Luluai, ma upi ina varvai mulai ure ra lavur
papalum na valavalaun kai ra Luluai pire
vavat ma pire ra umana tama i vavat. [8] Ba
Iakob i ga vana uro Aigipto, a tarai Aigipto
dia ga vakadik diat, ma ra lavur tama i vavat
dia ga kail tadav ra Luluai, ma ra Luluai i
ga tulue Moses dir ma Aron upi dir a ben
vairop vue ra umana tama i vavat maro
Aigipto, ma dir ga vaki diat ta go ra gunan.
[9] Ma dia ga nuk vue ra Luluai kadia God,
damana i ga nur tar diat ta ra lima i Sisera,
nina i lualua pire ra tarai na vinarubu kai ra
king Kasor, ma ta ra lima i ra tarai Pilistia,
ma ta ra lima i ra tarai Moab, ma dia ga ubu
diat. [10] Ma dia ga kail tadav ra Luluai, ma
dia ga biti: Ave tar pait ra varpiam, tago
ave tar nuk vue ra Luluai, ma ave tar lotu
tadav ra umana Baal ma ra Astorot, ia kaka
una valaun pa avet kan ra dekdek i kaveve
umana ebar, ma avet a lotu tadav u. [11] Ma ra
Luluai i ga tulue Ierub-Baal, ma Barak, ma
Iepta, ma Samuel, ma i ga valaun pa avat
kan ra dekdek i kavava umana ebar nina dia
tur kikil avat, tuk tar ba ava ga ki bulu.
[12] Ma ba ava ga gire Nakas, ra king Amon,
i tut ure avat, ava ga biti tagu: Pata, ave
mainge ta king pi na kure avet; ma a
dovotina ra Luluai kavava God ia kavava
king. [13] Avat a gire go kavava king nina ava
ga pilak pa ia. Gire, ra Luluai i tar vaki ta
king ure avat. [14] Gala avat a ru ra Luluai, ma
avat a lotu tadav ia, ma avat a valongore ra
nilaina, ma pa avat a ole ra varkurai kai ra
Luluai, ma avat par ma ra king nina i kure
avat, avat a mur ra Luluai kavava God, io, na
boina; [15] ma gala pa avat a valongore ra nilai
ra Luluai, ma avat a ole ra varkurai kai ra
Luluai, a dovotina ra lima i ra Luluai na tut
ure avat ma kavava king.
[16] Io, avat a tur go, ma avat a gire go ra
vakilang ra Luluai i vaninare pi na pait ia ta
ra luaina mata i vavat. [17] Vakir go ra bung
laka nina da doko ra vit tana? Ea, ina kail
pire ra Luluai pi na tulue ra pangpagur ma
ra bata, ma avat a nunure, ma avat a kapa
ba go nina ava ga pait ia, ba ava ga lul upi
ta king, ia ra varpiam ta ra luaina mata i ra

Luluai. [18] Ma Samuel i ga kail tadav ra Luluai,
ma ta nam ra bung ra Luluai i ga tulue ra
pangpagur ma ra bata, tuk tar ra tarai par
dia ga burut na kaia ure ra Luluai dir ma
Samuel. [19] Ma ra tarai par dia ga biti tai
Samuel: Una araring tadav ra Luluai kaum
God ure kaum umana tultul, kan avet a mat
par, tago da luk guve go kaveve nirara, ba
ave ga lul upi ta king, varurung ma kaveve
lavur varpiam par.
[20] Ma Samuel i ga biti tai ra tarai: Koko
avat a burut; a dovotina ava ga pait go ra
nirara, ia kaka, koko avat a vana irai kana ra
Luluai, avat a mur ia, ma avat a lotu tadav
ra Luluai ma ra bala i vavat parika. [21] Ma
koko avat a vana irai upi avat a tikan upi ra
umana tabataba vakuku, tago pa i tale diat
pi diat a maravut avat, ba pi diat a valaun
avat, tago diat a umana magit vakuku tuna
ka. [22] A Luluai pa na nur vue kana tarai,
upi ra iangina na rararang, tago ra Luluai i
mainge upi na vaki avat upi avat kana tarai
iat. [23] Ma iau iat, koko muka ina nur vue ra
niaring ure avat, tago ure ra dari iau pait ra
varpiam ure ra Luluai. Ina pala vanavana
nam ra nga i boina ma i takodo pi na topa
avat. [24] Ia kaka avat a ru ra Luluai, ma avat
a torom tana ma ra kopono nuknuk ta ra
bala i vavat, tago ava tar gire ra ngala na
vakilang i ga pait ia livuan ta vavat; [25] ma
ona avat a papait vatikene ra nirara, da
kamare vue avat ma kavava king.

13

Di varubu ma ra tarai Pilistia

[1] Ba Saul i ga laun vue ta umana kilala i ga
tur pa ia pi na king, ma ba i ga ki na king ure
Israel a ura kilala bar, [2] i ga pilak pa a utul a
arip na marmar na tarai na vinarubu Israel;
a ura arip na marmar dia ga ki varurung
ma Saul aro Mikmas ma ta ra buabuana
Betel, ma tika na arip na marmar dia ga ki
varurung ma Ionatan aro Gibea ta ra langun
Beniamin; ma ra tarai nina dia ga ki valili
Saul i ga tulue diat ta ra kuba i diat, tikatika
na tutana ta kana pal na mal iat.
[3] Ionatan i ga uvia pa tika na luluai Pilistia
aro Geba; ra tarai Pilistia dia ga valongore
ba ra tarai Ebraio dia ga tut na varpiam;
Saul i ga kure ba da vu ra tavur ta ra
gunagunan par Israel; [4] ma ra tarai Israel
dia ga valongore ba Saul i ga uvia pa tika na
luluai Pilistia, ma ba ra tarai Israel dia da ra
magit i bilak pire ra tarai Pilistia, damana
di ga varurue ra tarai par pire Saul abara
Gilgal.
[5] Ma ra tarai Pilistia dia ga tut ure Israel,
ma dia ga pot guvai ma ra utul a vinun na
arip na marmar na kiki na vinavana ure ra
vinarubu, ma laptikai na arip na marmar
diat dia ki ta ra umana os, ma ra tarai na
vinarubu nina dia vanavana ka, pa da luk
diat tago dia ga peal da ra veo ra valian. Dia
ga vana ma dia ga ngo pit aro Mikmas, ta ra
papar a taur tai Bet-Aven. [6] Ma ba ra tarai
Israel dia ga gire ba na kaina ure diat (tago
di korot vadekdek ra tarai) dia ga parau
ta ra umana babang na vat, ma ra umana
mata, ma ra umana babang na minat, ma
ra umana tung; [7] mangoro dia ga bolo lake
ra Iordan uro ta ra langun Gad ma Gilgal.
(Saul i ga ki boko Gilgal, ma ra tarai dia ga
dadadar, ma dia ga lop vanavana kan ia.)
[8] Saul i ga ki pa lavurua na bung da ra
kunubu kai Samuel, ma ba Samuel pa i ga
ti vut boko aro Gilgal, ma tago ba Saul i ga
kiki pa Samuel a tarai dia ga lop vanavana
kan ia, [9-10] i ga biti, Avat a kap tar ia tagu
ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra tinabar
na varmaram bula. Ma ba i ga tar vartabar
par ma ra tinabar di tuntun tar ia, Samuel
i ga pot. Saul i ga vana pi na vage, [11] ma
Samuel i ga biti tana: Ava go nina u tar
pait ia? Ma Saul i ga biti: iau ga gire ba
ra tarai dia ga lop vanavana kan iau, ma pa
u ga tia pot ta ra pakana bung di ga kubu
ia, ma ra tarai Pilistia dia ga ki na vaninara
aro Mikmas, [12] ma iau ga nuk ia ba ra tarai
Pilistia diat a ubu avet ati Gilgal, ma pa iau
ga tia vamaram boko ra Luluai, damana iau
ga pait nam nina pa iau ga mainge ba ina
pait ia; iau ga vartabar ma ra tinabar di
tuntun tar ia. [13] Ma Samuel i ga biti tai Saul,
U tar pait ra magit na papaua; gala u ga
tia torom ta ra varkurai kai ra Luluai kaum
God, nina i ga kure ba una pait ia, gala na
ga page kaum varkurai ure Israel pi na tur
tukum. [14] Ma go, kaum varkurai pa na tur;
a Luluai i tar tikan pa ta tutana nina ba i
kopono ko ra nuknuk i dir me, ma ra Luluai
i tar tibe pi na luluai pire kana tarai, ma go
i vuna tago pa u ga torom ta nam a Luluai i
ga ve u tana.
[15] Ma Samuel i ga tut ma i ga vana kan
Gilgal, upi uro Gibea-Beniamin. Saul i ga
luk ra tarai nina dia ga ki boko pirana, ma

dia ga to na varogop ma laptikai na mar na
tutana.
16 Saul ma natuna Ionatan, ma ra tarai
nina dia ga ki boko, dia ga ki abara Geba, ma
ra tarai Pilistia dia ga ki aro Mikmas. 17 Ma
ra utul a loko na tarai na vinarubu dital ga
tut maro ra gunan kai ra tarai Pilistia; tika
na loko i ga mur ra nga i vana uro Opra ta
ra langun Sual; 18 ta tika na loko i ga tia ure
ra nga uro Bet-Koron; ma ta ra tikai i ga ure
ra nga urama ra buana nina i ki ta ra papar
a male Seboim, ma ta ra papar uro ra bil.
19 Pa ta tena madaka ta ra palariam i ga ki
ta ra langun Israel, tago ra tarai Pilistia dia
ga burut ba ra tarai Israel diat a mal kadia
umana pakat na vinarubu ma ra umana
rumu. 20 A tarai Israel dia ga vana tadav ra
tarai Pilistia pi diat tikatikai diat a vamangi
kadia umana rek ai ra ipipuk, ma ra umana
ngu na ipipuk, ma ra umana pem, ma ra
umana kakakal. 21 A matai go ra papalum
i ga dari: tika na ik a pakana mani upi da
vamangi ra pem ba upi da mal pa ra virvirit
ai ra bulumakau; ma ra ura ik a pakana
mani upi da vamangi ra rek ai ra ipipuk
ba ra kakakal. 22 Damana ta ra bung dia ga
varubu aro Mikmas, pa ta tikai ta ra tarai
na vinarubu kai Saul ma Ionatan i ga vatur
vake ta pakat na vinarubu ba ta rumu, ia
kaka Saul ma Ionatan dir ga vatur vake ra
lavur vargal.
23 Ma ra utul a loko na tarai na vinarubu
kai ra tarai Pilistia dia ga kakari tadav ra
mataniolo Mikmas.

14

1 Tika na bung Ionatan natu i Saul i ga biti
tai kana tultul nina i kapkap kana vargal:
Mai, dor a vana tadav ra tarai na vinarubu
Pilistia, nina dia ki ta ra papar maro; ma pa
i ga ve tamana. 2 Ma Saul i ga ki ta ra vavai
na goava nina i ga tur maravai ta ra tavul a
ramarama vue vit aro Gibea; ma diat dia ga
ki varurung me dia ga da laptikai na mar na
tutana; 3 ma Akia, natu i Akitub, dir turana
ma Ikabod, natu i Pinekas nina ba natu i Eli
ra tena tinabar kai ra Luluai aro Silo, i ga ule
ra mal na bongobongo. Ma ra tarai bula pa
dia ga nunure ba Ionatan i ga tar vana.
4 Ma a ura ngu na vat dir ga tur livuan ta
nam ra umana mataniolo nina ba Ionatan
i ga nuk ia ba na bolo tadav ra tarai na
vinarubu Pilistia tana; ta tikai i ga tur tai
tika na papar, ma ta ra tikai tai ta ra papar;
ra iang i tikai ba Boses, ma ra iang i ta ra
tikai ba Sene. 5 Ta tika na ngu na vat i ga
tur rikai ta ra matana labur maro Mikmas,
ma ta ra tika na ngu na vat i ga tur rikai ta
ra matana taubar maro Geba. 6 Ma Ionatan i
ga biti tai kana tultul: Io, dor a vana, ma dor
a bolo tadav go ra tarai na vinarubu nina
pa di poko kikil diat, kan bar ra Luluai na
pait ta magit ure dor, tago pa i dekdek pire
ra Luluai pi na valaun pa kana tarai, ba dia
peal tarai, ba ta paupau ka. 7 Ma kana tultul
i ga biti tana: U iat, una pait nam i ki ta
ra nuknukim. Dor iat, tago ra nuknukim
ia ra nuknukigu. 8 Ma Ionatan i ga biti, Io,
dor a bolo upi ra tarai diat a gire ilam dor.
9 Ona dia biti, Amur a tur abara tuk tar avet
a tadav amur, dor a tur uka, pa dor a vana
tadav diat; 10 ma ona dia biti, Amur a tadav
avet, io dor a vana, tago ia ra vakilang ba ra
Luluai i tar nur tar diat ta ra lima i dor.
11 Damana dir par dir ga vana, ma ra tarai
Pilistia dia ga gire dir, ma dia ga biti: Ea,
gire ra tarai Ebraio dia irop kan ra umana
tung nina dia ga paraparau tana; 12 amur a
mai, ma avet a vateten amur. Ma Ionatan i
ga biti tai kana tultul: Una tutua murmur
tagu tago ra Luluai i tar tul tar diat ta
ra lima i Israel. 13 Ma Ionatan i ga kakau
tutua ma kana tultul i ga murmur ia, ma
ba Ionatan i ga ubu ra tarai Pilistia dia ga
bura ta ra luaina matana, ma kana tultul i
ga doko diat. 14 Ma ta ra luaina vardodoko
Ionatan dir ma kana tultul dir ga doko a ura
a vinun na tutana.
15 Ma ra bunurut i ga kor vanavana ta ra
gunagunan ma ta ra tamataman, ma pire
ra tarai na vinarubu, tuk tar ra umana loko
nina dia ga ra pa ra gunagunan, ma ra tarai
na vinarubu par dia ga burut na kaia; ma
ba i ga guria bula a bunurut ure God i ga
vadadar ra tarai. 16 A umana monamono
kai Saul aro Gibea dia ga gire ra purpuruan
ta ra gunagunan ba ra tarai dia ga vana
vurburbit tana.
17 Ma Saul i ga biti tai kana tarai na
vinarubu: Avat a tikan, ma avat a kapa ba
to ia i ga vana kan dat. Ma ba dia ga tikan di
ga kapa ba Ionatan dir ma kana tultul pa dir
ga ki varurung ma diat. 18 Ma Saul i ga biti
tai Akia: Avat a kap ra bok kai God uti; tago
ta nam ra e ra bok kai God i ga ki pire ra tarai
Israel. 19 Ma ba Saul dir ga tata boko ma ra
tena tinabar, ra purpuruan ta ra gunan kai
ra tarai Pilistia i ga ngala vanavana. Ma Saul

i ga biti tai ra tena tinabar: Una tak vue ra
limam. [20] Ma Saul ma ra tarai na vinarubu
nina dia ga ki varurung me dia ga vut upi
ra vinarubu. Ma ra tarai Pilistia dia ga ubu
vargilgiliane diat ma ra pakat na vinarubu,
ma i ga ngala muka ra purpuruan, [21] ma
ra umana te Ebraio nina dia ga varubu
maravut ra tarai Pilistia, ma dia ga varagur
ma diat ta ra gunan na vinarubu, dia ga tur
likun pi diat a maravut ra tarai Israel, diat
nina dia ga varagur ma Saul ma Ionatan.
[22] Ma ra tarai Israel nina dia ga paraparau
ta ra pakana i lualuana ta ra papar Epraim,
ba dia ga valongore ba ra tarai Pilistia dia
ga tar lop, diat bula dia ga korot mur diat ta
ra vinarubu. [23] Damana ra Luluai i ga valaun
Israel ta nam ra bung; ma ra vinarubu i ga
bolo vanavana Bet-Aven.

[24] Ma ra tarai Israel dia ga ki na malari ta
nam ra bung; tago Saul i ga vavalima ure
ra tarai na vinarubu dari: Na kaina pire ra
tutana nina i ian ba pa i ravian boko; na
ki tuk ina pait ra varobo pire kaugu umana
ebar. Damana pa ta tikai i ga ian. [25] Ma ra
tarai par dia ga tadav ra lokor, ma ra polo
na bulit na livur i ga ki ta ra pia. [26] Ma ba
ra tarai dia ga vanavana ta ra lokor, ea, ra
polo na bulit na livur i ga tup ia; ma pa ta
tutana i ga vung ra limana ta ra ngiene, tago
ra tarai na vinarubu dia ga burut na kaia
ure nam ra varvalima. [27] Ma Ionatan pa i ga
valongore tamana ba i ga pait ra varvalima
pire ra tarai na vinarubu, damana i ga tulue
kana ram, nina i ki ta ra limana, ma i ga tuk
pa ra polo na bulit na livur ma ra nguna,
ma ba i ga vung ra limana ma ra polo na
bulit na livur ta ra ngiene, a ura kiau na
matana dir ga bagabagele. [28] Tika na tutana i
ga biti tana: Tamam i tar vavalima gori ure
ra tarai na vinarubu, ma i biti ba na kaina
pire nam ra tutana nina i ian ta go ra bung.
Ma ra tarai dia bilua ma ra mulmulum. [29] Ma
Ionatan i ga biti: Tamagu i tar vakaina ra
gunan; ava gire ra ura kiau na matagu dir
bagabagele tago iau ga valar ta ik a polo na
bulit na livur. [30] Gala ra tarai na vinarubu
dia ga tar en ta ngala ta nam nina dia ga ra
pa ia tai ra ebar, gala ra vinirua pire ra tarai
Pilistia ta go ra bung na ga tia ngala ta nina
di tar pait ia.

[31] Ma dia ga ubu ra tarai Pilistia ta nam ra
bung papa aro Mikmas ma tuk uro Aialon,
ma ra tarai na vinarubu dia ga bilua. [32] Ma
ra tarai na vinarubu dia ga vilau upi ra
magit di ga ra pa ia, ra umana sip, ma ra
umana bulumakau, ma ra umana nat na
bulumakau, ma dia ga ubu doko diat, ma dia
ga en diat varurung ma ra gapu i diat. [33] Ma
ba di ga ve Saul ba ra tarai na vinarubu dia
tar varpiam tadav ra Luluai ba dia ga en ra
viono ma ra gap tana, Saul i ga ve diat nina
dia ga kap ra varvai pirana: Avat a pul pa
tika na vat uti piragu. [34] Ma Saul i ga biti
ta diat: Avat a tadav ra tarai na vinarubu,
ma avat a ve diat par ba tikatika na tutana
na kap uti kana bulumakau ba kana sip, ma
na doka ati; koko diat a varpiam tadav ra
Luluai ba dia en ra viono ma ra gap tana.
Damana ra tarai na vinarubu par dia ga kap
tadav ra Luluai nina ba tikatikai i ga vatur
vake ta ra limana, ma i ga doka abara. [35] Ma
Saul i ga pait ta uguugu ure ra Luluai, a
luaina uguugu nina i ga pait ia ure ra Luluai.

[36] Ma Saul i ga biti: Dat a korot mur ra
tarai na vinarubu ta ra marum, ma dat a
vapurpuruan diat tuk na malana. Dat a
doko vapar diat upi koko ta tikai na laun
valili. Ma ra tarai na vinarubu dia ga biti:
U iat. Ma ra tena tinabar i ga biti: Dat
a matoto tai God ati. [37] Ma ba Saul i ga
tir God ba, Dave, ina korot mur ra tarai
Pilistia; una nur tar diat pire Israel? God
pa i ga bali ia ta nam ra bung. [38] Ma Saul
i ga biti tai ra umana luluai na vinarubu:
Avat a mai, ma avat a tikan tadav nina ra
tutana a varpiam i ki tana. [39] Iau vavalima
tai ra Luluai, nina i valaun Israel, gala i ki
tai Ionatan iat natugu, na mat ika. Ma pa
ta tikai ta ra tarai na vinarubu i ga varvai
ure. [40] Ma Saul i ga biti tai Israel par: Avat
a tur tai tika na papar, ma amir ma Ionatan
tai tika na papar. Ma ra tarai dia ga biti: U
iat. [41] Ma Saul i ga araring dari: Ea, Luluai,
a God kai Israel, ta ra ava pa u bali kaum
tultul ta go ra bung? Ona ra varpiam i ki
ta mimir ma natugu Ionatan, boina ba da
tadav ra vat Urim ta ra varpadailam, ma ona
ra varpiam i ki tai ra tarai Israel, boina ba da
tadav ra vat Tumim ta ra varpadailam. [42] Ma
di ga padapadailam tai Saul dir ma Ionatan,
ma ra tarai na vinarubu dia ga langalanga.
Ma Saul i ga biti: Da padapadailam ta mimir
ma Ionatan. Nina iat ta mimir ba ra Luluai i
vakilang ia na mat. Ma ra tarai na vinarubu
dia ga biti tai Saul: Koko muka da pait
go; ma Saul pa i ga torom; ma ba dia ga
padapadailam ta dir ma Ionatan natuna, di

ga vakilang Ionatan.
43 Ma Saul i ga biti tai Ionatan: Una ve
iau ure ra magit u tar pait ia. Ma Ionatan
i ga biti tana: A dovotina iau tar tuk ra
polo na bulit na livur ma ra ngu kaugu ram,
ma iau tar en kilang ia; iau go kari, ma iau
ki na vaninara pi ina mat. 44 Ma Saul i ga
biti: A dovotina una mat; gala pata, God na
pait ra balbali piragu ma ra magit i ngala
tana. 45 Ma ra tarai na vinarubu dia ga biti
tai Saul: Da doko Ionatan, Ionatan nina i
tar pait go ra ngala na niuvia ure Israel?
Koko muka. Da ra Luluai i laun pa ta kopono
pepe na uluna na bura ra pia, tago ta ra
maramaravut kai God i tar uvuvia ta go ra
bung. Damana ra tarai na vinarubu dia ga
valaun pa Ionatan kan ra vinirua.
46 Ma Saul i ga korot murmur mule ra tarai
Pilistia, ma ra tarai Pilistia dia ga lilikun tar
ta kadia langun.
47 Ma ba Saul i ga kale pa ra varkurai Israel
i ga varubu ma kana umana ebar nina dia
ga tur kikil ia. I ga varubu ma Moab, ma ra
tarai Amon, ma Edom, ma ra umana king
Soba, ma ra tarai Pilistia; ma nina diat i ga
tut ure diat i ga uvia pa diat. 48 Ma ra iangina
i ga rararang ba i ga uvia pa ra tarai Amalek,
ma i ga valaun Israel kan ra dekdek i diat
nina dia ga ra pa kadia tabarikik.
49 Go ra iang i diat ra umana natu i Saul, a
utul a tutana, Ionatan, Isvi ma Malkisua; ma
ra iang i ra ura vavina, Merab ra luaina, ma
Mikal a muruna. 50 Ma ra iang i ra taulai kai
Saul, Akinoam natu i Akimas: ma ra iang i
kana luluai na vinarubu, Abner natu i Ner,
nina dir matuana ma Saul. 51 Kis, a tama i
Saul, ma Ner, a tama i Abner, dir a ura natu
i Abiel.
52 Ma ta ra umana kilala ba Saul i ga king
tana ra vinarubu i ga dekdek ma ra tarai
Pilistia, ma ba Saul i ga tadav ta rangrang
na tutana, ba ta tena niongor, i ga ting pa ia
upi na tena vinarubu.

15

Saul i varpiam, ma di pilak vue

1 Ma Samuel i ga biti tai Saul: A Luluai
i ga tulue iau pi ina ku u pi una king ure
kana tarai Israel. Una valongore ra nilai ra
Luluai ma kana tinata piram. 2 Go nina ba
ra Luluai kai ra lavur kor i tatike: Kaugu
mamainga ba ina vapagumanene Amalek
ure nam i ga pait ia tai Israel, ba i ga tut
ure diat ba dia ga vana maro Aigipto. 3 Io,
una tut ure ra tarai Amalek, ma una uvia pa
diat; una vadidim vue diat, ma nina bula ba
kadiat. Koko una valaun pa ta tikai. Una
doko ra tarai ma ra vaden, ra umana bul ma
ra umana kuramana, ra umana bulumakau
ma ra umana sip, ra umana kamel ma ra
umana as.
4 Ma Saul i ga oro pa ra tarai na vinarubu
abara Telaim; di ga luk diat, a ura mar na
arip na marmar na tarai dia vanavana ka
ma ra kau i diat, ma a vinun na arip na
marmar na tutana Iuda. 5 Ba Saul i ga tadav
ra gunan Amalek dia ga ki parau ma kana
tarai ta ra male. 6 Ma Saul i ga biti tai ra
tarai Ken, Avat a vana kan ati; koko avat a
ki varurung ma ra tarai Amalek, kan ina nila
vue avat varurung ma diat, tago ava ga pait
ra boina tadav ra tarai Israel ba dia ga irop
maro Aigipto. Damana ra tarai Ken dia ga
kakari kan ra tarai Amalek.
7 Ma Saul i ga ubu ra tarai Amalek, ma i
ga korot mur diat papa Telaim ma tuk uro
Sur ta ra papar a taur tai Aigipto. 8 I ga
ben vavilavilau Agag, ra king Amalek, ma
ra tarai i ga vadidim vue diat; pa ta tikai i
ga langalanga. 9 Ma Saul, diat ma kana tarai
na vinarubu, dia ga valaun pa Agag ma nam
bula nina ba i ga boina ma i ga bira ta ra
kikil na sip ma ra kikil na bulumakau, ma ra
umana nat na sip bula; ma dia ga nila vue
ra tabarikik nina ba pa i ngatngat ma pa i
boina.
10 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Samuel dari: 11 Iau ligur tago iau ga pilak pa
Saul upi na king, tago pa i mur mule iau;
pa i tar pait ot pa kaugu umana vartuluai.
Ma Samuel i ga kankan, ma i ga vovo bat ra
Luluai ta nam ra marum parika. 12 Ma ta ra
malana i ga vana pi na barat Saul; ma di ga
ve Samuel ba Saul i ga vana uro Karmel, ma
i ga tar vatut ta vat na im abara, ma go i tar
bolo uro Gilgal. 13 Ba Samuel i ga pot tadav
ia, Saul i ga biti: A Luluai na vadoane u, iau
tar pait ot pa ra vartuluai kai ra Luluai. 14 Ma
Samuel i ga tir ia: Ma ava laka go ra tinangi
ai ra umana sip i tangi ta ra talingagu? Ma
ava bar laka ra nilai ra umana bulumakau
nina iau valongore? 15 Ma Saul i ga biti: Dia
ga ra pa diat pire ra tarai Amalek; ra tarai
na vinarubu dia ga valaun pa nam i boina
tai ra umana sip ma ra umana bulumakau
upi diat a vartabar me tadav ra Luluai kaum
God. 16 Ma Samuel i ga biti tai Saul: Una ki

mut, ma ina ve u ure nam nina ra Luluai i
tar ve iau tana ta ra marum. Ma Saul i ga
biti: Una tata ka.
17 Ma Samuel i ga biti: A dovotina pa u ga
nuk vangala pa u iat mulai, ia kaka, vakir u
a lualua laka pire ra lavur vuna tarai Israel?
A Luluai i ga ku u upi una king ure ra tarai
Israel. 18 Ma ba ra Luluai i ga tulue u pi
una vadidim vue ra umana tena varpiam
Amalek, ma pi una ubu diat tuk tar diat a
panie, 19 ta ra ava bar pa u ga tia torom ta
ra nilai ra Luluai? Ta ra ava u ga vut upi
ra magit di ga ra pa ia? Dari u ga pait ra
varpiam ta ra mata i ra Luluai. 20 Ma Saul i
ga biti.tai Samuel: Iau ga torom ta ra nilai ra
Luluai, ma iau ga vana upi nam ra Luluai i ga
tulue iau tana. Iau ga ben vavilavilau Agag
ra king Amalek, ma iau ga vadidim vue ra
tarai Amalek. 21 A tarai na vinarubu ka dia
ga kap pa ta umana ta nina dia ga boina ta
ra umana sip ma ra umana bulumakau, upi
ure ra tinabar tadav ra Luluai kaum God,
nina ba di ga kure ba da nila vue diat. 22 Ma
Samuel i ga biti:

Dave, a Luluai i manane bar ra tinabar di
tuntun tar ia, dir ma ra vartabar,
Da i manane ra tinorom ta kana tinata?
A tinorom i boina ta dir ma ra tinabar.
A kini na valavalongor tana i boina ta dital
ma ra bira ma ra viono sip, a tomo-
toina.
23 Tago a tinut na varpiam i kaina da ra
varpiam ai ra papait,
Ma ra nimur na nuknukina iat i kaina da ra
lotu tadav ra umana tabataba.
Tago u ga vung vaire vue ra tinata kai ra
Luluai,
Damana ra Luluai i ga vung vaire vue u,
Upi galiaka una king mulai.

24 Ma Saul i ga biti tai Samuel: Iau tar pait ra
varpiam, ma.iau tar.piam vue ra vartuluai
kai ra Luluai ma kaum lavur togotogo. Iau
ga burutue ra tarai na vinarubu, kari iau ga
pait nam dia ga vovo pa iau ure. 25 Iau lul
u ba una re vue kaugu varpiam, ma dor a
talil pi ina lotu tadav ra Luluai. 26 Ma Samuel
i ga biti tai Saul: Pata, pa ina talil mulai
ma u tago u tar vung vaire vue ra tinata
kai ra Luluai, ma tago ra Luluai i tar vung
vaire vue u pi koko una king mulai. 27 Ba
Samuel i ga tur tapuku, Saul i ga tabe vake
ra ngu i kana olovoi, ma i ga tarada; 28 ma
Samuel i ga biti tana: Go ieri ra Luluai i
tar rada vue ra varkurai ure Israel kau u,
ma i tar tul tar ia tai tika na talaim nina i
boina ta mumur. 29 Ra Minamar ai Israel pa
na vavaongo ma pa na pukue ra nuknukina;
vakir ia ra tutana pi na nukpuku. 30 Ma Saul
i ga biti: Iau tar pait ra varpiam, ia kaka una
ru iau ta ra mata i kaugu umana luluai, ma
ta ra mata i kaugu tarai Israel; una varagur
ma iau pi ina lotu tadav ra Luluai kaum God.
31 Ma Samuel dir ga varagur ma Saul, ma
Saul i ga lotu tadav ra Luluai.

32 Ma Samuel i ga biti: Avat a ben Agag
ra king Amalek uti piragu; ma Agag i ga
vanavana ma ra gugu tadav ia, ma i ga biti:
A minat i tar pakit iau. 33 Ma Samuel i ga
biti tana: Da kaum pakat na vinarubu i ga
vatakunuan ra vaden, damana bula tinam
na tabun. Ma Samuel i ga kutu gigi Agag ta
ra luaina mata i ra Luluai abara Gilgal.

34 Ma namur Samuel i ga vana uro Rama,
ma Saul i ga vana uro Gibea ta kana gunan
iat. 35 Ma Samuel pa i ga ti giragire mule
ge Saul lua ta kana minat. Ma Samuel i ga
tabun ure Saul. Ma ra Luluai i ga ligur ba i
ga vaki Saul upi na king kai ra tarai Israel.

16

Di ku David upi na king

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Samuel: Aivia
bung boko una tabun ure Saul, tago iau
tar vung vaire vue upi koko na ki na king
ure Israel? Una vabuka kaum ram u ra
vavaguai ma ra dangi, ma ina tulue u tadav
Iese ra tutana Beteleem, tago iau tar pilak
pa natuna pi na king. 2 Ma Samuel i ga biti:
Ina vana dave, tago Saul na valongore ure,
ma na doko iau? Ma ra Luluai i ga biti: Una
tak pa ta nat na bulumakau, ma una vana
me, ma una biti, Iau tar pot upi ina pait ra
tinabar tadav ra Luluai. 3 Una ting pa Iese
upi nam ra tinabar, ma ina ve u ba ava una
pait ia ie, ma una ku ra tutana nina ba ina
ve tar ia tam.

4 Ma Samuel i ga pait nam nina ra Luluai
i ga ve ure. Ma ba i ga pot aro Beteleem,
ra umana luluai na gunan dia ga pot ma
ra nidadar pirana, ma dia ga biti: Dave, u
pot laka upi ra boina? 5 Ma i ga biti: Maia,
iau tar pot upi ina pait ra tinabar tadav ra
Luluai; avat a vagomgom avat, ma dat a
gugu varurung ta ra tinabar. Ma ia iat i ga
vagomgom Iese ma ra umana natuna, ma i
ga ting pa diat upi ra vartabar.

[6] Ma ba dia ga pot ma i ga bobobe Eliab,
i ga nuknuk ba a dovotina go nina iat ra
Luluai i tar pilak pa ia, go i tur ta ra luaina
matagu. [7] Ma ra Luluai i ga biti tai Samuel:
Koko una nuk upi ra pal a pakana, ba a
lolovina; iau tar pilak vue, tago ra Luluai pa
i gigira da ra tutana i gigigira; a tutana i gire
ra pal a paka ka, ma ra Luluai i gire ra bala
i ra tarai. [8] Ma Iese i ga oro upi Abinadab,
ma i ga ben ia ta ra luaina mata i Samuel,
ma Samuel i ga biti: A Luluai pa i ga pilak
pa bula go. [9] Ma Iese i ga ve Sama ba na bolo
ta ra luaina mata i Samuel, ma Samuel i ga
biti: Ma go bula ra Luluai pa i ga pilak pa ia.
[10] Ma Iese i ga ve lavurua na natuna pi diat a
bolo ta ra luaina mata i Samuel, ma Samuel
i ga biti tai Iese: A Luluai pa i ga pilak pa
ta tikai ta go diat. [11] Ma Samuel i ga tir Iese:
Dave, ra umana natum parika akari? Ma i ga
biti: Tikai boko, a muruna kakit, ia kaka ia
ra tena balabalaure kikil na sip. Ma Samuel
i ga biti: Una vartuluai upi ia, i mamat ba
dat a ki ta go ra nian tuk tar ba na pot. [12] Ma
Iese i ga vartuluai upi ia, ma i ga ben varuk
ia; ma ia ra metek na bul, ma i ga kubar ra
pepe na uluna, ma ia ra vakak. Ma ra Luluai
i ga biti: Una tut, ma una ku ia, tago ia iat
nam. [13] Ma Samuel i ga tak pa ra ram u ra
vavaguai ma ra dangi tana, ma i ga ku ia ta
ra luaina mata i ra umana turana; ma papa
nam ra bung ra Tulungea i ra Luluai i ga
vangangap David. Ma Samuel i ga tut ma
i ga vana uro Rama.

David i ub ra pagol pire Saul

[14] Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga vana kan
Saul, ma ra kaina tulungen tai ra Luluai i ga
vaburut ia. [15] Ma ra umana tultul kai Saul
dia ga biti tana: Ea, a kaina tulungen tai ra
Luluai i vaburut u, [16] boina ba avet a tikan
upi ta tikai nina a tena ubuubu pagol, ma
ba ra kaina tulungen i monong u, na ubu
ra pagol ma una lagar tana. [17] Ma Saul i ga
biti tai kana umana tultul: Io, avat a tikan
upi ta tena ubuubu pagol, a melemuna tana,
ma avat a ben ia uti piragu. [18] Ma tika na
barmana i ga biti: Iau tar vakilang ra natu
i Iese ra te Beteleem ba ia ra melemuna
ta ra ubuubu pagol, ma ia ra rangrang na
tutana bula, a tena vinarubu ma i kabinana,
a vakak na barmana ma ra Luluai i ki tana.
[19] Ma Saul i ga tulue ta umana tultul pire
Iese, ma dia ga biti: Una tulue natum David
uti piragu, nina i balaure ra kikil na sip.
[20] Ma Iese i ga tak pa ra vinun na gem, ma
tika na pal a tava a polo na vuai na vain
tana, ma ra nat na me, ma i ga vakoa ta ra
as, ma i ga tulue diat varurung ma natuna
David pire Saul. [21] Ma ba David i ga pot pire
Saul, ma i ga tur ta ra luaina matana, Saul
i ga mari ia, ma i ga tul tar ia upi ia tikai ta
diat kana umana tena kapkap vargal. [22] Ma
Saul i ga tulue ta tinata pire Iese, ma i biti:
Boina ba David na toratorom piragu, tago
iau gugu tana. [23] Ma vatikai ba ra kaina
tulungen tai ra Luluai i ga monong Saul,
David i ga tak pa kana pagol, ma i ga ub ia
tuk tar Saul i ga lagar mulai, ma ra kaina
tulungen i ga vana kan ia.

17

David i doko Goliat

[1] Ma ra tarai Pilistia dia ga vaninare kadia
tarai na vinarubu pi diat a tut na vinarubu;
dia ga pot varurung aro Soko aina ta ra
langun Iuda, ma dia ga ngo pit livuan Soko
ma Aseka ta ra langun Epes-Damim. [2] Saul
ma ra tarai Israel dia ga pot varurung, ma
dia ga ngo pit ta ra male Ela, ma dia ga tur
tatamiai kakapi upi ra tarai Pilistia. [3] Ra
tarai Pilistia dia ga ki tai tika na papar a
male, ma ra tarai Israel tai ta ra tikai, ma
ra male i ga ki livuan ta diat.

[4] Ma tika na te Pilistia, a rangrang na
tutana maro Gat, a iangina Goliat, i ga irop
kan ra tarai na vinarubu Pilistia; kana lolov-
ina i ga da tika na pokono ma ra papar. [5] I ga
toke pa ra kere, ma i ga ule ra ongaongoi di
ga pait ia ma ra umana vulegi na palariam,
ra mamatina i ga da ra lavuvat na vinun
na kilogram (a ura mar na paun), [6] ma i
ga vung ra bakbakit ai ra kakene, ma i ga
taline ra rumu i mangi ta ra ul a varana; go
parika di ga pait ia ma ra palariam gobol.
[7] Ra palpalum i kana ngala na rumu i ga
da ra davai nina i ki ta ra ur na virvir
mal, ma ra mamat i ra ngie i kana rumu,
nina i palariam, i ga da a vinun ma tika na
kilogram (a ura vinun ma a ilima na paun);
kana tena kapkap bakbakit i ga lualua tana.

[8] I ga tur ma i ga oraoro pire ra tarai
na vinarubu Israel dari: Ta ra ava ava tur
tatamiai upi ra vinarubu? Vakir laka iau
a te Pilistia, ma avat a umana vilavilau tai
Saul? Avat a pilak pa tikai ta vavat pi na
vana uti piragu. [9] Gala na doko iau ta ra
vinarubu avet a vilavilau pire vavat, ma

gala ina uvia, ma ina doka, avat kaveve
umana vilavilau, ma avat a torom uka ta
vevet. [10] Ma ra te Pilistia i ga biti bula:
Gori iau tut ure ra tarai na vinarubu Israel,
uti ta tutana pi amir a varubu! [11] Ba Saul
ma ra tarai Israel par dia ga valongore go
ra umana tinata kai ra te Pilistia, dia ga
ngarangarao, ma dia ga burut na kaia.
[12] Ma David, ia ra natu i Iese, ra te Eprata
maro Beteleem-Iuda. Ma Iese i ga tar van-
gala lavutul na bul tutana, ma i ga patuana
ba Saul i ga ki na king, ma pa i ga tale
pi na mur ra utul a luaina natuna ta ra
vinarubu. [13] Ma go ra iang i ra utul a
natuna nina dital ga vana ta ra vinarubu:
Eliab, ra luaina, ma namur Abinadab, ma
ra vautuluna Sama. [14] David ia ra muruna
kakit; ra utul a luaina dital ga varagur ma
Saul. [15] David i ga varvarvakai pire Saul, ma
i ga balaure bula ra umana sip kai tamana
aro Beteleem. [16] Ma ra rangrang na tutana
Pilistia i ga tur ra malana ma ra ravian ta ra
luaina mata i ra tarai Israel ure ra ivat na
vinun na bung.
[17] Ma Iese i ga biti tai natuna David: Una
tak pa go ra epa na vit di ga rang ia, ma
go ra vinun na gem, ma una kap lulut diat
pire ra utul a turam ta ra gunan ra tarai na
vinarubu dia ngo pit tana; [18] una kap bula a
vinun na tiis tadav ra lualua ta kadital loko.
Una titir upi ra utul a turam ba dital dave,
ma una kap ta varvai ure dital uti piragu.
[19] Ma Saul ma ra tarai na vinarubu par Israel
dia ga ki ta ra male Ela, ma dia ga varubu
ma ra tarai Pilistia.
[20] Ma David i ga tut ta ra malana, ma i
ga nur kapi ka ra kikil na sip tai ra tena
balabalaure sip, ma i ga kap pa nina ra
magit Iese i ga tulue me, ma i ga vana da
di ga tulue. Ba i ga pot nagam aina dia ga
ngo pit ie, i ga ti valongore ke ra tarai na
vinarubu dia ga kukula ba dia vana ta ra
vinarubu. [21] Ma ra tarai Israel ma ra tarai
Pilistia dia ga tur tatamiai upi ra vinarubu.
[22] Ma David i ga tul tar ra umana pupulu tai
nina i ga balaure ra tabarikik, ma i ga vutvut
tadav ra tarai na vinarubu upi na matoto
ure ra utul a turana.
[23] Ma ba i ga tatata pa dital nam ra ran-
grang na tutana i ga ti tur rikai ka kan ra
tarai Pilistia. Ma go ra tutana ia ra te Pilistia
maro Gat, ma a iangina Goliat. I ga vul diat
da lua, ma David i ga valongore. [24] Ma ra
umana tutana par Israel dia ga lop ma ra
bunurut ba dia ga gire, [25] ma dia ga biti: Ea,
ava tar gire laka nam ra tutana nina i vut ma
i vul Israel? Ra king na tul tar ra ngala na
tabarikik tai nina ba na doka; na tul ta bula
natuna tana, a vavina, ma diat ta ra kuba i
tamana diat a vatur vake ra kini langalanga
livuan tai Israel.
[26] Ma David i ga biti tai nina dia ga tur
maravai pirana: Da tul tar ra ava pire nina
ra tutana ba na doko nam ra te Pilistia
abara, ma na pun vue go ra niruva tai
Israel? Tago to ia go ra te Pilistia, nina pa
i mur ra pokakikil, pi na kulume ra tarai na
vinarubu kai ra God a launa? [27] Ma ra tarai
na vinarubu dia ga ve da lua ure nina ra
tutana ba na doko ra te Pilistia. [28] Ma Eliab, a
luaina turana, i ga valongore ba dia ga tata
ma ra tarai; i ga kankanuane David, ma i ga
biti: Ta ra ava u tar vana uti? U ga tibe to ia
pi na balaure ra umana sip, a umana biaui,
ta ra bil? Iau nunure kaum ninguk, ma ba
u mur uka ra nuknukim; u ga pot ika pi una
gire ra vinarubu. [29] Ma David i ga biti: Ava
bar i kaina tagu? Iau tia titir ika. [30] Ma i ga
tur tapuku, ma i ga titir da lua, ma ra tarai
na vinarubu dia ga bali ia da lua. [31] Ba dia ga
valongore nam David i ga tatike, ra tarai na
vinarubu dia ga ve Saul ure; ma dia ga ben
pa ia tadav Saul.
[32] Ma David i ga biti tai Saul: Kaugu luluai,
koko una burut, kaum tultul na vana ma na
varubu ma ra te Pilistia. [33] Ma Saul i ga biti
tai David: Pa i tale u pi una tut ure go ra
te Pilistia pi amur a varubu me, tago u a
barmana ka, ma ia, i ga varubu papa ania
i ga barmana.
[34] Ma David i ga biti tai Saul: Kaum tultul
i ga balaure ra kikil na sip kai tamana, ma
ba ta leon, ba ta bear* i ga ra pa ra sip kan
ra kikil na Sip, [35] iau ga korot mur ia, ma
iau ga ub ia, ma iau ga valaun pa ia kan ra
ngiene, ma ona i ga tut ure iau, iau ga tabe
vake ra kabene, ma iau ga kita doka. [36] Kaum
tultul i ga doko ta umana leon ma ta umana
bear bula, ma go ra te Pilistia, nina ba pa i
nunure ra pokakikil, na da tikai ta diat, tago
i kulume ra tarai na vinarubu kai ra God a
launa. [37] A Luluai nina i ga valaun iau kan ra
lima i ra leon ma ra lima i ra bear, na valaun

* 17:34: A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

iau kan ra lima i go ra te Pilistia. Ma Saul i
ga biti tai David: Una vana, ma boina ba ra
Luluai na maravut u.
38 Ma Saul i ga vamong David ma kana
umana mal, ma i ga vatoke tar ra kere di
pait ia ma ra palariam gobol, ma i ga ule
ra ongaongoi di ga pait ia ma ra umana
vulegi na palariam. 39 David i ga vi taun ra
ongaongoi, ma kana pakat na vinarubu, ma
i ga valar ra vinavana, ma pa i ga tale tago
pa i ga la ta ra vargal damana. Ma David i ga
biti tai Saul: Pa iau pait valar pa ra vinavana
ma go diat. Ma David i ga tak vue diat, 40 ma i
ga tak pa kana buka, ma i ga pilak pa a ilima
na lika ta ra tava alir, ma i ga poe diat ta
ra popopoi kai ra tena balabalaure sip; i ga
vature kana vaian ta ra limana, ma i ga vana
upi na barat ra te Pilistia.
41 Ma ra te Pilistia bula i ga tut upi na barat
David, ma kana tena kapkap bakbakit i ga
lualua tana. 42 Ma ba ra te Pilistia i ga bobo,
ma i ga gire David, i ga kulume tago ia ra
barmana ka. 43 Ma ra te Pilistia i ga biti tai
David: Dave, iau a pap vang upi una tadav
iau ma ra buka? Ma ra te Pilistia i ga vul
David ta ra iang i kana umana god. 44 Ma
ra te Pilistia i ga biti tai David: Una tadav
iau, ma ina tabar ra umana beo liuliu ma
ra lavur leing ra pupui ma ra viom. 45 Ma
David i ga biti tai ra te Pilistia: U tar tut ure
iau ma ra pakat na vinarubu ma ra rumu i
mangi, ma iau, iau tar tut ure u ta ra iang i
ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai ra loko
na tarai na vinarubu Israel, nina ba u vul ia
gori. 46 A Luluai na nur tar u ta ra limagu,
ma ina kutu vue ra ulum, ma ina tabar ra
umana beo liuliu ma ra umana leing ta ra
gunagunan ma ra pakam ma ra paka i ra
tarai na vinarubu Pilistia, upi ra rakarakan
a gunagunan na nunure ba ra God kai Israel
i laun, 47 ma upi diat par ati maravai diat a
kapa ba ra Luluai pa i varvalaun ma ra pakat
na vinarubu ba ra rumu. A Luluai i kure go
ra vinarubu, ma na nur tar u ta ra dedek i
vevet.
48 Ma ba ra te Pilistia i ga kakari tadav
David upi na ub ia, David i ga vut uro na lua
pi dir a varkuvo ma ra te Pilistia; 49 ma i ga
pong pa ra lika ta ra popopoi, ma i ga vaian
ra pal a matana me, ma ra lika i ga ta ra pal
a matana, ma i ga bura ra pia. 50 David i ga
uvia pa ra te Pilistia ma ra vaian ma ra lika,
ma tago pa kana ta pakat, 51 i ga vut tadav ra
te Pilistia, ma i ga tak pa kana pakat kan ra
popopoi ai ra pakat, ma i ga pakat kutu vue
ra uluna. Ma ba ra tarai Pilistia dia ga gire
ba kadia ngala i ga tar virua dia ga vilua.
52 Ma ra tarai Israel ma ra tarai Iuda dia
ga tut, ma dia ga kukula, ma dia ga korot
mur ra tarai Pilistia tuk ta ra mataniolo uro
Gat, ma tadav ra mataniolo ta ra pia na
pal Ekron; ma ra umana kinkin dia ga bura
nangananga papa Saraim tuk uro Gat ma
Ekron. 53 Ma ra tarai Israel dia ga talil kan ra
varkorot ma ra tarai Pilistia, ma dia ga kale
pa kadia tabarikik. 54 David i ga kap pa ra lor
i ra te Pilistia urama Ierusalem, ia kaka kana
vargal i ga vung ia ta kana pal na mal.
55 Ba Saul i ga gire David i vanavana tadav
ra te Pilistia, i ga biti tai Abner ra luluai i ra
tarai na vinarubu: Nam ra barmana, a natu
i to ia? Ma Abner i ga biti tai ra king: Da iau
laun, pa iau nunure. 56 Ma ra king i ga biti:
Una matoto ure nam ra barmana ba a natu
i to ia.
57 Ma ba David i ga doko ra te Pilistia, ma i
ga lilikun mulai, Abner i ga ben pa ia tadav
Saul, ma i ga vatur vake ra lor i ra te Pilistia
ma ra limana. 58 Ma Saul i ga biti tana: Ea,
To An, u a natu i to ia? Ma David i ga biti:
Iau ra natu i kaum tultul Iese, nina ba ra te
Beteleem.

18

Ionatan dir pait ra kunubu ma David

1 Ba David ma Saul dir ga tar tata par,
ra bala i Ionatan i ga vavakai tai David, ma
Ionatan i ga mari ia da i ga mari ia iat mulai.
2 Ma ta nam ra bung iat Saul i ga vatur David,
ma pa i ga mulaot ba na talil mulai ta ra
kuba i tamana. 3 Ma Ionatan dir ga pait ra
kunubu ma David, tago i ga mari ia da i ga
mari ia iat mulai. 4 Ma Ionatan i ga tak vue
kana olovoi, ma i ga tabar David me, ma i
ga tul tar bula kana pakat na vinarubu ma
kana panak ma kana vipit. 5 Saul i ga tibe
David pi na lue ta loko na tarai na vinarubu,
ma i ga pait bulu kana tiniba, ma i ga pait ot
pa nam parika ba Saul i ga tibe tar ia tana;
ma ra umana tultul parika kai Saul dia ga
manga mari ia.

Saul i varpin ure David

6 Ma ba David i ga lilikun ba i ga tar
doko kapi ra te Pilistia, ra vaden dia ga pot
maro ra umana gunagunan par Israel pi
diat a barat Saul, ma dia ga malagene ma

ra umana kudu ma ra umana tobo, ma dia
ga: gugu na kaia. 7 Ma ba ra vaden dia ga
malagene dia ga kakailai vargil dari:
Saul i tar doko kana ta umana arip na
marmar,
Ma David i tar doko kana ta umana vinun
na arip na marmar.
8 Ma go ra tinata i ga vangangap Saul, ma
i ga kulot i tana, ma i ga biti: Dia mar ra
iang i David ma ta umana vinun na arip na
marmar, ma ra iangigu dia mar ia ka ma ta
umana arip na marmar; ava bar i ki valili pi
na kale pa ia? Ia kaka ra varkurai na king.
9 Ma papa nam ra bung Saul i ga makmakile
David.
10 Ma ta ra bung namur, a kaina tulungen
tai God i ga uvia pa Saul, ma i ga ngangal
ta ra bala na kubana. David i ga ubu kana
pagol pire Saul da lua, ma Saul i ga vature
kana rumu ta ra limana, 11 ma i ga puak kana
rumu, ma i ga biti: Ina go potone tar David
ta ra papar a pal; ma a ura pakana David i
ga lop kan ia.
12 Ma Saul i ga burutue David tago ra
Luluai i ga ki tana, ma pa i ga ki mulai pire
Saul. 13 Damana Saul i ga kari vue David kan
ra luaina matana, ma i ga tibe pi na lue ta
loko na tarai na vinarubu, ma i ga pait kana
tiniba na lualua pire ra tarai na vinarubu.
14 Ra kabinana kai David ta ra vinarubu pa
i ga kom pit, ma ra Luluai i ga ki vatikai
pirana. 15 Ma ba Saul i ga gire ba David i ga
kabinana, ma i ga pait ot pa kana papalum,
i ga burutue. 16 Ia kaka Israel ma Iuda par
dia ga mari David, tago i pait valar pa kana
tiniba ta ra vinarubu.
17 Ma Saul i ga biti tai David: Gire Merab, a
luaina natugu a vavina, ina tul tar ia tam pi
amur a taulai, ia kaka una tur padikat, ma
una varvarubu ure ra Luluai. (Tago Saul i
ga nuk ia dari ba, Pa i boina ba na virua ta
ra limagu, na virua ka ta ra lima i ra tarai
Pilistia.) 18 Ma David i ga biti tai Saul: Iau
to ia, ma to ia diat kaugu vuna tarai, ma ra
apik na tarai kai tamagu i dave ta ra gunan
Israel, upi dor a barnimuna ma ra king? 19 Ia
kaka ba i ga ot ra bung ba da tul tar Merab
natu i Saul tai David, di ga tia tul tar ia ka
tai Adriel ra te Mekolat pi dir a taulai. 20 Ma
Mikal natu i Saul i ga mari David, ma ba di
ga ve Saul tana i ga gugu. 21 Saul i ga nuknuk
dari: Ina tul tar ia tana upi ina vagu pa ia
me, upi na virua ta ra lima i ra tarai Pilistia;
damana Saul i ga biti tai David: Gori dor a
barnimuna a vauruana pakana. 22 Ma Saul i
ga ve kana umana tultul ba diat a tata ivai
ma David, ma diat a ve ba, Ra king i gugu
ure u, ma kana umana tultul dia manane
u, io, amur a barnimuna ma ra king. 23 Ma
ra umana tultul kai Saul dia ga vaarike ra
dari pire David, ma David i ga biti: Ma dave,
ava nuk ia ba pa i mamat laka piragu, ra
luveana, a tutana ba pa kana ta ngala na
tiniba, pi amir a barnimuna ma ra king?
24 Ma ra umana tultul kai Saul dia ga vaarike
ra tinata kai David pirana; 25 ma Saul i ga biti:
Avat a ve David ba go ko ra varkul ra king i
mainge ure natuna a vavina, tika na mar na
pal i ra pokakikil tai ra tarai Pilistia.
26 Ma ba ra umana tultul dia ga ve David
ure ra tinata kai Saul, i ga mulaot ma ra
gugu pi na barnimuna ma ra king, ma ba pa
i ga ti ot boko ra bung di ga kubu ia, 27 David
ma kana umana tutana dia ga vana ma dia
ga doko tika na mar na tutana Pilistia; ma
David i ga kap pa ra pal i ra pokakikil i diat,
ma i ga tul vapar tar ra varkul tai ra king upi
dir a barnimuna ma ra king. Damana Saul i
ga tul tar Mikal natuna tana, pi dir a taulai.
28 Ma Saul i ga gire ba ra Luluai i ga ki tai
David; ma Mikal natu i Saul ga mari ia. 29 Ma
Saul i ga manga burutue David, ma Saul dir
ga ebar vatikai ma David.
30 Ta umana pakana ra umana luluai kai
ra tarai Pilistia dia ga tut ure ra umana
gunan, ma vatikai ba dia ga tut ure ta
gunan, David i ga kabinana ta diat ra umana
luluai na vinarubu kai Saul, ma ra iangina i
ga rararang muka.

19

Saul i mainge pi na doko David

1 Ma Saul i ga ve natuna Ionatan, ma kana
umana luluai na vinarubu, ba diat a doko
David. 2 Ia kaka Ionatan, natu i Saul, i ga
gugu ure David, ma i ga ve David dari: Saul
tamagu i anan upi na doko u, ma ningene ta
ra malana una balaure u iat, ma una parau
tai ta pakana i ki ivai. 3 Amir a vana ta ra
uma nina u parau tana, ma ina tur ta ra
papar i tamagu. Amir a tata ma tamagu ure
u, ma ba iau valongore ta magit ina ve u
tana.
4 Ma Ionatan i ga varvai boboina ure
David pire tamana Saul. I ga biti: Koko ra
king na pait ra kaina tai kana tultul David;

pa i ga pait ra kaina piram, i ga torom uka
piram. [5] Pa i ga nuk vangala pa kana nilaun
ba i ga doko ra te Pilistia ma ba ra Luluai i
ga pait ra ngala na niuvia ure Israel. U iat
u ga gire nam, ma u ga gugu tana. Upi ra
ava una ubu David pi una pait ra varpiam
ure ra gapu i nina ba pa i kaina. [6] Ma Saul
i ga valongore ra tinata kai Ionatan, ma i
ga vavalima dari: Ta ra nilaun kai ra Luluai
pa da doko David. [7] Ma Ionatan i ga oro pa
David, ma i ga ve ure, ma i ga ben pa David
tadav Saul, ma i ga toratorom mulai tana da
lua.

[8] Ma ba di ga tur pa mule ra vinarubu
David i ga vana ma i ga varubu ma ra tarai
Pilistia, ma i ga doko ta mangoro ta diat; ma
dia ga vilau tana. [9] Ma ra kaina tulungen
tai ra Luluai i ga monong Saul ba i ga ki ta
ra kubana ma ra rumu ta ra limana. Ma ba
David i ga ubu ra pagol, [10] Saul i ga valar ia
pi na go potone David ta ra papar a pal ma
ra rumu. Ma David i ga paelep, ma Saul i ga
go ra papar a pal ma ra rumu, ma David i ga
vilau ma i ga lop.

[11] Ta nam ra marum Saul i ga tulue ta
umana monamono tadav ra kuba i David
pi diat a kiki uai abara, upi da doka ta ra
malana. Ma Mikal, ra taulai kai David, i ga
tigal David, ma i ga biti: Ona pa una valaun
pa mule u go ra marum, ningene una virua.
[12] Ma Mikal i ga valure vaba vue David ta ra
mata na kalangar, ma i ga lop. [13] Ma Mikal
i ga tak pa kadir tabataba ai ra pal, ma i ga
vung ia ta ra vava, ma i ga pulu ra uluna ma
ra ivuna me, ma i ga tuba ma ra umana mal
na vava. [14] Ma ba Saul i ga tulue ta umana
tultul pi diat a kinim vake David, Mikal i
ga biti: David i mait. [15] Ma Saul i ga tulue
valilikun diat upi diat a tikan upi David, ma
i ga biti ta diat: Avat a puak ia ta kana vava
uti, upi ina doka. [16] Ma ba ra umana tultul
dia ga ruk na pal, a tabataba ka ai ra pal i
ga va ta ra vava ma ra ivuna me ta ra uluna.
[17] Ma Saul i ga biti tai Mikal: Ta ra ava u ga
valunga iau dari, upi kaugu ebar na lop? Ma
Mikal i ga biti tai Saul: I ga biti tagu, Una
pala vue iau, ta ra ava ina doko u?

[18] Ba David i ga tar lop, i ga vana tadav
Samuel abara Rama, ma i ga ve ure nam
parika Saul i ga pait ia tana; ma dir ma
Samuel dir ga vana uro Naiot pi dir a ki
abara. [19] Ma ba di ga ve Saul ba David i ga
ki abara Naiot aina Rama, [20] Saul i ga tulue
ra umana tultul pi diat a kinim vake David.
Ma ba ra umana tultul dia ga gire Samuel ba
i lue ra umana propet nina i malamalapang
ra bala i diat ma ra varvai na propet, a
Tulungea i God i ga ki taun ra umana tultul
kai Saul, ma dia ga tata na propet bula. [21] Ba
Saul i ga valongore ra dari i ga tulue ta
umana enana tultul, ma diat bula dia ga tata
na propet. Ma ra vautuluna pakana Saul i
ga tulue ta umana tultul, ma diat bula dia
ga tata na propet.

[22] Ma Saul i ga kankan muka, ma ia iat
i ga vana uro Rama, ma ba i ga tadav ra
kivu, marave ra buana aina ba ra tavul a
ruarua rama vue vit i tur ie, i ga biti: Akave
Samuel dir ma David? Ta tikai i ga biti: Dir
akono Naiot aro Rama. [23] Ma ba i ga tur pa
ra vinavana upi na tadav Naiot aro Rama, ra
Tulungea i God i ga ki taun ia bula, ma i ga
tatata na propet nangananga, tuk i ga tadav
Naiot aro Rama. [24] Ma ba i ga pot abara i ga
pala vue kana umana mal, ma i ga tata na
propet ta ra luaina mata i Samuel tuk i ga
bura ra pia, ma i ga va damana ka ta nam ra
bung na keake parika ma ra bung na marum
bula. Kari di tatike, Saul i ki varurung ma ra
umana propet!

20

A kini na bartalaina kai David dir ma Ionatan

[1] Ma David i ga lop maro Naiot aro Rama,
ma i ga vana tadav Ionatan, ma i ga biti
tana: Ava bar iau ga pait ia, ma ava bar
bula kaugu varpiam? Ava bar ra varpiam
iau ga pait ia tai tamam upi na anan dari upi
kaugu nilaun. [2] Ma Ionatan i ga biti: Koko
muka; pa una virua; tamagu pa i ti pait ta
magit, nina i ikilik ba i ngala, ma pa i veve
value iau tana, ma ta ra ava tamagu na ive
go tagu? Pa na pait ia. [3] Ma David i ga biti
tai Ionatan: Tamam i tar kapa ure kador
kini na bartalaina, damana na biti: Pa ina
ve Ionatan ure go, kan na tabun tana. A
dovotina da ra Luluai i laun, ma u bula u
laun, a kopono tak keke ka livuan tagu ma
ra minat.

[4] Ma Ionatan i ga biti tai David: Ava bar
u mainge ba ina pait ia tam? [5] Ma David i
ga biti tana: Ningene ia ra bung na lukara
ure ra kalamana gai, ma iau, pa ina ki ta ra
nian varurung ma ra king; una tul tar iau
pi ina vana ma ina parau na uma tuk na

ravian. [6] Ona tamam na titir upi iau, una ve
ba iau ga lul u upi ina vana uro Beteleem ure
ra balaguan na kilala kai kaugu vuna tarai.
[7] Ona na biti, Io, i topa ia, kaum tultul pa na
ki na bunurut; ba ona i kulot, a dovotina
i tar nuk tadav ta kaina. [8] Boina ba una
mari kaum tultul nina u ga pait ra kunubu
kai ra Luluai me; ona iau iat iau vuna ta
ra varpiam, u iat una doko iau; ta ra ava
una al pa iau tadav tamam? [9] Ma Ionatan
i ga biti: Koko muka, ona iau valongore ba
tamagu i ga nuk tadav ta kaina ure u, ina ve
u tana. [10] Ma David i ga biti: To ia na ve iau
ona tamam na bali u ma ra kankan? [11] Ma
Ionatan i ga biti tai David: Mai, dor a vana
uro na uma. Ma dir ga vana uro na uma.

[12] Ionatan i ga biti tai David: Ea, ra Luluai
ra God kai Israel na vinar ba ningene ina
tir tamagu ta ra pakana bung dari, ba oari,
ma ona iau valongore ta bo na varvai ure
David ina tulue ta tultul piram ma ra varvai;
[13] ma ona pata, boina ba ra Luluai na pait
ra balbali piragu ma ra magit i ngala tana.
Ba ona tamagu i nuk upi ra kaina boko
ure u, iau iat ina kap ra varvai piram pi
una lop; ma ra Luluai na ki piram da i ga
ki pire tamagu. [14] Ba iau laun boko una
mari iau da God i varvarmari, upi koko ina
mat. [15] Ma koko na panie kaum varmari pire
diat ta ra kubagu; ba ra Luluai na vapanie
vanavana ra lavur ebar kai David kan ra
mata i ra rakarakan a gunagunan, koko da
luk tar bula Ionatan ma diat. Boina ba ra
Luluai na kure bali ra umana ebar kai David.
[16] Damana Ionatan i ga pait ra kunubu ma
ra apik na tarai kai David, ma ra varobo kai
ra Luluai i ga bura taun ra umana ebar kai
David. [17] Ma Ionatan i ga vavalima mulai
pire David ure kana varmari pirana, tago i
ga mari ia da i ga mari ia iat mulai.

[18] Ma Ionatan i ga biti tai David: Ningene
ia ra bung na lukara ure ra kalamana gai,
ma diat a gire ba pa u ki tana, tago kaum
kiki na maup; [19] Ma ba di tadav ra vautuluna
bung diat a anan up u. Damana una vana
ta ra pakana u ga parau tana, ma una ki
maravai ta ra anguvai vat. [20] Ma ta ra
vautuluna bung ina papanak maravai tana
da bea iau vada ta magit. [21] Ma ina tulue
ta bul pi na tikan upi ra umana pu. Ona
iau oro ra bul dari, Ea, ra umana pu dia va
ta ra papar mamati tam, una kap diat, io,
una vana uti tago na malmal piram, ma ta
ra iang i ra Luluai a magit parika dia boina.
[22] Ma ona iau ve ra bul, Ea, a umana pu dia
ki akono na lua tam, io, una vana tago ra
Luluai i tulue U. [23] Ma ure nam ra kunubu
dor ga pait ia, ra Luluai na vinar vatvatikai
ure dor.

[24] Ma David i ga vana ma i ga parau ta ra
uma. Ma ba ra lukara ure ra kalamana gai i
ga vut, ra king i ga ki ta ra vatar upi ra nian.
[25] Ra king i ga ki ta kana kiki iat maravai ta ra
papar a pal; Ionatan i ga tur, ma Abner dir
ga ki varnga ma Saul; ma ra kiki kai David i
ga maup.

[26] Ma ta nam ra bung pa i ga tata ure, i
ga tia nuk ia ka ba ta magit i ga tur bat
David, nina ba pa i ga vagomgom ia iat ure.
[27] Ma ba ra kiki kai David i ga maup ta ra
vauruana bung, a bung i mur ra lukara ure
ra kalamana gai, Saul i ga biti tai natuna
Ionatan: Ta ra ava natu i Iese pa i ga pot
nabung upi ra nian, ma gori bula? [28] Ma
Ionatan i ga biti tai Saul: David i ga lul iau pi
na vana uro Beteleem; [29] i ga biti: Una pala
vue iau tago kaveve apik na tarai diat a pait
ra tinabar abara, ma ra umana turagu dia
ga vovo pa iau pi ina ki abara; damana ona
u mulaot i tana, na boina ba ina vana pi ina
gire ra umana turagu. Go ra vuna ba pa i ki
ati ta ra nian kai ra king.

[30] Ma Saul i ga kulot ure Ionatan, ma i
ga biti: U a natu i ra vavina a vilavilau,
iau nunure ba amur talaina ma natu i Iese;
go na vakaina amur ma tinam. [31] U, kaum
varkurai pa na tur dekdek ba natu i Iese
i laun ta ra gunan. Una vartuluai upi ia,
ma da ben ia uti piragu, tago a dovotina na
virua. [32] Ma Ionatan i ga biti tai tamana Saul:
Ta ra ava da doka? Ava bar i ga pait ia? [33] Ma
Saul i ga vatur kana rumu pi na ub ia me;
ma Ionatan i ga nunure ba tamana i ga kure
ba da doko David. [34] Ma Ionatan i ga kulot,
ma i ga tut kan ra nian, ma i ga ole ra nian
ta ra vauruana bung ta ra gai; go i vuna tago
tamana i ga vul ia.

[35] Ta ra bung namur, ta ra malana, Ion-
atan i ga vana ta ra uma ta ra pakana bung
i ga ve David tana, ma dir ga varagur ma ra
nat na bul; [36] ma i ga biti tai ra bul ik: Una
vutvut, ma una tikan upi ra umana pu nina
ina papanak ma diat. [37] Ma ba ra bul ik i ga
vutvut uro na lua, i ga papanak ma tika na
pu uro na lua tana, ma ba ra bul i ga tadav ra
pakana ba ra luaina pu i ga va tana, nina ba
Ionatan i ga papanak me, Ionatan i ga oro

murmur ia: Dave, a pu laka pa i va aro na
lua tam? [38] Ma i ga oraoro murmur ra bul ik:
Una vutvut, una lulut, koko una ngo. Ma ra
bul ik kai Ionatan i ga kap pa ra umana pu,
ma i ga lilikun tadav kana luluai; [39] ma ra nat
na bul pa i ga kapa ure; Ionatan ma David,
dir ika dir ga kapa ure ra kukuraina tana.

[40] Ma Ionatan i ga tul tar kana panak ma
ra umana pu pire kana bul, ma i ga ve ba
na kap diat ura na gunan. [41] Ma ba ra bul
i ga vana papa, David i ga tut rikai kan
ra anguvai vat, ma i ga va timtibum, ma
i ga bura ruru a utul a pakana, ma dir ga
vargalum, ma dir ga tangi. [42] Ma Ionatan i
ga biti tai David: Una vana ma ra malmal,
ma da dor ga tar vavalima ta ra luaina mata
i ra Luluai, a Luluai na ki livuan ta dor, ma
livuan tai ra umana natugu ma ra umana
natum.

21

David A lop kan Saul

[1] Ma David i ga tut ma i ga vana, ma
Ionatan i ga olo mulai ta ra gunan. Ma
David i ga vana tadav Akimelek, ra tena
tinabar aro Nob. Ma Akimelek i ga dadadar
ba i ga barat David, ma i ga biti tana: Ta ra
ava u vana varkolono. ma pa amur varagur
ma ta tikai? [2] Ma David i ga biti tai Akimelek
ra tena tinabar: Ra king i ga tulue iau upi ta
magit, ma i ga ve iau ba i tabu ba ta tikai na
kapa ure ra magit i ga tulue iau upi ia, ba
ure bula ra magit nina i ve iau tana. Ave tar
kubu ma ra umana tena vinarubu, a umana
barmana, ba avet a varkuvo tai ta pakana.
[3] Io, ona a ilima na gem dia ki piram, ba ta
magit u ga vung ia, una tul tar ia tagu. [4] Ma
ra tena tinabar i ga biti: Pa ta gem vakuku
di vung ia ati, a gem i gomgom ka. I dave,
go ra umana barmana ava varagur ma diat,
pa dia ga tadav laka ra vaden?

[5] Ma David i ga biti tai ra tena tinabar:
Ave tar ki irai kan ra vaden, i dari vatikai
ba ave vana ma ra umana tena vinarubu. A
vinavana vakuku go ave vana tana, ia kaka
di tar vagomgom ra umana popopoi kai ra
tarai, ma go ra bung da manga vagomgom
kadia umana popopoi. [6] Damana ra tena
tinabar i ga tul tar ra gem i gomgom pirana,
a gem na ginigira i va ta ra luaina mata i
ra Luluai, nina dia ga varkiane ma ra gem
i malamalapang ta nam ra bung iat.

[7] Ma tika na tultul kai Saul i ga ki abara ta
nam ra bung, di ga vake ta ra luaina mata i
ra Luluai; ma a iangina Doeg, a te Edom, a
tena balabalaure vavaguai kai Saul.

[8] Ma David i ga tir Akimelek: Dave, pa ta
rumu ba pa ta pakat na vinarubu ati? Pa iau
ga kap kaugu pakat na vinarubu, ba kaugu
vargal na vinarubu, tago di ga mainge ba da
lulut ta go ra vinavana. [9] Ma ra tena tinabar
i ga biti: Ra pakat na vinarubu kai Goliat,
ra te Pilistia, nina u ga doka ta ra male Ela,
di ga pulu ia ma ra mal, ma i ki ta ra papar
maro ta ra mal i gomgom. Ona u mainge ba
una tak pa ia upi kaum, una tak pa ia tago pa
ta enana ati. Ma David i ga biti: Pa ta tikai
ania dir varogop me, una tul tar ia tagu.

[10] Ma ta nam ra bung David i ga burut, ma
i ga lop kan Saul tadav Akis ra king Gat. [11] Ma
ra umana luluai na vinarubu kai Akis dia ga
biti tana: Vakir laka go David, ra king na
gunan? Pa dia ga malagene laka ure go ra
tutana, ma pa dia ga kaile dari:

Saul i ga doko kana ta umana arip na mar-
mar,
Ma David i ga doko kana ta umana vinun na
arip na marmar?

[12] Ma David i ga kodop vake kadia tinata ta
ra balana, ma i ga burutue Akis ra king Gat.
[13] Ma i ga pepepel, ma dia ga vatur ia, ma i ga
ubu ra umana banbanu, ma i ga ngolangolo
ra ngiene tar ta ra ivuna kabene. [14] Ma Akis
i ga biti tai kana umana luluai na vinarubu:
Ava gire go ra tutana i longlong, ma ta ra
ava ava ga ben ia uti piragu? [15] Dave, iau
ki na niiba vang upi ra longlong na tarai,
pi kari ava kap go ra tutana pi na tata na
papaua ta ra luaina matagu? Dave, go ra
tutana na ruk ra kubagu?

22

[1] Ma David i ga vana, ma i ga lop tadav ra
babang kai Adulam; ma ba ra umana turana
ma diat par ta ra apik na tarai kai tamana
dia ga valongore ure, dia ga vana tadav ia
abara; [2] ma nina ba pa i ki bulu, ba i dinau, ba
i vartoto, diat par dia ga pot tadav ia, ma i ga
luluai pire diat; ma dia ga papait na varogop
ma a ivat na mar na tutana.

[3] Ma David i ga vana papa uro Mispe ta ra
langun Moab, ma i ga biti tai ra king Moab:
Iau lul u ba tamagu ma nagu dir a ki piram
tuk tar ania ina kapa ure nina ra magit God
na pait ia tagu. [4] Damana i ga vana kan dir,

ma dital ga ki varurung ma ra king Moab ba
David i ga ki ta ra babang.

5 Ma ra propet Gad i ga biti tai David:
Koko una ki ati, una vana ta ra langun Iuda.
Damana David i ga vana ta ra lokor Keret.

Saul i doko ra umana tena tinabar aro Nob

6 Ma Saul i ga ki ta ra vavai na gelep ta
ra buana aro Gibea, ma ra rumu i ki ta ra
limana, ma kana umana luluai na vinarubu
dia ga tur kikil ia ba i ga valongore ba di ga
tikan tadav David. 7 Ma i ga biti tai nam ra
umana luluai na vinarubu nina dia ga tur
kikil ia dari: A umana te Beniamin, avat a
valongore! Dave, ra natu i Iese na tabar
avat tikatikai laka ma ra pia, ma ra uma na
vain? Dave, na vaki avat par upi avat a kure
ra umana loko na tarai na vinarubu, ba ta
kopono loko ko, 8 upi avat a varpit ure iau?
Pa ta tikai i ga ve iau ba natugu i ga pait ra
kunubu ma natu i Iese; a varmari kai ta tikai
piragu pa i varogop pi bea na ve vakapa iau
ba natugu i ga vangangap kaugu tultul upi
amir a ki na ebar me, da di gire gori. 9 Ma
Doeg ra te Edom nina i toratorom pire ra
umana luluai na vinarubu kai Saul i ga biti:
Iau ga gire ra natu i Iese i pot aro Nob tadav
Akimelek natu i Akitub, 10 ma Akimelek i ga
matoto tai ra Luluai ure, ma i ga tul tar ra
nian ma ra pakat na vinarubu kai Goliat ra
te Pilistia pirana.

11 Ma ra king i ga vartuluai upi Akimelek
ra tena tinabar nina ba natu i Akitub, ma
ra umana tena tinabar aro Nob ta ra apik
na tarai kai Akitub. Ma ba diat par dia ga
pot tadav ra king, 12 Saul i ga biti: U natu
i Akitub, una valongore go. Ma i ga biti:
Iau go kari, kaugu luluai. 13 Ma Saul i ga biti
tana: Ta ra ava amur ma ra natu i Iese amur
ga varpit ure iau? U ga tul tar ra gem ma ra
pakat na vinarubu pirana, ma u ga matoto
tai God ure, upi na tut ure iau, da da gire
ta go ra bung. 14 Ma Akimelek i ga biti ta ra
king: Ma nuve ta diat kaum umana luluai
na vinarubu dir varogop ma David, nina a
dovot na luluai na vinarubu, a nimu i ra
king, a lualua ta diat dia tur na varbalaurai
piram, ma di ru ia ta ra kubam? 15 Dave,
go ra luaina pakana vang iau ga matoto tai
God ure? Pata tuna. Koko ra king na takun
kana tultul ba ta tikai ta ra apik na tarai kai
tamagu; kaum tultul i ga tuptup uka ure go
ra magit. 16 Ma ra king i ga biti: Akimelek,
una virua, avat ma diat par ta ra apik na
tarai kai tamam.

17 Ma ra king i ga biti ta diat dia ga varagur
me: Avat a tur tapuku ma avat a doko ra
umana tena tinabar kai ra Luluai, tago diat
bula dia ga ki na bartalaina ma David, dia
ga nunure ba i ga lop, ma pa dia ga ve iau
tana. Ma ra umana luluai na vinarubu kai
ra king dia ga ole, pa dia ga mainge ba diat
a doko ra umana tena tinabar kai ra Luluai.
18 Damana ra king i ga biti tai Doeg: Una tur
tapuku ma una doko ra umana tena tinabar.
Ma Doeg ra te Edom i ga tur tapuku ma i
ga ubu ra umana tena tinabar; ma ta nam
ra bung i ga doko lavutul na vinun ma a
ilima na tutana dia ga mong ma ra mal i
gomgom. 19 Ma ra king i ga ubu Nob ra
gunan kai ra umana tena tinabar, ma i ga
kamare vue tuna ma ra pakat na vinarubu,
a tarai ma ra vaden, a umana bul ma ra
umana kuramana, a umana bulumakau, a
umana as, ma ra umana sip.

20 Tikai ta diat a umana natu i Akimelek
natu i Akitub i ga lop, a iangina Abiatar, ma
i ga vana tadav David. 21 Ma ba Abiatar i ga
ve David ba Saul i ga doko ra umana tena
tinabar kai ra Luluai, 22 David i ga biti tai
Abiatar: Ta nam ra bung iau ga gire Doeg ra
te Edom abara, iau ga nunure ba na ve Saul;
iau iat iau vuna ure ra minat kadiat ta ra
apik na tarai kai tamam. 23 Una ki ati piragu,
ma koko una burut, tago nina i ongor upi
na tak vue kaum nilaun na tak value vue
kaugu; una ki boina ati piragu.

23

David i ki Keila ma ta ra bil

1 Ba di ga ve David ba ra tarai Pilistia dia
ga tut ure Keila, ma ba dia ga loalang ta ra
umana tavul a ruarua rama vue vit, 2 David
i ga titir pa pire ra Luluai dari: Ina tut vang
ure go ra tarai Pilistia? Ma ra Luluai i ga biti:
Una vana ma una ubu ra tarai Pilistia, ma
una valaun ra gunan Keila. 3 Ma ra umana
tutana kai David dia ga biti tana: Gala da ki
na bunurut ati Iuda, dat a dave ona dat a tut
ure ra tarai na vinarubu Pilistia? 4 Ma David
i ga titir mulai pire ra Luluai, ma ra Luluai i
ga biti: Avat a vana uro Keila tago ina tul tar
ra tarai Pilistia ta ra lima i vavat. 5 Damana
David ma kana tarai dia ga vana uro Keila.
Dia ga ubu ra tarai Pilistia, ma dia ga kap
vue kadia umana vavaguai, ma i ga peal mat
ra umana virua. Damana David i ga valaun

ra tarai Keila. [6] (Abiatar, ba i ga lop tadav
David ma ra mal i gomgom, i ga lop tadav ia
ta go ra gunan.)

[7] Ba di ga ve Saul ba David i ga tar vana uro
Keila, Saul i ga biti: God i tar nur tar ia tagu,
tago i tar olo ta ra pia na pal nina a liplip ma
ra matakilalat tana. [8] Ma Saul i ga ting pa ra
lavur tarai na vinarubu par upi diat a vana
uro Keila, upi diat a tur vartakalat bat David
ma kana tarai abara. [9] David i ga nunure ba
Saul i ga nuknuk ta kaina ure, damana i ga
biti tai Abiatar ra tena tinabar: Una kap ra
mal na bongobongo uti. [10] Ma David i ga biti:
Ea, Luluai God kai Israel, kaum tultul i ga
valongore vadovot pa ia ba Saul na tut ure
Keila, ma na kamare vue ra pia na pal ure
iau. [11] Dave, Saul na vana ur da kaum tultul i
valongore? Ea, Luluai God kai Israel, iau lul
u ba una ve kaum tultul ure. Ma ra Luluai
i ga biti: Na vana ur. [12] Ma David i ga biti:
Dave, a umana luluai Keila diat a tul tar avet
ma kaugu tarai pire Saul? Ma ra Luluai i ga
biti: Diat a pait ia. [13] Damana David ma kana
laptikai na mar na tarai dia ga tut, ma dia ga
lop maro Keila, ma pa dia ga ki tai ta gunan
tago dia ga vana vurvurbit. Ma ba di ga ve
Saul ba David i ga tar lop maro Keila, i ga tur
bat ra vinarubu tana.

[14] Ma David i ga ki ta ra bil ma ta ra
lualuana, ma Saul i ga tikan upi ia ta ra
bungbung parika, ma God pa i ga nur tar ia
ta ra limana.

[15] Ma David i ga burut tago Saul i ga anan
upi kana nilaun, ma i ga ki ta ra bil Sip ta ra
gunan Koresa. [16] Ma Ionatan natu i Saul i ga
vana uro Koresa tadav David upi na kap ra
varvargat kai God pirana. [17] Ma i ga biti tana:
Koko una burut, tago ra lima i Saul tamagu
pa na tikan tadav u; una king ure Israel, ma
ina tur maravai piram; Saul tamagu i kapa
muka ure go. [18] Ma dir ga pait ra kunubu ta
ra luaina mata i ra Luluai; ma David i ga ki
abara Koresa, ma Ionatan i ga lilikun tadav
ra kubana.

[19] Ma ra tarai Sip dia ga pot tadav Saul
abara Gibea, ma dia ga biti: Dave, David pa
i parau vang livuan ta vevet ta ra lokalokor
aro Koresa? [20] Damana, u ra king, una pait
ot pa ra nuknukim, ma una vana ur ma avet
a tul tar ia ta ra limam. [21] Ma Saul i ga biti:
Avat a ti doan tai ra Luluai tago ava ga mari
iau. [22] Io, avat a vana, ma avat a nuknuk ure,
ma avat a kapa ure ra pakana i ngo pit tana,
ma to ia bar i ga gire abara, tago di ga ve
iau ba i manga kabinana. [23] Avat a nuk pa
ia, ma avat a kapa ure ra umana pakana i
paraparau tana, ma avat a lilikun tadav iau,
ma dat a varagur, ma ona i ki ta ra gunan ina
tikan upi ia ta ra lavur papapar Iuda parika.

[24] Ma dia ga vana lua tai Saul uro Sip:
David ma kana tarai dia ga ki ta ra kunai
aro Maon ta ra male Araba, aina ra papar
a taubar ta ra bil. [25] Ba Saul ma kana tarai
dia ga tikan upi ia, David i ga valongore ure,
ma i ga vana ur tadav ra vat nina i tur ta
ra bala na kunai aro Maon. Ba Saul i ga
valongore ra dari, i ga korot mur David ta
ra bala na kunai aro Maon, [26] ma ba Saul i ga
vanavana tai tika na papar a luana, David
ma kana tarai dia ga tia vanavana tai ta
ra papar maro pi diat a lop kan Saul, tago
dia ga burutue. Ma ba Saul ma kana tarai
dia ga to na vaninara upi diat a kinim vake
David ma kana tarai, [27] a tena kapkap varvai
i ga pot pire Saul ma ra tinata dari: Una
talil lulut tago ra tarai Pilistia dia ga tut ure
ra gunan. [28] Damana Saul i ga nur vue ra
varkorot murmur David, ma i ga talil upi na
varubu ma ra tarai Pilistia. Ma di ga vaiang
nam ra pakana ba Sela-Amaklekot. [29] Ma
David i ga vana papa kan nam ra pakana,
ma i ga ki ta ra umana gunan na bakbakit
aro En-Gedi.

24

David pa i mulaot pi da doko Saul aro En-Gedi

[1] Ba Saul i ga lilikun kan ra vinarubu ma ra
tarai Pilistia di ga ve ba David i ga ki ta ra bil
aro En-Gedi. [2] Damana Saul i ga pilak pa ra
utul a arip na marmar na tutana ta ra tarai
Israel par, ma i ga vana upi na tikan upi
David ma kana tarai ta ra umana vat, nina
ra umana kuabar na me dia ki tana. [3] Ma i ga
pot tadav ra umana liplip na sip, ma tika na
babang abara, ma Saul i ga ruk tana upi na
valangalanga ra balana; ma David ma kana
tarai dia ga ki ara iat ta ra umana ngovo ta
ra babang na vat. [4] Ma ra tarai kai David
dia ga varmaianao ma David dari: Go iat ra
bung nina ra Luluai i ga vamading ure kaum
ebar ba na nur tar ia tam upi una mur ra
nuknukim ure. Ma David i ga tut, ma i ga
poko ive pa ra ngu na mal kai Saul; [5] ma a
dovotina namur i ga ligur ure ra dari, tago
i ga poko vue ra ngu na mal kai Saul. [6] Ma

David i ga biti ta kana tarai, Koko muka ina
pait go tai nina ra Luluai i ga ku ia, ma pa i
ga pi bea ina tulue ra limagu tadav nina ra
Luluai i ga ku ia. 7 Damana David i ga tigal
bat kana tarai ma go ra umana tinata, ma
pa i ga mulaot ba diat a ubu Saul.

Ma Saul i ga irop kan ra babang na vat ma
i ga vana. 8 David i ga tut bula, ma i ga irop
kan ra babang na vat, ma i ga oro murmur
Saul: Kaugu luluai ra king. Ma ba Saul i ga
lingan uro namur David i ga bura rururu
ma ra uluna ra pia, ma i ga va timtibum
pirana. 9 Ma David i ga biti tai Saul: Ta ra ava
u valongore diat dia biti ba David i mainge
ba na vakaina u? 10 U iat u gire ba ta go iat
ra bung ra Luluai i nur tar u tagu ta ra bala
na babang na vat, ma pa iau mainge ba ina
doko u; iau mari u, ma iau biti ba pa ina
tulue ra limagu tadav kaugu luluai, tago ra
Luluai i ga ku ia. 11 Maikir, tamagu, una gire
go ra ngu na mal kaum nina iau vatur ia. Iau
tia poko pa ka ra nguna ta kaum mal, ma
pa iau doko u; ma una kapa muka ta go ba
ra limagu i langalanga kan ra varpiam. A
dovotina u anan upi kaugu nilaun, ma iau,
pa iau ga pait ta varpiam piram. 12 Boina
ba ra Luluai na ki na varkurai pire dor. A
Luluai na bali kaum varpiam piragu tam,
ma ure iau iat, a limagu pa na ub u. 13 Da
ra tinata valavalar kai ra tarai lualua, Tai ra
tena varpiam, a varpiam i arikai tana iat;
ma ra limagu pa na ub u. 14 A king Israel i
tikan upi laka to ia? To ia laka u korot mur
ia? A pap! Ba ra tar! 15 Boina ba ra Luluai na
kure, ma na ki na varkurai pire dor. Boina
ba ra Luluai na kure ma na maravut iau, ma
na valangalanga iau kan ra limam.

16 Ba David i ga vatang vapar go ra tinata
pire Saul, Saul i ga biti: Dave, a nilaim go
David natugu? Ma Saul i ga tangi mat. 17 I ga
biti tai David: U lia tagu, u tar pait ra boina
piragu ma iau tar pait ra kaina piram; 18 ma
go ieri u tar vaot kaum varmari piragu ba
pa u doko iau ba ra Luluai i nur tar iau ta ra
limam, tago to ia bar i valaun pa kana ebar
ba i tadav ia? 19 Boina ba ra Luluai na bali ra
boina u tar pait ia piragu ma ra boina. 20 Go
ieri iau nunure ba a dovotina una king, ma
ba di tar tul tar ra varkurai Israel upi kaum.
21 Una vavalima tagu tai ra Luluai, ba pa una
okole vue ra umana natugu ta ra bung ba
ina mat, ma pa una pun vue ra iangigu kan
ra apik na tarai kai tamagu. 22 Ma David i
ga vavalima damana pire Saul; ma Saul i ga
lilikun ta ra kubana, ma David ma kana tarai
dia ga lilikun tar ta ra gunan na bakbakit.

25

David dir ma Abigail

1 Ba Samuel i ga mat, ra tarai Israel par
dia ga pot upi diat a tangtangie, ma dia ga
punang ia ta ra kubana aro Rama.

Ma David i ga mareng tadav ra bil Paran.
2 Ma tika na uviana tutana i ga ki aro Maon,
ia kaka kana tabarikik i ga ki aro Karmel; i
ga vatur vake a utul a arip na marmar na
sip ma tika na arip na marmar na me; ma
i ga ki gil aro Karmel upi ra varkukut na
Sip. 3 A iang i go ra tutana ba Nabal, ma
ra iang i kana taulai Abigail. Ra vavina i
ga kabinana ma a potar na vavina, ma ra
tutana i ga ngangar kana tinata, ma pa i ga
nunure ra varmari, ma ia ra te Kaleb.

4 David i ga ki boko ta ra bala na kunai ba i
ga valongore ba Nabal i kut kana umana sip,
5 ma David i ga tulue ra vinun na barmana
uro Karmel, ma i ga ve nam ra umana
barmana ba diat a vana tadav Nabal aro
Karmel, ma diat a tata dari ta ra iang i
David: 6 Turagu, na tavua vanavana kaum
vuvuvung, ma kadiat bula ta ra kubam, ma
na peal vanavana kaum tabarikik. 7 Iau
valongore ba ra umana tena varkukut dia
papalum piram. Kaum umana tena bala-
balaure sip dia ga ki maravai pire vevet ba
ave ga ki aro Karmel, ma pa ave ga vul diat,
ma pa ave ga varara vue ta magit nina ba
kadiat ari ave ga ki varurung ma diat. 8 Una
tir kaum umana barmana ma diat a varvai
damana. Damana una mari kaugu umana
barmana, tago ave pot piram ta ra bung
na balaguan, ma una tul tar ra magit i ki
maravai piram tai kaum umana tultul, ma
pire natum David.

9 Ba ra umana barmana kai David dia ga
pot abara, dia ga vaarike go parika ta ra iang
i David. 10 Ma Nabal i ga kulot, ma i ga tata
bali ra umana tultul kai David dari: To ia
David? To ia natu i Iese? I peal ra umana
vilavilau dia lop ta go ra e kan kadia umana
luluai. 11 Dave, i topa ia laka ba ina tak.pa
kaugu gem, ma kaugu polo na vuai na vain,
ma ra vio i ra vavaguai iau tar doka ure
kaugu umana tena varkukut, upi ina tul tar
ia tai ta umana tutana nina ba kadia gunan
iau tuptup ure? 12 Ma ra umana barmana kai

David dia ga tur tapuku ma dia ga lilikun upi
diat a ve David ure go. [13] Ma David i ga biti
ta kana tarai: Avat a tak pa kavava pakat na
vinarubu tikatikai. Ma dia ga pait ia. Ma ba
David i ga tak pa kana pakat na vinarubu, i
ga ben pa ra ivat na mar na tutana pi diat a
varagur me, ma a ura mar dia ga ki pi diat a
balaure ra tabarikik.
[14] Ma tika na tena balabalaure sip, a bul
uka, i ga ve Abigail ra taulai kai Nabal dari:
David i ga tulue ra umana tultul maro ra
pia na kunai tadav kador luluai pi na oro
varvagai, ma i ga vul diat. [15] Ma go ra umana
tutana dia ga mari avet, pa dia ga vul avet,
ma pa kaveve ta magit i ga rara ba ave
ga ki varurung ma diat ta ra taman; [16] ta
nam ra umana bung na keake ma ra umana
bung na marum ba ave ga balaure ra umana
sip maravai pire diat, dia ga balaure avet.
[17] I boina ba una kodop ia, ma una nuknuk
tana, tago i ling na purpuruan pire kador
luluai ma diat par ta ra kubana; a dovotina
ia ra tena kankan, ma pa i mainge ba na
valongore ta tikai.
[18] Ma Abigail i ga lulut, ma i ga tak pa ra
ura mar na gem, ma a ura pal a tava nina
a polo na vuai na vain ta dir, ma a ilima na
sip di ga tun diat, ma a ilima na valavalar na
kon di ga rang ia, ma tika na mar na kura
vuai na vain di ga vuare, ma a ura mar na
gem di pait ia ma ra vuai na lovo; i ga vako
diat ta ra umana as. [19] ma i ga ve ra umana
barmana ba diat a vana na lua, ma ia iat na
murmur; ma pa i ga ve Nabal kana tutana.
[20] I ga vut ba ma kana as ta ra papar a
buana, ma i ga barat David ma kana tarai
ba dia ga vanavana tadav ia. [21] David i ga tia
tata ka dari: Iau ga papalum vakuku ba iau
ga balaure ra tabarikik ma ra vurvur magit
kai nam ra tutana abara ta ra taman. Pa ta
magit ta kana tabarikik i ga rara, ma i ga bali
ra boina iau ga pait ia ma ra kaina. [22] God na
pait ra balbali pire David ma ra magit i ngala
tana, gala ta tutana i laun valili pirana ba
i malana babare. [23] Ma ba Abigail i ga gire
David, i ga irop kan kana as, ma i ga bura
rururu ma ra pal a matana ra pia, [24] ma i ga
bura timtibum ta ra ruarua na kauna, ma
i ga biti: Kaugu luluai, boina ba ra vuai ra
varpiam na bura taun iau; boina ba kaum
tultul a vavina na tata piram; iau lul u ba
una valongore ra tinata kai kaum tultul a
vavina. [25] Ea, kaugu luluai, koko una nuknuk
ure go ra tuptup na tutana Nabal; a iangina
ba To Papaua, ma ia iat a papaua. Kaum
tultul pa i gire ra umana barmana kai kaugu
luluai, nina u tulue diat; [26] pata tuna, kaugu
luluai, ta ra nilaun kai ra Luluai, ma ta kaum
nilaun bula, pa iau gire. Ma tago ra Luluai
i tur bat u kan ra vardodoko ba da takun
u tana, ma ra varobo bula ta ra limam iat,
kaum umana ebar ma diat dia mainge ba
diat a vakaina kaugu luluai diat a varogop
uka ma Nabal. [27] Go tika na vartabar nina
kaum tultul i kap ia ure kaugu luluai, da
tul tar ia pire ra umana barmana nina dia
mur kaugu luluai. [28] Ba ta magit kaum tultul
i pait ia nina ba pa i takodo, iau lul u ba
una nur vue; tago kaugu luluai i varubu
ure ra Luluai, ra Luluai na kalie ta vuna
tarai ure kaugu luluai nina ba na tur vatikai
namur; papa di ga kava u pa di ga na tadav
ta varpiam tam. [29] A tarai diat a tut ure u,
ma diat a anan upi kaum nilaun bar, ia kaka
da pulu vararungane ra nilaun kai kaugu
luluai ma ra umana luana ta ra varbalaurai
kai ra Luluai kaum God. Ma ure kaum
umana ebar, ra Luluai na vavaiane diat da di
vavaiane ra umana lika ma ra vaian. [30] Ba ra
Luluai na ga pait ia tai kaugu luluai ra boina
parika i ga vamading tana, ba na ga vaki u
pi una luluai ure Israel, [31] a varkurai na bala
pa na takun u, ma kaugu luluai pa na takun
ia iat mulai tago di ga lingire vakuku ra gap,
ma tago kaugu luluai i ga pait ra varobo. Ma
ba ra Luluai na ga vangala kaugu luluai, iau
lul u ba una nuk pa kaum tultul a vavina.
[32] Ma David i ga biti tai Abigail: Da pite ra
Luluai ra God kai Israel tago i tulue u pi una
barat iau ta go ra bung. [33] Da pite pa bula
kaum kabinana, ma una ti doan tago u tar
valaun iau ta go ra bung kan ra vardodoko
ba da takun iau tana, ma kan ra varobo
nina ba iau tar nuk ia ba ina pait ia ma ra
limagu iat. [34] Tago da ra Luluai ra God kai
Israel i laun, nina i tar tur bat iau pi koko
ina vakaina u, gala pa u pot lulut piragu
dari, gala pa ta tutana na ga laun valili pire
Nabal ba i malana babare. [35] Ma David i ga
alube pa ra vartabar nina Abigail i ga kap
ia pirana, ma i ga biti tana: Una vana tadav
ra kubam ma ra malmal. Iau tar valongore
kaum nilul, ma ina pait ika nam u tar lul upi
ia.
[36] Ma ba Abigail i ga pot tadav Nabal, i ga
gugu ma ra tava longlong tago i ga longlong
me, damana Abigail pa i ga ve tai ra magit

tuk i ga malana. [37] Ta ra malana, ba pa i ga
longlong mulai ga ma ra polo na vuai na
vain, kana taulai i ga ve ure go parika, ma
ra tulungeana i ga tabun, ma i ga tur uka da
ra vat. [38] Ba i ga par ra vinun na bung Nabal
i ga mat ta ra varmonong tai God.

[39] Ba David i ga valongore ba Nabai i ga
tar mat, i ga biti: Da pite pa ra Luluai tago
i tar obo pa iau ta ra varkulumai kai Nabal
piragu, ma i tar tur bat kana tultul kan ra
varpiam; a varpiam kai Nabal, God i tar kure
ba na bura taun ra ulu i Nabal iat. Ma David
i ga vartuluai pa Abigail upi dir a taulai.

[40] Ma ba ra umana tultul kai David dia ga
pot tadav Abigail aro Karmel, dia ga biti
tana: David i tar tulue avet piram tago i
mainge ba na ben pa u pi kana taulai. [41] Ma
Abigail i ga tut, ma i ga va timtibum ma
ra uluna ra pia, ma i ga biti: Kavava tultul
a vavina ia ra vilavilau ka, ma iau ki na
vaninara pi ina puk ra pal a kau i ra umana
tultul kai kaugu luluai. [42] Ma Abigail i ga tut
lulut, ma i ga ki ta ra as, ma a ilima na tultul,
a umana vavina, dia ga mur ia; ma i ga mur
ra umana tultul kai David, ma dir ga taulai
me.

[43] Ma David i ga ben pa bula Akinoam
maro Iesrel, ma i ga taule dir parika, [44] tago
Saul i ga tul tar Mikal, ra taulai kai David,
pire Palti natu i Lais, a te Galim.

26

David pa i mulaot pi da doko Saul aro Sip

[1] Ma ra tarai Sip dia ga pot tadav Saul
abara Gibea, ma dia ga biti: Dave, David pa
i parau laka ta ra luana Kakila, nina i tur ta
ra papar a male Araba? [2] Ma Saul i ga ben
pa ra utul a arip na marmar na tutana, nina
di ga pilak pa diat, ma dia ga vana ur ta ra
bil Sip upi diat a tikan upi David abara. [3] Ma
Saul i ga ngo pit ta ra luana Kakila, nina i
tur ta ra papar a male; David i ga ki ta ra
bil, ma i ga gire ba Saul i ga vana upi ia ta
ra bil; [4] ma i ga tulue ra umana monamono,
ma dia ga matoto ure ra pakana ba Saul i
ga ki tana. [5] Ma David i ga vana tadav ra
pakana ba Saul i ga ngo pit tana, ma i ga gire
ra pakana ba Saul ma Abner natu i Ner ra
luluai ta kana loko na tarai na vinarubu dir
ga va tana; Saul i ga va ta ra bakbakit, ma ra
umana tena vinarubu dia ga va kikil ia.

[6] Ma David i ga tir Akimelek ra te Ket ma
Abisai tura i Ioab dari: Amir a varagur ma
to ia tadav Saul, ma tadav ra pakana dia
ngo pit tana? Ma Abisai i ga biti: Dor a
vana. [7] Damana David ma Abisai dir ga ruk
ra marum ta ra pakana dia ga ngo pit tana;
ma Saul i ga va ta ra bala na bakbakit, ma
kana rumu di ga page ke ta ra pia maravai
ta ra ulu i Saul, ma Abner ma ra loko na tarai
na vinarubu dia ga va kikil ia.

[8] Ma Abisai i ga biti tai David: God i tar nur
tar kaum ebar ta ra dekdekim, boina ba ina
goa ma kana rumu iat; a kopono pakana ka
ina goa ma na topa ia, pa ina vaura goa ga.
[9] Ma David i ga biti tai Abisai: Koko da doka,
tago to ia ba na ubu nina ra Luluai i ga ku
ia ma na langalanga tana? [10] Ma David i ga
biti bula: Ta ra iang i ra Luluai, ra Luluai iat
na ub ia; kana bung na minat na vut, ba na
vana upi ra vinarubu ma na virua. [11] Koko
muka ba ina tulue ra limagu tadav nina ra
Luluai i ga ku ia; ia kaka una tak pa ra rumu
i tur maravai ta ra uluna, ma ra la na tava.
ma dor a vana. [12] Ma David i ga tak pa ra
rumu ma ra la na tava nina dir ga ki maravai
ta ra ulu i Saul, ma dir ga vana. Pa ta na i ga
gire dir, ma pa ta na i ga nunure, ma pa ta
na i ga tavangun; dia ga va mat par tago a
dekdek na nidiop kai ra Luluai i ga monong
diat.

[13] Ma David i ga bolo ta ra papar uro, ma
i ga tur ta ra ul a luana aro iat, ma ra ngala
na maup i ga ki livuan ta diat ma ra tarai
na vinarubu. [14] Ma David i ga oro tadav ra
tarai na vinarubu ma tadav Abner natu i
Ner dari: Abner, pa kaum ta balbali? Ma
Abner i ga bali ia: To ia nam i oro? [15] Ma
David i ga biti tai Abner: Dave, u laka a
rangrang na tutana? To ia ta ra tarai Israel
ba dir varogop ma u? Ta ra ava laka pa u tar
balaure kaum luluai ra king? Ta tikai i tar
ruk upi na doko ra king kaum luluai. [16] Go ra
magit u tar pait ia pa i boina. Ta ra nilaun
kai ra Luluai i topa ia ba una virua tago pa u
tar balaure muka kaum luluai nina ra Luluai
i ga ku ia. Una gire ra pakana nina ba ra
rumu kai ra king ma kana la na tava dir tar
ki tana.

[17] Ma Saul i ga valongore ilam ra nilai
David, ma i ga biti: Dave, a nilaim go, David
natugu? Ma David i ga biti: la ra nilaigu iat,
kaugu luluai ra king. [18] Ma i ga biti bula: Ta
ra ava kaugu luluai i korot mur kana tultul?
Ava iau ga pait ia? Ava bar ra varpiam
i vadur ra limagu? [19] Boina, kaugu luluai,

ba una valongore nam ba kaum tultul na
tatike; gala ra Luluai i ga vararak u pi una
tut ure iau, da pait ra varporong ure, ba ona
ra tarai dia ga vararak u, da vatang kaina
ure diat ta ra luaina mata i ra Luluai, tago
dia ga okole vue iau kan ra gunan kai ra
Luluai, ma dia biti, Una lotu tadav ra umana
enana god. [20] Ona i mamat ba da lingire ra
gapugu i boina ba na bura ta ra pia maravai
aina ra Luluai i ki ie, tago ra king Israel
i anan upi kaugu nilaun da ra minigulai i
anan upi ra kakaruk na pui ta ra lualuana.

[21] Ma Saul i ga biti: Iau tar pait ra varpiam;
una talil, David natugu, ma tago u tar nuk
vangala pa kaugu nilaun ta go ra bung, pa
ina vakaina mule u. Iau tar lunga, ma pa
iau tar mur ra nga i takodo. [22] Ma David
i ga biti: A rumu kai ra king go, boina ba
tika na barmana na bolo uti ma na kap ia.
[23] A Luluai na vapuak dor tikatikai ure ra
takodo na mangamangana ma ra dovot na
bala i dor. A Luluai i tar nur tar u tagu ta go
ra bung, ma pa iau mainge ba ina tulue ra
limagu tadav nina ra Luluai i ga ku ia. [24] Ma
da iau tar nuk vangala pa kaum nilaun ta
go ra bung, damana bula ra Luluai na nuk
vangala pa kaugu nilaun, ma na valaun pa
iau kan ra lavur magit na varmonong.

[25] Ma Saul i ga biti tai David: David
natugu, una ti doan; una pait ra umana
dekdek na magit ma una uvia pa diat. Ma
David i ga vana, ma Saul i ga talil ra kubana.

27

David i ki livuan tai ra tarai Pilistia

[1] Ma David i ga nuknuk ta ra balana, ma
i ga biti: Ta tika na bung boko Saul na ti
doko iau; ina pait ika go, ina lop tar ta ra
langun kai ra tarai Pilistia, damana Saul na
talanguan, ma pa na tikan mulai upi iau ta
ra langun Israel, ma ina langalanga kan ra
limana. [2] Damana David ma ra laptikai na
mar na tutana nina dia ga ki varurung me
dia ga vana alalu ta ra gunan uro pire Akis
natu i Maok ra king Gat. [3] Ma David ma kana
ura vavina, Akinoam ra vavina Iesrel ma
Abigail ra vavina Karmel nina dir ga taulai
ma Nabal, ma kana tarai par ma diat ta ra
kubakuba i diat dia ga ki pire Akis abara Gat.
[4] Ma ba di ga ve Saul ba David i ga tar lop uro
Gat, io, pa i ga tikan mulai upi ia.

[5] Ma David i ga biti tai Akis: Boina ba una
mari iau, ma una tul tar iau pi ina ki tai ta
tika na pia na pal ta ra pui, ma ina ki vatikai
abara; pa i tia larina pi ina ki maravai piram
ta go ra gunan na king. [6] Ma Akis i ga tul
tar ra gunan Siklag pirana; ari kari a umana
king Iuda dia kure ra gunan Siklag go ieri.

[7] Ma David i ga ki ta ra langun kai ra
tarai Pilistia a kidoloina kilala ma a ivat na
gai. [8] Ma David ma kana tarai dia ga tut
vanavana ure ra tarai Gesuri, ma ra tarai
Gersi, ma ra tarai Amalek, a umana vuna
tarai dia ki ta ra pui papa ra nga uro Sur ma
tuk tadav ra langun Aigipto. [9] Ma ba David i
ga uvia pa ta gunan, pa i ga nur vue ta tikai
pi na laun valili, a tarai ba ra vaden; i ga ra
pa ra umana sip, ma ra umana bulumakau,
ma ra umana as, ma ra umana kamel, ma ra
umana mal, ma namur i ga vana pire Akis.
[10] Ma ba Akis na biti tana, Nuve ra gunan u
ga tut ure ta go ra bung? David na biti, Iau
ga tut ure ra papar a taubar ta ra langun
Iuda, (ba ra papar a taubar ta ra langun kai
ra tarai Ieramel, ba ra papar a taubar ta ra
langun kai ra tarai Ken). [11] David pa i ga
valaun ta tutana ba ta vavina pi da ben ia
uro Gat, tago i ga nuk ia, Diat a vagu tar avet.
Ma David i ga mur nam ra mangamangana
ba i ga ki ta ra langun kai ra tarai Pilistia.
[12] Akis i ga nurnur tai David, ma i ga nuk
ia ba David na ki na vilavilau vatikai pirana
tago i ga vararak kana tarai Israel pi diat a
milikuane pa ia.

28

[1] Ma ta nam ra e ra tarai Pilistia dia ga
vut varurung upi diat a tut ure Israel, ma
Akis i ga biti tai David: A dovotina dat a
varagur ma go ra ngala na kor, avat ma
kaum tarai. [2] Ma David i ga biti tai Akis: I
boina, ma una kapa ure nam ba kaum tultul
na pait ia. Ma Akis i ga biti tai David: Ina
tibe u pi una lualua ta kaum kilala na nilaun
parika ta kaugu umana tena varbalaurai ta
ra vinarubu.

Saul ma ra tena agagar aro En-Dor

[3] Samuel i ga tar mat, ma ra tarai Israel
par dia ga pot upi diat a tangtangie, ma dia
ga punang ia ta kana gunan iat Rama. Ma
Saul i ga tar tigal bat ra umana tena agagar
ma ra umana tena papait, ma i ga tar tulue
diat kan ra gunan.

[4] Ma ba ra tarai Pilistia dia ga kor varu-
rung ma dia ga ngo pit aro Sunem, ma ba
Saul i ga oro varurue ra tarai Israel par upi
diat a ki aro Gilboa, [5] Saul i ga burut ma i ga
dadadar ra balana ma ra ngala na bunurut,
tago i ga gire ra loko na tarai na vinarubu
kai ra tarai Pilistia. [6] Ma ba Saul i ga tir ra
Luluai ure, a Luluai pa i ga bali ia; pa i ga bali
ia ma ra umana ririvon, ba ra varpadailam,
ba ra umana propet. [7] Ma Saul i ga biti
tai kana umana tultul: Avat a tikan upi ta
tena agagar, a vavina, upi ina vana ma ina
matoto pirana. Ma kana umana tultul dia
ga biti: Tika na tena agagar, a vavina, i ki
abara En-Dor.

[8] Ma Saul i ga vaenana pa ra matana, ma
i ga kia vue kana umana mal, ma dital ga
vana ma ra ura tutana ta ra marum; ma i ga
biti tana: U a tena agagar, una matoto ure
iau, ma una vatut pa mule nam ina vatang
tar ia tam. [9] Ma ra vavina i ga biti tana: U
nunure nam ba Saul i ga pait ia, ba i ga tulue
ra umana tena papait kan ra langun. Ta ra
ava vang u vung ra kun ure iau? Pi ina virua
laka? [10] Ma Saul i ga vavalima tai ra Luluai
dari: Ta ra nilaun kai ra Luluai pa ta magit
na tadav u ure go. [11] Damana ra vavina i ga
biti: Ma u mainge ba ina vatut pa to ia? Ma
Saul i ga biti: Una vatut pa Samuel.

[12] Ra vavina i ga bobobe Samuel, ma i ga
kukula; ma ra vavina i ga biti tai Saul: Ta
ra ava u tar tuam iau? Saul uka u. [13] Ma ra
king i ga biti: Koko una burut. Ava nam u
gire? Ra vavina i ga biti tai Saul: Iau gire
ta tabaran i tut rikai kan ra pia. [14] Ma Saul
i ga biti tana: Dir vardada ma ra ava? Ra
vavina i ga biti: Go nina i tut rikai ia ra
patuana tutana, ma di pulu ia ma ra olovoi.
Ma Saul i ga nunure ba Samuel iat, ma i ga
va timtibum ma ra pal a matana uro ra pia,
ma i ga ki ruru ta ra luaina matana.

[15] Ma Samuel i ga biti tai Saul: Ta ra ava
u tar vararak iau pi ina arikai? Ma Saul i
ga biti: Iau purpuruan muka tago ra tarai
Pilistia dia tar tut ure iau, ma ra Luluai pa i
ki tagu, ma pa i tata mulai piragu, pa i tata
ta ra umana propet ba ra umana ririvon;
damana iau tar oro u pi una vaarike piragu
ra magit ba ina pait ia. [16] Ma Samuel i ga
biti: A Luluai i tar vana kan u, ma amur
ki na ebar me, ma ta ra ava u tir iau? [17] A
Luluai i tar pait ot pa nam i ga ve u tana
tagu; a Luluai i tar tak vue ra varkurai kan
ra limam, ma i tar tul tar ia tai David nina
ba talaim. [18] Go i vuna tago pa u ga torom
ta ra nilai ra Luluai ba i ga ve u ba una pait
ot pa kana mamainga ure ra tarai Amalek;
damana ra Luluai i tar pait go ra magit
piram ta go ra bung. [19] Ma ra Luluai na
tul tar u ma Israel bula tar ta ra dekdek
i ra tarai Pilistia. Ningene una bura, avat
ma ra umana natum ba ava tur varurung,
ma ra Luluai na nur tar ra loko na tarai na
vinarubu kai Israel pire ra tarai Pilistia.

[20] Ma Saul i ga bura palar vuavuai, ma i
ga burut na kaia ure ra umana tinata kai
Samuel; ma i ga bilua tago pa i ga ian ta nam
ra bung na keake ma ra bung na marum
bula. [21] Ma ra vavina i ga vana tadav Saul,
ma ba i ga gire ba i ngarao ma i bilua, i
ga biti tana: Ea, kaum tultul a vavina i tia
torom uka ta ra nilaim; iau tar nuk vaikilik
pa kaugu nilaun, ma iau tar pait nam u tar
ve iau tana. [22] Damana una torom ta kaum
tultul; ina vung ta ik a nian ta ra luaina
matam. upi una ian pa ta ik ma una lagar
ure kaum vinavana. [23] Ma i ga ole, ma i ga
biti: Pa ina ian. la kaka kana ura tultul ma
ra vavina bula dital ga tata pa ia, ma i ga
torom ta dital; i ga tut maro ra pia, ma i
ga ki ta ra vava. [24] Ma ra vavina i ga vatur
a monoina nat na bulumakau ta ra kubana,
ma i ga doka lulut, ma i ga tak pa ra plaua
ma i ga bing ia, ma i ga pait ra gem nina pa
i leven me. [25] I ga vung ra nian ta ra luaina
mata i Saul ma kana ura tultul, ma dital ga
en ia. Namur dital ga tut, ma dital ga vana
ta nam ra marum.

29

A tarai Pilistia pa dia nurnur tai David

[1] Ma ra tarai Pilistia dia ga pot varurung
aro Apek, ma ra tarai Israel dia ga ngo pit
maravai ta ra tava i ninim rikai aro Iesrel.
[2] Ma ra tarai Pilistia dia ga vanavana, a
umana loko tikatikai, a umana marmar ma
ra umana ararip, ma David ma kana tarai
dia ga vanavana, ma diat a umana tena
murmur bat ma Akis. [3] Ma ra umana luluai
Pilistia dia ga biti: To ia go diat a umana
te Ebraio? Ma Akis i ga biti ta ra umana
luluai Pilistia: Go David a tultul kai Saul ra
king Israel; amir ga ki varurung ati a ura
kilala, ma pa iau na tadav ta nirara pirana
papa ta nam ra bung i ga pot piragu ma tuk
tar gori. [4] Ma ra umana luluai Pilistia dia

ga kankanuane Akis, ma dia ga biti tana:
Una ve nam ra tutana ba na lilikun tadav
ra gunan nina u ga tibe tar ia tana; pa i topa
ia ba na varagur ma dat ta ra vinarubu, kan
na tut na ebar ure dat ba da varvarubu. Go
ra tutana na vaboina davatane ia iat mulai
ta ra mata i kana luluai? Pa na pait ia laka
ma ra ulu i kada tarai? 5 Vakir go David laka,
nina ba dia ga kakailai varurung ure ba dia
ga malagene, ma dia ga biti:
Saul i ga doko kana ta umana arip na mar-
mar,
Ma David i ga doko kana ta umana vinun na
arip na marmar?

6 Damana Akis i ga oro pa David, ma i
ga biti tana: Ta ra nilaun kai ra Luluai u
a takodo na tutana, ma ta ra nuknukigu i
boina ba una tur maravut iau ta kaugu lavur
varvakai par dari, tago pa iau ga na tadav
ta nirara piram papa nam ra bung u ga pot
piragu ma i tuk tar ta ra bung gori. Ia kaka
ra umana luluai pa dia mainge u. 7 Io, una
lilikun ma ra madu na bala upi ra umana
luluai Pilistia diat a ki vovovon.
8 Ma David i ga biti tai Akis: Ava nam iau
papait ia? Ava bula ra nirara u ga na tadav
ia tai kaum tultul papa iau ga ki na tultul
piram ma tuk ta ra bung gori? Ta ra ava
pa ina vana pi ina ubu ra umana ebar kai
kaugu luluai ra king? 9 Ma Akis i ga biti:
Ta ra luaina matagu u boina da ra angelo
kai God, ia kaka ra umana luluai Pilistia dia
ga biti ba koko dat a varagur ma u ta ra
vinarubu. 10 Damana una tut ta ra malana,
avat ma kaum umana tultul ava varagur ma
diat, ma avat a vana tadav ra gunan iau ga
tul tar ia tam, ma koko una nuk upi ta kaina,
tago iau nunure ba u a dovot na tutana; avat
a tut ta ra kavunvun ma avat a vana lolalolo.
11 Ma David i ga tur pa ra vinavana ta ra
malana ikilik, diat ma kana tarai, upi diat
a lilikun ta ra langun kai ra tarai Pilistia.
Ma ra tarai Pilistia iat dia ga vanavana uro
Iesrel.

30

David i uvia pa ra tarai Amalek

1 Ma ta ra vautuluna bung, ba David ma
kana tarai dia ga pot aro Siklag, a tarai
Amalek dia ga tar tut ure Negeb ma Siklag;
dia ga tar kamare vue Siklag, ma dia ga tar
tun ia, 2 ma dia ga tar ben vavilavilau ra
vaden ma diat par ta ra gunan, a umana
ikilik ma ra umana ngala; pa dia ga doko
ta tikai, dia ga vi vavilavilau ka diat ma dia
ga vana. 3 Ma ba David ma kana tarai dia
ga tadav ra gunan i ga tar io ma di ga tar
ben vavilavilau kadia umana taulai ma ra
umana natu i diat, a umana tutana ma ra
umana vavina. 4 Ma David ma kana tarai dia
ga tangi mat tuk tar ba dia ga araruka ga.
5 Di ga ben vavilavilau bula ra ura vavina kai
David, Akinoam ra vavina Iesrel ma Abigail
nina i ga taulai ma Nabal ra te Karmel. 6 Ma
David i ga purpuruan; ra tarai dia ga biti
ba da tupar ia ma ra vat, tago ra bala i diat
tikatikai i ga tabun mat ure ra umana natu
i diat, a umana tutana ma ra umana vavina.
Ma David i ga nurnur tai ra Luluai kana God.

7 Ma i ga biti tai Abiatar ra tena tinabar,
natu i Akimelek: Una kap ra mal na bon-
gobongo uti piragu. Ma Abiatar i ga kap ra
mal na bongbongo tadav David, 8 ma David
i ga matoto tai ra Luluai. I ga biti: Dave, ina
korot mur go ra tarai, ma ina tadav diat?
Ma i ga biti tana: Una korot mur diat, tago
una tadav diat ma una kap valilikun ra lavur
magit parika. 9 Damana David ma ra laptikai
na mar na tutana nina dia ga ki pirana dia
ga vana, ma dia ga tadav ra tava alir ta ra
male Besor, ma dia ga vana kan ta umana
abara. 10 A ura mar dia ga ngo pit abara tago
dia ga bilua, ma pa i ga tale diat upi diat a
bolo ra male Besor; ma David ma ra ivat na
mar na tutana dia ga ongor ma ra varkorot.

11 Ma dia ga tadav ra te Aigipto ta ra kunai,
ma ba dia ga ben ia tadav David, dia ga tabar
ia ma ra nian ma ra tava. 12 Dia ga tul tar ra
pakana gem pirana, a vuai na lovo tana, ma
a ura kura vuai na vain; ma ba i ga tar ian
par i ga lagar, tago pa i ga en ta gem ma pa
i ga mome ta tava a utul a bung na keake
ma a utul a bung na marum. 13 Ma David i
ga biti tana: U kai to ia? U mamave? Ma i
ga biti: Iau a te Aigipto, a bul uka, a tultul
kai ra te Amalek; kaugu luluai i ga vana kan
iau tago ra minait i ga monong iau, i ga tur
pa ia i da ra utul a bung i taun ia. 14 Ave ga
ra varpa ta ra papar a taubar ta ra langun
kai ra tarai Keret, ma ta ra papar a taubar
ta ra langun Iuda, ma ta ra papar a taubar
ta ra langun Kaleb; ma ave ga tun vue bula
Siklag. 15 Ma David i ga biti tana: Dave, una
ben pa iau tadav go ra tarai? Ma i ga biti:
Una vavalima tai God ba pa una doko iau,

ma pa una valilikun iau tadav kaugu luluai,
ma ina ben pa u tadav go ra tarai.
16 Ba i ga ben pa David uro, ea, dia ga ki
vurvurbit ta ra pakana dia ga ngo pit tana;
dia ga ian, dia ga momo, ma dia ga gugu ure
nam ra ngala na tabarikik dia ga tar ra pa ia
ta ra gunagunan kai ra tarai Pilistia ma ra
gunagunan kai ra tarai Iuda. 17 Ma David i ga
ubu diat, i ga tur pa ia ta nam ra ravian ma i
ga tuk tar ta ra ravian ta ra bung namur; ma
pa ta tutana i ga lop, ia kaka a ivat na mar na
barmana nina dia ga ki ta ra umana kamel
dia ga lop muka. 18 David i ga ti kap valilikun
pa mule diat par nina ra tarai Amalek dia ga
tar ben vavilavilau pa diat, ma i ga valaun
pa bula kana ura vavina. 19 Pa ta tikai nina
ba pa i ga ki, ta kuramana ba ta patuana, ta
bul tutana ba ta bul vavina ta ra umana natu
i diat; pa ta tabarikik ba ta magit ik nina di
ga tar ra pa ia ba i ga rara; David i ga kap
valilikun ra lavur magit par. 20 Ma i ga kap
pa bula ra umana kikil na sip ma ra umana
kikil na bulumakau, ma ra tarai dia ga korot
diat uro na lua tana ba dia ga oraoro: Go
nina David i ga ra pa ia.
21 Ma David i ga pot tadav nam ra ura mar
na tutana nina pa i ga tale diat upi diat a
mur ia tago dia ga bilua, ma nina dia ga vana
kan diat ta ra male Besor. Dia ga tut ma dia
ga oro vage David ma ra tarai dia ga varagur
me. 22 Ma ta umana kaina tutana nina dia ga
ki livuan ta diat dia ga vana ta ra vinarubu
dia ga biti: Pa da tul tar ta tiniba pire diat
kan ra magit di ga ra pa ia, tago pa dia ga
varagur ma dat; da tul tar ika kadia umana
taulai tikatikai ma ra umana natu i diat upi
diat a vana ma diat. 23 Ma David i ga biti:
A umana turagu, koko muka avat a pait ra
dari ure ra tabarikik nina ra Luluai i ga tul
tar ia ta dat, da nuk pa nam ra Luluai i ga
pait ia ure dat ba i ga valaun pa dat ma i ga
nur tar kada ebar pire dat. 24 To ia bar na
torom ta ra tinata damana? Ra tiniba kai
nina i balaure ra tabarikik na varogop uka
ma nam kai nina i vana ta ra vinarubu, kadir
tiniba na varogop uka. 25 Ma papa nam ra
bung David i ga vatut nam ra varkurai ma
ra vartuluai ure Israel, ma i dari tuk tar ta
ra bung gori.
26 Ba David i ga pot aro Siklag i ga tulue
ta na ta nam ra magit i ga ra pa ia uro pire
ra umana patuana Iuda nina dia talaina me.
Ma i ga biti: Di tulue ra vartabar pire vavat,
a pakana ta nam di ga ra pa ia ta ra umana
ebar kai ra Luluai. 27 Ma i ga tulue ra dari
tadav diat aina Betel, ma tadav diat dia ki
Ramot ta ra langun na taubar, ma tadav diat
aro Iatir, 28 Aroer, Sipmot, Estemoa, 29 ma
Rakal, ma tadav diat dia ki ta ra umana
gunan kai ra tarai Ieramel ma ra tarai Ken,
30 ma tadav diat dia ki aro Korma, Korasan,
Atak, 31 ma Kebron, tadav nam ra umana
gunagunan parika nina ba David ma kana
tarai dia ga tar ngoango pit tana.

31

Saul diat tamana dia mat
(1 Tutu 10:1-12)

1 Ba ra tarai Pilistia dia ga ubu Israel, ra
tarai Israel dia ga vilau kan ra tarai Pilistia,
ma dia ga virua ta ra luana Gilboa. 2 Ra
tarai Pilistia dia ga korot mur vake Saul ma
ra utul a natuna, ma dia ga doko Ionatan,
Abinadab, ma Malkisua, a utul a natu i Saul.
3 A vinarubu i ga dekdek ure Saul, ma ra
umana tena pinanak dia ga vapurpuruan
Saul ma i ga kinkin. 4 Ma Saul i ga biti tai
kana tena kapkap vargal: Una tak pa kaum
pakat na vinarubu, ma una doko iau me, upi
koko go diat nina ba pa dia mur ra pokakikil
diat a pait ia, ma diat a nongone iau. Ma
kana tena kapkap vargal i ga ole tago i ga
burut. Damana Saul i ga tak pa kana pakat
na vinarubu iat ma i ga bura tar tana. 5 Ma
ba kana tena kapkap vargal i ga gire ba Saul
i ga tar mat, ia bula i ga bura tar ta kana
pakat ma i ga mat abara. 6 Damana Saul
ma ra utul a natuna ma kana tena kapkap
vargal dia ga mat varurung ta ra kopono
bung uka. 7 Ma ba ra tarai Israel nina dia
ga tur ta ra papar maro ta ra male, ma diat
ta ra papar a Iordan maro, dia ga gire ba ra
tarai Israel dia ga lop, ma Saul ma ra utul a
natuna dia ga virua, dia ga vana kan kadia
umana gunan ma dia ga lop, ma ra tarai
Pilistia dia ga pot ma dia ga kale pa diat, ma
dia ga ki ta diat.
8 Ma ta ra bung namur, ba ra tarai Pilistia
dia ga vana pi diat a ra pa ra umana magit
ta ra umana virua, dia ga na tadav Saul ma
ra utul a natuna dia mat ta ra luana Gilboa.
9 Damana dia ga kutu vue ra ulu i Saul, ma
dia ga tak vue kana vargal, ma dia ga tulue
ra umana tena kapkap varvai ta ra langun
Pilistia parika, upi diat a kap ra bo na varvai
tadav kadia umana tabataba ma ra tarai.

[10] Kana vargal dia ga vung ia ta ra pal na
vartabar kai Astarot, ma ra pal a pakana dia
ga ot ia ta ra liplip ta ra pia na pal Bet-San.
[11] Ma ba ra tarai Iabes-Gilead dia ga valon-
gore ure nam ba ra tarai Pilistia dia ga pait
ia tai Saul, [12] a umana rangrang na tutana
dia ga vana ra marum, ma dia ga kap ra paka
i Saul ma ra utul a natuna kan ra liplip ta
ra pia na pal Bet-San, ma ba dia ga tadav
Iabes dia ga tangtangie, [13] ma dia ga punang
ra ivat na minat i diat ta ra vavai na gelep
aro Iabes, ma dia ga vevel ure lavurua na
bung.

A VAURUANA BUK URE SAMUEL

David i valongore ba Saul i mat

1 Ba Saul i ga tar mat, ma ba David i ga
doko ra tarai Amalek, i ga lilikun uro Siklag,
ma i ga ki ie a ura bung; 2 ta ra vautuluna
bung tika na tutana i ga pot mamaina ra
gunan na vinarubu kai Saul, i ga tarada
kana umana mal, ma ra pia i ga ki ta ra
pepe na uluna. Ba i ga tadav David i ga bura
rururu ta ra luaina matana. 3 Ma David i
ga biti tana: U vana mamave? Ma i ga biti
tana: Iau tar lop kan ra gunan na vinarubu
kai ra tarai Israel. 4 Ma David i ga biti tana:
Ma dia ga dave abara? Una ve iau. Ma i
ga biti: A tarai na vinarubu dia ga lop kan
ra vinarubu, ma mangoro na tarai dia tar
virua; ma Saul ma natuna Ionatan, dir bula
dir tar virua.
5 Ma David i ga biti tai ra barmana nina i
ga varvai ure: U nunure davatane ba Saul
ma Ionatan dir tar mat? 6 Ma ra barmana
nina i ga ve, i ga biti: Iau tia pa tuptup tadav
uka ra luana Gilboa, ma iau tar gire Saul i
buka ma kana rumu; ma ra umana kiki na
vinavana ai ra vinarubu, ma ra umana tena
vinarubu dia ki ra os dia to na tadav ia. 7 Ba
i ga lingan uro namur, i ga gire iau, ma i ga
oro iau. Ma iau ga biti: Iau go kari, 8 Ma
i ga biti tagu: U to ia? Iau ga biti tana:
Iau a te Amalek. 9 Ma i ga biti tagu: Una
kakari maravai piragu, ma una doko iau;
tago i tup iau ra purpuruan na kinadik, ma
ra nilaun i ki boko tagu. 10 Ma iau ga tur
maravai pirana, ma iau ga doka, tago i ga
kapa piragu ba ari na bura na virua; ma iau
ga paike pa ra kere kan ra uluna, ma iau ga
ele pa ra mul ta ra limana, ma iau tar kap
dir uti pire kaugu luluai.
11 Ma David i ga rada kana umana mal, ma
damana bula ra umana tutana nina dia ga ki
varurung me; 12 dia ga tangi ma dia ga riri,
ma dia ga vevel tuk i ga ravian, ure Saul
ma natuna Ionatan, ma ure ra tarai kai ra
Luluai ma ra tarai Israel, tago dia ga virua
ma ra pakat na vinarubu.
13 Ma David i ga biti tai ra barmana nina i
ga varvai ure: U mamave? Ma i ga biti: Iau
a natu i ra vaira, a te Amalek. 14 Ma David
i ga biti tana: Dave pa u ga burut vang upi
una doko nina ba ra Luluai i ga ku ia? 15 Ma
David i ga oro pa tika na barmana, ma i ga
biti tana: Una vana maravai pirana, ma una
doka. Ma i ga ub ia ma i ga mat. 16 Ma David
i ga biti tana: Ra gapum na ki ta ra ulum;
tago ra ngiem i ga varvai kapa ure u ba u ga
biti, Iau ga doko nina ba ra Luluai i ga ku ia.

A kakailai na niligur kai David ure Saul ma natuna Ionatan

17 Ma David i ga kaile go ra kakailai na
niligur ure Saul ma natuna Ionatan, 18 ma i
ga vartuluai ba da tovo ra tarai Iuda tana;
ma di ga tumu ia ta ra buk Iasar. I ga biti:
19 Ea, Israel, di ga doko kaum minamar ta ra
lualuana!
Ma diat dia ga rangrang dia tar virua!
20 Koko da pirpir ure aro Gat,
Ma koko da varvai tana ta ra umana nga
Askelon.
Kan ra umana vavina Pilistia diat a gugu,
Ma ra umana natu i diat pa dia pokakikil
diat a ga ure.

21 Avat a umana lualuana Gilboa,
Koko ra mavoko ma ra bata na bura taun
avat,
Avat ra gunan na minat!
Tago di ga vabura vue ra ramravit kai ra
rangrang na tutana abara,
Ra ramravit kai Saul, nina pa di ga vung ra
dangi tana.
22 Ra panak kai Ionatan pa i ga tur likun,
Ma ra pakat na vinarubu kai Saul pa i ga
vana vakuku,
Kan ra gapu i ra umana virua, ma ra bira i
ra umana rangrangina.
23 Saul ma Ionatan dir ga metek ma dir ga
boina ta kadir nilaun,
Ma pa di ga varbaiane dir ta kadir minat:
Dir ga lulut ta ra umana minigulai,
Ma dir ga ongor ta ra umana leon.

24 Avat ra umana vavina Israel, avat a tangi
mat ure Saul.
Nina i ga vamong avat ma ra mal meme, ma
ra umana magit na marmar,
Ma i ga vapetep tar ra marmar i goled ta
kavava umana kolot.

25 Ui, ra umana rangrangina dia tar virua
livuan ta ra vinarubu!
Ionatan, u tar virua ta kaum lualuana.

26 A balagu, i mamat ure u, Ionatan, turagu,

U ga metek piragu;
Kaum varmari piragu i ga ko,
I ga lia ta ra varmari kai ra vaden.

[27] Ui, ra umana rangrangina dia tar virua,
Ma ra lavur vargal na vinarubu dia tar panie!

2

Di ku David upi na king kal Iuda

[1] Namur David i ga tir ra Luluai, ma i ga biti: Dave, ina vana tar vang tai ta pia na pal Iuda? Ma ra Luluai i ga biti tana: Una vana. Ma David i ga biti: Ina vana tar uve? Ma i ga biti: Una vana uro Kebron. [2] Damana David i ga vana, dital ma kana ura vavina, Akinoam ra vavina Iesrel, ma Abigail nina i ga taulai ma Nabal ra te Karmel. [3] Ma David i ga ben pa bula kana tarai, ma diat bula dia ga ki ta ra kubakuba i diat tikatikai; ma dia ga ki ta ra umana pia na pal Kebron. [4] Ma ra tarai Iuda dia ga pot, ma dia ga ku David upi na king ure ra vuna tarai Iuda.

Ma dia ga ve David ba ra tarai Iabes-Gilead dia ga punang Saul. [5] Ma David i ga tulue ra umana tultul tadav ra tarai Iabes-Gilead, ma i ga biti ta diat: Ava ti doan tai ra Luluai, tago ava ga mari Saul kavava luluai ta nam iat ba ava ga punang ia. [6] Boina ba ra Luluai na mari avat ma na dovot pire vavat; ma iau bula ina mari avat, tago ava ga pait ra dari. [7] Avat a tur padikat, ma koko avat a burut; a dovotina Saul kavava luluai i tar mat, ia kaka diat ta ra vuna tarai Iuda dia ga ku iau upi kadia king.

David i varubu ma ra vuna tarai Saul

[8] Ma Abner, natu i Ner, ra lualua ta ra tarai na vinarubu kai Saul, i ga tar agure Is-Boset, natu i Saul, uro Makanaim; [9] ma i ga vaki ia pi na king ure Gilead, ma ra tarai Asur, ma Iesrel, ma Epraim, ma Beniamin, ma ure Israel par. [10] Is-Boset, natu i Saul, i ga da ra ivat na vinun kana kilala ba i ga tur pa ia pi na king ure Israel, ma i ga king a ura kilala. Ma diat ika ta ra vuna tarai Iuda dia ga mur David. [11] David i ga king ure ra vuna tarai Iuda aro Kebron lavurua na kilala ma laptikai na gai.

[12] Ma Abner, natu i Ner, ma ra umana tultul kai Is-Boset, natu i Saul, dia ga vana kan Makanaim uro Gibeon. [13] Ma Ioab, natu i Seruia, ma ra umana tultul kai David, dia ga tut ma dia ga barat diat maravai ta ra lum Gibeon; ma dia ga ki, tikai tai tika na papar a lum, ma ta ra tikai tai ta ra papar.

[14] Ma Abner i ga biti tai Ioab: Boina ba ra umana barmana diat a tut ma diat a varubu ta ra luaina mata i dat. Ma Ioab i ga biti: Ioi, diat a tut. [15] Ma ra umana barmana dia ga tut ma di ga luk diat, a vinun ma a urua ure Beniamin ma Is-Boset, natu i Saul, ma ra vinun ma a urua na tultul kai David. [16] Ma a ururua dir ga tia tabe vargiliane pa ra ulu i dir, ma dir ga go vargiliane ra pal a virvir i dir tikatikai; ma dia ga bura varurung; damana di ga vaiang nam ra gunan aro Gibeon ba Kelkat-Asurim.

[17] Ma ra vinarubu ta nam ra bung i ga dekdek mat; ma ra umana tultul kai David dia ga uvia pa Abner ma ra tarai Israel. [18] Ma ra utul a natu i Seruia, Ioab, Abisai, ma Asael, dital ga ki abara; ma Asael i ga vilau lulut da ra kuabar na me. [19] Ma Asael i ga korot mur Abner; ma pa i ga lingan irairai ta ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira ari i ga korokorot murmur Abner. [20] Ma Abner i ga lingan uro namur, ma i ga biti: U laka Asael? Ma i ga biti: Maia, iau go. [21] Ma Abner i ga biti tana: Una vana irai ta ra limam tuna ba ta ra mairam, ma una kinim vake ta barmana ma una kap pa kana vargal. Ma Asael pa i ga mainge ba na nur vue nam i mur ia. [22] Ma Abner i ga biti mulai tai Asael: Una nur vue iau, ta ra ava ina ub u? Amir a varboboi dave ma turam Ioab namur ta ra dari? [23] Ma i ga ole; ma Abner i ga vuvuai tamurmur ma kana rumu, ma i ga go ra balana me, ma ra rumu i ga vila vurpu uro ra muruna, ma i ga virua ta nam iat ra pakana; ma diat par nina dia ga pot ta ra pakana Asael i ga virua tana dia ga tur vovovon ika.

[24] Ma Ioab ma Abisai dir ga korot murmur Abner; ma ba ra keake i ga kuba dir ga pot ta ra buana Ama, nina i ki pire Gia ta ra nga i bolo ra bil Gibeon. [25] Ma ra tarai Beniamin dia ga pot guvai tadav Abner, ma dia ga tur varurung me, a kidoloina loko na tarai na vinarubu ta ra ul a buana. [26] Ma Abner i ga oro Ioab, ma i ga biti: Dave, ra pakat na vinarubu na varvarkarat vatikai? Pa u nunure laka ba ra mutuai go a kaina ka? Vingaia una kure kaum tarai na vinarubu pi koko diat a korokorot murmur ra umana tura i diat? [27] Ma Ioab i ga biti: Da God i laun, gala pa u ga tata, gala pa ta tikai ta go ra tarai na ga nur vue ra varkorot tuk tar na

malana. [28] Ma Ioab i ga vu ra tavur, ma ra
tarai na vinarubu par dia ga ngo; pa dia ga
korot mule boko Israel, ma pa dia ga varubu
bula ma diat.
[29] Ma Abner ma kana tarai dia ga mur ra
male Araba ta nam ra marum par, ma dia
ga bolo ra Iordan ma dia ga mur ra male
ma dia ga pot aro Makanaim. [30] Ma Ioab i
ga talil ta ra varkorot murmur Abner, ma
ba i ga tar oro guve ra tarai, ma ba i ga luk
ra umana tultul kai David, dia ga iba boko
upi ra vinun ma lavuvat, ma Asael bula. [31] Ia
kaka ra umana tultul kai David dia ga doko
ra utul a mar ma laptikai na vinun na tarai
na vinarubu kai Beniamin ma kai Abner.
[32] Ma dia ga puak pa ra minat i Asael, ma
dia ga punang ia ta ra babang kai tamana
aro Beteleem. Ma Ioab ma kana tarai dia ga
vanavana ta nam ra marum par, ma i ga lar
ba dia ga pot aro Kebron.

3

[1] Ma ra tarai kai Saul dia ga ki na ebar
ma ra tarai kai David; ma David i ga dekdek
vanavana, ma diat kai Saul dia ga bilua
vanavana.

Di kava ra umana natu i David aro Kebron (1 Tutu 3:1-4)

[2] Ma David i ga vangala ra umana bul
tutana aro Kebron; a luaina Amnon, nina
i ga vangala tai Akinoam ra vavina Iesrel;
[3] ra vauruana Kileab, tai Abigail ra taulai kai
Nabal ra te Karmel; ra vautuluna Absalom,
tai Maka ra natu i Talmai ra king Gesur;
[4] ra vaivatina Adonia, tai Kagit; ra vailimana
Sepatia, tai Abital; [5] ra valaptikaina Itream,
tai Egla, ra taulai kai David. Di ga vangala
go diat tai David aro Kebron.

Abner i nuk ia ba dir ma David dir a pait ra kunubu

[6] Ta ra e ba ra tarai kai Saul ma ra tarai
kai David dia ga varvarubu tana, Abner i ga
vangala vanavana ia iat mulai ta ra kuba i
Saul. [7] Tika na vavina kai Saul, a iangina
Rispa, natu i Aia; ma Is-Boset i ga biti tai
Abner: Ta ra ava u ga po ma ra vavina
kai tamagu? [8] Ma Abner i ga kulot ta ra
tinata kai Is-Boset, ma i ga biti: Dave, iau
a ulu i ra pap kai Iuda? Iau nina iau ga
pait ra bo na papalum pire Saul a tamam,
ma pire ra umana niuruna, ma ra umana
talaina, iau nina iau ga valaun u kan ra lima
i David, upi una takun iau ma ra nirara ta
go ra vavina? [9] God na pait ra balbali pire
Abner, ma ra magit i ngala tana, gala pa ina
maravut David upi na kale nam ba ra Luluai
i ga vavalima ba na tul tar ia pirana; [10] ina
kari vue ra varkurai kan ra kuba i Saul, ma
ina vatut ra kiki na king kai David ure Israel
ma Iuda, papa aro Dan ma na tuk uro Ber-
Seba. [11] Ma Is-Boset pa i ga pait valar pa ia
pi na bali Abner, tago i ga burutue.
[12] Ma Abner i ga tulue ra umana tultul pire
David uro Kebron ma ra tinata dari: Kai ia
laka go ra gunan? Dor a pait ra kunubu
ma ina maravut u pi Israel na toratorom
tam. [13] Ma i ga biti: I boina ka; dor a pait ra
kunubu, ia kaka, koko una pot ta ra luaina
matagu gala pa una agure Mikal, natu i Saul,
ari una vana piragu. [14] Ma David i ga tulue ra
umana tultul pire Is-Boset, natu i Saul, ma i
biti: Una tul tar kaugu taulai Mikal piragu,
nina iau ga kul ia ma tika na mar na pal
i ra pokakikil tai ra tarai Pilistia. [15] Ma Is-
Boset i ga vartuluai ma i ga tak vue kan kana
tutana Paltiel, natu i Lais. [16] Ma kana tutana
i ga mur ia tuk aro Bakurim, ma i ga tangi
vanavana nangananga. Ma Abner i ga biti
tana: Una lilikun; ma i ga lilikun.
[17] Ma Abner i ga tata pire ra umana pat-
uana Israel, ma i ga biti dari: Vailik go ava
ga mainge ba David na king pire vavat; [18] io,
avat a pait ia; tago ra Luluai i ga biti ure
David: Ina valaun kaugu tarai Israel kan ra
lima i ra tarai Pilistia, ma kadia umana ebar,
ma ra lima i kaugu tultul David. [19] Ma Abner
i ga tata bula pire ra tarai Beniamin, ma
namur Abner i ga vana uro Kebron ma i ga
ve David ure nam parika nina ba Israel ma
ra tarai Beniamin dia ga tar kure ba diat a
pait ia.
[20] Ba Abner ma ra ura vinun na tutana
dia ga pot tadav David aro Kebron, David i
ga pait ra lukara ure Abner ma kana tarai.
[21] Abner i ga biti tai David: Ina vana, ma ina
agure Israel par tadav kaugu luluai ra king,
upi diat a pait ra kunubu ma u, upi una kure
vapar nam u mainge. Ma David i ga tul vue
Abner, ma i ga vana ma ra malmal.

Ioab i doko Abner

[22] Ioab ma ra umana tultul kai David dia
ga lilikun kan ra varli, ma dia ga vatur vake
ra ngala na magit na ra varpa. Ma Abner pa
i ga ki varurung ma David aro Kebron, tago
David i ga tul vue, ma i ga tar vana ma ra
malmal. [23] Ma ba Ioab ma kana tarai dia ga

pot, ma di ga ve Ioab ba Abner natu i Ner i
ga pot tadav ra king, ma i ga tul vue ma ra
malmal, [24] Ioab i ga vana tadav ra king, ma
i ga biti: Ava go u tar pait ia? Abner i pot
piram, ma upi ra ava u tul vue, ma go i tar
vana muka? [25] U nunure ba Abner natu i Ner
i pot upi na tuam pa u, upi na matoto ure
kaum lavur vinavana, ma upi na kapa ure
ra magit u pait ia.

[26] Ma Ioab i ga vana kan David. ma i ga
tulue ra umana tultul upi Abner, ma dia ga
ben valilikun ia kan ra kivu Sira; David i
ga tuptup ure go. [27] Ma ba di ga valilikun
Abner uro Kebron, Ioab i ga ben vaire pa
ia kan ra mataniolo ai ra pia na pal pi dir a
pirpir me, ma i ga go ra balana, ma i ga mat,
ure ra gapu i Asael turana. [28] Ma namur, ba
David i ga valongore, i ga biti: Iau ma diat
ta kaugu varkurai avet a langalanga vatikai
namur ta ra mata i ra Luluai ure ra gapu
i Abner, natu i Ner; [29] boina ba ra balbali
na bura taun Ioab, ma diat ta ra kuba i
tamana; koko da iba ta ra kuba i Ioab upi
ta tikai nina i gapgap, ba i vukavuka, ba i
malamala vavina, ba i virua ta ra pakat na
vinarubu, ba i iba upi ra nian. [30] Damana
Ioab ma Abisai turana dir ga doko Abner
tago i ga doko Asael tura i dir, aro Gibeon
ta ra vinarubu.

[31] Ma David i ga ve Ioab, ma ra tarai par dia
ga varagur me, ba diat a rada kadia umana
mal, ma diat a mal ma ra mal na tabun, ma
diat a tangi ta ra luaina mata i ra minat
i Abner. Ma David ra king i ga murmur
ra minat. [32] Ma dia ga punang Abner aro
Kebron; ma ra king i ga kukula ma i ga tangi
ta ra babang na minat kai Abner; ma ra tarai
par bula dia ga tangi. [33] Ma ra king i ga
taktakine Abner, ma i ga biti:

Ta ra ava Abner i tar mat da ra lunga i mat?
[34] Pa di vi ra limam, ma ra pal a kaum bula
pata;
Da ra tutana i bura ta ra mata i ra kaina
tarai, damana u tar bura. Ma ra tarai
dia ga tangi mulai ure.

[35] Ma ba ra tarai dia ga lul vovo David ba
na ian ba i keake boko, David i ga vavalima
dari: God na pait ra balbali piragu, ma ra
magit i ngala tana, gala iau en ta gem ba pa
i ti kuba boko ra keake. [36] Ma ra tarai dia ga
vakilang go, ma dia ga gugu tana, da dia ga
gugu ure ra magit par nina ba ra king i ga
pait ia. [37] Ma ra tarai, ma Israel par, dia ga
kapa ba vakir ia ra mamainga kai ra king ba
da doko Abner natu i Ner.

[38] Ma ra king i ga biti tai kana umana
tultul: Pa ava nunure laka ba ra ngala na
luluai ma ra rangrang na tutana i tar bura
livuan tai Israel ta go ra bung? [39] Di ga ku
iau pi ina king, ma ta go ra bung iau bilua;
ma go ra umana natu i Seruia dia tar ongor
tagu; a Luluai na bali ra tena varpiam ure ra
nirara i tar pait ia.

4

Di doko Is-Boset

[1] Ma ba Is-Boset, natu i Saul, i ga valon-
gore ba Abner i ga tar mat aro Kebron, i ga
bilua, ma ra tarai Israel dia ga purpuruan.
[2] Ma Is-Boset, natu i Saul, kana ta ura tutana,
a ura lualua ta ra ura loko; a iang i tikai
Bana, ma ra iang i ta ra tikai Rekab, a ura
natu i Rimon ra te Berot ta ra vuna tarai
Beniamin (di ga luk Berot ba kai Beniamin;
[3] ma ra tarai Berot dia ga vilau uro Gitaim,
ma dia ki na vaira abara tuk tar gori).

[4] Ma Ionatan, natu i Saul, i ga vangala ra
bul tutana, ma i ga kakak. I ga ilima kana
kilala ba ra varvai i ga pot maro Iesrel ure
Saul ma Ionatan, ma kana tena varbalaurai,
a vavina, i ga puak pa ia ma i ga vilau me; ba
dir ga vilau i ga bura me, ma i ga kakak. Ra
iangina ba Mepiboset.

[5] Ma ra ura natu i Rimon ra te Berot,
Rekab ma Bana, dir ga vana ma dir ga pot
ta ra kuba i Is-Boset ta ra pakana bung
i malamalapang, ba i ngo ba ra keake i
ki tur. [6] Ma ra vavina nina i balaure ra
matakilalat ai ra pal i ga mata vava, tago i
ga tar vagomgom ta vit; damana Rekab ma
turana Bana dir ga kinao boloa ura tar ta ra
kuba i ra king. [7] Ma dir ga doko Is-Boset ma
dir ga kutu vue ra uluna ba i ga va ta kana
vava aina ta kana pal na vava, ma dir ga kap
ra uluna, ma dir ga lop, dir ga vanavana ta
nam ra marum par ta ra nga i mur ra bala
na male Araba. [8] Dir ga kap ra ulu i Is-Boset
pire David uro Kebron, ma dir ga biti tai ra
king: Go ra ulu i Is-Boset natu i Saul kaum
ebar, nina i ga mainge ba na doko u. Ta go ra
bung ra Luluai i tar kure Saul dir ma natuna
ure kaugu luluai, ra king.

[9] Ma David i ga biti tai Rekab ma turana
Bana, a ura natu i Rimon ra te Berot: Da God
i laun, nina i ga valaun iau ta ra lavur kaina
kini, [10] ba tikai i ga biti tagu dari, Ea, Saul i

tar mat, tago i ga nuk ia ba i ga kap ra bo
na varvai piragu, iau ga tabe pa ia, ma iau
ga doka aro Siklag; nam kana vapuak ure
kana varvai. 11 Pa na kaina laka ta go ba ra
ura kaina tutana dir ga doko ra takodo na
tutana ta kana vava aro ta ra kubana, ma
pa ina tir upi vang ra gapuna pire mumur,
upi da kamare vue amur kan ra rakarakan
a gunagunan? 12 Ma David i ga kure tar
kana umana barmana pi dia ga doko dir,
ma dia ga kutu vue ra umana lima i dir ma
ra umana kau i dir, ma dia ga vataba diat
maravai ta ra lum Kebron. Ma dia ga tak
pa ra ulu i Is-Boset, ma dia ga vung ia tara
babang na minat kai Abner aro Kebron.

5

Di ku David upi na king kai Israel
(1 Tutu 11:1-3)

1 Ma ra umana vuna tarai Israel dia ga
vana tadav David aro Kebron, ma dia ga
biti dari: Avet ra urum ma ra viom. 2 Lua,
ta ra e ba Saul i ga king tana, u iat u ga
lue rap Israel ta kadia lavur vinavana; ma
ra Luluai i ga biti tam: Una tabar vamaur
kaugu tarai Israel, ma una ki na luluai pire
Israel. 3 Damana ra umana patuana Israel
dia ga tadav ra king aro Kebron; ma diat ma
David dia ga pait ra kunubu abara Kebron
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga ku
David upi na king ure Israel.
4 David i ga utul a vinun na kilala ta kana
nilaun ba di ga ku ia pi na king, ma i ga king
a ivat na vinun na kilala. 5 I ga king ure Iuda
aro Kebron lavurua na kilala ma a ngungu;
ma i ga king arama Ierusalem ure Israel ma
Iuda a utul a vinun ma a utul a kilala.

David i kale pa Sion
(1 Tutu 11:4-9)

6 Ma ra king ma kana tarai na vinarubu
dia ga vana urama Ierusalem, ma dia ga tut
ure ra tarai na gunan, ra tarai Iebus, nina
dia ga biti tai David: Pa una olo ati, tago ra
umana pula ma ra umana kakak diat a korot
vue u; tago dia ga nuk ia ba David pa na pait
valar pa ia ba na olo. 7 Ia kaka David i ga kale
pa ra dekdek na gunan na bakbakit, Sion,
nina ba ra pia na pal kai David. 8 Ma ta nam
ra bung David i ga biti: Nina ba na ubu ra
tarai Iebus, boina ba na kao tutua ta ra nga
na tava upi na varubu ma ra umana kakak
ma ra umana pula, nina David i milikuane
diat. Damana di biti: Ra umana pula ma ra
umana kakak pa diat a ruk ta ra pal. 9 Ma
David i ga kakari tar ta ra dekdek na gunan
na bakbakit, ma i ga vaiang ia ba ra pia na
pal kai David. Ma David i ga pait vangala ra
pia na pal kikil ia, ma i ga tuk aro Milo. 10 Ma
David i ga ongor vanavana, tago ra Luluai,
ra God kai ra lavur kor, i ga ki pirana.

Kiram i vaarike ra variru pire David
(1 Tutu 14:1-2)

11 Ma Kiram ra king Tiro i ga tulue ra
umana tultul pire David, ma ra umana
tagatagal, ma ra umana tena madaka ta ra
davai, ma ra umana tena madaka ta ra vat;
ma dia ga pait ra pal ure David. 12 Ma David
i ga kapa ba ra Luluai i ga vaki ia pi na king
ure Israel, ma i ga vangala kana varkurai
ure Israel kana tarai.

Di kava ra umana natu i David aro Ierusalem
(1 Tutu 3:5-9; 14:3-7)

13 Ba David i ga mareng maro Kebron, i
ga ben pa bula kana ta umana tultul na
vavina ma kana ta umana taulai tuna ma-
maro Ierusalem; ma dia ga kava tar mule ta
umana bul tutana ma ta umana bul vavina
tai David. 14 Go ra iang i diat di ga kava
tar diat tana aro Ierusalem: Samua, Sobab,
Natan, Solomon, 15 Ibkar, Elisua, Nepeg,
Iapia, 16 Elisama, Eliada, ma Elipelet.

David i uvia pa ra tarai Pilistia
(1 Tutu 14:8-17)

17 Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore
ba di ga ku David upi na king ure Israel, ra
tarai Pilistia par dia ga tut upi diat a tikan
upi David; ma David i ga valongore ure, ma
i ga vana ur tar ta kana dekdek na bakbakit.
18 Ma ra tarai Pilistia dia ga tar pot ma dia
ga ki vanavana ta ra male par Repaim. 19 Ma
David i ga titir boko pire ra Luluai, ma i ga
biti: Dave, ina tut ure ra tarai Pilistia? Dave,
una nur tar diat ta ra limagu? Ma ra Luluai
i ga biti tai David: Una tut ure diat, tago a
dovotina muka ina tul tar ra tarai Pilistia ta
ra limam. 20 Ma David i ga vana uro Baal-
Perasim, ma David i ga ubu diat abara; ma i
ga biti: Ra Luluai i ga tar rede kaugu umana
ebar ta ra luaina matagu, da ra tava i rede ra
liplip di liplip bat ia me. Damana i ga vaiang
nam ra gunan ba Baal-Perasim. 21 Ra tarai
Pilistia dia ga vila kan kadia umana tabalar

abara, ma David ma kana tarai dia ga kap
vue diat.
22 Ma ra tarai Pilistia dia ga tut ma dia
ga ki mulai ta ra male Repaim par. 23 Ma
ba David i ga titir pire ra Luluai, i ga biti:
Galiaka u vanavana rikai ta ra luaina mata
i diat, una ti vila liliai upi una vana maro
namur ta diat tar ta ra umana lovo. 24 Ari
una valongore ra rererek ta ra ulaula lovo,
una lulut ma una tut ure diat, tago ra
Luluai na ga lua tam upi na ubu ra tarai na
vinarubu Pilistia. 25 Ma David i ga pait ia
damana, da ra Luluai i ga kure; ma i ga ubu
ra tarai Pilistia papa aro Geba ma tuk aro
Geser.

6

David i vana pi na kap ra bok na kunubu
(1 Tutu 13:1-14)

1 Ma David i ga varurue mule Ta utul a
vinun na arip na marmar na tarai Israel,
nina di ga pilak pa diat. 2 Ma David i ga
tut, ma dia ga vana ma kana tarai kan Baal-
Iuda, upi diat a kap ra bok na kunubu kai
God mabara, nina ba di vatang ra iang i
ra Luluai kai ra lavur kor tana, nina i ki
na king ta ra umana angelo. 3 Ma dia ga
vung ra bok na kunubu kai God ta ra ul a
kalamana kiki na vinavana, ma dia ga kap
pa ia kan ra kuba i Abinadab, nina i ga tur
ta ra buana; ma Usa ma Akio, ra ura natu i
Abinadab, dir ga kure ra kalamana kiki na
vinavana. 4 Ma dir ga kap ra kalamana kiki
na vinavana ma ra bok na kunubu kai God
tana, maro ra kuba i Abinadab nina i ga tur
ta ra buana; ma Akio i ga vana na lua ta
ra bok na kunubu. 5 Ma David ma ra tarai
Israel par dia ga malagene ta ra luaina mata
i ra Luluai ma dia ga kakailai, ma ra umana
ngap, ma ra umana pagol, ma ra umana
kudu, ma ra umana tidir, ma ra umana tobo.
6 Ma ba dia ga pot aro ra tavul a rararama
vue pat na vit kai Nakon, Usa i ga tulue ra
limana ma i ga tabe vake ra bok na kunubu
kai god, tago ra bulumakau i ga tuke. 7 Ma ra
kankan kai ra Luluai i ga karangap ure Usa;
ma God i ga ub ia abara ure kana nirara, ma
i ga mat maravai ta ra bok na kunubu kai
God. 8 Ma David pa i ga gugu tago ra Luluai
i ga ubu Usa; ma i ga vaiang nam ra pakana
ba Peres-Usa, ma i ga damana tuk tar ta ra
bung gori.
9 Ma David i ga burutue ra Luluai ta nam
ra bung, ma i ga biti: Ra bok na kunubu
kai ra Luluai na pot dave piragu? 10 Damana
David pa i ga mainge ba na kap ra bok na
kunubu kai ra Luluai tar ta ra pia na pal
kai David; i ga vana irai me ma i ga vung
ia ta ra pal kai Obed-Edom ra te Gat. 11 Ma
ra bok na kunubu kai ra Luluai i ga ki ta ra
pal kai Obed-Edom ra te Gat a utul a gai; ma
ra Luluai i ga vadoane Obed-Edom ma diat
bula ta ra kubana.

Di kap ra bok na kunubu urama Ierusalem
(1 Tutu 15:1–16:16)

12 Ma di ga ve David ra king ba ra Luluai i
ga vadoane ra kuba i Obed-Edom,, ma kana
lavur magit par, ure ra bok na kunubu kai
God. Ma David i ga vana ma i ga kap pa
ra bok na kunubu kai God kan ra pal kai
Obed-Edom urama ta ra pia na pal kai David
ma ra gugu; 13 ma ba diat dia ga puak ra
bok na kunubu kai ra Luluai di ga vana ka
da laptikai na tak keke, i ga doko tar ra
bulumakau ma ra monoina vavaguai ure
ra tinabar. 14 Ma David i ga malagene ma
ra dekdekina parika ta ra luaina mata i ra
Luluai; ma David i ga mal ma ra mal kumau.
15 Damana David ma ra tarai Israel par dia
ga kap ra bok na kunubu kai ra Luluai ma
ra ngala na kunukula ma ra nilai ra tavur.
16 Ma ba ra bok na kunubu kai ra Luluai i ga
olo ta ra pia na pal kai David, Mikal natu
i Saul i ga gigira ta ra mata na kalangar,
ma i ga gire David ra king ba i pipil ma i
malagene ta ra luaina mata i ra Luluai; ma i
ga pidimuane ta ra balana. 17 Ma dia ga kap
ra bok na kunubu kai ra Luluai, ma dia ga
vung ia ta kana pakana, ta ra bala na pal na
mal nina David i ga vatut ia ure; ma David
i ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar
ia ma ra umana tinabar na varmaram ta ra
luaina mata i ra Luluai. 18 Ma ba David i ga
tar pait vapar ra umana tinabar di tuntun
tar ia ma ra umana tinabar na varmaram, i
ga tata vadoane ra tarai ta ra iang i ra Luluai
kai ra lavur kor, 19 ma i ga tibe ra nian pire ra
kor na tarai Israel par, a tarai ma ra vaden,
ma i ga tabar diat tikatikai ma ra pakana
gem, ma ra pakana kirip, ma ra kura vain
di ga vuare. Ma ra tarai par dia ga vana
varbaiai ta ra kubakuba i diat tikatikai.
20 Ma David i ga vana pi na tata vadoane
diat ta ra kubana. Ma Mikal natu i Saul i
ga vana pi na barat David, ma i ga biti: Di

ga manane muka ra king Israel gori, nina
ba kana mal i ga tavulat ta ra luaina mata i
ra vaden ma ra umana tultul, da ra kuabar
na tutana ba i pala vakuku vue kana mal!
21 Ma David i ga biti tai Mikal: Iau ga pait
ia ta ra luaina mata i ra Luluai, nina i ga
pilak pa iau, ma vakir tamam ba ta tikai ta
ra kubana, upi ina luluai ure Israel, ra tarai
kai ra Luluai; damana ina gugu ta ra luaina
mata i ra Luluai. 22 Da manga varuva boko
iau ta go, ma ina ikilik ta ra nuknukigu iat;
ma ina kapkap ra minamar ta go ra umana
tultul na vavina, nina u tata ure. 23 Ma Mikal
natu i Saul pa i ga kava ta bul tuk ta ra bung
ba i ga mat i tana.

7

God i pait ra kunubu ma David
(1 Tutu 17:1-27)

1 Ma ba ra king i ga ki bulu ta ra kubana,
tago ra Luluai i ga tul tar ra kini na malmal
tana livuan ta kana umana ebar, 2 ra king i
ga biti tai Natan ra propet: Go iau ki ta ra
pal di ga pait ia ma ra tagatagal, ma ra bok
na kunubu kai God i ki bakit ika ta ra umana
mal na tubatuba. 3 Ma Natan i ga biti tai ra
king: Una vana, ma una pait nam parika i ki
ta ra balam, tago ra Luluai i ki maravut u.

4 Ma ta nam ra marum iat, ra tinata kai ra
Luluai i ga tadav Natan, ma i biti: 5 Una vana.
ma una ve kaugu tultul David, A Luluai i biti
dari: Dave, una pait kaugu ta pal upi ina ki
tana? 6 Pa iau ga ti ki boko tai ta pal, papa
nam ra bung iau I ga agure vairop vue ra
tarai Israel kan ra gunan Aigipto, ma i tuk
tar gori; iau bang vatikai ka ta ra pal na
mal. 7 Ba iau ga varagur ma ra tarai Israel
ta ra gunagunan, dave, iau ga tir laka ta
tika na tena varkurai, nina iau ga tibe pi na
kure kaugu tarai Israel, upi na pait kaugu
ta pal ma ra tagatagal? 8 Damana una biti
dari tai kaugu tultul David: Ra Luluai kai
ra lavur kor i biti dari: Iau ga tak pa u kan
ra kikil na sip, ma kan ra varbalaurai na
sip, upi una luluai pire kaugu tarai, nina
ba Israel; 9 iau ga varagur ma u ta ra lavur
gunagunan u ga vana tana, ma iau ga mut
vue kaum lavur ebar kan ra luaina matam;
ma ina vangala ra iangim, upi na da ra iang
i ra umana rangrangina ta ra rakarakan a
gunagunan. 10 Ma ina tibe ta gunan pi ure
kaugu tarai Israel, ma ina vaki diat abara,
ma diat a ki ta kadia gunan iat, ma pa diat
a mareng mulai; ma ra kaina tarai pa diat
a vakaina mule diat da lua, 11 ma da papa
ta nam ra bung ba iau ga tibe ra umana
tena varkurai pi diat a kure kaugu tarai
Israel; ma ina valangalanga u kan kaum
lavur ebar. Ma ra Luluai i ve u ba ra Luluai
na page kaum vuna tarai tam. 12 Ba na ot
kaum umana bung, ma da vadiop u pire
ra umana tamam, ina tibe ta natum nina
ba una vangala, ma na kia u, ma ina page
vadekdek kana varkurai. 13 la iat na pait
ta pal pi ure ra iangigu, ma ina page ra
kiki na king ta kana varkurai pa na mutu.
14 Ina da ra tamana, ma na da natugu; ba i
vana rara, ina vapagumanena ma ra virvirit
kai ra tarai, ma ra umana mememene na
virvirit kai ra umana natu i ra tarai; 15 ia
kaka, pa ina tak vue kaugu varmari kan ia,
da iau ga tak vue kan Saul, nina iau ga vung
vue kan ra luaina matam. 16 Ra kubam ma
kaum varkurai na tur padikat ta ra luaina
matagu pa na mutu; da page kaum kiki na
king pi na tur tukum.

17 Ma Natan i ga ve David ure go ra umana
tinata ma go ra ninana.

18 Ma David ra king i ga ruk, ma i ga ki
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga biti:
Iau to ia, Luluai God, ma ia vang diat kaugu
apik na tarai, ba u ga agure iau tadav go ra
bung? 19 Go ia ra ikilik na magit ta ra luaina
matam, Luluai God; u ga nuk pa bula kaugu
apik na tarai ta ra umana kilala namur, ma
u ga vaarike tagu ure ra umana taun tarai
namur, Luluai God! 20 Ava bula David na
tatike piram? Tago u, Luluai God, u nunure
kaum tultul. 21 U ga biti ba una mar kaum
tultul, ma ta kaum varmari u tar vaarike
pirana ure namur. 22 Ea, Luluai God, u a
ngala; pa ta tikai ba amur varogop me, ma
pa ta enana god mulai ave ga valongore ure,
ia kaka u. 23 Akave ta tarai ta ra rakarakan a
gunagunan nina ba dia varogop ma kaum
tarai, ra tarai Israel, nina ba God iat i ga
valaun pa diat upi kana tarai, upi ra iangina
na rararang ba i ga korot vanavana vue ra
umana Tematana ma kadia umana god ta
ra luaina mata i kana tarai? 24 Ma u ga
vaki kaum tarai Israel, upi diat kaum tarai
vatikai namur; ma u, Luluai, u ga tur rikai
upi kadia God. 25 Ma una pait ot pa muka
kaum tinata na vamading gori, Luluai God,
nina u ga tatike ure kaum tultul ma ure
kana apik na tarai, ba na tur tukum; 26 upi
ra iangim na rararang vatikai namur, ba ra

tarai dia biti. Ra Luluai kai ra lavur kor ia
ra God kai Israel; tago di ga page ra apik
na tarai kai kaum tultul David upi na tur
tukum ta ra luaina matam. [27] Ea, Luluai kai
ra lavur kor, God kai Israel, kaum tultul i ga
nuk ia ta ra balana ba na araring piram dari,
tago u ga vaarike pire kaum tultul ba una
page kana apik na tarai. [28] Ea, Luluai God, u
God muka, ma kaum lavur tinata dia dovot,
ma u ga vamading ure go ra bo na magit
pire kaum tultul; [29] damana, boina ba una
vadoane ra apik na tarai kai kaum tultul upi
na tur vatikai ta ra luaina matam; tago u,
Luluai God, u ga tatike ure; boina ba ra apik
na tarai kai kaum tultul na ti doan ma kaum
varvadoan pa na mutu.

8

David i vangala kana gunan na varkurai
(1 Tutu 18:1-13)

[1] Ma David i ga ubu ra tarai Pilistia, ma i ga
uvia pa diat; ma David i ga tak vue Meteg-
Ama kan ra lima i ra tarai Pilistia. [2] Ma ba i
ga ubu Moab, i ga kure ba ra tarai diat a va
varnga ta ra utul a ngaina; i ga doko ra ura
ngaina, ma tika na ngaina i ga nur vue upi
diat a laun; ma ra tarai Moab dia ga ki na
vavai ta ra varkurai kai David, ma dia ga tul
tar ra totokom ure.
[3] David i ga ubu bula Adadeser, natu i
Rekob, ra king Soba, ba i ga vana pi na
vatut mule kana varkurai ta ra tava alir
Oiparat. [4] Ma David i ga ra pa tika na arip
ma lavurua na mar na tarai na vinarubu
nina dia ki ra os kan ia, ma ra ura vinun na
arip na marmar na tarai na vinarubu nina
dia ga vana ma ra kau i diat; ma David i ga
poko vakaina ra kau i ra umana os ure ra
umana kiki na vinavana, ia kaka pa i ga poko
vakaina diat nina ba diat a topa tika na mar
na kiki na vinavana ure ra vinarubu. [5] Ma
ba ra tarai Siria maro Damasko dia ga vut
upi diat a maravut Adadeser ra king Soba,
David i ga doko ra ura vinun ma a ura arip
na marmar na tarai Siria. [6] Ma David i ga
tibe ra umana loko na tarai na vinarubu
livuan ta ra tarai Siria maro Damasko; ma ra
tarai Siria dia ga ki na vavai ta ra varkurai
kai David, ma dia ga tul tar ra totokom
ure. Ma ra Luluai i ga tul tar ra niuvia tai
David ta nam ra umana gunagunan nina i
ga vanavana tana. [7] Ma David i ga tak pa
ra umana bakbakit dia goled, nina ba kai ra
umana tultul kai Adadeser, ma i ga kap pa
diat urama Ierusalem. [8] Ma David ra king i
ga ra pa ra ngala na palariam gobol kan Beta
ma Berotai, ra ura pia na pal kai Adadeser.
[9] Ma ba Toi ra king Kamat i ga valongore
ba David i ga tar uvia pa ra tarai na vinarubu
par kai Adadeser, [10] Toi i ga tulue Ioram
natuna upi na tul tar ra variru pire David ra
king, upi na pite pa ia tago i ga varubu ma
Adadeser ma i ga uvia pa ia, tago Adadeser
dir ga vala varubu ma Toi. Ioram i ga kap
ra umana la na silva, ma ra goled ma ra
palariam gobol; [11] ma David i ga vagomgom
diat pire ra Luluai, da i ga vagomgom value
ra silva ma ra goled nina i ga ra pa ia tai
ra umana Tematana nina i ga uvia pa diat,
[12] Edom ma Moab ma ra tarai Amon, ra tarai
Pilistia ma Amalek; ma i ga damana bula ure
ra magit nina i ga ra pa ia tai Adadeser, natu
i Rekob, ra king Soba.
[13] Damana David i ga kale pa ta rangrang
na iang. Ba i ga lilikun i ga doko ra vinun
ma lavutul na arip na marmar na tarai
Edom ta ra male na solt; [14] ma i ga tibe
vurvurbingitane ra umana loko na tarai na
vinarubu ta ra langun Edom, ma ra tarai
Edom par dia ga ki na vavai ta ra varkurai
kai David. Ma ra Luluai i ga tul tar ra niuvia
tai David ta nam ra umana gunagunan nina
i ga vanavana tana.

A umana lualua kai David
(2 Sam 20:23-26; 1 Tutu 18:14-17)

[15] Ma David i ga ki na king ure Israel par;
ma David i ga pait ra takodo na varkurai
pire kana tarai par. [16] Ioab natu i Seruia i ga
lualua ta ra tarai na vinarubu; ma Ieosapat
natu i Akilud i ga tena varbalaurai; [17] ma
Sadok natu i Akitub, ma Akimelek natu i
Abiatar, dir ga tena tinabar; ma Seraia i ga
tena tutumu; [18] ma Benaia natu i leoiada i ga
lue rap ra tarai Keret ma ra tarai Pelet; ma
ra umana natu i David dia ga tena tinabar.

9

David i mari Mepiboset

[1] Ma David i ga biti: Dave, ta tikai i laun
valili ta ra apik na tarai kai Saul, upi ina
mari ia ure Ionatan? [2] Ma tika na tultul
mamaro ta ra kuba i Saul i ga ki, a iangina
Siba, ma di ga vartuluai upi ia ba na tadav
David, ma ra king i ga biti tana: U laka Siba?
Ma i ga biti: Kaum tultul, ia iat go. [3] Ma ra
king i ga biti: Pa ta tikai vang i laun valili
ta ra apik na tarai kai Saul upi ina vaarike

ra varmari kai God pirana? Ma Siba i ga biti
tai ra king: Ionatan i ga vangala ta bul, ma
i kakak ra ura kauna. 4 Ma ra king i ga biti
tana: I ki akave? Ma Siba i ga biti tai ra king:
I ki ta ra kuba Makir natu i Amiel aro Lo-
Debar. 5 Ma David ra king i ga vartuluai upi
ia, ma di ga agure pa ia kan ra kuba i Makir
natu i Amiel, maro Lo-Debar.
6 Ma ba Mepiboset, natu i Ionatan, natu
i Saul, i ga pot tadav David, i ga bura
timtibum ma i ga tul tar ra variru pirana.
Ma David i ga biti: Mepiboset. Ma i ga biti:
Kaum tultul go kari. 7 Ma David i ga biti
tana: Koko una burut, tago a dovotina ina
mari u ure Ionatan tamam, ma ina valilikun
tar ra pia parika kai tubum Saul piram; ma
una ki vatikai ta kaugu vatar na nian. 8 Ma i
ga va timtibum, ma i ga biti: Ava bar kaum
tultul, upi una nuk pa iau, nina iau da ka ra
minat na pap?
9 Ma ra king i ga vartuluai upi Siba, ra
tultul kai Saul, ma i ga biti tana: Nam parika
nina ba kai Saul ma kana apik na tarai iau
tar tul tar ia tai natu i kaum luluai. 10 Ma una
palum kana pia, avat ma ra umana natum
ma kaum umana tultul; ma una doko pa
ra vuaina tana upi na topa ra gem ai ra
natu i kaum luluai; ia kaka Mepiboset na ian
vatikai ta kaugu vatar na nian. Ma Siba i ga
vangala ra vinun ma a ilima na natuna, ma
kana a ura vinun na tultul. 11 Ma Siba i ga
biti tai ra king: Nam parika nina ba kaugu
luluai ra king i ga kure, kaum tultul na pait
ia. Damana Mepiboset i ga ian ta ra vatar
kai ra king, da tika na natuna iat.
12 Ma tikai ka ra natu i Mepiboset, a bul
tutana, ma a iangina Mika. Ma diat par nina
dia ga ki ta ra kuba i Siba dia ga tultul pire
Mepiboset. 13 Tago Mepiboset i ga kakak, ma
i ga ian vatikai ta ra vatar na nian kai ra
king, i ga ki arama Ierusalem.

10

A bunura kai ra tarai Amon ma ra tarai Siria
(1 Tutu 19:1-19)

1 Ma namur ta go, ra king kai ra tarai
Amon i ga mat, ma natuna Kanun i ga kia
vue ta ra kini na king. 2 Ma David i ga biti:
Ina mari Kanun natu i Nakas, da tamana i ga
mari iau. Damana David i ga tulue kana ta
umana tultul ma ra tinata, upi da vamaram
ia ure tamana. Ma ba ra umana tultul kai
David dia ga tar pot ta ra langun kai ra tarai
Amon, 3 ra umana luluai Amon dia ga biti
tai Kanun kadia ngala na luluai: U nuk ia
laka ba David i tul tar ra variru pire tamam
ba i tulue go ra tinata na varmaram piram?
Dave, David pa i ga tulue laka kana umana
tultul upi diat a gire ra pia na pal ma upi
diat a kilao tana, ma upi da nila vue? 4 Ma
Kanun i ga kinim vake diat, ma i ga ka vue
tikatika na papar a kabe i diat, ma i ga kutu
vue ra nguna ta kadia olovoi papa ra livua
i diat, ma i ga tul vue diat. 5 Ma ba di ga
ve David ure, i ga tulue ta umana pi diat a
barat diat aro na nga, tago dia ga vavirvir
tuna. Ma ra king i ga biti: Avat a ki pit ika
boko abara Ieriko tuk tar ra kabe i vavat na
kubur mulai, ma namur avat a ga lilikun.

6 Ma ba ra tarai Amon dia ga gire ba dia
ki kaina ta ra mata i David, ra tarai Amon
dia ga vartuluai ma dia ga tokom pa ra
tarai Siria maro Bet-Rekob, ma ra tarai Siria
maro Soba, a ura vinun na arip na marmar
na tarai na vinarubu dia vanavana ka ma ra
kau i diat, ma ra king Maka ma kana ta arip
na marmar na tarai, ma ra vinun ma a ura
arip na marmar na tarai Tob. 7 Ba David i
ga valongore go, i ga tulue Ioab ma ra tarai
na vinarubu par. 8 Ma ra tarai Amon dia ga
irop, ma dia ga tur tatamiai maravai ta ra
mataniolo; ma ra tarai Siria maro Soba ma
Rekob dia ga ki na vaninara aro ra pupui
varurung ma ra tarai Tob ma diat kai Maka.
9 Ma ba Ioab i ga gire ba ra tarai na vinarubu
dia ga tur aro na lua ma aro namur tana, i ga
pilak pa ra umana rangrangina kai ra tarai
Israel, ma i ga tibe diat ure ra tarai Siria;
10 nam ra tarai na vinarubu nina dia ga ki
valili, i ga tibe tar diat tai turana Abisai, upi
ure ra tarai Amon. 11 Ma i ga biti: Gala ra
tarai Siria diat a ongor ure iau, una maravut
iau; ma gala ra tarai Amon diat a ongor pa
u, ina vana ma ina maravut u. 12 Koko dat a
burut, dat a rangrang da ra umana tutana
ure kada tarai, ma ure bula ra umana pia na
pal kai kada God; ma boina ba ra Luluai na
pait ika nam ba i boina pirana. 13 Ma Ioab
ma kana tarai dia ga tut na vinarubu ure
ra tarai Siria, ma dia ga lop kan ra luaina
matana. 14 Ma ba ra tarai Amon dia ga gire
ba ra tarai Siria dia ga lop, diat bula dia ga
lop kan ra luaina mata i Abisai, ma dia ga
ruk ta kadia pia na pal. Ma Ioab i ga lilikun
kan kana vinarubu ma ra tarai Amon, ma i

ga pot arama Ierusalem.
15 Ma ba ra tarai Siria dia ga gire ba Israel
i ga uvia pa diat, dia ga tut guvai. 16 Ma
Adadeser i ga vartuluai upi ra tarai Siria
ta ra papar a Tava Alir maro, ma Sobak ra
luluai na vinarubu kai Adadeser i ga agure
diat uro Kelam. 17 Ma di ga ve David; ma i ga
varurue Israel par, ma i ga bolo ra Iordan,
ma i ga pot aro Kelam. Ma ra tarai Siria
dia ga tur na vaninara ure David, ma dia ga
varubu me. 18 Ma ra tarai Siria dia ga lop kan
Israel; ma David i ga ubu ra tarai nina dia ki
ta ra lavurua na mar na kiki na vinavana,
ma ra ivat na vinun na arip na marmar na
tarai dia ki ra os, ma i ga ubu Sobak kadia
luluai na vinarubu, ma i ga mat abara. 19 Ma
ba ra umana king nina dia ga ki na vavai
ta ra varkurai kai Adadeser dia ga gire ba
Israel i ga uvia pa diat, dia pa pait ra malmal
ma Israel, ma dia ga toratorom pire diat.
Damana ra tarai Siria dia ga burut upi diat
a maravut mule ra tarai Amon.

11

David dir ma Bat-Seba

1 Ma ba ra turpai ra kilala i ga vut mulai,
ta ra e ba ra umana king dia tut tana, David
i ga tulue Ioab ma kana tarai na vinarubu,
a tarai na vinarubu par kai Israel; ma dia
ga nila vue ra tarai Amon, ma dia ga tur
vartakalat bat Raba. la kaka David i ga ki
arama Ierusalem.
2 Ba David i ga tut kan kana vava ta ra
ravian, ma i ga vanavana ta ra ul a pal kai ra
king, i ga gire tika na vavina ba i ga gumu;
ma ra vavina i ga potar muka. 3 Ma David i
ga vartuluai pi na matoto ure ra vavina. Ta
tikai i ga biti: Vakir laka go Bat-Seba, natu
i Eliam, ra taulai kai Uria ra te Ket? 4 Ma
David i ga tulue ra umana tultul upi ia, ma
i ga pot pirana, ma dir ga va me; (tago i ga
gomgom kan ra duruna;) ma ra vavina i ga
lilikun tar ta ra kubana. 5 Ma ba ra vavina i
ga kap bala, i ga tulue ra varvai pire David
ure, ma i ga biti: Iau tar kap bala.
6 Ma David i ga tulue ra tinata pire Ioab
dari: Una tulue Uria ra te Ket uti piragu. Ma
Ioab i ga tulue Uria pire David. 7 Ma ba Uria
i ga tar pot pirana, David i ga tir ia ure Ioab,
ma ure ra tarai na vinarubu ba dia dave, ma
ure ra vinarubu ba i vana bulbulu ba pata.
8 Ma David i ga biti tai Uria: Una vana uro
ta ra kubam, ma una dur ra pal a kaum. Ma
Uria i ga vana kan ra kuba i ra king, ma tika
na tultul i murmur ia ma ra tiniba na nian
maro pire ra king. 9 Ma Uria i ga va ta ra
matakilalat ta ra kuba i ra king varurung
ma ra umana tultul kai kana luluai, ma pa
i vana uro ta ra kubana iat.
10 Ma ba dia ga ve David ba Uria pa i
ga vana ta ra kubana, David i ga biti tai
Uria: Dave, pa u ga lilikun vang ta kaum
vinavana? Ta ra ava vang pa u ga vana uro
ta ra kubam? 11 Ma Uria i ga biti tai David:
Ra bok na kunubu, ma Israel ma Iuda, dia
ki ta ra umana pal na turturup; ma kaugu
luluai Ioab, ma ra umana tultul kai kaugu
luluai, dia ki ka ta ra pupui; na boina laka ba
ina vana tar ta ra kubagu, upi ina ian ma ina
momo, ma upi ina va ma kaugu taulai? Da u
laun ma ra tulungeam bula, pa ina pait go ra
magit. 12 Ma David i ga biti tai Uria: Una ngo
ko boko ati gori, ma ningene na topa u pi
una vana. Ma Uria i ga ki Ierusalem ta nam
ra bung ma ta ra bung namur. 13 Ma ba David
i ga vartuluai upi ia, i ga ian ma i ga momo
ta ra luaina matana, tuk i ga valonglong ia
ma ra tava longlong; ma ta ra ravian i ga
vana pi na va ta kana vava ta ra pakana kai
ra umana tultul kai kana luluai, ia kaka pa i
ga vana tar ta ra kubana.
14 Ma ta ra malana David i ga tumu ra buk
pire Ioab, ma i ga tul tar ia pire Uria pi na
kap ia. 15 Ma ta nam ra buk i ga biti: Avat a
tibe Uria upi na tur lua ta ra vinarubu ta ra
pakana ra vinarubu i dekdek tana, ma avat
a lop kan ia pi da ub ia ma na mat. 16 Ma ba
Ioab i ga makmakile ra pia na pal, i ga tibe
Uria pi na varubu ta ra pakana nina ba ra
umana rangrang na tutana dia varubu tana.
17 Ma ra tarai ta nam ra pia na pal dia ga irop
ma dia ga varubu ma Ioab; ma ta umana
tarai na vinarubu, a umana tultul kai David,
dia ga virua; ma Uria ra te Ket i ga virua
bula.
18 Ma Ioab i ga tulue ra varvai ma i ga ve
David ure ra vinarubu; 19 ma i ga biti tai ra
tena kapkap varvai: Ba u tar ve vapar ra
king ure ra lavur magit ure ra vinarubu,
20 ma ba ra king na kankan tana, ma na biti
tam: Ta ra ava ava ga vana marave ra pia
na pal upi ra vinarubu? Pa ava ga nunure
vang ba diat a ponok avat mamarama ra
ul a liplip na vat? 21 Ia i ga ubu Abimelek
natu i Ierub-Beset? Dave, a vavina pa i.
ga vue vaba vang ta vat na uduudu taun ia
mamarama ra ul a liplip na vat aro Tebes

ma i ga mat ie? Ta ra ava vang ava ga vana
maravai damana ta ra liplip na vat? Una
biti: Kaum tultul Uria ra te Ket i tar virua
varurung ma diat.
22 Ma ra tena kapkap varvai i ga vana, ma
i ga ve David ure ra lavur magit Ioab i ga
tulue me. 23 Ma ra tena kapkap varvai i ga
biti tai David: Ra tarai dia ga tut ure avet,
ma dia ga varubu ma avet ta ra pui, ma ave
ga korot diat tar ta ra mataniolo. 24 Ma ra
umana tena panak dia ga ponok tar kaum
umana tultul mamarama ra ul a liplip na
vat; ma ta umana ta ra umana tultul kai ra
king dia ga virua, ma kaum tultul Uria ra te
Ket i ga virua bula.
25 Ma David i ga biti tai ra tena kapkap
varvai: Una biti tai Ioab dari: Koko una
ngarao ure go, tago ra pakat na vinarubu i
ubu nam To An ma go To An bula; una ongor
ma ra vinarubu ure ra pia na pal, upi da uvia
pa ia; ma una vargat ia. 26 Ma ba ra vavina
kai Uria i ga valongore ba Uria kana tutana
i ga virua, i ga tangie kana tutana. 27 Ma ba
i ga par ra tinabun, David i ga vartuluai upi
ia, ma i ga ben pa ia ta ra kubana, ma dir
ga taulai me, ma i ga kava tar ra bul tutana
tana. Ma ra Luluai pa i ga gugu ure ra magit
nina David i ga pait ia.

12

Natan i takun David

1 Ma ra Luluai i ga tulue Natan tadav
David. Ma i ga vana pirana, ma i ga biti
tana: A ura tutana dir ga ki tai tika na pia
na pal; tikai i ga uviana, ma ta ra tikai i ga
luveana. 2 Ma i ga peal mat ra umana kikil
na sip ma ra umana kikil na vavaguai kai
ra uviana; 3 ma ra luveana pa kana ta magit,
ia kaka tika na nat na sip, a tana, nina i ga
kul ia ma i ga tabar ia ma ra nian, ma i ga
tavua varurung ma ra umana natuna; i ga
en ana nian, ma i ga momo ta kana la na
nimomo, ma i ga ki ta ra bongobongono,
ma i ga da kana bul vavina iat. 4 Ma tika na
vaira maro vailik i ga pot tadav ra uviana,
ma ra uviana i ga nur vue kana umana sip
ma kana umana vavaguai ba i ga nuk upi
ta nian ure ra vaira nina i ga pot pirana,
ma i ga kap pa ra nat na sip kai ra luveana,
ma i ga vaninare ure ra vaira nina i ga pot
pirana.
5 Ma ra kankan kai David i ga karangap
ure nam ra tutana; ma i ga biti tai Natan:
Da ra Luluai i laun, ra tutana nina i ga pait
ra dari, i topa ia pi da doka; 6 ma na bali nam
ra nat na sip ma ta ivat, tago i ga pait go ra
magit, ma pa i ga nunure ra varmari.
7 Ma Natan i ga biti tai David: U iat nam
ra tutana. Ra Luluai ra God kai Israel i biti
dari: Iau ga ku u pi una king ure Israel, ma
iau ga valaun u kan ra lima i Saul; 8 iau ga
tul tar ra kuba i kaum luluai tam, ma u ga
kale pa kana umana vavina; iau ga tul tar ra
tarai Israel ma Iuda piram; ma gala go diat
pa na ga topa ia, gala ina ga tul tar bula ta
ngala nina dir varogop me. 9 Ta ra ava u ga
pidimuane ra tinata kai ra Luluai, ba u ga
pait go ra kaina ta ra luaina matana? U ga
ubu Uria ra te Ket ma ra pakat na vinarubu,
ma u ga ben pa kana vavina upi kaum taulai,
ma ia iat u ga doka ma ra pakat na vinarubu
kai ra tarai Amon. 10 Damana kaum apik
na tarai pa na langalanga ta ra pakat na
vinarubu; tago u ga pidimuane iau, ma u ga
ben pa ra vavina kai Uria ra te Ket upi kaum
taulai.
11 Ra Luluai i biti dari: Ea, ina vatut ra
kaina ure u ta kaum apik na tarai iat, ma
ina tak vue kaum umana vavina ta ra luaina
matam, ma ina nur tar diat pire talaim, ma
na va ma diat ta ra mata i go ra keake. 12 U ga
pait ive; ma iau, ina pait vaarike go ra magit
ta ra luaina mata i Israel par, ma ta ra mata
i ra keake.
13 Ma David i ga biti tai Natan: Iau ga
tar pait ra kaina ure ra Luluai. Ma Natan
i ga biti tai David: Ra Luluai i ga re vue
kaum nirara, ma pa una mat. 14 Ia kaka
tago u ga pidimuane ra Luluai ta go kaum
mangamangana, ra kuramana nina di ga
kava tar ia tam na mat. 15 Ma Natan i ga
lilikun tar ta ra kubana.
Ma ra Luluai i ga bili ra bul nina ba ra
taulai kai Uria i ga kava tar ia tai David,
ma i ga mait muka. 16 Ma David i ga kail
tadav God ure ra bul; ma David i ga vevel
ta ra kubana, ma i ga va ta ra pia ta nam
ra marum parika. 17 Ma ra umana patuana
nina dia ga ki ta ra kubana, dia ga tur ta
ra paparaina upi diat a al vatut ia kan ra
pia; ma pa i ga mainge, ma pa i ga en ta
gem varurung ma diat. 18 Ta ra valavuruana
bung ra bul i ga mat. Ma ra umana tultul
kai David dia ga burut pi diat a ve ba ra
bul i ga mat; tago dia ga biti: Ba ra bul i
ga laun boko, da ga tata pirana ma pa i ga
valongore ra nilai dat; kan na vakaina ia iat

laka, gala dat a ve ba ra bul i mat? [19] Ma ba
David i ga gire ba kana umana tultul dia ga
varmaianao, i ga kapa pire David ba ra bul
i ga mat; damana David i ga biti tai kana
umana tultul: Dave, ra bul i mat? Ma dia
ga biti: Maia, i tar mat.
[20] Ma David i ga tut kan ra pia, ma i ga
gumu, ma i ga vartap, ma i ga kia vue kana
mal; ma i ga ruk ta ra kuba i ra Luluai, ma
i ga lotu; namur i ga vana ta ra kubana, ma
i ga vartuluai upi ta nian, ma i ga ian. [21] Ma
kana umana tultul dia ga biti tana: Ava bar
go u tar pait ia? U ga vevel ma u ga tangie
ra bul ba i ga laun boko; ma ba ra bul i ga
mat, u ga tut ma u ga ian. [22] Ma i ga biti: Ba
ra bul i ga laun boko, iau ga vevel ma iau ga
tangi, tago iau ga biti: To ia i nunure ba ra
Luluai na mari iau bar, ma ra bul na laun?
[23] Ma go i tar mat, ta ra ava ina vevel? Dave,
ina valaun pa mule? Ina vana boko pirana,
ma ia iat pa na lilikun piragu.
[24] Ma David i ga vamaram Bat-Seba kana
taulai, ma i ga ruk pirana, ma i ga kava ra
bul tutana, ma i ga vaiang ia ba Solomon.
Ma ra Luluai i ga mari ia, [25] ma i ga tulue ra
tinata tai Natan ra propet, ma i ga vaiang ia
ba Iedidia, ure ra Luluai.

David i kale pa Raba
(1 Tutu 20:1-3)

[26] Ma Ioab i ga tut ure Raba, nina ba kai
ra tarai Amon, ma i ga uvia pa nam ra pia
na pal kai ra king. [27] Ma Ioab i ga tulue ra
umana tena kapkap varvai pire David, ma i
ga biti: Iau ga tut ure Raba, ma iau ga kale
pa ra pal na minakila nina ba di monamono
tana bat ra tava. [28] Damana una varurue ra
umana tena vinarubu nina dia ki boko, ma
avat a tur vartakalat bat ra pia na pal, ma
una kale pa ia; kan ina kale pa ra pia na
pal, ma diat a vaiang ia ma ra iangigu. [29] Ma
David i ga varurue ra umana tena vinarubu
nina ba dia ga ki boko, ma i ga vana ma i ga
tut ure Raba, ma i ga kale pa ia. [30] I ga paike
vue ra kere na goled kan ra ulu i kadia king;
ra mamatina i ga da tika na talant,* ma ra
umana ngatngat na vat dia ga ki tana; ma
di ga vatoke ta ra ulu i David. Ma i ga kap
vue ra peal magit na ra varpa kan ra pia
na pal. [31] Ma i ga ben vavilavilau ra tarai
nina dia ki tana, ma i ga tibe diat upi diat
a papalum ma ra umana pokopoko, ma ra
umana oi na palariam, ma ra umana pem,
upi diat a pait ra umana vat na pia; ma i ga
pait ra dari ta ra umana pia na pal par kai
ra tarai Amon. Namur David ma kana tarai
par dia ga lilikun urama Ierusalem.

13

Amnon dir ma Tamar

[1] Absalom natu i David dir taina ma
Tamar, ia ra potar na vavina; ma namur
boko Amnon natu i David i ga manane. [2] Ma
Amnon i ga mait ma ra nginarao ure taina
Tamar, tago pa i ga nunure boko ta tutana,
ma i ga dekdek pire Amnon upi na pait ta
magit pirana. [3] Ma tika na talai Amnon i
ga ki, a iangina Ionadab, natu i Simea, dir
turana ma David; ma Ionadab i ga kabinana.
[4] Ma i ga biti tai Amnon: U ra natu i ra king,
ta ra ava u bilua ta ra bungbung par? Dave,
pa una ve iau? Ma Amnon i ga biti tana:
Iau manane Tamar, dir taina ma turagu
Absalom. [5] Ma Ionadab i ga biti tana: Una
va ta kaum vava da ba u mait, ma ba tamam
ra pot upi na gire u, una biti tana, Boina
ba taigu Tamar na tabar iau ma ra nian;
boina ba na vaninare ra nian ta ra luaina
matagu upi ina gire, ma ina en ia kan ra
limana. [6] Ma Amnon i ga va da ba i mait;
ma ba ra king i ga pot upi na gire, Amnon
i ga biti tai ra king: Iau lul u ba taigu Tamar
na vana uti, ma na pait agu ta ura gem ik ta
ra luaina matagu, upi ina ian ta ra limana.
[7] Ma David i ga vartuluai upi Tamar, ma i ga
ve ba na vana ta ra kuba i taina Amnon ma
na vaninare ta nian ure. [8] Tamar i ga vana
ta ra kuba i taina Amnon; ma Amnon i ga va
ta kana vava. I ga tak pa ta plaua nina i ga
leven, ma i ga bing ia, ma i ga pait ra umana
gem me ta ra luaina matana, ma i ga tun
diat. [9] Ma i ga kap ra la ma i ga lingire diat ta
ra luaina matana; ma pa i ga mainge ba na
en diat. Ma Amnon i ga biti: A tarai par diat
a irop kan ra luaina matagu. Ma ra tarai par
dia ga irop kan ia. [10] Ma Amnon i ga biti tai
Tamar: Una kap ra nian ta ra pal na vava
pi ina tak pa ia ta ra limam. Tamar i ga tak
pa ra umana gem nina i ga pait ia, ma i ga
kap diat ta ra pal na vava pire taina Amnon.
[11] Ma ba i ga kap diat maravai pirana, i ga
vatur ia, ma i ga biti tana: Ea, taigu, dor a
va. [12] Ma i ga biti tana: Pata, taigu, koko una
vo pa iau; pa ia boina ba da pait ra magit

* 12:30: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais.

dari ati Israel; koko una pait go ra magit na
papaua. 13 Ma iau, ina kap kaugu vavirvir
uve? Ma una da tika na lunga ati Israel.
Damana, iau lul u, una tir ra king ure iau,
ma pa na tigal bat u pi dor a taulai. 14 Ma pa
i ga mainge ba na valongore ra nilaina; ma
tago i ga ongor ta dir, i ga vo pa ia, ma dir
ga va me.
15 Ma namur Amnon i ga manga mi-
likuane; ma ra varmilikuanai nina i ga
milikuane me, i ga manga dekdek ta ra
varmananai nina i ga manane me. Ma
Amnon i ga biti tana: Una tut, ma una vana.
16 Ma i ga biti tana: Pata, tago go ra nirara
nina u rara tana ba u tul vue iau, i kaina ta
dir ma ra kaina nina u tar pait ia tagu. Ma
pa i ga mainge ba na valongore. 17 Ma i ga
oro pa kana tultul nina ba i ga toratorom
pirana, ma i ga biti tana: Una vairop vue
go ra vavina kan iau, ma una banu bat vue.
18 Ma Tamar i ga mal ma ra lolovina kolot da
ra mangamangana kai ra. umana natu i ra
king, a umana inip na vavina. Ma ra tultul i
ga vairop vue, ma i ga banu bat vue.
19 Ma i ga imire ra kabu na iap taun ra
uluna, ma i ga rada kana lolovina mal, ma
i ga vung ra limana taun ra uluna, ma i ga
tangi mat ba i ga vana. 20 Ma Absalom, nina
taina tuna, i ga biti tana: Dave, amur ga ki
ma Amnon, nina ba taim? Una ki vovovon
ika, taigu, tago amur taina, koko ra balam
na mamat ure. Ma papa nam ra bung Tamar
i ga ki ta ra kuba i taina Absalom, ma i ga
tabun.
21 Ma ba David ra king i ga valongore go ra
umana magit, i ga kankan muka. 22 Ma ure
Absalom, pa i ga tatike ta tinata pire Amnon
nina i ga boina ba i ga kaina; tago Absalom i
ga milikuane Amnon tago i ga vo pa Tamar,
nina taina tuna.

Absalom i varobo ma i lop

23 Ma ba i ga par a ura kilala, ba, ra umana
tena varkukut na ivuna sip kai Absalom
dia ga ki aro Baal-Kasor, nina ba i tur pire
Epraim, Absalom i ga ting pa ra umana natu
i ra king parika. 24 Ma Absalom i ga vana,
ma i ga biti tai ra king: Kaum tultul i ga tar
tibe ra umana tena varkukut; boina ba ra
king ma kana umana tultul diat a varagur
ma kaum tultul. 25 Ma ra king i ga biti tai
Absalom: Pata, natugu, vakir dat parika,
kan avet a mamat piram. Absalom i ga lul
vovo pa ia, ma i ga ole; i ga tul tar ika kana
varvadoan tana. 26 Ma Absalom i ga biti:
Gala u pata, boina ba una tul tar turagu
Amnon pi avet. Ma ra king i ga biti: Ta ra
ava na varagur ma u? 27 Ma Absalom i ga lul
vovo pa ia tuk tar i ga nur tar Amnon ma ra
umana natu i ra king pi diat a varagur me.

28 Ma Absalom i ga biti ta kana umana
tultul: Ba ava gire ba ra bala i Amnon i gugu
ma ra nimomo na polo na vuai na vain,
ma iau biti ta vavat, Avat a ubu Amnon,
io, avat a doka, koko avat a burut, tago
iau iat iau ga ve avat ure; avat a ongor
ma avat a rangrang. 29 Ma ra umana tultul
kai Absalom dia ga pait ia tai Amnon da
Absalom i ga kure. Ma ra umana natu i ra
king dia ga tut ma dia ga koa ta kadia umana
as tikatikai, ma dia ga lop.

30 Ma ba dia ga ki ka boko nangananga,
ra varvai i ga tadav David dari: Absalom i
tar doko ra umana natu i ra king, ma pa ta
tikai i laun valili. 31 Ma ra king i ga tut, ma
i ga rada kana umana mal, ma i ga va ta ra
pia; ma kana umana tultul nina dia ga tur
maravai dia ga rada kadia umana mal. 32 Ma
Ionadab, natu i Simea dir turana ma David,
i ga biti: Koko kaugu luluai na nuk ia ba
dia tar doko ra umana barmana ra umana
natu i ra king par; tago Amnon ika i virua;
tago Absalom i ga nuk vaninare go ra magit
papa ra bung ba Amnon i ga vo pa taina
Tamar. 33 Koko na mamat ra bala i kaugu
luluai ra king, ba ra umana natu i ra king
par dia tar virua; tago Amnon ika i virua.
34 Ma Absalom i ga lop.

Ma ra barmana nina i ga monamono i ga
idok, ma i ga gire ra peal tarai dia vanavana
ta ra nga nina i vut ba maro Koronaim ta
ra paparai ra luana. 35 Ma Ionadab i ga biti
tai ra king: Ra umana natu i ra king dia vut
da kaum tultul i ga biti. 36 Ba i ga par kana
tinata, ra umana natu i ra king dia ga vut,
ma dia ga kukula, ma dia ga tangi; ma ra
king ma kana umana tultul dia ga tangi mat.
37 Ma Absalom i ga lop, ma i ga vana pire
Talmai natu i Amikur, ra king Gesur. Ma
David i ga tabun ta ra bungbung ure natuna.

38 Damana Absalom i ga lop, ma i ga
vana uro Gesur, ma i ga ki abara a utul a
kilala. 39 Ma ra bala i ra king i ga ngarao upi
Absalom; tago i ga tar maram ra balana ure
Amnon nina i ga mat.

14

Ioab i nuk pa ra nga ba da ben valilikun Absalom tana

1 Ma Ioab natu i Seruia i ga gire ba ra bala
i ra king i ga ngarao upi Absalom. 2 Ma Ioab
i ga vartuluai uro Tekoa upi tika na vavina,
a tena kabinana, ma i ga biti tana: Una da
tikai i tabun, ma una vung ra mal na tabun,
ma koko una tap ra pakam ma ra dangi, una
da ta vavina nina i ga tabun vailik ure nina
i ga mat; 3 ma una vana pire ra king, ma una
biti tana dari. (Ma Ioab i ga tul tar ra tinata
pirana.)
4 Ma ba ra vavina maro Tekoa i ga tata pire
ra king, i ga bura timtibum ma ra variru, ma
i ga biti: U ra king, una maravut iau. 5 Ma
ra king i ga biti tana: U dave? Ma i ga biti:
A dovotina iau a ua na vavina, ma kaugu
tutana i tar mat. 6 Kaum tultul i ga kava
ra ura bul tutana, ma dir ga varngangar
ta ra uma, ma pa ta tikai i ga ki pi na al
varbaiane dir, ma tikai ta dir i ga ubu ta
ra tikai, ma i ga doka. 7 Ma kaugu apik na
tarai par dia ga tut ure kaum tultul, ma dia
ga biti: Una nur tar nina i ga ubu turana ta
vevet upi avet a doka, upi a balbali ure ra
nilaun kai turana nina i ga doka, damana
dir par dir a panie; ta ra magit dari diat a
pun vue kaugu lakit na iap i ki boko, ma ra
iang i kaugu tutana na panie kan ra mata i
ra rakarakan a gunagunan, ma na damana
bula kana apik na tarai. 8 Ma ra king i ga biti
tai ra vavina: Una vana ta ra kubam, ma ina
pait ta varkurai ure u. 9 Ma ra vavina maro
Tekoa i ga biti tai ra king: Kaugu luluai, ra
king, ta balbali ure ra kaina mangamangana
na ki tagu ma diat ta kaugu vuna tarai; ra
king ma kana kiki na king na langalanga.
10 Ma ra king i ga biti: Una kap nina ba na
takun u uti, ma pa na pait mule ta magit
piram. 11 Ma i ga biti: Boina ba ra king na
vavalima tai ra Luluai kaum God ba koko ra
tena varobo na gap na vardodoko, upi koko
diat a doko natugu. Ma i ga biti: Da ra Luluai
i laun, pa ta kopono pepe na ulu i natum na
bura ra pia.
12 Ma ra vavina i ga biti: Boina ba kaum
tultul na tatike ta tinata pire kaugu luluai ra
king. Ma i ga biti: Una tata. 13 Ma ra vavina
i ga biti: Ta ra ava u ga pait ra dari ure ra
tarai kai God? Tago ba ra king i tul tar go
ra varkurai tagu, i takun ia iat tana, tago i
ole pi na vatur vake mule kana nina ba di
ga korot vue. 14 Dat a tarai, dat a mat, da
vardada ma ra tava di ga lolonge ta ra pia,
nina ba da mama kulupe mule; ia kaka, gala
ta tikai na nuk upi ta nga pi da ben valilikun
nina di ga korot vue, God pa na tak vue ra
nilaun kan ia.
15 Damana iau ga vut upi ina tatike go
ra tinata pire kaugu luluai ra king, tago ra
tarai dia ga vaburut iau; kaum tultul i ga
biti: Ina tata pire ra king, kan bar ra king na
pait ika nam kana tultul i lul upi ia. 16 Tago
ra king na valongore, ma na valaun kana
tultul kan ra lima i ra tutana nina ba na
vapanie vue amir ma natugu kan ra magit
na kakalai pire God. 17 Kaum tultul i ga nuk
ia, Ra tinata kai kaugu luluai rak king na
vango ra nuknukigu; tago kaugu luluai ra
king i da ra angelo kai God, ma i tale pi na
nunure varbaiane ra boina ma ra kaina. Ra
Luluai kaum God na ki piram.
18 Ma ra king i ga biti tai ra vavina: Koko
una ive kan iau nina ba ina tir u tana. Ma
ra vavina i ga biti: Boina ba kaugu luluai ra
king na tata. 19 Ma ra king i ga biti: Dave,
Ioab i maravut ta go parika? Ma ra vavina
i ga biti: Da u laun, kaugu luluai ra king,
pa i tale ta tikai pi na parau ta ra papar
a lima tuna ba ta ra papar a maira kan ra
tinata nina ba kaugu luluai ra king i tatike;
kaum tultul Ioab i ga ve iau ma i ga tul
tar ra umana pakana tinata tai kaum tultul.
20 Kaum tultul Ioab i ga pait ra dari upi da
vaenana pa ra magit. Ma kaugu luluai i
kabinana da ra angelo kai God, upi na kapa
ure ra umana magit par ta ra rakarakan a
gunagunan.
21 Ma ra king i ga biti tai Ioab: Ina pait ot
pa go ra magit; una vana, ma una ben pa
mule ra barmana Absalom. 22 Ma Ioab i ga
bura timtibum ma ra variru, ma i ga tata
vadoane ra king; ma Ioab i ga biti: Ta go ra
bung kaum tultul i nunure ba kaugu luluai
ra king i mari iau, tago ra king i ga torom
ta ra nilul kai kana tultul. 23 Ma Ioab i ga
tut ma i ga vana uro Gesur, ma i ga agur pa
Absalom urama Ierusalem. 24 Ma ra king i
ga biti: Boina ba na vana tar ta ra kubana
iat, upi koko na gire ra matagu. Damana
Absalom i ga vana tar ta ra kubana, ma pa i
ga gire ra mata i ra king.
25 Ta ra langun Israel par pa di ga pite pa
ta tikai da di ga pite pa Absalom, tago i ga

metek muka; papa ra pal a kauna tuk tar
ta ra tunurot na uluna pa ta ik a matmat
na vakilang tana. [26] Ma ari i ga kut ra pepe
na uluna, (i ga kutkut ia ta ra mutuai ra
kilakilala tago i ga mamat,) i ga valar ra
pepe na uluna, ma ra mamatina i ga da ra
utul a kilogram (a lavurua na paun mamat),
da ra valavalar kai ra king. [27] Ma Absalom i
ga vangala ra utul a bul tutana, ma tika na
bul vavina, a iangina Tamar, ma ia ra potar
muka.

[28] Ma Absalom i ga ki a ura kilala arama
Ierusalem, ma pa i ga gire ra mata i ra king.
[29] Ma Absalom i ga vartuluai upi Ioab upi na
tulue pire ra king; ma pa i ga mainge ba
na vana pirana; ma i ga vartuluai mulai a
vauruana pakana, ma i ga ole. [30] Damana
i ga biti tai kana umana tultul: A uma kai
Ioab i ki maravai ta kaugu uma, ma ra barli
i ki tana; avat a vana ma avat a vautunge
vue. Ma ra umana tultul kai Absalom dia ga
vautunge vue ra uma. [31] Ma Ioab i ga tut ma i
ga vana pire Absalom uro ra kubana, ma i ga
biti tana: Ta ra ava kaum umana tultul dia
ga vautunge vue kaugu uma? [32] Ma Absalom
i ga biti tai Ioab: Iau ga vartuluai up u ma ra
tinata dari, Una vana uti pi ina tulue u pire
ra king upi una biti, Ta ra ava iau ga vana
uti maro Gesur? Gala ina ki boko abara, gala
na boina ure iau; boina ba ina gire ra mata
i ra king, ma ona ta kaina mangamangana
i ki tagu, na topa ia ba na doko iau. [33] Ma
Ioab i ga vana pire ra king, ma i ga ve; ma
ba i ga vartuluai upi ia, Absalom i ga vana
pire ra king, ma i ga bura timtibum ta ra
luaina mata i ra king; ma ra king i ga galum
Absalom.

15

Absalom i tut na varpiam ure David

[1] Ma namur ta go Absalom i ga vaninare
ra kiki na vinavana, ma ra umana os, ma ra
ilima na vinun na tutana pi diat a vutvut
lualua tana. [2] Ma Absalom i ga vala tut
ta ra malana ikilik, ma i tur maravai ta
ra matakilalat ai ra pia na pal; ma ba ta
tutana i ga kap ta magit upi ra king na kure,
Absalom na oro pa ia pi na tadav ia, ma na
biti: Nuve vang kaum pia na pal? Ma ba
na biti: Kaum tultul ta ra vuna tarai To An
tai Israel; [3] Absalom na biti tana: Kaum ta
magit i dovot ma i takodo, ia kaka ra king
pa i ga tibe ta tikai pi na valongore U. [4] Ma
Absalom i ga biti bula: Gala di ga tibe iau
upi iau a tena varkurai ta ra gunagunan, ma
ra tarai par diat a tadav iau ma ra magit
ure ra varkurai ba ra kinail, gala ina kure
vatakodo pa ia! [5] Ma ba ta tikai na pot upi na
va timtibum pirana, na tulue ra limana, ma
na tabe vake, ma na galum ia. [6] Ma Absalom
i ga pait ra dari pire ra tarai Israel par nina
dia ga pot tadav ra king upi ra varkurai;
damana Absalom i ga ben vaire ra nuknuk i
ra tarai Israel.

[7] Ma ba i ga par a ivat na kilala, Absalom
i ga biti tai ra king: Una nur vue iau upi
ina pait ot pa ra magit iau ga vavalima tana
tai ra Luluai aro Kebron. [8] Tago kaum tultul
i ga vavalima ba iau ga ki boko aro Gesur
ta ra papar Siria ba, Gala ra Luluai na ben
valilikun mule iau urama Ierusalem, ina
lotu tadav ra Luluai, [9] Ma ra king i ga biti
tana: Una vana ma ra malmal. Damana i ga
tut ma i ga vana uro Kebron.

[10] Ma Absalom i ga tulue ive ra umana
tena kapkap varvai vurvurbit pire ra umana
vuna tarai Israel ma ra tinata dari: Ari
avat a valongore ra nilai ra tavur, avat a
biti, Absalom i king aro Kebron. [11] Ma ra
ura mar na tutana maro Ierusalem dia ga
varagur ma Absalom, tago i ga ting pa diat
upi diat a bartalaina me, ma dia ga vana ma
ra tuptup. [12] Ma ba Absalom i ga tul tar ra
umana tinabar, i ga vartuluai upi Akitopel
ra te Gilo, ra tena varvateten kai David,
maro ta kana pia na pal iat, nina ba Gilo.
Ma ra kikil na tarai dia ga varpit i ga dekdek
vanavana, tago ra tarai dia ga kor vanavana
tadav Absalom.

[13] Ma tika na tena kapkap varvai i ga pot
pire David, ma i biti: A bala i ra tarai Israel
par dia murmur Absalom. [14] Ma David i ga
biti tai kana umana tultul nina dia ga ki
pirana arama Ierusalem: Dat a tut, ma dat
a lop; tago gala pata, gala pa ta tikai ta dat
na pila kan Absalom; avat a lulut upi dat a
vana, kan na tadav lulut dat ma na vakaina
dat, ma na ubu ra pia na pal ma ra pakat
na vinarubu. [15] Ma ra umana tultul kai ra
king dia ga biti tai ra king: Kaum umana
tultul dia ki na vaninara pi diat a pait ika
nam ba kaugu luluai ra king na kure. [16] Ma
ra king i ga vana, ma diat bula ta ra kubana.
Ma ra king i ga nur tar ra vinun na tultul
na vavina pi diat a balaure ra pal. [17] Ra king
ma kana tarai dia ga vana, ma dia ga ngo
pit ta ra mutuaina pal. [18] Ma kana umana

tultul par dia ga boloa; ma ra tarai Keret,
ma ra tarai Pelet, ma ra laptikai na mar na
tutana Gat nina dia ga mur ia maro Gat, dia
ga vila lua ta ra king. [19] Ma ra king i ga biti tai
Itai ra te Gat: Ta ra ava u varagur ma avet?
Una lilikun ma una ki pire ra king; tago u
a vaira, ma u ki irai kan kaum gunan. [20] U
kabur pot ika, ma dave, ina vo pa u pi dat a
tenten vurvurbit, tago pa iau nunure ba ina
vana uve? Una lilikun. avat ma kaum vuna
tarai, ma boina ba ra Luluai na mari u ma na
pait ra dovotina piram. [21] Ma Itai i ga bali ra
king, ma i ga biti: Da ra Luluai i laun, ma da
kaugu luluai ra king i laun, a dovotina ta ra
gunan nina ba kaugu luluai ra king na bang
tana, ba ure ra minat ba ure ra nilaun, ta
nam iat ra gunan kaum tultul na bang bula
tana. [22] Ma David i ga biti tai Itai: Io, una
bolo. Ma Itai ra te Gat, ma kana tarai par
ma ra umana bul, dia ga bolo. [23] Ma ba ra
tarai dia ga bolo vanavana, ra gunan par i
ga tangi ma ra ngala na nilaina; ra king ma
ra tarai par nina dia ga varagur me dia ga
bolo ra tava Kidron, ma dia ga mur ra nga
uro ra bil.

[24] Ma Abiatar i ga vana, ma Sadok bula,
ma ra tarai Levi par dia ga kap ra bok na
kunubu kai God; ma dia ga vung ra bok kai
God ra pia, tuk tar ra tarai dia ga irop par
kan ra pia na pal. [25] Ma ra king i ga biti
tai Sadok: Avat a puak tar ra bok kai God
uro ta ra pia na pal. Gala ra Luluai na mari
iau, gala na ben valilikun mule iau upi ina
gire mule, ma gunan bula; [26] ma gala na biti,
Pa iau gugu tam, io, iau akari pi na pait ia
ka tagu ra magit i boina ta ra nuknukina.
[27] Ma ra king i ga biti bula tai Sadok ra tena
tinabar: Avat a lilikun ta ra pia na pal ma
ra malmal, avat ma Abiatar ma ra ura natu
i mumur, Akimas natum ma Ionatan natu i
Abiatar. [28] Ma iau, ina ngo pit ta ra bolabolo
uro ra bil tuk tar ina valongore ta varvai
piram. [29] Damana Sadok ma Abiatar dir ga
kap valilikun mule ra bok kai God urama
Ierusalem, ma dir ga ki ie.

[30] Ma David i ga tutua urama ra luana na
Oliva, ma i ga tangi vanavana nangananga;
ma ra mal na tubatuba i ga ki ta ra uluna, ma
pa ta pal a kau ta ra ura kauna; ma ra tarai
nina dia ga varagur me dia ga vung ra mal
na tubatuba ta ra ulu i diat tikatikai, ma dia
ga tangtangi ba dia ga tutua vanavana. [31] Ma
di ga ve David ba Akitopel i ga ki varurung
ma ra umana tena varpit pire Absalom.
Ma David i ga biti: Ea, Luluai, una pukue
ra tinata na varvateten kai Akitopel upi a
tinata na papaua.

[32] Ma ba David i ga tutua urama tar ta ra
ul a luana, ta ra pakana nina ba di ga lotu
tadav God tana, Kusai ra te Ark i ga barat ia,
ma i ga rada kana mal, ma ra pia i ga ki ta
ra uluna. [33] Ma David i ga biti tana: Gala dor
a varagur, gala una vake iau; [34] ba gala una
lilikun tar ta ra pia na pal, ma una biti tai
Absalom, Ina tultul piram, u ra king; da iau
ga tultul pire tamam ta ra umana bung i tar
par, go ina tultul piram, gala una maravut
iau pi ina uvia pa ra tinata na varvateten
kai Akitopel. [35] Ma dave, Sadok ma Abiatar
ra ura tena tinabar pa dir ki vang abara
piram? Damana nam parika nina ba una
valongore ta ra kuba i ra king, una ve Sadok
ma Abiatar ra ura tena tinabar ure. [36] A ura
natu i dir, Akimas natu i Sadok ma Ionatan
natu i Abiatar, dir ki pire tama i dir, ma
una tulue dir ma ra varvai ure nam parika
nina ba una valongore. [37] Damana Kusai ra
talai David i ga ruk uro ta ra pia na pal, ba
Absalom i ga olo Ierusalem.

16

[1] Ma ba David i ga koa lake ra ul a luana,
Siba ra tultul kai Mepiboset i ga barat ia ma
ra ivu as, nina a kiki ta dir, ma dir ga kap ra
ura mar na kidoloina gem, ma tika na mar
na kura vuai na vain, ma tika na mar na vuai
na davai ai ra e na keake, ma tika na paura
na polo na vuai na vain. [2] Ma ra king i ga
biti tai Siba: Ure ra ava go diat? Ma Siba
i ga biti: Ra ura as upi diat ta ra kuba i ra
king diat a koa ta dir, ma ra gem ma ra vuai
na davai pi a nian ai ra umana barmana,
ma ra polo na vuai na vain ure nina ba na
bilua ta ra bil. [3] Ma ra king i ga biti: Akave
laka ra natu i kaum luluai? Ma Siba i ga
biti tai ra king: I ki akono Ierusalem; tago i
ga biti, Gori ra kuba i Israel na tul valilikun
tar mule tagu ra varkurai kai tamagu. [4] Ma
ra king i ga biti tai Siba: Kaum parika nina
ba kai Mepiboset. Ma Siba i ga biti: Iau va
timtibum piram, upi kaugu luluai ra king na
mari iau.

[5] Ma ba David i ga pot aro Bakurim, tika na
tutana ta ra apik na tarai kai Saul, a iangina
Simei, natu i Gera, i ga irop; ma ba i ga irop,
i ga tata na varvul. [6] Ma i ga tupar David
ma ra umana tultul kai ra king David ma

ra vat; ma ra tarai ma ra umana rangrang
na tutana dia ga ki ta ra lima tuna ma ta ra
papar a maira tai ra king. 7 Ma Simei i ga
vul ia dari: Una vana, una vana, u a tena
vardodoko, u a tutana vakuku! 8 Ra Luluai i
ga tar bali u ma ra gapu i ra kuba i Saul, nina
u ga kia vue ta ra kiki na king; ma ra Luluai
i ga tul tar kaum varkurai pire Absalom
natum; ma u, u tar virua ta kaum kaina
mangamangana, tago u a tena vardodoko.
9 Ma Abisai, natu i Seruia, i ga biti tai ra
king: Ta ra ava bar go ra minat na pap na vul
kaugu luluai ra king? Una nur tar iau, pi ina
vana ma ina kutu vue ra uluna. 10 Ma ra king
i ga biti: Dat a dave ma avat ra umana natu i
Seruia? Na varvul uka gala ra Luluai i ga ve
ba na vul David; na tale to ia pi na biti, Ta ra
ava u ga pait ra dari? 11 Ma David i ga biti tai
Abisai ma tai kana umana tultul: Ava gire ba
natugu, nina di ga kava tar ia tagu, i mainge
ba na doko iau; dave, pa i topa ia muka ba
go ra te Beniamin na pait ia damana? Avat
a nur vue; na tata na varvul tago ra Luluai i
tar ve. 12 Kan bar ra Luluai na gire kaugu kini
na malari, ma na bali kana varvul piragu ta
go ra bung ma ra boina. 13 Damana David
ma kana tarai dia ga vanavana ta ra nga; ma
Simei i ga vanavana tai ta ra papar a luana
maro, ma i ga tatata na varvul, ma i ga tupar
ia ma ra umana vat, ma i ga vue ra tobon
na pia. 14 Ma i ga rabu ra paka i ra king ma
diat dia ga varagur me, ma dia ga ngo pit ta
ra papar a Iordan; ma i ga lagar papa mulai
abara.

15 Ma Absalom, ma ra tarai Israel par, ma
Akitopel, dia ga pot aro Ierusalem. 16 Ma
Kusai ra te Ark, a talai David, i ga vana pire
Absalom, ma i ga biti tai Absalom: God na
valaun ra king! God na valaun ra king! 17 Ma
Absalom i ga biti tai Kusai: I dari laka kaum
varmari pire talaim? Ta ra ava pa amur ga
varagur ma talaim? 18 Ma Kusai i ga biti tai
Absalom: Pata; nina ba ra Luluai, ma go
ra tarai, ma ra tarai Israel par dia ga pilak
pa ia, ina toratorom tana ma ina ki pirana.
19 Ma go bula, ina torom tai to ia? Vakir
laka natuna? Da iau ga torom tai tamam,
damana ina torom bula tam.

20 Ma Absalom i ga biti tai Akitopel: Una
vateten iau ure ra magit ba dat a pait ia.
21 Ma Akitopel i ga biti tai Absalom: Una va
ma ra umana tultul na vavina kai tamam,
nina i ga tibe diat ure ra varbalaurai na pal;
ma ba Israel par na valongore ba ra iangim
i kaina pire tamam, nam na vadekdek ra
lima i ra umana talaim. 22 Ma dia ga vatut
ra pal na mal ta ra ul a pal ure Absalom;
ma Absalom i ga va ma ra umana tultul na
vavina kai tamana ta ra luaina mata i Israel
par. 23 Ta nam ra umana bung ra tinata
na varvateten kai Akitopel i ga da tikai i
matoto ta ra tinata kai God; ma ra tinata
na varvateten par kai Akitopel i ga damana
pire David dir ma Absalom.

17

Kusai i uvia pa ra tinata na varvateten kai Akitopel

1 Ma Akitopel i ga biti tai Absalom: Una
tul tar iau upi ina pilak pa ta vinun ma a
ura arip na marmar na tarai, ma ina tut
ma ina korot mur David go iat ra marum.
2 Ina tadav ia ba i rabu boko ra pakana, ma
ina vaburut ia; ma ra tarai par nina dia ki
varurung me diat a lop; ma ina ubu ka ra
king, 3 ma ina ben valilikun ra tarai piram da
ra vavina tadav ra taulai kalama. U mainge
ra nilaun kai tika na tutana ka, upi ra tarai
par diat a ki na malmal. 4 Ma Absalom ma ra
umana patuana Israel dia ga manane tuna
go ra tinata.

5 Ma Absalom i ga biti: Da vartuluai bula
upi Kusai ra te Ark, upi dat a valongore
bula kana ta tinata. 6 Ma ba Kusai i ga
pot tadav Absalom, Absalom i ga biti tana:
Akitopel i ga tatike dari; dave, dat a mur
laka kana tinata? Gala pata, io, una tata.
7 Ma Kusai i ga biti tai Absalom: Go ra tinata
na varvateten kai Akitopel pa i boina. 8 Ma
Kusai i ga biti bula: U nunure ba tamam
ma kana tarai diat a umana rangrang na
tutana, ma dia karangap go da ra bear* ta
ra pui nina ba di ga long pa ra umana natina
kan ia. Ma tamam i melem ta ra vinarubu,
ma pa na va ta ra pakana ra tarai dia va tana.
9 Na parau gori akania tai ta babang ba tai ta
enana pakana. Ba na tut ure kaum tarai na
vinarubu, ma ta umana ta diat dia virua ta
ra turpai ra vinarubu, ra tinata na parang
vanavana ba di doko vanavana diat dia mur
Absalom. 10 Ma nina ba i rangrang, ma ra
balana i da ra bala i ra leon, na bilua muka
ra nuknukina; tago Israel par i nunure ba

* 17:8: A bear, tika na mangana king, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

tamam ia ra rangrang na tutana, ma diat
dia murmur ia, diat a umana lebe. [11] Iau
biti ba da varurue ra tarai Israel par piram,
papa Dan ma na tuk uro Ber-Seba, upi diat
a peal bula da ra veo ra valian; ma u iat una
vana bula ta ra vinarubu. [12] Ma dat a pot
vakaian tadav ia, da ra mavoko i bura ta ra
pia; ma diat par ma nina dia murmur ia diat
a virua. [13] Ma gala i ki bakit tai ta pia na pal
nina di ga liplip bat ia, da ting pa ra tarai
Israel par ba diat a kap ra umana vinau ma
da al vue tar ta ra tava alir, ma na tuk tar
ba pa da na tadav ta kopono vat ik abara.
[14] Ma Absalom ma ra tarai Israel dia ga biti:
Ra tinata na.varvateten kai Kusai i boina ta
dir ma ra tinata na varvateten kai Akitopel.
Tago ra Luluai i ga kure value ba da uvia pa
ra bo na tinata na varvateten kai Akitopel,
upi ra Luluai na kure vakaina Absalom.

[15] Ma Kusai i ga biti tai Sadok ma Abiatar
ra ura tena tinabar: Akitopel i ga vateten
Absalom ma ra umana patuana Israel ma
ra tinata dari; ma iau ga tia vateten ia dari.
[16] Damana amur a vartuluai lulut, ma amur
a biti tai David: Koko una va marave ra
bolabolo uro ra bil go ra marum, una bolo
vurakit, kan da nila vue ra king ma ra tarai
par.

[17] Ma Ionatan ma Akimas dir ga kiki aro
En-Rogel; ma di ga kubu ba ta tultul na
vavina na vana pi na kap ra tinata pire dir,
ma dir a ve ra king David; tago pa i topa ia
ba da gire dir ba dir a olo ta ra pia na pal.
[18] Ia kaka tika na bul i ga gire dir, ma i ga
ve Absalom; ma dir ga lop lulut, ma dir ga
ruk ta ra kuba i tika na tutana aro Bakurim,
ma kana kivu abara ta ra bala na gunan, ma
dir ga vila ba tana. [19] Ma ra vavina i ga tuba
bat ra mata na kivu ma ra mal, ma i ga vung
taun ia ma ra kon nina di ga udu ia; ma pa
ta na i ga kapa ure go.

[20] Ma ba ra umana tultul kai Absalom dia
ga pot ta ra pal, dia ga biti tai ra vavina:
Akimas ma Ionatan dir ki akave? Ma ra
vavina i ga biti: Dir tar bolo uro ta ra tava.
Ma ba dia ga mama tikan upi dir, dia ga
lilikun urama Ierusalem. [21] Ma ba dia ga
tar vana kakit, dir ga irop kan ra kivu ma
dir ga vana ma dir ga ve David ra king; ma
dir ga biti tai David: Avat a tut, ma avat a
bolo lulut ra tava, tago i dari ra tinata na
varvateten kai Akitopel ure u. [22] Ma David
ma ra tarai dia ga varagur me dia ga tut ma
dia ga bolo ta ra Iordan; ma ta ra lar pa ta
tikai i ga ki nina ba pa i ga bolo boko ta ra
Iordan.

[23] Ma ba Akitopel i ga gire ba pa di ga mur
kana tinata na varvateten, i ga vaninare
pa kana as, ma i ga vana ta ra kubana uro
ta kana gunan iat, ma ba i ga tar mal pa
ra lavur magit ta ra kubana, i ga tibuna al
vatokobe mule; ma i ga mat, ma di ga vung
ia ta ra babang na minat kai tamana.

David i ki Makanaim

[24] Ma David i ga pot aro Makanaim. Ma
Absalom ma ra tarai Israel par dia ga bolo
ta ra Iordan. [25] Ma Absalom i ga tibe Amasa
pi na kia vue Ioab ta ra nilua pire ra tarai
na vinarubu. Amasa natu i tika na tutana,
a iangina Itra a te Ismael, nina i ga taulai
ma Abigal natu i Nakas dir tana vavina ma
Seruia ra tina i Ioab. [26] Israel ma Absalom
dir ga ki ta ra langun Gilead.

[27] Ma ba David i ga pot aro Makanaim,
Sobi natu i Nakas maro Raba a pia na pal
Amon, ma Makir natu i Amiel maro Lo-
Debar, ma Barsilai ra te Gilead maro Ro-
gelim, [28] dia ga kap ra umana vava, ma ra
umana la na palariam, ma ra umana la na
pia, ma ra vit, ma ra barli, ma ra plaua, ma
ra kon di ga tun ia, ma ra ura mangana bin,
[29] ma ra polo na livur, ma ra bira na polo
na u, ma ra umana sip, ma ra umana nat
na vavaguai, upi kai David ma diat dia ga ki
varurung me, upi adia nian; tago dia ga biti:
A tarai diat a mulmulum, ma diat a bilua,
ma diat a mar, aro ta ra bil.

18

Absalom i mat

[1] David i ga luk diat dia ga ki pirana, ma i
ga tibe ra umana lualua ure ra umana arip
na marmar na tarai ma ra umana lualua ure
ra marmar na tarai. [2] Ma David i ga tibe ra
tarai na vinarubu pi a utul a loko, ma i ga
tibe Ioab upi na kure tikai, ma Abisai natu i
Seruia, dir turana ma Ioab, upi na tia kure
ta ra tikai, ma Itai ra te Gat upi na tia kure
ta ra tikai. Ma ra king i ga biti tai ra tarai:
Dat a varagur ma avat. [3] Ma ra tarai dia
ga biti: Pata; tago gala avet a lop, pa diat
a nuk pa avet; ma gala ta ngungu ta vevet
dia virua, pa diat a nuk pa avet; ma u, u
varogop ma ra vinun na arip na marmar ta
vevet; damana i manga boina ba una ki na
vaninara ta ra bala na pia na pal, upi una
tulue ta maramaravut pire vevet. [4] Ma ra
king i ga biti ta diat: Ina pait ika nam ava

nuk ia ba i boina. Damana ra king i ga tur
ta ra paparai ra matakilalat, ma ra tarai na
vinarubu par dia ga irop, ra umana marmar
ma ra umana arip na marmar diat. 5 Ma ra
king i ga biti tai Ioab ma Abisai ma Itai dari:
Amutal a balaure ke ra barmana Absalom
ure iau. Ma ra tarai par dia ga valongore
ra king ba i ga tul tar go ra varkurai pire
ra umana lualua ure Absalom. 6 Ma ra tarai
na vinarubu dia ga tut ure Israel; ma dia
ga varubu ta ra lokor aro Epraim. 7 Ma ra
umana tultul kai David dia ga uvia pa ra
tarai Israel, ma ra vinirua ta nam ra bung
i ga peal; a ura vinun na arip na marmar
diat dia ga virua. 8 Ma ra vinarubu i ga vana
vurvurbit ta ra gunagunan; ma diat dia ga
virua ta ra lokor dia ga peal ta diat nina dia
ga virua ta ra pakat na vinarubu.

9 Ma Absalom i ga varbarat ma ra umana
tultul kai David. Absalom i ga ki ra as, ma
ra as i ga vana ta ra vavai ra ngala na davai,
nina ba ra umana ngalangala na ingarina
tana, ma ra pepe na uluna i ga kakai vakai ta
ra ingar i ra davai, ma i ga taba ta ra maup,
ma ra as i ga vana vurakit. 10 Tika na tutana
i ga gire, ma i ga ve Ioab, ma i ga biti: Ea,
iau tar gire Absalom i taba ta ra davai. 11 Ma
Ioab i ga biti tai ra tutana nina i ga ve: U tar
gire, ma ta ra ava laka pa u ga ub ia? Gala ina
tul tar ta vinun na pakana silva tam ma tika
na vipit ure nam. 12 Ma ra tutana i ga biti tai
Ioab: Gala da tul tar ta arip na marmar na
pakana silva tar ta ra limagu, gala pa ina tia
mat na bili ra natu i ra king ma ra kaka na
limagu; tago ave ga valongore ra king ba i ga
biti ta mumutal ma Abisai ma Itai, Amutal a
balaure ra barmana Absalom ure iau. 13 Gala
iau ga tak varara pa kana nilaun, (ma pa di
ive ta magit kan ra king,) u iat una ga nur
vue iau. 14 Ma Ioab i ga biti: Koko dor a tatata
vakuku dari. Ma i ga tak pa ra utul a rumu,
ma i ga go ra bala i Absalom me, ba i ga laun
boko ta ra ingar i ra davai. 15 Ma ra vinun na
barmana, a umana tena kapkap vargal kai
Ioab, dia ga tur kikil Absalom ma dia ga ubu
doka.

16 Ma Ioab i ga vu ra tavur, ma ra tarai
na vinarubu dia ga lilikun kan ra varkorot
murmur Israel; tago Ioab i ga vake ra tarai.
17 Ma dia ga kap pa Absalom, ma dia ga vue
vaba ia ta ra ngala na tung aro ta ra bala na
lokor, ma dia ga anguve ra ngala na anguvai
vat taun ia; ma ra tarai Israel par dia ga lop,
tikatikai tadav ra kubana iat.

18 Ma Absalom, ba i ga laun boko, i ga
vatur tika na vat ure ia iat ta ra male na
king; tago i ga biti: Pa kaugu ta bul tutana pi
bea na kap vake ra iangigu; ma i ga vaiang
ra vat ma ra iangina iat, ma di ga vatang ia
ba ra vat na im ure Absalom, ma i tuk tar ta
ra bung gori.

19 Ma Akimas natu i Sadok i ga biti: Una
nur tar iau pi ina vilau ma ra bo na varvai
pire ra king, ba ra Luluai i ga tar pait ra
varobo pire kana umana ebar. 20 Ma Ioab i
ga biti tana: Pa una kap ta varvai gori, ia
kaka tai ta enana bung una kap ra varvai; ta
go ra bung pa una kap ta varvai, tago natu
i ra king i tar mat. 21 Ma Ioab i ga biti tai
ra tutana Kus: Una vana ma una ve ra king
ure nam u ga gire. Ma ra tutana Kus i ga
bura rururu pire Ioab, ma i ga vilau. 22 Ma
Akimas natu i Sadok i ga biti mulai tai Ioab:
Una nur tar iau pi iau bula ina mur ra tutana
Kus, ba ta boina ba ta kaina na tadav iau. Ma
Ioab i ga biti: Ta ra ava una vilau, natugu,
tago pa da vapuak u ure kaum varvai? 23 Ma
i ga biti: Ina vilau, ba ta kaina ba ta boina
na tadav iau. Ma i ga biti tana: Una vana.
Ma Akimas i ga vilau murmur ra nga ta ra
papar a Iordan, ma i ga kaul kapi ra tutana
Kus.

24 David i ga ki livuan ta ra ura matakilalat; ma ra monamono i ga koa ta ra ul a
pal ai ra matakilalat ta ra liplip na vat, ma
i ga idok, ma i ga gire ra tutana i ga vutvut
varkolono. 25 Ma ra monamono i ga oraoro
pire ra king. Ma ra king i ga biti: Gala ia
kaka, io, i tar kap ta varvai. Ma i ga vutvut,
ma i ga kakari maravai vanavana. 26 Ma ra
monamono i ga gire ta ra tikai bula i ga
vutvut; ma i ga oraoro ura ra mataniolo, ma
i ga biti: Ea, tikai bula ra tutana i vutvut
varkolono. Ma ra king i ga biti: la bula i
kap ta varvai. 27 Ma ra monamono i ga biti:
Iau nuk ia ba ra tutana nina i lua i vilau da
Akimas natu i Sadok. Ra king i ga biti: la ra
bo na tutana, ma na kap ta bo na varvai.

28 Ma Akimas i ga oro ma i ga biti tai ra
king: I boina. Ma i ga bura timtibum ta ra
luaina mata i ra king, ma i ga biti: Da pite
pa ra Luluai kaum God, tago i tar nur tar ra
tarai nina dia ga tut na varpiam ure kaugu
luluai ra king. 29 Ma ra king i ga biti: Dave, ra
barmana Absalom i laun boina? Ma Akimas

i ga biti: Ba Ioab i tulue kaum tultul, iau gire
ra ngala na varvareo ma pa iau vinar ba a
mangana ava bar. 30 Ma ra king i ga biti: Una
tur irai uboro. Ma i ga tur irai ma i ga tur
vovovon ika.
31 Ma ra tutana Kus i ga pot; ma ra tutana
Kus i ga biti: A varvai pire kaugu luluai ra
king; tago gori ra Luluai i tar pait ra varobo
pire diat par dia ga tut ure u. 32 Ra king i ga
biti tai ra tutana Kus: Ma dave, ra barmana
Absalom i laun boina? Ma ra tutana Kus i
ga biti: Boina ba ra umana ebar kai kaugu
luluai ra king, ma diat par dia tut ure u pi
diat a vakaina u, diat a vardada ma nam ra
barmana. 33 Ma ra bala i ra king i ga manga
mamat, ma i ga koa tutua tar ta ra bagialar
ta ra pal na matakilalat, ma i ga tangi; ma
ba i ga tutua vanavana i ga biti: Ui, natugu
Absalom, natugu, natugu Absalom! Gala na
boina gala iau ga mat ure u, ui Absalom,
natugu, natugu!

19

1 Ma di ga ve Ioab: Ea, ra king i tabun ma
i tangie Absalom. 2 Ma ra niuvia ta nam ra
bung di ga pukue upi ra niligur pire ra tarai
par; tago ra tarai dia ga valongore ba ra king
i tangie natuna. 3 Ma ra tarai dia ga kinao
varbaiai tar ta ra pia na pal, da ra tarai dia
ga vavirvir tago dia ga lop ta ra vinarubu.
4 Ra king i ga tuba ra matana, ma ra king
i ga tangi kukukula: Ui, natugu Absalom,
Absalom, natugu, natugu!
5 Ma Ioab i ga ruk ta ra pal pire ra
king, ma i ga biti: Gori u tar varuva kaum
umana tultul, nina dia ga valaun pa u ma
ra umana natum, a umana tutana ma ra
umana vavina, ma kaum umana vavina, ma
kaum umana tultul na vavina, 6 ure ra dari,
u mari kaum umana ebar, ma u milikuane
diat dia mari u. Gori u tar vaarike ba kaum
umana lualua ma kaum umana tultul dia
da ra magit vakuku piram; i kapa piragu ba
gala Absalom i laun go ieri, ma avet par ave
tar mat, una gugu tana. 7 Ea, una tut ma
una vana, ma una vamaram kaum umana
tultul; iau vavalima tai ra Luluai, ba gala
pata, gala pa ta tutana na tur ta ra paparaim
go ra marum; ma nam ra mangana na kaina
piram ta ra lavur kaina magit dia tadav u
papa u ga barmana ma tuk go ieri. 8 Ma ra
king i ga tut, ma i ga ki ta ra mataniolo. Ma
di ga ve ra tarai par dari: Ea, ra king i ki ta
ra mataniolo; ma ra tarai par dia ga pot ta
ra luaina mata i ra king.

David i lilikun uro Ierusalem

Ma ure Israel, ra tarai par dia ga lop tar ta
ra kubakuba i diat tikatikai. 9 Ma ra umana
vuna tarai Israel par dia ga tata na urur, ma
tikatikai i ga biti: Ra king i ga valaun pa dat
kan kada umana ebar, i ga valaun pa dat
kan ra lima i ra tarai Pilistia; ma go i tar
vana kan ra gunan upi na lop kan Absalom.
10 Ma Absalom, nina di ga ku ia pi na king ure
dat, i tar virua ta ra vinarubu. Ta ra ava da
vavabing upi da ben valilikun mule ra king?
11 Ma David ra king i ga tulue ra tinata pire
Sadok ma Abiatar ra ura tena tinabar, ma i
ga biti: Amur a tir ra umana patuana Iuda
dari, Ta ra ava avat a umana muruna kakit
upi avat a ben valilikun mule ra king tar ta
ra kubana? Tago go ra tinata kai ra tarai
Israel par i ga tadav ra king. 12 Avat kaugu
vuna tarai, avat ra urugu ma ra viogu; ta ra
ava avat ra umana muruna kakit upi avat a
agure pa mule ra king? 13 Ma amur a biti tai
Amasa: Vakir laka u a urugu ma ra viogu?
God na pait ra balbali piragu, ma ra magit
i ngala tana, gala pa una kia vue boko Ioab
ta ra tiniba na nilua ure kaugu loko na tarai
na vinarubu. 14 Ma i ga vamalamalapang ra
bala i ra tarai Iuda, ma i ga kopono ko ra
nuknuk i diat; ma dia ga vartuluai upi ra
king, ma dia ga biti: Una lilikun, avat ma
kaum tarai par. 15 Ma ra king i ga lilikun, ma
i ga pot ta ra Iordan. Ma ra tarai Iuda dia
ga vana uro Gilgal upi diat a barat ra king
abara, ma upi diat a ben vabolo ra king ta
ra Iordan.
16 Ma Simei natu i Gera, ra te Beniamin
maro Bakurim, i ga lulut ma i ga varagur ma
ra tarai Iuda pi na barat ra king; 17 ma tika
na arip na marmar na tarai Beniamin dia
ga varagur me. Ma Siba ra tultul ta ra kuba
i Saul, ma a vinun ma a ilima na natuna, a
umana tutana, ma kana ura vinun na tultul,
dia ga bolabolo ra Iordan ta ra luaina mata
i ra king. 18 Dia ga bolo uro upi diat a puak
vabolo ra king ma diat ta ra kuba i ra king,
ma upi diat a pait ika nina ra king i mainge.
Ma ba ra king i ga to na bolo ra Iordan,
Simei natu i Gera i ga bura timtibum ta ra
luaina mata i ra king, 19 ma i ga biti tai ra
king: Koko kaugu luluai na takun iau ure
ra kaina, ma koko na nuk vake ra tinata kai
kaum tultul i ga kaina ta ra bung ba kaugu

luluai ra king i ga vana kan Ierusalem; koko
na bang ta ra nuknuk i ra king. [20] Kaum
tultul i nunure ba i ga varpiam; damana
iau ga pot lua ta diat ta ra apik na tarai kai
Iosep, upi ina barat kaugu luluai ra king.
[21] Ma Abisai natu i Seruia i ga biti: Pa da
doko laka Simei tago i ga vul nina ba ra
Luluai i ga ku ia? [22] Ma David i ga biti: Dat
a dave ma avat, ra umana natu i Seruia, upi
avat a tur bat iau ta go ra bung? Da doko
ta tikai vang livuan Israel ta go ra bung? Pa
iau nunure laka ba iau ra king ure Israel ta
go ra bung? [23] Ma ra king i ga biti tai Simei:
Pa una virua. Ma ra king i ga vavalima
damana ure.
[24] Ma Mepiboset, nina dir tubuna ma Saul,
i ga vana ur pi na barat ra king; papa ra
bung ba ra king i ga lop tuk tar ta ra bung
i ga lilikun mulai ma ra malmal, pa i ga
vagomgom ra ura kauna, ma pa i ga kut
ra kabene, ma pa i ga puk vagomgom kana
umana mal. [25] Ma ba i ga pot aro Ierusalem
upi na barat ra king, ra king i ga biti tana: Ta
ra ava pa dor ga varagur, Mepiboset? [26] Ma
i ga biti: Kaugu luluai ra king, kaugu tultul
i ga tuam pa iau; tago kaum tultul i ga ve
ba na vaninare ta as upi ina koa tana, upi
ina varagur ma ra king, tago kaum tultul i
kakak. [27] Ma i ga tata vabilak kaum tultul
pire kaugu luluai ra king; ia kaka kaugu
luluai ra king i da ra angelo kai God; una
pait nina i boina piram. [28] Tago di ga nuk
pa ia upi da doko diat ta ra apik na tarai kai
tamagu ta ra luaina mata i ra king; ia kaka
u ga tul tar kaum tultul upi na ian varurung
ma diat ta kaum vatar na nian. Ma ina kail
dave mulai pire ra king? [29] Ma ra king i ga
biti tana: Ta ra ava una valolovina kaum
tinata? Iau tar biti, Amur ma Siba, amur a
tibe ra pia. [30] Ma Mepiboset i ga biti tai ra
king: Na topa ia ba ia iat na kale vapar ia,
tago kaugu luluai ra king i tar lilikun mulai
tar ta ra kubana ma ra malmal.
[31] Ma Barsilai ra te Gilead i ga vana ur
maro Rogelim, ma i ga bolo ra Iordan upi
na ben vabolo ra king ta ra Iordan. [32] Ma
Barsilai i ga patuana muka, i ga lavutul na
vinun kana kilala na nilaun; ma i ga tabar
ra king ma ra nian ba i ga ki aro Makanaim,
tago i ga uviana muka. [33] Ma ra king i ga biti
tai Barsilai: Dor a varagur, ma ina balaure u
arama Ierusalem. [34] Ma Barsilai i ga biti tai
ra king: Aivia boko ra kilala nina ina laun
tana, upi ba ina varagur ma ra king urama
Ierusalem? [35] I tar lavutul na vinun kaugu
kilala; Dave, iau nunure ilam boko ra magit
i boina? Dave, kaum tultul i dum kilang
vang nam ba i en ia ba i mome? Dave, iau
valongore boko laka ra tarai ma ra vaden ba
dia kakailai? Ta ra ava kaum tultul na da ra
kinakap pire kaugu luluai ra king? [36] Kaum
tultul i mainge ke ba dir a bolo ra Iordan ma
ra king; ta ra ava ra king na bali ia piragu
ma ra vapuak damana? [37] Iau lul u ba una
mulaot ba kaum tultul na talil, upi ina mat
ta kaugu gunan iat maravai ta ra babang
na minat kai tamagu ma nagu. Una gire
go kaum tultul Kimam; boina ba na bolo
varurung ma kaugu luluai ra king, ma una
kure da u nuk ia ba i takodo. [38] Ma ra king i
ga biti: Amir a bolo ma Kimam, ma ina kure
da u nuk ia ba i takodo; ma ra magit una vo
pa ia tagu, ina pait ia tam. [39] Ma ra tarai par
dia ga bolo ra Iordan, ma ra king bula i ga
bolo; ma ra king i ga galum Barsilai, ma i ga
tata vadoane; ma i ga lilikun ta kana gunan.
[40] Ma ra king i ga vana uro Gilgal, ma dir
ga varagur ma Kimam; ma ra tarai Iuda par
ma ra ngungu tarai Israel dia ga varagur ma
ra king. [41] Ma ra tarai Israel par dia ga vana
tadav ra king, ma dia ga biti tai ra king: Ta
ra ava ra umana tura i vevet ra tarai Iuda dia
ga tar long pa u, ma dia ga puak vabolo ra
king ma diat ta ra kubana ta ra Iordan, ma
ra tarai par kai David varurung me? [42] Ma
ra tarai Iuda dia ga biti tai ra tarai Israel:
Tago ave barniuruna ma ra king; ta ra ava
ava kankan ta go ra magit? Ave tar ian laka
ta ra vatar na nian kai ra king? Dave, i ga tul
tar vang ta vartabar ta vevet? [43] Ma ra tarai
Israel dia ga biti tai ra tarai Iuda: Kavevet
ra vinun na kakalai ta ra king, ma tai David
bula avet a umana luaina ta vavat; ta ra
ava vang ava ga nuk vaikilik pa avet? Ma
vakir vang ave ga nuk value pa ia pi da ben
valilikun pa kada king? Ma ra umana tinata
kai ra tarai Iuda i ga manga karangap ta ra
tinata kai ra tarai Israel.

20

Seba i tut na varpiam

[1] Ma tika na kaina tutana, a iangina Seba
natu i Bikri a te Beniamin, i ga vu ra tavur
ma i ga biti: Pa kaveve ta tiniba tai David, pa
kaveve ta tiniba tai ra natu i Iese; ea, Israel,
tikatika na tutana na vana ta kana pal na

mal. [2] Ma ra tarai Israel par dia ga vana kan
David, ma dia ga mur Seba natu i Bikri; ia
kaka ra tarai Iuda par dia ga tatabai ta kadia
king, papa ra Iordan tuk urama Ierusalem.
[3] Ba David i ga pot ta ra kubana aro
Ierusalem, ra king i ga ben pa kana vinun
na tultul na vavina, nina i ga tibe diat upi
diat a balaure ra pal, ma i ga varuk diat tai
tika na pal nina dia ga mono bat ia; i ga tibe
ra nian ure diat, ia kaka pa i ga vana tadav
diat. Damana di ga banu bat diat tuk tar ba
dia ga mat, ma dia ga laun uka da ra umana
ua na vavina.
[4] Ma ra king i ga biti tai Amasa: Una oro
guve ra tarai Iuda, ma una ki ati ba pa i ti par
boko ra utul a bung. [5] Ma Amasa i ga.vana
pi na oro guve ra tarai Iuda; ma i ga pakit
vue ra bung nina di ga kubu ia. [6] Ma David
i ga biti tai Abisai: Seba natu i Bikri na pait
ra magit pire dat nina ba na kaina ta nina
kai Absalom; una kap pa ra umana tultul kai
kaum luluai, ma una korot mur ia, kan na
ruk ta ra pia na pal nina di ga liplip bat ia,
ma na langalanga kan dat. [7] Ma ra tarai kai
Ioab dia ga varagur me, ma ra tarai Keret
ma ra tarai Pelet, ma ra umana rangrang na
tutana par; ma dia ga vana maro Ierusalem
upi diat a korot mur Seba natu i Bikri. [8] Ma
ba dia ga pot aina pire ra ngala na vat aro
Gibeon, Amasa i ga barat diat. Ma Ioab i ga
vung kana lavur vargal na vinarubu, ma i
ga vi taun ia ma ra vipit, ma kana pakat na
vinarubu i ga va taun ra ul a pauna, ma ba
i ga vanavana i ga taele papa. [9] Ma Ioab i ga
biti tai Amasa: I dave, u laun boina turagu?
Ma Ioab i ga tabe pa ra kabe i Amasa ma ra
lima tuna, da i ga mainge ke ba na galum
ia. [10] Amasa pa i ga tia nuk pa ra pakat na
vinarubu ta ra lima i Ioab; damana i ga or
ra balana, ma i ga tavuvuduai ra vinau na
balana, ma pa i ga ubu mule; ma i ga mat
abara. Ma Ioab ma Abisai, dir turana, dir ga
korot mur Seba natu i Bikri.
[11] Ma tika na tutana na vinarubu kai Ioab
i ga tur marave Amasa, ma i ga biti: Nina ba
na tur maravut Ioab, ma nina ba na torom
tai David, boina ba na mur Ioab. [12] Ma Amasa
i ga va ta ra gapuna ta ra bala na nga; ma
nina ba i ga bolo ma i ga gire, i ga tur uka;
ma ba ra tutana i gire ba ra tarai par dia ga
tur uka, i ga puak vue Amasa kan ra nga uro
ra paparai, ma i ga tuba ma ra mal. [13] Ba di
ga tar kari vue kan ra nga, a tarai par dia ga
mur Ioab upi diat a korot mur Seba natu i
Bikri.
[14] Ma Seba i ga alalu ra umana vuna tarai
Israel par, ma i ga tadav nagam ra pia na
pal Abel aro Bet-Maka; ma ra vuna tarai kai
Bikri dia ga tur varurung ma dia ga varagur
me. [15] Ma diat dia ga korot mur ia dia ga tur
vartakalat bat ia aro Abel ta ra papar Bet-
Maka, ma dia ga vue guve ra buana na pia
ure ra pia na pal, ma i ga tur maravai ta ra
liplip na vat; ma ra tarai na vinarubu kai
Ioab dia ga ongor upi diat a re vue ra liplip
na vat. [16] Ma tika na vavina nina i kabinana
i ga oro maro ta ra pia na pal, ma i ga biti:
Ea, avat a valongore, avat a valongore, avat
a ve Ioab ba amir a tata me, boina ba na vana
uti. [17] Ma Ioab i ga tadav ia; ma ra vavina i
ga biti: U laka Ioab? Ma i ga biti: Iau iat
nam. Ma i ga biti tana: Una valongore ra
tinata kai kaum tultul. Ma i ga biti: Iau
ki na valavalongor. [18] Ma i ga biti: Amana
iat dia ga biti, Diat a matoto aro Abel, ma
na ot ra varkurai pire diat. [19] Ave anan upi
ra malmal, ma avet a dovot na tarai Israel;
ma u ongor upi una kamare vue tika na
pia na pal nina ba a ngala livuan tai Israel;
ta ra ava una vapanie vue ta tiniba kai ra
Luluai? [20] Ma Ioab i ga biti: Koko muka, koko
muka, ba ina vapanie vue ba ina nila vue.
[21] Vakir kaugu mamainga i damana; ia kaka,
tika na tutana maro ra gunan na buabuana
Epraim, a iangina Seba natu i Bikri, i ga tut
na varpiam ure ra king, nina ba David; avat
a tul tar ia ka, ma ina vana kan ra pia na
pal. Ma ra vavina i ga biti tai Ioab: Da vue
lake ra ul a liplip ma ra lorina tar tam. [22] Ma
ra vavina i ga tata pire ra tarai ma kana
kabinana; ma dia ga kutu vue ra ulu i Seba
natu i Bikri, ma dia ga vue tar ia tai Ioab.
Ma i ga vu ra tavur, ma dia ga vana varbaiai
kan ra pia na pal, ma diat par dia ga lilikun
tar ta ra kubakuba i diat tikatikai. Ma Ioab
i ga lilikun uro Ierusalem pire ra king.

A umana lualua kai David
(2 Sam 8:15-18; 1 Tutu 18:14-17)

[23] Ma Ioab i ga ki na nilua ta ra loko na
tarai na vinarubu par kai Israel; ma Benaia
natu i Ieoiada i ga lue ra tarai Keret ma ra
tarai Pelet; [24] ma Adoram i ga kure ra tarai
na papalum; ma Ieosapat natu i Akilud i
ga tena varbalaurai; [25] ma Seva i ga tena
tutumu; ma Sadok ma Abiatar dir ra ura

tena tinabar; [26] ma Ira ra te Iair i ga tena
tinabar pire David.

21

A tarai Gibeon dia varobo

[1] Ta ra e kai David tika na mulmulum i ga
monong ra gunan a utul a kilala; ma David i
ga matoto tai ra Luluai ure. Ma ra Luluai
i ga biti: I vuna tai Saul ma kana apik na
tarai, tago i ga doko ra tarai Gibeon, [2] Ma
ra king i ga vartuluai upi ra tarai Gibeon,
ma i ga biti ta diat, (a tarai Gibeon vakir
diat ta ra vuna tarai Israel, diat a ibaiba
ta ra tarai Amor; ma ra tarai Israel dia ga
pait ra kunubu ma diat; ma Saul i ga valar
ia pi na ubu diat ta kana niongor ure ra
tarai Israel ma Iuda;) [3] ma David i ga biti ta
ra tarai Gibeon: Ava ina pait ia ure avat?
Ina pait davatane ra varporong, upi avat a
tata vadoane ra tarai kai ra Luluai? [4] Ra
tarai Gibeon dia ga biti: Pa ave nuk upi ta
silva ba ta goled tai Saul ba tai kana apik
na tarai; ma pa ave mainge ba da doko ta
tutana Israel ure avet. Ma i ga biti: Ava
bar ava nuk ia ba ina pait ia ure avat? [5] Ma
dia ga biti tai ra king: Ra tutana nina i ga
vapanie vue avet, nina i ga nuk ia upi na
kamare vue avet kan ra gunagunan Israel,
[6] boina ba da tul tar lavurua na natuna ta
vevet, ma avet a kun doko diat ta ra luaina
mata i ra Luluai aro Gibeon ta ra luana kai ra
Luluai. Ma ra king i ga biti: Ina tul tar diat.
[7] Ma ra king i ga pilak vue Mepiboset, natu
i Ionatan, natu i Saul, ure ra vavalima ta ra
iang i ra Luluai nina ba di ga vi guve David
dir ma Ionatan natu i Saul me. [8] Ma ra king
i ga tak pa Armoni ma Mepiboset, nina ba
Rispa natu i Aia i ga kava tar dir tai Saul; ma
a ilima na natu i Merab natu i Saul, nina ba
i ga kava tar diat tai Adriel natu i Barsilai
ra te Mekolat; [9] ma i ga tul tar diat pire ra
tarai Gibeon, ma dia ga kun doko diat ta ra
ul a luana ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
ra lavurua parika dia ga mat varurung; di ga
doko diat ta ra e na minatuka, ta ra turpai
ra e na nidodoko na barli.

[10] Ma Rispa natu i Aia i ga tak pa ra mal
na tabun, ma i ga pale taun ra vat upi na
va tana, papa ra e na minatuka tuk tar ra
bata i ga bura taun diat marana ra bakut;
ma pa i ga nur tar ra umana beo liuliu ba
diat a tadav diat ta ra keake, ba ra umana
leing maro ra puit ta ra marum. [11] Ma di
ga ve David ure nam ba Rispa natu i Aia, ra
tultul na vavina kai Saul, i ga pait ia. [12] Ma
David i ga vana ma i ga tak pa ra umana ur i
Saul, ma ra umana ur i Ionatan natuna, kan
ra tarai aro Iabes-Gilead, nina dia ga long pa
diat ta nam ba ra tarai Pilistia dia ga vataba
diat ta ra nga aro Bet-San, ta ra bung ba
ra tarai Pilistia dia ga ubu Saul aro Gilboa;
[13] i ga kap vue ra umana ur i Saul dir ma
natuna Ionatan maro; ma di ga kap varurue
ra umana ur i ra lavurua nina di ga kun doko
diat. [14] Ma di ga vung ra umana ur i Saul dir
ma natuna Ionatan ta ra babang na minat
kai Kis ra tama i Saul aro Sela ta ra langun
kai ra tarai Beniamin; ma di ga pait ot pa ra
umana varkurai kai ra king. Ma namur God
i ga mari mule ra gunan.

Abisai i valaun pa David kan ra lolovina tutana
(1 Tutu 20:4-8)

[15] Ma ra tarai Pilistia dia ga tut mulai ure
Israel; ma David i ga vana ur, diat ma kana
umana tultul, ma dia ga varubu ma ra tarai
Pilistia; ma David i ga bilua. [16] Ma Isbi-
Benob, tikai ta diat a umana bul mur ta ra
lolovina tutana, nina ra mamat i kana rumu
i ga ilima na kilogram (a vinun ma tika na
paun mamat) na palariam ma i vi pit ma ra
kalamana pakat na vinarubu, i ga nuk ia ba
na doko David. [17] Ma Abisai natu i Seruia i ga
maravut ia, ma i ga ubu ra te Pilistia, ma i ga
doka. Ma ra tarai kai David dia ga vavalima
pirana dari: Koko una murmur mule avet
upi ra vinarubu, kan una pun ra lamp kai
Israel.

A tarai kai David dia doko ra umana lolovina tutana

[18] Di ga pait bula tika na vinarubu ma ra
tarai Pilistia aro Gob; ma Sibekai ra te Kusat
i ga doko Sap, tikai ta diat ra umana bul mur
ta ra lolovina tutana.

[19] Ma dia ga pait mule ra vinarubu ma
ra tarai Pilistia aro Gob; ma Elkanan natu
i Iareoregim ra te Beteleem i ga doko Goliat
ra te Gat, nina ba ra palpalum i kana rumu
i ga ngala da ra davai nina i ki ta ra ur
na virvir mal. [20] Ma di ga varubu bula aro
Gat,, ma tika na lolovina tutana muka i ga
ki abara, a umana kaka na limana ma ra
umana kaka na kauna dia ga ura vinun ma
a ivat parika, a laptikai ta ra ura limana
tikatikai, ma ra laptikai ta ra ura kauna
tikatikai; ma ia bula a lolovina tutana i ga

vangala. [21] Ba i ga vul Israel, Ionatan natu i
Simei nina dir turana ma David i ga doka.
[22] A lolovina tutana i ga vangala go ra ivat
na tutana aro Gat; ma dia ga virua ta ra lima
i David, ma ra lima i kana umana tultul.

22

A kakailai kai David ure ra varvalaun (Kak 18)

[1] Ma ta nam ra bung ba ra Luluai i ga
valaun pa David kan ra lima i kana umana
ebar, ma kan ra lima i Saul, David i ga
vatang ra umana tinata ta go ra kakailai
pire ra Luluai, [2] ma i ga biti:
Ra Luluai ia kaugu vat i ta, kaugu pal na bak-
bakit, ma kaugu tena valaun, nina
ba kaugu iat;
[3] Kaugu God, kaugu padikat na vat i ta, ina
rivarivan tana;
Kaugu ramravit, ma ra dekdek iau lalaun
tana,
Kaugu rivarivan i manga tuluai urama, ma
kaugu bakbakit;
Kaugu tena valaun, u valaun iau kan ra
dekdek i ra ebar.
[4] Ina kail tadav ra Luluai, nina i topa ia ba da
pite pa ia,
Ma da valaun iau kan kaugu lavur ebar.

[5] A umana bobol na minat dia ga tur kikilane
iau,
Ma iau ga burut ta ra kaina mangamangana
i da ro lovon ta.
[6] A umana vinau na ruarua na tulungen dia
ga viviai tagu,
A lavur kun na minat dia ga tadav iau.
[7] Iau ga kail tadav ra Luluai ba iau ga ki na
malari,
Ma iau ga tangi tadav kaugu God;
I ga valongore ra nilaigu ta kana pal i
gomgom,
Ma kaugu tinangi i ga ruk ta ra talingana.

[8] A rakarakan a gunagunan i ga dadadar ma
i ga guria,
A vunapai ra bala na bakut i ga takari
Ma i ga dadadar, tago i ga kankan.
[9] A mi i ga tubang rikai ta kana kankan,
Ma ra iap ta ra ngiene i ga vavaimur;
A umana lakit dia ga ioaio tana.
[10] I ga lele ra bakut bula ura ra pia, ma i ga
kuba;
A ngala na bingnimuna i tur ta ra vavai ra
kauna.
[11] I ga ki ta ra ul a angelo, ma i ga pururung;
Maia pa, di ga gire ba i ga ki ta ra ul a bebea
i ra vuvu.
[12] I ga parau ta ra bobotoi, nam kana bak-
bakit kikil ia;
A umana korong na bakut, a umana ivarat
arama ra maup.
[13] A umana lakit dia ga ioaio
Ta ra talapar ta ra luaina matana.

[14] Ra Luluai i ga pangpagur bula arama ra
bala na bakut,
Ma ra ngala Kakit i tata.
[15] I ga tulue kana umana pu, ma i ga korot
varbaiane diat;
Maia pa, mangoro na meme, ma i ga ubu
vapurpuruan pa diat.
[16] A bala na ta i ga vana rikai
Ta ra varpit kai ra Luluai, ma ta ra vuvu na
bilauna;
Di ga vaarike bula ra vunapai ra rakarakan
a gunagunan.

[17] I ga tulue ra limana marama, ma i ga vatur
iau;
I ga al vairop iau kan ra do na tava.
[18] I ga valangalanga iau kan kaugu dekdek na
ebar,
Ma kan diat dia ga milmilikuane iau, tago
dia ga manga dekdek tagu.
[19] Dia ga tadav iau ta ra bung ba iau ga ki na
malari tana,
Ma ra Luluai i ga tukal iau.
[20] I ga ben pa iau tar ta ra pakana gunan i
maup;
I ga valangalanga iau, tago i ga manga gugu
ure iau.

[21] Ra Luluai i ga vapuak iau da i ga topa
kaugu mangamangana takodo;
I ga balbali piragu da i ga topa ra gomgom
na limagu.
[22] Tago iau tar mur ra nga kai ra Luluai,
Ma pa iau ga bura kakaina kan kaugu God.
[23] Tago kana lavur varkurai dia ga tur ta ra
luaina matagu,
Ma pa iau ga vana irai kan kana lavur
togotogo.

[24] Iau ga ko vurakit bula pirana,
Ma iau ga balaure bat iau kan kaugu lavur
kaina mangamangana.
[25] Kari ra Luluai i tar vapuak iau varogop ma
kaugu mangamangana takodo,

Varogop ma kaugu gomgom ta ra luaina matana.
[26] Una ga vaarike kaum varmari pire diat dia varmari,
Una ga ko vurakit tadav diat dia ko vurakit;
[27] Una ga gomgom vurakit pire diat dia gomgom,
Ma una ga turtur bat diat dia bilak.
[28] Ma una valaun diat a tarai dia malari;
Ia kaka u gire vakilang diat dia malamala ngala, upi una vaikilik pa diat.

[29] Ea, Luluai, u kaugu lamp;
Ra Luluai na vakapa kaugu bobotoi.
[30] Tago ba dor ma u, ina korot mur ra loko na tarai na vinarubu,
Ma ona amir ma kaugu God ina pil lake ra liplip.

[31] Ma ure God, kana nga i ko vurakit;
A tinata kai ra Luluai i dovot;
Ra Luluai a ramravit kadiat par dia nurnur tana.
[32] Tago ia God? Ia kaka ra Luluai;
Ma to ia ra vat i ta? Kada God kaka.
[33] God kaugu dekdek na pal na bakbakit;
Ma i rap lue nina i ko vurakit ta kana nga.
[34] I mal ra kaugu upi na varogop ma ra kau i ra kuabar na me,
Ma i vaki iau ta kaugu kiki liu.
[35] I tovo ra limagu ure ra vinarubu,
Upi ra limagu na lele valar pa ra panak na palariam gobol.

[36] U tar tul tar ia bula tagu ra ramravit nina ba kaum valavalaun;
Ma kaum varmari i tar pait vangala pa iau.
[37] U tar valangalanga ra pakana gunan iau vanavana tana,
Ma ra ura kaugu pa dir ga tamagaga.
[38] Iau ga tar korot mur kaugu umana ebar, ma iau ga tar tadav diat,
Ma pa iau ga lilikun pit tuk tar ba dia ga virua.
[39] Iau ga tar vapanie vue diat, ma iau ga tar go vakakit diat, ma dia mama tut mulai;
Maia, dia ga tar bura ta ra vavai ra ura kaugu.
[40] Tago u ga tar vi pit iau ma ra dekdek upi ra vinarubu;
U ga tar vamolo tar diat i tagu, diat dia ga tut na vinarubu ure iau.
[41] U ga tar pukue vatalil kaugu umana ebar,
Upi ina ubu vue diat dia milmilikuane iau.
[42] Dia ga tikatikan, ma pa ta na ba na valaun diat,
Dia ga tangi tadav ra Luluai iat, ma pa i ga torom ta diat.
[43] Ma iau ga ubu pamar gigi diat da ra tobon na pia;
Iau ga rua diat da ra pikai ta ra nga, ma iau ga vue pikire vue diat.

[44] U ga tar valaun iau kan ra varngangar kai kaugu tarai;
U ga tar vaki iau upi iau a lualua ta ra umana Tematana;
A tarai nina ba pa iau ga nunure, diat a torom tagu,
[45] A umana vaira diat a ongo ko tagu;
Ma ba dia valongore ra tinata ure iau, diat a torom vuavuai tagu.
[46] A umana vaira diat a bilua vanavana,
Ma diat a vana rikai ma ra nidadar kan kadia lavur pal na bakbakit.
[47] Ra Luluai i laun, ma da pite pa kaugu vat i ta;
Ma da manga pite pa God, ra vat ki nina iau lalaun tana;
[48] Maia pa, nam ra God nina i pait ra varobo ure iau,
Ma i vamolo tar ra tarai tagu,
[49] Ma i valangalanga iau kan kaugu umana ebar;
Maia pa, u vaki iau urama kan diat dia tut na vinarubu ure iau,
U valaun iau kan ra tena vakavakaina.

[50] Kari, Luluai, ina tul tar ra pite varpa tam pire ra umana Tematana,
Ma ina kakailai na pite varpa ure ra iangim.
[51] Ra Luluai i tul tar ra ngala na varvalaun ta kana king,
Ma i vaarike tar ra varmari tai nina i ga pilak pa ia,
Tai David ma kana tarai namur ma pa na mutu.

23

A mutuaina tinata kai David

[1] Go ra mutuaina tinata kai David.
Ra tinata kai David natu i Iese,
Ra tinata kai nina di ga vangala pa ia,
Ra tutana nina ba ra God kai Iakob i ga ku ia,
Ra tena kakailai kai Israel:

[2] Ra Tulungea i ra Luluai i ga tata tagu,

Ma kana tinata i ga ki ta ra karameagu.
3 Ra God kai Israel i ga tata,
Ra Vat Ki kai Israel i ga biti tagu;
Ba tikai i kure vatakodo ra tarai,
Ma i varkurai ma ra variru tadav God,
4 Na da ra kapa i ra buabuarana, ba ra keake i arikai,
Na da ra bung na malana ba pa ta gobol a bakut tana,
Na da ra vura na gunan i gomgom ba i ga par ra bata.

5 Dave, kaugu apik na tarai pa i damana vang pire God?
Kamimir kunubu na tur tukum,
Di tar pait mal ia, ma i dovot iat;
Dave, pa na vatavua laka kaugu valavalaun ma kaugu mamainga?
6 Ma ra umana tena varpiam dia da ra kait nina di vue,
Nina ba pa da kap varurue ma ra lima;
7 Ra tutana nina i kap diat
I vatur ra palariam ma ra davai na rumu,
Ma di vaimur vakakit vue diat ta ra iap.

A dekdek na tarai kai David
(1 Tutu 11:10-41)

8 Go iat ra niluluk ure ra umana rangrang na tutana kai David: Ioseb-Basebet a te Takemon, a luaina ta dital ra Utul; i ga doko lavutul na mar na tutana tai tika na vinarubu ma kana rumu. 9 Ma namur tana Eleasar natu i Dodo a te Akok, tikai ta dital a Utul a rangrang na tutana. I ga tur maravut David ba dia ga tur bat ra tarai Pilistia nina dia ga pot varurung upi ra vinarubu, ma ra tarai Israel dia ga tar lop. 10 I ga tut ma i ga ubu ra tarai Pilistia tuk tar a limana i ga bilua, ma i ga pagurgur ra limana ta ra pakat na vinarubu; ma ra Luluai i ga pait ra ngala na niuvia ta nam ra bung; ma ra tarai dia ga talil ika namur tana upi diat a tak pa ra tabarikik kadiat dia ga virua. 11 Ma namur tana Sama natu i Age a te Arar. Ma ra tarai Pilistia dia ga kor varurung upi ra vinarubu, ma tika na uma na barli abara; ma ra tarai dia ga vilau kan ra tarai Pilistia. 12 Ma i ga tur ta ra bala na uma pi na balaure, ma i ga doko ra tarai Pilistia; ma ra Luluai i ga pait ra ngala na niuvia.

13 Ma tika na pakana a utul ta diat ra utul a vinun dital ga vana tadav David ta ra babang na vat kai Adulam ta ra e na minatuka; ma ra loko na tarai na vinarubu Pilistia dia ga ki ta ra male Repaim. 14 David i ga ki boko ta ra babang na bakbakit, ma tika na loko na tarai na vinarubu Pilistia dia ga ki aro Beteleem. 15 Ma David i ga mar, ma i ga biti: Gala ta tikai na tabar iau ma ta tava maro ta ra kivu aro Beteleem pire ra mataniolo! 16 Ma nam dital ra utul a rangrang na tutana dital ga bolo livuan ta ra tarai Pilistia, ma dital ga kulupe ra tava ta ra kivu aro Beteleem pire ra mataniolo, ma dital ga kap ia pire David; ma David i ga ole pi na mome, i ga lingire vue ke upi kai ra Luluai, 17 ma i ga biti: Ea, Luluai, pa i topa ia ba ina pait go; ina mome vang ra gapu i go dital nina ba pa dital ga nuk vangala pa kadital nilaun? Damana pa i ga mome. Go ra utul a rangrang na tutana dital ga pait go ra umana magit.

18 Ma Abisai, tura i Ioab, natu i Seruia, ia ra lualua ta ra utul a vinun. I ga doko ra utul a mar na tutana ma kana rumu, ma ra iangina i ga rararang da nam ra Utul. 19 I ga manga rangrang ta diat ra utul a vinun, ma i ga lualua pire diat; ia kaka pa di ga luk ia varurung ma ra Utul.

20 Ma Benaia natu i leoiada, a rangrang na tutana maro Kabsel, i ga pait ra umana ngala na niuvia; i ga doko a ura natu i Ariel maro Moab. I ga doko bula ra leon. ta ra tung ta ra e na madoldol. 21 Ma i ga doko bula ra te Aigipto, a metek na tutana; ma ra te Aigipto i ga vature ra rumu; ma Benaia i ga tadav ia ka ma ra buka, ma i ga ra pa ra rumu kan ra lima i ra te Aigipto, ma i ga doka ma kana rumu iat. 22 Go ra umana magit Benaia natu i Ieoiada i ga pait ia, ma ra iangina i ga rararang da nam ra Utul a rangrang na tutana. 23 I ga rangrang ta diat ra utul a vinun, ia kaka pa i ga manga varogop ma ra Utul. Ma David i ga tibe pi na lue ra tarai na vinarubu dia tur na varbalaurai pirana.

24 Asael tura i Ioab ia tikai ta diat ra utul a vinun; damana bula Elkanan natu i Dodo maro Beteleem, 25 Sama ra te Karod, Elika ra te Karod, 26 Keles ra te Pelet, Ira natu i Ikes maro Tekoa, 27 Abieser a te Anatot, Mebunai ra te Kusat, 28 Salmon ra te Akok, Marai ra te Netopat, 29 Keleb natu i Bana ra te Netopat, Itai natu i Ribai maro Gibea ta ra apik na tarai Beniamin, 30 Benaia ra te Piraton, Idai maro ra umana tava alir Gas, 31 Abi-Albon ra te Arbat, Asmavet ra te Barkum, 32 Eliaba ra te Salbon, a umana natu i Iasen, Ionatan, 33 natu i Sama ra te Arar,

Akiam natu i Sarar ra te Arar, [34] Elipelet natu
i Akasbai maro Maka, Eliam natu i Akitopel
maro Gilo, [35] Kesro ra te Karmel, Parai ra te
Arb, [36] Igal natu i Natan maro Soba, Bani ra
te Gad, [37] Selek ra te Amon, Nakarai ra te
Berot nina ra tena kapkap vargal kai Ioab
natu i Seruia, [38] Ira ra te Itir, Gareb ra te Itir,
[39] Uria ra te Ket; diat parika a utul a vinun
ma lavurua.

24

David i luk ra tarai Israel ma ra tarai Iuda
(1 Tutu 21:1-27)

[1] Ma ra kankan kai ra Luluai i ga karangap
mulai ure Israel, ma i ga vararak David ure
diat, ma i ga biti: Una vana, ma una luk ra
tarai Israel ma ra tarai Iuda. [2] Ma ra king
i ga biti tai Ioab ma tai ra umana luluai
kai ra tarai: Avat a vana alalu ta ra lavur
vuna tarai Israel, papa aro Dan ma tuk uro
Ber-Seba, ma avat a luk ra tarai, upi ina
nunure ra niluluk i diat. [3] Ma Ioab i ga biti
tai ra king: Boina ba ra Luluai kaum God na
vapealane ra tarai upi a marmar na tur kita
tikai, ma ra mata i kaugu luluai ra king na
gire; ta ra ava kaugu luluai ra king i mainge
ra dari? [4] la kaka ra tinata kai ra king i ga
ongor ta ra tinata kai Ioab ma ra umana
luluai na vinarubu. Ma Ioab ma ra umana
luluai na vinarubu dia ga irop kan ra mata i
ra king upi diat a luk ra tarai Israel.

[5] Dia ga bolo ta ra Iordan, ma dia ga tur
pa ia aro Aroer ma ta ra pia na pal ta ra
bala na male ta ra langun kai ra vuna tarai
Gad, ma dia ga pot aro Iaser. [6] Ma dia ga
vanavana tuk uro Gilead, ma uro Kades ta ra
papar kai ra tarai Ket; ma dia ga vanavana
tuk uro Dan, ma dia ga vana papa aro Dan
ma dia ga tadav vanavana Sidon, [7] ma dia
ga pot ta ra dekdek na pia na pal Tiro, ma
ra umana pia na pal kai ra tarai Kivi ma
kai ra tarai Kanaan; ma namur dia ga vana
tar ta ra papar Negeb ta ra langun Iuda,
ma tuk uro Ber-Seba. [8] Ma ba dia ga tar
alalu ra gunagunan parika, dia ga lilikun
uro Ierusalem ba i ga par lavuvat na gai
ma a ura vinun na bung. [9] Ma Ioab i ga tul
tar ra niluluk ure ra tarai pire ra king; ma
diat par kai Israel dia ga lavutul na mar na
arip na marmar na tutana nina i tale diat
ra vinarubu ma ra pakat na vinarubu; ma
diat kai Iuda dia ga ilima na mar na arip na
marmar na tutana.

[10] Ma ra bala i David i ga tabun ba i ga tar
luk ra tarai. Ma David i ga biti tai ra Luluai:
Iau tar rara muka ta ra magit iau ga pait
ia. Ea, Luluai, iau lul u, una vung vue ra
varpiam kai kaum tultul; tago iau tar pait ra
magit na papaua. [11] Ma ba David i ga tut ta ra
malana, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav ra
propet Gad, ra tena ginigira kai David, ma i
biti: [12] Una vana ma una tata pire David, ma
una biti: Ra Luluai i biti dari: Go iau tul tar
ra utul a magit piram; una pilak pa tikai ta
dital upi ina pait ia tam.

[13] Ma Gad i ga pot tadav David, ma i ga
ve, ma i ga biti tana: Dave, a utul a kilala
na mulmulum na tadav u ta kaum gunan?
Ba dave, a utul a gai kaum umana ebar diat
a korokorot vanavana u tana? Ba dave, a
utul a bung ra pakat na kaina minait na
monong kaum gunan? Una nuknuk ure, ma
una vaarike pi ina ve mule nam i ga tulue
iau. [14] Ma David i ga biti tai Gad: Iau ti kaina
muka; ia kaka na boina ba ra lima i ra Luluai
na vakadik avet, tago kana varmari i ngala
mat, ma ra lima i ra tarai pata.

[15] Ma ra Luluai i ga tulue ra kaina minait
taun Israel, i ga tur pa ia ta ra malana ma
i ga tuk tar ta ra bung di ga kubu ia; ma
lavurua na vinun na arip na marmar na
tutana dia ga mat livuan pire ra tarai papa
aro Dan ma tuk uro Ber-Seba. [16] Ma ba ra
angelo i ga tulue ra limana uro Ierusalem
upi na nila vue, ra Luluai i ga pukue ra
nuknukina ure ra kaina, ma i ga biti tai ra
angelo nina i vakaina ra tarai: Koko, i topa
ia. Ma ra angelo kai ra Luluai i ga ki maravai
ta ra tavul a ramarama vue vit kai Arauna ra
te Iebus. [17] Ma ba David i ga gire ra angelo
nina i ubu ra tarai, i ga tata pire ra Luluai,
ma i ga biti: Ea, iau iat iau ga pait ra nirara,
ma kaugu mangamangana i bilak; ia kaka,
ava bar go ra umana sip dia ga pait ia? Boina
ba ra limam na ki taun iau, ma taun ra apik
na tarai kai tamagu.

[18] Ma ta nam ra bung Gad i ga pot tadav
David, ma i ga biti tana: Una vana, una vatut
ta uguugu na vartabar tadav ra Luluai ta
ra tavul a ramarama vue vit kai Arauna ra
te Iebus. [19] Ma David i ga vana da ra tinata
kai Gad, da ra vartuluai kai ra Luluai. [20] Ma
ba Arauna i ga idok, i ga gire ra king ma
kana umana tultul ba dia vanavana tadav ia;
ma Arauna i ga irop ma i ga bura timtibum
ta ra luaina mata i ra king. [21] Ma Arauna

i ga biti: Upi ra ava kaugu luluai ra king i
tar pot tadav kana tultul? Ma David i ga
biti: Upi ina kul ra tavul a ramarama vue vit
piram, upi ina pait ta uguugu na vartabar
tadav ra Luluai tana, upi ra kaina minait
na par kan ra tarai. [22] Ma Arauna i ga biti
tai David: Boina ba kaugu luluai ra king na
kap nam i boina pirana pi ure ra tinabar;
una gire go ra umana bulumakau, upi ure ra
tinabar di tuntun tar ia, ma ra umana magit
di ramarama vue vit me ma ra umana kip ai
ra bulumakau, upi ure ra davai na tunutun.
[23] U ra king, go parika Arauna i tul tar ia pire
ra king. Ma Arauna i ga biti tai ra king: Ra
Luluai kaum God na nuk pa u.
[24] Ma ra king i ga biti tai Arauna: Pata, ina
kul ia ure ra mataina tuna; pa ina tul tar ra
magit nina pa iau tar kul ia ure ra tinabar
di tuntun tar ia tadav ra Luluai kaugu God.
Kari David i ga kul ra tavul a ramarama vue
vit ma ra umana bulumakau ma ra ilima
na vinun na pakana silva. [25] Ma David i ga
pait ra uguugu na vartabar tadav ra Luluai
abara, ma i ga tul tar ra umana tinabar
di tuntun tar ia ma ra umana tinabar na
varmaram. Damana ra Luluai i ga torom ta
ra kinail ure ra gunan, ma ra kaina minait i
ga par kan Israel.

A LUAINA BUK URE RA UMANA KING

Abisag i kudakudar pire David

1 Ma David i ga tar patuana ma i ga bilua,
ma di ga vakukuve ma ra umana mal, ia
kaka pa i ga malamalapang. 2 Ma kana
umana tultul dia ga biti tana: Boina ba da
tikan upi ta inip na vavina ure kaugu luluai
ra king; na toratorom tai ra king, ma na
balaure, ma na va ta ra bongobongom, upi
kaugu luluai ra king na malamalapang. 3 Ma
dia ga tikan ta ra langlangun Israel upi ta
potar na vavina, ma dia ga na tadav Abisag
a vavina Sunam, ma dia ga agure pire ra
king. 4 Ma ra vavina i ga potar muka, ma i ga
balaure ra king ma i ga kudakudar pirana, ia
kaka ra king pa i ga nunure.

Adonia i kale ebe ra kini na king

5 Ma Adonia natu i Kagit i ga vangala pa ia
iat mulai, ma i biti: Ina king; i ga vaninare
kana umana kiki na vinavana ma ra tarai
dia ki ra os, ma ra ilima na vinun na tutana
upi diat a vutvut lualua tana. 6 Tamana pa i
ga tigal ia ta kopono pakana, ma pa i ga biti
tana: Ta ra ava u ga pait ra dari? Ma Adonia
ia ra metek na tutana; ma di ga kava namur
tai Absalom. 7 Ma dital ga tata ma Ioab natu
i Seruia ma Abiatar ra tena tinabar; ma dir
ga mur Adonia ma dir ga maravut ia. 8 Ma
Sadok ra tena tinabar, ma Benaia natu i
Ieoiada, ma Natan ra propet, ma Simei ma
Rei, ma ra umana rangrang na tutana kai
David, pa dia tur maravut Adonia.
9 Ma Adonia i ga doko ra umana sip, ma ra
umana bulumakau, ma ra umana tubu na
vavaguai ta ra paparai ra Vat na Vui, nina
i ki maravai pire En-Rogel; ma i ga ting pa
ra umana turana, ra umana natu i ra king,
ma ra tarai Iuda, a umana tultul kai ra king;
10 ia kaka pa i ga ting pa Natan ra propet ma
Benaia, ma ra umana rangrang na tutana,
ma turana Solomon.
11 Ma Natan i ga tata pire Bat-Seba ra tina
i Solomon, ma i biti: Pa u ga valongore
vang ba Adonia natu i Kagit i ki na king,
ma kador luluai David pa i kapa tana? 12 Io,
na boina ona ina vateten u pi una valaun u
iat mulai, ma Solomon natum. 13 Una vana
tadav David ra king, ma una biti tana: Ea,
kaugu luluai ra king, pa u ga vavalima laka
pire kaum tultul dari, A dovotina natum
Solomon na king namur tagu, ma na ki
ta kaugu kiki na king? Ava laka ra vuna
Adonia i ki na king? 14 Ma ba amur tata boko
ma ra king, ina ruk mur bula tam, ma ina
maravut kaum tinata.
15 Ma Bat-Seba i ga ruk tadav ra king ta
kana bagialar; ma ra king i ga tar patuana
muka; ma Abisag ra vavina Sunam i ku-
dakudar pire ra king. 16 Ma Bat-Seba i ga
bura timtibum ta ra luaina mata i ra king.
Ma ra king i ga biti: Ava laka u mainge? 17 Ma
ra vavina i ga biti tana: Kaugu luluai, u ga
vavalima tai ra Luluai kaum God pire kaum
tultul dari, A dovotina Solomon natum na
ki na king namur tagu, ma na ki ta kaugu
kiki na king. 18 Ma gori Adonia i ki na king;
ma u, kaugu luluai ra king, pa u kapa tana.
19 I tar doko ra umana bulumakau, ma ra
umana tubu na vavaguai, ma ra umana sip,
a peal diat, ma i tar ting pa ra umana natu i
ra king, ma Abiatar ra tena tinabar, ma Ioab
ra luluai na tarai na vinarubu; ma pa i tar
ting pa kaum tultul Solomon. 20 Io, kaugu
luluai ra king, ra tarai Israel par dia ki pa
u pi una ve diat ba to ia na ki ta ra kiki kai
kaugu luluai ra king namur tana. 21 Gala pa u
ve diat, io, da kure vakaina amir ma natugu
Solomon ba da vadiop kaugu luluai ra king
varurung ma ra umana tamana.
22 Ma ba dir tatata pa boko ma ra king,
Natan ra propet i ga ruk. 23 Ma di ga ve ra
king ba, Natan akari. Ma ba i ga ruk ta ra lu-
aina mata i ra king, i ga bura timtibum pire
ra king ma ra matana ura ra pia. 24 Ma Natan
i ga biti: Dave, u tar biti vang ba Adonia na
ki na king namur tam, ma na ki ta kaum kiki
na king? 25 Tago go ieri i tar vana ur, ma i tar
doko mangoro na bulumakau, ma mangoro
na tubu na vavaguai, ma mangoro na sip,
ma i tar ting pa ra umana natu i ra king,
ma ra umana luluai kai ra tarai na vinarubu.
ma Abiatar ra tena tinabar, ma dia ian ma
dia momo ta ra luaina matana, ma dia biti:
God na valaun pa Adonia ra king. 26 Ma pa
i tar ting pa iau, iau iat kaum tultul, ma
Sadok ra tena tinabar, ma Benaia natu i
Ieoiada, ma kaum tultul Solomon. 27 Dave,
go laka ra varkurai kai kaugu luluai ra king,
tago pa u ga vakapa avet kaum umana tultul
ure nina ba na ki ta ra kiki na king kai kaugu
luluai ra king namur tana?

Di ku Solomon upi na king

[28] Ma David ra king i ga vartuluai upi Bat-
Seba. Ma Bat-Seba i ga pot pire ra king, ma
i ga tur ta ra luaina matana. [29] Ma ra king
i ga vavalima, ma i ga biti: Da ra Luluai i
laun, nina i ga valaun pa iau kan ra lavur
mangana kini na malari, [30] a dovotina da
iau ga vavalima tam, tai ra Luluai ra God
kai Israel, ba a dovotina Solomon natum na
ki na king namur tagu, ma na kia vue iau
ta kaugu kiki na king; da pait ia ta go ra
bung. [31] Ma Bat-Seba i ga bura timtibum ma
ra matana ura ra pia, ma i ga pait ra variru
pire ra king, ma i ga biti: Boina ba kaugu
luluai ra king David na laun tukum. [32] Ma
ra king David i ga biti: Avat a vartuluai upi
Sadok ra tena tinabar, ma Natan ra propet,
ma Benaia natu i Ieoiada. Ma dital ga pot
ta ra luaina mata i ra king. [33] Ma ra king i
ga biti ta dital: Amutal a ting pa ra umana
tultul kai kamumutal luluai, ma amutal a
vako Solomon natugu ta kaugu as iat, ma
avat a agure uro Gikon; [34] ma Sadok ra tena
tinabar ma Natan ra propet dir a ku ia abara
upi na king ure Israel; avat a vu ra tavur,
ma avat a biti: God na valaun pa ra king
Solomon. [35] Avat a mur ia ba i lilikun pi na
ki ta kaugu kiki na king; na kia vue iau ta
ra kiki na king, tago iau ga tibe pi na luluai
ure Israel ma ure Iuda. [36] Ma Benaia natu i
Ieoiada i ga biti tai ra king: Amen, boina ba
ra Luluai ra God kai kaugu luluai ra tui na
vaot pa ra tinata kai ra king; [37] da ra Luluai i
ga ki maravut kaugu luluai ra king, boina ba
na ki maravut Solomon, ma na vatur kana
kiki na king pi na ngala ta ra kiki na king
kai kaugu luluai ra king David.

[38] Ma Sadok ra tena tinabar. ma Natan
ra propet, ma Benaia natu i Ieoiada, ma ra
tarai Keret ma ra tarai Pelet, dia ga vana
ur. ma dia ga vako Solomon ta ra as kai ra
king David, ma dia ga agure uro Gikon. [39] Ma
Sadok ra tena tinabar i ga tak pa ra ram u ra
vavaguai nina ba ra dangi tana, kan ra pal
na mal, ma i ga ku Solomon. Ma dia ga vu
ra tavur, ma ra tarai par dia ga biti: God na
valaun ra king Solomon. [40] Ma ra tarai dia
ga mur Solomon, dia ga vu ra tataru ma dia
ga manga.kukula ma ra gugu, ma ra pia i ga
kanunur ma diat.

[41] Ma Adonia ma ra umana talaina nina
dia ga ki me dia ga valongore ba i ga to
na par ra nian. Ma ba Ioab i ga valongore
ra nilai ra tavur, i ga biti: Ava ra kukurai
go ra kunukula ta ra pia na pal? [42] Ma ba i
tatata boko, Ionatan natu i Abiatar ra tena
tinabar i ga vut; ma Adonia i ga biti: Una
ruk, tago u a ko na tutana ma u kap ta bo na
varvai. [43] Ma Ionatan i ga biti tai Adonia: A
dovotina kada luluai ra king David i tar vaki
Solomon upi na king; [44] ma ra king i tar tulue
Sadok ra tena tinabar, ma Natan ra propet,
ma Benaia natu i Ieoiada, ma ra tarai Keret
ma ra tarai Pelet varurung me, ma dia ga
vakoa ta ra as kai ra king; [45] ma Sadok ra
tena tinabar ma Natan ra propet dir tar
ku ia aro Gikon upi na king; ma go dia tar
lilikun maro ma ra gugu, ma ava valongore
ra vatavataram i ra kunukula ta ra pia na
pal. [46] Solomon i ki ta ra kiki na king kai ra
gunan na varkurai. [47] Ma ra umana tultul kai
ra king dia ga vana pi diat a pite pa kada
luluai ra king David, ma dia biti: Kaum God
na vangala ra iang i Solomon upi na ngala
ta ra iangim, ma na vangala pa kana kiki na
king pi na ngala ta kaum kiki na king; ma ra
king i ga va timtibum ta ra ul a vava. [48] Ma ra
king i ga biti bula dari: Da pite pa ra Luluai,
ra God kai Israel, tago i tar tibe ta tikai ta go
ra bung upi na ki ta kaugu kiki na king, ma
i tar tul tar iau pi ina gire.

[49] Ma ra umana talai Adonia dia ga burut,
ma dia ga tut, ma diat par tikatikai dia ga
vana. [50] Ma Adonia i ga burut ure Solomon.
ma i ga tut ma i ga vana, ma i ga vavatur ta
ra ura ram u ra uguugu na vartabar. [51] Ma
di ga ve Solomon dari: Ea, Adonia i burutue
ra king Solomon, ma go i tar vavatur ta ra
ura ram u ra uguugu na vartabar, ma i biti,
Boina ba ra king Solomon na vavalima pi-
ragu ta go ra bung ba pa na doko kana tultul
ma ra pakat na vinarubu. [52] Ma Solomon i ga
biti: Gala na ko kana mangamangana pa ta
pepe na uluna na bura ra pia; ba gala da na
tadav ta kaina tana na virua. [53] Ma ra king
Solomon i ga vartuluai, ma dia ga kap pa
ia kan ra uguugu na vartabar. Ma i ga pot
ma i ga va timtibum pire Solomon ra king;
ma Solomon i ga biti tana: Una vana uro ra
kubam.

2

A tinata na varvargat kai David pire Solomon

[1] ga maravai ra bung ba David na mat i
tana, ma i ga biti tai Solomon natuna dari:
[2] Iau mur ra mangamangana kai ra lavur

tarai par; una ongor, una tur padikat da
ra tutana; [3] una kodop vake ra vartovo kai
ra Luluai kaum God ma una mur kana nga
parika; una kodop vake kana lavur togotogo
ma kana lavur vartuluai, ma kana lavur
varkurai ma kana lavur varvai, da nam di
tumu ia ta ra tinata na varkurai kai Moses,
upi una tavua ta ra lavur magit par u pait ia,
ma ta ra lavur gunan par u vana tana; [4] upi
ra Luluai na page vadekdek kana tinata nina
i ga tatike ure iau ba i ga biti: Gala ra umana
natum diat a balaure kadia mangamangana
ma diat a vanavana ta ra luaina matagu ma
ra dovotina ta ra bala i diat ma ra nuknuk i
diat, pa una iba upi ta tutana nina ba na ki
ta ra kiki na king kai Israel.

[5] Ma go bula: u nunure nam ba Ioab natu
i Seruia i ga pait ia tagu, ure nam i ga pait
ia pire ra ura lualua ta ra loko na tarai na
vinarubu Israel, pire Abner natu i Ner, ma
pire Amasa natu i Ieter nina i ga doka, ma
i ga lolonge ra gap na vinarubu ta ra e na
malmal, ma i ga kolo ra vivi ta ra livuana
ma ra ura pal a kauna bula ma ra gapu i
ra ura tena takodo. [6] Una pait ia da kaum
kabinana, ma koko na vana ba ta ra ruarua
na tulungen ma ra malmal ba i kua ra uluna.
[7] Una mari ra umana natu i Barsilai ra te
Gilead, ma una tul tar diat ba diat a ian ta
kaum vatar; tago dia ga mari iau ba iau ga
lop kan Absalom, nina turam. [8] Ma Simei
ra te Beniamin natu i Gera maro Bakurim
i ki piram; i ga vul iau ma ra kaina varvul
ta ra bung ba iau ga vana uro Makanaim; i
ga vana ta ra Iordan pi na barat iau abara,
ma iau ga vavalima tai ra Luluai pirana
ba pa ina doka ma ra pakat na vinarubu.
[9] Koko una nur valangalanga vue, tago u a
kabinana na tutana; ma una nunure nam ba
da pait ia pirana, upi na vana ba ta ra ruarua
na tulungen ma ra gap ba i kua ra uluna.

David i mat
(1 Tutu 29:26-30)

[10] Ma di ga vadiop David varurung ma ra
umana tamana, ma di ga punang ia ta ra pia
na pal kai David. [11] Ma David i ga ki na king
ure Israel a ivat na vinun na kilala; lavurua
na kilala i ga ki na king aro Kebron, ma a
utul a vinun ma a utul a kilala i ga ki na king
aro Ierusalem.

[12] Ma Solomon i ga ki ta ra kiki na king kai
tamana David; ma di ga page vadekdek kana
varkurai.

Solomon i vatut kana varkurai

[13] Ma Adonia natu i Kagit i ga vana pire
Bat-Seba ra tina i Solomon. Ma i ga biti
tana: Dave, u tar pot ma ra malmal? Ma i ga
biti: Ma ra malmal. [14] Ma i ga biti bula dari:
Ina tatike ta ik a tinata piram. Ma Bat-Seba i
ga biti: Una tata. [15] Ma i ga biti: U nunure ba
kaugu iat ra varkurai, ma ba ra tarai Israel
par dia ga lingan upi iau upi ina ki ta ra kiki
na king; ia kaka ra varkurai i tar pupukuai
tadav turagu, tago kana iat ta ra mamainga
kai ra Luluai. [16] Ma go iau lul u ure tika na
magit ika, koko una ole. Ma Bat-Seba i ga
biti: Una lul upi ia. [17] Ma i ga biti: Una tata
pire Solomon ra king ure iau, (tago pa na ole
vue u,) ba na tul tar Abisag ra vavina Sunam
piragu upi amir a taulai. [18] Ma Bat-Seba i ga
biti: I boina, ina tata pire ra king ure u. [19] Ma
Bat-Seba i ga vana pire ra king Solomon upi
na tata pa ia ure Adonia. Ma ra king i ga tut
upi na barat ia, ma i ga variru pirana, ma
i ga ki mulai ta kana kiki na king, ma i ga
vartuluai upi ta kiki ure tina i ra king; ma i
ga ki ta ra papar a lima tuna. [20] Ma i ga biti:
Kaugu ta ik a nilul piram, koko una ole. Ma
ra king i ga biti tana: Una lul upi ia tinagu,
tago pa ina ole U. [21] Ma ra vavina i ga biti:
Da tul tar Abisag ra vavina Sunam upi na
taulai ma Adonia, nina turam. [22] Ma ra king
Solomon i ga biti tai tinana: Ta ra ava u lul
upi Abisag ra vavina Sunam upi kai Adonia?
Una lul upi ra varkurai bula ure, tago ia
turagu iat, ma ra luaina; ma Abiatar ra tena
tinabar ma Ioab natu i Seruia dir ki maravut
ia. [23] Ma ra king Solomon i ga vavalima tai
ra Luluai, ma i biti: God na pait ra balbali
piragu ma ra magit i ngala tana, gala Adonia
pa i virua ta go kana nilul. [24] Damana da ra
Luluai, nina i ga vatur vaongor iau, ma i ga
vaki iau ta ra kiki na king kai tamagu David,
ma i ga mal pa ra kubagu, da i ga kubu ia, i
laun, a dovotina Adonia na virua ta go iat ra
bung. [25] Ma Solomon ra king i ga vartuluai,
ma Adonia i ga virua ta ra lima i Benaia natu
i Ieoiada ba i ga ub ia.

[26] Ma ra king i ga biti tai Abiatar ra tena
tinabar: Una vana uro Anatot tadav kaum
pia; i topa ia ba una virua, ia kaka pa ina
doko u ta go ra pakana tago u ga puak ra
bok kai ra Luluai God ta ra luaina mata i
David tamagu, ma tago u ga ki na malari ta
nam parika tamagu i ga ki na malari tana.
[27] Damana Solomon i ga korot vue Abiatar

kan ra tiniba na tena tinabar kai ra Luluai,
upi na pait ot pa ra tinata kai ra Luluai, nina
i ga tatike ure ra apik na tarai kai Eli aro Silo.

[28] Ma ra varvai ure i ga pot tadav Ioab, (a
dovotina Ioab pa i ga mur Absalom, ia kaka
i ga mur Adonia,) ma Ioab i ga lop tar ta ra
pal na mal kai ra Luluai, ma i ga vavatur ta
ra ura ram u ra uguugu na vartabar. [29] Ma
di ga ve ra king Solomon: Ioab i tar lop tar
ta ra pal na mal kai ra Luluai, ma ea, i ki
ta ra paparai ra uguugu na vartabar. Ma
Solomon i ga tulue Benaia natu i Ieoiada,
ma i biti: Una ub ia. [30] Ma Benaia i ga vana
tadav ra pal na mal kai ra Luluai, ma i biti
tana: Ra king i biti dari, Una irop. Ma i
ga biti: Pata, ina virua ati. Ma Benaia i ga
kap mule ra tinata pire ra king, ma i biti:
Ioab i ga biti dari, ma go kana balbali piragu.
[31] Ma ra king i ga biti tana: Una pait ia da
i ga tatike, una ub ia, ma una punang ia;
upi da tak vue kan iau ma kan ra kuba i
tamagu ra balbali ure ra gap nina Ioab i ga
lolonge ma pa ta vuna. [32] Ma ra Luluai na
bali ra gapuna taun ra uluna iat, tago i ga
ubu ra ura tutana nina dir ga takodo ma
dir ga boina tana, ma i ga doko dir ma ra
pakat na vinarubu, Abner natu i Ner a luluai
na vinarubu Israel, ma Amasa natu i Ieter a
luluai na vinarubu Iuda, ma tamagu David
i ga tuptup ure. [33] Damana ra gapu i dir na
ki taun ra ulu i Ioab, ma taun ra umana bul
mur tana pa na mutu; ma ra malmal kai ra
Luluai na ki taun David ma ra umana bul
mur tana, ma kana apik na tarai, ma ta kana
kiki na king pa na mutu. [34] Ma Benaia natu i
Ieoiada i ga vana ma i ga ub ia, ma i ga doka;
ma di ga punang ia ta ra kubana iat aro ta
ra pui. [35] Ma ra king i ga vaki Benaia natu i
Ieoiada pi na kia vue ta ra tiniba na luluai
ai ra loko na tarai na vinarubu; ma ra king
i ga tibe Sadok ra tena tinabar pi na kia vue
Abiatar.

[36] Ma ra king i ga vartuluai upi Simei,
ma i ga biti tana: Una pait kaum ta pal
ati Ierusalem, ma una ki tana, ma koko
una irop kan ra pia na pal; [37] tago ta ra
bung ba una irop tana, ma una bolo ra tava
alir Kidron, una nunure ba a dovotina una
virua; ma ra gapum na ki taun ra ulum iat.
[38] Ma Simei i ga biti tai ra king: Kaum tinata
i boina; da kaugu luluai ra king i ga tatike,
damana kaum tultul na pait ia. Ma Simei i
ga ki abara Ierusalem mangoro na bung.

[39] Ma ba i ga par a utul a kilala, a ura
vilavilau kai Simei dir ga lop pire Akis natu
i Maka ra king Gat. Ma di ga ve Simei dari:
Ea, kaum ura vilavilau dir ki aro Gat. [40] Ma
Simei i ga tut, ma i ga vaninare kana as, ma
i ga vana uro Gat pire Akis upi na tikan upi
kana ura vilavilau; ma Simei i ga vana, ma
i ka ben valilikun kana ura vilavilau maro
Gat. [41] Ma di ga ve Solomon ba Simei i ga tar
vana maro Ierusalem upi uro Gat, ma i tar
talil mulai.

[42] Ma ra king i ga vartuluai upi Simei, ma
i ga biti tana: Pa iau ga vo pa u laka upi una
vavalima ta ra Luluai, ma pa iau ga ve u ba
a dovotina ta ra bung ba una irop ma una
vana irai kan ra pia na pal, una virua? Ma u
ga biti tagu, Nam ra tinata iau ga valongore
i boina. [43] Ta ra ava pa u ga pait ot pa ra
vavalima kai ra Luluai, ma kaugu varkurai
piram? [44] Ma ra king i ga biti bula pire Simei:
A balam i tar kapa ure ra kaina nina u ga
pait ia pire David tamagu; damana ra Luluai
na bali kaum varpiam taun ra ulum iat. [45] Ia
kaka da vadoane ra king Solomon, ma ra
kiki na king kai David na tur padikat ta ra
luaina mata i ra Luluai pa na mutu. [46] Ma ra
king i ga tulue Benaia natu i Ieoiada, ma i ga
irop, ma i ga ub ia, ma i ga virua. Ma di ga
vapadikat ra varkurai ta ra lima i Solomon.

3

Solomon dir ma natu i Parao dir taulai

[1] Ma Solomon ma Parao ra king Aigipto
dir ga pait ra kunubu na bartalaina, ma i ga
taule ra natu i Parao, ma i ga ben pa ia tar
ta ra pia na pal kai David, upi na ki ie tuk
tar i ga pait vapar vue kana pal, ma ra kuba
i ra Luluai, ma ra liplip na vat nina i ki kikil
Ierusalem. [2] Ma ra tarai dia ga vala pait ra
tinabar ta ra umana tavul a lotu tago pa dir
ga pait boko ta pal ure ra iang i ra Luluai.

Solomon i araring upi ra kabinana
(2 Tutu 1:3-12)

[3] Ma Solomon i ga mari ra Luluai ma i ga
mur ra lavur togotogo kai David tamana; ia
kaka i ga pait ra tinabar ma i ga tun ra bulit
i ang na katkat ta ra umana tavul a lotu.

[4] Ma ra king i ga vana uro Gibeon upi na
pait ra tinabar abara, tago a lia na tavul a
lotu nam; ma Solomon i ga tul tar tika na
arip na marmar na tinabar di tuntun tar
ia ta ra uguugu na vartabar abara. [5] Ma
ra Luluai i ga tur kapet pire Solomon aro

Gibeon ta ra ririvon ta ra marum; ma God i
ga biti: Una lul upi nam ba ina tul tar ia tam.
6 Ma Solomon i ga biti: U ga manga mari
kaum tultul David tamagu varogop ma kana
vinavana ta ra luaina matam ta ra dovotina,
ma ra mangamangana takodo, ma ra dovot
na balana piram; ma u ga tar vaot pa kaum
varmari pirana dari, u ga tul tar ta natuna
upi na ki ta kana kiki na king ta go ra bung.
7 Ma gori, Luluai kaugu God, u tar vaki kaum
tultul upi na kia vue David tamagu ta ra
tiniba na king; ma iau a bul uka, iau tuptup
ure kaugu lavur vinavana. 8 Kaum tultul i
ki livuan ta kaum tarai, nina ba u ga pilak
pa diat, a ngala na kor nina ba pa i tale
ba da luk puput pa diat tago dia peal mat.
9 Damana una vakapa ra nuknukigu upi ina
kure kaum tarai, ma upi ina nunure ilam ra
boina kan ra kaina; tago to ia laka i tale pi na
kure go kaum ngala na kor na tarai? 10 Ma go
ra tinata i ga vagugu ra Luluai ba Solomon
i ga lul upi go ra magit. 11 Ma God i ga biti
tana: Tago u tar lul upi go ra magit, ma pa
u lul upi na lolovina kaum nilaun, ma pa
u lul upi una uviana, ma pa u lul bula upi
ra nilaun kai kaum umana ebar, ma u lul
uka ra minatoto pi una nunure ra takodo na
varkurai; 12 io, iau tar pait ia da kaum tinata;
iau tar tul tar ra ninunuk nina i kabinana
ma i kapa piram; damana pa di na tadav ta
tikai i ga laun lua tam nina ba dir varogop
ma U, ma pa da na tadav ta tikai namur tam
ba dir a varogop ma u. 13 Ma iau tar tul tar
ia bula piram nam ba pa u tar lul upi ia,
a peal tabarikik ma ra variru, upi koko da
na tadav ta king nina ba dir varogop ma u,
ta kaum kilala na nilaun parika. 14 Ma gala
una mur kaugu lavur nga, upi una kodop
vake kaugu lavur togotogo ma kaugu lavur
varkurai, da tamam David i ga mur diat, io,
ina valolovina kaum kilala na nilaun. 15 Ma
Solomon i ga tavangun, ma ea, i ga ririvon
ika; ma i ga vana urama Ierusalem, ma i ga
tur ta ra luaina mata i ra bok na kunubu kai
ra Luluai, ma i ga tul tar ra umana tinabar
di tuntun tar ia, ma ra umana tinabar na
varmaram, ma i ga pait ra lukara ure kana
umana tultul.

A bo na varkurai kai Solomon

16 Ma ra ura igoro na vavina dir ga pot
tadav ra king, ma dir ga tur ta ra luaina
matana. 17 Ma tikai ta dir i ga biti: Ea, kaugu
luluai, amir ma go ra vavina amir ki tai ta
kopono pal, ma iau ga kava vue ta bul ba
amir ga ki varurung me ta ra pal. 18 Ma ba
i ga par a utul a bung taun ra bung iau ga
kakava tana, go ra vavina bula i ga kava vue
ta bul; amir ga ki varurung, ma pa ta vaira
amital ga ki varurung me ta ra pal, amir
ika amir ga ki ta nam ra pal. 19 Ma natu i
go ra vavina i ga mat ta ra marum, tago i
ga va taun ia. 20 Ma i ga tut ta ra mutumut,
ma i ga kap pa natugu kan ra paparaigu ba
kaum tultul i ga va, ma i ga vung ia ta ra
bongobongono, ma i ga vung natuna nina i
tar mat ta ra bongobongogu. 21 Ma ba iau ga
tavangun ta ra malana upi ina vau natugu,
ea, i ga tar mat; ma ba iau ga gire ilam ia ta
ra malana, iau ga gire ba vakir natugu nina
iau ga lalau pa ia. 22 Ma ra vauruana vavina
i ga biti: Pata, nina i laun ia iat natugu, ma
nina ba i mat natum iat. Ma ra luaina i ga
biti: Pata, nina i mat ia iat natum, ma nina i
laun natugu nam. Dir ga tata damana ta ra
luaina mata i ra king. 23 Ma ra king i ga biti:
Ta tikai i biti, Go nina i laun natugu iat,, ma
nam nina i mat natum; ma ta ra tikai i biti,
Pata, natum nam nina i mat, ma natugu
nam nina i laun. 24 Ma ra king i ga biti: Da
kap tika na pakat na vinarubu uti. Ma dia
ga kap tar ra pakat na vinarubu pire ra king.
25 Ma ra king i ga biti: Da kutu varbaiane ra
bul nina i laun, ma da tul tar tika na ngungu
tai ta tikai, ma tika na ngungu pire ta ra
tikai. 26 Ma ra vavina nina ba kana iat ra
bul ma nina ba ra balana i ga anan upi ia
i ga biti tai ra king: Ea, kaugu luluai, una tul
tar ra bul nina i laun pirana, koko muka da
doka. Ma ra enana vavina i ga biti: Koko ina
vatur ia, ma koko ia bula na vatur ia; da tibe.
27 Ma ra king i ga biti: Da tul tar ra bul nina i
laun pire nam ra vavina, ma koko muka da
doka, tago ia iat tinana. 28 Ma Israel par dia
ga valongore ure ra varkurai nina ba ra king
i ga vaarike; ma dia ga ru ra king, tago dia ga
gire ba ra kabinana kai God i ga bang pirana
upi na pait ra varkurai.

4

Ra umana lualua ma ra umana luluai kai Solomon

1 Ma Solomon i ga ki na king ure Israel
par. 2 Ma go diat kana umana luluai: Asaria
natu i Sadok ra tena tinabar; 3 Elikorep ma
Akia ra ura natu i Sisa ra ura tena tutumu;
Ieosapat natu i Akilud ra tena tutumu vakai;

4 ma Benaia natu i Ieoiada i ga kure ra tarai
na vinarubu; ma Sadok ma Abiatar dir a
ura tena tinabar; 5 ma Asaria natu i Natan
i ga kure ra umana raprap; ma Sabud natu
i Natan i ga tena tinabar ma dir ga talaina
ma ra king; 6 ma Akisar i ga kure ra kuba i
ra king; ma Adoniram natu i Abda i ga kure
diat di ga vo pa diat ure ra papalum.

7 Ma Solomon i ga tibe a vinun ma a urua
na raprap ure Israel par, ma dia ga kap pa ra
nian ure ra king ma diat par ta ra kubana;
tikatika na tutana i ga varbalaurai upi ra
nian ure tika na gai tai tika na kilala. 8 Ma
go ra iang i diat: Ben-Kur ure ra lualuana
Epraim; 9 Ben-Deker ure Makas ma Salbim
ma Bet-Semes ma Elon-Bet-Kanan; 10 Ben-
Kesed ure Arubot, ma Soko ma ra papar
Keper kana bula; 11 Ben-Abinadab nina i ga
taule Tapat natu i Solomon ure ra umana
gunan na lualuana Dor; 12 Bana natu i Akilud
ure Tanak ma Megido, ma ra papar Bet-
Sean nina i varlangunai ma Saretan, ta ra
papar a taubar maro Iesrel, papa Bet-Sean
tuk aro Abel-Mekola, ta ra pakana aro iat tai
Iokmeam; 13 Ben-Geber ure Ramot-Gilead,
ma ra umana gunan kai Iair natu i Manase
nina dia ki ta ra papar Gilead, ma ra papar
Argob nina i ki ta ra papar Basan, ma nam
ra laptikai na vinun na pia na pal tana, nina
di ga liplip bat diat ma a umana okobat
na palariam gobol ta diat; 14 Akinadab natu
i Ido ure Makanaim; 15 Akimas nina dir
ga taulai ma Basemat natu i Solomon ure
Naptali; 16 Bana natu i Kusai ure Aser ma
Bealot; 17 Ieosapat natu i Paruak ure Isakar;
18 Simei natu i Ela ure Beniamin; 19 Geber
natu i Uri ure ra papar Gilead, ra langun kai
Sikon ra king kai ra tarai Amor ma kai Og ra
king Basan; ma tika na raprap ure ra gunan
Iuda.

A kabinana kai Solomon ma kana kini na uviana

20 Iuda ma Israel dir ga peal da ra veo
ra valian, a ngala na kor diat, ma dia ga
iaian, ma dia ga momamomo, ma dia ga ga.
21 Ma Solomon i ga kure ra lavur gunan na
varkurai papa ra Tava Alir ma tuk uro ra
gunan kai ra tarai Pilistia, ma tuk tadav ra
langun Aigipto; ma dia ga kap ra umana
vartabar pire Solomon, ma dia ga torom
pirana ta nam ra umana bung i ga laun tana.

22 Ma ra nian kai Solomon ure tika na
bung uka i ga dari: a utul a vinun na
valavalar* na bo na plaua, ma laptikai na
vinun na valavalar na kon, 23 a vinun na
bulumakau ba di ga tabar bulu diat, ma a
ura vinun na bulumakau nina dia ga ian ika
ta ra bala na vura, ma tika na mar na sip;
ma dia ga en bula ra umana leing na me ma
ra umana are, ma ra umana kakaruk ba di
ga tabar bulu diat. 24 Ma Solomon i ga kure
ra lavur gunagunan ta ra papar a Tava Alir
mati, papa Tipsa ma i ga tuk uro Gasa; i ga
kure ra lavur king ta ra papar a Tava Alir
mamati, ma ra malmal i ga ki kikil ia. 25 Ma
Iuda ma Israel dia ga ki bulu, tikatika na
tutana ta ra vavai kana davai na vain ma ta
ra vavai kana lovo; i ga damana papa Dan
ma tuk uro Ber-Seba ta nam ra umana bung
Solomon i ga laun tana. 26 Ma Solomon i
ga vatur vake a ivat na vinun na arip na
marmar na kuba i ra os, ma ra umana os
ta diat ure kana umana kiki na vinavana
ure ra vinarubu, ma a vinun ma a urua na
arip na marmar na tutana nina dia ki ta ra
umana os. 27 Ma nam ra umana raprap dia
ga balaure ra nian ure ra vatar na nian kai
Solomon ma ure diat par bula nina dia ga
ian ta ra vatar na nian kai Solomon, tikatika
na raprap i ga varbalaurai ure kana gai iat,
ma pa dia ga nuk vue ta magit na nian. 28 Dia
ga kap bula ra barli ma ra vura i makuk tar
ta ra pakana ure, upi ai ra umana os ma ra
umana os ure ra vinilau, tikatika na tutana
da kana tiniba iat.

29 Ma God i ga tul tar ra kabinana pire
Solomon, ma ra ngala na minatoto, ma ra
ninunuk ba pa i kom pit, ma i ga da ra veo
ra valian. 30 Ma ra kabinana kai Solomon i
ga lia ta ra kabinana kadiat maro ra matana
taur, ma ra kabinana kai Aigipto par. 31 I
ga manga kabinana ta ra tarai par; i ga lia
tai Etan ra te Esra, ma Eman ma Kalkol
ma Darda ra utul a natu i Makol; ma i ga
rararang livuan ta ra umana Tematana nina
dia ki kikil ia. 32 Ma i ga vatang vaarike ra
utul a arip na marmar na tinata valavalar,
ma kana umana kakailai tika na arip na
marmar ma a ilima diat. 33 Ma i ga tata ure ra
umana davai, ure ra umana tagatagal nina
dia ki aro Lebanon ma ure bula ra isop nina
i tavua ta ra papar a liplip na vat; i ga tata
bula ure ra umana leing, ma ra umana beo,

* 4:22: Tikatika na valavalar i da ra vinun na beg na rais pua.

ma ra umana magit dia kakao ra pia, ma ra
umana en. [34] Ma ra lavur mangana tarai par
maro pire ra umana king ta ra rakarakan a
gunagunan, nina dia ga valongore ure kana
kabinana, dia ga pot upi diat a valongore ra
kabinana kai Solomon.

5

Solomon dir ma Kiram ra king dir pait ra kunubu
(2 Tutu 2:1-18)

[1] Ma Kiram ra king Tiro i ga tulue kana
umana tultul pire Solomon, tago i ga tar
valongore ba dia ga tar ku ia pi na king ta
ra kiki na king kai tamana; tago Kiram dir
ga talaina tuna ma David. [2] Ma Solomon i ga
vartuluai pire Kiram, ma i biti: [3] U nunure
ba pa i ga tale David tamagu ba na pait ta
pal ure ra iang i ra Luluai kana God, i vuna
ta ra vinarubu nina kana umana ebar dia
ga tut ure, tuk tar ra Luluai i ga tar vamolo
tar diat ta ra vavai na kauna. [4] Ma gori
ra Luluai kaugu God i ga tul tar ra malmal
kikil iau, ma pa kaugu ta ebar ba ta kaina
varmonong. [5] Ma iau nuk upi ina pait ta pal
ure ra iang i ra Luluai kaugu God, upi na da
ra tinata kai ra Luluai pire David tamagu, ba
i biti: Natum, nina ina vaki ia pi na kia vue
u ta kaum kiki na king, na pait ra pal ure
ra iangigu. [6] Damana una vartuluai ba diat
a mut ta umana tagatagal aro Lebanon upi
kaugu; kaugu umana tultul diat a papalum
maravut kaum umana tultul, ma ina tul tar
ta vapuak piram nina ba una kure ure kaum
umana tultul; tago u nunure ba pa ta tikai
pire vevet nina i melem da ra tarai Sidon ta
ra munumut na davai. [7] Ma ba Kiram i ga
valongore ra umana tinata kai Solomon, i
ga manga gugu tana, ma i ga biti: Da pite
pa ra Luluai ta go ra bung, tago i ga tabar
David ma ta natuna nina i kabinana pi na
kure go ra kor na tarai. [8] Ma Kiram i ga
tulue ra tinata pire Solomon, ma i ga biti:
Iau tar valongore ra varvai nina u ga tulue
piragu, ma ina pait muka ra nuknukim ure
ra umana davai na tagatagal ma ra umana
davai na iara. [9] Kaugu umana tultul diat a
kap diat maro Lebanon tuk ura ra valian,
ma ina vi guve diat upi ta umana gokara,
ma da alire diat ta ra ta tar ta ra pakana
ba una kure, ma ina kure ba da pala mule
diat abara, ma namur una kap vue diat; ma
na ot ra nuknukigu ona una tul tar ra nian
ure kaugu umana tultul. [10] Damana Kiram
i ga tul tar ia pire Solomon ra davai na
tagatagal ma ra davai na iara da Solomon
i ga mainge. [11] Ma Solomon i ga tul tar a
ura vinun na arip na marmar na valavalar
na vit pire Kiram, ma a ura vinun na arip
na marmar na valavalar* na bo na dangi;
ma Solomon i ga tul tar ra dari pire Kiram
ta ra kilakilala. [12] Ma ra Luluai i ga tul tar
ra kabinana pire Solomon da i ga vamading
pirana; ma Kiram ma Solomon dir ga ki na
malmal, ma dir ga pait ra kunubu.

[13] Ma Solomon i ga vartuluai upi a utul a
vinun na arip na marmar na tutana Israel
ure ra papalum. [14] Ma i ga tibe diat upi a
vinun na arip na marmar ure tika na gai;
tika na gai dia ga ki aro Lebanon, ma a ura
gai dia ga ki na gunan; ma Adoniram i ga
kure ra tarai na papalum. [15] Ma Solomon i
ga vatur vake a lavurua na vinun na arip na
marmar na tena kinakap, ma a lavutul na
vinun na arip na marmar na tena munumut
na vat nina dia ga papalum arama ta ra
umana luana; [16] ma i ga vatur vake bula
a utul a arip ma a utul a mar na tena
varbalaurai ure ra papalum, nina dia ga
kure ra tarai na papalum. [17] Ma ra king i ga
vartuluai, ma dia ga poko ra umana ngalan-
gala na vat nina i ngatngat ra mataina tana,
upi da pait ra vunapai ra pal ma ra umana
vat di ga mal ia. [18] Ma ra umana tena madaka
kai Solomon ma Kiram ma ra tarai Gebal
dia ga poko mal diat, ma dia ga vaninare ra
davai ma ra vat upi da pait ra pal me.

6

Solomon i pait ra kuba i ra Luluai
(2 Tutu 3:1-14)

[1] Ma ta ra kilala a ivat na mar ma lavutul
na vinun papa nam ra kilala a tarai Israel
dia ga irop kan ra gunan Aigipto, ta ra vai-
vatina kilala ta ra kini na king kai Solomon
ure Israel, ta ra gai Siv nina ba ra vauruana
gai, Solomon i ga tur pa ia pi na pait ra kuba
i ra Luluai. [2] Ma ra pal nina Solomon ra king
i ga pait ia ure ra Luluai, i ga a vinun ma
a ilima na pokono a lolovinana, ma a ilima
na pokono a tababana, ma ra tuluaina i ga
lavurua na pokono ma a papar. [3] Ma ra mata
na pal i gomgom i ga a ilima na pokono a

* 5:11: Tikatika na valavalar i da ra ura dram na bensin

lolovinana, varogop ma ra tababana ta ra
pal i gomgom; ma i ga a ura pokono ma a
papar ra tababana ta ra mata na pal. [4] Ma
i ga pait ra umana mata na kalangar da ra
ubene ta ra pal. [5] Ma i ga pait bula ra umana
bagialar ta ra papar a pal i gomgom, ta ra
papar a pakana pal i gomgom, ma ta ra
papar a pakana pal i tabu kakit. [6] A umana
bagialar aro ra pia i ga da tika na pokono
ma ra malmalikun ra tababa i diat tikatikai,
ma diat dia ki livuan tika na pokono ma a
papar, ma diat nina ba arama liu iat i ga da
tika na pokono ma ra utul a malmalikun;
ma di ga tukal diat ta ra papar a pal upi koko
ra umana vabolo diat a ruk ta ra papar a
pal i gomgom. [7] Ma di ga pait ra pal ma ra
umana vat nina di ga poko mal diat aina iat
di ga kakal na vat ie; pa di ga valongore ra
nilai ra akak ba ra pem ba ta palariam ure ra
papalum, ba di ga vatut vanavana ra pal. [8] A
matakilalat ure ri umana bagialar nina dia
ki ra pia i ga tur ta ra papar a taubar ta ra
pal, ma di ga kao tar ta ra umana bagialar
nina dia ga ki livuan, ma tar ta diat nina
dia ki arama liu iat ma ra kakao. [9] Damana
i ga pait vapar ra pal; ma i ga pait ra ul a
pal ma ra umana davai ma ra umana pal a
davai na tagatagal. [10] Ma i ga pait ra utul a
nga na bagialar ta ra papar a pal i gomgom,
ma a tuluai dital i ga da tika na pokono ma
ra malmalikun tikatikai; dital ga ki taun ra
umana davai na tagatagal nina dia ga va
taun ra papar a pal i gomgom.

[11] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Solomon, ma i biti: [12] Ure go ra pal nina u
pait vanavana, gala una mur kaugu lavur
togotogo, ma una pait ot pa kaugu lavur
varkurai, ma kaugu lavur vartuluai upi una
mur diat ure, ina pait ot pa kaugu tinata
piram nina iau ga vatang ia tai tamam
David; [13] ma ina ki livuan pire ra umana natu
i Israel, ma pa ina vana kan kaugu tarai
Israel.

[14] Ma Solomon i ga vatut ra pal ma i ga
vapar ia. [15] Ma i ga bak ra bala na pal i
gomgom ma ra umana pal a davai, ra umana
tagatagal iat; papa ra ruarua ma tuk ta ra
bakut i ga bak ia ma ra davai; ma ra ruarua
ta ra pal i gomgom i ga pait ia ma ra umana
pal a davai, ra umana iara iat. [16] Ma ta ra bala
na pal i gomgom aro iat i ga pait ta pakana
ma ra umana pal a davai na tagatagal iat,
papa ra ruarua ma tuk ta ra bakut, ma i ga
a ilima na pokono a lolovinana; i ga pait go
ra pakana ta ra bala na pal upi na gomgom
kakit. [17] Ra pakana i gomgom, nina i ki ta
ra luaina matana, i ga a vinun na pokono
a lolovinana. [18] Di ga poko ra umana davai
na tagatagal ta ra bala na pal ma ra umana
vuvu ma ra umana purpur; i ga davai na
tagatagal parika ta ra bala na pal, pa di gire
mule ta vat. [19] I ga mal vaninare ra pakana
i tabu kakit ta ra bala na pal aro iat, upi ra
bok na kunubu kai ra Luluai na ki tana. [20] Ma
ra lolovina ta ra pakana i tabu kakit i ga a
ilima na pokono, ma ra tababana i ga a ilima
na pokono, ma ra tuluaina i ga a ilima na
pokono; ma i ga vung vapetep tar ra goled
tuna tana. I ga pait bula tika na uguugu
na vartabar ma ra davai na tagatagal. [21] Ma
Solomon i ga vung vapetep tar ra goled
tuna ta ra bala na pal; ma i ga vakilang bat
ra pakana i tabu kakit ma ra umana vinau
na goled; ma i ga vung vapetep tar ra goled
tana. [22] Ma i ga vung vapetep tar ra goled
ta ra pal parika, tuk di ga pait vapar ra pal.
Ma i ga vung vapetep tar bula ra goled ta
ra uguugu na vartabar ure ra pakana i tabu
kakit.

[23] Ma ta ra pakana i tabu kakit i ga pait ra
ura angelo ma ra davai na oliva, ma kadir
lolovina tikatikai i ga a ura pokono ma a pa-
par. [24] I ga tika na pokono ma ra malmalikun
ra tababa i tika na bebea i ra angelo, ma i ga
tika pa pokono ma ra malmalikun ra tababa
i ta ra tika na bebeana; i ga a ura pokono ma
a papar papa ra nguna tai tika na bebeana
tuk tar ta ra nguna tai ta ra tika na bebeana.
[25] Ma ra valavalar ure ra vauruana angelo
i ga a ura pokono ma a papar bula; ra ura
angelo dir ga varogop uka. [26] Tika na angelo
i ga a ura pokono ma a papar ra lolovinana,
ma ta ra tika na angelo i ga damana bula.
[27] Ma i ga vatur go ra ura angelo ta ra pakana
i tabu kakit; ma ra ura angelo dir ga pala
ra bebea i dir, ma ra nguna ta ra bebea i
tikai i ga tuk pa tika na papar a pal, ma ra
nguna ta ra bebea i ta ra tikai i ga tuk pa ta
ra tika na papar a pal, ma ra bebea i dir dir
ga vartuk livuan. [28] Ma i ga vung vapetep tar
ra goled ta ra ura angelo. [29] Ma i ga poko mal
ra umana angelo ma ra umana gelep ma ra
umana purpur ta ra papar a pal i gomgom,
ta ra ura pakana parika. [30] Ma i ga vung
vapetep tar ra goled ta ra ruarua ta ra pal

i gomgom parika.
31 Ma i ga pait ta umana banbanu ure ra
matakilalat i ra pakana pal i tabu kakit ma
ra davai na oliva; ma i ga ilima na papar ta ra
matakilalat. 32 Ma nam ra ura banbanu nina
i ga pait dir ma ra davai na oliva, i ga poko
mal ra umana angelo, ma ra umana gelep,
ma ra umana purpur ta dir, ma i ga vung
vapetep tar ra goled ta dir, ma i ga vung
ra goled ta ra umana angelo ma ra umana
gelep. 33 Ma i ga pait ra umana pagapaga
ma ra davai na oliva ure ra matakilalat i ra
pal i gomgom, tikatikai.a ivat na paparaina,
34 ma ra ura banbanu ma ra davai na iara;
ma ra ura papar tai tikatika na banbanu di
pin likun dir. 35 Ma i ga poko mal ra umana
angelo ma ra umana gelep ma ra umana
purpur ta diat, ma i ga vung vapetep ra
goled ta go diat.
36 Ma i ga liplip bat ra bala na gunan ai ra
pal i gomgom ma ra utul a nga na vat, nina
di ga poko mal diat, ma tika na nga na davai
na tagatagal.
37 Ta ra kilala a ivat, ta ra gai Siv, di ga
vung ra vunapai ra kuba i ra Luluai; 38 ma
ta ra kilala a vinun ma tikai, ta ra gai Bul
nina ba ra gai lavutul, di ga vapar vue muka
ra pal ma ra lavur magit par tana, da di ga
nuknuk lua tana. Ma Solomon i ga varvakai
lavurua na kilala ma ra papalum tana.

7

Ta umana enana pal kai Solomon

1 Ma Solomon i ga, varvakai a vinun ma
a utul a kilala upi na pait vapar ra kubana
iat. 2 Ma i ga pait tika na pal di vatang ia
ba ra Lokor Lebanon, ma i ga a ura vinun
ma a ilima na pokono a lolovinana, ma a
vinun ma a ura pokono ma a papar a taba-
bana, ma lavurua na pokono ma a papar a
tuluaina, ma i ga page taun a utul a nga na
pagapaga na tagatagal, ma ra umana vabolo
na tagatagal bula tana. 3 Arama liu ta nam
ra ivat na vinun ma a ilima na pagapaga na
tagatagal (a vinun ma a ilima na pagapaga
dia ga ki tai tika na ngaina) di ga bak ia ma
ra umana pal a davai na tagatagal. 4 Ma di ga
vung ra utul a nga na mata na kalangar, tika
na mata na kalangar i ga vatale ta ra tika na
mata na kalangar. 5 A davai ure ra umana
matakilalat ma ra umana mata na kalangar,
di ga poko mal ia pi a ivat na paparaina tana;
ma tika na mata na kalangar i ga vatale ta
ra tika na mata na kalangar ta ra utul a
ngaina par. 6 Ma i ga pait bula ra Pal na
Pagapaga, ma i ga a vinun ma a ura pokono
ma a papar a lolovinana, ma a lavurua na
pokono ma a papar a tababana; ma i ga pait
ra mata na pal tana ma ra umana pagapaga,
ma ra mataniolo ure. 7 I ga pait bula ra
bagialar ure ra kiki na king, a Pal na Takodo
na Varkurai, nina ba na pait ra kivung na
varkurai tana; ma di ga bak ia ma ra umana
pal a davai na tagatagal papa ra ruarua
ma tuk urama ta ra umana ivarai. 8 Ma ra
kubana ba na ki tana, nina i ga tur ta nam ra
bala na gunan maravai ta ra pal i gomgom,
dir ga varogop me. Ma Solomon i ga pait
bula tika na pal varogop ma go ra pal upi a
kuba i natu i Parao, nina i ga ben pa ia upi
kana taulai.
9 Ma di ga pait go parika ma ra umana
ngala na vat, nina ba di ga poko mal diat
ma ra umana so da ra valavalar ure diat;
ma i ga damana papa ra vunapai ra pal tuk
tar ta ra mutuaina ngaina vat nina ba di
vaot ra papar a pal me, ma papa ra bala na
gunan ai ra pal i gomgom kai ra Luluai tuk
tar ta ra ngala na bala na gunan. 10 Di ga
pait ra vunapaina ma ra umana ngala na vat
nina i ngala ra mataina; ta umana ta diat
kadia lolovina a ura pokono ma a papar, ma
ta ra umana kadia lolovina a ura pokono.
11 Ma di ga vung ra umana ngala na vat nina
di ga poko mal diat da di ga vakilang diat,
ma ra umana davai na tagatagal taun go ra
vunapaina. 12 Ma di ga liplip bat ra ngala na
bala na gunan ma ra utul a nga na vat, nina
ba di ga poko mal diat, ma tika na nga na
davai na tagatagal; di ga pait ia da ra bala
na gunan ta ra kuba i ra Luluai, ma ra kuba
i ra king.

A papalum kai Kuram ta ra kuba i ra Luluai
(2 Tutu 2:13-14; 3:15–5:1)

13 Ma ra king Solomon i ga vartuluai uro
Tiro upi Kuram. 14 Ia ra natu i tika na ua na
vavina ta ra vuna tarai Naptali, ma tamana
a tutana Tiro, a tena madaka ta ra palariam
gobol; ma i ga kabinana, ma i ga matoto,
ma i ga la ta ra lavur mangana papalum
ta ra palariam gobol. Ma i ga pot pire ra
king Solomon, ma i ga pait kana umana
papalum.
15 I ga pait a ura pagapaga na palar-
iam gobol, ma kadir lolovina i ga a ivat
na pokono ma a papar tikatikai, ma ra

valavalar kikil tikai i ga a utul a pokono; ma
dir ga varogop parika. [16] Ma i ga tun mal ra
ura kere ma ra palariam gobol ure ra ulu i ra
ura pagapaga; tika na kere i ga tuluai urama
da tika na pokono ma ra malmalikun, ma ta
ra tika na kere i ga tuluai urama da tika na
pokono ma ra malmalikun. [17] Ma i ga pait
ra ura ubene na palariam gobol upi ure ra
ura kere nina dir ga ki taun ra ura pagapaga;
tika na ubene ure tika na kere, ma ta ra
ubene ure ta ra tikai. [18] Ma i ga tun mal ra
umana goava; i ga pait diat ta ra ura ngaina
kikil tika na ubene upi da tuba ra kere nina
i ki ta ra ul a pagapaga; ma damana bula tai
ta ra enana kere. [19] Ma ra umana kere nina
dia ga ki taun ra umana pagapaga ta ra mata
na pal di ga mar diat ma ra umana pupu na
vaigoara, ma dia ga tuluai urama da tika na
pokono. [20] Ra ura kere dir ga ki taun ra ura
pagapaga arama liu ta ra pakana i ki ak ta ra
paparai ra ubene; di ga tun vapetep tar ra
ura mar na goava kikil ia ta ra ura ngaina.
[21] Ma i ga vatut nam ra ura pagapaga ta ra
mata na pal ta ra pal i gomgom; i ga vatut
ra pagapaga ta ra papar a lima tuna, ma i ga
vaiang ia ba Iakin; ma ra pagapaga nina i ga
vatut ia ta ra papar a maira i ga vaiang ia ba
Boas. [22] Ma di ga mar ra ul a pagapaga ma
ra umana pupu na vaigoara. Damana di ga
vapar vue ra papalum na pait pagapaga.

[23] Ma i ga tun mal tika na ngala na la ma
ra palariam gobol, ma i ga vulu, ma i ga a
ura pokono ma a papar ra balana, ma i ga
lulur da tika na pokono ma ra malmalikun,
ma i ga lavurua na pokono ma a papar kikil
ia. [24] Ma a ura nga na vuvu dir ga ki ta ra
vavai na ngu na la kikil ia; ma di ga tun
varurungane mal diat ma ra ngala na la ba
di ga tun mal ia. [25] Ma i ga ki taun ra vinun
ma a ura bulumakau, a utul dital vatale
ra matana labur, ma a utul dital vatale
ra matana taoai, ma a utul dital vatale ra
matana taubar, ma a utul dital vatale ra
matana taur; ra ngala na la i ga ki taun diat,
ma i ga lu i diat varkuvo livuan. [26] Ma ra
butubut i ra la i ga da ra tababa i ra lapar a
lima; ma ra ngu na la i ga talilikun da ra ngu
na momamomo, da ra pupu na lelegurua;
ma i ga topa a ura arip na valavalar* na polo
upi na buka tana.

[27] Ma i ga tun mal a vinun na kiki na
palariam gobol; tika na kiki i ga tika na
pokono ra lolovinana, ma tika na pokono
ra tababana, ma a utul a malmalikun ra
tuluaina. [28] Ma di ga pait ra umana kiki
dari: di ga pait ra umana paparai diat, ma
di ga varuk diat ta ra umana ur na kiki, [29] ma
ra malalar i ra umana leon ma ra umana
bulumakau ma ra umana angelo dia ga ki
ta ra umana paparai ra umana kiki. Ma di
ga vung ra minamar ta ra umana ur na kiki
arama liu ta ra umana leon ma ra umana
bulumakau ma ra pia bula tana. [30] Ma ra
ivat na vil dia ga ki ta nam ra umana kiki
tikatikai, ma ra umana kip nina di ga pait
ia upi da vi ra uraura vil me tikatikai di ga
tun mal ia ma ra palariam gobol; ma ra ivat
na vakai dia ga ki ta ra ivat na ngu na kiki,
ma dia ga ki petep ta ra kiki upi ta la na va
ta diat. [31] Kana kiki na la i ga ki tai tika na
kere arama liu da tika na malmalikun; ra
kiki na la i ga vulu da ra pagapaga, ma i ga
lulur da tika na malmalikun ma a ngungu.
Di ga tumu tar ta umana minamar ta ra
nguna; ia kaka ra umana paparaina pa dia
ga vulu, a ivat na nguna ta diat. [32] A ivat
na vil dia ga ki ta ra ivat na ngu na kiki;
ma ra umana kip ure ra umana vil di ga tun
varurungane mal diat ma ra umana kiki; ra
umana vil tikatikai dia ga tuluai da tika na
malmalikun ma a ngungu. [33] Ra umana vil
dia ga da ra vil ta ra kiki na vinavana ure
ra vinarubu; ra kidoloina vil ma ra umana
ur tana ma ra kip ure di ga tun mal ia ma
ra palariam gobol. [34] Di ga pait ra ivat na
tukal ta ra ivat na nguna tikatikai ta ra
umana kiki; ma di ga tun varurungane mal
ra umana tukal ma ra umana kiki. [35] Ma ra
ngu na kiki kikil ia arama liu, a tuluaina i
ga da ra ngungu malmalikun; ma di ga pait
varurungane ma ra ana umana tukal ma ra
umana paparaina. [36] I ga poko ra malalar
i ra umana angelo ma ra umana leon ma
ra umana gelep ta ra umana tukal tana ma
ta ra umana paparaina, da i topa ra umana
maup tikatikai, ma ra umana minamar kikil
ia bula. [37] Damana i ga tun mal nam ra vinun
na kiki, ma diat par dia ga varvarogop, ta ra
adia minamal, ma ta ra valavalar i diat, ma
ta ra minamar i diat.

[38] Ma i ga pait ra vinun na la na palariam
gobol, ma tikatika na la i ga topa ra ivat na
vinun na valavalar na polo upi na buka; i ga

* 7:26: Tikatika na valavalar i da ra 37 lita (8 galon).

tika na pokono ra bala i diat tikatikai; ma di
ga vung ra umana la ta ra adia umana kiki
tikatikai. [39] Ma i ga vung ra ilima na kiki ta
ra papar a lima tuna ta ra pal i gomgom, ma
ta ra ilima na kiki ta ra papar a maira tana;
ma ra ngala na la iat i ga vung ia ta ra papar
a taubar ta ra pal i gomgom.
[40] Ma Kuram i ga pait ra umana kabala,
ma ra umana la na kabu, ma ra umana la na
kulkulup. Damana Kuram i ga pait ra magit
par nina Solomon ra king i ga mainge ure
ra papalum ta ra kuba i ra Luluai: [41] ra ura
pagapaga, ma ra ura kere nina dir ga ki taun
ra ura pagapaga, ma ra ura ubene pi dir a
tuba ra ura kere ta ra ul a pagapaga; [42] ma
ra ivat na mar na goava ure ra ura ubene,
a ura nga na goava tai tikatika na ubene pi
da mar ra ura kere na pagapaga me; [43] ma
ra vinun na kiki ma ra vinun na la ure diat
tikatikai; [44] ma ra ngala na la, ma ra vinun
ma a ura bulumakau nina dia ki ta ra vavai
na la; [45] ma ra umana kabala, ma ra umana la
na kabu, ma ra umana la na kulkulup bula.
Kuram i ga pait ra umana magit parika ta
ra kuba i ra Luluai ure Solomon ra king ma
ra palariam gobol. [46] Ra king i ga tun mal go
diat ta ra pia petapetep ta ra male Iordan,
livuan Sukot ma Saretan. [47] Ma Solomon pa
i ga valar diat, tago dia ga peal; pa di ga luk
ra mamat i ra palariam gobol.
[48] Ma Solomon i ga pait bula ra umana
magit nina dia ga ki ta ra kuba i ra Luluai:
ra uguugu na vartabar i goled, ra vatar i
goled nina ra gem na ginigira i ga ki tana,
[49] ma ra umana turtur na birao, a ilima ure ra
papar a lima tuna, ma ra ilima ure ra papar
a maira, ta ra luaina mata i ra pakana i tabu
kakit, di ga pait go diat ma ra goled tuna,
ma ra umana pupuna davai, ma ra umana
lamp, ma ra umana kia, di ga pait diat ma
ra goled; [50] ma ra umana la, ma ra umana
punpun vinau na lamp, ma ra umana ikilik
na la, ma ra umana kulkulup, ma ra umana
la ure ra mi, go parika di ga pait ia ma ra
goled tuna; ma di ga pait bula ra umana
lililikun ure ra umana banbanu ma ra goled,
ure ra pakana i tabu kakit ma ure bula ra pal
i gomgom.
[51] Damana di ga pait vapar ra umana
magit Solomon i ga mainge ure ra papalum
ta ra kuba i ra Luluai. Ma Solomon i ga
varuk ra lavur magit nina tamana David i ga
vatabue, ra silva ma ra goled ma ra umana
la, ma i ga vung varurungane diat ma ra
lavur magit dia ga ngatngat ta ra kuba i ra
Luluai.

8

Solomon i kap ra bok na kunubu ta ra kuba i ra Luluai
(2 Tutu 5:2-14)

[1] Ma Solomon i ga ting varurue ra umana
patuana Israel, ma ra umana luluai na vuna
tarai, ma ra umana tama i ra lavur apik
na tarai Israel pire Solomon ra king urama
Ierusalem, upi diat a kap ra bok na kunubu
kai ra Luluai maro Sion ra pia na pal kai
David. [2] Ma ra tarai Israel par dia ga pot
pire Solomon ta ra lukara, ta ra gai Etanim,
nina ra valaruruana gai. [3] Ma ra umana
patuana Israel par dia ga pot, ma ra umana
tena tinabar dia ga puak pa ra bok. [4] Ma
dia ga kap ra bok kai ra Luluai, ma ra pal
na varbarat, ma ra lavur magit i gomgom
ta ra Pal na Mal; a umana tena tinabar ma
ra tarai Levi dia ga kap diat. [5] Ma ra king
Solomon ma ra ngala na kor na tarai nina
dia ga pot varurung pirana dia ga vana na
lua ta ra bok, ma pa di ga luk valar pa nam ra
umana sip ma ra umana bulumakau nina di
ga doko diat ure ra tinabar. [6] Ma ra umana
tena tinabar dia ga kap ra bok na kunubu
kai ra Luluai uro ta kana pakana tar ta ra
pakana i tabu kakit ta ra pal i gomgom, ta
ra vavai ra bebea i ra ura angelo. [7] Tago ra
ura angelo dir ga pala ra bebea i dir taun
ra pakana kai ra bok, ma ra ura angelo dir
ga tuba ra bok ma ra ura kip nina di kip ia
me. [8] Tago ra ura kip dir ga lolovina, i ga
tale ba da gire dir kan ra pakana i gomgom
ta ra luaina mata i ra pakana i tabu kakit; ia
kaka pa di gire mule dir ta ra bala na taman;
dir tar ki abara tuk tar ta go ra bung. [9] Pa
ta magit i ga ki ta ra bala na bok, ia kaka
nam ra ura pal a vat nina ba Moses i ga
varuk dir aro Koreb, ba ra Luluai i ga pait
ra kunubu ma ra tarai Israel, ba dia ga irop
kan ra gunan Aigipto.
[10] Ma ba ra umana tena tinabar dia ga irop
kan ra pakana i gomgom, tika na gobol a
bakut i ga vabuka ra kuba i ra Luluai, [11] ma pa
i ga tale ra umana tena tinabar pi diat a pait
kadia tiniba ure ra bakut; tago ra minamar
i ra Luluai i ga vabuka ra kuba i ra Luluai.

Di vadoane ra kuba i ra Luluai
(2 Tutu 6:1–7:10)

[12] Ma Solomon i ga biti: A Luluai i ga biti
ba na bang ta ra bakut i bobotoi; [13] iau tar
pait kaum ta pal, a pakana upi una bang
vatikai atana.

[14] Ma ra king i ga tur tapuku, ma i ga
tata vadoane ra tarai Israel par; ma ra tarai
Israel par dia ga tur. [15] Ma i ga biti: Da pite
pa ra Luluai ra God kai Israel, nina i ga pait
ot pa nam ba i ga vaarike pire David tamagu,
ba i ga biti: [16] Papa nam ra bung iau ga agure
vairop vue kaugu tarai Israel kan Aigipto,
pa iau ti pilak pa ta pia na pal livuan ta ra
umana vuna tarai Israel, upi da pait ta pal
tana ure ra iangigu; ia kaka iau ga pilak pa
David upi na kure kaugu tarai Israel. [17] A
dovotina i ga ki ta ra nuknuk i David tamagu
upi na pait ta pal ure ra iang i ra Luluai ra
God kai Israel. [18] la kaka ra Luluai i ga biti tai
David tamagu: U ga pait ra boina tago i ga
ki ta ra nuknukim upi una pait ta pal ure ra
iangigu; [19] ia kaka, pa una pait nam ra pal,
natum iat nina una vangala, ia iat na pait
ra pal ure ra iangigu. [20] Ma gori ra Luluai i
tar pait ot pa nam ra tinata i ga tatike, tago
iau tar tut ma iau tar kia vue David tamagu,
ma iau ki ta ra kiki na king kai Israel, da ra
Luluai i ga vamading ure, ma iau tar pait ra
pal ure ra iang i ra Luluai ra God kai Israel.
[21] Ma iau ga tibe ta pakana tana ure ra bok,
nina ra kunubu kai ra Luluai i ki tana, nina
i ga pait ia pire ra umana tama i dat, ba i ga
ben vairop diat kan ra gunan Aigipto.

[22] Ma Solomon i ga tur ta ra luaina mata
i ra uguugu na vartabar kai ra Luluai, ma
i ga tulue ra ura limana urama ra bakut ta
ra luaina mata i ra tarai Israel, [23] ma i ga
biti: Ea, Luluai, ra God kai Israel, pa ta god
dir varogop ma u arama ra bala na bakut
ma ra pia bula; u pait ot pa kaum kunubu
ma u vaarike ra varmari pire kaum umana
tultul nina dia vana ta ra luaina matam ma
ra dovot na bala i diat; [24] U tar pait muka
kaum tinata na vamading pire kaum tultul
David tamagu; maia, a ngiem i tar tatike,
ma ra limam i tar pait ot pa ia ta go ra
bung. [25] Ea, Luluai, ra God kai Israel, una
nuk pa bula nam kaum tinata na vamading
pire David tamagu, ba u ga biti: Gala ra
umana natum diat a vanavana ta ra luaina
matagu da u ga vanavana tana, ma diat a
balaure kadia mangamangana, pa una iba
upi ta tikai pi na ki ta ra kiki na king kai
Israel. [26] I boina, God kai Israel, ba na ot
kaum tinata nina u ga vaarike pire David
tamagu. [27] Dave, God na bang tuna ta ra
rakarakan a gunagunan? Ea, u kor ika ta
ra lavur bala na bakut, ma una ki dave ta
go ra pal nina iau tar pait ia? [28] la kaka,
una valongore ra niaring kai kaum tultul,
ma kana kinail; ea Luluai kaugu God, una
valongore ra kinail ma ra niaring kai kaum
tultul, ba i kail gori, [29] ba una matamataure
go ra pal ra keake ma ra marum, ra pakana
nina u ga biti ba ra iangim na ki tana, upi
una nuk pa ra niaring nina ba kaum tultul
na araring tadav go ra pakana me.

[30] Ma ba kaum tultul ma kaum tarai Israel
diat a araring tadav go ra pal, una valon-
gore kadia kinail; maia, una valongore ta
ra kubam arama ra bala na bakut, ma ba u
valongore una mari diat.

[31] Gala ta tutana na pait ra nirara tadav
talaina, ma di vo pa ia pi na vavalima ure ta
ra luaina mata i kaum uguugu na vartabar
ta go ra pal, [32] una valongore arama ra bala
na bakut, ma una kure kaum ura tultul, ma
una kure vakaina nina ra tena varpiam upi
ra vuai kana mangamangana na ki taun ia,
ma una kure vatakodo ra tena takodo upi
na vatur vake ra vuai kana mangamangana
takodo.

[33] Ba ra umana ebar dia ubu dudur pa
kaum tarai Israel, tago dia tar piam vue u,
ma ba dia nukpuku piram, ma dia vatang
vaarike ra iangim, ma dia araring ma dia
kail piram ta go ra pal, [34] una valongore
arama ra bala na bakut, ma una pun vue ra
lavur varpiam kai kaum tarai Israel, ma una
ben valilikun mule diat tadav ra gunan nina
u ga tul tar ia pire ra umana tama i diat.

[35] Ba ona pa i bata tago dia tar piam vue
u, ma dia araring piram ta go ra pal, ma dia
vatang vaarike ra iangim, ma dia nukpuku
ure kadia lavur varpiam, ba u kure vakaina
diat ure, [36] una valongore arama ra bala na
bakut, ma una pun vue ra lavur varpiam kai
kaum umana tultul, ma kaum tarai Israel,
ba u tovo diat ure ra nga i takodo pi diat a
mur ia, ma una vabilim mule ra gunan nina
u ga tul tar ia pire kaum tarai ba kadiat.

[37] Ba ona ta mulmulum, ba ta ngala na
minait, ba ta ngala na lapap, ba ta kungal,
ba ta kubau, ba ta vui na bebe, ba kadia ebar
i tur vartakalat bat kadia umana pia na pal,
ba ta kaina minait, ba ta mangana kinadik
ava bar i tup diat, [38] ma ba ta niaring ba ta
kinail i vana rikai, kai ta tikai ba kai kaum

tarai Israel par tago tikatikai i kapa ure ra
magit i monong ia, ma i tulue ra limana
tadav go ra pal, 39 una valongore ta kaum
kiki arama ra bala na bakut, ma una mari
diat, ma u, u nunure ra bala i ra tarai par,
(tago u kaka u nunure ra bala i ra lavur
natu i ra tarai,) una bali ia pire ra tarai
par tikatikai da kadia mangamangana, 40 upi
diat a ru u ta ra lavur bungbung par ba dia ki
ta ra gunan nina u ga tabar ra umana tama
i vevet me.

41 Ma ure ra vaira nina pa di ga vangala
ta kaum tarai Israel, ba na pot kan ra gunan
vailik ure ra iangim, 42 (tago diat a valongore
ure kaum minamar, ma ra dekdek na limam
nina u tulue,) ba na pot ma na araring tadav
go ra pal, 43 una valongore ta kaum kiki
arama ra bala na bakut, ma una pait muka
nam ra vaira i lul upi ia piram, upi ra lavur
vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan diat
a nunure ra iangim, ma diat a ru u da kaum
tarai Israel, ma upi diat a nunure ba go ra
pal nina iau tar pait ia di vatang ra iangim
tana.

44 Ma ona kaum tarai diat a tut ure kadia
ebar, ta nam ra nga u tulue diat i tana, ma
dia araring tadav ra Luluai ma ra mata i diat
tadav go ra pia na pal nina u ga pilak pa ia,
ma tadav go ra pal nina iau tar pait ia ure
ra iangim, 45 una valongore arama ra bala na
bakut kadia niaring ma kadia kinail, ma una
tur maravut diat.

46 Ona dia piam u, (ma pa ta tutana i lan-
galanga kan ra varpiam,) ma una kankan-
uane diat, ma una nur tar diat pire kadia
ebar, ma dia ben vavilavilau vue diat ta ra
gunan kai kadia ebar, a gunan nina i vailik
ba i maravai ka, 47 ma dia ki na nuknuk ta
ra gunan nina di ga ben vavilavilau tar diat
i tana, ma dia nukpuku, ma dia kail piram
ta ra gunan kadiat dia ga ben vavilavilau
vue diat, ma dia biti, Ave tar rara, ave
tar tut na varpiam, ave tar pait ra kaina
mangamangana, 48 ma ona dia talil piram
ma ra bala i diat par ma ra nuknuk i diat par
ta ra gunan nina ba kadia ebar dia ga ben
vavilavilau tar diat i tana, ma dia araring
piram tadav ra gunan nina u ga tul tar ia
pire ra lavur tama i diat, tadav ra pia na pal
nina u ga pilak pa ia, tadav ra pal nina iau
tar pait ia ure ra iangim, 49 una valongore
kadia niaring ma kadia kinail ta kaum kiki
arama ra bala na bakut, ma una tur maravut
diat; 50 ma una mari kaum tarai nina dia
piam u, ma una pun vue kadia varpiam
piram, ma una mari diat ta ra luaina mata
i diat dia ben vavilavilau diat, upi kadia
umana ebar diat a mari diat; 51 tago diat
kaum tarai, nina ba kaum tiniba iat, nina
u ga agure vairop vue diat kan ra gunan
Aigipto, kan ra ubu na palariam.

52 Una mataure kaum tultul ma kaum
tarai Israel, ma una valongore diat ba dia
tangi piram; 53 tago u ga pilak vaire pa diat
kan ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan upi kaum tiniba, da u ga tata tai
Moses kaum tultul, ba u ga ben vairop vue
ra lavur tama i vevet kan ra gunan Aigipto,
Luluai God.

54 Ma ba Solomon i ga tar vapar vue go ra
niaring ma go ra kinail tadav ra Luluai, i ga
tut kan ra pakana i ga va timtibum tana ta
ra luaina mata i ra uguugu na vartabar kai
ra Luluai ba i ga tulue ra ura limana urama
tadav ra bala na bakut. 55 Ma i ga tur ma i
ga tata vadoane ra tarai Israel ma ra ngala
na nilaina dari: 56 Da pite pa ra Luluai, nina
i tar tul tar ra ningo pire kana tarai Israel,
da i ga vamading tana; ta ra lavur tinata
na vamading nina i ga vamading tar ia tai
Moses kana tultul, pa ta kopono tinata ba
i ga rara. 57 A Luluai kada God na ki pire
dat da i ga ki pire ra lavur tama i dat; koko
na vana kan dat, ma koko na nur vue dat;
58 upi na pukue ra bala i dat tadav ia, upi dat
a mur kana lavur nga, ma upi dat a kodop
vake kana lavur vartuluai, ma kana lavur
togotogo, ma kana lavur varkurai, nina i ga
tul tar ia pire ra lavur tama i dat. 59 Boina
ba go kaugu lavur tinata, nina iau tar kail
tadav ra Luluai me, diat a ki pire ra Luluai
kada God ta ra lavur bungbung na keake
ma ra ra lavur bungbung na marum, upi
na tur maravut iau kana tultul ma kana
tarai Israel, da kada niiba ta ra bungbung;
60 upi ra lavur Tematana ta ra rakarakan a
gunagunan diat a nunure ba ra Luluai ia
God, ma pa ta na mulai. 61 Boina ba ra bala
i vavat na dovot pire ra Luluai kada God,
upi avat a mur kana lavur togotogo ma avat
a kodop vake kana lavur vartuluai, da ava
mainge gori.

62 Ma ra king varurung ma ra tarai Israel
par dia ga pait ra vartabar ta ra luaina mata
i ra Luluai. 63 Ma Solomon i ga vartabar tar a
ura vinun ma a urua na arip na marmar na
bulumakau ma tika na mar ma a ura vinun
na arip na marmar na sip ure ra tinabar na

varmaram tadav ra Luluai. Damana ra king
ma ra tarai Israel par dia ga vakilang vaire
ra kuba i ra Luluai. 64 Ta nam iat ra bung ra
king i ga vagomgom ra bala na gunan livuan
nina i tur abara ta ra luaina mata i ra kuba i
ra Luluai; ma i ga tul tar ra tinabar di tuntun
tar ia, ma ra tinabar na vuai na uma, ma ra
bira i ra tinabar na varmaram abara, tago ra
uguugu na vartabar na palariam gobol nina
i ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai pa i
ga topa diat, tago pa i ga ngala. 65 Damana
Solomon, ma Israel par, papa ra langun
Kamat ma tuk tar ta ra Tava Alir Aigipto,
dia ga pait ra lukara ure ra vinun ma a ivat
na bung ta nam ra e, ta ra luaina mata i
ra Luluai kada God. 66 Ta ra valavutuluna
bung Solomon i ga pala vue ra tarai, ma dia
ga tata vadoane ra king, ma dia ga vana ta
kadia umana pal na mal ma ra gugu ta ra
bala i diat ure ra varmari nina ra Luluai i ga
tul tar ia tai David kana tultul ma pire Israel
kana tarai.

9

*Ra Luluai i tur kapet pire Solomon a vauru-
ana pakana*

(2 Tutu 7:11-22)

1 Ma ba Solomon i ga tar pait vapar ra
kuba i ra Luluai ma ra kuba i ra king ma
kana lavur mamainga, 2 ra Luluai i ga tur
kapet pa mulai pirana, da i ga tur kapet
pirana aro Gibeon. 3 Ma ra Luluai i ga biti
tana: Iau tar valongore kaum niaring ma
kaum kinail piragu; ma iau tar vagomgom
go ra pal nina u ga pait ia, ma iau tar
vung tar ra iangigu tana pa na mutu; ma
ina mataure ma ina balaure pa na mutu.
4 Ma ure u, ona una vanavana ta ra luaina
matagu da David tamam ma ra dovot na
bala ma ra takodo na mangamangana, ma
una pait nam iau ga ve u tana, ma una
kodop vake kaugu lavur vartuluai ma kaugu
lavur varkurai, 5 ina page vadekdek kaum
kiki na king ta ra gunan Israel pa na mutu,
da kaugu tinata na vamading pire David
tamam, ba iau biti: Pa una iba upi ta tikai
upi na ki ta ra kiki na king kai Israel. 6 Ba
ona avat a vana irai kan iau, avat ma ra
umana natum, ma pa ava kodop vake kaugu
lavur vartuluai ma kaugu lavur togotogo,
nina iau ga tul tar ia pire vavat, ma avat a
torom ta ra umana enana god ma avat a lotu
tadav diat, 7 ina kap vue Israel kan ra gunan
iau ga tabar diat me; ma go ra pal nina iau
ga vagomgom ia ure ra iangigu, ina rubat
vue kan ra luaina matagu; ma Israel na da
ra tinata valavalar ma ra tinata na varvakok
livuan ta ra umana Tematana. 8 Ma da rip
vue go ra pal; ma diat par nina dia bolo diat
a kaian, ma diat a itinge, ma diat a biti: Ta
ra ava ra Luluai i ga pait ra dari ure go ra
gunan ma ure go ra pal? 9 Ma da bali ia dari:
Tago dia ga vana kan ra Luluai kadia God,
nina i ga agure vairop vue ra lavur tama i
diat kan ra gunan Aigipto, ma dia ga tabe
vake ra umana enana god, ma dia ga lotu
tadav diat, ma dia ga torom ta diat; damana
ra Luluai i ga vakaina diat ma go ra lavur
magit.

*A umana enana mangana papalum kai
Solomon*

(2 Tutu 8:1-18)

10 Ma ba i ga par nam ra ura vinun na
kilala, nina ba Solomon i ga varvakai tana
ma ra pait pal ta ra kuba i ra Luluai ma
ra kuba i ra king, 11 ma Kiram ra king Tiro
i ga tul tar ra umana davai na tagatagal
pire Solomon, ma ra umana davai na iara,
ma ra goled, da ra mamainga kai Solomon,
Solomon i ga tul tar ra ura vinun na pia na
pal tai Kiram ta ra langun Galilaia. 12 Ma
Kiram i ga vana maro Tiro upi na gire nam
ra umana pia na pal nina ba Solomon i ga tul
tar diat pirana; ma pa i ga gugu ta diat. 13 Ma
i ga biti: A umana pia na pal ava go, turagu,
nina u tar tul tar diat piragu? Ma i ga vaiang
diat ba ra gunan Kabul, ma i damana tuk tar
ta go ra bung. 14 Ma Kiram i ga tar tulue tika
na mar ma a ura vinun na talant* na goled
pire ra king.

15 Solomon i ga vo pa ra tarai upi ra
papalum, ma i ga vuna dari: ure ra kuba
i ra Luluai, ma ra kubana, ma ure ra Milo
ma ra liplip na vat kikil Ierusalem, ma ure
Kasor ma Megido ma Geser, 16 (Parao ra king
Aigipto i ga vana urama, ma i ga uvia pa
go ra gunan Geser, ma i ga tun ia, ma i
ga doko ra tarai Kanaan nina dia ga ki ta
ra pia na pal, ma i ga tul tar ia a vartabar
pire natuna nina ba ra taulai kai Solomon,
17 damana Solomon i ga vatut mule Geser,)
ma ure Bet-Korom nina i ki ara, 18 ma Balat

* 9:14: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra goled ba ra silva me, i da ra valavalar na mani.

ma Tamar aro ta ra bil, [19] ma ure ra umana
pia na pal na vuvuvung kai Solomon, ma
ure ra umana pia na pal ure kana umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu, ma kana
umana tena kiki os, ma ure bula nam ra
umana magit Solomon i ga mainge ba na
pait ia aro Ierusalem ma aro Lebanon, ma
ta kana langun parika. [20] Ma ure ra umana
Tematana nina dia ga ki boko ta ra gunan,
ra tarai Amor, ma ra tarai Ket, ma ra tarai
Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra tarai Iebus,
[21] nina ba pa i ga tale ra tarai Israel pi diat
a kamare vue diat, Solomon i ga vo pa ra
umana natu i diat upi ra umana vilavilau,
ma dia ki boko damana gori. [22] Solomon pa i
ga ben pa ra tarai Israel upi diat a vilavilau;
i ga ben pa diat upi diat a tarai na vinarubu,
ma kana umana tultul, ma kana umana
luluai, ma kana umana lualua, ma diat dia
ga kure kana umana kiki na vinavana ma ra
umana tena kiki os. [23] Solomon i ga vatur
vake a ilima na mar ma a ilima na vinun na
ngala na raprap nina dia ga kure ra tarai
na papalum. [24] Ma ba ra natu i Parao i ga
mareng kan ra pia na pal kai David tar ta ra
pal nina Solomon i ga pait ia ure, Solomon
i ga pait ra Milo.

[25] A utul a pakana tai tika na kilala
Solomon i ga tul tar ra tinabar di tuntun tar
ia ma ra tinabar na varmaram ta ra uguugu
na vartabar nina i ga pait ia ure ra Luluai,
ma i ga tun ra bulit i ang na katkat varurung
me ta ra luaina mata i ra Luluai. Damana i
ga pait vapar ra pal.

[26] Ma ra king Solomon i ga pait ra umana
parau aro Esion-Geber marave Elat nina i
tur aro ra valian ta ra Ta Meme ta ra langun
Edom. [27] Ma Kiram i ga tulue kana umana
tultul, a umana tena ta, ure go ra umana
parau, ma ra umana tultul kai Solomon dia
ga vana varurung ma diat. [28] Ma dia ga pot
aro Opir, ma dia ga kap pa ra goled maro,
a ivat na mar ma a ura vinun na talant, ma
dia ga kap ia pire Solomon ra king.

10

Ra tadar na vavina Seba i tadav Solomon
(2 Tutu 9:1-12)

[1] Ma ba ra tadar na vavina Seba i ga
valongore ra varvai ure Solomon ure ra
iang i ra Luluai, i ga pot upi na valar ia
ma ra umana dekdek na tinir. [2] Ma dia ga
pot urama Ierusalem ma ra ngala na kor na
tarai, ma ra umana kamel nina dia ga kap ra
umana magit dia ang na katkat, ma ra ngala
na goled, ma ra umana ngatngat na vat; ma
ba i ga pot pire Solomon dir ga pirpir me,
ma i ga vaarike nam parika nina i ga ki ta
ra nuknukina. [3] Ma Solomon i ga bali kana
lavur tinir par; pa ta magit na pidik ba pa i
ga ve tana. [4] Ma ba ra tadar na vavina Seba
i ga gire ra kabinana kai Solomon, ma ra
pal nina i ga pait ia, [5] ma ra nian ta kana
vatar, ma ra kini kai kana umana tultul,
ma ra papalum kai kana umana vilavilau,
ma kadia minong, ma diat dia kap kana
momamomo, ma ra lavur tinabar di tuntun
tar ia nina i ga vartabar ma diat ta ra kuba
i ra Luluai, i ga tup ia ra kinaian. [6] Ma i ga
biti tai ra king: Nam ra varvai nina iau ga
valongore ta kaugu gunan ure kaum lavur
papalum ma kaum kabinana i ga dovot. [7] Ma
pa iau ga kapupi nam ra varvai, ma go iau
tar gire ma ra kiau na matagu, ma ea, a
ik a ngungu ka di tar ve iau tana; kaum
kabinana ma kaum tabarikik i manga ngala
muka ta nam ra varvai iau ga valongore
ure. [8] Nam ra tarai, kaum umana tultul,
nina dia tur vatikai ta ra luaina matam ma
dia valongore kaum kabinana, dia ti doan.
[9] Da pite pa ra Luluai kaum God, nina i ga
manane u ma i ga vaki u ta ra kiki na king
kai Israel; ra Luluai i ga vaki u pi una king,
upi una varkurai ma ra takodo na varkurai,
tago i ga mari Israel ma pa na mutu. [10] Ma
i ga tul tar ia pire ra king tika na mar ma
a ura vinun na talant na goled, ma ra peal
vuai na davai i ang na katkat, ma ra umana
ngatngat na vat; pa di ga tul tar mule ta
peal vuai na davai i ang na katkat da go nina
ra tadar na vavina Seba i ga tul tar ia pire
Solomon. [11] Ma ra umana parau kai Kiram
nina dia ga kap ra goled maro Opir, dia
ga kap bula mangoro na davai na mangina
ma ra umana ngatngat na vat. [12] Ma ra
king i ga pait ra umana pagapaga ma ra
davai na mangina ure ra kuba i ra Luluai
ma ure ra kuba i ra king; i ga pait bula ra
umana pagol ma ra umana dedede me ure
ra umana tena kakailai; pa di gire mule ta
davai na mangina varogop ma nam, tuk tar
ta go ra bung. [13] Ma ra king Solomon i ga
tul tar ia pire ra tadar na vavina Seba nam
parika i ga mainge ma nam bula i ga tabar
vakuku ia me. Ma ra vavina, diat ma kana
umana tultul, dia ga lilikun mulai ta kana
gunan.

A kini na uviana kai Solomon ma kana minamar
(2 Tutu 9:13-24)

14 Ma ra mamat i ra goled nina Solomon
i ga vatur vake tai ta kopono kilala i ga
laptikai na mar ma laptikai na vinun ma
laptikai na talant; 15 ma nam ra goled nina
ra umana tena kunukul ma ra umana tena
niivura ma ra umana king Arabia ma kana
umana luluai dia ga kap ia pirana, pa di ga
luk tar ia tana. 16 Ma Solomon ra king i ga
pait a ura mar na bakbakit ma ra goled di
tutut ia; laptikai na mar na mamat na goled
di ga pait tika na bakbakit me. 17 Ma i ga
pait bula ta ra utul a mar na bakbakit ma
ra goled di tutut ia; tika na kilogram ma i
pirai (a utul a paun) na goled di ga pait tika
na bakbakit me; ma ra king i ga vung diat
ta ra pal di vatang ia ba ra Lokor Lebanon.
18 Ma ra king i ga pait bula tika na ngala na
kiki na king ma ra loko na elepant, ma i ga
vung vapetep tar ra goled i boina kakit tana.
19 A laptikai na tak keke dia ga ki ta ra kakao
tadav ra kiki na king, ma ta ra ulu i ra kiki na
king ra muruna tana i ga vulu; di ga pait ra
ura vungvung lima ta ra ura paparai ra kiki
na king, ma a ura leon dir ga tur marave ra
ura vungvung lima. 20 Ma a vinun ma a ura
leon dia ga tur ta ra ura paparai ra laptikai
na tak keke ta ra kakao; pa di ga pait ta kiki
damana tai ta enana vuna gunan.

21 Ma di ga pait ra lavur la na nimomo
kai ra king Solomon ma ra goled, ma ra
umana la ta ra pal di vatang ia ba Lokor
Lebanon dia ga goled; pa di ga pait ta tikai
ma ra silva, tago ta ra e kai Solomon i ga
da ra magit vakuku. 22 Tago ra umana parau
maro Tarsis kai ra king dia ga vanavana na
ta varurung ma ra umana parau kai Kiram;
ma ta ra ututul a kilala ra umana parau dia
ga poapot, ma dia ga kap ra goled, ma ra
silva, ma ra loko na elepant, ma ra umana
ngala na mangki, ma ra umana kakaruk i
marmar ra ivuna burburu i diat. 23 Damana
ra king Solomon i ga lia ta ra umana king
ta ra rakarakan a gunagunan ta ra tabarikik
ma ra kabinana. 24 Ma ra lavur tarai ta ra
rakarakan a gunagunan dia ga anan upi diat
a gire Solomon, upi diat a valongore kana
kabinana nina God i ga tul tar ia pirana.
25 Ma diat par tikatikai dia ga kap kadia
vartabar, ra umana la na silva, ma ra umana
ra na goled, ma ra umana mal, ma ra vargal,
ma ra vuai na davai i ang na katkat, ma ra
umana os, ma ra umana as; ma i ga damana
ta ra kilakilala.

Solomon i kul varurue ra umana kiki na vinavana ma ra umana os
(2 Tutu 1:14-17; 9:25-28)

26 Ma Solomon i ga kul varurue ra umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu ma ra
umana tena kiki os; i ga vatur vake tika na
arip ma a ivat na mar na kiki na vinavana
ma a vinun ma a ura arip na marmar na
tena kiki os, ma i ga vaki diat ta ra umana
pia na pal ure ra umana kiki na vinavana,
ma pire ra king arama Ierusalem. 27 Ma ra
king i ga vapealane ra silva upi na da ra
umana vat arama Ierusalem, ma ra umana
davai na tagatagal upi diat a peal da ra
umana lovo ta ra male. 28 Ma di ga kap ra
umana os kai Solomon maro Aigipto ma
maro Kue; ra umana tena kunukul kai ra
king dia ga kul diat ma tika na mataina ure
tika na kikil na os. 29 A matai tika na kiki na
vinavana ba di ga kap ia maro Aigipto, i ga
da laptikai na mar na pakana silva, ma ra os
di ga kul ia ma ra mar ma a ilima na vinun
na pakana silva; ma ra umana king kai ra
tarai Ket ma kai ra tarai Siria dia ga kul diat
pirana.

11

A varpiam kal Solomon, ma kana umana ebar

1 Ma ra king Solomon i ga manane man-
goro na vaira na vavina, varurung ma ra
natu i Parao, ra umana vavina Moab, Amon,
Edom, Sidon ma Ket, 2 a tarai na Tematana
nina ba ra Luluai i ga biti tai ra tarai Israel
ure diat: Koko avat a ki livuan ta diat, ma
koko diat a vana livuan ta vavat, tago diat
a varara ra bala i vavat upi kadia umana
god. A bala i Solomon i ga ki petep ta go
ra umana vavina ma ra varmananai. 3 I ga
taule lavurua na mar na tadar vavina, ma a
utul a mar na tultul na vavina; ma nam kana
umana vavina dia ga ben vaire ra balana.
4 Damana ba Solomon i ga tar patuana, kana
umana vavina dia ga pukue ra balana pi na
mur ra umana enana god, ma ra balana pa
i ga dovot tadav ra Luluai kana God da ra
bala i David tamana. 5 Solomon i ga lotu
tadav ra god Astoret a vavina, kai ra tarai
Sidon, ma tadav Milkom ra god vakuku kai
ra tarai Amon. 6 Ma Solomon i ga pait ra
magit i kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,

ma pa i ga mur ra Luluai da tamana David i
ga pait ia. 7 Ma Solomon i ga pait ra tavul a
lotu ure Kemos ra god vakuku kai Moab, ma
ure Molek ra god vakuku kai ra tarai Amon,
ta ra luana nina i tur ta ra luaina mata i
Ierusalem. 8 Ma i ga pait ia damana bula ure
kana umana vaira na vavina par, upi diat a
tun ra bulit i ang na katkat ma upi diat a
vartabar tadav kadia umana god.

9 Ma ra Luluai i ga kankanuane Solomon,
tago di ga pukue ra balana kan ra Luluai ra
God kai Israel, nina i ga tur kapet pirana
ta ra ura pakana, 10 ma i ga vartuluai pirana
ure go ra magit, ba koko na mur ra umana
enana god; ia kaka pa i ga kodop vake ra
vartuluai kai ra Luluai. 11 Damana ra Luluai
i ga biti tai Solomon: Tago u ga pait ra
dari, ma pa u ga kodop vake kaugu kunubu
ma kaugu lavur vartuluai, nina iau ga ve
u tana, damana ina kutu varbaiane kaum
gunan na varkurai, ma ina tul tar ia pire
kaum tultul. 12 Ia kaka, ure kaugu varmari
pire David tamam, pa ina pait ia ta kaum
kilala na nilaun; ina kutu varbaiane ke kan
ra lima i natum. 13 Pa ina tak vapar vue kana
varkurai, ina tul tar tika na vuna tarai pire
natum, tago iau mari David kaugu tultul,
ma Ierusalem nina iau ga pilak pa ia.

14 Ma ra Luluai i ga vararak Adad ra te
Edom ta ra apik na tarai kai ra king Edom,
upi dir a ebar ma Solomon. 15 Ta nam ra e ba
David i ga tut ure Edom, ma Ioab ra luluai na
vinarubu i ga varvakai ma ra pupunang na
tarai, ma di ga doko ra lavur tutana Edom
par, 16 (Ioab ma ra umana tena vinarubu
par kai Israel dia ga ki abara laptikai na gai
tuk dia ga doko vapar vue ra umana tutana
Edom,) 17 Adad i ga bul boko, ma dia ga lop
uro Aigipto ma ra umana tutana Edom nina
dia ga tultul pire tamana. 18 Dia ga tut maro
Midian, ma dia ga pot aro Paran; ma dia
ga ben pa ta umana tutana maro Paran, ma
dia ga pot aro Aigipto, tadav Parao ra king
Aigipto; ma i ga tul tar ra pal ma ra nian
ma ra pia pirana. 19 Ma Parao i ga manane
Adad, ma i ga tul tar tana vavi Tapenes kana
taulai pi dir a taulai me. 20 Ma tana vavi
Tapenes i ga kava tar Genubat a bul tutana
pirana; ma Tapenes i ga balaure ra bul ta
ra kuba i Parao papa ba i ga vung vue ra u;
ma Genubat i ga ki varurung ma ra umana
natu i Parao, ra umana tutana, ta ra kuba i
Parao. 21 Ma ba Adad i ga valongore abara
Aigipto ba di ga vadiop David varurung ma
ra umana tamana, ma ba Ioab ra luluai na
vinarubu i ga tar mat, Adad i ga biti tai
Parao: Una nur vue iau pi ina lilikun ta
kaugu gunan iat. 22 Ma Parao i ga biti tana:
Ava u ga iba upi ia ati piragu, pi u mainge
ba una lilikun ta kaum gunan? Ma i ga biti:
Pa iau ga iba upi ta magit, ia kaka una nur
vue iau pi ina lilikun.

23 Ma God i ga vararak Reson natu i Eliada,
nina i ga lop kan Adadeser kana luluai ra
king Soba, upi dir a ebar bula ma Solomon.
24 Ba David i ga doko ra tarai kai Soba, Reson
i ga lue rap ra loko na tarai na nilong, ma
dia ga vana uro Damasko ma dia ga ki abara,
ma i ga king aro Damasko. 25 Ma ta nam
ra umana kilala ba Solomon i ga king tana,
Reson dir ga ebar ma Israel, ma i ga varli da
Adad i pait ia; i ga milikuane Israel, ma i ga
ki na king aro Siria.

26 Ma Ieroboam natu i Nebat, a tutana ta
ra vuna tarai Epraim, ta ra gunan Sereda, i
ga tultul pire Solomon, ma i ga tut ure ra
king; tinana Serua, a ua na vavina. 27 Ma ra
vuna i ga tut ure ra king i ga dari: Solomon
i ga vatut ra Milo ma i ga mal ra liplip
na vat ta ra pia na pal kai David tamana;
28 Ieroboam ia ra rangrang na tutana, ma
ba Solomon i ga gire go ra barmana ba a
tena ongor ta ra papalum, i ga tibe pi na
kure ra umana tena papalum ta ra kuba
i Iosep; 29 ma tika na bung ba Ieroboam i
ga vana kan Ierusalem, Akia ra propet, a
tutana Silo, i ga barat ia ta ra nga; Akia i
ga mal ma ra kalamana mal, ma dir ika ma
Ieroboam dir ga ki ta ra uma; 30 ma Akia
i ga vatur vake kana kalamana mal, ma i
ga rada ia upi a vinun ma a ura pakana;
31 ma i ga biti tai Ieroboam: Una tak pa ra
vinun na pakana, tago a Luluai ra God kai
Israel i ga biti, Ina rubat vue ra varkurai kan
Solomon, ma ina tul tar ra vinun na vuna
tarai piram; 32 (Solomon na vatur vake tika
na vuna tarai ka, ure kaugu varmari pire
kaugu tultul David, ma ure bula Ierusalem,
ra pia na pal nina iau ga pilak pa ia kan
ra lavur vuna tarai Israel;) 33 tago i ga vana
kan iau, ma i ga lotu tadav ra god Astoret, a
vavina, kai ra tarai Sidon, ma tadav Kemos
ra god kai Moab, ma Milkom ra god kai ra
tarai Amon, ma pa i ga mur kaugu lavur nga
upi na pait ot pa ra magit i takodo piragu,
ma upi na kodop vake kaugu lavur togotogo

ma kaugu lavur varkurai, da David tamana
i ga pait ia. [34] Pa ina tak vue ra varkurai
parika kan ia; ina vaki ia pi na luluai ta
kana kilala na nilaun parika, tago iau mari
David kaugu tultul, nina iau ga pilak pa ia
tago i ga kodop vake kaugu lavur vartuluai
ma kaugu lavur togotogo; [35] ina tak vue ra
varkurai kan natuna, ma ina tul tar ra vinun
na vuna tarai tana piram. [36] Ma ina tul tar
tika na vuna tarai pire natuna, upi tika na
birao kai David kaugu tultul na tur vatikai
ta ra luaina matagu arama Ierusalem, ra pia
na pal nina iau ga pilak pa ia ure ra iangigu.
[37] Ma ina vaki u pi una king ure Israel, ma
una kure nam parika nina u mainge. [38] Ma
ona una valongore nam parika nina iau ve
u tana, ma una mur kaugu lavur nga, ma
una pait nam nina i takodo piragu, upi una
kodop vake kaugu lavur togotogo ma kaugu
lavur vartuluai, da David kaugu tultul i ga
pait ia, ina ki maravut u, ma ina page kaum
apik na tarai da iau ga pait ia ure David, ma
ina tul tar Israel piram. [39] Ina vakadik ra
apik na tarai kai David ure go, ia kaka pa na
damana vatikai.

[40] Damana Solomon i ga ongor pi na doko
Ieroboam, ia kaka Ieroboam i ga tut ma i ga
lop uro Aigipto tadav Sisak ra king Aigipto,
ma i ga ki abara Aigipto tuk tar Solomon i
ga mat.

Solomon i mat
(2 Tutu 9:29-31)

[41] Ma ure ra umana enana papalum kai
Solomon, ma ra lavur magit i ga pait ia, ina
kana kabinana, pa di ga tumu vake laka diat
ta ra buk na papalum kai Solomon? [42] Ma
Solomon i ga ki na king ure Israel arama
Ierusalem a ivat na vinun na kilala. [43] Ma di
ga vadiop Solomon varurung ma ra umana
tamana, ma di ga punang ia ta ra pia na pal
kai David tamana; ma Rekoboam natuna i
ga kia vue ta ra kini na king.

12

A umana vuna tarai Israel dia tut na varpiam
(2 Tutu 10:1–11:4)

[1] Ma Rekoboam i ga vana uro Sekem, tago
Israel par dia ga vut aro Sekem upi diat a
vaki ia pi na king. [2] Ma ba Ieroboam natu i
Nebat i ga valongore ure, (tago i ga ki boko
aro Aigipto, aina i ga lop tar ie kan ra mata i
Solomon; Ieroboam i ga ki aro Aigipto, [3] ma
di ga vartuluai upi ia;) Ieroboam diat ma ra
tarai Israel par dia ga pot pire Rekoboam,
ma dia ga biti tana: [4] Ea, tamam i ga vung ra
mamat na kip ta vevet; boina ba una vapapa
ra dekdek na papalum kai tamam ma kana
mamat na kip, ma avet a torom tam. [5] Ma i
ga biti ta diat: Avat a vana, ma ba na par a
utul a bung avat a lilikun uti piragu. Ma ra
tarai dia ga vana.

[6] Ma ra king Rekoboam dia ga kivung ma
ra umana patuana nina dia ga tar tur ta ra
luaina mata i Solomon tamana ba i ga laun
boko, ma i ga biti: Ava ra nuknuk i vavat ure
ra balbali ba ina tatike pire go ra tarai? [7] Ma
dia ga biti tana: Gala una tultul pire go ra
tarai ta go ra bung, ma una torom ta diat,
ma una tata bali diat ma ra bo na tinata,
diat a tultul piram pa na mutu. [8] Ma pa i ga
valongore ra tinata nina ra umana patuana
dia ga tul tar ia pirana, i ga matoto ta ra
umana barmana nina dia ga tavua rangup
me, ma nina dia ga tur ta ra luaina matana.
[9] I ga biti ta diat: Ava ra nuknuk i vavat ure
ra balbali ba dat a tatike pire go ra tarai
nina dia ga biti tagu, Una vapapa ra kip nina
tamam i ga vung ia ta vevet? [10] Ma nam ra
umana barmana nina dia ga taiak rangup
me dia ga tata me ma dia ga biti: Una biti
dari pire go ra tarai nina dia ga biti tam,
Tamam i ga vung ra mamat na kip ta vevet,
boina ba una kia vue ma ra kip i papa: Ra
kaka ikilik ta ra limagu i butubut ta ra livua
i tamagu. [11] Ba tamagu i ga vung ra mamat
na kip taun avat, ina vangala kavava kip;
tamagu i ga virit avat ma ra umana virit, ma
iau ina virit avat ma ra umana virit i ililina.

[12] Ma Ieroboam ma ra tarai par dia ga pot
tadav Rekoboam ta ra vautuluna bung da
ra king i ga kure, ba i ga biti, Avat a lilikun
piragu ta ra vautuluna bung. [13] Ma ra king i
ga pidimuane ra tinata na varvateten kai ra
umana patuana, ma i ga bor ra tarai, [14] ma i
ga tata pire diat da ra tinata kai ra umana
barmana dari: Tamagu i ga vung ra mamat
na kip pire vavat, ma iau ina vangala kavava
kip; tamagu i ga virit avat ma ra umana virit
tuna, ma iau ina virit avat ma ra umana virit
i ililina. [15] Damana ra king pa i ga torom ta
ra nilul kai ra tarai; a Luluai i ga vuna ta
go ra magit upi da pait ot pa ra tinata kai
ra Luluai nina Akia ra te Silo i ga vaarike
pire Ieroboam natu i Nebat. [16] Ma ba ra tarai
Israel par dia ga gire ba ra king pa i ga torom

ta kadia nilul, dia ga biti tai ra king: Avet a
dave ma David? Pa kaveve ta tiniba tai ra
natu i Iese; avat a tarai Israel, avat a lilikun
ta ra kubakuba i vavat; na topa David ba na
balaure kana vuna tarai iat.

Damana Israel dia ga vana ta ra kubakuba
i diat. 17 Rekoboam i ga king ure ra tarai
Israel ika nina dia ga ki ta ra umana pia na
pal Iuda. 18 Ma Rekoboam ra king i ga tulue
Adoram, nina i kure ra tarai na papalum;
ma ra tarai Israel dia ga tupar ia ma ra
umana vat, ma i ga mat. Ma Rekoboam
ra king i ga lulut upi na koa ta kana kiki
na vinavana upi na lop urama Ierusalem.
19 Damana Israel i ga tut na varpiam ure ra
apik na tarai kai David, ma i ga damana tuk
tar gori.

20 Ma ba ra tarai Israel dia ga valongore
ba Ieroboam i ga tar lilikun, dia ga vartuluai
upi ia pi na tadav ra tarai par, ma dia ga vaki
ia upi na king ure Israel par; pa ta na i ga
torom ta ra apik na tarai kai David, ia kaka
ra vuna tarai Iuda.

21 Ma ba Rekoboam i ga pot arama
Ierusalem, i ga oro varurue diat ta ra vuna
tarai Iuda ma ta ra vuna tarai Beniamin,
ma a mar ma lavutul na vinun na arip
na marmar, diat par a umana bo na tena
vinarubu, dia ga pot upi diat a tut ure ra
tarai Israel, upi diat a kap valilikun mule
ra varkurai pire Rekoboam natu i Solomon.
22 Ia kaka, ra tinata kai God i ga tadav Semaia
ra tutana kai God, ma i biti: 23 Una biti tai
Rekoboam natu i Solomon ra king Iuda, ma
tadav ra ura vuna tarai Iuda ma Beniamin,
ma pire ra tarai par, dari: 24 A Luluai i biti
dari: Pa i topa ia ba avat a vana ma avat
a tut ure ra umana niuru i vavat ra tarai
Israel; avat a lilikun ta ra kubakuba i vavat
tikatikai, tago go ra magit i vuna tagu. Ma
dia ga torom ta ra tinata kai ra Luluai, ma
dia ga talil ma dia ga vana, da ra Luluai i ga
biti.

Ieroboam i varirap ra tarai Israel up! diat a pait ra kaina mangamangana

25 Ma Ieroboam i ga pait ra pia na pal
Sekem ta ra gunan na lualuana Epraim, ma
i ga ki tana; ma i ga mareng kan abara ma i
ga pait ra pia na pal Penuel.

26 Ma Ieroboam i ga nuknuk dari ta ra
balana: Go ra varkurai na lilikun mulai
tadav ra apik na tarai kai David; 27 ona
go ra tarai dia vana pi diat a tul tar ra
umana tinabar ta ra kuba i ra Luluai arama
Ierusalem, ra bala i go ra tarai na pupukai
mulai tadav Rekoboam kadia luluai ra king
Iuda; ma diat a doko iau, ma diat a lilikun
tadav Rekoboam ra king Iuda. 28 Ma ra king
i ga nuknuk ure, ma i ga pait a ura nat na
bulumakau ma ra goled, ma i ga biti tai
ra tarai: Koko mulai ava vanavana urama
Ierusalem; ea Israel, una gire kaum ura
god nina dir ga ben vairop u kan ra gunan
Aigipto. 29 Ma i ga vatur ta tikai aro Betel.
ma ta ra tikai i ga vatur ia aro Dan. 30 Go ia
ra kaina magit, tago ra tarai dia ga vana uro
Betel upi diat a lotu tadav ta tikai, ma dia
ga vana uro Dan upi diat a lotu tadav ta ra
tikai. 31 Ma i ga pait ta umana gomgom na
pal ta ra umana tavul a lotu, ma i ga tibe
ta umana tarai nina pa dia ga vana rikai
ta ra vuna tarai Levi pi diat a umana tena
tinabar. 32 Ma Ieroboam i ga kubu ra lukara
ta ra gai lavutul ta ra bung a vinun ma a
ilima ta nam ra gai, da ra lukara di pait ia
aro Iuda, ma i ga tul tar ra tinabar ta ra
uguugu na vartabar; i ga pait ia damana aro
Betel, ma i ga pait ra tinabar tadav ra ura
nat na bulumakau nina i ga pait dir; ma i ga
vaki ra umana tena tinabar ure ra umana
tavul a lotu nina i ga pait diat aro Betel.
33 Ma i ga vana tadav ra uguugu na vartabar
nina i ga pait ia aro Betel ta ra bung a vinun
ma a ilima ta ra gai lavutul, nina ra gai i ga
nuk pa ia ta ra balana iat; ma i ga kubu ra
lukara ure ra tarai Israel, ma i ga vana tadav
ra uguugu na vartabar upi na tun ra bulit i
ang na katkat.

13

Ra propet maro Iuda i tigal bat Ieroboam

1 Ma tika na tutana kai God maro Iuda i ga
pot aro Betel da ra tinata kai ra Luluai pi-
rana; ma Ieroboam i ga turtur ta ra paparai
ra uguugu na vartabar upi na tun ra bulit i
ang na katkat. 2 Ma ra tutana kai God i ga
tata ure ra uguugu na vartabar ma ra tinata
kai ra Luluai, ma i ga biti: Ea, ra uguugu, ra
uguugu, ra Luluai i biti dari: Gire, da kava
boko ra bul ta ra apik na tarai kai David,
a iangina Iosia; ma na pait ra tinabar taun
u ma ra umana tena tinabar ure ra umana
tavul a lotu nina dia tun ra bulit i ang na
katkat taun u, ma da tun ra umana ur na
tarai taun u. 3 Ma i ga tul tar tika na vakilang
ta nam ra bung, ma i biti: Go iat ra vakilang
nina ra Luluai i tar vaarike: da pelegi ra

uguugu na vartabar, ma da lolonge ra kabu
na iap nina i ki tana. [4] Ma ba ra king i ga
valongore ra tinata kai ra tutana kai God,
nina i ga vaarike ure ra uguugu na vartabar
abara Betel, Ieroboam i ga tulue ra limana
kan ra uguugu, ma i ga biti: Avat a kinim
vake. Ma ra limana nina i ga tulue tadav ia i
ga li, ma i ga mama tak valilikun mule. [5] Ra
uguugu na vartabar i ga tapelegi ma ra kabu
na iap i ga talingir kan ra uguugu, da ra
vakilang nina ra tutana kai God i ga vaarike
ta ra tinata kai ra Luluai. [6] Ma ra king i ga bili
tai ra tutana kai God: Una lul upi ra varmari
kai ra Luluai kaum God, ma una araring ure
iau upi ra limagu na boina mulai. Ma ra
tutana kai God i ga lul ra Luluai, ma di ga
vaboina mule ra lima i ra king, ma i ga da
lua. [7] Ma ra king i ga biti tai ra tutana kai
God: Dor a vana ta ra kubagu, ma una ian,
ma ina vapuak u. [8] Ma ra tutana kai God i
ga biti tai ra king: Gala una tabar iau ma
ra ngungu ta ra kubam, pa dor a varagur
ma u, ma pa ina ian ma pa ina momo ta
go ra gunan; [9] tago di ga vartuluai piragu ta
ra tinata kai ra Luluai dari: I tabu ba una
en ta gem, ba una mome ta tava, ma koko
una lilikun ta nam ra nga nina u vana tana.
[10] Damana i ga vana ta ra enana nga, ma pa i
ga lilikun ta nam ra nga nina i ga mur ia uro
Betel.

[11] Ma tika na patuana na propet i ga ki aro
Betel; ma tikai ta diat ra umana natuna i ga
ve ure ra magit ra tutana kai God i ga pait
ia ta nam ra bung aro Betel; ma dia ga ve
bula tama i diat ure kana tinata pire ra king.
[12] Ma tama i diat i ga biti ta diat: Nuve ra nga
i mur ia? Ma ra umana natuna dia ve tar ra
nga tana nina ra tutana kai God maro Iuda
i ga vana tana. [13] Ma i ga biti tai ra umana
natuna: Avat a vaninare ra as. Ma ba dia ga
vaninare, i ga koa tana. [14] Ma i ga vut mur
ra tutana kai God, ma i ga tadav.ia ba i ki
ta ra vavai na iban; ma i ga biti tana: Dave,
u laka ra tutana kai God maro Iuda? Ma i
ga biti: Iau muka nam. [15] Ma i ga biti tana:
Dor a vana ta ra kubagu, ma una en ta gem.
[16] Ma i ga biti: I tabu ba ina talil varurung ma
u pi dor a ruk ra kubam; pa ina en bula ta
gem ma pa ina mome ta tava piram ta go ra
gunan; [17] tago di ga biti tagu ta ra tinata kai
ra Luluai: I tabu ba una en ta gem, ba una
mome ta tava abara, ma i tabu ba una tur
tapuku upi una mur mule ra nga u ga vana
tana. [18] Ma i ga biti tana: Iau bula a propet da
u; ma a angelo i ga tata piragu ma ra tinata
kai ra Luluai dari: Una ben valilikun ia tar ta
ra kubam upi na ian ma na momo. Ia kaka
i ga vaongo pirana. [19] Ma dir ga lilikun me,
ma i ga en ra gem ma i ga mome ra tava ta
ra kubana.

[20] Ma ba dir ga ki boko ta ra vatar na nian,
a tinata kai ra Luluai i ga tadav ra propet
nina i ga ben vatalil mule ra tutana kai God;
[21] ma i ga biti tai ra tutana kai God maro
Iuda: Ra Luluai i biti dari: Tago u tar piam
vue ra tinata kai ra Luluai, ma pa u tar
torom ta ra vartuluai nina ra Luluai kaum
God i ga tul tar ia piram, [22] ma u tar talil,
ma u tar en ra gem ma u tar mome ra tava
ta go ra gunan, nina ba i ga biti tam ure,
I tabu ba una en ta gem ba una mome ta
tava, damana ra minatim pa na diop ta ra
babang kai ra umana tamam. [23] Ma ba i ga
tar ian ma i ga tar momo par, ra propet i
ga vaninare kana as iat ure nina i ga ben
valilikun pa ia. [24] Ma ba i ga tar vana, tika
na leon i ga barat ia na nga, ma ra leon i
ga doka; ma ra minatina i ga va ta ra nga,
ma ra as dir ma ra leon dir ga tur maravai
tana. [25] Ma ra tarai dia ga bolo ma dia ga gire
ra minatina ta ra nga, ma ra leon maravai
tana; ma dia ga vut, ma dia ga varvai ure ta
ra gunan nina ra patuana na propet i ga ki
tana. [26] Ma ba ra propet nina i ga ben vatalil
pa ia i ga valongore ure, i ga biti: A tutana
kai God nam, nina i piam vue ra tinata kai
ra Luluai; damana ra Luluai i tar nur tar ia
pire ra leon, ma i tar kadal ia, ma i tar doka,
da ra tinata kai ra Luluai pirana. [27] Ma i ga
biti tai ra umana natuna: Avat a vaninare
ra as ure iau. Ma dia ga vaninare. [28] Ma i
ga vana ma i ga na tadav ra minatina ta ra
nga, ma ra as ma ra leon dir ga tur maravai
tana; ra leon pa i ga en ra virua, ma pa i ga
kadal ra as. [29] Ma ra propet i ga puak pa ra
minat i ra tutana kai God, ma i ga vakoa ta
ra as, ma i ga kap valilikun ia ta kana pia na
pal, upi na ligur ure, ma upi na punang ia.
[30] Ma i ga vung ra minatina ta kana babang
na minat iat. ma dia ga ligur ure, ma i ga
biti: Ui, turagu! [31] Ma ba dia ga tar punang
ia, i ga tata pire ra umana natuna, ma i ga
biti: Ba iau tar mat, avat a vadiop iau ta ra
babang na minat nina di ga vadiop ra tutana
kai God tana; avat a vung ra umana urugu
marave ra umana uruna. [32] Tago na ot muka

nam ra tinata kai ra Luluai nina i ga vatang
ia ure ra uguugu na vartabar aro Betel, ma
ure ra umana gomgom na pal ta ra umana
tavul a lotu ta ra umana pia na pal Samaria.
[33] Ba i ga par go ra magit, Ieroboam pa
i ga pukue kana varpiam, ma i ga vaki ta
umana tutana mulai livuan ta ra tarai upi
diat a umana tena tinabar ta ra umana tavul
a lotu; nina i ga mainge i ga tibe upi ra
umana tena tinabar diat a varogop ma ra
umana tavul a lotu. [34] Go ia ra kaina magit
kai ra apik na tarai kai Ieroboam, upi da
kutu vue ma da vapanie vue kan ra mata i
ra rakarakan a gunagunan.

14

Akia i tata na propet ure Ieroboam

[1] Ma ta nam ra e Abia natu i Ieroboam i ga
mait. [2] Ma Ieroboam i ga biti tai kana taulai:
Una tut, ma una mal ma ta enana mal, upi
koko da nunure ilam u ba u ra taulai kai
Ieroboam; ma una vana uro Silo, tago Akia
ra propet, nina i ga biti ba ina king ure go ra
tarai, i ki abara. [3] Ma una kap bula a vinun
na gem, ma ra gem i kalami, ma ra la na polo
na bulit na livur, ma una vana pirana; ma na
ve u ba na dave ra bul.
[4] Ma ra taulai kai Ieroboam i ga pait ia, ma
i ga tut, ma i ga vana uro Silo, ma i ga pot
tadav ra kuba i Akia. Akia pa i gigira bulu; i
ga gavul ra matana tago i tar patuana. [5] Ma
ra Luluai i ga biti tai Akia: Ea, ra taulai kai
Ieroboam i vut upi na matoto piram ure
natuna, tago i mait; una biti dari pirana.
Ba i ga pot i ga mal pi na da ra enana vav-
ina. [6] Ma ba Akia i ga valongore ra katung
na kauna, ba i ga ruk ta ra matakilalat, i
ga biti: U ra taulai kai Ieroboam, una ruk;
ta ra ava u mal ma ta enana mal pi una da
ta enana? Na mamat kaugu varvai piram.
[7] Una vana, ma una ve Ieroboam: Ra Luluai
ra God kai Israel i biti dari: Iau ga vangala
u livuan ta ra tarai, ma iau ga vaki u upi
una luluai ure kaugu tarai Israel, [8] ma iau ga
rubat vue ra varkurai kan ra apik na tarai
kai David pi ina tul tar ia piram; ma pa u
ga vardada ma David kaugu tultul, nina i
ga kodop vake kaugu lavur vartuluai, ma i
ga mur iau ma ra balana parika, upi na pait
ot pa ka nam i ga takodo piragu; [9] ra kaina
mangamangana nina u ga pait ia i tar lia ta
kadiat dia ga laun lua tam, ma u ga vana
ma u ga pait kaum ta umana enana god,
ma ta umana tabalar, ma u ga vue tamur
tar tagu; [10] damana ina tulue ra kaina tadav
ra apik na tarai kai Ieroboam, ma ina nila
vue ra lavur tutana par kan Ieroboam, ra
umana vilavilau ma diat dia langalanga tai
Israel, ma ina arupe vue ra apik na tarai kai
Ieroboam da di arupe vapar vue ra puputa.
[11] Nina ta ra apik na tarai kai Ieroboam ba
i mat ta ra bala na pia na pal a umana pap
diat a en ia; ma nina i mat ta ra bala na vura
a umana beo liuliu diat a en ia; tago a Luluai
i tar biti damana. [12] Una tut, ma una vana ta
ra kubam; ma ba ra pal a kaum na ruk ta ra
pia na pal, ra bul na mat. [13] Ma Israel par
na tabun ure, ma da punang ia; ia kaka ta
ra apik na tarai kai Ieroboam da puak tar ia
ta ra babang na minat, tago di ga na tadav
ta boina tadav ra Luluai ra God kai Israel
tana ta ra apik na tarai kai Ieroboam par.
[14] Ma ra Luluai na vatut ta king ure Israel
upi kana, ma na nila vue ra apik na tarai kai
Ieroboam ta nam ra bung. [15] Ma ra Luluai
na ubu Israel da ra tava alir i vamaliara
ra titiparar; na rubat vue Israel kan go ra
bo na gunan nina i ga tul tar ia pire ra
lavur tama i diat, ma na imire vue diat ta
ra papar a Tava Alir maro, tago dia ga pait
kadia ta umana tabataba i Asera. ma dia ga
vakankan ra Luluai. [16] Ma na nur vue Israel
ure ra kaina mangamangana kai Ieroboam,
nina i ga pait ia ma nina i ga varirap ra tarai
Israel tana. [17] Ma ra taulai kai Ieroboam i ga
tut, ma i ga vana, ma i ga pot aro Tirsa; ma
ba i ga tadav ra kalakalat i ra pal, ra bul i ga
mat. [18] Ma Israel par dia ga punang ia, ma
dia ga tabun ure, da ra tinata kai ra Luluai
nina i ga vaarike tai Akia ra propet, kana
tultul.
[19] Ma ra umana enana magit nina Ier-
oboam i ga pait ia, kana umana vinarubu,
ma kana kini na king, di ga tumu diat ta
ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Israel. [20] Ma Ieroboam i ga ki na king a ura
vinun ma a ura kilala; ma di ga vadiop ia
varurung ma ra umana tamana, ma Nadab
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Rekoboam i ki na king
(2 Tutu 11:5–12:15)

[21] Ma Rekoboam natu i Solomon i ga ki na
king aro Iuda. Rekoboam i ga ivat na vinun
ma tikai kana kilala na nilaun ba i ga tur pa
ia pi na king, ma i ga ki na king a vinun ma
lavurua na kilala arama Ierusalem, ra pia
na pal nina ra Luluai i ga pilak pa ia ta ra

lavur vuna tarai Israel ure ra iangina; ma
tinana Nama a vavina Amon. [22] Ma Iuda i
ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i
ra Luluai; ma dia ga vakankan ia ma kadia
umana kaina mangamangana nina dia ga
kaina ta nam ra umana tama i diat dia ga
pait ia. [23] Tago diat bula dia ga pait kadia ta
umana tavul a lotu, ma ra umana gomgom
na vat, ma ra umana tabataba i Asera, ta
ra lavur luana dia tuluai, ma ta ra vavai
ra umana davai dia lubalubang; [24] ma ra
umana tena nipo na lotu dia ga ki ta ra
gunan ta nam ra e; dia ga mur ra lavur bilak
na mangamangana kai ra umana Tematana
nina ra Luluai i ga korot vue diat kan ra
luaina mata i ra tarai Israel.
[25] Ma ta ra kilala a ilima ta ra kini na
king kai Rekoboam, Sisak ra king Aigipto i
ga tut ure Ierusalem; [26] ma i ga kap vue ra
umana ngatngat na tabarikik ta ra kuba i ra
Luluai, ma ra umana ngatngat na tabarikik
ta ra kuba i ra king; i ga tak vue ra lavur
magit par. Ma i ga kap vue bula ra lavur
bakbakit na goled nina Solomon i ga pait
ia. [27] Ma Rekoboam ra king i ga kia vue diat
ma ra umana bakbakit na palariam gobol,
ma i ga tul tar diat pire ra umana luluai kai
ra umana monamono na matakilalat ta ra
kuba i ra king pi diat a balaure diat. [28] Ma
vatikai ba ra king i ga ruk ta ra kuba i ra
Luluai, ra umana monamono dia ga kap
ra umana bakbakit ubara, ma dia ga kap
valilikun mule diat tar ta ra bagialar kai ra
umana monamono.
[29] Ma ra umana enana magit nina
Rekoboam i ga pait ia, pa di ga tumu diat
vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra
umana king Iuda? [30] Ma Rekoboam ma
Ieroboam dir ga varubu vatikai. [31] Ma di ga
vadiop Rekoboam varurung ma ra umana
tamana, ma di ga punang ia varurung ma
ra umana tamana ta ra pia na pal kai David;
ma tinana Nama a vavina Amon. Ma Abia
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

15

Abia i ki na king
(2 Tutu 13:1–14:1)

[1] Ba Ieroboam natu i Nebat i ga ki na king
a vinun ma lavutul na kilala, Abia i ga tur
pa ia pi na king ure Iuda. [2] I ga ki na king
arama Ierusalem a utul a kilala; ma ra iang
i tinana Maka natu i Absalom. [3] Ma i ga mur
ra lavur kaina mangamangana kai tamana,
nina i ga pait value tana; ma ra balana pa i
ga dovot tadav ra Luluai kana God da David
kana ngala. [4] la kaka ure kana varmari ure
David, ra Luluai kana God i ga tul tar tika na
birao pirana arama Ierusalem, ma i ga vaki
natuna namur tana, ma i ga vatur vadekdek
Ierusalem; [5] go i vuna tago David i ga pait
nam i ga takodo pire ra Luluai, ma pa i ga
vana irai kan ta tika na magit nina i ga kure
tar ia tana ta kana kilala na nilaun parika,
ia kaka ta nam i ga pait ia ure Uria ra te Ket.
[6] Ma Rekoboam ma Ieroboam dir ga varubu
vatikai ba Rekoboam i ga laun boko.
[7] Ma ra umana enana magit nina Abia i
ga pait ia, dave, pa di ga tumu diat vang
ta ra bung na tutumu vakai ure ra umana
king Iuda? Ma Abia dir ga varubu ma
Ieroboam. [8] Ma di ga vadiop Abia varurung
ma ra umana tamana, ma di ga punang ia ta
ra pia na pal kai David; ma Asa natuna i ga
kia vue ta ra kini na king.

Asa i ki na king
(2 Tutu 14:1-5; 15:16-19)

[9] Ma ta ra kilala a ura vinun ta ra kini
na king kai Ieroboam ure Israel, Asa i ga
tur pa ia pi na king ure Iuda. [10] I ga ki na
king a ivat na vinun ma tika na kilala arama
Ierusalem; ma ra iang i tinana Maka natu
Absalom. [11] Ma Asa i ga pait nam i ga takodo
pire ra Luluai, da David kana ngala. [12] Ma i ga
korot vue ra umana tena nipo na lotu kan ra
gunan, ma i ga tak vue ra umana tabataba
nina ra umana tamana dia ga pait ia. [13] Ma
i ga tak vue ra tiniba kai Maka tinana, tago
i ga poko ta bilak na tabataba i Asera; ma
Asa i ga mut vue kana tabataba, ma i ga tun
ia maravai ta ra tava alir Kidron. [14] la kaka
pa di ga tak vue ra umana tavul a lotu; ma
a dovotina ra bala i Asa i ga dovot pire ra
Luluai ta kana kilala na nilaun parika. [15] Ma
i ga vung ra umana magit nina tamana i ga
vagomgom diat ta ra kuba i ra Luluai, ma
ra umana magit nina ia iat i ga vagomgom
diat, ra silva, ma ra goled. ma ra umana la.

A kunubu kai Asa dir ma Ben-Adad
(2 Tutu 16:1-14)

[16] Ma Asa ma Basa ra king Israel dir ga
varubu ta kadir kilala na nilaun parika.
[17] Ma Basa ra king Israel i ga tut ure Iuda, ma
i ga vadekdek bat Rama, upi koko ta tikai na
vana pire Asa ra king Iuda, ba na irop kan

ia. [18] Ma Asa i ga tak pa ra silva ma ra goled
parika nina i ga ki valili ta ra vuvuvung na
mani ta ra kuba i ra Luluai ma ta ra kuba i
ra king, ma i ga tul tar ia pire kana umana
tultul; ma ra king Asa i ga tulue diat pire
Ben-Adad, natu i Tabrimon, natu i Kesion,
ra king Siria nina i ga ki aro Damasko, ma i
ga biti: [19] Kador tika na kunubu, nina ba ra
ura tama i dor dir ga pait ia; go iau tulue ra
silva ma ra goled piram, boina ba una vana
ma una nur vue kamumur kunubu ma Basa
ra king Israel, upi na vana kan iau. [20] Ma
Ben-Adad i ga torom ta ra nilul kai ra king
Asa, ma i ga tulue ra umana luluai ma kana
loko na tarai na vinarubu tadav ta umana
pia na pal Israel, ma dia ga ubu Ion, ma
Dan, ma Abel-Bet-Maka, ma Kinerot par,
ma ra langun Naptali bula. [21] Ma ba Basa i ga
valongore ure, i ga nur vue ra papalum aro
Rama, ma i ga vana ma i ga ki aro Tirsa. [22] Ma
ra king Asa i ga tulue ra varvai pire ra tarai
Iuda par; pa ta tikai i ga langalanga tana;
ma dia ga kap vue ra umana vat ma ra davai
nina Basa i ga pait Rama me; ma ra king Asa
i ga vadekdek Geba ta ra langun Beniamin
ma Mispa. [23] Ma ra umana enana papalum
kai Asa, ma kana dekdek na niuvia, ma ra
lavur magit i ga pait ia, ma ra umana pia
na pal nina i ga vatut diat, dave, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Iuda? Ba i ga patuana ra
ura kauna dir ga kaina ma ra minait. [24] Ma
di ga vadiop Asa varurung ma ra umana
tamana, ma di ga punang i varurung ma ra
umana tamana ta ra pia na pal kai David
kana ngala; ma Ieosapat natuna i ga kia vue
ta ra kini na king.

Nadab i ki na king

[25] Ma Nadab natu i Ieroboam i ga tur pa
ia pi na king ure Israel ta ra vauruana kilala
kai Asa ra king Iuda, ma i ga ki na king ure
Israel a ura kilala. [26] Ma i ga pait nam i ga
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i
ga mur ra nga kai tamana, ma kana kaina
mangamangana nina ba i ga varirap Israel
tana. [27] Ma Basa natu i Akia, ta ra vuna tarai
Isakar, i ga varpit ure; ma Basa i ga ub ia
aro Gibeton a pia na pal kai ra tarai Pilistia;
tago Nadab ma ra tarai Israel par dia ga tar
vartakalat bat Gibeton. [28] Ma Basa i ga doka
ta ra vautuluna kilala kai Asa ra king Iuda,
ma i ga kia vue ta ra kini na king. [29] Ma ba i
ga tur pa ia pi na king, i ga ubu diat par ta ra
apik na tarai kai Ieroboam; pa i ga nur vue
ta tikai tuk ra apik na tarai kai Ieroboam i
ga panie; ma i ga da ra tinata kai ra Luluai
nina i ga vaarike tai kana tultul Akia ra te
Silo, [30] ure ra lavur kaina mangamangana
kai Ieroboam, nina i ga pait ia ma nina i ga
varirap Israel tana, ma ure ra kankan kai ra
Luluai ra God kai Israel nina i ga vuna tana.

[31] Ma ra umana enana, papalum kai
Nadab, ma ra lavur magit i ga pait ia, pa
di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Israel? [32] Ma Asa
ma Basa ra king Israel dir ga varubu ta kadir
kilala na nilaun parika.

Basa i ki na king

[33] Basa natu i Akia i ga tur pa ia pi na king
ta ra vautuluna kilala kai Asa ra king Iuda,
ma i ga ki na king ure Israel a ura vinun ma
a ivat na kilala aro Tirsa. [34] I ga pait nam i ga
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga
mur ra mangamangana kai Ieroboam, ma
ra kaina mangamangana nina i ga varirap
Israel tana.

16

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Ieu natu i Kanani ure Basa, ma i biti: [2] Iau
ga puak vangala pa u kan ra tobon na pia,
ma iau ga vaki u pi una luluai ure kaugu
tarai Israel; ma u ga mur ra mangamangana
kai Ieroboam, ma u ga vuna ta ra kaina
mangamangana kai kaugu tarai Israel, ma
kaugu kankan ure kadia lavur kaina manga-
mangana; [3] damana ina vapanie vue Basa
ma kana apik na tarai, ma kaum apik na
tarai na da ra apik na tarai kai Ieroboam
natu i Nebat. [4] Nina ta ra apik na tarai kai
Basa ba i mat ta ra bala na pia na pal a
umana pap diat a en ia; ma nina i mat ta ra
bala na vura a umana beo liuliu diat a en ia.

[5] Ma ra umana enana papalum kai Basa,
ma ra lavur magit i ga pait ia, ma kana
dekdek na niuvia, dave, pa di ga tumu diat
vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra
umana king Israel? [6] Ma di ga vadiop Basa
varurung ma ra umana tamana, ma di ga
punang ia aro Tirsa; ma Ela natuna i ga kia
vue ta ra kini na king.

[7] Ma di ga vaarike ra tinata kai ra Luluai
tai ra propet Ieu natu i Kanani, ure Basa ma
kana apik na tarai, tago i ga pait ra magit i
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai ma i ga
vakankan ia ma kana papalum ba i ga mur

ra mangamangana kai ra apik na tarai kai
Ieroboam, ma tago i ga ubu doka.

Ela i ki na king

8 Ta ra kilala a ura vinun ma laptikai ta ra
kini na king kai Asa ra king Iuda, Ela natu i
Basa i ga tur pa ia pi na king ure Israel aro
Tirsa, ma i ga ki na king a ura kilala. 9 Ma
Simri kana tultul, ra luluai ure kana umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu, i ga tut
ure. Ela i ga ki aro Tirsa ma i ga mome
ra tava longlong upi na longlong tana ta
ra kuba i Arsa, nina i lualua ta ra pia na
pal Tirsa; 10 ma Simri i ga ruk ma i ga ubu
doka, ta ra kilala a ura vinun ma lavurua ta
ra kini na king kai Asa ra king Iuda, ma i
ga kia vue ta ra kini na king. 11 Ma ba i ga
tur pa ia pi na king, ina i ga ki tavuna ta
kana kiki na king, i ga ubu diat ta ra apik
na tarai kai Basa; pa i ga nur vue ta bul
tutana, ba tikai ta ra umana niuruna, ba
tikai ta ra umana talaina. 12 Damana Simri i
ga vapanie vue ra apik na tarai kai Basa, ma
i ga pait ot pa ra tinata kai ra Luluai nina
Ieu ra propet i ga tatike ure Basa, 13 ure ra
kaina mangamangana kai Basa ma natuna
Ela, nina dir ga pait ia ma nina dir ga varirap
Israel tana, upi ra Luluai ra God kai Israel na
kankan ure kadia lavur magit vakuku.
14 Ma ra umana enana papalum kai Ela,
ma ra lavur magit i ga pait ia, dave, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Israel?

Simri i ki na king

15 Ma ta ra kilala a ura vinun ma lavurua ta
ra kini na king kai Asa ra king Iuda, Simri i
ga ki na king aro Tirsa ure lavurua na bung.
Ra tarai na vinarubu dia ga tur vartakalat
bat ra pia na pal Gibeton, nina ba kai ra tarai
Pilistia, 16 ma ra tarai dia kiki abara dia ga
valongore ra varvai dari: Simri i tar tut, ma
i tar doko ra king; damana ra tarai Israel
par dia ga vaki Omri, ra luluai na loko na
tarai na vinarubu, upi na king ure Israel ta
nam ra bung. 17 Ma Omri ma ra tarai na
vinarubu Israel dia ga tut papa aro Gibeton,
ma dia ga vana ma dia ga tur vartakalat bat
ra pia na pal Tirsa. 18 Ma ba Simri i ga gire
ba di ga tar uvia pa ra pia na pal, i ga ruk
ta ra kuba i ra king, ma i ga tun ra pal ba
i ga ki boko tana, ma i ga mat, 19 ure kana
kaina mangamangana tago i ga pait nam i
ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, ba
i ga mur ra mangamangana kai Ieroboam,
ma ra kaina nina i ga pait ia ma nina i ga
varirap Israel tana.
20 Ma ra umana enana papalum kai Simri,
ma ra vavagu nina i ga pait ia, dave, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Israel?

Omri i ki na king

21 Ma ra tarai Israel dia ga tur varbaiai: ta
ngungu ta diat dia ga mur Tibni natu i Ginat
upi na king ure diat; ma ta ra ngungu dia ga
mur Omri. 22 Ma diat nina dia ga mur Omri
dia ga uvia pa diat nina dia ga mur Tibni
natu i Ginat; damana Tibni i ga virua ma
Omri i ga ki na king.
23 Ta ra kilala a utul a vinun ma tikai ta
ra kini na king kai Asa ra king Iuda, Omri
i ga tur pa ia pi na king ure Israel, ma i ga
ki na king a vinun ma a ura kilala; i ga ki
na king aro Tirsa laptikai na kilala. 24 Ma
i ga kul ra luana Samaria pire Semer ure
a ura talant na silva; ma i ga vatut ra pia
na pal ta nam ra luana, ma i ga vaiang ra
pia na pal nina i ga pait ia ba Samaria, ure
Semer, nina kana iat nam ra luana. 25 Ma
Omri i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina
mata i ra Luluai. ma kana mangamangana
i ga kaina ta ra mangamangana kadiat par
dia ga laun lua tana. 26 Tago i ga mur ra
lavur mangamangana kai Ieroboam natu i
Nebat, ma kana kaina mangamangana nina
i ga varirap Israel tana, upi ra Luluai ra God
kai Israel na kankan ure kadia lavur magit
vakuku.
27 Ma ra umana enana papalum Omri i ga
pait ia, ma kana ngala na niuvia, dave, pa
di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Israel? 28 Ma di
ga vadiop Omri varurung ma ra umana
tamana, ma di ga punang ia aro Samaria;
ma Akab natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

Akab i ki na king

29 Ma ta ra kilala a utul a vinun ma lavutul
ta ra kini na king kai Asa ra king Iuda, Akab
natu i Omri i ga tur pa ia pi na king ure
Israel; ma Akab i ga ki na king ure Israel a
ura vinun ma a ura kilala ta ra pia na pal
Samaria. 30 Ma Akab natu i Omri i ga pait
ra kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
kana mangamangana i ga kaina ta kadiat
par dia ga laun lua tana. 31 Ma tago ra kaina

mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat,
nina i ga mur ia, i ga da ra magit vakuku
pirana, i ga ben pa Iesebel natu i Et-Baal
ra king kai ra tarai Sidon upi kana taulai,
ma i ga toratorom tai Baal, ma i ga lotu
tadav ia. [32] Ma i ga pait tika na uguugu na
vartabar ure Baal ta ra kuba i Baal, nina i
ga pait ia arama Samaria. [33] Ma Akab i ga
pait tika na tabataba i Asera; ma Akab i ga
ongor ta ra umana king Israel par nina dia
ga laun lua tana, ba na vakankan ra Luluai
ra God kai Israel. [34] Ta kana e Kiel ra te Betel
i ga vatut Ieriko; ba i ga page ra vunapaina,
a luaina natuna Abiram i ga mat, ma ba i
ga vatur ra banbanu ure ra mataniolo tana,
natuna Segub, a muruna, i ga mat; ma i ga
ot ra tinata kai ra Luluai nina i ga vaarike
tai Iosua natu i Nun.

17

Elia i tata ure ra e ba pa ta bata tana

[1] Ma Elia ra te Tisbe maro Gilead i ga biti
tai Akab: Da ra Luluai ra God kai Israel, nina
iau torom tana, i laun, ta go ra umana kilala
pa na mavoko ma pa na bata, gala pa ina
kure.
[2] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Elia,
ma i biti: [3] Una vana kan ati, ma una vana
uro ta ra matana taur, ma una paraparau
ta ra tava alir Kerit nina i alalir tar ta ra
Iordan. [4] Una momamomo ta ra tava alir,
ma iau tar vartuluai pire ra umana kotkot
ba diat a tabar u ma ra nian abara. [5] Ma
i ga torom ta ra tinata kai ra Luluai, ma i
ga vana ma i ga ki maravai ta ra tava alir
Kerit nina i alalir tar ta ra Iordan. [6] Ma ra
umana kotkot dia ga kapkap ra gem ma ra
kirip pirana ta ra malana, ma ra gem ma ra
kirip ta ra ravian; ma i ga momamomo ta ra
tava alir. [7] Ma a ik boko ma ra tava alir i ga
mama, tago pa i ga bata ta ra gunagunan.

Elia dir ma ra ua na vavina maro Sarepat

[8] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav ia,
ma i biti: [9] Una tut, ma una vana uro Sarepat
ra pia na pal aro Sidon, ma una ki ie; iau
tar vartuluai pire tika na ua na vavina abara
ba na balaure u. [10] Ma i ga tut ma i ga vana
uro Sarepat; ma ba i ga pot ta ra mataniolo
ai ra pia na pal, i ga gire ra ua na vavina i
varurue ra davai; i ga ora, ma i ga biti: Iau
lul u ba una vila pa agu ta ik a tava ta ra la
upi ina momo. [11] Ba i ga vana ka boko, i ga
oro murmur ia, ma i biti: Iau lul u ba una
kap bula ta ngungu gem ta ra limam. [12] Ma
ra vavina i ga biti: Da ra Luluai kaum God
i laun, pa kaugu ta gem, ia kaka ta kopono
ginagu na plaua ta ra vuvuvung, ma ta ik a
dangi ta ra pal a dangi; go iau varurue ra
davai upi ina vaninare ure amir ma natugu;
amir a en ia ma namur amir a ga mat. [13] Ma
Elia i ga biti tana: Koko una burut; una
vana ka, ma una pait nam u tar tatike; ia
kaka una pait value agu ta tika na nat na
gem, ma una kap ia uti piragu, ma namur
una vaninare ure amur ma natum. [14] Tago a
Luluai ra God kai Israel i biti: Ra plaua ta ra
vuvuvung pa na par, ma ra pal a dangi pa
na mama, tuk tar ta ra bung ba ra Luluai i
tulue mule ra bata ta ra gunagunan. [15] Ma
ra vavina i ga vana ma i ga pait ia da Elia i
ga ve; ma ra vavina ma natuna ma Elia dital
ga ian ta mangoro na bung. [16] Ra plaua ta ra
vuvuvung pa i ga par, ma ra pal a dangi pa
i ga mama, da ra tinata kai ra Luluai nina i
ga vaarike tai Elia.
[17] Namur boko natu i ra vavina nina kana
ra pal, a bul tutana, i ga mait; kana minait
i ga dekdek, ma ra bul i ga mat. [18] Ma ra
vavina i ga biti tai Elia: Dor a dave ma u, u
ra tutana kai God? U tar pot laka upi una
vanuk tar ia tagu kaugu varpiam, ma upi
una doko natugu? [19] Ma i ga biti tana: Una
tul tar natum tagu. Ma i ga tak vue kan ra
bongobongono, ma i ga puak tar ia ta kana
bagialar, ma i ga vadiop ia ta kana vava iat.
[20] Ma Elia i ga kail tadav ra Luluai, ma i ga
biti: Ea, Luluai kaugu God, dave u vakadik
go ra ua na vavina nina kana ra pal iau bakit
tana, ma u doko natuna? [21] Ma i ga vautul
ma ra va taun ia, ma i ga kail tadav ra Luluai,
ma i ga biti: Ea, Luluai kaugu God, iau lul
u ba una valaun pa mule go ra bul. [22] Ma
ra Luluai i ga torom ta ra nilai Elia, ma ra
tulungea i ra bul i ga ruk mulai tana, ma i
ga laun. [23] Ma Elia i ga kap vaur ra bul kan
ra bagialar tar ta ra pal ra pia, ma i ga tul tar
ia pire tinana; ma Elia i ga biti: Gire, natum
i laun. [24] Ma ra vavina i ga biti tai Elia: Go iau
nunure ba u ra tutana kai God, ma ra tinata
kai ra Luluai nina i ki ta ra ngiem i dovot.

18

Elia i tadav Akab mulai

[1] Ba i ga par mangoro na bung, ta ra
vautuluna kilala, ra tinata kai ra Luluai i ga

tadav Elia, ma i biti: Una vana, ma una ve
tar u tai Akab, ma ina tulue ra bata taun ra
gunagunan. [2] Ma Elia i ga vana upi na ve tar
ia tai Akab.

Ma ra mulmulum i ga tup ia aro Samaria.
[3] Ma Akab i ga vartuluai upi Obadia, nina
i ga kure ra umana tultul ta ra kubana.
(Go Obadia i ga ru muka ra Luluai; [4] ma ba
Iesebel i ga doko ra umana propet kai ra
Luluai, Obadia i ga valaun pa tika na mar na
propet, ma i ga ive diat ta ra ura babang na
vat, a ilima na vinun tai tika na babang, ma
ta ra ilima na vinun tai ta ra tikai, ma i ga
tabar diat ma ra gem ma ra tava.) [5] Ma Akab
i ga biti tai Obadia: Una vana kotakotop ra
gunagunan, ma una vana tar ta ra umana
mata na kivu, ma tadav ra umana tava alir;
kan da na tadav ta vura pi da valaun ra
umana os ma ra umana as, ma ra umana
vavaguai pa diat a virua par. [6] Ma dir ga
tibe ra gunan upi dir a vana kotakotop tana;
Akab iat i ga mur tika na nga, ma Obadia
iat i ga mur ta enana nga. [7] Ma ba Obadia
i vanavana ta ra nga, Elia i ga barat ia; ma
Obadia i ga nailam ia, ma i ga va timtibum,
ma i ga biti: U laka Elia kaugu luluai? [8] Ma
i ga biti tana: Iau muka nam; una vana
ma una ve kaum luluai ba Elia akari. [9] Ma
Obadia i ga biti: Ava bar ra kaina iau ga pait
ia, ba una nur tar kaum tultul ta ra lima i
Akab upi na doko iau? [10] Da ra Luluai kaum
God i laun, pa ta vuna tarai ba ta gunan nina
ba kaugu luluai pa i ga tikan up u tana; ma
ba dia ga biti, Pa i ki ati, i ga vo pa nam
ra gunan ma nam ra vuna tarai ba diat a
vavalima ba pa dia ga na tadav ia. [11] Ma go
u biti: Una vana, ma una ve kaum luluai ba
Elia akari. [12] Ma ba iau tar vana kan u, ra
Tulungea i ra Luluai na puak vue u tar ta ra
pakana iau tuptup ure; ma damana ba iau
pot tadav Akab ma ina ve, ma pa na tadav
u, na doko iau; iau kaum tultul iau ga ru ra
Luluai papa iau ga barmana. [13] Dave, pa di
ga ve laka kaugu luluai ta nam iau ga pait
ia ba Iesebel i ga doko ra umana propet kai
ra Luluai, ba iau ga ive tika na mar ta diat ra
umana propet kai ra Luluai ta ra ura babang
na vat, a ililima na vinun tai tika na babang,
ma ba iau ga tabar diat ma ra gem ma ra
tava? [14] Ma go u biti: Una vana, ma una ve
kaum luluai ba Elia akari; ma na doko iau.
[15] Ma Elia i ga biti: Da ra Luluai kai ra lavur
kor i laun, nina ba iau torom tana, ina ve tar
iau tana ta go ra bung.
[16] Ma Obadia i ga vana upi na barat Akab,
ma upi na ve; ma Akab i ga vana upi na barat
Elia. [17] Ma ba Akab i ga gire Elia, Akab i ga
biti tana: U laka nina u vakaina Israel? [18] Ma
i ga biti: Pa iau ga ti vakaina Israel; u iat
u ga pait ia, avat ma kaum apik na tarai,
tago ava ga piam vue ra umana vartuluai
kai ra Luluai, ma u ga torom ta ra umana
Baal. [19] Io, una vartuluai upi ra tarai Israel
par, ma una varurue diat ma ra ivat na mar
ma a ilima na vinun na propet kai Baal, ma
ra ivat na mar na propet kai Asera, nina dia
ian ta ra vatar na nian kai Iesebel, urama ta
ra luana Karmel.

A valavalar ta ra ul a luana Karmel

[20] Ma Akab i ga vartuluai upi ra tarai Israel
par, ma i ga varurue ra umana propet ta
ra ul a luana Karmel. [21] Ma Elia i ga kakari
marave ra tarai, ma i ga biti: Aivia ra bung
boko ava vana tamtavivi? Ba ra Luluai ia
God tuna, boina ba avat a mur ia; ma ona
Baal i dovot, io, avat a mur nam. Ma ra tarai
pa dia ga bali ia ma ta kopono tinata. [22] Ma
Elia i ga biti mulai pire ra tarai: Iau kaka iau
tur valili ta ra umana propet kai ra Luluai;
ma ra umana propet kai Baal a ivat na mar
ma a ilima na vinun diat. [23] I boina ba da
tul tar a ura bulumakau pire vevet; diat a
pilak pa ta tikai ta dir, ma diat a poko kadal
ia, ma diat a vung mal ia taun ra davai, ia
kaka koko diat a vung ta iap tana; ma ina
vaninare nam ta ra tikai, ma ina vung mal
ia taun ra davai, ma pa ina vung ta iap tana.
[24] Ma avat a kail tadav ra iang i kavava god,
ma iau ina kail tadav ra iang i ra Luluai, ma
ra god nina ba na torom ma ra iap ia iat
God tuna. Ma ra tarai dia ga biti: Nam ra
tinata i boina. [25] Ma Elia i ga biti tai ra umana
propet kai Baal: Avat a pilak value pa tika
na bulumakau ure avat, ma avat a vaninare,
tago avat a mangoro; avat a kail tadav ra
iang i kavava god, ia kaka koko avat a vung
ra iap tana. [26] Ma dia ga tak pa ra bulumakau
nina di ga tibe, ma dia ga vaninare, ma dia
ga kail tadav ra iang i Baal papa ra malana
ma tuk tar ra keake i tur, dari: Baal, una
valongore avet. Ma pa ta nilaina, ma pa ta
balbali, ba dia ga malagene kikil ra uguugu
na vartabar. [27] Ma ba ra keake i ga ki tur,
Elia i ga kok diat, ma i ga biti: Avat a manga
kukula, tago ia ra god; kan i nununuk, ba
kan i vana irai, ba kan i limlibur, ba kan i vat
mat ma da vangun ia. [28] Ma dia ga vangala

ra nilai diat, ma dia ga lovor ra paka i diat
ma ra umana banam ma ra umana rumu,
da kadia mangamangana, tuk tar ra gap i
ga talolongo ta ra paka i diat. [29] Ma ba i ga
keake ravian, dia ga varvai na propet boko,
ma i ga tuk tar ta ra pakana bung ure ra
tinabar na ravian; ma pa ta nilaina, ma pa
ta balbali, ma pa ta na i ga torom ta diat.
[30] Ma Elia i ga biti tai ra tarai par: Avat a
kakari maravai piragu; ma ra tarai par dia
ga kakari maravai pirana. Ma i ga mal pa ra
uguugu na vartabar kai ra Luluai nina di ga
re vue. [31] Ma Elia i ga tak pa a vinun ma a ivu
vat, da ra niluluk na vuna tarai ta ra umana
natu i Iakob, nina ba ra tinata kai ra Luluai i
ga tadav ia dari: Da vaiang u ba Israel. [32] Ma
i ga pait ra uguugu na vartabar ure ra iang i
ra Luluai ma nam ra umana vat; ma i ga kal
ra tung kikil ra uguugu, nina ba i ga topa
ia ba da vung a ura valavalar na kon tana.
[33] Ma i ga vung mal ra davai, ma i ga poko
kadal ra bulumakau, ma i ga vung ia taun
ra davai. Ma i ga biti: Avat a vabuka ra ivat
na kulkulup ma ra tava, ma avat a lolonge
taun ra tinabar di tuntun tar ia, ma taun ra
davai. [34] Ma i ga biti: Avat a pait ia mulai;
ma dia ga pait ia a vauruana pakana. Ma i
ga biti: Avat a pait ia a vautuluna pakana;
ma dia ga pait ia a vautuluna pakana. [35] Ma
ra tava i ga alalir taun ra uguugu, ma ra
tung i ga buka bula ma ra tava. [36] Ma ta
ra pakana bung ure ra tinabar na ravian,
Elia ra propet i ga kakari maravai, ma i ga
biti: Ea Luluai, ra God kai Abaraam, ma kai
Isak, ma kai Israel, boina ba da nunure ta
go ra bung ba u God ati Israel, ma iau kaum
tultul nina i ga pait go ra umana magit ta
kaum tinata. [37] Una valongore iau Luluai,
una valongore iau, upi go ra tarai diat a
nunure ba u, Luluai, u God tuna, ma ba u
tar pukue mule ra bala i diat.
[38] Ma ra iap kai ra Luluai i ga bura, ma i
ga vaimur ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra
davai, ma ra umana vat, ma ra tobon, ma i
ga dum vue ra tava ta ra tung. [39] Ma ba ra
tarai par dia ga gire, dia ga bura timtibum,
ma dia ga biti: A Luluai ia God, a Luluai ia
God. [40] Ma Elia i ga biti ta diat: Avat a kinim
ra umana propet kai Baal, ma koko ta tikai
ta diat na lop. Ma ba dia ga tar kinim diat,
Elia i ga ben vaur diat ta ra tava alir Kison,
ma i ga doko diat abara.

Elia i ararING upi ra bata

[41] Ma Elia i ga biti tai Akab: Una tut, ma
una ian ma una momo, tago iau valongore
ra ngala na urung na bata. [42] Ma Akab i ga
vana pi na ian ma pi na momo. Ma Elia
i ga tutua ta ra ul a luana Karmel, ma i
ga bura timtibum ura ra pia, ma i ga vung
ra matana ta ra ura malmalikun na kauna.
[43] Ma i ga biti tai kana tultul: Una tutua, ma
una gigira uro na ta. Ma i ga tutua ma i
ga gigira, ma i ga lilikun ma i ga biti: Pa
iau gire ta magit. Ma i ga biti tana: Una
vana mulai lavurua na pakana. [44] Ma ta ra
valavuruana pakana i ga biti: Iau gire tika
na gobol a bakut i vana rikai aro ta ra ta, ma
i ikilik da ra lapar a lima i ra tutana. Ma Elia
i ga biti: Una vana tadav Akab ma una biti
tana: Una vaninare kaum kiki na vinavana,
ma una vana ur, upi koko ra bata na vake
u. [45] Ma pa i ga vavuan ma ra bakut i ga
korong, ma ra vuvu i ga tut, ma i ga ngala
muka ra bata. Ma Akab i ga koa ta kana kiki
na vinavana, ma i ga vana uro Iesrel. [46] Ma
ra lima i ra Luluai i ga ki taun Elia, ma i ga
vi pit ra livuana, ma i ga vutvut lualua tai
Akab tuk uro ta ra mataniolo Iesrel.

19

Elia i lop uro Koreb

[1] Ma Akab i ga ve Iesebel ure nam parika
nina Elia i ga pait ia, ma ba i ga doko ra
umana propet ma ra pakat na vinarubu.
[2] Ma Iesebel i ga tulue ra tultul pire Elia ma
ra tinata dari: Ra umana god diat a pait
ra balbali piragu, ma ra magit i ngala tana,
ona ba ningene i vut, pa ina pait ia ta kaum
nilaun da u ga pait ia ta ra nilaun kai ra
umana propet. [3] Ma Elia i ga burut, ma i
ga tut, ma i ga lop uro Ber-Seba nina ba ra
pia na pal kai Iuda, ma i ga vana kan kana
tultul abara. [4] Ma ia iat i ga vana uro ta ra
bil varogop ma ra vinavana i tika na bung,
ma i ga ki ta ra vavai na nokanoko; ma i ga
ararING ba na mat, ma i ga biti: I topa ia: ea
Luluai, una tak vue kaugu nilaun tago pa iau
boina ta ra umana tamagu. [5] Ma i ga va ma i
ga diop ta ra vavai na nokanoko; ma tika na
angelo i ga bili ia, ma i ga biti tana: Una tut
ma una ian. [6] I ga gigira, ma ea, a gem nina
di ga tun ia ta ra lakit na iap ma ra la na tava
dir ga ki ta ra ulalangina. Ma i ga ian ma i ga
momo ma i ga va mulai. [7] Ma ra angelo kai ra
Luluai i ga tadav ia a vauruana pakana, ma
i ga bili ia ma i ga biti: Una tut ma una ian,

tago ra vinavana na mamat piram. [8] Ma i ga
tut, ma i ga ian ma i ga momo, ma tago ra
pal a pakana i ga ongor ma nam ra nian, i ga
vanavana a ivat na vinun na bung na keake
ma a ivat na vinun na bung na marum tuk i
ga tadav Koreb ra luana kai God.

[9] Ma i ga pot ta ra babang na vat, ma i ga ki
ie; ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav ia, ma
i ga biti tana: Upi ra ava u ki ati, Elia? [10] Ma i
ga biti: Iau tar manga ongor ure ra Luluai ra
God kai ra lavur kor; tago ra tarai Israel dia
tar vatamam vue kaum kunubu, ma dia tar
re vue kaum umana uguugu na vartabar,
ma dia tar doko kaum umana propet ma ra
pakat na vinarubu; ma iau kaka iau ki valili,
ma dia mainge ba diat a doko iau bula. [11] Ma
i ga biti: Una irop, ma una tur ta ra ul a
luana ta ra luaina mata i ra Luluai. Ma ea,
ra Luluai i tar bolo, ma ra vuvu nina i ngala
ma i dekdek i ga pelegi ra lualuana ma i ga
pamar gigi ra umana vat ta ra luaina mata i
ra Luluai; ma ra Luluai pa i ga ki ta ra vuvu;
ma namur ta ra vuvu i ga guria; ma ra Luluai
pa i ga ki ta ra guria; [12] ma namur ta ra guria
a iap; ma ra Luluai pa i ga ki ta ra iap; ma
namur ta ra iap a rurunga i vovovon. [13] Ma
ba Elia i ga valongore, i ga turup ra matana
ma kana olovoi, ma i ga irop, ma i ga tur
ta ra mata na babang. Ma ea, a nilai tikai
i ga tadav ia, ma i biti: Upi ra ava u ki ati,
Elia? [14] Ma i ga biti: Iau tar manga ongor
ure ra Luluai ra God kai ra lavur kor; tago
ra tarai Israel dia tar vatamam vue kaum
kunubu, ma dia tar re vue kaum umana
uguugu na vartabar, ma dia tar doko kaum
umana propet ma ra pakat na vinarubu; ma
iau kaka iau ki valili, ma dia mainge ba diat
a doko iau bula.

[15] Ma ra Luluai i ga biti tana: Una lilikun,
ma una mur ra nga ta ra bil Damasko; ma
ba una pot abara, una ku Kasael upi na king
ure Siria; [16] ma una ku Ieu natu i Nimsi pi
na king ure Israel; ma una ku Elisa natu
i Sapat ra te Abel-Mekola pi na kia vue u
ta ra tiniba na propet. [17] Ma namur, nina
i lop kan ra pakat na vinarubu kai Kasael,
Ieu na doka; ma nina i lop kan ra pakat na
vinarubu kai Ieu, Elisa na doka. [18] la kaka
ina valaun lavurua na arip na marmar na
tarai Israel upi kaugu, nina ba pa dia ga va
timtibum tadav Baal, ma nina ba pa dia ga
galum ia.

A nioro pire Elisa

[19] Ma Elia i ga vana, ma i ga tikan tadav
Elisa natu i Sapat, ma i ga tia ipipuk ma a ura
vinun ma a ivat na bulumakau, a ururua,
ma ia iat i ga ipuk ma ra ura mutuaina.
Ma ba Elia i ga tadav ia, i ga vue tar kana
olovoi tana. [20] Ma i ga nur vue kana umana
bulumakau, ma i ga vut mur Elia, ma i ga
biti: Una tul tar iau ba ina galum tamagu
ma nagu, ma namur ina mur u. Ma i ga biti
tana: Una talil mulai; tago ava iau ga pait
ia piram? [21] Ma i ga lilikun kan kana nimur
pirana, ma i ga tak pa ra ura bulumakau,
ma i ga doko dir, ma i ga kabalane dir ta ra
iap nina i ga pait ia ma ra davai na ipipuk,
ma i ga tabar ra tarai me, ma dia ga ian.
Namur i ga tut, ma i ga murmur Elia, ma i
ga toratorom pirana.

20

Akab i uvia pa ra tarai Siria

[1] Ma Ben-Adad ra king Siria i ga varurue
kana loko na tarai na vinarubu; ma a utul
a vinun ma a ura king dia ga varait me, ma
ra umana os ma ra umana kiki na vinavana
ure ra vinarubu; ma i ga tut ure Samaria.
ma i ga tur vartakalat bat ia. [2] Ma i ga tulue
ra umana tultul pire Akab ra king Israel ta
ra bala na pia na pal, ma i ga biti tana: Ben-
Adad i biti dari: [3] Kaugu iat kaum silva ma
kaum goled, ma kaum umana vavina ma ra
umana metek, na natum. [4] Ma ra king Israel
i ga biti: Na da kaum tinata kaugu luluai ra
king; una kure iau ma nam parika ba kaugu.

[5] Ma ra umana tultul dia ga lilikun mulai
ma dia ga biti: Ben-Adad i biti dari: A
dovot iau ga vartuluai piram ba una tul
tar kaum silva, ma kaum goled, ma kaum
umana vavina, ma ra umana natum; [6] ia
kaka ningene ta ra pakana bung dari ina
tulue kaugu umana tultul, ma diat a pepeng
ta ra kubam ma ta ra kuba i kaum umana
tultul; ma nina ra magit diat a gire ma diat
a mainge diat a vatur ia ma diat a tak pa ia.

[7] Ma ra king Israel i ga ting pa ra umana
patuana na gunan, ma i ga biti: Gire, go ra
tutana i nuk upi ra kaina magit; tago i ga
vartuluai piragu upi kaugu umana vavina,
ma ra umana natugu, ma kaugu silva, ma
kaugu goled, ma pa iau ga muie. [8] Ma ra
umana patuana ma ra tarai par dia ga biti
tana: Koko una valongore ma koko una mu-
laot. [9] Damana i ga biti tai ra umana tultul

kai Ben-Adad: Avat a ve kaugu luluai ra
king, Iau kaum tultul, ma iau ki na vaninara
upi ina pait ot pa kaum luaina nilul,, ma go
ra nilul pa ina pait ia. Ma ra umana tultul
dia ga vana upi diat a kap mule ta tinata
pirana.
10 Ma Ben-Adad i ga tulue go ra tinata
pirana: Ra umana god diat a pait ra balbali
piragu ma ra magit i ngala tana, gala ra
tobon Samaria na topa ra tarai dia mur iau
upi tikatikai na vatur vake ta ginagu tana.
11 Ma ra king Israel i ga bali ia, ma i ga biti:
Avat a ve, Nina i ule kana vargal koko na
vavagia pa ia iat mulai da nina i ele vue.
12 Ma Ben-Adad i ga valongore go ra varvai
ba diat ma ra umana king dia ga momo ta
ra umana pal na turturup, ma i ga biti tai
kana umana tultul: Avat a tur tatamiai. Ma
dia ga tur tatamiai ure ra pia na pal.
13 Ma tika na propet i ga tadav Akab ra
king Israel ma i ga biti: Ra Luluai i biti dari:
U tar gire laka go ra ngala na kor? Ea, ina
nur tar ia piram ta go ra bung; ma una
nunure ba iau ra Luluai. 14 Ma Akab i ga biti:
Tai to ia? Ma i ga biti: Ra Luluai i biti dari:
Da pait ia ma ra tarai nina dia ga varagur
ma ra umana luluai na papapar. Ma Akab i
ga biti: Ma to ia na tur pa ra vinarubu? Ma
ra propet i ga biti: U iat.
15 Ma Akab i ga luk ra umana barmana
nina dia ga varagur ma ra umana luluai na
papapar, ma dia ga a ura mar ma a utul a
vinun ma a urua; ma namur i ga varurue
ra tarai Israel ma dia ga lavurua na arip
na marmar. 16 Ma dia ga irop kan ra pia
na pal ba ra keake i ki tur. Ma Ben-Adad i
ga longlong vanavana ma ra nimomo tava
longlong ta ra umana pal na turturup, diat
ma ra utul a vinun ma a ura king nina dia
ga tur maravut ia. 17 Ma ra umana barmana
kai ra umana luluai na papapar dia ga irop
lua; ma Ben-Adad i ga tulue ta umana upi
diat a makila. ma di ga ve ba ta umana dia
tar irop maro Samaria. 18 Ma i ga biti: Gala
dia pot ma ra malmal, da kinim vake diat; ba
gala dia pot upi ra vinarubu, da kinim vake
diat. 19 Ma ra tarai na vinarubu dia ga mur
ra umana barmana kai ra umana luluai na
papapar nina dia ga irop kan ra pia na pal.
20 Ma tikatikai i ga doko tika na tutana; ma
ra tarai Siria dia ga lop, ma ra tarai Israel
dia ga korot mur diat; ma Ben-Adad ra king
Siria i ga lop ta ra os, diat ma ra umana tena
kiki os. 21 Ma ra king Israel i ga irop ma i ga
ubu vake ra umana os ma ra umana kiki na
vinavana, ma i ga peal ra tarai Siria nina di
ga doko diat.
22 Ma ra propet i ga tadav ra king Israel,
ma i ga biti tana: Una lilikun ma una
vadekdek kaum tarai na vinarubu, ma una
balaure, tago ta ra kalamana kilala ra king
Siria na tut ure u.
23 Ma ra umana tultul kai ra king Siria dia
ga biti tana: Kadia umana god diat a umana
god na lualuana ka, damana dia ga ongor
ta dat; gala da varubu ma diat ta ra taman,
gala dat a ongor ta diat. 24 Ma i boina ba
una pait ra dari: Una kia vue ra umana king
tikatikai ma ra umana luluai na vinarubu;
25 ma una varurue kaum ta loko na tarai na
vinarubu varogop ma nam dia ga virua, ma
tika na os na kia tika na os, ma tika na kiki
na vinavana ure ta tika na kiki na vinavana;
ma dat a varubu ma diat ta ra taman, ma a
dovotina dat a ongor ta diat. Ma Ben-Adad
i ga valongore ra nilai diat, ma i ga torom
tana.
26 Ma ta ra kalamana kilala Ben-Adad i ga
varurue ra tarai Siria, ma i ga vana uro Apek
upi na varubu ma Israel. 27 Ma di ga varurue
ra tarai Israel, ma di ga vaninare ra adia
nian. ma dia ga vana upi diat a varubu ma
diat; ma ra tarai Israel dia ga ki pit aro na
lua ta diat da ra ura kikil na nat na me; ma
ra tarai Siria dia ga kor ta ra gunagunan.
28 Ma ra tutana kai God i ga tadav ra king
Israel, ma i ga biti: A Luluai i biti dari:
Tago ra tarai Siria dia ga biti, a Luluai ia ra
god na lualuana ka, ma vakir ia ra god na
malamale, damana ina nur tar go ra ngala
na kor piram, ma avat a nunure tana ba iau
ra Luluai. 29 Ma nam ra ura loko na tarai na
vinarubu dia ga tur tatamiai ta ra lavurua
na bung. Ma ta ra valavuruana bung dia ga
varubu muka, ma ra tarai Israel dia ga doko
tika na mar na arip na marmar na tarai na
vinarubu Siria nina dia ga vanavana ma ra
kau i diat. 30 Nam dia ga laun valili dia ga lop
uro ra pia na pal Apek; ma ra liplip na vat i
ga bura taun a ura vinun ma lavurua na arip
na marmar ta diat.
Ma Ben-Adad i ga lop ta ra bala na pia na
pal ma i ga parau aro iat tai tika na bagialar.
31 Ma kana umana tultul dia ga biti tana:
Ave ga tar valongore ba ra umana king kai
ra tarai Israel ra umana tena varmari diat;
boina ba dat a vi pit ra livua i dat ma ra

mal na tabun, ma dat a vi ra ulu i dat ma ra
umana vinau, ma dat a vana tadav ra king
Israel; kan na valaun u. [32] Damana dia ga
vi pit ma ra mal na tabun, ma dia ga vi ra
ulu i diat ma ra umana vinau, ma dia ga pot
pire ra king Israel, ma dia ga biti: Ben-Adad
kaum tultul i biti, Iau lul u upi kaugu nilaun.
Ma Akab i ga biti: Dave, i laun boko? Turagu
nam. [33] Ma ra tarai dia ga valongore ilam
ia, ma dia ga ongor pi diat a nunure lulut
ia ba go iat ra nuknukina; damana dia ga
biti: Maia, Ben-Adad turam iat. Ma Akab i
ga biti: Avat a ben ia uti. Ma ba Ben-Adad
i ga pot tadav ia, i ga ting pa ia pi na koa
ta kana kiki na vinavana. [34] Ma Ben-Adad i
ga biti tana: Ina tul tar mule piram nam ra
umana pia na pal nina tamagu i ga kale pa
ia tai tamam. ma una vatur vake ta umana
nga aro Damasko da tamagu i ga vatur vake
aro Samaria. Ma Akab i ga biti: Ina pala vue
u ure go ra kunubu. Damana dir ga pait ra
kunubu me, ma i ga pala vue.

[35] Ma tikai ta ra kikil na propet i ga tata ma
ra tinata kai ra Luluai pire tika na talaina
dari: Iau lul u ba una ubu iau. Ma ra tutana
i ga ole ba na ub ia. [36] Ma i ga biti tana: Tago
pa u tar torom ta ra nilai ra Luluai, ba una
vana kan iau a leon na doko u. Ma ba i ga
vana kan ia, tika na leon i ga tadav ia ma i ga
doka. [37] Namur i ga tadav ta ra tikai, ma i ga
biti: Iau lul u ba una ubu iau. Ma ra tutana
i ga ub ia, ma i ga kinkin. [38] Ma ra propet i
ga vana, ma i ga tuba ra matana ma ra mal
pi na vaenana ra pal a matana me, ma i ga
ki ung pa ra king ta ra nga. [39] Ma ba ra king
i ga bolo, i ga oro ra king ma i ga biti: Kaum
tultul i tar ki livuan ta ra vinarubu, ma tika
na tutana i kap ra vilavilau piragu, ma i biti,
Una mono bat go ra tutana, ma ona na lop
una kul kana nilaun ma kaum nilaun, ba
una varkul ure ma tika na talant na silva.
[40] Ma ba kaum tultul i varvakai vurvurbit,
i lop. Ma ra king Israel i ga biti tana: Na
damana ra varkurai ure u; u iat u tar kure.
[41] Ma i ga tak lulut vue ra mal kan ra matana;
ma ra king i ga nailam ia ba ia tikai ta diat ra
umana propet. [42] Ma ra propet i ga biti tana:
Ra Luluai i biti dari: Tago u tar pala vue ra
tutana nina iau tar vakilang ia ba na virua,
damana da tak vue kaum nilaun ure kana
nilaun, ma kaum tarai ure kana tarai. [43] Ma
ra king Israel i ga vana uro Samaria tadav
ra kubana, ma i ga kankan ma i ga mamat
ra nuknukina.

21

Akab ma ra uma na vain kai Nabot

[1] Ma Nabot ra te Iesrel i ga vatur vake ra
uma na vain aro Iesrel, ma i ga varlangunai
ma ra kuba i Akab ra king Samaria. [2] Ma
Akab dir ga tata ma Nabot ma i ga biti:
Una tul tar kaum uma na vain piragu, upi
ina vatur vake ure ra uma na igir, tago i
ki maravai ta ra kubagu; ma ina tul tar ra
uma na vain i boina tana piram, ba gala u
mainge, ina kul ia ma ra mani. [3] Ma Nabot i
ga biti tai Akab: I tabu piragu tai ra Luluai
pi ina tul tar ia piram nina iau ga kale pa ia
tai kaugu umana patuana.

[4] Ma Akab i ga ruk ta ra kubana, ma i ga
kankan ma i ga mamat ra nuknukina ure ra
tinata kai Nabot ra te Iesrel pirana; i vuna
tago i ga biti: Pa ina tul tar ia piram nina
iau ga kale pa ia tai kaugu umana patuana.
Ma i ga va ta kana vava, ma i ga pukue ra
matana, ma i ga ole ra nian. [5] Ma Iesebel
kana taulai i ga tadav ia ma i ga biti tana:
Ta ra ava i mamat ra tulungeam ba pa u en
ta magit? [6] Ma i ga biti tana: Tago iau ga tata
pire Nabot ra te Iesrel, ma iau ga biti tana,
Ina kul kaum uma na vain ma ra mani, ba
ona u mainge ina bali ia ma ta enana uma
na vain; ma i ga biti, Pata, pa ina tul tar
kaugu uma na vain piram. [7] Ma Iesebel kana
taulai i ga biti: Dave, pa u kure laka ra gunan
Israel? Una tut, ma una ian, ma una gugu;
ina tul tar ra uma na vain kai Nabot ra te
Iesrel piram.

[8] Ma i ga tumu ta umana buk ta ra iang
i Akab, ma i ga vabulit bat diat ma kana
vakilang, ma i ga tulue diat tadav ra umana
patuana ma ra umana luluai nina dia ga ki
varurung ma Nabot ta kana pia na pal. [9] Ma
i ga tutumu dari ta nam ra umana buk: Avat
a kubu ra vinevel, ma avat a vaki Nabot
arama livuan ta ra tarai; [10] ma avat a tibe ta
ura tutana vakuku pi dir a takun vavaongo
pa ia, ma dir a biti: U tar vul God ma ra king.
Namur avat a puak vue, ma avat a tupar ia
pi na mat.

[11] Ma ra tarai ta kana pia na pal, a umana
patuana ma ra umana luluai ta kana pia
na pal, dia ga pait muka nam Iesebel i ga
vartuluai pire diat ure ta kana umana buk.
[12] Dia ga kubu ra vinevel, ma dia ga vaki
Nabot urama livuan ta ra tarai, [13] ma ra ura

tutana vakuku dir ga pot ma dir ga ki ta ra
luaina matana; ma ra ura tutana vakuku dir
ga takun Nabot ta ra luaina mata i ra tarai,
ma dir ga biti: Nabot i ga vul God ma ra
king. Ma dia ga puak vairop vue Nabot, ma
dia ga tupar ia ma ra umana vat, ma i ga
mat. 14 Ma di ga tulue ra varvai pire Iesebel
dari: Di tar tupar Nabot, ma i tar virua. 15 Ma
ba Iesebel i ga valongore ba di ga tar tupar
Nabot, ma i ga tar virua, Iesebel i ga biti tai
Akab: Una tut, ma una kale pa ra uma na
vain kai Nabot ra te Iesrel, nina ra uma i
ga ole ba na ivure piram ure ra mani; tago
Nabot pa i laun, i tar mat: 16 Ma ba Akab i ga
valongore ba Nabot i ga tar mat, Akab i ga
tut upi na vana ur tar ta ra uma na vain kai
Nabot ra te Iesrel, upi na kale pa ia.

17 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Elia
ra te Tisbe, ma i biti: 18 Una tut, ma una vana
ur upi una barat Akab ra king Israel, nina
i ki Samaria; go i ki ta ra uma na vain kai
Nabot, tago i tar vana tana upi na kale pa
ia. 19 Ma una tata pirana, ma una biti: Ra
Luluai i biti dari: U tar vardodoko laka, ma
u tar kakalai laka? Ma una biti bula pirana:
Ra Luluai i biti dari: Ta nam ra pakana pia
ba ra umana pap dia ga dam ra gapu i Nabot
tana, ra umana pap diat a dam ra gapum iat
boko tana. 20 Ma Akab i ga biti tai Elia: U tar
tikan tadav iau laka, u kaugu ebar? Ma i ga
biti: Iau tar tikan tadav u, tago u ga ivure u
iat mulai ure nam i kaina ta ra luaina mata i
ra Luluai. 21 Ina vakaina u, ma ina rubat vue
u, ma ina nila vue ra umana tutana par ta ra
apik na tarai kai Akab, ra umana vilavilau
ma nina i langalanga tai Israel. 22 Ma ina
vaki kaum apik na tarai pi na da ra apik na
tarai kai Ieroboam natu i Nebat,, ma da ra
apik na tarai kai Basa natu i Akia, ure ra
magit u ga vakankan iau me, ma tago u ga
varirap Israel upi ra kaina. 23 Ma ra Luluai i
ga tata bula ure Iesebel, ma i biti: Ra umana
pap diat a en ra paka i Iesebel ta ra langun
Iesrel. 24 Nam ta ra apik na tarai kai Akab
ba i mat ta ra bala na pia na pal ra umana
pap diat a en ia; ma nina i mat ta ra bala na
vura ra umana beo liuliu diat a en ia. 25 (Pa
ta tikai mulai i ga ivure ia iat mulai pi na
pait ra magit i kaina ta ra luaina mata i ra
Luluai da Akab, nina Iesebel kana taulai i
ga vararak ia ure ra kaina. 26 Ma i ga pait
ra magit i bilak ba i ga lotu tadav ra umana
tabataba da ra mangamangana kai ra tarai
Amor nina ra Luluai i ga korot vue diat kan
ra luaina mata i ra tarai Israel.)

27 Ma ba Akab i ga valongore go ra umana
tinata, i ga rada kana umana mal, ma i ga
mal ma ra mal na tabun, ma i ga vevel, ma i
ga va ta ra mal na tabun, ma i ga vanavana
vovovon ika. 28 Ma ra tinata kai ra Luluai
i ga tadav Elia ra te Tisbe, ma i biti: 29 U
gire laka ba Akab i vaikilik pa mule ta ra
luaina matagu? Tago i vaikilik pa mule ta
ra matagu, pa ina tulue ra kaina ta kana
bungbung na nilaun; ia kaka ta ra umana
bung kai natuna ina vakaina kana apik na
tarai.

22

Mikaia i tata na propet ure ra bunura kai Akab dir ma Ieosapat

(2 Tutu 18:2-34)

1 Ma Siria ma Israel dir ga ki na malmal
a utul a kilala. 2 Ma ta ra vautuluna kilala,
Ieosapat ra king Iuda i ga vana ur tadav
ra king Israel. 3 Ma ra king Israel i ga biti
tai kana umana tultul: Ava nunure laka ba
Ramot-Gilead kadat. ma da kiki vakuku ka,
ma pa da kap valilikun pa ia tai ra king
Siria? 4 Ma i ga biti tai Ieosapat: Dave, dor
a tut ure Ramot-Gilead? Ma Ieosapat i ga
biti tai ra king Israel: Io, dor. kaugu tarai
na da kaum tarai, kaugu umana os diat a da
kaum umana os.

5 Ma Ieosapat i ga biti tai ra king Israel:
Boina ba ta go ra bung una matoto ta ra
tinata kai ra Luluai. 6 Ma ra king Israel i ga
oro varurue ra umana propet da ra ivat na
mar na tutana, ma i ga biti ta diat: Dave,
ina tut ure Ramot-Gilead ba pata? Ma dia
ga biti: Una tut ure, tago ra Luluai na nur
tar ia ta ra lima i ra king. 7 Ma Ieosapat i
ga biti: Dave, pa ta enana propet mulai kai
ra Luluai ati, upi dat a matoto tana? 8 Ma
ra king Israel i ga biti tai Ieosapat: Tika na
tutana boko nina ba i topa ia ba da matoto
tai ra Luluai tana, Mikaia natu i Imla; ia kaka
iau milmilikuane, tago pa i vaarike ta boina
ure iau, a kaina ka. Ma Ieosapat i ga biti:
Koko ra king na biti damana. 9 Ma ra king
Israel i ga vartuluai upi tika na tultul, rua i
ga biti: Una ben lulut pa Mikaia natu i Imla
uti.

10 Ma ra king Israel dir ma Ieosapat ra king
Iuda dir ga ki ta kadir kiki na king tikatikai
ta ra bala na taman maravai ta ra mataniolo
Samaria, ma dir ga mong ma ra umana mal
na king; ma ra umana propet dia ga tata na

propet ta ra luaina mata i dir. [11] Ma Sedekia
natu i Kenana i ga pait kana ta umana ram
ma ra palariam, ma i ga biti: Ra Luluai i biti
dari: Una tulan vue ra tarai Siria ma go diat,
ma na tuk tar diat a ga panie. [12] Ma i ga
damana ra tinata kai ra umana propet par,
ma dia ga biti: Una tut ure Ramot-Gilead,
ma una uvia pa ia; tago ra Luluai na nur tar
ia ta ra lima i ra king.

[13] Ma ra tultul nina i ga vana upi Mikaia i
ga biti tana: Ea, i kopono ko ra tinata kai
ra umana propet ba ra boina na tadav ra
king; iau lul u ba kaum tinata na varogop
ma kadiat, ma una vatang ta boina ure ra
king. [14] Ma Mikaia i ga biti: Da ra Luluai i
laun, nam ba ra Luluai na tatike tagu nam
iat ina vaarike. [15] Ma ba i ga pot tadav ra
king, ra king i ga biti tana: Mikaia, dave,
avet a tut ure Ramot-Gilead ba pata? Ma i
ga biti tana: Una tut ure, ma una uvia pa ia;
ma ra Luluai na nur tar ia ta ra lima i ra king.
[16] Ma ra king i ga biti tana: Aivia ra pakana
ina vargat u ba una vaarike ra dovotina ka
ta ra iang i ra Luluai? [17] Ma i ga biti: Iau
ga gire Israel par nina di ga korot varbaiane
diat ta ra lualuana, da ra umana sip nina pa
kadia ta tena varbalaurai; ma ra Luluai i ga
biti: Pa kadia ta luluai; boina ba ra tarai par
tikatikai diat a lilikun ta ra kubakuba i diat
ma ra malmal.

[18] Ma ra king Israel i ga biti tai Ieosapat:
Dave, pa iau ga ve u laka ba pa na vaarike
ta boina ure iau, ta kaina ka? [19] Ma Mikaia
i ga biti bula: Ea, una valongore ra tinata
kai ra Luluai; iau ga gire ra Luluai i kiki ta
kana kiki na king, ma ra lavur kor ra bala na
bakut dia ga tur ta ra papar a limana tuna,
ma ra papar a mairana. [20] Ma ra Luluai i ga
biti: To ia na tuam pa Akab upi na tut ure
Ramot-Gilead upi na virua abara? Ta tikai
i ga vatang go, ma ta ra tikai i ga vatang
nam. [21] Ma tika na tulungen i ga tur rikai ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga biti: Ina
tuam pa ia. [22] Ma ra Luluai i ga biti tana: Ma
una pait davatane? Ma i ga biti: Ina vana,
ma ina da ra vaongo na tulungen ta ra ngie
i kana umana propet par. Ma ra Luluai i ga
biti: Una tuam pa ia, ma una pait valar pa
ia bula; una vana, ma una pait ia. [23] Io, ra
Luluai i tar varuk ra vaongo na tulungen ta
ra ngie i go kaum umana propet par; ma ra
Luluai i tar tatike ra kaina ure u.

[24] Ma Sedekia natu i Kenana i ga kakari
maravai ma i ga par ra pagupagu na ngie i
Mikaia, ma i ga biti: A Tulungea i ra Luluai i
tar vana uve kan iau pi na tata piram? [25] Ma
mikaia i ga biti: Una kapa ta nam ra bung ba
una ruk tai ta bagialar aro iat upi una parau
tana. [26] Ma ra king Israel i ga biti: Avat a ben
pa Mikaia pire Amon ra luluai na pia na pal,
ma tadav Ioas natu i ra king; [27] ma avat a biti:
Ra king i biti ba da varuk go ra tutana ta ra
pal na banubat, ma da tabar ia ma ta ik a
nian ma ta ik a tava ka, tuk tar ina lilikun
mulai ma ra malmal. [28] Ma Mikaia i ga biti:
Gala una lilikun muka ma ra malmal, gala
ra Luluai pa i ga tata tagu. Ma i ga biti: Avat
a tarai par, avat a valongore.

[29] Ma ra king Israel ma Ieosapat ra king
Iuda dir ga tut ure Ramot-Gilead. [30] Ma ra
king Israel i ga biti tai Ieosapat: Ina mal ma
ta enana mal, ma ina varubu ta ra vinarubu;
ma una mal ma kaum umana mal iat. Ma
ra king Israel i ga mal ma ta enana mal, ma
i ga vana tar ta ra vinarubu. [31] Ma ra king
Siria i ga vartuluai pire kana utul a vinun
ma a ura luluai nina dia ga kure kana umana
kiki na vinavana, ma i ga biti: Koko avat
a varubu ka ma ra ikilik ba ma ra ngala,
avat a varubu ka ma ra king Israel. [32] Ma ba
ra umana luluai nina dia ga kure ra umana
kiki na vinavana dia ga gire Ieosapat, dia ga
biti: A dovotina a king Israel nam; ma dia ga
vana irai upi diat a varubu me; ma Ieosapat
i ga kukula. [33] Ma ba ra umana luluai dia ga
gire ba vakir ia ra king Israel, pa dia ga korot
mule.

[34] Ma tika na tutana i ga poponok vakuku
ma kana panak, ma kana pu i ga go ra king
Israel ta ra varpakan ta ra ongaongoi; ma ra
king i ga biti tai nina i ga kure kana kiki na
vinavana: Una lilikun, ma una kap vue iau
kan ra vinarubu, tago iau tar kinkin. [35] Ma
ra vinarubu i ga ongor ta nam ra bung; ma
di ga tukal ra king ta kana kiki na vinavana,
ma dia ga varubu ma ra tarai Siria ta ra
luaina matana, ma ta ra ravian i ga mat; ma
ra gap i ga alir kan ra baba tar ta ra ruarua
na kiki na vinavana. [36] Ma ba ra keake i
papait na vana ba di ga oraoro dari livuan
ta ra tarai na vinarubu: A tarai par diat
a vana ta kadia pia na pal tikatikai, ma ta
kadia gunan tikatikai. [37] Damana ra king i
ga mat, ma di ga kap ia uro Samaria; ma dia
ga punang ra king aro Samaria. [38] Ma dia ga
puk vagomgom ra kiki na vinavana maravai

ta ra lum aro Samaria, nina ra umana paiga
na vavina dia ga gumu tana; ma ra umana
pap dia ga dam ra gapuna, da ra tinata kai
ra Luluai nina i ga tatike.

39 Ma ra umana enana papalum kai Akab,
ma ra lavur magit i ga pait ia, ma ra pal
nina i ga pait ia ma i ga mar ia ma ra loko
na elepant, ma ra umana pia na pal nina
i ga pait diat, pa di ga tumu diat vang ta
ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Israel? 40 Ma di ga vadiop Akab varurung ma
ra umana tamana; ma Akasia natuna i ga kia
vue ta ra kini na king.

Ieosapat 1 ki na king
(2 Tutu 20:31–21:1)

41 Ma Ieosapat natu i Asa i ga tur pa ia
pi na king ure Iuda ta ra vaivatina kilala
ta ra kini na king kai Akab ra king Israel.
42 Ieosapat i ga utul a vinun ma a ilima kana
kilala na nilaun ba i ga tur pa ia pi na
king, ma i ga ki na king arama Ierusalem
a ura vinun ma a ilima na kilala. A iang
i tinata Asuba natu i Silki. 43 I ga mur ra
mangamangana par kai Asa tamana; pa i ga
vana irai kan ia, ma i ga pait nam ba i takodo
ta ra luaina mata i ra luluai; ia kaka pa di ga
tak vue boko ra umana tavul a lotu; ra tarai
dia ga pait boko ra tinabar ma dia ga tun ra
bulit i ang na katkat ta ra umana tavula a
lotu. 44 Ma Ieosapat i ga ki na malmal ma ra
king Israel.

45 Ma ra umana enana papalum kai
Ieosapat, ma kana ngala na niuvia, ma kana
umana vinarubu, pa di ga tumu diat vang
ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana
king Iuda? 46 Ma i ga tul vue ra umana igoro
na tutana ma ra umana igoro na vavina na
lotu vakuku, nina dia ga ki boko papa ra e
kai tamana Asa kan ra gunan. 47 Pa ta king
i ga ki Edom ta nam ra e; ta tika na luluai
i ga ki na varkurai. 48 Ieosapat i ga pait ta
umana parau maro Tarsis upi diat a vana
uro Opir upi ra goled; ma pa dia ga vana,
tago ra umana parau dia ga virua aro Esion-
Geber. 49 Ma Akasia natu i Akab i ga biti tai
Ieosapat: Iau lul u ba kaugu umana tultul
diat a varagur ma kaum umana tultul ta ra
umana parau. Ma Ieosapat pa i ga mulaot i
tana. 50 Ma di ga vadiop Ieosapat varurung
ma ra umana tamana, ma di ga punang ia
varurung ma ra umana tamana ta ra pia
na pal kai David, kana ngala; ma Ieoram
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Akasia i ki na king Israel

51 Akasia natu i Akab i ga tur pa ia pi
na king ure Israel aro Samaria ta ra kilala
a vinun ma lavurua ta ra kini na king kai
Ieosapat ra king Iuda, ma i ga ki na king
ure Israel a ura kilala. 52 Ma i ga pait nam
i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma i ga mur ra mangamangana kai tamana,
ma ra mangamangana kai tinana, ma ra
mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat
nina i ga varirap Israel upi ra kaina. 53 I ga
toratorom tai Baal, ma i ga lotu tadav ia, ma
ga vakankan ra Luluai ra God kai Israel, da
nam parika tamana i ga pait ia.

A VAURUANA BUK URE RA UMANA KING

Akasia i mat

1 Ma ba Akab i ga tar mat, Moab i ga tut
na varpiam ure Israel. 2 Ma Akasia i ga bura
ba kan ra mata na kalangar ta kana bagialar
arama liu ta ra kubana aro Samaria, ma
i ga mait; ma i ga tulue ta umana tultul,
ma i ga biti ta diat: Avat a vana ma avat a
matoto tai Baal-Sebub ra god kai Ekron ba
ina langalanga mulai kan go ra minait. 3 Ma
ra angelo kai ra Luluai i ga biti tai Elia ra
te Tisbe: Una tut, ma una barat ra umana
tultul kai ra king Samaria, ma una biti ta
diat: Dave, pa ta God i ki Israel pi ava vana
pi avat a matoto tai Baal-Sebub ra god kai
Ekron? 4 Ra tinata kai ra Luluai i dari: Pa
una tut mulai kan kaum vava nina u ki tana,
a dovotina una mat. Ma damana Elia i ga
vana.
5 Ma ra umana tultul dia ga lilikun pire
ra king, ma i ga biti ta diat: Ta ra ava vang
ava lilikun? 6 Ma dia ga biti tana: Tika na
tutana i barat avet, ma i biti ta vevet: Avat
a vana, avat a lilikun tadav ra king nina i
tulue avat, ma avat a biti tana: Ra Luluai
i biti dari: Dave, pa ta God vang i ki Israel
ba u vartuluai upi da matoto tai Baal-Sebub
ra god kai Ekron? Damana pa una tut kan
kaum vava nina u va tana, a dovotina una
mat. 7 Ma i ga biti ta diat: A mangana tutana
ava nam nina i barat avat, ma i varvai dari?
8 Ma dia ga biti tana: I mong ma ra mal
ivivuna, ma i vi pit ma ra pal a vavaguai ta
ra livuana. Ma i ga biti: Elia iat, ra tutana
Tisbe.
9 Ma ra king i ga tulue tika na luluai ma
kana ilima na vinun na tutana upi ia. Elia
i ga ki ta ra ul a buana, ma ra luluai i ga
vana tadav ia, ma i ga biti tana: Ea, u ra
tutana kai God, ra king i biti ba una vana
ur. 10 Ma Elia i ga biti tai ra luluai: Ona iau
a tutana kai God, boina ba ra iap na vana
ba marama ra bakut ma na vaimur avat ma
kaum ilima na vinun na tutana. Ma ra iap i
ga vana ba marama ra bakut, ma i ga vaimur
diat ma kana ilima na vinun na tutana. 11 Ma
ra king i ga tulue mule ta enana luluai ma
kana ilima na vinun na tutana. Ma i ga tata
ma i ga biti tana: Ea, u ra tutana kai God,
ra king i tar biti ba una vana ur lulut. 12 Ma
Elia i ga biti ta diat: Ona iau a tutana kai
God, boina ba ra iap na vana ba marama ra
bakut ma na vaimur avat ma kaum ilima na
vinun na tutana. Ma ra iap kai God i ga vana
ba marama ra bakut, ma i ga vaimur diat
ma kana ilima na vinun na tutana. 13 Ma ra
vautuluna pakana i ga tulue ta ra tika na
luluai ma kana ilima na vinun na tutana.
Ma ra vautuluna luluai i ga pot, ma i ga bura
timtibum ta ra luaina mata i Elia, ma i ga
kail tadav ia, ma i ga biti: Ea, u ra tutana
kai God, iau lul u ba kaugu nilaun ma ra
nilaun kai go kaum ilima na vinun na tultul
diat a ngatngat ta ra luaina matam. 14 A iap
marama ra bakut i tar vana ba, ma i tar
vaimur nam ra ura luluai ma kadir ililima
na vinun na tutana nina dia tar pot lua ta
vevet; boina ba kaugu nilaun na ngatngat
ta ra luaina matam. 15 Ma ra angelo kai
ra Luluai i ga biti tai Elia: Una vana ur
varurung me, koko una burutue. Ma i ga
tut, ma dir ga varagur me tadav ra king.
16 Ma i ga biti tana: A Luluai i biti dari: Tago
u tar tulue ta umana tultul upi diat a matoto
tai Baal-Sebub ra god kai Ekron, (dave pa ta
God i ki Israel vang upi da matoto ure kana
tinata?) damana pa una tut mulai kan kaum
vava nina u va tana, a dovotina una mat.
17 Ma i ga mat da ra tinata kai ra Luluai
nina Elia i ga tatike. Ma Ioram turana i ga
kia vue ta ra kini na king tago pa ta natuna.
I ga tur pa ia pi na king ta ra vauruana kilala
kai Ieoram natu i Ieosapat ra king Iuda.
18 Ma ra umana enana magit nina Akasia i ga
pait ia, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na
tutumu vakai ure ra umana king Israel?

2

God i kap vue Elia urama ra bala na bakut

1 Ma ba i ga ot ra bung nina ba God na
kap vue Elia urama ra bala na bakut ta ra
kalivuvur, Elia dir ga varagur ma Elisa maro
Gilgal. 2 Ma Elia i ga biti tai Elisa: Una ngo
pit ati, iau lul u, tago ra Luluai i ga tulue iau
uro iat Betel. Ma Elisa i ga biti: Da ra Luluai
i laun, ma da u iat u laun, pa ina vana kan u.
Ma dir ga vana uro Betel. 3 Ma diat ta ra kikil
na propet aro Betel dia ga pot tadav Elisa,
ma dia ga biti tana: Pa u nunure laka ba ra
Luluai na tak vue kaum luluai ta go ra bung?
Ma i ga biti: Iau nunure, avat a ki mut uka.
4 Ma Elia i ga biti tana: Elisa, iau lul u ba una
ngo pit ati, tago ra Luluai i ga tulue iau uro

iat Ieriko. Ma i ga biti: Da ra Luluai i laun,
ma da u iat u laun, pa ina vana kan u. Ma
dir ga vanavana uro Ieriko. 5 Ma diat ta ra
kikil na propet aro Ieriko dia ga pot tadav
Elisa, ma dia ga biti tana: Pa u nunure laka
ba ra Luluai na tak vue kaum luluai ta go ra
bung? Ma i ga biti: Iau nunure, avat a ki
mut uka. 6 Ma Elia i ga biti tana: Una ngo
pit ati, iau lul u, tago ra Luluai i ga tulue iau
uro iat Iordan. Ma i ga biti: Da ra Luluai i
laun, ma da u iat u laun, pa ina vana kan u.
Ma dir ga vanavana ka boko.

7 Ma ra ilima na vinun na tutana ta nam
ra kikil na propet dia ga vana ma dia ga tur
aro vailik a ik kan dir; ma dir iat dir ga tur
ta ra papar a Iordan. 8 Ma Elia i ga ele vue
kana olovoi, ma i ga pin ia, ma i ga kita
varbaiane ra tava me, ma dir ga bolo ta ra
pia i ge. 9 Ma ba dir ga tar bolo, Elia i ga
biti tai Elisa: Ba pa da tak vakari vue boko
iau kan u, una lul upi nam ba ina pait ia ure
u. Ma Elisa i ga biti: Iau lul u ba ina vaura
kakalai ta ra dekdekim. 10 Ma i ga biti: U
tar lul ra mamat na magit; ia kaka, gala una
bobe iau ba di tak vakari vue iau kan u, na
damana; gala pata, pa na damana. 11 Ba dir
ga vanavana ma dir ga pirpir, tika na kiki na
vinavana i birao ma ra umana os dia birao
i ga varbaiane dir, ma Elia i ga tutua urama
ra bala na bakut ta ra kalivuvur. 12 Ma Elisa i
ga bobe, ma i ga oraoro: Tamagu, tamagu, a
kiki na vinavana kai Israel ma diat dia kure
ra umana os tana! Ma pa i ga gire mule; ma
i ga tak pa kana umana mal, ma i ga rada
varbaiane diat.

Elisa i kia vue Elia

13 I ga tak pa ra olovoi kai Elia nina i ga
bura kan ia, ma i ga lilikun ma i ga tur ta ra
papar a Iordan. 14 Ma i ga kita ra tava ma ra
olovoi nina i ga bura kan Elia, ma i ga biti:
Akave ra Luluai ra God kai Elia? Ma ba i ga
tar kita ra tava, ra tava i ga vana varbaiai,
ma Elisa i ga bolo. 15 Ma ba diat ta ra kikil na
propet maro Ieriko dia ga gire maro vailik
a ik, dia ga biti: Ra dekdek i Elia i ki taun
Elisa. Ma dia ga vana upi diat a barat ia, ma
dia ga bura timtibum ta ra luaina matana.
16 Ma dia ga biti tana: A ilima na vinun na
dekdek na tutana dia ki pire vevet; boina ba
diat a vana, ma diat a tikan upi kaum luluai;
kan bar ra Tulungea i ra Luluai i tar puak
ia urama, ma i tar vue vaba ia taun tika na
luana, ba tai ta male. Ma i ga biti: Koko da
tulue diat. 17 Ma dia ga vovo pa ia tuk i ga
vavirvir, ma i ga biti: Io, avat a tulue diat.
Ma dia ga tulue ra ilima na vinun na tutana,
ma dia ga tikatikan pa ra utul a bung, ma
pa dia ga tikan tadav ia. 18 Ma dia ga lilikun
pirana ba i ga ki boko aro Ieriko; ma i ga biti
ta diat: Pa iau ga ve laka avat ba koko avat a
vana?

19 Ma ra tarai ta ra pia na pal dia ga biti tai
Elisa: Gire, ra pakana di ga page go ra pia na
pal tana i boina, da kaugu luluai i nunure;
ia kaka ra tava i kaina, ma ra pia pa i vuai
bulu. 20 Ma i ga biti: Avat a kap ta kalamana
la piragu, ma avat a vung ta solt tana. Ma
dia ga kap ia pirana. 21 Ma i ga irop, ma i
ga vana tar ta ra mata na tava, ma i ga vue
imire ra solt tana, ma i ga biti: A Luluai i biti
dari: Iau tar vaboina go ra tava; pa ta minat
mulai na vana rikai tana, ma ra vuai ra pia
pa na molo mulai. 22 Ma ra tava i ga ti boina
tuk gori da ra tinata kai Elisa.

23 Ma i ga vana papa abara pi uro Betel; ma
ba i ga tutua vanavana ta ra nga, ta umana
nat na bul dia ga irop kan ra pia na pal,
ma dia ga vaula, ma dia ga biti: Peaka, una
tutua; peaka, una tutua. 24 Ma i ga lingan
uro namur, ma i ga gire diat, ma i ga tata
vakaina diat ta ra iang i ra Luluai. Ma a ura
bear,* a ura tana, dir ga rada maro ra pui,
ma dir ga karat kadakadal ra ivat na vinun
ma a urua ta ra umana bul. 25 Ma i ga vana
papa kan nam ra pakana urama ra luana
Karmel, ma papa mamabara i ga vana mulai
uro Samaria.

3

Ioram i ki na king Israel

1 Ma Ioram natu i Akab i ga tur pa ia pi
na king ure Israel aro Samaria ta ra kilala
a vinun ma lavutul ta ra kini na king kai
Ieosapat ra king Iuda, ma i ga ki na king a
vinun ma a ura kilala. 2 Ma i ga pait nam i ga
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai; ia kaka
pa i ga da tamana ma tinana; tago i ga vung
vue ra vat na biut ure Baal nina tamana i ga
pait ia. 3 Ia kaka i ga la ta ra umana kaina
mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat,
nina i ga varirap Israel tana, pa i ga vana
kan diat.

* 2:24: A bear, tika na mangana king, a tena varkarat, ma i ngala ra dekdekina.

Elisa i biti ba diat a uvia pa ra tarai Moab

4 Ma Mesa ra king Moab i ga vatur vake
mangoro na sip; ma i ga totokom pire ra
king Israel ma ra ivuna tai tika na mar na
arip na marmar na nat na sip, ma tika na
mar na arip na marmar na sip, a umana
tomotoina. 5 Ma ba Akab i ga mat, ra king
Moab i ga tut na varpiam ure ra king Israel.
6 Ma ra king Ioram i ga irop maro Samaria
ta nam ra e, ma i ga oro varurue ra tarai
Israel par. 7 Ma i ga vartuluai uro pire
Ieosapat ra king Iuda, ma i biti: Ra king
Moab i ga tut na varpiam ure iau; dave, una
maravut iau vang pi dor a varubu ma Moab?
Ma i ga biti: Ina vana; dor varogop uka,
kaugu tarai dia da kaum tarai, ma kaugu
umana os dia da kaum umana os. 8 Ma i ga
biti: Nuve ra nga dat a mur ia? Ma i ga biti:
Da mur ra nga i vana ta ra bil Edom.
9 Ma ra king Israel, ma ra king Iuda, ma ra
king Edom dital ga vana liliai da ra lavurua
na bung; ma pa ta tava ure ra tarai na
vinarubu ma ra umana vavaguai nina dia
ga agure diat. 10 Ma ra king Israel i ga biti:
Ui! Ra Luluai i ga ting varurue go ra utul a
king pi dital a virua ta ra lima i Moab. 11 Ma
Ieosapat i ga biti: Dave, pa ta propet kai
ra Luluai ati, upi dat a matoto tai ra Luluai
pirana? Ma tika na tultul kai ra king Israel
i ga biti: Elisa natu i Sapat akari maravai,
nina i ga tultul pire Elia. 12 Ma Ieosapat i
ga biti: Ra tinata kai ra Luluai i ki pirana.
Ma ra king Israel ma Ieosapat ma ra king
Edom dital ga vana ur tadav ia. 13 Ma Elisa
i ga biti tai ra king Israel: Dor a dave ma u?
Una vana tadav ra umana propet kai tamam
ma ra umana propet kai tinam. Ma ra king
Israel i ga biti tana: Pata, tago ra Luluai i
ga ting guve pa go ra utul a king upi na nur
tar dital ta ra lima i Moab. 14 Ma Elisa i ga
biti: Da ra Luluai kai ra lavur kor nina iau
torom tana i laun, gala pa iau ru Ieosapat
ra king Iuda, gala pa ina lingan up u, ma
gala pa ina gire u. 15 la kaka una ben pa ta
tena ubuubu pagol uti piragu. Ma ba ra tena
ubuubu pagol i ga ubu ra pagol, ra lima i ra
Luluai i ga ki taun Elisa. 16 Ma i ga biti: Ra
Luluai i biti dari: Ina vaki ta umana pakana
lum ta go ra male. 17 Tago ra Luluai i biti
dari: A vuvu pa na pot, ma pa avat a gire ra
bata, ia kaka a tava na alir ta ra male; ma
avat a momo ma kavava umana vavaguai
bula. 18 Ma go ra magit pa i mamat ta ra mata
i ra Luluai; na nur tar bula ra tarai Moab ta
ra lima i vavat. 19 Avat a uvia pa kadia lavur
pia na pal nina di ga liplip bat diat, ma kadia
lavur pia na pal nina dia manga boina, ma
avat a bual ra umana bo na davai, ma avat
a punang ra umana kivu, ma avat a vakaina
ra umana pia na uma ma ra vat. 20 Ma ta ra
malana, ta ra pakana bung ure ra tinabar,
ea, a tava i ga alir maro Edom, ma i ga ngala
ra tava ta nam ra gunan.
21 Ma ba ra tarai Moab dia ga valongore
ba ra utul a king dital ga tut ure diat, diat
par nina i ga tale diat ra vinarubu dia ga pot
varurung ma dia ga tur na vaninara ta kadia
langun. 22 Ma dia ga tavangun ta ra malana
ikilik, ma dia ga gire ra keake i rarao ta ra
tava, ma ra tarai Moab dia ga gire ra tava i
meme da ra gap; 23 ma dia ga biti: A gap go;
ra utul a king dital tar virua, ma ra tarai dia
tar ubu vargiliane diat; io, Moab, a tabarikik
akono.
24 Ma ba dia ga tadav ra pakana ra tarai
Israel dia ga ngo pit tana, ra tarai Israel dia
ga tut, ma dia ga ubu ra tarai Moab, ma
dia ga vilau kan diat; ma dia ga vana oai
vanavana, ma dia ga ubu vanavana ra tarai
Moab. 25 Dia ga nila vue ra umana pia na
pal; ma tikatika na tutana i ga vue ra vat ta
kadia pia na umauma, tuk i ga vatvat parika;
ma dia ga punang ra umana kivu, ma dia ga
bual ra umana bo na davai; ma ra umana
vat ika dia ga ki ta ra pia na pal Kir-Kareset,
tago ra umana tena vavaian dia ga tur kikil
ia ma dia ga uvia pa ia. 26 Ma ba ra king Moab
i ga gire ba di uvia pa. ia, i ga ben pa lavurua
na mar na tutana nina dia varubu ma ra
pakat ma i ga ongor upi na vana tadav ra
king Edom; ma pa i ga pait valar pa ia. 27 Ma i
ga tak pa ra luaina natuna, a bul tutana nina
ba pi na kia vue ta ra kini na king boko, ma
i ga vartabar me da ra tinabar di tuntun tar
ia ta ra ul a liplip. Ma ra ngala na kankan i
ga tadav ra tarai Israel, ma dia ga nur vue
ma dia ga lilikun ta kadia gunan iat.

4

A dangi kai ra ua na vavina

1 Ra taulai kai tikai ta ra kikil na propet
i ga kail tadav Elisa, ma i ga biti: Kaugu
taulai nina ba kaum tultul i tar mat, ma u
nunure ba kaum tultul i ga ru ra Luluai; ma
ra tena piapie mani i pot upi na kap pa ra
ura natugu upi dir a vilavilau pirana. 2 Ma

Elisa i ga biti tana: Ava laka ina pait ia ure
u? Una ve iau; ava bar i ki ta ra kubam? Ma
ra vavina i ga biti: Pa ta magit i ki na pal, ia
kaka ta ik a dangi ta ra la. 3 Ma i ga biti: Una
vana, ma una lul mangoro na la na tava nina
dia pobono tai ra umana talaim. 4 Una ruk
ra kubam, amutal ma ra ura natum, ma una
banu ra banbanu, ma una lolonge ra dangi
ta nam ra umana la; ma ba dia buka una
vung vaire diat. 5 Ma ra vavina i ga vana kan
ia, ma dital ma ra ura natuna dital ga ruk na
pal, ma i ga banu ra banbanu; dir ga kap ra
umana la pirana, ma i ga lolonge ra dangi
ta diat. 6 Ma ba ra umana la dia ga buka, i ga
biti tai natuna: Ta la mulai uti. Ma i ga biti
tana: Pa ta la mulai. Ma ra dangi i ga par.
7 Ma ra vavina i ga pot ma i ga ve ra tutana
kai God ure. Ma i ga biti: Una vana, ma una
ivure ra dangi, ma una bali kaum nilala, ma
amutal ma ra ura natum amutal a laun ta
nam i ki valili.

Elisa dir ma ra vavina maro Sunem

8 Tika na bung ba Elisa i ga vana uro
Sunem, tika na uviana na vavina i ga vo pa
ia pi na en ra gem. Ma vatikai ba Elisa i ga
bolo ta nam ra nga i ga ngo papa ie pi na
ian. 9 Ma ra vavina i ga biti tai kana tutana:
Iau gire ba go a tutana kai God nina i bolo
vatikai ati; 10 boina ba dor a vaninare tika na
nat na bagialar ure, ma dor a vung kana tika
na vava tana, ma tika na vatar, ma tika na
kiki, ma tika na turtur na birao, upi na ngo
pit tana ba i ngo ati. 11 Ma tika na bung ba
i pot abara, i ga ruk ta ra bagialar ma i ga
va tana. 12 Ma i ga biti tai Gekasi kana tultul:
Una oro pa ra vavina Sunem uti. Ma ba i ga
tar oro pa ia i ga tur ta ra luaina matana.
13 Ma i ga biti tai kana tultul: Una biti ta go
ra vavina, U tar manga balaure amir, ava da
pait ia ure u? Dave, ina tata vang ure u pire
ra king, ba pire ra luluai na vinarubu? Ma
ra vavina i ga biti: Iau ki boina ka ati livuan
pire kaugu tarai. 14 Ma Elisa i ga biti: Ma ava
bar da pait ia ure? Ma Gekasi i ga biti: A
dovotina, pa ta natuna, ma go kana tutana
i tar patuana. 15 Ma i ga biti: Una oro pa
ia uti. Ma ba i ga oro pa ia, i ga tur ta ra
matakilalat. 16 Ma Elisa i ga biti: Ta ra e dari,
ta ra kilala namur, una vau ta bul tutana.
Ma ra vavina i ga biti: Koko, kaugu luluai, u
ra tutana kai God, koko una vavaongo kaum
tultul a vavina. 17 Ma ra vavina i ga lalau, ma
i ga kava ra bul tutana ta ra kilala namur, ta
ra e nina Elisa i ga ve ure.

18 Ma tika na bung ba ra bul i ga taiak, i ga
vana pire tamana nina dia ga ki varurung
ma ra umana tena nidodoko. 19 Ma i ga biti
tai tamana: Ra ulugu, ra ulugu. Ma tamana
i ga biti tai kana tultul: Una puak ia pire
nana. 20 I ga kap tar ia pire nana, ma i ga ki ta
ra malmalikun na kakene tuk tar ta ra keake
i ga ki tur, ma namur i ga mat. 21 Ma tinana i
ga vana tutua ma i ga vadiop ia ta ra vava kai
ra tutana kai God, ma i ga irop, ma i ga banu
ra banbanu. 22 Ma i ga oro kana tutana ma
i ga biti tana: Una tulue tikai ta ra umana
tultul uti piragu, ma tika na as, upi ina vilau
upi ra tutana kai God, ma ina lilikun mulai.
23 Ma i ga biti tana: Ta ra ava una vana pirana
gori? Vakir a lukara na kalamana gai, ba ra
Bung Sabat. Ma i ga biti: I boina ka. 24 Ma
i ga vaninare ra as, ma i ga ve kana tultul:
Una kure ra as upi na vana lulut; ma koko
na vana vovovon gala pa iau ve u. 25 Ma ra
vavina i ga vana, ma i ga pot tadav ra tutana
kai God ta ra luana Karmel. Ma ba ra tutana
kai God i ga gire aro vailik, i ga biti tai Gekasi
kana tultul: Gire, ra vavina Sunem nono;
26 una vutvut upi una barat ia, ma una biti
tana: Dave, u laun boina? Ma kaum tutana,
i laun boina? Ma ra bul, i laun boina? Ma ra
vavina i ga biti: I boina ka. 27 Ma ba i ga tadav
ra tutana kai God ta ra luana, i ga tabe ra ura
pal a kauna. Ma Gekasi i ga vana maravai pi
na tulan vue; ma ra tutana kai God i ga biti:
Una nur vue, tago i mamat ra tulungeana;
ma ra Luluai i ga ive ra magit tagu, ma pa
i ga ve iau tana. 28 Ma ra vavina i ga biti:
Dave, iau ga kail laka pire kaugu luluai upi
ta bul tutana? Pa iau ga biti laka, Koko una
vavaongo iau?

29 Ma Elisa i ga biti tai Gekasi: Una vi pit,
ma una kap pa kaugu buka ta ra limam, ma
una vana; gala una varkuvo ma ta tutana,
koko una tata pa ia, ma ona ta tikai na tata
pa u, koko una tata bali ia; ma una vung
kaugu buka taun ra mata i ra bul. 30 Ma tina
i ra bul i ga biti: Da ra Luluai i laun, ma da u
iat u laun, pa ina vana kan u. Ma i ga tut ma
dir ga varagur me. 31 Gekasi i ga vana lua ta
dir, ma i ga vung ra buka taun ra mata i ra
bul; ia kaka pa i ga valongore ta magit ma
pa i ga vakilang ta nilaun tana. Damana i ga
lilikun pire Elisa, ma i ga ve ba ra bul pa i
tavangun. 32 Ma ba Elisa i ga pot ta ra pal, i

ga gire ba ra bul i ga tar mat, ma di ga vadiop
ia ta kana vava. [33] Damana i ga ruk, ma i ga
banu bat dir ma ra bul, ma i ga araring tadav
ra Luluai. [34] Ma i ga vana ma i ga va taun ra
bul, ma i ga vung ra ngiene taun ra ngie i ra
bul, ma ra ura kiau na matana taun ra ura
kiau na mata i ra bul, ma ra ura limana taun
ra ura lima i ra bul, ma i ga va damana tuk
ra pal a paka i ra bul i ga malamalapang a
ik. [35] Ma i ga tut, ma i ga vanavana ka ta ra
bala na pal; ma i ga lilikun tadav ra bul ma
i ga va taun mule; ma ra bul i ga mapiuak
lavurua na pakana, ma ra bul i ga pala ra
ura kiau na matana. [36] Ma Elisa i ga oro pa
Gekasi, ma i ga biti: Una oro pa ra vavina
Sunem. Ma i ga oro pa ia. Ma ba i ga ruk
pirana, i ga biti: Una puak pa natum. [37] Ma
ra vavina i ga bura rururu ta ra ura kauna,
ma i ga puak na natuna ma i ga irop.

Elisa i pait ta umana magit na padapada varvo pire ra umana propet

[38] Ma Elisa i ga pot aro Gilgal ta ra e na
mulmulum. Diat ta ra kikil na propet dia
ga kiki ta ra luaina matana, ma i ga biti tai
kana tultul: Una vung ra kabala, ma una
vaninare ra nian ure ra umana propet. [39] Ma
tikai ta diat i ga vana ra pui upi na ilibe ra
igir, ma i ga na tadav tika na vinau ra pui,
ma i ga git ra vuaina tana, ma i ga vabuka
kana mal me, ma i ga poko gigi ia, ma i ga
vung ia ta ra kabala, ma pa di ga nunure ba
a mangana ava. [40] Ma di ga lolonge upi ra
tarai diat a en ia. Ma ba dia iaian ta nam ra
nian, dia ga kukula, ma dia ga biti: Ea, u ra
tutana kai God, a taring i ki ta ra kabala. Ma
pa i ga topa ia ba diat a en ia. [41] Ma i ga biti:
Uti ta plaua. Ma i ga vue tar ia ta ra kabala;
ma i ga biti: Da lolonge upi ra tarai diat a
ian. Ma pa ta magit i ga kaina ta ra kabala.

[42] Ma tika na tutana maro Baal-Salisa i
ga pot tadav ra tutana kai God ma ra ura
vinun na gem di ga pait ia ma ra barli, ma ra
kalamana kon ta kana vuvuvung, a luaina
vuai e ta kana uma. Ma i ga biti: Da tabar ra
tarai me upi diat a ian. [43] Ma kana tultul i ga
biti: Dave, ina tul tar laka go upi tika na mar
na tarai diat a ian tana? Ma i ga biti: Una
tabar ra tarai upi diat a ian; tago ra Luluai
i biti dari: Diat a ian tana, ma pa diat a en
vapar ia. [44] Damana i ga vung ia ta ra luaina
mata i diat, ma dia ga ian, ma pa dia ga en
vapar ia, da ra tinata kai ra Luluai.

5

Naman i langalanga kan ra vukavuka

[1] Ma Naman, ra luluai na tarai na
vinarubu kai ra king Siria, i ga ngala ta ra
mata i kana luluai, ma di ga ru ia, tago
ra Luluai i ga tul tar ra niuvia pire Siria
tana; ia ra rangrang na tutana, ia kaka i ga
vukavuka. [2] Tika na vavina ik, a vavina Is-
rael, i ga toratorom ta ra taulai kai Naman,
ra umana tena ra varpa kai ra tarai Siria
dia ga ben vavilavilau pa ia. [3] Ma nam ra
vavina i ga biti tai nina i kure: Gala kaugu
luluai i ki pire ra propet nina i ki Samaria,
gala na boina, tago na langalanga kan kana
vukavuka. [4] Ma ta tikai i ga vana ma i ga
ve kana luluai ba ra vavina ik maro Israel
i ga biti damana. [5] Ma ra king Siria i ga biti:
Una vana, ma iau ina tulue ta buk tadav ra
king Israel. Ma Naman i ga vana, ma i ga
kap bula ra vinun na talant* na silva, ma
laptikai na arip na marmar na pakana mani
i goled, ma ra vinun na potar na mal. [6] Ma i
ga kap ra buk pire ra king Israel, ma i ga dari
ra tinata tana: Iau tar tulue Naman kaugu
tultul piram upi una valagar pa ia kan kana
vukavuka. [7] Ma ba ra king Israel i ga luk ra
buk, i ga rada kana mal, ma i ga biti: Iau God
laka, upi ina vardodoko ma ina varvalaun
bula, ba go ra tutana i tulue ra tutana piragu
upi ina valagar pa ia kan kana vukavuka?
Avat a nuk pa ia, ma avat a gire ba i mainge
ba amir a varngangar.

[8] Ma ba Elisa ra tutana kai God i ga valon-
gore ba ra king Israel i ga rada kana mal, i
ga tulue ra tinata dari pire ra king: Ta ra ava
u rada kaum mal? Boina ba na vana piragu,
ma na nunure ba ra propet i ki Israel. [9] Ma
Naman i ga pot ma kana umana os, ma kana
umana kiki na vinavana, ma i ga tur ta ra
matakilalat i ra kuba i Elisa. [10] Ma Elisa i ga
tulue ra tultul pirana, ma i biti: Una vana,
ma una valavurua ma ra gunumu ta ra tava
Iordan, ma ra pal a pakam na lagar, ma una
gomgom uka. [11] Ma Naman i ga kankan, ma
i ga vana, ma i ga biti: Ea, iau ga nuk ia
ba a dovotina na irop tadav iau, ma na tur,
ma na vatang ra iang i ra Luluai kana God,
ma na tulue ra limana tadav ra pakana, ma

* 5:5: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

na valagar pa ra vukavuka. [12] Dave, Abana
ma Parpar, ra ura tava alir Damasko, pa dir
boina vang ta ra umana tava alir Israel? Pa
i topa ia laka pi ina gumu ta dir, ma ina
gomgom? Ma i ga tur tapuku, ma i ga vana
na kulot. [13] Ma kana umana tultul dia ga
tadav ia, ma dia ga biti: Tamagu, gala ra
propet i ga ve u ba una pait ta ngala na
magit, gala una ga pait ia laka? Pa na ga
ti topa ia tuna laka ba una pait ia ba i biti
tam, Una gumu ma una gomgom? [14] Ma i ga
vana ur, ma i ga valavurua ma ra gunumu
ta ra Iordan, da ra tinata kai ra tutana kai
God; ma ra pal a pakana i ga lagar ma i ga
gomgom da ra paka i ra nat na bul.

[15] Ma i ga lilikun tadav ra tutana kai God,
diat ma kana tarai, ma dia ga tur ta ra luaina
matana; ma i ga biti: Ea, go iau nunure ba pa
ta God i ki ta ra rakarakan a gunagunan ia
kaka akari Israel; damana iau lul u ba una
alube pa go kaugu vartabar. [16] Ma Elisa i
ga biti: Da ra Luluai nina iau torom tana
i laun, pa ina tak pa ta magit. Ma i ga vo
pa ia, ma pa i ga mainge. [17] Naman i ga
biti: Ona pata, una tabar kaum tultul ma ra
pia nina ba na topa ra kinakap ure ra ura
as; papa gori kaum tultul pa na tul tar ta
tinabar di tuntun tar ia ba ta vartabar tadav
ra umana enana god, tadav ra Luluai kaka.
[18] A Luluai na nur vue go ra magit pire kaum
tultul; ba kaugu luluai na vana tar ta ra pal
i gomgom kai Rimon upi na lotu tana, ma
iau puak maravut ia ta ra vinavana, ma iau
va timtibum ta ra pal i gomgom kai Rimon,
ba iau va timtibum ta ra pal i gomgom kai
Rimon ra Luluai na nur vue go ra magit pire
kaum tultul. [19] Ma Elisa i ga biti tana: Una
vana ma ra malmal. Io, i ga vana kan ia ka a
ik.

[20] Ma Gekasi, ra tultul kai Elisa ra tutana
kai God, i ga nuk ia: Ea, kaugu luluai i tar
mari muka go Naman ra te Siria tago pa i
tar vatur vake kana vartabar; da ra Luluai
i laun, ina vut mur ia, ma ina kap pa ta na
tana. [21] Ma Gekasi i ga vut mur Naman, ma
ba Naman i ga gire ta tikai i vutvut mur ia,
i ga irop kan kana kiki na vinavana pi na
barat ia, ma i ga biti: A magit i boina laka?
[22] Ma i ga biti: Maia, i boina. Kaugu luluai i
ga tulue iau, ma i biti: Go ko a ura barmana
ta ra kikil na propet dir ga pot piragu ma
rama ra lualuana Epraim, iau lul u ba una
tabar dir ma tika na talant na silva, ma ra
ura bo na mal. [23] Ma Naman i ga biti: Boina
ba una vatur vake a ura talant. Ma i ga vo pa
ia, ma i ga vi ra ura talant na silva ta ra ura
popopoi, ma i ga tul tar dir varurung ma ra
ura bo na mal pire ra ura tultul, ma dir ga
vana na lua ma diat. [24] Ma ba i ga tadav ra
buana, i ga tak pa diat kan ra lima i dir, ma i
ga vung ive diat ara na pal, ma i ga pala vue
ra ura tutana, ma dir ga vana.

[25] Ma ia iat i ga ruk, ma i ga tur ta ra luaina
mata i kana luluai. Ma Elisa i ga biti tana:
U pot mamave, Gekasi? Ma i ga biti: Kaum
tultul pa i ga vana tai ta pakana. [26] Ma i ga
biti tana: Dave, a nuknukigu pa i ki vang
piram, ba ra tutana i tur tapuku ma i irop
kan kana kiki na vinavana pi na barat u?
Dave, i topa ia ba una vatur vake ra mani
gori, ma ra umana mal, ma ra uma na oliva
ma ra uma na vain, ma ra umana sip ma ra
umana bulumakau, ma ra umana tultul, a
umana tutana ma ra umana vavina? [27] Ra
vukavuka kai Naman na monong u vatikai,
avat ma ra umana bul mur tam pa na mutu.
Ma Gekasi i ga irop kan ra luaina matana a
vukavuka i pua da ra kabang.

6

A palariam i al tutua

[1] Ma diat ta ra kikil na propet dia ga biti
tai Elisa: Ea, pa ta maup ure dat ta go ra
gunan da ki tana ta ra luaina matam. [2] Boina
ba avet a vana uro Iordan, ma avet par avet
a kap ta davai tikatikai mamaro, ma avet a
pait ta pal abara nina ba dat a ki tana. Ma i
ga biti: Io, avat a vana. [3] Ma tikai ta diat i ga
biti: Boina ba una varagur ma kaum umana
tultul. Ma i ga biti: Ina vana. [4] Ma dia ga
vana, ma dia ga pot ta ra Iordan, ma dia ga
bual ra umana davai. [5] Ma tikai ta diat, ba i
bual ta davai, ra palariam ta kana pem i ga
bura dudu ta ra tava; ma i ga kukula ma i ga
biti: Ui, kaugu luluai! Di ga lul pa ia ka. [6] Ma
ra tutana kai God i ga biti: I ga bura ave? Ma
i ga tu tar nam ra pakana tana. Ma i ga mut
ta ik a davai, ma i ga vue tar ia ta nam ra
pakana, ma ra palariam i ga alir tutua. [7] Ma
i ga biti tana: Una tak pa ia. Ma i ga tulue ra
limana, ma i ga tak pa ia.

Elisa diat ma ra tarai Siria

[8] Ma ra king Siria i ga tut na vinarubu ure
Israel; ma dia ga kivung ma kana umana
tultul, ma i biti: Da ngo pit akono ta nam ra
pakana. [9] Ma ra tutana kai God i ga tulue ra

tinata pire ra king Israel dari: Una balaure
pi koko una bolo nam ra pakana, tago ra
tarai Siria diat a vana uro. [10] Ma ra king
Israel i ga vartuluai tadav ra pakana nina ra
tutana kai God i ga ve ure ma i ga vaale tana;
ma damana i ga langalanga, vakir ta kopono
pakana ka, mangoro na pakana iat.
[11] Ma ra king Siria i ga purpuruan ure go
ra magit; ma i ga vartuluai upi kana umana
tultul, ma i ga biti ta diat: Dave, pa avat
a ve iau ba to ia ta vavat i tur maravut ra
king Israel? [12] Ma tikai ta diat kana umana
tultul i ga biti: Pa ta tikai ta vevet, kaugu
luluai ra king; Elisa iat, ra propet aro Israel,
i ve ra king Israel ure ra lavur tinata nina u
tatike ta kaum pal na vava. [13] Ma i ga biti:
Avat a vana ma avat a tikan upi ia, upi ina
vartuluai ma da kinim ia. Ma di ga ve ba i ki
aro Dotan. [14] Damana i ga tulue ra umana
os, ma ra umana kiki na vinavana ure ra
vinarubu, ma ra ngala na kor na tarai na
vinarubu; ma dia ga pot aro ta ra marum,
ma dia ga tur kikil ra pia na pal.
[15] Ma ta ra malana ikilik, ba ra tultul kai
ra tutana kai God i ga tut ma i ga irop, i ga
gire ra ngala na kor ma ra umana os, ma
ra umana kiki na vinavana kikil ra pia na
pal. Ma kana tultul i ga biti tana: Ui, kaugu
luluai! Dor a dave? [16] Ma i ga biti: Koko una
burut, tago diat dia maravut dor dia peal
ta diat kador umana ebar. [17] Ma Elisa i ga
araring, ma i ga biti: Luluai, una vanana pa
ia upi na gigira. Ma ra Luluai i ga vanana pa
ra barmana, ma i ga bobo; ma ea, ra luana i
ga kor ma ra umana os ma ra umana kiki na
vinavana a iapuna, ma dia tur kikil Elisa.
[18] Ma ba ra umana ebar dia ga vanavana
tadav Elisa, i ga araring tadav ra Luluai, ma
i ga biti: Boina ba una vapula go ra tarai. Ma
i ga vapula bat ra kiau na mata i diat da ra
tinata kai Elisa. [19] Ma Elisa i ga biti ta diat:
Ava tar vana rara, vakir go ra pia na pal ava
vana upi ia; avat a mur iau, ma ina ben pa
avat tadav nina ra tutana ava tikan upi ia.
Ma i ga agure diat uro Samaria. [20] Ma ba dia
ga pot aro Samaria, Elisa i ga biti: Luluai,
una vanana pa go ra tarai upi diat a gigira.
Ma ra Luluai i ga vanana pa diat, ma dia ga
gigira; ma ea, dia ga ki livuan Samaria.
[21] Ma ra king Israel i ga biti tai Elisa, ba i ga
gire diat: Dave, tamagu, ina ubu diat? [22] Ma i
ga biti: Koko; dave, una doko diat vang nina
u tar ben vavilavilau diat ma kaum pakat
na vinarubu ma kaum panak? Una tabar
diat ma ra gem ma ra tava upi diat a ian
ma diat a momo, ma upi diat a lilikun pire
kadia luluai. [23] Ma i ga vaninare ra ngala na
nian ure diat; ma ba dia ga tar ian ma dia
ga tar momo, i ga pala vue diat, ma dia ga
vana tadav kadia luluai. Ma ra umana loko
na tarai na vinarubu kai Siria pa dia ga vana
mulai ta ra langun Israel.

Elisa ma ra tinur vartakalat bat Samaria

[24] Ma namur ta go, Ben-Adad ra king Siria
i ga varurue kana ngala na kor ma i ga vana
ma i ga tur vartakalat bat Samaria. [25] Ma
ra mulmulum i ga dekdek ta ra pia na pal
Samaria; ma dia ga tur vartakalat bat ia tuk
tar di ga ivure tika na ulu i ra as ure lavutul
na vinun na pakana silva, ma tika na la na
keleve ure ra ilima na pakana silva.
[26] Ma ba ra king Israel i ga vana ta ra ul a
liplip na vat, ma i ga bolo tika na vavina, ra
vavina i ga tangi tadav ia, ma i ga biti: Una
maravut iau, kaugu luluai ra king. [27] Ma i
ga biti: Gala ra Luluai pa na maravut u, ina
maravut davatane u? Ma ra vit kan ra tavul
a rararama vuia ba ra polo na vain kan ra
tung na vain bar? [28] Ma ra king i ga biti tana:
U ngarao dave? Ma ra vavina i ga biti: Go la
An i ga biti tagu, Da tak pa natum, upi da en
ia gori, ma dor a en natugu ningene. [29] Ma
amir ga kabalane natugu, ma amir ga en ia;
ma ta ra bung namur iau ga biti tana: Una
tak pa natum upi dor a en ia; ma i ga tar ive
natuna. [30] Ma ba ra king i ga valongore ra
tinata kai ra vavina i ga rada kana mal; (i ga
vanavana ta ra ul a liplip na vat;) ma ra tarai
dia ga gire ba i ga mal ma ra mal na tabun.
[31] Ma i ga biti: God na pait ra balbali piragu
ma ra magit i ngala tana, gala ra ulu i Elisa
natu i Sapat na ki boko tana ta go ra bung.
[32] Ma Elisa i ga ki ta ra kubana, ma ra
umana patuana dia ga ki varurung me; ma
ra king i ga tar tulue tika na tutana kan ra
luaina matana. Ma ba ra tultul pa i ti pot
boko pirana, i ga biti tai ra umana patuana:
Avat a gire ra mangamangana kai go ra
natu i ra tena vardodoko, i ga vartuluai upi
da kutu vue ra ulugu. Ba ra tultul i pot
avat a banu ra banbanu, ma avat a banu
vadekdek bat ia; dave, ra katung i ra ura kau
i kana luluai pa i murmur ia laka? [33] Ma ba
i ga tatata boko ma diat, ra king i ga pot
pirana, ma i ga biti: Ea, go ra kaina i vuna

tai ra Luluai; ta ra ava ina ki pa boko ra
maramaravut kai ra Luluai?

7

1 Ma Elisa i ga biti: Avat a valongore ra
tinata kai ra Luluai; a Luluai i biti dari:
Ningene, ta ra pakana bung dari, da ivure
tika na valavalar na bo na plaua ure tika na
pakana mani, ma a ura valavalar na barli
ure tika na pakana mani, ta ra mataniolo
Samaria. 2 Ma ra luluai nina i ga tur vor ra
king i ga biti tai ra tutana kai God: Gala ra
Luluai na papa ra umana mata na kalangar
ai ra bala na bakut, da pait go ra magit bar?
Ma Elisa i ga biti: Una gire go ma ra ura kiau
na matam, ia kaka pa una ian tana.
3 Ma a ivat na tutana, a ivat na vukavuka,
dia ga ki maravai ta ra mataniolo, ma dia
ga tata vargil, ma dia ga biti: Ta ra ava da
kiki ati tuk tar dat a mat? 4 Gala da biti: Dat
a olo ta ra pia na pal, a mulmulum i ngala
abara, ma dat a mat ie; ma gala da kiki ati,
dat a mat bula. Boina ba dat a tadav ra tarai
na vinarubu Siria; gala diat a valaun pa dat,
dat a laun, ma gala diat a doko dat, dat a
mat ika. 5 Ma ba i ga talvivi dia ga tut upi
diat a vana tadav ra pakana ra tarai Siria
dia ga ki tana; ma ba dia ga tadav ra langun
ta ra pakana ba ra tarai Siria dia ga ki tana,
ea, pa ta tutana abara. 6-7 Tago ra Luluai i
ga tar pait ra ngala na urung livuan ta ra
tarai na vinarubu Siria, da ra urung na kiki
na vinavana ma ra umana os ma ra ngala
na kor; ma dia ga biti vargil: Ea, ra king
Israel i ga kul ra umana king kai ra tarai Ket,
ma ra umana king kai ra tarai Aigipto, upi
diat a ubu dat. Damana dia ga tut ma dia ga
lop ba i ga talvivi boko, ma dia ga vana kan
kadia umana pal na mal, ma kadia umana
os, ma kadia umana as; ba ra gunan i ga tur
damana, dia ga vana kan ia ma dia ga lop
upi diat a laun. 8 Ma ba ra umana vukavuka
dia ga tadav ra langun na gunan, dia ga ruk
tai tika na pal na mal, ma dia ga ian ma dia
ga momo, ma dia ga kap vue ra silva ma ra
goled ma ta umana mal, ma dia ga ive, ma
dia ga lilikun, ma dia ga ruk tai ta enana pal
na mal, ma dia ga kap vue ra magit tana, ma
dia ga ive.
9 Ma namur dia ga biti vargil: Nam da pait
ia pa i boina, tago go ra bung ia ra bung na
bo na varvai; gala dat a ki vovovon ati tuk na
malana, a balbali na tadav dat; io, dat a vana
ma dat a ve diat ta ra kuba i ra king. 10 Ma
dia ga pot ta ra mataniolo ai ra pia na pal,
ma dia ga oro ra tena varbalaurai tana, ma
dia ga ve dari: Ave tar pot ta ra pakana ra
tarai Siria dia ga ki tana, ma ea, pa ta tutana
abara, ma pa ave valongore ra nilai ta tikai;
ave gire ke ra umana os ma ra umana as
nina di ga veve diat, ma ra umana pal na
mal dia tur damana ka. 11 Ma ra umana tena
varbalaurai dia ga oraoro, ma di ga ve diat
ta ra kuba i ra king.

12 Ma ra king i ga tut ta ra marum, ma i ga
biti tai kana umana tultul: Ina vateten avat
ure ra magit ra tarai Siria dia ga pait ia ure
dat. Dia nunure ba da mulmulum, damana
dia tar vana irai kan kadia umana pal na mal
ma dia ki ivai ta ra bala na vura, ma dia biti:
Ba dia irop kan ra pia na pal, dat a kinim diat
ra umana launa, ma dat a olo ta ra pia na
pal. 13 Ma tikai ta diat kana umana tultul i ga
biti: Boina ba da pilak pa ta umana tutana
ma ta umana os ta diat dia ki valili, tago diat
par ta ra tarai Israel nina dia laun valili diat
a ga varogop boko ma diat par ta ra tarai
Israel nina dia ga virua; ma dat a tulue diat
ma dat a matoto. 14 Damana dia ga pilak pa a
ura tena kiki os, ma ra king i ga tulue dir upi
dir a mur ra tarai na vinarubu Siria, ma i ga
biti: Amur a vana ma amur a matoto. 15 Ma
dir ga mur diat tuk ta ra Iordan, ma dir ga
gire ra umana mal ma ra umana vargal ta
ra papar a nga, nina ba ra tarai Siria dia ga
vue ta kadia nilop. Ma ra ura tutana dir ga
lilikun ma dir ga ve ra king.

16 Ma ra tarai dia ga irop, ma dia ga ra pa
ra tabarikik ta ra gunan kai ra tarai Siria.
Ma di ga ivure tika na valavalar na bo na
plaua ure tika na pakana mani, ma a ura
valavalar na barli ure tika na pakana mani,
da ra tinata kai ra Luluai. 17 Ma ra king i
ga tibe nam ra luluai nina i ga tur vor ia
ba na kure ra mataniolo; ma ra tarai dia ga
rua taun ia ta ra mataniolo, ma i ga mat
da ra tutana kai God i ga tatike ba ra king
i ga pot pirana. 18 Tago ba ra tutana kai God
i ga tata pire ra king dari, Ningene, ta ra
pakana bung dari, ta ra mataniolo Samaria,
da ivure a ura valavalar na barli ure tika na
pakana mani, ma tika na valavalar na bo
na plaua ure tika na pakana mani, 19 nam
ra luluai i ga bali ra tutana kai God dari:
Gala ra Luluai na papa ra umana mata na
kalangar ai ra bala na bakut, da pait go ra
magit bar? Ma Elisa i ga biti: Ea, una gire

go ma ra ura kiau na matam, ia kaka pa una
ian tana. [20] I ga ot muka nam pirana; tago ra
tarai dia ga rua taun ia ta ra mataniolo, ma
i ga mat.

8

Di tul valilikun ra pakana pia nina ba kai ra vavina Sunem

[1] Ma Elisa i ga tar tata pire nam ra vavina
nina i ga valaun pa natuna, dari: Una tut,
ma una vana, avat ma diat ta ra kubam, ma
una ki tai ta pakana nina ba na boina ba
una ki tana, tago ra Luluai na tulue boko
ra mulmulum, ma na ki taun ra gunagunan
ta lavurua na kilala. [2] Ma ra vavina i ga tut,
ma i ga torom ta ra tinata kai ra tutana kai
God; ma dia ga vana ma diat ta ra kubana,
ma dia ga ki ta ra langun kai ra tarai Pilistia
ure lavurua na kilala. [3] Ma ba i ga par nam
ra lavurua na kilala, ra vavina i ga lilikun
mulai kan ra langun kai ra tarai Pilistia, ma
i ga vana upi na kail tadav ra king upi ra
kubana ma kana pia.
[4] Ma ra king dir ga tatata ma Gekasi ra
tultul kai ra tutana kai God, ma i ga biti: Una
ve iau ure nam ra umana ngala na magit
par nina Elisa i ga pait ia. [5] Ma ba i ga veve
boko ra king ure ra varvalaun i ga pait ia
ure nina i ga mat, ra vavina nina ba di ga
valaun pa natuna i ga kail tadav ra king ure
ra kubana ma kana pia. Ma Gekasi i ga biti:
Kaugu luluai ra king, go nina ra vavina, ma
go iat natuna, nina Elisa i ga valaun pa ia.
[6] Ma ba ra king i ga tar tir ra vavina ure, ma
i ga varvai tana, i ga tibe tikai ta diat kana
umana tultul, ma i ga ve ba na tul valilikun
tar nam parika nina ba kana, ma ra lavur
vuaina ta kana pia, papa nam ra bung i ga
vana kan ia ma tuk tar gori.

Kasael i ki na king aro Siria

[7] Ma Elisa i ga pot aro Damasko, ma Ben-
Adad ra king Siria i ga mait; ma di ga ve ba
ra tutana kai God i tar pot. [8] Ma ra king i
ga biti tai Kasael: Una kap ta vartabar, ma
una barat ra tutana kai God, ma una matoto
tai ra Luluai tana dari: Dave, ina langalanga
kan go ra minait?
[9] Ma Kasael i ga vana upi na barat ia, ma
i ga kap pa ra vartabar ta ra lavur bo na
magit dia ki Damasko, ma i ga vako diat
ta ra ivat na vinun na kamel, ma ba i ga
tur ta ra luaina matana, i ga biti: Natum,
Ben-Adad ra king Siria, i ga tulue iau piram
ma ra tinir dari: Dave. ina langalanga kan
go ra minait? [10] Ma Elisa i ga biti tana:
Una vana, ma una biti tana, A dovotina
una langalanga; ia kaka ra Luluai i ga tar
vaarike piragu ba a dovotina na mat. [11] Ma
ra matana i ga okot tana ma i ga bobe, tuk
i ga vavirvir; ma ra tutana kai God i ga
tangtangi. [12] Ma Kasael i ga biti: Ta ra ava
kaugu luluai i tangi? Ma Elisa i ga biti:
Tago iau kapa ure ra kaina nina una pait
ia tai ra tarai Israel; una vaimur vue kadia
umana dekdek na pia na pal, una doko kadia
umana barmana ma ra pakat na vinarubu,
una rapue gigi kadia umana bul ikilik, ma
una leveng kadia vaden nina dia kap bala.
[13] Ma Kasael i ga biti: Ma kaum tultul nina
i da ra pap uka a mangana tutana ava upi
na pait ra ngala na magit dari? Ma Elisa i
ga biti: A Luluai i tar vaarike piragu ba una
king ure Siria.
[14] Ma i ga vana kan Elisa, ma i ga tadav
kana luluai; ma ra king i ga biti tana: Elisa
i ga tatike ra ava piram? Ma i ga biti: I ga
ve iau ba una lagar mulai. [15] Ma ta ra bung
namur i ga tak pa ta pakana mal, ma i ga
puk ia ma ra tava, ma i ga tuba ra matana
me tuk i ga mat; ma Kasael i ga kia vue ta ra
kini na king.

Ieoram i ki na king
(2 Tutu 21:1-20)

[16] Ma ba Ioram natu i Akab i ga ki na king
ure Israel a ilima na kilala, Ieoram natu i
Ieosapat ra king Iuda i ga tur pa ra papalum
na king. [17] I ga utul a vinun ma a ura kilala
kana nilaun ba i ga tur pa ia pi na king; ma
i ga ki na king arama Ierusalem ure lavutul
na kilala. [18] Ma i ga mur ra mangamangana
kai ra umana king Israel, da ra apik na tarai
kai Akab; ia iat i ga taule natu i Akab; ma i
ga pait nina i ga kaina ta ra luaina mata i ra
Luluai. [19] Ma ra Luluai pa i ga mainge ba na
nila vue Iuda, tago i ga nuk pa kana tinata
na vamading pire David kana tultul, ba na
tul tar ta birao ure ra umana natuna pa na
mutu.
[20] Ta kana e Edom i ga tut na varpiam ure
Iuda, ma dia ga vatur ta tikai upi na king
ure diat. [21] Ma Ieoram i ga vana uro Sair,
diat ma kana umana kiki na vinavana ure
ra vinarubu; ma ba ra tarai Edom dia ga tur
kikil bat ia, i ga tut ta ra marum, diat ma ra

lavur luluai na kiki na vinavana, ma dia ga
ubu diat; ma ra tarai dia ga lop tar ta kadia
umana pal na mal. 22 Damana Edom i ga tut
na varpiam ure Iuda, ma i ga damana tuk
tar gori. Ma Libna i ga tut na varpiam bula
ta nam ra e.
23 Ma ra umana enana papalum kai Ieo-
ram, ma ra lavur magit i ga pait ia, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Iuda? 24 Ma di ga vadiop
Ieoram varurung ma ra umana tamana, ma
di ga punang ia varurung ma ra umana
tamana ta ra pia na pal kai David; ma Akasia
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Akasia i ki na king
(2 Tutu 22:1-6)

25 Ta ra kilala a vinun ma a urua ta ra kini
na king kai Ioram natu i Akab ure Israel,
Akasia natu i Ieoram ra king Iuda i ga tur pa
ia upi na king. 26 Akasia i ga laun vue a ura
vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa ia upi
na king, ma i ga ki na king arama Ierusalem
tikai ka ra kilala. Ra iang i tinana Atalia dir
tubuna ma Omri ra king Israel. 27 I ga mur
ra lavur mangamangana kai ra apik na tarai
kai Akab, ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai, da ra apik na tarai
kai Akab, tago i ga taule ra vavina ta ra apik
na tarai kai Akab.
28 Ma dir ga varagur ma Ioram natu i Akab
upi dir a tut na vinarubu ure Kasael ra king
Siria abara Ramot-Gilead; ma ra tarai Siria
dia ga vakinkin Ioram. 29 Ma Ioram ra king
i ga vana uro Iesrel upi na lagar mulai kan
ra umana kinkin nina i ga vatur vake tai ra
tarai Siria ba dir ga varubu ma Kasael ra
king Siria abara Rama. Ma Akasia natu i
Ieoram ra king Iuda i ga vana ur upi na gire
Ioram natu i Akab aro Iesrel, tago i ga mait.

9

Di ku Ieu upi na king Israel

1 Ma Elisa ra propet i ga oro pa tikai ta ra
kikil na propet, ma i ga biti tana: Una vi
pit ra livuam, ma una kap go ra ik a la na
dangi ta ra limam, ma una vana uro Ramot-
Gilead. 2 Ma ba una pot abara, una tikan
tadav Ieu natu i Ieosapat natu i Nimsi, ma
una ruk tadav ia, ma una ting pa ia kan ra
umana talaina, ma una ben ia upi amur me
ta ra bagialar aro iat ta ra bala na pal. 3 Ma
una vature ra nat na la na dangi, ma una
lolonge taun ra uluna, ma una biti: A Luluai
i biti dari: Iau tar ku u upi una king ure
Israel. Ma una papa ra banbanu, ma una
vana lulut; ma koko una vavabing.
4 Ma ra barmana na propet i ga vana uro
Ramot-Gilead. 5 Ma ba i ga pot, ra umana
luluai na vinarubu dia ga ki ta ra kivung;
ma i ga biti: Kaugu ta tinata piram, luluai.
Ma Ieu i ga biti: Pire to ia ta vevet? Ma i
ga biti: Piram iat, luluai. 6 Ma i ga tut, ma i
ga ruk ta ra bala na pal; ma i ga lolonge ra
dangi taun ra uluna, ma i ga biti tana: Ra
Luluai ra God kai Israel i biti dari: Iau tar
ku u upi una king ure ra tarai kai ra Luluai,
ure Israel iat. 7 Ma una ubu ra apik na tarai
kai Akab kaum luluai, upi ina pait ra varobo
ure kaugu umana tultul ra umana propet,
ma ure ra umana tultul kai ra Luluai, tai
Iesebel. 8 Tago ra apik na tarai par kai Akab
na panie; ma ina nila vue ra lavur bul tutana
par kai Akab, ra umana tutana na vilavilau,
ma ra umana tutana langalanga tai Israel.
9 Ma ina vaki ra apik na tarai kai Akab upi
na da ra apik na tarai kai Ieroboam natu i
Nebat, ma da ra apik na tarai kai Basa natu
i Akia. 10 Ma ra umana pap diat a en Iesebel
ta ra langun Iesrel, ma pa ta na na punang
ia. Ma i ga papa ra banbanu, ma i ga vilau.
11 Ma Ieu i ga irop tadav ra umana tultul
kai kana luluai; ma tikai ta diat i ga biti
tana: Dave, ra magit i boina ka? Ava go ra
lunga i mainge? Ma i ga biti ta diat: Ava
nunure nam ra tutana ma kana mangana
tinata. 12 Ma dia ga biti: U vaongo ko; una
vaarike ra dovotina. Ma i ga biti: I tata dari
piragu: A Luluai i biti, Iau tar ku u pi una
king ure Israel. 13 Ma dia ga kap lulut kadia
umana olovoi tikatikai, ma dia ga vue tar ia
ta ra vavai na kauna ta ra ul a kakao, ma dia
ga vu ra tavur, ma dia ga biti: Ieu ia ra king.

Ieu i doko Ioram

14 Ma Ieu natu i Ieosapat natu i Nimsi i ga
varpit ure Ioram. (Ioram i ga tar lualua ta
ra tarai na vinarubu Israel ba dia ga tut ure
Kasael ra king Siria aro Ramot-Gilead; 15 ma
Ioram ra king i ga lilikun uro Iesrel upi na
lagar kan ra umana kinkin nina i ga vatur
vake tai ra tarai Siria, ba dir ga varubu ma
Kasael ra king Siria.) Ma Ieu i ga biti: Ona i
damana ra nuknuk i vavat, koko da nur vue
ta tikai upi na irop kan ra pia na pal, upi na
varvai ure aro Iesrel. 16 Ma Ieu i ga vana uro
Iesrel ta ra kiki na vinavana; tago Ioram i

ga va abara. Ma Akasia ra king Iuda i ga tar
vana ur upi na gire Ioram.
[17] Ma ra monamono nina i tur ta ra pal
na minakila aro Iesrel i ga gire Ieu ma kana
tarai ba dia vanavana, ma i ga biti: Iau gire
tika na loko. Ma Ioram i ga biti: Una tulue
tika na tena kiki os upi na barat diat, ma
upi na tir diat dari: Dave, a malmal? [18] Ma
tika na tena kiki os i ga vana ma i ga barat
diat, ma i ga biti: Ra king i biti dari: Dave,
a malmal? Ma Ieu i ga biti: Amur dave ma
ra malmal? Una vana uro namur tagu. Ma
ra monamono i ga varvai dari: Ra tultul i tar
pot pire diat, ma pa i lilikun mulai. [19] Ma i ga
tulue ta tikai mulai ta ra os, ma i ga pot pire
diat, ma i ga biti: Ra king i biti dari: Dave,
a malmal? Ma Ieu i ga biti: Amur dave ma
ra malmal? Una vana uro namur tagu. [20] Ma
ra monamono i ga varvai dari: I tar pot pire
diat, ma pa i lilikun mulai; ma ra vinavana
i da ra mangana vinavana kai Ieu natu i
Nimsi, tago i karangap kana vinavana. [21] Ma
Ioram i ga biti: Avat a vaninara. Ma dia ga
vaninare kana kiki na vinavana. Ma Ioram
ra king Israel ma Akasia ra king Iuda dir ga
vana ta kadir kiki na vinavana tikatikai upi
diat a barat Ieu, ma dia ga varkuvo me ta ra
pakana kai Nabot ra te Iesrel.
[22] Ma ba Ioram i ga gire Ieu, i ga biti: Dave,
a malmal, Ieu? Ma i ga biti: A mangana
malmal ava, ba tinam Iesebel i mur kana
lavur bilak na mangamangana ma i peal
kana lavur agagar? [23] Ma Ioram i ga vila
likun, ma i ga lop, ma i ga biti tai Akasia:
A vavagu go, Akasia. [24] Ma Ieu i ga al kana
panak ma ra dekdekina parika, ma i ga go
Ioram ta ra tamuruna, ma ra pu i ga vila
vurpu ta ra buaina, ma i ga bura ta kana kiki
na vinavana. [25] Ma Ieu i ga biti tai Bidkar
kana luluai na vinarubu: Una puak ia, ma
una vue ta ra uma kai Nabot ra te Iesrel;
tago u nuk pa laka ra bung ba dor ga ki ta
kador kiki na vinavana ba dor ga toratorom
tai tamana Akab, ma ba ra Luluai i ga vatang
go ra mamat na tinata ure? [26] A dovotina
nabung iau tar gire ra gapu i Nabot ma ra
gapu i ra umana natuna, ra Luluai i biti; ma
ina pait ra varobo piram ta go ra pakana
pia, ra Luluai i biti. Io, una puak ia ma una
vue ta nam ra pakana pia, da ra tinata kai ra
Luluai.

Ieu i doko Akasia
(2 Tutu 22:7-9)

[27] Ma ba Akasia ra king Iuda i ga gire, i ga
lop ma i ga mur ra nga uro Bet-Agan. Ma
Ieu i ga korot mur ia, ma i ga biti: Avat a
doka bula ba i ki boko ta ra kiki na vinavana;
ma dia ga ub ia ta ra tututua Gur, nina ba
marave Ibleam. Ma i ga lop uro Megido,
ma i ga mat ie. [28] Ma kana umana tultul
dia ga kap ia ta ra kiki na vinavana urama
Ierusalem, ma dia ga vadiop ia ta ra babang
varurung ma ra umana tamana ta ra pia na
pal kai David.
[29] Akasia i ga tur pa ia ta na king ure Iuda
ta ra kilala a vinun ma tikai ta ra kini na
king kai Ioram natu i Akab.

Iesebel i mat

[30] Ma ba Ieu i ga pot aro Iesrel, Iesebel i
ga valongore ure; ma i ga kolo ra ura kiau
na matana, ma i ga vi mal ra pepe na uluna,
ma i ga gigira ur kan ra mata na kalangar.
[31] Ma ba Ieu i ga olo ta ra mataniolo, i ga oro:
Dave, a malmal, u Simri, nina u tar doko
kaum luluai? [32] Ma i ga tadaraka urama ta
ra mata na kalangar, ma i ga biti: To ia laka
i tur maravut iau? Ma ta urua ba ta utul a
tultul dital ga gigira ba upi ia. [33] Ma i ga biti:
Amutal a vue vaba ra vavina. Ma dital ga
vue vaba ia, ma ra gapuna i ga toramil tar ta
ra papar a pal ma ta ra umana os, ma dia ga
rua taun ia. [34] Ma ba Ieu i ga ruk, i ga ian ma
i ga momo; ma i ga biti: Avat a mal vue nam
ra vavina nina di ga tata vabilak ia, ma avat
a punang ia, tago ia ra natu i ra king. [35] Ma
ba dia ga vana upi diat a punang ia, dia ga na
tadav uka ra lorina, ma ra ura kauna, ma ra
ura lapar a limana. [36] Ma ba dia ga lilikun ma
dia ga varvai ure, i ga biti: Go ia ra tinata kai
ra Luluai nina i ga tatike tai kana tultul Elia
ra te Tisbe, ba i ga biti: Ta ra langun Iesrel
ra umana pap diat a en ra vio i Iesebel; [37] ma
ra minat i Iesebel na da ra puta ta ra uma
ta ra langun Iesrel, upi koko ta tikai na biti:
Go Iesebel.

10

Ieu i doko diat parika kai Akab

[1] A lavurua na vinun na bul tutana ta ra
apik na tarai kai Akab dia ga ki aro Samaria.
Ma Ieu i ga tumu ta umana buk, ma i ga
tulue diat uro Samaria, tadav ra umana
luluai ta ra pia na pal, ma tadav ra umana
patuana, ma tadav diat dia ga balaure ra
umana bul mur tai Akab, ma i ga biti: [2] Ba
ava vatur vake go ra buk, (a umana natu i

kavava luluai dia ki pire vavat, ma ra umana
kiki na vinavana ma ra umana os dia ki, ma
ra umana pia na pal di ga liplip bat diat
ma ra umana vargal bula,) 3 avat a pilak pa
nina i boina kakit ta ra umana natu i kavava
luluai, ma avat a vaki ia ta ra kiki na king
kai tamana, ma avat a varubu ure ra apik
na tarai kai kavava luluai. 4 Ma dia ga burut
na kaia, ma dia ga biti: Ea, i ga uvia pa ra
ura king, ma dat a tur dave? 5 Ma nina i ga
kure ra kuba i ra king, ma nina i ga kure ra
pia na pal, ma ra umana patuana, ma diat
dia ga balaure ra umana natu i ra king, dia
ga tulue go ra tinata pire Ieu: Avet kaum
umana tultul, ma avet a pait muka nam u
kure; pa avet a vatur ta tikai upi na king;
una pait nam i boina ta ra luaina matam.
6 Ma Ieu i ga tulue ra vauruana buk tadav
diat, ma i ga biti: Ona ava tur maravut iau,
ma ona avat a torom ta ra nilaigu, avat a
kutu vue ra ulu i ra umana natu i kavava
luluai, ma avat a kap diat piragu ati Iesrel
ta ra pakana bung dari ningene. Ma nam
ra lavurua na vinun na natu i ra king dia ga
ki ta ra vavai na varbalaurai kai ra umana
ngalangala ta ra pia na pal. 7 Ma ba ra buk i
ga pot tadav diat, dia ga kinim pa ra lavurua
na vinun na natu i ra king, ma dia ga doko
diat, ma dia ga poe ra ulu i diat ta ra umana
rat, ma dia ga tulue diat pirana uro Iesrel.
8 Ma tika na tultul i ga vana ma i ga ve
dari: Di tar kap ra umana ulu i ra umana
natu i ra king. Ma i ga biti: Avat a vung
diat ta ra ura vuvungaina ta ra mataniolo
ta ra pia na pal, ma diat a ki abara tuk ta
ra malana. 9 Ma ba i ga malana i ga irop,
ma i ga tur ma i ga biti tai ra tarai: Avat
a umana tena takodo; ea, iau ga varpit ure
kaugu luluai ma iau ga doka; ma to ia laka
i ga ubu go diat? 10 Avat a kapa ba pa ta
tinata kai ra Luluai nina i ga tatike ure ra
apik na tarai kai Akab na bura vakuku tar
ta ra pia; ra Luluai i tar pait muka nam i ga
tatike tai kana tultul Elia. 11 Damana Ieu i
ga doko diat par nina dia ga ki valili ta ra
apik na tarai kai Akab aro Iesrel, ma i ga
doko bula kana umana luluai, ma ra umana
talaina, ma kana umana tena tinabar, tuk
tar pa ta tikai i laun valili.
12 Ma i ga tut, ma i ga vana kan diat,
ma i ga vana uro Samaria. Ma ba i ga
tadav Bet-Eked, ra pakana kai ra umana
tena balabalaure sip, ta ra nga, 13 Ieu dia ga
varkuvo ma ra umana niuru i Akasia ra king
Iuda, ma i ga biti: To ia avat? Ma dia ga biti:
Avet a umana niuru i Akasia, ma ave vana
upi avet a gire ra umana natu i ra king, ma
ra umana natu i ra taulai kai ra king. 14 Ma
i ga biti: Avat a kinim vake diat. Ma dia ga
kinim vake diat, ma dia ga doko diat ta ra
tung aro Bet-Eked, a ivat na vinun ma a ura
tutana diat; ma pa i ga nur vue ta tikai ta
diat upi na laun.
15 Ma ba i ga vana papa mabara, dir ga
varkuvo ma Ieonadab natu i Rekab tago i ga
vana upi na barat ia; ma i ga varvagai pirana
ma i ga biti tana: Dave, ra balam i dovot da
ra balagu i dovot piram? Ma Ieonadab i ga
bali ia: Maia. Ma Ieu i ga biti: Uti ra limam.
Ma ba i ga. tulue ra limana pirana, i ga vatur
ia ma i ga vakoa ta kana kiki na vinavana.
16 Ma i ga biti: Dor a vana, ma una gire kaugu
niongor ure ra Luluai. Ma i ga kap ia uro
Samaria ta kana kiki na vinavana. 17 Ma ba i
ga pot aro Samaria, i ga doko diat parika kai
Akab nina dia ga ki boko aro Samaria, tuk i
ga nila vue, da ra tinata kai ra Luluai nina i
ga tatike tai Elia.

Ieu i nila vue diat dia lolotu tadav Baal

18 Ma Ieu i ga oro guve ra tarai parika, ma
i ga biti ta diat: Akab i ga torom tai Baal a ik
ika; ma Ieu na manga torom tana. 19 Io, avat
a tulue uti piragu ra lavur propet par kai
Baal, ma diat par dia lotu pirana, ma kana
umana tena tinabar; koko da iba upi ta tikai
ta diat; kaugu ta ngala na tinabar ure Baal;
ma nina pa i vana tana, pa na laun. Ma Ieu i
ga pait ia ma ra vavagu upi na nila vue diat
dia lolotu tadav Baal. 20 Ma Ieu i ga biti: Avat
a kubu ta lukara gomgom ure Baal: Ma dia
ga pait ia. 21 Ma Ieu i ga vartuluai vurvurbit
ta ra langun Israel ure, ma diat par nina dia
lotu tadav Baal dia ga pot; pa ta tutana ba
pa i ga vana. Ma dia ga ruk ta ra kuba i Baal,
ma ra kuba i Baal i ga kor tuna. 22 Ma i ga biti
tai nina i ga kure ra umana mal: Una kap ra
umana mal ure ra tarai na lotu kai Baal. Ma
i ga kap vaarike ra umana mal. 23 Ma Ieu, dir
ma Ieonadab natu i Rekab, dir ga ruk ta ra
kuba i Baal; ma i ga biti tai ra tarai na lotu
kai Baal: Avat a gigira, upi koko ta tultul kai
ra Luluai na ki ati livuan ta vavat, a tarai na
lotu ka kai Baal. 24 Namur i ga tur pa ia pi na
pait ra tinabar ma upi na tul tar ra umana
tinabar di tuntun tar ia.
Ma Ieu i ga tar tibe lavutul na vinun na
tutana ara ra pia, ma i ga tar biti: Gala

tika na tutana ta diat nina iau nur tar diat
ta ra lima i vavat i lop, nina i vuna tana
na bali ra nilaun kai nam ra tutana ma
kana nilaun iat. [25] Ma ba Ieu i ga tar tul
vapar tar ra tinabar di tuntun tar ia, i ga
biti tai ra umana monamono ma ra umana
luluai na vinarubu: Avat a ruk, ma avat a
doko diat; koko ta tikai na irop. Ma dia ga
doko diat ma ra pakat na vinarubu. Ma ra
umana monamono ma ra umana luluai na
vinarubu dia ga vue vairop diat ura ra pia
ma dia ga ruk ta ra pakana aro iat ta ra
kuba i Baal, [26] ma dia ga kap vairop ra umana
pagapaga kan ra kuba i Baal, ma dia ga tun
diat. [27] Ma dia ga pamar gigi ra pagapaga ure
Baal, ma dia ga re vue ra kuba i Baal, ma dia
ga pait pukue upi ra pakana ure ra puta, ma
i tuk gori.

[28] Damana Ieu i ga nila vue Baal kan Israel.
[29] Ia kaka Ieu pa i ga vana kan ra kaina
mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat
nina i ga varirap Israel tana, ma dia ga
lotu boko tadav ra ura nat na bulumakau
dir goled aro Betel ma aro Dan. [30] Ma ra
Luluai i ga biti tai Ieu: Tago u ga pait ra
magit i boina ba u ga pait ra magit nina i
takodo ta ra luaina matagu, ma u ga pait
ot pa ra nuknukigu ure ra apik na tarai
kai Akab, damana ra umana natum diat a
ki ta ra kiki na king kai Israel, ma na tuk
tar ta ra vaivatina taun tarai. [31] Ma Ieu pa
i ga balaure pi na mur ot pa ra tinata na
varkurai kai ra Luluai ra God kai Israel ma
ra nuknukina parika; pa i ga vung vue ra
kaina mangamangana kai Ieroboam, nina i
ga varirap Israel tana.

[32] Ta nam ra e ra Luluai i ga tur pa ia pi na
kutu vue ta umana pakana kan Israel; ma
Kasael i ga uvia pa diat ta ra lavur langun
par kai Israel, [33] papa ra Iordan maro ta ra
matana taur, ma ra langun Gilead par, Gad
ma Ruben ma Manase, ma papa aro Aroer
nina i ki ta ra male Amon, maia, ra langun
par Gilead ma Basan.

[34] Ma ra umana enana papalum kai Ieu,
ma ra lavur magit i ga pait ia, ma ra
dekdekina, pa di ga tumu diat vang ta ra
buk na tutumu vakai ure ra umana king
Israel? [35] Ma di ga vadiop Ieu varurung ma
ra umana tamana, ma dia ga punang ia aro
Samaria. Ma Ieoakas natuna i ga kia vue
ta ra kini na king. [36] Ma Ieu i ga ki na king
ure Israel aro Samaria ure a ura vinun ma
lavutul na kilala.

11

Atalia i kale ebe ra varkurai
(2 Tutu 22:10–23:21)

[1] Ma ba Atalia tina i Akasia i ga gire ba
natuna i ga tar mat, i ga tut ma i ga doko
ra umana tutana par ta ra apik na tarai kai
ra king. [2] Ia kaka Ieoseba, natu i Ieoram ra
king, nina dir taina ma Akasia, i ga tak pa
Ioas natu i Akasia kan ra umana natu i ra
king nina di ga doko diat, ma i ga ive dir
ma kana tena varbalaurai ta ra pal na vava;
damana di ga ive kan ra mata i Atalia, ma pa
di ga doka. [3] Ma i ga balaure ive ta ra kuba
i ra Luluai laptikai na kilala; ma Atalia i ga
kure ra gunan.

[4] Ma ta ra kilala lavurua leoiada i ga
vartuluai upi ra umana luluai na vinarubu
nina dia ga kure ra tarai Kar ma ra umana
monamono, ma i ga agure diat ta ra bala
na kuba i ra Luluai; ma i ga pait ra kunubu
ma diat, ma dia ga vavalima pirana ta ra
kuba i ra Luluai, ma i ga vaarike natu i ra
king pire diat. [5] Ma i ga vartuluai pire diat,
ma i ga biti: Go ra magit nina ba avat a
pait ia: tika na vautuluna ta vavat ba ava
pot ta ra Bung Sabat avat a monamono ta
ra kuba i ra king; [6] ma tika na vautuluna
ta vavat avat a tur ta ra mataniolo Sur;
ma ta ra tika na vautuluna ta vavat avat a
tur ta ra mataniolo aro namur ta ra umana
monamono; damana avat a mono ra kuba
i ra king ma avat a liplip bat ia. [7] Ma ta ra
ura tiniba ta vavat, nina ava langalanga ta
ra Bung Sabat, avat a mono bat ra king ta
ra kuba i ra Luluai. [8] Avat a tur kikil ra king,
ma tikatikai na vatur vake kana vargal ta ra
limana; ma ona ta tikai i bolo livuan ta ra
umana monamono, da doka; ma ta ra lavur
pakana ra king i vana tana, avat a varagur
me.

[9] Ma ra umana luluai na vinarubu dia ga
pait muka nam leoiada ra tena tinabar i ga
ve diat i tana; diat tikatikai dia ga ben pa
kadia tarai, diat di ga tibe diat upi diat a
varbalaurai ta ra Bung Sabat, ma diat bula
dia ga langalanga ta ra Bung Sabat, ma
dia ga pot tadav leoiada ra tena tinabar.
[10] Ma ra tena tinabar i ga tul tar ia pire ra
umana luluai na vinarubu ra umana rumu
ma ra umana bakbakit nina ba kai ra king
David, ma dia ga ki ta ra kuba i ra Luluai.
[11] Ma ra tarai na monamono dia ga vatur
kadia vargal tikatikai, ma dia ga tur kikil ra

uguugu na vartabar ma ra pal, papa ta ra
papar a lima tuna ta ra pal ma tuk tar ta
ra papar a maira tana, upi diat a balaure ra
king. [12] Ma i ga ben vairop natu i ra king, ma
i ga vatoke tar ra kere na king tana, ma i ga
tul tar ra buk na varkurai pirana; ma i ga ku
ia upi na king; ma dia ga papar lima, ma dia
ga oraoro: God na valaun ra king!

[13] Ma ba Atalia i ga valongore ra nilai ra
umana monamono ma ra nilai ra tarai, i ga
ruk tadav diat ta ra kuba i ra Luluai; [14] ma i
ga gire ra king ba i ga tur ta ra turtur da ra
mangamangana kai ra king, ma ra umana
luluai na vinarubu ma ra umana tena vu
tavur ta ra paparaina; ma ra tarai na gunan
par dia ga gugu ma dia ga vu ra umana
tavur. Ma Atalia i ga rada kana mal, ma i
ga oraoro dari: A vavagu, a vavagu! [15] Ma
Ieoiada ra tena tinabar i ga vartuluai pire ra
umana luluai na tarai na vinarubu ba diat a
ben vue livuan ta ra tarai na vinarubu, ma
diat a doko nina i mainge ba na mur ia ma
ra pakat na vinarubu; tago ra tena tinabar i
ga tigal diat ba koko da doka ta ra kuba i ra
Luluai. [16] Ma dia ga kinim ia; ma i ga irop ta
ra mataniolo na os ta ra kuba i ra king, ma
di ga doka abara.

[17] Ma leoiada i ga pait ra kunubu ure ra
Luluai ma ra king ma ra tarai, upi diat a
tarai kai ra Luluai, ma i ga pait bula ra
kunubu ure ra king ma ra tarai. [18] Ma ra tarai
par ta ra gunan dia ga vana tar ta ra kuba i
Baal, ma dia ga re vue; kana umana uguugu
na vartabar ma kana umana tabataba dia
ga pamar gigi diat, ma dia ga doko Matan
ra tena tinabar kai Baal ta ra luaina mata i
ra umana uguugu. Ma ra tena tinabar i ga
tibe ra umana monamono ure ra kuba i ra
Luluai.

[19] Ma i ga ting pa ra umana luluai na
vinarubu, ma ra tarai Kar, ma ra umana
monamono, ma ra tarai par; ma dia ga ben
pa ra king kan ra kuba i ra Luluai tadav ra
kuba i ra king, ma dia ga olo ta ra mataniolo
kai ra umana monamono. Ma i ga ki ta ra
kiki na king. [20] Ma ra tarai par ta ra gunan
dia ga gugu; ma ra pia na pal i ga nunure
ra malmal, ba di ga doko Atalia ma ra pakat
na vinarubu ta ra kuba i ra king. [21] Ioas i ga
laun vue lavurua na kilala ba i ga tur pa ia
upi na king.

12

Ioas i ki na king Iuda
(2 Tutu 24:1-27)

[1] Ioas i ga tur pa ra kini na king ta ra
kilala lavurua ta ra kini na king kai Ieu; ma
i ga ki na king a ivat na vinun na kilala
arama Ierusalem; ma ra iang i tinana Sibia a
vavina Ber-Seba. [2] Ma Ioas i ga pait nam i ga
takodo ta ra luaina mata i ra Luluai ta nam
ra umana bung ta kana nilaun ba leoiada ra
tena tinabar i ga vateten ia tana. [3] la kaka pa
di ga re vue ra umana tavul a lotu; ra tarai
dia ga pait ra tinabar ma dia ga tun ra bulit i
ang na katkat boko ta ra umana tavul a lotu.

[4] Ma Ioas i ga biti ta ra umana tena
tinabar: Ra mani parika ure ra magit di ga
vagomgom ia ma di kap tar ia ta ra kuba i
ra Luluai, ra mani nina tikatikai i varkul me
ure kana nilaun ma ra mani nina ra bala i
ta tikai i mariga upi na vartabar me ta ra
kuba i ra Luluai, [5] boina ba ra umana tena
tinabar diat a vatur vake, tikatikai ta kana
tiniba iat; ma diat a mal vatikene pa ra pal
i gomgom, ba dia gire ta magit i kaina tana.
[6] la kaka, ba Ioas i ga ki na king a ura vinun
ma a utul a kilala, ra umana tena tinabar pa
dia ga mal pa boko ra umana tarada ta ra pal
i gomgom. [7] Damana Ioas i ga vartuluai upi
Ieoiada ma ra umana tena tinabar, ma i ga
biti ta diat: Ta ra ava pa ava ga mal ra magit
i kaina ta ra pal i gomgom? Papa gori koko
avat a vatur vake ra mani ta kavava tiniba
iat, avat a tul tar ia ka ure ra minamal ta
ra pal i gomgom. [8] Damana ra umana tena
tinabar dia ga mulaot ba koko diat a vatur
vake mule ta vartabar na mani tai ra tarai,
ma koko mulai diat a vatur vake ra tiniba
ure ra minamal ta ra pal i gomgom.

[9] Ma Ieoiada ra tena tinabar i ga kap pa
tika na bok, ma i ga poko ra mata ta ra ul a
bok, ma i ga vatur ia maravai ta ra uguugu
na vartabar nina ta ra papar a lima tuna
ta ra mataniolo ai ra kuba i ra Luluai; ma
ra umana tena tinabar nina dia ga tur na
nimono ta ra matakilalat dia ga vung tar ra
mani par tana nina di ga kap ia ta ra kuba
i ra Luluai. [10] Ma ba di ga gire ba ra bok i
buka ma ra mani, ra tena varbalaurai kai
ra king ma ra tena tinabar ngalangala dir
ga pot, ma ra mani nina di ga vung ia ta ra
kuba i ra Luluai dir ga luk ia ma dir ga poe
ta ra umana popopoi. [11] Ma dir ga tul tar
ra mani nina di ga valar ia pire ra umana

luluai na papalum ta ra kuba i ra Luluai;
ma dia ga kul ra umana tena madaka ta ra
davai ma ra umana tena pait pal, nina dia
ga papalum ta ra kuba i ra Luluai, 12 ma ra
umana tena madaka ta ra vat ma ra umana
tena pinopoko na vat; ma dia ga kul bula ra
davai ma ra vat upi da mal ra umana tarada
ta ra kuba i ra Luluai, ma ta enana magit
bula ure ra minamal na pal. 13 Pa di ga mal
ra umana momamomo na silva, ra umana
punpun vinau na lamp, ra umana ikilik na
la, ra umana tavur, ba ra umana la na goled,
ba ra umana la na silva, ma go ra mani
nina di ga kap ia tadav ra kuba i ra Luluai,
14 tago di ga tul tar ia ka pire ra umana tena
papalum nina dia ga mal ra kuba i ra Luluai
me. 15 Pa dia ga tir diat nina di ga tul tar ra
mani pire diat upi diat a vapuak ra umana
tena papalum me, tago dia ga papalum ma
ra dovotina. 16 Ra mani di ga tul tar ia ure ra
umana tinabar na nirara, ma ra mani ure ra
umana tinabar na varporong, pa di ga kap
ia ta ra kuba i ra Luluai; kai ra umana tena
tinabar iat.

17 Ta nam ra e Kasael ra king Siria i ga tut
ure ra pia na pal Gat, ma i ga uvia pa ia. Ma
Kasael i ga lingan upi Ierusalem. 18 Ma Ioas
ra king Iuda i ga tak pa ra umana gomgom
na magit nina Ieosapat ma Ieoram ma Aka-
sia, kana utul a ngala, dital ga vagomgom
diat ba dital ga king Iuda, ma nam ra umana
magit ia iat i ga vagomgom diat, ma ra goled
par nina i ga ki ta ra vuvuvung na mani ta
ra kuba i ra Luluai ma ta ra kuba i ra king,
ma i ga tulue pire Kasael ra king Siria; ma
Kasael i ga nur vue Ierusalem.

19 Ma ra umana enana papalum kai Ioas,
ma ra lavur magit i ga pait ia, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Iuda? 20 Ma kana umana
tultul dia ga tut na varpit ure, ma dia ga ubu
Ioas ta ra pal Milo ta ra nga uro Silo. 21 Ma
Iosakar natu i Simeat, ma Ieosabad natu i
Somer, kana ura tultul, dir ga ub ia ma i ga
mat; ma dia ga punang ia varurung ma ra
umana tamana ta ra pia na pal kai David;
ma Amasia natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

13

Ieoakas i ki na king Israel

1 Ta ra kilala a ura vinun ma a utul ta ra
kini na king kai Ioas natu i Akasia ra king
Iuda, Ieoakas natu i Ieu i ga tur pa ia pi na
king ure Israel aro Samaria, ma i ga ki na
king a vinun ma lavurua na kilala. 2 I ga pait
nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma i ga mur ra lavur kaina mangamangana
kai Ieroboam natu i Nebat, nina i ga varirap
Israel tana; pa i ga vana kan ia.

3 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga tut ure
Israel, ma i ga nur vatikene tar diat ta ra
lima i Kasael ra king Siria, ma ta ra lima
i Ben-Adad natu i Kasael. 4 Ma Ieoakas i
ga kail tadav ra Luluai, ma ra Luluai i ga
valongore; tago i ga gire ra kinadik kai ra
tarai Israel, nina ba ra king Siria i ga ki taun
diat me. 5 (Ma ra Luluai i ga tul tar ra tena
valaun pire Israel, ma dia ga langalanga kan
ra lima i ra tarai Siria; ma ra tarai Israel dia
ga ki ta kadia umana palpal da lua. 6 la kaka
pa dia ga vana kan ra kaina mangamangana
kai ra apik na tarai kai Ieroboam, nina i
ga varirap Israel tana, ma dia ga mur diat;
ma tika na tabataba i Asera i ga tur boko
Samaria.) 7 A tarai na vinarubu kai Ieoakas
dia to na panie, ma i da a ilima na vinun na
tena kiki os, ma a vinun na kiki na vinavana,
ma a vinun na arip na marmar na tena
vinarubu dia vanavana ma ra kau i diat, dia
laun valili ka; tago ra king Siria i ga vakaina
diat ma dia ga vardada ka ma ra tobon ta ra
tavul a rararama vuai.

8 Ma ra umana enana papalum kai
Ieoakas, ma ra lavur magit i ga pait ia, ma
ra dekdekina, pa di ga tumu diat vang ta
ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Israel? 9 Ma di ga vadiop Ieoakas varurung
ma ra umana tamana; ma di ga punang ia
aro Samaria; ma Ieoas natuna i ga kia vue
ta ra kini na king.

Ieoas i ki na king Israel

10 Ta ra kilala a utul a vinun ma lavurua
ta ra kini na king kai Ioas ra king Iuda,
Ieoas natu i Ieoakas i ga tur pa ia pi na
king ure Israel aro Samaria, ma i ga ki na
king a vinun ma laptikai na kilala. 11 Ma i
ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i
ra Luluai; pa i ga vana kan ra lavur kaina
mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat,
nina i ga varirap Israel tana; i ga mur uka
diat.

12 Ma ra umana enana papalum kai Ieoas,
ma ra lavur magit i ga pait ia, ma ra dekdek-
ina ba i ga varubu ma Amasia ra king Iuda,
pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu

vakai ure ra umana king Israel? [13] Ma di
ga vadiop Ieoas varurung ma ra umana
tamana; ma Ieroboam i ga ki ta kana kiki
na king; ma di ga punang Ieoas aro Samaria
varurung ma ra umana king Israel.

A mutuaina tinata na propet kai Elisa, ma i mat

[14] Ma Elisa i ga mait ma ra minait nina i ga
mat me; ma Ieoas ra king Israel i ga vana ur
tadav ia ma i ga tangie, ma i ga biti: Tamagu,
tamagu, ra kiki na vinavana kai Israel, ma
diat dia kure ra umana os tana! [15] Ma Elisa
i ga biti tana: Una tak pa ra panak ma ra
umana pu; ma i ga tak pa ra panak ma ra
umana pu. [16] Ma i ga biti tai ra king Israel:
Una al ra panak; ma i ga al ia. Ma Elisa i ga
vung ra limana taun ra lima i ra king. [17] Ma
i ga biti: Una papa ra mata na kalangar ta
ra papar a taur; ma i ga papa ia. Ma Elisa i
ga biti: Una poponok; ma i ga poponok. Ma
i ga biti: Ra pu na niuvia kai ra Luluai, ra
pu na niuvia ure Siria; tago una ubu ra tarai
Siria aro Apek tuk una ga kamare vue diat.

[18] Ma i ga biti: Una tak pa ra umana pu;
ma i ga tak pa diat. Ma i ga biti tai ra king
Israel: Una kita ra pia; ma i ga kita ra pia a
utul a pakana ka. [19] Ma ra tutana kai God i ga
kankanuane, ma i ga biti: Na ga boina gala
u ga kikikita a ilima ba laptikai na pakana;
gala damana, gala una ga ubu Siria tuk u
ga nila vue; ma go una ubu Siria a utul a
pakana ka.

[20] Ma Elisa i ga mat, ma di ga punang ia.
Ma ta ra kilakilala ta umana loko na tarai
Moab dia ga vala pot upi ra ra varpa. [21] Ma ba
ra tarai dia ga vanavana upi diat a punang
ta tikai nina i ga mat, ea, dia ga gire tika na
loko na tarai na ra varpa; ma dia ga vue ra
tutana ta ra babang na minat kai Elisa; ma
ba ra tutana i ga tadav ra umana ur i Elisa i
ga laun ma i ga tur.

[22] Ma Kasael ra king Siria i ga ki taun Israel
ta ra umana kilala Ieoakas i ga king tana.
[23] Ma ra Luluai i ga gire ung diat, ma i ga mari
diat, ma i ga nuk pa diat, ure kadia kunubu
ma Abaraam ma Isak ma Iakob; damana pa
i ga nila vue diat, ma pa i ga okole vue diat
kan ra luaina matana tuk gori. [24] Ma Kasael
ra king Siria i ga mat; ma Ben, Adad natuna i
ga kia vue ta ra kini na king. [25] Ma Ieoas natu
i Ieoakas i ga kap valilikun nam ra umana
pia na pal kan ra lima i Ben-Adad natu i
Kasael nina i ga kap pa diat tai Ieoakas
tamana ta ra vinarubu. A utul a pakana
Ieoas i ga ub ia, ma i ga kap valilikun mule
ra umana pia na pal kai Israel.

14

Amasia i ki na king
(2 Tutu 25:1-28)

[1] Ma Amasia natu i Ioas ra king Iuda i ga
tur pa ia pi na king ta ra vauruana kilala ta
ra kini na king kai Ieoas natu i Ieoakas ra
king Israel. [2] I ga tur pa ia pi na king ba i ga
laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala;
ma i ga ki na king a ura vinun ma lavuvat
na kilala arama Ierusalem; a iang i tinana
Ieoadin marama Ierusalem. [3] I ga pait nina
i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai, ia
kaka, pa i ga vardada ma David kana ngala;
i ga pait nam Ioas tamana i ga pait ia. [4] Ia
kaka pa di ga tak vue ra umana tavul a lotu;
a tarai dia ga pait boko ra umana tinabar
ma dia ga tun ra bulit i ang na katkat ta ra
umana tavul a lotu.

[5] Ma ba kana varkurai i ga tur padikat
pirana, i ga doko nam ra ura tultul nina dir
ga doko tamana ra king; [6] pa i ga doko ra
umana natu i nam ra ura tena vardodoko,
da di ga tumu ia ta ra buk na varkurai kai
Moses, da ra Luluai i ga vartuluai ba i ga biti:
Koko da doko ra tarai ure ra umana natu
i diat, ma koko da doko ra umana bul ure
ra umana tama i diat; tikatikai na virua ure
kana kaina mangamangana iat.

[7] I ga doko ra vinun na arip na marmar na
tutana Edom ta ra male na solt, ma i ga uvia
pa ra pia na pal Sela ta ra vinarubu, ma i ga
vaiang ia ba Ioktel, ma i ga tuk gori.

[8] Ma Amasia i ga tulue ta umana tultul
pire Ieoas natu i Ieoakas natu i Ieu, ra king
Israel, ma i ga biti: Una mai, dor a varboboi.
[9] Ma Ieoas ra king Israel i ga tulue ra tinata
pire Amasia ra king Iuda dari: Ra kait nina
i ga ki Lebanon i ga biti tai ra tagatagal
Lebanon, Una tul tar natum a vavina pire
natugu a tutana pi dir a taulai; ma tika
na leing na pui aro Lebanon i ga bolo, ma
i ga rua taun ra kait. [10] A dovotina u ga
ubu Edom, ma ra balam i ngala tana; una
langlang tana, ma una ki ta kaum gunan; ta
ra ava una vatut ra purpuruan ma una kaina
tana, ma una bura, avat ma ra tarai Iuda?

[11] Ma Amasia pa i ga mainge ba na val-
ongore. Damana Ieoas ra king Israel i ga

vana, ma dir ma Amasia ra king Iuda dir ga
varboboi aro Bet-Semes, nina ba kai Iuda.
12 Ma ra tarai Israel dia ga uvia pa ra tarai
Iuda, ma dia ga lop tar ta ra kubakuba i
diat. 13 Ma Ieoas ra king Israel i ga kinim
pa Amasia ra king Iuda, natu i Ioas natu i
Akasia, aro Bet-Semes, ma i ga vana urama
Ierusalem, ma i ga rada vue ra liplip na vat
Ierusalem papa ra mataniolo Epraim tuk tar
ta ra mataniolo ta ra ngu na liplip, tika na
mar na pokono ra lolovina tana. 14 Ma i
ga kap pa ra goled ma ra silva par, ma ra
umana la nina di ga tadav diat ta ra kuba i
ra Luluai, ma ta ra vuvuvung na mani ta ra
kuba i ra king; ma i ga kap bula ra tarai upi
ra kikia, ma i ga lilikun uro Samaria.

15 Ma ra umana enana papalum kai Ieoas,
ma ra dekdekina, ma kadir vinarubu ma
Amasia ra king Iuda, pa di ga tumu diat
vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra
umana king Israel? 16 Ma di ga vadiop Ieoas
varurung ma ra umana tamana, ma di ga
punang ia aro Samaria varurung ma ra
umana king Israel; ma Ieroboam natuna i
ga kia vue ta ra kini na king.

17 Ma Amasia natu i Ioas ra king Iuda i ga
laun a vinun ma a ilima na kilala namur ta
ra minat i Ieoas natu i Ieoakas ra king Israel.

18 Ma ra umana enana papalum kai Ama-
sia pa di ga tumu diat vang ta ra buk na
tutumu vakai ure ra umana king Iuda? 19 Ma
dia ga varpit ure arama Ierusalem, ma i
ga lop uro Lakis; ma dia ga korot mur ia
uro Lakis, ma dia ga doka abara. 20 Di ga
kap pa ra minatina ta ra umana os; ma
di ga punang ia arama Ierusalem varurung
ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai
David. 21 Ma ra tarai Iuda par dia ga pilak pa
Usia, nina ba i ga a vinun ma laptikai kana
kilakilala na nilaun, ma dia ga vaki ia pi na
kia vue tamana Amasia ta ra kini na king. 22 I
ga vatut Elat ma i ga kap valilikun mule tai
Iuda, namur ta ra minat kai tamana.

Ieroboam i ki na king

23 Ma Ieroboam natu i Ieoas ra king Israel
i ga tur pa ia pi na king ta ra kilala a vinun
ma a ilima ta ra kini na king kai Amasia natu
i Ioas ra king Iuda, ma i ga ki na king aro
Samaria a ivat na vinun ma tika na kilala.
24 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina
mata i ra Luluai, ma pa i ga vana kan ra
lavur kaina mangamangana kai Ieroboam
natu i Nebat, nina i ga varirap Israel tana.

25 I ga langun mule ra pia Israel papa ra
langun Kamat ma tuk tar ta ra ta ta ra
Araba, da ra tinata kai ra Luluai, ra God kai
Israel, nina i ga tatike ta kana tultul Iona
natu i Amitai ra propet, maro Gat-Keper.
26 Tago ra Luluai i ga gire ra kini na malari
kai Israel, ba i ga tar mamat; tago pa ta
vilavilau ma pa ta tutana langalanga, ma pa
ta na pi na maravut Israel. 27 A Luluai pa i
ga biti ba na pun vue ra iang i Israel kan ra
vavai na bakut; damana i ga valaun diat ta
ra lima i Ieroboam natu i Ieoas.

28 Ma ra umana enana papalum kai Ier-
oboam, ma ra lavur magit i ga pait ia, ma
ra dekdekina, ma kana umana vinarubu,
ma kana niuvia ba i ga kap valilikun mule
Damasko ma Kamat, nina ba kai Iuda lua,
ure Israel, pa di ga tumu diat vang ta ra buk
na tutumu vakai ure ra umana king Israel?
29 Ma di ga vadiop Ieroboam varurung ma ra
umana tamana, nina ra umana king Israel;
ma Sekaria natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

15

Usia i ki na king
(2 Tutu 26:1-23)

1 Ma Usia natu i Amasia ra king Iuda i ga
tur pa ia pi na king ta ra kilala a ura vinun
ma lavurua ta ra kini na king kai Ieroboam
ra king Israel. 2 I ga laun vue a vinun ma
laptikai na kilala ba i ga tur pa ia pi na king;
ma i ga ki na king a ilima na vinun ma a
ura kilala arama Ierusalem; ra iang i tinana
Iekolia a vavina Ierusalem. 3 Ma i ga pait
nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai
da tamana Amasia i ga pait ia. 4 Ia kaka pa di
ga re vue ra umana tavul a lotu; a tarai dia
ga varvartabar ma dia ga tun ra bulit i ang
na katkat boko ta ra umana tavul a lotu.

5 Ma ra Luluai i ga ubu ra king, ma i ga
vukavuka tuk tar ta ra bung i ga mat i tana,
ma i ga ki ta ra pal irai. Ma Iotam natu i ra
king i ga kure ra kuba i ra king, ma i ga ki na
varkurai pire ra tarai.

6 Ma ra umana enana papalum kai Usia,
ma ra lavur magit i ga pait ia, pa di ga tumu
diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra
umana king Iuda? 7 Ma di ga vadiop Usia
varurung ma ra umana tamana, ma di ga
punang ia varurung ma ra umana tamana
ta ra pia na pal kai David; ma Iotam natuna
i ga kia vue ta ra kini na king.

Sekaria i ki na king

8 Ma Sekaria natu i Ieroboam i ga ki na
king ure Israel ta ra kilala a utul a vinun
ma lavutul ta ra kini na king kai Usia ra
king Iuda, ma i ga ki na king aro Samaria a
laptikai na gai. 9 Ma i ga pait nam i ga kaina
ta ra luaina mata i ra Luluai da ra umana
tamana dia ga pait ia; pa i ga vana kan ra
lavur kaina mangamangana kai Ieroboam
natu i Nebat, nina i ga varirap Israel tana.
10 Ma Salum natu i Iabes i ga varpit ure,
ma i ga ub ia ta ra luaina mata i ra tarai, ma
i ga doka, ma i ga kia vue ta ra kini na king.
11 Ma ra umana enana papalum kai
Sekaria, di ga tumu diat ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Israel. 12 Go iat ra
tinata kai ra Luluai nina i ga tatike pire ku,
dari: Ra umana natum ta ra vaivatina taun
tarai diat a ki ta ra kiki na king kai Israel.
Ma i ga damana.

Salum i ki na king

13 Salum natu i Iabes i ga tur pa ia pi na
king ta ra kilala a utul a vinun ma lavuvat
ta ra kini na king kai Usia ra king Iuda, ma i
ga ki na king tika na gai ka aro Samaria.
14 Ma Menakem natu i Gadi i ga tut maro
Tirsa, ma i ga vana Samaria, ma i ga ubu
Salum natu i Iabes aro Samaria, ma i ga
doka, ma i ga kia vue ta ra kini na king.
15 Ma ra umana enana papalum kai Salum,
ma kana varpit, di ga tumu diat ta ra buk na
tutumu vakai ure ra umana king Israel. 16 Ta
nam ra e Menakem i ga ubu Tapua, ma ra
tarai par tana, ma ra umana gunan maravai
tana papa aro Tirsa; tago pa dia ga papa are,
damana i ga ub ia; ma i ga leveng ra vaden
par tana nina dia ga kap bala.

Menakem i ki na king

17 Ma Menakem natu i Gadi i ga tur pa ia pi
na king ure Israel ta ra kilala a utul a vinun
ma lavuvat ta ra kini na king kai Usia ra
king Iuda, ma i ga ki na king aro Samaria
a vinun na kilala. 18 I ga pait nam i ga kaina
ta ra luaina mata i ra Luluai; ta kana kilala
na nilaun parika pa i ga vana kan ra lavur
kaina mangamangana kai Ieroboam natu i
Nebat, nina i ga varirap Israel tana.
19 Ma Pul ra king Asiria i ga tut ure ra
gunan; ma Menakem i ga tul tar tika na
arip na marmar na talant na silva pire Pul,
upi na tur maravut ia ma na vapadikat
kana varkurai. 20 Ma Menakem i ga kap ra
totokom pire ra umana uviana na tutana ta
ra langun Israel, a ilima na vinun na pakana
silva i ga kap ia pire diat tikatikai, upi na tul
tar ia pire ra king Asiria. Damana ra king
Asiria i ga lilikun, ma pa i ga ki ta ra gunan.
21 Ma ra umana enana papalum kai
Menakem, ma ra lavur magit i ga pait ia, pa
di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Israel? 22 Ma di
ga vadiop Menakem varurung ma ra umana
tamana; na Pekakia natuna i ga kia vue ta ra
kini na king.

Pekakia i ki na king

23 Ma Pekakia natu i Menakem i ga tur pa
ia pi na king ure Israel ta ra kilala a ilima
na vinun ta ra kini na king kai Usia ra king
Iuda, ma i ga ki na king aro Samaria a ura
kilala. 24 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai; pa i ga vana kan ra
lavur kaina mangamangana kai Ieroboam
natu i Nebat, nina i ga varirap Israel tana.
25 Ma Peka natu i Remalia, kana luluai na
vinarubu, i ga varpit ure, ma i ga ben pa ra
ilima na vinun na tutana Gilead, ma i ga ub
ia ta ra pal na bakbakit ta ra kuba i ra king
aro Samaria; ma i ga doka ma i ga kia vue ta
ra kini na king.
26 Ma ra umana enana papalum kai
Pekakia, ma ra lavur magit i ga pait ia, di
ga tumu diat ta ra buk na tutumu vakai ure
ra umana king Israel.

Peka i ki na king

27 Ma Peka natu i Remalia i ga tur pa ia
pi na king ure Israel ta ra kilala a ilima na
vinun ma a urua ta ra kini na king kai Usia
ra king Iuda; ma i ga ki na king aro Samaria
a ura vinun na kilala. 28 Ma i ga pait nam i
ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai; pa i
ga vana kan ra lavur kaina mangamangana
kai Ieroboam natu i Nebat, nina i ga varirap
Israel tana.
29 Ma ta ra e kai Peka ra king Israel Tiglat-
Peleser ra king Asiria i ga pot, ma i ga uvia
pa Ion, ma Abel-Bet-Maka, ma Ianoa, ma
Kedes, ma Kasor, ma Gilead, ma Galilaia, ma
ra langun Naptali par, ma i ga ben vavilavi-
lau ra tarai uro Asiria. 30 Ma Osea natu i Ela
i ga varpit ure Peka natu i Remalia, ma i ga
ub ia, ma i ga doka, ma i ga kia vue ta ra kini
na king, ta ra kilala a ura vinun ta ra kini na
king kai Iotam natu i Usia.

31 Ma ra umana enana papalum kai Peka,
ma ra lavur magit i ga pait ia, di ga tumu
diat ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana
king Israel.

Iotam i ki na king
(2 Tutu 27:1-9)

32 Ma Iotam natu i Usia ra king Iuda i ga
tur pa ia pi na king ta ra vauruana kilala na
king kai Peka natu i Remalia ra king Israel.
33 I ga tur pa ia pi na king ba i ga laun vue
a ura vinun ma a ilima na kilala; ma i ga ki
na king a vinun ma laptikai na kilala arama
Ierusalem; a iang i tinana Ierusa natu i
Sadok. 34 Ma i ga pait nam i ga takodo ta ra
luaina mata i ra Luluai, ma i ga mur ra lavur
mangamangana kai tamana Usia. 35 Ia kaka
pa di ga re vue boko ra umana tavul a lotu;
a tarai dia ga varvartabar ma dia ga tun ra
bulit i ang na katkat boko ta ra umana tavul
a lotu. I ga pait ra mataniolo arama ta ra
kuba i ra Luluai.
36 Ma ra umana enana papalum kai Iotam,
ma ra lavur magit i ga pait ia, pa di ga tumu
diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra
umana king Iuda? 37 Ta nam ra e ra Luluai
i ga vararak vatavuna Resin ra king Siria,
ma Peka natu i Remalia, upi dir a tut ure
Iuda. 38 Ma di ga vadiop Iotam varurung
ma ra umana tamana, ma di ga punang ia
varurung ma ra umana tamana ta ra pia na
pal kai David; ma Akas natuna i ga kia vue
ta ra Kini na king.

16

Akas i ki pa king
(2 Tutu 28:1-27)

1 Ma Adas natu i Iotam ra king Iuda i ga
tur pa ia pi na king ta ra kilala a vinun ma
lavurua ta ra kini na king kai Peka natu i
Remalia. 2 Akas i ga laun vue a ura vinun
na kilala ba i ga tur pa ia pi na king; ma
i ga ki na king arama Ierusalem a vinun
ma laptikai na kilala; ma pa i ga pait nam
i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai
kana God da David kana ngala. 3 I ga mur
ra mangamangana kai ra umana king Israel;
ma i ga tul tar natuna a tinabar di tuntun
tar ia, da ra bilak na mangamangana kai
ra umana Tematana nina ba ra Luluai i ga
korot vue diat kan ra luaina mata i ra tarai
Israel. 4 Ma i ga vartabar ma i ga tuntun
ra bulit i ang na katkat ta ra umana tavul
a lotu, ma ta ra lavur ul a buana, ma ta ra
vavai ra umana davai dia lubalubang.

5 Ma Resin ra king Siria ma Peka natu i Re-
malia ra king Israel dir ga tut na vinarubu
ure Ierusalem; ma dir ga tur vartakalat bat
Akas, ma dir ga mama uvia pa ia. 6 Ta nam
ra e Resin ra king Siria i ga kap valilikun
Elat upi kai Siria, ma i ga korot vue ra tarai
Iudaia kan Elat; ma ra tarai Siria dia ga pot
aro Elat, ma dia ga ki ie, ma i tuk tar gori.
7 Ma Akas i ga tulue ra umana tultul pire
Tiglat-Pileser ra king Asiria, ma i ga biti:
Iau kaum tultul ma natum; una vana uti,
ma una valaun pa iau kan ra lima i ra king
Siria ma ra lima i ra king Israel nina dir tut
ure iau. 8 Ma Akas i ga tak pa ra silva ma
ra goled nina i ga ki ta ra kuba i ra Luluai
ma ta ra vuvung na mani ta ra kuba i ra
king, ma i ga tulue upi ra vartabar pire ra
king Asiria. 9 Ma ra king Asiria i ga torom
tana; ma ra king Asiria i ga vana, ma i ga
tut ure Damasko, ma i ga uvia pa ia, ma i ga
ben vavilavilau ra tarai tana uro Kir, ma i ga
doko Resin.

10 Ma ra king Akas i ga vana uro Damasko
upi na barat Tiglat-Pileser ra king Asiria,
ma i ga gire ra uguugu na vartabar nina i ga
tur aro Damasko. Ma ra king Akas i ga tulue
ra malalar i ra uguugu, ma ra valavalar tana
ma ra nga na minamal par tana, pire Uria ra
tena tinabar. 11 Ma Uria ra tena tinabar i ga
pait ra uguugu na vartabar; da nam parika
ra king Akas i ga tulue ra varvai ure maro
Damasko, damana Uria ra tena tinabar i ga
pait ia upi na ki na vaninara ure ra king
ba na lilikun maro Damasko. 12 Ma ba ra
king i ga lilikun maro Damasko, ra king i
ga gire ra uguugu. Ma ra king i ga kakari
maravai pire ra uguugu, ma i ga ko rikai
tana, 13 ma i ga tun kana tinabar di tuntun
tar ia, ma kana tinabar na vuai na uma, ma
i ga lolonge kana tinabar na nimomo, ma i
ga apur ra gapu i kana tinabar na varmaram
taun ra uguugu. 14 Ma ra uguugu nina di ga
pait ia ma ra palariam gobol ma i ga tur ta
ra luaina mata i ra Luluai, i ga tak vue kan
ra luaina mata i ra pal, kan ra pakana ba
i ga tur tana livuan ta kana uguugu ma ra
kuba i ra Luluai, ma i ga vatur ia ta ra papar
a labur ta kana uguugu. 15 Ma ra king Akas
i ga vartuluai pire Uria ra tena tinabar ma
i ga biti: Una tun ra tinabar di tuntun tar

ia ta ra malana, ma ra tinabar na vuai na
uma ta ra ravian, ma ra tinabar di tuntun
tar ia nina ba kai ra king, ma kana tinabar
na vuai na uma, ma ra tinabar di tuntun
tar ia nina ba kai ra tarai par ta ra gunan,
ma kadia tinabar na vuai na uma, ma kadia
lavur tinabar na nimomo, ta ra ngala na
uguugu; ma una apur ra gap parika taun ia
kan ra tinabar di tuntun tar ia, ma kan ra
tinabar; ma ra uguugu nina di ga pait ia ma
ra palariam gobol, kaugu ka upi ina tititir
tana. [16] Ma Uria ra tena tinabar i ga pait
muka nina ra king Akas i ga vartuluai tana.
[17] Ma ra king Akas i ga kutu vue ra umana
paparai ra umana kiki na la, ma i ga tak vue
ra la kan diat; ma i ga tak vue ra ngala na la
kan ra ulu i ra umana bulumakau nina di ga
pait diat ma ra palariam gobol, ma i ga vung
ia ta ra kiki di ga pait ia ma ra vat. [18] Ma ra
nga na olaolo ure ra Bung Sabat nina di ga
pait ia ta ra pal, ma ra mataniolo kai ra king,
i ga tak vue dir kan ra kuba i ra Luluai, i ga
vuna ta ra king Asiria.
[19] Ma ra umana enana papalum kai Akas
nina i ga pait ia, pa di ga tumu diat vang
ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana
king Iuda? [20] Ma di ga vadiop Akas varurung
ma ra umana tamana, ma di ga punang ia
varurung ma ra umana tamana ta ra pia na
pal kai David; ma Esekia natuna i ga kia vue
ta ra kini na king.

17

Samaria i bura ma ra tarai Israel di ki na vilavilau

[1] Ma Osea natu i Ela i ga tur pa ia pi na
king ure Israel ta ra kilala a vinun ma a urua
ta ra kini na king kai Akas ra king Iuda; ma i
ga ki na king aro Samaria lavuvat na kilala.
[2] Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina
mata i ra Luluai, ia kaka pa i ga manga kaina
da ra umana king Israel dia ga laun lua tana.
[3] Ma Salmaneser ra king Asiria i ga tut
ure; ma Osea i ga torom pirana, ma i ga kap
tar ra totokom pirana. [4] Ma ra king Asiria
i ga matote ba Osea i ga varpit ure; tago i
ga tar tulue ra umana tultul pire So ra king
Aigipto, ma pa i ga tul tar ra totokom pire
ra king Asiria, da i ga pait ia ta ra kilakilala;
damana ra king Asiria i ga kinim ia, ma i ga
vi ia ma i ga vake ta ra pal na banubat.
[5] Namur ra king Asiria i ga vana alalu ta
ra gunan, ma i ga tut ure Samaria, ma i ga
tur vartakalat bat ia a utul a kilala. [6] Ma ta
ra kilala lavuvat ta ra kini na king kai Osea,
ra king Asiria i ga uvia pa Samaria, ma i ga
ben vavilavilau ra tarai Israel uro Asiria, ma
i ga vaki diat aro Kala ma Kabor, ta ra papar
a tava alir Gosan, ma ta ra umana pia na pal
kai ra tarai Media.
[7] Go i ga vuna tago ra tarai Israel dia ga tar
piam vue ra Luluai kadia God, nina i ga ben
vairop vue diat kan ra gunan Aigipto, kan ra
dekdek na lima i Parao ra king Aigipto, ma
dia ga torom ta ra umana enana god, [8] ma
dia ga mur ra umana mangamangana kai
ra umana Tematana, a tarai nina ra Luluai
i ga korot vue diat kan ra luaina mata i ra
tarai Israel, ma ra umana king Israel dia ga
varirap diat i tana. [9] Ma ra tarai Israel dia
ga pait ive ra umana magit nina pa dia ga
takodo ta ra luaina mata i ra Luluai kadia
God; ma dia ga pait ra umana tavul a lotu
ta kadia gunagunan, ta ra umana tavul a
monamono ma ta ra umana pia na pal di
ga liplip bat diat. [10] Ma dia ga vatur kadia
umana tabataba na vat ma kadia umana
tabataba i Asera ta ra lavur ul a luana, ma
ta ra vavai ra umana davai dia lubalubang;
[11] ma dia ga tun ra bulit i ang na katkat ta
ra umana tavul a lotu abara, da ra umana
Tematana nina ra Luluai i ga vairop vue diat
kan ra luaina mata i diat; ma dia ga pait ra
umana bilak na magit upi diat a vakankan
ra Luluai; [12] ma dia ga torom ta ra umana
tabataba, a mangamangana nina ra Luluai
i ga biti ta diat ure dari: Koko avat a pait go.
[13] A dovotina ra Luluai i ga varvai pire
Israel ma pire Iuda tai ra umana propet ma
ra umana tena ginigira, ba i ga biti: Avat
a vana kan kavava lavur kaina mangaman-
gana, ma avat a kodop vake kaugu umana
vartuluai ma kaugu umana togotogo, upi na
varogop ma ra tinata na varkurai nina iau
ga vartuluai ure pire ra umana tama i vavat,
ma nina iau ga vaarike pire vavat ta kaugu
umana tultul ra umana propet. [14] la kaka
pa dia ga mainge ba diat a valongore, dia
ga karduk da ra umana tama i diat dia ga
karduk, nina pa dia ga nurnur tai ra Luluai
kadia God. [15] Dia ga milikuane kana umana
vartuluai, ma kana kunubu nina dia ga pait
ia ma ra umana tama i diat, ma kana umana
varvalai nina i ga varvai pire diat me; ma dia
ga mur ra magit vakuku, ma dia ga papaua
da ra umana Tematana nina dia ga ki kikil

diat, a tarai nina ra Luluai i ga vartuluai pire
diat ure ba koko diat a mur kadia umana
mangamangana. [16] Ma dia ga nuk vue ra
umana vartuluai kai ra Luluai kadia God,
ma dia ga tun mal ra umana tabalar upi
kadiat, nina ba a ura nat na bulumakau, ma
dia ga pait ra tabataba i Asera, ma dia ga
lotu tadav ra kor arama ta ra maup, ma dia
ga toratorom tai Baal. [17] Ma dia ga tun ra
umana natu i diat ta ra iap upi ra tinabar,
ma dia ga nurnur ta ra papait ma ra agagar,
ma dia ga ivure diat iat mulai upi diat a pait
nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,
upi da vakankan ia. [18] Damana ra Luluai i ga
kankanuane muka Israel, ma i ga okole vue
diat kan ra luaina matana; pa ta na ta diat i
ga ki valili, ia kaka ra vuna tarai Iuda.

[19] Ma Iuda bula pa dia ga kodop vake ra
umana varkurai kai ra Luluai kadia God;
dia ga mur ra umana mangamangana nina
Israel dia ga pait diat. [20] Damana ra Luluai
i ga pilak vue ra tarai Israel par, ma i ga
vakadik diat, ma i ga nur tar diat pire ra
umana tena ra varpa, tuk tar i ga okole
vapar vue diat kan ra luaina matana. [21] Ba
i ga kutu vue Israel kan ra apik na tarai kai
David, dia ga vaki Ieroboam natu i Nebat
upi na king; ma Ieroboam i ga korot vue
ra tarai Israel kan ra nimur pire ra Luluai,
ma i ga vuna ta kadia ngala na varpiam.
[22] Ma ra tarai Israel dia ga mur ra lavur kaina
mangamangana kai Ieroboam nina ia iat i
ga pait ia, ma pa dia ga vana kan diat, [23] tuk
ra Luluai i ga okole vue diat kan ra luaina
matana, da i ga tatike ta kana umana tultul
ra umana propet. Damana di ga kap vue
ra tarai Israel kan kadia gunan tadav Asiria,
ma dia ki abara tuk gori.

A kalamana tarai dia ki aro Samaria

[24] Ma ra king Asiria i ga ben pa ra tarai
maro Babilon, ma maro Kuta, ma maro Ava,
ma maro Kamat, ma maro Separvaim, ma i
ga vaki diat ta ra umana pia na pal Samaria,
upi diat a kia vue ra tarai Israel; ma dia ga
kale pa Samaria, ma dia ga ki ta ra umana
pia na pal tana.

[25] Ta ra turpai kadia kini abara pa dia ga
ru ra Luluai; kari ra Luluai i ga tulue ta
umana leon livuan ta diat, ma dia ga doko
ta umana ta diat. [26] Ma di ga ve ra king
Asiria dari: Ra umana vuna tarai nina u
ga kap vue diat, ma u ga vaki diat ta ra
umana pia na pal Samaria, dia tuptup ure ra
mangamangana kai ra god ta nam ra gunan,
damana i ga tulue ra umana leon livuan ta
diat, ma dia doko ra tarai tago dia tuptup
ure ra mangamangana kai ra god ta nam ra
gunan. [27] Ma ra king Asiria i ga vartuluai, ma
i ga biti: Avat a ben pa tikai ta diat ra umana
tena tinabar nina ava ga kap diat mabara;
boina ba na vana ma na ki abara upi na tovo
diat ure ra mangamangana kai ra god ta
nam ra gunan. [28] Ma tikai ta diat ra umana
tena tinabar nina di ga ben vavilavilau diat
maro Samaria i ga pot ma i ga ki aro Betel,
ma i ga tovo diat ure ra variru tadav ra
Luluai.

[29] Ia kaka ra lavur vuna tarai dia ga pait
kadia umana god, ma dia ga varuk diat ta
nam ra umana pal ta ra umana tavul a lotu
nina ra tarai Samaria dia ga pait ia, tikatika
na vuna tarai dia ga pait ia ta nam iat ra pia
na pal dia ga ki tana. [30] Ra tarai Babilon dia
ga mal Sukot-Benot, ma ra tarai Kut dia ga
mal Nergal, ma ra tarai Kamat dia ga mal
Asima, [31] ma ra tarai Ava dia ga mal Nibkas
ma Tartak, ma ra tarai Separvaim dia ga
tun ra umana natu i diat ta ra iap a tinabar
tadav Adramalek ma Anamelek ra ura god
kai ra tarai Separvaim. [32] Dia ga lotu tadav
ra Luluai, ma dia ga pilak pa ta umana ta
diat upi diat a tena tinabar ta ra umana
tavul a lotu, ma dia ga pait ra tinabar ure
diat ta ra umana pal ta ra umana tavul a
lotu. [33] Dia ga lotu tadav ra Luluai, ma dia
ga torom bula ta kadia umana god, da ra
mangamangana kai ra umana Tematana ta
kadia umana gunagunan iat.

[34] Ma go ieri dia mur ra mangamangana
kai kadia tarai lualua; pa dia ru ra Luluai,
ma pa dia mur ra lavur vartuluai, ba ra
umana togotogo, ba ra vartovo, ba ra varku-
rai nina ra Luluai i ga tul tar ia pire ra
umana natu i Iakob, nina i ga vaiang ia ba
Israel. [35] A Luluai i ga pait ra kunubu ma
diat, ma i ga biti: Koko avat a lotu tadav
ra umana enana god, ma koko avat a va
timtibum tadav diat, ma koko avat a torom
ta diat, ma koko avat a pait ra tinabar tadav
diat; [36] avat a ru ka ra Luluai, nina i ga
ben vairop vue avat kan ra gunan Aigipto
ma ra ngala na dekdek ma ra ongor na
limana, ma avat a va timtibum pirana, ma
avat a pait kavava umana tinabar tadav ia.
[37] Avat a mur vatikene ra umana vartuluai,
ma ra umana togotogo, ma ra vartovo ma

ra varkurai, nina i ga tumu vake diat ure
avat; ma koko avat a lotu tadav ra umana
enana god; [38] ma koko avat a nuk vue kaugu
kunubu nina iau ga pait ia ma avat; ma
koko avat a lotu tadav ra umana enana god,
[39] avat a ru ka ra Luluai kavava God, ma na
valaun pa avat kan kavava umana ebar. [40] Ia
kaka pa dia ga valongore, dia ga mur uka ra
mangamangana kai kadia tarai lualua.

[41] Damana go ra umana vuna tarai dia ga
lotu tadav ra Luluai, ma dia ga torom bula
ta kadia umana tabataba; damana ra umana
natu i diat ma ra umana bul mur ta diat dia
pait ia tuk go, da kadia tarai lualua dia ga
pait ia.

18

Esekia i ki na king
(2 Tutu 29:1-2; 31:1)

[1] Ma Esekia natu i Akas ra king Iuda i ga
tur pa ia pi na king ta ra vautuluna kilala
na king kai Osea natu i Ela ra king Israel.
[2] I ga tur pa ia pi na king ba i ga laun vue
a ura vinun ma a ilima na kilala; i ga ki
na king a ura vinun ma lavuvat na kilala
arama Ierusalem; ra iang i tinana Abi natu i
Sekaria. [3] Ma i ga pait nam i ga takodo ta
ra luaina mata i ra Luluai, da David kana
ngala i ga pait ia. [4] I ga re vue ra umana
tavul a lotu, ma i ga pamar gigi ra umana
tabataba na vat, ma i ga bual ra tabataba i
Asera; ma i ga pamar gigi ra vui na palariam
gobol nina Moses i ga pait ia, tago ta nam
ra e ra tarai Israel dia ga tun ra bulit i ang
na katkat tadav ia, ma di ga vaiang ia ba
Nekustan. [5] I ga nurnur tai ra Luluai ra God
kai Israel; ma pa di ga na tadav ta tikai ta
diat ra umana king Iuda nina dia ga laun
namur tana pi dir a varogop me, ma pire
diat nina dia ga laun lua tana pa ta na bula.
[6] Tago i ga tatabai pire ra Luluai, ma pa i ga
vung vue ra nimur pirana, ma i ga kodop
vake kana umana vartuluai, nina ra Luluai i
ga tul tar ia pire Moses. [7] Ma ra Luluai i ga ki
maravut ia; ba i ga vana upi na pait ta magit
i ga pait ot pa ia; ma i ga tut na varpiam ure
ra king Asiria, ma pa i ga torom pirana. [8] I ga
ubu vue ra tarai Pilistia tuk aro Gasa ma ra
umana gunan maravai tana, kan ra umana
tavul a monamono ma kan ra umana pia na
pal bula.

Samaria i bura

[9] Ma ta ra vaivatina kilala na king kai
Esekia, nina ba ra kilala lavurua ta ra kini
na king kai Osea natu i Ela ra king Is-
rael, Salmaneser ra king Asiria i ga tut ure
Samaria, ma i ga tur vartakalat bat ia. [10] Ma
ba i ga par ra utul a kilala i ga uvia pa ia;
di ga uvia pa Samaria ta ra kilala laptikai
ta ra kini na king kai Esekia, nina ba ra
kilala lavuvat ta ra kini na king kai Osea
ra king Israel. [11] Ma ra king Asiria i ga ben
vavilavilau ra tarai Israel uro Asiria, ma i ga
vaki diat aro Kala ma Kabor, ta ra papar a
tava alir Gosan, ma ta ra umana pia na pal
kai ra tarai Media, [12] tago pa dia ga torom
ta ra nilai ra Luluai kadia God, ma dia ga
piam vue kana kunubu, ta ra lavur magit ba
Moses ra tultul kai ra Luluai i ga varkurai
tana, ma dia ga ole ke.

Senakerib i vana rikai upi ra vinarubu
(2 Tutu 32:1-19; Ies 36:1-22)

[13] Ma ba Esekia i ga ki na king a vinun ma
a ivat na kilala Senakerib ra king Asiria i ga
vana rikai upi na varubu ma ra lavur pia na
pal Iuda nina ba di ga pait ra liplip tana, ma
i ga uvia pa diat. [14] Ma Esekia ra king Iuda
i ga tulue ra tinata uro Lakis pire ra king
Asiria, ma i ga biti: iau ga varpiam; una nur
vue iau, ma ina puak nina una to tar ia tagu.
Ma ra king Asiria i ga to tar a utul a mar na
talant na silva, ma a utul a vinun na talant
na goled pire Esekia. [15] Ma Esekia i ga tul tar
ia pirana ra silva parika nina di ga kap pa
ia kan ra kuba i ra Luluai ma ra vuvuvung
na mani ta ra kuba i ra king. [16] Ta nam ra e
Esekia i ga papake vue mule ra goled nina di
ga vung vapetep tar ia ta ra umana banbanu
ta ra pal i gomgom kai ra Luluai, ma ra goled
nina Esekia ra king Iuda i ga vung vapetep
tar ia ta ra umana pagapaga, ma i ga tul tar
ia pire ra king Asiria.

[17] Ma ra king Asiria i ga tulue ra Tartan
ma ra Rabsaris ma ra Rabsake maro Lakis
urama Ierusalem, diat ma ra ngala na kor
na tarai na vinarubu, tadav ra king Esekia.
Ma ba dia ga pot Ierusalem, dia ga vana ma
dia ga tur ta ra nga na tava ure ra lum i
tur arama, ta ra nga upi ra gunan kai ra
tena malmal mal. [18] Ma ba dia ga oro upi
ra king, Eliakim natu i Kilkia ra monamono
na pal i ga vana rikai pire diat, dital ma
Sebna ra tena tutumu ma Ioa natu i Asap
ra monamono ure ra lavur buk. [19] Ma ra

Rabsake i ga biti ta dital: Amutal a ve Esekia
dari: A ngala na king Asiria i biti: Ava
nam ra tukal ba u nurnur tana? [20] U nuk
ia ba ra pirpir na topa laka ra varvateten
ma ra dekdek upi ra vinarubu? U nurnur
tai to ia ba u tut na varpiam ure iau? [21] Ea,
u nurnur bar tai Aigipto, nam ra vuvur i
talikun, nina ba i tur ra lima i diat par dia
buka me; damana Parao ra king Aigipto pire
diat par dia nurnur tana. [22] Ma ba una biti
tagu: Ave nurnur tai ra Luluai kaveve God:
dave, vakir ia nam ba Esekia i ga tar re vue
kana umana tavul a lotu, ma kana umana
uguugu na vartabar, ma i ga biti tai Iuda
ma Ierusalem dari: Avat a lotu ta ra luaina
mata i go ra uguugu ati Ierusalem? [23] Io, ina
ting pa u ba una varkul pire kaugu luluai
ra king Asiria, ma ina tul tar ra ura arip na
marmar na os piram, ona ra tarai piram ba
diat a ki ta diat. [24] Io, una tur bat davatane
ta tika na luluai na vinarubu kai kaugu king,
tikai ta diat dia ikilik, ma una nurnur dave
tai Aigipto upi ra umana kiki na vinavana
ma upi ra tarai dia ki ra os? [25] Ma dave,
ina pot vakuku bar upi ina varubu ma go ra
gunan, ma upi ina li vue, ma vakir amir ma
ra Luluai vang? A Luluai iat i ga biti tagu
dari: Una vana urama, ma amur a varubu
ma nam ra gunan, ma una li vue.

[26] Ma Eliakim natu i Kilkia ma Sebna ma
Ioa dital ga biti ta ra Rabsake dari: Boina ba
una tata ma kaum umana tultul ta ra tinata
Siria, tago amital tar nunure; ma koko dat
a pirpir ma ra tinata kai ra umana Iudaia ta
ra luaina mata i ra tarai dia kiki ta ra ul a
ngala na liplip na vat. [27] Ma ra Rabsake i ga
biti mulai: Dave, kaugu luluai i ga tulue iau
tadav amur ma kaum luluai upi ina tatike go
ra lavur tinata? Dave, pa i ga tulue iau vang
tadav ra tarai nina dia ki ta ra ul a liplip
na vat upi diat a en ra adia taka ma diat a
mome ra adia tava na mim?

[28] Ma ra Rabsake i ga tur, ma i ga vangala
ra nilaina, ma i ga tatata ma ra tinata Iudaia,
ma i ga biti: Avat a valongore ra tinata kai
ra ngala na king Asiria. [29] A king i biti dari:
Koko Esekia na tuam pa avat, tago pa na tale
ba na valaun pa avat kan ra limagu; [30] ma
koko avat a kapupi Esekia ba i biti ta vavat:
A dovotina ra Luluai na valaun pa dat; pa
da tul tar go ra pia na pal ta ra lima i ra king
Asiria. [31] Koko avat a kapupi Esekia, tago ra
king Asiria i biti dari: Boina ba avat a pir
bat iau, ma avat a irop tadav iau; ma avat
tikatikai avat a ian ta kavava davai na vain,
ma tikatikai na ian ta kana davai na oliva,
ma avat tikatikai avat a mome ra tava ta
kavava kivu; [32] tuk tar ta ra bung ba ina. pot
i tana, ma ina ben vue avat tar ta ra gunan
da kavavat, a gunan i tavua tana ra kon ma
ra polo na vuai na vain, a gunan a magit na
nian i peal tana, ma damana bula ra uma
na vain, a gunan ba ra dangi na oliva ma ra
polo na livur i ngala tana, upi avat a laun
ma koko avat a mat; ma koko avat a kapupi
Esekia ba i biti ta vavat: A Luluai na valaun
pa dat. [33] Dave, ta tikai ta diat ra umana god
kai ra umana Tematana i ga tar valaun diat
bar kan ra lima i ra king Asiria? [34] Akave
ra umana god Kamat ma Arpad? Akave ra
umana god Separvaim ma Ena ma Iva? Ma
dave, dia ga valaun Samaria kan ra limagu
bar? [35] To ia ta diat ra umana god ta ra lavur
gunan dia ga valaun kadia gunan kan ra
limagu? Ma ra Luluai na valaun davatane
Ierusalem kan ra limagu?

[36] Ma ra tarai dia ga ki mut uka, ma pa dia
ga bali ia ma ta ik a tinata, tago ra king i
ga vartuluai dari: Koko avat a bali ia. [37] Ma
Eliakim natu i Kilkia, a monamono ta ra pal,
ma Sebna ra tena tutumu, ma Ioa natu i
Asap, a monamono ta ra lavur buk, dital ga
vana tadav Esekia, ma i ga tarada kadital
mal, ma dital ga vaarike ra tinata kai ra
Rabsake pirana.

19

A Luluai i valaun pa Iuda kan Senakerib
(2 Tutu 32:20-23; Ies 37:1-38)

[1] Ma ba ra king Esekia i ga valongore i ga
rada kana mal, ma i ga vavauluvai ma ra mal
na tabun, ma i ga ruk ta ra kuba i ra Luluai.
[2] Ma i ga tulue Eliakim, nina i balaure ra
pal, ma Sebna ra tena tutumu, ma ra umana
patuana ta ra umana tena tinabar, tadav
Iesaia ra propet nina ba natu i Amos, ma
dia ga vavauluvai ma ra mal na tabun. [3] Ma
dia ga biti tana: Esekia i biti dari: Go ra
bung a bung na purpuruan, ma ra bung na
varpit, ma ra bung na varkulumai, tago i
tar maravai ba da kava ra umana bul, ma
pa ta dekdek ba da kava vaarike diat. [4] Kan
ra Luluai kaum God na valongore ra tinata
kai ra Rabsake, nina ba ra king Asiria kana
luluai i tar tulue pi na vul God, a launa, ma
na bali ra tinata nina ba ra Luluai kaum God

i tar valongore; kari una pait ra niaring ure
ra ibaiba i ki valili.

5 Damana ra umana tultul kai Esekia ra
king dia ga tadav Iesaia. 6 Ma Iesaia i ga biti
ta diat: Avat a biti dari pire kavava luluai: I
dari ra tinata kai ra Luluai: Koko una burut
ta ra tinata nina u tar valongore, nam ba ra
umana tultul kai ra king Asiria dia tar vul
iau me. 7 Ea, ina tulue tika na tabaran tana,
ma na valongore ta varvai, ma na lilikun ta
kana gunan iat, ma na virua ta ra pakat na
vinarubu ta kana gunan iat.

8 Damana ra Rabsake i ga lilikun, ma i ga
tadav ra king Asiria ba i varubu ma Libna;
tago i ga tar valongore ba i ga tar vana kan
Lakis. 9 Ma ba i ga valongore ba Tiraka ra
king Etiopia i ga vana rikai upi dir a varubu
me, i ga tulue ta umana tultul tadav Esekia,
ma i ga biti: 10 Avat a ve Esekia ra king
Iuda dari: Koko kaum God nina u nurnur
tana na tuam pa u ba i biti, Pa da tul tar
Ierusalem ta ra lima i ra king Asiria. 11 Ea,
u tar valongore ure ra lavur magit nina ba
ra umana king Asiria dia ga pait ia ta ra
lavur gunan, ba dia ga li vakakit vue diat;
ma dave, da valaun u vang? 12 Dave, ra
umana god kai ra umana vuna tarai dia ga
valaun diat nina ba ra umana tamagu dia ga
kamare vue diat, Gosan ma Karan ma Resep
ma ra tarai Eden nina dia ga ki Telasar?
13 Akave ra king Kamat, ma ra king Arpad,
ma ra king kai ra pia na pal Separvaim, ma
ra ura king kadir Ena ma Iva?

14 Ma Esekia i ga vatur vake ra buk ta ra
umana tultul, ma i ga luk ia; ma Esekia i
ga tutua urama ta ra kuba i ra Luluai, ma
i ga pala ia ta ra luaina mata i ra Luluai.
15 Ma Esekia i ga araring ta ra luaina mata
i ra Luluai, ma i ga biti: Luluai, God kai
Israel, u ki livuan ta ra ura angelo, u muka
God, maia pa, u kaka ra God kai ra lavur
gunan par ta ra rakarakan a gunagunan, ma
u ga pait ra rakarakan a gunagunan ma ra
bala na bakut. 16 Luluai, una torom ma ra
talingam, ma una valongore; Luluai, una
tavangun ma una gire; ma una valongore ra
lavur tinata kai Senakerib, nina i tar tulue
uti pi na vul ra launa God me. 17 A dovotina,
Luluai, ra umana king Asiria dia ga kamare
vue ra umana vuna tarai ma kadia umana
gunan, 18 ma dia ga vue kadia lavur god ta
ra iap; tago vakir diat a umana god tuna, a
umana davai ma ra umana vat ika diat nina
ba ra lima i ra tarai i ga poko diat; kari dia
ga vakaina diat. 19 Ma go, Luluai kaveve God,
iau lul u, una valaun avet kan ra limana, upi
ra lavur gunan ta ra rakarakan a gunagunan
diat a nunure tana ba u ra Luluai God, ma pa
ta na mulai.

20 Ma Iesaia natu i Amos i ga tulue ra
tinata tadav Esekia dari: A Luluai ra God kai
Israel i biti: Tago u tar kail tadav iau ure
Senakerib ra king Asiria, iau tar valongore
u. 21 Go iat ra tinata nina ra Luluai i tar
vaarike ure: A inip na vavina Sion i tar
milikuane u ma i tar kulume u; natu i
Ierusalem, a vavina, i tar loe ra uluna tam.
22 To ia nam u tar kulume ma u tar vul ia?
Ma to ia nam ba u tata bat ia ma u papait
na luluai pirana? Nina iat ra Lia Kakit kai
Israel. 23 U tar tulue kaum umana tultul,
ma u tar kulume ra Luluai ta diat ba u ga
biti: Iau tar vana urama ra ul a lualuana ma
kaugu kor na kiki na vinavana, ma ta ra bala
na lokor Lebanon iat; ma ina bual ra lavur
tagatagal dia lolovina urama liu tana, ma ra
umana bo na iara; ma ina dolo uro iat ta
ra bala na lokor pi ina tadav ra pakana ra
umana davai dia lubalubang tana. 24 Iau tar
kakal upi ta tava ma iau tar mome, ma ina
rang vamama ra umana tava alir Aigipto ma
ra pal a kaugu.

25 Dave, pa u ga valongore ba iau tar
vaninara vailik tana, ma iau ga varkurai
tana amana iat? Ma go iau tar pait ot pa
ia ba una li vue ra umana pia na pal ba di
ga pait ra liplip kikil diat, upi diat a da ra
anguvai vat i purpuruan. 26 Kari ra tarai nina
dia ki ta diat pa dia ga ongor, dia ga burut
ma dia ga purpuruan; dia ga da ra kunai
ta ra pupui, da ra davai i gobolina, da ra
vura ta ra ul a pal, ma da ra kon a keake i
rang ia ba pa i manga tavua boko. 27 Ma iau
nunure ba u kiki, ma ba u irairop, ma ba u
olaolo, ma kaum ngangali ure iau. 28 Ma tago
u tar ngangali ure iau, ma tago kaum tinata
na ninguk i tar ruk ta ra talingagu, kari
ina vung kaugu il ta ra bilaum, ma kaugu
palariam na al vakai ta ra ngiem, ma ina ben
valilikun u ta nam ra nga u ga vana rikai
tana.

29 Ma go ra vakilang ina tul tar ia tam; ta
go ra kilala avat a en nam ra magit i tavua,
namur ta ra vauruana kilala nam ba i tavua
vakuku; ma ta ra vautuluna kilala avat a
vauma ma avat a varuruai, ma avat a pait ra
umauma na vain ma avat a en ra vuai diat.
30 Ma ra ibaiba ta ra vuna tarai Iuda nina i

laun valili na okorina ara ra bala na pia, ma
arama liu na vuai. 31 Tago ra ibaiba na vana
rikai maro Ierusalem, ma nina diat dia pila
maro ra luana Sion; a niongor kai ra Luluai
na pait ot pa go.
32 Kari ra Luluai i biti ure ra king Asiria
dari: Pa na tadav go ra pia na pal, ma pa
na poponok ie, ma pa na tadav ia ma ra
bakbakit, ma pa na kal guve ra pia upi ra
bobokon tana. 33 Na lilikun ta nam iat ra nga
i ga pot i tana, ma pa na tadav go ra pia na
pal, ra Luluai i biti. 34 Tago ina balaure bat
go ra pia na pal upi na laun ure iau ma ure
kaugu tultul David.
35 Ma ta nam ra marum ra angelo kai ra
Luluai i ga vana rikai ta ra pakana ra tarai
na vinarubu Asiria dia ga ki tana, ma i ga
ubu tika na mar ma lavutul na vinun ma a
ilima na arip na marmar ta diat; ma ba ra
tarai dia ga tut ra malana., ea, diat nam dia
ga mat.
36 Damana Senakerib ra king Asiria i ga
vana, ma i ga lilikun ma i ga ki Nineve.
37 Ma tika na bung ba i lotu ta ra kuba i
Nisrok kana god, Adramelek ma Sareser, a
ura natuna, dir ga ub ia ma ra pakat na
vinarubu, ma dir ga lop tar ta ra gunan
Ararat. Ma natuna Esar-Kadon i ga kia vue
ta ra kini na king.

20

Esekia i mait
(Ies 38:1-8,21-22; 2 Tutu 32:24-26)

1 Ta nam ra e Esekia i ga mait, ma i ga to
na mat. Ma ra propet Iesaia natu i Amos i ga
tadav ia, ma i biti tana: A Luluai i biti dari:
Una mal pa ra lavur magit ta ra kubam, tago
una mat ma pa una laun mulai. 2 Ma i ga
lingan upi ra papar a pal, ma i ga araring
tadav ra Luluai, ma i ga biti: 3 Luluai, iau lul
u ba una nuk pa kaugu vinavana ta ra luaina
matam, tago iau tar dovot ma ra balagu i ko,
ma iau tar pait nam i ga boina ta ra luaina
matam. Ma Esekia i ga tangi mat.
4 Ma ba Iesaia pa i ga vana boko ta ra
bala na pia na pal, ra tinata kai ra Luluai i
ga tadav ia, ma i ga biti: 5 Una lilikun, ma
una biti tai Esekia ra luluai kai kaugu tarai:
A Luluai, ra God kai David kaum ngala, i
biti: Iau tar valongore kaum niaring, ma
iau tar gire ra lur na matam; damana ina
valagar pa mule u, ma ta ra vautuluna bung
una vana tadav ra kuba i ra Luluai. 6 Ma
ina valolovina kaum nilaun upi una laun
a vinun ma a ilima na kilala boko; ma ina
valaun u ma go ra pia na pal bula kan ra lima
i ra king Asiria; ma ina balaure bat go ra pia
na pal ure iau ma ure kaugu tultul David.
7 Ma Iesaia i ga biti: Avat a tak pa ta gem
na lovo. Ma dia ga tak pa ia, ma dia ga vung
ia ta ra buk, ma i ga lagar mulai.
8 Ma Esekia i ga biti tai Iesaia: Ava ra
vakilang ba ina nunure tana ba ra Luluai na
valagar pa iau, upi ina vana tar ta ra kuba i
ra Luluai ta ra vautuluna bung? 9 Ma Iesaia
i ga biti: Go iat ra vakilang kai ra Luluai
piram ba ra Luluai na pait ot pa nam i ga
vaarike: dave, ra malur na kakari na lua
a vinun na rina, ba na lilikun a vinun na
rina? 10 Ma Esekia i ga biti: Pa i dekdek
upi ra malur na kakari na lua a vinun na
rina; boina ba ra malur na lilikun a vinun
na rina. 11 Ma ra propet Iesaia i ga kail tadav
ra Luluai, ma i ga kari valilikun ra malur a
vinun na rina ta ra koko rikai kai Akas.

A umana tur kia kai Babilon dia tadav Esekia
(2 Tutu 32:27-31; Ies 39:1-8)

12 Ta nam ra e Berodak-Baladan natu i
Baladan, ra king Babilon, i ga tulue ra buk
ma ra vartabar tadav Esekia, tago i ga val-
ongore ba Esekia i ga tar mait. 13 Ma Esekia
i ga torom ta diat, ma i ga vagire diat ma ra
pal i vung vake kana ngatngat na tabarikik
tana, a silva ma ra goled, ma ra bulit i ang na
katkat, ma ra dangi i ngatngat; i ga vagire
diat bula ma ra pal kana vargal i ki tana,
ma ra lavur magit par ta kana vuvuvung; pa
ta magit ta ra kubana ba ta kana gunan ba
Esekia pa i ga vagire diat me.
14 Ma namur Iesaia ra propet i ga tadav ra
king Esekia, ma i ga biti tana: Go ra tarai dia
ga biti dave? Ma dia ga vana mamave uti
piram? Ma Esekia i ga biti: Dia ga pot maro
ra gunan vailik, maro Babilon iat. 15 Ma i
ga biti: Ma dia ga gire ra ava ta ra kubam?
Ma Esekia i ga bali ia dari: Dia tar gire ra
lavur magit par ta ra kubagu; pa ta magit ta
kaugu ngatngat na tabarikik nina ba pa iau
ga vagire diat me.
16 Ma Iesaia i ga biti tai Esekia: Una
valongore ra tinata kai ra Luluai. 17 Ea, ra
e na vut ba ra lavur magit ta ra kubam ma
ra lavur magit nina ba ra umana tamam dia
ga vung vake tuk tar gori, da mulue diat uro
Babilon; pa ta magit na ki valili, ra Luluai i

biti. [18] Ma da ben vue ta umana bul tutana
ta diat nina dia vana rikai tam ma nina u
vangala diat, ma diat a monamono na pal
ta ra kuba i ra king Babilon. [19] Ma Esekia i ga
biti tai Iesaia: A tinata kai ra Luluai, nina u
ga tatike, i boina. I ga biti bula: Pa i boina
laka, ona da ki na malmal ma da kiki bulu ta
kaugu kilakilala na nilaun?

Esekia i mat
(2 Tutu 32:32-33)

[20] Ma ra umana enana papalum kai Esekia,
ma ra dekdekina, ma kana papalum ta ra
lum, ma ra nga na tava nina ba ra tava i alir
rikai ta ra pia na pal tana, dave, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Iuda? [21] Ma di ga vadiop
Esekia varurung ma ra umana tamana, ma
Manase natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

21

Manase i ki na king
(2 Tutu 33:1-20)

[1] Manase i ga laun vue a vinun ma a ura
kilala ba i ga tur pa ia pi na king; ma i
ga ki na king arama Ierusalem a ilima na
vinun ma a ilima na kilala; a iang i tinana
Kepsiba. [2] I ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai, da ra lavur bilak
na mangamangana kai ra umana Tematana,
nina ba ra Luluai i ga tar okole vue diat
kan ra luaina mata i ra tarai Israel. [3] Tago
i ga vatut mule ra umana tavul a lotu nina
Esekia tamana i ga li vue; ma i ga pait ra
umana uguugu na vartabar ure Baal, ma i ga
pait tika na tabataba i Asera da Akab ra king
Israel i ga pait ia, ma i ga lotu tadav ra kor
par arama ta ra maup, ma i ga toratorom
ta diat. [4] Ma i ga pait ta umana uguugu
na vartabar ta ra kuba i ra Luluai, nina ra
Luluai i ga biti dari ure: Ina page ra iangigu
arama Ierusalem.

[5] Ma i ga pait ta umana uguugu ure ra
kor par arama ta ra maup ta ra ura bala na
gunan ta ra kuba i ra Luluai. [6] I ga tul tar
natuna ra tinabar di tuntun tar ia, ma i ga
tikan upi ra vakilang ta ra bakut, ma i ga la
ta ra.papait, ma i ga tir ra umana tabaran,
ma i ga matoto tai ra umana tena agagar,
ma i ga ongor upi ra kaina ta ra luaina mata
i ra Luluai upi na vakankan ia. [7] Ma i ga
vatur ra tabataba i Asera nina i ga tar pait
ia ta ra pal nina ra Luluai i ga biti tai David
ma tai natuna Solomon ure dari: Ta go ra
pal, ma ta ra pia na pal Ierusalem nina iau
ga pilak pa ia kan ra lavur vuna tarai Israel,
a iangigu na mamar tukum; [8] ma pa ina nur
tar ra tarai Israel pi diat a vana irai kan ra
gunan nina iau ga tul tar ia pire ra umana
tama i diat, gala diat a kodop vake nam iau
ga vartuluai ure, ma diat a pait ot pa ra
tinata na varkurai nina kaugu tultul Moses
i ga tul tar ia pire diat. [9] Ma pa dia ga torom;
ma Manase i ga ben varara diat upi diat a
pait ra magit i kaina ta nam ba ra umana
Tematana dia ga pait ia, nina ra Luluai i ga
okole vue diat kan ra luaina mata i ra tarai
Israel.

[10] Ma ra Luluai i ga tata tai kana umana
tultul a umana propet, ma i ga biti: [11] Tago
Manase ra king Iuda i tar pait go ra umana
bilak na mangamangana, ma i ga pait ra
kaina nina i ngala ta nam ra tarai Amor,
nina dia ga laun lua tana, dia ga pait ia,
ma tago i tar varirap ra tarai Iuda tadav ra
varpiam ma kana umana tabataba; [12] kari ra
Luluai ra God kai Israel i biti: Ea, ina tulue
ra kaina tadav Ierusalem ma tadav Iuda,
ma nina ba na valongore na kiinga ra ura
talingana. [13] Ma nam ra kuara iau ga valar
Samaria me, ma ra vinau na valavalar iau ga
valar ra apik na tarai kai Akab me, ina valar
bula Ierusalem me; ma ina u vage Ierusalem
da ra tutana i u vage ra la, i u vagea ma i
vung pukue. [14] Ma ina okole vue ra ibaiba
ta kaugu tarai na pipilak, ma ina nur tar
diat ta ra lima i kadia umana ebar; ma diat
a da ra magit na ra varpa ma ra magit na
vurbil pire kadia lavur ebar, [15] tago dia ga
pait nam i kaina ta ra luaina matagu, ma dia
ga vakankan iau, papa nam ra bung ba ra
umana tama i diat dia ga irop kan ra gunan
Aigipto, ma i tuk tar go ieri.

[16] Ma Manase i ga lingire ra gapu i
mangoro na tena takodo, tuk i ga vabuka
Ierusalem me; go ra magit i ga pait var-
tataurane ra varpiam nina i ga varirap Iuda
tana pi diat a pait nam i bilak ta ra luaina
mata i ra Luluai.

[17] Ma ra umana enana papalum kai Man-
ase, ma ra lavur magit i ga pait ia, ma kana
varpiam, pa di ga tumu diat vang ta ra buk
na tutumu vakai ure ra umana king Iuda?
[18] Ma di ga vadiop Manase varurung ma ra
umana tamana, ma di ga punang ia ta ra
uma nina ra kubana i ga tur tana, ra uma

kai Usa; ma Amon natuna i ga kia vue ta ra
kini.na king.

Amon i ki na king
(2 Tutu 33:21-25)

19 Amon i ga laun vue a ura vinun ma
a ura kilala ba i ga tur pa ia pi na king;
ma i ga ki na king arama Ierusalem a ura
kilala; ra iang i tinana Mesulemet natu i
Karus maro Iotba. 20 Ma i ga pait nam i
ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, da
Manase tamana i ga pait ia. 21 Ma i ga mur ra
lavur mangamangana kai tamana, ma i ga
torom ta ra umana tabataba nina tamana
i ga torom ta diat, ma i ga lotu tadav diat;
22 ma i ga vana kan ra Luluai ra God kai ra
umana tamana, ma pa i ga mur ra nga kai
ra Luluai.
23 Ma ra umana tultul kai Amon dia ga
varpit ure, ma dia ga doko ra king ta ra
kubana iat. 24 Ma ra tarai na gunan dia ga
doko diat par nina dia ga varpit ure Amon
ra king; ma ra tarai na gunan dia ga vaki
Iosia natuna upi na kia vue ta ra kini na
king.
25 Ma ra umana enana papalum kai Amon
nina i ga pait diat, pa di ga tumu diat vang ta
ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Iuda? 26 Ma di ga punang ia ta kana babang
na minat ta ra uma kai Usa; ma Iosia natuna
i ga kia vue ta ra kini na king.

22

Iosia ma ra buk na varkurai
(2 Tutu 34:1-2,8-33)

1 Iosia i ga laun vue lavutul na kilala ba i
ga tur pa ia pi na king; ma i ga ki na king
arama Ierusalem a utul a vinun ma tika na
kilala; a iang i tinana Iedida natu i Adaia
maro Boskat. 2 I ga pait nam i ga takodo ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga mur ra
mangamangana kai David kana ngala, ma
pa i ga vana irai ta ra papar a lima tuna ba
ra papar a maira.
3 Ba Iosia i ga ki na king a vinun ma
lavutul na kilala, ra king i ga tulue ra tena
tutumu Sapan natu i Asalia natu i Mesulam
tadav ra kuba i ra Luluai, ma i ga biti:
4 Una vana tadav Kilkia ra tena tinabar
ngalangala, upi na luk ra mani i ki ta ra
kuba i ra Luluai, nina ra umana monamono
ta ra matakilalat dia tar vatur vake tai ra
tarai; 5 ma da tul tar ia pire ra umana luluai
na papalum nina dia balaure ra kuba i ra
Luluai; ma diat a tibe tar ia pire ra umana
tena papalum nina dia ki ta ra kuba i ra
Luluai, upi diat a mal ra umana pakana
dia kaina ta ra pal; 6 diat a tul tar ia pire
ra umana tena madaka ta ra davai, ma ra
umana tena pait pal, ma ra umana tena
madaka ta ra vat, ma upi da kul ra davai ma
ra vat upi da mal ra pal. 7 Pa di ga tir nina
diat di ga tul tar ra mani pire diat, tago dia
ga papalum ma ra dovotina.
8 Ma Kilkia ra tena tinabar ngalangala i
ga biti tai Sapan ra tena tutumu: Iau tar
na tadav ra buk na varkurai ta ra kuba i ra
Luluai. Ma Kilkia i ga tul tar ra buk pire
Sapan, ma i ga luk ia. 9 Ma Sapan ra tena
tutumu i ga vana tadav ra king, ma i ga
biti tai ra king: Kaum umana tultul dia tar
lingire ra mani nina di tar tadav ia ta ra pal,
ma dia tar tul tar ia pire ra umana luluai
na papalum nina dia balaure ra kuba i ra
Luluai. 10 Ma Sapan ra tena tutumu i ga ve
bula ra king dari: Kilkia ra tena tinabar i tar
tul tar tika na buk piragu. Ma Sapan i ga luk
ia ta ra luaina mata i ra king.
11 Ma ba ra king i ga valongore ra umana
tinata ta ra buk na varkurai, i ga rada kana
umana mal. 12 Ma ra king i ga vartuluai upi
Kilkia ra tena tinabar, ma Akikam natu i
Sapan, ma Akbor natu i Mikaia, ma Sapan
ra tena tutumu, ma Asaia ra tultul kai ra
king, ma i biti: 13 Avat a vana, ma avat a
matoto tai ra Luluai ure iau, ma ure ra tarai,
ma ure Iuda par, ure ra lavur tinata ta go
ra buk nina di tar tadav ia; tago ra kankan
kai ra Luluai i malamalapang ure dat, tago
ra umana tama i dat pa dia ga torom ta ra
umana tinata ta go ra buk, upi diat a pait
muka nam di ga tumu ia tana ure dat.
14 Damana Kilkia ra tena tinabar, ma
Akikam, ma Akbor, ma Sapan, ma Asaia, dia
ga vana tadav Kulda ra propet, a vavina, ra
taulai kai Salum natu i Tikva natu i Karkas,
a tena balabalaure mal kai ra king; (Kulda
i ga ki ta ra vauruana ngungu ta ra pia na
pal Ierusalem;) ma dia ga tata me. 15 Ma i ga
biti ta diat: A Luluai ra God kai Israel i biti
dari: Avat a ve nam ra tutana nina i ga tulue
avat uti piragu: 16 Ra Luluai i biti dari: Ea, ina
tulue ra kaina tadav go ra gunan, ma tadav
ra tarai tana, ma na da ra umana tinata ta ra
buk nina ra king Iuda i ga luk ia; 17 tago dia ga
vana kan iau, ma dia ga tun ra bulit i ang na
katkat tadav ra umana enana god, upi diat a
vakankan iau ma ra lavur papalum na lima

i diat; kari kaugu kankan na malamalapang
ure go ra gunan, ma pa da pun ia. [18] Ma avat
a biti tai ra king Iuda nina i ga tulue avat
upi avat a matoto tai ra Luluai: Ra Luluai, ra
God kai Israel, i biti dari: Ure nam ra umana
tinata nina u ga valongore diat, [19] tago pa i
ga leo ra balam, ma u ga nuk vaikilik pa u
iat mulai ta ra luaina mata i ra Luluai, ba u
ga valongore ure nam iau ga tatike ure go
ra gunan ma ure ra tarai tana ba diat a ki na
malari da ra magit di ga tata vabilak ia, ma
tago u ga rada kaum mal, ma u ga tangtangi
ta ra luaina matagu, iau tar valongore u, ra
Luluai i biti. [20] Damana ina vadiop guve avat
ma ra umana tamam, ma una vana tadav ra
babang na minat ma ra malmal, ma ra kiau
na matam pa na gire ra kaina nina ina tulue
tadav go ra gunan. Ma dia ga kap mule ra
tinata pire ra king.

23

A umana kalamana varkurai kai Iosia
(2 Tutu 34:3-7,29-33)

[1] Ma ra king i ga vartuluai, ma i ga varu-
rue ra umana patuana Iuda ma Ierusalem
tadav ia. [2] Ma ra king i ga vana tadav ra kuba
i ra Luluai, ma ra lavur tutana Iuda ma ra
tarai Ierusalem par, ma ra umana tena tin-
abar, ma ra umana propet, ma ra tarai par,
a tarai vakuku ma ra umana ngalangala, dia
ga varagur me; ma i ga luk ra lavur tinata ta
ra buk na kunubu nina di ga tadav ia ta ra
kuba i ra Luluai pire diat. [3] Ma ra king i ga
tur maravai pire ra pagapaga, ma i ga pait
ra kunubu ta ra luaina mata i ra Luluai, ba
na mur ra Luluai, ma na kodop vake kana
umana varkurai, ma kana umana tinata, ma
kana umana togotogo, ma ra balana parika
ma ra nuknukina parika, upi na pait ot pa
ra lavur tinata ure go ra kunubu nina di ga
tumu vake diat ta go ra buk; ma ra tarai par
dia ga mulaot i tana.

[4] Ma ra king i ga vartuluai pire Kilkia
ra tena tinabar ngalangala, ma ra umana
enana tena tinabar, ma ra umana mona-
mono ta ra matakilalat, ba diat a kap vairop
vue ra lavur la di ga pait diat ure Baal, ma
ure Asera, ma ure ra kor arama ta ra maup,
kan ra kuba i ra Luluai; ma i ga tun diat ta ra
male Kidron ta ra paparai Ierusalem, ma di
ga kap ra kabu i diat uro Betel. [5] Ma i ga tigal
bat ra umana tena tinabar ure ra umana
tabataba, nina ba ra umana king Iuda dia
ga tibe diat upi diat a tun ra bulit i ang na
katkat ta ra umana tavul a lotu ta ra umana
pia na pal Iuda, ma ta ra umana gunan kikil
Ierusalem; i ga tigal bula diat dia ga tun ra
bulit i ang na katkat tadav Baal, ma tadav ra
keake, ma tadav ra gai, ma tadav ra umana
butanai tagul, ma tadav ra kor arama ta ra
maup. [6] Ma i ga kap vairop vue ra tabataba
i Asera kan ra kuba i ra Luluai tar ta ra tava
alir Kidron ta ra paparai Ierusalem, ma i ga
tun ia ta ra tava alir Kidron, ma i ga rua
gigie upi na da ra tobon, ma i ga imire vue ra
tobon tana taun ra umana pia na minat kai
ra tarai vakuku. [7] Ma i ga re vue ra umana
pal kai ra umana tena nipo na lotu, nina dia
ga ki ta ra kuba i ra Luluai, nam ra umana
pal nina ra vaden dia ga vir ra umana mal
na minong ure Asera tana.

[8] Ma i ga kap varurue ra umana tena
tinabar kan ra umana pia na pal Iuda, ma
i ga vakaina ra umana tavul a lotu ba ra
umana tena tinabar dia ga tun ra bulit i ang
na katkat tana, papa Geba ma tuk aro Ber-
Seba; ma i ga re vue ra umana tavul a lotu
nina dia ga tur ta ra papar a maira maravai
ta ra mataniolo kai Iosua ra tena varkurai
ta ra pia na pal. [9] Ia kaka ra umana tena
tinabar ure ra umana tavul a lotu pa dia ga
tadav ra uguugu na vartabar kai ra Luluai
arama Ierusalem, dia ga en ra gem nina ba
pa i leven varurung ma ra umana tura i diat.
[10] Ma i ga vakaina Topet, nina i ga ki ta ra
male kai ra tarai Inom, upi koko ta tikai
na tul tar natuna, a tutana ba ra vavina, a
tinabar di tuntun tar ia tadav Molek. [11] Ma i
ga tak vue ra umana os nina ra umana king
Iuda dia ga vagomgom diat ure ra keake kan
ra mataniolo ta ra kuba i ra Luluai, maravai
ta ra bagialar kai Natan-Melek ra luaina
monamono na pal i gomgom; ma i ga tun.
ra umana kiki na vinavana ure ra keake ta
ra iap. [12] Ma ra king i ga bubur gigi ra umana
uguugu na vartabar ta ra ul a pal kai Akas,
nina ra umana king Iuda dia ga pait diat, ma
ra umana uguugu.nina Manase i ga pait diat
ta ra ura bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai,
ma ra tobon tana i ga imire ta ra tava alir
Kidron. [13] Ma ra king i ga vakaina ra umana
tavul a lotu ta ra luana maravai Ierusalem,
nina Solomon i ga pait diat ta ra papar a
taubar ta ra bilak na luana, ure Astoret ra
bilak na god kai Sidon, ma ure Kemos ra
bilak na god kai Moab, ma ure Milkom ra
bilak na god kai ra tarai Amon. [14] I ga bubur
gigi ra umana pagapaga, ma i ga mut vue

ra umana tabataba i Asera, ma i ga vabuka
nam ra umana pakana ma ra umana ur na
minat.
15 Ma i ga bubur ra uguugu na vartabar
aro Betel, ma ra tavul a lotu nina ba Ier-
oboam natu i Nebat, nina i ga varirap Israel
upi ra varpiam, i ga pait ia; i ga re vue nam
ra uguugu ma ra tavul a lotu; i ga tun ra
tavul a lotu ma i ga rua gigie upi na tobon,
ma i ga tun bula ra tabataba i Asera.
16 Ma ba Iosia i ga tur tapuku, i ga gire ra
umana babang na minat ta nam ra luana;
ma i ga vartuluai upi diat a kap vue ra
umana ur kan ra umana babang, ma i ga tun
diat ta ra ul a uguugu, ma i ga vabilak ia, ma
i ga da ra tinata kai ra Luluai nina ra tutana
kai God i ga vaarike, nina i ga varvai lua ure
go ra lavur magit. 17 Ma i ga biti: Nam ra
magit nina iau gire i tur na im ure to ia? Ma
ra tarai ta ra pia na pal dia ga biti tana: la ra
babang na minat kai ra tutana kai God nina
i ga pot maro Iuda, ma i ga vatang vaarike
go ra umana magit nina u tar pait ia ure ra
uguugu aro Betel. 18 Ma i ga biti: Da nur vue;
koko ta tikai na tak vue ra umana uruna.
Damana dia ga nur vue ra umana uruna, ma
dia ga va boko ma ra umana ur i ra propet
nina i ga pot maro Samaria.
19 Iosia i ga re vue ra umana gomgom
na pal bula ta ra umana tavul a lotu ta
ra umana pia na pal Samaria, nina ba ra
umana king Israel dia ga pait diat upi diat a
vakankan ra Luluai, ma i ga vakaina diat da i
ga pait ia aro Betel. 20 Ma i ga doko ra umana
tena tinabar ta ra umana tavul a lotu taun
ra umana uguugu, ma i ga tun ra umana ur i
ra tarai ta diat: ma namur i ga lilikun urama
Ierusalem.

Di pait ra lukara na bolo lake
(2 Tutu 35:1-19)

21 Ma ra king i ga vartuluai pire ra tarai
par, ma i ga biti: Avat a pait ra lukara na
bolo lake tadav ra Luluai kavava God, da di
ga tumu ia ta go ra buk na kunubu. 22 Ma
pa ta lukara na bolo lake dir ga varogop me
papa ra e ba ra umana tena varkurai dia ga
kure Israel, ma ta ra e kai ra umana king
Israel ma ra umana king Iuda bula pa ta na;
23 di ga pait go ra lukara na bolo lake tadav ra
Luluai arama Ierusalem ta ra kilala a vinun
ma lavutul ta ra kini na king kai Iosia.

A kankan kai ra Luluai i tur boko pire Iuda

24 Ma Iosia i ga tigal bat diat dia tatata
na tabaran, ma ra umana tena agagar, ma
ra umana tabalar na pal, ma ra umana
tabataba, ma ra lavur bilak na magit nina di
ga na tadav ia ta ra langun Iuda ma arama
Ierusalem, upi na pait ot pa ra lavur tinata
na varkurai nina di ga tumu ia ta ra buk
nina Kilkia ra tena tinabar i ga tadav ia ta
ra kuba i ra Luluai. 25 Ma pa ta king nina i
ga laun lua tana dir ga varogop me, ma ta
diat dia ga laun namur tana pa ta na bula; i
ga mur ra Luluai ma ra balana parika, ma ra
nuknukina parika, ma ra dekdekina parika,
da i ga vartovo tana ta ra tinata na varkurai
kai Moses.
26 Ia kaka ra Luluai pa i ga pukue ra
nuknukina ure kana ngala na kulot, nina
i ga malamalapang ure Iuda, ure ra lavur
magit nina Manase i ga vakankan ia me.
27 Ma ra Luluai i ga biti: Ina okole vue Iuda
kan ra luaina matagu da iau ga okole vue
Israel, ma ina nur vue go ra pia na pal nina
iau ga pilak pa ia, nina ba Ierusalem iat, ma
ra pal i gomgom nina iau ga biti ure dari: A
iangigu na mamar tana.

Iosia i mat
(2 Tutu 35:20-27)

28 Ma ra umana enana papalum kai Iosia,
ma ra lavur magit i ga pait ia, pa di ga tumu
diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra
umana king Iuda?
29 Ta kana e Parao-Neko ra king Aigipto
i ga tut na vinarubu ure ra king Asiria ma
i ga vana upi na varubu me ta ra tava alir
Oiparat; ma Iosia ra king i ga tut upi na tur
bat ia; ma Parao-Neko i ga doka ba i ga gire
vatavuna aro Megido. 30 Ma kana umana
tultul dia ga kap pa ia maro Megido ta ra
kiki na vinavana urama Ierusalem, ma dia
ga punang ia ta kana babang na minat iat.
Ma ra tarai na gunan dia ga ben pa Ieoakas
natu i Iosia, ma dia ga ku ia, ma dia ga vaki
ia upi na kia vue tamana ta ra kini na king.

Ieoakas i ki na king, ma di tak vue
(2 Tutu 36:1-4)

31 Ba Ieoakas i ga laun vue a ura vinun ma
a utul a kilala i ga tur pa ia pi na king, ma
i ga ki na king aro Ierusalem a utul a gai; a
iang i tinana Kamutal natu i Ieremia maro
Libna. 32 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai, da ra umana tamana
dia ga pait ia.

33 Ma Parao-Neko i ga vung ia ta ra pal
na banubat aro Ribla ta ra langun Kamat,
upi koko na ki na king aro Ierusalem; ma i
ga varkurai ba ra gunan na tul tar tika na
mar na talant ma silva ma tika na talant na
goled upi ra totokom pirana. 34 Ma Parao-
Neko i ga vaki Eliakim natu i Iosia upi na kia
vue tamana Iosia ta ra kini na king, ma i ga
vaenana pa ra iangina upi Ieoiakim; ma i ga
ben vavilavilau Ieoakas uro Aigipto, ma i ga
mat abara.
35 Ma Ieoiakim i ga tul tar ra silva ma ra
goled pire Parao; ia kaka i ga kap ra totokom
ta ra gunan upi na tul tar ra mani da ra
varkurai kai Parao; i ga kap pa ra silva ma ra
goled ta ra tarai na gunan, tikatikai da kana
totokom iat, upi na tul tar ia pire Parao-
Neko.

Ieoaikim i ki na king
(2 Tutu 36:5-8)

36 Ba Ieoiakim i ga laun vue a ura vinun
ma a ilima na kilala i ga tur pa ia pi na king;
ma i ga ki na king aro Ierusalem a vinun ma
tika na kilala; ra iang i tinana Sebida natu i
Pedaia maro Ruma. 37 Ma i ga pait nam i ga
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai da nam
ra umana tamana dia ga pait ia. Ta kana e
Nebukadnesar ra king

24

1 Babilon i ga tut ure ra gunan, ma
Ieoiakim i ga toratorom pirana a utul a
kilala; namur i ga tut na varpiam ure. 2 Ma
ra Luluai i ga tulue ra umana loko na tarai
Kaldea, ma ra umana loko na tarai Siria, ma
ra umana loko na tarai Moab, ma ra umana
loko na tarai Amon, ma dia ga tut ure Iuda
upi diat a vakaina, da ra tinata kai ra Luluai
nina i ga vaarike tai kana umana tultul a
umana propet: 3 I ga vuna ta ra varkurai
kai ra Luluai ba go ra varmonong i ga tadav
Iuda, upi da okole vue diat kan ra luaina
matana, ure ra lavur kaina mangamangana
kai Manase nina i ga pait ia, 4 ma tago i
ga lingire ra gapu i ra umana tena takodo;.
tago i ga vabuka Ierusalem ma ra gapu i ra
umana tena takodo, ma ra Luluai pa i ga
mainge ba na pun vue go.
5 Ma ra umana enana papalum kai
Ieoiakim, ma ra lavur magit i ga pait ia, pa
di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Iuda? 6 Ma di ga
vadiop Ieoiakim varurung ma ra umana
tamana, ma Ieoiakin natuna i ga kia vue ta
ra kini na king.
7 Ma ra king Aigipto pa i ga irop mulai
kan kana gunan, tago ra king Babilon i ga
tar kale pa ra gunagunan parika kai ra king
Aigipto, papa ra tava alir Aigipto tuk tar ta
ra tava alir Oiparat.

Di ben vavilavilau Ieoakin diat ma ra umana luluai na gunan pi uro Babilon
(2 Tutu 36:9-10)

8 Ba Ieoiakin i ga laun vue a vinun ma
lavutul na kilala i ga tur pa ia pi na king; ma
i ga ki na king aro Ierusalem a utul a gai; ra
iang i tinana Nekusta natu i Elnatan maro
Ierusalem. 9 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai, da ra umana tamana
dia ga pait ia.
10 Ta nam ra e ra tarai kai Nebukadnesar
ra king Babilon dia ga tut ure Ierusalem, ma
dia ga tur vartakalat bat ra pia na pal. 11 Ma
Nebukadnesar ra king Babilon i ga tadav ra
pia na pal ba kana tarai dia ga tur vartakalat
bat ia; 12 ma Ieoiakin ra king Iuda i ga irop
tadav ra king Babilon, diat ma tinana, ma
kana umana tultul, ma kana umana luluai,
ma kana umana raprap; ma ra king Babilon
i ga ben vavilavilau pa ia ta ra kilala lavutul
ta kana kini na king.
13 Ma i ga kap vue ra umana ngatngat
na magit ta ra kuba i ra Luluai ma ta ra
kuba i ra king, ma i ga poko gigi ra umana
la na goled nina Solomon ra king Israel i
ga pait ia ure ra kuba i ra Luluai, pi na
ot ra tinata kai ra Luluai. 14 Ma i ga ben
vavilavilau ra tarai par Ierusalem, ra umana
luluai na gunan ma ra umana rangrang na
tutana, a vinun na arip na marmar diat, ma
ra umana tena madaka ma ra umana tena
papalum ta ra palariam bula; pa ta na i ga
ki valili. ia kaka ra umana luveana na tarai
vakuku ta ra gunagunan. 15 Ma i ga ben
vavilavilau Ieoiakin uro Babilon; ma tina i
ra king, ma ra umana taulai kai ra king, ma
kana umana raprap, ma ra umana uviana
na tutana ta ra gunan, i ga ben vavilavilau
diat marama Ierusalem uro Babilon. 16 Ma ra
king Babilon i ga ben vavilavilau a lavurua
na arip na marmar na rangrang na tutana.
ma ra umana tena madaka ma ra umana
tena papalum ta ra palariam, tika na arip
na marmar diat,, ma diat par dia ga ongor
ma i ga tale diat ra vinarubu, uro Babilon.

17 Ma ra king Babilon i ga vaki tika na
matuana Matania pi na kia vue ta ra kini
na king, ma i ga vaenana pa ra iangina upi
Sedekia.

Sedekia i ki na king
(2 Tutu 36:11-12; Iere 52:1-3a)

18 Sedekia i ga laun vue a ura vinun ma
tika na kilala ba i ga tur pa ia pi na king;
ma i ga ki na king aro Ierusalem a vinun
ma tika na kilala; ra iang i tinana Kamutal
natu i Ieremia maro Libna. 19 Ma i ga pait
nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,
varogop ma ra lavur magit Ieoiakim i ga
pait ia. 20 Tago Ierusalem ma Iuda dir ga
kaina vanavana ure ra kankan kai ra Luluai,
tuk ta ra bung i ga okole vue diat kan
ra luaina matana; ma Sedekia i ga tut na
varpiam ure ra king Babilon.

25

Ierusalem i bura
(2 Tutu 36:13-21; Iere 52:3-11)

1 Ma ta ra kilala lavuvat ta kana kini na
king, ta ra gai a vinun ma ra bung a vinun,
Nebukadnesar ra king Babilon i ga vut, diat
ma kana loko na tarai na vinarubu par, upi
diat a varubu ma Ierusalem, ma dia ga tur
vartakalat bat ia; ma dia ga pait ra umana
pal na minakila kikil ia. 2 Ma di ga ki kikil
ra pia na pal tuk tar ta ra kilala a vinun ma
tikai ta ra kini na king kai Sedekia. 3 Ta ra gai
a ivat ma ta ra bung lavuvat, ra mulmulum
i ga tup tuna diat ta ra pia na pal, ma ra
tarai na gunan pa dia ga vatur vake mule
ta magit na nian. 4 Ma di ga rada ra liplip
ta ra pia na pal; ma ra king diat ma ra tarai
na vinarubu dia ga lop ta ra marum ta ra
mataniolo livuan ta ra ura liplip, maravai ta
ra uma kai ra king; (ma ra tarai Kaldea dia
ga ki kikil ra pia na pal;) ma dia ga mur ra
nga ta ra Araba. 5 Ma ra tarai na vinarubu
Kaldea dia ga korot mur ra king, ma dia ga
korot mur vake ta ra pakana i tamataman
marave Ieriko; ma kana tarai na vinarubu
dia ga vila varbaiai kan ia. 6 Ma dia ga kinim
vake ra king, ma dia ga ben ia tadav ra king
Babilon aro Ribla, ma dia ga kure. 7 Dia ga
doko ra umana natu i Sedekia ta ra luaina
matana, ma dia ga luak vue ra ura kiau na
mata i Sedekia, ma dia ga vi ia ma ra vinau
na palariam, ma dia ga kap ia uro Babilon.

A tarai Iuda dia ki na vilavilau
(Iere 39:8-10; 52:12-30)

8 Ta ra gai a ilima, ta ra bung a vinun,
ta ra kilala a vinun ma lavuvat ta ra kini
na king kai Nebukadnesar ra king Babilon,
Nebusaradan ra luluai na tarai na mona-
mono, a tultul kai ra king Babilon, i ga pot
arama Ierusalem; 9 ma i ga tun vue ra kuba i
ra Luluai, ma ra kuba i ra king; ma ra umana
palpal Ierusalem par nina dia ngala, i ga
tun vue diat ma ra iap. 10 Ma ra tarai na
vinarubu Kaldea par, nina dia ga varagur
ma ra luluai na tarai na monamono, dia
ga re vue ra liplip na vat kikil Ierusalem.
11 Ma Nebusaradan ra luluai na tarai na
monamono i ga kap vavilavilau ra ibaiba na
tarai dia ga ki boko ta ra pia na pal, ma diat
dia ga takap tadav ra king Babilon, ma diat
dia ga ki valili kan ra kor na tarai. 12 Ma ra
luluai na tarai na monamono i ga nur vue ke
ra umana luveana tuna ta ra gunan upi diat
a balaure ra umauma na vain ma upi diat a
palum ra pia.

13 Ma ra tarai Kaldea dia ga bubur gigi ra
ura pagapaga na palariam gobol ta ra kuba
i ra Luluai, ma ra umana kiki ma ra ngala na
la na palariam gobol ta ra kuba i ra Luluai,
ma dia ga mulue ra lavur pakana palariam
gobol tana uro Babilon. 14 Ma dia ga kap
vue bula ra umana la, ma ra umana kakakal,
ma ra umana kia, ma ra umana kulkulup,
ma ra lavur mangana la na palariam gobol
nina dia ga papalum me ta ra pal i gomgom,
15 ma ra umana rararangai, ma ra umana
ikilik na la bula. Ma ra luluai na tarai na
monamono i ga kap vue ra tabarikik di ga
pait ia ma ra goled ma ra tabarikik di ga
pait ia ma ra silva. 16 Ma di ga mama luk
valar pa ra mamat i ra palariam gobol ta ra
ura pagapaga, ra ngala na la, ma ra umana
kiki, nina Solomon i ga pait ia ure ra kuba
i ra Luluai. 17 Tika na pagapaga i ga tuluai
urama varogop ma ra ivat na pokono ma
ngungu, ma ra kere na palariam gobol i ga
ki tana; ra kere i ga tuluai urama varogop
ma ra utul a malmalikun; di ga mar kikil ra
kere ma ra ubene ma ra umana goava na
palariam gobol; ma ra vauruana pagapaga
ma ra ubene tana i ga varogop ma go tikai.

18 Ma ra luluai na tarai na monamono i
ga kinim vake Seraia ra tena tinabar lualua,
ma Sepania ra vauruana tena tinabar, ma
ra utul a monamono ta ra matakilalat; 19 ma

ta diat ta ra pia na pal i ga kinim vake tika
na luluai na tarai na vinarubu, ma a ilima
na tutana ta diat dia ga tur ta ra luaina
mata i ra king, ba di ga na tadav diat ta ra
pia na pal; damana ra tena tutumu kai ra
luluai na tarai na vinarubu, nina i ga pilak
guve ra tarai na vinarubu, ma laptikai na
vinun na tarai na gunan, nina dia ga ki ta
ra pia na pal. [20] Ma Nebusaradan ra luluai
na tarai na monamono i ga kap diat ma i
ga agure pa diat tadav ra king Babilon aro
Ribla. [21] Ma ra king Babilon i ga ubu doko
diat aro Ribla ta ra langun Kamat. Damana
di ga ben vavilavilau vue ra tarai Iuda kan
kadia gunan.

Ra tarai nina dia laun valili dia lop uro Aigipto
(Iere 40:7-9; 41:1-3)

[22] Ma Nebukadnesar ra king Babilon i ga
tibe Gedalia natu i Akikam natu i Sapan upi
na tena varkurai ure ra tarai i ga nur vue ma
dia ga ki boko ta ra langun Iuda.
[23] Ma ba ra umana luluai dia ga valongore
ba ra king Babilon i ga tar vaki Gedalia upi
na tena varkurai, dia ga vana uro Mispa
tadav Gedalia; go diat nina dia ga pot pirana
ma kadia tarai, Ismael natu i Netania, ma
Iokanan natu i Karea, ma Seraia natu i
Tankumet ra te Netopat, ma Iasania natu i
ra te Makat. [24] Ma Gedalia i ga vavalima pire
diat ma kadia tarai, ma i ga biti ta diat: Koko
avat a burut ure ra umana luluai Kaldea;
avat a ki ta ra gunan, ma avat a torom tai
ra king Babilon, ma na boina ure avat.
[25] Ia kaka ta ra gai lavurua Ismael natu i
Netania natu i Elisama, ta ra apik na tarai
kai ra king, i ga vut, diat ma a vinun na
tutana, ma dia ga ubu doko Gedalia ma ra
umana te Iudaia ma ra umana te Kaldea
nina dia ga ki varurung me aro Mispa.
[26] Ma ra tarai par, ra tarai vakuku ma ra
umana ngalangala, ma ra umana luluai na
vinarubu, dia ga tut ma dia ga vana uro
Aigipto, tago dia ga burutue ra tarai Kaldea.

Di vairop vue Ieoiakin ma di vangala kana kini aro Babilon
(Iere 52:31-34)

[27] Ma ba Ieoiakin ra king Iuda i ga ki na
vilavilau aro Babilon a utul a vinun ma
lavurua na kilala, ta ra gai a vinun ma a
urua, ta ra bung a ura vinun ma lavurua ta
ra gai, Evil-Merodak ra king Babilon, ta ra
luaina kilala ta kana kini na king, i ga vairop
vue Ieoiakin ra king Iuda kan ra pal na
banubat; [28] ma i ga tata na varmari pirana,
ma i ga vangala kana kini ta ra kini kai ra
lavur king nina dia ga ki varurung me aro
Babilon. [29] I ga kia vue nam ra umana mal
nina i ga mal me ta ra pal na banubat, ma i
ga ian ta ra vatar na nian kai ra king ta nam
ra umana bung i ga laun boko tana; [30] ma ra
king i ga tul vatikene tar ra tiniba pirana ta
ra bungbung par, ta nam ra umana bung i
ga laun boko tana.

A LUAINA BUK NA TUTUMU VAKAI

A umana bul mur tai Adam
(Vuna 5:1-32)

1 Adam, Set, Enos, 2 Kenan, Malalel, Iared,
3 Enok, Metusela, Lamek, 4 Noa, Sem, Kam,
ma Iapet.

A umana bul mur tai Noa
(Vuna 10:1-32)

5 A umana natu i Iapet, a umana tu-
tana, go diat: Gomer, Magog, Madai, Iavan,
Tubal. Mesek, ma Tiras. 6 Ma ra umana
natu i Gomer go dital: Askenas, Dipat, ma
Togarma. 7 Ma ra umana natu i Iavan go
diat: Elisa, Tarsis, Kitim, ma Rodanim.
8 A umana natu i Kam, a umana tutana,
go diat: Kus, Misraim, Put, ma Kanaan. 9 Ma
ra umana natu i Kus go diat: Seba, Kavila,
Sabta, Rama, ma Sabteka. Ma ra ura natu i
Rama go dir: Seba ma Dedan. 10 Ma Kus i ga
vangala Nimrod; go i luluai tavuna ta ra gu-
nagunan. 11 Ma Misraim i ga vangala Ludim,
Anamim, Leabim, Naptukim, 12 Patrusim,
Kaslukim (nina ba ra tarai Pilistia dia ga
vana rikai tana), ma Kaptorim. 13 Ma Kanaan
i ga vangala Sidon a luaina natuna, ma Ket.
14 ma damana bula ra tarai Iebus, ma ra tarai
Amor, ma ra tarai Girgas, 15 ma ra tarai Kivi,
ma ra tarai Ark, ma ra tarai Sin, 16 ma ra
tarai Arvad, ma ra tarai Semar, ma ra tarai
Kamat.
17 A umana natu i Sem, a umana tutana,
go diat: Elam, Asur, Arpaksad, Lud, Aram,
Us, Kul, Geter, ma Mesek. 18 Ma Arpaksad
i ga vangala Sela, ma Sela i ga vangala
Eber. 19 Ma Eber i ga vangala ra ura bul
tutana: tikai a iangina Peleg (tago ta kana
e di ga tibe varbaiane ra gunagunan), ma
turana a iangina Ioktan. 20 Ma Ioktan i ga
vangala Almodad, Selep, Kasarmavet, Iera,
21 Adoram, Usal, Dikla, 22 Ebal, Abimael, Seba,
23 Opir, Kavila, ma Iobab; go diat parika ra
umana natu i Ioktan.

A umana bul mur ta Sem
(Vuna 11:10-26)

24 Sem, Arpaksad, Sela, 25 Eber, Peleg, Reu,
26 Serug, Nakor, Tera, 27 Abaram (nina iat
Abaraam). 28 A ura natu i Abaraam go dir:
Isak ma Ismael.

A umana bul mur tai Ismael ma Ketura
(Vuna 25:1-6,12-18)

29 Go ra umana bul mur ta dir: a luaina
natu i Ismael, Nebaiot; namur Kedar, Ad-
bel, Mibsam, 30 Misma, Duma, Masa, Kadad,
Tema, 31 Ietur, Napis, ma Kedema. Go diat a
umana natu i Ismael.
32 Ma ra umana natu i Ketura, a tultul
na vavina kai Abaraam: i ga kava Simran,
Ioksan, Medan, Midian, Isbak, ma Sua. Ma
ra ura natu i Ioksan go dir: Seba ma Dedan.
33 Ma ra umana natu i Midian go diat: Epa,
Eper, Kanok, Abida, ma Elda. Go diat a
umana natu i Ketura, a umana tutana.

A umana bul mur tai Esau
(Vuna 36:1-43)

34 Ma Abaraam i ga vangala Isak. A ura
natu i Isak go dir: Esau ma Israel.
35 A umana natu i Esau go diat: Elipas,
Reuel, Ieus, Ialam, ma Kora. 36 Ma ra umana
natu i Elipas go diat: Teman, Omar, Sepi,
Gatam, Kenas, Timna, ma Amalek. 37 Ma ra
umana natu i Reuel go diat: Nakat, Sera,
Sama, ma Misa.
38 A umana natu i Seir go diat: Lotan,
Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, ma Disan.
39 Ma ra ura natu i Lotan, a ura tutana: Kori
ma Komam; ma Timna dir taina ma Lotan.
40 Ma ra umana natu i Sobal go diat: Alian,
Manakat, Ebal, Sepi, ma Onam. Ma ra ura
natu i Sibeon go dir: Aia ma Ana. 41 A natu
i Ana: Dison. Ma ra umana natu i Dison go
diat: Kamran, Esban, Itran, ma Keran. 42 Ma
ra utul a natu i Eser go dital: Bilan, Savan,
ma Iakan. Ma ra ura natu i Disan: Us ma
Aran.
43 Go ra iang i diat ra umana king nina dia
ga kure ra gunan Edom ba pa ta king boko
ure ra tarai Israel: Bela natu i Beor, ma ra
iang i kana pia na pal Dinaba. 44 Ma Bela i ga
mat, ma Iobab natu i Sera maro Bosra i ga
kia vue ta ra kini na king. 45 Ma Iobab i ga
mat, ma Kusam maro ra gunan kai ra tarai
Teman i ga kia vue ta ra kini na king. 46 Ma
Kusam i ga mat, ma Kadad natu i Bedad nina
i ga uvia pa ra tarai Midian ta ra tamataman
kai Moab i ga kia vue ta ra kini na king; ma
Avit ia ra iang i kana pia na pal. 47 Ma Kadad
i ga mat, ma Samla maro Masreka i ga kia
vue ta ra kini na king. 48 Ma Samla i ga mat,
ma Saul maro Rekobot ta ra papar a Tava
Alir i ga kia vue ta ra kini na king. 49 Ma Saul
i ga mat, ma Baal-Kanan natu i Akbor i ga
kia vue ta ra kini na king. 50 Ma Baal-Kanan

i ga mat, ma Kadad i ga kia vue ta ra kini na
king; ma Pai ia ra iang i kana pia na pal; ma
ra iang i kana taulai Metabel natu i Matred
a vavina, natu i Mesakab.
51 Ma Kadad i ga mat. Ma go ra iang i
diat a umana luluai Edom: a luluai Timna, a
luluai Alia, a luluai Ietet, 52 a luluai Olibama,
a luluai Ela, a luluai Pinon, 53 a luluai Kenas,
a luluai Teman, a luluai Mibsar, 54 a luluai
Magdiel, a luluai Iram. Go diat a umana
luluai Edom.

2

A umana natu i Israel
(Vuna 35:22-26)

1 Go diat a umana natu i Israel, a umana
tutana: Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Isakar,
Sebulun, 2 Dan, Iosep, Beniamin, Naptali,
Gad, ma Aser.

A umana bul mur tai Iuda

3 A umana natu i Iuda: Er, Onan, ma Sela;
i ga vangala go ra utul a bul tutana tai Bat-
Sua ra vavina Kanaan. Ma Er, ra luaina
natu i Iuda, i ga kaina ta ra luaina mata i ra
Luluai, ma i ga doka. 4 Ma Tamar kakuna i ga
kap bala pirana, ma i ga kava Peres ma Sera.
A ilima diat a umana natu i Iuda. 5 A ura
natu i Peres go dir: Kesron ma Kamul. 6 Ma
ra umana natu i Sera go diat: Simri, Etan,
Eman, Kalkol, ma Dara; a ilima diat par. 7 A
natu i Karmi: Akan, nina i ga vakaina Israel
ba i ga long pa ra magit i gomgom. 8 A natu
i Etan: Asaria. 9 Ma Kesron i ga vangala
go ra umana bul tutana: Ieramel, Ram, ma
Kelubai.
10 Ma Ram i ga vangala Aminadab, ma
Aminadab i ga vangala Nason ra luluai kai
ra tarai Iuda, 11 ma Nason i ga vangala Salma,
ma Salma i ga vangala Boas, 12 ma Boas i
ga vangala Obed, ma Obed i ga vangala
Iese; 13 ma Iese i ga vangala kana luaina
bul tutana Eliab, a vauruana Abinadab, a
vautuluna Simea, 14 a vaivatina Netanel, a
vailimana Radai, 15 a valaptikaina Osem, a
valavuruana David; 16 a ura tai diat go dir,
Seruia ma Abigail. A utul a natu i Seruia go
dital: Abisai, Ioab, ma Asael. 17 Ma Abigail i
ga kava Amasa, ma Ieter ra te Ismael ia ra
tama i Amasa.
18 Ma Kaleb natu i Kesron i ga vangala ra
utul a bul tutana tai kana ura vavina Asuba
ma Ieriot, go dital: Ieser, Sobab, ma Ardon.
19 Ma Asuba i ga mat, ma Kaleb i ga ben pa
Eprata nina i ga kava tar Kur tana. 20 Ma Kur
i ga vangala Uri, ma Uri i ga vangala Besalel.
21 Ba Kesron i ga laun vue laptikai na vinun
na kilala i ga ben pa ra natu i Makir a tama i
Gilead. ma i ga kap bala pirana, ma i ga kava
Segub. 22 Ma Segub i ga vangala Iair nina i ga
kure ra ura vinun ma a utul a pia na pal ta ra
langun Gilead. 23 Ma Gesur ma Aram dir ga
kale pa Kavot-Iair ma Kenat ma ra laptikai
na vinun na gunan dia ga ki ta dir. Go diat
par ra umana bul mur tai Makir ra tama i
Gilead.
24 Ma ba Kesron i ga tar mat aina Kaleb-
Eprata, Abia ra taulai kai Kesron i ga kava
Asur ra tama i Tekoa.
25 Ma go diat ra umana natu i Ieramel ra
luaina natu i Kesron: Ram a luaina, namur
Buna, Oren, Osem, ma Akia. 26 Ma tika na
taulai bula kai Ieramel, a iangina Atara; ia
ra tina i Onam. 27 Go dital a utul a natu i
Ram a luaina natu i Ieramel: Mas, Iamin,
ma Eker. 28 Ma ra ura natu i Onam go dir:
Samai ma Iada; ma ra ura natu i Samai go
dir: Nadab ma Abisur. 29 Ma Abiail ia ra iang
i ra taulai kai Abisur; ma i ga kava tar Aban
ma Molid tana. 30 Ma ra ura natu i Nadab go
dir: Seled ma Apaim; Seled i ga mat ma pa
i ga vangala ta bul. 31 A natu i Apaim: Isi.
Ma ra natu i Isi: Sesan. Ma ra natu i Sesan:
Alai. 32 Ma ra ura natu i Iada tura i Samai
go dir: Ieter ma Ionatan; ma Ieter i ga mat
ma pa i ga vangala ta bul. 33 Ma ra ura natu
i Ionatan go dir: Pelet ma Sasa. Go diat ra
umana natu i Ieramel.
34 Ma Sesan pa i ga vangala ta bul tutana,
a umana vavina ka. Ma Sesan i ga vatur
vake ra te Aigipto upi kana tultul, a iangina
Iarka. 35 Ma Sesan i ga tul tar natuna a
vavina pire Iarka kana tultul upi dir a taulai,
ma i ga kava Atai. 36 Ma Atai i ga vangala
Natan, ma Natan i ga vangala Sabad; 37 ma
Sabad i ga vangala Eplal, ma Eplal i ga
vangala Obed; 38 ma Obed i ga vangala Ieu,
ma Ieu i ga vangala Asaria; 39 ma Asaria i ga
vangala Keles, ma Keles i ga vangala Eleasa;
40 ma Eleasa i ga vangala Sismai, ma Sismai i
ga vangala Salum; 41 ma Salum i ga vangala
Iekamia, ma Iekamia i ga vangala Elisama.
42 Ma Kaleb tura i Ieramel i ga vangala
Mesa, kana luaina bul tutana, tama i Sip, ma
Meresa tama i Kebron. 43 Ma ra umana natu
i Kebron go diat: Kora, Tapua, Rekem, ma
Sema. 44 Ma Sema i ga vangala Rakam, tama
i Iorkeam; ma Rekem i ga vangala Samai.
45 Ma ra natu i Samai: Maon; ma Maon ia

ra tama i Bet-Sur. [46] Ma Kaleb i ga vangala
Karan, Mosa, ma Gases, tai kana tultul na
vavina Epa; ma Karan i ga vangala Gases.
[47] Ma ra umana natu i Iadai go diat: Regem,
Iotam, Gesan, Pelet, Epa, ma Sap. [48] Maka ra
tultul na vavina kai Kaleb i ga kava Seber
ma Tirkana; [49] i ga kava bula Sap tama i
Madmana, Seva tama i Makbena, ma tama i
Gibea; ma natu i Kaleb a vavina Aksa. [50] Go
diat a umana natu i Kaleb.

A umana natu i Kur, a luaina bul tu-
tana kai Eprata: Sobal tama i Kiriat-Iearim,
[51] Salma tama i Beteleem, Karep tama i Bet-
Gader. [52] Ma Sobal ra vunapai ra tarai Kiriat-
Iearim i ga vangala ta umana bul tutana,
Karoe diat, ma dia ga vunapai ra ngungu ta
diat a tarai Menukot. [53] Ma ra tarai Kiriat-
Iearim dia ga vunapai ra tarai Itri, ma ra
tarai Put, ma ra tarai Sumat, ma ra tarai
Misra; ma ra tarai Sorat ma ra tarai Estaol
dia ga vana rikai ta diat. [54] Ma Beteleem i
ga vana rikai tai Salma, ma go diat bula, ra
tarai Netopat, ma ra tarai Atrot-Bet-Ioab,
ma ra ngungu ta diat a tarai Manakat, ma ra
tarai Sor. [55] A tarai Tirat, ma ra tarai Simeat,
ma ra tarai Sukat, a umana tena tutumu
diat nina dia ga ki aro Iabes. Diat a vuna
tarai Ken ma dia ga vana rikai tai Kamat a
vunapai ra apik na tarai Rekab.

3

A umana natu i David
(2 Sam 3:2-5; 5:13-16; 1 Tutu 14:3-7)

[1] Go ra iang i diat a umana natu i David,
a umana tutana, nina i ga vangala diat aro
Kebron: Amnon a luaina, tai Akinoam ra
vavina Iesrel; a vauruana Daniel, tai Abigail
ra vavina Karmel; [2] a vautuluna Absalom,
tai Maka natu i Talmai ra king Gesur; a
vaivatina Adonia, tai Kagit; [3] a vailimana
Sepatia, tai Abital; a valaptikaina Itream,
tai Egla kana taulai. [4] Go ra laptikai di ga
kava diat aro Kebron, ba i ga ki na king
abara lavurua na kilala ma laptikai na gai;
ma i ga ki na king arama Ierusalem a utul a
vinun ma a utul a kilala.

[5] Go diat di ga kava diat pirana aina
Ierusalem: tai Bat-Sua natu i Amiel a ivat
diat, Simea, Sobab, Natan, ma Solomon;
[6] ma go bula diat: Ibkar, Elisama, Elipelet.
[7] Noga, Nepeg, Iapia, [8] Elisama, Eliada, ma
Elipelet, lavuvat diat.

[9] Go diat ra umana natu i David, a umana
tutana, ma pa di ga luk bula ra umana natu
i kana umana tultul na vavina; i ga vangala
bula Tamar, tai diat.

A umana bul mur tai Solomon

[10] Ma Solomon i ga vangala Rekoboam,
ma Rekoboam i ga vangala Abia, ma Abia
i ga vangala Asa, ma Asa i ga vangala
Ieosapat; [11] ma Ieosapat i ga vangala Ieoram,
ma Ieoram i ga vangala Akasia, ma Akasia
i ga vangala Ioas; [12] ma Ioas i ga vangala
Amasia, ma Amasia i ga vangala Asaria,
ma Asaria i ga vangala Iotam; [13] ma Iotam
i ga vangala Akas, ma Akas i ga vangala
Esekia, ma Esekia i ga vangala Manase; [14] ma
Manase i ga vangala Amon, ma Amon i
ga vangala Iosia. [15] Ma ra umana natu i
Iosia go diat: a luaina Iokanan, a vauruana
Ieoiakim, a vautuluna Sedekia, a vaivatina
Salum. [16] Ma Ieoiakim i ga vangala Iekonia,
ma Iekonia i ga vangala Sedekia.

[17] Ma Iekonia, nina di ga ben vavilavilau
vue, i ga vangala go ra umana bul tu-
tana: natuna Sealtiel. [18] Malkiram, Pedaia,
Senasar, Iekamia, Osama, ma Nedabia. [19] Ma
ra ura natu i Pedaia go dir: Serubabel ma
Simei; ma ra ura natu i Serubabel go dir:
Mesulam ma Kanania, ma Selomit bula tai
dir; [20] ma go ra ilima na bul tutana bula:
Kasuba, Oel, Berekia, Kasadia, ma Iusab-
Kesed. [21] Ma Kanania i ga vangala Pelatia
ma Iesaia; ma Iesaia i ga vangala Repaia,
ma Repaia i ga vangala Arnan, ma Arnan i
ga vangala Obadia, ma Obadia i ga vangala
Sekania. [22] A laptikai na natu i Sekania,
a umana bul tutana: Semaia, Katus, Igal,
Baria, Nearia, ma Sapat. [23] Ma ra utul a
natu i Nearia go dital: Elioenai, Kiskia, ma
Asrikam. [24] Ma Elioenai i ga vangala lavurua
na bul tutana, go diat: Odavia, Eliasib,
Pelaia, Akub, Iokanan, Delaia, ma Anani.

4

A umana bul mur tai Iuda

[1] A umana natu i Iuda, a umana tutana, go
diat: Peres, Kesron, Karmi, Kur, ma Sobal.
[2] Ma Reaia natu i Sobal i ga vangala Iakat,
ma Iakat i ga vangala Akumai dir ma Lad;
go diat a tarai Sorat.

[3] Etam i ga vangala Iesrel, Isma, ma Idbas,
a utul a bul tutana, ma Aselelponi tai dital;
[4] ma Penuel i ga vangala Gedor, ma Eser
tama i Kusa. Go diat a tarai Kur. ra luaina
natu i Eprata, nina i ga vangala Beteleem.

5 Ma Askur tama i Tekoa i ga taule ra ura
vavina, Kela ma Nara. 6 Ma i ga vangala
Akusam, Keper, Temeni, ma Akastari, tai
Nara; go diat a umana natu i Nara. 7 Ma
ra umana natu i Kela, a umana tutana, go
dital: Seret, Iskar, ma Etnan. 8 Ma Kos i ga
vangala Anub ma Sobeba, ma i ga vunapai
ra tarai Akarkel natu i Karum. 9 Ma Iabes i
ga rangrang ta diat ra umana turana; tinana
i ga vaiang ia ba Iabes, tago i biti: Iau ga
kava pa ia ma ra ngala na kinadik. 10 Ma
Iabes i ga araring tadav ra God kai Israel,
ma i ga biti: Boina ba una vadoane muka
iau, ma una vangala ra langun ta kaugu pia,
ma una ki maravai piragu pi koko ta kaina
na tadav iau, ma ina ligur tana. Ma God i ga
valongore kana nilul.

11 Ma Kelub tura i Suka i ga vangala Mekir,
nina ba tama i Eston. 12 Ma Eston i ga
vangala Bet-Rapa, Pasea, ma Tekina nina ba
tama i Ir-Nakas. Go diat a umana tutana
Reka. 13 Ma a ura natu i Kenas, go dir:
Otniel ma Seraia; ma Otniel i ga vangala
Katat. 14 Ma Meonotai i ga vangala Opra; ma
Seraia i ga vangala Ioab nina i ga vunapai
ra tarai Ge-Karasim, tago diat par abara ra
umana tena madaka. 15 Kaleb natu i Iepune
i ga vangala Iru, Ela, ma Nam; ma Ela i ga
vangala Kenas. 16 A umana natu i Iealelel
go diat: Sip, Sipa, Tiria, ma Asarel. 17 Ma
ra umana natu i Esra go diat: Ieter, Mered,
Eper, ma Ialon. Ma Bitia natu i Parao, a
vavina, i ga taulai ma Mered, ma i ga kava
Miriam, Samai. ma Isba nina ba tama i
Estemoa. 18 Ma kana taulai a vavina Ebraio
i ga kava Iered tama i Gedor, Keber tama
i Soko, ma Iekutiel tama i Sanoa. 19 Ma ra
taulai kai Odia, dir taina ma Nakam, i ga
kava tama i Keila ra te Garmi, ma tama i
Estemoa ra te Makat. 20 Ma ra umana natu
i Simon go diat: Amnon, Rina, Ben-Kanan,
ma Tilon. A ura natu i Isi go dir: Soket ma
Ben-Soket.

21 A umana natu i Sela natu i Iuda go diat:
Er tama i Leka, ma Lada tama i Maresa; ra
umana tena vir mal kumau ta ra apik na
tarai Asbea dia ga vana rikai bula tana; 22 ma
Iokim. ma ra tarai Koseba, ma Ioas, ma
Sarap nina i ga kure Moab ma i ga lilikun
uro Lekem. (Go ra tutumu amanamana iat
tana.) 23 Ra umana tena pait la na pia diat,
ma dia ga ki aro Netaim ma Gedera; dia ga
papalum pire ra king abara.

A umana bul mur tal Simeon

24 A umana natu i Simeon, a umana tu-
tana, go diat: Nemuel, Iamin, Iarib, Sera,
ma Saul. 25 Ma Saul i ga vangala Salum, ma
Salum i ga vangala Mibsam, ma Mibsam i
ga vangala Misma; 26 ma Misma i ga vangala
Kamuel, ma Kamuel i ga vangala Sakur, ma
Sakur i ga vangala Simei; 27 ma Simei i ga
vangala a vinun ma laptikai na bul tutana
ma laptikai na bul vavina; ia kaka ra umana
turana pa dia ga vangala ta peal bul, ma
kadia apik na tarai pa i ga tavua da ra umana
natu i Iuda.

28 Ma dia ga ki aro Ber-Seba, Molada,
Kasar-Sual, 29 Bila, Esem, Tolad, 30 Betuel, Ko-
rma, Siklag, 31 Bet-Markabot, Kasar-Susim,
Bet-Biri, ma Saraim. Dia ga kale go ra
umana pia na pal tuk tar ta ra kilala kai
David. 32 Ma dia ga ki bula aro Etam, Ain,
Rimon, Token, ma Asan, a ilima na pia na
pal diat. 33 Ma dia ga kale bula ra umana
gunan nina dia ga ki kikil nam ra umana pia
na pal, ma tuk uro Baal. Go kadia umana
gunan, ma kadia taun tarai.

34 Mesobab, Iamlek, Iosa natu i Amasia,
35 Ioel, Ieu natu i Iosibia natu i Seraia natu
i Asiel, 36 Elioenai, Iakoba, Iesokaia, Asaia,
Adiel, Iesimiel, Benaia, 37 Sisa natu i Sipi
natu i Alon natu i Iedaia natu i Simri natu
i Semaia; 38 go diat ra umana luluai ta kadia
umana apik na tarai; ma kadia umana apik
na tarai dia ga manga tavua muka. 39 Ma dia
ga vana uro tuk tar ta ra mataniolo Gedor,
nina ba i ki ta ra papar a taur ta ra male, upi
diat a tikan upi ra vura ure kadia umana sip.
40 Ma dia ga tadav ra vura i lubalubang ma i
boina, ma ra gunan i ga ngala, ma i malmal,
ma dia ga ki vovovon tana; tago ra tarai nina
dia ga ki lua ta nam ra gunan dia ga vana
rikai tai Kam.

41 Go diat nina di ga tumu ra iang i diat
dia ga vana ubara ta ra e kai Esekia ra king
Iuda, ma dia ga re vue ra umana pal na mal
abara, ma dia ga nila vue ra tarai Meun nina
dia ga ki ie, ma dia ga ki abara tuk gori; tago
ra vura i ga boina ure kadia umana sip.

42 Ma ta umana ta diat, a ilima na mar na
bul mur tai Simeon, dia ga vana uro ra luana
Seir, ma Pelatia, Nearia, Repaia, ma Usiel,
a umana natu i Isi, dia ga luluai pire diat.
43 Ma dia ga ubu ra ibaiba na tarai Amalek
nina dia ga lop, ma dia ga ki ie tuk gori.

5

A umana bul mur tai Ruben

1 Ma ra umana natu i Ruben, (ia ra luaina
natu i Israel; ia kaka di ga tul tar kana kini
na lua pire ra umana natu i Iosep tago i
ga pait ra kaina pire ra taulai kai tamana;
damana pa di tumu vake ra umana bul mur
tana da nina di ga kava value. 2 Iuda i ga
ongor ta diat a umana turana, ma ra luluai
i ga vana rikai tana, ia kaka di ga tul tar
ra kini na lua pire Iosep). 3 Ra umana natu
i Ruben ra luaina natu i Israel, a umana
tutana, go diat: Kanok, Palu, Kesron, ma
Karmi.
4 A umana natu i Ioel go diat: Ioel i ga van-
gala Semaia, Semaia i ga vangala Gog, Gog i
ga vangala Simei, 5 Simei i ga vangala Mika,
Mika i ga vangala Reaia, Reaia i ga vangala
Baal, 6 Baal i ga vangala Bera, nina ba Tiglat-
Pileser ra king Asiria i ga ben vavilavilau
vue; i ga luluai kai ra tarai Ruben. 7 Ma kana
vuna tarai ta kadia lavur apik na tarai, ba
di ga tumu vake kadia umana taun tarai, go
diat kadia umana luluai: Ieiel, Sekaria, 8 ma
Bela natu i Asas natu i Sema natu i Ioel, nina
i ga ki aro Aroer ma tuk aro Nebo ma Baal-
Meon, 9 ma ta ra papar a taur tuk tadav ra
bil nina i vana tadav ra tava alir Oiparat; i
ga damana tago kadia umana vavaguai dia
ga manga peal ta ra gunan Gilead. 10 Ma ta
ra e kai Saul dia ga varubu ma ra tarai Agar,
ma dia ga doko diat; ma dia ga ki ta kadia
umana pal na mal ta ra gunan parika ta ra
papar a taur maro tai Gilead.

A umana bul mur tai Gad

11 Ma ra umana natu i Gad dia ga varlan-
gunai ma diat ta ra gunan Basan ma tuk aro
Saleka: 12 Ioel i ga lualua ta diat, ma namur
Sapam, Ianai, ma Sapat, abara Basan; 13 a
lavurua na luluai bula dia ga kure ta umana
apik na tarai, go diat: Mikael, Mesulam,
Seba, Iorai, Iakan, Sia, ma Eber. 14 Go diat
dia ga vana rikai tai Abikail natu i Kuri, natu
i Iaroa, natu i Gilead, natu i Mikael, natu i
Iesisai, natu i Iado, natu i Bus; 15 ma Aki natu
i Abdiel natu i Guni i ga luluai ure kadia
umana apik na tarai. 16 Ma dia ga ki ta ra
umana pia na pal Gilead ma Basan, ma ta
ra umana gunan ik kai Saron, tuk uro ta
ra langun tana. 17 Di ga tumu vake kadia
umana taun tarai ta ra e kai Iotam ra king
Iuda, ma ta ra e kai Ieroboam ra king Israel.

A varvai ure ra vuna tarai ma a ngungu

18 A ivat na vinun ma a ivat na arip ma
lavurua na mar ma laptikai na vinun na
rangrang na tutana ta ra vuna tarai Ruben,
ma ra vuna tarai Gad, ma ra ngungu ta ra
vuna tarai Manase, dia ga tale ra vinarubu,
ma dia ga la ta ra ramravit ma ra pakat na
vinarubu, ma ra panak: 19 Ma dia ga tut na
vinarubu ure ra tarai Agar, Ietur, Napis, ma
Nodab. 20 Dia ga kail tadav God livuan ta ra
vinarubu, ma i ga maravut diat, ma dia ga
uvia pa ra tarai Agar ma diat dia ga varagur
ma diat, tago dia ga nurnur pirana. 21 Ma dia
ga kap vue kadia umana vavaguai, a umana
kamel a ilima na vinun na arip na marmar
diat, ma a ura mar ma a ilima na vinun na
arip na marmar na sip, ma a ura arip na
marmar na as; ma dia ga ben vavilavilau
vue tika na mar na arip na marmar na
tutana. 22 I ga peal diat dia ga virua tago
God i ga maravut diat; ma dia ga ki ta kadia
gunan tuk tar di ga ben vavilavilau ra tarai
Israel.
23 Ma ra ngungu vuna tarai Manase dia ga
kale ra gunan Basan tuk uro Baal-Kermon
ma Senir ma ra luana Kermon. 24 Go ra iang
i diat ra umana luluai ta kadia umana apik
na tarai: Eper, Isi, Eliel, Asriel, Ieremia,
Odavia, ma Iadiel, a umana lebe, a umana
rangrangina, dia ga lue kadia umana apik
na tarai.
25 Ma dia ga tut na varpiam ure ra God kai
ra umana tama i diat, ma dia ga anan upi
ra umana god kai ra tarai na gunan, nina ba
God i ga nila vue diat ta ra luaina mata i diat.
26 Ma ra God kai Israel i ga vararak Pul ra
king Asiria, ma Tiglat-Pileser ra king Asiria,
ma i ga ben vavilavilau vue diat, ra tarai
Ruben, ma ra tarai Gad, ma ra ngungu vuna
tarai Manase, ma i ga agur pa diat uro Kala,
Kabor, Ara, ma tadav ra tava alir Gosan, ma
dia ki ie tuk gori.

6

A umana bul mur tai Levi

1 A umana natu i Levi, a umana tutana,
go dital: Gerson, Koat, ma Merari. 2 Ma ra
umana natu i Koat go diat: Amram, Isar,
Kebron, ma Usiel. 3 Ma ra utul a natu i
Amram go dital: Aron, Moses, ma Miriam.
Ma ra umana natu i Aron go diat: Nadab,
Abiu, Eleasar, ma Itamar.
4 Eleasar i ga vangala Pinekas, Pinekas
i ga vangala Abisua, 5 Abisua i ga vangala

Buki, Buki i ga vangala Usi, [6] Usi i ga vangala Serakia, Serakia i ga vangala Meraiot, [7] Meraiot i ga vangala Amaria, Amaria i ga vangala Akitub, [8] Akitub i ga vangala Sadok, Sadok i ga vangala Akimas, [9] Akimas i ga vangala Asaria, Asaria i ga vangala Iokanan, [10] Iokanan i ga vangala Asaria, (nam nina i ga pait ra papalum na tena tinabar ta ra pal i gomgom nina Solomon i ga pait ia aro Ierusalem;) [11] ma Asaria i ga vangala Amaria, Amaria i ga vangala Akitub, [12] Akitub i ga vangala Sadok, Sadok i ga vangala Salum, [13] Salum i ga vangala Kilkia, Kilkia i ga vangala Asaria, [14] Asaria i ga vangala Seraia, Seraia i ga vangala Ieosadak; [15] ma Ieosadak i ga vana ta ra kini na vilavilau, ba ra Luluai i ga ben vavilavilau Iuda ma Ierusalem ta ra lima i Nebukadnesar.

[16] Ra umana natu i Levi go dital: Gerson, Koat, ma Merari. [17] Ma go ra iang i dir ra ura natu i Gerson: Libni ma Simei. [18] Ma ra umana natu i Koat go diat: Amram, Isar, Kebron, ma Usiel. [19] A ura natu i Merari go dir: Mali ma Musi. Ma go diat a umana apik na tarai ta ra vuna tarai Levi varogop ma ra umana apik na tarai kai ra umana tama i diat tikatikai. [20] Ra apik na tarai kai Gerson: Gerson i ga vangala Libni, Libni i ga vangala Iakat, Iakat i ga vangala Sima, [21] Sima i ga vangala Ioa, Ioa i ga vangala Ido, Ido i ga vangala Sera, Sera i ga vangala Ieaterai. [22] Ra apik na tarai kai Koat: Koat i ga vangala Aminadab, Aminadab i ga vangala Kora, Kora i ga vangala Asir, [23] Asir i ga vangala Elkana, Elkana i ga vangala Ebiasap, Ebiasap i ga vangala Asir, [24] Asir i ga vangala Takat, Takat i ga vangala Uriel, Uriel i ga vangala Usia, Usia i ga vangala Saul. [25] Ra apik na tarai kai Elkana: Elkana i ga vangala Amasai, Amasai i ga vangala Akimot, [26] Akimot i ga vangala Elkana, Elkana i ga vangala Sopai, Sopai i ga vangala Nakat, [27] Nakat i ga vangala Eliab, Eliab i ga vangala Ierokam, Ierokam i ga vangala Elkana. [28] Ma ra ura natu i Samuel: a luaina Ioel, ma ra vauruana Abia. [29] Ra apik na tarai kai Merari: Merari i ga vangala Mali, Mali i ga vangala Libni, Libni i ga vangala Simei, Simei i ga vangala Usa, [30] Usa i ga vangala Simea, Simea i ga vangala Kagia, Kagia i ga vangala Asaia.

A umana tena kakailai ta ra kuba i ra Luluai aina ba David i tibe diat

[31] Ma go ra iang i diat nina David i ga tibe diat upi diat a lue ra umana kakailai ta ra kuba i ra Luluai, ba di ga tar varuk ra bok na kunubu tana; [32] ma dia ga kakailai ta ra luaina mata i ra Pal ta ra pal na varbarat, tuk tar Solomon i ga pait ra pal i gomgom kai ra Luluai arama Ierusalem; ma dia ga pait bula kadia tiniba na papalum.

[33] Go ra iang i diat dia ga vatur vake go ra tiniba, ma ra iang i ra umana natu i diat a umana tutana: ta ra apik na tarai kai Koat, Eman ra tena kakailai, nina ba natu i Ioel, natu i Samuel, [34] natu i Elkana, natu i Ierokam, natu i Eliel, natu i Toa, [35] natu i Sup, natu i Elkana, natu i Makat, natu i Amasai, [36] natu i Elkana, natu i Ioel, natu i Asaria, natu i Sepania, [37] natu i Takat, natu i Asir, natu i Ebiasap, natu i Kora, [38] natu i Isar, natu i Koat, natu i Levi, nina ba natu i Israel. [39] Ma turana Asap, nina i ga tur ta ra papar a limana tuna, go iat Asap natu i Berekia, natu i Simea, [40] natu i Mikael, natu i Baseia, natu i Malkia, [41] natu i Etni, natu i Sera, natu i Adaia, [42] natu i Etan, natu i Sima, natu i Simei, [43] natu i Iakat, natu i Gerson, nina ba natu i Levi. [44] Ma ta ra papar a maira ta ra umana tura i diat, diat ta ra apik na tarai kai Merari dia ga tur: Etan natu i Kisi, natu i Abdi, natu i Maluk, [45] natu i Kasabia, natu i Amasia, natu i Kilkia, [46] natu i Amsi, natu i Bani, natu i Semer, [47] natu i Mali, natu i Musi, natu i Merari, nina ba natu i Levi. [48] Ma di ga tibe ra umana tura i diat a tarai Levi ure ra papalum ta ra pal na varbarat kai God.

A umana bul mur tai Aron

[49] Ma Aron ma ra umana natuna dia ga pait ra tinabar ta ra uguugu ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma ta ra uguugu ure ra mi na lotu, ma diat ika dia ga pait ra tiniba ta ra pakana i gomgom kakit, ma dia ga pait ra varporong ure ra tarai Israel, da nam Moses ra tultul kai God i ga vartuluai ure. [50] Go diat ra umana bul mur tai Aron: Aron i ga vangala Eleasar, Eleasar i ga vangala Pinekas, Pinekas i ga vangala Abisua, [51] Abisua i ga vangala Buki, Buki i ga vangala Usi, Usi i ga vangala Serakia, [52] Serakia i ga vangala Meraiot, Meraiot i ga vangala Amaria, Amaria i ga vangala Akitub, [53] Akitub i ga vangala Sadok, Sadok i ga vangala Akimas.

A umana pia na pal kai ra tarai Levi (Iosu 21:1-42)

54 Go ra lavur pia na pal nina di ga pada-
padailam ure diat upi kai ra lavur natu i
Aron ta ra apik na tarai kai Koat: 55 Iuda i
ga tul tar ra pia na pal Kebron pire diat ma
ra pia parika tana; 56 ia kaka ra pia nina i ki
kikil ra pia na pal, ma ra umana gunan tana,
dia ga tul tar ia pire Kaleb natu i Iepune.
57 Ma dia ga tul tar bula ra umana pia na
pal na bakbakit pire ra umana natu i Aron,
Kebron, Libna ma ra pia na vura tana, Iatir,
Estemoa ma ra pia na vura tana, 58 Kilen ma
ra pia na vura tana, Debir ma ra pia na vura
tana, 59 Asan ma ra pia na vura tana, ma Bet-
Semes ma ra pia na vura tana; 60 ma diat ta
ra vuna tarai Beniamin dia ga tul tar Geba
ma ra pia na vura tana, Alemet ma ra pia
na vura tana, ma Anatot ma ra pia na vura
tana. Kadia umana apik na tarai dia ga kale
pa ra vinun ma a utul na pia na pal.

61 Ma ra ibaiba ta ra apik na tarai kai Koat,
di ga padapadailam ure ma dia ga tul tar a
vinun na pia na pal ta diat kan ra ngungu
vuna tarai Manase. 62 Ma di ga tul tar a
vinun ma a utul na pia na pal pire ra umana
natu i Gerson varogop ma kadia umana apik
na tarai, kan ra vuna tarai Isakar, ma ra
vuna tarai Aser, ma ra vuna tarai Naptali,
ma ra vuna tarai Manase aro Basan. 63 Ma
di ga padapadailam ure ra umana natu i
Merari, varogop ma kadia umana apik na
tarai, ma di ga tul tar a vinun na pia na pal
ta diat kan ra vuna tarai Ruben, ma ra vuna
tarai Gad, ma ra vuna tarai Sebulun. 64 Ma
ra tarai Israel dia ga tul tar ra umana pia na
pal ma ra umana pia na vura ta diat pire ra
tarai Levi.

65 Ma di ga tul tar nam ra umana pia na
pal nina di ga tar tumu vake ra iang i diat,
kan ra vuna tarai Iuda, ma kan ra vuna tarai
Simeon, ma kan ra vuna tarai Beniamin.
66 Ma ta umana ta diat ta ra apik na tarai kai
Koat dia ga vatur vake kadia umana pia na
pal ta ra langun kai ra vuna tarai Epraim.
67 Ma dia ga tul tar go ra umana pia na pal
na bakbakit pire diat: Sekem ta ra pakana
i lualuana ta ra langun Epraim ma ra pia
na vura tana, Geser ma ra pia na vura tana,
68 Iokmeam ma ra pia na vura tana, Bet-
Koron ma ra pia na vura tana, 69 Aialon ma
ra pia na vura tana, ma Gat-Rimon ma ra
pia na vura tana; 70 ma kan ra ngungu ta ra
vuna tarai Manase, Aner ma ra pia na vura
tana ma Bileam ma ra pia na vura tana; go
diat ure ra ibaiba ta diat ta ra apik na tarai
kai Koat.

71 Ma di ga tul tar go diat pire ra umana
natu i Gerson kan ra ngungu ta ra vuna
tarai Manase: Golan aina Basan ma ra pia
na vura tana ma Astarot ma ra pia na vura
tana; 72 ma kan ra vuna tarai Isakar, Kedes
ma ra pia na vura tana, Daberat ma ra pia
na vura tana, 73 Ramot ma ra pia na vura
tana, ma Anem ma ra pia na vura tana; 74 ma
kan ra vuna tarai Aser, Masal ma ra pia na
vura tana, Abdon ma ra pia na vura tana,
75 Kukok ma ra pia na vura tana, ma Rekob
ma ra pia na vura tana; 76 ma kan ra vuna
tarai Naptali, Kedes aina Galilaia ma ra pia
na vura tana, Kamon ma ra pia na vura tana,
ma Kiriataim ma ra pia na vura tana.

77 Ma di ga tul tar go diat pire ra ibaiba ta
ra vuna tarai Levi, diat ta ra apik na tarai kai
Merari: kan ra vuna tarai Sebulun, Rimono
ma ra pia na vura tana ma Tabor ma ra
pia na vura tana; 78 ma ta ra papar a Iordan
maro marave Ieriko, ta ra papar a taur ta
ra Iordan di ga tul tar ia pire diat kan ra
vuna tarai Ruben, Beser aina ta ra bil ma
ra pia na vura tana, Iasa ma ra pia na vura
tana, 79 Kedemot ma ra pia na vura tana, ma
Mepat ma ra pia na vura tana; 80 ma kan ra
vuna tarai Gad, Ramot aina Gilead ma ra pia
na vura tana, Makanaim ma ra pia na vura
tana, 81 Kesbon ma ra pia na vura tana, ma
Iaser ma ra pia na vura tana.

7

A umana bul mur tai Isakar

1 A umana natu i Isakar, a umana tutana,
go diat: Tola, Pua, Iasub, ma Simron, a
ivat diat. 2 Ma ra umana natu i Tola go
diat: Usi, Repaia, Ieriel, Iamai, Ibsam, ma
Semuel, a umana lualua ta ra umana apik
na tarai. A dekdek na apik na tarai go kai
Tola; kadia niluluk ta ra e kai David i ga a
ura vinun ma a ura arip ma laptikai na mar
na tarai. 3 A umana natu i Usi: Israkia ma
ra umana natuna, Mikael, Obadia, Ioel, ma
Isia, a ilima diat, a umana luluai par; 4 ma
dia ga lue ra utul a vinun ma laptikai na
arip na marmar na tarai na vinarubu ta ra
apik na tarai kai tama i diat; i ga peal kadia
umana taulai ma ra umana natu i diat. 5 Ma
ra umana tura i diat ta ra vuna tarai Isakar,
a umana rangrang na tutana bula, di ga luk
diat ta kadia lavur apik na tarai ma dia ga
da lavutul na vinun ma lavurua na arip na
marmar.

A umana bul mur tai Beniamin

[6] A utul a natu i Beniamin go dital: Bela,
Beker, ma Iediael. [7] Ma ra umana natu i
Bela: Esbon, Usi, Usiel, Ierimot, ma Iri, a
ilima diat, a umana luluai na apik na tarai,
a umana rangrang na tutana, ma dia ga lue
a ura vinun ma a ura arip na marmar ma a
utul a vinun ma a ivat. [8] Ma ra umana natu i
Beker: Semira, Ioas, Elieser, Elioenai, Omri,
Ieremot, Abia, Anatot, ma Alemet. Go diat
a umana natu i Beker. [9] Ma dia ga luk diat
ba a umana luluai na apik na tarai, ma dia
ga lue a ura vinun na arip ma a ura mar na
rangrang na tutana. [10] Ma ra umana natu
i Iediael: Bilan ma ra umana natuna, Ieus,
Beniamin, Eud, Kenana, Setan, Tarsis, ma
Akisakar. [11] Go diat a umana natu i Iediael, a
umana luluai na apik na tarai, ma dia ga lue
a vinun ma lavurua na arip ma a ura mar
na tarai nina dia ga tale ra vinarubu. [12] Ta
umana apik na tarai bula dia ga ki, Supim
ma Kupim, a tarai Ir, Kusim, a tarai Aker.

A umana bul mur tai Naptali

[13] A umana natu i Naptali: Iasiel, Guni,
Ieser, ma Salum, a umana natu i Bila.

A umana bul mur tai Manase

[14] Ra taulai kai Manase i ga kava Asriel;
ma ra tultul na vavina kai Manase, nina ba
maro Siria, i ga kava Makir tama i Gilead;
[15] ma Makir i ga taule ra vavina ta ra apik na
tarai Kupim ma Supim, nina dir tana vavina
ma Maka; ma kana vauruana bul a iangina
Selopekad, ma Selopekad i ga vangala ra
umana bul vavina ka. [16] Ma Maka ra taulai
kai. Makir i ga kava ra bul tutana, ma i
ga vaiang ia ba Peres; ma ra iang i turana
Seres; ma i ga vangala a ura bul tutana,
Ulam ma Rakem. [17] Ma Ulam i ga vangala
Bedan. Go diat a umana natu i Gilead natu i
Makir natu i Manase. [18] Ma taina Amoleket
i ga kava Isod, Abieser, ma Mala. [19] Ma
Semida i ga vangala Akian, Sekem, Liki, ma
Aniam, a umana bul tutana par.

A umana bul mur tai Epraim

[20] Ra apik na tarai kai Epraim: Epraim i ga
vangala Sutela, Sutela i ga vangala Bered,
Bered i ga vangala Takat, Takat i ga vangala
Eleada, Eleada i ga vangala Takat, [21] Takat i
ga vangala Sabad, Sabad i ga vangala Sutela,
Sutela i ga vangala Eser ma Elead, nina ra
tarai Gat ba di ga vangala diat ta ra gunan
dia ga doko dir, ba dir ga vana ba pi dir a ra
pa kadia umana vavaguai. [22] Epraim tama i
dir i ga tabun ure dir ta mangoro na bung,
ma ra umana turana dia ga pot upi diat a
vamaram ia. [23] Ma i ga tadav kana taulai, ma
i ga lalau, ma i ga kava ra bul tutana, ma i ga
vaiang ia ba Beria, tago a kaina i ga tadav
ra kubana. [24] Ma natuna a vavina, Sera, i
ga vunapai Bet-Koron, nina i ki ara, ma
nina bula i ki arama, ma Usen-Sera. [25] Ma
natuna a tutana, Repa, i ga vangala Resep,
Resep i ga vangala Tela, Tela i ga vangala
Takan, [26] Takan i ga vangala Ladan, Ladan
i ga vangala Amiud, Amiud i ga vangala
Elisama, [27] Elisama i ga vangala Nun, ma Nun
i ga vangala Iosua. [28] Ma dia ga ki aro Betel,
ma Naran ta ra papar a taur, ma Geser ta
ra papar a taoai, ma Sekem ma Asa, ma ra
umana gunan kikil diat; [29] ma dia ga kale
go ra umana gunan maravai ta ra langun
kai ra vuna tarai Manase, Bet-Sean, Tanak,
Megido, ma Dor, ma ra umana gunan kikil
diat. A umana natu i Iosep natu i Israel dia
ga ki ta go diat.

A umana bul mur tai Aser

[30] Aser i ga vangala a ivat na bul tutana,
Imna, Isva, Isvi, ma Beria, ma Sera tai diat.
[31] A ura natu i Beria go dir: Keber ma Malkiel
tama i Birsait. [32] Ma Keber i ga vangala
Iaplet, Somer, ma Kotam, ma Sua tai dital.
[33] A utul a natu i Iaplet go dital: Pasak, Bimal,
ma Asvat. [34] A umana natu i Semar go diat:
Aki, Roga, Iekuba, ma Aram. [35] A umana
natu i Kelem turana go diat: Sopa, Imna, Se-
les, ma Amal. [36] A umana natu i Sopa go diat:
Sua, Karneper, Sual, Beri, Imra, [37] Beser, Od,
Sama, Silsa, Itran, ma Bera. [38] A utul a natu
i Ieter go dital: Iepune, Pispa, ma Ara. [39] A
utul a natu i Ula go dital: Ara, Kaniel, ma
Risia. [40] Go diat a umana bul mur tai Aser,
a umana lualua ta ra umana apik na tarai,
a umana melemuna, a umana rangrang na
tutana ma ra umana ngalangala ta diat ra
umana luluai. Ma dia ga lue a ura vinun ma
laptikai na arip na marmar na tarai nina dia
ga tale ra vinarubu.

8

A umana bul mur tal Beniamin

[1] Ma Beniamin i ga vangala Bela a luaina
natuna, namur Asbel a vauruana, Akara a
vautuluna, [2] Noka a vaivatina, ma Rapa a
vailimana. [3] Ma Bela i ga vangala ta umana
bul tutana. Adar, Gera, Abiud, [4] Abisua,
Naman, Akoa, [5] Gera, Sepupan, ma Kuram.

6 Go a utul a natu i Eud (dital a utul a
lualua ta ra umana apik na tarai nina dia
ga ki aro Geba, ma di ga ben vavilavilau vue
dital uro Manakat): 7 Naman, Akia, ma Gera.
Ma Iglam i ga vangala Usa ma Akiud.
8 Ma Sakaraim i ga vangala ra umana bul
ta ra gunan na pui aro Moab namur ta nam
ba i ga pala vue kana ura vavina Kusim ma
Bara. 9 Ma i ga vangala Iobab, Sibia, Mesa,
Malkam, Ieus, Sakia, ma Mirma, tai Kodes
kana taulai. 10 Go diat a umana natuna, a
umana tutana, ma diat a umana lualua na
apik na tarai.
11 Ma i ga vangala Abitub ma Elpal tai
Kusim. 12 Ma ra umana natu i Elpal, a umana
tutana, go diat: Eber, Misam, Semed nina
i ga pait ra ura pia na pal Ono ma Lod ma
ra umana gunan kikil dir, 13 Beria, ma Sema,
(diat a umana lualua na apik na tarai nina
dia ga ki aro Aialon, ma dia ga uvia pa ra
tarai Gat,) 14 Akio, Sasak, ma Ieremot.
15 Sebadia, Arad, Eder, 16 Mikael, Ispa, ma
Ioka, diat a umana natu i Beria. 17 Sebadia,
Mesulam, Kiski, Keber, 18 Ismerai, Islia, ma
Iobab, diat a umana natu i Elpal. 19 Iakim,
Sikri, Sabdi, 20 Elienai, Siletai, Eliel, 21 Adaia,
Beraia, ma Simrat, diat a umana natu i
Simei. 22 Ispan, Eber, Eliel, 23 Abdon, Sikri,
Kanan, 24 Kanania, Elam, Antotia, 25 Ipdeia,
ma Penuel, diat a umana natu i Sasak.
26 Samserai, Sekaria, Atalia, 27 Iaresia, Elia,
ma Sikri, diat a umana natu i Ierokam. 28 Go
diat a umana lualua ta ra umana apik na
tarai ta kadia lavur taun tarai; a umana
luluai diat, ma dia ga ki arama Ierusalem.

A vuna tarai kai Saul
(1 Tutu 9:35-44)

29 Ma Ieiel tama i Gibeon i ga ki ta ra pia na
pal Gibeon, ma ra iang i kana taulai Maka;
30 ma i ga vangala Abdon a luaina natuna,
namur Sur, Kis, Baal, Nadab, 31 Gedor, Akio,
ma Seker. 32 Ma Miklot i ga vangala Simea.
Ma diat bula dia ga ki arama Ierusalem ma
ra umana tura i diat ta kadia pakana iat.
33 Ma Ner i ga vangala Kis, ma Kis i ga
vangala Saul, ma Saul i ga vangala Ion-
atan, Malki-Sua, Abinadab, ma Es-Baal (Is-
Boset). 34 Ma natu i Ionatan, Merib-Baal
(Mepiboset); ma Merib-Baal i ga vangala
Mika. 35 Ma ra umana natu i Mika go diat:
Piton, Melek, Tarea, ma Akas. 36 Ma Akas i
ga vangala Ieoada; ma Ieoada i ga vangala
Alemet, Asmavet, ma Simri; ma Simri i ga
vangala Mosa, 37 Mosa i ga vangala Binea,
Binea i ga vangala Rapa, Rapa i ga vangala
Eleasa, Eleasa i ga vangala Asel, 38 ma Asel i
ga vangala laptikai na bul tutana, ma go ra
iang i diat: Asrikam, Bokeru, Ismael, Searia,
Obadia, ma Kanan. Go parika a umana natu
i Asel. 39 Turana Esek i ga vangala Ulam
a luaina, Ieus a vauruana, ma Elipelet a
vautuluna. 40 Ma ra umana natu i Ulam, a
umana rangrang na tutana diat, a umana
tena ponok; i ga peal ra umana natu i diat,
ma dia ga vangala ra peal natu i diat bula,
a mar ma a ilima na vinun diat. Go diat a
umana bul mur tai Beniamin.

9

Diat dia lilikun maro Babilon
(Neke 11:1-24)

1 Damana di ga luk ra tarai Israel ta kadia
lavur apik na tarai; ma di ga tumu diat ta ra
buk ure ra umana king Israel; ma di ga ben
vavilavilau vue ra tarai Iuda uro Babilon ure
kadia varpiam. 2 Nam diat nina dia ga pot
lua ba dia ga lilikun upi diat a kale pa kadia
pia ta ra umana pia na pal, a tarai Israel, ra
umana tena tinabar, a tarai Levi, ma diat
dia papalum ta ra pal i gomgom.
3 Ma ta umana bula ta ra umana vuna
tarai Iuda, Beniamin, Epraim, ma Manase,
dia ga ki arama Ierusalem; 4 go diat: Utai
natu i Amiud, natu i Omri, natu i Imri, natu
i Bani, ta ra apik na tarai kai Peres natu
i Iuda; 5 ma ta diat ra tarai Silo, Asaia a
luaina natuna, ma ra umana natuna; 6 ma
ta ra apik na tarai kai Sera, Ieuel ma ra
umana niuruna, laptikai na mar ma lavuvat
na vinun; 7 ma ta ra umana apik na tarai
kai Beniamin, Salu natu i Mesulam, natu
i Odavia, natu i Asenua, 8 ma Ibneia natu
i Ierokam, ma Ela natu i Usi natu i Mikri,
ma Mesulam natu i Sepatia natu i Reuel
natu i Ibnia, 9 ma ra umana niuru i diat ta
kadia taun tarai, lavuvat na mar ma a ilima
na vinun ma laptikai. Go parika a umana
lualua ta kadia umana apik na tarai.
10 Ma ta diat ra umana tena tinabar:
Iedaia, Ieoiarib, Iakin, 11 ma Asaria natu i
Kilkia, natu i Mesulam, natu i Sadok, natu
i Meraiot, natu i Akitub, ra lualua ta ra
kuba i God, 12 ma Adaia natu i Ierokam, natu
i Paskur, natu i Malkia, ma Masai natu i
Adiel, natu i Iasera, natu i Mesulam, natu i
Mesilemit, natu i Imer, 13 ma ra umana niuru
i diat, diat a umana lualua ta kadia umana
apik na tarai; tika na arip ma lavurua na
mar ma laptikai na vinun diat, ma diat par
dia ga tale ra papalum ta ra kuba i God.

[14] Ma ta diat ra tarai Levi: Semaia natu i
Kasub, natu i Asrikam, natu i Kasabia, ta ra
apik na tarai kai Merari; [15] Bakbakar, Keres,
Galal, ma Matania natu i Mika, natu i Sikri,
natu i Asap, [16] ma Obadia natu i Semaia, natu
i Galal, natu i Iedutun, ma Berekia, natu i
Asa, natu i Elkana, nina i ga ki ta ra gunan
kai ra tarai Netopat.

[17] Ma ra umana monamono na matakilalat: Salum, Akub, Talmon, ma Akiman, ma
ra umana niuru i diat; Salum i ga lualua
ta diat, [18] ma i ga tur na varbalaurai ta ra
mataniolo kai ra king ta ra papar a taur; go
diat a umana tena varbalaurai ta ra pakana
i gomgom kai ra tarai Levi. [19] Ma Salum natu
i Kore, natu i Ebiasap, natu i Kora, ma ra
umana niuruna ta ra apik na tarai kai Kora,
dia ga kure ra papalum ma dia ga balaure
ra matakilalat ai ra Pal, da ra umana tama
i diat dia ga kure ra gunan kai ra Luluai,
ma dia ga balaure ra mataniolo tana; [20] ma
Pinekas natu i Eleasar i ga lue diat lua boko,
ma ra Luluai i ga ki maravut ia. [21] Sekaria
natu i Meselemia i ga tena varbalaurai ta
ra matakilalat ai ra pal na varbarat. [22] Di ga
pilak pa a ura mar ma a vinun ma a urua
upi ra umana tena varbalaurai ta ra umana
mataniolo. Di ga tumu vake ra iang i diat
ta kadia umana gunan; David ma Samuel
ra tena ginigira dir ga tibe diat upi kadia
tiniba. [23] Damana diat ma ra umana bul mur
ta diat dia ga balaure ra umana mataniolo
ta ra kuba i ra Luluai, a pal na varbarat, ta
kadia tiniba tikatikai. [24] Ma ra umana tena
varbalaurai dia ga tur ta ra ivat na papar
parika, a papar a taur, a papar a taoai, a
papar a labur, ma ra papar a taubar. [25] Ma
ra umana niuru i diat dia ga ki ta kadia
gunagunan, ma dia ga ki pa ra vik nina ba
diat a pait kadia tiniba tana. [26] Nam ra ivat
na te Levi nina di ga tumu ra iang i diat dia
ga kure ra umana tena varbalaurai, ma ra
umana bagialar, ma ra vuvuvung na mani
ta ra kuba i God. [27] Dia ga va maravai ta ra
kuba i God tago dia ga kure ra varbalaurai
tana, ma kadia tiniba ba diat a papa ia ta ra
malamalana.

[28] Ta umana bula ta diat dia ga balaure ra
umana la ure ra papalum, ma dia ga kap
varuk diat ma dia ga vairop vue diat bula ta
kadia varmur tikatikai. [29] Ta umana ta diat
di ga tibe diat upi diat a balaure ra tabarikik
ma ra umana la ta ra pal i gomgom, ma upi
diat a balaure ra bo na plaua, ma ra polo
na vuai na vain, ma ra dangi, ma ra bulit i
ang na katkat, ma ra umana vuai na davai
dia ang na katkat. [30] Ma ta umana ta diat
ra umana tena tinabar dia ga vaninare ra
dangi na varku kan ra umana vuai na davai
dia ang na katkat.

[31] Ma Matitia, tikai ta diat ra tarai Levi,
nina ba a luaina natu i Salum ta ra apik na
tarai kai Kora, i ga kure ra umana magit
nina di ga tun diat ta ra rararangai. [32] Ma
ta umana ta diat ta ra apik na tarai kai Koat
dia ga balaure ra gem na ginigira, upi diat a
vaninare ure ra Bung Sabat.

[33] Go diat a umana tena kakailai, ra umana
lualua ta ra umana apik na tarai ta ra tarai
Levi, dia ga va ta ra umana bagialar ai ra pal;
pa dia ga varvakai ma ta enana mangana
papalum tago dia ga pait kadia tiniba a
bungbung na keake ma ra bungbung na
marum.

[34] Go diat a umana lualua ta ra umana
apik na tarai ta ra tarai Levi, a umana luluai
ta kadia taun tarai, ma dia ga ki arama
Ierusalem.

A vuna tarai kai Saul
(1 Tutu 8:29-38)

[35] Ma Ieiei tama i Gibeon i ga ki ta ra pia na
pal Gibeon, ma ra iang i kana taulai Maka;
[36] ma i ga vangala Abdon a luaina natuna,
namur Sur, Kis, Baal, Ner, Nadab, [37] Gedor,
Akio, Sekaria, ma Miklot. [38] Ma Miklot i
ga vangala Simeam. Ma dia ga ki arama
Ierusalem ma ra umana tura i diat ta kadia
pakana iat.

[39] Ma Ner i ga vangala Kis, ma Kis i ga
vangala Saul; ma Saul i ga vangala Ionatan,
Malki-Sua, Abinadab, ma Es-Baal. [40] Ma ra
natu i Ionatan, Merib-Baal; ma Merib-Baal
i ga vangala Mika. [41] Ma ra umana natu
i Mika go diat: Piton. Melek, Tarea, ma
Akas. [42] Ma Akas i ga vangala Iara, Iara i
ga vangala Alemet, Asmavet. ma Simri; ma
Simri i ga vangala Mosa, [43] Mosa i ga vangala
Binea, Binea i ga vangala Repaia, Repaia i
ga vangala Eleasa, Eleasa i ga vangala Asel;
[44] ma Asel i ga vangala laptikai na bul tutana,
ma go ra iang i diat: Asrikam, Bokeru,
Ismael, Searia, Obadia, ma Kanan; go parika
ra umana natu i Asel.

10

Saul diat tamana dia mat
(1 Sam 31:1-13)

[1] Ba ra tarai Pilistia dia ga ubu Israel, ra
tarai Israel dia ga vilau kan ra tarai Pilistia,
ma dia ga virua ta ra luana Gilboa. [2] Ra tarai
Pilistia dia ga korot mur vake Saul ma ra
utul a natuna, ma dia ga doko Ionatan ma
Abinadab ma Malki-Sua, a utul a natu i Saul.
[3] Ma ra vinarubu i ga dekdek ure Saul, ma
ra umana tena pinanak dia ga vapurpuruan
Saul, ma i ga kinkin. [4] Ma Saul i ga biti tai
kana tena kapkap vargal: Una tak pa kaum
pakat na vinarubu, ma una doko iau me, pi
koko go diat nina pa dia mur ra pokakikil
diat a pait ia, ma diat a nongone iau. Ma
kana tena kapkap vargal i ga ole tago i ga
burut. Damana Saul i ga tak pa kana pakat
na vinarubu iat, ma i ga bura tar tana. [5] Ma
ba kana tena kapkap vargal i ga gire ba Saul
i ga tar mat, ia bula i ga bura tar ta kana
pakat, ma i ga mat abara. [6] Damana Saul ma
ra utul a natuna dia ga virua, ma kana apik
na tarai i ga panie. [7] Ma ba ra tarai Israel
par nina dia ga ki ta ra male dia ga gire ba
ra tarai Israel dia ga vilau, ma ba Saul ma
ra utul a natuna dia ga virua, dia ga vana
kan kadia umana gunan, ma dia ga lop, ma
ra tarai Pilistia dia ga pot, ma dia ga kale pa
diat, ma dia ga ki ta diat.

[8] Ma ta ra bung namur, ba ra tarai Pilistia
dia ga vana pi diat a ra pa ra umana magit
tai ra umana virua, dia ga na tadav Saul
ma ra utul a natuna dia mat ta ra luana
Gilboa. [9] Ma dia ga ra pa ra umana magit
kai Saul, ma dia ga kap pa ra uluna ma
kana vargal, ma dia ga tulue ra umana tena
kapkap varvai ta ra langun Pilistia parika,
pi diat a kap ra bo na varvai tadav kadia
umana tabataba ma tadav ra tarai. [10] Dia ga
vung kana vargal ta ra pal na tinabar kai
kadia umana god, ma dia ga ot ra uluna ta
ra pal kai Dagon.

[11] Ma ba ra tarai Iabes-Gilead dia ga va-
longore ure nam nina ra tarai Pilistia dia
ga pait ia tai Saul, [12] a umana rangrang na
tutana dia ga vana, ma dia ga kap ra paka
i Saul ma ra utul a natuna, ma dia ga kap
diat uro Iabes, ma dia ga punang ra ivat na
minat i diat ta ra vavai na iban aina Iabes,
ma dia ga vevel lavurua na bung.

[13] Damana Saul i ga virua ure kana
varpiam tadav ra Luluai, tago pa i ga kodop
vake ra tinata kai ra Luluai; ma tago i ga titir
tai tikai i tatata na tabaran upi na matoto
tana, [14] ma pa i ga matoto tai ra Luluai;
damana i ga doka, ma i ga tul tar ra varkurai
pire David natu i Iese.

11

Di ku David upi na king kai Israel
(2 Sam 5:1-5)

[1] Ma ra tarai Israel par dia ga vana tadav
David aro Kebron, ma dia ga biti: Avet ra
urum ma ra viom. [2] Lua, ta ra e ba Saul i ga
king tana, u iat u ga lue rap Israel ta kadia
lavur vinavana; ma ra Luluai kaum God i
ga biti tam: Una tabar vamaur kaugu tarai
Israel, ina una ki na luluai pire kaugu tarai
Israel. [3] Damana ra umana patuana Israel
dia ga tadav ra king aro Kebron; ma diat ma
David dia ga pait ra kunubu abara Kebron
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga ku
David upi na king ure Israel, da ra tinata kai
ra Luluai tai Samuel.

David i kale pa Sion
(2 Sam 5:6-10)

[4] Ma David ma ra tarai Israel par dia ga
vana urama Ierusalem (nina ba Iebus); ma
ra tarai Iebus, nina ba ra tarai na gunan, dia
ga ki ie. [5] Ma ra tarai Iebus dia ga biti tai
David: Pa una olo ati. la kaka David i ga kale
ra dekdek na gunan na bakbakit Sion, nina
ba ra pia na pal kai David. [6] Ma David i ga
biti: Nina ba na ubu value ra tarai Iebus na
lualua ma na luluai na vinarubu. Ma Ioab
natu i Seruia i ga tut lua, ma di ga vaki ia pi
na lualua ure diat. [7] Ma David i ga ki ta ra
dekdek na gunan na bakbakit; damana dia
ga vaiang ia ba ra pia na pal kai David. [8] Ma
David i ga pait vangala ra pia na pal kikil ia,
ma i ga tur pa ia papa aro Milo; ma Ioab i
ga mal mule ra pia na pal i ga kaina. [9] Ma
David i ga ongor vanavana tago ra Luluai kai
ra lavur kor i ga ki pirana.

A dekdek na tarai kai David
(2 Sam 23:8-39)

[10] Go diat a umana luluai ta ra umana ran-
grang na tutana kai David, dia ga vaarike
ra dekdek i diat ta kadia niongor ba dia ga
maravut David pi na ki na king ure Israel,
ma pi na page kana varkurai, da ra tinata
kai ra Luluai ure Israel. [11] Go iat ra niluluk
ure ra umana rangrang na tutana kai David:
Iasobeam, natu i ra te Kakmon, a luaina ta
dital ra Utul; i ga doko ra utul a mar na
tutana tai tika na vinarubu ma kana rumu.

12 Ma namur tana Eleasar natu i Dodo, ra
te Akok, tikai ta dital ra Utul a rangrang na
tutana. 13 Dir ga ki varurung ma David aro
Pas-Damim ba ra tarai Pilistia dia ga ki upi
ra vinarubu; ma tika na uma na barli abara.
Ma ra tarai dia ga vilau kan ra luaina mata
i ra tarai Pilistia. 14 Ma dir ga ki ta ra bala
na uma pi dir a balaure, ma dir ga doko ra
tarai Pilistia; ma ra Luluai i ga valaun dir ta
ra ngala na niuvia.
15 Ma tika na pakana a utul ta diat ra
utul a vinun dital ga vana tadav David ta
ra babang na vat kai Adulam; ma ra loko na
tarai na vinarubu kai ra tarai Pilistia dia ga
ki ta ra male Repaim. 16 David i ga ki boko
ta ra babang na bakbakit, ma tika na loko
na tarai na vinarubu Pilistia dia ga ki aro
Beteleem. 17 Ma David i ga mar, ma i ga biti:
Gala ta tikai na tabar iau ma ta tava maro
ta ra kivu aro Beteleem pire ra mataniolo!
18 Ma nam ra utul dital ga bolo livuan ta ra
tarai Pilistia, ma dital ga kulupe ra tava ta
ra kivu aro Beteleem pire ra mataniolo, ma
dital ga kap ia pire David; ma David i ga ole
pi na mome, i ga lingire vue ke upi kai ra
Luluai,, 19 ma i ga biti: Pa i topa ia ba ina pait
go; ina mome vang ra gapu i go dital nina ba
pa dital ga nuk vangala pa kadital nilaun?
Tago dital ga vana ta ra kikinit vakai pi dital
a kap ia. Damana pa i ga mome. Go ra
utul a rangrang na tutana dital ga pait go
ra umana magit.
20 Ma Abisai tura i Ioab ia ra lualua ta
ra utul a vinun; i ga doko ra utul a mar
na tutana ma kana rumu, ma ra iangina i
ga rararang da nam ra Utul. 21 I ga manga
rangrang ta diat ra utul a vinun, ma i ga
lualua pire diat; ia kaka pa di ga luk ia
varurung ma ra Utul.
22 Benaia natu i leoiada, a rangrang na
tutana maro Kabsel, i ga pait ra. umana
ngala na niuvia; i ga doko ra ura natu i Ariel
maro Moab; i ga doko bula ra leon ta ra
tung ta ra e na madoldol. 23 Ma i ga doko
bula ra te Aigipto, a ngala na tutana, kana
lolovina i ga da tika na pokono ma a utul
a malmalikun ma a ngungu; ra te Aigipto
i ga vature ra rumu nina i ga ngala da ra
davai ta ra ur na virvir mal; i ga vana tadav
ia ka ma ra buka, ma i ga ra pa ra rumu
kan ra lima i ra te Aigipto, ma i ga doka ma
kana rumu iat. 24 Go ra umana magit Benaia
natu i leoiada i ga pait ia, ma ra iangina i
ga rararang da nam ra Utul a rangrang na
tutana. 25 I ga rangrang ta diat ra utul a
vinun, ia kaka pa i ga manga varogop ma
ra Utul; ma David i ga tibe pi na lue ra tarai
na vinarubu dia tur na varbalaurai pirana.
26 Go ra iang i diat ra umana rangrang na
tutana ta kana loko na tarai na vinarubu:
Asael dir turana ma Ioab, Elkanan natu i
Dodo maro Beteleem, 27 Samot ra te Aror,
Keles ra te Pelon, 28 Ira natu i. Ikes ra te
Tekoa, Abieser ra te Anatot, 29 Sibekai ra te
Kusat, Ilai ra te Akok, 30 Marai ra te Netopat,
Keled natu i Bana ra te Netopat, 31 Itai natu i
Ribai maro Gibea ta ra vuna tarai Beniamin,
Benaia ra te Piraton, 32 Kurai maro ra umana
tava alir Gas, Abiel ra te Arbat, 33 Asmavet
ra te Barum, Eliaba ra te Salbon, 34 a umana
natu i Asem ra te Gison, Ionatan natu i Sage
ra te Arar, 35 Akiam natu i Sakar ra te Arar,
Elipal natu i Ur, 36 Keper ra te Mekerat, Akia
ra te Pelon, 37 Kesro ra te Karmel, Narai natu
i Esbai, 38 Ioel dir turana ma Natan, Mibkar
natu i Agri, 39 Selek ra te Amon, Nakarai ra
te Berot nina ra tena kapkap vargal kai Ioab
natu i Seruia, 40 Ira ra te Itir, Gareb ra te Itir,
41 Uria ra te Ket, Sabad natu i Alai, 42 Adina
natu i Sisa ra te Ruben, a luluai kai ra tarai
Ruben, ma a utul a vinun varurung me,
43 Kanan natu i Maka, Iosapat ra te Mitni,
44 Usia ra te Asterat, Sama ma Ieiei a ura
natu i Kotam ra te Aroer, 45 Iediael natu i
Simri, ma Ioka turana ra te Tis, 46 Eliel ra te
Makav, Ieribai, Iosavia, ra ura natu i Elnam,
Itma ra te Moab, 47 Eliel, Obed, ma Iasiel ra
te Mesoba.

12

Diat dia maravut David aro Siklag

1 Go diat a umana tutana nina dia ga
varagur ma David uro Siklag, ba Saul natu i
Kis i ga tur bat ra lavur vinavana kai David;
dia ga ki varurung ma ra umana lebe nina
dia ga maravut David ta ra vinarubu. 2 Dia
ga varubu ma ra panak, ma dia ga. vavaian
ma dia ga papanak ma ra ura lima i diat
tikatikai; ma diat ma Saul kai ra vuna tarai
Beniamin.
3 A luaina ta diat Akieser, ma namur Ioas
natu i Sema maro Gibea, Iesiel ma Pelet
ra ura natu i Asmavet, Beraka, Ieu ra te
Anatot; 4 Ismaia ra te Gibeon, a rangrang
na tutana, i ga tur varurung ma ra utul a
vinun, ma i ga kure diat; Ieremia, Iakasiel,
Iokanan, Iosabad ra te Gederat, 5 Elusai. Ier-
imot, Bealia, Semaria, Sepatia ra te Karup;

[6] Elkana, Isia, Asarel, Ioeser, ma Iasobeam,
ra umana tutana ta ra apik na tarai Kora;
[7] Ioela ma Sebadia, ra ura natu i Ierokam
maro Gedor.

[8] Ma ta umana tutana Gad, a umana mele-
muna nina dia ga vartovo ta ra vinarubu,
dia ga tadav David ta ra babang aro ta ra
bil; dia ga kap ra ramravit ma ra rumu, ma
ra mata i diat i ga karangap da ra mata
i ra kon. ma dia ga vutvut da ra umana
kuabar na me ta ra lualuana: [9] Eser a lu-
aina, Obadia a vauruana, Eliab a vautuluna,
[10] Mismana a vaivatina, Ieremia a vailimana,
[11] Atai a valaptikaina, Eliel a valavuruana,
[12] Iokanan a valavutuluna, Elsabad a valavu-
vatina, [13] Ieremia a vavinununa, Makbanai a
vavinununa ma tikai. [14] Go diat kai ra tarai
Gad dia ga kure ra umana loko na tarai na
vinarubu, ma nina i ga bilua ta diat par i ga
topa tika na mar na tutana, ma nina i ongor
ta diat par i ga topa tika na arip na marmar
na tutana. [15] Go diat dia ga bolo ra Iordan ta
ra luaina gai, ba ra tava alir i ga lubu lake ra
paparaina, ma dia ga korot vue ra tarai ta ra
umana male ta ra papar a taur ma ra papar
a taoai tana.

[16] Ma ta umana bula ta ra ura vuna tarai
Beniamin ma Iuda dia ga vana tar ta ra
babang kai David. [17] Ma David i ga vana pi
na barat diat, ma i ga biti ta diat: Gala ava
pot piragu ma ra malmal upi avat a maravut
iau, a balagu na ki petep ta vavat; ba gala
ava pot upi avat a vagu pa iau pire kaugu
umana ebar, boina ba ra God kai ra umana
tama i dat na nuk pa ia, ma na kure, tago pa
iau ga pait ta nirara. [18] Ma ra tulungen i ga
irop taun Amasai ra lualua ta diat ra utul a
vinun, ma i ga biti:

Ea, avet kaum tarai David,
Ma ave tur maravut u, natu i Iese;
A malmal, a malmal piram,
Ma ra malmal na ki taun diat dia maravut
u,
Tago kaum God ia kaum tena maramaravut.
Ma David i ga vatur vake diat, ma i
ga tibe diat upi diat a umana lualua
ta kana loko na tarai na vinarubu.

[19] Ma ta umana ta ra vuna tarai Manase
dia ga lop pire David ba David i ga varagur
ma ra tarai Pilistia ba dia ga tut ure Saul,
ta ra bung ba David pa i ga maravut diat
tago ra umana luluai Pilistia, ba dia ga tar
tata papa ure, dia ga tulue tago dia ga nuk
ia. ba na maravut Saul, ma diat a virua
tana. [20] Ma ba David i ga vanavana uro
Siklag ta umana luluai kai ra tarai Manase
dia ga lop pirana: Adna, Iosabad, Iediael,
Mikael, Iosabad, Eliku, ma Siletai. [21] Ma dia
ga maravut David ba i ga varubu ma diat dia
ga tut upi ra ra varpa, tago a umana lebe
diat; ma diat a umana lualua ta ra loko na
tarai na vinarubu.

[22] A loko na tarai na vinarubu i ga ngala
vanavana, tago ra tarai dia ga tadav vana-
vana David ta ra bungbung, tuk tar ia ra
ngala na kor, da ra kor kai God.

A tarai na vinarubu kai David aro Kebron

[23] Ma go a niluluk na tarai na vinarubu ta
kadia vunavuna tarai tikatikai nina dia ga
barat David.aro Kebron pi diat a tul tar ra
varkurai kai Saul pirana, da ra Luluai i ga
tatike. [24] Ta ra vuna tarai Iuda, nina dia kap
ra ramravit ma ra rumu, laptikai na arip ma
lavutul na mar; [25] ta ra vuna tarai Simeon,
lavurua na arip ma tika na mar na lebe; [26] ta
ra vuna tarai Levi, a ivat na arip ma laptikai
na mar; [27] ta ra apik na tarai kai Aron, a utul
a arip ma lavurua na mar, ma Ieoiada i ga
lualua ta diat; [28] ma Sadok, a barmana ka ma
a lebe, varurung ma a ura vinun ma a ura
luluai ta ra apik na tarai kai tamana; [29] ta
ra vuna tarai Beniamin, ra vuna tarai kai
Saul, a utul a arip na marmar ika, tago a
peal ta diat dia ga ki petep boko ta ra apik
na tarai kai Saul; [30] ta ra vuna tarai Epraim,
a ura vinun na arip ma lavutul na mar
diat, a umana rangrang na tutana ta kadia
umana apik na tarai; [31] ta ra ngungu vuna
tarai Manase, a vinun ma lavutul na arip
na marmar, nina ba di ga vatang tikatikai
ma ra iangina, ma dia ga pot upi diat a vaki
David pi na king; [32] ta ra vuna tarai Isakar,
a ura mar na luluai nina dia ga kapa ure
nam ra e ma ure bula ra magit ba na boina
ba Israel na pait ia; kadia tarai par dia ga
varagur ma diat; [33] ta ra vuna tarai Sebulun,
a ilima na vinun na arip na marmar nina dia
ga tale ra vinarubu ma dia ga vanavana ta ra
vinarubu ma ra lavur magit na vinarubu, a
ngala na kor diat ma i kopono ko ra nuknuk
i diat; [34] ta ra vuna tarai Naptali, tika na arip
na marmar na luluai, ma dia ga lue rap ra
utul a vinun ma lavurua na arip na marmar
nina dia kap ra ramravit ma ra rumu; [35] ta ra
vuna tarai Dan, a ura vinun ma lavutul na
arip ma laptikai na mar nina dia ga tale ra
vinarubu; [36] ta ra vuna tarai Aser, a ivat na

vinun na arip na marmar nina dia ga tale ra
vinarubu; [37] ma kan ra papar a Iordan maro,
ta ra vuna tarai Ruben ma ra vuna tarai Gad
ma ra ngungu vuna tarai Manase, tika na
mar ma a ura vinun na arip na marmar nina
dia kap ra lavur magit na vinarubu.
[38] Go parika ra tarai na vinarubu nina
dia ga mong ure ra vinarubu dia ga vana
uro Kebron ma ra kopono mamainga ta ra
nuknuk i diat, upi diat a vaki David pi na
king ure Israel par; ma ra tarai Israel par
bula i ga kopono ra nuknuk i diat ba da vaki
David upi na king. [39] Ma dia ga ki varurung
ma David abara a utul a bung, ma dia ga
iaian ma dia ga momamomo, tago ra umana
tura i diat dia ga vaninara ure diat.
[40] Ma ra umana talai diat maro iat Isakar
ma Sebulun ma Naptali, dia ga kap ra nian
ta ra umana as ma ra umana kamel ma ra
umana miul* ma ra umana bulumakau, a
gem tuna, ma ra gem di pait ia ma ra vuai
na lovo, ma ra umana kura vuai na vain nina
di ga vuare, ma ra polo na vuai na vain, ma
ra dangi, ma ra umana bulumakau, ma ra
umana sip nina ba pa dia ga luk valar pa
diat, tago a gugu i ga ki ta ra gunan Israel.

13

David i nuk ia ba na kap mule ra bok na kunubu pi uro Ierusalem

[1] Ma David i ga tata pire ra umana luluai
ta ra umana arip na marmar, ma pire ra
umana luluai na marmar, maia, ra lavur
luluai parika. [2] Ma David i ga biti ta ra
tarai Israel: Ona ava mulaot i tana, ma i
varogop ma ra nuknuk i ra Luluai kada God,
dat a vartuluai pire kada tarai nina dia ki
vurvurbit boko ta ra gunan Israel, ma pire
ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi nina
dia ki boko pire diat, ta kadia umana pia na
pal nina ba a bala na vura i ki ta diat, upi diat
a ki maravut dat; [3] ma dat a kap valilikun
mule ra bok na kunubu kai kada God pi na
ki pire dat, tago pa da ga nuk upi ia ta ra e
kai Saul.

David i vana pi na kap ra bok na kunubu
(2 Sam 6:1-11)

[4] Ma ra tarai par dia ga mulaot i tana, tago
ra magit i ga takodo ta ra luaina mata i ra
tarai.
[5] Damana David i ga oro varurue ra tarai
Israel par, papa aro Sikor ta ra langun kai
Aigipto ma tuk tar ta ra langun Kamat, upi
da kap ra bok na kunubu kai God maro
Kiriat-Iearim. [6] Ma David i ga tut. ma
ra tarai Israel par, ma dia ga vana uro
Bala, nina ba Kiriat-Iearim a pia na pal kai
Iuda, upi diat a kap ra bok na kunubu kai
God mabara, ra Luluai nina i ki taun ra
umana angelo. [7] Ma dia ga vung ra bok na
kunubu kai God ta ra ul a kalamana kiki na
vinavana, ma dia ga kap pa ia kan ra kuba i
Abinadab; ma Usa ma Akio dir ga kure ra
kiki na vinavana. [8] Ma David ma ra tarai
Israel par dia ga gugu ma ra dekdek i diat ta
ra luaina mata i God ma ra umana kakailai,
ma ra umana ngap, ma ra umana pagol, ma
ra umana tobo, ma ra umana kudu, ma ra
umana tavur. [9] Ma ba dia ga pot aina ra
tavul a rararama vuai kai Kidon, Usa i ga
tulue ra limana ma i ga tabe vake ra bok na
kunubu, tago ra bulumakau i ga tuke. [10] Ma
ra kankan kai ra Luluai i ga karangap ure
Usa, ma i ga ub ia tago i ga tabe vake ra bok
na kunubu, ma i ga mat abara ta ra luaina
mata i God. [11] Ma David pa i ga gugu tago ra
Luluai i ga ubu Usa; ma i ga vaiang nam ra
pakana ba Peres-Usa, ma i ga damana tuk
tar gori.
[12] Ma David i ga burutue God ta nam ra
bung, ma i ga biti: A bok na kunubu kai God
na pot dave piragu? [13] Damana David pa i ga
mainge ba na kap ra bok na kunubu tar ta ra
pia na pal kai David, i ga vana irai me ma i
ga vung ia ta ra pal kai Obed-Edom ra te Gat.
[14] Ma ra bok na kunubu kai God i ga ki ta ra
kuba i Obed-Edom a utul a gai; ma ra Luluai
i ga vadoane ra kuba i Obed-Edom ma nam
parika nina ba kana.

14

Kiram i vaarike ra variru pire David
(2 Sam 5:11-12)

[1] Ma Kiram ra king Tiro i ga tulue ra
umana tultul pire David, ma ra umana
tagatagal, ma ra umana tena madaka ta ra
davai, ma ra umana tena madaka ta ra vat,
upi diat a pait ra pal ure David. [2] Ma i ga
kapa pire David ba ra Luluai i ga vaki ia pi
na king ure Israel, ma ba i ga vangala kana
varkurai ure kana tarai Israel.

* 12:40: A miul, ia ra natu i ra os dir ma ra as.

A umana natu i David, di kava diat arama Ierusalem
(2 Sam 5:13-16; 1 Tutu 3:5-9)

3 Ma David i ga ben pa ta umana vavina mulai abara Ierusalem, ma i ga vangala ta umana bul tutana ma ta umana bul vavina mulai. 4 Go ra iang i diat ra umana natuna nina i ga vangala diat abara Ierusalem: Samua, Sobab, Natan, Solomon, 5 Ibkar, Elisua, Elpelet, 6 Noga, Nepeg, Iapia, 7 Elisama, Beliada, ma Elipelet.

David i uvia pa ra tarai Pilistia
(2 Sam 5:17-25)

8 Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore ba di ga ku David pi na king ure Israel, ra tarai Pilistia par dia ga tut upi diat a tikan upi David; ma David i ga valongore ure, ma i ga tut upi na varubu ma diat. 9 Ma ra tarai Pilistia dia ga pot upi diat a ra pa ra magit ta ra male Repaim. 10 Ma David i ga titir boko pire God, ma i ga biti: Dave, ina tut ure ra tarai Pilistia? Dave, una nur tar diat ta ra limagu? Ma ra: Luluai i ga biti tana: Una tut ure diat, tago ina nur tar diat ta ra limam. 11 Ma ra tarai Pilistia dia ga vana uro Baal-Perasim. ma David i ga ubu diat abara; ma David i ga biti: God i tar rede kaugu umana ebar ta ra dekdekigu, da ra tava i rede ra liplip di liplip bat ia me. Damana di ga vaiang nam ra pakana ba Baal-Perasim. 12 Ma ra tarai Pilistia dia ga vilau kan kadia umana god abara, ma David i ga vartuluai ba da tun vue diat ta ra iap.

13 Ma ra tarai Pilistia dia ga ra varpa mulai ta ra male. 14 Ma David i ga titir mulai pire God; ma God i ga biti tana: Galiaka u vanavana rikai ta ra luaina mata i diat, una ti vila liliai upi una vana maro namur ta diat tar ta ra umana lovo. 15 Ma ari una valongore ra rererek ta ra ulaula lovo, una tut ure diat, tago God na ga lua tam upi na ubu ra tarai na vinarubu Pilistia. 16 Ma David i ga pait ia da God i ga kure, ma dia ga ubu ra tarai Pilistia papa aro Gibeon ma tuk aro Geser.

17 Ma ra iang i David i ga rararang ta ra umana gunagunan, ma ra Luluai i ga tul tar ia pi ra umana Tematana diat a burutue.

15

Di kap ra bok na kunubu urama Ierusalem
(2 Sam 6:12-22)

1 Ma David i ga pait kana umana pal ta ra pia na pal kai David, ma i ga vaninare ra pakana ure ra bok na kunubu kai God, ma i ga vatut tika na pal na mal ure. 2 Ma David i ga biti: Koko ta enana na puak ra bok na kunubu kai God, ia kaka ra tarai Levi; tago ra Luluai i ga pilak pa diat pi diat a puak ra bok na kunubu kai God, ma pi diat a toratorom pirana pa na mutu.

3 Ma David i ga oro varurue ra tarai Israel par arama Ierusalem upi da kap ra bok na kunubu kai ra Luluai tar ta ra pakana i ga vaninare ure. 4 Ma David i ga ting pa ra umana natu i Aron, ma ra tarai Levi: 5 ta ra apik na tarai Koat, Uriel ra lualua ma ra mar ma a ura vinun ta kana apik na tarai; 6 ta ra apik na tarai Merari, Asaia ra lualua ma a ura mar ma a ura vinun ta kana apik na tarai; 7 ta ra apik na tarai Gerson, Ioel ra lualua ma ra mar ma a utul a vinun ta kana apik na tarai; 8 ta ra apik na tarai Elisapan, Semaia ra lualua ma a ura mar ta kana apik na tarai; 9 ta ra apik na tarai Kebron, Eliel ra lualua ma lavutul na vinun ta kana apik na tarai; 10 ta ra apik na tarai Usiel, Aminadab ra lualua ma ra mar ma a vinun ma a urua ta kana apik na tarai.

11 Ma David i ga vartuluai upi Sadok ma Abiatar a ura tena tinabar, ma upi Uriel, Asaia, Ioel, Semaia, Eliel, ma Aminadab, a umana tutana Levi, 12 Ma i ga biti ta diat: Avat a umana lualua na apik na tarai kai ra tarai Levi, avat a vagomgom avat ma ra umana tura i vavat, upi avat a puak ra bok na kunubu kai ra Luluai ra God kai Israel tar ta ra pakana iau tar vaninare ure. 13 God i ga kankan lua ure dat tago pa ava ga puak ia da ra tinata na varkurai. 14 Damana ra umana tena tinabar dia ga vagomgom diat mulai, upi diat a kap ra bok na kunubu kai ra Luluai ra God kai Israel. 15 Ma ra tarai Levi dia ga kip ra bok na kunubu kai God ta ra ul a vara i diat, da Moses i ga kure varogop ma ra tinata kai ra Luluai.

16 Ma David i ga ve ra umana lualua kai ra tarai Levi ba diat a tibe ta umana ta diat ma kadia umana magit ure ra kakailai, ra umana pagol, ma ra umana ngap, ma ra umana tobo, pi diat a ubu diat ma pi diat a kukula na gugu. 17 Ma ra tarai Levi dia ga tibe Eman natu i Ioel, ma ta diat ta kana apik na tarai, Asap natu i Berekia; ma ta ra apik na tarai Merari, Etan natu i Kusaia; 18 ma ta umana nina pa i ngala kadia tiniba. Sekaria, Ben, Iasiel, Semiramot,

Iekiel, Uni, Eliab, Benaia, Maseia, Matitia,
Elipeleu, ma Mikneia, ma a ura tena bal-
abalaure mataniolo, Obed-Edom ma Ieiel.
19 Ta diat ra umana tena kakailai, Eman ma
Asap ma Etan dital ga vatarenge ra umana
tobo na palariam gobol; 20 Sekaria, Asiel,
Semiramot, Iekiel, Uni, Eliab, Maseia, ma
Benaia, dia ga ubu ra umana pagol ta ra tiun
Alamot; 21 Matitia, Elipeleu, Mikneia, Obed-
Edom, Ieiel, ma Asasia, dia ga ubu ra umana
pagol ta ra tiun Seminit. 22 Ma Kenania ra
lualua ta ra tarai Levi i ga kure ra kakailai,
ma i ga vateten diat ure ra kakailai tago
ia ra melemuna tana. 23 Berekia ma Elkana
dir a ura tena varbalaurai ure ra bok na
kunubu. 24 Sebania, Iosapat, Natanel, Ama-
sai, Sekaria, Benaia, ma Elieser, ra umana
tena tinabar, dia ga vu ra tavur ta ra luaina
mata i ra bok na kunubu kai God; ma Obed-
Edom ma Ieka dir ga balaure ra bok na
kunubu.

25 Damana David ma ra umana patuana
Israel ma ra umana luluai na vinarubu dia
ga vana pi diat a kap vairop vue ra bok na
kunubu kai ra Luluai kan ra kuba i Obed-
Edom ma ra ngala na gugu; 26 ma ba God i ga
maravut ra umana te Levi ba dia ga puak ra
bok na kunubu kai ra Luluai, dia ga vartabar
ma lavurua na bulumakau, ma lavurua na
sip, a umana tomotoina. 27 Ma David i ga mal
ma ra mal kumau, damana bula ra umana te
Levi nina dia ga puak ra bok na kunubu, ma
ra umana tena kakailai, ma Kenania nina
i kure ra kakailai; ma David i ga tar mong
ma ra kolot na bongobongo. 28 Damana ra
tarai Israel par dia ga kap ra bok na kunubu
kai ra Luluai ma ra ngala na kunukula, ma
ra nilai ra vuvu ma ra tavur ma ra umana
tobo dia taratarenge muka, ma ra umana
pagol ma ra umana ngap. 29 Ma ba ra bok
na kunubu kai ra Luluai i ga olo ta ra pia na
pal kai David, Mikal natu i Saul i ga gigira ta
ra mata na kalangar, ma i ga gire David ra
king i malagene ma i ubu ra pagol, ma i ga
pidimuane David ure.

16

1 Ma dia ga kap ra bok na kunubu kai God,
ma dia ga vung ia ta kana pakana ta ra bala
na pal na mal nina David i ga vatut ia ure;
ma dia ga tul tar ra umana tinabar di tuntun
tar ia, ma ra umana tinabar na varmaram,
ta ra luaina mata i God. 2 Ma ba David i ga tar
pait vapar ra umana tinabar di tuntun tar ia
ma ra umana tinabar na varmaram, i ga tata
vadoane ra tarai ta ra iang i ra Luluai. 3 Ma
i ga tibe ra nian pire ra tarai ma ra vaden
Israel, ma i ga tul tar ia ta diat tikatikai, ra
pakana gem, ra pakana kirip, ma ra kura
vuai na vain di ga vuare.

4 Ma i ga tibe ta umana ta diat ra tarai
Levi pi diat a kudakudar ta ra luaina mata
i ra bok na kunubu kai ra Luluai, ma upi
diat a nuk vatikene pa ra pite varpa tadav
ra Luluai ra God kai Israel: 5 Asap ra lualua
ta diat, namur Sekaria, Ieiel, Semiramot,
Iekiel, Matitia, Eliab, Benaia, Obed-Edom,
ma Ieiel; ma dia ga ubu ra umana pagol ma
ra umana ngap, ma Asap i ga lue diat ma
ra umana tobo nina dia taratarenge muka;
6 ma Benaia ma Iakasiel, a ura tena tinabar,
dir ga kudakudar vatikai ta ra luaina mata i
ra bok na kunubu kai God ma ra tavur.

A kakailai na pite varpa kai David
(Kak 105:1-15; 96:1-13; 106:1,47-48)

7 Ma ta nam ra bung David i ga tibe Asap
ma ra umana turana ure ra pite varpa tadav
ra Luluai.

8 Avat a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai;
avat a kail upi ra iangina;
Avat a vaarike kana lavur papalum pire ra
tarai.
9 Avat a kakailai tadav ia, avat a kaile ra
kakailai na pite varpa tadav ia;
Avat a tata ure kana lavur enana papalum.
10 Avat a langlang ta ra lia na iangina;
Boina ba na gugu ra bala i diat dia tikan upi
ra Luluai.
11 Avat a tikatikan upi ra Luluai ma upi ra
dekdekina;
Avat a vala tikan upi ra matana.
12 Avat a nuk pa ra lavur enana papalum i ga
pait ia,
Kana papalum pa padapada varvo, ma
ra lavur varkurai dia arikai ta ra
ngiene,
13 Avat ra umana bul mur tai Israel kana
tultul,
Avat ra umana natu i Iakob, kana umana
viviliai.
14 Ia iat ra Luluai kada God;
Kana umana varkurai dia kor ta ra
rakarakan a gunagunan par.
15 Avat a nuk vatikene pa kana kunubu,
Ra tinata nina i ga tul tar ia ta diat ra arip
na marmar na taun tarai;
16 A kunubu nina dir ga pait ia ma Abaraam,
Ma kana vavalima pire Isak;

17 Ma nina i ga vadekdek pa ia pire Iakob upi
na da ra varkurai,
Ma pire Israel upi ra kunubu pa na mutu;
18 Ba i ga biti: Ina tul tar ra gunan Kanaan
tam,
A gunan ba avat a kale pa ia;
19 Ba pa i ga peal boko kavava tarai,
Maia pa, a paupau tuna avat, ma ava ga ki
na vaira ka tana.

20 Ma dia ga tenten vurvurbit, ma dia ga
vana kan tika na vuna tarai upi ta ra
tikai,
Kan tika na vuna gunan upi ta ra tika na
vuna tarai;
21 Pa i ga tul tar ta tikai ba na vakaina diat;
Maia pa, i ga pit ra umana king ure diat;
22 Ma i ga biti: Koko avat a bili diat nina iau
ga ku diat,
Ma koko avat a vakaina kaugu umana
propet.

23 Avat par ta ra rakarakan a gunagunan avat
a kakailai tadav ra Luluai;
Avat a vaarike kana valavalaun a bungbung
par.
24 Avat a varvai ure kana minamar pire ra
umana Tematana,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra
lavur vuna tarai par.

25 Tago ra Luluai i ngala, ma i kat ba da
manga pite pa ia,
I topa ia ba da ru ia, ma ra umana god pata.
26 Tago ra lavur god kai ra tarai par, a umana
magit vakuku diat;
Ma ga ra Luluai i ga pait ra bala na bakut.
27 A variru ma ra minamar dir tur ta ra
luaina matana,
A dekdek ma ra gugu dir ki ta kana pal i
gomgom.
28 Avat a lavur apik na tarai,
Avat a tul tar ra minamar ma ra dekdek tai
ra Luluai.
29 Avat a tul tar ra minamar tai ra Luluai ba
na topa ra iangina;
Avat a kap ra tinabar, ma avat a pot ta ra
luaina matana.
Avat a lotu tadav ra Luluai ma ra gomgom
na minong.
30 Avat par ta ra rakarakan a gunagunan,
avat a dadadar ta ra luaina matana;
I tar vaki bulu ra rakarakan a gunagunan,
ma pa na takari.
31 Boina ba ra bala na bakut na gugu, ma ra
rakarakan a gunagunan na ga;
Boina ba diat a biti livuan ta ra lavur Tem-
atana: A Luluai i ki na king.
32 Boina ba ra ta na roro, ma ra lavur man-
gana i kor tana;
Boina ba ra pupui na kukula ma ra gugu, ma
ra lavur magit dia ki tana;
33 Kari a lamlavur davai ta ra lokalokor diat
a kakailai na gugu ta ra luaina mata
i ra Luluai,
Tago i vut upi na kure ra rakarakan a guna-
gunan.
34 Avat a pite pa ra Luluai, tago ia ra tena
varmari;
Tago kana varmari i tur tukum.
35 Avat a biti: Ea, u ra God ure kaveve
valavalaun, una valaun avet,
Ma una varurue avet, ma una valaun avet
kan ra umana Tematana,
Upi avet a pite pa ra lia na iangim,
Ma upi avet a gugu mat ma ra varmananai
piram.
36 Da pite pa ra Luluai ra God kai Israel,
Vatikai ma pa na mutu.

Ma ra tarai par dia ga biti, Amen, ma dia
ga pite pa ra Luluai.

Di tibe ra tarai Levi ure ra bok na kunubu

37 Ma David i ga nur tar Asap ma ra umana
turana pi diat a kudakudar ta ra luaina
mata i ra bok na kunubu kai ra Luluai ta
ra lavur bungbung par da da mainge diat,
38 varurung ma Obed-Edom ma ra laptikai
na vinun ma lavutul na tura i diat; Obed-
Edom natu i Iedutun, ma Kosa, di ga tibe dir
pi dir a ura tena varbalaurai na matakilalat.
39 Ma di ga vaki Sadok ra tena tinabar ma
ra umana turana, a umana tena tinabar, ta
ra luaina mata i ra Pal kai ra Luluai ta ra
tavul a lotu Gibeon, 40 upi diat a tul tar ra
tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai ta
ra lavur bungbung na malana ma ra lavur
bungbung na ravian, ta ra ul a uguugu na
vartabar ure ra tinabar di tuntun tar ia, da
di ga tumu ia ta ra tinata na varkurai kai
ra Luluai, nina i ga vartuluai ure pire Israel.
41 Ma Eman ma Iedutun, ma diat nina di ga
pilak pa diat ma di ga vatang ra iang i diat
tikatikai, dia ga varagur ma Sadok upi diat
a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai, tago
kana varmari i tur tukum; 42 ma Iedutun ma
Eman dir ga vatur ra umana tavur, ma ra
umana tobo, ma ra umana enana magit ure

ra kakailai kai God, pi Ir a tur maravut ra
umana tena kakailai me; ra umana natu i
Iedutun di ga tibe diat pi diat a balaure ra
mataniolo.
43 Ma ra tarai par dia ga vana, tikatikai ta
ra kubana iat; ma David i ga lilikun pi na
tata vadoane diat ta ra kubana.

17

A kunubu kai God pire David
(2 Sam 7:1-29)

1 Ma ba David i ga ki bulu ta ra kubana,
David i ga biti tai Natan ra propet: Go iau ki
ta ra pal di ga pait ia ma ra tagatagal, ma ra
bok na kunubu kai ra Luluai i ki bakit ika ta
ra umana mal na tubatuba. 2 Ma Natan i ga
biti tai David: Una pait nam parika i ki ta ra
balam, tago God i ki maravut u.
3 Ma ta nam ra marum iat, ra tinata kai
God i ga tadav Natan, ma i biti: 4 Una vana,
ma una ve kaugu tultul David, Ra Luluai i
biti dari: Pa una pait kaugu ta pal upi ina
ki tana. 5 Pa iau ga ti ki boko tai ta pal papa
nam ra bung iau ga agure vairop vue Israel,
ma i tuk tar gori; iau ga vana kan tika na
pal na mal tar tai ta ra tikai, ma kan tika na
pal tar tai ta ra tikai. 6 Ba iau ga varagur
ma ra tarai Israel ta ra gunagunan, dave,
iau ga tir laka ta tika na tena varkurai, nina
iau ga tibe pi na kure kaugu tarai, dari: Ta
ra ava pa ava ga pait kaugu ta pal ma ra
tagatagal? 7 Kari una biti dari pire kaugu
tultul David: A Luluai kai ra lavur kor i biti
dari: Iau ga tak pa u kan ra kikil na sip,
ma kan ra varbalaurai na sip, upi una luluai
pire kaugu tarai Israel; 8 iau ga varagur ma
u ta ra lavur gunagunan u ga vana tana,
ma iau ga mut vue kaum lavur ebar kan ra
luaina matam; ma ina vangala ra iangim,
upi na da ra iang i ra umana rangrangina ta
ra rakarakan a gunagunan. 9 Ma ina tibe ta
gunan pi ure kaugu tarai Israel, ma ina vaki
diat abara, ma diat a ki ta kadia gunan iat,
ma pa da vamareng mule diat; ma ra kaina
tarai pa diat a vakaina mule diat da lua, 10 ma
da papa ta nam ra bung ba iau ga tibe ra
umana tena varkurai pi diat a kure kaugu
tarai Israel; ma ina uvia pa kaum lavur ebar.
Ma go bula iau ve u tana, ra Luluai na page
kaum apik na tarai. 11 Ma ba na ot kaum
umana bung, ma da vadiop u varurung ma
ra umana tamam, ina tibe ta natum nina
ba una vangala, ma ina page vadekdek kana
varkurai 12 la iat na pait kaugu ta pal, ma ina
page kana kiki na king pa na mutu. 13 Ma
ina da tamana, ma ia iat na da natugu; ma
pa ina tak vue kaugu varmari kan ia, da iau
ga tak vue kan nina i ga king lua tam; 14 ma
ina vaki bulu ia ta ra kubagu ma ta kaugu
varkurai pa na mutu; ma da page vadekdek
kana kiki na king pa na mutu.
15 Ma Natan i ga ve David ure go ra umana
tinata ma go ra ninana.
16 Ma David ra king i ga ruk, ma i ga ki ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga biti: Iau
to ia, Luluai God, ma ia vang diat kaugu apik
na tarai, ba u ga agure iau tadav go ra bung?
17 Go ia ra ikilik na magit ta ra luaina matam,
God; u ga varvai ure ra apik na tarai kai
kaum tultul ta ra umana kilala namur, ma
u ga nuk pa iau bula varogop ma ra umana
ngalangala, Luluai God. 18 Ava bula David na
tatike piram ure ra variru nina u ga ru kaum
tultul me? Tago u nunure kaum tultul. 19 Ea,
Luluai, u tar pait go ra ngala na magit upi
na po rikai, upi na boina ure kaum tultul,
varogop ma ra nuknukim iat. 20 Ea, Luluai,
pa ta tikai ba amur varogop me, ma pa ta
enana god ave ga valongore ure, ia kaka u.
21 Ma akave ta vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan nina ba dia varogop ma kaum
tarai Israel, nina ba God i ga valaun pa diat
upi kana tarai iat, upi ra iangim na rararang
tara umana ngala na magit na bunurut, ba u
ga korot vanavana vue ra umana Tematana
kan ra luaina mata i kaum tarai nina u ga
kul valaun diat kan Aigipto? 22 Ma u ga vaki
kaum tarai Israel upi diat kaum tarai vatikai
namur; ma u, Luluai, u ga tur rikai upi kadia
God. 23 Kari, Luluai, boina ba ra tinata nina u
ga tatike ure kaum tultul ma ure kana apik
na tarai na tur tukum, ma una pait ot pa
nam u ga tatike. 24 Ma boina ba ra iangim
na tur tukum ma na ngala pa na mutu, ba
di biti, ra Luluai kai ra lavur kor ia ra God
kai Israel, maikir, a God ure Israel; ma di
page vadekdek ra apik na tarai kai David
kaum tultul ta ra luaina matam. 25 Tago u,
kaugu God, u tar vaarike pire kaum tultul
ba una page kana apik na tarai, kari kaum
tultul i ga nuk ia ta ra balana ba na araring
ta ra luaina matam. 26 Boina, Luluai, u kaka
God, ma u ga vamading ure go ra bo na
magit pire kaum tultul; 27 kari u tar gugu
ba una vadoane ra apik na tarai kai kaum
tultul, upi na tur vatikai namur ta ra luaina

matam; tago u, Luluai, u tar tata vadoane,
ma na ti doan pa na mutu.

18

David i vangala kana gunan na varkurai
(2 Sam 8:1-14)

1 Ma David i ga ubu ra tarai Pilistia, ma i ga
uvia pa diat, ma i ga kale pa ra pia na pal Gat
ma ra umana gunan kikil ia kan ra lima i ra
tarai Pilistia. 2 Ma i ga ubu ra tarai Moab, ma
ra tarai Moab dia ga toratorom pire David,
ma dia ga tul tar ra totokom pirana.
3 Ma David i ga ubu Adadeser ra king
Soba aro Kamat, ba i ga vana pi na vatut
kana varkurai ta ra tava alir Oiparat. 4 Ma
David i ga ra pa tika na arip na marmar
na kiki na vinavana ure ra vinarubu kan ia,
ma lavurua na arip na marmar na tarai na
vinarubu nina dia ki ra os, ma a ura vinun
na arip na marmar na tarai na vinarubu
nina dia ga vana ma ra kau i diat; ma David i
ga poko vakaina ra kau i ra umana os ure ra
umana kiki na vinavana, ia kaka pa i ga poko
vakaina diat nina ba diat a topa tika na mar
na kiki na vinavana ure ra vinarubu. 5 Ma
ba ra tarai Siria maro Damasko dia ga vut
upi diat a maravut Adadeser ra king Soba,
David i ga doko ra ura vinun ma a ura arip
na marmar na tutana Siria. 6 Ma David i ga
tibe ta umana loko na tarai na vinarubu pi
diat a ki aro Damasko ta ra gunan Siria; ma
ra tarai Siria dia ga toratorom pire David,
ma dia ga tul tar ra totokom pirana. Ma ra
Luluai i ga tul tar ra niuvia tai David ta nam
ra umana gunagunan nina i ga vanavana
tana. 7 Ma David i ga tak pa ra umana
bakbakit dia goled, nina ba kai ra umana
tultul kai Adadeser, ma i ga kap pa diat
urama Ierusalem. 8 Ma David i ga ra pa
ra ngala na palariam gobol kan ra ura pia
na pal kai Adadeser, Tibkat ma Kun, nina
Solomon i ga pait ra ngala na la ma ra
ura pagapaga ma ra umana la na palariam
gobol me.
9 Ma ba Tou ra king Kamat i ga valongore
ba David i ga uvia pa ra tarai na vinarubu
par kai Adadeser ra king Soba, 10 i ga tulue
Adoram natuna upi na tul tar ra variru pire
David ra king, ma upi na pite pa ia tago i
ga varubu ma Adadeser ma i ga uvia pa ia,
tago Adadeser dir ga vala varubu ma Tou.
Adoram i ga kap ra umana la na goled, ma
ra silva ma ra palariam gobol; 11 ma David i
ga vagomgom diat upi kai ra Luluai, da i ga
vagomgom value ra silva ma ra goled nina
i ga ra pa ia ta ra umana Tematana, Edom,
Moab, ra tarai Amon, ra tarai Pilistia, ma
Amalek.
12 Ma Abisai natu i Seruia i ga doko ra
vinun ma lavutul na arip na marmar na
tarai Edom ta ra male na solt. 13 Ma i ga
tibe ta umana loko na tarai na vinarubu pi
diat a ki aro Edom, ma ra tarai Edom dia
ga toratorom tai David. Ma ra Luluai i ga
tul tar ra niuvia tai David ta nam ra umana
gunagunan nina ba i ga vanavana tana.

A umana lualua kai David
(2 Sam 8:15-18; 20:23-26)

14 Ma David i ga ki na king ure Israel par;
ma i ga pait ra takodo na varkurai pire kana
tarai par. 15 Ma Ioab natu i Seruia i ga lualua
ta ra tarai na vinarubu; ma Ieosapat natu
i Akilud i ga tena varbalaurai; 16 ma Sadok
natu i Akitub, ma Abimelek natu i Abiatar,
dir ga tena tinabar; ma Savsa i ga tena
tutumu; 17 ma Benaia natu i Ieoiada i ga lue
rap ra tarai Keret ma ra tarai Pelet; ma ra
umana natu i David dia ga vatur vake ra
umana ngala na tiniba ta ra luaina mata i
ra king.

19

A bunura kai ra tarai A mon ma ra tarai Siria
(2 Sam 10:1-19)

1 Ma ba Nakas ra king kai ra tarai Amon
i ga mat, natuna i ga kia vue ta ra kini na
king. 2 Ma David i ga biti: Ina mari Kanun
natu i Nakas, tago tamana i ga mari iau.
Kari David i ga tulue ta umana tultul upi
diat a vamaram ia ure tamana. Ma ba ra
umana tultul kai David dia ga pot ta ra
langun kai ra tarai Amon tadav Kanun upi
diat a vamaram ia, 3 ra umana luluai kai ra
tarai Amon dia ga biti tai Kanun: U nuk ia
laka ba David i tul tar ra variru pire tamam
ba i tulue ra umana tena varmaram piram?
Dave, kana umana tultul pa dia pot laka
piram upi diat a makile ra gunan, ma diat
a nila vue, ma diat a kilao tana? 4 Damana
Kanun i ga kinim vake ra umana tultul kai
David, ma i ga ka vue ra kabe i diat, ma i
ga kutu vue ra ngungu ta kadia olovoi papa
ra livua i diat, ma i ga tul vue diat. 5 Ma ta
umana dia ga ve David ure nam di ga pait
ia ta go ra umana tutana. Ma i ga tulue

ta umana pi diat a barat diat, tago dia ga
vavirvir muka. Ma ra king i ga biti: Avat a
ki pit ika boko abara Ieriko tuk tar ra kabe i
vavat na kubur mulai, ma namur avat a ga
lilikun.
6 Ma ba ra tarai Amon dia ga gire ba
dia ki kaina ta ra mata i David, Kanun ma
ra tarai Amon dia ga tulue tika na arip
na marmar na talant* na silva pi diat a
tokom pa ra umana kiki na vinavana ure ra
vinarubu ma ra umana tena kiki os maro
Mesopotamia, ma maro Aram-Maka, ma
maro Soba. 7 Damana dia ga tokom a utul
a vinun ma a ura arip na marmar na kiki na
vinavana, ma ra king Maka ma kana tarai;
ma dia ga pot ma dia ga ngo pit aro Medeba.
Ma ra tarai Amon dia ga pot guvai kan kadia
umana pia na pal upi ra vinarubu. 8 Ma ba
David i ga valongore ure go, i ga tulue Ioab
ma ra tarai na vinarubu par, a umana lebe.
9 Ma ra tarai Amon dia ga irop, ma dia ga
tur tatamiai upi ra vinarubu maravai ta ra
mataniolo ta ra pia na pal; ma ra umana
king nina dia ga pot dia ga ki irai ta ra pupui.
10 Ma ba Ioab i ga gire ba ra tarai na vinarubu
dia ga tur aro na lua ma aro namur tana,
i ga pilak pa ra umana rangrangina kai ra
tarai Israel, ma i ga tibe diat ure ra tarai
Siria; 11 ma nam ra tarai na vinarubu dia ga
ki valili, i ga tibe tar diat tai turana Abisai,
ma dia ga tur tatamiai ure ra tarai Amon.
12 Ma i ga biti: Gala ra tarai Siria diat a
ongor ure iau, una maravut iau; ma gala
ra tarai Amon diat a ongor pa u, ina vana
ma ina maravut u. 13 Koko dat a burut, dat
a rangrang da ra umana tutana ure kada
tarai, ma ure ra umana pia na pal kai kada
God; ma boina ba ra Luluai na pait ika nam
ba i boina pirana. 14 Ma Ioab ma kana tarai
dia ga tut na vinarubu ure ra tarai Siria, ma
dia ga lop kan ra luaina matana. 15 Ma ba ra
tarai Amon dia ga gire ba ra tarai Siria dia ga
lop, diat bula dia ga lop kan ra luaina mata
i Abisai turana, ma dia ga ruk ta ra pia na
pal. Ma Ioab i ga vana urama Ierusalem.
16 Ma ba ra tarai Siria dia ga gire ba ra tarai
Israel dia ga uvia pa diat, dia ga tulue ta
umana tultul upi diat a ben pa ra tarai Siria
ta ra papar a Tava Alir maro, ma Sopak ra
luluai na vinarubu kai Adadeser i ga agure
diat. 17 Ma di ga ve David; ma i ga varurue
ra tarai Israel par. ma dia ga bolo ra Iordan,
ma dia ga tadav diat ma dia ga tur tatamiai
upi ra vinarubu ma diat. Kari ba David ma
kana tarai dia ga tur tatamiai ure diat, ra
tarai Siria dia ga varubu ma diat. 18 Ma ra
tarai Siria dia ga lop kan Israel; ma David
i ga ubu ra tarai nina dia ki ta ra lavurua
na arip na marmar na kiki na vinavana,
ma ra ivat na vinun na arip na marmar dia
vanavana ka, ma i ga doko Sopak ra luluai
na vinarubu. 19 Ma ba diat dia ga toratorom
tai Adadeser dia ga gire ba Israel i ga uvia
pa diat, dia ga pait ra malmal ma David ma
dia ga toratorom pirana; ma ra tarai Siria
pa dia ga mainge mule ba diat a maravut ra
tarai Amon.

20

David i kale pa Raba
(2 Sam 12:26-31)

1 Ma ba ra turpai ra kilala i ga vut mulai,
ta ra e ba ra umana king dia tut na vinarubu
tana, Ioab i ga lue ra umana lebe ta ra tarai
na vinarubu, ma dia ga vakaina ra gunan
kai ra tarai Amon, ma dia ga tur vartakalat
bat Raba. Ma David i ga ki boko arama
Ierusalem. Ma Ioab i ga ubu Raba, ma i ga
uvia pa ia. 2 Ma David i ga paike vue ra kere
kan ra ulu i kadia king, ma ba i ga valar ra
mamatina i ga da tika na talant na goled,
ma ra umana ngatngat na vat dia ga ki tana;
ma di ga vatoke ta ra ulu i David. Ma i ga
kap vue ra peal magit na ra varpa kan ra
pia na pal. 3 Ma i ga ben vavilavilau ra tarai
nina dia ki tana, ma i ga tibe diat upi diat a
papalum ma ra umana so, ma ra umana oi
na palariam, ma ra umana pem. David i ga
pait ra dari ta ra umana pia na pal par kai
ra tarai Amon. Ma David ma ra tarai par dia
ga lilikun urama Ierusalem.

A tarai kai David dia doko ra umana lolovina tutana
(2 Sam 21:15-22)

4 Di ga pait bula tika na vinarubu ma ra
tarai Pilistia aro Geser; ma Sibekai ra te
Kusat i ga doko Sipai, tikai ta diat ra umana
bul mur ta ra lolovina tutana; ma dia ga
uvia pa diat.
5 Ma dia ga pait mule ra vinarubu ma ra
tarai Pilistia; ma Elkanan natu i Iair i ga
doko Lami dir turana ma Goliat ra te Gat,

* 19:6: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra goled ba ra silva me i da ra valavalar na mani.

nina ba ra palpalum i kana rumu i ga ngala
da ra davai nina i ki ta ra ur na virvir mal.
6 Ma di ga varubu bula aro Gat, ma tika
na lolovina tutana muka i ga ki abara, a
umana kaka na limana ma ra umana kaka
na kauna dia ga a ura vinun ma a ivat
parika, a laptikai ta ra ura limana tikatikai,
ma ra laptikai ta ra ura kauna tikatikai; ma
ia bula a lolovina tutana i ga vangala. 7 Ba i
ga vul Israel, Ionatan natu i Simea nina dir
turana ma David i ga doka.
8 A lolovina tutana i ga vangala go dital
aro Gat; ma dital ga virua ta ra lima i David,
ma ra lima i kana umana tultul.

21

David i luk ra tarai Israel ma ra tarai Iuda
(2 Sam 24:1-25)

1 Ma Satan i ga tut ure Israel, ma i ga
vararak David pi na luk ra tarai Israel par.
2 Ma David i ga biti tai Ioab ma tai ra umana
luluai kai ra tarai: Avat a vana, ma avat a luk
ra tarai Israel papa aro Ber-Seba ma tuk uro
Dan; ma avat a kap mule ra varvai piragu
upi ina nunure ra niluluk i diat. 3 Ma Ioab
i ga biti: Boina ba ra Luluai na vapealane
kana tarai upi a marmar na tur kia tikai! Ia
kaka, kaugu luluai ra king, vakir diat par
vang a umana tultul kai kaugu luluai? Ta
ra ava kaugu luluai i mainge ra dari? Ta
ra ava na vuna ta ra nirara kai Israel? 4 Ia
kaka ra tinata kai ra king i ga ongor ta ra
tinata kai Ioab. Ma Ioab i ga vana kan ia, ma
i ga vana alalu ra gunan Israel par, ma i ga
talil mulai Ierusalem. 5 Ma Ioab i ga tul tar
ra niluluk ure ra tarai pire David. Ma diat
par kai Israel dia ga tika na arip ma tika na
mar na arip na marmar na tutana nina i tale
diat ra vinarubu ma ra pakat na vinarubu;
ma diat kai Iuda dia ga ivat na mar ma
lavurua na vinun na arip na marmar na
tutana nina i tale diat ra vinarubu ma ra
pakat na vinarubu 6 Pa i ga luk ra tarai Levi
ma ra tarai Beniamin, tago ra varkurai kai
ra king ia ra magit na milmilikuan pire Ioab.
7 Ma go ra magit i ga kaina ta ra luaina
mata i God, damana i ga vakadik Israel. 8 Ma
David i ga biti tai God: Iau ga rara muka ta
ra magit iau ga pait ia. Ia kaka iau lul u ba
una vung vue ra kaina mangamangana kai
kaum tultul; tago iau ga pait ra magit na
papaua. 9 Ma ra Luluai i ga tata pire Gad, ra
tena ginigira kai David, ma i ga biti: 10 Una
vana ma una tata pire David, ma una biti:
A Luluai i biti dari: Go iau tul tar ra utul
a magit piram; una pilak pa tikai ta dital
upi ina pait ia tam. 11 Ma Gad i ga pot tadav
David, ma i ga biti tana: A Luluai i biti dari:
Una pilak pa nam u mainge: 12 a utul a kilala
na mulmulum; ba a utul a gai nina ba kaum
umana ebar diat a vakavakaina tana, ba ra
pakat na vinarubu kai kaum umana ebar na
korokorot vanavana u; ba a utul a bung nina
ba ra pakat na kaina minait kai ra Luluai na
monong ra gunan tana, ba ra angelo kai ra
Luluai na varli vurvurbit ta ra langlangun
Israel par. Una nuknuk ure, ma una vaarike
pi ina ve mule nam i ga tulue iau. 13 Ma David
i ga biti tai Gad: Iau ti kaina muka; ia kaka
na boina ba ra lima i ra Luluai na vakadik
iau, tago kana varmari i ngala mat, ma ra
lima i ra tarai pata.
14 Ma ra Luluai i ga tulue ra kaina minait
taun Israel, ma lavurua na vinun na arip
na marmar na tutana Israel dia ga mat
me. 15 Ma God i ga tulue ra angelo urama
Ierusalem upi na nila vue; ma ba i ga vani-
nara pi na nila vue, ra Luluai i ga gire ung ia,
ma i ga pukue ra nuknukina ma i ga biti ta
ra angelo na vardodoko: Koko, i topa ia. Ma
ra angelo kai ra Luluai i ga tur uka maravai
ta ra tavul a rararama vuai kai Ornan ra te
Iebus. 16 Ma David i ga idok, ma i ga gire
ra angelo kai ra Luluai ba i tur livuan ta
ra rakarakan a gunagunan ma ra bala na
bakut, ma i vature ra pakat na vinarubu
ta ra limana, ma i tulue taun Ierusalem.
Ma David ma ra umana patuana, nina dia
ga mong ma ra mal na tabun, dia ga bura
palar. 17 Ma David i ga biti tai God: Pa iau ga
vartuluai laka ba da luk ra tarai? Iau iat iau
ga pait ra nirara, ma kaugu mangamangana
i bilak; ia kaka, ava bar go ra umana sip dia
ga pait ia? Boina, Luluai kaugu God, ba ra
limam na ki taun iau, ma taun ra apik na
tarai kai tamagu, ma koko na ki taun kaum
tarai pi diat a kaina tana.
18 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vartuluai
pire Gad ba na ve David ba na vana ma na
vatut ta uguugu na vartabar tadav ra Luluai
ta ra tavul a rararama vuai kai Ornan ra
te Iebus. 19 Ma David i ga vana ta ra tinata
kai Gad, nina i ga vatang ia ta ra iang i ra
Luluai. 20 Ma Ornan i ga tur tapuku ma i ga
gire ra angelo, ma ra ivat na natuna nina
dia ga ki pirana dia ga parau. Ornan i ga
ramarama vue vit, 21 ma ba David i ga vana
tadav Ornan, Ornan i ga gire David ma i ga

irop kan ra tavul a rararama vue vit, ma i
ga bura timtibum ta ra luaina mata i David.
22 Ma David i ga biti tai Ornan: Una tul tar
go ra tavul a rararama vuai piragu, upi ina
vatut ta uguugu na vartabar tadav ra Luluai
tana; una ivure piragu ure ra mataina tuna,
upi ra kaina minait na par kan ra tarai. 23 Ma
Ornan i ga biti tai David: Una kap ia ka, ma
na topa ia ba kaugu luluai ra king na pait
nam i boina ta ra luaina matana me; ma ina
tul tar bula ra umana bulumakau, upi ure ra
tinabar di tuntun tar ia, ma ra umana magit
di ramarama vue vit me, upi ure ra davai na
tunutun, ma ra vit ure ra tinabar na vuai na
uma. Go parika iau tabar u me.
24 Ma David ra king i ga biti tai Ornan:
Pata, ina kul ia ure ra mataina muka; pa ina
tak pa nam ba kaum ure ra Luluai, ma pa
ina tul tar ra magit nina pa iau ga kul ia ure
ra tinabar di tuntun tar ia. 25 Kari David i ga
tul tar laptikai na mar na pakana goled pire
Ornan ure nam ra pakana.
26 Ma David i ga pait ra uguugu na
vartabar tadav ra Luluai abara, ma i ga tul
tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ra
umana tinabar na varmaram, ma i ga kail
tadav ra Luluai; ma i ga bali ia marama ra
bala na bakut ma ra iap ta ra uguugu ure
ra tinabar di tuntun tar ia. 27 Ma ra Luluai i
ga vartuluai pire ra angelo, ma i ga ule mule
kana pakat na vinarubu ta kana popopoi iat.

A pakan pia ure ra kuba i ra Luluai

28 Ta nam ra e ba David i ga gire ba ra
Luluai i ga bali ia ta ra tavul a rararama
vuai kai Ornan ra te Iebus, i ga vartabar
abara. 29 Ra pal kai ra Lul, uai nina Moses
i ga pait ia aro ta ra bil, ma ra uguugu ure
ra tinabar di tuntun tar ia, dir ga ki ta nam
ra e ta ra tavul a lotu aro Gibeon; 30 ma i ga
dekdek pire David ba na vana pi na matoto
tai God abara, tago i ga burutue ra pakat na
vinarubu kai ra angelo kai ra Luluai.

22

1 Ma David i ga biti: Go iat ra kuba i
ra Luluai God, ma go iat ra uguugu ure ra
tinabar di tuntun tar ia ure Israel.

David i pait ra vaninara ure ra kuba i ra Luluai

2 Ma David i ga vartuluai pi da varurue
ra umana vaira nina dia ga ki ta ra gunan
Israel; ma i ga tibe ra umana tena madaka
ta ra vat upi diat a poko ra umana ngala
na vat upi da pait ra kuba i God. 3 Ma
David i ga vaninare ra ngala na palariam
ure ra umana ot ure ra umana banbanu ai
ra umana mataniolo, ma ure bula ra umana
varpakan, ma ra ngala na palariam gobol
nina pa di ga luk valar pa ra mamatina, 4 ma
ra umana tagatagal nina ba pa di ga luk diat,
(tago ra tarai Sidon ma Tiro dia ga kap ra
peal tagatagal pire David). 5 Tago David i ga
biti: Solomon natugu i barmana ka ma pa i
melem boko, ma ra pal nina ba da vatut ia
ure ra Luluai na lia ma ra minamar ma na
rararang ta ra lavur vuna gunan, kari ina
vaninara ure. Damana David i ga vaninara
bulbulu ba pa i ga ti mat boko.

6 Ma i ga oro pa Solomon natuna, ma i ga
vartuluai pirana ba na vatut ra pal ure ra
Luluai ra God kai Israel. 7 Ma David i ga biti
tai Solomon: Natugu, iau ga mainge ba ina
vatut ra pal ure ra iang i ra Luluai. kaugu
God. 8 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau, ma i ga biti: U ga lolonge vatikene ra
gap, ma u ga varubu ta ra umana ngala na
vinarubu; pa una vatut ta pal ure ra iangigu,
tago u ga lolonge ra ngala na gap ta ra guna-
gunan ta ra luaina matagu. 9 Io, una vangala
ra bul tutana, ma na nunure ra malmal. Ina
tul tar ra malmal tana kan kana lavur ebar
kikil ia;. da vaiang ia ba Solomon, ma ina
tul tar ra malmal ma ra ningo pire Israel
ta kana umana bung na nilaun. 10 Na vatut
ra pal ure ra iangigu; ma na da natugu, ma
ina da tamana; ma ina page kana kiki na
king taun Israel pa na mutu. 11 Io, natugu, ra
Luluai na ki piram upi una pait ot pa ra pal
kai ra Luluai kaum God, da i ga tatike value
ure u. 12 la kaka, boina ba ra Luluai na tul
tar ra kabinana ma ra minatoto piram, upi
una torom ta ra varkurai kai ra Luluai kaum
God ba i tul tar ra varkurai ure Israel tam.
13 Gala una kodop vake ra umana vartuluai
ma ra umana varkurai nina ba ra Luluai i
ga vartuluai pire Moses tana ure Israel, na
boina piram; una ongor ma una balamat;
koko una burut ma koko una ururian. 14 Ta
ra ngala na niongor iau ga vaninare tika na
mar na arip na marmar na talant na goled,
ma ra vinun na mar na arip na marmar
na talant na silva, ure ra kuba i ra Luluai,
ma ra palariam gobol ma ra palariam tuna
nina ba pa di ga luk valar pa ia tago i peal
mat; ma iau ga vaninare bula ra davai ma
ra vat. Ma gala u mainge una vangala pa
ia. 15 Ma i peal ra umana tena papalum nina

dia ki piram, ra umana tena munumut na
vat, ra umana tena madaka ta ra vat, ra
umana tena madaka ta ra davai, ma ra peal
tutana nina dia melem ta ra lavur mangana
papalum [16] ma ra goled, ma ra silva, ma
ra palariam gobol, ma ra palariam tuna.
Una tur pa ra papalum, ma ra Luluai na ki
maravut u.
[17] Ma David i ga vartuluai ba ra umana. lu-
luai Israel diat a maravut Solomon natuna,
ma i ga biti: [18] Dave, ra Luluai kavava God pa
i ki laka pire vavat? Pa i ga tul tar laka ra
malmal pire vavat ta ra lavur papar? I ga
nur tar ra tarai ta go ra gunan ta ra limagu,
ma di ga uvia pa ra gunan ta ra luaina mata
i ra Luluai, ma ta ra luaina mata i kana tarai.
[19] Io, avat a bala upi ra Luluai kavava God ma
avat a nuknuk upi ia; avat a tut, ma avat a
vatut ra pal i gomgom kai ra Luluai God, upi
avat a kap ra bok na kunubu kai ra Luluai
ma ra lavur gomgom na la kai God tar ta ra
pal nina ba da pait ia ure ra iang i ra Luluai.

23

[1] Ma David i ga patuana ma i ga laun vao;
ma i ga vaki Solomon natuna pi na king ure
Israel.

Ra umana tiniba ma ra papalum kai ra tarai Levi ma ra umana tena tinabar

[2] Ma i ga oro varurue ra umana luluai
Israel, varurung ma ra umana tena tinabar
ma ra tarai Levi. [3] Ma di ga luk ra tarai Levi
par ba i ga utul a vinun kadia kilala ba i ga
bolo ra utul a vinun; ma ra niluluk i ga utul
a vinun ma lavutul na arip na marmar na
tutana. [4] Ma di ga tibe a ura vinun ma a ivat
na arip na marmar upi diat a balaure ra pa-
palum ta ra kuba i ra Luluai, ma laptikai na
arip na marmar ure ra papalum na raprap
ma ra papalum na tena varkurai, [5] ma a ivat
na arip na marmar upi diat a umana tena
varbalaurai na mataniolo, ma ra ivat na arip
na marmar upi diat a pite pa ra Luluai ta
nam ra umana magit na kakailai nina David
i ga pait ia ure ra pite varpa.
[6] Ma David i ga tibe diat ta ra utul a
tiniba varogop ma ra utul a natu i Levi.
Gerson, Koat, ma Merari. [7] Ta ra apik na
tarai Gerson, Ladan ma Simei. [8] A utul a
natu i Ladan: Iekiel i lualua, Setam, ma Ioel.
[9] A utul a natu i Simei: Selomot, Kasiel, ma
Karan. Go diat a umana lualua ta ra apik na
tarai kai Ladan. [10] Ma ra umana natu i Simei:
Iakat, Sina, Ieus, ma Beria. Go diat a ivat
na natu i Simei. [11] Ma Iakat ia ra lualua, ma
Sina ia ra vauruana; ma tago pa i ga peal ra
umana natu i Ieus ma Beria, di ga luk diat
ba a kopono apik na tarai ka.
[12] A ivat na natu i Koat: Amram, Isar,
Kebron, ma Usiel. [13] A ura natu i Amram:
Aron ma Moses; ma di ga tibe vaire Aron upi
na vagomgom ra umana magit dia gomgom
kakit, diat ma ra umana natuna pa na mutu,
upi diat a tun ra bulit i ang na katkat ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma upi diat a
kudakudar tana, ma upi diat a pite pa ra
iangina vatikai namur. [14] Ma ure Moses ra
tutana kai God, di ga luk ra umana natuna
varurung ma ra vuna tarai Levi. [15] A ura
natu i Moses: Gersom ma Elieser. [16] Sebuel,
a natu i Gersom, ia ra lualua. [17] Rekabia,
a natu i Elieser, ia ra lualua. Elieser pa i
ga vangala ta bul tutana mulai, ia kaka ra
umana natu i Rekabia dia ga peal. [18] Selomit,
a natu i Isar, ia ra lualua. [19] A umana natu
i Kebron: Ieria ra lualua, Amaria ra vau-
ruana, Iakasiel ra vautuluna, ma Iekameam
ra vaivatina. [20] A ura natu i Usiel: Mika ra
lualua, ma Isia ra vauruana.
[21] A ura natu i Merari: Mali ma Musi. A
ura natu i Mali: Eleasar ma Kis. [22] Ma Eleasar
i ga mat, ma pa i ga vangala ta bul tutana, a
umana bul vavina ka; ma ra umana tai diat
a umana natu i Kis dia ga taule diat. [23] A utul
a natu i Musi: Mali, Eder, ma Ieremot.
[24] Go diat a umana bul mur tai Levi ta ra
umana apik na tarai kai ra lavur tama i diat,
a umana lualua na apik na tarai ta diat di ga
luk diat, nina dia ga pait ra papalum ta ra
kuba i ra Luluai, diat i ga ura vinun kadia
kilala ba i ga bolo ra ura vinun.
[25] Tago David i ga biti: Ra Luluai ra God kai
Israel i ga tul tar ra malmal pire kana tarai,
ma i ki Ierusalem pa na mutu; [26] a tarai Levi
pa diat a puak mule ra pal na varbarat ma
ra umana la ure ra papalum tana. [27] Tago ta
ra mutuai kana nilaun David i ga vartuluai
ba da. luk ra umana bul mur tai Levi, diat i
ura vinun kadia kilala ba i bolo ra ura vinun.
[28] Kadia tiniba pi diat a torom ta ra umana
bul mur tai Aron ta ra papalum ta ra bala
na pal i gomgom kai ra Luluai, ma ta ra
bala na gunan, ma ta ra umana bagialar, ma
ta ra varvagomgom ta ra umana magit dia
gomgom, maia pa, ra papalum ta ra kuba i
God; [29] dia ga varvakai bula ma ra gem na
ginigira, ma ra bo na plaua ure ra tinabar
na vuai na uma, nina ba pa i leven. ba nina
di tun ia ta ra rararangai, ba nam di puk
ia, ma ure ra umana valavalar na mamat

ma ra umana la na valavalar. [30] Ma ta ra
malamalana diat a tur ma diat a tul tar ra
pite varpa tadav ra Luluai, ma damana ta
ra ravravian; [31] ma diat a tul tar ra umana
tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai,
ta ra umana Bung Sabat, ma ra umana
kalamana gai, ma ra umana enana bung na
lukara nina di ga kubu diat, varogop ma ra
varkurai ure ra niluluk i diat, ta ra luaina
mata i ra Luluai vatikai. [32] Damana diat a
balaure ra pal na varbarat, ma ra pakana i
gomgom, ma diat a toratorom ta ra umana
tura i diat a umana bul mur tai Aron ba dia
pait kadia papalum ta ra kuba i ra Luluai.

24

[1] Go diat a umana tiniba ure ra umana
bul mur tai Aron. A umana natu i Aron,
a umana tutana: Nadab, Abiu, Eleasar, ma
Itamar. [2] Ma Nadab ma Abiu dir ga mat lua
tai tama i dir, ma tago pa dir ga vangala ta
bul di ga tul tar ra tiniba na tena tinabar
pire Eleasar ma Itamar. [3] Ma Sadok ta ra
umana bul mur tai Eleasar, ma Akimelek
ta ra umana bul mur tai Itamar, dir ga
maravut David ba i ga tibe diat ure kadia
lavur mangana tiniba nina ba diat a pait
ia. [4] Ma tago ra umana lualua ta ra apik na
tarai kai Eleasar dia ga peal ta diat ta ra apik
na tarai kai Itamar, di ga tibe diat dari: a
vinun ma laptikai na lualua ta ra apik na
tarai kai Eleasar, ma lavutul ta ra apik na
tarai kai Itamar. [5] Di ga padapadailam ure
ra varmur na tiniba, ma ra umana luluai ta
nam ra ura apik na tarai par, kai Eleasar ma
kai Itamar, dia ga lue ra umana papalum
ta ra pal i gomgom ma ra umana papalum
parika kai God. [6] Ma ra tena tutumu, Semaia
natu i Netanel ra te Levi, i ga tumu ra iang
i diat ta ra luaina mata i ra king ma ra
umana luluai, ma Sadok ra tena tinabar,
ma Akimelek natu i Abiatar, ma ra umana
lualua ta ra umana apik na tarai kai ra
umana tena tinabar ma kai ra tarai Levi; di
ga padapadailam lua upi ta. tikai ta ra apik
na tarai kai Eleasar, ma namur upi ta tikai
ta ra apik na tarai kai Itamar.

[7] A padapadailam i ga dari: a luaina
Ieoiarib, a vauruana Iedaia, [8] a vautuluna
Karim, a vaivatina Seorim, [9] a vailimana
Malkia, a valaptikaina Miamin, [10] a valavu-
ruana Akos, a valavutuluna Abia, [11] a valavu-
vatina Iesua, a vavinununa Sekania, [12] a
vavinununa ma tikai Eliasib, a vavinununa
ma a urua Iakim, [13] a vavinununa ma a utul
Kupa, a vavinununa ma a ivat Iesebeab, [14] a
vavinununa ma a ilima Bilga, a vavinununa
ma laptikai Imer, [15] a vavinununa ma lavu-
rua Kesir, a vavinununa ma lavutul Apises,
[16] a vavinununa ma lavuvat Petakia, a vaura
vinununa Iekeskel, [17] a ura vavinununa ma
tikai Iakin, a ura vavinununa ma a urua
Gamul, [18] a ura vavinununa ma a utul Delaia,
a ura vavinununa ma a ivat Masia. [19] Go iat
ra varmur na tiniba ba dia ga ruk ta ra kuba
i ra Luluai upi diat a pait kadia papalum, da
tama i diat Aron i ga tul tar ia pire diat, da
ra vartuluai kai ra Luluai ra God kai Israel
pirana.

[20] Ma ta ra umana enana bul mur tai Levi:
ta ra apik na tarai Amram, Subael; ma natu
i Subael, Iedeia. [21] Ta ra apik na tarai kai
Rekabia, Isia ia ra lualua ta ra umana natu i
Rekabia. [22] Ta ra apik na tarai Isar, Selomot;
ta ra umana natu i Selomot, Iakat. [23] Ma
ta ra apik na tarai Kebron, Ieria ra lualua,
Amaria ra vauruana, Iakasiel ra vautuluna,
Iekameam ra vaivatina. [24] Ta ra apik na tarai
Usiel, Mika; ta ra umana natu i Mika, Samir.
[25] Ma Isia dir turana ma Mika; ta ra umana
natu i Isia, Sekaria. [26] A ura natu i Merari:
Mali ma Musi. A natu i Iasia, Beno. [27] Ta ra
apik na tarai Merari: a umana natu i Iasia,
Beno, Soam, Sakur, ma Ibri. [28] Ta ra apik na
tarai Mali, Eleasar nina pa i ga vangala ta
bul tutana. [29] Ta ra apik na tarai Kis, Ieramel
natu i Kis. [30] Ma ra umana natu i Musi: Mali,
Eder, ma Ierimot. Go diat a umana te Levi
ta kadia lavur apik na tarai.

[31] Go diat bula, ra lualua na apik na tarai
ma damana bula turana a muruna, dia ga
padapadailam da ra umana tura i diat a
umana bul mur tai Aron, ta ra luaina mata
i David ra king, ma Sadok ma Akimelek, ma
ra umana lualua ta ra umana apik na tarai
kai ra umana tena tinabar ma kai ra tarai
Levi.

25

A tiniba kadiat nina dia lue ra kakailai

[1] Ma David ma ra umana luluai na
vinarubu dia ga tibe vaire ta umana natu
i Asap, ma ta umana natu i Eman, ma ta
umana natu i Iedutun, upi diat a tata na
propet ma ra umana ngap, ma ra umana
pagol, ma ra umana tobo; go ra iang i
diat dia ga pait ra papalum da kadia lavur
varvakai:

[2] Ta ra apik na tarai Asap, Sakur, Iosep,
Netania, ma Asarela, a umana natu i Asap;

Asap i ga lue diat, ma i ga tata na propet da
ra king i ga kure.

3 Tai Iedutun, laptikai na natu i Iedutun,
Gedalia, Seri, Iesaia, Simei, Kasabia, ma
Matitia; ma tama i diat Iedutun i ga lue diat
ma ra pagol ma i ga tata na propet ma ra
pite varpa tadav ra Luluai.

4 Tai Eman, a umana natu i Eman, Bukia,
Matania, Usiel, Sebuel, Ierimot, Kanania,
Kanani, Eliata, Gidalti, Romamti-Eser, Ios-
bekasa, Maloti, Otir, ma Makasiot; 5 go diat
a umana natu i Eman ra tena ginigira kai
ra king ta ra umana tinata kai God, upi da
vangala. Ma God i ga tabar Eman ma a
vinun ma a ivat na bul tutana ma a utul a
bul vavina. 6 Tama i diat i ga lue go diat
par ta ra kakailai ta ra kuba i ra Luluai ma
ra umana tobo, ma ra umana pagol, ma ra
umana ngap, ure ra lotu ta ra kuba i God,

Asap, Iedutun, ma Eman, dital ga ki ta
ra vavai ra varkurai kai ra king. 7 A nilu-
luk i diat par, ba di ga luk vararungane
diat ma ra umana tura i diat nina dia ga
melem ta ra kakailai tadav ra Luluai, i ga
a ura mar ma lavutul na vinun ma lavutul.
8 Ma di ga padapadailam ure kadia tiniba
tikatikai; diat par dia ga varvarogop ta ra
padapadailam, a umana ngala ma ra umana
ikilik, ra tena vartovo ma ra bul vartovo. 9 Di
ga padapadailam value pa Iosep ta ra apik
na tarai Asap; a vauruana Gedalia, diat ma
ra umana turana ma ra umana natuna, a
vinun ma a urua; 10 a vautuluna Sakur, diat
ma ra umana natuna ma ra umana turana,
a vinun ma a urua; 11 a vaivatina Isri, diat
ma ra umana natuna ma ra umana turana, a
vinun ma a urua; 12 a vailimana Netania, diat
ma ra umana natuna ma ra umana turana,
a vinun ma a urua; 13 a valaptikaina Bukia,
diat ma ra umana natuna ma ra umana
turana, a vinun ma a urua; 14 a valavu-
ruana Iesarela, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma a urua;
15 a valavutuluna Iesaia, diat ma ra umana
natuna ma ra umana turana, a vinun ma
a urua; 16 a valavuvatina Matania, diat ma
ra umana natuna ma ra umana turana, a
vinun ma a urua; 17 a vavinununa Simei,
diat ma ra umana natuna ma ra umana
turana, a vinun ma a urua; 18 a vavinununa
ma tikai Asarel, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma a urua;
19 a vavinununa ma a urua Kasabia, diat
ma ra umana natuna ma ra umana turana,
a vinun ma a urua; 20 a vavinununa ma
a utul Subael, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma a urua;
21 a vavinununa ma a ivat Matitia, diat ma
ra umana natuna ma ra umana turana, a
vinun ma a urua; 22 a vavinununa ma a
ilima Ieremot, diat ma ra umana natuna ma
ra umana turana, a vinun ma a urua; 23 a
vavinununa ma laptikai Kanania, diat ma
ra umana natuna ma ra umana turana, a
vinun ma a urua; 24 a vavinununa ma lavu-
rua Iosbekasa, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma a urua;
25 a vavinununa ma lavutul Kanani, diat ma
ra umana natuna ma ra umana turana, a
vinun ma a urua; 26 a vavinununa ma lavuvat
Maloti, diat ma ra umana natuna ma ra
umana turana, a vinun ma a urua; 27 a vaura
vinununa Eliata, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma a urua;
28 a ura vavinununa ma tikai Otir, diat ma
ra umana natuna ma ra umana turana, a
vinun ma a urua; 29 a ura vavinununa ma a
urua Gidalti, diat ma ra umana natuna ma
ra umana turana, a vinun ma a urua; 30 a
ura vavinununa ma a utul Makasiot, diat
ma ra umana natuna ma ra umana turana,
a vinun ma a urua; 31 a ura vavinununa
ma a ivat Romamti-Eser, diat ma ra umana
natuna ma ra umana turana, a vinun ma a
urua.

26

A umana tena balabalaure mataniolo ma ra umana enana tena balabalaure

1 A umana tiniba ure ra umana tena bala-
balaure mataniolo: ta ra apik na tarai Kora,
Meselemia natu i Kore, ta ra umana natu
i Asap. 2 Ma Meselemia i ga vangala ta
umana bul tutana: Sekaria a luaina, Iediael
a vauruana, Sebadia a vautuluna, Iatniel a
vaivatina, 3 Elam a vailimana, Ieokanan a
valaptikaina, Elioenai a valavuruana.

4 Ma Obed-Edom i ga vangala ta umana
bul tutana: Semaia a luaina, Ieosabad a vau-
ruana, Ioa a vautuluna, Sakar a vaivatina,
Netanel a vailimana, 5 Amiel a valaptikaina,
Isakar a valavuruana, Peuletai a valavutu-
luna; tago God i ga vadoane. 6 Ma natuna Se-
maia bula i ga vangala ta umana bul tutana,
ma diat a umana lualua ta ra apik na tarai
kai tama i diat, tago diat a umana rangrang
na tutana. 7 Ra umana natu i Semaia: Otni,
Repael, Obed, Elsabad, nina ra umana tura
i diat a umana rangrang na tutana, Eliu,
ma Semakia, 8 Go diat a umana bul mur tai
Obed-Edom, ma ba di ga luk guve diat tai
Obed-Edom ma ra umana natu i diat ma

ra umana tura i diat, dia ga da laptikai na
vinun ma a urua, a umana dekdek na tutana
ma i ga tale diat ra papalum.
9 A umana natu i Meselemia ma ra umana
turana, a vinun ma lavutul na rangrang na
tutana diat. 10 Ma Kosa ta ra apik na tarai
kai Merari i ga vangala ta umana bul tutana:
Simri nina ba tamana i ga vaki ia pi na
lualua (ma a dovotina vakir ia ra luaina bul),
11 Kilkia, Tebalia, ma Sekaria; a vinun ma a
utul diat a umana natu i Kosa diat ma ra
umana turana.
12 Di ga tibe go diat upi diat a lue ra umana
tiniba ure ra varbalaurai na mataniolo, ma
dia ga pait kadia tiniba da ra umana tura
i diat ta ra kuba i ra Luluai. 13 Ma dia
ga padapadailam ure kadia umana tiniba
tikatikai ta ra lavur mataniolo par, varogop
ma kadia umana apik na tarai, a umana
ngala varurung ma ra umana ikilik. 14 Di
ga padapadailam pa ra papar a taur ba kai
Selemia. Namur di ga padapadailam upi ra
tiniba kai natuna Sekaria, a tena kabinana,
ma i ga vatur vake ra tiniba ta ra papar a
labur. 15 Kai Obed-Edom a tiniba ta ra papar
a taubar, ma ra umana natuna dia ga vatur
vake ra varbalaurai ta ra pal na vuvuvung.
16 Kai Supim ma Kosa a tiniba ta ra papar a
taoai, ta ra mataniolo Saleket ta ra ul a nga
nina i tututua. 17 Di ga tibe laptikai na te
Levi ta ra papar a taur, ta ra papar a labur
a ivat ta ra bungbung, ta ra papar a taubar
a ivat ta ra bungbung, ma a ururua ta ra
ura banbanu ta ra pal na vuvuvung; 18 ma
ure ra mata palpal ta ra papar a taoai, di ga
tibe ra ivat ta ra ul a nga, ma a urua ta ra
mata palpal iat. 19 Go diat ra umana tiniba
kai ra umana tena balabalaure mataniolo,
ta ra apik na tarai kai Kora ma ra apik na
tarai kai Merari.
20 Ma ta ra tarai Levi Akia i ga kure ra
vuvuvung na mani ta ra kuba i God, ma ra
vuvuvung ure ra umana gomgom na magit.
21 A umana natu i Ladan, diat ta ra apik na
tarai Gerson ba kai Ladan: a umana lualua
ta ra apik na tarai kai Ladan ra te Gerson,
Iekieli. 22 A ura natu i Iekieli, Setam ma
Ioel turana, dir ga kure ra vuvuvung ure ra
umana ngatngat na magit ta ra kuba i ra
Luluai.
23 Ta ra umana apik na tarai Amram, Isar,
Kebron, ma Usiel: 24 Sebuel natu i Gersom
natu i Moses ia ra tena balabalaure mani.
25 Ra umana turana: tai Elieser, natuna Rek-
abia, ma natuna Iesaia, ma natuna Ioram,
ma natuna Sikri, ma natuna Selomot. 26 Go
Selomot ma ra umana turana dia ga balaure
ra umana gomgom na magit, nina David ra
king ma ra umana lualua ta ra umana apik
na tarai, ma ra umana lualua ure ra umana
arip na marmar ma ure ra umana marmar,
ma ra umana luluai na vinarubu, dia ga
vagomgom diat. 27 A magit dia ga ra pa ia
ta ra umana vinarubu dia ga vagomgom ia
pi da mal ra kuba i ra Luluai me. 28 Ma nam
bula Samuel ra tena ginigira, ma Saul natu
i Kis, ma Abner natu i Ner, ma Ioab natu
i Seruia, dia ga tar vagomgom ia, a magit
par nina di ga vagomgom ia Selomot ma ra
umana turana dia ga balaure.
29 Ta ra apik na tarai Isar, di ga tibe Ke-
nania ma ra umana natuna pi diat a raprap
ma diat a tena varkurai ta ra gunagunan
vurvurbit Israel.
30 Ta ra apik na tarai Kebron, di ga tibe
Kasabia ma ra umana niuruna, a umana
rangrang na tutana, tika na arip ma lavurua
na mar diat, upi diat a varvakai ma ra
umana magit kai ra Luluai ma kai ra king,
ta ra gunan Israel ta ra papar a Iordan maro
ta ra papar a taoai. 31 Ta ra apik na tarai
Kebron, Ieria i ga lualua ta ra tarai Kebron
ta kadia lavur kakang ta kana taun tarai.
Ta ra kilala a ivat na vinun ta ra kini na
king kai David di ga tikan tadav ta umana
rangrang na tutana livuan ta diat aro Iaser-
Gilead. 32 Ma David ra king i ga tibe diat ma
ra umana turana, a ura arip ma lavurua na
mar na rangrang na tutana, a umana lualua
pire kadia tarai, upi diat a lue ra vuna tarai
Ruben, ma ra vuna tarai Gad, ma ra ngungu
vuna tarai Manase, upi diat a varvakai ma
ra umana magit kai ra Luluai ma kai ra king.

27

A umana lualua ta ra vuna gunan

1 Go ia ra varmur ure ra tarai Israel, a
umana lualua na apik na tarai, a umana
lualua ure ra umana arip na marmar ma
ure ra umana marmar, ma kadia umana
raprap nina dia ga toratorom tai ra king, ta
ra lavur magit ure ra umana tiniba nina dia
ga varvarkia ta ra gaigai ta ra kilala parika,
(a ura vinun ma a ivat na arip na marmar
na tutana dia ga ki tai tikatika na tiniba):
2 Iasobeam natu i Sabdiel i ga lue ra luaina
tiniba ta ra luaina gai; a ura vinun ma a ivat
na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.

3 Go tika na bul mur tai Peres, ma i ga lualua
ta ra umana luluai na vinarubu ta ra luaina
gai.
4 Ma Dodai ra te Akok i ga lue ra tiniba ta
ra vauruana gai; ma a ura vinun ma a ivat
na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
5 Benaia natu i Ieoiada ra tena tinabar
i ga lue ra vautuluna loko na tarai ta ra
vautuluna gai; ma a ura vinun ma a ivat na
arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba. 6 Go
iat Benaia i ga rangrang ta ra utul a vinun,
ma i ga lue ra utul a vinun; ma Amisabad
natuna i ga tur kia ure tamana ta ra tiniba
na lualua ta kana tiniba.
7 Asael dir turana ma Ioab ia ra vaivatina
lualua ta ra vaivatina gai, ma namur tana
natuna Sebadia; ma a ura vinun ma a ivat
na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
8 Samut ra te Isra ia ra vailimana lualua ta
ra vailimana gai; ma a ura vinun ma a ivat
na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
9 Ira natu i Ikes maro Tekoa ia ra valap-
tikaina lualua ta ra valaptikaina gai; ma a
ura vinun ma a ivat na arip na marmar dia
ga ki ta kana tiniba.
10 Keles ra te Pelon, a bul mur tai Epraim,
ia ra valavuruana lualua ta ra valavuruana
gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na
marmar dia ga ki ta kana tiniba.
11 Sibekai ra te Kusat ta ra apik na tarai
Sera ia ra valavutuluna lualua ta ra valavu-
tuluna gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip
na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
12 Abieser ra te Anatot ta ra vuna tarai
Beniamin ia ra valavuvatina lualua ta ra
valavuvatina gai; ma a ura vinun ma a ivat
na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
13 Marai ra te Netopat ta ra apik na tarai
Sera ia ra vavinun na lualua ta ra vavinun
na gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na
marmar dia ga ki ta kana tiniba.
14 Benaia ra te Piraton, a bul mur tai
Epraim, ia ra vavinun ma tika na lualua ta ra
vavinun ma tika na gai; ma a ura vinun ma
a ivat na arip na marmar dia ga ki ta kana
tiniba.
15 Keldai ra te Netopat ta ra apik na tarai
Otniel ia ra vavinun ma a urua na lualua ta
ra vavinun ma a urua na gai; ma a ura vinun
ma a ivat na arip na marmar dia ga ki ta
kana tiniba.
16 A umana luluai na vuna tarai bula dia
ga ki ure ra tarai Israel: ure ra vuna tarai
Ruben, Elieser natu i Sikri; ure ra vuna tarai
Simeon, Sepatia natu i Maka; 17 ure Levi,
Kasabia natu i Kemuel; ure Aron, Sadok;
18 ure Iuda, Eliu dir turana ma David; ure
Isakar, Omri natu i Mikael; 19 ure Sebulun,
Ismaia natu i Obadia; ure Naptali, Ieremot
natu i Asriel; 20 ure ra vuna tarai Epraim,
Osea natu i Asasia; ure ra ngungu vuna tarai
Manase, Ioel natu i Pedaia; 21 ure ra ngungu
vuna tarai Manase ta ra langun Gilead, Ido
natu i Sekaria; ure Beniamin, Iasiel natu i
Abner; 22 ure Dan, Asarel natu i Ierokam. Go
diat ra umana luluai na vuna tarai ure ra
tarai Israel.
23 David pa i ga luk diat nina pa dia ga
tadav boko ra ura vinun na kilala, tago ra
Luluai i ga biti ba na vapealane ra tarai
Israel upi diat a varogop ma ra umana tagul
arama liu. 24 Ioab natu i Seruia i ga tur pa
ra niluluk, ia kaka pa i ga vapar ia; ma a
kankan i ga tadav Israel ure go, damana
pa di ga tumu vake ra niluluk ta ra buk na
tutumu vakai kai ra king David.
25 Ma Asmavet natu i Adiel i ga kure ra pal
na vuvuvung kai ra king; ma Ionatan natu
i Usia i ga kure ra umana pal na vuvuvung
ta ra umauma, diat ta ra umana pia na pal,
ma diat ta ra umana gunan, ma ta ra umana
gunan na bakbakit; 26 ma Esri natu i Kelub i
ga kure diat nina dia ga ipipuk ra umauma;
27 Simei ra te Ramat i ga kure ra umauma na
vain; ma Sabdi ra te Sipim i ga kure ra vuai
na vain ure ra umana pal na vuvuvung na
polo na vain; 28 ma Baal-Kanan ra te Geder
i ga kure ra umana davai na oliva ma ra
umana davai na lovo nina dia tavua ta ra
malamale; ma Ioas i ga kure ra umana pal
na vuvuvung na dangi; 29 ma Sitrai ra te
Saron i ga kure ra umana kikil na vavaguai
nina dia ga iaian aro Saron; ma Sapat natu
i Adlai i ga kure ra umana kikil na vavaguai
nina dia ga ki ta ra umana male; 30 Obil ra te
Ismael i ga kure ra umana kamel; ma Iedeia
ra te Meronot i ga kure ra umana as; 31 ma
Iasis ra te Agar i ga kure ra umana kikil na
sip. Go diat dia ga kure ra tabarikik kai
David ra king.
32 Ionatan matua i David ia ra tena var-
vateten, a tena kabinana, ma ra tena tu-
tumu bula; ma Iekiel natu i Kakmoni i ga
balaure ra umana natu i ra king, a umana
tutana; 33 ma Akitopel ia ra tena varvateten
kai ra king; ma Kusai ra te Ark dir ga talaina
ma ra king; 34 namur Ieoiada natu i Benaia

ma Abiatar dir ga kia vue Akitopel; ma Ioab
i ga kure ra loko na tarai na vinarubu kai ra
king.

28

David i tibe Solomon pi na pait ra kuba i ra Luluai

1 Ma David i ga varurue ra umana luluai
par kai ra tarai Israel, a umana luluai na
vuna tarai, ma ra umana lualua ta ra umana
loko na tarai nina dia varvakai pire ra king
da kadia tiniba iat, a umana luluai na arip
na marmar, ma ra umana luluai na marmar,
diat dia ga kure ra lavur mangana tabarikik
kai ra king ma ra umana natuna, a umana
tena varbalaurai ta ra kuba i ra king, ma ra
umana rangrang na tutana par; i ga varurue
diat aro Ierusalem. 2 Ma David ra king i ga
tur ma i ga biti: A umana turagu ma kaugu
tarai, avat a valongore iau; a dovotina iau
ga nuk upi ia ba ina pait ra pal upi ra bok na
kunubu kai ra Luluai na ngo tana, ma upi
na topa ra ruarua na kau i kada God. Ma ba
iau ga tar vaninare ra umana magit ure go
ra pal. 3 God i ga biti tagu: Pa una pait ta pal
ure ra iangigu, tago u a tutana na vinarubu,
ma u ga lolonge ra gap.

4 Ia kaka ra Luluai ra God kai Israel i ga
pilak pa iau kan diat ta ra apik na tarai kai
tamagu upi ina king ure Israel pa na mutu;
i ga pilak pa Iuda upi na lualua, ma ta ra
vuna tarai Iuda i ga pilak pa ra apik na tarai
kai tamagu, ma ta ra umana natu i tamagu
i ga gugu ure iau upi na vaki iau pi ina king
ure Israel par. 5 Ma ta ra lavur natugu, (tago
ra Luluai i tar tabar iau ma ta mangoro na
bul tutana,) i ga pilak pa Solomon natugu
upi na ki ta ra kiki na king ta ra varkurai
kai ra Luluai ure Israel. 6 Ma i ga biti tagu:
Solomon natum na pait kaugu ta pal ma
ra umana bala na gunan tana; tago iau ga,
pilak pa ia upi natugu, ma ina da tamana.
7 Ma ina page kana varkurai pa na mutu,
ona na tur dekdek upi na pait kaugu umana
vartuluai ma kaugu umana varkurai da i
pait ia gori.

8 Damana iau vargat avat ta ra luaina
mata i Israel par, nina ba ra tarai kai ra
Luluai, ma ta ra luaina mata i kada God, ba
avat a kodop vake ra lavur vartuluai kai ra
Luluai kavava God, ma avat a anan upi diat,
upi avat a kale tuna go ra bo na gunan, ma
upi avat a mat kan ia tar ta ra umana natu i
vavat pa na mutu.

9 Ma u, Solomon natugu, una kapa ure ra
God kai tamam, ma una toratorom tana ma
ra ko na balam ma ra bo na mamainga ta ra
nuknukim; tago ra Luluai i kapa ure ra bala
i ra tarai, ma i nunure ra lavur mamainga
ta ra nuknuk i ra tarai; ona una tikan upi ia,
una tikan tadav ia; ma ona una nuk vue, na
okole vue u pa na mutu. 10 Io, una balaure,
tago ra Luluai i ga pilak pa u pi una pait ta
pal upi kana gomgom na kiki; una ongor,
ma una pait ia.

11 Ma David i ga tul tar ra malalar pire
Solomon natuna ure ra mata na pal ta ra
gomgom na pal, ma ra umana bagialar tana,
ma ra umana pal na vuvuvung tana, ma
ra umana bagialar arama, ma ra umana
bagialar ara iat, ma ra pakana ure ra var-
porong; 12 i ga tul tar ra malalar i nam
parika i ga nuknuk ure, a umana bala na
gunan ta ra kuba i ra Luluai, ma ra umana
bagialar dia tur kikil ia, ma ra umana pal na
vuvuvung ure ra kuba i God, ma ra umana
pal ure ra lavur magit di ga vagomgom diat;
13 i ga ve vakapa ure ra umana tiniba kai ra
umana tena tinabar ma kai ra tarai Levi,
ma ure ra lavur mangana papalum ta ra
kuba i ra Luluai. I ga ve bula ure ra lavur
magit ure ra papalum ta ra kuba i ra Luluai,
14 ra mamat i ra goled ure ra lavur la na
goled ure ra lavur mangana papalum, ma
ra mamat i ra silva ure ra lavur la na silva
ure ra lavur mangana papalum, 15 ra mamat
i ra goled ure ra umana turtur na birao na
goled tikatikai ma ra umana lamp ure, ma
ra mamat i ra silva ure ra umana turtur na
birao na silva tikatikai ma ra umana lamp
ure, varogop ma ra papalum kai ra umana
turtur na birao tikatikai, 16 ra mamat i ra
goled ure ra umana vatar tikatikai ure ra
gem na ginigira, ma ra mamat i ra silva
ure ra umana vatar na silva, 17 a goled tuna
ure ra umana kono, ma ra umana la na
kulkulup, ma ra umana la na tava; i ga
vatang ra mamat i ra goled ure ra umana
la na goled tikatikai, ma ra mamat i ra silva
ure ra umana la na silva tikatikai; 18 di ga
nuk pa bula ra goled i gomgom muka ure
ra uguugu na mi na lotu, ma ra goled ure ra
kiki na vinavana, nina ba a ura angelo nina
dir pala ra bebea i dir taun ra bok na kunubu
kai ra Luluai. 19 Ma David i ga biti: Go parika

iau ga kapa tana ma iau ga tumu ia tago ra
lima i ra Luluai i ga ki taun iau, ure ra lavur
mangana ba da pait ia da go ra malalar.
[20] Ma David i ga biti tai Solomon natuna:
Una ongor ma una balamat, ma una pait
ia, koko una burut ma koko una ururian,
tago ra Luluai God, nina ba kaugu God,
na ki maravut u; pa na nuk vue u, ma
pa na vana kan u, tuk tar da vapar vue
ra lavur papalum ure ra kuba i ra Luluai.
[21] Ma una gire ra umana tiniba kai ra umana
tena tinabar ma kai ra tarai Levi ure ra
lavur varvakai ta ra kuba i God; ma diat
par dia mariga ma dia melem ta ra lavur
mangana papalum diat a tur maravut u ta
ra papalum; ma ra umana luluai ma ra tarai
par diat a pait ot pa kaum lavur vartuluai.

29

[1] Ma David ra king i ga biti ta ra tarai par:
Solomon natugu, nina ba God i tar pilak
pa ia, i barmana ka boko, ma ra papalum
nina ba na pait ia boko i dekdek, tago ra
pal ta vakir kai ra tarai, kai ra Luluai God
ka. [2] Iau tar ongor pi ina vaninare ra lavur
magit par ure ra kuba i kaugu God, a goled,
a silva, a palariam gobol, a palariam tuna,
ma ra davai, ure ra adia mangana papalum
tikatikai, a umana vat na onik, a umana vat
na marmar, a umana vat ure ra vamong,
a umana matatar na vat, a lavur mangana
ngatngat na vat, ma ra peal vat dia pua. [3] Ma
tago ra balagu i malamalapang upi ra kuba
i kaugu God, ma tago kaugu ta vuvuvung
na goled ma ra silva, ina tul tar ia ure ra
kuba i kaugu God, ma na maravut nam iau
ga tar vaninare ure ra gomgom na pal: [4] a
utul a arip na marmar na talant na goled
maro Opir, ma lavurua na arip na marmar
na talant na silva i gomgom muka, upi da
vapetep tar ia ta ra umana papar a pal, [5] ma
ure ra lavur papalum kai ra umana tena
madaka, a goled ure ra lavur magit ba diat a
pait ia ma ra goled, ma ra silva ure ra lavur
magit ba diat a pait ia ma ra silva. To ia bar
i mariga upi na vartabar, ma na tul tar ia iat
tai ra Luluai ta go ra bung?
[6] Ma ra umana luluai na apik na tarai ma
ra umana luluai na vuna tarai Israel, ma
ra umana luluai na arip na marmar ma ra
umana luluai na marmar, varurung ma diat
nina dia kure ra lavur mangana papalum
kai ra king, dia ga tul tar ra tamarigat na
vartabar; [7] ma dia ga tul tar a ilima na arip
na marmar na talant na goled, ma a vinun
na arip na marmar na pal a mani i goled,
ma a vinun na arip na marmar na talant
na silva, ma a vinun ma lavutul na arip na
marmar na talant na palariam gobol, ma
tika na mar na arip na marmar na talant na
palariam tuna, ure ra papalum ta ra kuba
i God. [8] Ma diat nina dia ga vatur vake ra
umana ngatngat na vat, dia ga tul tar diat
pire Iekiel ra te Gerson upi na vung diat ta
ra pal na vuvuvung ta ra kuba i ra Luluai.
[9] I ga ngala ra gugu pire ra tarai, tago dia ga
mariga upi ra vartabar, ma dia ga tul tar ra
tamarigat na vartabar pire ra Luluai ma ra
ko na bala i diat; ma i ga ngala bula ra gugu
kai David ra king.

David i pite pa ra Luluai

[10] Damana David i ga pite para Luluai ta
ra luaina mata i ra tarai par; ma David i ga
biti: Da pite pa u pa na mutu, Luluai God
kai Israel tama i vevet. [11] Kaum iat, Luluai,
ra dekdek, ma ra niongor, ma ra minamar,
ma ra niuvia, ma ra kini na king; tago kaum
iat ra lavur magit parika nina i ki arama ra
bala na bakut ma ra pia bula; kaum iat ra
varkurai, Luluai, ma u ki liu kakit ta diat
parika. [12] U ra vunapai ra tabarikik ma ra
variru, ma u kure ra lavur magit par, ma
ra dekdek ma ra niongor i ki ta ra bala na
limam; ma i tale u pi una vangala ma una
vadekdek ra tarai par. [13] Kari, kaveve God,
ave vatang boina piram, ma ave pite pa ra
mari na iangim. [14] Ia kaka, iau to ia, ma
ia diat kaugu tarai, upi avet a pait valar
pa ra tamarigat na vartabar dari? Tago u
ra vunapai ra lavur magit parika, ma ave
tul tar ika nam piram ba kaum. [15] Tago
avet a umana vaira ta ra luaina matam,
ma ave ki na vaira ka, da ra umana tama i
vevet; kaveve umana bungbung dia panie
da ra malur, ma pa avet a ki tukum ta ra
rakarakan a gunagunan. [16] Ea, Luluai kaveve
God, go ra lavur magit parika nina ave ga
tar vaninare pi avet a pait kaum ta pal
me ure ra lia na iangim i vana rikai ta ra
limam, a lavur magit parika kaum. [17] Iau
nunure bula, kaugu God, ba u valar ra bala
i ra tarai, ma u gugu ta ra mangamangana
takodo. Ma ure iau, iau ga mariga upi
ra vartabar ma ra takodo na balagu; ma
kaugu iat ra gugu ba iau gire kaum tarai go
kari, ba dia pait ra tamarigat na vartabar
piram. [18] Ea, Luluai God kai Abaraam, kai

Isak, ma kai Israel, a utul a tama i vevet,
una vaki vatikene ra umana mamainga ma
ra umana ninunuk dari ta ra bala i kaum
tarai, ma una vapatuan ra bala i diat upi
diat a ki petep piram. [19] Ma una tul tar ia
pire Solomon natugu a dovot na balana, upi
na kodop vake kaum lavur vartuluai, kaum
lavur varvai, ma kaum lavur togotogo, upi
na pait ot pa go ra lavur magit, ma na vatut
ra pal ta, nina ba iau tar vaninare ra lavur
magit ure.

Solomon i kia vue David upi na king
(1 King 2:10-12)

[20] Ma David i ga biti tai ra tarai par: Avat a
pite pa ra Luluai kavava God. Ma ra tarai par
dia ga pite pa ra Luluai ra God kai ra lavur
tama i diat, ma dia ga tur rururu, ma dia ga
lotu tadav ra Luluai, ma dia ga tul tar kadia
variru tadav ra king.

[21] Ma dia ga pait ra umana tinabar tadav
ra Luluai, ma ta ra bung namur dia ga
tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia
tadav ra Luluai, tika na arip na marmar
na bulumakau, tika na arip na marmar na
sip, a umana tomotoina, ma tika na arip
na marmar na nat na sip, varurung ma
kadia umana tinabar na nimomo, ma ra
peal vartabar ure ra tarai Israel par; [22] ma
dia ga ian ma dia ga momo ta nam ra bung
ma ra ngala na gugu ta ra luaina mata i ra
Luluai. Ma dia ga vaki Solomon natu i David
a vauruana pakana pi na king, ma dia ga ku
ia ta ra luaina mata i ra Luluai pi na luluai
pire diat; ma dia ga ku Sadok upi na tena
tinabar. [23] Ma Solomon i ga ki ta ra kiki na
king kai ra Luluai, ma i ga kia vue David
tamana ta ra kini na king; ma i ga tavua,
ma ra tarai Israel par dia ga torom tana.
[24] Ma ra umana luluai par, ma ra umana lebe,
ma ra umana natu i David ra king bula, dia
ga vavalima tar diat pire Solomon ra king.
[25] Ma ra Luluai i ga vangala Solomon ta ra
luaina mata i ra tarai Israel, ma i ga tul tar
ra minamar pirana nina ba pa di ga gire tai
ta king Israel lua tana.

[26] Ma David natu i Iese i ga ki na king
damana ure ra gunan Israel par. [27] Ma i ga ki
na king ure Israel a ivat na vinun na kilala;
lavurua na kilala i ga ki na king aro Kebron,
ma a utul a vinun ma a utul i ga ki na king
arama Ierusalem. [28] Ma i ga mat ba i ga laun
vao, a patuana tutana nina i ga uviana ma di
ga ru ia; ma Solomon natuna i ga kia vue ta
ra kini na king. [29] Ma ra umana papalum kai
David ra king, papa ra turpaina ma tuk ta
ra mutuaina, di ga tumu diat ta ra tutumu
vakai kai Samuel ra tena ginigira, ma ta ra
tutumu vakai kai Natan ra propet, ma ta
ra tutumu vakai kai Gad ra tena ginigira;
[30] di ga tutumu ure kana kini na king ma ra
dekdekina, ma ure ra mangana e nina i ga
tadav ia, ma nina i ga tadav Israel, ma nina
i ga tadav ra umana vuna gunan par ta ra
rakarakan a gunagunan.

A VAURUANA BUK NA TUTUMU VAKAI

Solomon i lul upi ra kabinana
(1 King 3:1-15)

1 Ma di ga vapadikat ra varkurai kai
Solomon natu i David, tago ra Luluai kana
God i ga ki maravut ia, ma i ga vangala pa
ra iangina. 2 Ma Solomon i ga vartuluai upi
ra tarai Israel par, ma upi ra umana luluai
na arip na marmar, ma ra umana luluai na
marmar, ma ra umana tena varkurai, ma
ra umana lualua ta ra umana apik na tarai
Israel par. 3 Ma Solomon dia ga varagur ma
ra kor na tarai ta ra tavul a lotu aro Gibeon;
tago ra pal na varbarat kai God, nina Moses
ra tultul kai ra Luluai i ga pait ia aina ta ra
bil, i ga ki ie. 4 la kaka ra bok kai God David
i ga kap pa ia maro Kiriat-Iearim tadav ra
pakana i ga vaninare ure; tago i ga vatur
ra pal na mal ure arama Ierusalem. 5 Ra
uguugu na vartabar nina Besalel natu i Uri
natu i Kur i ga pait ia ma ra palariam gobol
i ga ki abara ta ra luaina mata i ra pal kai ra
Luluai; ma Solomon ma ra tarai na lotu dia
ga vana tadav ia. 6 Ma Solomon i ga vana
urama tadav ra uguugu na palariam gobol
nina i ki ta ra luaina mata i ra Luluai ta ra
pal na varbarat, ma i ga tul tar tika na arip
na marmar na tinabar di tuntun tar ia tana.
7 Ma ta nam marum iat God i ga tur kapet
pire Solomon, ma i ga biti tana: Una lul upi
nam ba ina tul tar ia tam. 8 Ma Solomon
i ga biti tai God: U ga mari muka David
tamagu, ma u ga vaki iau upi ina kia vue ta
ra kini na king. 9 Kari Luluai God, boina ba
da pait ot pa ra tinata na vamading tadav
David tamagu, tago u ga vaki iau upi ina
king ure ra tarai nina dia peal muka da ra
tobon na pia. 10 Una tul tar ra kabinana ma
ra minatoto piragu ta kaugu kini na nilua
pire go ra tarai, tago i tale to ia bar upi na
kure go ra kor na tarai ta?
11 Ma God i ga biti tai Solomon: Tago
go i ga ki ta ra balam, ma tago pa u ga
lul upi ra tabarikik, ma ra kini na uviana,
ba ra minamar. ba ra nilaun kai kaum
umana ebar, ma tago pa u ga lul bula ba
da valolovina kaum nilaun, ma u ga lul uka
upi ra kabinana ma ra minatoto upi una
kure kaugu tarai, nina ba iau ga vaki u pi
una king pire diat, 12 damana da tul tar ra
kabinana ma ra minatoto piram; ma ina tul
tar bula ra tabarikik piram, ma una uviana,
ma da mar u, upi una lia ta ra umana king
dia ga laun lua tam, ma ta ra umana king
bula nina diat a laun boko namur. 13 Ma
Solomon i ga lilikun kan ra tavul a lotu
abara Gibeon, kan ra luaina mata i ra pal na
varbarat, ma i ga vana uro Ierusalem; ma i
ga ki na king ure Israel.

Solomon i kul varurue ra umana kiki na vinavana ma ra umana os
(1 King 10:26-29; 2 Tutu 9:25-28)

14 Ma Solomon i ga kul varurue ra umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu ma ra
umana tena kiki os; ma i ga vatur vake
tika na arip ma a ivat na mar na kiki na
vinavana, ma a vinun ma a ara arip na
marmar na tena kiki os, ma i ga vaki diat
ta ra umana pia na pal ure ra umana kiki na
vinavana, ma pire ra king arama Ierusalem.
15 Ma ra king i ga vapealane ra silva ma ra
goled upi na peal da ra umana vat arama
Ierusalem, ma i ga vapealane ra umana
davai na tagatagal upi diat a peal da ra
umana lovo ta ra male. 16 Ma di ga kap
ra umana os kai Solomon maro Aigipto; ra
umana tena kunukul kai ra king dia ga kul
diat ma tika na mangana mataina ure tika
na kikil na os. 17 A matai tika na kiki na
vinavana ba di ga kap ia maro Aigipto, i ga
da laptikai na mar na pakana silva, ma ra os
di ga kul ia ma tika na mar ma a ilima na
vinun na pakana silva; ma ra umana king
kai ra tarai Ket ma kai ra tarai Siria dia ga
kul diat pirana.

2

Solomon ma Kiram ra king dir pait ra kunubu
(1 King 5:1-18; 7:13-14)

1 Ma Solomon i ga nuknuk boko upi na
pait ra pal ure ra iang i ra Luluai. ma tika
na pal na king bula. 2 Ma Solomon i ga
tibe lavurua na vinun na arip na marmar
na tutana pi diat a puak ra umana kinakap,
ma lavutul na vinun na arip na marmar na
tutana pi diat a mumut na vat ta ra umana
luana, ma i ga tibe a utul a arip ma laptikai
na mar upi diat a kure diat. 3 Ma Solomon
i ga vartuluai uro pire Kiram ra king Tiro,
ma i ga biti: Da u ga mari David tamagu,
ma u ga tulue ra umana davai na tagatagal

pirana upi na pait ra kubana me, damana
una mari iau. [4] Iau mainge ba ina pait ra
pal ure ra iang i ra Luluai kaugu God, ma
ina vagomgom ia, upi da tun ra bulit i ang
na katkat ma i boina ta ra luaina matana,
ma upi da vung bula ra gem na ginigira
tana, ma upi da tul tar ra umana tinabar
di tuntun tar ia ta ra bungbung na malana
ma ra bungbung na ravian, ma ta ra umana
Bung Sabat, ma ta ra umana kalamana gai,
ma ta nam ra umana bung di ga kubu diat
ba avet a lukara tana ure ra Luluai kaveve
God. Di ga kure ra dari ure Israel pa na
mutu. [5] Ma ra pal nina ba ina pait ia na
ngala, tago kaveve God i lia ta ra umana
god par. [6] Na tale to ia pi na pait kana ta
pal, tago i kor ika ta ra lavur bala na bakut?
Ma iau to ia upi ina pait ra kubana pi na ki
tana? Da pait ia ka pi da tun ra bulit i ang na
katkat tana. [7] Kari una tulue uti piragu tika
na tutana, a tena madaka ta ra goled ma ra
silva, ma ra palariam gobol, ma ra palariam
tuna, ma i melem ta ra pait mal i meme
marut ma i meme tuna ma i blu marut, ma
i la ta ra tutumu ta ra vat, upi na maravut
ra umana tena madaka nina dia ki piragu
ati Iuda ma Ierusalem, nina David tamagu
i ga tibe diat. [8] Ma una tulue uti piragu
ra umana davai na tagatagal, ma ra umana
iara, ma ra umana davai na mangina maro
Lebanon; tago iau nunure ba kaum umana
tultul dia melem ta ra munumut na davai
aro Lebanon; ma kaugu umana tultul diat a
papalum maravut kaum umana tultul, [9] upi
diat a vaninare ta peal davai muka, tago ra
pal nina ba ina pait ia na ngala muka. [10] Ma
ina tabar kaum umana tultul nina dia bual
ra davai ma a ura vinun na arip na marmar
na valavalar na vit, ma a ura vinun na arip
na marmar na valavalar na barli, ma a ura
vinun na arip na marmar na valavalar na
polo na vuai na vain, ma a ura vinun na arip
na marmar na valavalar na dangi.

[11] Ma Kiram ra king Tiro i ga tumu bali
ra buk pire Solomon, ma i ga biti: Tago ra
Luluai i mari kana tarai, damana i ga vaki u
pi una king ure diat. [12] Kiram i ga biti bula:
Da pite pa ra Luluai ra God kai Israel. nina
i ga pait ra bala na bakut ma ra rakarakan a
gunagunan, ma i ga tabar David ra king ma
ta natuna nina i kabinana. tago i minana
ma i matoto, ba na pait ta pal ure ra Luluai,
ma ra kuba i ra king. [13] Ma go iau tar tulue
tika na melemuna, a tena kabinana, a iang-
ina Kuram-Abi, [14] natu i ra vavina ta ra vuna
tarai Dan, ma tamana a tutana Tiro, nina i
la muka ta ra papalum ma ra goled, ma ra
silva, ma ra palariam gobol, ma ra palariam
tuna, ma ra vat, ma ra davai, ma ra mal i
meme marut ma i blu marut ma i meme
tuna, ma ra mal kumau; ma i melem tuna
bula ta ra tutumu ta ra vat ma upi na mal
ra malalar i ta magit di mainge; na topa ia
ba na papalum maravut kaum umana tena
madaka, ma nam ra umana tena madaka kai
kaugu luluai David, tamam. [15] Ma nam ra vit,
ma ra barli, ma ra dangi, ma ra polo na vuai
na vain, nina ba kaugu luluai i ga varvai
ure, boina ba na tulue pire kana umana
tultul; [16] ma avet a bual ra umana davai aro
Lebanon, nina ba na topa kaum papalum,
ma avet a alire diat ta ra umana gokara ta ra
ta tuk uro Iopa, ma una kap pa diat urama
Ierusalem.

[17] Ma Solomon i ga luk ra umana vaira
parika nina dia ga ki ta ra langun Israel, da
David tamana i ga luk diat; ma dia ga da tika
na mar ma a ilima na vinun ma a utul a arip
ma laptikai na mar. [18] Ma i ga tibe lavurua
na vinun na arip na marmar upi diat a puak
ra umana kinakap, ma lavutul na vinun na
arip na marmar upi diat a mumut na vat ta
ra umana luana, ma utul a arip ma laptikai
na mar upi diat a kure ra tarai na papalum.

3

Solomon i pait ra kuba i ra Luluai
(1 King 6:1-38)

[1] Ma Solomon i ga tur pa ia pi na pait
ra kuba i ra Luluai arama Ierusalem, ta ra
ul a buana Moria, ta ra pakana nina ba ra
Luluai i ga tur kapet pire David tamana
tana, ra pakana nina David i ga kul vaninare
ta ra tavul a rararama vuai kai Ornan ra
te Iebus. [2] Ma i ga tur pa ra papalum ta
ra vauruana bung ta ra vauruana gai ta ra
vaivatina kilala ta kana kini na king. [3] Go
diat a umana valavalar kai Solomon ure ra
papalum ta ra kuba i God: ba di ga valar ia
ma ra mangana valavalar lualua, i ga da a
vinun ma a ilima na pokono ra lolovinana,
ma a ilima na pokono ra tababana. [4] Ma
ra mata na pal nina i ki ta ra luaina mata
i ra pal ra lolovina tana i ga a ilima na
pokono, varogop ma ra tababa i ra pal i
gomgom, ma ra tuluaina i ga a utul a vinun
a pokono; ma i ga vung vapetep tar ra goled
tuna ta ra balana. [5] Ma i ga pait ra bakut

ta ra pal i gomgom iat ma ra iara, ma i ga
vapetep tar ra goled i ngatngat muka tana,
nina ba ra malalar i ra umana gelep ma ra
umana vinau na palariam tana. 6 Ma i ga
mar ra pal ma ra umana ngatngat na vat;
ra goled iat di ga kap ia maro Parvaim. 7 I ga
vapetep tar ra goled ta ra umana bolo, ma ra
umana kalakalat, ma ra umana papar a pal
tana, ma ra umana banbanu; ma di ga poko
ra malalar i ra umana angelo ta ra umana
papar a pal.

8 Ma i ga pait bula ra pakana i tabu
kakit; ra lolovina tana i ga da ra tababa i
ra pal i gomgom, a ilima na pokono, ma
ra tababana i ga ilima na pokono; ma i ga
vapetep tar ra goled i ngatngat muka tana,
nina ba ra mamatina i ga da laptikai na mar
na talant.* 9 Ma ra mamat i ra umana ot
tana i ga maravai pi na tika na kilogram
(tika na paun ma ngungu) na goled. Ma ra
umana bagialar arama liu di ga vapetep tar
ra goled ta diat. 10 Ma i ga poko ra ura angelo
ta ra davai ure ra pakana i tabu kakit, ma
di ga vapetep tar ra goled ta dir. 11 Ma ra
lolovina i ra ivat na bebea i ra ura angelo
par i ga a ilima na pokono; tika na bebea
i tika na angelo i ga tika na pokono ma a
malmalikun ra lolovina tana, ma i ga tuk ta
ra papar a pal; ma ta ra tika na bebeana i ga
tika na pokono ma a malmalikun ra lolovina
tana bula, ma i ga tuk ta ra bebea i ta ra
tika na angelo. 12 Ma ra bebea i ra vauruana
angelo i ga tika na pokono ma a malmalikun
ra lolovina tana, ma i ga tuk ta ra papar
a pal, ma ta ra tika na bebeana bula i ga
tika na pokono ma a malmalikun ra lolovina
tana, ma i ga tuk ta ra bebea i ta ra tika na
angelo. 13 Ma ra ura angelo dir ga pala ra
ivat na bebea i dir, ma ra lolovina ta diat i
ga da a ilima na pokono; ma dir ga tur ma
ra kau i dir, ma ra mata i dir i ga vatale uro
ra pal i gomgom iat. 14 Ma i ga pait ra mal
na rurua kutu ma ra mal i blu marut, ma i
meme marut, ma i meme tuna, ma ra mal
kumau, ma di ga ingit tar ra umana malalar
i ra angelo tana.

A papalum kai Kuram ta ra kuba i ra Luluai
(1 King 7:15-51)

15 Ma i ga pait ra ura pagapaga ta ra
luaina mata i ra pal i gomgom, ma kadir
lolovina i ga da lavutul na pokono ma a utul
a malmalikun, ma tika na kere i ga ki ta dir
tikatikai, ma dir ga tuluai urama da tika na
pokono ma a malmalikun tikatikai. 16 Ma i
ga mal ra ura kurkurua, ma i ga vamong ra
ura kere me; ma i ga mal tika na mar na
goava ma i ga vung diat ta ra ura kurkurua.
17 Ma i ga vatut nam ra ura pagapaga ta ra
luaina mata i ra pal i gomgom, tikai ta ra
papar a lima tuna, ma ta ra tikai ta ra papar
a maira; ma nam ta ra papar a lima tuna i
ga vaiang ia ba Iakin, ma nam ta ra papar a
maira i ga vaiang ia ba Boas.

4

1 Ma i ga pait bula tika na uguugu na
vartabar ma ra palariam gobol, ma i ga a
ilima na pokono ra lolovina tana, ma a ilima
na pokono ra tababana, ma ra tuluaina i ga
a ura pokono ma a papar. 2 Ma i ga tun mal
tika na ngala na la ma ra palariam gobol,
ma i ga vulu, ma i ga a ura pokono ma a
papar ra balana, ma i ga lulur da tika na
pokono ma a malmalikun, ma i ga lavurua
na pokono ma a papar kikil ia. 3 Ma a ura
nga na vuvu dir ga ki ta ra vavai na ngu na la
kikil ia; ma di ga tun varurungane mal diat
ma ra ngala na la ba di ga tun mal ia. 4 Ma
i ga ki taun ra vinun ma a ura bulumakau,
a utul dital vatale ra matana labur, ma a
utul dital vatale ra matana taoai, ma a utul
dital vatale ra matana taubar, ma a utul
dital vatale ra matana taur; ra ngala na la
i ga ki taun diat, ma i ga lu i diat varkuvo
livuan. 5 Ma ra butubut i ra la i ga da ra
tababa i ra lapar a lima; ma ra ngu na la i
ga talilikun da ra ngu na momamomo, da
ra pupu na lelegurua; ma i ga topa a utul a
arip na valavalar na polo* upi na buka tana.

6 Ma i ga pait a vinun na la, ma i ga vung
a ilima ta diat ta ra papar a lima tuna, ma
ta ra ilima ta ra papar a maira; di ga pait go
diat upi da puk ra umana tinabar di tuntun
tar ia tana; ma ra ngala na la di ga tibe upi
ra umana tena tinabar diat a iuiu tana. 7 Ma
i ga pait a vinun na turtur na birao ma ra
goled da di ga kure; ma i ga vung diat ta
ra pal i gomgom, a ilima ta ra papar a lima
tuna, ma ta ra ilima ta ra papar a maira.
8 Ma i ga pait bula ra vinun na vatar, ma i
ga vung diat ta ra pal i gomgom, a ilima ta

* 3:8: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais. galon).

* 4:5: Tika na valavalar na polo i da ra 37 na lita (8 na

ra papar a lima tuna ma ta ra ilima ta ra
papar a maira. Ma i ga pait tika na mar na
la i goled. 9 I ga pait bula tika na bala na
gunan ure ra umana tena tinabar, ma tika
na bala na gunan, a ngala, ma i ga pait ra
umana banbanu ure, ma i ga vapetep tar ra
palariam gobol ta diat. 10 I ga vung ra ngala
na la ta ra papar a lima tuna ta ra matana
taubar ta ra pal i gomgom.

11 Ma Kuram i ga pait ra umana kabala
ma ra umana la na kabu, ma ra umana
la na kulkulup. Damana Kuram i ga pait
vapar ra papalum nina i ga papalum tana
ure Solomon ra king ta ra kuba i God: 12 ra
ura pagapaga, ma ra ura kiki nina dir vulu
ure ra ura kere nina i ga pait ia ure ra ulu i
ra ura pagapaga; ma ra ura ubene ure ra ura
kiki dir vulu ure ra ura kere nina dir ga ki
taun ra ura pagapaga; 13 ma a ivat na mar na
goava ure ra ura ubene; a ura nga na goava
ure ra ura ubene tikatikai, upi da tuba ra
ura kiki dir vulu ure ra ura kere nina dir ga
ki taun ra ura pagapaga. 14 I ga pait bula ra
umana kiki ma ra umana la taun ra umana
kiki; 15 a kopono ngala na la, ma ra vinun ma
a ura bulumakau ta ra vavaina. 16 Kuram-
Abi i ga pait bula ra umana kabala, ma ra
umana la na kabu, ma ra umana kono ure ra
kanomong, ma ra umana la parika ure; i ga
pait diat ma ra palariam gobol ure Solomon
upi ure ra kuba i ra Luluai. 17 Ra king i ga tun
mal diat ta ra tamataman Iordan, ta ra pia
petpetep nina i ki livuan Sukot ma Sereda.
18 Damana Solomon i ga tun mal ta peal la,
ma pa i ga tale ba da luk vapar ra mamat i
ra palariam gobol ure.

19 Ma Solomon i ga pait ra umana la nina
dia ga ki ta ra kuba i God, ma ra uguugu nina
i goled, ma ra umana vatar nina ra gem na
ginigira i ga ki tana, 20 ma ra umana turtur
na birao, ma ra umana lamp ure, upi diat
a birao da di ga kure ta ra luaina mata i
ra pakana i tabu kakit; go parika di ga pait
ia ma ra goled; 21 ma i ga pait ra umana
pupu na davai, ma ra umana lamp, ma ra
umana kia, ma ra goled nina i boina kakit;
22 ma ra umana punpun vinau na lamp, ma
ra umana la, ma ra umana kulkulup, ma ra
umana la na lakit, di ga pait diat ma ra goled
tuna; ma di ga pait bula ra umana lililikun
ure ra umana banbanu ma ra goled, ure ra
pakana i tabu kakit ma ure bula ra pal i
gomgom.

5

1 Damana di ga pait vapar ra lavur pa-
palum Solomon i ga varvakai tana ure ra
pal na vartabar kai ra Luluai. Ma Solomon i
ga vung go diat ta ra pal na vuvuvung ta ra
kuba i God: ra silva ma ra goled ma ra lavur
la par nina David tamana i ga vagomgom
diat.

Solomon i kap ra bok na kunubu ta ra kuba i ra Luluai
(1 King 8:1-11)

2 Ma Solomon i ga varurue ra umana
patuana Israel, ma ra umana lualua ta ra
umana vuna tarai, ma ra umana luluai ta ra
umana apik na tarai Israel, aro Ierusalem,
upi da kap ra bok na kunubu kai ra Luluai
kan ra pia na pal kai David, nina ba Sion.
3 Ma ra tarai Israel par dia ga kor guvai
pire ra king ta ra lukara nina di ga pait ia
ta ra gai lavurua. 4 Ma ra umana patuana
Israel dia ga pot, ma ra tarai Levi dia ga
puak ra bok na kunubu. 5 Ma ra umana tena
tinabar ma ra tarai Levi dia ga kap pa ra bok
na kunubu, ma ra pal na varbarat, ma ra
umana la gomgom nina dia ga ki ta ra pal
na mal.

6 Ma Solomon ra king ma ra tarai Israel
par nina dia ga ki varurung me dia ga tur
ta ra luaina mata i ra bok na kunubu, ma
dia ga doko ra umana sip ma ra umana
bulumakau ure ra tinabar, ma pa i ga tale
ba da luk diat tago dia ga peal mat. 7 Ma
ra umana tena tinabar dia ga vung tar ra
bok na kunubu kai ra Luluai ta kana pakana
iat, ta ra pakana pal aro iat, ta ra pakana
i tabu kakit, ta ra vavai na bebea i ra ura
angelo. 8 Tago ra ura angelo dir ga pala ra
ivat na bebea i dir taun ra pakana ai ra bok
na kunubu, ma ra ura angelo dir ga turup ra
bok na kunubu ma ra ana ura kip arama liu
tana. 9 Tago ra ura kip dir ga lolovina, i ga
tale ba da gire dir kan ra pakana i gomgom
ta ra luaina mata i ra pakana i tabu kakit; ia
kaka pa di gire mule dir ta ra bala na taman;
ma i tar ki abara tuk tar ta go ra bung. 10 Pa
ta magit i ga ki ta ra bala na bok, ia kaka nam
ra ura pal a vat nina ba Moses i ga varuk dir
aro Koreb, ba ra Luluai i ga pait ra kunubu
ma ra tarai Israel, ba dia ga tar irop kan ra
gunan Aigipto.

11 Ba ra umana tena tinabar dia ga irop
kan ra pakana i tabu kakit, (tago ra lavur
tena tinabar par dia ga vagomgom pa mule

diat iat, ma vakir diat ika ba kadiat ra
tiniba;) 12 ma ra umana tena kakailai bula
kai ra tarai Levi, Asap, Eman, Iedutun,
varurung ma ra umana natu i diat ma diat
bula ta kadia apik na tarai, dia ga mal ma
ra mal kumau, ma dia ga tur ta ra papar a
taur ta ra uguugu na vartabar, ma dia ga
vatur vake ra umana tobo, ma ra umana
pagol na kaur, ma ra umana pagol, ma tika
na mar ma a ura vinun na tena tinabar
dia ga tur marave diat ma dia ga vu ra
umana tavur; 13 ra umana tena vu tavur ma
ra umana tena kakailai dia ga tur varurung
ma ra pite varpa tadav ra Luluai; ma ba
ra nilai ra umana tavur ma ra umana tobo
ma ra umana enana mangana magit na
kakailai dia ga maravut diat, dia ga kakailai
na pite varpa tadav ra Luluai dari: la ra tena
varmari, ma kana varmari i tur tukum; ma
tika na gobol a bakut i ga vabuka ra pal,
ra kuba i ra Luluai iat, 14 ma pa i ga tale
ra umana tena tinabar pi diat a pait kadia
tiniba ure ra bakut; tago ra minamar i ra
Luluai i ga vabuka ra gomgom na pal kai
God.

6

Di vadoane ra kuba i ra Luluai
(1 King 8:12-66)

1 Ma Solomon i ga biti: A Luluai i ga biti
ba na bang ta ra bakut i bobotoi. 2 Iau tar
pait kaum ta pal upi una ki tana, a pakana
nina ba una bang vatikai tana.
3 Ma ra king i ga tur tapuku, ma i ga
tata vadoane ra tarai Israel par; ma ra tarai
Israel par dia ga tur. 4 Ma i ga biti: Da
pite pa ra Luluai ra God kai Israel, nina i ga
pait ot pa nam ba i ga vaarike pire David
tamagu, ba i ga biti: 5 Papa nam ra bung
iau ga agure vairop vue kaugu tarai kan ra
gunan Aigipto, pa iau ga ti pilak pa ta pia
na pal livuan ta ra umana vuna tarai Israel,
upi da pait ta pal tana ure ra iangigu; ma pa
iau ga pilak pa ta tutana upi na luluai ure
kaugu tarai Israel; 6 ia kaka iau ga pilak pa
Ierusalem upi ra iangigu na ki tana, ma iau
ga pilak pa David upi na kure kaugu tarai
Israel. 7 A dovotina i ga ki ta ra nuknuk i
David tamagu upi na pait ta pal ure ra iang
i ra Luluai ra God kai Israel. 8 Ia kaka ra
Luluai i ga biti tai David tamagu: U ga. pait
ra boina tago i ga ki ta ra nuknukim upi
una pait ta pal ure ra iangigu; 9 ia kaka, pa
una pait nam ra pal, natum iat nina una
vangala, ia iat na pait ra pal ure ra iangigu.
10 Ma ra Luluai i tar pait ot pa nam ra tinata
i ga tatike, tago iau tar tut ma iau tar kia
vue David tamagu, ma iau ki ta ra kiki na
king kai Israel, da ra Luluai i ga vamading
ure, ma iau tar pait ra pal ure ra iang i ra
Luluai ra God kai Israel. 11 Ma iau ga tibe ta
pakana tana ure ra bok, nina ra kunubu kai
ra Luluai i ki tana, nina i ga pait ia pire ra
tarai Israel.
12 Ma i ga tur ta ra luaina mata i ra uguugu
na vartabar kai ra Luluai, ma i ga tulue
ra ura limana ta ra luaina mata i ra tarai
Israel par; 13 (Solomon i ga vartuluai ba da
pait ra turtur ma ra palariam gobol, tika
na pokono ma a malmalikun ra lolovina
tana, ma tika na pokono ma a malmalikun
ra tababana, ma a utul a malmalikun ra
tuluaina, ta ra bala na gunan; ma i ga tur
tana, ma i ga va timtibum tana ta ra luaina
mata i ra tarai Israel, ma i ga tulue ra ura
limana urama ra bakut;) 14 ma i ga biti: Ea,
Luluai God kai Israel, pa ta god dir varogop
ma u arama ra bala na bakut mara pia bula;
u pait ot pa kaum kunubu na varmari pire
kaum umana tultul nina dia vanavana ta ra
luaina matam ma ra dovot na bala i diat;
15 u tar pait muka kaum tinata na vamading
pire kaum tultul David tamagu; maia, a
ngiem i tar tatike, ma ra limam i tar pait
ot pa ia ta go ra bung. 16 Ea, Luluai God kai
Israel, una nuk pa bula nam kaum tinata na
vamading pire David tamagu, ba u ga biti:
Gala ra umana natum diat a vanavana ta
ra luaina matagu da u ga vanavana tana,
ma diat a balaure kadia mangamangana, pa
una iba upi ta tikai pi na ki ta ra kiki na king
kai Israel. 17 I boina, Luluai God kai Israel,
ba na ot kaum tinata nina u ga vaarike pire
kaum tultul David.
18 Dave, God na bang tuna pire ra tarai ta
ra rakarakan a gunagunan? Ea, u kor ika
ta ra lavur bala na bakut, ma una ki dave
ta go ra pal nina iau ga tar pait ia? 19 Ia
kaka, una valongore ra niaring kai kaum
tultul, ma kana kinail; ea, Luluai kaugu
God, una valongore ra kinail ma ra niaring
kai kaum tultul, ba i araring piram, 20 ba
una matamataure go ra pal ra keake ma
ra marum, ra pakana nina u ga biti ba ra
iangim na ki tana, upi una nuk pa ra niaring
nina ba kaum tultul na araring tadav go
ra pakana me. 21 Ma ba kaum tultul ma
kaum tarai Israel diat a araring tadav go ra

pal, una valongore kadia kinail; maia, una
valongore ta ra kubam arama ra bala na
bakut, ma ba u valongore una mari diat.

22 Gala ta tutana na pait ra kaina tadav
talaina, ma di vo pa ia pi na vavalima ure ta
ra luaina mata i kaum uguugu na vartabar
ta go ra pal, 23 una valongore arama ra bala
na bakut, ma una kure kaum ura tultul, ma
una kure vakaina nina ra tena varpiam upi
ra vuai kana mangamangana na ki taun ia,
ma una kure vatakodo ra tena takodo upi
na vatur vake ra vuai kana mangamangana
takodo.

24 Ma gala ra umana ebar dia ubu dudur
pa kaum tarai Israel, tago dia ga tar pait ra
varpiam piram, ma ba dia nukpuku tana ma
dia vatang vaarike ra iangim, ma dia arar-
ing ma dia kail ta ra luaina matam ta go ra
pal, 25 una valongore arama ra bala na bakut,
ma una pun vue ra kaina mangamangana
kai kaum tarai Israel, ma una ben valilikun
mule diat tadav ra gunan nina u ga tul tar
ia ta diat ma ra umana tama i diat.

26 Ba ona pa i bata tago dia ga pait ra
varpiam piram, ma dia araring piram ta go
ra pal, ma dia vatang vaarike ra iangim,
ma dia nukpuku ure kadia kaina manga-
mangana, ba u kure vakaina diat ure, 27 una
valongore arama ra bala na bakut, ma una
pun vue ra kaina mangamangana kai kaum
umana tultul, ma kaum tarai Israel, ba u
tovo diat ure ra nga i takodo pi diat a mur
ia, ma una vabilim mule ra gunan nina u ga
tul tar ia pire kaum tarai ba kadiat.

28 Ba ona ta mulmulum, ba ta ngala na
minait, ba ta ngala na lapap, ba ta kungal,
ba ta kubau, ba ta po na bebe, ba kadia ebar
i tur vartakalat bat kadia umana pia na pal,
ba ta kaina minait, ba ta mangana kinadik
ava bar i tup diat, 29 ma ba ta niaring ba ta
kinail i vana rikai, kai ta tikai ba kai kaum
tarai Israel par tago tikatikai i kapa ure ra
magit i monong ia, ma i tulue ra limana
tadav go ra pal, 30 una valongore ta kaum
kiki arama ra bala na bakut, ma una mari
diat, ma u, u nunure ra bala i ra tarai par,
(tago u kaka u nunure ra bala i ra lavur
natu i ra tarai), una bali ia pire ra tarai
par tikatikai da kadia mangamangana, 31 upi
diat a ru u ma diat a mur kaum lavur nga ta
ra lavur bungbung par ba dia ki ta ra gunan
nina u ga tabar ra umana tama i vevet me.

32 Ma ure ra vaira nina pa di ga vangala ta
kaum tarai Israel, ba na pot kan ra gunan
vailik ure ra iangim nina i ngala, ma ra
dekdek na limam nina u tultulue; ba na
pot ma na araring tadav go ra pal, 33 una
valongore ta kaum kiki arama ra bala na
bakut, ma una pait muka nam ra vaira i lul
upi ia piram, upi ra lavur vuna tarai ta ra
rakarakan a gunagunan diat a nunure ra
iangim, ma diat a ru u da kaum tarai Israel,
ma upi diat a nunure ba go ra pal nina iau
tar pait ia di vatang ra iangim tana.

34 Ma ona kaum tarai diat a tut ure kadia
umana ebar, ta nam ra nga u tulue diat i
tana, ma dia araring piram ma ra mata i diat
tadav go ra pia na pal nina u ga tar pilak pa
ia, ma tadav go ra pal nina iau tar pait ia ure
ra iangim, 35 una valongore kadia niaring ma
kadia nilul arama ra bala na bakut. ma una
tur maravut diat.

36 Ona dia pait ra varpiam piram, (ma
pa ta tutana i langalanga kan ra kaina
mangamangana), ma una kankanuane diat,
ma una nur tar diat pire kadia ebar, ma
dia ben vavilavilau pa diat tadav ra gunan
nina i vailik ba i maravai ka, 37 gala dia
ki na nuknuk ta ra gunan nina di ga ben
vavilavilau tar diat i tana, ma dia nukpuku,
ma dia kail piram ta ra gunan dia ki na
vilavilau tana, ma dia biti, Ave ga rara, ave
ga tut na varpiam, ave ga pait ra kaina
mangamangana, 38 ma gala dia talil tadav u
ma ra bala i diat par ma ra nuknuk i diat par
ta ra gunan nina di ga ben vavilavilau tar
diat i tana, ma dia araring piram tadav ra
gunan nina u ga tul tar ia pire ra lavur tama
i diat, ma tadav ra pia na pal nina u ga pilak
pa ia, ma tadav ra pal nina iau ga pait ia ure
ra iangim, 39 una valongore kadia niaring ma
kadia kinail ta kaum kiki arama ra bala na
bakut, ma una tur maravut diat; ma una
mari kaum tarai nina dia ga pait ra varpiam
piram. 40 Kari, kaugu God, una mataure avet,
ma una ki na valavalongor ure ra niaring
nina ba na arikai ta go ra pakana. 41 Io,
Luluai God, una tut ma una ruk tadav go
kaum kiki, amur ma kaum dekdek na bok;
boina ba kaum umana tena tinabar, Luluai
God, diat a vavauluvai ma ra varvalaun, ma
boina ba kaum umana tena lotu diat a gugu
ta ra mangamangana takodo. 42 Io, Luluai
God, koko una okole vue nina u ga ku ia; una
nuk pa kaum varmari tadav kaum tultul

David.

7

1 Ma ba Solomon i ga vapar vue ra niaring,
ra iap marama ra bala na bakut i ga vana ba,
ma i ga vaimur vue ra tinabar di tuntun tar
ia, ma ra umana vartabar; ma ra minamar
kai ra Luluai i ga vabuka ra pal. 2 Ma pa i ga
tale ra umana tena tinabar ba diat a ruk ta
ra kuba i ra Luluai, tago ra minamar kai ra
Luluai i ga vabuka ra kuba i ra Luluai. 3 Ma
ra tarai Israel par dia ga bobo ba ra iap i
ga vana ba, ma ra minamar kai ra Luluai i
ga ki taun ra pal; ma dia ga bura rururu ta
ra ruarua na vat, ma dia ga lotu, ma dia ga
pite pa ra Luluai dari: la ra tena varmari, ma
kana varmari i tur tukum. 4 Ma ra king ma ra
tarai par dia ga vartabar ta ra luaina mata i
ra Luluai. 5 Ma ra king Solomon i ga vartabar
ma ra ura vinun ma a ura arip na marmar
na bulumakau ma tika na mar ma a ura
vinun na arip na marmar na sip. Damana ra
king ma ra tarai par dia ga vakilang vaire ra
kuba i ra Luluai. 6 Ma ra umana tena tinabar
dia ga tur ta kadia pakana iat; ma ra tarai
Levi dia ga vature kadia umana magit na
kakailai kai ra Luluai nina David ra king i
ga pait ia ure ra lotu na pite varpa tadav ra
Luluai (tago kana varmari i tur tukum), ba
dia kakailai na pite varpa ure David; ma ra
umana tena tinabar dia ga vu kadia umana
tavur ta ra luaina mata i diat; ma ra tarai
Israel par dia ga tur.
7 Ma Solomon i ga vagomgom bula ra
bala na gunan livuan nina i ki ta ra luaina
mata i ra kuba i ra Luluai; ma i ga tul tar
ra umana tinabar di tuntun tar ia, ma ra
bira i ra umana tinabar na varmaram abara,
tago ra uguugu na vartabar nina Solomon
i ga pait ia ma ra palariam gobol pa i ga
ngala pi na topa ra tinabar di tuntun tar ia,
ma ra tinabar na vuai na uma, ma ra bira.
8 Damana Solomon. ma ra ngala na kor na
tarai Israel par, papa ra langun Kamat ma
tuk tar ta ra Tava Alir Aigipto, dia ga pait ra
lukara lavurua na bung ta nam ra e. 9 Ma ta
ra valavutuluna bung dia ga pait ra kivung
na lotu; tago dia ga varvakai ma ra lotu
na varvadoan ure ra uguugu na vartabar
lavurua na bung, ma ta ra lavurua na bung
dia ga pait ra lukara ure. 10 Ma ta ra bung a
ura vinun ma a utul ta ra gai lavurua, i ga
pala vue ra tarai, ma dia ga vana ta kadia
umana pal na mal ma ra gugu ta ra bala i
diat ure ra varmari nina ra Luluai i ga tul
tar ia pire David, ma pire Solomon, ma pire
Israel kana tarai.

Ra Luluai i tur kapet pire Solomon, a vauruana pakana
(1 King 9:1-9)

11 Damana solomon i ga pait vapar ra kuba
i ra Luluai ma ra kuba i ra king; ma ra lavur
magit Solomon i ga nuknuk ure pi na pait ia
ta ra kuba i ra Luluai ma ta ra kubana bula, i
ga pait ot pa ia muka. 12 Ma ra Luluai i ga tur
kapet pire Solomon ta ra marum, ma i ga
biti tana: Iau tar valongore kaum niaring,
ma iau tar pilak pa go ra pakana upi kaugu
pal na vartabar. 13 Ona iau tigal ra bakut upi
koko na bata, ma ona iau tulue ra kubau pi
na vakaina ra gunan, ba ona iau tulue ra
kaina minait livuan ta kaugu tarai, 14 gala
kaugu tarai nina dia kap ra iangigu diat a
vaikilik pa diat, ma diat a araring, ma diat
a tikan upi ra matagu, ma diat a vana kan
kadia kaina mangamangana, gala ina valongore diat marama ra bala na bakut, ma
ina pun vue kadia kaina mangamangana,
ma ina vaboina mule kadia gunan. 15 Ma
ina matamataure avat, ma ina ki na valavalongor ure ra niaring nina ba na arikai ta
go ra pakana. 16 Kari iau tar pilak pa go ra
pal ma iau tar vagomgom ia, upi ra iangigu
na ki vatikai tana; ma ina mataure, ma ra
nuknukigu na ki tana pa na mutu. 17 Ma ona
u iat una vanavana ta ra luaina matagu da
David tamam i ga vanavana, ma una pait ot
pa nam ba iau ga vartuluai piram ure, ma
una kodop vake kaugu lavur vartuluai ma
kaugu lavur varkurai, 18 ina page vadekdek
ra kiki na king ta kaum varkurai, da kaugu
tinata na vamading pire David tamam dari:
Pa una iba upi ta tutana upi na luluai ure
Israel. 19 Ba ona avat a vana irai, ma ava
nuk vue kaugu umana vartuluai ma kaugu
umana varkurai nina iau ga tul tar ia pire
vavat, ma avat a vana ma avat a torom ta ra
umana enana god, ma avat a lotu tadav diat,
20 io, ina rubat vue diat kan kaugu gunan
nina iau ga tabar diat me; ma go ra pal
nina iau ga vagomgom ia ure ra iangigu,
ina vapanie vue kan ra luaina matagu, ma
ina vaki ia upi na da ra tinata valavalar ma
ra tinata na varvakok livuan ta ra umana
Tematana. 21 Ma diat par nina dia bolo go
ra ngala na pal diat a kaina, ma diat a biti:
Ta ra ava ra Luluai i ga pait ra dari ure go

ra gunan, ma ure go ra pal? [22] Ma da bali
ia dari: Tago dia ga vana kan ra Luluai ra
God kai ra lavur tama i diat, nina i ga agure
vairop diat kan ra gunan Aigipto, ma dia ga
tabe vake ra umana enana god, ma dia ga
lotu tadav diat, ma dia ga torom ta diat; kari
i ga vakaina diat ma go ra lavur magit.

8

A umana enana mangana papalum kai Solomon
(1 King 9:10-28)

[1] Ma ba i ga par nam ra ura vinun na
kilala, nina ba Solomon i ga varvakai tana
ma ra pait pal ta ra kuba i ra Luluai ma ra
kubana, [2] Solomon i ga pait mule ra umana
pia na pal nina Kuram i ga tabar ia me, ma
i ga tibe ra tarai Israel upi diat a ki ta diat.
[3] Ma Solomon i ga tut ure Kamat-Soba,
ma i ga uvia pa ia. [4] I ga vatut Tadmor aina ta
ra bil, ma ra umana pia na pal na vuvuvung
ta ra papar Kamat. [5] Ma i ga vatut Bet-
Koron nina i ki arama, ma Bet-Koron nina
i ki ara, a ura pia na pal nina di ga liplip
bat dir ma ra liplip na vat, ma di ga pait
ra umana mataniolo ta dir ma ra umana
okobat tana; [6] ma Balat, ma ra umana pia na
pal na vuvuvung nina Solomon i ga vatur
vake, ma ra umana pia na pal ure kana
umana kiki na vinavana, ma ra umana pia
na pal ure kana umana tena kiki os, ma ra
umana magit nina Solomon i ga mainge ba
na pait ia ure kana nilibur arama Ierusalem
ma aro Lebanon ma ta kana langun parika.
[7] Ma ure ra tarai nina dia ga ki boko ta ra
tarai Ket, ma ra tarai Amor, ma ra tarai
Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra tarai Iebus,
nina vakir diat a tarai Israel, [8] ma nina ba
ra tarai Israel pa dia ga kamare vue diat,
Solomon i ga vo pa ra umana natu i diat upi
diat a vilavilau, ma dia ki boko damana gori.
[9] la kaka Solomon pa i ga ben pa ra tarai
Israel upi diat a vilavilau ta kana papalum;
diat a tarai na vinarubu ka, ma ra umana
lualua ta kana umana luluai na vinarubu,
ma diat dia ga kure kana umana kiki na
vinavana ma ra umana tena kiki os. [10] Ma
Solomon i ga vatur vake a ura mar ma a
ilima na vinun na ngala na raprap nina dia
ga kure ra tarai na papalum.
[11] Ma Solomon i ga agure natu i Parao kan
ra pia na pal kai David tar ta ra pal i ga
vaninare ure; tago i ga biti: Kaugu taulai
pa na ki ta ra kuba i David ra king Israel,
tago ra pakana ra bok kai ra Luluai i ki tana
i gomgom.
[12] Solomon i ga tul tar ra tinabar di tun-
tun tar ia tadav ra Luluai ta ra uguugu
na vartabar kai ra Luluai, nina i ga pait
ia ta ra luaina mata i ra pal; [13] i ga pait
ia ra bungbung parika da di ga kure ta
ra varkurai kai Moses, ta ra umana Bung
Sabat, ma ta ra umana kalamana gai, ma
ta nam ra utul a lukara nina di ga kubu ia
ba da pait dital ta ra kilakilala, ra lukara
na gem ba pa i leven, ra lukara na vikvik,
ma ra lukara na pal na turturup. [14] Ma i ga
tibe ra papalum kai ra umana tena tinabar
ure ra bungbung parika, da ra varkurai
kai David tamana, ma ra papalum kai ra
tarai Levi, upi diat a kakailai na pite varpa
ma diat a kudakudar pire ra umana tena
tinabar da ra varkurai ure ra bungbung,
ma ra umana tena balabalaure matakilalat
ure kadia tiniba ta ra umana matakilalat
tikatikai; tago David ra tutana kai God i ga
kure damana. [15] Ma pa dia ga vana irai kan
ra vartuluai kai ra king pire ra umana tena
tinabar ma ra tarai Levi ure ta magit, ma
ure bula ra pal na vuvuvung. [16] Ma di ga
pait ot pa ra lavur magit ta ra papalum kai
Solomon, papa di ga vung ra vunapai ra
kuba i ra Luluai tuk i ga par. Damana di ga
vapar vue ra papalum ta ra kuba i ra Luluai.
[17] Namur Solomon i ga vana uro Esion-
Geber, ma uro Elat, nina dir tur aro ra valian
ta ra langun Edom. [18] Ma Kuram i ga tulue ra
umana parau pirana, ma kana umana tultul
nina dia ga la ta ra ta; ma diat ma ra umana
tultul kai Solomon dia ga pot aro Opir, ma
dia ga kap ra ivat na mar ma a ilima na
vinun na talant na goled mabara pire ra
king Solomon.

9

Ra tadar na vavina Seba i tadav Solomon
(1 King 10:1-13)

[1] Ma ba ra tadar na vavina Seba i ga
valongore ra varvai ure Solomon,, i ga pot
arama Ierusalem upi na valar Solomon ma
ra umana dekdek na tinir. Dia ga pot ma ra
ngala na kor na tarai, ma ra umana kamel
nina dia ga kap ra umana magit dia ang
na katkat, ma ra ngala na goled, ma ra
umana ngatngat na vat; ma ba i ga pot pire
Solomon dir ga pirpir me ma i ga vaarike
nam parika nina i ga ki ta ra nuknukina.

[2] Ma Solomon i ga bali kana lavur tinir
par; pa ta magit na pidik ba pa i ga ve
tana. [3] Ma ba ra tadar na vavina Seba i
ga gire ra kabinana kai Solomon, ma ra
pal nina i ga pait ia, [4] ma ra nian ta kana
vatar, ma ra kini kai kana umana tultul,
ma ra papalum kai kana umana vilavilau,
ma kadia minong, ma diat dia kap kana
momamomo, ma kadia minong, ma ra lavur
tinabar di tuntun tar ia nina i ga vartabar
ma diat ta ra kuba i ra Luluai, i ga tup ia
ra kinaian. [5] Ma i ga biti tai ra king: Nam
ra varvai nina iau ga valongore ta kaugu
gunan ure kaum lavur papalum ma kaum
kabinana i ga dovot. [6] Pa iau ga kapupi nam
ra varvai, ma go iau tar gire ma ra kiau na
matagu, ma ea, pa di ga vaarike piragu ta
ik a ngungu ure kaum minamar ma kaum
kabinana; ra iangim i rararang muka ta
nam ba iau ga valongore. [7] Nam ra tarai,
kaum umana tultul, nina dia tur vatikai ta
ra luaina matam ma dia valongore kaum
kabinana, dia ti doan. [8] Da pite pa ra Luluai
kaum God, nina i ga manane u ma i ga vaki
u ta kana kiki na king, upi una king ure ra
Luluai kaum God; tago kaum God i ga mari
Israel upi diat a tur tukum, damana i ga vaki
u pi una king pire diat, upi una varkurai ma
ra takodo na varkurai. [9] Ma i ga tul tar ia pire
ra king tika na mar ma a ura vinun na talant
na goled, ma ra peal vuai na davai i ang na
katkat, ma ra umana ngatngat na vat; ma
pa di ga tul tar mule ta peal vuai na davai i
ang na katkat da go nina ra tadar na vavina
Seba i ga tul tar ia pire Solomon. [10] Ma
ra umana tultul kai Kuram, ma ra umana
tultul kai Solomon, nina dia ga kap pa ra
goled maro Opir, dia ga kap bula ra davai
na mangina ma ra umana ngatngat na vat.
[11] Ma ra king i ga mal ra umana pagapaga
ma ra davai na mangina ure ra kuba i ra
Luluai ma ure ra kuba i ra king; i ga pait
bula ra umana pagol ma ra umana dedede
me ure ra umana tena kakailai; i telek nam
ra bung di ga gire nam ra davai ta ra gunan
Iuda. [12] Ma ra king Solomon i ga tul tar ia
pire ra tadar na vavina Seba nam parika i
ga mainge, varurung ma nam di bali kana
vartabar me. Ma ra vavina i ga vana, diat
ma kana umana tultul, ma dia ga talil mulai
ta kana gunan.

A kini na uviana kai Solomon
(1 King 10:14-29; 1 Tutu 1:14-17)

[13] Ma ra mamat i ra goled nina Solomon
i ga vatur vake tai ta kopono kilala i ga
laptikai na mar ma laptikai na vinun ma
laptikai na talant; [14] ma nam ra goled nina
ra umana tena kunukul ma ra umana tena
niivura dia ga kap ia, pa di ga luk tar ia tana;
ma ra umana king Arabia ma ra umana
luluai na gunan dia ga kap ra goled ma ra
silva pire Solomon. [15] Ma ra king Solomon
i ga pait a ura mar na bakbakit ma ra goled
di tutut ia; a vinun na kilogram (a ura vinun
ma tika na paun) na goled di ga pait tika na
bakbakit me. [16] Ma i ga pait bula ta ra utul
a mar na bakbakit ma ra goled di tutut ia;
a ilima na kilogram (a vinun na paun ma
ngungu) na goled di ga pait tika na bakbakit
me; ma ra king i ga vung diat ta ra pal di
vatang ia ba ra Lokor Lebanon. [17] Ma ra king
i ga pait bula tika na ngala na kiki na king
ma ra loko na elepant, ma i ga vung vapetep
tar ra goled i boina kakit tana. [18] A laptikai
na tak keke dia ga ki ta ra kakao tadav ra kiki
na king, ma tika na ruarua di ga pait ia ma ra
goled, ma dir ga ki petep ta ra kiki na king;
ma di ga pait ra ura vungvung lima ta ra ura
paparai ra kiki na king, ma a ura leon dir
ga tur marave ra ura vungvung lima. [19] Ma
a vinun ma a ura leon dia ga tur ta ra ura
paparai ra laptikai na tak keke ta ra ka kao;
pa di ga pait ta kiki damana tai ta enana
gunan.

[20] Ma di ga pait ra lavur la na nimomo kai
ra king Solomon ma ra goled, ma ra umana
la ta ra pal di vatang ia ba ra Lokor Lebanon
dia ga goled, tago ta ra e kai Solomon a
silva i ga da ra magit vakuku. [21] Tago ra
umana parau kai ra king dia ga vanavana
uro Tarsis varurung ma ra umana tultul kai
Kuram; ma ta ra ututul a kilala ra umana
parau maro Tarsis dia ga poapot, ma dia
ga kap ra goled, ma ra silva, ma ra loko
na elepant, ma ra umana ngala na mangki,
ma ra umana kakaruk i mamar ra ivuna
burburu i diat. [22] Damana ra king Solomon
i ga lia ta ra umana king ta ra rakarakan a
gunagunan ta ra tabarikik ma ra kabinana:
[23] Ma ra lavur king ta ra rakarakan a gunagu-
nan dia ga anan upi diat a gire Solomon, upi
diat a valongore kana kabinana nina God i
ga tul tar ia pirana. [24] Ma diat par tikatikai
dia ga kap kadia vartabar, ra umana la
na silva, ma ra umana la na goled, ma ra

umana mal, ma ra vargal, ma ra vuai na
davai i ang na katkat, ma ra umana os, ma
ra umana as; ma i ga damana ta ra kilakilala.
25 Ma Solomon i ga vatur vake ra ivat na
arip na marmar na pal ure ra umana os ma
ure ra umana kiki na vinavana, ma a vinun
ma a ura arip na marmar na tena kiki os,
ma i ga vaki diat ta ra umana pia na pal ure
ra umana kiki na vinavana, ma pire ra king
arama Ierusalem. 26 Ma i ga kure ra umana
king papa ra Tava Alir ma tadav ra langun
kai ra tarai Pilistia, ma tuk aro ra langun
Aigipto. 27 Ma ra king i ga vapealane ra silva
upi na da ra umana vat arama Ierusalem,
ma ra umana davai na tagatagal upi diat a
peal da ra umana lovo ta ra male. 28 Ma di ga
kap ra umana os kai Solomon maro Aigipto,
ma ta ra rakarakan a gunagunan parika.

Solomon i mat
(1 King 11:41-43)

29 Ma ra umana enana papalum kai
Solomon, papa ra turpaina ma tuk ta ra
mutuaina, dave, pa di ga tumu diat vang ta
ra buk nina Natan ra propet i ga tumu ia, ma
ta ra varvai na propet kai Akia ra te Silo, ma
ta ra buk na ninana kai Ido ra tena ginigira
ure Ieroboam natu i Nebat? 30 Ma Solomon
i ga ki na king ure Israel arama Ierusalem a
ivat na vinun na kilala. 31 Ma di ga vadiop
Solomon varurung ma ra umana tamana,
ma di ga punang ia ta ra pia na pal kai David
tamana; ma Rekoboam natuna i ga kia vue
ta ra kini na king.

10

A umana vuna tarai Israel dia tut na varpiam
(1 King 12:1-24)

1 Ma Rekoboam i ga vana uro Sekem, tago
Israel par dia ga pot aro Sekem upi diat a
vaki ia pi na king. 2 Ma ba Ieroboam natu i
Nebat i ga valongore ure, (tago i ga ki boko
ari Aigipto, aina i ga lop tar ie kan ra mata
i Solomon ra king,) Ieroboam i ga lilikun
maro Aigipto. 3 Ma dia ga vartuluai upi ia;
ma Ieroboam ma ra tarai Israel par dia ga
pot pire Rekoboam, ma dia ga biti tana: 4 Ea,
tamam i ga vung ra mamat na kip ta vevet;
boina ba una vapapa ra dekdek na papalum
kai tamam ma kana mamat na kip, ma avet
a torom tam. 5 Ma i ga biti ta diat: Avat
a vana, ma ba na par a utul a bung avat a
lilikun mulai uti piragu. Ma ra tarai dia ga
vana.

6 Ma Rekoboam ra king dia ga kivung ma
ra umana patuana nina dia ga tar tur ta
ra luaina mata i Solomon tamana ba i ga
laun uka boko, ma i ga biti: Ava ra nuknuk i
vavat ure ra balbali ba ina tatike pire go ra
tarai? 7 Ma dia ga biti tana: Gala una mari go
ra tarai, ma una vagugu diat, ma una tata
pire diat ma ra bo na tinata, diat a, tultul
piram pa na mutu. 8 Ma pa i ga valongore
ra tinata nina ra umana patuana dia ga tul
tar ia pirana, ma i ga matoto ta ra umana
barmana nina dia ga tavua rangup me, ma
nina dia ga tur ta ra luaina matana. 9 Ma i
ga biti ta diat: A va ra nuknuk i vavat ure
ra balbali ba dat a tatike pire go ra tarai
nina dia ga biti tagu, Una vapapa ra kip nina
tamam i ga vung ia ta vevet? 10 Ma ra umana
barmana nina dia ga tavua rangup me dia
ga tata me ma dia ga biti: Una biti dari pire
ra tarai nina dia ga biti tam, Tamam i ga
vung ra mamat na kip ta vevet, boina ba
una kia vue ma ra kip i papa: Ra kaka ikilik
ta ra limagu i butubut ta ra livua i tamagu.
11 Ba tamagu i ga vung ra mamat na kip taun
avat, ina vangala kavava kip; tamagu i ga
virit avat ma ra umana virit, ma iau ina virit
avat ma ra umana virit i ililina.

12 Ma Ieroboam ma ra tarai par dia ga pot
tadav Rekoboam ta ra vautuluna bung da
ra king i ga kure, ba i ga biti, Avat a lilikun
piragu ta ra vautuluna bung. 13 Ma ra king i
ga pidimuane ra tinata na varvateten kai ra
umana patuana, ma i ga bor ra tarai, 14 ma i
ga tata pire diat da ra tinata kai ra umana
barmana dari: Tamagu i ga vung ra mamat
na kip ta vavat, ma iau ina vangala kavava
kip; tamagu i ga virit avat ma ra umana virit
tuna, ma iau ina virit avat ma ra umana virit
i ililina. 15 Damana ra king pa i ga torom
ta ra nilul kai ra tarai; God i ga vuna ta go
ra magit upi ra Luluai na pait ot pa kana
tinata nina Akia ra te Silo i ga vaarike pire
Ieroboam natu i Nebat. 16 Ma ba ra tarai
Israel par dia ga gire ba ra king pa i ga torom
ta kadia nilul, dia ga biti tai ra king: Avet
a dave ma David? Pa kaveve ta tiniba tai
ra natu i Iese; io, avat a tarai Israel, avat a
lilikun ta ra kubakuba i vavat; na topa David
ba na balaure kana vuna tarai iat. Kari ra
tarai Israel dia ga vana ta ra kubakuba i diat.

17 Ma Rekoboam i ga king ka ure ra tarai

Israel nina dia ga ki ta ra umana pia na pal
Iuda. [18] Ma Rekoboam ra king i ga tulue
Adoram, nina i ga kure ra tarai na papalum;
ma ra tarai Israel dia ga tupar ia ma ra
umana vat, ma i ga mat. Ma Rekoboam
ra king i ga lulut upi na koa ta kana kiki
na vinavana upi na lop urama Ierusalem.
[19] Damana Israel i ga tut na varpiam ure ra
apik na tarai kai David, ma i ga damana tuk
tar gori.

11

[1] Ma ba Rekoboam i ga pot arama
Ierusalem, i ga oro varurue diat ta ra vuna
tarai Iuda ma ta ra vuna tarai Beniamin,
ma a mar ma lavutul na vinun na arip
na marmar, diat par a umana bo na tena
vinarubu, dia ga pot upi diat a tut ure ra
tarai Israel, upi diat a kap valilikun mule
ra varkurai pire Rekoboam natu i Solomon.
[2] Ia kaka ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Semaia ra tutana kai God, ma i biti: [3] Una
biti tai Rekoboam natu i Solomon ra king
Iuda, ma tadav diat par ta ra ura vuna tarai
Iuda ma Beniamin, dari: [4] A Luluai i biti dari:
Pa i topa ia ba avat a vana ma avat a tut ure
ra umana niuru i vavat; avat a lilikun ta ra
kubakuba i vavat tikatikai, tago go ra magit
i vuna tagu. Ma dia ga torom ta ra tinata
kai ra Luluai, ma dia ga talil, ma pa dia ga
tut ure Ieroboam.

A varkurai kai Rekoboam i tur padikat

[5] Ma Rekoboam i ga ki aina Ierusalem, ma
i ga vatut ra umana pia na pal na bakbakit
ta ra langun Iuda. [6] I ga vatut Beteleem,
Etam, Tekoa, [7] Bet-Sur, Soko, Adulam. [8] Gat,
Maresa, Sip, [9] Adoraim, Lakis, Aseka, [10] Sora,
Aialon, ma Kebron; go diat a umana pia
na pal na bakbakit ta ra langun Iuda ma
Beniamin. [11] Ma i ga vapadikat ra lavur
dekdek na pal na bakbakit, ma i ga tibe ra
umana luluai na vinarubu ure diat, ma i ga
vung ra nian ma ra dangi ma ra polo na vuai
na vain ta diat. [12] Ma i ga vung ra umana
bakbakit ma ra umana rumu ta ra umana
pia na pal parika, upi diat a dekdek mat. Ma
i ga kale Iuda ma Beniamin upi kana.

[13] Ma ra umana tena tinabar ma ra tarai
Levi nina dia ga ki ta ra langun Israel dia
ga vana kan kadia umana gunan ma dia
ga pot tadav ia. [14] Tago ra tarai Levi dia
ga vana kan kadia umana gunan ma kadia
tabarikik, ma dia ga vana ta ra langun Iuda
ma uro Ierusalem; tago Ieroboam ma ra
umana natuna dia ga okole vue diat upi
koko diat a pait ra tiniba na tena tinabar
tadav ra Luluai; [15] ma i ga tibe kana ta umana
tena tinabar ure ra umana tavul a lotu, ma
ure bula ra umana tabaran, ma ra ura nat
na bulumakau nina i ga pait dir. [16] Ma diat ta
ra umana vuna tarai Israel par nina ra bala
i diat i ga ongor upi ra Luluai, ra God kai
Israel, dia ga vana uro Ierusalem upi diat
a vartabar tadav ra Luluai, ra God kai ra
lavur tama i diat. [17] Kari dia ga vapadikat ra
kikil na varkurai Iuda, ma dia ga vapadikat
Rekoboam natu i Solomon, a utul a kilala;
tago dia ga mur ra mangamangana kai
David ma Solomon a utul a kilala.

[18] Ma Rekoboam i ga ben pa Makalat natu i
Ierimot natu i David upi kana taulai, (tinana
Abikail natu i Eliab natu i Iese). [19] Ma i
ga kava tar ra utul a bul tutana tana, Ieus,
Semaria, ma Sam. [20] Ma namur i ga ben
pa Maka natu i Absalom; ma i ga kava
Abia, Atai, Sisa, ma Selomit. [21] Ma ta diat
kana umana taulai ma kana umana tultul
na vavina Rekoboam i ga manga mari Maka
natu i Absalom; (tago i ga taule ra vinun ma
lavutul na vavina, ma i ga ben pa laptikai na
vinun na tultul na vavina, ma i ga vangala
ra ura vinun ma lavutul na bul tutana, ma
laptikai na vinun na bul vavina.) [22] Ma
Rekoboam i ga tibe Abia natu i Maka upi na
lualua ta ra umana turana, tago i ga mainge
ba na vaki ia pi na king. [23] Ma i ga varkurai
ma ra kabinana, ma i ga tibe kana umana
bul tutana vurvurbit ta ra langun Iuda ma
Beniamin par, pi diat a ki ta ra umana pia
na pal na bakbakit; ma i ga tul tar ra nian
nina ba na manga topa diat, ma i ga kul ra
umana vavina ure diat.

12

Sisak i tut na vinarubu ure Iuda
(1 King 14:21-31)

[1] Ma ba ra varkurai kai Rekoboam i ga
tur padikat, ma Rekoboam i ga ongor, i ga
nur vue ra tinata na vartovo kai ra Luluai,
ma ra tarai Israel dia ga mur ia tana. [2] Ma
ta ra kilala a ilima ta ra kini na king kai
Rekoboam, Sisak ra king Aigipto i ga tut
ure Ierusalem, tago dia ga tut na varpiam
ure ra Luluai. [3] Ma i ga pot ma tika na arip
ma a ura mar na kiki na vinavana ure ra
vinarubu, ma laptikai na vinun na arip na
marmar na tena kiki os, ma da mama luk ra

tarai nina dia ga varagur me maro Aigipto:
a tarai Lubim, a tarai Sukim, ma ra tarai
Etiopia. 4 Ma i ga uvia pa ra umana pia na
pal na bakbakit kai Iuda, ma i ga vana urama
Ierusalem. 5 Ma Semaia ra propet i ga vana
tadav Rekoboam, ma tadav ra umana luluai
Iuda, nina dia ga ki varurung aro Ierusalem
ure Sisak, ma i ga biti ta diat: A Luluai i
biti dari: Iau tar nur tar avat ta ra lima i
Sisak tago ava ga vana irai kan iau. 6 Ma
ra umana luluai Israel ma ra king dia ga
nuk vaikilik pa mule diat, ma dia ga biti: A
Luluai i takodo. 7 Ma ba ra Luluai i ga gire
ba dia ga nuk vaikilik pa mule diat, ra tinata
kai ra Luluai i ga tadav Semaia dari: Dia tar
nuk vaikilik pa mule diat; pa ina nila vue
diat; ina valangalanga diat a ik, ma kaugu
kankan pa na i taun Ierusalem ta ra lima i
Sisak. 8 Ia kaka diat a torom pirana, upi diat
a kapa ure ra tinorom piragu ma ra tinorom
pire ra umana luluai na Tematana.

9 Damana Sisak ra king Aigipto i ga tut
ure Ierusalem, ma i ga kap vue ra umana
ngatngat na tabarikik ta ra kuba i ra Luluai,
ma ra umana ngatngat na tabarikik ta ra
kuba i ra king; i ga tak vue ra lavur magit
par. Ma i ga kap vue bula ra lavur bakbakit
na goled nina Solomon i ga pait ia. 10 Ma
ra king Rekoboam i ga kia vue diat ma ra
umana bakbakit na palariam gobol, ma i
ga tul tar diat pire ra umana luluai kai
ra umana monamono na matakilalat ta ra
kuba i ra king pi diat a balaure diat. 11 Ma
vatikai ba ra king i ga ruk ta ra kuba i ra
Luluai. ra umana monamono dia ga kap
ra umana bakbakit ubara, ma dia ga kap
valilikun mule diat tar ta ra bagialar kai ra
umana monamono.

12 Ma ba i ga nuk vaikilik pa mule ia iat,
ra kankan kai ra Luluai pa i ga ki taun ia.
upi koko na malari kakit; ma a dovotina di
ga na tadav ta umana bo na magit tai Iuda.
13 Damana Rekoboam ra king i ga vapadikat
mule ia iat arama Ierusalem. ma i ga ki na
king. Ma Rekoboam i ga laun vue a ivat
na vinun ma tika na kilala ba i ga tur pa ia
pi na king, ma i ga ki na king a vinun ma
lavurua na kilala arama Ierusalem, ra pia
na pal nina ba ra Luluai i ga tar pilak pa ia
kan ra lavur vuna tarai Israel upi na mar ra
iangina tana; ma ra iang i tinana Nama, a
vavina Amon. 14 Ma i ga pait nam i ga kaina,
tago ra balana pa i ga ongor upi na nunure
ra Luluai.

15 Ma ra umana papalum kai Rekoboam,
papa ra turpaina ma tuk ta ra mutuaina,
pa di ga tumu diat vang ta ra buk kai
Semaia ra propet ma ra buk kai Ido ra
tena ginigira? Ma Rekoboam ma Ieroboam
dir ga varubu vatikai. 16 Ma di ga vadiop
Rekoboam varurung ma ra umana tamana,
ma di ga punang ia ta ra pia na pal kai David,
ma Abia natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

13

Abia i ki na king
(1 King 15:1-8)

1 Ba Ieroboam i ga ki na king a vinun
ma lavutul na kilala, Abia i ga tur pa ia pi
na king ure Iuda. 2 I ga ki na king arama
Ierusalem a utul a kilala; ma ra iang i tinana
Mikaia natu i Uriel maro Gibea. Ma Abia
ma Ieroboam dir ga varubu. 3 Ma Abia i ga
vana ta ra vinarubu ma ra loko na tarai na
vinarubu, a ivat na mar na arip na marmar
na rangrang na tutana; ma Ieroboam i ga
tur tatamiai ure ra vinarubu ma lavutul na
mar na arip na marmar na rangrang na
tutana.

4 Ma Abia i ga tur ta ra buana Semaraim
nina i ki ta ra gunan na lualuana Epraim,
ma i ga biti: Ea, Ieroboam ma avat a tarai
Israel par, avat a valongore iau; 5 pa ava
nunure laka ba ra Luluai ra God kai Israel i
ga tul tar ra varkurai Israel pire David ma
pire ra umana natuna pa na mutu ma ra
kunubu na solt? 6 la kaka Ieroboam natu i
Nebat, ra tultul kai Solomon natu i David, i
ga tut na varpiam ure kana luluai. 7 Ma ba
Rekoboam i ga barmana ma pa i ga leo ra
balana boko pi na tur bat diat, a kaina tarai,
a umana tutana vakuku, dia ga tur maravut
Ieroboam upi diat a ongor bat Rekoboam
natu i Solomon. 8 Ma gori ava nuk ia ba
avat a uvia pa ra varkurai kai ra Luluai ta
ra lima i ra apik na tarai kai David; ma a
dovotina ava peal mat, ma ra ura nat na
bulumakau na goled dir ki pire vavat nina
Ieroboam i ga pait dir pi kavava ura god.
9 Pa ava ga korot vue laka ra umana tena
tinabar kai ra Luluai, diat ta ra apik na tarai
kai Aron, ma ra tarai Levi, ma pa ava ga
tibe laka kavava umana tena tinabar da ra
mangamangana kai ra umana Tematana?
Nina i pot ma ra nat na bulumakau ma
lavurua na sip, a umana tomotoina, upi da

tibe me, na tena tinabar ure ra magit nina
vakir ia ra god. [10] Ma ure avet, ra Luluai
ia kaveve God, ma pa ave ga vana kan ia;
ma kavevet a umana tena tinabar nina dia
kudakudar tai ra Luluai, ma ra tarai Levi
ure kadia papalum. [11] Ma ta ra malamalana
ma ra ravravian dia tul tar ra tinabar di
tuntun tar ia ma dia tun ra bulit i ang na
katkat; dia vung ra gem na ginigira ta kana
vatar gomgom, ma ra turtur na birao i goled
ma ra umana lamp tana, upi diat a birao
ta ra umana ravian; avet, ave torom ta ra
vartuluai kai ra Luluai, ma avat ava tar vana
kan ia. [12] Ea, God i lue rap avet, ma kana
umana tena tinabar dia ki pi diat a vu ra
umana tavur, a pupungai na vinarubu ure
avat. Ea, avat a tarai Israel, koko avat a
varubu ma ra Luluai ra God kai ra umana
tama i vavat, tago pa avat a pait valar pa ta
magit.

[13] Ma Ieroboam i ga tibe ta umana pi diat a
kiki uai aro namur ta diat; damana dia ga ki
ta ra luaina mata i Iuda, ma ra umana tena
kiki uai dia ga ki aro namur ta diat. [14] Ma ba
ra tarai Iuda dia ga lingan uro namur, ea. ra
tarai na vinarubu dia tur tatamiai aro na lua
ma aro namur ta diat; ma dia ga kail tadav
ra Luluai, ma ra umana tena tinabar dia ga
vu ra umana tavur. [15] Ma ra tarai Iuda dia
ga kukula; ma ba ra tarai Iuda dia ga kukula
God i ga ubu Ieroboam ma ra tarai Israel par
ta ra luaina mata i Abia ma ra tarai Iuda.
[16] Ma ra tarai Israel dia ga vilau kan ra tarai
Iuda, ma God i ga nur tar diat ta ra lima i
diat. [17] Ma Abia ma kana tarai dia ga doko ra
peal ta diat, ma a ilima na mar na arip na
marmar na tarai Israel nina di ga pilak pa
diat dia ga virua. [18] Damana di ga uvia pa ra
tarai Israel ta nam ra e, ma ra tarai Iuda dia
ga ongor tago dia ga nurnur tai ra Luluai ra
God kai ra lavur tama i diat.

[19] Ma Abia i ga korot mur Ieroboam, ma
i ga kap vue ra umana pia na pal kan ia,
Betel ma ra umana gunan kikil ia, Iesana
ma ra umana gunan kikil ia, ma Epron ma
ra umana gunan kikil ia. [20] Ma Ieroboam
pa i ga ongor mulai ta ra umana bung kai
Abia. Ma ra Luluai i ga ub ia ma i ga mat.
[21] Ma Abia i ga ongor vanavana, ma i ga
taule ra vinun ma a ivat na vavina, ma i ga
vangala a ura vinun ma a ura bul tutana ma
a vinun ma laptikai na bul vavina. [22] Ma ra
umana enana papalum kai Abia, ma kana
mangamangana, ma kana umana tinata, di
ga tumu diat ta ra buk kai ra propet Ido.

14

Asa i ki na king
(1 King 15:9-12)

[1] Ma di ga vadiop Abia varurung ma ra
umana tamana, ma di ga punang ia ta ra pia
na pal kai David, ma Asa natuna i ga kia vue
ta ra kini na king; ma ta kana e ra gunan i
ga ki na malmal a vinun na kilala. [2] Ma Asa
i ga pait nam i ga takodo ma i ga boina ta
ra luaina mata i ra Luluai kana God; [3] tago i
ga re vue ra umana uguugu na vartabar kai
ra umana vaira na god, ma ra umana tavul
a lotu, ma i ga bubur ra umana pagapaga,
ma i ga mut vue ra umana tabataba i Asera,
[4] ma i ga ve ra tarai Iuda ba diat a anan upi
ra Luluai ra God kai ra lavur tama i diat,
ma diat a torom ta ra tinata na vartovo ma
ra varkurai. [5] Ma i ga tak vue ra umana
tavul a lotu ma ra umana tabalar na keake
ta ra umana pia na pal Iuda parika; ma kana
varkurai i ga ki na malmal. [6] Ma i ga vatut ta
umana pia na pal nina di ga liplip bat diat ta
ra langun Iuda; tago ra gunan i ga nunure
ra malmal ma pa ta vinarubu ta nam ra
umana kilala; tago ra Luluai i ga tar tul tar
ra malmal pirana.

[7] Ma i ga biti ta ra tarai Iuda: Boina ba
dat a vatut go ra umana pia na pal, ma dat
a pait ra umana liplip na vat kikil diat, ma
ra umana pal na minakila, ma ra umana
banbanu ma ra umana okobat tana; go ra
gunan kadat boko, tago da tar anan upi ra
Luluai kada God; da tar anan upi ia, ma i ga
tul tar ra malmal kikil dat. Dia ga pait ia
damana ma i ga boina pire diat.

[8] Ma Asa i ga vatur vake a utul a mar
na arip na marmar na tutana Iuda nina
dia ga varubu ma ra bakbakit ma ra rumu,
ma a ura mar ma lavutul na vinun na arip
na marmar na tutana Beniamin nina dia
ga varubu ma ra ramravit ma ra panak,
ure kana tarai na vinarubu; ma diat par a
umana rangrang na tutana.

[9] Ma Sera ra te Etiopia i ga tut ure diat
ma ra vinun na mar na arip na marmar
na tena vinarubu, ma a utul a mar na kiki
na vinavana; ma dia ga pot aro Maresa.
[10] Ma Asa i ga vana upi na varubu me, ma
dia ga tur tatamiai ure ra vinarubu ta ra
male Sepata abara Maresa. [11] Ma Asa i ga
kail tadav ra Luluai kana God, ma i ga biti:

Luluai, u kaka u pait valar pa ia pi una
maravut nina i bilua pi na uvia pa nina
i ongor; una maravut avet, Luluai kaveve
God, tago ave nurnur tam, ma ave tar tut
ure go ra ngala na kor ta ra iangim. Ea,
Luluai, u kaveve God, koko ra tarai diat a
uvia pa u.
12 Ma ra Luluai i ga ubu ra tarai Etiopia ta
ra luaina mata i Asa ma ra tarai Iuda; ma
ra tarai Etiopia dia ga vilau. 13 Ma Asa ma
ra tarai nina dia ga varagur me dia ga korot
mur diat tuk aro Gerar, ma ra tarai Etiopia
dia ga virua ma pa ta tikai ta diat i ga laun
valili; ma dia ga kaina ta ra luaina mata i
ra Luluai, ma ta ra luaina mata i kana tarai
na vinarubu; ma dia ga kap vue ra ngala
na tabarikik. 14 Ma dia ga ubu ra lavur pia
na pal kikil Gerar, tago a bunurut ure ra
Luluai i ga tadav diat; ma dia ga vakaina ra
umana pia na pal upi ra tabarikik ta diat,
tago i ga ngala muka. 15 Ma dia ga vakaina
ra umana liplip na vavaguai, ma dia ga ra
pa ra peal sip ma ra peal kamel, ma dia ga
lilikun urama Ierusalem.

15

*Asa i rubat vue ra lavur bilak na manga-
mangana*

(1 King 15:13-15)

1 Ma ra Tulungea i God i ga ki tai Asaria
natu i Oded, 2 ma i ga vana upi na barat
Asa, ma i ga biti tana: Asa, ma ra tarai
Iuda ma Beniamin, avat a valongore iau; a
Luluai i ki pire vavat ba ava ki pirana; ma
ona avat a tikan upi ia, na ki pi avat a tikan
tadav ia; ma ona ava vana kan ia, na vana
kan avat. 3 I tar vavuan ba pa ta dovot na
God pire Israel, ma pa ta tena tinabar ba
i varvartovo, ma pa ta tinata na vartovo;
4 ma ba dia ga lingan mulai upi ra Luluai
ra God kai Israel ta kadia kini na malari,
ma dia ga tikan upi ia, dia ga tikan tadav
ia. 5 Ta nam ra e pa ta malmal i ga ki pire
nina i irairop ma nina i olaolo, ia kaka ra
ngala na purpuruan i ga tup ra tarai par ta
ra gunagunan. 6 Dia ga virua tagigi, tago
tika na vuna gunan i ga tut ure tika na vuna
gunan, ma tika na pia na pal i ga tut ure tika
na pia na pal, tago God i ga vapurpuruan
diat ma mangoro na varmonong. 7 Ma avat
a ongor, ma koko ra lima i vavat na bilua;
ma a dovotina da vapuak avat ure kavava
papalum.
8 Ma ba Asa i ga valongore go ra umana
tinata, ma ra varvai na propet kai Oded ra
propet, i ga ongor mulai, ma i ga rubat vue
ra umana bilak na mangamangana kan ra
langun Iuda ma Beniamin,, ma kan nam ra
umana pia na pal nina i ga kale pa diat ta
ra gunan na lualuana Epraim; ma i ga pait
vakalamane mule ra uguugu na vartabar
kai ra Luluai nina i ga ki ta ra luaina mata
i ra pal kai ra Luluai. 9 Ma i ga oro varurue
ra tarai par Iuda ma Beniamin, ma diat ta ra
vuna tarai Epraim ma ra vuna tarai Manase
ma ra vuna tarai Simeon nina dia ga ki pire
diat, tago a peal dia ga vana kan Israel tadav
ia, ba dia ga gire ba ra Luluai kana God i ga ki
pirana. 10 Damana dia ga pot varurung abara
Ierusalem ta ra vautuluna gai ta ra kilala a
vinun ma a ilima ta ra kini na king kai Asa.
11 Ma ta nam ra bung dia ga tak pa lavurua na
mar na bulumakau ma lavurua na arip na
marmar na sip kan nam ra umana vavaguai
nina dia ga ra pa diat, ma dia ga vartabar
tadav ra Luluai. 12 Ma dia ga pait ra kunubu
ba diat a anan upi ra Luluai ra God kai Israel
ma ra bala i diat par ma ra nuknuk i diat par;
13 ma nina ba pa na anan upi ra Luluai ra God
kai Israel, ba ta luluai ba ta tutana vakuku,
ba ta tutana ba ta vavina, da doka. 14 Ma dia
ga vavalima tadav ra Luluai ma ra ngala na
nilai diat. ma ra kunukula, ma ra umana
tavur. ma ra umana vuvu. 15 Ma ra tarai Iuda
par dia ga gugu ure nam ra vavalima; tago
dia ga tar vavalima ma ra bala i diat par, ma
kadia mamainga i ga tur upi ia; ma dia ga
tikan tadav ia, ma ra Luluai i ga tul tar ra
malmal kikil diat.

16 Ma i ga tak vue ra tiniba kai Maka
tina i Asa ra king, tago i ga poko.ta bilak
na tabataba i Asera; ma Asa i ga mut vue
kana tabataba, ma i ga gi ia, ma i ga tun
ia maravai ta ra tava alir Kidron. 17 Ia kaka
pa di ga tak vue ra umana tavul a lotu kan
Israel; ma a dovotina ra bala i Asa i ga
dovot ta kana kilala na nilaun parika. 18 Ma
i ga vung ra umana magit nina tamana i
ga vagomgom diat ta ra kuba i God. ma
ra umana magit nina ia iat i ga vagomgom
diat, ra silva ma ra goled, ma ra umana la.
19 Ma pa di ga varubu mulai tuk tar ta ra
kilala a utul a vinun ma a ilima ta ra kini
na king kai Asa.

16

Asa dir ma Ben-Adad dir pait ra kunubu
(1 King 15:16-24)

1 Ma ta ra kilala a utul a vinun ma laptikai
ta ra kini na king kai Asa, Basa ra king
Israel i ga tut ure Iuda, ma i ga vadekdek
bat Rama, upi koko ta tikai na vana pire
Asa ra king Iuda, ba na irop kan ia. 2 Ma
Asa i ga tak pa ra silva ma ra goled nina
i ga ki ta ra vuvuvung na mani ta ra kuba
i ra Luluai ma ta ra kuba i ra king, ma i
ga tulue pire Ben-Adad ra king Siria nina i
ga ki abara Damasko, ma i ga biti: 3 Kador
tika na kunubu, da ra kunubu kai ra ura
tama i dor; go iau tulue ra silva ma ra goled
piram, boina ba una vana ma una nur vue
kamumur kunubu ma Basa ra king Israel,
upi na vana kan iau. 4 Ma Ben-Adad i ga
torom ta ra nilul kai Asa, ma i ga tulue
ra umana luluai ma kana loko na tarai na
vinarubu tadav ra umana pia na pal Israel,
ma dia ga ubu Ion, ma Dan, ma Abel-Maim,
ma ra umana pia na pal na vuvuvung ta ra
langun Naptali. 5 Ma ba Basa i ga valongore
ure, i ga nur vue ra papalum aro Rama, ma
ra papalum i ga kom pit. 6 Ma ra king Asa i
ga ben pa ra tarai Iuda par; ma dia ga kap
vue ra umana vat ma ra davai nina Basa i ga
pait Rama me; ma i ga vatut Geba ma Mispa
me.

7 Ma ta nam ra e Kanani ra tena ginigira i
ga vana pire Asa ra king Iuda ma i ga biti
tana: Tago u ga nurnur tai ra king Siria,
ma vakir tai ra Luluai kaum God, damana
ra tarai na vinarubu kai ra king Israel dia
tar lop kan ra limam. 8 Dave, vakir ra tarai
Etiopia ma ra tarai Lubim a ngala na kor
vang, ma pa i ga peal vang kadia umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu ma kadia
umana tena kiki os? Ma tago u ga nurnur
tai ra Luluai, i ga nur tar diat ta ra limam.
9 A Luluai i gigira vurvurbit ta ra rakarakan
a gunagunan par upi na maravut diat nina
ra bala i diat i dovot pirana. Kari u ga pait
ra magit na papaua, ma papa gori pa una
langalanga kan ra umana vinarubu. 10 Ma
Asa i ga kankanuane ra tena ginigira, ma i
ga varuk ia ta ra pal na babat keke, tago i ga
kulot pirana ure go ra magit. Ma Asa i ga
vakadik ta umana pire ra tarai ta nam ra e.

11 Ma di ga tumu ra umana papalum kai
Asa, papa ra turpaina ma tuk ta ra mutu-
aina, ta ra buk ure ra umana king Iuda ma
Israel. 12 Ma ba Asa i ga ki na king a utul
a vinun ma lavuvat na kilala a ura kauna
dir ga kaina ma ra minait; go ra minait i
ga dekdek mat; ia kaka pa i ga lul ra Luluai
ure kana minait, i ga tadav ra umana tena
valagar ika. 13 Ma di ga vadiop Asa varurung
ma ra umana tamana, ma i ga mat ba i
ga ki na king a ivat na vinun ma tika na
kilala. 14 Ma di ga punang ia ta kana tung
na minat iat nina i ga kal ia ta ra pia na pal
kai David, ma di ga vadiop ia ta ra vava nina
i ga ang na katkat ma ra lavur mangana dia
ang na vuai, nina diat dia ga melem ta ra
papalum tana dia ga vaninare; ma dia ga
pait ra variru pirana ma ra ngala na iap.

17

Di vapadikat ra varkurai kai Ieosapat

1 Ma Ieosapat natuna i ga kia vue ta ra
kini na king, ma i ga vapadikat kana kini pi
na tur bat Israel. 2 Ma i ga tibe ra tarai na
vinarubu ure ra umana pia na pal Iuda nina
di ga liplip bat diat, ma i ga vaki ra umana
loko na tarai na vinarubu vurvurbit ta ra
langun Iuda, ma ta nam ra umana pia na pal
ta ra langun Epraim nina Asa tamana i ga
kale pa diat.

3 Ma ra Luluai i ga ki maravut Ieosapat,
tago i ga mur ra lavur mangamangana nina
David kana ngala i ga mur ia ta ra turpai
kana tiniba, ma tago pa i ga anan upi ra
umana Baal, 4 i ga anan ika upi ra God kai
tamana, ma i ga mur kana lavur varkurai,
ma pa i ga mur ra mangamangana kai ra
tarai Israel. 5 Damana ra Luluai i ga va-
padikat ra varkurai ta ra limana; ma ra tarai
Iuda par dia ga kap ra umana vartabar pire
Ieosapat, ma i ga peal kana tabarikik, ma di
ga manga ru ia. 6 I ga langlang ta ra umana
nga kai ra Luluai; ma i ga tak vue ra umana
tavul a lotu ma ra umana tabataba i Asera
kan ra langun Iuda.

7 Ma ta ra vautuluna kilala ta kana kini na
king i ga tulue kana umana luluai, Ben-Kail,
Obadia, Sekaria, Netanel, ma Mikaia, upi
diat a tovo ra tarai ta ra umana pia na pal
Iuda; 8 ma Semaia, Netania, Sebadia, Asael,
Semiramot, Ieonatan, Adonia, Tobia, ma
Tobadonia, a umana te Levi, ma Elisama ma
Ieoram, a ura tena tinabar, dia ga varagur
ma diat. 9 Ma dia ga kap ra buk na vartovo
kai ra Luluai, ma dia ga tovo ra tarai Iuda;
ma dia ga vana alalu ta ra langun Iuda, ma

dia ga tovo ra tarai ta ra umana pia na pal
tana.
[10] Ma ra bunurut ure ra Luluai i ga ki ta
ra umana luluai na gunan nina dia ga ki
kikil Iuda, kari pa dia ga tut na vinarubu
ure Ieosapat. [11] Ma ta umana ta ra tarai
Pilistia dia ga kap ra umana vartabar pire
Ieosapat, ma dia ga tul tar ra silva ure ra
totokom; ma ra tarai Arabia dia ga kap ra
umana kikil na vavaguai pirana, lavurua na
arip ma lavurua na mar na sip, a umana
tomotoina, ma lavurua na arip ma lavurua
na mar na me, a umana tomotoina. [12] Ma
Ieosapat i ga uviana vanavana; ma i ga vatut
ra umana pal na bakbakit ma ra umana pia
na pal na vuvuvung aina Iuda; [13] ma i ga pait
mangoro na papalum ta ra umana pia na pal
Iuda; ma ra umana tena vinarubu, a umana
lebe, dia ga ki arama Ierusalem. [14] Ma di ga
luk diat ta kadia umana apik na tarai: ta
ra vuna tarai Iuda a utul a luluai na arip
na marmar: Adna ra luluai, ma kana utul
a mar na arip na marmar na rangrang na
tutana; [15] ma Ieokanan ra luluai, ma kana
ura mar ma lavutul na vinun na arip na
marmar na tutana; [16] ma Amasia natu i Sikri,
nina i ga tul tar ia iat mulai tadav ra Luluai
ma ra gugu, ma kana ura mar na arip na
marmar na rangrang na tutana; [17] ma ta ra
vuna tarai Beniamin: Eliada a rangrang na
tutana, ma kana ura mar na arip na marmar
na tutana nina dia vature ra panak ma ra
ramravit; [18] ma Ieosabad, ma kana tika na
mar ma lavutul na vinun na arip na marmar
nina dia kap ra vargal.
[19] Go diat dia ga toratorom pire ra king,
ma pa di ga luk tar bula diat nina ra king i
ga tibe diat ta ra umana pia na pal Iuda nina
di ga liplip bat diat.

18

Mikaia i varvai lua ba Akab ma Ieosapat dir a bura
(1 King 22:1-40)

[1] Ma Ieosapat i ga vatur vake ra ngala
na tabarikik ma di ga manga ru ia; ma dir
ga talaina ma Akab. [2] Ma ba i ga par ta
umana kilala i ga vana ur tadav Akab abara
Samaria. Ma Akab i ga doko mangoro na
sip ma mangoro na bulumakau ure, ma ure
bula ra tarai nina dia ga varagur me, ma i
ga vovo pa ia ba dir a tut ure Ramot-Gilead.
[3] Ma Akab ra king Israel i ga biti tai Ieosapat
ra king Iuda: Dave, dor a tut ure Ramot-
Gilead? Ma i ga biti tana: Io, dor, kaugu
tarai na da kaum tarai. ma avet a maravut
u ta ra vinarubu.
[4] Ma Ieosapat i ga biti tai ra king Israel:
Iau lul u ba una matoto ure ra tinata kai ra
Luluai ta go ra bung. [5] Ma ra king Israel i ga
oro varurue ra umana propet, a ivat na mar
na tutana, ma i ga biti ta diat: Dave, dat a tut
ure Ramot-Gilead ba pata? Ma dia ga biti:
Una tut ure, tago God na nur tar ia ta ra lima
i ra king. [6] Ma Ieosapat i ga biti: Dave, pa ta
enana propet mulai kai ra Luluai ati, upi dat
a matoto tana? [7] Ma ra king Israel i ga biti
tai Ieosapat: Tika na tutana boko nina ba i
topa ia ba da matoto tai ra Luluai tana; ia
kaka iau milmilikuane, tago pa i vaarike ta
boina ure iau, a kaina ka; a iangina Mikaia
natu i Imla. Ma Ieosapat i ga biti: Koko ra
king na tata damana. [8] Ma ra king Israel i
ga vartuluai upi tika na tultul, ma i ga biti:
Una ben lulut pa Mikaia natu i Imla uti.
[9] Ma ra king Israel dir ma Ieosapat ra king
Iuda dir ga ki ta kadir kiki na king tikatikai
ta ra bala na taman maravai ta ra mataniolo
Samaria, ma dir ga mong ma ra umana mal
na king; ma ra umana propet dia ga tata na
propet ta ra luaina mata i dir. [10] Ma Sedekia
natu i Kenana i ga pait kana ta umana ram
ma ra palariam, ma i ga biti: A Luluai i biti
dari: Una tulan vue ra tarai Siria ma go diat,
ma na tuk tar diat a ga panie. [11] Ma i ga
damana ra tinata kai ra umana propet par,
ma dia ga biti: Una tut ure Ramot-Gilead,
ma una uvia pa ia; tago ra Luluai na nur tar
ia ta ra lima i ra king.
[12] Ma ra tultul nina i ga vana upi Mikaia i
ga biti tana: Ea, i kopono ko ra tinata kai
ra umana propet ba ra boina na tadav ra
king; iau lul u ba kaum tinata na varogop
ma kadiat, ma una varvai ma ra boina. [13] Ma
Mikaia i ga biti: Da ra Luluai i laun, nam
ba kaugu God na tatike nam iat ina vaarike.
[14] Ma ba i ga pot tadav ra king, ra king i
ga biti tana: Mikaia, dave, avet a tut ure
Ramot-Gilead ba pata? Ma i ga biti: Avat
a tut ure, ma avat a uvia pa ia; ma da nur
tar diat ta ra lima i vavat. [15] Ma ra king i ga
biti tana: Aivia ra pakana ina ve u ba una
vaarike ra dovotina ka piragu ta ra iang i
ra Luluai? [16] Ma i ga biti: Iau ga gire Israel
par nina di ga korot varbaiane diat ta ra
lualuana, da ra umana sip nina pa kadia ta
tena varbalaurai; ma ra Luluai i ga biti: Pa

kadia ta luluai; boina ba tikatika na tutana
na lilikun ta ra kubana ma ra malmal.
17 Ma ra king Israel i ga biti tai Ieosapat:
Dave, pa iau ga ve u laka ba pa na vaarike
ta boina ure iau, a kaina ka? 18 Ma Mikaia i
ga biti bula: Ea, avat a valongore ra tinata
kai ra Luluai; iau ga gire ra Luluai i kiki ta
kana kiki na king, ma ra lavur kor ra bala na
bakut dia ga tur ta ra papar a limana tuna
ma ta ra papar a mairana. 19 Ma ra Luluai i
ga biti: To ia na tuam pa Akab ra king Israel
upi na tut ure Ramot-Gilead, ma na virua
abara? Ta tikai i ga vatang go, ma ta ra tikai
i ga vatang nam. 20 Ma tika na tulungen i ga
tur rikai ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i
ga biti: Ina tuam pa ia. Ma ra Luluai i ga biti
tana: Una pait davatane? 21 Ma i ga biti: Ina
vana, ma ina da ra vaongo na tulungen ta
ra ngie i kana umana propet par. Ma i ga
biti: Una tuam pa ia, ma una pait valar pa
ia bula; una vana, ma una pait ia. 22 Io, ra
Luluai i tar varuk ra vaongo na tulungen ta
ra ngie i go kaum umana propet par; ma ra
Luluai i tar tatike ra kaina ure u.
23 Ma Sedekia natu i Kenana i ga kakari
maravai ma i ga par ra pagupagu na ngie i
Mikaia, ma i ga biti: A Tulungea i ra Luluai i
tar vana uve kan iau pi na tata piram? 24 Ma
Mikaia i ga biti: Ea, una kapa ta nam ra bung
ba una ruk tai ta bagialar aro iat upi una
parau tana. 25 Ma ra king Israel i ga biti: Avat
a ben pa Mikaia pire Amon ra luluai na pia
na pal, ma tadav Ioas natu i ra king; 26 ma
avat a biti: Ra king i biti ba da varuk go ra
tutana ta ra pal na banubat, ma da tabar
ia ma ta ik a nian ma ta ik a tava ka, tuk
tar ina lilikun mulai ma ra malmal. 27 Ma
Mikaia i ga biti: Gala una lilikun muka ma ra
malmal, gala ra Luluai pa i ga tata tagu. Ma
i ga biti: Avat a tarai par, avat a valongore.
28 Ma ra king Israel ma Ieosapat ra king
Iuda dir ga tut ure Ramot-Gilead. 29 Ma ra
king Israel i ga biti tai Ieosapat: Ina mal ma
ta enana mal, ma ina varubu ta ra vinarubu;
ma una mal ma kaum umana mal iat. Ma
ra king Israel i ga mal ma ta enana mal,
ma dia ga vana tar ta ra vinarubu. 30 Ma ra
king Siria i ga vartuluai pire kana umana
luluai nina dia ga kure kana umana kiki na
vinavana, ma i ga biti: Koko avat a varubu
ma ra ikilik ba ma ra ngala, avat a varubu ka
ma ra king Israel. 31 Ma ba ra umana luluai
nina dia ga kure ra umana kiki na vinavana
dia ga gire Ieosapat, dia ga biti: A dovotina
a king Israel nam; ma dia ga vana irai pi diat
a varubu me; ma Ieosapat i ga kukula, ma ra
Luluai i ga maravut ia; ma God i ga vaire vue
diat kan ia. 32 Ma ba ra umana luluai nina
dia ga kure ra umana kiki na vinavana dia
ga gire ba vakir ia ra king Israel, pa dia ga
korot mule.
33 Ma tika na tutana i ga poponok vakuku
ma kana panak, ma kana pu i ga go ra king
Israel ta ra varpakan ta ra ongaongoi; ma ra
king i ga biti tai nina i ga kure kana kiki na
vinavana: Una lilikun, ma una kap vue iau
kan ra vinarubu, tago iau tar kinkin. 34 Ma
ra vinarubu i ga ongor ta nam ra bung; ma
di ga tukal ra king ta kana kiki na vinavana,
ma dia ga varubu ma ra tarai Siria ta ra
luaina matana tuk i ga ravian; ma ta ra
pakana bung ba ra keake i kuba tana ra king
i ga mat.

19

A propet Ieu i takun Ieosapat

1 Ma Ieosapat ra king Iuda i ga lilikun ta
ra kubana arama Ierusalem ma ra malmal.
2 Ma Ieu natu i Kanani ra tena ginigira i ga
vana pi na barat ia, ma i ga biti tai ra king
Ieosapat: Dave, una maravut vang ra tena
varpiam, ma una mari diat dia milikuane ra
Luluai? Ra kankan kai ra Luluai i ki taun u
ure go ra magit. 3 Ia kaka di tadav ta umana
bo na magit piram, tago u ga tak vue ra
umana tabataba i Asera kan ra gunan, ma
u ga anan upi God ta ra balam.

Ieosapat i tibe ta umana tena varkurai

4 Ma Ieosapat i ga ki abara Ierusalem; ma
i ga vana mulai pire kana tarai papa aro
Ber-Seba tuk uro ta ra gunan na lualuana
Epraim, ma i ga ben valilikun diat tadav ra
Luluai ra God kai ra lavur tama i diat. 5 Ma i
ga tibe ta umana tena varkurai ure ra gunan
ta nam ra umana pia na pal nina di ga liplip
bat diat ta ra langun Iuda, 6 ma i ga biti ta
ra umana tena varkurai: Avat a nuknuk ure
nam ava pait ia, tago pa ava ki na varkurai
ure ra tarai, ava varkurai ure ra Luluai, ma
ia iat i ki maravut avat ta ra varkurai. 7 Kari
na boina ba ra bunurut ure ra Luluai na ki
ta vavat; avat a balaure ma avat a pait ia;
tago ra Luluai kada God pa i nunure ra kaina
mangamangana, ma pa i ru varbaiane ra
tarai, ma pa i vatur vake ra kul varbat.
8 Ma Ieosapat i ga tibe ta umana ta diat
ra tarai Levi ma ra umana tena tinabar ma

ra umana lualua na apik na tarai Israel aina
Ierusalem, upi diat a varkurai ta ra iang
i ra Luluai ma upi diat a ki na varkurai
ure diat dia vartoto. Dia ga ki na varkurai
aina Ierusalem. 9 Ma i ga vartuluai pire diat
dari: Avat a pait kavava tiniba ma ra variru
tadav ra Luluai, ma avat a pait ia ma ra
dovotina ma ra ko na bala i vavat. 10 Ma ona
ra umana tura i vavat ta ra umana pia na
pal dia kap ra vartoto pire vavat upi avat
a varkurai tana, a vardodoko, ba ra tinata
na varkurai ma ra vartuluai, ba ra umana
togotogo ma ra umana varkurai, avat a ve
vakapa diat, upi koko diat a rara tadav ra
Luluai ma ra kankan na tadav avat ma ra
umana tura i vavat; avat a pait muka go ma
avat a langalanga.

11 Ma Amaria ra tena tinabar ngalangala
i lualua ta vavat ta ra umana tinir ure ra
Luluai; ma Sebadia natu i Ismael ra ngala
ta ra vuna tarai Iuda i lualua ure ra umana
magit kai ra king; ma ra tarai Levi diat
a tur maravut avat. Avat a ongor ta go
ra papalum, ma boina ba ra Luluai na ki
maravut ra umana tena takodo.

20

Di uvia pa ra tarai Moab ma Amon

1 Ma namur ta go ra tarai Moab ma ra
tarai Amon ma ta umana ta diat ra tarai
Meun dia ga tut na vinarubu ure Ieosapat.
2 Ma ta umana dia ga pot pire Ieosapat, ma
dia ga biti: Tika na ngala na kor maro Edom
ta ra papar a ta maro dia tut ure u; ma go
dia ngo pit aro Kasason-Tamar (nina ba En-
Gedi).

3 Ma Ieosapat i ga burut, ma i ga araring
tadav ra Luluai; ma i ga vartuluai ba ra tarai
diat a vevel ta ra langun Iuda parika. 4 Ma
ra tarai Iuda dia ga pot varurung upi diat a
kail tadav ra Luluai; dia ga vana varurung
upi diat a kail tadav ra Luluai kan ra lavur
pia na pal Iuda par.

5 Ma Ieosapat i ga tur ta ra kuba i ra Luluai
ta ra luaina mata i ra kalamana bala na
gunan, ma ra tarai Iuda ma Ierusalem dia ga
tur kikil ia; 6 ma i ga biti: Ea, Luluai, ra God
kai ra lavur tama i vevet, vakir u God vang
arama ra bala na bakut? Ma vakir u kure
vang ra lavur vuna gunan na Tematana?
Ma ra limam i ongor ma i dekdek, ma pa
i tale ta tikai pi na tur bat u. 7 Ea, kaveve
God, vakir u ga korot vue vang ra tarai kan
go ra gunan ta ra luaina mata i kaum tarai
Israel, ma u ga tul tar ia pire ra umana bul
mur tai Abaraam talaim upi kadiat tukum?
8 Ma dia ga ki tana, ma dia ga tar vatut ra
gomgom na pal tana ure ra iangim, ma dia
ga biti: 9 Ona ta kaina na tadav avet, ta pakat
na vinarubu bar, ba ta varkurai, ba ta kaina
minait, ba ta mulmulum, avet a tur ta ra
luaina mata i go ra pal, ma ta ra luaina
matam, (tago ra iangim i ki ta go ra pal,) ma
avet a kail piram ta kaveve kini na malari,
ma una valongore avet ma una valaun avet.

10 Ma go una gire ra tarai Amon ma ra
tarai Moab ma diat ta ra luana Seir, a tarai
nina ba pa u ga tul tar ra tarai Israel ba diat
a korot vue diat ba dia ga irop kan ra gunan
Aigipto, ma dia ga nur vue diat, ma pa dia
ga kamare vue diat; 11 una gire kadia balbali
pire vevet, dia pot upi diat a okole vue avet
kan ra gunan nina u ga tul tar ia ta vevet ba
avet a kale. 12 Ea, kaveve God, pa una kure
laka diat? Tago ra dekdek i vevet pa i topa
go ra ngala na kor nina dia tut ure avet; ma
avet iat, pa ave nuk upi ta magit ure; ia kaka
ra mata i vevet i lingan up u.

13 Ma ra tarai Iuda par dia ga tur ta ra
luaina mata i ra Luluai, ma kadia umana
nat na bul, ma kadia umana taulai, ma ra
umana natu i diat, dia ga tur varurung ma
diat. 14 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga irop
taun Iakasiel natu i Sekaria, natu i Benaia,
natu i Ieiel, natu i Matania, tika na te Levi
ta ra umana natu i Asap, livuan ta ra kor
na tarai; 15 ma i ga biti: Avat a valongore
iau, avat a tarai Iuda par, ma avat bula ava
ki Ierusalem, ma u bula ra king Ieosapat;
ra Luluai i biti dari pire vavat: Koko avat
a burut, ma koko avat a purpuruan ure go
ra ngala na kor; tago vakir kavavat go ra
vinarubu, kai God ika. 16 Ningene avat a
vana ur tadav diat; io, diat a tutua ta ra
buana Sis; ma avat a na tadav diat ta ra ul
a male nina i vatale uro ra bil Ieruel. 17 Pa
avat a varubu ta go ra vinarubu; avat a tur
tatamiai ka ma avat a ki vovovon, ma avat a
gire ra varvalaun kai ra Luluai pire vavat a
tarai Iuda ma Ierusalem. Koko avat a burut,
ma koko avat a purpuruan; ningene avat a
tut ure diat, tago ra Luluai i ki maravut avat.

18 Ma Ieosapat i ga tur rururu a matana
ura ra pia; ma ra tarai Iuda par ma diat par
a tarai Ierusalem dia ga bura timtibum ta ra
luaina mata i ra Luluai, ma dia ga lotu tadav
ra Luluai. 19 Ma ra tarai Levi, ta ra apik na
tarai Koat, ma ta ra apik na tarai Kora, dia

ga tur upi diat a pite pa ra Luluai ra God kai
Israel ma ra ngala na nilai diat.
[20] Ma dia ga tut ta ra malana ikilik, ma dia
ga bolo vanavana ra bil Tekoa. Ma ba dia
ga tur pa ra vinavana Ieosapat i ga tur ma i
ga biti: Ea, Iuda ma avat a tarai Ierusalem,
avat a valongore iau;, avat a nurnur tai ra
Luluai kavava God, ma avat a tur bulu; avat
a nurnur ta kana umana propet, ma na
boina pire vavat. [21] Ma i ga vargat ra tarai,
ma i ga vartuluai ba ta umana diat a kakailai
tadav ra Luluai, a kakailai na pite varpa ta
ra gomgom na minong, ba dia lualua ta ra
tarai na vinarubu, ma diat a biti: Avat a
pite pa ra Luluai, tago kana varmari i tur
tukum. [22] Ma ba dia ga tur pa ra kakailai na
pite varpa, ra Luluai i ga vararak ta umana
pi diat a ki parau ure ra tarai Amon, ma ra
tarai Moab, ma diat maro ra luana Seir, nina
dia ga tut ure Iuda; ma di ga vapurpuruan
diat. [23] Tago ra tarai Amon ma ra tarai Moab
dia ga varubu ma ra tarai maro ra luana Seir
upi diat a doko diat ma diat a nila vue diat;
ma ba dia ga kamare vue ra tarai Seir, dia
ga doko vargiliane diat.
[24] Ma ba ra tarai Iuda dia ga pot tadav ra
pal na minakila ta ra bil, ma dia ga bobe ra
ngala na kor, ea, diat a umana minatina ka
nina dia ga bura ta ra pia, ma pa ta tikai
i ga lop. [25] Ma ba Ieosapat ma kana tarai
dia ga vana upi ra magit na ra varpa pire
diat, dia ga na tadav ta peal tabarikik ma ra
umana mal, ma ra umana ngatngat na vat,
ma dia ga ele pa diat, ma tago i ga ngala dia
ga mama kap vue vapar ia; a utul a bung
dia ga varvakai ma ra kinakap tana, tago i
ga manga ngala. [26] Ma ta ra vaivatina bung
dia ga kor varurung ta ra Male Beraka, ma
dia ga pite pa ra Luluai abara; damana di ga
vaiang nam ra pakana ba ra Male Beraka,
ma i ga damana tuk gori. [27] Ma namur ra
umana tutana par Iuda ma Ierusalem dia
ga lilikun urama Ierusalem ma ra gugu, ma
Ieosapat i ga lue diat; tago ra Luluai i ga
vagugu diat ure kadia umana ebar. [28] Ma dia
ga pot arama Ierusalem ma ra umana pagol,
ma ra umana ngap, ma ra umana tavur, ma
dia ga vana tadav ra kuba i ra Luluai. [29] Ma ra
bunurut ure God i ga ki taun ra umana vuna
gunan na Tematana, ba dia ga valongore ba
ra Luluai i ga ubu ra umana ebar kai Israel.
[30] Damana ra langun kai Ieosapat i ga ki na
malmal; tago kana God i ga tul tar ra ningo
pirana livuan ta diat dia ga ki kikil ia.

Ieosapat i ki na king
(1 King 22:41-50)

[31] Ma Ieosapat i ga ki na king ure Iuda; i
ga laun vue a utul a vinun ma a ilima na
kilala ba i ga tur pa ia pi na king, ma i ga
ki na king arama Ierusalem a ura vinun ma
a ilima na kilala; ma ra iang i tinana Asuba
natu i Silki. [32] I ga mur ra mangamangana
kai Asa tamana, ma pa i ga vana irai kan ia,
ma i ga pait nam ba i takodo ta ra luaina
mata i ra Luluai. [33] la kaka pa di ga tak vue
boko ra umana tavul a lotu; ma ra bala i ra
tarai pa i ga ki petep boko pire ra God kai
ra lavur tama i diat. [34] Ma ra umana enana
papalum kai Ieosapat, papa ra turpaina tuk
ta ra mutuaina, di ga tumu diat ta ra buk kai
Ieu natu i Kanani, ma go di ga tumu varuk
ia ta ra buk ure ra umana king Israel.
[35] Namur Ieosapat ra king Iuda dir ga
bartalaina ma Akasia ra king Israel, a tena
varpiam. [36] Ma dir ga pait ra kunubu ba
da pait ta umana parau ure ra vinavana
uro Tarsis; ma dir ga pait nam ra umana
parau aro Esion-Geber. [37] Ma Elieser natu i
Dodavau maro Maresa i ga tata na propet
ure Ieosapat, ma i ga biti: Tago amur ga
bartalaina ma Akasia, a Luluai i tar vakaina
kaum papalum. Ma ra umana parau dia ga
virua, ma pa dia ga vana uro Tarsis.

21

[1] Ma di ga vadiop Ieosapat varurung ma
ra umana tamana, ma di ga punang ia
varurung ma ra umana tamana ta ra pia na
pal kai David; ma Ieoram natuna i ga kia vue
ta ra kini na king.

Ieoram i ki na king Iuda
(2 King 8:17-24)

[2] Ma ra umana turana, a umana natu i
Ieosapat, go diat: Asaria, Iekiel, Sekaria,
Asaria, Mikael, ma Sepatia; diat par a
umana natu i Ieosapat ra king Iuda. [3] Ma
tama i diat i ga tabar diat ma ra umana
ngala na vartabar, a silva, ma ra goled,
ma ra lavur mangana dia ngatngat, ma ra
umana pia na pal Iuda nina di ga liplip
bat diat; ia kaka ra varkurai iat i ga tabar
Ieoram me, tago ia ra luaina natuna. [4] Ma
ba Ieoram i ga tar ki bulu ta ra varkurai
kai tamana, ma i ga tar ongor, i ga doko
ra umana turana ma ra pakat na vinarubu,

ma i ga doko bula ta umana luluai Iuda.
5 Ieoram i ga laun vue a utul a vinun ma a
ura kilala ba i ga tur pa ia pi na king, ma
i ga ki na king arama Ierusalem lavutul na
kilala. 6 Ma i ga mur ra mangamangana kai
ra umana king Israel, da ra apik na tarai kai
Akab; tago i ga taule natu i Akab; ma i ga
pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra
Luluai. 7 la kaka ra Luluai pa i ga mainge ba
na nila vue ra apik na tarai kai David, tago
i ga tar pait ra kunubu ma David, ma i ga
vamading ba na tul tar ra lamp pirana ma
pire ra umana natuna pa na mutu.

8 Ta kana e Edom i ga tut na varpiam ure
Iuda, ma dia ga tibe ta tikai pi na king ure
diat. 9 Ma Ieoram i ga tut na vinarubu, diat
ma kana umana luluai na vinarubu ma kana
umana kiki na vinavana ure ra vinarubu,
ma i ga vana tadav diat; ma ba ra tarai
Edom dia ga tur kikil bat ia, i ga tut ta ra
marum, diat ma ra lavur luluai na kiki na
vinavana, ma dia ga ubu diat. 10 Damana
Edom i ga tut na varpiam ure Iuda, ma i ga
damana tuk tar gori. Ma Libna i ga tut na
varpiam bula ure kana varkurai ta nam ra
e; tago i ga vana kan ra Luluai ra God kai ra
umana tamana. 11 Ma i ga vatut ta umana
tavul a lotu ta ra lualuana Iuda, ma i ga ben
varara ra tarai Ierusalem upi diat a pait ra
kaina, ma i ga ben varara Iuda. 12 Ma tika
na buk kai Elia ra propet i ga pot pirana,
ma i ga biti: Ra Luluai ra God kai David
kaum ngala i biti dari: Tago pa u ga mur ra
mangamangana kai Ieosapat tamam, ba ra
mangamangana kai Asa ra king Iuda, 13 ma
tago u ga mur ra mangamangana kai ra
umana king Israel, ma u ga ben varara Iuda
ma ra tarai Ierusalem pi diat a pait ra kaina,
da ra apik na tarai kai Akab dia ga pait ia,
ma tago u ga doko ra umana turam ta ra
apik na tarai kai tamam, nina dia ga boina
tam; 14 ea, ra Luluai na tulue ra kaina minait
tadav kaum tarai, ma ra umana natum, ma
kaum umana taulai, ma kaum tabarikik par;
15 ma ure u iat, ra kaina minait na tadav ra
balam, ma na kaina vanavana tuk tar ba na
tavuvuduai ra vinau na balam.

16 Ma ra Luluai i ga varakak ra nuknuk i
ra tarai Pilistia, ma ra tarai Arabia nina dia
varlangunai ma ra tarai Etiopia, pi diat a tut
ure Ieoram; 17 ma dia ga pot aro Iuda, ma
dia ga ub ia, ma dia ga kap vue ra tabarikik
parika nina dia ga tadav ia ta ra kuba i
ra king, ma ra umana natuna, a umana
tutana, ma kana umana taulai; ma pa ta bul
tutana i ga ki mulai pirana, ia kaka Ieoakas
a muruna kakit ta ra umana natuna. 18 Ma
namur ta go ra Luluai i ga ub ia ma ra kaina
minait ta ra balana. 19 Ma ba i ga par a ura
kilala, a vinau na balana i ga tavuvuduai
ure kana minait, ma i ga mat ma ra kaina
minait. Ma kana tarai pa dia ga pait ra
variru pirana ma ra iap, da dia ga pait ia pire
ra umana tamana.

20 I ga laun vue a utul a vinun ma a ura
kilala ba i ga tur pa ia pi na king, ma i ga ki
na king arama Ierusalem lavutul na kilala;
ma i ga panie ma pa ta na i ga ligur ure; ma
di ga punang ia ta ra pia na pal kai David,
ma vakir ta ra babang kai ra umana king.

22

Akasia i ki na king Iuda
(2 King 8:25-29)

1 Ma ra tarai Ierusalem dia ga vaki Akasia
natuna, a muruna kakit, upi na kia vue ta
ra kini na king; tago ra loko na tarai na
vinarubu nina dia ga varagur ma ra tarai
Arabia dia ga doko ra umana luaina par.
Damana Akasia natu i Ieoram ra king Iuda
i ga ki na king. 2 Akasia i ga laun vue a
ivat na vinun ma a ura kilala ba i ga tur
pa ia pi na king, ma i ga ki na king arama
Ierusalem tika na kilala; ma ra iang i tinana
Atalia dir tubuna ma Omri. 3 I ga mur ra
lavur mangamangana kai ra apik na tarai
kai Akab, tago tinana i ga varirap ia ure ra
kaina mangamangana. 4 Ma i ga pait nam i
ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, da ra
apik na tarai kai Akab, tago ba tamana i ga
tar mat dia ga varirap ia tadav ra vinirua.
5 I ga mur bula kadia tinata na varvateten,
ma dir ga varagur ma Ioram natu i Akab
ra king Israel upi dir a tut na vinarubu ure
Kasael ra king Siria abara Ramot-Gilead; ma
ra tarai Siria dia ga vakinkin Ioram. 6 Ma i ga
lilikun uro Iesrel upi na lagar mulai kan ra
umana kinkin nina i ga vatur vake ba dir ga
varubu ma Kasael ra king Siria abara Rama.
Ma Akasia natu i Ieoram ra king Iuda i ga
vana ur upi na gire Ioram natu i Akab aina
Iesrel, tago i ga mait.

Ieu i doko Akasia
(2 King 9:27-29)

[7] God i ga vuna ta ra vinirua kai Akasia,
ba i ga vana upi na gire Ioram; tago ba i ga
pot dir ga varagur ma Ioram ba i ga vana pi
na barat Ieu natu i Nimsi, nina ra Luluai i
ga ku ia pi na nila vue ra apik na tarai kai
Akab. [8] Ma ba Ieu i ga pait ra varkurai ta ra
apik na tarai kai Akab, i ga barat ra umana
luluai Iuda, ma ra umana niuru i Akasia,
nina dia ga toratorom tai Akasia, ma i ga
doko diat. [9] Ma i ga tikan upi Akasia, ma dia
ga kinim vake ba i ga parau aro Samaria, ma
di ga ben ia tadav Ieu, ma di ga doka; ma
dia ga punang ia, tago dia ga biti: Ia natu
i Ieosapat nina i ga tikatikan upi ra Luluai
ma ra balana parika. Ma pa i ga tale ta tikai
ta ra apik na tarai kai Akasia pi na kure ra
gunan.

Atalia i kale ebe ra varkurai
(2 King 11:1-21)

[10] Ma ba Atalia tina i Akasia i ga gire ba
natuna i ga tar mat, i ga tut ma i ga doko
ra umana tutana par ta ra apik na tarai kai
ra king Iuda. [11] Ia kaka Ieosabeat natu i ra
king i ga tak pa Ioas natu i Akasia kan ra
umana natu i ra king nina di ga doko diat,
ma i ga ive dir ma kana tena varbalaurai ta
ra pal na vava. Damana Ieosabeat, natu i
Ieoram ra king, ra taulai kai Ieoiada ra tena
tinabar, nina dir taina ma Akasia, i ga ive
kan ra mata i Atalia, ma pa i ga doka. [12] Ma
dir ga balaure ive ta ra kuba i God laptikai
na kilala; ma Atalia i ga kure ra gunan.

23

[1] Ma ta ra kilala lavurua i ga padikat ra
nuknuk i Ieoiada, ma i ga pait ra kunubu
ma ra umana luluai na vinarubu, Asaria
natu i Ierokam, Ismael natu i Ieokanan,
Asaria natu i Obed, Maseia natu i Adaia, ma
Elisapat natu i Sikri. [2] Ma dia ga vanavana
vurvurbit ta ra langun Iuda, ma dia ga
varurue ra tarai Levi kan ra lavur pia na pal
Iuda, ma ra umana lualua na apik na tarai
Israel, ma dia ga vana urama Ierusalem.
[3] Ma ra tarai par dia ga pait ra kunubu ma
ra king ta ra kuba i God. Ma Ieoiada i ga
biti ta diat: Boina ba natu i ra king na ki na
king, da ra Luluai i ga tatike ure ra umana
bul mur tai David. [4] Go ra magit nina ba avat
a pait ia: tika na vautuluna ta vavat ba ava
pot ta ra Bung Sabat, a umana tena tinabar
ma ra tarai Levi, diat a monamono ta ra
umana matakilalat; [5] ma tika na vautuluna
diat a tur ta ra kuba i ra king, ma tika na
vautuluna ta ra mataniolo na vunapaina;
ma ra tarai par diat a ki ta ra bala na gunan
ta ra kuba i ra Luluai. [6] Ma koko ta tikai
na ruk ta ra gomgom na pal kai ra Luluai,
ia kaka ra umana tena tinabar ma ra tarai
Levi nina dia varvakai tana; diat a ruk tago
di ga tibe vaire diat; ma ra tarai par diat a
monamono ure ra Luluai. [7] Ma ra tarai Levi
diat a tur kikil ra king, ma tikatikai na vatur
vake kana vargal ta ra limana; ma ona ta
tikai i ruk ta ra pal, da doka; ma ta ra lavur
pakana ra king i vana tana, avat a varagur
me.

[8] Damana ra tarai Levi ma ra tarai Iuda
par dia ga pait muka nam leoiada ra tena
tinabar i ga ve diat i tana; diat tikatikai dia
ga ben pa kadia tarai, diat di ga tibe diat
upi diat a varbalaurai ta ra Bung Sabat, ma
diat bula dia ga langalanga ta ra Bung Sabat;
tago leoiada ra tena tinabar pa i ga pala
vue ra umana tiniba. [9] Ma leoiada ra tena
tinabar i ga tul tar ia pire ra umana luluai
na vinarubu ra umana rumu ma ra umana
bakbakit ma ra umana ramravit nina ba kai
ra king David, ma dia ga ki ta ra kuba i
God. [10] Ma, ra tarai dia ga vatur kadia vargal
tikatikai, ma i ga tibe diat upi diat a tur kikil
ra uguugu na vartabar ma ra pal, papa ta
ra papar a lima tuna ta ra pal ma tuk tar ta
ra papar a maira tana, upi diat a balaure ra
king. [11] Ma dia ga ben vairop natu i ra king,
ma dia ga vatoke tar ra kere na king tana,
ma dia ga tul tar ra buk na varkurai pirana,
ma dia ga vaki ia pi na king; ma Ieoiada ma
ra umana natuna dia ga ku ia; ma dia ga biti:
God na valaun ra king!

[12] Ma ba Atalia i ga valongore ra nilai ra
tarai ba dia ga vutvut ma dia ga pite pa
ra king, i ga ruk tadav ra tarai ta ra kuba
i ra Luluai; [13] ma i ga gire ra king ba i ga
tur pire kana pagapaga, ma ra umana luluai
na vinarubu ma ra umana tena vu tavur ta
ra paparai ra king; ma ra tarai na gunan
par dia ga gugu, ma dia ga vu ra umana
tavur; ma ra umana tena kakailai bula dia
ga vature kadia lavur magit ure ra kakailai
ma dia ga lue ra kakailai na pite varpa. Ma
Atalia i ga rada kana mal, ma i ga oraoro
dari: A vavagu, a vavagu! [14] Ma leoiada ra
tena tinabar i ga ben pa ra umana luluai
na vinarubu, ma i ga biti ta diat: Da ben
vue livuan ta ra tarai na vinarubu, ma da

doko nina i mainge ba na mur ia ma ra pakat
na vinarubu; tago ra tena tinabar i ga biti:
Koko da doka ta ra kuba i ra Luluai. 15 Ma dia
ga kinim ia; ma i ga irop ta ra mataniolo na
os ta ra kuba i ra king, ma di ga doka abara.
16 Ma Ieoiada i ga pait ra kunubu ure ia iat
ma ra tarai par ma ra king, upi diat a tarai
kai ra Luluai. 17 Ma ra tarai par dia ga vana
tar ta ra kuba i Baal, ma dia ga re vue; kana
umana uguugu na vartabar ma kana umana
tabataba dia ga pamar gigi diat, ma dia ga
doko Matan ra tena tinabar kai Baal ta ra
luaina mata i ra umana uguugu.
18 Ma leoiada i ga tibe ra umana mona-
mono ure ra kuba i ra Luluai ta ra vavai
ra varkurai kai ra umana tena tinabar ta
ra vuna tarai Levi, nina David i.ga tibe diat
tar ta ra kuba i ra Luluai, upi diat a tul
tar ra umana tinabar di tuntun tar ia, da
di ga tumu ia ta ra varkurai kai Moses,
ma ra gugu ma ra kakailai da David i ga
vartuluai ure. 19 Ma i ga tibe ra umana tena
varbalaurai ta ra umana mataniolo ta ra
kuba i ra Luluai, upi koko ta tikai ba pa i
gomgom ure ta magit na olo tana. 20 Ma i
ga ting pa ra umana luluai na vinarubu, ma
ra umana ngalangala, ma ra umana luluai
kai ra tarai, ma ra tarai par ta ra gunan; ma
dia ga ben pa ra king kan ra kuba i ra Luluai
tadav ra kuba i ra king, ma dia ga olo ta ra
mataniolo arama; ma di ga vaki ra king ta ra
kiki na king. 21 Ma ra tarai par ta ra gunan
dia ga gugu; ma ra pia na pal i ga nunure ra
malmal, ba di ga doko Atalia ma ra pakat na
vinarubu.

24

Ioas i ki na king Iuda
(2 King 12:1-21)

1 Ioas i ga laun vue lavurua na kilala ba i
ga tur pa ia pi na king, ma i ga ki na king a
ivat na vinun na kilala arama Ierusalem; ma
ra iang i tinana Sibia a vavina Ber-Seba. 2 Ma
Ioas i ga pait nam i ga takodo ta ra luaina
mata i ra Luluai ta ra umana bung na nilaun
par kai leoiada ra tena tinabar. 3 Ma Ieoiada
i ga kul ra ura vavina ure; ma i ga vangala ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
4 Namur Ioas i ga nuk ia ba da mal pa mule
ra kuba i ra Luluai.
5 Ma i ga oro guve ra umana tena tinabar
ma ra tarai Levi, ma i ga biti ta diat: Avat a
vana ta ra umana pia na pal Iuda, ma avat
a varurue ra mani tai ra tarai Israel par upi
da mal pa mule ra kuba i kavava God ta ra
kilakilala, ma avat a pait lulut ia. la kaka ra
tarai Levi pa dia ga pait lulut ia. 6 Ma ra king
i ga vartuluai upi leoiada ra lualua, ma i ga
biti tana: Ta ra ava pa u ga kure ra tarai Levi
upi diat a kap ia tai Iuda ma Ierusalem ra
totokom kai Moses ra tultul kai ra Luluai ma
kai ra tarai Israel par, ure, ra pal na tinata?
7 Tago ra umana natu i Atalia, nam ra kaina
vavina, dia ga vakaina ra kuba i God; ma
ra umana magit par nina di ga vagomgom
diat ure ra kuba i ra Luluai, dia ga kap tar
diat ure ra umana Baal. 8 Ma ra king i ga
varkurai, ma dia ga pait tika na bok, ma dia
ga vatur ia ara ra pia ta ra mataniolo ta ra
kuba i ra Luluai. 9 Ma dia ga vartuluai ta ra
langun Iuda par ma Ierusalem ba da kap ra
totokom ure ra Luluai nina Moses ra tultul
kai God i ga kure tar ia ta ra tarai Israel aro
ra bil. 10 Ma ra umana luluai ma ra tarai par
dia ga gugu, ma dia ga kap ra totokom, ma
dia ga vue poe ta ra bok, tuk dia ga vuvung
par.
11 Ma ba ra tarai Levi dia ga kap ra bok
tadav ra umana tultul kai ra king, tago
dia ga gire ba i buka ma ra mani, ra tena
varbalaurai kai ra king ma ra tultul kai ra
tena tinabar ngalangala dir ga pot ma dir
ga lingire vue ra mani kan ra bok, ma di ga
kap mule tar ta kana pakana. Di ga pait ia
damana ta ra bungbung ma di ga varurue
ra ngala na mani. 12 Ma ra king ma leoiada
dir ga tul tar ia pire ra umana luluai na
papalum ta ra kuba i ra Luluai; ma dia ga
kul ra umana tena madaka ta ra vat ma ra
umana tena madaka ta ra davai upi diat a
mal mule ra kuba i ra Luluai, ma ra umana
tena madaka ta ra palariam ma ra palariam
gobo upi diat a mamal ta ra kuba i ra Luluai.
13 Damana ra umana tena papalum dia ga
papalum, ma dia ga ongor ta ra minamal,
ma dia ga mal mule ra kuba i God pi na da
lua, ma dia ga vadekdek mule. 14 Ma ba dia
ga vapar ia, dia ga kap ra mani nina i ki
valili pire ra king ma Ieoiada, ma di ga pait
ra umana la ure ra kuba i ra Luluai me, a
umana la ure ra papalum ma ure ra umana
tinabar, ma ra umana ikilik na la, ma ra
umana la na silva ma ra umana la na goled.

Ma dia ga tul vatikene tar ra umana
tinabar di tuntun tar ia ta ra kuba i ra Luluai
ta ra umana bung na nilaun kai Ieoiada.
15 Ma leoiada i ga manga patuana ma i ga

laun vao, ma i ga mat; i ga laun vue tika na
mar ma utul a vinun na kilala ba i ga mat.
16 Ma di ga punang ia ta ra pia na pal kai
David varurung ma ra umana king, tago i
ga pait ra boina tai Israel, ma pire God ma
ra kubana.

17 Ma ba Ieoiada i ga tar mat, ra umana
luluai Iuda dia ga pot ma dia ga pait ra
variru pire ra king. Ma ra king i ga torom ta
diat. 18 Ma dia ga nuk vue ra kuba i ra Luluai
ra God kai ra umana tama i diat, ma dia
ga torom ta ra umana Asera ma ra umana
tabataba; ma ra kankan i ga tadav Iuda ma
Ierusalem ure go kadia nirara. 19 Ma i ga
tulue ta umana propet tadav diat, upi da
ben valilikun mule diat tadav ra Luluai; ma
dia ga varvai takun diat, ma pa dia ga nuk
pa ia. 20 Ma ra Tulungea i God i ga ki taun
Sekaria natu i Ieoiada ra tena tinabar; ma
i ga tur rikai pire ra tarai, ma i ga biti ta
diat: God i biti dari: Ta ra ava ava piam vue
ra umana vartuluai kai ra Luluai, upi pa na
boina pire vavat? A Luluai i tar vana kan
avat, tago ava tar vana kan ia. 21 Ma dia ga
varpit ure, ma dia ga tupar ia ma ra vat ta
ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai ta
ra vartuluai kai ra king. 22 Damana Ioas ra
king pa i ga nuk pa ra varmari nina Ieoiada
tamana i ga pait ia pirana, ma i ga doko
natuna. Ma ba i ga mat i ga biti: A Luluai
na gire, ma na varobo.

23 Ma ta ra mutuai ra kilala ra loko na tarai
na vinarubu Siria dia ga tut ure Ioas; ma
dia ga pot aro Iuda ma Ierusalem ma dia ga
nila vue ra umana luluai kan ra tarai, ma
dia ga tulue kadia lavur tabarikik tadav ra
king Damasko. 24 A loko na tarai na vinarubu
Siria pa dia ga peal; ma ra Luluai i ga nur
tar ra ngala na kor ta ra lima i diat, tago dia
ga vana kan ra Luluai ra God kai ra umana
tama i diat. Damana di ga pait ra varkurai
ure Ioas.

25 Ma ba dia ga vana kan ia, ma i ga manga
kinkin, kana umana tultul iat dia ga varpit
ure tago i ga doko natu i Ieoiada ra tena
tinabar, ma dia ga doka ta kana vava, ma
i ga mat. Ma di ga punang ia ta ra pia na
pal kai David, ia kaka pa di ga punang ia
ta ra babang kai ra umana king. 26 Ma go
ra iang i dir nina dir ga varpit ure: Sabad
natu i Simeat ra vavina Amon, ma Ieosabad
natu i Simrit ra vavina Moab. 27 Ma ra varvai
ure ra umana natuna, ma ra umana mamat
na tinata di ga tatike ure, ma ra minamal ta
ra kuba i God, di ga tumu diat ta ra tinata
na papala ure ra buk ure ra umana king.
Ma Amasia natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

25

Amasia i ki na king
(2 King 14:1-22)

1 Amasia i ga laun vue a ura vinun ma a
ilima na kilala ba i ga tur pa ia pi na king,
ma i ga ki na king a ura vinun ma lavuvat na
kilala arama Ierusalem; ma ra iang i tinana
Ieoadan marama Ierusalem. 2 I ga pait nam
i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai,
ia kaka pa i ga ko tuna ra balana. 3 Ma ba
kana varkurai i ga tur padikat pirana, i ga
doko nam ra ura tultul nina dir ga doko
tamana ra king; 4 pa i ga doko ra umana
natu i dir, i ga pait ia ka da di ga tumu ia ta
ra buk na varkurai kai Moses, da ra Luluai
i ga vartuluai ba i ga biti: Koko da doko
ra tarai ure ra umana natu i diat, ma koko
da doko ra umana bul ure ra umana tama
i diat; tikatikai na virua ure kana kaina
mangamangana iat.

5 Ma Amasia i ga oro guve ra tarai Iuda,
ma i ga tibe diat da kadia lavur apik na tarai
ta ra varkurai kai ra umana luluai na arip
na marmar ma ra umana luluai na marmar,
a tarai Iuda ma Beniamin par; ma i ga luk
diat i ura vinun kadia kilala ba i bolo ra
ura vinun, a utul a mar na arip na marmar
na tutana diat, i ga tale diat ra vinarubu
ma dia ga la ta ra rumu ma ra bakbakit.
6 I ga tokom bula tika na mar na arip na
marmar na rangrang na tutana maro Israel
ma tika na mar na talant na silva. 7 Ma tika
na tutana kai God i ga tadav ia ma i ga biti:
Ea, u ra king, koko avat a varagur ma ra
tarai na vinarubu Israel, tago ra Luluai pa
i ki maravut Israel, diat a tarai Epraim par.
8 Ona u nuk ia ba una vana ta ra vinarubu ma
ra niongor tago u ga pait go, God na vakaina
u ta ra luaina mata i ra ebar; tago i tale God
ba na maramaravut ma ba na vakavakaina.
9 Ma Amasia i ga biti ta ra tutana kai God:
Ma ava avet a pait ia ure nam ra mar na
talant nina iau ga tul tar ia pire ra tarai
na vinarubu Israel? Ma ra tutana kai God
i ga biti: I tale ra Luluai ba na tabar u ma
ra magit i ngala ta go. 10 Ma Amasia i ga
tul vaire vue ra tarai na vinarubu nina dia

ga tadav ia maro Epraim, upi diat a lilikun
tar ta ra kuba i diat; damana dia ga manga
kankan ure Iuda, ma dia ga lilikun ta ra
kuba i diat ma ra karangap na kankan.
11 Ma Amasia i ga rangrang, ma i ga lue
kana tarai, ma dia ga vana ta ra Male na
Solt, ma dia ga doko ra vinun na arip na
marmar ta diat ra tarai Seir. 12 Ma ra tarai
Iuda dia ga kinim pa ta ra vinun na arip na
marmar nina dia ga laun boko, ma dia ga
ben diat urama ra ul a vat, ma dia ga vue
vaba diat kan ra ul a vat, ma diat par dia ga
tagigi. 13 Ma ra umana tena vinarubu nina
Amasia i ga valilikun vue diat upi koko diat
a varagur me ta ra vinarubu, dia ga ubu ra
umana pia na pal Iuda, papa aro Samaria
ma tuk aro Bet-Koron, ma dia ga doko ra
utul a arip na marmar na tarai ta diat, ma
dia ga ra pa ra ngala na tabarikik.
14 Ma ba Amasia i ga lilikun kan ra var-
dodoko na tarai Edom, i ga kap ra umana
god kai ra tarai Seir, ma i ga vatur diat upi
diat kana umana god, ma i ga va timtibum
pire diat, ma i ga tun ra bulit i ang na katkat
tadav diat. 15 Kari ra kankan kai ra Luluai i
ga karangap ure Amasia, ma i ga tulue tika
na propet pirana nina i ga biti tana: Ta ra
ava u ga anan upi ra umana god kai ra tarai,
nina pa dia ga valaun pa kadia tarai kan ra
limam? 16 Ma ba dir ga tatata, ra king i ga
biti tana: Dave, ave tar vaki u pi u a tena
varvateten kai ra king? Una nur vue; ta ra
ava da ubu u? Ma ra propet i ga nur vue, ma
i ga biti: Iau nunure ba God i tar kure ba da
vakaina u, tago u ga pait go ra magit, ma pa
u ga nuk pa kaugu tinata na varvateten.
17 Ma Amasia ra king Iuda i ga varpit, ma i
ga tulue ra tinata tadav Ieoas natu i Ieoakas
natu i Ieu ra king Israel, ma i ga biti: Una
mai, dor a varboboi. 18 Ma Ieoas ra king
Israel i ga tulue ra tinata pire Amasia ra
king Iuda dari: Ra kait nina i ga ki Lebanon i
ga biti tai ra tagatagal Lebanon, Una tul tar
natum a vavina pire natugu a tutana pi dir a
taulai; ma tika na leing na pui aro Lebanon
i ga bolo, ma i ga rua taun ra kait. 19 U biti:
Gire, iau tar ubu Edom; a balam i ngala ma
u langlang tana. Ma go, una ki ta kaum
gunan; ta ra ava una vatut ra purpuruan
ma una kaina tana, ma una bura, avat ma
ra tarai Iuda?
20 Ma Amasia pa i ga mainge ba na valon-
gore; go ra magit i ga vuna tai God, upi na
tul tar diat ta ra lima i kadia umana ebar,
tago dia ga anan upi ra umana god kai ra
tarai Edom. 21 Damana Ieoas ra king Israel
i ga vana, ma dir ma Amasia ra king Iuda
dir ga varboboi aro Bet-Semes, nina ba kai
Iuda. 22 Ma ra tarai Israel dia ga uvia pa ra
tarai Iuda, ma dia ga lop tar ta ra kubakuba
i diat. 23 Ma Ieoas ra king Israel i ga kinim
pa Amasia ra king Iuda, natu i Ieoas natu
i Akasia, aro Bet-Semes, ma i ga ben pa ia
urama Ierusalem, ma i ga rada vue ra liplip
na vat Ierusalem papa ra mataniolo Epraim
tuk tar ta ra mataniolo ta ra ngu na liplip,
tika na mar na pokono ra lolovina tana.
24 Ma i ga kap pa ra goled ma ra silva par,
ma ra umana la nina di ga tadav diat ta ra
kuba i God pire Obed-Edom, ma ra umana
ngatngat na magit ta ra kuba i ra king; ma
i ga kap bula ra tarai upi ra kikia, ma i ga
lilikun uro Samaria.
25 Ma Amasia natu i Ieoas ra king Iuda i ga
laun a vinun ma a ilima na kilala namur ta
ra minat i Ieoas natu Ieoakas ra king Israel.
26 Ma ra umana enana papalum kai Ama-
sia, papa ra turpaina tuk ta ra mutuaina,
pa di ga tumu diat vang ta ra buk ure ra
umana king Iuda ma Israel? 27 Ma papa ra
e ba Amasia i ga vana irai kan ra nimur pire
ra Luluai dia ga varpit ure arama Ierusalem;
ma i ga lop uro Lakis, ma dia ga korot mur ia
uro Lakis, ma dia ga doka abara. 28 Ma di ga
kap pa ra minatina ta ra umana os, ma di ga
punang ia varurung ma ra umana tamana
ta ra pia na pal kai David.

26

Usia i ki na king
(2 King 15:1-7)

1 Ma ra tarai Iuda par dia ga pilak pa Usia,
nina ba i ga a vinun ma laptikai kana kilala
na nilaun, ma dia. ga vaki ia pi na kia vue
tamana Amasia ta ra kini na king. 2 I ga
vatut Elat ma i ga kap valilikun mule tai
Iuda, namur ta ra minat kai tamana. 3 Usia
i ga laun vue a vinun ma laptikai na kilala
ba i ga tur pa ia pi na king; ma i ga ki
na king a ilima na vinun ma a ura kilala
arama Ierusalem; ma ra iang i tinana Iekilia
a vavina Ierusalem. 4 Ma i ga pait nam i
ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai da
tamana Amasia i ga pait ia. 5 Ma i ga anan
upi God ta ra umana bungbung kai Sekaria,
nina i ga vateten ia ure ra variru tadav God;

ma ba i ga anan upi ra Luluai, God i ga
vatavua kana papalum.
[6] Ma i ga vana upi na varubu ma ra tarai
Pilistia, ma i ga re vue ra liplip na vat
Gat, ma ra liplip na vat Iabne, ma ra liplip
na vat Asdod; ma i ga vatut ta umana pia
na pal ta ra papar Asdod, ma livuan ta ra
tarai Pilistia. [7] Ma God i ga maravut ia ba i
ga varubu ma ra tarai Pilistia, ma ra tarai
Arabia nina dia ga ki aro Gur-Baal, ma ra
tarai Meun. [8] Ma ra tarai Amon dia ga tul
tar ra totokom pire Usia; ma ra iangina i ga
rararang tuk tar ta ra langun Aigipto, tago
i ga ongor vanavana.
[9] Ma Usia i ga vatut ta umana pal na
minakila arama Ierusalem, ta ra mataniolo
ta ra ngu na liplip, ma ta ra mataniolo ta
ra male, ma ta ra pipit likun na liplip, ma
i ga pait vadekdek diat. [10] Ma i ga pait ta
umana pal na minakila aro ra bil, ma i ga
kal mangoro na tung na tava, tago i ga
vatur vake mangoro na vavaguai, ta ra male
ma ta ra tamataman; kana ra umana tena
vinauma ma ra umana tena balabalaure
uma na vain ta ra lualuana ma ta ra pia na
uma, tago i ga la ta ra vinauma.
[11] Ma Usia i ga vatur vake kana ta loko
na tarai na vinarubu, nina dia ga tale ra
vinarubu ta kadia lavur tiniba, da ra nilu-
luk ure diat nina Ieiel ra tena tutumu ma
Maseia ra tultul dir ga pait ia ta ra varkurai
kai Kanania tika na luluai na vinarubu kai
ra king. [12] Ra niluluk ure ra umana lualua
na apik na tarai par, a umana rangrang na
tutana, i ga a ura arip ma laptikai na mar.
[13] Ma dia ga kure ra tarai na vinarubu, a
utul a mar ma lavurua na arip ma a ilima
na mar diat, ma i ga tale diat ra vinarubu
ma ra ngala na dekdek, upi diat a maravut
ra king ure ra ebar. [14] Ma Usia i ga van-
inare ra vargal ure ra tarai na vinarubu
par, a umana bakbakit, a umana rumu, a
umana kere na vinarubu, a umana mal na
ongaongoi, a umana panak, ma ra umana
lika. [15] Arama Ierusalem i ga pait ta umana
ngala na magit na vinarubu, nina ra umana
melemuna dia ga nuk tadav diat, upi diat
a ki ta ra umana pal na minakila ma ta ra
ngu na liplip, ma diat a poponok ma diat a
vavaian ma ra umana ngala na vat. Ma ra
iangina i ga rararang uro vailik, tago di ga
manga maravut ia tuk i ga dekdek tuna.
[16] Ma ba i ga dekdek i ga kolakolo ra
nuknukina ma i ga kaina tana, ma i ga pait
ra varpiam ure ra Luluai kana God; tago i
ga ruk ta ra gomgom na pal kai ra Luluai
upi na tun ra bulit i ang na katkat ta ra
uguugu ure ra mi na lotu. [17] Ma Asaria ra
tena tinabar i ga ruk mur ia, diat ma lavutul
na vinun na tena tinabar kai ra Luluai, a
umana rangrang na tutana; [18] ma dia ga tur
bat Usia ra king, ma dia ga biti tana: Vakir
kaum tiniba, Usia, pi una tun ra bulit i ang
na katkat tadav ra Luluai, a tiniba ka kai ra
umana tena tinabar a umana natu i Aron,
nina di ga tibe vaire diat upi diat a tun
ra bulit i ang na katkat; una irop kan ra
gomgom na pal, tago u ga pait ra varpiam;
ma ra Luluai God pa na manane u ure go ra
magit. [19] Ma Usia i ga kankan; i ga vatur vake
ra la na mi ta ra limana upi na tun ra bulit
i ang na katkat; ma ba i ga kankanuane ra
umana tena tinabar, a minait na vukavuka
i ga arikai ta ra pal a matana, ta ra luaina
mata i ra umana tena tinabar ta ra kuba i ra
Luluai, ta ra paparai ra uguugu ure ra mi na
lotu. [20] Ma Asaria ra tena tinabar ngalangala
ma ra umana tena tinabar par dia ga gire,
ma ea, a pal a matana i ga vukavuka, ma dia
ga okole lolole vue kan abara; maia, ia iat i
ga lulut upi na irop, tago ra Luluai i ga ub
ia.
[21] Ma Usia ra king i ga vukavuka tuk tar ta
ra bung i ga mat i tana, ma i ga ki ta ra pal
irai tago i vukavuka; tago di ga kure bat ia
kan ra kuba i ra Luluai. Ma Iotam natuna
i ga kure ra kuba i ra king, ma i ga ki na
varkurai pire ra tarai na gunan.
[22] Ma ra umana enana papalum kai Usia,
papa ra turpaina tuk ta ra mutuaina, Iesaia
ra propet natu i Amos i ga tumu vake
diat. [23] Ma di ga vadiop Usia varurung ma
ra umana tamana; ma dia ga punang ia
varurung ma ra umana tamana ta ra pia na
pupunang nina ba kai ra umana king, tago
dia ga biti: I vukavuka. Ma Iotam natuna i
ga kia vue ta ra kini na king.

27

Iotam i ki na king
(2 King 15:32-38)

[1] Iotam i ga laun vue a ura vinun ma
a ilima na kilala ba i ga tur pa ia pi na
king, ma i ga ki na king a vinun ma laptikai
na kilala arama Ierusalem; a iang i tinana
Ierusa natu i Sadok. [2] Ma i ga pait nam

i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai,
da nam parika tamana Usia i ga pait ia; ia
kaka pa i ga ruk ta ra gomgom na pal kai ra
Luluai. Ma ra tarai dia ga pait boko ra kaina
mangamangana. [3] I ga pait ra mataniolo
arama ta ra kuba i ra Luluai, ma i ga vatut
mangoro na pal ta ra liplip Opel. [4] Ma i ga
vatut bula ta umana pia na pal ta ra gunan
na lualuana Iuda, ma i ga pait ta umana pal
na bakbakit ma ta umana pal na minakila ta
ra lokalokor.

[5] Dir ga varubu ma ra king kai ra tarai
Amon, ma i ga uvia pa diat. Ma ra tarai
Amon dia ga tul tar tika na mar na talant
na silva pirana ta nam ra kilala, ma a vinun
na arip na marmar na valavalar na vit, ma
a vinun na arip na marmar na valavalar na
barli. A tarai Amon dia ga tul tar nam ta
ra vauruana kilala bula, ma ta ra vautuluna
kilala bula. [6] Damana Iotam i ga dekdek,
tago i ga mal kana lavur mangamangana ta
ra luaina mata i ra Luluai kana God.

[7] Ma ra umana enana papalum kai Iotam,
ma kana lavur vinarubu, ma kana lavur
mangamangana, di ga tumu vake diat ta
ra buk ure ra umana king Israel ma Iuda.
[8] I ga laun vue a ura vinun ma a ilima na
kilala ba i ga tur pa ia pi na king, ma i
ga ki na king a vinun ma laptikai na kilala
arama Ierusalem. [9] Ma di ga vadiop Iotam
varurung ma ra umana tamana, ma di ga
punang ia ta ra pia na pal kai David; ma
Akas natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

28

Akas i ki na king
(2 King 16:1-20)

[1] Akas i ga laun vue a ura vinun na kilala
ba i ga tur pa ia pi na king; ma i ga ki na
king a vinun ma laptikai na kilala arama
Ierusalem; ma pa i ga pait nam i ga takodo
ta ra luaina mata i ra Luluai, da David kana
ngala, [2] i ga mur ra mangamangana kai
ra umana king Israel; ma i ga tun mal ra
umana tabalar ure ra umana Baal. [3] Ma i ga
tun ra bulit i ang na katkat ta ra male kai
natu i Inom, ma i ga tun ra umana natuna
ta ra iap, da ra bilak na mangamangana kai
ra umana Tematana nina ba ra Luluai i ga
korot vue diat kan ra luaina mata i ra tarai
Israel. [4] Ma i ga varvartabar ma i ga tuntun
ra bulit i ang na katkat ta ra umana tavul
a lotu, ma ta ra lavur ul a buana, ma ta ra
vavai ra umana davai dia lubalubang.

[5] Kari ra Luluai kana God i ga nur tar ia
ta ra lima i ra king Siria; ma dia ga ub ia,
ma dia ga ben vavilavilau vue mangoro ta
kana tarai uro Damasko. Ma di ga nur tar ia
bula ta ra lima i ra king Israel, ma i ga ub ia
ma i ga doko ra ngala na tarai. [6] Tago Peka
natu i Remalia i ga doko tika na mar ma a
ura vinun na arip na marmar ta ra kopono
bung, diat par a umana rangrang na tutana
Iuda; tago dia ga vana kan ra Luluai ra God
kai ra umana tama i diat. [7] Ma Sikri, tika na
rangrang na tutana maro Epraim, i ga doko
Maseia natu i ra king, ma Asrikam nina i ga
kure ra kuba i ra king, ma Elkana nina i ga
vauruana ta ra king. [8] Ma ra tarai Israel dia
ga ben vavilavilau pa a ura mar na arip na
marmar ta ra umana tura i diat, a vaden ma
ra umana natu i diat, a umana tutana ma ra
umana vavina, ma dia ga ra pa ra ngala na
tabarikik ta diat, ma dia ga kap ra tabarikik
uro Samaria.

[9] Ma tika na propet kai ra Luluai abara, a
iangina Oded, ma i ga vana upi na barat ra
tarai na vinarubu ba dia pot mulai Samaria,
ma i ga biti ta diat: Ea, ra Luluai ra God
kai ra umana tama i vavat i ga kankan ure
Iuda, kari i ga nur tar diat ta ra lima i
vavat, ma ava ga doko diat ma ra ngala na
kankan i tuk urama ra bala na bakut. [10] Ma
go ava nuk ia ba avat a kure ra tarai Iuda
ma Ierusalem ma ra vaden, upi diat kavava
umana vilavilau. Dave, pa kavava ta umana
nirara ure ra Luluai kavava God? [11] Io, avat a
valongore iau, ma avat a valilikun vue mule
ra umana vilavilau nina ava ga kinim pa diat
ta ra umana tura i vavat; tago ra ngala na
kankan kai ra Luluai i ki taun avat.

[12] Ma ta umana luluai kai ra tarai Epraim,
Asaria natu i Iokanan, Berekia natu i
Mesilemot, Iekiskia natu i Salum, ma
Amasa natu i Kadlai, dia ga tur bat diat dia
lilikun kan ra vinarubu, [13] ma dia ga biti ta
diat: Koko avat a ben pa ra umana vilavilau
uti; tago ava nuk pa ra magit nina ba na
da kada nirara ure ra Luluai ma na vangala
kada kaina mangamangana ma kada nirara;
tago kada nirara i ngala, ma ra ngala na
kankan i ki ure Israel. [14] Damana ra tarai na
vinarubu dia ga nur vue ra umana vilavilau
ma ra tabarikik ta ra luaina mata i ra umana
luluai ma ra tarai par. [15] Ma ra tarai nina di
ga vatang ra iang i diat dia ga tut, ma dia ga

ben pa ra umana vilavilau, ma dia ga vamal
ra umana tavaturia ta diat ma ra tabarikik
di ga ra pa ia; dia ga vamal diat, ma dia ga
ule tar ra pal a kau ta diat, ma dia ga tabar
diat ma ra nian ma ra nimomo, ma dia ga
tap diat, ma dia ga vako ra umana biluana
ta diat ta ra umana as, ma dia ga tule vue
diat pire ra umana tura i diat aro Ieriko, ra
pia na pal na gelep; ma namur dia ga lilikun
uro Samaria.
16 Ta nam ra e Akas i ga vartuluai upi ra
king Asiria upi na maravut ia. 17 Tago ra
tarai Edom dia ga tut mulai ma dia ga uvia
pa Iuda, ma dia ga ben vavilavilau vue ta
umana. 18 A tarai Pilistia bula dia ga tut
ure ra umana pia na pal ta ra male ma aro
Negeb-Iuda, ma dia ga uvia pa Bet-Semes,
Aialon, Gederot, Soko ma ra umana gunan
kikil ia, Timna ma ra umana gunan kikil ia,
ma Gimso bula ma ra umana gunan kikil ia,
ma dia ga ki ta diat. 19 Tago ra Luluai i ga
varuva Iuda ure Akas ra king Iuda, tago i
ga papait vakuku aro Iuda, ma i ga manga
varpiam ure ra Luluai. 20 Ma Tiglat-Pileser
ra king Asiria i ga tadav ia, ma i ga vakadik
ia ma vakir i ga vadekdek ia. 21 Ma Akas i ga
tatak ta ra kuba i ra Luluai, ma ta ra kuba i ra
king ma ra umana luluai, ma i ga tul tar ra
totokom pire ra king Asiria; ma nam pa i ga
maravut ia. 22 Ma ta ra e ba di ga vakadik ia,
go ra king Akas i ga manga varpiam mulai
ure ra Luluai. 23 Tago i ga vartabar tadav ra
umana god Damasko, nina dia ga ub ia; ma
i ga biti: Tago ra umana god kai ra umana
king Siria dia maravut diat, ina vartabar
tadav diat upi diat a maravut iau. Ia kaka
dia ga vuna ta kana vinirua ma ta ra vinirua
kai Israel par.
24 Ma Akas i ga kap varurue ra umana
la ure ra kuba i God, ma i ga poko gigi ra
umana la ure ra kuba i God, ma i ga banu
bat ra gomgom na pal kai ra Luluai; ma i ga
pait kana umana uguugu ta ra lavur pakana
gunan Ierusalem. 25 Ma i ga vatut ra umana
tavul a lotu ta ra lavur pia na pal Iuda upi da
tun ra bulit i ang na katkat tadav ra umana
enana god, ma i ga vakankan ra Luluai ra
God kai ra umana tamana.
26 Ma kana umana enana papalum, ma
kana lavur mangamangana, papa ra tur-
paina tuk ta ra mutuaina, di ga tumu vake
diat ta ra buk ure ra umana king Iuda ma
Israel. 27 Ma di ga vadiop Akas varurung ma
ra umana tamana, ma di ga punang ia ta ra
pia na pal Ierusalem iat; tago pa dia ga kap
ia tar ta ra babang kai ra umana king Iuda;
ma Esekia natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

29

Esekia i ki na king
(2 King 18:1-3)

1 Esekia i ga tur pa ia pi na king ba i ga
laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala,
ma i ga ki na king a ura vinun ma lavuvat na
kilala arama Ierusalem; ma ra iang i tinana
Abia natu i Sekaria. 2 Ma i ga pait nam i
ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai, da
David kana ngala i ga pait ia.

Esekia i vagomgom mule ra kuba i ra Luluai

3 Ta ra luaina kilala ta kana kini na king,
ta ra luaina gai, i ga papa are ra umana
banbanu ta ra gomgom na pal kai ra Luluai,
ma i ga mal pa diat. 4 Ma i ga agure ra
umana tena tinabar ma ra tarai Levi, ma i
ga varurue diat ta ra bala na taman ta ra
papar a taur, 5 ma i ga biti ta diat: Avat
a tarai Levi, avat a valongore iau; avat a
vagomgom avat, ma avat a vagomgom ra
gomgom na pal kai ra Luluai ra God kai ra
umana tama i vavat, ma avat a kap vue ra
dur kan go ra pakana i gomgom. 6 Tago ra
umana tama i dat dia ga varpiam, ma dia ga
pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra
Luluai kada God, ma dia ga vana kan ia, ma
ra mata i diat i ga lingan irai kan ra kuba
i ra Luluai, ma dia ga vue tamur tar tana.
7 Ma dia ga banu bat bula ra mata palpal,
ma dia ga pun ra umana lamp, ma pa dia ga
tun ra bulit i ang na katkat ma pa dia ga tul
tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ta ra
pakana i gomgom tadav ra God kai Israel.
8 Kari ra kankan kai ra Luluai i ga ki taun
Iuda ma Ierusalem, ma i ga nur tar diat upi
diat a magit di burut i tana, ma ra magit na
kinaian, ma ra magit na varkulumai, da ra
mata i vavat i gire. 9 Tago ra umana tama
i dat dia tar virua ta ra pakat na vinarubu,
ma ra umana natu i dat, a umana tutana ma
ra umana vavina, ma kada umana taulai, dia
ki na vilavilau ure go ra magit. 10 Ma go i ki
ta ra nuknukigu ba dat a pait ra kunubu pire
ra Luluai ra God kai Israel, upi kana ngala na
kankan na vana kan dat. 11 A umana natugu,
koko avat a kiki vakuku; tago ra Luluai i

tar pilak pa avat upi avat a tur ta ra luaina
matana, upi avat a kudakudar pirana, ma
upi avat kana umana tultul, ma avat a tun
ra bulit i ang na katkat.
12 Ma ra tarai Levi dia ga tut, go diat: Ta
ra apik na tarai Koat, Makat natu i Amasai
ma Ioel natu i Asaria; ta ra apik na tarai
Merari, Kis natu i Abdi ma Asaria natu i
Iealelel; ta ra apik na tarai Gerson, Ioa natu
i Sima ma Eden natu i Ioa; 13 ta ra apik na
tarai Elisapan, Simri ma Ieuel; ta ra apik
na tarai Asap, Sekaria ma Matania; 14 ta ra
apik na tarai Eman, Iekuel ma Simei; ma ta
ra apik na tarai Iedutun, Semaia ma Usiel.
15 Ma dia ga varurue ra umana tura i diat,
ma dia ga vagomgom diat iat, ma dia ga ruk,
da ra vartuluai kai ra king ta ra tinata kai
ra Luluai, upi diat a vagomgom ra gomgom
na pal kai ra Luluai. 16 Ma ra umana tena
tinabar dia ga ruk ta ra bala na gomgom na
pal kai ra Luluai upi diat a vagomgom ia, ma
dia ga kap vue ra lavur mangana dur nina
dia ga tadav ia ta ra gomgom na pal kai ra
Luluai tar ta ra bala na gunan ta ra kuba i
ra Luluai. Ma ra tarai Levi dia ga kap ia, upi
diat a puak vue uro ra tava alir Kidron. 17 Dia
ga tur pa ra varvagomgom ta ra luaina bung
ta ra luaina gai, ma ta ra bung lavutul ta
nam ra gai dia ga tadav ra mata palpal kai ra
Luluai; ma dia ga vagomgom ra gomgom na
pal kai ra Luluai ta ra lavutul na bung, ma
ta ra bung a vinun ma laptikai ta ra luaina
gai dia ga vapar vue.
18 Ma dia ga ruk tadav Esekia ra king ta ra
kubana, ma dia ga biti: Ave tar vagomgom
vapar ra kuba i ra Luluai, ma ra uguugu ure
ra tinabar di tuntun tar ia ma ra umana la
ure, ma ra vuvuvung ure ra gem na ginigira
ma ra umana la ure. 19 Ma ra umana la
bula, nina Akas i ga vue diat ba i ga pait ra
varpiam ta kana kini na king, ave ga mal
diat ma ave ga vagomgom diat; ma ea, dia
ki ta ra luaina mata i ra uguugu na vartabar
kai ra Luluai.
20 Ma Esekia ra king i ga tut ta ra malana
ikilik, ma i ga varurue ra umana luluai
ta ra pia na pal, ma dia ga vana urama
ta ra kuba i ra Luluai. 21 Ma dia ga kap
lavurua na bulumakau, ma lavurua na sip
a umana tomotoina, ma lavurua na nat na
sip, ma lavurua na me a umana tomotoina,
upi a tinabar na varporong ure ra kiki na
varkurai, ma ure ra gomgom na pal ma
ure ra tarai Iuda. Ma i ga vartuluai pire
ra umana tena tinabar, a umana natu i
Aron, upi diat a tul tar diat ta ra uguugu
na vartabar kai ra Luluai. 22 Ma dia ga doko
ra umana bulumakau, ma ra umana tena
tinabar dia ga kap ra gapu i diat ma dia
ga apur ra uguugu na vartabar me; ma dia
ga doko ra umana sip, ma dia ga apur ra
uguugu na vartabar ma ra gapu i diat; ma
dia ga doko ra umana nat na sip, ma dia
ga apur ra uguugu na vartabar ma ra gapu
i diat bula. 23 Ma dia ga kap ra umana me
ure ra tinabar na varporong ta ra luaina
mata i ra king ma ra tarai par; ma dia ga
vung ra lima i diat taun diat, 24 ma ra umana
tena tinabar dia ga doko diat, ma dia ga
pait ra tinabar na varporong ma ra gapu i
diat ta ra uguugu na vartabar, upi da pait
ra varporong ure Israel par; tago ra king i
ga tar vartuluai ba da tul tar ra tinabar di
tuntun tar ia ma ra tinabar na varporong
ure ra tarai Israel par.
25 Ma i ga tibe ra tarai Levi ta ra kuba i
ra Luluai ma ra umana tobo, ma ra umana
pagol, ma ra umana ngap, da ra vartuluai
kai David, ma Gad ra tena ginigira kai ra
king, ma Natan ra propet; tago nam ra
vartuluai i ga vuna tai ra Luluai ta ra ngie
i kana umana propet. 26 Ma ra tarai Levi
dia ga tur ma ra umana magit na kakailai
kai David, ma ra umana tena tinabar dia ga
vature ra umana tavur. 27 Ma Esekia i ga
vartuluai ba da tul tar ra tinabar di tuntun
tar ia ta ra uguugu na vartabar. Ma ba di
ga tur pa ra tinabar di tuntun tar ia, di ga
tur pa bula ra kakailai tadav ra Luluai, ma ra
vuvu tavur, ma ra umana magit na kakailai
kai David ra king Israel dia ga maravut ia.
28 Ma ra tarai par dia ga lotu, ma ra umana
tena kakailai dia ga kakailai, ma ra umana
tena vu tavur dia ga pupunge; ma di ga pait
vanavana tuk di ga vapar vue ra tinabar di
tuntun tar ia.
29 Ma ba dia ga vapar vue ra tinabar, ra
king ma diat parika abara dia ga lotu. 30 Ma
Esekia ra king ma ra umana luluai dia ga
vartuluai ba ra tarai Levi diat a kakailai na
pite varpa tadav ra Luluai ma ra umana
tinata kai David, ma kai Asap ra tena gini-
gira. Ma dia ga kakailai na pite varpa ma
ra gugu, ma dia ga tur rururu ma dia ga
lotu. 31 Ma Esekia i ga biti: Go ava tar tul tar
avat pire ra Luluai; avat a kakari maravai
ma avat a kap ra umana vartabar ma ra

umana tinabar na pite varpa ta ra kuba i
ra Luluai. Ma ra kor na tarai dia ga kap
ra umana vartabar ma ra umana tinabar na
pite varpa; ma diat ba i mariga ra bala i diat
dia ga kap ra umana tinabar di tuntun tar
ia. 32 Ma ra niluluk ure ra umana tinabar di
tuntun tar ia, nina ra tarai dia ga kap ia, i
ga lavurua na vinun na bulumakau, tika na
mar na sip a umana tomotoina, ma a ura
mar na nat na sip; go diat parika a tinabar
di tuntun tar ia tadav ra Luluai. 33 Ma di ga
vagomgom laptikai na mar na bulumakau
ma a utul a arip na marmar na Sip. 34 Ia kaka
ra umana tena tinabar pa dia ga peal, ma pa
i ga tale diat upi diat a kulit vapar ra umana
tinabar di tuntun tar ia; damana ra umana
tura i diat ra tarai Levi dia ga maravut diat,
tuk di ga vapar vue ra papalum, ma tuk ra
umana tena tinabar dia ga vagomgom diat
iat mulai; tago ra bala i ra tarai Levi i ga
dovot tuna ta diat ra umana tena tinabar
upi diat a vagomgom diat iat mulai. 35 Ma i
ga tup ia ra umana tinabar di tuntun tar ia,
ma ra bira i ra umana tinabar na varmaram,
ma ra umana tinabar na nimomo ure ra
umana tinabar di tuntun tar ia. Damana di
ga mal pa mule ra papalum ta ra kuba i ra
Luluai. 36 Ma Esekia ma ra tarai par dia ga
gugu ure ra magit nina God i ga vaninare
ure ra tarai; tago di ga pait lulut go ra magit.

30

Di pait ra lukara na bolo lake

1 Ma Esekia i ga tulue ra tinata tadav ra
tarai Israel ma Iuda par, ma i ga tumu bula
ta umana buk tadav ra tarai Epraim ma
Manase, upi diat a vana tadav ra kuba i ra
Luluai arama Ierusalem, upi diat a pait ra
lukara na bolo lake tadav ra Luluai ra God
kai Israel. 2 Tago ra king, ma kana umana
luluai, ma ra tarai par Ierusalem, dia ga tar
varkurai ba da pait ra lukara na bolo lake ta
ra vauruana gai. 3 Pa dia ga pait valar pa ia
ta nam ra gai, tago ra paupau tena tinabar
nina dia ga vagomgom diat iat mulai pa dia
ga topa ia, ma ra tarai par pa dia ga vana
varurung urama Ierusalem. 4 Ma ra magit i
ga takodo ta ra mata i ra king ma ra tarai
par. 5 Damana dia ga varkurai ba da varvai
vurvurbit ta ra langun Israel par, papa aro
Ber-Seba ma tuk uro Dan, ba diat a vana upi
diat a pait ra lukara na bolo lake tadav ra
Luluai ra God kai Israel arama Ierusalem;
tago pa di ga pait ia lua ma ra ngala na
kor da di ga tumu ia. 6 Io, ra umana tena
kapkap varvai dia ga kap vurvurbingitane
ra umana buk kai ra king ma kana umana
luluai ta ra langun Israel ma Iuda par, ma
varogop ma ra vartuluai kai ra king dia ga
biti: Avat a tarai Israel, avat a talil tadav ra
Luluai ra God kai Abaraam, Isak, ma Israel,
upi ia iat na talil tadav ra ibaiba ta vavat
nina ava tar pila kan ra lima i ra umana
king Asiria. 7 Koko avat a varogopane avat
ma ra umana tama i vavat ma ra umana
tura i vavat, nina dia ga pait ra varpiam
pire ra Luluai ra God kai ra umana tama i
diat, ma damana i ga nur vue diat upi diat
a ki na uliran, da ava gire. 8 Ma koko avat
a pue ngangar da ra umana tama i vavat,
avat a tul tar ika avat pire ra Luluai, ma
avat a olo ta kana gomgom na pal nina i ga
vagomgom ia pa na mutu, ma avat a torom
tai ra Luluai kavava God, upi kana ngala na
kankan na vana kan avat. 9 Tago gala avat
a talil tadav ra Luluai, gala diat dia ga ben
vavilavilau vue ra umana tura i vavat ma
ra umana natu i vavat diat a mari diat, ma
diat a lilikun mulai tadav go ra gunan; tago
ra Luluai kavava God ia ra tena varmari ma
i buka ma ra varmari, ma ona avat a talil
tadav ia pa na lingan kan avat.

10 Ma ra umana tena kapkap varvai dia
ga vana alalu ta ra umana pia na pal ta
ra langun Epraim ma Manase, ma tuk uro
Sebulun; ia kaka ra tarai dia ga nongone
diat ma dia ga kulume diat. 11 Ta umana ka
ta ra tarai Aser ma ra tarai Manase ma ra
tarai Sebulun dia ga torom ma ra madu na
bala i diat, ma dia ga vana urama Ierusalem.
12 Ma ra lima i God i ga ki tai Iuda upi na
vakopono ra nuknuk i diat, upi diat a pait
ot pa ra varkurai kai ra king ma ra umana
luluai ta ra tinata kai ra Luluai. 13 Ma ra peal
tarai dia ga kor varurung arama Ierusalem
upi diat a pait ra lukara na gem ba pa i
leven ta ra vauruana gai, a ngala na kor
iat. 14 Ma dia ga tut ma dia ga tak vue ra
umana uguugu na vartabar nina dia ga ki
Ierusalem, ma dia ga tak vue bula ra umana
uguugu nina di ga tun ra bulit i ang na
katkat ta diat, ma dia ga vue diat ta ra tava
alir Kidron.

15 Ma dia ga doko ra bolo lake ta ra bung
a vinun ma a ivat ta ra vauruana gai; ma
ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi dia
ga vavirvir ma dia ga vagomgom diat iat
mulai, ma dia ga kap ra umana tinabar di

tuntun tar ia ta ra kuba i ra Luluai. [16] Ma
dia ga tur ta kadia umana turtur, da ra
varkurai kai Moses ra tutana kai God; ra
umana tena tinabar dia ga apure ra gap
nina dia ga vatur vake ta ra lima i ra tarai
Levi. [17] A mangoro pire ra tarai pa dia ga
vagomgom diat, kari ra tarai Levi dia ga
doko ra umana bolo lake ure diat nina pa
dia ga gomgom, upi da vagomgom diat ure
ra Luluai. [18] Tago a kor na tarai, mangoro
ta diat maro Epraim, Manase, Isakar, ma
Sebulun, pa dia ga vagomgom diat, ia kaka
dia ga ian ta ra bolo lake, ma pa i ga varogop
ma ra tutumu ure. Tago Esekia i ga araring
ure diat, ma i ga biti: A Luluai nina i boina
na nur vue pire diat par tikatikai [19] nina dia
anan upi God, ra Luluai ra God kai ra umana
tama i diat, ma ra dovot na bala i diat, ba
pa dia ga pait ot pa ra varvagomgom ure ra
gomgom na pal. [20] Ma ra Luluai i ga torom
tai Esekia, ma i ga valagar pa ra tarai.

[21] Ma ra tarai Israel nina dia ga ki
Ierusalem dia ga pait ra lukara na gem ba
pa i leven ma ra ngala na gugu ta ra lavurua
na bung; ma ra tarai Levi ma ra umana
tena tinabar dia ga pite pa ra Luluai ta ra
bungbung par, ma dia ga kakailai tadav
ra Luluai ma ra ngala na nilai diat. [22] Ma
Esekia i ga tata na varmari pire ra tarai Levi
par nina dia melem ta ra papalum kai ra
Luluai. Damana dia ga iaian ta ra lavurua
na bung ure ra lukara, ma dia ga tul tar ra
umana tinabar na varmaram, ma dia ga pite
pa ra Luluai ra God kai ra umana tama i
diat. [23] Ma ra tarai par dia ga varkurai ba
da pait ia ta lavurua na bung mulai; ma
dia ga pait ia lavurua na bung mulai ma
ra gugu. [24] Tago Esekia ra king Iuda i ga
tabar ra tarai ma tika na arip na marmar na
bulumakau ma lavurua na arip na marmar
na sip ure ra umana tinabar; ma ra umana
luluai dia ga tabar ra tarai ma tika na arip na
marmar na bulumakau ma a vinun na arip
na marmar na sip; ma ra peal tena tinabar
dia ga vagomgom diat iat mulai. [25] Ma ra
tarai Iuda par, ma ra umana tena tinabar
ma ra tarai Levi, ma ra tarai na lotu nina
dia ga vana maro Israel, ma ra umana vaira
nina dia ga pot maro ra gunan Israel ma
nina dia ga ki Iuda, diat par dia ga gugu.
[26] Damana a ngala na gugu i ga ki arama
Ierusalem, tago papa ra e kai Solomon natu
i David ra king Israel pa di ga pait ta lukara
dari arama Ierusalem. [27] Ma ra umana tena
tinabar ma ra tarai Levi dia ga tur ma dia ga
tata vadoane ra tarai; ma di ga valongore ra
nilai diat, ma kadia niaring i ga tutua urama
ra bala na bakut ta kana gomgom na kiki.

31

[1] Ma ba i ga par go ra lavur magit, a tarai
Israel par nina dia ga ki dia ga vana ta ra
lavur pia na pal Iuda, ma dia ga pamar gigi
ra umana vat na tabalar. ma dia ga mut
vue ra umana tabataba i Asera, ma dia ga
re vue ra umana tavul a lotu ma ra umana
uguugu na vartabar kan ra langun Iuda ma
Beniamin, ma aro Epraim ma Manase bula,
tuk dia ga vamutue diat par. Ma namur ra
tarai Israel par dia ga lilikun ta kadia umana
pia na pal, tikatikai ta kana pakana iat.

Esekia i mal pa ra tiniba kai ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi

[2] Ma Esekia i ga tibe ra umana tena tin-
abar ma ra tarai Levi ta kadia lavur tiniba
tikatikai da kadia varvakai, ra umana tena
tinabar ma ra tarai Levi par, upi diat a tul
tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ra
umana tinabar na varmaram, ma upi diat a
pite varpa ma diat a kakailai ta ra mataniolo
ta ra gunan kai ra Luluai. [3] I ga kure tar bula
ta tiniba ure ra king ta kana tabarikik, ure ra
umana tinabar di tuntun tar ia ta ra malana
ma ta ra ravian, ma ure ra umana Bung
Sabat, ma ure ra umana kalamana gai, ma
ure ra umana lukara nina di ga kubu diat,
da di ga tumu ia ta ra varkurai kai ra Luluai.
[4] Ma i ga vartuluai pire ra tarai nina dia ga
ki Ierusalem upi diat a tul tar ra tiniba kai
ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi, upi
diat a ongor ta ra varkurai kai ra Luluai. [5] Ma
ba di ga vaarike ra vartuluai ra tarai Israel
dia ga tul tar ra ngala na vuai e ta ra kon,
ma ra polo na vuai na vain, ma ra dangi,
ma ra polo na livur, ma ta ra lavur magit
i tavua ta ra uma; ma dia ga kap ra vavinun
na pakana ta ra lavur magit, ma i ga tup ia.
[6] Ma ra tarai Israel ma Iuda nina dia ga ki
ta ra umana pia na pal Iuda dia ga kap ra
vavinun na pakana ta ra umana bulumakau
ma ra umana sip, ma ra umana magit di ga
vagomgom diat ure ra Luluai kadia God, ma
dia ga vung diat ta ra umana anguvai. [7] Ta
ra vautuluna gai dia ga tur pa ia pi diat a
vuvung tar ta ra umana anguvai, ma dia ga
vapar vue diat ta ra valavuruana gai. [8] Ma ba

Esekia ma ra umana luluai dia ga pot ma dia
ga gire ra umana anguvai, dia ga pite pa ra
Luluai ma kana tarai Israel. 9 Ma Esekia i ga
tir ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi
ure ra umana anguvai. 10 Ma Asaria ra tena
tinabar ngalangala ta ra apik na tarai kai
Sadok i ga bali ia dari: Papa ba di ga tur pa
ia ba diat a kap ra umana vartabar tar ta ra
kuba i ra Luluai, ave ga ian ma ave ga maur.
ma ave ga en valili ra ngala; tago ra Luluai
i tar vadoane kana tarai, ma go ra ngala na
vuvuvung i ki valili.

11 Ma Esekia i ga vartuluai ba da vaninare
ta umana bagialar ta ra kuba i ra Luluai;
ma dia ga vaninare diat. 12 Ma dia ga kap
ra umana vartabar, ma ra vavinununa ta ra
lavur magit, ma ra magit par di ga vagom-
gom diat, ma ra dovotina; ma Konania ra te
Levi i ga kure diat, ma turana Simei i ga vau-
ruana tana. 13 Iekiel, Asasia, Nakat, Asael,
Ierimot, Iosabad, Eliel, Ismakia, Makat, ma
Benaia, dia ga tena varbalaurai ta ra vavai
ra varkurai kai Konania ma turana Simei,
ta ra tiniba kai Esekia ra king ma Asaria ra
tena varkurai ta ra kuba i God. 14 Ma Kore
natu i Imna ra te Levi, ra tena balabalaure
mataniolo ta ra papar a taur, i ga kure ra
umana tamarigat na vartabar ure God, upi
na tibe ra umana vartabar kai ra Luluai,
ma ra umana gomgom na magit. 15 Eden,
Miniamin, Iesua, Semaia, Amaria, ma Seka-
nia, dia ga maravut ia ma ra dovotina ta ra
umana pia na pal kai ra umana tena tinabar,
ma dia ga tul tar ra umana tiniba pire ra
umana tura i diat, diat dia ngala ma diat dia
ikilik, ta kadia lavur tiniba na papalum, 16 ia
kaka pa ta tiniba ure diat di ga tumu ra iang
i diat, ra umana tutana par nina i utul kadia
kilala ba i bolo ra utul, nina dia vana ta ra
kuba i ra Luluai ure kadia varvakai ta kadia
lavur tiniba, da ra varkurai ure ra papalum
ta ra bungbung.

17 Di ga tumu ra iang i ra umana tena
tinabar ta kadia lavur apik na tarai, ma ra
tarai Levi nina i ura vinun kadia kilala ba
i bolo ra ura vinun, di ga tumu ra iang i
diat ta kadia lavur varvakai ma ta kadia
lavur tiniba. 18 Di ga tumu ra iang i diat
varurung ma kadia umana nat na bul, ma
kadia umana taulai, ma ra umana natu i
diat, a umana tutana ma ra umana vavina,
kadia kor na tarai; tago dia ga vagomgom
vatikene diat iat ma ra dovotina. 19 Ma ure
ra umana tena tinabar a umana natu i Aron,
nina dia ga ki ta ra pia na vura ta kadia
umana pia na pal, di ga vatang ra iang i
ta umana tutana, ta ra umana pia na pal
tikatikai, upi diat a tul tar ra umana tiniba
pire ra lavur tutana par ta ra umana tena
tinabar, ma pire ra tarai Levi par nina di ga
tumu ra iang i diat.

20 Esekia i ga pait ia damana ta ra langun
Iuda parika; ma i ga pait nam i ga boina ma
i ga takodo ma i ga dovot ta ra luaina mata
i ra Luluai kana God. 21 Ma ra lavur papalum
nina i ga tur pa ia ure ra varvakai ta ra kuba
i God, ma ure ra tinata na varkurai, ma ure
ra umana vartuluai, nina i ga tikan upi kana
God tana, i ga pait diat ma ra balana parika,
ma i ga boina pirana.

32

Senakerib i tut na vinarubu ure Iuda
(2 King 18:13-37; Ies 36:1-22)

1 Ba i ga par go ra lavur magit, ma go
ra dovot na mangamangana, Senakerib ra
king Asiria i ga tut ma i ga vana Iuda ma i
ga tur vartakalat bat ra umana pia na pal di
ga liplip bat diat, ma i ga nuk ia ba na kale
pa diat. 2 Ma ba Esekia i ga gire ba Senakerib
i ga pot, ma ba i ga nuk ia ba na varubu
ure Ierusalem, 3 dia ga tata guvai ma kana
umana luluai ma kana umana rangrang na
tutana upi da tur bat ra tava ta ra umana
mata na tava aro ra paparai ra pia na pal;
ma dia ga tur maravut ia. 4 Damana ra ngala
na kor dia ga vana varurung, ma dia ga tur
bat ra umana mata na tava, ma ra tava alir
nina i ga alir ta ra bala na gunan, ma dia ga
biti: Ta ra ava ra umana king Asiria diat a
tadav ra ngala na tava ona dia pot? 5 Ma i
ga ongor, ma i ga pait mule nam ra pakana
parika ta ra liplip nina i ga tarada, ma i ga
vatut ra umana pal na minakila tana, ma i
ga pait ta ra tika na liplip na vat ta ra papar a
liplip maro, ma i ga vadekdek Milo ta ra pia
na pal kai David, ma i ga pait mangoro na
vargal ma ra umana bakbakit. 6 Ma i ga tibe
ra umana luluai na vinarubu ure ra tarai,
ma i ga varurue diat pirana ta ra bala na
taman pire ra mataniolo ta ra pia na pal,
ma i ga tata na varmaram pire diat, ma i ga
biti: 7 Avat a ongor ma avat a balamat, koko
avat a burut ma koko avat a ururian ure ra
king Asiria, ma ure ra ngala na kor nina dia
varagur me; tago nina i maravut dat i ngala
tai nina i maravut ia. 8 A dekdek na limana

a palapaka ka, ma ga ra Luluai kada God i
tur maravut dat, ma i varubu ure dat. Ma
ra tarai dia ga nurnur ta ra tinata kai Esekia
ra king Iuda.

[9] Namur ta go, ba Senakerib ra king Asiria
i ga tur vartakalat bat Lakis ma kana ngala
na kor na tarai na vinarubu, i ga tulue kana
umana tultul urama Ierusalem tadav Esekia
ra king Iuda, ma tadav ra tarai Iuda par
nina dia ga ki Ierusalem, ma dia ga biti:
[10] Senakerib ra king Asiria i biti dari: Ava
nurnur ta ra ava upi avat a ki bakit arama
Ierusalem? [11] Esekia pa i ga tuam pa avat
vang, upi na nur tar avat ta ra minat ma ra
mulmulum ma ra nimar, ba i biti, A Luluai
kada God na valaun dat kan ra lima i ra
king Asiria? [12] Dave, vakir Esekia nam ba
i ga tak vue kana umana tavul a lotu ma
kana umana uguugu na vartabar, ma i ga
vartuluai pire Iuda ma Ierusalem dari: Avat
a lotu ta ra luaina mata i tika na uguugu
na vartabar ka, ma avat a tun ra bulit i ang
na katkat tana? [13] Pa ava nunure laka nam
ba avet ma ra umana tamagu ave ga pait ia
pire ra umana vuna tarai ta ra gunagunan?
Dave, ra umana god kai ra umana vuna tarai
ta ra gunagunan dia ga valaun bar kadia
gunan kan ra limagu? [14] I ga tale to ia ta
diat ra umana god kai ra umana vuna tarai
nina ra umana tamagu dia ga nila vue diat
ba na valaun kana tarai kan ra limagu, upi
kavava God na valaun valar pa avat kan
ra limagu? [15] Io, koko Esekia na tuam pa
avat, ma na varara avat dari, ma koko avat
a kapupi ia; tago pa ta god kai ta vuna tarai
ba kai ta vuna gunan i ga valaun valar pa
kana tarai kan ra limagu, ma kan ra lima i
ra umana tamagu; damana bula pa na tale
kavava God ba na valaun avat kan ra limagu.
[16] Ma mangoro na tinata bula kana umana
tultul dia ga tatike ure ra Luluai God ma
ure kana tultul Esekia. [17] I ga tumu bula ta
umana buk, upi na vul ra Luluai ra God kai
Israel, ma upi na tata kaina ure, dari: Da ra
umana god kai ra umana vuna tarai ta ra
gunagunan pa dia ga valaun kadia tarai kan
ra limagu, damana ra God kai Esekia pa na
valaun kana tarai kan ra limagu. [18] Ma dia ga
oraoro ma ra ngala na nilai diat ta ra tinata
Iudaia pire ra tarai Ierusalem nina dia ga
ki ta ra ul a liplip, upi diat a vaburut diat,
ma upi diat a vapurpuruan diat, upi diat a
uvia pa ra pia na pal. [19] Ma dia ga tata ure
ra God kai Ierusalem, da ure ra umana god
kai ra umana vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan nina ra lima i ra tarai i ga pait
diat.

A Luluai i valaun pa Esekia
(2 King 19:1-37; Ies 37:1-38)

[20] Ma Esekia ra king, ma Iesaia ra propet
natu i Amos, dir ga araring ure go ma dir
ga kakail urama ra bala na bakut. [21] Ma ra
Luluai i ga tulue tika na angelo nina i ga
vapanie vue ra umana rangrang na tutana,
ma ra umana lualua, ma ra umana luluai, ta
ra pakana ba ra tarai kai ra king Asiria dia ga
ki tana. Damana i ga lilikun ta kana gunan
ma ra vavirvir. Ma ba i ga ruk ta ra kuba i
kana god, nina i ga vangala dir. dir ga doka
abara ma ra pakat na vinarubu. [22] Damana
ra Luluai i ga valaun Esekia ma diat dia ga
ki Ierusalem kan ra lima i Senakerib ra king
Asiria, ma kan ra lima i kana lavur ebar, ma
i ga balaure diat ta ra lavur papar. [23] Ma
mangoro dia ga kap ra umana vartabar pire
ra Luluai urama Ierusalem, ma ra umana
ngatngat na magit pire Esekia ra king Iuda;
ma papa nam ra e i ga ngala ta ra mata i ra
lavur vuna tarai.

Esekia i mait
(2 King 20:1-11; Ies 38:1-22)

[24] Ta nam ra e Esekia i ga mait, ma i ga
to na mat; ma i ga araring pire ra Luluai,
ma i ga bali ia ma i ga tul tar ra vakilang
pirana. [25] Ia kaka Esekia pa i ga bali ra boina
di ga pait ia pirana, tago i ga malamala
ngala ta ra balana; kari ra kankan i ga ki
taun ia, ma taun Iuda ma Ierusalem. [26] Ma
Esekia i ga vaikilik pa ia iat mulai ure ra
ngala na ninunuk ta ra balana, diat ma ra
tarai Ierusalem, ma damana ra kankan kai
ra Luluai pa i ga tadav diat ta ra e kai Esekia.

Esekia i kapupi ra umana tultul maro Babilon
(2 King 20:12-19; Ies 39:1-8)

[27] Ma Esekia i ga uviana ma di ga manga
ru ia; ma i ga pait kana ta umana pal na
vuvuvung ure ra silva, ma ra goled, ma ra
umana ngatngat na vat, ma ra vuai na davai
i ang na katkat, ma ra umana bakbakit, ma
ra lavur mangana bo na la; [28] ra umana pal
na vuvuvung bula ure ra kon, ra polo na
vuai na vain, ma ra dangi; ma ra umana
pal ure ra lavur mangana vavaguai, ma ra
umana liplip na sip. [29] I ga vatur vake bula

ra umana pia na pal, ma i ga tup ia kana
umana kikil na sip ma kana umana kikil na
vavaguai; tago God i ga manga vauviana.
30 Esekia iat i ga tur bat ra mata na tava
ta ra tava alir Gikon, ma i ga vanonoro pa
ia ura ta ra pia na pal kai David ta ra papar
a taoai tana. Ma Esekia i ga tavua ta kana
lavur papalum. 31 Ia kaka ure ra umana
tultul nina ra umana luluai Babilon dia ga
tulue diat pirana upi diat a matoto ta ra
magit na kinaian di ga pait ia ta ra gunan,
God i ga nur vue upi na valar ia, upi na
nunure ot pa ra balana.

Esekia i mat
(2 King 20:20-21)

32 Ma ra umana enana papalum kai Esekia,
ma ra lavur bo na magit i ga pait ia, di ga
tumu diat ta ra ninana kai Iesaia ra propet
natu i Amos, ta ra buk ure ra umana king
Iuda ma Israel. 33 Ma di ga vadiop Esekia
varurung ma ra umana tamana, ma di ga
punang ia ta ra tututua aina ba ra umana
babang kai ra umana natu i David dia ki
ie; ma ra tarai Iuda par ma diat dia ga ki
Ierusalem dia ga ru ia ba i ga mat. Ma
Manase natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

33

Manase i ki na king
(2 King 21:1-18)

1 Manase i ga laun vue a vinun ma a ura
kilala ba i ga tur pa ia pi na king; ma i
ga ki na king arama Ierusalem a ilima na
vinun ma a ilima na kilala. 2 Ma i ga pait
nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,
da ra lavur bilak na mangamangana kai ra
umana Tematana, nina ba ra Luluai i ga
tar okole vue diat kan ra luaina mata i ra
tarai Israel. 3 Tago i ga vatut mule ra umana
tavul a lotu nina Esekia tamana i ga li vue;
ma i ga pait ra umana uguugu na vartabar
ure ra umana Baal, ma i ga pait ra umana
tabataba i Asera, ma i ga lotu tadav ra kor
par arama ta ra maup, ma i ga toratorom
ta diat. 4 Ma i ga pait ta umana uguugu
na vartabar ta ra kuba i ra Luluai, nina ra
Luluai i ga biti dari ure: A iangigu na ki
vatikai arama Ierusalem.
5 Ma i ga pait ta umana uguugu ure ra
kor par arama ta ra maup ta ra ura bala na
gunan ta ra kuba i ra Luluai. 6 I ga tul tar ra
umana natuna upi ra tinabar di tuntun tar
ia ta ra male kai natu i Inom; ma i ga tikan
upi ra vakilang ta ra bakut, ma i ga la ta ra
papait ma ta ra agagar, ma i ga tir ra umana
tabaran, ma i ga matoto tai ra umana tena
agagar; ma i ga ongor upi ra kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai upi na vakankan ia.
7 Ma i ga vatur ra tabataba nina i ga tar pait
ia ta ra kuba i God, nina lua God i ga biti
tai David ma tai natuna Solomon ure dari:
Ta go ra pal, ma ta ra pia na pal Ierusalem
nina iau ga pilak pa ia kan ra lavur vuna
tarai Israel, a iangigu na mamar tukum; 8 ma
pa ina kari vue mule ra kau i ra tarai Israel
kan ra gunan nina iau ga tibe tar ia ta ra
umana tama i vavat, gala diat a kodop vake
nam parika iau ga vartuluai ure pire diat ta
ra ngie i Moses, ra tinata na varkurai ma
ra umana togotogo ma ra umana vartuluai.
9 Ma Manase i ga ben varara ra tarai Iuda ma
diat dia ga ki Ierusalem, upi diat a pait ra
magit i kaina ta nam ba ra umana Tematana
dia ga pait ia, nina ra Luluai i ga okole vue
diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel. 10 Ma
ra Luluai i ga tata pire Manase, ma pire kana
tarai; ma pa dia ga torom.

11 Kari ra Luluai i ga tulue ra umana luluai
na tarai na vinarubu kai ra king Asiria tadav
diat, ma dia ga kono pa Manase ma ra
umana kono, ma dia ga vi ia ma ra umana
vivi na palariam, ma dia ga ben pa ia uro
Babilon. 12 Ma ba i ga ki na malari i ga
araring tadav ra Luluai kana God, ma i
ga vaikilik pa ia muka ta ra luaina mata i
ra God kai ra umana tamana. 13 Ma i ga
araring pirana, ma God i ga torom tana ma
i ga valongore kana nilul, ma i ga ben pa
mule urama Ierusalem tadav kana kiki na
varkurai. Ma Manase i ga nunure ba ra
Luluai ia God.

14 Namur ta go i ga pait tika na liplip na
vat ta ra papar a liplip maro namur, ta ra
pia na pal. kai David, ta ra papar a taoai
tai Gikon ta ra male, ma i ga tuk uro ta ra
mataniolo na en; ma i ga pait ra liplip kikil
Opel, ma i ga pait pakan mule urama pi na
manga tuluai; ma i ga vatur ra umana luluai
na vinarubu ta ra umana pia na pal Iuda
par nina di ga liplip bat diat. 15 Ma i ga tak
vue ra umana vaira na god, ma ra tabataba
kan ra kuba i ra Luluai, ma ra lavur uguugu
na vartabar nina i ga pait diat ta ra luana
kai ra kuba i ra Luluai ma arama Ierusalem,
ma i ga vue diat kan ra pia na pal. 16 Ma i

ga mal pa mule ra uguugu na vartabar kai
ra Luluai, ma i ga tul tar ra umana tinabar
na varmaram ma ra umana tinabar na pite
varpa tana, ma i ga vartuluai pire ra tarai
Iuda ba diat a torom tai ra Luluai ra God kai
Israel. 17 Ma ra tarai dia ga varvartabar boko
ta ra umana tavul a lotu, ia kaka tadav ra
Luluai kadia God.
18 Ma ra umana enana papalum kai Man-
ase, ma kana niaring tadav kana God, ma ra
lavur tinata kai ra umana tena ginigira nina
dia ga tata pirana ta ra iang i ra Luluai ra
God kai Israel, di ga tumu diat ta ra tutumu
vakai ure ra umana king Israel. 19 Kana
niaring bula, ma ra tinorom kai God tana,
ma kana lavur kaina mangamangana ma
kana varpiam parika, ma ra umana gunan
nina i ga pait ra tavul a lotu tana, ma
i ga vatut ra umana Asera ma ra umana
tabataba tana, ba pa i ga vaikilik pa ia boko:
di ga tumu diat ta ra tutumu vakai kai ra
umana tena ginigira. 20 Ma di ga vadiop
Manase varurung ma ra umana tamana, ma
di ga punang ia ta ra kubana iat; ma Amon
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Amon i ki na king
(2 King 21:19-26)

21 Amon i ga laun vue a ura vinun ma a ura
kilala ba i ga tur pa ia pi na king; ma i ga ki
na king arama Ierusalem a ura kilala. 22 Ma
i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata
i ra Luluai, da Manase tamana i ga pait ia;
ma Amon i ga varvartabar tadav ra umana
tabataba nina Manase tamana i ga pait diat,
ma i ga torom ta diat. 23 Ma pa i ga vaikilik
pa mule ta ra luaina mata i ra Luluai, da
Manase tamana i ga vaikilik pa ia iat; Amon
iat i ga ngala vanavana kana umana nirara.
24 Ma kana umana tultul dia ga varpit ure,
ma dia ga doka ta ra kubana iat. 25 Ma ra
tarai na gunan dia ga doko diat par nina dia
ga varpit ure Amon ra king; ma ra tarai na
gunan dia ga vaki Iosia natuna pi na kia vue
ta ra kini na king.

34

Iosia i ki na king
(2 King 22:1-2)

1 Iosia i ga laun vue lavutul na kilala ba
i ga tur pa ia pi na king; ma i ga ki na
king arama Ierusalem a utul a vinun ma
tika na kilala. 2 I ga pait nam i ga takodo ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga mur ra
mangamangana kai David kana ngala, ma
pa i ga vana irai ta ra papar a lima tuna ba
ta ra papar a maira.

Iosia i vagomgom ra gunan
(2 King 23:4-20)

3 Tago ta ra kilala lavutul ta kana kini na
king, ba i ga barmana ka boko, i ga tur pa ia
pi na tikan upi ra God kai David kana ngala;
ma ta ra kilala a vinun ma a urua i ga tur
pa ia pi na vagomgom vue ra umana tavul
a lotu, ma ra umana Asera, ma ra umana
tabataba, ma ra umana tabalar di ga tun
mal diat, kan Iuda ma Ierusalem. 4 Ma di
ga re vue ra umana uguugu na vartabar kai
ra umana Baal ta ra luaina matana; ma i ga
mut vue ra umana tabalar na keake nina dia
ga ki arama liu ta diat; ma i ga pamar gigi ra
umana Asera, ma ra umana tabataba, ma ra
umana tabalar di ga tun mal diat, upi dia ga
da ra tobon, ma i ga imimire ta ra umana
tung na minat kadiat dia ga vartabar tadav
diat. 5 Ma i ga tun ra ur i ra umana tena
tinabar ta kadia lavur uguugu na vartabar,
ma i ga vagomgom Iuda ma Ierusalem. 6 Ma
ta ra umana pia na pal Manase, Epraim, ma
Simeon bula, ma tuk uro Naptali, i ga re vue
ra umana tavul a lotu. 7 Ma i ga re vue ra
umana uguugu na vartabar, ma i ga pamar
gigi ra umana Asera ma ra umana tabataba
upi diat a da ra tobon, ma i ga mut vue ra
umana tabalar na keake ta ra langun Israel
parika, ma i ga lilikun urama Ierusalem.

Di tikan tadav ra buk na varkurai
(2 King 22:3–23:3)

8 Ba i ga ki na king a vinun ma lavutul na
kilala, ma ba i ga tar vagomgom ra gunan
ma ra gomgom na pal, i ga tulue Sapan
natu i Asalia, ma Maseia ra tena varkurai
ta ra pia na pal, ma Ioa natu i Ioakas ra
tena tutumu, upi da mal pa mule ra kuba
i ra Luluai kana God. 9 Ma dital ga tadav
Kilkia ra tena tinabar ngalangala, ma dital
ga tul tar ra mani nina di ga kap ia ta ra
kuba i God, nina ra tarai Levi, ra umana tena
balabalaure matakilalat, dia ga varurue ta
ra lima i ra tarai Manase ma Epraim, ma ta
ra ibaiba ta ra tarai Israel, ma ta ra tarai
Iuda ma Beniamin par, ma ta diat dia ga
ki Ierusalem. 10 Ma dia ga tul tar ia pire
ra umana luluai na papalum nina dia ga
balaure ra kuba i ra Luluai; ma dia ga, tul

tar ia pire ra umana tena papalum nina dia
ga ki ta ra kuba i ra Luluai, upi diat a mal
pa ra pal ma diat a vakalamane; 11 dia ga tul
tar ia pire ra umana tena madaka ta ra davai
ma ra umana tena pait pal upi diat a kul ra
umana vat di ga mut diat ma.ra davai ure ra
umana al vakai ma ra umana vabolo ure ra
umana pal nina ra umana king Iuda dia ga
vakaina diat.

12 Ma ra tarai dia ga papalum ma ra
dovotina; ma ra umana luluai na papalum
go diat, Iakat ma Obadia, a ura te Levi ta
ra apik na tarai Merari, ma Sekaria ma
Mesulam ta ra apik na tarai Koat, ma dia ga
kure ra papalum. Ma ra tarai Levi, diat par
dia ga melem ta ra umana magit na kakailai,
13 dia ga kure ra umana tena kinakap, ma
diat par dia pait ra lavur mangana papalum;
ma ta umana ta diat ra tarai Levi dia ga
tena tutumu, ta umana dia ga lualua, ma ta
umana dia ga tena balabalaure mataniolo.

14 Ma ba di ga vairop ra mani nina di ga
kap ia ta ra kuba i ra Luluai, Kilkia ra tena
tinabar i ga na tadav ra buk na varkurai kai
ra Luluai nina di ga tul tar ia tai Moses. 15 Ma
Kilkia i ga biti tai Sapan ra tena tutumu dari:
Iau ga tadav ra buk na varkurai ta ra kuba i
ra Luluai. Ma Kilkia i ga tul tar ra buk pire
Sapan. 16 Ma Sapan i ga kap ra buk pire ra
king, ma i ga ve bula ra king dari: Kaum
umana tultul dia pait ra lavur magit di ga
tul tar ia ta diat. 17 Ma dia ga lingire ra mani
nina di ga tadav ia ta ra kuba i ra Luluai,
ma dia ga tul tar ia pire ra umana luluai na
papalum, ma pire ra umana tena papalum.
18 Ma Sapan ra tena tutumu i ga ve ra king
dari: Kilkia ra tena tinabar i tar tul tar tika
na buk piragu. Ma Sapan i ga luk ia ta ra
luaina mata i ra king.

19 Ma ba ra king i ga valongore ra umana
tinata ta ra buk na varkurai, i ga rada kana
umana mal. 20 Ma ra king i ga vartuluai upi
Kilkia, ma Akikam natu i Sapan, ma Abdon
natu i Mika, ma Sapan ra tena tutumu, ma
Asaia ra tultul kai ra king, ma i biti: 21 Avat
a vana, ma avat a matoto tai ra Luluai ure
iau, ma ure ra tarai Israel ma Iuda nina dia
ki valili, ure ra lavur tinata ta go ra buk nina
di ga tadav ia; tago ra ngala na kankan kai
ra. Luluai i talingir taun dat, tago ra umana
tama i dat pa dia ga torom ta ra tinata kai
ra Luluai, upi diat a pait muka nam parika
di ga tumu ia ta go ra buk.

22 Damana Kilkia ma diat nina ra king i
ga tulue diat dia ga vana tadav Kulda ra
propet, a vavina, ra taulai kai Salum natu
i Tokat natu i Kasra, a tena balabalaure mal
kai ra king; (Kulda i ga ki ta ra vauruana
ngungu ta ra pia na pal Ierusalem;) ma dia
ga tata me da nam ra tinata. 23 Ma i ga biti
ta diat: A Luluai ra God kai Israel i biti dari:
Avat.a ve nam ra tutana nina i ga tulue avat
uti piragu: 24 A Luluai i biti dari: Ea, ina
tulue ra kaina tadav go ra gunan, ma tadav
ra tarai tana, ma na da ra umana tinata na
varvabilak di ga tumu ia ta ra buk nina di
ga luk ia ta ra luaina mata i ra king Iuda;
25 tago dia ga vana kan iau, ma dia ga tun ra
bulit i ang na katkat tadav ra umana enana
god, upi diat a vakankan iau ma ra lavur
papalum na lima i diat; kari kaugu kankan
i talingir taun go ra gunan, ma pa da pun
ia. 26 Ma avat a biti tai ra king Iuda nina i ga
tulue avat upi avat a matoto tai ra Luluai:
A Luluai ra God kai Israel i biti dari: Ure
nam ra umana tinata nina u ga valongore
diat, 27 tago pa i ga leo ra balam, ma u ga
nuk vaikilik pa u iat mulai ta ra luaina mata
i God, ba u ga valongore kana lavur tinata
ure go ra gunan ma ure ra tarai tana, ma
tago u ga vaikilik pa u iat mulai ta ra luaina
matagu, ma u ga rada kaum umana mal,
ma u ga tangtangi ta ra luaina matagu, iau
tar valongore u, ra Luluai i biti. 28 Io, ina
vadiop guve avat ma ra umana tamam, ma
una vana tadav ra babang na minat ma ra
malmal, ma ra kiau na matam pa na gire ra
kaina nina ina tulue tadav go ra gunan ma
tadav ra tarai tana. Ma dia ga kap mule ra
tinata pire ra king.

29 Ma ra king i ga vartuluai, ma i ga varu-
rue ra umana patuana Iuda ma Ierusalem.
30 Ma ra king i ga vana tadav ra kuba i ra
Luluai, ma ra lavur tutana Iuda ma ra tarai
Ierusalem par, ma ra umana tena tinabar,
ma ra tarai Levi, ma ra tarai par, a tarai
vakuku ma ra umana ngalangala, dia ga
varagur me; ma i ga luk ra lavur tinata ta
ra buk na kunubu nina di ga tadav ia ta ra
kuba i ra Luluai pire diat. 31 Ma ra king i ga
tur ta kana turtur, ma i ga pait ra kunubu
ta.ra luaina mata i ra Luluai, ba na mur
ra Luluai, ma na kodop vake kana umana
varkurai, ma kana umana tinata, ma kana
umana togotogo, ma ra balana parika ma
ra nuknukina parika, upi na pait ot pa ra

lavur tinata ure go ra kunubu nina di ga
tumu vake diat ta go ra buk. 32 Ma i ga
varkurai ba diat par dia ga ki Ierusalem
ma ra tarai Beniamin diat a mulaot ure.
Ma ra tarai Ierusalem dia ga pait ot pa ra
kunubu kai God, ra God kai ra umana tama
i diat. 33 Ma Iosia i ga tak vue ra umana bilak
na mangamangana kan ra lavur gunagunan
nina ra tarai Israel dia ga kure diat, ma i
ga varkurai ba diat par dia ga ki Israel diat
a torom tai ra Luluai kadia God. Ta kana
kilala na nilaun parika pa dia ga vana irai
kan ra Luluai ra God kai ra umana tama i
diat.

35

Iosia i pait ra lukara na bolo lake
(2 King 23:21-23)

1 Ma Iosia i ga pait ra lukara na bolo lake
tadav ra Luluai arama Ierusalem; ma di ga
doko ra bolo lake ta ra vavinun ma a ivat na
bung ta ra luaina gai.
2 Ma i ga tibe ra umana tena tinabar ta
kadia lavur tiniba, ma i ga vargat diat ure
ra papalum ta ra kuba i ra Luluai. 3 Ma i ga
biti ta ra tarai Levi nina dia ga tovo ra tarai
Israel par, ma nina di ga vakilang vaire diat
ure ra Luluai: Avat a vung ra gomgom na
bok ta ra pal nina Solomon natu i David ra
king Israel i ga pait ia; pa na da ra kinakap
mulai ta ra ul a vara i vavat; go avat a
kudakudar pire ra Luluai kavava God, ma
pire kana tarai Israel. 4 Ma avat a vaninare
avat da kavava lavur apik na tarai ta kavava
umana tiniba, da ra tutumu kai David ra
king Israel, ma da ra tutumu kai Solomon
natuna. 5 Ma avat a tur ta ra pakana i
gomgom varogop ma ra umana tiniba ure
ra umana apik na tarai kai ra umana tura i
vavat ra tarai, ma a ngungu tai tika na apik
na tarai ta ra tarai Levi na ki pire tikatika
na apik na tarai ta diat. 6 Avat a vagomgom
avat, ma avat a doko ra bolo lake, ma avat a
vaninare ure ra umana tura i vavat, upi da
pait ot pa ra tinata kai ra Luluai ta ra ngie i
Moses.
7 Ma Iosia i ga tabar ra tarai parika nina
dia ga ki abara ma ra umana nat na sip
ma ra umana nat na me kan ra kikil na
vavaguai, a utul a vinun na arip na marmar
diat, ure ra umana tinabar ta ra lukara na
bolo lake, ma ra utul a arip na marmar
na bulumakau bula; diat par di ga tul tar
diat kan ra tabarikik kai ra king. 8 Ma kana
umana luluai dia ga tul tar ra tamarigat na
vartabar pire ra tarai, ma pire ra umana
tena tinabar, ma pire ra tarai Levi. Kilkia,
Sekaria, ma Iekiel, a utul a tena varkurai
ta ra kuba i God, dital ga tabar ra umana
tena tinabar ma ra ura arip ma laptikai na
mar na nat na bulumakau, ma ra utul a mar
na bulumakau, ure ra umana tinabar ta ra
lukara na bolo lake. 9 Damana bula Kona-
nia, ma ra ura turana Semaia ma Netanel,
Kasabia, Ieiel, ma Iosabad, ra umana luluai
kai ra tarai Levi, dia ga tabar ra tarai Levi
ma ra. ilima na arip na marmar na nat
na bulumakau, ma ra ilima na mar na bu-
lumakau, ure ra umana tinabar ta ra lukara
na bolo lake. 10 Damana di ga vaninara upi
ra varvakai, ma ra umana tena tinabar dia
ga tur ta kadia turtur, ma ra tarai Levi ta
kadia lavur tiniba, da ra vartuluai kai ra
king. 11 Ma dia ga doko ra bolo lake, ma
ra umana tena tinabar dia ga apure ra gap
nina dia ga kap ia ta diat, ma ra tarai Levi
dia ga kulit diat. 12 Ma dia ga vung vaire ra
umana tinabar di tuntun tar ia, upi diat a
tul tar diat da ra umana tiniba ure ra umana
apik na tarai, upi da tul tar diat tai ra Luluai,
da di ga tumu ia ta ra buk kai Moses. Dia
ga pait ia damana ma ra umana bulumakau.
13 Ma dia ga rang ra bolo lake ta ra iap da ra
vartuluai ure; ma dia ga kabalane ra umana
tinabar nina di ga vagomgom diat, ma dia
ga kap lulut diat pire ra tarai. 14 Ma namur
dia ga vaninare ra magit ure diat iat, ma
ure ra umana tena tinabar; tago ra umana
tena tinabar ra umana natu i Aron dia ga
varvakai ma ra umana tinabar di tuntun tar
ia ma ra bira tuk i ga marum; damana ra
tarai Levi dia ga vaninare ra magit ure diat
iat, ma ure ra umana tena tinabar ra umana
natu i Aron. 15 Ma ra umana tena kakailai
ta ra apik na tarai Asap dia ga tur ta kadia
turtur, da ra vartuluai kai David, ma Asap,
ma Eman, ma Iedutun ra tena ginigira kai
ra king; ma ra umana tena varbalaurai dia
ga tur ta ra lavur mataniolo, ma pa dia ga
vana kan kadia tiniba, tago ra umana tura
i diat ra tarai Levi dia ga vaninare ra magit
ure diat.

16 Damana di ga vaninara upi ra varvakai
kai ra Luluai ta nam ra bung, upi diat a
pait ra lukara na bolo lake, ma upi diat
a tul tar ra umana tinabar di tuntun tar
ia ta ra uguugu na vartabar kai ra Luluai,
da ra vartuluai kai Iosia ra king. 17 Ma ra

tarai Israel nina dia ga ki abara dia ga pait
ra lukara na bolo lake ta nam ra e, ma
dia ga pait ra lukara na gem ba pa i leven
lavurua na bung. 18 Ma pa ta lukara na bolo
lake i ga varogop ma go ta ra langun Israel
papa ra e kai Samuel ra propet; ma pa ta
king Israel i ga pait ta lukara na bolo lake
varogop ma nam kai Iosia, ma kai ra umana
tena tinabar, ma ra tarai Levi, ma ra tarai
Iuda ma Israel par abara, ma diat dia ga ki
Ierusalem. 19 Di ga pait go ra lukara na bolo
lake ta ra kilala a vinun ma lavutul ta ra kini
na king kai Iosia.

Iosia i mat
(2 King 23:28-30)

20 Namur ta go, ba Iosia i ga tar mal pa
ra gomgom na pal, Neko ra king Aigipto i
ga tut na vinarubu ure Karkemis ta ra tava
alir Oiparat; ma Iosia i ga tut upi na tur bat
ia. 21 Ma i ga tulue ta umana tultul pirana,
ma i ga biti: Dor dave ma u, u ra king Iuda?
Gori pa iau tut ure u, ure ke nam ra vuna
tarai nina ave varubu ma diat; ma God i ga
vartuluai piragu pi ina lulut; una tur irai
kan God nina i ki piragu, kan na vakaina u.
22 Ia kaka Iosia pa i ga lingan irai kan ia, i ga
mal ika ma ra enana mal upi na varubu me,
ma pa i ga torom ta ra tinata kai Neko, nina
ra tinata kai God iat, ma i ga vana upi diat
a varubu ta ra male Megido. 23 Ma ra umana
tena panak dia ga ponok Iosia ra king; ma
ra king i ga biti tai kana umana tultul: Avat
a kap vue iau tago iau manga kinkin. 24 Ma
kana umana tultul dia ga kap vue kan ra
kiki na vinavana, ma dia ga vung ia ta kana
vauruana kiki na vinavana, ma dia ga kap
ia urama Ierusalem; ma i ga mat, ma di
ga punang ia ta ra babang kai ra umana
tamana. Ma ra tarai Iuda ma Ierusalem par
dia ga tabun ure Iosia. 25 Ma Ieremia i ga
tangie Iosia; ma ra umana tena kakailai, a
tarai ma ra vaden, dia pite pa Iosia ta kadia
lavur kakailai na tinangi, tuk tar gori; ma
dia ga vung diat upi a vartuluai pire Israel,
ma ea, di ga tumu diat ta ra umana kakailai
na tinangi.

26 Ma ra umana enana papalum kai Iosia,
ra umana bo na papalum i ga pait diat,
da nam di ga tumu ia ta ra varkurai kai
ra Luluai, 27 kana lavur papalum, papa ra
turpaina tuk ta ra mutuaina, di ga tumu
vake diat ta ra buk ure ra umana king Israel
ma Iuda.

36

Ieoakas i ki na king, ma di tak vue
(2 King 23:31-35)

1 Ma ra tarai na gunan dia ga ben pa
Ieoakas natu i Iosia, ma dia ga vaki ia upi
na kia vue tamana ta ra kini na king arama
Ierusalem. 2 Ieoakas i ga laun vue a ura
vinun ma a utul a kilala ba i ga tur pa ia pi
na king, ma i ga ki na king aro Ierusalem a
utul a gai. 3 Ma ra king Aigipto i ga tak vue
kan ra kini na king arama Ierusalem, ma i
ga varkurai ba ra gunan na tul tar tika na
mar na talant na silva ma tika na talant na
goled upi ra totokom pirana. 4 Ma ra king
Aigipto i ga vaki Eliakim turana upi na king
ure Iuda ma Ierusalem, ma i ga vaenana pa
ra iangina upi Ieoiakim. Ma Neko i ga vatur
Ieoakas turana, ma i ga ben vavilavilau pa
ia uro Aigipto.

Ieoiakim i ki na king
(2 King 23:36–24:7)

5 Ieoiakim i ga laun vue a ura vinun ma
a ilima na kilala ba i ga tur pa ia pi na
king, ma i ga ki na king a vinun ma tika na
kilala arama Ierusalem; ma i ga pait nam i
ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai kana
God. 6 Nebukadnesar ra king Babilon i ga
tut ure, ma i ga vi ia ma ra umana vivi
na palariam, ma i ga ben vavilavilau pa ia
uro Babilon. 7 Nebukadnesar i ga kap vue
bula ra umana la ure ra kuba i ra Luluai uro
Babilon, ma i ga vung diat ta kana pal na
vartabar aro Babilon. 8 Ma ra umana enana
papalum kai Ieoiakim, ma kana lavur bilak
na mangamangana, ma ra vartakun ure, di
ga tumu vake diat ta ra buk ure ra umana
king Israel ma Iuda; ma Ieoiakin natuna i ga
kia vue ta ra kini na king.

Di ben vavilavilau Ieoiakin uro Babilon
(2 King 24:8-17)

9 Ieoiakin i ga laun vue lavutul na kilala
ba i ga tur pa ia pi na king, ma i ga ki na
king a utul a gai ma a vinun na bung arama
Ierusalem; ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai. 10 Ma ta ra mutuai ra
kilala Nebukadnesar ra king i ga vartuluai
ma i ga ben pa ia uro Babilon, ma di ga kap
vue ra umana ngatngat na la kan ra kuba i
ra Luluai, ma i ga vaki Sedekia turana upi
na king ure Iuda ma Ierusalem.

Sedekia i ki na king
(2 King 24:18-20; Iere 52:1-3a)

11 Sedekia i ga laun vue a ura vinun ma
tika na kilala ba i ga tur pa ia pi na king, ma i
ga ki na king aro Ierusalem a vinun ma tika
na kilala; 12 ma i ga pait nam i ga kaina ta
ra luaina mata i ra Luluai kana God; pa i ga
vaikilik pa mule ta ra luaina mata i Ieremia
ra propet nina i ga vatang ra tinata kai ra
Luluai. 13 Ma i ga tut na varpiam bula ure
Nebukadnesar ra king, nina i ga kure pi na
vavalima tai God; ma i ga pue ngangar, ma
i ga valeo ra balana kan ra nukpuku tadav
ra Luluai ra God kai Israel. 14 Ma ra umana
tena tinabar ngalangala bula, ma ra tarai,
dia ga manga varpiam da ra lavur bilak na
mangamangana kai ra umana Tematana;
ina dia ga vadur ra kuba i ra Luluai nina i
ga vagomgom ia arama Ierusalem. 15 Ma ra
Luluai ra God kai ra umana tama i diat i ga
vala tulue kana umana tultul pire diat ma
pa i ga vabing, tago i ga mari kana tarai ma
ra kubana; 16 ma dia ga kulume ra umana
tultul kai God, ma dia ga pidimuane kana
tinata, ma dia ga vaula kana umana propet,
tuk ba ra kankan kai ra Luluai i ga tut ure
kana tarai ma pa ta varvalaun.

Di ben vavilavilau ra tarai Iuda
(2 King 25:8-21; Iere 39:8-10; 52:12-30)

17 Kari i ga tulue ra king kai ra tarai Kaldea
tadav diat, nina i ga doko kadia umana
barmana ma ra pakat na vinarubu ta kadia
gomgom na pal, ma pa i ga mari ra barmana
ba ra gara na vavina, ra patuana ba nina
i kua; i ga nur tar diat par ta ra limana.
18 Ma ra umana la par ure ra kuba i God, diat
dia ngala ma diat dia ikilik, ma ra umana
ngatngat na magit ta ra kuba i ra Luluai,
ma ra ngatngat na tabarikik kai ra king ma
kai kana umana luluai, i ga kap vue diat
par uro Babilon. 19 Ma dia ga tun vue ra
kuba i God, ma dia ga re vue ra liplip na vat
Ierusalem, ma dia ga tun vue ra umana pal
na luluai tana ma ra iap, ma dia ga vakaina
vue ra lavur bo na magit ta diat. 20 Ma diat
dia ga pila kan ra pakat na vinarubu i ga
ben vavilavilau vue diat uro Babilon; ma
dia ga vilavilau pirana ma pire ra umana
natuna tuk tar ta ra varkurai kai ra vuna
tarai Persia, 21 upi da pait ot pa ra tinata
kai ra Luluai ta ra ngie i Ieremia, tuk ba
ra gunan na nunure kana umana kilala na
ningo; tago i ga nunure ra ningo ba i ga ki
na uliran, upi da pait ot pa lavurua na vinun
na kilakilala.

Kores vaarike tika na vartuluai
(Esra 1:1-4)

22 Io, ta ra kilala tikai ta ra kini na king kai
Kores ra king Persia, ra Luluai i ga vargat ra
nuknuk i Kores ra king Persia, upi da pait
ot pa ra tinata kai ra Luluai nina Ieremia
i ga tatike, ma Kores i ga vaarike tika na
vartuluai ta kana gunagunan par, ma i ga
tumu ia bula ta ra buk, dari: 23 Kores ra king
Persia i biti dari: A Luluai ra God arama
ra bala na bakut i tar tul tar ra lavur vuna
gunan par ra pia tagu; ma i ga vartuluai
piragu ba ina pait kana tika na pal arama
Ierusalem ta ra gunan Iuda. Io, diat par pire
vavat ba dia niuruna ma kana tarai, boina
ba ra Luluai kadia God na maravut diat, ma
boina ba diat a vana urama.

ESRA

Kores i vaarike tika na vartuluai

1 Io, ta ra kilala tikai ta ra kini na varkurai
kai Kores ra king Persia, ra Luluai i ga vargat
ra nuknuk i Kores ra king Persia, upi da pait
ot pa ra tinata kai ra Luluai nina Ieremia
i ga tatike, ma Kores i ga vaarike tika na
vartuluai ta ra umana gunan parika nina i
ga varkurai ta diat, ma i ga tumu ia bula ta
ra buk, dari: 2 Kores ra king Persia i biti dari:
Ra Luluai, ra God arama ra bala na bakut, i
tar tul tar ra lavur gunan par ra pia tagu; ma
i ga vartuluai piragu ba ina pait kana tika na
pal arama Ierusalem ta ra gunan Iuda. 3 Io,
diat par pire vavat ba dia niuruna ma kana
tarai boina ba kadia God na maravut diat,
ma boina ba diat a vana urama Ierusalem
ta ra gunan Iuda, ma diat a pait ra pal kai ra
Luluai, ra God kai Israel, ra God nina i kiki
arama Ierusalem. 4 Ma diat par dia ki valili
tai ta gunan dia ki na vaira tana, boina ba ra
tarai tuna mabara diat a maravut diat ma
ra. silva, ma ra goled, ma ra tabarikik, ma
ra umana vavaguai, maravut ra vartabar di
pait ia ure ra pal kai God arama Ierusalem.

Diat dia ga ki na vilavilau dia vana urama Ierusalem
(2 Tutu 36:22-23)

5 Io, a umana luluai ta ra lavur apik na
tarai Iuda ma Beniamin, ma ra umana tena
tinabar, ma ra tarai Levi, dia ga tut, diat par
ba God i ga vargat ra nuknuk i diat, upi diat
a vana ma diat a pait ra kuba i ra Luluai
arama Ierusalem. 6 Ma diat par dia ga ki
kikil diat dia ga maravut vaongor diat ma
ra tabarikik na silva, ma ra goled, ma ra
vurvur magit, ma ra umana vavaguai, ma
ra lavur ngatngat na magit, maravut nam
ra lavur magit dia ga vartabar vakuku me.

7 Ma Kores ra king bula i ga vairop ra
lavur tabarikik ure ra kuba i ra Luluai,
nina ba Nebukadnesar i ga mulue vue kan
Ierusalem, ma i ga vaki diat ta ra kuba i kana
umana god; 8 maia, go ra lavur magit Kores
ra king Persia i ga tul tar ia tai Mitredat
kana luluai na mani ba na vairop diat, ma i
ga to tar diat tai Sesbasar ra luluai Iuda. 9 Ma
i dari ra niluluk ure diat: a utul a vinun na
ngala na la na goled, tika na arip na marmar
na ngala na. la na silva, a ura vinun ma
lavuvat na pakat; 10 a utul a vinun na la na
goled, ta ra tika na mangana la na silva a
ivat na mar ma a vinun ot, ma ra umana
enana la tika na arip na marmar. 11 Di ga luk
guve ra lavur magit na papalum damana,
diat di ga pait diat ma ra goled, ma diat di
ga pait diat ma ra silva, a ilima na arip ma
a ivat na mar diat. Go diat par Sesbasar i ga
kap diat urama, ba di ga ben ra tarai nina
dia ga ki na vilavilau maro Babilon urama
Ierusalem.

2

A niluluk i diat dia lilikun
(Neke 7:4-73)

1 Io, go ra tarai ta ra papar Iuda dia ga
vana urama kan ra kini na vilavilau, diat
ba Nebukadnesar ra king Babilon i ga agur
pa diat uro Babilon, ma go dia ga talil uro
Ierusalem ma Iuda, tikatikai ta kana pia na
pal iat. 2 Dia ga varagur ma Serubabel, Iesua,
Nekemia, Seruia, Relaia, Mordekai, Bilsan,
Mispar, Bigvai, Rekum ma Bana.

Go ia ra niluluk ure ra tarai Israel: 3 A tarai
Paros, a ura arip ma tika na mar ma lavurua
na vinun ma a urua. 4 A tarai Sepatia, a utul
a mar ma lavurua na vinun ma a urua. 5 A
tarai Ara, lavurua na mar ma lavurua na
vinun ma a ilima. 6 A tarai Pakat-Moab, ta
ra ura apik na tarai Iesua ma Ioab, a ura
arip ma lavutul na mar ma a vinun ma a
urua. 7 A tarai Elam, tika na arip ma a ura
mar ma a ilima na vinun ma a ivat. 8 A tarai
Satu, lavuvat na mar ma a ivat na vinun ma
a ilima. 9 A tarai Sakai, lavurua na mar ma
laptikai na vinun ot. 10 A tarai Bani, laptikai
na mar ma a ivat na vinun ma a urua. 11 A
tarai Bebai, laptikai na mar ma a ura vinun
ma a utul. 12 A tarai Asgad, tika na arip ma
a ura mar ma a ura vinun ma a urua. 13 A
tarai Adonikam, laptikai na mar ma laptikai
na vinun ma laptikai. 14 A tarai Bigvai, a ura
arip ma a ilima na vinun ma laptikai. 15 A
tarai Adin, a ivat na mar ma a ilima na vinun
ma a ivat. 16 A tarai Ater, tai Esekia, lavuvat
na vinun ma lavutul. 17 A tarai Besai, a utul a
mar ma a ura vinun ma a utul. 18 A tarai Iora,
tika na mar ma a vinun ma a urua. 19 A tarai
Kasum, a ura mar ma a ura vinun ma a utul.
20 A tarai Gibar, lavuvat na vinun ma a ilima.
21 A tarai Beteleem, tika na mar ma a ura
vinun ma a utul. 22 A tarai Netopa, a ilima
na vinun ma laptikai. 23 A tarai Anatot, tika
na mar ma a ura vinun ma lavutul. 24 A tarai
Asmavet, a ivat na vinun ma a urua. 25 A
tarai Kiriat-Arim, Kepira, ma Berot, lavurua
na mar ma a ivat na vinun ma a utul. 26 A

tarai Rama ma Geba, laptikai na mar ma a
ura vinun ma tikai. 27 A tarai Mikmas, tika
na mar ma a ura vinun ma a urua. 28 A tarai
Betel ma Ai, a ura mar ma a ura vinun ma
a utul. 29 A tarai Nebo, a ilima na vinun ma
a urua. 30 A tarai Magbis, tika na mar ma a
ilima na vinun ma laptikai. 31 A tarai Elam (a
enana), tika na arip ma a ura mar ma a ilima
na vinun ma a ivat. 32 A tarai Karim, a utul a
mar ma a ura vinun ot. 33 A tarai Lod, Kadid,
ma Ono, lavurua na mar ma a ura vinun ma
a ilima. 34 A tarai Ieriko, a utul a mar ma a
ivat na vinun ma a ilima. 35 A tarai Sena, a
utul a arip ma laptikai na mar ma a utul a
vinun ot.

36 A umana tena tinabar: a tarai Iedaia, ta
ra apik na tarai kai Iesua, lavuvat na mar
ma lavurua na vinun ma a utul. 37 A tarai
Imer, tika: na arip ma a ilima na vinun ma a
urua. 38 A tarai Paskur, tika na arip ma a ura
mar ma a ivat na vinun ma lavurua. 39 A tarai
Karim, tika na arip ma a vinun ma lavurua.

40 A tarai Levi: a tarai Iesua ma Kadmiel,
ta ra apik na tarai Odavia, lavurua na vinun
ma a ivat.

41 A umana tena kakailai: a tarai Asap,
tika na mar ma a ura vinun ma lavutul.

42 A tarai na monamono na matakilalat:
a tarai Salum, a tarai Ater, a tarai Talmon,
a tarai Akub, a tarai Katita, a tarai Sobai,
diat par tika na mar ma a utul a vinun ma
lavuvat.

43 A tarai na papalum ta ra pal i gomgom:
a tarai Sika, a tarai Kasupa, a tarai Tabaot,
44 a tarai Keros, a tarai Sia, a tarai Padon, 45 a
tarai Lebana, a tarai Kagaba, a tarai Akub,
46 a tarai Kagab, a tarai Samlai, a tarai Kanan,
47 a tarai Gidel, a tarai Gakar, a tarai Reaia, 48 a
tarai Resin, a tarai Nekoda, a tarai Gasam,
49 a tarai Usa, a tarai Pasea, a tarai Besai, 50 a
tarai Asna, a tarai Meunim, a tarai Nepisim,
51 a tarai Bakbuk, a tarai Kakupa, a tarai
Karkur, 52 a tarai Baslut, a tarai Mekida, a
tarai Karsa, 53 a tarai Barkos, a tarai Sisera,
a tarai Tema, 54 a tarai Nesia, a tarai Katipa.

55 A umana bul mur ta diat ra tarai na
tultul kai Solomon: a tarai Sotai, a tarai
Asoperet, a tarai Peruda, 56 a tarai Iala, a
tarai Darkon, a tarai Gidel, 57 a tarai Sepatia,
a tarai Katil, a tarai Pokeret-Asebaim, a
tarai Ami. 58 A tarai na papalum ta ra pal
i gomgom par ma ra umana bul mur ta ra
tarai na tultul kai Solomon, a utul a mar ma
lavuvat na vinun ma a urua diat.

59 Ma go diat dia ga vana urama maro Tel-
Mela, Tel-Karsa, Kerub, Adan, ma Imer, ma
i ga dekdek upi diat a vaarike kadia apik na
tarai, ba kadia vuna tarai, upi da nunure
ba diat a umana te Israel ba pata: 60 a tarai
Delaia, a tarai Tobia, a tarai Nekoda, laptikai
na mar ma a ilima na vinun ma a urua. 61 Ma
ra umana bul kai ra umana tena tinabar: a
tarai Kabaia, a tarai Akos, a tarai Barsilai
(nina i ga taule tika na vavina ta diat ra
umana natu i Barsilai ra ta Gilead, ma di
ga tul tar ra iang i diat tana). 62 Go diat
dia ga tikan upi ra iang i diat ta ra buk na
vuna tarai pire diat di ga tumu vake diat,
ma pa dia ga tikan tadav ia; kari di ga biti
ba pa dia ga gomgom, ma di ga okole vue
diat kan ra tiniba na tena tinabar. 63 Ma ra
luluai na gunan i ga biti ta diat ba koko diat
a en ra magit i gomgom tuna, tuk tar ta ra
bung tika na tena tinabar na tut rikai upi na
vavaarikai ma ra Urim ma ra Tumim.

64 A kor na tarai par i ga varogop ma a
ivat na vinun ma a ura arip ma a utul a
mar ma laptikai na vinun ot, 65 ma kadia
umana tultul na tutana ma ra umana tultul
na vavina dia ga varogop ma lavurua na
arip ma a utul a mar ma a utul a vinun ma
lavurua; ma a ura mar na tarai ma ra vaden,
a umana tena kakailai, dia ga varagur ma
diat. 66 Kadia umana os, lavurua na mar ma
a utul a vinun ma laptikai; kadia umana
miul,* a ura mar ma a ivat na vinun ma a
ilima; 67 kadia umana kamel, a ivat na mar
ma a utul a vinun ma a ilima; kadia umana
as, laptikai na arip ma lavurua na mar ma a
ura vinun ot.

68 Ma ta umana lualua na apik na tarai,
ba dia ga vut ta ra kuba i ra Luluai aro
Ierusalem, dia ga vartabar ma ra minariga
ure ra kuba i God ba da vatur ia ta kana
gunan iat; 69 dia ga vartabar varogop ma ra
tabarikik dia ga vung ia, ma dia ga tul tar
ia ta ra vuvuvung na mani ure ra papalum
laptikai na vinun ma tika na arip na mar-
mar na pal a mani i goled ma a ura arip ma
a utul a mar na kilogram (a ilima na arip na
marmar na paun) na silva, ma tika na mar
na mal na tena tinabar.

70 Damana ra umana tena tinabar, ma ra
tarai Levi ma ta umana ta diat ra tarai,
ma ra umana tena kakailai, ma ra umana
monamono ta ra matakilalat, ma ra tarai na
papalum ta ra pal i gomgom, dia ga kiki ta

* 2:66: A miul, ia ra natu i ra os dir ma ra as.

kadia umana pia na pal tikatikai, ma ra tarai
Israel par dia ga ki ta kadia lavur pia na pal
iat.

3

Di tur pa ra lotu mulai

1 Ma ba ra valavuruana gai i ga tar ot,
ma ra tarai Israel dia ga ki ta ra lavur pia
na pal, ra tarai dia ga kor varurung arama
Ierusalem ma i ga kopono ko ra nuknuk
i diat. 2 Ma Iesua natu i Iosadak diat ma
ra tara na turana ra umana tena tinabar,
ma Serubabel natu i Sealtiel ma ra tara na
turana, dia ga tut ma dia ga pait ra uguugu
na vartabar ure ra God kai Israel upi da
tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia
tana, da di ga tumu ia ta ra varkurai kai
Moses ra tutana kai God. 3 Ma dia ga page
ra uguugu na vartabar ta kana kiki iat, tago
ra bunurut ure ra tarai ta ra gunagunan
i ga tup diat; ma dia ga tul tar ra umana
tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai tana,
a tinabar di tuntun tar ia ta ra malana ma
ta ra ravian. 4 Ma dia ga pait ra lukara na
pal na turturup, da di ga tumu ia, ma dia ga
tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ta
ra bungbung par, ma di ga luk diat upi na
varogop ma ra varkurai tana, da i topa ra
bungbung par; 5 ma namur vanavana dia ga
tul tar ra tinabar di tuntun tar ia vatikai, ma
ra umana tinabar ure ra kalamana gai, ma
ure ra lavur gomgom na lukara kai ra Luluai
nina di ga tar kure, ma ra vartabar kadiat
par dia ga tul tar ra tamarigat na vartabar
tadav ra Luluai. 6 Dia ga tul vatavuna tar
ra umana tinabar di tuntun tar ia tadav ra
Luluai ta ra luaina bung ta ra valavuruana
gai; ma pa di ga vung boko ra vunapai ra pal
i gomgom kai ra Luluai. 7 Dia ga tul tar bula
ra mani ta ra umana tena madaka ta ra vat,
ma ta ra umana tena madaka ta ra davai;
ma dia ga tabar ra tarai Sidon ma ra tarai
Tiro ma ra magit na nian, ma ra nimomo,
ma ra dangi, upi diat a kap vaur ra umana
tagatagal maro Lebanon uro ra valian, uro
Iopa, varogop ma ra vartuluai Kores ra king
Persia i ga pait ia pire diat.

Di tur pa ra pait pal mulai ta ra kuba i ra Luluai

8 Ma ba dia ga tar vut ta ra kuba i God
arama Ierusalem, ta ra vauruana kilala ma
ta ra gai a urua, Serubabel natu i Sealtiel ma
Iesua natu i Iosadak, diat par ma ra umana
tura i diat ra umana tena tinabar ma.ra
tarai Levi, ma diat par dia ga tar lilikun kan
ra kini na vilavilau uro Ierusalem, dia ga
tur pa ia; ma dia ga tibe ra tarai Levi, diat
ba i ga a ura vinun, upi diat a lualua ta ra
papalum ta ra kuba i ra Luluai. 9 Namur
Iesua i ga tut, diat ma ra umana natuna ma
ra umana niuruna, Kadmiel ma ra umana
natuna, a umana natu i Iuda, ma dia ga
tur varurung upi diat a lue ra umana tena
papalum ta ra kuba i God, varurung ma ra
tarai Kenadad ma ra umana natu i diat ma
ra umana niuru i diat, a tarai Levi diat. 10 Ma
ba ra umana tena pait pal dia ga vung ra
vunapai ra pal i gomgom kai ra Luluai, a
umana tena tinabar dia ga tur togo, ma dia
ga mong ma ra umana bo na mal ma dia
ga vatur ra tavur, damana ra tarai Levi a
umana natu i Asap dia ga vatur ra umana
kudu, upi diat a pite pa ra Luluai da David
ra king Israel i ga vartuluai tana. 11 Ma dia
ga kakailai varvarbali ba dia ga vatang ra
varmananai pire ra Luluai ma ba dia ga pite
pa ia, dari: Tago i boina, tago kana varmari
i ki vatikai pire ra tarai Israel ma pa na
mutu. Ma ra tarai par dia ga ngenge ma ra
ngala na ngenge, ba dia ga pite pa ra Luluai,
tago di ga tar vung ra vunapai ra kuba i
ra Luluai. 12 Ma mangoro ta diat ra umana
tena tinabar ma ra tarai Levi ma ra umana
lualua na apik na tarai, a umana kua nina
di ga gire ra pal lua, dia ga kukula ma ra
tinangi ba di ga vung ra vunapai go ra pal
ta ra luaina mata i diat; ma mangoro dia ga
kukula na gugu; 13 ma i ga dekdek upi ra tarai
diat a valongore ilam ra ngala na kunukula
na gugu kan ra ngala na tinangi kai ra tarai;
tago ra tarai dia ga manga ngenge tuna, ma
di ga valongore aro vailik iat.

4

Ra umana ebar dia tur bat ra papalum

1 Ma ba ra umana ebar kai ra tarai Iuda
ma ra tarai Beniamin dia ga valongore ba
ra tarai dia ga ki na vilavilau lua dia pait ra
pal i gomgom upi kai ra Luluai, ra God kai
Israel, 2 dia ga vana pire Serubabel ma tadav
diat dia lualua ta ra umana apik na tarai, ma
dia ga biti ta diat dari: Boina ba dat a pait
pal varurung, tago ave tikatikan upi kavava
God da avat, ma ave ga pait ra tinabar tadav
ia papa ra e Esar-Kadon ra king Asiria i ga
varkurai tana, nina i ga vaki avet ta go ra

gunan. [3] Ma Serubabel ma Iesua ma diat par
dia lualua ta ra umana apik na tarai Israel
dia ga biti ta diat dari: Pa i topa avat upi
avat a papait maravut avet ta ra pal ure
kaveve God; avet ika avet a pait pal upi kai
ra Luluai, ra God kai Israel, da Kores ra king
Persia i ga vartuluai pire vevet. [4] Io, ra tarai
na gunan dia ga vabilua ra tarai Iuda, ma
dia ga vaburut diat ta ra papait pal, [5] ma dia
ga tokom ta umana tena kabinana upi diat
a tur bat diat kan ra magit dia ga mainge ba
diat a pait ia, ta ra lavur kilala ta ra kini na
varkurai kai Kores ra king Persia, ma i ga
tuk tar ta ra kini na varkurai kai Darius ra
king Persia.

[6] Ma ba Akasueros i ga tur pa ia pi na king
dia ga tumu ra vartakun ure ra tarai dia ki
Iuda ma Ierusalem.

[7] Ma ta ra e ba Artaksasta i ga king, Bis-
lam, Mitredat, Tabel, ma ra umana talai diat
par dia ga tumu ra buk tadav Artaksasta ra
king Persia; ma dia ga tumu ra buk ta ra
mangana tutumu Siria ma ta ra tinata Siria.

[8] Rekum ra tena varkurai ma Simsai
ra tena tutumu dir ga tumu ra buk ure
Ierusalem tadav Artaksasta ra king dari:
[9] (go diat dia ga tutumu, Rekum ra tena
varkurai, ma Simsai ra tena tutumu, ma
ra umana talai diat, ra umana tena varku-
rai, ra umana luluai na gunan, ra umana
raprap, ra tarai Persia, ra tarai Erek, ra tarai
Babilon, ra tarai Susa nina maro Elam, [10] ma
ra lavur vuna tarai par nina ra ngala na
luluai Osnapar, a rangrang na tutana, i ga
agur pa diat uro, ma i ga vaki. diat ta ra pia
na pal Samaria, ma ta ra gunan ta ra papar
a tava alir maro, ma damana vanavana.

[11] Ma ra tinata ta ra buk nina di ga tumu
ia tadav Artaksasta ra king i ga varogop ma
ra tinata dari:) Kaum umana tultul dia ki
ta ra papar a tava alir maro, ma damana
vanavana. [12] Boina ba ra king na nunure ba
ra umana Iudaia nina dia tar vana kan u dia
tar pot pire vevet ati Ierusalem; dia pait ra
pia na pal nina i ga varpiam ma i kaina, ma
dia tar pait vapar ra liplip tana, ma dia tar
mal ra vunapaina. [13] Boina ba ra king na
nunure ba ona di pait go ra pia na pal ma
di pait vapar ra liplip tana, pa diat a tul tar
mule ra totokom na varkurai ma ra totokom
na tabarikik ma ra totokom na nga, ma ona
damana ra magit kai ra king na rara tana.
[14] Ma tago ra king i tul tar ra vapuak ta vevet,
ma tago pa i topa avet upi avet a gire ba
ra magit kai ra king na rara, ave tar tulue
ra tinata pire ra king, ma ave tar vaarike
vadovot ia; [15] upi da tikatikan ta ra buk
na tutumu vakai kai tamam; damana una
tikan tadav ra varvai ta ra buk na tutumu
vakai, ma una matoto ba go ra pia na pal i
varpiam, ma i tar vakaina ra umana king ma
ra umana papar na varkurai, ma ba dia tut
na vinarubu tana papa ania iat; ia ra vuna di
ga re vue go ra pia na pal. [16] Ave ve vadovot
ra king ba ona di vatur mule go ra pia na pal
ma di pait vapar kana liplip, pa una vatur
vake mule ra papar na varkurai ta ra papar
a tava alir maro.

[17] Io, ra king i ga bali ra tinata kai Rekum
ra tena varkurai, ma kai Simsai ra tena
tutumu, ma ra umana talai diat par aro
Samaria, ma ta ra gunan ta ra papar a tava
alir maro, dari: A malmal! [18] Di ga luk pukue
ra buk ta ra luaina matagu nina ava ga tumu
ia pire vevet. [19] Ma iau ga varkurai, ma di
ga tikatikan, ma di tar tikan tadav ra varvai
ba papa ania iat go ra pia na pal i ga tut na
vinarubu ure ra umana king, ma di ga pait
ra varpiam ma ra vinarubu tana. [20] A umana
ngala na king bula dia ga kure Ierusalem ma
dia ga kure ra gunan par ta ra papar a tava
alir maro; ma di ga tul tar ra totokom na
varkurai ma ra totokom na tabarikik ma ra
totokom na nga ta diat. [21] Io, avat a pait ra
varkurai ma avat a tigal bat nam ra tarai me,
ma koko da pait go ra pia na pal tuk tar ta ra
bung ba ina pait ra varkurai tana. [22] Ma avat
a balaure upi koko avat a talanguan tana; ta
ra ava ra vuna na tavua ba ra umana king
diat a kaina tana?

[23] Ma ba di ga luk ra buk kai Artaksasta ra
king ta ra luaina mata i Rekum, ma Simsai
ra tena tutumu, ma ra umana talai diat, dia
ga ngarangara upi ra vinavana Ierusalem
tadav ra umana Iudaia, ma dia ga tigal
vadekdek bat diat.

[24] Io, dia ga ngo ta ra papalum ta ra kuba i
God aro Ierusalem; ma ra papalum i ga ngo
tuk tar ta ra vauruana kilala ta ra kini na
varkurai kai Darius ra king Persia.

5

Di pait mule ra kuba i ra Luluai

[1] Ma ra ura propet, Kagai ra propet, ma
Sekaria natu i Ido, dir ga tata na propet pire
ra tarai Iuda ma Ierusalem; dir ga tata na
propet ta ra iang i ra God kai Israel pire diat.

[2] Ma Serubabel natu i Sealtiel i ga tut, dir
ma Iesua natu i Iosadak, ma dir ga tur pa ra
papait ta ra kuba i God aro Ierusalem; ma
ra ura propet kai God dir ga ki maravut dir.
[3] Ma ta nam ra e Tatenai ra luluai na gunan
ta ra papar a tava alir maro i ga tadav diat,
diat ma Setar-Bosenai ma ra umana talai
dir, ma dia ga biti ta diat dari: To ia i ga
varkurai upi avat a pait go ra pal, ma avat
a vaip vue go ra liplip? [4] Ma dia ga tatike
ra tinata dari pire diat: To ia ra iang i diat
ra tarai dia vatur go ra pal? [5] Ma kadia God i
ga mataure ra umana patuana Iudaia, ma pa
dia ga tigal bat diat boko tuk tar ta ra bung
ba da vaarike go ra magit pire Darius, ma ba
da ga tulue mule ra tinata na balbali ure.

[6] A buk ba Tatenai ra luluai na gunan ta
ra papar a tava alir maro i ga tulue tadav
Darius ra king, diat ma Setar-Bosenai ma
ra umana talaina, a umana luluai na gunan,
nina dia ki ta ra papar a tava alir maro: [7] dia
ga tulue ra buk pirana, ma di ga tumu ra
tinata dari tana: Tadav Darius ra king, a
ngala na malmal.

[8] Boina ba ra king na nunure ba ave ga
vana ta ra papar Iuda, ta ra pal kai ra ngala
na God, nina di ga pait ia ma ra umana ngir
na vat, ma di ga pait maravut ra umana
papar a pal ma ra davai, ma dia ongor ta go
ra papalum ma i tavua ta ra lima i diat. [9] Ma
ave ga tir nam ra umana patuana, ma ave ga
biti ta diat dari: To ia i ga pait ra varkurai
pire vavat upi avat a pait go ra pal ma upi
avat a vaip vue go ra liplip? [10] Ave ga titir
bula upi ra iang i diat, upi avet a tumu vake
ra iang i diat dia lualua ta diat, ma avet a ve
vadovot u tana.

[11] Ma dia ga bali kaveve tinir dari: Avet
ra umana tultul kai God nina i kure ra bala
na bakut ma ra rakarakan a gunagunan, ma
ave pait ra pal nina di ga vatur ia amana iat,
nina tika na ngala na king Israel i ga vatur
ia ma i ga pait vapar ia. [12] Ma ba ra umana
tama i vevet lualua dia ga vakankan ra God
arama ra bala na bakut, i ga tul tar diat ta
ra lima i Nebukadnesar ra king Babilon, a
te Kaldea, ma i ga re vue go ra pal, ma i
ga kap vavilavilau vue ra tarai uro Babilon.
[13] Ma ta ra luaina kilala ta ra kini na varkurai
kai Kores ra king Babilon, Kores ra king i
ga pait ra varkurai upi da pait mule go ra
kuba i God. [14] Ma ra lavur la na goled ma
ra lavur la na silva ta ra kuba i God, nina
Nebukadnesar i ga kap vue diat kan ra pal
i gomgom Ierusalem, ma i ga mulue varuk
diat ta ra pal i gomgom Babilon, io, nam
diat Kores ra king i ga tak vairop diat kan ra
pal i gomgom Babilon, ma di ga tul tar diat
tai tika na tutana a iangina Sesbasar, nina i
ga vaki ia upi na luluai na gunan; [15] ma i ga
biti tana dari: Una vatur vake go ra lavur
tabarikik, ma una vana, ma una vung diat ta
ra pal i gomgom Ierusalem, ma boina ba da
vatur ra kuba i God ta kana turtur. [16] Io, nam
ra Sesbasar i ga vut, ma i ga pait ra vunapai
ra kuba i God aro Ierusalem; ma papa nam
ra e tuk tar ta ra bung gori di papalum tana,
ma pa i par boko.

[17] Io, ba ra king i nuk ia ba i boina, da
tikatikan ta ra pal na vuvuvung kai ra king
aro Babilon, upi da nunure ba i dovot go ra
tinata ba Kores ra king i ga pait ra varkurai
upi da vatur go ra kuba i God aro Ierusalem,
ma boina ba ra king na tulue kana varkurai
ure go ra magit pire vevet.

6

[1] Ma Darius ra king i ga varkurai, ma di
ga tikatikan ta ra pal na buk, nina di ga
vung varurue ra umana ngatngat na buk
tana aro Babilon. [2] Ma di ga tikan tadav
ra pinpin na buk aro Akmeta ta ra kuba i
ra king ta ra papar Media, ma di ga tumu
vake go ra magit tana: [3] Ta ra luaina kilala
ta ra kini na varkurai kai Kores, Kores ra
king i ga varkurai dari: Ure ra kuba i God
arama Ierusalem, boina ba da pait nam ra
pal, a pal ba da pait ra tinabar tana, ma
boina ba da pait vadekdek ra vunapaina; a
tuluaina na varogop ma a vinun ma a ilima
na pokono, ma damana ra tababana a vinun
ma a ilima na pokono; [4] da pait ia ma ra utul
a ngaina ngala na vat, ma tika na ngaina
kalamana davai; ma boina ba da tak pa ra
mani ure ta ra kuba i ra king. [5] Go bula:
boina ba da vamule ra tabarikik nina di ga
pait ia ma ra goled ma ra silva ure ra kuba i
God, nina Nebukadnesar i ga kap vue kan ra
pal i gomgom Ierusalem ma i ga mulue uro
Babilon, ma da kap mule ta ra pal i gomgom
aro Ierusalem, tikatika na magit da vung ia
ta kana kiki iat, ma una vung ra lavur magit
ta ra kuba i God.

[6] Io, u Tatenai ra luluai na gunan ta ra
papar a tava alir maro, Setar-Bosenai ma
ra umana talai mumur a umana luluai na
gunan, nina dia ki ta ra papar a tava alir

maro, avat a nur vue diat; [7] koko avat a tur
bat ra papalum ta go ra kuba i God; boina ba
ra luluai na gunan kai ra tarai Iudaia ma ra
umana patuana Iudaia diat a pait go ra kuba
i God ta kana kiki. [8] Ma go bula: iau pait ra
varkurai ure ra magit ba avat a pait ia pire
go ra umana patuana Iudaia ure ra papait
ta go ra kuba i God dari: ba da tul tar muka
ra tabarikik kai ra king pire go ra tarai ta ra
totokom ta ra papar a tava alir maro, upi da
bali ra lavur magit me di ga kul ia, upi koko
ta magit na tur bat diat. [9] Ma ra magit ba dia
iba upi ia, ra umana bulumakau, a umana
sip a umana tomotoina, a umana nat na sip,
ure ra tinabar di tuntun tar ia tai ra God
arama ra bala na bakut, ma ra vit, ra solt,
ra vain, ma ra dangi, varogop ma ra tinata
kai ra umana tena tinabar aro Ierusalem,
boina da tul vatikene tar go ra lavur magit
ta diat; [10] upi diat a pait ra tinabar i ang na
vuvuvul pire ra God arama ra bala na bakut,
ma diat a araring ure ra king ma ra umana
natuna upi diat a laun. [11] Ma iau tar pait tika
na varkurai bula dari: Nina ra tutana ba na
pukue vaenana go ra varkurai, boina ba da
rubat vue tika na pagapaga ta ra kubana,
ma da al vatokobe tana ma da vi ia tana;
ma da vakaina ra kubana ure go ra magit
upi na varogop ma ra ul a buta; [12] ma God,
nina i tar vaki ra iangina ie, na rubat vue ra
lavur king ma ra tarai par nina ba dia tulue
ra lima i diat upi diat a vaenana pa ia, upi
diat a re vue go ra kuba i God aro Ierusalem.
Iau Darius iau pait go ra varkurai; boina da
torom muka tana.

[13] Io, Tatenai ra luluai na gunan ta ra
papar a tava alir maro, ma Setar-Bosenai,
ma ra umana talai dir, dia ga torom muka
tago Darius ra king i ga vartuluai damana.
[14] Ma ra umana patuana kai ra umana Iudaia
dia ga pait ra pal ma kadia papalum i ga
tavua, tago Kagai ra propet ma Sekaria natu
i Ido dir ga tata na propet tana. Ma dia ga
vatur vaip ia varogop ma ra vartuluai kai ra
God kai Israel, ma varogop ma ra varkurai
kai Kores, ma Darius, ma Artaksasta ra king
Persia. [15] Ma di ga vaip go ra pal ta ra vautu-
luna bung ta ra gai Adar ta ra kilala laptikai
ta ra kini na king kai Darius. [16] Ma ra tarai
Israel, ra umana tena tinabar, ma ra tarai
Levi, ma ra tarai par di ga ben vavilavilau
pa diat, dia ga pait ra lotu na niruk ta go ra
pal ma ra gugu. [17] Ma dia ga pait ra tinabar
ma tika na mar na bulumakau ta ra niruk ta
go ra pal kai God, a ura mar na sip a umana
tomotoina, a ivat na mar na nat na sip, ma
ure ra tinabar na varporong ure ra tarai
Israel par a vinun ma a ura me a umana
tomotoina, varogop ma ra niluluk ure ra
lavur vuna tarai Israel. [18] Ma dia ga vaki ra
umana tena tinabar varogop ma kadia lavur
tiniba, ma ra tarai Levi varogop ma kadia
lavur tiniba ure ra papalum na lotu tadav
God arama Ierusalem; da di ga tar tumu ia
ta ra buk kai Moses.

[19] Ma ra tarai dia ga lilikun kan ra kini na
vilavilau dia ga pait ra lukara na bolo lake
ta ra bung a vinun ma a ivat ta ra luaina
gai. [20] Tago ra umana tena tinabar ma ra
tarai Levi dia ga tar vagomgom mule diat,
ma i ga kopono ko ra nuknuk i diat; diat par
dia ga gomgom; ma dia ga doko ra bolo lake
ure ra tarai ba dia ga ki na vilavilau, ma ure
ra umana tena tinabar a umana tura i diat,
ma ure mule diat iat. [21] Ma ra tarai Israel,
diat dia ga lilikun kan ra kini na vilavilau,
ma diat par dia ga vana pire diat kan ra
lavur dur na mangamangana kai ra umana
Tematana ta nam ra gunan upi diat a tikan
upi ra Luluai, ra God kai Israel, dia ga ian,
[22] ma dia ga pait ra lukara na gem ba pa i
leven ma ra gugu lavurua na bung; tago ra
Luluai i ga tar vagugu diat, ma i ga tar pukue
ra bala i ra king Asiria tadav diat, upi na
vaongor ra lima i diat ta ra papalum ure ra
kuba i God, ra God kai Israel.

7

Esra diat ma kana tarai dia vana urama Ierusalem

[1] Ma ba i par go ra lavur magit, ta ra kini
na varkurai kai Artaksasta ra king Persia,
Esra natu i Seraia, natu i Asaria, natu i
Kilkia, [2] natu i Salum. natu i Sadok, natu i
Akitub, [3] natu i Amaria, natu i Asaria, natu
i Meraiot, [4] natu i Serakia, natu i Usi, natu i
Buki, [5] natu i Abisua, natu i Pinekas, natu i
Eleasar, natu i Aron ra tena tinabar lualua;
[6] go ra Esra i ga vana urama maro Babilon;
ma ia ra tena tutumu, ma i ga melem ta ra
tinata na varkurai kai Moses, nina ra Luluai,
ra God kai Israel, i ga vartuluai me; ma ra
king i ga mulaot ta ra lavur magit i ga lul
ia, tago ra lima i ra Luluai kana God i ga
maravut ia. [7] Ma ta umana ta ra tarai Israel
dia ga vana urama, ma ta ra umana tena
tinabar, ma ta ra tarai Levi, ma ta umana

tena kakailai, ma ta umana monamono na
matakilalat, ma ta umana tena papalum ta
ra pal i gomgom, dia ga vana Ierusalem ta
ra kilala lavurua ta ra kini na varkurai kai
Artaksasta. [8] Ma i ga pot aro Ierusalem ta
ra gai a ilima ma ta ra kilala lavurua ta
ra varkurai kai ra king. [9] Tago di ga tur
pa ra vinavana urama maro Babilon ta ra
luaina bung ma ta ra gai tikai, ma ta ra
luaina bung ta ra gai a ilima i ga vut arama
Ierusalem, tago ra bo na lima i God i ga
maravut ia. [10] Tago ra nuknuk i Esra i ga ot
pi na tikatikan ta ra varkurai kai ra Luluai,
ma upi na mur ia, ma upi na vartovo pire
ra tarai Israel ure ra umana togotogo ma ra
lavur varkurai.

[11] A tinata ta ra buk ra king Artaksasta i
ga tul tar ia tai Esra ra tena tinabar, ra tena
tutumu ma ra tena kabinana ta ra tinata
na varkurai kai ra Luluai, ma ta kana lavur
togotogo tadav ra tarai Israel, i ga dari:
[12] Artaksasta, ra king kai ra lavur king, tadav
Esra ra tena tinabar, a tena tutumu nina i
melem ta ra varkurai kai ra God arama ra
bala na bakut, a malmal!

[13] Iau pait ra varkurai ba diat par ta ra
tarai Israel, ma kadia umana tena tinabar
ma ra tarai Levi, ta kaugu umana pakana
nina iau varkurai ta diat, diat dia mainge ra
vinavana urama Ierusalem, avat a varagur
ma diat. [14] Tago ra king ma kana lavurua
na tena varvateten dia tulue u upi una
matoto ure Iuda ma Ierusalem, varogop ma
ra varkurai kai kaum God nina u tar vatur
vake; [15] ma upi una kap ra silva ma ra goled,
nina ra king ma kana umana tena var-
vateten dia tabar ra God kai Israel me, nina i
kiki Ierusalem, ma ra tamarigat na nuknuk
i diat, [16] ma damana ra silva ma ra goled
par ba u tikan tadav ia ta ra papar Babilon,
varurung ma ra tamarigat na vartabar kai
ra tarai, ma kai ra umana tena tinabar, nam
ba dia gugu pi diat a tabar ra kuba i kadia
God me arama Ierusalem. [17] Io, una ongor
ma una kul ra umana bulumakau ma go ra
mani, ma ra umana sip a umana tomotoina,
ma ra umana nat na sip, varurung ma kadia
tinabar na nian ma ra tinabar na nimomo,
ma una tul tar diat ta ra ul a uguugu na
vartabar ta ra kuba i kavava God nina i
tur Ierusalem. [18] Ma ra lavur magit avat
ma ra umana turam ava nuk ia ba i boina
upi avat a pait ia ma ra goled ma ra silva
nina i ki valili, boina ba avat a pait nam
upi na varogop ma ra nuknuk i kavava God.
[19] Ma nam ra tabarikik ba da tul tar ia tam
ure ra lotu ta ra kuba i kaum God, boina
ba una tul tar ia ta ra luaina mata i God
arama Ierusalem. [20] Ma ba da mainge mule
ta magit ure ra kuba i kaum God, a magit ba
i topa ia ba una tak tar ia, boina una tak pa
ia ta ra pal na vuvuvung kai ra king. [21] Ma
iau, Artaksasta ra king, iau vartuluai pire
ra lavur tena balabalaure pal na vuvuvung
ta ra papar a tava alir maro, dari: A lavur
magit Esra ra tena tinabar, ra tena tutumu
nina i melem ta ra varkurai kai ra God
arama ra bala na bakut, i vatang upi ia ta
vavat, da pait ia muka, [22] na tuk tar ra mar
na talant* na silva, ma tuk tar tika na mar
na valavalar na vit, ma tuk tar ra mar na
valavalar na vain, ma tuk tar ra mar na
valavalar na dangi, ma ra solt par ba dia
mainge. [23] A lavur magit ra God arama ra
bala na bakut i vartuluai upi ia, boina da
pait bulu ia ure ra kuba i ra God arama ra
bala na bakut; tago ra kankan na vana rikai
upi ra ava ure ra varkurai kai ra king ma
ra umana natuna? [24] Ma ave tumu vadovot
tar ia ta vavat bula, ba pa i takodo upi da
vatur vake ra totokom na varkurai, ba ra
totokom na tabarikik, ba ra totokom na
nga, tai ta na ta diat ra umana tena tinabar
ma ra tarai Levi, ra umana tena kakailai,
ra umana monamono na matakilalat, ra
tarai na papalum ta ra pal i gomgom, ba ra
umana tultul ta go ra kuba i God.

[25] Ma u Esra, varogop ma ra kabinana
kai kaum God nina i ki piram, una tibe ra
umana luluai ma ra umana tena varkurai
upi diat a kure ra tarai ta ra papar a tava
alir maro, diat ba dia nunure ra varkurai kai
kaum God; ma avat a vateten nina ba pa i
nunure. [26] Ma diat par ba pa dia torom ta ra
varkurai kai kaum God ma ra varkurai kai
ra king, boina ba da kure muka diat, da ubu
doko diat, ba da tul vaire vue diat, ba diat a
varkul, ba upi diat a ki ta ra pal na banubat.

[27] Da pite pa ra Luluai, ra God kai ra
umana tama i dat, nina i ga varuk ra magit
damana ta ra bala i ra king upi na mar ra
kuba i ra Luluai aro Ierusalem; [28] ma i ga tul
tar ra varmari tagu ta ra luaina mata i ra
king, ma ta ra luaina mata i kana umana
tena varvateten, ma ta ra luaina mata i

* 7:22: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

ra umana rangrang na luluai kai ra king.
Ma iau ga ongor tago ra lima i ra Luluai
kaugu God i ga maravut iau, ma iau ga pilak
varurue ra umana patuana ta ra tarai Israel
upi avet a varagur urama.

8

1 Ma go ra umana lualua na apik na tarai
ba ave ga varagur ma diat maro Babilon
ta ra kini na varkurai kai Artaksasta, ma
go kadia umana ngalangala: 2 ta ra tarai
Pinekas, Gersom; ta ra tarai Itamar, Daniel;
ta ra tarai David, Katus, 3 natu i Sekania;
ta ra tarai Paros, Sekaria, ma di ga luk
varurungane me tika na mar ma a ilima na
vinun ot na tutana ta kana apik na tarai;
4 ta ra tarai Pakat-Moab, Elioenai, natu i
Serakia, diat ma a ura mar na tutana; 5 ta
ra tarai Sekania, natu i Iakasiel, diat ma a
utul a mar na tutana; 6 ta ra tarai Adin, Ebed
natu i Ionatan, diat ma a ilima na vinun na
tutana; 7 ta ra tarai Elam, Iesaia natu i Atalia,
diat ma lavurua na vinun na tutana; 8 ta ra
tarai Sepatia, Sebadia natu i Mikael, diat ma
lavutul na vinun na tutana; 9 ta ra tarai Ioab,
Obadia natu i Iekiel, diat ma a ura mar ma
a vinun ma lavutul na tutana; 10 ta ra tarai
Selomit, natu i Iosipia, diat ma tika na mar
ma laptikai na vinun ot na tutana; 11 ta ra
tarai Bebai, Sekaria natu i Bebai, diat ma a
ura vinun ma lavutul na tutana; 12 ta ra tarai
Asgad, Iokanan natu i Akatan, diat ma tika
na mar ma a vinun ot na tutana; 13 ta ra tarai
Adonikam, diat dia mur kakit, a iang i dital
Elipelet, Ieiel, ma Semaia, diat ma laptikai
na vinun na tutana; 14 ma ta ra tarai Bigvai,
Utai ma Sabud, diat ma lavurua na vinun na
tutana.

15 Ma iau ga varurue diat ta ra tava alir
nina i alir uro Ava; ma ave ga ki abara a utul
a bung; ma iau ga giragire ra tarai, ma ra
umana tena tinabar, ma pa iau ga gire tadav
ta tikai ta ra tarai Levi. 16 Io, iau ga vartuluai
upi Elieser, Ariel, Semaia, Elnatan, Iarib,
Elnatan, Natan, Sekaria, ma Mesulam, diat
a umana patuana; damana bula upi Ioiarib,
ma Elnatan, a ura tena vartovo. 17 Ma iau ga
tulue diat tadav Ido ra luluai ta ra gunan
Kasipia; ma iau ga vateten tar ra tinata
ta diat ba diat a tatike tai Ido, diat ma ra
umana turana a umana tena papalum ta ra
pal i gomgom, ta ra gunan Kasipia, dari,
ba diat a agur pa ra umana tultul ure ra
kuba i kaveve God tadav avet. 18 Ma tago
ra bo na lima i kaveve God i ga maravut
avet, dia ga agur pa tika na tutana, a tena
kabinana, pire vevet, a tutana ta ra apik na
tarai kai Makli natu i Levi natu i Israel, a
iangina Serebia, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma lavutul
diat; 19 ma Kasabia varurung ma Iesaia ta
ra tarai Merari, ra umana turana ma ra
lavur natu i diat, a ura vinun ot; 20 ma ta ra
umana tena papalum ta ra pal i gomgom,
nina David ma ra umana luluai dia ga tibe
diat upi diat a toratorom ta ra tarai Levi, a
ura mar ma a ura vinun; ma di ga vatang ra
iang i diat tikatikai.

21 Ma iau ga vartuluai ba da pait ra vinevel
abara ta ra tava alir Ava, upi avet a va
timtibum ta ra luaina mata i kaveve God,
ma upi avet a tikan ra takodo na nga ure
avet, ma ure ra umana natu i vevet, ma ure
kaveve tabarikik par. 22 Tago iau ga ruva
upi ina lul ra king upi ra loko na tarai na
vinarubu ma ra umana tena kiki os upi diat
a maravut avet ure ra umana ebar ta ra
nga; tago ave ga biti pire ra king dari: A
lima i kaveve God i maravut diat par dia
tikatikan upi ia, ma ra dekdekina ma kana
kankan i tur bat diat par dia vana kan ia.
23 Damana ave ga vevel, ma ave ga araring
tadav kaveve God ure go ra magit, ma i ga
valongore avet.

24 Ma iau ga tibe vaire a vinun ma a ura
lualua ta ra umana tena tinabar, Serebia,
Kasabia, diat ma a vinun na tura i dir, 25 ma
iau ga valar tar ra silva ma ra goled ta diat,
ma ra tabarikik, ma ra lavur magit ure ra
kuba i kaveve God, nina ba ra king ma kana
umana tena varvateten ma kana umana
luluai ma ra tarai Israel par abara dia ga
vartabar me; 26 iau ga valar tar laptikai na
mar ma a ilima na vinun na talant na silva
ta ra lima i diat, ma ra tabarikik di ga pait
ia ma ra silva tika na mar na talant, tika na
mar na talant na goled, 27 ma a ura vinun
na la na goled nina ra matai diat i varogop
ma tika na arip na marmar na pal a mani
i goled, ma a ura la ba di ga pait ia ma
ra palariam gobol ma i bagabagele ma i
ngatngat da ra goled. 28 Ma iau ga biti ta diat
dari: Di vagomgom avat ure ra Luluai ma ra
tabarikik i gomgom; ma ra silva ma ra goled
ia ra tamarigat na vartabar pire ra Luluai,
ra God kai ra umana tama i vavat. 29 Avat a
balaure, ma avat a vatur vake diat tuk tar ta
ra bung ba avat a valar diat ta ra luaina mata
i ra umana lualua kai ra umana tena tinabar

ma ra tarai Levi, ma ra umana luluai na apik
na tarai Israel, aro Ierusalem ta ra umana
pakana pal ta ra kuba i ra Luluai. [30] Damana
ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi dia
ga vatur vake ra silva ma ra goled di ga valar
tar ia, ma ra tabarikik, upi diat a kap ia uro
Ierusalem ta ra kuba i kaveve God.
[31] Namur ave ga vana kan ra tava alir Ava
ta ra bung a vinun ma a urua ta ra gai tikai,
upi avet a vana Ierusalem; ma ra lima i God
i ga maravut avet, ma i ga valaun avet kan
ra ebar ma ra tena kiki uai ta ra nga. [32] Ma
ave ga vut Ierusalem, ma ave ga ki ie a utul a
bung. [33] Ma ta ra vaivatina bung di ga valar
tar ra silva ma ra goled ma ra tabarikik ta
ra kuba i kaveve God tai Meremot natu i
Uria ra tena tinabar; dir ma Eleasar natu i
Pinekas; diat ma Iosabad natu i Iesua, ma
Noadia natu i Binui, ra ura tutana Levi; [34] di
ga luk vapar ia, ma di ga valar vapar ia, ma
di ga tumu vake ra mamatina par ta nam ra
bung.
[35] A tarai di ga kap vavilavilau pa diat ma
dia ga lilikun kan ra kini irai, dia ga tul tar
ra umana tinabar di tuntun tar ia tadav ra
God kai Israel, a vinun ma a ura bulumakau
ure ra tarai Israel par, lavuvat na vinun ma
laptikai na sip a umana tomotoina, lavurua
na vinun ma lavurua na nat na sip, ma
a vinun ma a ura me a umana tomotoina
ure ra tinabar na varporong; go ra lavur
vavaguai dia ga tun tar diat tai ra Luluai.
[36] Ma dia ga tul tar ra vartuluai kai ra king
tadav ra umana luluai kai ra king, ma tadav
ra umana luluai na gunan ta ra papar a tava
alir maro; ma dia ga maravut ra tarai ma ra
kuba i God.

9

A niaring na nukpuku kai Esra

[1] Ma ba di ga pait go ra lavur magit, a
umana luluai dia ga vana piragu, ma dia ga
biti dari: A tarai Israel ma ra umana tena
tinabar ma ra tarai Levi pa dia tur varbaiai
ma ra tarai vakuku ta go ra gunan, ma dia
mur kadia lavur bilak na mangamangana,
a mangamangana kai ra tarai Kanaan, ma
ra tarai Ket, ma ra tarai Peres, ma ra tarai
Iebus, ma ra tarai Amon, ma ra tarai Moab,
ma ra tarai Aigipto, ma ra tarai Amor. [2] Tago
dia tar ben ra umana natu i diat, a umana
vavina, ure diat ma ure kadia umana bul
tutana; damana ra gomgom na tarai dia
tar varpopoto ma ra tarai vakuku ta go ra
gunagunan; maia, ra umana luluai ma ra
umana tena varkurai iat dia manga varpiam
ta go ra magit. [3] Ma ba iau ga valongore go
ra magit iau ga rada kaugu mal ma kaugu
olovoi, ma iau ga ivut vue ra pepe na ulugu
ma ra ivuna kabegu, ma iau ga ki ma ra
kinaian. [4] Ma diat dia ga burut ta ra tinata
kai ra God kai Israel, tago diat di ga kap
vavilavilau pa diat dia ga varpiam, dia ga
pot guvai piragu; ma iau ga ki ma ra kinaian
tuk tar ta ra vartabar ra ravian. [5] Ma ba
di ga pait ra vartabar ra ravian iau ga tut
kan kaugu kini na niruva, ma i ga tarada
kaugu mal ma kaugu olovoi; ma iau ga va
timtibum, ma iau ga tulue ra limagu tadav
ra Luluai kaugu God, [6] ma iau ga biti dari:

Ea, kaugu God, iau ruva ma iau ula, ma
pa iau tadarake u, kaugu God; tago kaveve
umana varpiam dia ki ak ta ra ulu i vevet,
ma kaveve nirara i tuk urama ra bala na
bakut. [7] Papa ra e ra umana tama i vevet
lualua dia ga laun tana tuk tar gori ave tar
rara tuna; ma ure kaveve umana varpiam
di tar tul tar avet, ma kaveve umana king,
ma kaveve umana tena tinabar, ta ra lima
i ra umana king ta ra gunagunan, ma ta
ra pakat na vinarubu, ma ta ra kini na
vilavilau, upi da ra varpa pire vevet, ma upi
na ula ra mata i vevet, da go ieri. [8] Ma ta
go ra paupau bung ra Luluai kaveve God i
tar tul tar ra varmari ta vevet, upi ra ibaiba
ta vevet na pila, ma i tar tul tar ra dekdek
na kiki ta vevet ta kana gunan i gomgom,
upi kaveve God na vakapa ra mata i vevet
ma na valagar pa avet a ik ta kaveve kini na
vilavilau. [9] Tago avet a umana vilavilau; ma
a dovotina kaveve God pa i ga vana balakane
avet ta kaveve kini na vilavilau, i ga tul tar
kana varmari ta vevet ta ra luaina mata i
ra umana king Persia, upi diat a valagar pa
avet, upi avet a vatur ra kuba i kaveve God,
ma upi avet a mal mule ra umana taripuna,
ma upi diat a tul tar ra liplip ta vevet ta ra
gunan Iuda ma Ierusalem. [10] Ma go, kaveve
God, ava avet a tatike mule? Tago ave tar
vana kan kaum lavur vartuluai, [11] nina kaum
umana tultul, a umana propet dia ga tul tar
ia ta vevet dari: A gunan ava vana tana upi
avat a vatur vake i tar dur ure ra dur na
mangamangana kai ra tarai dia kiki tana,
ure kadia bilak na mangamangana, ma dia
tar vabuka vapar ia ma kadia dur. [12] Io, koko
avat a tul tar kavava umana bul vavina upi
diat a taulai ma kadia umana bul tutana, ma

koko avat a ben kadia umana bul vavina upi
diat a taulai ma kavava umana bul tutana,
ma koko avat a maravut muka diat upi diat
a ki na malmal ma diat a tavua, gori ma pa
na mutu; upi avat a ongor, ma avat a en ra
bo na magit i tavua ta ra gunan, ma upi ra
umana natu i vavat diat a kale namur, ma
pa na mutu.
13 Ma ba go ra lavur magit dia tar tadav
avet ure ra lavur kaina magit ave ga pait
ia, ma ure kaveve ngala na nirara, ma a
dovotina u kaveve God pa u ga manga babali
pire vevet da i topa kaveve umana varpiam,
tago u ga tar tul tar ra ibaiba damana pire
vevet, 14 dave, avet a piam vue mule kaum
umana vartuluai, ma avet a taulai ma ra
tarai nina dia papait go ra lavur bilak na
magit? Ona damana una ga kankanuane
avet tuk tar ta ra bung una ga vamutue avet
i tana, ma pa ta ibaiba na ki valili, ma pa
ta na na pila, laka? 15 Luluai, u ra God kai
Israel, u ra tena takodo; tago ave tar ki valili
ma ave tar pila, da i pada gori. Gire, kaveve
nirara i tar kapa ta ra luaina matam; tago pa
ta na i pait valar pa ia ba na tur ta ra luaina
matam ure go.

10

Di vung vue ra vaden ma ra umana bul, a umana vaira

1 Io, ba Esra i ga araring, ma i ga tata kapa,
ma i ga tangtangi ma i ga bura timtibum ta
ra luaina mata i ra kuba i God, a ngala na
kor na tarai Israel, a tarai ma ra vaden ma
ra umana bul, dia ga vana varurung pirana;
tago ra tarai dia ga tangi mat. 2 Ma Sekania
natu i Iekiel, tikai ta ra tarai Elam, i ga tata
ma i biti tai Esra dari: Ave tar piam vue kada
God, ma ave tar taulai ma ra umana enana
vavina mamati; ma go Israel pa i virua boko
ure go ra magit. 3 Io, i boina ba dat a pait ra
kunubu ma kada God, ma avet a vung vue
ra lavur vaden damana ma ra umana bul
dia ga kava diat, varogop ma ra tinata na
varvateten kai kaugu luluai ma kadiat dia
dadadar ta ra vartuluai kai kada God; ma
boina ba da pait ia varogop ma ra varkurai.
4 Una tut, tago kaum nam ra papalum, ma
avet a maravut u; una ongor ma una pait
ia. 5 Ma Esra i ga tut, ma i ga kure ba ra
umana lualua ta ra umana tena tinabar, ma
ra tarai Levi, ma ra tarai Israel par, diat a
vavalima ba diat a mur kana tinata. Io, dia
ga vavalima damana. 6 Ma Esra i ga tut kan
ra luaina mata i ra kuba i God, ma i ga ruk ta
ra bagialar kai Ieokanan natu i Eliasib, ma
ba i tar ruk pa i ga ian ma pa i ga momo,
tago i ga tabun ra balana ure ra varpiam kai
ra tarai dia ga ki na vilavilau.

7 Ma dia ga tulue ra varvai ta ra gunagu-
nan Iuda ma Ierusalem pire ra tarai par dia
ga tar lilikun kan ra kini na vilavilau upi
diat a vana varurung aro Ierusalem; 8 ma
ba da kap na nganga pa ra tabarikik kadiat
par ba pa dia vut ta ra vautuluna bung
varogop ma ra tinata kai ra umana luluai
ma ra umana patuana, ma da tul vaire vue
diat kan ra kivung kai ra tarai dia ga lilikun
kan ra kini na vilavilau. 9 Io, ra tarai Iuda
ma ra tarai Beniamin dia ga vana varurung
urama Ierusalem ta ra utul a bung; i ga a
ura vinun na bung ta ra valavuvat na gai;
ma ra tarai par dia ga ki ta ra bala na gunan
ta ra luaina mata i ra kuba i God, ma dia ga
dadadar ure go ra magit, ma ure ra ngala
na bata. 10 Ma Esra ra tena tinabar i ga tut
ma i ga biti ta diat dari: Ava tar rara, ma
ava tar taulai ma ra umana enana vavina,
ma ava tar vangala ra nirara kai Israel. 11 Io,
avat a tata kapa tana ta ra luaina mata i ra
Luluai, ra God kai ra umana tama i vavat,
ma avat a pait ra magit i mainge; ma avat
a ki irai kan ra tarai mamati, ma kan ra
umana enana vavina. 12 Ma ra kor na tarai
par dia ga tata ma ra ngala na nilai diat ma
dia ga biti dari: Ra magit u ga tatike ure
avet, avet a pait ia. 13 Ma ga ra tarai dia peal,
ma i kilala na bata go, ma pa i topa avet
upi avet a tur ra pia; ma go ra papalum pa
da pait ia ta ra kopono bung ba tai ta urua,
tago ave ga manga varpiam ta go ra magit.
14 Boina ba da tibe kaveve umana luluai ure
ra kor na tarai, ma boina ba diat par dia
kiki ta kaveve umana pia na pal, ma dia tar
taulai ma ra umana enana vavina, diat a vut
ta nam ra umana bung ba da kubu ia, diat
varurung ma ra umana patuana ta ra lavur
pia na pal tikatikai, damana bula ra umana
tena varkurai ta diat, tuk tar ta ra bung ra
kankan kai God i tar ngo kan avet, ma go
ra magit na ti par. 15 la kaka Ionatan natu i
Asael ma Iakseia natu i Tikva dir ga tur bat
go ra magit, ma Mesulam ma Sabetai ra te
Levi dir ga maravut dir. 16 Ma ra tarai dia ga
tar talil kan ra kini na vilavilau dia ga pait
ia damana. Esra, ra tena tinabar, i ga pilak
vaire ta umana lualua na apik na tarai, ure

kadia umana apik na tarai, ma di ga vatang
ra iang i diat tikatikai; ma go diat dia ga ki
varurung ta ra luaina bung ta ra gai a vinun
upi diat a titir ure go ra magit. [17] Ma ta ra
luaina bung ta ra gai tikai dia ga vapar ra
tinir ure ra tarai dia ga. taulai ma ra umana
enana vavina.
[18] Ma di ga gire tadav ta umana natu i ra
umana tena tinabar nina dia ga tar taulai
ma ra umana vavina, a umana vaira; go diat:
ta ra apik na tarai kai Iesua natu i Iosadak
ma ra umana turana, Maseia, Elieser, Iarib,
ma Gedalia. [19] Ma dia ga vavalima ba diat
a vung vue kadia umana vavina; ma tago
dia ga rara dia ga pait ra tinabar ma tika
na sip, a tomotoina, ure kadia nirara. [20] Ta
ra tarai Imer, Kanani ma Sebadia; [21] ta ra
tarai Karim, Maseia, Elia, Semaia, Iekiel ma
Usia; [22] ta ra tarai Paskur, Elioenai, Maseia,
Ismael, Netanel, Iosabad ma Elasa.
[23] Ta ra tarai Levi: Iosabad, Simei, Kelaia
(Kelita nam), Petakia, Iuda ma Elieser.
[24] Ta ra umana tena kakailai, Eliasib; ma
ta ra umana monamono na matakilalat,
Salum, Telem ma Uri.
[25] Tai Israel: ta ra tarai Paros, Ramia, Isia,
Malkia, Miamin, Eleasar, Malkia ma Benaia;
[26] ta ra tarai Elam, Matania, Sekaria, Iekiel,
Abdi, Ieremot ma Elia; [27] ta ra tarai Satu,
Elioenai, Eliasib, Matania, Ieremot, Sabad
ma Asisa; [28] ta ra tarai Bebai, Ieokanan,
Kanania, Sabai ma Atlai; [29] ta ra tarai Bani,
Mesulam, Maluk, Adaia, Iasub, Seal ma
Ieremot; [30] ta ra tarai Pakat-Moab, Adna, Ke-
lal, Benaia, Maseia, Matania, Besalel, Binui
ma Manase; [31] ta ra tarai Karim, Elieser,
Isia, Malkia, Semaia, Simeon, [32] Beniamin,
Maluk ma Semaria; [33] ta ra tarai Kasum,
Matenai, Matata, Sabad, Elipelet, Iere-
mai, Manase ma Simei; [34] ta ra tarai Bani,
Madai, Amram, Uel, [35] Benaia, Bedeia, Kelui,
[36] Vania, Meremot, Eliasib, [37] Matania, Mate-
nai, Iasu, [38] Bani, Binui, Simei, [39] Selemia,
Natan, Adaia, [40] Maknadebai, Sasai, Sarai,
[41] Asarel, Selemia, Semaria, [42] Salum, Amaria
ma Iosep; [43] ta ra tarai Nebo, Ieiel, Matitia,
Sabad, Sebina, Ido, Ioel ma Benaia.
[44] Go diat par dia ga taulai ma ra umana
enana vavina; ma dia ga vung vue diat
varurung ma ra umana bul nina dia ga kava
diat.

NEKEMIA

A niaring kai Nekemia ure Ierusalem

1 A varvai ure Nekemia natu i Kakalia. Io,
ta ra gai Kisleu, ta ra kilala a ura vinun, ba
iau ga kiki ta ra ngala na pia na pal Susa,
2 Kanani, tikai ta diat ra umana turagu, dia
ga pot ma ta umana Iudaia; ma iau ga tir
diat ure ra tarai Iudaia nina dia ga pila ma
dia ga tur valili ta diat di ga kap vavilavilau
pa diat, ma ure Ierusalem. 3 Ma dia ga ve iau
dari: Ra ibaiba ta diat di ga kap vavilavilau
pa diat nina dia ki ta nam ra papar dia
ki na malari ma dia vavirvir tuna; a liplip
Ierusalem bula i tar tarip, ma di tar tun vue
ra banbanu tana.
4 Ma ba iau ga valongore go ra tinata,
iau ga ki ra pia, ma iau ga tangi, ma i ga
ligur ra balagu ta umana bung; ma iau ga
vevel, ma iau ga araring ta ra luaina mata
i ra God arama ra bala na bakut, 5 ma iau
ga biti dari: Iau lul u Luluai, God arama
ra bala na bakut, u ra ngala na God ba
di burutue, u ba u pait ot pa ra kunubu
ma ra varmari pire diat dia mur u ma dia
toratorom ta kaum lavur vartuluai; 6 boina
ba ra talingam na valongore, ma ra matam
na tapala, upi una nuk pa ra niaring kai
kaum tultul, nina iau pait ia ta ra luaina
matam ta go ra e, ta ra bung na keake ma
ta ra bung na marum, ure ra tarai Israel
kaum umana tultul, ba iau tata kapa ure ra
varpiam kai ra tarai Israel, nina ave tar pait
ia piram; maia, avet ma ra kuba i tamagu
ave tar pait ra varpiam. 7 Ave tar pait ra
varpiam tuna piram, ma pa ave ga torom
ta kaum lavur vartuluai, ma kaum lavur
togotogo, ma kaum lavur varkurai, nina u
ga vartuluai tana pire kaum tultul Moses.
8 Iau lul u ba una nuk pa ra tinata nina u ga
tul tar ia tai kaum tultul Moses, dari: Ona
avat a pait ra varpiam, ina vue imimire vue
avat livuan ta ra lavur Tematana; 9 ma ga
ona avat a lilikun piragu, ma avat a torom
ta kaugu lavur vartuluai upi avat a pait diat,
ina varurue diat di ga okole vue diat ma
dia ki ta ra ngu na rakarakan a gunagunan
maro iat, ma ina agur pa diat ta ra pakana
gunan ba iau ga pilak pa ia upi ra iangigu
na ki tana. 10 Io, go diat kaum lavur tultul
ma kaum tarai, nina u ga valaun diat ma
ra ngala na dekdekim ma ta ra ongor na
limam. 11 Luluai, iau lul u ba ra talingam na
valongore ra niaring kai kaum tultul go, ma
ra niaring kai kaum lavur enana tultul bula,
nina dia ga upi diat a ru ra iangim; ma iau
lul u ba una maravut kaum tultul go ieri, ma
una mari ia ta ra luaina mata i go ra tutana.
(Ma iau ga kap ra momamomo pire ra king.)

2

Di tulue Nekemia pi uro Ierusalem

1 Ma ta ra gai Nisan ta ra kilala a ura vinun
ta ra kini na king kai Artaksasta, ba ra vain
i tur ta ra luaina matana, iau ga tak pa ra
vain ma iau ga tabar ra king me. Io, ma lua
pa iau ga ligur ta ra luaina mata i ra king.
2 Ma ra king i ga biti tagu dari: Ta ra ava ra
matam i tanguvian, tago vakir u mait? Pa
ta magit mulai, ia kaka i tar tabun ra balam.
Ma iau ga burut na kaia. 3 Ma iau ga biti tai
ra king: Boina ba ra king na laun tukum;
dave, ra matagu pa na tanguvian bar, tago
ra pia na pal, a gunan ba di ga punang ra
umana tamagu tana, i tar lingling ma di tar
tun vue ra banbanu tana ma ra iap? 4 Ma
ra king i ga biti tagu dari: Ava ra magit u
lul upi ia? Io, iau ga araring pire ra God
arama ra bala na bakut. 5 Ma iau ga biti tai ra
king: Ba ra king i mainge, ma ba una mari
kaum tultul, una tulue iau uro Iuda, ta ra
pia na pal di ga punang ra umana tamagu
tana, upi ina pait vatur mule. 6 Ma ra king
i ga biti tagu (ma kana taulai bula i ga ki
pirana): Ma aivia ra bung di pait ot pa nam
ra vinavana tana? Ma vingai una ga lilikun
mulai? Damana ra king i ga gugu pi na tulue
iau, ma iau ga kubu tar ra bung tana. 7 Ma
iau ga biti bula tai ra king dari: Ba ra king i
mainge, boina ba dal tur tar ra umana buk
tagu tadav ra umana luluai na gunan ta ra
papar a tava alir maro, pi diat a nur tar iau
ba ina vana alalu tuk tar ta ra bung ba ina
vut Iuda tana; 8 ma tika na buk bula tadav
Asap ra monamono ta ra uma na davai kai
ra king, upi na tul tar ra davai tagu pi ina
mal ra umana vabolo me ure ra mataniolo
ta ra dekdek na pal i tur varurung ma ra pal
i gomgom, ma ure ra liplip na pia na pal, ma
ure ra pal ba ina ruk tana. Ma ra king i ga
mulaot i tana, tago ra bo na lima i God i ga
maravut iau.
9 Ma iau ga vut pire ra umana luluai na
gunan ta ra papar a tava alir maro, ma iau

ga tul tar ra umana buk kai ra king ta diat.
Ma ra king i ga tulue. ta umana luluai na
tarai na vinarubu ma ta umana tena kiki os
upi avet a varait ma diat.
10 Ma ba Sanbalat ra te Koron, ma Tobia
ra tultul a te Amon, dir valongore, a bala i
dir i ga tabun na kaia, tago tika na tutana i
ga vut ma i ongor pi na mal pa ra kini kai ra
tarai Israel.

Nekemia i vargat ra tarai upi diat a pait mule ra liplip Ierusalem

11 Damana iau ga pot Ierusalem, ma iau ga
ki a utul a bung tana. 12 Ma ta ra marum
iau ga tut, avet ma ta umana tutana; ma
ra magit kaugu God i ga vanuk tar ia ta ra
balagu ba ina pait ia ure Ierusalem pa iau
ga vaarike pire ta tikai; ma pa ta vavaguai
bula piragu, ia kaka nina iau ga ki tana. 13 Ma
ta ra marum iau ga irop ta ra Mataniolo
na Male, maravai ta ra Mata na Tava kai ra
umana Kuabar na Pap, ma iau ga vana ta
ra Mataniolo na Puputa ma iau ga giragire
ra liplip Ierusalem, nina i ga tarip, ma ra
banbanu tana i ga tar imur. 14 Namur iau ga
vana ta ra Mataniolo na Mata na Tava ma
ta ra Lum kai ra King; ma pa ta nga abara
pi ra vavaguai nina iau ga ki tana na vana
tana. 15 Ma ta ra marum iau ga mur vatutua
ra nga na tava alir, ma iau ga giragire ra
liplip; ma iau ga talil mulai, ma iau ga olo
ta ra Mataniolo na Male ma damana iau ga
lilikun. 16 Ma ra umana tena varkurai pa dia
ga nunure ba iau ga vana uve, ba ava ra
magit iau ga pait ia; ma pa iau ga ve boko
ra umana Iudaia tana, ba ra umana tena
tinabar, ba ra umana lualua, ba ra umana
tena varkurai, ba ra tarai na papalum. 17 Ma
namur iau ga biti ta diat dari: Ava gire
ra magit da ki na malari tana; Ierusalem
i tar lingling, ma ra umana banbanu na
mataniolo dia tar imur; avat a mai, ma dat
a pait ra liplip Ierusalem, upi koko ra tarai
diat a vul mule dat. 18 Ma iau ga ve diat ure
ra lima i kaugu God nina i ga maravut mal
iau, ma ure ra tinata kai ra king bula nina i
ga tatike piragu. Ma dia ga biti dari: Boina
dat a tut, ma dat a papait. Damana ra lima i
diat i ga ongor upi ra bo na papalum.
19 Ma ba Sanbalat ra te Koron, ma Tobia
ra tultul ra te Amon, ma Gesem ra te Arabia,
dital ga valongore, dital ga kulume avet, ma
dital ga pidimuane avet, ma dital ga biti
dari: Ava ra magit go ava pait ia? Avat
a tut na varpiam ure ra king vang? 20 Ma
iau ga bali diat, ma iau ga biti dari: A God
arama ra bala na bakut na vatavua kaveve
papalum; kari avet kana umana tultul avet a
tut ma avet a papait; ma avat, vakir kavavat
ta pakana ba ta tiniba ba ta magit i tur na
im ure avat, ati Ierusalem.

3

Ra umana ngu na papalum

1 Ma Eliasib ra tena tinabar ngalangala i
ga tut, diat ma ra umana turana ra umana
tena tinabar, ma dia ga pait vatur ra Matan-
iolo na Sip; dia ga pait ra lotu tana, ma dia
ga vatur ra banbanu tana; tuk ta ra Pal na
Minakila kai ra Mar dia ga pait ra lotu tana,
tuk tar ta ra Pal na Minakila kai Kananel.
2 Ma ra tarai Ieriko dia ga tur pa ra papait
ta kana ngu na papalum. Ma Sakur natu i
Imri i ga tur pa ra papait ta kadia ngu na
papalum. 3 Ma ra tarai Asena dia ga pait ra
Mataniolo na En; dia ga vung ra vabolo, ma
dia ga vatur ra banbanu, ma dia ga pait ra
umana ot ma ra umana babat tana. 4 Ma
Meremot natu i Uria natu i Akos i ga mamal
ta kadia ngu na papalum. Ma Mesulam natu
i Berekia natu i Mesesabel i ga mamal ta
kana ngu na papalum. Ma Sadok natu i
Bana i ga mamal ta kana ngu na papalum.
5 Ma ra tarai Tekoa dia ga mamal ta kana ngu
na papalum; ma ga kadia umana raprap pa
dia ga maravut ra papalum kai kadia luluai.
6 Ma Ioiada natu i Pasea ma Mesulam natu
i Besodeia dir ga mal mule ra Mataniolo
Lualua, dir ga vung ra vabolo tana, ma dir
ga vatur ra banbanu tana, ma ra umana
ot ma ra umana babat. 7 Ma Melatia ra te
Gibeon i ga mamal ta kadir ngu na papalum,
dir ma Iadon ra te Meronot, ma ra tarai
Gibeon, ma ra tarai Mispa, nina ra luluai
na gunan ta ra papar a tava alir maro i
ga kure. 8 Ma Usiel natu i Karaia, dir a
ura tena madaka ta ra goled, i ga mamal
ta kana ngu na papalum. Ma Kanania, ra
tena malmal magit i ang na katkat, i ga
mamal ta kana ngu na papalum, ma di ga
liplip vadekdek bat Ierusalem tuk tar ta ra
Liplip na Vat i Manga Tababa. 9 Ma Repaia
natu i Kur, ra tena varkurai ta ra ngungu
gunan Ierusalem, i ga mamal ta kana ngu
na papalum. 10 Ma Iedaia natu i Karumap i
ga mamal ta kana ngu na papalum, marave
ra kubana iat. Ma Katus natu i Kasabneia i

ga mamal ta kana ngu na papalum. [11] Malkia
natu i Karim, ma Kasub natu i Pakat-Moab,
dir ga mal pa ta ra tika na ngungu ma ra Pal
na Minakila ure ra umana Ubu. [12] Ma Salum
natu i Alokes, ra tena varkurai ure tika na
ngungu gunan Ierusalem, i ga mamal ta
kadir ngu na papalum, diat ma ra umana
natuna, a umana vavina. [13] Kanun ma ra
tarai Sanoa dia ga mal pa ra Mataniolo
na Male; dia ga pait ia, ma dia ga vatur
ra banbanu, ma ra lavur ot ma ra lavur
babat, ma dia ga pait bula ra ura mar ma
a ilima na vinun na pokono ta ra liplip
tuk tar ta ra Mataniolo na Puputa. [14] Ma
Malkia natu i Rekab, ra tena varkurai ta ra
papar Bet-Akerem, i ga mal pa ra Mataniolo
na Puputa; i ga pait ia, ma i ga vatur ra
banbanu tana, ma ra lavur ot ma ra umana
babat.

[15] Ma Salum natu i Kolkose, ra tena varku-
rai ta ra papar Mispa, i ga mal pa ra Matan-
iolo na Mata na Tava; i ga pait ia, ma i ga
tuba, ma i ga vatur ra banbanu tana, ra ot
ma ra umana babat tana, ma i ga pait ra
liplip na vat ta ra lum Sela maravai ta ra
uma kai ra king, tuk tar ta ra kakao i vana
ur marama ra Pia na Pal kai David. [16] Ma
Nekemia natu i Asbuk, ra tena varkurai ta
ra ngungu ta ra papar Bet-Sur, i ga mamal
ta kana ngu na papalum, ma i ga tuk tar
ta ra pakana dir tur vartalai ma ra umana
babang na minat kai David, ma tuk tar ta
ra lum di ga pait ia, ma tuk tar ta ra Kuba i
ra umana Lebe. [17] A tarai Levi dia ga mamal
ta kana ngu na papalum, ma Rekum natu
i Bani ia ra luaina. Ma Kasabia, ra tena
varkurai ta ra ngungu ta ra papar Keila, i
ga mamal ta kana ngu na papalum ure kana
papar iat. [18] Ra umana tura i diat dia ga
mamal ta kana ngu na papalum, Bavai natu
i Kenadad, ra tena varkurai ta ra ngungu
ta ra papar Keila. [19] Ma Eser natu i Iesua,
ra tena varkurai Mispa, i ga mal pa tika na
pakana ta kana ngu na papalum, nina ba i
tur maravai ta ra tututua urama ra pal na
vargal, ta ra pipit likun na liplip.

[20] Baruk natu i Sabai i ga ongor ma ra mi-
namal tai ta ra tika na pakana ta kana ngu
na papalum, i ga tur pa ia ta ra pipit likun
na liplip, ma i ga tuk tar ta ra mataniolo ta
ra kuba i Eliasib ra tena tinabar ngalangala.
[21] Meremot natu i Uria natu i Akos i ga mal
pa ta ra tika na pakana ta kana ngu na
papalum, i ga tur pa ia ta ra mataniolo ta
ra kuba i Eliasib, ma i ga tuk tar ta ra ngu
na pal kai Eliasib. [22] A umana tena tinabar
nina dia ki ta ra gunan i tamataman dia ga
mamal ta kana ngu na papalum. [23] Beniamin
ma Kasub dir ga mamal ta kadia ngu na
papalum maravai ta ra kuba i dir. Ma Asaria
natu i Maseia natu i Anania i ga mamal ta
kadir ngu na papalum maravai ta ra kubana
iat. [24] Binui natu i Kenadad i ga mal pa ta
ra tika na pakana, papa ra kuba i Asaria ma
tuk tar ta ra pipit likun na liplip, ma tuk
tar ta ra nguna. [25] Palal natu i Usai i ga
mamal ta ra pakana i tur vartalai ma ra pipit
likun na liplip ma ra pal na minakila nina
i tur rikai ta ra kuba i ra king arama ta ra
bala na gunan kai ra tarai na monamono.
Ma Pedaia natu i Paros i ga mamal ta kana
ngu na papalum. [26] Io, ra tarai na papalum
ta ra pal i gomgom dia ga ki Opel, ma dia
ga mamal tuk tar ta ra pakana maravai ta
ra mataniolo na tava ta ra papar a taur,
ma tuk tar ta ra pal na minakila nina i tur
rikai. [27] A tarai Tekoa dia ga mal pa ta ra tika
na pakana ta kana ngu na papalum, ta ra
pakana i tur vartalai ma ra ngala na pal na
minakila i tur rikai, ma i tuk tar ta ra liplip
Opel.

[28] A umana tena tinabar dia ga mal pa ra
pakana arama ra Mataniolo na Os, tikatikai
i ga mamal ta ra pakana marave ra kubana
iat. [29] Sadok natu i Imer i ga mamal ta kadia
ngu na papalum, maravai ta ra kubana iat.
Ma Semaia natu i Sekania, ra monamono ta
ra mataniolo ta ra papar a taur, i ga mamal
ta kana ngu na papalum. [30] Kanania natu
i Selemia ma Kanun ra valaptikaina natu i
Salap dir ga mal pa ta ra tika na pakana ta
kana ngu na papalum. Ma Mesulam natu i
Berekia i ga mamal ta kana ngu na papalum,
maravai ta kana pakana pal. [31] Malkia, tikai
ta diat ra umana tena madaka ta ra goled,
i ga mamal ta kana ngu na papalum, ma i
tuk tar ta ra kuba i ra umana tena papalum
ta ra pal i gomgom, ma ra kuba i ra umana
tena kunukul, ta ra pakana i tur vartalai
ma ra Mataniolo na Niluluk, ma tuk tar ta
ra pakana pal arama ta ra ngu na liplip.
[32] Ma ra umana tena madaka na goled ma ra
umana tena kunukul dia ga mamal livuan
ta ra pakana pal arama ta ra ngu na liplip
ma ra Mataniolo na Sip.

4

Ra umana tena papalum dia balaure bat ra umana ebar

1 Ma ba Sanbalat i ga valongore ba ave ga
pait ra liplip na vat, i ga kankan, ma i ga
ngangal na kulot, ma i ga kulume ra umana
Iudaia. 2 Ma i ga tata ta ra luaina mata i
ra umana turana ma ra tarai na vinarubu
Samaria, ma i ga biti dari: Ava ra magit
go ra umana bilua na Iudaia dia pait ia?
Diat a pait bar ra liplip ure diat? Diat a
pait ra tinabar bar? Diat a vaip ia ta ra
kopono bung vang? Dave, diat a valaun
mule ra umana vat ta ra ul a puputa, tago
dia tar dodo? 3 Io, Tobia ra te Amon i ga
tur maravai pirana, ma i ga biti dari: Ma go
ra an dia pait ia, gala tika na leing na pap
na vana tana, gala na re vue kadia liplip na
vat. 4 Kaveve God, una valongore, tago di tar
pidimuane avet; ma una bali kadia varvul
taun ra ulu i diat iat, ma una nur tar diat
upi da ra varpa pire diat ta ra gunan dia ki
na vilavilau tana; 5 ma koko una tuba kadia
bilak na mangamangana, ma koko da pun
vue kadia varpiam kan ra luaina matam,
tago dia tar vakankan u ta ra luaina mata
i ra umana tena pait pal.

6 Damana ave ga pait ra liplip; ma di ga
pakan guve ra liplip par, ma i ga vana urama
liu a ngungu ta ra tuluaina; tago ra bala
i ra tarai i ga gugu upi ra papalum. 7 Ma
ba Sanbalat ma Tobia, ma ra tarai Arabia,
ma ra tarai Amon, ma ra tarai Asdod, dia
ga valongore ba ra minamal ta ra liplip
Ierusalem i tavua, ma dia mal bonot mule
ra umana pakana dia tarada, dia ga ngangal
na kulot; 8 ma diat par dia ga varpit ba
diat a vana varurung ma diat a varubu ma
Ierusalem, ma ba diat a vapurpuruan ia.

9 Ma ave ga araring pire kaveve God, ma
ave ga tibe ra umana tena minakila ure diat
ta ra keake ma ra marum, tago ave ga burut
ure diat. 10 Ma Iuda i ga biti dari: Ra ongor
i ra umana tena kinakap i papait na panie,
ma mangoro na puputa go kari; damana pa
i tale avet upi avet a pait ra liplip. 11 Ma
kaveve lavur ebar dia biti: Diat a tuptup,
ma pa diat a gire, tuk tar ta ra bung avet
a vana rikai livuan ta diat, ma avet a ubu
diat, ma avet a tur bat ra papalum. 12 Ma
ba ra umana Iudaia nina dia ga ki maravai
pire diat dia ga vut, dia ga vala ve avet dari:
Diat a tut ure avet maro ra lavur pakana dia
ki tana. 13 Kari iau ga tibe ra tarai varogop
ma kadia umana apik na tarai ta ra pakana
ara iat ta ra liplip na vat ta ra lavur pakana
maup, ma dia ga kap kadia umana pakat na
vinarubu, ma kadia umana rumu, ma kadia
umana panak. 14 Ma iau ga gire, ma iau ga
tut, ma iau ga biti ta ra umana ngalangala,
ma ta ra umana tena varkurai, ma ta ra
tarai par, dari: Koko avat a burut ta diat,
avat a nuk pa ra Luluai, tago i ngala ma di
burut na kaia tana, ma avat a varubu ure
ra umana tura i vavat, ma ra umana natu i
vavat, a umana tutana ma ra umana vavina,
ma kavava umana taulai ma ra umana kuba
i vavat. 15 Ma ba kaveve umana ebar dia
ga valongore ba ave ga matoto tana, ma ba
God i ga noe vue kadia varpit, avet par ave
ga talil mulai ta ra liplip na vat upi kaveve
papalum tikatikai.

16 Ma papa nam ra bung ta umana ta
kaugu umana tultul dia ga ongor ta ra
papalum, ma ra ibaiba dia ga vature ra
umana rumu, ma ra umana ramravit, ma ra
umana panak, ma ra umana ongaongoi; ma
ra umana tena varkurai dia ga tur namur
ta ra tarai Iuda par. 17 Diat dia ga pait ra
liplip ma diat dia ga kakap dia ga ongor
mat, ma diat par dia ga papalum ma tika na
lima i diat, ma dia ga vature kadia vargal
ma ta ra tikai. 18 Ma diat par ra umana
tena pait liplip dia ga vi pit ma ra pakat
na vinarubu, ma damana dia ga papalum.
Ma nina i vu ra tavur i ga tur piragu. 19 Ma
iau ga biti ta ra umana ngalangala ma ra
umana tena varkurai, ma ta ra tarai par
dari: Ra papalum i ngala ma i tup ia, ma
da tur varbaiai ta ra liplip, tikai i tur vailik
kan ta ra tikai; 20 ba ava valongore ra tavur
tai tika na pakana, boina avat a vana tadav
avet; kada God na varubu maravut dat.
21 Damana ave ga ongor ta ra papalum; ma
tika na ngungu tarai dia ga vatur ra rumu
papa ra kaukau tuk tar ta ra pakana bung
a umana tagul dia vana rikai tana. 22 Ma
ta nam ra bung iau ga biti bula ta ra tarai
dari: Boina ba ra tarai par, tikatikai ma
kana tultul, diat a va Ierusalem, upi diat
a mono ra marum ure dat, ma na keake
diat a papalum. 23 Io, damana avet ma ra
umana turagu, ma kaugu umana tultul, ma
ra umana monamono nina dia mur iau bula,
pa ta tikai ta vevet i ga ule vue kana mal, ma
avet par ave ga kap kaveve vargal.

5

Di nur vue ra tinavua na mani

1 Io, a ngala na tinata na vartakun kai ra
tarai ma kadia umana taulai i ga vana rikai
ure ra umana tura i diat, a umana Iudaia.
2 Tago ta umana dia ga biti: Avet ma ra
umana natu i vevet, a umana tutana ma ra
umana vavina, mangoro avet; boina avet a
vila pa ra kon, upi avet a ian ma avet a laun.
3 Ta umana bula dia ga biti: Ave tar kail ra
mani, ma ave tar noe tar kaveve pia na uma
ma kaveve umauma na vain, ma ra umana
kuba i vevet; boina avet a nuk upi ra kon,
tago ra mulmulum. 4 Ta ra umana mulai dia
ga biti: Ave tar kail ra mani ure ra totokom
pire ra king ure kaveve lavur pia na uma
ma kaveve lavur uma na vain. 5 Ma ra pal
a paka i vevet i da ra pal a paka i ra tara na
tura i vevet, ma ra umana natu i vevet dia
da ra umana natu i diat; ma go ave ivure ra
umana natu i vevet, a umana tutana ma ra
umana vavina, upi diat a ki na tultul, ma ta
umana natu i vevet, a umana vavina, di tar
vura ivure diat upi diat a tultul; ma i dekdek
upi avet a pait vaenana pa ia, tago ra enana
tarai dia vatur vake kaveve pia na uma ma
kaveve umauma na vain.

6 Ma iau ga manga kulot ba iau ga val-
ongore kadia tinangi ma go ra tinata. 7 Ma
iau ga nununuk ta ra balagu, ma iau ga
takun ra umana ngalangala ma ra umana
tena varkurai, ma iau ga biti ta diat dari:
Ava vatur vake ra tinavua na mani ta ra
umana tura i vavat. Ma iau ga pait ra ngala
na kivung ure diat. 8 Ma iau ga biti ta diat:
Avet, varogop ma ra dekdek i vevet, ave tar
kul valangalanga ra umana tura i vevet, a
umana Iudaia, nina di ga ivure diat pire ra
umana Tematana; ma dave avat a ivure bar
ra umana tura i vavat, ma da ivure bar diat
pire vevet? Ma dia ga ki mut uka, ma pa
dia ga nunure ba ava diat a tatike. 9 Ma iau
ga biti bula dari: Ra magit ava pait ia pa i
boina; pa i topa avat vang upi avat a vana
ma ra variru tadav kada God, tago ra umana
Tematana, kada umana ebar, dia vul dat?
10 Ma damana iau, ma ra umana turagu ma
kaugu umana tultul, ave la tar ra mani ma
ra kon ta diat. Iau lul avat ba boina dat
a nur vue go ra mangamangana. 11 Iau lul
avat, boina ba go gori avat a vamule kadia
pia na uma, kadia umauma na vain, kadia
umauma na oliva, ma ra kubakuba i diat, ma
avat a vamule ra tinavua ta kadia mani, ma
ta ra kon, ma ta ra vain, ma ta ra dangi, nina
ava ga vo pa ia ta diat. 12 Ma dia ga biti: Maia,
avet a vamule, ma pa avet a vatur vake ta
magit ta diat; avet a pait ia da u tar tatike.
Ma iau ga oro pa ra umana tena tinabar, ma
iau ga biti ta diat ba diat a vavalima upi diat
a pait ia varogop ma go ra kunubu. 13 Ma iau
ga timar kaugu mal, ma iau ga biti: Damana
God na timar vue diat par kan ra kubakuba
i diat ba pa dia pait ot pa go ra kunubu, ma
kan kadia papalum bula; maia, damana da
timar vue diat ma da lingire vue diat. Ma ra
kivung par i ga biti: Amen; ma dia ga pite
pa ra Luluai. Ma ra tarai dia ga mur go ra
kunubu.

14 Ma papa ra bung di ga vaki iau upi ina
luluai na gunan pire diat ta ra gunan Iuda,
i ga tur pa ia ta ra kilala a ura vinun ma i
ga tuk tar ta ra kilala a utul a vinun ma a
urua ta ra kini na varkurai kai Artaksasta,
a vinun ma a ura kilala, avet varurung ma
ra umana turagu pa ave ga en ra magit ai
ra luluai na gunan. 15 Ma ra umana luluai
na gunan lua tagu dia ga vung ra mamat na
kinakap pire ra tarai, ma dia ga vatur vake
ra kon ma ra vain ta diat, maravut ra ivat
na vinun na mamat na silva; maia, kadia
umana tultul bula dia ga varkurai pire ra
tarai; ma iau pata, tago iau ga ru God.

16 Maia, ma pa iau ga ngo ta ra papalum
ta go ra liplip, ma pa ave ga kul ta pia;
ma kaugu umana tultul par dia ga vana
varurung abara upi ra papalum.

17 Ma go bula: iau ga tabar tika na mar
ma a ilima na vinun na tutana ta diat ra
umana Iudaia ma ra umana tena varkurai
ma ra magit na nian, varurung ma diat dia
ga tadav avet kan ra umana Tematana dia
ki kikil dat. 18 Ma tikatika na bung di ga
vaninare tika na bulumakau ma laptikai na
bo na sip, damana di ga vaninare bula ra
umana kakaruk ure iau, ma ta ra vavinun
na bung a lavur mangana vain, a peal; ma
pa iau ga vatang upi ra vabongon na luluai
na gunan ure go parika, tago ra kini na
vilavilau i ga tup ra tarai.

19 God, boina ba una nuk pa ra lavur magit
par iau tar pait ia ure go ra tarai.

6

A kaina nuknuk i ra umana ebar

1 Io, ba di ga ve Sanbalat ma Tobia, ma
Gesem ra te Arabia, ma kaveve lavur ebar

par, ba iau ga pait ra liplip, ma ba pa i tarada
mulai; (ma a dovotina pa iau ga vung boko
ra umana banbanu ta ra umana mataniolo
ta nam ra e;) [2] Sanbalat ma Gesem dir ga
vartuluai piragu ma ra tinata dari: Una mai,
datal a varkuvo tai tika na pia na pal ik ta ra
tamataman Ono. Ma dir ga nuk pa ra kaina
magit ba dir a pait ia piragu. [3] Ma iau ga
tulue ra umana tultul pire dir ma ra tinata
dari: Iau varvakai ma ra ngala na papalum,
ma i dekdek upi ina vana ur; upi ra ava da
vung vue ra papalum ba ina vana kan ia upi
ina vana ur pire mumur? [4] Ma dia ga vaivat
ma ra vartuluai damana piragu, ma iau
ga bali vatikene diat ma nam ra mangana
tinata. [5] Ma Sanbalat i ga tulue kana tultul
piragu upi na vailimana, ma i ga kap ra buk
ta ra limana ba pa di ga vabulit bat ia; [6] ma ra
tutumu tana i ga dari: Di varvai tana pire ra
umana vuna tarai, ma Gesem i vatang ia, ba
avat ma ra umana Iudaia a nuknuk i vavat
ba avat a tut na varpiam; nam ra vuna u
pait ra liplip na vat; ma ra nuknukim ba una
king pire diat, di varvai damana. [7] Ma u tar
tibe bula ra.umana propet upi diat a varvai
ure u aro Ierusalem, dari: Go tika na king
Iuda. Ma go da ve ra king ure go ra lavur
tinata. Io, una mai, ma dat a tata guvai tana.
[8] Ma iau ga tulue ra tinata pirana, dari: Vakir
di pait ra magit damana da u vatang ia, i
vana rikai vakuku ta ra balam iat. [9] Tago diat
par dia ga mainge ba diat a vaburut avet, ma
dia ga biti: A lima i diat na bilua boko ta ra
papalum, ma pa diat a pait ia. Ma go, God,
una vaongor ra limagu.

[10] Ma iau ga vana ta ra kuba i Semaia natu
i Delaia natu i Metabel, nina i ga banu bat
mule; ma i ga biti: Boina dor a ki varurung
ta ra kuba i God, aro iat ta ra pal i gomgom,
ma dor a banu bat ra pal i gomgom; tago
diat a vut boko upi diat a ubu u, diat a vut
ta ra marum upi diat a doko u.

[11] Ma iau ga biti tana: Dave, a tutana da
iau na vilau bar? Ma nuve ra tutana da
iau na ruk ra pal i gomgom upi na valaun
mule? Pata, pa ina ruk tana. [12] Ma iau ga
gire ilam ia ba God pa i ga tulue; ma ga
i ga vatang kana tinata na propet ure iau,
tago Tobia ma Sanbalat dir ga tar tokom ia.
[13] Di ga tokom ia upi ina burut, ma upi ina
pait nam ra magit, ma ina rara tana, upi
diat a varvai ma ra kaina tinata ure iau, ma
upi diat a takun iau me. [14] God, una nuk pa
Tobia ma Sanbalat da i topa dir ure go kadir
mangamangana, ma damana bula ra propet
Noadia, a vavina, ma ta ra umana propet
bula nina dia mainge ba diat a vaburut iau.

[15] Damana di ga vaip ra liplip na vat ta ra
gai Elul, ta ra bung a ura vinun ma a ilima
tana, ma a ilima na vinun ma a ura bung
parika dia ga varvakai tana. [16] Ma ba kaveve
lavur ebar dia ga valongore ra tinata ure,
ra lavur Tematana kikil avet dia ga burut,
ma dia ga ruva; tago dia ga nunure muka ba
kaveve God iat i ga pait go ra papalum.

[17] Ma go bula, ta nam ra e a umana ngalan-
gala Iuda dia ga tulue mangoro na buk pire
Tobia, ma ra umana buk kai Tobia dia ga
tadav diat. [18] Tago mangoro na tarai Iuda
dia ga vavalima pirana, tago dir nimuna ma
Sekania natu i Ara; ma natuna Ieokanan,
a tutana, dir ga taulai ma natu i Mesulam
natu i Berekia. [19] Dia ga ve iau bula ure kana
lavur bo na papalum, ma dia ga ve mule ure
kaugu tinata. Ma Tobia i ga tulue ra umana
buk upi na vaburut iau.

7

Nekemia i tibe ra amana lualua aro Ierusalem

[1] Ma ba di ga pait vapar ra liplip na vat,
ma ba iau ga vatur ra umana banbanu,
ma ba di ga tibe ra umana monamono ma
ra umana tena kakailai ma ra tarai Levi,
[2] iau ga tul tar ra varkurai ure Ierusalem
tai Kanani, turagu, ma Kanania ra luluai
ta ra pal na bakbakit, tago ia ra dovot na
tutana, ma i ga lia ta ra mangoro ma ra
variru tadav God. [3] Ma iau ga ve dir ba koko
da papa are ra umana mataniolo Ierusalem
ona ra keake pa i lapap boko; ma ba ra
umana monamono dia mono boko da banu
ra umana matanilo ma da vung ra babat
tana; ma da tibe ra tarai Ierusalem upi diat
a monamono, tikatikai ta kana turtur na
monamono, ma tikatikai ta ra luaina mata i
ra kubana iat.

[4] Ma ra pia na pal i ga manga tababa ma
i ga ngala; ma ra paupau tarai ka dia ga ki
tana, ma pa di ga vatur boko ra umana pal.
[5] Ma kaugu God i ga vanuk tar ia tagu ba
ina oro varurue ra umana ngalangala, ma ra
umana tena varkurai, ma ra tarai, upi da luk
guve diat varogop ma kadia umana apik na
tarai. Ma iau ga tikan tadav ra buk na apik

na tarai ure diat dia ga vana urama lua, ma
iau ga na tadav go ra tinata tana:

A niluluk i diat dia lilikun
(Esra 2:1-70)

6 Go ra tarai ta ra papar Iuda dia ga
vana urama kan ra kini na vilavilau, nina
Nebukadnesar ra king Babilon i ga ben
voe diat, ma go dia ga talil uro Ierusalem,
ma uro Iuda, tikatikai upi kana pia na
pal iat. 7 Dia ga varagur ma Serubabel,
Iesua, Nekemia, Asaria, Ramia, Nakamani,
Mordekai, Bilsan, Misperet, Bigvai, Nekum
ma Bana. Go ia ra niluluk ure ra tarai Israel:
8 A tarai Paros, a ura arip ma tika na mar
ma lavurua na vinun ma a urua. 9 A tarai
Sepatia, a utul a mar ma lavurua na vinun
ma a urua. 10 A tarai Ara, laptikai na mar ma
a ilima na vinun ma a urua. 11 A tarai Pakat-
Moab, ta ra ura apik na tarai Iesua ma Ioab,
a ura arip ma lavutul na mar ma a vinun
ma lavutul. 12 A tarai Elam, tika na arip ma
a ura mar ma a ilima na vinun ma a ivat.
13 A tarai Satu, lavutul na mar ma a ivat na
vinun ma a ilima. 14 A tarai Sakai, lavurua
na mar ma laptikai na vinun ot. 15 A tarai
Binui, laptikai na mar ma a ivat na vinun
ma lavutul. 16 A tarai Bebai, laptikai na mar
ma a ura vinun ma lavutul. 17 A tarai Asgad,
a ura arip ma a utul a mar ma a ura vinun
ma a urua. 18 A tarai Adonikam, laptikai
na mar ma laptikai na vinun ma lavurua.
19 A tarai Bigvai, a ura arip ma laptikai na
vinun ma lavurua. 20 A tarai Adin, laptikai
na mar ma a ilima na vinun ma a ilima. 21 A
tarai Ater, tai Esekia, lavuvat na vinun ma
lavutul. 22 A tarai Kasum, a utul a mar ma
a ura vinun ma lavutul. 23 A tarai Besai, a
utul a mar ma a ura vinun ma a ivat. 24 A
tarai Karip, tika na mar ma a vinun ma a
urua. 25 A tarai Gibeon, lavuvat na vinun ma
a ilima. 26 A tarai Beteleem ma Netopa, tika
na mar ma lavutul na vinun ma lavutul. 27 A
tarai Anatot, tika na mar ma a ura vinun
ma lavutul. 28 A tarai Bet-Asmavet, a ivat
na vinun ma a urua. 29 A tarai Kiriat-Iearim,
Kepira, ma Berot, lavurua na mar ma a ivat
na vinun ma a utul. 30 A tarai Rama ma Geba,
laptikai na mar ma a ura vinun ma tikai. 31 A
tarai Mikmas, tika na mar ma a ura vinun
ma a urua. 32 A tarai Betel ma Ai. tika na mar
ma a ura vinun ma a utul. 33 A tarai Nebo
(a enana), a ilima na vinun ma a urua. 34 A
tarai Elam (a enana), tika na arip ma a ura
mar ma a ilima na vinun ma a ivat. 35 A tarai
Karim, a utul a mar ma a ura vinun ot. 36 A
tarai Ieriko, a utul a mar ma a ivat na vinun
ma a ilima. 37 A tarai Lod, Kadid, ma Ono,
lavurua na mar ma a ura vinun ma tikai. 38 A
tarai Sena, a utul a arip ma lavuvat na mar
ma a utul a vinun ot.
39 A umana tena tinabar; a tarai Iedaia, ta
ra apik na tarai kai Iesua, lavuvat na mar
ma lavurua na vinun ma a utul. 40 A tarai
Imer, tika na arip ma a ilima na vinun ma a
urua. 41 A tarai Paskur, tika na arip ma a ura
mar ma a ivat na vinun ma lavurua. 42 A tarai
Karim, tika na arip ma a vinun ma lavurua.
43 A tarai Levi: a tarai Iesua, tai Kadmiel,
ta ra apik na tarai Odeva, lavurua na vinun
ma a ivat.
44 A umana tena kakailai: a tarai Asap,
tika na mar ma a ivat na vinun ma lavutul.
45 A tarai na monamono na matakilalat: a
tarai Salum, a tarai Ater, a tarai Talmon, a
tarai Akub, a tarai Katita, a tarai Sobai, tika
na mar ma a utul a vinun ma lavutul.
46 A tarai na papalum ta ra pal i gomgom:
a tarai Sika, a tarai Kasupa, a tarai Tabaot,
47 a tarai Keros, a tarai Sia, a tarai Padon,
48 a tarai Lebana, a tarai Kagaba, a tarai
Salmai, 49 a tarai Kanan, a tarai Gidel, a tarai
Gakar, 50 a tarai Reaia, a tarai Resin, a tarai
Nekoda. 51 a tarai Gasam, a tarai Usa, a tarai
Pasea, 52 a tarai Besai, a tarai Meunim, a
tarai Nepusesim, 53 a tarai Bakbuk, a tarai
Kakupa, a tarai Karkur, 54 a tarai Baslit, a
tarai Mekida, a tarai Karsa, 55 a tarai Barkos,
a tarai Sisera, a tarai Tema, 56 a tarai Nesia,
a tarai Katipa.
57 A umana bul mur ta ra tarai na tultul
kai Solomon: a tarai Sotai, a tarai Soperet,
a tarai Perida, 58 a tarai Iala, a tarai Darkon,
a tarai Gidel, 59 a tarai Sepatia, a tarai Katil,
a tarai Pokeret-Asebaim, a tarai Amon. 60 A
tarai na papalum ta ra pal i gomgom par ma
ra umana bul mur ta ra tarai na tultul kai
Solomon, a utul a mar ma lavuvat na vinun
ma a urua diat.
61 Go diat dia ga vana urama maro Tel-
Mela, Tel-karsa, Kerub, Adon, ma Imer, ma
i ga dekdek upi diat a vaarike bulu kadia
apik na tarai ba kadia umana ngalangala pi
da nunure tana ba diat a umana te Israel
ba pata: 62 a tarai Delaia, a tarai Tobia, a
tarai Nekoda, laptikai na mar ma a ivat na
vinun ma a urua. 63 Ma ta diat ra umana
tena tinabar: a tarai Kobaia, a tarai Akos, a
tarai Barsilai (nina i ga taule tika na vavina
ta ra umana natu i Barsilai ra te Gilead, ma
di ga tul tar ra iang i diat tana). 64 Go diat
dia ga tikan upi ra iang i diat ta ra buk na
vuna tarai pire diat di ga tumu vake diat,

ma pa dia ga tikan tadav ia; kari di ga biti
ba pa dia gomgom, ma di ga okole vue diat
kan ra tiniba na tena tinabar. 65 Ma ra luluai
na gunan i ga biti ta diat ba koko diat a
en ra magit i gomgom tuna, tuk tar ta ra
bung tika na tena tinabar na tut rikai upi
na vavaarikai ma ra Urim ma ra Tumim.
66 Ma diat ra tarai par di ga luk guve diat
ba a ivat na vinun ma a ura arip ma a utul
a mar ma laptikai na vinun ot, 67 ma kadia
lavur tultul na tutana ma kadia lavur tultul
na vavina, lavurua na arip ma a utul a mar
ma a utul a vinun ma lavurua diat; ma
kadiat a ura mar ma a ivat na vinun ma a
ilima na tena kakailai bula, a tarai ma ra
vaden. 68 Kadia lavur os, lavurua na mar
ma a utul a vinun ma laptikai; kadia lavur
miul,* a ura mar ma a ivat na vinun ma a
ilima; 69 kadia lavur kamel, a ivat na mar ma
a utul a vinun ma a ilima; kadia lavur as,
laptikai na arip ma lavurua na mar ma a ura
vinun ot.
70 Ma ta umana lualua na apik na tarai dia
ga vartabar ure ra papalum. A luluai na
gunan i ga tul tar tika na arip na marmar na
pal a, mani i goled ta ra vuvuvung na mani,
ma a ilima na vinun na la, ma a ilima na mar
ma a utul a vinun na mal na tena tinabar.
71 Ma ta umana lualua na apik na tarai dia
ga tul tar a ura vinun na arip na marmar na
pal a mani i goled ta ra vuvuvung na mani,
ma tika na arip na kilogram (a ura arip ma a
ura mar na paun) na silva. 72 Ma ra tarai par
dia ga vartabar ma a ura vinun na arip na
marmar na pal a mani i goled, ma ra lavuvat
na mar na kilogram (a ura arip na marmar
na paun) na silva, ma laptikai na vinun ma
lavurua na mal na tena tinabar.
73 Damana ra umana tena tinabar, ma
ra tarai Levi, ma ra umana monamono na
matakilalat, ma ra umana tena kakailai, ma
ta umana ta ra tarai, ma ra tarai na papalum
ta ra pal i gomgom, ma ra tarai Israel par,
dia ga kiki ta kadia lavur pia na pal.
Ma ba i ga vut ra gai lavurua, a tarai Israel
par dia ga ki ta kadia lavur pia na pal.

8

Esra i luk ra buk na varkurai pire ra tarai par

1 Ma ra tarai par dia ga vana varurung
ma ra kopono nuknuk i diat ta ra bala na
taman pire ra Mataniolo na Tava; ma dia ga
ve Esra ra tena tutumu upi na vila pa ra buk
na varkurai kai Moses, nina ra Luluai i ga
vartuluai tana pire ra tarai Israel. 2 Ma Esra
ra tena tinabar i ga kap ra buk na varkurai
ta ra kivung, pire ra tarai ma ra vaden, ma
pire diat par dia valongore ma ra minatoto,
ta ra luaina bung ta ra gai lavurua. 3 Ma
i ga luluk tana ta ra bala na taman pire
ra Mataniolo na Tava, i ga tur pa ia ta ra
malana ikilik ma i ga tuk tar ta ra keake i ki
tur, ta ra luaina mata i ra tarai ma ra vaden
ma nina i ga tale diat ra minatoto tana; ma
ra talinga i ra tarai par dia ga ki na valongor
upi ra tinata ta ra buk na varkurai.
4 Ma Esra ra tena tutumu i ga tur ta ra
turtur na varvai di ga pait ia ma ra davai ure
go ra magit iat; ma Matitia, Sema, Anaia,
Uria, Kilkia ma Maseia, dia ga tur ta ra
papar a lima tuna tana; ma ta ra papar
a mairana Pedaia, Misael, Malkia, Kasum,
Kasbadana, Sekaria ma Mesulam. 5 Ma Esra
i ga pala ra buk ta ra luaina mata i ra tarai
par; (tago i ga tur liu ta diat ra tarai par;)
ma ba i ga pala ia, ra tarai par dia ga tut.
6 Ma Esra i ga pite pa ra Luluai ra ngala na
God. Ma ra tarai par dia ga biti, Amen,
Amen, ma dia ga tulue ra lima i diat urama;
ma dia ga tur rururu, ma dia ga lotu tadav
ra Luluai ma ra mata i diat i ga gigira ura
ra pia. 7 Ma Iesua bula, ma Bani, Serebia,
Iamin, Akub, Sabetai, Odia, Maseia, Kelita,
Asaria, Iosabad, Kanan, Pelaia ma ra tarai
Levi, dia ga vakapa ra tarai ta ra varkurai;
ma ra tarai dia ga tur ta kadia pakapakana.
8 Ma dia ga luluk ta ra buk, ta ra varkurai
kai God, ma dia ga vatang vakapa; ma dia ga
pukue tar ra kukuraina upi diat a matoto ta
ra magit di gai luk ia.
9 Ma Nekemia ra luluai na gunan, ma Esra
ra tena tinabar ma ra tena tutumu, ma ra
tarai Levi nina dia ga vateten ra tarai, dia
ga biti ta ra tarai par dari: Go ra bung a
bung i gomgom kai ra Luluai kavava God,
koko avat a ligur ma koko avat a tangi.
Tago ra tarai par dia ga tangtangi ba dia ga
valongore ra tinata na varkurai.
10 Ma i ga ve diat dari: Avat a vana, ma
avat a en ra magit i bira, ma avat a mome
ra tava i kalakalami, ma avat a tabar nina
ba pa di vaninare ta magit ure ma ta umana
tiniba; tago go ra bung a bung i gomgom
kai kada Luluai; ma koko na tabun ra bala i

* 7:68: A miul ia ra natu i ra os dir ma ra as.

vavat, tago ra gugu tai ra Luluai ia ra ongor
i vavat. 11 Damana ra tarai Levi dia ga vango
ra tarai ma ra tinata dari: Avat a ki mut,
tago go ra bung a bung i gomgom; ma koko
na tabun ra bala i vavat. 12 Ma ra tarai dia ga
vana upi diat a ian ma upi diat a momo ma
upi diat a vartabar ma upi diat a gugu muka,
tago i ga kapa ra bala i diat ure ra tinata di
ga ve tar ia ta diat.

13 Ma ta ra vauruana bung ra umana luluai
na apik na tarai kai ra tarai par, ra umana
tena tinabar, ma ra tarai Levi, dia ga ki
varurung ma Esra ra tena tutumu upi diat
a nuk pa ra tinata na varkurai. 14 Ma dia
ga gire tadav ra tinata di ga tumu ia ta ra
varkurai nina ra Luluai i ga vartuluai tana
pire Moses ba ra tarai Israel diat a ki ta
ra pal na turturup ta ra lukara ta ra gai
lavurua; 15 ma ba diat a vaarike ma diat a
varvai tana ta kadia lavur pia na pal, ma
aro Ierusalem dari: Avat a vana ta ra luana,
ma avat a vila pa ta umana ingar i ra oliva,
ma ra kuabar na oliva, ma ra iluga, ma ra
mapina ul, ma ra ingar i ra umana davai dia
lubalubang, upi avat a pait ra umana pal na
turturup, da di ga tumu ia. 16 Damana ra
tarai dia ga vana oai, ma dia ga vila pa ia,
ma dia ga pait kadia umana pal na turturup,
tikatikai ta ra ul a kubana, ma ta kadia
tamataman, ma ta ra bala na gunan ta ra
kuba i God, ma ta ra bala na gunan maravai
ta ra Mataniolo na Tava, ma ta ra bala na
gunan maravai ta ra Mataniolo kai Epraim.
17 Ma ra tarai par nina dia ga lilikun kan ra
kini na vilavilau di ga pait ra umana pal na
turturup, ma dia ga kiki ta ta umana pal na
turturup; tago papa ra e Iosua natu i Nun
i ga laun tana tuk ta nam ra bung ra tarai
Israel pa dia ga pait ia. Ma dia ga manga
gugu.

18 Damana ra bungbung par, i ga tur pa ia
ta ra luaina bung ma i ga tuk tar ta ra mu-
tuaina, Esra i ga luluk ta ra buk na varkurai
kai God. Ma dia ga pait ra lukara lavurua
na bung; ma ta ra valavutuluna bung dia
ga pait ra ngala na kivung, varogop ma ra
tinata na varkurai.

9

Esra i tata kapa ure ra lavur mangana varpiam kai ra tarai Israel

1 Ma ta ra bung a ura vinun ma a ivat ta
nam ra gai, ra tarai Israel dia ga ki varurung
ma dia ga vevel, ma dia ga mal ma ra mal na
tabun, ma dia ga vung ra pia ta ra ulu i diat.
2 Ma ra tarai Israel tuna dia ga ki varbaiai
kan ra lavur vaira par, ma dia ga tur, ma dia
ga tata kapa ure kadia varpiam, ma ra bilak
na magit ra umana tama i diat dia ga pait ia.
3 Ma dia ga tur rikai ta kadia turtur, ma dia
ga luluk ta ra buk na varkurai kai ra Luluai
kadia God ta ra ngungu bung; ma tai ta ra
ngungu bung dia ga tata kapa, ma dia ga
lotu tadav ra Luluai kadia God. 4 Ma Iesua,
Bani, Kadmiel, Sebania, Buni, Serebia, Bani
ma Kenani, dia ga tur ta ra kakao kai ra
tarai Levi ma dia ga tangi ma ra ngala na
nilai diat tadav ra Luluai kadia God. 5 Ma ra
tarai Levi, Iesua, Kadmiel, Bani, Kasabneia,
Serebia, Odia, Sebania ma Petakia, dia ga
biti: Avat a tur, ma avat a pite pa ra Luluai
kavava God vatikai namur ma pa na mutu.

Da pite pa ra iangim i mamar kakit, ma
i ki ak ta ra lavur tinata na varvadoan ma
ra lavur tinata na pite varpa. 6 U Luluai, u
kakika; u ga pait ra bala na bakut, a bala
na bakut arama iat, ma ra kor na tagul, ra
rakarakan a gunagunan ma ra lavur magit
tana, ra ta ma ra lavur mangamangana i
laun tana, ma u balabalaure diat par; ma ra
kor ta ra bala na bakut dia lolotu tadav u.

7 U Luluai God, u ga pilak pa Abaram, ma u
ga ben vairop ia kan Ur ta ra gunan Kaldea,
ma u ga vaiang ia ba Abaraam; 8 ma u ga
gire tadav ra dovot na balana ta ra luaina
matam, ma u ga pait ra kunubu pirana
upi una tul tar ra gunan tana kai ra tarai
Kanaan, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Amor,
ma ra tarai Peres, ma ra tarai Iebus, ma
ra tarai Girgas, ma upi una tul tar ia ta ra
umana bul mur tana bula, ma u ga pait ot
pa kaum tinata, tago u takodo.

9 Ma u ga gire ra magit i ga monong ra
umana tama i vevet ta ra gunan Aigipto,
ma u ga valongore kadia tinangi ta ra Ta
Meme; 10 ma u ga vaarike ra umana vakilang
ma ra umana papalum na kinaian tai Parao,
ma ta kana umana tultul, ma ta ra tarai par
ta kana gunan; tago u ga nunure ba dia ga
papait na luluai pire diat; ma u ga vangala
ra iangim, ma i damana tuk gori. 11 Ma u
ga kutu varbaiane ra ta ta ra luaina mata i
diat, upi diat a vana bolo livuan tana da ta
ra pia i mage; ma diat dia ga korot mur diat
u ga vue vadudu diat ta ra marumian da di
vue vadudu ra vat ta ra ngala na tava. 12 Ma
go bula, u ga agure diat ma ra bakut ta ra

keake, ma ra biro na iap ta ra marum, upi
na kapa ra nga ba diat a vana tana. [13] U ga
irop ma u ga ki ta ra ul a luana Sinai, ma u
ga tata pire diat marama ra bala na bakut,
ma u ga tul tar ra takodo na varkurai ta diat,
ma ra umana dovot na tinata na varkurai,
ma ra umana bo na togotogo ma ra umana
bo na vartuluai; [14] u ga vaarike kaum Bung
Sabat pire diat, ma u ga tul tar ra umana
vartuluai ta diat, ma ra umana togotogo ma
ra varkurai, ta ra lima i Moses kaum tultul;
[15] ma u ga tabar diat ma ra gem marama ra
bala na bakut ba dia ga mulmulum, ma u ga
vananoro ra tava kan ra vat ki ba dia ga mar,
ma u ga vartuluai pire diat upi diat a vana
ma diat a kale pa ra gunan nina u ga tulue
ra limam urama ure pi una tul tar ia ta diat.
[16] Ma diat ma ra umana tama i vevet
lualua dia ga papait na luluai, ma dia ga pue
ngangar, ma pa dia ga kapupi kaum lavur
vartuluai, [17] ma dia ga ole ra tinorom, ma pa
dia ga nuk pa bula kaum lavur papalum na
kinaian nina u ga pait diat livuan ta diat; dia
ga pue ngangar ika, ma ta kadia varpiam dia
ga pilak pa tika na raprap upi diat a lilikun
ta ra kini na vilavilau; ma u God u punpun
vue ra varpiam, u varmari ma i ngala kaum
bala na varmari, u vavabing ma ra kankan,
ma i peal kaum varmari, ma pa u ga vana
balakane diat.
[18] Maia, ba dia ga mal ra nat na bu-
lumakau ma dia ga biti, Go kavava God
nina i ga agure pa avat kan Aigipto, ma ba
dia ga manga vakankan u, [19] ta kaum peal
mangamangana varmari pa u ga vana kan
diat ta ra pupui; ra bakut pa i ga panie kan
diat ta ra keake pi na lualua ta diat ta ra
nga; ma damana bula ra biro na iap ta ra
marum, upi diat a gire ra kapa ma ra nga pi
diat a vana tana. [20] U ga tul tar bula ra bo
na Tulungeam ta diat upi na vateten diat,
ma pa u ga muie kaum mana upi diat a en
ia, ma u ga tul tar ra tava ta diat ba dia ga
mar. [21] Maia pa, a ivat na vinun na kilala
u ga tabar diat ta ra pupui, ma pa dia ga
iba upi ta magit; kadia umana mal pa dia ga
maulana, ma ra kau i diat pa dia ga ung.
[22] Ma go bula, u ga tul tar ra umana vuna
gunan ta diat ma ra umana vuna tarai, nina
u ga tibe tar diat varogop ma kadia umana
pakana gunan; damana dia ga vatur vake
ra gunan kai Sikon, ra gunan kai ra king
Kesbon iat, ma ra gunan kai Og ra king
Basan. [23] U ga vapeal bula ra lavur natu i diat
upi diat a varogop ma ra kor na tagul arama
liu, ma u ga vaolo diat ta ra gunan nina u
ga tar biti ta ra umana tama i diat ba diat a
olo tana ma diat a kale pa ia. [24] Damana ra
umana natu i diat dia ga olo ma dia ga kale
pa ra gunan, ma u ga vamolo tar ra tarai
Kanaan ta nam ra gunan ta diat, ma u ga nur
tar diat ma kadia umana king ma ra tarai
par ta ra gunan ta ra lima i diat, upi diat a
pait ra magit dia ga mainge ta diat. [25] Ma dia
ga ongor pa ra umana pia na pal di ga liplip
bat diat, ma ra bo na gunan, ma dia ga vatur
vake ra umana pal dia kor ma ra lavur bo na
magit, ma ra umana kivu ba di ga kal ia, a
umana uma na vain, a amana uma na oliva,
ma ra peal davai na vunuanai; io, dia ga ian
ma dia ga maur, ma dia ga tubu, ma dia ga
gugu ta kaum ngala na vartabar.

[26] Ma a dovot pa dia ga toratorom, ma
dia ga tut na varpiam piram, ma dia ga
vue tamur tar ta kaum varkurai, ma dia ga
ubu kaum lavur propet nina dia ga pit diat
upi diat a vatalil mule diat piram, ma dia
ga pait ra lavur magit u ga manga kankan
tana. [27] Kari u ga nur tar diat ta kadia lavur
ebar, ma dia ga vakadik diat; ma ba dia
ga ki na malari, dia ga kail piram ma u ga
valongore marama ra bala na bakut; ma
varogop ma kaum ngala na varmari u ga tul
tar ra umana tena valaun ta diat, ma dia
ga valaun diat kan kadia lavur ebar. [28] Ma
ba dia ga langalanga dia ga pait mule ra
varpiam ta ra luaina matam; kari u ga vung
vue diat, ma kadia lavur ebar dia ga kure
diat; ma a dovot ba dia ga lilikun ma dia
ga tangi up u, u ga valongore marama ra
bala na bakut; ma mangoro na bung u ga
valaun diat varogop ma kaum varmari; [29] ma
u ga takun diat upi una ben pa mule diat
tadav kaum varkurai; ma dia ga papait na
luluai ka, ma pa dia ga torom ta kaum lavur
vartuluai, dia ga piam vue ke kaum lavur
varkurai, (nina ba ta tikai na laun tana ona
i pait ia,) ma dia ga karduk, ma dia ga pue
ngangar, ma pa dia ga valongor. [30] Ma a
dovotina mangoro na kilala u ga mari diat,
ma u ga pit diat ma ra Tulungeam ta diat
ra umana propet; ma pa dia ga kapupi ia;
kari u ga nur tar diat ta ra tarai dia kiki ta
ra gunagunan. [31] la kaka, ure kaum ngala
na varmari pa u ga vapanie vapar vue diat,

ma pa u ga vana balakane diat; tago u ra
God na varmari iat. 32 Io, kaveve God, u ra
ngala na God, ra dekdek ma ra enana, u pait
ot pa ra kunubu ma ra varmari, koko nam
ra magit i tup avet ma kaveve umana king,
ma kaveve umana luluai, ma kaveve umana
tena tinabar, ma kaveve umana propet, ma
ra umana tama i vevet, ma kaum tarai par,
papa ra bung ra umana king Asiria dia ga
varkurai tana ma i tuk tar ta ra bung gori,
na varogop ma ra magit i ikilik piram. 33 I
dovot u tar takodo ta ra lavur magit i tar
tadav avet; tago kaum mangamangana i
dovot, ma avet ave ga pait ra magit i bilak;
34 ma kaveve umana king, ma kaveve umana
luluai, ma kaveve umana tena tinabar, ma
ra umana tama i vevet, pa dia ga torom ta
kaum varkurai, ma pa dia ga nuk pa kaum
lavur vartuluai ma kaum lavur varvai nina
u ga pit diat me. 35 Tago pa dia ga torom
tam ta kadia e na varkurai, ma ure kaum
ngala na varmari ba u ga tul tar ia ta diat,
ma ta ra gunan i ngala ma i boina nina u
ga tabar diat me; ma pa dia ga vana tapuku
kan kadia lavur bilak na mangamangana.
36 Ea, avet ra umana tultul gori; ma ure ra
gunan nina u ga tul tar ia ta ra umana
tama i vevet upi diat a en ra vuaina ma ra
lavur bo na magit tana, ea, ave ki na tultul
tana. 37 Ma ra umana king u ga tibe diat
ba diat a kure avet ure kaveve varpiam dia
vatur vake ra ngala na tabarikik tana; dia
kure ra pal a paka i vevet bula, ma kaveve
lavur vavaguai, da dia mainge, ma ave ki na
malari tuna. 38 Ma ure go ra lavur magit ave
pait ra dovot na kunubu, ma ave tumu ia;
ma kaveve umana luluai, ma kaveve tarai
Levi, ma kaveve umana tena tinabar, dia
pait kadia vakilang na bulit tana.

10

A tarai dia vavalina ba diat a mur ra varkurai

1 Diat dia ga pait kadia vakilang na bulit
tana, go diat; Nekemia ra luluai na gunan
natu i Kakalia, Sedekia, 2 Seraia, Asaria,
Ieremia, 3 Paskur, Amaria, Malkia, 4 Katus,
Sebania, Maluk, 5 Karim, Meremot, Obadia,
6 Daniel, Gineton, Baruk, 7 Mesulam, Abia,
Miamin, 8 Masia, Bilgai, Semaia; go diat ra
umana tena tinabar.

9 Ma ra tarai Levi: Iesua natu i Asania,
Binui ta diat ra tarai Kenadad, Kadmiel;
10 ma ra umana tura i diat, Sebania, Odia, Kelita, Pelaia, Kanan, 11 Mika, Rekob, Kasabia,
12 Sakur, Serebia, Sebania, 13 Odia, Bani, Beninu.

14 A umana luluai kai ra tarai: Paros,
Pakat-Moab, Elam, Satu, Bani, 15 Buni, Asgad, Bebai, 16 Adonia, Bigvai, Adin, 17 Ater,
Esekia, Asur, 18 Odia, Kasum, Besai, 19 Karip,
Anatot, Nobai, 20 Magpias, Mesulam, Kesir,
21 Mesesabel, Sadok, Iadua, 22 Pelatia, Kanan,
Anaia, 23 Osea, Kanania, Kasub, 24 Alokes,
Pilka, Sobek, 25 Rekum, Kasabna, Maseia,
26 Akia, Kanan, Anan, 27 Maluk, Karim, Bana.

28 Ma ra tarai par dia ga ki valili, ma ra
umana tena tinabar, ra tarai Levi, ra umana
monamono ta ra matakilalat, ra umana
tena kakailai, ra tarai na papalum ta ra pal i
gomgom, ma diat par dia ki varbaiai ma ra
tarai vakuku ta ra gunan upi diat a tatabai
ta ra varkurai kai God, kadia umana taulai,
ra umana natu i diat, a umana tutana ma
ra umana vavina, diat par dia kabinana ma
dia matoto, 29 dia ga tatabai ta ra umana tura
i diat, kadia umana ngalangala, ma dia ga
pait ra dekdek na vavalima upi diat a mur
ra varkurai kai God nina ba Moses ra tultul
kai God i ga tul tar ia, ma ba diat a kapupi
ra lavur vartuluai kai ra Luluai kada God,
ma diat a pait diat, ma kana lavur varkurai
ma kana lavur togotogo. 30 Ma ba vakir da
tul tar kaveve umana bul vavina tadav ra
tari vakuku ta ra gunan, ma vakir da ben
pa mule kadia umana bul vavina upi diat a
taulai ma kaveve umana bul tutana; 31 ma ba
ra tarai vakuku diat a kap ra tabarikik ba ta
magit na uma upi diat a bung me ta ra Bung
Sabat, ba vakir avet a kul ia pire diat ta ra
Bung Sabat ba ta ra enana bung na lotu; ma
ba vakir avet a varurue ra magit na uma ta
ra valavuruana kilala, ma ba avet a nur vue
ra mani di ga kail ia.

32 Ma ave ga pait ra varkurai bula ba avet
a totokom ma ra vautuluna pakana ta ra
pal a mani ta ra kilakilala ure ra papalum
ta ra kuba i kaveve God: 33 ure ra gem na
ginigira, ma ure ra tinabar na vuai na uma
ba di tul vatikene tar ia, ure ra tinabar di
tuntun vatikene tar ia, ta ra umana Bung
Sabat, ta ra lukara na kalamana gai, ta ra
umana enana lukara di ga tibe, ma ure ra
umana gomgom na magit, ma ure ra umana
tinabar pi da pait ra varporong me ure ra
tarai Israel, ma ure ra lavur papalum par ta
ra kuba i kaveve God. 34 Ma ave ga ilailam,
ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi,

ma ra tarai, ure ra vartabar na davai, upi
da kap ia ta ra kuba i kaveve God, varogop
ma kaveve lavur apik na tarai, ta ra e di
kubu ia, ma ta ra kilakilala, upi da vavato
me ta ra uguugu na vartabar kai ra Luluai
kaveve God, da di ga tumu ia ta ra buk na
varkurai; 35 ma upi da kap ra vuai e ta kaveve
pia, ma ra vuai e ta ra lavur mangamangana
davai, ta ra kilakilala, ta ra kuba i ra Luluai;
36 damana bula ra luaina ta kaveve umana
bul tutana, ma ta kaveve lavur vavaguai, da
di ga tumu ia ta ra buk na varkurai, ma ra
luaina ta kaveve umana kikil na bulumakau
ma kaveve umana kikil na sip, upi da kap
diat ta ra kuba i kaveve God, tadav ra umana
tena tinabar dia kudakudar ta ra kuba i
kaveve God; 37 ma upi avet a kap ra luaina
plaua, ma ra lavur tinabar na tutuluai, ma
ra vuai ra lavur mangamangana davai, ma
ra vain ma ra dangi, tadav ra umana tena
tinabar ta ra umana pakana pal ta ra kuba i
kaveve God; ma ra vavinun na pakana ta ra
vuai ra pia tadav ra tarai Levi, tago ra tarai
Levi dia varurue ra vavinun na pakana ta ra
lavur pia na pal ta kaveve umauma. 38 Ma
ra tena tinabar natu i Aron diat a varagur
ma ra tarai Levi ba ra tarai Levi dia vila
pa ra vavinun na pakapakana; ma ra tarai
Levi diat a kap ra vavinununa ta ra vavinun
na pakapakana ta ra kuba i kaveve God, ta
ra palpal ta ra pal na vuvuvung. 39 Tago ra
tarai Israel ma ra tarai Levi diat a kap ra
vartabar di tultulue, ta ra kon ma ra vain
ma ra dangi, ta ra umana pakana pal nina ra
umana la ure ra pal i gomgom dia tur tana,
ma damana ra umana tena tinabar nina dia
kudakudar, ma ra umana monamono na
matakilalat, ma ra umana tena kakailai; ma
pa avet a nur vue ra kuba i kaveve God.

11

Diat dia ki Ierusalem
(1 Tutu 9:1-34)

1 Ma ra umana luluai kai ra tarai dia ga
ki Ierusalem; ma ra tarai par bula dia ga
ilailam upi da agur pa ta tikai ta ra vinvinun
na tarai upi na ki Ierusalem ra pia na pal i
gomgom, ma ra lavuvat dia tur valili diat a
ki ta ra lavur enana pia na pal. 2 Ma ra tarai
dia ga pite pa ra umana tutana par nina dia
ga tul tar diat iat ma ra minariga upi diat a
ki Ierusalem.
3 Io, go ra umana luluai na langun dia ga
ki Ierusalem; ma ta ra umana pia na pal Iuda
diat par dia ga ki, tikatikai ta kana pia, ta
kadia umana pia na pal: Israel, ra umana
tena tinabar, ma ra tarai Levi, ma ra tarai na
papalum ta ra pal i gomgom, ma ra umana
bul mur ta ra umana tultul kai Solomon.
4 Ma ta umana ta diat ra tarai Iuda ma
ra tarai Beniamin dia ga ki Ierusalem. Ta
diat ra tarai Iuda: Ataia natu i Usia, natu
i Sekaria, natu i Amaria, natu i Sepatia,
natu i Malalel, ta ra tarai Peres; 5 ma Maseia
natu i Baruk, natu i Kolkose, natu i Kasaia,
natu i Adaia, natu i Ioiarib, natu i Sekaria,
natu i ra te Sela. 6 A tarai Peres par ba dia
ki Ierusalem, a ivat na mar ma laptikai na
vinun ma lavutul, a umana tena ongor diat.
7 Ma go diat a tarai Beniamin: Salu natu i
Mesulam, natu i Ioed, natu i Pedaia, natu
i Kolaia, natu i Maseia, natu i Itiel, natu i
Iesaia. 8 Ma namur tana Gabai, Salai, lavuvat
na mar ma a ura vinun ma lavutul. 9 Ma Ioel
natu i Sikri i ga kure diat; ma Iuda natu i
Asenua i ga vauruana tena varkurai ta ra
pia na pal. 10 Ta diat ra umana tena tinabar:
Iedaia natu i Ioiarib, Iakin, 11 Seraia natu i
Kilkia, natu i Mesulam, natu i Sadok, natu i
Meraiot, natu i Akitub, ra tena varkurai ta
ra kuba i God, 12 ma ra umana tura i diat nina
dia pait ra papalum ta ra pal, lavutul na mar
ma a ura vinun ma a urua; ma Adaia natu i
Ierokam, natu i Palalia, natu i Amsi, natu i
Sekaria, natu i Paskur, natu i Malkia, 13 ma ra
umana turana, a umana lualua ta ra umana
apik na tarai, a ura mar ma a ivat na vinun
ma a urua; ma Amasai natu i Asarel, natu
i Asai, natu i Mesilemot, natu i Imer, 14 ma
ra umana tura i diat, a umana lebe tuna,
tika na mar ma a ura vinun ma lavutul;
Sabdiel natu i Agedolim i ga kure diat. 15 Ma
ta diat ra tarai Levi: Semaia natu i Kasub,
natu i Asrikam, natu i Kasabia, natu i Buni;
16 ma Sabetai ma Iosabad, ta diat ra umana
lualua kai ra tarai Levi, nina dia varvakai
ma ra papalum ra pia ta ra kuba i God; 17 ma
Matania natu i Mika, natu i Sabdi, natu i
Asap, nina i lualua ta ra pite varpa na lotu,
ma Bakbukia, ra vauruana ta diat ra umana
turana; ma Abda natu i Samua, natu i Galal,
natu i Iedutun. 18 A tarai Levi par ta ra pia
na pal i gomgom di ga luk guve diat ba a
ura mar ma lavutul na vinun ma a ivat. 19 Ma
ra umana monamono na matakilalat, Akub,
Talmon, ma ra umana tura i dir, nina dia
monamono ta ra umana mataniolo, tika na
mar ma lavurua na vinun ma a urua. 20 Ma
ra ibaiba ta diat ra tarai Israel, ta diat ra
umana tena tinabar, ma ra tarai Levi, dia ga
ki ta ra lavur pia na pal Iuda, tikatikai ta ra
pakana gunan i ga kale pa ia.

21 Ma ra tari na papalum ta ra pal i gom-
gom dia ga ki Opel; ma Sika ma Gispa dir
ga kure ra tarai na papalum. 22 Ma Usi
natu i Bani, natu i Kasabia, natu i Matania,
natu i Mika, ta diat ra tarai Asap, ra umana
tena kakailai, i ga kure ra tarai Levi aro
Ierusalem, ta ra papalum ta ra kuba i God.
23 Tago ra king i ga pait ra vartuluai ure diat,
ma ra dovot na tiniba ure ra umana tena
kakailai, da i ga topa ia ta ra bungbung. 24 Ma
Petakia natu i Mesesabel ta diat ra tarai
Sera natu i Iuda, i maramaravut ra king ta
ra lavur magit ure ra tarai.

Diat dia ki irai kan Ierusalem

25 Ma ure ra umana pia na pal ik ma kadia
umana pia na uma, ta umana tarai Iuda dia
ga ki Kiriat-Arba ma ta ra umana pia na pal
tana, ma aro Dibon ma ta ra umana pia na
pal tana, ma aro Iekabsel ma ta ra umana
pia na pal tana, 26 ma aro Iesua, Molada ma
Bet-Pelet, 27 ma aro Kasar-Sual ma aro Ber-
Seba ma ra umana pia na pal tana, 28 ma
aro Siklag ma aro Mekona ma ta ra umana
pia na pal tana, 29 ma aro En-Rimon, Sora
ma Iarmut, 30 Sanoa, Adulam, ma ra umana
pia na pal ik tana, Lakis ma ra umana uma
tana, Aseka ma ra umana pia na pal tana.
Damana dia ga ki papa aro Ber-Seba ma tuk
tar ra male Inom. 31 A tarai Beniamin bula
dia ga ki Geba, Mikmas ma Aia, ma Betel
ma ra umana pia na pal tana; 32 aro Anatot,
Nob, Anania, 33 Kasor, Rama, Gitaim, 34 Kadid,
Seboim, Nebalat, 35 Lod ma Ono, ta ra male
ra umana tena madaka dia ga ki tana. 36 Ma
ta umana tiniba ta ra tarai Levi ta ra papar
Iuda dia ga mur ra vuna tarai Beniamin.

12

A umana tena tinabar ma ra tarai Levi

1 Ma go ra umana tena tinabar ma ra tarai
Levi dia ga varagur urama ma Serubabel
natu i Sealtiel, ma Iesua: Seraia, Ieremia,
Esra, 2 Amaria, Maluk, Katus, 3 Sekania,
Rekum, Meremot, 4 Ido, Ginetoi, Abia,
5 Miamin, Madia, Bilga, 6 Semaia, Ioiarib,
Iedaia, 7 Salu, Amok, Kilkia, Iedaia. Go diat
ra umana lualua ta ra umana tena tinabar
ma ra umana tura i diat ta ra kilala Iesua i
ga laun tana.

8 Ma ra tarai Levi go diat: Iesua, Binui,
Kadmiel, Serebia, Iuda, ma Matania, nina i
ga lualua ta ra pite varpa, diat ma ra umana
turana. 9 Damana bula Bakbukia ma Uno, a
ura tura i diat, dia tur vartalai ma nam diat.

10 Ma Iesua i ga vangala Ioiakim, ma
Ioiakim i ga vangala Eliasib, ma Eliasib i
ga vangala Ioiada, 11 ma Ioiada i ga vangala
Iokanan, ma Iokanan i ga vangala Iadua.

12 Ma ta ra kilala Ioiakim i ga laun tana, go
diat dia ga tena tinabar, a umana lualua ta
ra umana apik na tarai: ta ra tarai Seraia,
Meraia; ta ra tarai Ieremia, Kanania; 13 ta
ra tarai Esra, Mesulam; ta ra tarai Amaria,
Ieokanan; 14 ta ra tarai Maluki, Ionatan; ta
ra tarai Sebania, Iosep; 15 ta ra tarai Karim,
Adna; ta ra tarai Meraiot, Kelkai; 16 ta ra
tarai Ido, Sekaria; ta ra tarai Gineton, Mesu-
lam; 17 ta ra tarai Abia, Sikri; ta ra tarai
Miniamin ma Moadia, Piltai; 18 ta ra tarai
Bilga, Samua; ta ra tarai Semaia, Ieonatan;
19 ta ra tarai Ioiarib, Matenai; ta ra tarai
Iedaia, Usi; 20 ta ra tarai Salai, Kalai; ta
ra tarai Amok, Eber; 21 ta ra tarai Kilkia,
Kasabia; ta ra tarai Iedaia, Netanel.

22 Ta ra kilakilala Eliasib, Ioiada, Iokanan,
ma Iadua, dia ga laun tana, di ga tumu ra
tarai Levi ba ra umana lualua ta ra umana
apik na tarai; damana ra umana tena tin-
abar bula, ta ra kilakilala na varkurai kai
Darius ra te Persia.

23 Di ga tumu ra iang i ra tarai Levi, a
umana lualua ta ra umana apik na tarai, ta
ra buk na tutumu vakai, tuk tar ta ra e kai
Iokanan natu i Eliasib. 24 Ma ra umana luluai
ta diat ra tarai Levi: Kasabia, Serebia, ma
Iesua natu i Kadmiel, ma ra umana tura i
diat ba dia tur vartalai ma diat, upi diat a
pite varpa ma diat a tul tar ra varmananai,
varogop ma ra vartuluai kai David ra tu-
tana kai God, da kadia varmur. 25 Matania,
Bakbukia, Obadia, Mesulam, Talmon, ma
Akub, a umana monamono diat, ma dia ga
varbalaurai ta ra umana pal na vuvuvung ta
ra umana mataniolo.

26 Go diat dia ga laun ta ra kilakilala kai
Ioiakim natu i Iesua natu i Iosadak, ma ta
ra kilakilala kai Nekemia ra luluai na gunan
dir ma Esra ra tena tinabar ma ra tena
tutumu.

Di vadoane ra liplip na vat

27 Ma ba di ga pait ra lotu ure ra liplip
na vat kikil Ierusalem, dia ga tikatikan upi
ra tarai Levi ta ra gunagunan, ma dia ga
agur pa diat uro Ierusalem, upi diat a pait
ra lotu ma ra gugu, ma upi diat a pite varpa
ma ra kakailai, ma ra kudu, ma ra kaur ma
ra pagol. 28 Ma ra umana tena kakailai dia
ga vana varurung maro ra gunagunan kikil
Ierusalem, ma maro ra umana pia na pal

kai ra tarai Netopat; [29] damana bula maro
Bet-Gilgal, ma maro ra umana gunan Geba
ma Asmavet; tago ra umana tena kakailai
dia ga tar pait kadia umana pia na pal kikil
Ierusalem. [30] Ma ra umana tena tinabar ma
ra, tarai Levi dia ga vagomgom mule diat,
ma dia ga vagomgom ra tarai ma ra umana
mataniolo ma ra liplip na vat.

[31] Namur iau ga agur pa ra umana luluai
Iuda ta ra ul a liplip na vat, ma iau ga tibe a
ura ngala na loko na tarai, ma dia ga pite
varpa ma dia ga pait ra vinavana; tikai i
ga vana ta ra papar a lima tuna ta ra ul a
liplip na vat tadav ra Mataniolo na Puputa;
[32] ma go diat dia ga mur diat: Osaia, ma ra
papar ta diat ra umana luluai Iuda, [33] ma
Asaria, Esra, Mesulam, [34] Iuda, Beniamin,
Semaia ma Ieremia, [35] ma ta umana tena
tinabar nina dia ga kap ra umana tavur:
Sekaria natu i Ionatan, natu i Semaia, natu
i Matania, natu i Mikaia, natu i Sakur, natu
i Asap; [36] ma ra umana turana, Semaia,
Asarel, Milalai, Gilalai, Mai, Netanel, Iuda,
ma Kanani, ma dia ga kap ra lavur manga-
mangana pagol kai David ra tutana kai God;
ma Esra ra tena tutumu i ga lue diat; [37] ma
ta ra Mataniolo na Mata na Tava, ma ta ra
luaina mata i diat, dia ga vana urama ta ra
kakao na pia na pal kai David, nina i ga tutua
ta ra liplip na vat nina i ga tur rikai ta ra
kuba i David, ma i ga tuk tar ta ra Mataniolo
na Tava ta ra papar a taur.

[38] Ma ta ra loko na tarai na pite varpa dia
ga vana upi diat a varkuvo ma diat, ma iau
ga mur diat ma ra ngungu tarai, ta ra ul a
liplip na vat ta ra pakana i ki rikai ta ra Pal
na Minakila na Ubu, ma i tuk tar ta ra Liplip
na Vat i Tababa; [39] ma ave ga mur ra liplip na
vat i ki rikai ta ra Mataniolo kai Epraim, ma
ta ra Mataniolo Lualua, ma ta ra Mataniolo
na En, ma ra Pal na Minakila kai Kananel,
ma ra Pal na Minakila kai ra Mar, ma i tuk
tar ta ra Mataniolo na Sip; ma dia ga tur ta
ra Mataniolo na Monamono.

[40] Damana ra ura loko na tarai dia ga tur
ma dia ga pite varpa ta ra kuba i God, avet
ma ra ngungu ta ra umana tena varkurai;
[41] ma ra umana tena tinabar, Eliakim, Ma-
seia, Miniamin, Mikaia, Elioenai, Sekaria,
ma Kanania, ma dia ga vatur vake ra umana
tavur; [42] ma Maseia, Semaia, Eleasar, Usi,
Ieokanan, Malkia, Elam ma Eser. Ma ra
umana tena kakailai dia ga manga kakailai,
ma Iesrakia i ga lue diat. [43] Ma dia ga pait
ra umana ngala na tinabar ta nam ra bung,
ma dia ga gugu, tago God i ga vagugu diat
ma ra ngala na gugu; ma ra vaden bula ma
ra umana bul dia ga gugu; ma damana di
ga valongore ra gugu kai Ierusalem ta ra
gunan vailik.

A lavur tiniba kai ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi

[44] Ma ta nam ra bung di ga tibe ra umana
tutana pi diat a kure ra umana pal na vuvu-
vung ure ra umana vartabar di ga tultulue,
ma ure ra lavur vuai e, ma ure ra vavin-
ununa, upi diat a ga varurue ra lavur tiniba
ure ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi,
pi na varogop ma ra varkurai tana ure ra pia
na uma kai ra umana pia na pal; tago Iuda
i ga gugu ure ra umana tena tinabar ma
ra tarai Levi nina dia ga kudakudar. [45] Ma
dia ga toratorom ta ra vartuluai kai kadia
God, ma ta ra vartuluai na varvagomgom;
ma ra umana tena kakailai ma ra umana
monamono na matakilalat dia ga pait ia
bula damana, varogop ma ra vartuluai kai
David ma natuna Solomon. [46] Tago ta ra e
lua ba David ma Asap dir ga laun tana, tika
na lualua na kakailai i ga ki, ma di ga pait
ra kakailai na varmananai ma ra pite varpa
tadav God. [47] Ma ta ra e kai Serubabel, ma ta
ra e kai Nekemia, ra tarai Israel par dia ga
tul tar ra tiniba ta ra umana tena kakailai
ma ta ra umana monamono na matakilalat,
da i topa tikatika na bung; ma di ga vung
vaire ta tiniba ure ra tarai Levi, ma ra tarai
Levi dia ga vung vaire ta tiniba ure ra tarai
Aron.

13

A umana kalamana varkurai kai Nekemia

[1] Ma ta nam ra bung dia ga luluk ta ra
buk kai Moses ba ra tarai dia ga ki na
valavalongor; ma dia ga na tadav ra tinata
di ga tumu ia tana ba koko ta tutana Amon
ba ta tutana Moab na ruk ta ra kivung kai
God pa na mutu; [2] tago pa dia ga totongo
upi ra tarai Israel ma ra gem ma ra tava,
dia ga tokom uka Balam ure diat upi na tata
vabilak pa diat; ma kada God i ga pukue ra
varvabilak upi ra varvadoan. [3] Ma ba dia ga
valongore ra tinata na varkurai dia ga tibe
vaire ra lavur enana tarai kan ra tarai Israel.

[4] Ma lua ta go, Eliasib ra tena tinabar,
nina di ga tibe ba na balaure ra umana pal
na vuvuvung ta ra kuba i kaveve God, ma

nina dir ga talaina ma Tobia, [5] i ga vaninare
ra ngala na pal ure Tobia, nina lua di ga
vung ra tinabar na vuai na uma tana, ma
ra bulit i ang na katkat, ma ra umana la,
ma ra vavinununa ta ra kon, ra vain, ma
ra dangi, nina di ga tabar ra tarai Levi me,
ma ra umana tena kakailai, ma ra umana
monamono na matakilalat, varogop ma ra
vartuluai; ma ra umana vartabar di tultulue
ure ra umana tena tinabar. [6] Ma ta nam
ra umana bung par pa iau ga ki Ierusalem;
tago ta ra kilala a utul a vinun ma a urua
ta ra kini na varkurai kai Artaksasta ra king
Babilon iau ga vana pire ra king, ma iau ga
lul ra king upi na pala vue mule iau; [7] ma
iau ga vut Ierusalem, ma iau ga matoto ta
ra kaina magit Eliasib i ga pait ia ure Tobia,
tago i ga mal vaninare tika na pal ure ta
ra bala na gunan ta ra kuba i God. [8] Ma i
ga manga tabun ra balagu tana; kari iau ga
vue vairop vue ra lavur tabarikik kai Tobia
kan ra pal. [9] Namur iau ga vartuluai, ma di
ga vagomgom ra umana pal; ma iau ga kap
mule ra umana la ure ra kuba i God tana,
ma ra umana.tinabar na vuai na uma ma ra
bulit i ang na katkat.

[10] Ma iau ga gire ba pa di ga tabar ra tarai
Levi ma ra tiniba i topa diat; damana ra
tarai Levi, ma ra umana tena kakailai, nina
dia ga pait ra papalum, dia ga takap par
tikatikai ta kana uma. [11] Ma iau ga takun
ra umana tena varkurai ma iau ga biti: Ta
ra ava ra kuba i God i lingling? Ma iau ga
varurue diat ma iau ga vaki diat tikatikai ta
kana kiki. [12] Ma ra tarai Iuda par dia ga kap
ra vavinun na pakana ta ra kon, ma ta ra
vain, ma ta ra dangi, ta ra pal na vuvuvung.
[13] Ma iau ga vaki ra umana tena varbalaurai
ta ra palpal na vuvuvung: Selemia ra tena
tinabar, ma Sadok ra tena tutumu, ma ta
diat ra tarai Levi, Pedaia; ma Kanan natu
i Sakur natu i Matania i ga maravut dital;
tago di ga biti ba dia ga dovot, ma kadia
papalum ba diat a tibe tar ra magit ta ra
umana tura i diat. [14] Kaugu God, una nuk pa
iau ure go, ma koko una pun vue ra lavur
varmari iau ga pait ia ure ra kuba i kaugu
God, ma ure ra lavur varvakai tana.

[15] Ta nam ra e iau ga gire ta umana tutana
ta ra gunan Iuda dia ga ruarua ra tung na
vain ta ra Bung Sabat, ma dia ga kapkap
ra kon ma dia ga puak tar ia ta ra umana
as; damana dia ga pait ia ma ra polo na
vain, ma ra vuai na vain, ma ra lovo, ma
ra lavur mangana kinakap, nina dia ga kap
varuk diat ta ra pia na pal Ierusalem ta ra
Bung Sabat; ma iau ga pit diat ta nam ra
bung ba dia ga ivure ra magit na nian tana.
[16] Ma ra tarai Tiro dia ga ki bula tana, ma
dia ga kap ra en tana, ma ra lavur mangana
tabarikik, ma dia ga ivure ta ra Bung Sabat
pire ra tarai Iuda ma Ierusalem. [17] Ma iau ga
takun ra umana luluai Iuda, ma iau ga biti
ta diat dari: Ava ra kaina magit go ava pait
ia, ma ava vakaina ra Bung Sabat? [18] Dave,
a umana tama i vavat pa dia ga pait ra
damana vang, ma kada God pa i ga tulue
vang go ra lavur kaina magit tadav dat, ma
tadav go ra pia na pal? Ma go avat ra vuna
ba ra kankan na vana rikai mulai pire ra
tarai Israel, tago ava vakaina ra Bung Sabat.
[19] Ma ba i to na marum, ba pa i Bung Sabat
boko, iau ga vartuluai ba da banu bat ra
umana mataniolo, ma iau ga vartuluai ba
koko da papa are mule diat ba i Bung Sabat
boko; ma iau ga tibe ta umana ta kaugu
umana tultul ta ra umana mataniolo, upi
koko da varuk ta kinakap ta ra Bung Sabat.
[20] Damana ra umana tena kunukul ma ra
umana tena niivura na lavur magit dia ga va
aro na taur tika na pakana ba a urua. [21] Ma
iau ga pit diat, ma iau ga biti ta diat dari:
Ta ra ava ava ki ta ra marum ta ra papar a
liplip? Ona avat a pait mule ina vi avat. Ma
papa nam ra bung pa dia ga pot mulai ta ra
Bung Sabat. [22] Ma iau ga vartuluai pire ra
tarai Levi upi diat a vagomgom diat mulai,
ma upi diat a vut ma diat a monamono ta
ra lavur mataniolo, upi da vakilang vaenana
ra Bung Sabat. Kaugu God, una nuk pa go ra
magit bula piragu, ma una mari iau varogop
ma kaum ngala na varmari.

[23] Ta nam ra e iau ga gire ra umana Iudaia
nina dia ga taulai ma ra umana vavina
Asdod, ma ra umana vavina Amon, ma ra
umana vavina Moab; [24] ma ta umana natu i
diat dia ga tata ma ta umana pakana tinata
Asdod, ma dia ga mama tata ma ra tinata kai
ra umana Iudaia, dia nunure ke ra tinata kai
ra enana tarai. [25] Ma iau ga takun diat, ma
iau ga tata vabilak diat, ma iau ga kita ta
umana ta diat, ma iau ga ivut vue ra pepe
na ulu i diat, ma iau ga kure tar ia ta diat
ba diat a vavalima tai God, ma iau ga biti
dari: Koko avat a tul tar kavava umana bul
vavina upi diat a taulai ma kadia umana bul

tutana, ma koko avat a ben kadia umana
bul vavina upi kavava umana barmana diat
a taule diat, ma koko avat iat avat a taule
diat. [26] Dave, Solomon ra king Israel pa i ga
rara ta go ra magit laka? Ma a dovotina
pire mangoro na vuna tarai pa ta king dir
ga varogop me, ma kana God i ga manane,
ma God i ga vaki ia pi na king ure ra tarai
Israel par; ma ra umana vaira na vavina dia
ga ben varara. [27] Dave, avet a torom ta vavat
upi avet a pait ra magit i kaina tuna, ma avet
a piam vue kada God ma avet a taulai ma ra
umana vaira na vavina?

[28] Ma tika na natu i Ioiada natu i Eliasib
ra tena tinabar ngalangala, dir nimuna ma
Sanbalat ra te Koron; kari iau ga korot vue
kan iau. [29] Kaugu God, una nuk pa diat, tago
dia tar vabilak ra kini na tena tinabar, ma ra
kunubu na tena tinabar, ma ra kunubu kai
ra tarai Levi.

[30] Damana iau ga kure vue ra lavur magit
i vaira kan diat, ma iau ga tibe tar ra umana
kiki ta ra umana tena tinabar ma ure ra
tarai Levi, tikatikai ta kana papalum; [31] ma
ure ra vartabar na davai ta ra e di ga tibe,
ma ure ra umana vuai e.

Kaugu God, una nuk pa iau pi ina boina
tana.

ESTA

A tadar na vavina Vasti i piam vue ra king Akasueros

1 Ta nam ra kilakilala Akasueros i ga king
tana, (go ra Akasueros i ga varkurai papa
aro India ma tuk tar aro Etiopia, a mar ma
a ura vinun ma lavurua na papar), 2 ta nam
ra kilakilala Akasueros i ga ki ta ra kiki na
king ta kana gunan ta ra kubana nina i tur
Susa, 3 ma ta ra vautuluna kilala ta kana kini
na king, i ga pait ra ngala na lukara ure
kana lavur luluai ma kana lavur tultul; a
umana luluai na vinarubu Persia ma Media,
a umana ngalangala ma ra umana luluai ta
ra lavur papar, dia ga ki ta ra luaina matana,
4 ma mangoro na bung i ga vagira diat ma
ra peal tabarikik ta kana potar na varkurai,
ma damana ra lavur magit na variru ta kana
minamar; tika na mar ma lavutul na vinun
ot na bung i ga pait ia damana. 5 Ma ba go
ra lavur bung dia ga ot, ra king i ga pait
ra lukara ure ra tarai par dia ga ki Susa ta
ra kubana, diat par ra umana ngala ma ra
umana ikilik, ure lavurua na bung, ta ra bala
na gunan ta ra uma na nilibur ta ra kuba i
ra king. 6 Di ga vakaite ra umana ngala na
mal tana, a umana pua ma ra umana kul,
ma di ga kun vake diat ma ra umana vinau
di ga vir ia ma ra kuara i pua ma i meme
marut ta ra umana pipidikol na silva ta ra
umana pagapaga na vat pua; a umana vava
di ga pait diat ma ra goled ma ra silva, ma
dia ga tur ta ra pakana i pal a vat, di ga mal
ia ma ra vat i meme, ma ra vat i pua, ma ra
kalagi, ma ra vat i marut. 7 Ma di ga vamomo
diat ta ra umana la na goled, (a umana la na
goled dia ga enana varbaiai,) ma di ga tabar
diat ma ra polo na vain, a ngala tuna, da ra
king i ga varvartabar. 8 Ma ra nimomo i ga
varogop uka ma ra varkurai tana; pa di ga
vo pa ta tikai, tago ra king i ga tul tar ia ta
ra lavur tultul ta ra kubana ba diat a pait
nam ra magit tikatikai i vatang upi ia. 9 Ma
ra taulai kai ra king, a iangina Vasti, i ga pait
bula ra lukara ure ra vaden ta ra kuba i ra
king Akasueros.

10 Io, ta ra valavuruana bung, ba ra bala
i ra king i ga gugu ma ra vain, i ga var-
tuluai pire Meuman, Bista, Karbona, Bigta,
Abagta, Setar ma Karkas, ra lavurua na
tultul na pal nina dia kudakudar pire ra
king, 11 upi diat a agur pa Vasti ra taulai
kai ra king tadav ra king ma kana kere
na tadar na vavina, upi na vaarike kana
minamar pire ra tarai ma ra umana luluai,
tago a metekina ta. 12 Ma Vasti ra taulai
kai ra king i ga kamala ta kana vartuluai,
nina ra umana tultul na pal dia ga ve tana;
kari ra king i ga ngangal na kulot ma i ga
malamalapang ma kana kankan.

13 Ma ra king i ga tir ra umana tena
kabinana nina dia nunure ra vakilang i ra
umana e, (tago damana ra mangamangana
kai ra king tadav diat dia nunure ra tinata
na vartuluai ma ra varkurai); 14 i ga ting
pa Karsena, Setar, Admata, Tarsis, Meres,
Marsena ma Memukan, a lavurua na luluai
Persia ma Media, nina dia ga tur ta ra luaina
mata i ra king, ma dia ga ki ta ra lavur ngala
na kiki ta kana gunan. 15 I ga biti dari: Ava
dat a pait ia ta ra taulai kai ra king, Vasti,
upi na varogop ma ra varkurai, tago pa i ga
torom ta ra vartuluai kai ra king Akasueros
nina ba ra umana tultul na pal dia ga ve
tana? 16 Ma Memukan i ga tata ta ra luaina
mata i ra king ma ta ra luaina mata i ra
lavur luluai, ma i ga biti: Vasti ra taulai kai
ra king vakir i ga rara pire ke ra king, i ga
rara bula pire ra umana luluai par ma pire
ra lavur tarai par dia kiki ta ra lavur papar
kai ra king Akasueros. 17 Tago go ra magit ra
taulai kai ra king i tar pait ia na rararang
pire ra vaden par, ma diat a nuk vakuku
vue kadia umana tutana ba dia valongore ra
tinata dari: A king Akasueros i ga vartuluai
ba da agur pa kana taulai Vasti pirana, ma
i ga ol ika. 18 Ma gori iat ra umana taulai
kai ra lavur luluai Persia ma Media nina dia
valongore ra magit ra taulai kai ra king i
ga pait ia diat a vatang ra tinata damana
bula pire ra umana luluai kai ra king. Ma
damana ra ngala na varpiam ma ra ngala
na kankan na vana rikai tana. 19 Ba ra king
i mainge, boina na pait tika na vartuluai,
ma boina ba da tumu ia varurung ma ra
lavur varkurai Persia ma Media, upi na tur
vatikai, ba koko Vasti na vana rikai mulai
pire ra king Akasueros; ma boina ba ra king
na tul tar kana kini ta ra kubana tai ta ra
vavina i boina ta dir ma Vasti. 20 Ma nam ra
bung ba da varvai tana ure ra varkurai ra
king i ga pait ia ta kana umana gunan par,
(tago i ga varkurai ta ra ngala na gunan)

a vaden par diat a ru kadia umana tutana,
diat par a umana ngala ma ra umana ikilik.
21 Ma ra king ma ra umana luluai dia ga
manane go ra tinata; ma ra king i ga mur
ra tinata kai Memukan; 22 tago i ga tulue ra
umana buk ta ra lavur papar kai ra king, ta
ra lavur papar tikatikai varogop ma kadia
mangana tutumu, ma tadav ra lavur vuna
tarai tikatikai varogop ma kadia tinata, ba
ra umana tutana par tikatikai diat a vatur
vake ra varkurai ta ra kubakuba i diat iat,
ma ba diat a tatata ma ra tinata kai kadia
tarai.

2

Esta i kia vue Vasti ra tadar na vavina

1 Ma ba i ga par go ra lavur magit, ma
ra kankan kai ra king Akasueros i ga ngo
mulai, i ga nuk pa Vasti ma ra magit i ga
pait ia, ma ra varkurai di ga pait ia ure. 2 Ma
ra umana tultul nina dia ga kudakudar pire
ra king dia ga biti tana dari: Boina ba da
tikatikan upi ra umana metek na vavina,
a umana inip, upi diat a ki pire ra king;
3 ma ra king na tibe ra umana tultul ta
ra lavur papar ta nam ra umana gunan i
varkurai tana, upi diat a agur varurue pa ra
lavur metek na vavina par, a umana inip,
uro Susa ta ra kuba i ra king, upi diat a
ki ta ra pal na vaden pi kai ra king, ma
Egai ra monamono na vaden kai ra king
na.mataure diat; ma da tul tar ra lavur
vartap ta diat. 4 Ma boina ba nam ra vavina
ba ra king na manane na ki ur vue Vasti. Ma
ra king i ga gugu ta go ra magit, ma i ga pait
ia.
5 Ma tika na te Iudaia i ga ki Susa ta ra
kuba i ra king, a iangina Mordekai, natu i
Iair natu i Simei natu i Kis, a te Beniamin,
6 nina di ga ben vavilavilau pa ia maro
Ierusalem, diat ma Iekonia ra king Iuda,
nina Nebukadnesar ra king Babilon i ga ben
vavilavilau pa ia. 7 Ma nam ra tutana i ga
mataure Adasa, nam Esta, natu i matuana,
tago tamana ma nana dir ga mat; ma ra
bul vavina i ga vakak ma i ga metek, ma ba
tamana ma nana dir ga mat, Mordekai i ga
vamel ia da natuna iat.
8 Ma ba di ga valongore ra vartuluai kai
ra king ma kana varkurai, ma ba di ga agur
varurue mangoro na bul vavina ta ra kuba i
ra king aro Susa, upi Egai na mataure diat,
di ga varuk Esta bula ta ra kuba i ra king
upi Egai ra monamono na vaden na balaure.
9 Ma i ga gugu ta go ra bul vavina ma i ga
mari ia; ma i ga tul lolole tar ra lavur vartap
tana, ma ra ana tiniba na nian, damana bula
lavurua na tultul na vavina kai ra king da di
ga vartuluai tana; ma i ga kari ia, diat ma
kana lavur tultul, ta ra pakana pal i manga
boina ta ra pal na vaden. 10 Esta pa i ga
vaarike boko kana vuna tarai ma ra lavur
niuruna, tago Mordekai i ga tigal ia ba koko
na vaarike. 11 Ma Mordekai i ga limlibur ra
bungbung par ta ra liplip na bala na gunan
ta ra pal na vaden, upi na matoto ba Esta i
dave, ma ba ava bar na tadav ia.
12 Io, ba di ga pait ra lavur magit ta ra
vaden varogop ma ra varkurai ure ra vaden
tana, ma i ga par a vinun ma a urua na
gai, (tago i ga damana kadia e na vaninara,
laptikai na gai di ga tap diat ma ra dangi na
bira na davai, ma laptikai na gai mulai di ga
tap diat ma ra dangi i ang na katkat ma ra
lavur mangana vartap ure ra vaden,) ma ba
i ga ot ra bung kai tikatika na vavina pi na
tadav ra king Akasueros, 13 io, ba ra vavina
i ga vana dari pire ra king, di ga tul tar ra
lavur magit i mainge tana pi na vana me
kan ra pal na vaden ma na ruk ta ra kuba i ra
king. 14 Ta ra ravian i ruk, ma ta ra malana i
irop mulai, ma i vana ta ra vauruana pal na
vaden kai ra king pire Sasgas ra tultul na pal
kai ra king, nina i balaure ra umana tultul
na vavina kai ra king; pa na ruk mulai tadav
ra king ona ra king pa i manane, ma ona pa
di oro pa mule ma ra iangina.
15 Io, ta ra bung ba Esta natu i Abikail
matua i Mordekai, nina i ga vamel ia, na
kabila ruk tadav ra king, pa i ga vatang upi
mule ta magit, i ga vatur vake ke nam ba
Egai ra tultul na pal kai ra king ma ra tena
balabalaure vaden i ga tul tar ia tana. Ma
diat par dia ga gire Esta dia ga manane.
16 Damana di ga agur pa Esta ta ra kuba i
ra king pire Akasueros ra king ta ra gai a
vinun, a iangina Tebet, ta ra kilala lavurua
ba i ga ki na king tana. 17 Ma ra king i ga
manga mainge Esta ta ra lavur vaden par,
ma i ga mari ia ma i ga manane tuna, ma
ra umana enana bul vavina pa i ga manga
manane diat; io, i ga vatoke tar ra kere na
tadar na vavina tana, ma i ga ben ia upi na
kia vue Vasti.
18 Ma namur ra king i ga pait ra ngala
na lukara ure kana lavur luluai par ma ure

kana lavur tultul, ma di ga vatang ia ba
ra lukara kai Esta; ma i ga vaarike ra pala
varvuai ta ra lavur papapar, ma i ga pait
ra ngala na vartabar varogop ma ra peal
tabarikik kai ra king.

Mordekai i vaarike ba di varpit ure ra king

19 Ma ba ra umana inip na vavina dia ga
ki varurung mulai, Mordekai i ga kiki ta ra
mataniolo kai ra king. 20 Esta pa i ga vaarike
boko kana vuna tarai ba ra umana niuruna,
da Mordekai i ga tigal ia; tago Esta i ga
toratorom ta ra vartuluai kai Mordekai da
ta ra kilala i ga vamel ia tana. 21 Io, ta nam
ra umana bung ba Mordekai i ga kiki ta ra
mataniolo kai ra king, a ura tultul na pal kai
ra king nina dir ga balaure ra matakilalat,
Bigtan ma Teres, dir ga kankan ma dir ga
varpit ba dir a ubu ra king Akasueros. 22 Ma
Mordekai i ga nunure go ra magit, ma i
ga rada ia pire Esta ra taulai kai ra king;
ma Esta i ga ve ra king tana ta ra iang i
Mordekai. 23 Ma ba di ga titir ta go ra magit,
ma di ga nunure ba i dovot damana, di ga
al vatokobe dir ta ra davai; ma di ga tumu
vake ta ra buk na tutumu vakai ta ra luaina
mata i ra king.

3

Aman i varpit upi na nila vue ra umana Iudaia par

1 Ba i ga par go ra lavur magit ra king
Akasueros i ga vangala pa Aman natu i
Amedata ra te Agag, ma i ga tul tar ia tana
ba na ki na lua, ma i ga vangala kana kini upi
na ngala ta ra lavur luluai dia ga ki pirana.
2 Ma ra lavur tultul kai ra king nina dia ga
kiki ta ra kuba i ra king dia ga va timtibum
pirana, ma dia ga pait ra variru pire Aman,
tago ra king i ga vartuluai damana ure. Ma
Mordekai pa i ga va timtibum pirana, ma
pa i ga pait ra variru pirana. 3 Ma ra umana
tultul kai ra king nina dia ga kiki ta ra kuba
i ra king dia ga biti tai Mordekai dari: Upi ra
ava u piapiam vue ra vartuluai kai ra king?
4 Ma ba dia ga tar tatata tana ra bungbung
par, ma pa i ga kapupi kadia tinata, dia ga
ve Aman tana upi diat a matoto ba na dave
ra niol kai Mordekai, tago i ga tar ve diat ba
ia ra tutana Iudaia. 5 Ma ba Aman i ga gire
ba Mordekai pa i ga va timtibum, ma pa i
ga pait ra variru pirana, Aman i ga manga
kankan. 6 Ma i ga nuk ia ba ra magit vakuku
pi na ubu ka Mordekai; tago di ga vateten
ia ta ra vuna tarai kai Mordekai. Kari Aman
i ga varpit upi na nila vue ra umana Iudaia
par, ra vuna tarai kai Mordekai, nina dia ga
kiki ta ra umana gunan par kai Akasueros.

7 Ta ra luaina gai, a gai Nisan, ta ra kilala
a vinun ma a urua ta ra kini na varkurai kai
Akasueros, di ga pait ra Pur, a kukuraina
di ga ilailam, ta ra luaina mata i Aman ta
ra bungbung; ma di ga pait vanavana ta
ra gaigai tuk tar ta ra gai a vinun ma a
urua, a gai Adar. 8 Ma Aman i ga biti tai ra
king Akasueros dari: Tika na vuna tarai i
kiki vurvurbit livuan ta ra tarai ta ra lavur
papapar nina u varkurai tana, ma kadia
lavur mangamangana dia enana varbaiai
ma ra mangamangana kai ra lavur tarai par;
ma pa dia toratorom ta ra lavur varkurai
kai ra king, kari pa i topa ra king ba na nur
vue ke diat. 9 Ba ra king i mainge, boina da
tumu ia ba da nila vue diat, ma ina tul tar
ra vinun na arip na marmar na talant* na
silva ta diat dia balaure ra mani kai ra king,
upi da vung ia ta ra vuvuvung na mani kai
ra king.

10 Ma ra king i ga tak vue ra domol na
vakilang kan ra kaka na limana, ma i ga tul
tar ia tai Aman natu i Amedata ra te Agag,
ra ebar kai ra umana Iudaia. 11 Ma ra king i
ga biti tai Aman: Koko ra mani, ma una pait
ika ra magit u mainge ta nam ra tarai.

12 Ma di ga oro pa ra umana tena tu-
tumu kai ra king ta ra luaina gai ma ra
bung a vinun ma a utul, ma di ga tumu ra
tinata da Aman i ga vartuluai tana tadav
ra lavur ngala na luluai kai ra king, ma
tadav ra lavur luluai na papar, ma tadav ra
lavur luluai na vuna tarai; di ga tumu ia ta
ra lavur papar tikatikai varogop ma kadia
mangana tutumu, ma tadav ra lavur vuna
tarai tikatikai varogop ma kadia tinata; di
ga tumu ia ta ra iang i ra king Akasueros,
ma di ga vakilang ia ma ra domol kai ra king.
13 Ma di ga tulue ra umana buk ma ra umana
vilavilau ta ra lavur papapar kai ra king,
upi da nila vue ra umana Iudaia par, ma da
ubu diat, ma da vamutue diat par, ra umana
ngala ma ra umana bul, a umana kuramana
ma ra vaden, ta ra kopono bung, ta ra bung

* 3:9: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

a vinun ma a utul ta ra gai a vinun ma a
urua, a gai Adar, ma upi da ra pa kadia
tabarikik kan diat. 14 Ma di ga varvai ma
ra buk pire ra tarai par, ba da vaarike nam
ra varkurai ta ra lavur papapar, upi diat a
ki na vaninara upi nam ra bung. 15 Ma ra
umana vilavilau dia ga kavie ra vinavana da
ra king i ga vartuluai me, ma di ga vaarike ra
varkurai ta ra kiki na varkurai aro Susa; ma
ra king ma Aman dir ga ki upi dir a momo;
ma ra pia na pal Susa i ga purpuruan.

4

Esta i mulaot upi na tadav ra king ure kana tarai

1 Ma ba Mordekai i ga matoto ta ra lavur
magit par di ga pait ia, Mordekai i ga rada
kana mal, ma i ga vavauluvai ma ra mal na
tabun, ma ra kabu na iap ta ra uluna, ma i ga
vana ta ra bala na pia na pal, ma i ga tangi
mat ma i ga manga kukukula; 2 ma i ga tur
papa ta ra mataniolo kai ra king bula, tago i
ga tabu ba ta tikai na olo ta ra mataniolo kai
ra king ba i mal ma ra mal na tabun. 3 Ma ta
ra lavur papapar ra vartuluai kai ra king ma
kana varkurai i ga poapot tana, a ngala na
niligur i ga tup ra umana Iudaia, ma dia ga
vevel, ma dia ga kukukula, ma dia ga tangi
mat; ma mangoro dia ga va ma ra mal na
tabun ma ta ra kabu na iap bula.
4 Ma ra umana tultul na vavina kai Esta
ma kana umana tultul na pal dia ga vutvut
pirana ma dia ga ve tana; ma ra taulai kai
ra king i ga manga ligur; ma i ga tulue ra
mal pire Mordekai upi na vavauluvai me,
ma upi na pala vue ra mal na tabun, ma pa i
ga vatur vake. 5 Ma Esta i ga oro pa Atak, tika
na tultul na pal kai ra king, nina ra king i ga
tibe upi na toratorom tana, ma i ga tulue
ba na vana pire Mordekai, upi na matoto ba
ava ra kukuraina ma ba i dave.
6 Ma Atak i ga vana tadav Mordekai ta ra
bala na gunan ta ra pia na pal, nina ta ra
luaina mata i ra mataniolo kai ra king. 7 Ma
Mordekai i ga ve ure ra lavur magit dia ga
tadav ia, ma ba aivia ra mani Aman i ga biti
ba na tul tar ia ta ra vuvuvung na mani kai
ra king ure ra umana Iudaia pi na nila vue
diat. 8 Ma i ga tul tar bula ra buk tana di ga
tumu ra varkurai tana, nina di ga vaarike
aro Susa, ba da nila vue diat, upi na ve tar
ia tai Esta ma upi na vakapa ure; ma upi na
vartuluai pirana ba na vana pire ra king, ma
na araring pirana, ma na lul ia ure ra nilaun
kai kana tarai.
9 Ma Atak i ga vut ma i ga ve Esta ta ra
tinata kai Mordekai. 10 Ma Esta i ga tata pire
Atak, ma i ga tulue tadav Mordekai ma ra
tinata dari: 11 A lavur tultul par kai ra king,
ma ra tarai ta ra lavur papapar kai ra king,
dia nunure ba nina i ruk ta ra kuba i ra king
ara iat, ta tutana ba ta vavina bar, ona pa
di ga oro pa ia, a kopono varkurai ure ba
da doka, ia kaka nina ba ra king na tulue
vaarike ra buka na goled pirana na laun; ma
go ra utul a vinun na bung pa di ga ting pa
iau pi ina ruk tadav ra king.
12 Ma di ga ve Mordekai ta ra tinata kai
Esta. 13 Ma Mordekai i ga ve diat ba diat a
bali Esta dari: Koko una nuk ia ba una pila
tago u ki ta ra kuba i ra king, ma ra lavur
Iudaia par pata. 14 Tago ona u ki mut uka
ta go ra e, ta ra tikai na maravut ra umana
Iudaia ma na valaun diat, ma ga avat ma
kaum apik na tarai avat a virua ka; ma kan
di tar vaki u ta go ra kini na tadar ure ra e
dari.
15 Ma Esta i ga ve diat ba diat a bali
Mordekai dari: 16 Una vana, ma una varurue
ra umana Iudaia par dia ki ati Susa, ma avat
a pait ra vinevel ure iau, ma a utul a bung
koko avat a en ta magit ma koko avat a
momo, ta ra marum ba ta ra keake; avet
bula ma kaugu umana tultul na vavina avet
a vevel damana; ma ina ruk pire ra king,
ma a dovotina go ra niruk pa i varogop ma
ra varkurai; ma ona ina virua, io, ina virua
ka. 17 Ma Mordekai i ga vana, ma i ga pait ra
lavur magit Esta i ga vartuluai me pirana.

5

Esta i pait ra lukara ure ra king dir ma Aman

1 Ma ta ra vautuluna bung Esta i ga mong
ma ra mal na tadar, ma i ga tur ta ra bala
na gunan ara iat ta ra kuba i ra king, ta ra
luaina mata i ra kuba i ra king; ma ra king i
ga ki ta kana kiki na king ta ra kubana, ma
ra kiki na king i ga vatale ta ra mataniolo
na pal. 2 Ma ba ra king i ga gire Esta kana
taulai i tur ta ra bala na gunan, i ga manane;
ma ra king i ga tulue vaarike ra buka na
goled nina i ga vature tadav Esta. Io, Esta
i ga vana maravai, ma i ga bili ra tur a buka.
3 Ma ra king i ga tir ia: Esta, u ra taulai kai
ra king, ava u mainge? Ma ava kaum nilul?

Ma ona na varogop ma ra papar a gunan iau
varkurai tana, da tul tar ia tam. [4] Ma Esta
i ga biti: Ba ra king i mainge, boina ba ra
king ma Aman dir a ki maravut go gori ta ra
lukara ba iau tar vaninare ure ra king. [5] Ma
ra king i ga biti: Da agure lulut pa Aman, upi
da pait ia da Esta i tar tatike.

Damana ra king ma Aman dir ga vana ta
ra lukara Esta i ga vaninare. [6] Ma ba dital ga
mome ra polo na vain ra king i ga biti tai
Esta dari: Ava kaum nilul? Da tul tar ia ka
tam. Ma ava kaum niaring? Ona u lul upi ta
papar ta ra gunan iau varkurai tana, da pait
ot pa ia ka. [7] Ma Esta i ga tata ma i ga biti:
Kaugu nilul ma kaugu niaring i dari: [8] Ona
ra king i mari iau, ma ona ra king i ga upi
na mulaot ta kaugu nilul, ma upi na pait ra
magit iau lul ia pirana, boina ba ra king ma
Aman dir a vana ta ra lukara ba ina vaninare
ure dir, ma ningene ina pait nam ra magit
ra king i ga tatike.

Di vaninare ra davai pi da al vatokobe Mordekai tana

[9] Ma nam ra bung Aman i ga irop ma i
ga gugu ma i ga ga ra balana; ma ba Aman
i ga gire Mordekai ta ra mataniolo kai ra
king, ba pa i ga tur ma pa i ga vana are,
i ga ngangal na kulot ure Mordekai. [10] Ma
Aman i ga tur bat mule ke boko, ma i ga
vana ra kubana; ma i ga vartuluai upi ra
umana talaina ma upi Seres kana taulai.
[11] Ma Aman i ga ve diat ure kana ngala na
tabarikik, ma ure ra peal natuna, ma ure ra
lavur magit ra king i ga vangala pa ia tana,
ma ba i ga vaki ia pi na lia ta ra lavur luluai
ma ra lavur tultul kai ra king. [12] Ma Aman i
ga biti bula dari: Maia, Esta ra taulai kai ra
king pa i ga nur tar ia tai ta tikai bula ba dir
a varagur ma ra king ta ra lukara i ga pait
ia, iau kaka; ma i ga ting pa amir ma ra king
ure ningene bula. [13] Ma go ra lavur magit
pa dia vadongone iau, ta ra lavur bungbung
ba iau gire Mordekai ra tutana Iudaia i kiki
boko ta ra mataniolo kai ra king. [14] Ma Seres
kana taulai ma ra lavur talaina bula dia ga
biti tana dari: Boina ba da page vatur tika
na davai ba i tuluai urama a vinun ma a ura
pokono ma a papar, ma na malana una ve
ra. king ba da al vatokobe Mordekai tana;
ma namur una vana na gugu ta ra lukara,
amur ma ra king. Ma Aman i ga gugu ta go
ra magit ma i ga vartuluai ba da page vatur
nam ra davai.

6

A king i tulue Aman pi na ru vangala pa Mordekai

[1] Ta nam ra marum ra king i ga mama
diop, ma i ga vartuluai ba da kap ra buk
pirana nina di tumu vake ra umana magit
tana di pait ia ta kana varkurai, ma di ga
lukluk ia ta ra luaina mata i ra king. [2] Ma
di ga gire tadav ra varvai ure Mordekai, ba i
ga tar vaarike ra magit ure Bigtan ma Teres,
a ura tultul na pal kai ra king ta diat dia
balaure ra matakilalat, nina dir ga mainge
ba dir a ubu ra king Akasueros. [3] Ma ra king
i ga biti: Ava vang ra variru ma ava vang ra
varkurai di ga vabongon Mordekai me ure
go ra magit? Ma ra umana tultul kai ra king
nina dia kudakudar pirana dia ga biti tana
dari: Pa di ga vabongon ia ma ta magit. [4] Ma
ra king i ga titir: To ia akamana na taman?
Io, Aman i ga tar olo ta ra luaina bala na
gunan ta ra kuba i ra king, upi na ve ra king
ba da al vatokobe Mordekai ta ra davai i ga
page vatur ia ure. [5] Ma ra umana tultul kai
ra king dia ga biti tana dari: Ea, Aman go
kari i tur ta ra bala na gunan. Ma ra king
i ga biti: Boina ba na ruk. [6] Io, Aman i ga
ruk. Ma ra king i ga biti tana: Da pait ra ava
ta nam ra tutana ra king i mainge ba na ru
vangala? Ma Aman i ga nuk ia ta ra balana
dari: To ia bar nam ra king i mainge ba na ru
vangala? iau kaka nam. [7] Ma Aman i ga biti
tai ra king dari: Ba ra king. i mainge ba na
ru vangala ta tutana, [8] boina da kap ra mal
na minong nina ra king i vala mong me upi
kai nam ra tutana ra king i mainge ba na ru
vangala, ma damana bula ra os ba ra king i
vala ki tana, nina di vatoke ra kere na king
tana; [9] ma da tul tar ra mal na minong ma
ra os tai tika na ngala na luluai kai ra king,
upi da mar nam ra tutana me ba ra king i
mainge ba na ru vangala, ma da vaki ia ta
ra tamuru i ra os upi na vana alalu ta ra pia
na pal, ma da varvai lua tana dari: Damana
da pait ia ta nam ra tutana ra king i mainge
ba na tul tar ra variru tana. [10] Ma ra king
i ga biti tai Aman: Una pampam, ma una
kap ra mal na minong ma ra os, da u ga biti,
ma una pait nam ra magit tai Mordekai ra
tutana Iudaia nina i kiki ta ra mataniolo kai
ra king, ma boina ba una pait rit ra magit u
ga tatike.

[11] Io, Aman i ga kap ra mal na minong ma
ra os, ma i ga mar Mordekai, ma i ga vaki
ia ta ra os upi na vana alalu ta ra pia na pal,
ma i ga varvai lua tana dari: Damana da pait
ia ta ra tutana ra king i mainge ba na tul
tar ra variru tana. [12] Ma Mordekai i ga vana
mulai ta ra mataniolo kai ra king. Ma Aman
i ga vana lulut ta ra kubana, i ga ligur ma i
ga tuba ra uluna. [13] Ma Aman i ga ve Seres
kana taulai ma ra umana talaina par ta ra
lavur magit i ga tadav ia. Ma kana umana
tena kabinana ma Seres kana taulai dia ga
biti tana: Ona Mordekai, nina u ga papait
na bura ta ra luaina matana, ia ra tutana
Iudaia, i dekdek upi una uvia pa ia, una bura
ka ta ra luaina matana.
[14] Ma ba dia ga pirpir boko me, a umana
tultul na pal kai ra king dia ga pot, ma dia
ga agure lulut pa Aman ta ra lukara Esta i
ga vaninare.

7

Aman i rara ma di al vatokobe

[1] Damana ra king ma Aman dir ga vana
ta ra lukara kai Esta ra taulai kai ra king.
[2] Ma ra king i ga biti mulai tai Esta ta ra
vauruana bung ba dital ga mome ra polo
na vain tana: Ava ra magit u lul ia piragu,
Esta, u ra taulai kai ra king? Da tul tar ia ka
tam. Ma ava ra magit u vatang upi ia? Ona
u mainge ba da tul tar ta papar ta ra gunan
iau varkurai tana tam, da pait ot pa ia ka.
[3] Ma Esta ra taulai kai ra king i ga tata ma i ga
biti dari: Ea, u ra king, ba u mari iau. ma ba
ra king i mainge damana, boina ba una tul
tar kaugu nilaun tagu ure kaugu nilul, ma ra
nilaun kai kaugu vuna tarai bula ure kaugu
niaring; [4] tago di tar ivure avet ma kaugu
tarai upi da nila vue avet, ma upi da ubu
avet upi avet a virua. Ma gala di ga ivure
avet upi avet a ki na vilavilau, a tarai ma
ra vaden, gala pa ina ga tata; tago ra magit
ba na tup avet pa i ngala ta ra magit ba na
rara kan ra king. [5] Io, ra king Akasueros i ga
tata ma i ga biti tai Esta kana taulai dari: To
ia nam ra tutana i varpit upi ra dari, ma i
ki akave? [6] Ma Esta i ga biti: Go ra bilak na
tutana Aman ia ra tena vargegelenai ma ra
ebar! Ma Aman i ga burut ta ra luaina mata i
ra king ma ta ra luaina mata i ra taulai kai ra
king. [7] Ma ra king i ga kulot ma i ga tut kan
ra nimomo na vain, ma i ga vana ta ra uma
na nilibur ta ra kuba i ra king; ma Aman i ga
tur bula upi na lul pa kana nilaun pire Esta
ra taulai kai ra king, tago i ga gire ba ra king
i mainge ba na kure vakaina.
[8] Ma ra king i ga lilikun mulai kan ra uma
na nilibur, ma i ga ruk mulai ta ra pal dital
ga mome ra vain tana; ma Aman i ga bura
timtibum ta ra vava Esta i ga ki tana. Ma ra
king i ga biti: Dave, na vo pa kaugu taulai
bar ta ra pal ba iau ki maravai? Ma ba ra
king i ga tatike nam ra tinata di ga tuba
ra mata i Aman. [9] Ma Karbona, tikai ta ra
umana tultul na pal nina dia turtur ta ra
luaina mata i ra king, i ga biti: Ea, tika na
davai i tur ta ra gunan kai Aman, ma i tuluai
urama a vinun ma a ura pokono ma a papar,
ma Aman i ga vatur ia ure Mordekai, nina i
ga vatang ra bo na magit ure ra king. Ma
ra king i ga biti: Avat a al vatokobe ta nam.
[10] Damana di ga al vatokobe Aman ta nam
ra davai i ga vaninare ure Mordekai. Ma ra
kankan kai ra king i ga ngo.

8

A king mulaot upi ra umana Iudaia diat a varubu bat kadia umana ebar

[1] Ta nam ra bung ra king Akasueros i ga
tul tar ra kuba i Aman ra ebar kai ra umana
Iudaia tai Esta ra taulai kai ra king. Ma
Mordekai i ga tur rikai ta ra luaina mata i ra
king, tago Esta i ga ve ba dir niuruna. [2] Ma
ra king i ga ule vue kana domol na vakilang,
nina i ga tar tak vue mule kan Aman, ma i
ga tul tar ia tai Mordekai. Ma Esta i ga vaki
Mordekai upi na kure ra kuba i Aman.
[3] Ma Esta i ga tata mulai pire ra king, ma
i ga bura timtibum pire ra ura kauna, ma
i ga tangi ma i ga lul ia pi na tur bat ra
kaina nina Aman ra te Agag i ga vaninare,
ma ra varpit i ga pait ia ure ra umana Iudaia.
[4] Ma ra king i ga tulue vaarike ra buka na
goled tadav Esta. Damana Esta i ga tut, ma
i ga tur ta ra luaina mata i ra king. [5] Ma i
ga biti: Ba ra king i mainge, ma ba i mari
iau, ma ona ra king i nuk ia ba i takodo,
ma i manane iau, boina da tumu ra buk upi
da pukue ra tinata me nina Aman natu i
Amedata ra te Agag i ga tumu ia, ba da nila
vue ra umana Iudaia ta ra lavur papapar kai
ra king. [6] Tago ina gire davatane ra kaina
magit ba na tadav kaugu tarai? Ma ina bobe
davatane ra vinirua ba na tadav ra umana
niurugu?

7 Ma ra king Akasueros i ga biti tai Esta
ra taulai kai ra king ma Mordekai ra tutana
Iudaia: Ea, iau tar tul tar ra kuba i Aman tai
Esta, ma di ga al vatokobe Aman iat ta ra
davai, tago i ga mainge ba na ubu ra umana
Iudaia. 8 Amur a tumu bula ra buk ure ra
umana Iudaia, da amur mainge, ta ra iang i
ra king, ma amur a vakilang ia ma ra domol
kai ra king; tago ra buk di tumu ia ta ra iang
i ra king ma di vakilang ia ma ra domol kai
ra king, pa ta tutana na pukue mule. 9 Ma
ta nam ra e, ta ra gai a utul, a gai Sivan, ta
ra bung a ura vinun ma a utul tana, di ga
oro pa ra umana tena tutumu kai ra king;
ma di ga tumu ra tinata da Mordekai i ga
vartuluai tana tadav ra umana Iudaia, ma
tadav ra umana ngala na luluai, ma tadav ra
umana luluai na gunan, ma tadav ra lavur
luluai na papar papa aro India ma tuk tar
uro Etiopia, tika na mar ma a ura vinun
ma lavurua na papapar; di ga tumu ia ta
ra lavur papar tikatikai varogop ma kadia
mangana tutumu, ma tadav ra lavur vuna
tarai tikatikai varogop ma kadia tinata, ma
tadav ra umana Iudaia varogop ma kadia
mangana tutumu ma kadia tinata. 10 Ma i ga
tutumu ta ra iang i ra king Akasueros, ma i
ga vakilang ia ma ra domol kai ra king, ma
i ga tulue ra umana vilavilau ma ra umana
buk, ma dia ga ki ra lavur os kai ra king, a
umana tena nivut, nina di ga vague diat ta
ra gunan kai ra king. 11 Ma ta nam ra lavur
buk ra king i ga tul tar ia ta ra umana Iudaia
ta ra lavur pia na pal par ba diat a vana
varurung upi diat a tur padikat ure kadia
nilaun, ma upi diat a nila vue ra dekdek i
ra tarai ba ra dekdek i ra papar nina ba na
varubu ma diat, upi diat a ubu vue diat ma
diat a vamutue diat, ra umana natu i diat
ma ra vaden bula, ma ba diat a ra vue kadia
tabarikik, 12 ta ra kopono bung ta ra.lavur
papar kai ra king Akasueros, ta ra bung a
vinun ma a utul ta ra gai a vinun ma a urua,
a gai Adar.

13 Ma di ga tumu tika na buk tadav ra tarai
par, upi da varvai ure ra varkurai ta ra lavur
papar, ma ba ra umana Iudaia diat a ki na
vaninara ta nam ra bung upi diat a obo pa
diat ta kadia lavur ebar. 14 Damana ra umana
vilavilau nina dia ki ra umana os kai ra king,
a umana tena nivut, dia ga vana lulut tago
ra vartuluai kai ra king i ga vararak diat;
ma di ga varvai ure ra varkurai aro Susa ra
kiki na varkurai. 15 Ma Mordekai i ga vana
rikai kan ra luaina mata i ra king, ma i ga
mong ma ra mal na king i kul ma i pua,
ma i ga toke ra ngala na kere na king di
ga pait ia ma ra goled, ma i ga olovoi ma
ra mal kumau i meme marut, ma ra pia na
pal Susa i ga kukukula na gugu. 16 A kapa
ma ra gugu, ma ra gina ma ra variru, i ga
tur pire ra umana Iudaia. 17 Ma ta ra lavur
papar, ma ta ra lavur pia na pal nina di
ga valongore ra vartuluai kai ra king ma
kana varkurai tana, a gugu ma ra gina, a
lukara ma ra malagene, dia ga tur pire ra
umana Iudaia. Ma mangoro na tarai ta nam
ra gunagunan dia ga agil ra umana Iudaia,
tago dia ga burut ure ra umana Iudaia.

9

A umana Iudaia dia ubu kadia lavur ebar

1 Io, ta ra gai a vinun ma a urua, a gai
Adar, ta ra bung a vinun ma a utul, ba i
maravai upi da pait ot pa ra varkurai kai
ra king, ta nam ra bung iat ba ra umana
ebar kai ra umana Iudaia dia ga nuk ia ba
diat a ongor pa diat, (ma di ga pukue ke
upi ra umana Iudaia diat a ongor pa diat dia
ga milikuane diat,) 2 ra umana Iudaia dia ga
vana varurung ta kadia lavur pia na pal ta ra
lavur papar kai ra king Akasueros, upi diat
a ubu nam ra tarai dia ga mainge ba diat
a vakaina ra umana Iudaia; ma pa ta tikai
i ga tur bat valar pa diat, tago ra tarai par
dia ga burutue diat. 3 Ma ra umana luluai
na papar par, ma ra umana ngala na luluai,
ma ra umana luluai na gunan, ma diat par
dia ga varvakai ta ra papalum kai ra king,
dia ga maravut ra umana Iudaia, tago dia
ga burut ure Mordekai. 4 Tago Mordekai i ga
ngala ta ra kuba i ra king; ma ra iangina i ga
rararang ta ra lavur papapar; tago ra tutana
Mordekai i ga ngala vanavana.

5 Ma ra umana Iudaia dia ga ubu kadia
lavur ebar par ma ra pakat na vinarubu, ma
dia ga doko diat ma dia ga nila vue diat,
ma dia ga pait ra magit dia ga mainge ta
diat dia ga milikuane diat. 6 Ma aro Susa
ra kiki na varkurai ra umana Iudaia dia
dia ga ubu doko a ilima na mar na tutana.
7 Ma dia ga doko bula Parsandata, Dalpon,
Aspata, 8 Porata Adalia, Aridata, 9 Parmasta,
Arisai, Aridai ma Vaisata, 10 ra vinun na bul
tutana kai Aman natu Amedata ra ebar kai

ra umana Iudaia; ma pa dia ga vatur vake ra
tabarikik.
[11] Ta nam ra bung di ga ve ra king ure ra
niluluk i diat di ga doko diat aro Susa ra kiki
na varkurai. [12] Ma ra king i ga biti tai Esta
kana taulai dari: A umana Iudaia dia ga ubu
vue ra ilima na mar na tutana ati Susa ra
kiki na varkurai, damana ra vinun na bul
tutana kai Aman; ava bar dia ga pait ia ta
ra umana enana papar kai ra king bula! Io,
ava mulai kaum nilul? Da torom tana. Ma
ava mulai kaum niaring? Da pait ia ka. [13] Ma
Esta i ga biti: Ba ra king i mulaot, boina da
tul tar ia ta ra umana Iudaia dia ki Susa upi
ningene bula diat a pait ia da ra varkurai
ure gori; ma boina ba da al vatokobe ra
vinun na bul tutana kai Aman ta ra vinun na
davai. [14] Ma ra king i ga vartuluai ba da pait
ia damana; ma di ga vaarike ra varkurai aro
Susa, ma di ga al vatokobe ra vinun na bul
tutana kai Aman. [15] Ma ra umana Iudaia ta
ra pia na pal Susa dia ga vana varurung ta ra
bung a vinun ma a ivat bula ta ra gai Adar,
ma dia ga doko ra utul a mar na tarai aro
Susa; ma pa dia ga vatur vake ra tabarikik.

A lukara kal Purim

[16] Ma ra lavur enana Iudaia ta ra umana
papar kai ra king dia ga vana varurung, ma
dia ga varubu ure kadia nilaun, ma kadia
lavur ebar dia ga ngo kan diat, ma ra umana
Iudaia dia ga ubu doko diat dia ga milikuane
diat, lavurua na vinun ma a ilima na arip
na marmar diat; ma pa dia ga vatur vake ra
tabarikik. [17] Go ra magit dia ga pait ia ta ra
bung a vinun ma a utul ta ra gai Adar; ma ta
ra bung a vinun ma a ivat tana dia ga ngo,
ma dia ga lukalukara ma dia ga gugu. [18] Ma
ga ra umana Iudaia aro Susa dia ga vana
varurung ta ra bung a vinun ma a utul, ma
ta ra bung a vinun ma a ivat; ma ta ra bung
a vinun ma a ilima dia ga ngo tana, a bung
na lukara ma ra bung na gugu ka pire diat.
[19] Kari ra umana Iudaia dia kiki ta ra umana
gunan ik, diat dia kiki ta ra lavur pia na pal
ba pa di ga liplip kikil diat, dia vakilang ra
bung a vinun ma a ivat ta ra gai Adar upi ra
bung na gugu ma ra bung na lukara, a bo na
bung, ma dia varvartabar vargil tana.
[20] Ma Mordekai i ga tumu vake go ra lavur
magit, ma i ga tulue ra umana buk tadav ra
lavur Iudaia par ta ra lavur papar par kai ra
king Akasueros, tadav diat dia ga ki maravai
ma tadav diat dia ga ki vailik, [21] upi na kure
tar ia ta diat ba diat a ru ra bung a vinun ma
a ivat ta ra gai Adar, ta ra kilakilala par, ma
ra bung a vinun ma a ilima bula, [22] tago ta
nam ra bung ra umana ebar kai ra umana
Iudaia dia ga ngo kan diat, ma ta nam ra
gai a gugu i ga kia vue ra niligur, ma ra bo
na bung i ga kia vue ra tinabun; upi diat
a lukara ma diat a ga ta nam ra ura bung,
ma diat a varvartabar vargil, ma ba diat a
tabatabar ra umana luveana.

[23] Ma ra umana Iudaia dia ga mulaot ba da
pait vatikene ra magit di ga pait vatavuna,
ma varogop ma ra tinata Mordekai i ga
tumu ia pire diat. [24] Tago Aman natu i
Amedata ra te Agag, ra ebar kai ra lavur
Iudaia par, i ga varpit ure ra umana Iudaia
upi na vamutue vue diat, ma i ga pait ra Pur,
a kukuraina i ga ilailam, upi na vuna vue
diat ma upi na nila vue diat; [25] ma ba ra king
i ga valongore go ra magit, i ga vartuluai
ma ra umana buk ba da bali go ra bilak na
magit na varpit pirana, nina i ga varpit me
ure ra umana Iudaia, ma ba da al vatokobe
diat ma ra umana natuna, a umana tutana.
ta ra davai. [26] Kari di ga vatang go ra umana
bung ba Purim, a vuna ra tinata Pur. Ma ure
ra lavur tinata ta go ra buk, ma ure nam di
ga gire ure go ra magit, ma ure ra magit i ga
tadav diat, [27] ra umana Iudaia dia ga kure,
ma dia ga vavalima ure mule diat ma ure
ra umana bul mur ta diat, ma ure diat par
ba diat a agil diat boko, upi na tur dekdek,
ba diat a ru go ra ura bung ta ra kilakilala
par, varogop ma ra vartuluai di ga tumu ia
ure dir, ma varogop ma ra e di ga vakilang
ia, [28] ma ba da nuk pa go ra ura bung ma
da ru dir, ta ra lavur taun tarai, ma ta ra
lavur apik na tarai, ta ra lavur papar ma ta
ra lavur pia na pal, ma ba koko ra umana
Iudaia diat a vung vue go ra umana bung
Purim, ma koko da nuk valubane diat pire
ra umana bul mur ta diat.

[29] Io, Esta ra taulai kai ra king, natu i
Abikail, ma Mordekai ra tutana Iudaia, dir
ga tumu vadekdek ra tinata upi dir a va-
padikat go ra vauruana buk ure ra Purim.
[30] Ma Mordekai i ga tulue ra umana buk
tadav ra lavur Iudaia, ta ra mar ma a ura
vinun ma lavurua na papar ta ra gunan
Akasueros i ga varkurai tana, a tinata na
malmal ma ra dovot na tinata tana, [31] upi
diat a nuk vadekdek vake ra umana bung
Purim ta ra e di ga kure tar ia, da Mordekai

ra tutana Iudaia ma Esta ra taulai kai ra
king dir ga tul tar ia ta diat, ma da dia ga
mulaot i tana ure mule diat ma ure bula ra
umana bul mur ta diat, ure ra vinevel ma
ra tinangi. [32] Ma ra vartuluai kai Esta i ga
vapadikat go ra lavur magit ure ra Purim;
ma di ga tumu ia ta ra buk.

10

Mordekai i ngala Pire ra amana Iudaia

[1] Ma ra king Akasueros i ga varkurai ba
ra tarai ta ra ngala na gunan ma ta ra
umana ta kikil diat a tul tar ra totokom na
varkurai. [2] Ma ra lavur magit i ga pait ia
ta ra dekdekina ma ta ra ongorina, ma ra
varvai par ure Mordekai ma ure ra ngala na
kini ba ra king i ga tul tar ia tana, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Media ma Persia? [3] Tago
Mordekai ra tutana Iudaia i ga vauruana ta
ra king Akasueros, ma i ga ngala pire ra
umana Iudaia, ma ra kor na tarai dia ga
turana me dia ga manane, tago i ga nuknuk
upi ra magit ba kana tarai diat a boina tana,
ma i ga tatike ra tinata na malmal ta kana
tarai par.

IOB

Di valar ra gomgom na maukua i Iob

1 Amana iat ta ra gunan Us, tika na tutana
i ga ki, a iangina Iob; i ga ko kakit ma i ga
takodo, i ga ru God ma i ga lingan irai kan
ra kaina. 2 I ga vangala lavurua na bul tutana
ma a utul a bul vavina. 3 I ga vatur vake
lavurua na arip na marmar na sip, ma a utul
a arip na marmar na kamel, ma tika na arip
na marmar na bulumakau, ma a ilima na
mar na as, a umana tana, ma i ga peal kana
umana tultul; damana go ra tutana i ga lia
ta ra tarai par aro ta ra matana taur. 4 Ma a
umana natuna dia ga papait balaguan ta ra
kubakuba i diat, tikatikai ta kana bung iat;
ma dia ga varvartuluai upi ra utul a tai diat
pi dital a ian ma dital a momo varurung ma
diat. 5 Ma ta ra vikvik, ta ra balaguan, Iob
i ga varvartuluai pa diat pi na vagomgom
diat; i ga tavangun ta ra malana ikilik ma i
ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia
ure diat, tika na tinabar ure tikatikai i ga tul
tar ia; tago Iob i ga biti: Kan bar ra umana
natugu dia ga pait ra kaina mangamangana,
ba dia ga pue vue God ta ra bala i diat. Iob i
ga pait ra dari vatvatikai.

6 Ta tika na bung i ga vut ba ra umana
natu i God dia ga pot tadav ra Luluai, ma
Satan bula diat. 7 Ma ra Luluai i ga biti tai Sa-
tan: U mamave? Ma Satan i ga bali ra Luluai
ma i ga biti: Iau tar alalu ta ra rakarakan a
gunagunan, ma iau tar vanavana tana. 8 Ma
ra Luluai i ga biti tai Satan: Dave, u tar
vakilang kaugu tultul Iob? Pa ta tikai dir
varogop me ta ra rakarakan a gunagunan,
a tutana i ko kakit ma i takodo, i ru God
ma i lingan kan ra kaina. 9 Ma Satan i ga
biti tai ra Luluai: Dave, Iob i ru God ma
pa ta vuna? 10 Dave, pa u ga liplip bat ia
laka, A kubana, ma kana tabarikik par? U
ga vadoane ra papalum na.limana, ma kana
umana vavaguai dia pepeal vanavana ta ra
gunagunan. 11 Una tulue ra limam ma una
bili nam ba kana, gala na tata kaina ure u ta
ra matam. 12 Ma ra Luluai i ga biti tai Satan:
Gire, nam parika nina i vatur vake i ki ta ra
dekdekim; ia kaka, ia iat koko una bili ia.
Ma Satan i ga vana kan ra luaina mata i ra
Luluai.

13 Ta tika na bung ba ra umana natuna, a
umana tutana ma ra umana vavina, dia ga
ian ma dia ga mome ra polo na vuai na vain
ta ra kuba i tura i diat, a luaina, 14 tika na
tena kapkap varvai i ga pot tadav Iob ma i ga
biti: A umana bulumakau dia ga ipipuk, ma
ra umana as dia ga iaian marave diat; 15 ma
ra tarai Sabea dia ga pot ma dia ga ra pa diat;
maia, ma dia ga doko ra umana tultul ma ra
pakat na vinarubu, ma.iau kaka go iau tar
lop upi ina ve u tana. 16 Ma ba i ga tatata ka
boko tikai bula i ga pot ma i ga biti: A meme
kai God i ga bura marama ra bakut, ma i ga
tun vue ra umana sip, ma ra umana tultul,
ma i ga vaimur vue diat; ma iau kaka go iau
tar laun valili pi ina ve u tana. 17 Ma ba i ga
tatata ka boko ta ra tikai bula i ga pot ma i
ga biti: A utul a loko kai ra tarai Kaldea dia
ga ra pa ra umana kamel, ma dia ga doko
ra umana tultul ma ra pakat na vinarubu;
ma iau kaka go iau tar lop upi ina ve u tana.
18 Ma ba i ga tatata ka boko ta ra tikai bula
i ga vut ma i ga biti: Ba ra umana natum, a
umana tutana ma ra umana vavina, dia ga
ian ma dia ga mome ra polo na vuai na vain
ta ra kuba i tura i diat, a luaina, 19 a kalivuvur
maro ra bil i ga vut ma i ga pipin ra ivat
na ngu na pal, ma i ga tarip taun ra umana
barmana, ma dia ga virua; ma iau kaka go
iau tar laun valili upi ina ve u tana.

20 Ma Iob i ga tut, ma i ga rada kana olovoi,
ma i ga ka ra uluna, ma i ga bura rururu ra
pia, ma i ga lotu; 21 ma i ga biti: Pa kaugu
ta mal ba iau ga irop kan ra bala i nagu, ma
na damana ka bula ba ina lilikun mulai; a
Luluai i ga varvartabar, ma ra Luluai i ga
taktak vue; da pite pa ra iang i ra Luluai.
22 Ta go ra lavur magit parika Iob pa i ga pait
ra varpiam, ma pa i ga tia mat na takun God.

2

1 Ma tika na bung mulai i ga vut ba ra
umana natu i God dia ga pot tadav ra Luluai,
ma Satan bula i ga pot varurung ma diat upi
na tadav ra Luluai. 2 Ma ra Luluai i ga biti tai
Satan: U mamave? Ma Satan i ga biti: Iau
tar alalu ta ra rakarakan a.gunagunan, ma
iau tar vanavana tana. 3 Ma ra Luluai i ga biti
tai Satan: Dave, u tar vakilang laka kaugu
tultul Iob? Tago pa ta tikai dir varogop me
ta ra rakarakan a gunagunan, a tutana i ko
kakit ma i takodo, i ru God ma i lingan irai
kan ra kaina. U ga vararak iau ure, upi ina

vakaina vakuku ia, ma i tur patuan boko.
4 Ma Satan i ga biti tai ra Luluai: A pal a
pakana i ga langalanga ka. A tutana na nur
vue kana lavur magit parika upi na laun.
5 Una tulue ra limam, ma una bili ra viono
ma ra uruna, ma damana na pue vue u ta
ra luaina matam. 6 Ma ra Luluai i ga biti tai
Satan: Gire, i ki ka ta ra bala na limam; ia
kaka, koko una tak vue kana nilaun.

7 Ma Satan i ga vana kan ra luaina mata i
ra Luluai, ma i ga bili vakaina ra paka i Iob
ma ra umana buk dia ga kankadik muka, dia
ga tur pa ia ta ra pal a kauna ma i tuk tar ta
ra uluna. 8 Ma i ga tak pa ra epene kabala
na pia pi na ka ra pal a pakana me, ma i ga
ki ta ra kabu na iap. 9 Ma kana taulai i ga
biti tana: U turtur padikat boko laka? Una
tata kaina ure God, ma una mat. 10 Ma i ga
biti tana: U tatata da ra umana papaua na
vavina dia tatata. Dave, dor a vatur vake ra
boina ka vang tai God, ma ra kaina pata? Ta
go ra lavur magit parika Iob pa i ga varpiam
ta ra bul na ngiene.

11 Ma ba ra utul a talai Iob dital ga val-
ongore ure ra kaina i ga monong ia, dital
ga vut tikatikai maro kana gunan iat, Elipas
ra te Teman, Bildad ra te Sua, ma Sopar ra
te Nama. Dital ga kubu ba dital a ki ravie
ma dital a vamaram ia. 12 Ma ba dital ga
gire maro vailik, ma pa dital ga na ilam ia,
dital ga tangi mat; dital ga rada kadital mal,
ma dital ga ku ra ulu i dital ma ra tobon.
13 Lavurua na bung na keake ma lavurua na
bung.na marum dia ga kiki me ra pia, ma pa
ta tikai ta dital i ga tata pa ia, tago dital ga
gire ba i ga malari tuna.

3

*Iob i tata kakaina ure kana bung na ki-
nakava*

1 Namur ta go Iob i ga papa ra ngiene, ma i
ga tata kakaina ure kana bung na kinakava.
2 Ma Iob i ga biti:

3 Boina ba na panie kaugu bung na kinakava,
Ma nam ra marum ba i ga biti: Di tar lalau
pa ra bul tutana.
4 Boina ba nam ra bung na keake na bobotoi:
Boina ba God liu na nuk vue,
Ma koko ra kapa na pupua tana.
5 Boina ba ra bobotoi ma ra malur na minat
dir a kale pa ia upi kadir,
Ma ra bakut na pulu pa ia;
Ma nina ba na vabobotoi ra bung na keake,
boina ba na vaburut ia.
6 Ma ure nam ra bung na marum, boina ba
ra ngala na bingnimuna na konom
vake;
Koko na gugu varurung ma ra lavur bung-
bung ta ra kilala;
Ma galiaka da luk tar ia tai ta ra umana
gaigai.
7 Boina ba nam ra bung na marum na biu,
Ma pa ta na na kakailai na gugu tana.
8 Boina ba ra umana tena papait diat a vul
nam ra bung,
Nina dia vartuluai upi ra ngala na vui na ta.
9 A umana tagul na lar diat a bobotoi tana,
Ma galiaka ra buabuarana na gire ra kapa,
Ba na bobe ra taptapke;
10 Tago pa i ga banu bat ra tatal na bul,
Ma pa i ga pulu bat ra ura kiau na matagu
kan ra varmonong.

11 Ta ra ava pa iau ga mat ta ra tatal na bul?
Ma ba iau ga vana rikai kan ra bala i nagu,
ta ra ava pa iau ga vung vue ra
tulungeagu?
12 Ta ra ava ra ura buk na keke dir ga ki pa
iau,
Ma ra ura u pi ina u ta dir?
13 Gala damana, gala ina ga va vovovon,
Ma ina tia va mat ika ma ra malmal,
14 Varurung ma ra umana king ma ra umana
tena varvateten ai ra rakarakan a
gunagunan,
Nina dia ga vatut ra umana lingling na
gunan upi kadiat,
15 Varurung ma ra umana luluai dia uviana
ma ra goled,
Ma nina dia ga vabuka kadia lavur palpal
ma ra silva.
16 Ina ga da ra bul ba di ga kava pit ia,
Ma ra bul tadoko nina pa i ga gire ge ra kapa.
17 Abara ta nam ra gunan di langalanga kan
ra tena varpiam,
Ma ra lavur biluana dia ngo.
18 A umana vilavilau dia va guvai ma ra
malmal abara,
Pa dia valongore ra nilai ra umana luluai na
papalum.
19 A luluai ma ra vilavilau dir par dir ki ie,
Ma ra vilavilau i langalanga kan kana luluai
na papalum.

20 Ta ra ava di tul tar ra kapa pire diat dia ki
na malari,

Ma ra nilaun pire diat dia kaina kakit?
21 Dia kiki upi ra minat, ma pa dia gire,
Dia manga tikan upi ia ma ra ngatngat na magit pata;
22 Dia gugu muka, ma dia ga,
Ba dia tikan tadav ra babang na minat.
23 Ta ra ava di tul tar ra kapa pire nina pa i na ilam kana nga,
Ma pire nina bula ba God i ga tur bat ia?

24 A lavur oir nam agu gem,
Ma kaugu lavur niriri dia talalongo da ra tava.
25 Nam nina iau burut ure, nam iat i tadav iau,
Ma nina ra magit iau ururian tana go iat i tadatadav iau.
26 Pa iau nunure ra malmal, ma pa iau nunure ra ningo,
Pa iau nunure ra kini langalanga; a kinadik ika i monong iau.

4

Elipas i pit Iob

1 Ma Elipas maro Teman i ga biti:
2 Gala ta tikai na tata, dave, una kankan tana?
Ma to ia vang na ki mut?
3 U iat u ga tovo ta mangoro,
Ma u ga vapadikat ra umana lima nina dia ga bilua.
4 Kaum lavur tinata dia ga vargat diat dia ga to na bura,
Ma u ga vaongor ra lavur buk na keke nina dia malmalu.
5 Ma ba go ra magit i ga tadav u, u talanguan tana;
Ma ba i bili u, u tabun tana.
6 Dave kaum variru tadav God pa i vapatuan kaum nurnur,
Ma kaum takodo na mangamangana pa i vargat ra nuknukim?
7 Una nuk pa ia: To ia ra tena takodo i ga virua?
Ba di ga vapanie davatane vue ra tena nurnur?
8 Da iau ga gire, diat dia ipipuk ure ra kaina mangamangana,
Ma dia vaume ra purpuruan, nam uka dia dokodoko pa ia.
9 Dia virua ta ra ubar kai God,
Ma ra karangap i kana kankan i vapanie vue diat.
10 Di bubur ra umana pal a ngie i ra lavur leon,
Nina ra nilai diat i kukukula ma ra kankan;
11 A patuana leon i bilua tago i iba upi ra nian,
Ma ra umana natu i ra leon, a tana, dia vilau varbabaiai.

12 Di ga kap ive tar ta magit piragu,
Ma ra talingagu i ga valongore ra varmaianao tana.
13 Ba ra tarai dia ga matmat ta ra marum,
Iau ga ki na nuknuk ure kaugu umana ninana,
14 A bunurut ma ra nidadar dir ga vatur vake iau,
Ma ra lavur urugu dia ga dadadar.
15 Tika na tulungen i ga bolo ta ra luaina matagu,
Ma i ga varvatut ra ivuna pakagu.
16 Ma i ga tur uka, ma pa iau ga tia na ilam ia ba i dave;
I da ra malalar i turtur ta ra luaina matagu;
Ba i ga tur mutmut iau ga valongore ra nilaina, dari:
17 A tutana na takodo dave ta ra luaina mata i God?
A tunana na gomgom dave ta ra luaina mata i nina i ga vaki ia?
18 Pa i nurnur ta kana umana tultul,
Ma i takun kana umana angelo ure ra nirara;
19 Na damana bula pire diat di ga ki ta ra kubakuba i diat nina ra pia petpetep,
Ma ra turpai diat a tobon na pia,
Nina di bereng diat da ra bebe.
20 Dia laun vue ke ra kopono bung,
Dia panie kakit, ma pa ta na i nuk pa ia.
21 Gala ra magit i boina ta diat i papaniai ka,
Pa diat a mat laka ba pa dia tadav boko ra kabinana?

5

1 Ona una oraoro, to ia bar na torom ta ra nilaim?
Ma nuve vang ta ra umana angelo una matoto tana?
2 A kulot i vakaina ra papaua na tutana,
Ma ra varpin i doko nina i tuptup.
3 Iau ga gire ra tuptup na tutana i ga okor,
Ma iau ga tata vakaina lulut ra kubana.
4 A umana natuna dia ki na malari,
Di ki taun diat ta ra mataniolo,
Ma pa ta na i ki pi na maravut diat.
5 Diat dia mulmulum dia en vue kana umauma,

Dia tak vue nam ba i tavua livuan ta ra umana kait bula,
Ma diat dia mar dia anan upi kana tabarikik.
[6] Tago ra varmonong pa i vana rikai ta ra tobon,
Ma ra purpuruan pa i gol rikai ta ra pia;
[7] Da ra pitil na iap i pitil tutua,
Damana di kava ra tarai upi ra kini na malari.

[8] Ma iau, gala ina lingan tadav God,
Ma ina nur tar kaugu kini tai God;
[9] Tago i papait ra umana ngala na magit nina pa da kapa tana,
Ma ra umana magit na kinaian nina dia peal mat;
[10] I tul tar ra bata ure ra gunagunan,
Ma ra tava i alir tavit ta ra umauma;
[11] I vangala ra umana luveana,
Ma i tul tar ra varvalaun ta diat dia tabun.
[12] I tur bat ra umana tena vakikiu,
Kari ra lima i diat pa i pait valar pa ta magit.
[13] I kinim vake ra umana tena kabinana ta kadia vavagu iat,
Ma i vapar vue ra nuknuk i nina i gegagege ra maukuana.
[14] Dia vartadav ma ra bobotoi ba i keake ka boko,
Dia pa tupatupa ba ra keake i ki tur, dari ta ra marum.
[15] I valaun pa ra umana biluana kan kadia pakat na vinarubu,
Ma ra umana biaui kan ra lima i ra umana rangrang na luluai.
[16] Damana ra umana luveana dia nuknuk ung,
Ma di paum bat ra ngie i ra lavur kaina magit.

[17] Ea, nina ba God i vapagumanena i ti doan;
Damana koko una pidimuane ra varpit kai ra Dekdek Muka.
[18] Tago nina ba i tar kita vadala, i pulu ia bula;
Ma nina ba i tar ubu vakinkin ia, a limana i valaun pa ia.
[19] Laptikai na pakana i valaun u kan ra kini na malari,
Maia, lavurua na pakana ra kaina pa na tadav u.
[20] Ta ra e na mulmulum na valaun pa u kan ra minat,
Ma ta ra e na vinarubu kan ra pakat na vinarubu.
[21] Una ki bakit kan ra tinata kakaina,
Ma pa una burut ba ra bung na vinirua i vut.
[22] Una nongone ra vinirua ma ra niiba,
Ma pa una burutue ra lavur leing ta ra gunagunan.
[23] Avat a bartalaina ma ra umana vat ta ra uma,
Ma avat a ki na varmaram ma ra lavur leing ta ra pupui.
[24] Una nunure ba ra kubam i tur langalanga,
Ma ba una vana tadav kaum kikil na sip, pa ta magit na rara tana.
[25] A umana natum diat a peal,
Ma ra umana bul mur tam diat a da ra mapmapina vura.
[26] Una tadav ra babang na minat ba i lolokon kaum kilala na nilaun
Da ra vinvin vit ta ra e na nidodoko.
[27] Go parika ave tar tikan tadav ia, ma i dovot;
Una valongore, ma una kodop vake ta ra balam.

6

Iob i bor ra umana talaina

[1] Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
[2] Boina ba da valar kaugu ninga rao.
Ma da vung varurungane ra agu lavur varmonong ta ra valavalar na mamat!
[3] Na ga mamat ta dir ma ra veo ra valian;
Damana iau tar tata vakuku.
[4] Ra Dekdek Muka i ga kalie kana umana pu tagu,
Ma ra tulungeagu i mome ra taring ta diat;
A lavur varvaburut kai God dia tut ure iau.
[5] Dave, a kuabar na as i tangi ba i en ra vura,
Ba ra bulumakau ba i en ra ana nian?
[6] Dave, di en ra nian ba pa i kalami laka ba pa di vung ra solt tana,
Ba di dum kilang ra kubika ta ra kiau?
[7] A balagu i ole pi na bili diat,
Dia da ra kaina viono tagu.
[8] Gala da pait ot pa kaugu nilul,
Gala God na tul tar ra magit i tagu iau anan upi ia!
[9] Boina ba God na rumam iau,
Ma na tulue ra limana ma na tak vue kaugu nilaun!
[10] Damana ina ki na varmaram,
Maia, ina gugu ta ra ngala na kinadik;
Tago pa iau ga pue vue ra tinata kai ra Lia Kakit.
[11] Akave ra dekdekigu pi ina tur padikat?
Ma ava ra mutuaigu pi ina ki vovovon?
[12] Dave, ra dekdekigu i varogop laka ma ra dekdek i ra umana vat?

Dave, di ga pait laka ra viogu ma ra palariam gobol?
[13] A dovotina pa ta maramaravut i ki piragu,
Ma di ga tak vue ra minatoto par kan iau.
[14] I topa ia ba ra umana talaina diat a mari nina i bilua ra nuknukina,
Ma nina i to na panie kana nurnur tai ra Dekdek Muka.

[15] Ia kaka, a umana turagu dia ga vagu pa iau da ra tava alir,
Da ra tava alir i mama lulut.
[16] Nina i noro ma i kabu ta ra ngala na bata,
Ma ta ra madoldol na mavoko ba i polo.
[17] Ba i malamalapang dia panie,
Ma ba ra keake i ongor, pa di na mule diat.
[18] A umana kiki na vinavana dia vana irai tadav diat,
Dia vana ta ra bil ma dia virua.
[19] A umana kiki na vinavana maro Tema dia ga tikan upi diat,
Ma ra tarai maro Seba dia ga nuknuk ung upi diat;
[20] Dia ga nurnur vaoloi,
Dia ga pot abara ma dia ga kaian.

[21] Amutal, amutal damana piragu;
Amutal gire kaugu kini na malari, ma amutal burut.
[22] Dave, iau ga biti ba, Amutal a tabar iau ma ta magit?
Ba, Amutal a tul tar ta magit tagu ta kamumutal tabarikik?
[23] Ba, Amutal a valangalanga iau kan ra lima i kaugu ebar?
Ba, Amutal a kul valaun iau kan diat dia arung bat iau?
[24] Amutal a tovo iau, ma ina ki mut,
Ma amutal a vateten iau ta ra magit iau ga rara tana.
[25] A umana takodo na tinata dia dekdek,
Ma ba amutal varpit, amutal varpit ure ra ava?
[26] Amutal a pit laka ra umana pakapakana tinata ka,
A tinata vakuku kai nina i purpuruan ra nuknukina?
[27] Amutal padapadailam upi nina i ki na lingling,
Ma amutal uviana tai talai mumutal.
[28] Ea, amutal a bobe iau,
Pa ina vaongo ta ra luaina mata i mumutal.
[29] Iau lul amutal, koko da pait ra nirara dari tagu,
Amutal a lilikun, tago pa di ga na tadav ta kaina mangamangana tagu.
[30] Dave, i tar rara ra tinata ta ra karameagu?
Ma pa iau kairane mule vang ra kaina tagu?

7

Iob i tata bat God

[1] A kini kai ra tutana ati ra pia pa i mamat vang?
Ma kana nilaun pa dir vardada vang ma ra tena papalum di kul ia?
[2] Da ra vilavilau i ki pa ra malur ta ra keake ravian,
Da ra tena papalum di kul ia i anan upi kana vapuak,
[3] Damana di kure ba ina laun vue ra umana gaigai nina pa ta magit ta diat,
Ma di tibe tar ra umana bungbung na marum ba ina ki na malari ta diat.
[4] Ba iau va iau biti: Vingaia ga vang na malana ma ina tut?
Ma iau pupupukuai vurvurbit tuk tar ta ra buabuarana.
[5] I palapala korong ra pal a pakagu, ma i kariuriu bula,
A palina ta ra pakagu i pok ma i tavavar.
[6] Kaugu lavur bungbung dia vana lulut ta dir ma ra rarau na kuara ta ra lima i ra tena virvir mal,
Dia panie vakuku.
[7] Ea, una nuk pa ia ba kaugu nilaun i da ra vuvu ka,
A matagu pa na gire mule ra boina.
[8] Nina i gire iau gori pa na gire mule iau,
Ina panie kan ra luaina matam.
[9] Da ra bakut i tapre ma i panie,
Damana bula nina i kuba ta ra ruarua na tulungen pa na tutua rikai mulai.
[10] Pa na lilikun mulai ra kubana,
Ma kana gunan pa na nuk pa mule.
[11] Damana pa ina ki mut mulai;
Ina tatata ka tago i takunuan ra balagu,
Ma ra tulungeagu i ti ki na malari.

[12] Dave, iau ra ta laka, ba ra varkarat na leing mara na ta,
Upi una mono bat iau?
[13] Ba iau nuk ia ba kaugu vava na vamaram iau,
Ma kaugu molamolo na vango ra nuknukigu,
[14] U vaburut iau ma ra umana ririvon,
U vadadar iau ma ra umana ninana,
[15] Tuk tar ra tulungeagu i anan pi da kun doko iau,

Ma i mainge ra minat ma vakir ra kinadik.
16 Iau milikuane kaugu kini; ma pa iau mainge ba ina laun vatvatikai;
Una nur vue iau, tago kaugu umana bung dia da ra vuvu.
17 Ava bar ra bilua na tutana, upi una vangala pa ia,
Ma upi ra balam na kiki vavakai tana?
18 Ta ra bungbung na malana u lalaume,
Ma ta ra umana pakapakana bung u valavalar ia.
19 Aivia ra bung boko pa una lingan irai kan iau,
Ma pa una nur vue ke iau pi ina konom ra gor na ngiegu?
20 Ona iau pait ra kaina mangamangana, iau pait ra ava laka piram, u ra mona-mono ure ra tarai par?
Ta ra ava u ga vaki iau upi kaum vakilang iat,
Upi ari kari ina puak pa kaugu kinakap iat?
21 Ta ra ava pa u pun vue kaugu varpiam,
Ma ta ra ava pa u tak vue kaugu kaina mangamangana?
Pa na vavuan ma ina va ta ra tobon na pia,
Ma ba una tikan milat upi iau, pa ina ki mulai.

8

Bildad i tata dekdek ba God i dovot

1 Ma Bildad ra te Sua i ga tata, ma i ga biti:
2 Vingaia una ngo kan ra lavur tinata damana?
Ma aivia ra bung boko ra tinata na ngiem na da ra dekdek na vuvu?
3 Dave, God i vakaina laka ra varkurai?
Ba ra Dekdek Muka i vabilak laka ra magit i takodo?
4 Beaka a umana natum dia ga varpiam pirana,
Ma i ga nur vue diat ta ra vuai kadia kaina mangamangana,
5 Una tikan milat upi God,
Ma una kail tadav ra Dekdek Muka;
6 Ma ona u gomgom ma u takodo,
Na tut pi na maravut u,
Ma una tavua ta kaum takodo na kini.
7 Ta ra turpaina una ikilik bar,
Ma ta ra mutuaina una uviana.

8 Una tir ra tarai lualua,
Ma una nuknuk ure ra minatoto kai ra umana tama i diat;
9 (Tago dat, nabung uka ta dat, ma da tuptup uka,
Kada umana bungbung ati ra pia dia da ra malur na davai);
10 Dave, pa diat a tovo u, ma pa diat a ve u,
Ma pa diat a kap vaarike ra umana tinata ta ra bala i diat?
11 Dave, a titiparar i tavua bulu ta ra pia ba pa i bilim?
Ba ra kaukaul ta ra pia ba pa i polo?
12 Pata, tago ba i pupu ma i tur boko,
I makuk lutut, ma ra umana enana davai pata.
13 Damana ra lavur nga kadiat dia nuk vue God,
Damana i panie ra ninunuk ung kai ra tena varpiam.
14 Kana nurnur i takunu varbaiai,
I da ra po na kabiloko.
15 I va bokon ta ra kubana, ma pa na tur,
I vatur vadekdek ia, ma pa na ki vatikai.

16 I da ra vinau i tavua ta ra keake,
Ra umana ingarina dia lul vanavana ta ra uma,
17 Ra umana okorina dia pulu ra anguvai vat,
Ma i ki ta ra pakana i vatvat.
18 Ma ona di rubat vue kan ra pakana i ki tana,
Nam ra pakana na varpuai ure dari,
Pa iau ga gire u.
19 Go muka ra gugu ta kana nga,
Ma ra umana enana diat a tavua ta ra pia.

20 Ea, God pa na okole vue nina i ko kakit,
Ma pa na tur maravut ra umana tena varpiam.
21 Na vabuka boko ra ngiem ma ra ninongon,
Ma ra bul na ngiem ma ra kunukula na gugu.
22 Diat dia milikuane u, da mal diat ma ra niruva;
Ma ra pal na mal kai ra tena varpiam na panie.

9

Pa i tale Iob pi na bali God

1 Ma Iob i ga tata, ma i ga biti:
2 Maia, i dovot nam, iau nunure;
Ia kaka, a tutana na takodo dave ta ra mata i God?
3 Ona ta tikai i mainge ba dir a vartoto me,
Pa na tale ba na bali tikai ta diat kana arip na marmar na tinir.
4 I kabinana, ma i dekdek muka,
To ia bar i ga tur bat ia, ma i ga boina ka tana?

[5] I kari vue ra umana lualuana, ma pa dia nuk pa ia,
Ba i vue pukue diat ta kana kulot.
[6] I tang ra rakarakan a gunagunan ta kana pakana,
Tuk tar ra umana pagapaga tana dia dadadar.
[7] I tigal bat ra keake, ma pa i rada,
Ma i pulu bat ika ra umana tagul.
[8] I vuare ra bakut, ma pa ta tikai i maravut ia,
I rua ra bobol na ta;
[9] I pait ra Tagul na Ubene ma ra Kabating-tigur (Tabiara),
Ma ra ngala na maup ta ra matana taubar.
[10] I pait ra umana ngala na magit nina pa da kapa tana,
Ma ra umana magit na kinaian dia peal mat.

[11] I pakit iau, ma pa iau gire;
I bolo vurakit, ma pa iau babare.
[12] I kinim vake nam ba i mainge, ma to ia na tigal ia?
To ia na biti tana: U pait ra ava?
[13] God iat pa na ngo ta kana kankan,
Ra umana tena maramaravut kai Rab dia bura timtibum ta ra vavai ra kauna.
[14] Ma na dave ure iau, ina bali davatane,
Ma nuve ra umana pakana tinata ina pilak pa ia pi amir a vartoto me?
[15] Gala ina ga takodo, gala pa ina ga bali ia,
Ina kail ika tadav kaugu tena varkurai pi na mari iau.
[16] Gala ina vartuluai upi ia, ma na torom tagu,
Gala pa ina nurnur ba na valongore ra nilaigu.
[17] I bubur iau ma ra ngala na vuvu,
Ma i vakinkin iau, ma pa ta vuna;
[18] Pa i nur vue iau upi ina ngongo mat,
I vamapak kaugu nilaun parika.
[19] Gala da valar ra dekdekina ma ra dekdek i ra tarai, i lia kakit,
Ma gala da vartoto ta ra varkurai, to ia bar na takun ia?
[20] Gala ina ga takodo, gala ra ngiegu iat na takun iau,
Ma gala ina ga langalanga, gala ia iat na ga vaminana diat ba iau rara.
[21] Iau iat iau langalanga; pa iau nuk pa iau iat mulai;
Iau milikuane kaugu nilaun.
[22] Tika na mangana ka; damana iau biti:
I nila vue diat dia takodo ma damana bula diat dia kaina.
[23] Ba ra vinirua i pot vakaian,
I nongone ra purpuruan kai ra lavur tena takodo.

[24] Di tul tar ra rakarakan a gunagunan pire ra umana tena varpiam,
Ma i vapula ra umana tena varkurai kai ra tarai;
Ona ia iat pa i pait ia, to ia bar nam i vuna tana?
[25] Kaugu lavur bung dia panie lulut uka ta dir ma ra tena vinilau,
Dia purpuruk, ma pa dia varkuvo ma ra boina.
[26] Dia vilau lulut da ra mon i ararik ta,
Da ra minigulai i bebe ba upi ra ana kirip.
[27] Ona ina biti: Ina nuk vue kaugu nginarao,
Ina gugu ma ina ga;
[28] Iau burut ure ra agu umana kinadik,
Ma ba una takun boko iau.
[29] Da takun ot pa boko iau,
Ta ra ava ina ongaongor vakuku?
[30] Gala ina gumu ta ra mavoko i madoldol ba i polo,
Ma ina vagomgom vakakit ra ura limagu,
[31] Gala una vadudu iau ta ra pikai,
Ma kaugu umana mal diat a milikuane iau.
[32] Vakir ia ra tutana da iau, upi ina bali ia,
Ma upi amir a tur varurung ta ra varkurai.
[33] Pa ta na i ki pi na varkurai livuan ta mimir,
Ma pi na tulue ra limana ta mimir par.
[34] Boina ba na tak vue kana virit kan iau,
Ma koko na vaburut iau ma ra dekdekina,
[35] Damana pa ina burutue pi ina tata;
Pa i damana, iau varkolono ko.

10

Iob i tata na niligur ure kana kini

[1] A balagu i talanguan ure kaugu kini,
Ma pa ina al vake mule ra nuknukigu,
Ina tata tago i ligur ra balagu.
[2] Ina biti tai God: Koko una kure vakaina iau;
Una ve iau ure kaum vartakun piragu.
[3] Dave, i topa u ba una kure vadekdek ra tarai,
Ba pi una pidimuane nam u ga vaki ia,
Ma una manane ra varpit kai ra umana tena varpiam?
[4] Dave, a kiau na matam i palapaka ka,
Ba u gigira da ra tarai ka?
[5] Dave, kaum umana bung na nilaun dia da ra umana bung na nilaun kai ta tutana,
Ma kaum umana kilala na nilaun dia varogop laka ma nam kai ra tarai,

[6] Upi una tikan upi kaugu lavur nirara,
Ma upi una titir upi kaugu kaina manga-
mangana,
[7] Ma u nunure ba pa iau kaina,
Ma pa ta na i ki pi na pala vue iau kan ra
limam?

[8] A ura limam dir ga taba iau ma dir ga pip
iau,
Ma go u nila vue ke iau.
[9] Una nuk pa ia ba u ga pip iau da ra pia bulit;
Ma dave, una bing rigirigi iau pi ina da mule
ra tobon?
[10] Dave, pa u ga lingire iau da di lingire ra
polo na u,
Ma pa u ga vamek iau da ra tiis?
[11] U ga pulu iau ma ra viono ma ra palina,
Ma u ga pakan guve iau ma ra umana ur ma
ra umana lolo.
[12] U ga tul tar ra nilaun tagu ma ra varmari
bula,
Ma u ga balaure vake re tulungeagu.
[13] U ga vapidik go ra umana magit ta ra
balam,
I kapa piragu ba i ki piram.
[14] Ona iau rara, u vakilang iau tana,
Ma pa una nuk vue kaugu kaina manga-
mangana.
[15] Na kaina piragu, ona ra kaina mangaman-
gana i ki tagu!
Ma ona i takodo ra maukuagu, ina ive boko
ra matagu,
Tago iau vavirvir muka ba iau gire kaugu
kini na malari.
[16] Ona iau tak vatut ra ulugu, u korot iau da
ra leon,
Ma u pait mule ra umana magit na kinaian
piragu;
[17] U tata bat mule iau,
Ma u vatavua kaum kankan piragu,
I peal diat dia tut ure iau.

[18] Ta ra ava u ga ben pa iau kan ra bala i
nagu?
Gala ina ga vung vue ra tulungeagu, ma pa
ta kiau na mata na ga tia gire pa iau,
[19] Ina ga da pa di ga kava vaarike iau,
Ina ga da nina di puak vue kan ra tatal na
bul tadav ra babang na minat.
[20] Pa i peal laka kaugu umana bungbung?
Damana una nur vue ke boko iau, upi ina
gugu a ik,
[21] Ba pa ina vana boko tadav ta gunan nina
ba pa ina lilikun kan ia,
A gunan na bobotoi ma ra malur na minat,
[22] A gunan na bobotoi da ra bingnimuna iat,
A gunan na malur na minat ma i purpu-
ruan,
A gunan nina ra kapa tana i bobotoi ka.

11

Sopar i biti ba Iob a tena varpiam

[1] Ma Sopar ra te Nama i ga tata ma i ga biti:
[2] Dave, pa da bali laka ra peal tinata?
Ma ra lup tinata na tur langalanga vang?
[3] Dave, a tarai diat a ki mut laka ure kaum
lavur tinata,
Ma pa ta tikai laka na tata varuva u ure
kaum lavur varvul?
[4] Tago u biti: Kaugu tinata na vartovo i
takodo,
Ma iau gomgom ta ra luaina matam.
[5] Ea, gala God na tata,
Ma na papa ra bul na ngiene bat u,
[6] Ma na pala ra umana magit na pidik ai kana
kabinana piram,
Ma ra magit na padapada varvo ta kana nga
na papalum!
Damana una kapa ba God pa i bali u da i topa
kaum varpiam parika.

[7] Dave, i tale u laka pi una matoto ure ra
umana magit na pidik kai God?
Dave, kaum kabinana na tuk pa laka ra
kabinana kai ra Dekdek Muka?
[8] I tuk lake ra bala na bakut; una pait ra ava?
I ki ura iat ta ra ruarua na tulungen; una
nuk davatane?
[9] Ba di valar ia, i lolovina ta dir ma ra
rakarakan a gunagunan,
Ma i tababa ta dir ma ra ta.
[10] Ona na bolo, ma na banu bat ta tikai,
Ba ona na oro varurue ra tarai, to ia na tigal
ia?
[11] Tago i nunure ra tarai vakuku;
I gire ra varpiam, ma nina ba pa i nuk pa ia.
[12] Ma ra tutana vakuku i tuptup,
Di kava da ra natu i ra as, a kuabar.
[13] Ona una vatakodo ra balam,
Ma una tulue ra ura limam tadav ia,
[14] Ona una vung vue ra varpiam kan ra
limam,
Ma ra magit i bilak pa i ki ta ra kubam,
[15] A dovotina pa una vavirvir, tago u gom-
gom;
Ma una tur dekdek, ma pa una burut.
[16] Ma una nuk vue kaum kini na malari,
Una nuk vake da ka ra tava i panie ba ra
lovon i par.

17 Kaum nilaun na kapa, da ra kapa ba i keake tur;
Ma ona u ki ta ra bobotoi, na da ka ra lar.
18 A ninunuk ung na ki mulai piram, ma una ki bulu tana;
Una gigira vurvurbit, ma una ngo muka.
19 Una va, ma pa ta na na vaburut u;
Ma mangoro diat a lul upi ta vartabar piram.
20 Ma ra kiau na mata i ra umana tena varpiam diat a pula,
Ma diat a mama lop,
A kopono ninunuk ung na ki pire diat, ba diat a vung vue ra tulungea i diat.

12

Iob i mulaot ure ra dekdek i God ma kana kabinana

1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 A dovotina amutal iat a utul a matotono,
Ma ba amutal a mat, a kabinana na mat varurung ma amutal.
3 Ma iau bula, iau kabinana da amutal,
Ma pa amutal manga kabinana tagu.
To ia bar pa i nunure ra dari?
4 A umana talaigu dia nongone iau,
Iau a tutana nina God i ga valongore ba i ga kail tadav ia;
A tena takodo, ma i ko kakit, go ra tutana dia nongone.
5 Diat dia ki bulu dia nuk taun vue diat dia ki na malari,
Dia to pin nina i to na bura.
6 A umana tena nilong dia ki boina,
Ma diat dia valar God dia ki bulu,
Ma ra dekdek i diat, ia nam kadia god.
7 Una tir ra umana leing ra pupui, ma diat a tovo u;
Ma ra umana beo liuliu, ma diat a ve u;
8 Una matoto ta ra rakarakan a gunaguna, ma una kapa tana;
Ma ra umana en ta ra bala na ta diat a varvai piram.
9 To ia bar ta diat pa i nunure
Ba ra lima i ra Luluai i ga pait go?
10 I kure ra lavur launa par,
Ma ra nilaun kai ra tarai par.
11 Dave, ra talinga i ta tikai pa i valar kilang ra umana tinata,
Da ra karameana i dum kilang ra nian?
12 A kabinana i ki pire ra umana patuana,
Ma ra minatoto pire diat i lolokon kadia nilaun.
13 A kabinana ma ra dekdek dir ki pire God,
Ma ia iat i vatur vake ra minatoto ma ra kapa na ninunuk.
14 Nam nina i re vue, pa da vatur pa mule;
Ma nina i banu bat ia, pa da papa are mule.
15 I tigal bat ra bata, ma ra umana tava alir dia ge;
I tulue mule, ma dia lovon ta ra gunagunan.
16 A dekdek ma ra kabinana dir ki pirana,
I kure ra tena vartuam ma nina di tuam pa ia.
17 I vapurpuruan ra umana tena varvateten,
Ma i valunga ra umana tena varkurai.
18 I pala vue ra umana vivi kai ra umana king,
Ma i vi pit diat ma ra mal na vivi.
19 I ben vavilavilau vue ra umana tena tinabar,
Ma i vaikilik pa ra umana luluai.
20 I vabombom ra umana melemuna ta ra tinata,
Ma i vatuptup ra umana patuana.
21 I manga kulume ra umana luluai,
Ma i pala ra vipit kai ra umana tena ongor.
22 A umana magit na pidik ta ra bobotoi i kap vaarike diat,
Ma i ben vairop ra malur na minat tadav ra kapa.
23 I vangala ra lavur vuna gunan, ma i nila vue bula diat;
I vatababa ra lavur vuna tarai, ma i ben vavilavilau bula diat.
24 I vapurpuruan ra nuknuk i ra umana luluai pire ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma i varara diat ta ra bil ba pa ta nga tana.
25 Dia paparai tupatupa ta ra bobotoi ba pa ta kapa tana,
Ma dia papa lebalebe da ra tutana i longlong ta ra nimomo.

13

Iob i tur padikat ure kana dovot na mangamangana

1 Ea, a kiau na matagu i ga gire go parika,
Ma ra talingagu i ga valongore, ma i ga kapa tana.
2 Nam nina amutal nunure, iau bula iau nunure,
Pa iau papaua ta mumutal.
3 Ia kaka, iau mainge ba amir a tata ma ra Dekdek Muka,
Ma ba amir a vartoto ma God.
4 Amutal vamong ra lavur magit parika ma ra tavir,
Amutal a utul a tena valagar vakuku.
5 Gala amutal a ki mut,

Gala amutal a kabinana!

[6] Amutal a valongore kaugu kabinana,
Ma amutal a kapupi ra tinata ta ra ngiegu.
[7] Dave vang, amutal a tur maravut God ma ra tinata ba pa i takodo,
Amutal a varvai vavaongo vang ure?
[8] Dave, amutal a varkurai maravut ia,
Ma amutal a vartoto ure God?
[9] Dave, na boina ba na tikan milat ta ra bala i mumutal?
Amutal a valunga pa ia laka da di valunga ra tutana?
[10] A dovotina na pit amutal,
Ona amutal ru ia ma ra vaongo.
[11] Dave, pa amutal burut laka ure kana minamar,
Ma pa amutal dadadar ta ra luaina matana?
[12] Kamumutal umana tinata valavalar dia da ra kabu na iap,
Kamumutal umana tinata na balbali dia da ra bakbakit na pia bulit.
[13] Amutal a ki mut, ma amutal a nur vue iau, upi ina tata,
Ba a boina ba a kaina i tadav iau.
[14] A pakagu i da ka ra nian piragu,
Ma kaugu nilaun da ra magit vakuku ta ra limagu.
[15] Iau ki pa ia pi na ubu iau, la kaka, ina vartoto ure kaugu mangamangana ta ra luaina matana.
[16] Pa ta tena varpiam na pot ta ra luaina matana,
Go iat kaugu varvalaun.
[17] Amutal a valongore ilam ra magit par ba iau tata ure,
Boina ba kaugu tinata na bang ta ra talinga i mumutal.
[18] Iau tar mal bulu kapi kaugu vavaarikai,
Iau nunure ba iau takodo.

[19] Gala ta tikai na tata ure iau,
Gala ina ki mut ma ina vung vue ra tulungeagu.
[20] Una tul tar ra ura magit ika tagu,
Ma pa ina parau kan ra matam:
[21] Una tak vakakit vue ra limam kan iau,
Ma koko una vaburut iau.
[22] Damana ina torom ba u oro pa iau,
Ma una valongore iau ba iau tata piram.
[23] Aivia bar kaugu umana kaina mangamangana ma kaugu umana nirara?
Una ve vakapa iau ure kaugu varpiam ma kaugu nirara.
[24] Ta ra ava u ive ra matam,
Ma u vakilang iau ba iau kaum ebar?
[25] Dave, una vaburut ra mapina davai nina ra vuvu i kavkavie,
Ma una korot mur ra maranga na mapina kunai?

[26] U tumu vake ra umana magit dia mapak ure iau,
Ma u vakale iau ma ra umana nirara ta kaugu kini na barmana.
[27] U vung ra ura kaugu ta ra babat keke, ma u makmakile kaugu lavur nga;
U tumu kikil ra ura pal a kaugu.
[28] Iau da ra davai i marapurap,
Da ra mal a po na vui i enen ia.

14

Iob i nuknuk ure ra nilaun kai ra tarai, ba i tutukana ka

[1] A tutana nina ba ra vavina i kava,
Pa i lolokon kana nilaun, ma ra do na niligur i nunure tana.
[2] I da ra pupu na davai i gol rikai ma di doko mule;
I da ra malur na bakut i vana lulut ma pa i ki vatikai ta ra kopono pakana.
[3] Ta ra ava u mono bat ta tikai damana,
Ma u ben ia pi una ki na varkurai pirana?
[4] To ia bar na mal pukue ra magit i dur pi na gomgom?
Pa ta tikai.
[5] Di ga luk value kana umana bung, ma ra niluluk i kana umana gai i ki piram,
U ga tar vakilang ra langun ta kana nilaun, ma pa i tale ba na bolo lake tana;
[6] Una lingan irai kan ia pi na ngo,
Tuk tar na pait ot pa kana bung da ra tena papalum di kul ia.

[7] Tago i tale ra davai ba di mut vue pi na gol mulai,
Ma ra golina tana pa na maranga;
[8] A dovotina ra okor i ra davai i ki vavuan ta ra pia,
Ma ra paina nina ba ra golina i arikai tana i maroto; [9] la kaka ra golina na ibul ba i kap ra polo,
Ma na vung ra umana ingaingarina da ra davai.
[10] Ma ra tutana iat i mat ma i vana;
I vung vue ra tulungeana, ma i ki ave?

[11] Da ra polo ta ra tava kikil i panie,
Da ra tava alir i mama ma i ge;

12 Damana ra tarai dia va ma pa dia tut rikai mulai,
Ma gala ra bala na bakut i panie diat a va mat boko,
Ma pa diat a tavangun mulai.
13 Ea, boina ba una ive iau ta ra ruarua na tulungen,
Ma una vaparau iau tuk tar kaum kankan na ngo,
Ma ba na ot muka kaugu e, una nuk pa mule iau!
14 Dave, ra tutana na laun mulai ba i tar mat?
Gala damana, ina tur padikat ta kaugu tiniba
Tuk tar di valangalanga iau.
15 Una oro upi iau, ma ina bali u;
Ma una anan upi ra papalum na limam.
16 Una balaure bat kaugu vinavana,
Ma una nuk vue kaugu varpiam.
17 Kaugu varpiam una ang bat ia ta ra popopoi,
Ma una vi vake kaugu nirara.

18 Ia kaka ra lualuana dia bura tagigi,
Ma ra vat i tapulpul,
19 A tava alir i vaduladula ra umana vat,
Ma ra lovon i kal vue ra pia;
Damana u nila vue ra ninunuk ung kai ra tutana.
20 A dekdekim i uvia pa ia, ma i panie;
U vaenana pa ra pal a matana, ma u tul vue.
21 Di ru ra umana natuna, ma ia iat pa i nunure;
Dia vavirvir, ma pa i kapa tana.
22 I kairane ke ra kinadik ta ra pakana iat,
Ma i tabun uka ure ia iat mulai.

15

Elipas i pitapitau Iob

1 Ma Elipas ra te Teman i ga tata ma i ga biti:
2 Dave, a tena kabinana na tatata vakuku damana,
Ma na vabuka ra balana ma ra vuvu maro ra matana taur?
3 Dave, na vartoto ma ra tinata vakuku,
A umana tinata nina ba pa na vuai ra vuaina?
4 U tak vue ra variru pire God,
Ma u tur bat ra nilotu tadav God.
5 Kaum varpiam i tovo ra ngiem,
Ma u mur ra tinata kai ra umana tena vakikiu.
6 A ngiem iat i takun u, iau pata;
Maia, a ura bul na ngiem dir varvai ure u.

7 Dave, u laka ra luaina tutana ba di ga kava?
Ma u ga laun lua laka ta ra umana lualuana?
8 Dave, u kikivung laka ma diat ta ra kivung kai God?
Ma kaum uka ra kabinana laka?
9 Dave, u nunure laka ta magit nina ba pa amital nunure?
Ava bar ra minatoto i ki piram nina ba pa amital ga matoto tana?
10 I tar kua ra pepe na ulu i mimital ma amital patuana muka,
Ma amital ga laun lua tai tamam.
11 Dave, u nuk vaikilik pa ra umana tinata na varmaram kai God,
Ma ra umana varpit na varmari?
12 Ta ra ava ra balam i kure u,
Ma ta ra ava a ura kiau na matam dir kolakolo?
13 Upi una tut ure God,
Ma ra umana tinata dari na irop kan ra ngiem?

14 Ava bar ra bilua na tutana, upi na gom-gom?
Ma nina ra vavina i ga kava, upi na takodo?
15 Ea, ona God pa i nurnur ta kana umana angelo,
Ma ra bala na bakut i dur ta ra luaina matana,
16 Na dave bar ure ta ra tikai i bilak ma i kaina kana mangamangana,
A tutana nina i mome ke ra varpiam da ra tava?

17 Una ki na valongor, ma ina tata piram,
Ma ina ve u ure ra magit iau matoto tana:
18 (A tinata nina a umana tena kabinana dia ga kap pa ia
Tai ra umana tama i diat, nina pa dia ga ive;
19 Nina dia ga vatur vake ra gunagunan,
Ba pa ta vaira i ga ki livuan ta diat):
20 A kaina tutana i kairane ra kinadik ta kana kilakilala na nilaun parika,
Ta nam ra umana kilala ba di ga luk value upi kai ra tena vakavakaina.
21 A talingana i pitalinge ra umana magit na bunurut;
Ra tena vavaranai na tadav ia ba i ki bulu boko.
22 Pa i nurnur ba na talil kan ra bobotoi,
Ma ra pakat na vinarubu i ki ung pa ia.
23 I tikan vurvurbit upi ra gem, ma i biti: I ki ave?
I nunure ba kana bung na marum i ki maravai ka;

[24] A varmonong ma ra nginarao dir vaburut ia,
Dir uvia pa ia da ra king i ki na vaninara upi ra vinarubu.
[25] Tago i ga tut ure God,
Ma i ga malamala ngala pire ra Dekdek Muka
[26] Ma i ga vutvut tadav ia ma ra kolakolo na nuknukina,
Ma i ga kap ra dekdek na bakbakit;
[27] Tago i ga vartap ma ra bira,
Ma i ga vatubu ra pal a pakana,
[28] Ma i ga ki ta ra umana pia na pal dia lingling,
Ta ra umana pal nina pa i topa ia ba ta tikai na bang ta diat,
Tago dia to na tarip.
[29] Pa na uviana, ma kana tabarikik pa na ki vatikai pirana,
Ma kana uma pa na manga vuai.
[30] Pa na lop kan ra bobotoi;
A umana ingarina diat a maranga ta ra malamalapang i ra iap,
Ma ra vuvu na kap vue ra umana pupuna.
[31] Koko na nurnur ta ra magit vakuku, nina i valunga pa ia iat mulai tana,
Tago na vatur vake ra magit vakuku upi kana vapuak.
[32] Na kap vapar ia ba pa i ti ot boko kana e,
Ma ra gogono na makuk uka.
[33] Ra vuaina na bura ka da ra kura vain i molo,
Ma na vabura vue ke ra pupuna da ra oliva i amar kapa.
[34] A umana bartalaina ta ra varpiam diat a biu,
Ma ra iap, na vaimur vue ra umana tena kul varbat.
[35] Dia lalau pa ra tavir, ma dia kava vaarike ra bilak na mangamangana,
Ma ra bala i diat i vaninare ra vaongo.

16

Iob i tata mukumuk ure ra mangamangana kai God pirana

[1] Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
[2] Iau ga tar valongore ta mangoro na magit dari;
Amutal a utul a tena varmaram vakuku.
[3] Dave, na par ra umana tinata vakuku?
Ava bar i vangangap u ba u bali ka iau dari?
[4] Gala dor a tur varkia,
Pa i dekdek pi ina tata da u tata;
Na tale iau pi ina pit u,
Ma ina loe ra ulugu ure u.
[5] Ma iau, ina ga vapatuan u ma ra ngiegu,
Ma ra ura bul na ngiegu dir a ga vamaram u ta kaum niligur.
[6] Gala iau tata, kaugu niligur pa i panie;
Ma gala ina ki mut, ina ngo dave tana?
[7] Ma go God i ga vabiluane iau,
Ma iau a lingling ika.
[8] I ga tabe vake iau, ma nam ia ra vartakun ure iau;
A palaur na pakagu i takun iau, i varvai kapa ta ra luaina matagu.
[9] Ba i ga kankan i ga rada iau ma i ga vakaina iau bula;
I ga varkakaratane ra pal a ngiene ure iau;
Kaugu ebar i ga go iau ma ra kiau na matana.
[10] A tarai dia ga panganga ure iau,
Dia ga par ra pagupagu na ngiegu,
Dia tut varurung ure iau.
[11] God i nur tar iau pire ra umana tena varpiam,
Ma i vue tar iau ta ra lima i diat dia bilak.
[12] Iau ga ki na gugu ma i ga bubur varbaiane iau;
I ga vatur vake ra kongkongigu, ma i ga bubur gigi iau.
I ga vaki iau upi kana vakilang iat,
[13] Kana umana tena panak dia tur kikil iau.
I go ra balagu, ma pa i mari iau,
Ma ra polo mapak ta ra katigu i lolonge tar ia ta ra pia.
[14] I rada vartataurane iau,
Ma i vutvut tadav iau da ra rangrang na tutana.

[15] Iau tar ingit ra mal na tabun ta ra pal a pakagu,
Ma ra dekdekigu i ki ta ra tobon.
[16] A matagu i kalangar ta ra tinangi,
Ma i maravai upi ina tapula;
[17] Ma ra limagu pa i ga pait ra kaina,
Ma kaugu niaring i ga gomgom.

[18] Ea, u ra rakarakan a gunagunan, koko una punang ra gapugu,
Upi kaugu tinangi pa na ngo ta ra gunagunan par.
[19] Ma go ieri, nina ba na varvai kapa ure iau i ki arama ra bala na bakut,
Ma ta tikai arama muka na varvai dovot ure iau.
[20] A umana talaigu dia kulume iau;
Ma iau kail tadav God ma ra lur na matagu,

[21] Upi na varkurai takodo ure ra tutana pire God,
Ma livuan pire ra tutana ma ra umana talaina.
[22] A paupau kilala boko
Ma ina vana, ma pa ina talil mulai.

17

[1] A tulungeagu i bilua, ma i tar ot kaugu umana bung,
A babang na minat i ki pa iau.
[2] A umana tena varkulumai dia ki piragu,
Ma kadia lavur varvul i ki ta ra luaina matagu.
[3] Una tul tar ta vakilang tagu ba u iat una ki maravut iau;
Tago to ia bula na pait ra vavalima ure iau?
[4] Tago u ga ive ra minatoto kan ra bala i diat,
Damana pa una vangala diat.
[5] Nina i varvai takun ra umana talaina upi kadia tabarikik,
A mata i ra umana natuna na bilua.
[6] I ga vaki iau da ra tinata na varvakok ta ra gunagunan,
Da tikai di nami ra matana.
[7] A kiau na matagu i gavul ta ra tinangi,
Ma ra umana rakagu dia da ra malur.
[8] A umana tena takodo diat a kaian ure go,
Ma nina i ko na tut ure ra umana tena varpiam.
[9] Ia kaka ra tena takodo pa na talanguan,
Ma nina i gomgom ra limana na dekdek vanavana.
[10] Ma amutal, amutal par, amutal a mai,
Ma pa ina tadav ta tena kabinana livuan ta mumutal.

[11] Kaugu umana bung dia tar par, ma kaugu lavur ninunuk dia takunu,
Ra lavur magit ra balagu i anan upi ia.
[12] Dia pukue ra marum upi ra bung na keake;
Dia biti: A kapa i maravai ka ta ra bobotoi.
[13] Gala ina nuk ia ba ina kuba ta ra ruarua na tulungen,
Ma gala ina pale kaugu vava ta ra bobotoi,
[14] Gala ina biti ta ra tung na minat: U tamagu,
Ma ta ra kalolo: U nagu ma taigu,
[15] Akave vang kaugu ninunuk ung?
Ma to ia bar na gire?
[16] Na vana ba ta ra ruarua na tulungen,
Ba amir a vana varurung ta ra tobon.

18

Bildad i tata kapa ure nam ba na vana rikai pire ra umana tena varpiam

[1] Ma Bildad ra te Sua i ga tata ma i ga biti:
[2] Na par vingaia kaum tinikan upi ra umana kalamana tinata?
Una ki na nuknuk, ma namur amital a tata.
[3] Dave di nuknuk ba amital a utul a vavaguai?
A utul a tuptup ta ra luaina matam?
[4] U nina u kanener ma ra kankan,
Dave, ra rakarakan a gunagunan na ki na lingling ure u?
Ba da kap vaire vue ra vat kan kana pakana?
[5] Da pun ra kapa i ra tena varpiam,
Ma ra birao ta kana iap pa na rarao.
[6] Ra kapa ta ra kubana na bobotoi,
Ma ra lamp taun ra uluna, da pun ia.
[7] Di vatutukana kana tak keke,
Ma kana varpit na vabura ia.
[8] A ura kauna dir rap tar ia ta ra ubene,
Ma i rua ra tubatuba ai ra kun.
[9] A inabut na kakene i papa ta ra kun,
Ma ra vapir i tut me.
[10] Ma di pale ive pa ia aro ra pia,
Di kapi bat ra ngaina me.
[11] A umana magit na bunurut dia ki kikil ia, diat a vaburut ia,
Ma diat a karat ra inabut na kakene.
[12] A dekdekina i panie ta ra mulmulum,
A varmonong i kiki pa ia pi na bura.
[13] A minait na en ra umana ingar i ra pakana,
Maia, a kaina minait na en ra umana rakana tana.
[14] Da rubat vue kan ra magit i ga nurnur tana,
Ma da al pa ia tadav ra luluai na bunurut.
[15] A umana vaira diat a ki ta ra kubana,
Ma da imire ra pakar ta kana pakana.
[16] A umana okorina diat a maroto ara ra pia tana,
Ma ra umana ingarina arama liu da mut vue.
[17] Pa da nuk pa mule ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra iangina na panie ta ra bala na gunan.
[18] Da korot vue kan ra kapa tadav ra bobotoi,
Ma da korot vue kan ra rakarakan a gunagunan.
[19] Ba i tar mat, pa ta na na tur kia ia, ta natuna, a tutana, ba ta tubuna, a tutana,
Pa ta tikai na ki valili ta ra kubana.
[20] Diat maro ra matana taoai diat a kaian ure kana bung,
Ma diat ta ra matana taur diat a ga burut.

[21] I damana ra kubakuba i ra umana tena varpiam,
I damana ra pakana kai nam ra tutana ba pa i nunure God.

19

Iob i nurnur ba God na vaarike ba Iob i dovot.

[1] Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
[2] Aivia ra bung amutal a vapurpuruan ra balagu,
Ma amutal a bubur gigi iau ma ra umana tinata?
[3] Amutal ga vala pit iau a vinun na pakana;
Ma pa amutal vavirvir ure ra magit dari amutal ga pait ia tagu.
[4] Ona i dovot ba iau ga tar rara,
Kaugu nirara i ki tagu iat,
[5] Ona amutal ki na luluai piragu,
Ma amutal takun iau ba iau vuna ta kaugu kini na malari,
[6] Amutal a kapa ba God iat i ga vue pukue iau,
Ma i ga kinim vake iau ma kana ubene.
[7] Iau kukukula: Di ubu iau! Ma pa ta na i valongore;
Iau kail upi ra maramaravut, ma pa ta na i varkurai ure.
[8] I ga liplip bat kaugu nga, ma iau mama bolo,
Ma i ga vabobotoi ra umana pakapakana iau vana tana.
[9] I tar tak vue kaugu minamar,
Ma i ga kap vue ra kere kan ra ulugu.
[10] I ga rip vue iau da ra pal, ma iau tar panie;
I ga rubat vue kaugu ninunuk ung da di rubat vue ra davai.
[11] I ga vamalamalapang kana kankan ure iau,
Ma i ga luk tar iau ta diat kana umana ebar.
[12] Kana loko na tarai na vinarubu dia tut rangup ure iau,
Dia tur vartakalat bat iau
Ma dia tur kikil ra kubagu.

[13] I tar vaki kaugu apik na tarai vailik kan iau,
Ma ra umana talaigu ave ki na vaira ma diat.
[14] A umana niurugu dia ga nur vue iau,
Ma diat ave ga manga bartalaina ma diat, dia tar valubane iau.
[15] Iau a vaira ka pire diat dia ki ra kubagu, ma pire diat bula kaugu umana tultul, a umana vavina; iau da ra tematana pire diat.
[16] Iau oro pa kaugu tultul, ma pa i torom tagu,
Ba iau vala lul ia ma ra ngiegu.
[17] Kaugu mamadang i bilak pire kaugu taulai,
Ma ra pakagu i kaina pire ra umana natugu.
[18] A umana nat na bul dia kulume iau,
Ma ona iau tut dia vaula iau.
[19] A umana talaigu tuna dia milikuane iau,
Ma nina iau ga mari diat, dia tut mulai ka ure iau.
[20] A umana urugu dia ki petep ta ra pal i ra pakagu ma ra viogu,
Ma iau tia ki ga ta ra pulegi likilikutan.
[21] Amutal a ma ri iau, amutal a mari iau, a utul a talaigu;
Tago ra lima i God i tar bili iau.
[22] Ta ra ava amutal korot iau da God i pait ia,
Ma ta ra ava pa amutal maur ma ra viogu?

[23] Gala da tumu vake kaugu umana tinata!
Gala da tumu vake diat ta ra buk!
[24] Gala da poko diat ta ra vat upi diat a tur tukum,
Ma ra pen na palariam ma ra bol, gala na boina!

[25] Iau nunure ba kaugu tena valaun i laun,
Ma ta ra bung murmur na tur ati ra pia;
[26] Ma ba ra lavur kalolo dia tar vakaina ra pakagu,
Ina gire boko God ma ra matagu;
[27] Maia, iau iat ina gire,
Ma ra ura kiau na matagu iat dir a bobobe;
I mamat ra balagu tana.

[28] Ona amutal biti: Datal a korot mur ia,
Tago ra vunapai ra varmonong i ki tana,
[29] Io, amutal a burutue ra pakat na vinarubu;
Tago ra pakat na vinarubu i bali ra kankan,
Upi amutal a nunure ba ra tena varkurai i ki.

20

Sopar i varvai ure nam ba na vana rikai pire ra umana tena varpiam

[1] Ma Sopar ra te Nama i ga tata ma i ga biti:
[2] A nuknukigu i tata bali iau,
Tago i malamalapang ra balagu.
[3] Iau ga valongore ra tinata varbat nina i vul iau,
Ma ta kaugu minatoto ra tulungeagu i tata bali iau.

[4] Dave, pa u ga nunure ba papa amanamana iat,
Ma papa di ga vaki ra tutana ta ra rakarakan a gunagunan,
[5] A tena varpiam pa i tia kakakalai vavuan,
Ma ra gugu kai ra tutana vakuku i kom pit?
[6] Ona i ngala tuk ta ra bala na bakut,
Ba ra uluna i tadav ra bakut,
[7] Da kamare vue da ra putana;
Ma diat dia ga nunure diat a titir dari: I ki ave?
[8] Na panie da ra ririvon, ma pa da na tadav ia;
Maia, da korot vue da ra ninana ta ra marum.
[9] Ra kiau na mata i nina i ga gire pa ia, pa na gire mule;
Ma kana gunan pa na na mule.
[10] A umana natuna diat a anan upi ra mara-maravut kai ra umana luveana,
Ma ra umana lima i diat diat a valilikun kana tabarikik.
[11] Ba ra umana uruna dia dekdek boko da ra barmana,
Na mat damana ta ra tobon.
[12] Gala ra varpiam i kalami ta ra ngiene,
Ma gala i ive ta ra vavai na karameana,
[13] Ma gala i valaun vake boko ta ra ngiene,
Ma pa i mainge ba na marue vue,
[14] Gala ra nian ta ra balana na mapak,
Ma na da ra taring kai ra umana vui tana.
[15] Na marue vue ra tabarikik nina i ga konom vake,
Ma God na vairop vue kan ra balana.
[16] Na num pa ra taring kai ra umana vui;
A ngie i ra vui na karat doka.
[17] Pa na gire ra umana tava alir,
Dia alir ma ra polo na livur ma ra bira na polo na u.
[18] Nam i ga ongor upi ia, pa na konom ia, na valilikun ia ka;
Ma pa na gugu ta nam i ga lu varurue.
[19] Tago i ga ki taun ra umana luveana ma i ga nur vue diat;
I ga kale pa ra pal nina pa i ga pait ia.
[20] Ma tago pa i ga ngo ta ra parurai,
Pa na tia valaun pa ta magit nina ba i mainge.
[21] Tago pa ta magit i ga ki valili ta nina i ga ra pa ia;
Damana kana kini na uviana pa na tur vatikai.
[22] Ta kana kini na uviana na ki kaina;
Ma ra dekdek na kini na malari na tadav ia.
[23] Ba i to na vabuka ra balana,
God na karangap ure,
Ma kana kankan na bura taun ia ba i iaian.
[24] Ba i lop kan ra vargal na palariam,
Da ponok ia ma ra panak di pait ia ma ra palariam gobol.
[25] Ra pu i ga vila vurpu uro ra muruna,
Ma ra ngie na pu i ga toro ra katina;
I burut na kaia.
[26] A bobotoi i ki na vaninara ure kana lavur ngatngat da magit;
A iap nina pa ta tutana i vu ia na tun vue;
Na tun vue bula ra magit i ki valili ta ra kubana.
[27] A bala na bakut na vaarike kana varpiam,
Ma ra rakarakan a gunagunan na tut ure.
[28] Da mulue vue ra lavur tabarikik ta ra kubana,
Da kap vue diat ta ra bung na kankan kai God.

[29] Go iat ra tiniba kai God nina i tibe ra tena varpiam me,
A magit ba na kale pa ia tai God.

21

Iob i tata dekdek ba ra umana tena varpiam dia ki bulu

[1] Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
[2] Amutal a valongore bulu kaugu tinata,
Ma na da ra tinata na varmaram pire mu-mutal.
[3] Amutal a tul tar iau pi ina tata,
Ma ba iau tar tata par, io, una varkulumai.
[4] Dave, iau tata na urur ure ra tarai laka?
Ma ta ra ava ina ki vovovon?
[5] Amutal a gire iau, ma amutal a kaian,
Ma amutal a karat liman tana.
[6] Ba iau nuknuk tana iau kaian mat,
Ma i dadadar ra pakagu.
[7] Ta ra ava vang a umana tena varpiam dia laun,
Ta ra ava dia laun vue mangoro na kilala ma dia dekdek ma dia rangrang?
[8] A umana natu i diat diat a tavua bulu pire diat,
Ma kadia umana bul mur ta ra luaina mata i diat.
[9] Dia ki bulu ta ra kubakuba i diat,
Ma ra virit kai God pa i tadav diat.
[10] Kadia bulumakau, a tomotoina, i varvan-gala bulu vatikai;
Ma kadia tana na bulumakau i kakakava bulu.
[11] Dia tulue kadia umana bul da ra kikil na sip,

Ma ra umana natu i diat dia malagene ma
ra gugu.
12 A pagol ma ra kudu dir maravut diat ta ra
kakailai,
Ma dia gugu ta ra nilai ra tataru.
13 Dia ki na uviana ta kadia kilala na nilaun,
Ma dia vana ba ta ra ruarua na tulungen ma
ra malmal.

14 Dia biti tai God: Una vana kan avet,
Tago pa ave mainge ba avet a matoto ure
kaum lavur nga.
15 To ia ra Dekdek Muka upi avet a toratorom
pirana?
Ava bar avet a vatur vake, ona avet a araring
tadav ia?
16 Dave, pa dia kure vang ra nga ba diat a
uviana tana?
A ninunuk kai ra umana tena varpiam i ki
vailik kan iau.
17 Aivia ra pakana di pun ra lamp kai ra
umana tena varpiam?
Ba ra varmonong i tadav diat?
Ba God i vakadik diat ta kana kankan?
18 Ba dia da ra mapina kunai a vuvu i purpu-
ruke,
Ma da ra pal i ra vit a ngala na vuvu i kapkap
vue?
19 Amutal biti: God i vung vake kana balbali
ure ra umana natuna.
Boina ba na bali ia iat, upi na kairane.
20 Boina ba ra kiau na matana na gire kana
vinirua,
Boina ba na mome ra kankan kai ra Dekdek
Muka.
21 Kana mangana ninunuk ava ure diat ta ra
kubana ba i tar mat,
Ba di kutu pit kana umana gaigai na nilaun?
22 Dave, i tale ta tikai pi na tovo vamatotone
God,
Tago i ki na varkurai ure diat dia ki arama?
23 Ta tikai i mat ba i lagar boko,
Ba i ki na malmal ma i ki bulu,
24 Kana umana pal a tava dia buka leke ma ra
polo na u,
Ma ia iat pa i bilua.
25 Ta ra tikai i mat ba i kankadik ra tu-
lungeana,
Ma pa i ga tia kairane ta bo na kini.
26 Dir par di punang dir ta ra pia,
Ma ra umana kalolo dia kakakao taun dir
par.

27 Ea, iau nunure ra nuknuk i mumutal,
Ma ra umana magit amutal nuknuk kakaina
ure iau tana.
28 Amutal biti laka: Akave ra kuba i ra luluai?
Akave ra kubakuba i ra umana tena
varpiam?

29 Dave, pa amutal ga tir ra umana tena
vinavana laka,
Ma pa amutal ga kapupi kadia varvai,
30 Ba ra tena varpiam i langalanga ta ra bung
na varmonong,
Ma i pila ta ra bung na kankan?
31 To ia i varvai kapa pirana ure kana manga-
mangana?
To ia i kure vakaina ure ra umana kaina
magit i ga pait ia?
32 Ba di puak ia ma ra variru tadav ra tung
na minat,
Di mono bat ra babang na minat.
33 A pia ta ra male i kalakalami pirana;
A tarai par dia murmur ia,
Ma ra kor dia lualua tana.

34 Ta ra ava amutal vamaram vakuku iau?
Kamumutal lavur tinata na balbali a vaongo
ko.

22

Elipas i takun Iob ure ra ngala na varpiam

1 Ma Elipas ra te Teman i ga tata ma i ga
biti:
2 Dave, i tale ta tikai pi na vadongone God?
A dovotina nina i kabinana i vadongone ia
iat mulai.
3 Dave, ra Dekdek Muka i gugu vang, ona i
takodo kaum mangamangana?
Ba i kale pa ta magit, ona u ko kakit?
4 Dave, i pit u, ma i varkurai ure u laka,
Tago u burut ure?
5 I ngala kaum varpiam, laka?
Ma pa ta mutuaina ta kaum bilak na manga-
mangana.
6 Tago u ga kap vakuku ra umana vuvung
varirap pire turam,
Ma u ga tak vue ra mal kai ta umana upi dia
tavaturia.
7 Pa u ga tul tar ta tava pire diat dia bilua upi
diat a momo,
Ma pa u ga tabar vamaur diat dia mulmu-
lum.
8 A rangrang na tutana i ga kale vanavana ra
gunan,
Ma nina di ga manane i ga ki tana.
9 U ga tulue ra umana ua na vavina, ma pa
ta magit ta ra lima i diat,
Ma u ga bubur ra lima i ra umana nat na
ling.

[10] Damana a umana kun dia va kikil u,
Ma ra bunurut i tup vakaian u;
[11] Kaum kapa i bobotoi ka,
Ma ra lovon i alir taun u.

[12] Dave, God pa i ki vang arama ra bala na bakut?
Una gire ra umana tagul arama liu, dia ki arama liu kakit iat!
[13] Ma u, u biti: Ava vang God i nunure?
Na kure valar pa diat vang dia ki ta ra vavai ra ngala na bingnimuna?
[14] I vanavana ta ra ul a bakut,
Ma pa i gire dat, tago a dekdek na bakut i tuba bat ia.

[15] Una mur laka ra nga kai ra umana tena varpiam, papa amana iat?
[16] Di ga ra vue diat ba pa i ot boko kadia kilala na nilaun,
Ma ra lovon i ga kap vue ra vunapai diat.
[17] Dia ga biti tai God: Una vana kan avet,
Ma, Ava bar avet a vatur vake tai ra Dekdek Muka?
[18] Ma i ga vabuka ra kubakuba i diat ma ra bo na tabarikik;
A ninunuk kai ra umana tena varpiam i ki vailik kan iau.
[19] A umana tena takodo dia gire ma dia gugu;
Ma diat dia langalanga kan ra varpiam dia nongone diat,
[20] Ma dia biti: A dovotina di ga vapanie vue diat dia ga tut ure dat,
Ma ra magit i ga ki valili, a iap i ga en vue.

[21] Amur a ki na varnunurai ma God, ma una ki na malmal;
Damana a boina na tadav u.
[22] Una kapupi ra tinata na vartovo nina i irop kan ra ngiene,
Ma una kodop vake kana lavur tinata ta ra balam.
[23] Ona una talil tadav ra Dekdek Muka ma ra variru,
Ma ona una tak vue ra kaina mangamangana kan ra kubam,
[24] Ma ona una vue tar kaum ngatngat na tabarikik ta ra tobon,
Ma kaum goled maro Opir livuan ta ra umana vat ta ra tava alir,
[25] Upi ra Dekdek Muka, ia kaka nam kaum ngatngat na tabarikik,
Ma na da ra ngatngat na silva piram;
[26] Damana una ga ta ra Dekdek Muka,
Ma una tadaraka urama pire God.
[27] Ba una araring tadav ia na valongore u,
Ma una pait ot pa kaum lavur vavalima.
[28] Ra magit u nuknuk ure, da pait ot pa ia,
Ma ra kapa na pupua ta kaum lavur nga.
[29] Tago God i varuva nina i malamala ngala,
Ma i valaun nina i madu ra balana.
[30] I valaun nina i langalanga kan ra varpiam;
Maia, da valaun u tago i gomgom ra limam.

23

Iob i anan upi na vadovot pa ra maukuana ta ra luaina mata i God

[1] Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
[2] Kaugu tinata na urur i mamat boko go,
Ra mamat na limana i ki taun iau, ma iau riri tana.
[3] Ea, gala iau ti nunure ra pakana i ki tana,
Upi ina tadav kana kiki iat!
[4] Ina vaarike kaugu kini pirana,
Ma ra ngiegu na buka ma ra tinata ure.
[5] Ina kapa ure kana balbali piragu,
Ma ina matoto ta kana tinata.
[6] Dave, na barat iau laka ma kana dekdek?
Pata; na valongore ke iau.
[7] Abara na topa ra tena takodo pi na vartoto me,
Ma kaugu tena varkurai na pala vakakit vue iau. [8] Ia kaka, iau vana aro na lua, ma pa i ki abara;
Iau vana aro namur, ma pa iau gire tadav ia;
[9] Iau mama tikan upi ia ta.ra papar a maira,
Ma ba iau tur tapuku tadav ra papar a lima tuna, pa iau na tadav ia.
[10] Ma ia iat i kapa ure kaugu nga,
Ma ba na ga valar ot pa iau, ina vana rikai da ra goled.
[11] A kaugu i tar vanavana ta kana nga;
Iau ga mur kana mangamangana, ma pa iau ga vana irai.
[12] Iau ga mur vatikene kana lavur vartuluai;
Ma kana lavur tinata dia ga ngatngat piragu ta dir ma ra agu nian.

[13] Ia kaka, to ia bar na vaenana pa ra nuknukina?
I pait ot pa nam ba i mainge ba na pait ia.
[14] Nam ra magit di ga tibe value ure iau, ia iat i pait ia;
Ma mangoro na magit damana dia ki pirana.
[15] Damana i purpuruan ra balagu ta ra luaina matana;
Ma ba iau nuknuk ure, iau ti burut i tana.
[16] Tago God i ga vabilua ra nuknukigu,

Ma ra Dekdek Muka i ga vapurpuruan iau;
17 Tago di vapurpuruan iau ma ra bobotoi,
Ma ra bingnimuna i tuba ra matagu.

24

Iob i tata urur ba God i nur vue ra varpiam

1 Ta ra ava ra Dekdek Muka pa i kubu mule ra umana bung nina ba na varkurai ta diat?
Ta ra ava diat dia nunure pa dia gire kana umana bung na varkurai?
2 A umana tena varpiam dia kari vue ra umana vat na langun;
Ma dia ra pa ra umana kikil na sip ma dia tabar diat.
3 Dia korot vue ra as kai ra nat na ling,
Ma dia tak pa ra bulumakau kai ra ua na vavina ure ta vuvung varirap.
4 Dia tulan vue diat dia ki na niiba kan ra nga;
Damana ra umana luveana ta ra gunan dia parau varurung.
5 Ea, da ra umana kuabar na as ta ra bil
Dia vanavana upi kadia varvakai, ma dia tikan vurvurbit upi ra nian;
A nian ai ra umana natu i diat i ki ta ra bil.
6 Dia dodoko ta ra umauma na kon,
Ma dia tangatanga ta ra umauma na vain kai ra umana tena varpiam.
7 Dia vava ta ra marum ma pa ta mal,
Pa kadia ta mal na tubatuba ure ra madoldol.
8 A bata marama ra ul a luana i puk ra paka i diat,
Ma dia tur bakit ta ra umana vat.
9 (Ta umana dia ra vue ra nat na ling kan ra u i nagu,
Ma dia ra pa natu i ra luveana upi ra vuvung varirap.)
10 Dia vana vurvurbit ma pa kadia ta mal;
Ma dia ki na mulmulum ba dia kap ra umana vinvin kon;
11 Dia bing ra dangi ta ra uma na oliva;
Ma dia mar ba dia ruarua ra tung na polo na vuai na vain.
12 A umana minait dia oir ta ra bala na pia na pal,
Ma ra umana kinkin dia kukukula;
Ma God i nur vue kadia niaring.

13 Ta umana dia tur bat ra kapa,
Dia tuptup ure ra umana nga tana,
Ma pa dia mainge ba diat a mur diat.
14 Ra tena vardodoko i tut ta ra kavunvun,
Upi na doko ra umana luveana ma diat dia ki na niiba;
Ma i da ra tena nilong ta ra marum.
15 Ra tena nipo i ki pa ra talvivi,
I pulu ra matana,
Ma i biti: Pa ta tikai na gire iau.
16 Ta ra marum dia rerebeng ma dia dola ruk ta ra umana pal;
Dia ki parau ta ra keake,
Tago pa dia nunure ra kapa.
17 Ra malana i da ra malur na minat pire diat;
Tago dia bartalaina ma ra lavur magit na bobotoi.

18 Amutal biti: A lovon i kap vue diat;
Ra tinata na varvabilak i ki taun kadia pia;
Pa dia rua mule kadia uma na vain.
19 A kilala na keake ma ra malamalapang dir vapanie vue ra tava alir maro ra lualuana;
Damana ra ruarua na tulungen i pait ia pire diat dia varpiam.
20 Kana gunan iat na nuk vue,
Pa da nuk pa mule ra iangina;
Da rubat vue ra varpiam da ra davai i maroto.
21 I vakaina nina i biu,
Ma pa i pait ra boina pire ra ua na vavina. 22 la kaka God i valolokon ra nilaun kai ra umana rangrangina ta ra dekdekina;
Dia lagalagar mulai ba dia ga nuk ia ba diat a mat.
23 I tul tar diat pi diat a ki bulu, ma diat a tur padikat;
Ma i mataure kadia lavur vinavana.
24 Di vangala diat ure ta paupau kilala, ma dia vana ka;
Dia makuk ma dia maranga da ra davai;
Ma di doko diat da di doko ra kon.
25 Ona pata, to ia bar na takun iau ba iau vavaongo,
Ma na varvai ba kaugu tinata ia ra tinata vakuku?

25

Bildad i biti ba pa i tale ra tarai pi diat a takodo ta ra mata i God

1 Ma Bildad ra te Sua i ga tata ma i ga biti:
2 God i varkurai ma ra dekdek na varkurai;
I vamalmal ra gunan arama liu.
3 To ia bar na luk valar pa kana umana loko na tarai na vinarubu?
Ma to ia bar kana kapa pa i pupua taun ia?
4 A tutana na takodo dave ta ra mata i God?

Ma nina ba ra vavina i kava na gomgom dave?
5 Ea, a gai iat pa i bagabagele pirana,
Ma ra umana tagul pa dia gomgom ta ra luaina matana;
6 Ma dave bar ra tutana, nina a kalolo ko,
1 Ma ra natu i ra tutana, nina a kariuriu ka!

26

Iob i varveai ba God i kure ra lavur magit par

1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 U ga maravut davatane nina ba pa i ongor?
U ga valaun davatane ra lima na binilua?
3 U ti vala kapi ra varvateten pire nina ba pa i kabinana,
Ma ra bo na minatoto bula!
4 U ga tatata laka pire to ia?
Ma u ga vaarike vang ra nuknuk i to ia?

5 A umana tulungen dia dadadar
Ara ta kadia gunan ta ra vavai na ta.
6 A ruarua na tulungen i manga tapapa pirana,
Ma pa ta tubatuba ta ra tavul a vinirua.
7 I ga vuare ra bala na bakut ta ra maup aro ra matana labur,
Ma i vataba ra rakarakan a gunagunan ta ra maup.
8 I pulu bat ra tava ta kana umana bakut,
Ma ra bakut pa i puongo tana.
9 I tuba ra matana gai,
Ma i talare kana bakut taun ia.
10 I ga pait ra langun abara ta ra ul a ta,
Ma i ga tibe varbaiane ra bobotoi kan ra kapa.
11 A umana pagapaga ai ra bala na bakut dia dadadar
Ma dia kaian ta kana vartigal.
12 I ga vango ra ta ma ra dekdekina;
I ga ubu Rab ta kana minatoto.
13 I ga mar ra bakut ma kana ubar;
Ra limana i ga go vakinkin ra vui, a tena vinilau.
14 Ma go a ik a gamgavuna ka ta kana mangamangana;
Ma ra magit da valongore ure, ia ra varmaianao i memeap uka!
To ia laka i nunure rit ra dekdekina iat?

27

Iob i varvai ure nam ba na vana rikai pire ra umana tena varpiam

1 Ma Iob i ga tur pa mule kana varvai, ma i ga biti:
2 Da God, nina i ga tak vue ra varkurai takodo kan iau, i laun;
Ma ra Dekdek Muka, nina i ga vapurpuruan ra balagu, i laun;
3 Ba iau laun boko,
Ma ra Tulungea i God i ki boko tagu;
4 A ura bul na ngiegu pa dir a vaongo,
Ma ra karameagu pa na vartuam.
5 Pa iau mulaot ba kaum tinata i dovot;
Pa ina varpuai ure kaugu mangamangana takodo tuk ta ra bung ba ina mat i tana.
6 Iau vatur vake kaugu mangamangana takodo, ma pa ina nur vue;
A balagu pa na takun iau ba iau laun boko.
7 Boina ba kaugu ebar na da ra tena varpiam,
Ma nina i tut ure iau, boina ba na da ra bilak na tutana.
8 Tago na topa nina i piam vue God dave ba i kale ta ngala na tabarikik,
Ta ra pakana bung ba God na tak vue ra tulungeana?
9 Dave, God na valongore ra nilaina laka,
Ba ra varmonong i tadav ia?
10 Dave, na gugu muka laka ure ra Dekdek Muka,
Ma na vala kail tadav God?

11 Ina vateten u ure ra lima i God;
Ma pa ina ive nam i ki pire ra Dekdek Muka.
12 Ea, amutal tar kapa ure ra dari;
Ta ra ava bar amutal papait vakuku?

13 Go iat ra tiniba ba ra tena varpiam na vatur vake tai God,
Ma ra umana tena vakavakaina diat a kale pa ra dari tai ra Dekdek Muka.
14 Ona ra umana natuna diat a peal, diat ai ra pakat na vinarubu;
Ma ra umana bul mur tana diat a ki na mulmulum.
15 Diat dia ki valili, diat a mat ta ra kaina minait,
Ma kadia umana aua pa diat a tangie diat.
16 Ona i vung varurue ra silva pi na peal da ra tobon,
Ma ra umana mal upi diat a peal da ra pia petpetep;
17 A umana tena takodo diat a vung ra umana mal nina i ga vaninare,
Ma diat dia langalanga diat a tibe ra silva.
18 Ra pal nina i pait ia i da ka ra po na kabiloko,

Ma da ra pal na turturup nina ra tena minakila i pait ia.
[19] Ba i va na pal i uviana boko, ma ia ra mutuaina tana;
Ba i tavangun, di tar kari vue.
[20] A umana magit na bunurut dia tadav ia da ra lovon;
Ma ra dekdek na labur i kap vue ta ra marum.
[21] A kalivuvur maro ra matana taur i puak vakakit vue;
Maia, i tak vue kan kana pakana.
[22] God i tupatupar ia, ma pa i mari ia;
Ma i mama lop kan ra limana.
[23] A tarai diat a pakate vue,
Ma diat a itinge vue kan kana gunan.

28

A tarai dia tikan upi ra minatoto

[1] A tung i ki, nina di kal ra silva tana,
Ma ra pakana ure ra goled di vagomgom ia tana.
[2] A palariam di kap pa ia ta ra bala na pia,
Ma ra palariam gobol di tuntun vapolo pa ia kan ra vat.
[3] A tarai dia uvia pa ra bobotoi,
Ma dia tikatikan ara iat
Upi ra umana vat ta ra ngala na bingn-imuna.
[4] Dia kal ra tung ta ra pakana vailik kan ra tarai;
A umana tena vinavana dia nuk vue diat;
Dia taba ta ra vinau ura ta ra bala na tung, ma dia kokokolil.
[5] A nian i vana rikai ta ra pia;
Ma ara iat di pelegi ra umana vat ma ra iap.
[6] A umana sapir dia ki ta ra umana vat,
Ma dia kap pa ra umana pakana goled.
[7] A minigulai pa i nunure ra nga tadav ia,
Ma ra kiau na mata i ra taragau pa i na tadav ia.
[8] A umana leing pa dia ga rua ia,
Ma ra dekdek na leon pa i bolo tana.

[9] A limana i ongor ta ra dekdek na vat,
Ma i pukue vue ra umana lualuana.
[10] I kal ra umana niiga ta ra umana vat,
Ma ra kiau na matana i na tadav ra magit i ngatngat.
[11] I tur bat ra umana tava upi koko diat a nininim rikai,
Ma i kap vaarike ra magit i ga ki ivai tadav ra kapa.
[12] Di tadav ra kabinana ave?
Ma akave ra gunan a minatoto i tavua tana?
[13] A tarai pa dia nunure ra nga tadav ia,
Ma ta go ra nilaun pa ta tikai i tikan tadav ia.
[14] Ra lamanana i biti: Pa i bang ati;
Ma ra ta i biti: Pa i ki tagu.
[15] Pa da kul pa ia ma ra goled,
Ma pa da valar ra mataina ma ra silva.
[16] A goled maro Opir pa i topa ia pi da kul ia me,
Ma ra ngatngat na beril ma ra sapir bula, pata.
[17] A goled ma ra glas pa dir boina tana,
Ma pa di varkiane ma ra umana marmar na goled.
[18] A raga ma ra kristal, pa da vatang dir ure;
Maia, a kabinana i manga ngatngat ta dir ma ra kiau na kalagi.
[19] A topas maro Etiopia pa i boina tana,
Pa ta goled i manga mamat da kul ia me.

[20] A kabinana i arikai mamave?
Ma akave ra gunan a minatoto i tavua tana?
[21] Di ive kan ra mata i ra umana launa,
Ma ra umana beo liuliu pa dia na tadav ia.
[22] A tavul a vinirua ma ra minat dir biti:
Amir valongore ke ra varvai ure.

[23] God i nunure ra nga tana,
Ia kaka i nunure ra gunan i ki tana.
[24] Tago i gire tuk ra lavur langun ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma i matoto ure ra gunagunan par ta ra vavai na bakut.
[25] Ba i ga kure value ra dekdek i ra vuvu,
Ma i ga valar bula ra ta;
[26] Ba i ga vatur ra umana varkurai ure ra bata,
Ma i ga pait ra nga ure ra meme;
[27] Ta nam ra e i ga gire ma i ga vaarike;
I ga vatur ia, ma i ga valar ot pa ia.

[28] Ma i ga biti tai ra tarai:
Ea, ba di ru ra Luluai, ia ra kabinana nam;
Ba di lop kan ra varpiam, ia ra minatoto nam.

29

Iob i nuk vake kana kini na gugu lua

[1] Ma Iob i ga tur pa mule kana varvai, ma i ga biti:
[2] Gala na boina ba ina varogop uka ma lua,
Ta nam ra umana bung ba God i ga mono bat iau;
[3] Ba kana lamp i ga birao taun ra ulugu,

Ma iau vanavana ta ra bobotoi ma kana kapa;
[4] Da kaugu kini ba iau ga tutana ot,
Ba God i ga ki ta ra kubagu;
[5] Ba ra Dekdek Muka i ga maravut iau,
Ma ave ga ki ma ra umana natugu;
[6] Ba ra polo na u i ga alir ta kaugu lavur vinavana,
Ma ra dangi i ga alir rikai kan ra vat ure iau!
[7] Ba iau ga vana ta ra mataniolo ai ra pia na pal,
Ma ba iau ga vaninare kaugu kiki ta ra tavul a kivung,
[8] Ra umana barmana dia ga parau ba dia ga gire iau,
Ma ra umana patuana dia ga tut;
[9] Ra umana luluai dia ga ngo kan kadia pirpir,
Ma dia ga ki mut;
[10] Ra nilai ra umana ngalangala i ga da ka ra varmaianao,
Ma ra karamea i diat i ga ki petep ta ra ul a ngie i diat.

[11] Ba di ga valongore ure iau, di ga tata vadoane iau,
Ma ba di ga gire iau, di ga pite pa iau;
[12] Tago iau ga maravut ra umana luveana ba dia ga tangi,
Ma ra umana nat na ling ba dia ga iba upi ra maramaravut.
[13] Diat dia ga to na mat dia ga tata vadoane iau,
Ma iau ga vagugu ra bala i ra ua na vavina.
[14] Iau ga mong ma ra mal na mangamangana takodo;
Ma kaugu takodo na varkurai ia kaugu olovoi ma kaugu kere na minamar.
[15] Iau ga kiau na mata pire ra umana pula,
Ma ra keke pire ra umana kakak.
[16] Iau a tama i diat dia ga ki na niiba,
Ma iau ga tikan pa ra varkurai ure nina i ga vaira piragu.
[17] Iau ga bubur ra pal a ngie i ra tena varpiam,
Ma iau ga al vairop vue ra magit i ga ra pa ia kan ra ngiene.

[18] Ma iau ga nuk ia: Ina mat ta kaugu po,
Ma ina vapeal kaugu umana bung upi diat a da ra veo;
[19] Ra okorigu i vana tadav ra tava,
Ma ra mavoko i ki ta ra ingarigu ta ra marum,
[20] A minamarigu i ongor piragu,
Ma kaugu panak i kalamana vatikai ta ra limagu.
[21] A tarai dia ga ki pi diat a valongore iau,
Ma dia ga ki mut upi ina vateten diat.
[22] Kaugu pirpir i ga bura taun diat,
Ma ba i ga par kaugu lavur tinata, pa dia ga tata mulai;
[23] Dia ga ki pa iau da dia ga ki pa ra bata;
Ma dia ga manga panganga da ure ra bata namur.
[24] Iau ga mata lagar pa diat dia ga ngarao,
Ma pa dia ga pidimuane ra talapar i ra matagu.
[25] Iau ga ki na luluai pire diat ba iau ga pilak tar kadia nga,
Ma iau ga kure diat da ra king i kure ra tarai na vinarubu,
Da tikai i vamaram diat dia ki na niligur.

30

Iob i tata na niligur ure kana kini na malari go

[1] Ma go ra umana barmana dia kulume iau,
A umana natu i diat nina pa dia ga ko
Pi bea diat a ki varurung ma ra umana pap ta kaugu kikil na sip.
[2] Maia, a dekdek i ra lima i diat na topa ra ava ure iau?
Go diat nina ra dekdek i diat i ga panie.
[3] Dia palaur ta ra niiba ma ta ra mulmulum,
Ma dia nganga ra pia aro ta ra bil;
[4] Dia rubat ra ta aro ra pui,
Ma ra okor i ra nokanoko ure ra marua i diat.
[5] Di korot vue diat kan ra mata i ra tarai;
Dia vakaunga murmur diat da ure ra tena nilong.
[6] Dia ki ta ra umana male dia marungrung,
Ma ta ra umana tung ma ta ra umana babang.
[7] Dia kukukula ta ra pui;
Dia va varurung ta ra vavai na kalang.
[8] Diat a umana natu i ra umana lunga, maia, a umana natu i ra umana tutana vakuku,
Ma di ga korot vue diat kan ra gunan.
[9] Ma go dia pite iau ta kadia kakailai,
Ma iau da ra tinata na varvaula livuan ta diat.
[10] Dia milikuane iau, dia turtur irai kan iau,
Ma dia gami ra pal a matagu.
[11] Tago God i ga pala ra kuara iau vi pit me, ma i ga varuva iau,

Dia papait vakuku ta ra luaina matagu.
12 A tarai vakuku dia tut ta ra papar a limagu tuna,
Dia korokorot iau,
Ma dia vatur ra umana magit upi ina virua tana.
13 Dia vakaina kaugu nga,
Ma pa ta tikai i tur bat diat,
Ba dia ongor upi ina virua.
14 Dia olo da ta ra ngala na mata;
Dia vila olo tadav iau ta ra liplip i tarede.
15 Damana a umana magit na bunurut dia tadav iau;
Dia vu vue kaugu minamar,
Ma kaugu bo na kini i panie da ra bakut.

16 Ma go ra balagu i mamat ma ra tinabun,
Ma ra umana bung na varmonong dia kinim vake iau.
17 Ta ra bung na marum di go ra umana urugu,
Ma ra kinadik tagu pa i nunure ra ningo.
18 A dekdek i kaugu minait i vadur kaugu mal;
Ma i dadat tagu da ra tabara.
19 God i vue tar iau ta ra pikai
Ma iau da ka ra tobon ma ra kabu na iap.
20 Iau kail tadav u, ma pa u bali iau;
Ma ba iau tur, u tia gigira tamtavun uka tagu.
21 U tar pukue kaum mangamangana, ma pa u mari mule iau;
U vakaina iau ma ra dekdek i ra limam.
22 U puak tar iau urama ta ra ul a vuvu, ma u vaki iau tana;
Ma u vakaina iau ta ra karangap i ra vuvu.
23 Iau nunure ba una ben pa iau tar ta ra minat,
Tadav ra pal di ga tibe pi kai ra umana launa par.

24 Dave, nina i to na virua pa na tulue laka ra limana,
Ma pa na kail laka upi ta maramaravut ta ra ana varmonong?
25 Dave, pa iau ga tangi ure nina i ga ki kaina,
Ma ra balagu pa i ga tabun ure diat dia ga ki na niiba?
26 Ma ba iau ga ungung pa ra boina, a kaina ka i ga arikai;
Ma ba iau ga ungung pa ra kapa, a bobotoi ka i ga arikai.
27 A balagu i malamalapang, ma i purpuruan;
A umana bung na varmonong dia ga tadav iau.
28 I korong ra pakagu, ma pa i vuna ta ra keake;
Iau tur rikai ta ra kivung, ma iau kail upi ra maramaravut.
29 Iau a tura i ra umana kuabar na pap,
Ma ra talai ra umana murup.
30 A pal a pakagu i korong ma i tapapak kan iau,
Ma ra urugu i avavian ta ra malamalapang.
31 Di pukue kaugu pagol upi ra tinabun,
Ma kaugu vuvu upi ra nilai diat dia tangtangi.

31

Iob i tata dekdek ba i dovot kana mangamangana

1 Iau tar pait ra kunubu ure ra ura kiau na matagu;
Ina bobe davatane ta gara na vavina?
2 Ava bar ina vatur vake tai God ure nam,
Ma ava bar ra Dekdek Muka na tul tar ia tagu ure?
3 Dave, ra tena varpiam pa na vatur vake laka ra varmonong,
Ma diat dia varpiam pa diat a kale pa ra vinirua?
4 Pa i gire vang kaugu lavur mangamangana,
Ma pa i luk vang kaugu umana tak keke?

5 Gala iau ga vanavana upi ra magit vakuku,
Ma gala ra kakigu i ga vutvut upi ra vartuam;
6 (Boina ba da valar iau ta ra valavalar na mamat i takodo,
Upi God na nunure ba i takodo ra maukuagu!)
7 Gala iau ga vana rara,
Ma ra balagu i ga mur ra kiau na matagu,
Ma ta magit i dur i ga ki petep ta ra limagu;
8 Boina ba ra umana enana diat a en nam iau ga vaume;
Ma boina ba da rubat vue kaugu uma.
9 Gala ra balagu i ga anan upi ta vavina,
Ma gala iau ga tar kiki ta ra matakilalat kai talaigu;
10 Boina ba kaugu taulai na tultul ure ta enana,
Ma ra umana enana diat a po me.
11 Tago nam ia ra kaina magit,
A bilak na magit nina ba da kure;
12 Tago nam ia ra iap nina i vavaimur upi ra tavul a vinirua,

Ma na en vapar vue ra lavur vuai kaugu
papalum.

13 Gala iau ga nur vue ra kinail kai kaugu
tultul, a tutana ba ra vavina,
Ba dia ga kail piragu;
14 Ava ina pait ia ba God i tut na varkurai?
Ma ba i titir, ava ina tatike?
15 Dave, kaugu tena vavaki pa i ga vaki vang
bula kaugu tultul?
Dave, pa i ga pait vardadane amir ta ra tatal
na bul?

16 Gala iau ga muie ta magit tai ta luveana,
Ba iau ga nur vue ta ua na vavina pi na
tangtangi ma ra niiba,
17 Ba iau ga ian varkolono
Ma pa iau ga tabar ra umana nat na ling;
18 (Tago da tama i ra bul i balaure natuna,
damana iau ga balaure,
Ma iau ga lue rap ia papa ra bala i nana;)
19 Gala iau ga gire ta tikai i iba upi ra mal ma
i to na virua,
Ba ta luveana ba pa kana ta mal na tu-
batuba,
20 Ma pa iau ga vamaram ia ma kaugu pal a
sip,
Tuk tar i ga tata vadoane iau;
21 Gala iau ga al pa ra nat na ling tadav ra
varkurai,
Tago iau ga nunure ba ra tena varkurai na
torom tagu;
22 Boina ba ra kelakelegi tagu na takunu
varbaiai ta ra varpakan,
Ma ra limagu na takavir kan ra ul a varagu.
23 Tago iau ga burutue ra varmonong kai
God,
Ma pa iau ga pait valar pa ta magit ure kana
ngala na kini.
24 Gala iau ga nurnur ta ra goled,
Ma iau ga biti tana: U kaugu tena marama-
ravut;
25 Gala iau ga gugu tago iau ga manga
uviana,
Ma tago ra limagu i ga kale pa mangoro na
tabarikik;
26 Gala iau ga gire ra keake ba i ga pupua,
Ba ra gai ba i ga talapar,
27 Ma ra balagu i ga vana ivai irai,
Ma ra ngiegu i ga galum ra limagu;
28 Nam bula a kaina mangamangana nina ba
da kure,
Tago iau ga tia piam vue ra God liu.
29 Gala iau ga gugu ure ra vinirua kai nina i
ga milikuane iau,
Ma iau ga ga ba ra kaina i ga tadav ia;
30 (A ngiegu pa i pait ra kaina mangaman-
gana,
Pa iau ga tatike ra varong ure kana nilaun;)
31 Gala ra tarai ta ra kubagu pa dia ga biti:
To ia bar nina ba pa i maur ma ra ana nian?
32 Tago pa ta vaira i ga va ta ra nga;
A banbanu ai kaugu pal i ga tapapa milat
ure ra umana tena vinavana;
33 Gala iau ga ive kaugu varpiam da ra tarai,
Ba iau ga tuba, ta ra bongobongogu,
34 Tago iau ga burut ure ra tarai,
Ma ra varmilikuanai kai ra umana apik na
tarai i ga vaburut iau,
Ma damana iau ga ki mut ara ra bala na pal.

35 Gala ta tikai na valongore iau!
(Ea, kaugu vakilang akari! Boina ba ra
Dekdek Muka na bali iau!)
Gala ina ga vatur vake ra vartakun nina
kaugu ebar i ga tar tumu vake!
36 A dovotina ina puak ia ta ra ul a varagu;
Ma ina vung vapetep tar ia tagu da ra kere
ta ra ulugu;
37 Ina ve vapar tar ia tana ra lavur magit
parika ta kaugu vinavana;
Ma ina kakari maravai pirana da ra natu i ra
king.

38 Gala kaugu pia i ga takun iau,
Ma ra umana nga na ipipuk ta kaugu uma
dia ga tangtangi varurung;
39 Gala iau ga en ra vuai ra pakana ba pa iau
ga kul ia,
Ba iau ga doko ko diat ba kadiat nam ra pia;
40 Boina ba a kait na tavua kia vue ra vit,
Ma ra vura vat na tavua kia vue ra barli.

I ga par ra lavur tinata kai Iob.

32

Eliu i vaarike ba kana balbali pire Iob i dovot

1 Ma nam ra utul a tutana pa dital ga tata
pa mule Iob, tago i ga tar takodo ta ra luaina
matana iat. 2 Ma Eliu natu i Barakel ra te Bus
ta ra apik na tarai Ram i ga kankan. I ga tata
pire Iob ma ra kulot na nuknukina, tago Iob
i ga ongor ba ia iat i takodo ta dir ma God.
3 I ga kulot bula ure nam ra utul a talaina,
tago dital ga mama bali Iob, ia kaka dital ga

takun ia. [4] Eliu i ga kiki ung vue dital upi na
kabila tata pire Iob, tago dital ga patuana
tana. [5] Ma ba Eliu i ga gire ba pa ta balbali ta
ra ngie i dital, i ga kulot muka.
[6] Ma Eliu natu i Barakel ra te Bus i ga tata
ma i ga biti:
Iau a barmana ka, ma amutal a utul a
patuana;
Kari go iau ga tia kiki mut uka, tago iau
ga vavirvir pi bea ina vaarike ra
nuknukigu.
[7] Iau ga nuk ia ba i topa ka nina i ga laun vue
mangoro na kilala upi na tata,
Ma nina i peal kana kilala na nilaun upi na
tena vartovo.
[8] Ia kaka a tulungen i bang ta ra tarai,
Ma ra ubar kai ra Dekdek Muka i vamato-
tone diat.
[9] Vakir diat ika ra umana ngalangala dia
kabinana,
Ma vakir diat ika ra umana patuana dia
matoto.
[10] Damana iau biti: Avat a valongore iau;
Ma ina kabila vaarike ra nuknukigu.

[11] Ea, iau ga ki pa kamumutal tinata,
Iau ga valongore kamumutal tinata na var-
toto,
Ba amutal ga tikatikan ika upi ra umana
tinata.
[12] Maia, iau ga ki na valavalongor,
Ma pa ta tikai ta mumutal i ga pue valar pa
ra tinata kai Iob,
Pa ta tikai i ga bali ot pa kana tinata.
[13] Koko amutal a biti: Amital ga tikan tadav
ra kabinana;
Ia kaka God iat, vakir ta tutana, na uvia pa
ia.
[14] Tago pa i ga tata tadav iau,
Ma pa ina bali ia da kamumutal umana
tinata.
[15] Io, dital ruva, dital ga ti ki na taur,
Ma pa dital tak mule ra ngie i dital.
[16] Ma dave, ina kiki ung uka vang pa dital upi
dital a tata,
Tago dital turtur mut uka, ma pa dital tata?
[17] Ina kabila vatang kaugu balbali;
Ma ina kabila vaarike ra nuknukigu.
[18] Tago i buka ra nuknukigu ma ra lavur
magit ba ina tatike,
Ma ra tulungeagu i vavapil iau.
[19] A balagu i da ra polo na vuai na vain di
tuba bat ia ta ra pal a tava;
Da ra kalamana paura i to na tarada.
[20] Ina tata pi ina vango ra nuknukigu;
Ma ina papa ra ngiegu ma ra balbali.
[21] Pa ina nuk vangala pa ta tutana,
Ma pa ina tia ru vakuku ta tikai.
[22] Pa iau la ta ra variru vakuku,
Gala pata, gala kaugu Tena Vavaki na tak
vue kaugu nilaun.

33

Eliu i pit Iob

[1] Ea, Iob, una valongore kaugu pirpir,
Ma una nuk pa kaugu lavur tinata.
[2] Gire, iau papa ra ngiegu,
Ma ra karameagu i tata.
[3] Kaugu tinata i vaarike ke nam i takodo ta
ra balagu,
Ma ra ura bul na ngiegu dir tatike ra
dovotina.
[4] Ra Tulungea i God i ga vaki iau,
Ma ra ubar i ra Dekdek Muka i ga tul tar ra
nilaun tagu.

[5] Ona una pait valar pa ia, una bali kaugu
tinata;
Una tut, ma dor.a vartoto.
[6] Ta ra luaina mata i God dor varogop uka;
Di ga pait bula iau ma ra pia petpetep.

[7] Koko una burut ure ta magit tagu,
A limagu pa na ki dekdek taun u.
[8] A dovotina, iau ga valongore u ba u ga tata,
Ma iau ga valongore bula ra nilaim, ba u ga
biti:
[9] I gomgom ra balagu, ma pa ta varpiam
tagu;
Iau langalanga ka, ma pa ta kaina manga-
mangana piragu.
[10] Ea, i takun iau,
I nuk tar iau ba kana ebar;
[11] I vung ra ura kaugu ta ra babat keke,
Ma i makmakile kaugu lavur nga.

[12] Ea, go kaum mangamangana pa takodo,
damana ina bali u,
Tago God i manga ngala kakit ta dir ma ra
tutana.
[13] Ta ra ava u vartoto me,
Ba pa i valongore kaum kinail?
[14] Tago God i tata tika na pakana,
Maia, a ura pakana, ia kaka ra ta.rai pa dia
nuk pa ia.
[15] Ta ra ririvon, ma ra ninana na marum,
Ba ra tarai dia tarurungai,
Ba dia va mat ta kadia umana vava,

16 I vaarike ra umana magit pire diat,
I vaburut diat ma ra umana varvalai,
17 Upi na ben valilikun diat kan kadia kaina mangamangana,
Ma na vung vue ra mangamangana kolakolo kai ra tarai;
18 Upi na balaure bat ra tulungea i diat kan ra tung,
Ma kadia nilaun kan ra vinirua.
19 I vapagumanene ra tutana ma ra kinadik ta kana vava,
Ma i kankadik ra umana uruna;
20 Tuk tar ra balana i ole ra nian,
Ma pa i mainge mule ra kirip.
21 I maroro ra pakana;
Ma i palaur kakit.
22 A tulungeana i marave ra tung,
Ma ra angelo na minat i maravai ka.
23 Gala kana angelo i ki,
A tena maramaravut, tikai ta diat ra arip na marmar,
Upi na ve ra tutana ure ra magit i takodo;
24 Ma i mari ia ma i biti:
Da valaun ia kan ra tung,
Tago iau tar tadav ra varkul ure.
25 I tubu mulai; ra pal a pakana i boina ta dir ma ra pal a paka i ra bul,
Ma i kap mule ra dekdek i ra barmana;
26 I araring tadav God, ma God i mari ia;
I lotu tadav ia ma ra gina;
Ma i ve ra tarai ure kana varvalaun,
27 I kakailai tadav diat dari:
Iau ga varpiam uka, iau ga vanavana irai,
Ma pa i ga kure bali iau;
28 I ga valaun iau kan ra tung,
Upi kaugu nilaun na gire mule ke ra kapa.
29 Ma God i pait vartataurane go,
A ura pakana, maia, a utul a pakana ure ra tarai,
30 Upi na ben valilikun diat kan ra tung,
Upi diat a gire mule ra kapa na nilaun.

31 Ea, Iob, una ki na valavalongor tagu,,
Ma una ki mut, ma ina tata.
32 Gala kaum ta tinata, una bali iau;
Una tata, tago iau mainge ba ina valangalanga u.
33 Gala pata, una valongore iau;
Una ki mut, ma ina vateten u ta ra kabinana.

34

Eliu i vaarike ba God i takodo

1 Ma Eliu i ga biti bula:
2 Ea, avat a umana tena kabinana. avat a valongore kaugu tinata;
Ma avat, a minatoto i ki pire vavat, avat a ki na valavalongor.
3 Tago ra talinga i ta tikai i valar kilang ra umana tinata,
Da ra karameana i dum kilang ra nian.
4 Boina ba dat a pipilak upi kadat nina ra magit i takodo;
Ma dat iat dat a kapa ure ra magit i boina.
5 Tago Iob i ga biti: Iau takodo,
Ma God i ga tak vue ra varkurai takodo kan iau;
6 A dovotina iau takodo, ma God i takun iau ba iau vaongo;
I vakinkin iau ma ina mat tana, ma a dovotina pa iau rara.

7 To ia bar dir varogop ma Iob,
Nina i mome ra varkulumai da ra tava?
8 Ma dir varagur ma ra umana tena pait ra kaina,
Ma dir talaina ma ra umana bilak na tutana.
9 Tago i ga biti ba Pa i vadongone ta tikai
Ba dir a talaina ma God.
10 Ea, avat a umana tena minatoto, avat a ki na valavalongor,
Vakir i topa God ba na varpiam,
Ba ra Dekdek Muka ba na pait ra nirara.
11 Tago na kure bali ta tutana ure kana lavur papalum,
Ma na vapuak ia da kana mangamangana.
12 God pa na pait ta magit i kaina, pata tuna,
Ma ra Dekdek Muka pa na pait ta kaina varkurai.
13 To ia laka i ga tibe upi na kure ra rakarakan a gunagunan,
To ia i ga nur tar ia tana pi na balaure?
14 Gala na kap valilikun ra Tulungeana,
Ma na kap mule kana ubar na nilaun,
15 Gala ra tarai par diat a mat varurung,
Ma ra tutana na lilikun tadav ra tobon.

16 Ona u kabinana, una valongore go;
Una nuk pa kaugu lavur tinata.
17 Dave, na topa tikai nina i milikuane ra takodo na varkurai ba na ki na varkurai?
Ma dave, una takun laka nina i takodo ma i dekdek?
18 I topa ia laka ba da biti tai ta king: U a tutana vakuku,
Ba tai ta luluai: U ti kaina muka?
19 God pa i ru ra umana luluai,

A umana uviana ma ra umana luveana dia varogop pirana,
Tago diat parika a vuai ra papalum na limana.
20 Ta ra kopono pitu mata dia mat, ta ra mutumut;
Di vadadar ra tarai ma di kari vue diat,
Ma ra umana luluai dia papaniai vakaian.
21 A mata i God i gire ra tutana,
Ma i kapa ure kana lavur vinavana.
22 Pa ta bingnimuna, ma pa ta malur bula,
Nina ba ra umana tena pait ra kaina diat a parau tana.
23 God pa i ga tibe ra bung ure ta tikai,
Upi na tur ta ra varkurai ta ra luaina matana.
24 I bubur gigi ra umana ngalangala ba pa i titir ure diat,
Ma i vaki ra umana enana ta kadia umana tiniba.
25 Tago i kapa ure kadia lavur mangamangana papalum,
I vue pukue diat ta ra marum, ma dia kinkin.
26 I ubu diat da di ubu ra umana tena varpiam
Ta ra mata i ra tarai,
27 Tago dia ga lingan irai kan ia,
Ma pa dia ga ru kana lavur nga,
28 Ma tago ra kinail kai ra umana luveana i ga arikai tadav ia,
Ma i ga valongore ra tinangi kadiat di vakadik diat.

29 Ba i ki vovovon, to ia na vartakun?
Ona i ive ra matana, to ia na gire?
Nam i pait ia ure ra tarai ma ure ra vuna gunan bula,
30 Upi koko nina i piam vue God na ki na varkurai,
Ma upi koko ta tikai na ben varara ra tarai.
31 Dave, ta tikai i ga biti tai God:
Iau tar kairane ra kinadik, ma pa ina varpiam mulai;
32 Una tovo iau ta ra magit iau. tuptup tana;
Ma gala iau ga tar pait ta kaina mangamangana, pa ina pait ia mulai?
33 Dave, na bali u da u mainge, tago u ole?
Tago ra varpilak i tur piram, ma vakir piragu;
Damana una vaarike ra magit u nunure.

34 A umana tena minatoto diat a biti tagu,
Ma ra tena kabinana nina i valongore kaugu tinata na biti:
35 Iob i tata na tuptup,
Ma pa ta kabinana ta kana lavur tinata.
36 Boina ba da valar Iob tuk ta ra mutuaina,
Tago i balbali da ra umana tena varpiam.
37 I vaot kana kaina mangamangana ma ra varpiam,
I pakat ra limana livuan ta dat,
Ma i vapeal kana umana tinata ure God.

35

1 Ma Eliu i ga biti bula:
2 Dave, u nuk ia ba go i takodo piram?
Ba u biti: A maukuagu i takodo ta dir ma ra maukua i God,
3 Ba u biti: Ona pa iau ga varpiam, na ga topa ra ava nam piram?
Ma: Na ngala laka nam ba ina kale ta ra mangamangana takodo ta nam ina ga kale ta ra varpiam?
4 Io, ina bali u,
Ma ra umana talaim bula.

5 Una tadarake ra bakut, ma una gire;
Una bobe ra bakut, nina i lia tam.
6 Kaum varpiam i dave pire God?
Ma kaum peal kaina mangamangana dia pait ra ava pirana?
7 Kaum takodo na mangamangana i tul tar ra ava pirana?
Ma ava i kale pa ia ta ra limam?
8 Kaum kaina mangamangana i tadav uka ra tutana da u,
Ma kaum takodo na mangamangana i bili ka ra tarai.
9 Dia tangi ure ra lavur dekdek na varkurai dia ki taun diat;
Dia tangi upi ra maramaravut tago ra lima i ra umana luluai i mamat pire diat.
10 Pa ta tikai i biti: Akave God kaugu Tena Vavaki,
Nina ba i tul tar ra umana kakailai ta ra marum,
11 Ra vartovo i tovo dat me i lia ta ra vartovo i tovo ra lavur leing me,
I manga vakabinana dat ta diat ra umana beo ta ra maup?
12 Dia tangi ka, ma pa ta i bali diat,
Ivuna ka ta ra nuknuk na kolakolo tai ra umana kaina tutana.
13 God pa na valongore ta tinangi vakuku,
Ma ra Dekdek muka pa na nuk vake.
14 Ma pa na valongore muka u ba u biti ba pa u gire;
Ea, ra magit i ki pirana, una ki vovovon upi ia!
15 Ma gori, tago pa i ub u ma ra kankan,

U biti ba pa i manga nuk pa ra varpiam.
16 Damana Iob i papa vakuku ra ngiene,
Ma i vapeal ra umana tuptup na tinata.

36

Eliu i pite pa God tago i lia

1 Ma Eliu i ga biti bula:
2 Una nur vue ke boko iau, ma ina vateten u,
Tago kaugu ta tinata boko ba ina maravut God me.
3 Ina kap pa kaugu kabinana maro vailik,
Ma ina vatang tar ra mangamangana takodo pire kaugu Tena Vavaki.
4 A dovotina kaugu lavur tinata dia dovot;
Ma ta tikai nina i ot muka kana minatoto i ki piram.
5 Ea, God i dekdek muka, ma pa i nuk vaikilik pa ta tikai;
I lia ta ra dekdek ma ra minatoto.
6 Pa i balaure vake ra umana tena varpiam,
Ma i maravut uka diat di vakaina diat.
7 I mataure ra umana tena takodo vatikai,
I vangala diat, ma i tul tar diat upi diat a ki varurung ma ra umana king ta ra kiki na king.
8 Ba dia ki kaina,
Ma ra kini na malari i vi diat,
9 I vaarike kadia papalum pire diat,
Ma kadia lavur varpiam, ba dia pait ia ma ra kolakolo na ninunuk.
10 I papa ra talinga i diat upi ra vartovo,
Ma i kure ba diat a nukpuku vue ra varpiam.
11 Gala dia valongore ma dia torom tana,
Diat a ki bulu ta kadia umana bungbung na nilaun,
Ma diat a ga ta kadia umana kilala par.
12 Gala pata, diat a virua ta ra pakat na vinarubu,
Ma diat a mat ba pa i kapa ra nuknuk i diat.
13 Diat nina God pa i bang ta ra bala i diat dia kankan vatikai,
Ma pa dia kail upi ra maramaravut ba i vi vake diat.
14 Dia mat ba dia barmana ka boko,
Ma kadia nilaun i panie da ra bilak na tarai.
15 God i valaun diat dia kankadik ma ra kinadik iat,
Ma i papa ra talinga i diat ma ra kini na malari.
16 I ga ben vaire u kan ra varmonong
Tadav ra pakana i langalanga;
Ma di ga vung ra bo na nian ta kaum vatar.
17 Ma u vatur vake muka ra vapuak ure ra tena varpiam;
A balbali ma ra varkurai dir vatur vake u.
18 Koko una varkulumai tago i pit u;
Ma koko una vana irai tago i mamat kaum varkul.
19 Dave, kaum tabarikik na valaun u, upi koko una kairane ra varmonong.
Ba ra dekdek i kaum kini na luluai?
20 Koko una anan upi ra marum,
Ba di vamutue ra tarai ta kadia pakana.
21 Una balaure, koko una nuknuk ure ra magit i kaina,
Tago u ga pilak pa go ta dir ma ra kinadik.

22 Ea, God i dekdek vurakit;
Akave ta tena vartovo nina dir varogop me?
23 To ia i kure kana nga?
Ba to ia na biti tana: U ga pait ra nirara?
24 Una nuk vake go, ba una pite pa kana papalum,
Nina ra tarai dia tar kakailai ure.
25 A tarai par dia tar bobe;
Dia gire maro vailik ika.
26 Ea, God i ngala vurakit, ma pa da matoto ure;
I dekdek ba da luk kana umana kilala.
27 I puak vatutua ra polo na ta,
I vaenana pa kana vual upi na tua
28 Ma i lolonge ra bata kan ra bakut,
Upi na burabura taun ra tarai.
29 To ia i nunure ba ra lavur gobol a bakut dia va vurvurbit dave,
Ma ra lavur pangpagur ai ra kubana dia vana rikai dave?
30 Ea, i vaki ra kapa kikil ia,
Ma i tuba ra vunapai ra ta.
31 I ki na varkurai ure ra tarai tana;
Ma i tabatabar bulu diat ma ra nian.
32 I ive ra meme ta ra limana,
Ma i kure pi na ubu ra magit nina i ga vakilang ia.
33 Ra pangpagur i varvai ure,
Nina i karangap kana kankan ure ra varpiam.

37

1 Ta go bula ra balagu i dadadar,
Ma i pipipidil ta kana pakana.
2 Avat a valongore ra nilaina, i ti ngala mat,
Ma ra kurkurung i arikai ta ra ngiene.
3 I tulue ra rurungana vurvurbit ta ra vavai na bakut,
Ma kana meme ta ra lavur ngu na rakarakan a gunagunan.
4 A rurunga i mur ra meme;
God i tata ma ra ngala na nilai kana mina-mar,

Ma pa i tur bat ra meme ba di valongore ra nilaina.
5 A dekdek na nilai God i vaarike kana lavur enana papalum;
I pait ra umana ngala na magit, nina pa da nuk valar pa diat.
6 Tago i biti ta ra madoldol na mavoko: Una bura ta ra gunagunan;
Ma damana ta ra bata ma ta ra dekdek na bata: Una ongor.
7 I tur bat ra papalum kai ra tarai,
Upi ra tarai par diat a kapa tana.
8 A umana leing dia ruk ta kadia umana bakbakit,
Ma dia kiki ta kadia umana babang.
9 A karangap na vuvu i tut rikai maro ra matana taubar,
Ma ra madoldol i vut maro ra matana labur.
10 A ais i arikai ta ra ubar kai God,
Ma ra umana polakikil dia dekdek ta ra madoldol.
11 A bakut i mamat ma ra bata;
Ma i palapala ia ta ra umana bakut.
12 Ta kana varkurai i vana vurvurbit,
Upi na pait ot pa kana vartuluai ta ra mata i ra rakarakan a gunagunan.
13 Ba ure ra varpit, ba ure kana pia,
Ba ure ra varmari, ia iat i tulue.
14 Ea, Iob, una ki na valavalongor;
Una tur vovovon, ma una nukure ra lavur enana papalum kai God.
15 Dave, u nunure ba God i kure davatane diat,
Ba ra meme i arikai dave kan kana bakut?
16 U nunure laka ba ra lavur gobol a bakut dia tabataba dave,
A papalum kai nina kana minatoto i ko kakit?
17 U nunure ra vuna ba kaum umana mal dia malamalapang,
Ba ra rakarakan a gunagunan i mutmut ure ra taubar?
18 I tale u laka pi una pala are ra pal a bakut,
Nina i dekdek da ra tiroa na palariam gobol,
Da ia iat i pait ia?
19 Una tovo avet ta ra magit ba avet a tatike pirana;
Ave ma nuknuk upi ta tinata tago pa i kapa.
20 Da ve laka ba amir a tata me?
Gala ta tutana na tata, gala na papaniai.
21 Ma go pa i tale ra tarai ba diat a bobe ra matana keake,
Nina i rarao mat ta ra bakut,
Ba ra vuvu i tar vut ma i tar kap vue ra umana bakut.
22 Ma ra kapa i rarao mat i arikai maro ta ra matana labur;
God i mong ma kana ngala na minamar.
23 Pa i tale dat pi dat a nunure ot pa ra
Dekdek Muka; a dekdekina i manga lia kakit;
Kana varkurai i takodo vurakit, ma pa na kure varara ta tikai.
24 Damana ra tarai dia ru ia; la iat pa i kap nuk upi diat dia malamala tena kabinana tana.

38

A Luluai i vaarike ba Iob pa i matoto

1 Ma ra Luluai i ga tata bali Iob ta ra bala na kalivuvur, ma i ga biti:
2 To ia nam i vabobotoi ra kabinana
Ma ra umana tinata na tuptup?
3 Una vi pit da ra tutana,
Ina tir u, ma una bali iau ma ra kabinana.
4 U ga ki ave ba iau ga vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan?
Una bali nam, gala kaum kabinana i topa ia.
5 To ia i ga valar ot pa ia? U nunure laka?
To ia nam i ga ongove ma ra vinau na valavalar?
6 Di ga vatuke ra ana umana pagapaga ta ra ava?
To ia laka i ga vung ra vat na nguna tana,
7 Ba ra umana tagul na lar dia ga kakailai varurung,
Ma ra lavur natu i God dia ga kukukula na gugu?

8 To ia i ga pore bat ra ta ma ra umana banbanu,
Ba i vuvuai rikai,
9 Ta nam ra e ba iau ga pulu ia ma ra vual,
Ma iau ga tul tar ra dekdek na bobotoi pi na mal me,
10 Ba iau ga tibe kana umana langun,
Ma ba iau ga vartakalat bat ia,
11 Ma iau ga biti tana: Una vanavana tuk tar ati, ma koko una bolo lake,
Ma ta go ra langun kaum lavur bobol ta diat a tur pit tana?

12 Dave, u tar kure ra malana ta kaum bung-bung na nilaun,
Ba u tar ve ra buabuarana ure kana pakana,
13 Upi na vatur vake ra ivat na ngu na rakarakan a gunagunan,
Ma na timar vue ra umana tena varpiam tana?

[14] I enana ra ginigira tana da ra vakilang di taun tar ia ta ra pia petpetep,
Ma i matatar da ra mal.
[15] Ma di tak vue ra kapa kan ra umana tena varpiam,
Ma di bubur vue ra lima i diat nina dia tulue urama.

[16] Dave, u tar tadav ra umana pakana ra ta i ninim rikai tana,
Ba u tar rua ra pipia arika ra bala na ta?
[17] Dave, di tar ve tar ra mataniolo ai ra minat tam,
Ba u tar gire ra mataniolo ai ra bobotoi?
[18] U tar vakilang vake laka ra tababa i ra rakarakan a gunagunan?
Gala u vinar tana, una varvai ure.

[19] Akave ra nga tadav ra kuba i ra kapa,
Ma ra bobotoi i bang ave?
[20] Dave i tale u pi una ben ia ta kana langun,
Ma upi una nunure ra nga tadav ra kubana?
[21] U nunure, tago di ga kava u ta nam ra e,
Ma u ga laun vue mangoro na kilala!

[22] Dave, u tar ruk ta ra pal na vuvuvung ure ra madoldol na mavoko,
Ba u tar gire ra pal na vuvuvung ure ra bata na vatvat,
[23] Nina iau ga balaure vake ure ta kaina bung,
Ure ra bung na vinarubu ma ra bung na kamara?
[24] Akave ra nga tadav ra pakana ba ra kapa i arikai tana,
Ba ra pakana ba ra taur i arikai tana tadav ra rakarakan a gunagunan?

[25] To ia i ga mal ra nga nina ra bata i murmur ia,
Ba ra nga i ra meme ma ra pangpagur.
[26] Upi ra bata na bura ta ra pakana ba pa ta tarai tana,
Ta ra bil ba pa ta tarai tana,
[27] Upi na vamomo ra bil,
Ma na vagol ra vura abara?
[28] Dave, tika na tutana i ga tar vangala ra bata?
Ma to ia a tama i ra mavoko?
[29] A ais i ga irop kan ra bala i ia?
Ma ia i ga kava ra pua na mavoko marama ra bakut?
[30] A tava i dekdek da ra vat,
Ma ra ais i kuvang ra ul a tava.
[31] I tale u vang pi una vi ra
Kabatingtigur (Tabiara) ma ra vinau na palariam,
Ba una pala ra vivi ai ra Tagul na
Ubene?
[32] Dave una pait valar pa ia pi una kure ra nga i ra umana buta nai tagul,
Ba una lue rap ra Ngala na Tagul ma ra umana natuna?
[33] Dave, u nunure ra lavur togotogo ure ra ul a bakut?
I tale u vang pi una vatur kadia varkurai ta ra rakarakan a gunagunan?
[34] Dave, i tale u pi una vartuluai tadav ra umana gobol a bakut,
Upi ta ngala na bata na bura taun u?
[35] Dave, u pait valar pa ia upi una tulue ra meme, upi na vana,
Ma na biti tam: Iau go kari?
[36] To ia i ga tovo ra lavur bakut na bata,
Ma to ia i ga vateten ra umana gaugau na tup?
[37] To ia i kabinana upi na luk puput pa ra lavur gobol a bakut?
Ba to ia na lolonge ra umana pal a tava marama ra ul a bakut,
[38] Ba ra tobon na pia i buibui,
Ba ra umana kut na pia dia ki varpetep?

[39] Dave, una rove upi ra kirip ure ra leon, a tana,
Ma una tabar vamaur bula ra umana nat na leon,
[40] Ba dia ki ta kadia umana babang,
Ba dia parau ta ra pui?
[41] To ia i tabar ra kotkot ma ra ana nian
Ba ra umana natina dia tangi tadav God,
Ba dia vana vurvurbit ma ra mulmulum?

39

[1] U nunure laka ra e na kinakava kai ra umana kuabar na me ta ra lualuana,
Ba u gire ra kinakava kai ra umana tana na are?
[2] I tale u laka pi una luk ra umana gai dia kap bala tana,
Ma u nunure ba vingai diat a kakava?
[3] Dia va timtibum, dia kava vue ra umana natu i diat,
Ma dia gugu tana.
[4] A umana natu i diat dia potar, dia tavua vanavana ta ra bala na vura;
Dia vana irai, ma pa dia talil tadav ra umana tavu i diat.

[5] To ia i ga vaki ra kuabar na as upi a leing?

To ia i ga pala ra umana vivi ai ra as,
[6] Nina iau ga tabar ia ma ra bala na kunai upi a kubana,
Ma ra pia na solt upi kana gunan?
[7] Pa i mainge ra varvareo ai ra pia na pal,
Ma pa i valongore ra nilai nina i kure ra vinavana kai ra umana as.
[8] I vana vurvurbit ta ra lualuana,
Upi na tikan upi ra umana mapmapina dia kalabar.

[9] Dave, a kuabar na bulumakau na gugu pi na toratorom piram?
Dave, na ki bulu ta kaum pal na vavaguai?
[10] I tale u laka pi una kun tar ia ta kaum ipipuk?
Dave, na mur u ma na ragu ta ra umana odo?
[11] Dave, una nurnur tana tago i dekdek,
Ma una nur tar ra papalum ta kaum uma pirana?
[12] Dave, una nurnur tana ba na kap pa kaum kon,
Ma na varurue ta kaum tavul a rararama vuai?

[13] Ra murup i kopkop ma ra nilagar;
Ma dave, a bebeana i nunure ra varmari?
[14] I nur vue ra umana kiauna ara ra pia,
Upi diat a malamalapang ta ra tobon;
[15] Pa i vinar ba ta pal a kau tana na rua pamar diat,
Ba ta leing na rigi diat.
[16] A balana i leo ure ra umana natuna, dari bea diat vakir kana;
Ma pa i nuk pa ia, ba i papalum vakuku;
[17] I vuna tago God i ga tak vue ra kabinana kan ia,
Ma pa i ga tul tar ra minatoto pirana.
[18] Ba i tut upi na vilau,
I nongone ra os ma nina i ki tana.

[19] Dave, u ga tul tar ra dekdek ta ra os?
U ga vung bula laka ra ivuna nina i varvarongo ta ra inoana?
[20] Dave, u ga kure ba na pil da ra kubau?
A dekdek na nilaina ia ra magit na bunurut.
[21] I ruarua ra male, ma i gugu ta ra dekdekina;
I vana upi ra vinarubu.
[22] I kulume ra bunurut, ma pa i bilua ra nuknukina,
Ma pa i vilau kan ra pakat na vinarubu.
[23] Ra popopoi na pu i talatalenge,
Damana bula ra rumu i bagabagele ma ra rumu i mangi.
[24] I konome ra pia ta kana karangap na kankan,
Ma ba di pupunge, i mama tur vovovon.
[25] Ba ra tavur i tangi, i biti: Ioi!
Tago i lung ra vinarubu maro vailik,
A varvareo kai ra umana luluai na vinarubu, ma ra kunukula.
[26] Dave, ra taragau i bebe alalir ta ra maup ta kaum kabinana,
Ba i pururung uro ra matana taubar?
[27] Ba ra minigulai i pururung tutua,
Upi na pait kana po arama liu iat,
Ivuna laka ta kaum varkurai?
[28] I rakan arama iat ta ra papar a vat, ma i ki ka
Ta ra ngu na vat ma ta ra pakana i bakit.
[29] I gire ra ana kirip marama liu iat;
Ma i bobe ma ra kiau na matana maro vailik.
[30] A umana natuna dia rum ra gap;
Ma i ki ta ra pakana a umana virua dia va tana.

40

[1] Ma ra Luluai i ga tata pire Iob, ma i ga biti:
[2] Dave, nina i varngangar na tadav ra Dekdek Muka?
Nina i vartoto ma God, na bali ia.
[3] Ma Iob i ga tata bali ra Luluai, ma i ga biti:
[4] Ea, iau da ra magit vakuku; ava ina tatike piram?
Ina ki mut uka.
[5] Tika na pakana iau ga tata, ma pa ina tata mulai;
Maia, a ura pakana, ma pa ina vatang mule ta tinata.

Ta umana magit nina dia vaarike ra dekdek i God

[6] Ma ra Luluai i ga tata pire Iob ta ra bala na kalivuvur, ma i ga biti:
[7] Una vi pit da ra tutana;
Ina tir u, ma una bali iau ma ra kabinana.
[8] Dave, una vakaina vue kaugu takodo na varkurai?
Dave, una takun iau, upi u iat una tur langalanga?
[9] Dave, ra limam i da ra lima i God,
Ma i tale u pi ra nilaim na oraoro da kana pangpagur?
[10] Una mong ma ra minamar ma ra kini na ngala;

Ma una vung bula ra variru ma ra kini na
luluai.
11 Una lolonge ra karangap i kaum kankan,
Ma una vaikilik diat par dia kolakolo.
12 Una bobe diat ma una varuva diat;
Ma una rua bereng ra umana tena varpiam
ta ra pakana dia ki tana.
13 Una punang guve diat ta ra tobon;
Ma una tuba ra pal a mata i diat ta ra pakana
i ki ivai.
14 Ma damana ina pite pa u,
Tago ra limam tuna iat i valaun u.

15 Ea, una gire ra os na tava,
Nina iau ga vaki ia da iau ga vaki u;
I en ra vura da ra bulumakau.
16 Una gire, i dekdek ra pagupagu na kakene,
Ma ra dekdekina i ki ta ra lolo na balana.
17 A taukuna i dekdek da ra tagatagal;
Ma ra umana al vakai ta ra pagupagu na
kakene dia ki varpetep.
18 A umana uruna dia da ra lolo na palariam
gobol,
Ma ra umana rakana dia da ra palariam.
19 I lia ta ra lavur magit na vavaki kai God;
I tale ke nina i ga vaki ia pi na tadav ia ma
ra pakat na vinarubu.
20 Tago ra umana luana dia vatavua ra ana
nian
Ta ra pakana ba ra umana leing ra pupui dia
libur tana.
21 I va ta ra malur i ra umana davai,
Ba i parau ta ra titiparar ta ra lum.
22 A umana davai dia malmalur dia tuba bat
ia;
Ma ra umana iara ta ra papar a tava dia tur
kikil ia.
23 Ea, pa i burut ba ra tava i lovon;
Ma ba ra Iordan i noro ta ra ngiene i tur
patuan ika.
24 Dave, i tale ta tikai ba na kinim ia ba i bobe
bat ia,
Ma na al pa ia ma ra vinau ta ra bilauna?

41

1 Dave, una il ra pukpuk ma ra ngie na il,
Ba una vi ra karameana ma ra kuara?
2 Dave, una vung ra vinau ta ra bilauna,
Ba una go laka ra pagupagu na ngiene ma
ra rumu?
3 Dave, na lul vovo pa u,
Ba na tata vovovon piram?
4 Dave, na pait ra kunubu piram,
Ba na toratorom vatikai tam?
5 Dave, amur a limlibur me da u limlibur ma
ra beo,
Ba una vi ia upi kaum umana inip na vavina
diat a ga tana?
6 Dave, a umana talaim diat a balaguan tana,
Ba diat a ivure ra umana pakapakana pire
ra umana tena kunukul?
7 Dave, una go ra palina ma ra umana rumu
na palariam,
Ba ra uluna ma ra umana rumu ai ra en?
8 Una vung uka ra limam tana;
Una nuk pa ra vinarubu, ma pa una pait
mule!
9 Ea, a ninunuk ung upi da kinim vake, a
ninunuk vakuku ka;
Ona ta tikai i gire ke, i dadadar ika tana.
10 Pa ta tikai i rurung upi na vakurat ia.
Ma akave ra tutana nina ba na tur pa ia?
11 To ia na ub ia, ma pa na balbali?
Pa ta tikai ta ra vavai na bakut.
Kaugu iat.

12 Pa ina ki mut ure ra umana ingarina,
Ba ra ngala na dekdekina, ba ra minama-
rina.
13 To ia na kulit vue ra palina?
To ia na go kana dekdek na vargal?
14 To ia na papa ra ngiene?
Di tingtingiran ta ra umana pal a ngiene.
15 A umana vulegina dia ki ngaina ta ra
tamuruna,
Ma dia ki varpetep.
16 Dia ki vartamtabirit,
Kari pa ta vuvu i ruk tana.
17 Dia ki varpakan vanavana;
Ma tago dia ki rokot, i dekdek ba da al kaba
pa diat.
18 A kapa i pupua rikai. ba i mapiuak,
Ma ra ura kiau na matana dir da ra malana
ba i lar.

19 A birao i irop kan ra ngiene,
Ma ra umana pitil na iap dia pitil rikai.
20 A mi i irop kan ra bilauna,
Da kan ra kabala i buabuai ma Ta ul i io.

21 Kana ubar i topa ia ba da vabirao ra umana
lakit na iap me,
Ma ra birao i arikai ta ra ngiene.
22 A dekdek i bang ta ra inoana,
Ma ra lavur magit par dia burut ure.
23 Di varpakane ra pal i ra pakana,
I ki bulu tana, ma i dekdek upi da tak vue.
24 A balana i leo da ra vat,
I leo da ra vat na uduudu.
25 Ba i tut, a umana rangrang na tutana dia
burut,
Dia dadadar ari i ubuubu lup ta ra ta.

[26] A pakat na vinarubu pa i topa ta magit,
Damana bula ra rumu ma ra pu ma ra magit i mangi tuna.
[27] A palariam i da ra kubul pirana,
Ma ra palariam gobol i da ra davai i maroto.
[28] Pa na lop kan ra pu;
Ma ra umana lika dia da ka ra timul a kunai pirana.
[29] A umana ram dia da ra vuvur;
Ma i nongone ke ra umana rumu dia bebe.
[30] A balana i da ra umana epene vat dia mangi;
I va da ra gegege tapiok ta ra pikai.
[31] I vakakapal ra ta da ra kabala;
I vurue ra lamanana da di vurue ra vamong ta ra kaka.
[32] A taina i pua murmur tana,
Ma ta tikai na nuk ia ba ra ta iat i pua.
[33] Pa ta magit i varogop me ta ra rakarakan a gunagunan,
Tago pa i nunure ra bunurut.
[34] I gire ra lavur ngala na magit;
I king ure ra lavur magit i kolakolo.

42

Iob i tata kapa ma i mulaot ba God i takodo

[1] Ma Iob i ga tata bali ra Luluai, ma i ga biti:
[2] Iau nunure ba u pait valar pa ra lavur magit parika,
Ma i dekdek ba da tur bat ra nuknukim.
[3] To ia i ive ra kabinana ma ra tuptup?
Iau ga tata ma ra tuptup
Ure ra umana magit nina ba kaugu kabinana pa i ga tale ba na kodop vake.
[4] Una valongore iau, iau lul u, ma ina tata;
Ina tir u, ma una bali iau ma ra kabinana.
[5] Iau ga valongore ra varvai nina di kapkap vanavana ure u,
Ma go iau gire u ma ra kiau na matagu;
[6] Damana iau milikuane mule iau, ma iau nukpuku
Ta ra tobon ma ra kabu na iap.

[7] Ma ba ra Luluai i ga tar tata par pire Iob, a Luluai i ga kabila biti tai Elipas ra te Teman dari: Kaugu kankan i karangap ure u, ma pire ra ura talaim; tago pa amutal ga varvai dovot ure iau, da kaugu tultul Iob i ga pait ia. [8] Damana amutal a kap lavurua na bulumakau ma lavurua na sip, a umana tomotoina, ma amutal a vana tadav kaugu tultul Iob, ma amutal a vartabar ma diat ure amutal; ma kaugu tultul Iob na araring ure amutal, ma ina torom ta kana niaring, ma pa ina bali amutal tago amutal ga papaua; tago pa amutal ga varvai dovot ure iau, da kaugu tultul Iob i ga pait ia. [9] Damana Elipas ra te Teman, Bildad ra te Sua, ma Sopar ra te Nama dital ga vana, ma dital ga pait nam ba ra Luluai i ga ve dital tana; ma ra Luluai i ga valongore bula ra niaring kai Iob.

Di vaboina mule ra kini kal Iob

[10] Ma ba Iob i ga araring ure ra utul a talaina, ra Luluai i ga vaenana pa kana kini; ma Iob i ga vatur vake mule tai ra Luluai a uraura pakana ta nina i ga vatur value vake. [11] Ma ra umana turana, ma ra umana taina, ma diat dia ga talaina lua me, dia ga pot tadav ia, ma dia ga ian varurung me ta ra kubana; ma dia ga ligur maravut ia, ma dia ga vamaram ia ure ra kini na malari i ga vatur vake tai ra Luluai; ma tikatikai i ga tabar ia ma ta pakana mani ma ra domol i goled. [12] Ma ra Luluai i ga manga vadoane ra ibaiba na nilaun kai Iob ta dir ma ra turpaina; ma i ga vatur vake a vinun ma a ivat na arip na marmar na sip, ma laptikai na arip na marmar na kamel, ma a ura arip na marmar na bulumakau, ma tika na arip na marmar na as, a umana tana. [13-14] I ga vatur vake bula lavurua na bul tutana ma a utul a bul vavina. A luaina i ga vaiang ia ba Iemima, a vauruana ba Kesia, ma ra vautuluna ba Keren-Apuk. [15] Ma ta ra gunagunan pa di ga na tadav ta metek na vavina da ra utul a natu i Iob; ma tama i dital i ga tul tar dital ba dital a kakalai varurung ma ra umana tai dital.

[16] Ma namur ta go Iob i ga laun Vue tika na mar ma a ivat na vinun na kilakilala, ma i laun pi na gire ra umana natuna, ma ra umana natu i diat bula, tuk tar i ga ivat na taun tarai. [17] Ma Iob i ga mat; i ga ngeo ma i ga laun vao.

A UMANA KAKAILAI

1

A LUAINA BUK A dovot na gugu

1 I ti doan nam ra tutuna ba pa i mur ra nuknuk i ra kaina tarai,
Ma pa i tur ta ra nga kai ra umana tena vana rara,
Ma pa dia ki varurung ma ra umana tena varkulumai.
2 Ia kaka i manga gugu ka ta ra vartovo kai ra Luluai;
Ma i nununuk ta kana vartovo a bungbung na keake ma ra bungbung na marum bula.
3 Na varogop ma ra davai di ga vaume ta ra papar a tava alir,
I vuavuai ta kana e,
A mapmapina bula pa i makuk;
Ma ra lavur magit par i pait diat, diat a tavua.

4 A umana tena varpiam pa dia damana;
Dia varogop uka ma ra pal i ra vit a vuvu i kapkap vue.
5 Kari a umana tena varpiam pa diat a pila ta ra varkurai,
Ma ra umana tena vana rara pa diat a ki varurung ma ra umana tena takodo.
6 Tago ra Luluai i nunure ra mangamangana kai ra tena takodo,
Ma ra mangamangana kai ra tena varpiam na virua.

2

Ra King nina ba God i ga pilak ia

1 Upi ra ava ra umana Tematana dia urung,
Ma ra lavur tarai dia nuknuk ra magit vakuku?
2 A umana king mati ra pia dia tut na vinarubu,
Ma ra lavur luluai dia kiki vung varbat
Ure ra Luluai ma nina i ga pilak pa ia; dia biti:
3 Dat a al kutu kadir umana vivi,
Ma dat a vue kadir lavur vinau kan dat.
4 Nina i ki ra bala na bakut na nongon ika,
A Luluai na kulume diat.
5 Namur na tata pire diat ta kana kulot,
Ma na vapurpuruan diat ta kana karvuvu.
6 Ma iau tar vaki kaugu king arama Sion kaugu luana gomgom.
7 Ina vaarike ra varkurai;
A Luluai i ga biti tagu dari: U natugu;
Gori iau tar vangala u,
Una lul iau,
8 Ma ina tibe tar ra lavur Tematana tam,
Ma kaum ra lavur ngungu na rakarakan a gunagunan aro iat.

9 Una puar diat ma ra buka na palariam,
Una pamar gigi diat da ra la na pia.
10 Kari avat a matoto, a umana king,
Avat a kapupi ra varpit, a umana tena varkurai mamati ra pia.
11 Avat a toratorom tai ra Luluai ma ra bunurut,
Avat a gugu ma ra nidadar.
12 Avat a galum natuna, kan na kulot,
Ma avat a virua na nga,
Tago kana kankan na arikai lulut.
Diat dia nurnur tana dia ti doan.

3

A niaring ta ra malana upi ra maramaravut

A kakailai kai David, ba i vilau kan natuna Absalom.
1 Luluai, kaugu umana ebar dia tar peal!
Mangoro dia tut na tur varbat ure iau.
2 Mangoro dia biti ure iau dari:
Pa ta maramaravut kai God pirana. Sela.

3 Ma u, Luluai, u a ramravit kikil iau;
U kaugu minamar, ma u vatur ra ulugu urama.
4 Iau tangi tadav ra Luluai ma ra nilaigu,
Ma i torom tagu maro ta kana luana gomgom. Sela.

5 Iau ga va ma iau ga diop;
Iau ga tavangun, tago ra Luluai i maramaravut iau.
6 Pa ina burutue ra ngala na kor na tarai,
Nina dia tur kikil bat iau.
7 Luluai, una tut; una valaun iau, kaugu God.
Tago u ga rapu ra pagupagu na ngie i diat par kaugu umana ebar,
U tar bubur ra pal a ngie i ra umana tena varpiam.
8 A valavalaun i tur uka pire ra Luluai;
Kaum varvadoan na ki taun kaum tarai. Sela.

4

A niaring ta ra marum upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra pagol; a kakailai kai David.

[1] Kaugu takodo na God, una torom tagu ba iau kail u;
U tar valangalanga iau ba i ga tup iau;
Una mari iau, ma una valongore kaugu niaring.

[2] Avat a tarai, aivia ra bung boko ava pukue kaugu minamar upi ra vavirvir?
Aivia ra bung ava mainge ra mangamangana vakuku ma ava anan upi ra vaongo? Sela.
[3] Ma avat a nunure ba ra Luluai i tar tibe vaire pa ra dovot na tena lotu upi kana iat;
Ra Luluai na valongore ba iau ora.

[4] Avat a variru, ma koko avat a varpiam;
Avat a nununuk ta ra bala i vavat iat ba ava vava, ma avat a ngo. Sela.
[5] Avat a tul tar ra lavur takodo na tinabar,
Ma avat a nurnur tai ra Luluai.

[6] Mangoro dia biti: To ia na ve tar ta bo na magit ta vevet?
Luluai, a talapar i ra matam na pupua taun avet.
[7] U ga vagugu ra balagu,
Ma ra tinavua i kadia kon ma kadia vain pa i vagugu diat.

[8] Ina va ma ina diop ma ra malmal,
Tago u kaka, Luluai, u vabakite bulu iau.

5

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra vuvu; a kakailai kai David.
[1] Luluai, una valongore kaugu tinata,
Una nuk pa ra ninunuk ta ra balagu.
[2] Una valongore kaugu kinail, kaugu king ma kaugu God,
Tago iau araring piram.
[3] Luluai, una valongore ra nilaigu ta ra malana;
Ta ra malana ina vaninare kaugu niaring tadav u, ma ina mono.
[4] Tago vakir u a god ba na gugu ta ra varpiam;
A kaina pa na ki piram.
[5] A umana lunga pa diat a tur ta ra luaina matam;
U milikuane ra lavur tena varpiam par.
[6] Una nila vue ra umana tena vaongo;
A Luluai i milikuane ra tena vardodoko ma ra tena vavagu.
[7] Ma iau, ina ruk ta ra kubam ta kaum peal varmari;
Ina variru piram, ma ina lotu tadav kaum pal i gomgom.
[8] Una lue rap iau, Luluai, ta kaum mangamangana takodo, ure kaugu lavur ebar.
Una vakapa mal kaum nga ta ra luaina matagu.
[9] Tago pa ta dovotina i tur ta ra ngie i diat;
A bala i diat i manga kaina ka;
A kongkong i diat i da ra babang na minat i panganga;
A karamea i diat i tata na varmananai vakuku.
[10] God, una takun ot pa diat;
Boina ba diat a bura ure ra nuknuk i diat iat;
Una okole vue diat ure kadia peal varpiam,
Tago dia tar tut na varpiam ure u.

[11] Ma boina ba diat par dia nurnur tam, diat a ga tuna ka,
Diat a malalongo na gugu vatikai, tago u kove diat.
Ma diat dia manane ra iangim diat a gugu tam.
[12] Tago una vadoane ra tena takodo;
Luluai, una pulu ia ma ra varmari da ra ramravit.

6

A niaring upi ra maramaravut ta ra e na purpuruan

Kai nina i lue ra kakailai, ta ra pagol; a tiun Seminit; a kakailai kai David.
[1] Luluai, koko una pit iau ta kaum kankan,
Ma koko una vapagumanene iau ta kaum ngala na kulot.
[2] Luluai, una mari iau, tago iau tar bilua;
Luluai, una valagar pa iau, tago ra urugu i purpuruan.
[3] Damana ra balagu i purpuruan;
Ma u Luluai, aivia ra bung boko?

[4] Una lilikun, Luluai, una valangalanga iau,
Una valaun iau ta kaum varmari.
[5] Tago ba di mat pa di nuk pa mule u,
Ma ta ra ruarua na tulungen ia na pite pa mule u?

[6] Iau tar talanguan ma kaugu oir;
A lavur marum i polo ko kaugu vava;
Iau pukpuk kaugu molamolo ma ra lur na matagu.
[7] A kiau na matagu i gavul ta ra tinangi,

I rovo ure kaugu lavur ebar.

[8] Avat a vana kan iau, avat ra lavur tena varpiam par,
Tago ra Luluai i tar valongore kaugu tinangi.
[9] Ra Luluai i tar valongore kaugu nilul vovo;
Ra Luluai na alube pa kaugu niaring.
[10] Kaugu lavur ebar par diat a vavirvir, ma diat a purpuruan na kaia, diat a lilikun, ma da varuva vakaian diat.

7

A niaring upi ra takodo na varkurai

A kakailai kai David nina i ga kaile tadav ra Luluai ure ra tinata kai Kus, a te Beniamin.
[1] Luluai kaugu God, iau nurnur piram;
Una valaun iau kan diat par dia korot mur iau, ma una valangalanga iau;
[2] Kan na karat kadakadal kaugu nilaun da ra leon,
Na kadal ia, ma pa ta na ati ba na valaun ia.
[3] Luluai kaugu God, ona iau tar pait go;
Ona i kaina ra limagu;
[4] Ona iau tar bali nina amir ga ki na malmal me ma ra kaina;
(Maia, ma iau ga valangalanga kaugu ebar vakuku;)
[5] Boina ba ra ebar na vakaina kaugu nilaun, ma na kinim vake;
Maia, na ruarua taun iau ura ra pia,
Ma na vaki kaugu minamar ta ra tobon. Sela.
[6] Una tut, Luluai, ta kaum kankan,
Una vadadake u ma una tur bat ra nginangal na kulot kai kaugu umana ebar;
Ma una tavangun maravut iau; u tar vartuluai upi ra varkurai.
[7] Ma boina ba ra kor na tarai na tur kikilane u;
Ma una vana urama liu ta diat.
[8] Ra Luluai i pait ra varkurai pire ra tarai;
Una kure iau, Luluai, vardada ma ra takodo na maukuagu,
Ma vardada ma ra dovotina i ki tagu.

[9] Boina ba ra varpiam kai ra lavur tena varpiam na par, ma una vatur vapadikat ra umana tena takodo;
Tago God, a tena takodo, i valar ra nuknuk i ra tarai ma ra bala i diat bula.
[10] God kaugu ramravit,
Nina i valaun diat i dovot ra bala i diat.
[11] God a takodo na tena varkurai,
Maia pa, ia ra God ba na kankan ure ra kaina a bungbung par.

[12] Ona ta tikai pa i nukpuku, na al vamangi kana pakat na vinarubu;
I tar lele kana panak, ma i tar vaninare.
[13] I tar mal bula. ra ana rumu na minat;
Ma kana umana pu i vabirao diat.
[14] Ea, i mamat ra nuknukina ma ra kaina;
Maia pa, i tar lalau pa ra magit i bilak, ma i kava vue ra vavaongo.
[15] I tar kal ra tung, ma i kal valulur pa ia,
Ma ia iat i tar bura ta ra tung i pait ia.
[16] Kana bilak na mangamangana na pipit likun ta ra uluna iat,
Ma kana mangamangana karangap na ki taun ra tunurot na uluna.

[17] Ina pite pa God da i topa ia ure kana mangamangana takodo;
Ma ina kakailai na pite varpa tadav ra iang i ra Luluai ra Ngala Kakit.

8

A minamar i God ma ra variru kai ra tarai

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Gitit; a kakailai kai David.
[1] Luluai, kaveve Luluai,
I mamar tuna ra iangim ta ra rakarakan a gunagunan par!
U tar vaki kaum minamar urama ra ul a bakut.
[2] Ta ra ngie i ra umana kuramana, ma ta ra ngie i diat dia u boko u tar mal vaarike ra dekdek,
Ure kaum umana ebar,
Upi una vamut ra ebar ma ra tena varobo.

[3] Ba iau nuk pa ra bala na bakut, a papalum na limam,
A gai ma ra umana tagul, nina u ga vaki diat,
[4] Ava bar ra tarai, upi una nuk pa diat?
Ma ava ra tutana ba una laume kapi ia?
[5] Tago u ga vaki ia, ma i papait na varogop ma God,
U vatoke ra minamar ma ra variru tana.
[6] U ga tul tar ra varkurai tana ure ra lavur papalum na limam;
U ga vaki ra lavur magit par ta ra vavai na kauna;
[7] A lavur sip, ma ra umana bulumakau parika,
Maia pa, a umana leing bula ta ra pupui;
[8] A umana beo liuliu, ma ra umana en ta ra ta,

Ma ra lavur mangana i vanavana ta ra ta.

[9] Luluai, kaveve Luluai, i mamar tuna ra iangim ta ra rakarakan a gunagunan parika!

9

A pite varpa tadav God ure kana dovot na varkurai

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Mut-Laben; a kakailai kai David.

[1] Ina pite pa ra Luluai ma ra balagu parika;
Ina vaarike kaum lavur enana papalum.
[2] Ina gugu ma ina ga tuna tam,
Ina pite pa ra iangim, u ra Ngala Kakit.

[3] Ba kaugu umana ebar dia vilau,
Dia bura ma dia panie ke ta ra luaina matam.
[4] Tago u tar varkurai maravut ure ra magit i takodo piragu ma ure kaugu papalum;
U tar ki ta ra kiki na king ma ra takodo na varkurai.

[5] U tar bor ra umana Tematana, u tar nila vue ra umana tena varpiam,
U tar pun vatukum vue ra iang i diat.
[6] A umana ebar dia tar panie, ma dia tar kaina tukum;
U tar re vue kadia umana pia na pal,
Pa da nuk uraure pa mule diat.

[7] Ma ra Luluai i ki na king pa na mutu;
I tar mal pa kana kiki na king upi ra varkurai.
[8] Ma na kure ra rakarakan a gunagunan ma ra takodo na varkurai,
Na kure vatakodo ra lavur vuna tarai.

[9] Ra Luluai na da ra pal na bakbakit kadiat di ki taun diat, a pal na bakbakit ta ra kilala na purpuruan.

[10] Ma diat dia nunure ra iangim, diat a nurnur tam,
Tago u, Luluai, pa u nur vue diat dia tikan up u.

[11] Avat a kakailai na pite varpa tadav ra Luluai, nina i ki Sion;
Avat a vaarike kana lavur papalum livuan pire ra tarai.
[12] Tago nina i varvartir ure ra vardodoko i nuk pa diat,
Pa i nuk vue ra kinail kai ra umana luveana.
[13] Una mari iau, Luluai;
Una gire ra mangana varmonong nina ba iau kairane ta diat dia milikuane iau,
U nam, ba u puak vairop iau kan ra mataniolo na minat;
[14] Upi ina vaarike vapar ra pite varpa piram,
Ta ra umana mataniolo kai natu i Sion, a vavina,
Ina gugu tuna ta kaum varvalaun.

[15] A umana Tematana dia tar bura ta ra tung dia ga kal ia,
Ra ubene dia ga vung ive pa ia, i kun vake ra kak i diat iat.
[16] Ra Luluai i tar vaarike ia iat mulai, i tar varkurai;
A tena varpiam i virua ta ra papalum na limana iat. Igaion, Sela.

[17] A umana tena varpiam diat a talil ta ra ruarua na tulungen,
Maia pa, diat par a umana Tematana ba dia nuk vue God.
[18] Tago diat dia ki na niiba vakir da nuk vue diat vatikai,
Ma pa na rara tukum nam ba ra umana luveana dia nuknuk upi ia.
[19] Luluai, una tut; koko ra tarai diat a uvuvia;
Boina ba da kure ra umana Tematana ta ra luaina matam.
[20] Luluai, una vaburut na kaia diat;
Boina ba ra lavur Tematana diat a nunure ba diat a tarai ka. Sela.

10

A niaring upi ra maramaravut

[1] Luluai, ta ra ava u tur vavailik?
Ta ra ava u ki ivai ta ra kilala na purpuruan?
[2] A tena varpiam i malamala ngala, ma di korot mur tuna ra luveana;
Boina ba diat a virua mulai ta ra magit dia varpit ure.

[3] Tago ra tena varpiam i langlang ta kana lavur mamainga,
Ma ra tena vavaranai i piam vue ra Luluai, ma i vul ia bula.
[4] A tena varpiam ba i kolakolo ra matana, i biti: Pa na titir upi ia.
Kana lavur nuknuk dari: Pa ta God.

[5] Kana lavur mangamangana dia tur padikat vatikai;
Kaum lavur varkurai dia ki na lao, pa i gire diat;

Ma ure kana lavur ebar, i kulume diat.
6 A nuknukina i dari:
Pa ina takari;
Pa ina ki kaina ta ra lavur taun tarai namur.
7 A ngiene i buka ma ra tinata kakaina, ra vaongo ma ra tinata na arung varbat;
A bilak na tinata ma ra kaina tinata dir ki ta ra vavai na karameana.

8 I ki parau ta ra umana pia na pal,
I doko ive diat ba pa dia rara;
I makmakile ive diat dia vana tuna ka.
9 I va parau da ra leon ta kana babang;
I kiki uai upi na kinim ra luveana;
I kinim pa ra luveana, ba i al pa ia ma kana ubene.

10 I ki rokrok, ma i pa rururu,
Ma diat dia vana tuna ka dia virua ta ra dekdekina.
11 I biti dari: God i tar valubane;
I ive ra matana, ma pa na gire.

12 Una tut, Luluai; God, una vatur ra limam urama;
Koko u nuk vue ra umana luveana.
13 Ta ra ava ra tena varpiam na vul God,
Ma na biti ba pa u titir upi ia?

14 U tar gire, tago u gire ra bilak na magit ma ra varpiam upi una kure;
Nina i ki tuna ka i nur tar mule tam;
U tar maravut ra umana nat na ling ta ra lavur kilala i tar par.
15 Una bubur ra lima i ra tena varpiam;
Ma ure ra bilak na tutana, boina ba una tikan vue kana varpiam par, upi koko u gire mule ta na.
16 Ra Luluai a king pa na mutu;
A umana Tematana dia tar panie kan kana gunan.

17 Luluai, u tar valongore ra mamainga kadiat i madu ra bala i diat;
Una mal pa ra nuknuk i diat; una vatorome ma ra talingam;
18 Upi una kure maravut ra umana nat na ling ma diat di arung bat diat,
Upi koko ra tarai mati ra pia diat a ngangal mulai.

11

A nurnur tai God

Kai nina i lue ra kakailai; kai David.
1 Iau rivarivan tai ra Luluai; Dave ava biti tagu:
Una lop tar ta kaum luana da ra beo?
2 Tago, gire, a umana tena varpiam dia lele ra panak,
Dia vung vaninare kadia pu ta ra vinau,
Upi diat a tut nina i takodo ta ra bobotoi.
3 Gala di vakaina vue ra vunapaina,
Ava ra umana tena takodo diat a gala pait ia?

4 Ra Luluai i ki ta kana pal tabu,
Ra Luluai, kana kiki na king i tur arama ra bala na bakut,
A kiau na matana i gire ra umana natu i ra tarai, ma ra pilpil na matana i valar diat.
5 Ra Luluai i valar ra umana tena takodo.
Ma ra tulungeana i pidimuane ra tena varpiam ma nina bula i varvakaina.
6 Na vapeal ra umana kun pire ra umana tena varpiam;
A iap ma ra pakar ma ra malamalapang na vuvu, nam kadia tiniba.
7 Tago ra Luluai i takodo,
I mainge muka ra mangamangana takodo;
A umana tena takodo diat a gire ra matana.

12

A niaring upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai, a tiun Seminit; a kakailai kai David.
1 Luluai, una maramaravut, tago ra tena lotu i tar panie;
Tago diat i dovot ra maukua i diat dia par pire ra umana natu i ra tarai.
2 Dia tatike ra magit vakuku ka, tikatikai dir ma talaina;
Dia tata na varmananai vavaongo, ma ra bala i diat dir enana ma kadia tinata.

3 Ra Luluai na nila vue ra ngie i diat par dia tata na varmananai vavaongo,
Ma ra karamea i diat dia vangala vakuku kadia tinata.
4 Diat dia biti: Avet a ongaongor ma ra karamea i vevet;
A ngie i vevet kavevet iat; to ia na luluai ta vevet?

5 Go ina tut, ra Luluai i biti,
Tago di ra vue ra magit kai ra luveana, ma tago diat dia ki na niiba dia mamadung;

Ina vaki ia ta ra rivarivan nina ba i anan upi ia.
6 A tinata kai ra Luluai a gomgom na tinata;
I da ra silva ba di tar tun vagomgom ia ta ra ubu ra pia,
Di valavurua ma ra varvagomgom tana.

7 Luluai, una ga mataure diat,
Una ga kove diat kan go ra taun tarai vat-vatikai.
8 A umana tena varpiam dia vana vurvurbit ta ra gunagunan par,
Tago di nuk vangala pa ra varpiam pire ra umana natu i ra tarai.

13

A niaring upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai, a kakailai kai David.
1 Luluai, na tuk vingai bar? Una valubane vatikene iau vang?
Aivia ra bung boko una ive ra matam kan iau?
2 Aivia ra bung boko ina nununuk ta ra balagu,
Ma ra niligur na ki ta ra balagu ra bungbung par?
Aivia ra bung boko kaugu ebar na ngala ta mimir?

3 Luluai, kaugu God, una nuk pa iau, ma una torom tagu;
Una vakapa ra kiau na matagu kan ina diadiop ma ra niva na minat;
4 Kan kaugu ebar na biti: Iau tar uvia pa ia;
Kan kaugu lavur ebar diat a manga gugu ba iau takari.

5 Ma iau tar nurnur ta kaum varmari;
A balagu na manga gugu ta kaum var-valaun;
6 Ina kakailai tadav ra Luluai,
Tago i tar vapeal kana bo na mangaman-gana piragu.

14

A kaina mangamangana kai ra tarai (Kak 53)

Kai nina i lue ra kakailai; kai David.
1 A nuknuk i ra lunga dari: Pa ta God.
Di tar vakaina kadia lavur mangamangana, di tar manga vabilak diat;
Pa ta tikai ba na pait ra boina.
2 Ra Luluai i gigira ba marama ra bala na bakut, ma i na tadav ra umana natu i ra tarai.
Upi na gire ba ta umana dia minana bar,
Ma diat a tikan upi God.
3 Diat parika dia tar vana irai; dia tar dur par.
Pa ta na ba i pait ra boina; pa ta tikai ka.

4 Dave, ra umana tena varpiam par pa dia matoto?
Diat ba dia en kaugu tarai da dia en ra magit,
Ma pa dia lotu tadav ra Luluai.

5 Akamana i ga tup diat ra ngala na bunurut;
Tago God i ki maravut ra takodo na taun tarai.
6 Ava varuva ra mamainga kai nina i ki na malari,
Ma ga ra Luluai kana rivarivan.
7 Boina ba ra valavalaun kai Israel na vana rikai maro Sion!
Ta ra bung ba ra Luluai na valangalanga kana tarai kan kadia kini na vilavi-lau,
Ta nam ra bung Iakob na gugu tuna, ma Israel na ga.

15

Nam ra magit God i mainge

A kakailai kai David.
1 Luluai, ia na kiki ta ra kubam? Ia na ki ta kaum luana gomgom?

2 Nina ba i ko tuna kana mangamangana, ma i papait ra magit i takodo,
Nina ba i tatike ra dovotina ta ra balana.
3 Nina ba pa i varurai kakaina ma ra karameana,
Ma pa i vakaina talaina,
Ma pa i kapupi ra kaina varvai ure nina dir ki varurung me.
4 Nina i milmilikuane ra bilak na tutana;
Ma i ruru diat dia ru ra Luluai.
Nina ba i vavalima, ma ona ia iat i kaina tana, i pait ot pa ia ka, pa i vaenana pa ia.
5 Nina i kaiane ra tarai ma kana mani, ma pa i vatur vake ra ngala na kubika tana,
Ma pa i alube pa ta varkul upi na takun nina pa i rara.

Nina i papait ra dari pa na takari muka.

16

A niaring na nurnur

A Miktam kai David.

1 Una vaale bat iau, God, tago iau rivarivan tam.
2 Iau tar tatike tai ra Luluai dari: U kaugu Luluai;
U kaka ra bo na magit ba iau vatur vake.

3 Ma ure ra tarai na viviliai ta ra gunagunan,
Dia ko vurakit, iau gugu tuna ta diat.

4 Diat dia kia vue ra Luluai ma ta enana god, na pepeal kadia lavur niligur;
Pa ina tul tar kadia umana tinabar, a nimomo na gap,
Ma pa ina vatang ra iang i diat ma ra ngiegu.
5 Ra Luluai ia kaugu tiniba ma ra agu nimomo;
U tar mal vake kaugu tiniba.
6 Di tar valarue kaugu tiniba ta ra vakak na gunan,
Maia pa, kaugu tiniba i boina tuna.

7 Ina pite pa ra Luluai, nina i tar tovo iau;
Maia pa, a balagu i tar vateten iau ta ra marum.
8 Ra Luluai i tur vatikai ta ra luaina matagu,
Pa ina takari, tago i tur ta ra papar a limagu tuna.

9 Kari a balagu i ga, ma ra tulungeagu i gugu;
A pakagu bula na ki bulu.
10 Tago pa una nur tar ra tulungeagu tai ra ruarua na tulungen,
Ma pa una tul tar kaum tena lotu upi na nunure ra mareng na minat.

11 Una ga vateten iau ta ra nga na nilaun;
I ngala mat ra gugu ta ra luaina matam,
Ma ra gina ba pa na mutu i tur ta ra limam tuna.

17

A niaring kai ra tena takodo

A niaring kai David.

1 Luluai, una valongore nam i takodo, una torom ta kaugu kinail;
Una valongore kaugu niaring, nina ba pa i irop ta ra ngiegu ma ra vaongo.
2 Boina ba ra varkurai ure iau na vana rikai tam;
A matam na gire ra mangamangana takodo.
3 U tar valar ra balagu; u tar tadav iau ta ra marum;
U tar valar iau, ma pa u gire tadav ta magit;
I ot ra nuknukigu ba koko na rara ra ngiegu.
4 Ma ure ra mangamangana kai ra tarai:
Iau tar nuk pa ra tinata na ngiem, ma pa iau mur ra lavur nga kai ra umana tena vakavakaina.
5 Iau vanavana vatikai ta kaum lavur nga,
A ura kaugu pa dir tamagaga.

6 Iau tar kakail piram, tago u God, una ga valongore iau.
Una lingan upi iau, ma una valongore kaugu tinata.
7 Una vaarike kaum enana varmari,
U nam, u valaun diat dia nurnur tam ma ra limam tuna
Kan diat dia tut na vinarubu ure diat.

8 Una balaure iau, da di balaure ra kiau na mata,
Una ive iau ta ra malur na bebeam,
9 Kan ra umana tena varpiam dia vakaina iau,
Kan diat bula kaugu umana ebar tuna dia tur kikil iau.

10 Dia tar banu bat ra bala i diat,
Dia vatavatang ra lavur ngala na tinata vakuku.
11 Dia tur kikil avet go ta kaveve lavur vinavana,
Dia makmakila upi diat a vabura avet ra pia.
12 Dia varogop tuna ma ra leon i mulmulum upi ra ana virua,
Ma dia da ra nat na leon i kiki uai ta ra pakana gunan ivai.

13 Luluai, una tut,
Avat a tur varmatam, ma una ub diat.
Una valaun iau ma kaum pakat na vinarubu kan ra tena varpiam;
14 Ma kan ra tarai ma ra limam, Luluai,
Kan ra tarai ta go ra rakarakan a gunagunan ba kadia tiniba i tur ta go ra nilaun uka,
Ma kan diat ba u vabuka ra bala i diat ma kaum ngatngat na tinabar;
A nuknuk i diat i ngo, tago mangoro na natu i diat,
Ma ra ibaiba na tabarikik kadiat dia tibe tar ia ta ra umana natu i diat.

[15] Ma boina ba ina gire ra matam ure ra mangamangana takodo;
Ba ina tavangun, boina ba na ngo ra nuknukigu ta ra malalarim.

18

A kakailai na niuvia kai David
(2 Sam 22:1-51)

Kai nina i lue ra kakailai; kai David a tultul kai ra Luluai, nina i ga tatike ra lavur tinata ta go ra kakailai pire ra Luluai, ta nam ra bung ba ra Luluai i ga valaun ia tana kan ra lima i kana umana ebar ma kan ra lima i Saul, ma i biti:

[1] Luluai, ra dedekigu, iau mari u.
[2] Ra Luluai ia kaugu vat i ta, kaugu pal na bakbakit, ma kaugu tena valaun;
Kaugu God, kaugu padikat na vat i ta, ina rivarivan tana.
Kaugu ramravit, ma ra dekdek iau lalaun tana, kaugu pal na rivarivan i manga tuluai urama.
[3] Ina kail tadav ra Luluai, nina i topa ia ba da pite pa ia,
Ina laun kan kaugu lavur ebar.

[4] A umana vinau na minat dia ga rau kikil iau,
Ma iau ga burut ta ra varpiam i da ra lovon ta.
[5] A umana vinau na ruarua na tulungen dia ga viviai tagu,
A lavur kun na minat dia ga tadav iau.

[6] Iau ga kail tadav ra Luluai ba iau ga ki na malari,
Ma iau ga tangi tadav kaugu God;
I ga valongore ra nilaigu ta kana pal tabu,
Ma kaugu tinangi ta ra luaina matana i ga ruk ra talingana.

[7] A rakarakan a gunagunan i ga dadar ma i ga guria,
A vunapai ra lualuana bula i takari ma i dadar, tago i ga kankan.
[8] A mi i tubang rikai ta kana kankan,
Ma ra iap ta ra ngiene i ga vavaimur;
A umana lakit dia ioaio tana.
[9] I ga lele ra bakut bula ura ra pia, ma i ga kuba;
A ngala na bingnimuna i tur ta ra vavai ra kauna.

[10] Ma i ki ra ul a angelo, ma i pururung;
Maia pa, i pururung lulut ta ra ul a bebea i ra vuvu.
[11] I ga paraparau ta ra bobotoi, nam kana bakbakit kikil ia;
A umana korong na bakut, a umana ivarat arama ra maup.
[12] A bata na vatvat ma ra lakit
I irop kan ra talapar ta ra luaina matana.
Ma i bura doladolo kana lavur ivarat;
[13] Ra Luluai i ga pangpagur bula arama ra bala na bakut,
Ma ra Ngala Kakit i tata;
A bata na vatvat ma ra lakit.
[14] I ga tulue kana umana pu, ma i korot varbaiane diat;
Maia pa, mangoro na meme, ma i ubu vapurpuruan pa diat.
[15] A bala na ta i vana rikai
Ta kaum varpit ma ta ra vuvu na bilaum;
Dir ga vaarike bula ra vunapai ra rakarakan a gunagunan.

[16] I tulue ra limana marama, ma i vatur iau;
I al vairop iau kan ra do na tava.
[17] I valangalanga iau kan kaugu dekdek na ebar,
Ma kan diat dia milmilikuane iau,
Tago dia ga manga dekdek ta vevet.
[18] Dia ga tadav iau ta ra bung iau ki na malari tana,
Ma ra Luluai i ga tukal iau.
[19] I ben pa iau ta ra pakana gunan i maup;
I valangalanga iau, tago i manga gugu tagu.

[20] Ra Luluai i vapuak iau da i topa kaugu mangamangana takodo;
I babali piragu da i topa ra gomgom na limagu.
[21] Tago iau tar mur ra nga kai ra Luluai,
Ma pa iau vana rara kan kaugu God.
[22] Tago kana lavur varkurai dia ga tur ta ra luaina matagu,
Ma pa iau ga vue kana lavur togotogo kan iau.
[23] Iau ga ko vurakit bula pirana,
Ma iau ga balaure bat iau kan ra varpiam.
[24] Kari ra Luluai i tar vapuak iau varogop ma kaugu mangamangana takodo,
Varogop ma ra gomgom na limagu ta ra luaina matana.
[25] Una ga vaarike kaum varmari pire diat dia varmari,
Una ga ko vurakit tadav diat dia ko vurakit;
[26] Una ga gomgom vurakit pire diat dia gomgom,

Ma una ga turtur bat diat dia bilak.
27 Tago una ga valaun ra tarai dia malari;
Ma diat dia malamala ngala ka, una ga vaikilik pa diat.
28 Tago una ga valiting kaugu lamp;
Ra. Luluai kaugu God na vakapa kaugu bobotoi.
29 Tago ba dor ma u, ina korot mur a loko na tarai na vinarubu,
Ma ona amir ma kaugu God ina pil lake ra liplip.
30 Ma ure God, kana nga i ko vurakit;
A tinata kai ra Luluai i dovot;
Ra Luluai a ramravit kadiat par dia nurnur tana.
31 Tago ia God? la kaka ra Luluai.
Ma to ia ra vat i ta? Kada God kakika.
32 Nam ra God i vi pit iau ma ra dekdek,
Ma i mal kaugu nga upi na ko vurakit.
33 I mal ra kaugu upi na varogop ma ra kau i ra me,
Ma i vaki iau ta kaugu kiki liu.
34 I tovo ra limagu ure ra vinarubu,
Upi ra limagu na lele valar pa ra panak na palariam gobol.
35 U tar tul tar tagu bula ra ramravit nina ba kaum valavalaun;
Ma ra limam tuna i maravut iau,
Ma kaum varmari i pait vangala pa iau.
36 U tar valangalanga ra pakana gunan iau vanavana tana,
Ma ra ura kaugu pa dir tamagaga.
37 Ina korot mur kaugu umana ebar, ma ina tadav diat;
Ma pa ina lilikun mulai tuk ta nam ba dia tar virua.
38 Ina go vakakit diat upi koko diat a tut mulai.
Diat a bura ta ra vavai ra ura kaugu.
39 Tago u tar vi pit iau ma ra dekdek upi ra vinarubu;
U tar vamolo tar diat i tagu, diat dia ga tut na vinarubu ure iau.
40 U tar pukue vatalil kaugu umana ebar,
Ma ure diat dia milmilikuane iau, iau tar ubu vue diat.
41 Dia ga tangi ma pa ta na i valaun diat,
Dia tangi tadav ra Luluai iat, ma pa i torom ta diat.
42 Ma iau ga ubu. pamar gigi diat; dia da ra tobon a vuvu i kap vue;
Iau vue pikire vue diat da ra pikai ta ra nga.

43 U tar valaun iau kan ra varngangar kai ra tarai;
U tar vaki iau upi iau ra lualua ta ra umana Tematana;
A tarai ba pa iau ga nunure diat dia tar torom tagu.
44 Ba dia valongore ra tinata ure iau diat a torom vuavuai tagu,
A umana vaira diat a ongo tagu.
45 A umana vaira diat a bilua vanavana,
Ma diat a vana rikai ma ra nidadar kan kadia lavur pal na bakbakit.

46 Ra Luluai i laun, ma da pite pa kaugu vat i ta,
Ma da manga pite pa God kaugu tena valaun,
47 Maia pa, nam ra God ba na pait ra varobo ure iau,
Ma i vamolo tar ra tarai tagu.
48 I valaun iau kan kaugu umana ebar,
Maia pa, u vaki iau urama kan diat dia tut na vinarubu ure iau,
U valaun iau kan ra tena vakavakaina.

49 Kari, Luluai, ina tul tar ra pite varpa tam pire ra umana Tematana,
Ma ina kakailai na pite varpa tadav iangim.
50 Ra Luluai i tul tar ra ngala na valavalaun ta kana king,
Ma i vaarike tar ra varmari tai nina i ga pilak pa ia,
Tai David ma kana tarai namur ma pa na mutu.

19

A minamar i God ta ra papalum na vavaki

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.
1 A lavur bakut i varvai ure ra minamar i God,
Ma ra maup i vaarike ra papalum na limana.
2 Tikatika na bung na keake i ve tar ia ta ra bung na keake mulai,
Ma tikatika na marum i vamatotone pa ta ra marum mulai.
3 A dovotina pa ta tinata ma pa ta vata-vatang;
Pa di valongore ra nilai dir.
4 Kadir langun i tuk tar ta ra rakarakan a gunagunan par,
Ma kadir tinata ta ra lavur ngungu na gu-nagunan mutu.

God i tar pait ra kuba i ra keake tana,
5 Nina ba i varogop ma ra taulai kalama i irop ta ra kubana,

Ma i gugu da ra tena ongor i vutvut ta kana vinavana.
[6] Kana vinavana i tur pa ia ta ra ngu na lao,
Ma i tuk tar mulai ta ra lavur ngunguna;
Ma pa ta magit ba pa i kairane ra lapapuna.

A varkurai kai ra Luluai

[7] A vartovo kai ra Luluai i ko vurakit ma i valar ra tulungea i ra tarai;
A varvai kai ra Luluai i dovot, ma i vakabinana diat dia tuptup.
[8] A umana togotogo kai ra Luluai dia takodo, ma dia vagagane ra bala i ra tarai.
A vartuluai kai ra Luluai i gomgom, ma i vanana pa ra kiau na mata i ra tarai.
[9] A variru tadav ra Luluai i gomgom, ma i tur pa na mutu;
A umana varkurai kai ra Luluai dia dovot ma dia takodo par.
[10] I topa ia ba da manga anan upi diat, ma koko da manga anan upi ra goled;
Maia pa, ma upi ra ngala na goled ba i ngatngat bula, pata.
Dia manga kalami ta dir ma ra bulit na livur
Ma ra polo ta ra bulit na livur.

[11] Dia vaale kaum tultul;
Ma nina i toratorom ta diat na kale pa ra ngala na vapuak.
[12] Ia na nunure ilam kana lavur nirara?
Una pun vue kaugu lavur nirara dia tur ivai.
[13] Una tur bat kaum tultul ta ra umana varpiam tuna,
Koko diat a kure iau; damana ina ko vurakit,
Ma ina langalanga kan ra ngala na mangamangana varpiam.

[14] Boina ba ra tinata na ngiegu ma ra ninunuk ta ra balagu na takodo ta ra luaina matam,
U Luluai, kaugu rivarivan ma kaugu tena valaun.

20

A niaring upi ra niuvia

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.
[1] Ra Luluai na torom tam ta ra bung na purpuruan;
A iang i ra God kai Iakob na balaure bat u;
[2] Na tulue ra maramaravut piram maro ra kubana,
Ma na vapadikat u maro Sion;
[3] Na nuk vake kaum lavur vartabar,
Ma na vatur vake kaum tinabar di tun tar ia;

[4] Na tabar u ma ra magit a balam i mainge,
Ma na pait ot pa ra nuknukim.
[5] Avet a malalongo na gugu ure kaum niuvia,
Ma dat a vatur kada lavur vakilang ta ra iang i kada God;
Ra Luluai na pait ot pa kaum lavur nilul.
[6] Go iau nunure ba ra Luluai i valaun nina i ga pilak pa ia;
Na torom tana marama ra bala na bakut ta kana kiki tabu.
Ma na valaun ia ma ra dekdek na limana tuna.
[7] Ta umana dia nurnur ta ra kiki na vinavana, ma ta ra umana ta ra lavur os;
Ma avet, avet a vatang ika ra iang i ra Luluai, kaveve God.
[8] Dia tar pa rururu ma dia tar bura;
Ma avet ave tar tut, ma ave tur takodo.

[9] Luluai, una maravut ra king;
Una torom ta vevet ba ave oro.

21

A pite varpa ure ra muvia

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.
[1] Luluai, a king na gugu ta ra dekdekim;
Ma na manga gugu ta kaum valavalaun!
[2] U ga tabar ia ma ra magit a balana i ga mainge,
Ma pa u ga muie nam i ga lul upi ia ma ra ngiene. Sela.
[3] Tago u totongo upi ia ma u vadoane ma ra umana bo na magit;
U vatoke tar ra vipuar na goled i ngatngat.
[4] I ga lul ra nilaun tam, ma u tul tar ia tana;
Ba na lolokon kana nilaun ma pa na mutu.
[5] I ngala kana minamar ure kaum valavalaun;
U vauluve ma ra variru ma ra minong.
[6] Tago u vadoane pa na mutu,
U vagugu pa ia ma ra gugu ta ra luaina matam.
[7] Tago ra king i nurnur tai ra Luluai,
Ma ta ra varmari kai ra Ngala Kakit pa na takari.
[8] A limam na tikan tadav diat par kaum umana ebar;
A limam tuna na tikan tadav diat dia milikuane u.
[9] Una kure diat upi diat a varogop ma ra ubu na iap ta ra luaina matam.

Ra Luluai na konome diat ta kana kankan,
Ma ra iap na en vue diat.
10 Una li vue ra umana natu i diat kan ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra umana bul mur ta diat kan ra tarai.
11 Ba dia vaninare value ta kaina magit ure u,
Ba dia abe pa ta kaina mangana, pa dia pait valar pa ia;
12 Tago u pukue vatalil diat,
Ma una al vaninare kaum vinau na panak upi ra mata i diat.

13 Luluai, una ngalangala ta ra dekdekim iat;
Damana avet a kakailai, ma avet a pite pa kaum niongor.

22

A kunukula na kinadik ma ra kakailai na pite varpa

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Aielet-Asar; a kakailai kai David.
1 Kaugu God, kaugu God, ta ra ava u vana kan iau?
Ta ra ava u ki vailik kan iau, ma pa u maravut iau, ma ta ra ava pa u valongore kaugu tinata na niriri?
2 Ea, kaugu God, iau oraoro ta ra keake, ma pa u torom;
Ma ta ra marum bula pa iau ki mut.

3 Ma u, u ti lia kakit,
U nam u kiki na king livuan ta ra pite varpa kai Israel.
4 A umana tama i vevet dia ga nurnur tam;
Dia ga nurnur, ma u ga valaun diat.
5 Dia ga tangi tadav u, ma dia tar pila;
Dia ga nurnur tam, ma pa dia ga vavirvir.

6 Ma iau a kalolo ko, ma vakir iau a tutana;
A magit na varkulumai pire ra tarai, ma ra tarai dia pidimuane ke iau.
7 Diat par dia gire iau, dia nongone iau;
Dia tumul; dia lungane ra ulu i diat, ma dia biti:
8 Na nur tar ia tai ra Luluai! Ra Luluai na valaun ia!
Boina ba na valaun ia, tago i manga gugu tana!

9 Ma u kaka nam ba u ga al vairop iau kan ra tatal na bul;
U ga vanurnur iau ba iau ga u boko ta ra u i nagu,
10 Papa nam ra bung iau ga irop tana ta ra tatal na bul u ga puapuak iau;
Ma ba iau ga ki boko ta ra bala i nagu, u kaugu God.
11 Koko u ki vailik kan iau, tago a purpuruan i maravai,
Ma pa ta na ba na maramaravut.

12 Mangoro na bulumakau, a umana tomotoina, dia tar tur kikilane iau;
A umana dekdek na bulumakau, a umana tomotoina, maro Basan dia tar tur kikil iau.
13 Dia pangapanganga tadav iau da ra leon i varvarkarat ma i kukukula.

14 Di lingire vue iau da ra tava vakuku ka,
Ma ra umana urugu par dia taele;
A nuknukigu i da ra bulit na livur;
I polo ko ta ra balagu.
15 A dekdekigu i lageo da ra ngungu kabala na pia;
A karameagu i petapetep ta ra kabegu;
Ma u tar vadiop vaba iau ta ra tobon na minat.

16 Tago a umana pap dia tur kikil iau;
A kor na tarai, a umana tena kaina, dia balade kikil iau;
Dia tar go ra ura limagu ma ra ura kaugu.
17 Pa i dekdek ba ina luk guve ra umana urugu par,
Ma diat dia giragire iau, ma. dia nongone iau.
18 Dia tibe kaugu umana mal ta diat mulai,
Ma dia padapadailam ure kaugu olovoi.
19 Ma u Luluai, koko una ki vailik;
U kaugu tena maramaravut, una lulut upi una maravut iau.
20 Una valaun iau kan ra pakat na vinarubu;
Ma kaugu kopono ko una valaun ia kan ra dekdek i ra pap.
21 Una valaun iau kan ra ngie i ra leon,
Maia pa, kan ra it i ra bulumakau, a kuabar, u tar torom tagu.
22 Ina vaarike ra iangim pire ra umana turagu;
Ma ina kakailai na pite varpa tam livuan ta ra tarai na lotu.
23 Avat ava ru ra Luluai, avat a pite pa ia;
Avat par a umana bul mur tai Iakob, avat a mar ia;
Avat par a umana bul mur tai Israel, avat a ururian tana.

[24] Tago pa i ga pidimuane, ma pa i ga milikuane ra kaina kini kai nina i malari;
Ma pa i ga ive ra matana kan ia;
Ma ba i ga kail tadav ia, i ga valongore.
[25] Kaugu pite varpa livuan ta ra kor na tarai i vuna tam;
Ina pait ot pa kaugu lavur kunubu na vavalima ta ra luaina mata i diat dia ru ia.
[26] Diat i madu ra maukua i diat, diat a ian ma diat a maur;
Diat dia mainge ra Luluai, diat a pite pa ia;
Boina ba ra bala i vavat na laun pa na mutu!

[27] A umana ngungu par ta ra rakarakan a gunagunan diat a nuknuk pa mule ma diat a lilikun pire ra Luluai;
A umana apik par ta ra lavur vuna tarai diat a lotu tadav u.
[28] Tago ra Luluai iat i vatur vake ra varkurai;
Ma ia iat ra Luluai kai ra lavur vuna tarai.

[29] Diat par dia tubu ta ra rakarakan a gunagunan diat a ga ian ma diat a ga lotu;
Diat par dia to na mat, diat a va timtibum pirana,
Maia pa, nina bula ba i mama valaun mule.
[30] Tika na taun tarai na torom tana;
Ma da varvai ure ra Luluai pire ra taun tarai namur.
[31] Diat a vut, ma diat a varvai ta kana mangamangana takodo.
Pire ra tarai ba da kava diat boko,
Diat a vaarike ba i tar pait ia.

23

Ra Luluai kada Tena Varbalaurai
A kakailai kai David.
[1] Ra Luluai kaugu tena varbalaurai; pa ina iba upi ta magit.
[2] I vadiop iau ta ra vura i lubalubang,
I agure pa iau ta ra papar a tava na ningo.

[3] I valagar pa kaugu nilaun;
I lue rap iau ta ra lavur nga i ra mangamangana takodo ure ra iangina.
[4] Maia, ma ba ina alalu ta ra male na malur na minat,
Pa ina burut ure ta kaina magit; tago u ki piragu;
Kaum ram ma kaum buka dir vamaram iau.
[5] U vung togotogo ra nian piragu ta ra luaina mata i kaugu lavur ebar;
U tar ku ra ulugu ma ra dangi; kaugu momamomo i buka leke.
[6] A dovot, ra boina ma ra varmari dir a mur iau ta ra lavur bungbung ina laun tana,
Ma ina ki ta ra kuba i ra Luluai pa na mutu.

24

Ra ngala na King
A kakailai kai David.
[1] A pia kai ra Luluai, ma ra lavur magit i kor tana;
A rakarakan a gunagunan ma diat dia ki tana.
[2] Tago i ga vung ra vunapaina ta ra ta,
Ma i vatur vapadikat ia ta ra lovon ta.

[3] Ia na tutua urama ta ra luana kai ra Luluai?
Ma ia na tur ta kana gunan i gomgom?
[4] Nina ba i gomgom ra limana ma ra balana bula;
Nina ba ra tulungeana pa i mainge ra magit vakuku,
Ma pa i vavalima vavaongo.
[5] Ia iat na alube pa ra varvadoan tai ra Luluai,
Ma ra takodo na mangamangana tai
God kana tena valaun.
[6] Nina ra taun tarai ba dia toratorom tana, dia damana,
Diat dia tikan upi ra matam, u ra God kai Iakob. Sela.

[7] A umana mataniolo, avat a tadaraka,
Ma ra umana matakilalat pa ania, avat a manga tapapa,
Upi ra King na minamar na olo.
[8] To ia ra King na minamar?
Ra Luluai, i ongor ma i dekdek,
Ra Luluai ra tena ongor ta ra vinarubu.
[9] A umana mataniolo, avat a tadaraka,
Maia, avat a manga tapapa, avat a umana matakilalat pa ania,
Ma ra King na minamar na olo.
[10] To ia go ra King na minamar?
Ra Luluai kai ra lavur kor,
Ia iat ra King na minamar.

25

A niaring upi ra varvateten ma ra varbalaurai
Kai David.
[1] Luluai, a mamainga kai ra tulungeagu i tur piram.
[2] Kaugu God iau tar nurnur tam,
Koko ina vavirvir;
Koko kaugu lavur ebar diat a gugu ma iau.

[3] Maia, pa ta tikai ta diat dia nurnur tam na vavirvir;
Diat ika dia pait ra vavagu vakuku diat a vavirvir.

[4] Luluai, una vateten tar kaum lavur mangamangana tagu;
Una tovo tar kaum lavur nga tagu.
[5] Una rap lue iau ta kaum dovot na mangamangana, ma una tovo iau;
Tago u God, kaugu tena valaun,
Iau kiki ung up u ta ra bung parika.

[6] Luluai, una nuk pa kaum bala na varmari ma kaum lavur varmari;
Tago dia tur papa amana iat.
[7] Koko una nuk pa kaugu lavur nirara, ba iau ga barmana, ma koko una nuk pa kaugu lavur mangana varpiam;
Luluai, una nuk pa iau vardada ma kaum varmari;
Ma ure kaum bo na mangamangana una nuk pa iau, Luluai.
[8] Ra Luluai i boina ma i dovot,
Kari na tovo ra umana tena varpiam ure ra nga.
[9] Na rap lue diat i madu ra bala i diat ta ra mangamangana takodo,
Ma na tovo tar kana mangamangana ta diat i madu ra bala i diat.
[10] A lavur mangamangana kai ra Luluai dia vuna ta ra varmari ma ta ra dovotina
Tadav diat dia mur kana kunubu ma kana lavur vartuluai.

[11] Luluai, ure ra iangim
Una nur vue kaugu varpiam, tago i ngala.
[12] To ia i ru ra Luluai?
Ra Luluai na tova ure ra nga, nina ba na pilak pa ia. [13] la iat na ki mamal,
Ma ra umana bul mur tana diat a kale ra gunan.
[14] A magit na pidik kai ra Luluai i kapa pire diat dia ru ia,
Ma na vateten tar kana kunubu ta diat.
[15] A matagu i gigira vatikai upi ra Luluai;
Tago ia iat na pala vue ra kaugu ta ra kun.
[16] Una tur likun upi iau, ma una mari iau;
Tago iau ki varkolono ma i tup iau.
[17] Una valangalanga ra nuknukigu,
Una ben vairop iau kan ra lavur magit i monong iau.
[18] Una nuk pa ra mangamangana i tup iau ma kaugu kinadik;
Ma una nur vue kaugu lavur nirara.

[19] Una nuk pa kaugu lavur ebar, tago a peal diat;
Ma dia milikuane iau ma ra milmilikuan i ngangar.
[20] Uria vaale vake kaugu nilaun, ma una valaun iau;
Koko ina vavirvir, tago iau rivarivan tam.
[21] Boina ba ra dovotina ma ra mangamangana takodo dir a mataure iau,
Tago iau ki nunur tam.

[22] God, una valaun Israel kan kana lavur varmonong.

26

A niaring kai ra tena takodo
Kai David.
[1] Luluai, una kure maravut iau, Tago iau vanavana ma ra dovot na balagu;
Iau tar nurnur bula tai ra Luluai, ma pa iau malmaliara.
[2] Luluai, una gire iau, ma una valar ot pa iau;
Una valar ra balagu ma ra nuknukigu.
[3] Tago kaum varmari i tur ta ra luaina matagu,
Ma iau tar mur kaum dovotina.

[4] Pa ave ki varurung ma ra tarai vakuku,
Ma pa ave varait bula ma ra umana tena vartuam.
[5] Iau milikuane ra kivung kai ra umana tena varpiam
Ma pa ave ki varurung ma ra umana bilak.

[6] Ina gi ra limagu ma ra gomgom na mangamangana,
Ma damana ina vana pire kaum uguugu na vartabar, Luluai,
[7] Upi da valongore kaugu tinata na pite varpa,
Ma ina varvai ure kaum lavur enana papalum.

[8] Luluai, iau manane ra kubam,
Ma ra pakana ba kaum minamar i ki tana.
[9] Koko una vung guve avet ma ra umana tena varpiam,
Ma koko kaugu nilaun na panie varurung ma ra umana tena vardodoko,
[10] Nina ba ra lima i diat i pait ra kaina,
Ma ra lima i diat tuna i vatur ra ngala na kul varbat.

[11] Ma iau, iau vanavana ka ma ra dovot na balagu,
Una valaun iau, ma una mari iau.
[12] A kakigu i tur ta ra gunan i tamataman;
Ta ra lavur kivung ina pite pa ra Luluai.

27

A niaring na pite varpa

Kai David.
[1] Ra Luluai kaugu kapa ma kaugu valavalaun; ina burutue to ia?
Ra Luluai ra dekdek na pal na bakbakit ure kaugu nilaun; ina burut tai to ia?

[2] Ba ra umana tena varpiam dia tadav iau upi diat a en pa ra viogu,
Kaugu umana ebar ma diat ave vargegelenai ma diat, dia ga tutukai ma dia ga bura.

[3] Ba ra ngala na kor na tarai diat a varubu ure iau,
A balagu pa na burut;
Ba ra vinarubu na tut ure iau,
Nam ra bung bula ina ki ma ra nurnur uka.

[4] A kopono magit iau tar lul ra Luluai upi ia, nam muka ina anan upi ia;
Ba ina ki ta ra kuba i ra Luluai ta ra lavur bungbung par ina laun tana,
Upi ina gire ra minamar i ra Luluai, ma upi ina varvartir ta kana pal i gomgom.

[5] Tago ta ra bung na purpuruan ra Luluai na balaure ive vake iau ta kana pal na mal;
Na vabakite iau ta ra rivarivan na kubana;
Na puak tar iau ta ra ul a vat i ta.

[6] Ma go ra ulugu na tur arama liu ta kaugu umana ebar dia tur kikil iau;
Ma ina tul tar ra vartabar na gugu ta ra kubana;
Ina kakailai, maia pa, ina kakailai na pite varpa tadav ra Luluai.

[7] Luluai, una valongore ba iau kakail ma ra nilaigu;
Una mari iau bula, ma una torom tagu.
[8] U ga biti: Avat a tikan upi ra matagu.
A balagu i tar biti tam: Ina tikatikan upi ra matam, Luluai.
[9] Koko u ive ra matam kan iau;
Koko una kankanuane vue kaum tultul;
Lua u ga maravut iau.
Koko una okole vue iau, ma koko una vana balakane iau,
U God kaugu tena valaun.

[10] Tago tamagu ma nagu dir tar vana balakane iau,
Ma ra Luluai na vamel iau.
[11] Una tovo tar kaum nga tagu, Luluai;
Ma una ben pa iau ta ra nga i kapa,
Ure kaugu umana ebar.
[12] Koko una tul tar iau ta ra mamainga kai kaugu umana ebar;
Tago ra umana tena varvai vavaongo dia tar tut ure iau,
Ma ta umana dia vatavatang ra kaina magit.

[13] Gala pa iau ga ki nunur upi ina gugu ta ra bo na mangamangana kai ra Luluai ta ra gunan kadiat dia laun, gala a biaui iau!
[14] Una nurnur tai ra Luluai;
Una ongor, ma koko ra balam na burut;
Maia, una nurnur uka tai ra Luluai.

28

A niaring upi ra maramaravut

Kai David.
[1] Luluai, ina kail tadav u;
U kaugu vat ki, koko una vaut kan iau;
Kan ba una ki mut tagu,
Ina vardada ma diat dia kuba ta ra tung na minat.
[2] Una valongore kaugu nilul vovo ba iau kail u,
Ba iau tulue ra limagu urama tadav ra kubam i tabu kakit.

[3] Koko una tak vue iau varurung ma ra umana tena varpiam,
Ma varurung ma ra umana tena pait ra kaina,
Nina dia tata na malmal ma ra umana talai diat,
Ma ra bala i diat i kaina ka.
[4] Una balbali ta diat da i topa kadia papalum,
Ma da i topa bula kadia kaina mangamangana;
Una bali ra papalum na lima i diat ta diat,
Una tul tar ra vapuak ta diat ba i topa diat.
[5] Tago pa dia nuk pa ra lavur papalum kai ra Luluai,
Ma ra bibili na limana bula pata,
Na re vue diat, ma pa na vatur diat mulai.

[6] Da pite pa ra Luluai

Tago i tar valongore kaugu lavur nilul vovo.
7 Ra Luluai ra dekdekigu ma kaugu ramravit;
A balagu i tar nurnur tana ma i tar maravut iau;
Kari ra balagu i manga gugu,
Ma ina pite pa ia ma kaugu kakailai.

8 Ra Luluai ra dekdek i kana tarai,
Ma ra dekdek na rivarivan ure ra valavalaun kai nina i ga pilak pa ia.
9 Una valaun kaum tarai, ma una vadoane kaum tiniba;
Una tabatabar bula diat, ma una puak vatikene pa diat.

29

A nilai ra Luluai ta ra pangpagur

A kakailai kai David.
1 Avat a umana natu i God, avat a tul tar tai ra Luluai,
Avat a tul tar tai ra Luluai ra variru ma ra dekdek.
2 Avat a tul tar tai ra Luluai ra variru ba na topa ra iangina;
Avat a lotu tadav ra Luluai ma ra gomgom na minong.

3 A nilai ra Luluai i ki taun ra polo;
Ra God na minamar i pangpagur,
Ra Luluai, i ki taun ra ngala na polo.
4 A nilai ra Luluai i dekdek tuna,
A nilai ra Luluai i mamar mat.

5 A nilai ra Luluai i bubur ra umana tagatagal;
Maia pa, ra Luluai i bubur gigi ra umana tagatagal Lebanon.
6 I vapil dir da ra nat na bulumakau;
Lebanon ma Sirion da ra nat na bulumakau i leing.

7 A nilai ra Luluai i tulue ra umana kulameme.
8 A nilai ra Luluai i vadadar ra bil,
Ra Luluai i vadadar ra bil Kades.
9 A umana me dia kakava ta ra nilai ra Luluai,
A nilai ra Luluai i rama vue ra lavur mapina davai ta ra pupui.
Ma ra lavur mangana par ta ra kubana dia biti: Variru!

10 Ra Luluai i ga ki na king ta ra lovon ta,
Maia pa, ra Luluai i ki na king pa na mutu.
11 Ra Luluai na tul tar ra dekdek ta ra taraina;
Ra Luluai na vadoane ra taraina ma ra malmal.

30

A niaring na pite varpa

A kakailai; a kakailai ta ra pinapa na pal; kai David.
1 Ina pite vangala pa u, Luluai; tago u tar al vatut iau,
Ma pa u mulaot ba kaugu umana ebar diat a gugu ma iau.
2 Luluai kaugu God,
Iau ga tangi tadav u, ma u tar valagar pa iau.
3 Luluai, u tar vatutua ra tulungeagu kan ra ruarua na tulungen;
U tar valaun iau kan diat dia kuba ta ra tung na minat.

4 Avat a kakailai na pite varpa tadav ra Luluai, avat kana umana tena lotu,
Ma avat a tul tar ra pite varpa ta ra gomgom na iangina.
5 Tago pa i kankan vavuan.
Kana varmari i tur tukum.
Kan ra tinangi na tur ba i marum,
Ma ba i malana ra gugu na vana rikai.

6 Ma iau, ba i tavua kaugu tabarikik iau ga biti:
Pa ina takari muka.
7 U Luluai, ure kaum varmari u tar vaki kaugu luana upi na tur dekdek;
U ga ive ra matam, ma iau ga purpuruan.

8 Iau ga kail u Luluai;
Ma iau ga araring tadav ra Luluai dari:
9 Ina topa ra ava ba ina kuba ta ra tung na minat?
A tobon na pite pa u vang?
Na vaarike vang kaum dovotina?
10 Luluai, una valongore, ma una mari iau:
Luluai, una maramaravut iau.

11 U tar pukue kaugu niligur upi ra malagene;
U tar pala vue kaugu mal na tabun, ma u vi pit iau ma ra gina;
12 Upi ra minamar na kakailai na pite varpa tam, ma koko na ki mut.
Luluai, kaugu God, ina pite pa u, ma pa na mutu.

31

A niaring na nurnur tai God

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Luluai, iau rivarivan tam; koko ina vavirvir ta tika na bung;
Una valangalanga iau, tago u a tena takodo.
2 Una kap talinga ba upi iau. una valangalanga lolole pa iau;
Una da ra vat i ta piragu, da ra dekdek na pal na bakbakit ba ina laun tana.

3 Tago u kaugu vat i ta ma kaugu pal na bakbakit;
Ma ure ra iangim una ben iau, ma una tovo tar ra nga tagu.
4 Una pala vue iau kan ra kun, nina di kapi ive upi iau;
Tago u kaugu dekdek na pal na bakbakit.
5 Ina nur tar ra tulungeagu ta ra limam;
U tar kul valaun iau, Luluai, u ra dovot na God.

6 Iau milikuane diat dia nuk pa ra lavur magit vavaongo;
Ma iau nurnur uka tai ra Luluai.
7 Ina gugu ma ina manga ga ta kaum varmari,
Tago u tar gire ra magit i monong iau;
U tar matoto ta ra lavur mangana i tup iau.
8 Ma pa u ga tul tar iau ta ra lima i ra ebar,
U tar vung ra kaugu ta ra pakana i maup.

9 Una mari iau, Luluai, tago i tup iau ra nginarao;
A matagu i papait na bilua ma ra tinangi, maia, ra tulungeagu ma ra pakagu bula.
10 Tago iau vapar vue kaugu nilaun ma ra niligur, ma kaugu lavur kilala ma ra niriri;
A dekdekigu i par vanavana ure kaugu varpiam, ma ra umana urugu dia panie.

11 Tago i mangoro kaugu umana ebar, iau da ra magit na milmilikuan,
Maia pa, ra umana talaigu dia manga milikuane iau, ma ra umana turagu dia burutue iau;
Diat dia ga gire iau, dia vilau kan iau.
12 Di tar valubane iau, da ra tutana i mat iau tar panie kan ra nuknuk i diat;
Iau da ra la i tapamar.
13 Tago iau tar valongore ra varvul mangoro dia varvul me;
A ururian i tur kikil iau ta ra lavur papar.
Ba dia varpit ure iau,
Dia nuk tadav ta mangamangana ba ina virua tana.

14 Ma ga iau, iau nurnur uka tam, Luluai;
Iau ga biti dari: U kaugu God.
15 U kure kaugu kini;
Una valaun iau kan ra lima i kaugu umana ebar ma kan diat dia vakaina iau.
16 Boina ba ra matam na pupua taun kaum tultul;
Una valaun iau ta kaum varmari.
17 Luluai, koko ina vavirvir, tago iau tar kail u;
Boina ba ra umana tena varpiam diat a vavirvir,
Ma diat a ki mut ta ra ruarua na tulungen.
18 Boina ba ra umana tena vaongo diat a bombom,
Nina dia nguk ma ra tinata ure ra tena takodo,
I kolakolo ra nuknuk i diat ma dia milmilikuan bula.

19 I ti ngala mat kaum varmari, nina u vung vake pi kadiat dia ru u,
Nina u pait ia ta diat dia nurnur tam
Ta ra luaina mata i ra tarai!
20 Una ga ive diat ta ra rivarivan ta ra luaina matam kan ra varpit kai ra tarai;
Una ga vabakite diat ta ra pal na mal kan ra tinata na vartoto.

21 Da pite pa ra Luluai,
Tago i tar vaarike kana enana varmari tagu ta ra dekdek na pia na pal.
22 Ma iau, ta kaugu nirut, iau ga biti dari:
Di tar vamutue iau ta ra luaina matam;
Ma u ga valongore ke kaugu lavur nilul vovo,
Ba iau ga tangi tadav u.

23 Avat a mari ra Luluai, avat par kana tarai na lotu;
Ra Luluai i vaale bat ra dovot na tarai,
Ma i manga balbali pire diat dia malamala luluai.
24 Avat a ongor, ma koko avat a burut,
Avat par ba ava nurnur upi ra Luluai.

32

A tinata kapa ma ra pupupun vuai
Kai David; a mari na kakailai.
1 I ti doan nina ba di tar pun vue kana mangamangana varpiam, nina ba di tar tuba kana nirara.
2 I ti doan nam ra tutana ba ra Luluai pa i vatang tar kana lavur varpiam tana,
Ma nina ba pa ta vaongo i ki ta ra tulungeana.

3 Ba iau ga ive kaugu mangamangana i tar rabu ra pakagu
Ure kaugu niriri ta ra bung parika.
4 Tago ra keake ma ra marum a limam i mamat i tagu;
A polo na pakagu i ga panie da ta ra ngala na lapap ta ra e na keake. Sela.

5 Iau ga vura tata kapa piram ure kaugu nirara,
Ma pa iau ga ive kaugu varpiam mulai;
Iau ga biti: Ina vaarike kaugu lavur varpiam tadav ra Luluai;
Ma u, u ga nur vue kaugu varpiam ma kaugu bilak na mangamanana. Sela.

6 Kari go, boina ba ra umana tena lotu tikatikai diat a araring piram ta ra e ba di tikan valar pa u;
I dovot ba ra lovon ta i ngala mat pa na tadav diat.
7 U kaugu rivarivan; una ga balaure bat iau kan ra purpuruan,
Una ga tul tar ra umana kakailai na valavalaun upi diat a tur kikil iau. Sela.

8 Ina vakabara u ma ina tovo u ure ra nga ba una mur ia;
Ina vateten u, ma ra matagu na mataure u.
9 Koko ava da ra os ba da ra as, tago pa dir matoto;
Di kure bat dir ma ra al vakai ma ra palariam ta ra ngie i dir;
Tumu pata, pa dir a maramaravai piram.
10 A ngala na niligur na tup ra tena varpiam,
Ma ra varmari na tur kikil nina ba na nurnur tai ra Luluai.
11 Avat a umana tena takodo, avat a gugu tai ra Luluai, ma avat a manga ga;
Avat par ba i dovot ra bala i vavat, avat a ngenge ma ra gugu.

33

A kakailai na pite varpa
1 Avat a umana tena takodo, avat a ngenge ma ra gugu tai ra Luluai;
A pite varpa i topa ra dovot na tarai.
2 Avat a pite pa ra Luluai ma ra pagol;
Avat a kakailai na pite varpa pirana ma ra pagol ba a vinun na vinau tana.
3 Avat a kakaile ra kalamana kakailai pirana,
Avat a ubuubu mal ra pagol, ma avat a manga ongor tana.
4 Tago ra tinata kai ra Luluai i takodo,
Ma kana lavur papalum par i dovot.
5 I mainge ra ko na mangamangana, ma ra takodo na varkurai.
A gunagunan i kor ma ra varmari kai ra Luluai.

6 A tinata kai ra Luluai i vaki ra maup arama liu,
Ma ra lavur kor na magit tana i vana rikai ta ra vuvu na ngiene.
7 I varurue ra polo na ta da ra anguvai;
I vung vake ra ngala na tava da ta ra pal na vuvuvung.

8 A rakarakan a gunagunan par na ru ra Luluai;
A tarai par ta ra rakarakan a gunagunan diat a burut i tana.
9 Tago ia iat i ga tata, ma di pait ia ka; la iat i ga vartuluai, ma i tur rikai bulu.

10 Ra Luluai i noe vue ra mamainga kai ra lavur Tematana;
I tur bat ra nuknuk i ra tarai par.
11 A nuknuk i ra Luluai i tur bulu vatikai,
Damana bula ra nuknuk i ra balana pire ra lavur taun tarai namur.
12 I ti doan nam ra vuna tarai ba ra Luluai ia kana God;
Nam ra tarai ba i ga pilak pa diat upi diat kana tiniba.

13 Ra Luluai i gigira ba marama ra bala na bakut;
I gire ra lavur natu i ra tarai;
14 Marama iat ta ra kubana i gire
Ra lavur tarai ati ra pia;
15 Maia, nina iat, ba i mal pa ra bala i diat par,
Ma i nuk pa kadia lavur papalum.
16 A king pa i laun ure ra ngala na loko na tarai,
Ma a rangrang na tutana pa i laun ta ra ngala na dekdekina.

17 A os i mama valavalaun;
Ma pa i valangalanga ta tikai ure ra ngala
na ongorina.

18 Ea, a mata i ra Luluai i mataure diat dia ru
ia,
Ma diat dia ki nunur upi kana varmari;
19 Upi na valangalanga ra tulungea i diat kan
ra minat.
Ma na tabar valaun diat ta ra mulmulum.
20 A tulungea i dat i tar ki nunur upi ra
Luluai;
Ia iat kada maramaravut ma kada. ram-
ravit.
21 Tago ra bala i dat na manga gugu tana,
Tago da tar nurnur ta ra gomgom na iang-
ina.
22 Luluai, boina ba kaum varmari na ki pire
vevet,
Tago ave tar nurnur tam.

34

Da pite pa God tago i boina

Kai David, ba i vaenana ra maukuana ta ra luaina mata i Abimelek, nina i korot vue, ma i vana ka.

1 Ina pite pa ra Luluai ta ra bungbung par,
Ma kana pite varpa na ki vatikai ta ra
ngiegu.
2 A balagu na langlang tai ra Luluai;
Diat i madu ra bala i diat diat a valongore,
ma diat a ga.
3 Ea, dat varurung, dat a pite pa ra Luluai,
Ma dat par dat a tata vangala pa ra iangina.

4 Iau ga tikatikan upi ra Luluai, ma i ga
torom tagu,
Ma i ga valangalanga iau kan kaugu lavur
bunurut par.
5 Dia ga lingan upi ia, ma i vakapa diat;
Ma ra mata i diat pa na malari ta tika na
bung.
6 Go ra biaui i ga kakail, ma ra Luluai i ga
torom tana,
Ma i ga valaun ia kan kana lavur mangana
varmonong.
7 Ra angelo kai ra Luluai i tur kikil diat dia
ru ia,
Ma i valangalanga diat.
8 Ea, avat a dum kilang ra varmari kai ra
Luluai; ma avat a gire ilam ia;
I ti doan nam ra tutana ba i nurnur tana.
9 Avat kana umana viviliai avat a ru ra
Luluai,
Tago diat dia ru ia, pa dia iba upi ta magit.
10 Diat nina pa dia nurnur dia iba upi ta nian,
ma dia mulmulum;
Ma diat dia nuk upi ra Luluai, pa diat a iba
upi ta bo na magit.

11 Avat a mai, a umana bul, avat a valongore
iau;
Ina tovo tar ra variru tadav ra Luluai ta
vavat:
12 To i mainge ra nilaun tuna,
Ma to ia i mainge ba na lolovina kana nilaun
upi na gire ra boina tana?
13 Una tur bat ra karameam ta ra kaina
tinata,
Ma ra ngiem bula upi koko na vavaongo.
14 Una vana kan ra kaina, ma una pait ra
boina;
Una tikan upi ra malmal ma una mur ia.

15 A mata i ra Luluai i gire ung ra umana tena
takodo,
Ma ra talingana i valongore kadia kinail.
16 A mata i ra Luluai i tur bat ra umana tena
varpiam,
Upi na vamutue ra ninunuk uraure diat kan
ra rakarakan a gunagunan.
17 A umana tena takodo dia kail, ma ra Luluai
i valongore,
Ma i valangalanga diat kan ra lavur magit i
monong diat.
18 Ra Luluai i maravai pire diat i takunuan ra
bala i diat,
Ma i valaun diat i tabun ra tulungea i diat.
19 A tena takodo i kairane mangoro na magit
na varmonong,
Ma ra Luluai i valangalanga kan diat par.
20 I vaale bat ra uruna par,
Pa ta tikai i tabubur.
21 Ra kaina mangamangana na ubu ra tena
varpiam,
Ma da kure diat dia milikuane ra tena
takodo.
22 Ra Luluai i kul bat ra nilaun kai kana
umana tultul,
Ma pa da takun ta tikai ta diat dia nurnur
tana.

35

A niaring upi ra maramaravut

Kai David.

1 Luluai, una tata maravut iau ure diat dia
takun iau,
Una tur bat diat dia tut na vinarubu ure iau,
2 Una tak pa ra ramravit ma ra bakbakit,
Ma una tut upi una maravut iau.

[3] Una ele pa ra rumu, ma una pore bat ra nga ure diat dia korot mur iau,
Una biti ta ra tulungeagu dari: Iau kaum valavalaun.
[4] Boina ba diat dia mainge ba diat a doko iau, diat a vavirvir ma diat a ruva,
Da pukue vatalil diat ma da vapurpuruan diat, ba dia abe pa ra kaina ure iau.
[5] Boina ba ra vuvu na kap vue diat da ra mapmapina;
Ra angelo kai ra Luluai na rapu diat.
[6] Boina ba kadia nga na bobotoi ma na duladula par;
Ra angelo kai ra Luluai na korot mur pa diat,

[7] Tago dia ga kapi kun ivai ure iau, ma pa ta vuna;
Dia ga kal vakuku ra tung ure iau.
[8] Boina ba ra vinirua na tadav vakaian diat;
Ma diat a taviviai ta kadia kun iat, nina dia kapi ive;
Diat a bura tana, ma diat a virua.

[9] Ma ra tulungeagu na gugu tai ra Luluai,
Na manga ga ta kana valavalaun.
[10] A urugu par na biti: Luluai, amur varogop ma to ia?
U ba u valangalanga nina i ki na malari kan ra tutana i lia ta dir ma ra niongor;
Maia, ma u valangalanga nam i malari ma i luveana kan ra tena nilong.

[11] A umana tena varvai vavaongo dia tut;
Dia tir iau ta ra lavur magit ba pa iau nunure.
[12] Dia bali ra boina ma ra kaina piragu,
A tulungeagu i lingligur tana.
[13] Ma iau, iau ga mal ma ra mal na tabun, ba dia mait;
I tup iau ra vinevel;
Kaugu niaring i ga lilikun piragu.
[14] Kaugu mangamangana tadav ia i ga da ra mangamangana tadav talaigu ba turagu;
Iau ga ula takodo ma ra tinabun da tikai i tangie nana.

[15] Ma ba iau vana lebalebe dia manga gugu ka, ma dia vana varurung,
Dia vana varurung. ma dia tibul vakaian iau,
Dia kadakadal iau, ma pa dia ngo.
[16] Da ra umana bilak na tena varkulumai vakuku,
Dia vangvangia ra pal a ngie i diat tadav iau.
[17] Luluai, aivia ra bung boko una kiki ka?
Una valaun ra tulungeagu kan kadia lavur varli,
Ma kaugu kopono ko kan ra umana leon.
[18] Ina pite pa u ta ra ngala na kor na tarai;
Ina pite pa u livuan ta ra pepeal tarai.

[19] Koko kaugu umana ebar vakuku diat a gugu ma iau,
Ma koko diat dia milikuane vakuku iau diat a pitu mata.
[20] Tago vakir dia tata ma ra malmal,
Dia abe pa ka ra vaongo ure diat dia ki bulu ta ra gunan.
[21] Maia, a ngie i diat i manga panganga tadav iau,
Ma dia biti: Ioi, ioi, ave tar gire ma ra mata i vevet.

[22] U tar gire, Luluai, koko una ki mut uka;
Luluai, koko una ki vailik kan iau.
[23] Boina una ongor, ma una tavangun, upi una kure maravut iau
Ta kaugu vartakun, u kaugu God ma kaugu Luluai.
[24] Una kure iau, Luluai kaugu God, da i topa ra takodo na maukuam;
Ma koko diat a gugu ma iau.
[25] Koko diat a nuknuk ia dari: Io, damana ave mainge;
Koko diat a biti: Ave tar konom pa ia.

[26] Boina ba diat par dia gugu ta kaugu kinadik, diat a vavirvir ma diat a ruva ka;
Boina ba diat dia malamala luluai piragu, diat a vavauluvai ma ra niruva ma ma ra vavirvir.

[27] Boina ba diat dia maravut kaugu takodo na vavaarikai, diat a ngenge ma ra gugu, ma diat a ga;
Maia, diat a biti vatikai dari: Da pite vangala pa ra Luluai,
Nina i gugu ta ra tinavua kai kana tultul.
[28] Ma ra karameagu na varvai ure kaum mangamangana takodo,
Ma ure kaum pite varpa ra bungbung parika.

36

A kaina mangamangana kai ra tarai

Kai nina i lue ra kakailai, kai David, a tultul kai ra Luluai.

[1] A varpiam i varvai dari ta ra bala i ra tena varpiam ba
Pa ta bunurut ure God ta ra luaina matana.
[2] Tago i manane vavaongo pa ia ta ra luaina matana, dari:
Ba pa da gire tadav kana varpiam, ma pa da milikuane.
[3] A tinata nina i irop ta ra ngiene i kaina ma i vavagu;
Pa i kabinana mulai upi na pait ra boina.
[4] I nuk vaninare ra kaina ta kana vava,
Imur ra nga ba pa i boina;
Pa i milikuane ra kaina.

God ia ra tena pait ra boina

[5] Luluai, kaum varmari i tuk tar urama ra bala na bakut;
Kaum dovot na mangamangana i tuk ta ra ul a bakut iat.
[6] Kaum mangamangana takodo i da ra lualuana kai God,
Kaum lavur varkurai dia da ra ngala na marumian;
Luluai, u vaale bat ra tarai ma ra lavur leing bula.
[7] God, kaum varmari i ti ngatngat tuna!
Ma ra umana natu i ra tarai dia rivarivan ta ra malur na bebeam.
[8] Diat a maur tuna ma ra bira ta ra kubam;
Ma una ga vamomo diat ma ra tava na gugu piram.
[9] Tago ra vunapai ra nilaun i tur piram,
Ma ta kaum kapa ave na ilam tadav ra kapa.

[10] Koko una ngo ma kaum varmari pire diat dia nunure u;
Ma kaum mangamangana takodo na vala tadav diat i dovot ra bala i diat.
[11] Koko nina i malamala luluai na rua vakaina iau,
Ma koko ra tena varpiam na korot vue iau.
[12] A umana tena varpiam dia tar bura;
Di tar rapue diat, ma i dekdek upi diat a tut mulai.

37

A kini ta ra e namur kai ra tena varpiam ma ra tena takodo
Kai David.
[1] Koko u ngarangarao ure ra umana tena varpiam,
Ma koko u varngu ure diat dia pait ra mangamangana gegagege.
[2] Tago i maravai ba da raut kutu vue diat da ra vura,
Ma diat a makuk boko da ra davai i lubalubang.

[3] Una nurnur tai ra Luluai, ma una pait ra boina ka;
Una kiki ta ra gunan ma una mur ra dovotina.
[4] Una gugu bula tai ra Luluai;
Ma na tul tar ra magit tam u lul upi ia.

[5] Una nur tar kaum lavur vinavana tai ra Luluai;
Una nurnur tana, ma ia iat na mal ot pa ia.
[6] Ma ia iat na vaarike bula ra takodo na maukuam da ra kapa,
Ma damana bula ra takodo na varkurai ure u da ra keake.

[7] Una ngo tai ra Luluai, ma una kiki pa ia,
Koko u ngarangarao ure nina ba i tavua kana lavur papalum,
Ma ure ra tutana ba i pait ot pa kana lavur kaina nuknuk.
[8] Koko una kankan, ma una ngo kan ra kulot;
Koko u ngarangarao, tago i papait na vuna ta ra mangamangana i rara.
[9] Tago a umana tena varpiam diat a virua;
Ma ga diat dia ki nunur tai ra Luluai, diat a kale pa ra gunan.

[10] Tago a ik boko ma ra tena varpiam pa na ki mulai;
Maia, ma una ga manga gire pa ra kubana, ma pa na ki mulai.
[11] Ma diat i madu ra bala i diat, diat a kale pa ra gunan,
Ma diat a manga gugu ta ra ngala na malmal.

[12] A umana tena varpiam dia varpit ure ra tena takodo,
Ma dia vangvangia ra pal a ngie i diat tadav ia.
[13] A Luluai na nongone,
Tago i tar gire ba na vut ra bunguna.

[14] A umana tena varpiam dia tar ele pa ra pakat na vinarubu, ma dia tar lele ra panak;
Upi diat a uvia pa diat dia malari ma dia luveana,
Upi diat a uvia pa diat i takodo kadia mangamangana.
[15] Kadia pakat na vinarubu na go ra bala i diat iat,

Ma kadia umana panak diat a tabubur boko.

16 Ra paupau magit kai ra tena takodo
I boina ta dir ma ra peal tabarikik kai mangoro na tena varpiam.
17 Tago ra lima i ra umana tena varpiam na tabubur boko,
Ma ra Luluai i tukatukal ra umana tena takodo.

18 A Luluai i nunure ra lavur bung kadiat dia ko tuna,
Ma kadia tiniba na tur pa na mutu.
19 Vakir diat a vavirvir ta ra kaina e,
Ma ta ra e na mulmulum diat a maur uka.
20 A umana tena varpiam diat a virua ka,
Ma ra umana ebar kai ra Luluai diat a da ra minamar i ra umana pia na vura,
Diat a panie; da ra mi diat a panie muka.

21 A tena varpiam i dinau, ma pa i babali mulai,
Ma ra tena takodo i varvarmari ka, ma i varvartabar.
22 Tago diat ba ra Luluai i vadoane diat dia kale pa ra gunan,
Ma diat ba i tata vabilak diat diat a virua.

23 Ba ra Luluai i vapadikat ra vinavana kai tika na tutana,
Ma ba i gugu ta kana vinavana,
24 A dovotina ba i bura, pa na kaina kakit,
Tago ra Luluai na vatur ia ma ra limana.

25 Iau ga bul, ma go iau tar patuan;
Ma pa iau gire ta tena takodo ba i ki kaina,
Ma ra umana bul mur tana pa dia lulul upi ra adiat.
26 I varvarmari vatikai, ma di kakail pirana,
Ma ra umana bul mur tana dia ti doan.

27 Una vana irai kan ra kaina, ma una pait ra boina ka;
Damana una ki bulu vatikai.
28 Tago ra Luluai i mainge ra takodo na varkurai,
Ma pa i vana kan kana umana tena lotu.
I balaure vatikene pa diat.
Ma ra umana bul mur kai ra lavur tena varpiam diat a virua ka.
29 A umana tena takodo diat a kale pa ra gunan,
Ma diat a ki tana pa na mutu.

30 A ngie i ra tena takodo i vaarike ra kabinana,
Ma ra karameana i vatang ra varkurai i takodo.
31 A vartovo kai kana God i ki ta ra nuknukina,
Ma a kakene pa na tagalir.

32 A tena varpiam i kiki uai upi ra tena takodo,
Ma i mainge na ub ia.
33 Ra Luluai pa na nur tar ia ta ra limana,
Ma pa na kure vakaina ba di varkurai.

34 Una ki nunur tai ra Luluai, ma una mur kana nga,
Ma na vangala pa u pi una kale.pa ra gunan;
Ba ra umana tena varpiam dia virua una gire.
35 Iau tar gire ra tena varpiam ba i varvaburut na kaia,
Ma i lulul da ra davai i lubalubang ta kana pia iat.
36 Ma ba iau vana pakit, gire, pa i tur mulai.
Maia, iau ga tikatikan upi ia, ma pa iau na tadav ia.

37 Una nuk pa ra tutana i ko tuna, ma una gire ra dovot na tutana;
Tago a tutana na malmal na vatur vake ra umana bul mur.
38 Ma ra umana tena vana rara diat a virua varurung,
Ra umana bul mur ta diat, da vamutue diat.

39 Ma ga ra valavalaun kai ra umana tena takodo i arikai tai ra Luluai;
Ia iat kadia pal na bakbakit ta ra e na purpuruan.
40 Ma ra Luluai na maravut diat ma na valaun diat;
Na valangalanga diat kan ra umana tena varpiam, ma na valaun diat,
Tago dia tar rivarivan tana.

38

A niaring kai ra tutana i manga mait

A kakailai kai David, upi ra varvanuknuk.
1 Luluai, koko una pit iau ta kaum ngala na kankan;
Ma koko una virit iau ta kaum ngangal na kulot.
2 Tago kaum umana pu dia tur vadekdek iau,
Ma ra limam i mamat i tagu.

3 A pal a pakagu pa i lagar bulu ure kaum kankan,

Ma pa ta bo na nilaun ta ra urugu ure kaugu varpiam.
4 Tago iau tar dudu ta kaugu bilak na mangamangana,
Da ra mamat na kinakap dia mamat i tuna tagu.

5 A umana manuagu dia ang na bubu ma dia ngangar,
Tago iau a papaua.
6 I talikun ra murugu ma iau pa rururu tuna,
I tabun ra balagu ra bungbung parika.
7 A lugu i oao tuna,
Ma ra pal a pakagu pa i lagar.
8 Iau bilua, ma iau dala tuna,
Iau tar kukukula tago i purpuruan ra balagu.

9 Luluai, u tar matoto ta kaugu mamainga par,
Ma kaugu oir pa i ki ivai kan u.
10 I pipipidil ra balagu, i panie ra dekdekigu,
Ma ra matagu bula i pula.
11 Diat dia mari iau, ma ra umana talaigu, dia tur irai kan kaugu kaina minait;
Ma ra umana turagu bula dia tur aro vailik.

12 Diat bula dia mainge ba ina virua, dia kapi kun ure iau,
Ma diat dia mainge ba ina kadik, dia vatang ra vinirua,
Ma dia nununuk ta ra vartuam ra bungbung parika.

13 Ma iau da ra vaut, pa iau valavalongor,
Ma iau da ra bombom na tutana ba pa i tatata.
14 Maia, iau da ra tutana ba pa i valavalongor,
Ma pa ta tinata na varbat i irop ta ra ngiene.

15 Tago, Luluai, iau ki nunur tam;
Una ga torom, Luluai kaugu God.
16 Tago iau ga biti: Kan diat a gugu ma iau,
Ba i tagalir ra kaugu, dia malamala luluai piragu.

17 Tago iau to na bura ka,
Ma iau lingligur vatikai.
18 Tago ina varvai ure kaugu varpiam,
Na tabun ra balagu ure kaugu nirara.
19 Ma kaugu umana ebar dia ongor ika ma dia dekdek;
Ma ra kor diat, dia milmilikuane varara iau.
20 Diat bula, dia bali ra boina ma ra kaina,
Diat kaugu umana ebar, tago iau mur ra bo na mangamangana.

21 Luluai, koko una vana balakane iau,
U kaugu God, koko una ki vailik kan iau.
22 Una pampam, ma una maravut iau,
U Luluai, kaugu valavalaun.

39

A tinata kapa kai ra tutana i manga mait

Kai nina i lue ra kakailai, kai Iedutun; a kakailai kai David.
1 Iau ga biti: Ina kure mal ra maukuagu upi koko ina rara ma ra ngiegu.
Ba ra tena varpiam i ki ta ra luaina matagu,
Ina balaure mal ra ngiegu, vada di kaman bat ia.
2 Iau ga ki mut uka, pa iau ga tatike ta magit, patana tuna;
Ma i ga ligur tuna ra balagu.
3 A balagu i ga malamalapang,
Ma ba iau nununuk boko, a iap i ioaio; io, iau ga tatike ra dari:

4 Luluai, una vateten tar ra mutuai kaugu nilaun tagu,
Ma aivia ra bung boko ba ina laun tana;
Boina ba ina nunure ba iau panie vanavana ka.
5 Ea, u tar vaikilik pa kaugu nilaun upi na da ra ura tababa na lima ka,
Ma kaugu kini ati ra pia i da ra magit vakuku ta ra matam;
A dekdek na tarai par dia varogop uka ma ra magit vakuku tuna. Sela.
6 Diat par tikatikai dia vana vurvurbit da ra malalar i ra magit ika,
Dia ngarangarao upi ra magit vakuku ka;
Dia lu varurue tabarikik, ma pa dia nunure ba to ia na kale pa ia.

7 Ma go Luluai, iau kiki pa ra ava?
Iau nurnur uka tam.
8 Una valaun iau kan kaugu lavur varpiam;
Koko una tul tar ra umana papaua ba diat a kulume iau.
9 Iau ga ki mut ma pa iau ga tak ra ngiegu,
Tago u iat u ga pait ia.
10 Una tak vue kaum dekdek na varkurai kan iau,
Tago iau to na virua ta ra mememene na limam.
11 Ba u tovo ra tarai, ma ba u bor diat ure ra varpiam,

U vakaina vue kadia minamar da ra po na vui;
A tarai par dia varogop ma ra magit vakuku. Sela.

12 Luluai, una valongore kaugu niaring. ma kaugu kinail na ruk ra talingam;
Koko u ki mut, ba i lur ra matagu;
Tago iau a vaira piram,
Da kaugu umana ngalangala pa ina ki vatikai.
13 Boina ba una nur vue iau. upi ina lagar mulai.
Ma namur ina vana kan ati ma pa ina ki mulai.

40

A kakailai na pite varpa

Kai nina i lue ra kakailai, a kakailai kai David.
1 Iau ga kiki vovovon upi ra Luluai,
Ma i ga lingan upi iau, ma i ga torom ta kaugu kinail.
2 Ma i ga al vairop iau kan ra tung na vinirua, ma kan ra kaina pikai;
Ma i ga vatur ra kaugu ta ra ul a vat i ta, ma i ga vapadikat kaugu vinavana.

3 Ma i tar vaki ra kalamana kakailai ta ra ngiegu,
Maia pa, a pite varpa tadav kada God;
Mangoro diat a gire, ma diat a burut,
Ma diat a nurnur tai ra Luluai.

4 I ti doan nam ra tutana ba i nurnur tai ra Luluai,
Ma pa i nuk pa diat i kolakolo ra nuknuk i diat, ma diat bula dia papait ra vartuam, pata.
5 Luluai, kaugu God, i ti peal kaum lavur enana papalum,
Ma kaum lavur nuknuk, nina ba u tar pait ot pa diat ure avet;
Pa ta na mulai ba amur a varogop me;
Gala ina varvai ma ina tatata ure diat,
Gala i dekdek upi ina luk puput pa diat.

6 Vakir u gugu ta ra vartabar, ma ra tinabar bula pa u gugu tana;
U tar papa are ra talingagu;
Vakir u mainge ra tinabar di tun tar ia, ma ra varporong bula pata.
7 Io, iau ga biti: Ea, iau tar pot;
Di tar tutumu ure iau ta ra pinpin na buk;
8 Kaugu God, iau ga upi ina pait ra nuknukim;
Maia, kaum vartovo i ki ta ra balagu.
9 Iau tar varvai ure ra mangamangana takodo ta ra ngala na kor,
Ea, pa ina tigal bat ra bul na ngiegu,
U tar nunure, Luluai.
10 Pa iau ga ive kaum mangamangana takodo ta ra balagu,
Iau tar vaarike ra dovot na maukuam ma kaum valavalaun;
Pa iau ga vapidik kaum varmari ma kaum dovot na mangamangana kan ra ngala na kor.
11 Luluai, koko una kamale kaum bala na varmari tagu;
Boina ba kaum varmari ma kaum dovot na mangamangana dir a vaale bat vatikene iau.

A niaring upi ra maramaravut (Kak 70)

12 Tago ra umana kaina magit dia tur kiki-lane iau, dia vurot tuna.
Kaugu varpiam i vila mur tadav iau, ma i dekdek upi ina tadaraka;
I peal tuna, ma ra lavur pepe na ulugu pata, ma ra balagu i tar bilua.
13 Boina, Luluai, una valangalanga iau,
Luluai, una rurut ma una maravut iau.
14 Boina ba diat par dia mainge ba diat a vamutue iau,
Diat a vavirvir ma diat a purpuruan;
Boina ba da pukue vatalil diat dia gugu ta kaugu kinadik, ma diat a ruva bula.
15 Diat dia biti tagu: Ioi! Ioi!
Diat a ki na uliran ika ure kadia vavirvir.

16 Boina ba diat par dia nuk up u diat a manga gugu ma diat a ga tam;
Ma diat dia mainge kaum valavalaun, diat a biti vatikai dari:
Da pite vangala pa ra iang i ra Luluai.
17 Ma iau a malari na tutana ma iau a lu-veana;
Ma ra Luluai i nuk pa ka iau.
U kaugu maramaravut ma kaugu tena valaun;
Koko una vavuan, u kaugu God.

41

A niaring kai tika na minait

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.
1 Nina i nuk pa ra umana biaui i ti doan,

Ra Luluai na valangalanga ta ra e ba na ki kaina tana.
[2] Ra Luluai na balaure ma na vaale bat ia, ma na ti doan ati ra pia;
Ma pa una tul tar ia ta ra mamainga kai kana umana ebar.
[3] Ra Luluai na ga maravut ia ba i va ma ra minait;
U tar valagar mule.

[4] Iau ga biti: Luluai, una mari iau;
Una valagar ra tulungeagu, tago iau tar piam u.
[5] Kaugu umana ebar dia tata kaina ure iau dari:
Vingaia na mat, ma ra iangina na panie?
[6] Ba i tadav iau, i tatike ra vaongo ko;
Ra nuknukina.i varurue ra kaina,
Ma ba i vana vurvurbit i varvarvai tana.
[7] Diat par dia milmilikuane iau, dia varmaianao ure iau,
Ma dia nuk vaninare ra magit ba ina kaina tana.

[8] Dia biti ba: A kaina minait i monong ia;
Ma go i tar va, ma pa na tut mulai.
[9] Maia, a talaigu iat, nina iau ga nurnur tana, ma nina amir ga en ra agu nian varurung,
I ruarua iau.
[10] Ma u, Luluai, una mari iau, ma una vatut iau,
Upi ina pait ra balbali pire diat.

[11] Go ina nunure tana ba u gugu tagu,
Tago kaugu ebar pa i uvia pa iau.
[12] Ma iau, u tar maravut iau, tago i dovot ra maukuagu.
Ma u vatur vatikene pa iau ta ra luaina matam.

[13] Da pite pa ra Luluai ra God kai Israel,
Ma pa na mutu.
Amen ma Amen.

42

A VAURUANA BUK A niaring kai ta tikai nina i ki irai kan kana gunan

Kai nina i lue ra kakailai; a mari na kakailai kai ra tarai Kora.
[1] Da ra leing na me i anan upi ra mata na tava,
Damana ra tulungeagu i anan up u, God.
[2] A tulungeagu i mar upi God, upi ra God a launa.
Vingaia ina vana, ma ina tur rikai ta ra mata i God?
[3] A lur na matagu i kia vue ra agu nian ta ra keake ma ta ra marum,
Ma dia biti vatikai tagu: Akave kaum God?

[4] Ina nuk pa go ra lavur magit ma ra balagu i giliuk tana,
Tago ave ga varvaragur ma ra kor, ma iau ga lue rap diat ta ra kuba i God,
Ma ra kakailai ma ra pite varpa, a kor na tarai avet, ave ga pait ra lukara na lotu.
[5] Tulungeagu, ta ra ava u lingligur?
Ma ta ra ava u ngarangarao?
Una ki nunur tai God; tago ina pite pa ia boko,
Nina ba kaugu tena maramaravut ma kaugu God.

[6] Kaugu God, a tulungeagu i lingligur tuna,
Kari ina nuk pa u ta ra gunan Iordan,
Ma ta ra lualuana Kermon ma ta ra buana Misar.
[7] A umana tava dia vargat vargiliane diat ta ra roro na lovon ta,
Iau dudu ka ta kaum lavur bobol ma kaum top.
[8] Ma ra Luluai i tul tar kana varmari ba na balaure iau ta ra keake,
Ma ta ra marum iau pite pa ia ma ra kakailai,
Maia, ma iau araring tadav God ra vunapai kaugu nilaun.

[9] Ina biti tai God kaugu vat ki dari: Ta ra ava u tar valubane iau?
Ta ra ava iau lingligur ta ra dekdek na varkurai kai kaugu ebar?
[10] Diat dia arung bat iau dia vul iau, da dia kita ra urugu;
Tago dia tir vatikene pa iau dari:
Akave kaum God?
[11] U ti lingligur dave, tulungeagu?
Ma ta ra ava u ngarangarao?
Una nurnur tai God, tago ina pite pa ia boko, la iat kaugu tena maramaravut ma kaugu God.

43

A niaring kai ta tikai nina i ki irai kan kana gunan

[1] Una kure maravut iau God, ma una tata maravut iau ure ra tarai vakuku.

Una valangalanga iau kan ra tarai dia vartuam ma i gegagege ra maukua i diat.
[2] Tago u God, u ra dekdekigu; u vung vue iau dave?
Ta ra ava ina tenten vurvurbit ma ra tinabun ure ra ebar, nina i arung bat iau?

[3] Una tulue vaarike kaum kapa ma kaum dovotina; boina dir a rap lue iau;
Boina ba dir a agure iau ta kaum luana gomgom,
Ma tadav ra lavur kubam.
[4] Upi ina tadav ra uguugu kai God,
Tadav God, nina iau manga gugu tana,
Ma ina pite pa u ma ra pagol, u God, kaugu God.

[5] Tulungeagu, u ti lingligur dave?
Ma ta ra ava u ngarangarao?
Una nurnur tai God, tago ina pite pa ia boko, la iat kaugu tena maramaravut, ma kaugu God.

44

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai, kai ra tarai Kora; a mari na kakailai.
[1] Ave tar valongore ma ra talinga i vevet iat, God, a umana tama i vevet dia tar ve avet ure
Ra lavur magit u ga pait ia amana ba dia ga laun.
[2] U ga rubat vue ra umana Tematana ma ra limam iat, ma u ga kalie diat;
U ga vakadik ra tarai vakuku, ma u tul vue diat upi diat a ingaingarina varbabaiai.
[3] Tago vakir dia ga vatur vake ra gunan ure kadia pakat na vinarubu,
Ma pa dia ga ongor pa ia ma ra lima i diat iat,
Dia ga ongor pa ia ka ure ra limam, a limam tuna iat, ma ure ra kapa na matam,
Tago u ga gugu ta diat.

[4] U kaugu king, kaugu God,
Una kure tar ra valavalaun upi kai Iakob.
[5] Avet a taun bat kaveve lavur ebar ure u kaka,
Ta ra iangim ave rua bereng diat dia tut na vinarubu ure avet.
[6] Tago pa ina nurnur ta kaugu panak,
Ma kaugu pakat na vinarubu pa na valaun iau.
[7] U kaka u ga valaun avet kan kaveve lavur ebar,
Ma u varuva diat dia milmilikuane avet.
[8] Ta ra bungbung parika ave langlang tai God,
Ma avet a pite vatikene pa ra iangim. Sela.

[9] Ma go u tar vung vue avet, ma u tar varuva avet;
Ma pa da varagur ma kaveve loko na tarai na vinarubu.
[10] Ave vilau ka kan kaveve umana ebar;
Ma diat dia milikuane avet, dia ra varpa vardada ma kadia mamainga.
[11] U tar tul tar avet, ma ave varogop ma ra umana sip di poko diat
Ma u tar vaki varbabaiane avet livuan ta ra umana Tematana.
[12] U ivivure kaum tarai ure ta paupau magit ika,
Ma pa u pie pa ta tabarikik ma ra mataina.

[13] U vaki avet da ra magit na milmilikuan pire ra umana talai vevet,
Ave da ra magit na vavirvir ma ra magit na varkulumai pire diat dia ki kikilane avet.
[14] Ave da ra tinata na varvakok livuan ta ra lavur Tematana,
Ma dia loloe ra ulu i diat ta vevet.
[15] A bungbung par i tup iau ra niruva,
Ma ra vavirvir i turup ra matagu.
[16] Ure ra tinata kai ra tena varkulumai ma ra tena varvul,
Ma ure ra ebar ma ra tena varobo.

[17] Go ra lavur magit i tadav avet;
Ma pa ave valubane u,
Ma pa ave rara kan kaum kunubu.
[18] A bala i vevet pa i vana tapuku,
Ma pa ave vana kan kaum nga,
[19] Upi una kita ngidangide avet ma avet a da ra uliran na gunan,
Ma upi una vamalur avet ma ra malur na minat.

[20] Ari da ga valubane ra iang i kada God,
Ba ona da ga tulue vaarike ra lima i dat upi ta enana god,
[21] God pa na tikan tadav ia bar?
Tago i nunure ra lavur magit i pidik ta ra nuknuk i dat.
[22] Maia, di ubu doko avet a bungbung par ure u,

Di nuk varogopane avet ma ra umana sip da
ure ra vardodoko.

23 Luluai, una tut, ta ra ava u va mat ika?
Una tut, koko una vung vue vatikene avet.
24 Ta ra ava u ive ra matam,
Ma u nuk vue kaveve kinadik ma kaveve
kaina kini?
25 Tago ave va palar ta ra tobon,
A bala i vevet i ki petep ta ra pia.
26 Una tut upi una maravut avet,
Ma una valaun avet ure kaum varmari.

45

A kakailai ta ra varbean na king

Kai nina i lue ra kakailai,. a tiun Sosanim; kai ra tarai Kora; a mari na kakailai ure ra varbean.

1 A balagu i buabuai lake ma ra lavur kat na
tinata;
Ina tatike ra tinata nina iau ga pit ia ure ra
king;
A karameagu i da ra pen na tutumu kai tikai
i melem tuna ta ra tutumu.

2 U ti lia ma ra potar ta vavat ma ra tarai,
A mari na tinata i irop ta ra ngiem, kari God
i tar vadoane vatukum u.
3 Una vi pit, ma ra pakat na vinarubu na taba
ta ra papar a rakam, u a rangrang na
luluai,
Una vi pit ma kaum minamar ma ra ngala
na dekdekim.

4 Ma una ongor ma ra nivut ta ra ngala na
dekdekim
Ure ra dovot na papalum, ure diat i madu ra
bala i diat ma ure ra mangamangana
takodo;
Ma ra limam tuna na tovo u ta ra lavur
magit ba di burut na kaia tana.
5 Kaum umana pu dia lamia,
A tarai dia bura ta ra vavai na kaum;
A umana pu dia tar go ra bala i ra umana
ebar kai ra king.

6 God, kaum kiki na king i tur tukum,
Kaum buka na king, a buka na varkurai i
takodo.
7 U tar mainge ra mangamangana takodo,
ma u tar milikuane ra varpiam;
Kari God, kaum God, i tar ku u
Ma ra dangi na gugu, upi una lia me ta vavat
ma ra umana talaim.
8 Kaum lavur mal dia ang na katkat ma ra
bira na davai, ra alo ma ra kasia.
A umana pagol dia tar vagugu u ta ra umana
kuba i ra king, nina di mar ia ma ra
loko na elepant.
9 Ta umana vaden, a umana natu i ra umana
king, dia ki varurung ma kaum lavur
tadar na vavina;
Kaum taulai i tur ta ra papar a limam tuna,
ma i mong ma ra goled maro ta ra
gunan Opir.

10 Ea, u a inip na vavina, una nuk pa ia, ma
una valongore;
Una nuk vue ra umana niurum ma diat ta
ra kuba i tamam;
11 Damana ra king na manane ra vakak na
matam;
Tago ia iat kaum luluai, ma una tul tar ra
variru tana.
12 Ma natu i Tiro, a vavina, na kap vartabar,
Maia, ra umana uviana ta ra tarai diat a lul
upi una mari diat.

13 Natu i ra king, a vavina, i ki ra bala na pal
na king ma i mamar na kaia;
Kana mal di ga vir maravut ia ma ra goled.
14 Ba di ben pa ia tadav ra king na mal ma ra
mal na minong,
A umana inip na vavina, nina dia talaina
me, dia mur ia,
Ma da agur pa diat piram.
15 Da agur pa diat ma ra gugu ma ra ngala na
gina;
Diat a ruk ta ra kuba i ra king.

16 A umana natum diat a kia vue kaum
umana ngalangala,
Ma una vaki diat upi diat a luluai ta ra
gunagunan.
17 Ina tul tar ia ba diat a nuk uraure ra iangim
ta ra lavur taun tarai namur;
Kari a lavur vuna tarai par diat a pite milat
pa u ma pa na mutu.

46

God i ki maravut dat

Kai nina i lue ra kakailai; kai ra tarai Kora; a tiun Alamot; a kakailai.

1 God kada rivarivan ma ra dekdek i dat,
A tena maramaravut tuna ta ra e na purpu-
ruan.
2 Kari pa dat a burut; ma ba di vaenana pa ra
rakarakan a gunagunan,

Ma ba di tak vakari pa ra lualuana ura ra bala na ta, pa dat a burut.
3 A ta na kaina urung, ma na tup ia ra top!
A umana lualuana diat a dadadar ika ta ra ngala na lubu! Sela.

4 Tika na tava alir go kari, ma ra tavana i vagugu pa ra pia na pal kai God,
Ra pia gomgom, ba ra kubakuba i ra Ngala Kakit i tur tana.
5 God i ki livuan tana; pa na takari.
God na maravut ia ta ra lar.
6 A umana Tematana dia urung, di tar vamaliara ra umana varkurai;
I tatata ka, ma ra gunagunan i polo.
7 Ra Luluai kai ra lavur kor i ki pire dat;
Ra God kai Iakob kada pal na rivarivan. Sela.

8 Avat a mai, avat a giragire ra lavur papalum kai ra Luluai,
A lavur magit na kinaian ba i ga pait ia ta ra rakarakan a gunagunan.
9 I tur bat ra vinarubu, ma i tuk ta ra mutuai ra rakarakan a gunagunan.
I bubur ra panak; i pakat kutu ra rumu;
I tun vue ra lavur kiki na vinavana ma ra iap.
10 Avat a ki vovovon, ma avat a nunure ba iau God;
Ina ngalangala boko pire ra lavur vuna tarai,
Ina ngalangala boko ta ra rakarakan a gunagunan.
11 Ra Luluai kai ra lavur kor i ki pire dat;
Ra God kai Iakob kada pal na rivarivan. Sela.

47

Ra king nina i lia

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai ra tarai Kora.
1 Avat a tarai par avat a papar;
Avat a ngenge tadav God ma ra gugu.
2 Tago ra Luluai, a Ngala Kakit, a tena ongor tuna,
Ia iat ra ngala na King ta ra rakarakan a gunagunan.
3 I tar vamolo tar ra tarai ta dat,
Ma ra umana Tematana ta ra vavai na kau i dat.
4 I pilak pa ra tiniba upi kadat,
A gunan ba i ngala tuna tana ra nuknuk i Iakob nina i mari ia. Sela.

5 God i tutua ma ra kalukal,
RA Luluai ma ra nilai ra tavur.
6 Avat a kakailai na pite varpa tadav God,
Avat a kakailai na pite varpa;
Avat a kakailai na pite varpa tadav kada King,
Avat a kakailai na pite varpa.

7 Tago God i king ta ra rakarakan a gunagunan par,
Avat a kakailai na pite varpa ma ra mari na kakailai.
8 God i varkurai na king pire ra lavur vuna tarai.
God i tar ki ta kana kiki gomgom.
9 A umana luluai kai ra tarai dia tar ki varurung,
Diat ma ra tarai kai ra God kai Abaraam;
Tago God i kure ra lavur luluai ta ra rakarakan a gunagunan;
Ia iat i tar ngala kakit.

48

Sion, ra ngala na pia na pal kai God

A kakailai kai ra tarai Kora.
1 Ra Luluai i ngala, ma: i ko tuna upi da pite pa ia,
Ta ra pia na pal kai kada God, ta kana luana gomgom.
2 A luana Sion a kaliana, i tuluai urama liu, a rakarakan a gunagunan par i gugu tana,
Ra ngungu aro iat ta ra papar a labur, a dekdek na pia na pal kai ra ngala na king.
3 God i vaarike mule ta diat dia ki ta ra lavur pal na luluai tana, ba ia iat a dekdek na pal na bakbakit.

4 Ea, tago ra umana king dia vana varurung,
Dia tar bolo lake varurung.
5 Dia gire, ma dia kaian tuna;
I bilua ra nuknuk i diat ma dia kavie ra nilop.
6 A nidadar i tadav diat ie;
A kinadik da i tadav ra vavina ba i kakava.
7 U pamapamar ra umana parau maro Tarsis
Ma ra vuvu na taubar.
8 Da ave valongore, damana ave tar gire
Ta ra pia na pal kai ra Luluai kai ra lavur kor, ta ra pia na pal kai kada God;
God na vatur vapadikat ia, ma pa na mutu. Sela.

9 God, ave tar nuk pa kaum varmari,
Livuan ta kaum pal i gomgom.

[10] God, da ra iangim i tuk tar ta ra mutuai ra rakarakan a gunagunan,
Damana bula ra pite varpa tadav u;
A limam tuna i takodo kakit.
[11] Boina ba ra luana Sion na ga,
Ma ra umana pia na pal Iuda diat a manga gugu
Ure kaum lavur varkurai.
[12] Avat a vana vurvurbit ta ra gunan
Sion, ma avat a vana kikil ia;
Avat a luk guve kana lavur dekdek na pal na minakila.
[13] Avat a gire bulu kana dekdek na liplip na balada,
Avat a nuk pa kana lavur pal na luluai;
Upi avat a ve ra taun tarai namur.
[14] Tago dari God, kada God pa na mutu;
Na agagure vatikene pa dat.

49

Diat dia nurnur ta ra tabarikik, dia lunga

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai ra tarai Kora.
[1] Avat a lavur vuna tarai par, avat a valongore go;
Avat a valavalongor, avat a tarai ta ra rakarakan a gunagunan;
[2] Avat par a tarai tuna ma ra umana ngalangala,
A umana uviana ma ra umana luveana.
[3] A ngiegu na tatike ra tinata i kabinana,
Ma ra nuknuk ta ra balagu na kabatau.
[4] Ina valongore ra tinata valavalar;
Ina pala kaugu tinata i pidik ta ra pagol.

[5] Ina burut dave ta ra kaina e,
Ba ra varpiam kadiat dia ki ur vue iau na tur kikil iau?
[6] Diat dia nurnur ta ra ngala na tabarikik,
Ma dia vavagia pa diat mulai tago i peal kadia magit;
[7] Pa ta tikai ta diat i valaun valar pa turana
Ba na varkul pire God ure,
[8] (Tago ra varkul ure kadia nilaun i ngala mat,
Ma pa na pait valar pa ia vatikai namur),
[9] Upi na laun vatikai,
Ma koko na gire ra tung na minat.

[10] Tago i gire ba ra umana tena kabinana dia mat,
A lunga bula ma ra koloata dir par dir virua,
Ma ra umana enana dia kale pa kadia pepeal magit.
[11] Diat a ki vatikai ta kadia tung na minat;
Nam iat a kubakuba i diat ta ra lavur taun tarai namur,
Kadiat dia vaiang tar ra iang i diat iat ta ra umana gunan.
[12] Damana a tadar na tarai pa dia laun vatikai,
Dia da ra umana leing nina dia virua ka.

[13] Diat dia nurnur ta diat mulai, dia mur go ra nga,
Ma ra umana talai diat bula nina dia mulaot ta kadia tinata. Sela.
[14] Di tulue varuk diat ta ra ruarua na tulungen da ra kikil na sip;
A minat kadia tena varbalaurai;
A umana tena takodo diat a kure diat ta ra malana,
A pal a paka i diat na panie, ma diat a kuba ta ra ruarua na tulungen.
[15] Ma God na valaun ra tulungeagu kan ra dekdek i ra ruarua na tulungen,
Tago ia iat na onge iau. Sela.

[16] Koko u burut ba tikai i uviana vanavana,
Ba i tavua ra minamar ta ra kubana,
[17] Tago ba i mat pa na kap vue ta magit;
Kana ngala na minamar pa na kuba mur ia.
[18] A dovotina ba i ga laun boko i biti ba i ti doan,
Ma ra tarai dia pite pa u ba i tavua kaum tabarikik;
[19] Na vana tadav ra umana tamana,
Nina ba pa dia gire ra keake mulai.
[20] Ba tikai i tadar ma pa i matoto,
I da ra umana leing nina dia virua ka.

50

A dovot na lotu

A kakailai kai Asap.
[1] God, maia pa, ra Luluai God i tar tata,
Ma i oro varurue pa ra rakarakan a gunagunan maro ra nguna a keake i vana rikai tana tuk tar ta ra nguna i kuba tana.
[2] God i pupua rikai marama Sion,
A kaliana kakit.
[3] Kada God na vut ma pa na ki mut!
A iap i ulur na lua tana,
Ma i tup ia ra vuvu kikil ia;
[4] Na oro upi ra bala na bakut arama,
Ma upi ra rakarakan a gunagunan upi na kure ra taraina;
[5] Avat a agure pa kaugu lavur tena lotu tadav iau,

Diat ba ave ga pait ra kunubu ma ra tinabar.
[6] Ma ra bala na bakut na varvai ta kana mangamangana takodo;
Tago God iat i tena varkurai. Sela.

[7] Kaugu tarai, avat a valongore, ma ina tata;
U Israel, ina pit u;
Iau God, maia, kaum God.
[8] Pa ina pit u ure kaum lavur tinabar;
Ma kaum lavur tinabar di tun tar ia dia tur vatikai ta ra luaina matagu.
[9] Pa iau mainge ta tikai ta kaum lavur bulumakau,
Ma pa iau mainge bula ra me ta kaum kikil na me.
[10] Tago ra lavur leing ta ra pupui kaugu diat,
Ma ra lavur vavaguai ta ra arip na marmar na lualuana bula.
[11] Iau matoto ta ra lavur beo ta ra lualuana,
Ma ra lavur kuabar ta ra lokalokor kaugu diat.

[12] Gala ina mulmulum, gala pa ina ve u,
Tago ra rakarakan a gunagunan kaugu, ma ra lavur magit i kor tana kaugu bula.
[13] Dave, ina en ra kanomong i ra bulumakau bar?
Ba kan ina (mome ra gapu i ra me?
[14] Una tul tar ra tinabar na pite varpa tai God;
Ma una pait ot pa kaum lavur vavalima pire ra Ngala Kakit;
[15] Ma una kail iau ta ra bung ba u ki na malari tana;
Ina valaun u, ma una pite pa iau.

[16] Ma tadav ra tena varpiam God i biti dari:
U varvai dave ta kaugu lavur togotogo,
Ma dave u vatavatang kaugu kunubu?
[17] Tago u milmilikuane ra varpit,
Ma u piam vue kaugu tinata.
[18] Ba u gire ta tena nilong amur gugu varurung me,
Ma ava varirivut ma ra umana tena nipo.

[19] U tak ra ngiem upi ra kaina tinata,
Ma ra karameam i vavagu.
[20] U ki, ma u takun turam,
U takun vavaongo pa natu i tinam iat;
[21] U tar pait go ra lavur magit, ma iau ki mut uka,
U ga biti ba dor varogop uka;
Ma ina pit u boko, ma ina vaarike kaum mangamangana tikatikai ta ra luaina matam.
[22] Io, avat ba ava nuk vue God, avat a nuk pa nam;
Kan ina karat kadakadal u, ma pa ta na akari ba na valavalaun;
[23] Diat par ba dia tul tar ra tinabar na pite varpa dia ru iau,
Ma nina i mal pa kana mangamangana,
Ina ve tar ra valavalun kai God tana.

51

A niaring upi ra pupupun vue

Kai nina i lue ra kakailai, a kakailai kai David, ba Natan ra propet i ga tadav ia, ba i ga ruk tadav Bat-Seba.
[1] God, una mari iau, vardada ma kaum varmari ta;
Varogop ma kaum pepeal na varmari una pun vue kaugu lavur varpiam;
[2] Una dalu vakakit vue kaugu varpiam,
Ma una dur vue kaugu nirara kan iau.

[3] Tago iau nunure kaugu lavur varpiam,
Ma kaugu nirara i tur vatikai ta ra luaina matagu.
[4] Iau tar pait ra kaina piram, ia kaka piram,
Ma iau tar pait nam ba i bilak ta ra luaina matam,
Upi una takodo ba u tatata,
Ma una langalanga ba u varkurai.
[5] Ea, di ga kava iau ta ra bilak na mangamangana,
Ma tinagu i ga lalau pa iau ma ra varpiam.

[6] Ea, u mainge ra dovot na bala,
Kari una vaminana iau ara ta ra nuknukigu iat.
[7] Una vagomgom iau ma ra isop, ma ina gomgom,,
Una dalu iau, ma ina pua kakit ma ra kabang pata.
[8] Una tul tar iau, ba ina tadav ra gugu ma ra gina,
Upi ra urugu na lagar mulai, nina ba u ga bubur gigi diat.
[9] Una ive ra matam kan kaugu lavur nirara,
Ma una pun vue kaugu lavur varpiam par.

[10] Una vaki tar ra gomgom na nuknuk tagu, God;
Ma una pait vakalamane ra takodo na ninunuk tagu.
[11] Koko una okole vue iau kan ra matam,
Ma koko una tak vue ra takodo na tulungeam kan iau.

12 Una tul tar mule ra gugu tagu, a gugu ta kaum valavalaun,
Ma una maravut iau ma ra pok na nuknukigu.
13 Ona damana, ina tovo tar kaum lavur mangamangana ta ra umana tena varpiam,
Ma ra umana tena vana rara diat a vana tapuku piram.
14 God, u God a vunapai kaugu valaun,
Una valaun iau kan ra vartakun na vardodoko;
Ma ra karameagu na manga kakailai ure kaum mangamangana takodo.

15 Luluai, una papa ra bul na ngiegu,
Ma ra ngiegu na vaarike kaum pite varpa.
16 Tago pa u kaina upi ra tinabar;
Gala u mainge, gala ina ga tar ia tam;
Vakir u ga ta ra tinabar di tun tar ia.
17 Ba i takunuan ra nuknuk i dat, ia nam ra tinabar God i mainge,
Ba i takunuan ma ba i nukpuku ra bala i vevet, God, pa u pidimuane.

18 Una mal Sion vardada ma kaum bo na mamainga.
Una liplip bat Ierusalem.
19 Damana una gugu ta ra umana tinabar di tul tar ia ma ra takodo na mangamangana,
Ma ta ra tinabar di tun tar ia, a kidoloina ka;
Damana da tul tar ra umana bulumakau ta kaum uguugu na vartabar.

52

A varkurai kai God ma kana varmari vartataun

Kai nina i lue ra kakailai; a mari na kakailai kai David, ba Doeg ra te Edom i ga vana ma i ga ve Saul dari: David i ki ta ra kuba i Akimelek.

1 U langlang dave ta ra varpiam, u a rangrang?
A bala na varmari kai God i tur tukum.
2 U nuk pa ra vinirua upi una varvai tana,
U da ra varvarkaka i mangi tuna, u varvartuam.
3 U mainge ra kaina ma pa u mainge ra boina;
U mainge ra vaongo, ma pa u tatike ra takodo na tinata. Sela.
4 U vatavatang ra tinata na vangangap,
U ra tena vaongo!
5 God na vamutue u bula ma pa na mutu.
Na kinim vake u ma na rubat vue u kan ra kubam,
Ma na rubat vue u kan ra gunan kai ra umana launa. Sela.
6 A umana tena takodo diat a gire ma diat a burut,
Ma diat a nonganongone, ma diat a biti dari:
7 Ea, go ra tutana pa i ogogabut tai God;
I nurnur uka ta kana pepeal tabarikik,
Ma i vapadikat ia mulai ta kana varngu.

8 Ma iau, iau da ra davai na oliva i lubalubang ta ra kuba i God,
Iau nurnur vatikai ta ra varmari kai God, ma pa na mutu.
9 Ina pite vatikene pa u, tago u tar pait ia;
Ma ina nurnur ta ra bo na iangim ta ra luaina mata i kaum lavur tena lotu.

53

A kaina mangamangana kai ra tarai (Kak 14)

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Makalat; a mari na kakailai kai David.

1 A papaua i varpuai ta ra balana dari: Pa ta God.
Dia ga pait ra kaina magit, a magit i milmilikuan tuna;
Pa ta na ba i pait ra boina.

2 God i gigira ba marama ra bala na bakut,
Ina upi ra umana natu i ra tarai,
Kan ta na dia minana
Ma dia tikan upi God.
3 Diat par dia tar vana rara, dia tar dur par,
Pa ta na ba i pait ra boina, maia pa, pa ta tikai ka.

4 Dave; ra umana tena varpiam pa dia minana vang?
Diat ba dia en vue kaugu tarai da dia en ra adia magit,
Ma pa dia araring tadav God.

5 Dia ga burut i tuna, ma pa ta vuna;
Tago God i kabu vue vanavana ra uru i diat dia tut na vinarubu ure u.
U tar varuva diat, tago God i pilak vue diat.

6 Boina ba ra valavalaun na ga vana rikai maro Sion!
Ba God na ben vatalil kana tarai di ga kinim vavilavilau diat,

Iakob na manga gugu, ma Israel na ga.

54

A niaring upi ra varbalaurai kan ra ebar

Kai nina i lue ra kakailai; a mari na kakailai kai David, ba ra tarai Sip dia vana ma dia biti tai Saul: Dave, David pa i parau vang livuan ta vevet?

1 God, una valaun iau ure ra iangim,
Ma una varkurai ure iau ma ra dekdekim.
2 God una valongore kaugu niaring,
Ma ra tinata na ngiegu na ruk ta ra talingam.

3 Tago ra umana vaira dia tar tut ure iau,
Ma ra umana tena vinarubu dia tar mainge ba diat a ubu iau;
God pa i tur ta ra luaina mata i diat. Sela.

4 Ea, God kaugu tena maramaravut,
A Luluai iat i tukatukal kaugu nilaun.
5 Na bali ra kaina magit ta kaugu umana ebar;
Una vamutue diat varogop ma ra dovot na maukuam.

6 Ina vartabar piram ma ra tamarigat na vartabar;
Luluai, ina pite pa ra iangim tago i boina.
7 Tago i tar valangalanga iau kan ra lavur magit par i monong iau;
Ma ra matagu i tar gire ra magit iau mainge pire kaugu umana ebar.

55

A niaring upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra pagol; a mari na kakailai kai David.

1 God, una valongore kaugu niaring;
Ma koko una ki ivai kan kaugu nilul.
2 Una nuk pa iau, ma una torom tagu;
Iau ngarangara ure kaugu kaina kini, ma iau oir,
3 Ure ra tinata kai ra ebar,
Ma tago ra umana tena varpiam dia arung bat iau;
Dia vue ra kaina magit taun iau,
Ave vargegelenai tago dia kulot.
4 A balagu i takunuan tuna,
Ma ra bunurut na minat i tadav iau.
5 Ra ururian ma ra nidadar dir tadav iau,
Ma ra bunurut i ta i manga tup iau.
6 Ma iau ga biti: Gala ina vung ta bebeagu, da ra balu i vung ra bebeana!
Gala ina vilau me, ma ina ngo.
7 Ea, gala damana, gala ina ga vana irai vailik,
Ina ga kiki arima ra pui. Sela.
8 Gala ina kavie ra vinavana upi ta rivarivan,
Kan ra ngala na vuvu ma ra kalivuvur.

9 Luluai, una vamutue kadia tinata, ma una vapurpuruan ia,
Tago iau tar gire ra vinarubu ma ra varngangar ta ra pia na pal.
10 Ta ra keake ma ta ra marum dia vana vurvurbit i tana ta ra ul a liplip;
A varpiam ma ra bilak na mangamangana i ki livuan tana.
11 A vinirua i tur livuan tana,
A varvaur ma ra vartuam pa i vana kan ra lavur ngaina.

12 Tago vakir ta ebar i vul iau;
Gala ta ebar, gala ina ki vamadudur pa ia;
Ma vakir nina i milikuane iau i pite vangala pa ia mulai;
Gala damana, gala ina paraparau kan ia;
13 U kaka u ga pait ia, u ra tutana ba dor varogop,
Dor ga varbete ma dor ga talaina tuna.
14 Dor ga pirpir ma i ga kalami kador tinata,
Dor ga vanavana ta ra kuba i God, dat ma ra kor.
15 A minat na tadav vakaian diat,
Diat a kuba ta ra ruarua na tulungen ba dia laun bulu boko;
Tago a varpiam i ki ta ra kuba i diat, maia, ma ta ra bala i diat.

16 Ma iau, ina kail ika tadav God,
Ma ra Luluai na valaun iau.
17 Ta ra ravian, ma ta ra malana, ma ba ra keake i ki tur, ina araring ma ina oir,
Ma na valongore ra nilaigu.
18 I tar valangalanga bulu ra tulungeagu upi koko diat a maravai piragu,
Tago mangoro diat ave varngangar ma diat.
19 God na valongore ma na vakadik diat,
Maia, nina i tar ki na varkurai papa amana. Sela.
Na vakadik diat ba pa i enana kadia kini,
Ma diat ba pa dia burut ure God.

20 I tar tul vaarike ra limana ure diat dia ga ki na bartalaina me,
I tar vatamam vue kana kubunu.
21 Kana tinata i ga duladula da ra bira;
Ma ra balana i buka ma ra vinarubu ka,

Kana lavur tinata dia manga madu, ma ra dangi pata,
Ma dia varogop uka ma ra pakat na vinarubu di ele pa ia.

22 Una nur tar kaum kinakap tai ra Luluai,
Ma ia iat na onge u;
Pa na vung vue tuna ra tena takodo upi na takari.

23 Ma u, God, una ga vabura tar diat ta ra tung na minat;
A umana tena vardodoko ma ra umana tena vartuam
Diat a virua pit ika ba pa na par boko ra papar ta kadia nilaun ati ra pia;
Ma iau, ina nurnur uka tam.

56

A niaring na nurnur tai God

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Ionat-Elem-Rekokim; a Miktam kai David, ba ra tarai Pilistia dia kinim ia aro Gat.

1 God una mari iau, tago ra tarai dia mainge ba diat a konome iau;
Ta ra bungbung par i tup iau ra vinarubu,
2 Kaugu lavur ebar dia mainge ba diat a konome iau ra bungbung par,
Tago mangoro diat dia varubu ure iau ma dia vavagia pa diat mulai.
3 Ba ta bung iau burburut,
Ina nurnur uka tam.
4 Ta ra varmari kai God ina pite pa kana tinata;
Iau tar nurnur tai God, ma pa ina burut;
Ava mulai ra tarai diat a pait ia piragu?

5 A bungbung par dia pukpukue kaugu tinata,
Ma ra nuknuk i diat ba diat a vakaina iau.
6 Dia vana varurung, dia kiki uai,
Dia gire vakilang kaugu vinavana;
Maia, da di kobot upi kaugu nilaun.
7 Dave, diat a pila bar ta kadia varpiam?
God, una rapue ra umana vuna tarai.
8 U nunure kaugu lavur vinavana vurvurbit;
Una varurue ra lavur lur na matagu ta kaum paura;
Dave, pa di tar tumu vake diat ta kaum buk?
9 Nam ra bung ba iau tangi tadav u kaugu lavur ebar diat a lop uka;
Go ra magit iau tar nunure, ba God i tur maravut iau.
10 Ta ra varmari kai God ina pite pa kana tinata,
Tai ra Luluai ina pite pa kana tinata.
11 Iau tar nurnur tai God, pa ina burut.
Ava mulai ra tarai diat a pait ia tagu?

12 Iau tar vavalima piram, God,
Ina tul tar ra tinabar na pite varpa piram.
13 Tago u tar valangalanga ra tulungeagu kan ra minat,
Maia, ma u tar balaure ra kaugu pi koko na tutukai,
Upi ina vanavana ta ra luaina mata i God
Ta ra kapa na nilaun.

57

A niaring upi ra maramaravut
(Kak 108:1-5)

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Al-Tasket; a Miktam kai David, ba i lop kan Saul ta ra babang.

1 Una mari iau, God, una mari iau;
Tago ra tulungeagu i rivarivan tam,
Ma ta ra vavai na bebeam ina rivarivan,
Tuk tar ta ra bung ba na ngo ra umana kaina magit.
2 Ina kail tadav God, ra Ngala Kakit,
Tadav God nina i maramaravut iau.
3 Na vartuluai marama ra bala na bakut ma na valaun iau,
Tago nina i mainge ba na konome iau i tar varvul. Sela.
God na tulue vaarike kana varmari ma kana dovotina.

4 A tulungeagu i ki livuan ta ra umana leon;
Ina va livuan ta ra umana ebar dia ngangap da ra iap,
Maia, livuan ta ra tarai
Ba ra ngie i diat i da ra rumu ma ra pu,
Ma ra karamea i diat i da ra pakat na vinarubu i mangi.

5 Una vangala pa u mulai, God,
Una ki ak ta mumur ma ra bala na bakut,
Ma kaum minamar na ki ta ra rakarakan a gunagunan.

6 Dia tar vaninare ra ubene ure ra kaugu,
A tulungeagu i bilua;
Dia tar kal ra tung ure ian, ma diat iat dia tar bura tana. Sela.

7 God, a balagu i tur padikat, i tur padikat,
Ina kakailai ma ina pite varpa.
8 Una tavangun, a tulungeagu;
Amur a tavangun, a kaur ma ra pagol,

Iau iat ina tavangun ta ra kavunvun iat.
9 Ina pite pa u, Luluai, livuan pire ra tarai;
Ina kakailai piram livuan ta ra lavur vuna tarai;
10 Tago kaum bala na varmari i ngala ma i tuk tar ta ra lao,
Ma kaum dovotina i tuk tar ta ra lavur bakut.

11 Una vangala pa u mulai, God,
Una ki ak ta mumur ma ra bala na bakut,
Ma kaum minamar na ki ta ra rakarakan a gunagunan.

58

A niaring pire God upi na vakadik ra umana tena pait ra kaina

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Al-Tasket; a Miktam kai David.
1 Avat a umana ngalangala, a dovot ava varkurai takodo?
Dave, ava kure vadovot vang ra umana natu i ra tarai?
2 Pata, ta ra bala i vavat ava nuk upi ra varpiam,
A lima i vavat i tibe ra rakarakan a gunagunan ma ra mangamangana vinarubu.

3 A umana tena varpiam dia vana rara; di kava diat damana.
Ba di kava diat dia vana rara muka, ma dia vavaongo.
4 Kadia taring i da ra taring na vui;
Dia da ra kaina vui a vaut, nina i tabonot ra talingana,
5 Ma pa i torom ta ra nilai ra tena vamaram vui,
Ma ona i mal bulu kana papait, pa i torom bula.

6 God, una rubat bubur ra pal a ngie i diat,
Luluai, una rubat vue ra ngala na pal a ngie i ra umana leon.
7 Boina diat a panie da ra tava i ulur;
Ba i al vaninare kana pu, boina ba na da i tabubur.
8 Boina ba diat a da ra demdem nina i polo ko ma i panie;
Ma da ra bul ba ra vavina i kava pit ia, ma pa i gire ra keake.
9 Kavava umana kabala pa dia malamalapang boko,
Ma ba ra kirip i kalamana boko, a kulot na kap vue diat ma ra kalivuvur.
10 A tena takodo na gugu ba i gire ra varobo;
Na puk ra kauna ta ra gapu i ra tena varpiam.
11 Ma ra tarai diat a biti: A dovot di vabongon ra tena takodo;
A dovotina tika na God go kari ma i pait ra varkurai ta ra gunagunan.

59

A niaring upi ra bo na kini

Kai nina i lue ra kakailai; a Miktam kai David, ba Saul i ga vartuluai ma di ga kiki uai ta ra kubana upi da doka.
1 Kaugu God, una valangalanga iau kan kaugu lavur ebar,
Una vabakite iau arama kan diat dia tut na vinarubu ure iau.
2 Una valangalanga iau kan ra umana tena pait ra kaina,
Ma una valaun iau kan ra umana lup vardodoko.

3 Tago dia kiki uai upi kaugu nilaun;
A umana ngalangala dia vana varurung upi iau;
Vakir ure kaugu varpiam, vakir ure kaugu nirara, Luluai.
4 Dia vutvut ma dia vaninara ma vakir iau ra vuna;
Una tavangun, ma una totongo upi iau, ma una gire.

5 Maia, u iat Luluai, ra God kai ra lavur kor, ra God kai Israel,
Una tut ma una kure ra lavur Tematana;
Koko una mari ta tika na bilak na tena varpiam. Sela.

6 Dia lilikun na ravian,
Dia loalor da ra pap,
Ma dia vana vurvurbit ta ra pia na pal.
7 Ea, a umana lup tinata diat;
A umana pakat na vinarubu dia ki ta ra bul na ngie i diat;
Tago (dia biti:) To ia na valongore?

8 Ma u, Luluai, una ga nongone diat,
Una ga kulume ra lavur Tematana par.
9 U ra dekdekigu, ina ki pa u;
Tago God kaugu dekdek na pal na bakbakit.
10 Kaugu God na totongo upi iau ma kana varmari.
God na tul tar iau ba ina gire ra magit iau mainge ta kaugu lavur ebar.

[11] Koko una ubu doko diat, kan kaugu tarai
diat a valubane;
Boina diat a tenten vurvurbit ika ure ra
dekdekim; una vaikilik pa diat,
Luluai, kaveve ramravit.
[12] Ea, i tup ia ra kaina ta ra ngie i diat!
Ea, i tup ia ra tinata na bul na ngie i diat!
Boina ba da kinim pa diat ta kadia manga-
mangana kolakolo,
Ma ure ra varvul ma ra vavaongo ba dia
vatang ia.
[13] Una vapanie diat ta kaum kulot, una va-
panie diat upi koko dia laun mulai.
Ma una vaminana diat upi diat a nunure ba
God i varkurai pire ra tarai Iakob,
Ma i tuk tar ta ra mutuai ra rakarakan a
gunagunan. Sela.

[14] Ma una tul tar diat ba diat a lilikun na
ravian,
Boina ba diat a loalor da ra pap,
Ma diat a vana vurvurbit ta ra pia na pal.
[15] Diat a vana vurvurbit upi ta magit,
Ma diat a ki ra marum bula ona pa dia maur.
[16] Ma iau, ina kakailai ure ra dekdekim;
Maia, ina manga kakailai ure kaum varmari
ta ra malana;
Tago u ga da ra dekdek na pal na bakbakit
piragu,
Ma a rivarivan ta ra bung iau ki na malari
tana.
[17] U ra dekdekigu, ina kakailai tadav u,
Tago u, God, kaugu dekdek na pal na bak-
bakit, ra God ba i mari tuna iau.

60

A niaring upi ra varvalaun
(Kak 108:6-13)

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Susan-Edut; a Miktam kai David upi ra vartovo, ba dia varubu ma Aram-Naraim ma Aram-Soba, ma Ioab i lilikun ma i ubu a vinun ma a ura arip na marmar ta ra tarai Edom ta ra male na solt.

[1] God u tar vung vue avet, u tar rip vue avet;
U tar kulot; boina una valagar pa avet
mulai.
[2] U tar vaguria ra gunagunan; u tar pelegi ia;
Una mal mule nina i tapelegi, tago i
dadadar.
[3] U tar vaarike tar ra umana dekdek na
magit pire kaum tarai;
U tar vamomo avet ma ra tava longlong.

[4] U tar tul tar ra vakilang ta diat dia ru u,
Upi diat a lop kan ra panak. Sela.
[5] Upi na langalanga kaum vakak na tarai,
Una valavalaun ma ra limam tuna, ma una
torom ta vevet.

[6] God i tar tata ma ra gomgom na maukuana;
ina manga gugu.
Ina tibe Sekem, ma ina valar varbaiane ra
male Sukot.
[7] Gilead kaugu, ma Manase kabila kaugu;
Epraim bula i da ra kere na vinarubu ta ra
ulugu;
Iuda kaugu buka na varkurai,
[8] Moab kaugu la na dududur.
Ina vue tar ra pal a kaugu tai Edom,
Pilistia ina kukula ure u.

[9] To ia na agure vaolo iau ta ra dekdek na pia
na pal?
To ia na ben vaolo iau ta ra gunan Edom?
[10] Dave, God, pa u ga vung vue avet?
Ma pa da varagur ma kaveve lavur kor.
[11] Una maravut avet ure ra ebar;
Tago a maramaravut kai ra tarai a magit
vakuku.
[12] Ba dat ma God, dat a ongaongor tuna;
Tago ia iat na ruarua taun kada lavur ebar.

61

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra pagol; kai David.

[1] Una valongore kaugu kinail, God;
Una torom ta kaugu niaring.
[2] Maro iat ra ngu na rakarakan a gunagunan
ina kail u, ba i tup ra balagu;
Una ben vatutua iau ra ul a vat ki, nina i
manga tuluai urama.
[3] Tago u a rivarivan piragu,
Ma a dekdek na pal na bakbakit kan ra ebar.

[4] Ina ki vatikai ta ra kubam;
Boina ba ina rivarivan ta ra vavai na be-
beam. Sela.
[5] Tago u, God, u tar valongore kaugu lavur
vavalima,
U tar tul tar ra tiniba tagu kadiat dia ru ra
iangim.
[6] Una ga valolovina ra nilaun kai ra king;
Kana lavur kilala diat a varogop ma ra kilala
kai ra mangoro na taun tarai.
[7] Na ki vatikai ta ra luaina mata i God;
Una tul tar ra varmari ma ra dovotina upi
dir a balaure.

[8] Damana ina kakailai na pite varpa pa na mutu,
Upi ina pait ot pa kaugu umana vavalima ta ra bungbung par.

62

A nurnur tai ra varbalaurai kai God

Kai nina i lue ra kakailai; ure Iedutun; a kakailai kai David.

[1] A tulungeagu i ki pa God kakika,
Kaugu varvalaun i vana rikai tana iat.
[2] Ia kaka kaugu vat i ta ma kaugu varvalaun,
Kaugu dekdek na pal na bakbakit; pa ina manga malmaliara.
[3] Aivia bung boko avat a vartumai ma ra tutana,
Upi avat par, avat a ubu doka,
Da ra papar a pal i tarip, da ra liplip i tarada.
[4] Dia tar tata guvai upi diat a vabura vue ke kan kana bo na kini,
Ma dia ga ta ra vaongo;
Diat par dia tata na varvadoan ma ra ngie i diat, ma ta ra bala i diat dia tata kakaina. Sela.

[5] Tulungeagu, una ki pa God kakika,
Tago tana iat na vana rikai ra magit iau ki nunur upi ia.
[6] Ia iat kaugu vat i ta ma kaugu varvalaun,
Kaugu dekdek na pal na bakbakit, pa ina malmaliara.
[7] Kaugu varvalaun ma kaugu minamar i tur pire God;
God ia ra vat i ta iau dekdek tana, ma kaugu rivarivan bula.

[8] Avat a tarai, avat a nurnur tana ta ra bungbung par.
Avat a vaarike bulu ra magit ta ra bala i vavat ta ra luaina matana;
God a rivarivan ure dat. Sela.
[9] A dovot, a tarai tuna dia da ra magit vakuku ka,
Ma ra umana ngalangala dia da ra vaongo ko;
Ta ra valavalar na mamat dia papa ka,
Dia da ra magit vakuku tuna.

[10] Koko una nurnur ta ra arung varbat,
Ma koko na kolakolo ra nuknukim ure ra nilong;
Ba i tavua ra tabarikik, koko avat a nurnur tana.
[11] A kopono pakana God i tar tata;
Ma a ivu pakana iau tar valongore go;
Ba kai God ra niongor,
[12] Ma ba kaum, Luluai, ra varmari;
Tago u bali ra mangamangana kai ra tarai par tikatikai.

63

A ngala na mamainga upi God

A kakailai kai David, ba i ga ki ta ra bil Iuda.

[1] God u kaugu God, ina ongor ma ra tinikan up u;
A tulungeagu i mar up u,
A pakagu bula i kaina up u,
Ta ra gunan i mage ma i bil ika, ma pa ta tava tana;
[2] Damana iau ga bobe vamat u ta ra pal tabu,
Upi ina na tadav ra dekdekim ma tadav kaum minamar.
[3] Tago kaum varmari i boina ta dir ma ra kini ati ra pia;
A bul na ngiegu na pite pa u.
[4] Damana ina pite pa u ba iau laun boko;
Ina tulue ra limagu urama ure ra iangim.

[5] A tulungeagu na ti maur da ma ra luku na ur ma ra bira;
A ngiegu na pite pa u, ma ra bul na ngiegu na mugur;
[6] Ba iau nuk pa u ta kaugu vava,
Ina nununuk ure u ba iau vangala ka tuk ra keake;
[7] Tago u tar maravut iau,
Ma ta ra malur na bebeam ina ngenge ma ra gugu.
[8] A tulungeagu i ki petep piram,
A limam tuna i vatur vake iau.
[9] Ma diat dia mainge ba diat a doko iau,
Diat a kuba ura iat ta ra bala na pia.
[10] Diat a virua ta ra pakat na vinarubu;
Diat a tiniba kai ra umana kuabar na pap.
[11] Ma ra king na gugu tai God;
Diat par dia vavalima tana diat a langlang;
Ma ra ngie i ra umana tena vaongo da ang bat ia boko.

64

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

[1] God una valongore ra nilaigu ta kaugu vartakun,
Una ga valaun iau kan ra varvaburut kai ra ebar.
[2] Una ga varavite iau kan ra varpit ivai kai ra umana tena varpiam,

Kan ra kor na tena varvabilak;
3 Kan diat dia vamangi ra karamea i diat da di al vamangi ra pakat na vinarubu,
Ma dia tar al vaninare kadia lavur pu, maia, a umana tinata i mapak;
4 Upi diat a ponok ive ra tarai ba dia ko kakit;
Dia ponok vakaian diat, ma pa dia burut.
5 Dia varvargat vargiliane diat upi ra kaina magit;
Dia tata guvai ba diat a kapi kun ivai;
Dia biti: To ia na gire dat?
6 Dia nuk tadav ra umana varpiam;
Dia biti: Da tar mal ot pa kada ninunuk;
Ma ra bala i ra tarai tikatikai ma ra nuknuk i diat i lulur.

7 Ma God na ponok diat,
Ma ra pu na tur vakaian diat.
8 Ma da vabura diat, a karamea i diat iat i takun diat;
Diat par dia gire ra balbali pire diat, diat a loe ra ulu i diat.
9 Ma ra tarai par diat a burut,
Ma diat a varvai ta ra papalum kai God,
Ma diat a matoto ta kana varkurai.

10 A umana tena takodo diat a ga tai ra Luluai, ma diat a rivarivan tana,
Ma diat par ba i dovot ra bala i diat diat a pite varpa.

65

A pite varpa ma ra varmananai

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.
1 God, di tar vaninara ma ra pite varpa piram ta ra gunan Sion;
Ma da pait ot pa ra vavalima piram.
2 U, u toratorom ta ra niaring,
A tarai par diat a tadav u.
3 A lavur varpiam dia tur bat iau,
Ma una ga pun vue diat.
4 I ti doan ra tutana ba u pilak pa ia, ma u ora upi na maravai piram;
Upi na ki ra kubam;
Avet a maur ma ra bo na magit ta ra kubam,
Ta kaum gomgom na pal tabu iat.

5 Una ga torom ta vevet, ma una pait ra umana enana magit na bunurut ure ra takodo na maukuam,
U God, u vuna ta kaveve varvalaun;
U ba ra rakarakan a gunagunan i nurnur tam,
Ma diat bula dia ki na ta aro vailik.
6 U vungvung vapadikat ra lavur lualuana ma ra dekdekim,
U vi pit ma ra niongor;
7 U vango ra roro na ta, a roro na bobol tana,
Ma ra urung kai ra lavur vuna tarai bula.
8 Diat bula dia ki ta ra langlangun aro iat dia burut ta kaum lavur vakilang;
U vagugu pa diat ta ra matana taubar ma diat ta ra matana labur.

9 U tar laume ra gunan, u tar puk vabilim ia,
U tar manga vauviana;
A mata na tava kai God i lubu;
U tabar diat ma ra kon, tago damana u vaninare ra gunan.
10 U vabilim ra nga na niipuk,
U ap kana lualuana,
U vamaumau ia ma ra bata,
U vadoane ra lavur mangana i gol.
11 U vatoke ra kilakilala ma ra lavur bo na magit piram,
Ma ba u vanavana, u imimire ra ngala na varvadoan.
12 I bura tar ta ra pia na vura ta ra bil;
Ma ra umana ilil dia mal ma ra gugu.
13 A pia na vura i kor ma ra kikil na sip,
Ma ra kon i tup ia ta ra umana male;
Dia ngenge ma ra gugu, maia, dia kabila kakailai.

66

A kakailai na pite varpa

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai.
1 A rakarakan a gunagunan par, una kukula na gugu tadav God;
2 Avat a vaarike ra minamar i ra iangina ma ra kakailai;
Avat a mal tuna kana pite varpa.
3 Avat a biti tai God: Kaum lavur papalum dia enana tuna!
Tago a dekdekim i ngala na kaia, kaum lavur ebar diat a ongo tam.
4 A rakarakan a gunagunan na lotu piram,
Ma na kakailai piram;
Maia, na kakailai tadav ra iangim. Sela.

5 Avat a mai, avat a gire ra lavur papalum kai God;
I ti enana tuna kana mangamangana tadav ra umana natu i ra tarai.
6 I vaenana pa ra ta, ma i da ra pia mage;
Dia tinur bolo ko ta ra lubu;
Abara ave. ga gugu tana.
7 I varkurai vatikai ma ra dekdekina,

A matana i makmakile ra lavur Tematana;
Koko ra tarai na varpiam diat a vangala pa diat mulai. Sela.

[8] Avat a lavur vuna tarai avat a pite pa kaveve God,
Ma avat a taorong ma ra tinata na pite varpa pirana;
[9] Nina i tar valaun avet,
Ma pa i nur tar ia ba ra kau i vevet na tagalir.
[10] Tago u, God, u tar valar avet,
U tar tun vagomgom avet, da di tun vagomgom ra silva.
[11] U tar akir avet;
U tar vako tar ra mamat na kinakap ta ra tamuru i vevet,
[12] U ga tul tar ra tarai upi diat a vutvut rua taun ra ulu i vevet;
Ave tinur bolo ta ra iap ma ta ra tava;
Ma u ga ben vairop avet, ma u vaki avet ta ra gunan na gugu.

[13] Ina ruk ta ra kubam ma ra tinabar di tun tar ia,
Ina pait ot pa kaugu umana vavalima piram,
[14] Nina i ga arikai ta ra bul na ngiegu,
Ma ra ngiegu i ga vatang diat ba iau ga ki na malari.
[15] Ina tul tar ra tinabar tam, nina di tun tar ia, a monoina,
Varurung ma ra ang na sip, a tomotoina.
Ina tul tar ra umana bulumakau ma ra me. Sela.
[16] Avat par ava ru God, avat a mai ma avat a valongore,
Ina vaarike ra magit i ga pait ia ure iau.
[17] Iau ga kail ia ma ra ngiegu,
Ma iau ga pite vangala pa ia ma ra karameagu.
[18] Tumu iau nuk pa ra varpiam ta ra balagu,
Ra Luluai pa na valavalongor;
[19] Ma a dovot God i tar valongor,
I tar torom ta kaugu tinata na niaring.

[20] Da pite pa God,
Nina ba pa i pidimuane kaugu niaring,
Ma pa i tak vue kana bala na varmari kan iau.

67

A kakailai na pite varpa

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra pagol; a kakailai.
[1] God, una mari avet, ma una tata vadoane avet,
A matam na pupua taun avet; Sela.
[2] Upi da nunure kaum mangamangana ati ra pia,
Ma kaum valavalaun ta ra lavur vuna gunan.
[3] Boina ba ra lavur vuna tarai diat a pite pa u, God,
Boina ba ra lavur vuna tarai par diat a pite pa u.

[4] Boina ba ra lavur vuna gunan diat a ga, ma diat a kakailai ure ra gugu;
Tago una ga kure ra lavur vuna tarai ma ra takodo na varkurai,
Ma una lualua ta ra lavur vuna gunan ati ra pia. Sela.
[5] Boina ba ra lavur vuna tarai diat a pite pa u, God,
Boina ba ra lavur vuna tarai par diat a pite pa u.

[6] A pia i tar tul tar ra vuaina;
God, maia pa, kada God iat, na vadoane dat,
[7] God na vadoane dat,
Ma ra lavur ngu na rakarakan a gunagunan diat a ru ia.

68

A kakailai na niuvia kai ra tarai Israel

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.
[1] Boina ba God na tut, ma boina ba da korot varbabaiane kana umana ebar;
Boina ba diat bula dia milikuane, diat a lop kan ra luaina matana.
[2] Da ra vuvu i kap vue ra mi, damana una korot vue diat;
Da ra bulit na livur i polo ta ra iap,
Damana ra umana tena varpiam diat a virua ta ra luaina mata i God.
[3] Boina ba ra umana tena takodo diat a ga;
Boina ba diat a gugu mat ta ra luaina mata i God;
Maia, diat a gugu ma diat a ga.

[4] Avat a kakailai tadav God, avat a kakailai na pite varpa tadav ra iangina;
Avat a mal ra bo na nga ure nina i vutvut bolo ta ra bil;
A iangina “Ra Luluai”; ma avat a gugu mat ta ra luaina matana.

[5] God ta kana pal tabu
I da ra tutana ba na vamel ra nat na ling,
Ma ia ra tena varkurai ba na mari ra umana ua na vavina.

[6] God i vaki ra kekene ta ra pal,
I pala vue diat dia ki ra pal na banubat, ma i tavua kadia tabarikik.
Ma ra pue ngangar na ki ta ra gunan i maramararang.

[7] God, ba u ga lue rap kaum tarai,
Ba u ga bolo ta ra bil; Sela.
[8] A gunan i ga guria,
A umana bakut dia ga bura ta ra luaina mata i God,
Maia, Sinai akanama i ga dadadar ta ra luaina mata i God, a God kai Israel.
[9] U, God, u ga tul tar ra ngala na bata,
Ma u ga valagar kaum gunan ba i ga talatalanguan.
[10] Kaum kor na tarai dia tar ki tana;
Ta kaum varmari, God, u ga vanvaninare ra magit ure ra umana biaui.

[11] A Luluai i tul tar ra tinata,
A ngala na kor na vaden dia varvarvai.
[12] A umana king kai ra lavur loko na tarai na vinarubu dia takap, dia takap;
Ma ra vaden ba dia ki ka ra kuba i diat dia tibe ra tabarikik di rara pa ia.
[13] Ba ava va livuan ta ra umana kikil na sip,
I da ra bebea i ra uka i bagabagele da ra silva,
Ma ra ivuna i gobol da ra goled.
[14] Ba ra Dekdek Muka i ga korot varbaiane ra umana king tana,
I ga da ra bata i pua aro Salmon.

[15] A luana Basan ia ra luana kai God;
A luana Basan i manga tuluai urama.
[16] Avat a umana luana ba ava manga tuluai urama, ta ra ava ava matana varpin,
Ure ra luana vang, nina God i ga pilak pa ia ba na ki tana?
Maia, ra Luluai na ki tana pa na mutu.

[17] A umana kiki na vinavana kai God dia peal na kaia,
Maia, a umana arip na marmar ma ta umana arip na marmar mulai.
A Luluai i ki livuan ta diat, Sinai i ki ta ra pal tabu.
[18] U tar tutua urama, u tar ben vavilavilau ra kini na vilavilau;
U tar alube pa ra vartabar tai ra tarai;
Maia, ta diat bula ra umana tena varongongoi, upi ra Luluai God na ki pire diat.

[19] Da pite pa ra Luluai, nina i puak pa kada kinakap ta ra bungbung par,
Maia, da pite pa God nina i valavalaun dat. Sela.
[20] God ia ra God na maramaravut pire dat.
Ma i tale ra Luluai God ba na tul tar ta nga da pila kan ra minat i tana.

[21] Ma God na pamar ra lor i kana lavur ebar,
Ma na kutu vue ra tagal a ulu i diat dia papait vatikene kadia varpiam.
[22] A Luluai i biti: Ina vatalil diat maro Basan,
Ina vatalil diat mara ra marumian na ta;
[23] Upi una puk ra kaum ta ra gapu i kaum lavur ebar,
Upi ra karamea i kaum lavur pap diat a vatur vake kadia tiniba tana.

[24] God, di tar gire kaum vinavana,
Maia, ra vinavana kai kaugu God, kaugu King, ba i ruk ra pal tabu.
[25] A umana tena kakailai dia vana na lua, a umana tena ubuubu pagol dia murmur;
Diat ma ra umana inip na vavina ba dia par ra kudu.
[26] Avat a pite pa God ta ra lavur kivung na tarai,
Maia, avat ava tamana ma Israel, avat a pite pa ra Luluai.
[27] Beniamin ra ikilik akari kadia tena varkurai,
A umana luluai Iuda ma kadia kivung,
A umana luluai Sebulun, ma ra umana luluai Naptali.

[28] God, una vaarike ra dekdekim,
God, una ongor, u ba u ga papalum maravut avet;
[29] Tago ure kaum gomgom na pal arama Ierusalem,
A umana king diat a kap tabar u.
[30] Una bor bat ra umana kaina leing ta ra pupui,
A kor na bulumakau ma ra umana nat na bulumakau kai ra tarai,
Nina dia rua vakavakaina ra lavur pakana silva;
Una korot varbabaiane ra lavur vuna tarai dia gugu ta ra vinarubu.
[31] A umana luluai diat a vana rikai maro Aigipto;
Etiopia na tulue lolole pa ra limana upi God.
[32] Avat a umana vuna gunan ta ra rakarakan a gunagunan, avat a kakailai tadav God;

Avat a kakailai na pite varpa tadav ra Luluai;
Sela.
33 Tadav nina i vutvut arama liu iat ra ul a
bakut, nina ba amana iat i tana;
Ea, i tata, ma i ngala tuna ra nilaina.
34 Avat a mulaot ba God i dekdek;
Kana bo na varmari i ki pire Israel,
Ma i vaarike ra dekdekina arama ra ul a
bakut.
35 God, u ti enana tuna ba u arikai kan kaum
pakana i tabu;
Ra God kai Israel i tabar kana tarai ma ra
niongor ma ra dekdek.

Da pite pa God!

69

A kinail upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Sosanim; kai David.
1 God, una valaun iau;
Tago ra tulungeagu i to na virua ta ra lovon
ta.
2 Iau dongol ta ra ngala na pikai ba pa ta
turtur tana,
Iau tar tur ta ra lulur na polo, ma iau dudu
ta ra lovon ta.
3 Iau mila ka ma ra tinangi, a kongkongigu i
dengdeng ika.
A kiau na matagu i papait na pula ma ra
tinangi upi God.

4 Diat dia milikuane vakuku iau dia peal, ma
ra pepe na ulugu pata;
Diat dia mainge ba diat a vamutue iau
dia ongor mat, kaugu umana ebar
vakuku diat;
Iau ga vamule ra magit ba pa iau ga ra pa ia.
5 God, u nunure kaugu papaua;
Ma kaugu varpiam pa i tur ivai kan u.

6 Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor, koko diat
dia nurnur tam diat a vavirvir ure
iau.
God kai Israel, koko diat dia tikan up u diat
a ruva ure iau.
7 Tago di ga vul iau ure u;
A vavirvir i turup ra matagu.
8 Iau tar ki na vaira pire ra umana turagu,
Ma iau a tematana pire ra umana natu i
nagu,
9 Tago ra niongor ure ra kubam i tar vaimur
iau;
Ma ra tinata na varvul kadiat dia vul u i tup
uka iau.
10 Ba iau ga tangi, ma ba iau ga vevel,
Dia ga pukue, ma dia vul iau me.
11 Ba iau mal ma ra mal na tabun,
Iau da ra magit na varvakok pire diat.
12 Diat dia ki ta ra mataniolo dia tata bat ika
iau,
Ma ra umana lup tava longlong dia kulume
iau ta kadia lavur kakailai.

13 Ma iau, Luluai, iau araring tadav u ta ra bo
na e;
God, ta kaum pepeal na varmari,
Una torom tagu, tago i dovot kaum
valavalaun.
14 Una al vairop iau kan ra paipai ma koko
ina dudu;
Una valangalanga iau kan diat dia mi-
likuane iau ma kan ra tava i lubu.
15 Koko ra lovon na lubu taun iau,
Ma koko ra marumian na konome iau,
Ma koko ra tung na paum bat ra ngiene ba
iau tar ki tana.

16 God, una torom tagu, tago i boina kaum
ngala na varmari;
Una lingan upi iau varogop ma ra pepeal i
kaum varmari.
17 Ma koko una ive ra matam kan kaum
tultul;
Tago iau ki na malari; una torom lulut i
tagu.
18 Una maravai tadav ra tulungeagu, ma una
valaun ia,
Una kul valangalanga iau ure kaugu umana
ebar.

19 U tar nunure ra varvul piragu, ma kaugu
vavirvir ma kaugu niruva;
Kaugu umana ebar dia tur ta ra luaina
matam.
20 A varvul i tar vatakunuan ra balagu, ma i
tup iau ra niligur;
Ma iau ga nuk upi ta umana ba dia mari iau,
ma pata;
Iau ga nuk upi ta umana tena varmaram,
ma pa iau na tadav ta na.
21 Dia tabar bula iau ma ra taring ba ra agu
nian,
Ma ba iau mar, dia vamomo iau ma ra tava
mapak.
22 Kadia kadui ta ra luaina mata i diat na da
ra kun,
Maia, ma kadia kini na malmal na da ra
palai.
23 A mata i diat na gavul upi koko diat a nana,

Ma ra lu i diat na dadadar vatikai.
24 Una lolonge tar kaum kulot taun diat,
Ma kaum kankan, a karangapuna, na vila mur tadav diat.
25 Kadia gunan na uliran,
Koko ta tikai na ki ta kadia lavur pal na mal.
26 Tago dia vakaina nina ba u ga luba ia,
Ma dia varvai ta ra kinadik kadiat u ga vakinkin diat.
27 Kadia varpiam na ngala vanavana,
Ma koko diat a vatur vake kaum mangamangana takodo.
28 Da pun vue diat kan ra buk na nilaun,
Ma koko da tumu diat i tana varurung ma ra umana tena takodo.

29 Ma iau, i monong iau ra kinadik, ma ra ngununguf;
God, kaum valavalaun na vaki iau arama liu.

30 Ina pite pa ra iang i God ma ra kakailai,
Ma ina vangala pa ia ma ra pite varpa.
31 Ma ra Luluai na manane go, ma pa na manane ra nat na bulumakau,
Ba ra bulumakau nina i vung ra ramuna ma ra pal a kauna.
32 Ba diat i madu ra bala i diat dia gire, diat a ga tana;
Avat ava tikan upi God, boina ba ra bala i vavat na lagar mulai.
33 Tago ra Luluai i torom ta ra vulavula,
Ma pa i pidimuane diat i ga varuk diat ta ra pal na banubat.

34 A bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan dir a pite pa ia,
A ta bula ma ra lavur mangana i laun tana.
35 Tago God na valaun Sion, ma na pait ra umana pia na pal Iuda;
Ma ra tarai diat a ki ie, ma diat a kale pa ia.
36 A umana bul mur ta kana umana tultul diat a kabila kale pa ia;
Ma diat dia mari ra iangina, diat a ki ie.

70

A niaring upi ra maramaravut
(Kak 40:13-17)

Kai nina i lue ra kakailai; kai David; upi ra varvanuknuk.
1 Una pampam, God, upi una valaun iau,
Una pampam, Luluai, upi una maravut iau.
2 Boina ba diat dia nuk upi kaugu nilaun,
Diat a vavirvir ma diat a malari;
Diat dia gugu ta kaugu kinadik,
I boina ba da pukue vatalil diat ma da varuva diat.
3 Boina ba diat a takap ure kadia vavirvir,
Diat ba dia biti: Ioi! Ioi!

4 Diat dia tikatikan up u, boina ba diat a gugu, ma diat a ga par tam.
Ma diat dia mainge kaum valavalaun, diat a biti varikai dari:
Da pite vangala pa God!

5 Ma iau, a malari na tutana ma a luveana iau,
God, una rurut ma una tadav iau.
U kaugu tena maramaravut ma kaugu tena valaun,
Luluai, koko una vavabing.

71

A niaring kai tika na Patuana

1 Luluai, iau tar rivarivan piram;
Koko ina vavirvir ta tika na bung.
2 Una ga valangalanga iau, ma una ga valaun iau ta kaum takodo na mangamangana;
Una valongore iau, ma una valaun iau.
3 Una da ra dekdek na bakbakit piragu upi ina vala vilau ruk tana;
U tar varkurai ba da valaun iau,
Tago u kaugu vat ki ma kaugu dekdek na pal na bakbakit.
4 Kaugu God, una valaun iau kan ra lima i ra tena varpiam,
Kan ra lima i ra tutana i gegagege ra nuknukina, ma pa ta varmari i ki ta ra balana.
5 Tago iau nurnur tam, Luluai God,
Papa ra kilala iau ga bul tana, iau nurnur tam.
6 Papa ra bung di ga kava iau tana, iau tur bokon tam;
U kaugu tena minamal papa ra e iau ga ki boko ra bala i nagu tana;
Ina pite vatikene pa u.
7 Mangoro dia kakaian tagu;
Ma u kaugu dekdek na bakbakit.
8 A ngiegu na buka ma ra pite varpa,
Ma ra tinata na variru piram a bungbung parika.
9 Koko una vung vue iau ba iau kua;
Koko una vana. balakane iau ba ra dekdekigu i papait na panie.
10 Tago kaugu lavur ebar dia pirpir ure iau,

Ma diat dia kiki uai upi iau dia tata varu-
rung,
11 Dia biti: God i tar vana balakane;
Avat a korot mur ia, ma avat a kinim pa ia;
Tago pa ta na akari ba na valaun ia.

12 God, koko u ki vailik kan iau;
Kaugu God, una rurut upi una maramar-
avut iau.
13 Boina ba ra umana ebar ure kaugu nilaun
diat a vavirvir ma diat a panie,
Ma diat dia ling na vakaina iau, boina ba na
tup diat ra vavirvir ma, ra niruva.
14 Ma iau, ina ki nunur vatikai,
Ma ina vangala pa mule ra pite varpa piram.
15 A ngiegu na varvai ure kaum mangaman-
gana takodo,
Ma ure kaum valavalaun a bungbung
parika,
Tago i dekdek upi ina vatang ot pa ia.
16 Ina tur pa ia ma ra umana dekdek na
papalum kai ra Luluai God,
Ina vatang kaum mangamangana takodo,
maia, kaum kakika.

17 God, u tar vateten iau papa ra e iau ga bul
tana;
Ma tuk tar gori iau tar vaarike kaum lavur
enana papalum.
18 Maia, ma ba iau patuan boko, ma ba ina
kua, koko una vana kan iau;
Tuk tar ta ra bung ba iau ga vaarike tar ra
ongorim ta ra taun tarai namur,
Ma ra dekdekim ta diat tikatikai ba diat a
laun namur.
19 God, kaum mangamangana takodo i ngala
kakit,
U, u tar pait ra umana ngala na magit,
God, to ia mulai ba amur a vardada me?

20 U, ba u ga tulue mangoro na magit na
varmonong tadav iau,
Una ga valagar mule iau,
Ma una vairop mule iau kan ra bala na pia.
21 Una vatavua kaugu ngala na kini,
Ma una lingan mulai, ma una vamaram iau.

22 Ina pite pa u ma ra dedede,
Maia, ina pite pa kaum dovotina, kaugu
God,
Ina kakailai na pite varpa tadav u, ma ra
pagol na maravut ia,
U ra Lia Kakit kai Israel.
23 A bul na ngiegu na gugu ba iau kakailai na
pite varpa piram;
Damana kabila ra tulungeagu, nina u ga
valaun ia,
24 A karameagu bula na tata ure kaum
mangamangana takodo a bungbung
par;
Tago diat dia mainge ba diat a vakaina iau,
dia tar vavirvir ma dia tar purpu-
ruan.

72

A niaring ure ra king
Kai Solomon.
1 God, una tul tar kaum varkurai ta ra king,
Ma kaum takodo na nuknuk tai natu i ra
king.
2 Na kure kaum tarai ma ra takodo na varku-
rai,
Ma kaum malari na tarai ma ra kabinana.
3 A umana lualuana ma ra umana ilil diat
a vuai vaarike ra malmal upi kai ra
tarai,
Tago dia mur ra mangamangana takodo.
4 Na kure maravut ra tarai dia malari,
Na valaun ra umana natu i ra luveana,
Ma na bubur gigi ra tena ki vartaun.

5 Diat a ru u ta ra lavur tataun
Ba ra keake ma ra gai dir pupua boko tana.
6 Na da ra bata i bura ta ra niraut;
Da ra ra ririmi i vabilim ra pia.
7 Ta kana e na varkurai a umana tena takodo
diat a tavua,
Ma ra malmal na pepeal tuk tar ta ra bung
ba ra gai pa na pupua mulai.
8 A langun i kana varkurai na tur pa ia ta ra
ta, ma na tuk tar ta ra ta,
Na tur pa ia ta ra Tava Alir, ma na tuk tar ta
ra ngu na rakarakan a gunagunan.
9 Diat dia ki ta ra pupui diat a va timtibum
pirana;
Ma kana umana ebar diat a nur tar ika diat
i tana;
10 A umana king Tarsis ma ra umana king kai
ra umana lolo diat a kap tabar ia;
A umana king Sieba ma Seba diat a tul tar
ra vartabar.
11 Maia, ra lavur king par diat a bura
timtibum pirana,
Ma ra lavur Tematana par diat a toratorom
tana.

12 Tago na maravut ra luveana ba i tangi,
Ma nina bula i malari ba pa ta na i maravut
ia;

[13] Na mari diat dia bilua, ma diat dia ki na niiba,
Ma na valaun diat dia iba upi ra magit.
[14] Na valaun diat kan ra vaongo ma kan ra ra varpa;
Ma ra gapu i diat na ngatngat ta ra luaina matana.

[15] Damana diat a laun, ma boina ba ra tarai diat a tabar ia ma ra goled maro Sieba;
Ma boina ba diat a araring vatikai ure,
Ma diat a pite pa ia a bungbung par.
[16] Boina ba ra kon na pepeal ta ra gunan, ta ra ul a lualuana;
Ma ra vuaina na rarenge da aro Lebanon;
Ma ra tarai diat a tavua ta ra pia na pal da ra vura ta ra pia.
[17] A iangina na tur vatikai;
Boina ba ra umana bul mur tana diat a kap ra iangina ta ra lavur tataun a keake i pupua tana;
A lavur vuna tarai diat a tata vadoane mule diat i tana,
Ma diat a biti ure ba i ti doan.

[18] Da pite pa ra Luluai, ra God kai Israel,
Ia kaka i pait ra lavur papalum na padapada varvo.
[19] Da pite vatikene pa ra iangina, a potar tuna;
Ma ra rakarakan a gunagunan na buka ma kana minamar;
Amen, ma Amen.

[20] I par ra umana niaring kai David, natu i Iese.

73

A VAUTULUNA BUK A dovot na varkurai kai God
A kakailai kai Asap.
[1] A dovot God i mari Israel,
I mari diat i gomgom ra bala i diat.
[2] Ma iau, a kaugu i to na tagalir,
I maravai ba ina tamagaga ta kaugu vinavana.
[3] Tago iau varngu ure ra umana malamala luluai,
Ba iau gire ra tinavua kai ra umana tena varpiam.

[4] Tago pa dia kairane ra kinadik;
A paka i diat i oton, ma i ongor.
[5] Pa dia ki na malari da ta ra na,
Ma pa di vakadik diat varogop ma ta ra na.
[6] Kari dia mamar ma ra ngala na nuknuk ure diat mulai da ma ra kurkurua;
Dia vavauluvai ma ra mangamangana ra varpa.
[7] A kiau na mata i diat i ung rikai ma ra bira,
A bala i diat i buka leke ma ra lavur nuknuk vakuku.
[8] Dia varkulumai, ma dia tata kaina;
Dia vatavatang ra ra varpa marama liu iat.
[9] Dia tatike ra tinata da marama ra bala na bakut,
Ma kadia pirpir i vana ta ra rakarakan a gunagunan.
[10] Kari kana tarai dia mur diat,
Ma dia maur ma ra ngala na nimomo.
[11] Ma dia biti: God na nunure davatane?
Ma ra Ngala Kakit i matoto vang?
[12] Ea, dari ra mangamangana kai ra kaina tarai!
Dia ki vovovon vatikai ati ra pia, ma dia tar lu varurue ra ngala na tabarikik.
[13] A dovot iau tar dalu ra balagu vakuku,
I gomgom vakuku ra limagu;
[14] Tago di vakadik iau a bungbung par,
Ma di tar virit iau ta ra malana a bungbung par.

[15] Gala iau ga biti: Ina tatike ra dari;
Ea, ina gala vagu pa kaum taun tarai.
[16] Ma iau ga nununuk vanavana upi ina nunure go,
Iau ga milamila tana;
[17] Tuk tar ta ra bung ba iau ga ruk ta ra pal i gomgom kai God,
Ma iau ga nuk pa ra mutuai diat tuna.
[18] A dovot u vatur diat ta ra pakana gunan i duladula,
U rapue vakaian diat, ma dia virua.
[19] Dia tar virua lulut!
I tar par, dia tar imur kakit ma ra ngala na bunurut.
[20] Da tikai i pidimuane ra ririvon ba i tavangun,
Damana Luluai, ba u tavangun una pidimuane ra malalar i diat.

[21] Ba i mapak ra nuknukigu,
Ma ba i pinpidian ra balagu,
[22] Iau ga koloata ma iau ga tabobo,
Iau ga da ra kaina leing ika piram.
[23] Ma go iau ki vatikai ka piram;
U tar vatur vake ra limagu tuna.
[24] Una ga rap lue iau ma kaum tinata na varvateten,

Ma namur una ga ben vaolo iau ta ra mina-
mar.
25 To ia bula arama ra bala na bakut ba ina
nuk pa ia?
Ma pa ta na bula ati ra pia ba ina kaina upi
ia; u kaka iau mainge u.
26 A pakagu ma ra balagu bula i bilua,
Ma God ka ia ra dekdek i ra balagu, ma
kaugu tiniba pa na mutu.

27 Tago diat dia vana kan u, diat a virua;
U tar nila vue diat par dia tabunu kan u.
28 Ma iau, i topa iau ba ina kakari maravai
pire God;
Iau tar rivarivan ta ra Luluai God,
Upi ina vaarike kaum lavur papalum.

74

A niaring pire God upi na valaun pa kana tarai

A mari na kakailai kai Asap.
1 God, ta ra ava u ga okole vakakit vue avet?
Ta ra ava kaum kulot i vuvuvul ure kaum
kikil na sip, nina u tabatabar ia?
2 Una nuk pa kaum tarai, diat u kul pa diat
amana,
Diat u ga valaun pa diat upi diat kaum vuna
tarai.
Una nuk pa bula ra luana Sion, nina u tar ki
ie.
3 Una vutvut tar ta ra gunan di ga nila
vatukum vue,
A ebar i tar pait ra lavur magit i kaina ta
kaum pal i gomgom.

4 Kaum lavur ebar dia tar kukula livuan ta
kaum pal na kivung,
Dia tar vatur kadia lavur vakilang tana;
5 Dia da ra tarai ba dia kap ra pem,
Ma dia bual ra makur a davai.
6 Ma go dia mut vakaina ra lavur davai par
tana ba di ga poko mal ia,
Dia mut diat ma ra kalangar ma ra tututuk.
7 Dia tar vabirao kaum pal tabu;
Dia tar re vakaina vue ra kuba i ra iangim.
8 A nuknuk i diat dari: Boina ba dat a re
vapar vue diat;
Dia tar tun.vue ra lavur pal na kivung kai
God ta ra gunan.

9 Pa ave gire mule kaveve lavur vakilang,
Pa ta propet mulai i ki;
Ma pa ta na ati pire vevet ba i nunure ba na
tuk vingaia.
10 God, aivia ra bung boko ra ebar na varku-
lumai?
Dave, ra ebar na vul vatikene pa bar ra
iangim?
11 Ta ra ava u tak vue ra limam kan avet, a
limam tuna iat?
Una tulue vaarike, ma una vamutue diat.

12 Ma God kaugu King papa amana iat;
I ongaongor ma ra valavalaun ta ra
rakarakan a gunagunan.
13 U ga tibe varbaiane ra ta ma ra dekdekim;
U ga pamar gigi ra ulu i ra pukpuk ta ra tava.
14 U ga pamar gigi ra ulu i ra konakonom,
U ga tul tar ia pire ra tarai dia ki ra pupui,
upi ra adia nian.
15 U ga kita pelegi ra vat i ta upi ra lovon na
alir tavit tana,
U ga rang vamama ra umana tava alir, ma
lua dia ga tavit vatikai.
16 Kaum ra keake, ma kaum bula ra marum,
U ga vaki ra kapa ma ra matana keake.
17 U ga pait ra langlangun na rakarakan a
gunagunan par,
U ga pait ra e na taubar ma ra e na labur.

18 Luluai, una nuk pa ia, tago ra ebar i tar
varkulumai;
Ma ra umana papaua dia tar vul ra iangim.
19 Koko una tul tar kaum vakak na uka ta ra
umana leing.
Galiaka una valubane vatikene vue kaum
malari na tarai.
20 Una nuk pa ra kunubu;
Tago ra lavur pakapakana gunan na bobotoi
dia kor ma ra vinarubu.
21 Galiaka una tul vavirvir vue diat di arung
bat diat;
Boina ba diat dia malari ma dia luveana diat
a pite pa ra iangim.

22 God, una tut, una tata vovo ure kaum
papalum iat,
Una nuk pa ra umana pepel, tago dia vul u
a bungbung par.
23 Koko una valubane ra tinata kai kaum
lavur ebar;
Ma kadia varvareo dia tut ure u i tubang
rikai vatikai.

75

God ia ra Tena Varkurai

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Al-Tasket; a
kakailai kai Asap.
1 God, ave pite pa u;

Ave pite varpa, tago ra iangim i maravai;
A tarai dia varvarvai ta kaum lavur enana papalum.

2 Ba ina tadav ra bung di ga kubu ia,
Iau ina varkurai takodo.
3 Ba ra rakarakan a gunagunan i purpuruan ma ra tarai tana bula,
Iau, iau tar vatur vapadikat ra pagapaga tana. Sela.
4 Iau biti dari ta diat dia malamala luluai: Koko avat a malamala luluai;
Ma ta ra umana tena varpiam dari:
Koko avat a vatur ra ulu i vavat urama;
5 Koko avat a vatur ra ulu i vavat urama liu,
Ma galiaka avat a vatang ra nginangal na tinata.

6 Tago ra maramaravut pa na vana rikai ta ra papar a taur,
Ta ra papar a taoai ma ta ra papar a taubar bula pata.
7 God kaka ra tena varkurai;
I vaikilik pa tikai, ma ta ra tikai i vangala pa ia.
8 Tago ra Luluai i vatur vake ra momamomo, ma ra polo na vain tana i buabuai;
I buka ma ra tava di ga pota, ma i lolonge vue;
A dovotina, a lavur tena varpiam par ta ra rakarakan a gunagunan diat a mome ra mapak na magit tana.

9 Ma iau, ina varvarvai vatikai,
Ina kakailai na pite varpa tadav ra God kai Iakob.
10 Ina bubur vue kabila ra ram kai ra umana tena varpiam,
Ma ra ram kai ra umana tena takodo na tavua rikai.

76

God ia ra Tena Niuvia

Kai nina i lue ra kakailai, ta ra pagol, a kakailai kai Asap.
1 A tarai Iuda dia nunure God;
A iangina i ngala pire ra tarai Israel.
2 Ma kana pal tabu i tur ta ra gunan Salem,
Ma ra kubana ta ra gunan Sion.
3 I ga bubur ra umana pu na panak abara;
A bakbakit ma ra pakat na vinarubu bula, ma i tur bat ra vinarubu. Sela.

4 U ti mamar tuna, ma u ti ngala kakit ta ra lualuana i tur tukum.
5 Di ra pa ra tabarikik kai ra umana tena ongor, dia tar va na minat;
Ma ra lima i ra umana rangrang pa i torom mulai.
6 God kai Iakob, a umana kiki na vinavana ma ra umana os
Dia matmat ika ta kaum varbor.

7 Ma u, di burut na kaia tam;
Ma to ia na tur ta ra luaina matam ba u ngangal na kulot?
8 U tar vatang ra varkurai marama ra bala na bakut;
A rakarakan a gunagunan i burburut ma i ki mut uka,
9 Ba God i tut upi na varkurai
Ma upi na valaun diat i madu ra bala i diat ta ra rakarakan a gunagunan. Sela.

10 A dovot a kankan kai ra tarai na ga pite pa u,
Ma una ga vi pit ma ra kankan i tur valili.
11 Ona ava tar vavalima, avat a pait ot pa ia pire ra Luluai kavava God;
Boina ba diat par dia ki kikil ia diat a kap tabar ia, tago i topa ia ba da ru ia.
12 Na vamutue ra nilaun kai ra umana luluai;
A umana king ta ra rakarakan a gunagunan dia burut na kaia tana.

77

A varmaram ta ra e na purpuruan

Kai nina i lue ra kakailai; kai Iedutun; a kakailai kai Asap.
1 Iau manga kail tadav God,
Maia, ina manga kail tadav God, ma na valongore iau.
2 Damana ta ra e iau ga ki na malari tana, iau tikan upi ra Luluai;
Iau ga tulue vaarike ra limagu ta ra marum, ma pa iau ngo,
A tulungeagu pa i mainge ra varmaram.

3 Ba iau ga nuk pa God, iau ga ngarangarao;
Ba iau nununuk ma ra niaring, a tulungeagu i matmat ika. Sela.
4 U ga tur bat ra pilpil na matagu, upi koko ina va mat; ga purpuruan ra balagu ma iau mama tata.
5 Iau ga nuk pa ra e amana tana,
Ra umana tataun lualua.
6 Ina nuk pa mule kaugu kakailai ta ra marum;
Boina ina nununuk ta ra balagu;
Ma ra tulungeagu i ga titir dari:

[7] Dave, ra Luluai na vung vatikene vue avet
ta ra lavur tataun?
Ma pa na varmari mulai bar?
[8] Dave, i tar par kakit kana varmari?
I pak vatikai vang kana tinata na varvatad-
ing?
[9] Dave, God i tar valubane upi na pait ra
varmari?
I tar banu bat vake bar kana bala na varmari
ure kana kankan? Sela.
[10] Ma iau ga biti: Iau purpuruan go,
Tago i enana ra lime tuna ra Ngala Kakit.

[11] Ina vatang ra lavur papalum kai ra Luluai,
Maia pa, ina nuk pa mule kaum lavur pa-
palum na kinaian ba amana tana.
[12] Ina nununuk ta kaum lavur papalum ka-
bila,
Ma ina nuk pa kaum lavur bibili.
[13] Kaum mangamangana, God, i tar gom-
gom;
Akave mulai ta ngala na god da kada God
tuna?
[14] U nam ra God, nina ba i papait ra lavur
magit na kinaian.
U ga rada ra dekdekim livuan ta ra umana
vuna tarai.
[15] U tar valaun kaum tarai ma ra limam,
Ra umana natu i Iakob, ma ra umana natu i
Iosep. Sela.

[16] A ta i gire u, God,
A ta i gire u, ma i burut,
A marumian kabila i dadadar.
[17] A umana bakut dia lingire ra bata,
A lao i pangpagur;
Kaum lavur meme dia pala ia vurvurbit.
[18] A nilai kaum pipi i.po rikai ta ra ragia,
A umana meme dia vakapa ra gunagunan;
Ra pia i guria ma i dadadar.
[19] A ta kaum nga,
Ma u vanavana ta ra ngala na polo,
Ma ra pal a kaum i pidik.
[20] U ga agur pa kaum tarai da ra kikil na sip,
Ta ra lima i dir Moses ma Aron.

78

God ma kana tarai
A mari na kakailai kai Asap.
[1] Avat kaugu tarai, avat a valongore kaugu
tinata na vartovo.
Avat a nuk pa ra tinata na ngiegu.
[2] Ina tatike ra tinata valavalar,
Ina vatang ra umana tinata i pidik, nina
amana iat tana.
[3] Nina da tar valongore ma da tar nunure,
Ma ra umana tama i dat dia ga ve dat i tana.
[4] Pa da ive diat kan ra lavur natu i diat,
Ma da vaarike ra umana pite varpa kai ra
Luluai ta ra taun tarai namur,
Damana bula ra dekdekina ma ra lavur
enana papalum i ga pait ia.

[5] Tago i vatur tika na varvai pire Iakob,
Ma i tibe tar tika na varkurai tai Israel,
Nina ba i vartuluai ure pire ra umana tama
i dat,
Ba diat a tovo ra umana natu i diat me.
[6] Upi ra taun tarai namur na nunure diat,
maia, a umana bul ba da kava boko
diat;
Diat a tut, ma diat a ve ra umana natu i diat;
[7] Upi diat a nurnur tai God,
Ma koko diat a valubane ra lavur papalum
God i ga pait ia,
Ba diat a torom uka ta kana lavur vartuluai;
[8] Ma koko diat a mur ra umana tama i diat,
Tago a umana karduk diat ma ra umana
tena varpiam,
A taun tarai ba pa dia mal vadovot ra
nuknuk i diat,
Ma ra tulungea i diat pa i tur padikat pire
God.
[9] A umana natu i Epraim ba dia kap vargal
ma dia vatur ra panak,
Dia ga takap uka ta ra bung na vinarubu.
[10] Pa dia torom ta ra kunubu kai God,
Ma pa dia mur kana vartovo.
[11] Ma dia valubane ra lavur magit i ga pait ia,
Ma kana lavur papalum ba i ga ve tar ia ta
diat.
[12] I ga pait ra umana magit na kinaian ta ra
luaina mata i ra umana tama i diat,
Ta ra gunan Aigipto ma ta ra langun Soan.
[13] I ga pelegi ra ta, ma i ga tul tar diat upi diat
a tinur bolo tana;
I ga varurue ra polo upi na tur guvai.
[14] Ta ra keake i ga rap lue diat ina ra bakut,
Ma ta ra marum par ma ra biro na iap.
[15] I ga pelegi ra umana vat ki ta ra pupui,
Ma i ga manga vamomo diat ma ra tava
mara ra bala na pia.
[16] I ga tul tar ra tava ba na nanoro rikai ta ra
vat,
Ma i ga vananoro ra polo da ra tava alir.

[17] Ma pa dia ga ngo ma ra varpiam tadav ia,
Dia ga tut na varpiam ika ure ra Ngala Kakit
ta ra pupui.
[18] Ma ta ra bala i diat dia ga valar God

Ma ra nilul upi ra nian varogop ma kadia mamainga.
[19] Maia pa, dia ga takun God;
Dia ga biti: God na vaninare vang ra nian ta ra pupui?
[20] Ea, i ga kita ra vat ki ma ra tava i ga nanoro rikai tana,
Ma i ga manga lovon.
Dave, na tale pi na tul tar ra gem bula?
Na tabar kana tarai ma ra kirip vang?

[21] Kari, ba ra Luluai i ga valongore, i ga ngangal na kulot;
Ma di ga vabirao ra iap ure Iakob,
Ma ra kankan i ga tubang rikai ure Israel;
[22] Tago pa dia ga kapupi God,
Ma pa dia ga nurnur ta kana valavalaun.
[23] Ma i ga vartuluai pire ra maup,
Ma i ga papa are ra umana matakilalat i ra bakut,
[24] Ma i ga tul tar ra bata na mana,
Ma i ga tabar diat ma ra kon marama ra bala na bakut.
[25] A tarai par dia ga en ra gem kai ra umana angelo,
I ga tulue ra peal magit.
[26] I ga vatut ra taur ta ra lao;
Ma i ga rap ra taubar ma ra dekdekina;
[27] Ma i ga tul tar ra peal kirip da ra bata,
Ma ra beo liuliu i peal da ra veo ra valian.
[28] Ma dia ga bura livuan ta ra gunan kai ra tarai,
Ma kikil ra kubakuba i diat.
[29] Damana dia ga ian ma dia ga maur,
Ma i ga tul tar ra magit ta diat dia ga kaina upi ia.
[30] Pa dia ga tabar vango boko kadia mamainga,
Ma pa dia ga konome ra adia magit boko,
[31] Ba ra kankan kai God i ga tut rikai ure diat,
Ma i ga ubu doko diat dia dekdek pire diat,
Ma i ga vamutue ra umana barmana Israel.

[32] la kaka, pa dia ga ngo kan ra varpiam,
Ma pa dia ga kapupi kana lavur enana papalum.
[33] Ma i ga vapar vue kadia kini ati ra pia da ra magit vakuku,
Ma kadia lavur kilala dia ga panie ta ra ngala na nidadar i vut vakaian.
[34] Ba i ga ubu diat, dia ga titir upi ia;
Ma dia ga vana tapuku, ma dia ga ongor mulai ma ra tinikan upi God.
[35] Ma dia ga nuk pa mule ba God kadia vat ki,
Ma ra Ngala Kakit kadia tena valaun.
[36] Ma dia ga manane vavaongo pa ia ma ra ngie i diat,
Ma dia ga tuam pa ia ma ra karamea i diat.
[37] Tago ra bala i diat pa i ga dovot pirana,
Ma pa dia ga tur padikat ta kana kunubu.

[38] Ma God i ga pun vue ra varpiam,
Ma pa i ga varli, tago a tena varmari tuna,
Ma mangoro na bung i ga tigal bat kana kankan,
Ma pa i ga vararak kana kulot par.
[39] Ma i ga nuk pa ia ba diat a tarai ka;
Dia da ra vuvu, ba i panie ma pa i vana rikai mulai.
[40] Mangoro na bung dia ga tut na varpiam ta ra pupui,
Ma dia ga vatakunuan ia ta ra bil!
[41] Ma dia ga lilikun mulai, ma dia ga valar God,
Ma dia ga vakankan ra Lia Kakit kai Israel.
[42] Vakir dia ga nuk pa ra limana,
Ba ra bung i valaun diat kan kadia lavur ebar tana.
[43] Pa dia ga nuk pa ra lavur mangana vakilang i ga pait ia aro Aigipto,
Ma kana lavur papalum na kinaian ta ra langun Soan.
[44] I ga pukue kadia lavur tava alir upi ra polo na gap uka,
Ma kadia lavur tava ki bula, ma pa dia ga pait valar pa ra nimomo.
[45] I ga tulue ra umana livur na langa na pap tadav diat, ma dia ga karat diat;
Ma ra lavur rokrok bula, nina dia ga vakaina diat.
[46] I ga tul tar ra vuai kadia uma ta ra lavur po na vui,
Ma ra vuai kadia papalum ta ra lavur kubau.
[47] I ga vakaina vue kadia davai na vain ma ra bata na vatvat,
Ma kadia umana lovo ma ra kaina mavoko.
[48] I ga tul tar ia ba ra bata na vatvat na tup kadia umana vavaguai,
Ma ra malamalapang i ga tup kadia lavur bulumakau.
[49] I ga lingire taun diat ma kana karangap na kankan,
A kulot, ma ra karvuvu, ma ra purpuruan,
I ga tulue ra umana tultul dia vakavakaina.
[50] I ga mal ra nga ure kana kulot,
Pa i ga mari kadia nilaun upi koko diat a mat,
I ga tul tar ia ba na tup diat ra kaina minait;

51 Ma i ga ubu doko ra lavur luaina bul par ta
ra gunan Aigipto,
A luaina vuai ra dekdek i diat ta ra pal na
mal kai Kam.

52 Ma i ga agure vairop kana tarai iat da ra
kikil na sip,
Ma i ga rap lue diat ta ra pupui da ra kikil
na vavaguai.
53 Ma i ga agure bulu pa diat, ma damana pa
dia ga burut;
Ma ra ta i ga vue taun uka kadia lavur ebar.
54 Ma i ga agur pa diat ta kana langun
gomgom,
Ma ta ra gunan i lualuana nina ba i ga kul
pa ia ma ra limana tuna.
55 Ma i ga korot vue ra umana Tematana ta
ra luaina mata i diat,
Ma i ga tibe tar ra gunan ta diat, upi diat a
kale pa ia.
Ma i ga vaki ra umana vuna tarai Israel ta
kadia umana pal na mal.

56 Ma dia ga valar ika God, a Ngala Kakit, ma
dia ga tut na varpiam uka ure,
Ma pa dia ga torom ta kana umana vartu-
luai;
57 Dia ga vana tapuku ka, ma dia ga vavagu
da ra umana tama i diat,
Dia ga vana rara da ra pu i pak.
58 Tago dia ga vakankan ia ma kadia umana
tavul a lotu,
Ma dia ga vangangal ia ma kadia lavur
tabataba.
59 Ba God i ga valongore, i ga kankan,
Ma i ga okole vakakit vue Israel;
60 Kari i ga vana kan ra kubana aro Silo,
Ra pal na mal nina i ga vatur ia pire ra tarai.
61 Ma i ga tul tar ra dekdekina ba na ki ta ra
gunan na vaira,
Ma kana minamar upi ra ebar na vatur vake.
62 I ga nur tar kana tarai bula ta ra vinirua;
Ma i ga kankanuane kana tiniba.
63 A iap i ga vaimur kadia umana barmana,
Ma kadia umana inip na vavina pa dia ga
gugu ta ra malagene na varbean.
64 Kadia umana tena tinabar dia ga virua ta
ra pakat na vinarubu,
Ma kadia umana ua na vavina pa dia ga
tangie diat.

65 Io, ra Luluai i ga tavangun, da ta tikai i
tavangun kan ra nidiop,
I ga tavangun da ra.tena niongor ba i ga tar
mome ra polo na vain.
66 I ga ubu vatalil kana umana ebar,
I ga varuva vatikene pa diat.
67 Tikai bula, i ga pilak vue ra kuba i Iosep,
Ma pa i ga vilie ra vuna tarai Epraim;
68 Ma i ga pilak pa ra vuna tarai Iuda ka,
A luana Sion, nina ba i manane.
69 Ma i ga pait vadekdek kana pal tabu da ra
umana lualuana,
Da ra rakarakan a gunagunan, nina i ga
vatur ia upi na padikat vatikai.

70 I ga pilak pa bula David kana tultul,
Ma i ga tak vue kan ra kikil na sip;
71 Ba i ga mur ra umana sip, a umana tana
nina dia vau ra umana natu i diat, i
ga oro pa ia,
Upi na tabatabar Iakob kana tarai, ma Israel
kana tiniba.
72 Damana i ga tabatabar diat, ma i ga dovot
ra balana,
Ma i ga lualua ta diat ma ra kabinana.

79

A niaring pire God upi na valaun pa kana tarai
A kakailai kai Asap.
1 God, a umana Tematana dia tar ki ta kaum
gunan;
Dia tar vabilak kaum pal tabu,
Dia tar re vapar vue Ierusalem.
2 Dia tar tabar ra umana beo liuliu ma ra
virua i kaum umana tultul,
Ma ra vio i kaum lavur tena lotu dia tar tul
tar ia ta ra umana leing na pui.
3 A gapu i diat i alir kikilane Ierusalem da ra
tava ka,
Ma pa ta tikai abara ba na punang diat.
4 Avet ave da ra magit na varkulumai pire ra
umana talai vevet,
Ma da ra magit na varvul ma ra magit na
varvaula pire diat dia ki kikilane
avet.

5 Aivia ra bung boko, Luluai, aivia ra bung
una kankanuane vatikene pa avet?
Ma kaum varpin na birao da ra iap?
6 Una lolonge tar kaum kankan taun ra
umana Tematana ba dia ngulngul
tam,
Ma taun ra lavur vuna tarai ba pa dia lotu
ta ra iangim.
7 Tago dia tar konom vapar vue Iakob,
Ma dia tar pait ra kamara ta kana gunan.

[8] Koko una bali ra mangamangana kai ra umana tama i vevet ta vevet;
Boina ba una lulut, ma una totongo upi avet ma kaum bala na varmari;
Tago ave bel tuna.
[9] Una maravut avet, God kaveve tena valaun, ure ra minamar i ra iangim,
Una valangalanga avet, ma una pun vue kaveve varpiam ure ra iangim.
[10] Ta ra ava ra umana Tematana diat a biti boko dari: Akave kadia God?
Boina ba una vaarike ra varobo ure ra gapu i kaum umana tultul
Livuan ta ra umana Tematana ta ra luaina mata i vevet.

[11] Boina ba ra mamadang kadiat di ga vi diat na vana rikai piram;
Vardada ma ra ngala na dekdekim una valaun diat dia to na mat;
[12] Ma una valavurua ma ra balbali tadav diat dia ki kikilane avet,
Ure ra varvul, Luluai, nina di ga vul u me.
[13] Damana avet kaum tarai, a kikil na sip nina u tabatabar diat,
Avet a pite vatikene pa u;
Avet a vaarike kaum pite varpa pire ra lavur taun tarai par.

80

A niaring pire God upi na vatut vakalamane kana tarai

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Sosanim-Edut; a kakailai kai Asap.
[1] U ra tena varbalaurai kai Israel, una valongore,
U ba u agagure Iosep da ra kikil na sip;
U ba u ki na king ta ra ul a angelo, una pupua rikai.
[2] Una lue rap Epraim ma Beniamin ma Manase, una ongor,
Ma una mai upi una valaun avet.

[3] Una vadoane mule avet, God,
A matam na pupua, ma avet a laun.

[4] Luluai, a God kai ra lavur kor,
Aivia ra bung boko una kankan ure ra niaring kai kaum tarai?
[5] U ga tabar diat ma ra gem na tinangi,
Ma u ga vamomo diat ma ra ngala na lur na mata i diat.
[6] A tarai dia ki kikil avet dia varngangar ure avet,
Ma kaveve lavur ebar dia nonganongon ure avet.

[7] God kai ra lavur kor, una vadoane mule avet;
Ma ra matam na pupua, ma avet a laun.

[8] U ga kap vairop ra davai na vain kan Aigipto,
U ga korot vue ra umana Tematana, ma u ga kalie.
[9] U ga raut are;
Ma i okor bulu, ma i lulul bonot ra gunan.
[10] I vamalur ra umana lualuana,
Ma ra umana ingaingarina dia da ra tagatagal kai God.
[11] I tultulue ra ingaingarina, ma i tuk tar ta ra ta.
Ma ra golina tuk tar ta ra Tava Alir.
[12] Ta ra ava u ga rada vakaina kana liplip,
Upi diat par dia vana pakit dia ibul ia?
[13] A kuabar na kolok i ngonge,
Ma ra umana leing ta ra lokalokor dia iaian tana.
[14] God kai ra lavur kor, una lingan mulai,
Una gigira ba marama ra bala na bakut, ma una lalaume go ra davai na vain;
[15] Ma una ki ravie nina ba ra limam tuna i ga vaume,
Ma ravie ra davai nina u ga vapadikat ia upi kaum.
[16] A davai na vain i tar dodo, di tar.mut vue;
Dia virua ba u matana kankan.
[17] Una balaure maravut nina ba u ga valaun ia ma ra limam tuna,
Ma ra tarai nina u ga vatavua diat upi kaum diat.
[18] Damana pa avet a vana tapuku kan u;
Una valagar avet, ma avet a lotu tadav ra iangim.
[19] Luluai, God kai ra lavur kor, una vadoane mule avet;
A matam na pupua, ma avet a laun.

81

A kakailai ure ra bung na gugu

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Gitit; kai Asap.
[1] Avat a manga kakailai tadav God a dekdek i dat,
Na taorong ra nilai vavat tadav ra God kai Iakob.
[2] Avat a puak ra kakailai, ma avat a par ra kudu,
Avat a ubu ra bo na ngap ma ra pagol,

[3] Avat a vu ra tavur ta ra gai ba i kama,
Ba ra gai i palaioko ure kada bung na lukara.
[4] Tago damana ra varkurai ure Israel,
A vartuluai kai ra God kai Iakob.
[5] I tibe tar ia tai Iosep upi ra varvai,
Ba i vana rikai upi na kure ra gunan Aigipto.

Iau ga valongore vatavuna ra tinata kai tikai ba pa iau nunure.
[6] Iau tar tak vue ra kinakap ta ra ul a varana,
A ura limana dir a langalanga kan ra rat.
[7] U ga kail ba u ga ki na malari, ma iau ga valaun u;
Iau ga torom tam ba iau ga ki ivai ta ra ivarat,
Iau ga valar u ta ra tava Meriba. Sela.
[8] Kaugu tarai, avat a valongore, ma ina varvai bulu ta vavat;
Israel, gala ava valongore iau!
[9] Koko ta enana god na tur pire vavat,
Ma koko avat a lotu tadav ta enana god.
[10] Iau ra Luluai kavava God,
Nina i ga ben vairop avat kan ra gunan Aigipto;
Avat a manga panganga, ma ina vangan ra ngie i vavat.

[11] Ma kaugu tarai pa dia torom ta ra nilaigu,
Ma Israel pa i mainge iau.
[12] Io, iau nur tar diat ta ra leo na nuknuk i diat,
Upi diat a mur uka kadia vartovo iat.
[13] Gala kaugu tarai diat a valongore iau!
Gala Israel na vanavana ta kaugu lavur nga!
[14] Gala ina uvia lolole pa kadia lavur ebar,
Ma ra limagu na tur bat diat dia ki na vargegelenai me.
[15] Diat dia milikuane ra Luluai, diat a ongo boko tana,
Ma na damana pire diat pa na mutu.
[16] Maia, ina tabar diat ma ra kon i boina kakit,
Ma ina tabar vamaur diat ma ra polo na livur i ki ta ra vat ki.

82

God ia ra lia na Tena Varkurai
A kakailai kai Asap.
[1] God i tur livuan ta ra kivung na tarai kai God;
Na varkurai livuan ta ra umana god vakuku.
[2] Aivia ra bung boko kavava varkurai na rara,
Ma avat a ru vakuku ra umana tena varpiam? Sela.
[3] Avat a kure maravut diat dia bilua ma ra umana nat na ling bula,
Avat a vatakodo ra varkurai ure diat di monong diat ma ure ra umana luveana.
[4] Avat a valaun ra umana bilua ma diat dia ki na niiba;
Avat a valangalanga diat kan ra lima i ra umana tena varpiam.

[5] Pa dia kabinana ma pa dia minana;
Dia vana vurvurbit ta ra bobotoi;
A vunapaina par kai ra rakarakan a gunagunan i tariri.

[6] Iau ga biti: Ava da ra umana god,
Ma avat par a umana natu i ra Ngala Kakit.
[7] Ia kaka avat a mat da ra tarai,
Ma avat a virua da tika na luluai.

[8] Una tut, God, una kure ra rakarakan a gunagunan,
Tago una kale pa boko ra lavur vuna tarai par.

83

A niaring upi Israel na uvia pa kana umana ebar
A kakailai kai Asap.
[1] God, koko una ki mut uka,
Koko una paum bat ra ngiem, ma koko una ngo, God.
[2] Tago kaum umana ebar dia urung,
Ma diat dia milikuane u dia tar vatur ra ulu i diat urama.
[3] Dia varpit ure kaum tarai,
Ma dia tata guvai ure kaum tarai nina u mataure diat.
[4] Dia tar biti: Uti, dat a vakaina vue diat, upi koko diat a vuna tarai mulai;
Upi koko da nuk uraure mule ra iang i Israel.
[5] Tago dia tar tata rangup, ma i kopono ko ra nuknuk i diat;
Dia pait ra kunubu upi diat a tur bat u;
[6] Diat dia ki ra umana pal na mal, a tarai Edom ma ra tarai Ismael;
Moab, ma ra tarai Agar;
[7] Gebal, ma Amon ma Amalek;
Pilistia diat ma ra tarai Tiro;
[8] Asiria bula diat;
Dia tar maravut ra tarai Lot. Sela.

[9] Boina ba una pait nam ra magit ta diat ba u ga pait ia tai Midian;

Ma tai Sisera, ma tai Iabin, ta ra tava alir Kison;
[10] Nina dia ga virua aro En-Dor,
Ma dia ga varogop ma ra puta i va ra pia ka.
[11] Una kure vakaina kadia umana tadar na tutana da Oreb ma Seb,
Maia, kadia umana rangrang par da Seba ma Salmuna;
[12] Diat dia tar biti dari: Boina dat a taun ra gunagunan kai God.

[13] Kaugu God, una kure diat upi diat a vardada ma ra tobon ika nina i pulung tavurvuru;
Ma diat a da ra mapmapina ba ra vuvu i kapkap ia.
[14] Da ra iap i vaimur ra pupui,
Ma da ra biro na iap di vautunge ra lualuana me,
[15] Damana una korot mur diat ma kaum kalivuvur,
Ma una manga vaburut diat ma kaum ngala na vuvu.
[16] A mata i diat na malari tuna;
Upi diat a tikatikan upi ra iangim, Luluai.
[17] Boina ba diat a vavirvir, ma diat a burut vatikai;
Maia pa, diat a ruva ka, ma diat a virua;
[18] Upi diat a nunure ba u kaka, u ba ra iangim, a Luluai,
U ra Ngala Kakit ta ra rakarakan a gunagunan.

84

A mamainga ure ra pal kai God

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Gitit; a kakailai kai ra tarai Kora.
[1] I ti vakak tuna ra kubam, Luluai kai ra lavur kor!
[2] A tulungeagu i bala upi ra gunagunan kai ra Luluai; gi pa, ma i anan bula upi ia;
A balagu ma ra pal a pakagu dir kakailai na gugu tadav ra God, a launa.

[3] Maia pa, a levon i tikan pa ra kubana,
Ma ra tamatamele i na tadav kana po ba ra umana natnatina dia va tana,
Gi pa, kaum lavur uguugu, Luluai kai ra lavur kor,
Kaugu King, ma kaugu God.
[4] Diat dia ki ra kubam dia ti doan;
Diat a pite vatikene pa u. Sela.

[5] Diat ba u ra dekdek i diat dia ti doan;
Diat ba dia nuknuk pa ra vinavana uro Sion.
[6] Ba dia alalu ta ra male Baka, dia pukue upi ra pia na mata na tava,
Maia, ra bata i bura tavuna i manga vadoane.
[7] Dia ongor vanavana,
Diat par dia tur rikai ta ra luaina mata i God ta ra gunan Sion.

[8] Luluai, God kai ra lavur kor, una valongore kaugu niaring;
Una nuk pa ia, God kai Iakob. Sela.
[9] Ea, God, una gire kaveve ramravit,
Ma una gire ung ra mata i nina u ga ku ia.
[10] A dovot ta kopono bung ta kaum gunan i boina ta ra arip na marmar na bung vakuku.
Iau mainge ba ina tur ta ra matakilalat i ra kuba i kaugu God,
Ma pa iau mainge ba ina ki ta ra kubakuba i ra varpiam.
[11] Tago ra Luluai God i da ra matana keake, ma i da ra ramravit;
Ra Luluai na vartabar ma ra varmari ma ra minamar.
Pa na muie ta bo na magit ta diat i takodo kadia mangamangana.
[12] Luluai kai ra lavur kor,
I ti doan nam ra tutana ba i nurnur tam.

85

A niaring upi ra vuna tarai na ki bulu

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai ra tarai Kora.
[1] Luluai, u ga mari kaum gunan;
U ga vakedek mule ra tarai Iakob.
[2] U ga pun vue ra varpiam kai kaum tarai.
U tuba kadia lavur nirara. Sela.
[3] U tur bat kaum kulot par;
U vung vue kaum dekdek na kankan.

[4] Una lingan upi avet, God kaveve tena valaun,
Ma una tigal bat kaum kankan tadav avet.
[5] Dave, una kankanuane avet vatikai vang?
Dave, una kankanuane ra lavur taun tarai par?
[6] Dave, pa una valagar pa mule avet,
Upi kaum tarai diat a gugu tam?
[7] Luluai, una vaarike kaum varmari ta vevet,
Ma una tul tar kaum valavalaun ta vevet.

[8] Ina valongore, ra tinata kai ra Luluai God;
Tago na tatike ra tinata na malmal tadav kana tarai, ma tadav kana lavur tena

lotu; la kaka, koko diat a lilikun tadav ra mangamangana papaua mulai.
9 A dovot kana valavalaun i maravai pire diat dia ru ia.
Upi ra minamar na ki ta kada gunan.

10 A varmari ma ra dovotina dir ga varkuvo,
A mangamangana takodo ma ra malmal dir ga vargalum.
11 A dovotina i gol ta ra gunagunan,
Ma ra mangamangana takodo i gigira ba marama ra bala na bakut.
12 Maia, ra Luluai na tul tar ra magit i boina;
Ma kada gunan na vuavuai.
13 A mangamangana takodo na lua tana,
Ma na mal ra pal a kauna upi ra nga.

86

A niaring upi ra maramaravut

A niaring kai David.
1 Luluai, una lingan uti, ma una torom tagu,
Tago iau malari, ma iau ki na niiba.
2 Una vaale bat kaugu nilaun, tago i boina ra maukuagu;
U kaugu God, una valaun kaum tultul nina i nurnur tam.
3 Luluai, una mari iau,
Tago iau tangi tadav u a bungbung par.
4 Una vagugu ra bala i kaum tultul,
Tago, Luluai, a tulungeagu i nuknuk up u.
5 Tago u a tena varmari, Luluai, ma u nur vue ra varpiam,
Ma i peal kaum varmari tadav diat dia kail u.
6 Luluai, una valongore kaugu niaring;
Ma una torom ta kaugu lavur nilul vovo.
7 Ta ra bung ba iau ki na malari tana ina kail u,
Tago una ga torom tagu.
8 Luluai, pa ta na mulai ta ra umana god ba amur varogop me;
Ma pa ta papalum i da kaum lavur papalum.
9 Luluai, a umana vuna tarai par u ga vaki diat diat a pot ma diat a lotu ta ra luaina matam;
Ma diat a pite pa ra iangim.
10 Tago u ngala kakit, ma u papait ra umana enana magit;
U God kakika ma pa ta na mulai.
11 Una tovo tar kaum nga tagu, Luluai; ina murmur kaum dovotina.
Una vakopono ko ra nuknukigu upi ina ru ra iangim.
12 Luluai kaugu God, ina pite pa u ma ra nuknukigu par,
Ma ina pite pa ra iangim ma pa na mutu.
13 Tago i ngala kaum varmari tadav iau,
Ma u tar valangalanga ra tulungeagu kan ra ruarua na tulungen mara iat.

14 God, diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia tar tut ure iau,
Ma a loko na tarai na vinarubu dia mainge ba diat a ubu iau,
Ma pa dia nuknuk pa u.
15 Ma u, Luluai, u a God na varmari, ma u a tena varmaram,
U vavabing ma ra kankan, ma i peal kaum bala na varmari ma kaum dovotina.
16 I boina ba una lingan tadav iau, ma una mari iau,
Una tul tar ra dekdekim ta kaum tultul,
Ma una valaun natu i kaum tultul, a vavina.
17 Una tul tar ta vakilang na varmari tagu;
Upi diat dia milikuane iau diat a gire ma diat a vavirvir,
Tago u, Luluai, u tar maravut iau, ma u tar vamaram pa iau.

87

A pite varpa ure Ierusalem

A kakailai kai ra tarai Kora.
1 Ra Luluai i vung ra vunapaina iat ta ra luana gomgom,
2 Ra Luluai i manga manane ra umana matakilalat i Sion,
Ta ra lavur pia na pal kai Iakob.
3 Di tatike ra lavur enana tinata ure u
Ra pia na pal kai God. Sela.

4 Ina vatang Rab ma Babilon varurung ma diat dia nunure iau;
Gire Pilistia, ma Tiro, ma Etiopia;
Di ga kava To An aro;
5 Maia, da biti ure Sion:
Di ga kava go ra tutana ba nam tana.
Ma ra Ngala Kakit iat na vatur vapadikat ia.
6 Ba i tumu vake ra tarai, ra Luluai na biti dari: Go di ga kava ie. Sela.

7 Ma diat a kakailai, ma diat a malagene dari:
A lavur vunapai kaugu gugu dia tur piram.

88

A kinail upi ra maramaravut

A kakailai kai ra tarai Kora; kai nina i lue ra kakailai; a tiun Makalat-Leanot; a mari na kakailai kai Eman ra te Esra.

1 Luluai God, kaugu tena valaun,
Iau tar tangi ta ra luaina matam ra keake ma ra marum.
2 Boina ba kaugu niaring na vana rikai piram,
Una torom ta kaugu kinail;

3 Tago ra balagu i purpuruan na kaia,
Ma ra tulungeagu i marave ra ruarua na tulungen.
4 Di luk varurungane avet ma diat dia kuba ta ra tung;
Iau varogop ma ra tutana. ba pa ta dekdekina;
5 Iau va livuan ta diat dia mat,
Iau da diat dia tar virua ma dia va ta ra tung na minat,
Nina ba pa u nuk pa mule diat,
Ma pa u vatur vake mule diat.
6 U tar vadiop iau ta ra tung ara iat,
Ta ra gunan i bobotoi ma ta ra marmarumian.
7 Kaum kulot i monong iau,
Ma u tar vakaina iau ma kaum lavur bobol. Sela.
8 U tar vaki ra umana talaigu vavailik kan iau,
Iau da ra magit na milmilikuan tuna pire diat;
U tar liplip bat iau, ma i dekdek upi ina irop.
9 A varmonong i vuna tago ra matagu i gamgavul;
Luluai, iau tar kail tadav u a bungbung par,
Iau tar tulue vaarike ra limagu piram.
10 Dave, una ga pait ra umana magit na kinaian ure ra lavur minat bar?
Ma ra umana minat diat a tut rikai bar upi diat a pite pa u? Sela.
11 Dave, da varvai vang ure kaum varmari ta ra tung na minat,
Ba ure ra dovot na maukuam ta ra tavul a vinirua?
12 Dave, da nunure kaum lavur papalum na kinaian ta ra bobotoi,
Ma kaum mangamangana takodo ta ra gunan di valubane ra lavur magit i tana?

13 Ma Luluai, iau tar tangi tadav u,
Ma ta ra malamalana kaugu niaring na vana rikai piram.
14 Luluai, ta ra ava u vung vue iau?
Ta ra ava u ive ra matam kan iau?
15 Iau ki na malari, ma iau to na mat papa ra bung iau ga bul tana;
Kaum varvaburut i monong iau, ma iau ngarangarao tuna.
16 U ti ngangal na kulot ure iau,
Kaum lavur varvaburut dia tar vamutue iau.
17 Dia vana kikilane iau da ra lovon ta ra bungbung par,
Dia vila bat iau, diat parika.
18 U tar varbaiane avet ma ra umana talaigu ma ra umana turagu, dia ki vailik kan iau,
Ma amir talaina ka ma ra bobotoi.

89

A kakailai ure ra e ba a vinarubu i tadav Israel

A mari na kakailai kai Etan a te Esra.

1 Ina kakailai na pite varpa vatikai ure ra lavur varmari kai ra Luluai,
Ma kaugu tinata na vaarike tar ra dovot na maukuam.
2 Tago iau tar biti dari: A varmari na tavua vatikai,
Ma kaum dovot na mangamangana na tur padikat ta ra bala na bakut.
3 Amir ma kaugu viviliai amir tar pait ra kunubu,
Iau tar vavalima tai David kaugu tultul dari:
4 Ina vaki vatikene pa ra umana bul mur tam,
Ma ina vatur kaum kiki na king ta ra lavur taun tarai. Sela.

5 Luluai, ra bala na bakut na pite pa kaum lavur enana papalum,
Di pite pa bula kaum dovot na mangamangana ta ra kivung kai ra umana tena gomgom.
6 Tago to ia arama ra ul a bakut ba da nuk vardadane dir ma ra Luluai?
To ia ta ra lavur natu i God dir varogop ma ra Luluai,
7 A God ba di burut i tuna tana ta ra kivung kai ra umana tena gomgom,
Ma i topa ia ba da manga ru ia ta diat dia tur kikil ia?
8 Luluai God kai ra lavur kor,
To ia i ongor da u, Ia?
9 U iat u kure vadekdek ra karangap na. ta,

Ba i tut kana lavur bobol, u iat u kure vango diat.
[10] U tar pamar Rab da tikai ba i tar virua;
U tar korot varbaiane kaum lavur ebar ma ra dekdek na limam.
[11] A bala na bakut kaum iat, ma ra gunagunan kaum bula;
U ga vaki ra rakarakan a gunagunan ma ra lavur magit i kor tana.
[12] A matana labur ma ra matana taubar u tar pait dir;
Tabor ma Kermon dir gugu ta ra iangim.
[13] A limam i ongor tuna,
A limam i dekdek ma ra limam tuna i ngala.
[14] A mangamangana takodo ma ra dovot na varkurai dir a vunapai kaum kiki na king;
A varmari ma ra dovotina dir lualua ta ra matam.

[15] Nam ra tarai ba dia nunure ra ngenge na gugu dia ti doan;
Dia vanavana ta ra talapar i ra matam, Luluai.
[16] Dia gugu ta ra iangim a bungbung par,
Ma dia lia ma kaum mangamangana takodo.
[17] Tago dia langlang ta ra dekdekim;
Ma ra ongor i vevet na tavua ta kaum varmari,
[18] Tago ra Luluai i tul tar kada ramravit,
Ma ra Lia Kakit kai Israel i vaki kada king.

A vavalima kai God pire David

[19] Ta nam ra e u ga tata pire kaum umana tena lotu ta ra ninana,
Ma u ga biti: Iau tar tul tar ia tai tika na tena ongor upi na maramaravut;
Iau tar vangala tika na rangrang kai ra tarai.
[20] Iau tar tikan tadav David kaugu tultul,
Iau tar ku ia ma kaugu varku i gomgom;
[21] A limagu na maramaravut ia;
A limagu na vapadikat ia bula.
[22] Ra ebar pa na ki taun ia,
Ma ra tena varpiam pa na vakadik ia.
[23] Ma ina rapue kana lavur ebar ta ra luaina matana,
Ma ina ubu diat dia milikuane.
[24] Ma kaugu dovot na mangamangana ma kaugu varmari, dital a varirivut me;
Ma ra dekdekina na ngala ta ra iangigu.
[25] Kana varkurai na tuk tar ta ra ta,
Ma kana gunan na varkurai ta ra umana tava alir.
[26] Na tatike piragu dari: U tamagu,
Kaugu God, ma ra vat ki iau laun tana.
[27] Ina vaki ia upi ia ra luaina,
Na ki ak tuna ta ra lavur king ta ra rakarakan a gunagunan;
[28] Kaugu varmari na ki pirana pa na mutu,
Ma kaugu kunubu na tur okot pirana.
[29] Kana umana bul mur diat a ki ma pa na mutu,
Ma kana kiki na king na tur tukum da ra bala na bakut.

[30] Ba ra umana natuna dia vana kan kaugu lavur vartuluai,
Ma ari pa dia mur kaugu lavur varkurai,
[31] Tumu dia piam vue kaugu lavur togotogo,
Ma pa dia torom ta kaugu lavur vartuluai;
[32] Io, ina bali kadia nirara ma ra virit,
Ma kadia bilak na mangamangana ma ra umana meme na varkita.
[33] Ma pa ina tak vakakit vue kaugu varmari kan ia,
Ma kaugu mangamangana dovot pa na pak.
[34] Pa ina piam vue kaugu kunubu,
Ma pa ina vaenana pa ra tinata i ga arikai kan ra ngiegu.

[35] A kopono bung iau ga vavalima. ta kaugu lia na kini dari:
Pa ina vaongo pa David.
[36] Kana umana bul mur diat a ki vatikai,
Ma kana kiki na king na tur ta ra luaina matagu da ra matana keake.
[37] Na tur vatikai da ra gai,
Ma da ra tena varvai arama ra maup i dovot. Sela.

A tinangi tago a king i tar bura

[38] Ma u tar okole vue nina u ga ku ia,
U tar pilak vue, u tar kulot ure.
[39] U tar milikuane ra kunubu pire kaum tultul,
U tar rapue kana kere na king ara ra pia.
[40] U tar re vue kana lavur liplip;
U tar nila vue kana lavur dekdek na pal na bakbakit.
[41] Diat par dia vana pakit dia loalong tana;
Diat dia ki kikil ia dia vul ia.
[42] U tar vadekdek ra lima i kana lavur ebar,
Ma u tar vagugu diat dia varubu me.
[43] U tar vatalil kana pakat na vinarubu,
Ma pa u vaongor pa ia ta ra vinarubu.
[44] U tar vapanie vue kana minamar,

Ma u tar pukue vue kana kiki na king ura ra pia.
45 U tar vaikilik pa kana kini na barmana,
U tar manga varuva tuna. Sela.

A niaring upi ra varvalaun

46 Luluai, aivia ra bung boko una ki ivai?
Kaum kulot na birabirao vatikai bar?
47 Boina ba una nuk pa iau, tago kaugu kini pa i lolokon;
U ga vaki ra tarai upi ra kini vakuku!
48 Akave ra tutana ba na laun vatikai ma pa na gire ra minat?
Akave tikai ba na valaun ra tulungeana kan ra varkurai kai ra ruarua na tulungen? Sela.
49 Luluai, akave kaum lavur varmari nina
U ga vaarike diat lua?
Nina u ga vavalima tar diat tai David ta kaum dovot na mangamangana?
50 Luluai, una nuk pa ra varvul di vul kaum umana tultul me;
Una nuk pa ra varkaba kai ra tarai, nina ba ra balagu i kairane,
51 Nina ba kaum lavur ebar dia varkaba me, Luluai,
Nina dia ga vul ra pal a kau i nam ba u ga ku ia me.

52 Da pite pa ra Luluai, ma pa na mutu.
Amen ma Amen.

90

A VAIVATINA BUK God ma ra tarai

A niaring kai Moses ra tutana kai God.
1 Luluai, u kaveve rivarivan ta ra lavur taun tarai par.
2 Ba pa di ga pait vaarike boko ra lavur lualuana,
Ma ba pa u ga vaki boko ra pia ma ra rakarakan a gunagunan,
U muka God u tar ki, pa ta vunapaim ma pa ta mutuaim.

3 U kure ra tarai ma dia lilikun ta ra tobon;
Ma u biti: Avat a talil, avat a lavur natu i ra tarai.
4 Tago ra arip na marmar na kilala dia varogop piram ma nabung uka ba i par,
Ma dia da ra nimono na marum.

5 U kapkap vue diat da ra lovon ta; dia varogop uka ma ra nidiop;
Na malana dia da ra vura i gol;
6 Na malana i lubalubang, ma i tavua;
Na ravian di doko pa ia, ma i makuk;

7 Tago kaum kankan i vaimur avet,
Ma ave purpuruan tuna ta ra karangap i kaum kankan.
8 U tar vung vaarike kaveve lavur varpiam ta ra luaina matam,
Ma kaveve lavur varpiam ba i tur ivai, u tar vung diat ta ra talapar i ra matam.

9 Tago kaveve nilaun i panie ke ta kaum kulot,
Ma ave vapar vue kaveve kilakilala da ra oir.
10 Kaveve kini ati ra pia i varogop ma lavurua na vinun na kilakilala,
Ma ba i ongor ra paka i vevet, kan na varogop ma lavutul na vinun na kilakilala;
Ma ra dekdek na papalum ma ra niligur i vana rikai ta kadia minamar,
Tago i par lulut, ma ave vilau ka.

11 To ia i nunure ra dekdek i kaum kankan,
Ma ia i nunure kaum kulot upi na tul tar ra variru tam ba na topa u?
12 Una tovo mal avet, upi avet a nuk pa ra mutuai kaveve nilaun,
Ma avet a ongor upi na kapa ra bala i vevet.

13 Aivia boko ra bung dari? Una lilikun, Luluai,
Ma una mari mule kaum umana tultul.
14 Una vamaur lulut avet ma kaum varmari,
Upi avet a kukula na gugu, ma avet a ga ta kaveve nilaun par.
15 Una vagagane avet, upi kaveve umana bung na gugu diat a varogop ma ra lavur bungbung u ga valigur avet i tana,
Ma ra lavur kilala ave ga malari tana.
16 Una vaarike kaum papalum pire kaum umana tultul,
Ma kaum minamar tadav ra umana natu i diat;
17 Ma boina ba ra minamar kai ra Luluai kaveve God na ki ta vevet;
Ma una vatavua ra papalum na lima i vevet,
Maia, una vatavua ra papalum na lima i vevet.

91

God kada Tena Balabalaure

1 Nina i bakitai ta ra Ngala Kakit
Na ki vatikai ta ra malur i ra Dekdek Muka.

[2] Ina tatike tai ra Luluai dari: Kaugu rivarivan ma kaugu dekdek na pal na bakbakit,
Kaugu God, nina ina nurnur tana.
[3] Tago ia iat na valangalanga u kan ra palai kai ra tena akir beo,
Ma kan ra ngala na minait di mat i tana.
[4] Na roro taun u ma ra bebeana,
Ma una rivarivan ta ra vavai na bebeana.
Kana dovotina ia ra ramravit ma ra bakbakit.
[5] Pa una burut ure ra magit na bunurut ta ra marum,
Ma pata bula ure ra pu i pururung ta ra keake;
[6] Ba ure ra ngala na minait nina i pa kinakinau ta ra bobotoi,
Ba ure ra vinirua i vana rikai ba ra keake i ki tur.

[7] Ba ta arip na marmar diat a virua ta ra papar a mairam,
Ma ta vinun na arip na marmar ta ra papar a limam tuna,
Pa na maravai piram.
[8] Una gire ke ma ra matam,
Ma una na ra vabongon kai ra umana tena varpiam.

[9] Tago u, Luluai, u kaugu rivarivan!
U ga pilak pa ra Ngala Kakit upi una ki tana;
[10] Pa ta kaina magit na tadav u tana,
Ma pa ta kaina minait na marave ra kubam.

[11] Tago na tul tar kana umana angelo upi diat a balaure u ta kaum lavur vinavana.
[12] Diat a puak pa u ma ra lima i diat,
Kan ra kaum na tuke ta ra vat.
[13] Una rua taun ra leon ma ra varkarat na vui,
Ma una ruarua taun ra nat na leon ma ra pukpuk.

[14] Tago i mainge tuna iau, kari ina valaun ia,
Ina vaki ia urama liu iat, tago i tar nunure ra iangigu.
[15] Ba i kail tadav iau, ina torom tana;
Ina ki ravie ta ra bung na purpuruan;
Ina valaun ia ma ina ru ia.
[16] Ina tabar ot pa ia ma ra lolovina nilaun,
Ma ina vaarike kaugu valavalaun tana.

92

A kakailai na pite varpa

A kakailai ure ra Bung Sabat.
[1] I kat ba da pite pa ra Luluai,
Ma ba da kakailai tadav ra iangim, u ra Ngala Kakit!
[2] Ba da vaarike kaum varmari na malana,
Ma kaum dovot na mangamangana ta ra bungbung na marum par,
[3] Da ubu ra pagol, nina a vinun na vinau tana,
Ma da ubu mal ra ngap.
[4] Tago u, Luluai, u tar vagagane iau ma kaum papalum;
Ina ngenge ma ra gugu ure ra lavur papalum na limam.

[5] Luluai, i ngala kaum lavur papalum!
A lavur nuknukim dia pidik na kaia.
[6] A koloata pa i nunure;
Ma ra lunga pa i matoto tana.
[7] Ba ra umana tena varpiam dia lubalubang da ra vura,
Ma ba ra lavur tena pait ra kaina dia pupu,
I damana upi diat a virua tukum;
[8] Ma u, Luluai, u ti lia vatvatikai.
[9] Tago kaum lavur ebar, Luluai,
Kaum lavur ebar diat a virua,
Ma ra lavur tena pait ra kaina da kabu varbaiane diat.
[10] Ma ra ramugu i tar dekdek da ra ram u ra bulumakau i leing;
Di tar tap iau ma ra kalamana dangi.
[11] A matagu i tar gire ra bunura kadiat dia parau upi iau,
A talingagu i valongore ra varvai ure ra vinirua kadiat dia tut upi diat a vakaina iau.
[12] A umana tena takodo diat a lubalubang da ra inaina lama,
Diat a tavua da ra tagatagal aro Lebanon,
[13] Diat di ga vaume diat ta ra kuba i ra Luluai,
Diat a lubalubang ta ra gunan kai kada God.
[14] Diat a vuavuai boko ba dia kua,
Na tup ia kadia bulit ma ra mapmap i diat;
[15] Upi da nunure tana ba ra Luluai i dovot;
Ia kaugu vat ki, ma pa ta mangamangana gegagege i ki pirana.

93

God ia ra King

[1] Ra Luluai i ki na king; i mong ma ra minamar;
Ra Luluai i mong, i vi pit ma ra niongor;

Maia, ra rakarakan a gunagunan i tur padikat ma pa na takari.
[2] Kaum kiki na king i tur padikat papa ania;
U tar laun papa amana iat.

[3] A lavur lovon ta dia noro, Luluai,
A lavur lovon ta dia noro muka,
A lavur lovon ta dia buabuai.
[4] Ra Luluai arama liu i ngala,
I ngala ta dir ma ra roro na ta,
I ngala ta dir ma ra bobol na ta.

[5] Kaum lavur vartuluai dia dovot muka;
Luluai, a mangamangana gomgom i topa ra kubam vatikai.

94

God ia ra Tena Varkurai ure ra tarai par

[1] Luluai, u ra God na varobo,
U ra God na varobo, una pupua rikai!
[2] Una tut, u ra tena varkurai kai ra rakarakan a gunagunan,
Una tul tar ra balbali ta diat i kolakolo ra nuknuk i diat.
[3] Luluai, aivia ra bung boko,
Aivia ra bung a umana tena varpiam diat a gugu mat?

[4] Dia malamala tene ta kadia peal tinata;
Diat par a umana tena pait ra kaina dia tibuna vavagia pa diat mulai.
[5] Dia pamar gigi kaum tarai, Luluai,
Dia vakadik kaum tiniba.
[6] Dia ubu ra ua na vavina ma ra vaira,
Dia doko ra umana nat na ling.
[7] Ma dia biti: Ra Luluai pa na gire,
Ma ra God kai Iakob pa na nuk pa ia.

[8] Avat a umana koloata, avat a nuk pa ia,
Ma avat a umana lunga, vingaia avat a matoto?
[9] Nina i ga pait ra tatalinga pa na valavalongor vang?
Nina i mal ra kiau na mata, pa na gigira bar?
[10] Nina i vateten ra umana Tematana pa na varpit laka?
Nina i vaminana ra tarai,
[11] Ra Luluai, i matoto ta ra lavur nuknuk i ra tarai,
Ba a magit vakuku.

[12] Luluai, i ti doan nam ra tutana ba u vateten ia,
Nina u tova ta kaum tinata na vartovo,
[13] Upi na ki mamal ta ra kaina bung,
Tuk tar ta ra bung ba di kal pa ra tung tana ure ra tena varpiam.
[14] Tago ra Luluai pa na vung vue kana tarai,
Ma pa na vana kan kana tiniba.
[15] Tago a takodo na varkurai na vana rikai tai ra tena takodo,
Ma diat par i dovot ra bala i diat. diat a mur ia.

[16] To ia na tur maravut iau ure ra umana tena varpiam?
To ia amir, upi amir a tur bat ra umana tena pait ra kaina?
[17] Gala ra Luluai pa na ga maravut iau,
Gala ra tulungeagu na ga ki lulut ta ra gunan na minat.
[18] Ba iau ga biti: A kaugu i tagalir,
Kaum varmari, Luluai, i ga vatur vapadikat iau.
[19] Ba i alaala ma i ngarao ra nuknukigu,
Kaum lavur tinata na varmaram dia vagagane iau.
[20] Amur a talaina dave ma ra varkurai kai ra umana tena varpiam,
Nina dia pait vaarike ra bilak na mangamangana ma ra varkurai?
[21] Dia vana varurung upi diat a tur bat ra nilaun kai ra tena takodo,
Ma dia kure vakaina nina pa i rara.
[22] Ma ra Luluai i da ra dekdek na pal na bakbakit piragu;
Ma kaugu God i da ra vat ki iau rivarivan tana.
[23] Ma na vatalil kadia varpiam upi na ki ta diat iat;
Ma na vamutue diat ure kadia kaina papait.
Ra Luluai kada God na vamutue diat.

95

A kakailai na pite varpa

[1] Avat a mai, dat a manga kakailai tadav ra Luluai;
Dat a ngenge tadav ra vat ki da lalaun tana.
[2] Dat a tur rikai ta ra luaina matana ma ra pite varpa,
Dat a papar pirana, ma ra lavur kakailai na lotu na maravut ia.
[3] Tago ra Luluai a ngala na God,
Ma ra ngala na King, i lia ta ra lavur god.
[4] I vatur vake ra lavur lulur ta ra rakarakan a gunagunan;
Kana bula ra lavur lualuana;
[5] A ta kana, ma ia iat i ga pait ia,
Ma ra limana i ga mal ra gunan i mage.

[6] Avat a mai, dat a lotu ma dat a tur rururu;
Dat a va timtibum ta ra luaina mata i ra Luluai, nina i ga vaki dat!
[7] Tago ia iat kada God,
Ma dat ra tarai ba i balabalaure, ma ra kikil na sip ba i agagure.

Gori, gala avat a valongore ra nilaina!
[8] Koko avat a valeo ra bala i vavat, da aro Meriba,
Da ta ra gunan Masa ta ra bil,
[9] Nam ra bung ba ra umana tama i vavat dia ga valar iau,
Dia ga valar ot iau, ma a dovotina dia ga tar gire kaugu papalum.
[10] A ivat na vinun na kilala i ga takunuan ra balagu ure nam ra taun tarai,
Ma iau ga biti: Diat a tarai ba i rara ra nuknuk i diat,
Ma pa dia nunure kaugu mangamangana;
[11] Kari iau ga vavalima na kankan,
Ba koko diat a olo ta kaugu ningo.

96

God ia ra lia na King
(1 Tutu 16:23-33)

[1] Avat a kaile ra kalamana kakailai tadav ra Luluai,
Avat par ta ra rakarakan a gunagunan, avat a kakailai tadav ra Luluai.
[2] Avat a kakailai tadav ra Luluai, avat a pite pa ra iangina;
Avat a vaarike kana valavalaun a bungbung par.
[3] Avat a varvai ure kana minamar pire ra umana Tematana,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra lavur vuna tarai par.
[4] Tago ra Luluai i ngala, ma i kat ba da manga pite pa ia;
I topa ia ba da ru ia ma ra umana enana god pata.
[5] Tago ra lavur god kai ra tarai par a umana magit vakuku diat,
Ma ga ra Luluai i ga pait ra bala na bakut.
[6] A variru ma ra minamar i tur ta ra luaina matana.
A dekdek ma ra minong i ki ta kana pal tabu.

[7] Avat a lavur apik na tarai,
Avat a tul tar ra variru ma ra varkurai tai ra Luluai;
[8] Avat a tul tar ia tai ra Luluai ra variru ba na topa ra iangina;
Avat a kap ra tinabar, ma avat a olo ta kana gunan.
[9] Avat a lotu tadav ra Luluai ma ra gomgom na minong;
Avat par ta ra rakarakan a gunagunan, avat a dadadar ta ra luaina matana.

[10] Avat a biti livuan ta ra lavur Tematana: Ra Luluai i ki na king;
I tar vaki bulu ra rakarakan a gunagunan ma pa na takari;
Na kure ra tarai ma ra takodo na varkurai.
[11] Boina ba ra bala na bakut na gugu ma ra rakarakan a gunagunan na ga;
A ta na roro, ma ra lavur mangana i kor tana;
[12] A pupui na kukula ma ra gugu, ma ra lavur magit i ki tana;
Io, a lavur davadavai ta ra lokalokor diat a kakailai na gugu;
[13] Ta ra luaina mata i ra Luluai, tago i vut;
Tago i vut upi na kure ra rakarakan a gunagunan;
Na kure ra rakarakan a gunagunan ma ra takodo na varkurai,
Ma ra lavur vuna tarai ma ra dovotina.

97

God ia ra lia na Tena Varkurai

[1] Ra Luluai i ki na king; boina ba na gugu ra rakarakan a gunagunan;
A lavur gunan ra valian diat a ga.
[2] A umana bakut ma ra bobotoi i pulu bat ia;
A mangamangana takodo ma ra takodo na varkurai dir ra vunapai kana kiki na king.
[3] A iap i lua tana,
Ma i vaimur kana lavur ebar di tur kikilane.
[4] Kana lavut meme dia pu are ra rakarakan a gunagunan;
A gunagunan i gire, ma i dadadar.
[5] A umana lualuana dia polo da ra bulit na livur ta ra luaina mata i ra Luluai;
Ta ra luaina mata i ra Luluai kai ra rakarakan a gunagunan.

[6] A bala na bakut i vaarike kana mangamangana takodo,
Ma ra lavur vuna tarai dia gire kana minamar.
[7] Diat par dia torom ta ra umana tabataba diat a vavirvir;
Diat par dia langlang ta ra lavur god vakuku.
Avat a umana god par, avat a. lotu pirana.

[8] Sion i valongore, ma i gugu,
Ma ra umana natu i Iuda, a umana vavina, dia ga muka;
Ure kaum lavur varkurai, Luluai.
[9] Tago u, Luluai, u lia kakit ta ra rakarakan a gunagunan,
U ti ngala muka ta ra lavur god par.

[10] Avat ava mari ra Luluai avat a milikuane ra kaina;
I vaale bat ra nilaun kai kana umana tena lotu;
I valaun diat kan ra lima i ra umana tena varpiam.
[11] I keke are ra umana tena takodo,
Ma di vagugu diat i dovot ra bala i diat.
[12] Avat a ga tai ra Luluai, avat a umana tena takodo;
Ma avat a pite pa ra lia na iangina.

98

God i kure ra rakarakan a gunagunan

A kakailai.
[1] Avat a kaile ra kalamana kakailai tadav ra Luluai;
Tago i tar pait ra umana enana magit;
A limana tuna, ma ra gomgom na limana, i pait vaarike ra varvalaun.
[2] Ra Luluai i tar rada kana valavalaun,
I tar vaarike kana mangamangana takodo pire ra lavur vuna tarai par.
[3] I tar nuk pa kana varmari ma kana dovot na mangamangana tadav ra kuba i Israel;
A lavur ngungu na rakarakan a gunagunan dia tar gire ra varvalaun kai kada God.

[4] Avat a ongor ma ra papar tadav ra Luluai, avat par ta ra rakarakan a gunagunan;
Na taorong kavava kakailai na gugu, maia, avat a kakailai na pite varpa.
[5] Avat a kakailai na pite varpa tadav ra Luluai, ma ra pagol na maravut ia,
A pagol, ma ra kalami na nilai vavat,
[6] A tavur, ma ra kaur bula.
Avat a manga pupunge ta ra luaina mata i ra Luluai, ra King.

[7] A ta na roro, ma ra lavur mangana i kor tana,
A rakarakan a gunagunan, ma diat dia ki tana;
[8] Boina ba ra lavur lovon diat a papar,
A lavur buabuana diat a taorong ma ra gugu,
[9] Ta ra luaina mata i ra Luluai, tago i vut upi na kure ra rakarakan a gunagunan;
Na kure ra rakarakan a gunagunan ma ra varkurai i takodo,
Ma ra lavur vuna tarai ma ra varkurai i varogop.

99

God ia ra lia na King

[1] Ra Luluai i ki na king; boina ba ra lavur vuna tarai diat a dadadar;
I kiki ta ra ul a angelo; a gunagunan i guria.
[2] Ra Luluai i ngala ta ra gunan Sion,
I ki ak ta ra lavur vuna tarai.
[3] Boina ba diat a pite pa ra ngala na iangim, a enana ta!
I lia kakit.
[4] A dekdek i ra king i mainge ra takodo na varkurai;
U vatvatur ra varkurai i varogop,
U tar pait ra dovot na varkurai ma ra mangamangana takodo pire Iakob.
[5] Avat a pite vangala pa ra Luluai kada God,
Ma avat a va timtibum ta ra ruarua na kauna;
I lia kakit.

[6] Moses ma Aron diat ma kana umana tena tinabar,
Ma Samuel livuan ta diat dia kail upi ra iangina,
Dia kail upi ra Luluai, ma i torom ta diat.
[7] I ga tata ta diat ma ra bakut;
Dia ga torom ta kana lavur vartuluai, ma ta ra varkurai ba i tar tul tar ia ta diat.

[8] Luluai kaveve God, u tar torom ta diat;
U God, u ga pupun vuai pire diat,
Ma a dovotina u ga obo pa kadia mangamangana.
[9] Avat a pite vangala pa ra Luluai, kada God,
Ma avat a lotu ta kana luana gomgom;
Tago ra Luluai kada God i lia.

100

A kakailai na pite varpa

A kakailai na pite varpa.
[1] Avat a umana gunagunan par, avat a kukula na gugu tadav ra Luluai.
[2] Avat a toratorom tai ra Luluai ma ra gina;
Avat a vana rikai ta ra matana ma ra kakailai.

[3] Avat a matoto ba ra Luluai ia God;
Ia iat i ga vaki dat, ma dat kana iat;
Dat kana tarai, ma kana kikil na sip ba i balabalaure.

[4] Avat a olo ta kana umana mataniolo ma ra tinabar na pite varpa,
Ma ta kana gunan ma ra varmananai;
Avat a pite pa ia, ma avat a tata vadoane ra iangina.

[5] Tago ra Luluai i boina; kana varmari i tur pa na mutu;
Ma ra dovot na maukuana na tuk tar ta ra lavur taun tarai par.

101

Ra vavalima kai ra King

A kakailai kai David.
[1] Ina kakailai ure ra varmari ma ure ra varkurai,
Tadav u, Luluai, ina kakailai na pite varpa.
[2] Ina mal bulu pa kaugu mangamangana, ma ina vanavana bulbulu;
Vingaia bar una tadav iau?

[3] Ina ki ra kubagu ma ra ko na balagu.
Pa ina nuk upi ta bilak na magit,
Iau milmilikuane ra kaina mangamangana kadiat dia vana rara;
Pa na ki petep piragu.
[4] A gegagege na nuknuk na vana kan iau,
Pa amir a varmaliurai ma ra kaina;

[5] Ina vamutue nina i takun ivaive talaina ma i vaongo ko tana;
Ma pa ina mari nina i malamala lululuai ma i kolakolo ra nuknukina.

[6] Ina nuk upi ra dovot na tarai ta ra gunan upi diat a ki piragu;
Nina i vanavana ta ra nga ba i ko tuna, nam na torom tagu.

[7] Nam ba na pait ra lavur vavagu pa na ki ra kubagu;
Nam i tatike ra vaongo pa na tur vatikai ta ra luaina matagu.

[8] A bungbung par ta ra malana ina vamutue ra umana tena varpiam par ta ra gunagunan,
Upi ina re vue ra lavut tena pait ra kaina par ta ra pia na pal kai ra Luluai.

102

A niaring kai nina i ki na malari

A niaring kai nina i malari, ba i tup ia, ma i vaarike kana kaina kini pire ra Luluai.
[1] Luluai, una valongore kaugu niaring,
Ma kaugu tinangi na tadav u.
[2] Koko una ive ra matam kan iau ta ra bung ba iau ki na malari tana;
Una lingan upi iau;
Ba iau kail up u, una torom lulut.

[3] Tago kaugu nilaun i panie da ra mi,
Ma ra lavur urugu dia io da ra mapina ul.
[4] Di tar rang ra balagu da ra vura, ma i makuk;
A dovot iau valubane vue ra agu nian.
[5] A umana urugu dia tar petep ta ra viogu
Ure kaugu tinangi ma kaugu niriri.
[6] Iau varogop ma ra mou ta ra bil,
Ma iau da ra kurkur ta ra pupui.
[7] Iau vangala pa ra keake,
Ma iau da ra beo ik i ki varkolono ta ra ul a pal.
[8] Kaugu lavur ebar dia vul iau a bungbung par;
Ma diat dia kaba iau dia tata kakaina tagu.
[9] Tago iau tar en ra kabu da ra gem,
Ma iau tar poto kaugu tava na nimomo ma ra lur na matagu.
[10] I vuna ta kaum kankan ma kaum kulot,
Tago u tar takan pa iau, ma u tar rapue iau.
[11] Kaugu kini ati ra pia i da ra malur i lolovina;
Ma iau tar makuk da ra vura.

[12] Ma ga u Luluai, una ki tukum,
Ma ra lavur taun tarai par diat a mata-matanai upi ra iangim.
[13] Una ga tut, ma una mari Sion;
Tago i topa ia ba una mari ia, maia, ra bung di ga kubu ia i tar vut;
[14] Tago kaum umana tultul dia manane kana lavur vat,
Ma dia mari ra tobonina.
[15] Damana ra lavur vuna tarai diat a ru ra iang i ra Luluai,
Ma ra lavur king ta ra rakarakan a gunagunan diat a ru kaum minamar;
[16] Tago ra Luluai i tar vatur Sion,
I tar vana rikai ta kana minamar,
[17] I tar nuk pa ra niaring kai ra umana biaui,
Ma pa i pidimuane.kadia nilul.

[18] Diat a tumu go ure ra taun tarai namur;

Ma ra tarai ba da vangala boko diat diat a pite pa ra Luluai.
[19] Tago i tar gire uti ra pia marama liu ta kana pal tabu;
Marama ra bala na bakut ra Luluai i tar bobe ra gunagunan;
[20] Upi na valongore ra tinangi kadiat dia ki ra pal na banubat;
Upi na pala vue diat di ga kure diat upi diat a virua;
[21] Upi ra tarai diat a varvai ure ra iang i ra Luluai ta ra gunan Sion,
Ma ure kana pite varpa ta ra gunan Ierusalem,
[22] Ba ra umana vuna tarai dia tar ki varurung,
Ma ra umana vuna varkurai bula. upi diat a torom tai ra Luluai.

[23] I tar vaikilik kapi ra dekdekigu nangananga;
I tar vatutukana kaugu nilaun.
[24] Iau biti: Kaugu God, koko una tak vue kaugu nilaun ba pa iau patuana boko.

Kaum lavur kilala na nilaun pa diat a mutu.
[25] Amana iat u ga vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra bala na bakut a kau i ra limam.
[26] Dir a panie boko, ma ga u, una ga tur vatikai;
Maia pa, dir par dir a maulana vanavana da ra mal;
Ma da ra mal una ga kia dir, ma dir a enana vanavana;
[27] Ma u, pa u enana ka,
Ma kaum nilaun pa na mutu.
[28] A umana natu i kaum lavur tultul diat a ki vatikai namur,
Ma ra umana bul mur ta diat diat a tur ta ra luaina matam.

103

A varmari kai God

Kai David.
[1] A tulungeagu, una pite pa ra Luluai,
Ma ra balagu par na pite pa ra lia na iangina.
[2] A tulungeagu, una pite pa ra Luluai,
Ma koko una valubane kana lavur vartabar piram:
[3] I nur vue kaum lavur varpiam;
I valagar u ta kaum lavur minait;
[4] I valaun u kan ra vinirua;
I vi puar u ma ra varmari ma ra bala na varmari;
[5] I tabar vamaur u ma ra bo na magit,
Upi na kalamana mulai ra dekdekim da ra dekdek i ra minigulai.

[6] Ra Luluai i pait ra takodo na mangamangana,
Ma i varvarkurai maravut diat par di ki taun diat.
[7] I ga vaarike tar kana lavur mangamangana tai Moses
Ma kana lavur papalum ta ra tarai Israel;
[8] Ra Luluai i buka ma ra varmari, a tena varmari tuna,
Pa i kankan lulut, ma i peal kana lavur varmari.
[9] Pa na varbor vatikai;
Ma kana kulot pa na tur tukum.
[10] Pa i obo pa kada lavur varpiam;
Ma pa i bali kada lavur bilak na mangamangana ta dat.
[11] Tago da ra bala na bakut i ki arama liu iat,
Damana i ngala kana lavur varmari tadav diat dia ru ia.
[12] Da ra ngu na gunan ra matana keake i vana rikai tana i vailik kan ra ngu na gunan i ki ong tana,
Damana i tak vakari vue kada lavur varpiam kan dat.
[13] Da tika na tutana i mari ra umana natuna,
Damana ra Luluai i mari diat dia ru ia.
[14] Tago i nunure ra mangana pal a paka i dat,
I nuk pa dat, tago dat a tobon ika.

[15] Ma ra tarai, kadia nilaun i da ra vura;
Dia tavua da ra pupu na davai.
[16] Tago ba ra ubar i vuvu tadav diat, dia panie ke,
Ma pa di nunure mule kadia turtur.
[17] Ma ga ra varmari kai ra Luluai i tur tukum pire diat dia ru ia,
Ma kana mangamangana takodo pire ra lavur bul mur ta diat;
[18] Pire diat dia torom ta kana kunubu,
Ma pire diat dia nuk pa kana lavur vartuluai upi diat a pait diat.

[19] Ra Luluai i tar vatur kana kiki na king arama ra bala na bakut,
Ma i kure ra lavur magit par.
[20] Avat kana lavur angelo, avat a pite pa ra Luluai,
Avat ba ava ongor kakit, ma ava pait ot pa kana lavur vartuluai,

Ma ava torom ta kana lavur tinata.
21 Avat kana lavur kor, avat a pite pa ra Luluai;
Avat kana lavur tultul ba ava pait ot pa kana mamainga.
22 Avat kana lavur papalum, avat a pite pa ra Luluai,
Ta ra lavur gunan i varkurai tana;
A tulungeagu, una pite pa ra Luluai.

104

A pite varpa tadav ra Tena Vavaki

1 A tulungeagu, una pite pa ra Luluai.
Luluai kaugu God, u ti ngala tuna;
U vavauluvai ma ra variru ma ra ngala na minamar.
2 U pulu mule u ma ra kapa da ma ra olovoi;
U vung pala ra lao da ra mal na turturup;
3 U vung ra vabolo ure ra kubam arama liu ta ra vual;
U pilak pa ra umana bakut upi diat kaum kiki na vinavana;
U vanavana ta ra ul a bebea i ra vuvu.
4 U vaki kaum lavur angelo upi dia da ra vuvu,
Kaum umana tultul upi dia da ra biro na iap;

5 U ga page vadekdek ra rakarakan a gunagunan,
Upi koko na takari vatikai namur.
6 U tuba ma ra lamanana da ma ra olovoi;
A umana buabuana dia ga dudu ta ra polo;
7 A polo i ga takap ta kaum varbor;
I ga vilavilau ta ra nilai kaum pangpagur,
8 Upi ra kiki u ga mal pa ia ure;
A umana lualuana dia ga vana rikai, ma ra umana male dia ga kuba.
9 U ga pait ra langun ba pa dia bolo lake tana.
Upi koko diat a lilikun mulai upi diat a tuba ra gunagunan.

10 U tulue vaarike ra umana mata na tava ta ra malamale,
Dia noranoro limlivuan ta ra lualuana.
11 A umana king ta ra pupui dia momamomo,
A umana kuabar na as dia maur tana.
12 A umana beo liuliu dia poapo maravai tana,
Ma limlivuan ta ra mapina davai dia vivigul.
13 U tabatabar ra lualuana ma ra tava marama ra kubam;
A pia i maur ma ra vuai kaum lavur papalum.
14 U vatavua ra vura upi a.i ra umana vavaguai;
Ma ra umana davadavai upi diat a topa ra tarai;
Upi diat a vatur vake ra adia magit na nian ta ra pia;
15 Ma ra vain upi na vagagane ra nuknuk i ra tarai,
Ma ra vaivai upi na vatavaliran ra mata i diat,
Ma ra gem upi na vaongor ra bala i diat.
16 A umana davai kai ra Luluai dia maur ma ra bata,
A umana tagatagal aro Lebanon nina i ga vaume diat;
17 Nam ba ra umana beo dia poapo tana;
Ma ra mou i ki ta ra iara.
18 A umana kuabar na me dia bakitai ta ra lualuana i manga tuluai,
Ma ra mang i paraparau livuan ta ra umana vat;
19 U vaki ra gai upi na tibe ra kilala,
Ma ra matana keake i nunure kana kukuba.
20 U vabobotoi ra gunan, ma i marum,
Nam ba ra lavur kuabar ra pupui dia kakao rikai tana.
21 A umana nat na kon dia kukukula upi ra adia magit,
Ma dia tikatikan upi ra adia nian pire God.
22 Ba ra keake i kuma rikai dia vana kariu,
Ma dia va mulai ta kadia babang.
23 A tarai dia vana oai upi kadia papalum,
Ma upi kadia bibili tuk tar ta ra ravian.

24 Luluai, i peal tuna kaum lavur papalum!
U tar pait diat par ma ra kabinana;
A rakarakan a gunagunan i kor ma kaum lavur vavaki.
25 A ta i ki abara, i ngala ma i tababa,
A peal mangana dia kakakao tana, dia vurot,
A lavur mangana dia laun, a umana ikilik ma ra umana ngala.
26 A umana parau dia vanavana ta ra ul a ta,
A konakonom oaga i ki tana, nina u ga pait ia upi na limlibur ie.

27 Go diat par dia ki pa u,
Upi una tabar diat ma ra adia magit a bungbung par.
28 U tabar diat, ma dia varuruai,
U pala ra limam, ma dia maur ma ra bo na magit.
29 U kuvang ra matam, ma dia ki kaina;
U tigal bat ra vuvu na bilau i diat, ma dia mat ika,

Ma dia lilikun upi ra tobon i diat.
30 Ba u tulue ra tulungeam dia laun,
Ma u pait vakalamane ra mata i ra rakarakan a gunagunan.

31 Boina ba ra minamar i ra Luluai na tur tukum,
Boina ba ra Luluai na gugu ta kana lavur papalum!
32 Nina i gire ung ra rakarakan a gunagunan, ma i dadadar;
I bili ra lualuana, ma dia vuvuvul.
33 Ina kakailai tadav ra Luluai ta kaugu nilaun par;
Ina kakailai na pite varpa tadav kaugu God ta ra lavur kilala ba iau kiki ati ra pia.
34 Boina ba kaugu ninunuk na kalakalami pirana;
Ina gugu tai ra Luluai.
35 Boina ba ra umana tena pait ra kaina diat a virua kan ra rakarakan a gunagunan,
Ma koko ra umana tena varpiam diat a ki mulai ati.
A tulungeagu, una pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra Luluai.

105

God ma kana tarai
(1 Tutu 16:8-22)

1 Avat a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai; avat a kail upi ra iangina!
Avat a vaarike kana lavur papalum pire ra umana vuna tarai.
2 Avat a kakailai tadav ia, avat a kaile ra kakailai na pite varpa tadav ia.
Avat a tata ure kana lavur enana papalum.
3 Avat a langlang ta ra lia na iangina;
Boina ba na gugu ra bala i diat dia tikan upi ra Luluai.
4 Avat a tikatikan upi ra Luluai ma upi ra dekdekina,
Avat a vala tikatikan upi ra matana.
5 Avat a nuk pa ra lavur enana papalum i ga pait ia;
Kana papalum na padapada varvo, ma ra lavur varkurai i arikai ta ra ngiene;
6 Avat ra umana bul mur tai Abaraam kana tultul;
Avat a umana natu i Iakob, kana umana viviliai.

7 Ia iat ra Luluai kada God;
Kana umana varkurai dia kor ta ra rakarakan a gunagunan par.
8 I nuk vatikene pa kana kunubu,
Ra tinata ba i ga tul tar ia ta ra arip na marmar na taun tarai,
9 Ra kunubu dir ga pait ia ma Abaraam,
Ma kana vavalima pire Isak bula;
10 Ma i ga vadekdek pa ia pire Iakob upi na da ra varkurai,
Ma pire Israel upi ra kunubu pa na mutu;
11 Ma i ga biti dari: Ina tul tar ra gunan Kanaan tam,
A gunan ba avat a kale pa ia;

12 Ma nam ra bung a paupau tarai ka diat;
Maia pa, a paupau tuna diat, ma dia ga ki na vaira ka tana.
13 Ma dia ga tenten vurvurbit, dia ga vana kan tika na vuna tarai upi ta ra tikai.
Kan tika na vuna gunan upi ta ra tika na vuna tarai.
14 Pa i ga tul tar ta tikai ba na vakaina diat,
Maia pa, i ga pit ra umana king ure diat;
15 I dari: Koko ava bili diat ba iau ga ku diat,
Ma koko avat a vabilak kaugu umana propet.

16 Ma i ga tulue ra mulmulum, upi na tup ra gunan,
Ma i ga vakaina vue ra adia magit.
17 I ga tulue tika na tutana na lua ta diat;
Di ga ivure Iosep upi na ki na vilavilau;
18 Di ga varuk ra kakene ta ra babat keke,
Di ga vi ia ma ra vinau na palariam;
19 Tuk tar ta ra bung ba na ot kana tinata;
A tinata kai ra Luluai i ga valar ot pa ia.
20 Ra king i ga vartuluai, ma i ga pala vue,
Maia pa, ra luluai kai ra tarai i ga vung pala vue.
21 I ga vaki ia upi na luluai ta ra kubana,
Ma upi na tena varkurai ure kana lavur tabarikik,
22 Upi na vi kana umana luluai da i mainge.
Ma na tovo tar ra kabinana ta kana lavur patuana.

23 Israel bula i ga vana uro Aigipto,
Ma Iakob i ga ki na vaira ta ra gunan Kam.
24 Ma i ga vapeal tuna kana tarai,
Ma i ga vaongor diat, ma dia ga lia ma ra niongor ta kadia lavur ebar.
25 I ga pukue ra bala i diat upi diat a milikuane kana tarai,
Ma upi diat a vagu pa kana umana tultul.

26 I ga tulue Moses kana tultul,

Ma Aron nina i ga pilak pa ia.
27 Dir ga vaarike kana umana vakilang limlivuan ta diat,
Ma kana lavur papalum na padapada varvo ta ra gunan Kam.
28 I ga tulue ra bingnimuna, ma i ga bobotoi;
Ma dia ga piam vue kana tinata.
29 I ga pukue ra adia tava upi na gap uka,
Ma i ga doko kadia lavur en.
30 Kadia gunan i ga livur ma ra umana rokrok,
Dia ga ki ta ra kuba i kadia umana king.
31 I ga tata, ma ra umana livur na langa dia ga vana rikai,
Ma ra ut bula, ta kadia langlangun.
32 I ga kia ra bata tuna ma ra bata na vatvat pire diat,
Ma ra meme i papala ta kadia gunan.
33 I ga vakaina bula kadia davai na vain ma kadia lovo,
Ma i ga bubur ra lavur davai ta kadia langlangun.
34 I ga tata, ma ra umana kubau dia ga vana rikai,
Damana ra umana nat na kubau, ma dia ga vurot mat,
35 Ma dia ga en vue ra lavur davadavai ta kadia gunan,
Ma dia ga en vue ra vuai kadia pia.
36 I ga ubu bula ra lavur luaina bul ta kadia gunan,
A luaina vuai ra dekdek i diat par.

37 I ga agure vairop diat, ma dia ga kap ra silva ma ra goled,
Ma pa ta tikai ta kana lavur vuna tarai i ga tutukai.
38 Aigipto i ga gugu ta kadia niirop,
Tago ra bunurut ure diat i ga tup.diat.
39 I ga vuare tika na bakut, ma i ga turup diat,
Ma i ga tul tar ra iap upi na pu are diat ta ra marum.
40 A tarai dia ga lulul, ma i ga tul tar ra voro,
Ma i ga tabar vamaur diat ma ra gem marama ra bala na bakut.
41 I ga pelegi ra vat ki, ma ra tava i ga tamtavit tana,
A tava alir i ga noranoro ta ra gunan i mage.
42 Tago i ga nuk pa kana lia na tinata,
Ma Abaraam kana tultul.

43 Ma i ga agure vairop kana tarai ma ra gugu,
Ma kana umana viviliai ma ra kakailai na gugu.
44 Ma i ga tul tar ra lavur gunan kai ra umana Tematana ta diat;
Ma dia ga kale ra papalum kai ra umana vuna tarai;
45 Upi diat a toratorom ta kana umana varkurai,
Ma upi diat a mur kana lavur vartuluai.
Avat a pite pa ra Luluai.

106

Ra Luluai ia ra tena pait ra boina pire kana tarai

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra Luluai, tago a tena varmari;
Tago kana varmari ta i tur tukum.
2 To ia na vatang valar pa ra lavur dekdek na papalum kai ra Luluai?
Ma i tale to ia upi na vaarike kana lavur papalum di pite pa ia?
3 Diat dia torom ta ra varkurai dia ti doan,
Damana bula nina i pait ra mangamangana takodo ta ra bungbung par.

4 Luluai, una nuk pa iau ma nam ra varmari ba u papait ia pire kaum tarai;
Una maravut iau ma kaum valavalaun;
5 Upi ina gire ra tinavua kai kaum umana viviliai;
Upi ina gugu ta ra nidoan kai kaum tarai,
Upi avet ma kaum tiniba avet a langlang varurung.
6 Avet ma ra umana tama i vevet ave tar vana rara,
Ave tar varpiam, ave tar mur ra bilak na mangamangana.
7 A umana tama i vevet aro Aigipto pa dia ga nuk pa kaum lavur enana papalum;
Pa dia ga nuk pa kaum lavur varmari, a pepeal diat;
Dia ga varpiam uka abara ra valian, ta ra Ta Meme iat.
8 Ma i ga valaun uka diat ure ra iangina,
Upi na vaarike ke kana ngala na niongor.
9 I ga bor bula ra Ta Meme, ma i ga mama;
Damana i ga agure vabolo diat ta ra maluluvinana, ma i da dia bolo ta ra bil ika.
10 Ma i ga valaun diat kan ra lima i nina i milmilikuane diat,
Ma i ga valaun diat kan ra lima i ra ebar.
11 Ma kadia umana ebar dia ga dudu ta ra polo;
Ma pa ta tikai i virua valili.

[12] Io, dia ga kapupi kana tinata,
Ma dia ga kakailai na pite varpa pirana.

[13] Pa i vavuan, ma dia ga valubane mule kana lavur papalum,
Ma pa dia ga ki pa ra nuknukina.
[14] I ga tut rikai ka kadia mamainga ta ra bil,
Ma dia ga valar God ta ra pupui.
[15] Ma i ga tul tar ra magit ta diat dia bala upi ia,
Ma i ga tulue ra ngala na minait bula livuan ta diat.

[16] Ma dia ga pin bula Moses ta ra gunan dia ki tana,
Dir ma Aron ra viviliai kai ra Luluai.
[17] A pia i ga panganga, ma i ga konom pa Datan,
Ma i ga tuba kapi ra loko na tarai kai Abiram.
[18] Di ga vautunge ra iap livuan ta kadia loko na tarai,
Ra biro na iap i ga vaimur ra umana tena varpiam.

[19] Dia ga mal ra nat na bulumakau ta ra gunan Koreb,
Ma dia ga lotu tadav ra kalavuar,
[20] Damana dia ga kia vue kadia minamar
Ma ra malalar i ra bulumakau nina i en ra vura.
[21] Dia ga valubane God kadia tena valaun,
Nina i ga pait ra umana ngala na magit ta ra gunan Aigipto;
[22] A umana enana papalum ta ra gunan Kam,
Ma ra umana magit ba di burut i tana ta ra Ta Meme.
[23] Kari i ga biti ba na ubu vue diat;
Ia kaka Moses kana viviliai i ga tur bat ia,
Upi na vabalamat kana kankan, kan na ubu vue diat.
[24] Maia pa, dia ga milikuane ra bo na gunan,
Pa dia ga kapupi kana tinata;
[25] Dia ga tata na urur uka ta kadia lavur pal na mal,
Ma pa dia ga torom ta ra nilai ra Luluai.
[26] Kari i ga vatur ra limana ure diat,
Upi na vue pukue vue diat ta ra bil;

[27] Upi na vaki varbabaiane ra umana bul mur ta diat livuan ta ra lavur Tematana,
Ma upi na tul varbabaiane vue diat ta ra gunagunan.

[28] Dia ga agile bula Baal-Peor,
Ma dia ga enen ra magit na tinabar tadav ra umana minat.
[29] Ma dia ga vangangal ia ma kadia lavur mangamangana;
Ma ra ngala na minait i ga vana rikai pire diat.
[30] Io, Pinekas i ga tut, ma i ga tur varbat,
Ma damana ra ngala na minait i ga par.
[31] Ma nam di ga luk tar ia tana da ra mangamangana takodo,
Ta ra lavur taun tarai ma pa na mutu.

[32] Dia ga vakankan ia bula ta ra tava Meriba,
Ma Moses bula i ga rara ure diat;
[33] Tago dia ga piam vue ra Tulungea i God,
Ma i ga tatata lulut uka.

[34] Pa dia ga vamutue vue ra lavur vuna tarai,
Da ra Luluai i ga vartuluai pire diat;
[35] Dia ga ki varpopoto ma ra lavur Tematana,
Ma dia ga vartovo ta kadia mangamangana.
[36] Dia ga torom bula ta kadia umana god,
Nina dia ga da ra kun pire diat.
[37] Maia, dia ga vartabar ma ra umana natu i diat, a umana tutana ma ra umana vavina, pire ra umana tabaran.
[38] Ma dia ga doko diat ba pa dia rara,
Maia pa, kadia umana bul tutana ma kadia umana bul vavina,
Nina dia ga tul tar diat ta ra umana tabalar Kanaan;
Ma ra gunan i ga kaina ma ra gap.
[39] Dia ga vadur pa mule diat ma kadia lavur mangamangana,
Ma dia ga vana na ungaunga ma kadia lavur papait.

[40] Damana ra kankan kai ra Luluai i ga birao ure kana tarai,
Ma i ga manga milikuane kana tiniba.
[41] Ma i ga tul tar diat ta ra lima i ra umana Tematana,
Ma diat dia milikuane diat dia ga kure diat.
[42] Kadia umana ebar dia ga ki taun diat bula,
Ma dia ga nur tar ika diat ta kadia varkurai.
[43] Mangoro na pakana i ga valaun diat;
Ma ra nuknuk i diat i ga varvarpiam ika,
Ma dia ga malmalu ure kadia varpiam.
[44] Ma i ga nuk pa diat mulai ba dia malari,
Ba i valongore kadia kinail;
[45] Ma i ga nuk pa mule kana kunubu,
Ma i ga pukue ra nuknukina upi na varogop ma kana varmari ta, a pepeal tuna.

46 I ga tul tar ia ta diat par bula ba di ga kinim
vavilavilau diat, upi diat a mari diat.

47 Luluai kaveve God, una valaun avet,
Ma una varurue pa avet kan ra kini livuan
ta ra umana Tematana,
Upi avet a pite pa ra lia na iangim,
Ma avet a gugu mat ma ra varmananai
piram.

48 Da pite pa ra Luluai, ra God kai Israel,
vatikai ma pa na mutu.
Ma ra tarai par diat a biti: Amen.
Avat a pite pa ra Luluai.

107

A VAILIMANA BUK A pite varpa tadav God tago ia ra tena pait ra boina

1 Avat a tul tar ra pite varpa tai ra Luluai,
tago a tena varmari;
Tago kana varmari i tur tukum.
2 Boina ba diat ba ra Luluai i tar valaun diat,
diat a vatang nam ra tinata,
Diat ba i tar valaun diat kan ra lima i ra ebar,
3 Ma i tar varurue vairop diat kan ra guna-
gunan,
Kan ra papar a taur ma ra papar a taoai,
Kan ra papar a labur ma ra papar a taubar.
4 Dia ga vana rara ta ra bil, ta ra nga i pui ka,
Pa dia ga gire tadav ta pia na pal ba ra tarai
tana.
5 Dia ga mulmulum ma dia ga mar,
A tulungea i diat i ga matmat.
6 Ba dia ga malari dia ga tangi tadav ra
Luluai,
Ma i ga valangalanga diat kan ra lavur
magit i ga monong diat.
7 Ma i ga lue rap diat ta ra takodo na nga,
Upi diat a vana ta ra pia na pal ba a tarai dia
ki tana.
8 Boina ba diat a tul tar ra pite varpa tai ra
Luluai ure kana varmari,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra
lavur natu i ra tarai!
9 Tago i tabar vamaur nina i merek,
Ma i vangan nina i mulmulum ma ra bo na
magit.

10 Diat dia ga ki ta ra bobotoi ma ta ta malur
na minat,
Dia ga malari ta ra pal na banubat, ma di ga
vi diat;
11 Tago dia ga piam vue ra tinata kai God,
Ma dia ga pidimuane ra nuknuk i ra Ngala
Kakit;
12 Kari i ga vamolo ra bala i diat ma ra dekdek
na papalum;
Dia ga bura, ma pa ta na abara ba na mara-
maravut.
13 Io, ba dia ga ki na malari, dia ga tangi
tadav ra Luluai,
Ma i ga valaun diat kan kadia kaina kini.
14 I ga ben vairop diat kan ra bobotoi ma ra
malur na minat,
Ma i ga al kutu kadia vivi.
15 Boina ba diat a pite pa ra Luluai ure kana
varmari,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra
lavur natu i ra tarai!
16 Tago i bubur ra umana banbanu na palar-
iam gobol,
Ma i mut kutu ra babat na palariam.

17 A umana papaua dia malari ure kadia
lavur mangamangana varpiam iat,
Ma kadia kaina mangamangana i tup diat.
18 A bala i diat pa i mainge tuna ta nian,
Ma dia kakari maravai ta ra mataniolo na
minat.
19 Io, dia tangi tadav ra Luluai ba dia malari,
Ma i valaun diat kan kadia kaina kini.
20 I tulue kana tinata, ma i valagar pa diat,
Ma i valangalanga diat kan kadia vinirua.
21 Boina ba diat a pite pa ra Luluai ure kana
varmari,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra
lavur natu i ra tarai!
22 Ma boina ba diat a vartabar ma ra pite
varpa,
Ma diat a varvai ure kana lavur papalum ma
ra gugu.

23 Diat dia vana na ta ta ra umana parau,
Diat dia vana na kunukul ta ra lamanana,
24 Go diat dia tar gire ra umana papalum kai
ra Luluai,
Ma kana lavur papalum na kinaian ta ra
marumian.
25 Tago i tata, ma i vatut ra ngala na vuvu,
Nina i vue ra umana bobol urama.
26 Dia tutua urama ra bakut, dia kuba mulai
ta ra marumian;
I bilua tuna ra bala i diat ure ra kaina
vinavana.
27 Dia vana lekaleke, ma dia pa lebalebe da
tikai i longlong ma ra nimomo,
Ma pa dia nunure mulai ba ava bar diat a
pait ia.
28 Io, dia tangi tadav ra Luluai ba dia malari,
Ma i valaun diat kan kadia kaina kini.
29 I vango ra ngala na vuvu upi na malila ka,

Ma ra umana bobol dia ngo.
30 Io, dia gugu, tago i malila,
Ma i vaur diat ta ra tungunana dia mainge diat a pukai tana.
31 Boina ba diat a pite pa ra Luluai ure kana varmari,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra lavur natu i ra tarai!
32 Ma diat a tata vangala pa ia ta ra kivung kai ra tarai,
Ma diat a pite pa ia ta ra kivung kai ra umana patuana.

33 I rang ra umana tava alir ma dia da ra bil,
Ma ra umana mata na tava upi diat a da ra pia i mage tuna.
34 I pukue ra pia na uma upi na da ra bil ika,
Ure ra varpiam kadiat dia ki tana.
35 I toro ra bil, ma i da ra kabipolo,
Ma ra pia mage upi na kor ma ra umana mata na tava.
36 Ma i vaki diat dia mulmulum ie,
Ma dia pait ra pia na pal tana,
37 Ma dia pait ra uma, ma dia vaume ra davai na vain,
Ma i vuavuai tuna.
38 I vadoane bula diat, ma dia peal na kaia;
Ma kadia umana vavaguai pa dia ikilik vanavana.

39 Ma ba dia ikilik ma ba dia bilua,
Tago di ki taun diat, ma di vakaina diat, ma i ngarao ra bala i diat,
40 I manga kulume ra umana luluai,
Ma i varara diat ta ra bil ba pa ta nga tana.
41 Ma i vaki vabakite ra luveana kan ra kinadik,
Ma i vatavua kana tarai da ra kikil na sip.
42 A umana tena takodo dia gire, ma dia ga;
Ma ra mangamangana gegagege par i ang bat ra ngiene.
43 Ba tikai i matoto, boina ba na nuk pa go ra lavur magit,
Ma na kapupi ra lavur varmari kai ra Luluai.

108

A niaring upi God na maravut kana tarai, ma na tur bat kadia umana ebar
(Kak 57:7-11; 60:5-12)
A kakailai kai David.
1 God, a nuknukigu i tar vaninara;
Ina kakailai, maia, iau iat ina kakailai na pite varpa;
2 Amur a tavangun, ra ngap ma ra pagol;
Iau iat ina vangun ra kau.
3 Ina pite pa u, Luluai, livuan ta ra umana Tematana,
Ma ina kakailai na pite varpa piram livuan ta ra umana vuna gunan.
4 Tago kaum varmari i ki ak ta ra bakut,
Ma kaum dovotina i tuk tar ta ra lao.

5 God, una vangala pa mule u pi una ki ak ta ra bakut,
Kaum minamar na ngala ta ra rakarakan a gunagunan.
6 Una valaun avet ina ra limam tuna, ma una torom tagu,
Upi kaum vakak na langalanga.

7 God i tar tata ta kana lia na kini dari: Ina manga gugu;
Ina tibe varbaiane Sekem, ma ina valar tibe ra male Sukot.
8 Gilead kaugu, Manase kaugu,
Epraim bula a ramravit ure ra ulugu.
Iuda kaugu buka na varkurai.
9 Moab kaugu la na dududur;
Ina vue ra pal a kaugu taun ra gunan Edom;
Ina kalukal ure Pilistia.

10 To ia na agur vaolo iau ta ra pia na pal di tar liplip bat ia?
To ia na rap vaolo iau ta ra gunan Edom?
11 Dave, pa u tar okole vue avet, God?
Pa ava varagur, God, ma kaveve kor na tarai na vinarubu.
12 Una maravut avet, upi avet a tur bat ra ebar,
Tago ra maramaravut kai ra tarai pai i topa ta magit.
13 Ba dat ma God dat a ongaongor,
Tago ia iat na rua taun kada umana ebar.

109

Ra tutana nina i purpuruan i tata mukumuk
Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.
1 Koko una ki mut, u ra God ba iau pite pa ia.
2 Tago ra tena varpiam ma ra tena vavagu dir tak ngia ure iau.
Dir tar vavaongo pa iau.
3 Maia, dia vila babat iau ma ra tinata na vargegelenai,
Ma dia varubu ure iau, ma pa ta vuna.
4 Dia bali kaugu varmari ma ra mangamangana ebar;
Ma iau, iau tar araring.
5 Ma dia bali ra boina ma ra kaina piragu,

Ma dia bali ra varmari ma ra milmilikuan.

[6] Una tibe ra tena varpiam upi na kure;
Ma ra tena vartakun na tur pirana ta ra papar a lima tuna.
[7] Ba di varvarkurai ure, boina ba da takun ot pa ia;
Ma kana niaring na da ra varpiam.
[8] Boina ba na laun a paupau bung uka,
Ma ta ra tikai na kia vue ta kana kiki.
[9] Boina ba ra umana natuna diat a varogop ma ra umana nat na ling,
Ma kana taulai a ua na vavina ka.
[10] Boina ba ra umana natuna diat a va nanganangа ka, ma diat a lulul uka,
Ma boina ba da korot vue diat kan ra kuba i diat i uliran.
[11] A tena piapie mani na vatur vake kana tabarikik par,
Ma ra umana vaira diat a long kana papalum.
[12] Koko ta tikai na mari mule,
Ma koko ta tikai na vamel ra umana natuna, a umana nat na ling.
[13] Boina ba ra umana bul mur tana diat a virua;
Ma da pun vue ra iang i diat ta ra taun tarai namur.
[14] Boina ba ra Luluai na nuk pa ra varpiam kai ra umana tamana;
Ma koko da pun vue ra varpiam kai nana.
[15] Ra Luluai na nuk vatikene pa diat,
Upi na vamutue ra ninunuk uraure diat ati ra pia.
[16] Tago pa i ga pait ra varmari,
I vakavakaina ka ra luveana, ma nina i ki na niiba,
Ma nina i takunuan ra balana, upi na ubu diat.
[17] A lup tinata kakaina ma kana kaina tinata na lilikun mulai pirana,
Ma pa i gugu ta ra varvadoan, ma na ki vailik kan ia.
[18] I vavauluvai ma ra tinata kakaina da ma ra mal,
Ma i ruk ta ra balana da ra tava,
Ma da ra dangi ta ra uruna.
[19] Boina ba na da ra mal pirana, nina i turturup me,
Ma da ra vipit, nina i vala vi pit me.

[20] Go ra vapuak ba ra Luluai na tul tar ia ta kaugu umana ebar,
Ma ta diat dia tata vakaina iau.
[21] Luluai, God, una mari maravut iau ure ra iangim,
Una valaun iau, tago i kat kaum varmari.
[22] Tago iau ki na malari ma iau luveana,
Ma i takunuan ra balagu.
[23] Iau tar panie da ra malur,
Di kap vue iau da ra kubau.
[24] A malmalikun na kaugu i malmalu ta ra vinevel,
Ma ra pal a pakagu i palaur.
[25] Ma iau, iau da ra magit na varkulumai pire diat,
Ba dia gire iau dia loloe ra ulu i diat.

[26] Una maravut iau, Luluai kaugu God,
Una valaun iau varogop ma kaum varmari;
[27] Upi diat a nunure ba a limam iat,
Ba u, Luluai, u ga pait ia.
[28] Kan diat a tata kakaina, ma u, una ga tata na varvadoan;
Dia tut, ma di varuva diat, ma kaum tultul na gugu.
[29] Kaugu umana ebar diat a vavauluvai ma ra niruva,
Ma diat a pulu mule diat ma kadia vavirvir iat da ma ra olovoi.
[30] Ina pite pa tuna ra Luluai ma ra ngiegu;
Maia, ina pite pa ia livuan ta ra ngala na kor.
[31] Tago na tur na maramaravut ta ra papar a lima tuna pire ra luveana,
Upi na valaun ia kan diat dia kure vakaina.

110

Ra Luluai ma ra king nina i ga pilak pa ia

A kakailai kai David.
[1] Ra Luluai i ga tatike ta kaugu luluai dari:
Una ki ta ra papar a limagu tuna,
Upi ina vadiop kaum lavur ebar upi ra ruarua na kakim.

[2] Ra Luluai na tulue vaarike kaum dekdek na buka na varkurai maro Sion;
Una ki na varkurai limlivuan ta kaum lavur ebar.
[3] Kaum tarai dia ga upi diat a tul tar mule diat ta ra bung ba u varurue diat tana,
Ma diat a mamar ma ra gomgom na minamar;
U vatur vake kaum lavur barmana dia da ra mavoko i vana rikai ta ra lar.

[4] Ra Luluai i tar vavalima ma pa na pukue ra nuknukina;
U a tena tinabar tukum
Varogop ma Melkisedek.

[5] Ra Luluai, nina i tur ta ra papar a limam tuna,
Na pamar gigi ra umana king ta ra bung ba na vaarike kana kankan tana.
[6] Na varvarkurai limlivuan ta ra umana Tematana,
Na vabuka ra umana bala na kamara ma ra umana virua;
Na pamar gigi ra umana luluai i ra rakarakan a gunagunan.
[7] Na momo ta ra tava i alir ta ra papar a nga;
Kari na vatur ra uluna urama.

111

A pite varpa tadav ra Luluai

[1] Avat a pite pa ra Luluai.
Ina pite pa ra Luluai ma ra balagu par,
Ta ra kivung kadiat dia dovot ma pire ra kor na tarai.
[2] A umana papalum kai ra Luluai dia ngala,
Ma diat dia gugu ta diat dia vartovo tana.
[3] Kana papalum a kaliana tuna, ma i mamar na kaia;
Ma kana mangamangana takodo i tur padikat pa na mutu.
[4] I vanuk tar kana lavur enana papalum;
Ra Luluai a tena varmari, ma i buka ma ra varmari tuna.
[5] I tar tul tar ra magit na nian ta diat dia ru ia;
Na nuk vatikene pa kana kunubu.
[6] I tar vaarike ra dekdek i kana lavur papalum pire kana tarai,
Ba i ga tul tar ra gunan kai ra umana Tematana ta diat.
[7] A lavur papalum na limana dia dovot ma dia takodo,
Ma kana lavur togotogo dia dovot.
[8] Dia tur padikat pa na mutu,
Di tul tar diat ma ra dovotina ma ra mangamangana takodo.
[9] I ga tulue ra valavalaun tadav kana tarai;
I ga kure tar kana kunubu pi na tur vatikai.
A iangina i lia, ma i topa ia ba da ru ia.
[10] A variru tadav ra Luluai ia ra vunapai ra kabinana;
Ma diat dia mur ia diat a matoto bulu.
A pite varpa pirana na tur tukum.

112

A tena takodo i ki na gugu

[1] Avat a pite pa ra Luluai.
Nam ra tutana ba i ru ra Luluai i ti doan,
Nina ba i ga tuna ta kana lavur vartuluai.
[2] A umana bul mur tana diat a ngala ta ra gunagunan,
A taun tarai kai ra umana tena takodo diat a ti doan.
[3] I rada ra kubana ma ra ngala na tabarikik ma ra vurvur magit,
Ma kana mangamangana takodo na tur tukum.
[4] Na marum a kapa i vakapa are ra dovot na tutana,
Ra tena maramaravut, ra tena varmari, ma ra tena takodo.
[5] I ti doan nam ra tutana ba i pait ra varmari, ma i la tar ra magit ta diat dia lul ia,
I ti doan bula nina ba na dovot ta kana lavur papalum.
[6] A dovot pa na malmaliara ta tika na bung;
Di nuk uraure ra tena takodo pa na mutu.
[7] Pa na burut ure ta kaina varvai,
A nuknukina i tur padikat, i nurnur tai ra Luluai.
[8] A nuknukina i tur padikat, ma pa na burburut,
Tuk na gire kana mamainga ure kana lavur ebar.
[9] A gugu na tutana, i tar tabar ra umana luveana;
Kana mangamangana takodo na tur vatikai;
A ramuna na tur arama, ma da ru ia.
[10] A tena varpiam na gire ma na tabun ra balana;
Na vangvangia ra pal a ngiene, ma na panie;
Pa da pait ot pa ra mamainga kai ra tena varpiam.

113

A pite varpa tadav ra Luluai tago ia ra tena pait ra boina

[1] Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a umana tultul kai ra Luluai, avat a pite pa ia,
Avat a pite pa ra iang i ra Luluai.

[2] Da pite pa ra iang i ra Luluai
Papa gori ma pa na mutu.
[3] Maro ra ngu na gunan a keake i kuma rikai tana tuk tar ta ra nguna i ki ong tana,
Da pite pa ra iang i ra Luluai.
[4] Ra Luluai i ki ak ta ra lavur vuna tarai,
Ma kana minamar i ngala ta dir ma ra minamar i ra bala na bakut.

[5] To ia dir varogop ma ra Luluai kada God,
Nina i ki arama liu,

[6] Nina i tur rururu upi na gigira ba
Taun ra maup ma ra rakarakan a gunagunan?
[7] I vatut ra luveana kan ra tobon,
Ma i puak vairop ra viloi kan ra ul a buta;
[8] Upi na vaki ia varurung ma ra umana luluai,
Maia, varurung ma ra umana luluai kai kana vuna tarai.
[9] I tul tar ra vavina i biu ba na ki ra kubana,
Ma na gugu ure ra umana natuna.
Avat a pite pa ra Luluai.

114

A kakailai ure ra Lukara na Bolo Lake

[1] Ba Israel i ga irop kan Aigipto,
Ra kuba i Iakob kan ra tarai ba i enana kadia tinata;
[2] Ra Luluai i ga pilak pa Iuda upi kana pal tabu,
Ma Israel upi kana pakana ba i varkurai tana.

[3] A ta i gire ma i lop,
Iordan i alir murmur.
[4] A umana buabuana dia pil da ra me, a tomotoina,
A umana ilil da ra nat na sip.

[5] U ti dave ra ta, tago u lop?
U Iordan, u dave, tago u alir murmur?
[6] I dave avat a umana buana, tago ava pipil da ra me?
Avat a umana ilil, tago ava pipil da ra umana nat na sip?

[7] U ra rakarakan a gunagunan, una dadadar, tago ra Luluai i bang ati;
Tago ra God kai Iakob go kari;
[8] Nina i pukue ra vat ki upi ra kabipolo,
Ma ra dekdek na vat upi ra mata na tava.

115

Ra kopono dovot na God

[1] Koko avet, Luluai, koko avet a vatur vake ra pite varpa;
Una tul tar ia ta ra iangim iat,
Ure kaum varmari, ma ure ra dovot na maukuam.

[2] Upi ra ava a umana Tematana dia biti dari:
Akave kadia God?

[3] Kada God i ki ka ra bala na bakut;
I tar pait ra lavur magit i ga mainge.
[4] Kadia lavur tabataba di ga pait diat ma ra silva ma ra goled ika,
A tarai ka dia ga pait diat.
[5] Dia vung ra ngie i diat, ma pa dia tata;
A kiau na mata i diat, ma pa dia gigira;
[6] A talinga i diat, ma pa dia valavalongor;
A bilau i diat, ma pa dia lulung;
[7] A lima i diat, ma pa dia bibili;
Dia vung ra kau i diat, ma pa dia vanavana;
A kongkong i diat, ma pa ta nilai diat.
[8] Ma diat dia pait diat dia varogop vanavana ma diat;
Ma damana bula diat par tikatikai dia nurnur ta diat.

[9] Israel, una nurnur tai ra Luluai!
Ia kaka kadia tena maramaravut ma kadia ramravit.
[10] Avat a tarai Aron, avat a nurnur tai ra Luluai!
Ia kaka kadia tena maramaravut ma kadia ramravit.
[11] Avat ava ru ra Luluai, avat a nurnur tai ra Luluai!
Ia kaka kadia tena maramaravut ma kadia ramravit.

[12] Ra Luluai i ga nuk pa dat, ma na vadoane dat;
Na vadoane ra tarai Israel;
Na vadoane ra tarai Aron;
[13] Na vadoane diat dia ru ra Luluai,
Diat par a umana ikilik ma ra umana ngala.

[14] Ra Luluai na vapeal avat,
Avat ma ra umana natu i vavat.
[15] Ra Luluai na vadoane avat,
Nina i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan bula.

[16] A bala na bakut kai ra Luluai,
Ma ra rakarakan a gunagunan i ga tul tar ia tai ra tarai.
[17] A umana minat pa diat a pite pa mule ra Luluai,
Ma diat bula dia kuba ta ra gunan na minat, pata.
[18] Ma dat, dat a pite pa ra Luluai
Papa gori ma pa na mutu.
Avat a pite pa ra Luluai.

116

A tutana nina di tar valaun ia kan ra minat i pite pa ra Luluai

[1] Iau mari ra Luluai, tago i tar torom

Ta ra nilaigu ma ta kaugu lavur nilul.
[2] Ina lotu pirana ta ra lavur bung ina laun tana,
Tago i tar lingan upi iau.
[3] A umana vivi na minat dia ga vake iau,
Ma ra ngala na bunurut kai ra ruarua na tulungen i ga tup iau;
A purpuruan ma ra nginarao dir ga tadav iau.
[4] Io, iau ga kakail tadav ra iang i ra Luluai dari:
Luluai, iau lul u, una valaun iau.
[5] Ra Luluai a tena varmari ma ra tena takodo;
Maia, kada God a tena varmari tuna.
[6] Ra Luluai i vaale bat diat dia tuptup;
Iau ga bilua ma i tar valaun iau.
[7] A tulungeagu, una balamat mulai;
Tago ra Luluai i mari maravut u.

[8] Tago u tar, valaun ra tulungeagu kan ra minat;
A matagu pa na lulur,
Ma ra kakigu pa na tutukai.
[9] Ina vanavana ta ra luaina mata i ra Luluai,
Ta ra gunan kai ra umana launa.
[10] Iau ga nurnur ba iau ga tata dari:
I tup iau tuna;
[11] Ta kaugu nginarao iau ga biti dari:
A tarai par a umana tena vavaongo diat.

[12] Ina tul tar ra ava tai ra Luluai
Ure kana lavur bo na vartabar piragu?
[13] Ina tak pa ka ra momamomo na valavalaun,
Ma ina lotu tadav ra iang i ra Luluai.
[14] A magit par ba iau ga vavalima tar ia tai ra Luluai, ina tul tar ia
Ta ra luaina mata i kana tarai par.
[15] Ba ra umana tena lotu kai ra Luluai dia mat,
I ngala ra nuknukina tana.
[16] Luluai, a dovotina iau kaum tultul;
Iau kaum tultul, natu i kaum tultul a vavina;
U tar pala kapi kaugu lavur vivi.
[17] Ina tul tar ra tinabar na pite varpa tam,
Ma ina lotu tadav ra iang i ra Luluai.
[18] Ina pait ot pa kaugu lavur vavalima pire ra Luluai,
Maia, ta ra luaina mata i kana tarai par,
[19] Ta ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai,
Livuan tam Ierusalem.,
Avat a pite pa ra Luluai.

117

A pite varpa tadav ra Luluai

[1] Avat a umana vuna gunan par, avat a pite pa ra Luluai,
Avat a lavur vuna tarai par, avat a manane.
[2] Tago i ngala kana varmari tadav dat,
Ma ra dovotina kai ra Luluai i tur pa na mutu.
Avat a pite pa ra Luluai.

118

A niaring na pite varpa ure ra niuvia

[1] Avat a pite pa ra Luluai, tago a tena varmari;
Tago kana varmari i tur pa na mutu.
[2] Boina ba Israel na biti gori,
Ba kana varmari i tur pa na mutu.
[3] Boina ba gori ra tarai Aron na biti,
Ba kana varmari i tur pa na mutu.
[4] Boina ba diat dia ru ra Luluai diat a biti gori,
Ba kana varmari i tur pa na mutu.

[5] Ba iau ga ki na malari, iau ga kail tadav ra Luluai;
Ra Luluai i ga torom tagu, ma i ga valangalanga iau.
[6] Ra Luluai i tur maravut iau; pa ina burut;
A tarai diat a vakaina davatane iau?
[7] Ra Luluai i tur na maramaravut piragu,
Kari ina gugu ka ure diat dia milmilikuane iau.
[8] I boina ba da rivarivan pire ra Luluai,
Ma koko da nurnur ta ra tarai.
[9] I boina ba da rivarivan pire ra Luluai,
Ma koko da nurnur ta ra umana ngalangala.

[10] A umana Tematana par dia ga kobot upi iau;
Ta ra iang i ra Luluai ina ubu vue diat.
[11] Dia ga kobot upi iau; maia, dia ga kobot upi iau;
Ta ra iang i ra Luluai ina ubu vue diat.
[12] Dia ga vartakalat bat iau da ra umana livur;
Da ga pun diat da ra neap;
Ta ra iang i ra Luluai ina ubu vue diat.
[13] Di ga varur vadekdek iau upi ina bura.
Ma ra Luluai iat i ga maravut iau.
[14] Ra Luluai ra dekdekigu ma kaugu kakailai;
Ma ia bula kaugu valavalaun.

[15] A kalukal ma ra valavalaun dir tur ta ra kuba i ra umana tena takodo;

A lime tuna ra Luluai i uvuvia.
16 A lime tuna ra Luluai i ngala;
A lime tuna ra Luluai i uvuvia.
17 Pa ina virua, ina laun uka,
Ma ina varvarvai ta ra lavur papalum kai ra Luluai.
18 Ra Luluai i tar vaminana iau ma ra virit,
Ma pa i ga vung vue iau upi ina mat.
19 Una papa are ra matakilalat na mangamangana takodo tagu;
Ina olo tana, ma ina pite pa ra Luluai:

20 Go ia ra matakilalat kai ra Luluai;
A umana tena takodo diat a olo tana.

21 Ina pite pa u, tago u ga torom tagu,
Ma u tar valaun iau.
22 Nam ra vat ba ra umana tena pait pal dia ga pilak vue,
Nam muka di tar pait ra ul a ngu na pal me.
23 Go ra Luluai i vuna tana;
Ma ra mata i dat i manamanane.
24 Ra Luluai i vuna ta go ra bung,
Dat a gugu ma dat a ga tana.
25 Luluai, ave aring u ba una valaun avet gori;
Luluai, ave lul u ba una vadoane avet gori.

26 Nina i olo ma ra iang i ra Luluai i ti doan;
Ave tata vadoane avat ta ra kuba i ra Luluai.
27 Ra Luluai ia God, ma i tar tul tar ra kapa ta dat;
Avat a tur pa ra lukara ma ra purpur,
Ma na tuk tar ta ra ram u ra uguugu na vartabar.
28 U kaugu God, ma ina pite pa u,
U kaugu God, ma ina pite vangala pa u.
29 Avat a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai, tago a tena varmari,
Tago kana varmari i tur pa na mutu.

119

A varkurai kai ra Luluai

1 Diat i ko vurakit kadia mangamangana,
Ma dia mur ra vartovo kai ra Luluai, dia ti doan.
2 Diat dia torom ta kana varvai.
Upi diat a tikan upi ia ma ra bala i diat par, dia ti doan.
3 Maia, diat ba pa dia pait ta mangamangana gegagege,
Diat ba dia mur kana lavur nga!
4 U tar tul tar kaum lavur vartuluai ta ra tarai,
Upi diat a ongor ma ra tinorom tana.
5 Boina ba na padikat kaugu mangamangana,
Upi ina torom ta kaum lavur togotogo.
6 Ba tumu ina ru kaum lavur vartuluai,
Pa ina vavirvir.
7 Ina pite pa u ma ra dovot na balagu,
Ba iau matoto ure kaum lavur takodo na varkurai.
8 Ina torom ta kaum lavur togotogo;
Koko una vana balakane iau.

Da torom ta ra varkurai kai ra Luluai

9 A barmana na vagomgom kana mangamangana ma ra ava bar?
Na toratorom uka ta kaum tinata.
10 Iau tar tikatikan up u ma ra balagu parika,
Koko una tul tar iau ba ina vana rara kan kaum lavur vartuluai.
11 Iau tar vung vake kaum tinata ta ra balagu,
Upi koko ina piam u.
12 Luluai, da pite pa u;
Una vateten tar kaum lavur togotogo tagu.
13 Iau tar varvarvai ta ra lavur tinata na varkurai
Dia arikai ta ra ngiem.
14 Iau manga gugu ta ra nga i vuna ta kaum lavur varvai,
Da di gugu ta ra lavur tabarikik par.
15 Ina nununuk ta kaum lavur vartuluai,
Ma ina ru kaum lavur mangamangana.
16 Ina ga ta kaum lavur togotogo;
Pa ina valubane kaum tinata.

Da gugu ta ra varkurai kai ra Luluai

17 Una mari maravut kaum tultul, upi ina laun,
Damana ina torom ta kaum tinata.
18 Una vanana pa ra matagu, upi ina gire
Ra lavur magit na kinaian ta kaum tinata na vartovo.
19 Iau a vaira ati ra pia;
Koko una ive kaum lavur vartuluai kan iau.
20 A balagu i anan tuna a bungbung par
Upi kaum lavur varkurai.
21 U tar bor diat dia malamala luluai,
Na kaina ta diat dia vana rara kan kaum lavur vartuluai.
22 Una tak vakari vue kan iau ra vavirvir ma ra milmilikuan;
Tago iau tar torom ta kaum umana varvai.
23 A umana luluai bula dia ga ki ma dia ga varpit ure iau,
Ma ga kaum tultul i nununuk ta kaum lavur togotogo.
24 Kaum umana varvai bula ina gugu tana,
Diat kaugu umana tena varvateten.

A niongor up! ra tinorom ta ra varkurai kai ra Luluai

25 A balagu i ki petep ta ra tobon,
Una valagar pa mule iau vardada ma kaum tinata.
26 Iau tar tata kapa ure kaugu mangamangana, ma u tar torom tagu,
Una vateten tar kaum umana togotogo tagu.
27 Una vaminana iau ure ra maukua i kaum umana vartuluai,
Damana ina nununuk ure kaum lavur enana papalum.
28 I kaina ra balagu ma ra niligur;
Una vapadikat iau vardada ma kaum tinata.
29 Una tak vue kan iau ra mangamangana vavaongo,
Ma una tabar maravut iau ma kaum tinata na vartovo.
30 Iau tar pilak pa ra dovot na mangamangana,
Iau tar mainge kaum lavur varkurai.
31 Iau tabe vake kaum lavur varvai,
Luluai, koko una varuva iau.
32 Ina vutvut ta ra nga i kaum lavur vartuluai,
Tago u valangalanga ra balagu.

A niaring upi ra minatoto

33 Una tovo tar ra nga i kaum lavur togotogo tagu;
Ma ina mur ia tuk tar ta ra mutuaina.
34 Una tabar iau ma ra minatoto, ma ina torom ta kaum vartovo;
Maia, ina torom tana ma ra balagu parika.
35 Una vavanavana iau. ta ra nga i kaum umana vartuluai,
Tago iau gugu ta diat.
36 Una pukue ra balagu, upi na mainge kaum lavur varvai,
Ma koko ina puruai upi ra kaina tabarikik.
37 Una tigal bat ra matagu, ba koko na gire ra magit vakuku,
Ma una valagar iau, upi ina vanavana ta kaum lavur nga.
38 Una vadekdek tar kaum tinata ta kaum tultul,
Nina ba kadiat dia ru u.
39 Una tak vue ra varkulumai kan iau, nina ba iau burutue;
Tago kaum umana varkurai dia boina.
40 Ea, iau tar bala upi kaum lavur vartuluai;
Una valagar pa iau ma kaum mangamangana takodo.

A nurnur tai ra varkurai kai ra Luluai

41 Luluai, boina ba kaum varmari bula na tadav iau,
Maia, kaum valavalaun iat vardada ma kaum tinata.
42 Damana ina tata bat nina i vul iau;
Tago iau nurnur ta kaum tinata.
43 Ma koko una tak vakakit vue ra dovot na tinata kan ra ngiegu,
Tago iau tar nurnur ta kaum lavur varkurai.
44 Damana ina torom vatikai ta kaum tinata na vartovo,
Ma pa na mutu.
45 Ma ina ki langalanga,
Tago iau tar varvartovo ure kaum lavur vartuluai.
46 Ina vaarike bula kaum lavur varvai ta ra luaina mata i ra umana king,
Ma pa ina vavirvir.
47 Ma ina gugu ta kaum lavur vartuluai,
Tago iau mainge diat.
48 Ina tulue vaarike ra limagu bula upi kaum lavur vartuluai, tago iau mari diat,
Ma ina nununuk ta kaum lavur togotogo.

A kini nunur ta ra varkurai kai ra Luluai

49 Una nuk pa ra tinata tadav kaum tultul,
Tago u tar vanurnur iau.
50 Kaum tinata i valagar pa iau,
Ia nam iau maram tana ba ra kaina mangana i tup iau.
51 Diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia ga manga kulume iau,
Ma pa iau ga vana irai kan kaum vartovo.
52 Luluai, iau tar nuk pa kaum lavur varkurai amana tana,
Ma iau tar maram tana.
53 I malamalapang ra balagu ma ra kankan,
Tago ra umana tena varpiam dia vung vue kaum vartovo.
54 Iau tar kakailai ure kaum lavur togotogo,
Ta ra kubagu ba iau ki na vaira tana.
55 Luluai, iau tar nuk pa ra iangim ta ra marum,
Ma iau tar torom ta kaum vartovo.
56 Iau tar vatur vake go,
Tago iau tar torom ta kaum umana vartuluai.

A varmari na bala ia ra varvargat ure ra varkurai kai ra Luluai

57 Luluai, kaugu tiniba;
Iau tar biti ba ina torom ta kaum lavur tinata.
58 Iau tar lul, upi kaum varmari ma ra balagu par;
Una mari iau vardada ma kaum tinata.

59 Iau nuknuk pa kaugu lavur mangamangana,
Ma iau tadav kaum lavur varvai.
60 Iau lulut, ma pa iau vavuan,
Upi ina torom ta kaum lavur vartuluai.
61 Iau taviviai ta ra vivi kai ra umana tena varpiam,
Ma pa iau valubane kaum tinata na vartovo.
62 Ina tavangun ta ra mutumut, upi ina tul tar ra pite varpa piram,
Ure kaum lavur takodo na varkurai.
63 Ave talaina ma diat dia ru u,
Ma ave talaina ma diat dia torom ta kaum lavur vartuluai.
64 Luluai, a rakarakan a gunagunan i kor ma kaum varmari;
Una tovo iau ma kaum lavur togotogo.

A varkurai kai ra Luluai i ngatngat

65 U tar pait ra varmari tadav kaum tultul,
Luluai, vardada ma kaum tinata.
66 Una tovo tar ra kabinana tagu ma ra minatoto bula,
Tago iau tar kapupi kaum lavur vartuluai.
67 Lua, ba pa ta magit i monong iau, iau ga vana rara;
Ma go iau tar torom ta kaum tinata.
68 U a boina, ma u pait ra boina,
Una tovo tar kaum lavur togotogo tagu.
69 Diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia takun vavaongo pa iau,
Ma iau, ina torom ta kaum umana vartuluai ma ra balagu par.
70 I bira ka ra bala i diat,
Ma iau, iau gugu ka ta kaum vartovo.
71 I boina piragu, tago ra kaina mangamangana i ga tup iau;
Upi ina vartovo ure kaum lavur togotogo.
72 A vartovo na ngiem i topa iau,
Ma ra arip na marmar na goled ba ra silva pata.

A varkurai kai ra Luluai i dovot

73 A limam i tar mal iau, ma i tar vaki iau;
Una tul tar ra minatoto tagu, upi ina vartovo ure kaum lavur vartuluai.
74 Diat dia ru u diat a gire iau ma diat a gugu,
Tago iau tar nurnur ta kaum tinata.
75 Luluai, iau nunure ba i takodo kaum lavur varkurai;
Ma u tar virit iau, tago i dovot ra maukuam.
76 Boina ba kaum varmari na vamaram iau,
Vardada ma kaum tinata tadav kaum tultul.
77 Boina ba kaum bala na varmari na tadav iau, upi ina laun,
Tago iau gugu ta kaum vartovo.
78 Boina ba diat i kolakolo ra nuknuk i diat diat a vavirvir, tago dia vakaina iau, ma pa ta vuna.
Ma iau, ina nununuk ta kaum lavur vartuluai.
79 Boina ba diat dia ru u diat a tadav iau,
Ma diat a nunure boko kaum lavur varvai.
80 Boina ba ra balagu na mur vakakit kaum lavur togotogo,
Upi koko ina vavirvir.

A niaring upi ra varvalaun

81 A balagu i malari upi kaum valavalaun;
Ma go ina nurnur uka ta kaum tinata.
82 A matagu i kaina upi kaum tinata,
Ba iau biti: Vingaia una vamaram iau?
83 Tago iau da ra paura i taba ta ra mi,
Ma a dovotina pa iau valubane kaum lavur togotogo.
84 Aivia ra bung boko na tup kaum tultul?
Vingaia una kure diat dia vakavakaina iau?
85 Diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia ga kal ra tung ure iau,
Diat ba pa dia varogopane mule diat ma kaum tinata na vartovo.
86 Kaum lavur vartuluai par dia dovot;
Dia takun vavaongo iau; una maravut iau.
87 I maravai ba diat a vamutue iau ati ra pia,
Ma ga iau, pa ina ga vung vue kaum umana vartuluai.
88 Una valagar iau vardada ma kaum varmari;
Damana ina torom ta ra varvai na ngiem.

A nurnur ta ra varkurai kai ra Luluai

89 Luluai, kaum tinata i tur tukum,
I tur padikat arama ra bala na bakut.
90 Kaum dovot na mangamangana i tur pire ra umana taun tarai par,
U tar vaki ra rakarakan a gunagunan ma i tur vatikai.
91 Varogop ma kaum lavur varkurai dir tur gori,
Tago ra lavur magit diat kaum umana tultul.
92 Gala kaum tinata pa i ga vagagane iau,
Gala ina ga virua ta ra mangana i monong iau.
93 Pa ina valubane tuna kaum lavur vartuluai;
Tago u tar valagar iau. me.
94 Iau kaum, una valaun iau;
Tago iau tar tikan upi kaum lavur vartuluai.
95 A umana tena varpiam dia kiki uai upi diat a vamutue iau,
Ma iau, ina nuk pa kaum lavur varvai.

96 Iau tar gire ba ra lavur magit ati ra pia a komkomuna ka,
Ia kaka kaum vartuluai i tababa na kaia.

Da mari ra varkurai kai ra Luluai

97 Iau ti manane tuna kaum tinata na vartovo!
Iau nununuk tana vatikai.
98 Iau lia ta kaugu umana ebar ma ra kabinana, ure kaum umana vartuluai;
Tago dia ki vatikai piragu.
99 Iau lia ta kaugu umana tena vartovo par ma ra minatoto;
Tago iau nununuk ta kaum lavur varvai.
100 Iau lia ta ra umana patuana ma ra kabinana;
Tago iau tar torom ta kaum lavur vartuluai.
101 Iau tigal bat ra kaugu ta ra lavur kaina nga par,
Upi ina torom ta kaum tinata.
102 Pa iau vana kan kaum lavur varkurai
Tago u tar tovo iau.
103 Kaum lavur tinata dia kalakalami tuna piragu!
Maia, dia manga kalami ta ra ngiegu, ma ra polo na livur pata.
104 Kaum lavur vartuluai dia vaminana iau;
Kari iau milmilikuane ra lavur kaina nga par.

A varkurai kai ra Luluai i varvakapa

105 Kaum tinata ia ra lamp ure ra kaugu,
Ma i da ra kapa ure kaugu nga.
106 Iau tar vavalima, ma ina pait ot pa ia bula,
Ba ina torom ta kaum lavur takodo na varkurai.
107 I tup iau tuna,
Una valagar pa iau, Luluai, vardada ma kaum tinata.
108 Luluai, iau lul u ba una alube pa kaugu vartabar na pite varpa,
Ma una tovo tar kaum lavur varkurai tagu.
109 Iau to na virua ra bungbung par;
Ma pa iau valubane kaum tinata na vartovo.
110 A umana tena varpiam dia kapi kun ure iau,
Ma pa iau vana rara kan kaum lavur vartuluai.
111 Iau vatur vatikene pa kaum lavur varvai,
Tago ra balagu i gugu ure diat.
112 Iau tar kure ra balagu ba na pait ot pa kaum umana togotogo,
Pa na mutu, tuk tar ta ra mutuaina.

A bo na kini ta ra varkurai kai ra Luluai

113 Iau milmilikuane diat i a urua ra nuknuk i diat;
Ma iau mainge ke kaum tinata na vartovo.
114 U kaugu rivarivan ma kaugu bakbakit;
Iau nurnur ta kaum tinata.
115 Avat a vana kan iau, avat a umana tena pait ra kaina,
Upi ina torom ta ra lavur vartuluai kai kaugu God.
116 Una maravut iau varogop ma kaum tinata, upi ina laun;
Ma koko ina vavirvir ure ra magit iau ki nunur upi ia.
117 Una vapadikat iau, ma ina ki bulu,
Ma ina ru vatikene pa kaum lavur togotogo.
118 U okole vue diat par dia vana rara kan kaum lavur togotogo,
Tago kadia mangamangana i vavaongo.
119 U vamutue ra umana tena varpiam par ati ra pia da ra dur;
Kari iau mainge kaum lavur varvai.
120 A pal a pakagu i dadadar tago iau burut i tam;
Ma iau burut bula ta kaum lavur varkurai.

Da torom ta ra varkurai kai ra Luluai

121 Iau tar pait ra magit u ga kure tar ia, ma ra magit i takodo bula;
Koko una nur tar iau ta diat dia ki taun iau.
122 Una maravut kaum tultul upi na ki bulu;
Koko diat i kolakolo ra nuknuk i diat diat a ki taun iau.
123 A matagu i kaina tuna upi na gire kaum valavalaun,
Ma upi kaum takodo na tinata.
124 Una pait nam ra magit pire kaum tultul ba na varogop ma kaum varmari,
Ma una tovo tar kaum lavur togotogo tagu.
125 Iau kaum tultul, una tabar iau ma ra minatoto,
Upi ina nunure kaum lavur varvai.
126 I topa ia ba ra Luluai na varkurai;
Dia tar nuk vakuku vue kaum tinata na vartovo.
127 Kari iau manga mainge kaum lavur vartuluai ta dir
Ma ra goled, maia, ma ra goled i ngatngat tuna.
128 Kari iau biti ba kaum lavur vartuluai dia takodo,
Ma iau milikuane ra lavur nga par ba dia rara.

A tutana i mainge upi na mur ra varkurai kai ra Luluai

129 Kaum lavur varvai dia enana tuna,
Kari iau toratorom ta diat.
130 Ba di pala kaum tinata, i varvakapa;
I vaminana diat dia tuptup.

131 Iau manga panganga, ma iau tungatunga,
Tago iau bala upi kaum umana vartuluai.
132 Una lingan upi iau, ma una mari iau,
Tago dari kaum mangamangana pire diat dia manane ra iangim.
133 Una vateten ra kaugu pi na vanavana vada kaum tinata,
Ma koko ta bilak na mangamangana na kure iau.
134 Una valaun iau kan ra tarai dia ki taun iau,
Upi ina mur kaum lavur vartuluai.
135 Boina ba ra matam na pupua taun kaum tultul,
Ma una tovo tar kaum lavur togotogo tagu.
136 A matagu i lulur na kaia,
Tago pa dia torom ta kaum tinata na vartovo.

A varkurai kai ra Luluai i dovot

137 Luluai, u a tena takodo,
Ma kaum lavur varkurai dia dovot.
138 Kaum lavur varvai, nina u ga tul tar diat, dia takodo,
Ma dia dovot muka.
139 Kaum niongor i tar vaimur iau,
Tago kaugu umana ebar dia tar valubane kaum tinata.
140 Kaum tinata i gomgom tuna,
Kari kaum tultul i manamanane.
141 Iau da ra bul vakuku ka, ma di milmilikuane iau,
Ma pa iau nuk vue kaum lavur vartuluai.
142 Kaum mangamangana takodo i tur tukum,
Ma kaum tinata na vartovo ia ra dovotina.
143 A purpuruan ma ra bunurut dir tabe vake iau,
Ma ina gugu ka ta kaum lavur vartuluai.
144 Kaum lavur varvai dia takodo pa na mutu,
Una vakabinana iau, ma ina laun uka.

A niaring upi ra varvalaun

145 Iau kail ma ra balagu par; Luluai, una torom tagu;
Ina torom ta kaum lavur togotogo.
146 Iau tar kail tadav u; una valaun iau,
Ma ina torom ta kaum lavur varvai.
147 Ba pa i ga lar boko, iau ga kail up u;
Iau nurnur ta kaum tinata.
148 Ba pa di kia vue boko ra monamono na marum, iau tavangun
Upi ina nununuk ta kaum tinata.
149 Una valongore ra nilaigu vardada ma kaum varmari;
Una valagar pa iau, Luluai, vardada ma kaum varkurai.
150 Diat dia vakavakaina iau ma ra bilak na mangamangana dia maravai,
Dia tar vana vavailik kan kaum tinata na vartovo.
151 Luluai, u ti ki maravai,
Ma kaum lavur vartuluai dia dovot.
152 Papa amana tana iau tar nunure ure kaum lavur varvai,
Ba u ga vatur diat upi diat a tur tukum.

A kinail upi ra varvalaun

153 Una nuk pa ra mangana i tup iau, ma una valaun iau;
Tago pa ina valubane kaum tinata na vartovo.
154 Una tata maravut iau, ma una valaun iau,
Una valagar pa iau vardada ma kaum tinata.
155 A valavalaun i ki vailik kan ra umana tena varpiam,
Tago pa dia tikan upi kaum lavur togotogo.
156 Kaum bala na varmari, Luluai, i ngala muka;
Una valagar pa iau vardada ma kaum lavur varkurai.
157 Mangoro dia vakavakaina iau, ma dia ebar ure iau,
Ma pa iau vana irai kan kaum lavur varvai.
158 Iau ga gire ra umana tena vavagu, ma ra balagu i ga ligur,
Tago pa dia torom ta kaum tinata.
159 Una nuk pa kaugu varmananai tadav kaum lavur vartuluai;
Una valagar pa iau, Luluai, varogop ma kaum varmari.
160 Kaum lavur tinata parika dia dovot,
Ma diat par kaum lavur takodo na varkurai dia tur pa na mutu.

A tutana i tul tar mule ta ra varkurai kai ra Luluai

161 A umana luluai dia tar vakaina vakuku iau;
Ma ra balagu i manga ru ka kaum tinata.
162 Iau gugu ure kaum tinata,
Da ta tikai ba i gire tadav ra ngala na tabarikik.
163 Iau pidimuane ra mangamangana vaongo, iau manga milikuane,
Ma iau manamanane ke kaum vartovo.
164 Iau valavurua ma ra pite varpa tadav
U ta ra bungbung par,
Tago i takodo kaum lavur varkurai.
165 I ngala ra malmal pire diat dia mamainge kaum tinata,
Ma pa ta tukatukai pire diat.

166 Luluai, iau tar ki nunur upi kaum valavalaun,
Ma iau tar pait ot pa kaum lavur vartuluai.
167 A balagu i tar torom ta kaum lavur varvai,
Ma iau manga manane diat.
168 Iau tar torom ta kaum lavur vartuluai ma ta kaum umana varvai,
Tago kaugu lavur mangamangana dia tur kapa ta ra luaina matam.

A niaring upi ra maramaravut

169 Boina ba kaugu kunukula na maravai piram, Luluai;
Una vaminana iau vardada ma kaum tinata.
170 Boina ba kaugu nilul na vana rikai piram,
Una valaun iau vardada ma kaum tinata.
171 A ngiegu na vatavatang ra pite varpa,
Tago u tovo tar kaum lavur togotogo tagu.
172 A karameagu na kakailai ure kaum tinata,
Tago kaum lavur vartuluai dia takodo.
173 A limam na vaninara upi na maravut iau,
Tago iau tar pilak pa kaum lavur vartuluai.
174 Iau anan upi kaum valavalaun, Luluai;
Ma iau manga gugu ta kaum vartovo.
175 Boina ba ina laun boko, ma ina pite pa u;
Ma boina ba kaum lavur varkurai diat a maravut iau.
176 Iau tar vana rara da ra sip i rara; una tikan upi kaum tultul;
Tago pa iau nuk vue kaum lavur vartuluai.

120

A niaring upi ra maramaravut

A kakailai na nitutua.
1 Ba iau ga ki na malari iau ga kail tadav ra Luluai,
Ma i ga torom tagu.
2 Una valaun iau, Luluai, kan ra tena vavaongo,
Ma kan ra tena vavagu.

3 Ava da tul tar ia tam? Ba ava da pait ia piram,
U ra tena vavagu?
4 A umana pu, a umana lamiana, kai ra tena vinarubu,
Ma ra lakit na iap.

5 I kaina tagu tago iau ki na vaira ati Mesek,
Ma ra kubagu i tur livuan ta ra umana pal na mal Kedar!
6 A tulungeagu i ga ki vavuan
Pire nina i milmilikuane ra malmal.
7 Iau mainge ra malmal;
Ma ba iau tatata dia mainge ke ra vinarubu.

121

Ra Luluai kada Tena Balabalaure

A kakailai na nitutua.
1 Ina tadarake ra lualuana;
Kaugu valavalaun na vana rikai mamave?
2 Kaugu valavalaun i vana rikai tai ra Luluai,
Nina i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan.

3 Pa na nur vue ra kakim upi na tagalir;
Nina i mataure u pa na va mat!
4 Ea nina i mataure Israel,
Pa na mata vava, ma pa na va mat.

5 Ra Luluai ia kaum monamono;
Ra Luluai i vamalur u ta ra papar a limam tuna;
6 A matana keake pa na tup u ta ra keake,
Ma ra gai ta ra marum, pata bula.

7 Ra Luluai na balaure bat u kan ra lavur kaina magit;
Na balaure kaum nilaun.
8 Ra Luluai na balaure kaum niirop ma kaum niolo,
Papa gori ma pa na mutu.

122

A pite varpa ure Ierusalem

A kakailai na nitutua.
1 Iau ga gugu ba dia ga biti tagu dari:
Dat a vana oai upi ra kuba i ra Luluai.
2 A kak i vevet dia tur
Ta kaum mataniolo, Ierusalem.

3 Ierusalem di ga papait ia,
A pia na pal ba i tur varurung bulu;
4 A umana vuna tarai dia vana oai upi ia, a umana vuna tarai kai ra Luluai,
Dia vana, tago damana ra varkurai ure Israel,
Upi diat a tul tar ra pite varpa tadav ra iang i ra Luluai.
5 A umana ngala na kiki na varkurai abara,
A umana kiki na king kai ra kuba i David.

6 Avat a araring upi Ierusalem na ki na malmal;
Diat dia mari u diat a tavua.
7 A malmal na tur ta kaum bala na gunan,
Ma ra peal magit ta kaum lavur pal na luluai.
8 Ure ra tara na turagu ma ure ra umana talaigu,

Ina biti go: A malmal na ki tam.
[9] Ure ra kuba i ra Luluai kada God,
Ina ongor upi una ki mamal.

123

A niaring upi ra varmari
A kakailai na nitutua.
[1] A matagu i tadaraka piram,
U ba u ki ra bala na bakut.
[2] Ea, da ra mata i ra umana tultul, a umana tutana, i gire upi ra lima i kadia umana luluai,
Da ra mata i ra tultul, a vavina, i gire upi ra lima i kana tadar vavina,
Damana ra mata i dat i gire upi ra Luluai kada God,
Tuk tar ta ra bung ba na mari dat.

[3] Luluai, una mari avet, una mari avet,
Tago i tup tuna avet ra varvul.
[4] A varkulumai kadiat dia ki vakuku
I tup tuna ra tulungea i vevet,
Ma damana bula ra varvul kadiat i kolakolo ra nuknuk i diat.

124

God i valaun pa kana tarai
A kakailai na nitutua; kai David.
[1] Boina ba gori Israel na biti dari:
Gala ra Luluai pa i ga tur maravut dat,
[2] Gala ra Luluai pa i ga tur maravut dat,
Ba ra tarai dia ga tut na vinarubu ure dat,
[3] Gala dia ga konom pa dat, a umana launa,
Ba kadia kulot i ga tut ure dat;
[4] Gala na ga tup dat da ra ngala na tava,
Gala da ga kongo ta ra lovon ta,
[5] Ma gala da ga virua ta ra polo i buabuai.

[6] Da pite pa ra Luluai,
Tago pa i ga nur tar dat ta ra ngie i diat da ra mangana di kinim karat pa ia.
[7] Da tar pila ta ra kun kai ra tena kapi kun da ra beo,
A kun i takunu, ma da tar pila.

[8] Kada maramaravut i vana rikai ta ra iang i ra Luluai,
Nina i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan.

125

A bo na kini kai ra tarai kal God
A kakailai na nitutua.
[1] Diat dia nurnur tai ra Luluai dia da ra luana Sion,
Nina ba pa na takari, na tur padikat ika pa na mutu.
[2] Da ra umana lualuana dia tur kikil Ierusalem,
Damana ra Luluai i tur kikil ra taraina,
Papa gori ma pa na mutu.
[3] Tago ra buka na varkurai kai ra umana tena varpiam pa na ki vatikai
Taun ra tiniba kai ra umana tena takodo;
Kan ra umana tena takodo diat a tulue vaarike ra lima i diat upi ra varpiam.
[4] Luluai, una mari maravut diat dia boina,
Ma diat bula i dovot ra bala i diat.
[5] Ma diat dia vana irai upi kadia lavur nga i gegagege,
Ra Luluai na ben vaire vue diat varurung ma ra umana tena pait ra kaina.
A malmal na ki pire Israel.

126

A niaring upi ra varvalaun
A kakailai na nitutua.
[1] Ba ra Luluai i ga ben valilikun mule diat dia talil uro Sion,
Da ga varogop ma diat dia ririvon.
[2] Ta nam ra bung i tup dat ra ninongon,
Ma da ga kakailai ma ra gugu.
Ta nam ra bung a umana Tematana dia biti dari:
Ra Luluai i tar pait ra umana ngala na magit ure diat.
[3] Ra Luluai i ga pait ra umana ngala na magit ure dat;
Da gugu.

[4] Luluai, una vadoane mule avet,
Da ra umana tava alir aro Negeb.
[5] Diat dia vavauma ma i lur ra mata i diat,
Diat a varurue boko ra magit ma diat a ngenge na gugu.
[6] Ba tikai i vana ma i tangi,
Ba i kap voe ra patpat na davai upi na vaume,
A dovotina na lilikun ma ra ngenge na gigi,
Ba i kap ra vuai na uma.

127

A pite varpa tadav God tago ia ra tena pait ra boina
A kakailai na nitutua; kai Solomon.
[1] Ona ra Luluai pa i vatur ra pal,
Diat dia papait dia papalum vakuku tana;
Ona ra Luluai pa i balaure ra pia na pal,

Ra monamono i mono vakuku.
[2] A magit vakuku pire vavat, ba ava tut ra malana ikilik ma ba ava ki vavuan ta ra marum,
Ma ba ava en ra nian ba i ga tup avat ra papalum ure;
Tago i tabar kana lavur vakak ba dia diadiop.

[3] Ea, ra Luluai i tul tar ra umana bul tutana;
A vuai ra tatal na bul i da ra vapuak.
[4] A umana bul di kava diat ba ra tavu i diat dia ongor boko,
Dia da ra umana pu ta ra lima i ra tena ongor.
[5] I ti doan nam ra tutana ba kana popopoi i buka ma diat;
Pa na vavirvir,
Ba dia pirpir ma kana umana ebar ta ra mataniolo.

128

A balbali ure ra tinorom tai ra Luluai
A kakailai na nitutua.
[1] Diat par dia ru ra Luluai dia ti doan tikatikai,
Nina diat dia murmur kana lavur nga.
[2] Tago una en ra magit i vuna ta ra papalum na limam;
Una ti doan, ma una ki mamal.
[3] Kaum taulai i ki ara iat ra kubam, ma na da ra davai na vain i manga vuai;
A lavur natum kikil kaum vuvuvung na nian dia da ra lavur boro na vudu.
[4] Ea, damana na ti doan nam ra tutana
Ba i ru ra Luluai.

[5] Ra Luluai na vadoane u maro Sion,
Ma una gire ra nidoan kai ra gunan Ierusalem ta ra lavur bungbung u laun tana ati ra pia.
[6] Maia, una gire ra umana bul mur tam, a umana tubum.
A malmal na ki pire Israel.

129

A niaring upi ra Luluai na tur bat ra umana ebar kal Israel
A kakailai na nitutua.
[1] Gori Israel na biti dari:
Di ga vakavakaina milate iau papa ra kilala iau ga bul boko tana;
[2] Di ga vakavakaina milate iau papa ra kilala iau ga bul boko tana;
Ma pa dia ga uvia pa iau.
[3] A umana tena niipuk dia ga ipipuk ra tamurugu;
Dia ga pait ra umana lolovina nga na ipipuk tana.
[4] Ra Luluai a tena takodo,
I poko kutu varbaiane ra vivi umana tena varpiam.
[5] Boina ba diat a vavirvir, ma da pukue vatalil diat,
Diat par dia milikuane Sion.
[6] Boina ba diat a da ra vura ta ra ul a pal,
I makuk ba pa i pupu boko;
[7] Ma ra tena nidodoko pa i vatur ia ma ra limana,
Ma nina i vivi pa i vung ia ta ra bongobongono.
[8] Diat bula dia vana pakit pa dia biti:
A varvadoan kai ra Luluai na ki ta vavat;
Ave tata vadoane avat ta ra iang i ra Luluai.

130

A niaring upi ra maramaravut
A kakailai na nitutua. kai ra
[1] Luluai, iau kail u mara ra maluluvinana iat.
[2] Luluai, una torom tagu;
Boina ba ra talingam na valongore
Ra nilaigu ba iau lul vovo pa u.
[3] Luluai, ba u nuk vakilang vake ra lavur varpiam,
Luluai, ia na tur?
[4] Ma ga u, a tena pupupun vuai u,
Upi da ru u.

[5] Iau ki pa ra Luluai, a tulungeagu i kiki pa ia;
Ma iau nurnur ta kana tinata.
[6] A tulungeagu i nuk upi ra Luluai,
I manga nuk upi ia, ma ra monamono pa i manga nuk upi ra malana.
Maia, a monamono pa i manga nuk upi ra malana.
[7] Israel, una nurnur tai ra Luluai;
Tago a bala na varmari i tur pirana,
Ma ra ngala na varvalaun bula.
[8] Ma ia iat na valaun Israel
Kan kana lavur varpiam.

131

A niaring na nurnur ma ra madu na bala
A kakailai na nitutua; kai David.
[1] Luluai, a nuknukigu pa i kolakolo, ma ra matagu pa i malamala ngala;
Ma pa iau varvakai ma ra umana ngala na magit,
Ba ma ra umana magit dia dekdek piragu.

[2] A dovot iau tar vabalamat ra tulungeagu, iau tar vangoa.
Da ra nat na bul ba pa i u mulai i ki bokon ta ra bongobongo i nana,
Damana ra tulungeagu i ki bokon tagu.
[3] Israel, una nurnur tai ra Luluai
Papa gori ma pa na mutu.

132

A pite varpa ure ra pal na lotu

A kakailai na nitutua.
[1] Luluai, una nuk pa mule David
Ure ra lavur mangana i monong ia;
[2] Ba i ga vavalima tadav ra Luluai,
Ma i ga varvatading pire ra Ngala Kakit kai Iakob dari:
[3] A dovot, pa ina ruk ra kubagu,
Ma pa ina diop ta kaugu vava;
[4] A matagu pa na pula,
Ma ra pilpil na matagu pa na mata vava,
[5] Tuk tar ta ra bung ba ina gire tadav ta kiki upi kai ra Luluai,
Ma tadav ta pal ba ra Ngala Kakit kai Iakob na ki ie.

[6] Ea, da ga valongore ta ra gunan Eprata,
Da ga tikan tadav ia ta ra langun lar.
[7] Dat a ruk ta kana palpal,
Dat a va timtibum pire ra ruarua na kauna.

[8] Luluai, una tut, una ruk ra kubam,
Amur ma kaum dekdek na bok.
[9] Boina ba kaum umana tena tinabar diat a vavauluvai ma ra mangamangana takodo.
Ma boina ba kaum umana tena lotu diat a kukula ma ra gugu.
[10] Koko una okole vue nina u ga ku ia,
Ure David kaum tultul.

[11] Ra Luluai i ga vavalima ma ra dovot ure David,
Pa na nur vue, dari:
Ina vaki tikai ta ra umana bul mur tam ta kaum kiki na king.
[12] Ona ra umana natum dia toratorom ta kaugu kunubu,
Ma ta kaugu tinata ba ina vateten tar ia ta diat,
A umana natu i diat diat a kabila ki vatikai ta kaum kiki na king.
[13] Tago ra Luluai i tar pilak pa Sion;
I mainge ba na ki tana.
[14] Go ra gunan ina ngo vatikai tana;
Ina kiki ati, tago iau tar mainge.
[15] Ina tata vadoane tuna ra ana nian,
Ina tabar vamaur ra lavur luveana tana ma ra magit.
[16] Ina vavauluve bula ra umana tena tinabar tana ma ra varvalaun,
Ma kana lavur tena lotu diat a kukukula ma ra gugu.
[17] Abara tika na ram u David na ing rikai,
Iau tar vaninare tika na lamp ure nina iau ga ku ia.
[18] Ina vavauluve kana lavur ebar ma ra vavirvir,
Ma ta ra uluna iat a kere na king na bagabagele.

133

A pite varpa ure ra varmari vargil

A kakailai na nitutua; kai David.
[1] Ea, i boina ma i vakak
Ba ra umana barturana dia ki varurung bulu!
[2] I da ra ngatngat na varku ta ra ula,
I alalir ta ra kabe,
Maia, ra kabe i Aron iat,
Ma i alalir tar ta ra inoa i kana mal.
[3] I da ra mavoko ta ra luana Kermon,
I bura taun ra lualuana Sion;
Tago ra Luluai i tul tar ra nidoan abara,
Maia, ra nilaun iat, ma pa na mutu.

134

A nioro upi ra pite varpa pire God

A kakailai na nitutua.
[1] Ea, avat a pite pa ra Luluai, avat par a umana tultul kai ra Luluai,
Avat ba ava tur ta ra kuba i ra Luluai ta ra marum.
[2] Avat a tulue vaarike ra lima i vavat urama upi ra pal tabu,
Ma avat a pite pa ra Luluai.
[3] Ra Luluai na tata vadoane avat maro Sion,
Maia pa, nina ba i ga pait ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan bula.

135

A kakailai na pite varpa

[1] Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra iang i ra Luluai;
Avat a pite pa ia, avat a umana tultul kai ra Luluai.
[2] Avat ba ava tur ta ra kuba i ra Luluai,
Ta ra bala na gunan ta ra kuba i kada God,

[3] Avat a pite pa ra Luluai, tago ra Luluai a tena varmari;
Avat a kakailai na pite varpa tadav ra. iangina, tago i vakak nam.
[4] Tago ra Luluai i tar pilak pa Iakob upi kana,
Ma Israel upi kana tiniba. a ngatngatina.

[5] Tago iau nunure ba ra Luluai i ngala,
Ma ba kada Luluai i lia ta ra lavur god.
[6] A magit par ra Luluai i ga mainge na pait ia, i tar pait ia ka,
Arama ra bala na bakut ma ati ra pia. ta ra ta ma ta ra lavur marumian par.
[7] I vatubang ra vual ta ra lavur ngu na rakarakan a gunagunan,
I tul tar ra meme upi na palapala ia, ma ba dir a varait ma ra bata,
I tul vairop vue ra vuvu kan kana lavur vuvuvung.

[8] Nina i ga ubu doko ra umana luaina bul ta ra gunan Aigipto,
A luaina bul kai ra tarai, ma ra luaina nat na vavaguai.
[9] I ga tul tar ra umana vakilang ma ra lavur magit na kinaian livuan tam Aigipto,
Pire Parao ma pire kana lavur tultul.
[10] I ga ubu vue mangoro na vuna gunan,
Ma i ga ubu doko ra ivu ngala na king,
[11] Sikon ra king kai ra tarai Amor,
Ma Og ra king Basan,
Ma ra lavur kiki na varkurai par Kanaan;
[12] Ma i ga tul tar kadia gunan upi ra tiniba,
A tiniba kai Israel kana tarai.

[13] Luluai, a iangim i tur tukum,
Ma di nuk uraure, Luluai, ta ra lavur taun tarai namur.
[14] Tago ra Luluai na kure kana tarai,
Ma na pukue ra nuknukina ure kana lavur tultul.

[15] A umana tabataba kai ra lavur
Tematana di ga pait diat ma ra silva ma ra goled.,
A tarai ka dia ga pait diat.
[16] Dia vung ra ngie i diat, ma pa dia tata;
A kiau na mata i diat, ma pa dia gigira;
[17] A talinga i diat, ma pa dia valavalongor;
Ma pa ta vuvu ta ra ngie i diat.
[18] Diat dia pait diat diat a varogop boko ma diat,
Maia, diat par tikatikai dia nurnur ta diat.
[19] Avat ta ra kuba i Israel, avat a pite pa ra Luluai;
Avat ta ra kuba i Aron, avat a pite pa ra Luluai;
[20] Avat ta ra kuba i Levi, avat a pite pa ra Luluai;
Avat ba ava ru ra Luluai, avat a pite pa ra Luluai.
[21] Da pite pa ra Luluai ta ra gunan Sion,
Nina i ki Ierusalem.
Avat a pite pa ra Luluai.

136

A kakailai na pite varpa

[1] Avat a tul tar ra pite varpa tai ra Luluai tago ia ra tena varmari;
Tago kana varmari i tur tukum.
[2] Avat a tul tar ra pite varpa tai ra God kai ra lavur god;
Tago kana varmari i tur tukum.
[3] Avat a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai kai ra lavur luluai;
Tago kana varmari i tur tukum.

[4] Tadav nina i pait ra lavur magit na kinaian ba pa ta na mulai i pait ia;
Tago kana varmari i tur tukum.
[5] Tadav nina i ga vaki ra bala na bakut ma ra kabinana;
Tago kana varmari i tur tukum.
[6] Tadav nina i ga vaki vaarike ra gunan upi na ki ak ta ra polo;
Tago kana varmari i tur tukum.
[7] Tadav nina i ga vaki ra umana ngala na kapa;
Tago kana varmari i tur tukum.
[8] A matana keake upi na varkurai ba i keake;
Tago kana varmari i tur tukum.
[9] A gai ma ra lavur tagul upi diat a varkurai ta ra marum;
Tago kana varmari i tur tukum.

[10] Tadav nina i ga ubu Aigipto ta ra luaina natu i diat,
Tago kana varmari i tur tukum;
[11] Ma i ga agure vairop Israel kan diat,
Tago kana varmari i tur tukum;
[12] Ma ra dekdek na limana, ma ra limana ba i tultulue vaarike;
Tago kana varmari i tur tukum.
[13] Tadav nina i ga tibe varbaiane ra Ta Meme,
Tago kana varmari i tur tukum;
[14] Ma i ga agure vabolo Israel livuan tana,
Tago kana varmari i tur tukum;

[15] Ma i ga vue pukue vue Parao ma kana kor
na tarai ta ra Ta Meme;
Tago kana varmari i tur tukum.
[16] Tadav nina i ga agure vabolo ra taraina ta
ra bil;
Tago kana varmari i tur tukum.
[17] Tadav nina i ga ubu ra ura ngala na king,
Tago kana varmari i tur tukum;
[18] Ma i ga doko ra ura rangrang na king,
Tago kana varmari i tur.tukum;
[19] Sikon ra king kai ra tarai Amor,
Tago kana varmari i tur tukum;
[20] Ma Og ra king Basan,
Tago kana varmari i tur tukum;
[21] Ma i ga tul tar kadia gunan upi ra tiniba,
Tago kana varmari i tur tukum;
[22] Maia, a tiniba kai Israel kana tultul;
Tago kana varmari i tur tukum.

[23] I tar nuk pa dat ba da ga ki na malari,
Tago kana varmari i tur tukum;
[24] Ma i ga pala vue dat kan kada lavur ebar;
Tago kana varmari i tur tukum.
[25] I tul tar ra nian ai ra lavur mangana laun;
Tago kana varmari i tur tukum.
[26] Avat a tul tar ra pite varpa tadav God i ki
ra bala na bakut;
Tago kana varmari i tur tukum.

137

A umana tinangi kai ra tarai Israel ba dia ki na vaira ta ra enana gunan

[1] Ave ga ki ta ra papar a tava alir Babilon,
Ave ga kiki, maia, ave ga tangtangi,
Ba ave ga nuk pa Sion.
[2] Ave ga vakaite kaveve umana pagol
Ta ra umana iara i tur tana.
[3] Tago diat dia ga ben vavilavilau avet dia ga
mainge ra umana kakailai ta vevet,
Ma diat dia vakavakaina avet dia ga mainge
ba avet a gugu, ma dia ga biti:
Avat a kakaile ta umana kakailai Sion ta
vevet.
[4] Avet a kaile davatane ra kakailai kai ra
Luluai
Ta ra gunan na vaira?
[5] Tumu iau valubane u, Ierusalem,
Boina ba na li ka ra limagu tuna;
[6] Ona pa iau nuk pa u,
Boina ba ra karameagu na ki petep ta ra ul
a ngiegu;
Ona pa iau manga mainge Ierusalem
Ta ra lavur magit iau gugu ta diat.
[7] Luluai, una nuk pa ra bung u Ierusalem,
Ure ra umana natu i Edom,
Nina dia ga biti: Re vue, re vue,
Maia, na tuk tar ta ra vunapaina.
[8] U natu i Babilon, u a tena varli,
Na ti doan nina ba i bali ia tam
Ra magit u ga pait ia ta vevet.
[9] Na ti doan nina ba na puak pa kaum umana
kuramana,
Ma na rapue diat ta ra vat ki.

138

A niaring na pite varpa

Kai David.
[1] Ina pite pa u ma ra balagu par;
Ta ra luaina mata i ra lavur god ina kakailai
na pite varpa piram.
[2] Ina lotu tadav kaum pal tabu,
Ma ina tul tar ra pite varpa ta ra iangim,
upi ina bali kaum varmari ma kaum
dovotina me;
Tago u tar vangala kaum tinata ma i ngala
ta dir ma ra iangim par.
[3] Ta nam ra bung ba iau ga kakail, u ga torom
tagu,
U ga tabar maravut ra balagu ma ra nion-
gor.

[4] A lavur king par ta ra rakarakan a gunagu-
nan diat a pite pa u, Luluai,
Ba dia valongore ra tinata na ngiem.
[5] Maia, diat a kakailai ure ra lavur manga-
mangana kai ra Luluai;
Tago ra minamar kai ra Luluai i ngala.
[6] Ma a dovotina ra Luluai i ngala tuna, ma i
nuk pa ka ra umana ikilik,
Ma i nunure diat a umana malamala luluai
ba dia ki vailik.
[7] Ma ba iau vanavana livuan ta ra purpu-
ruan, una ga valagar pa iau;
Una ga tulue vaarike ra limam upi una tur
bat ra kulot kai kaugu lavur ebar,
Ma ra limam tuna na valaun iau.
[8] Ra Luluai na pait ot pa ra magit ba na topa
iau;
Kaum varmari, Luluai, i tur tukum;
Koko una vung vue ra lavur kau i ra limam
iat.

139

A kabinana ma ra varmari kai God i ot

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai
David.
[1] Luluai, u tar pepeng ta ra balagu, ma u tar
matoto tagu.

[2] U nunure ba iau ki, ma ba iau tur;
U matoto ta ra nuknukigu ba iau ki vavailik.
[3] U tar gire valar pa kaugu vinavana ma kaugu nidiop,
Ma u tar vinar ta kaugu lavur mangamangana.
[4] Tago pa ta kopono tinata ta ra ngiegu,
Ba pa u nunure rit ia, u Luluai.
[5] U ki na lua, ma u ki namur tagu,
Ma ra limam i vatur vake iau.
[6] A kabinana dari i ti enana tuna piragu,
I ti akit, ma i dekdek upi ina matoto tana.

[7] Ina vana uve kan ra Tulungeam?
Ma ina lop uve upi koko ina gire ra matam?
[8] Ba iau tutua urama ra bala na bakut, u ki ie;
Ba ina mal kaugu ta vava ta ra ruarua na tulungen, ea, u ki bula abara.
[9] Ba iau alalir ma ra bebea i ra lar,
Ma ba ina ki ta ra langun na ta aro iat;
[10] Abara bula a limam na ben iau,
Ma ra limam tuna na vatur vake iau.
[11] Ba iau biti: A dovot, kan ra bobotoi na nonoe bat iau,
Ma kan ra kapa kikil iau na marum uka;
[12] Ra bobotoi iat pa i noe bat iau tam,
Ma ra marum i pupua da ra keake;
A bobotoi ma ra kapa dir par dir varogop piram.

[13] Tago u iat u ga mal pa ra balagu,
U ga pakan guve iau ta ra bala i nagu.
[14] Ina pite pa u tago u ti enana kakit,
Ma kaum lavur papalum dia enana muka;
Ma ra balagu i nunure bulu.
[15] A urugu pa i tur ivai kan u
Ba di mal vapidik iau,
Ma ba di alur kapi iau ara iat ra bala na pia.
[16] A matam i tar gire ra pakagu ba pa i ko boko;
Ma di ga tar tumu ra lavur bung par ta kaum buk,
Maia, a lavur bung di ga kubu diat,
Ba pa ta na boko ta diat i ga vana rikai.
[17] God, kaum lavur nuknuk dia ngatngat piragu,
Dia vurot muka.
[18] Gala ina to diat, gala na tup ia ma ra veo pata;
Ba iau tavangun iau ki boko piram.

[19] God, boina ba una ubu ra umana tena varpiam!
I boina avat a vana kan iau, avat a umana tena vardodoko.
[20] Tago dia tut na varpiam ure u,
Ma kaum lavur ebar dia vatang ra iangim.
[21] Luluai, pa iau milmilikuane vang diat dia milikuane u?
Ma pa i takunuan ra balagu bar ure diat dia tut na varpiam ure u?
[22] Iau milikuane diat ma ra milmilikuan tuna;
Ave ki na ebar ma diat.
[23] God, una pepeng ta ra balagu, ma una matoto ta ra nuknukigu;
Una valar pa iau, ma una matoto ta kaugu lavur ninunuk;
[24] Ma una gire ba ta kaina mangamangana tagu,
Ma una ben iau ta ra nga na nilaun tukum.

140

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.
[1] Luluai, una valaun iau kan ra kaina tarai;
Una vaale bat iau kan ra umana tena vinarubu;
[2] A bala i diat i nuk upi ra varpiam,
Ta ra bungbung par dia varvargat upi ra vinarubu.
[3] Dia tar vamangi ra karamea i diat upi na da ra karamea i ra vui;
A taring da kai ra varkarat na vui i ki ta ra vavai na bul na ngie i diat. Sela.
[4] Luluai, una balaure bat iau kan ra lima i ra tena varpiam,
Una vaale bat iau kan ra tena vakavakaina;
Nina dir mainge ba dir a vabura iau ta kaubu vinavana.
[5] Diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia tar kapi ive ra kun ure iau, ma dia tar vung ive ra palai;
Dia tar vuare ra ubene ta ra papar a nga;
Dia tar vung ra ben ure iau. Sela.
[6] Iau ga biti tai ra Luluai: U kaugu God;
Luluai, una valongore kaugu lavur nilul vovo.
[7] Luluai, God, kaugu dekdek na valavalaun,
U tar turup ra ulugu ta ra bung na vinarubu.
[8] Luluai, koko una tul tar ra magit dia mainge ta ra umana tena varpiam;
Koko una maravut ra kaina nuknuk i diat. Sela.

[9] Ba diat dia kobot upi iau dia tonatonok,

Boina ba kadia kaina tinata na tup diat iat mulai.
[10] Boina ba ra lakit na iap na bura taun diat da ra bata;
Boina ba da vue tar diat ta ra iap,
Ma ta ra ngala na tung, upi koko diat a tutua irop mulai.
[11] A tena varvul pa na ki bulu ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra kaina na rovoi upi ra tena vakavakaina upi na virua.

[12] Iau nunure ba ra Luluai na maravut diat dia ki na malari,
Ma na pait ra magit i takodo pire ra luveana.
[13] A dovotina ra umana tena takodo diat a pite pa ra iangim;
Ma diat i dovot ra bala i diat diat a ki ta ra luaina matam.

141

A niaring ta ra marum

A kakailai kai David.
[1] Luluai, iau tar kail u; una mai lulut;
Una valongore ra nilaigu ba iau kail u.
[2] Kaugu niaring na tubang rikai piram da ra mi na lotu,
Ma ba iau vatur ra limagu urama na da ra tinabar di tun tar ia ta ra ravian.
[3] Luluai, una vaki tika na monamono pire ra ngiegu,
Una balaure bat ra matakilalatina.
[4] Koko ra balagu na lingan upi ta kaina magit,
Upi koko na varvakai ma ra umana bilak na mangamangana,
Varurung ma ra umana tena pait ra kaina;
Ma koko ina ian ta ra adia magit i kalami.

[5] Ba ra tena takodo i virit iau, a varmari nam;
Ma ba i pit iau, a varku nam ta ra ulugu;
Koko ra ulugu na kamale;
Ma pa ina ngo ma ra niaring ure kadia kaina mangamangana.
[6] Tumu di vue vaba kadia umana tena varkurai ta ra papar a ar,
Diat a kapupi kaugu lavur tinata, tago dia kalami.
[7] Da tikai i mumut, ma i kita davai ra pia,
Damana ra uru i diat na va vurvurbit ta ra ngie i ra ruarua na tulungen.

[8] Tago iau lingalingan up u, Luluai God;
Iau rivarivan tam; koko una nur vue iau pi ina virua.
[9] Una balaure bat iau ta ra kun di ga kapi ia ure iau,
Ma ta ra ben kai ra umana tena pait ra kaina.
[10] Boina ba ra umana tena varpiam diat a bura tikatikai ta kana ubene iat,
Ma iau, ina pila ka ta diat.

142

A niaring upi ra maramaravut

A mari na kakailai kai David, ba i ga ki ta ra babang; a niaring.
[1] Iau manga kail tadav ra Luluai;
Iau lul vovo ra Luluai ma ra nilaigu.
[2] Iau rada kaugu nginarao ta ra luaina matana,
Iau vaarike kaugu purpuruan pirana.
[3] Ba ra tulungeagu i matmat ika tagu, u nunure kaugu nga;
A tarai dia ga kapi ive ra kun ta nam ra nga ba ina vanavana tana.
[4] Una gire ra papar a limagu tuna, tago pa ta na piragu ba na kapupi iau;
Pa ta gunan na bakbakit mulai ure iau, pa ta na i mari iau.

[5] Iau tangi tadav u, Luluai;
Iau biti dari: U kaugu rivarivan
Ma kaugu tiniba ta ra gunan kai ra umana launa.
[6] Una kapupi kaugu tinangi, tago iau bilua tuna.
Una valangalanga iau kan diat dia vakavakaina iau, tago dia lia ma ra niongor tagu.
[7] Una pala vue iau ta ra pal na banubat,
Upi ina tul tar ra pite varpa ta ra iangim;
A umana tena takodo diat a tur kikil boko iau,
Tago una ga mari maravut iau.

143

A niaring upi ra maramaravut

A kakailai kai David.
[1] Una valongore kaugu niaring, Luluai; una nuk pa kaugu lavur nilul vovo;
Una torom tagu, tago i dovot ma i takodo ra maukuam.
[2] Ma koko u varvarkurai ure kaum tultul,
Tago pa ta na ta diat dia ki ra pia na takodo ta ra luaina matam.

[3] Tago ra ebar i korot vakavakaina iau,
I tar rapue iau ura ra pia;

I tar vaki iau ta ra gunan i bobotoi, da diat
dia tar mat amana.
4 Kari ra tulungeagu i matmat,
A nuknukigu i burut muka.

5 Iau nuk pa mule ra umana bung amana,
Iau nununuk ta kaum lavur mangaman-
gana,
Iau nununuk ta ra kau i ra limam.
6 Iau tulue vaarike ra ura limagu piram;
A tulungeagu i mar up u da ra pia i mage.
Sela.
7 Luluai, una pampam ma una torom tagu; a
tulungeagu i tar bilua.
Koko una ive ra matam kan iau;
Kan ina varogop ma diat dia kuba ta ra
Tung.
8 Na malana una tabar vamaur iau ma kaum
varmari,
Tago iau rivarivan piram.
Una vaminana iau ta ra nga ba ina vanavana
tana;
Tago ra tulungeagu i nuk up u.
9 Luluai, una valangalanga iau kan kaugu
lavur ebar;
Iau vilau piram upi ina ki bakit tam.
10 Una vateten iau, upi ina pait ra nuknukim;
tago u kaugu God;
A bo na Tulungeam na lue rap iau ta ra nga
i tamataman.

11 Una valagar iau, Luluai, ure ra iangim;
Una ben vairop iau kan ra purpuruan, ta
kaum mangamangana takodo.
12 Ma una vamutue kaugu umana ebar ta
kaum ngala na varmari,
Ma una nila vue diat dia vakadik iau;
Tago iau kaum tultul.

144

Ra King i pite pa God ure ra niuvia

Kai David.
1 Da pite pa ra Luluai kaugu vat i ta;
I tovo tar ra vinarubu ta ra limagu,
Ma ra vartaliur ta ra kaka na limagu.
2 Ra Luluai ia kaugu varmari ma kaugu
dekdek na pal na bakbakit,
Kaugu dekdek na pal i manga tuluai urama,
ma kaugu tena valaun;
Kaugu ramravit, ma nina iau nurnur tana;
Nina i vamadudur pa kaugu tarai tagu.

3 Luluai, ava ra tarai upi una nuk pa diat?
Ba ra umana natu i ra tarai upi una torom
ta diat?
4 A tarai dia varogop ma ra magit vakuku;
Kadia kini ati ra pia i da ra malur i papaniai.

5 Luluai, una lele ra bakut, ma una kuba;
Una tuk ra umana luana, ma diat a mi.
6 Una pala ra meme, ma una korot varbaba-
iane diat;
Una tulue vaarike kaum lavur pu, ma una
uvia pa diat.
7 Una tulue vaba ra limam marama;
Una valaun iau, ma una al vairop iau ta ra
ngala na tava;
Kan ra lima i ra umana vaira,
8 Nina dia tatike ra tinata vakuku,
Ma kadia vavalima a vavalima vavaongo.

9 Ina kaile ra kalamana kakailai tadav u, God;
Ina ubu ra pagol ba a vinun na vinau tana,
ma ina kakailai na pite varpa piram.
10 I tul tar ra niuvia ta ra umana king;
I valaun David kana tultul kan ra pakat na
vinarubu.
11 Una valaun iau, ma una valangalanga iau
kan ra lima i ra umana vaira,
Nina dia tatike ra tinata vakuku,
Ma kadia vavalima a vavalima vavaongo.

12 Boina ba ra umana natu i dat, a umana
barmana, diat a da ra umana ku-
luban;
Ma kada umana bul vavina diat a da ra
umana vat na ngu na pal, di mut mal
diat upi diat a topa ra pal na king;
13 Boina ba dat a vung rede ta ra lavur
mangana tabarikik,
Ma ra umana sip ta kada umana gunan
diat a kava vue ra umana arip na
marmar ma ra umana vinvinun na
arip na marmar;
14 Boina ba na ngala ra magit kada umana
bulumakau dia puak ia,
Ba pa ta kamara, ma pa ta vinarubu,
Ma pa ta tinangi ta ra bala na gunan.
15 I ti doan nam ra tarai ba dia ki mamal dari;
Maia, i ti doan ra tarai ba ra Luluai kadia
God.

145

A kakailai na pite varpa

A kakailai na pite varpa; kai David.
1 Ina tata vangala pa u, kaugu God, ra King;
Ma ina pite pa ra iangim ma pa na mutu.
2 Ta ra bungbung par ina pite pa u,

Ma ina pite vatikene pa ra iangim.
3 Ra Luluai i ngala, ma i kat tuna ba na ngala ra pite varpa pirana,
Ma i dekdek upi da nunure ot pa kana ngala na kini.

4 Tika na taun tarai na manane kaum lavur papalum ta ra mata i ta ra tikai,
Ma na varvai ure ra lavur dekdek na magit u ga pait ia.
5 Ina nununuk ure kaum potar na minamar ma kaum ngala na kini;
Ma ure kaum lavur enana papalum.
6 Ma ra tarai diat a tatata ure kaum lavur enana mangamangana ba dia burut i tana,
Ma ina varvarvai ure kaum lavur ngala na papalum.
7 Diat a tatata ka ure kaum ngala na varmari,
Na taorong kadia kakailai ure ra takodo na maukuam.

8 Ra Luluai a tena varmari, i buka ma ra varmari;
Pa i kankan lulut. ma i peal kana varmari ta.
9 Ra Luluai i mari ra lavur magit par;
Ma kana bala na varmari i tadatadav ra lavur mangana i ga vaki diat.
10 A lavur mangana ba u ga vaki diat diat a tul tar ra pite varpa piram, Luluai;
Ma kaum lavur tena lotu diat a manane u.
11 Diat a tata ure ra minamar i kaum varkurai,
Ma diat a pirpir ure ra ongorim;
12 Upi diat a vaarike tar kana lavur enana mangamangana ta ra tarai,
Ma ra enana minamar i kana varkurai.
13 Kaum varkurai a varkurai ba na tur vatikai ma pa na mutu,
Ma kaum varkurai na tur vatikai pire ra lavur taun tarai.

14 Ra Luluai i tukatukal diat par dia papait na bura,
Ma i vatut diat ba dia ki ma ra tinabun.
15 A lavur mangana dia ki pa u,
Ma u tabatabar diat ma ra adia magit ta ra e ba i topa ia.
16 U pala ra limam,
Ma u tabar vamaur ra lavur launa mangana ma kaum varmari.
17 Ra Luluai i dovot ta kana lavur mangamangana,
Ma i varmari ta kana lavur papalum.
18 Ra Luluai i ki ravie diat par dia kail ia,
I ki ravie diat par dia kail ia ma ra dovotina.
19 Na pait ot pa ra mamainga kadiat dia ru ia,
Ma na valongore bula kadia kinail, ma na valaun diat.
20 Ra Luluai na vale bat diat par dia mari ia,
Ma ra umana tena varpiam, na nila vue ke diat par.

21 A ngiegu na vaarike ra pite varpa tadav ra Luluai,
Ma boina ba ra lavur mangana i laun diat a pite pa ra lia na ingina ma pa na mutu.

146

A pite varpa tadav God ra Tena Valaun

1 Avat a pite pa ra Luluai.
A tulungeagu, una pite pa ra Luluai.
2 Ba iau laun boko ina pite pa ra Luluai;
Ina kakailai na pite varpa tadav kaugu
God ba iau ki ati ra pia boko.

3 Koko avat a nurnur ta ra umana luluai,
Ma koko avat a nurnur ta ra tarai, tago pa i tale diat ra varvalaun.
4 A tulungea i diat i irop, ma dia lilikun mulai tadav ra pia,
Ta nam ra bung a nuknuk i diat i panie.

5 Nina ba ra God kai Iakob i maravut ia i ti doan,
Nina ba i ki nunur tai ra Luluai kana God.
6 God i ga pait ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan,
A ta ma ra lavur magit ta dital;
I dovot vatikai.
7 I pait ra takodo na varkurai ure diat di ki taun diat,
I tabar diat dia mulmulum ma ra magit na nian;
Ra Luluai i pala vue diat di ga vi diat.

8 Ra Luluai i vanana pa ra umana pula,
Ra Luluai i vatvatur diat dia ki ma ra tinabun,
Ra Luluai i mainge ra umana tena takodo.
9 Ra Luluai i ki ravie ra umana vaira,
I maravut ra umana nat na ling ma ra umana ua na vavina;
Ma i vapurpuruan ika ra nga kai ra umana tena varpiam.

10 Ra Luluai na varkurai pa na mutu;
Sion, kaum God na kure ra lavur taun tarai par.
Avat a pite pa ra Luluai.

147

A pite varpa tadav God Dekdek Muka

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Tago i kat ba da kakailai tadav kada God;
Tago ia ra tena varmari, ma ra pite varpa i
topa ia muka.
2 Ra Luluai i vatavua Ierusalem;
I ben varurue ra tarai Israel, diat di ga korot
varbaiane vue diat.
3 I valagar pa diat i takunuan ra bala i diat,
Ma i pulu kadia lavur kinkin.
4 I luk valar pa ra lavur tagul,
Ma i vatang valar pa diat par ma ra iang i
diat.
5 Kada Luluai i ngala tuna, ma i dekdek
muka;
Pa ta langun ta kana minatoto.
6 Ra Luluai i maravut diat i madu ra bala i
diat;
Ma i vaki vaba ra umana tena varpiam ura
ra pia iat.

7 Avat a kakailai tadav ra Luluai ma ra pite
varpa,
Avat a pite pa kada God ma ra pagol;
8 Nina i vaki ra umana bakut ta ra maup,
I vaninare ra bata ure ra rakarakan a guna-
gunan,
Ma i vatavua ra vura ta ra lualuana;
9 I tabatabar ra umana leing ma ra adia nian,
Damana bula ra umana nat na kotkot ba dia
tangtangi.
10 Pa i gugu ta ra dekdek i ra os,
Pa i ga ta ra ngala na kak i ra tarai;
11 I gugu ka ta diat dia ru ia,
Ta diat dia nurnur ta kana varmari.

12 Ierusalem, una pite pa ra Luluai;
Sion, una pite pa kaum God.
13 Tago i tar vapadikat ra lavur okobat ta
kaum umana matakilalat.
I tar vadoane ra umana natum piram.
14 I tul tar ra malmal ta kaum langlangun,
I tabar vamaur u ma ra kon i manga tubu.
15 I tulue vaarike kana vartuluai ta ra
rakarakan a gunagunan;
Kana tinata i vutvut tuna.
16 I tul tar ra bata i pua da ra kabang;
I vue imimire ra mavoko da ra kabu;
17 I vue vaarike kana bata i dekdek da ra
umana tagigi na gem;
Na tale to ia ba na tur ba i tulue ra mudian?
18 I tulue vaarike kana tinata, ma i rang
vapolo ra ais;
I vatut kana vuvu, ma ra polo i alalir.
19 I ve tar kana tinata tai Iakob,
Kana lavur togotogo ma kana lavur varku-
rai tai Israel.
20 Pa ta vuna tarai mulai ba i mari ia dari,
Ma ure kana umana varkurai, pa dia ga
nunure diat.
Avat a pite pa ra Luluai.

148

A nioro pire ra rakarakan a gunagunan upi na pite pa God

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra Luluai arama ra bala na
bakut;
Avat a pite pa ia arama liu.
2 Avat par kana lavur angelo, avat a pite pa
ia;
Avat kana lavur kor, avat a pite pa ia.
3 Amur a matana keake ma ra gai, amur a
pite pa ia;
Avat par a umana tagul ava pupua, avat a
pite pa ia.
4 U ra lao arama liu kakit, una pite pa ia,
Damana bula avat ra lavur polo ta ra ul a
bakut.

5 Boina ba diat a Pite pa ra iang i ra Luluai,
Tago i ga vartuluai, ma dia ga vana rikai.
6 I tar vatur vapadikat diat upi diat a tur
tukum;
I tar pait ra varkurai ba pa na panie.

7 Avat a pite pa ra Luluai mara ra pia,
Avat ra lavur konakonom, ma avat ra lavur
marumian na ta,
8 Ra iap ma ra bata na vatvat, a bata i pua,
ma ra vual,
A ngala na vuvu bula nina ba i pait ot pa
kana tinata,
9 A lualuana ma ra lavur ilil par,
A davai dia vuavuai ma ra lavur gatagal par,
10 A umana leing ma ra lavur vavaguai par,
A umana mangana dia kakao ra pia, ma ra
lavur beo liuliu,

11 A umana king ta ra rakarakan a gunagu-
nan ma ra lavur tarai par,
A umana luluai ma ra lavur tena varkurai
par ati ra pia,
12 Diat par a umana barmana ma ra umana
gara na vavina,
A umana patuana ma ra umana kuramana;

13 Boina ba diat a pite pa ra iang i ra Luluai;
Tago ia kaka ra iangina i ngala;

Kana minamar i ki akit ta dital ma ra rakarakan a gunagunan ma ra bala na bakut bula.
14 Ma i tar vangala ra ram u kana tarai,
Ma ra pite varpa kai kana umana tena lotu;
Maia, a tarai Israel iat, a tarai ba dia ki maravai pirana.
Avat a pite pa ra Luluai.

149

A kakailai na pite varpa

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a kaile ra kalamana kakailai tadav ra Luluai,
Avat a kakailai na pite varpa tadav ia ta ra kivung kai kana umana tena lotu.
2 Boina ba Israel na gugu ta nina i ga vaki ia;
Boina ba ra umana natu i Sion diat a ga ta kadia King.
3 Boina ba diat a pite pa ra iangina ma ra malagene;
Boina ba diat a pite pa ia ma ra papar kudu ma ra ubuubu pagol.
4 Tago ra Luluai i gugu ta kana tarai;
Na mar diat i madu ra bala i diat ma ra niuvia.
5 Boina ba ra umana tena lotu diat a ga tuna ta ra minamar;
Boina ba diat a manga kakailai ona dia va ta kadia vava.
6 A pite varpa tuna na arikai ta ra ngie i diat,
Ma ra pakat na vinarubu ba i mangi vartalai na tur ta ra lima i diat;
7 Upi diat a pait ra varobo ta ra umana Tematana,
Ma ra balbali ta ra lavur vuna tarai;
8 Upi diat a vi kadia umana king ma ra umana vinau na palariam,
Ma kadia lavur luluai ma ra vivi na palariam;
9 Upi diat a pait ra varkurai ta diat, nina di ga tumu vake;
Kana umana tena lotu diat a vatur vake ra variru tana.
Avat a pite pa ra Luluai.

150

Da pite pa ra Luluai

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa God ta kana pal tabu;
Avat a pite pa ia arama ra dekdek na bakut.
2 Avat a pite pa ia ure kana lavur dekdek na papalum;
Avat a pite pa ia da i topa kana kini i ngala kakit.
3 Avat a pite pa ia ma ra nilai ra tavur;
Avat a pite pa ia ma ra pagol ma ra ngap.
4 Avat a pite pa ia ma ra kudu ma ra malagene;
Avat a pite pa ia ma ra pagol ma ra kaur.
5 Avat a pite pa ia ma ra tidir ba i tangi;
Avat a pite pa ia ma ra tutupele ba i tangi mat.
6 Boina ba ra lavur mangana i laun diat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra Luluai.

A UMANA TINATA VALAVALAR

A umana tinata valavalar dia mamat

1 A umana tinata valavalar kai
Solomon natu i David, ra king Israel:
2 Upi da nunure ra kabinana ma ra varvateten,
Upi da matoto ta ra tinata i kabatau,
3 Upi da vatur vake ra varvateten ta ra mangamangana kabinana,
Ra mangamangana takodo, ra takodo na varkurai, ma ra dovot na mangamangana,
4 Upi da tul tar ra minatoto ta ra umana tuptup,
A kabinana ma ra ninunuk i minana ta ra barmana:
5 Ra tena kabinana i valavalongor ma i vatavua kana kabinana,
Ma nina i kapa ra nuknukina na vatur vake ra dovot na varvateten,
6 Upi na tapala pirana ra tinata valavalar ma ra malalar,
Ra lavur tinata kai ra umana tena kabinana ma kadia tinata na pidik.

7 A variru tadav ra Luluai ia ra vunapai ra kabinana;
Ma ra umana papaua dia nuk piapiam vue ra kabinana ma ra varvateten.

A tinata na varvargat ma ra tinata na vartigal

8 Natugu, una valongore ra varvateten kai tamam,
Ma koko una piam vue ra umana vartovo kai tinam;
9 Tago dia da ra mari na vipuar ta ra ulum,
Ma ra kurkurua ta ra inoam.
10 Natugu, ba ra umana tena varpiam dia lam rap pa u,
Koko una mulaot.
11 Ba dia biti, U dat, dat a vana, dat a kiki uai upi ra vardodoko,
Dat a paraparau vakuku upi diat dia tuptup;
12 Dat a konom pa diat ba dia laun boko da ra ruarua na tulungen,
Ma ba dia ongor boko, da diat dia kuba ta ra tung;
13 Dat a tikan tadav ra lavur ngatngat na tabarikik,
Dat a vangan vabuka ra kuba i dat ma ra vurvur magit da ra pa ia;
14 Boina ba dat a varbete,
Ma dat par na kopono ko kada vuvuvung na mani.
15 Natugu, koko ava varagur ma diat ta ra nga,
Una tigal bat ra kaum ba koko na tur ta kadia pal a nga;
16 Tago ra kau i diat i vutvut upi ra kaina,
Ma dia pampam upi ra vardodoko.
17 A magit vakuku ra ubene,
Ona di pala ia ta ra mata i ra beo;
18 Ma dia kobot upi ra gapu i diat iat,
Dia paraparau upi ra vinirua ba na tadav diat iat.
19 Damana ra mangamangana kadiat dia vakavakaina upi diat a vangala kadia tabarikik,
Nina ba i vole vue ra nilaun kadiat dia vung ia.

A nioro kai ra kabinana

20 A kabinana i manga oro ta ra nga;
I varvarvai ta ra umana tavul;
21 I oraoro ta ra ngala na tavul a bung;
Ta ra mataniolo ta ra pia na pal i vatang kana tinata dari:
22 Avat a umana tuptup, aivia ra bung boko ava mainge ra mangamangana tuptup?
Ma aivia ra bung boko ra umana tena varkulumai diat a gugu ta kadia varkulumai,
Ma ra umana papaua diat a milikuane ra kabinana?
23 Avat a talil ure kaugu varpit;
Ea, ina lolonge tar ra tulungeagu ta vavat,
Ina vaarike tar kaugu tinata ta vavat.
24 Tago iau ga oro, ma ava ga ol ika,
Iau ga tulue vaarike ra limagu, ma pa ta na i ga nuk pa ia;
25 Ma ava ga nuknuk vakuku ka ta kaugu lavur varvateten,
Ma pa ava ga mainge kaugu tinata na varpit,
26 Io, iau bula ina nonganongon ure ra kaina magit ba na tadav avat;
Ina varvaula ba ra magit ava burutue na tadav avat;
27 Ba nam ra magit ava burutue na tadav avat da ra ngala na vuvu na bata,
Ma ra vinirua na tadav avat da ra kalivuvur,
Ba ra kinadik ma ra nginarao na tadav avat,
28 Ta nam ra bung diat a kail tadav iau, ma pa ina torom ta diat;
Diat a ongor upi ra tinikan upi iau, ma pa diat a na tadav iau;

[29] Tago dia ga milikuane ra minatoto,
Ma pa dia pilak pa ra variru tadav ra Luluai;
[30] Pa dia ga mainge kaugu varvateten,
Dia ga pidimuane ke kaugu varpit par;
[31] Kari diat a ian boko ta ra vuai kadia mangamangana iat,
Ma diat a maur boko ma ra lavur nuknuk i diat iat.
[32] Tago ba ra umana tuptup dia vana irai diat a virua tana.
Ma ra kini vakuku kai ra umana papaua na vamutue diat;
[33] Ma nina i torom tagu na kiki bulu,
Ma na ngo, ma pa ta bunurut ure ta kaina magit pirana.

2

A vabongon pire ta tikai nina i tikan upi ra kabinana

[1] Natugu, ba u vatur vake kaugu tinata,
Ma ba u vung vake kaugu umana vartuluai piram,
[2] Upi ra talingam na valongore ra kabinana,
Ma ra nuknukim na ongor upi ra minatoto;
[3] Maia, ba u kakail upi ra nana ilam,
Ma ba u vatang upi na kapa ra nuknukim,
[4] Ba u tikatikan upi ia da upi ra mani,
Ma ba u peng pa ia da ra ngatngat na tabarikik di ga ive;
[5] Io, na kapa piram ra variru tadav ra Luluai,
Ma una nunure God tana.
[6] Tago ra Luluai i tul tar ra kabinana;
A kabatau ma ra minatoto dir arikai ta ra ngiene;
[7] I vung vake ra dovot na kabinana upi kadiat i dovot ra bala i diat,
Ma ia ra ramravit kadiat i takodo kadia mangamangana;
[8] Upi na balaure ra nga ure ra takodo na varkurai,
Ma na mono bat ra nga kai kana lavur dovot na tena lotu.
[9] Damana una matoto ta ra mangamangana takodo, ta ra takodo na varkurai,
Ma ta ra dovot na mangamangana, maia, ma ta ra lavur bo na nga.

[10] Tago ra kabinana na ruk ta ra nuknukim,
Ma ra balam na gugu ta ra minatoto;
[11] A ninunuk lua na mono bat u,
Ma ra kapa na ninunuk na mataure u;
[12] Upi na valaun u kan ra kaina nga,
Kan ra tarai dia tatike ra magit i gegagege,
[13] Nina dia vana kan ra lavur takodo na nga,
Upi diat a vanavana ta ra lavur nga na bobotoi,
[14] Nina dia ga upi diat a pait ra varpiam,
Ma dia manga gugu ta ra kaina tavir,
[15] Diat ba i gegagege kadia lavur nga,
Ma dia rara ta kadia vinavana;
[16] Upi na langalanga kan ra enana vavina,
Kan ra vaira iat nina i varmananai vavaongo ma kana tinata,
[17] Nina i leingane talaina i ga manane ba i ga inip boko,
Ma i valubane ra kunubu kai kana God;
[18] Tago ra kubana i kokopo upi ra minat,
Ma kana lavur nga dia vana rikai pire diat dia tar mat;
[19] Diat par dia ruk pirana pa diat a lilikun mulai,
Ma pa diat a tadav mule ra nga na nilaun.

[20] Damana una murmur ra bo na tarai,
Ma una vanavana ta ra nga kai ra umana tena takodo.
[21] Tago ra dovot na tarai diat a kiki ta ra gunan,
Ma diat dia ko kakit diat a ki vatikai tana.
[22] Ma ga ra umana tena varpiam da mut vue diat kan ra gunan,
Ma diat dia vavagu da rubat vue diat kan ia.

3

A tinata na varvargat ure ra tinorom

[1] Natugu, koko una valubane kaugu tinata na vartovo,
Ma ra balam na toratorom ta kaugu lavur vartuluai;
[2] Tago diat a valolovina kaum kini ati ra pia,
Ma diat a vapealane kaum lavur kilala na nilaun, ma ra malmal piram.

[3] A varmari ma ra dovotina koko dir a vana kan u;
Una kurkurue dir, ma una tumu dir ta ra mapina balam.
[4] Damana God na mari u, ma na manane u,
Ma ra tarai bula.
[5] Una nurnur tai God ma ra balam par,
Ma koko una tur bokon ta kaum kabinana iat.
[6] Una gire ilam ia ta kaum lavur vinavana,
Ma na mal vado kaum lavur nga.
[7] Koko una malamala tena kabinana;
Una ru ra Luluai, ma una vana kan ra kaina.
[8] Damana ta pakam na ongor,
Ma ra lavur urum diat a lagar tana.
[9] Una ru ra Luluai ma kaum tabarikik,

Ma una tabar ia ma ra luaina vuai e par ta kaum uma;
[10] Damana kaum umana pal na vuvuvung diat a kor,
Ma kaum umana tung na vain diat a buka leke ma ra polo na vain.

[11] Natugu, koko una pidimuane ra varvapagumanene kai ra Luluai,
Ma koko una talanguan ta kana varpit;
[12] Tago ra Luluai i pit nina i mari ia,
Da ra tutana i pit natuna, a bul na vakak.

[13] I ti doan nam ra tutana ba i tikan tadav ra kabinana,
Ma nam bula ra tutana ba i vatur vake ra minatoto;
[14] Tago ra magit da vatur vake tana i boina, ma nam ba da vatur vake ure ra mani pata,
Ma ra magit da pie pa ia tana i kat, ma ra ngatngat na goled pata.
[15] I ngatngat tuna ma ra umana kiau na kalagi pata,
Ma ra lavur tabarikik ba u anan upi ia pa i varogop me.
[16] Ta ra limana tuna i vatur vake ra kini lolokon ati ra pia;
Ta ra mairana i vatur vake ra peal tabarikik ma ra variru.
[17] Kana lavur nga dia mamar,
Ma kana lavur pal a nga dia malmal.
[18] I da ra davai na nilaun pire diat dia vatur vake;
Ma diat par dia vatur vake dia ti doan.

[19] A Luluai i ga vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan ma ra kabinana;
Ma i ga page ra bala na bakut ma ra kapa na ninunuk;
[20] A lamanana i ga vuvuai rikai ta kana minatoto,
Ma ra mavoko i tua kan ra bakut.
[21] Natugu, koko una lingan kan diat;
Una vatur vake ra dovot na kabinana ma ra kapa na ninunuk;
[22] Damana diat a valagar pa ra balam,
Ma diat a da ra magit na marmar ta ra inoam.
[23] Una ga vana bulu ta kaum nga,
Ma vakir una ga tuke ra kaum.
[24] Ba u va, pa una burut;
Ma ba u va mat, kaum nidiop na kalakalami piram.
[25] Koko una burut ure ta magit na kinaian.
Ba ure ra vinirua kai ra tena varpiam, ba i tadav ia;
[26] Tago una nurnur tai ra Luluai,
Ma na balaure ra kakim upi koko na papa ta ra kun.

[27] Koko una muie ra bo na magit ta diat i topa diat,
Ona i tale u ba una tul tar ia ta diat.
[28] Koko una biti tai talaim, Una vana ka boko, ma una vana mulai uti, ma ningene ina tabar u,
Ma go u tar vung ra magit.
[29] Koko una nuk upi ta kaina magit ure talaim,
Tago i kiki bulu piram.
[30] Koko amur a varngangar vakuku ma ta tutana,
Ona pa i ga pait ta kaina magit piram.
[31] Koko una pin ra tena vakavakaina,
Ma koko una pilak pa kana ta mangamangana;
[32] Tago nina i gegagege ra maukuana i da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
Ma ra dovot na tutana dir ki na bartalaina me.
[33] A Luluai i tata vabilak ra kuba i ra tena varpiam,
Ma i tata vadoane ra kuba i ra tena takodo.
[34] A dovotina i kulume ra umana tena varkulumai,
Ma i mari diat i madu ra nuknuk i diat.
[35] A umana tena kabinana diat a kale pa ra variru boko,
Ma ra umana lunga diat a vatur vake ra vavirvir.

4

A kabinana i lia

[1] A umana bul, avat a ongo ta ra varvateten kai tama i vavat,
Ma avat a nuk pa ia upi na kapa ra nuknuk i vavat tana;
[2] Tago iau tul tar a bo na minatoto ta vavat;
Koko avat a vana irai kan kaugu tinata na vartovo.
[3] Tago lua iau ga bul, ma iau ga ki pire tamagu,
Iau a gobolina ma ra kavakake ta ra luaina mat i nagu.
[4] Ma i ga tovo iau, ma i ga biti tagu dari:
Boina ba ra balam na kodop vake kaugu tinata;
Una mur kaugu lavur vartuluai, ma una laun;

[5] Koko una valubane ra tinata na ngiegu, ma koko una tapgaga kan ia.
Una ongor upi ra kabinana, una ongor upi ra kapa na ninunuk;
[6] Koko una vana kan ia, ma na vaale bat u;
Una manane, ma na balaure bat u.
[7] A kabinana i lia; io, una ongor upi ra kabinana;
Maia, una tul tar kaum lavur tabarikik par upi kaum ra kapa na ninunuk.
[8] Una pite vangala pa ia. ma na vatavua u;
Ba u kapupi ia, na vuna ta ra variru piram.
[9] Na vatoke tar ra mari na vipuar ta ra ulum,
Ma na mar u ma ra potar na kere.
[10] Ea, natugu, una valongore, ma una kapupi kaugu lavur tinata,
Upi na peal kaum kilakilala na nilaun.
[11] Iau tar tovo u ta ra nga na kabinana;
Iau tar agure pa u ta ra dovot na nga.
[12] Ma ba u vanavana pa ta magit na tur bat ra kakim,
Ma ba u vutvut pa una tutukai.
[13] Una vatur vadekdek vake ra varvateten; koko ana vung vue;
Una balaure vake, tago una lalaun tana.
[14] Koko una mur ra nga kai ra bilak na tarai,
Ma koko una vanavana ta ra nga kai ra umana tena varpiam.
[15] Una tur irai kan ia, koko una vana tana;
Una tur ar, ma una vana pakit ia.
[16] Tago pa dia va mat, ona pa dia ga pait value ra varpiam;
Ma ra nidiop pa i tadav diat, ona pa dia ga vabura value ta tikai.
[17] Tago dia en ra magit di ga long ia,
Ma dia mome ra polo na vain ba dia ga ra pa ia.

[18] Ma ga ra nga kai ra tena takodo i da ra kapa i pupua,
Ma i manga kapa vanavana upi na keake tuna boko.
[19] A nga kai ra umana tena varpiam i da ra bingnimuna;
Pa dia nunure ra magit dia tutukai tana.

[20] Natugu, una nuk pa kaugu tinata;
A talingam na valongore kaugu lavur varvai.
[21] Koko una lingan kan diat;
Una kodop vake diat ta ra balam iat.
[22] Tago diat dia tikan tadav diat dia laun tana,
Ma ra paka i diat par i lagar tana.
[23] Una mono bat tuna ra balam;
Tago ra nilaun i arikai tana.
[24] Koko una vatang ra tinata i vaongo,
Ma koko una pukue vagege ra varvai.
[25] A matam na gigira uro na lua ka,
Ma ra pilpil na matam na gigira takodo ko.
[26] Una nuk bulu pa ra nga ure ra kaum,
Ma una kure mal kaum lavur nga.
[27] Koko una tapgaga ta ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira;
Una tak vakari vue ra kaum kan ra varpiam.

5

A tinata na vartigal ure ra kaina mangamangana

[1] Natugu, una nuk pa kaugu kabinana,
Ma ra talingam na valongore kaugu minatoto;
[2] Upi una vatur vake ra bo na varbalaurai,
Ma upi a kabinana na ki ta ra ngiem.
[3] Tago ra bul na ngie i ra enana vavina i vatua ra polo na livur,
Ma ra ngiene i duladula ta dir ma ra dangi;
[4] Ma namur i mapak da ra kaumal,
Ma i mangi vartalai da ra pakat na vinarubu.
[5] A ura kauna dir vutvut upi ra vinirua,
Ma i ruarua ra ruarua na tulungen;
[6] Pa i nuk bulu pa ra nga na nilaun;
Kana lavur mangamangana pa dia tur bulu, ma pa i kapa.

[7] Io, a umana bul, avat a valongore iau,
Ma koko avat a vana kan ra tinata na ngiegu.
[8] Boina ba kaum nga na tur vailik kan ia,
Ma koko una vana maravai ra matakilalat i ra kubana;
[9] Kan una tul tar kaum minamar ta ra umana enana,
Ma kaum nilaun ta ra tena varvakadik;
[10] Kan a umana vaira diat a maur ma kaum peal magit,
Ma na tup u ra papalum ta ra kuba i ra enana;
[11] Ma ta ra mutuaim una riri,
Ba i palaur ra pakam ma ra viom,
[12] Ma una ga biti dari: Iau ga milikuane ra varvateten,
Ma ra balagu i ga pidimuane ra varpit!
[13] Ma pa iau ga torom ta ra nilai kaugu umana tena vartovo,
Ma pa iau ga valongore ra tinata kai kaugu umana tena varvair.
[14] I ga maravai ba ina kaina kakit
Livuan ta ra kivung kai ra tarai na lotu.

15 Una mome ra tava ta kaum tung na tava iat,
Ma ra tava ba i alir rikai ta kaum kivu.
16 Ta ra ava kaum lavur mata na tava diat a talingir vurvurbit,
Ma ra umana tava alir diat a alir ta ra lavur pal a nga?
17 Boina ba kaum uka diat,
Ma koko kamumur ma ra vaira piram.
18 Boina ba kaum mata na tava na ti doan;
Ma una gugu ta kaum taulai nina amur taulai me ba u barmana boko.
19 Na da ra potar na me ma ra vakak na vavaguai piram;
Boina una gugu vatikai ta ra iuiuna,
Ma una ga vatikai ta kana varmari.
20 Natugu, ta ra ava una rara ma ra enana vavina,
Ma amur a varkabait ma ra enana?
21 Tago ra lavur mangamangana kai ra tutana dia kapa ta ra mata i ra Luluai,
Ma i nuk bulu pa kana lavur nga.
22 Ra lavur nirara iat kai ra tena varpiam diat a vi vake,
Ma na vavakai ta ra vinau na varpiam kana iat.
23 Na virua tago pa i ga vartovo,
Ma na vana rara tago i lunga tuna.

6

A tinata na vartigal ure ra kini na tabauma ma ra vavaongo

1 Natugu, ba u ga mulaot pi u a tur kia ure talaim,
Ba u ga vavalima pire tika na vaira,
2 Ma di tar kete u ma ra tinata na ngiem,
Ma di tar kinim vake u ma ra tinata na ngiem,
3 Io, una pait go, natugu, ma una valaun mule u,
Tago talaim i tar vatur vake ra varkurai ure u:
Una vana ma una bura timtibum pirana, ma una kakail pire talaim.
4 Koko ra matam na pula ma ra va mat,
Ma koko ra pilpil na matam na mata vava;
5 Una pila ka da ra king na me i vilau kan ra tena nirovoi,
Ma da ra beo i lop kan ra tena kapi beo.

6 U ra tabauma, una vana tadav ra rumi;
Una nuk pa kana mangamangana, ma una minana tana.
7 A dovotina, pa kana ta luluai,
Ba ta monamono, ba ta tena varkurai,
8 Ma i vaninare ke ra ana magit ta ra kilala na keake,
Ma i varurue ra ana magit ta ra e na varuruai.
9 Aivia ra bung una va boko, u a tabauma?
Vingai una ga tut kan kaum nidiop?
10 Ta ik a mata vava, ta ik a nidiop,
Da likun ra lima ta ik upi da ngo,
11 Ma ra kini na luveana na tadav u da ra tena limlibur vakuku,
Ma ra niiba da ra tena kap vargal.

12 A tutana vakuku, a tena varpiam,
I vanavana ma i rara ra ngiene,
13 I pitu mata, i gege ra kakene,
I tutu ma ra kaka na limana,
14 A nuknukina i gegagege, i nuknuk upi ra kaina vatikai,
I vaume ra varngangar;
15 Kari ra ana vinirua na tadav vakaian ia,
Na tagigi vakaian, ma pa da valaun ia.
16 Laptikai na magit ra Luluai i milmilikuane diat,
Lavurua dia da ra bilak na magit pirana:
17 A mara i kolakolo, a karameme i vaongo,
A lima ba i ubu doko ra tena takodo,
18 A bala ba i nuk upi ra varpiam,
A keke i vutvut upi ra kaina,
19 A tena varvai ba i vatang ra vaongo,
Ma nina ba i vaume ra varngangar pire diat dia barturana.

A tinata na vartigal ure ra nipo

20 Natugu, una mur ra vartuluai tamam i tul tar ia tam,
Ma koko una vana irai kan ra vartovo kai tinam.
21 Una vung vake ta ra nuknukim,
Una kurkurua me.
22 Ba u vanavana na rap lue u;
Ba u vava na balaure u;
Ma ba u tavangun amur a pirpir me.
23 Tago ra vartuluai i da ra lamp, ma ra tinata na vartovo i da ra kapa,
Ma ra varpit ta ra varvateten i da ra nga na nilaun,
24 Upi na balaure bat u kan ra kaina vavina,
Kan ra varmananai vavaongo ba ra enana i pait ia.
25 Koko ra balam na kaina upi ia tago a metekina,
Ma koko na valam pa u ma ra pilpil na matana;
26 Tago ra paiga na vavina i mainge ke ra ana nian,

Ma ga ra tena nipo, a vavina, i rovoi upi ra ngatngat na nilaun.

27 Dave, ta tikai na kap ra iap ta ra bongob-
ongono,
Ma pa na birao bar kana mal?
28 Ma dave, ta tikai na rua taun ra lakit,
Ma pa na rang ra kauna bar?
29 Damana nina i vana tadav ra taulai kai talaina;
Nina i bili ia pa na langalanga.
30 A tarai pa dia manga milikuane ra tena nilong, ba i long
Upi na maur tago i mulmulum;
31 Ma ba di babare, na valavurua ma ra balbali;
Na bali ia ma ra lavur magit ta ra kubana.
32 Nina dir po ma ta vavina i tabobo;
Nina i pait ia i vakaina ra tulungeana iat.
33 Na kinkin ma na vavirvir,
Ma pa da pun vue kana niruva.
34 Tago ra tutana na ngangal ma ra varvapir,
Ma ta ra bung na varobo pa na varmari.
35 Na vue ke ra varkul;
Ma ba ra vartabar i ngala kakit, pa na maram tana.

7

A mangamangana kai ra paiga na vavina

1 Natugu, una nuk vake kaugu lavur tinata,
Una vung vake kaugu lavur vartuluai piram;
2 Una toratorom ta kaugu lavur vartuluai ma una laun,
Ma una balaure kaugu vartovo da ra kiau na matam;
3 Una vi diat ta ra kaka na limam,
Una tumu diat ta ra mapina balam.
4 Una biti dari ta ra kabinana, U taigu.
Ma una vatang ra kapa na nuknuk ba talaim tuna;
5 Upi dir a balaure bat u kan ra enana vavina,
Kan ra enana ba i tatike ra kalakalami na tinata.

6 Tago iau ga ki ta ra mata na kalangar ta ra kubagu,
Ma iau ga gigira irop ta ra ubene tana;
7 Ma iau ga na tadav tika na barmana i lunga,
Pire ra umana tuptup,
Ma iau ga gire ilam ia pire ra umana bul;
8 I alalu ra gunan maravai ta ra pakana ra vavina i ki tana,
Ma i mur ra nga ba i vana ta ra kubana,
9 Ta ra talvivi, ta ra bung na ravian,
Ta ra bingnimuna ta ra marum ma ta ra bobotoi.
10 Ma ea, tika na vavina i totongo upi ia ie,
I mal da ra paiga na vavina, ma i tavir ra balana.
11 A tena varuturut, ma pa i kure kana mamainga,
Ma pa i kiki bulu ta ra kubana;
12 Go i kiki ta ra nga, namur ta ra tavul a bung,
Ma i kiki uai ta ra lavur nga varkuvo.
13 Damana i kinim vake, ma i galum ia,
I vamadara ma i biti tana:
14 A umana vartabar ure ra tinabar na varmaram akari piragu;
Gori iau tar pait ot pa kaugu vavalima;
15 Kari iau tar irop upi ina totongo up u,
Upi ina ongor ma ra tinikan upi ra matam, ma iau tar tikan tadav u.
16 Iau ga pale ra bo na kurit ta kaugu vava,
Ma ra mal i bolapit di ga vir ia ma ra kuara Aigipto;
17 Iau ga imimire ra bira na davai, ra alo, ma ra sinamon ta kaugu vava.
18 Una mai, dor a gugu varurung tuk tar ta ra malana;
Dor a ga ma ra varmananai vargil.
19 Tago kaugu tutana pa i ki ati,
I tar vana vailik;
20 I tar kap ra popopoi na mani,
Ma na talil mulai ta ra kubana ba i palaioko ra gai.
21 I vavamaram ia ma kana mari na tinata,
Ma i vo pa ia ma kana kalami na pirpir.
22 I mur vuavue,
Da ra bulumakau i vana upi da doka,
Ba da ra pap upi da vi ia,
23 Tuk tar ta ra pakana bung ba ra pu i tur ra katina;
Da ra beo i pukai lulut ta ra kun,
Ma pa i nunure ba na virua tana.

24 Kari, a umana bul, avat a valongore iau,
Ma avat a nuk pa kaugu tinata.
25 Koko ra nuknukim na vana irai ta kana mangamangana,
Ma koko una rara ta kana lavur nga.
26 Tago i tar rapue vakinkin mangoro;
Maia, diat dia tar virua ure, a peal tuna diat.
27 A kubana i da ra nga upi ra ruarua na tulungen,
Ma i kuba ta ra kuba i ra umana minat.

8

A kabinana ia ra ko na magit ma i tur tukum

1 Dave, a kabinana pa i manga oraoro bar,
Ma pa di valongore vang ra nilai ra mina-
toto?
2 I tur arama ra ul a buana ta ra papar a nga,
Ma ta ra lavur nga varkuvo;
3 Ta ra papar a mataniolo ba di olaolo ta ra
pia na pal tana,
Ta ra matakilalat ba di rukruk tana, i manga
oraoro dari:
4 Avat a tarai, iau oro avat,
Ma ra nilaigu i tadav ra umana natu ra tarai.
5 Avat a umana tuptup, avat a minana;
Ma avat a umana lunga, boina ba na kapa ra
bala i vavat.
6 Avat a valongore, tago ina tatike ra umana
bo na magit i tuna,
Ma ina tak ra ngiegu ta ra dovotina ka;
7 Tago ra ngiegu na vatang ra dovotina;
Ma ra bul na ngiegu i milikuane ra bilak na
mangamangana.
8 A lavur tinata na ngiegu dia takodo;
Pa ta tinata i gegagege ma pa ta tinata i rara
tana.
9 Dia kapa pire ra matotono,
Ma nina i nuk tadav ra kabinana i mulaot ba
dia takodo.
10 Avat a vatur vake kaugu varvateten, ma
koko ra mani.
Ra kabinana, ma koko ra goled i ngatngat;
11 Tago ra kabinana i ngatngat ta dir ma ra
kiau na kalagi,
Ma ra lavur magit ba da kaina upi diat pa
dia varogop me.
12 Iau ra kabinana, iau tar la ta ra manga-
mangana kabatau,
Ma iau nuk tadav ra minatoto di pait ra
umana kalamana magit me.
13 A variru tadav ra Luluai i milikuane ra
kaina;
Iau milikuane tuna ra kolakolo na ninunuk,
ma ra ninguk,
Ra bilak na mangamangana, ma ra tinata i
gegagege.
14 A varvateten i vuna tagu, ma tagu di pait
ot pa ra magit,
Iau tar matoto, ma ra niongor i ki tagu.
15 Iau vuna tago ra umana king dia varkurai,
Ma ra umana luluai dia tul tar ra umana
takodo na vartuluai;
16 Iau ra vuna tago ra umana luluai na gunan
dia varkurai,
Ma ra umana ngalangala, ma ra umana
tena varkurai par ta ra. rakarakan
a gunagunan.
17 Iau mari diat dia mari iau,
Ma diat dia ongor ma ra tinikan upi iau diat
a na tadav iau.
18 A kini na uviana ma ra pite varpa dir ki
piragu,
A tabarikik ba pa na panie ma ra manga-
mangana takodo.
19 A vuaigu i boina ta dir ma ra goled, a goled
i ngatngat,
Ma kaugu tinavua i lia ta dir ma ra silva i kat
tuna.
20 Iau vanavana ta ra nga na mangamangana
takodo,
Ta ra pal a nga na takodo na varkurai,
21 Upi ina vakale diat dia mainge iau ma ra
tabarikik,
Ma upi ina vabuka kadia umana pal na
vuvuvung.

22 A Luluai i ga vaki iau ta ra vunapaina iat,
Ba pa i ga pait boko kana lavur papalum
ania tana.
23 Di tar vatur iau pa ania iat, papa ra vuna-
paina,
Ba pa di ga pait vaarike boko ra rakarakan a
gunagunan.
24 Di ga kava vaarike iau ba pata boko ra
lamanana,
Ma ra umana mata na tava ba dia buka ma
ra tava, patana boko.
25 Ba pa di ga page boko ra umana ngala na
luana,
Ba pa ta buabuana boko di ga kava vaarike
iau;
26 Ma pa i ga pait boko ra rakarakan a guna-
gunan ba ra pupui,
Ba ra vunapai ra tobon i ra pia.
27 Ba i ga vatur mal ra bala na bakut, iau ga
ki,
Damana bula ba i ga valar vue ra lao ta ra ul
a ta,
28 Ba i ga mal vapadikat ra maup arama liu,
Ba i ga vapadikat ra umana mata na tava ta
ra bala na pia,
29 Ba i a ga tul tar ra langun ta ra ta,
Upi koko ra lavur polo diat a piam vue kana
vartuluai,
Ba i ga valar ra vunapai ra rakarakan a
gunagunan,
30 Iau ga ki maravut ia da ra tena madaka;
Ma i ga gugu vatikai tagu,

Iau ga malamalagene vatikai ta ra luaina matana;
31 Iau ga libur ta kana gunagunan ba ra tarai dia ki tana,
Ma iau ga gugu ta ra umana natu i ra tarai.

32 Io, a umana bul, avat a valongore Iau,
Tago diat dia mur kaugu lavur nga dia ti doan.
33 Avat a valongore ra varvateten, ma avat a minana,
Ma koko avat a ole.
34 I ti doan nam ra tutana ba na torom tagu,
Ba na mono ta kaugu mataniolo ta ra bungbung par,
Ba na kiki pire ra tukal i kaugu matakilalat.
35 Tago nina i tikan tadav iau i tikan tadav ra nilaun,
Ma na vatur vake ra varmari tai ra Luluai.
36 Ma nina i rara kan iau i vakaina ia iat mulai;
Ma diat par dia milikuane iau dia mainge ra minat.

9

Da mur ra kabinana, ma ra tuptup na mangamangana pata

1 A kabinana i tar pait ra kubana,
I tar vatur kana lavurua na pagapaga;
2 I tar doko kana umana vavaguai i tar poto kana polo na vain,
I tar vangan bula kana vatar na
3 I tar tulue vaarike kana umana tultul na vavina, i oraoro
Ta ra umana ul a luana dia manga tuluai ta ra pia na pal:
4 Nina ba i tuptup na ruk ati!
Ma ure nina i tabobo, i biti tana:
5 Avat a mai, avat a ian ta kaugu nian,
Ma avat a momo ta nam ra vain ba iau ga pota.
6 Avat a vana kan ra tuptup na mangamangana, ma avat a laun,
Ma avat a vanavana ta ra nga na minatoto.

7 Nina i tovo vatakodo ra tena varkulumai pa na gugu tana namur,
Ma nina i pit ra kaina tutana, da vakaina.
8 Koko una pit ra tena varkulumai, kan na milikuane u;
Una pit ra tena kabinana, ma na mari u.
9 Una vateten ra tena kabinana, ma na kabinana mulai;
Una tovo ra tena takodo, ma na tavua kana kabinana.
10 A variru tadav ra Luluai ta ra vunapai ra kabinana,
Ma ra minatoto kai ra Lia Kakit ia ra kabinana tuna.
11 Tago ina vapeal kaum lavur bung,
Ma ina vanot kaum umana kilala na nilaun.
12 Ba u kabinana, i vadongone u;
Ma ba u varkulumai, u kaka una puak pa boko a balbali. 13 la Papaua a tena varuturut;
A tuptup na vavina, ma pa i vavirvir.
14 Ma i kiki ta ra matakilalat i ra kubana,
Ta ra kiki ba i tur rikai ta ra pia na pal,
15 Upi na vatatabe diat dia vana pakit,
Diat dia vana kakit ta kadia vinavana;
16 Nina ba i tuptup na ruk ati!
Ma ure nina i tabobo, i biti tana:
17 Ra tava di long ia i kalakalami,
Ma ra gem ba di en ive i boina.
18 Ma ra tutana pa i nunure ba ra umana minat dia ki ie,
Ma ra umana talaina dia bang ta ra ruarua na tulungen.

10

Di valarue ra tena takodo ma ra tena varpiam

1 A umana tinata valavalar kai
Solomon.
Ba ra bul i kabinana tamana i gugu tana,
Ma ba ra bul i lunga nana i ngarao tana.
2 A tabarikik ba di ga long ia pa i vadongone ta tikai,
Ma ga ra mangamangana takodo i varvalaun kan ra minat.
3 A Luluai pa na nur vue ra bala i ra tena takodo upi na mulmulum,
Ma i vung vue ke ra mamainga kai ra tena varpiam.
4 Nina i biluane ra papalum, na luveana,
Ma ga nina i ongaongor ta ra varvakai, na uviana.
5 A bul nina i varurue magit ta ra e na keake i kabinana,
Ma ga ra bul i va mat ta ra e na varuruai i vuna ta ra niruva.
6 A varvadoan i ki ta ra ulu i ra tena takodo,
Ma ra vakavakaina i ki ivai ta ra ngie i ra tena varpiam.
7 Di matamatane upi ra tena takodo, ma di pite pa ia,
Ma ga ra iang i ra tena varpiam na mareng ika.
8 Nina i kapa ra nuknukina i kapupi ra umana vartuluai,

Ma nina i tatike ra tinata na papaua na virua.
9 Nina i dovot kana mangamangana vanavana bulu,
Ma ga nina i vabilak kana mangamangana, da kapa boko ure.
10 Nina i pitu mata i vuna ta ra varngangar,
Ma nina i tatike ra tinata na papaua na virua.
11 Ra ngie i ra tena takodo i da ra mata na nilaun,
Ma ra vakavakaina i ki ivai ta ra ngie i ra tena varpiam.
12 A milmilikuan i vuna ta ra lavur varngangar,
Ma ga ra varmari i tuba ra labur varpiam par.
13 Di na tadav ra kabinana ta ra ngie i nina i kapa ra nuknukina,
Ma ga ra virit i topa ra tamuru i ra papaua.
14 A umana tena kabinana dia vung vake ra minatoto,
Ma ra ngie i ra umana papaua i da ra vinirua i maravai.
15 A tabarikik kai ra uviana kana dekdek na pia na pal,
Ma ra umana luveana dia virua ta kadia kini na niiba.
16 Ra varvakai kai ra tena takodo i papait na vatavua ra nilaun,
Ma ra vuai ra papalum kai ra tena varpiam i papait na vatavua ra varvakaina.
17 Nina i nuk pa ra varvateten i vanavana ta ra nga na nilaun,
Ma ga nina i pue vue ra varpit i vana rara.
18 A tena vavagu i ive ra milmilikuan,
Ma nina ba i vatang ra tinata na varurai i lunga.
19 Ba da vangala ra tinata da rara bula tana,
Ma ga nina ba i kure bat ra ngiene i kabinana.
20 A karamea i ra tena takodo i da ra ngatngat na silva;
Ma ra bala i ra umana tena varpiam pa i manga topa ta magit.
21 Ra ngie i ra tena takodo i tabar mangoro,
Ma ga ra umana lunga dia mat ma ra papaua.
22 A varvadoan kai ra Luluai i vuna ta ra kini na uviana,
Ma ra niongor pa i vanot ia.
23 A lunga i libur ma ra kaina mangamangana,
Ma nina i kapa ra nuknukina i gugu ta ra kabinana.
24 Nina ra magit ba ra tena varpiam i burutue na tadav ia muka,
Ma da tul tar ra magit ta ra tena takodo, nina i mainge.
25 Ba ra kalivuvur i bolo, ra tena varpiam i panie tana,
Ma ra tena takodo i da ra vunapaina i tur okot tukum.
26 Da ra tava mapak ta ra pal a ngie i dat, ma da ra mi ta ra kiau na mata i dat,
Damana ra tabauma pire diat dia tultulue.
27 A variru tadav ra Luluai i valolokon ra kini ati ra pia,
Ma da vakom ra kilala kai ra tena varpiam.
28 A mutuai ra kini nunur kai ra tena takodo a gugu,
Ma ra magit ba ra umana tena varpiam dia ki pa ia na panie ke.
29 A nga kai ra Luluai ia ra bakbakit ure ra tena takodo,
Ma ga ra umana tena pait ra kaina dia virua tana.
30 Pa da tak vakari vue muka ra tena takodo,
Ma ga ra umana tena varpiam pa diat a ki vatikai ta ra gunan.
31 Ra ngie i ra tena takodo i vuai vaarike ra kabinana,
Ma da poko kutu vue ra karamea i ra tena tavir.
32 A ura bul na ngie i ra tena takodo dir matoto ta ra magit i vakak,
Ma ra ngie i ra umana tena varpiam i tatike ra magit i gegagege.

11

1 A Luluai i milmilikuane tuna ra valavalar i rara,
Ma i manga gugu ta ra takodo na mamat.
2 Ba da nuk vangala pa dat, dat a vavirvir boko;
Ma diat ba dia vaikilik pa mule diat dia kabinana.
3 A ko na mangamangana kai ra dovot na tarai na lue rap diat,
Ma ga ra mangamangana gegagege kai ra umana tena vavagu na vamutue diat.
4 Ta ra bung na kulot a tabarikik pa i topa ta magit,
Ma ga ra mangamangana takodo i varvalaun kan ra minat.
5 A mangamangana takodo kai ra ko na tutana na mal are kana nga,
Ma ga ra tena varpiam na bura ta kana varpiam iat.

[6] A mangamangana takodo kadiat dia dovot
na valaun diat,
Ma ra umana tena vavagu diat a virua ta
kadia kaina mamainga iat.
[7] Ba ra tena varpiam i mat, pa i ki pa mule ta
magit,
Ma ra nurnur kai ra bilak na tutana i panie.
[8] Di valaun ra tena takodo kan ra magit na
varmonong,
Ma ra tena varpiam i kia vue.
[9] A tutana vakuku i vakaina talaina ma ra
ngiene,
Ma ra umana tena takodo dia langalanga
ure ra minatoto.
[10] Ba ra umana tena takodo dia ki bulbulu,
diat par ta ra pia na pal dia gugu;
Ma ba ra umana tena varpiam dia virua, di
kukula na gugu.
[11] A pia na pal i tavua ta ra varvadoan kai ra
dovot na tarai,
Ma di vue pukue vue ta ra ngie i ra umana
tena varpiam.
[12] Nina i pidimuane talaina i papaua ka,
Ma nam ba i kapa ra nuknukina i ki mut uka.
[13] A tena varurai i vanavana vurvurbit ma i
vaarike ra magit i pidik,
Ma ra dovot na tutana pa i rarada.
[14] Ona pa ta bo na varvateten, ra tarai dia
bura; ma ba i peal ra umana tena
varvateten, dia ki bulbulu.
[15] Nina i tur kia ra vaira ure kana nilala na
kaina tana,
Ma nina i milikuane ra vavalima na kiki
bulu.
[16] A bo na vavina i vatur vake ra variru,
Ma ra umana tena ra varpa dia vatur vake
ra tabarikik.
[17] A tena varmari i vadongone mule ia iat,
Ma ra tena varvakadik i vakaina ra pal a
pakana iat.
[18] A tena varpiam i vatur vake ra vabongon i
vaongo,
Ma ga nina i vaume ra mangamangana
takodo i vatur vake ra dovot na va-
puak.
[19] Nina i tur padikat ta ra mangamangana
takodo na vatur vake ra nilaun,
Ma nina i murmur ra kaina na mat i tana.
[20] A Luluai i milikuane diat i gegagege ra
nuknuk i diat,
Ma ga diat i ko kakit kadia mangamangana
i manga gugu ta diat.
[21] A dovotina muka, a varkurai na tadav ra
tena varpiam,
Ma ga ra umana tena takodo da valaun diat.
[22] Da ra boroi i mong ma ra mamar bibilau
na goled,
Damana ra metek na vavina ba pa i kapa ra
nuknukina.
[23] A mamainga kai ra tena takodo i boina ka,
Ma ra tena varpiam i ki pa ka ra ngala na
kankan.
[24] Ta tikai i vartabar ma i uviana ka tana;
Ma ta ra tikai i muie ra magit i takodo, ma i
iba vanavana tana.
[25] A tena vartabar na ti maur boko,
Ma nina ba i tabar vamomo ra tarai da
kabila tabar vamoma.
[26] A tarai diat a tata vabilak nina i muie vake
ra kon,
Ma ra varvadoan na ki ta ra ulu i nina ba i
ivure.
[27] Nina i ongor ma ra tinikan upi ra boina i
tikan upi ra varmananai,
Ma nina i ongor ma ra pepeng upi ra kaina
na tadav ia boko.
[28] Nina ba i nurnur ta kana ngala na
tabarikik na bura ka,
Ma ra umana tena takodo diat a lubalubang
da ra mapina davai.
[29] Nina i vapurpuruan ra kubana iat na vatur
vake ra vuvu tana,
Ma ra lunga na tultul pire ra tena kabinana.
[30] A vuai ra tena takodo i da ra davai na
nilaun,
Ma ra tena kabinana i ting valar pa ra
tulungea i ra tarai.
[31] Ea, da bali boko ra tena takodo ati rapia,
Ma da manga balbali pire ra bilak na tutana
ma ra tena varpiam.

12

[1] Nina i mainge ra varvateten i mainge ra
kabinana,
Ma nina i milikuane ra varpit i tuptup uka.
[2] A Luluai na manane ra bo na tutana,
Ma na kure vakaina ra tutana ba i bilak ra
nuknukina.
[3] Pa ta tutana na ki padikat ure ra bilak na
mangamangana,
Ma ra vunapai ra tena takodo pa na takari
muka.
[4] A vavina ba i gomgom kana mangaman-
gana i da ra kere na minamar ta ra
ulu i kana tutana,
Ma nina i pait ra magit na vavirvir i da ra
maroto ta ra uruna.
[5] A nuknuk i ra umana tena takodo i ko,
Ma ra varvateten kai ra umana tena
varpiam i vaongo ko.

[6] A tinata kai ra umana tena varpiam i kobot upi ra gap,
Ma ga ra ngie i ra umana tena takodo na valaun diat.
[7] Di vue pukue vue ra umana tena varpiam, ma dia panie,
Ma ga ra kuba i ra umana tena takodo na tur uka.
[8] Di pite pa tikai varogop ma kana kabinana,
Ma di pidimuane ke nina i gegagege ra balana.
[9] Nina di ru ia a ik ika, ma tika na tultul i ki pirana, i boina,
Ma pa i boina ba tikai i ru mule, ma i iba upi ra nian.
[10] A tena takodo i mari kana vavaguai,
Ma ga ra bala i ra tena varpiam i varvakadik.
[11] Nina i palum kana pia na uma na varurue ra ngala na magit na nian,
Ma ga nina ba i murmur ra mangamangana vakuku i papaua.
[12] A bilak na tutana i mainge ba na pait ra kaina,
Ma ga ra okor i ra tena takodo i vuai.
[13] Ba i rara ra ngie i ra tutana i da ra palai pirana,
Ma ga ra tena takodo na langalanga kan ra purpuruan.
[14] A tutana na maur ma ra boina ure ra vuai ra ngiene,
Ma ra magit ba ra lima i tikai na pait ia da bali ia pirana.
[15] A papaua i nuk ia ba i takodo kana nga,
Ma ga nina i kabinana i kapupi ra varvateten.
[16] A kankan kai ra lunga i po rikai muka,
Ma ga ra tutana i matoto i ive ra magit na vavirvir.
[17] Nina i tatike ra dovotina i vaarike ra mangamangana takodo,
Ma ra kaina tena varvai i vaongo.
[18] Nina i lulut kana tinata i varvakinkin da ra pakat na vinarubu,
Ma ra karamea i ra tena kabinana i varvalagar.
[19] A ngia i dovot na tur pa na mutu,
Ma ra karameme ba i vaongo i panie lulut.
[20] A vavagu i ki ta ra bala i diat dia varpit upi ra kaina,
Ma diat dia tata rangup upi ra malmal dia gugu.
[21] Pa ta kaina magit na tadav ra tena takodo,
Ma ga ra tena varpiam na tup ia.
[22] A Luluai i milikuane ra ngia i vaongo,
Ma ga diat dia pait ra dovotina i manga gugu ta diat.
[23] A tutana i minana i ive kana kabinana,
Ma ga ra nuknuk i ra umana papaua i varvarvai ta ra magit na papaua.
[24] A lima i ra tena ongor na vatur vake ra varkurai,
Ma ga ra tabauma na ki na vilavilau.
[25] A nginarao i vuna ba i mamat ra nuknuk i ra tutana,
Ma ra bo na tinata i vagugu ia.
[26] A tena takodo i rap bulu talaina,
Ma ga ra mangamangana kai ra tena varpiam i varara diat.
[27] A tabauma pa i rove pa ta magit,
Ma ga ra tena ongor na vatur vake ra ngatngat na tabarikik.
[28] Da na tadav ra nilaun ta ra nga na mangamangana takodo,
Ma ra minat pa i tur ta kana pal a nga.

13

[1] A bul ba i kabinana i kapupi ra varvateten kai tamana,
Ma ga ra tena varkulumai pa i nuk pa ra varpit.
[2] A tutana na en ra boina ure ra vuai ra ngiene,
Ma ra tena vavagu i mainge ke ra vakavakaina.
[3] Nina i mono bat ra ngiene i vatur vake kana nilaun,
Ma ga nina i manga tak ra ngiene na virua.
[4] A bala i ra tabauma i mamainga, ma pa i vatur vake ta magit,
Ma ra bala i ra umana tena ongor na ti maur boko.
[5] A takodo na tutana i milikuane ra vaongo,
Ma ga ra kaina tutana i milmilikuan ma i vuna ta ra vavirvir.
[6] A mangamangana takodo i mono bat nina ba i dovot kana mangamangana,
Ma ra bilak na mangamangana i vue pukue vue ra tena varpiam.
[7] Tikai i malamala uviana ma pa i vung ta magit;
Ta ra tikai i malamala luveana ma i vung ra peal magit.
[8] A tutana i varkul ure kana nilaun ma kana ngala na tabarikik,
Ma ra luveana pa da vaununge.
[9] A kapa kai ra umana tena takodo i manga birao,

Ma ra lamp kai ra umana tena varpiam da pun ia.
[10] A papait na luluai i vuna ta ra varngangar,
Ma ra kabinana i ki pire diat dia matoto.
[11] A tabarikik ba di lu varurue ma ra mangamangana vakuku na panie mulai,
Ma ra magit di vatur vake ure ra papalum na ngala vanavana.
[12] A bala i diat dia vala ki ung upi ta magit i papait na tabulbulu,
Ma ba da vatur vake kada mamainga i da ra davai na nilaun.
[13] Nina i pidimuane ra tinata i vakaina mule,
Ma ga nina ba i ru ra vartuluai na vatur vake ra vapuak.
[14] A vartovo kai ra umana tena kabinana i da ra mata na nilaun,
Upi da laun kan ra lavur palai na minat.
[15] Da manamanane ra bo na minatoto,
Ma ga ra nga kai ra umana tena vavagu i dekdek ika.
[16] A tarai par ba dia matoto dia papalum ma ra kabinana,
Ma ga ra lunga i vaarike vurvurbingitane ra magit na papaua.
[17] A kaina vilavilau i bura ta ra kaina,
Ma ga ra dovot na tultul i valavalaun.
[18] A kini na luveana ma ra vavirvir dir a tadav nina ba na piam vue ra varvarteten,
Ma ga nina ba na nuk pa ra varpit da ru ia boko.
[19] Ba da pait ot pa kada mamainga i kalakalami ta ra bala i dat,
Ma i da ra magit na milmilikuan pire ra umana lunga ba diat a vung vue ra varpiam.
[20] Una varait ma ra umana tena kabinana, ma una kabinana bula;
Ma nina dia talaina ma ra umana lunga na kadik.
[21] A vinirua i korot mur pa ra umana tena varpiam,
Ma da vabongon ra umana tena takodo ma ra boina.
[22] A bo na tutana i vakale ra umana bul mur tana ma kana tabarikik,
Ma ra vurvur magit kai ra tena varpiam di vung vake ure ra tena takodo.
[23] A ngala na magit na nian ta ra uma kai ra umana luveana,
Ma i kaina ka ure ra mangamangana ba pa i takodo.
[24] Nina ba pa i vaminana natuna ma ra virit i milikuane,
Ma ga nina ba i mari ia i vala vapagumanena.
[25] A tena takodo i iaian ma i maur tana,
Ma ga ra bala i ra tena varpiam na ti mulmulum.

14

[1] A vaden ba dia kabinana dia pait mal ra kubakuba i diat,
Ma ra papaua i re vue ma ra limana iat.
[2] Nina ba i dovot kana vinavana i ru ra Luluai,
Ma ga nina ba i gegagege kana mangamangana i pidimuane.
[3] A virit i ki ta ra ngie i ra lunga ure kana mangamangana luluai,
Ma ga ra ngie i ra umana tena kabinana na vaale bat diat.
[4] Ona pa ta bulumakau, pa di vung ana ta kon;
A tabarikik i tavua ta ra dekdek i ra bulumakau.
[5] A dovot na tena varvai pa na vaongo,
Ma ga ra kaina tena varvai i vartuam uka.
[6] A tena varkulumai i tikan upi ra kabinana, ma pa i na tadav ia,
Ma ra kabinana pa i dekdek tadav nina i kapa ra nuknukina.
[7] Una vana kan ra luaina mata i ra lunga,
Tago pa una matote ta tinata na kabinana tana.
[8] A matotono i nunure kana nga, kana kabinana nam;
Ma ra umana lunga dia papaua ma ra vartuam.
[9] A umana lunga dia varkulumai ure ra vuai ra kaina mangamangana,
Ma ra varmari i ki livuan ta ra umana tena takodo.
[10] A nuknuk i dat i matoto ta kana niligur iat,
Ma ra vaira pa i kairane maravut ia ta kana gugu.
[11] A kuba i ra tena varpiam na tarip,
Ma ga ra pal na mal kai ra dovot na tutana na tur bulu.
[12] Tika na nga a tarai dia biti ba i takodo,
Ma ra tukuna i tadav ra minat.
[13] Ba ra tarai dia nonganongon, ra bala i diat i ligur uka;
Ma ra mutuai ra gugu a tinabun uka.
[14] Nina ba ra balana i vana rara na milamila ta kana mangamangana iat,
Ma ra bo na tutana na ti maur ma kana papalum iat.
[15] A tutana i tuptup i kapupi ra lavur tinata,

Ma ra matotono i nuk bulu pa kana vinavana.
16 A tena kabinana i burut, ma i vana kan ra varpiam;
Ma ra lunga i ngangangal ma ra kulot, ma pa i burut.
17 A lup kankan na pait ra magit na papaua,
Ma di milikuane ra tutana ba i varpit ure ra varpiam.
18 A umana tuptup dia vatur vake ra papaua,
Ma ga ra umana tena kabinana dia toke ra kabinana.
19 A umana tena varpiam dia va timtibum ta ra luaina mata i ra umana boina,
Ma ra umana bilak ta ra mataniolo kai ra tena takodo.
20 A luveana, talaina bula i milikuane,
Ma mangoro dia talaina ma ra uviana.
21 Nina i pidimuane talaina i varpiam,
Ma ga nina i mari ra umana luveana i ti doan nam.
22 Dave, diat dia nuk upi ra varpiam pa dia vana rara vang?
Diat dia nuk upi ra boina diat a vatur vake ra varmari ma ra dovotina.
23 A lavur papalum par dia vuna ta ra vabongon,
Ma ra kinanang na pirpir ika i valuveana dat.
24 A kere kai ra umana tena kabinana, kadia kabinana;
Ma ra kere kai ra umana lunga, kadia papaua ka.
25 A dovot na tena varvai i valangalanga ra tarai,
Ma nina ba i vatang ra vaongo a tena vartuam nam.
26 Nina i ru ra Luluai pa i burut tuna,
Ma ra umana natuna kadiat ra pal na bakbakit.
27 A variru tadav ra Luluai ia ra mata na nilaun,
Upi da laun tana kan ra lavur palai na minat.
28 A king i mamar ta ra ngala na kor na tarai,
Ma ba ra luluai i iba upi ra tarai. na virua ka.
29 Nina i vavabing ma ra kankan i ngala kana kabinana,
Ma ra tena nirut i vangala pa ra papaua.
30 Ba ra bala i dat i ngo, ra pal a paka i dat i laun bulu;
Ma ra varpin i vamaroto ra uru i dat.
31 Nina i ki taun ra tolong i kaba nina i ga vaki ia,
Ma ga nina ba i mari ra biaui i ru ia.
32 A tena varpiam i virua ta kana varpiam,
Ma ra tena takodo i rivarivan ta kana mangamangana takodo.
33 A kabinana i kiki ta ra bala i nina i kapa ra nuknukina,
Ma ra magit i ki ta ra bala i ra umana lunga da vaarike boko.
34 A mangamangana takodo i vangala ra vuna gunan,
Ma ga ra varpiam i vabilak ra vuna tarai.
35 Ra king i manane ra tultul i papalum ma ra kabinana,
Ma i kankanuane nina i pait ra magit di ruva tana.

15

1 A tinata na varmaram i pun vue ra kankan,
Ma ga ra dekdek na tinata i vuna ta ra karvuvu.
2 A karamea i ra tena kabinana i tatike mal ra tinata na minatoto,
Ma ga ra ngie i ra lunga i lingire ra tinata na papaua.
3 A mata i ra Luluai i gire ra lavur gunagunan par,
Ma i makmakile ra umana kaina ma ra umana boina.
4 Ba ra karamea i dat i varmaram i da ra davai na nilaun,
Ma ba i rara ra tulungea i dat na kinkin tana.
5 A lunga i pue vue ra varvateten kai tamana,
Ma ga nina ba i kapupi ra varpit i kabinana.
6 Ta ra kuba i ra tena takodo i ngala ra tabarikik,
Ma na kaina ra vapuak kai ra umana tena varpiam.
7 A ngie i ra umana tena kabinana i imimire ra kabinana,
Ma ga ra bala i ra umana lunga pata.
8 A vartabar kai ra umana tena varpiam i da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
Ma i manga gugu ka ta ra niaring kai ra dovot na tarai.
9 A mangamangana kai ra tena varpiam i da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
Ma i mari ka nina i mur ra mangamangana takodo.
10 Nina i vana kan ra nga na tabun boko ta ra varpit,
Ma nina i milikuane ra varpit na virua.
11 A ruarua na tulungen ma ra tavul a vinirua dir tur ta ra luaina mata i ra Luluai,

Damana muka ra bala i ra tarai bula!
12 A tena varkulumai pa i mainge ra varpit,
Ma pa i vana tadav ra umana tena kabinana.
13 Ba i gugu ra bala i dat, na barbar ra mata i dat;
Ma ga ba i tabun ra bala i dat, ra tulungea i dat i kinkin.
14 Ba tikai i kapa ra nuknukina, i tikatikan upi ra kabinana;
Ma ra ngie i ra umana lunga i nga ra magit na papaua.
15 A biaui i ki na malari ra bungbung par,
Ma ga nina i lagar i lukalukara vatikai.
16 I boina ba da vatur ra ikilik na tabarikik ika varurung ma ra variru tadav ra Luluai,
Ma pa i boina ba da vung ra ngatngat na vurvur magit varurung ma ra purpuruan.
17 Ba da en ra vurigir ma da varmari tana i boina,
Ma ra monoina bulumakau varurung ma ra milmilikuan pa i boina.
18 A tena kulot i vuna ta ra varpuapuai,
Ma nina i vavabing ma ra kankan i vango ra varngangar.
19 A kait i tavua ta ra nga kai ra tabauma,
Ma ga ra nga kai ra tena takodo i tamataman.
20 A bul a tena kabinana i vagugu tamana,
Ma ga ra papaua i pidimuane nana.
21 A lunga i gugu ta ra papaua na mangamangana,
Ma ga ra tutana ba i kabinana i mal vatakodo kana vinavana.
22 Ona pa da pirpir guvai, pa da pait ot pa ra umana varkurai;
Ma ona i peal ra umana tena varvateten da pait valar pa diat.
23 A tutana i gugu ta kana tinata na balbali,
Ma ba di tatike ra tinata ta ra kilalana iat, i boina tuna nam.
24 A tena kabinana i vana ta ra nga na nilaun urama,
Upi na vana kan ra ruarua na tulungen ara iat.
25 A Luluai na rubat vue ra kuba i nina i ngala ra nuknukina ure mule.
Ma na vatur vapadikat ra langun kai ra ua na vavina.
26 A lavur kaina nuknuk dia da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
Ma ra mari na tinata i gomgom.
27 Nina i vakavakaina upi na vangala kana tabarikik i vakaina ra kubana iat,
Ma ga nina i milikuane ra kul varbat na ti laun.
28 A bala i ra tena takodo i nuk vaot ra tinata na balbali,
Ma ga ra ngie i ra tena varpiam i lingire vaarike ra umana kaina mangana tinata.
29 A Luluai i ki vailik kan ra umana tena varpiam,
Ma i torom ta ra niaring kai ra umana tena takodo.
30 Ba ta magit i vakapa ra mata i dat, a bala i dat i gugu tana;
Ma ba da valongore ra bo na magit, a uru i dat i lagar tana.
31 Nina i valongore ra varpit ure ra nilaun,
Ma ki livuan pire ra umana tena kabinana.
32 Nina i ole ra varvateten i pidimuane ra tulungeana iat,
Ma ga nina i kapupi ra varpit na matoto tana.
33 A variru tadav ra Luluai i vuna ta ra kabinana,
Ma ra kini vovovon na vuna ta ra variru.

16

A umana tinata valavalar ure ra nilaun ma ra mangamangana

1 A ninunuk ta ra bala i diat, a magit kai ra tarai;
Ma ga ra Luluai i tul tar ra tinata na balbali ta ra ngie i dat.
2 A lavur mangamangana kai ra tutana dia gomgom ta ra luaina matana.
Ma ga ra Luluai i valar ra nuknuk i ra tarai.
3 Una nur tar kaum lavur papalum tai ra Luluai,
Ma da ga pait ot pa ra umana magit u ga nuk pa ia.
4 A Luluai i ga pait ra lavur magit ure kadia papalum tikatikai,
Ma ra tena varpiam iat ure ra bung na vinirua.
5 Diat par ba i ngala ra nuknuk i diat ure diat mulai, ra Luluai i milikuane diat;
A dovotina muka, a varkurai na tadav diat.
6 Di varkul ure ra varpiam ma ra varmari ma ra dovotina,
Ma ba di ru ra Luluai a tarai dia vana kan ra varpiam.
7 Ba ra Luluai i manane ra mangamangana kai ta tikai,
I vamaram guve diat ma kana lavur ebar bula.

[8] A ikilik na tabarikik ba i tur varurung ma
ra mangamangana takodo
I boina ta dir ma ra ngala na vapuak varu-
rung ma ra mangamangana ba pa i
takodo.
[9] A tutana i nununuk upi ra nga ba na vana
tana,
Ma ra Luluai i vateten tar kana vinavana
tana.
[10] A mamat na tinata i arikai ta ra ngie i ra
king,
Ba i varkurai ra ngiene pa na rara.
[11] A takodo na valavalar ma ra takodo na
mamat dir vuna tai ra Luluai,
Ia iat i ga pait ra lavur mamat ta ra kakakap.
[12] A umana king dia milmilikuane tuna ra
kaina mangamangana,
Tago ra kiki na king i tur dekdek ta ra
mangamangana takodo.
[13] A umana king dia manga gugu ta ra takodo
na tinata,
Ma dia manane nina ba i ko kana pirpir.
[14] A kankan kai ra king i da ra tena varvai ure
ra minat,
A tena kabinana i vamaram pa ia.
[15] Ba ra king i matana varmari i da ra nilaun,
Ma kana varmananai i da ra bakut na bata.
[16] A niongor upi ra kabinana i boina ta dir
ma ra niongor upi ra goled;
I boina ba da pilak pa ra niongor upi ra
minatoto, ma koko ra niongor upi ra
silva.
[17] A nga kai ra dovot na tarai i vana irai kan
ra varpiam;
Nina i balaure kana vinavana i vaale bat
kana nilaun.
[18] A mangamangana kolakolo i lua, namur ra
vinirua;
Ma ra papait na luluai i lua, namur ra
bunura.
[19] I boina ba na madu ra bala i dat varurung
ma ra umana luveana,
Ma pa i boina ba da kale ra magit di ga ra
pa ia varurung ma diat dia papait na
luluai.
[20] Nina i nuk pa ra tinata na tikan tadav ra
boina,
Ma nina i nurnur tai ra Luluai i ti doan.
[21] Nina i kabinana ra nuknukina da vatang ia
ba a matotono,
Ma ba i kalakalami ra tinata a vartovo na
tavua.
[22] Ba tikai i vatur vake ra minatoto i da ra
mata na nilaun pirana,
Ma ra papaua kai ra umana lunga i vakadik
diat.
[23] A nuknuk i ra tena kabinana i vateten ra
ngiene,
Ma i vanot kana pirpir ma ra kabinana.
[24] A mari na tinata i da ra polo na livur,
I kalakalami ta ra bala i dat, ma ra uru i dat
i lagar tana.
[25] Tika na nga a tarai dia biti ba i takodo,
Ma ra tukuna i tadav ra minat.
[26] A mamainga kai ra tena papalum upi ra
magit i vuna ta kana niongor,
Tago ra mulmulum i varvargat ia.
[27] A tutana vakuku i nuknuk upi ra kaina,
Ma kana tinata i maramararang.
[28] A tavir na tutana i imire vurvurbingitane
ra varngangar,
Ma ra tena varmaianao i varbaiane diat dia
ki na bartalaina tuna.
[29] A tena vakavakaina i lam pa talaina,
Ma i agur pa ia ta ra nga ba pa i boina.
[30] Nina i vapula bat ra matana i nununuk upi
ra magit i gegagege,
Nina i paum bat ra bul na ngiene i pait ot pa
ra varpiam.
[31] Ra ulu i nina i kua i da ra kere na minamar,
Da tikan tadav ia ta ra nga na mangaman-
gana takodo.
[32] Nina i vavabing ma ra kankan i boina ta
dir ma ra lebe,
Ma nina i kure bat ra nuknukina i boina ta
dir ma nina i uvia pa ra pia na pal.
[33] Di padapadailam upi ra magit,
Ma kai ra Luluai ka ra varkurai tuna tana.

17

[1] Ona da ki na varmaram ma da en ra
ngungu magit ba pa ta nangnang
tana,
I boina ta dir ma ra pal ba i tup ia ra lukara
tana ma ra varngangar bula.
[2] A tultul ba na mal kana papalum na vatur
vake ra varkurai ure natu i ra luluai
ba i bilak kana mangamangana,
Ma na vatur vake ra tiniba na tabarikik
varurung ma nam ra barturana.
[3] Di tun vagomgom ra silva ta ra kabala, ma
ra goled ta ra ubu,
Ma ga ra Luluai i valar ra bala i ra tarai.
[4] A tena pait ra kaina i kapupi ra bilak na
tinata,
Ma ra tena vartuam i nuk pa ra pirpir maul.
[5] Nina i kulume ra tolong i vul nina i ga vaki
ia,

Ma nina i gugu ta ra magit na varmonong
pa na pila ta ra varkurai.
6 A umana bul mur dia da ra kere pire ra
umana patuana,
Ma ra umana bul dia langlang ta ra umana
tama i diat.
7 A bo na tinata pa i topa ra lunga;
Ma damana ra vaongo pa i topa tuna ra
luluai.
8 A vartabar i da ra ngatngat na vat pire nina
i tul tar ia;
A lavur gunan ba i vana tana i tavua.
9 Nina i tuba ra kaina mangamangana i tikan
upi ra varmari,
Ma ga nina i vaarike milat pa ra magit i
varbaiane diat dia ki na bartalaina.
10 A varpit i ki muka ta ra uru i ra tutana ba
i matoto,
Ma ra lunga pa i boina ta ra mar na
mememene.
11 A tena varongongoi i mainge ke ra
vinarubu na varpiam,
Ma da tulue ra dekdek na tultul pirana.
12 I boina a ik ba tika na tutana dir a varkuvo
ma tika na bear* ba di ga long ra
umana natuna kan ia,
Ma pa i boina ba na barat ra lunga.
13 Nina i bali ra boina ma ra kaina,
Ra kaina pa na vana kan ra kubana.
14 A vunapai ra varngangar i da ra tua na
tava ka,
Kari una nur vue ra ik. a vartoto ba pa ta
varngangar boko.
15 Nina i kure valangalanga ra tena varpiam,
ma nina i kure vakaina ra tena
takodo,
Dir par ra Luluai i milikuane dir.
16 Ta ra ava ra lunga i vatur vake ra mani upi
na kul ra kabinana me,
Ma ra nuknukina pa i tale?
17 A talai dat tuna i varmari vatikai,
Ma di kava tura i dat ure ra bung ba na tup
dat.
18 A tutana ba pa i kabinana i vavalima,
Ma i tur kia ure ta tikai ta ra luaina mata i
talaina.
19 Nina i mainge ra varpiam i mainge ra
varngangar;
Ma nina i pait vangala ra matakilalat ta
ra kubana urama i tikatikan upi ra
vinirua.
20 Nina i gegagege ra nuknukina pa na gire
tadav ra bo na magit,
Ma nina ba i rara ra karameana na bura ta
ra magit na varmonong.
21 Nina i vangala ra lunga na lingligur tana,
Ma nina dir tamana ma ra lunga pa na gugu.
22 A gugu ta ra nuknuk i dat i valagar dat,
Ma ra tinabun ta ra bala i dat i vapalaur dat.
23 A kaina tutana i alube pa ra kul varbat ta
tikai i ga ive ta ra bongobongono,
Upi na pukue varara ra nga na varkurai.
24 A kabinana i ki ta ra luaina mata i nina i
kapa ra nuknukina,
Ma ga ra mata i ra lunga i tikatikan ta ra
langlangun na rakarakan a gunagu-
nan.
25 Ona tika na bul i papaua tamana i tabun
ure,
Ma i da ra magit i mapak pire nina ba i ga
kava vaarike.
26 Pa i boina ba da vanganga ra tena takodo,
Ma pa i boina bula ba da luba ra umana
ngalangala ure ra dovot na manga-
mangana.
27 Nina i tatike ra paupau tinata ka i kabi-
nana,
Ma nina ba pa i ngangar ra nuknukina a
matotono nam.
28 Damana bula ra lunga, ba i ki mut di biti
ba i kabinana;
Ba i paum bat ra ngiene di biti ba i matoto.

18

1 Nina i kiki irai i nuk pa kana mamainga iat,
Ma i varngangar ma ra lavur dovot na
kabinana par.
2 A lunga pa i gugu ta ra minatoto,
I mainge ke ba na vaarike ra nuknukina iat.
3 Ba ra tena varpiam i pot, a milmilikuan
bula i pot;
Ma ra vavirvir dir vut varurung ma ra
varvul.
4 A tinata kai ra tutana i da ra tava i lubu;
A vunapai ra kabinana i da ra tava alir.
5 Pa i boina ba da mari ra tena varpiam ta ra
varkurai,
Ma damana bula pa i boina ba da okole vue
ra tena takodo.
6 A ngie i ra lunga i vuna ta ra varpuapuai,
Ma kana tinata i vuna ta ra varkita.
7 A tinata kai ra lunga. i vuna ta kana
vinirua,
Ma ra ngiene i da ra kun ure ra tulungeana.
8 A lavur tinata kai ra tena varmaianao dia
da ra magit i kalakalami,
Dia ruk tara bala i ra tarai ara iat.

* 17:12: A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

[9] Nina i talatalanguan ta kana papalum
Dir turana ma ra tena varli.
[10] A iang i ra Luluai i da ra dekdek na pal na bakbakit;
A tena takodo i vilau tar tana ma i ki bulu tana.
[11] A tabarikik kai ra uviana i da ra dekdek na pia na pal pirana,
Ma ia iat i nuk ia ba i da ra ngala na liplip pirana.
[12] Lua ta ra vinirua ra nuknuk i ra tarai i malamala ngala;
Ma ra kini vovovon i lua, namur ra variru.
[13] Ba tikai i tata balbali ma pa i valongore boko ra tinata,
I da ra magit na papaua ma ra vavirvir pirana.
[14] A tulungea i ra tutana i puak pa kana binilua,
Ma to ia na puak pa ra tulungea i nina ba i tabun?
[15] A bala i ra matotono i varurue ra kabinana,
Ma ra talinga i ra tena kabinana i titatikan upi ra minatoto.
[16] A vartabar kai ta tikai i mal are kana nga,
Ma i ben pa ia ta ra luaina mata i raumana ngala.
[17] Ba tikai i lua ma ra tinata na vartakun, di biti ba kan i takodo,
Tuk tar nam ba kana ebar i vut ma i tir ia.
[18] A padapadailam i vango ra varngangar,
Ma i varkurai livuan ta ra umana luluai.
[19] Ba da maravut tura i dat i da ra ongor na pia na pal,
Ma ra umana vargegelenai dia da ra okobat ta ra pal na bakbakit.
[20] A bala i ra tutana na ti maur ma ra vuai ra ngiene;
Na ti maur ma ra vabongon ure kana tinata.
[21] A karamea i ra tarai i vuna ta ra minat ma ta ra nilaun,
Ma diat dia manga tata diat a en ra vuaina.
[22] Nina dir taulai ma ra bo na vavina i tar tikan tadav ra bo na magit,
Ma i tar vatur vake ra varmari kai ra Luluai.
[23] A luveana i lulul uka,
Ma ga ra uviana i ngangar kana tinata na balbali.
[24] Ba tikai dia bartalaina ma ra tarai par, pa na boina tana;
Ma ga tika na talai dat i ki, ma i manga ki petep ta dir ma tura i dat.

19

[1] A luveana ba i dovot kana mangamangana i boina
Ta dir ma ra tutana ba i bilak kana tinata ma i papaua bula.
[2] Damana bula, ba ra bala i dat i tuptup pa i boina,
Ma nina ba i vana rurut na rara.
[3] Ba ra tutana i vakaina kana nga ma ra mangamangana tuptup,
A balana i urur ure ra Luluai.
[4] Ba tikai i uviana, mangoro dia talaina me;
Ma ra luveana, talaina i vana kan ia ka.
[5] A varkurai na tadav ra tena varvai ba i tavir,
Ma nina ba i vatang ra vaongo pa na pila ta ra balbali.
[6] Mangoro dia lulul ra tena varmari,
Ma ra tarai par dia talaina ma ra tena vartabar.
A umana turana par dia milikuane ra luveana,
[7] Ma damana muka ra umana talaina dia vana vailik kan ia!
I vila mur diat ma ra tinata, ma pata, dia tar vana ka.
[8] Nina i ongor upi ra kabinana i mari ra balana iat;
Ma nina i balaure vake ra minatoto na tikan tadav ra boina.
[9] A tena varvai ba i tavir pa na pila ta ra varkurai,
Ma nina ba i vatang ra vaongo na virua.
[10] Pa i topa ra lunga pi na lukalukara,
Ma damana bula pa i topa tuna ra tultul ba na kure ra umana luluai.
[11] Ba tikai i matoto i vovovon ma ra kankan,
Ma ra magit na gugu pirana pi na nur vue ra nirara.
[12] Ba ra king i kulot i da ra leon i kukukula,
Ma ga kana varmari i da ra mavoko ta ra vura.
[13] Ba tika na bul i lunga i da ra magit na varmonong pire tamana,
Ma ra varngangar kai tika na vavina i taulai i da ra pal i tuatua vatikai.
[14] A pal ma ra tabarikik da kale dir ta ra umana tama i dat,
Ma ra Luluai iat i tul tar ra vavina ta dat, a tena kabinana.
[15] A mangamangana tabauma i vuna ba da tarurungai,
Ma ra tena talanguan na ti malari ma ra mulmulum.
[16] Nina i toratorom ta ra vartuluai i balaure kana nilaun iat;

Ma nina ba pa i mataure kana vinavana na virua ka.
17 Nina ba i mari ra umana luveana i la tar ra magit tai ra Luluai,
Ma ra Luluai na bali boko kana bo na mangamangana.
18 Una virit natum a tutana, tago kan na boina tana;
Ma koko una bala upi kana vinirua.
19 A balakadik na varkul boko.
Tago ona u varporong ure, una pait mule.
20 Una valongore ra tinata na varvateten, ma una kapupi ra varpit,
Upi una kabinana ta ra mutuaim.
21 A tarai dia abe pa mangoro na magit ta ra bala i diat,
Ma ra nuknuk i ra Luluai na tur vatikai.
22 A magit di mainge ta ra tutana ia ra varmari,
Ma ra luveana i boina ta dir ma ra tena vartuam.
23 A variru tadav ra Luluai i papait na vatavua ra nilaun;
Ma nina ba i vatur vake na ti maur vatikai;
Pa ta kaina magit na tadav ia.
24 A tabauma i vung ra limana ta ra la,
Ma pa i tak vaarike mule pi na tulue ta ra ngiene.
25 Una luba ra tena varkulumai, ma ra tuptup na tutana na matoto tana;
Ma una pit nina i kapa ra nuknukina, ma na gire ilam ra kabinana.
26 Nina i vakaina tamana, ma i okole vue nana,
Ia ra bul ba i vuna ta ra niruva ma ra vavirvir.
27 Natugu, una ngo kan ra valavalongor ta ra varvateten
Ona u mainge ke ba una vana irai kan ra tinata na kabinana.
28 A tena varvai vakuku i kulume ra varkurai,
Ma ra ngie i ra kaina tarai i konom pa ra kaina magit.
29 Di vaninare ra umana varkurai ure ra umana tena varkulumai,
Ma ra umana mememene ure ra tamuru i ra umana lunga.

20

1 A polo na vain ia ra tena varkulumai, a tava longlong ia ra tena varangangar;
Ma nina i longlong tana pa i kabinana.
2 Di dadadar ta ra king da ta ra kunukula kai ra leon;
Nina i vakankan ia i vakaina ia iat mulai.
3 A magit na pite varpa pire ta tikai ba i ki irai kan ra varngangar;
Ma ra umana lunga par dia varpuapuai.
4 Ta ra e na madoldol ra tabauma pa i ipuk;
Kari na lulul ta ra e na varuruai, ma pa na vatur vake ta magit.
5 A varvateten ta ra bala i ra tarai i da ra tava i lulur,
Ma ra tutana ba i kapa ra nuknukina na kulupe.
6 Mangoro na tarai diat a varkuvo ma ta tikai ba na mari diat,
Ma to ia i tikan tadav valar pa ta dovot na tutana?
7 A tena takodo ba i vanavana ma ra dovot na mangamangana,
A umana bul mur tana dia ti doan.
8 A king ba i ki ta ra kiki na varkurai
I kavie varbaiane vue ra lavur kaina magit par ma ra matana.
9 To ia na tatike valar pa ra dari: Iau tar vagomgom ra balagu,
Iau tar langalanga kan ra varpiam?
10 A ura mangana mamat ma a ura mangana valavalarina,
Dir par dir milmilikuan pire ra Luluai.
11 A bul ikilik bula i vaarike ra maukuana ta kana mangamangana,
Ba na dovot bar ma ba na takodo bar kana papalum.
12 A kapa na talinga ma ra kapa na kiau na mata,
A Luluai i ga pait dir par.
13 Koko u ra lup va mat, kan una luveana tana;
Una tavangun, ma una ti maur ma ra magit.
14 Nina i kul ra magit i biti dari: Pa i boina, pa i boina;
Ma ba i tar kap ia, i langlang me.
15 A goled ma ra peal kiau na kalagi go kari;
Ma ra tinata na kabinana ia ra ngatngat na magit na marmar.
16 Una tak pa ra mal kai nina i tar vavalima ure ra vaira,
Una kure pi na pait ot pa kana vavalima pire ra umana vaira.
17 A magit na nian ba di ga long ia i kalami pire ra tutana,
Ma namur ra ngiene na buka ma ra raga.
18 Ba da tata guvai da vatur ra umana varkurai tana;
Ma ba u mainge ra vinarubu, una nuk mal value pa ia.
19 A tena varurai i vanavana vurvurbit ma i vaarike ra magit na pidik;

Kari koko amur talaina ma ra lup tinata vakuku.
[20] Nina i tata vabilak tamana ba nana,
Da pun vue kana lamp ta ra ngala na bingnimuna.
[21] Kan lua da kap rurut pa ra tabarikik,
Ma namur pa da kedek tana.
[22] Koko una biti: Ina obo pa ra kaina;
Una ki ung pa ra Luluai, ma na valaun u.
[23] A ura mangana mamat i milmilikuan pire ra Luluai,
Ma pa i ko ra valavalar ba i vaongo.
[24] A lavur vinavana kai ra tutana dia vuna tai ra Luluai;
Io, na kapa dave ra nuknuk i ra tarai ure kadia nga?
[25] I da ra palai pire ra tutana ba i biti vakuku dari: I gomgom;
Ma ba i tar vavalima lua, namur i nuknuk.
[26] Ba ra king i kabinana i kavie vue ra umana tena varpiam,
Ma i rama vue diat ma ra vil.
[27] A tulungea i ra tarai i da ra lamp kai ra Luluai,
Ma i tikatikan ta ra lavur ngungu ara iat ra bala i diat.
[28] A varmari ma ra dovotina dir vaale bat ra king,
Ma ra varmari i tukal vapadikat kana kiki.
[29] A umana barmana dia mamar ma ra dekdek i diat,
Ma ra kua na ulu i ra umana patuana ia ra magit na minamar pire diat.
[30] Ra umana mememene nina dia varvakinkin dia vagomgom vue ra varpiam;
Ma ra varvirit i tuk ara ra balana iat.

21

[1] A nuknuk i ra king i da ra tava alir ta ra lima i ra Luluai;
I kure pukue kana vinavana da i mainge.
[2] A mangamangana par kai ra tarai i takodo ta ra luaina mata i diat iat,
Ma ga ra Luluai i valar ra nuknuk i diat.
[3] Ba di pait ra mangamangana takodo ma ra takodo na varkurai,
A Luluai i manga mainge nam ta dir ma ra tinabar.
[4] A malamala luluai ma ra kolakolo na ninunuk,
A lamp kai ra tena varpiam, a kaina magit nam.
[5] A nuknuk i ra tena ongor i tur upi ra peal magit ika,
Ma diat par ba dia ngarangara, dia ngarangara ka upi ra niiba.
[6] Ba da ongor upi ra tabarikik ma ra tinata vavaongo,
I da ra niongor upi ra vual i panie, ma i da ra palai na minat.
[7] A vinarubu kai ra umana tena varpiam na pakate vue diat,
Tago dia ole vue ra mangamangana takodo.
[8] Ba tikai i puak pa ra mamat na kaina mangamangana, i gegagege tuna kana nga;
Ma nina i gomgom, i takodo kana papalum.
[9] I manga boina ba da kiki ta ra ul a pal ika,
Ma pa i boina ba da kiki varurung ma ra vavina, a tena varngangar, ta ra ngala na pal.
[10] A bala i ra tena varpiam i bala upi ra varpiam,
Ma pa i mari talaina.
[11] Ba di kure ra tena varkulumai, ra tutana i tuptup na kabinana tana;
Me ba di vateten ra tena kabinana, i vatur vake ra minatoto tana.
[12] A tena takodo i nuk pa ra kuba i ra tena varpiam;
Tago di vue pukue vue ra umana tena varpiam, ma dia virua.
[13] Nina i ang bat ra talingana ba ra luveana i kakail,
Na kakail bula boko ma pa da valongore.
[14] A vartabar ivai i pun vue ra kankan,
Ma ra kul varbat ba tikai i ive ta ra bongobongono i vango ra ngala na kulot.
[15] A magit na gugu pire ra tena takodo upi na pait ra takodo na varkurai,
Ma ra vinirua na tadav ra tena pait ra kaina.
[16] Ba tikai i rara kan ra nga na minatoto,
Na ki ka muka ta ra kivung kadiat dia ga mat.
[17] Nina ba a tena nilibur na ki na luveana boko;
Ma ra lup mome vain ma ra lup vartap pa na uviana.
[18] Da varkul ma ra tena varpiam ure ra tena takodo,
Ma ra tena vavagu na kia vue ra dovot na tutana.
[19] A kini ta ra bil i boina,
Ma pa i boina tuna ra kini varurung ma ra vavina, a tena varngangar ma ra tena varvakankan.
[20] A ngatngat na tabarikik ma ra dangi dir ki ta ra kuba i ra tena kabinana,
Ma ra lunga i vole dir par.

[21] Nina i mur ra mangamangana takodo ma ra varmari,
Na tikan tadav ra nilaun ma ra variru.
[22] A tena kabinana i ko rikai ta ra pia na pal kai ra umana lebe,
Ma i vue pukue vue ra dekdekina nina di nurnur tana.
[23] Nina i tur bat ra ngiene ma ra karameana,
I balaure bat kana nilaun kan ra kini na malari.
[24] Nina ba i kolakolo ra nuknukina ma i malamala luluai, di vatang ia ba ra tena varkulumai,
I papalum ma ra ngala na nuknukina ure mule, ma pa i ruva.
[25] A tabauma i mat ma ra mamainga upi ta magit.
Tago ra limana i ole ra papalum.
[26] Tikai go i manga puruai ra balana upi ra magit a bungbung parika,
Ma ra tena takodo i varvartabar ma pa i muie.
[27] A tinabar kai ra tena varpiam a magit na milmilikuan;
Maia pa, a magit na milmilikuan tuna ba i tul tar ia ma ra bilak na nuknukina.
[28] A tena varvai vavaongo na virua ka,
Ma ga ra tinata kai nina i valavalongor na tur tukum.
[29] A kaina tutana i vadekdek bat ra matana,
Ma ra dovot na tutana i kure mal kana vinavana.
[30] Pa ta kabinana, ma pa ta minatoto,
Ma pa ta varkurai na tur bat ra Luluai.
[31] Di vaninare ra os ure ra bung na vinarubu,
Ma ra niuvia iat i vuna tai ra Luluai.

22

[1] A bo na iang i ngatngat ta dir ma ra ngala na tabarikik,
Ma ba di manane dat i boina ta dital ma ra silva ma ra goled.
[2] A umana uviana ma ra umana luveana dia varvarkuvo,
Ma ra Luluai i ga pait diat par.
[3] A tena kabinana i gire ra kaina ma i parau,
Ma ra umana papaua dia bolabolo vanavana ka, ma i tup diat.
[4] Ba tikai i ki vovovon ma i ru ra Luluai, di vapuak ia
Ma ra ngala na tabarikik, ma ra variru, ma ra bo na nilaun.
[5] A umana kait ma ra umana kun dia tur bat ra nga kai ra tena vana rara;
Nina i balaure ra tulungeana na ki vailik kan diat.
[6] Una tovotovo ra bul ure ra nga ba na vanavana tana,
Ma ba i patuana pa na vana kan ia.
[7] A uviana i kure ra luveana,
Ma ra tena kinakang i tultul pire nina i ga la tar ia.
[8] Nina ba i vaume ra kaina mangamangana na varurue ra varmonong,
Ma kana virit na kankan na bilua.
[9] Nina ba i matana varmari na ti doan,
Tago i tabar ra umana luveana ma ra ana magit na nian.
[10] Una okole vue ra tena varkulumai, ma ra varngangar na irop bula,
Ma ra varpuapuai ma ra varvul dir a ngo.
[11] Nina ba i manane ra gomgom na bala,
Ma i kalakalami kana tinata, dir a talaina ma ra king.
[12] A mata i ra Luluai i vaale bat nina i kabinana,
Ma i pukue vapurpuruan ra tinata kai ra tena vavagu.
[13] A tena talanguan i biti: Tika na leon i ki ra pia!
Kan da ubu iau na nga!
[14] A ngie i ra enana vavina i da ra ngala na tung;
Nina ba ra Luluai i kankanuane na bura tar tana.
[15] A mangamangana papaua i ki ta ra nuknuk i ra bul,
Ma ra virit na vartovo na korot vavailik vue kan ia.
[16] Nina i ki taun ra umana luveana upi na vangala kana tabarikik,
Ma nina ba i tabar ra umana uviana, na ki na niiba boko.

A varvateten ma ra vartigal

[17] A talingam uti, ma una valongore ra lavur tinata kai ra umana tena kabinana,
Ma ra balam na ongor upi kaugu minatoto.
[18] Tago a magit na gugu ba u kodop vake diat ta ra balam,
Ba dia ki na vaninara ta ra bul na ngiem.
[19] Gori iau tar vaarike diat piram iat,
Upi una nurnur tai ra Luluai.

[20] Dave, pa iau ga tutumu piram naria,
Ure ra varvateten ma ra minatoto,
[21] Upi ina vakabara tuna u ta ra dovot na tinata,
Upi una talil ma ra dovot na tinata tadav diat dia ga tulue u?

22 Koko una long pa ra magit kai ra luveana,
tago i luveana,
Ma koko una ki taun ra biaui ta ra matan-
iolo;
23 Tago ra Luluai na tata maravut dir ta ra
varkurai,
Ma na ra vue ra nilaun kadiat dia ra varpa
pire diat.

24 Koko amur a talaina ma ra lup kankan,
Ma koko amur a varait ma ra balakadik,
25 Kan una laure kana mangamangana,
Ma una papa ta ra kun.

26 Koko tikai ta diat dia vavalima,
Ba ta diat dia tur kia ure ra umana dinau.
27 Tago ona pa u vung ta magit ba una ga bali
ia me,
Ta ra ava na tak vue kaum vava u va tana?
28 Koko una kari vue ra vat na langun amana
tana,
Nina a umana tamam dia ga vatur ia.

29 Ea, u gire tika na tutana i melem ta kauna
papalum?
Na tur boko ta ra luaina mata i ra umana
king;
Pa na toratorom ta ra tarai vakuku ka.

23

1 Ba u ian varurung ma ra luluai,
Una nuk bulu pa nina i ki ra luaina matam;
2 Ma ba u ra lukai,
Una vung ra pakat ta ra kongkongim.
3 Koko una kaina upi kana lavur kalami na
nangnang,
Tago dia da ra nian i vartuam.

4 Koko una ongor upi una uviana;
Una ngo ma kaum kabinana.
5 Ba ra matam i bobe ke, i panie muka;
Tago ra vurvur magit dia vung ra bebea i
diat,
Ma dia purpururung urama ra maup da ra
minigulai.

6 Koko una en ra magit kai ra tena langodo,
Ma koko una kaina upi kana kalami na
nangnang;
7 Tago da i toto ta ra balana, damana ra
maukuana;
I biti tam dari: Una ian ma una momo;
Ma vakir ra nuknukina damana piram.
8 A ngungu magit ba u tar en ia una ga
marue mule,
Ma una ga vole kaum kalami na tinata.

9 Koko una tatata ba ra lunga i ki na valon-
gor,
Tago na pidimuane ke ra kabinana ta kaum
tinata.

10 Koko una kari vue ra vakilang na langun
amana tana,
Ma koko una vana ta ra uma kai ra umana
nat na ling;
11 Tago kadia tena valaun i ongor;
Na tata maravut diat ta ra vartakun ure u.

12 A balam na ongor upi ra varvateten,
Ma ra ura talingam upi ra tinata na kabi-
nana.

13 Koko una ngo ma ra varvapagumanene
pire ra bul,
Tago ba u tova ma ra virvirit, pa na virua.
14 Una luba ia ma ra virvirit,
Ma una valaun ra tulungeana kan ra ruarua
na tulungen.

15 Natugu, ba ra balam i kabatau,
Ra balagu iat na gugu bula.
16 Maia pa, ra tulungeagu na ga,
Ba ra ngiem i vatang ra ko na tinata.

17 Koko ra balam na varngu ure ra umana
tena varpiam,
Una ongor ika ta ra variru tadav ra Luluai
ta ra bungbung parika.
18 Tago a dovotina, ra e namur i ki,
Ma ra magit u ki nunur upi ia pa na tukum.

19 Natugu, una valongore ma una kabinana,
Ma ra nuknukim na mur ra nga i takodo.
20 Koko avat a la varurung ma ra umana lup
mome vain,
Ma koko una ki maravut ra umana lup kirip,
a umana lukai;
21 Tago ra lup nimomo ma ra lukai dir a
luveana boko,
Ma ba tikai i mata vava ka, na mal boko ma
ra mal i tarada.

22 Una toratorom tai tamam nina i ga van-
gala u,
Ma koko una pidimuane tinam ba i tubuan.

23 Una kul ra dovotina, ma koko una ivure
mule;
Damana bula ra kabinana, ma ra var-
vateten, ma ra minatoto.

[24] Tama i ra tena takodo na manga gugu;
Ma nina i vangala ra bul i kabinana, na ga tana.
[25] Boina ba tamam ma tinam dir a gugu,
Ma nina i ga kava vaarike u na ga.
[26] Natugu, una tul tar ra nuknukim tagu,
Ma boina ba ra matam na manane kaugu lavur uga.
[27] Tago ra paiga na vavina i da ra ngala na tung;
Ma ra enana vavina i da ra ubu i varvaim.
[28] I kiki uai da ra tena nilong,
Ma i vapeal ra umana tena vavagu pire ra tarai.

[29] Ia i kairane ra kinadik? Ia i ki na tabun?
Ia i tup ia ra varngangar? Ia ra tinata na urur i tur pirana?
Ia i kinkin ma pa ta vuna tana? Ia i gavul ra matana?
[30] Nina diat dia vavabing ma ra kini pire ra polo na vain,
Nina diat dia vana ma dia mome kilang ra vain i varpopoto.
[31] Koko una bobe ra vain ba i meme,
Ba i tangtagul ta ra momamomo,
Ba i kalakalami ta ra nimomo:
[32] Namur i varkarat da ra teo,
Ma i varpidik da ra varkarat na vui.
[33] A matam na gire ra umana enana magit,
Ma una ga tatike ra purpuruan na tinata.
[34] Una da tikai i vava ra ul a ta,
Ba varogop ma nam i vava arama ra ul a toro.
[35] Una biti: Di ga luba iau, ma pa i makmaki;
Di ga kita iau, ma pa iau ga kairane;
Vingai ina tavangun? Ina tikan mulai upi ra polo na vain.

24

[1] Koko una varngu ure ra umana tena varpiam,
Ma koko una anan upi ra kini pire diat;
[2] Tago ra bala i diat i nuk upi ra arung varbat,
Ma ra ngie i diat i tatike ra kaina magit.

[3] Di pait ra pal ma ra kabinana,
Ma ra minatoto i vatur vapadikat ia;
[4] Ma ra kabinana i vangan ra lavur pakana pal
Ma ra lavur tabarikik i ngatngat ma i potar.

[5] A tena kabinana i ti ongor,
Ma ra matotono i vangala ra dekdekina.
[6] Ba u pait ra vinarubu una nuk mal pa ia,
Ma ba i peal ra umana tena varvateten da vatur vake ra niuvia.
[7] A lunga pa i tadav ra kabinana tago i kiki arama iat;
Pa i tak ra ngiene ta ra mataniolo.
[8] Nina ba i abe pa ra kaina upi na pait ia,
A tarai diat a vatang ia ba ra tena varpiam.

[9] A nuknuk i ra umana lunga i tar kaina,
Ma ra tena varkulumai i da ra magit na milmilikuan ta ra luaina mata i ra tarai.

[10] Ba u matmat ta ra bung ba di tur bat u,
A ongorim i ikilik ika.

[11] Una valaun pa diat di al pa diat tadav ra minat,
Ma una tigal bat diat dia pa lebalebe tadav ra vardodoko.
[12] Ba u biti, Ea, vakir ave ga nunure go,
Dave, nina ba i valar ra bala i ra tarai pa i nuk pa ia bar?
Ma nina i balaure bat ra tulungeam pa i nunure bar?
Ma pa na vabongon vang ra tarai tikatikai varogop ma kadia papalum?
[13] Natugu, una en ra polo na livur, tago i boina,
Ma ra bulit na livur, nina i kalakalami ta ra ngiem.
[14] Una nunure ba ra kabinana i damana ta ra tulungeam;
Ba u tar tikan tadav ia, una vatur vake ra vabongon,
Ma ra magit u kiki ung pa ia pa na panie.

[15] U ra tena varpiam, koko una kobot upi ra gunan kai ra tena takodo;
Koko una vakaina kana pal na vava;
[16] Tago ra tena takodo i bura lavurua na pakana, ma i tut mulai;
Ma ga ra kaina magit i vue pukue vue ra umana tena varpiam.

[17] Ba kaum ebar i bura, koko una gugu;
Ma ba i tutukai, koko ra balam na ga tana;
[18] Kan ra Luluai na gire, ma pa na manane,
Ma kana kankan na ngo kan ia.

[19] Koko una ngarangarao ure ra umana tena varpiam,
Ma koko una pin ra umana bilak na tutana;

[20] Tago ra tena varpiam pa na vatur vake ta vabongon,
Ma da pun ra lamp kai ra umana tena varpiam.

[21] Natugu, una ru ra Luluai ma ra king,
Ma koko una laure diat dia pukpukue ra mangamangana;
[22] Tago kadia kinadik na vut vakaian;
Ma to ia i nunure ra vinirua i vuna ta dir?

[23] Go bula ra umana tinata kai ra umana tena kabinana.

Pa i boina ba di ru vakuku ra tarai ta ra varkurai.
[24] Nina i biti ta ra tena varpiam, U a tena takodo,
A tarai diat a tata kaina ure, ma ra umana vuna tarai diat a milmilikuane;
[25] Ma diat dia pit ra tena varpiam diat a gugu boko,
Ma ra bo na nidoan na tadav diat.

[26] Nina i bali vatakodo ra tinata,
I da i galum ra bul na ngie i dat.

[27] Una vaninara ure ra papalum aro ra pia,
Ma una mal varurue ra tabarikik aro ra pupui;
Ma namur una vatur kaum pal.
[28] Koko una takun vakuku talaim,
Ma koko una vartuam ma ra bul na ngiem.

[29] Koko una biti dari: Da i ga pait ia tagu, damana ina bali ia pirana;
Ina bali ka ra mangamangana kai nam ra tutana.

[30] Iau ga vana alalu ta ra uma kai ra tabauma,
Ma ta ra uma na vain kai ra lunga;
[31] Ma ea, ra kait i ga tavua tana,
Ma i ga avur ma ra kara,
Ma kana liplip na vat i ga kaina.
[32] Io, iau ga bobe, ma iau ga nuk mal pa ia;
Iau ga gire ma iau ga matoto tana.
[33] Ta ik a niva boko, ma ta ik a mata vava,
Da likun ra lima ta ik upi da ngo,
[34] Damana ra kini na luveana na pot da ra kinakinao,
Ma ra kini na niiba da ra tutana i kap vargal.

25

A umana varvalaruai ma ra tinata na vartovo

[1] Go diat bula a umana tinata valavalar kai Solomon, nina ba ra tarai kai Esekia ra king Iuda dia ga tumu diat.
[2] Ba God i vapidik ta magit i mamar tana,
Ma ga ra umana king dia mamar ba dia tikan ot pa ra magit.
[3] Da ra bala na bakut arama iat, ma ra bala na pia ara iat,
Damana ra nuknuk i ra umana king pa da nunure valar pa ia.

[4] Ba di tun vagomgom ra silva,
Ra tena madaka i pait ra la me;
[5] Da okole vue ra umana tena varpiam kan ra king,
Ma kana kiki na king na tur padikat ta ra mangamangana takodo.

[6] Koko una pite pa mule u ta ra luaina mata i ra king,
Ma koko una tur ta ra turtur kai ra umana ngalangala;
[7] Tago i boina ba da biti tam, Una kakari uti na lua,
Ma pa i boina ba da vaki u ara namur ta ra luaina mata i ra king,
Nina ba ra matam i tar gire.
[8] Koko una rut pa ra vartakun pire ra tena varkurai,
Kan pa u nunure ba una pait ra ava ta ra mutuaina,
Ba talaim i tar varuva u.

[9] Amur a pirpir ma talaim iat,
Ma koko una pala ra magit i pidik kai ta ra tikai;
[10] Kan nina i valongore na vul u,
Ma ra kaina varvai ure u na tur vatikai.

[11] A tinata ba di vatang mal pa ia
I da ra gamata di pait ia ma ra goled ta ra la na silva.
[12] Da ra mamar. talinga di pait ia ma ra goled, ma ra magit na marmar di pait ia ma ra goled i ngatngat,
Damana ra tena varpit i kabinana i topa ra talinga i ra tena tinorom.

[13] Da ra madoldol na mavoko i valavalagar ta ra e na varuruai,
Damana ra dovot na tultul pire diat dia tultulue,
Tago i valagar ra bala i kana umana luluai.

[14] Da ra bakut ma ra vuvu ba pa ta bata tana,

Damana ra tutana ba i malamala tena vartabar.

15 A mangamangana vovovon i vo valar pa ra tena varkurai,
Ma ra madu na tinata i bubur ra ur.
16 Dave, u tar tikan tadav ra bulit na livur? Una en ra ngungu tana ba i topa u,
Kan una manga maur me, ma una marue mule.
17 Koko una ruk milat ra kuba i talaim,
Kan na talanguan tam, ma na milmilikuane u.
18 A tutana ba i varvarvai vavaongo ure talaina,
I da ra ram, ma ra pakat na vinarubu, ma ra pu i lamia.

19 A nurnur tadav ra tavir na tutana ta ra bung na purpuruan,
I da ra pal a ngia i tabubur ma da ra keke i takari.
20 Da tikai i ule vue ra mal ta ra madoldol, ma da ra tava i pinpidian ta ra mata na manua,
Damana nina i kakailai pire tikai i mamat ra balana.
21 Ba kaum ebar i mulmulum, una tabar ia ma ra magit na nian;
Ma ba i mar, una vamoma ma ra tava;
22 Tago damana u vuvunge muka ra lakit i io ta ra uluna,
Ma ra Luluai na vabongon u.

23 A labur i kap vaarike ra bata,
Damana ra varurai i vuna ta ra matana kankan.
24 I manga boina ba da kiki ta ra ul a pal ika,
Ma pa i boina ba da kiki varurung ma ra vavina, a tena varngangar, ta ra ngala na pal.
25 Da ra tava madoldol i valagar nina i mar,
Damana ra bo na varvai maro ra gunan vailik.
26 Ba ra tena takodo i malmaliara ta ra luaina mata i ra tena varpiam,
I da ra kivu i piapia, ma ra mata na tava di tar vakaina.
27 Pa i boina ba da en ra ngala na bulit na livur,
Damana koko una manga tata na varmananai.
28 Nina ba pa i kure valar pa ra nuknukina,
I da ra pia na pal i tarip ma pa ta liplip tana.

26

1 Da ra madoldol na mavoko ta ra kilala na keake, ma da ra bata ta ra e na varuruai,
Damana ra variru pa i topa ra lunga.
2 Da ra levon i tenten vurvurbit, da ra tamatamele ba i purpururung;
Damana ba di tata kakaina vakuku, pa i pukai.
3 A virvirit ure ra os, a al vakai ure ra as,
Ma ra davai ure ra tamuru i ra umana lunga.
4 Koko una bali ra lunga vardada ma kana tinata na papaua,
Kan u bula amur a varogop me.
5 Una bali ra tinata kai ra lunga varogop ma kana papaua,
Kan i nuk ia ba ia ra tena kabinana.
6 Nina i tulue ra lunga ma ra tinata,
I pakat kutu vue ra kakene iat, ma i vakaina mule ia iat.
7 A ura kak i ra kakak pa dir dekdek,
Damana ra tinata valavalar pa i topa ra ngie i ra lunga.
8 Nina i pite pa ra lunga
I da ra rat na ngatngat na vat ta ra anguvai vat vakuku.
9 Da ra kait i tur ra lima i ra tutana i longlong,
Damana ra tinata valavalar ta ra ngie i ra lunga.
10 Da ra tena pinanak nina i vakinkin ra tarai par,
Damana nina i tokom ra lunga ba i vana alalu.
11 Da ra pap i lilikun tadav ra magit i ga marue,
Damana ra lunga ba i pait mule kana mangamangana papaua.
12 Dave, u gire tikai ba i malamala tena kabinana?
Kan ra lunga na mal kana mangamangana, ma nam pata.
13 A tabauma i biti: A kon aro ra pia!
A leon i ki ta ra nga!
14 Da ra banbanu i pukpukuai ta kana lililikun,
Damana ra tabauma i pukpukuai ta kana vava.
15 A tabauma i vung ra limana ta ra la;
I talanguan, ma pa i tak vaarike mule pi na tulue ta ra ngiene.
16 A tabauma i nuk ia ba i manga kabinana
Ta ra lavurua na tutana nina ba i tale diat ra tinata na minatoto.

17 Nina i maravut ta ra varngangar ba vakir kana,
I da tikai i vatur vake ra talinga i ra pap.
18 Da ra longlong nina ba i vue ra biro na ul,
Ma ra pu, ma ra minat,
19 Damana ra tutana i tuam pa lalaina,
Ma i biti, Iau varvaula ka!
20 Ona pa ta davai, ra iap i mat;
Ma ona pa ta tena varmaianao, ra varngangar i ngo.
21 Da ra pal a kaka ta ra lakit, ma ra davai ta ra iap,
Damana ra tena vartoto i vabirao ra varngangar.
22 A tinata kai ra tena varmaianao i varogop ma ra magit i kalakalami,
Ma i ruk ra bala i ra tarai ara iat.
23 A kalakalami na tinata ma ra kaina nuknuk
Dir varogop ma ra la na pia ba di kola ma ra buabuai na silva.
24 A tena milmilikuan i tavir ma kana tinata,
Ma ta ra balana i vung vake ra vartuam;
25 Ba i marmari kana tinata, koko una nurnur tana;
Ta go lavurua na bilak na magit dia ki ta ra balana;
26 Ma ba i turup kana milmilikuan ma ra vavagu,
Da ga vaarike vakapa boko kana bilak na mangamangana ta ra luaina mata i ra kivung.
27 Nina iat ba i kal ra ubu na bura tar tana,
Ma nina ba i pul ra vat, na lilikun mulai pirana iat.
28 A tena vaongo i milikuane nina ba i tar bereng ia,
Ma ra tena varmananai vakuku i vuna ta ra vinirua.

27

1 Koko una langlang ure karagam,
Tago pa u nunure ra magit ba na vana rikai tai tika na bung.
2 Ra enana tutana na pite pa u, ma koko ra ngiem iat;
A vaira, ma koko ra bul na ngiem iat.
3 A vat i mamat, ma ra veo bula;
Ma ra kankan i vuna ta ra lunga i mamat ta dir.
4 A kulot i varvakadik, ma ra kankan i kaina tuna;
Ma na tale to ia ba na tur ta ra luaina mata i ra varkukur?
5 A varpit di pait ia ta ra kapa
I boina ta dir ma ra varmari ba i tur ivai.
6 Ba talai dat i kita dat i vuna ta ra varmari;
Ma ga ra ebar i peal kana vargalum.
7 Nina ba i tup ia ra minaur i vue ra bulit na livur,
Ma pire nina i mulmulum a lavur mapak na magit par dia kalakalami.
8 Da ra beo i vana irai kan kana po,
Damana ra tutana ba i vana irai kan ra kubana.
9 A dangi na vartap ma ra polo i ang na katkat dir vagugu ra bala i ra tarai,
Damana ra varmari kai talai tikai ba i arikai ta ra dovot na nuknukina.
10 Koko una nur vue talaim iat ma talai tamam;
Ma koko una ruk ra kuba i turam ta ra bung ba u malari tana.
Talaim i ki maravai i boina ta dir ma turam i ki vailik.
11 Natugu, una vagagane ra balagu ma una kabinana,
Upi ina bali valar pa nina i vul iau.
12 A tena kabinana i gire ra kaina ma i parau,
Ma ra umana papaua dia bolabolo vanavana ka, ma i tup diat.
13 Una tak pa ra mal kai nina i tar vavalima ure ra vaira,
Una kure pi na pait ot pa kana vavalima pire ra enana vavina.
14 Nina ba i tata vadoane talaina ma ra ngala na nilaina ta ra malana ikilik,
Da biti ba i varogop ma ra varboar.
15 A tuatua ba pa i ngo ta ra bung na bata tuna
Dir vardada ma ra vavina, a tena varngangar;
16 Nina i mainge ba na tur bat ia, i tur bat ra vuvu,
Ma i da ra limana tuna i vatur ra dangi.
17 A palariam i vamangi ra palariam,
Damana ra tarai dia vargat vargiliane diat.
18 Nina i balaure ra lovo na en ra vuaina,
Ma nina i kudakudar pire kana luluai na vatur vake ra variru.
19 Da ra malalar i ra tutana ta ra tava dir varogop ma ra matana tuna,
Damana ra nuknuk i ra tutana i vaarike ra tutana iat.
20 A ruarua na tulungen ma ra tavul a vinirua pa dir maur ta tika na bung,
Ma ra mamainga kai ra tarai pa i ngo ta tika na bung.
21 Di tun vagomgom ra silva ta ra kabala, ma ra goled ta ra ubu,

Ma di valar ra tutana ma ra pite varpa pirana.
22 Ma ona u akak gigi ra lunga ma ra tututuk ta ra la na vat livuan ta ra kon di gigi ia,
A dovotina kana mangamangana papaua pa na vana kan ia.

23 Una ongor upi una nunure bai dave kaum kikil na sip,
Ma una balaure bulu kaum lavur vavaguai;
24 Tago ra ngala na tabarikik pa i tur vatikai;
Ma dave, da vatur vake ra kere na king pa na mutu vang?
25 Ba di varurue ra vura i makuk, ra kalamana i gol rikai mulai,
Ma di ilibe ra vurigir ta ra lualuana.
26 A umana nat na sip ure kaum mal,
Ma ra umana me ure ra matai ra pia;
27 A polo na u i ra me na topa ra am magit, ma ra adiat ta ra kubam,
Ma kaum lavur tultul na vavina diat a maur tana.

28

A umana tena varpiam ma ra umana tena takodo

1 A umana tena varpiam dia takatakap ba pa ta na i korot mur diat,
Ma ga ra umana tena takodo dia rurung da ra leon.
2 Ba ta gunan i varvarpiam mangoro dia varvarkia ta ra kiki na luluai;
Ma ba ra tarai dia matoto ma dia kabinana a gunan na tur bulu.
3 Ba tikai i ki na niiba ma i ki taun ra umana luveana,
I da ra bata tonoi nina i lovon vue ra magit na nian par.
4 Diat dia vana kan ra varkurai dia pite pa ra umana tena varpiam,
Ma ga diat dia torom ta ra varkurai dia tur bat diat.
5 A varkurai pa i kapa pire ra kaina tarai,
Ma ga diat dia tikan upi ra Luluai a lavur magit i kapa pire diat.
6 A luveana ba i dovot kana mangamangana
I boina ta dir ma ra uviana nina ba i gegagege kana nga.
7 Nina i toratorom ta ra varkurai a kabinana na bul nam,
Ma ga nina dia talaina ma ra umana lukai i varuva tamana.
8 Nina i vapealane kana tabarikik mar ra ngala na tinavua ma ra varvaur,
I varurue ke upi kai nina i mari ra umana luveana.
9 Nina i lingan kan ra varkurai ma pa i valongore,
Kana niaring bula a magit na milmilikuan.
10 Nina i varara ra tena takodo upi na mur ra kaina nga,
Na bura ta kana ubu iat;
Ma ga ra ko na tutana na kale pa ra bo na magit.
11 A uviana i malamala tena kabinana,
Ma ga ra luveana nina i kapa ra nuknukina i nunure kana mangamangana.
12 Ba ra umana tena takodo dia ongor, i ngala tuna ra minamar;
Ma ba ra umana tena varpiam dia tut, a tarai dia paraparau.
13 Nina i tuba kana umana nirara pa na tavua,
Ma da ga mari ka nina i tata kapa ure ma i vung vue.
14 I ti doan nam ra tutana ba i ru vatikene ra Luluai,
Ma ga nina i valeo ra balana na ki na malari boko.
15 Da ra leon i kukukula, ma da ra bear i rovoi upi ra ana magit,
Damana ra kaina luluai pire ra umana luveana.
16 A luluai nina i iba upi ra minatoto i kabila ki taun ra tarai;
Ma ga nina i milikuane ra mangamangana vakatip na valolokon kana nilaun.
17 Ra tutana ba i ga ubu doko ta tikai,
Boina ba na puiap tuk tar ta ra bung na minat;
Koko ta tikai na maravut ia.
18 Nina ba i dovot kana vinavana da valaun ia,
Ma ga nina i gegagege kana mangamangana na bura muka.
19 Nina i palum kana uma na vatur vake ra ngala na magit na nian,
Ma ga nina i mur ra mangamangana vakuku na ki na niiba tuna.
20 A dovot na tutana na ti doan tuna,
Ma ga nina i ngarangarao upi na uviana pa na pila ta ra varkurai.
21 Pa i boina ba da ru vakuku ra tarai;
Tago ta tikai na pait ra varpiam ure ra ngungu magit na nian ika.
22 Nina ba i varngu i ngarangarao upi ra peal tabarikik,
Ma pa i nunure ba ra kini na niiba na tadav ia.

[23] Nina i pit ta tikai da manane boko namur,
Ma pa da manane nina i pite varpa vavaongo.
[24] Nina i long ra magit kai tamana ba nana ma i biti ba pa i kaina,
Dir talaina ma ra tena varli.
[25] A tena rorogoto i vuna ta ra varngangar,
Ma ga nina i nurnur tai ra Luluai na tubu boko.
[26] Nina ba i nurnur ta ra nuknukina iat i lunga;
Ma ga nina ba i vanavana ma ra kabinana da valaun ia.
[27] Nina i tabatabar ra umana luveana pa na ki na niiba,
Ma ga nina ba i lingalingan kan diat da vala bor ia.
[28] Ba ra umana tena varpiam dia tut, a tarai dia paraparau;
Ma ba dia virua, a umana tena takodo dia peal vanavana.

29

[1] Nina ba di vala pit ia ma i pue ngangar ika,
Na virua vakaian, ma pa da valaun valar pa ia.
[2] Ba ra umana tena takodo dia tavua, a tarai dia gugu;
Ma ba ra tena varpiam i vatur vake ra varkurai, a tarai dia oir.
[3] Ba tikai i mainge ra dovotina i vagagane tamana,
Ma ga nina i laure ra umana igoro na vavina i vole vue kana tabarikik.
[4] A king i mal vapadikat ra gunan ma ra bo na varkurai,
Ma ga nina ba i vo pa a vartabar i pukue vakaina.
[5] Nam ra tutana ba i manane vavaongo talaina
I pale ra ubene ure ra kauna.
[6] A kun i ki ta ra varpiam kai ra tena varpiam,
Ma ga ra tena takodo i kakailai ma i gugu.
[7] A tena takodo i nuk pa ra magit kai ra umana luveana;
A tena varpiam pa i kapa ra nuknukina upi na nunure.
[8] A umana tena varkulumai dia vautunge ra pia na pal,
Ma ra umana tena kabinana dia tigal valar pa ra kankan.
[9] Ba tika na tena kabinana dir varngangar ma ra lunga,
Ba i matana kankan ba i nonganongon, i varogop uka, pa i ngo ra varngangar.
[10] A umana tena vinarubu dia milmilikuane nina i ko kakit,
Ma dia anan upi ra nilaun kai nina i dovot.
[11] A lunga i vaarike kana kankan par,
Ma ga ra tena kabinana i tur bat ia ma i vangoa.
[12] Ba tika na luluai i kapupi ra vaongo,
Kana lavur tultul par dia kaina.
[13] Ra luveana ma nina i ki taun ia dir varkuvo;
A Luluai i vakapa ra mata i dir par.
[14] A king ba i kure vadovot ra umana luveana,
Kana kiki na king na tur pa na mutu.
[15] A virvirit ma ra varpit dir vuna ta ra kabinana,
Ma ra bul ba da nur vue ke na varuva nana.
[16] Ba ra umana tena varpiam dia varkurai, a varpiam i tavua;
Ma ra umana tena takodo diat a gire boko kadia bunura.
[17] Una vapagumanene natum, ma na vango u;
Maia, na vagagane ra balam.
[18] Ona pa ta tinata na vavaarikai ra tarai dia kuabar,
Ma nina ba i toratorom ta ra varkurai i ti doan.
[19] Pa da tovo valar pa ra tultul ma ra tinata ka,
Tago a dovotina, kan i kapa ra nuknukina, ma pa na torom.
[20] Dave, u gire tika na tutana i rurut ma kana tinata?
Kan ra lunga na boina namur, ma nam pata.
[21] Nina i vangala kana bul na tultul da ra vamel,
Na vatur vake boko da natuna.
[22] A tena kankan i vuna ta ra varngangar.
Ma ra balakadik i peal kana mangamangana varpiam.
[23] Ba tikai i ngala ra nuknukina ure mule, na ruva boko;
Ma nina i madu ra nuknukina na vatur vake boko ra pite varpa.
[24] Nina dir varbete ma ra tena nilong i milikuane kana nilaun;
I valongore ra varvabilak, ma pa i vaarike ta magit.
[25] A bunurut ure ra tarai i da ra palai,
Ma ga nina ba i nurnur tai ra Luluai i ki bulbulu.

26 Mangoro dia tikatikan upi ra varmananai kai ra luluai,
Ma ga ra takodo na varkurai ure ta tikai i vana rikai tai ra Luluai.
27 A tutana ba pa i takodo kana mangamangana i da ra bilak na magit pire ra umana tena takodo,
Ma nina ba i takodo kana mangamangana i da ra magit na milmilikuan pire ra tena varpiam.

30

A tinata na varvateten kai Agur?

1 A umana tinata kai Agur natu i Iake; a mamat na tinata.
Ra tutana i biti tai Itiel, tai Itiel ma Ukal, dari:
2 A dovotina iau ra ngala na koloata ta ra tarai par,
Ma pa iau minana da ra tarai.
3 Ma pa iau ga vartovo ta ra kabinana,
Ma pa iau matoto ta ra Lia Kakit.
4 To ia i ga tutua urama ra bala na bakut ma i ga kuba mulai?
To ia i ga vatur vake ra vuvu ma ra limana?
To ia i ga pulu ra lavur polo ma kana mal?
To ia i ga vung vapadikat ra umana ngu na rakarakan a gunagunan?
To ia ra iangina, ma to ia ra iang i natuna, a tutana?
Kan u nunure?

5 A tinata par kai God i gomgom;
I da ra bakbakit pire diat dia nurnur tana.
6 Koko una vot kana tinata,
Kan na pit u, ma na tapala ba u a tena vaongo.
7 A ura magit iau tar lul ia piram;
Koko una muie dir tagu ba iau laun boko:
8 Una tak vue ra mangamangana vakuku kan iau ma ra lavur vaongo;
Koko una tul tar ra kini na luveana tagu ba ra kini na uviana;
Una tabar iau ma ra magit na nian ba i topa iau,
9 Kan ina ga maur tuna, ma ina pue vue u, ma ina ga biti: To ia ra Luluai?
Ba kan ina iba, ma ina loalong, ma ina kaba ra iang i kaugu God.

10 Koko una takun vavaongo ra tultul pire kana luluai,
Kan na bor vakaina u, ma da takun u.
11 Tika na taun tarai dia tata vabilak tama i diat, ma ra tutana,
Ma pa dia tata vadoane na i diat.
12 Tika na taun tarai dia malamala tena gomgom,
Ma a dovotina, pa di ga dalu vue kadia dur.
13 Tika na taun tarai, ea, dia matana luluai!
Ma ra pilpil na mata i diat i tur arama iat.
14 Tika na taun tarai a umana pal a ngie i diat dia da ra umana pakat na vinarubu, ma kadia umana gabar dia da ra umana banam,
Upi diat a konom vue ra umana luveana kan ra rakarakan a gunagunan, ma diat dia ki na niiba kan ra tarai.

15 Ra domol a ura natuna; dir vala biti, Una vartabar, una vartabar.
A utul a magit nina pa dital maur tika na bung,
A ivat ba pa dia biti, I tar topa ia:
16 A ruarua na tulungen, a vavina i biu,
A pia ba pa i bilim ma ra tava,
Ma ra iap ba pa i biti, I tar topa ia.

17 A mata i nina ba i vul tamana ma i pidimuane ra tinorom tadav nana,
A umana kotkot ta ra male diat a tolok vue,
Ma ra umana nat na luar diat a en ia.

18 A utul a magit dital pidik piragu,
A ivat pa iau nunure diat:
19 Ra nga kai ra taragau ta ra maup,
Ra nga kai ra vui ta ra ul a vat ki,
Ra nga kai ra parau ta ra ul a ta,
Ma ra nga kai ra tutana tadav ra inip na vavina.
20 Ra mangamangana kai ra vavina, a tena nipo, i dari:
I ian, ma i u ra ngiene,
Ma i biti, Pa iau ga pait ta kaina magit.
21 Ure a utul a magit a gunan i guria,
A ivat pa i ki vamadudur vue diat:
22 A tultul ba i ki na king,
A lunga ba i maur ma ra magit,
23 A milmilikuan na vavina ba dir taulai ma ra tutana,
Ma ra tultul na vavina ba i kia vue kana tadar vavina.

24 A ivat na magit dia ikilik ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma dia kabinana tuna:
25 A umana rumi vakir dia dekdek,

Ma ga dia varurue ra adia magit ta ra kilala
na keake;
26 A umana mang dia bilua ka,
Ma ga dia pait ra kubakuba i diat ta ra lavur
vat;
27 A umana kubau pa kadia ta king,
Ma ga dia vana rikai da ra umana loko na
tarai na vinarubu;
28 Ra kupkup pa i dekdek upi una vatur vake,
Ma ga i kiki ta ra kuba i ra umana king.

29 A utul a magit dital vanavana da ra luluai,
A ivat dia pa na luluai:
30 A leon i lia kakit ta ra lavur leing,
Ma pa i tur are ta ra na;
31 Ra loko na kakaruk; ra me, a tomotoina;
ma ra king ba i lue ra tarai na
vinarubu.
32 Ona u ga lunga ma ra malamala luluai,
Ba ona u ga nuk pa ra kaina magit,
Una paum bat ra ngiem.
33 Tago ba di guaguan ra polo na u, na bira;
Ma ba di bing ra bibilau, i gap;
Damana ba di guaguar ra kankan, a varn-
gangar i arikai.

31

A tinata na varvargat pire tika na king

1 A tinata kai ra king Lemuel; a mamat na
tinata ba nana i ga tovo tar ia tana.
2 Ava, natugu? Ava, u natu i ra balagu?
Ava, natugu ba iau ga vavalima ure u?
3 Koko una vole ra dekdekim ma ra umana
vavina,
Ma koko una mur nam ra mangamangana
ba ra umana king dia virua tana.
4 Lemuel, pa i topa ra umana king, pa i topa
ra umana king upi diat a mome ra
polo na vain;
Ma pa i topa ra umana luluai ba diat a anan
upi ra tava longlong;
5 Kan diat a momo, ma diat a valubane ra
varkurai,
Ma kan diat a varara ra varkurai ure diat dia
ki na malari.
6 Una tabar nina i to na virua ma ra tava
longlong,
Ma nina i tup ia una vamoma ma ra polo na
vain;
7 Boina na momo, ma na valubane kana kini
na niiba,
Ma koko na nuk pa mule ra magit i tup ia.
8 Una tak ra ngiem ma una maravut ra
bombom,
Ta ra vavaarikai ure ra umana biaui par.
9 Una tak ra ngiem, ma una varkurai takodo,
Ma una varkurai bulu ure ra umana luveana
ma ure diat dia ki na niiba.

A pite varpa ure ra ko na vavina nina i taulai

10 A ko na vavina, to ia i tikan valar pa ia?
Tago i manga ngatngat ta ra umana kiau na
kalagi.
11 A nuknuk i kana tutana i nurnur tana,
Ma pa na iba upi ra tabarikik.
12 I mal kana tutana, ma pa i vakaina,
Ta kana nilaun par.
13 I tikatikan upi ra ivuna sip ma ra mal,
Ma i mariga ta ra papalum na limana.
14 I da ra umana parau na kunukul,
I ung ra ana magit na nian maro vailik.
15 Ba i marum boko i tut,
Ma i tabar diat ta ra kubana,
Ma i tibe tar ra papalum ta kana umana
tultul na vavina.
16 I nuk pa tika na pia na papapalum, ma i
kul pa ia;
Ma i pait ra uma na vain ma ra vapuak ure
ra papalum na limana.
17 I vi pit ra livuana ma ra ongor,
Ma i vadekdek ra limana.
18 I nunure ba kana tabarikik na kunukul i
varvadongon;
Kana lamp pa i mat ra marum.
19 I kulalang ra kuara,
Ma i rau ia ta ra pakana davai ta ra limana.
20 A limana i tul tar ra magit ta ra umana
luveana,
I tulue ra limana tadav diat dia ki na niiba.
21 Ra i burutue ra madoldol na mavoko ure
diat ta ra kubana,
Tago diat par ta ra kubana dia mal ma ra
mal meme.
22 I vir kana lavur bo na kurit; mong ma ra
mal kumau ma ra meme marut.
23 Kana taulai i rararang ta ra mataniolo,
Ba i ki maravut ra umana patuana ta nam
ra gunan.
24 I ingit mal ra umana kolot ma i ivure diat;
Ma i tulue ra umana vipit tadav ra tena
kunukul.
25 I mong ma ra niongor ma ra variru,
Ma i nongone ke ra kilala namur.
26 I tak ra ngiene ma i tatike ra tinata na
kabinana,
Ma ra karameana i vaarike ra vartovo na
varmari.
27 I balaure bulu ra lavur mangamangana ta
ra kubana,

Ma pa i en ra ana magit da ra tabauma.
[28] A umana natuna dia tut, ma dia tata vadoane;
Ma kana tutana i pite pa ia bula dari:
[29] Mangoro na vaden dia ga mal kadia papalum,
Ma u, u lia ta diat par.
[30] A minong i vaongo, ma ra vakak na pakana i panie,
Ma ga ra vavina ba i ru ra Luluai, da pite pa ia.
[31] Avat a la tar ra vuai ra limana tana,
Ma boina ba kana lavur papalum diat a pite pa ia ta ra mataniolo.

A BUK KAI RA TENA VARVAI

A lavur magit par ia ra magit vakuku

1 A umana tinata kai natu i David, a Tena
Varvai nina i ga king arama Ierusalem.
2 A magit vakuku tuna, a magit vakuku
tuna, damana ra Tena Varvai i biti; a lavur
magit par ia ra magit vakuku. 3 A tutana i
varvakai ta kana papalum a bungbung par,
ma i kale ra ava bar?
4 Tika na taun tarai i panie, ma ta ra tikai
i kia vue, ma ra rakarakan a gunagunan i
tur tukum. 5 A keake i arikai, ma i vana ba
bula, ma i tadav mule ra pakana aina i ga
arikai ie. 6 I vuvu na labur, i al pukue, ma
i kabila vuvu na taubar; vatikai i al pukue,
ma i lilikun da kana nga. 7 A umana tava
alir par dia alir ur ura ra valian, ma pa dia
vabuka ra ta; ma tadav ra nga i ra umana
tava alir dia talil mulai. 8 A lavur magit par
dia ki na tagura, ma pa da vatang valar pa ia
ba dia tagura dave: a kiau na mata pa i maur
ta ra ginigira, ma ra tatalinga i pitalinga
vatikai upi ta tinata. 9 Nam nina i tar par
na arikai boko namur, ma nam nina di ga
pait vapar ia, da pait mule boko namur. Pa
ta kalamana magit ta ra vavai ra matana
keake. 10 Kan a tarai diat a biti ure ta magit:
Ea, a kalamana magit go! Ma pata, i ga tur
amana iat lua ba pa di ga kava boko diat. 11 Di
tar nuk vue ra tarai lualua; ma ra tarai nina
ba da kava boko diat namur, diat dia mur
diat, diat a valubane diat.

A kakairanai kai ra tena varvai ure kana nilaun

12 Iau ra Tena Varvai, iau ga king ure Israel
arama Ierusalem. 13 Iau ga ongor upi ina
nuknuk ma ina matoto ure ra lavur magit
par i arikai ta ra vavai na bakut, tago ra
papalum nina God i ga tul tar ia pire ra tarai
i ga valigur diat. 14 Iau ga tar gire ot pa ra
lavur mangana varvakai ta ra rakarakan a
gunagunan, ma ia ra magit vakuku tuna, a
tinikan upi ra vuvu. 15 A magit i gegagege pa
da vatakodo pa ia, ma pa da pait valar pa ia
pi da luk nam nina pa i ki.
16 Iau ga nuknuk dari ta ra balagu: Ea,
iau manga kabinana tuna ta diat par dia
ga laun lua tagu arama Ierusalem; maia,
a nuknukigu i manga la ta ra kabinana
ma ra minatoto. 17 Iau ga varvakai ma ra
tinikan upi ra kabinana ma ra minatoto,
ma upi ra magit na papaua bula; ma ia ra
magit vakuku tuna. 18 Tago a niligur dir tur
varurung ma ra ngala na kabinana; ma nina
i vangala kana minatoto i vangala bula ra
tinabun.

2

1 Iau ga biti dari ta ra balagu: Una valar
ra gugu ma una ga tana; go bula a magit
vakuku ka. 2 Iau ga nuknuk ba ra ninongon
ia ra magit na papaua; ma ra gugu, ba i
topa ra ava? 3 Iau ga nuknuk milat ure ra
nga ba ina vagugu ra pakagu ma ra polo
na vuai na vain, (a dovotina iau ga kure
bulu kaugu nuknuk tana) pi ina valar ra
kini na papaua, upi ina kapa ure ra magit
ba na boina ure ra lavur natu i ra tarai
ta ra vavai na bakut, upi diat a varvakai
me ta ra umana bungbung ta kadia nilaun.
4 Iau ga pait ra umana dekdek na papalum;
iau ga pait ra umana ngala na pal; iau ga
vaume ra umauma na vain; 5 iau ga pait ra
umauma na purpur, ma ra umana pia na
nilibur, ma iau ga vaume ra lavur mangana
dia vuavuai, ma di iaian ta ra vuai diat; 6 iau
ga kal ra umana kivu pi da puk ra umana
davai ta kaugu tinga na davai; 7 iau ga kul ra
umana tultul, a umana tutana ma ra umana
vavina, ma di ga vangala ra umana tultul ta
ra kubagu; iau ga kale bula ra umana kikil
na bulumakau, ma ra umana kikil na sip,
ma dia ga peal ta nam kadiat dia ga laun
lua tagu arama Ierusalem; 8 iau ga vaururue
ra silva ma ra goled, ma ra umana magit
nina dia ngatngat pire ra king; iau ga ting
pa ra umana tena kakailai, a umana tutana
ma ra umana vavina, ma ra umana vavina
nina ba ra umana natu i ra tarai diat a gugu
ure diat. 9 Iau ga manga uviana vanavana,
ma pa ta tikai nina i ga laun lua tagu i ga
uviana da iau; ma kaugu kabinana i ga ki
boko tagu. 10 Pa iau ga tigal bat ra balagu
ba i ga puruai upi ta magit; pa iau ga kure
bat ra gugu kan ra balagu, tago a dovotina
a balagu i ga ga ta go ra umana magit nina
iau ga anan upi diat; ma go parika ia kaugu
tiniba ta kaugu lavur papalum. 11 Ma iau
ga gire ra lavur papalum na limagu, a vuai
kaugu niongor ma kaugu varvakai; ma ea, ia
ra magit vakuku tuna, a tinikan upi ra vuvu
ka, ma pa ta magit ta go ra nilaun i topa ta
magit.

12 Ma iau ga tur tapuku pi ina bobe ra
kabinana, ma ra nuknuk na lunga, ma ra
nuknuk na papaua; tago nina i kia vue ra
king na pait laka ra ava? Ia kaka nam nina
ra king i ga pait ia. 13 A kabinana i boina ta
dir ma ra nuknuk na papaua, da ra kapa i
boina ta dir ma ra bobotoi. 14 Tago ra tena
kabinana i gigira ma ra kiau na matana, ma
ra lunga i vanavana ta ra bobotoi; ia kaka
iau ga gire ba ra kopono magit i tadav dir
par. 15 Damana iau ga biti tagu iat: Ona ra
mutuaigu na da ra mutuai ra lunga, kaugu
kabinana na topa ra ava? Damana iau ga
nuknuk ba go bula a magit vakuku tuna.
16 Da di nuk vue ra lunga, na damana bula ma
ra tena kabinana, ma ta ra kilala namur da
valubane dir parika. Ea, a tena kabinana na
mat da ra lunga! 17 Damana iau ga milikuane
ra kini na nilaun; tago ra lavur papalum
ta ra vavai na bakut dia ga kaina piragu; a
lavur magit parika ia ra magit vakuku tuna,
a tinikan upi ra vuvu.

18 Ma iau ga milikuane ra lavur vuai kaugu
papalum; tago iau ga nunure ba ina vana
kan ia; nina ba na kia vue iau na kale pa ia.
19 Ma to ia i nunure ba na tena kabinana ba
na lunga? Ma ia iat na kure nam nina i vana
rikai ta kaugu niongor ma kaugu kabinana.
Go bula a magit vakuku tuna. 20 Damana a
nuknukigu i ga bilua ure kaugu papalum ma
kaugu varvakai ta ra vavai na keake. 21 Tago
a tutana nina i ga papalum ma ra kabinana
ma ra minatoto, ma i ga melem tana, na
vana kan ra vuai kana papalum, ma ta tikai
nina pa i ga papalum ure, na kale diat. Go a
magit vakuku tuna, ma ra kaina magit iat.
22 Ava bar ra magit i boina ba ta tutana i
kale pa ia kan ra niongor ma ra nginarao
ta kana papalum ta go ra nilaun? 23 Tago ta
ra lavur bungbung ta kana nilaun i kale ra
niligur ma ra tinabun; ma ra nuknukina pa
i nunure ra ningo ta ra marum. Go bula a
magit vakuku tuna.

24 Pa ta magit ure ta tutana na boina ta go,
ba na ian, ma na momo, ma na vagugu ra
balana ba i papalum. Ma iau ga gire ba go
i vuna tai God. 25 Tago to ia na ian, ma to ia
na gugu ba i ki na lao kan God? 26 God i tul
tar ra kabinana ma ra minatoto ma ra gugu
pire nina i manane; ma i tul tar ia ta ra tena
varpiam pi na varurue, ma pi na vangala
ra tabarikik upi ra tutana God i manane na
kale. Go bula a magit vakuku tuna, a tinikan
upi ra vuvu.

3

Di tar tibe ta pakana bung ure ra lavur magit parika

1 Di tar tibe ta pakana bung ure ra lavur
magit parika tikatikai, tikatika na e ure
ra lavur magit par tikatikai ta ra vavai na
bakut: 2 a e ure ra kinakava, a e ure ra minat;
a e ure ra vinauma, a e na rurubat; 3 a e ba
da vardodoko, ma ra e ba da valavalagar; a e
na nila, ma ra e na vavatut; 4 a e ba da tangi
tana, ma ra e ba da nongon tana; a e ba da
tabun tana, ma ra e ba da malagene tana; 5 a
e ba da imire vue ra umana vat tana, ma ra
e ba da varurue ra umana vat tana; a e ba da
vartal tana, ma ra e ba da vung varpala vuai
tana; 6 a e ba da tikatikan tana, ma ra e ba
da varara vue ra magit tana; a e ba da vung
vake ta magit tana, ma ra e ba da vuvuai
tana; 7 a e ba da rarada tana, ma ra e ba da
ingit tana; a e ba da ki mut tana, ma ra e ba
da varvarvai tana; 8 a e ba da varmari tana,
ma ra e ba da varmilikuanai tana; a e ba da
varvarubu tana, ma ra e ba da ki na malmal
tana.

9 A tena varvakai i kale ra ava ta kana pa-
palum? 10 Iau ga tar gire ra umana mangana
papalum nina God i ga tibe ba ra tarai diat
a papalum tana. 11 I ga tibe ra umana magit
pi diat a boina ta kadia e iat tikatikai, ma i
ga vaume ra mamainga upi ra nilaun tukum
ta ra bala i ra tarai; di pait go upi koko ta
tutana na kapa ure ra papalum kai God papa
ra turpaina ma tuk tar ta ra mutuaina. 12 Iau
nunure ba pa ta bo na magit i ki ure ra tarai,
ia kaka upi diat a ga ma diat a vagugu diat
mulai ba dia laun boko. 13 Go iat ra vartabar
kai God pire ra tarai; ba tikatikai na ian, ma
na momo, ma na gugu ba i papalum.

14 Ma iau nunure ba nam nina God i pait
ia na tur damana vatikai; pa da vung tar ta
magit tana, ma pa da tak vue ta magit kan
ia; ma God i ga kure damana upi ra tarai diat
a ru ia. 15 Nam nina i tur gori, i ga tur bula
lua; ma nam nina ba na tur namur boko, i
tur go ieri; ma vatikai God i kap vaarike nam
nina i panie.

Ra umana magit nina pa dia takodo ta go ra nilaun

16 Ma iau ga gire mule ra umana magit ta
ra rakarakan a gunagunan, ma iau ga gire ra
kaina varkurai ta ra umana pal na varkurai;

ma ba ra kaina mangamangana i kia vue ra
mangamangana takodo. [17] Ma iau ga biti ta
ra balagu: A dovotina tika na bung boko
God na kure ra umana tena takodo ma ra
umana tena varpiam; tago di tibe ta e ure
ra umana magit parika, ure ra lavur magit
a tarai dia nuknuk tana ma dia pait ia. [18] Ma
iau ga nuk ia ba God go i pala vakapa ra
mangamangana kai ra tarai, upi diat a gire
ba pa dia enana varbaiai ma ra umana leing.
[19] Tago nam nina ba na tadav ra tarai, na
tadav bula ra umana leing; a kopono magit
i tadav dir par; da tikai i mat, damana bula
nam ta ra tikai, a kopono mangana ubar na
nilaun i ki ta diat par; a tutana pa i boina ta
dir ma ra leing; dir parika a magit vakuku
tuna. [20] Dir par a kopono mutuai dir; di ga
pait dir par ma ra tobon na pia, ma dir par
dir a talil tadav ra tobon na pia mulai. [21] To
ia i nunure ba ra tulungea i ra tutana i tutua
urama, ma ra tulungea i ra leing i vut ba ta
ra pia?
[22] Damana iau ga gire ba ra magit i boina
ure ra tutana ba na gugu ta kana papalum;
ia nam ra magit i kale ta ra nilaun; tago to
ia na vateten ia ure ra magit ba na arikai
namur?

4

[1] Ma iau ga gigira mulai, ma iau ga gire ra
lavur magit na varmonong nina i tur ta ra
rakarakan a gunagunan; diat dia kairane ra
varmonong dia tangtangi, ma pa ta na i ki
pi na maravut diat; a umana tena varpiam
dia ki ta ra kiki na varkurai, ma ra tarai
dia kairane ra kini na malari, ma pa ta
tikai pi na vamaram diat. [2] Damana iau ga
nuk ia ba ra umana minat dia gugu, ma ra
umana launa pata; [3] ma nina ba pa di ga ti
kava boko, ma pa i ga ti gire ra kaina ta ra
rakarakan a gunagunan i ti gugu muka ta
diat par.
[4] Ma iau ga gire bula ba ra tutana i pin
talaina ure ra bo na papalum i pait ia. Go
bula a magit vakuku tuna, a tinikan upi ra
vuvu. [5] A lunga i vatur paum ra limana, kari
i en ra pal a pakana iat. [6] Ba tika na lima
i buka, ma da maidang tana, i boina ta dir
ma a ura lima dir buka ma nina ba di ga
ngarangarao upi ia.
[7] Ma iau ga gire bula tika na magit vakuku
tuna ta ra vavai na keake; [8] a kopono tutana,
pa ta niuruna, pa ta natuna, pa ta turana,
ma i ongaongor upi na varurue ra mani; pa
i maur ma nam i kapkap ia, ma pa i titir ba
i ongor ure to ia? Go bula a magit vakuku
tuna, a magit da tabun tana.
[9] A urua dir boina tai ta tikai; dir kap ra
bo na vapuak ta kadir papalum. [10] Tago ona
tikai ta dir i bura, nam ta ra tikai na puak ia.
Na kaina ure ra kopono tutana nina i bura
ma pa ta na pi na puak maravut ia. [11] Ona a
urua dir va varpulu dir varmalapangai, ma
gala ta tikai i va varkolono na malamala-
pang dave? [12] Na tale ta ivu tutana pi dir a
uvia pa ra tena nilong, ma ra kopono tutana
pata. A utul a kuara nina di viri guve dital
pa i takunu lulut.
[13] A barmana nina i luveana ma i kabinana
i boina ta dir ma ra king i patuana ma i
papaua, nina ba pa na valongore ta tinata
na varvateten. [14] Tago di ga kava a luveana,
ma di ga ben vairop ia kan ra pal na banubat
upi na king. [15] Iau ga gire ra ngala na kor
na tarai dia vanavana ta ra gunagunan, dia
torom pire ra barmana ba na kia vue. [16] Pa di
ga luk vapar diat dia ga gugu tana ba kadia
lualua, ma namur pa dia ga kapupi mule. Go
bula a magit vakuku tuna, a tinikan upi ra
vuvu.

5

Pa i boina ba da vavalima vakuku

[1] Koko una ruk vakuku ta ra kuba i God;
una kakari maravai pirana upi una ki na
valavalongor; go na boina ta dir ma ra
tinabar kai ra umana papaua, tago a umana
papaua dia pait ika ra magit i bilak. [2] Koko
na pepeal kaum lavur tinata, ma koko ra
balam na vaarike lulut ta magit ta ra luaina
mata i God. God i ki arama ra bala na
bakut, ma u ki ta ra rakarakan a gunagunan;
damana koko na peal kaum lavur tinata.
[3] Tago ba i tup ia ra nginarao a tutana na
ririvon; damana i tup ia ra tinata ba ra
papaua i tatata. [4] Ba una kubu tar ta magit
tai ra Luluai, koko una vavuan pi una pait
ot pa ia tana, tago pa i gugu tai ra umana
papaua; una pait ot pa nam u vavalima tana.
[5] Gala pa u ga vavalima, gala na ti boina ta
dir ma ra vavalima nina ba pa una pait ot
pa ia. [6] Koko ra ngiem na vunapai ra kaina
mangamangana ai ra pal a pakam; koko una
biti tai God: Iau ga vavalima vakuku, kan
bar God na kankan ure ra nilaim, ma na
kamare vue ra papalum na limam. [7] Una ru
God. tago mangoro na magit na papaua dia
arikai ta ra peal ririvon ma ra peal tinata.

A lavur magit ta go ra nilaun, ia ra magit vakuku

8 Ba u gire ba di monong ra umana luveana, ma di vakaina ra takodo na varkurai
ta ra kiki na varkurai, koko una kaian tana;
tago a luluai nina i ngala i rara pa tai nina i
ikilik; ia kaka tikai i ngala ta dir. 9 A dovotina
a kiki na varkurai nina a king i kure i tavua
bulu.
10 Nina i manane ra mani pa na ngo ra
balana tana; ma nina i manane ra ngala na
tabarikik pa na kale ta magit tana; go bula a
magit vakuku tuna. 11 Ba i peal vanavana ra
magit a tutana i kale, i peal vanavana bula
diat nina dia vole vue; ma nina ba kana iat i
tia gire vue ke. 12 A niva kai ra tena papalum
i ti boina, ba i maur ba pata; ma ra uviana
pa i va bulu tago i tar en ta ngala.
13 Iau tar gire tika na kaina magit ta ra
rakarakan a gunagunan, ma i dari, a tutana
i vung varurue a ngala na tabarikik ma i
kaina tana; 14 a tabarikik i ga vung varurue i
rara vakuku, ma pa ta ibaiba nina ba natuna
na kale. 15 Pa kana ta mal ba i ga irop kan
ra bala i nana, ma i ki tuna ka ba na lilikun
mulai damana, ma ba i vana, pa na kap vue
ta ra limana ta vuai kana papalum. 16 A
kaina magit i tuna go, ba ra tutana na vana
kan ra rakarakan a gunagunan da i ga ruk
tana. Ava bar i ga kale ta go ra papalum
vakuku? 17 I vapanie vue kana umana bung
ta ra bobotoi, i purpuruan, i ngarangarao,
ma ta umana bung i kulot i tana.
18 Ea, ra magit iau ga tadav ia nina ba
i boina ma i takodo i dari, ba ta tikai na
ian, ma na momo, ma na ki na gugu ta ra
lavur papalum i varvakai tana, ta nam ra
umana bung nina ba God i ga tibe ba na laun
tana; tago nam kana tiniba. 19 Ba ta tutana
i uviana, ma i ngala kana tabarikik, ma i
gugu tana, ma i iaian ta nam di ga tul tar
ia tana, ma i ki na gugu ba i papalum; go
a vartabar kai God. 20 Ma nam ra tutana pa
na ngarao ba pa i lolokon kana nilaun, tago
God i vagugu ra balana.

6

1 Tika na kaina magit iau ga tar gire ta
ra vavai na keake, ma i va taun ra tarai:
2 a tutana nina God i ga tul tar ra tabarikik
tana tuk tar i uviana, ma di ru ia, ma i
tar kale nam parika ra balana i ga mainge,
ma i mama gugu tana; tika na vaira ka i
vatur vake ra boina tana. Go bula a magit
vakuku tuna, ma i da ra kaina minait. 3 A
tutana nina i vangala ra mar na natuna, ma
i laun vue mangoro na kilala, ma ra umana
bungbung ta kana nilaun dia peal mat, ma
ra balana pa i nunure ra gugu, ma ba i mat
pa di punang ia; go i kaina ta dir ma ra bul
tadoko; 4 tago pa i topa ta magit ma i panie
ta ra bobotoi ba pa ta iangina boko; 5 pa i ga
gire ra keake, ma pa i ga matoto ure; go i
nunure ra ningo, ma ra tutana pata. 6 Ona
nam ra tutana na laun vue a ura arip na
marmar na kilakilala, ma pa i ki na gugu
tana, dir parika dir varogop tago a kopono
mutuai dir. 7 A tutana i papalum upi koko
na mulmulum, ia kaka pa i maur tana.
8 A tena kabinana pa i kap ta magit i boina
ta nam nina a papaua i kap ia; damana bula
ra luveana nina i takodo kana mangamangana. 9 A magit di gire i boina ta dir ma ra
magit di anan upi ia; go bula a magit vakuku
tuna, a tinikan upi ra vuvu.
10 Nam nina di pait ia di ga kure value
amanamana iat, ma amanamana iat lua di
ga kure value ba ra tutana na dave; pa i
tale ba na vartoto ma tikai i ngala ta dir.
11 Mangoro na tinata ure, ia ra magit vakuku
tuna. A umana tinata dia topa ra ava?
12 To ia na vateten ra tutana ure ra magit
i boina ba pa i lolokon kana nilaun? Dia
panie da ra malur na gobol a bakut. To ia
bar na vakapa ra tutana ure ra magit ba
na tadav go ra rakarakan a gunagunan ba
i vana kan ia?

7

A kabinana i lia

1 A bo na iang i lia ta dir ma ra tava
na varku i ngatngat muka; ma ra bung na
minat i boina ta dir ma ra bung na kinakava.
2 A vinavana tadav ra pal na tinabun i boina
ta dir ma ra vinavana tadav ra pal di balaguan tana; tago ra minat ia ra mutuai ra
tarai par; ma i manga topa ia ba ra umana
launa diat a nuk vake. 3 A niligur i boina ta
dir ma ra gugu; tago da vapatuan ra bala
i tikai ta ra tinabun. 4 A bala i nina dia
kabinana i ki ta ra pal na tinabun, ma ra bala
i nina dia papaua i ki ta ra pal na malagene.
5 Ba di valongore ra varpit kai ra umana tena
kabinana, nam i boina ta dir ma ra kakailai
kai ra umana papaua. 6 A ninongon kai ra
papaua i da ra pirpiriringa na kait ta ra
vavai na kabala. Go bula a magit vakuku
tuna. 7 Tago ra tena kabinana i valunga ia

iat mulai ba i ki taun ra tarai, ma di vakaina
ra minatoto ta ra kul varbat.
[8] A mutuai ra magit i boina ta dir ma ra
turpaina, ma ra kini vovovon i boina ta dir
ma ra kolakolo na ninunuk.
[9] Koko una kankan lulut; tago a var-
vakankan i ki rokot ta ra bala i ra umana
lunga. [10] Koko una titir ure ra vuna ba nam
i tar par i boina ta dir ma ra magit go ieri; a
tinir kai ra lunga nam. [11] A kabinana i boina
da ra tiniba di kale vake, a magit nina a tarai
dia kale ra boina tana. [12] Tago a kabinana
ia ra rivarivan da ra mani; ma ra minatoto
i pait ra magit i manga boina ta dir ma ra
boina nina ra mani i pait ia; a kabinana i
valaun pa nina i kale pa ia.
[13] Una nuknuk ure ra papalum kai God; to
ia na pait valar pa ia ba na vatakodo nina ba
i ga vagega? [14] Una ki na gugu ta ra umana
bo na bung; ma ta ra umana kaina bung una
nuknuk ure go, ba God i ga pait dir par upi
koko ta tutana na kapa ure ra magit ba na
arikai boko.
[15] Mangoro na magit iau ga gire ta kaugu
nilaun ba i panie lulut; a tena takodo i
virua ure kana mangamangana takodo, ma
ra tena varpiam i valolovina kana nilaun ta
ra varpiam. [16] Koko una boina vurakit, rua
koko una kabinana vurakit; ta ra ava una ki
na malari? [17] Koko una kaina vurakit bula,
ma koko una manga papaua; ta ra ava una
mat ba pa i ti ot boko kaum kilala na nilaun?
[18] Ra nga nina i boina i dari: Una mur tika
na nga, ma koko una lingan irai kan nam ta
ra tikai; tago nina i ru God na kapa ure ra
magit ba na pait ia.
[19] A kabinana, nina ba ra bakbakit ure
ra tena kabinana, i manga boina ta dir ma
ra bakbakit nina a pia na pal i vatur vake
ta ra vinun na rangrang na tutana. [20] A
dovotina pa di na tadav ta kopono tutana
ta ra rakarakan a gunagunan nina ba kana
mangamangana takodo i langalanga kan ra
varpiam. [21] Tika na magit bula; koko una ki
pi una valongore ra lavur tinata par kai ra
tarai; kan una valongore kaum tultul na vul
u; [22] tago u nunure ba a mangoro na pakana
u iat u ga vul ive ra umana enana.

A tinikan upi ra kabinana

[23] Go parika iau ga tar valar ia ta ra
kabinana; iau ga biti: Ina kabinana, ma iau
mama pait ia. [24] Da mama kodop vake ra
magit i ki vailik ma i lulur mat. To ia na
matoto tuna ure?
[25] Iau ga ongor ma ra nuknukigu pi ina
nunure, ma pi ina nuknuk ure, ma pi ina
tikan tadav ra kabinana, ma ra vuna ure ra
lavur magit par, ma iau ga gire ba ra manga-
mangana bilak ia ra magit na tuptup, ma ra
magit na tuptup ia ra magit na papaua. [26] Ma
iau ga na tadav ra magit i manga mapak ta
dir ma ra minat, a vavina nina i kapi pa ra
tarai; a balana i da ra ubene, ma ra limana
i da Ta vivi na palariam. A tutana na lop
kan ia ka ta ra varmari kai God, ma ra tena
varpiam na virua pirana.
[27-28] Iau ga nuknuk ure ra umana magit
tikatikai, ma iau ga valarue diat, ma iau ga
mama tadav ra dovotina; ia kaka, go iat iau
ga tadav ia, ra Tena Varvai i biti: A kopono
tutana i takodo livuan tai tika na arip na
marmar na tutana; ma ta vavina, pata.
[29] Ea, go iau ga na tadav ia, ba God i ga vaki
ra tarai upi diat a takodo; ma ra tarai dia ga
tar nuk tadav ra umana kalamana magit.

8

[1] To ia i da ra tena kabinana? Ma to ia i
nunure ra papala? A kabinana i vakapa ra
mata i ra tutana, ma i vaenana pa ra matana
nina i leo.

A tinorom pire ra king

[2] Una torom tai ra king tago u ga tar
vavalima ta ra luaina mata i God ba una
torom pirana. [3] Koko una tut vakuku ure,
ma koko una ongor bat ia; tago i mur ot
pa ra nuknukina iat. [4] A tinata kai ra king
i mamat vurakit; ma to ia bar na biti tana:
Ava nam u pait ia?

A tarai pa dia kapa ure ra mangamangana kai God

[5] Nina i torom ta ra varkurai pa na kaina;
ia kaka ra bala i ra tena kabinana i nunure
ba di ga tar kubu ta bung na varkurai; [6] a
bung na varkurai ure ra lavur magit par;
tago ra kini na malari kai ra tarai i mamat
pire diat. [7] Pa dia nunure ra magit nina
ba da pait ia; ma to ia na vateten diat
ure. [8] Pa ta tutana nina ba na kure ra vuvu
ba ra bung na minat; pa ta ningo ta ra
bung di varvarubu tana, ma ra varpiam pa
na vabakite ra umana tena varpiam. [9] Iau
ga tar gire go ba iau ga nuknuk ure ra
lavur magit di pait ia ta go ra rakarakan a
gunagunan: ba ta umana tutana dia ki na
luluai ure kadia tarai, dia langalanga upi
diat a vakaina diat.

[10] Ma iau ga gire ba di puak ra umana
tena varpiam tadav ra pia na pupunang, upi
diat a ngo muka abara, ma pa ta pakana
pia i gomgom ure ra umana tena takodo,
dia ga vana kan diat, ma pa ta na i ga nuk
pa diat; go bula a magit vakuku tuna. [11] A
nuknuk i ra tutana i anan upi ra varpiam,
tago i nuk ia ba ra balbali ure kana kaina
mangamangana pa na pot lulut tadav ia.
[12] Iau nunure ba gala ta tena varpiam i
vala pait ra kaina mangamangana, ma i
valolovina kana nilaun tana, diat ika dia ru
God dia ki langalanga; [13] ma ra umana tena
varpiam, nina pa dia ru God, kadia nilaun
na panie da ra malur. [14] Ma go bula ra magit
vakuku tuna nina i tur ta ra rakarakan a
gunagunan; a magit i tadav ra umana tena
takodo da i tadav ra umana tena varpiam;
ma ra umana tena varpiam dia kale nam
nina ba na topa ra tena takodo ko. Go bula,
iau biti, ia ra magit vakuku tuna.

[15] Damana iau pite pa ra kini na gugu; a
magit i boina vurakit i dari, ba ra tutana na
ian ma na momo ma na gugu, ma na pait
milate ra dari ta nam ra umana bung parika
nina ba God i tul tar ia ba na laun tana ta go
ra rakarakan a gunagunan.

[16] Ba iau ga ongor ta ra nuknukigu pi ina
matoto ure ra kabinana, ma pi ina kapa ure
ra lavur magit di pait ia ta ra rakarakan a
gunagunan, tago ta ra bungbung na keake
ma ta ra bungbung na marum pa dia vava
mat, [17] i ga kapa piragu ba pa i tale ta
tutana pi na kodop vake ra kukurai ra lavur
papalum kai God ta ra rakarakan a gunagu-
nan; gala i ongor upi ia, gala pa na tadav ra
kukuraina tana; gala a tena kabinana i nuk
ia ba i to na tadav ia, gala pa na tadav ia
muka.

9

A kini kai ra tarai tikatikai pa i varogop

[1] Go iat i tar kapa muka piragu ba ra
umana tena takodo, ma ra umana tena
kabinana, ma kadia lavur papalum parika,
dia ki ta ra vavai ra varkurai kai God. Dave,
na mari diat? Dave, na milikuane diat? Pa
ta tutana i nunure ba ava bar na tadav diat.

[2] A kopono mangana mutuai diat par; ure
diat dia takodo ma ure diat ba pa dia takodo,
ure diat dia boina ma ure diat dia kaina,
ure diat dia gomgom ma ure diat ba pa dia
gomgom, ure nina i tatabar ma ure bula
nina ba pa i tatabar; nam nina i tadav ra
tena takodo i tadav bula ra tena varpiam;
ra tena vavalima vakuku na varogop uka
ma nina i nuknuk bulu ure kana vavalima.
[3] Pa ta magit ta ra rakarakan a gunagunan
i kaina ta go, ba ra kopono mutuai ra tarai
par; ma ia ra vunapai ra umana kaina magit
a tarai dia nuk upi diat, ma ra longlong na
mamainga ta ra bala i diat ta go ra nilaun,
ma namur a minat ika. [4] Nina i laun i ki na
ninunuk ung; a pap nina a launa i boina ta
dir ma ra leon i mat; [5] a umana launa dia
nunure ba diat a mat boko; a umana minat
pa dia nunure ta magit, ma pa dia kap ta
vapuak ure kadia varvakai, di tar valubane
diat. [6] Kadia varmari i panie varurung ma
kadia varmilikuanai ma kadia varpin; ma pa
kadia ta tiniba mulai ta ra magit ure go ra
nilaun.

[7] Ea, una mai, una en am gem ma ra
gugu, ma una momo ra am polo na vuai na
vain ma ra gina ta ra balam, tago God i tar
manane kaum papalum. [8] Una mal vatikai
ma ra mal pua, ma koko ra ulum na iba
upi ra dangi. [9] Una ki na gugu ma kaum
taulai, nina u mari ia, ta nam ra umana
bungbung ta kaum nilaun, nina dia panie
lulut, ma nina ba God i ga tibe tar ia tam
ta go ra nilaun; nam iat kaum tiniba ta
kaum umana bung na papalum ta ra vavai
na keake. [10] Ra mangana papalum nina i
topa ia ba ra limam na pait ia, una pait ia ma
ra dekdekim parika; tago pa ta papalum, ma
pa ta magit di pait ia, pa ta minatoto, ma pa
ta kabinana, ta ra ruarua na tulungen nina
ba una vana tana.

[11] Ma iau ga nuknuk mulai ure ra nilaun,
ma iau ga gire ba pa di tul tar ra umana
tena vinilau pi diat a uvuvia ta ra varkaul,
ba ra umana rangrang na tutana pi diat a
uvuvia ta ra vinarubu, ba ra umana tena
kabinana pi diat a kap ra gem, ba ra umana
tena minatoto pi diat a kale pa ra tabarikik,
ba ta pite varpa pire ra umana melemuna;
a minat ma ra magit na kinaian i tadav diat
par. [12] Pa ta na i nunure kana pakana bung;
da ra umana en dia virua ta ra ubene, da
ra umana beo dia papa ta ra kun, damana
di kun ra umana natu i ra tarai ta ra kaina
bung ba i pot vakaian tadav diat.

A kabinana i boina ta dir ma ra lavur vargal na vinarubu

[13] Ma iau ga gire ra kabinana dari ta go ra
nilaun, ma iau ga manane: [14] tika na nat na
pia na pal i ga tur, ma pa i ga peal ra tarai

tana; ma tika na rangrang na king i ga tut
ure, ma i ga pait ra umana liplip kikil ia;
15 ma ta ra bala na gunan di ga na tadav tika
na luveana na tutana, a tena kabinana, ma
i ga valaun ra pia na pal ta kana kabinana;
ma pa ta tikai i ga nuk pa nam ra luveana
na tutana. 16 Iau ga nuknuk ba ra kabinana
i boina ta dir ma ra niongor; ia kaka di
kulume ra kabinana kai ra luveana, ma pa
di valongore kana tinata.
17 Di valongore ra tinata kai ra tena kabi-
nana ba ra tarai dia ki vovovon, ma ra nilai
nina i lue ra umana tena malagene, pata.
18 A kabinana i boina ta dir ma ra lavur
vargal na vinarubu; ma ra kopono nirara i
vakaina mangoro na bo na ninunuk.

10

A vuai ra papaua na mangamangana

1 A langa na taring i vakaina ra varku i ang
na katkat; a ik a mangana papaua i vakaina
ra kabinana ma ra variru. 2 A nuknuk i
ra tena kabinana i ben vatakodoa; ma ra
nuknuk i ra lunga i ben varara. 3 Ba ra lunga
i vanavana na nga i iba upi ra minatoto; i
vatang ra umana enana tikatikai ba i lunga.
4 Ona ra bala i ra tena varkurai i mala-
malapang, ma i kulot ure u, koko una vung
vue kaum tiniba; una torom pirana, ma una
vango ra balana. 5 Go tika na magit iau ga
gire i kaina ta ra rakarakan a gunagunan, a
tena varkurai i pait ra nirara ma ra tuptup;
6 a umana papaua dia vatur vake ra ngala na
tiniba pirana, ma di tibe ra umana uviana
ma ta ikilik ika. 7 Damana iau ga gire ra
umana vilavilau dia ki ta ra umana os, ma
ra umana luluai dia vanavana ka ma ra kau
i diat.
8 Nina i kal ra tung na bura bar tana,
ma nina i re vue ta liplip na vat, a vui bar
na karat ia. 9 Nina i kal ra umana vat na
kaina bar ta diat; ma nina i mut ra davai na
kinkin bar. 10 Ona ra pem i mul, ma pa di
vamangi ia, i ti topa ia tuna ba da manga
mumut me; a kabinana ia ra vunapai ra bo
na papalum. 11 Gala ra vui i varkarat ba pa
di vamaram ia boko, gala ra kabinana kai ra
tena vavamaram vui pa i topa ta magit.
12 A umana tena kabinana dia vatur vake
ra pite varpa ta kadia tinata; ma ra lunga i
kaina ka ta ra ura bul na ngiene. 13 Ba i tata
tavuna i tata na papaua, ma ra mutuai kana
tinata ia ra kaina varngangar. 14 A umana
lunga dia tata mat; a tutana pa i nunure
ba ava nam ba na vana rikai boko namur;
to ia na ve ure ra magit i arikai ba i mat?
15 A umana papaua dia vatalanguane diat
par, tago pa dia nunure ra nga upi ra pia
na pal. 16 U ra gunan, na kaina piram ba
kaum king a tultul uka, ma kaum umana
luluai dia balaguan tuk tar ta ra lar! 17 Na
boina piram ba kaum king a natu i ra ngala,
ma kaum umana luluai dia balaguan ta ra
pakana bung ure ra balaguan, ma dia ian
pi diat a dekdek tana, ma vakir pi diat a
longlong.
18 A ul a pal i bilua ta ra kaina papalum, ma
ba ra umana lima dia ki vakuku ra ul a pal i
tua. 19 A tarai dia balaguan pi diat a gugu, dia
momo pi diat a ga, ma ra mani ia ra vunapai
dir par. 20 Koko una vul ra king, ma ta kaum
vava bula pata; koko una tata kaina ure ra
umana uviana, ma ta kaum vava bula pata;
kan ta beo ta ra maup na kap ra nilaim, ma
ra umana bebe diat a varvai ure.

11

A mangamangana kai ra tena kabinana

1 Una vue tar kaum gem ta ra ul a tava, ma
ba i par mangoro na bung una tak pa mule.
2 Una tibe kaum mani tar tai ta lavurua ba
tal lavutul na tinur varbete; pa u nunure ba
ava bar na kaina ta ra rakarakan a gunagu-
nan. 3 Ba ra umana gobol a bakut dia mamat
ma ra bata, dia vabilim ra gunagunan; ona
ra davai i bura uro ta ra matana taubar, ba
uro ta ra matana labur, ta ra pakana a davai
i bura tana, ta nam iat ra pakana na va.
4 Nina i giragire upi ra vuvu pa na
vavauma; ma nina i bobobe ra umana gobol
a bakut pa na dodoko. 5 Da pa u nunure ba ra
vuvu i kakaviai dave, ba ra bul i tavua dave
ta ra tatal na bul, damana i dekdek upi una
nunure ba God, nina i bang ta ra lavur magit
par, i papalum dave.
6 Una vavaume kaum umana patina ta ra
malana, ma koko una ngo tuk i ravian; tago
pa u nunure ba go ba nam na tavua, ba dir
parika.
7 A dovotina ra kapa i boina, ma ra magit
na gugu ba a ura kiau na mata dir gire ra
keake. 8 Ona ra tutana i laun vue mangoro
na kilala, boina ba na gugu ta diat parika;
boina ba na nuk pa go, ba ra umana bung-
bung na bobotoi diat a peal mat. Namur ta
ra minat na lingling ika.

A tinata na varvateten pire ra umana barmana

9 Damana, u a barmana, una gugu ta kaum
kilala na barmana; na lagar ra nuknukim ba
pa u tutana ot boko; una mur ra mamainga
ai ra balam, ma nam nina a ura kiau na
matam dir manane; ia kaka, una nunure
ma ra dovotina ba God na kure u ure go
ra lavur magit. 10 Una rubat vue ra lavur
nginarao kan ra nuknukim, ma una balaure
ra pal a pakam kan ra kinadik, tago a kini
na barmana, ma ra kini ba u lagalagar tana,
pa na tur vatikai.

12

1 Damana una nuk pa kaum Tena Vavaki
ba u barmana boko, ba pa dia ti vut boko
ra umana kaina bung, ma pa i ti vut boko
ra e ba una biti tana: Pa iau gugu ure. 2 Ba
ra keake pa i bobotoi boko, ma pa i panie
ra kapa i ra gai ma ra umana tagul, ma pa
i bakut mulai ba ra bata i tar par; 3 ba ra
umana monamono ai ra pal dia dadadar,
ma ra ura pagapaga tana dia pagol; ba ra
umana vavina nina dia uduudu dia paupau
ka ma dia ngo, ma ra umana vavina dia tur
ta ra mata na kalangar pa diat a bagabagele
mulai; 4 ba di banu ra umana banbanu ta ra
mata na pal, ma pa i ngala mulai ra nilai ra
vat na uduudu, ba ra varvareo kai ra umana
beo i memeap ika, ma pa di valongore bulu
ra kakailai kai ra vaden; 5 ba nina i patuana
i burut ba na vana tutua, ma pa i mainge
ra vinavana ka; ba ra pepe na uluna i pua,
ba i pa barabarop, ma ra tulungeana i bilua;
ma ra tutana i vana tar ta ra kubana, nina
ba na kiki tukun tana, ma ra umana tena
niligur dia bolabolo ta ra nga; 6 ta ra bung ba
ra kuara i silva i takunu, ma ra lamp i goled
i bura ma i tagigi, ba ra la na tava i tapelegi
aro ta ra mata na tava, ma ra alal tava i kaina
ta ra kivu; 7 ba ra tobon i talil tadav ra pia,
ma ra tulungen tadav God nina a ga tul tar
ia.

8 A magit vakuku tuna, damana ra Tena
Varvai i biti, a lavur magit parika a magit
vakuku tuna.

A kidoloina tiniba kai ra tarai

9 Ma go bula, ra Tena Varvai, tago i ga
kabinana, i ga tovo vanavana ra tarai maia,
i ga nuknuk ure, ma i ga tikan upi ra umana
tinata valavalar.

10 Ra Tena Varvai i ga tikan upi ra umana
bo na pakana tinata pi na tumu vake ra
umana tinata dia dovot.

11 Ra lavur tinata kai nina i kabinana dia
da ra umana virvirit, ma kana umana tinata
valavalar dia da ra umana ot di tutuk varuk
diat; di varuk ra nuknuk i ra kopono tutana
ta ra nuknuk i ra mangoro. 12 Ea, natugu,
una luk ra buk na kabinana, ma una vartovo
tana; nina i mainge ba na kap varurue ta
mangoro na buk, pa na nunure ra ningo; a
vartovo milat i vabiluane ra pal a paka.

13 Go ra mutuaina, ma na par; a tiniba kai
ra tutana ba na ru God, ma na torom ta kana
lavur vartuluai, 14 tago God na kap vaarike ra
lavur magit na pidik par, ma na kure diat,
ba dia boina ba dia kaina.

A KAKAILAI I LIA TA RA LAVUR KAKAILAI

A taulai kalama, a vavina, ma ra umana natu i Ierusalem, a umana vavina

1 A kakailai i lia ta ra lavur kakailai, nina ba kai Solomon.
2 Boina ba na galum iau ma ra umana vargalum na ngiene;
Kaum varmari i boina ta dir ma ra polo na vuai na vain.
3 Kaum lavur varku dia ang na vuai,
A iangim i da ra varku di ga lolonge,
Damana a umana inip na vavina dia mari u.
4 Una al pa iau; ma avet a vutvut up u.
Ra king i ga ben pa iau tar ta ra kubana;
Avet a gugu ma avet a ga tam;
Avet a vala varvai ure kaum varmari, ma ure ra polo na vuai na vain pata;
Kadia varmari piram i dovot.

5 I korong ra pakagu, a umana natu i
Ierusalem, a umana vavina,
Ia kaka iau a metek,
Da ra umana pal na mal Kedar,
Da ra umana mal na babak kutu kai Solomon.
6 Koko avat a bobe iau tago i gogol ra pakagu,
Tago ra keake i ga tar rang vakubar ra pakagu.
A umana natu i tinagu, a umana tutana, dia ga kankan ure iau,
Ma dia ga vo pa iau pi ina tena varbalaurai ta ra umauma na vain;
Ma kaugu uma na vain pa iau ga balaure.

7 U nina ba ra tulungeagu i mari ia, una ve iau
Ure ra pakana kaum kikil na sip dia iaian tana, ma ra pakana dia ngoango tana ari ra keake i ki tur;
Ta ra ava ina da ta tikai i tuba ra pal a matana
Maravai tar ta ra kikil na sip kai ra umana talaim?

8 Gala pa u nunure, u nina u boina ta ra vaden par,
Una mur ra nga kai ra umana sip,
Ma una tabar kaum lavur nat na me maravai ta ra umana pal na mal kai ra umana tena balabalaure sip.

A taulai kalama, a vavina, ma ra taulai kalama, a tutana

9 Kaugu vakak, iau tar valarue u ma ra nat na os ai ra kiki na vinavana kai Parao;
10 A ura pagupagu na ngiem dir boina, ra pepe na ulum nina di vir ia i vamong dir,
Ma ra inoam bula, nina di vakurue ma ra kurkurua i ngatngat.
11 Avet a vi kaum ta vivi na goled,
Ma avet a vapetep vanavana tar ta silva tana.
12 Ba ra king i ga ki boko ta kana vatar,
Kaugu varku i ang na vuai.
13 Kaugu vakak i da ra vinvin bira na davai
Nina i va ta ra bongobongogu.
14 Kaugu vakak i da ra tur a pupu na davai i ang na vuai
Ta ra uma na vain aro En-Gedi.

15 Ea, kaugu vakak, u a valilingina; ea, u a valilingina,
Ma a ura kiau na matam dir da ra kiau na mata i ra uka.

16 Ea, kaugu vakak, u bula a valilingina, maia, a magit na varmananai;
Ma kador vava i limut.
17 Ra umana bolo ta kador pal, a umana tagatagal,
Ma ra umana ivarai tana a umana iara iat.

2

1 Iau a lelegurua maro Saron,
Ma ra vaigoara ta ra malamale.

2 Da ra vaigoara livuan ta ra umana kait,
I damana kaugu vakak livuan ta diat ra vaden.
3 Da ra gamata livuan ta ra lavur davai na pui,
I damana kaugu vakak livuan pire ra tarai.
Iau ga ki ma ra gugu ta ra maluruna,
Ma ra vuaina i kalami piragu.
4 I ga ben tar iau ta ra pal na nian,
Ma kana vakilang nina i bebe taun iau, ia ra varmari.
5 Avat a vadekdek iau ma ra vuai na vain di vuare, ma avat a vamaram iau ma ra gamata,
Tago iau mait ma ra varmari.
6 Boina ba ra limana, a maira, na va ta ra kabinamur na ulugu,
Ma ra limana tuna na tal iau me.

7 Ea, a umana vavina Ierusalem, iau vargat avat
Tai ra umana vakak na leing ma ra umana me,
Ba koko avat a vararak pa ra mamainga upi ra varmari
Tuk tar ba i arikai.
8 Ra nilai kaugu vakak! Gire i vut,
I pil ta ra lualuana, i pipil tur vanavana ta ra buabuana.
9 Kaugu vakak i da ra vakak na leing, ba ra nat na me;
Gire, i tur ta ra papar a pal,
I gigira ruk ta ra umana mata na kalangar,
Di gire ta ra liplip na ubene.
10 Kaugu vakak i ga tata, ma i ga biti tagu;
Una tut, kaugu vakak, kaugu valilingina, ma dor a vana;
11 Tago ra e na madoldol i tar par,
I tar par ra bata;
12 Di gire ra umana pupu na davai ta ra gunagunan,
Ra e kai ra umana beo nina dia kakailai i vut,
Ma di valongore ra nilai ra uka ta kada gunan;
13 Ra vuai na lovo i matuka vanavana,
Ma ra umana vain dia pupu,
Ma dia ang na vuai.
Una tut, kaugu vakak, kaugu valilingina, ma dor a vana.
14 Ea, kaugu uka ta ra umana ngovo na vat, ta ra bakbakit ta ra ar na vat,
Boina ba ina gire ra pal a matam, boina ba ina valongore ra nilaim,
Tago ra nilaim i kalami, ma ra pal a matam i vakak.

15 Avat a kinim vake ra umana leing na pap, ra umana nat na leing na pap, nina dia kokore ra uma na vain;
Tago kaveve umana vain dia pupu.

16 Kaugu vakak, ia kaugu vakak iat, ma iau kana,
I ian livuan ta ra umana vaigoara.
17 Ba i vuvu ravian ma ra lavur malur dia panie,
Una talil, kaugu vakak, ma una da ra vakak na leing ba ra nat na me
Ta ra umana luana dia ang na vuai.

3

A nuknuk i ra taulai kalama a vavina

1 Nina ba ra balagu i mari ia, iau ga ngarao upi ia ta ra umana bungbung na marum ba iau ga va ta kaugu vava;
Iau ga ngarao upi ia, ma pa iau ga tikan tadav ia.
2 Iau ga biti: Gori ina tut, ma ina vana vurvurbit ta ra pia na pal,
Ina tikan upi nina ra balagu i mari ia,
Ta ra umana nga ma ta ra lavur nga dia tababa;
Iau ga tikan upi ia, ma pa iau ga tikan tadav ia.
3 Ra umana monamono nina dia vana vurvurbit ta ra pia na pal dia ga tadav iau,
Ma iau ga biti ta diat: Dave, ava ga gire laka nina ra balagu i mari ia?
4 Iau ga vana kan diat, ma pa i ga vavuan
Ma iau ga na tadav nina ba ra balagu i mari ia.
Iau ga tal ia, ma pa iau ga pala vue
Tuk iau ga ben pa ia tar ta ra kuba i nagu,
Ta ra pal kai nina i ga lalau pa iau.

5 A umana vavina Ierusalem, iau vargat avat,
Tai ra umana vakak na leing ma ra umana me,
Ba koko avat a vararak pa ra mamainga upi ra varmari
Tuk tar ba i arikai.

Diat dia vanavana ta ra varbean

6 To ia go i pot maro ra bil da ra umana lologoi na mi,
Nina i ang na vuai ma ra bira na davai, ma ra bulit i ang na katkat,
Ma ra kabang kai ra umana tena kunukul?

7 Ea, ia ra vava kai Solomon,
A laptikai na vinun na dekdek na tutana kai Israel
Dia tur kikil ia.
8 Diat par dia melem ta ra vinarubu ma ra pakat na vinarubu;
Tikatikai i vi tar kana pakat ta ra paparai na kauna,
Upi koko ta bunurut ta ra marum.

9 Solomon ra king i ga pait kana ta kiki na vinavana
Ma ra davai maro Lebanon.
10 I ga pait ra umana pagapaga tana ma ra silva,
Ma ra ruarua tana i ga pait ia ma ra goled, ma ra kiki tana i ga pait ia ma ra mal i meme marut,

A umana vavina Ierusalem
Dia ga mal ia ma ra varmari.

11 Avat a vana, a umana vavina Sion, ma avat
a gire ra king Solomon,
I vung ra kere nina tinana i ga vatoke tar ia
tana ta ra bung di ga tane bat ia,
Ta ra bung i ga gugu ra balana tana.

4

A taulai kalama, a tutana, i pite pa ra taulai kalama, a vavina

1 Ea, kaugu vakak, u a valilingina, u a potar
na vavina,
A ura kiau na matam dir da ra kiau na mata
i ra uka;
Ra pepe na ulum i da ra kikil na me
Nina i va ta ra papar a luana Gilead.
2 Ra umana pal a ngiem dia da ra kikil na sip
ba di kabur kut uka diat,
Ma nina ba di ga puk vagomgom diat;
Dia vanavana a ururua,
Ma pa ta tikai ta diat i iba.
3 Ra ura bul na ngiem dir da ra kuara i meme,
Ma ra ngiem i vakak;
A ura pagupagu na ngiem nina dir ki ta ra
vavai na mal na tubatuba,
Dir da ra pakana gamata.
4 Ra inoam i da ra bur na pal nina David i ga
pait ia ure ra vuvuvung na vargal,
Nina ba tika na arip na marmar na bakbakit
dia ki tana,
Diat par ra umana ramravit kai ra umana
rangrang na tutana.
5 A ura um dir da ra kanga, a ura natu i ra
vakak na leing,
Nina ba dir ian maravai ta ra umana
vaigoara.

6 Ba i vuvu ravian, ma ra lavur malur dia
panie,
Ina vana tar ta ra luana na bira na davai,
Ma tadav ra buana na bulit i ang na katkat.

7 Kaugu vakak, ra pakam i potar,
Ma pa ta babale tana.

8 Dor a varagur maro Lebanon, kaugu taulai
kalama,
Dor a varagur maro Lebanon;
Una gigira marama ra ul a Amana,
Marama ra ul a Senir dir ma Kermon,
Kan ra bala i ra babang kai ra umana leon,
Kan ra luana kai ra umana lepad.*

9 U tar vagugu ra balagu, u taigu, kaugu
taulai kalama;
U tar vagugu ra balagu ba u kap lingan upi
iau,
Ba iau gire ra kurkurua ta ra inoam.
10 Taigu, kaugu taulai kalama, kaum varmari
i boina!
I manga boina ta dir ma ra polo na vuai na
vain!
Ma ra vuvuluna ta kaum lavur vartap i lia ta
ra lavur mangana magit dia ang na
katkat!
11 Ea, kaugu taulai kalama, a ura bul na
ngiem dir tuatua da ra bulit na livur.
A polo na bulit na livur, ma ra polo na u, dir
ki ta ra vavai na karameam.
Kaum lavur mal dia ang na vuvuvul da
Lebanon.

12 Taigu, kaugu taulai kalama, i da ra uma di
liplip bat ia,
Da ra tava i ninim rikai nina di tuba bat ia,
Da ra tava i pupunuk nina di ang bat ia.
13 Kaum lavur. ibul dia da ra uma na gamata
i vuai ra bo na vuaina;
A ena ma ra umana mapina nared,
14 A nared ma ra sapron,
Kalamus ma sinamon, ma ra lavur davai na
bulit dia ang na katkat;
A bira na davai ma ra davai na alo ma
ra umana vuai na davai dia ang na
vuai, ma dia ngatngat muka.
15 U tika na uma na tava i pupunuk,
U tika na kivu, nina ba ra tava tana a launa,
U ra umana tava alir marama Lebanon.

16 Ea, u ra labur, una tavangun; ma u ra
taubar, una vut;
Amur a vu taun kaugu uma, upi ra bo na
vuvuluna tana na arikai.
Boina ba kaugu vakak na vana ta kana uma,
Ma na en ra bo na vuaina tana.

5

1 Iau pot ta kaugu uma, taigu, kaugu taulai
kalama;
Iau tar ilipe kaugu bira na davai ma kaugu
balsam;
Iau tar mome kaugu polo na vuai na vain
ma kaugu polo na u.
Avat a ian, a umana talaigu,

* 4:8: A lepad, a mangana leing da ra ngala na pusi, a tena varkarat.

Avat a momo, maikir, avat a mome ta ngala,
a umana vakak.

A kini varbaiai ia ra magit na niligur

2 Iau ga va mat, ma ra balagu i ga tavangun;
Ia ra nilai kaugu vakak ba i pipidil, ma i biti:
Una papa are iau, taigu, kaugu valilingina,
kaugu nat na uka, kaugu viviliai,
Tago ra pepe na ulugu i pupuk ma ra ma-
voko,
Ra ulugu i buibui ma ra vual na marum.
3 Iau ga tar vorodo vue kaugu olovoi, ta ra
ava ina ule mule?
Iau ga tar puk ra ura kaugu, ta ra ava ina
vadur mule dir?
4 Kaugu vakak i ga varuk ra limana ta ra
liplip na ubene marave ra matakil-
lalat,
Ma ra balagu i ga dadadar upi ia.
5 Iau ga tut pi ina papa are pa kaugu vakak;
A ura limagu dir ga tua ma ra bira na davai,
Ma ra umana kaka na limagu ma ra bira na
davai i polo,
Ari iau ga vatur ra alal bat ai ra matakilalat.
6 Iau ga papa are pa kaugu vakak,
Ma kaugu vakak pa i ga ki, i ga tar vana.
A balagu i ga mamat ba i ga tata.
Iau ga tikan upi ia, ma pa iau ga tikan tadav
ia;
Iau ga oro upi ia, ma pa i ga bali iau.
7 Ra umana monamono, nina dia vana
vurvurbit ta ra pia na pal, dia ga
tadav iau.
Dia ga kita iau, dia ga vakinkin iau;
Ra umana tena balabalaure ta ra liplip na
vat dia ga ra pa kaugu mal na tu-
batuba.

8 Iau lul vovo pa avat a umana vavina
Ierusalem, ba gala avat a tadav kaugu
vakak,
Avat a ve ba iau mait ma ra varmari.

A taulai kalama, a vavina, i pite pa ra taulai kalama, a tutana

9 Ea, u a viviliai kakit ta ra vaden par,
Kaum vakak i boina dave tai ta enana
vakak?
Kaum vakak dir enana varbaiai dave ma ta
enana i vakak,
Pi una lul vovo pa avet dari?

10 Kaugu vakak i tavatavaliran, ma i kubar ra
pakana,
I lia vurakit ta ra vinun na arip na marmar;
11 Ra uluna i da ra goled i ngatngat;
Ra pepe na uluna i da ra pupu ra pao. ma i
korong da ra kotkot.
12 Ra ura kiau na matana dir da ra ura uka
marave ra umana tava alir;
Di tar puk dir ma ra polo na u, ma dir ki
bulu.
13 A ura pagupagu na ngiene dir da ra uma
na balsam, ma ra kinobot na pitili-
bung;
A ura bul na ngiene dir da ra umana
vaigoara nina dia tua ma ra bira na
davai i polo.
14 A ura limana dir da ra umana domol i
goled, nina ba di vapetep tar diat ma
ra topas;
Ra pal a pakana i da ra loko na elepant, nina
ba di vapetep tar ra sapir tana.
15 A ura kauna dir da a ura pagapaga na bo
na vat, nina ba dir ki taun ra ura kiki
i goled ma i ngatngat;
Ba di gire i da Lebanon, ma i boina da ra
umana tagatagal.
16 Kana tinata i kalakalami, maikir, ia parika
i mariringian kakit.
Go iat kaugu vakak, go nina a talaigu, a
umana vavina Ierusalem.

6

1 Ea, u a viviliai kakit ta ra vaden par,
Kaum vakak i tar vana uve?
Kaum vakak i tar lingan tar uve,
Upi dat a tikan upi ia?

2 Kaugu vakak i tar vana ur ta kana kinobot
na davai i ang na katkat,
Upi na ian ta ra uma, ma upi na ilipe ra
umana vaigoara.
3 Iau kai kaugu vakak, ma kaugu vakak ia
kaugu;
I tabar kana kikil na sip maravai ta ra
umana vaigoara.

A taulai kalama, a tutana, i pite pa ra taulai kalama, a vavina

4 Ea, kaugu vakak, u ti mariringian da Tirsa,
Ma u vakak da Ierusalem,
A magit na bunurut da ra loko na tarai na
vinarubu ma ea vakilang na kamara.
5 Una lingan irai kan iau,
Tago a ura kiau na matam dir ga tar vaburut
iau.
Ra pepe na ulum i da ra kikil na me,
Nina i va ta ra papar Gilead.
6 Ra umana pal a ngiem dia da ra kikil na sip.
Nina ba di ga puk vagomgom diat;

Dia vanavana a ururua, ma pa ta tikai ta diat
i iba.
7 A ura pagupagu na ngiem, nina dir ki ta ra
vavai kaum mal na tubatuba,
Dir da ra pakana gamata.

8 A laptikai na vinun diat ra umana vavina
kai ra king, ma a lavutul na vinun na
tultul na vavina,
Ma ra umana inip na vavina nina pa di luk
diat, dia ki.
9 Kaugu nat na uka, kaugu viviliai, ia ra
kavakake,
A kopono vavina kai nana;
A bul na vakak kai nina i ga lalau pa ia.
Ra umana vavina dia ga gire, ma dia ga biti:
I ti doan;
Maikir, ra umana vavina kai ra king, ma ra
lavur tultul na vavina, dia ga pite pa
ia.

10 Ia go i da ra kapa ai ra buabuarana,
Ma i talapar da ra gai,
Ma i pupua da ra keake,
A magit na bunurut da ra loko na tarai
na vinarubu ma ra vakilang na ka-
mara?

11 Iau ga vana ur ta ra uma na galip,
Upi ina gire ra lavur ginol ta ra male,
Pi ina gire ra davai na vain ba i karakap
boko,
Ma ra gamata ba i pupu.
12 Ba pa iau ga nununuk boko, kaugu ma-
mainga i ga vako iau
Ta ra kiki na vinavana kai kaugu vakak.
13 Ea, u ra vavina maro Sulam, una lilikun;
Una lilikun, una lilikun, ma avet a gire u.
Upi ra ava avat a gire ra vavina Sulam,
Da ava bobe ra malagene maro Makanaim?

7

1 Ea, u a natu i ra luluai, a vavina, i ti
mamamar tuna ra ura kaum ba u
vanavana!
A paparai na kaum i guaguar da ra pupu na
irima
Varogop ba ra melemuna i ga madake.

2 A bitom i da ra la na nimomo nina i vulu,
Ma nina pa i iba upi ra polo na vuai na vain;
Ra balam i da ra vinvin vit
Nina ba Ta umana vaigoara dia tur kikil ia.
3 A ura um dir da ra kanga,
Da ra ura natu i ra leing, nina a bo na
ginagira.
4 A inoam i da ra bur na pal di pait ia ma ra
loko na elepant;
A ura kiau na matam dir da ra umana lum
aro Kesbon, maravai ta ra mataniolo
Bat-Rabim;
A bilaum i da ra bur na pal Lebanon
Nina i vatale uro Damasko.
5 A ulum i da Karmel,
Ma ra pepe na ulum i da ra mal i meme
marut,
Nina di rau ra king me.

A ura taulai kalama dir gugu varurung

6 Ea, a vakak u, a valilingina ma a boina,
Nina ba da gugu tana.
7 Ra pal a pakam i da ra gelep,
Ma a ura um dir da ra vuaina i vo.
8 Iau ga biti: Ina koe ra gelep,
Ina tatabai ta ra umana pagalina;
Boina ba a ura um dir a da ra vuaina i vo,
Ma kaum mamadang na vuvul da ra vuai na
gamata;
9 Ma ra ngiem na da ra polo na vuai na vain
nina i manga boina,
Ma i kalami ure kaugu vakak,
Ta ra bul na ngiene ma ra pal a ngiene.

10 Iau kai kaugu vakak,
Ma kana mamainga i tur tagu.
11 Una mai, kaugu vakak, boina da dor a vana
ta ra bala na vura;
Boina ba dor a ki ta ra gunagunan.
12 Boina ba dor a vana na taptapke uro ta ra
umauma na vain;
Dor a gire ba ra davai na vain i karakap
boko, ma ra vuaina i arikai,
Ma ba ra umana gamata dia pupu;
Ma ina vaarike kaugu varmari piram abara.
13 Ra umana davai na pepe ure ra varmari dia
ang na vuai,
Ma ra umana mangana vuaina davai dia
boina, a kalamana ma ra maulana,
dia va ta ra po,
Nina ba iau ga vung ia ure u, kaugu vakak.

8

1 Gala u a taigu, nina ba nagu i ga vau ia,
Gala na boina!
Ba ina tadav u ta ra taman, ma ina galum u,
Pa ta na na kulume iau tana.
2 Ina agure u tar ta ra kuba i nagu,
Nina ba na vateten iau;

Ina vamomo u ma ra polo na vuai na vain,
nina di ga pota ma ra kavavar,
Ma ra polo na vuai na vain nina i kalami.

3 Boina ba ra limana, a maira, na va ta ra
kabinamur na ulugu,
Ma ra limana tuna na tal iau me.

4 Ea, a umana vavina Ierusalem, iau vargat
avat,
Ba koko avat a vararak pa ra mamainga upi
ra varmari,
Tuk tar ba i arikai.

A varmari i dekdek da ra minat

5 Ia go i vut maro ra pupui,
Ma i tatabai ta kana vakak?
Iau ga vangun u ta ra bit a gamata,
Abara iat tinam i ga kava u ie,
Aina iat u ga ruarua ia ie.
6 Una vaki iau da ra vakilang ta ra balam, da
ra vakilang ta ra limam.
Tago a varmari i dekdek da ra minat;
Ma ra varpin i leo da ra babang na minat;
A umana meme tana dia da ra meme ta ra
iap,
A birao iat kai ra Luluai.
7 Mangoro na tava dia mama pun ra var-
mari,
Ma. ra umana lovon dia mama taun vadudu
pa ia;
Da kulume ra tutana
Nina ba na valar ia pi na kul ra varmari ma
ra tabarikik.
8 Tika na tai vevet,
Nina ba pa i ti tur boko ra una;
Ava avet a pait ia ure tai vevet
Ta ra bung ba di tir pa ia ta vevet?
9 Gala i tur padikat da ra liplip na vat,
Avet a pait ra bur na pal i silva taun ia;
Gala i da ra banbanu,
Avet a liplip bat ia ma ra umana davai na
tagatagal.

10 Iau ra liplip na vat, ma a ura ugu dir da ra
ura bur na pal tana,
Ma ta ra kiau na matana iau ga da tikai nina
i ga tikan tadav ra malmal.
11 Solomon i ga vatur vake tika na uma na
vain aro Baal-Amon;
Ma ra umana tena balabalaure dia ga tokom
pa kana uma na vain pirana
Ma tika na arip na marmar na pakana silva
ure ra vuaina tana.
12 Kaugu uma na vain iau balaure;
Ma u Solomon, una vatur vake kaum silva,
Ma ra vuai kaum uma, ma ra umana tena
balabalaure bula.

13 Ea, a umana talaigu dia valongore ra ni-
laim,
U, nina u ki ta ra umauma;
Boina ba iau bula, ina valongore.
14 Una lulut, kaugu vakak,
Ma una libur da ra vakak na leing ba ra me,
Ta ra umana luana dia ang na katkat.

A BUK KAI RA PROPET IESAIA

A kaina vuna tarai

1 A ninana nina ba Iesaia, natu i Amos, i ga
gire ure Iuda ma Ierusalem, ta ra kilakilala
ba Usia, Iotam, Akas ma Esekia dia ga ki na
king ta ra gunan Iuda.
2 U ra bala na bakut, una valongore, ma
u ra rakarakan a gunagunan, una nuk pa
ia, tago ra Luluai i tar tatike dari: Iau tar
tabar ra umana bul, ma iau tar vangala diat,
ma dia tar piam vue iau. 3 A bulumakau
i nunure nina i vague, ma ra as i nunure
ra vuvuvung na nian kai nina i vague; ma
Israel pa i nunure, ma kaugu tarai pa dia
nuk pa ia.
4 Ui! A kaina vuna tarai, a tarai ba dia
kap vurot ma ra bilak na mangamangana,
a umana natu i ra umana tena varpiam, a
umana bul na vartuam diat; dia tar vana
balakane ra Luluai, dia tar nuknuk vakuku
ure ra Lia Kakit kai Israel, dia tar papait na
vaira, ma dia ung murmur. 5 Upi ra ava da
kita mule avat? Tago ava tut na varpiam,
ma i kaina vanavana. A ulu i vavat par i
mait, a bala i vavat par i tar turatura. 6 Papa
ta ra pal a kauna ma i tuk ta ra katkat na
ula, pa ta bo na nilaun tana; a umana baba
ka, ma ra umana dala, ma ra umana manua;
pa di paum guve diat, pa di pulu diat, ma
pa di puk diat ma ra dangi. 7 Kavava gunan
i tar uliran, di tar.li kavava lavur pia na pal;
a umana vaira dia en vue kavava gunan ta
ra luaina mata i vavat, ma i tar lingling da
ra gunan ba ra umana vaira dia li ia. 8 Ma ra
natu i Sion, a vavina, i tur valili, da ra pal
na turturup ta ra uma na vain, da ra pal na
minakila ta ra uma na kukamba, da ra pia na
pal ba ra ebar i tur kikil ia. 9 Gala ra Luluai
kai ra lavur kor pa i ga nur vue ta ik a ibaiba
pire dat, gala dat a ga varogop ma Sodom,
ma dat a ga vardada ma Gomora.

A nioro upi ra dovot na nukpuku

10 Avat a umana tena varkurai Sodom,
avat a valongore ra tinata kai ra Luluai; avat
a tarai Gomora, avat a nuk pa ra vartovo
kai kada God. 11 Upi ra ava ra peal tinabar
piragu? ra Luluai i biti. Iau milamila ga ta
kavava lavur me di tuntun tar ia tagu, ma ta
ra bira i ra umana tubu na vavaguai, ma pa
iau gugu ta ra gapu i ra umana bulumakau,
ma ra umana nat na sip, ma ra umana me,
a umana tomotoina. 12 Ba ava vana rikai ta
ra luaina matagu, to ia i vatang upi nam
ra lavur magit ta ra lima i vavat, upi avat
a rua vakaina kaugu lavur bala na gunan?
13 Koko avat a kap tabar mule iau ma ra
lavur tinabar vakuku; a mi na lotu ia ra
magit na milmilikuan piragu; a lukara na
gai ma ra Bung Sabat, ra pait kivung, pa
iau mainge go ra umana magit; dia da ra
mangamangana varpiam, maia, ra ngala na
lukara na lotu damana bula. 14 A balagu
i milmilikuane kavava lavur lukara na gai
ma kavava lavur enana lukara, dia da ra
kap vurot piragu; iau milamila tana. 15 Ma
ba ava vung pala tar ra lima i vavat, ina
ive ra matagu kan avat; maia, ma ba ava
vapeal kavava lavur niaring, pa ina torom
ta vavat; a lima i vavat i dur rit ma ra gap.
16 Avat a vargi, avat a dalu vagomgom avat;
avat a vung vue kavava lavur varpiam kan
ra luaina matagu; avat a ngo ma ra papait
varpiam, 17 ma avat a vartovo ta ra papait
boina; avat a nuk upi ra takodo na varkurai,
avat a valangalanga nina di arung bat ia,
avat a varkurai maravut ra nat na ling, avat
a tata maravut ra ua na vavina.
18 Io, avat a mai, ma dat a vartoto, ra
Luluai i biti; ba tumu kavava lavur varpiam
dia meme da ra gap, diat a pua boko da ra
kabang, ba dia birao da ra mal meme, diat a
pua boko da ra ivuna sip. 19 Ona ava mariga,
ma ona ava torom, avat a en ra bo na vuai
ra gunan boko: 20 ma ona ava ol ika, ma ava
varpiam, a pakat na vinarubu na en vue
avat; tago ra ngie i ra Luluai i tar tatike.

A varkurai ure Sion ma re varvalaun tana

21 Ea, ra pia na pal nam i ga dovot i tar
da ra igoro na vavina! Amana i ga buka ma
ra takodo na varkurai! A mangamangana
takodo i ga ki tana, ma go a umana tena
vardodoko. 22 Kaum silva i tar kubur, kaum
polo na vain di tar varpopoto ma ra tava.
23 Kaum umana luluai dia tar tut na varpiam,
ma dia varlair varurung ma ra umana tena
nilong; diat par tikatikai dia anan upi diat a
vatur vake ra vartabar, ma dia nuk upi ra
lavur vapuak; pa dia varkurai maravut ra
nat na ling, ma ra magit kai ra ua na vavina
pa di vaarike pire diat.
24 Kari ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor,
ra Tena Niongor kai Israel, i biti dari: Ea, ina
valangalanga iau mulai kan diat dia tur bat
iau, ma ina obo pa iau mulai ta kaugu lavur

ebar; [25] ma ina palum u ma ra limagu, ma ina
dalu vue ra magit i kaina tam, ma ina tak
vue ra lavur kaina magit kan u. [26] Ina mal
pa mule kaum umana tena.varkurai pi na
varogop ma ra vunapaina, ma kaum umana
tena varvateten upi diat a da ta ra turpaina;
namur da vatang u ba ra takodo na pia na
pal, ma ra pia na Dal i dovot. [27] Da kul valaun
Sion ma ra takodo na varkurai, ma diat
dia lilikun pirana ma ra mangamangana
takodo. [28] Ma ra umana tena varpiam ma
ra umana tena bolo langun diat a virua
varurung, ma diat dia vana balakane ra
Luluai diat a panie. [29] Tago diat a vavirvir
ure ra umana iban ava tar manane, ma ra
mata i vavat na ula ta ra lavur moramoro
nina ava ga vakilang diat. [30] Tago ava da ra
mapmapina davai i ele, ma da ra uma ba pa
ta tava tana. [31] Ma ra tena niongor na da ra
vupuna, ma kana papalum da ra takulen na
iap; ma dir par dir a birao, ma pa ta na na
pun ia.

2

A e na varkurai na malmal kai ra Luluai (Mika 4:1-3)

[1] A tinata ba Iesaia, natu i Amos, i ga gire
ure Iuda ma Ierusalem. [2] Ma ta ra e namur
ra luana nina ba ra kuba i ra Luluai i tur
tana na lualua ta ra umana buana, ma na
kiki ak ta diat, ma ra lavur vuna tarai diat
a koakor tadav ia. [3] Ma mangoro na tarai
diat a vana, ma diat a biti dari: Avat a mai,
ma dat a varait urama ta ra luana kai ra
Luluai ma ta ra kuba i ra God kai Iakob; ma
na vateten dat ure kana mangamangana,
ma dat a murmur kana umana nga; tago
ra vartovo na vana rikai maro Sion, ma ra
tinata kai ra Luluai maro Ierusalem. [4] Ma
ra Luluai na varvarkurai ta ra lavur vuna
gunan, ma na pit mangoro na vuna tarai;
ma diat a pait pukue kadia lavur pakat na
vinarubu upi ra umana rek, ma kadia lavur
rumu upi ra umana kono; a umana vuna
gunan pa diat a varvarubu vargil mulai, ma
pa diat a varvartovo mulai ure ra vinarubu.

A varkurai kai ra Luluai pire diat dia kolakolo

[5] Io, avat ta ra kuba i Iakob, avat a mai
ma dat a vanavana ta ra kapa kai ra Luluai.
[6] U tar vana balakane kaum tarai ta ra kuba
i Iakob, tago i tar peal pire diat ra lavur
mangamangana maro ra taubar, ma diat a
umana tena papait da ra tarai Pilistia, ma
dia varpit ma ra lavur natu i ra umana vaira.
[7] Kadia gunan i kor ma ra silva ma ra goled
bula, ma kadia ngatngat na tabarikik i tup
ia; damana bula kadia gunan i kor ma ra
umana os, ma ra lavur kiki na vinavana i
tup ia pire diat. [8] Damana bula kadia gunan
i kor ma ra lavur tabataba; dia lolotu tadav
ra papalum na lima diat, tadav ra magit ba
ra kaka na lima i diat iat i ga pait ia. [9] Ma ra
luveana i va timtibum, ma ra luluai i ruva;
io, koko una nur vue pire diat. [10] Una ruk ta
ra babang na vat ki, una parau ta ra tobon
na pia kan ra kankan kai ra Luluai ma kan
kana ngala na minamar. [11] Diat dia matana
luluai diat a bura boko, ma ra tarai ba i
ngala ra nuknuk i diat ure diat mulai, diat
a vavirvir boko, ma ra Luluai kaka na ngala
ta nam ra bung.

[12] Tago tika na bung kai ra Luluai kai ra
lavur kor na pot tadav diat par i kolakolo
ra nuknuk i diat, tadav diat dia papait na
luluai, ma tadav diat dia vangala pa mule
diat, ma da vaikilik pa diat; [13] ma tadav ra
lavur tagatagal par ta ra Lebanon, nina dia
manga tuluai urama, ma tadav ra lavur iban
par ta ra gunan Basan; [14] ma tadav ra lavur
lualuana par dia manga tuluai urama, ma
ra lavur buana dia ki ak; [15] tadav ra lavur pal
na minakila dia tuluai urama, ma ra lavur
dekdek na liplip na vat; [16] ma tadav ra lavur
parau Tarsis, ma tadav ra lavur malalar par
di gugu tana. [17] Ma da vue pukue vue ra
mangamangana kolakolo kai ra tarai, ma
kadia mangamangana luluai da vaikilik pa
ia; ma ra Luluai kaka na ngala ta nam ra
bung. [18] Ma ra lavur tabalar diat a panie
kakit. [19] Ma ra tarai diat a ruk ta ra umana
babang ta ra umana vat ki ma ra umana
tung ra pia, upi diat a parau kan ra ngala
na kankan kai ra Luluai ma kan kana ngala
na minamar ba i tut upi na vaguria na kaia
ra rakarakan a gunagunan. [20] Ta nam ra
bung ra tarai diat a vung vue kadia lavur
tabalar na silva, ma kadia lavur tabalar na
goled dia ga pait diat upi diat a lotu tadav
diat; diat a vue tar diat ta ra lavur mang
ma ra lavur tepetepe; [21] upi diat a ruk ta
ra umana babang ta ra umana vat ki ma
ra umana ngovo na vat upi diat a ki vue
ra ngala na kankan kai ra Luluai ma kana
enana minamar, ba i tut upi na vaguria na
kaia ra rakarakan a gunagunan. [22] Io, koko
avat a nurnur ta ra tarai ba ra vuvu ka i tur
ta ra bilau i diat; tago ra magit ava na tale

diat?

3

A varkurai kai ra Luluai pire Iuda dir ma Ierusalem

1 Tago ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur
kor, na tak vue ra tukal ma ra buka kan
Ierusalem ma Iuda, ra tukal na magit na
nian par ma ra buka na tava par; 2 ra
tena niongor ma ra tena vinarubu, ra tena
varkurai ma ra propet, ra tena papait ma
ra patuana, 3 ra luluai na loko na tarai na
vinarubu, ma ra tutana di ru ia, ma ra tena
varvateten, ma ra tena madaka ma ra tena
agagar tuna. 4 Ma ina tibe ra umana bul
uka upi diat a lue rap diat, ma ra umana
kuramana diat a kure diat. 5 Ma ra tarai
diat a rung vargiliane bat diat mulai, ma
tikatikai na ki taun talaina; a bul na piam
vue ra patuana, ma ra tutana vakuku na
piam vue ra ngalangala. 6 Ba tika na tutana
na kinim vake turana ta ra kuba i tama i
dir, ma na biti tana dari: U tar vung ra mal,
boina ba una varkurai pire dat, ma boina
ba una mal pa go ra taripuna ma ra limam;
7 ta nam ra bung na tak ra ngiene ma na
biti dari: Vakir ina tena valagar, tago pa ta
magit na nian ma pa ta mal ta ra kubagu;
koko avat a va ki iau ba ina tena varkurai
kai ra tarai.
8 Tago Ierusalem i tar tarip, ma Iuda
i tar bura; tago kadia tinata ma kadia
mangamangana i tur bat ra Luluai, ma dia
vakankan ra mata i kana minamar. 9 A mata
i diat iat i takun diat mulai; dia vaarike
kadia kaina mangamangana da Sodom, pa
dia ive. A bala i diat na kaina, tago dia tar
vabongon diat mulai ma ra kaina. 10 Avat
a varvai ure ra umana tena takodo ba diat
a ki mamal boko, tago diat a en boko ra
vuai kadia papalum. 11 Na kaina tai nina ra
tena varpiam! Na ki na malari boko, tago
da tul tar ra vapuak tana ure kana papalum.
12 Ma ra umana bul uka diat a arung bat
kaugu tarai, ma ra vaden diat a kure diat;
ea, avat kaugu tarai, diat ba dia rap lue avat,
dia varara avat, ma dia vapurpuruan ra nga
ba ava vana tana. 13 A Luluai i tut upi na
vartoto, ma i tur upi na kure ra tarai. 14 A
Luluai na kure ra umana patuana kai kana
tarai ma kadia lavur luluai bula; avat iat ava
tar en vue ra uma na vain; a tabarikik ba
ava long ia pire ra umana luveana i va ta ra
kuba i vavat; 15 ava ra kukuraina, tago ava
rua bereng kaugu tarai, ma ava ki taun ra
umana biaui? a Luluai God kai ra lavur kor
i biti.

A varkurai kai ra Luluai pire ra umana natu i Sion, a umana vavina

16-17 Ma ra Luluai i tatike bula go: A Luluai
na vaki ra kaka ta ra katkat na ulu i ra
umana natu i Sion, a umana vavina, ma ra
Luluai na pala vue kadia lavur mal; tago i
kolakolo ra nuknuk i diat, ma ba dia vana
vurvurbit dia tonatonok, ma ra mata i diat
i varvol, ma ba dia vana dia pipil vanavana,
ma i vartetelengei ra kau i diat.
18 Ta nam ra bung ra Luluai na tak vue
ra lavur minong dia mong me, ma ra lavur
ubene na tagal a ula, ma ra lavur marmar da
ra lokono gai; 19 ra lavur magit na marmar
talinga, ra lavur lalai, ma ra lavur mal na
kurkurua; 20 a lavur kere, ma ra lavur vinau
na patkoai, ma ra lavur vipit, ma ra lavur
pal a varku, ma ra umana magit na babat; 21 a
lavur domol, ma ra lavur magit na marmar
bibilau; 22 a lavur mal na lukara, ma ra lavur
olovoi, ma ra lavur mal na kukuvai, ma ra
lavur popopoi; 23 a lavur tiroa, ma ra lavur
mal kumau, ma ra lavur vipuar, ma ra lavur
mal na turturup mata.
24 Ma na damana ka: a magit i ang na
bubu na kia vue ra magit i ang na vuvuvul;
ma ra vinau vakuku na kia vue ra bo na
vipit; ma ra peaka na kia vue ra tagal a ip;
ma ra mal na tabun na kia vue ra potar na
minong; a vakilang na vilavilau di tuntun
tar ia na kia vue ra bo na minamar. 25 Kaum
tarai diat a virua ta ra pakat na vinarubu,
ma kaum lavur dekdek ta ra kamara. 26 Ma
kana umana mataniolo diat a tangi ma diat
a ligur, ma Sion na lingling ika ma na ki na
tabun.

4

1 Ma ta nam ra bung lavurua na vavina
diat a tabe vake tika na tutana, ma diat a
biti tana dari: Avet a en ra aveve magit iat,
ma avet a mal ma kaveve mal iat: ma ave lul
uka ba avet a kap iang tam, ma una pun vue
ra magit na vavirvir ta vevet.

A ko na kini namur kai Ierusalem

2 Ma ta nam ra bung ra ibul i ra Luluai
na potar ma na mamar, ma ra vuai ra pia
na ko tuna ma na mariringian ure ra tarai
Israel dia tar pila. 3 Ma na dari: nina ba i ki
valili aro Sion ma ra ibaiba i ki Ierusalem
da vatang ia ba a gomgom, maia pa, diat
par tikatikai ba di ga tumu ra iang i diat

varurung ma ra tarai dia ki Ierusalem, [4] ba
ra Luluai na ga dalu vue ra dur ta ra umana
natu i Sion, a umana vavina, ma ba na ga
kap vue ra gap kan Ierusalem ma ra vuvu
na varkurai ma ra vuvu na rangrang.
[5] Ma ta ra bung na keake ra Luluai na vaki
ra bakut ma ra mi arama liu ta ra gunan
na luana Sion par, ma na tur bula arama
liu ta kana lavur kivung, ma ra marum na
vaki ra biro na iap ba na pupua tana, tago
ra minamarina na turup diat par. [6] Ma da
vatur ra pal na turturup upi da malur tana
ta ra bung na keake, ma da ki bakit tana ma
da rivarivan tana ta ra ngala na vuvu ma
kan ra bata.

5

A tinata valavalar ure ra umana vain

[1] Boina ina kakaile ra kakailai kai talaigu
tadav ra vakak na talaigu ure kana uma na
vain. A vakak na talaigu kana ra uma na
vain ta ra papar a luana i manga vuai; [2] ma
i ipuk ia, ma i tak varurue vue ra lavur
vat kan ia, ma i vaume ra bo na davai na
vain tuna tana, ma i pait ra pal na minakila
livuan tana, ma i kal ra tung na vain bula
tana; ma i nuk upi ra vuai na vain tuna tana;
ma pata, a vuaina i manmanin ika. [3] Io, avat
a tarai Ierusalem ma ra tarai Iuda, avat a
varkurai ure amir ma kaugu uma na vain.
[4] Ava mulai ba da maravut nam me ba iau
tar pait ia ta kaugu uma na vain? Tago iau
tar pait ra lavur magit tana. Ma ta ra ava,
ba iau nuk upi ra vuai na vain tuna tana, i
vuai vaarike ke ra vuaina i manmanin? [5] Io,
go ina ve avat ba ava ina pait ia ta kaugu
uma na vain: ina re vue ra liplip na valangur
tana, ma da tun vue; ina re vue ra liplip
na vat bula, ma da ruarua vakaina; [6] ma ina
rubat vue, upi koko da laga mule ra davai
tana, ma koko da ipuk mulai tana; ma ra
kait ma ra kunai ka dir a tavua tana, ma ina
tigal ra bakut upi koko ra bata na bura tana.
[7] Tago ra uma na vain kai ra Luluai kai ra
lavur kor ia ra tarai Israel, ma ra tarai Iuda
ia kana davai na uma ba i manamanane; ma
i nuk upi ra takodo na varkurai, ma i gire ke
ra vinarubu, i anan upi ra mangamangana
takodo, ma i valongore ra kunukula ka.

Na kaina pire ra umana tena varpiam

[8] Na kaina ta diat dia vapeal kadia umana
pal, ma dia vangala kadia pia na uma vana-
vana upi pa ta maup mulai, ma avat ika
ava ki varkolono ta ra bala na gunan! [9] Ra
Luluai kai ra lavur kor i vatang tar ia ta ra
talingagu dari: A dovotina. mangoro na
pal diat a lingling ika, maia pa, ra umana
kaliana ma diat di ga alur kapi diat, ma pa
ta na na ki tana. [10] Tago a vinun na langun
na uma na vain da vatur vake ra kopono
valavalar na polo na vain tana, ma ba da
imimire a vinun na epa* na pat na kon da
vatur vake ra kopono epa tana.
[11] Na kaina ta diat dia tavangun ra malana
ikilik upi diat a mome ra tava longlong; diat
dia vangala pa ra keake ta ra marum upi ra
polo na vain na vamalamalapang diat! [12] Ma
ra pagol ma ra gita, a kudu ma ra tataru,
ma ra polo na vain i maravut kadia lavur
lukara; ma pa dia nuk pa ra papalum kai
ra Luluai, ma pa dia gire ilam ra magit ra
limana i pait ia. [13] Kari kaugu tarai dia tar
vana ta ra kini na vilavilau, tago dia iba
upi ra kabinana, ma kadia umana luluai dia
mat ma ra mulmulum, ma ra kor na tarai
dia kaina ma ra nimar. [14] Kari ra ruarua
na tulungen i vangala mule, ma i manga
panganga kakit; ma kadia umana uviana,
ma ra kor na tarai tuna, ma kadia lavur
minamar vakuku, ma ra tena gugu pire diat,
diat par dia ruk tana. [15] Ma ra tutana vakuku
i tar malari, ma ra ngala na tutana i tar ruva,
ma diat dia matana luluai dia tar ruva bula;
[16] ma ra Luluai kai ra lavur kor i ngala ta ra
varkurai; ma God, ra Lia Kakit, i lia ta ra
mangamangana takodo. [17] Ta nam ra bung
a umana nat na sip diat a iaian ta kadia pia
na vura, ma ra umana vaira diat a konom
ra magit kai ra umana tubu na tutana ta ra
gunan i lingling.
[18] Na kaina ta diat dia al pa ra kaina
mangamangana ma ra vinau na vaongo, ma
ra mangamangana bilak da ma ra dekdek na
vinau; [19] ma dia biti dari: Boina ba na lulut,
boina ba na pampam ma kana papalum, upi
avet a gire, ma boina ba ra nuknuk i ra Lia
Kakit kai Israel na vut ma na vana rikai upi
avet a nunure!
[20] Na kaina ta diat dia vatang ra kaina ba
a boina, ma ra boina ba a kaina; dia biti ba
ra bobotoi i kapa, ma ra kapa i bobotoi; dia

* 5:10: A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lb.

biti ba ra mapak na magit i kalami, ma ra
kalami na magit i mapak!
[21] Na kaina ta diat dia malamala tena
kabinana, ma dia nuk ia ba dia matoto!
[22] Na kaina ta ra umana lup mome vain,
ma diat dia ongor ma ra lolongoi na tava
longlong; [23] diat dia varkurai maravut ra
tena varpiam upi ta vapuak tana, ma dia
varpuai ta ra mangamangana takodo kai
ra tena takodo! [24] Io, da ra biro na iap i
vapar vue ra kunai, ma da ra vura makuk
i dudukau ta ra iap, damana ra okor i diat
na maroto ma ra pupu i diat na tubang
rikai da ra tobon; tago dia tar piam vue ra
vartovo kai ra Luluai kai ra lavur kor, ma dia
milmilikuane ra tinata kai ra Lia Kakit kai
Israel.
[25] Kari ra kulot kai ra Luluai i tar birao ure
kana tarai, ma i tar tulue ra limana ure diat,
ma i tar ubu diat, ma ra umana buana dia
ga guria, ma ra minat i diat dia ga va da ra
puputa ta ra lavur pal a nga. Ma a dovotina
kana kankan pa i par boko, ma i tulue boko
ra limana. [26] Ma na vatur ra vakilang ure
ra umana vuna tarai dia kiki vailik, ma na
buange pa diat maro ra ngu na rakarakan
a gunagunan, ma io, diat a vutvut ma diat a
poapot lulut; [27] pa ta na ta diat na talanguan,
ma pa ta na na tutukai; pa ta na na mata
vava, ma pa ta na na va mat. kadia vipit pa
na golagolo, ma ra kuara na pal a kau i diat
pa na takunu varbaiai; [28] kadia umana pu dia
lamia, ma kadia lavur panak par dia talele;
kadia lavur os a pal a kau i diat dia da ra vat,
ma ra umana vil ta kadia kiki na vinavana
dia da ra kalivuvur; [29] a nilai diat na da ra
nilai ra leon, diat a kukukula da ra umana
nat na leon; maia, diat a kukukula, ma diat
a kinim vake ra magit dia ub ia, ma diat a
puak vabakite vue, ma pa ta na na valaun
ia. [30] Ma ta nam ra bung diat a roro ure diat
da ra ta i roro; ma ba di gire ra gunan da
gire ke ra bingnimuna ma ra tinabun tana,
ma ra bakut i bak bat ra kapa.

6

A ninana ma ra nioro pire Iesaia

[1] Ta ra kilala Usia ra king i ga mat i tana,
iau ga gire ra Luluai, ma i ga ki ta ra ngala na
kiki na king i tur arama iat, ma ra ngu kana
mal i ga kor ta ra pal i gomgom. [2] A umana
angelo dia ga tur arama tana; tikatikai i
vung laptikai na bebeana; i turup ra matana
ma ra urua; ma i tuba ra ura kauna ma ta
ra urua; ma i purpururung ma ta ra urua.
[3] Ma dia ga oro vargilgiliane diat, ma dia
biti dari: I ti lia kakit, i ti lia kakit, i ti lia
kakit, ra Luluai kai ra lavur kor; a rakarakan
a gunagunan i ti kor ma kana minamar. [4] Ma
ra vunapai ra matakilalat i ga guria ta ra
nilai nina i oro, ma ra pal i ga buka ma ra
mi. [5] Ma iau ga biti dari: Ina malari! Tago
ina virua, tago iau a tutana ba i dur ra bul
na ngiegu, ma iau ki livuan ta ra tarai ba i
dur ra bul na ngie i diat; tago ra matagu i
tar gire ra King, ra Luluai kai ra lavur kor.
[6] Io, namur tikai ta diat ra umana angelo
i ga pururung pukai piragu, ma i ga kap ra
lakit ta ra limana, i ga tak pa ia ma ra kia
kan ra uguugu na vartabar; [7] ma i ga bili ra
ngiegu me, ma i biti: Ea, go i tar bili ra bul
na ngiem, ma di tar tak vue kaum bilak na
mangamangana, ma di tar dur vue kaum
varpiam. [8] Ma iau ga valongore ra nilai ra
Luluai, i dari: Ina tulue to ia, ma to ia na
vana ure avet?
Ma iau ga biti tana: Iau go kari, una tulue
iau. [9] Ma i ga biti: Una vana, ma una ve go ra
tarai dari: Avat a valavalongor vatikai, ma
koko avat a matoto, avat a gigigira vatikai,
ma koko avat a gigira ilam. [10] Una valeo
bat ra bala i go ra tarai, ma una ang bat ra
talinga i diat, ma una vapula bat ra mata i
diat, kan diat a gigira ilam ma ra mata i diat,
ma diat a valongor ilam ma ra talinga i diat,
ma diat a matoto ma ra bala i diat, ma diat
a talil, ma da valaun pa diat.
[11] Ma iau ga biti: Luluai, aivia ra bung na
damana? Ma i ga bali ia: Tuk tar ta ra bung
ba ra umana pia na pal diat a kapakapana
ma pa ta na na ki mulai ta diat, ma ra umana
pal diat a lingling, ma ra gunan na da ra bil
tuna, [12] ma ra Luluai na ga kari vue ra tarai
upi diat a ki vailik, ma mangoro na tavul
diat a uliran livuan. ta ra gunan. [13] Ma ba ra
vavinununa tana i ki boko, da vaimur vue;
da ra iroto ma da ra rebarebe, a vuna i tur
boko ba di mut vue, damana ra gomgom na
vuna tarai i da ra vuna pirana.

7

A luaina tinata kai Iesaia tadav Akas

[1] Ma ta ra kilala ba Akas, natu i Iotam,
natu i Usia, i ki na king Iuda, Resin ra
king Siria, ma Peka natu i Remalia, a king
Israel, dir ga vana urama Ierusalem upi diat
a varubu me, ma pa dir ga ongor valar pa ia.

[2] Ma di ga ve ra kuba i David dari: Siria dir
ma Epraim dir tur varurung. Ma ra balana
i dadadar ma ra bala i kana tarai bula, da ra
umana davai ra pupui dia malmaliara ta ra
vuvu.

[3] Ma ra Luluai i ga biti tai Iesaia dari:
Amur ma natum Sear-Iasub amur a vana
upi amur a barat Akas ta ra ngu na nga
na tava kai ra lum i ki arama, ta ra nga
uro ta ra pia kai ra tena malmal mal; [4] ma
una biti tana: Una varbalaurai, ma una
balamat; koko una burut, ma koko ra balam
na ururian ure go ra ura valuta ba dir mi,
ure ra ngala na kankan kai Resin maro Siria
ma ra natu i Remalia. [5] Tago Siria ma Epraim
ma natu i Remalia dital tar varpit ure u, ma
dital biti dari: [6] Datal a vana urama Iuda ma
datal a vapurpuruan ia, ma datal a rada ia,
ma datal a vaki natu i Tabeal upi na king ie;
[7] a Luluai God i biti dari: Patana, pa dital
a pait ot pa ia. [8] Tago Damasko i lua ta
ra gunan Siria, ma Resin i lua ta ra gunan
Damasko, ma ba pa na par boko laptikai
na vinun ma a ilima na kilala, Epraim na
tamuta, ma pa ta vuna tarai mulai tana; [9] ma
Samaria i lualua ta ra gunan Epraim, ma
natu i Remalia i lua ta ra pia na pal Samaria.
Ona pa ava nurnur pa avat a tur padikat.

A tinata kai Iesaia ure Imanuel

[10] Ma ra Luluai i ga biti mulai tai Akas
dari: [11] Una lul pa ra Luluai kaum God upi
ta vakilang; una lul upi ia ta ra lamanana
ba arama liu ta ra maup. [12] Ma Akas i ga biti:
Patana, i dekdek piragu upi ina lul ia, ma pa
ina valar ra Luluai. [13] Ma Iesaia i ga biti: Ea,
avat ta ra kuba i David, avat a valongore: a
dovotina a magit i ikilik pire vavat ba avat
a vamila ra tarai, ma dave, avat a vamila
kaugu God bula? [14] Kari ra Luluai iat na
tul tar ta tika na vakilang ta vavat; ea, tika
na inip na vavina na kap bala, ma na kava
vaarike ra bul tutana, ma na vaiang tar ra
iangina ba Imanuel. [15] Na en ra bira na polo
na u, ma ra polo na livur, upi na matoto
ma na ole vue ra kaina, ma na pilak vake
ra boina. [16] Ma ba ra bul pa i matoto boko
upi na ole vue ra kaina, ma upi na pilak
vake ra boina, ra gunan kai ra ura king ba u
burutue dir na uliran. [17] A Luluai na tulue ra
kaina e piram ma pire kaum tarai, ma pire
ra kuba i tamam, nina ra dari pa i ga pot
papa ra bung ba Epraim ma Iuda dir ga vana
varbaiai tana; gi pa, na tulue ra king Asiria.
[18] Ma ta nam ra e ra Luluai na buange pa
ra langa maro ra papar vailik ta ra tava alir
Aigipto, ma ra livur i ki ra gunan Asiria.
[19] Ma diat a vut, ma diat a ki par ta ra lavur
male ma ta ra lavur ngovo na vat ki, ma ta
ra ul a davai na kait, ma ta ra lavur pia na
vura.
[20] Ta nam ra e ra Luluai na tokom ra var-
varkaka, nina maro ra langun ta ra papar a
tava alir, a king Asiria iat, ma na ka ra ula
ma ra ivuna kakene; maia, ma na vapar vue
ra ivuna kabene bula.
[21] Ma ta nam ra e na dari: tika na tutana
na vague tika na bulumakau, a tana, ma ra
ivu sip uka; [22] ma na vatur vake ra ngala na
polo na u ta dital ma na en ra birana; tago
diat par ba diat a ki valili ta ra gunan diat a
en ra bira na polo na u ma ra polo na livur.
[23] Ma ta nam ra e a lavur gunan ba tika na
arip na davai na vain dia ga tavua tana, ma
ra matai diat i ga varogop ma tika na arip na
pakana silva, a kunai ma ra kait na gol tana.
[24] Da vana tana ma ra panak ma ra pu, tago
ra gunan par na pui ma ra kunai ma ra kait.
[25] Ma pa una rua taun ra umana luana mulai,
diat ba lua di ga ipuk diat ma ra rek, tago
una burutue ra kunai ma ra kait, da tultulue
ra umana bulumakau ka ma ra umana sip,
upi diat a rua vakaina.

8

A iang i ra natu i ra propet

[1] Ma ra Luluai i ga biti tagu dari: Una
vatur vake ra pal a davai, ma una tumu ra
tinata tana ma ra matana buk tuna, dari:
kai Maer-Salal-Kas-Bas; [2] ma ina ting pa a
ura dovot na tena varvai, upi dir a varvai
tana, Uria ra tena tinabar, ma Sekaria natu
i Ieberekia. [3] Ma iau ga tadav kaugu taulai,
ma i ga kap bala, ma i ga kava ra bul tutana.
Ma ra Luluai i ga biti tagu dari: Una vatang
ra iangina ba Maer-Salal-Kas-Bas. [4] Tago ba
ra bul pa i oro valar pa boko dari: Tota,
ba Gaki, da mulue pa ra ngala na tabarikik
Damasko ma ra vurvur magit di ga long
ia aro Samaria ta ra luaina mata i ra king
Asiria.
[5] Ma ra Luluai i ga biti mulai piragu dari:
[6] Tago go ra tarai dia tar pidimuane ra tava
Siloa i alalir vovovon ika, ma i gugu ka tai
Resin ma natu i Remalia; [7] kari ra Luluai na
tulue ra tava kan ra Tava Alir tadav diat, a
dekdek na tava ma ra ngala, ra king Asiria
ma kana minamar par; ma na tut rikai kan

kana lavur nga na tava, ma na lubu lake ta ra
lavur paparaina; 8 ma na kavie ra vinavana,
ma na pot Iuda; ma na vabuka lake, ma na
vana alalu, ma na tuk tar ta ra inoana; ma na
pala ra bebeana, ma kaum gunan, Imanuel,
na kor me.
9 Avat a urung, a tarai, ma da bubur gigi
avat; ma avat par ava ki ra gunan vailik, avat
a valongore: avat a vi pit, ma da bubur gigi
avat; avat a vi pit, ma da bubur gigi avat.
10 Avat a tata guvai upi ta varkurai, ma da
pidimuane ke; avat a tatike ra tinata, ma pa
na tur, tago dat ma God.

Avat a burut tai ra Luluai

11 Tago ra Luluai i vatur vake iau ma ra
dekdek na limana, ma i ve iau, ma i vateten
iau ba koko ina mur ra nga kai go ra tarai,
dari: 12 Koko avat a vatang ra lavur magit a
varpit ba go ra tarai diat a vatang ra varpit
tana, ma koko avat a burutue ra lavur magit
ba go ra tarai diat a burutue, ma koko avat
a dadadar tana. 13 A Luluai kai ra lavur kor
na lia kakit pire vavat; nam avat a burut
tana, ma nam avat a dadadar ure. 14 Ma na
da ra pal na rivarivan; ma ga tadav ra ura
kuba i Israel par na da ra vat na tukatukai
ma da ra vat ki na bunura, ma na da ra kun
ma ra palai tadav ra tarai Ierusalem. 15 Ma
mangoro diat a tutukai tana, ma diat a bura,
ma diat a tabubur, ma da kun diat, ma da
kinim vake diat.
16 Una pin guve ra buk na varvai, una
vabulit tar ra tinata na vartovo ta kaugu
tarai na vartovo. 17 Ma ina ki ung pa ra
Luluai nina i ive ra matana upi koko ra kuba
i Iakob na bobe, ma ina gire upi ia. 18 Gire,
amital ma ra ura bul ba ra Luluai i ga tul tar
dir tagu, amital da ra utul a vakilang ma ra
magit na kinaian pire ra tarai Israel tai ra
Luluai kai ra lavur kor nina i kiki ra luana
Sion.
19 Ma ba di ve avat dari, Avat a tir ra
umana tena papait ma ra umana tena aga-
gar, diat dia varmaianao ma dia tata muku-
muk; dave, pa i topa ra tarai laka ba diat
a tir kadia God? Dave diat a tir ra umana
minat ure diat dia laun vang? 20 Diat a tadav
ra vartovo ma ra varvai! Ma ona pa dia
varvai varogop ma go ra tinata, a tuna pa
na malana pire diat.
21 Ma diat a kairane, na tup diat, ma diat
a mulmulum; ma ba diat a mulmulum diat
a ngarangara, ma diat a vul kadia king ma
kadia God bula, ma diat a tadarake; 22 ma
diat a gire ra pia, ma diat a na tadav ra magit
na varmonong ma tadav ra bobotoi ka, a
bobotoi ba diat a burut na kaia tana; ma da
korot vue diat ta ra ngala na bingnimuna.

9

A kinakava ma ra e na varkurai kai ra Luluai na Malmal

1 Ma nina ba i ga ki ma ra ngala na
bunurut pa na bang mulai ta ra bobotoi. Ta
ra kilala lua i ga varuva ra gunan Sebulun
ma ra gunan Naptali, ma ga ta ra kilala
namur i tar vamong ia tuna ta ra valian,
ta ra papar a Iordan maro iat, a langun kai
ra umana Tematana. 2 A tarai ba dia ga
vanavana ta ra bobotoi dia tar gire ra ngala
na kapa; diat dia ga ki ta ra gunan na malur
na minat, a kapa i tar pupua taun diat. 3 U
tar vapealane ra vuna tarai, u tar vangala
kadia gugu; dia gugu ta ra luaina matam,
varogop di gugu ta ra e na varurue magit
na uma, ma da ra tarai dia gugu ba dia tibe
ra magit di ga varane. 4 Tago u tar bubur
kana mamat na kip, ma ra davai ba di ga
kita ra tamuruna me, ma ra virit kai kana
ebar. da ta ra bung di ga ubu Midian tana.
5 Tago ra vargal par ba ra tarai dia vargal
me ta ra varvareo na vinarubu, ma ra lavur
mal dia dur ma ra gap, da tun vue diat, da
vaulung uka ra iap me. 6 Tago di tar kava
tar tika na kuramana ta dat; di tar tul tar
tika na bul tutana ta dat; ma na puak pa ra
varkurai ta ra ul a varana, ma da vaiang ra
iangina dari: Enana Tena Varvateten Tuna,
Dekdek na God, Tama Tukum, Luluai na
Malmal. 7 Kana varkurai ma ra malmal dir a
tavua vanavana ma pa na mutu ta ra kiki na
king kai David ma ta kana varkurai, upi na
vatur ia ma na vapadikat ia ma ra takodo na
varkurai ma ra takodo na mangamangana
papa gori ma vatikai namur. A niongor kai
ra Luluai kai ra lavur kor na pait ot pa ia.

A kankan kai ra Luluai ure Israel

8 A Luluai i ga tulue ra tinata tadav Iakob,
ma i tar tadav Israel. 9 Ma ra lavur tarai par
diat a nunure boko, a tarai Epraim ma ra
tarai Samaria bula, nam diat dia vavagia pa
diat, ma i ngala ra nuknuk i diat ure diat
mulai, ma dia biti dari: 10 A umana vat na
pia dia tar bura, ma go avet a pait pal ma ra
vat i tuna ba di mut ia; di tar tagi ra umana
lovo, ma avet a kia vue ke diat ma ra umana
tagatagal. 11 Kari ra Luluai na vangala urama

liu iat ra umana ebar kai Resin upi diat a
tur bat ia, ma na vararak kana lavur ebar;
12 a tarai Siria dia ki ta ra luaina matana,
ma ra tarai Pilistia dia ki namur tana; ma
diat a konom vue Israel ma ra ngie i diat na
panganga. Ma a dovotina, kana kulot pa i
ngo, ma i tultulue ra limana boko.

13 Ma ra tarai pa dia talil pire nina i kita
diat, ma pa dia tikan upi ra Luluai kai ra
lavur kor. 14 Kari ra Luluai na kita kutu vue
ra ulu i Israel ma ra taukuna bula, a ul ma
ra vuvur, na pait ia ta ra kopono bung uka.
15 A patuana ma ra luluai ia ra uluna, ma ra
propet nina ba i vartovo ma ra vaongo, ia
ra taukuna. 16 Tago diat dia lue rap go ra
tarai, dia ben varara diat; ma diat dia bala
mur diat dia virua. 17 Kari ra Luluai pa na
ga ta kadia umana barmana, ma pa na mari
kadia umana nat na ling, ma kadia umana
ua na vavina; tago diat par a umana tena
lotu vakuku ma ra umana tena pait ra kaina,
ma ra ngie i diat par i tatata na pepel. Ma a
dovotina, kana kulot pa i ngo, ma i tultulue
boko ra limana.

18 Tago ra kaina mangamangana i io da
ra iap; i vaimur vue ra kunai ma ra kait;
maia pa, i vaneap ra lokalokor na pui, ma
i pulung da ra vual na mi. 19 Ta ra kulot kai
ra Luluai kai ra lavur kor a gunan i imur,
ma ra tarai dia da ra davai di vaulung ra
iap me; pa ta na i mari turana. 20 Ma tikai
na rara pa ta ra papar a lima tuna, ma na
mulmulum uka; ma na ian ta ra papar a
maira, ma pa na maur; tikatika na tutana
na en ra kanomong i ra limana iat; 21 Manase
na en Epraim, ma Epraim na en Manase; ma
go dir varurung dir a ebar ma Iuda. Ma a
dovotina, kana kulot pa i ngo, ma i tultulue
boko ra limana.

10

1 Na kaina ta diat dia vatur ra umana
varkurai ba pa dia takodo, ma ta ra umana
tena tutumu ba dia tumu ra tinata i
gegagege; 2 upi diat a tigal bat ra takodo na
varkurai pire ra umana tolong me, ma upi
diat a tak vue ra takodo na varkurai kan
kaugu tarai ba dia ki na niiba, upi diat a long
ra tabarikik kai ra umana ua na vavina, ma
upi diat a ra pa ra magit kai ra umana nat
na.ling! 3 Ma avat a pait ra ava ta ra bung na
balbali, ma ta ra e na vinirua ba na vut maro
vailik? Avat a lop tadav to ia ba na maravut
avat? Ma avat a vung kavava vurvur magit
pire to ia? 4 Kan diat a va timtibum uka
varurung ma ra umana vilavilau, ma diat
a bura palar varurung ma diat di ubu doko
diat. Ma a dovotina, kana kulot pa i ngo, ma
i tultulue ra limana boko.

A Luluai i papalum ma Asiria

5 Ui, Asiria, a virit kai kaugu kankan, ma
ra davai ta ra limana, kaugu kulot nam!
6 Ina tulue pi na varubu ma ra vuna gunan
vakuku, ma ina tul tar, ia tana ba na vatur
vake ra magit na ra varpa, ma ra magit na
nilong, ma na inabut taun diat ma ra kauna
da taun ra pikai na nga. 7 A dovotina, ia iat
pa i biti ba na damana, ma ra nuknukina i
enana; a nuknukina ba na varli, ma ba na
ubu kutu vue mangoro na vuna tarai. 8 Tago
i biti dari: Dave, kaugu umana luluai par
pa dia ki na king vang? 9 Dave, Kalno pa
dir varogop ma Karkemis vang? Ma Kamat
pa dir varogop bar ma Arpad? ma Samaria
pa dir varogop bar ma Damasko? 10 Da ra
limagu i tar tuk tar ta ra umana vuna gunan
ba dia lotu tadav ra umana tabataba, nina
ba kadia lavur tabataba dia peal ta ra lavur
tabataba Ierusalem ma Samaria, 11 damana
ina pait valar pa ia tai Ierusalem bula, ma
ta kana lavur tabataba, ra magit ba iau ga
pait ia tai Samaria ma kana lavur tabataba.

12 Io, ma na dari: ba ra Luluai i ga pait
kana lavur papalum par ta ra luana Sion ma
ta ra pia na pal Ierusalem, ina bali ra vuai
ra dekdek na nuknuk i ra king Asiria, ma ra
matana luluai i mong me. 13 Tago i tar biti
dari: Iau tar pait ia ma ra dekdek na limagu,
ma ta kaugu kabinana, tago iau matoto; ma
iau tar kari ra langun kai ra tarai, ma iau
tar ra vue kadia ngatngat na tabarikik, ma
da ra lebe iau tar vairop vue diat dia ki na
king; 14 ma ra limagu i tadav ra ngatngat na
tabarikik kai ra tarai da i tadav ra po na beo;
ma da tikai i tak vue ra umana kiau ba ra
beo i tar vana kan diat, damana iau tar tak
varurue ra lavur gunan; ma pa ta tikai i vue
pepeba, ma pa ta na i tak ngia, ma pa ta
na i tangi. 15 Dave, ra pem i piam vue nina
i mumut me? Dave, ra popopoko na piam
vue nina i alal ia? Kan a davai i kita nina ba
i vatur ia, ba kan ra buka i puak pa nina ba
pa i davai?

16 Kari ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor,
na tulue ra palaur pire kana umana tubu-
tubuna, ma na voto kana umana ngalangala
upi diat a birao da ra iap. 17 Ma ra Kapa
kai Israel na da ra iap, ma ra Lia Kakit
da ra kulameme, ma na vuringa, ma ta ra

kopono bung na vaimur vue kana kunai ma
kana kait. [18] Ma na vaimur vakakit vue ra
minamar i kana pupui, ma ra minamar i
kana uma, a balana ma ra pal a pakana; ma
na da ba ra minait i kuvakuvoro vanavana.
[19] Ma ra ibaiba na davai ta kana pupui na da
ra paupau ka, ma ra bul na to valar pa diat.

A ibaiba tai Israel

[20] Ma ta nam ra bung ra ibaiba tai Israel,
ma diat ta ra kuba i Iakob ba dia tar pila,
pa diat a tur bokon mulai ta nina i tar kita
diat, diat a nurnur tuna ka tai ra Luluai, ra
Lia Kakit kai Israel. [21] A ibaiba na talil tadav
ra dekdek na God, maia, a ibaiba ta ra tarai
Iakob. [22] Tago a dovot, ba kaum tarai Israel
dia peal da ra veo ra valian, a ibaiba ka diat
a talil; di tar kure ba da vapanie vue diat,
ma ra takodo na varkurai na lubu. [23] Tago ra
Luluai God kai ra lavur kor na vamutue ra
lavur magit ta ra gunagunan, da di tar kure.

[24] Kari ra Luluai God kai ra lavur kor i biti
dari: Avat kaugu tarai ava ki Sion, koko avat
a burut ta ra te Asiria, ba i kita avat ma
ra virit, ma ba i vatur kana ram urama ure
avat, da ra tarai Aigipto dia ga pait ia. [25] Tago
a ik boko, ma ra kulot na par, ma kaugu
kankan na ubu vue diat. [26] Ma ra Luluai kai
ra lavur kor na vatut tika na virit ure, da ta
ra vinarubu Midian, ta ra vat ki Oreb; ma
kana davai na va taun ra ta, ma na vatur ia
urama, da ta ra gunan Aigipto. [27] Ma ta nam
ra e kana kip na panie kan ra ul a varam,
ma kana kinakap kan ra inoam, ma ra kip
na tabubur, tago una ongor.

A nivut kai Asiria

[28] I tar pot Aiat, i tar alu Mikron; aro
Mikmas i vung guve kana tabarikik; [29] dia
tar bolo ta ra lekaleke, dia vava ta ra gunan
Geba; Rama i guria; Gibea kai Saul i vilau.
[30] Una kukula ma ra ngala na nilaim, u natu
i Galim, a vavina! Laisa, una valongore!
Anatot, una tata bali ia! [31] Madmena a
puiap; a tarai Gebim dia vana varurung upi
diat a takap. [32] Gori iat na ki pit aro Nob, i
vadadar ra limana tadav ra luana kai natu i
Sion, a vavina, a luana Ierusalem i ki tana.

[33] Ea, ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor,
na laga ra umana ingarina ma ra ngala na
kankan; ma diat i lolovina ra paka i diat na
tagi diat, ma diat dia manga tuluai urama
na mut vabura vue diat. [34] Ma na raut ra
lokor ta ra pupui ma ra palariam, ma ra tena
ongor na re vue Lebanon.

11

A ingar i Iese na varkurai vatakodo

[1] Ma tika na ibul na tavua rikai ta ra vuna
davai Iese, ma tika na ingarina ba i gol rikai
ta ra okorina na vuai; [2] ma ra Tulungea i ra
Luluai na ki tana, a tulungea i ra kabinana
ma ra kapa, a tulungea i ra varvateten ma
ra varvadekdek, a tulungea i ra minatoto
ma ra variru tadav ra Luluai; [3] ma na gugu
ka ta ra variru tadav ra Luluai, ma kana
varkurai pa na vuna ta ra magit i gire ke ma
ra matana, ma kana varpit pa na vuna ka
ta ra magit i valongore; [4] na kure ra umana
luveana ma ra takodo na varkurai, ma na
varkurai bulu ure diat dia ki vovovon ta ra
gunagunan, ma kana varkurai na varogop;
ma na kita ra gunagunan ma ra davai na
ngiene, ma na ubu vue ra umana tena
varpiam ma ra vuvu na ngiene. [5] Ma na
vi pit ma ra mangamangana takodo ta.ra
livuana, ma ra dovotina a vipit ta ra luna.
[6] Ma ra leing na pap dir a ki varurung ma ra
nat na sip, ma ra lepad* dir a va varurung
ma ra nat na me. A nat na bulumakau ma ra
leon. ba i natina boko, dital ma ra monoina
vavaguai, dital a varvaragur; ma ra pede bul
na rap lue dital. [7] Ma ra bulumakau, a tana,
dir ma ra bear† dir a ian varurung; a ura
natu i dir dir a va varurung; ma ra kon na en
ra vura da ra bulumakau. [8] Ma ra kuramana
na limlibur ta ra matakilalat i ra vui, ma ra
bul ba i tar vung vue ra u na vung ra limana
ta ra vava kai ra vui i varkarat. [9] Ma pa da
varvakaina ma pa da varli ta kaugu luana
i gomgom, tago ra rakarakan a gunagunan
na buka ma ra minatoto ure ra Luluai da ra
tung na ta i buka ma ra ta.

[10] Ma ta nam ra e ra umana Tematana
diat a titir upi ra okor i Iese, nina i tur da
ra vakilang ure ra lavur vuna tarai; ma ra
gunan ba i kiki tana na manga mamar.

A ibaiba na lilikun ma ra gugu

[11] Ma ta nam ra e ra Luluai na tulue mule
ra limana pi na kul valaun ra ibaiba ta kana
tarai nam diat dia tur valili, maro Asiria,
maro Aigipto, maro Patros, maro Etiopia,
maro Elam, maro Sinar, maro Kamat ma
maro ra lavur lolo na ta. [12] Ma na vatur

* 11:6: A lepad, a mangana king da ra ngala na pusi, a tena varkarat. † 11:7: A bear, tika na mangana king, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

tika na vakilang ure ra lavur Tematana, ma
na varurue ra tarai Israel nina di ga korot
vue diat, ma na ben guve ra tarai Iuda
kan ra ivat na mata na vuvu, diat dia ki
vurvurbit. 13 Epraim pa na varpin mulai,
ma da vamutue diat dia vapurpuruan Iuda;
Epraim pa na pin Iuda, ma Iuda pa na
vaburut Epraim. 14 Ma diat a pukai ki ta ra ul
a vara i ra tarai Pilistia ta ra papar a taoai;
diat a varirivut ba diat a ra vake ra tabarikik
kai ra tarai na taur; diat a tulue ra lima i diat
taun ra gunan Edom ma Moab, ma ra tarai
Amon diat a torom ta diat. 15 Ma ra Luluai na
vamutue vakakit ra karamea i ra ta Aigipto;
ma na tulue ra limana taun ra Tava Alir, ma
na kita varbaiane ma ra malamalapang na
vuvu upi na lavurua na tava alir ik, ma ra
tarai diat a vana bolo ta diat ma na mage
ke ra pal a kau i diat. 16 Ma da pait tika na
ngala na nga maro Asiria ure ra ibaiba ta
kana tarai nina dia ki valili, da nam ra tarai
Israel dia ga vana tana ta nam ra bung dia
irop kan ra gunan Aigipto.

12

A kakailai na pite varpa

1 Ma ta nam ra bung una ga biti dari: Lu-
luai, ina pite pa u, tago a dovot u ga kankan
tagu, ma go kaum kulot i tar ngo, ma u
vamaram iau. 2 Ea, God kaugu varvalaun;
ina nurnur, ma pa ina burut, tago ra Luluai
God ia ra dekdekigu ma kaugu kakailai; ma
i tar valaun iau. 3 Kari avat a kulupe ra tava
ta ra umana kivu na varvalaun, ma avat a
gugu tana.
4 Ma ta nam ra bung avat a biti dari: Avat
a pite pa ra Luluai, avat a kail upi ra iangina,
avat a varvarvai ure ra lavur magit i papait
ia livuan ta ra tarai, avat a vaarike ba i tar
ngala ra iangina. 5 Avat a kakailai tadav
ra Luluai tago i tar pait ra umana livuana
magit; boina ba na po rikai ta ra rakarakan
a gunagunan par. 6 U, ra te Sion, una ngenge
ma una kukula, tago ra Lia Kakit kai Israel i
tar ngala piram.

13

A mamat na tinata ure Babilon

1 A mamat na tinata ure Babilon nina
Iesaia, natu i Amos, i ga gire.
2 Avat a vatur tika na vakilang ta ra ul
a luana. a kapakapana, avat a oro pa diat
ma ra ngala na nilai vavat, avat a kalkaluve
diat, upi diat a olo ta ra mataniolo kai ra
umana ngalangala. 3 Iau tar vartuluai pire
diat ba iau ga pilak vaire pa diat, maia, iau
tar ting pa kaugu umana tena ongor upi
diat a pait ot pa kaugu kankan, maia pa,
diat ba dia manga gugu ta kaugu ngala na
minamar. 4 Valongore, ra ngala na varvareo
ta ra umana lualuana da ra varvareo i vuna
ta ra ngala na kor! A varvareo i vuna ta
ra purpuruan pire ra lavur gunan kai ra
umana vuna tarai ba dia kiki varurung! A
Luluai kai ra lavur kor i varurue ra kor na
tarai upi ra vinarubu. 5 Dia pot maro ra
gunan vailik, ma maro ra lao i vailik kakit,
maia, ra Luluai ma ra vargal ure kana kulot,
upi diat a vamutue ra gunagunan par. 6 Avat
a tangi; tago ra bung kai ra Luluai i tar
maravai, na vut da ra vinirua tai ra Dekdek
Kakit. 7 Kari a lima i ra tarai par diat a
malmalu ma ra nuknuk i ra tarai par na kut;
8 ma diat a ururian; a kinadik ma ra niligur
na kinim vake diat; diat a kadik da ra vavina
ba i kakava; diat a kaian ta diat vargil; a
mata i diat na da ra birao. 9 Ea, ra bung kai ra
Luluai i tup ia tuna, i vut ma ra kulot ma ra
karangap na kankan, upi na ubu vauliran ra
gunan, ma upi na vamutue ra umana tena
varpiam tana. 10 Tago ra umana tagul arama
liu ta ra maup, ma ra lavur butanai tagul
tana, pa diat a pupua; a matana keake na
bobotoi ba i vanavana rikai, ma ra gai pa
na pupua. 11 Ma ina vakadik ra rakarakan
a gunagunan ure kana kaina mangaman-
gana, ma ra umana tena varpiam ure kadia
varpiam; ma ina vapanie vue ra ngala na
ninunuk kai ra umana malamala luluai, ma
ina varuva ra mangamangana kolakolo kai
ra umana balakadik. 12 A ngatngat na goled
na peal a ik, ma ra tarai pa diat a peal, ma
ra goled tuna maro Opir na ngala a ik, ma
ra tarai diat a paupau ka. 13 Kari ina vadadar
ra umana bakut, ma ina kari ra rakarakan
a gunagunan kan kana kiki, ure ra ngala na
kankan kai ra Luluai kai ra lavur kor, ma ta
ra bung i karangap tana. 14 Ma da ra kuabar
na me ba di korokorot ia, ma da ra umana
sip ba pa ta na i balaure guve diat, damana
diat a talil tikatikai ta kana vuna tarai iat,
ma tikatikai na lop ta kana gunan iat. 15 Ma
diat par ba da gire tadav diat, da go diat,
ma diat par ba da kinim diat, da ubu diat
ma ra pakat na vinarubu. 16 Da rapue gigi
ra umana natu i diat, a umana kuramana,
ta ra luaina mata i diat; da lobolobong
ra kubakuba i diat, ma da vakaina kadia

umana taulai. [17] Ea, ina vararak ra tarai
Media ure diat; nam diat pa dia nuk pa ra
silva, ma pa dia manane ra goled. [18] Kadia
panak na ubu ra umana barmana, ma pa dia
mari ra vuai ra tatal na bul; a mata i diat pa
na mari ra umana bul. [19] Ma Babilon, nina ba
ra umana gunan dia manga langlang tana,
nina ba i ngala ra nuknuk i ra tarai Kaldea
tana, tago a kaliana, Babilon na da ra ura
gunan Sodom ma Gomora ta nam ra bung
ba God i ga vue pukue vue dir. [20] A tarai pa
diat a ki mulai tana, ma pa da pait mule ta
pal ta kana kiki ta ra lavur kilala namur ma
pa na mutu; damana bula ra tarai Arabia pa
diat a vatur kadia pal na mal tana, ma ra
umana tena balabalaure sip bula pa diat a
vango kadia kikil na sip tana. [21] Ia kaka ra
lavur leing na pupui diat a vava ie; ma ra
kubakuba i ra tarai na koakor ma ra umana
kurkur; ma ra umana murup diat a kiki
ie, ma ra umana me diat a malamalagene
ie. [22] Ma ra umana leing diat a kukukula ta
kadia umana ngala na pal na bakbakit, ma
ra umana leing na pap ta kadia lavur potar
na pal na luluai; ma kana e i tar maravai, ma
pa da valolovina kana kilala.

14

A varvaula ure ra king Babilon

[1] Tago ra Luluai na mari Iakob boko, ma
na pilak pa boko Israel, ma na vaki diat ta
kadia gunan iat; ma ra umana vaira diat a
agil diat, ma diat a tatabai ta ra kuba i Iakob.
[2] Ma ra umana vuna tarai diat a agure pa diat
ta kadia gunan; ma ra vuna tarai Israel na
vatur vake diat ta ra gunan kai ra Luluai,
upi diat a ki na tultul pire diat, a umana
tutana ma ra umana vavina; ma diat a ben
vavilavilau diat ba dia ga ki na vilavilau pire
diat lua; ma diat a kure diat ba dia ga arung
bat diat.
[3] Ma ta nam ra e ba ra Luluai na vango ra
balam, tago i par kaum niligur, ma kaum
purpuruan, ma kaum dekdek na papalum
nam ba di ga vapapalum u me, [4] una tatike
go ra tinata na varkulumai ure ra king
Babilon, ma una biti: Nina i arung bat dat
i tar ngo. A tena vakavakaina i tar ngo! [5] A
Luluai i tar bubur kutu ra davai kai ra tena
varpiam, ra buka kai ra umana tena varku-
rai; [6] nina ba pa dia ngo ma ra varkita ta ra
kankan, nina ba dia ga kure ra umana vuna
tarai ma ra kulot, ma dia vakaina ra tarai,
ma pa ta na i tur bat diat. [7] A rakarakan a
gunagunan i tar ngo, ma i malila; di puak
pa ra kakailai. [8] Maia, a umana tagatagal
ma ra umana iara aro Lebanon dia gugu
ure u, ma dia biti dari: Papa ra bung ba u
ga ngo, pa ta tena munumut i vana rikai
pire vevet. [9] A ruarua na tulungen ara ra
bala na pia i vaninara upi na totongo up u
ba u pot, i vangun ra umana minat ure u,
nina diat dia ga ngalangala ta ra rakarakan
a gunagunan; i tar vatut ra lavur king kai
ra lavur Tematana kan kadia lavur kiki na
king. [10] Diat par diat a tata, ma diat a biti
tam dari: Dave, u bula. u tar bilua da avet?
Dat a varogop laka? [11] Di tar vue vairop
kaum minamar upi na ki ta ra ruarua na
tulungen, damana bula ra nilai kaum lavur
pagol; a kariuriu kaum vava, ma ra lavur
kalolo kaum tubatuba. [12] U ra tagul na lar,
natu i ra kaukau, u tar bura marama liu iat!
Di tar mut vue u, ma u tar va ra pia, u ba u
ga ongor pa ra lavur vuna gunan! [13] Ma u ga
nuk ia ka dari: Ina tutua urama ra bala na
bakut, ina vatur kaugu kiki na king urama
liu iat upi na ki ak ta ra umana tagul kai
God; ma ina ki ta ra ul a luana, nina di ki
varurung tana, ta ra papar a labur i vailik
mat; [14] ina tutua rikai ta ra ul a luana ma
ina ki ak ta ra umana bakut dia va turup
ia; ina da ra Ngala Kakit. [15] Ma a dovot da
vue vaba u ta ra ruarua na tulungen, ta ra
ngungu tung ura iat. [16] Diat ba dia gire u
diat a bobe bulu u, diat a nuk pa u, ma diat
a biti: Dave, go bar nina ra tutana ba i ga
vaguria ra rakarakan a gunagunan, ma i ga
vadadar ra umana vuna gunan, [17] nina i ga
vakaina ra rakarakan a gunagunan pi na da
ra bil ika, ma i ga re vue ra umana pia na
pal tana? Nina ba pa i ga pala vue diat i
ga vi diat upi diat a talil ta ra kubakuba i
diat? [18] A lavur king par kadiat ra umana
vuna gunan dia va tikatikai ta ra kubakuba
i diat, ma di ru diat. [19] Ma u, di tar vairop
vue u kan kaum pal na minat da ra ingar a
davai i maroto, ma u vavauluvai ma diat di
ga go doko diat ma ra pakat na vinarubu,
diat a va taun u; damana diat di ga vue tar
diat ta ra tung ma di ga tuba diat ma ra vat;
da ra minat i milmilikuan di ruarua taun ia.
[20] Pa da punang varurue diat ma u, tago u tar
li kaum gunan, u tar ubu vue kaum tarai;
pa da vatang mule ra iang i diat ra umana
bul mur tai ra tena varpiam pa na mutu.
[21] Avat a vaninare ra tavul a vardodoko ure

ra umana natuna, tago ra umana tama i diat
dia ga varpiam, upi koko diat a tut ma diat
a kale ra rakarakan a gunagunan ma diat a
vapeal ra lavur pia na pal ta ra rakarakan a
gunagunan.
22 Ma ina tut na vinarubu ure diat, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti, ma ina rubat
vue ra iangina ma ra ibana, ma natuna ma
tubuna kan Babilon, ra Luluai i biti. 23 Ma
go bula: ina tul tar ia ta ra umana kuabar
na boroi, ba diat a va tana, ma na da ra
umana lum uka; ma ina arupe ma ra noko
na vinarubu, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

Da li vue Asiria

24 A Luluai kai ra lavur kor i tar vavalima
dari: A dovot da pait ot pa ra nuknukigu,
ma da iau tar mainge, damana na tur: 25 ma
ina rip vue ra te Asiria ta kaugu gunan,
ma ina inabut taun ia ta kaugu lualuana;
damana kana kip na takari kan diat, ma
kana kinakap na bura kan ra ul a vara i diat.
26 Go ra ninunuk di ga nuk ot pa ia ure ra
rakarakan a gunagunan; ma go ra limagu
iau tar tulue taun ra lavur vuna tarai par.
27 Tago ra Luluai kai ra lavur kor i tar nuk ot
pa ia, ma to ia na vatamam vue? Ma i tar tul
vaarike ra limana, ma to ia na likun ia?

A mamat na tinata ure Pilistia

28 Ta ra kilala ra king Akas i ga mat i tana,
ra mamat na tinata i ga dari:
29 U a gunan Pilistia par, koko una gugu
tago i tar tabubur ra davai nina i ga kita
u; tago ra vui i varkarat na tavua rikai ta
ra vuna vui, ma natina mulai, a vui ba i
varkarat na kaia, ma i purpururung bula.
30 Ma ra umana luaina bul kai ra umana
luveana diat a ian, ma nina i ki na niiba
na va bulu; ma ina doko ra okorim ma ra
mulmulum, ma ra ibam na virua. 31 U a
matakilalat, una kukukula, u ra pia na pal,
una tangtangi; u Pilistia par, u tar panie;
tago ra vual na mi i vana rikai maro ra taur,
ma pa ta na i tur vavale ke ta ra loko na tarai.
32 Io, ava da tatike ta ra umana tultul kai ra
tarai? Ba ra Luluai i tar page Sion, ma ra
umana biaui pire kana tarai diat a lop bakit
tana.

15

A mamat na tinata ure Moab

1 A mamat na tinata ure Moab. Tago ta
ra kopono marum uka da vakaina Ar-Moab,
ma da vamutue; tago ta ra kopono marum
da li Kir-Moab, ma da vamutue. 2 Bait ma
Dibon dir tar tutua urama ra ul a lualuana
upi dir a tangi; Moab i kukukula ure Nebo
ma ure Medeba; diat par dia peaka, ma dia
tar kut vue ra ivuna kabe i diat. 3 Dia mal ma
ra mal na tabun ta kadia lavur nga, diat par
dia kukukula ma dia tangtangi mat ta ra ul
a palpal ma ta kadia lavur tavul. 4 Kesbon
ma Eleale bula dir kukukula, di valongore
ra nilai dir aro iat Iasa; kari ra umana tena
vinarubu Moab dia kakaian, ma ra bala i
diat i dadar. 5 A balagu i mari tuna Moab;
kana umana luluai dia tar takap uro Soar,
uro Eglat-Selisia; tago dia tutua ta ra tutua
Lukit, ma dia tangtangi vanavana; tago ta
ra nga Koronaim dia tur pa ra kunukula
ure ra vinirua. 6 A tava Nimrim na mama;
tago ra vura i makuk, pa i gol rikai mulai,
pa ta magit i lubalubang mulai. 7 Kari diat
a mulue kadia ngala na tabarikik ma ra
vurvur magit ba di tar vung vake, ma dia
bolo lake ra tava alir na iara. 8 Tago i ngala
ra kunukula ta ra gunan Moab par, ma ra
tinangi i tuk tar Eglaim, ma i tuk tar Ber-
Elim. 9 Tago ra tava Dimon i varpopoto ma
ra ngala na gap; ma ina tulue tar ta umana
magit mulai tai Dimon, a leon na ubu nina i
takap kan Moab, ma diat bula ba dia ki valili
ta ra gunan.

16

1 Avat a tulue ra umana nat na sip tadav
ra tena varkurai kai ra gunan, maro Sela
maravai ra bil avat a tulue diat tadav ra
luana kai natu i Sion, a vavina. 2 Tago na
dari: a umana bul Moab, a umana vavina,
diat a kiki ra tava alir Amon ta ra pakana
ba di tinur bolo tana, da ra umana beo dia
vana vurvurbit, da diat di ga korot vue diat
kan kadia po. 3 Una varvateten, una pait
ot pa ra varkurai, boina ba ra malurum na
da ra marum, ba ra keake i ki tur, una vaki
vabakite diat di korot vue diat, koko una
vagu tar nina i tenten vurvurbit. 4 Boina ba
una onge kaugu tarai ba di korot vue diat;
ma ure Moab, boina ba na kukuvai piram
upi koko ra tena vakavakaina na gire tadav
ia; tago di tar nila vue ra tena arung varbat,
a nilong i ngo, ma nina i ruarua ia ma ra
kauna i tar panie kan ra gunagunan. 5 Ma
da vatur tika na kiki ma ra varmari, ma ta
tikai na kiki tana ma ra dovotina, ta ra kuba
i David; na varvarkurai, na tikatikan upi ra
takodo na varkurai, ma na pampam upi na
pait ra mangamangana takodo.

[6] Da tar valongore ra tinata ure ra manga-
mangana kolakolo kai Moab, tago i tar
ngala mat ra nuknukina ure mule; da tar va-
longore ra tinata ure kana mangamangana
ninguk, ure kana mangamangana mala-
mala, ma kana kulot; kana lavur tinata
na vavagia i vaongo ko. [7] Kari Moab na
kukula ure Moab, tikatikai na tangtangi;
avat a ligur ure ra umana gem di pait ia
ta ra gunan Kir-Areset, na monong tuna
avat. [8] Tago ra umana uma Kesbon dia tar
kaina, ma damana ra davai na vain Sibma; a
umana luluai kai ra lavur tarai dia tar rubat
vue ra umana bo na davai tana; dia tuk tar
Iaser, dia rara ta ra bil; a ingaingarina i
lulul tuna, dia bolo ta ra ta. [9] Kari ina tangi
maravut ra tarai Iaser ba dia tangtangi ure
ra davai na vain Sibma; Kesbon ma Eleale,
ina puk amur ma ra lur na matagu, tago
ba di git ra luaina vuai e, ma ba di varurue
ra magit na uma piram, a kalukal i vana
rikai. [10] Ma ra gugu ma ra gina dir tar panie
kan ra uma i vuai, ma ta ra uma na vain
pa da kakailai ma pa da papar; pa ta. tena
rurua na rua vue ra polo na vain ta ra tung
na vain; ma iau tar kure vue ra ngenge na
vunuanai. [11] Kari ra balagu i tangtangi da
ra ngap ure Moab, ma ra katigu ure Kir-
Eres. [12] Ma na dari: ba Moab na tur rikai, ba i
balabalaguan ta ra ul a luana, ma ba i ruk ta
kana pal na lotu upi na araring, pa na pait
valar pa ta magit.

[13] Nam ia ra tinata ba ra Luluai i ga tatike
ure Moab ta ra kilala i tar par. [14] Ma go
ra Luluai i tar tatike ra dari: A utul a
kilala boko, a kilala da ra bul papalum i luk
ia, ma da piam vue ra minamar kai Moab
varurung ma kana ngala na kor; ma ra ibana
na ikilik ika, ma da nuknuk vakuku tana.

17

A mamat na tinata ure Damasko

[1] A mamat na tinata ure Damasko. Ea,
Damasko pa na pia na pal mulai, na da ra
taripuna ka. [2] A umana pia na pal Aroer dia
tar uliran; a lavur kikil na vavaguai diat a
vava tana, ma pa ta na na vaburut diat. [3] Pa
ta dekdek na liplip na tur kikil mule Epraim,
ma ra varkurai kai Damasko na panie, ma
damana ra ibaiba Siria; diat a varogop uka
ma ra minamar i Israel, ra Luluai kai ra
lavur kor i biti.

A varkurai ure Israel

[4] Ma ta nam ra bung na dari: a minamar
i Iakob na ikilik ika, ma ra tubu na pakana
na maroro. [5] Ma na da ra tena nidodoko
i vatur guve ra livuana kon i tur, ma ra
limana i doko pa ra vuaina; maia, na da
tikai i tangatanga ta ra male Repaim. [6] Ma
a dovot, da nur vue ta umana vuai na davai
tana ba da tangatanga upi ia boko; na da ari
da imar ra davai na oliva, ma ta urua ba ta
utul a oliva ta ra turuna, ma ta ivat ba ta
ilima ta ra ingarina, ra Luluai, ra God kai
Israel, i biti.

[7] Ta nam ra bung ra tarai diat a gire
upi nina i ga vaki diat, ma ra mata i diat
na lingan upi ra Lia Kakit kai Israel. [8] Pa
diat a gire upi mule ra umana uguugu na
vartabar, ma pa diat a lingan upi ra magit
a lima i diat i ga pait ia, a lavur tabataba i
Asera ba ra lavur tabalar na keake.

[9] Ma ta nam ra e kana umana dekdek na
pia na pal ba ra liplip i tur kikil diat, diat
a da ra umana gunan dia uliran ta ra pupui
ma ta ra ul a luana, nina di ga lop kan diat ba
ra tarai Israel dia vut; ma na da ra gunan di
pait ra kamara tana. [10] Tago u tar valubane
ra God i kaum valavalaun, ma pa u nuk pa ra
vat ki a dekdekim i vuna tana; kari u vaume
ra umana davai ba u gugu tana, ma u vaume
ra umana enana kubur na davai; [11] ma ta ra
bung ba u vaume diat, u bait kikil ia, ma
u papait tana upi ra magit u tar vaume na
pupu ta ra malana; ma ga ra varuruai na
purpuruan ta ra bung na tabun ma ta ra
bung na niligur tuna.

[12] Ui! mangoro na vuna tarai dia koakor
varurung, dia roro da ra ta i roro; ma ra
umana vuna tarai dia lovon da ra lovon ta!
[13] A umana vuna tarai diat a lovon da ra
lovon ta; ma ga God na bor diat, ma diat
a takap vailik, ma da korot vue diat, da ra
vuvu i kap vue ra pal a vit ta ra ul a lualuana,
ma da ra tobon na pia i tubang rikai ba i
maravai ra ngala na vuvu. [14] Na ravian i
tup ia ra bunurut, ma ba pa i malana boko
dia tar panie. Damana ra tiniba kadiat dia
loalong pire dat, ma ra varkurai ba na tadav
diat dia ra vue kada vurvur magit.

18

A tinata na propet ure Etiopia

[1] Ui, ra gunan i ngala ra purpururung
tana, a gunan ta ra papar mari iat ta ra
umana tava alir Etiopia; [2] a gunan ba i tulue
kana umana tultul upi diat a vana na ta ta

ra umana parau di pait ia ma ra vuvur, ma i
biti dari: Avat a umana tena vinavana tuna,
avat a vana tadav ra vuna tarai ba i lolovina
ma i damdamia ra paka i diat, tadav ra
tarai ba di burutue diat papa ra vunapaina
tuk tar gori; a vuna tarai ba dia ongor ma
dia barbar, ma ra umana tava alir dia tibe
varbaiane kadia gunan! 3 Avat a tarai ta ra
rakarakan a gunagunan, ma avat par ava ki
ra pia, avat a gire ba di vatur ra vakilang
arama ra ul a luana, ma ba di pupunge avat
a valongore.

4 Tago ra Luluai i ga biti tagu dari: Ina ki
mut uka, ma ina gire maro ra kubagu; ba
i tup ia ra laplapiran na keake, da ra vual
na mavoko ta ra oao ta ra e na varuruai na
magit na uma. 5 Tago ba pa di varuruai boko,
ba i par ra pupu na davai, ma ra vuai ra
vain i vana rikai ta ra pupuna ma i papait
na matuka, na laga vue ra umana vivilauna
ma ra kono, ma na pakat kutu vue ra umana
ingaingarina dia lulul. 6 Ma da nur tar diat
par ta ra lavur beo na lualuana, a umana lup
magit, ma ra umana kuabar ta ra pupui; ma
ra lavur beo, a umana lup magit, diat a ian
tana ta ra e na keake, ma ra lavur leing na
pupui diat a ian tana ta ra e na bata.

7 Ta nam ra e tika na vuna tarai ba i
lolovina ma i damdamia ra paka i diat, ma ra
tarai ba di burutue diat papa ra vunapaina
tuk tar gori, a vuna tarai i ongor ma i
barbar, a tarai ba ra umana tava alir dia
tibe varbaiane kadia gunan, go diat a kap ra
vartabar tadav ra Luluai kai ra lavur kor, ta
ra gunan a iang i ra Luluai kai ra lavur kor i
kiki tana, a luana Sion.

19

A mamat na tinata ure Aigipto

1 A mamat na tinata ure Aigipto. Ea, ra
Luluai i ki ra bakut ba i vana lulut, ma i
pot Aigipto; ma ra umana tabataba Aigipto
diat a takari kan ra luaina matana, ma ra
bala i ra tarai Aigipto na bilua kakit tana.
2 Ma ina vararak ra tarai Aigipto ure ra tarai
Aigipto mulai ka, diat par diat a varubu
vargil, tikatikai ma turana, ma tikatikai ma
talaina; a umana pia na pal diat a varubu
vargil, ma ra umana vuna gunan diat a
varubu vargil. 3 Ma ra dekdek i Aigipto na
panie kan ia, ma ina vamutue kadia mina-
toto, ma diat a tadav ra umana tabalar, ma
tadav ra umana tena langlagur, ma tadav
ra umana tena papait, ma tadav ra umana
tena agagar. 4 Ma ra tarai Aigipto ina tul
tar diat ta ra dekdek na luluai; ma tika na
kavavar na king na kure diat, ra Luluai, ra
Luluai kai ra lavur kor, i biti. 5 Ma ra ta na
mama, ma ra tava alir na mama bula ma
na matetek. 6 Ma ra umana tava alir diat
a ang na bubu; ma ra umana nga na tava
Aigipto diat a mama vanavana, ma diat a
mage; a vuvur na makuk, damana bula ra
titiparar. 7 A lavur pia na vura ta ra papar
a Nil, ma ra lavur magit di vaume maravai
ra Nil, na maranga, ma ra vuvu na kap
vue, ma pa da gire mule. 8 A umana tena
vinoara bula diat a tangi ma na tabun ra
bala i diat ba dia il ta ra Nil, ma diat ba dia
voara ma ra ubene ta ra ul a tava diat a ki
na malari. 9 Diat bula ba dia kulalang ma
diat dia viri mal pua, diat a ruva. 10 Kana
umana pagapaga diat a tabubur, ma diat dia
papalum upi ta mani na tabun tuna ra bala
i diat. 11 A umana luluai Soan dia tabobo
tuna; a tinata na varvateten kai ra umana
tena kabinana tuna kai Parao i da ra tinata
na papaua ka; ava biti dave tai Parao: Iau
natu i ra umana tena kabinana, iau natu
i ra umana king lualua? 12 Io, akave kaum
umana tena kabinana? Boina ba go diat a ve
u; ma boina ba diat a vaarike ra magit ba ra
Luluai kai ra lavur kor i tar kure ure Aigipto!
13 A umana luluai Soan dia tar papaua, di
tar tuam pa ra umana luluai Nop; a umana
ngalangala ta kana lavur vuna tarai dia tar
varara Aigipto. 14 A Luluai i tar lingire ra
purpuruan na ninunuk ta diat; ma dia tar
varara Aigipto ta kana lavur papalum par,
da ra tutana i longlong i vana lebalebe ma i
marmaruai. 15 Ma pa ta papalum ta ra gunan
Aigipto ba ra uluna ba ra taukuna, a mapina
ul ba ra vuvur, na pait ia.

16 Ta nam ra e ra tarai Aigipto diat a
da ra vaden; ma diat a dadadar ma diat a
burburut ure ra lima i ra Luluai kai ra lavur
kor, nina i vatur ia ure diat. 17 Ma Aigipto na
dadadar ure ra gunan Iuda, diat par ba di ve
diat i tana diat a burut, ure ra varkurai ba ra
Luluai kai ra lavur kor i ga pait ia ure diat.

18 Ta nam ra e a ilima na pia na pal Aigipto
diat a tata ma ra tinata Kanaan, ma diat a
vavalima tai ra Luluai kai ra lavur kor; ma
tikai da vatang ia ba a pia na pal na keake.

19 Ta nam ra e tika na uguugu na vartabar
ure ra Luluai na tur livuan ta ra gunan
Aigipto, ma tika na pagapaga ure ra Luluai
na tur ta ra langun tana. 20 Ma na da ra

vakilang ma da ra varvai ure ra Luluai kai
ra lavur kor ta ra gunan Aigipto; tago diat a
kail boko upi ra Luluai ure diat dia arung bat
diat, ma na tulue ra tena valaun pire diat,
ma ra tena tur varbat, ma na valaun diat.
21 Ma ra Luluai na vateten Aigipto ure mule,
ma ra tarai Aigipto diat a nunure ra Luluai
ta nam ra bung; maia, diat a lotu pirana
ma ra tinabar, diat a vartabar pirana, diat
a vavalima pire ra Luluai, ma diat a pait ra
magit ba dia vavalima tana. 22 Ma ra Luluai
na kita Aigipto, na kita ia ma na valagar pa
ia; ma diat a lilikun tadav ra Luluai, ma na
torom ta kadia nilul, ma na valagar pa diat.
23 Ta nam ra e tika na bo na nga na vana
mara Aigipto uro Asiria, ma ra te Asiria
na vana Aigipto, ma ra te Aigipto na vana
Asiria, ma ra tarai Aigipto ma ra tarai Asiria
diat a lotu varurung.
24-25 Ta nam ra e ra tarai Israel, ma ra tarai
Aigipto, ma ra tarai Asiria diat a talaina,
ma ra rakarakan a gunagunan na ti doan
tana; tago ra Luluai kai ra lavur kor i tar tata
vadoane diat dari: Kaugu tarai Aigipto diat
a ti doan, ma u Asiria ra kau na limagu, ma
u Israel kaugu tiniba.

20

Asiria na uvia pa Aigipto dir ma Etiopia

1 Ta nam ra kilala ba ra luluai na vinarubu
i ga vana Asdod, tago Sargon, ra king Asiria,
i ga tulue, ma dia ga varubu ma ra pia na pal
Asdod, ma i ga ongor pa ia; 2 ta nam ra e ra
Luluai i ga tata ma ra ngie i Iesaia, natu i
Amos, dari: Una vana, ma una pala vue ra
mal na tabun kan ra livuam, ma una pala
vue ra pal a kaum. Ma i ga pait ia damana,
ma i ga vanavana tuna ka, ma pa i ga vung ta
pal a kauna. 3 Ma ra Luluai i ga biti dari: Da
kaugu tultul Iesaia i vanavana tuna ka, ma
pa i vung ta pal a kauna a utul a kilala upi
na da ra vakilang ma ra magit na kinaian
ure Aigipto ma ure Etiopia; 4 damana ra king
Asiria na ben vue ra tarai Aigipto ba di tar
kinim diat, ma ra tarai Etiopia ba di tar ben
vavilavilau vue diat, a umana barmana ma
ra umana patuana, diat a vana damana ka
ma pa ta pal a kau i diat, ma pa ta mal
na tuba ra ul a pau i diat, upi Aigipto na
vavirvir tana. 5 Ma diat a ururian ma diat
a ruva ure Etiopia nina dia ga nurnur tana,
ma ure Aigipto nina dia langlang ure. 6 Ma
ra tarai, nina dia ki ta go ra gunan ra valian,
diat a biti ta nam ra bung: Gire, damana
nina da ga nurnur tana, nina da ga vilau
tana upi na maravut dat ma na valaun dat
kan ra king Asiria; ma dat, dat a pila dave?

21

A mamat na tinata ure ra bil na ta

1 A mamat na tinata ure ra bil na ta. Da
ra umana ragia aro Negeb dia vana lulut,
damana i vana rikai maro ra bil, maro ra
gunan na bunurut. 2 Di vaarike ra mamat na
ninana piragu; a tena vavagu di vagu pa ia,
ma ra tena ra varpa di ra pa kana tabarikik.
U Elam, una vana urama; u Media, una tur
kikil; tago ina vapar ra lavur niriri par tana.
3 Kari a balagu i kankadik; a makmaki i tar
tadav iau da ra makmaki i tadav ra vavina
ba i to na kakava; i tup iau ma i dekdek
upi ina valongor; iau tar ururian ma pa
ina gigira. 4 A balagu i tungatunga, a ngala
na dadadar i tadav iau; a talvivi nina iau
ga mainge di tar pukue, ma i da ra guria
piragu. 5 Dia vaninare ra vatar na nian, dia
vakadui, dia ian, dia momo; avat a umana
luluai avat a tut, avat a vadangi ra bakbakit.
6 Tago ra Luluai i ga biti tagu dari: avat a
vana, avat a vaki tika na monamono; ma na
vaarike ra magit i gire; 7 ma ba i gire ra loko
na tarai dia ki ra os ma dia vana vartalai,
a loko na tarai ba dia ki ra as ma ra loko
na tarai ba dia ki ra kamel, na ongor ma
na valongor bulbulu. 8 Ma i ga kukukula da
ra leon dari: Luluai, iau vala tur ta ra ul a
pal na minakila ta ra bungbung na keake,
ma iau ki ta kaugu pakana pal ta ra lavur
marum par; 9 ma go a loko na tarai dia vut,
ma dia vana vartalai. Ma i ga tata ma i ga
biti: Babilon i tar bura; i tar bura; ma ra
lavur tabataba ure. kana lavur god dia tar
bura ra pia, ma dia tapelegi. 10 Ea, u kaugu
papalum na rua ramarama vue kon, ma ra
kon ta kaugu tavul a rararama vuai: nam ra
magit ba ra Luluai kai ra lavur kor, a God kai
Israel, i vaarike piragu, nam iau tar ve avat
i tana.

A mamat na tinata ure Duma

11 A mamat na tinata ure Duma. Tika i oro
iau maro Seir dari: Tena minakila, dave ra
marum? Tena minakila, dave ra marum?
12 A tena minakila i biti: I tar malana, ma i
kabila marum boko; ba ava mainge avat a
tir iau, avat a titir; avat a lilikun mulai.

A mamat na tinata ure Arabia

13 A mamat na tinata ure Arabia. Avat
a mareng ta ra pupui Arabia, avat a tarai
Dedan, a umana tena vinavana. 14 Avat a kap
ra tava pire nina i mar; avat a totongo upi
diat dia vilau, ma avat a tabar diat ma ra
gem. 15 Tago dia tar takap kan ra pakat na
vinarubu, kan ra pakat di ga ele pa ia, kan
ra panak di ga lele pa ia, ma kan ra mamat
na vinarubu.
16 Tago ra Luluai i ga biti tagu dari: Ba pa
i par boko tika na kilala, a kilala da ra bul
papalum i luk ia, a minamar par kai Kedar
na ga panie; 17 Ma ra ibaiba ta ra lavur tena
panak ma ra lavur lebe pire ra tarai Kedar,
a paupau ka diat, tago ra Luluai, ra God kai
Israel, i tar tatike.

22

A mamat na tinata ure ra male na ninana

1 A mamat na tinata ure ra male na ni-
nana.
Ava dave, tago ava tar tutua par ta ra
lavur ul a pal? 2 U, ba i tup ia ra ngenge
piram, u a pia na pal i ngala ra varvareo
tana, u ra pia na pal na varpalapalak; a
umana virua piram pa dia ga.virua ta ra
pakat na vinarubu, ma pa di ga doko diat ta
ra vinarubu. 3 Kaum lavur luluai dia ga lop
par, a umana tena panak dia ga vi diat; di
ga vi kaum tarai, diat par ba di ga gire tadav
diat, ma dia ga lop ta ra gunan vailik. 4 Kari
iau ga biti: Avat a lingan kan iau, ina tangi
mat; koko avat a ongor upi avat a vamaram
iau, tago di tar li vue natu i kaugu tarai, a
vavina. 5 Tago go ra bung a bung na vinirua,
a bung di rua taun dat i tana, a bung na
purpuruan ta ra male na ninana, ma i vuna
ta ra Luluai God kai ra lavur kor; di re vue
ra liplip na vat, ma di tangi tadav ra umana
lualuana. 6 Ma Elam i kap ra popopoi na pu,
i maravut bula ma ra kiki na vinavana ure
ra vinarubu ma ra tarai dia ki ra os; ma Kir
i tatik ra bakbakit. 7 Ma kaum lavur bo na
male dia kor ma ra lavur kiki na vinavana,
ma ra tarai na os dia tur togo maravai ra
mataniolo. 8 Ma i ga tak vue ra tubatuba kan
Iuda; ma ta nam ra bung u ga gire upi ra
vargal ta ra pal ta ra lokor. 9 Ma ava ga gire
ra umana tarapak ta ra pia na pal kai David,
ba a mangoro diat; ma ava ga varurue ra
tava ta ra kalamana lum. 10 Ma ava ga to ra
lavur pal Ierusalem, ma ava ga rip vue diat
upi ava a vapadikat ra liplip na vat me. 11 Ava
ga kal ra tung bula ure ra tava ta ra lum, a
luaina, ma pa ava ga nuk pa nina i ga pait
go ra magit par, ma pa ava ga kapupi nina
i ga varkurai tana papa ania. 12 Ma ta nam
ra bung ra Luluai God kai ra lavur kor i ting
pa avat ba avat a tangi ma ba avat a ligur,
ma ba avat a gela ra ulu i vavat, ma ba avat
a vi pit ma ra mal na tabun; 13 ma i dave?
Da gire ke ra gugu ma ra malagene, di doko
ra umana bulumakau ma di poko ra umana
sip, di en ra kirip ma di mome ra vain; di
biti: Dat a ian ma dat a momo, tago ningene
dat a virua. 14 Ma ra Luluai kai ra lavur kor
i vaarike ra nuknukina piragu dari: A dovot
go ra bilak na mangamangana pa da pun
vue kan avat tuk tar ta ra bung ava mat i
tana, a Luluai God kai ra lavur kor i biti.

Eliakim na kia vue Sebna

15 A Luluai God kai ra lavur kor i biti
dari: Una vana, ma una tadav go ra tena
varbalaurai, tadav Sebna, nina i kure ra pal,
ma una biti tana dari: 16 Ava u pait ia ati?
Ma amur niuruna ma to ia ati, tago u tar
kal ra babang na minat ati pi kaum? I mut
kana babang na minat arama iat, ma i anan
upi ra kubana ta ra vat ki! 17 Ea, ra Luluai na
vue u ma ra kankan da ra ongor na tutana;
maia, na pin vadekdek guve u. 18 A dovot,
na vurvurue u ma na vue u da ra bol ta ra
ngala na gunan; una mat abara, ma kaum
lavur potar na kiki na vinavana diat a ki
bula abara, u, ba ra kuba i kaum luluai na
vavirvir tam.
19 Ma ina okole vue u kan kaum papalum,
ma ina al vabura u kan kaum kiki. 20 Ma
ta nam ra bung ina oro pa kaugu tultul
Eliakim, natu i Kilkia; 21 ma ina ule tar kaum
mal na minong tana, ma ina vapadikat ia
ma kaum vipit, ma ina tul tar kaum varku-
rai ta ra limana; ma na da tama i ra tarai
Ierusalem, ma ra tarai Iuda bula. 22 Ma ina
vung ra ki ure ra kuba i David ta ra ul a
varana, ma na papa are, ma pa ta na na ki
varbat; ma na ki varbat, ma pa ta na na papa
are. 23 Ma ina tut vake da ra ot ta ra dekdek
na pakana; ma na da ra kiki na minamar ta
ra kuba i tamana.
24 Ma da vakaite tar ra lavur magit na
minamar par ta ra kuba i tamana tana, a
umana bul mur tana ma ra umana niuruna,
a umana ikilik na la par, a umana pal a tava
ma ra umana paura bula. 25 Ma ra Luluai kai
ra lavur kor i biti ba ta nam ra bung ra ot
nina di ga tut vake ta ra dekdek na pakana
na tariri; da pakat vue ma na bura, ma ra

lavur tabarikik dia ga taba tana na kaina;
tago ra Luluai i tar tatike.

23

A mamat na tinata ure Tiro ma Sidon

1 A mamat na tinata ure Tiro.
Avat a umana parau Tarsis, avat a
kukukula; tago di tar nila vue, ma pa ta pal
mulai i tur, ma pa ta olaolo; ta ra gunan
Kitim di ve diat i tana. 2 Avat ava kiki ta
ra lolo, avat a ki mut, u, ba ra umana tena
kunukul Sidon, diat ba dia bolo na ta, dia tar
vauviana u. 3 Ma i vatur vake ra totokom,
tago kana lavur parau dia ung ra pat na
davai Sikor ma ra kon ba di doko pa ia ta
ra papar a Nil; ma ia ra tavul a bung ba ra
lavur vuna tarai dia bung tana. 4 Sidon, una
vavirvir, tago ra ta i tar tata, ra dekdek na
pia na pal ara ra valian, ma i biti dari: Pa iau
kap bala, ma pa iau kakava, ma pa iau tabar
ra, umana barmana, ma pa iau vangala ra
umana inip na vavina. 5 Ba ra varvai i vut
uro Aigipto na manga tabun ra bala i diat ta
ra tinata ure Tiro. 6 Avat a bolo uro Tarsis,
avat a tarai ava kiki ta ra lolo, ma avat a
kukula. 7 Dave, go kavava pia na pal bar, a
tena gugu, nina di ga vatur ia amana iat i
tana? Nina i ga vana ta ra gunan vailik ma i
ga ki tana?
8 To ia i tar kure ba da pait ra magit
damana tai Tiro, nina ba i vartabar ma ra
umana kere na king, ma kana umana tena
kunukul dia ki na luluai ma dia ngalangala
ta ra gunagunan? 9 A Luluai kai ra lavur kor
i tar kure, upi da vabilak ra ngala na nuknuk
ure ra lavur minamar, ma upi da piam vue
ra umana ngalangala ta ra gunagunan par.
10 U, natu i Tarsis, a vavina, una lubu ta kaum
gunan da ra Nil; pa kaum ta vipit mulai.
11 I tar tulue vaarike ra limana taun ra ta,
i tar vaguria ra umana gunan; ra Luluai i
tar vartuluai ure Kanaan upi da li vue ra
umana dekdek na pia na pal tana. 12 Ma i
ga biti dari: Koko una gugu mulai, u natu
i Sidon, a vavina, ba di tar ki taun ia; una
tut, ma una lop bolo uro Kitim; ma abara
bula pa una ngo. 13 Gire go ra gunan; go
ra tarai dia tar panie; ra tarai Kaldea dia
tar tibe tar ia ta ra umana leing na pupui;
dia ga vatur kadia lavur dekdek na pal na
vinarubu, dia ga re vue ra umana pal na
luluai tana; dia tar li ia. 14 Avat a umana
parau Tarsis, avat a kukukula, tago di tar
nila vue kavava dekdek na pia na pal.
15 Ma ta nam ra e na dari: Da nuk vue Tiro
lavurua na vinun na kilakilala, varogop ma
ra lavur kilala tika na king na ki na varkurai
tana; ma ba i par ra lavurua na vinun na
kilala, a kini Tiro na varogop ma ra kini ba
di vatang ia ta ra kakailai ure ra paiga na
vavina dari: 16 Una vatur ra ngap, ma una
vana vurvurbit ta ra pia na pal, u ra paiga
na vavina, ba di tar nuk vue u; una tikir mal
ra ngap, una kaile mangoro na kakailai upi
da nuknuk pa mule u.
17 Ma ba i par ra lavurua na vinun na ki-
lakilala ra Luluai na mari mule Tiro, ma Tiro
na tadav mule kana vapuak, ma na da ra
paiga na vavina pire ra lavur gunan par ati
ra pia ta ra rakarakan a gunagunan. 18 Ma da
vagomgom kana tabarikik ma kana vapuak
upi kai ra Luluai; pa da vung varurue ma pa
da vung vake, tago kana tabarikik kadiat dia
ki ta ra luaina mata i ra Luluai, upi diat a
ian bulu, ma upi diat a mong ma ra mal, a
dekdekina.

24

A varkurai kai ra Luluai ure ra rakarakan a gunagunan

1 Ea, ra Luluai i vakapakapana ra gunagu-
nan; i li ia ma i vue pukue vue ra lavur magit
tana, ma i korot varbaiane vue ra tarai. 2 Ma
da ra tarai tuna damana ra tena tinabar;
da ra tultul na tutana damana kana luluai;
da ra tultul na vavina damana kana tadar
vavina; da ra tena kunukul damana ra tena
niivura; nina i la tar ra mani ma nina i kang
pa ia; nina i vatur vake ra tinavua ma nina
i tul tar ia tana, go diat diat a varogop par.
3 A rakarakan a gunagunan na kapakapana
tuna, ma na uliran tuna; tago ra Luluai
i tar tatike go ra tinata. 4 A pia i tabun
ma i makuk, a rakarakan a gunagunan i
malmalu ma i makuk; a umana ngalangala
ta ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan dia
malmalu. 5 A gunagunan bula i tar bilak ure
ra tarai dia ki tana, tago dia tar piam vue
ra umana varkurai, dia tar vaenana pa ra
vartuluai, dia tar vatamam vue ra kunubu
ba na tur vatikai. 6 Kari ra kaina balbali i
tar vaimur ra gunagunan, ma di takun ot
pa diat dia ki tana; kari di rang vue ra tarai
ta ra gunagunan ma ra paupau ka dia tur
valili.
7 A polo na vain i tabun, ra davai na vain i
maranga, ma ra umana tena gugu dia oir.
8 A papar na kudu i ngo, a ngenge kadiat

dia gugu i par, a gina kadiat dia ubu, ra
pagol i tar mutu. [9] A kakailai pa na maravut
mule ra nimomo vain, ma ra tava longlong
na mapak pire diat dia mome. [10] A pia na
pal a tena purpuruan, i lingling, a lavur pal
di banu diat upi koko ta tikai na ruk. [11] Di
valongore ra tinangi ta ra lavur pal a nga
ure ra vain; a lavur malagene dia tar panie,
a ninongon par ta ra gunan i tar vilau. [12] A
pia na pal i uliran, ma ra ngala na banbanu
tana i tapelegi. [13] Tago na dari livuan ta ra
tarai ta ra rakarakan a gunagunan, na da di
imar ra davai na oliva, na da ra tangatanga
upi ra vuai na vain ba i par ra varuruai na
vuai na vain. [14] Go diat diat a manga oro, diat
a kukula; diat a manga oro upi ra minamar
kai ra Luluai mara na ta. [15] Io, avat a pite pa
ra Luluai ta ra gunan ba i vanavana rikai ra
keake tana, maia, avat a pite pa ra iang i ra
Luluai ra God kai Israel, ta ra lavur gunan ra
valvalian.

[16] Da tar valongore ra kakailai na pite
varpa tadav ra tena takodo maro ra ngu
na rakarakan a gunagunan. Ma iau ga
biti ka: Iau kuvakuvoro, iau kuvakuvoro,
iau malari! A umana tena vavagu dia tar,
vavagu tuna. [17] A bunurut, a tung na minat,
ma ra kun dital tar tadav avat ra tarai ta
ra rakarakan a gunagunan. [18] Tago na dari:
Nina ba na lop kan ra kunukula ure ra
bunurut na bura ta ra tung; ma nina ba na
tutua kan ra tung da kun ia, tago ra lavur
matakilalat arama liu dia tapapa, ma ra vu-
napai ra rakarakan a gunagunan i dadadar.
[19] A rakarakan a gunagunan i tar tapelegi,
a rakarakan a gunagunan i tar polo kakit,
a rakarakan a gunagunan i malmaliara na
kaia. [20] A rakarakan a gunagunan na pa
lebalebe da ra tutana i longlong, ma na
malmaliara da ra pal na turturup, ma kana
kaina mangamangana na monong ia, ma na
bura, ma pa na tut mulai.

[21] Ma ta nam ra e ra Luluai na kure ra
umana ngalangala arama liu, a kor diat, ma
ra umana king ati ra pia ta ra rakarakan a
gunagunan. [22] Ma da agur varurue pa diat
da di varurue ra tarai ta ra tung, nina ba di
rara pa diat, ma da varuk diat ta ra pal na
banubat, ma ba i par mangoro na bung da
kure diat. [23] Ta nam ra bung ra gai na ula,
ma ra keake na ruva; tago ra Luluai kai ra
lavur kor na ki na king ta ra luana Sion ma
ta ra gunan Ierusalem, ma ta ra luaina mata
i kana lavur patuana, ma na mamar tuna.

25

A kakailai na pite varpa ure ra varmari kai ra Luluai

[1] Luluai, u kaugu God; ina pite vangala
pa u, ina pite pa ra iangim; tago u tar pait
ra umana enana magit; a umana varkurai
papa ania tana dia dovot ma dia tur padikat.
[2] Tago u tar vue pukue vue ra pia na pal ma
i da ra anguvai na vat; a pia na pal ba di
ga liplip kikil ia i tar tarip; a palpal kai ra
umana vaira, pa i pia na pal mulai; pa da
vatur mule vatikai namur. [3] Kari ra dekdek
na tarai diat a pite pa u, ra pia na pal kai ra
umana vuna tarai, a umana karvuvu, diat a
ru u. [4] Tago u ra pal na bakbakit ure ra tarai
dia bilua, a pal na bakbakit ure ra umana
luveana ba dia malari, a rivarivan kan ra
ngala na vuvu na bata, a pia na malmalur ta
ra oao, ba ra kankan kai ra umana karvuvu
i da ra ngala na vuvu ba i tumatumak ra
papar a pal. [5] Da u vapanie ra oao ta ra
gunan na keake, damana una vapanie vue
ra tinata na kavavar kai ra umana vaira;
da ra malur na bakut i tak vue ra lapap;
damana ra gugu kai ra umana karvuvu na
panie.

[6] Ma ta go ra luana ra Luluai kai ra lavur
kor na vaninare ra lukara ure ra lavur vuna
tarai par, na vaninare ra lukara ma ra mon-
amonoina, a lukara na vain ba amana tana,
a lukara ma ra magit i bira ma ra luuku na ur
tana, a lukara na vain ba di tar vagomgom
ia. [7] Ma ta go ra luana na nila vue ra mal na
turturup, nina i tuba ra mata i ra lavur tarai
par, ma ra mal na turturup ba di vuare taun
ra lavur Tematana. [8] I tar konom vatukum
vue ra minat; ma ra Luluai God na u vue ra
lur na mata i ra tarai par; ma na tak vue kan
ra rakarakan a gunagunan ra magit ba kana
tarai dia vavirvir tana, tago ra Luluai i tar
tatike.

[9] Ma ta nam ra bung da biti dari: Ea, kada
God go, da tar ki ung pa ia, ma na valaun
dat; ra Luluai go, da tar ki ung pa ia, dat a
gugu ma dat a ga ta kana varvalaun. [10] Tago
ra lima i ra Luluai na maravut go ra luana,
ma da ruarua taun Moab da di rua taun ra
kunai ta ra ul a puputa. [11] Ma na tultulue
ra limana tana, da nina i alalir i vung tulue
ra limana upi na alir; ma na vaikilik pa ra
ngala na nuknukina ure mule ba i tultulue
ra limana. [12] Ma ra dekdek na pal ta kaum

liplip na vat i tar re vue, i tar vabura vue
ma i va ra pia, maia, i va ta ra tobon iat.

26

A kakailai na nurnur ure ra varbalaurai kai ra Luluai

1 Ta nam ra e da kakailai ma go ra kakailai
ta ra gunan Iuda: Kadat a dekdek na pia na
pal; God na vaki ra varvalaun upi ra liplip
tana ma ra dekdek na pal na bakbakit. 2 Avat
a papa are ra mataniolo upi ra tarai diat a
olo tana, nina ba dia takodo ma dia ru ra
dovotina. 3 U balabalaure nina i kadongor ra
nuknukina upi na ki na malmal tuna, tago i
nurnur tam. 4 Avat a nurnur tukum tai ra
Luluai, tago ra Luluai God ia ra vat ki kai ra
lavur tataun. 5 Tago i tar vairop pa diat dia
ki arama, ra pia na pal i malamala luluai; i
rere vue, i rere vue upi na va ra pia; maia,
i vue tar ia ta ra tobon. 6 A kau i ra tarai na
rua taun ia; maia, a kau i diat dia bilua ma
ra pal a kau i diat dia ki na niiba.
7 A nga i ra tena takodo ia ra takodo na
nga; u, u tar dovot, ma u vateten ra tena
takodo ure ra nga. 8 Maia, Luluai, ave tar ki
pa u ta ra nga i vuna ta kaum lavur varkurai.
A bala i vevet i anan upi ra iangim ma upi na
nuknuk pa u. 9 A balagu i tar anan up u ta ra
marum; maia, ina ongor ta ra tulungeagu
ma ra tinikan up u, tago ba kaum umana
varkurai dia tup ra gunagunan, a tarai ta
ra rakarakan a gunagunan dia matoto ta
ra mangamangana takodo. 10 Ba di mari ra
tena varpiam, pa na matoto ta ra manga-
mangana takodo; ta ra gunan ba di mur ra
dovotina tana na pait ika ra magit i rara, ma
pa na gire ilam ra minamar i ra Luluai.
11 Luluai, u tar tulue ra limam urama, ma
pa dia gire; ma ga diat a gire boko kaum
niongor ure ra tarai, ma diat a vavirvir,
ma ra iap na vaimur vue kaum lavur ebar.
12 Luluai, una ga tibe ra malmal ta vevet,
tago u tar pait bula kaveve lavur papalum
ure avet. 13 Luluai kaveve God, ta umana
luluai kabila dia tar kure avet; ma tam uka
avet a vatavatang ra iangim. 14 Dia tar mat
ma pa diat a laun mulai; dia tar panie ma
pa diat a tut mulai; upi go iat u tar kure
diat, ma u tar vamutue diat, ma pa da nuk
pa mule diat. 15 Lululai, u tar vapeal ra tarai,
a tarai u tar vapeal diat; u tar mamar; u tar
vangala ra langun na gunan.
16 Luluai, ba i ga tup diat, dia ga nuk
pa u; dia kakail ba u vapagumanene diat.
17 Da ra vavina i kap bala ma kana bung i
maravai ba na kakava tana, i tangi tago i
kankadik, damana avet ta ra luaina matam,
Luluai. 18 Ave tar kap bala, ave tar liliut ta ra
makmaki, ma ave tar kava vaarike ra vuvu
ka; pa ave pait vaarike ra varvalaun ta ra
gunagunan; ma pa di kava vaarike ra tarai
ba diat a ki ta ra rakarakan a gunagunan.
19 Kaum umana minat diat a laun mulai;
kaugu umana minat diat a tut mulai. Avat
a tavangun, ma avat a kakailai, avat ba ava
kiki ta ra tobon na pia, tago kaum mavoko
i da ra mavoko na kavunvun, ma ra pia na
vamule ra umana minat.
20 Io, kaugu tarai, avat a ruk ra kuba i
vavat, ma avat a banu bat ra umana matak-
ilalat; avat a parau ta umana bung tuk tar
ta ra bung ba na par. kaugu kankan tana.
21 Tago ra Luluai na vana rikai kan ra kubana
upi na bali ra kaina mangamangana kai ra
tarai ta ra gunagunan; a gunagunan bula na
vaarike ra gap i talingir tana, ma pa na ive
mule diat di ga ubu diat i tana.

27

Da valaun ra tarai Israel ma da ben guve diat

1 Ta nam ra e ra Luluai na ubu ra ngala na
vui, ra vui a tena vinalau, ma ra vui i vila
gegagege, ma kana pakat na vinarubu, nina
i mangi ma i ngala ma i dekdek, ma na ubu
doko ra ngala na vui na ta.
2 Ta nam ra e avat a kakailai ure ra uma
na vain i potar. 3 Iau ra Luluai ina balaure;
ina puk ia vatikai, ina balaure ta ra keake
ma ra marum kan ta tikai na vakaina. 4 A
balagu pa i karangap; gala ra kait ma ra
kada na tur bat iau ta ra vinarubu ina gala
vana taun ia ma ina ga tun vapar vue. 5 Ona
pata, boina ba na vatur vake ra dekdekigu
upi na vamalmal bat iau, maia, na vamalmal
bat iau. 6 Ta ra umana tataun namur Iakob
na okor; Israel na pupu ma na ibul, ma ra
rakarakan a gunagunan na kor ma ra vuai
dir.
7 Dave, i tar kita ia da i ga kita diat dia ga
kita ia lua? Ba dave, di tar ub ia da diat i
ga ubu diat? 8 Ba u okole vue, u varngangar
me a ik; i tar kari vue ma ra ngala na vuvu
ta ra e na taubar. 9 Io, ba Iakob i puar
ra lavur vat na uguugu na vartabar da di
puar ra papapa, ma ona pa i vatur mule
ra malalar i Asera ma ra umana tabataba
na keake, da pun vue kana lavur bilak na

mangamangana, ma ia ra vuaina ba da tak
vue kana kaina mangamangana. 10 tago ra
pia na pal ba di liplip kikil ia i lingling, i
da ra gunan i uliran ma i kapakapana da ra
bil; a nat na bulumakau na iaian tana, ma
na vava tana, ma na en ra umana ingar i
ra davai tana. 11 Ba ra umana ingarina dia
maranga da bubur vue diat, a vaden diat
a vut, ma diat a vautunge diat; tago go ra
tarai dia papaua; kari nina i tar vaki diat pa
na mari diat, ma nina i ga pip guve diat pa
na vagugu diat.

12 Ma ta nam ra e ra Luluai na kita rama
vue ra kon, na tur pa ia ta ra ngala na Tava
Alir ma na tuk tar ta ra tava alir Aigipto, ma
da varurue avat tikatikai, a tarai Israel.

13 Ma ta nam ra e da vu ra ngala na tavur;
ma diat dia to na virua ta ra gunan Asiria
diat a vut, damana diat di ga okole vue diat
ta ra gunan Aigipto; ma diat a lotu tadav ra
Luluai aro Ierusalem ta ra luana i gomgom.

28

A tinata na vartigal pire Epraim

1 Na kaina ra kere kai ra umana tena
longlong Epraim, a kere ba dia langlang
tana; na kaina ra pupuna i makuk, nina
kana enana minamar ba i tur ta ra ul a male
i tubu, a male kadiat dia longlong ma ra
vain! 2 Ea, tika na ngala na tutana kai ra
Luluai, a dekdekina; ma na rapue ara ra
pia ma ra karangap, da ra ngala na bata na
vatvat, da ra kalivuvur, da ra ngala na lovon
ta ma ra vuvu. 3 A kere kai ra umana tena
longlong Epraim, a kere ba dia langlang
tana, da ruarua taun ia boko; 4 ma ra pupuna
i makuk, nina kana enana minamar ba i tur
ta ra ul a male i tubu, na da ra vuai e, a
lovo, ba pa i kilala na keake boko, nina di
gire ilam ia muka ba di gire ra davai, ma ba
di vatur vake di en ia muka. 5 Ta nam ra e
ra Luluai kai ra lavur kor na da ra kere na
minamar, ma da ra potar na vipuar ure ra
ibaiba ta kana tarai; 6 ma na da ra takodo
na varkurai pire nina i ki na varkurai, ma
ra ongor i diat dia pukue vatalil ra umana
ebar ta ra mataniolo.

*A tinata na vartigal ma ra tinata na vaval-
ima tadav Ierusalem*

7 Ma go diat bula dia tar rara ure ra vain,
ma dia vana lebalebe ure ra tava longlong:
a tena tinabar ma ra propet dir tar rara ure
ra tava longlong, a vain i vatuptup dir, dir
vana lebalebe ure ra tava longlong, i gavul
ra mata i dir, ma kadir varkurai pa i takodo.
8 Tago ra umana vuvuvung na nian par dia
dur ma ra magit di marue ma ra magit na
puputa, ma pa ta pakana i gomgom tana. 9 A
propet na vakabinana to ia? Ma na tovo to
ia pi na kapa ra varvai pirana? Nina bar diat
ba dia tar vung vue ra u, ma pa di vau mule
diat? 10 A kunukula i kalilingian parika, ma
i vapurpuruan; a ik ati, ma a ik abara. 11 Ma
na tata ta go ra tarai ta ra ngie i ra enana
tarai, nina kadia tinata i enana: 12 tago i ga
biti ta diat dari: A ningo go, avat a vango
nina i talatalanguan; ma go ia ra nilagar.
Ma pata, pa dia valongore. 13 Kari ra tinata
kai ra Luluai na dari ta diat: A kunukula i
kalilingian parika, ma i vapurpuruan; ta ik
ati, ma ta ik abara; upi diat a vana, ma diat
a bura tamurmur, ma diat a tabubur, ma da
kete diat, ma da kinim vake diat.

14 Io, avat a umana tena varkulumai, avat
a valongore ra tinata kai ra Luluai, avat ba
ava kure ra tarai dia kiki Ierusalem. 15 Tago
ava tar biti dari: Avet ma ra minat ave
tar kumkubu, ma avet ma ra ruarua na
tulungen i varogop ra nuknuk i vevet; ba
ra ngala na lovon ta na vana alalu, pa na
tadav avet; tago ra vaongo kaveve ramravit,
ma ave parau ta ra vartuam; 16 kari ra Luluai
God i biti dari: Ea, iau tar vung ra vat ta
ra gunan Sion, a vunapaina, a dovot na vat,
a ngatngat na vat na ngu na pal, a dekdek
na vunapaina; nina i nurnur pa na takap.
17 Ma ina kure ba ra kabinana ra valavalar
na langun, ma ra mangamangana takodo ra
vinau na vamamat; ma ra bata na vatvat na
kap vue ra ramravit na vaongo, ma ra tava
na lubu mat ta ra gunan di parau tana.

18 Ma da re vue kavava kunubu ma ra
minat, ma ra kunubu ma ra ruarua na
tulungen pa na tur padikat; ba ra ngala na
lovon ta na alir alalu, avat a dudu tana.
19 A lavur bung par ba i vana alalu na tup
avat; a bungbung na malana par na vana
alalu, ta ra keake ma ta ra marum; ma ba
di matoto ta ra varvai na da ra ngala na
nidadar ika. 20 Tago ra vava i tutukana, ma
ra tutana ba na va tana i lolovina, ma ra
mal na tubatuba pa i manga tababa ma pa
i topa ia ba na pulu bulu mule me. 21 Tago
ra Luluai na tur da ta ra luana Perasim, ma
na kulot da ta ra male Gibeon; upi na ongor
ta kana varvakai, kana enana varvakai, ma
na pait ot pa kana papalum, kana enana

papalum: [22] Io, koko avat a varkulumai, kan
da vi vadekdek kavava vivi, tago iau tar
valongore tai ra Luluai God kai ra lavur kor
ba i tar ot ra nuknukina ma na pait ra ngala
na varli ta ra rakarakan a gunagunan.
[23] Ea, avat a valongore ra nilaigu, avat a
kapupi kaugu varvai ma avat a nuk pa ia.
[24] Dave, ra tena niipuk i ipipuk vatikai bar
upi na vaume? Dave, i kakal ma i raragu
vatikai ta kana pia bar? [25] Dave, ba i tar mal
vadamia ra pia pa na imire vang ra dil ma ra
kumin tana, ma na vaume ra vit upi na tur
ngaina, ma ra kon ta kana pakana iat, ma ra
pit ta ra langun na uma? [26] Tago kana God
i tovo bulu ia ma i vateten ia. [27] Tago pa di
rama vue ra pat na dil ma ra pakat, ma ra vil
na kakari pa i vana taun ra kumin; a dil di
kita rama vue ma ra davai ka, ma ra kumin
ma ra virit. [28] Dave, di ruarua gigi vakakit ra
kon vang? Pata, pa na rua rama vue vatikai;
ma ba ra vil ta kana kakari i vana taun ia,
ma kana umana os bula, pa na bereng ia.
[29] Go bula i vuna tai ra Luluai kai ra lavur
kor, nina ba i enana tuna kana varpit, ma
i lia kakit ta ra kabinana.

29

Ariel diat ma kana umana ebar

[1] Ui, Ariel,* Ariel, a pia na pal nina ba
David i ga ki tana! Avat a luk tar ra kilala
ta ra kilala; a umana lukara diat a varvarkia
vanavana; [2] ma namur ina vapurpuruan
Ariel, ma da korkor ma da tangtangi; ma na
da Ariel piragu. [3] Ma ina tur kikil u, ma ina
vartakalat bat u ma ra dekdek na pal, ma
ina kal bokon bat u. [4] Ma da vue vairop u,
ma una tata ta ra pia ka; ma kaum tinata na
da ra tinata kai tikai i va dudur pa iau; ma ra
nilaim na da ra nilai ra tena papait da i vana
rikai mara ra pia, ma kaum tinata na da ra
tinata na varmaianao ba i vana rikai kan ra
tobon. [5] Ma kaum lavur ebar, a kor, diat
a varogop ma ra tobon tuna, ma ra lavur
dekdek na luluai, a kor, diat a varogop ma
ra pal a vit ba i panie, maia, diat a panie
vakaian ta ra pitu mata ka. [6] A Luluai kai
ra lavur kor na tadav ia ma ra pipi, ma ra
guria, ma ra ngala na kurung, ma ra ragia,
ma ra ngala na vuvu, ma ra ngala na biro
na iap i vavaimur. [7] Ma ra kor na vuna tarai
par, diat ba dia varvarubu ma Ariel, maia,
diat par dia varubu me, ma dia varubu ure
kana dekdek na pal na vinarubu, ma diat
dia vapurpuruan ia, diat a da ra ririvon, da
ra ninana na marum uka. [8] Ma na da ra
tutana i mulmulum i ririvon ba i ian, ma ba
i tavangun a balana i palupel ika; ba kan i
da ra tutana i mar i ririvon ba i momo, ma
ba i tavangun i turatura ka ma ra balana i
kaina upi ta tava; damana boko ra kor na
vuna tarai diat dia varubu ma ra luana Sion.

Israel i pula ma i lotu vavaongo

[9] Avat a ki papa, ma avat a kaian; avat a
vapula avat, ma avat a pula; dia longlong,
ma vakir ma ra vain; dia vana lebalebe, ma
vakir ure ra tava longlong. [10] Tago ra Luluai
i tar tulue ra vuvu na niva tarurungai taun
avat, ma i tar vapula bat ra mata i vavat,
a umana propet; ma i tar turup kavava
umana lualua, a umana tena ninana. [11] Ma
ra ninana par i da ra tinata ta ra buk ba di
vabulit bat ia pire vavat; ba ra tarai dia tul
tar ia tai ta tika na tena kabinana, ma di biti
tana dari: Boina una luk go, na biti mulai:
I dekdek piragu, tago di tar vabulit bat ia;
[12] ma di tul tar ra buk tai ta tikai ba pa i
kabinana, ma dia biti: Boina una luk go; ma
i biti mulai dari: Pa iau nunure ra lukbuk.
[13] Ma ra Luluai i ga biti: Tago go ra tarai
dia maravai piragu, ma dia ru iau ma ra ngie
i diat ma ra bul na ngie i diat, ma ga dia ga
kari ra bala i diat vailik kan iau, ma kadia
variru tadav iau i vuna ta ra vartuluai nina
ba ra tarai ka di tar tovo diat i tana; [14] kari
ina pait ra enana papalum tuna livuan ta
go ra tarai, maia, ra enana papalum ma ra
magit na kinaian; ma ra kabinana kadiat dia
minana pire diat na panie, ma ra minatoto
kadiat i kapa ra nuknuk i diat na ki po.
[15] Na kaina ta diat dia ongor upi diat a
vapidik tuna ra nuknuk i diat kan ra Luluai,
ma ta diat dia papait kadia lavur papalum
ta ra bobotoi, ma dia biti: To ia i gire avet?
Ma to ia i nunure? [16] Ea, ava rara tuna! Dave,
ra tena pait la na pia na da ra pia ka, upi ra
magit i ga pait ia na biti ure nina i ga pait ia
dari: Pa i ga pait iau; ba ra magit ba ta tikai
i ga mal pa ia na varpuai ure nina i ga mal
pa ia, dari: Pa i kapa ra nuknukina?

Da valaun Israel

[17] Pa na mangoro na bung boko, ma da
pukue Lebanon upi na da ra pia na vura, ma
ra pia na vura na da ra pupui ka! [18] Ma ta
nam ra bung a umana vaut diat a valongore
ra tinata ta ra buk, ma ra mata i ra umana
pula na nana ta ra marum ma ta ra bobotoi.

* 29:1: Ariel: Di vatang Ierusalem ati ba Ariel, “a leon kai God”.

19 Diat bula i madu ra bala i diat diat a
vangala kadia gugu tai ra Luluai, ma ra
umana luveana ta ra tarai diat a ga ta ra
Lia Kakit kai Israel. 20 Tago di tar nila vue
ra karvuvu, a tena varkulumai i panie, ma
diat par dia kiki uai upi diat a pait ra magit
i kaina dia virua, 21 diat dia kure tikai ba di
takun vakuku ia, ma dia kapi kun ure nina i
varpit ta ra mataniolo, ma dia okole vakuku
vue ra tena takodo. 22 Kari ra Luluai nina i
ga valaun Abaraam i biti dari ure ra kuba i
Iakob: Go Iakob pa na vavirvir, ma gori ra
matana pa na kiala. 23 Ma ba i gire ra umana
natuna, a kau i ra limagu, nina dia ki livuan
tana, diat a manga ru ra iangigu; maia, diat
a manga ru ra Lia Kakit kai Iakob, ma diat
a burut ta ra God kai Israel. 24 Ma diat bula
ba i rara ra tulungea i diat, na kapa boko ra
nuknuk i diat, ma diat dia tata na urur, diat
a matoto ta ra tinata na vartovo.

30

Nina i tur bokon tai Aigipto, na bura

1 A Luluai i biti dari: Na kaina ta ra
umana bul na varpiam, diat dia nuk upi
ra varvateten, ma vakir tagu; dia pait ra
kunubu, ma pa i vuna ta ra tulungeagu, upi
diat a vapealane ra kaina mangamangana;
2 diat dia vana ur Aigipto, ma pa dia tir
iau tana; upi diat a vaongor pa diat ma ra
dekdek i Parao, ma upi diat a nurnur ta ra
malur i Aigipto. 3 Avat a vavirvir boko ta ra
dekdek i Parao, ma avat a purpuruan, tago
ava kapupi ra malur i Aigipto. 4 Tago kana
umana luluai dia kiki Soan, ma kana umana
tultul na king dia tar pot Kanes. 5 Diat a ruva
boko ure nam ra tarai ba pa dia vadongone
valar pa diat, ma pa dia maravut diat, a tarai
ba pa dia vatur vake ta magit, ta diat, ia kaka
ra vavirvir ma ra varkulumai bula.
6 A mamat na tinata ure ra umana leing
aro Negeb.
Dia vana alalu ta ra gunan na varmonong
ma ta ra gunan na bunurut, a gunan ba ra
leon, a tana, ma ra leon, a tomotoina, dir
kiki tana, a gunan ba ra vui ma ra vui i var-
varkarat ma i purpururung dir vana rikai
tana, ma dia mulue kadia vurvur magit ta ra
tamuru i ra umana as, ma kadia ngatngat na
tabarikik ta ra buk na muru i ra kamel tadav
ta tika na vuna tarai ba pa na vadongone
diat. 7 Tago Aigipto i mama maravut, ma
pa i topa ta magit, kari iau tar vaiang tar ra
iangina ba Raab, nina i kiki ka.
8 Io, go una vana, ta ra luaina mata i diat
una tumu ia ta ra pal a davai, ma una tumu
vake ta ra buk, upi na topa ra umana kilala
namur, ma na tur pa na mutu. 9 Tago a tarai
na varpiam diat, a umana bul na vartuam, a
tarai ba pa dia mainge ba diat a valongore ra
varvateten kai ra Luluai; 10 a tarai ba dia biti
tai ra umana tena ninana dari: Koko avat a
gigira; ma tai ra umana propet: Koko avat a
ve avet ure ra umana magit i takodo, avat a
ve avet ure ra umana kalami na magit, avat
a varvai ma ra magit na vartuam; 11 avat a
vana kan ra nga, avat a vana irai kan ra pal
a nga, avat a ting pa ra Lia Kakit kai Israel
upi na panie kan ra luaina mata i vevet.
12 Io, ra Lia Kakit kai Israel i biti dari: Tago
ava pidimuane go ra tinata, ma ava nurnur
uka ta ra vinarubu ma ta ra vartuam, ma
ava tur bokon tana, 13 kari go ra bilak na
mangamangana na da ra vat pire vavat ba
i tapelegi ma i to na bura, da ra papar a pal i
tolo ma na tapipin vakaian ta ra pitu mata.
14 Ma na puar ia da di puar ra la na pia ba ra
tena pait la i pait ia, na pamar gigi ia ma
pa na mari ia; ma ra lavur tagigina pa ta
pakana na ngala mulai tana ba da tak vue
ra lakit kan ra iap me, ba da kulupe ra tava
ta ra kivu me. 15 Tago ra Luluai God, ra Lia
Kakit kai Israel, i biti dari: Ba ava lilikun
ma ba i ngo ra bala i vavat, avat a laun; a
ongor i vavat na vuna ta ra kini vovovon ma
ta ra nurnur; ma pa ava mainge ke. 16 Ma
ava ga biti ka dari: Pata, tago avet a takap
ta ra umana os; kari avat a lop. Ma dari
bula: Avet a ki ta ra umana tena nivut; kari
diat dia korokorot avat diat a rurut na kaia.
17 Tika na arip na marmar diat a takat ta ra
varbor kai ta tikai; ma ba a ilima dia bor
avat, avat a takatakap, ma ra ibaiba i vavat
na da ra toro arama ra ul a luana, ma na da
ra vakilang ta ra ul a buana.

A tinata na vamading ba God na mari kana tarai

18 Ma kari ra Luluai na ki pa ia upi na
maravut avat, ma kari da pite vangala pa ia
upi na mari avat; tago ra Luluai ia ra God
ba na varkurai takodo; diat dia nurnur tana
diat a ti doan. 19 Avat a tarai ava kiki Sion ta
ra pia na pal Ierusalem, koko avat a tangi
mulai; a dovot na mari tuna avat ta nam
ra bung ba ava kail upi ia; ba i valongore
na torom ta vavat. 20 Ma a dovotina ba ra
Luluai i tabar avat ma ra gem na purpuruan
ma ra tava na niligur, kaum umana tena

vartovo pa diat a ki po mulai, ma ga una
ga gire kaum umana tena vartovo ma ra
matam; 21 ma ra talingam na valongore ra
tinata namur tam dari: Go ia ra nga, avat
a vana tana, ma koko avat a vana irai ta ra
papar a lima tuna ba ta ra papar a maira.
22 Ma avat a ga vabilak ra silva ba di ga mal
pa ra pal i kaum umana tabataba me, ma ra
goled nina di ga tuba rit kaum lavur tabalar
me, ma una ga vue diat da ra magit i dur;
una ga biti tana dari: Una vana ka! 23 Ma na
tulue ra bata taun ra magit ba u vaume ta
ra uma par; ma na tabar u ma ra magit na
nian, na tavua ta ra pia, ma na tubu ma na
peal; ta nam ra e kaum lavur vavaguai diat
a iaian ta ra ngala na pia na vura. 24 Damana
ra umana bulumakau ma ra umana nat na
as, diat dia papalum ta ra uma, diat a en ra
magit ba di vung ra solt tana, a magit ba di
vagomgom ia ma ra kakakal ma ra teptep.
25 Ma ra umana tava alir diat a tamtavit rikai
ta ra lavur buana dia manga tuluai, ma ta ra
lavur luana dia tuluai urama a ik, ta ra bung
na vinarubu ta, ba ra umana pal na minakila
diat a tarip. 26 Ma tikai bula: a kapa na gai na
da ra kapa na keake, ma ra kapa na keake
na da ra kapa kai ra lavurua na keake, da ra
kapa ure lavurua na bung, ta nam ra e ba ra
Luluai i pulu ra, manua kai kana tarai, ma i
mal vamap kadia lavur kinkin.

A varkurai kai ra Luluai pire Asiria

27 Ea, ra iang i ra Luluai i vut maro vailik,
i vuringa ma kana kulot, ma i tubang rikai
ra ngala na vual na mi; a ngiene i buka
ma ra kankan, ma ra karameana i vavaimur
da ra iap; 28 ma ra vuvu na ngiene i da ra
lovon i lubu, i tuk tar ta ia inoana, upi na
turube ra umana vuna tarai ma ra ubene
na vinirua, ma na vung ra al vakai ta ra
ngie i ra tarai upi diat a rara tana. 29 Ma
avat a kakailai ka ta ra marum ba di pait
ra lukara i gomgom; ma ra bala i vavat na
gugu da ra bala i tikai ba i valongore ra
tataru ta kana vinavana upi ra luana kai ra
Luluai, ma tadav ra vat ki kai Israel. 30 Ma
ra Luluai na vaarike ra bo na nilaina upi da
valongore, ma na tulue vaarike ra limana
ma ra kankan, ma ra karameme na iap ba
na vavaimur, ma ra ngala na vuvu, ma ra
ragia, ma ra bata na vatvat. 31 Tago da pamar
gigi ra te Asiria ma ra nilai ra Luluai, ma ra
Luluai na kita ia ma kana virit. 32 Ma tikatika
na mememe na varkita di pait ia ma ra davai
ba di ga tibe tar ia, nina ba ra Luluai na ub
ia me, da papar tana, ma da ubu ra pagol
tana; ma na varubu ma diat ta ra vinarubu i
ngala ra vinirua tana. 33 Tago di tar vaninare
ra tavul a iap, maia, di tar vaninare ure ra
king; di tar pait vangala, ma i mangavana
ba; a boboroi i io ma ra davai tana i ngala; a
vuvu ba na vuna tai ra Luluai i vabirao, ma
i da ra vuvu na iap.

31

Ra tarai Aigipto, a umana tutana ka, vakir God

1 Na kaina ta diat dia vana ur Aigipto, upi
ta maramaravut tana, ma dia ogogabut ta
ra umana os; ma dia nurnur ta ra umana
kiki na vinavana, tago dia peal, ma ta diat
dia ki ra os, tago dia ongor tuna; ma pa dia
nuk upi ra Lia Kakit kai Israel, ma pa dia
tikatikan upi ra Luluai! 2 Ma ra Luluai bula
i kabinana, ma i tultulue ra magit na var-
monong, ma pa i nukpuku ta kana tinata;
na tut uka upi na tur bat ra kaina vuna
tarai ma ra maramaravut kai ra umana tena
pait ra bilak na magit. 3 Tago ra umana te
Aigipto a tarai ka diat, ma vakir God; ma
kadia lavur os dia palapaka ka, ma pa dia
tulungen; ma ba ra Luluai i tulue ra limana
a tena maramaravut na tutukai, dir ma nina
ba da maravut ia dir par dir a bura, ma dir
a virua varurung.

4 Tago ra Luluai i biti tagu dari: Da ra leon
i ngala ma ra nat na leon dir kukula ure ra
vavaguai ba dir ga ub ia, ma ba di oro pa
mangoro na tena varbalaurai pa dir burut
ue ra nilai diat, ma pa dir ngarao ure kadia
varbor, damana ra Luluai kai ra lavur kor na
vana ur ma na varubu ta ra ul a luana Sion.
5 Da ra umana beo dia bebe ba, damana ra
Luluai kai ra lavur kor na kove Ierusalem;
na kove ma na valaun ia, na mari ia ma na
vaale bat ia. 6 Avat a umana natu i Israel,
avat a lilikun pire nina ba ava ga manga
piam vue.

7 Tago ta nam ra bung diat a vue kadia
lavur tabataba di ga pait ia ma ra silva, ma
ra lavur tabataba di ga pait ia ma ra goled,
nina ba ra lima i vavat i ga.mal pa diat upi
ava kaina tana. 8 Ma ra te Asiria na virua ta
ra pakat na vinarubu, vakir kai ra tarai; ma
ra pakat na vinarubu ba vakir kai ra tarai na
en vue; na takap kan ra pakat na vinarubu
ma kana lavur barmana diat a varkul uka.
9 Ma kana vat ki na panie ure ra ngala na
bunurut, ma kana lavur luluai diat a burut

na kaia ta ra vakilang; damana ra Luluai i
biti, nina ba kana birao i io arama Sion, ma
kana ubu na iap ta ra pia na pal Ierusalem.

32

A dovot na king

1 Ea, tika na king na varkurai takodo, ma
ra umana luluai diat a varkurai mamal. 2 Ma
tikai na da ra babang ba da ki bakit kan ra
vuvu tana, ma na da ra kukuvai ure ra ngala
na bata; ma na da ra umana tava alir ta ra
gunan i mage, ma da ra malur na vat ki ta
ra gunan dia mar tana. 3 Ma ra mata i.diat
dia nana pa na pula, ma ra talinga i diat dia
valongore diat a torom. 4 A bala i ra umana
tena nirut na kabinana, ma ra karamea i ra
umana tena mamamanga na topa ra kapa
na tinata. 5 Pa da vatang ra papaua mulai
ba a luluai, ma pa da vatang ra tena vavagu
mulai ba a vakak na tutana.
6 Tago ra papaua na tatike ke ra tinata na
papaua ma ra nuknukina na varvakai ma ra
kaina mangamangana, upi na pait, ra magit
i bilak, ma upi na vatang ra tinata i rara ure
ra Luluai, upi na palupel ra bala i diat dia
mulmulum; ma pa na tabar vamaur diat dia
mar ma ra tava. 7 A tabarikik na papalum
kai ra tena vavagu i kaina bula; i nuk upi
ra umana bilak na mangamangana upi na
vamutue nina i madu ra balana ma ra tinata
na vartuam, ma na pait ra dari bula ba ra
luveana i tatike ra takodo na tinata. 8 Ma
ra vakak na tutana na nuk pa ra vakak na
magit, ma na tur padikat ta ra vakak na
magit.

A tinata na vartigal pire ra vaden Ierusalem

9 Avat a tut, avat ra umana vavina ba
ava limlibur uka, ma avat a valongore ra
nilaigu; avat a vaden ba pa ava burut tai
ta magit, avat a valongore kaugu tinata.
10 Tago ba i par tika na kilala ma a ngungu na
tup avat ra vaden ba pa ava burut, tago pa ta
vuai na vain, ma pa da varurue ta magit ta
ra uma. 11 Avat a vaden ba ava limlibur uka,
avat a dadadar, ma avat ba ava kiki vakuku,
a bala i vavat na burut; avat a ule vue kavava
mal, ma avat a ki tuna ka, ma avat a vi pit
ma ra mal na tabun. 12 Avat a timtibul ra
bongobongo i vavat ure ra umana bo na
uma, ma ure ra davai na vain ba i ga manga
vuai. 13 A kait ma ra kunai na tavua ka ta ra
pia kai kaugu tarai, maia. damana bula ta
ra lavur pal na varvagugu ta ra pia na pal,
a tena gugu; 14 tago ra kuba i ra luluai na
lingling, a pia na pal ba i kor ma ra tarai
na kapakapana ka; a luana ma ra pal na
minakila dir a da ra ura babang vatikai, a
umana kuabar na as diat a limlibur tana,
ma ra umana kikil na vavaguai diat a iaian
tana; 15 tuk tar ta ra bung ba di lolonge ra
Tulungen taun dat marama liu, ma ra bil
na da ra pia na vura, ma ra mata i ra pia
na vura na peal da ra pupui. 16 Ta nam ra
bung a takodo na varkurai na ki ta ra bil,
ma ra mangamangana takodo ta ra uma
ba i manga vuai. 17 Ma ra mangamangana
takodo na pait vaarike ra malmal, ma ra kini
vovovon ma ra kini bulu dir a vuna ta ra
mangamangana takodo. 18 Ma kaugu tarai
diat a kiki ta ra gunan i maidang ma ta ra
umana dekdek na pal, ma ta ra gunan ba dia
ngo bulu tana. 19 Ma lua na bata na vatvat
upi ra pupui na virua tana, ma da manga
varuva ra pia na pal tana. 20 Avat ba ava
vavauma ta ra lavur papar a tava par, ava
ti doan, damana avat ba ava ben vaarike ra
kau i ra bulumakau ma ra kau i ra as.

33

A Luluai na kap ra varvalaun

1 Na kaina tam, u ra tena ra varpa, u ba
pa di ga ra varpa piram, u ba u varvartuam,
ma pa di ga tuam pa u! Ba una ngo ma ra ra
varpa, da ra varpa piram; ma ba una ngo ma
ra vartuam, da tuam pa u. 2 Luluai, una mari
avet, ave tar kiki up u; ta ra bungbung na
malana par una maravut avet, una valaun
avet bula ta ra e na purpuruan. 3 A umana
vuna tarai dia tar takap ta ra ngala na
varvareo, ma ra lavur Tematana dia vilau
varbaiai ba u tur rikai. 4 Ma da varurue guve
ra tabarikik ba ava ga ra pa ia, da ra po na
vui i varuruai; da ra kubau i pipil damana
da pil taun ia. 5 A Luluai i ngala, tago i
ki arama kakit; i tar vabuka Sion ma ra
takodo na varkurai ma ra mangamangana
takodo bula. 6 Ma ta kaum e a lavur magit
na tur bulu, a varvalaun na peal, damana ra
minatoto ma ra kabinana; a variru tadav ra
Luluai, nam kana ngatngat na tabarikik.
7 Ea, kadia lavur lebe dia kukukula ara
ra pia; a umana tultul na malmal dia tangi
mat. 8 A umana bo na nga dia tar pui; ra
tena vinavana i ngo pit, i tar vatamam vue
ra kunubu, i tar mabuane ra umana pia na
pal, pa i nuk pa ra tarai. 9 A gunan i ligur ma
i makuk; Lebanon i vavirvir ma i maranga;

Saron i da ra pui; ma Basan ma Karmel dir
tala. [10] Ma ra Luluai i biti: Go ina tut rikai;
go ina ki arama; go ina ngala boko. [11] Avat
a lalau pa ra tamuta na vit, ma avat a kava
vaarike ra timul a vit ika; a vuvu na ngie i
vavat i da ra iap ba na vaimur avat. [12] Ma ra
tarai dia da ra kabang di tar tun ia; dia da ra
kait ba di tar raut vue ma di tar tun ia; dia
da ra kait ba di tar raut vue ma di tar tun
vue ta ra iap.

[13] Avat ba ava ki vailik, avat a valongore
ra magit iau tar pait ia, ma avat ba ava ki
maravai avat a matoto ta ra dekdekigu. [14] A
umana tena varpiam aro Sion dia burut, a
nidadar i vut vakaian tadav diat dia piam
vue God. To ia ta dat na ki varurung ma ra
iap i vavaimur? ro ia ta dat na ki varurung
ma ra oao vatikai? [15] Nina ba na pait ra
mangamangana takodo, ma nina ba i dovot
kana pirpir; nina i milikuane ra tabarikik
na nilong; nina i tur bat ra limana upi koko
na vatur vake ra kul varbat; nina i ang
bat ra talingana upi koko na valongore ra
tinata na vardodoko, ma i vapula bat ra
matana upi koko na bobe ra kaina; [16] na kiki
arama; a umana dekdek na vat ki kana pal
na bakbakit; ana magit na nian da tul tar ia,
ma pa na iba upi ta tava.

[17] A matam na gire ra king ta kana mina-
mar, na gire ra gunan i langalanga vurvur-
bit. [18] A balam na nuk pa ra bunurut; akave
nam i luk ra mani na totokom, akave nina
i vatur vake? Ma akave nina i luk guve ra
umana pal na minakila? [19] Pa una gire mule
ra tarai dia karangap, a tarai dia tatata ma
ra tinata i mamat, a tinata ba pa u nunure
ilam ia; a tarai dia mamamanga ta kadia
tinata, ma i dekdek ba una valongore ilam
ia. [20] Una gire Sion, ra pia na pal ba da pait
kada lavur lukara na lotu tana; a matam na
gire Ierusalem, a gunan i malmal, a pal na
mal ba pa da kari mule, kana lavur tukal
pa da rubat mule diat vatikai namur, ma
pa da al kutu kana lavur vinau. [21] Ma aina
ra Luluai na kiki varurung ma dat ta kana
minamar; a gunan ba ra umana ngala na
tava alir tana; pa ta ngala na parau ba di
value na vana tana, ma damana bula pa ta
parau na vinarubu. [22] Tago ra Luluai kada
tena varkurai, ra Luluai i tul tar ra umana
vartuluai ta dat, ra Luluai kada king; ma
na valaun dat. [23] Kaum lavur vinau dia
golagolo; pa dia vapadikat ra bit a toro, ma
pa dia pala valar pa ra sel; ba i ga damana
di tibe ra ngala na tabarikik di ga ra pa ia; a
umana kakak dia ga vatur vake. [24] Ma pa ta
tutana ba i ki tana na biti: Iau mait; da pun
vue ra kaina mangamangana kai ra tarai dia
ki tana.

34

A kankan kai ra Luluai pire Edom diat ma ra umana vuna gunan

[1] Avat a mai, a umana Tematana. upi avat
a valongore; ma avat a ra lavur magit bula
ba dia ki tana; a rakarakan a gunagunan ma
ra lavur magit dia vana rikai tana. [2] Tago ra
Luluai i kankanuane ra lavur Tematana par,
ma i ngangangal na kulot ure kadia lavur
kor na tarai; i tar pilak vakakit vue diat, i
tar nur tar diat ba da ubu vue diat. [3] Ma
nam diat ba di ubu vue diat da vue vairop
diat, ma ra ang na mareng na paka i diat na
vana rikai, ma ra gapu i diat na ulur ta ra
lualuana. [4] Ma ra kor na tagul arama liu na
ga panie, ma da pin ia da ra pinpin na buk,
ma kana kor na tagul diat a panie ke da ra
mapina davai na vain, ma da ra mapina lovo
ba i makuk.

[5] Tago kaugu pakat na vinarubu i tar
maur tuna arama ra bala na bakut; ea, na
vana taun Edom, ma taun ra tarai iau ga tata
vabilak diat upi da kure vakaina diat. [6] A
pakat na vinarubu kai ra Luluai i tar maur
ma ra gap, i tar maur mat ma ra bira: a
gapu i ra umana nat na sip ma ra gapu i ra
umana me, ma ra bira na lika i ra umana me,
a umana tomotoina; tago ra Luluai i pait ra
tinabar ta ra gunan Bosra, ma ra ngala na
vinirua ta ra gunan Edom. [7] Ma ra umana
bulumakau, a kuabar, diat a virua varurung
ma diat, damana ra umana bulumakau, a
toitoi, ma ra umana dekdek na bulumakau;
ma kadia gunan na maur ma ra gap, ma
kadia tobon na maur mat ma ra bira. [8] Tago
a bung nam a bung na balbali kai ra Luluai,
a kilala na vapuak ta ra vartoto ure Sion.

[9] Ma ra umana tava alir tana diat a da ra
bulit na davai, ma ra tobon tana na da ra
pakar, ma kana gunan na da ra bulit i birao.
[10] Pa da pun ia ta ra marum ma ta ra keake
bula pata; a mina na pulung pa na mutu; ta
ra lavur tataun namur na uliran, pa ta na
na vana alalu tana, ma pa na mutu. [11] Ma ra
mou ma ra kuabar na boroi ka dir a kale, ma
ra kurkur ma ra kotkot dir a ki tana, ma na
vung pala tar ra vinau na purpuruan ma ra
valavalar na uliran tana. [12] Diat a ting pa ra

umana luluai upi ta tikai na ki na king ta ra
gunan, ma pa ta tikai abara; ma kadia lavur
luluai diat a tukum. 13 Ma ra kait na tavua
rikai ta kana lavur pal na luluai, a kara
ma ra kalang ta kana lavur dekdek na pal
na bakbakit; ma na da ra kuba i ra umana
kuabar na pap, a liplip ure ra umana murup.
14 Ma ra lavur leing na pui diat a barat ra
umana leing na pap, ma ra umana kuabar
na me diat a oro vargilgiliane diat; maia, ma
ra tabaran na marum na kiki tana, ma na
ngo tana. 15 A teo na po tana, ma na kakapi
ma na va taun ra kiau tana, ma na varurue
ra umana natina ta ra maluruna; maia pa,
a umana kavivi diat a vana varurung tana,
tikatikai dir ma talaina. 16 Avat a tikatikan ta
ra buk kai ra Luluai, ma avat a luk ra tinata;
pa ta na na pak, da pait vapar ia, tago ra
ngiegu i tar vartuluai, ma ra Tulungeana i
tar varurue diat. 17 Ma i tar padapadailam
upi diat, ma ra limana i tar tibe tar ia ta diat
ma ra vinau na valavalar; diat a kale vatikai
ma pa na mutu, ta ra lavur tataun namur
diat a kiki tana.

35

Da ben valilikun ra tarai kai God

1 A lokor ma ra bil dir a gugu; ma ra pupui
na ga, ma na pupu da ra vaigoara. 2 Na pupu
mat, ma na gugu ma ra ngala na gugu ma
ra kakailai; a minamar kai Lebanon da tul
tar ia tana, a ngala na minong kai Karmel
ma kai Saron; diat a gire ra minamar kai ra
Luluai, a ngala na minong kai kada God.
3 Avat a vapadikat ra umana lima dia
bilua, ma avat a vaongor ra malmalikun na
keke dia malmalu. 4 Una ve diat ba ra bala i
diat i burburut dari: Avat a ongor, koko avat
a burut; ea, kavava God na pot ma ra varobo
ma ra balbali kai God; ia iat na vut, ma na
valaun avat. 5 Ta nam ra bung ra mata i diat
dia pula na tapala, ma ra talinga i diat dia
vaut na kapa. 6 Ta nam ra bung a kakak na
pipil da ra leing na me, ma ra karamea i diat
dia bombom na kakailai na pite varpa, tago
ra tava na nininim rikai ta ra bil, ma ra tava
alir ta ra gunan i mage. 7 Ma ra veo ba i lapap
na lum uka, ma ra pia ba i mage na ul a tava
ka; ma ta nam ra gunan ba ra umana kuabar
na pap dia va tana, a vura ma ra vuvur ma
ra titiparar na tur tana. 8 Ma da gire ra nga
tur tana ma ra pal a nga, ma da vatang ia
ba ra Gomgom na Nga; diat dia dur pa diat
a vanavana tana; a nga kai ra umana tena
vinavana, maia, ma ra umana lunga bula pa
diat a rara tana. 9 Pa ta leon na kiki tana, ma
pa ta varkarat na leing na vana urama tana,
pa da na tadav diat i tana; ia kaka diat di
valaun diat diat a vanavana tana; 10 ma diat
ba ra Luluai i ga kul valaun pa diat diat a
lilikun, ma diat a pot Sion ma ra kakailai; a
totokoi na gugu na tur ta ra ulu i diat, ma
pa na mutu; diat a vatur vake ra gugu ma
ra gina, ma ra niligur ma ra tinangi dir a ga
lop uka.

36

Senakerib i tut na vinarubu ure Iuda
(2 King 18:13-27; 2 Tutu 32:1-19)

1 Ma ba Esekia ra king i ga varkurai a
vinun ma a ivat na kilala, Senakerib ra king
Asiria i ga vana rikai upi na varubu ma
ra lavur pia na pal Iuda ba di ga pait ra
liplip tana, ma i ga ongor pa diat. 2 Ma ra
king Asiria i ga tulue ra Rabsake maro Lakis
urama Ierusalem, diat ma ra ngala na kor
na tarai na vinarubu, tadav ra king Esekia.
Ma i ga tur ta ra nga na tava ure ra lum i tur
arama, ta ra nga upi ra gunan kai ra tena
malmal mal. 3 Ma Eliakim natu i Kilkia, ra
monamono na pal, i ga vana rikai pirana,
ma Sebna ra tena tutumu, dital ma Ioa natu
i Asap, ra monamono ure ra lavur buk. 4 Ma
ra Rabsake i ga biti ta diat: Amutal a ve
Esekia dari: A ngala na king Asiria i biti: Ava
nam ra tukal ba u nurnur tana? 5 Iau biti ba
kaum lavur varkurai ma ra dekdekim ure ra
vinarubu a magit vakuku; ma go u nurnur
tai ia, tago u tar tut na varpiam ure iau?
6 Ea, u nurnur bar tai Aigipto, nam ra vuvur
i talikun, nina ba i tur ra lima i diat par ba
dia buka me; damana Parao ra king Aigipto
pire diat par dia nurnur tana.
7 Ma ba u biti tagu: Ave nurnur tai ra
Luluai kaveve God: dave, vakir ia nam ba
Esekia i ga re vue kana lavur tavul a lotu
ma kana umana uguugu na vartabar, ma i
ga biti tai Iuda ma Ierusalem dari: Avat a
lotu ta go ra uguugu na vartabar? 8 Io, ina
ting pa u ba una varkul pire kaugu luluai,
ra king Asiria, ma ina tul tar a ura arip na
marmar na os piram, ona ra tarai piram ba
diat a ki ta diat. 9 Io, una tur bat davatane ta
tika na luluai na vinarubu kai kaugu king,
tikai ta diat dia ikilik, ma una nurnur dave
tai Aigipto upi ra umana kiki na vinavana
ma upi ra tarai dia ki ra os? 10 Ma dave,

iau pot vakuku bar upi ina varubu ma go ra
gunan, ma upi ina li vue, ma vakir amir ma
ra Luluai vang? A Luluai iat i ga biti tagu
dari: Una vana urama, ma amur a varubu
ma nam ra gunan, ma una li vue.
11 Ma Eliakim ma Sebna ma Ioa dital ga
biti ta ra Rabsake dari: Boina ba una tata ma
kaum umana tultul ta ra tinata Siria, tago
amital tar nunure; ma koko dat a tata ma
ra pirpir kai ra umana Iudaia ta ra luaina
mata i ra tarai dia kiki ta ra ul a ngala na
liplip na vat. 12 Ma ra Rabsake i ga biti mulai:
Dave, kaugu luluai i ga tulue iau tadav amur
ma kaum luluai upi ina tatike go ra lavur
tinata? Dave, pa i ga tulue iau tadav ra tarai
dia ki ta ra ul a liplip na vat upi diat a en
ra adia taka ma diat a mome ra adia tava na
mim?
13 Ma ra Rabsake i ga tur, ma i ga tatata
ma ra pirpir Iudaia, i ngala ra nilaina ma i
biti dari: Avat a valongore ra tinata kai ra
ngala na king Asiria. 14 A king i biti dari:
Koko Esekia na tuam pa avat, tago pa na tale
ba na valaun avat; 15 ma koko avat a kapupi
Esekia ba i biti ta vavat: A dovot, ra Luluai
na valaun dat; pa da tul tar go ra pia na
pal ta ra lima i ra king Asiria. 16 Koko avat
a kapupi Esekia, tago ra king Asiria i biti
dari: Boina avat a pir bat iau, ma avat a
irop tadav iau; ma avat tikatikai avat a ian
ta kavava davai na vain, ma tikatikai na ian
ta kana davai na oliva, ma avat tikatikai avat
a mome ra tava ta kavava kivu; 17 tuk tar ta
ra bung ba ina pot i tana, ma ina ben vue
avat ta ra gunan da kavavat, a gunan i tavua
tana ra kon ma ra vain, a gunan a magit na
nian i peal tana ma damana bula ra uma na
vain. 18 Avat a balaure, kan Esekia na tuam
pa avat ma ra tinata dari: A Luluai na valaun
dat. Dave, ta tikai ta ra umana god kai ra
umana Tematana i tar valaun diat bar kan
ra lima i ra king Asiria? 19 Akave ra umana
god Kamat ma ra umana god Arpad? Akave
ra umana god Separvaim? Ma dave, dia tar
valaun Samaria kan ra limagu bar? 20 To ia
ta ra umana god ta go ra lavur gunan dia ga
valaun kadia gunan kan ra limagu? Ma ra
Luluai na valaun davatane Ierusalem kan ra
limagu?
21 Ma dia ga ki mut uka, ma pa dia ga
bali ia ma ta ik a tinata, tago kadia king i
ga vartuluai dari: Koko avat a torom tana.
22 Ma Eliakim natu i Kilkia, a monamono
ta ra pal, ma Sebna ra tena tutumu, ma
Ioa natu i Asap, a monamono ta ra lavur
buk, dital ga vana tadav Esekia, ma i tarada
kadital mal, ma dital ga vaarike ra tinata kai
ra Rabsake pirana.

37

A Luluai i valaun pa Iuda kan Senakerib
(2 King 19:1-37; 2 Tutu 32:20-23)

1 Ma ba ra king Esekia i ga valongore
i ga rada kana mal, ma i ga vavauluvai
ma ra mal na tabun, ma i ga ruk ta ra
pal kai ra Luluai. 2 Ma i ga tulue Eliakim,
nina i balaure ra pal, ma Sebna ra tena
tutumu, ma ra umana patuana ta ra umana
tena. tinabar, tadav Iesaia ra propet, ma
dia vavauluvai ma ra mal na tabun. 3 Ma
dia ga biti tana: Esekia i biti dari: Go ra
bung a bung na purpuruan, ma ra bung na
varpit, ma ra bung na varkulumai, tago i
tar maravai ba da kava ra umana bul, ma
pa ta dekdek ba da kava vaarike diat. 4 Kan
ra Luluai, kaum God, na valongore ra tinata
kai ra Rabsake, nina ba ra king Asiria kana
luluai i ga tulue pi na vul God, a launa, ma
na bali ra tinata ba ra Luluai kaum God i tar
valongore; kari una pait ra niaring ure ra
ibaiba i ki valili. 5 Damana ra umana tultul
kai Esekia ra king dia ga tadav Iesaia. 6 Ma
Iesaia i ga biti ta diat ba diat a vana, ma diat
a ve kadia luluai dari: A Luluai i biti: Koko
una burut ta ra tinata u tar valongore, nam
ba ra umana tultul kai ra king Asiria dia tar
vul iau me. 7 Ea, ina tulue tika na tabaran
tana, ma na valongore tika na varvai, ma na
lilikun ta kana gunan iat, ma na virua ta ra
pakat na vinarubu ta kana gunan iat.
8 Damana ra Rabsake i ga lilikun, ma ba i
ga pot ra king Asiria dir ga varubu ma Libna,
tago i valongore ba i ga vana kan Lakis. 9 Ma
i ga valongore ra tinata ure Tiraka, ra king
Etiopia, ba i tar vana rikai upi dir a varubu
me.
Ma ba i valongore i tulue ra umana tultul
tadav Esekia ma i biti: 10 Avat a ve Esekia
dari: Koko kaum God ba u nurnur tana
na tuam pa u, tago i biti ba pa da tul tar
Ierusalem ta ra lima i ra king Asiria. 11 Ea,
u tar valongore ra lavur magit ba ra umana
king Asiria dia ga pait ia ta ra lavur gunan,
tago dia tar li vakakit diat; ma dave, da
valaun u bar? 12 Dave, a umana god kai
ra umana vuna tarai dia ga valaun diat
bar, ra umana gunan ba ra umana tamagu

dia ga vamutue diat, Gosan ma Karan ma
Resep ma ra tarai Eden, diat dia ki Telasar?
13 Akave ra king Kamat, ma ra king Arpad,
ma ra king kai ra pia na pal Separvaim, ma
ra ura king kadir Ena ma Iva?

14 Ma Esekia i ga vatur vake ra buk ta ra
umana tultul, ma i ga luk ia; ma Esekia i
ga tutua urama ta ra kuba i ra Luluai, ma
i ga pala ia ta ra luaina mata i ra Luluai.
15 Ma Esekia i ga araring tadav ra Luluai dari:
16 Luluai kai ra lavur kor, God kai Israel, u
ki livuan ta ra ura angelo, u ra God tuna,
maia pa, u kaka ra God kai ra umana vuna
gunan par ta ra rakarakan a gunagunan ma
u ga pait ra rakarakan a gunagunan ma
ra bala na bakut. 17 Luluai, una torom ma
ra talingam ma una valongore; Luluai, una
tavangun ma una gire; ma una valongore ra
lavur tinata ba Senakerib i tar tulue uti pi
na vul ra launa God me. 18 A dovotina Luluai,
a umana king Asiria dia tar li vue ra lavur
gunan ma kadia varkurai bula, 19 ma dia tar
vue kadia lavur god ta ra iap, tago vakir diat
a umana god tuna; a umana davai ma ra
umana vat ika diat, ma ra lima i ra tarai i ga
pait ika diat, kari dia ga vamutue diat. 20 Ma
go Luluai kada God, una valaun avet kan ra
limana, upi ra umana vuna gunan par ta ra
rakarakan a gunagunan diat a nunure tana
ba u ra Luluai, maia, u kakika.

21 Ma Iesaia, natu i Amos, i ga tulue ra
tinata tadav Esekia dari: A Luluai, ra God kai
Israel, i biti: Iau tar valongore kaum niaring
piragu ure Senakerib, ra king Asiria. 22 Dari
ra tinata ba ra Luluai i tar vatang ia ure: A
inip na vavina Sion i tar milikuane u ma i
tar kulume u; natu i Ierusalem, a vavina,
i tar loe ra uluna tam. 23 To ia nam u tar
kulume ma u tar vul ia? Ma to ia nam ba u
tata bat ia ma u papait na luluai pirana? A
Lia Kakit kai Israel iat. 24 Tago avat ma kaum
umana tultul ava tar kulume ra Luluai, ma u
tar biti: Iau tar vana urama ra ul a lualuana
ma kaugu kor na kiki na vinavana, ma ta ra
bala na pui Lebanon iat, ma ina mut vue ra
lavur tagatagal dia lolovina urama liu tana,
ma ra umana iara, a boina; ma ina tutua ta
ra ul a luana aro iat, ta ra ngala na pui ta
kana gunan ba i vuai tuna. 25 Iau tar kakal
upi ta tava, ma iau tar mome; ma ina rang
vamama ra umana tava alir Aigipto ma ra
pal a kaugu. 26 Dave, pa u valongore ba iau
tar vaninara vailik tana, ma iau ga varkurai
tana amana iat? Ma go iau tar pait ot pa
ia ba una li vue ra umana pia na pal ba di
ga pait ra liplip kikil diat, upi diat a da ra
anguvai vat i purpuruan. 27 Kari ra tarai dia
ki ta diat pa dia ongor, dia ga burut ma dia
ga vavirvir; dia ga da ra kunai ta ra pupui,
da ra davai i gobolina, da ra vura ta ra ul
a pal, ma da ra uma na kon ba pa i manga
tavua boko. 28 Ma iau tar nunure ba u kiki,
ma ba u irairop, ma ba u olaolo, ma kaum
ngangali ure iau. 29 Ma tago u ngangali ure
iau, ma tago kaum tinata na ninguk i tar ruk
ta ra talingagu, kari ina vung kaugu il ta ra
bilaum, ma kaugu palariam na al vakai ta ra
ngiem, ma ina ben valilikun u ta nam ra nga
u ga vana rikai tana.

30 Ma go ra vakilang ina tul tar ia tam: go
ra kilala avat a en ra magit i tavua, namur
ta ra vauruana kilala nam ba i tavua vakuku;
ma ta ra vautuluna kilala avat a vauma ma
avat a varuruai, ma avat a pait ra uma na
vain ma avat a en ra vuaina tana. 31 Ma ra
ibaiba ta ra kuba i Iuda nina i tar laun pila,
na okorina ara ra bala na pia, ma arama liu
na vuai. 32 Tago ra ibaiba na vana rikai maro
Ierusalem, ma diat dia pila maro ra luana
Sion; a niongor kai ra Luluai kai ra lavur kor
na pait ot pa go.

33 Kari ra Luluai i biti ure ra king Asiria
dari: Pa na tadav go ra pia na pal, ma pa na
poponok ie, ma pa na kap ra ramravit tana,
ma pa na kal guve ra pia upi ra bobokon
tana. 34 Na lilikun mulai ta nam iat ra nga
i ga pot i tana, ma pa na tadav go ra pia na
pal, ra Luluai i biti. 35 Tago ina balaure bat
go ra pia na pal upi na laun ure iau ma ure
kaugu tultul David.

36 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vana
rikai, ma i ga ubu a mar ma lavutul na vinun
ma a ilima na arip na marmar na tarai pire
ra umana te Asiria; ma ba ra tarai dia tut ra
malana, ea, diat nam dia ga mat. 37 Damana
Senakerib ra king Asiria i ga vana ma i ga
lilikun, ma i ga ki Nineve. 38 Ma tika na
bung ba i lotu ta ra kuba i kana god Nisrok,
Adramelek ma Sareser, a ura natuna, dir ga
ub ia ma ra pakat na vinarubu, ma dir ga
takap ta ra gunan Ararat. Ma natuna Esar-
Kadon ga kia vue.

38

Esekia i mait
(2 King 20:1-11; 2 Tutu 32:24-26)

[1] Ta nam ra e Esekia i ga mait, ma i to na
mat. Ma ra propet Iesaia, natu i Amos, i ga
tadav ia, ma i biti tana: A Luluai i biti dari:
Una mal pa ra lavur magit ta ra kubam, tago
una mat ma pa una laun mulai. [2] Ma Esekia i
ga lingan upi ra papar a pal, ma i ga araring
tadav ra Luluai, ma i biti: [3] Luluai, iau lul u
ba una nuk pa kaugu vinavana ta ra luaina
matam, tago iau tar dovot ma ra balagu i ko,
ma iau tar pait ra magit i boina ta ra luaina
matam. Ma Esekia i ga tangi mat.

[4] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Iesaia dari: [5] Una vana ma una ve Esekia ba
ra Luluai, ra God kai tamana David, i biti
dari: Iau tar valongore kaum niaring, iau
tar gire ra lur na matam; ea, ina valolovina
kaum nilaun pi una ki mulai a vinun ma a
ilima na kilala. [6] Ma ina valaun u ma go ra
pia na pal bula kan ra king Asiria. ma ina
balaure bat go ra pia na pal.

(v 21) *Ma Iesaia i ga biti dari: Boina diat
a tak pa ra gem na lovo, ma diat a vung ia
ta ra buk, ma na lagar mulai. (v 22) Esekia
i ga biti bula: Ava ra vakilang ina nunure
tana ba ina tutua ta ra kuba i ra Luluai? Ma
Iesaia i ga biti: [7] Ma ina tul tar go ra vakilang
tam upi una nunure ba ra Luluai i pait go
ra magit i ga tatike: [8] Ea, ina valilikun ra
malur ta ra koko rikai, nina i ga vana ur ta ra
koko rikai kai Akas ta ra keake, upi na talil a
vinun na rina. Io, ma ra keake i ga lilikun a
vinun na rina ta ra koko rikai, nina i ga kuba
tana.

[9] Ma Esekia, ra king Iuda, ba i ga mait par,
ma i ga tar lagar kan kana minait, i tumu go
ra tinata:

[10] Iau ga biti: Ba i dekdek boko ra pakagu ina
olo ta ra mataniolo kai ra ruarua na
tulungen;
Di tar tak vue ra ibaiba ta kaugu nilaun kan
iau.
[11] Iau ga biti: Pa ina gire ra Luluai, maia pa,
pa ina gire ra Luluai ta ra gunan a
tarai dia laun tana;
Pa ina gire mule ra tarai ba ina ki pire diat
dia tar panie.
[12] Di rubat vue ra kubagu, ma di * kari ia da
ra pal na mal kai ra tena balabalaure
vavaguai;
Iau tar pin kaugu nilaun da ra tena viri mal;
A Luluai na kut vue iau kan ra kuara;
Ta ra kopono bung una ga vapar vue iau.
[13] Iau ga vango ra balagu tuk tar ta ra
malana; i bubur ra lavur urugu da ra
leon;
Ta ra kopono bung una ga vapar vue iau.
[14] iau ga tangi da ra tamatamele ba
da ra mou;
Iau ga riri da ra uka; a matagu i bilua ma ra
tadatadarake;
Luluai, i tar tup iau, boina ba ina tur bokon
tam.
[15] Ava ina tatike? I tar tata piragu, ma ia iat
i ga pait ia.
Ina pa vovovon ta ra lavur kilala ina laun
tana, tago ra tulungeagu i kankadik.
[16] Luluai, a tarai dia laun ta go ra lavur
magit,
Ma ra tulungeagu i laun uka ta diat;
Kari una valagar iau, ma una valaun iau.
[17] Ea, ra tulungeagu i ga kankadik upi ina
vatur vake ra malmal tana;
Ma u tar mari ra tulungeagu, ma u tar
valaun ia kan ra tung na vinirua.
Tago u tar vue kaugu lavur kaina manga-
mangana namur tam.
[18] Tago ra ruarua na tulungen pa na pite pa
u, ma ra minat pa i manane u;
Diat dia kuba ta ra tung na minat, i dekdek
upi diat a ki pa kaum dovotina.
[19] Nina i laun, nina i laun na pite pa u, da iau
papait ia go ieri;
I boina ba tama i ra umana bul na vaarike
kaum dovotina ta ra umana natuna.
[20] A Luluai i ki na vaninara upi na valaun iau;
Kari dat a kakaile kaugu lavur kakailai, ma
dat a ubu ra pagol maravut ia
Ta ra kuba i ra Luluai ta ra bungbung par da
laun tana.
[21] (-) [22] (-)

39

Esekia i kapupi ra umana tultul maro Babilon
(2 King 20:12-19; 2 Tutu 32:27-31)

[1] Ta nam ra e Merodak-Baladan, natu
i Baladan, ra king Babilon, i ga tulue ra
buk ma ra vartabar tadav Esekia, tago i ga
valongore ba i ga mait, ma ba i ga lagar
mulai. [2] Ma Esekia i ga gugu tana, ma i
ga vagire diat ma ra pal i vung vake kana
ngatngat na tabarikik tana, a silva ma ra
goled, ma ra bulit i ang na katkat, ma ra
dangi i ngatngat; i ga vagira diat bula ma ra

* 38:6: Di pukue ra varmur ure go ra ura rina upi a tinir ma kana balbali dir a ki varurung.

pal kana vargal i tur tana, ma ra lavur magit
ta kana vuvuvung; pa ta magit ta ra kubana
ba ta kana gunan ba pa i vagira diat me.
3 Io, namur Iesaia ra propet i ga tadav ra
king Esekia, ma i ga tir ia: Go ra tarai dia biti
dave? Ma dia vana mamave uti piram? Ma
Esekia i ga biti dari: Dia pot piragu maro ra
gunan vailik, maro Babilon iat. 4 Ma i ga biti:
Ava dia tar gire ta ra kubam? Ma Esekia i ga
bali ia dari: Dia tar gire ra lavur magit par
ta kaugu pal; pa ta magit ta kaugu ngatngat
na tabarikik ba pa iau ga vagira diat me.
5 Ma Iesaia i ga biti tai Esekia dari: Una
valongore ra tinata kai ra Luluai kai ra lavur
kor. 6 Ea, ra umana bung diat a pot ba ra
lavur magit ta ra kubam ma ra lavur magit
ba ra umana tamam dia ga vung vake tuk
tar gori, da mulue diat uro Babilon; ma pa
ta magit na ki valili, ra Luluai i biti. 7 Ma da
ben vue ta umana bul tutana ta diat ba dia
vana rikai tam ma ba u vangala diat, ma diat
a tultul na pal ta ra kuba i ra king Babilon.
8 Ma Esekia i ga biti tai Iesaia: A tinata kai ra
Luluai, nina u ga tatike, i boina. Esekia i ga
biti bula: Ta ra kilakilala iau laun tana da ki
na malmal ma da kiki bulu.

40

A tinata na varmaram kai ra Luluai tadav Sion

1 Kavava God i biti: Avat a varmaram,
avat a varmaram, kaugu tarai. 2 Avat a
pirpir na varmari ma Ierusalem ma avat
a manga oraoro pirana ba kana kilala na
vinarubu i tar ot, ba di tar pun vue kana
kaina mangamangana; ba ra Luluai i tar
vaurua ma ra balbali pirana ure kana kaina
mangamangana par.
3 A nilai tikai i oro dari: Avat a mal
vaninare ra nga kai ra Luluai ta ra pupui,
avat a pait vatamataman tika na nga tur ure
kada God. 4 A lavur male da vabuka diat,
ma ra lavur luana ma ra lavur ilil par da
ap diat; ma nina i gegagege da mal vadoa,
ma ra lavur pakana dia tung pitipit da
punang vatamataman diat; 5 ma da vaarike
ra minamar i ra Luluai, ma ra lavur tarai
par diat a gire, tago ra ngie i ra Luluai i
tar tatike. 6 A nilai tikai i biti dari: Una
manga varvai. Ma iau ga biti: Ava ina varvai
tana? A tarai par dia da ra vura, ma kadia
lavur minamar i da ra pupu na davai ta ra
pupui; 7 a vura i makuk, ma ra pupu na davai
i papaniai, tago ra vuvu kai ra Luluai i tadav
ia; a dovot ra tarai dia da ka ra vura. 8 A vura
i makuk, ma ra pupu na davai i papaniai; ia
kaka ra tinata kai kada God na tur tukum,
ma pa na mutu.
9 U ba u kap ra bo na varvai tadav Sion,
una tutua ta ra ul a luana i manga tuluai
urama; u ba u ve Ierusalem ta ra bo na
tinata, una tak ra ngiem ma una ongor, una
tak ra ngiem ma koko una burut; una ve ra
umana pia na pal Iuda: Ea, kavava God go!
10 Ea, a Luluai God na vut da ra tena ongor,
ma ra limana na varkurai; ea, dir varagur
ma kana vabongon, ma kana balbali na lua
tana. 11 Na tabatabar kana kikil na sip da
ra tena balabalaure sip, na varurue ra lavur
nat na sip ma ra limana, ma na puak pa diat
ta ra bongobongono, ma na rap lue vovovon
diat dia vau ra umana natnat i diat.

Da valarue ra God kai Israel ma to ia?

12 To ia i ga valar ra lavur polo ta ra bala
na limana, ma i ga valar ra bala na bakut
ma ra davai na valavalar, ma i ga varurue ra
tobon na pia ta ra bok na valavalar, ma i ga
valar bula ra lavur lualuana ma ra umana
ilil ma ra valavalar na mamat? 13 To ia i ga
vateten ra Tulungea i ra Luluai, ba i ga tova
da ra tena vartovo? 14 Dir ga pirpir ma to
ia, ma to ia i ga vamatotone pa ia, ma i ga
vateten ia ure ra nga na varkurai, ma i ga
vaminana ia. ma i ga vaarike tar ra nga na
kabinana tana? 15 Ea, ra lavur vuna tarai dia
da tika na tua na tava ta ra la na tava, ma
di biti ba dia da ra mumut na pia ik ta ra
valavalar na mamat; ea, i puak pa ra umana
lolo na ta da ra mavunai ik. 16 Ma Lebanon
pa i ngala upi na topa ra iap, ma ra lavur
leing tana pa dia peal upi diat a topa ra
tinabar di tuntun tar ia. 17 A lavur vuna tarai
dia da ra magit vakuku pirana; maia, dia da
ra magit vakuku tuna ta ra luaina matana.
18 Io, avat a valarue God ma to ia? Ba nuve ra
malalar avat a pait vardadane me? 19 A tena
madaka ta ra davai i ga taba ra tabataba, ma
ra tena madaka ta ra goled i vung vapetep
tar ra goled tana, ma i pait vake ra umana
vinau na silva tana. 20 Nina i luveana i pilak
pa tika na davai ba pa i maroto ma i vartabar
me; i tikan upi ra tena madaka na davai, a
tena tuna, upi na mal pa kana tabataba ba
pa na takari. 21 Dave, pa ava nunure? Pa
ava valongore? Pa di ve bar avat tana papa
ra vunapaina? Pa ava matoto tana papa ra
e ba di ga vaki ra rakarakan a gunagunan
tana? 22 Ia iat i ki arama liu ra maup kikil

ra rakarakan a gunagunan, ma ra tarai ra
pia dia da ra lavur kubau; i vuare ra bala na
bakut da ra ubene, ma i pale da ra pal na
mal ba da kiki tana; [23] i vapar vue ra umana
luluai; i kure ra umana tena varkurai ta ra
gunagunan upi diat a da ra magit vakuku
tuna. [24] Maia, ba di kabur vaume diat, ba di
kabur ing ika diat, ba ra vunapai diat i kabur
okorina ka ta ra pia, i tulue ra vuvu tadav
diat ma dia makuk, ma ra ragia i kap vue
diat da ra mapina davai. [25] Io, avat a valarue
iau ma to ia, upi amir a vardada me? a Lia
Kakit i biti. [26] Avat a tadaraka, ma avat a
gigira; to ia i ga vaki nam diat? I ben vaarike
kadia kor ma i to diat; i vaiang tar ra iang i
diat par tikatikai; ma tago i ngala tuna ra
dekdekina, ma tago i ongor na kaia, pa ta
tikai ta diat i rara.

[27] U Iakob ma u bula Israel, dave amur
biti dari: Ra Luluai pa i nunure kaugu nga,
ma kaugu God i tar nuk vue ra magit i
takodo piragu? [28] Dave, pa u nunure? Pa
u valongore? God pa na mutu, ra Luluai,
nina i ga vaki ra lavur ngungu na rakarakan
a gunagunan, pa i bilua, ma pa i talatalan-
guan; pa da nunure valar pa ra nuknukina.
[29] I tabatabar ra umana bilua ma ra niongor,
ma i tul tar ra dekdek ta nina i malmalu.
[30] Maia, ra umana bul diat a malmalu ma
diat a talatalanguan, ma ra umana barmana
diat a bura kakit, [31] ma diat dia nurnur
tai ra Luluai na kalamana mulai ra dekdek
i diat; diat a pururung urama liu iat da
ra minigulai; diat a vutvut ma pa diat a
talanguan; diat a vanavana, ma pa na rabu
ra paka i diat.

41

A titana na vamading kai God pire Israel

[1] Avat a lavur lolo, avat a ki mut ta ra
luaina matagu; ma boina ba na kalamana
mulai ra dekdek i ra umana vuna tarai;
boina ba diat a maravai, ma namur diat
a tata; boina ba dat a ki varurung upi ra
varkurai. [2] To ia i tar vatut tikai maro ra
matana taur, nina i vanavana ma ra niuvia?
I nur tar ra umana vuna tarai tana, ma i
tul tar ia tana ba na kure ra umana king;
i nur vue diat upi diat a da ra tobon ta ra
luaina mata i kana pakat na vinarubu, ma
da ra mapina davai ba ra vuvu i kapkap ia
ta ra luaina mata i kana panak. [3] I korokorot
diat, ma i murmur bulu kana nga, maia, ra
nga ba ra kauna pa i ga rua ia boko. [4] To ia
i vuna tana, ma to i ga pait ot pa ia, ma i
ga oro pa ra umana taun tarai papa amana?
Iau ra Luluai, ra luaina ma iau ki pire diat
dia murmur bula, iau la Iat. [5] A umana
lolo dia ga gire, ma dia ga burut; a umana
langlangun na rakarakan a gunagunan dia
ga guria; dia ga vut, ma dia ga maravai.
[6] Dia ga maravut vargilgiliane diat; ma diat
par, tikatikai i ga ve turana: Una ongor!
[7] Damana ra tena madaka ta ra davai i vargat
ra tena madaka ta ra goled, ma nina i mal
vaduldul ra magit ma ra akak i vargat ra
tena tututuk, ma i biti ure ra magit di tun
pakan guve ba i boina; ma i ing vake ma ra
ot upi koko na takari.

[8] Ma u Israel kaugu tultul, u Iakob nina ba
iau tar pilak pa ia, natu i talaigu Abaraam;
[9] u ba iau tar vatur vake u ta ra langlangun
na rakarakan a gunagunan, ma iau tar oro
pa u maro ra umana nguna, ma iau biti tam
dari: U kaugu tultul, iau tar pilak pa u ma
pa iau pilak vue u; [10] koko una burut, tago
iau ki piram; koko una ururian, tago iau
kaum God; ina vapadikat u; ina maravut u;
ina vatur u ma ra limagu tuna nina i uvia.
[11] Ea, diat par ba dia kankanuane u, diat a
ruva ma diat a purpuruan boko; diat ba ava
vartoto ma diat, diat a da ra magit vakuku
boko, ma diat a virua. [12] Maia, diat ba ava
varngangar ma diat, una ga tikan upi diat
boko, ma pa una tikan tadav diat; diat ava
varubu ma diat, diat a da ra magit vakuku,
ma diat a mutu. [13] Tago iau ra Luluai kaum
God ina vatur vake ra limam tuna, ma ina
biti tam dari: Koko una burut, ina maravut
u. [14] Koko avat a burut, u Iakob ra kalolo,
ma avat ra tarai Israel; ina maravut avat, ra
Luluai i biti, ma ra Lia Kakit kai Israel kaum
tena valaun. [15] Ea, ina vaki u boko upi una da
ra kakari di rama vue ra vit me, na mangi ra
pal a ngiene tana; una vana taun ra umana
luana, ma una rua ngidangide diat, ma una
poko ngidangide ra umana ilil da ra kunai.
[16] Una tep diat, ma ra vuvu na kap vue diat,
ma ra vuvu na bata na imimire diat; ma una
gugu tai ra Luluai, ma una langlang tai ra
Lia Kakit kai Israel.

[17] A umana luveana ma diat dia ki na niiba
dia tikan upi ra tava, ma pa ta na, ma ra
karamea i diat i mage tuna, tago dia mar;
iau ra Luluai ina torom ta diat, iau ra God
kai Israel pa ina vung vue diat. [18] Ina vatavit
vaarike ra umana tava alir ta ra lavur luana
dia bil, ma ina kal ra umana kivu livuan ta

ra umana male: ina pukue ra bil upi na da ra
lum na tava, ma ra pia mage na da ra umana
mata na tava ka. [19] Ina vaume ra tagatagal
ta ra bil, ma ra davai akasia, ma ra iluga, ma
ra oliva; ina kalie ra iara, ma ra tuvoro, ma
ra bukubuk varurung; [20] upi diat a gire, ma
diat a nunure, ma diat a nuk pa ia, ma diat a
matoto varurung, ba ra lima i ra Luluai i tar
pait go, ma ra Lia Kakit kai Israel i tar vaki
ia.

A Luluai i kulume ra umana god vavaongo

[21] A Luluai i biti: Avat a vaarike ra magit
da vartoto tana; ma ra King kai Iakob i biti:
Avat a vaarike ra umana dekdek na vuna ava
nuk tadav diat. [22] Boina diat a agur pa diat,
upi diat a ve tar ra magit ta dat ba na vana
rikai namur; avat a vaarike ra umana magit
amana tana ba a umana ava, upi avet a nuk
pa diat, ma upi avet a nunure ra mutuai
diat; ba kan avat a vaarike ta umana magit
ta vevet ba da pait ia namur. [23] Avat a varvai
ure ra umana magit ba diat a vana rikai
boko; upi avet a nunure ba avat a umana
god; maia, avat a pait ra boina, ba kan avat
a pait ra kaina, upi avet a ururian, ma avet
par avet a gire. [24] Ea, avat a umana god
vakuku, ma kavava papalum bula a magit
vakuku; ma nina i pilak pa avat, a bilak na
tutana nam.
[25] Iau tar vatut tikai maro ra papar a labur,
ma i tar vut; ta tikai ta ra vanavana rikai
kai ra keake, ma i lotu ta ra iangigu; ma na
rua taun ra umana luluai da di rua taun ra
pikai, ma da ra tena pait la na pia i ruarua
taun ra pia petpetep. [26] To ia i ga varvai
tana amana ra vunapaina, upi da nunure?
Ma to ia i varvai lua tana, upi da biti ba i
tar takodo? Pa ta na ati ba i varvai tana,
maia, pa ta na ati ba na vaarike, maia, pa ta
na ati ba na valongore kavava tinata. [27] Ina
ve value Sion dari: Gire diat! Ma ina tulue
ta tikai tadav Ierusalem ba na kap ra bo na
varvai. [28] Ma ba iau gigira, pa ta na ati; ma
pa ta tena varvateten i ki pire diat upi na
torom ma ra tinata ba da tir ia. [29] Ea, diat par
kadia papalum i da ra magit vakuku, ma pa
i topa ta magit; kadia lavur tabalar a umana
vaongo ma ra magit na purpuruan.

42

A tultul kai ra Luluai

[1] Gire kaugu tultul, nina ba iau vatur
maravut ia; kaugu viviliai, nina ba ra balagu
i gugu tana; iau tar vaki ra Tulungeagu tana;
na vaarike ra varkurai takodo ta ra lavur
Tematana. [2] Pa na kukula, ma pa na vangala
ra nilaina, ma pa da valongore ra nilaina na
nga. [3] Pa na pit bubur ra vuvur i talikun, ma
pa na pun ra vinau na lamp i mi boko; na
vaarike vadovot ra takodo na varkurai. [4] Pa
na talanguan, ma pa na bilua, tuk tar ta ra
bung ba i tar vaki ra takodo na varkurai ta
ra gunagunan; ma ra umana lolo na ta diat
a ki pa kana tinata na varkurai.
[5] A Luluai God, nina i ga vaki ra bala na
bakut ma i ga vuare, nina i vatavua ra pia
ma ra lavur magit i tur tana, nina i tul tar
ra vuvu na nilaun ta ra tarai dia ki tana ma
ra tulungen ta diat dia vanavana tana, i biti
dari: [6] Iau ra Luluai iau tar oro pa u ta ra
mangamangana takodo, ma ina vatur vake
ra limam, ma ina balaure vake u, ma ina
tul tar u ba u ra kunubu pire ra tarai ma
ra kapa pire ra umana Tematana, [7] upi una
vakapa ra mata i diat dia pula, upi una pala
vue diat di ga banu bat diat, ma upi una ben
vaarike diat dia ki ta ra bobotoi kan ra pal
na banubat. [8] Iau ra Luluai, go ra iangigu;
ma pa ina nur vue kaugu minamar upi kai ta
tikai, ma ra umana tabataba pa diat a vatur
vake kaugu pite varpa. [9] Ea, nam ra umana
magit ba di ga varvai lua tana, di tar pait
ot pa diat, ma ra umana kalamana magit go
iau varvai tana; ba pa dia arikai boko ina ve
avat i tana.

Da pite pa ra Luluai ure kana ngala na varvalaun

[10] Avat a kaile ra kalamana kakailai tadav
ra Luluai, ma avat a pite pa ia ta ra langlan-
gun na rakarakan a gunagunan, avat ba ava
vanavana ra ul a ta, ma ra lavur mangaman-
gana dia ki ra bala na ta, ma ra umana lolo,
ma ra tarai dia ki ta diat. [11] A pupui ma ra
lavur pia na pal tana diat a tak ra ngie i
diat, a umana gunan ba ra tarai Kedar dia ki
tana; boina ba ra tarai Sela diat a kakailai,
boina ba diat a ngenge ba marama ra ul a
luana. [12] Boina ba diat a tul tar ra variru
tadav ra Luluai, ma diat a pite pa ia ta ra
lavur lolo na ta. [13] A Luluai na vana rikai da
ra lebe; na vararak da ra tena vinarubu; na
kukula, maia, na manga ngenge; na ongor
bat kana lavur ebar. [14] Mangoro na bung
iau tar ki mut, iau tar ngo ma iau tar kure
bat iau; ma go ina kukula da ra vavina i
kakava; ina tungatunga ma ina nguangua
bula. [15] Ina li ra lavur luana ma ra lavur ilil,
ma ina rang kadia lavur davai; ma ina pukue

ra lavur tava alir upi diat a umana lolo, ma
ina rang vamama ra umana lum. 16 Ma ina
ben pa ra umana pula ta ra nga dia ngulngul
tana, ma ina agure pa diat ta ra nga ba dia
tuptup tana; a bobotoi na kapa ta ra luaina
mata i diat, ma ra lavur pakapakana ba dia
gegagege diat a do. Go ra lavur magit ina
pait ia, ma pa ina vana balakane diat. 17 Diat
dia nurnur ta ra lavur tabataba, ma dia biti
ta ra umana tabalar nina di ga tun mal diat,
Avat kaveve umana god, diat a takap boko,
ma diat a vavirvir.

Israel i mama kap ra bo na minatoto ta ra varvapagumanenai

18 Avat a umana vaut, avat a valongore,
ma avat a umana pula, avat a lingan uti
upi avat a gire. 19 To ia bula i pula da
kaugu tultul? Ba to ia bula i vaut da kaugu
vilavilau, nina iau ga tulue? To ia bula i
pula da nina ba amir talaina me, ma to ia
i pula da ra tultul kai ra Luluai? 20 U gire
mangoro na magit, ma pa u nuk pa diat;
a talingana i kapa, ma pa i valavalongor.
21 Ure kana mangamangana takodo, ra Lu-
luai i tar vangala pa ra tinata na varkurai
upi na rararang. 22 Ma go ra tarai, a tarai ba
di tar long kadia tabarikik, ma di tar ra pa
ia; di tar kun diat par ta ra umana tung, ma
di ive diat ta ra umana pal na banubat. Di
ra pa diat, ma pa ta na ba na valaun diat,
dia da ra magit na vurbil, ma pa ta na i
biti: Una vamule. 23 To ia ta vavat ba na
valongore go? To ia na valongore ma na
kapupi ia ure ra umana kilala namur? 24 To
ia i ga tul tar ia ba da ra pa Iakob, ma to ia
i ga tul tar Israel ta ra umana tena nilong?
Vakir ra Luluai i ga pait ia laka? la nam nina
da ga pait ra varpiam ta ra luaina matana,
ma pa dia ga mur kana lavur nga, ma pa
dia ga torom ta kana lavur vartovo. 25 Kari i
lolonge ra karangap i kana kankan taun ia,
ma ra dekdek na vinarubu; ma i vautunge
rit ia, ma pa i nunure; ma i birao tana, ma
pa i nuk pa ia.

43

A Luluai ia ra kopono Tena Valaun

1 Ma go ra Luluai nina i ga vaki u Iakob,
ma i ga pip guve u Israel, i biti dari: Koko
una burut, tago iau tar kul valaun u; iau
tar oro pa u ma ra iangim, u kaugu. 2 Ba u
bolo ta ra tava, dor; ma ba u bolo lake ra
umana tava alir, pa diat a vana taun u; ba u
vanavana livuan ta ra iap, pa una dodo, ma
ra iap pa na vaimur u. 3 Tago iau ra Luluai
kaum God, a Lia Kakit kai Israel kaum tena
valaun; iau tar tul tar Aigipto ma Etiopia ma
Seba, upi dital ra varkul ure u. 4 Tago u tar
ngatngat ta ra luaina matagu, ma iau tar ru
u ma iau tar mari u, kari ina kul kia u ma
ra tarai, ma ina tul tar ra umana vuna tarai
ure kaum nilaun. 5 Koko una burut, tago
ina maravut u; ina agur pa ra umana natum
maro ra papar a taur, ma ina varurue avat
maro ra papar a taoai; 6 ina biti ta ra papar a
labur: Uti; ma ta ra papar a taubar: Koko
u kamala; una agur pa ra umana natugu,
a umana tutana, maro vailik, ma ra umana
natugu, a umana vavina, maro ra langun na
rakarakan a gunagunan, 7 diat par ba dia kap
ra iangigu, ma ba iau tar vaki diat upi kaugu
minamar; iau tar pip guve diat, maia, iau tar
pait diat.

8 Da ben vaarike ra umana pula, diat ba
ra kiau na mata i diat i ki, ma ra umana
vaut ba ra talinga i diat i ki. 9 Boina ba ra
umana Tematana par diat a vana varurung,
ma ra umana vuna tarai diat a kivung; to ia
ta diat na varvai ure ra dari, ma na vaarike
ra umana magit amana tana pire dat? Boina
ba diat a agur pa kadia lavur tena varvai
kapa, upi diat a tata bat ra vartakun; ba upi
diat a valongore, ma diat a biti ba i dovot.
10 Avat kaugu umana tena varvai, ra Luluai
i biti, ma kaugu tultul ba iau ga pilak pa ia;
upi avat a nunure, ma avat a kapupi iau, ma
upi na kapa ra nuknuk i vavat ba iau God Iat;
pa ta god i lua tagu, ma pa ta na ba na mur
iau. 11 Iau Iat, iau ra Luluai, ma pa ta tena
valaun mulai. 12 Iau tar varvai, ma iau tar
varvalaun, ma iau tar vavaarikai, ba pa ta
enana god i ga ki livuan ta vavat; kari avat
kaugu umana tena varvai, ra Luluai i biti,
ma iau God. 13 Maia, papa gori iau God Iat;
ma pa ta na ba na lop kan ra limagu; ina
papalum, ma to ia na pukue mule?

14 A Luluai kavava tena valaun, ra Lia
Kakit kai Israel, i biti dari: Iau tar vartuluai
uro Babilon ure avat, ma ina ung pa diat
par, ra umana te Kaldea bula, ta ra lavur
parau dia gugu tana, ma diat a da ra tarai
ba dia takatakap. 15 Iau ra Luluai, kavava Lia
Kakit, a Tena Vavaki kai Israel, kavava King.

16 I dari ra tinata kai ra Luluai, nina i pait
ra nga ta ra ul a ta, ma ra pal a nga ta ra al na
ta, 17 nina i agure vaarike ra kiki na vinavana
ma ra os, ra loko na tarai na vinarubu ma
ra dekdek na vargal; dia va varurung ra pia,

ma pa diat a tut mulai; dia tar mutu, dia
tar mat da ra birao ta ra vinau na lamp:
18 Koko avat a nuk pa ra lavur magit lua, ma
koko avat a kapupi ra lavur magit amana
tana. 19 Ea, ina pait ra kalamana magit; go
na tavua rikai; dave, pa avat a nunure bar?
Ina mal ra nga ta ra pupui, ma ina vatavit
vaarike ra umana tava alir ta ra bil. 20 A
umana leing ra pupui diat a ru iau, a umana
kuabar na pap ma ra umana murup, tago
iau vaki ra polo ta ra pupui, ma ra tava alir
ta ra bil, upi ina vamomo kaugu tarai, kaugu
lavur viviliai, 21 a tarai ba iau ga pait diat upi
diat kaugu, upi diat a pite pa iau.

22 Ma pa u lotu tadav iau, Iakob, ma u
milamila tagu Israel. 23 Pa u tul tar nina ra
umana vavaguai ik tagu, nina ba u tuntun
tar diat; ma pa u ru iau ma kaum lavur
tinabar. Pa iau vo pa ra lavur vartabar tam,
ma pa iau vatalanguane u ma ra tunutun
na bulit i ang na katkat. 24 Pa u kul ra tup
upi kaugu, ma pa u vauviana ia.u ma.ra bira
ta kaum lavur tinabar; u tar vabalaguan ika
iau ma kaum lavur nirara, ma u tar vata-
languan iau ma kaum lavur kaina manga-
mangana. 25 Iau Iat, iau pun vue kaum lavur
varpiam ure ra iangigu iat, ma pa ina nuk
pa mule kaum lavur kaina mangamangana.
26 Una vanuk tar ia tagu, dor a vartoto
varurung; una vaarike kaum magit, upi una
tur langalanga tana. 27 Tamam lualua i ga
rara, kaum umana tena maramaravut dia
ga piam vue iau. 28 Kari ina vabilak ra umana
luluai na pal i gomgom, ma Iakob na da ra
magit i bilak, ma Israel na da ra magit na
varvul.

44

A Luluai ia ra kopono God

1 Io, Iakob kaugu tultul, go una valongore;
ma u bula Israel, kaugu viviliai; 2 A Luluai
nina i ga pait u, ma i ga mal pa u ta ra
tatal na bul, ma i mainge na maravut u, i
biti dari: U Iakob kaugu tultul, koko una
burut; damana u bula Iesurun, u ba iau tar
pilak pa u. 3 Tago ina lingire ra tava taun ra
gunan i mar, ma ra tava na alir ta ra pia i
mage. Ina lolonge ra Tulungeagu taun ra
lavur bul mur tam, ma kaugu varvadoan
taun ra umana natum; 4 ma diat a tavua rikai
livuan ta ra kunai, da ra iara ta ra papar a
tava alir. 5 Tikai na biti: Iau kai ra Luluai;
ma ta ra tikai na kale ra iang i Iakob; ta ra
tikai mulai na tutumu ta ra limana ba ia kai
ra Luluai, ma na kap bula ra iang i Israel.

6 A Luluai, ra King kai Israel ma kana tena
valaun, ra Luluai kai ra lavur kor, i biti dari:
Iau ra luaina ma iau ra mutuaina; ma pa
ta god mulai. 7 Ma to ia na vavaarikai da
iau? Boina na varvai tana, ma na mal pa
ia ure iau, tago iau ga vaki tika na vuna
tarai amana tana; ma boina diat a vaarike
ra lavur magit diat a vut boko ma ba da
pait ia boko. 8 Koko avat a burut, ma koko
avat a ururian; dave, pa iau ga varvai piram
amana tana, ma pa iau ga vaarike bar? Ma
avat kaugu umana tena varvai. Dave, ta tika
na god mulai i ki? Pata, pa ta vat ki; pa iau
nunure ta na.

A nilotu tadav ra tabataba ia ra tuptup na mangamangana

9 Diat dia taba ra umana tabataba, a tarai
vakuku diat, ma kadia lavur vakak na magit
pa dia topa ta magit; ma kadia lavur tena
varvai iat pa dia gigira ma pa dia matoto,
upi diat a vavirvir ika. 10 To ia i tar mal pa
tika na god, ma to ia i tar tun mal ra tabalar
ba pa i topa ta magit? 11 Ea, a umana talaina
par diat a vavirvir, ma diat dia papalum
tana a tarai ka diat; boina ba diat a ki
varurung par, boina diat a tur; diat a burut,
diat a ruva varurung.

12 A tena madaka ta ra palariam i pait ra
pem, ma i tun ia ta ra lakit, ma i tutut ia ma
ra tututuk, ma i palum ia ma ra ongor na
limana; maia, i mulmulum ma ra dekdekina
i panie; pa i mome ta tava ma i bilua. 13 A
tena madaka ta ra davai i vung ra valavalar,
i tumu vakilang ia ma ra pen, i ka ia ma ra
pelen, i vakilang ia ma ra kompas, ma i pait
vardadane ma ra tutana i potar ra pakana,
upi na ki na pal. 14 I tagi ra tagatagal, ma
i pilak pa ta iting ba ta iban, ma i balaure
vapadikat tika na davai ta ra pupui; i vaume
ra iara, ma ra bata i vatavua. 15 Io, i topa ra
iap kai ra tarai; ma tika na tutana i vatur
vake ta pakana ma i madir tana; maia, i
vautunge, ma i tun ra gem me; maia, ma
i pait ra god me, i lotu tadav ia; i pait ra
tabataba me, ma i va timtibum pirana. 16 A
ngungu tana i vaulung ra iap me; ta ra
ngungu i en ra kirip tana, i rang ra viono
vavaguai tana, ma i maur tana; maia, i
manmadir ma i biti: I boina, iau tar lagar;
iau tar gire ra iap; 17 ma nam i ki valili i
pait tika na god me, kana tabataba; i bura
timtibum tadav ia, ma i lotu, ma i araring

pirana, ma i biti: Una valaun iau, tago u
kaugu god.
18 Pa dia nunure, ma pa dia nuk pa ia; tago
i tar vapula bat ra kiau na mata i diat upi
koko diat a gigira, ma ra bala i diat upi koko
diat a matoto. 19 Ma pa ta na i nuk pa ia, ma
pa dia kabinana ma pa i kapa ra nuknuk i
diat upi diat a biti dari: A ngungu tana iau
tar vaulung ra iap me; maia, iau tar tun ra
gem ta ra lakit tana; iau tar rang ra kirip,
ma iau tar en ia; ma ina pait vang ra magit
i milmilikuan ma ra ibana? Dave, ina bura
timtibum bar tadav ra ngungu davai?
20 I en ra kabu; di tar tuam pa ra nuknuk-
ina, ma ra nuknukina i varara, damana pa i
valaun valar pa mule, ma pa i biti: Dave, a
vaongo nam i tur ta ra limagu tuna, laka?

A Luluai ia ra Tena Valaun kai Israel

21 Iakob, una nuk pa go ra lavur magit;
ma u Israel bula, tago u kaugu tultul; iau
tar vaki u, u kaugu tultul; u Israel, pa ina
valubane u. 22 Iau tar vapanie vue kaum
lavur varpiam da ra vual, ma kaum kaina
mangamangana da ra bakut; una lilikun
piragu, tago iau tar valaun u. 23 U ra bala na
bakut una kakailai, tago ra Luluai i tar pait
ia; u ra vunapai ra rakarakan a gunagunan
una ngenge; avat a umana lualuana, a pupui
ma ra lavur davai par tana, avat a taorong
ma ra kakailai, tago ra Luluai i tar valaun pa
Iakob, ma i mamar tai Israel.
24 A Luluai kaum tena valaun, ma nina
i ga mal pa u ba u ki boko ta ra tatal na
bul, i biti dari: Iau ra Luluai, iau pait ra
lavur magit; iau kaka iau pale ra bala na
bakut, ma iau vuare ra gunagunan; to ia
mulai ba amir me? 25 Nina i ga tur bat ra
lavur vakilang kai ra umana tena vaongo,
ma i vabuabua ra umana tena papait; nina i
pukue vatalil ra umana tena kabinana, ma i
pukue kadia kabinana upi na da ra papaua;
26 nina i vapadikat ra tinata kana tultul i
tatike, ma i pait ot pa ra nuknuk i kana
umana tultul; nina i biti ure Ierusalem dari:
A tarai diat a kiki mulai tana; ma ure ra
umana pia na pal Iuda ba: Da pait diat, ma
ina vatur mule ra umana gunan di ga li vue
diat i tana; 27 nina i biti ta ra marumian: Una
mama, ma ina rang vamama kaum umana
tava alir; 28 nina i biti ure Kores ba: Kaugu
tena varbalaurai, ma na pait ot pa ra lavur
magit iau mainge; maia, i biti ure Ierusalem
ba: Da pait vatur ia mulai, ma da vung ra
vunapai ra pal na vartabar.

45

A tiniba pire Kores

1 A Luluai i biti tai Kores, nina i ga ku ia,
nina ba iau tar vatur vake ra limana tuna
upi ina vamolo ra umana vuna gunan tana
ma ina pala vue ra vipit kai ra umana king,
upi ina papa are ra umana mataniolo ta ra
luaina matana, ma pa da banu bat ra umana
matakilalat, dari: 2 Ina lualua tam, ma ina
kal pa ra lavur gunan dia buabuana upi diat
a tamataman; ina tumak bubur ra umana
banbanu na palariam gobol, ma ina bubur
kutu ra umana babat na palariam; 3 ma ina
tul tar ra lavur ngatngat na magit tam ba
di ga ive, ma ra peal tabarikik di ga vapidik
ia, upi una nunure ba iau ra Luluai, nina
i ting pa u ma ra iangim, a God kai Israel
iat. 4 Ure Iakob kaugu tultul, ma ure Israel
kaugu viviliai, iau tar oro pa u ma ra iangim;
ma iau tar vaiang tar tika na iangim bula,
ma a dovot pa u ga nunure iau. 5 Iau ra
Luluai, ma pa ta na mulai; pa ta god mulai
ba amir a ki varurung me; ina vi pit u, ma
a dovotina pa u ga nunure iau; 6 upi diat a
nunure ba pa ta na mulai maro ra papar a
keake i vana rikai tana tuk tar ta ra papar i
kuba. tana; iau ra Luluai, ma pa ta na mulai.
7 Iau pait ra kapa ma iau vuna ta ra kokodo;
iau pait ra malmal ma iau vuna ta ra magit
i varmonong; iau ra Luluai, iau pait go ra
lavur magit.

A Luluai a tena vavaki

8 Avat a lavur bakut avat a ririmi marama,
ma boina ba ra bata na mangamangana
takodo na bura marama liu; boina ba ra
pia na panganga upi na tavua rikai ra
valavalaun ma ra mangamangana takodo
bula; iau ra Luluai iau ga pait ia.
9 A tutana ba dir varngangar ma nina i ga
pait ia na kaina! A ngungu la pire ra umana
ngungu la na pia! Dave, ra pia petpetep
na biti tai nina i palum ia dari: Ava u pait
ia? Ba kaum papalum na biti vang dari: Pa
ta limana? 10 Na kaina pire nina i biti tai
tamana: Ava u vangala? ma tai ra vavina:
Ava u kava vaarike? 11 A Luluai ra Lia Kakit
kai Israel ma kana Tena Vavaki i biti dari:
Avat a tir iau ure ra umana magit ba da pait
diat namur; avat a vartuluai piragu ure ra
umana natugu ma ure ra kau na limagu.
12 Iau tar pait ra rakarakan a gunagunan, ma
iau tar vaki ra tarai tana; a limagu iat i tar
vuare ra bala na bakut, ma iau vartuluai

ure ra kor tana. [13] Iau tar vaki ia ma ra
mangamangana takodo, ma ina pait kodo
kana lavur nga; ia iat na pait kaugu pia na
pal, ma na pala vue kaugu tarai di ga kinim
vavilavilau diat, ma vakir ure ra varkul ba
ure ra vapuak, ra Luluai kai ra lavur kor i
biti.
[14] A Luluai i biti dari: A papalum kai
Aigipto, ma ra tabarikik kai Etiopia, ma ra
tarai Sabea, a umana lolovina tutana, diat
a pot piram, ma kaum boko diat; diat a
murmur u; da ga vi diat ma ra vinau na
palariam, ma diat a vana piram, ma diat a
bura timtibum piram; diat a lul u, ma diat
a biti dari: A tuna, God i ki piram, ma pa ta
na mulai, pa ta god mulai. [15] A dovotina u
God u ki ivai, u ra God kai Israel, ra Tena
Valaun. [16] Diat dia pait ra umana tabalar
diat a vavirvir, maia, diat a purpuruan,
diat par; ma diat a vana ma ra purpuruan
par. [17] Ma ra Luluai na valaun Israel ma ra
varvalaun kum; pa avat a vavirvir ma pa
avat a purpuruan gori ma vatikai namur.
[18] Tago ra Luluai, nina i ga vaki. ra bala na
bakut, ia God; i ga pait ra gunagunan ma i
ga mal pa ia; i vatur ia vakir upi na uliran, i
ga pait ia upi ra tarai diat a ki tana; ra Luluai
i biti: Iau ra Luluai, ma pa ta na mulai. [19] Pa
iau tata ivai, ta ra pakana gunan i bobotoi;
pa iau ga biti tai ra umana natu i Iakob: Avat
a tikan upi iau ta ra pakana i uliran; iau ra
Luluai iau vatavatang ra tinata i takodo, ma
iau varvarvai ta ra magit i dovot.

A umana tabalar kal Babilon ma ra Luluai

[20] Avat a vana varurung, ma avat a vana
uti, avat a maravai par, avat a umana
Tematana ba ava tar pila; diat dia kapkap
ra tabataba na davai pa dia matoto, ma
damana bula diat dia araring tadav ra god
ba pa i tale ra varvalaun. [21] Avat a varvai, ma
avat a vaarike; maia, diat a pirpir varurung;
to ia i ga vaarike go papa ania? To ia i
ga varvai amana tana? Vakir iau ra Luluai
iau ga pait ia laka? Ma pa ta god mulai,
iau kaka; iau a takodo na God, ma ra tena
valaun bula, ma pa ta na mulai. [22] Avat a
lavur langlangun na rakarakan a gunaunan,
avat a lingan upi iau, ma avat a laun; tago
iau God, ma pa ta na mulai.
[23] Iau tar vavalima tagu iat mulai, a tinata
i tar irop kan ra ngiegu ma ra mangaman-
gana takodo, ma pa na lilikun mulai, ba
ra lavur malmalikun na keke diat a talikun
tadav iau, ma ra karamea i ra tarai par diat a
vavalima tagu. [24] Ma da biti ure iau dari: Tai
ra Luluai iat iau vatur ra mangamangana
takodo ma ra niongor! Ma ra tarai diat a
tadav ia, ma diat par dia ga kankanuane diat
a vavirvir. [25] Tai ra Luluai ra umana natu i
Israel par diat a uvuvia, ma diat a langlang
tana.

46

[1] Bel i va timtibum, Nebo i tur rururu;
kadia lavur tabalar dia tar puak tar diat ta ra
tamuru i ra umana vavaguai, ma ra tamuru
i ra umana bulumakau; a lavur magit ba
ava kap diat vurvurbit dia da ra mamat na
kinakap, a umana vavaguai dia kap vurot
ma dia talanguan tana. [2] Dia tur rururu, ma
dia va timtibum varurung; dia mama vung
vue ra kinakap, ma diat iat dia tar ki na
vilavilau.
[3] Avat a valongore iau, avat ta ra kuba i
Iakob, ma avat ra ibaiba par ta ra kuba i
Israel, avat ba iau ga puak pa avat papa ra
bung di ga kava avat i tana, ma papa ra bung
ava ki boko ta ra tatal na bul; [4] ma tuk tar ta
ra bung ava ngeo tana, pa iau enana, ma ba
i kua ra ulu i vavat ina puak pa avat boko;
iau tar pait ia ma ina pupuak boko; maia,
ina pupuak ma ina valavalaun.
[5] Avat a valarue amir ma to ia? Ma avat
a varogopane amir ma to ia, ma avat a
gire vardadane amir upi amir a varogop
ma to ia? [6] Diat ba dia lingire ra goled
kan ra popopoi, ma dia valar ra silva ma
ra valavalar na mamat, dia tokom ra tena
madaka ta ra goled, ma i pait tika na god
me; dia bura timtibum, ma dia lotu. [7] Dia
puak pa ia ta ra ul a vara i diat, ma dia kip ia,
ma dia vatur ia ta kana turtur, ma i tur; ma
pa na takari kan kana turtur; maia, ba tikai
i kail ia i dekdek upi na vatorome, ma pa i
valaun valar pa ia kan ra magit i monong ia.
[8] Avat a nuk pa go, ma avat a tur padikat
da ra tarai; avat a kodop pa mule, avat a
umana tena varpiam. [9] Avat a nuk pa ra
lavur magit lualua, a lavur magit amana
tana, tago iau God, ma pa ta na mulai; iau
God, ma pa ta na mulai ba amir varogop me;
[10] iau vatang ra mutuaina amana ta ra tur-
paina, ma iau varvai ania ta ra magit ba da
pait ia namur boko; iau biti: A nuknukigu
na tur, ma ina pait valar pa ra lavur magit
ba iau mainge; [11] iau oro pa ra beo, a lup
virua, maro ra matana taur, ra tutana ba
iau ga pilak pa ia maro ra gunan vailik;
maia, iau tar tatike, ma ina pait ot pa ia

bula; iau tar kure, ma ina mal pa ia. [12] Avat
i pue ngangar ra bala i vavat, avat ava ki
vailik kan ra mangamangana takodo, avat a
valongore iau: [13] Ina kari kaugu mangaman-
gana takodo upi na ki maravai, pa na tur
vailik, ma kaugu valavalaun pa na vavabing;
ma ina tul tar kaugu valavalaun tai Sion, ure
Israel kaugu minamar.

47

A varkurai ure Babilon

[1] Una kuba, Babilon, a inip na vavina, ma
una ki ra pia; una ki ra pia ma koko ta ra kiki
na king, u natu i ra tarai Kaldea, a vavina;
tago pa da vatang mule u ba ra lagarina ma
ra valilingina. [2] Una vatur ra vat na uduudu,
ma una udu ra kon; una tak vue kaum mal
na turturup, una ule vue ra lolovina mal,
una pala vue ra mal na keke, ma una tinur
bolo ta ra tava alir! [3] Da pala vue kaum lavur
mal, maia, da gire boko ra pakam tuna; ina
varobo, ma pa ina mari ta tikai.

[4] Kada tena valaun, a iangina ra Luluai kai
ra lavur kor, a Lia Kakit kai Israel. [5] Natu i ra
tarai Kaldea, a vavina, una ki mut, ma una
parau, tago pa da vatang mule u ba ra tadar
na vavina nina i kure ra umana gunan. [6] Iau
ga kankanuane kaugu tarai, iau ga vabilak
kaugu tiniba, ma iau ga tul tar diat ta ra
limam; ma pa u ga mari diat, ma u ga vung
ra mamat na kip ta ra ul a vara i ra umana
kua. [7] Ma u ga biti: Iau a tadar na vavina
tukum; damana pa u ga nuk pa go ra umana
magit, ma pa u ga kodop ra mutuaina tana.

[8] Io, i boina ba una valongore go, u a
lagarina, ma u ba u ki vakuku, ma u biti ta ra
balam: Iau kakika, ma pa ta na mulai; pa ina
ki da ra ua na vavina, ma ra umana natugu
pa diat a mat kan iau; [9] ma go ra ura magit
dir a tadav vakaian u ta ra kopono bung, a
umana natum diat a mat, ma una ga ki da
ra ua na vavina; dir a tadav u, ma na tup
u, ma kaum mangoro na mangamangana
agagar ma kaum peal babat pa diat a topa
ta magit. [10] Tago u tar nurnur ta kaum bilak
na mangamangana; u ga biti: pa ta na i gire
iau; kaum kabinana ma kaum minatoto dir
tar tuam pa u; ma u ga biti ta ra balam dari:
Iau ki, ma pa ta na mulai, iau kaka. [11] Kari
na tup u, ma i dekdek ba una papait bat ia;
ma ra kaina magit na tadav u, ma i dekdek
ba una tur bat ia; da li vakaian vue u, ma go
pa u nunure.

[12] Io, una tur rikai ma kaum lavur papait
ma kaum peal mangamangana agagar, nina
ba u ga varvarvakai ma diat papa ra bung
u ga bul tana; kan una boina tana, ba una
uvia bar. [13] U tar mila ma ra peal tinata
na varvateten; boina ba diat dia kabinana
ta ra lavur tagul, diat dia bobobe diat, ma
dia vatang ra magit ba na tadav u ta ra
gaigai, diat a tur rikai, ma diat a valaun
u kan ra lavur magit ba na tadav u! [14] Ea,
diat a da ra togoloara, a iap na en vue diat,
pa diat a tibuna valaun valar pa diat mulai
kan ra dekdek na birao; pa na da ra lakit
di manmadir tana, pa na da ra madiruan ta
tikai i ki pirana. [15] Damana ra lavur magit
u ga varvakai tana; diat ava ga bung ma
diat papa ra kilala u ga bul tana, diat a vana
tikatikai ta kana nga iat; ma pa ta na na ki
piram upi na valaun u.

48

A tinata na propet ure ra umana kalamana magit

[1] Avat ta ra kuba i Iakob, nina di vaiang
avat ba Israel, ma ava tar vana rikai ta ra
tava Iuda, avat ba ava vavalima ta ra iang
i ra Luluai, ma ava vatang ra iang i ra God
kai Israel, ma ga pa i dovot ma pa i takodo,
avat a valongore. [2] Tago dia kap iang tai
ra pia na pal i gomgom, ma dia ogogabut
ta ra God kai Israel, nina ba ra iangina ra
Luluai kai ra lavur kor. [3] A lavur magit lua
iau ga varvai amana iat i tana; maia, dia
ga irop kan ra ngiegu, ma iau ga vaarike
diat; iau ga pait vakaian diat, ma dia tar
ot. [4] Tago iau ga nunure ba u a karduk,
ma ba ra inoam i da ra lolo na palariam,
ma ra pal a matam i da ra palariam gobol,
[5] kari iau tar ve u papa amana, ba pa di
ga pait ia boko iau tar vaarike piram, upi
koko una biti: Kaugu tabalar i ga pait diat,
ma kaugu tabataba ba di ga taba ma kaugu
kalavuar di ga tun mal pa ia i tar vartuluai
tana. [6] U tar valongore; una gire go ra lavur
magit; ma dave, pa avat a varvai tana? Iau
vaarike ra umana kalamana magit ta vavat
papa gori, a umana magit na pidik ba u
ngulngul tana. [7] Di pait diat gori, ma vakir
amana; ma lua pa u ga valongore diat, upi
koko una biti dari: Ea, iau tar matoto ta
diat. [8] Pata, pa u ga valongore, ma pa u
ga nunure; maia, pa ania pa i ga kapa ra
talingam, tago iau ga nunure ba u pait ra

mangamangana vavagu, ma di tar vatang u
ma ra tena varpiam papa ra bung di ga kava
u tana. 9 Ina ngo boko ma ra kankan ure ra
iangigu ma ina ngo kan u ma pa ina ubu
vue u pi ra tarai diat a pite pa iau. 10 Gire,
iau tar tun vagomgom u, ma vakir da di tun
vagomgom ra silva; iau tar valar u ta ra ubu
na kinadik. 11 Ure iau iat, ure iau iat, ina pait
ia; upi ra ava da vul ra iangigu? Ma pa ina
tul tar kaugu minamar tai ta tikai.

A Luluai na valaun pa Israel

12 Iakob, una valongore iau, ma u bula
Israel nina ba iau ga ting pa u; iau Ia Iat; iau
ra luaina, iau ra mutuaina bula. 13 Maia, ra
limagu i ga vung ra vunapai ra rakarakan a
gunagunan, ma ra limagu tuna i ga vuare ra
bala na bakut; ba iau vartuluai pire dir, dir
par dir tur rikai. 14 Avat a vana varurung,
avat par, ma avat a valongore; to ia ta diat
i tar varvai ta go ra lavur magit? Nina ba
ra Luluai i tar mari ia na pait ra nuknukina
ure Babilon, ma ra limana na taun ra tarai
Kaldea. 15 Iau iat iau tar tata, maia, iau
tar oro pa ia; iau tar agure pa ia, ma kana
papalum na tavua. 16 Avat a maravai piragu,
avat a valongore go; papa ania pa iau tata
ivai; papa ra bung di ga pait ia iau ki; ma
go ra Luluai God i tar tulue iau, amir ma ra
Tulungeana.

17 A Luluai kaum tena valaun, ra Lia Kakit
kai Israel, i biti dari: Iau ra Luluai kaum
God, nina i tovo vamaroro u, nina i lua
tam ta ra nga ba una vana tana. 18 Gala
u ga torom ta kaugu lavur vartuluai, gala
ra malmal piram na ga da ra tava alir, ma
kaum mangamangana takodo na ga da ra
bobol na ta; 19 a umana natum diat a gala
peal da ra veo, ma ra umana bul mur tam da
ra umana mumut ik tana; gala ra iangina pa
na panie kan ra luaina matagu.

20 Avat a irop kan Babilon, avat a vilau kan
ra tarai Kaldea, avat a mugur vaarike, avat
a varvai tana, avat a vatavatang ia, ma na
tuk ta ra mutuaina langun na gunagunan,
avat a biti: ra Luluai i tar valaun kana
tultul Iakob. 21 Ma pa dia ga mar ba i ga
agure vurbolo diat ta ra bil; ia ga vatamtavit
vaarike ra tava kan ra vat ki pi adiat; i ga
pelegi ra vat ki ma ra tava i ga nanoro rikai
tana. 22 A umana tena varpiam pa ta malmal
i ki pire diat, ra Luluai i biti.

49

A tultul kai ra Luluai na da ra kapa pire ra umana vuna gunan

1 Avat a umana lolo, avat a valongore iau,
ma avat bula ra tarai ava ki vailik: A Luluai
i tar ting pa iau ba iau ga ki boko ta ra
tatal na bul; ba iau ga ki ta ra bala i nagu
i tar vatang ra iangigu; 2 ma i al vamangi
ra ngiegu upi na da ra, pakat i mangi, ma
i vabakite iau ta ra malur na limana; ma
i ge iau pi iau da ra pu i bagabagele, ma
i balaure vake iau ta kana popopoi; 3 ma i
biti tagu: U kaugu tultul, Israel, nina ba ina
mamar tana. 4 Ma iau ga biti ka: Iau tar
papalum vakuku, iau tar vole ra dekdekigu
ma pa i topa ta magit; ma a dovotina ra
Luluai na kure vatakodo iau, ma kaugu God
na vabongon iau. 5 Ma go ra Luluai, nina
i mal pa iau papa ra tatal na bul upi iau
kana tultul, upi ina vatalil Iakob pirana, ma
upi da varurue Israel pirana; (tago iau ruru
ta ra mata i ra Luluai, ma kaugu God ia ra
dekdekigu;) 6 maia, ra Luluai, i biti dari: A
magit i ikilik ika ba una tultul piragu upi
una vatur ra umana vuna tarai Iakob, ma
upi una agure vatalil diat ra tarai Israel ba
di ga valaun diat; ina kabila tul tar u ba
una vakapa ra umana Tematana, upi kaugu
valavalaun na vana rikai tam tuk tar ta ra
langlangun na rakarakan a gunagunan.

7 A Luluai, ra tena valaun kai Israel, ma
kana Lia Kakit, i biti ta nina ra tarai dia
piam vue, ta nina ba ra gunagunan par i
milmilikuane, ta ra tultul kai ra umana tena
varkurai, dari: A umana king diat a gire
ma diat a tut, damana a umana ngalangala,
ma diat a va timtibum; ure ra Luluai nina i
dovot, ra Lia Kakit kai Israel, nina i ga pilak
pa u.

A tinata na vamading upi da vatut mule Sion

8 A Luluai i biti dari: Iau tar torom tam
ta ra bung ba i topa ia, ma ta ra bung na
varvalaun iau tar maravut u; ma ina vale
bat u, ma ina tul tar u pi u ra kunubu
tadav ra tarai, upi una mal vatavua mule
ra gunan, upi diat a vatur vake ra umana
gunan dia lingling; 9 upi una biti ta diat
di ga vi diat: Avat a irop; ma ta diat dia
ki ra bobotoi: Avat a vana rikai. Diat a
ian nangananga, ma ta ra lavur ul a luana
vakuku diat a gire tadav ra magit na nian.
10 Pa diat a mulmulum, ma pa diat a mar;

ra oao ma ra keake pa dir a rang diat; tago
nina ba i mari diat na agure pa diat, ma
na rap lue diat tar ta ra umana mata na
tava. 11 Ma ina mal kaugu lavur luana upi
diat a vana tana, ma kaugu nga tur na tur
rikai. 12 Ea, go diat diat a pot maro vailik,
ma nam diat maro ra papar a labur ma ra
papar a taoai, ma ta ra na maro ra gunan
Sinim. 13 U ra bala na bakut, una kakailai,
ma u ra rakarakan a gunagunan, una gugu,
ma avat a umana lualuana, avat a taorong
ma ra kakailai; tago ra Luluai i tar vamaram
kana tarai, ma na mari kana lavur biaui.
14 Ma Sion i ga biti: A Luluai i tatavur kan
iau, ma ra Luluai i tar nuk vue iau. 15 Dave,
a vavina na valubane vang natuna ba i vau
ia, upi pa na mari ra bul ba i ga kava?
A dovotina kan ra vaden diat a valubane,
ma iau, pa ina valubane u. 16 Ea, iau tar
koto tar ra iangim ta ra lapar a limagu, ma
kaum liplip na vat i tur vatikai ta ra luaina
matagu. 17 A umana natum dia kavie ra
vinavana; diat dia ga li u, ma diat dia ga
vakaina u, diat a takap kan u.
18 Una idaidok vurvurbit, ma una gigira;
go diat par dia vana varurung, ma diat a
tadav u. Da iau lalaun, ra Luluai i biti,
una mong ma diat par da ma ra magit na
minong, ma una vi pit ma diat, da ra taulai
kalama, a vavina, i vi pit. 19 Tago, ure ra
lavur gunan dia kapakapana ma dia lingling
piram, ma kaum gunan ba di tar li ia, go
diat a kor mat ma ra tarai, ma diat dia ga
konokonom u diat a ki vailik. 20 A umana bul
ba u ga kava diat ta ra e na niligur diat a
lul u boko dari: Pa ta maup ure iau ta go ra
gunan, boina ba una tul tar ta gunan tagu
ba na langalanga pi ina ki tana. 21 Ta nam
ra bung una biti ta ra balam: Ia i ga kava
go diat piragu, tago ra umana natugu dia
tar rara kan iau, ma iau a biu, ma iau ki na
vilavilau, ma iau tenten vurvurbit? Ma to ia
i ga vangala go diat? Ea, iau ga ki varkolono;
go diat dia ga ki ave?
22 Ra Luluai God i biti dari: Ea, ina tulue
ra limagu urama upi ra umana Tematana
diat a gire, ma ina vatur kaugu vakilang
ure ra tarai; ma diat a puak pa ra umana
natum, a umana tutana, ta ra bongobongo
i diat, ma diat a puak pa ra umana natum, a
umana vavina, ta ra ul a vara i diat. 23 Ma
ra umana king diat a vamel u, ma kadia
umana tadar na vavina diat a amane u; diat
a va timtibum piram ma diat a dam vue ra
tobon ta ra kakim; ma una nunure ba iau
ra Luluai; ma diat dia nurnur tagu pa diat
a vavirvir. 24 Dave, da ra vue ra magit ra
tena ongor i ga ra pa ia, ba da valangalanga
ra umana vilavilau kai ra dekdek na luluai?
25 Ma ra Luluai i biti: Maia, ra tarai ba ra
tena ongor i ga kinim vavilavilau pa diat da
tak vue diat kan ia, ma diat ba ra dekdek
na tena vinarubu i ga vi diat da pala vue
diat; tago avet a varngangar ma diat ba
ava varngangar ma diat, ma ina valaun ra
umana natum. 26 Ma ina tabar diat dia
arung bat u ma ra virua i diat iat, ma diat
a longlong ma ra gapu i diat iat, da ma ra
polo na vain i kalami; ma ra tarai par diat
a nunure boko ba iau ra Luluai kaum tena
valaun, ma nina i kul valaun u, ra Tena
Ongor kai Iakob.

50

1 A Luluai i biti dari: Akave ra buk na pala
varbean, nina ba iau ga pala vue tina i vavat
me? Ba nuve ta diat ba iau ga kakail pire
diat i ga kul pa avat? Ea, di ga ivure avat ure
kavava bilak na mangamangana, ma di ga
vue tina i vavat ure kavava lavur varpiam.
2 Ta ra ava pa ta na i kiki ba iau ga pot? Ma
dave pa ta na i torom ba iau ga oro? Dave,
a limagu i ki pit ika, ma pa i pait valar pa ra
varvalaun bar? Ba kan pa kaugu ta niongor
upi ina varvalangalanga me? Ea, ta kaugu
varboar i mama ra ta, ma iau rang ra umana
tava alir upi dia da ra bil; a en tana i ang
na kakaina, tago pa ta tava, ma i mat ma ra
nimar. 3 Iau ule tar ra marutuna ta ra bala
na bakut, ma iau tuba ma ra mal na tabun.

A tultul kai God i toratorom

4 A Luluai God i tar tul tar ra karamea i
ra umana matotono tagu, upi na tale iau ba
ina vargat nina i talanguan ma ra tinata. Ta
ra bungbung par i vangun iau ta ra malana,
i vangun ra talingagu upi ina valongore da
diat dia matoto. 5 A Luluai God i tar papa
are ra talingagu, ma pa iau ga piam vue,
ma pa iau ga vana likun kan ia. 6 Iau ga tul
tar ra tamurugu ta diat dia kita iau, ma ra
pagupagu na ngiegu ta diat dia rubat vue ra
ivuna kabegu, ma pa iau ga ive ra matagu
kan ra vavirvir ma ra nanami. 7 Tago ra
Luluai God na maravut iau, kari pa iau
purpuruan; kari ra matagu i da ra dekdek
na vat, ma iau nunure ba pa ina vavirvir.
8 Nina ba na vaarike ba iau takodo i maravai;

to ia i mainge ba dor a vartoto? Boina ba
dor par dor a tur; to ia kaugu ebar? Boina
ba na maravai piragu. 9 A Luluai God na
maravut iau, to ia ba na kure vakaina iau?
Ea, diat par diat a maulana da ra mal, a po
na vui na en vue diat.
10 To ia ta vavat i ru ra Luluai, ma i
toratorom ta ra nilai kana tultul? Nina i ki
ta ra bobotoi ma pa kana ta kapa, boina ba
na nurnur ta ra iang i ra Luluai, ma na tur
bokon ta kana God. 11 Ea, avat par ba ava
valiting ra iap, ma ava vi pit ma ra vinau
i birao: boina avat a vanavana.ta kavava
birao na iap, ma limlivuan ta ra lavur ul ba
ava tar vautunge. A limagu na pait go pire
vavat; avat a va ma ra niligur.

51

A tinata ma varmaram pire Sion

1 Avat a valongore iau, avat ba ava mur
ra mangamangana takodo, avat ba ava
tikatikan upi ra Luluai: Avat a gire upi ra vat
ki nina di ga mut avat i tana, ma upi ra tung
nina di ga kal avat i tana. 2 Avat a lingan upi
Abaraam tama i vavat, ma upi Sara nina i
ga kava avat, tago ba i ga ki varkolono iau
ga oro pa ia, ma iau ga vadoane, ma iau ga
vapealane. 3 Tago ra Luluai i tar vamaram
Sion; i tar vamaram kana lavur gunan dia
lingling, ma i tar pait pukue kana bil upi na
da Eden, ma kana bala na kunai upi na da ra
uma kai ra Luluai; a gugu ma ra gina na kiki
tana, a pite varpa bula ma ra kakailai.
4 Avat kaugu tarai, avat a kapupi iau; ma
kaugu vuna gunan, una valongore iau; tago
ra varkurai na vana rikai tagu, ma kaugu
vartuluai na ki da ra kapa pire ra lavur vuna
tarai. 5 Kaugu niuvia i tar matata, ma kaugu
varvalaun i tar vana rikai, ma ra limagu na
kure ra lavur tarai; a umana takikil diat a ki
pa iau, ma diat a nurnur ta ra limagu. 6 Avat
a tadarake ra bakut, ma avat a gire ra gunan
ta ra vavaina; tago ra bala na bakut na panie
da ra mi, ma ra rakarakan a gunagunan na
maulana da ra mal, ma diat dia ki tana diat
a virua da ra umana ngatingat; ma kaugu
valavalaun na ki tukum, ma pa da kure vue
kaugu niuvia.
7 Avat ba ava nunure ra mangamangana
takodo, a tarai ba kaugu varkurai i ki ta ra
bala i vavat, avat a valongore iau; koko avat
a burut ta ra varkulumai kai ra tarai, ma
koko avat a ururian ta kadia varvul. 8 Tago
ra po na vui na en vue diat da ra mal, ma ra
pupuka na en diat da i en ra davai; ma kaugu
niuvia na tur tukum, ma kaugu valavalaun
na tur ta ra lavur tataun.
9 U ra lima i ra Luluai, una tavangun, una
tavangun; una vavauluvai ma ra dekdekim;
una tavangun da ania ta ra kilala amana
iat. U nam, u ga kutu varbaiane Rab, ma
u ga or ra ngala na vui, laka? 10 U nam ba
u ga vamama ra ta, ra ta ta ra ngala na
marumian; u nina u mal ra nga ta ra bala
na ta upi diat di ga valaun diat dia tinur
bolo tana, laka? 11 Ma diat ba ra Luluai i kul
valaun pa diat, diat a lilikun, ma diat a pot
Sion ma ra kakailai; a gugu tukum na ki ta
ra ulu i diat; diat a vatur vake ra gugu ma ra
gina, ma ra niligur ma ra niriri na takap.
12 Iau iat nam ba i vango avat; to ia u ba
una dadadar ure ra tarai, tago diat a mat,
ma ure ra umana natu i ra tarai, tago diat
a da ra vura boko, 13 ma u tar nuk valubane
ra Luluai, nina i ga vaki u, nina i ga vuare ra
bala na bakut, ma i ga vung ra vunapai ra
rakarakan a gunagunan, ma u burut ta ra
bungbung par ta ra kankan kai nina i arung
bat u, ba i vaninara upi na vamutue u? Ma
akave ra kankan kai nina i arung bat u?
14 I maravai ba nina i ki na vilavilau na
langalanga; pa na virua, ma pa na kuba
ta ra tung, ma pa na iba upi ra magit na
nian. 15 Tago iau ra Luluai kaum God, nina
i vaguaguan ra ta upi ra lavur bobol diat a
roro, a iangigu ra Luluai kai ra lavur kor.
16 Ma iau tar vung kaugu tinata ta ra ngiem,
ma iau turup u ma ra malur na limagu, upi
ina vaki ra bala na bakut, ma upi ina vung
ra vunapai ra rakarakan a gunagunan, ma
ina ve Sion dari: Avat kaugu tarai.
17 Ierusalem, una tavangun, una tavan-
gun, una tut, u ba ra lima i ra Luluai i tar
vamomo u ma ra karangap i kana kankan;
u tar momo ta ra la na pa lebalebe, ma
u tar vapar ia. 18 Pa ta na ta diat par ra
umana tutana ba i tar kava diat i rap lue,
ma ta diat par ba i tar vangala diat pa ta
na ba na vatur vake ra limana upi na ben
ia. 19 Go ra ura magit dir ga tadav u; to ia
na tangtangi ure u? A varli ma ra vinirua,
a mulmulum ma ra pakat na vinarubu; ma
ina vamaram davatane u? 20 Kaum lavur bul
dia tar matmat, dia va ta ra lavur ngu na
nga, da ra are ta ra ubene; ma i tup diat
ra karangap i ra kankan kai ra Luluai ma ra

varboar kai kaum God. [21] Io, u ra biaui, ma
u ba u tar longlong ma vakir ma ra polo na
vain, una valongore go: [22] Kaum Luluai, ra
Luluai, ma kaum God, nina i tata maravut
kana tarai, i biti dari: Ea, iau tar tak vue kan
ra limam ra momamomo na pa lebalebe, ra
la na kankan ba iau ga tul tar ia tam; pa una
momo mulai tana; [23] ma ina tul tar ia ta ra
lima i diat dia vakadik u, nina dia tar biti
tam dari: Una va timtibum, upi avet a rua
taun u; ma ra tamurum i ga da ra pia, ma da
ra pal a nga, ure diat dia vanavana tana.

52

God na valaun pa Sion kan ra kini na vilavilau

[1] Sion, una tavangun, una tavangun, una
vavauluvai ma ra dekdekim; u Ierusalem,
ra pia na pal i gomgom, una mal ma kaum
mal na minong, tago papa gori pa ta tutana
vakuku ma pa ta bilingiran na olo mulai
piram. [2] Una timar vue ra tobon kan u,
Ierusalem, una tut ma una ki; una pala vue
ra vivi kan ra inoam, natu i Sion, a vavina,
u ba di ga kinim vavilavilau u.
[3] Tago ra Luluai i biti dari: Ba di ga ivure
avat pa di ga vatur vake ta magit i tana; ma
damana da valaun avat, ma pa da pa avat.
[4] Tago ra Luluai God i biti dari: Amana kaugu
tarai dia ga vana ur Aigipto upi diat a ki na
vaira abara; ma ra te Asiria i ga arung bat
diat ma pa ta vuna. [5] Io, ra Luluai i biti,
ava ina pait ia ta go, tago di ben vakuku
vue kaugu tarai? Diat dia kure diat dia
kukukula, ra Luluai i biti, ma di vul vatikene
ra iangigu ta ra bungbung par. [6] Kari kaugu
tarai diat a matoto ta ra iangigu; kari diat a
nunure ta nam ra bung ba iau iat iau tata;
ea, iau go kari.
[7] I ti mamar tuna ta ra lualuana ra kau i
nina i kap ra bo na varvai, ma i varvai ure
ra malmal, i ti mamar tuna ra kau i nina i
kap ra bo na tinata ure ra magit i kat, ma
i vaarike ra varvalaun; nina i biti tai Sion:
Kaum God i ki na king! [8] Ea, ra nilai kaum
lavur monamono; dia taorong, dia kakailai
varurung, tago ra mata i diat tikatikai i
gire ra Luluai ba i talil mulai uro Sion.
[9] Avat a umana gunan Ierusalem, a umana
taripuna, avat a gugu, ma avat a kakailai
varurung, tago ra Luluai i tar vamaram
kana tarai, i tar kul valaun Ierusalem. [10] A
Luluai i tar vaarike ra gomgom na limana
ta ra luaina mata i ra lavur Tematana, ma
ra lavur langlangun na rakarakan a guna-
gunan diat a gire ra varvalaun kai kada
God. [11] Avat a vana, avat a vana, avat a
irop mabara, koko avat a bili ra dur na
magit; avat a irop kan ia; avat ba ava kap
ra tabarikik kai ra Luluai, avat a gomgom.
[12] Tago pa avat a ngarangara ta ra vinavana,
ma pa avat a vana da tikai i takap, tago ra
Luluai na lue avat, ma ra God kai Israel na
mur bat avat.

A tultul kai ra Luluai i kankadik

[13] Ea, kaugu tultul na tavua bulu, da pite
pa ia ma da vangala pa ia urama, ma na kiki
arama iat. [14] Da mangoro dia ga kaian tam,
(a matana i ga bilak ta ra tarai par, ma ra
pal a pakana i ga bilak ta ra lavur natu i
ra tarai,) [15] damana na vakaian mangoro na
vuna tarai; a umana king diat a ki mut ta
ra luaina matana, tago diat a gire nina ba
pa di ga ve diat i tana, ma nam ba pa di ga
valongore na kapa pire diat.

53

[1] To ia i kapupi ra magit ave tar varvai
tana? Ma di tar vaarike ra lima i ra Luluai
tai to ia? [2] Tago i kubur rikai ta ra luaina
matana da ra ibul na davai, ma da ra okor
ta ra pia mage; pa di manane ra pal a
pakana, ma pa i mamar; ma ba da gire, pa
ta minamar tana upi da kokon upi ia. [3] A
tarai dia ga nuknuk vakuku tana, ma dia ga
pilak vue; a tutana na niligur, ma i nunure
ra minait; ma di ga milikuane da tikai ba ra
tarai dia ive ra mata i diat kan ia, ma pa da
ga ru ia.
[4] A dovotina i tar kapkap kada lavur mi-
nait, ma i tar puak pa kada lavur kinadik;
ma dat da ga biti ba i malari, ba God i ga
ub ia ma i ga vakadik ia. [5] Ma i ga kinkin
ure kada lavur varpiam, ma i ga kalangar
ure kada bilak na mangamangana; di ga
vapagumanena ure kada malmal, ma ta
kana lavur pal a vidiraen da map. [6] Dat par
da tar rara da ra umana sip, dat par tikatikai
da tar mur kada nga; ma ra Luluai i tar puak
vako tar kada varpiam par tana.
[7] Di ga arung bat ia, ma i ki vovovon ika
ma pa i tata; da ra nat na sip di ben ia upi
ra vardodoko, ina da ra sip i ki mut pire
kana tena varkukut, damana pa i tata. [8] Di
ga okole vue ba di ga arung bat ia ma di ga
kure; ma to ia ta kana taun tarai i nuk pa ia
ba di ubu vue kan ra gunan da laun tana?
Di ga kita ia ure ra varpiam kai kaugu tarai.

[9] Ma ba i ga mat di ga punang ia varurung
ma ra umana tena varpiam ma varurung
ma ra uviana; ma a dovotina pa i ga pait
ta kaina magit ma pa i ga vartuam ma ra
ngiene.
[10] Ma ra Luluai i ga mainge ke ba na
vadala; i tar vakadik ia; ba i tul tar kana
nilaun upi ra tinabar ure ra mangamangana
varpiam, na gire ra vuaina, ma na laun vao,
ma ra magit ba ra Luluai i gugu tana na
tavua ta ra limana. [11] Na gire ra papalum a
tulungeana i ongor tana, ma na gugu tana;
ma kaugu takodo na tultul na vatakodo ra
peal tarai ma kana kabinana, ma na puak pa
kadia lavur bilak na mangamangana. [12] Kari
ina tibe tar ra tiniba tana varurung ma
ra umana ngala, ma na kale ra tabarikik
varurung ma ra umana tena ongor; tago i
ga nur vue kana nilaun upi na virua, ma di
ga luk guve ma ra umana tena varpiam; ma
i ga puak pa ra varpiam kai mangoro, ma i
ga araring ure ra umana tena varpiam.

54

A varmari kai ra Luluai pire Israel na tur tukum

[1] U ra biu, ma u ba pa u kakava boko,
una kakailai; una puak ra kakailai, ma una
kukula na gugu, u ba pa i ga makmaki boko
ra balam ta ra kinakava; tago ra Luluai i biti
dari: A umana natu i ra vavina i malari dia
pepeal ta ra umana natu i ra vavina i taulai.
[2] Una vangala kaum pal na mal, ma da pala
tul vue ra mal ta ra papar a kubam, koko na
ikilik ika; una valolovina ra lavur vinau, ma
una vapadikat kaum lavur tukal. [3] Tago una
ga tavua ta ra papar a limam tuna, ma ta ra
papar a mairam bula; ma ra umana bul mur
tam diat a kale ra umana Tematana, ma diat
a kor ta ra lavur pia na pal dia lingling.
[4] Koko una burut, tago pa una vavirvir,
ma pa da vapurpuruan u; tago pa da varuva
u; tago una ga nuk vue ra magit u ga
vavirvir tana ba u ga bul boko, ma pa una
ga nuk pa mule ra varkulumai piram ba u ga
ua na. vavina. [5] Tago nina i ga vaki u kaum
taulai, a iangina ra Luluai kai ra lavur kor;
ma ra Lia Kakit kai Israel kaum tena valaun,
da vatang ia ba ra God kai ra rakarakan a
gunagunan par. [6] Tago ra Luluai i tar ben
pa u da di ben ra vavina ba kana tutana i
tabunu kan ia ma i tabun ra balana, da ra
vavina ba pa i peal boko kana kilala, ma di
okole vue, kaum God i biti. [7] A ik ika iau
ga vana balakane u, ma ina varurue mule
u ma ra ngala na varmari. [8] A Luluai kaum
tena valaun i biti dari: Ba kaugu kulot i tar
buabuai leke iau tar ive ra matagu a ik kan
u, ma ina mari u boko ma ra varmari tukum.
[9] Tago go ra magit i da ra lovon ta piragu ta
ra kilala i Noa; tago da iau ga vavalima ba ra
lovon ta kai Noa pa na vadorong vue mule
ra rakarakan a gunagunan, damana iau ga
vavalima ba pa ina kankanuane mule u, ma
pa ina bor mule u. [10] Tago ra Luluai nina
i mari u i biti dari: A umana luana diat a
panie, ma ra umana ilil diat a takari, ma
kaugu varmari pa na vana balakane u, ma ra
malmal iau ga kubu tar ia tam pa na takari.

A kalamana Ierusalem

[11] U ra biaui, a ngala na vuvu i gogone
u, ma pa di vamaram pa u, ea, ina vung
kaum lavur vat ma ra vamong, ma ina pait
ra vunapaim ma ra umana sapir. [12] Ma ina
pait kaum umana mata na kalangar ma ra
umana rubi, ma kaum umana matakilalat
ma ra umana karbukel, ma kaum liplip par
ma ra umana ngatngat na vat. [13] Ma ra
Luluai na tovo ra lavur natum par; ma ra
malmal pire ra lavur natum na ngala. [14] Da
vatur vapadikat u ma ra mangamangana
takodo; pa ta na na arung bat u, ma pa una
burut; ma una ki vailik kan ra nidadar, tago
pa na maravai piram. [15] Ea, kan diat a kor
varurung, ma pa iau ga tul tar ia ta diat; ma
diat par ba dia koakor varurung upi diat a
tur bat u, diat a bura boko tam. [16] Ea, iau
tar vaki ra tena madaka ta ra palariam nina
i vu ra lakit upi na io, ma i pait vaarike ra
vargal na vinarubu ta kana papalum; ma iau
tar vaki ra tena vakavakaina ba na varli; [17] pa
ta vargal ba di mal pa ia upi diat a ub u me
na pait valar pa ia, ma diat par ba diat a
takun u ta ra varkurai, una ga kure diat. Go
ra tiniba a umana tultul kai ra Luluai diat
a vatur vake, ma go kadia mangamangana
takodo tagu, ra Luluai i biti.

55

Di oro pa ra tarai par upi diat a kap vakuku ra varmari

[1] Ea, avat par ava mar, avat a mai tadav
ra tava, ma nina bula ba vakir kana ta mani;
avat a mai, avat a kukul, ma avat a ian; maia
pa, avat a mai, avat a alube vakuku pa ra
polo na vain ma ra polo na u, koko avat a kul
ia, ma koko avat a la tar ra mani. [2] Upi ra ava
avat a vole ra mani ure nina ba pa i gem?

Ma kavava vapuak ure nina ba pa di maur
tana? Avat a kapupi muka kaugu tinata, ma
avat a en ra magit i boina, ma ra bala i vavat
na gugu ta ra magit i bira. 3 Avat a lingan uti,
ma avat a mai tadav iau; avat a valavalongor
ma ra. tulungea i vavat na laun; ma ina
kubu vatukum tar ia ta vavat ra lavur bo na
magit na varmari ba di ga vadovot tar ia tai
David. 4 Ea, iau ga tibe ba na tena varvai pire
ra umana vuna tarai, a raprap ma ra luluai
kai ra umana vuna tarai. 5 Ea, una ga ting
pa ra vuna tarai ba pa u nunure, ma ra vuna
tarai ba pa i ga nunure u na vilau piram, ure
ra Luluai kaum God, ma ure ra Lia Kakit kai
Israel, tago u tar rararang tana.

6 Avat a tikan upi ra Luluai ba da tikan
tadav ia boko, avat a kail ia ba i matata;
7 boina ba ra tena varpiam na vung vue
kana mangamangana, ma ra bilak na tutana
na vung vue ra nuknukina, ma na lilikun
tadav ra Luluai, ma ra Luluai na mari ia;
na talil tadav kada God, ma na pun vue
muka kana varpiam. 8 Tago ra Luluai i
biti: A nuknukigu pa i da ra nuknuk i
vavat, ma kavava mangamangana pa i da
kaugu mangamangana; 9 tago da ra bala na
bakut i lia ta dir ma ra gunagunan, damana
kaugu mangamangana i lia ta kavavat, ma
ra nuknukigu i lia ta ra nuknuk i vavat.

10 Tago da ra bata ma ra mavoko i bura
marama liu, ma pa i lilikun mulai ba i tar
vabilim ra pia, ma ba i tar vatavua ra davai
upi na lubalubang tana, ma i tabar ra tena
vinauma ma ra pat na davai ma ra tutana i
mulmulum ma ra magit na nian, 11 damana
ra tinata ba i arikai ta ra ngiegu; pa na
lilikun vakuku tadav iau, na pait ot pa ka ra
magit iau mainge, ma na vatavua ra magit
iau ga tulue upi ia.

12 Tago avat a irop ma ra gugu, ma da agur
pa avat ma ra malmal; a umana luana ma ra
umana ilil diat a puak pa ra kakailai ta ra
luaina mata i vavat, ma ra lavur davadavai
ta ra gunan diat a papar 13 A iara na tavua
kia vue ra kait, ma ra iluga na tavua kia vue
ra kara; ma ra Luluai na rararang tana, ma
na da ra vakilang ba pa da rubat vue.

56

A vabongon pire diat dia mur ra kunubu kai God

1 A Luluai i biti dari: Avat a varkurai
takodo, ma avat a pait ra mangamangana
takodo, tago i maravai ba na pot kaugu
varvalaun, ma ba da vaarike kaugu niuvia.
2 I ti doan ra tutana ba na pait go, ma natu i
ra tutana ba na vatur bulu vake; nina i ru ra
Bung Sabat ma pa i vakaina, ma i tigal bat
ra limana upi koko na pait ta magit i kaina.

3 A vaira bula, nina ba i tar agil ra Luluai,
koko na biti dari: A dovotina ra Luluai na
varbaiane avet ma kana tarai; ma nina ba
i mama vangala ta bul, koko na biti: Iau a
marangana. 4 Tago ure diat ba dia mama
vangala ta bul, ma dia ru kaugu lavur Bung
Sabat, ma dia pilak pa ra lavur magit ba
iau manane, ma dia vatur kaugu kunubu,
ra Luluai i biti ure diat dari: 5 Ina tul tar ra
magit ba na tur na im ta diat ta ra kubagu
ma ta kaugu bala na gunan, ma ra iang ba na
boina ta ra umana bul tutana ma ra umana
bul vavina; ina tul tar ra iang ta diat ba pa
da rubat vue.

6 Damana bula ra umana vaira ba dia agil
ra Luluai upi diat a torom tana, ma upi diat
a manane ra iang i ra Luluai, upi diat kana
umana tultul, diat par ba dia ru ra Bung
Sabat ma pa dia vakaina, ma dia vatur vake
kaugu kunubu; 7 go diat ina agur pa diat ta
kaugu luana i gomgom, ma ina vagugu diat
ta kaugu pal na niaring; kadia tinabar di
tuntun tar ia ma kadia lavur tinabar diat
a ko ta kaugu uguugu na vartabar, tago da
vatang kaugu pal ba ra pal na niaring ure
ra tarai par. 8 Ra Luluai God nina i varurue
ra tarai Israel, diat ba di ga okole vue diat,
i biti dari: Ina ben varurue ta umana bula
varurung ma kana tarai iat ba di varurue
diat.

A vartakun pire Israel ure kana nilotu tadav ra umana tabataba

9 Avat a umana vavaguai par ta ra pupui,
avat a mai upi avat a ian, maia, avat a
umana leing par ta ra lokalokor. 10 Kana
umana monamono dia pula, diat par pa dia
minana; diat par a umana bombom na pap,
ma ra varboar pa i tale diat; dia ririvon, dia
vava, diat a umana lup va mat. 11 Maia, a
umana pap a umana lukai diat, pa ta bung
ba dia maur tana; ma go ra umana tena
varbalaurai pa i kapa ra nuknuk i diat; diat
par dia mur kadia nga iat, tikatikai i nuk pa
kana tabarikik, diat parika damana. 12 Dia
biti: Avat a mai, ma ina vila pa ra polo na
vain, ma dat a maur ma ra tava longlong;
ma ningene na varogop uka ma gori, ma na
ngala kakit.

57

1 A tena takodo i virua, ma pa ta na i nuk
upi ia; ma di tak vue ra umana tena lotu,
ma pa ta na i kapupi ia ba di tak vue ra tena
takodo kan ra magit i kaina ba na vut. 2 I olo
ta ra malmal; dia ngo ta kadia vava, tikatikai
nina i dovot kana vinavana.
3 Ma avat a umana natu i ra vavina a
tena agagar, avat a mai, avat a umana natu
i dir ra tena nipo ma ra paiga na vavina.
4 Ava varvaula ure to ia? Ava panganga ma
ava karameme ure to ia? Avat i umana
natu i ra varpiam, laka, a umana natu i
ra vartuam, 5 nina i malamalapang ra bala
i vavat ure ra umana tabataba ta ra bit a
davai i lubalubang, ma nina ava ubu doko
ra umana bul ta ra lavur male ma ta ra lavur
babang na vat ki?
6 Kaum tiniba pire ra umana kulkul na
vat ta ra male; diat iat kaum tiniba; u tar
lolonge tar ra tinabar na nimomo ta diat, u
tar tabar diat ma ra tinabar na vuai na uma.
Dave, da vamaram iau vang ure go ra lavur
magit? 7 U ga pait kaum vava ta ra ul a luana
i tuluai urama iat; ma u tutua rikai tana
upi una pait ra tinabar tana. 8 Ma namur
ta ra banbanu ma ta ra pagapaga tana u tar
vatur kaum vakilang; tago u tar vung vue
kaum mal upi ta ra tikai na gire u, ma u tar
tutua; u tar vangala kaum vava, ma ava tar
pait ra kunubu; u ga mainge kadia vava ba
u tar gire. 9 Ma u ga tadav ra king ma ra
varku, ma u ga vangala ra magit i ang na
vuvuvul, ma u ga tulue kaum lavur tultul ta
ra gunan vailik, ma u ga vabilak mule u tuk
tar ta ra ruarua na tulungen. 10 I ga rabu ra
pakam ma ra lolovina nga u ga mur ia, ma
pa u ga biti ba a magit vakuku; a dekdekim i
ga kalamana mulai, kari pa u ga bilua tana.
11 Ma u burutue to ia, ma u dadadar ure
to ia, upi una vaongo, ma u valubane vue
iau, ma pa u nuk pa ia? Pa iau ga ki mut
mangoro na bung, ma pa u burut ure iau,
laka? 12 Ina vaarike kaum mangamangana
takodo; ma kaum lavur papalum pa diat a
maravut u. 13 Ba u kukukula, boina ba diat u
ga oro varurue diat diat a valaun u; ma ga
ra vuvu na kap vue diat ma diat a panie par
ta ra ubar; ma nina i nurnur tagu kana ra
gunan, ma na kale kaugu luana i gomgom.

A maramaravut kai God ma kana valavalagar

14 Ma da biti: Avat a kakal, avat a kakal,
avat a mal pa ra nga, avat a kal rubat vue ra
umana tukatukai ta ra nga ba kaugu tarai
diat a vana tana.
15 Ma nina i ngala kakit, ma di ru ia muka,
ma i ki tukum, ma ra iangina ba Lia Kakit,
i biti dari: Iau kiki ta ra pakana arama
iat, ma ta ra pakana i gomgom, ma iau ki
bula pire nina i ligur ma i madu ra balana,
upi ina valagar pa ra tulungea i diat dia
madu, ma ina valagar pa ra bala i diat dia
ligur. 16 Tago pa ina varngangar vatikai,
ma pa ina kulot vatikai; kan ra tulungen
na panie ta ra luaina matagu, ma damana
bula ra tarai nina iau ga pait diat. 17 Iau
ga kulot, tago i ga kaina ra balana ma ra
purpuruai, ma iau ga kita ia; iau ga ive ra
matagu, ma iau ga kankan; ma i mur uka
ra nga irai nina i mainge. 18 Iau tar gire
kana mangamangana, ma ina valaun ia; ina
lua bula tana, ma ina vabongon ia ma ra
varmaram, ma diat bula dia korkor tana.
19 Iau vuna ta ra tinata dari: A malmal tai
nina i ki vailik ma tai nina bula i ki maravai,
ra Luluai i biti; ma ina valagar pa ia. 20 Ma ra
umana bilak na tutana dia da ra ta i urung,
tago pa i ngo, ma kana umana bobol dia
ur vue ra puta ma ra magit i dur. 21 Kaugu
God i biti: Pa ta malmal pire ra umana tena
varpiam.

58

A dovot na nga ure ra vinevel

1 Urama ra nilaim, koko una bilua; na
ngala ra nilaim da ra nilai ra tavur, ma una
vaarike pire kaugu tarai kadia mangamangana varpiam, ma ta diat ra kuba i Iakob
kadia kaina mangamangana. 2 A dovotina
dia tikan upi iau ta ra bungbung par, ma dia
biti ba dia gugu ba dia nunure kaugu lavur
nga; da ra vuna tarai ba i ga pait ra mangamangana takodo, ma da ra vuna tarai ba pa
i ga vana kan ra varkurai kai kadia God, dia
lul iau upi ra varkurai takodo, dia ga upi diat
a kakari maravai pire God. 3 Dia biti: Upi
ra ava ave tar vevel, ma pa u gire? Upi ra
ava ave tar vakadik ra tulungea i vevet, ma
pa u ga nuk pa ia? Ea, ta ra bung ba ava
vevel tana, ava tikatikan ika upi ra gugu,
ma ava ki taun kavava tarai na papalum.
4 Ea, ava vevel upi avat a varngangar ma upi
avat a vartoto ma upi avat a vartibul ma
ra kaina lima i vavat; gori pa ava vevel upi
da kapupi ra nilai vavat arama liu. 5 Dave,
iau kokon upi ra vinevel damana bar? Iau

mainge ra bung dari bar ba tika na tutana
na vakadik ra tulungeana tana? Ra uluna
na va rururu da ra ul i ra vuvur bar, ma na
ki ma ra mal na tinabun ta ra kabu? Dave, u
biti ba nam ra vinevel tuna, ma ra bung ba
ra Luluai na gugu tana? 6 Go laka ra vinevel
ba iau mainge: ba da pala ra vivi na kaina
mangamangana, da pala bula ra vinau na
kip, ma da ngo kan diat ba di arung bat diat,
ma ba ava bubur ra lavur kip? 7 Go laka ra
vinevel tuna: ba u tabar diat dia mulmulum
ma ra nian u ga vung ia. ma ba u ben varuk
ra luveana nina ba di ga okole vue ta ra
kubam; ba u gire tikai ma pa kana ta mal,
ma u ule tar ta tikai tana, ma ba koko una
nur vue ra lavur niurum? 8 Ba u pait ra dari,
kaum kapa na papangai da ra malana, ma
una lagar lulut; ma kaum mangamangana
takodo na da ra tur a kaur piram, ma ra
minamar i ra Luluai na mur bat u. 9 Ta nam
ra e una kakail, ma ra Luluai na torom; una
oro, ma na biti: Iau go kari.

Ba u tak vue ra kip kan ra tarai, ba u vung
vue ra tunutu na lima ma ra kaina tinata,
10 ba u mari diat dia mulmulum, ma ba u
tabar ra biaui, ta nam ra e kaum kapa na
vana rikai ta ra kokodo, ma kaum bobotoi
na da ra keake i ki tur; 11 ma ra Luluai na
rap vatikene pa u, ma na tabar vamaur ra
tulungeam ta ra gunan i ngala ra keake
tana, ma na vapadikat ra urum; ma una da
ra uma di tar vabilim ia, ma da ra mata
na tava ba pa na mama. 12 Ma kaum tarai
diat a pait mal pa mule ra lavur gunan dia
lingling; una vatur mule ra pagapaga kai
mangoro na tataun; ma da vatang u ba ra
Tena Malmal mata, ma ra Tena Malmal nga
upi da vanavana tana.

A dovot na variru tadav ra Bung Sabat

13 Ba u vung vaire ra kakim kan ra Bung
Sabat, upi koko u mur ra nuknukim uka ta
kaugu enana bung; ba u vatang ra Bung
Sabat ba ra bung na gugu, ma ra magit i
gomgom pire ra Luluai ba ra magit i ruru;
ma ona u ru ia, ma pa u mur kaum lavur
nga, ma ona pa u tikan upi kaum gugu iat,
ma pa u tata ma kaum tinata iat; 14 nam ra
bung una ga tai ra Luluai; ma ina agur pa
u ta ra lavur lualuana ta ra gunagunan pi
una ki tana; ma ina tabar u ma ra gunan kai
tamam Iakob; tago ra ngie i ra Luluai i tar
tatike.

59

A tinata kapa ure ra varpiam kai ra tarai Israel

1 Ea, ra lima i ra Luluai pa i ki pit ika,
upi koko na varvalaun; ma ra talingana pa
i tabonot, upi koko na valavalongor; 2 ma
ga kavava bilak na mangamangana i tar
varbaiane avat ma kavava God, ma kavava
kaina mangamangana i tar ive ra matana
kana avat, ma pa na torom. 3 Tago ra lima i
vavat dia dur ma ra gap, ma ra kaka na lima
i vavat ma ra bilak na mangamangana; a
ngie i vavat i tar vaongo, a karamea i vavat i
tata mukumuk ma ra kaina tinata. 4 Pa ta na
i tikatikan upi ra mangamangana takodo,
ma pa ta na i vatang upi ra dovotina; dia
nurnur ta ra mangamangana vakuku, ma
dia vaongo; dia lalau pa ra tavir, ma dia kava
vaarike ra bilak na mangamangana.

5 Dia telek ra kiau na vui, ma dia mal
ra po na kabiloko; nina ba na ian ta kadia
kiau na mat, ma ba da rua pamar ta tikai
a varkarat na vui i vana rikai tana. 6 Kadia
lavur po na kabiloko pa diat a da ra mal,
ma pa diat a tuba mule diat ma kadia lavur
papalum; kadia lavur papalum dia bilak, ma
ra vakavakaina i ki ta ra lima i diat. 7 A
kau i diat i vutvut upi diat a varpiam, ma
dia kavkavie ra vinavana upi diat a doko
ra umana tena takodo; a nuknuk i diat i
varvakai ma ra bilak na mangamangana; a
uliran ma ra vinirua i tur ta kadia lavur nga.
8 Pa dia nunure ra nga na malmal, ma pa dia
vanavana ma ra takodo na varkurai; dia tar
kal kadia ta umana nga dia gegagege, diat
par ba dia vanavana tana pa dia nunure ra
malmal.

9 Kari ra takodo na varkurai i ki vailik
kan dat, ma ra mangamangana takodo pa
i tadav dat; da nuk upi ra kapa, ma da gire
ke ra bobotoi, da kaina upi ra talapar i ra
keake, ma da vanavana ka ta ra marum. 10 Da
pepere upi ra papar a pal da ra pula, maia,
da pepere da diat ba pa ta mata i diat; da
tutukai ba ra keake i ki tur, da ta ra talvivi;
da varogop ma ra umana minat pire diat dia
laun bulu. 11 Da kukula da ra umana bear,
ma da riri tuna da ra umana uka; da kaina
upi ra takodo na varkurai, ma pata, upi ra
varvalaun, ma i ki vailik kan dat.

12 Tago kaveve lavur varpiam dia peal ta
ra luaina matam, ma kaveve lavur kaina
mangamangana dia takun avet; tago kaveve
lavur varpiam dia ki pire vevet, ma ave

nunure kaveve lavur kaina mangaman-
gana; 13 tago da ga piam vue ra Luluai ma da
ga pue vue, ma da ga vana irai kan kada God,
da ga vatang ra tinata na varvabilak ma ra
tinata na varpiam, da ga nuk pa ra lavur
tinata na vartuam ta ra bala i dat, ma da ga
vatavatang diat. 14 Di pukue varara vue. ra
takodo na varkurai, ma ra mangamangana
takodo i tur aro vailik; tago ra dovotina i tar
bura ta ra bala na gunan, ma i dekdek upi ra
dovot na mangamangana na olo tana.

15 Maia, ra dovotina pa i ki, ma di loalong
pire nina i vung vue ra kaina; ma ra Luluai
i tar gire, ma i kankan, tago pa ta takodo na
varkurai tana. 16 Ma pa i gire ta tutana, ma
i kaian tago pa ta na ba na maravut ia; kari
ra limana iat i pait ra varvalaun pirana, ma
kana mangamangana takodo i tukal vatur
ia. 17 Ma i vavauluvai ma ra mangamangana
takodo da ma ra ongaongoi, ma i toke ra
kere na varvalaun ta ra uluna; ma i mal
ma ra mal na varobo, ma i vi pit ma ra
niongor da ma ra olovoi. 18 Da i topa kadia
mangamangana, damana na balbali pire
diat, a kulot na tadav diat dia tur bat ia, a
varobo na tadav kana lavur ebar, maia pa,
na balbali pire ra umana lolo da i topa diat.
19 Damana diat a ru ra iang i ra Luluai ta
ra papar a taoai, ma kana minamar ta ra
gunan a keake i vanavana rikai tana; tago
na vut da ra lovon ta, nina ba ra vuvu kai
ra Luluai i gogone. 20 Ma ra tena valaun
na vana rikai pire Sion, ma pire ra tarai
Iakob ba dia vana tapuku kan ra varpiam,
ra Luluai i biti.

21 Ma iau, go kaugu kunubu pire diat, ra
Luluai i biti: a tulungeagu nina i ki piram,
ma kaugu tinata ba iau ga vung ia ta ra
ngiem, pa dir a panie kan ra ngiem, ma pa
dir a panie kan ra ngie i ra umana natum,
ma kan ra ngie i ra lavur bul mur ta diat bula
pata, papa gori ma pa na mutu, ra Luluai i
biti.

60

A minamar kai Sion ta ra e namur

1 Una tut, una pupua; tago kaum kapa i
tar vut, ma ra minamar i ra Luluai i tar pa-
pangai taun u. 2 Tago ra bobotoi na tuba ra
rakarakan a gunagunan, ma ra bingnimuna
na tuba ra lavur vuna tarai; ma ra Luluai na
vana rikai piram, ma da gire kana minamar
tam. 3 Ma ra lavur vuna tarai diat a tadav
kaum matana kapa, ma ra umana king diat
a tadav ra talaparim ba u kuma rikai. 4 Una
idaidok vurvurbit, ma una gire: diat par dia
vana varurung piram; a umana natum, a
umana tutana, diat a pot maro vailik, ma da
puak pa ra umana natum, a umana vavina.
5 Ba u gire ra dari na kapa ra nuknukim, ma
na giliuk ra balam ma na ngala; tago da tul
tar ra peal magit na ta tam, ma ra ngala na
tabarikik kai ra umana Tematana bula na
tadav u. 6 Mangoro na kamel diat a koakor
piram, a umana kamel maro Midian ma
Epa; diat par diat a vut maro Seba; diat a kap
ra goled ma ra bulit i ang na katkat, ma diat
a varvarvai ta ra pite varpa tadav ra Luluai.
7 Da agur varurue ra lavur kikil na vavaguai
maro Kedar piram, a umana sip Nebaiot, a
umana tomotoina, diat a torom tam; diat
a pot tadav kaugu uguugu na vartabar ma
da gugu ta diat, ma ina mar ra kubagu, a
kaliana. 8 To ia go diat ba dia alir liu da ra
bakut, ma dia pukapukai ra da umana uka
tadav ra kubakuba i diat? 9 A dovot, a umana
lolo diat a ki pa iau, ma ra umana parau
Tarsis diat a lua upi diat a ung ra umana
natum, a umana tutana, maro vailik, kadia
silva ma kadia goled varurung ma diat, upi
ra Luluai kaum God na rararang, ma ure ra
Lia Kakit kai Israel, tago i tar vamong u.

10 Ma ra umana vaira diat a pait kaum
liplip na vat, ma kadia lavur king diat a
toratorom tam; tago ta kaugu kankan iau
ga kita u, ma. ta kaugu varmari iau tar
mari u. 11 Kaum umana mataniolo diat a
tur tapapa vatikai, pa da banu bat diat ta ra
bung na keake ma ta ra bung na marum, upi
ra tarai diat a mulue ra vurvur magit kai ra
lavur Tematana piram, ma da agur pa kadia
umana king varurung ma diat. 12 Tago nam
ra vuna gunan ma nam ra vuna tarai ba pa
na torom tam na virua; maia, nam ra umana
vuna tarai diat a panie tukum. 13 A minong
kai Lebanon na tadav u, a iara, a tuvoro ma
ra bukubuk, upi da mar kaugu pal i gomgom
me, ma ina mar ra ruarua na kaugu. 14 Ma
ra umana natu i diat ba dia ga vakadik u,
a umana tutana, diat a tadav u, ma diat a
pa rururu; ma diat par dia ga pidimuane u,
diat a va timtibum pire ra kaum; ma diat a
vatang u ba ra Pia na Pal kai ra Luluai, ra
gunan Sion kai ra Lia Kakit kai Israel. 15 Lua
u ga lingling ma di ga milmilikuane u, pa ta
na i ga alalu piram, ma go ina vangala pa u
pi una rararang tuna, ma mangoro na taun

tarai diat a ga tam. [16] Una mome ra polo na
u kai ra umana Tematana, ma una nga ra
u i ra umana king; ma una nunure ba iau
ra Luluai iau kaum tena valaun, nina i kul
valaun u, a Tena Ongor kai Iakob.
[17] A palariam gobol ina kia vue ma ra
goled, a palariam tuna ma ra silva, a davai
ma ra palariam gobol, ma ra.vat ma ra
palariam tuna. A malmal na varkurai
piram, ma ra mangamangana takodo na
monamono. [18] Pa da varvai mulai ure ra
vinarubu ta kaum gunan, ba ure ra uli-
ran ma ra vinirua ta kaum lavur langlan-
gun; ma una ga vatang kaum liplip ba a
Valavalaun, ma kaum umana mataniolo ba
a Pite Varpa. [19] A matana keake pa na vakapa
u mulai ta ra bung na keake, ma ra gai pa na
pupua piram upi una kapa, ma ga ra Luluai
na da ra kapa tukum piram, ma una mamar
ma kaum God. [20] Kaum matana keake pa
na kuba, ma kaum gai pa na panie, tago ra
Luluai kaum kapa tukum, ma i tar par ra
kilala na korkor piram. [21] Kaum tarai bula
diat a takodo par, diat a kale vake ra gunan
pa na mutu, ra pakana davaina ba iau ga
kalie, ra kau i ra limagu, upi da pite pa iau
tana. [22] Nina i ikilik na tavua upi na arip na
marmar, ma ra pede upi ra dekdek na vuna
tarai; iau ra Luluai, ina pait lolole pa ia ta
kana e iat.

61

A bo na varvai ure ra varvalaun pire Sion

[1] A Tulungea i ra Luluai God i ki tagu, tago
ra Luluai i tar ku iau upi ina varve ra bo na
varvai tadav ra lavur luveana; i tar tulue iau
upi ina pulu diat i kinkin ra nuknuk i diat,
upi ina varvai ure ra papala vuai pire diat
di ga vi pa diat, ma ure ra pinapa vuai pire
diat di ga banu bat diat; [2] upi ina varvai ure
ra kilala na bo na mamainga kai ra Luluai,
ma ra bung na varobo kai kada God; upi
ina vamaram diat par dia ligur; [3] upi ina
tabar diat i tabun ra bala i diat ta ra gunan
Sion; upi ina kia vue ra kabu pire diat ma
ra vipuar, ra niligur ma ra dangi na gugu,
ra mamat na ninunuk ma ra mal na pite
varpa; upi da vatang diat ba a umana davai
na mangamangana takodo, a uma kai ra
Luluai, upi da pite pa la tana. [4] Ma diat a
pait mule ra umana pal dia tarip, ma diat a
vatur mule ra lavur magit di ga re vue lua,
ma diat a pait mal ra lavur pia na pal di ga
li vue diat, ma dia ga lingling mangoro na
taun tarai. [5] Ma ra umana vaira diat a turtur
ma diat a balaure kavava lavur vavaguai, ma
ra umana Tematana diat a ipipuk kavava pia
na uma, ma diat a laga kavava davai na vain.
[6] Ma ga avat, da vatang avat ba a umana tena
tinabar kai ra Luluai; a tarai diat a vatang
avat ba ra umana tultul kai kada God; avat a
ian ta ra tabarikik kai ra umana Tematana,
ma avat a langlang ta kadia minamar. [7] Da
vaura varkul ure ra vavirvir i ga tup avat;
ma ure ra purpuruan diat a gugu ta kadia
tiniba; tago diat a vatur vake a ura tiniba ta
kadia gunan; diat a gugu pa na mutu.
[8] Tago iau ra Luluai, iau mainge ra takodo
na varkurai, iau milmilikuane ra bilak na
nilong; ma ina tul tar kadia vapuak ta diat
ma ra dovotina, ma avet a pait ra kunubu
ma diat, ma pa na mutu. [9] Ma ra umana
natu i diat diat a rangrang livuan ta ra lavur
Tematana, ma kadia lavur bul mur pire ra
lavur vuna tarai; diat par ba dia gire diat
diat a mulaot ba diat a tarai ba ra Luluai i
tar vadoane diat.
[10] Ina manga gugu tai ra Luluai, ma ra
balagu na ga ta kaugu God; tago i tar vi
pit iau ma ra lavur mal na varvalaun, i tar
vavauluve iau ma ra olovoi na mangaman-
gana takodo, da ra taulai kalama, a tutana,
i vung ra vipuar, ma da ra taulai kalama,
a vavina, i mong ma ra lavur magit na
minong. [11] Tago da ra pia i vatavua vaarike
ra davai, ma da ra lavur magit di ga vaume
ta ra uma i gol rikai, damana ra Luluai
God na vatavua vaarike ra mangamangana
takodo ma ra pite varpa ta ra luaina mata i
ra lavur Tematana.

62

[1] Ure Sion pa ina ki mut, ma ure Ierusalem
pa ina ngo, tuk tar ta ra bung ba kana
mangamangana takodo na vana pangai
tana da ra kapa, ma kana varvalaun na da ra
lamp i birao. [2] Ma ra umana Tematana diat
a gire kaum mangamangana takodo, ma
ra lavur king diat a bobe kaum minamar;
ma da oro pa u ma ra kalamana iangim,
ma ra ngie i ra Luluai iat na vaiang tar ia
tam. [3] Damana bula una varogop ma ra kere
na minamar ta ra lima i ra Luluai, ma da
ra vipuar na king ta ra lima i kaum God.
[4] Pa da vatang mule u ba a Lingling, ma
pa da vatang kaum gunan mulai ba a Bil;
da vatang u ka ba Kepsiba (Iau Manane),
ma kaum gunan ba Beula (Taulai), tago

ra Luluai i manane u, ma kaum gunan na
taulai. 5 Tago da ra barmana dir taulai ma
ra inip na vavina, damana avat a taulai ma
kaum umana bul, ma da ra taulai kalama,
a tutana, i gugu ta kana vavina, damana
kaum God na gugu tam.
6 Ierusalem, iau tar vaki ra umana mona-
mono ta ra ul a liplip piram; pa diat a ki mut
muka ta ra bung na keake ma ta ra bung
na marum; avat a umana tena varvanuknuk
kai ra Luluai, koko avat a ngo, 7 ma koko avat
a ngo kan ia, tuk tar ta ra bung ba na vatur
Ierusalem tana, ma tuk tar da pite pa ia ta
ra rakarakan a gunagunan. 8 A Luluai i ga
vavalima ma ra limana tuna ma ta ra limana
i dekdek, dari: A dovot, pa ina tul tar kaum
kon ta kaum lavur ebar upi diat a en ia; ma
ra lavur vaira pa diat a mome kaum polo na
vain, nina u ga ongor upi ia; 9 diat ika ba dia
ga doko varurue, diat a en ia, ma diat a pite
pa ra Luluai; ma diat dia ga poko varurue,
diat a mome ra polono ta ra bala na gunan
kikil kaugu pal i gomgom.
10 Avat a irop, avat a irop ta ra mataniolo;
avat a vaninare ra nga kai ra tarai; avat a
kakal, avat a kal ra bo na nga; avat a tak
vue ra lavur vat; avat a vatur ra vakilang
ure ra tarai. 11 Ea, ra Luluai i tar varvai, ma
kana tinata i tuk tar ta ra mutu; aina langun
na gunagunan, dari: Avat a ve natu i Sion,
a vavina, dari: Ea, kaum varvalaun i pot;
ea, dir varagur ma kana vapuak, ma kana
balbali i lua tana. 12 Ma da vatang diat ba ra
Enana Tarai, a Tarai ba ra Luluai i tar Kul
Valaun diat; ma da vatang u ba Nina di tar
Pilak pa ia, a pia na pal ba pa i uliran.

63

A bung na varobo kai ra Luluai

1 To ia nam i vanavana maro Edom, to
ia nam i meme kana mal ma i vana maro
Bosra? To ia nam ba i mong tuna ma kana
mal, ma i vanavana da tika na luluai ta ra
ngala na dekdekina? Iau nam ba iau vaarike
ra niuvia, ma iau ongor upi ina varvalaun.
2 Ma ta ra ava i meme kaum mal, ma kaum
lavur mal dia da ra umana mal kai nina i
ruarua ra tung na vain? 3 Iau tar rururua
varkolono ta ra tung na vain, ma ta ra lavur
tarai pa ta na i ga maravut iau; maia, ta
kaugu kankan iau tar ruarua taun diat, ma
iau tar inabut taun diat ta kaugu kulot; ma
ra gapu i diat i toramil ta kaugu mal, ma
kaugu mal parika i meme ma ra gap. 4 Tago
iau tar nuk pa ra bung na varobo, ma kaugu
kilala na varvalaun i tar pot. 5 Ma iau ga
gigira, ma pa ta tena maramaravut, ma iau
ga kaian tago pa ta na ba na vavatur; kari
iau ga varvalaun ma ra limagu iat, ma kaugu
karangap i ga vatur iau. 6 Ma iau ga rua taun
ra tarai ta kaugu kankan, ma iau ga tabar
valonglong diat ta kaugu karangap, ma ra
gapu i diat iau ga lingire ra pia.

A bo na mangamangana kai ra Luluai pire Israel

7 Ina vatang ra lavur varmari kai ra Lu-
luai, ma ina kakailai na pite varpa tadav ra
Luluai, ure ra lavur magit ba ra Luluai i ga
tul tar ia ta dat, ma ure ra bo na vartabar
tadav ra tarai Israel, nina i ga pait ia ta
diat varogop ma kana bala na varmari, ma
vada kana peal na varmari. 8 Tago i ga
biti: A dovotina diat kaugu tarai, a umana
bul ba pa dia vavagu; damana i tar tena
valaun pire diat. 9 Ba i tup diat, i tup ia
bula varurung ma diat; i kiki pire diat ma ra
angelo, ma i valaun pa diat; ta kana bala na
varmari ma kana ninunuk na varmari i ga
kul valaun diat; i puak pa diat, ma i kapkap
diat amana ta ra lavur bungbung. 10 Ma dia
ga tut na varpiam, ma dia ga valigur ra lia
na Tulungeana; kari dia vargegelenai, ma
ia iat i varubu ure diat. 11 Io, i nuk pa ra
kilala amana, i nuk pa Moses ma kana tarai,
ma i biti: Akave nina ba i ga agur vairop pa
diat kan ra ta, a tena varbalaurai ure kana
kikil na sip? Akave nina i ga tulue ra lia na
Tulungeana livuan ta diat, 12 nina i ga tulue
ra dekdek na limana ba dir ga varvaragur
ma Moses ta ra papar a limana tuna, nina
i ga re varbaiane ra ta ta ra luaina mata i
diat upi ra iangina na rararang pa na mutu,
13 nina i ga agure vabolo diat ta ra marumian
da di ben ra os ta ra bala na kunai, ma pa
dia ga tutukai? 14 Da ra umana vavaguai dia
kuba ta ra male, damana ra Tulungea i ra
Luluai i vango diat; damana u ga rap lue
kaum tarai upi na rararang ra iangim.

A niaring upi ra varmari ma ra maramar-avut

15 Una gigira ba marama ra bala na bakut,
ma una bobe marama ta kaum lia na kini
ma kaum minamar; akave kaum niongor,
ma akave kaum lavur dekdek na papalum?
Di tigal bat ra mamainga ta ra balam ma
kaum varmari piragu. 16 Tago da tamana ma
u, ma a dovotina Abaraam pa i nunure avet,

ma Israel pa i mulaot ta vevet; u Luluai a
tama i vevet; a iangim kaveve Tena Valaun
papa ania iat. 17 Ea, Luluai, ta ra ava u varara
avet kan kaum lavur nga, ma u valeo ra bala
i vevet upi koko avet a ru mule u? Boina
una talil ure kaum lavur tultul, ure ra lavur
vuna tarai nina ba diat kaum tiniba. 18 Kaum
enana tarai dia ga vatur vake ra paupau
bung uka; kaveve lavur ebar dia tar rua taun
kaum pal i gomgom. 19 Ave da diat ba pa u ga
kure muka diat, da diat ba pa dia ga kap ra
iangim.

64

1 Gala una rada ra bakut upi una kuba, upi
ra umana buana diat a guria ta ra luaina
matam, gala na boina; 2 da ra iap i vadodo ra
kunai, ma da ra iap i vabuabuai ra tava; upi
kaum lavur ebar diat a nunure ra iangim,
upi ra umana Tematana diat a dadadar ta
ra luaina matam! 3 Ba u ga pait ra lavur
enana magit na bunurut nina pa ave ga nuk
upi diat, u ga kuba, ma ra umana buana
dia ga dadadar ta ra luaina matam. 4 Tago
papa ania iat pa di valongore, ma pa di
vatorome, ma pa di gire ma ra kiau na mata,
ta enana god bula ba na maravut nina i ki
pa ia. 5 U totongo upi nina i gugu ba na pait
ra mangamangana takodo, ma upi diat dia
nuk pa u ma kaum mangamangana; ea, u
ga kulot, ma ave ga rara; mangoro na bung
ave kiki damana, ma dave, da valaun avet ba
pata? 6 Tago avet par ave da tikai i dur, ma
kaveve lavur mangamangana takodo dia
varogop ma ra mal i kerek; ma avet par ave
panie da ra mapina davai; ma kaveve lavur
kaina mangamangana dia kap vue avet da
ra vuvu. 7 Ma pa ta na i kail ra iangim, pa
ta na ba i vararak mule upi na tabe vake u;
tago u tar ive ra matam kan avet, ma u tar
tul tar ia ba kaveve kaina mangamangana
diat a vaimur avet. 8 Ma go, Luluai, u tama
i vevet; avet ave pia, ma u ra tena pait la;
ma avet par ra kau i ra limam. 9 Koko una
ngangangal ma ra kulot, Luluai, ma koko
una kodop vatikene pa ra varpiam; ea, ave
lul u pi una nuk pa ia ba avet par kaum
tarai. 10 Kaum umana pia na pal dia gomgom
dia da ra pupui, Sion i pui ka, Ierusalem
i tar lingling. 11 Kaveve pal i gomgom, a
kaliana, nina ba ra umana tama i vevet dia
ga pite varpa piram tana, i tar io; ma di
tar vakaina ra lavur magit ave ga manane.
12 Dave, Luluai, una tur bat mule u ta go ra
lavur magit? Dave, una ki mut bar, ma una
manga vakadik boko avet?

65

Da vapagumanene diat dia varpiam

1 Iau tar torom ta diat ba pa dia ga tir
iau; iau tar maravai pire diat ba pa dia
tikan upi iau; iau ga biti ta ra vuna tarai
ba pa dia kap ra iangigu: Avat a gire iau,
avat a gire iau! 2 Ta ra bung parika iau tar
tulue ra limagu upi ra tarai na varpiam, upi
diat dia vanavana ta ra nga ba pa i boina,
ma dia mur uka ra nuknuk i diat; 3 a tarai
ba dia vakankan vatikene iau ta ra luaina
matagu, ba dia pait ra tinabar ta ra lavur
uma na nilibur, ma dia tun tar ra bulit i
ang na katkat ta ra ul a vat na pia; 4 dia kiki
ta ra pia na pupunang, ma dia bangbang
ivai; dia en ra viono boroi, ma ra polo na
magit i milmilikuan i ki ta kadia lavur la;
5 dia biti: Una tur baba, koko una maravai
piragu, tago iau gomgom ta dor; go diat dia
da ra mi ta ra bilaugu, da ra iap ba i io ta
ra bung parika. 6 Ea, di tar tumu ia ta ra
luaina matagu, ma pa ina ki mut, ina balbali
ka; maia, ina balbali ta ra bongobongo i diat
iat, 7 ina bali kadia lavur kaina mangaman-
gana varurung ma ra lavur mangamangana
varpiam kai ra umana tama i diat, ra Luluai
i biti; tago dia ga tun tar ra bulit i ang na
katkat ta ra lavur ul a luana, ma dia ga vul
iau ta ra lavur ilil; io, ina valar tar ra vapuak
ure kadia papalum lua ta ra bongobongo i
diat.
8 A Luluai i biti dari: Da ra kalamana polo
na vain i ki ta ra kura vain, ma tikai i biti,
Koko una vakaina tago ra bo na magit i ki
tana, damana ina pait ia ure kaugu umana
tultul, upi koko ina vamutue diat par. 9 Ma
ina vatavua Iakob upi na vuai, ma tika na
bul na vana rikai tai Iuda ba na kale kaugu
lavur luana; ma diat ba iau tar pilak pa diat
diat a vatur vake, ma kaugu umana tultul
diat a ki tana. 10 Ma Saron na da ra liplip
na sip, ma ta ra male Akor a umana kikil na
bulumakau diat a va, ure kaugu tarai nina
dia ga tikan upi iau.
11 Ma avat ba ava vana balakane ra Lu-
luai, avat ba ava valubane kaugu luana i
gomgom, avat ba ava pait ra vatar na nian
ure Gad, ma ava vabuka ra momamomo ma
ra vain i varpopoto ure Meni, 12 ina kure
tibe avat ba avat a virua ta ra pakat na
vinarubu, ma avat par avat a ki bul keke upi

ra vardodoko; tago ba iau ga oro pa ava ga
torom, ma ba iau ga tata pa ava ga kapupi
ia, ma ava ga pait ika nam ba i kaina ta ra
luaina matagu, ma ava ga pilak pa ra magit
ba pa iau manane.
13 Kari ra Luluai God i biti dari: Ea, kaugu
umana tultul diat a ian, ma avat a mulmu-
lum; ea, kaugu umana tultul diat a momo,
ma avat a mar; ea, kaugu umana tultul diat
a gugu, ma avat a ruva; 14 ea, kaugu umana
tultul diat a kakailai tago i ga ra bala i diat,
ma avat a tangi tago i tabun ra bala i vavat,
ma avat a kukukula tago i purpuruan ra
nuknuk i vavat. 15 Ma avat a nur tar ra
iang i vavat upi ra tinata na varvul pire
kaugu umana viviliai, ma ra Luluai God na
ubu doko u; ma na vaiang tar ra enana
iang ta kana umana tultul; 16 upi nina i tata
vadoane mule ta ra gunagunan, na tata
vadoane mule ta ra God i dovot; ma nina ba
i vavalima ta ra gunagunan, na vavalima ta
ra God i dovot; tago di tar valubane ra lavur
magit i tar monong diat amana, ma dia tar
ki ivai kan ra luaina matagu.

A kalamana bala na bakut ma ra kalamana rakarakan a gunagunan

17 Tago ina vaki ra kalamana bala na bakut
ma ra kalamana rakarakan a gunagunan,
ma pa da nuk pa mule ra lavur magit lualua,
ma pa diat a arikai mulai ta ra nuknuk i
ra tarai. 18 Ma avat a ga ma avat a gugu
vatikai ma pa na mutu ta ra lavur magit ba
iau pait ia; tago iau pait pukue Ierusalem
upi ra ngala na gugu, ma kana tarai upi ra
gina. 19 Ma ina gugu tai Ierusalem, ma ina
ga ta kaugu tarai, ma pa da valongore mule
ra tinangi tana, ma ra kunukula pata bula.
20 A kuramana nina ba i laun vue ta paupau
bung uka ma i mat, pa na ki mulai tana, ma
damana bula ra patuana nina ba i mat ba pa
i ot kana lavur kilala; tago ra bul na mat ba
i tar laun vue ra mar na kilala, ma ra tena
varpiam ba pa i laun vue ra mar na kilala
na bilak ika. 21 Ma diat a pait ra umana pal
ma diat a kiki ta diat; diat a vaume ra umana
uma na vain, ma diat a en ra vuai diat. 22 Pa
diat a pait ta pal upi ra enana na kiki tana,
ma pa diat a vavauma upi ra enana na ian
tana; tago ra kilakilala ba kaugu tarai diat
a laun vue na varogop ma ra kilakilala ba
tika na davai i laun tana, tago kaugu umana
viviliai diat a gugu ta ra papalum na lima i
diat mangoro na bung. 23 Pa diat a papalum
vakuku, ma pa diat a vangala vaarike ra
umana bul ure ra purpuruan; tago diat a
vuai diat ba ra Luluai i ga vadoane diat, ma
ra umana natu i diat bula. 24 Ma na dari: ina
torom ta diat ba pa dia ga oro boko, ma ba
dia tatata boko, ina valongore. 25 A leing na
pap ma ra nat na sip dir a iaian varurung,
ma ra leon na en ra vura da ra bulumakau,
ma ra vui na maur ma ra tobon ika. Pa diat a
varvakaina ma pa diat a varli ta kaugu luana
i gomgom par, ra Luluai i biti.

66

A umana varkurai kal ra Luluai, ma ra bo na kini namur kai Sion

1 A Luluai i biti dari: A bala na bakut
kaugu kiki na king, ma ra rakarakan a gu-
nagunan a ruarua na kaugu; a mangana pal
ava avat a pait ia upi kaugu? Ma a mangana
gunan ava ba ina ngo tana? 2 Tago ra limagu
i tar pait go ra lavur magit, ma damana go
ra lavur magit dia tar vana rikai, ra Luluai
i biti. Ma ina nuk pa nina iat ba i madu
ra balana ma i ligur, ma nina i dadadar ta
kaugu tinata.
3 Nina i doko ra bulumakau dir varogop
ma nina ba i ubu ra tutana; nina i tul tar
ra nat na sip dir varogop ma nina i bing
doko ra pap; nina i tul tar ra tinabar na vuai
na uma dir varogop ma nina ba i vartabar
ma ra gapu i ra boroi; nina i tun tar ra
bulit i ang na katkat dir varogop ma nam
i tata vadoane ra tabataba; maia, dia tar
pilak pa kadia lavur nga iat, ma ra bala i diat
i gugu ta kadia bilak na mangamangana;
4 kari iau kabila ina pilak tar ra umana magit
na vartuam ta diat, ma ina tulue ra magit
tadav diat ba diat a burut tana; tago ba iau
ga oro pa ta na i ga torom, ma ba iau ga
tatata pa dia ga kapupi ia; ma dia ga pait ika
ra magit i kaina ta ra luaina matagu, ma dia
ga pilak pa ra magit ba pa iau manane.
5 Avat ba ava dadadar ta ra tinata kai ra
Luluai, avat a valongore kana tinata dari: A
umana tura i vavat nina dia milmilikuane
avat, ma dia okole vue avat ure ra iangigu,
dia tar biti, Boina ba da manga pite pa ra
Luluai, upi avet a gire boko kavava gugu; ma
diat a vavirvir boko. 6 A ngala na varvareo
ta ra pia na pal! A nilai tikai i arikai ta ra
pal i gomgom, a nilai ra Luluai iat, nina ba
i balbali pire kana umana ebar! 7 Ba pa i
ongor boko i kakava, ma ba pa ta kinadik

boko i kava vue ra bul tutana. [8] To ia i tar
valongore ra magit damana? To ia i tar gire
ra lavur magit damana? Dave, da vaki ra
gunan ta ra kopono bung bar? Ma da kava
bar tika na vuna tarai ta ra kopono bung?
Tago nam ra bung ba Sion i ga kankadik i
ga kava vaarike ra umana natuna tana. [9] A
Luluai i biti: Dave, da kap bala vang ma pa
da kakava? Kaum God i biti: Dave, iau ba iau
varvangala ina tur bat ra kinakava bar?

[10] Avat a gugu varurung ma Ierusalem, ma
avat par ba ava manane, avat a ga tana;
avat par ba i tabun ra bala i vavat tana,
avat a gugu mat varurung me; [11] upi avat
a num ra una ma avat a maur ma ra u na
varmaram tana; upi avat a vapar vue ra
polo na una, ma avat a gugu ta kana peal
minamar. [12] Tago ra Luluai. i biti dari: Ea,
ina tulue ra malmal pirana da ra tava alir,
ma ra minamar kai ra lavur Tematana na
tadav ia da ra tava alir i lubu leke; ma da vau
avat, ma da puak avat ta ra pal a virvirina,
ma da vagugu avat ta ra malmalikun na
kauna. [13] Ma da tika na vavina i amane
natuna, damana ina amane avat, ma da
vamaram avat aro Ierusalem. [14] Ma avat a
gire, ma ra bala i vavat na gugu, ma ra uru i
vavat na lubalubang da ra vura; ma da gire
ilam ra lima i ra Luluai pire kana umana
tultul, ma na kankanuane kana lavur ebar.
[15] Tago ra Luluai na vut ma ra iap, ma kana
lavur kiki na vinavana diat a da ra ragia, upi
na vaarike kana kankan ma ra karangap, ma
kana varboar ma ra biro na iap. [16] Tago ra
Luluai na kure ra tarai par ma ra iap ma
kana pakat na vinarubu, ma ra Luluai na
ubu ra peal tuna.

[17] Diat dia vaki vaire diat iat mulai ma dia
vagomgom diat iat mulai upi diat a vana
ta ra uma na nilibur, ma dia murmur ta
tikai ba i ki livuan, ma dia en ra boroi, ma
ra magit i tabu ma ra galang, diat a virua
varurung, ra Luluai i biti.

[18] Tago iau nunure kadia lavur papalum,
ma ra lavur nuknuk i diat; tuka boko ina
agur varurue pa ra lavur vuna tarai, ma ra
lavur alaala tinata, ma diat a vut, ma diat
a gire kaugu minamar. [19] Ma ina vatur tika
na vakilang livuan ta diat, ma diat dia pila
ina tulue diat tadav ra umana Tematana,
uro Tarsis, ma Pul, ma Lud, diat ra umana
tena panak, uro Tubal ma Iavan, ma ra lavur
lolo na ta aro vailik, diat ba ra iangigu pa i
rararang boko pire diat, ma ba pa dia gire
boko kaugu minamar; ma diat a varvarvai
ure kaugu minamar pire ra umana Tem-
atana. [20] Ma ra Luluai i biti dari: Diat a agur
pa ra lavur tura i vavat uro Ierusalem tadav
kaugu luana i gomgom, ma da tul tar diat
tai ra Luluai, diat a ki ra os, ma ra kiki na
vinavana, ma ra kakakari, ma ra as, ma ra
kamel, da ra tarai Israel dia kap ra tinabar
na vuai na uma ta ra gomgom na la tadav
ra kuba i ra Luluai. [21] Ma ra Luluai i biti: Ta
umana ta diat bula ina pilak pa diat upi diat
a tena tinabar, ma ta umana upi diat a pait
ra papalum kai ra tarai Levi.

[22] Ma da ra kalamana bala na bakut ma
ra kalamana pia ba ina pait ia boko dir a
ki ta ra luaina matagu, damana ra umana
bul mur ta vavat ma ra iang i vavat bula pa
diat a panie, ra Luluai i biti. [23] Ma na dari: ta
ra lavur lukara na gai, ma ta ra lavur Bung
Sabat, a tarai par diat a vana rikai upi diat
a lotu ta ra luaina matagu, ra Luluai i biti.
[24] Ma diat a irop, ma diat a bobe ra virua i ra
tarai dia ga piam vue iau; tago kadia kalolo
pa na mat, ma pa da pun ra iap ure diat; ma
diat a da ra magit na varpidimuanai pire ra
tarai par.

A BUK KAI RA PROPET IEREMIA

A nioro kai God pire Ieremia ma ra vartuluai pirana

1 A umana tinata kai Ieremia natu i Kilkia,
tikai ta diat ra umana tena tinabar dia ga ki
Anatot ta ra gunan Beniamin, 2 nina ba ra
tinata kai ra Luluai i ga tadav ia ta ra kilala
Iosia natu i Amon i ga king Iuda tana, ma ta
ra kilala a vinun ma a utul ta kana varkurai.
3 I ga tadav ia bula ta ra kilala Ieoiakim natu
i Iosia i ga king Iuda tana, ma i ga tuk tar ta
ra mutuai ra kilala a vinun ma tikai Sedekia
natu i Iosia i ga king Iuda tana, tuk tar ta
ra gai a ilima nina di ga ben vavilavila pa ra
tarai Ierusalem tana.

4 Io, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau
dari: 5 Lua, ba pa iau ga vaki u boko ta ra
tatal na bul, iau ga nunure u, ma ba pa u ga
vana rikai boko kan ra bala i ra vavina iau ga
pilak vaire pa u; iau ga tibe u pi una propet
pire ra lavur vuna tarai. 6 Ma iau ga biti: Ua,
Luluai God! A varvai pa i tale iau, tago iau
a bul uka. 7 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Koko
una biti, Iau a bul uka; tago una ga vana
tadav diat par ba ina tulue u tadav diat, ma
ra lavur magit par ba ina tul tar diat i tam
una ga tatike diat. 8 Koko una burut ure diat,
tago ina ki piram upi ina valaun u, ra Luluai
i biti. 9 Ma ra Luluai i ga tulue ra limana pi
na bili ra ngiegu; ma ra Luluai i ga biti tagu:
Ea, iau tar vung kaugu tinata ta ra ngiem;
10 gire, gori iau tar vaki u pi una lualua ta
ra umana vuna tarai ma ra umana vuna
gunan, upi una rururubat ma una rararada,
ma una varvarli ma una vakavakaina, upi
una vavavatur ma una vavauma.

11 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau
dari: Ieremia, u gire ra ava? Ma iau ga biti:
Iau gire ra buka na davai na galip. 12 Ma ra
Luluai i ga biti tagu: I dovot ra magit u tar
gire; tago iau makmakile kaugu tinata pi ina
pait ia.

13 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
mule iau dari: U gire ra, ava? Ma iau ga
biti: Iau gire ra ngala na kabala i buabuai,
ma ra matana i gigira uti maro ra papar a
labur. 14 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Maro
ra papar a labur ra kaina na puongo rikai
ma na tadav ra tarai par ta go ra gunan.
15 Tago ina oro pa ra umana vuna tarai par
ta ra umana vuna gunan ta ra papar a labur,
ra Luluai i biti; ma diat a vut, ma diat a
vatur kadia umana kiki na king tikatikai
ta ra mataniolo Ierusalem, ma ta ra lavur
papar a liplip tana, ma maravai ra lavur
pia na pal Iuda. 16 Ma ina vaarike kaugu
varkurai ure diat, ure kadia lavur bilak na
mangamangana par; tago dia tar vana kan
iau ma dia tar tun ra bulit i ang na katkat
tadav ra umana enana god, ma dia tar lotu
tadav ra kau na lima i diat iat.

17 Kari una vi pit ra livuam, ma una tut,
ma una ve diat ta ra lavur tinata ina tul
tar ia tam; koko una burutue diat kan ina
vaburut u ta ra luaina mata i diat. 18 Tago
gori iau tar liplip kikil u da di liplip kikil
ra pia na pal, ma una da ra pagapaga i
palariam, ma una da ra liplip i palariam
gobol, upi una tur bat ra gunagunan par, ra
umana king Iuda, ra umana luluai tana, ra
umana tena tinabar tana, ma ra tarai ta ra
gunan. 19 Ma diat a varubu ure u, ma pa diat
a ongor valar pa u, tago iau ki maravut u pi
ina valaun u, ra Luluai i biti.

2

A Luluai i tul vovo pa Israel ure kana varpiam

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau
dari: 2 Una vana, ma una varvai ta ra luaina
mata i ra tarai Ierusalem dari: A Luluai i biti
dari: Iau nuk pa boko kaum varmari ba u ga
bul vavina boko, kaum varmari ba dor ga ki
na bartaulai kalama boko, ba u ga mur iau
ta ra pupui, ta ra gunan ba pa ta uma tana.
3 Di ga vakilang vaire Israel upi kai ra Luluai,
kana vuai e; diat par dia en vue da takun
diat; a kaina na tadav diat, ra Luluai i biti.

4 Avat ta ra kuba i Iakob, ma avat ra lavur
apik na tarai ta ra kuba i Israel, avat a
valongore ra tinata kai ra Luluai; 5 A Luluai
i biti dari: A umana tama i vavat dia tar
gire tadav ra mangamangana gegagege ava
tagu, tago dia ga vana vailik kan iau, ma
dia ga mur ra mangamangana vakuku, ma
dia ga ki vakuku? 6 Ma pa dia ga biti dari:
Akave ra Luluai nina i ga ben vairop avet
kan ra gunan Aigipto, nina i ga lue rap avet
ta ra pupui, ta ra gunan i bil ma i tungtung
pitipit, a gunan i mage ma i bingnimuna,
a gunan ba pa ta na i ga vana alu tana,
ma i lingling? 7 Ma iau ga agure vaolo pa
avat ta ra gunan i tup ia ra magit tana, upi

avat a en ra vuaina ma avat a vatur vake ra
tabarikik tana; ma ba ava ga vana tana ava
ga vakaina kaugu gunan, ma ava ga vabilak
tuna ra gunan iau ga kale pa ia. 8 A umana
tena tinabar pa dia ga biti dari: Akave ra
Luluai? Ma diat dia bibili ta ra varkurai pa
dia ga nunure iau; a umana raprap bula dia
ga piam vue iau, ma ra umana propet dia
ga tata na propet tai Baal, ma dia ga mur
ra mangamangana ba pa i topa ta magit.
9 Kari dat a vartoto boko, ra Luluai i biti, ma
avet ma ra umana bul mur ta vavat avet a
vartoto. 10 Boina avat a bolo na ta ma avat
a vana ta ra lolo Kitim, ma avat a gire; avat
a vartuluai uro Kedar, ma avat a nuk bulu
pa ia; ma avat a gire ba ta magit damana
abara vang. 11 Dave, ta tika na vuna tarai bar
i tar kia vue kana umana god, ma a dovotina
vakir diat a umana god tuna? Ma ga kaugu
tarai dia ga ki ur vue kadia minamar ma ra
magit vakuku. 12 A Luluai i biti dari: U a bala
na bakut, una kaian, una dadadar ma una
lingling muka ta go ra magit. 13 Tago kaugu
tarai dia tar pait ra ivu kaina magit: dia tar
vana kan iau ra mata na tava na nilaun, ma
dia tar kal kadia ta umana tung na tava, a
umana tung na tava nina dia talok ma pa ta
tava ta diat.

14 Dave, Israel i vilavilau bar? Ba i tultul
bar? Ta ra ava i da ra magit na vurbil?
15 Ra umana nat na leon dia ga bor ia ma dia
ga kukukula. Dia tar nila vue kana gunan;
kana umana pia na pal dia tar imur, ma dia
tar kapakapana. 16 Damana ra tarai Nop ma
ra tarai Tapankes dia tar pamar ra tunurot
na ulum. 17 Dave, pa u ga vakaina mule u
laka, tago u ga vana kan ra Luluai kaum God,
ta nam ra e ba i ga agure pa u ta ra nga? 18 Ma
go, ta ra ava u vana Aigipto pi una mome ra
tava ta ra Nil, ba ta ra ava u vana Asiria pi
una mome ra tava ta ra Oiparat? 19 Ra Luluai
God kai ra lavur kor i biti dari: Kaum bilak
na mangamangana iat na tovo u, ma kaum
varpiam na pit u; boina una nunure ma una
kapa ba ia ra magit i kaina ma i mapak ba
una vana kan ra Luluai kaum God ma una
iba upi ra variru piragu.

20 Tago ania u ga bubur kaum kip, ma u
ga al kutu kaum lavur vivi, ma u ga biti: Pa
ina kudakudar; tago ta ra lavur lualuana dia
tuluai urama ma ta ra lavur bit a davai dia
lubalubang u ga va timtibum da ra paiga na
vavina. 21 Ma a dovotina iau ga tar vaume
u, a kat na davai na vain tuna, a dovot na
ibul; i dave bar tago u tar enana piragu
da ra umana ingar i ra kuabar na davai na
vain? 22 Ma ona u manga dalu mule u, ma
ona u vangala ra sop tam, kaum varpiam
pa na panie ta ra luaina matagu, ra Luluai
God i biti: 23 Dave u bitbiti dari: Vakir iau
dur, vakir iau mur ra umana Baal? Una gire
kaum nga ta ra male, una matoto ta kaum
papait; u da ra kamel i vutvut ma i tenten
vurvurbit, 24 da ra kuabar na as ta ra bil, nina
i tungatunga ta kana mamainga; to ia na tur
bat ia ta kana mamainga ta kana e? Diat par
dia tikatikan upi ia pa dia ongor upi ia; ba
kana gai i vut diat a.tikan tadav ia. 25 Koko
una vana ma ra kaum ba pa u vung ra pal a
kaum, ma koko ra kongkongim na mage; ma
u ga biti ka: Pata, i dekdek; tago iau mainge
ra umana vaira, ma ina murmur diat.

26 Da ra tena nilong i ruva ba di barat ia,
damana di varuva ra tarai Israel, diat ma
kadia umana king, ma kadia umana luluai,
ma kadia umana tena tinabar, ma kadia
umana propet, 27 nina dia biti ta ra davai, U
tamagu, ma ta ra vat, U tar kava iau; tago
dia tar vue tamur tar tagu, ma pa dia lingan
upi iau; ma ga ta ra e diat a malari tana
diat a biti dari: Una tut, ma una valaun
avet. 28 Ma akave kaum lavur god nina u ga
pait diat upi kaum? Boina diat a tut, ona
i tale diat upi diat a valaun u ta ra kilala i
tup u; tago ra niluluk ure kaum lavur god i
varogop ma ra niluluk ure kaum lavur pia
na pal, Iuda.

29 Upi ra ava ava mainge ba dat a vartoto?
Avat par ava ga piam vue iau, ra Luluai i
biti. 30 Iau ga luba vakuku ra umana natu
i vavat, ma pa dia ga matoto tana; kavava
pakat na vinarubu iat i ga ubu vue kavava
umana propet da ra leon a tena vardodoko.
31 Ea, avat a taun tarai, avat a nuk pa ra tinata
kai ra Luluai. Dave, iau ga da ra bil vang
pire Israel? Ba da ra gunan i bingnimuna?
Ta ra ava kaugu tarai dia biti dari: Da tar
takunu varbaiai, pa avet a vana tadav mule
u? 32 Dave, tika na bul vavina na valubane
kana magit na marmar, ba ra taulai kalama
kana mal na minong? Ma a dovotina kaugu
tarai dia tar vala valubane iau a bungbung.

33 U ti mar kaum lavur mangamangana
upi da manane u! Kari u tar tovo tar
kaum mangamangana ta ra umana kuabar
na vavina bula. 34 Ma go bula, di tar tikan
tadav ra gapu i ra umana luveana, a umana

tena takodo, ta kaum ngu na mal; pa u gire
diat ta ra pakana di lolobong tana. Ma ure
nam diat, 35 u ga biti ka: Iau tuptup uka tana;
a dovot kana kankan i tar ngo muka kan iau.
Ea, ina kure u, tago u bitbiti dari: Pa iau ga
varpiam.
36 Ta ra ava u manga betabete vurvurbit
upi una vaenana pa kaum mangamangana?
Una ruva boko ure Aigipto da u ga ruva ure
Asiria. 37 Una vana kan go bula, ma una
palagur ra ulum ma ra ura limam; tago ra
Luluai i tar pilak vue diat u ogogabut ta diat,
ma pa una ti boina ta diat.

3

1 Di biti dari: Ba tika na tutana i pala
vue kana vavina, ma ra vavina i vana kan
ia ma dir taulai ma ra enana tutana, dave,
ra tutana lua na lilikun mulai pirana? Gala
damana ra gunan pa na manga dur vang?
Ma ga u, u ga ki na igoro na vavina, ma
mangoro dia ga tadav u, ma u nuk ia bar
ba una talil mulai piragu? ra Luluai i biti.
2 Una tadatadarake ra umana luana, ma una
gire; akave ra pakana ba pa di ga ki tadav u
tana? U tar ki pa diat ta ra papar a nga da ra
te Arabia ta ra bil, ma u tar vadur ra gunan
ma kaum kini na paiga na vavina ma kaum
bilak na mangamangana. 3 Kari di tur bat
ra bata, ma ra bata namur pa i bura; Ma a
dovotina ra pal a matam i da ra pal a. mata i
ra paiga na vavina, ma u pue vue ra vavirvir.
4 Dave, pa una tangi tadav iau papa gori dari:
Tamagu, dor ga talaina papa ra bung iau
ga bul tana? 5 Dave, na kulot vatikai? Na
kankan pa na mutu? Ea, u tar tata, ma u tar
pait ra kaina magit, ma u tar pait valar pa
ia.

A Luluai i lul pa Israel dir ma Iuda pi dir a nukpuku

6 Ma ta ra kilala Iosia i ga ki na king tana,
ra Luluai i ga biti tagu dari: Dave, u tar gire
ra magit Israel nina i vana kan iau i tar pait
ia? I tar tutua ta ra lavur luana dia manga
tuluai, ma i ki ta ra lavur bit a davai dia
lubalubang, ma i ki ie da ra igoro na vavina.
7 Ma ba i ga tar pait go ra lavur magit iau ga
nuk ia dari: Kan na talil piragu. Ma pata,
pa i ga talil; ma tana vavina Iuda a tena
vartuam i ga gire. 8 Ma iau ga gire, ba iau ga
tar okole vue Israel ma iau ga tar tul tar ra
buk na pala varbean tana, tago Israel nina i
vana kan iau i ga po, tana vavina Iuda a tena
vartuam pa i ga burut; pata, ia bula i ga vana
ma i ga ki da ra igoro na vavina. 9 Ma tago
kana kini na igoro na vavina i da ra magit
vakuku pirana, i ga vadur ra gunan par, ma
i ga po ma ra lavur vat ma ra lavur davai.
10 Ma a dovotina go ra lavur magit di pait ia,
ma tana vavina Iuda a tena vartuam pa i ga
lilikun piragu ma ra dovot na balana, i tavir
ika, ra Luluai i biti.
11 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Israel nina i
vana kan iau i papait na takodo a ik tai Iuda
a tena vartuam. 12 Una vana, una lingan upi
ra papar a labur, ma una varvai ma go ra
tinata, ma una biti: U Israel, nina u vana
kan iau, boina una lilikun mulai, ra Luluai
i biti; pa ina bobe u ma ra kankan, tago iau
a tena varmari, ra Luluai i biti, pa ina kulot
vatikai pa na mutu. 13 Ia kaka una tata kapa
ure kaum bilak na mangamangana, tago u
tar piam vue ra Luluai kaum God, ma u ga
vana vurvurbit pire ra umana vaira ta ra
lavur bit a davai dia lubalubang, ma pa ava
ga torom ta ra nilaigu, ra Luluai i biti.
14 Avat a umana bul ava vana kan iau,
boina avat a talil, ra Luluai i biti; tago iau
da kavava tutana, ma ina ben pa avat, tikai
tai tika na pia na pal, ma a ivut tai tika
na apik na tarai, ma ina agur pa avat uro
Sion; 15 ma ina tibe avat ma ra umana tena
varbalaurai varogop ma ra nuknukigu, ma
diat a tabatabar avat ma ra kabinana ma ra
minatoto. 16 Ma ba ava peal ma ava tar tavua
ta ra gunan, ra Luluai i biti, ta nam ra e pa
da biti mulai, A bok na kunubu kai ra Luluai;
pa na arikai mulai ta ra nuknuk i diat, ma
pa diat a nuk pa mule; pa diat a vana mulai
tana, ma pa da pait mule. 17 Ta nam ra e da
vatang Ierusalem ba ra kiki na king kai ra
Luluai, ma ra lavur vuna tarai diat a vana
varurung tana, tadav ra iang i ra Luluai aro
Ierusalem, ma pa diat a pue ngangar mulai
ta ra kaina mamainga ta ra bala i diat.
18 Ta nam ra kilala ra tarai Iuda diat a
varagur ma ra tarai Israel, ma diat a vana
rikai varurung kan ra gunan ta ra papar a
labur, ma diat a vana ta ra gunan ba iau ga
tul tar ia ta ra umana tama i vavat upi diat
a kale vake.
19 Iau ga nuk ia ba ina vaki avat livuan ta
ra umana natugu, ma ina tabar avat ma ra
vakak na gunan, a tiniba i ko kakit pire ra
lavur vuna tarai; ma iau ga nuk ia ba avat a
vatang iau ba Tota, ma pa avat a vana irai
kan iau. 20 A dovot, da ra vavina i tabunu

kan kana tutana ma ra vavagu, damana avat
a tarai Israel ava ga pait ra vavagu piragu,
ra Luluai i biti. [21] Di valongore ra nilai tikai
ta ra ul a lualuana, a tinangi ma ra nilul
kai ra tarai Israel; tago dia tar vana rara
ta kadia vinavana, ma dia tar valubane ra
Luluai kadia God. [22] Avat a umana bul nina
ava vana kan iau, avat a lilikun ma ina
valangalanga avat kan ra vinavana irai. Ea,
ave tar tadav u, tago u ra Luluai kaveve
God. [23] A dovotina a maramaravut di nuk
upi ia marama ra buabuana ma ra varvareo
ta ra lualuana, a magit vakuku; a dovotina
ra valavalaun ure Israel i tur pire ra Luluai
kada God. [24] Ma ra magit na vavirvir i tar
konom vue ra papalum kai ra umana tama i
dat papa ra bung da ga bul tana, kadia kikil
na sip ma kadia kikil na bulumakau, ra lavur
natu i diat, a umana tutana ma ra umana
vavina. [25] Boina ba dat a va ma kada vavirvir,
ma kada purpuruan na tuba dat; tago da
tar pait ra kaina mangamangana tadav ra
Luluai kada God, dat ma ra umana tama i
dat, papa ra bung da ga bul tana tuk tar gori,
ma pa da ga torom ta ra nilai ra Luluai kada
God.

4

[1] Israel, ona u mainge ba una lilikun, una
lilikun piragu, ra Luluai i biti. Ma ona una
vung vue kaum lavur bilak na mangaman-
gana kan ra luaina matagu, pa da kari vue u;
[2] ma una vavalima ma ra mangamangana i
dovot ma i takodo ma i ko dari, Da ra Luluai
i laun; ma ra umana vuna tarai diat a tata
vadoane mule diat i tana, ma diat a langlang
tana.

[3] Tago ra Luluai i biti ta ra tarai Iuda ma
tai Ierusalem dari: Avat a ipuk kavava pia
i kurkur, ma koko avat a vavauma livuan
ta ra kura kait. [4] Avat a poko kikil avat ure
ra Luluai, ma avat a vatur vake ra pokakikil
tuna ta ra bala i vavat, avat a tarai Iuda ma
avat ava ki Ierusalem; kan kaugu kankan na
io, ma na birao ma pa ta na na pun valar pa
ia, tago i kaina kavava mangamangana.

Da vakaina Israel ma ra vinarubu

[5] Avat a varvai tana aro Iuda, ma avat a
vaarike pire Ierusalem, ma avat a biti: Avat
a vu ra tavur ta ra gunan, avat a varvai ma
ra ngala na nilai vavat dari: Avat a vana
varurung, ma dat a olo ra umana pia na
pal di ga liplip bat diat. [6] Avat a vatur ra
vakilang uro Sion, avat a takap upi avat
a laun, koko avat a tur uka; tago ina kap
vaarike ra kaina maro ra papar a labur, ma
ra ngala na vinirua. [7] Tika na leon i tar vana
rikai kan kana lokalokor, a tena varli ure ra
umana vuna tarai; go i vanavana ta kana
nga, i tar vana rikai kan kana pakana upi
na li vakaina kaum gunan, upi kaum umana
pia na pal diat a kapakapana ma pa ta na na
kiki ta diat. [8] Boina avat a vi pit ma ra mal na
tabun, avat a tangtangi ma avat a kukukula,
tago ra kulot kai ra Luluai pa i ngo kan dat.

[9] Ma ta nam ra bung, ra Luluai i biti, a
niongor kai ra king na panie, ma damana ra
niongor kai ra umana luluai; ma ra umana
tena tinabar diat a kakaian, ma ra umana
propet diat a purpuruan. [10] Ma iau ga biti:
Ea, Luluai God, a dovotina u tar manga tuam
pa go ra tarai, ma Ierusalem bula, tago u
biti, Avat a ki na malmal; ma go, a pakat
na vinarubu i tar tuk tar ta ra bala i diat.
[11] Ta nam ra e da biti ta go ra tarai ma tai
Ierusalem dari: A malamalapang na vuvu
maro ra lualuana ta ra bil i tadav natu i
kaugu tarai, vakir upi na imire ba upi na
vagomgom ia, [12] kaugu dekdek na vuvu na
vana rikai ma pa i topa nam ra papalum; go
ina vatang bula ra varkurai ure diat.

[13] Ea, na vana rikai da ra umana bakut,
ma kana lavur kiki na vinavana diat a da ra
kalivuvur; kana umana os dia vutvut tuna
ma ra umana minigulai pata. Dat a umana
biaui, tago di li dat! [14] U Ierusalem, una dalu
vue ra kaina mangamangana kan ra balam
upi da valaun u. Aivia ra bung kaum kaina
ninunuk na ki boko ta ra balam? [15] Tago ra
nilai tikai i varvai maro Dan, ma i vaarike
ra kaina maro ra lualuana Epraim. [16] Avat
a vatang ia pire ra umana vuna tarai; ea,
avat a varvai ure Ierusalem, ba ra umana
tena minakila dia tar pot maro ra gunan
vailik, ma dia manga tata ure ra umana pia
na pal Iuda. [17] Da ra umana tena minakila
ta ra uma dia tur kikilane, tago i ga tar tut
na varpiam ure iau, ra Luluai i biti. [18] Kaum
mangamangana ma kaum lavur papait dia
vuna tago go ra lavur magit dia tar tadav
u; go kaum bilak na mangamangana; a
dovotina i mapak tago i tuk tar ta ra balam.

[19] A balagu! A balagu! I kadik tuna ra
balagu; i purpuruan ra balagu, i dekdek
upi ina ki mut; tago iau tar valongore ra
nilai ra tavur, a vuvu na vaninara ure ra
vinarubu. [20] A vinirua ma ra vinirua mulai
di varvarvai tana, tago di tar li vakaina ra

gunan par; di re vakaian vue kaugu umana
pal na mal, ma kaugu umana mal na bakbak
ta ra pitu mata. 21 Aivia ra bung boko ina
gire ra vakilang, ma ina valongore ra nilai
ra tavur? 22 Tago kaugu tarai dia papaua,
dia ngulngul ure iau, a umana topor na bul,
ma pa dia matoto. Dia la ka ta ra kaina
mangamangana, ma pa dia minana pi diat
a pait ra boina.
23 Iau ga gire ra rakarakan a gunagunan,
ma ea, i ga purpuruan ma i ga kapakapana
ka; ma ra maup arama liu, ma pa ta kapa
tana. 24 Iau ga gire ra lualuana, ma ea, dia ga
gurguria, ma ra umana buabuana par dia ga
malmaliara. 25 Iau ga gire, ma pa ta tutana
i ga ki, ma ra umana beo liuliu dia ga tar
lop. 26 Iau ga gire, ma ea, ra umauma i ga
pui, ma ra lavur pia na pal tana dia ga tarip
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ure kana
ngala na kankan. 27 Tago ra Luluai i biti dari:
Ra gunagunan na kapakapana ka, ma pa ina
li vakakit vue. 28 A rakarakan a gunagunan
na lingligur tana, ma ra lavur bakut diat a
likutan; tago iau tar tatike, iau tar kure ta ra
balagu, ma pa iau pukue ra nuknukigu tana,
ma pa ina vana tapuku kan ia. 29 A tarai par
ta ra pia na pal dia takap ure ra varvareo
kai ra umana tena ki os ma ra umana tena
panak; dia vana ra lokalokor, ma dia koko
rikai ta ra umana vat; a lavur pia na pal par
dia lingling, ma pa ta na mulai i ki ta diat.
30 Ma ba di li vakaina u, ava una pait ia? Ma
a dovotina u mal ma ra mal meme tuna, ma
u mamar ma ra lavur marmar na goled, ma
i mong ra matam, ma u moamong vakuku
ka; a umana talaim dia milmilikuane u, dia
mainge ke ba diat a ub u. 31 Tago iau tar
valongore ra tinangi da ra tinangi na vavina
ba i tup ia ra kinadik, da ra niriri kai nina i
kakava tavuna, a nilai natu i Sion a vavina,
ba i tungatunga upi ra vuvu, ba i tultulue ra
limana, ma i biti: Go iau tar malari! Tago ra
tulungeagu i matmat ta ra luaina mata i ra
umana tena vardodoko.

5

A varpiam kal Ierusalem ma kai Iuda

1 Avat a vila vurvurbit ta ra lavur nga
Ierusalem, ma avat a gire, ma avat a matoto,
ma avat a tikatikan ta ra umana tavul tana
upi ta tika na tutana, ta tikai ba i pait ra
magit i takodo ma i anan upi ra dovotina;
ona ta tikai damana tana, ina mari ia. 2 Ba
dia biti, Da ra Luluai i laun! dia vavalima
vavaongo.
3 Ea, Luluai, a matam pa. i gire upi ra
dovotina vang? U tar luba diat, ma pa i
tabun ra bala i diat; u tar vapanie diat, ma
dia ole ke ra varvaminana; dia ga valeo ra
bala i diat upi na leo ta dir ma ra vat; dia
ole ra nukpuku. 4 Ma iau ga biti: A dovot
go diat a umana biaui, dia tabobo; tago pa
dia nunure ra mangamangana kai ra Luluai,
ma ra varkurai kai kadia God; 5 ina tadav
ra umana ngalangala, ma ina tata pire diat,
tago dia nunure ra mangamangana kai ra
Luluai ma ra varkurai kai kadia God. Ma ga
go diat par dia ga bubur ra kip ma dia ga
al kutu ra umana vivi. 6 Kari tika na leon
maria ra pui na ubu diat, ra leing na pap
maro ra bil na li vakaina diat; ra lepad* na
kiki uai ta kadia lavur pia na pal, ma diat
par ba dia irop tana da karat kadakadal diat;
tago i peal kadia lavur varpiam, ma dia tar
manga vana irai.
7 Ina mari davatane mule u? A umana
natum dia tar vana kan iau, ma dia tar
vavalima ta ra iang i diat ba pa, dia god; ba
iau ga tar tabar vamaur tuna diat, dia ga
po ko, ma dia ga vana varurung ta ra lavur
pal na igoro na vavina, a kor diat. 8 Dia ga
da ra umana os ba dia tar ian ta ra malana;
tikatikai ta diat i anan upi ra vavina kai
talaina. 9 A Luluai i biti: Dave, pa ina bali
go ra lavur magit ta diat? Ma pa ina varobo
bar pire ra vuna tarai da go?
10 Avat a ko rikai ta kana liplip, ma avat a
varli, ma koko avat a vamutue; avat a laga
vue ra umana ingaingarina, tago vakir diat
kai ra Luluai. 11 Tago ra tarai Israel ma ra
tarai Iuda dia tar vartuam tuna piragu, ra
Luluai i biti. 12 Dia tar pue vue ra Luluai, ma
dia ga biti dari: Vakir ia nam; ma vakir ra
kaina na tadav avet, ma vakir avet a gire ra
pakat na vinarubu ba ra mulmulum. 13 Ra
umana propet diat a da ra vuvu boko, tago
pa ta tinata i ki pire diat; damana da pait ia
ta diat. 14 Kari ra Luluai, ra God kai ra lavur
kor, i biti dari: Tago ava vatang ra tinata
dari, ina vabirao kaugu tinata ta ra ngiem
upi na da ra iap, ma go ra tarai diat a da
ra davai, ma na vaimur diat. 15 Ea, avat a
tarai Israel, ia tulue tika na vuna tarai maro
vailik tadav avat, ra Luluai i biti; a dekdek

* 5:6: A lepad, a mangana king da ra ngala na pusi, a tena varkarat.

na vuna tarai diat, a vuna tarai ania tana,
a vuna tarai ba pa u nunure kadia tinata,
ma ra magit dia tatike pa i kapa piram.
16 Kadia popopoi na pu i da ra tung na minat
i panganga, diat par a umana lebe. 17 Ma
diat a en vue ra vuai kaum uma, ma kaum
gem nina i topa ra umana natum, a umana
tutana ma ra umana vavina, ba diat a en ia;
diat a en vue kaum lavur kikil na sip ma
kaum lavur kikil na bulumakau, ma diat a
en vue kaum lavur davai na vain ma kaum
lavur davai na lovo; diat a nila vue kaum
lavur pia na pal ma ra pakat na vinarubu,
nina di liplip bat diat ma u ogogabut ta diat.

18 Ma ta nam ra e bula pa ina vamutue
vakakit u, ra Luluai i biti. 19 Ma ba ava biti
dari: Ta ra ava ra Luluai kada God i tar
pait go ra lavur magit pire dat? una biti
ta diat dari: Da ava ga vana kan iau ma
ava ga torom ta ra umana vaira na god ta
kavava gunan, damana avat a toratorom
ta ra umana vaira ta ra gunan ba vakir
kavavat.

20 Avat a vaarike go ta ra kuba i Iakob, ma
avat a varvai tana ta ra gunan Iuda dari:
21 Avat a umana papaua ma ra umana lunga,
nina ava vung ra kiau na mata i vavat ma
pa ava gigira ilam, ma ava vung ra talinga
i vavat ma pa ava valongor ilam, avat a
valongore go: 22 A Luluai i biti: Dave, pa
ava burut tagu? Pa ava dadadar vang ta
ra luaina matagu? Iau ga langun bat ra
ta ma ra veo ta ra varkurai pa na mutu,
ma i dekdek upi na lubu lake tana. Ma
a dovotina, ra bobol na pupuar ma pa na
ongor pa ia, na roro ma pa na lubu pakit ia.
23 Ma go ra tarai a bala i diat i tut na varpiam
ma i pue ngangar; dia tar tut na varpiam ma
dia tar takap. 24 Ma vakir dia biti ta ra bala
i diat dari: Boina dat a ru ra Luluai kada
God go, nina i tulue ra bata, ra bata i lua
ma ra bata i murmur, ta kana e, ma nina i
tibe tar ra umana vik ta dat ba da varurue
ra magit na uma tana. 25 Kavava bilak na
mangamangana i tar tigal vue go ra lavur
magit, ma kavava lavur varpiam dia tar tur
bat ra boina ta vavat.

26 Tago di gire tadav ra umana tena
varpiam pire kaugu tarai; dia makmakila,
da ra umana tena akir beo dia kiki uai; dia
kapi ra kun upi ra tarai diat a papa tana.
27 Da ra pal na beo i kor ma ra umana beo,
damana ra kuba i diat i kor ma ra vartuam;
kari dia tar ngala ma dia tar uviana, 28 dia
tar tubu ma dia tavaliran. Pa ta langun
mulai ta kadia kaina mangamangana; pa
dia varkurai ma ra takodo na varkurai ure
ra nat na ling upi na tavua, ma ra takodo na
magit kai ra luveana pa dia kure. 29 A Luluai
i biti: Dave, pa ina bali go ra lavur magit?
Ma pa ina varobo bar pire ra vuna tarai da
go?

30 A magit na kinaian ma ra magit i kaina
tuna di tar pait ia ta ra gunan: 31 a umana
propet dia tata na propet ma ra vaongo,
ma ra umana tena tinabar dia varvarkurai
da dia mainge; ma kaugu tarai dia mainge
damana, ma ava avat a pait ia ta ra mutu-
aina?

6

A vinirua kai Ierusalem ma kai Iuda

1 Avat a umana natu i Beniamin, avat a
takap kan ra bala na pia na pal Ierusalem
upi avat a laun, ma avat a pupunge aro
Tekoa, ma avat a vatur ra vakilang aro Bet-
Akerem; tago ra kaina i papait na vana
rikai maro ra papar a labur, ma ra ngala na
vinirua. 2 Ina mut vue natu i Sion a vavina,
a metekina ma ra lagarina. 3 A umana tena
balabalaure sip diat a tadav ia ma kadia
lavur kikil na sip; diat a vatut kadia lavur
pal na mal kikil ia, ma diat a tabar kadia
umana sip, tikatikai ta kana pakana. 4 Avat
a vaninare ra vinarubu ure; dat a tut upi dat
a vana urama ba ra keake i ki tur. A umana
malari dat; a keake i tar ki ria, ma ra malur
na ravian i tar lolovina. 5 Dat a tut, ma dat
a vana urama na marum, ma dat a re vue
kana lavur pal na luluai. 6 Tago ra Luluai kai
ra lavur kor i biti dari: Avat a bual vue ra
umana davai, ma avat a kal guve ra ngala na
bobokon ure Ierusalem; go ra. pia na pal da
babali pirana, tago diat par tana dia pait ika
ra arung varbat. 7 Da ra tava i ninim rikai ta
ra kivu, damana ra kaina mangamangana i
ninim rikai tana; di valongore ra tinata ure
ra vakavakaina ma ra varvabilak; ra minait
ma ra umana kinkin dia tur vatikai ta ra
luaina matagu. 8 Ierusalem, una nuk pa ra
varvalai, kan ina ki irai kan u, kan ina li u pi
una da ra bil ika, da ra gunan i kapakapana
ka.

9 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Da
tangatanga bulu ta ra ibaiba tai Israel da
di tangatanga ta ra davai na vain; a limam
na bili mule ra umana ingaingarina, da ra
tena varurue vuai na vain i papait ia. 10 Ina
tata ma ina varvai pire to ia diat, upi diat

a valongore? Ea, ra talinga i diat i vaut, i
dekdek upi diat a valongore; ea, ra tinata
kai ra Luluai i da ra magit na varkulumai
pire diat, pa dia gugu tana. 11 Kari iau buka
ma ra karangap na kankan kai ra Luluai,
i tup iau ba iau tuba bat ia ta ra balagu;
una lingire taun ra umana bul ta ra pal a
nga, ma taun ra umana barmana dia kiki
varurung; tago ra tutana bula ma kana
taulai da kinim vavilavilau pa dir, ra kua
bula ma ra patuana. 12 Ma da nur tar ra kuba
i diat ta ra umana enana, ma damana kadia
umauma ma kadia umana vavina; tago ina
tulue ra.limagu taun ra tarai dia ki ta go
ra gunan, ra Luluai i biti. 13 Tago diat par
a umana ikilik ma ra umana ngala diat a
umana lup tabarikik; ma diat par a umana
tena vaongo, i tur pa ia ta ra propet ma i tuk
tar ta ra tena tinabar. 14 Dia tar mal vakuku
ra magit kaugu tarai dia kaina tana, ma dia
biti, A malmal, a malmal, ma pa ta malmal
i ki. 15 Dave, dia ga vavirvir ba dia ga pait ra
magit i bilak? Pata, pa dia ga vavirvir tana,
ma pa dia ga ula; kari diat a virua varurung
ma diat dia virua; ta ra e ba ina balbali pire
diat diat a bura, ra Luluai i biti.

16 A Luluai i biti dari: Avat a tur uka na
nga ma avat a idok, ma avat a titir upi ra
umana nga lualua, ba nuve ra nga i boina
ma avat a vana tana ma ra bala i vavat na
ngo. Ma dia ga biti ka: Vakir avet a vana
tana. 17 Ma iau ga tibe ra umana monamono
ta vavat, ma dia ga biti: Avat a valongore
ra nilai ra tavur. Ma dia ga biti ka: Pa
avet a valongore. 18 Kari avat a umana vuna
tarai, avat a valongore, ma avat ava kiki
varurung, avat a nunure ra magit da pait ia
livuan ta diat. 19 U a rakarakan a gunagunan,
una valongore; ea, ina tulue ra kaina tadav
go ra tarai, a vuai ra nuknuk i diat iat, tago
pa dia ga kapupi kaugu tinata, ma dia ga
pilak vue kaugu varkurai. 20 Upi ra ava di
kap ia uti piragu ra bulit i ang na katkat
maro Seba, ma ra tup maro ra gunan vailik?
Kavava umana tinabar di tuntun tar ia pa
iau mainge diat, ma pa iau gugu ta kavava
lavur tinabar. 21 Io, ra Luluai i biti dari:
Ea, ina vung ra umana vat na tukatukai ta
ra luaina mata i go ra tarai, ma ra umana
bartamana, a umana tutana, diat a tuke
diat; a tara ma ra umana talai diat diat a
virua.

22 A Luluai i biti dari: Ea, tika na vuna
tarai diat a pot maro ra gunan ta ra papar
a labur, ma tika na ngala na vuna tarai
na tut rikai maro ra ngu na rakarakan a
gunagunan aro iat. 23 Dia vature ra panak
ma ra rumu, diat a umana tena varvakadik,
ma pa dia varvarmari, a nilai diat i roro da
ra ta; dia ki ra umana os ma dia tur tatamiai
ure ra vinarubu, upi diat a varubu ma u,
natu i Sion a vavina. 24 Da ga valongore ra
varvai tana, a lima i dat i bilua vanavana; a
nginarao i tar kinim vake dat, ma ra kinadik
da i kinim vake ra vavina i to na kavava.
25 Koko una vana oai upi ra umauma, ma
koko una vanavana ta ra nga; tago ra pakat
na vinarubu kai ra ebar i ki ie, ma ra ngala
na bunurut ta ra lavur papar. 26 U natu i
kaugu tarai, a vavina, una vi pit ma ra mal
na tabun, ma una bubuluai ta ra kabu; una
korkor da ure ra bul a kavakake, una tangi
mat; tago ra tena varli na vut vakaian pire
dat.

27 Iau tar vaki u pi u a tena valavalar na
silva pire kaugu tarai nina ba na valar diat;
ma una matoto ta kadia mangamangana ma
una valar ia. 28 Diat par a umana bilak na
tena varpiam, ma dia vana vurvurbit ma ra
tinata na varvul; dia da ra palariam gobol
ma ra palariam tuna, diat par dia pait ra
bilak na mangamangana. 29 A vuvuvu i vuvu
mat, ma ra iap i tun vue ra bol; di tun
vagomgom vakuku ia, tago pa di rubat vue
ra umana tena varpiam. 30 A tarai diat a
vatang diat ba ra kaina silva, tago ra Luluai
i tar pilak vue diat.

7

Avat a mal pa kavava mangamangana ma ra lavur magit ava pait ia

1 A tinata nina i ga tadav Ieremia tai ra
Luluai dari: 2 Una tur ta ra mataniolo ta ra
kuba i ra Luluai, ma una vaarike go ra tinata
ie, ma una biti dari: Avat a valongore ra
tinata kai ra Luluai, avat a tarai Iuda par ba
ava olo ta go ra mataniolo upi avat a lotu
tadav ra Luluai. 3 A Luluai kai ra lavur kor,
ra God kai Israel, i biti dari: Avat a mal pa
kavava mangamangana ma ra lavur magit
ava pait ia, ma ina vaki avat ta go ra gunan.
4 Koko avat a nurnur ta ra tinata na vartuam
dari: A pal i gomgom kai ra Luluai, a pal i
gomgom kai ra Luluai, a pal i gomgom kai ra
Luluai go. 5 Tago ona ava mal bulu pa kavava
mangamangana ma ra lavur magit ava pait
ia, ma ona ava pait ra magit i takodo pire

vavat varvargil, [6] ma ona pa ava ki taun ra
vaira, ra nat na ling, ma ra ua na vavina,
ma ona pa ava doko ra tena takodo ta go
ra gunan, ma ona pa ava mur ra umana
enana god upi avat a kaina tana, [7] io, ina vaki
avat ta go ra gunan, ta ra gunan iau ga tul
tar ia ta ra umana tama i vavat, papa ania
ma pa na mutu. [8] Ea, ava kapupi ra tavir
na tinata, a tinata ba pa na topa ta magit.
[9] Dave, avat a loalong, ma avat a vardodoko,
ma avat a po, ma avat a vavalima vavaongo
bar, ma avat a tun tar ra bulit i ang na
katkat tadav Baal, ma avat a mur ra umana
enana god nina lua pa ava ga nunure diat,
[10] ma namur avat a vana mulai uti pi avat a
tur ta ra luaina matagu ta go ra pal, nina
di vatang ra iangigu tana, ma avat a biti,
Ave tar langalanga mulai, upi avat a pait go
ra lavur magit na milmilikuan? [11] Dave, go
ra pal nina di vatang ra iangigu tana i da
ra babang kai ra umana tena nilong ta ra
luaina mata i vavat? Ea, iau iat iau tar gire,
ra Luluai i biti.

[12] Ma go avat a vana ta kaugu kiki nina i
ga tur Silo, aina ba iau ga vaki vatavuna ra
iangigu ie, ma avat a gire ra magit iau ga
pait ia tana ure ra varpiam kai kaugu tarai
Israel. [13] Ma go ra Luluai i biti dari: Tago ava
tar pait go ra lavur papalum, ma ba iau ga
vala tata pire vavat ma pa iau ga vabing, pa
ava ga valongore, ma ba iau ga oro pa avat,
pa ava ga torom, [14] io, ra magit iau ga pait
ia tai Silo, ina pait ia bula ta go ra pal nina
di vatang ra iangigu tana ma ava ogogabut
tana, ma ta nam ra gunan ba iau ga tul tar
ia ta vavat ma ra umana tama i vavat. [15] Ma
ina okole vue avat kan ra luaina matagu, da
iau ga okole vue ra umana tura i vavat par,
ra tarai Epraim par.

A kankan kai God ure ra nilotu tadav ra umana enana god

[16] Kari koko una araring ure go ra tarai,
ma koko una vatang ta kinail ba ta nilul ure
diat, ma koko una lul vovo pa iau, tago pa
ina torom tam. [17] Dave, pa u gire ra lavur
mangamangana dia pait ia ta ra lavur pia na
pal Iuda ma ta ra lavur pal a nga Ierusalem?
[18] A umana bul dia varurue ra davai, ma
ra umana tama i diat dia vautunge, ma
ra vaden dia bing ra plaua, upi diat a tun
ra gem ai ra tadar na vavina arama liu ra
maup, ma upi diat a lingire ra tinabar na
nimomo ta ra umana enana god, upi diat a
vakankan iau. [19] Dave, dia vakankan iau iat
vang? ra Luluai i biti. Vakir dia vakankan
mule diat iat vang, upi na ula ra mata i
diat? [20] Kari ra Luluai God i biti dari: Ea, da
lolonge kaugu kankan ma kaugu kulot taun
go ra gunan, taun ra tarai ma taun ra umana
vavaguai, ma taun ra umana davai ta ra pui,
ma taun ra vuai ra pia; ma na birao ma pa
da pun ia.

A balbali ure ra varpiam kai Iuda

[21] A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai
Israel, i biti dari: Avat a vot kavava lavur
tinabar ma kavava umana tinabar di tuntun
tar ia, ma avat a en ra kirip. [22] Tago pa iau
ga tata ta ra umana tama i vavat, ma pa iau
ga vartuluai pire diat ta nam ra bung iau ga
agure vairop diat kan ra gunan Aigipto, ure
ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ure
ra umana mangana tinabar; [23] go ra magit
iau ga vartuluai me pire diat, dari: Avat a
kapupi ra nilaigu, ma iau kavava God boko,
ma avat kaugu tarai; ma avat a vanavana ta
ra lavur nga ina kure tar ia ta vavat upi avat
a ki mamal tana. [24] Ma pa dia ga kapupi ia,
ma pa dia ga kap talinga; dia ga mur uka ra
nuknuk i diat iat, ma dia ga pue ngangar
ta ra kaina mamainga ta ra bala i diat, ma
dia ga vana murmur uka, ma pa dia ga vana
uro na lua. [25] Papa ra bung ra umana tama i
vavat dia ga irop kan ra gunan Aigipto tuk
tar gori, iau ga vala tulue kaugu lavur tultul
a umana propet pire vavat a bungbung par,
ma pa iau ga vabing; [26] ma pa dia ga kapupi
iau, ma pa dia ga kap talinga, dia ga karduk
uka; dia ga manga kaina ka ta ra umana
tama i diat.

[27] Ma una varvai ma go ra lavur tinata pire
diat, ma pa diat a kapupi u; ma una oraoro
bula upi diat, ma pa diat a torom tam. [28] Ma
una biti ta diat dari: Go ra vuna tarai pa dia
kapupi ra nilai ra Luluai kadia God, ma pa
dia vatur vake ra varvateten; a dovotina i
tar panie, ma di tar kutu vue kan ra ngie i
diat.

[29] Ierusalem, una kut vue ra tagal a ulum
ma una vue, ma una tangtangi ta ra lualu-
ana; tago ra Luluai i tar pilak vue ra taun
tarai i kankanuane, ma i tar vana kan ia.
[30] Tago ra tarai Iuda dia tar pait ra magit i
bilak ta ra luaina matagu, ra Luluai biti; dia
tar vaki kadia lavur magit dia milmilikuan
ta ra pal di vatang ra iangigu tana, upi diat
a vadur. ia me. [31] Ma dia ga pait ra tavul a

lotu aro Topet, ta ra male kai natu i Inom,
upi diat a tun tar ra umana natu i diat ta ra
iap tana, a umana bul tutana ma ra umana
bul vavina; go pa iau ga tul tar ia ta diat,
ma pa i ga vana rikai ta ra nuknukigu. 32 A
Luluai i biti; Io, ra e na vut ba pa da vatang
mule Topet ba ra male kai natu i Inom, da
vatang ia boko ba ra male na vardodoko;
tago diat a pupunang aro Topet, tago pa ta
maup irai mulai. 33 Ma ra umana beo liuliu
ma ra umana leing ra pia diat a en ra virua
i go ra tarai, ma pa ta na na korot vue diat.
34 Ma ina vapanie vue ra gara ma ra gugu kan
ra umana pia na pal Iuda ma kan ra umana
pal a nga Ierusalem, ma ra nilai ra taulai
kalama bula a tutana, ma ra nilai ra taulai
kalama a vavina; tago ra gunan na lingling
ika.

8

1 Ta nam ra e, ra Luluai i biti, diat a kal
pa ra ur i ra umana king Iuda, ma ra ur i
ra umana luluai, ma ra ur i ra umana tena
tinabar, ma ra ur i ra umana propet, ma ra
ur i ra tarai Ierusalem, kan ra tung na minat
dia va tana; 2 ma diat a vuare diat ta ra luaina
mata i ra keake, ma ra gai, ma ra kor par
arama ra maup, nina dia ga manane diat,
ma dia ga torom ta diat, ma dia ga mur diat,
ma dia ga bala upi diat, ma dia ga lotu tadav
diat; pa da varurue diat, ma pa da punang
diat, diat a da ka ra puputa ra pia. 3 Ma ra
ibaiba ta go ra kaina apik na tarai nina dia
ki ta ra lavur gunagunan ba iau ga tar korot
tar diat i tana, diat a pilak pa ra minat, ma
ra nilaun pata, ra Luluai kai ra lavur kor i
biti.

A varpiam ma ra balbali tana

4 Go bula una biti ta diat: A Luluai i biti
dari: Dave, a tarai dia bura bar ma pa dia
tut mulai? Tikai na vana irai bar ma pa
na talil mulai? 5 Io, ta ra ava go ra tarai
Ierusalem dia vala vana irai? Dia tatabai
ta ra vartuam, ma dia ole ra vinavana talil.
6 Iau ga ki na valongor, ma vakir dia ga
tata mamal; pa ta tikai i nukpuku ta kana
varpiam ma ra tinata dari: Ava iau tar pait
ia? Diat par dia mur uka kadia nga iat da ra
os i kamkavie ra vinavana upi ra vinarubu.
7 Maia, ra mou ta ra vavai ra bakut i nunure
kana e; ma ra uka ma ra tamatamele ma
ra iai dital nuk pa ra e ba dital a lilikun
tana; ma ga kaugu tarai dia ngulngul ta ra
varkurai kai ra Luluai.

8 Dave ava biti dari: Ave kabinana, ma ra
varkurai kai ra Luluai i ki pire vevet? Ea, ra
vartuam na pen kai ra umana tena tutumu
i tar pukue upi ra vaongo. 9 A umana tena
kabinana dia ruva, diat a ururian ma da
kinim vake diat; ea, dia tar pilak vue ra
tinata kai ra Luluai, ma ra mangana kabi-
nana ava i ki pire diat?
10 Kari ina nur tar kadia umana vavina ta
ra umana enana, ma kadia umana uma bula
upi diat a vatur vake diat, tago diat par, a
umana ikilik ma ra umana ngala, a umana
lup tabarikik; ma diat par a umana tena
vaongo, i tur pa ia ta ra propet ma i tuk
tar ta ra tena tinabar. 11 Dia tar mal vakuku
ra magit kaugu tarai dia kaina tana, ma dia
biti, A malmal, a malmal, ma pa ta malmal
i ki. 12 Dave, dia ga vavirvir ba dia ga pait ra
magit i bilak? Pata, pa dia ga vavirvir tana,
ma pa dia ga ula; kari diat a virua varurung
ma diat dia virua; ta ra e ba ina balbali pire
diat diat a bura, ra Luluai i biti.
13 Ina vaimur vakakit vue diat, ra Luluai i
biti; pa ta vuai na vain na tavua ta ra davai
na vain, ma pa ta vuai na lovo na tur ta ra
davai na lovo; ma ra mapina na maranga,
ma ra umana magit iau ga tabar diat me diat
a panie kan diat. 14 Ta ra ava da kiki ka? Avat
a kor varurung, ma dat a olo ta ra umana pia
na pal di ga liplip bat diat, ma dat a virua ie;
tago ra Luluai kada God i tar nur tar dat ta
ra vinirua, ma i tar vamomo dat ma ra tava
mapak, tago da tar piam vue ra Luluai. 15 Da
ga nuk upi ra malmal, ma pa ta bo na magit
i ga papangai, ma upi ra e na nilagar, ma ea,
a bunurut uka! 16 Di valongore ra kurkurung
i kana lavur os maro Dan, ma ba kana lavur
ongor na os dia kukukula ra gunagunan par
i dadadar; tago dia tar pot, ma dia tar en vue
ra gunan ma ra lavur magit tana, ra pia na
pal ma diat dia ki tana. 17 Tago ea, ina tulue
ra umana vui livuan ta vavat, a umana tena
varkarat, ma i dekdek upi da papait bat diat:
ma diat a karat avat, ra Luluai i biti.

A tinata na niligur ure Iuda dir ma Ierusalem

18 Gala ina vamaram pa mule iau ta kaugu
niligur! A balagu i bilua. 19 Ea, ra nilai natu
i kaugu tarai, a vavina, i tangtangi maro ta
ra gunan vailik: Dave, ra Luluai pa i ki Sion?
Kana King pa i ki pirana vang? Ta ra ava dia
ga vakankan iau ma kadia lavur tabataba
ma ra lavur magit vakuku? 20 A e na varuruai
i tar par, a kilala na keake i tar mutu, ma

pa di ga valaun dat. [21] Iau tar kinkin ure ra
kinkin kai natu i kaugu tarai, a vavina; iau
tar korkor; a kinaian i tar vake iau. [22] Dave,
pa ta bira ure ra kinkin aro Gilead? Dave, pa
ta tena valagar aro? Ta ra ava natu i kaugu
tarai, a vavina, pa i lagar mulai?

9

[1] Gala ra ulugu na polo ko, ma gala ra
matagu na da ra kivu na lur, gala ina tangi
ra bungbung na keake ma ra bungbung na
marum ure diat dia ga virua pire kaugu
tarai! [2] Gala kaugu ta pal na vavagil ure ra
umana tena vinavana ta ra pupui, upi ina
vana kan kaugu tarai ma ina ki irai kan diat!
Tago diat par a umana tena nipo, a loko na
tarai na vavagu. [3] Ma dia lele ra karamea
i diat da kadia panak up diat a vaongo;
ma dia tar ongor ta ra gunagunan, ma ga
vakir dia ongor upi ra dovotina; tago dia
kia vue tika na kaina mangamangana ma ta
ra kaina mangamangana, ma pa dia nunure
iau, ra Luluai i biti. [4] Avat tikatikai avat a
balaure avat kan ra umana talai vavat, ma
koko avat a nurnur tai tika na tura i vavat,
tago a umana tura i vavat par diat a vavagu,
ma ra umana talai vavat par diat a varurai.
[5] Ma diat a tuam vargiliane diat, ma pa diat
a vatang ra dovotina; dia tar vateten ra
karamea i diat upi na vaongo ko; dia ongor
mat ma ra kaina papait. [6] A kubam i tur
livuan ta ra vartuam, ma ure ra vartuam dia
pue vue ra minatoto ure iau, ra Luluai i biti.

[7] Io, ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari:
Ina tun vapolo diat ma ina valar diat; tago
ava mulai ina pait ia ure natu i kaugu tarai,
a vavina? [8] A karamea i diat i da ra pu
na minat, i varvartuam: ta tikai i tata na
malmal pire talaina ma ra ngiene, ma ra
nuknukina i kiki uai upi ia. [9] A Luluai i biti:
Dave, pa ina bali go ra lavur magit ta diat?
Ma pa ina varobo bar pire ra vuna tarai da
go?

[10] Ina tangtangi ma ina kukukula ure ra
umana lualuana, ma ina kakailai na niligur
ure ra umana bala na vura ara ra bil, tago
dia tar imur, ma pa ta na i vana alu tana;
ma ra tarai pa dia valongore mule ra nilai
ra umana bulumakau; a umana beo liuliu
ma ra umana vavaguai dia tar takap, dia tar
panie. [11] Ma ina vue pukue vue Ierusalem
upi na da ra anguvai vat, a kuba i ra umana
kuabar na pap; ma ina vakapakapana ra
umana pia na pal Iuda upi pa ta na na ki
tana.

A gunan na virua, ma da okole vue ra tarai

[12] To ia ra tena kabinana ba na kapa ure
go? Ma to ia ba ra ngie i ra Luluai i tar
tata pirana, upi na vaarike? Io, ta ra ava ra
gunan i virua ma ta ra ava i madodo da ra
pupui, ma pa ta na i vana alu tana?
[13] Ma ra Luluai i biti: Tago dia tar vana
kan kaugu varkurai nina iau ga tul tar ia
ta diat, ma pa dia ga torom ta ra nilaigu
ma pa dia ga mur ia, [14] ma dia tar mur uka
ra nuknuk i diat iat i pue ngangar, ma dia
ga mur ra umana Baal nina ra umana tama
i diat dia ga tovo tar ia ta diat: [15] kari ra
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel,
i biti dari: Ea, ina tabar go ra tarai ma ra
magit i mapak, ma ina vamomo diat ma ra
tava mapak. [16] Ina imimire vue diat livuan ta
ra umana Tematana, nina diat ma ra umana
tama i diat pa dia ga nunure diat; ma ina
tulue ra pakat na vinarubu namur ta diat
tuk tar ta ra bung ba ina ga vapanie vue
diat.
[17] A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Avat
a nuk pa ia, ma avat a oro pa ra vaden na
tinangi upi diat a vut; ma avat a vartuluai
upi ra umana melem na vavina upi diat a
pot; [18] ma boina diat a pampam, ma diat a
kukukula ure dat, upi ra lur na mata i dat na
varababakai, ma ra tava na tavit rikai ta ra
pilpil na mata i dat. [19] Tago di valongore ra
kunukula maro Sion dari: Di tar li vakaina
dat! Di tar vapurpuruan dat, tago da tar
vana kan kada gunan, tago di tar rip vue
ra kubakuba i dat. [20] Ma avat ra vaden,
avat a valongore ra tinata kai ra Luluai, ma
ra tinata na ngiene na ruk ta ra talinga i
vavat, ma avat a vateten tar ra kunukula
ta ra umana natu i vavat a umana vavina,
ma tikatikai na tovo talaina ma ra tinata na
niligur. [21] Tago ra minat i tar ko rikai ta kada
umana mata na kalangar, i tar ruk ta kada
umana pal ta, upi na ubu vue ra umana bul
dia libur ra pia, ma ra umana barmana kan
ra lavur nga na pia na pal. [22] Una varvai
dari: A Luluai i biti dari: A umana minat i
ra tarai diat a bura da ra puputa ta ra bala
na vura, ma da ra vinvin i bura namur ta ra
tena nidodoko, ma pa ta na na varurue guve
diat.

A tarai dia mar ta ra minatoto ure God

[23] A Luluai i biti dari: Koko ra tena kabi-
nana na langlang ta kana kabinana, ma

koko ra tena niongor na langlang ta kana
niongor, ma koko ra uviana na langlang ta
kana peal tabarikik; [24] Ma boina ba nina i
langlang na langlang ta go, ba i kapa ra
nuknukina, ma ba i nunure ba iau ra Luluai
nina i varvarmari, ma i pait ra varkurai i
ko, ma i pait ra mangamangana takodo ta ra
rakarakan a gunagunan; tago iau gugu ta go
ra lavur magit, ra Luluai i biti. [25] Ea, ra e na
vut, ra Luluai i biti, ba ina babali pire diat di
tar poko kikil diat, ma pa dia pokakikil tuna,
[26] Aigipto, Iuda, Edom, a tarai Amon, Moab,
ma diat dia gele ra ulu i diat nina dia ki ra
bil; tago ra lavur Tematana pa dia pokakikil,
ma ra tarai Israel par pa dia vatur vake ra
pokakikil tuna ta ra bala i diat.

10

A god vavaongo ma ra God i dovot

[1] Avat a valongore ra tinata ba ra Luluai i
tatike ta vavat a tarai Israel; [2] a Luluai i biti
dari: Koko avat a mur ra mangamangana
kai ra umana Tematana, ma koko avat a
burut ta ra lavur vakilang arama liu; tago
ra umana Tematana dia burutue diat. [3] Tago
ra umana mangamangana kai ra umana
Tematana a magit vakuku; tago di bual ra
davai ta ra pupui, ma ra tena madaka i
palum ia ma ra pogot. [4] Di mar ia ma ra silva
ma ra goled; di tak pa ra akak ma di tut vake
ma ra umana ot upi koko na takari. [5] Dia da
ra vavaongo kalangar ta ra uma, ma pa dia
tata; di puapuak pa diat, tago pa i tale diat
ra vinavana. Koko avat a burutue diat, tago
pa i tale diat ba diat a pait ra magit i kaina,
ma pa i tale diat ba diat a pait ra magit i
boina.

[6] Luluai, pa ta na ba amur varogop me; u
ti ngala, ma ra ngala na iangim i rararang.
[7] To ia pa na burut i tam, u ra king kai ra
lavur vuna tarai? Tago i topa ia ba da ru u,
tago pa ta tikai ta ra lavur tena kabinana kai
ra tarai, ma pa ta tikai ta kadia lavur gunan
par, ba amur varogop me.

[8] Ma ga diat par dia papaua, ma i topor ra
bala i diat; a vartovo kai ra umana tabataba
i da ra davai ka. [9] Di vila pa ra silva di
tutut ia maro Tarsis, ma ra goled maro
Upas, a papalum kai ra melem na tutana,
ma ra lima i ra tena madaka ta ra goled
i tar pait ia; kadia mal i blu ma i meme
marut; go ra lavur magit par a papalum kai
ra umana tena madaka. [10] Ma ga ra Luluai
ia ra dovot na God; ia ra God i laun, ma ra
king pa na mutu; ba i kankan ra rakarakan a
gunagunan i guria, ma ra umana vuna tarai
dia mama ki vue kana kankan.

[11] Avat a ve diat dari: A umana god ba pa
dia ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan
a gunagunan, diat a panie kan ra rakarakan
a gunagunan ma kan ra vavai na bakut.

[12] I tar pait ra pia ma ra dekdekina, ma i
tar vatur ra rakarakan a gunagunan ta kana
kabinana, ma ta kana minatoto i tar pala
vuare ra bala na bakut; [13] ba i tata ra tava
arama ra maup i urung, ma i al vatutua pa ra
vual kan ra ngu na rakarakan a gunagunan;
i pala ra meme ure ra bata, ma i oro pa
ra vuvu kan kana pal na vuvuvung. [14] A
tarai par tikatikai dia tar papaua ma pa dia
matoto; a umana tena madaka par ta ra
goled dia vavirvir ure kadia lavur tabataba;
tago kana tabalar di ga tun mal ia a vaongo
ko, ma pa ta vuvu na nilaun tana. [15] A magit
vakuku diat, a papalum na tavir; ta ra e ba
da kure diat, diat a virua. [16] A tiniba kai
Iakob pa i varogop ma go diat, tago i ga pip
guve ra lavur magit, ma i kale pa ra vuna
tarai Israel; ra Luluai kai ra lavur kor ra
iangina.

Di li vue Iuda

[17] Una tak varurue pa kaum tabarikik kan
ra gunan, u ba di tar vartakalat bat u. [18] Tago
ra Luluai i biti dari: Ea, ta go ra e ina
vavaiane vue ra tarai ta go ra gunan, ma
ina vakadik diat upi diat a kairane. [19] Iau
ti malari ta kaugu minait! Kaugu kinkin i
kamen; ma iau ga biti ka: A dovot go kaugu
minait iat, ma ina ki vamadudur vue ke.
[20] Di tar rip vue kaugu pal na mal, ma kaugu
lavur vinau dia tar takunu; a umana natugu
dia tar vana balakane iau, pa dia bang mulai
ati; pa ta na akari pi na pala vatur mule
kaugu pal na mal, ma upi na vakaite kaugu
umana mal na bakbak. [21] Tago ra umana
tena varbalaurai dia tar papaua, ma pa dia
ga tir ra Luluai; kari kadia papalum pa i ga
tavua, ma kadia lavur kikil na sip dia tapre.
[22] Di valongore ra varvai, ea i vut ma ra ngala
na varvareo maro ra gunan ta ra papar a
labur, upi na li ra umana pia na pal Iuda,
ma na tul tar ia ta ra umana kuabar na pap
upi diat a ki tana.

[23] Luluai, iau nunure ba ra tarai pa dia
kure kadia nga, ma pa di tul tar ia ta diat ba
diat a pilak pa kadia vinavana. [24] Luluai, una
tovo iau ma ra takodo na varkurai, ma koko

ta kaum kulot, kan una papait na vapanie
vue iau. [25] Una lingire kaum karangap na
kankan taun ra lavur Tematana nina dia
ngulngul tam, ma taun ra lavur apik na
tarai ba pa dia lotu ta ra iangim; tago dia
tar en vue Iakob, dia tar konom ia ma dia tar
vaimur vue, ma dia tar li vakaina vue kana
gunan.

11

Pa di torom ta ra tinata na kunubu

[1] A tinata i ga tadav Ieremia tai ra Luluai
dari: [2] Avat a valongore ra tinata ta go ra
kunubu; ma una tata ma ra tarai Iuda ma ra
tarai dia ki Ierusalem, [3] ma una biti ta diat:
A Luluai, ra God kai Israel, i biti dari: Na ti
bilak nam ra tutana ba pa na valongore ra
tinata ta go ra kunubu, [4] nina iau ga tul tar
ia ta ra umana tama i vavat ta ra bung iau ga
ben vairop diat kan ra gunan Aigipto, kan ra
ubu na palariam, ma iau ga biti dari: Avat a
torom ta ra nilaigu, ma avat a pait ra lavur
magit iau vartuluai tana pire vavat; damana
avat kaugu tarai ma iau kavava God, [5] upi ina
vatur vadovot kaugu vavalima nina iau ga
pait ia pire ra umana tama i vavat, ba ina
tabar diat ma ra gunan i alir ra polo na u ma
ra polo na livur tana, da i tar ot gori. Ma iau
ga bali ia dari: Amen, Luluai.

[6] Ma ra Luluai i ga biti tagu: Una varvai
ma go ra lavur tinata ta ra lavur pia na pal
Iuda, ma ta ra lavur nga Ierusalem, dari:
Avat a valongore ra tinata ta go ra kunubu,
ma avat a pait ia. [7] Tago iau ga manga vaale
ra umana tama i vavat ta ra bung iau ga ben
vairop diat kan ra gunan Aigipto, iau ga vala
vaale diat ma pa iau ga vabing tuk tar ta ra
bung gori, ma iau ga biti: Avat a toratorom
ta ra nilaigu. [8] Ma vakir dia ga torom, ma pa
dia ga kap talinga, dia ga pue ngangar ika ta
ra kaina mamainga ta ra bala i diat tikatikai;
kari iau ga pait ot pa ra lavur tinata ta go ra
kunubu, nina iau ga vartuluai pire diat ba
diat a pait ia, ma pa dia ga pait ia.

[9] Ma ra Luluai i ga biti tagu: Di tikan tadav
ra varpit pire ra tarai Iuda ma diat dia ki
Ierusalem. [10] Dia tar lingan murmur upi ra
lavur kaina mangamangana kai ra umana
tama i diat lualua, nina dia ga ol ma pa dia
ga valongore kaugu tinata; dia tar mur ra
umana enana god upi diat a torom ta diat;
a tarai Israel ma ra tarai Iuda dia tar pue
vue kaugu kunubu nina ave ga pait ia ma
ra umana tama i diat. [11] Kari ra Luluai i
biti dari: Ea, ina tulue ra kaina taun diat,
ma i dekdek upi diat a pila tana; ma diat a
kail upi iau, ma pa ina torom ta diat. [12] Ta
nam ra bung a umana pia na pal Iuda ma
ra tarai Ierusalem diat a vana ma diat a kail
tadav ra umana god nina dia tun ra bulit
i ang na katkat pire diat; ma vakir diat a
valaun tuna diat ta ra e dia ki na malari
tana. [13] Tago kaum umana god, Iuda, dia tar
peal da kaum umana pia na pal; ma ava ga
vatur ra umana uguugu na vartabar ure ra
magit na vavirvir nina dia peal da ra umana
nga Ierusalem, a umana uguugu pi avat a
tun tar ra bulit i ang na katkat tadav Baal
tana. [14] Kari koko una araring ure go ra tarai,
ma koko una kakail ma una lulul ure diat;
tago pa ina valongore diat ta ra e ba dia kail
iau tana ure ra magit i tup diat.

[15] Kaugu vakak i kiki dave ta ra kubagu,
tago i tar pait ra mangamangana i, manga
dur? Dave bar, a vavalima ma ra kirip i
gomgom na pun vue kaum nirara pi una
langalanga? [16] A Luluai i ga vaiang tar ra
iangim ba, A davai na oliva i lubalubang,
i vakak ma ra bo na vuaina tana; i tar
vautunge ma ra ngala na katung, ma ra
umana ingarina dia tabubur. [17] A Luluai kai
ra lavur kor nina i ga vaume u i vatang ra
kaina ure u, ure ra bilak na magit ra tarai
Iuda ma ra tarai Israel dia ga pait ia, nina dia
ga vakankan iau me ba dia ga tun ra bulit i
ang na katkat tadav Baal.

Di varpit ure Ieremia

[18] Ma ra Luluai i ga vateten tar ia tagu, ma
iau ga nunure; ta nam ra bung u ga vaarike
kadia mangamangana piragu. [19] Ma iau ga
da ra nat na sip i maram nina di agur pa
ia upi ra vardodoko; ma pa iau ga nunure
ra varpit dia ga pait ia ure iau dari: Dat
a rip vakaina vue ra davai ma ra vuaina,
ma dat a rubat vue kan ra gunan ra tarai
dia laun tana, upi koko da nuk pa mule ra
iangina. [20] Ma ea, Luluai kai ra lavur kor, u
ba u varkurai takodo, ma u valar ra bala i ra
tarai ma ra nuknuk i diat, boina ba ina gire
kaum varobo pire diat, tago iau tar vaarike
kaugu vartakun piram.

[21] Kari ra Luluai i biti dari ure ra tarai
Anatot nina dia anan upi kaum nilaun, ma
dia biti, Koko una tata na propet ta ra iang i
ra Luluai kan una virua ta ra lima i vevet: [22] A
Luluai kai ra lavur kor i biti: Ea, ina babali

pire diat; a umana barmana diat a virua ta
ra pakat na vinarubu, ma ra umana natu i
diat, a umana tutana ma ra umana vavina,
diat a mat ta ra mulmulum. [23] Ma pa ta na
na ki valili pire diat, tago ina tulue ra kaina
pire ra tarai Anatot ta ra kilala na balbali
pire diat.

12

A tinata mukumuk kai Ieremia ma ra balbali kai God pirana

[1] U ti takodo, Luluai, ba dor vartoto ma u;
ma go iau mainge ina tir u ure ra varkurai:
Ta ra ava ra mangamangana kai ra umana
tena varpiam i tamtavua? Ta ra ava ra
umana tena vartuam par. dia ki bulbulu?
[2] U tar vaume diat, ma dia tar okorina; dia
tavua ma dia vuai; u bang. ta ra ngie i diat,
ma u ki vailik kan ra bala i diat. [3] Ma u,
Luluai, u nunure iau; u gire iau, ma u valar
ra nuknukigu tadav u; una al vairop diat
da ra umana sip upi ra vardodoko, ma una
vaninare diat ure ra bung na vardodoko.

[4] Aivia ra bung boko ra gunan na tabun,
ma ra umana davai ta ra gunan par diat a
makuk? A umana vavaguai dia virua ure
ra kaina mangamangana kadiat dia ki tana,
ma damana ra umana beo liuliu; tago dia
ga biti: Pa na gire ra mutuai dat. [5] Ba u
varkaul ma diat dia vanavana ka ma ra kau i
diat ma i rabu ra pakam tana, una varkorot
dave ma ra umana os? Ba u parau ta ra
gunan ba i malmal, ava bar una pait ia ta ra
lokalokor Iordan? [6] Tago ra umana turam
bula, ma diat ta ra kuba i tamam, dia tar
vavagu piram; dia tar manga oro mur u; ba
diat a tata ma ra bo na tinata piram, koko
una kapupi diat.

[7] Iau tar vana kan ra kubagu, iau tar vung
vue kaugu kakalai; iau tar nur tar nina ba
ra balagu i manga manane ta ra lima i kana
lavur ebar. [8] Kaugu kakalai i da ra leon na
pupui piragu, i tar kukukula bat iau; kari
iau tar milikuane. [9] Dave, kaugu kakalai i
da ra beo i palapalatabu piragu? Dave, ra
umana beo na vinarubu dia tur vartakalat
bat ia? Avat a vana, avat a oro varurue ra
lavur leing na pupui, avat a agur pa diat upi
diat a ian. [10] Mangoro na tena balabalaure
sip dia tar vakaina kaugu uma na vain, dia
tar rua vakaina kaugu gunan, dia tar pukue
kaugu potar na gunan upi na da ra bil i
lingling. [11] Dia tar li ia; i tangi tadav iau, tago
i kapakapana ka; a gunan par i lingling ika,
tago pa ta na i nuk pa ia. [12] A umana tena
varli dia tar vut ta ra lualuana ta ra pupui;
tago ra pakat na vinarubu kai ra Luluai i
pakapakat vue ra magit, i tur pa ia tai tika
na ngu na gunan, ma i tuk tar tai ta ra ngu
na gunan; pa ta magit i ki na malmal. [13] Dia
tar vaume ra vit, ma dia tar varurue ra kait;
dia tar manga ongor, ma pa i vadongone
diat; avat a vavirvir ta ra vuai vavat, ure ra
karangap na kankan kai ra Luluai.

[14] Ure ra umana kaina talaigu par, nina.
dia bili vakaina ra tiniba ba iau ga tul tar
ia ta kaugu tarai Israel upi diat a kale pa ia,
ra Luluai i biti dari: Ea, ina rubat vue diat
kan kadia gunan, ma ina rubat vue ra vuna
tarai Iuda livuan kan diat. [15] Ma ba iau tar
rubat vue diat, ina lilikun ma ina mari mule
diat, ma ina agur pa mule diat, tikatikai ta
kana kakalai, ma tikatikai ta kana gunan.
[16] Ma tumu diat a ongor ma ra vartovo ta
ra mangamangana kai kaugu tarai upi diat
a vavalima ta ra iangigu dari, Da ra Luluai
i laun, da dia ga tovo kaugu tarai ma ra
vavalima tai Baal, io, diat a tavua livuan ta
kaugu tarai. [17] Ma tumu pa diat a torom, io,
ina rubat vue nam ra vuna tarai, ina rubat
vamutue diat, ra Luluai i biti.

13

A vartovo ta ra vipit i kaina

[1] A Luluai i ga biti tagu dari: Una vana,
ma una kul kaum tika na vipit a mal kumau,
ma una vi pit me, ma koko una vung ia ta ra
tava. [2] Io, iau ga kul pa ra vipit da ra tinata
kai ra Luluai, ma iau ga vi pit me. [3] Ma ra
tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau dari:
[4] Una tak pa ra vipit u ga kul pa ia, nina u
vi pit me, ma una tut, ma una vana ta ra
tava alir Oiparat, ma una ive ta ra babang
na vat ki abara. [5] Io, iau ga vana, ma iau ga
ive ta ra papar a Oiparat, da ra Luluai i ga
vartuluai piragu. [6] Ma ba i ga par mangoro
na bung, ra Luluai i ga biti tagu dari: Una
tut, una vana ta ra tava alir Oiparat, ma una
vila pa ra vipit maro, nina iau ga vartuluai
piram ba una vung ive ie. [7] Iau ga vana ta
ra tava alir Oiparat, ma iau ga kakal, ma iau
ga tak pa ra vipit kan ra pakana iau ga tar
ive tana; ma ea, ra vipit i ga kaina, ma pa
i ga topa mule ta magit. [8] Io, ra tinata kai
ra Luluai i ga tadav iau dari: [9] A Luluai i
biti dari: Damana ina vabilak ra minamar
i Iuda, ma ra ngala na minamar i Ierusalem.

10 Go ra kaina tarai nina dia pue vue kaugu
tinata diat a varogop boko ma go ra vipit ba
pa i topa ta magit, tago dia mur ra karduk
na nuknuk i diat, ma dia tar mur ra umana
enana god upi diat a torom ta diat ma upi
diat a lotu tadav diat. 11 Tago da ra vipit i ki
petep ta ra livua i ra tutana, damana iau ga
vung vapetep tar ra tarai Israel tagu ma ra
tarai Iuda par, ra Luluai i biti, upi diat kaugu
tarai, ma na ngala ra iangigu tana, ma upi
da pite pa iau tana, ma upi ina mamar tana;
ma vakir dia ga torom tagu.

A vartovo ta ra lavur pal a tava dia buka

12 Kari una tatike go ra tinata ta diat: A
Luluai, ra God kai Israel, i biti dari: A lavur
pal a tava da vabuka diat ma ra polo na vain.
Ma diat a biti tam: Dave, pa ave nunure bar
ba da vabuka ra lavur pal a tava ma ra polo
na vain? 13 Io, una biti ta diat: A Luluai i
biti dari: Ea, ina valonglong tuna ra tarai
par ta go ra gunan, a umana king dia kiki
ta ra kiki na king kai David, ra umana tena
tinabar, ra umana propet, ma ra tarai par
dia ki Ierusalem. 14 Ma ina ubu gigi diat
varvargil, a umana tutana varurung ma ra
umana natu i diat a umana tutana, ra Luluai
i biti; pa ina nur vue diat, pa ina gire ung
diat, ma pa ina mari diat, ina vamutue ke
diat.

Da vavilavilau pa Iuda tago pa i nukpuku

15 Avat a valongore, ma avat a kapupi ia;
koko avat a malamala luluai, tago ra Luluai
i tar tata. 16 Avat a pite pa ra Luluai kavava
God ba pa i marum boko, ma ra kau i vavat
pa i tutukai boko ta ra lualuana dia bobotoi,
ma ba ava nuk upi ra kapa na pukue upi ra
malur na minat, ma na da ra bingnimuna.
17 Ma ona pa ava mainge ba avat a valongore,
a balagu na tangi ivai ure kavava manga-
mangana malamala luluai; ina tangi mat
ma ra matagu na lur, tago di tar vavilavilau
pa ra kikil na tarai kai ra Luluai.

18 Una ve ra king ma na i ra king dari:
Boina ba amur a vaikilik pa amur, amur a
kiki ra pia ka, tago kamumur vipuar na king
i tar bura, kamumur mari na kere na king.
19 Di tar vartakalat bat ra umana pia na pal
aro Negeb, ma pa ta na na valangalanga
diat; di tar ben vavilavilau pa Iuda parika,
di tar ben vavilavilau vapar vue diat.

20 Avat a idaidok, ma avat a gire diat dia
vana maro ra papar a labur. Akave ra kikil
di ga nur tar ia tam, kaum mari na kikil?
21 Una biti dave, ba na tibe ra umana talaim
upi diat a lua tam, tago u tar tovo diat upi
diat a bartalaina ma u? Dave, ra kinadik pa
na tup u laka, da i tup ra vavina i kakava?
22 Ma ari u nuk ia ta ra balam dari, Ta ra
ava go ra lavur magit dia monong iau? ure
kaum ngala na varpiam di vorodo vue kaum
mal, ma di vakaina u. 23 Dave, ra tutana
Etiopia na kia vue ra pal a pakana, ba ra
lepad ra tutumu ta ra ivuna? Ona dir pait
valar pa ia, avat ava la ta ra varpiam avat
a kabila pait valar pa ra boina. 24 Kari ina
korot varbaiane diat da ra timul i ra kon
nina ba ra vuvu maro ra bil i kap vue. 25 Go
kaum tiniba, nina iau ga kure tar ia tam, ra
Luluai i biti; tago u tar valubane iau, ma u
nurnur ta ra vaongo. 26 Kari ina pala vue
kaum mal ta ra luaina matam, ma da gire
ra magit u vavirvir tana. 27 Iau tar gire ra
lavur bilak na magit u papait ia, kaum lavur
nipo, ma kaum lavur kaina varting, ra kaina
mangamangana ta kaum kini na paiga na
vavina, ta ra lualuana ra pui. Na kaina tam,
Ierusalem! U kamakamale ra varvagom-
gom, aivia ra bung boko na damana?

14

A tinata ure ra e na mulmulum

1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav
Ieremia ure ra mulmulum: 2 Iuda i lingligur,
ma ra umana mataniolo dia talatalanguan,
dia kiki ra pia ma ra korkor; ma ra tin-
gangi kai Ierusalem i tar vana rikai. 3 Ma
kadia umana ngalangala dia tulue kadia
umana vilavilau upi ta tava; dia tadatadav
ra umana tung na tava, ma pa dia gire tadav
ta tava, dia lilikun ma kadia lavur pal a tava
dia pobono ko; dia ruva ma dia purpuruan,
ma dia tuba ra ulu i diat. 4 A umana tena
niipuk dia vavirvir ma dia tuba ra ulu i diat,
tago ra pia i tair tago pa i ga bata ta ra
gunagunan. 5 Maia, ra kuabar na me ta ra
pupui i kakava, ma i vana kan ra natina,
tago pa ta vura. 6 Ma ra umana kuabar na
as dia tur ta ra umana luana, dia ngeve upi
ra vuvu da ra umana kuabar na pap; ra mata
i diat i gamgavul, tago pa ta mapina davai.

7 Luluai, kaveve lavur kaina mangaman-
gana dia takun avet, ia kaka una papalum
ure ra iangim; tago kaveve lavur vinavana
irai i tup ia, ave tar piam vue u. 8 U nina ra
tarai Israel dia nurnur upi ia, u kadia tena
valaun ta ra kilala na varmonong, upi ra ava
u ki na vaira ta ra gunan, ma u da ra tena

vinavana nina i ki gil ika upi na va ta ra
marum? [9] Ta ra ava u da ra tutana i kaian,
da ra lebe ba i mama varvalaun? Ma ga u,
Luluai, u bang livuan ta vevet, ma di vatang
ra iangim ta vevet; koko una vana kan avet.

[10] A Luluai i biti dari pire go ra tarai:
Damana dia tar la ta ra tenten vurvurbit; pa
dia ga kure bat ra kau i diat; io, ra Luluai
pa i mainge diat, go na nuk pa kadia bilak
na varpiam, ma na bali kadia lavur kaina
mangamangana. [11] Ma ra Luluai i ga biti
tagu: Koko una araring ure go ra tarai upi
diat a vatur ra bo na magit. [12] Ba dia vevel
pa ina valongore kadia kinail; ma ari dia tul
tar ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra tinabar
na vuai na uma, pa ina kapupi diat; i na nila
vue ke diat ma ra pakat na vinarubu, ma ta
ra mulmulum, ma ta ra ngala na minait.

[13] Io, iau ga biti dari: Ui, Luluai God! Ea,
ra umana propet dia ve diat dari: Pa avat
a gire ra pakat na vinarubu, ma pa avat a
kairane ra mulmulum; a dovotina ina tul tar
ra malmal pire vavat ta go ra gunan.

[14] Ma ra Luluai i ga biti tagu: A umana
propet dia tata na propet ma ra tinata
vavaongo ta ra iangigu; pa iau ga tulue
diat, ma pa iau ga vartuluai pire diat, ma
pa iau ga tata pire diat; dia vaarike ra
ninana vavaongo pire vavat, ma ra tinata
na tabaran, ma ra magit vakuku, ma ra
vartuam i vuna ta ra nuknuk i diat iat. [15] Ma
ure ra umana propet dia tata na propet ta ra
iangigu ma pa iau ga tulue diat, ma dia biti
ba ra pakat na vinarubu ma ra mulmulum
pa dir a vana rikai ta go ra gunan, ra Luluai
i biti dari: Nam ra umana propet diat a
virua ta ra pakat na vinarubu ma ta ra
mulmulum. [16] Ma da okole vue ra tarai
ba dia tata na propet pire diat ta ra lavur
nga Ierusalem, a vuna ra mulmulum ma
ra pakat na vinarubu; ma pa ta na ba na
punang diat, ma kadia umana vavina, ma
ra umana natu i diat, a umana tutana ma
ra umana vavina; tago ina lolonge taun diat
ma kadia bilak na mangamangana iat. [17] Ma
una tatike go ra tinata ta diat: Boina ba na
lur ra matagu a bungbung na keake ma ra
bungbung na marum, ma koko na ngo; tago
di tar ubu natu i kaugu tarai a inip na vavina
ma ra dekdek na vinarubu, ma ra kinkin i
kamen tuna. [18] Ari iau vana uria ra pupui,
iau gire ra tarai di ga ubu diat ma ra pakat
na vinarubu; ma ari iau olo ra pia na pal,
iau bobe diat dia matmat ma ra mulmulum!
Tago dir par ra propet ma ra tena tinabar
dir vana vurvurbit ta ra gunagunan, ma pa
dir kabinana.

[19] Dave, u tar okole vakakit vue Iuda? A
balam i tar milikuane Sion bar? Ta ra ava
u ga ubu avet, ma pa i map mulai? Ave ga
bala upi ra malmal, ma pa ta bo na magit i
ga arikai, upi ra e na valavalagar, ma go ave
dadadar ika! [20] Luluai, ave gire ilam kaveve
varpiam, ma ra bilak na mangamangana kai
ra umana tama i vevet, tago ave tar piam
vue u. [21] Koko una milmilikuane avet ure
ra iangim; koko una varuva kaum kiki na
minamar; una nuk pa ia, koko una vatamam
vue kaum kunubu pire vevet. [22] Dave, ta
umana tena vavatur bar pire ra umana god
vakuku kai ra umana Tematana? Ba ra
bakut vang na vabura ra bata? U kaka,
Luluai kaveve God, u pait valar pa ia. Io,
avet a tadatadav u, tago u ga pait go ra lavur
magit par.

15

A kankan kai ra Luluai pire Iuda na tur tukum

[1] Ma ra Luluai i ga biti tagu: Gala Moses
ma Samuel dir tur ta ra luaina matagu,
gala pa ina nuknuk upi go ra tarai; una
korot vue diat kan ra luaina matagu, ma
diat a vana ka. [2] Ma ari dia tir u, Avet a
vana uve? una ve diat ba ra Luluai i biti
dari: Diat ba kai ra minat, diat a tadav ra
minat; diat ba kai ra pakat na vinarubu, diat
a tadav ra pakat na vinarubu; diat ba kai
ra mulmulum, diat a tadav ra mulmulum;
ma diat ba kai ra kini na vilavilau, diat
a vana ta ra kini na vilavilau. [3] Ma ina
tibe ra ivat na mangana ta diat, ra Luluai i
biti: a pakat na vinarubu pi na vardodoko,
a umana pap upi diat a kakakavir, ma ra
umana beo liuliu ma ra umana leing, upi
diat a varvarkonom ma diat a varvarli. [4] Ma
ina gogone vurvurbingitane diat ta ra lavur
vuna gunan ta ra rakarakan a gunagunan, a
vuna Manase natu i Esekia ra king Iuda, ma
ra magit i ga pait ia aro Ierusalem.

[5] U Ierusalem, to ia na mari u, ma to ia
na tangie u? To ia na tur pit upi na titir
ure kaum kini ba i dave? [6] A Luluai i biti:
U tar pilak vue iau, u tar vana murmur;
kari iau tar tulue ra limagu ure u, ma iau
tar vamutue u; iau tar talanguan ta ra nur
varvuai. [7] Ma iau tar vue diat ma ra vuavue
vit ta ra lavur mataniolo na gunan; iau tar

ra vue ra umana natu i diat, iau tar nila
vue kaugu tarai; pa dia ga nur vue kadia
lavur mangamangana. [8] Kadia umana ua
na vavina dia tar peal, ma ra veo ara ra
valian pata; iau tar tulue ra tena varli taun
ra umana tina i ra umana barmana ba ra
keake i ki tur; iau tar tulue vakaian ra ngala
na bunurut taun diat, ma ra nidada bula.
[9] Nina i tar kava vue lavurua i tar bilua; i tar
vung vue ra tulungeana; kana keake i tar
kuba ba i kapa boko; i ga tar vavirvir ma i
malari; ma diat dia ki valili ina nur. tar diat
ta ra pakat na vinarubu ta ra luaina mata i
kadia lavur ebar, ra Luluai i biti.

[10] Gaki, iau tia malari tago u tar kava vue
iau, a tutana di varngangar me ma ra tutana
di vartoto me ta ra gunagunan! Pa iau ga la
tar ra mani ure ra tinavua, ma ra tarai pa
dia ga la tar ra mani tagu, ma a dovotina
diat par dia vul vakaina iau. [11] A Luluai i
ga biti: A dovotina ina vaongor u pi una
ki boina; a dovotina ina kure kaum ebar ba
na lulul piram ta ra kaina e ma ta ra e na
varmonong.

[12] Dave, da bubur kutu ra palariam, a
palariam maro ra papar a labur, ma ra
palariam gobol? [13] Kaum lavur tabarikik
ma kaum lavur ngatngat na magit ina la
vakuku tar diat, ma pa ta varkul ure, a vuna
kaum lavur varpiam ta kaum lavur langun.
[14] Ma ina tulue diat varurung ma kaum lavur
ebar ta ra gunan ba pa u nunure; tago di tar
vautunge ra iap ure kaugu kankan, ma na io
taun avat.

A tinata na vamading kai ra Luluai tadav Ieremia

[15] Luluai, u nunure; una nuk pa iau, ma
una tadav iau, ma una obo pa iau ta diat
dia vakavakadik iau; koko una vapanie vue
iau ure kaum mangamangana vovovon; una
nuk pa ia ba di kaba iau ure ra iangim.
[16] Di ga tikan tadav kaum tinata, ma iau ga
konom ia; ma iau ga gugu ta kaum tinata
ma i ga ga ra balagu tana, tago di vatang
ra iangim tagu, Luluai, God kai ra lavur
kor. [17] Pa iau ga ki varurung ma diat dia
balabalaguan, ma pa iau ga gugu; iau ga
kiki vargonoi tago damana kaum varkurai,
tago u tar vabuka iau ma ra kankan. [18] Ta ra
ava kaugu kinadik i tur vatikai, ma kaugu
kinkin i dekdek ma i ole pi na map? Dave,
una da ra tava alir i vartuam piragu bar, da
ra tava i mama?

[19] Kari ra Luluai i biti dari: Ba u talil
ina agur pa mule u pi una tur ta ra luaina
matagu; ma ona u tak varbaiane ra magit
i ngatngat kan ra magit vakuku, una da
ra ngiegu; diat a lilikun piram, ma pa una
lilikun pire diat. [20] Ma ina vaki u pi una da
ra liplip na palariam gobol pire go ra tarai;
ma diat a varubu ure u, ma pa diat a ongor
pa u, tago iau ki maravut u pi ina valaun u
ma ina valangalanga u, ra Luluai i biti. [21] Ma
ina valangalanga u kan ra lima i ra umana
tena varpiam, ma ina valaun u kan ra lima i
ra dekdek na tarai di dadadar ta diat.

16

A varkurai kai ra Luluai pire ra tarai

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau
dari: [2] Koko una ben kaum tika na vavina,
ma koko una vangala ra umana bul tutana
ma ra umana bul vavina ta go ra gunan.
[3] Tago ure ra umana bul tutana ma ra umana
bul vavina ba di kava diat ta go ra gunan, ma
ure ra vaden ba dia kava diat ma ra tarai ba
dia vangala diat ta go ra gunan, ra Luluai i
biti dari: [4] Diat a mat ma ra kaina minait; pa
da tangie diat, ma pa da punang diat; diat a
da ra puputa i va ra pia; ma diat a virua ta ra
pakat na vinarubu ma ta ra mulmulum; ma
ra virua i diat a magit na nian ai ra umana
beo liuliu, ma ai ra umana leing na pui.

[5] Tago ra Luluai i biti dari: Koko una ruk
ta ra pal di lingligur tana, ma koko una
vana pi una kukukula, ma koko una tangie
diat, tago iau tar tak vue kaugu malmal kan
go ra tarai, ra Luluai i biti, kaugu varmari
ma ra bala na varmari. [6] Diat par a umana
ngala ma ra umana ikilik diat a mat ta go ra
gunan; vakir da punang diat, ma ra tarai pa
diat a tangie diat, ma pa diat a lovor mule
diat, ma pa diat a ka ra ulu i diat ure diat;
[7] ma vakir a tarai diat a pait ra nian pire diat
upi diat a vamaram diat ure ra minat; ma
vakir da vamomo diat ma ra momamomo
na varmaram ure tama i diat ba na i diat.

[8] Ma koko una vana ta ra pal na lukara upi
avat a ki varurung ma diat ta ra nian ma ta
ra nimomo. [9] Tago ra Luluai kai ra lavur kor,
ra God kai Israel, i biti dari: Ea, ta ra luaina
mata i vavat, ma ta kavava e boko, ina tigal
vango ra kakailai ma ra gara ta go ra gunan,
ra nilai ra taulai kalama a tutana, ma ra nilai
ra taulai kalama a vavina.

[10] Ma ba u vaarike go ra lavur tinata pire
go ra tarai, ma diat a biti tam, Ta ra ava ra

Luluai i tar tatike go ra lavur kaina magit
ure avet? Ava ra bilak na magit ave ga pait
ia? Ma ava ra kaina mangamangana ave ga
pait ia tadav ra Luluai kaveve God? 11 una
biti ta diat dari: Tago ra umana tama i vavat
dia tar vana kan iau, ra Luluai i biti, ma dia
ga bala mur ra umana enana god, ma dia ga
torom ta diat, ma dia ga lotu tadav diat, ma
dia ga tatavur kan iau ma pa dia ga torom ta
kaugu varkurai, 12 ma ava ga lia ta ra umana
tama i vavat ta ra kaina mangamangana,
tago ava pue ngangar ta ra kaina mamainga
ta ra bala i vavat tikatikai, ma pa ava kapupi
iau; 13 kari ina okole vairop vue avat kan go
ra gunan, ma ina ben avat ta ra gunan ba pa
ava nunure, ma ra umana tama i.vavat bula
pata; ma abara avat a torom ta ra umana
enana god ta ra bungbung na keake ma ra
bungbung na marum, tago pa ina mari avat.

14 Io, ra Luluai i biti ba ra e na vut ba pa
da vatang mule ra tinata dari, Da ra Luluai
i laun, nina i ga agur pa ra tarai Israel kan
ra gunan Aigipto; 15 dari ka, Da ra Luluai i
laun, nina i ga agur pa ra tarai Israel kan ra
gunan ta ra papar a labur, ma kan ra lavur
gunagunan i ga korot tar diat i tana. Ma ina
agur pa mule diat ta kadia gunan, nina iau
ga tabar ra umana tama i diat me.

16 Ea, ina vartuluai pa mangoro na tena
vinoara, ma diat a voare pa diat, ra Luluai i
biti; ma namur ina vartuluai pa mangoro na
tena nirovoi, ma diat a korokorot diat kan
ra lavur luana, ma ra lavur buana ik par, ma
kan ra lavur babang na vat. 17 Tago iau gire
kadia lavur mangamangana; pa dia tur ivai
kan ra matagu, ma pa di vapidik kadia bilak
na mangamangana kan ra matagu. 18 Ma
lua ina vaurua ma ra balbali ure kadia bilak
na mangamangana ma kadia varpiam; tago
dia tar vadur kaugu gunan ma ra virua i ra
magit i milmilikuan, ma dia tar vakor kaugu
tiniba ma kadia lavur bilak na mangaman-
gana.

19 Luluai, u ra dekdekigu ma kaugu pal
na rivarivan, ma kaugu bakbakit ta ra e
na varmonong, a lavur vuna tarai maro ra
lavur ngu na rakarakan a gunagunan diat a
tadav u, ma diat a biti dari: A umana tama i
vevet dia tar kale pa ka ra vaongo, a magit
vakuku ma ra magit ba pa da boina tana.
20 Dave, tika na tutana na pait kana ta umana
god, ma a dovotina vakir diat a umana god
tuna? 21 Io, avat a gire, ina vakapa diat,
go ko ina vakapa diat ure ra limagu ma ra
dekdekigu; ma diat a nunure ba ra Luluai ra
iangigu.

17

Di tar tumu vake ra varpiam kai Iuda ta ra bala i diat

1 Di tar tumu vake ra varpiam kai Iuda ma
ra pen na palariam; di tar tumu ia ma ra
vat i lamia ta ra pal a vat na bala i diat, ma
ta ra umana ram u kadia lavur uguugu na
vartabar, 2 ba ra umana natu i diat dia nuk
pa kadia lavur uguugu na vartabar ma kadia
lavur tabataba i Asera ta ra lavur bit a davai
i lubalubang ma ta ra lavur luana dia manga
tuluai. 3 U kaugu luana ta ra pupui, ina nur
tar kaum tabarikik ma kaum lavur ngatngat
na magit upi da ra vue diat, ma damana
kaum lavur tavul a lotu, ure ra varpiam ta
kaum lavur langun. 4 Ma u iat, pa una kale
mule kaum tiniba nina iau ga tabar u me;
ma ina kure u ba una tultul pire kaum lavur
ebar ta ra gunan ba pa u nunure; tago ava
tar vautunge kaugu kankan da ra iap, ma na
io pa na mutu.

5 A Luluai i biti dari: Na ti bilak nam ra
tutana ba i nurnur ta ra tarai, ma i dekdek
ta ra palapaka ka, ma ra balana i vana kan ra
Luluai. 6 Tago na ti varogop ma ra davai ta
ra bil, ma pa na gire ba ra bo na magit i vut;
ma na ki ka ta ra pakana pui i mage, ta ra
gunan i solt ma i lingling ika. 7 I ti doan nam
ra tutana ba i nurnur tai ra Luluai, ma ra
Luluai iat kana nurnur. 8 Tago na ti varogop
ma ra davai di ga vaume ta ra papar a tava,
ma i okaokor maravai ra tava alir, ma pa
na burutue ra ngala na keake, a mapina na
lubalubang ika; ma pa na ngarangarao ta ra
kilala na keake, ma pa na ngo ma ra vunuai.
9 A bala i ra tarai i lia ta ra lavur magit na
ra vartuam, ma i kaina mat; na tale to ia
pi na nunure? 10 Iau ra Luluai iau tikatikan
ta ra nuknuk i ra tarai, iau valar ra bala i
diat, upi ina vapuak ra tarai, tikatikai da
kana mangamangana iat ma varogop ma ra
buai kana papalum. 11 Da ra kakaruk i va
taun ra umana kiau ba pa i ga kapi diat,
damana nina i lu varurue ra tabarikik ma
ra mangamangana nilong; ba i patuan boko
na vana kan diat, ma ta ra mutuaina na da
ra papaua.

12 Kada pal i gomgom ia ra kiki na king,
a kaliana; papa ra turpaina i tur arama.
13 Luluai, u ba ra tarai Israel dia nurnur tana,

diat par dia vana kan u diat a ruva; diat dia
vana kan u da tumu ra iang i diat ta ra pia,
tago dia tar vana kan ra Luluai ra vunapai
ra tava na nilaun.
14 Luluai, una valagar pa iau, ma ina lagar;
una valaun iau, ma ina laun; tago iau pite
pa u. 15 Ea, dia biti tagu dari: Akave ra tinata
kai ra Luluai? Boina na vana rikai go. 16 Ma
iau, pa iau ga ngo lulut kan ra papalum na
tena varbalaurai namur tam; ma pa iau ga
kokon upi ra bung na varkurai; u tar nunure
ra tinata i irop kan ra ngiegu ta ra luaina
matam. 17 Koko una vadadar iau; u kaugu
rivarivan ta ra kaina bung. 18 Boina ba diat
dia vakadik iau diat a vavirvir, ma koko ina
vavirvir; boina ba diat a burut vakaian, ma
koko ina burut vakaian; una tulue ra kaina
bung tadav diat, ma una vamutue diat ma
ra ivu vinirua.

A Bung Sabat ia ra gomgom na bung

19 A Luluai i ga biti tagu dari: Una vana
ma una tur ta ra mataniolo kai ra tarai,
nina ra umana king Iuda dia olaolo tana ma
dia irairop tana, ma ta ra lavur mataniolo
Ierusalem, 20 ma una biti ta diat: Avat a val-
ongore ra tinata kai ra Luluai, avat a umana
king Iuda ma ra tarai Iuda par, ma avat par
ava ki Ierusalem, nina ava olaolo ta go ra
umana mataniolo. 21 A Luluai i biti dari:
Avat a balaure avat, ma koko avat a puak
pa ta kinakap ta ra Bung Sabat, ma koko
avat a olo me ta ra mataniolo Ierusalem;
22 damana koko avat a puak vairop pa ta
kinakap kan ra kuba i vavat ta ra Bung
Sabat, ma koko avat a pait ta papalum; avat
a ru ka ra Bung Sabat, da iau ga vartuluai
pire ra umana tama i vavat. 23 Ma pa dia
ga nuk pa ia, ma pa dia ga kap talinga; dia
ga karduk uka, upi koko diat a valongore,
ma koko diat a varvartovo tana. 24 Ma ari
ava ongor ma ra tinorom piragu, ra Luluai i
biti, ma pa ava kap vaolo ta kinakap ta ra
mataniolo ta go ra pia na pal ta ra Bung
Sabat, ma ava ru ka ra Bung Sabat, ma pa
ava pait ta papalum tana, 25 io, ra umana
king ma ra umana natu i ra king nina dia
ki ta ra kiki na king kai David diat a olo
ta ra mataniolo ta go ra pia na pal, diat a
ki ta ra kiki na vinavana ma ta ra umana
os, diat ma kadia umana luluai, a tarai Iuda
ma ra tarai Ierusalem; ma go ra pia na
pal na.tur vatikai. 26 Ma ra tarai diat a pot
maro ra umana pia na pal Iuda, ma maro ra
umana gunan kikil Ierusalem, ma maro ra
gunan Beniamin, ma maro ra malamale, ma
marama ra lualuana, ma maro Negeb, ma
diat a kap ra tinabar di tuntun tar ia, ma
ra umana mangana tinabar, ma ra tinabar
na vuai na uma, ma ra bulit i ang na katkat,
ma diat a kap ra umana vartabar na pite
varpa tadav ra kuba i ra Luluai. 27 Ma ari
pa ava torom tagu, ma pa ava ru ra Bung
Sabat, ma ava puak pa ra kinakap ma ava
olo me ta ra umana mataniolo Ierusalem
ta ra Bung Sabat, ina vautunge ra iap ta ra
umana mataniolo, ma na vaimur ra umana
pal na luluai Ierusalem, ma pa da pun ia.

18

A vartovo tai ra tena pait la na pia

1 Ra tinata ba ra Luluai i ga tulue tadav
Ieremia i dari: 2 Una tut, ma una vana ur ta
ra pal kai ra tena pait la na pia, ma abara
una valongore kaugu tinata. 3 Io, iau ga vana
ur ta ra pal kai ra tena pait la na pia, ma ea,
i pait kana papalum ta ra vil. 4 Ma ba ra la
i pait ia ma ra pia petpetep i kaina ka ta ra
lima i ra tena pait la, i pait mule ta ra la me,
da ra tena pait la i mainge na pait ia.
5 Io, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau
dari: 6 Avat a tarai Israel, i dekdek vang ba
ina palum avat da go ra tena pait la? ra
Luluai i biti. Ea, avat a tarai Israel, iau
palum avat varogop ra tena pait la i palum
ra pia petpetep. 7 Ta nam ra bung ba ina
varvai ure tika na vuna tarai, ma ure tika
na vuna gunan, upi da rubat vue, ma da
re vue, ma da nila vue, 8 ma ona nam ra
vuna tarai ba iau tar tata ure i nukpuku
ure kana kaina mangamangana, ina kabila
pukue ra nuknukigu ure ra kaina magit iau
ga mainge ba ina pait ia tana. 9 Ma damana
bula ta nam ra bung ba ina varvai ure tika
na vuna tarai, ma ure tika na vuna gunan,
ba da vatur ia ma da vatavua, 10 ma ona
i pait ra kaina ta ra luaina matagu, ma
pa i torom ta ra nilaigu, io, ina pukue ra
nuknukigu ure ra bo na magit iau ga biti
ba ina vadoane diat me. 11 Io, una vana ma
una ve ra tarai Iuda ma ra tarai Ierusalem
dari: A Luluai i biti dari: Ea, iau vaninare ra
kaina ure avat, ma iau nuk tika na nuknuk
ure avat; boina ba avat par tikatikai avat a
talil kan kavava kaina nga, ma avat a mal
pa kavava lavur mangamangana ma kavava
lavur papalum. 12 Ma dia biti ka: A magit
vakuku nam; tago avet a mur uka ra lavur
nuknuk i vevet iat, ma avet a pue ngangar

ta ra kaina mamainga ta ra bala i vevet
tikatikai.
13 Kari ra Luluai i biti dari: Avat a titir pire
ra umana vuna tarai ba to ia i valongore
ra magit damana; ra inip na vavina Israel
i tar pait ra magit i manga bilak. 14 Dave,
ra madoldol na mavoko aro Lebanon na
panie kan ra vat ki ta ra pupui? Ba kan ra
tava madoldol nina i alir ba maro vailik na
mama? 15 Tago kaugu tarai dia tar valubane
iau, dia tar tun ra bulit i ang na katkat tadav
ra umana god vakuku; ma di tar vabura diat
ta kadia lavur nga, ta ra lavur pal a nga
ania tana, upi diat a mur ra umana nga na
pupui ka, a umana nga ba pa di mal diat,
16 upi kadia gunan na da ra magit na kinaian
ma ra magit di vuake vatikai; diat par dia
vana pakit diat a kaian, ma diat a loe ra ulu
i diat. 17 Ina korot varbabaiane diat ta ra
luaina mata i ra ebar da ma ra taur; diat a
gire ra tamurugu, ma vakir ra matagu, ta ra
bung dia malari tana.

A varpit kai ra tarai ma ra niaring kai Ieremia

18 Ma dia ga biti: Ea, avat a mai, dat a
varpit ure Ieremia; tago ra varkurai pa na
panie kan ra tena tinabar, ma ra minatoto
pa na panie kan ra tena kabinana, ma ra
varvai pa na panie kan ra propet. Avat a
mai, dat a ub ia ma ra karamea i dat, ma
koko dat a kapupi ta kopono tinata i tatike.
19 Luluai, una nuk pa iau, ma una val-
ongore ra nilai diat ave vartoto ma diat.
20 Dave, da bali ra boina ma ra kaina ka?
Tago dia tar kal ra ubu ure kaugu nilaun.
Una nuk pa ia ba iau ga tur ta ra luaina
matam upi ina tata boboina ure diat, upi ina
tigal vue kaum ngala na kankan kan diat.
21 Kari una tul tar ra umana natu i diat ta
ra mulmulum, ma una nur tar diat ta ra
dekdek i ra pakat na vinarubu; boina ba
kadia umana vavina diat a biu, ma diat a
ua na vavina; ma boina ba ra minat na ubu
kadia tarai, ma kadia umana barmana diat
a virua ta ra pakat na vinarubu. 22 Boina ba
ra kunukula na vana rikai ta ra kubakuba i
diat ta nam ra bung ba una tulue vakaian
ra tarai na vinarubu taun diat, tago dia tar
kal ra ubu pi ina ur tana, ma dia tar kapi
kun ure ra kaugu. 23 Ma u, Luluai, u nunure
kadia lavur varpit dia ga pait ia upi diat
a ubu iau; koko una nur vue kadia bilak
na mangamangana, ma koko una pun vue
kadia varpiam kan ra luaina matam; ma ga
da vabura diat ta ra luaina matam, ma una
kure diat ta ra bung kaum kankan na arikai
tana.

19

A vartovo ta ra pal a tava i tapamar

1 Ma ra Luluai i ga biti dari: Una vana,
ma una kul tika na pal a tava ba ra tena
pait la i ga pait ia ma ra pia, ma una agur
pa ta umana patuana kai ra tarai, ma ta
umana patuana kai ra umana tena tinabar,
2 ma una vana oai ta ra male kai natu i Inom
maravai ra mataniolo Karsit, ma abara una
varvai ma ra tinata ba ina ve tar ia tam; 3 ma
una biti: Avat a valongore ra tinata kai ra
Luluai, avat a umana king Iuda, ma avat a
tarai Ierusalem; ra Luluai kai ra lavur kor,
ra God kai Israel, i biti dari: Ea, ina tulue
ra kaina tadav go ra gunan, ma ra talinga i
diat dia valongore ra varvai ure na kiinga.
4 Tago dia tar vana kan iau, ma dia tar vadur
go ra pakana, ma dia tar tun ra bulit i ang na
katkat ie tadav ra umana enana god nina ba
pa dia nunure diat, damana bula ra umana
tama i diat ma ra umana king Iuda; ma dia
ga doko mangoro na tena takodo ta go ra
pakana, 5 ma dia ga vatur ra umana tavul a
lotu kai Baal, upi diat a tun tar ra umana
natu i diat, a umana tinabar di tuntun tar
ia tadav Baal, a magit ba pa iau ga vartuluai
tana, ma pa iau ga vatang ia, ma pa i ga
arikai ta ra nuknukigu; 6 kari ra Luluai i
biti dari: Ea, ra e na vut ba pa da vatang
mule go ra pakana ba Topet, ba ra male kai
natu i Inom, da vatang ia ka ba ra male na
vardodoko. 7 Ma ina tur bat ra varkurai kai
Iuda ma kai Ierusalem upi na da ra magit
vakuku ta go ra pakana; ma ina kure ba
diat a virua ta ra pakat na vinarubu ta ra
luaina mata i kadia lavur ebar, ma diat dia
varpit upi kadia nilaun diat a ubu diat; ma
ina tabar ra umana beo liuliu ma ra umana
leing na pui ma ra virua i diat upi ra adia
magit na nian. 8 Ma ina tul tar go ra pia na
pal upi na da ra magit di kaian tana ma di
vuake; diat par dia vana pakit diat a kaian
ma diat a vuake ure ra lavur magit i tup ia.
9 Ma diat a en boko ra vio i ra umana natu i
diat, a umana tutana ma ra umana vavina,
ma diat a en vargiliane ra vio i diat, ba kadia
lavur ebar ma diat dia anan upi kadia nilaun
dia arung bat diat, ba dia vila vartakalat bat
diat, ma ba ra kini na malari i monong diat.

[10] Io, una pamar ra pal a tava ta ra luaina
mata i ra tarai ava varagur ma diat, [11] ma una
biti ta diat: A Luluai kai ra lavur kor i biti
dari: Damana ina pamar gigi go ra tarai ma
go ra pia na pal, da di pamar gigi ra la ra
tena pait la na pia i ga pait ia, ma i dekdek
upi da pakan guve mule; ma da pupunang
aro Topet tago pa ta maup mulai irai.
[12] Damana ina pait ia ta go ra pakana, ra
Luluai i biti, ma ta ra tarai tana, ma ina pait
varogopane go ra pia na pal ma Topet; [13] ma
ra lavur pal Ierusalem, ma ra palpal kai ra
umana king Iuda, nina dia dur, diat a da ra
gunan Topet, a lavur pal di tar tun tar ra
bulit i ang na katkat tadav ra kor arama ra
maup ta ra ul a pal tana, ma di tar lolonge
ra tinabar na nimomo ure ra umana enana
god.
[14] Ma Ieremia i ga vut maro Topet, uina ra
Luluai i ga tar tulue pi na tata na propet ie,
ma i ga tur ta ra bala na gunan ta ra kuba i ra
Luluai, ma i ga biti ta ra tarai par: [15] A Luluai
kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari:
Ea, ina tulue ra lavur kaina magit par iau
tar vatang ia taun go ra pia na pal ma taun
kana lavur gunan; tago dia ga karduk uka,
upi koko diat a valongore kaugu tinata.

20

Da vakaina Paskur tago i vung ra kau i Ieremia ta ra babat keke

[1] Io, Paskur natu i Imer ra tena tinabar, a
luluai na varbalaurai ta ra kuba i ra Luluai,
i ga valongore Ieremia ba i tata na propet
ure go ra lavur magit. [2] Ma Paskur i ga kita
Ieremia ra propet, ma i ga varuk ra kauna
ta ra babat keke ta ra mataniolo Beniamin
nina i tur arama, ta ra kuba i ra Luluai.
[3] Ma ta ra kubak tana Paskur i ga pala vue
Ieremia kan ra babat keke. Ma Ieremia i ga
biti tana: A Lulukai pa i vatang ra iangim
ba Paskur, i tar vatang ia ba Magor-Misabib.
[4] Tago ra Luluai i biti dari: Ea, una da ra
magit na bunurut piram mulai ma pire ra
umana talaim; ma diat a virua ta ra pakat na
vinarubu kai kadia lavur ebar, ma ra matam
na gire; ma ina tul tar Iuda par ta ra lima i ra
king Babilon, ma na ben vavilavilau pa diat
uro Babilon, ma na ubu diat ma ra pakat na
vinarubu.
[5] Ma go bula, ina tul tar ra lavur magit
kai go ra pia na pal, ma ra lavur magit di
ga varurue, ma ra lavur ngatngat na magit
tana, ma ra lavur ngatngat na magit kai ra
umana king Iuda, ina tul tar diat ta ra lima
i kadia lavur ebar, ma diat a ra pa diat, ma
diat a vatur vake diat, ma diat a mulue diat
uro Babilon. [6] Ma u Paskur, ma diat par dia
ki ta ra kubam, da ben vavilavilau avat; una
vana uro Babilon, ma una mat ie, ma da
punang i u abara, avat ma ra umana talaim
par nina u ga tatike ra tinata na propet
vavaongo pire diat.

A tinata na niligur kai Ieremia

[7] Ea Luluai, u tar lam pa iau, ma iau tar
ongo; u dekdek ta mimir, ma u tar ongor
pa iau; iau da ra magit na varkulumai ta
ra bungbung par, a tarai par dia gi iau.
[8] Tago ra lavur bung iau tata tana iau kukula;
iau oraoro dari: A vinarubu ma ra vinirua!
Tago ra tinata kai ra Luluai ia ra magit di
vul iau tana, ma ra magit na varkulumai, ta
ra bung parika. [9] Ma tumu iau biti, Pa ina
vatang mule, ma pa ina varvai mulai ta ra
iangina, io, ra balagu i kairane ra biro na
iap ta ra urugu, ma iau talanguan ma ra kini
vamadudur vue, ma i dekdek ba ina tigal
bat ia. [10] A dovotina iau valongore mangoro
dia tata kaina ure iau, ma ra varvaburut i
tur kikil iau. A umana talaigu ave tar varlair
ma diat, dia nuk upi kaugu bunura, ma dia
biti: Avat a takun ia, ma avet bula avet a
takun ia; kan da lam valar pa ia, ma dat
a ongor pa ia, ma dat a obo pa dat i tana.
[11] Ma ra Luluai, a dekdek na tena niongor,
i ki maravut iau; kari diat dia vakadik iau
diat a bura, ma pa diat a ongor pa iau; diat
a ruva tuna boko, tago pa diat a pait valar pa
ia, diat a vavirvir ma ra ngala na vavirvir ba
pa da valubane. [12] Ma u, Luluai kai ra lavur
kor, u ba u valar ra umana tena takodo, u ba
u gire ra bala i ra tarai ma ra nuknuk i diat,
boina ba ina gire ra varobo pire diat; tago
iau tar vaarike kaugu kini piram. [13] Avat a
kakailai tadav ra Luluai, avat a pite pa ra
Luluai; tago i tar valangalanga ra nilaun
kai ra luveana kan ra lima i ra umana tena
varpiam.
[14] I ti kaina ra bung nina di ga kava iau
tana; koko da pite pa ra bung nagu i ga kava
vue iau tana. [15] I ti kaina nam ra tutana ba i
ga ve tamagu dari, Di tar kava kaum tika na
bul tutana, ma i ga vagugu ia. [16] Ma boina
ba nam ra tutana na da ra umana pia na
pal ra Luluai i ga vue pukue vue diat, ma
pa i ga mari diat; boina ba na valongore ra

kunukula ta ra malana, ma ra varvareo ba ra
keake i ki tur, [17] tago pa i ga ubu iau ta ra bala
i nagu; damana nagu na ga da kaugu tung
na minat, ma ra balana na ga ngala vatikai.
[18] Ta ra ava iau ga vana rikai ta ra tatal na
bul upi na tup iau ra papalum ma ra niligur,
ma upi ina laun vue kaugu lavur bung ma ra
vavirvir?

21

Da li vue Ierusalem

[1] A Luluai i ga tulue go ra tinata tadav
Ieremia ta nam ra bung ba ra king Sedekia
i ga tulue Paskur natu i Malkia pirana, dir
ma Sepania natu i Maseia ra tena tinabar,
ma ra tinata dari: [2] Iau lul u ba una matoto
pire ra Luluai ure dat, tago Nebukadnesar
ra king Babilon i varubu ure dat; kan ra
Luluai na mari dat varogop ma kana lavur
enana papalum, upi Nebukadnesar na vana
kan dat.

[3] Ma Ieremia i ga biti ta dir: Amur a ve
Sedekia dari: [4] A Luluai ra God kai Israel
i biti dari: Ea, ina valilie ra vargal ta ra
lima i vavat, nina ava varubu bat ra king
Babilon ma ra tarai Kaldea me, nina dia
tur vartakalat bat avat ta ra papar a liplip
maro, ma ina varurue diat tar ta ra bala i
go ra pia na pal. [5] Ma iau iat ina ubu avat
ma ra limagu ba iau tulue, ma damana ma
ra ongor na limagu, ta ra kulot, ma ta ra
nginangal, ma ta ra ngala na kankan. [6] Ma
ina ubu diat par dia ki ta go ra pia na pal,
a tarai ma ra lavur vavaguai; diat a mat ta
ra ngala na minait. [7] Ma ra Luluai i biti:
Namur ina tul tar Sedekia ra king Iuda, ma
kana umana tultul, ma ra tarai, diat dia tar
mat valili ta go ra pia na pal ta ra ngala na
minait, ma ta ra pakat na vinarubu, ma ta
ra mulmulum, ta ra lima i Nebukadnesar ra
king Babilon, ma ta kadia lavur ebar, ma ta
diat dia anan upi kadia nilaun; ma na ubu
diat ma ra mangi na pakat na vinarubu; pa
na nur vue diat, pa na gire ung diat, ma pa
na mari diat.

[8] Ma una ve go ra tarai ba ra Luluai i
biti dari: Ea, iau vatur ra nga na nilaun
ma ia nga na minat ta ra luaina mata i
vavat. [9] Nina ba na kiki ta go ra pia na pal
na virua ta ra pakat na vinarubu, ma ta ra
mulmulum, ma ta ra ngala na minait; ma
nina ba na irop ma na nur tar ia iat mulai ta
ra tarai Kaldea dia ki kikil bat avat, na laun,
ma na vatur vake kana nilaun da ra magit
i ra pa ia. [10] Tago iau lingalingan upi go ra
pia na pal upi ina vakaina, ma vakir upi na
boina, ra Luluai i biti; da tul tar ia ta ra lima
i ra king Babilon, ma na tun vue ma ra iap.

A umana tinata na varvabilak ure ra umana king Iuda

[11] Ma ure ra kuba i ra king Iuda, avat a
valongore ra tinata kai ra Luluai, [12] avat ta
ra kuba i David. A Luluai i biti dari: Avat
a varkurai takodo ta ra malana, ma avat
a valaun nina di ga loalong pirana kan ra
lima i ra tena arung varbat; kan ra karangap
i kaugu kankan na vana rikai da ra iap,
ma na io ma pa ta na na pun valar pa
ia, tago kavava mangamangana i tar kaina.
[13] Ea, u ba u kiki ra male, u ra vat ki ta
ra tamataman, iau papait na tur bat u, ra
Luluai i biti; avat ba ava biti: To ia na vana
ur pi na varubu ma dat, ma to ia na olo ra
kuba i dat? [14] Ma ina pait ra balbali pire
vavat varogop ma ra vuai kavava papalum,
ra Luluai i biti; ma ina vautunge ra iap ta
kana lokor, ma na vaimur ra lavur magit i
tur kikil ia.

22

[1] A Luluai i ga biti dari: Una vana ur ta
ra kuba i ra king Iuda, ma una tatike go ra
lavur tinata ie, [2] ma una biti dari: U ra king
Iuda, nina u ki ta ra kiki na king kai David,
una valongore ra tinata kai ra Luluai, avat
ma kaum umana tultul ma kaum tarai nina
dia olaolo ta go ra mataniolo. [3] A Luluai
i biti dari: Avat a pait ra varkurai ma ra
mangamangana takodo, ma avat a valaun
nina di ga loalong pirana kan ra lima i ra
tena arung varbat; koko avat a ki taun ra
vaira, ra nat na ling, ma ra ua na vavina,
ma koko avat a vakaina diat, ma koko avat a
doko ra umana tena takodo ta go ra gunan.

[4] Tago ona ava pait go ra magit, a umana
king nina dia ki ta ra kiki na king kai David
diat a olo ta ra mataniolo ta go ra pal, diat
a vanavana ma ra kiki na vinavana ma diat
a ki ra os, diat ma kadia umana tultul, ma
kadia tarai bula. [5] Ma ona pa ava valongore
go ra lavur tinata, iau vavalima ta ra iangigu
iat, ra Luluai i biti, ba go ra pal na lingling
ika.

[6] Tago ra Luluai i biti dari ure ra kuba i
ra king Iuda: U da Gilead piragu, ma da ra
ul a Lebanon, ma a dovotina ina nila vue
u pi una da ra bil ma da ra umana pia na
pal dia kapakapana ka. [7] Ma ina vaninare ra

umana tena varli ure u, tikatikai ma kana
vargal; ma diat a mut vue kaum lavur vakak
na tagatagal, ma diat a tarie diat ta ra iap.
8 Ma mangoro na vuna tarai diat a vana
pakit go ra pia na pal, ma diat a tir
vargiliane diat dari: Ta ra ava ra Luluai i tar
pait go ra magit ta go ra ngala na pia na pal?
9 Ma da bali ia dari: Tago dia tar vana kan ra
kunubu kai ra Luluai kadia God, ma dia tar
lotu tadav ra umana enana god, ma dia tar
torom ta diat.
10 Koko avat a tangie nina i tar mat, ma
koko avat a tabun ure; avat a manga tangie
ke nina i vana irai, tago pa na talil mulai,
ma pa na gire mule kana gunan iat. 11 Tago
ure Salum natu i Iosia ra king Iuda, nina i ga
kia vue tamana Iosia ta ra kini na king, ma i
ga mareng kan go ra gunan, ra Luluai i biti
dari: Pa na lilikun mulai uti; 12 na mat ika ta
nam ra gunan di ga ben vavilavilau pa ia tar
tana, ma pa na gire mule go ra gunan.
13 Na ti kaina nam ba na pait ra kubana
ma ra mangamangana gegagege, ma kana
umana pakapakana pal ma ra mangaman-
gana pa i takodo; nina i vapapalum talaina
ma pa i kul ia, ma pa i tul tar kana vapuak
tana; 14 nina i biti, Ina pait kaugu ta pal a
kaliana, ma ina vangala ra umana pakana
pal tana, ma i mal ra umana mata na kalan-
gar tana; ma di bak ia ta ra balana ma ra
pal a davai, a tagatagal, ma di kola ma ra
meme. 15 Dave, una ki na king vang tago
u ongaongor upi una lia ma ra tagatagal?
Dave, tamam pa i ga ian ma pa i ga momo
vang, ma i ga pait ra mangamangana i dovot
ma i takodo? Nam ra e i ga boina pirana.
16 I ga kure mal ra magit kai ra luveana ma
nina i ki na niiba; nam ra e i ga boina. Pa di
nunure ilam iau ta nam ra mangamangana
laka? ra Luluai i biti. 17 Ma ra matam ma ra
balam pa i nuk upi ta enana magit mulai,
ia kaka upi ra nilong, ma upi una doko ra
umana tena takodo, ma upi ra arung varbat,
ma upi una vakavakaina.
18 Kari ra Luluai i biti dari ure Ieoiakim
natu i Iosia ra king Iuda: Pa da tangi ure
dari, Ui turagu! ba, Ui taigu! Pa da tangi ure
dari, Ui luluai! ba, Ui kana minamar! 19 Da
punang ia da di punang ra as, da al vairop
ia ma da vue vaire vue kan ra mataniolo na
pia na pal Ierusalem.
20 Una tutua urama Lebanon, ma una
oraoro, ma una tak ra ngiem aro Basan; ma
una kukula maro Abarim, tago ra umana
talaim par dia tar virua. 21 Iau ga tata piram
ba u ga ki mamal, ma u ga biti ka: Pa iau
mainge ba ina valongore. Damana kaum
mangamangana papa ra bung u ga bul tana,
pa u ga torom ta ra nilaigu. 22 Ra vuvu
na tabatabar kaum lavur tena varbalaurai,
ma ra umana talaim diat a vana ta ra kini
na vilavilau; a dovotina ta nam ra bung
una vavirvir ma una purpuruan ure kaum
lavur bilak na mangamangana. 23 U ba u
ki aro Lebanon ma u mal pa kaum po ta
ra tagatagal, una ti manga malari ba ra
kinadik na tup u da ra kinadik i tup ra
vavina i kakava!
24 Da iau laun, ra Luluai i biti, gala Konia
natu i Ieoiakim ra king Iuda ia ra domol ta
ra limagu tuna, gala ina ule vue u 25 ma ina
tul tar u ta ra lima i diat dia anan upi kaum
nilaun, ma ta ra lima i diat ba u burutue
diat, a lima i Nebukadnesar ra king Babilon
ma ra lima i ra tarai Kaldea. 26 Ma ina okole
vue u, amur ma tinam nina i ga kava u, ma
ina vaki amur ta ra enana gunan ba pa di ga
kava amur tana, ma amur a mat ie. 27 Ma pa
dir a talil ta ra gunan dir bala upi ia.
28 Dave, go ra tutana Konia pa dir varogop
ma ra la i tapamar, ma di pue vue? Pa dir
varogop vang ma ra la pa di manane? Ta
ra ava di tar okole vue diat ma ra umana
bul mur tana, ma di tar vue tar diat ta
ra gunan ba pa dia nunure? 29 A gunan, a
gunan, a gunan, una valongore ra tinata kai
ra Luluai! 30 A Luluai i biti dari: Avat a tumu
vake ra iang i go ra tutana, a biu na tutana,
a tutana ba pa na tavua kana papalum; tago
pa ta bul mur tana na tavua ma na ki ta ra
kiki na king kai David, ma na varkurai mulai
ati Iuda.

23

Ra ibaiba na tarai diat a lilikun

1 A Luluai i biti: Na kaina pire ra umana
tena varbalaurai nina dia vakavakaina ma
dia korot varbabaiane ra umana sip ba iau
tabar diat. 2 Io, ra Luluai ra God kai Israel i
biti dari ure ra umana tena varbalaurai ba
dia tabatabar kaugu tarai: Ava tar imimire
varbabaiane kaugu kikil na sip, ma ava tar
korot vue diat, ma pa ava ga laume diat; ea,
ina bali kavava kaina mangamangana pire
vavat, ra Luluai i biti. 3 Ma ina varurue ra
ibaiba ta kaugu kikil na sip maro ra lavur
gunagunan iau ga korot tar diat i tana, ma

ina agur pa mule diat ta kadia lavur liplip na
sip; ma diat a varvangala ma diat a pepeal.
4 Ma ina tibe ra umana tena varbalaurai pire
diat nina diat a tabatabar diat; ma pa diat a
burut mulai, ma pa diat a ururian, ma pa ta
tikai na rara, ra Luluai i biti.

5 Ea, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba ina
vatavua tika na ibul i David, a takodoina,
ma na ki na king ma na varkurai ma ra
kabinana, ma na pait ot pa ra varkurai ma
ra mangamangana takodo ta ra gunan. 6 Ta
kana kilala da valaun Iuda, ma Israel na ki
bulu; ma da vatang ra iangina ba, ra Luluai
kada mangamangana takodo.

7 Kari ra Luluai i biti: Ra e na vut ba pa
da biti mulai dari, Da ra Luluai i laun, nina
i ga ben vairop ra tarai Israel kan ra gunan
Aigipto; 8 dari ka, Da ra Luluai i laun, nina
i ga ben vairop ra tarai Israel kan ra gunan
ta ra papar a labur, ma kan ra lavur gunan
par i ga korot tar diat i tana, ma i ga agur pa
diat; ma diat a ki ta kadia gunan iat.

A tinata na vartakun ure ra umana propet vavaongo

9 Ure ra umana propet: A balagu i
takunuan, a lavur urugu dia dadadar; iau
da ra tutana i longlong ma ra nimomo, da
ra tutana ba ra vain i tar ongor pa ia, ure
ra Luluai ma ure kana lia na tinata. 10 Tago
ra gunan i kor ma ra umana tena nipo;
tago ra gunan i lingligur ure ra tinata na
varvabilak; a umana pia na vura ta ra pupui
dia tar makuk. Kadia mangamangana i
bilak, ma pa i takodo kadia niongor. 11 Tago
ra propet ma ra tena tinabar dir par a ura
vakuku upi God; maia, ta ra kubagu iat iau
tar na tadav kadir bilak na mangamangana,
ra Luluai i biti. 12 Kari kadia nga na da ra nga
i duladula ta ra bobotoi, da korot tar diat
i tana ma diat a bura tana; tago ina tulue
ra kaina pire diat ta ra kilala na balbali pire
diat, ra Luluai i biti. 13 Ma iau ga na tadav
ra mangamangana papaua pire ra umana
propet Samaria; dia ga tata na propet tai
Baal, ma dia ga varara kaugu tarai Israel.
14 Pire ra umana propet Ierusalem bula iau
tar gire tika na bilak na magit; dia pait ra
nipo, ma dia vanavana ta ra vaongo, ma dia
vapatuan ra lima i ra umana tena varpiam,
ma damana pa ta tikai i vana tapuku kan
kana bilak na mangamangana; diat par dia
da Sodom piragu, ma ra tarai na gunan dia
da Gomora.

15 Io, ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari
ure ra umana propet: Ea, ina tabar diat ma
ra magit i mapak, ma ina vamomo diat ma
ra tava mapak; tago ta ra gunagunan par ra
mangamangana vakuku i tar vana rikai kan
ra umana propet Ierusalem. 16 A Luluai kai
ra lavur kor i biti dari: Koko avat a kapupi
ra tinata kai ra umana propet ba dia tata
na propet pire vavat; dia tovo tar ra magit
vakuku ta vavat; dia tatike ra ninana na
nuknuk i diat iat, ma vakir ra tinata ba i
arikai ta ra ngie i ra Luluai. 17 Dia vala biti ta
diat dia pidimuane iau, Ra Luluai i tar biti
ba avat a ki na malmal; ma dia biti pire diat
par dia pue ngangar ta ra kaina mamainga
ta ra bala i diat, Pa ta kaina na tadav avat.
18 Tago to ia i ga tur ta ra kivung kai ra
Luluai, upi na nunure kana tinata ma upi na
valongore? To ia i ga nuk pa kana tinata, ma
i ga valongore? 19 Gire, ra ngala na ubar kai
ra Luluai! Kana kulot i tar vana rikai da ra
kalivuvur; ma na tut taun ra ulu i ra umana
tena varpiam. 20 A kankan kai ra Luluai pa
na ngo pit, na pait ot pa ka ra lavur nuknuk
ta ra balana; ta ra mutuaina na kapa muka
pire vavat.

21 Pa iau ga tulue go ra umana propet, diat
iat dia ga vutvut; pa iau ga tata pire diat,
diat iat dia ga tata na propet. 22 Ma gala
dia ga tur ta kaugu kivung, gala dia ga ve
kaugu tarai ta kaugu tinata, ma gala dia ga
ben vatalil diat kan kadia kaina nga ma kan
kadia kaina mangamangana.

23 Dave, iau a God ba i ki maravai ka, ra
Luluai i biti, ma vakir a God ba i ki vailik
laka? 24 Dave, ta tikai na ki dongdong ta
ra lokalokor upi koko ina gire? ra Luluai
i biti. Pa iau kor laka ta ra bala na bakut
ma ta ra rakarakan a gunagunan? ra Luluai
i biti. 25 Iau tar valongore ra tinata kai ra
umana propet nina dia tata na propet ma
ra vaongo ta ra iangigu ma dia biti, Iau tar
ririvon, iau tar ririvon. 26 Aivia ra bung boko
ba ra nuknuk i ra umana propet vavaongo
na damana, a nuknuk i ra umana propet na
vartuam ba i vuna ta ra bala i diat iat? 27 Dia
nuk ia ba diat a tovo kaugu tarai ma kadia
lavur ririvon ba dia ve vargiliane diat ure,
upi diat a valubane ra iangigu, da ra umana
tama i diat dia ga valubane ra iangigu ma
dia ga nuk pa Baal. 28 Nam ra propet ba kana
ta ririvon, boina na vaarike ra ririvon; ma
nina ba i vatur vake kaugu tinata, boina na
tatike kaugu tinata ma ra dovotina. A timul

i ra vit dir dave ma ra vuai ra vit? ra Luluai i
biti. [29] Dave, kaugu tinata pa i da ra iap laka,
ra Luluai i biti, ma pa i da ra tututut ba na
pamar gigi ra vat ki?
[30] Kari iau tur bat ra umana propet nina
dia long kaugu tinata ta diat varvargil, ra
Luluai i biti. [31] Ea, iau tur bat ra umana
propet nina dia tak ra ngie i diat ma dia
biti: ra Luluai i biti. [32] Ea, iau tur bat diat
dia tata na propet ma ra ririvon vavaongo,
ma dia ve kaugu tarai, ma dia varara diat ma
kadia vartuam ma ta kadia vavagia vakuku,
ra Luluai i biti; ma pa iau ga tulue diat, ma
vakir iau ga vartuluai pire diat, ma pa diat a
vadongone muka go ra tarai, ra Luluai i biti.
[33] Ma ba go ra tarai, ba ta propet, ba ta
tena tinabar, diat a tir u dari, Ava ra mamat
na magit kai ra Luluai? io, una ve diat, Avat
ra mamat na magit! Ina vung vue avat, ra
Luluai i biti. [34] Ma ure ra propet, ma ure ra
tena tinabar, ma ure ra tarai ba diat a biti,
Ra mamat na magit kai ra Luluai, ina balbali
pire nam ra tutana ma diat ta ra kubana.
[35] Avat a vatang ia dari, tikatikai pire talaina
ma tikatikai pire turana, Ava ra balbali kai
ra Luluai? ma, Ava ra Luluai i tar tatike?
[36] Ma koko avat a vatang mule ra mamat na
magit kai ra Luluai, tago ra mamat na magit
ia ra tinata kai ra tarai tikatikai, ma ava tar
pukue varara ra tinata kai ra God i laun, kai
ra Luluai kai ra lavur kor kada God. [37] Una tir
ra propet dari, Ava ra balbali kai ra Luluai
piram? ma dari, Ava ra Luluai i tar tatike?
[38] Ma ona ava biti, Ra mamat na magit kai
ra Luluai, io, ra Luluai i biti dari: Tago ava
tatike go ra tinata, Ra mamat na magit kai
ra Luluai, ma iau tar vartuluai pire vavat
dari, Koko avat a biti, Ra mamat na magit
kai ra Luluai, [39] io, ina nuk vakakit vue avat,
ma ina vung vue avat ma ra pia na pal nina
iau ga tul tar ia ta vavat ma ta ra umana
tama i vavat kan ra luaina matagu; [40] ma
ina vaki vatikene ra varvul ta vavat, ma ra
vavirvir pa na mutu, ma pa da valubane.

24

A vartovo ta ra umana lovo dia boina ma ta diat dia kaina

[1] Ba Nebukadnesar ra king Babilon i ga tar
ben vavilavilau vue Iekonia natu i Ieoiakim
ra king Iuda kan Ierusalem, diat ma ra
umana luluai Iuda varurung ma ra umana
tena madaka ma ra umana tena madaka
ta ra palariam, ma i ga tar vaki diat aro
Babilon, ra Lululai i ga vaarike go ra ninana
piragu: Iau ga gire ra ura rat na lovo di
ga vung dir ta ra luaina mata i ra pal li
gomgom kai ra Luluai. [2] Tika na rat ra lovo
tana i boina tuna, da ra luaina minatuka;
ma ta ra rat ra lovo tana i kaina tuna, ma pa
dia topa ra nian, dia kaina damana. [3] Ma ra
Luluai i ga biti tagu: Ieremia, u gire ra ava?
Ma iau ga biti: A umana lovo; a bo na lovo i
boina tuna; ma ra kaina lovo i kaina muka,
ma pa i topa ra nian, i kaina damana. [4] Ma
ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: [5] A
Luluai ra God kai Israel i biti dari: A umana
vilavilau Iuda, nina iau tar tulue diat kan
go ra gunan ta ra gunan kai ra tarai Kaldea,
diat a varogop ma ra boina piragu, da go
ra umana bo na lovo. [6] Tago ina mataure
diat upi diat a ki boina, ma ina agure pa
mule diat tar ta go ra gunan; ma ina vatur
diat, ma pa ina rip vue diat; ma ina vaume
diat, ma pa ina rubat vue diat. [7] Ma ina tul
tar ra nuknuk i diat ba na nunure ba iau ra
Luluai; ma diat kaugu tarai, ma iau kadia
God boko, tago diat a lilikun piragu ma ra
bala i diat parika. [8] Ma ra Luluai i biti dari:
Da ra umana kaina lovo ba pa dia topa ra
nian tago dia kaina tuna, damana ina nur
vue Sedekia ra king Iuda, ma kana lavur
luluai, ma ra ibaiba ta ra tarai Ierusalem
ba dia ki valili ta ra gunan, ma diat dia ki
ta ra gunan Aigipto. [9] Ina nur vue diat upi
da gogone vakaina diat ta ra lavur vuna
gunan ta ra rakarakan a gunagunan, upi
diat a da ra magit na vavirvir, ma ra magit
na varkulumai, ma ra magit na varvul, ma
ra bilak na magit, ta ra lavur gunan ba ina
korot tar diat i tana. [10] Ma ina tulue ra pakat
na vinarubu, ma ra mulmulum, ma ra ngala
na minait, pire diat tuk tar ta ra bung diat
a panie kan ra gunan ba iau ga tul tar ia ta
diat ma ta ra umana tama i diat.

25

Babilon na vakaina Iuda a lavurua na vinun na kilakilala

[1] Go ra tinata i ga tadav Ieremia ure
ra tarai Iuda par, ta ra vaivatina kilala
Ieoiakim natu i Iosia i ga king Iuda tana
(nina ba ra luaina kilala Nebukadnesar i ga
ki na king aro Babilon), [2] ma Ieremia i ga
tatike ta ra tarai Iuda par, ma ta diat par dia
ga ki Ierusalem, dari: [3] Papa ra kilala a vinun
ma a utul Iosia natu i Amon i ga ki na king
aro Iuda, tuk tar ta ra bung gori, a ura vinun

ma a utul a kilala parika, ra tinata kai ra
Luluai i ga tadatadav iau, ma iau ga tar vala
tata pire vavat ma pa iau ga vavabing; ma
pa ava ga kapupi ia. 4 Ma ra Luluai i ga vala
tulue kana umana tultul a umana propet
pire vavat, ma pa i ga vavabing; ma pa ava
ga kapupi ia, ma pa ava ga kap talinga; 5 ma
dia ga biti: Avat a vana tapuku, tikatikai
kan kana kaina nga, ma kan kavava kaina
mangamangana, ma avat a ki ta ra gunan ra
Luluai i ga tul tar ia ta vavat ma ta ra umana
tama i vavat, papa ania ma pa na mutu;
6 ma koko avat a mur ra umana enana god
upi avat a torom ta diat, ma upi avat a lotu
tadav diat, ma koko avat a vakankan iau ma
ra papalum na lima i vavat; ma pa ina bili
vakaina avat. 7 Ma pata, pa ava ga kapupi
iau, ra Luluai i biti, upi avat a vakankan iau
ma ra papalum na lima i vavat ma avat a
kaina tana.

8 Kari ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari:
Tago pa ava ga kapupi kaugu tinata, 9 ina
vartuluai upi ra lavur vuna tarai par maro
ra papar a labur, ra Luluai i biti, ma ina
vartuluai upi kaugu tultul Nebukadnesar ra
king Babilon, ma ina agur pa diat tadav go
ra gunan, ma tadav ra tarai dia ki tana, ma
tadav ra umana vuna tarai kikil diat; ma
ina vamutue vakakit vue diat, ma ina vaki
diat da ta magit na kinaian, ma ra magit di
vuake, ma ra magit na vavirvir vatikai. 10 Go
bula, ina vapanie vue ra gara ma ra gugu
kan diat, ra nilai ra taulai kalama a tutana,
ma ra nilai ra taulai kalama a vavina, ra nilai
ra vat na uduudu, ma ra kapa i ra lamp na
birao. 11 Ma go ra gunan par na lingling,
ma da kaian tana; ma go ra umana vuna
tarai diat a toratorom ta ra king Babilon
lavurua na vinun na kilakilala. 12 Ma ba i ot
ra lavurua na vinun na kilakilala, ina pait ra
balbali pire ra king Babilon, ma pire nam ra
vuna tarai ure kadia kaina mangamangana,
ma pire ra gunan kai ra tarai Kaldea; ma
ina li vatukum vue, ra Luluai i biti. 13 Ma
kaugu lavur tinata par ba iau ga tatike ure,
na ti ot ta nam ra gunan, a lavur magit par
di ga tumu ia ta go ra buk, nina Ieremia i
ga tata na propet tana ure ra lavur vuna
tarai. 14 Tago mangoro na vuna tarai ma
ra umana ngala na king diat a kabila ben
vavilavilau pa diat; ma ina vabongon diat
da i topa kadia lavur mangamangana, ma ra
papalum na lima i diat.

A momamomo na kankan ure ra lavur vuna tarai

15 Tago ra Luluai ra God kai Israel i biti
tagu dari: Una tak pa ra momamomo kan
ra limagu, nina ra vain na kankan i tur tana,
ma una vamomo ra lavur vuna tarai me ba
ina tulue u pire diat. 16 Ma diat a momo, ma
diat a vana lebalebe, ma diat a longlong, ure
ra pakat na vinarubu ba ina tulue pire diat.
17 Ma iau ga tak pa ra momamomo kan ra
lima i ra Luluai, ma iau ga vamomo ra lavur
vuna tarai par me. nina ra Luluai i ga tulue
iau pire diat, 18 Ierusalem, ma ra umana pia
na pal Iuda, ma ra umana king tana, ma ra
umana luluai tana, upi diat a lingling, ma
upi diat a magit na kinaian, ma ra magit di
vuake, ma ra bilak na magit; ma gori i tar
damana; 19 Parao ra king Aigipto, ma kana
umana tultul,, ma kana umana luluai, ma
kana tarai par, 20 ma ra umana vaira; ma ra
umana king par ta ra gunan Us, ma ra lavur
king par ta ra gunan kai ra tarai Pilistia
(Askelon, Gasa, Ekron, ma ra ibaiba Asdod);
21 Edom, Moab, ma ra tarai Amon; 22 ma ra
umana king Tiro par, ma ra umana king
Sidon par, ma ra umana king ta ra gunan ra
valian ta ra papar a ta maro; 23 Dedan, Tema,
Bus, ma diat par dia gele ra ulu i diat; 24 ma ra
lavur king Arabia par, ma ra lavur king kai
ra lavur mangana tarai dia ki ra bil; 25 ma ra
lavur king Simri par, ma ra lavur king Elam,
ma ra lavur king par kai ra tarai Media; 26 ma
ra lavur king ta ra papar a labur, diat dia ki
maravai ma diat dia ki vailik, diat parpar;
ma ra lavur vuna gunan par ra pia ta ra
rakarakan a gunagunan; ma ra king Babilon
na momo namur ta diat.

27 Ma una ve diat ba ra Luluai kai ra lavur
kor, ra God kai Israel, i biti dari: Avat
a momo, ma avat a longlong, ma avat a
marmaruai, ma avat a bura, ma koko avat
a tut mulai, ure ra pakat na vinarubu ba ina
tulue pire vavat. 28 Ma ona dia ole, ma pa dia
tak pa ra momamomo ta ra limam upi diat
a momo, io, una biti ta diat: A Luluai kai ra
lavur kor i biti dari: Avat a ti momo. 29 Tago
iau tur pa ra vakavakaina ta ra pia na pal
di vaiang tar ra iangigu tana, ma avat a pila
vang? Patana, pa avat a pila, tago ina oro
pa ra pakat na vinarubu pi na tadav ra tarai
par ta ra rakarakan a gunagunan, ra Luluai
kai ra lavur kor i biti.

30 Io, una tata na propet ma go ra lavur
tinata, ma una biti ta diat dari: A Luluai na
kukula marama liu, ma ra nilaina na vana

rikai kan kana kiki i gomgom; na manga
kukula ure kana kikil na sip, na ngenge da
diat dia rua ra vuai na vain ure diat par
dia ki ta ra rakarakan a gunagunan. 31 Da
valongore ra lulunga ta ra ngu na rakarakan
a gunagunan; tago ra Luluai i vartoto ma ra
lavur vuna tarai, ma na pait ra varkurai ure
diat par dia ki ra pia; ma na tul tar ra kaina
tarai ta ra pakat na vinarubu, ra Luluai i biti.
32 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ea,
ra kaina na arikai tai tika na vuna tarai ma
na tadav ta ra tikai, ma ra ngala na ubar
muka na tut maro ra ngu na rakarakan a
gunagunan aro iat. 33 Ma ta nam ra bung da
gire diat ba ra Luluai i tar ubu diat, maro
tika na ngu na rakarakan a gunagunan tuk
tar tai ta ra tikai; pa da tangie diat, pa da
varurue diat, ma pa da punang diat; diat a
da ra puputa i va ra pia. 34 Avat a umana
tena varbalaurai, avat a kukula ma avat a
tangi, ma avat a bibie ta ra kabu na iap, avat
a umana raprap na kikil na sip; tago ra e ba
da ubu doko avat i tana i tar vut muka, ma
ina korot varbabaiane avat, ma avat a bura
da ra umana vakak na Sip. 35 Ma ra umana
tena varbalaurai pa diat a pait valar pa ra
nilop, ma ra umana raprap na kikil na sip pa
diat a pila. 36 Da valongore ra kunukula kai
ra umana tena varbalaurai, ma ra tinangi
kai ra umana raprap na kikil na sip! Tago
ra Luluai.i vakaina vue kadia pia na vura,
37 ma di tar re vue ra bo na liplip na sip ure ra
karangap na kulot kai ra Luluai. 38 I tar vana
rikai kan kana lokalokor da tika na leon;
tago kadia gunan i tar uliran ure ra pakat
na vinarubu ba i monong ia, ma ure kana
karangap na kulot.

26

Di biti ba da doko Ieremia

1 Ba Ieoiakim natu i Iosia ra king Iuda i ga
tur pa ia pi na king, go ra tinata kai ra Luluai
i ga tadav Ieremia: 2 A Luluai i biti dari: Una
tur ta ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai,
ma una varvai pire ra lavur pia na pal Iuda
nina dia vut upi diat a lotu ta ra kuba i ra
Luluai ma ra lavur tinata ba ina kure tar ia
tam upi una tatike pire diat; koko una ive ta
tika na tinata ik. 3 Kan diat a valongore, ma
diat tikatikai diat a vana tapuku kan kadia
kaina nga, upi ina pukue ra nuknukigu ure
ra kaina iau tar vaninare pi ina pait ia ta diat
ure kadia bilak na mangamangana. 4 Ma
una biti ta diat ba ra Luluai i biti dari: Ona
pa ava kapupi iau upi avat a mur kaugu
varkurai nina iau tar vatur ia ta ra luaina
mata i vavat, 5 upi avat a kapupi ra tinata
kai kaugu umana tultul ra umana propet,
nina iau vala tulue diat tadav avat ma pa
iau vavabing, ma pa ava kapupi diat, 6 io,
ina kure go ra pal upi dir a varogop ma Silo,
ma go ra pia na pal na da ra bilak na magit
pire ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan.
7 Ma ra umana tena tinabar ma ra umana
propet ma ra tarai par dia ga valongore
Ieremia ba i ga tatike go ra tinata ta ra kuba
i ra Luluai. 8 Ma ba Ieremia i ga vaip ra tinata
par ra Luluai i ga vartuluai ba na varvai
me pire ra tarai par, ra umana tena tinabar
ma ra umana propet ma ra tarai par dia ga
kinim vake, ma dia ga biti: Una virua muka!
9 Ta ra ava u ga tata na propet ta ra iang i
ra Luluai dari: Go ra pal na da Silo, ma go
ra pia na pal na lingling ma pa ta na na ki
tana? Ma ra tarai par dia ga vana varurung
tadav Ieremia ta ra kuba i ra Luluai.
10 Ma ba ra umana luluai Iuda dia ga
valongore go ra lavur magit, dia ga tutua
mara ra kuba i ra king tadav ra kuba i ra
Luluai, ma dia ga kiki pire ra matakilalat
ta ra kalamana mataniolo ta ra kuba i ra
Luluai. 11 Ma ra umana tena tinabar ma ra
umana propet dia ga biti dari ta ra umana
luluai ma ta ra tarai par: I topa ia ba da doko
go ra tutana, tago i tar tata na propet ure
go ra pia na pal, da ava tar valongore ma ra
talinga i vavat iat. 12 Ma Ieremia i ga biti ta
ra umana luluai par ma ra tarai par dari: A
Luluai i ga tulue iau pi ina tata na propet
ure go ra pal ma ure go ra pia na pal ma
ra lavur tinata ava tar valongore. 13 Io, avat
a mal pa kavava lavur vinavana ma kavava
lavur mangamangana, ma avat a torom ta
ra nilai ra Luluai kavava God; ma ra Luluai
na pukue ra nuknukina ure ra kaina i ga
tatike ure avat. 14 Ma go ava vatur vake iau;
boina avat a pait ra magit i ko ma i takodo ta
ra luaina mata i vavat piragu. 15 Ia kaka avat
a nunure muka go, ba ona ava doko iau ava
doko ra tena takodo, ma da takun avat ma
go ra pia na pal ma ra tarai dia ki tana; tago
a dovotina ra Luluai i ga tulue iau tadav avat
upi ina tatike go ra lavur tinata ta ra talinga
i vavat.
16 Ma ra umana luluai ma ra tarai par
dia ga biti ta ra umana tena tinabar ma ra
umana propet: Pa i topa ia ba da doko go ra

tutana, tago i tar tata pire dat ta ra iang i
ra Luluai kada God. 17 Ma ta umana patuana
ta ra gunan dia ga tut, ma dia ga tata ta ra
kivung par dari: 18 Mika ra te Moraset i ga
tata na propet ta ra e ba Esekia i ga ki na
king Iuda tana, ma i ga tata pire ra tarai Iuda
dari: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Da
ipipuk Sion da di ipipuk ra gunan na uma,
ma Ierusalem na da ra umana anguvai na
vat, ma ra luana ra pal na lotu i tur tana na
da ra lavur luana ra pui. 19 Dave, Esekia ra
king Iuda ma ra tarai Iuda par dia ga ubu
doka vang? Pa i ga burutue bar ra Luluai,
ma i ga lul upi ra varmari kai ra Luluai, ma
ra Luluai i ga pukue ra nuknukina ure ra
kaina i ga vatang ia ure diat? Go da vuna
ba ra ngala na kaina na tadav dat.

20 Ma tika na tutana bula i ga tata na
propet ta ra iang i ra Luluai, a iangina Uria
natu i Semaia a te Kiriat-Iearim; ma nam
bula i ga tata na propet ure go ra pia na
pal ma go ra gunan, varogop ma ra tinata
kai Ieremia. 21 Ma ba Ieoiakim, diat ma kana
lavur ngalangala ma ra lavur luluai, dia ga
valongore kana tinata, ra king i ga mainge
ba na doka; ma ba Uria i ga valongore, i ga
burut ma i ga takap, ma i ga vana Aigipto.
22 Ma Ieoiakim ra king i ga tulue ra tarai uro
Aigipto, Elnatan natu i Akbor diat ma ta
umana tutana bula, 23 ma dia ga agur pa Uria
maro Aigipto tadav Ieoiakim ra king, ma ra
king i ga doka ma ra pakat na vinarubu, ma
i ga vue ra minatina ta ra tung na minat kai
ra tarai vakuku. 24 Ma Akikam natu i Sapan i
ga maravut Ieremia, upi koko diat a tul tar
ia ta ra lima i ra tarai pi diat a doka.

27

A vartovo ta ra umana kip

1 Ba Sedekia natu i Iosia ra king Iuda i
ga tur pa ia pi na king, ra Luluai i ga tulue
go ra tinata tadav Ieremia: 2 A Luluai i ga
biti tagu: Una pait kaum ta umana vivi ma
ta umana kip, ma una vung diat ta ra ul a
varam. 3 Ma una tulue diat tadav ra king
Edom, ma tadav ra king Moab, ma tadav ra
king kai ra tarai Amon, ma tadav ra king
Tiro, ma tadav ra king Sidon; ma ra umana
tultul ba dia vut Ierusalem pire Sedekia ra
king Iuda diat a kap diat. 4 Ma una tul
tar go ra tinata na vartuluai pire diat ure
kadia umana luluai: A Luluai kai ra lavur
kor, ra God kai Israel, i biti dari: Avat a ve
kavava umana luluai dari: 5 Iau tar vaki ra
rakarakan a gunagunan, ma ra tarai ma ra
umana vavaguai dia ki ra pia, ma ra ngala
na dekdekigu ma ta ra ongor na limagu; ma
iau tul tar ia tai nina iau mainge. 6 Ma go iau
tar tul tar go ra gunagunan tai kaugu tultul
Nebukadnesar ra king Babilon; ma iau tar
tul tar ra umana vavaguai na gunan bula
tana, upi diat a torom tana. 7 Ma ra umana
vuna tarai par diat a torom tana, ma tai
natuna bula ma tubuna, tuk tar ta ra bung
u kana gunan iat; ma ta nam ra e mangoro
na vuna tarai ma ra umana ngala na king
diat a ben vavilavilau pa ia. 8 Ma ona ta vuna
tarai ba ta vuna gunan na ole ra tinorom
pire go Nebukadnesar ra king Babilon, ma
pa diat a puak pa ra kip kai ra king Babilon
ta ra ul a vara i diat, ina balbali pire nam
ra vuna tarai ma ra pakat na vinarubu, ma
ra mulmulum, ma ra ngala na minait, ra
Luluai i biti, tuk tar ba ina vapanie vapar
vue diat i tana. 9 Ma avat, koko avat a kapupi
kavava umana propet, ma kavava umana
tena varvai na tabaran, ma kavava umana
tena ririvon, ma kavava umana tena papait,
ma kavava umana tena agagar. nina dia
ve avat dari: Vakir avat a toratorom ta ra
king Babilon. 10 Tago dia varvai vavaongo
pire vavat, upi da kari vavailik vue avat kan
kavava gunan. ma upi ina korot vue avat ma
avat a virua. 11 Ma nam ra vuna tarai ba na
puak pa ra kip kai ra king Babilon ta ra ul a
vara i diat, ma na toratorom tana, ina nur
vue nam ra vuna tarai pi diat a ki ta kadia
gunan iat, ra Luluai i biti; ma diat a pait ra
umauma tana, ma diat a ki ie.

12 Ma iau ga tatike go ra lavur tinata pire
Sedekia ra king Iuda dari: Avat a puak pa ra
kip kai ra king Babilon ta ra ul a vara i vavat,
ma avat a torom tana ma ta kana tarai, ma
avat a laun. 13 Ta ra ava ava mainge pi avat
a virua, avat ma kaum tarai, ta ra pakat na
vinarubu, ta ra mulmulum, ma ta ra ngala
na minait, da ra Luluai i ga varvai ure nam
ra vuna tarai ba na ole ra tinorom ta ra
king Babilon? 14 Ma koko avat a kapupi ra
tinata kai ra umana propet nina dia biti ta
vavat, Vakir avat a torom ta ra king Babilon,
tago dia tata na propet vavaongo pire vavat.
15 Tago vakir iau ga tulue diat, ra Luluai i biti,
dia tata vavaongo ko ta ra iangigu, upi ina
korot vue avat, ma upi avat a virua, avat
ma ra lavur propet dia tata na propet pire
vavat.

16 Ma iau ga tata pire ra umana tena
tinabar bula ma pire go ra tarai par dari:
A Luluai i biti dari: Koko avat a kapupi ra
tinata kai kavava lavur propet ba dia tata na
propet pire vavat ma dia biti, Ea, i maravai
ba da vamule ra tabarikik ure ra kuba i
ra Luluai maro Babilon, tago dia tata na
propet ma ra vaongo pire vavat. 17 Koko
avat a kapupi diat, avat a toratorom uka ta
ra king Babilon ma avat a laun; upi ra ava
go ra pia na pal na lingling ika? 18 Ma ona
dia propet tuna, ma ra tinata kai ra Luluai
i ki pire diat, boina diat a araring pire ra
Luluai kai ra lavur kor, upi koko da mulue
ra tabarikik nina i tur valili ta ra kuba i ra
Luluai ma ta ra kuba i ra king Iuda ma ta
ra pia na pal Ierusalem uro Babilon. 19 Tago
ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari ure ra
umana pagapaga, ma ure ra ngala na la,
ma ure ra umana kiki, ma ure ra ibaiba na
tabarikik nina i tur valili ta go ra pia na pal,
20 nina Nebukadnesar ra king Babilon pa i ga
kap vue, ba i ga ben vavilavilau Iekonia natu
i Ieoiakim ra king Iuda, maro Ierusalem
uro Babilon, diat ma ra lavur luluai Iuda
ma Ierusalem; 21 maia pa, ra Luluai kai ra
lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari ure
ra tabarikik nina i tur valili ta ra kuba i ra
Luluai, ma ta ra kuba i ra king Iuda, ma
ta ra pia na pal Ierusalem: 22 Da mulue uro
Babilon, ma na ki abara tuk tar ta ra bung
ina nuk pa ia, ra Luluai i biti; ma ta nam ra
bung ina mulue diat uti, ma ina vamule uti
ta go ra gunan.

28

A tinata vavaongo kai ra propet Kanania

1 Ma ta nam ra kilala, ba Sedekia i ga tur
pa ia pi na king Iuda tana, ta ra kilala a ivat
ma ra gai a ilima, Kanania natu i Asur ra
propet maro Gibeon i ga ve iau ta ra kuba i
ra Luluai, ta ra luaina mata i ra umana tena
tinabar ma ra tarai par, dari: 2 A Luluai kai
ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Iau
tar bubur ra kip kai ra king Babilon. 3 Ba
pa i par boko a ura kilala, ina ga vamule ra
lavur tabarikik kai ra kuba i ra Luluai uti
ta go ra gunan, nina Nebukadnesar ra king
Babilon i ga tak vue kan go ra gunan, ma
i ga mulue uro Babilon; 4 ma ina agur pa
mule Iekonia natu i Ieoiakim ra king Iuda
uti ta go ra gunan, diat ma ra tarai Iuda di
ga ben vavilavilau pa diat uro Babilon, ra
Luluai i biti, tago ina bubur ra kip kai ra king
Babilon.

5 Ma ra propet Ieremia i ga biti ta ra
propet Kanania ta ra luaina mata i ra umana
tena tinabar ma ta ra luaina mata i ra tarai
dia ga tur ta ra kuba i ra Luluai, 6 ra propet
Ieremia i ga biti: Amen, boina ba ra Luluai
na pait ia; a Luluai na pait ot pa kaum tinata
nina u ga tata na propet me, ma na vamule
ra tabarikik kai ra kuba i ra Luluai ma ra
tarai par dia ki na vilavilau maro Babilon
uti ta go ra gunan. 7 Ia kaka una valongore
go ra tinata ba ina tatike ta ra talingam ma
ta ra talinga i go ra tarai par. 8 A umana
propet dia ga lua ta dor ania tana dia ga tata
na propet ure mangoro na gunan ma ure ra
umana ngala na vuna tarai, ure ra vinarubu,
ma ure ra mulmulum, ma ure ra ngala na
minait. 9 Ma ba tika na propet i varvai ure ra
malmal, ba di pait ot pa ra tinata kai nam ra
propet da nunure muka ure nam ra propet
ba a dovotina ra Luluai i tar tulue.

10 Ma ra propet Kanania i ga tak vue ra kip
kan ra ul a vara i Ieremia ra propet, ma i ga
bubur ia. 11 Ma Kanania i ga biti ta ra luaina
mata i ra tarai par dari: A Luluai i biti:
Damana ina bubur ra kip kai Nebukadnesar
ra king Babilon kan ra ul a vara i ra lavur
vuna tarai par, ba pa na par boko ra ura
kilala. Ma ra propet Ieremia i ga vana ka.

12 Ma ba ra propet Kanania i ga bubur ra
kip kan ra ul a vara i ra propet Ieremia,
ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia
dari: 13 Una vana, ma una ve Kanania dari:
A Luluai i biti dari: U tar bubur ra kip
na davai, ma ina pait ra kip na palariam
upi na kia vue ra davai. 14 Tago ra Luluai
kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti
dari: Iau tar vung tar ra kip na palariam
ta ra ul a vara i go ra lavur vuna tarai,
upi diat a toratorom tai Nebukadnesar ra
king Babilon, ma diat a torom tana; ma iau
tar tul tar ra lavur vavaguai na gunan bula
tana.

15 Ma ra propet Ieremia i ga biti ta ra
propet Kanania dari: Kanania, go una val-
ongore; a Luluai pa i ga tulue u, ma u vuna
ba go ra tarai dia kapupi ra vaongo. 16 Kari
ra Luluai i biti dari: Ea, ina kari vue u kan
ra rakarakan a gunagunan; go ra kilala una
mat, tago u tar tatike ra tinata na varpiam
ure ra Luluai.

17 Damana ra propet Kanania i ga mat ta
nam ra kilala iat ta ra gai lavurua.

29

A buk kai Ieremia tadav diat dia ki irai

1 Ma ra propet Ieremia i ga tulue go
ra tinata ta ra buk maro Ierusalem tadav
ra umana patuana kai ra tarai di ga ben
vavilavilau pa diat, ma tadav ra umana tena
tinabar, ma tadav ra umana propet, ma
tadav ra tarai par, nina Nebukadnesar i ga
ben vavilavilau vue diat maro Ierusalem
uro Babilon. 2 Di ga tulue namur ta ra
vinavana kan Ierusalem kai Iekonia ra king,
ma na i ra king, ma ra umana tultul na pal,
ma ra umana luluai Iuda ma Ierusalem, ma
ra umana tena madaka, ma ra umana tena
madaka ta ra palariam. 3 Elasa natu i Sapan
ma Gemaria natu i Kilkia, nina Sedekia ra
king Iuda i ga tulue dir uro Babilon tadav
Nebukadnesar ra king Babilon, dir ga kap
ra buk, ma i ga biti dari:

4 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai
Israel, i biti dari ta ra tarai par di ga kinim
vavilavilau pa diat, nina iau ga kure ba da
kap vavilavilau pa diat kan Ierusalem uro
Babilon: 5 Avat a pait ra umana pal ma
avat a ki ta diat; avat a vavauma ma avat
a en ra vuaina; 6 avat a taulai ma avat a
vangala ra umana bul tutana ma ra umana
bul vavina; avat a vataule ra umana natu
i vavat a umana tutana, ma avat a tul tar
ra umana natu i vavat a umana vavina upi
diat a taulai, ma diat a kava ra umana bul
tutana ma ra umana bul vavina; ma avat a
peal abara, ma koko avat a panie vanavana.
7 Ma avat a ongor upi ra malmal ta ra pia
na pal iau tar tulue vavilavilau avat tana,
ma avat a araring ure pire ra Luluai; tago
ba i ki na malmal, avat bula avat a ki na
malmal. 8 Tago ra Luluai kai ra lavur kor,
ra God kai Israel, i biti dari: Koko avat a
kapupi ra vaongo kai kavava umana propet
pire vavat, ba kai kavava umana tena varvai
na tabaran, ma koko avat a nuk pa kavava
lavur ririvon ava ririvone diat. 9 Tago dia
tata na propet ma ra vaongo pire vavat ta
ra iangigu; vakir iau ga tulue diat, ra Luluai
i biti. 10 Tago ra Luluai i biti dari: Ba i tar ot
ra lavurua na vinun na kilala ure Babilon,
ina tadav avat, ma ina pait ot pa kaugu
bo na tinata pire vavat, ma ina ben vatalil
avat ta go ra gunan. 11 Tago iau nunure ra
nuknukigu ure avat, ra Luluai i biti, iau nuk
pa ra malmal ma vakir ra kaina, upi ina
tabar avat ma ra nurnur ta ra mutuaina.
12 Ma avat a kail upi iau, ma avat a vana
ma avat a araring piragu, ma ina valongore
avat. 13 Ma avat a tikatikan upi iau, ma avat a
tikan tadav iau, ari ona ava tikan upi iau ma
ra bala i vavat par. 14 Ma avat a tikan tadav
iau, ra Luluai i biti, ma ina pala vue avat
kan ra kini na vilavilau, ma ina ben varurue
avat kan ra lavur vuna tarai iau ga korot tar
avat pire diat, ra Luluai i biti; ma ina agur
pa mule avat uti ta go ra gunan nina iau ga
tulue avat kan ia upi avat a ki na vilavilau.

15 Tago ava tar biti: A Luluai i tar vaki ra
umana propet pire dat ati Babilon. 16 Tago ra
Luluai i biti dari ure ra king i ki ta ra kiki na
king kai David, ma ure ra tarai par dia ki ta
go ra pia na pal, a umana tura i vavat ba dia
ga varagur ma avat ta ra kini na vilavilau:
17 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ea, ina
tulue ra pakat na vinarubu pire diat, ma ra
mulmulum, ma ra ngala na minait, ma diat
a da ra kaina lovo, nina pa i topa ra nian
tago i kaina. 18 Ma ina korot mur diat ma
ra pakat na vinarubu, ma ra mulmulum, ma
ra ngala na minait, ma ina nur vue diat ba
da gogone vurvurbingitane diat ta ra lavur
vuna gunan ta ra rakarakan a gunagunan,
ma diat a da ra magit na milmilikuan, ma ra
magit na kinaian, ma ra magit di vuake, ma
ra magit na varkulumai pire ra lavur vuna
tarai nina iau tar korot tar diat i tana, 19 tago
pa dia ga kapupi kaugu tinata, ra Luluai i
biti, nina iau ga vala tulue kaugu umana
tultul ra umana propet me pire diat, ma pa
iau ga vavabing; ma pa ava ga mainge ra
valavalongor, ra Luluai i biti. 20 Io, avat a
valongore ra tinata kai ra Luluai, avat par
ava ki na vilavilau, nina iau ga tulue avat
kan Ierusalem uro Babilon.

21 Ure Akab natu i Kolaia, ma ure Sedekia
natu i Maseia, nina dir tata na propet ma ra
vaongo pire vavat ta ra iangigu, ra Luluai
kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari:
Ea, ina tul tar dir ta ra lima i Nebukadnesar
ra king Babilon, ma na doko dir ta ra luaina
mata i vavat; 22 ma dir a vuna ta ra tinata
na varvabilak pire ra tarai Iuda dia ki na
vilavilau aro Babilon, dari: A Luluai na
varogopane amutal ma Sedekia ma Akab
nina ra king Babilon i ga rang dir ta ra iap;
23 tago dir ga pait ra magit na papaua livuan
tai Israel, ma dir ga po ma ra umana taulai
kai ra umana talai dir, ma dir ga vaongo ma
ra tinata ta ra iangigu, dir ga tatike ra tinata
ba pa iau ga vartuluai tana pire dir; ma iau
matoto tana, ma iau varvai kapa tana, ra
Luluai i biti.

[24] Ma ure Semaia ra te Nekelam, una biti
dari: [25] A Luluai kai ra lavur kor, ra God
kai Israel, i biti dari: Tago u ga tulue ra
umana buk ta ra iangim iat tadav ra tarai
Ierusalem par, ma tadav Sepania natu i
Maseia ra tena tinabar, ma tadav ra umana
tena tinabar par, dari: [26] A Luluai i tar vaki u
a tena tinabar pi una kia vue leoiada ra tena
tinabar, upi avat a varbalaurai ta ra kuba i
ra Luluai ure ra umana papaua par ba dia
tata na propet, upi una vung diat ta ra babat
keke ma ra babat na ino. [27] Io, ta ra ava pa
u ga pit Ieremia ra te Anatot, nina i tata na
propet pire vavat, [28] tago i tar tulue ra tinata
pire vevet ati Babilon, ma i biti: A kini na
vilavilau na lolokon; avat a vatur ra umana
pal ma avat a ki ta diat; avat a vavauma ma
avat a en ra vuaina?

[29] Ma Sepania i ga luk go ra buk ta ra
luaina mata i ra propet Ieremia. [30] Ma ra
tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia dari:
[31] Una tulue ra tinata pire diat par dia ki na
vilavilau dari: A Luluai i biti dari ure Semaia
ra te Nekelam: Tago Semaia i tar tata na
propet ta vavat, ma vakir iau ga tulue, ma
i vuna tago ava kapupi ra vaongo, [32] io, ra
Luluai i biti: Ea, ina balbali pire Semaia ra
te Nekelam ma pire ra umana bul mur tana;
pa ta niuruna na ki pire go ra tarai, ma vakir
na gire ra bo na magit ba ina pait ia pire
kaugu tarai, ra Luluai i biti; tago i tar tatike
ra tinata na varpiam ure ra Luluai.

30

A vavalima ba diat dia ki na vilavilau diat a talil mulai

[1] A Luluai i ga tulue ra tinata tadav
Ieremia dari: [2] A Luluai ra God kai Israel i
biti dari: Una tumu ra lavur tinata iau tar
tatike piram tai ta tika na buk. [3] Tago ea,
ra Luluai i biti, ra e na vut ba ina pala vue
kaugu tarai Israel ma Iuda kan ra kini na
vilavilau, ra Luluai i biti; ma ina agur vatalil
diat ta ra gunan iau ga tul tar ia ta ra umana
tama i diat, ma diat a vatur vake.

[4] Ma ra Luluai i ga tatike go ra tinata
ure Israel ma ure Iuda. [5] Tago ra Luluai i
biti dari: Ave tar valongore ra tinata na
nidadar, ra tinata na bunurut, ma vakir ra
tinata na malmal. [6] Go avat a titir ma avat
a gire, ta tutana na kakava vang? Ta ra ava
iau gire ra tarai dia vatur ra livua i diat, da
ra vavina ba i kakava, ma ra mata i diat par
i kiala? [7] Ui! Tago nam ra bung i ngala, ma
pa ta bung dir varogop me; ia ra kilala na
varmonong pire Iakob, ma da valaun ia ka
kan ia.

[8] Ma ta nam ra bung, ra Luluai kai ra lavur
kor i biti, ina bubur vue kana kip kan ra ul
a varam, ma ina al kutu ra am lavur vivi,
ma ra umana vaira pa diat a ben vavilavilau
mule; [9] diat a torom uka tai ra Luluai kadia
God, ma tai David kadia king, nina ba ina
vaki ia pire diat. [10] Kari koko una burut, u
Iakob kaugu tultul, ra Luluai i biti, ma u
Israel, koko una ururian; tago ina valaun u
kan ra kini vailik, ma ra umana bul mur tam
kan ra gunan dia ki na vilavilau tana; ma
Iakob na talil ma na ngo ma na balamat, ma
pa ta na na vaburut ia. [11] Tago iau ki piram,
ra Luluai i biti, upi ina valaun u; tago ina
vapanie vakakit vue ra lavur vuna tarai par
nina iau ga imire vue u pire diat, ma pa ina
vapanie vakakit u; ina vapagumanene ke u
ma ra varkurai, ma pa ina nur vue muka ra
balbali piram.

[12] Tago ra Luluai i biti dari: Kaum minait
pa na boina mulai, ma kaum kinkin i ka-
men. [13] Pa ta na i tur maravut u pi da pulu
u, ma pa u vung ta magit pi na map tana.
[14] A umana talaim par dia tar valubane u;
pa dia nuk pa u; tago iau tar kita vakinkin
u da ra ebar, ma iau tar vapagumanene u
da ra tena varvakadik, tago mangoro kaum
bilak na mangamangana, ma u tar vapeal
kaum varpiam. [15] Ta ra ava u tangi ure
kaum kinkin? I dekdek upi na ngo kaum
kinadik. Iau pait go ra lavur magit piram,
tago mangoro kaum bilak na mangaman-
gana, ma tago u tar vapeal kaum varpiam.
[16] Kari diat par dia en vue u da kabila en
vue diat; ma kaum lavur ebar par tikatikai
da kinim vavilavilau pa diat; ma diat dia
loalong piram da kabila loalong pire diat,
ma diat par dia ra varpa piram da kabila ra
varpa pire diat. [17] Tago ina valagar pa u, ma
ina vamap kaum lavur kinkin, ra Luluai i
biti, tago dia tar vatang u ba ra puiap, ma
dia biti, dari: Sion nam ba pa ta na i nuk pa
ia.

[18] A Luluai i biti dari: Ea, ina lilikun mulai
tadav ra umana pal na mal kai Iakob, ma
ina mari ra umana kubana; ma da pait mule
ra pia na pal ta kana luana iat, ma da ki
mulai ta ra kuba i ra king da di ga pait ia lua.
[19] Ma ra pite varpa ma ra nilai diat dia gugu
na arikai kan ia; ma ina vapealane diat ma
vakir diat a paupau mulai; ina mar diat ma

pa diat a ruva. [20] A umana natu i diat diat
a ki da lua, ma da vatur mal kadia kivung
ta ra luaina matagu, ma ina kure bali diat
dia arung bat diat. [21] Ma tikai ta diat iat na
luluai pire diat, ma kadia tena varkurai na
vana rikai ta diat; ma ina vamarave, ma na
tadav iau; tago to ia nam ba na rurung upi
na tadatadav iau? ra Luluai i biti. [22] Ma avat
kaugu tarai ma iau kavava God boko.

[23] Gire, ra ngala na ubar kai ra Luluai!
Kana kulot i tar vana rikai da ra kalivuvur;
ma na tut taun ra ulu i ra umana tena
varpiam. [24] A karangap na kankan kai ra
Luluai pa na ngo pit, na pait ot pa ka ra
lavur nuknuk ta ra balana; ta ra mutuaina
na kapa pire vavat.

31

[1] Ta nam ra e, ra Luluai i biti, iau ra God
kai ra lavur apik na tarai Israel, ma diat
kaugu tarai boko. [2] A Luluai i biti dari: A
tarai dia ki valili ta ra pakat na vinarubu dia
ga na tadav ra varmari ta ra pupui; ma ba
Israel i ga anan upi ra ningo, [3] ra Luluai i ga
tur rikai pirana maro vailik, ma i ga biti: Iau
tar mari u ma ra varmari tukum; kari iau tar
al pa u ma ra varmari. [4] Ina vatur mule u da
ra pal, ma da pait vatur u, a inip na vavina
Israel; una kap mule kaum lavur kudu, ma
una vana rikai ta ra malagene kadiat dia
gugu. [5] Una pait mule ra umana uma na
vain ta ra lualuana Samaria; a umana tena
vinauma diat a vavauma, ma diat a gugu ta
ra vuaina. [6] Tago tika na bung na vut boko
ba ra umana tena minakila diat a oraoro ta
ra lavur lualuana Epraim dari: Avat a tut,
ma dat a vana urama Sion tadav ra Luluai
kada God.

[7] Tago ra Luluai i biti dari: Avat a kakailai
na gugu ure Iakob, ma avat a ngenge ure
nina i lualua ta ra lavur vuna tarai; avat
a varvai, avat a pite varpa, ma avat a biti:
Luluai, una valaun kaum tarai, ra ibaiba tai
Israel. [8] Ea, ina agur pa diat maro ra gunan
ta ra papar a labur, ma ina ben varurue diat
maro ra ngu na rakarakan a gunagunan aro
iat, diat varurung ma ra umana pula ma ra
umana kakak, ra umana vavina dia kap bala
varurung ma ra umana vavina dia kakava;
a ngala na kor diat a talil uti. [9] Diat a vut
ma ra tinangi, ma ina. agur pa diat ma ra
tinata na varmaram; ina ben pa diat ta ra
umana tava alir ta ra nga i tamataman, ma
pa diat a tutukai tana; tago iau tama i Israel,
ma Epraim ra luaina natugu.

[10] Avat a umana vuna tarai, avat a va-
longore ra tinata kai ra Luluai, ma avat
a vaarike ta ra umana lolo aro vailik, ma
avat a biti: Nina i tar vue imimire vue
Israel na varurue mule, ma na balaure da ra
tena varbalaurai i mono bat kana kikil na
sip. [11] Tago ra Luluai i tar kul valangalanga
Iakob, ma i tar valaun ia kan ra lima i nina
i ga ongor ta dir. [12] Ma diat a vut ma diat
a kakailai ta ra luana Sion, ma diat a vana
varurung tadav ra bo na magit kai ra Luluai,
tadav ra kon, ma tadav ra vain, ma tadav ra
dangi, ma tadav ra umana nat na sip ma ra
umana nat na bulumakau; ma kadia nilaun
na ti varogop ma ra uma di pukpuk ia, ma
pa diat a ligur mulai.

[13] Ma ta nam ra e ra inip na vavina na gugu
ma ra malagene, ma damana ra umana
barmana ma ra umana patuana; tago ina
pukue kadia niligur upi ra gugu, ma ina
vamaram diat, ma ina vagugu diat upi na
par kadia niligur. [14] Ma ina tabar vamaur ra
bala i ra umana tena tinabar ma ra bira, ma
kaugu tarai diat a maur ma ra bo na magit
tagu, ra Luluai i biti.

[15] A Luluai i biti dari: Di valongore ra
nilai tikai aro Rama, a kunukula ma ra ngala
na tinangi, Rakel i tangtangie ra umana
natuna; i ole vue ra varmaram ure ra umana
natuna, tago dia tar panie. [16] A Luluai
i biti dari: Koko una tangi, ma koko na
lur ra matam, tago da vapuak u ure kaum
papalum, ra Luluai i biti; ma diat a lilikun
mulai kan ra gunan na ebar. [17] Ma kan
na boina ra mutuaim, ra Luluai i biti; ma
ra umana natum diat a vut mulai ta kadia
langun iat. [18] A dovotina iau tar valongore
Epraim i tangie mule dari: U tar vapagu-
manene iau, ma di tar vapagumanene iau
da ra nat na bulumakau ba pa i la ta ra kip;
una valilikun iau, ma ina lilikun, tago u ra
Luluai kaugu God. [19] A dovot ba iau ga tar
vana irai, iau ga nukpuku; ma ba iau ga tar
matoto, iau ga par ra vo na kaugu; iau ga
ruva, ma iau ga ula, tago iau ga vavirvir ure
ra magit iau ga pait ia ba iau ga bul boko.
[20] Dave, Epraim a vakak na natugu, a tutana?
A bo na bul laka? Tago ra lavur bung ba iau
takun ia iau manga nuknuk pa ia boko; kari
ra balagu i bala upi ia, ma a dovotina ina
mari ia, ra Luluai i biti.

[21] Una vatur ra umana vakilang na nga,
ma una page ra umana davai na varvateten
na nga; a nuknukim na lingan upi ra nga

tur, upi ra nga u ga vana tana; u a inip na
vavina Israel, una lilikun, una lilikun mulai
tadav go kaum lavur pia na pal. 22 Natugu, a
vavina ba u ga vana irai, aivia ra bung boko
una tenten vurvurbit? Tago ra Luluai i tar
vaki ra kalamana magit ati ra pia: a vavina
na kove ra tutana.
23 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai
Israel, i biti dari: Da vatang mule go ra
tinata ta ra gunan Iuda ma ta ra lavur pia
na pal tana, ba iau ben valilikun diat di
ga kinim vavilavilau pa diat: A Luluai na
vadoane u, u ra kuba i ra mangamangana
takodo, u ra luana i gomgom. 24 Ma Iuda
ma kana lavur pia na pal diat a ki varurung
tana, ma ra umana tena vinauma ma diat
dia vana vurvurbit ma ra kikil na Sip. 25 Tago
iau tar tabar vamaur nina i talatalanguan,
ma iau tar vaongor diat par i tabun ra bala i
diat. 26 Ba i ga par go iau ga tavangun, ma iau
ga nana; ma kaugu niva i ga kalami piragu.
27 A Luluai i biti dari: Ea, ra e na vut ba
ina vaume ra tarai ma ra umana vavaguai ta
ra gunan Israel ma ta ra gunan Iuda. 28 Ma
da iau ga makile diat upi ina rubat vue diat,
ma upi ina rip vue diat, ma upi ina pukue
vue diat, ma upi ina vamutue diat, ma upi
ina vakadik diat, damana ina makile diat
upi ina vatur diat, ma upi ina vaume diat,
ra Luluai i biti.

A kalamana kunubu

29 Ta nam ra e pa da biti mulai dari: a
umana tutana dia tar en ra umana vuai
na vain dia manmanina, ma ra pal a ngie
i ra umana natu i diat dia manmanina.
30 Tikatikai na virua ure kana varpiam iat;
ma nina i en ra vuai na vain i manmanina
ra pal a ngiene iat na manmanina.
31 A Luluai i biti dari: Ea, ra e na vut ba
avet ma ra tarai Israel ma ra tarai Iuda avet
a pait ra kalamana kunubu; 32 pa na varogop
ma rak kunubu avet ma ra umana tama i
diat ave ga pait ia ta ra bung iau ga vatur
ra lima i diat upi ina ben vairop diat kan
ra gunan Aigipto; tago dia ga vatamam vue
nam kaugu kunubu, ma a dovotina iau ga ki
da ra taulai pire diat, ra Luluai i biti. 33 Go
ra kunubu avet ma ra tarai Israel avet a
pait ia ba i par nam ra e, ra Luluai i biti:
ina poe kaugu vartuluai ta ra bala i diat,
ma ina tumu ia ta ra bala i diat, ma iau
kadia God ma diat kaugu tarai. 34 Ma pa diat
a tovo mule talai diat tikatikai, ma tura i
diat tikatikai, dari: Una nunure ra Luluai;
tago diat par diat a nunure iau, a umana
ikilik tuna ta diat ma ra umana ngala, ra
Luluai i biti; tago ina pun vue kadia bilak
na mangamangana, ma pa ina nuk pa mule
kadia varpiam.
35 A Luluai, nina i tul tar ra keake pi na
vakapa ra bung na keake, ma ra gai ma ra
lavur tagul upi diat a vakapa ra marum,
nina i vaguan ra ta upi kana bobol na roro,
ra Luluai kai ra lavur kor ra iangina, i biti
dari: 36 Ba go ra lavur mangana dia panie
ta ra luaina matagu, ra Luluai i biti, a tarai
Israel na panie bula ma vakir na vuna tarai
mulai ta ra luaina matagu pa na mutu. 37 A
Luluai i biti dari: Ona i tale ba da valar ot
pa ra bala na bakut arama liu, ma da tikan
tadav ra vunapai ra rakarakan a gunagunan
ara iat, io, ina okole vue ra tarai Israel bula
ure ra lavur magit dia tar pait ia, ra Luluai i
biti.
38 Ea, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba da
pait ra pia na pal upi kai ra Luluai, na tur pa
ia ta ra pal na minakila kai Kananel ma na
tuk tar ta ra mataniolo ta ra ngu na liplip.
39 Ma ra langun na vana takodo tuk tar ta
ra luana Gareb, ma na vila likun upi na tuk
tar Goa. 40 Ma ra male parika ure ra umana
minat ma ure ra kabu, ma ra lavur pakana
pia tuk tar ta ra tava alir Kidron, tuk tar ta
ra mataniolo na os ta ra papar a taur, na
gomgom ure ra Luluai; pa da rubat vue, ma
pa da re vue mule pa na mutu.

32

Ieremia i kul ra pakana pia aro Anatot

1 A Luluai i ga tulue go ra tinata tadav
Ieremia ta ra vavinun na kilala Sedekia i ga
ki na king Iuda tana, ta ra kilala a vinun ma
lavutul ta ra kini na king kai Nebukadnesar.
2 Io, ta nam ra kilala ra tarai na vinarubu
kai ra king Babilon dia ga tur vartakalat
bat Ierusalem, ma di ga vi varuk Ieremia
ra propet ta ra taman kai ra umana mon-
amono nina i ga ki ta ra kuba i ra king Iuda.
3 Tago Sedekia ra king Iuda i ga vi varuk ia,
ma i ga biti, Ta ra ava u tata na propet dari:
A Luluai i biti: Ea, ina tul tar go ra pia na
pal ta ra lima i ra king Babilon, ma na ongor
pa ia; 4 ma Sedekia ra king Iuda pa na takap
kan ra tarai Kaldea, a dovotina da nur tar ia
ta ra lima i ra king Babilon, ma dir a pirpir
tuna ma ra ngie i dir, ma dir a varboboi ma
ra mata i dir; 5 ma na agur pa Sedekia uro
Babilon, ma na ki ie tuk tar ta ra bung ina

tadav ia, ra Luluai i biti; ma ba ava varubu
ma ra tarai Kaldea, pa avat a ongor pa diat?

[6] Ma Ieremia i ga biti: A tinata kai ra
Luluai i ga tadav iau dari: [7] Ea, Kanamel
natu i matuam Salum na tadav u ma na
biti dari: Una kul kaugu pakana pia aro
Anatot, tago ra varkurai i tul tar ia tam ba
una kul valilikun ia. [8] Io, Kanamel natu i
matuagu i ga tadav iau ta ra taman kai ra
umana monamono varogop ma ra tinata kai
ra Luluai, ma i ga biti tagu dari: Una kul
kaugu pakana pia aro Anatot ta ra gunan
Beniamin, tago ra varkurai i tul tar ia tam
ba una kale pa ia ma ba una kul valilikun
ia; una kul vake pi kaum. Ma iau.ga matoto
tana ba go ra tinata a tinata kai ra Luluai.
[9] Ma iau ga kul ra pakana pia aro Anatot kai
Kanamel natu i matuagu, ma iau ga valar
tar ra mani tana, a vinun ma lavurua na
pakana silva. [10] Ma iau ga tumu ra buk na
kunukul, ma iau ga vabulit vakilang ia, ma
iau ga ting pa ra umana tena varvai kapa
ure, ma iau ga valar tar ra mani tana ta ra
valavalar na mamat. [11] Damana iau ga tak
pa ra ura buk na kunukul, nina di ga vabulit
vakilang ia varogop ma ra varkurai ma ra
mangamangana kunukul, ma nina bula ba
pa di ga vabulit ia; [12] ma iau ga tul tar ra
buk na kunukul tai Baruk natu i Neria natu
i Maseia, ta ra luaina mata i Kanamel natu
i matuagu, ma ta ra luaina mata i ra umana
tena varvai kapa nina di ga tumu ra iang i
diat ta ra buk na kunukul, ta ra luaina mata
i ra tarai Iudaia dia ga kiki ta ra taman kai
ra umana monamono. [13] Ma iau ga vartuluai
pire Baruk ta ra luaina mata i diat dari: [14] A
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel,
i biti dari: Una tak pa go ra ura buk na
kunukul, dir par, nina di ga vabulit vakilang
ia ma nina ba pa di ga vabulit ia, ma una poe
dir tai ta tika na la na pia pi dir a ki mangoro
na bung tana. [15] Tago ra Luluai kai ra lavur
kor, ra God kai Israel, i biti dari: Da kul mule
boko ra umana pal ma ra umana pia na uma
ma ra umana uma na vain ta go ra gunan.

[16] Ma ba iau ga tul tar ra buk na kunukul
tai Baruk natu i Neria, iau ga araring tadav
ra Luluai dari: [17] Ea, Luluai God! U tar
vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a
gunagunan ma ra ngala na dekdekim ma ta
ra ongor na limam; pa ta magit i dekdek
piram, [18] u ba u mari ra umana arip na
marmar, ma u bali ra mangamangana kai
ra tarai pire ra umana bul mur ta diat, u ra
ngala na God ma ra dekdek na God, ra Luluai
kai ra lavur kor ra iangim, [19] u lia ma ra
kabinana ma u ongor ta ra papalum; a kiau
na matam i bobe ra lavur mangamangana
kai ra tarai upi una vabongon tikatikai da
kana mangamangana ma da ra vuai kana
papalum; [20] u ga vaarike ra umana vakilang
ma ra umana magit na kinaian ta ra gunan
Aigipto, tuk tar ta ra bung gori, pire ra tarai
Israel ma pire ra umana enana tarai bula,
ma u tar vangala ra iangim da i pada gori;
[21] ma u ga agure vairop pa kaum tarai Israel
kan ra gunan Aigipto ma ra lavur vakilang
ma ra umana magit na kinaian, ma ta ra
dekdekim, ma ta ra ongor na limam, ma
ta ra ngala na nidadar; [22] ma u ga tul tar
go ra gunan ta diat, a gunan ba u ga tar
vavalima tar ia ta ra umana tama i diat, a
gunan ra polo na u ma ra polo na livur i
alir tana; [23] ma dia ga olo tana, ma dia ga
vatur vake. Ma pa dia ga torom ta ra nilaim,
ma pa dia ga mur kaum varkurai; pa dia ga
pait tuna ta magit ta nam par u ga vartuluai
pire diat ba diat a pait ia. Kari u tar tulue
go ra lavur kaina magit pire diat. [24] Ea, ra
umana bobokon dia tar maravai pire go ra
pia na pal upi da ongor pa ia; ma di tul tar
ra pia na pal ta ra lima i ra tarai Kaldea nina
dia varubu me, ure ra pakat na vinarubu,
ma ure ra mulmulum, ma ure ra ngala na
minait; ma ra magit u ga tatike i tar ot; ma
ea, u giragire. [25] Ea, Luluai God, u tar biti
tagu, Una kul ra pia ma ra mani, ma una
ting pa ra umana tena varvai kapa tana; ma
go di tar tul tar ra pia na pal ta ra lima i ra
tarai Kaldea.

[26] Namur ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Ieremia dari: [27] Ea, iau ra Luluai, ra God kai
ra lavur tarai; ta tika na magit i dekdek bar
piragu?

[28] Kari ra Luluai i biti dari: Ea. ina tul
tar go ra pia na pal ta ra lima i ra tarai
Kaldea, ma ta ra lima i Nebukadnesar ra
king Babilon, ma na ongor pa ia; [29] ma ra
tarai Kaldea nina dia varubu ma go ra pia
na pal, diat a vut ma diat a vautunge go ra
pia na pal, ma diat a tun vue varurung ma
ra umana pal di ga tuntun tar ra bulit i ang
na katkat tai Baal ta ra ul a pal tana, ma di
ga lolonge ra tinabar na nimomo tana tadav
ra umana enana god, upi diat a vakankan
iau. [30] Tago ra tarai Israel ma ra tarai Iuda

dia ga pait ika ra magit i kaina ta ra luaina
matagu papa amana dia ga bul tana; tago
ra tarai Israel dia ga vakankan ika iau ma
ra papalum na lima i diat, ra Luluai i biti.
31 Tago go ra pia na pal i ga vangangal iau
pi ina kankan ma upi ina kavavar papa ra
bung di ga pait vatavuna ma i tuk tar gori;
upi ina re vue kan ra luaina matagu, 32 ure
ra lavur kaina mangamangana kai ra tarai
Israel ma kai ra tarai Iuda, nina dia ga pait ia
pi diat a vakankan iau, diat ma kadia umana
king, kadia umana luluai, kadia umana tena
tinabar, kadia umana propet, ma ra tarai
Iuda, ma ra tarai dia ki Ierusalem. 33 Ma dia
tar vue tamur tar tagu, ma pa dia ga lingan
upi iau; ma a dovotina iau ga vala tovo
diat ma pa iau ga vavabing, ma pa dia ga
valongore upi diat a vatur vake ra vartovo.
34 Dia ga vaki kadia lavur bilak na magit ta
ra pal di vatang ra iangigu tana, upi diat a
vadur ia. 35 Ma dia ga pait ra umana tavul
a lotu ure Baal ta ra male kai natu i Inom,
upi diat a tuntun tar ra umana natu i diat,
a umana tutana ma ra umana vavina, tai
Molek; ma nam pa iau ga vartuluai tana pire
diat, ma pa i ga vana rikai ta ra nuknukigu,
ba diat a pait go ra bilak na mangamangana,
upi na varirap Iuda ta ra kaina.

36 Ma go, ure go ra pia na pal nina ava
biti ure dari, Di tar tul tar ia ta ra lima i
ra king Babilon ure ra pakat na vinarubu
ma ra mulmulum ma ra ngala na minait, ra
Luluai ra God kai Israel i biti dari: 37 Ea, ina
ben varurue diat kan ra lavur gunagunan ba
iau ga korot tar diat i tana ta kaugu kulot
ma ta kaugu kavavar ma ta kaugu ngala na
kankan, ma ina agur pa mule diat tar ta go
ra gunan, ma ina vaki bulu diat; 38 ma diat
kaugu tarai, ma iau kadia God boko; 39 ma
ina vakopono ko ra nuknuk i diat ma kadia
mangamangana, upi diat a ru vatikene iau
namur; upi diat a ki boina tana, ma damana
bula ra umana bul mur ta diat; 40 ma avet
a pait ra kunubu tukum ma diat, upi koko
ina lingan irai kan diat, upi ina pait ika ra
boina ta diat, ma ina vaki ra variru ure iau
ta ra bala i diat, upi koko diat a vana kan
iau. 41 Ma ina gugu ta diat upi ina pait ra
boina ta diat, ma ina vaume tuna diat ta go
ra gunan ma ra balagu par ma ra nuknukigu
par. 42 Tago ra Luluai i biti dari: Da iau
ga tulue go ra lavur kaina magit pire go ra
tarai, damana ina tulue ra boina pire diat
nina iau ga kubu tar ia ta diat. 43 Ma da kul ra
umana pakana pia ta go ra gunan nina ava
biti ure dari, I tar lingling, pa ta tarai ma pa
ta vavaguai tana, di tar tul tar ia ta ra lima i
ra tarai Kaldea. 44 A tarai diat a kul ra umana
pakana pia ma ra mani, ma diat a tumu ra
umana buk na kunukul, ma diat a vabulit
vakilang diat, ma diat a ting pa ra umana
tena varvai kapa, ta ra gunan Beniamin, ma
ta ra gunagunan kikil Ierusalem, ma ta ra
lavur pia na pal Iuda, ma ta ra lavur pia na
pal ta ra gunan i lualuana, ma ta ra lavur
pia na pal ta ra malamale, ma ta ra lavur
pia na pal ta ra papar Negeb; tago ina ben
valilikun, diat dia ki na vilavilau, ra Luluai i
biti.

33

Ierusalem na ki bulu mulai

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
mule Ieremia ba di ga banu bat ia boko ta
ra taman kai ra umana monamono, dari: 2 A
Luluai nina i pait ia, ra Luluai nina i mal pa
ia pi na vatur ia, ra Luluai ra iangina, i biti
dari: 3 Una kail tadav iau ma ina torom tam,
ma ina vaarike ra umana ngala na magit
piram, ma ra umana dekdek na magit, ba
pa u nunure boko diat. 4 Tago ure ra umana
pal ta go ra pia na pal, ma ure ra umana pal
kai ra umana king Iuda, nina di ga rip vue
diat upi da pait ra balada me ure ra umana
bobokon ma ure ra pakat na vinarubu, ra
Luluai ra God kai Israel i biti dari: 5 A tarai
Kaldea dia vut upi diat a varubu, ma upi
diat a vabuka ra umana pal ma ra minat i ra
tarai, nina iau tar ubu diat ta kaugu kankan
ma ta kaugu karangap na kulot, tago ure
kadia bilak na mangamangana iau tar ive ra
matagu kan go ra pia na pal.

6 Ea, ina tabar ia ma ra bo na nilaun ma ra
nilagar, ma ina valagar diat; ma ina vaarike
ra ngala na malmal ma ra dovotina pire
diat. 7 Ma ina vatalil ra tarai Iuda ma ra
tarai Israel nina dia ki na vilavilau, ma ina
vatavua diat da lua. 8 Ma ina dalu vue kadia
lavur bilak na mangamangana kan diat,
nina dia tar pait ia piragu; ma ina nur vue
kadia lavur bilak na mangamangana nina
dia tar pait ia piragu ma dia tar piam vue
iau me. 9 Ma go ra pia na pal na da ra iang
na gugu piragu, a pite varpa ma ra magit iau
langlang tana, ta ra luaina mata i ra lavur
vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan,
nina diat a valongore ra lavur bo na magit
ba ina pait ia pirana; ma diat a burut ma diat

a dadadar ure ra lavur bo na magit ma ra
malmal ba ina tabar ia me.
10 A Luluai i biti dari: Ta go ra gunan ba
ava biti ure dari, I tar lingling, ma pa ta
tarai ma pa ta vavaguai tana, maia, ta ra
lavur pia na pal Iuda ma ta ra lavur nga
Ierusalem nina dia lingling, ma pa ta tarai
ma pa ta vavaguai tana, da valongore 11 ra
nilai ra gugu ma ra nilai ra gina, ra nilai ra
taulai kalama a tutana ma ra nilai ra taulai
kalama a vavina, ra nilai diat dia biti, Avat
a pite pa ra Luluai kai ra lavur kor, tago ra
Luluai i boina, tago kana varmari i tur pa na
mutu, ma ra nilai diat dia kap ra vartabar
na pite varpa ta ra kuba i ra Luluai. Tago
ina ben vatalil diat dia ki na vilavilau da ta
ra turpaina, ra Luluai i biti.
12 A Luluai kai ra lavur kor i biti: A kuba
i ra umana tena balabalaure sip nina dia
vadiop kadia umana kikil na sip na tur
mulai ta go ra gunan i lingling, nina pa ta
tarai ma pa ta vavaguai tana, ma ta ra lavur
pia na pal tana. 13 Ta ra lavur pia na pal ta ra
gunan i lualuana, ma ta ra lavur pia na pal
ta ra gunan i malamale, ma ta ra lavur pia
na pal ta ra papar Negeb, ma ta ra gunan
Beniamin, ma ta ra lavur gunagunan kikil
Ierusalem, ma ta ra lavur pia na pal Iuda,
a umana kikil na sip diat a bolo mulai ta ra
luaina mata i nina i lukluk diat, ra Luluai i
biti.
14 A Luluai i biti: Ea, ra e na vut ba ina
pait ot pa ra bo na tinata tana nina iau ga
tatike ure ra tarai Israel ma ure ra tarai
Iuda. 15 Ta nam ra lavur bung, ma ta nam
ra e, ina vagol vaarike tika na ibul i David,
a takodoina, ma na pait ra varkurai ma ra
mangamangana takodo ta ra gunagunan.
16 Ta nam ra lavur bung da valaun Iuda,
ma Ierusalem na ki bulu; ma da vatang ra
iangina ba, ra Luluai kada mangamangana
takodo.
17 Tago ra Luluai i biti dari: David pa na
iba upi ta tutana vatikai namur ba na ki ta
ra kiki na king kai ra tarai Israel; 18 ma ra
umana tena tinabar ma ra tarai Levi pa diat
a iba upi ta tutana ta ra luaina matagu upi
na tul tar ra tinabar di tuntun tar ia, ma ba
na tun tar ra tinabar na vuai na uma, ma ba
na pait vatikene tar ra tinabar.
19 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Ieremia dari: 20 A Luluai i biti dari: Gala
i tale avat ba avat a vatamam vue kaugu
kunubu ure ra keake, ma kaugu kunubu ure
ra marum, upi koko ra bung na keake ma
ra bung na marum dir a varvarkia mulai,
21 gala da vatamam vue kamimir kunubu ma
David bula kaugu tultul, upi koko natuna
na ki na varkurai ta kana kiki na king, ma
kaveve kunubu ma. ra tarai Levi a umana
tena tinabar, kaugu umana tultul. 22 Da i
dekdek upi da luk ra kor na tagul arama
liu, ba upi da valar ra veo ara ra valian,
damana ina vapealane ra umana bul mur tai
David kaugu tultul, ma ra tarai Levi nina dia
kudakudar piragu.
23 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Ieremia dari: 24 Dave, pa u nuk pa ra tinata
go ra tarai dia tar tatike, dari: Ra ura vuna
tarai nina ra Luluai i ga pilak pa dir, i
tar okole vue dir? Damana dia pidimuane
kaugu tarai, upi koko diat a vuna tarai mulai
ta ra luaina mata i diat. 25 A Luluai i biti
dari: Ona kaugu kunubu ure ra keake ma
ure ra marum pa na tur mulai, ona pa iau ga
kure tar ra lavur mangamangana arama ra
bala na bakut ma ra pia, 26 io, ina okole vue
bula ra lavur bul mur tai Iakob, ma tai David
kaugu tultul, ma pa ina pilak pa ta tikai ta ra
umana bul mur tana upi na kure ra umana
bul mur tai Abaraam, Isak, ma Iakob; tago
ina ben vatalil diat dia ki na vilavilau, ma
ina mari diat.

34

A tinata na vartigal kai Ieremia pire Sedekia

1 Ta nam ra kilala ba Nebukadnesar ra
king Babilon, diat ma kana loko na tarai na
vinarubu par, ma ra lavur vuna gunan ta
ra rakarakan a gunagunan nina i ga kure
diat, ma ra lavur vuna tarai, dia ga varubu
ma Ierusalem ma kana lavur pia na pal, ra
Luluai i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia:
2 A Luluai ra God kai Israel i biti dari: Una
vana, ma amur a tata ma Sedekia ra king
Iuda, ma una ve ba ra Luluai i biti dari: Ea,
ina tul tar go ra pia na pal ta ra lima i ra
king Babilon, ma na tun vue ma ra iap; 3 ma
vakir una pila ta ra limana, a dovotina da
kinim vake u, ma da tul tar u ta ra limana;
ma amur a varboboi ma ra king Babilon,
ma amur a pirpir me, ma una vana Babilon.
4 Ma u Sedekia ra king Iuda, una valongore
ke ra tinata kai ra Luluai; ra Luluai i biti
dari ure u: Vakir una virua ta ra pakat na
vinarubu; 5 una mat ika ma ra malmal; ma
da di ga pait ra variru ma ra ngala na iap

pire ra umana tamam, a umana king amana
dia ga lua tam, damana da pait ra variru ure
u ma ra ngala na iap; ma diat a tangie u, ma
diat a biti, Ui, luluai! tago iau tar tatike ra
tinata, ra Luluai i biti.
6 Ma Ieremia ra propet i ga tatike go ra
lavur tinata pire Sedekia ra king Iuda aro
Ierusalem, 7 ta nam ra kilala ba ra loko na
tarai na vinarubu kai ra king Babilon dia ga
varubu ure Ierusalem tana, ina ure ra ura
pia na pal Iuda dir ga ki valili boko, Lakis
ma Aseka; tago dir ika dir ga tur valili ta
ra umana pia na pal Iuda ba di ga liplip bat
diat.

Di vakaina ra kunubu ure ra umana tultul, a umana te Ebraio

8 Ma ra Luluai i ga tulue go ra tinata tadav
Ieremia, ba Sedekia dia ga pait ra kunubu
ma ra tarai par Ierusalem ba da vaarike ra
kini langalanga pire diat, 9 upi ra umana
luluai par tikatikai diat a pala vue kadia
umana tultul a umana tutana, ma kadia
umana tultul a umana vavina, ona diat a
umana te Ebraio, ma upi koko ta tikai na vo
pa turana a te Iudaia upi na ki na vilavilau
pirana. 10 Ma ra umana luluai par ma ra tarai
par dia ga toratorom, diat dia ga mulaot
ta nam ra kunubu ba ra tarai diat a pala
vue kadia umana tultul na tutana ma kadia
umana tultul na vavina, ma koko diat a vo
tar mule ra tinorom ta diat; dia ga torom,
ma dia ga pala vue diat. 11 Ma namur dia
ga nuknuk likun, ma dia ga valilikun ra
umana tultul na tutana ma ra umana tultul
na vavina nina dia ga tar pala vue diat, ma
dia ga vo pa mule diat upi diat a vilavilau.
12 Kari ra Luluai i ga tulue ra tinata kai ra
Luluai tadav Ieremia dari: 13 A Luluai ra God
kai Israel i biti dari: Iau ga pait ra kunubu,
avet ma ra umana tama i vavat, ta ra e iau ga
ben vairop diat kan ra gunan Aigipto tana,
kan ra gunan dia ga ki na vilavilau tana,
ma iau ga biti dari: 14 Ba i ot ra lavlavurua
na kilala avat tikatikai avat a pala vue ra
umana tura i vavat, a umana Ebraio, nina
di ga ivure diat pire vavat ma dia ga torom
ta vavat laptikai na kilala; avat a pala vue
diat upi diat a vana kan avat. Ma ga ra
umana tama i vavat pa dia ga valongore
iau, ma pa dia ga kap talinga. 15 Ma go ava
ga tar nukpuku, ma ava ga pait ra magit
i takodo ta ra luaina matagu, tago ava ga
vaarike ra kini langalanga ta ra umana talai
vavat tikatikai, ma ava ga tar pait ra kunubu
ta ra luaina matagu ta ra pal di vatang
ra iangigu tana; 16 ma ga ava ga nuknuk
likun ma ava ga vakaina ra iangigu, ma avat
par tikatikai ava ga valilikun kavava umana
tultul na tutana ma kavava umana tultul na
vavina nina ava ga pala vue diat ta kadia
mamainga, ma ava ga vo tar ra kunudar ta
diat upi diat a tultul na tutana ba tultul na
vavina pire vavat.
17 Kari ra Luluai i biti dari: Pa ava ga torom
tagu upi avat a vaarike ra kini langalanga ta
ra umana tura i vavat tikatikai ma ra umana
talai vavat tikatikai; ea, go iau vaarike ra
kini langalanga pire vavat, ra Luluai i biti,
iau nur tar avat ta ra pakat na vinarubu, ta
ra ngala na minait, ma ta ra mulmulum; ma
ina gogone vurvurbingitane avat ta ra lavur
vuna gunan ta ra rakarakan a gunagunan.
18 Ma ina nur tar nam ra tarai ba dia tar
piam vue kaugu kunubu, ma pa dia ga pait
ot pa ra tinata na kunubu nina dia ga pait
ia ta ra luaina matagu, ba dia ga poko ra
nat na bulumakau upi na ura pakana ma dia
ga vanavana livuan ta dir, 19 a umana luluai
Iuda, a umana luluai Ierusalem, a umana
monamono na pal ta ra kuba i ra king, a
umana tena tinabar, ma ra tarai par ta ra
gunan, nina dia ga vanavana livuan ta ra
ura pakana ta ra nat na bulumakau, 20 ina
nur tar diat ta ra lima i kadia lavur ebar, ma
ta ra lima i diat dia anan upi kadia nilaun;
ma ra virua i diat a magit na nian ai ra
umana beo liuliu ma ra umana leing ra pia.
21 Ma ina tul tar Sedekia ra king Iuda ma
kana umana luluai ta ra lima i kadia lavur
ebar, ma ta ra lima i diat dia anan upi kadia
nilaun, ma ta ra loko na tarai na vinarubu
kai ra king Babilon, nina dia ga vana kan
avat. 22 Ea, ra Luluai i biti, ina vartuluai ma
ina agur vatalil diat ta go ra pia na pal; ma
diat a varubu me, ma diat a ongor pa ia, ma
diat a tun vue ma ra iap; ma ina li vakaina
vue ra umana pia na pal Iuda, ma pa ta na
na ki ta diat.

35

A tarai Rekab dia toratorom

1 A Luluai i ga tulue go ra tinata tadav
Ieremia ta ra e kai Ieoiakim natu i Iosia ra
king Iuda: 2 Una vana tadav ra tarai Rekab,
ma una tata pire diat, ma una agure varuk
diat ta ra kuba i ra Luluai, tar tai tika na
bagialar tana, ma una vamomo diat ma ra
polo na vuai na vain. 3 Io, iau ga ben pa

Iasania natu i Ieremia natu i Kabasinia, diat
ma ra umana turana, ma ra umana natuna
par, ma ra apik na tarai Rekab par; [4] ma iau
ga agure varuk diat ta ra kuba i ra Luluai,
tar ta ra bagialar kai ra umana natu i Kanan
natu i Igdalia ra tutana kai God, nina i
maravai ta ra bagialar kai ra umana luluai,
nam i tur taun ra bagialar kai Maseia natu i
Salum ra tena balabalaure matakilalat. [5] Ma
iau ga vung ra umana la ma ra polo na vain
tana ma ra umana momamomo bula ta ra
luaina mata i ra tarai Rekab, ma iau ga biti
ta diat: Avat a mome ra polo na vain.

[6] Ma dia ga biti ka: Pa avet a mome ra
polo na vain, tago Ionadab natu i Rekab,
tama i vevet, i ga varkurai pire vevet dari:
Koko avat a mome ra polo na vain, avat
ma ra umana bul mur ta vavat pa na mutu;
[7] damana bula koko avat a pait ta pal, ma
koko avat a vaume ra pat na davai, ma koko
avat a pait ta uma na vain, ma koko avat
a vatur vake ta tikai; ta ra lavur bung ava
laun tana avat a ki ta ra lavur pal na mal
ika, upi na lolokon kavava nilaun ta nam
ra gunan ava ki na vaira tana. [8] Ma ave ga
torom ta ra tinata kai Ionadab natu i Rekab,
tama i vevet, ta ra lavur magit i ga varkurai
tana pire vevet, upi koko avet a mome ra
polo na vain ta ra lavur bungbung par ave
laun tana, avet ma kaveve umana taulai,
ma ra umana natu i vevet, a umana tutana
ma ra umana vavina; [9] ma upi koko avet a
pait ra umana pal upi avet a ki ta diat; ma
pa ave vatur vake ta uma na vain, ba ta
pakana pia, ba ta pat na davai; [10] ave ga ki ka
ta ra umana pal na mal, ma ave ga torom,
ma ave ga pait ra lavur magit tama i vevet
Ionadab i ga vartuluai tana pire vevet. [11] Ma
ba Nebukadnesar ra king Babilon i ga vana
rikai ta go ra gunan, ave ga biti: Boina dat a
vana urama Ierusalem, kan ra loko na tarai
na vinarubu Kaldea ma ra loko na tarai na
vinarubu Siria diat a tadav dat; ma damana
ave kiki Ierusalem.

[12] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Ieremia dari: [13] A Luluai kai ra lavur kor, ra
God kai Israel i biti dari: Una vana ma una
biti ta ra tarai Iuda ma ra tarai Ierusalem
dari: Dave, pa avat a kapupi ra vartovo upi
avat a torom ta kaugu tinata? ra Luluai i
biti. [14] Di pait ot pa ra tinata kai Ionadab
natu i Rekab, nina i ga tatike pire ra umana
natuna ba i ga tigal bat diat upi koko diat
a mome ra polo na vain, ma tuk tar ta ra
bung gori pa dia mome ra polo na vain, tago
dia torom ta ra varkurai kai tama i diat; ma
ga iau ga vala tata pire vavat ma pa iau ga
vavabing, ma pa ava ga torom tagu. [15] Iau
ga vala tulue bula kaugu umana tultul par
pire vavat, a umana propet, ma pa iau ga
vavabing, ma iau ga biti dari: Go avat a vana
tapuku kan kavava kaina nga tikatikai, ma
avat a mal pa kavava mangamangana, ma
koko avat a mur ra umana enana God upi
avat a torom ta diat, ma avat a ki ta ra gunan
nina iau ga tul tar ia ta vavat ma ra umana
tama i vavat; ma pa ava ga kap talinga, ma
pa ava ga torom tagu. [16] Ma tago ra umana
natu i Ionadab natu i Rekab dia tar pait ot
pa ra vartuluai tama i diat i ga tul tar ia ta
diat, ma go ra tarai pa dia ga torom tagu,
[17] kari ra Luluai ra God kai ra lavur kor, ra
God kai Israel, i biti dari: Ea, ina tulue ra
lavur kaina magit tadav Iuda ma tadav diat
par dia ki Ierusalem nina iau tar vatang ia
ure diat; tago iau tar tata pire diat ma pa dia
ga valongore, ma iau ga oro upi diat ma pa
dia ga torom.

[18] Ma Ieremia i ga biti ta ra tarai Rekab: ra
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i
biti dari: Tago ava tar torom ta ra vartuluai
kai tama i vavat Ionadab, ma ava tar mur
kana lavur togotogo, ma ava tar pait ra
lavur magit i ga vartuluai me pire vavat,
[19] io, ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai
Israel, i biti dari: Ionadab natu i Rekab pa
na iba upi ta tutana ba na tur ta ra luaina
matagu ma pa na mutu.

36

Di vaimur ra pinpin na buk parika ta ra iap

[1] Ma ta ra kilala a ivat ta ra kini na king
kai Ieoiakim natu i Iosia ra king Iuda, ra
Luluai i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia
dari: [2] Una tak pa ra pinpin na buk, ma
una tumu ra lavur tinata tana nina iau
tar tatike piram ure Israel, ma ure Iuda,
ma ure ra lavur vuna tarai, papa ra bung
iau ga tata tavuna piram, papa ra e Iosia
i ga laun tana, tuk tar ta ra bung gori.
[3] Kan ra tarai Iuda diat a nuk pa ra lavur
kaina magit iau tar vaninara pi ina pait ia
pire diat, upi diat a vana tapuku kan kadia
kaina mangamangana tikatikai, ma upi ina
pun vue kadia bilak na mangamangana ma
kadia varpiam. [4] Ma Ieremia i ga oro pa
Baruk natu i Neria; ma Baruk i ga tumu
ra tinata i ga irop kan ra ngie i Ieremia ta

ra pinpin na buk, a lavur tinata par kai ra
Luluai nina i ga tatike pirana. 5 Ma Ieremia i
ga vartuluai pire Baruk, ma i ga biti dari: Di
tar tigal bat iau, ma i dekdek upi ina vana ta
ra kuba i ra Luluai; 6 kari una vana, ma una
luluk ta ra pinpin na buk, nina u tar tumu
ra tinata tana ba i irop kan ra ngiegu, una
luk ra tinata kai ra Luluai ta ra luaina mata
i ra tarai ta ra kuba i ra Luluai ta ra bung
na vinevel; ma una luk ia bula ta ra luaina
mata i ra tarai Iuda nina dia irairop kan
kadia umana pia na pal. 7 Kan kadia niaring
na vana rikai ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma diat a vana tapuku kan kadia kaina nga
tikatikai; tago i ngala ra kankan ma ra kulot
ra Luluai i tar vatang ia ure go ra tarai. 8 Ma
Baruk natu i Neria i ga pait ra lavur magit
da ra propet Ieremia i ga vartuluai pirana,
ma i ga lukluk ra tinata kai ra Luluai ta ra
buk ta ra kuba i ra Luluai.

9 Ma ta ra kilala a ilima ta ra kini na king
kai Ieoiakim natu i Iosia ra king Iuda, ta ra
gai lavuvat, ra tarai Ierusalem par ma ra
tarai par ba dia vana kan ra umana pia na
pal Iuda upi diat a vana Ierusalem dia ga oro
guve ra tarai upi ra vinevel ta ra luaina mata
i ra Luluai. 10 Io, Baruk i ga luk ra tinata kai
Ieremia ta ra buk ta ra kuba i ra Luluai, ta
ra bagialar kai Gemaria natu i Sapan ra tena
tutumu, ta ra bala na gunan arama pire ra
kalamana mataniolo ta ra kuba i ra Luluai,
ta ra luaina mata i ra tarai par.

11 Ma ba Mikaia natu i Gemaria natu i
Sapan i ga valongore ra lavur tinata kai ra
Luluai ta ra buk, 12 i ga vana ur ta ra kuba
i ra king, ma i ga ruk ta ra bagialar kai ra
tena tutumu; ma ra umana luluai par dia ga
ki ie, Elisama ra tena tutumu, Delaia natu i
Semaia, Elnatan natu i Akbor, Gemaria natu
i Sapan, Sedekia natu i Kanania,. ma ra
lavur luluai par. 13 Ma Mikaia i ga ve diat ta
ra lavur tinata par i ga valongore ba Baruk
i ga luk ra buk ta ra luaina mata i ra tarai.
14 Kari ra umana luluai par dia ga tulue Ieudi
natu i Netania natu i Selemia natu i Kusi
tadav Baruk ma ra tinata dari: Una vatur
vake ra pinpin na buk, nam u ga luluk tana
ta ra luaina mata i ra tarai, ma una vana uti.
Damana Baruk natu i Neria i ga vatur vake
ra pinpin na buk ma i ga tadav diat. 15 Ma
dia ga biti tana: Go una ki, ma una luk ia
ta ra luaina mata i vevet. Damana Baruk i
ga luk ia ta ra luaina mata i diat. 16 Ma ba
dia ga valongore ra lavur tinata par dia ga
bobe vargiliane diat ma ra bunurut, ma dia
ga biti tai Baruk: A dovotina avet a ve ra
king ta go ra lavur tinata. 17 Ma dia ga tir
Baruk, ma dia ga biti: Boina ba una ve avet,
u ga tumu davatane go ra lavur tinata i irop
kan ra ngiene? 18 Ma Baruk i ga bali diat
dari: I ga vatang go ra lavur tinata piragu
ma ra ngiene, ma iau ga tumu diat ta ra
buk ma ra polo na tutumu. 19 Ma ra umana
luluai dia ga biti tai Baruk dari: Una vana
ma una paraparau, amur ma Ieremia, ma
koko ta tikai na nunure ra pakana amur ki
tana. 20 Ma dia ga ruk tadav ra king ta ra bala
na gunan; ma dia ga vung ra pinpin na buk
ta ra bagialar kai Elisama ra tena tutumu;
ma dia ga ve ra king ta ra lavur tinata par.

21 Ma ra king i ga tulue Ieudi pi na vila
pa ra pinpin na buk, ma i ga vila pa ia ta
ra bagialar kai Elisama ra tena tutumu. Ma
Ieudi i ga luk ia ta ra luaina mata i ra king,
ma ta ra luaina mata i ra lavur luluai par
dia tur maravai pire ra king. 22 Ma ra king
i ga kiki ta ra pal na manmadir ta ra gai
lavuvat, ma ra iap i ga birao ta ra tavul a
iap ta ra luaina matana. 23 Ma ba Ieudi i ga
tar luk ra utul ba a ivat na langun, ra king i
ga kutu vue ma ra ravita, ma i ga vue tarie
ta ra iap ta ra tavul a iap, ma damana i ga
papait ia vanavana upi na imur ra pinpin
na buk parika ta ra iap. 24 Ma ra king ma
kana lavur tultul par nina dia ga valongore
go ra lavur tinata pa dia ga burut ma pa
dia ga rada kadia umana mal. 25 Ma Elnatan
ma Delaia ma Gemaria dital ga lul ra king
ba koko na tun ra pinpin na buk, ma pa i
ga kapupi dital. 26 Ma ra king i ga vartuluai
pire Ieramel natu i ra king, ma pire Seraia
natu i Asriel, ma pire Selemia natu i Abdel,
upi dital a kinim Baruk ra tena tutumu ma
Ieremia ra propet; ma ra Luluai i ga ive ke
dir.

27 Ma ba ra king i ga tar tun vue ra pinpin
na buk ma ra lavur tinata nina Baruk i
ga tumu diat ba dia ga irop kan ra ngie i
Ieremia, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Ieremia dari: 28 Una vatur vake ta tika na
pinpin na buk mulai, ma una tumu tar ra
lavur tinata lua tana, ra tinata i ga tur ta
ra luaina pinpin na buk nina Ieoiakim ra
king Iuda i tar tun vue. 29 Ma ure Ieoiakim
ra king Iuda una biti dari: A Luluai i biti
dari: U tar tun vue go ra pinpin na buk, ma
u ga biti, Ta ra ava u ga tutumu tana dari:

A dovotina ra king Babilon na vut ma na
li vue go ra gunan, ma na vapanie vue ra
tarai ma ra lavur vavaguai tana? 30 Kari ra
Luluai i biti ure Ieoiakim ra king Iuda dari:
Pa ta bul mur tana na ki ta ra kiki na king kai
David; ma na keake da vue tar ra minatina
ta ra lapap, ma na marum tar ta ra mavoko.
31 Ma ina kure bali ia, diat ma ra umana bul
mur tana ma kana umana tultul, ure kadia
bilak na mangamangana; ma ra lavur kaina
magit ba iau ga vatang ia ure diat ma pa dia
ga kapupi ia, ina tulue pire diat, ma pire ra
tarai dia ki Ierusalem, ma pire ra tarai Iuda.
32 Ma Ieremia i ga tak pa ta ra tika na
pinpin na buk, ma i ga tul tar ia tai Baruk
natu i Neria ra tena tutumu; ma Baruk i ga
tumu ra lavur tinata tana i ga irop kan ra
ngie i Ieremia, ra tinata ba i ga tur ta ra
pinpin na buk nina Ieoiakim ra king Iuda
i ga tun vue ta ra iap; ma di ga vot ia ma
mangoro na tinata damana bula.

37

Ieremia i ki ta ra pal na banubat

1 Ma Sedekia natu i Iosia nina Nebukad-
nesar ra king Babilon i ga vaki ia pi na king
ta ra gunan Iuda i ga ki ur vue Konia natu
i Ieoiakim ta ra kini na king. 2 Ma diat ma
kana umana tultul ma ra tarai ta ra gunan
pa dia ga kapupi ra tinata kai ra Luluai nina
i ga tatike tai Ieremia ra propet.
3 Ma ra king Sedekia i ga tulue Ieukal
natu i Selemia ma Sepania natu i Maseia
ra tena tinabar tadav ra propet Ieremia ma
ra tinata dari: Una araring tadav ra Luluai
kada God ure dat. 4 Ma Ieremia i ga ki
langalanga boko pire ra tarai, tago pa di ga
varuk ia boko ta ra pal na banubat. 5 Ma ra
loko na tarai na vinarubu kai Parao i ga vana
rikai maro Aigipto; ma ba ra tarai Kaldea
nina dia ga ki vartakalat bat Ierusalem dia
ga valongore ra varvai ure diat, dia ga tut
ma dia ga vana kan Ierusalem.
6 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
ra propet Ieremia dari: 7 A Luluai ra God
kai Israel i biti dari: Amur a ve ra king
Iuda nina i ga tulue amur piragu pi amur
a matoto tagu, dari: Ea, ra loko na tarai
na vinarubu kai Parao, nina i ga vana rikai
pi na maravut u, na lilikun mulai ta kana
gunan iat Aigipto. 8 Ma ra tarai Kaldea diat a
vut mulai, ma diat a varubu ma go ra pia na
pal; ma diat a ongor pa ia, ma diat a tun vue
ma ra iap. 9 A Luluai i biti dari: Koko avat a
tuam pa mule avat ma ra tinata dari, A tarai
Kaldea diat a vana muka kan dat; tago vakir
diat a vana kan avat. 10 Tago gala ava ga ubu
ra loko na tarai na vinarubu Kaldea par nina
dia varubu ma avat, ma gala ra tarai dia ga
virua valili dia kinkin par, gala diat par diat
a tut ta kadia lavur pal na mal tikatikai, ma
diat a tun vue go ra pia na pal ma ra iap.
11 Ma ba ra loko na tarai na vinarubu
Kaldea dia ga vana kan Ierusalem tago dia
ga burutue ra loko na tarai na vinarubu
kai Parao, 12 Ieremia i ga vana rikai kan
Ierusalem upi na vana ta ra gunan Beni-
amin, upi na vatur vake kana tiniba abara
livuan ta ra tarai. 13 Ma ba i ga ki ta ra
mataniolo Beniamin, tika na luluai na var-
balaurai abara, a iangina Iria natu i Selemia
natu i Kanania, ma i ga kinim vake ra propet
Ieremia, ma i ga biti: U mainge ba una
mur ra tarai Kaldea. 14 Ma Ieremia i ga
biti: A vaongo, pa ina mur ra tarai Kaldea.
Ma Iria pa i ga kapupi ia, ma i ga kinim
vake Ieremia, ma i ga ben pa ia pire ra
umana luluai. 15 Ma ra umana luluai dia ga
kankanuane Ieremia, ma dia ga luba ia, ma
dia ga varuk ia ta ra pal na banubat ta ra
kuba i Ionatan ra tena tutumu, tago di ga
tar pukue nam upi ra pal na banubat.

Sedekia dir ma Ieremia dir tata varurung

16 Ma ba Ieremia i ga pot ta ra pal na
banubat, ta ra tung, ma i ga ki ta ra pakana
pal tana, ma ba Ieremia i ga ki mangoro na
bung tana, 17 Sedekia ra king i ga vartuluai
upi ia, ma di ga vila pa ia; ma ra king i ga
tir ive ta ra kubana, ma i ga biti: Dave, ta
tinata kai ra Luluai piram? Ma Ieremia i ga
biti: Maia. I ga biti bula dari: Da tul tar u
ta ra lima i ra king Babilon. 18 Ma Ieremia
i ga biti bula tai Sedekia ra king dari: Ava
ra kaina magit iau tar pait ia piram, ba
pire kaum umana tultul, ba pire go ra tarai,
tago ava tar varuk iau ta ra pal na banubat?
19 Akave go kavava lavur propet nina dia ga
tata na propet ta vavat ma dia ga biti, Ra
king Babilon pa na tut na vinarubu ure avat
ba ure go ra gunan? 20 Ma go, kaugu luluai ra
king, boina ba una valongore iau: boina ba
una nuk pa kaugu nilul ta ra luaina matam,
ma koko una tulue vatalil iau ta ra pal kai
Ionatan ra tena tutumu. kan ina mat ie.
21 Ma Sedekia ra king i ga vartuluai, ma di

ga varuk Ieremia ta ra taman kai ra umana
monamono, ma ra bungbung par di ga tul
tar ra pakana gem tana maro ra tavul a
tuntun gem, tuk tar ta ra bung ra gem ta ra
pia na pal i ga par. Ma damana Ieremia i ga
kiki ta ra taman kai ra umana monamono.

38

Di puak vairop Ieremia kan ra tung

1 Ma Sepatia natu i Matan, ma Gedalia
natu i Paskur, ma Iukal natu i Selemia, ma
Paskur natu i Malkia, dia ga valongore ra
tinata Ieremia i ga tatike tadav ra tarai dari:
2 A Luluai i biti dari: Nina ba na kiki ta go ra
pia na pal na virua ta ra pakat na vinarubu,
ta ra mulmulum, ma ta ra ngala na minait;
ma nina ba na irop tadav ra tarai Kaldea na
laun, ma na vatur vake kana nilaun da ra
magit di ra pa ia, ma na laun uka. 3 A Luluai
i biti dari: A dovotina da tul tar go ra pia na
pal ta ra lima i ra tarai na vinarubu kai ra
king Babilon, ma na ongor pa ia.
4 Ma ra umana luluai dia ga biti tai ra king
dari: Boina ba da ubu doko go ra tutana,
tago i vabilua ra lima i ra tarai na vinarubu
dia kiki ta go ra pia na pal, ma ra lima i ra
tarai par, tago i tatike ra tinata damana pire
diat; tago go ra tutana pa i nuk upi ra magit
go ra tarai diat a boina tana, i nuk upi ra
magit ba na vakaina diat. 5 Ma Sedekia ra
king i ga biti dari: Ea, avat iat avat a kure,
tago i dekdek ba ra king na tur bat avat. 6 Ma
dia ga vatur vake Ieremia, ma dia ga vue ta
ra tung kai Malkia natu i ra king, nina ta
ra taman kai ra umana monamono; ma dia
ga valure vaba Ieremia ma ra umana vinau.
Ma pa ta tava ta nam ra tung, a pikai ka, ma
Ieremia i ga dongol tana.
7 Ma ba Ebed-Melek ra te Etiopia, a tena
varbalaurai ta ra kuba i ra king, i ga valon-
gore ba di tar vue Ieremia ta ra tung, ma
ra king i ga kiki ta ra mataniolo Beniamin,
8 Ebed-Melek i ga irop kan ra kuba i ra king,
ma i ga tata pire ra king dari: 9 Kaugu
luluai ra king, go ra tarai dia tar pait ra
kaina ta ra lavur magit dia ga pait ia ta
ra propet Ieremia, nina dia tar vue ta ra
tung; ma na virua ta ra tung i ki tana ure
ra mulmulum, tago pa ta gem mulai ta ra
pia na pal. 10 Ma ra king i ga vartuluai pire
Ebed-Melek ra te Etiopia dari: Una agur pa
ra utul a vinun na tutana mamati, ma avat
a al vairop ra propet Ieremia kan ra tung,
ba pa i mat boko. 11 Damana Ebed-Melek i
ga agur pa ra tarai, ma dia ga vana ra kuba
i ra king ta ra vavai ra pal na vuvuvung,
ma dia ga tak pa ra umana maulana mal di
tar vue ma ra lavur pakana mal i tarada,
ma dia ga valure vaba ia ma ra vinau tadav
Ieremia ta ra tung. 12 Ma Ebed-Melek ra te
Etiopia i ga biti tai Ieremia: Boina ba una
vung go ra maulana mal di tar vue ma ra
umana pakana mal i tarada ta ra baim ta
ra vinau. Ma Ieremia i ga pait ia damana.
13 Io, damana di ga al pa Ieremia ma ra vinau,
ma di ga puak vairop ia kan ra tung; ma
Ieremia i ga kiki ta ra taman kai ra umana
monamono.

Sedekia i tadav Ieremia upi ra varvateten

14 Ma Sedekia ra king i ga vartuluai upi
Ieremia ma di ga agur pa ia pirana ta ra
vautuluna mataniolo ta ra kuba i ra Luluai;
ma ra king i ga biti tai Ieremia: A kopono
magit ina tir u tana, koko una ive ta magit
kan iau. 15 Ma Ieremia i ga biti tai Sedekia:
Ona ina vaarike piram, una ga ubu doko iau,
laka? Ma ona ina vateten u, pa una kapupi
iau. 16 Io, Sedekia i ga vavalima ivai pire
Ieremia dari: Da ra Luluai i laun, nina i ga
vaki ra vuvu na nilaun ta dor, pa ina doko
u, ma pa ina nur tar u ta ra lima i go ra tarai
nina dia anan upi kaum nilaun. 17 Io, Ieremia
i ga biti tai Sedekia: A Luluai ra God kai ra
lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Tumu
una irop tadav ra umana luluai kai ra king
Babilon una laun, ma pa da tun vue go ra pia
na pal ma ra iap; ma una laun ma diat bula
ta ra kubam; 18 ma ona pa una irop tadav ra
umana luluai kai ra king Babilon, da tul tar
go ra pia na pal ta ra lima i ra tarai Kaldea,
ma diat a tun vue ma ra iap, ma vakir una
pila ta ra lima i diat. 19 Ma Sedekia ra king
i ga biti tai Ieremia: Iau burutue ra tarai
Iudaia nina dia tar mur ra tarai Kaldea, kan
da tul tar iau ta ra lima i diat, ma diat a kaba
iau. 20 Ma Ieremia i ga biti: Pa da tul tar u ta
diat. Iau lul u ba una torom ta ra nilai ra
Luluai ta ra magit iau tatike piram; damana
una ki boina ma una laun. 21 Ma ona u ol ika,
ma pa una irop, ra Luluai i tar vaarike go
ra tinata piragu: 22 Ea, ra umana vavina par
ba dia ki valili ta ra kuba i ra king Iuda, da
ben vairop diat tadav ra umana luluai kai ra
king Babilon, ma nam ra vaden diat a biti:
A umana talaim ava varlair ma diat dia tar
vagu pa u, ma dia tar vo pa u; ma go, ba ra

kaum i dongol ta ra pikai, dia vana balakane
u. [23] Ma da ben vairop kaum umana taulai
ma ra umana natum tadav ra tarai Kaldea;
ma pa una pila ta ra lima i diat, ra king
Babilon na vatur vake u; ma ure u da tun
vue go ra pia na pal ma ra iap.
[24] Ma Sedekia i ga biti tai Ieremia: Koko
ta tikai na matoto ta go ra tinata, ma pa
una virua. [25] Ma ona ra umana luluai diat a
valongore ba dor tar pirpir, ma dia tadav u
ma dia biti tam, Go una ve avet ta ra magit u
ga vaarike pire ra king, ma ra magit ra king i
ga ve u tana; koko una ive ta magit kan avet,
ma pa avet a doko u, [26] io, una biti ta diat, Iau
ga pait kaugu nilul pire ra king, pi koko na
tulue mule iau ta ra pal kai Ionatan, kan ina
virua ie.
[27] Ma ra lavur luluai par dia ga tadav
Ieremia, ma dia ga tir ia, ma i ga bali diat ma
ra lavur tinata ra king i ga vartuluai tana.
Damana dia ga ngo kan ia ma ra pirpir, tago
pa dia ga valongore go ra magit. [28] Damana
Ieremia i ga kiki ta ra taman kai ra umana
monamono tuk tar ta ra bung di ga ongor
pa Ierusalem tana.

39

Ierusalem i bura

[1] Ta ra kilala lavuvat Sedekia i ga ki
na king aro Iuda tana, ta ra gai a vi-
nun, Nebukadnesar ra king Babilon ma
kana tarai na vinarubu par dia ga vana
Ierusalem, ma dia ga vartakalat bat ia; [2] ma
ta ra kilala a vinun ma tikai ta ra kini na
king kai Sedekia, ta ra gai a ivat, ma ra
bung lavuvat, di ga rada ra liplip ma di ga
olo ra pia na pal. [3] Ma ba di ga ongor pa
Ierusalem, a umana luluai par kai ra king
Babilon dia ga olo, ma dia ga ki ta ra matan-
iolo livuan: Nergal-Sareser, Samgar-Nebo,
Sarsekim ra Rabsaris ma Nergal-Sareser ra
Rabmag, diat varurung ma ra umana luluai
par kai ra king Babilon.
[4] Ma ba Sedekia ra king Iuda ma ra tarai
na vinarubu par dia ga gire diat, dia ga
takap, ma ta ra marum dia ga irop kan
ra pia na pal ta ra uma kai ra king, ta ra
mataniolo livuan ta ra ura liplip; ma ra
king i ga mur ra nga ta ra Araba. [5] Ma
ra tarai na vinarubu Kaldea dia ga korot
mur diat, ma dia ga vutvut tadav Sedekia
ta ra pakana i tamataman maravai Ieriko;
ma ba dia ga kinim vake, dia ga agure pa
ia tadav Nebukadnesar ra king Babilon aro
Ribla ta ra gunan Kamat, ma i ga kure. [6] Ma
ra king Babilon i ga doko ra umana natu i
Sedekia ta ra luaina matana aro Ribla; ma
ra king Babilon i ga doko ra umana tadar
na tutana Iuda bula. [7] Ma i ga luak vue
ra ura kiau na mata i Sedekia, ma i ga vi
ia ma ra palariam upi na ben pa ia uro
Babilon. [8] Ma ra tarai Kaldea dia ga tun vue
ra kuba i ra king ma ra iap, ma ra kubakuba
i ra tarai, ma dia ga re vue ra liplip kikil
Ierusalem. [9] Ma Nebusaradan ra luluai na
tarai na monamono i ga kap vavilavilau ra
ibaiba na tarai dia ga ki boko ta ra pia na
pal, ma diat bula dia ga takap pirana, ma
diat dia ga ki valili. [10] Ma Nebusaradan ra
luluai na tarai na monamono i ga nur vue
ke ra umana luveana ba pa dia ga vatur vake
ta magit, ta ra gunan Iuda, ma i ga tul tar ra
umana uma na vain ta diat ma ra umana pia
na uma varurung me.

Nebukadnesar i balaure Ieremia

[11] Io, Nebukadnesar ra king Babilon i ga
vartuluai pire Nebusaradan ra luluai na
tarai na monamono ure Ieremia, ma i ga
biti: [12] Una vatur vake, ma una balaure bulu
ia ma koko una vakaina, ma una pait ika
nam ra magit pirana ba i ve u tana. [13] Io,
Nebusaradan ra luluai na tarai na mon-
amono, ma Nebusasban ra Rabsaris, ma
Nergal-Sareser ra Rabmag, ma ra umana
ngala na luluai par kai ra king Babilon, [14] dia
ga vartuluai, ma dia ga vairop Ieremia kan
ra taman kai ra umana monamono, ma dia
ga tul tar ia tai Gedalia natu i Akikam natu
i Sapan, upi na agur pa ia ta ra kubana;
damana i ga ki livuan ta ra tarai.

A Luluai na valaun Ebed-Melek

[15] Ba di ga tar banu bat Ieremia ta ra
taman kai ra umana monamono, a tinata
kai ra Luluai i ga tadav ia dari: [16] Una vana,
ma una ve Ebed-Melek ra te Etiopia dari: A
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i
biti dari: Ea, ina tulue kaugu lavur tinata
taun go ra pia na pal upi na kaina, ma vakir
upi na boina; ma da pait ot pa diat ta ra
luaina matam ta nam ra bung. [17] Ma ina
valaun u ta nam ra bung, ra Luluai i biti, ma
pa da tul tar u ta ra lima i ra tarai u burutue
diat. [18] Tago a dovotina ina valaun u, ma pa
una virua ta ra pakat na vinarubu, ma kaum
nilaun na da ra magit na ra varpa piram,
tago u tar nurnur tagu, ra Luluai i biti.

40

Ieremia ma ra ibaiba na tarai dia tadav Gedalia
(2 King 25:22-24)

1 Ma ba Nebusaradan ra luluai na tarai na
monamono i ga pala vue Ieremia aro Rama,
(tago di ga vi ia ma ra vinau na palariam,
ma Nebusaradan i ga ben vue varurung ma
ra tarai Ierusalem ma Iuda ba di ga kap
vavilavilau pa diat uro Babilon), ra Luluai
i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia. 2 Ma
ra luluai na tarai na monamono i ga ben pa
Ieremia, ma i ga biti tana: A Luluai kaum
God i ga vatang go ra kaina magit upi na
tadav go ra gunan; 3 ma ra Luluai i tar tulue,
ma i tar pait ra magit da i ga tatike; tago
ava tar piam vue, ra Luluai, ma pa ava ga
torom ta ra nilaina, kari go ra magit i tar
tadav avat. 4 Ma go, go ieri iau pala vue ra
vinau na palariam kan ra limam. Ona u nuk
ia ba i boina pi una mur iau uro Babilon,
io, una mai, ma ina balaure bulu u; ma ona
u nuk ia ba pa i boina pi una mur iau uro
Babilon, io, koko; ea, ra gunan par i tur ta ra
luaina matam; una vana ta nam ra pakana
u nuk ia ba i ko ma i takodo pi una vana
tana. 5 Ma ba i ga ururian boko, i ga biti
tana: Una lilikun pire Gedalia natu i Akikam
natu i Sapan, nina ra king Babilon i ga vaki
ia pi na luluai ta ra lavur pia na pal Iuda, ma
una ki pirana livuan ta ra tarai; ba kan una
vana tai ta pakana ba u nuk ia ba i boina ba
una vana tana. Damana ra luluai na tarai
na monamono i ga tabar ia ma ra magit na
nian, ma i ga pait ra enana vartabar bula
pirana, ma i ga pala vue. 6 Ma Ieremia i
ga vana tadav Gedalia natu i Akikam aro
Mispa, ma dir ga ki varurung pire ra tarai
dia ga ki valili ta ra gunan.

7 Ma ba ra umana luluai na vinarubu nina
dia ga ki ra pupui, diat ma kadia tarai dia
ga valongore ba ra king Babilon i ga tar
vaki Gedalia natu i Akikam pi na luluai ta
ra gunan, ma i ga tar tul tar ra tarai ma
ra vaden ma ra umana bul tana, a umana
luveana tuna ta ra gunan nina ba pa di ga
kap vavilavilau vue diat uro Babilon, 8 io,
dia ga vana tadav Gedalia aro Mispa, Ismael
natu i Netania, Iokanan ma Ionatan a ura
natu i Karea, Seraia natu i Tankumet, ra
umana natu i Epai ra te Netopat, ma Iesania
natu i ra te Makat, diat ma kadia tarai. 9 Ma
Gedalia natu i Akikam natu i Sapan i ga
vavalima pire diat ma pire kadia tarai dari:
Koko avat a burut ure ra tinorom tadav ra
tarai Kaldea; avat a kiki ta go ra gunan,
ma avat a torom ta.ra king Babilon, ma na
boina pire vavat. 10 Ma iau, ina ki Mispa
upi ina torom ta ra tarai Kaldea ba dia vana
tadav dat; ma avat, boina avat a varurue
ra polo na vain ma ra magit i matuka ta ra
kilala na keake ma ra dangi, ma avat a vung
ia ta kavava umana la, ma avat a ki ta kavava
umana pia na pal nina ava tar vatur vake
diat.

11 Damana ra lavur Iudaia dia ga ki Moab,
ma pire ra tarai Amon, ma aro Edom, ma ta
ra lavur gunan, ba dia ga valongore ba ra
king Babilon i ga nur vue ra ibaiba na tarai
Iuda pi diat a ki, ma ba i ga vaki Gedalia natu
i Akikam natu i Sapan upi na kure diat, 12 io,
ra lavur Iudaia dia ga lilikun maro ra lavur
gunan di ga korot tar diat i tana, ma dia
ga vana ta ra gunan Iuda tadav Gedalia aro
Mispa, ma dia ga varurue ra ngala na polo
na vain ma ra peal magit i ga matuka ta ra
kilala na keake.

Ismael i varpit ure Gedalia
(2 King 25:25-26)

13 Ma Iokanan natu i Karea ma ra lavur
luluai na vinarubu ba dia ga ki ra pupui dia
ga tadav Gedalia aro Mispa, 14 ma dia ga biti
tana: Dave, u tar nunure ba Balis ra king
kai ra tarai Amon i tar tulue Ismael natu.i
Netania upi na ubu doko u? Ma Gedalia
natu i Akikam pa i ga kapupi diat. 15 Io,
Iokanan natu i Karea i ga biti ivai tai Gedalia
aro Mispa dari: Iau lul u ba ina vana ma
ina doko Ismael natu i Netania, ma pa ta na
na matoto tana; upi ra ava na ubu doko u,
upi ra umana Iudaia par ba dia ki varurung
piram diat a tapre varbaiai, ma ra ibaiba
na tarai Iuda na virua? 16 Ma ga Gedalia
natu i Akikam i ga biti tai Iokanan natu i
Karea dari: Koko una pait go ra magit, tago
u tatike ra vaongo ure Ismael.

41

1 Ma ta ra gai lavurua Ismael natu i Ne-
tania natu i Elisama, ta ra apik na tarai kai
ra king, tika na ngala na luluai kai ra king,
diat ma a vinun na tutana, dia ga vana tadav
Gedalia natu i Akikam aro Mispa; ma dia
ga ian varurung abara Mispa. 2 Ma Ismael
natu i Netania i ga tut, diat. ma ra vinun
na tutana dia ga varagur me, ma i ga ubu
doko Gedalia natu i Akikam natu i Sapan
ma ra pakat na vinarubu, nina ba ra king

Babilon i ga vaki ia pi na luluai ta ra gunan.
3 Ismael i ga ubu doko ra umana Iudaia par
bula nina dia ga ki varurung ma Gedalia
aro Mispa, ma damana bula ra tarai na
vinarubu Kaldea nina dia ga ki pirana.

4 Ma ba i ga tar doko ive Gedalia, ta ra
kubak tana, 5 a tarai dia ga vut maro Sekem,
ma maro Silo, ma maro Samaria, lavutul na
vinun diat, dia ga ka ra kabe i diat ma kadia
mal i ga tarada, ma dia ga poko mule diat,
ma dia ga vatur ra tinabar na vuai na uma
ma ra bulit i ang na katkat, upi diat a tul
tar ia ta ra kuba i ra Luluai. 6 Ma Ismael
natu i Netania i ga vana oai maro Mispa
upi na totongo upi diat, ma i ga tangtangi
vanavana; ma ba dia ga varkuvo me i ga
biti ta diat: Avat a vana tadav Gedalia natu
i Akikam. 7 Ma ba dia ga pot ta ra bala na
pia na pal iat, Ismael natu i Netania i ga ubu
doko diat, ma i ga vue vaba diat ta ra tung,
diat ma ra tarai dia ga varagur me. 8 Ma a
vinun na tutana ta diat dia ga biti tai Ismael
dari: Koko una ubu avet, tago ave tar vung
ive ra vit ma ra barli ma ra dangi ma ra bulit
na livur ta ra pupui. Io, i ga nur vue diat,
ma pa i ga doko diat varurung ma ra umana
tura i diat. 9 Io, ra tung nina Ismael i ga vue
vaba ra minat i ra tarai par tana nina i ga
ubu diat ia ra ngala na tung ba Asa ra king
i ga kal ia, tago i ga burut ure Basa ra king
Israel; ma Ismael natu i Netania i ga vabuka
pa ia ma ra minat i diat di ga ubu diat. 10 Io,
Ismael i ga ben vavilavilau vue ra ibaiba na
tarai dia ga ki Mispa, a umana natu i ra
king, a umana vavina, ma ra tarai par dia
ga ki valili aro Mispa, nina Nebusaradan ra
luluai na tarai na monamono i ga tul tar
diat tai Gedalia natu i Akikam; Ismael natu
i Netania i ga ben vavilavilau vue diat, ma i
ga vana upi na bolo tadav ra tarai Amon.

11 Ma ba Iokanan natu i Karea, ma ra
lavur luluai na vinarubu dia ga varvaragur
me, dia ga valongore ra lavur kaina magit
Ismael natu i Netania i ga pait ia, 12 dia ga
agur pa ra tarai par, ma dia ga vana upi
diat a varubu ma Ismael natu i Netania, ma
dia ga tikan tadav ia ta ra ngala na tava
aro Gibeon. 13 Ma ba ra tarai par dia ga
ki pire Ismael dia ga gire Iokanan natu i
Karea ma ra lavur luluai na vinarubu dia
ga varait me, dia ga gugu. 14 Ma nam ra
tarai par ba Ismael i ga ben vavilavilau
vue diat kan Mispa dia ga vana tapuku kan
ia, ma dia ga talil, ma dia ga vana tadav
Iokanan natu i Karea. 15 Ma Ismael natu i
Netania diat ma lavutul na tutana dia ga
takap kan Iokanan, ma dia ga vana tadav
ra tarai Amon. 16 Ma Iokanan natu i Karea
ma ra lavur luluai na vinarubu nina dia ga
varvaragur me dia ga agur pa ra ibaiba na
tarai par, nina Ismael natu i Netania i ga
kap vavilavilau vue diat maro Mispa ba i ga
tar ubu doko Gedalia natu i Akikam, a tarai
na vinarubu, a vaden, a umana bul, ma ra
umana tena balabalaure pal, nina i ga agur
pa mule diat maro Gibeon; 17 ma dia ga vana,
ma dia ga ki ta ra gunan kai Kimam maravai
Beteleem, upi diat a vana Aigipto 18 ure ra
tarai Kaldea; tago dia ga burutue diat, tago
Ismael natu i Netania i ga ubu doko Gedalia
natu i Akikam, nina ra king Babilon i ga vaki
ia ba na luluai ta ra gunan.

42

A tinata kai Ieremia pire Iokanan

1 Ma ra lavur luluai na vinarubu, ma
Iokanan natu i Karea, ma Iesania natu i
Osaia, ma ra tarai par, a umana ngala ma
ra umana ikilik, dia ga vana maravai, 2 ma
dia ga biti tai ra propet Ieremia dari: Boina
ba una kapupi kaveve nilul, ma una araring
tadav ra Luluai kaum God ure avet, ure go ra
ibaiba na tarai par, (tago avet ra paupau ave
ki valili ta ra mangoro, da u gire avet ma ra
matam), 3 upi ra Luluai kaum God na vaarike
tar ra nga ta vevet ba avet a vana tana, ma
ra magit ba avet a pait ia. 4 Ma ra propet
Ieremia i ga biti ta diat: Iau tar valongore
avat; io, ina araring pire ra Luluai kavava
God varogop ma kavava tinata; ma ra lavur
magit ra Luluai na tatike ure avat, ina ga
vaarike pire vavat; pa ina ive ta magit kan
avat. 5 Ma dia ga biti tai Ieremia: A Luluai
na da ra tena varvai kapa tuna ma ra tena
varvai dovot ma na takun bulu avet, ona pa
ave mur ra lavur tinata ra Luluai kaum God
i tulue u me pire vevet. 6 Ba i boina bar, ba i
kaina bar, avet a torom ta ra nilai ra Luluai
kada God, nina ave tulue u pirana, upi avet
a ki mamal tana, ona avet a torom ta ra nilai
ra Luluai kada God.

7 Ma ba i ga par a vinun na bung, a tinata
kai ra Luluai i ga tadav Ieremia. 8 Ma i ga
oro pa Iokanan natu i Karea ma ra lavur
luluai na vinarubu dia ga ki pirana, ma ra
tarai par, a umana ngala ma ra umana ikilik,

[9] ma i ga biti ta diat: A Luluai ra God kai
Israel, nina ava ga tulue iau pirana upi ina
tul tar kavava nilul tana, i biti dari: [10] Ona
avat a kiki ta go ra gunan, io, ina page vatur
avat ma pa ina rip vue avat, ma ina vaume
avat ma pa ina rubat vue avat; tago iau
pukue ra nuknukigu ure ra kaina magit iau
ga pait ia ta vavat. [11] Koko avat a burutue
ra king Babilon, nina ava tar burutue; koko
avat a burutue, ra Luluai i biti, tago iau
ki pire vavat upi ina valaun avat, ma ina
valangalanga avat kan ra limana. [12] Ma ina
tul tar ra varmari ta vavat, upi ra king na
mari avat ma na nur vue avat upi avat a
ki ta kavava gunan iat. [13] Ma ona ava biti,
Pata, pa avet a ki ta go ra gunan, ma ona
damana pa ava torom ta ra nilai ra Luluai
kavava God [14] ma ava biti, Pata, avet a vana
ka ta ra gunan Aigipto, aina pa avet a gire
ta vinarubu tana, ma pa avet a valongore
ra nilai ra tavur, ma pa avet a mulmulum,
ma avet a ki ie, [15] io, avat a valongore ra
tinata kai ra Luluai, avat ra ibaiba Iuda; ra
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i
biti dari: Ona i dekdek ra nuknuk i vavat
upi avat a vana Aigipto, ma avat a ki na
vaira ie, [16] io, ra pakat na vinarubu ba ava
burutue na tadav avat ta ra gunan Aigipto,
ma ra mulmulum nina ava burutue na korot
mur avat uro Aigipto, ma avat a mat ie.
[17] Damana pire ra tarai par nina i dekdek ra
nuknuk i diat ba diat a vana Aigipto upi diat
a ki na vaira tana; diat a virua ta ra pakat
na vinarubu, ma ta ra mulmulum, ma ta ra
ngala na minait; ma pa ta na ta diat na laun
ba na pila ta ra kaina magit ba ina tulue pire
diat. [18] Tago ra Luluai kai ra lavur kor, ra
God kai Israel, i biti dari: Da di tar lolonge
vaarike kaugu kankan ma kaugu karangap
na kulot taun ra tarai Ierusalem, damana
da lolonge vaarike kaugu karangap na kulot
taun avat ba avat a vana Aigipto; ma avat a
da ra magit na milmilikuan ma ra magit na
kinaian, ma ra magit na varvabilak, ma ra
magit na varvul; ma pa avat a gire mule go
ra gunan.

[19] A Luluai i tar tata ure avat ra ibaiba
Iuda dari: Koko avat a vana Aigipto. Avat
a nunure muka ba iau tar varvai kapa pire
vavat ta go ra bung [20] ba ava tar vana irai upi
avat a virua. Tago ava ga tulue iau tadav
ra Luluai kavava God, ma ava ga biti: Una
araring ure avet tadav ra Luluai kada God,
ma una vaarike ra magit par pire vevet ra
Luluai kada God na tatike, ma avet a pait ia.
[21] Ma gori iau tar vaarike pire vavat, ma pa
ava torom ta ra nilai ra Luluai kavava God
tai ta magit ba i ga tulue iau me pire vavat.
[22] Io, avat a nunure muka ba avat a virua ta
ra pakat na vinarubu, ta ra mulmulum, ma
ta ra ngala na minait, ta nam ra gunan ava
mainge ra vinavana tana upi avat a ki na
vaira tana.

43

A tarai dia vana Aigipto

[1] Ma ba Ieremia i ga tar tatike vaip ra
lavur tinata par kai ra Luluai kadia God
tadav ra tarai par, nina ra Luluai kadia
God i ga tulue me pire diat, [2] Asaria natu i
Osaia ma Iokanan natu i Karea ma ra lavur
vavagia na tutana dia ga piam vue Ieremia
dari: U vaongo; ra Luluai kada God pa i ga
tulue u ma ra tinata dari, Koko avat a vana
Aigipto upi avat a ki na vaira ie; [3] Baruk uka
natu i Neria i vangangal u pi una tur bat
avet, upi na vagu tar avet ta ra lima i ra tarai
Kaldea, upi diat a ubu avet, ma diat a kap
vavilavilau pa avet uro Babilon. [4] Damana
Iokanan natu i Karea ma ra lavur luluai na
vinarubu ma ra tarai par pa dia ga torom ta
ra nilai ra Luluai, upi diat a ki ta ra gunan
Iuda. [5] Ma Iokanan natu i Karea ma ra lavur
luluai na vinarubu dia ga ben pa ra ibaiba na
tarai Iuda, nina dia ga tar talil kan ra lavur
Tematana ba di ga tar korot tar diat i tana
upi diat a ki ta ra gunan Iuda, [6] ra tarai, ra
vaden, ra umana bul, ra umana natu i ra
king, a umana vavina, ma ra tarai par ba
Nebusaradan ra luluai na monamono i ga
nur tar diat tai Gedalia natu i Akikam natu
i Sapan, ma ra propet Ieremia, ma Baruk
natu i Neria; [7] ma dia ga vana uro Aigipto,
tago pa dia ga torom ta ra nilai ra Luluai.
Ma dia ga pot aro Tapankes.

[8] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Ieremia aro Tapankes dari: [9] Una tak pa ta
umana ngala na vat, ma una ive diat ta ra
pia na kabang ta ra bala na gunan, nina ta
ra mataniolo i ra kuba i Parao aro Tapankes,
ta ra luaina mata i ra tarai Iuda, [10] ma una
biti ta diat: A Luluai kai ra lavur kor, ra
God kai Israel, i biti dari: Ea, ina vartuluai
upi Nebukadnesar ra king Babilon kaugu
tultul, ma ina vatur kana kiki na king ta go
ra umana vat iau tar vung ive diat, ma na
vuare kana pal na mal na king taun diat.
[11] Ma na vut ma na ubu ra gunan Aigipto;

diat ba kai ra minat diat a tadav ra minat,
ma diat ba kai ra kini na vilavilau diat a
tadav ra kini na vilavilau, ma diat ba kai
ra pakat na vinarubu diat a tadav ra pakat
na vinarubu. 12 Ma ina vautunge ra iap ta
ra lavur kuba i ra umana god Aigipto; ma
na tun vue diat, ma na kap vavilavilau pa
diat; ma na vavauluvai ma ra gunan Aigipto
da ra tena balabalaure sip i vavauluvai ma
ra olovoi; ma na vana rikai maro ma ra
malmal. 13 Na bubur bula ra umana gomgom
na vat ta ra kuba i ra keake nina i ki ta ra
gunan Aigipto; ma na tun vue ra umana
kuba i ra umana god Aigipto ma ra iap.

44

Ieremia i tata na propet pire ra umana Iudaia nina dia ki Aigipto

1 Ra tinata ba i ga tadav Ieremia ure ra
umana Iudaia nina dia ga ki ta ra gunan
Aigipto, aro Migdol, ma aro Tapankes, ma
aro Nop, ma ta ra gunan Patros: 2 A Luluai
kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti
dari: Ava tar gire ra lavur kaina magit iau
tar tulue taun Ierusalem ma taun ra lavur
pia na pal Iuda; ma gori dia tar lingling,
ma pa ta na i ki ta diat, 3 ure kadia bilak
na mangamangana nina dia ga pait ia upi
diat a vakankan iau me, tago dia ga vana
ma dia ga tun ra bulit i ang na katkat, ma
dia ga torom ta ra umana enana god ba
pa dia ga nunure, ma avat ma ra umana
tama i vavat bula pa ava ga nunure diat.
4 Ma a dovotina iau ga vala tulue kaugu
umana tultul ra umana propet pire vavat,
ma pa iau ga vavabing, ma iau ga biti: Ea,
koko avat a pait go ra bilak na magit ba iau
milikuane. 5 Ma pa dia ga valongore, ma pa
dia ga kap talinga, upi diat a vana kan kadia
kaina mangamangana, ma upi koko diat a
tun tar ra bulit i ang na katkat tadav ra
umana enana god. 6 Kari kaugu karangap na
kankan ma kaugu kulot i ga vana rikai, ma i
ga birao ta ra lavur pia na pal Iuda ma ta ra
lavur nga Ierusalem, ma dia tar lingling ma
dia tar kapakapana ka, da di gire gori. 7 Kari
ra Luluai ra God kai ra lavur kor, ra God
kai Israel, i biti dari: Ta ra ava ava vakaina
mule avat iat, upi da vamutue ra tarai ma ra
vaden kan avat, ra umana bul ma ra umana
kuramana kan ra gunan Iuda, upi koko ta
tikai na ki valili? 8 Tago ava vakankan iau ma
ra papalum na lima i vavat, tago ava tun tar
ra bulit i ang na katkat tadav ra lavur god
ta ra gunan Aigipto, nina ava tar vana pi
avat a ki na vaira tana, upi da vamutue avat,
ma upi avat a da ra magit na varvabilak ma
ra magit na varvul pire ra lavur vuna tarai
ta ra rakarakan a gunagunan. 9 Dave, ava
tar valubane bar ra kaina mangamangana
kai ra umana tama i vavat, ma ra kaina
mangamangana kai ra umana king Iuda, ma
ra kaina mangamangana kai kadia umana
vavina, ma kavava mangamangana iat, ma
ra kaina mangamangana kai kavava umana
taulai, nina dia ga pait ia ta ra gunan Iuda
ma ta ra lavur nga Ierusalem? 10 Gori bula pa
dia ga nuk vaikilik pa diat boko, ma pa dia
ga burut, ma pa dia ga mur kaugu varkurai
ma kaugu lavur vartuluai, nina iau ga tul tar
diat ta vavat ma ta ra umana tama i vavat.
11 Kari ra Luluai kai ra lavur kor, ra God
kai Israel, i biti dari: Ea, ina bobe vakaina
avat, ma ina vamutue Iuda par. 12 Ma ina
kure ra ibaiba Iuda, nina i ga dekdek ra
nuknuk i diat upi diat a vana Aigipto upi
diat a ki na vaira tana, ma diat a panie
parika; ta ra gunan Aigipto diat a virua; a
pakat na vinarubu na vapanie diat, ma ra
mulmulum; ma diat a virua, a umana ikilik
tuna ma ra umana ngala kakit, ta ra pakat
na vinarubu ma ta ra mulmulum; ma diat
a da ra magit na milmilikuan, ma ra magit
na kinaian, ma ra magit na varvabilak, ma
ra magit na varvul. 13 Tago ina babali pire
diat dia ki Aigipto da iau ga babali pire
Ierusalem, ma ra pakat na vinarubu, ma ra
mulmulum, ma ra ngala na minait, 14 ma pa
ta na ta ra ibaiba Iuda, nina dia tar vana
Aigipto upi diat a ki na vaira tana, na pila
ba na laun, upi na lilikun ta ra gunan Iuda,
nina dia mainge upi diat a talil tana ma diat
a ki tana; tago pa ta na na lilikun, ia kaka
nina ba na pila.

15 Io, ra tarai par ba dia nunure ba kadia
umana taulai dia tuntun tar ra bulit i ang
na katkat tadav ra umana enana god, ma
ra vaden par ba dia tur maravai, a ngala na
kor, ra tarai par dia ki ta ra gunan Aigipto
ta ra papar Patros, dia ga bali ra tinata kai
Ieremia dari: 16 Ure ra tinata nina u ga tatike
pire vevet ta ra iang i ra Luluai, pa avet a
kapupi u. 17 Ma avet a pait ot pa ka ra lavur
tinata par i tar irop kan ra ngie i vevet, ma
avet a tun tar ra bulit i ang na katkat tadav
ra tadar na vavina arama liu ra maup, ma
avet a lolonge tar ra tinabar na nimomo

tana, da ave ga pait ia lua, avet ma ra umana
tama i vevet, kaveve umana king ma kaveve
umana luluai, ta ra lavur pia na pal Iuda ma
ta ra lavur nga Ierusalem; tago ta nam ra
kilakilala ave ga tar vung ra ngala na magit
na nian, ma ave ga ki boina, ma pa ave ga
varkuvo ma ta kaina magit. 18 Ma papa ra
bung ave ga ngo ma ra tuntun tar bulit i ang
na katkat tadav ra tadar na vavina arama liu
ra maup, ma ra lolonge tinabar na nimomo
pirana, ave ga iba upi ra lavur magit, ma ave
ga panie ta ra pakat na vinarubu ma ta ra
mulmulum. 19 Ma ra vaden dia ga biti: Ba
ave ga tun tar ra bulit i ang na katkat tadav
ra tadar na vavina arama liu ra maup, ma
ave ga lolonge tar ra tinabar na nimomo
tana, dave, ave ga pait ra umana gem ta ra
malalarina ma ave ga lolonge tar ra tinabar
na nimomo tana, ma kaveve umana tutana
pa dia ga mulaot vang tana?

20 Ma Ieremia i ga biti dari ta ra tarai
par, a umana tutana ma ra umana vavina,
diat par nina dia ga bali ia ma nam ra
tinata: 21 Nam ra bulit i ang na katkat ava
ga tun tar ia ta ra lavur pia na pal Iuda
ma ta ra lavur nga Ierusalem, avat ma ra
umana tama i vavat, kavava umana king ma
kavava umana luluai, ma ra tarai par ta ra
gunagunan, dave, ra Luluai pa i ga nuk pa ia
bar, ma pa i ga vana rikai ta ra nuknukina
bar? 22 I ga dekdek upi ra Luluai na nur
vue, tago i kaina kavava mangamangana
ma ava ga tar pait ra lavur kaina magit
na milmilikuan; kari kavava gunan i tar
lingling, ma i da ra magit na kinaian ma ra
magit na varvabilak, ma pa ta tarai dia ki
tana, da di gire gori. 23 Tago ava tar tun tar ra
bulit i ang na katkat, ma tago ava tar piam
vue ra Luluai, ma pa ava ga torom ta ra nilai
ra Luluai, ma pa ava ga mur kana tinata na
varkurai, ba kana lavur vartuluai, ba kana
lavur varvai; kari ra kaina magit i tar tadav
avat, da di gire gori.

24 Ma Ieremia i ga biti bula ta ra tarai
ma ra vaden par dari: Avat a valongore ra
tinata kai ra Luluai, avat a tarai Iuda par ba
ava ki ta ra gunan Aigipto 25 A Luluai kai ra
lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Avat a
tarai ma kavava umana taulai ava tar tatike
ra tinata ma ra ngie i vavat, ma ava tar pait
ot pa ia ma ra lima i vavat, dari: Avet a pait
ot pa muka kaveve umana vavalima upi avet
a tun tar ra magit tadav ra tadar na vavina
arama liu ra maup, ma upi avet a lolonge
tar ra tinabar na nimomo tana. Io, boina
avat a vadovot kavava umana vavalima, ma
avat a pait ot pa kavava umana vavalima.
26 Kari avat par ra tarai Iuda ava ki Aigipto,
avat a valongore ra tinata kai ra Luluai. A
Luluai i biti dari: Ea, iau tar vavalima ta ra
ngala na iangigu ba vakir ta tika na tutana
Iuda ta ra gunan Aigipto par na vatang mule
ra iangigu dari, Da ra Luluai God i laun.
27 Ea, iau makmakile diat upi diat a kaina
ka, ma vakir upi diat a boina, ma ra tarai
Iuda par ba dia ki Aigipto diat a panie ta
ra pakat na vinarubu, ma ta ra mulmulum,
upi da vamutue vakakit diat. 28 Ma diat
dia pila ta ra pakat na vinarubu diat a talil
maro Aigipto upi ra gunan Iuda, a paupau
ka diat; ma ra ibaiba Iuda par, nina dia ga
vana Aigipto upi diat a ki na vaira tana,
diat a matoto boko ba nuve ra tinata na tur
dekdek, kaugu ba kadiat.

29 Ma go ia ra vakilang pire vavat, ra
Luluai i biti, ba ina vakadik avat ta go ra
gunan, upi avat a nunure ba da vadovot
kaugu tinata ma da vakaina avat: 30 A Luluai
i biti dari: Ea, ina nur tar Parao Kopra ra
king Aigipto ta ra lima i kana lavur ebar, ma
ta ra lima i diat dia anan upi kana nilaun, da
iau ga tul tar Sedekia ra king Iuda ta ra lima
i Nebukadnesar ra king Babilon kana ebar
ba i ga anan upi kana nilaun.

45

A tinata kai Ieremia pire Baruk

1 Go ra tinata kai ra propet Ieremia tadav
Baruk natu i Neria ba i ga tumu go ra lavur
tinata Ieremia i ga tatike ta ra buk, ta ra
vaivatina kilala Ieoiakim natu i Iosia i ga
ki na king Iuda tana: 2 Ea Baruk, ra Luluai
ra God kai Israel i biti dari piram: 3 U ga
biti, Go iau tar malari! Tago ra Luluai i
tar vot kaugu kinadik ma ra niligur; iau
tar talanguan ma ra niriri, ma pa iau tikan
tadav ra ningo. 4 Una biti pirana dari: A
Luluai i biti dari: Ea, nam iau ga page vatur
ia ina re vue mule, ma nam iau ga vaume ina
rubat vue mule; damana ta ra gunagunan
parika. 5 Ma u nuk upi ra umana ngala na
magit ure u bar? Koko una tikan upi diat;
tago ina tulue ra kaina tadav ra tarai par,
ra Luluai i biti, ma kaum nilaun ina tul tar
ia tam da ra magit na ra varpa ta ra lavur
pakapakana u vanavana tana.

46

A umana tinata na propet ure Aigipto

1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav ra
propet Ieremia ure ra umana Tematana.
2 Ure Aigipto. Ure ra tarai na vinarubu
kai Parao-Neko ra king Aigipto, nina i ga
tur maravai ta ra tava alir Oiparat aro
Karkemis, nina Nebukadnesar ra king Ba-
bilon i ga ub ia ta ra vaivatina kilala
Ieoiakim natu i Iosia i ga ki na king Iuda
tana.
3 Avat a vaninare ra bakbakit ma ra ram-
ravit, ma avat a vana oai upi avat a varubu.
4 Avat a vaninare ra umana os, ma avat a koa
ta diat, avat a.umana tena ki os, ma avat a
tur rikai ma ra kere na vinarubu; avat a ge
ra umana rumu, ma avat a vavauluvai ma
ra ongaongoi. 5 Ta ra ava iau tar gire? Dia
ururian ma dia takap. Kadia umana lebe di
tar uvia pa diat, ma dia tar vilau tuna, ma
pa dia lingan mulai; a bunurut i tur kikil
diat, ra Luluai i biti. 6 I dekdek upi ra tena
nivut na takap, ma ra lebe pa na pila; ta ra
papar a labur maravai ra tava alir Oiparat
dia tar tutukai ma dia tar bura. 7 To ia nam
i lubu da ra Nil, nina ra tava tana i varpalak
da ra umana tava alir? 8 Aigipto i lubu da ra
Nil, ma ra tava tana i varpalak da ra umana
tava alir; ma i biti: Ina tut, ina lubu taun
ra rakarakan a gunagunan, ina lovon vue ra
pia na pal ma ra tarai dia ki tana. 9 A umana
os, avat a vutvut; ma ra umana kiki na
vinavana, avat a vila longlong; ma ra umana
lebe diat a vana oai, a tarai Etiopia ma ra
tarai Put nina dia kap ra bakbakit, ma ra
tarai Ludim nina dia vature ra panak ma dia
lale pa ia. 10 Tago nam ra bung ia ra bung kai
ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor, a bung
na varobo, upi na obo pa mule ta kana lavur
ebar; ma ra pakat na vinarubu na iaian ma
na maur, ma na maur tuna ma ra nimomo
ta ra gapu i diat; tago di pait ra tinabar
tadav ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor,
ta ra papar a labur maravai ra tava alir
Oiparat. 11 U ra inip na vavina Aigipto, una
vana urama Gilead, ma una vila pa ra bira
ure ra kinkin; u valavalar vakuku mangoro
na tava na valavalagar; pa una lagar mulai.
12 A umana vuna tarai dia tar valongore ra
varvai ure kaum vavirvir, ma ra rakarakan
a gunagunan i kor ma kaum tinangi; tago ra
lebe dir ga vartumak ma ra lebe, ma dir par
dir ga bura varurung.
13 A tinata nina ra Luluai i ga tatike pire ra
propet Ieremia ure Nebukadnesar ra king
Babilon ba na vut ma na ubu ra gunan
Aigipto.
14 Avat a vaarike aro Aigipto, ma avat a
varvai aro Migdol, ma avat a varvai aro
Nop ma aro Tapankes; avat a biti: Una tur
rikai, ma una vaninara, tago ra pakat na
vinarubu i tar iaian kikiliane u. 15 Ta ra
ava Apis i ga vilau? Kaum bulumakau pa
i ga tur dekdek, tago ra Luluai i ga rapue.
16 I ga vatuke mangoro, ma dia ga bura
vartataun, ma dia ga biti: Io, dat a vana
kan ra pakat na vinarubu i ngangar tadav
kada tarai iat, ma ta ra gunan di ga kava
dat i tana. 17 Abara da vatang Parao ra king
Aigipto ba a paraparang, tago pa i ga nuk
pa ra e di ga kubu ia. 18 Da iau lalaun, ra
king i biti, nina ba ra iangina ra Luluai kai
ra lavur kor, a dovotina da Tabor pire ra
umana luana, ma da Karmel ara ra valian,
damana na vut. 19 U natu i ra tarai Aigipto,
a vavina, una ki na kiniva upi ra kini na
vilavilau; tago Nop na lingling boko, ma na
imur, ma pa ta na mulai na ki tana. 20 Aigipto
i da ra bulumakau, a tana, a metekina; ma
ra varkarat na langa i tar vut pirana maro
ra matana labur. 21 Ma ra tarai na vinarubu
di kulkul diat nina dia ki pirana dia da ra
umana monoina nat na bulumakau; tago
diat bula dia tar vana tapuku, ma dia tar
vilau par, pa dia ga tur kadongor; tago ra
bung na varmonong pire diat i tar tadav
diat, ra bung na balbali. 22 A rerengene na
varogop ma ra rerenge na vui; tago ra kor
na tarai na vinarubu diat a vana, ma diat
a tadav ia ma ra umana pem da ra umana
tena bubual. 23 Diat a bual vue kana bo na
lokor, ra Luluai i biti, tago i dekdek upi
da pepeng tana; tago dia mangoro ma ra
umana kubau pata, ma dia vurot mat. 24 Da
varuva ra inip na vavina Aigipto, da nur tar
ia ta ra lima i ra tarai ta ra papar a labur.
25 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai
Israel, i biti: Ea, ina vakadik Amon-Tebes,
ma Parao, ma Aigipto varurung ma kana
umana god ma kana umana king, Parao ma
diat bula dia nurnur tana; 26 ma ina nur tar
diat ta ra lima i diat dia anan upi kadia
nilaun, ma ta ra lima i Nebukadnesar ra
king Babilon, ma ta ra lima i kana lavur
tultul; ma namur ra tarai diat a ki mulai
tana da amana, ra Luluai i biti.
27 Ma u Iakob kaugu tultul, koko una
burut, ma u Israel, koko una ururian; tago
ina ben valaun u maro vailik, ma ra umana

natum maro ra gunan dia ki na vilavilau
tana; ma Iakob na lilikun, ma na ngo ma
na ki na malmal, ma pa ta na na vaburut
ia. [28] A Luluai i biti: Iakob kaugu tultul, koko
una burut, tago iau ki maravut u; tago ina li
vakakit vue ra lavur vuna tarai iau ga korot
tar u pire diat, ma pa ina vamutue vakakit
u; ina tovo ko u ma ra varkurai, ma pa ina
nur vue muka ra balbali piram.

47

A tinata na propet u re ra tarai Pilistia

[1] Ra tinata kai ra Luluai nina i ga tadav
ra propet Ieremia ure ra tarai Pilistia ta ra
kilala ba Parao pa i ga ubu boko Gasa.
[2] A Luluai i biti dari: Ea, ra lubu na vana
rikai maro ra papar a labur, ma na da ra
lovon ta, ma na lovon ta ra gunagunan taun
ra lavur magit tana, ra pia na pal ma diat
dia ki tana; ma ra tarai diat a tangi ma diat
par dia kiki ta ra gunan diat a kukukula.
[3] Ba kana umana ongor na os dia ruarua ra
pia ma i katung tana, ma kana lavur kiki na
vinavana dia vana rurut tuna ma ra umana
vil dia kankanunur, ra umana tutana pa dia
lingan murmur upi ra umana natu i diat
tago i bilua ra lima i diat, [4] ure ra bung ba
i vut upi da vakaina vue ra tarai Pilistia
par tana, upi da rubat vue ra umana tena
maramaravut par dia ki valili kan Tiro ma
Sidon; tago ra Luluai na vakaina vue ra
tarai Pilistia, ra ibaiba ta ra gunan Kaptor
ra valian. [5] Gasa i tar karakaren, Askelon
i tar mutu. U ra ibaiba ta ra tarai Anak,
aivia ra bung una poko mule u? [6] U ra
pakat na vinarubu kai ra Luluai, aivia ra
bung boko pi una ngo? Boina una lilikun ta
kaum popopoi; una ngo ma una ki vovovon.
[7] Na ngo dave, tago ra Luluai i tar vartuluai
pirana? I tar togue ure Askelon ma ure ra
valian.

48

A tinata na propet ure Moab

[1] Ure Moab. A Luluai kai ra lavur kor,
ra God kai Israel, i biti dari: Na kaina tai
Nebo, tago di tar kamara tana! Di tar varuva
Kiriataim, di tar uvia pa ia; ra dekdek na
pal na minakila i tar ruva, ma i tar tarip.
[2] Pa di pite pa mule Moab; aro Kesbon di
tar varpit upi na kaina, ma di biti: Avat a
mai, dat a vamutue upi koko na vuna tarai
mulai. Ma u bula Madmen, una ti mutu
boko; a pakat na vinarubu na korot mur u.
[3] Di valongore ra tinangi maro Koronaim,
a varli ma ra ngala na vinirua! [4] Moab i
tar mutu; di valongore kadia tinangi tuk
tar Soar. [5] Tago diat a tutua ta ra tututua
Lukit, ma diat a tangi vanavana; tago ba
dia kuba uro Koronaim dia tar valongore
ra kunukula ure ra vinirua, ma i tup diat.
[6] Avat a vilau, avat a ongor upi avat a laun,
ma avat a da ra kuabar na as ta ra bil!
[7] Da ongor pa u bula, tago u tar nurnur
ta kaum lavur papalum ma ta kaum lavur
ngatngat na tabarikik; ma Kemos na vana
ta ra kini na vilavilau, kana umana tena
tinabar varurung ma kana umana luluai.
[8] Ma ra tena varli na tadav ra umana pia na
pal par, ma pa ta pia na pal na pila; ra male
bula na virua, ma da nila vue ra gunan i
tamataman, da ra Luluai i tar tatike. [9] Da tul
tar ra bebeana tai Moab, upi na pururung
ma na takap; ma kana lavur pia na pal diat a
kapakapana ka, ma pa ta na na ki tana. [10] Na
kaina tai nina ba i papait na talanguan ta ra
papalum kai ra Luluai, ma na kaina tai nina
ba na tigal bat kana pakat na vinarubu ta
ra vardodoko! [11] Moab i tar ki bulu papa ra
kilala i ga bul tana, i tar tur bulu taun kana
leven da ra polo na vain, ma pa di ga lolonge
tar ia tai ta la ma namur tai ta ra tikai mulai,
ma pa i ga vana ta ra kini na vilavilau; kari
ba di mome kilang ia i varogop uka, ma ra
ang na vuai tana pa i enana.

[12] Io, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba ina
tulue ra tarai na lolongoi pirana, ma diat
a lolonge vue, upi kana umana la diat a
mama, ma diat a pamar gigi kana lavur pal
a tava. [13] Ma Moab na vavirvir ure Kemos, da
ra tarai Israel dia ga vavirvir ure Betel nina
dia ga nurnur tana.

[14] Ava biti dave: Avet ra umana uviana ma
ra umana lebe ure ra vinarubu? [15] Di tar li
vakaina Moab, kana lavur pia na pal dia tar
pulung ma ra mi, ma kana lavur barmana
dia tar kuba upi ra vardodoko, ra king i biti,
ra Luluai kai ra lavur kor ra iangina. [16] I
maravai ra bung ba na tup Moab tana, ma
kana kinadik i pampam tuna. [17] Avat par ava
ki kikil ia, avat a tangie, ma avat par ba ava
nunure ra iangina; avat a biti: Ra dekdek na
buka i tar tabubur dave, ra vakak na davai
ik? [18] U ra inip na vavina u kiki Dibon, una
irop kan kaum mari na kiki, ma una ki ra pia
ka; tago nina i ga nila vue Moab i tar tutua
tadav u, i tar vamutue kaum lavur dekdek
na pal. [19] U ba u ki Aroer, una tur ta ra papar

a nga, ma una gigira; una tir ra tutana i
takap ma ra vavina ba i vilau; ma una biti,
Ava di tar pait ia? [20] Moab i tar ruva, tago
di tar re vue; avat a kukula ma avat a tangi;
avat a vaarike ta ra papar Amon, ba Moab i
tar kapakapana.

[21] Ma ra varkurai i tar tadav ra gunan i
tamataman, tadav Kolon, ma tadav Iasa, ma
tadav Mepat, [22] ma tadav Dibon, ma tadav
Nebo, ma tadav Bet-Diblataim, [23] ma tadav
Kiriataim, ma tadav Bet-Gamul, ma tadav
Bet-Meon, [24] ma tadav Keriot, ma tadav
Bosra, ma tadav ra lavur pia na pal ta ra
gunan Moab, nina dia tur vailik ma diat dia
tur maravai. [25] Di tar kutu vue ra ram u
Moab, ma ra limana i tar tabubur, ra Luluai
i biti. [26] Avat a vamoma pi na longlong, tago
i tar vangala mule ta ra luaina mata i ra
Luluai; ma Moab na bibie ta ra magit i ga
marue, ma da kabila kulume, [27] Dave, pa u
ga kulume Israel bar? Dave, di ga na tadav
ia varurung ma ra umana tena nilong vang,
tago ta ra lavur bung u tata tana u loe ra
ulum?

[28] Ea, avat a tarai Moab, avat a irop kan
ra umana pia na pal, ma avat a ki ta ra
babang na vat ki; ma avat a varogop ma
ra balu nina i pait kana po ta ra ura papar
a odo. [29] Ave tar valongore ra varvai ure
ra ngala na nuknuk i Moab ure mule, ba i
kolakolo na kaia: ure kana mangamangana
luluai, kana mangamangana kolakolo, kana
mangamangana rangrang vakuku, ma ra
ngala na nuknukina ure mule. [30] A Luluai
i biti: Iau tar matoto ure kana kankan ba
a magit vakuku; kana lavur vavagia varpa
pa dia ga pait valar pa ta magit. [31] Kari ina
kukula ure Moab, ina tangi ure Moab par;
da riri ure ra tarai Kir-Keres. [32] U a davai
na vain Sibma, ina manga tangie u, ma
ra tinangi ure Iaser na ikilik ika; a umana
ingarim dia ga bolo ra ta, dia ga tuk tar ta
ra ta Iaser; a tena varli i tar tadav kaum
vuai na davai i matuka ta ra kilala na keake
ma kaum vuai na vain. [33] Ma ra gugu ma ra
gina i tar panie kan ra uma i lokor ma kan
ra gunan Moab; ma iau tar vamama ra tung
na vain; pa ta na na rurua ma ra ngenge; ra
ngenge pa na ngenge na gugu mulai.

[34] Kesbon ma Eleale dir kukula; di valon-
gore ra nilai dir tuk tar Iasa, maro Soar tuk
tar Koronaim, ma tuk tar Eglat-Selisia; tago
ra umana tava Nimrim bula diat a mama.

[35] Ma go bula, ra Luluai i biti, ina vapanie
vue nina i pait ra tinabar ta ra tavul a lotu
aro Moab, ma nina i tun tar ra bulit i ang
na katkat tadav kana umana god. [36] Kari ra
balagu i tangi ure Moab da ra dedede. ma ra
balagu i tangi da ra dedede ure ra tarai Kir-
Keres; ra peal tabarikik i tar vung ia i tar
mutu. [37] Tago ra ulu i diat par i tar kulkul,
ma di tar ka ra kabe i diat par; di tar poko
ra lima i diat par, ma di tar vi pit ma ra mal
na tabun. [38] Ta ra lavur ul a pal Moab ma
ta ra lavur nga par tana dia tangtangi, tago
iau tar puar Moab da ra la ba pa di manane,
ra Luluai i biti. [39] I tar tarip muka! Avat a
kukula! Moab i tar tur tapuku ma ra niruva!
Damana diat par dia ki kikil Moab diat a
kulume ma diat a kaian mat i tana. [40] Tago
ra Luluai i biti dari: Ea, na pururung da ra
minigulai, ma na vue pepeba taun Moab.
[41] Di tar ongor pa Keriot, ma di olo vakaian
ra umana dekdek na pal na minakila; ma
ta nam ra bung ra nuknuk i ra umana lebe
Moab na da ra nuknuk i ra vavina ba i tup ia
ra ana kinadik. [42] Ma da vamutue Moab upi
koko na vuna tarai mulai. tago i tar vangala
pa mule ta ra luaina mata i ra Luluai. [43] Ea, u
a te Moab. a bunurut ma ra tung ma ra kun
dital a tadav u, ra Luluai i biti. [44] Nina i takap
kan ra bunurut na bura ta ra tung; ma nina
i ko rikai kan ra tung na papa ta ra kun; tago
ina tulue ra kilala na balbali pire Moab iat,
ra Luluai i biti. [45] Diat dia tar vilau dia malur
aro Kesbon, ma i rabu ra paka i diat, tago ra
iap i tar vana rikai maro Kesbon, ma ra biro
na iap maro livuan Sikon, ma i tar vaimur
vue ra tur lua na ulu i Moab ma ra tunurot
na ulu i diat dia varvareo. [46] Na kaina tam
Moab! A tarai Kemos dia tar virua, tago di
tar kap vavilavilau vue ra umana natum, a
umana tutana, ma di tar ben vavilavilau pa
ra umana natum. a vaden. [47] Ma ga ta ra e
namur ina ben vatalil ra tarai Moab di ga
kap vavilavilau pa diat, ra Luluai i biti. A
varkurai ure Moab i tuk ati.

49

A tinata na propet ure ra tarai Amon

[1] Ure ra tarai Amon. A Luluai i biti dari:
Dave, Israel pa i ga vangala ra umana bul
tutana? Pa ta na akari ba na kale pa kana
tabarikik bar? Ta ra ava Milkom i vatur
vake Gad, ma kana tarai dia ki ta ra lavur
pia na pal tana? [2] Io, ra e na vut, ra Luluai i
biti, ba da valongore ra tinata na vinarubu
ure Raba kai ra tarai Amon; ma Raba na da

ra buana vakuku, ma da tun vue ra umana
gunan ik kikil ia; ma Israel na vatur vake
diat ba dia ga vatur vake Israel lua, ra Luluai
i biti. 3 Kesbon, una kukula, tago Ai i tar
kaina; avat ra vaden Raba, avat a tangtangi;
avat a vi pit ma ra mal na tabun, avat a tangi
vanavana livlivuan ta ra umana liplip; tago
da kap vavilavilau pa Milkom, kana lavur
tena tinabar varurung ma kana lavur luluai.
4 Ta ra ava u langlang ta ra lavur male, ta
kaum male na tava, u ra vavina ba i tar vana
irai? U ba u nurnur ta kaum ngatngat na
tabarikik, ma u biti dari: To ia na tadav iau?
5 Ea, ina tulue ra bunurut piram, ra Luluai
God kai ra lavur kor i biti, ma na vuna ta
diat par dia ki kikil u; ma da korot vue avat
tikatikai ta kana nga iat, ma pa ta na na
varurue diat dia loalop. 6 Ma namur ina ben
vatalil ra tarai Amon di ga kap vavilavilau
pa diat, ra Luluai i biti.

A tinata na propet ure Edom

7 Ure Edom. A Luluai kai ra lavur kor
biti dari: Dave, pa ta kabinana mulai aro
Teman? A tinata na varvateten i tar mutu
bar pire ra umana tena minatoto? Kadia
kabinana i tar panie vang? 8 Avat a lop, avat
a vana irai, avat a ki ivai ara iat, avat ra tarai
Dedan, tago ina tulue ra e na varmonong
ure Esau pirana, ra e ba ina babali pirana
tana. 9 Gala ra umana tena varurue vuai
na vain diat a tadav u, diat a gala varurue
valili ta umana vuai na vain laka upi da tan-
gatanga tana? Ona ra umana tena nilong
dia vut piram ta ra marum, pa diat a loalong
vang tuk tar ra pakana dia maur tana? 10 Ma
iau ga ule vue ra dekdek i Esau, iau ga
vaarike kana lavur gunan na paraparau, ma
na dekdek upi na ki ivai mulai; a umana bul
mur tana dia tar virua, damana ra umana
turana ma ra umana talaina, ma ia iat i tar
panie. 11 Una nur vue ra umana bul piram
ba tama i diat i tar virua, ina valaun diat;
ma boina ba ra umana ua na vavina piram
diat a nurnur tagu.

12 Tago ra Luluai i biti dari: Ea, ona diat
ba vakir i topa diat diat a momo muka ta ra
la, una pila dave bar ta ra balbali? Pa da nur
vue u ta ra balbali, a dovotina una ga momo
muka. 13 Tago iau tar vavalima ta ra iangigu
iat, ra Luluai i biti, ba Bosra na da ra magit
na kinaian, ma ra magit na varkulumai,
ma na bil ika. ma da vul vakaina; ma ra
umana pia na pal par tana diat a kapaka-
pana vatikai namur. 14 Iau tar valongore ra
varvai tai ra Luluai, ma di tar tulue tika na
tena kapkap varvai pire ra lavur vuna tarai
ma ra tinata dari: Avat a vana varurung, ma
avat a vana, ma avat a tut na vinarubu ure.
15 Tago iau tar vaikilik pa u pire ra lavur vuna
tarai, ma di pidimuane u pire ra tarai. 16 Ma
ure kaum dekdek na varvaburut, ra ngala
na nuknukim ure mule u i tar vagu pa u,
u ba u kiki ta ra lavur babang na vat, ma u
vatur vake ra ul a luana; ma a dovotina ba u
pait kaum po arama liu iat da ra minigulai,
ina vabura vue u marama, ra Luluai i biti.
17 Ma Edom na da ra magit di kaian tana;
diat par dia pakit ia diat a kaian ma diat a
itinga ure kana lavur kinadik. 18 Da di ga re
vue Sodom ma Gomora ma ra lavur pia na
pal maravai ta dir, ra Luluai i biti, damana
pa ta na na kiki ie, ma pa ta tutana na pait
ra kubana tana. 19 Ea, na tutua rikai da ra
leon maro ra lokalokor Iordan upi ra pia
na vura i lubalubang vatikai; ma ina korot
vakaian vue ke kan ia; ma nina di pilak pa
ia, ina tibe tar ia pi na lualua tana; tago
amir varogop ma to ia? Ma to ia na tibe
tar ta e tagu? Ma to ia ra tena balabalaure
sip ba i pait valar pa ia ba na tur ta ra
luaina matagu? 20 Kari avat a valongore ra
varkurai kai ra Luluai, nina i tar pait ia ure
Edom, ma ra nuknukina ure ra tarai Teman:
A dovotina da al vue diat, ra umana ikilik
ta ra kikil na sip; a dovotina kadia pia na
vura na kaian ure diat. 21 A gunagunan i
guria ure ra kurkurung ta kadia bunura; a
kunukula i vana rikai, ma di valongore ra
vatavataram ta ra Ta Meme. 22 Ea, na tutua
rikai ma na purpururung da ra minigulai,
ma na vue pepeba taun Bosra; ma ta nam
ra bung ra nuknuk i ra umana lebe Edom na
da ra nuknuk i ra vavina ta kana kinadik.

A tinata na propet ure Damasko

23 Ure Damasko. Kamat ma Arpad dir
purpuruan, tago dir tar valongore ra kaina
varvai; dia tar panie, ma dia da ra ta ba i
urung ma i dekdek upi na malila. 24 Damasko
i tar bilua, i tar tur tapuku pi na lop, ma
ra nidadar i tar kinim vake; a bunurut ma
ra niligur dir tar vatur vake, da dir kinim
vake ra vavina ba i kakava. 25 Dave, ra pia
na pal di pite pa ia, ra pia na pal iau gugu
tana, pa i lingling laka? 26 Kari kana umana
barmana diat a virua ta kana lavur nga, ma
da vamutue ra umana tena vinarubu par ta
nam ra bung, ra Luluai kai ra lavur kor i
biti. 27 Ma ina vautunge ra iap ta ra liplip

Damasko, ma na vaimur ra umana pal na
king kai Ben-Adad.

A tinata na propet ure Kedar ma Kasor

28 Ure Kedar, ma ure ra umana vuna
gunan Kasor, nina Nebukadnesar ra king
Babilon i ga ubu diat.

A Luluai i biti dari: Avat a tut, ma avat a
vana Kedar, ma avat a li vakaina ra tarai ta
ra papar a taur. 29 Da ra vue kadia lavur pal
na mal ma kadia lavur kikil na sip; da mulue
vue kadia lavur mal na bakbak ma kadia
lavur la par ma kadia umana kamel; ma da
oraoro pire diat dari: A ngala na nidadar ta
ra lavur papar. 30 Avat ra tarai Kasor, avat
a lop, avat a vana vailik, avat a ki ara iat,
ra Luluai i biti; tago Nebukadnesar ra king
Babilon i tar varkurai ure avat, ma i tar nuk
tadav tika na magit ba na pait ia ta vavat.
31 Avat a tut, ma avat a tadav ra vuna tarai i
ki na malmal ma pa i ngarangarao, ra Luluai
i biti, nina vakir kadiat a umana banbanu
ba ra umana babat, ma dia kiki vargonoi ka.
32 Ma da ra pa kadia umana kamel, ma da
long kadia kor na vavaguai; ma ina korot
varbaiane diat ba dia kut ra pepe na ulu i
diat ma ra kabe i diat ta ra lavur matana
vuvu; ma ina tulue ra magit na varmonong
pire diat maro ra lavur papar kikil diat, ra
Luluai i biti. 33 Ma ra umana kuabar na pap
diat a ki Kasor, ma na kapakapana pa na
mutu; pa ta na na ki ie, ma pa ta tutana na
pait ra kubana tana.

A tinata na propet ure Elam

34 Go ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
ra propet Ieremia ure Elam, ba Sedekia i
ga tur pa ia pi na king Iuda. 35 A Luluai
kai ra lavur kor i biti dari: Ea, ina bubur
ra panak kai Elam, ra vuna ongor i diat.
36 Ma ina tulue ra ivat na vuvu taun Elam
maro ra ivat na matana vuvu, ma ina korot
varbabaiane diat ta nam ra lavur matana
vuvu; ma ra tarai Elam nina di okole vue
diat diat a vana tadav ra lavur vuna tarai.
37 Ma ina vaburut Elam ta ra luaina mata i
kadia lavur ebar, ma ta ra luaina mata i diat
dia anan upi kadia nilaun; ma ina tulue ra
kaina pire diat, kaugu karangap na kankan
iat, ra Luluai i biti; ma ina tulue ra pakat na
vinarubu namur ta diat upi ina vapanie vue
diat; 38 ma ina vatur kaugu kiki na king aro
Elam, ma ina vamutue ra king ma ra umana
luluai kan ia, ra Luluai i biti. 39 Ma ta ra e
namur ina ben vatalil ra tarai Elam di ga kap
vavilavilau pa diat, ra Luluai i biti.

50

A tinata na propet ure Babilon

1 Go ra tinata ra Luluai i ga tatike ure
Babilon, ure ra gunan kai ra tarai Kaldea, tai
ra propet Ieremia.

2 Avat a vaarike pire ra umana vuna tarai
ma avat a varvai, ma avat a vatur tika na
vakilang; avat a vaarike ma koko avat a
ive, avat a biti dari: Di tar uvia pa Babilon,
Bel i tar ruva, Merodak i tar ururian; kana
umana tabataba dia vavirvir, kana umana
tabalar dia ururian. 3 Tago maro ra papar
a labur tika na vuna tarai i tar vana rikai
upi dir a varubu me, ma na vakaina kana
gunan upi na bil ika, ma pa ta na na ki ie;
dia tar vilau, dia tar vana, a tarai ma ra
umana vavaguai. 4 Ta nam ra bung ma ta
nam ra e, ra Luluai i biti, ra tarai Israel diat
a pot, diat varurung ma ra tarai Iuda; ma
diat a tangi vanavana, ma diat a tikan upi
ra Luluai kadia God. 5 Diat a titir upi Sion,
ma ra mata i diat na lingan upi ia, ma diat
a biti: Avat a mai, ma avat a pait ra kunubu
ma ra Luluai pa na mutu, a kunubu ba pa da
valubane.

6 Kaugu tarai dia da ra umana sip dia rara;
kadia lavur tena varbalaurai dia ga varara
diat, dia ga agur vaire pa diat ta ra umana
luana; dia ga vana vurvurbit ta ra lualuana,
dia tar valubane ra umana tavul a ningo.
7 Diat par dia tadav diat dia tar konom pa
diat, ma kadia lavur ebar dia ga biti: Vakir
ave rara, tago dia tar piam vue ra Luluai ra
vuna varkurai i takodo, ra Luluai iat ba ra
umana tama i diat dia ga nurnur tana. 8 Avat
a lop kan Babilon, ma avat a irop kan ra
gunan kai ra tarai Kaldea, ma avat a lualua
da ra umana me, a umana tomotoina, dia
lue ra kikil na me. 9 Tago ina vararak ra kor
na tarai maro ra papar a labur, ma ina vatut
diat upi diat a varubu ma Babilon; ma diat
a tur tatamiai upi diat a varubu ure; ma da
kinim pa ia maro. Kadia lavur pu diat a da
ra pu kai ra tena pinanak tuna, nina ba pa i
lilikun vakuku. 10 Ma da ra vue ra tabarikik
Kaldea; diat par dia ra pa ia diat a maur, ra
Luluai i biti. 11 Tago ava gugu ma ava ga,
avat ba ava loalong ta kaugu gunan, tago
ava pipil da ra bulumakau a tana nina i iaian
ta ra vura, ma ava kukula da ra ongor na
os, 12 ra vavirvir na tup na i vavat, ma nina i
ga kava avat na purpuruan; ea, na murmur
kakit ta ra lavur vuna tarai, na pupui ka,
a gunan ba pa ta tava tana ma ra bil ika.
13 Ure ra kankan kai ra Luluai pa ta na na

ki mulai tana, na kapakapana muka; diat
par dia vana pakit Babilon diat a kaian ma
diat a itinga ure kana lavur kinadik. 14 Avat
a tur vartakalat bat Babilon, avat par ava
lale ra panak; avat a ponoponok ia, koko
avat a vavale ra pu, tago i tar piam vue ra
Luluai. 15 Avat a malalongo kikil ia, i tar nur
tar mule; kana lavur dekdek na balada dia
tar tarip, kana liplip i tarada; tago ra varobo
kai ra Luluai go; avat a varobo pirana, da i ga
pait ia damana avat a pait ia pirana. 16 Avat a
kutu vue ra tena vinauma kan Babilon, ma
nina i papalum ma ra pakat i likokoi ta ra
kilala na nidodoko; diat par tikatikai diat a
nuk upi kadia tarai, ma diat a vilau ta kadia
gunan iat, ure ra pakat na vinarubu kai ra
tena arung varbat.

17 Israel i da ra sip i rara, ra umana leon
dia tar korot vue; a king Asiria i tar iaian lua
tana, ma namur go Nebukadnesar ra king
Babilon i tar paringute ra uruna. 18 Kari ra
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i
biti dari: Ea, ina babali pire ra king Babilon
ma ta kana gunan, da iau ga babali pire ra
king Asiria. 19 Ma ina ben vatalil Israel ta
kana pia na vura, ma na iaian ta ra luana
Karmel ma Basan, ma na ti maur ta ra lualu-
ana Epraim ma Gilead. 20 Ta nam ra bung ma
ta nam ra e, ra Luluai i biti, da tikatikan upi
ra bilak na mangamangana kai Israel, ma pa
da gire ta na, ma da tikatikan upi ra varpiam
kai Iuda, ma pa da na tadav ia; tago ina ga
mari ra ibaiba nina iau nur vue diat.

21 Una vana urama upi una varubu ma ra
gunan Merataim iat, ma upi una varubu ma
ra tarai Pekod; una ubu doko diat, ma una
vamutue vakakit diat, ra Luluai i biti, ma
una pait ra lavur magit iau ga vartuluai pi-
ram ure. 22 Ra gunan i urung ma ra vinarubu
ma ta ra ngala na vinirua. 23 A tututut ure
ra rakarakan a gunagunan i tar tapamar
ma i tar tabubur! Babilon i tar kapakapana
livuan ta ra lavur vuna tarai! 24 Iau tar kapi
kun ure u, ma u tar papa tana, Babilon,
ma u ga tuptup uka tana; di tar barat u,
ma di tar kabila kinim vake u, tago u tar
varubu ma ra Luluai. 25 A Luluai i tar papa
are kana vuvuvung na vargal, ma i tar tak
vairop kana vargal na kulot; tago ra Luluai
God kai ra lavur kor na pait kana papalum
ta ra gunan kai ra tarai Kaldea. 26 Avat a vana
maro ra langun vailik upi avat a varubu me,
avat a papa are kana lavur pal na vuvuvung;
avat a pait ra umana anguvai me, ma avat a
re vakakit vue upi koko ta magit na tur valili
tana. 27 Avat a ubu kana lavur bulumakau;
diat a vana ur upi ra vardodoko. Na kaina
ta diat, tago kadia bung i tar pot, ra e na
balbali pire diat. 28 Di valongore ra nilai diat
dia lop ma dia takap kan ra gunan Babilon,
upi diat a vaarike ra varobo kai ra Luluai
kada God aro Sion, ra varobo ure kana pal
i gomgom.

29 Avat a oro varurue ra umana tena
pinanak, diat par dia lale ra panak, ure
Babilon; avat a ki kikilane; koko ta tikai tana
na takap. Avat a vapuak ia varogop ma kana
papalum, avat a pait ia pirana da ra lavur
magit par i ga pait ia; tago i ga malamala
luluai tadav ra Luluai, tadav ra Lia Kakit
kai Israel. 30 Kari kana lavur barmana diat
a virua ta kana umana nga, ma da vamutue
kana lavur tena vinarubu ta nam ra bung, ra
Luluai i biti. 31 Ea, ina tur bat u, u a malamala
luluai, ra Luluai God kai ra lavur kor i biti,
tago kaum bung i tar vut, ra e ba ina babali
piram. 32 Ma ra malamala luluai na tutukai
ma na bura, ma pa ta na na vatur mule; ma
ina vautunge ra iap ta kana umana pia na
pal, ma na vaimur vue ra lavur magit kikil
ia.

33 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Di
arung bat ra tarai Israel varurung ma ra
tarai Iuda, ma diat par dia ga kap vavilav-
ilau pa diat dia vatur vadekdek vake diat;
dia kamala ma pa dia nur vue diat. 34 Kadia
tena valaun i ongor; ra Luluai kai ra lavur
kor ra iangina; na pait valar pa ra varkurai
ure diat, upi na vango ra rakarakan a guna-
gunan ma na vapurpuruan ra tarai Babilon.
35 A pakat na vinarubu i monong ra tarai
Kaldea, ra Luluai i biti, ma ra tarai Babilon,
ma kana umana luluai, ma kana umana
tena kabinana. 36 A pakat na vinarubu i tup
ra umana tena ginigira, ma diat a papaua;
a pakat na vinarubu i monong kana umana
lebe, ma diat a ururian. 37 A pakat na
vinarubu i tup kadia lavur os ma kadia lavur
kiki na vinavana, ma ra lavur mangana tarai
dia ki pirana, ma diat a da ra vaden; a pakat
na vinarubu i monong kana lavur ngatngat
na tabarikik, ma da loalong tana. 38 A ngala
na keake na tup kana lavur tava, ma diat
a mama; tago ia ra gunan na tabataba, ma
dia kaina tuna tana upi ra umana tabalar.
39 Kari ra umana kuabar na leing varurung
ma ra umana kuabar na pap diat a ki ie,
ma ra umana murup diat a ki tana; ma na
kapakapana vatikai ka, ma pa ta na na. pait

mule ra kubana tana pa na mutu. [40] Da nam
ra bung God i ga vue pukue vue Sodom ma
Gomora ma ra umana pia na pal maravai
pire dir, ra Luluai i biti, damana pa ta na na
pait ra kubana ie, ma pa ta tutana na ki tana.
[41] Ea, ra tarai dia vut maro ra papar a
labur, ma da vararak ra ngala na vuna tarai
ma mangoro na king ta ra ngu na rakarakan
a gunagunan aro iat. [42] Dia vature ra panak
ma ra rumu; diat a umana tena varvakadik,
ma pa dia varvarmari; dia roro da ra ta,
ma dia ki ra os; diat par dia vargal da ra
tarai na vinarubu, upi diat a varubu ma
u, natu i Babilon. [43] A king Babilon i tar
valongore ra varvai ure diat, ma ra limana
i tar bilua; a nginarao i tar kinim vake ma
ra kinadik da i kinim vake ra Vavina ba i
kakava. [44] Ea, na tutua rikai da ra leon maro
ra lokalokor Iordan upi ra pia na vura i
lubalubang vatikai; ma ina korot vakaian
vue ke diat kan ia; ma nina di pilak pa ia,
ina tibe tar ia pi na lualua tana; tago amir
varogop ma to ia? Ma to ia na tibe tar ta
e tagu? Ma to ia ra tena balabalaure sip
ba i pait valar pa ia ba na tur ta ra luaina
matagu? [45] Kari avat a valongore ra varkurai
kai ra Luluai, nina i tar pait ia ure Babilon,
ma ra nuknukina ure ra gunan kai ra tarai
Kaldea: A dovotina da al vue diat, ra umana
ikilik ta. ra kikil na sip; a dovotina kadia pia
na vura na kaian ure diat. [46] A gunagunan
i guria ure ra kurkurung ba di uvia pa
Babilon, ma di valongore ra kunukula pire
ra lavur vuna tarai.

51

A varkurai kai ra Luluai ure Babilon

[1] A Luluai i biti dari: Ea, ina vatut ra vuvu
na varli ure Babilon ma ure ra tarai Kaldea.
[2] Ma ina tulue ra umana tena vuvuvu pire
Babilon, ma diat a vu ia; ma diat a vu vudue
vue ra magit kan kana gunan, tago ta ra e na
varmonong diat a tut ure ta ra gunagunan
kikil ia. [3] Koko ra tena pinanak na lale kana
panak, ma koko na tut ta kana ongaongoi;
koko avat a mari kana umana barmana; avat
a vamutue vakakit kana kor na tarai na
vinarubu par. [4] Ma da ubu vabura diat ta
ra gunan kai ra tarai Kaldea, ma da or diat
ta kana umana nga. [5] Tago ra Luluai kai ra
lavur kor kadia God pa i ga vana balakane ra
tarai Israel ma ra tarai Iuda; ma a dovotina
kadia gunan i kor ma ra varpiam tadav ra
Lia Kakit kai Israel. [6] Avat a lop kan Babilon,
ma avat tikatikai avat a valaun mule avat;
koko avat a virua ta kana varpiam, tago
go ra e ia ra e na varobo kai ra Luluai; na
pait ra balbali pirana. [7] Babilon i ga da ra
momamomo na goled ta ra lima i ra Luluai,
ma i ga tabar vamomo ra rakarakan a guna-
gunan par upi na longlong; a umana vuna
tarai dia tar momo ta kana polo na vain,
kari ra umana vuna tarai dia tar papaua.
[8] Babilon i tar bura vakaian ma i tar virua;
avat a kukula ure. Avat a kap ra bira ure
kana kinkin i rorot, kan na map. [9] Da ga
mainge ba dat a valagar Babilon, ma pa i
lagar; avat a vana kan ia, ma dat a lilikun
ta kada gunan tikatikai; tago ra varkurai di
pait ia tana i tuk urama ra bala na bakut,
ma i tutua urama liu ra maup. [10] A Luluai i
tar vaarike kada takodo na kini; avat a mai,
ma dat a varvarvai aro Sion ure ra papalum
kai ra Luluai kada God. [11] Avat a vamangi
ra umana pu, ma avat a vatur vadekdek
vake ra umana bakbakit; ra Luluai i tar
vararak ra nuknuk i ra umana king Media,
tago ra nuknukina i tur bat Babilon upi na
vamutue, tago ia ra varobo kai ra Luluai,
ra varobo ure kana pal i gomgom. [12] Avat a
vatur tika na vakilang ure ra liplip Babilon;
avat a vapadikat ra tarai na minakila; avat
a vaki ra umana monamono; avat a kiki uai;
tago nam ra magit ra Luluai i tar tatike ure
ra tarai Babilon i tar nuk vaninare ma i tar
pait ot pa ia. [13] U ba u kiki ta ra mangoro na
tava alir, ma u tar uviana ma ra ngatngat
na tabarikik, a mutuaim i tar vut, di tar
kutu vue kaum nilaun. [14] A Luluai kai ra
lavur kor i tar vavalima tana iat mulai dari:
A dovotina ina vapeal ra tarai piram da ra
umana kubau, ma diat a kukula na niuvia
ure u.
[15] I tar pait ra pia ma ra dekdekina, i tar
vatur ra rakarakan a gunagunan ta kana
kabinana, mi ta kana minatoto i tar pala
vuare ra bala na bakut; [16] ba i tata ra tava
arama ra maup i urung, ma i al vatutua pa ra
vual kan ra ngu na rakarakan a gunagunan;
i pala ra meme ure ra bata, ma i oro pa
ra vuvu kan kana pal na vuvuvung. [17] A
tarai par tikatikai dia tar papaua ma pa dia
matoto; a umana tena madaka par ta ra
goled dia vavirvir ure kadia lavur tabataba;
tago kana tabalar di ga tun mal ia a vaongo
ko, ma pa ta vuvu na nilaun tana. [18] A magit
vakuku diat, a papalum na tavir; ta ra e
ba da kure diat, diat a virua. [19] A tiniba
kai Iakob pa i varogop ma go diat, tago i
pip guve ra lavur magit, ma i kale pa ra

vuna.tarai Israel; ra Luluai kai ra lavur kor
ra iangina.
[20] U kaugu ram ma kaugu vargal; ma ina
pamar gigi ra umana vuna tarai, ma ina
vamutue ra umana vuna gunan tam; [21] ma
tam ina rapue gigi ra os ma ra tutana i
ki tana; [22] ma tam ina bubur gigi ra kiki
na vinavana ma nina i ki ia; ma tam ina
rapue gigi ra tutana ma ra vavina; ma tam
ina rapue gigi ra kua ma ra barmana; ma
tam ina rapue gigi ra bul tutana ma ra bul
vavina; [23] ma tam ina rapue gigi ra tena
balabalaure sip ma kana kikil na sip; ma tam
ina rapue gigi ra tena vinauma ma kana ura
bulumakau ta ra kip; ma tam ina rapue gigi
ra umana lualua ma ra umana luluai. [24] Ma
ta ra luaina mata i vavat ina bali ra lavur
kaina magit Babilon ma ra tarai Kaldea dia
ga pait ia aro Sion pire diat, ra Luluai i biti.
[25] Ea, iau tur bat u, u ra luana na varli ba
u vamutue ra rakarakan a gunagunan, ra
Luluai i biti; ma ina tulue ra limagu taun u,
ma ina pul vue u kan ra lavur vat ki, ma una
da ra luana i dodo. [26] Ma pa da tikan tadav ta
vat ure ra ngu na pal piram, ba tadav ta vat
ure ra vunapaina; una kapakapana vatikai
ka namur, ra Luluai i biti.
[27] Avat a vatur ra vakilang ta ra gunan,
avat a vu ra tavur pire ra umana vuna tarai,
avat a vaninare ra umana vuna tarai upi
diat a varubu me, avat a oro varurue ra
utul a gunan Ararat, Mini, ma Askenas, upi
dital a varubu me; avat a tibe tika na luluai
na vinarubu ure, avat a tulue vaarike ra
umana os ure da ra umana kubau ivivuna.
[28] Avat a ting vaninare ra umana vuna tarai
ure, ra umana king kai ra tarai Media, kana
umana lualua, kana umana luluai par, ma
ra gunagunan par kana varkurai i tur tana.
[29] Ma ra gunan i dadadar ma i kankadik,
tago ra nuknuk i ra Luluai ure Babilon i tar
dekdek upi na vakaina ra gunan Babilon upi
na kapakapana ka. [30] A umana lebe Babilon
pa dia varubu, dia ki ka ta kadia dekdek na
pal na bakbakit; a ongor i diat i tar panie,
dia da ra vaden; di tar vautunge ra umana
kuba i ra tarai tana, kadia lavur babat dia
tabubur. [31] Tika na vilavilau na vutvut upi
na barat ta ra tikai, ma tika na tena kapkap
varvai upi na barat ta ra tika na tena kapkap
varvai, upi diat a ve ra king Babilon ba di tar
ongor pa kana pia na pal par; [32] di tar ongor
pa ra umana bolabolo, ma di tar tun vue ra
balada, ma ra umana tena vinarubu dia tar
burut.
[33] Tago ra Luluai kai ra lavur kor, ra God
kai Israel, i biti dari: Natu i Babilon, a
vavina, i da ra tavul a rararama vuai ta ra
e ba di rua ia; ma a ik boko ma ra kilala
na varuruai na vut ure. [34] Nebukadnesar ra
king Babilon i tar en vue iau, i tar rupap
iau, i tar pong pa ra lavur magit tagu ma
iau da ra pobono rat, i tar konom vue
iau da ra konakonom oaga, ra balana i tar
tubu ma ra agu nangnang, i tar okole vue
iau. [35] A vavina Sion na biti dari: Da bali
ra kaina vinarubu pire Babilon, nina i ga
pait ia piragu ma pire ra umana niurugu.
Ierusalem na biti dari: A gapugu na ki taun
ra tarai Kaldea. [36] Kari ra Luluai i biti dari:
Ea, ina tata maravut u ta ra varkurai, ma
ina obo pa u; ma ina rang vage kana tava
ki, ma kana mata na tava na mama. [37] Ma
Babilon na da ra anguvai vat, a kuba i ra
umana kuabar na pap, a magit di kaian tana
ma di itinga, ma na kapakapana ka. [38] Diat a
kukula varurung da ra umana leon; diat a
kurkurung da ra umana nat na leon. [39] Ba
i malamalapang ra bala i diat ina lapir diat,
ma ina vamomo diat upi diat a longlong, upi
diat a gugu, ma diat a va mat vatikai, ma pa
diat a tavangun mulai, ra Luluai i biti. [40] Ina
ben vaur diat upi ra vardodoko da ra umana
nat na sip, da ra umana sip varurung ma ra
umana me. a umana tomotoina.
[41] Di tar ongor pa Babilon! Di tar uvia
vakaian nina ba ra rakarakan a gunagunan
i pite pa ia! Babilon i tar kapakapana livuan
ta ra lavur vuna tarai! [42] A ta i tar lubu taun
Babilon, ma kana lavur bobol dia tar roro
taun ia. [43] Kana umana pia na pal dia tar
lingling, a pia i mage ma i bil, a gunan ba
pa ta na i pait ra kubana tana, ma pa ta na
i alalu tana. [44] Ma ina kure Bel aro Babilon,
ma ina al vairop ra magit i ga konom ia kan
ra ngiene; ma ra umana vuna tarai pa diat
a vana varurung mulai pirana; ra liplip na
vat kikil Babilon na tarip.
[45] Avat kaugu tarai, avat a irop kan ia, ma
avat a valaun avat tikatikai kan ra karangap
na kankan kai ra Luluai. [46] Ma koko ra bala
i vavat na bilua, ma koko avat a burut ure
ra varvai nina da valongore ta ra gunan;
tago tika na varvai na vana rikai tai tika
na kilala, ma namur tai ta ra tika na kilala
tika na varvai mulai; damana ra vinarubu
ta ra gunan, ma tika na luluai na tut ure
ta ra luluai. [47] Kari ra e na vut ba ina
kure ra umana tabataba Babilon tana, ma

ra gunagunan par tana na vavivir; ma kana
tarai nina dia virua diat a bura livuan tana.
48 Ma ra bala na bakut ma ra rakarakan a
gunagunan ma ra lavur magit tana diat a
kakailai ma ra gugu ure Babilon, tago ra
umana tena varli diat a vut maro ra papar
a labur, ra Luluai i biti. 49 Babilon bula na
virua ure ra tarai Israel nina dia ga virua,
da ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan
par dia ga virua ure Babilon. 50 Avat ava
tar pila ta ra pakat na vinarubu, avat a
vana, koko avat a tur uka; avat a nuk pa ra
Luluai maro vailik, ma boina ba Ierusalem
na vana rikai ta ra nuknuk i vavat. 51 Da
vavirvir tago di tar kulume dat; a mata i
dat i tar ula, tago ra umana vaira dia ga ruk
ta ra umana gomgom na pal ta ra kuba i
ra Luluai. 52 Kari, ra Luluai i biti, ra e na
vut ba ina kure kana umana tabataba tana;
ma ta kana gunan par diat dia kinkin diat
a oir. 53 Ma gala Babilon na tutua urama
ra bala na bakut, ma gala na vapadikat ra
dekdekina arama liu, kaugu umana tena
varli diat a vut uka pirana, ra Luluai i biti.
54 Di valongore ra tinangi maro Babilon, ma
ra katung ure ra ngala na vinirua maro ra
gunan kai ra tarai Kaldea! 55 Tago ra Luluai
i vakaina Babilon, ma i vamutue ra ngala
na vagirgir tana; ma kadia umana bobol
dia roro da ra ngala na lubu, di valongore
kadia urung; 56 tago ra tena varli i tar vut
pirana, pire Babilon iat, ma dia tar kinim
vake kana umana lebe, ma di tar bubur
kadia lavur panak; tago ra Luluai ia ra God
na balbali, a dovotina na balbali muka. 57 Ma
ina vamomo kana umana luluai ma kana
umana tena kabinana upi diat a longlong,
damana kana umana luluai ma kana umana
lulua bula, ma kana umana lebe; ma diat
a va mat tukum, ma pa diat a tavangun
mulai, ra King i biti, ra Luluai kai ra lavur
kor ra iangina. 58 A Luluai kai ra lavur kor i
biti dari: Da re vapar vue ra ngala na liplip
kikil Babilon, ma da tun vue kana umana
banbanu dia manga tuluai urama; ma ra
umana vuna tarai diat a varvakai vakuku,
ma ra umana vuna gunan diat a talanguan
ma ra papalum ba da tun vue.

59 Go ra tinata ra propet Ieremia i ga
vartuluai me pire Seraia natu i Neria natu
i Maseia, ba dir ga vana Babilon varurung
ma Sedekia ra king Iuda ta ra kilala a ivat
ta kana kini ma king. Ma Seraia i ga tena
varbalaurai. 60 Ma Ieremia i ga tumu ra lavur
kaina magit ba diat a tadav Babilon ta ra
buk, go ra lavur tinata ba di ga tumu ia ure
Babilon. 61 Ma Ieremia i ga biti tai Seraia: Ba
u tar pot aro Babilon, una luk go ra lavur
tinata par, 62 ma una biti: Luluai, u tar biti
ure go ra gunan ba una vamutue upi pa ta
na na ki tana, pa ta tarai ma pa ta vavaguai,
ma na kapakapana ka pa na mutu. 63 Ma ba
u tar luk rit go ra buk, una kun tar ra vat i
tana, ma una vue tar ia ta ra Oiparat, 64 ma
una biti: Babilon na dudu damana, ma pa
na mopangai mulai, tago ina tulue ra kaina
pirana. Ma diat a talaguan.

A tinata kai Ieremia i tuk ati.

52

Sedekia i ki na king
(2 King 24:18-20; 2 Tutu 36:11-16)

1 Sedekia i ga laun vue a ura vinun ma tika
na kilala ba i ga tur pa ia pi na king; ma i
ga ki na king a vinun ma tika na kilala aro
Ierusalem; ra iang i tinana Kamutal natu
i Ieremia maro Libna. 2 Ma i ga pait nam
i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,
varogop ma ra lavur magit Ieoiakim i ga
pait ia. 3 Tago Ierusalem ma Iuda dir ga
kaina vanavana ure ra kankan kai ra Luluai,
tuk tar ta ra bung i ga okole vue diat kan ra
luaina matana.

Ierusalem i bura
(2 King 24:20–25:7; Iere 39:1-7)

Ma Sedekia ia ga tut na varpiam ure ra
king Babilon. 4 Ma ta ra kilala lavuvat ta
kana kini na king, ta ra gai a vinun ma
ra bung a vinun, Nebukadnesar ra king
Babilon i ga vut, diat ma kana loko na
tarai na vinarubu par, upi diat a varubu ma
Ierusalem, ma dia ga tur vartakalat bat ia;
ma dia ga pait ra umana pal na minakila
kikil ia. 5 Damana di ga ki kikil ra pia na pal
tuk tar ta ra kilala a vinun ma tikai ta ra kini
na king kai Sedekia. 6 Ta ra gai a ivat ma ta
ra bung lavuvat, ra mulmulum i ga tup tuna
diat ta ra pia na pal, ma ra tarai na gunan
pa dia ga vatur vake mule ta magit na nian.
7 Io, di ga rada ra liplip ta ra pia na pal; ma
ra tarai na vinarubu par dia ga lop, ma dia
ga irop kan ra pia na pal ta ra marum ta ra
mataniolo livuan ta ra ura liplip, maravai ta
ra uma kai ra king; (ma ra tarai Kaldea dia
ga ki kikil ra pia na pal;) ma dia ga mur ra
nga ta ra Araba. 8 Ma ra tarai na vinarubu

Kaldea dia ga korot mur ra king, ma dia
ga korot mur vake Sedekia ta ra pakana i
tamataman marave Ieriko; ma kana tarai na
vinarubu dia ga vila varbaiai kan ia. [9] Ma
dia ga kinim vake ra king, ma dia ga ben ia
tadav ra king Babilon aro Ribla ta ra gunan
Kamat, ma i ga kure. [10] Ma ra king Babilon i
ga doko ra umana natu i Sedekia ta ra luaina
matana, ma i ga doko ra umana luluai Iuda
bula aro Ribla. [11] Ma i ga luak vue ra ura
kiau na mata i Sedekia; ma ra king Babilon
i ga vi ia ma ra palariam, ma i ga kap ia
uro Babilon, ma i ga varuk ia ta ra pal na
banubat tuk tar ta ra bung i ga mat i tana.

A tarai Iuda dia ki na vilavilau
(2 King 25:8-21; 2 Tutu 36:17-21; Iere 39:8-10)

[12] Ta ra gai a ilima, ta ra bung a vinun,
ta ra kilala a vinun ma lavuvat ta ra kini
na king kai Nebukadnesar ra king Babilon,
Nebusaradan ra luluai na tarai na mona-
mono nina i toratorom ta ra king Babilon
i ga vut Ierusalem; [13] ma i ga tun vue ra
kuba i ra Luluai, ma ra kuba i ra king, ma ra
umana palpal Ierusalem par; a umana ngala
na pal par, i ga tun vapar vue diat ma ra
iap. [14] Ma ra tarai na vinarubu Kaldea par,
nina dia ga varagur ma ra luluai na tarai na
monamono, dia ga re vue ra liplip par kikil
Ierusalem.

[15] Ma Nebusaradan ra luluai na tarai na
monamono i ga kap vavilavilau ta umana ta
diat dia luveana tuna, ma ra ibaiba na tarai
dia ga ki valili ta ra pia na pal, ma diat dia ga
takap tadav ra king Babilon, ma ra ibaiba ta
ra umana tena madaka. [16] Ma Nebusaradan
ra luluai na tarai na monamono i ga nur vue
ke ra umana luveana tuna ta ra gunan upi
diat a balaure ra umauma na vain ma upi
diat a palum ra pia.

[17] Ma ra tarai Kaldea dia ga bubur gigi ra
umana pagapaga na palariam gobol ta ra
kuba i ra Luluai, ma ra umana kiki ma ra
ngala na la na palariam gobol ta ra kuba i
ra Luluai, ma dia ga mulue ra lavur pakana
palariam gobol tana uro Babilon. [18] Ma dia
ga kap vue bula ra umana la, ma ra umana
kakakal, ma ra umana kia, ma ra umana
ikilik na la, ma ra umana kulkulup, ma ra
lavur mangana la na palariam gobol nina
dia ga papalum me ta ra pal i gomgom,
[19] ma ra umana momamomo, ma ra umana
rararangai, ma ra umana ikilik na la, ma
ra umana kabala, ma ra umana turtur na
birao, ma ra umana kulkulup, ma ra umana
la. Ra luluai na tarai na monamono i ga kap
vue ra tabarikik di ga pait ia ma ra goled
ma ra tabarikik di ga pait ia ma ra silva.
[20] Ma di ga mama luk valar pa ra mamat i ra
palariam gobol ta ra ura pagapaga, ra ngala
na la, ra vinun ma ura bulumakau ta ra
vavai ra ngala na la, nina Solomon ra king i
ga pait ia ure ra kuba i ra Luluai. [21] Ma ure ra
ura pagapaga, tika na pagapaga i ga tuluai
urama varogop ma ra ivat na pokono ma a
papar, ma ra livuana i ga a utul a pokono; a
balana i ga pobono ko, ma ra butubut tana
i ga da ra ivat na kaka na lima. [22] Ma ra
kere na palariam gobol i ga ki tana, ma ra
kere i ga tuluai urama varogop ma tika na
pokono ma ra malmalikun; di ga mar kikil
ra kere ma ra ubene ma ra umana goava na
palariam gobol; ma ra vauruana pagapaga
ma ra umana goava tana i ga varogop ma
go tikai. [23] Lavuvat na vinun ma laptikai na
goava dia ga ki ta ra paparaina; a umana
goava par ta ra ubene kikil ia, tika na mar
diat.

[24] Ma ra luluai na tarai na monamono i
ga kinim vake Seraia ra tena tinabar lualua,
ma Sepania ra vauruana tena tinabar, ma ra
utul a monamono ta ra matakilalat; [25] ma ta
diat ta ra pia na pal i ga kinim vake tika na
luluai na tarai na vinarubu, ma lavurua na
tutana ta diat dia ga tur ta ra luaina mata
i ra king, ba di ga na tadav diat ta ra pia
na pal; damana ra tena tutumu kai ra luluai
na tarai na vinarubu, nina i ga pilak guve
ra tarai na vinarubu, ma laptikai na vinun
na tarai na gunan, nina dia ga ki ta ra bala
na pia na pal. [26] Ma Nebusaradan ra luluai
na tarai na monamono i ga kap diat, ma i
ga agure pa diat tadav ra king Babilon aro
Ribla. [27] Ma ra king Babilon i ga ubu doko
diat aro Ribla ta ra gunan. Kamat. Damana
di ga ben Vavilavilau vue ra tarai Iuda kan
kadia gunan.

[28] Go ra tarai Nebukadnesar i ga kap vav-
ilavilau vue diat: ta ra kilala lavurua, a utul
a arip ma a ura vinun ma a utul na tarai
Iudaia; [29] ta ra kilala a vinun ma lavutul ta
ra kini na king kai Nebukadnesar, i ga kap
vavilavilau vue lavutul na mar ma a utul
a vinun ma a urua na tarai kan Ierusalem;
[30] ba Nebukadnesar i ga ki na king a ura
vinun ma a utul na kilala, Nebusaradan
ra luluai na tarai na monamono i ga kap
vavilavilau vue lavurua na mar ma a ivat na

vinun ma a ilima na Iudaia; diat par ba di
luk guve diat a ivat na arip ma laptikai na
mar na tarai.

Di vairop vue Ieoiakin ma di vangala kana kini aro Babilon
(2 King 25:27-30)

31 Ma ba Ieoiakin ra king Iuda i ga ki
na vilavilau a utul a vinun ma lavurua na
kilala, ta ra gai a vinun ma a urua, ta ra
bung a ura vinun ma a ilima ta ra gai, Evil-
Merodak ra king Babilon i ga mari Ieoiakin
ra king Iuda, ta ra luaina kilala ta kana kini
na king, ma i ga ben vairop ia kan ra pal na
banubat; 32 ma i ga tata na varmari pirana,
ma i ga vangala kana kini ta ra kini kai ra
lavur king nina dia ga ki varurung me aro
Babilon. 33 Ma i ga kia vue kana mal na pal
na banubat, ma i ga ian ta ra vatar na nian
kai ra king ta ra lavur bung i ga laun boko
tana; 34 ma ra king Babilon i ga tul vatikene
tar ra tiniba pirana ta ra bungbung par tuk
tar ta ra bung i ga mat i tana, ta ra lavur
bung i ga laun boko tana.

A UMANA KAKAILAI NA NILIGUR

A umana mangana niligur kai ra tarai Sion ba dia ki na vilavilau

1 Ua, ra pia na pal nina i ga kor ma ra tarai i
ki na lingling ika!
Ua, i da ra ua na vavina, nina i ga ngala pire
ra lavur vuna tarai!
Ua, nina i ga tadar na vavina ta ra umana
papapar i tar ki na vilavilau!
2 I tangtangi tuna ra marum, ma ra lur na
matana i varababakai ta ra pagu-
pagu na ngiene;
Ta diat par dia lalaure pa ta na i vamaram
ia;
A umana talaina par dia tar vagu pa ia, dia
tar ki na vargegelenai me.
3 Iuda i tar mareng, tago i ki na malari, ma
tago ra papalum i tup ia;
I ki livuan ta ra umana Tematana, ma pa i
tikan tadav ra ningo;
Diat par dia korot mur ia dia tar korot tadav
ia ba i ki na malari.
4 A umana nga Sion dia ki na niligur, tago
pa ta na mulai i vana ta ra ngala na
lukara;
Kana lavur mataniolo dia kapakapana ka,
kana umana tena tinabar dia riri;
Kana umana inip na vavina a umana biaui,
ma ia iat i ki ma ra niligur.
5 Diat dia ki na vargegelenai me dia tar ki na
lua, kana umana ebar dia tamtavua;
Tago ra Luluai i tar vakadik ia ure kana peal
varpiam;
Kana umana bul ikilik dia tar vana ta ra kini
na vilavilau ta ra luaina mata i ra
ebar.
6 Ma ra minamar par i tar panie kan natu i
Sion;
Kana umana luluai dia varogop ma ra
umana me ba pa dia tikan tadav ta
pia na vura,
Ma dia tar lop kan nina i korot mur diat,
tago pa ta ongor i diat.
7 Ta ra e i ki na kinadik tana, ma ta ra e i
malari tana,
Ierusalem i nuk pa kana lavur vakak na
tabarikik, nina i ga vatur vake papa
ania iat;
Ba kana tarai dia virua ta ra lima i ra ebar,
pa ta na i maravut ia;
Diat dia ki na vargegelenai me dia ga
gire, ma dia ga varkulumai ure kana
binilua.
8 Ierusalem i tar varpiam tuna, kari i da ra
magit i kerek;
Diat par dia ga ru ia go dia pidimuane, tago
dia tar gire ra pakana tuna;
Maia, i oir, ma i tur tapuku.
9 Kana mal i keo; pa i ga nuk pa ra mutuaina;
Kari i tar bura vakaian; pa ta na i vamaram
ia;
Luluai, una bobe ra magit i tup iau; tago ra
ebar i tar vangala pa mule.
10 Nina dir ki na vargegelenai me i tar tulue
ra limana upi kana lavur vakak na
magit;
Tago i tar gire ba ra umana Tematana dia
tar ruk ta kana pal i gomgom,
Nina u ga vartuluai tana ba koko diat a ruk
ta kaum kivung.
11 Kana tarai par dia oir, dia nuk upi ra nian;
Dia tar kia kadia lavur vakak na magit upi
ra magit na nian, upi ra bala i diat
na lagar tana;
Luluai, una gire, ma una bobe, tago iau tar
ki kaina.
12 Avat par ba ava vana pakit, pa ava mari iau
vang?
Ea, avat a gire upi ta niligur ba dir varogop
ma kaugu niligur, nina di pait ia
tagu,
Nina ra Luluai i tar vatakunuan ra balagu
me ta ra bung i ngangal na kulot
tana.
13 Marama liu i tar tulue ra iap ta ra umana
urugu, ma i tar ongor pa diat;
I tar vatur ra ubene ure ra kaugu, i tar tulue
vatalil iau;
I tar li iau, ma iau bilua ra bungbung parika.
14 Ra limana i tar vi tar ra kip i vuna ta kaugu
lavur varpiam;
Di tar vi guve diat, dia tar ki taun ra inoagu;
i tar vapanie ra dekdekigu;
A Luluai i tar tul tar iau ta ra lima i diat ba
pa i tale iau pi ina tur bat diat.
15 A Luluai i tar pidimuane kaugu lavur lebe
piragu;
I tar vatut ra ngala na kor ure iau upi na ubu
vue kaugu umana barmana;
A Luluai i tar rua ra inip na vavina Iuda da
ta ra tung na vain.
16 Ure go ra lavur magit iau tangtangi, ma ra
matagu i lur;

Tago ra tena varmaram ba na valagar ra
balagu i tar ki vailik kan iau;
A umana natugu dia tar lingling ika, tago ra
ebar i tar ongor.

17 Sion i tultulue ra limana; pa ta na akari ba
na vamaram ia;
A Luluai i tar vartuluai ure Iakob ba diat dia
ki kikil ia diat a vargegelenai me;
Ierusalem i da ra magit i kerek pire diat.
18 A Luluai i tar takodo; tago iau tar piam vue
kana vartuluai;
Ea, avat ra lavur vuna tarai par, avat a
valongore, ma avat a gire kaugu
niligur;
Kaugu lavur inip na vavina ma kaugu lavur
barmana dia tar vana ta ra kini na
vilavilau.
19 Iau ga oro upi ra umana talaigu, ma dia ga
tuam pa iau;
Kaugu umana tena tinabar ma kaugu
umana patuana dia tar mat ta ra
pia na pal,
Ba dia ga tikan upi ra magit na nian upi diat
a valagar ra bala i diat me.
20 Ea Luluai, una gire; iau tar ki na malari; ra
balagu i purpuruan;
I tapuku ra balagu, tago iau tar varpiam
tuna;
Aro irai a pakat na vinarubu i varvaligur,
ma ati ra pia na pal a minat.
21 Di tar valongore kaugu niriri; pa ta na ati
ba na vamaram iau;
Kaugu lavur ebar par dia tar valongore ra
varvai ure kaugu kini na purpuruan;
dia gugu, tago u tar pait ia;
Ta kaum vartuluai na ga vut boko ra bung u
ga vatang ia, ma diat a vardada ma
iau.
22 Boina ba kadia lavur varpiam diat a tur
rikai ta ra luaina matam;
Ma una babali pire diat, da u ga bali kaugu
lavur varpiam piragu;
Tago mangoro kaugu niriri, ma ra balagu i
tar bilua.

2

A umana mangana niligur kai ra tarai Sion dia vana rikai tai ra Luluai

1 Ua, ra Luluai i tar turup natu i Sion ma ra
bakut i ta ta kana kankan!
I tar rapue ra minamar i Israel marama ra
bala na bakut ura ra pia,
Ma pa i ga nuk pa ra ruarua na kauna ta ra
bung i kankan tana.
2 Ra Luluai i tar konom vue ra lavur kuba i
Iakob par, ma pa i ga varmari;
Ta kana kulot i tar rapue ra umana dekdek
na pia na pal kai natu i Iuda;
I tar vue tar diat ra pia iat; i tar vakaina ra
kiki na varkurai ma ra umana luluai
tana.
3 Ta kana nginangal na kulot i tar kutu vue
ra ram u Israel par;
I tar tak vue ra limana tuna ta ra luaina
mata i ra ebar;
Ma i tar vaimur Iakob da ra biro na iap nina
i vaimur ra magit kikil ia.
4 I tar lale kana panak da ra ebar, i tar tur ta
ra papar a lima tuna da ra tena tur
varbat,
Ma i tar ubu doko diat par dia vakak ta ra
mata i diat ta ra kuba i natu i Sion.
I tar lolonge kana karangap na kankan da ra
iap.
5 A Luluai i tar varogop ma ra ebar, i tar
vamutue Israel;
I tar vamutue kana lavur pal na luluai; i tar
nila vue kana lavur dekdek na pia na
pal;
Ma i tar vangala ra tabunuk ma ra tinangi
ta ra natu i Iuda.
6 I tar re vakaina vue ra kubana da ra pal
na uma, ma i tar li vue kana pal na
kivung;
A Luluai i tar kure ba da valubane ra ngala
na kivung ma ra Bung Sabat ta ra
gunan Sion.
Ma ta kana ngala na kulot i tar pidimuane
ra king ma ra tena tinabar.
7 A Luluai i tar vung vue kana uguugu na
vartabar, i tar milikuane kana pal i
gomgom,
I tar nur tar ra umana kakamir ta kana lavur
pal na luluai ta ra lima i ra ebar;
Dia tar urung ta ra kuba i ra Luluai da ta ra
bung i ra ngala na kivung.
8 A Luluai i tar kure ba na re vue ra liplip
kikil natu i Sion;
I tar vung tar ra vinau na valavalar, pa i tak
vue ra limana kan ra nila;
I tar vabilua ra bobokon ma ra liplip; dir par
dir tarip.
9 Kana umana banbanu dia tar tapunang ra
pia; i tar re vue kana lavur kinalat,
ma i tar bubur diat;
Kana king ma kana umana luluai dia ki
livuan ta ra umana Tematana; pa ta
vartovo na varkurai mulai;
Kana umana propet bula pa dia vatur vake
ta ninana tai ra Luluai.

[10] A umana patuana kai natu i Sion dia ki ra pia ka, dia ki mut uka;
Dia tar imire ra tobon ta ra ulu i diat, dia vi pit ma ra mal na tabun;
A umana inip na vavina Ierusalem dia ula tadoko.
[11] A matagu i tar gavul ma ra tinangi, a balagu i purpuruan;
A katigu i tar bura ra pia ure ra vinirua i tadav kaugu tarai;
Tago ra umana bul ikilik ma ra umana kuramana dia matmat ika ta ra lavur nga na pia na pal.
[12] Dia tir ra umana na i diat dari: Akave ta kon ma ta vain?
Ba i talili ra mata i diat da ra mata i ra tarai dia kinkin ta ra lavur nga na pia na pal,
Ba dia vung vue ra tulungea i diat ta ra bongbongo i ra umana na i diat.
[13] Ava ra magit ina ve tar ia tam? Ava ra magit ina valarue amur me, u natu i Ierusalem?
Ava ra magit ina valar tar ia tam upi ina vamaram u me, natu i Sion, a inip na vavina?
Tago kaum kinkin i ngala da ra ta; to ia na valagar u?
[14] Kaum umana propet dia tar gire ra umana ninana ure u, a umana ninana vakuku ma ra umana ninana na papaua;
Ma pa dia vaarike kaum varpiam upi da vatalil u kan ra kini na vilavilau;
Dia gire ke ra magit vakuku ure u, ma ra magit i vuna ta kaum kini na vilavilau.
[15] Diat par dia vana pakit dia papar tam;
Dia ititinga, ma dia loe ra ulu i diat ta ra natu i Ierusalem, ma dia biti dari:
Dave, go di vatang ia vang ba, Ra minamar kakit, Ra pia na pal ba ra rakarakan a gunagunan i gugu tana?
[16] Kaum lavur ebar par dia panganga ure u;
Dia ititinga, ma dia vangvangia ra pal a ngie i diat; dia biti dari: Ave tar konom vapar ia;
A dovotina ave ga nuk upi go ra bung; ave tar laun tadav ia, ave tar gire.

[17] A Luluai i tar pait ra magit i ga nuk upi ia; i tar pait ot pa kana tinata;
Da i ga vartuluai amana tana, i tar rapue ma pa i ga varmari;
Ma i tar tul tar ra ebar upi na gugu ma u, i tar vangala ra ram u diat ava vargegelenai ma diat.
[18] A bala i diat i ga tangi tadav ra Luluai;
U a liplip kikil natu i Sion, boina ba ra lur na matam na varababakai ra keake ma ra marum da ra tava alir;
Koko una talanguan; koko ra kiau na matam na ngo.

[19] Una tut, una kukula ra marum ta ra lavur varkia na monamono;
Una lolonge vaarike ra nuknukim da ra tava ta ra luaina mata i ra Luluai.
Una tulue ra limam tadav ia upi na valaun kaum umana bul ikilik,
Nina dia matmat ta ra lavur ngu na nga par.

[20] Ea Luluai, una gire; ia nam u ga pait ra dari pirana?
Dave, ra vaden diat a en ra vuai ra paka i diat, ra umana bul ba dia tal diat?
Dave, da ubu doko ra tena tinabar ma ra propet ta ra pal i gomgom kai ra Luluai?
[21] A barmana ma ra kua dir va ra pia ta ra umana nga;
Kaugu umana inip na vavina ma kaugu umana barmana dia tar virua ta ra pakat na vinarubu;
U ga ubu diat ta ra bung u kulot i tana; u ga vardodoko, ma vakir u ga varmari.
[22] Da ta ra bung i ra ngala na kivung, u ga oro upi ra lavur magit iau dadadar tana ta ra lavur papar.
Ma pa ta na i ga pila, ma pa ta na i ki valili ta ra bung ra Luluai i kulot i tana;
Diat iau ga rite diat, ma iau ga vangala diat, kaugu ebar i tar vapanie diat.

3

A varmari kai God na valaun pa diat

[1] Iau ra tutana ba i tar kairane ra kinadik ta ra vivirit kai kana kankan.
[2] I tar agur pa iau, ma i tar ben pa iau upi ina vana ta ra bobotoi, ma vakir ta ra kapa.
[3] A dovotina i tar tur bat vatikene iau ra bungbung parika.
[4] I tar vabibian ra vio na pakagu ma ra pal a pakagu; i tar bubur ra umana urugu.
[5] I tar papait bat iau, ma i tar vaki ra magit i mapak tuna kikil iau, ma ra kinadik i tup iau.

6 I tar vaki iau ta ra umana gunan na
bobotoi, da diat dia tar mat amana
tana.
7 I tar liplip bat iau upi koko ina irop; i tar
vamamat ra agu vinau na palariam.
8 Maia, ba iau oro ma iau kail upi na mara-
maravut iau, i banu bat vue kaugu
niaring.
9 I tar pore kaugu nga ma ra vat di ga mut ia,
i tar vagene kaugu lavur nga.
10 I da ra bear* piragu ba i kiki uai, da ra leon
ta ra lokor.
11 I tar varara iau na nga, ma i tar kadal iau;
i tar valingling iau.
12 I tar lale kana panak, ma i valabat upi iau
ma ra pu.
13 I tar go ra balagu ma ra umana pu ta kana
popopoi.
14 Iau ra magit na varkulumai pire kaugu
tarai par; ma dia varvaula ure iau ra
bungbung par.
15 I tar vabuka iau ma ra magit i mapak, i
tar tabar vamaur iau ma ra kini na
malari.
16 I tar bubur ra pal a ngiegu ma ra raga, i tar
tuba iau ma ra kabu na iap.
17 Ma u tar kari vavailik vue ra balagu kan
ra malmal; iau ga valubane ra bo na
kini.
18 Ma iau ga biti: A dekdekigu i tar panie, ma
pa iau nuk upi mule ta magit tai ra
Luluai.

19 Una nuk pa kaugu kinadik ma kaugu kini
na malari, ra magit i mapak ma ra
tava i mapak.
20 A balagu pa i valubane dir boko, ma i ki na
niligur.
21 Iau nuk pa go, kari iau papait na nurnur.
22 A varmari kai ra Luluai i vuna tago pa
da tar imur, tago kana varmar i tur
tukum.
23 I kalamana vatikai ta ra bungbung na
malana; ma u dovot tuna.
24 A tulungeagu i biti: A Luluai kaugu tiniba,
kari ina nurnur tana.
25 A Luluai i mari diat dia nurnur tana, i mari
nina i tikatikan upi ia.
26 I topa ia ba ra tutana na ki nunur ma na
ki vovovon upi ra valavalaun kai ra
Luluai.
27 I topa ra tutana ba na. puak pa ra kip ba i
barmana boko.
28 Boina ba na ki varkolono ma na ki mut
uka, tago i tar vung tar ia.
29 Boina ba na vung ra ngiene ta ra tobon;
ona damana kan na boina mulai.
30 Boina ba na pukue tar ra pagupagu na
ngiene ta nina i par ia; boina ba na
tup ia ra varvul pirana.
31 Tago ra Luluai pa na varvarokoloi pa na
mutu.
32 Tago ba i varvatakunuan, namur i varmari
mulai varogop ma kana ngala na
varmari.
33 Tago vakir i gugu pi na vakadik ra tarai, ba
upi na vatakunuan ra bala i diat.

34 Ba di rua bereng ra umana vilavilau ta ra
rakarakan a gunagunan,
35 Ba di kure varara ra takodo na magit kai
ta tikai ta ra luaina mata i ra Ngala
Kakit,
36 Ba di pukue varara ra varkurai ure tika na
tutana, ra Luluai pa i manane nam.
37 To ia i tatike ra tinata ba da pait ot pa ia,
ona ra Luluai pa i vartuluai tana?
38 Dave, ra boina ma ra kaina pa i vana rikai
ta ra ngie i ra Ngala Kakit vang?
39 Ta ra ava ra tutana a launa i tata na
urur, ra tutana di bali kana varpiam
pirana?
40 Boina dat a tikatikan ta kada lavur manga-
mangana, ma dat a valar ia, ma dat
a vana tapuku tadav ra Luluai.
41 Boina ba ra nuknuk i dat ma ra lima i dat
na araring tadav God arama ra bala
na bakut.
42 Ave tar varpiam, ma ave tar tut na
varpiam; ma pa u ga nuk vue.
43 U tar punang taun avet ma ra kankan,
ma u tar korot mur avet; u tar var-
dodoko, ma pa u ga varmari.
44 U tar pulu mule u ma ra bakut upi koko
kaveve niaring na ruk piram.
45 U tar vaki avet da ra magit i kerek, ma
da ra puta livuan ta ra umana Tem-
atana.
46 Kaveve lavur ebar par dia tar manga pan-
ganga tadav avet.
47 A bunurut ma ra tung dir tadav avet, a nila
ma ra vinirua.
48 A lur na matagu i varababakai da ra tava
i alir ure ra vinirua i tadav kaugu
tarai.

* 3:10: A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat, ma i ngala ra dekdekina.

49 A matagu i manga lur vatikai, ma pa i ngo
pit,
50 Tuk tar ta ra bung ra Luluai i gigira ba, ma
i bobe marama ra bala na bakut.
51 I kadik ra balagu ta ra magit iau gire ba i
tadav ra vaden ta kaugu pia na pal.

52 Diat dia ebar vakuku tadav iau dia tar ko-
rot vakaina iau da di korot vakaina
ra beo.
53 Dia tar vamutue kaugu nilaun ta ra pal na
banubat, dia tar tupar iau ma ra vat.
54 A ulugu i dudu ta ra lubu; iau ga biti dari:
Iau tar virua.
55 Iau ga kail upi ra iangim, Luluai, mara iat
ra tung.
56 U tar valongore ra nilaigu; koko una ang
bat ra talingam ba iau kakail upi ra
maramaravut.
57 U ga kakari maravai ta ra bung iau ga kail
u; u ga biti: Koko u burut.
58 Luluai, u ga varkurai maravut iau; u ga
valaun iau.
59 Luluai, u tar gire ra kaina magit di pait ia
tagu; una varkurai ure iau.
60 U tar gire kadia varobo par ma kadia lavur
varpit upi iau.
61 U tar valongore kadia varvul; Luluai, ma
kadia lavur varpit upi iau;
62 Ra tinata kadiat dia tut na vinarubu ure
iau, ma ra magit di nuk vakuku pa
ia ure iau ta ra bung parika.
63 Una gire ba dia kiki ma ba dia tut; dia
kakailai na varkulumai ure iau.
64 Luluai, una babali pire diat varogop ma ra
papalum na lima i diat.
65 Una valeo ra bala i diat; kaum varvabilak
na tadav diat.
66 Una korot diat ma ra kankan, ma una ga
vamutue diat kan ra vavai ra bala na
bakut kai ra Luluai.

4

I tar ot ra balbali pire ra tarai Sion

1 Ua, ra goled i tar kubar! Ua, ra goled i tar
kaina, nina i ga ngatngat muka!
Di tar lolonge guve ra umana vat na pal i
gomgom ta ra lavur ngu na nga.
2 A umana ngatngat na natu i Sion, diat dia
varogop ma ra vakak na goled,
Di tar varogopane diat ma ra pal a tava, ra
papalum kai ra tena pait la na pia!
3 Ea, ra umana kuabar na pap dia tul tar ra u
i diat, dia vau ra umana natu i diat;
Ma ra umana vaden ta kaugu tarai dia
dekdek da ra umana murup ta ra bil.
4 A karamea i ra kuramana i ki petep ta ra ul
a ngiene, tago i mar;
A umana bul ikilik dia lul upi ta nian, ma pa
ta na i tabar diat.
5 Diat dia ga en ra magit ma ra nangnang dia
mulmulum na nga;
Diat dia ga mong ma ra mal meme ba dia ga
bul dia va ta ra umana ul a puta.
6 Tago ra kaina mangamangana ba kaugu
tarai dia ga pait ia i ngala ta ra kaina
mangamangana kai Sodom,
Nina di ga vue pukue vue da ta ra kopono
pitu mata, ma pa ta lima i ra tarai i
ga bili ia.
7 Kana umana luluai dia ga barabara tuna,
ma ra tava pata; dia ga pua tuna, ma
ra polo na u pa i pua damana;
A paka i diat i ga mong ma ra bo na nilaun,
ma i ga bagabagele da ra ngatngat
na vat;
8 Go ra mata i diat i korakorong ma ra teke
na mi pata; vakir da nunure diat ta
ra lavur nga;
A pal a paka i diat i petep ta ra uru i diat; i
tar maranga, i tar da ra davai.
9 Diat ba ra pakat na vinarubu i ubu diat,
dia ti doan ta diat ba dia virua ta ra
mulmulum;
Tago go diat dia kuvakuvoro, tago dia iba
upi ra vuai ra uma.
10 A umana vavina, a umana tena varmari,
dia tar kabalane ra umana natu i
diat;
Dia ga da ra adia magit na nian ta ra e ba ra
vinirua i ga tadav kaugu tarai.
11 A Luluai i tar pait ot pa kana karangap na
kankan, i tar lolonge kana nginan-
gal na kulot;
Ma i tar vautunge ra iap aro Sion, ma ra iap
i tar vaimur ra vunapaina.
12 A umana king ta ra rakarakan a gunagu-
nan ma ra tarai par dia ki ra pia pa
dia kapupi ia,
Ba ra tena vargegelenai ma ra ebar dir a olo
ta ra mataniolo Ierusalem.
13 Tago kana umana propet dia ga varpiam,
ma kana umana tena tinabar dia ga
rara,
Ma dia ga ubu ra umana tena takodo tana.
14 Dia pepere da ra umana pula ta ra lavur
nga, a gap i vadur diat.
Ma damana i dekdek upi ra tarai diat a bili
kadia mal.

15 Dia biti ta diat: Avat a vana! A umana dur!
Avat a vana! Avat a vana! Koko da
varbili!
Ba dia vilau ma dia tenten vurvurbit, ra
tarai dia biti pire ra umana Tem-
atana: Koko diat a kiki mulai ati.
16 A mata i ra Luluai iat i tar korot varbaba-
iane diat; pa na nuk pa mule diat;
Pa di ga ru ra umana tena tinabar, pa di ga
mari ra umana patuana.
17 A mata i dat i gavul boko ma ra ginigira
upi ra tena maramaravut vakuku;
Ba da ga makmakila, da ga ki pa ra tarai ba
pa i topa diat upi diat a valaun dat.
18 Di tikan mur ra pal a kau i dat ma i dekdek
ba dat a vana ta kada lavur nga.
A mutuai dat i tar maravai, kada kilala i tar
ot; tago ra. mutuai dat i tar pot.
19 Diat dia korot mur dat dia lulut tuna,
ra umana minigulai liu pa dia lulut
damana.
Dia ga korakorot dat ta ra lualuana, dia ga
kiki uai upi dat ta ra pupui.
20 A vuvu na bilau i dat, nina ra Luluai i ga
tar ku ia, i tar virua ta kadia umana
ubu;
Nina da ga biti ure dari: Livuan ta ra umana
vuna tarai dat a laun ta ra maluruna.

21 Una gugu ma una ga, natu i Edom, u ba u
ki ta ra gunan Us;
Ra momamomo na tadav u bula; una long-
long boko ma ra nimomo, ma una ga
pala vue kaum mal.
22 Natu i Sion, i tar par ra balbali ure kaum
varpiam; pa na kap vavilavilau vue
mule u;
Natu i Edom, na bali kaum kaina papalum;
na vaarike kaum varpiam.

5

A niaring upi ra varmari

1 Luluai, una nuk pa ra magit i tar tadav avet;
Boina una gire kaveve kini na vavirvir.
2 A gunan nina ave ga kale pa ia di tul tar ia
ta ra umana vaira,
A kubakuba i vevet ta ra umana Tematana.
3 A umana nat na ling avet, pa ta tama i
vevet,
A umana na i vevet dia da ra umana ua na
vavina.
4 Ave tar kia kaveve mani upi ta tava na
nimomo;
Di ivure kaveve davai pire vevet.
5 Diat dia korot mur avet dia ki taun ra inoa
i vevet;
Ave tar talanguan, ma pa ave ngo ta ik.
6 Ave tar lulul ma ra tarai Aigipto.
Ma damana ma ra tarai Asiria, upi avat a en
ta magit.
7 A umana tama i vevet dia tar varpiam, ma
dia tar panie;
Ma ave kairane ra balbali ure kadia
varpiam.
8 A umana tultul uka dia kure avet,
Ma pa ta na akari ba na valaun avet kan ra
lima i diat.
9 Ave varurue ra aveve magit, ma ave to na
virua tana,
Ure ra pakat na vinarubu arima ra pupui.
10 A pal a paka i vevet i avian da ra ubu
Ure ra ngala na oao ta ra mulmulum.
11 Dia ga vakaina ra vaden Sion,
Ma ra umana inip na vavina ta ra lavur pia
na pal Iuda.
12 Di tar al vatokobe ra umana luluai ta ra
lima i diat;
Pa di ru ra mata i ra umana patuana.
13 A umana barmana dia puapuak ra vat na
uduudu;
Ma ra umana bul dia burabura ba dia kakave
ra davai.
14 A umana patuana pa dia ki mulai ta ra
mataniolo.
Ma ra umana barmana dia tar ngo ta ra
malagene.
15 A gugu ta ra bala i vevet i tar par;
Di tar pukue kaveve malamalagene pi na
varogop ma ra tinangi.
16 A kere na luluai i tar bura kan ra ulu i
vevet;
A umana biaui avet! Tago ave tar varpiam.
17 Ure go, ra nuknuk i vevet i tar bilua;
Ure go ra lavur magit, ra mata i vevet i tar
gamgavul;
18 Ure ra luana Sion nina i tar lingling;
A umana kuabar na pap dia limlibur tana.
19 U Luluai, u kiki vatikai,
Kaum kiki na king i tur vatikai ta ra lavur
taun tarai pa na mutu.
20 Ta ra ava u valubane vatikene avet,
Ma u ki kan avet mangoro na kilakilala?
21 Luluai, una valilikun avet piram, ma avet
a lilikun;
Una vakalamane kaveve kini da amana.
22 Ba kan u tar okole vakakit vue avet,
Ma u kankanuane tuna avet bar?

A BUK KAI RA PROPET ESEKIEL

A ninana kai ra propet ure ra minamar i God

1 Ta ra kilala a utul a vinun, ta ra bung a
ilima ta ra gai a ivat, ba iau ga ki varurung
ma ra umana vilavilau ta ra tava alir Kebar,
a bakut i ga tapre, ma iau ga gire God ta ra
umana ninana. 2 Ta ra vailimana bung ta
ra gai, ta ra vailimana kilala ta ra kini na
vilavilau kai Ieoiakin ra king, 3 a tinata kai
ra Luluai i ga tadav ra tena tinabar Esekiel,
natu i Busi, ta ra gunan kai ra tarai Kaldea
ta ra tava alir Kebar; ma ra lima i ra Luluai i
ga ki tana abara.

4 Ma ba iau ga gigira, a ngala na vuvu i
ga dekdek maro ra matana labur, a ngala
na bakut nina a iap i birabirao tana, ma ra
rarao da ra vat amber i ki kikil ia ma i irairop
tana. 5 Ma ra malalar i ra ivat na launa
vavaki i ga ki tana. Ma dia ga vardada ma go:
dia varogop ma ra tarai; 6 tikatikai a ivat na
matana ma a ivat na bebeana, 7 ma ra umana
kak i diat dia takodo, ma ra pal a kau i diat
i da ra pal a kau i ra nat na bulumakau, ma
dia rarao da ra palariam gobol i bagabagele;
8 na vavai ta ra bebea i diat, ta ra ivat na
paparai diat a umana lapar a lima i ra tarai
dia ga ki; ma ra ivat na pal a mata i diat ma
ra ivat na bebea i diat dia ga dari: 9 a umana
bebea i diat dia ga vavatukai vargil ta diat,
ma ra mata i diat pa dia ga pupukuai ba dia
ga takari, ma tikatikai ba i ga takari i ga tia
vana takodo ko. 10 Ma ure ra ivat na pal a
mata i diat, aro na lua a mata i ra tutana, ma
ta ra papar a lima tuna a mata i ra leon, ma
ta ra papar a maira a mata i ra bulumakau,
ma ra mata i ra minigulai aro namur. 11 A
mata i diat i ga damana. Di ga pala ra bebea
i diat arama liu; tikatikai a ura bebeana pi
di ga vavatukai vargil, ma ta ra ura bebeana
tikatikai pi di pulu ra pal a pakana ma dir.
12 Tikatikai i ga vana takodo, ma ta ra pakana
ra tulungen i ga rap pa diat i tana, ta nam iat
ra pakana dia ga takari, ma ba dia ga takari
pa dia ga pupukai.

13 Ma livuan ta ra umana magit na vavaki
tika na magit i guguran, i da ra lapap na iap
i bagabagele, da ra umana biro na ul; a iap i
rarao ma i kulamene. 14 Ma ra umana launa
vavaki dia ga vutvut vurvurbit da ra meme
i pala ia.

15 Ma ba iau ga bobobe ra umana launa
vavaki, iau ga gire ra vil i ga ki ta ra pia,
maravai ta ra ivat na launa vavaki, tikatika
na vil ure diat tikatikai. 16 Ma ure ra umana
vil, dia ga da ra vat krisolit, a ivat dia ga
varogop, ma dia ga ki da tikai i ki livuan
tai ta ra tikai. 17 Ba dia ga vana dia ga vana
tadav ra ivat na matana vuvu; ma pa dia
ga pupukuai ba dia ga vanavana. 18 Ma ure
ra ivat na vil, a umana uru i diat tana, ma
ra ivat na vil ma ra uru i diat dia ga buka
ma ra umana kiau na mata. 19 Ba ra umana
launa vavaki dia ga vana, ra umana vil dia
ga vana bula ma diat; ma ba ra umana launa
vavaki dia ga tut kan ra pia, ra umana vil dia
ga tut varurung ma diat. 20 Ta ra pakana ra
tulungen i ga rap pa diat i tana, ta nam iat
ra pakana dia ga vana, ma ra umana vil dia
ga vana varurung ma diat; tago ra tulungea
i ra umana launa vavaki i ga ki ta ra umana
vil. 21 Ba nam dia vana, go bula dia vana; ma
ba nam dia tur, go bula dia tur; ma ba nam
dia tut kan ra pia, ra umana vil bula dia ga
tut varurung ma diat; tago ra tulungea i ra
umana launa vavaki i ga ki ta ra umana Vil.
22 Ma arama liu taun ra ulu i ra umana launa
vavaki a magit da ra maup i ki, ma i da ra
kristal, arama liu ta ra ulu i diat. 23 Ma ta
ra vavai ra maup a umana bebea i diat dia
ga takodo, nina di ga vavatukai vargil; ma
ra umana launa vavaki dia ga pulu ra paka
i diat tikatikai ma ta ra ura bebea i diat.
24 Ma ba dia ga vanavana iau ga valongore
ra bebea i diat i da ra rurunga na tava, da ra
pangpagur kai ra Dekdek Muka, a varvareo
da ra varvareo kai ra kor na tarai; ba dia ga
tur a bebea i diat dia ga bura. 25 Ma ra nilai
tikai i ga pot marama ra maup nina i ki liu
ta ra ulu i diat; ba dia ga tur a bebea i diat
dia ga bura.

26 Arama liu ta ra maup nina ba i ki taun
ra ulu i diat, ta magit da ra ngala na kiki na
king, da ra sapir, i ga ki; ma. ta nam ra magit
da ra kiki na king, ta tikai i ga ki, da ra paka
i ra tutana. 27 A ngungu tana, a livuana tuk
ta ra uluna, iau ga gire ra magit i rarao da
ra amber, da ra iap kikil ia; ta ra ngungu
tana, ra livuana tuk ta ra kauna, iau ga gire
ra magit da ra iap, ma ra kapa i pupua kikil
ia. 28 A kapa kikil ia i da ra gogol ta ra bakut
ba i par ra bata. I damana nam ra ninana

ure ra minamar i ra Luluai. Ma ba iau ga
gire, iau ga bura palar, ma iau ga valongore
ra nilai tikai i tata.

2

A nioro pire Israel

1 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una
tut ma ina tata piram. 2 Ba i ga tata piragu
a Tulungen i ga ruk tagu, ma i ga vatut pa
iau; ma iau ga valongore ba i tatata piragu.
3 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, go iau
tulue u tadav ra tarai Israel, tadav ra tarai
na varpiam, nina dia ga tut na varpiam ure
iau; diat ma ra umana tama i diat dia ga
pait ra varpiam tadav iau tuk ta ra bung
gori. 4 Iau tulue u pire diat; pa dia nunure
ra variru, a umana karduk diat; ma una ve
diat: A Luluai God i biti dari. 5 Ma ba diat
a torom, ba diat a ole, (tago a umana tena
varpiam diat), diat a nunure ba ra propet i
tar ki livuan ta diat. 6 Ma u, natu i ra tutana,
koko una burutue diat ba ure kadia lavur
tinata, ba ra kait ma ra kama na magu dir
ki piram ma u ki taun ra umana kuka na pal
a galip; koko una burutue kadia tinata, ma
koko una ururian ta ra mata i diat, tago a
umana tena varpiam diat. 7 Una ve diat ure
kaugu tinata, ba diat a torom ba diat a ole;
tago a umana tena varpiam diat.
8 Ma u, natu i ra tutana, una valongore
kaugu tinata; koko una tena varpiam da go
ra umana tena varpiam; una papa ra ngiem,
ma una en ra magit iau tabar u me. 9 Ma ba
iau ga gire, ea, di ga tulue ra lima tadav iau, i
vature ra pinpin na buk a tutumu tana; 10 ba
i tar pala ia ta ra luaina matagu, i ga buka
ma ra tutumu, a palina ma ra balana bula, a
umana tinata ure ra tinangi ma ra tinabun
ma ra kinadik.

3

1 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una
en ra magit di tul tar ia tam; una en go ra
pinpin na buk, ma namur una vana ma una
varvai pire ra tarai Israel. 2 Ma iau ga papa
ra ngiegu, ma i ga tabar iau ma ra pinpin na
buk. 3 Ma i ga ve iau: Natu i ra tutana, una
konom go ra pinpin na buk iau tabar u me,
ma una vabuka ra balam me. Ba iau ga tar
en ia, i ga kalami ta ra ngiegu da ra polo na
bulit na livur.
4 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una
vana tadav ra tarai Israel, ma una varvai
ma kaugu tinata pire diat. 5 Pa di tulue u
pire ra umana vaira, ba pire diat i dekdek
kadia tinata, di tulue u tadav uka ra tarai
Israel; 6 pa di tulue u tadav ra umana Tem-
atana, nina ba kadia tinata pa u nunure. A
dovotina, ona iau tulue u pire diat, diat a
valongore u. 7 Ma ra tarai Israel pa diat a
valongore u, tago pa dia valongore iau; tago
ra tarai Israel par a umana tena varpiam ma
ra umana tena varongongoi diat. 8 Ma ina
vaki u pi una tena varpiam tadav diat, ma
upi una tena varongongoi pire diat. 9 Ina
vadekdek kaum mamainga upi na da ra vat i
dekdek, upi na dekdek ta ra leo na vat; koko
una burutue diat, ma koko una ururian ta
ra mata i diat, tago a umana tena varpiam
diat.
10 Ma i ga biti bula tagu: Natu i ra tutana,
a lavur tinata ina ve u tana una kapupi diat
ta ra balam, ma una valongore diat ma ra
talingam. 11 Ma una vana tadav ra umana
vilavilau, tadav kaum vuna tarai, ma una
ve diat dari: A Luluai God i biti dari: ba dia
valongore u, ba pata.
12 Ma ra Tulungen i ga puak pa iau, ma
iau ga valongore namur tagu ra rurunga ba
ra minamar i ra Luluai i vana rikai kan ra
pakana i ki tana; 13 ia ra rurunga i ra bebea i
ra umana launa vavaki ba dia vartadav, ma
ra rurunga i ra umana vil dia vana varurung
ma diat. da ra ngala na kanunur. 14 Ma ra
Tulungen i ga puak pa iau, ma i ga kap vue
iau; iau ga vana ma i ga malamalapang ra
balagu ma ra kulot, tago ra lima i ra Luluai
i ga ki vartataun tagu. 15 Ma iau ga tadav ra
umana vilavilau dia ki Tel-Abib marave ra
tava alir Kebar; ma iau ga ki varurung ma
diat a lavurua na bung, ma i ga tabun ra
balagu.

A monamono tadav ra tarai Israel
(Esek 33:1-9)

16 Ba ra lavurua na bung dia ga par, ra
tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, dari:
17 Natu i ra tutana, iau tibe u pi u ra mon-
amono tadav ra tarai Israel; vatikai ba u
valongore ta tinata tagu, una vatumarang
diat. 18 Ba iau ve ra tena varpiam: Una
mat; tumu pa u vatumarang ia, tumu pa u
vatumarang ia ure kana kaina nga, upi na
laun, io, nam ra kaina tutana na mat ure
kana kaina mangamangana, ma ina takun u
ure ra gapuna. 19 Ba tumu u vatumarang ra
tena varpiam, ma pa i vana kan kana kaina
mangamangana ma ra kaina nga i mur ia,
na mat ure kana kaina mangamangana, ma

u, u ga valaun pa u. [20] Ma go bula, ona ta
takodo na tutana i vue kana bo na manga-
mangana upi na pait ra kaina, ba iau tul
tar ra varilam pirana na mat; tago pa u ga
vatumarang ia, na mat ure kana varpiam,
ma pa da nuk pa ia ure nam ra umana bo
na papalum i ga pait ia; ia kaka, ina takun
u ure ra gapuna. [21] Ba ona una vatumarang
ra takodo na tutana pi koko na pait ra kaina
mangamangana, ma pa i pait ra kaina, na
laun, tago i valongore ra varvatumarang;
ma u, u ga valaun pa u.

A propet i bombom

[22] Ma ra lima i ra Luluai i ga ki taun iau
abara; ma i ga biti tagu: Una tut, una vana
ta ra male, ma ina tata piram abara. [23] Ma
iau ga tut, ma iau ga vana tadav ra male;
ma ra minamar i ra Luluai i ga tur abara,
da nam ra minamar iau ga tar gire maravai
ta ra tava alir Kebar; ma iau ga bura palar.
[24] Ma ra Tulungen i ga ruk tagu ma i ga vatur
iau ta ra ura kaugu; ma i ga tata ma i ga biti
tagu: Una vana, una ruk ra kubam, ma una
banu bat ia.
[25] Ma u, natu i ra tutana, da vi u, da vi u
ma ra vinau, ma pa da pala vairop vue u
tana; [26] ma ina vung vapetep ra karameam
ta ra ul a ngiem, upi pa una tata pit diat;
tago a umana tena varpiam diat. [27] Ma ba
ina tata piram, ina papa ra ngiem, ma una
biti ta diat: A Luluai God i biti dari; nina ba
na valongore, na valongore; ma nina ba na
ole, na ole; tago a umana tena varpiam diat.

4

A malalar ba di vartakalat bat Ierusalem

[1] Ma u, natu i ra tutana, una tak pa ta
vat na pia, ma una vung ia ta ra luaina
matam, ma una tumu ra malalar i ra pia
na pal tana, a pia na pal Ierusalem iat;
[2] ma una vartakalat bat ia, ma una kal ta
umana tung, ma una pait ra ngala na pip
pi a bobokon ure; una varurue ra umana
tena vinarubu maravai tana, ma una vatur
ra umana tututumak kikil ia. [3] Ma una tak
pa ta pakana palar na palariam, ma una
vatur ia da ra liplip na palariam i tur livuan
ta mumur ma ra pia na pal; ma una pukue
ra matam tadav ia, upi na da di vartakalat
bat ia, ma una vartakalat bat ia. Go ia ra
vakilang ure ra tarai Israel.
[4] Namur una va ta ra papar a mairam;
ma ina vo pa u pi una puak ra balbali kai
ra tarai Israel; una puak pa ia ta nam ra
umana bung u va ta ra paparaim. [5] Iau tul
tar ia tam tika na bung ure tika na kilala
ta kadia umana kilala na balbali. a utul a
mar ma lavuvat na vinun diat; damana una
puak pa ra balbali kai ra tarai Israel. [6] Ma
ba u tar vapar vue go, una va ta ra papar a
limam tuna. ma una puak pa ra balbali kai
ra tarai Iuda; a ivat na vinun na bung, tika
na bung ure tika na kilala iau tul tar ia tam.
[7] Ma ure ra varvatakalat kai Ierusalem, una
pukue ra matam tadav ia, ma una pala vue
ra mal na limam; ma una tata na propet ure.
[8] Ma ea, ina vi u ma ra umana vivi pi koko
una pupukuai kan tika na papar tar tai ta
ra tikai, tuk i ot ra umana bung ure kaum
varvatakalat.
[9] Ma u, una tak pa ra vit ma ra barli, a
bin ma ra lentil, a milet ma ra rais, ma una
vung diat ta ra kopono la, ma una pait ra
gem ma diat. Ta nam ra umana bung u va
ta ra paparaim, a utul a mar ma lavuvat na
vinun na bung, una ian tana. [10] Ma una valar
ra am nian ta ra bungbung, a ngungu gem
ure tika na bung, ma una ian ta ra pakana
bung na nian iat. [11] Ma una valar ra am
tava na nimomo, una mome tika na lita (a
ura paint) ika ta ra pakana bung di ga kure
value tana. [12] Ma una en ia da ra gem di pait
ia ma ra barli, ma una tun ia ta ra luaina
mata i diat ta ra iap di pait ia ma ra taka i
ra tarai. [13] Ma ra Luluai i ga biti: Damana
bula ra tarai Israel diat a en ra nian ba pa i
gomgom livuan ta ra umana Tematana aina
ina korot varbaiane vue diat ie. [14] Ma iau ga
biti: Ea, Luluai God! Tuk go pa iau ga vadur
iau; papa iau ga bul pa iau ga en ta magit
i ga mat vakuku ba di ga ubu kadakadal ia,
ma ra viruana pa i ga ruk ta ra ngiegu. [15] Ma
i ga biti tagu: Io, ina mulaot ba una tun
vaninare am gem ma ra taka i ra bulumakau
ma vakir ma ra taka i ra tarai. [16] Ma i ga
biti bula tagu: Natu i ra tutana, ina bubur
ra bukabuka na nian ta ra bala i Ierusalem.
diat a valar ra adia nian ma diat a en ia ma
ra nginarao; ma diat a valar ra adia tava ma
diat a mome ma ra bilua na ninunuk. [17] Ina
pait go upi diat a iba upi ra gem ma ra tava,
ma na bilua ra nuknuk i diat par, ma diat a
palaur vanavana ta ra adia balbali.

5

[1] Ma u, natu i ra tutana, una tak pa
ra pakat i mangi da ra varvarkaka kai ra
tena varkaka, ma una varkaka me, una ka

ra ulum ma ra kabem; ma una tak pa ra
valavalar ma una tibe varbaiane ra tagal a
ip. [2] A vautuluna tana una tun ia ta ra iap
i birao ta ra bala na pia na pal, ba i par ra
varvatakalat; ma ta ra vautuluna tana una
kutu ia ma ra, pakat kikil ra pia na pal; ma
ta ra vautuluna bula tana una imire tar ia
ta ra vuvu, ma ina ele pa ra pakat namur ta
diat. [3] la kaka a paupau tagal a ip una pulu
diat ta ra pinpin ta kaum kolot; [4] ma ta go
diat una tak pa ta umana, ma una vue tarie
diat, ma una tun diat ta ra iap; ma ra iap na
vana rikai tana tadav ra tarai Israel par.

[5] A Luluai God i biti dari: Go Ierusalem iau
ga vaki ia pi na ki livuan ta ra umana Tem-
atana, ma ra umana gunagunan par kikil
ia; [6] ma i ga piam vue kaugu umana tinata
na varkurai ma kaugu lavur togotogo, ma
kana varpiam i ngala ta nam kai ra umana
Tematana ma ra umana gunagunan dia tur
kikil ia, tago kana tarai dia ga vana irai kan
kaugu umana togotogo ma pa dia ga torom
ta kaugu lavur vartuluai.

[7] Damana ra Luluai God i biti: Tago kaum
varuturut i ngala ta nam kai ra lavur Tem-
atana dia tur kikil u, ma tago pa u ga torom
ta kaugu lavur vartuluai ma ra umana togo-
togo, ma u ga tia mur uka ra lavur manga-
mangana kai ra umana Tematana dia tur
kikil u, [8] damana ra Luluai God i biti: Ea. iau
iat iau tur bat u; ma ina pait ra balbali piram
ta ra luaina mata i ra umana Tematana. [9] Ma
ina pait ra magit tam ba pa iau ga ti pait ia
boko, a magit ba pa ina pait mule, i vuna ta
kaum kaina mangana papalum. [10] A umana
tutana diat a en ra natu i diat, ma ra umana
bul tutana diat a en ra tama i diat livuan
ta vavat. Ina pait ra.balbali pire vavat, ma
ina imire diat dia laun valili tadav ra lavur
vuvu. [11] A Luluai God i vavalima dari: A
dovotina, tago u ga vadur vakaina kaugu
pal i gomgom ma kaum dur ma kaum bilak
na mangamangana, ina ubu avat; a varmari
ma ra ginigira ung pa dir a ki tagu. [12] Tika
na vautuluna ta kaum tarai diat a virua
ta kaum bala na liplip ma ra kaina minait
ma ra mulmulum; ma kikil kaum liplip
tika na vautuluna na virua ma ra pakat na
vinarubu; ma tika na vautuluna ina imire
tar ia tadav ra lavur vuvu, ma ina ele pa
ra pakat namur ta diat. [13] Damana kaugu
kankan na tadav diat, ma kaugu karangap
na ngo, ma na langalanga ra nuknukigu;
ma diat a nunure ba iau ra Luluai iau ga
tata ta kaugu niongor, ba kaugu kankan i
ga tadav diat. [14] Ma ina vaenana pa u pi
una kapakapana ka, a magit na varkulumai
pire ra umana Tematana dia tur kikil u,
ma ta ra mata i diat dia pakit u. [15] Ma
diat a kulume u ma diat a milikuane u, upi
u a varpit ma ra magit na kinaian tadav
ra umana Tematana dia tur kikil u, ba iau
pait ra balbali piram ma ra kankan ma ra
karangap ma kaugu dekdek na varpit; iau
ra Luluai, iau ga tatike; [16] ba iau al tar kaugu
umana pu na mulmulum ma kaugu umana
pu na vinirua upi diat a nila vue u, ma ba
iau vangala ra mulmulum tadav u, ma iau
bubur kaum buka na nian. [17] Ina tulue ra
mulmulum ma ra umana leing tadav u, ma
diat a ra vue ra umana natum; a ngala na
minait ma ra gap na alir taun u, ma ina
tulue ra pakat pi na ub u; iau ra Luluai. iau
ga tatike.

6

A tinata na propet ure ra umana luana Israel

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau, dari: [2] Natu i ra tutana, una pukue
ra matam tadav ra umana lualuana ta ra
langun Israel, ma una tata na propet pire
diat, [3] dari: Avat ra umana lualuana ta ra
langun Israel, avat a valongore ra tinata
kai ra Luluai God; ra Luluai God i biti dari
ta ra umana lualuana, ma ta ra umana
buabuana, ma ta ra umana ngala na male
ma ra umana ikilik bula: Ea, ina kap ra
pakat tadav u, ma ina nila vue ra umana
pakana pia u lolotu ta diat. [4] Kaum umana
uguugu na vartabar da kamare vue diat,
ma kaum umana tabalar na keake da pelegi
diat; ma ina vue kaum umana minat ta ra
luaina mata i kaum umana tabataba. [5] Ma
ina vadiop ra umana minat i ra tarai Israel
ta ra luaina mata i kadia umana tabataba;
ma ina imire ra umana uru i vavat kikil
kavava umana uguugu na vartabar. [6] Ta
nam ra umana pakana a tarai dia ki tana,
da nila vue ra umana gunan tana, ma ra
umana pakana pia dia lolotu tana diat a ti
kaina kakit; upi kavava umana uguugu na
vartabar diat a kaina ma diat a kapakapana
ka, ma upi da pamar gigi kavava umana
tabalar, ma upi da mut vue kavava umana
pagapaga na keake, ma ra lavur magit par
nina ava ga pait mal diat da vapanie vapar
vue diat. [7] A tarai nina di ga doko diat, diat

a bura livuan ta vavat, ma avat a nunure ba
iau ra Luluai.
8 Ia kaka ina nur vue ta umana ta vavat
upi diat a laun. Ba ta umana ta vavat
dia lop kan ra pakat na vinarubu, ma dia
ki vurvurbit ta ra umana gunan na vaira,
9 nam diat ta vavat dia ga lop diat a nuk
pa iau livuan ta ra umana Tematana ba dia
ki na vilavilau tana, ba iau ga vatagiliman
ra bala i diat dia piam vue iau, ma iau ga
vapula ra mata i diat dia anan upi ra umana
tabataba; diat a pidimuane vargiliane diat
ure ra kaina dia ga pait ia, ma ure bula kadia
kaina mangamangana. 10 Ma diat a matoto
ba iau ra Luluai: pa iau ga tata vakuku ba
iau ga biti ba ina tulue ra kaina tadav diat.
11 A Luluai God i biti dari: Una papar, ma
una inabut ma ra kaum, ma una biti, Ioi!
ure ra lavur kaina magit Israel i pait ia; tago
diat a bura ta ra pakat na vinarubu, ma ra
mulmulum, ma ra kaina minait. 12 Nam i ki
aro vailik na mat ma ra kaina minait, ma
nam i ki maravai na bura ta ra pakat na
vinarubu, ma nam di pait kikil ia na mat
ta ra mulmulum; damana ina pait ot pa
kaugu kankan pire diat. 13 Ma avat a nunure
ba iau ra Luluai, ba ra umana minat i diat
dia va livuan ta kadia umana tabataba ma
kikil kadia umana uguugu na vartabar, ma
ta ra lavur ul a buana, ma ta ra lavur ul a
luana, ma ra pia ta ra umana launa davai
ma ra umana davai na kaia, ma ta ra lavur
pakana ba lua dia ga vartabar tana tadav
kadia umana tabataba ma ra mi na lotu.
14 Ina tulue ra limagu taun diat, ma ina nila
vue nam ra umana pakana dia bang boko
tana, ma ina vakapakapana pa ia papa ra bil
ma tuk tar Ribla; ma diat a nunure ba iau iat
ra Luluai.

7

A pakana bung i tar ot

1 Go bula ra tinata kai ra Luluai i ga pot
piragu: 2 Ma u, natu i ra tutana, a Luluai
God i biti dari tadav ra gunan Israel: I tar
ot, ra pakana bung i tar ot ure ra ivat na
ngu na gunan. 3 Ra pakana bung i tar ot ure
u, ina ub u ma kaugu kankan, ma ina kure
u ure kaum mangamangana; ma ina bali u
ure kaum kaina papalum. 4 Pa ina nunure
ra varmari, ma pa ina gire ung u; ina bali
u ure kaum mangamangana ba kaum kaina
papalum i tur ta ra luaina matam; ma avat
a nunure ba iau ra Luluai.
5 A Luluai God i biti dari: A kaina na ki
vartataun ta ra kaina! Ea, i maravai ka. 6 Ra
pakana bung i tar ot, ra pakana bung i tar
ot; i tavangun tadav u. Ea, i tar pot. 7 Ea
u, u ki ta ra gunan, kaum pakana bung i
maravai vanavana; a bung i maravai, a bung
ba di purpuruan tana, ma pa ta kunukula
na gugu ta ra umana buabuana. 8 A ik boko
ma ina lingire kaugu ngala na kankan taun
u, ma ina vaot pa kaugu kankan piram, ma
ina kure u ure kaum mangamangana ma ina
bali kaum kaina papalum piram. 9 Pa ina
nunure ra varmari, ma pa ina gire ung u; ina
tulue kaum mangamangana taun ra ulum,
ma kaum kaina papalum na tur ta ra luaina
matam; ma avat a nunure ba iau ra Luluai
nina iau kita avat.
10 Go iat ra bung! I tar pot! A balbali piram
i tar arikai; kaum kaina mangamangana i
tar vuai, ma kaum mangamangana kolakolo
i tar ibul. 11 A kaina mangamangana i tar
tavua ma i da ra ram na varvabilak; pa ta
tikai ta diat na ki valili, ma kadia tabarikik
bula pata, ma kadia mani bula pata; ma pa
ta tikai na luluai pire diat. 12 Ra pakana bung
i tar ot, ra bung i maravai vanavana; koko ra
tena kunukul na gugu, ma ra tena niivura
koko na tabun ra balana; tago ra kulot i bura
taun ra pia na pal parika. 13 Tago ra tena
niivura pa na lilikun tadav nam ra magit i
ga ivure, na damana tuk ta ra mutuai kana
nilaun; tago ra ninana ure ra pia na pal
parika ma pa na lilikun; ma pa ta tikai na
vadekdek kana nilaun ure kana varpiam.
14 Di tar vu ra tavur, ma di tar vaninare ra
umana magit par; ma pa ta tikai i vana pi
na varubu, tago kaugu ngala na kankan i ki
taun ra pia na pal parika.
15 A pakat na vinarubu i ki kikil ra pia
na pal, ma ta ra bala na pia na pal a kaina
minait ma ra mulmulum. Nina i ki ta ra
bil na bura ta ra pakat na vinarubu, ma
nina i ki ta ra bala na gunan na panie ta ra
mulmulum ma ra kaina minait. 16 Ma tumu
ta umana dia laun ma dia lop, diat par diat
a parau ta ra umana buabuana da ra umana
uka na male, ma na tabun ra bala i diat
tikatikai ure kadia lavur mangamangana.
17 A umana lima i diat diat a pagolgol ma
ra umana malmalikun na kau i diat pa diat
a dekdek, diat a da ra tava ka. 18 Diat a
varauve tar ra mal na tabun ta ra livua
i diat, ma ra bunurut na ki taun diat; a
mata i diat par na vavirvir, ma ra ulu i
diat par na kulkul. 19 Diat a imimire kadia

silva ta ra umana nga, ma kadia goled diat
a milmilikuane ke; tago ta nam ra bung ba
ra kankan kai ra Luluai i pot, pa ta silva
ma pa ta goled na valaun valar pa diat, ba
na vamaur kadia mamainga; a mani i ga
vuna ta ra kaina mangamangana pire diat,
ma i ga vakaina ka diat. [20] Dia ga manane
kadia lavur ngatngat na magit, ma dia ga
pait ra lavur bilak na tabataba me, a magit
na varmilikuanai; damana ina pukue upi na
da ra magit i dur pire diat. [21] Ma ina tul tar ia
ta ra umana vaira upi diat a vakaina, ma ta
ra umana tena varpiam upi diat a loalong
tana; ma diat a vadur ia. [22] Ina lingan irai
kan diat, ba dia vakaina kaugu ngatngat
na pakana; a umana tena nilong diat a ruk
tana, diat a vadur ia [23] ma diat a vakaina.

I peal ra umana virua ta ra gunagunan,
ma ra pia na pal i buka ma ra lavur bilak na
mangamangana. [24] Damana ina ben pa diat
dia manga kaina ta ra umana Tematana,
upi diat a kale pa ra umana palpal; ina
vamutue bula ra kolakolo na nuknuk i ra
umana rangrangina; ma da vadur kadia
umana gomgom na pakana. [25] Ba ra nila i
vut, diat a tikan upi ra malmal, ma pata. [26] A
kaina magit na pot taun ra kaina magit, ma
ra varvai nina di kap vanavana ka taun ra
varvai di kap vanavana ka; ma diat a tadav
ra propet upi ta ninana; a tinata na varkurai
na panie kan ra tena tinabar, ma ra tinata
na varvateten kan ra umana. patuana. [27] Ra
king na tabun, ma natuna na mal ma ra
mal na tabun, ma ra lima i ra tarai ta ra
gunagunan diat a dadadar ma ra bunurut.
Ina kure diat da i topa diat, ma ina vakaina
diat da kadia mangamangana; ma diat a
nunure ba iau ra Luluai.

8

A ninana kai ra propet ure ra umana bilak na magit aro Ierusalem

[1] Ta ra kilala laptikai, ta ra vailimana
bung ta ra gai laptikai, ba iau ga ki ta ra
kubagu ma ra umana patuana Iuda dia ga ki
ta ra luaina matagu, a lima i ra Luluai God i
ga bura taun iau.

[2] Ma ea, iau ga gire ta tikai da ra tutana;
papa ra livuana ura ba i da ra iap, ma papa
ra livuana urama tutua i rarao, ma i mong
da ra vat amber. [3] Ma i ga tulue ra magit
da ra lima, ma i ga vatur vake ra pepe na
ulugu; ma ra Tulungen i ga puak vatutua iau
urama livuan ta ra rakarakan a gunagunan
ma ra bala na bakut, ma tai ta ninana kai
God i ga ben iau ubara Ierusalem tadav
ra banbanu ai ra matakilalat ta ra matana
labur, ma tuk ara iat ta ra bala na gunan,
tadav ra pakana a tabataba i tur tana, nina
ba God i kankan tana. [4] Ma ea, a minamar i
ra God kai Israel i rarao abara da iau ga gire
aro ta ra male. [5] Ma i ga biti tagu: Natu i ra
tutana, una lingan uro ta ra matana labur.
Ma iau ga lingan uro ta ra matana labur, ma
ta ra papar a labur ta ra mataniolo, ta ra
pakana i vatale ra uguugu na vartabar, nam
ra tabataba nina God i kankan tana i ga tur.
[6] Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, u gire
laka nam dia pait ia? U gire nam ra umana
bilak na magit nina ba ra tarai Israel dia pait
ia ati, ma nina ba di korot vue iau me kan
kaugu pal i gomgom? Ia kaka una gire boko
ta magit i kaina ta go.

[7] Ma i ga kap iau tadav ra banbanu ai ra
bala na gunan. Ba iau ga bobo, iau ga gire
ra mata ta ra liplip na vat. [8] Ma i ga biti
tagu: Natu i ra tutana, una rada ra liplip
na vat; ma ba iau ga rada ia, iau ga gire ra
banbanu. [9] Ma i ga biti tagu: Una olo, ma
una gire ra umana bilak na magit dia pait ia
ati. [10] Damana iau ga olo ma iau ga bobo, ma
ea, di ga tumu ra umana malalar i ra umana
magit dia kakakao ra pia ma ra malalar i ra
umana leing dia milmilikuan, ma ra malalar
i ra umana tabalar kai ra tarai Israel. [11] Ma
lavurua na vinun na patuana Israel dia ga
tur ta ra luaina mata i diat, ma Iasania natu
i Sapan i ga tur livuan ta diat, ma diat par
tikatikai dia ga vatur ra la ure ra mi; ma ra
mi i ang na katkat i ga tubang tutua urama.
[12] Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, u gire
laka nam ra umana patuana Israel dia pait
ive, tikatikai ta kana pal na malalar? Tago
dia biti, a Luluai pa i gire dat; ra Luluai i ga
vana balakane ra gunagunan. [13] Ma i ga biti
bula tagu: Una gire boko ta magit i kaina ta
go nina dia pait ia.

[14] Ma i ga ben iau tadav ra banbanu ai ra
mataniolo na kuba i ra Luluai nina ba i tur ta
ra matana labur; ma ea, ra vaden dia tangi
abara ure ra god Tamus. [15] Ma i ga biti tagu:
Natu i ra tutana, u tar gire laka nam? Una
gire boko ta kaina tana.

[16] Ma i ga ben vatalil iau tadav ra bala
na gunan ta ra kuba i ra Luluai, ma iau ga
gire a ura vinun ma a ilima na tutana bar
abara ta ra mataniolo ai ra pal i gomgom kai

ra Luluai, ma dia vue tamur tar ta ra pal i
gomgom kai ra Luluai, ma i mata i diat uro
ra matana taur, ma dia lotu tadav ra keake
i tur ta ra matana taur. [17] Ma i ga biti tagu:
U gire laka go, natu i ra tutana? Pa i mamat
bar ta ra kuba i Iuda ba dia pait go ra umana
bilak na magit ati, upi diat a vakaina muka
ra gunagunan, ma upi ina kulot vartataun
tana? Dia vung ra ingar i ra davai ta ra
bilau i diat. [18] Damana ina kure diat ta kaugu
kankan; a matagu pa na nur vue diat, ma pa
ina mari bula diat; gala dia kukula mat ta ra
talingagu, gala pa ina valongore diat.

9

A vinirua kal ra umana tena varpiam

[1] Ma i ga oraoro ta ra talingagu ma ra
ngala na nilaina, ma i biti: Avat a umana
tena vardodoko ai ra pia na pal, avat a mai,
ma avat par avat a vature kavava pakat
na vardodoko tikatikai ta ra lima i vavat.
[2] Ma a laptikai na tutana dia ga vanavana
ta ra nga nina i arikai ta ra mataniolo ta
ra matana labur, ma tikatikai i vature kana
pakat na vardodoko ta ra limana; ma tika
na tutana, nina i mal ma ra mal kumau, ma
ra vuvuvung na polo na tutumu i taba ta
ra paparaina, i ki livuan ta diat. Ma dia ga
ruk, ma dia ga tur ta ra paparai ra uguugu
na vartabar nina di pait ia ma ra palariam
gobol. [3] Ma ra minamar i ra God kai Israel
nina i ga ki taun ra angelo, i ga takari tar ta
ra kalakalat ai ra pal; ma i ga oro ra tutana
i mal ma ra mal kumau, ma ra vuvuvung
na polo na tutumu i taba ta ra paparaina.
[4] Ma ra Luluai i ga biti tana: Una vana alalu
ta ra pia na pal Ierusalem, ma una tumu ta
vakilang ta ra pal a mata i diat dia ririri ma
dia tangtangi ure ra umana bilak na magit
di pait ia tana. [5] Ma iau ga valongore ba i
ga biti tai ra umana enana: Avat a mur ia
vanavana ta ra pia na pal, ma avat a varubu;
koko ra mata i vavat na nur vue ta tikai, ma
koko avat a varmari; [6] avat a kamare vue ra
umana patuana, ma ra umana barmana, ma
ra umana gara na vavina, ma ra umana bul
ma ra vaden; ia kaka koko avat a bili ta tikai
nina ba ra vakilang i ki tana; ma avat a tur
pa ia ta kaugu pal i gomgom. Ma dia ga tur
pa ia ma ra umana patuana nina dia tur ta
ra mata na pal. [7] Ma i ga biti ta diat: Avat
a vabilak ra pal, avat a vabuka ra umana
taman tana ma ra umana virua; avat a irop.
Ma dia ga irop, ma dia ga ubu ra pia na pal.
[8] Ma ba dia ga varubu vanavana, ma iau
ga ki varkolono, iau ga bura palar ma iau ga
biti: Ea, Luluai God, dave una kamare vue
diat par dia ki valili ta ra tarai Israel ba u
lingire kaum kankan taun Ierusalem? [9] Ma
i ga biti tagu: A varpiam kai Israel ma Iuda
i manga ngala kakit, a gunan i kaina ma ra
gap, ma ra pia na pal i buka ma ra magit ba
pa i takodo; tago dia biti, a Luluai i ga vana
balakane ra gunagunan, ma ra Luluai pa i
gire. [10] Damana ra matagu pa na nur vue
diat, ma pa ina mari diat; ina bali diat ure
kadia mangamangana. [11] Ma ra tutana nina i
mal ma ra mal kumau ma i kap ra vuvuvung
na polo na tutumu i ga varvai, ma i biti: Iau
tar pait nam u ga ve iau tana.

10

A minamar i God A takari kan ra pal na vartabar

[1] Ma iau ga gire ra magit da ra vat sapir,
ma i da ra kiki na king, ma i ki ta ra maup
arama liu ta ra ulu i ra umana angelo. [2] Ma
i ga biti tai ra tutana i mal ma ra mal
kumau: Una vana livuan ta ra umana vil
dia vuvuruai, na vavai ta ra angelo, ma una
vabuka ra ura limam ma ra umana lakit na
iap dia rarao mat nina dia ki livuan ta ra
umana angelo, ma una imire diat taun ra
pia na pal. Ma iau ga gire ba i ga ruk.
[3] Ba i ga ruk, ra umana angelo dia ga tur
ta ra papar a pal ta ra matana taubar; ma
ra gobol a bakut i ki ta ra bala na gunan.
[4] Ma ra minamar i ra Luluai i ga takari kan ra
angelo tar ta ra kalakalat ai ra pal; ma ra pal
i ga buka ma ra gobol a bakut, ma ra bala na
gunan i ga buka ma ra rarao ai ra minamar
i ra Luluai. [5] Ma di ga valongore ra rurunga
i ra bebea i ra umana angelo ta ra bala na
gunan maro, ma i ngala da ra nilai ra God
Dekdek Muka ba i tata.
[6] Ma ba i ga ve ra tutana i mal ma ra mal
kumau ba na tak pa ra iap i ki livuan ta
ra umana vil dia vuvuvuruai ma ra umana
angelo, ra tutana i vana ma i tur marave ra
Vil. [7] Ma tika na angelo i ga tulue ra limana
tadav ra iap livuan ta ra umana angelo, ma
i ga tatak pa tana, ma i ga vung ia ta ra lima
i nina i mal ma ra mal kumau, ma i ga tak pa
ia, ma i ga irop. [8] A umana angelo dia vung
ra magit da ra lima i ra tarai ta ra vavai ra
bebea i diat. [9] Ma ba iau ga bobo iau ga gire
ra ivat na vil maravai ta ra umana angelo,

tika na vil tikatikai; ma ra vamong ai ra ivat
na vil i da ra vamong ai ra vat topas. 10 Nam
ra ivat na vil parika dia varvarogop, ma di
ga vung mal diat dari tika na vil i ki ta ra
bala i ta ra tikai. 11 Ba dia ga vana dia ga
vanavana tar ta ra ivat na papar par; pa di
ga valilie diat ari dia ga vanavana, ma dia ga
murmur uka ra lavur papar nina ba ra mata
i diat i ga vatale. 12 Kadia umana vil ma ra
umana uru i diat dia ga buka ma ra umana
kiau na mata. 13 Ma iau ga valongore ba di
ga vaiang nam ra umana vil ba ra umana vil
dia vuvuruai. 14 Ma diat tikatikai a ivaivat
na pal a mata tana: a luaina pal a mata a
mata i ra angelo, ma ra vauruana a mata
i ra tutana, ma ra vautuluna a mata i ra
leon, ma ra vaivatina a mata i ra minigulai.
15 Ma ra umana angelo dia ga tut papa ta ra
pia; go iat ra launa vavaki nina iau ga gire
maravai ta ra tava alir Kebar. 16 Ba ra umana
angelo dia ga kakari, ra umana vil dia ga
kakari bula ma diat; ba ra umana angelo dia
ga pala ra bebea i diat upi diat a tut papa
aro ra pia, ra umana vil dia ga ki petep ta
diat. 17 Ba ra umana angelo dia ga tur uka,
damana bula ra umana vil; ma ba dia ga tut
papa aro ra pia, diat bula dia ga tut papa
aro ra pia varurung ma diat; tago a launa
tulungen i ga ki ta ra umana vil.

18 Ma ra minamar i ra Luluai i ga kakari
kan ra kalakalat ai ra pal, ma i ga ki taun ra
umana angelo. 19 Ma iau ga gire ra umana
angelo dia ga pala ra bebea i diat ma dia ga
tut papa aro ra pia ba dia ga vana, ma ra
ivat na vil ta ra paparai diat; ma dia ga tur
ta ra banbanu ta ra mataniolo i ra kuba i ra
Luluai, i vatale uina ra matana taur; ma ra
minamar i ra God kai Israel i ga ki taun diat.
20 Go iat ra umana launa vavaki nina iau ga
gire maravai ra tava alir Kebar ba ra God kai
Israel i ga ki taun iau; ma iau ga nai.lam diat
ba ra umana angelo. 21 Diat par tikatikai dia
ga vatur vake ra ivaivat na pal a mata i diat
ma ra ivaivat na bebea i diat; ma ra lapar
a lima da ra lapar a lima i ra tutana i ga ki
ta ra vavai na bebea i diat. 22 Ma ra umana
pal a mata i diat dia ga vardada ma nam ra
umana pal a mata nina iau ga gire maravai
ra tava alir Kebar; tikatikai i ga vana takodo.

11

A varpit pire ra umana kaina luluai

1 Ma ra Tulungen i ga puak iau urama, ma
i ga kap iau uro ta ra mataniolo i ra kuba i
ra Luluai, nina i vatale uina ra matana taur;
ma abara ta ra banbanu ai ra mataniolo
iau ga gire ra ura vinun ma a ilima na
tutana; ma iau ga gire Iasania natu i Asur,
ma Pelatia natu i Benaia, livuan ta diat, dir
a ura luluai kai ra tarai. 2 Ma i ga biti tagu:
Natu i ra tutana, go ra umana tutana nina
dia nuk upi ra kaina, ma dia tul tar ra kaina
tinata na varvateten ta ra pia na pal; 3 dia
biti: Pa i ot ra e ba da pait pal tana; go ra
pia na pal ia ra ngala na kabala, ma dat ra
viono tana. 4 Damana una varvai na propet
takun diat, una varvai na propet, natu i ra
tutana. 5 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga bura
taun iau, ma i ga biti tagu: Una vaarike go
ra tinata kai ra Luluai: Ea, Israel, u ga biti
ba i dari ka; ma iau nunure nam i arikai
ta ra nuknuk i vavat. 6 Ava ga vapealane
ra umana virua ta go ra pia na pal, ma ava
ga vabuka ra umana nga tana ma ra umana
minat i diat. 7 Damana ra Luluai God i biti
dari: Kavava umana virua nina ava ga tar
doko diat a viono ko, ma go ra pia na pal ia
nam ra kabala; ma avat iat, da ben vairop
vue avat kan ra balana. 8 Ava tar burutue
ra pakat na vinarubu; io, ina kap ra pakat
na vinarubu taun avat, damana ra Luluai
God i biti. 9 Ina ben vairop vue avat kan ra
bala na pia na pal, ma ina tul tar avat ta ra
lima i ra umana vaira, ma diat a kure avat.
10 Avat a virua ma ra pakat na vinarubu; ina
kure avat ta ra langun kai Israel, ma avat a
nunure ba iau ra Luluai. 11 Go ra pia na pal
pa na da kavava kabala, ma avat, pa avat a
viono tana; ina kure avat ta ra langun kai
Israel; 12 ma avat a nunure ba iau ra Luluai;
tago pa ava ga vanavana ta kaugu umana
tinata na varkurai, ma pa ava ga torom
ta kaugu lavur vartuluai, ava ga mur uka
ra mangamangana kai ra umana Tematana
nina dia ki kikil avat.

13 Ma ba iau ga tata na propet dari, Pelatia
natu i Benaia i ga mat. Ma iau ga bura palar,
ma iau ga oro ma ra ngala na nilaigu, ma iau
ga biti: Ea, Luluai God, dave una kamare vue
ra ibaiba tai Israel?

A vavalima kai ra Luluai ba na tul tar mule ra gunan Israel pire ra tarai ma na vakalamane diat

14 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga pot
piragu, dari: 15 Natu i ra tutana, diat dia
ki Ierusalem dia ga biti dari ure ra umana

turam, nina ava ki na vilavilau varurung
ma diat, a tarai Israel par: Dia ki na vaira
kakit kan ra Luluai; ma di ga tul tar go
ra gunan upi kadat. 16 Io, una ve diat ba
ra Luluai God i biti dari: A dovotina iau
ga tar kap vaire vue diat tadav ra umana
Tematana, ma iau ga imire vue diat ta ra
umana gunan na vaira, ia kaka, ina balaure
bat diat ure ta paupau kilala ta ra umana
gunan ba dia vana tana. 17 Ma una tata
dari: A Luluai God i biti: Ina varurue avat
mamaro ta ra umana gunagunan ma kan ra
umana Tematana nina di ga imire vue avat
tar tana, ma ina tul tar mule ra gunan Israel
pire vavat. 18 Diat a talil tar mulai ta go ra
gunan, ma diat a kamare vue ra lavur bilak
na magit ma ra lavur magit na milmilikuan
tana. 19 Ma ina vakopono ko ra nuknuk i
diat, ma ina varuk ra kalamana tulungen
ta diat, ma ina kia vue ra leo na bala i
diat ma ra madu na bala, 20 upi diat a mur
kaugu lavur varkurai, ma upi diat a torom
ta kaugu lavur vartuluai ma diat a pait ot
pa diat; ma diat kaugu tarai, ma iau kadia
God. 21 Ma ure diat nina ra bala i diat i anan
upi kadia lavur bilak na mangamangana ma
ra lavur magit na milmilikuan, ina kure ba
diat a kap ra balbali tana, a Luluai God i biti.
22 Ma ra umana angelo dia ga pala ra
bebea i diat, ma ra umana vil dia tur marave
diat; ma ra minamar i ra God kai Israel i ga
ki taun diat par. 23 Ma ra minamar i ra Luluai
i ga kakari kan ra bala na pia na pal, ma i ga
ki taun ra luana nina i ki ta ra papar a taur
ta ra pia na pal.
24 Ma ra Tulungen i ga puak iau urama,
ma i ga ben vatalil iau ta ra ninana ta ra
Tulungea i God tadav ra umana vilavilau
aro Kaldea. Ma ra ninana nina iau ga gire
i ga panie kan iau. 25 Ma iau ga ve diat dia ga
ki na vilavilau ure nam parika nina ra Luluai
i ga vagira iau me.

12

Esekiel i ve vakapa ra tarai ba da ben vavilavilau diat

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: 2 Natu i ra tutana, u ki livuan ta
ra tarai na varpiam, nina ba a mata i diat,
ma pa dia gigira me, ma ra talinga i diat,
ma pa dia valavalongor me; tago ra umana
tena varpiam diat. 3 Natu i ra tutana, una
vaninare pa kaum tabarikik nina ba na topa
ia ba una mareng me, ma una mareng ta
ra bung na keake ta ra luaina mata i diat;
una vana kan ra kubam da ra vilavilau tar
ta ra enana pakana ta ra luaina mata i diat.
A dovotina a umana tena varpiam diat, ma
kan bar diat a matoto tana. 4 Una vairop vue
kaum tabarikik ta ra keake ta ra luaina mata
i diat, a tabarikik nina i topa ra nimareng;
ma na ravian una vana ba dia giragire u
boko, ma una vana da ra tarai di ben diat
ta ra gunan na vilavilau. 5 Una rada ra liplip
na gunan ta ra luaina mata i diat, ma una
irop ta ra mata tana. 6 Boina ba diat a gire u
ba u puak vairop vue kaum tabarikik ta ra
ul a varam ba i bobotoi; una tuba ra matam
upi koko una gire ra pia; tago iau ga tibe u
pi una da ra vakilang pire ra tarai Israel.
7 Iau ga pait nam di ga ve iau tana: iau ga
puak vairop vue kaugu tabarikik ba i keake
boko, a tabarikik nina i topa ra vinavana
vailik, ma ta ra ravian iau ga rada ra liplip
ma ra limagu; ma ta ra marum iau ga puak
kaugu tabarikik ta ra ul a varagu, ma iau ga
vana me ta ra luaina mata i diat.
8 Ma ta ra malana ra tinata kai ra Luluai i
ga pot piragu, ma i dari: 9 Natu i ra tutana,
nam ra tarai na varpiam Israel pa dia ga
tir u vang ure nam u ga pait ia? 10 Una
biti dari pire diat: I dari ra tinata kai ra
Luluai God: Go ia ra mamat na tinata ure
ra king Ierusalem, ma ra tarai Israel par
nina dia ki abara. 11 Una biti: Iau da ra
vakilang ure avat; da iau ga pait ia, damana
bula da pait ia ta diat; diat a vana ta ra
gunan na vaira, ma diat a ki na vilavilau
tana. 12 Ma ra king nina i ki livuan ta diat
na puak pa kana tabarikik ta ra ul a varana
ba i bobotoi, ma na vana; na rada ra liplip
ma na irop ta ra mata tana; na tuba ra
matana upi koko na gire ra pia ma ra kiau
na matana. 13 Ina pala kaugu ubene, ma ina
kinim ia me; na ina ben pa ia uro Babilon,
ta ra langun Kaldea, ma na mat abara, ia
kaka pa na gire nam ra gunan. 14 Ma ure
kana umana tultul ma diat dia varagur me,
ma kana umana tena varbalaurai, ina imire
vue diat ta ra lavur matana vuvu; ma ina
ele pa ra pakat na vinarubu namur ta diat.
15 Ma ba ina korot vurvurbingitane diat pire
ra umana Tematana, ma ba ina imire vue
diat ta ra umana gunan na vaira, diat a kapa
ba iau ra Luluai. 16 A paupau ka diat ina
valaun valili diat kan ra pakat na vinarubu,
kan ra mulmulum ma kan ra kaina minait;
upi diat a varvai kapa pire ra tarai dia ki
na vaira pire diat ure ra lavur bilak na

mangamangana dia ga pait ia; damana diat
a nunure ba iau iat ra Luluai.
17 Ma go bula ra tinata kai ra Luluai i ga
tadav iau, ma i biti: 18 Natu i ra tutana, una
dadadar ba u en ra am gem, ma una ururian
ma una ngarao ba u mome ra am tava; 19 ma
una ve ra tarai ta ra gunan ba ra Luluai God
i tata dari ure diat dia ki Ierusalem ta ra
langun Israel: Diat a ngarangarao ba dia en
ra adia gem, ma diat a kaian ba dia mome
ra adia tava, tago kadia gunan na uliran ure
ra kaina nina ra tarai tana dia ga pait ia.
20 Ma ra umana pia na pal nina a tarai dia
ki ta diat, diat a lingling ika, ma ra gunan
na uliran kakit; ma avat a nunure ba iau ra
Luluai.
21 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: 22 Natu i ra tutana, ava vang go ra
tinata valavalar nina i ki ta ra gunan Israel,
A umana bungbung dia parpar vanavana,
ma ra lavur ninana pa dia vaarike ta magit?
23 Damana una ve diat ba ra Luluai God
i biti dari: Ina vamutue go ra tinata
valavalar, ma pa da vatang mule aro Israel.
Una biti ta diat: A e i maravai nina ba da
pait ot pa ra lavur ninana tana.
24 Pa da gire mule ta ninana vakuku, ba
da valongore ta kalami na tinata na propet
aro Israel. 25 Tago iau iat ra Luluai; ina tata,
ma na ot kaugu tinata; pa na vavuan, tago
ta kavava kilala na nilaun, avat a tarai na
varpiam, ina tata ma ina pait ot pa kaugu
tinata, a Luluai God i biti.
26 Ma go ra tinata bula kai ra Luluai i ga
tadav iau: 27 Natu i ra tutana, a tarai Israel
dia biti: Ra ninana nina i gire, a ninana ure
ta umana kilala dia tur na lua boko, i varvai
ure ta e akono iat boko na lua. 28 Damana
una biti ta diat: I dari ra tinata kai ra Luluai
God: Pa ta tikai ta kaugu lavur tinata na
vavuan, nam nina iau tatike da pait ot pa
ia, a Luluai God i biti.

13

Di kure vakaina ra umana propet vavaongo

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau, ma i biti: 2 Natu i ra tutana, una tata
na propet bat diat ra umana propet dia ki
Israel, ma una biti ta diat dia tata na propet
ika ta ra bala i diat: Avat a valongore ra
tinata kai ra Luluai; 3 ra Luluai God i biti dari:
Na kaina ta diat ra umana lunga na propet,
nina dia mur uka ra nuknuk i diat, ma pa dia
ga gire ta ninana! 4 Ea, Israel, kaum umana
propet dia da ra umana leing na pap dia
bang ta ra umana pakana dia lingling.
5 Pa ava ga vana tadav ra umana pakana
dia tarada, ma pa ava ga mal mule ra liplip
ure ra kuba i Israel, upi diat a tur padikat
ta ra vinarubu ta ra bung kai ra Luluai. 6 Dia
tar gire ra umana vaongo na ninana, ma dia
tar tata na propet vavaongo; dia tatike ba,
A Luluai i biti, ma ra Luluai pa i ga tulue
diat, ma dia ki na ninunuk ung ba na pait
ot pa kadia tinata. 7 Pa ava. ga gire vang ta
ninana vakuku, ma pa ava ga tata na propet
vavaongo laka, ba ava tatike, A Luluai i biti,
ma pa iau ga tata?
8 Damana ra Luluai God i biti: Tago ava
tar tata vakuku, ma tago ava ga gire ra
umana ninana vavaongo, damana iau tur
bat avat, ra Luluai God i biti. 9 A limagu na
ongor bat ra umana propet nina dia gire
ra umana ninana vakuku, ma dia tata na
propet vavaongo; pa diat a ki maravut ta
ra kivung kai kaugu tarai, pa da tumu vake
diat ta ra buk na tutumu kai Israel, ma pa
diat a olo ta ra gunan Israel; ma avat a kapa
tana ba iau ra Luluai God. 10 Tago dia ben
varara kaugu tarai ba dia biti, A malmal; ma
pa ta malmal; ma tago ba di pait ra liplip,
dia ku ia ma ra kabang; 11 una ve diat dia
ku ia ma ra kabang ba na bura; a ngala na
bata ma ra bata na vatvat na bura, ma ra
ngala na vuvu na tut ma na rada ia. 12 Ma
ba ra liplip i tarip, dave pa diat a biti laka
ta vavat: Akave vang ra kabang nina ava ga
ku ia me? 13 Damana ra Luluai God i biti: Ina
kankan ma ina rada ia ma ra karangap na
vuvu; ina kulot ma ra ngala na bata na bura,
ma ra umana ngalangala na bata na vatvat
diat a en vue. 14 Damana ina rada ra liplip
nina ava ga ku ia ma ra kabang, ma na tarip,
ma da gire ra bit a liplip; ra liplip na bura ma
na bereng avat; ma avat a nunure ba iau ra
Luluai.
15 Damana ina pait ot pa kaugu kankan
ure ra liplip, ma ure bula diat dia ga ku ia
ma ra kabang, ma ina biti ta vavat: Ra liplip
i panie, ma damana bula diat dia ga ku ia,
16 nina ra umana propet kai Israel, nina dia
varvai na propet ure Ierusalem, ma dia gire
ra umana ninana na malmal ure, ma pa ta
malmal i ki, ra Luluai God i biti.
17 Ma u, natu i ra tutana, una tur bat
ra vaden ta kaum gunan, nina dia tata na
propet ta ra bala i diat; ma una tata na

propet bat diat, [18] ma una biti: I dari ra
tinata kai ra Luluai God: Na kaina pire ra
vaden nina dia kaman tar ra umana babat
ta ra lima i ra tarai par, ma dia ingit tar
ra umana mal na tubatuba ure ra pal a
mata i ra tarai par, upi diat a kun vake ra
tulungea i diat! Avat a kun vake laka ra
tulungea i kaugu tarai, ma avat a valaun ta
umana vang upi avat a uviana tana? [19] Ava
ga vakaina iau livuan ta kaugu tarai ure ta
ginagu na barli ma ta ik a gem, ma ta kavava
tinata vavaongo ta ra talinga i kaugu tarai
ava doko diat dia takodo, ma ava valaun diat
dia kaina.

[20] Io, ra Luluai God i biti: Ina tur bat
kavava umana babat, nina ava kun vake ra
tulungea i ra tarai me, ma ina kutu vue
diat kan ra lima i vavat, ma ina pala vue ra
tulungea i diat nina ava ga kun vake diat,
upi diat a langalanga. [21] Ma ina rada vue
kavava umana mal na tubatuba ure ra pal
a mata i vavat, ma ina valangalanga kaugu
tarai kan ra lima i vavat upi koko avat a kun
vake mule diat; ma avat a nunure ba iau ra
Luluai.

[22] Tago ava ga valigur ra bala i ra umana
tena takodo, nina ba pa iau ga valigur diat,
ma kavava umana tinata vavaongo; ma tago
ava ga vadekdek ra lima i ra tena varpiam,
upi koko na lingan irai kan kana varpiam,
ma na laun tana; [23] damana da vamutue
kavava umana ninana vakuku, ma kavava
umana tinata na tabaran; ma ina valaun pa
kaugu tarai kan ra lima i vavat; ma avat a
nunure ba iau iat ra Luluai.

14

A varkurai pire diat dia lotu tadav ra tabataba ma dia vana tadav ra propet

[1] Ma ba ta umana patuana Israel dia ga
pot ma dia ga ki ta ra luaina matagu, [2] go
ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau: [3] Natu
i ra tutana, go ra umana tutana dia ga vung
vapetep kadia umana tabataba ta ra bala i
diat, ma dia mur vatikene ra kaina manga-
mangana nina dia tutukai tana; ma dave,
ina valongore kadia umana tinir? [4] Una
tata pire diat, ma una biti ta diat: I dari ra
tinata kai ra Luluai God: Ba ta tutana Israel
nina i vung vapetep kana lavur tabataba
ta ra balana ma i mur vatikene ra kaina
mangamangana nina i tutukai tana, i vana
pi na matoto tai ta propet; iau ra Luluai ina
bali ia ma ra balbali i mamat da ra mamat i
kana peal tabataba; [5] upi ina vakaina Israel
ma ra magit ra bala i diat i anan upi ia, tago
dia ga kia vue iau ma kadia umana tabataba.
[6] Io, una biti tai Israel: I dari ra tinata kai
ra Luluai God: Avat a nukpuku, ma avat a
vana balakane kavava lavur tabataba; ma
avat a lingan irai kan kavava umana bilak na
mangamangana. [7] Tago ba ta tikai ta ra kuba
i Israel, ba ta vaira nina i ki abara, i vana bal-
akane iau, ma i vung vapetep kana umana
tabataba ta ra balana, ma i mur vatikene ra
kaina mangamangana nina i tutukai tana,
ma i vana tadav ta propet upi ra propet na
matoto tagu ure, iau iat ra Luluai ina bali
ia; [8] ina tur bat ia ma ra matagu, ma ina
vamutue kan kaugu tarai, ma na tur da ra
vakilang ma ra tinata valavalar; ma avat a
nunure ba iau ra Luluai. [9] Ona di tuam pa ta
propet, ma i tata na propet, iau iat ra Luluai
iau ga tuam pa ia, ma ina bili ia, ma ina
vamutue kan kaugu tarai Israel. [10] Da kure
dir par, a varvapagumanene ure ra propet
na varogop ma ra varvapagumanene ure ra
tutana i ga matoto pirana; [11] upi koko Israel
na vana irai mulai kan iau, ba na vabilak
diat iat mulai ma kadia lavur varpiam; ma
diat boko kaugu tarai, ma iau boko kadia
God, ra Luluai God i biti.

A varkurai kai God pire Ierusalem i dovot

[12] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau dari: [13] Natu i ra tutana, ba ta gunan i
piam vue iau ba i tut na varpiam, Ta iau
bili ia, ma iau bubur kana buka na nian.
ma iau tulue ra mulmulum tadav ia upi
da vamut varurungane vue ra tarai ma ra
lavur vavaguai tana; [14] ma gala go ra utul
a tutana, Noa, Daniel ma Iob, dital ki tana,
dital a valaun uka dital iat ma kadital bo na
mangamangana, a Luluai God i biti. [15] Gala
ina tulue ra umana leing vurvurbit ta ra
gunagunan, tuk ra gunagunan i kaina ma i
lingling, ma pa ta tikai na vana alalu tago
i tup ia ra umana leing; [16] gala go ra utul
a tutana dital ki tana, pa dital a valaun ta
bul tutana ba ta bul vavina, da valaun uka
dital, ma ra gunan iat na ti lingling, a Luluai
God i biti. [17] Gala ina tulue ra pakat na
vinarubu taun nam ra gunagunan, ma ina
biti: U a pakat na vinarubu, una vana alalu
ta ra gunagunan; ma gala ina vamutue ra
tarai ma ra umana vavaguai; [18] io, gala go ra
utul a tutana dital ki tana, pa dital a valaun
ra umana natu i diat, a umana bul tutana
ma ra umana bul vavina, da valaun uka

dital, a Luluai God i biti. [19] Gala ina tulue ra
kaina minait tadav nam ra gunagunan, ma
iau lingire kaugu kulot ma ra gap taun ia;
ma gala ina vamutue ra tarai ma ra umana
vavaguai; [20] gala Noa, Daniel ma Iob, dital ki
tana, gala pa dital a valaun ra umana natu i
diat, ra umana bul tutana ma ra umana bul
vavina, dital a valaun uka dital ta kadital
takodo na mangamangana, a Luluai God i
biti.
[21] Ma pa na ga ngala muka laka, a Lu-
luai God i biti, ba ina tulue kaugu ivat na
kaina varkurai taun Ierusalem, a pakat na
vinarubu, a mulmulum, ra umana kaina
leing, ma ra kaina minait, upi da vamutue
ra tarai ma ra umana vavaguai? [22] Gala ta
umana diat a ki valili, ta bul tutana ba ta bul
vavina, ma diat a lop, ma diat a vana tadav
avat, ba ava gire kadia mangamangana,
avat a ki na varmaram ure ra kaina nina iau
ga vakaina Ierusalem me, ma ra lavur magit
iau ga pait ia tana. [23] Maia, ba ava gire kadia
kini ma kadia mangamangana, avat a ki na
varmaram tana; ma avat a kapa ba pa iau
ga vakaina vakuku diat ma ba pa ta vuna, a
Luluai God i biti.

15

Ierusalem i da ra davai na vain vakuku

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: [2] Natu i ra tutana, a davai na vain
i boina dave ta ra lavur mangana davai ara
ra lokor? [3] Di pait laka ta magit me? Di mut
laka ta vavavakaitai tana pi da vakaite ta
la tana? [4] Io, di vue tarie ta ra iap upi da
vaulung ra iap me; ra iap i en ra ura nguna
tana, ma namur ra livuana i birao; dave, i
topa laka ta magit? [5] Ba i ga boina boko, pa
i ga topa ta magit; ma na topa mule ra ava
ba ra iap i tar rang ia? [6] Damana ra Luluai
God i biti dari: Da ta ra lavur mangana davai
ta ra lokor di vue ra davai na vain ta ra iap
upi da vaulung ra iap me, damana ina vue
ra tarai Ierusalem. [7] Ina tur bat diat ma ra
matagu; ba dia lop kan ra iap, ra iap na
vaimur vue diat; ma avat a nunure ba iau
ra Luluai, ba iau tur bat diat ma ra matagu.
[8] Ma ina kamare vue kadia gunan ure kadia
varpiam tadav iau, a Luluai God i biti.

16

Ierusalem pa i dovot

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
mule iau, ma i biti: [2] Natu i ra tutana, una
vakapa Ierusalem ure kana lavur bilak na
mangamangana, [3] ma una biti tana: A Luluai
God i tata dari pire Ierusalem: U ga vana
rikai ma di ga kava u ta ra gunan Kanaan;
tamam a te Amor, ma tinam a vavina Ket.
[4] Ma ure kaum bung na kinakava, ta ra bung
ba di ga kava u tana, pa di ga kutu ra bitom,
ma pa di ga puk u ma ra tava, pa di ga vung
bula ra solt ta ra pakam, ma pa ta na i ga
pulu u ma ra mal na kuramana. [5] Pa ta na
i ga ngarao up u, pi na pait go ra umana
magit piram, ba pi na mari u; di ga vue ke
u ta ra taman, tago di ga milikuane u ta ra
bung di ga kava u tana.

[6] Ma ba iau ga bolo iau ga gire u ba u ga
va ta ra gapum, ma iau ga biti tam: Una
laun. [7] Iau ga balaure u, ma iau ga vapealane
vanavana u da ra bo na davai; u ga tavua
ma u ga ongor; u ga gara na vavina ma i
ga tur ra um, ma i ga lolovina ra pepe na
ulum; ia kaka pa kaum ta mal upi una mal
me. [8] Ma ba iau ga bolo u, iau ga gire ba u
topa ra varmari; ma iau ga ule kaugu olovoi
tam upi da tuba ra pakam me; ma iau ga
vavalima tam, ma iau ga pait ra kunubu ure
u, a Luluai God i biti, ma iau ga vatur vake
u ba kaugu. [9] Iau ga puk u ma ra tava; maia,
iau ga dalu vue ra gap ta ra pakam, ma iau
ga tap u ma ra dangi. [10] Iau ga vamong u ma
ra mal di ga ingit tar ra purpur tana, ma
iau ga ule tar ra pal a kau di ga pait ia ma
ra pal a bulumakau tam; iau ga vamong u
ma ra mal kumau, ma iau ga tuba u ma ra
bo na mal. [11] Iau ga vamong u ma ra umana
magit na marmar, ma iau ga ule tar ra mul
ta ra limam, ma ra kurkurua ta ra inoam,
[12] a mamar bibilau ta ra bilaum, a mamar
talinga ta ra ura talingam, ma ra bo na kere
ta ra ulum. [13] Damana di ga vamong u ma ra
goled ma ra silva: ma di ga vamal u ma ra
mal kumau, ma ra bo na mal, ma ra mal di
ga ingit tar ra purpur tana; ma u ga en ra bo
na plaua, a polo na livur, ma ra dangi; ma u
ga potar kakit ma kaum kini i ga da ra kini
na tadar na vavina. [14] Ma ra minamarim i ga
rararang ta ra lavur gunagunan; tago u ga
ko kakit ure ra minamarigu nina ba iau ga
mar u me, a Luluai God i biti.

[15] Ma u ga nurnur ta ra minamarim, ma
tago ra iangim i ga rararang, u ga ki na igoro
na vavina ma diat par dia ga bolabolo. [16] U
ga tak pa kaum umana mal, ma u ga pait
ra umana pal na mal me, a bo na matatar

tana, ma u ga ki na igoro na vavina pire
diat; pa di ga gire ra dari lua, ma pa da gire
mule namur. 17 Ma u ga tak pa bula nam ra
umana magit na marmar nina iau ga tabar
u me, a umana magit na goled ma ra silva,
ma u ga pait ra umana tabataba na tutana
me, ma u ga ki na igoro ma diat; 18 u ga tuba
go ra umana tabataba ma kaugu umana mal
nina di ingit tar ra purpur tana, ma u ga
vung kaugu dangi ma ra tinabar na mi ta
ra luaina mata i diat. 19 Kaugu nian, nina iau
ga tabar u me, a bo na plaua, ma ra dangi,
ma ra polo na livur, u ga tuntun tar ia ta ra
mata i diat upi ra magit i ang na katkat, a
Luluai God i biti.

20 Ma u ga tak pa nam ra umana natum,
a umana tutana ma ra umana vavina, nina
ba u ga vangala diat upi kaugu, ma u ga tun
diat ure ra tinabar pire diat. Dave, kaum
kini na igoro na vavina pa i kaina kakit
laka, 21 upi una doko ra umana natugu, ma
una tun tar diat ure ra tinabar tadav kaum
umana bilak na tabataba? 22 Ma ta kaum
lavur bilak na mangamangana ma kaum
lavur nipo, pa u ga nuk pa kaum kilala na
bul ba u ga tavaturia, ma ba u ga va ta ra
gapum.

23 Ma go u ga pait vartataurane kaum
lavur bilak na mangamangana (na kaina
tam, na kaina tam, a Luluai God i biti),
24 ma u ga vatut kaum ta pal na igoro, ma
ta ra lavur nga par u ga vatur kaum ta
pakana; 25 ma ta ra lavur nga varkuvo u ga
vatur kaum ta pakana, ma u ga vabilak ra
minamarim ma ra nipo ma nina i bolabolo,
ma kaum lavur nipo i ga tup ia. 26 U ga da ra
igoro na vavina ma ra tarai Aigipto, nina ba
amur varlangunai me, ma kaum lavur nipo
i ga tup ia, upi ina tut ma ra kankan ure u.
27 Damana iau ga tulue ra limagu tadav u, ma
iau ga vaikilik ra am nian, ma iau ga nur tar
u ta ra mamainga kai kaum umana ebar, a
vaden Pilistia, nina ba dia ga vavirvir ure
kaum lavur bilak na mangamangana. 28 U ga
po ma Asiria, tago di mama vamaur ra pal a
pakam; maia, u ga da ra igoro na vavina pire
diat, ma pa u ga maur tana. 29 Kaum lavur
nipo ta ra gunan Kanaan i ga tup ia, ma i
tuk uro Kaldea; ma pa u ga maur tana.

30 I malamalapang tuna ra balam, ta Lu-
luai God i biti, u da ra igoro na vavina; 31 u
vatut kaum ta pal na igoro ta ra lavur nga
varkuvo, ma kaum ta pakana ta ra lavur
nga. Ma vakir u a igoro na vavina, tago pa
u ga mainge ta varkul. 32 U a paiga na taulai,
u ki ma ra umana vaira ma vakir ma kaum
tutana! 33 Di tul tar ra umana vartabar pire
ra umana paiga na vavina, ma u iat u ga tul
tar ra vartabar pire diat dia mari u, ma u ga
kul diat upi diat a tadav u ure kaum lavur
nipo. 34 U ga enana varbaiai ma ra umana
paiga na vavina; pa ta tutana i ga anan up u;
u ga tul tar ra varkul ma vakir di ga tul tar
ra varkul piram; kari u ga ti enana varbaiai
ma ra umana paiga na vavina.

35 Ea, u ra paiga na vavina, una valongore
ra tinata kai ra Luluai; 36 a Luluai God i biti
dari: Tago di ga kapa ure kaum bilak na
mangamangana ma di ga pala vue kaum
umana mal ba u ga po ma ra umana talaim,
ma ure kaum lavur dur na tabataba, ma ure
ra gapu i ra umana natum nina u ga tabar
ra umana tabataba me, 37 damana ina oro
varurue ra umana talaim nina ba ava ga po
ma diat, diat par nina ba u ga mari diat, ma
diat bula nina ba pa u ga mari diat; ina vaki
diat kikil u, ma ina pala vue kaum umana
mal ta ra luaina mata i diat upi diat a gire
ra pakam tuna. 38 Ma ina kure u da di kure
ta kuabar na vavina nina ba i vardodoko,
ma ra karangap i kaugu kankan ma kaugu
varpin na ki taun u. 39 Ina nur tar u pire ra
umana talaim, ma diat a re vue kaum pal na
igoro, ma kaum lavur pakana liu bula; diat a
pala vue kaum lavur mal, ma diat a tak vue
kaum umana magit na marmar, ma una ki
ka damana. 40 Diat a ben pa ra ngala na kor,
ma diat a tupar u ma ra umana vat, ma diat
a go u ma kadia umana pakat na vinarubu.
41 Diat a kure u, ma diat a tun vue kaum
lavur palpal ma ra iap ta ra luaina mata i
ra vaden; damana ina tur bat kaum lavur
nipo, ma ra lavur varkul u ga kul diat me.
42 Kaugu kankan piram na ngo, ma kaugu
varpin na panie kan u, ma ina ki mut, ma
pa ina kankan mulai. 43 Ea, ina bali kaum
mangamangana piram, tago pa u ga nuk
pa kaum kilala na bul, ma u ga vakankan
iau ma go ra lavur magit, a Luluai God i
biti. Na ga boina gala pa u ga tia pait ra
magit na vavirvir taun kaum lavur bilak na
mangamangana.

44 Tikatikai nina i vatang ra umana tinata
valavalar na vatang bula go ra tinata
valavalar ure u: A vavina i kap lap tinana.
45 U a vavina, u kap lap tinam, nina i mi-
likuane kana tutana ma ra umana natuna;

ma ava tana vavina ma diat dia ga mi-
likuane kadia umana tutana ma ra umana
natu i diat; tinam a vavina Ket, ma tamam
a tutana Amor. 46 Tana vavim, a luaina, i
ki varurung ma ra umana natuna, a umana
vavina, aro Samaria ta ra matana labur;
tana vavim, a muruna, i ki varurung ma ra
umana natuna, a umana vavina, aro Sodom
ta ra matana taubar. 47 Ia kaka, pa u ga mur
kadia lavur mangamangana, ma pa u ga
pait ra lavur magit i bilak ba dia pait ia; pa
i ga mamat piram ba kaum mangamangana
i ga manga bilak ta kadia mangamangana.
48 Da iau laun, a Luluai God i biti, Sodom nina
tana vavim, ma ra umana natuna, a umana
vavina, pa dia ga manga kaina ta vavat ma
ra umana natum, a umana vavina. 49 Ea, go
iat ra varpiam kai Sodom, nina ba diat ma
ra umana natuna i ga kolakolo ra nuknuk
i diat, ma dia ga ki vakuku ta kadia kini
na uviana, ma pa i ga maravut ra umana
luveana ma diat dia ki na niiba. 50 Dia ga
malamala ngala, ma dia ga pait ra bilak na
mangamangana ta ra luaina matagu; ma
ba iau ga vakilang go, iau ga tak vue diat.
51 Ma Samaria bula, pa i ga pait ta ngungu
ka ta kaum lavur kaina mangamangana;
u ga manga vapealane kaum lavur bilak
na mangamangana, ma diat pata; damana
tago u ga vapeal kaum kaina mangaman-
gana, u ga vaikilik bula nam kai ra ura tana
vavim.

52 Da tul tar ra vavirvir tam, tago u ga
vaikilik ra balbali ure ra kaina mangaman-
gana kai ra ura tana vavim; ba u ga vangala
kaum bilak na mangamangana, ta kaum
mangamangana u vaarike ba diat dia boina
tam; una vavirvir, ma una kap ra niruva,
tago ra ura tana vavim dir boina tam.

53 Ma ina pukue ra kini na vilavilau kai
Sodom ma ra umana natuna, a umana vav-
ina, ma ra kini na vilavilau kai Samaria ma
ra umana natuna, a umana vavina, ma ina
pukue kaum kini na vilavilau varurung ma
diat, 54 upi una kap kaum niruva iat, ma
upi una vavirvir ure nam parika u ga pait
ia, ba u vamaram dir. 55 Ma ra ura tana
vavim, Sodom ma Samaria, ma ra umana
natu i dir, a umana vavina, diat a kap pa
mule ra kini nina dia ga ki tana lua, ma avat
ma ra umana natum, a umana vavina, avat
a kap pa mule ra kini ava ga ki tana lua.
56 Vakir Sodom, nina tana vavim, a tinata
na varkulumai ta ta ngiem laka, ta ra bung
ba i ga kolakolo ra nuknukim, 57 ma ba pa
di ga kap vaarike tar boko kaum bilak na
mangamangana? Ma go ra umana vavina
Edom, ma diat dia maravai pirana, ma ra
umana vavina Pilistia, dia kulume u da di
ga kulume Sodom, diat par dia pidimuane
u. 58 Gori u kap ra balbali ure kaum bilak na
mangamangana ma ra lavur kaina magit u
ga pait ia, ra Luluai i biti.

59 Ra Luluai God i biti dari: Ina bali ia
piram da u ga pait ia, ba u ga nuk vaikilik
pa ra vavalima ba u ga vakaina ra kunubu.
60 Ia kaka ina nuk pa kador kunubu ta kaum
kilala na bul, ma ina pait ta kunubu piram
nina ba na tur tukum. 61 Ma una nuk
pa kaum mangamangana, ma una vavirvir
tana, ba ina tul tar ra ura tana vavim tam, a
luaina ma ra muruna, pi dir a ura natum; go
pa na arikai ta kaum kunubu piragu; 62 iau
iat ina pait kaugu kunubu piram; ma una
nunure ba iau ra Luluai, 63 ma una nuk pa ia,
ma una vavirvir, ma pa una papa mule ra
ngiem ure kaum niruva, papa nam ra bung
ba ina re vue nam parika u ga pait ia, ra
Luluai God i biti.

17

A tinata valavalar ure ra umana minigulai ma ra davai na vain

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga pot piragu,
ma i biti: 2 Natu i ra tutana, una vatang ra
varvapadailam, ma una tata ma ra tinata
valavalar pire Israel; 3 una biti: I dari ra
tinata kai ra Luluai God: A ngala na minigu-
lai, i palapalatabu ra ivuna, a ura bebeana
dir lolovina ma dir tababa ma a peal ivuna
ta dir, i ga pururung uro Lebanon, ma i ga
kap vue ra tur a tagatagal; 4 i ga bubur vue
ra tur a golina, ma i ga kap vue uro ta ra
gunan kai ra umana tena kunukul, ma i ga
vaume ta ra pia na pal kai ra umana tena
kunukul. 5 I ga kap bula ta umana patina
kan ra gunan, ma i ga vaume ta ra bo na
pia; ma i ga vaume marave ra umana tava.
I ga vaume bulu ia, 6 ma i ga tavua, i ga
tavua a davai na vain nina ba ra umana
ingaingarina dia ga palpalil ika ma dia ga
lul vanavana tar tana, ma ra umana okorina
dia ga ki ta ra vavaina; ma ia ra davai na
vain, ma i ga vung ra umana ingaingarina,
ma i ga ibul. 7 Ma tika na minigulai bula, a
ngala, ma a ura bebeana dir ngala, ma a peal
ivuna ta dir; ma ra umana okor i go ra davai
na vain ma ra umana ingarina bala dia ga lul

vanavana tar tana papa ta nam ra pakana
di ga vaume tana, upi ia iat na vabilim ia.
8 Di ga vaume ta ra bo na pia maravai ta ra
umana tava upi na vung ra umana ingarina,
ma upi na vuai ta vuaina, ma upi na tavua
ta bo na vain tuna. 9 Una biti: Ra Luluai
God i biti dari: Dave, na tavua laka? Pa na
rubat vue laka ra umana okorina, ma pa na
kutu vue ra vuaina tana, upi na maranga?
Dave, na mainge vang ta ngala na niongor
ma ta mangoro na lima pi da rubat vue? 10 Di
ga vaume, ma dave, na tavua laka? Pa na
makuk ba ra vuvu maro ra matana taur i ub
ia, ta ra pakana iat di ga vaume tana?

11 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga pot bula
piragu, ma i biti: 12 Una tatike tai go ra tarai
na varpiam: Pa u kapa laka ure ra kukurai
go ra umana magit? Una ve diat: Ea, ra king
Babilon i ga vana urama Ierusalem, ma i ga
kap vue ra king ma ra umana luluai, ma i ga
ben vavilavilau diat uro Babilon. 13 I ga oro
pa tika na natu i ra king, ma i ga vatur kana
kunubu pirana; natu i ra king i ga vavalima
pirana, ma i ga tak vue ra umana luluai,
14 upi ra gunan na toratorom, ma upi koko
na anan upi na ngala mulai, na torom uka
ta kana kunubu upi na ki boina tana. 15 Ma
go natu i ra king i ga tut na varpiam ure ba
i ga tulue kana umana tultul uro Aigipto,
pi diat a tulue mangoro na os ma ra peal
tarai na vinarubu. Dave, na tavua laka? Ta
tutana damana na ki langalanga? Nina ba
i vakaina ra kunubu na ki langalanga? 16 Da
iau laun, ra Luluai God i biti, na mat, na mat
ta ra gunan kai nam ra king nina i ga tibe
pi na king, ma nina ba i ga pidimuane kana
kunubu na mat varurung me ta ra gunan
Babilon. 17 Ma Parao ma kana ngala na kor
na tarai na vinarubu ma kana peal tarai diat
a mama maravut ia ta ra vinarubu, ba dia
pait ra umana bobokon na pia ure ma ra
umana pal na minakila upi da vamutue ra
kor na tarai. 18 I ga pidimuane ra vavalima
ba i ga vakaina ra kunubu; ea, i ga tul tar ra
limana, ma i ga pait go ra umana magit; pa
na pila.

19 Damana ra Luluai God i biti: Da iau
laun, ina kure ure kaugu vavalima nina i ga
pidimuane, ma ure kaugu kunubu nina i ga
vakaina. 20 Ma ina pala kaugu ubene taun
ia, ma ina al pa ia ma kaugu kun, ma ina
ben pa ia uro Babilon, ma ina kure abara
ure kana varpiam nina i ga pait ia piragu.
21 Kana tarai na vinarubu ta ra umana loko
diat a virua ma ra pakat na vinarubu, ma ra
umana takatakap ta diat da imire vue diat
ta ra lavur matana vuvu; ma avat a nunure
ba iau ra Luluai iau ga tatike.

22 A Luluai God i biti dari: Iau bula, ina
tak pa ta tur a tagatagal ma ina vaume; ina
bubur vue ra tur a golina, nina a boina,
ma ina vaume ta ra ul a luana i manga
tuluai; 23 ina vaume ta ra luana i tuluai kai
Israel; na vung ra umana ingarina ma na
vuai, ma na tavua a bo na tagatagal; ma ra
lavur mangana beo par diat a rakan tana,
ta ra malur na ingarina. 24 Ma ra lavur
mangana davai ta ra pui diat a nunure ba
iau vatutukana ra davai i lolovina, ma iau
valolovina ra davai i tutukana; iau vamakuk
ra davai i lubalubang, ma iau valubalubang
ra davai i makuk; iau ra Luluai iau ga tatike,
ma ina pait ia.

18

Nina i varpiam, a tulungeana na virua

1 A tinata kai ra Luluai i ga tadav mule
iau dari: 2 Ta ra ava ava vatang go ra tinata
valavalar ure ra gunan Israel, A umana
tutana dia ga en ra umana vuai na vain
dia manmanin, ma ra ngie i ra umana natu
i diat dia manmanin? 3 Da iau laun, ra
Luluai God i biti, koko avat a vatang mule
nam ra tinata valavalar aro Israel. 4 Kaugu
ra tulungea i ra tarai par, a tulungea i ra
tutana ma ra tulungea i natuna bula; ma
nina i varpiam, a tulungeana na virua.

5 Gala ta tutana i boina, ma i pait nam
nina i takodo ma i dovot; 6 gala pa i ga
ian ta ra lualuana, ma pa i ga lotu tadav
ra umana tabataba kai Israel, gala pa i ga
po ma ra vavina kai talaina, ma pa i ga
tadav ta vavina ba i kap ra gai, 7 gala pa i
ga kap varara ta magit kai ta tikai, ma i ga
valilikun ra vuvung varirap kai nina i ga
kail pa ra mani pirana, ma pa i ga vakadik
ta tikai, ma i ga tabar diat dia mulmulum
ma ra ana gem, ma i ga vamal diat ba pa
kadia ta mal, 8 gala pa i ga tak pa ta vavatur
tai nina i ga kail ta mani pirana, gala pa i
ga pait ta mangamangana gegagege, ma i
ga varkurai takodo pire ra tarai, 9 gala i ga
mur kaugu lavur varkurai, ma i ga torom
ta kaugu lavur vartuluai; ia ra takodo na
tutana, ma a dovotina na laun, ra Luluai
God i biti.

10 Gala i vangala ta bul tutana, nina a tena
nilong ma ra tena vardodoko, ma nina ba
i pait go ra umana magit, 11 ma pa i pait
kana lavur tiniba, nina i ian ta ra lualuana,
ma nina i po ma ra vavina kai talaina, 12 ma
nina i ki taun ra umana luveana ma diat
dia ki na niiba, ma i long, ma pa i valilikun
ra vuvung varirap, ma nina i lotu tadav ra
umana tabataba, ma i pait ra umana bilak
na mangana, 13 ma nina i tak pa ra vavatur ta
nina i kail pa ra mani pirana; dave, na laun?
Pa na laun; i ga pait go ra umana bilak na
magit, ma a dovotina da doka; ia iat i vuna
ta kana vinirua.

14 Ma go bula, gala i vangala ta bul tutana,
ma ra bul i gire ra varpiam kai tamana, ma i
burut, ma pa i mur diat, 15 gala pa i ian ta
ra lualuana, ma pa i lotu tadav ra umana
tabataba kai Israel, gala pa i po ma ra vavina
kai talaina, 16 ma pa i vakadik ta tikai, ma
pa i kap ta vuvung varirap, ma pa i ra pa
ta magit, ma i tabar diat dia mulmulum ma
ra ana gem, ma i vamal diat nina pa kadia
ta mal, 17 gala i tak vue ra limana kan ra
umana luveana, ma pa i tak pa ta vavatur,
gala i pait ot pa kaugu umana varkurai ma
i ga mur kaugu lavur vartuluai; pa da doka
ure ra varpiam ka i tamana, a dovotina ia
iat na laun. 18 Tamana iat na virua, tago i ga
varvakadik, ma i ga vakaina turana, ma i ga
pait nam ba pa i boina livuan ta kana tarai,
na virua ure kana varpiam. 19 Ava biti: Ta ra
ava ra bul pa i kap ra balbali ure ra varpiam
kai tamana? Ba ra bul i pait nam i takodo
ma i dovot, ma i mur kaugu lavur varkurai,
ma i pait diat, a dovotina na laun. 20 Nina
i varpiam, ia iat na virua; ra bul pa na kap
ra balbali ure ra varpiam kai tamana, ma ra
tutana pa na kap ra balbali ure ra varpiam
kai natuna; ra mangamangana takodo kai
ra tena takodo na ki taun ia, ma ra varpiam
kai ra tena varpiam na ki taun ia.

A nga kai God i takodo
(Esek 33:10-20)

21 Ma ona ta kaina tutana i nukpuku ure
ra varpiam nina i ga pait ia, ma i torom
ta kaugu lavur varkurai, ma i pait nam i
takodo ma i dovot, a dovotina na laun ma
pa na virua. 22 Nam parika kana umana
varpiam nina i ga pait ia, pa da nuk pa
mule diat ure; na laun ta ra mangamangana
takodo nina i pait ia. 23 Dave, iau mainge
laka ba ra tena varpiam na virua? ra Lu-
luai God i biti. Pa iau mainge laka ba na
nukpuku pi na laun?

24 Ma ona ra takodo na tutana i vung
vue kana takodo na mangamangana ma i
varpiam, ma i mur ra lavur bilak na manga-
mangana nina ra tena varpiam i pait ia,
dave na laun? Pa da nuk pa ta tikai ta diat
kana lavur bo na papalum; na virua ure
kana varpiam ma kana kaina mangaman-
gana nina i pait ia. 25 Ava biti: A Luluai pa
i takodo ta kana mangamangana. Ea, avat
ta ra kuba i Israel, avat a valongore: Kaugu
mangamangana i takodo; vakir laka kavava
mangamangana pa i takodo? 26 Ba ra takodo
na tutana i vung vue kana mangamangana
takodo, ma i varpiam, na mat i tana; na
virua ure ra varpiam i ga pait ia. 27 Ma ona
ra kaina tutana i nukpuku ure ra varpiam i
ga pait ia, ma i pait nam i takodo ma i dovot,
ia iat na valaun mule. 28 A dovotina na laun,
ma pa na mat, tago i ga nukpuku ure kana
lavur varpiam nina i ga pait ia. 29 Ma Israel
i biti: A mangamangana kai ra Luluai pa i
takodo. Ea, Israel, kaugu mangamangana i
takodo! Vakir laka kavava mangamangana
pa i takodo? 30 Ea, Israel, ina kure avat da
kavava mangamangana tikatikai, ra Luluai
God i biti. Avat a nukpuku, avat a vana
kan kavava lavur varpiam, upi koko ra kaina
mangamangana na vakaina avat. 31 Avat
a vung vakakit vue kavava lavur varpiam
nina ava ga pait diat; ma avat a pait vakala-
mane ra bala i vavat ma ra tulungea i vavat;
ea, Israel, ta ra ava avat a virua? 32 Pa iau
mainge ba ta tikai na virua, ra Luluai God i
biti; damana avat a nukpuku ma avat a laun.

19

A kakailai na niligur ure ra umana luluai Israel

1 Una vatang go ra kakailai na niligur
ure ra umana luluai Israel, 2 ma una biti:
Tinam i da ra leon, a tana, livuan ta diat
ra umana leon! I ga ki livuan ta ra umana
nat na leon ba i ga vamum ra umana natina.
3 Tika na natina i ga balaure, i ga tavua a
kubuluna, ma i ga vartovo ta ra nirovoi; ma
i ga en ra tarai. 4 Ra umana vuna tarai dia
ga valongore ure, ma i ga virua ta kadia
tung; ma dia ga al ia ma ra umana kono uro
Aigipto. 5 Ma ba i ga gire ba di ga al vue
kan ia, i ga panie kana ninunuk ung; ma i

ga kap pa ta enana natina ma i ga tavua a
kubuluna. 6 Ma i ga varagur ma ra umana
ngala na leon; ma i ga tavua a kubuluna, ma
i ga vartovo ta ra nirovoi, ma i ga en ra tarai.
7 I ga vakaina kadia umana ngatngat na pal,
ma i ga kamare vue kadia umana pia na pal;
ma ra gunagunan ma diat par dia ki tana
dia ga dadadar ba i kukukula. 8 Ra umana
vuna tarai dia ga ki kikil ia dia ga tut ure,
ma dia ga pala kadia umana ubene ure, ma
i ga virua ta kadia tung. 9 Dia ga liplip bat
ia ma dia ga al ia ma ra umana kono tadav
ra king Babilon; di ga banu bat ia upi koko
da valongore mule ra nilaina ta ra umana
lualuana Israel.
10 Tinam i da ra davai na vain ta ra uma na
vain, nina di ga vaume ta ra papar a tava;
i ga vuai ra ngala na vuaina ma i ga vung
mangoro na ingarina ma i ga vuna ta ra
umana tava. 11 Tika na dekdek na ingarina
i ga tavua a buka na varkurai; i ga manga
tuluai urama tuk ra bakut, ma di gire maro
vailik ma ra peal ingaingarina. 12 Ma di ga
rubat vue ta ra kankan, ma di ga vue ke
ra pia; ra vuvu maro ra matana taur i ga
vamolo ra vuaina; ma di ga bubur vue ra
ingarina i dekdek, ma i ga makuk, ma ra
iap i ga vaimur vue. 13 Ma gori di vaume
ta ra bil, ta ra pia i ge ma pa ta tava tana.
14 A iap i ga kakao vanavana tar ta ra umana
ingarina, ma ra iap i ga en vue ra vuaina, ma
gori pa ta dekdek na ingarina, pa ta buka na
varkurai. A kakailai na niligur go, ma na ki
da ra kakailai na niligur.

20

A papalum kal God pire Israel

1 Ta ra kilala lavurua, ta ra bung a vinun
ta ra gai a ilima, ta umana patuana Israel
dia ga pot upi diat a matoto tai ra Luluai,
ma dia ga ki ta ra luaina matagu. 2 Ma
ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma
i biti: 3 Natu i ra tutana, una tata pire ra
umana patuana Israel, ma una biti ta diat:
Ra Luluai God i biti dari: Ava pot vang upi
avat a matoto tagu? Da iau laun, ra Luluai
God i biti, pa avat a matoto tagu. 4 Dave,
pa una kure diat, natu i ra tutana, pa una
kure diat? Una vakapa diat ure ra lavur
bilak na mangamangana kai ra umana tama
i diat, 5 ma una biti ta diat: Ra Luluai God
i biti dari: Ta ra bung nina ba iau ga pilak
pa Israel tana, ma iau ga vavalima ure ra
umana bul mur tai Iakob, ma iau ga vaarike
iau iat ta diat ta ra gunan Aigipto, ma iau
ga vavalima pire diat ma iau ga biti, Iau ra
Luluai kavava God, 6 ta nam ra bung iau ga
vavalima pire diat ba ina agure vairop vue
diat kan ra gunan Aigipto tadav ra gunan
nina iau ga pilak pa ia ure diat, a gunan ba
na alir rikai ra polo na u tana, ma ra polo na
livur, a gunan i manga vakak; 7 ma iau ga biti
ta diat: Avat par tikatikai avat a vung vue ra
lavur bilak na magit nina ava ga manane,
ma koko avat a vabilak avat ma ra umana
tabataba kai Aigipto; iau ra Luluai kavava
God. 8 Ma dia ga tut na varpiam ure iau,
ma pa dia ga valongore iau; a tarai pa dia
ga vung vue ra lavur bilak na magit nina
dia ga manane, ma pa dia ga vana kan ra
umana tabataba kai Aigipto. Damana iau
ga biti ba ina lingire kaugu kankan taun
diat, upi ina pait ot pa kaugu kankan tadav
diat livuan ta ra gunan Aigipto. 9 Ia kaka,
ba iau ga kure diat iau ga nuknuk ure ra
iangigu, upi koko na kaina ta ra mata i ra
umana Tematana, nina ba dia ga ki livuan
ta diat, ra umana Tematana nina ba ra
iangigu i ga rararang pire diat, ba iau ga
agure vairop vue kaugu tarai kan ra gunan
Aigipto. 10 Damana iau ga agure vairop vue
diat kan ra gunan Aigipto, ma iau ga ben
diat tadav ra bil. 11 Iau ga tul tar kaugu
umana tinata na varkurai pire diat, ma iau
ga vateten diat ure kaugu lavur vartuluai,
nina ba ona ta tutana i torom ta diat na laun
ta diat. 12 Iau ga tul tar bula kaugu Bung
Sabat pire diat, upi ra vakilang livuan ta
vevet, upi diat a nunure ba iau ra Luluai,
nina iau pilak vaire pa diat. 13 Ma Israel i
ga tut na varpiam ure iau aro ta ra bil; pa
dia ga mur kaugu lavur tinata na varkurai,
ma dia ga pue kaugu lavur vartuluai, nina
ba ona ta tutana i torom ta diat na laun ta
diat; ma dia ga vakaina kaugu umana Bung
Sabat; ma iau ga biti ba ina lolonge kaugu
kankan taun diat ta ra bil, upi da vapanie
vue diat. 14 Ia kaka, ba iau ga kure diat iau ga
nuknuk ure ra iangigu, upi koko na kaina ta
ra mata i ra umana Tematana, nina dia ga
gire ba iau ga agure vairop vue diat. 15 Ma
iau ga vavalima pire diat aro ta ra bil, ba
pa ina ben diat tadav ra gunan nina iau ga
pilak pa ia ure diat, a gunan ba na alir rikai
tana ra polo na u, ma ra polo na livur, a
gunan nina i manga vakak, 16 tago dia ga pue

kaugu lavur vartuluai, ma pa dia ga mur
kaugu lavur tinata na varkuruai, ma dia ga
vakaina kaugu umana Bung Sabat, ma tago
ra bala i diat i ga anan upi kadia umana
tabataba. 17 Ma ra kiau na matagu i ga mari
diat, ma pa iau ga vakaina diat, ma pa iau ga
kamare vue diat aro ta ra bil.
18 Ma iau ga biti ta ra umana natu i diat aro
ta ra bil: Koko avat a mur ra lavur vartuluai
kai ra umana tama i vavat, ma koko avat
a kodakodop mur kadia lavur varkurai, ma
koko avat a vabilak avat ma kadia umana
tabataba; 19 iau ra Luluai kavava God; avat a
mur kaugu lavur vartuluai, ma avat a torom
ta kaugu lavur varkurai; 20 ma avat a ru
kaugu umana Bung Sabat, ma diat a tur a
vakilang livuan pire dat, upi avat a nunure
ba iau ra Luluai kavava God. 21 Ma ra umana
natu i diat dia ga tut na varpiam ure iau; ma
pa dia ga mur kaugu lavur vartuluai, ma pa
dia ga kodop murmur kaugu lavur varkurai,
nina ba ona ta tutana i torom ta diat na laun
ta diat; dia ga vakaina kaugu umana Bung
Sabat; ma iau ga biti ba ina lolonge kaugu
kankan taun diat, upi ina pait ot pa kaugu
kulot tadav diat aro ta ra bil. 22 Ia kaka, iau
ga tak vue ra limagu, tago iau ga ngarao
ure ra iangigu, upi koko na kaina ta ra mata
i ra umana Tematana nina dia ga gire ba
iau ga agure vairop vue diat. 23 Ma iau ga
vavalima pire diat aro ta ra bil ba ina imire
vue diat livuan ta ra umana Tematana, ma
ina tibe varbaiane vue diat ta ra umana
gunan, 24 tago pa dia ga pait kaugu umana
varkurai, ma dia ga pue vue kaugu lavur
vartuluai, ma dia ga vakaina kaugu umana
Bung Sabat, ma ra kiau na mata i diat i ga
anan upi ra umana tabataba kai ra umana
tama i diat. 25 Ma iau ga tul tar ta umana
vartuluai pire diat nina ba pa dia ga boina,
ma ra umana varkurai nina ba pa diat a laun
ta diat; 26 ma iau ga vadur diat ta kadia lavur
tinabar ba dia ga tun ra umana luaina natu
i diat ta ra iap, upi ina nila vue diat; damana
diat a nunure ba iau ra Luluai.
27 Damana, natu i ra tutana, una tata pire
ra tarai Israel, ma una biti ta diat: A Luluai
God i biti dari: Ta go bula ra umana tama
i vavat dia ga vul iau, ba dia ga pait ra
varpiam tadav iau. 28 Tago ba iau ga ben
diat tadav ra gunan nina ba iau ga vavalima
ba ina tul tar ia ta diat, ba dia ga gire ta
ngala na buana, ba ta davai i pungpung, dia
ga vartabar abara, ma dia ga vatalanguane
iau ma kadia umana tinabar, ma ra tinabar
na mi i ang na katkat, ma ra tinabar na
nimomo nina dia ga lolonge. 29 Ma iau ga tir
diat: Ava ra kukurai go ra buana ava vana
tana? Ma tuk tar ta go ra bung di vatang ia
ba Bama. 30 Damana una biti tai Israel: Ra
Luluai God i biti dari: Avat a vabilak avat
laka da ra mangamangana kai ra umana
tama i vavat, ma avat a anan upi kadia
lavur magit i bilak? 31 Ma ava vadur avat ba
ava pait kavava umana tinabar, ba ava tun
kavava umana bul tutana ta ra iap upi ra
tinabar tadav kavava umana tabataba, ma
i tuk tar go ieri. Ma dave, Israel, avat a
matoto vang tagu? Da iau laun, ra Luluai
God i biti, pa avat a matoto piragu. 32 Koko
avat a nuk ia ba avat a vardada ma ra
umana Tematana ma ra tarai ta ra umana
gunagunan, upi avat a lotu tadav ta davai
ba ta vat. 33 Da iau laun, ra Luluai God
i biti, ina king ure avat ba iau tulue ra
dekdek na limagu ma iau lolonge kaugu
kankan taun avat; 34 ina ben vairop vue avat
kan ra umana Tematana, ma ina varurue
avat kan ra umana gunagunan nina di ga
imire tar avat i tana, ba iau tulue ra dekdek
na limagu ma iau lolonge kaugu kankan;
35 ma ina kap avat ta ra bil kai ra umana
Tematana, ma ina kure avat abara. 36 Da
iau ga kure ra umana tama i vavat ta ra
bil ta ra gunan Aigipto, damana ina kure
bula avat, ra Luluai God i biti. 37 Ma ina
luk avat tikatikai, ma ina varuk avat ta ra
kunubu; 38 ma ina pilak vue ra umana tena
varpiam kan avat, ma diat dia tut ure iau,
ma ina kap vue diat kan ra gunan ba dia
bang tana, ia kaka pa diat a olo ta ra langun
Israel; ma avat a nunure ba iau iat ra Luluai.
39 Ma ure avat, a kuba i Israel, ra Luluai
God i biti dari: Avat a vana, avat a torom
ta kavava umana tabataba tikatikai; namur
boko avat a valongore iau, ma pa avat a
vakaina mule ra gomgom na iangigu ma
kavava umana tinabar ma kavava umana
tabataba. 40 Ta kaugu luana i gomgom, ta
ra luana i tuluai aro Israel, diat par ta ra
kuba i Israel diat a lotu tadav iau, ra Luluai
God i biti; ina valongore diat abara, ma
ina mainge kavava umana tinabar, ma ra
umana ngatngat na vartabar, ma ra umana
magit nina ava ga vagomgom diat. 41 Ari ina
kap varurue avat kan ra umana Tematana,
ma kan ra umana gunagunan nina di ga
imire tar avat i tana, ina kapupi avat da
ra magit i ang na katkat, ma ra iangigu

na rararang ta ra luaina mata i ra umana
Tematana. [42] Ma avat a nunure ba iau ra
Luluai, ari ina agure avat tadav ra gunan
Israel, tadav ra gunan nina iau ga vavalima
ba ina tul tar ia pire ra umana tama i vavat.
[43] Ma avat a nuk pa kavava mangamangana
abara, ma ra lavur magit ava ga pait ia, ra
lavur magit nina ba ava ga vabilak avat me;
ma avat a tibuna pidimuane mule avat ure
kavava lavur bilak na mangamangana ava
ga pait ia. [44] Ea Israel, avat a nunure ba iau
ra Luluai, ari ina kure avat ure ke ra iangigu,
ma vakir bea na topa kavava varpiam ma ra
lavur kaina magit ava ga pait ia, ra Luluai
God i biti.

A tinata na varvabilak ure ra papar a taubar

[45] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau
ma i biti: [46] Natu i ra tutana, una lingan uro
ra matana taubar, ma una takun ra matana
taubar, ma una varvai na propet tadav ra
lokor aro Negeb; [47] ma una biti ta ra lokor
aro Negeb: Una valongore ra tinata kai ra
Luluai; ra Luluai God i biti dari: Ea, ina
vautunge ra iap livuan tam, ma na vaimur
vue ra umana launa davai par tam, ma ra
umana maranga na davai par; pa da pun ra
birao tana, ma ra lavur pal a mata par papa
ra matana taubar ma tuk uro ta ra matana
labur diat a dodo. [48] Ma ra lavur tarai diat
a gire ba iau ra Luluai iau ga vautunge; ma
pa da pun ia. [49] Ma iau ga biti: Ea, Luluai
God, dia biti ure iau, Vakir go laka nina i
vavaarike ke ra umana tinata valavalar?

21

A Luluai i ele pa kana pakat na varkurai

[1] Ma go ra tinata kai ra Luluai i ea tadav
iau: [2] Natu i ra tutana, una lingan uro
Ierusalem, ma una varvai na vartakun ure
ra umana gomgom na pia, ma una tata na
propet ure ra gunan Israel; [3] ma una biti
tai ra gunan Israel: A Luluai i biti dari:
Ea, iau ki na ebar ma u, ma ina ele pa
kaugu pakat na vinarubu kan ra popopoi,
ma ina kutu vue ra umana tena takodo ma
ra umana tena varpiam nina dia ki livuan
tam. [4] Ma tago ina kamare vue ra umana
tena takodo ma ra umana tena varpiam
nina dia ki livuan tam, kaugu pakat na
vinarubu na ki taun ra lavur tarai par papa
ra matana taubar ma na tuk uro ra matana
labur; [5] ma ra lavur tarai par diat a nunure
ba iau ra Luluai iau tar ele pa kaugu pakat
na vinarubu kan ra popopoi, ma pa da poe
mule.

[6] Damana una riri mat, natu i ra tutana,
una riri mat ma ra tinabun ma ra niligur ta
ra luaina mata i diat. [7] Ma ba dia biti tam,
Ta ra ava u riri? Una biti ta diat, Ure ra
varvai, i to na pot; a bala i ra tarai par na
dadadar, ma ra lima i diat pa na ongor, ma
ra tulunguea i diat na bilua, ma ra buk na
kau i diat na gumaguma; ea, i to na pot, ma
da pait ot pa ia, ra Luluai God i biti.

[8] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: [9] Natu i ra tutana, una tata na
propet, ma una biti: A Luluai i biti dari:
A pakat na vinarubu, a pakat na vinarubu,
i mangi ma i bagabagele, [10] i mangi pi da
vardodoko me; i bagabagele upi na da ra
palapalaia; dave, dat a gugu laka? Ra ibul
kai natugu i vakaina ra lavur davai par.
[11] Damana di tul tar ra pakat na vinarubu
upi da gea, upi da vatur ia; di vamangi ia
ma di gea upi ra tena vardodoko na vature.
[12] Una kukula, natu i ra tutana, una kukula
mat; tago di ga vatur ia ure kaugu tarai, ure
ra umana luluai Israel;. diat ma kaugu tarai
di ga nur tar diat ta ra pakat na vinarubu;
damana una par ra vo na kaum. [13] Tago a
valavalar i tur; ma na dave ona ra ibul nina
i vakavakaina i panie? ra Luluai God i biti.
[14] Damana u, natu i ra tutana, una tata na
propet, una par ra limam; una loe ra pakat
na vinarubu a ura pakana, maia, una loe a
utul a pakana, ra pakat na vinarubu nina
i ubu vakinkin ra tarai ma dia ti matmat
tana; ia ra ngala na pakat na vinarubu nina i
ubu vakinkin ra tarai ma dia ti matmat tana,
nina i ki taun diat. [15] Iau ga vung ra pakat
na vinarubu ta kadia lavur mataniolo upi
ra bala i diat na dadadar, ma upi diat a pa
burabura; io! i bagabagele da ra palapalaia,
di ga vaninare upi ra vardodoko. [16] Una
papakatai ta ra papar a lima tuna ma ta ra
papar a maira, ma ta ra lavur papar par.
[17] Ma ina par ra limagu, ma kaugu kankan
na ngo tana; iau ra Luluai iau tar tatike.

[18] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
mule iau, ma i biti: [19] U, natu i ra tutana,
una pait go bula, una vakilang ta ura nga
nina ba ra pakat na vinarubu kai ra king
Babilon na mur dir; dir a irop papa tai ta
kopono gunan ika; una tumu ta lapar a lima
pi na to tar ra nga tadav ta pia na pal. [20] Una
vakilang ra nga upi ra pakat na vinarubu
na mur ia tadav Raba, ra pia na pal kai
ra tarai Amon, ma tadav Ierusalem ta ra

langun Iuda. [21] Tago ra king Babilon i tur
ta ra nga varkuvo, ta ra pakana dir vana
varbaiai tana, upi ra papait; i loe ra umana
pu, i matoto ta ra umana tabalar, ma i gire
vakilang ra kat. [22] Ta ra limana tuna i vatur
ra varpadailam ure Ierusalem, upi da vatut
ra umana tututumak pi da papa ra umana
mataniolo me, da kukula mat, da pait ra
umana ngala na pip bokon tana, ma da pait
ra umana dekdek na pal na minakila. [23] Ma
Ierusalem i nuk ia ba ia ra papait vakuku,
tago dia ga pait ra umana vavalima; ia kaka
go i vanuk tar kadia varpiam, upi da ben
vavilavilau diat ure.

[24] Damana ra Luluai God i biti: Tago ava
tar vanuk tar kavava kaina mangamangana
ma kavava lavur varpiam nina di na tadav
diat, ma di gire vakilang diat ta kavava lavur
papalum, ma tago ava ga tibuna vanuk tar
mule avat, da kap vavilavilau vue avat. [25] Ma
u, a kaina tutana nina u kure Israel, u to na
virua, tago i ot kaum bung na nilaun, ta ra
bung na balbali ure ra varpiam. [26] Ra Luluai
God i biti dari: Da tak vue ra mal na rarau,
ma da paike vue ra vipuar; da vaenana pa ra
umana magit; da vangala nina i ikilik, ma
da varuva nina i ngala. [27] Ina kamare vue,
kamare vue, kamare vue; ma go pa na tur
mulai tuk tar nina ba kana na pot, ma ina
tabar ia me.

A varkurai ure ra tarai Amon

[28] Ma u, natu i ra tutana, una tata na
propet, ma una biti: Ra Luluai God i biti
dari ure ra tarai Amon ma kadia varvul; una
biti: A pakat na vinarubu, di ele ra pakat na
vinarubu upi ra vardodoko, di ga gea pi na
bagabagele da ra palapalaia. [29] Ta ra ninana
i rara ma ta ra varpadailam vavaongo di ga
ve u ba una loe ta ra inoa i ra bilak na tarai,
nina ba diat a virua ta ra bung na balbali ure
ra kaina mangamangana. [30] Una valonge ta
ra popopoi. Ina kure u ta kaum gunan iat, ta
ra gunan di ga kava u tana. [31] Ma ina lolonge
kaugu kankan taun u; ina vu taun u ma ra
birao ai kaugu kulot, ma ina nur tar u ta
ra lima i ra kaina tarai, nina ra umana tena
vardodoko. [32] Una da ra davai ure ra iap; ra
gapum da lolonge livuan ta ra gunan, ma
da nuk vue u, tago iau ra Luluai iau ga biti
damana.

22

A kaina mangamangana kai Ierusalem

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule
iau, ma i biti: [2] Ma u, natu i ra tutana, dave,
una vartakun, una vartakun ta ra gunan na
gap? Ona damana, una vakapa ure kana
lavur bilak na mangamangana. [3] Ma una
biti: Ra Luluai God i biti dari: Ea, ra pia
na pal nina i lingire ra gap livuan tana iat,
upi na ot kana bung, ma i pait kana umana
tabataba upi na kaina tana! [4] U tar kaina ure
ra gap nina u ga lingire, ma u tar bilak ta
kaum umana tabataba nina u ga pait diat; u
tar vatutukana kaum umana bung, ma i to
na par kaum lavur kilala; damana iau vaki
u pi u a magit na varkulumai pire ra umana
Tematana, ma ra magit na ninongon ta ra
gunagunan. [5] Diat dia ki maravai piram, ma
diat bula dia ki vailik, diat a kulume u, u a
duruna ma u buka ma ra lavur purpuruan.
[6] Ea, ra umana luluai Israel dia ga lingire ra
gap, tikatikai da ra dekdekina iat. [7] Dia ga
kulume ra umana tama i diat ma ra umana
na i diat livuan tam; dia ga ki taun ra umana
vaira; dia ga vakaiana ra umana nat na ling
ma ra umana ua na vavina. [8] U ga pidimuane
ra magit di ga vagomgom ia ure iau, ma u
ga vakaina kaugu umana Bung Sabat. [9] A
umana tutana, nina dia ga varvai vavaongo
upi da vardodoko, dia ki livuan tam; dia
ga ian ta ra umana lualuana, ma dia ga po
livuan tam. [10] A umana tutana dia ga kap
pa ra vavina kai tama i diat livuan tam, dia
tadav ra vavina ba i kap ra gai. [11] Ta tikai i ga
po ma ra vavina kai talaina; ta tikai i ga po
ma kakuna; ma ta ra tikai i ga varuva taina,
natu i tamana. [12] Dia ga tak pa ra kul varbat
ure ra vardodoko livuan tam; u ga tak pa ra
kubika ma ra varvaur, u ga ki taun talaim
upi una uviana tana, ma u ga nuk vue iau,
ra Luluai God i biti.

[13] Ea, ina par ra limagu ure kaum varvaur,
ma ure ra gap nina i ga ki livuan tam.
[14] Dave, ra balam na leo ma ra limam na
dekdek ta nam ra umana bung ba ina kure
u tana? Iau ra Luluai iau tar tatike. ma ina
pait ia.

[15] Ma ina imire u livuan ta ra umana Tem-
atana, ma ina vue imire vurvurbingitane u
ta ra lavur gunagunan, ma ina tun vue ra
durum nina i ki tam. [16] Ma una vavirvir ta ra
luaina mata i ra umana Tematana, ma una
nunure ba iau iat ra Luluai.

[17] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga pot tadav
iau, ma i biti: [18] Natu i ra tutana, ra tarai
Israel dia da ra puputa piragu; a palariam

gobol, ma ra kapa, ma ra palariam tuna, ma
ra bol, ta ra bala na iap, diat a puputa ka
ta ra silva tuna. [19] Damana ra Luluai God i
biti: Tago avat par a puputa ka, damana ina
kap varurue avat urama Ierusalem, ma avat
a ki livuan tana. [20] Da di vung varurue ra
silva ma ra palariam gobol ma ia palariam
tuna ma ra bol ma ra kapa ta ra bala na
iap, ma di vu ra iap upi da vapolo diat,
damana ina varurue avat ta kaugu kankan
ma ta kaugu kulot, ma ina vung avat abara,
ma ina vapolo avat. [21] Maia, ina varurue
avat, ma ina vu taun avat ma ra iap ai
kaugu kankan, ma da vapolo avat livuan
tana. [22] Da di vapolo ra silva ta ra bala na
iap, damana da vapolo avat livuan tana, ma
avat a nunure ba iau ra Luluai iau ga lolonge
kaugu kankan taun avat.

[23] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau, ma i biti: [24] Natu i ra tutana, una
biti tana: Ta ra bung iau kulot tana, u ra
gunan i dur, ma nina ba pa ta bata i ga
bura tana. [25] A umana propet dia varvarpit
papa tana, dia da ra leon i kukukula mat
ba i en ra ana kirip; dia konom vue ra
nilaun kai ra tarai; dia ra pa ra mani ma
ra umana ngatngat na magit, ma ta kadia
mangamangana mangoro na vavina dia ua
tana. [26] Kana umana tena tinabar dia ga
vakaina kaugu tinata na varkurai, ma dia ga
vabilak kaugu umana gomgom na magit; pa
dia tibe varbaiane ra magit i gomgom kan
ra magit vakuku, ma pa dia ga vateten ra
tarai pi diat a gire ilam varbaiane ra duruna
kan ra gomgomuna, dia ga ive ra mata i
diat kan kaugu umana Bung Sabat, ma di
vabilak iau livuan ta diat. [27] Kana umana
luluai dia da ra umana leing na pap ba dia
en ra adia kirip; dia lingire ra gap, ma dia
doko ra tarai, upi diat a uviana ta ra magit
ba pa i takodo. [28] Kana umana propet dia
ga varku ure.diat ma ra kabang; dia nana
vakuku ma dia tata na propet vavaongo pire
diat, ma dia biti, Ra Luluai God i biti dari,
ma ra Luluai pa i ga tata. [29] A tarai na gunan
dia ga ongor ta ra arung varbat, ma dia
ga long; ma dia ga pait ra magit i rara ta
ra umana luveana ina diat dia ki na niiba,
ma dia ga arung bat varara ra vaira. [30] Ma
iau ga tikan upi ta tutana livuan ta diat,
upi na pait mule ra liplip, ma na tur ta ra
pakana i tarada upi na balaure bat ra gunan,
upi koko ina kamare vue; ia kaka pa iau ga
na tadav ta tikai. [31] Damana iau ga lolonge
kaugu kankan taun diat; iau ga vaimur vue
diat ma ra iap ta kaugu kulot; dia kap ra
balbali tagu ure kadia mangamangana, ra
Luluai God i biti.

23

A ura bartana vavina

[1] A tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau,
ma i biti: [2] Natu i ra tutana, a ura bartana
vavina, a kopono na i dir, [3] ma dir ga paiga
na vavina ba dir ga gara na vavina boko aro
Aigipto; di ga bing ra u i dir, ma di ga bili ra
mata na u i dir ta kadir kini na inip. [4] Ma
a iang i dir, a luaina Ola, ma ra muruna
Oliba; ma iau ga ben dir, ma dir ga kava ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
Ma ure ra iang i dir, Ola nam ba Samaria,
ma Oliba nam ba Ierusalem. [5] Ma Ola i ga
paiga na vavina ba i ga ki boko piragu; ma
i ga manga nuk upi ra umana talaina, ra
umana tena vinarubu Asiria, [6] nina dia ga
mal ma ra mal i blu, ra umana luluai na
gunan ma ra umana luluai, a umana bobo
na barmana par diat, ma dia ga ki ra umana
os. [7] Ma i ga anan upi ra umana boina
livuan ta ra tarai Asiria, ma i ga vabilak kana
mangamangana ma kadia umana tabataba.
[8] Ma a dovotina pa i ga vung vue kana bilak
na mangamangana papa aro Aigipto; tago
ba i ga gara na vavina boko a tarai dia ga po
me ma dia ga bili ra mata na una ta kana
kini na inip ma dia ga pait ra kaina me.

[9] Damana iau ga nur tar ia ta ra lima i ra
umana talaina, ta ra lima i ra tarai Asiria
nina i ga anan upi diat. [10] Go diat dia ga
gire tuna ra pakana; dia ga ben vavilavilau
ra umana natuna, ra umana tutana ma ra
umana vavina, ma ia iat dia ga doka ma
ra pakat na vinarubu; damana dia ga kure
vakaina, ma i ga tur da ra tinata valavalar
pire ra vaden.

[11] Ma tana vavina, Oliba, i ga gire go, ia
kaka i ga manga kaina kana mangaman-
gana ta dir ma tana vavina, ma ra magit
i ga bilak tana i ga manga bilak ta dir ma
ra magit tana vavina i ga bilak tana. [12] I ga
anan upi ra tarai Asiria, ra umana luluai na
gunan ma ra umana luluai nina dia ga mal
ma ra ngatngat na mal, ra umana bobo na
barmana par diat nina dia ga ki ra umana
os. [13] Ma iau ga gire ba di ga vakaina; dir
par dir ga mur ra kopono nga. [14] Ma i ga
vapealane kana bilak na mangamangana; i

ga gire ra umana malalar i ra tarai ta ra
liplip na vat, a malalar i ra tarai Kaldea di
ga tumu diat ma ra vamong i meme., [15] di
ga vi pit ra livua i diat, ma di ga pulu ra
ulu i diat ma ra mal na rarau i matatar, ma
dia da ra umana natu i ra king, da ra tarai
Babilon ta ra gunan Kaldea, ra gunan di ga
kava diat i tana. [16] Ba i ga gire diat, i ga anan
upi diat, ma i ga tulue ra umana tultul pire
diat aro Kaldea. [17] Ma ra tarai Babilon dia ga
pot pi diat a talaina me, ma dia ga vabilak ia
ma kadia bilak na mangamangana, ma i ga
kaina tana, ma ra balana i ga milikuane diat.
[18] Damana i ga gire ilam kana umana bilak na
mangamangana, ma i ga gire ta kana kini
na tavaturia; ma iau ga milikuane da iau ga
milikuane tana vavina. [19] Ma i ga vapealane
boko kana bilak na mangamangana, ma i
ga nuk pa ia ba i ga gara na vavina boko,
ba i ga paiga na vavina aro Aigipto, [20] ma i
ga manga talaina ma kadia umana tutana
nina dia da ra umana as ma ra umana os, a
umana tomotoina. [21] Damana u ga nuk pa ra
bilak na magit ba u ga gara na vavina boko,
ba ra tarai Aigipto dia ga bili ra mata na um
ta kaum kini na inip.

[22] Ea, Oliba, ra Luluai God i biti dari: Ina
vakarangap ra umana talaim, nina u ga
milikuane diat, upi diat a tut ure u, ma
diat a tur kikil u; [23] ra tarai Babilon ma ra
tarai Kaldea, diat maro Pekod ma Soa ma
Koa, ma ra tarai Asiria par varurung ma
diat; ra umana bobo na barmana, ra umana
luluai na gunan ma ra umana luluai diat, ra
umana natu i ra king ma ra umana rangrang
na tutana nina dia ki ra umana os. [24] Ma diat
a tut ure u ma ra umana vargal ma ra umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu, ma ra
umana kiki na vinavana ure ra kinakap,
ma ra ngala na kor na tarai; diat a tadav
u ma ra ongaongoi ma ra ramravit.ma ra
kere na vinarubu; ma ina tul tar ra varkurai
pire diat, ma diat a kure u varogop ma ra
nuknuk i diat. [25] Kaugu niongor na tut ure
u, ma diat a pait ra karangap na varkurai
piram; diat a kutu vue ra bilaum ma ra ura
talingam, ma diat dia laun valili tam diat
a virua ma ra pakat na vinarubu; diat a
ben vavilavilau ra umana natum, a umana
tutana ma ra umana vavina; ma diat dia
laun valili tam a iap na vaimur vue diat.
[26] Diat a tak vue kaum umana mal ma kaum
umana ngatngat na marmar. [27] Damana ina
vapanie vue kaum bilak na mangamangana
ma ra kaina nina u ga kap pa ia kan ra
gunan Aigipto, upi koko una lingan mulai
upi diat, ma upi koko una nuknuk pa mule
Aigipto. [28] Tago ra Luluai God i biti dari: Ea,
ina nur tar u ta ra lima i nina ba u milikuane
diat, ta ra lima i nina ba ra balam i vaira
ma diat; [29] diat a kure u ma ra karangap
na kankan, ma diat a ra pa ra vuai kaum
papalum, ma una lingling; ma da gire ilam
kaum bilak na mangamangana. [30] Da pait go
ra umana magit piram, tago u ga anan upi
ra tarai vakuku, ma tago u ga dur ma kadia
umana tabataba. [31] U ga mur ra nga kai tana
vavim; damana ina tul tar kana la piram.
[32] Ra Luluai God i biti dari: Una momo ta
ra la kai tana vavim, a la nina i lulur ma
i ngala; da kulume u, ma una da ra magit
vakuku, tago i buka mat. [33] Una buka leke
ma ra longlong ma ra niligur, ma ra kinaian
ma ra kini lingling, ma ra la kai Samaria,
tana vavim. [34] Una momo tana, una ti mome
vatakerakera, ma una ti nga ra la, ma una
karagu ra um; tago iau ga tatike, ra Luluai
God i biti. [35] Damana ra Luluai God i biti dari:
Tago u ga valubane iau, ma u ga vue tamur
tar tagu, damana una puak kaum nipo ma
kaum bilak na mangamangana.

[36] Ma ra Luluai i ga biti bula tagu: Natu i
ra tutana, dave una kure laka Ola ma Oliba?
Una vaarike pire dir ure kadir lavur kaina
mangamangana. [37] Tago dir ga po, ma ra gap
i ki ta ra lima i dir, ma dir ga pait ra kaina
ma kadir umana tabataba; ma dir ga pait ra
tinabar ma ra umana natu i dir nina dir ga
kava diat ure iau, ma ra iap i ga vaimur vue
diat. [38] Ma go bula dir ga pait ia tagu: dir
ga vakaina kaugu pal i gomgom ma dir ga
papait vakuku ta kaugu umana Bung Sabat.
[39] Ma dir ga pait go ta nam iat ra bung ba dir
ga pait value ra tinabar ma ra umana natu
i dir tadav kadia umana tabataba upi dir a
vabilak kaugu pal i gomgom; go dir ga pait
ia ta ra bala na kubagu.

[40] Ma amur ga tulue ra tultul uro vailik,
ma amur ga vartuluai pa ra umana tutana,
ma dia ga pot; ma u ga gumu na vaninara
ure diat, ma u ga vamong ra matam, ma
u ga mong ma ra umana marmar, [41] ma u
ga ki ta ra molamolo marave ra vatar, nina
u ga vung kaugu magit i ang na vuvuvul
tana ma kaugu dangi. [42] Ma di ga valongore
ra malalongo na gugu; ma di ga vartuluai
pa ra umana tutana vakuku, ra umana lup

nimomo maro ra bil; ma di ga ule ra mul ta
ra lima i dir, ma ra bo na kere ta ra ulu i dir.
43 Ma iau ga biti ure nina i ga la ta ra nipo:
Go diat a po me. 44 Ma dia ga tadav ia da
dia tadav ra paiga na vavina; dia ga tadav
Ola ma Oliba nam ra ura dur na vavina.
45 Ma ra umana tena takodo diat a kure dir
da di kure ra vavina i po, ma ra vavina i
vardodoko; tago dir iat a ura tena nipo ma
ra gap i ki ta ra lima i dir.

46 Damana ra Luluai God i biti: Ina ben pa
ra ngala na kor tadav dir, ma ina nur tar dir
upi da vakaina dir ma da ra pa dir. 47 Ma
ra ngala na kor na tupar dir ma ra umana
vat, ma diat a doko dir ma ra umana pakat
na vinarubu; diat a doko ra umana natu i
dir, a umana tutana ma ra umana vavina,
ma diat a tun vue kadir umana palpal ma ra
iap. 48 Damana ina vapanie vue ra bilak na
mangamangana ta ra gunan, upi ra vaden
par diat a vartovo pi koko diat a mur ka-
mumur bilak na mangamangana. 49 Ma diat
a bali kamumur bilak na mangamangana
ta mumur, ma amur a puak ra varpiam
kai kamumur lavur tabataba; ma amur a
nunure ba iau iat ra Luluai God.

24

A tinata valavalar ure ra tava i buabuai ta ra kabala

1 Ta ra kilala lavuvat, ta ra gai a vinun, ta
ra bung a vinun, a tinata kai ra Luluai i ga
tadav mule iau, ma i biti: 2 Natu i ra tutana,
una tumu vake ra iang i go ra bung iat; ta go
ra bung iat ra king Babilon i ga vartakalat
bat Ierusalem. 3 Una tata ma ra tinata
valavalar ure go ra tarai na varpiam, ma una
biti ta diat: A Luluai God i biti dari: Una
vaninare ra kabala, una vung ia ta ra iap,
ma una lolonge tar ra tava tana; 4 una vung
ra umana pakapakana tana, ra umana bo na
pakana, a umana kelakelegi ma ra umana ul
a vara; una vabuka ia ma ra umana kalami
na ur. 5 Ma una pilak pa nina i boina ta ra
kikil na sip; una vamalamalapang ia pi na
manga buabuai, ma una kabalane ra umana
ur tana.

6 Io, ra Luluai God i biti dari: Na kaina pire
ra gunan na gap, ra kabala nina ba ra umana
pakana kubur tana, dia ki boko ta ra balana!
Tak vue ra umana pakapakana tana, una tak
vakuku vue diat. 7 Tago ra gapuna i ki livuan
tana; i ga lingire taun ra vat i kulkul; pa i ga
lingire ta ra pia pi ra tobon na tuba. 8 I ga
pait ia upi na karangap kaugu kankan upi ra
balbali; damana iau ga vapetep ra gapuna ta
ra vat, upi koko da tuba.

9 Damana ra Luluai God i biti dari: Na
kaina pire ra gunan na gap! Iau iat ina
vangala ra boboroi. 10 Da vung ra ngala na
davai ta ra iap upi na malamalapang ma upi
da kabalane tuna ra viono; da vamek ra polo
ma da tun ra umana ur. 11 Namur da vung ra
pobono kabala ta ra lakit na iap upi na lapap
ma na kulameme, upi na tun vue ra duruna
tana ma upi na en vue ra kubur tana.

12 I ga rabu ra pakana ma ra niongor
vakuku; ma ra ngala na kubur i ki boko
tana, pa i panie ta ra iap. 13 Nam ra kubur
kaum bilak na mangamangana, ma tago pa
u ga mainge ba una gomgom tagu, pa una
gomgom muka tuk tar ina lolonge kaugu
karangap na kankan taun u. 14 Iau ra Luluai
iau tar tatike, ma ina pait ot pa ia; pa ina
ngo, ma pa.ina nunure ra varmari, ma pa
ina nukpuku; da kure bali u da kaum lavur
mangamangana ma kaum lavur papalum,
ra Luluai God i biti.

A taulai kai Esekiel i mat

15 Ma go ra tinata bula kai ra Luluai i ga
tadav iau, ma i biti: 16 Natu i ra tutana, ina
tak vue kan u nina ra matam i manane;
koko una korkor ma koko una tangi, ma
koko na lur ra matam. 17 Una riri, ma koko
da valongore; koko una tabun ure nina i
mat; una pulu ra ulum ma kaum mal na ip,
ma una ule tar ra pal a kau ta ra ura pal a
kaum; koko una tuba ra ura bul na ngiem,
ma koko una en ra nian vartaun. 18 Iau ga
tata pa ra tarai ta ra malana, ma ta ra ravian
kaugu taulai i ga mat; ma ta ra malana ta
ra kubakene iau ga pait nam di ga ve iau
tana. 19 Ma ra tarai dia ga biti tagu: Dave,
pa una vaarike laka pire vevet ra kukurai go
kaum mangamangana ure avet, ma ra vuna
ba u pait ra dari? 20 Ma iau ga biti ta diat:
Ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i
biti: 21 Uria tata pire ra tarai Israel ba, Ra
Luluai God i biti dari: Ea, ina vakaina kaugu
pal i gomgom, nina ava nurnur tana ma ra
kiau na mata i vavat i manane, ma nina ra
bala i vavat i mari ia; ma ra umana natu i
vavat, a umana tutana ma ra umana vavina,
nina ava ga vana kan diat, diat a virua ma
ra pakat na vinarubu. 22 Ma avat a pait nam
nina iau ga pait ia; pa avat a tuba ra bul
na ngie i vavat, ma pa avat a en ra nian
vartaun. 23 A umana mal na ip diat a ki ta
ra ulu i vavat, ma ra umana pal a kau diat

a ki ta ra pal a kau i vavat; pa avat a korkor
ma pa avat a tangi; avat a tagura vanavana
ta kavava lavur varpiam, ma avat a ririri
vargil ure avat. [24] Damana Esekiel na da ra
vakilang pire vavat; nam parika i ga pait ia,
avat bula avat a pait ia; ma ba go na pot, avat
a nunure ba iau ra Luluai God.
[25] Ma u, natu i ra tutana, ta ra bung ba
ina tak vue kan diat ra magit dia nurnur
tana ma dia gugu ure, ra magit ra kiau na
mata i diat i manane, ma ra bala i diat i ki
petep tana, ma ba iau tak vue bula ra umana
natu i diat, a umana tutana ma ra umana
vavina, [26] ta nam iat ra bung nina i lop na
pot piram ma ra varvai ure. [27] Ta nam iat
ra bung una papa ra ngiem pire nina i ga
lop, ma una tata, ma pa una bombom mulai;
damana una tur a vakilang pire diat, ma
diat a nunure ba iau ra Luluai.

25

A tinata na varvabilak ure ra tarai Amon

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: [2] Natu i ra tutana, una lingan upi
ra tarai Amon, ma una varvai na propet ure
diat; [3] ma una biti ta ra tarai Amon: Avat
a valongore ra tinata kai ra Luluai God; ra
Luluai God i biti dari: Tago u ga biti, Ioi! ure
kaugu pal i gomgom ba di ga vakaina, ma
ure ra gunan Israel ba di ga valingling ia,
ma ure ra tarai Iuda ba di ga ben vavilavilau
diat, [4] damana ina tul tar u pire ra tarai maro
ra matana taur, ma diat a kale pa u, ma diat
a bang ta kaum gunan; diat a en ra vuai
kaum lavur davai, ma diat a mome kaum
polo na u. [5] Ma ina tibe Raba upi ra umana
kamel diat a iaian tana, ma ra gunan Amon
upi ra umana kikil na sip diat a molamolo
tana; ma avat a nunure ba iau ra Luluai.
[6] Ma ra Luluai God i biti dari: Tago u
ga par ra limam, ma u ga inabut ma ra
ura pal a kaum, ma u ga gugu ba u ga vul
vatagiliman ra gunan Israel, [7] damana iau
tar tulue ra limagu taun u, ma ina tul tar
u pire ra umana vuna tarai pi diat a kale
vakuku pa u; ma ina vamutue u kan ra tarai
ta ra rakarakan a gunagunan, ma ina nila
vue u kan ra umana gunagunan, ma ina
vapanie vue u; ma una nunure ba iau ra
Luluai.

A tinata na varvabilak ure Moab

[8] Ra Luluai God i biti dari: Tago Moab i
biti, A tarai Iuda dia da ka ra umana Tem-
atana, [9] damana ina rede ra langun Moab
ta ra paparaina nina ba kana utul a bo na
pia na pal, Bet-Iesimot ma Baal-Meon ma
Kiriataim, dital tur tana, [10] ma ina tul tar
Moab ma ra tarai Amon pire ra tarai maro
ra matana taur upi kadiat, upi koko da nuk
pa mule ra tarai Amon varurung ma diat ra
umana vuna tarai; [11] ma ina kure Moab, ma
diat a nunure ba iau ra Luluai.

A tinata na varvabilak ure Edom

[12] A Luluai God i biti dari: Tago Edom i ga
bali vakaina ra tarai Iuda, ma i ga pait ra
kaina ba i tut na balbali ure diat, [13] damana
ra Luluai God i biti: Ina kure Edom, ma
ina vamutue ra tarai ma ra umana vavaguai
tana; ma ina valingling ra gunan; papa
aro Teman ma na tuk tar aro Dedan diat
a virua ma ra pakat na vinarubu. [14] Ma
ina pait kaugu varobo taun Edom ma ra
lima i kaugu tarai Israel; ma diat a pait
ia aro Edom varogop ma kaugu kulot ma
da kaugu karangap na kankan; ma diat a
nunure kaugu varobo, ra Luluai God i biti.

A tinata na varvabilak ure ra tarai Pilistia

[15] A Luluai God i biti dari: Tago ra tarai
Pilistia dia ga pait ra varobo, ma dia ga bali
vakaina ra tarai Israel tago dia ga milikuane
vakakit ia, [16] damana ra Luluai God i biti: Ea,
ina tulue ra limagu taun ra tarai Pilistia, ma
ina vamutue ra tarai Keret, ma ra ibaiba i
ki aro ra valian. [17] Ma ina pait ra ngala na
varobo taun diat ma ra karangap na varpit;
ma diat a nunure ba iau ra Luluai, ba iau
vung kaugu varobo taun diat.

26

A tinata na varvabilak ure Tiro

[1] Ta ra kilala a vinun ma tikai, ta ra luaina
bung ta ra gai, go ra tinata kai ra Luluai i ga
tadav iau: [2] Natu i ra tutana, tago Tiro i ga
biti ure Ierusalem, Ioi, ra mataniolo kai ra
tarai i tarip, ra gunan i ti tapapa, ma tago
i ki lingling ina uviana tana, [3] damana ra
Luluai God i biti dari: Ea, Tiro, iau tut ure u,
ma ina kure mangoro na vuna tarai upi diat
a tut ure u, da ra ta i vatut ra umana bobol.
[4] Ma diat a re vue ra umana liplip na vat kai
Tiro, ma diat a rip vue kana umana pal na
minakila; ma ina ka vue ra tobon kan ia, ma
na da ra vat i kulkul. [5] A ta na tur kikil ia, ma
na da ra pakana nina ba di vuare ra umana
ubene tana; tago iau tar tatike, ra Luluai
God i biti; ma ra umana vuna tarai diat a
ra pa ia. [6] Ma ra umana natuna, a umana
vavina, nina dia ki ta ra ngala na gunan, diat

a virua ma ra pakat na vinarubu; ma diat a
nunure ba iau ra Luluai. 7 Tago ra Luluai God
i biti dari: Ea, ina vatut pa Nebukadnesar, ra
king Babilon, ra king kai ra lavur king, ure
Tiro, ma na tut ta ra papar a labur ma ra
umana os, ma ra umana kiki na vinavana,
ma ra tarai na vinarubu dia ki ra os, ma
ra ngala na kor bula. 8 Na doko ra umana
natum ma ra pakat na vinarubu, a umana
vavina nina dia ki ta ra ngala na gunan;
na pait ra umana pal na minakila ure u,
ma na pait ra bobokon na pia ure u, ma
na peal kana umana ramravit. 9 Na tumak
kaum umana liplip na vat ma kana umana
tututumak, ma na pakat rada vue kaum
umana pal na minakila ma kana umana
pem. 10 A tobon nina ba kana mangoro na
os dia kalkal ia na bura taun u; kaum lavur
liplip na vat diat a kanunur ta ra niurung
ai ra umana tena ki os, ma ra umana kiki
na vinavana ai ra tabarikik, ma ra umana
kiki na vinavana ai ra vinarubu, ba i olo ta
kaum umana mataniolo da ra tarai dia olo
tai ta pia na pal ba di rada ra liplip tana. 11 Na
rua kaum lavur nga ma ra pal a kau i kana
umana os; na doko kaum tarai par ma ra
pakat na vinarubu, ma kaum umana dekdek
na pagapaga diat a bura uro ra pia. 12 Diat a
mulue kaum tabarikik, ma diat a ra pa kaum
lavur magit na niivura; diat a re vue kaum
lavur liplip na vat, ma diat a kamare vue
kaum umana bo na pal; ma diat a vue kaum
lavur vat uro na ta, ma kaum lavur davai,
ma kaum tobon. 13 Ina tak vue kaum lavur
kakailai kan u, ma pa da valongore mule
ra nilai kaum lavur pagol. 14 Ina vaki u pi
una da ra vat i kulkul, a pakana di vuare
ra umana ubene tana; ma pa da vatut mule
u; tago iau ra Luluai iau ga tatike, ra Luluai
God i biti.

15 Ra Luluai God i biti dari tai Tiro: Dave,
ra umana lolo pa diat a dadadar vang ba
di valongore kaum bunura, ba ra umana
kinkin dia ririri, ba di dokodoko ra tarai
livuan tam? 16 Ma ta nam ra bung a umana
luluai maro na ta diat a irop kan kadia
umana kiki na luluai, ma diat a vung vue
kadia umana olovoi, ma diat a tak vue kadia
umana mal nina di ga mar ia, ma diat a
mong ika ma ra bunurut; diat a ki ara ra
pia, ma diat a dadadar milamilat, ma diat
a kaian ure u. 17 Diat a kakailai na niligur
ure u, ma diat a biti tam: Ea, di tar kamare
vue u, a gunan nina ba ra umana tena ta dia
ga bang tana, a rangrang na gunan nina i
ga tur aro na ta, diat ma kana tarai dia ga
vaburut diat dia vana ta ra ul a ta! 18 Ma go
ra umana lolo dia dadadar ta kaum bunura;
maia, ra umana lolo na ta diat a kaian ba u
panie.

19 Tago ra Luluai God i biti dari: Ba ina
vakaina u pi una da ra umana pia na pal
dia lingling; ba iau kure.ra ta pi na roro
taun u, ma ra ta na vadudu u; 20 ta nam ra
bung ina vung vaba u varurung ma diat dia
kuba ta ra tung, tadav ra tarai dia ga laun
amanamana iat, ma ina kure ba una bang
ta ra ruarua na rakarakan a gunagunan, ta
ra umana pakana nina dia ga lingling papa
amanamana iat, ma avat a lingling ma diat
abara; ma pa una tur mulai ta ra gunan na
nilaun. 21 Ina kamare vakakit vue u, ma una
panie; ma gala dia tikatikan up u, pa diat a
tikan tadav u, ra luluai God i biti.

27

A tinata na niligur ure Tiro

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule
iau, ma i biti: 2 Ma u, natu i ra tutana, una
vatang go ra kakailai na niligur ure Tiro,
3 ma una biti tai Tiro: Ea, u nina u ki ta
ra olaolo na ta, a tena niivura ure ra lavur
vuna tarai pire ra umana lolalolo na ta, i
dari ra tinata kai ra Luluai God: Ea, Tiro,
u ga nuk ia ba u manga mariringian kakit.
4 Kaum umana langun dia tur ta ra bala na
ta, ma kaum umana tena madaka dia ga tar
mar vakakit u. 5 Dia ga mal kaum umana
pal a davai ma ra iara maro Senir; dia ga
kap ra tagatagal maro Lebanon upi da mal
kaum toro me. 6 Di ga poko ra iban maro
Basan upi kaum umana vo; ma di ga kap ra
umana bukubuk maro ra umana lolo Kitim
ure kaum ruarua, ma di ga vapetep tar ia ma
ra loko na elepant. 7 Di ga mal kaum umana
sel, nina ba kaum vakilang bula, ma ra
mal kumau maro Aigipto, ma kaum mal na
turturup ma ra mal i blu marut ma i meme
marut maro ra umana lolo Elisa. 8 Ra tarai
maro Sidon ma Arvad diat kaum umana
tena vinalu, ma kaum umana tena kabinana
iat, Tiro, kaum umana tena ta. 9 Ra umana
patuana ma ra umana tena kabinana maro
Gebal dia ga vung ra tita tam; ra umana
parau na ta ma kadia umana tena ta dia ga
pot piram pi diat a kapkap kaum tabarikik
na niivura.

10 Diat maro Persia ma Lud ma Put dia
ki ta kaum loko na tarai na vinarubu, upi

kaum umana tena vinarubu; kadia umana
ramravit ma kadia umana kere na vinarubu
nina dia mong me dia maravut ra mina-
marim. 11 Ra tarai Arvad ma Kelek dia ga
balaure kaum umana liplip na vat, ma ra
tarai Gamad dia ga ki ta kaum umana pal
na minakila, ma kadia umana ramravit nina
dia ga vakaite ta kaum umana liplip na vat
dia ga vaot pa ra minamarim. 12 A tarai
Tarsis dia ga kap tar ra umana magit di ga
pait diat ma ra silva ma ra palariam ma
ra kapa ma ra bol piram, upi una ivure
diat. 13 Diat maro Iavan ma Tubal ma Mesek
dia ga kap tar ra umana vilavilau ma ra
umana la na palariam gobol piram. 14 A tarai
Togarma dia ga kap tar ra umana os, ma
ra umana os na vinarubu, ma ra umana as
piram. 15 A tarai maro Roda ma diat ta ra
umana gunan ra valian dia ga kap tar ta
umana loko na elepant ma ra korong na
davai piram ba dia ga pot piram upi ra bung.
16 Diat maro Edom dia ga vauviana u ma ra
umana emeraled, ma ra mal i meme marut,
ma ra mal tututumu, ma ra mal kumau,
ma ra raga, ma ra vat agat. 17 Iuda ma ra
gunan Israel dir ga kap ra vit maro Minit,
a bulit na livur, a polo na livur, a dangi ma
ra bira ure ra kinkin, ba dia ga pot piram
upi ra bung. 18 Damasko i ga vauviana u ma
ra polo na vain maro Kelbon ma ra ivuna
sip i pua. 19 Diat maro Usal dia ga kap ra
palariam i bagabagele, ma ra kasia ma ra
kalamus. 20 Dedan i ga kap tar ra umana
ngatngat na mal piram ure ra umana kiki
na os. 21 Arabia ma ra umana luluai maro
Kedar dia ga kap tar ra umana nat na sip,
ma ra umana tomotoina sip, ma ra umana
me piram. 22 Seba ma Rama dia ga kap tar
ra lavur magit dia ang na katkat, ma ra
umana ngatngat na vat ma ra goled piram.
23 Karan ma Kane ma Eden, a tarai Asiria ma
Kilmad, dia ga pot piram upi ra bung. 24 Dia
ga kap tar ra umana pupulu na ngatngat
na mal i blu, ma ra umana mal tututumu,
ta ra umana vuvuvung di ga pait ia ma ra
tagatagal ma di ga vi bat ia.

25 Ra umana parau maro Tarsis dia ga kap
kaum lavur magit na niivura ta ra ul a ta,
ma u ga uviana ma u ga mamar me. 26 Kaum
umana tena vinalu dia ga kap u uro ta ra
ngala na ta; ma ra vuvu na taur i ga vakaina
u aro ta ra lamanana. 27 Ra lavur magit u
ga uviana tana, kaum tabarikik, kaum lavur
magit na niivura, kaum lavur tena vinalu,
kaum lavur tena ta, diat dia ga vung ra tita
tam, diat dia ga balaure kaum lavur magit
na niivura, kaum lavur tarai na vinarubu,
ma ra kor na tarai nina dia ki tam, diat a
virua ta ra bala na ta ta ra bung una kaina
tana.

28 Ba kaum umana tena ta dia kukukula, ra
umana gunan ra valvalian diat a dadadar;
29 ma ra umana tena vinalu, ma ra umana
tena ta, diat a irop kan kadia umana parau
ma diat a tur ra valian, 30 ma diat a tang-
tangie u; diat a tangi mat, ma diat a kavur ra
ulu i diat ma ra tobon, ma diat a bububuluai
ta ra kabu na iap; 31 diat a ka ra pepe na ulu i
diat ure u, ma diat a vung ra mal na tabun,
ma na ngarao ra bala i diat ma ra ngala na
tinangi ma ra mamat na niligur. 32 Ma ba dia
tangi, diat a kaile go ra kakailai na niligur,
Ia dir varogop ma Tiro, ia dir vardada ma
nina di ga vadudu vue ura ra bala na ta?
33 Mangoro na gunan dia ga buka ma ra lavur
magit u ga ivure pire diat; ma u ga vauviana
ra umana king ta ra rakarakan a gunagunan
ma ra lavur magit u ga uviana me ma kaum
tabarikik. 34 Ma go u tar virua ta ra bala na
ta, kaum lavur magit na niivura ma kaum
kor na tarai dia ga dudu. 35 Diat par dia ki ta
ra umana lolo dia kaian ure u, ma ra umana
king dia burut ma i matana nginarao ra
mata i diat. 36 Ra umana tena kunukul livuan
ta ra tarai dia dakdak ure u; una tur upi ra
vakilang na bunurut, ma una panie kakit.

28

A tinata na varvabilak ure ra king Tiro

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule
iau, ma i biti: 2 Natu i ra tutana, una biti
tai ra luluai Tiro: Ra Luluai God i biti dari:
Tago i kolakolo ra nuknukim, ma u ga biti,
Iau a god, ma iau ki ta ra kiki kai God ta
ra bala na ta, ma a dovotina u a tutana ka,
ma vakir a god, da u nuk ia; 3 u kabinana
ta mumur ma Daniel; pa ta magit i pidik
tam; 4 ta kaum kabinana ma kaum minatoto
u ga uviana, ma u ga vung ra ngala na goled
ma ra silva; 5 ta kaum kabinana ma kaum
niivura u ga vangala kaum tabarikik, ma
i kolakolo ra nuknukim ure kaum kini na
uviana; 6 damana ra Luluai God i biti: Tago
u ga nuk ia ba u a god, 7 ina tulue ra umana
vaira tadav u, nina dia karvuvu ta ra lavur
vuna tarai; ma diat a pakat kutu ra minamar
i kaum kabinana, ma diat a vamavur ra
lavur magit i mariringian tam. 8 Diat a vue

tar u ta ra tung na minat, ma una virua
da diat dia virua ta ra bala na ta. 9 Dave,
una biti laka ta nina i doko u, Iau a god?
U a tutana ka, ma vakir a god ta ra lima i
nina i vakinkin u. 10 Una virua ta ra lima i
ra umana vaira da ra umana Tematana dia
virua; tago iau ga tatike, ra Luluai God i biti.

A tinata na niligur ure ra king Tiro

11 Ma go ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau, ma i biti: 12 Natu i ra tutana, una vatang
ra kakailai na niligur ure ra king Tiro, ma
una biti tana: Ra Luluai God i biti dari: U
ra ul a pa ta ra kabinana ma ra magit i
mariringian kakit. 13 U ga ki aro Eden ta
ra uma kai God, ma di ga vamong u ma ra
lavur mangana vat dia ngatngat, a sardia, a
topas, a kristal, a beril, a onik, a iasper, a
sapir, a emeraled, a karbukel, ma ra goled i
ga vake diat. Ta ra bung di ga vaki u, 14 iau
ga tul tar u pi una ki varurung ma ra umana
angelo ta ra luana i gomgom kai God, ma
u ga vanavana livuan ta ra umana lapap na
vat nina dia ga rarao. 15 Papa nam ra bung
di ga vaki u tana u ga ti boina kakit, ma i ga
damana tuk tar di ga na tadav ra varpiam
piram. 16 Ta kaum lavur kunukul u ga buka
ma ra lavur bilak na mangamangana, ma u
ga pait ra kaina; damana iau ga tar okole
vue u kan ra luana kai God, tago u kaina;
ma ra angelo i ga korot vue u kan aina
livuan ta ra umana lapap na vat dia rarao.
17 Tago u ga mariringian i ga kolakolo ra
nuknukim, ma kaum kabinana i ga kaina
ta kaum minamar; iau ga vue u ura ra pia,
ma iau ga nur vue u pi ra umana king diat
a bobe u. 18 Tago i ga peal kaum lavur
varpiam, ma kaum lavur kunukul dia ga
kaina, u ga vabilak kaum umana pal na
vartabar; damana ra iap i ga arikai livuan
tam, ma i ga en vue u, ma u a kabu na iap
uka ta ra luaina mata i diat par dia gire u.
19 Diat par dia nunure u ta ra lavur vuna tarai
diat a kaian ure u; ma una tur a vakilang na
bunurut, ma una panie kakit.

A tinata na varvabilak ure Sidon

20 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: 21 Natu i ra tutana, una lingan uro
Sidon, ma una tata na propet ure, 22 ma una
biti: I dari ra tinata kai ra Luluai God: Iau
tut ure u, Sidon; ma ina mamar livuan tam;
ba iau kure ma ra dekdek na varkurai, ma
ba di gire kaugu lia na kini livuan tana, diat
a nunure ba iau ra Luluai. 23 Ma ina tulue
ra kaina minait tadav ia, ma ra gap na ki ta
kana lavur nga; ma ra umana kinkin diat a
bura livuan tana, ma ra pakat na vinarubu
na ki taun ia; ma diat a nunure ba iau ra
Luluai.

24 Ma diat par dia ki kikil ra gunan Israel,
nina dia ga milikuane diat, pa ta tikai ta diat
na da ra il na kait i varara ba da ra il na
loboto i varvakadik; ma diat a nunure ba iau
ra Luluai God.

25 Ra Luluai God i biti dari: Ba ina ga kap
varurue ra tarai Israel kan nam ra umana
vuna tarai nina ba di ga imire vue diat i
tana, ma da ga gire kaugu lia na kini ta ra
luaina mata i ra umana Tematana, diat a ki
ta kadia gunan nina ba iau ga tul tar ia pire
kaugu tultul Iakob. 26 Ma diat a ki bulu tana;
maia, diat a pait ra umana pal, ma diat a
vaume ra umauma na vain; diat a ki bulu ba
iau ga tar pait ot pa kaugu umana varkurai
ure diat dia ki kikil diat ma dia vakaina diat;
ma diat a nunure ba iau ra Luluai kadia God.

29

A tinata na Varvabilak ure Aigipto

1 Ta ra kilala a vinun, ma ta ra gai a
vinun, ta ra vavinun ma a ura bung ta ra
gai, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: 2 Natu i ra tutana, una lingan uro
tadav Parao ra king Aigipto, ma una tata
na propet ure, ma ure Aigipto par; 3 una
tata, ma una biti: Ra Luluai God i biti dari:
Ea, Parao, ra king Aigipto, iau tut ure u,
ra ngala na pukpuk u vava ta kaum umana
tava alir, ma u nuk ia ba kaum iat ra tava
alir Nil, ma u iat u ga vaki ia. 4 Ina vung ra
umana il ta ra ngiem, ma ra umana en diat
a ki petep ta ra vulegim; ina al vairop vue
u ma ra umana en bula nina dia ki petep ta
ra vulegim kan ra bala i kaum umana tava
alir. 5 Ma ina vue u ma ra umana en nina
dia ki ta kaum umana tava, uro ta ra bil, ma
una ki abara; una bura ta ra taman, ma pa
ta na na puak pa u; ina tul tar u pi a kirip ai
ra umana leing ra pupui, ma ra umana beo
liuliu. 6 Ma ra tarai Aigipto diat a nunure
ba iau ra Luluai, tago dia ga da ra buka na
vuvur pire ra tarai Israel. 7 Ba dia ga vatur
u ma ra lima i diat, u ga tabubur, ma u ga
vakarunga ra ul a vara i diat par; ba dia ga
nurnur tam u ga tabubur, ma ra livua i diat
i ga dadadar.

[8] Damana ra Luluai God i biti: ina kap ra
pakat na vinarubu ure u, ma ina kamare vue
ra tarai ma ra umana vavaguai nina dia ki
livuan tam. [9] Ma ra gunan Aigipto na ki na
lingling ma na uliran; ma diat a nunure ba
iau ra Luluai; tago i ga biti, Kaugu iat ra tava
alir Nil, ma iau ga vaki ia. [10] Kari iau ga tut
ure u, ma ure kaum umana tava alir, ma ina
vakapakapana ra gunan Aigipto, ma na ki
na lingling papa Migdol ma na tuk tar uro
Siene, maia, na tuk tar ta ra langun Etiopia
iat. [11] Pa ta tutana ma pa ta vavaguai na alalu
tana, ma na uliran ure ra ivat na vinun na
kilala. [12] Ma ra gunan Aigipto na kapaka-
pana livuan ta ra umana gunan dia uliran,
ma kana umana pia na pal diat a lingling
ure ra ivat na vinun na kilala livuan ta ra
umana pia na pal di ga kamare vue diat;
ina imire vue ra tarai Aigipto pire ra lavur
vuna tarai, ma ina korot varbaiane diat tar
ta ra gunagunan. [13] Tago ra Luluai God i
biti: Ba na par ra ivat na vinun na kilala ina
varurue ra tarai Aigipto kan nam ra umana
vuna tarai mamaina ba di ga imire tar diat
ie; [14] ma ina agur vatalil Aigipto, ma diat a
talil tadav ra gunan Patros, tadav ra gunan
di ga kava diat i tana; ma pa diat a rangrang
mulai. [15] Kadia gunan na bilua ta ra lavur
vuna tarai par, ma pa na ngala mulai pi bea
na kure ra lavur vuna tarai; ina vaikilik pa
diat upi koko diat a ngala mulai livuan ta ra
lavur vuna tarai. [16] Ma Israel pa na nurnur
mulai tai Aigipto, upi ina nuk pa mule kadia
varpiam; ma diat a nunure ba iau ra Luluai
God.

[17] Ta ra kilala a ura vinun ma lavurua ta
ra luaina gai, ma ta ra luaina bung ta ra gai,
ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i
biti: [18] Natu i ra tutana, Nebukadnesar ra
king Babilon i ga tut ure Tiro ma ra ngala
na niongor; ma i ga peaka ra ulu i diat
ra umana tena vinarubu, ma ra ul a vara
i diat i ga manua; ma diat ma kana tarai
na vinarubu pa dia ga kap ta vapuak maro
Tiro ure kadia ngala na niongor; [19] damana
ra Luluai God i biti: Ina tul tar ra gunan
Aigipto pire Nebukadnesar ra king Babilon,
ma na ben vavilavilau kana kor na tarai, ma
na ra pa ia, ma na kale pa kana tabarikik; ma
na kul kana tarai na vinarubu me. [20] Iau tar
tul tar ra gunan Aigipto pirana, a balbali ure
kana papalum piragu, ra Luluai God i biti.

[21] Ta nam ra bung ina vatavua vaarike
ra dekdek i ra tarai Israel, ma ina papa ra
ngiem livuan ta diat; damana diat a nunure
ba iau ra Luluai.

30

Da li vue Aigipto

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule
iau, ma i biti: [2] Natu i ra tutana, una tata na
propet ma una biti: Ra Luluai God i biti dari:
Avat a tangi, Na kaina nam ra bung! [3] Tago
ra bung i maravai, a bung kai ra Luluai i
maravai ka; a bung na gobol a bakut, a bung
na balbali pire ra umana Tematana.

[4] A pakat na vinarubu na tadav Aigipto,
ma Etiopia na ngarao ba ra umana virua
dia bura aro Aigipto, ba di ben vavilavilau
kana kor na tarai, ma di kamare vue kana
pia na pal. [5] Etiopia ma Put ma Lud ma ra
tarai Arabia ma ra tarai Libia ma ra tarai ta
ra gunan na kunubu diat varurung, diat a
virua ma ra pakat na vinarubu.

[6] Ma ra Luluai i biti dari: Diat bula dia
maravut Aigipto diat a bura, ma ra dekdek-
ina nina i ga nurnur tana na bilua; papa
Migdol ma tuk tar aro Siene diat a virua
ma ra pakat na vinarubu, ra Luluai God i
biti. [7] Ma diat a kapakapana ka livuan ta ra
umana gunan dia uliran, ma kana umana
pia na pal diat a ki livuan ta ra umana pia
na pal di ga kamare vue diat. [8] Ma diat a
nunure ba iau ra Luluai, ba iau tar tun vue
Aigipto ma ra iap, ma di tar kamare vue
kana umana tena maramaravut.

[9] Ta nam ra bung ra umana tultul diat
a lua tagu ta ra umana parau ma diat a
vaburut ra tarai Etiopia nina dia tamtavun;
ma ra nginarao na tadav diat da ta ra bung
kai Aigipto; tago na vut boko.

[10] Ra Luluai God i biti dari: Ina kamare
vue ra kor na tarai Aigipto ma ra lima i
Nebukadnesar ra king Babilon. [11] Da ben pa
diat ma kana tarai, nina dia manga karvuvu
ta ra lavur vuna tarai par, upi diat a vaka-
pakapana ra gunan; ma diat a ele pa kadia
umana pakat na vinarubu ure Aigipto, ma
ra gunan na buka ma ra umana virua. [12] Ma
ina vage ra umana tava alir, ma ina ivure
kadia gunan pire ra kaina tarai; ma ina
kamare vue ra gunan ma ra lavur magit par
nina dia ki tana ma ra lima i ra umana vaira;
iau ra Luluai iau ga tatike.

[13] Ra Luluai God i biti dari: Ina re vue
ra umana tabataba, ma ina vapanie vue ra
umana magit vakuku aro Mempis; ma pa
ta luluai na ki aro Aigipto; ma ina vaki

ra bunurut ta ra gunan Aigipto. [14] Ina
vakapakapana Patros, ma ina tun Soan ma
ra iap, ma ina kure Tebes; [15] ina lolonge
kaugu kankan taun Pelusium, ra dekdek na
bakbakit kai Aigipto, ma ina kamare vue ra
tarai Tebes. [16] Ina tun vue Aigipto ma ra
iap, ma Pelusium na ngarao tana; da rede
vue Tebes, ma Mempis na purpuruan tana.
[17] Ra umana barmana maro On ma Pi-Beset
diat a virua ma ra pakat na vinarubu; ma
da ben vavilavilau kadir tarai. [18] Na marum
pire Tekapnekes, ba iau bubur ra kini na
nilua kai Aigipto, ma ra dekdekina i panie; a
bakut na ki taun ia, ma ra umana natuna, a
umana vavina, diat a vana ta ra gunan na
vilavilau. [19] Damana ina kure Aigipto, ma
diat a nunure ba iau ra Luluai.

[20] Ta ra bung lavurua, ta ra gai tikai, ta
ra kilala a vinun ma tikai, a tinata kai ra
Luluai i ga tadav iau, ma i biti: [21] Natu i
ra tutana, iau tar bubur ra lima i Parao ra
king Aigipto; ma pa di ga vi vor mule ba di
ga pulu ia, upi bea na ongor upi na vatur
mule ra pakat na vinarubu. [22] Damana ra
Luluai God i biti: Ea, iau tut ure Parao ra
king Aigipto, ma ina bubur ra ura limana,
nina i ga ongor ma nam bula i ga tabubur,
ma ina vabura vue ra pakat na vinarubu
kan ra limana. [23] Ma ina imire vue ra tarai
Aigipto livuan ta ra lavur vuna tarai, ma
ina korot varbaiane vue diat ta ra umana
gunagunan. [24] Ina vaongor ra lima i ra king
Babilon, ma ina vung tar kaugu pakat ta ra
limana; ma ina bubur ra ura lima i Parao,
ma na riri ta ra luaina matana da ra kinkin
i riri ba i papait na mat. [25] Ma ina vaongor
ra lima i ra king Babilon, ma ra lima i Parao
na bilua; ma diat a nunure ba iau ra Luluai,
ba iau vung tar kaugu pakat na vinarubu ta
ra lima i ra king Babilon, ma i tulue taun ra
gunan Aigipto. [26] Ma ina imire vue ra tarai
Aigipto livuan ta ra lavur vuna tarai, ma ina
korot varbaiane vue diat ta ra gunagunan;
ma diat a nunure ba iau ra Luluai.

31

Parao ma kana kor na tarai diat a virua

[1] Ta ra bung tikai, ta ra gai a utul, ta
ra kilala a vinun ma tikai, ra tinata kai ra
Luluai i ga tadav iau, ma i biti: [2] Natu i ra
tutana, una biti tai Parao ra king Aigipto,
ma pire kana ngala na kor na tarai: To ia bar
i ngala varogop ma u? [3] U ga da ra tagatagal
aro Lebanon, ma ra umana bo na ingarina
tana dia lubalubang, ma i manga lolovina,
ra turuna i ga tuk ta ra bakut. [4] A tava i
ga vatavua pa ia, ma i ga lubalubang ta ra
lulur na tava; ra umana tava alir dia ga alir
ta ra pakana i tur tana ma dia ga tadav ra
umana davai tana. [5] Damana i ga lolovina ta
ra umana davai na pui; ra umana ingarina
dia ga mangoro ma dia ga lubalubang ta
ra ngala na tava. [6] Ra umana beo liuliu
dia ga pait kadia umana po ta ra umana
ingarina, ma ra umana vavaguai dia ga kava
ra umana natu i diat ta ra vavaina, ma ra
umana ngala na vuna tarai dia ga ki ta ra
maluruna. [7] I ga boina ta ra dekdekina, ma
ra umana ingarina dia ga lolovina tago ra
okorina i ga ki marave ra ngala na tava. [8] Pa
i ga tale ra umana tagatagal ta ra uma kai
God pi diat a vabakite; ra umana iara pa dia
ga varogop ma ra umana ngala na ingarina,
ma ra umana ola pa dia ga varogop ma ra
umana ingarina; pa ta davai ta ra uma kai
God i ga vardada ma ra mariringianina. [9] Iau
ga mar ia ma ra mangoro na ingaingarina;
kari ra umana davai aro Eden ta ra uma kai
God dia ga pin ia.

[10] Damana ra Luluai God i biti: Tago i ga
manga lolovina ma ra turuna i ga tadav ra
gobol a bakut, ma i ga kolakolo ra balana
tago i ga lolovina, [11] damana iau nur tar
ia pire nina i manga rangrang livuan ta
ra lavur vuna tarai, ma ia iat na kure;
tago iau tar korot vue ure kana bilak na
mangamangana. [12] A umana vaira, nina
dia manga karvuvu ta ra umana vuna tarai
par, dia ga kamare vue, ma dia ga vana
kan ia; ra umana mapmapina dia ga bura
taun ra umana lualuana ma tar ta ra umana
male, ma ra umana ingarina dia ga tabubur
marave ra umana tava alir ta ra gunan; ma
ra tarai par ta ra umana gunagunan dia ga
vana kan ra maluruna, ma i ki na lingling.
[13] Ra umana beo liuliu diat a rakan ta ra
taripuna, ma ra umana vavaguai diat a ki ta
ra umana ingarina.

[14] Di ga pait go pi koko ra umana davai ta
ra papar a tava alir diat a vangala pa diat
iat i tana, ma upi koko diat a tulue ra turu i
diat urama tar ta ra gobol a bakut, ma upi
koko diat dia tavua marave ra tava diat a
valolovina diat; di ga tul tar diat tadav ra
minat ma tadav ra umana male pi diat a ki
varurung ma ra tarai vakuku, varurung ma
diat dia vana ta ra tung na minat.

15 Ra Luluai God i biti dari: Ta ra bung
ba i ga vana ba ta ra ruarua na tulungen,
iau ga kure ra tava i lulur mat ba na tabun,
iau ga tigal bat ra umana tava alir, ma ra
umana ngala na tava dia ga tur; Lebanon
i ga tabun ure, ma ra umana davai na pui
dia ga makuk. 16 Ra umana vuna tarai dia
ga dadadar ta ra niurung i kana bunura, ba
iau ga vue vaba ia ta ra ruarua na tulungen
varurung ma diat dia vana ur ta ra tung na
minat; ma ra umana davai Eden, diat dia
manga boina ta diat aro Lebanon, dia tavua
marave ra tava, dia ga ki na varmaram tana.
17 Ma diat nina dia ga ki ta ra maluruna
livuan ta ra umana vuna tarai diat a vana
bula ta ra ruarua na tulungen varurung me,
upi diat a ki guvai ma diat dia ga virua ta ra
pakat na vinarubu.
18 Nuve ra davai Eden ba i ngala tam? Ma
a dovotina una bura varurung ma ra umana
davai Eden ta ra male; ma una va varurung
ma diat dia ga virua ta ra pakat na vinarubu.
Na damana bula ure Parao ma kana kor na
tarai, ra Luluai God i biti.

32

A tinata na niligur ure Parao

1 Ta ra bung tikai, ta ra gai a vinun ma a
urua, ta ra kilala a vinun ma tikai, a tinata
kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i
ra tutana, una vatang ra kakailai na niligur
ure Parao ra king Aigipto, ma una biti tana:
Di ga nuk ia ba u ga varogop ma ra nat na
leon kai ra lavur vuna tarai, ma u da ka
ra pukpuk ta ra bala na ta; u mo rikai ta
kaum umana tava alir, ma u ununu lup ta
ra umana tava ma ra umana kaum, ma u
vabilak ra umana tava alir.
3 Ra Luluai God i biti dari: Ina vue kaugu
ubene taun u ta ra lima i ra kor na tarai, ma
diat a al u ma kaugu ubene. 4 Ina rapue u
ura ra pia, ma ina vue u ta ra taman, ma ra
umana beo liuliu diat a ki tam, ma ra umana
leing ta ra gunagunan par diat a maur tam.
5 Ina vue ra viom tar ta ra lualuana, ma ra
umana male diat a buka ma ra minatim.
6 Ina puk ra gunagunan nina u vana tana
ma ra gapum, ma na tuk urama ra lualuana,
ma ra umana nga na tava diat a buka ma
u. 7 Ari ina kamare vue u, ina ti tuba bat ra
bala na bakut, ma ina vabobotoi ra umana
tagul; ina turup bat ra matana keake ma
ra gobol a bakut, ma ra gai pa na pupua.
8 Ina vabobotoi ra umana kapa dia rarao mat
ta ra bakut, ma ra bobotoi na ki taun ra
gunagunan, ra Luluai God i biti.
9 Ina vapurpuruan ra bala i mangoro na
tarai, ba iau kap vanavana ra varvai ure
kaum bunura pire ra lavur vuna tarai, ta
nam ra umana gunagunan nina ba u ga
tuptup ure. 10 Maia, mangoro na vuna tarai
diat a kaian ure u, ma kadia umana king diat
a burut na kaia ure u, ba dia gire iau ba iau
loe kaugu pakat na vinarubu ta ra mata i
diat; diat a tingtingiran vatikai, tikatikai na
burut ure kana nilaun, ta ra bung u bura
tana. 11 Tago ra Luluai God i biti dari: Ra
pakat na vinarubu kai ra king Babilon na
tadav u. 12 Ma kaum peal tarai diat a virua ta
ra umana pakat na vinarubu kai ra umana
rangrangina, nina dia karvuvu ta ra lavur
vuna tarai par; diat a li vue ra kolakolo na
nuknuk i ra tarai Aigipto, ma da kamare vue
kana tarai par. 13 Ina kamare vue bula ra
umana vavaguai nina dia ki ta ra paparai ra
umana tava, ma ra pal a kau i ra tarai ma
ra umana vavaguai pa diat a vakaina mule
ra umana tava. 14 Ma ina vagomgom kadia
umana tava, ma kadia umana tava alir diat
a lir da ra dangi, ra Luluai God i biti.
15 Ba ina kamare vue ra gunan Aigipto
ma na kapakapana, ma ina vapanie vue ra
magit par i ga ki tana, ba ina ubu diat par
dia ki tana, diat a nunure ba iau ra Luluai.
16 Go iat ra kakailai na niligur nina ba ra
vaden kai ra umana vuna tarai diat a kaile
ure Aigipto ma kana kor na tarai, ra Luluai
God i biti.
17 Ta ra bung a vinun ma a ilima, ta ra
luaina gai, ta ra kilala a vinun ma a urua,
ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma
i biti: 18 Natu i ra tutana, una tangie ra
kor na tarai Aigipto, ma una vue vaba diat,
diat ma ra vaden kai ra umana rangrang
na vuna tarai, tadav ra gunan na bobotoi,
varurung ma diat dia vana ur ta ra tung na
minat. 19 U manga vakak vang tai to ia? Una
vana ur, ma una ki varurung ma ra umana
Tematana.
20 Diat a bura varurung ma diat dia virua
ta ra pakat na vinarubu; da nur tar ia tadav
ra pakat na vinarubu; da al vue ma kana kor
na tarai. 21 Ra umana rangrang na luluai ta
ra ruarua na tulungen diat a tata pirana ma
pire diat dia ga tur maravut ia, ma diat a
biti: Dia tar vana ur, dia vava mut, a umana
Tematana nina dia ga virua ta ra pakat na
vinarubu.

22 Asiria i ki abara, ma kana kor na tarai;
kadia umana tung na minat dia va vurkik-
ilane; diat par dia ga virua ta ra pakat
na vinarubu; 23 diat par di ga punang diat
ta ra tung na minat aro iat, ma kana kor
na tarai dia va vurkikilane kana tung na
minat; go diat nina dia ga vaburut ra umana
gunagunan ba dia ga laun boko, dia ga virua
ta ra pakat na vinarubu.
24 Elam i ki abara ma kana kor dia va
vurkikilane kana tung na minat; diat par
dia ga virua ta ra pakat na vinarubu; diat
par dia ga vana ta ra gunan i bobotoi; go
diat nina dia ga vaburut ra umana gunagu-
nan ba dia ga laun boko dia ga vatur vake
ra vavirvir varurung ma diat dia vana ur ta
ra tung na minat. 25 I va varurung ma kana
kor na tarai livuan ta diat dia ga virua; ra
umana tung na minat dia va vurkikilane;
diat par ra umana Tematana nina dia ga
virua ta ra pakat na vinarubu; nina dia ga
vaburut ra umana gunagunan na launa, dia
vatur vake ra vavirvir varurung ma diat dia
vana ur ta ra tung na minat; ma ia iat i ki
livuan ta diat dia ga virua.
26 Mesek ma Tubal ma kadir ngala na kor
na tarai dia ki abara; kadia umana tung
na minat dia va vurkikilane dir; diat par a
umana Tematana, nina dia ga virua ta ra
pakat na vinarubu; tago dia ga vaburut ra
umana gunagunan na launa. 27 Pa diat a va
varurung ma ra umana rangrang na luluai
na Tematana, nina dia ga vana ur ta ra
ruarua na tulungen ma kadia umana vargal,
ra umana pakat na vinarubu dia va ra vavai
ra ulu i diat, ma kadia umana bakbakit dia
va taun ra uru i diat; tago a dovotina dia ga
vaburut ra umana rangrangina ta ra gunan
na launa. 28 Ma da varuva u livuan ta ra
umana Tematana, ma una va varurung ma
diat dia virua ta ra pakat na vinarubu.
29 Edom i ki abara varurung ma kana
umana king ma kana umana luluai; dia ga
rangrang, ma go dia ki varurung ma ra
umana Tematana nina dia ga virua ta ra
pakat na vinarubu ma dia vana ta ra tung
na minat.
30 Ra umana luluai maro ra matana labur
dia ki abara, diat par varurung ma diat
maro Sidon, nina dia ga vana ur ma ra
umana virua; dia ga rangrang, ma go dia
vavirvir, ma dia va varurung ma ra umana
Tematana nina dia ga virua ta ra pakat na
vinarubu; dia puak kadia vavirvir varurung
ma diat dia vana ur ta ra tung na minat.
31 Ba Parao na gire go diat, na ki na
varmaram bar ure kana loko na tarai na
vinarubu nina dia ga virua ta ra pakat na
vinarubu, ra Luluai God i biti. 32 I ga vaburut
diat ta ra gunan na launa; damana na va
livuan ta ra umana Tematana nina dia ga
virua ta ra pakat na vinarubu, go muka
Parao ma kana kor na tarai, ra Luluai God
i biti.

33

A tiniba kai ra monamono
(Esek 3:16-21)

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau, ma i biti: 2 Natu i ra tutana, una tata
pire kaum vuna tarai, ma una biti ta diat:
Ba iau tut ure ta gunan ma ra pakat na
vinarubu, ma ra tarai dia pilak pa ta tikai
ta diat upi na monamono; 3 ma i vu ra tavur
ba i gire ra pakat na vinarubu i tadav ra
gunan upi na vaale ra tarai; 4 gala ta tikai
i valongore ra tavur, ma pa i kapupi ra
varvalai, ona ra pakat na vinarubu i vut ma
i virua tana, a gapuna na ki ta ra uluna iat.
5 I ga valongore ra nilai ra tavur, ma pa i ga
kapupi ra varvalai; a gapuna na ki taun ia,
tago gala i ga kapupi ra varvalai, gala na ga
laun.
6 Ma gala ra monamono i gire ra pakat na
vinarubu ba i vut, ma pa i vu ra tavur pi
na vaale ra tarai, ma ra pakat na vinarubu
i vut ma ta tikai i virua, nam i virua livuan
ta kana varpiam, ia kaka ina takun ra mon-
amono ure ra gapuna.
7 Ma u, natu i ra tutana, iau tar vaki u
a monamono ure ra kuba i Israel; damana
una valongore ra tinata na ngiegu, ma una
vaale value diat ure iau. 8 Ba iau biti tai
ra tena varpiam, Ea, u a kaina tutana,
a dovotina una mat, ma gala pa u vaale
value ra tena varpiam ure kana mangaman-
gana, nam ra kaina tutana na mat ta kana
varpiam, ia kaka ina takun u ure ra gapuna.
9 Ia kaka, gala una vaale ra tena varpiam ure
kana mangamangana pi na vana kan ia, ma
pa i nukpuku; na mat ta kana varpiam, ma
u iat u tar valaun ra tulungeam.

A nga kai God i takodo
(Esek 18:21-32)

10 Ma u, natu i ra tutana, una biti ta ra
kuba i Israel: Ava tata dari ma ava biti,
Kaveve umana varpiam, ma kaveve umana

kaina mangamangana dia ki taun avet, ma
ave tagura vanavana; avet a laun dave?
11 Una biti ta diat: Da iau lalaun, ra Luluai
God i biti, pa iau mainge ba ra umana tena
varpiam diat a virua; iau mainge ke ba ra
tena varpiam na nukpuku ma na laun; avat
a nukpuku, ma avat a talil kan kavava kaina
mangamangana; ta ra ava avat a virua, avat
ta ra kuba i Israel?
12 Ma u, natu i ra tutana, una biti ta kaum
vuna tarai: Ra mangamangana takodo kai
ra tena takodo pa na valaun pa ia ta kana
bung na varpiam; ma ure ra varpiam kai
ra tena varpiam, pa na virua tana ta nam
ra bung ba i talil kan kana varpiam; ma
nina bula i takodo pa na laun ta ra bung
i varpiam tana. 13 Ba iau biti ure ra tena
takodo, A dovotina na laun; gala i nurnur
ta kana takodo na mangamangana ma i pait
ra kaina, pa da nuk pa ta bo na papalum i
ga pait ia; ta kana varpiam nina i ga pait
ia, nam iat na virua ure. 14 Ma go bula, ba
iau biti tai ra tena varpiam, A dovotina una
mat; gala i vana kan kana varpiam, ma i pait
nam i takodo ma i dovot; 15 ma i valilikun ra
vuvung varirap, ma i tul valilikun tar nam
i ga long ia, ma i mur ra umana vartuluai
upi ra nilaun, ma pa i pait ra magit i bilak; a
dovotina na laun, pa na virua. 16 Pa ta tikai ta
ra umana nirara nina i ga pait ia da nuk pa
ia upi da takun ia ure; i tar pait nam i takodo
ma i dovot; a dovotina na laun. 17 Ma kaum
vuna tarai dia biti, Ra mangamangana kai
ra Luluai pa i takodo; ma ure diat, vakir
laka kadia mangamangana nam ba pa i
takodo? 18 Ba ra tena takodo i vana kan
kana takodo na mangamangana, ma i pait
ra kaina mangamangana, ia iat na virua
tana. 19 Ma ba ra tena varpiam i vana kan
kana varpiam; ma i pait nam i takodo ma
i dovot, na laun tana. 20 Ma ava biti, Ra
mangamangana kai ra Luluai pa i takodo.
Ea, Israel, ina kure avat tikatikai da kana
mangamangana iat.

A varvai kapa ba Ierusalem i bura

21 Ta ra bung a ilima, ta ra gai a vinun, ta
ra kilala a vinun ma a urua, nina ave ga ki
na vilavilau tana, ta tikai nina i ga lop maro
Ierusalem i ga pot piragu ma i ga biti: Di
ga ubu ra pia na pal. 22 Ma ta ra ravian ta
ra bung lua ta nam nina ra tutana i ga lop
i ga tadav iau tana, ra lima i ra Luluai i ga
ki taun iau, ma i ga papa ra ngiegu, ma pa
iau ga bombom mulai ba i ga tadav iau ta ra
malana.
23 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau ma i biti: 24 Natu i ra tutana, diat dia ki
ta ra umana gunan dia kaina aro Israel dia
tata ma dia biti: Abaraam a kopono tutana
ka, ma i ga kale pa ra gunan, ma avet, ave
mangoro, ma a dovotina avet a kale pa ra
gunan upi kavevet.
25 Damana una biti ta diat: Ra Luluai God
i biti dari: Avat ba ava en ra viono ma ra
gap tana, ava lotu tadav ra umana tabataba,
ma ava lingire ra gap, avat a kale pa laka ra
gunan? 26 Avat nina ba ava, vatur ra pakat
na vinarubu, nina ava pait ra magit i bilak,
nina ava vakaina ra vavina kai talai vavat,
avat a kale pa vang ra gunan? 27 Una biti
dari pire diat: Ra Luluai God i biti dari: Da
iau lalaun, diat dia ki ta ra umana gunan dia
kaina diat a virua ta ra pakat na vinarubu,
ma nina ba i ki aro ta ra uma ra umana
leing diat a en ia, ma diat nina dia ki ta ra
umana dekdek na pal na bakbakit ma ta ra
umana babang diat a mat ta ra kaina minait.
28 Ma ina vakapakapana ra gunan, ma na tur
a magit na kinaian, ma ra dekdekina nina
i ga kolakolo me na panie; ma ra umana
lualuana Israel diat a lingling, ma pa ta na
mulai na alalu ie. 29 Ta nam ra bung ba ina
ga vakapakapana ra gunagunan ure kadia
bilak na mangamangana nina dia ga pait ia,
ma i tur a magit na kinaian, diat a nunure
ba iau ra Luluai.
30 Ma ure u, natu i ra tutana, kaum vuna
tarai dia tata ure u ta ra umana nga ma ta
ra umana mata kilalat i ra umana kubakuba
i diat, ma dia biti: Ea, dat a vana, ma dat a
valongore ra tinata ba ra Luluai na tatike.
31 Ma dia pot piram da kadia mangaman-
gana, ma dia ki ta ra luaina matam da kaugu
tarai, ma dia valongore kaum lavur tinata,
ma pa dia torom ta diat; dia varmari ma
ra ngia ka, ma ra bala i diat i anan upi ra
adia magit iat. 32 Dia valongore u da ta tikai
i ki pi na valongore ta bo na kakailai, ba
nina i melem ta ra ubuubu pagol; tago dia
valongore kaum lavur tinata, ma pa dia mur
diat. 33 Ma ba go ra bung na vut, (a dovotina
na vut,) diat a nunure ba ta tika na propet i
ga ki livuan ta diat.

34

A tinata na varvabilak ure ra umana tena

balabalaure sip Israel

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: 2 Natu i ra tutana, una tata na
propet ure ra umana tena varbalaurai Is-
rael, una tata na propet dari pire ra umana
tena varbalaurai: Ra Luluai God i biti dari:
Na kaina pire ra umana tena varbalaurai
Israel nina dia tibuna tabar vamaur pa ka
diat! Vakir vang a tiniba kai ra tena var-
balaurai pi na tabar ra umana Sip? 3 Ava
en ra bira, ma ava mal ma ra ivuna sip,
ava doko ra umana monoina; ma pa ava
tabar ra umana Sip. 4 Pa ava ga vadekdek
diat dia bilua, pa ava ga valaun diat dia
mait, pa ava ga vi vor nina i ga tabubur,
pa ava ga ben vatalil nam di ga korot vue,
pa ava ga tikan upi nam i ga rara; ava
ga kure vadekdek diat ma pa ta varmari.
5 Ma dia ga ki vurvurbit tago pa ta tena
varbalaurai, ma ra umana leing ta ra pupui
dia ga en diat. 6 Kaugu umana sip dia ga
vana vurvurbit ta ra umana lualuana ma ta
ra umana ilil dia tuluai; maia, di ga korot
varbaiane kaugu umana sip ta ra mata i ra
rakarakan a gunagunan, ma pa ta na i ga
vana pi na tikan upi diat.

7 Damana avat ra umana tena varbalaurai
avat a valongore ra tinata kai ra Luluai; 8 Da
iau lalaun, ra Luluai God i biti, tago kaugu
umana sip dia ga da ra magit na vurbil,
ma ra umana leing ta ra pupui dia ga en
diat, tago pa ta tena varbalaurai ure diat,
ma tago kaugu umana tena varbalaurai pa
dia ga tikan upi kaugu umana sip, ma tago
ra umana tena varbalaurai dia ga tibuna
tabar vamaur pa ka diat, ma vakir kaugu
umana sip; 9 damana avat a umana tena
varbalaurai avat a valongore ra tinata kai ra
Luluai; 10 ra Luluai God i biti dari: Iau tar tut
ure ra umana tena varbalaurai, ma ina tir
diat ure kaugu umana sip, ma ina tigal diat
upi.koko diat a tabar mule ra umana sip; ma
ra umana tena varbalaurai pa diat a tibuna
tabar vamaur pa mule diat; ma ina valaun
pa kaugu umana sip kan ra ngie i diat, upi
koko diat a en diat.

11 Tago ra Luluai God i biti dari: Iau iat
ina tikan upi kaugu umana sip, ma ina
tikan tadav diat. 12 Da ra tena varbalaurai
i tikan upi kana kikil na sip ta ra bung dia
ga vila varbabaiai, damana ina tikan tadav
kaugu umana sip; ma ina valaun pa diat ta
nam ra umana gunagunan nina dia ga vila
varbabaiai tana ta ra bung i ga barbarup ma
i ga bobotoi. 13 Ina kap varurue diat kan ra
umana vuna tarai, ma ina agure diat kan ra
umana gunagunan, ma ina ben diat ta kadia
gunan iat; ina tabar diat ta ra lualuana
Israel, ma maravai ta ra umana tava alir,
ma ta ra umana gunan a tarai dia ki tana.
14 Ina tabar diat ma ra bo na vura, ma diat
a ian vanavana ta ra umana buana Israel;
diat a va ta ra bo na pakana, ma diat a ian
ta ra vura i lubalubang ta ra lualuana Israel.
15 Iau iat ina tabar kaugu umana sip, ma ina
vadiop diat, ra Luluai God i biti. 16 Ina tikan
upi nina i ga rara, ma ina ben vatalil nina
di ga korot vue, ma ina vi vor nam i ga
tabubur, ma ina vadekdek nina i ga bilua;
ina mono bat nina i tubu ma nina i ongor;
ma ina tabar bulu diat.

17 Ma ure avat, kaugu kikil na sip. ra
Luluai God i biti dari: Ina kure varbaiane ra
umana kikil na sip, ma ra umana sip ma ra
umana me, a umana tomotoina. 18 Dave, a
magit i ikilik vang pire vavat ba ava ga en
ra vura i lubalubang, ma avat a rua bula ra
ibaiba ma ra kau i vavat? Ava ga mome ra
gomgom na tava, ma avat a rua vakabu vang
nam ava ga mome valili ia? 19 Dave, kaugu
umana sip diat a en laka nam ava ga rua ia
ma ra kau i vavat, ma diat a mome vang nam
ava ga rua vakabu ia?

20 A Luluai God i biti dari: Ea, iau iat ina
ki na varkurai ure ra umana sip dia tubu
ma ra umana sip dia palaur. 21 Tago ava
vartumatumak, ma ava korot vue diat dia
bilua ma ra ramu i vavat, 22 damana ina
valaun kaugu kikil na sip, ma pa diat a
da mule ra magit na vurbil; ma ina ki na
varkurai ure ra umana sip.

23 Ma ina tibe tikai ka ra tena varbalaurai
pi na tabar diat, nina ba kaugu tultul David;
na tabar diat, ma ia iat kadia tena varbalau-
rai. 24 Ma iau ra Luluai, iau kadia God boko,
ma kaugu tultul David na luluai livuan ta
diat; iau ra Luluai iau tar tatike. 25 Ma ina
pait ra kunubu na malmal ma diat, ma ina
korot vue ra umana leing kan ra gunan; ma
kaugu tarai diat a ki bulu ta ra pupui, ma
diat a va aro ta ra lokor. 26 Ma ina vadoane
diat ma ra umana gunan nina dia tur kikil
kaugu luana; ina tulue ra bata ta kana e; ma
ra bata na varvadoan na burabura taun diat.
27 Ma ra davai ta ra pui na vuai ra vuaina,
ma ra pia na tul tar ra vuaina, ma diat a ki
bulu ta kadia gunan; ba ina ga bubur kadir
kip, ma ina ga valaun pa diat kan ra lima i

diat dia ga kure diat, diat a nunure ba iau
ra Luluai. [28] Ma pa diat a da mule ra magit
na vurbil pire ra umana Tematana, ma ra
umana leing na pui pa diat a en bula diat;
diat a ki bulu ma pa ta na na vaburut diat.
[29] Ma ina tul tar ta vana lia na uma ta diat,
ma ra mulmulum pa na vakaina mule diat
ta ra gunan, ma pa diat a vavirvir mulai ta
ra mata i ra umana Tematana. [30] Ma diat
a nunure ba iau ra Luluai kadia God iau
maravut diat, ma diat ra kuba i Israel kaugu
tarai, ra Luluai God i biti. [31] Ma avat kaugu
umana sip, ra umana sip ta kaugu pia na
vura, ma iau kavava God, ra Luluai God i
biti.

35

A tinata na varvabilak ure ra luana Seir

[1] Ma go bula ra tinata kai ra Luluai i ga
tadav iau, ma i biti: [2] Natu i ra tutana, una
lingan uro ra luana Seir, ma una tata na
propet ure, [3] ma una biti tana: Ra Luluai
God i biti dari: Ea, iau tut ure u, ra luana
Seir, ma ina tulue ra limagu ure u, ma ina
kamare vue u ma una kapakapana ka. [4] Ina
li vue kaum umana pia na pal, ma una ki na
lingling; ma una nunure ba iau ra Luluai.
[5] Tago u ga ki na ebar vatikai, ma u ga tul
tar ra tarai Israel tar ta ra dekdek i ra pakat
na vinarubu ba dia ga ki na malari, ta ra
mutuaina balbali pire diat; [6] damana, da iau
lalaun, ra Luluai God i biti, ina vaninare u
upi ra vardodoko, ma ra gap na korot mur
u; tago u ga vardodoko, a gap na korot mur
u. [7] Ina kamare vue ra luana Seir ma na
kapakapana; ma ina nila vue nina i alalu
tana ma nina bula i talil. [8] Ma ina vabuka
kaum lualuana ma ra umana virua; ma diat
a virua ma ra pakat na vinarubu ta kaum
umana luana, ma ta kaum umana male, ma
ta kaum umana tava alir. [9] Ma una ki na
lingling vatikai, ma ra tarai pa diat a ki
mulai ta kaum umana pia na pal; ma avat
a nunure ba iau ra Luluai.

[10] Tago u ga biti: Go ra ura vuna tarai
ma go ra ura gunan kaugu, ma avet a kale
pa ia; (ma a dovotina ra Luluai i ga bang
tana,) [11] damana da iau lalaun, ra Luluai God
i biti, ina bali u ure kaum kankan ma kaum
varpin, nina i ga vuna tago u ga milikuane
diat; ma una kapa ure iau, ba ina kure
u. [12] Ma una nunure ba iau ra Luluai iau
ga valongore kaum lavur varvul nina u ga
tatike ure ra umana luana Israel, ba u ga
biti: Di tar kamare vue diat, ma di tul tar
diat pire vevet upi avet a en diat. [13] Tago ava
ga vangala avat ta ra luaina matagu ma ra
peal tinata nina iau ga valongore, [14] damana
ra Luluai God i biti: Ina kamare vue u ta ra
bung ba ra gunagunan par i ki na gugu. [15] Da
u ga gugu ure ra magit i ga tadav Israel, ba
di ga kamare vue, damana ina pait ia tam;
da kamare vue u, a luana Seir, ma ra gunan
Edom par; ma diat a nunure ba iau ra Luluai.

36

Da vatut mule Israel

[1] Ma u, natu i ra tutana, una tata na
propet ure ra umana luana Israel, ma una
biti: Avat a umana luana Israel, avat a
valongore ra tinata kai ra Luluai. [2] Ra Luluai
God i biti dari: Tago ra ebar i ga biti ure u,
Ioi! ma dia ga vatang ra umana maulana
gunan ta ra lualuana ba kadiat, [3] damana
una tata na propet ma una biti: Ra Luluai
God i biti dari: Tago di ga kamare vue avat,
ma di ga vartakalat bat avat ta ra lavur
papar, upi ra umana Tematana vakuku diat
a kale avat, ma ra umana gete dia tar tatata
ure u, ma ra tarai dia uraure vatagiliman u;
[4] damana, avat a umana luana Israel, avat
a valongore ra tinata kai ra Luluai God; ra
Luluai God i biti dari tai ra umana lualuana,
ma ra umana buana, ma ra umana tava alir,
ma ra umana male, ma ra umana gunan dia
kapakapana, ma ra umana pia na pal nina
dia lingling, nina dia tur a magit na vurbil
ma ra magit na varkulumai pire ra umana
Tematana vakuku nina dia ki kikil avat:
[5] damana ra Luluai God i biti: A dovotina ta
ra karangap i kaugu niongor iau tar tata ure
ra umana Tematana vakuku, ma ure Edom
par, nina dia ga kale pa kaugu gunan upi
kadiat iat ma ra ngala na gugu ta ra bala
i diat iat, ma ra varkulumai ta ra nuknuk
i diat tago kaugu gunan i da ra magit na
vurbil.

[6] Damana una tata na propet ure ra gunan
Israel, ma una biti tai ra umana lualuana,
ma ra umana buana, ma ra umana tava alir,
ma ra umana male: Ra Luluai God i biti
dari: Ea, iau tar tata ta kaugu niongor ma
ta kaugu kankan, tago ava ga ki na vavirvir
ta ra luaina mata i ra umana Tematana;
[7] damana ra Luluai God i biti: Iau tar vaval-
ima ba, A dovotina ra umana Tematana,
nina dia ki kikil avat, da kulume boko diat.

[8] Ma avat, a umana lualuana Israel, kaum
umana davai diat a vung ra umana ingain-
garina, ma diat a vuai ra vuaina ure kaugu
tarai Israel; tago pa na vavuan ma diat a
talil. [9] Ea, iau tar maravut avat, ma ina
balaure avat, ma da ipipuk avat, ma da
vavauma. [10] Ina vapealane ra tarai ta vavat,
a tarai Israel iat; ma ra umana pia na pal
diat a kor ma ra tarai, ma da vatut mule ra
umana gunan dia ga kapakapana. [11] Ma ina
vapealane ra tarai ma ra vavaguai ta vavat,
ma diat a peal ma diat a kakava mulamulai;
ma ra tarai ma ra umana vavaguai diat a ki
ta vavat da dia ga ki lua, ma ina pait nina ra
magit i boina ta nam ava ga vatur vake lua;
ma avat a nunure ba iau ra Luluai. [12] Maia,
ina tul tar ra tarai pi diat a ruarua mule avat
ma ra kau diat, nina ba kaugu tarai Israel;
ma diat a kale pa u ba kadia tiniba, ma pa
una ra vue mule ra umana natu i diat.

[13] A Luluai God i biti dari: Tago dia biti
tam, U konom vue ra tarai, ma u vuna ta
ra niligur kai kaum tarai; [14] damana pa una
konom vue mule ra tarai, ma pa una valigur
mule ra gunan, ra Luluai God i biti; [15] pa una
valongore mule ra tinata na varkulumai kai
ra umana Tematana, ma pa una puak pa ra
varvul kai ra umana vuna tarai, ma pa una
vapurpuruan mule kaum tarai, ra Luluai
God i biti.

[16] Ma go bula ra tinata kai ra Luluai i ga
tadav iau, ma i biti: [17] Natu i ra tutana, ba ra
tarai Israel dia ga ki ta kadia gunan, dia ga
vakaina ma kadia mangamangana ma kadia
lavur papalum; kadia mangamangana ta ra
luaina matagu i ga da ra dur i ra vavina
ba i kap ra gai. [18] Damana iau ga lolonge
kaugu kankan taun diat ure ra gap nina
dia ga tar lolonge taun ra gunan, ma tago
dia ga vakaina ma kadia lavur tabataba.
[19] Iau ga imire vue diat livuan ta ra umana
Tematana, ma di ga korot vue diat ta ra
umana gunagunan; ma iau ga kure diat var-
dada ma kadia mangamangana ma kadia
lavur papalum. [20] Ia kaka dia ga vabilak ra
gomgom na iangigu ba dia ga ki vurvurbit
ta ra umana gunan na Tematana; tago ra
tarai dia ga biti ure diat: Go iat ra tarai
kai ra Luluai, ma di ga korot vue diat kan
kana gunan. [21] Ma iau ga ngarao ure ra
gomgom na iangigu, nina ra tarai Israel dia
ga vabilak ia ba dia ga ki livuan ta ra umana
Tematana. [22] Damana una biti tai ra tarai
Israel: Ra Luluai God i biti dari: Pa iau
pait go ra magit ure avat, a tarai Israel, iau
pait ia ka ure ra gomgom na iangigu nina
ava ga vabilak ia ba di ga korot vue avat ta
ra umana gunagunan na Tematana. [23] Ina
vagomgom ra ko na iangigu nina ava ga
vabilak ia livuan ta ra umana Tematana, ba
ava ga ki varurung ma diat; ma ra umana
Tematana diat a nunure ba iau ra Luluai,
ba ina vaarike kaugu lia na kini ta vavat
ta ra luaina mata i diat, ra Luluai God i
biti. [24] Tago ina tak vue avat kan ra umana
Tematana, ma ina kap varurue avat kan ra
umana gunagunan, ma ina agure tar avat
ta kavava gunan. [25] Ma ina pikire tar ra
gomgom na tava taun avat, ma avat a gom-
gom; ma ina dalu vue ra lavur magit nina
dia vadur avat ma kavava lavur tabataba
kan avat. [26] Ma ina vakalamane ra bala i
vavat, ma ina varuk ra kalamana ninunuk
ta vavat; ma ina kia vue ra leo na bala i
vavat ma ra madu na bala. [27] Ma ina varuk
ra Tulungeagu ta vavat, ma avat a mur
kaugu lavur vartuluai, ma avat a torom ta
kaugu lavur varkurai, ma avat a pait ot pa
diat. [28] Ma avat a ki ta ra gunan nina iau ga
tabar ra umana tama i vavat me; ma avat
kaugu tarai boko, ma iau boko kavava God.
[29] Ma ina valaun avat kan kavava lavur dur
na mangamangana; ma ina vartuluai upi
ra kon, ma ina vapealane, ma pa ina nur
tar ra mulmulum ba na monong ra gunan.
[30] Ina vapealane ra vuai ra davai ma ra vuai
ra uma, ma ra umana Tematana pa diat
a pidimuane mule avat ure ra mulmulum.
[31] Ma ta nam ra e avat a nuk pa kavava kaina
mangamangana ma ra lavur kaina magit
ava ga pait ia, ma avat a tibuna milikuane
mule avat ure kavava lavur varpiam ma
kavava bilak na mangamangana. [32] Ma avat
a nunure ba pa iau pait ra dari ure avat, ra
Luluai God i biti; avat a vavirvir, Israel, ma
avat a ruva ure kavava lavur mangaman-
gana.

[33] Ra Luluai God i biti dari: Ta nam ra
bung ina vagomgom avat kan kavava lavur
varpiam, ma ra umana pia na pal diat a kor
ma ra tarai, ma da vatut mule ra umana
gunan dia ga kapakapana. [34] Ma ra gunan
nina ba i ga tamtavul ta ra luaina mata i
diat dia ga alalu ie, da ipuk ia. [35] Ma diat
a biti: Go ra gunan nina i ga tamtavul go i
varogop ma ra uma Eden; di ga liplip bat ra
umana pia na pal nina dia ga kaina ma dia
ga kapakapana, ma dia kor ma ra tarai. [36] Ma

ra umana Tematana, nina dia ki kikil boko
avat, diat a nunure ba iau ra Luluai iau tar
vatut ra umana gunan nina di ga nila vue,
ma iau tar vaume nina i ga tamtavul; iau ra
Luluai iau tar tatike, ma ina pait ia.
37 Ra Luluai God i biti dari: Ina mulaot
upi ra tarai Israel diat a lul iau ure ra dari,
ma ina pait ia, ba ina vapealane diat ma ra
tarai da di vapealane ra kikil na Sip. 38 Da ra
umana ngala na kikil na sip ure ra tinabar,
da ra umana kikil na sip ure ra lukara arama
Ierusalem, damana ra umana pia na pal
nina dia ga lingling diat a kor ma ra umana
kikil na tarai; ma diat a nunure ba iau ra
Luluai.

37

A male i buka ma ra umana ur

1 Ma ra lima i ra Luluai i ga ki taun iau, ma
ra Tulungea i ra Luluai i ga puak pa iau, ma
i ga vaki iau ta ra bala na male, ma ra male
i ga buka ma ra umana ur. 2 Ma i ga ben iau
livuan ta diat; ma ea, dia ga peal mat ta ra
bala na male, ma dia ga dala kakit. 3 Ma i ga
biti tagu: Natu i ra tutana, dave, na tale laka
go ra umana ur pi diat a laun mulai? Ma
iau ga biti: Ea, Luluai God, u iat u nunure.
4 Ma i ga biti mulai tagu: Una tata na propet
ure go ra umana ur, ma una biti ta diat, Ea,
avat ra umana dala na ur, avat a valongore
ra tinata kai ra Luluai. 5 Ra Luluai God i biti
dari ta go ra umana ur: Ea, ina kure Va ubar
na nilaun pi na ruk mulai ta vavat, ma avat
a laun. 6 Ina vi guve avat ma ra umana lolo,
ma ina vapetep tar ra viono ta vavat, ma ina
pulu avat ma ra palina, ma ina vu tar ra ubar
na nilaun ta vavat, ma avat a laun; ma avat
a nunure ba iau ra Luluai. 7 Ma iau ga tata
na propet da di ga ve iau; ma ba iau ga tata,
iau ga valongore ra kanunur ma ra nirerek,
ma ra umana ur dia ga kakari guvai, ma dia
ga varpakane diat, tikatika na ur tar ta kana
pakana iat. 8 Ma iau ga bobabobo, ma ia, ra
umana lolo, ma ra viono ma ra palina dia
ga ki ta diat; ia kaka pa ta ubar na nilaun ta
diat. 9 Ma i ga biti tagu: Una tata na propet
tadav ra vuvu, una tata na propet, natu i ra
tutana, ma una biti ta ra vuvu, Ra Luluai
God i biti dari: U ra vuvu una vut kan ra
ivat na matana vuvu, ma una vu taun go
ra umana virua upi diat a laun. 10 Ma iau ga
tata na propet da i ga ve iau, ma ra ubar na
nilaun i ga ruk ta diat, ma dia ga laun, ma
dia ga tur ma ra kau i diat, a ngala na kor na
tarai na vinarubu.
11 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, go
ra umana ur diat ra tarai Israel par; dia biti,
Ra umana uru i vevet dia dala, ma kaveve
ninunuk ung i panie; di vamutue vakakit
avet. 12 Damana una tata na propet, ma una
biti ta diat: Ra Luluai God i biti dari: Ea,
ina papa kavava umana babang na minat,
ma ina vatut avat kaugu tarai kan kavava
umana babang na minat; ma ina agure tar
avat tadav ra gunan Israel. 13 Ma ba ina ga
papa kavava umana babang na minat, ma
ba ina ga vatut avat kaugu tarai kan kavava
umana babang na minat, avat a nunure ba
iau ra Luluai. 14 Ma ina varuk ra Tulungeagu
ta vavat, ma avat a laun, ma ina vaki avat ta
kavava gunan iat, ma avat a nunure ba iau
ra Luluai iau tar tatike, ma iau tar pait ia, ra
Luluai i biti.

A tinata na propet ba Iuda ma Israel dir a ki guvai mulai

15 A tinata kai ra Luluai i ga tadav mule
iau, ma i biti: 16 Ma u, natu i ra tutana, una
tak pa ta ik a pal a davai, ma una tutumu
tana, Ure Iuda ma ure ra umana talaina ta
ra tarai Israel; ma una tak pa bula ta ik a
pal a davai, ma una tutumu tana, Ure Iosep,
nina ra buka kai Epraim, ma ure ra umana
talaina ta ra tarai Israel; 17 ma una vatur
varpakane dir, upi dir a kopono ko ta ra
limam. 18 Ma ba kaum tarai dia tir u dari,
Dave, pa una vateten avet ure ra kukurai go
dir? 19 Una biti ta diat: Ra Luluai God i biti
dari: Ea, ina tak pa ra davai kai Iosep, nina
i ki ta ra lima i Epraim, ma ra umana vuna
tarai Israel nina dia talaina me; ma ina vung
varurungane ma ra davai kai Iuda, upi dir a
varpetep, ma dir a tikai ka ta ra limagu.
20 Una vatur nam ra ura davai nina ba u
ga tutumu ta dir ta ra luaina mata i diat,
21 ma una biti ta diat: Ra Luluai God i biti
dari: Ea, ina tak pa ra tarai Israel kan ra
umana Tematana, nina ba di ga korot vue
diat tar tana, ma ina kap varurue diat kan
ra umana matana vuvu, ma ina agure tar
diat ta kadia gunan iat; 22 ma ina vi guve diat
upi a kopono tarai ta ra gunan, ma ta ra
lualuana Israel; ma tikai ka ra king na kure
diat; pa diat a ura vuna tarai mulai, ma pa
da tibe varbaiane mule diat upi ta ura vuna
gunan. 23 Pa diat a vabilak mule diat iat ma
kadia lavur tabataba, ma kadia lavur magit
na milmilikuan, ma kadia lavur varpiam;

ina valaun diat kan kadia lavur varpiam
nina dia ga rara tana, ma ina vagomgom
diat; ma diat kaugu tarai, ma iau kadia God.
24 Ma kaugu tultul David na king pire diat;
ma kadia ta kopono tena varbalaurai ka;
diat a mur kaugu umana varkurai, ma diat
a torom ta kaugu lavur vartuluai, ma diat
a pait diat. 25 Ma diat a ki ta ra gunan
nina iau ga tabar kaugu tultul Iakob me, a
gunan nina ba ra umana tama i vavat dia
ga ki tana; diat a ki vatikai tana, diat ma
ra umana natu i diat, ma ra umana tubu i
diat; ma kaugu tultul David na luluai pire
diat pa na mutu. 26 Tika na magit bula, ina
pait ra kunubu na malmal ma diat, nina ba
na tur tukum; ina vaki diat ta ra gunan,
ma ina vapealane diat, ma ina page kaugu
pal i gomgom livuan ta diat, ma na tur
tukum. 27 Ina bang pire diat; ma iau kadia
God boko, ma diat boko kaugu tarai. 28 Ma
ra umana Tematana diat a nunure ba iau ra
Luluai nina i pilak vaire Israel, ba kaugu pal
i gomgom na tur livuan ta diat pa na mutu.

38

A tinata na varvabilak ure Gog

1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau,
ma i biti: 2 Natu i ra tutana, una lingan tadav
Gog, maro ra gunan Magog, ra luluai Ros,
Mesek ma Tubal, ma una tata na propet ure,
3 ma una biti: Ra Luluai God i biti dari: Iau
tar tut ure u. Gog,, ra luluai Ros, Mesek
ma Tubal; 4 ma ina pukue u, ma ina vung ra
kono ta ra kabem, ma ina al vairop vue u,
ma kaum tarai na vinarubu par, ra umana
os, ma ra tarai dia ki ra os, nina dia mamar
ma kadia umana vargal par, a ngala na kor,
ma tikatikai na kap ra ongaongoi ma ra
ramravit ma ra pakat na vinarubu; 5 diat
maro Persia, Kus ma Put dia ki varurung;
diat par dia kap ra ramravit ma ra kere na
vinarubu; 6 Gomer ma kana ngala na kor; a
tarai Togarma ta ra matana labur aro iat,
a ngala na kor; mangoro na vuna tarai dia
varait ma u. 7 Una vaninara, maia, una ki
na vaninara, avat ma kaum lavur loko na
tarai nina ava ki varurung, ma una mono
bat diat.

8 Ba na par mangoro na bung, da oro pa
u; ta ra umana kilala namur boko una tut
ure ra gunan nina di ga kamare vue ma di
ga tar vatut mule, a tarai nina di ga kap
varurue diat kan ra umana vuna tarai, ma
dia ki ta ra gunan na lualuana Israel, nina
i ga kapakapana; ma go a tarai nina di ga
kap varurue diat papa mamaina limlivuan
ta ra umana vuna tarai dia ki bulu tana.
9 Una vana, ma una pot da ra ngala na bata,
ma una tuba ra gunagunan ma kaum ngala
na kor, ma ra umana vuna tarai nina ava
varagur ma diat, da ra bakut na bata.

10 Ra Luluai God i biti dari: A nuknuk
na arikai ta ra nuknukim ta nam ra bung,
ma una mal vaninare ra kaina nga nina ba
una mur ia; 11 ma una biti: Ina tut ure ra
gunan nina ba pa dia ga liplip bat kadia
lavur pia na pal; ina vana tadav diat dia ki
na malmal, ma dia ki bulu, diat par nina
dia ki ta ra umana pia na pal nina ba pa
ta liplip i ki kikil diat, ma pa ta banbanu
ta ra umana mataniolo; 12 ma ina tak pa ra
tabarikik ma ra magit na vurbil, ma ina tut
ure ra gunan i ga kapakapana, ma nina i kor
mulai ma ra tarai, ma ure bula ra tarai nina
di ga kap varurue diat kan ra umana gunan
na Tematana, ma go dia ki ta ra livua i ra
gunan ma kadia umana vavaguai ma kadia
tabarikik. 13 Seba ma Dedan, ma ra umana
tena kunukul maro Tarsis ma kana umana
gunan, diat a tir u: Dave, u tar pot vang upi
ra magit na ra varpa? U tar varurue laka
go kaum tarai upi una kap pa ra magit na
vurbil? Pi una kap vue ra silva ma ra goled,
ra umana vavaguai ma ra tabarikik, pi una
kap ra ngala na magit na ra varpa?

14 Damana, natu i ra tutana, una tata
na propet, ma una biti tai Gog: Ra Luluai
God i biti dari: Ta ra bung ba kaugu tarai
Israel dia ki bulu, dave, pa una kapa tana?
15 Ma una vana kan kaum gunan aro iat
ta ra matana labur, avat ma mangoro na
vuna tarai, avat a ki ta ra umana os, a
ngala na kor, a vana rurung na loko na
tarai na vinarubu; 16 ma una tadav kaugu
tarai Israel da ra gobol a bakut i turup ra
gunagunan; ma ta ra e namur, ina vatut u
ure kaugu gunan upi ra umana Tematana
diat a nunure iau, ba ina vaarike kaugu lia
na kini tam, Gog, ta ra luaina mata i diat.

17 Ra Luluai God i biti dari: U laka nina
ba iau ga varvai lua ure tai kaugu umana
tultul, ra umana propet Israel, nina dia ga
varvai na propet ure mangoro na kilala, ba
ina vatut u ure diat? 18 Ma ta nam ra bung ba
God na tut ure ra gunan Israel, ra Luluai God
i biti, kaugu kankan na karangap. 19 Maia,
ta kaugu niongor ma ra malamalapang i

kaugu kankan iau biti: A dovotina a ngala
na guria na tadav ra gunan Israel ta nam
ra bung; 20 ma ra umana en ara na ta, ma
ra umana beo liuliu, ma ra umana leing ta
ra pui, ma ra lavur mangana dia kakakao
ta ra pia, ma ra tarai par ta ra rakarakan a
gunagunan, diat a dadadar ure kaugu pinot,
ma da vue pukue ra umana luana, ma ra
umana ar diat a takopo, ma ra umana liplip
na vat par diat a bura uro ra pia. 21 Ma
ina vartuluai upi ra pakat na vinarubu ure,
ta kaugu lavur luana, ra Luluai God i biti;
ma diat a pakat vargilgiliane diat ma kadia
umana pakat na vinarubu. 22 Ma ina bali ia
ma ra kaina minait ma ra vardodoko; ma
ina taun diat ma kana ngala na kor, ma
ra umana vuna tarai dia varagur me, ma
ra ngala na lovon, ma ra umana ngala na
bata na vatvat, a iap ma ra pakar. 23 Ma ina
vaarike ra dekdekigu ma kaugu lia na kini
ta ra luaina mata i ra umana Tematana; ma
diat a nunure ba iau ra Luluai.

39

1 Ma u, natu i ra tutana, una tata na
propet ure Gog, ma una biti: Ra Luluai God i
biti dari: Ea, iau tar tut ure u, Gog, ra luluai
Ros, Mesek ma Tubal; 2 ma ina pukue u, ma
ina rap lue u, ma una vana kan ra pakana
aro iat ta ra matana labur, ma ina ben pa
u tar ta ra umana lualuana Israel; 3 ma ina
kita vue kaum panak kan ra mairam, ma ina
vabura vue ra umana pu kan ra limam tuna.
4 Una virua ta ra umana lualuana Israel, avat
ma kaum ngala na kor, ma ra umana vuna
tarai nina dia varagur ma u; ma ina tul tar
u pire ra lavur mangana beo, a umana lup
virua, ma ra umana leing maro ra pui pi
diat a en u. 5 Una virua ta ra bala na vura,
tago iau ga biti damana, ra Luluai God i biti.
6 Ma ina tulue ra iap taun Magog, ma taun
diat dia ki bulu ta ra umana gunan ra valian;
ma diat a nunure ba iau ra Luluai. 7 Ma ra
lia na iangigu na rararang livuan ta kaugu
tarai Israel; ma pa ina nur tar diat upi diat
a vabilak mule ra gomgom na iangigu; ma
ra umana Tematana diat a nunure ba iau ra
Luluai, ra Lia Kakit tai Israel.

8 Ea, na vut boko, ma da pait ot pa ia, ra
Luluai God i biti; go iat ra bung nina iau ga
varvai lua ure.

9 Ma diat nina dia ki ta ra umana pia na
pal Israel diat a irop ma diat a vaulung ra iap
ma kadia umana vargal, ra umana ramravit
ma ra umana ongaongoi, ra umana panak
ma ra umana pu, ma ra umana ram, ma ra
umana rumu, ma diat a vaulung ra iap ma
diat ta lavurua na kilala; 10 pa diat a kap ra
davai maro ra pui, ma pa diat a mut ta na
aro ra lokor, tago diat a vaulung ra iap ma
ra lavur vargal; ma diat a rara pa ta nam diat
nina dia ga rara pa pire diat, ma diat a long
diat dia ga long pire diat, ra Luluai God i biti.

11 Ma ta nam ra bung ina tul tar ra pia
na pupunang pire Gog aro Israel, nina ba
ra male Abarim ta ra papar a taur ta ra Ta
Mat; ma pa ta na na vana alalu tana; ma diat
a punang Gog ma kana ngala na kor abara,
ma diat a vaiang ia ba, Ra male kai ra kor
Gog. 12 Ma ra tarai Israel diat a varvakai ma
ra punang kadia umana virua a lavurua na
gai, upi diat a vagomgom ra gunan. 13 Ma
ra tarai par ta ra gunan diat a punang diat;
ma na da ra vakilang pire diat ta nam ra
bung ba ina vaarike kaugu minamar tana,
ra Luluai God i biti. 14 Ma diat a tibe ta
umana tutana, ma diat a vana alalu vatikai
ta ra gunan, ma diat a tikan upi ra uru i diat
dia virua, upi da vagomgom ra gunan; diat
a tur pa go ra tinikan ba i par ra lavurua na
gai. 15 Ma ba dia vana alalu ra gunan ma dia
na tadav ta ur i ta tutana diat a vakilang ia,
ma ra umana tena pupunang diat a punang
ia ta ra male kai ra kor Gog. 16 (A pia na
pal Amona i ki bula abara.) Damana diat a
vagomgom ra gunan.

17 Ma u, natu i ra tutana, ra Luluai God i
biti dari: Una tata pire ra lavur mangana
beo, ma pire ra lavur mangana leing aro ra
pupui, ma una biti ta diat: Avat par, avat
a mai, avat a pot maro ra umana matana
vuvu tadav kaugu tinabar nina iau vaninare
ure avat, a ngala na tinabar arama ta ra
umana luana Israel, ma avat a en ra kirip ma
avat a mome ra gap. 18 Avat a en ra vio i ra
umana rangrang, ma avat a mome ra gapu
i ra umana luluai mamati ra pia, ra umana
sip, ra umana nat na sip, ma ra umana me,
ma ra umana bulumakau, diat par ra umana
tubu na vavaguai maro Basan. 19 Avat a en
ra bira, ma avat a mome ra gap, ta kaugu
tinabar nina iau ga vaninare ure avat, tuk
tar avat a maur. 20 Ma avat a ki ta kaugu
vatar, ma avat a maur ma ra umana os ma
diat dia ki ta diat, ma ra umana rangrang
na tutana, ma ra tarai na vinarubu par, ra
Luluai God i biti.

21 Ma ina vaki kaugu minamar livuan ta
ra umana Tematana, ma ra lavur Tematana

diat a gire kaugu varkurai nina iau ga pait
ia, ba iau ga vung ra dekdek na limagu
taun diat. 22 Ma papa ta nam ra bung ra
tarai Israel diat a nunure ba iau ra Luluai
kadia God. 23 Ma ra umana Tematana diat
a nunure ba ra tarai Israel dia ga vana ta
ra gunan na vilavilau ure kadia varpiam,
ma iau ga ive ra matagu kan diat ure kadia
varpiam piragu; ma iau ga nur tar diat ta
ra lima i kadia umana ebar upi diat a virua
ta ra pakat na vinarubu. 24 Iau ga ive ra
matagu kan diat, ma iau ga kure bali diat
ure kadia dur na mangamangana ma kadia
umana varpiam.
25 Ma ra Luluai God i biti dari: Go ina
vatalil Iakob kan ra kini na vilavilau, ma
ina mari ra tarai Israel par, tago iau ngarao
ure ra lia na iangigu. 26 Ma diat a kap kadia
vavirvir, ma kadia umana varpiam nina dia
ga pait ia piragu, ba diat a ki bulu ta kadia
gunan, ma pa ta na na vaburut diat, 27 ba
ina ga ben vatalil mule diat kan ra umana
vuna tarai, ma ina ga kap varurue diat kan
ra umana gunagunan kai kadia umana ebar,
ma ina vaarike kaugu lia na kini ta diat ta ra
luaina mata i mangoro na Tematana. 28 Ma
diat a nunure ba iau ra Luluai kadia God,
tago iau iat iau ga tulue diat ta ra gunan
na vilavilau, ma iau iat iau ga kap varurue
diat tar ta kadia gunan iat; ma pa ina vana
balakane mule diat; 29 ma pa ina ive mule
ra matagu kan diat; tago iau tar lolonge ra
Tulungeagu taun ra tarai Israel, ra Luluai
God i biti.

40

A ninana kai ra propet ure ra pal na vartabar

1 Ba ave ga ki ta ra gunan na vilavilau a
ura vinun ma a ilima na kilala, ma i ga a
vinun ma a ivat na kilala papa di ga kamare
vue ra pia na pal, ta ra bung a vinun ta ra
turpai ra kilala, a lima i ra Luluai i ga ki
taun iau ta nam ra bung iat, ma i ga ben iau
ubara, 2 ma ta ra ninana kai God i ga agure
tar iau ta ra gunan Israel, ma i ga vung kapi
iau tar ta ra luana i manga tuluai urama,
nina ba ta pal da ra pia na pal i tur tana
ta ra luaina matagu. 3 Ma ba i ga vung kapi
iau abara, iau ga gire ra tutana i ga tur ta
ra mataniolo, ma ra pal a pakana i da ra
palariam gobol, ma i ga vatur vake tika na
kuara ma tika na davai na valavalar ta ra
limana. 4 Ma ra tutana i ga biti tagu: Natu
i ra tutana, una bobo ma ra kiau na matam,
ma una valongor ma ra talingam. ma una
kodop vake ta ra balam nam parika ba ina
vagire u boko me; tago di ga agure u uti pi
una gire ra dari, ma namur una ve ra tarai
Israel ure.

5 Ma iau ga gire tika na liplip na vat i tur
kikil ra pal, ma ra tutana i ga valar ia ma
nam ra davai na valavalar nina ba i ga ki
ta ra limana, ma i ga tika na pokono ma a
papar ra lolovina tana; a tababana tana i ga
da tika na davai na valavalar, ma ra tuluaina
i ga da tika na davai na valavalar.

6 Ma i ga vana papa tar ta ra mataniolo,
nina i tur aro ta ra matana taur, ma i ga
tututua ta ra kakao tana, ma i ga valar ra
kalakalat i ra mataniolo, ma i ga tika na
davai na valavalar. 7 Ma ra umana pal ure
ra monamono a lolovina i diat i ga tika na
davai na valavalar, ma ra tababa i diat i ga
tika na davai na valavalar tikatikai; ma ra
maup livuan ta ra umana pal ure ra mona-
mono i ga tika na pokono ma a malmalikun;
ma ra kalakalat ai ra bala na malamalar i ga
tika na davai na valavalar. 8 I ga valar bula ra
pal na rukruk nina i vatale uina pire ra pal,
ma i ga a ura pokono; 9 ma ra umana tukal
tana dia ga da ra ura malmalikun; ma ra pal
na rukruk i ga vatale uro ta ra pal. 10 Ma go ra
mataniolo, nina i tur aro ta ra matana taur,
a laptikai na pal ure ra monamono tana, a
utul tai tika na papar, ma ta ra utul tai ta
ra papar, ma diat par dia varvarogop; ma
ra umana tukal ta go ra papar ma ta nam
ta ra papar dia varvarogop bula. 11 Ma i ga
valar ra tababa i ra mataniolo, ma i ga a
ura pokono ma a papar; ma ra tababa i ra
ura pagapaga ta ra mataniolo i ga a utul a
pokono ma a malmalikun; 12 di ga pait ta
ik a bakbak ta ra mata i ra umana pal ure
ra monamono, i da tika na malmalikun ta
ra ura papar par; ma ra umana pal ure ra
monamono, kadia lolovina ma kadia tababa
dia ga varvarogop, dia ga tika na pokono
ma a papar tikatikai. 13 Ma i ga valar ra
pal na mataniolo papa ra paparai tika na
pal na monamono tai tika na papar tar ta
ra paparai tika na pal na monamono tai
ta ra tika na papar, ma ra tababana i ga
laptikai na pokono ma a malmalikun; 14 ma
ra pal na rukruk i ga a ilima na pokono a
tababana tana; ma ra pal na rukruk i ga
tur tale ra bala na malamalar. 15 Ma ra pal

na mataniolo, kana lolovina parika, papa
ra turpai ra kalakalat i ra mataniolo tar ta
ra irairop uro ta ra bala na malamalar, i
ga a vinun ma a ura pokono ma a papar.
16 Ra umana mata na kalangar nina di ga
liplip bat diat dia ga ki ta ra umana pal na
monamono, ma ta ra umana maup livuan ta
diat, ma ta ra pal na rukruk bula; ma di ga
mar ra umana tukal ma ra umana mapina
gelep.
17 Ma i ga ben iau tar ta ra bala na gunan,
ma iau ga gire ra umana bagialar ma tika na
nga ure ra paparai ra bala na gunan; a utul
a vinun na bagialar dia ga tur varmur ta ra
papar a nga. 18 Ma ra nga i ga vanavana tar ta
ra umana mataniolo, ma ra tababana tana
i ga tadav ra paparai ra pal na mataniolo,
nina i tur ruk ta ra bala na gunan. 19 Ma i
ga valar ra tababana ta ra bala na gunan,
papa ra irairop tar ta ra bala na gunan tar
ta ra mataniolo ai ra bala na gunan aro iat;
i ga a ura vinun ma a ilima na pokono ba di
ga valar ia ta ra papar a taur ma ra papar a
labur.
20 I ga valar bula ra lolovina ma ra taba-
bana ta ra pal na mataniolo ta ra papar a
labur. 21 A utul a pal ure ra monamono dital
ga ki tai tika na paparaina, ma ta ra utul tai
ta ra paparaina; ra umana tukal ma ra pal
na rukruk dia ga varogop uka ma diat ta ra
luaina pal na mataniolo, ma i ga a vinun ma
a ura pokono ma a papar kana lolovina, ma
i ga laptikai na pokono ma a malmalikun
ra tababana. 22 Ra umana mata na kalangar,
ma ra pal na rukruk, ma ra umana mapina
gelep tana, dia ga varogop uka ma diat ta ra
luaina pal na mataniolo ta ra matana taur;
ma di tutua tana ta ra kakao nina ba lavurua
na tak keke tana, ma ta ra pal na rukruk di
gigira uro ta ra bala na gunan. 23 Ma tika
na pal na mataniolo tar ta ra bala na gunan
aro iat i vatale ra pal na mataniolo tar ta ra
bala na gunan, ta ra matana labur, ma ta ra
matana taur bula; ma i ga valar ra maup ta
ra bala na gunan papa tai tika na mataniolo
uro tar tai ta ra tikai, ma i ga a ura vinun ma
a ilima na pokono.
24 Namur i ga ben iau tar ta ra matana
taubar, ma iau ga gire tika na pal na matan-
iolo i tur ta ra matana taubar; ma i ga valar
ra umana tukal ma ra pal na rukruk tana;
25 ma ra umana mata na kalangar dia ga ki
tana ma ta ra pal na rukruk tana, dia ga
varogop ma ra umana mata na kalangar ta
ra ura enana mataniolo; ma i ga a vinun ma
a ura pokono ma a papar ra lolovinana, ma
i ga laptikai na pokono ma a malmalikun ra
tababana. 26 Ma di tutua tana ta ra kakao
nina ba lavarua na tak keke tana, ma ta ra
pal na rukruk di gigira uro ta ra bala na
gunan; ma ra umana mapina gelep dia ga
mar ra umana tukal ta ra ura paparaina.
27 Ma tika na pal na mataniolo tar ta ra bala
na gunan aro iat i ga vatale uro ta ra matana
taubar; ma i ga valar ra maup ta ra bala na
gunan papa tai tika na mataniolo uro tar tai
ta ra tikai ta ra matana taubar, ma i ga a ura
vinun ma a ilima na pokono.
28 Ma i ga ben iau tar ta ra bala na gunan
aro iat, amir ga olo ta ra mataniolo ta ra
matana taubar; ma i ga valar ra pal na
mataniolo ta ra matana taubar; 29 ma ra
umana pal ure ra monamono tana, ma ra
umana tukal tana, ma ra pal na rukruk tana,
dia ga da nam diat tai ta ra tika na pal na
mataniolo; ma ra umana mata na kalangar
dia ga ki tana ma ta ra pal na rukruk bula,
ma i ga a vinun ma a ura pokono ma a papar
kana lolovina, ma i ga laptikai na pokono
ma a malmalikun ra tababana. 30 A mata
palpal tana, i ga laptikai na pokono ma a
malmalikun kana lolovina, ma i ga tika na
pokono ma a malmalikun ra tababana; 31 ma
ra pal na rukruk i ga vatale ta ra bala na
gunan; ma ra umana mapina gelep di ga
mar ra umana tukal me; ma di tutua tana ta
ra kakao nina ba lavutul na tak keke tana.
32 Ma i ga ben iau tar ta ra bala na gunan
aro iat ta ra papar a taur, ma i ga valar ra
pal na mataniolo; 33 i ga valar ra umana pal
ure ra monamono, ma ra umana tukal, ma
ra pal na rukruk tana, dia ga da nam diat tai
ta ra tika na pal na mataniolo; ma ra umana
mata na kalangar dia ga ki tana ma ta ra
pal na rukruk tana; ma i ga a vinun ma a
ura pokono ma a papar kana lolovina, ma i
ga laptikai na pokono ma a malmalikun ra
tababana. 34 Ma ra pal na rukruk i ga vatale
ta ra bala na gunan; ma ra umana mapina
gelep di ga mar ra umana tukal me, ta go ra
papar ma ta nam ta ra papar; ma di tutua
tana ta ra kakao nina ba lavutul na tak keke
tana.
35 Ma i ga ben iau tar ta ra pal na matan-
iolo i ki ta ra papar a labur, ma i ga valar
ia; 36 ma i ga valar ra umana pal ure ra
monamono, ma ra umana tukal, ma ra pal
na rukruk tana, ma dia ga da nam diat tai ta

ra tika na pal na mataniolo; ma ra umana
mata na kalangar dia ga ki tana; ma i ga a
vinun ma a ura pokono ma a papar kana
lolovina, ma i ga laptikai na pokono ma a
malmalikun ra tababana. 37 Ma ra pal na
rukruk i ga vatale ta ra bala na gunan; ma
ra umana mapina gelep di ga mar ra umana
tukal me, ta go ra papar ma ta nam ta ra
papar; ma di tutua tana ta ra kakao nina ba
lavutul na tak keke tana.

38 Ma tika na bagialar i ga tur pire ra
umana tukal ta ra mataniolo; ma di ga
vagomgom ra tinabar di tuntun tar ia tana.
39 Ma ra ura vatar dir ga tur ta ra ura
paparai ra pal na rukruk ta ra mataniolo,
upi da doko ra tinabar di tuntun tar ia ma
ra tinabar na varporong ma ra tinabar na
nirara ta diat. 40 Ma ta ra mataniolo ta ra
papar a labur, ta ra pakana di koko rikai
tana, ra ura vatar dir ga ki; ma ta ra urua
bula dir ga ki tai ta ra paparai ra mataniolo.
41 A ivat na vatar dia ga ki tai tika na paparai
ra mataniolo, ma ta ra ivat tai ta ra tika
na paparaina; lavutul na vatar parika nina
di doko ra umana tinabar tana. 42 Ma a
ivat na vatar na vat ure ra tinabar di tun
tar ia dia ga ki, tika na malmalikun ma a
ngungu kadia lolovina tikatikai, ma tika na
malmalikun ma a ngungu kadia tababa, ma
kadia butubut i ga da tika na malmalikun;
ma dia ga vung ra lavur magit tana nina dia
ga doko ra umana tinabar di tun tar diat ma
ra umana enana tinabar me. 43 A bokabokon
kikil ra vatar i ki, ma ra viono ure ra tinabar
i ki ta ra umana vatar.

44 Ma ta ra bala na gunan aro iat, maravai
ta ra mataniolo, ra ura bagialar dir ga tur,
tikai i ki pire ra mataniolo ta ra matana
labur, ta ra papar i vatale ra matana taubar,
ma ta ra tikai i ki pire ra mataniolo ta
ra matana taubar, ta ra papar i vatale ra
matana labur. 45 Ma i ga biti tagu: Go ra
bagialar ta ra papar a taubar di vaki ia ure ra
umana tena tinabar nina dia balaure ra pal;
46 ra bagialar ta ra papar a labur di ga vaki ia
ure ra umana tena tinabar nina dia balaure
ra uguugu na vartabar; nina ba ra umana
natu i Sadok, nina ba di ga.pilak pa diat kan
ra vuna tarai Levi pi diat a kakari marave ra
Luluai pi diat a kudakudar pirana.

47 Ma i ga valar ra bala na gunan aro iat,
ma i ga a ura vinun ma a ilima na pokono
kana lolovina, ma i ga a ura.vinun ma a
ilima na pokono ra tababana tana; ma ra
uguugu na vartabar i ga tur na lua ta ra pal.

48 Ma i ga ben pa iau tar ta ra mata na pal
i gomgom, ma i ga valar ra lavur tukal par
tana ta ra ura paparaina, ma i ga da tika na
pokono ma a malmalikun ta go ra papar, ma
tika na pokono ma a malmalikun ta nam ta
ra papar; ra tababa i ra matakilalat i ga da
ra utul a pokono ma a papar, ma ra paparai
ra matakilalat i ga a utul a malmalikun. 49 Ra
tababa i ra mata na pal i ga a utul a pokono,
ma kana lolovina i ga a ilima na pokono; di
tutua tana ta ra kakao nina ba a vinun na
tak keke tana; ma ta ura pagapaga dir ga tur
pire ra ura tukal ai ra matakilalat ta ra ura
paparaina.

41

1 Ma i ga ben varuk iau ta ra pal i gomgom,
ma i ga valar ra tukal ta ra ura papar; kadir
butubut i ga tika na pokono ma a papar
tikatikai. 2 Ra tababa i ra matakilalat i ga
a ura pokono ma a papar; ma ra paparai
ra matakilalat i ga da tika na pokono ma a
malmalikun; i ga valar ra pal i gomgom ma
kana lolovina i ga a vinun na pokono, ma ra
tababana i ga a ilima na pokono.

3 Ma i ga olo, ma i ga valar ra ura tukal
ta ra matakilalat, ma kadir butubut i ga
da ra papar tikatikai; ma ra tababa i ra
matakilalat i ga tika na pokono ma a papar,
ma ra paparai ra matakilalat i ga da tika na
pokono ma a utul a malmalikun ta ra ura
papar tikatikai. 4 Ma i ga valar ra pakana
aro iat, ma ra lolovinana i ga da ra ilima na
pokono, ma ra tababana i ga da ra ilima na
pokono; ma i ga biti tagu: Go iat ra pal i
gomgom kakit.

5 I ga valar ra papar a pal, ma kana
butubut i ga tika na pokono ma a papar; ma
ra umana bagialar nina dia ga tur varmur
ta ra papar a pal, ra tababa i diat i ga tika na
pokono tikatikai. 6 Ma ra utul a pal vartaun
dital ga ki, ma ra utul a vinun na bagialar
dia ga ki ta dital tikatikai; ma dia ga tur
bokon tar ta ra papar a pal, ma pa dia ga ruk
ta ra papar a pal. 7 Ma i ga ngala vanavana
ra tababa i ra utul a pal vartaun ba dital ga
tuluai vanavana; ba ta tikai i kao tar ta ra
pal arama liu iat, i kao lua tar boko ta nina
ra pal i ki livuan. 8 Ma iau ga gire bula tika
na ruarua i ga vana kikil ra pal i gomgom,
ma i ga ki arama kan ra pia tika na pokono

ma a papar, ma ra luaina utul a vinun na
bagialar dia ga ki tana. 9 Ma ra papar a pal
ta ra umana bagialar nina i vatale ra bala
na gunan aro iat, kana butubut i ga da tika
na pokono ma a malmalikun; ma ra pakana
ruarua nina i ga lul ak i ga da tika na pokono
ma a malmalikun; 10 ma ra pakana ta ra bala
na gunan aro iat nina i vatale uina tar ta
ra ruarua i lul ak, i ga a ilima na pokono.
11 Ma ra ura banbanu ai ra umana bagialar
di lupa tar dir uina tar ta ra pakana ruarua
i lul ak, ta tika na banbanu di lupa tar ia uro
ta ra matana labur, ma ta ra tikai uro ta ra
matana taubar, ma ra pakana ruarua i ga lul
ak i ga da tika na pokono ma a malmalikun.

12 Ma ra pal nina i ga tur aina ra matana
taoai ta ra pal i gomgom a tababana i ga a
vinun ma lavurua na pokono ma a papar,
ma ra lolovinana i ga a ura vinun ma a
ura pokono ma a papar, ma ra butubut i ra
papar a pal tana i ga tika na pokono ma a
malmalikun. 13 I ga valar ra pal i gomgom,
ma ra lolovinana i ga a ura vinun ma a ilima
na pokono; ma ta bala na gunan aro iat ma
ra pal nina i ga tur ta ra matana taoai, ma ra
ura papar a pal tana, a lolovinana i ga a ura
vinun ma a ilima na pokono; 14 ma ra bala na
gunan aro iat, nina i ga tur aina ra matana
taur ta ra pal i gomgom, i ga a ura vinun ma
a ilima na pokono.

15 Ma i ga valar ra pal nina i ga tur aina
ra matana taoai ta ra pal i gomgom, ma ra
maup livuan tana ma ra pal i gomgom, ma
ra papar a pal, ma i ga a ura vinun ma a
ilima na pokono. Di ga vung ra pal a bakut
ta ra pal i gomgom, ma ra pakana i gomgom
kakit, ma ta ra mata na pal, 16 ma di ga taba
ra umana mata na kalangar ta dital. Ma
di ga vapetep tar ra umana pal a davai ta
ra bala na pal i gomgom; di ga vapetep tar
ia papa ra ruarua, ma i ga tuk tar ta ra
umana mata na kalangar, 17 ma arama liu
ta ra umana banbanu; ma i ga tuk tar ta
ra pakana i gomgom kakit. Ma ta ra lavur
papar a pal par ta ra bala na pal i gomgom,
ma ta ra pakana i gomgom kakit, 18 di ga taba
ra malalar i ra umana angelo ma ra umana
gelep, tika na gelep i ga tur livuan ta ra ura
angelo, ma tikatika na angelo a ura pal a
matana tana, 19 a pal a mata i ra tutana i
lingan tar tai tika na gelep, ma ra pal a mata
i ra leon i lingan tar tai ta ra tika na gelep,
ma di ga pait vanavana go kikil ra bala na
pal parika. 20 Ma di ga taba ra umana angelo
ma ra umana gelep papa ta ra ruarua, ma i
ga tuk tar aina liu ta ra ul a banbanu. 21 Ra
ura tukal i ra matakilalat ai ra pal i gomgom
di ga ka mal dir ma ra umana paparai dir
dia ga varvarogop; aina na lua ta ra pakana
i gomgom kakit tika na magit i ga ki 22 nina
i ga papait na vardada ma ra uguugu na
vartabar di ga pait ia ma ra davai, ma ra
tuluaina i ga a utul a malmalikun, ma ra
lolovinana i ga tika na papar; ma ra umana
nguna tana, ma ra bitina, ma ra umana
paparaina di ga pait ia ma ra davai; ma i ga
biti tagu: Go ra vatar di ga vagomgom ia ure
ra Luluai.

23 Ma a uraura banbanu ure ra pal i gom-
gom, ma ure bula ra pakana i gomgom
kakit. 24 Tikatika na banbanu di ga pait ia
ma ra ura pal a davai, ma tikatika na pal a
davai i ga tavurvuru; 25 ma ta ra banbanu ai
ra pal i gomgom di ga taba ra umana angelo
ma ra umana gelep da nam di ga taba ta ra
umana papar a pal; ma di ga pait ra bakbak
i lul ak ma ra davai bat ra matakilalat i ra
mata na pal; 26 ma di ga taba ra umana mata
na kalangar ma ra umana gelep ta ra ura
paparai ra mata na pal.

42

1 Ma i ga ben iau uro ta ra balana gunan
ta ra mataniolo ta ra matana labur tar ta ra
umana bagialar nina dia ga tur varnga ta
ra olaolo, nina i vatale tar ta ra paparai ra
pal uro ta ra matana labur. 2 Kadia lolovina
i ga a ura vinun ma a ilima na pokono,
ma ra tababa i diat i ga a vinun ma a ura
pokono ma a papar. 3 Dia ga ki livuan ta
ra bala na gunan aro iat ma ra ruarua ai
ra bala na gunan, ma a ura olaolo dir ga
ki ta ra vautuluna pal vartaun, ma dir ga
tur vartalai; 4 ma tika na olaolo nina di ga
olo tana ta ra bala na gunan aro iat, i ga
bolo aina na lua ta ra umana bagialar, ma
i ga a ura pokono ma a papar ra tababana,
ma i ga a ura vinun ma a ilima na pokono
ra lolovinana, ma di ga lupa tar ra umana
banbanu ai ra umana bagialar nina dia ga
tur ta ra matana labur ta nam ra olaolo. 5 Ra
umana bagialar ta ra vautuluna pal vartaun
dia ga ikilik ta diat ta nam ra luaina ma
ra vauruana pal vartaun, tago ra olaolo i
ga vaikilik diat. 6 Tago di ga pait diat ta
ra utul a pal vartaun, ia kaka pa ta tukal

ure diat da ra umana bagialar ta ra bala
na gunan; di ga vaikilik ra vautuluna pal
vartaun ma pa i ga vardada ma ra luaina ma
ra vauruana pal vartaun. 7 Ra papar a pal ai
ra umana bagialar nina i vatale ra bala na
gunan i ga a vinun ma a ura pokono ma a
papar ra lolovinana. 8 Tago ra lolovina i ra
umana bagialar nina dia ga vatale ra bala na
gunan i ga a vinun ma a ura pokono ma a
papar ika, ma dia tur vartalai ma ra umana
bagialar nina dia ga a ura vinun ma a ilima
na pokono kadia lolovna, ma nina dia ga
vatale ra bala na gunan aro iat. 9 Ma ra pia
ta go ra umana bagialar, ra mataniolo i ga
ki, nina i vatale ra matana taur, ma nina di
ga olo tar ta ra umana bagialar tana kan ra
bala na gunan.

10 Ma ta ra matana taubar, ta ra papar i
vatale ra bala na gunan aro iat ma ra pal
i gomgom, ra umana bagialar dia ga ki,
11 ma ta olaolo i ga bolo na lua ta diat. Dia
ga vardada ma ra umana bagialar nina dia
vatale ra matana labur; kadia lolovina ma
ra tababa i diat, ra umana mataniolo ma
ra minamal ta diat, ma ra umana banbanu
dia ga varogop me, 12 ia kaka dia ga vatale
ra matana taubar. Ta ra ngu na olado di
ga pait ra matakilalat, ma i ga vatale ra
matana taur, ta ra papar di ga olo maro ra
bala na gunan tana. 13 Ma i ga biti tagu:
Ra umana bagialar ta ra matana labur ma
ra matana taubar, nina dia tur vartalai ma
ra pal i gomgom, ra umana gomgom na
pal diat ure ra umana tena tinabar kai ra
Luluai, pi diat a en ra nian i gomgom ta diat;
diat a vung ra umana gomgom na tiniba ta
diat, a tinabar na vuai ra uma, a tinabar na
varporong, ma ra tinabar na nirara; nam
ra pakana i gomgom. 14 Ba ra umana tena
tinabar dia olo tar ta ra bala na gunan aro
iat, i tabu ba diat a irop tar ta ra bala na
gunan gala pa dia vung value kadia umana
gomgom na mal, nina dia kudakudar me
pire ra Luluai, abara; diat a kia vue diat ma
ra umana enana mal, ma namur na topa ia
pi diat a barat ra tarai ta ra bala na gunan.

15 Ba i ga tar valar ot pa ra bala na pal
i gomgom, i ga agure vairop iau ta ra
mataniolo uro ta ra matana taur, ma i ga
valar ra umana paparai ra pia i gomgom
parika ma kana valavalar. 16 Ra paparaina
ta ra matana taur i ga tika na mar ma a ura
vinun ma a ilima na pokono ta ra davai na
valavalar; 17 ra paparaina ta ra matana labur
i ga tika na mar ma a ura vinun ma a ilima
na pokono ta ra davai na valavalar; 18 ra
paparaina ta ra matana taubar i ga tika na
mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono
ta ra davai na valavalar; 19 i ga valar bula
ra paparaina ta ra matana taoai, ma i ga
tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na
pokono ta ra davai na valavalar; 20 i ga valar
ra ivat na paparaina parika. A lolovinana i
ga tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na
pokono, ma ra tababana i ga tika na mar ma
a ura vinun ma a ilima na pokono, ma di ga
liplip kikil ia pi da tibe varbaiane ra magit i
gomgom kan ra magit vakuku.

43

A pal i buka ma ra minamar i ra Luluai

1 Ma namur i ga ben pa iau uro ta ra
mataniolo ta ra matana taur 2 ma ea, ra
minamar i ra God kai Israel i ga arikai kan
ra matana taur; ma ra nilaina i ga da ra
rurunga i ra mangoro na tava alir, ma ra
gunan i ga rarao ma kana minamar. 3 Ma
nam iau ga gire i ga da ra ninana nina iau ga
tar gire ba i ga pot upi na kamare vue ra pia
na pal, ba da nam nina iau ga gire marave
ra tava alir Kebar; ma iau ga bura palar.

4 Ma ra minamar i ra Luluai i ga ruk ta
ra pal i gomgom ta ra mataniolo i tur ta ra
matana taur. 5 Ma ra Tulungen i ga puak
iau tar ta ra bala na gunan aro iat, ma ea,
ra minamar i ra Luluai i ga kor ta ra pal
i gomgom. 6 Ma ba amir ga tur ma nam
ra tutana, iau ga valongore ta tikai i ga
tata piragu kan ra bala na pal i gomgom;
7 ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, kaugu
kiki i ki ta go ra pakana, ma ra ura pal a
kaugu dir ngo ati, ma ina bang tukum ati
pire ra tarai Israel; ma ra tarai Israel pa
diat a vabilak mule ra gomgom na iangigu,
ma kadia umana king bula pata, ma kadia
lotu tadav ra umana tabataba ma ra minat
i kadia umana king, 8 ba kadia kalakalat i
ga ki pire kaugu kalakalat, ma kadia umana
tukal dia ga tur pire kaugu umana tukal, ma
ra papar a pal ika i tur livuan ta ra kubagu
ma ra kuba i diat; dia ga vabilak ra gomgom
na iangigu ma kadia dur na mangamangana
nina dia ga pait ia; damana iau ga kamare
vue diat ta kaugu kankan. 9 Boina ba diat a
vung vaire vue kadia lotu tadav ra umana

tabataba, ma ra minat i kadia umana king,
kan iau, ma ina ki tukum livuan ta diat.

A umana vartuluai ure ra pal ma ra uguugu na vartabar

10 Natu i ra tutana, una vateten ra tarai
Israel ure ra pal i gomgom da di ga valar
ia, upi diat a vavirvir ure kadia manga-
mangana i ga gegagege; 11 ma gala diat a
vavirvir ure ra lavur magit par nina dia ga
pait ia, una vateten bulu diat ure ra malalar
i ra pal i gomgom, a umana rukruk ma ra
umana irairop tana, ma ra umana tinata na
varkurai ma ra umana tinata na vartuluai
ure; ma una tumu vake diat ta ra luaina
mata i diat, pi diat a mur ot pa ra umana
vartuluai, ma diat a pait diat. 12 Go iat ra
varkurai ure ra pal i gomgom; a pakana pia
parika ta ra ul a luana, a pia i gomgom nam.
Go ia ra varkurai ure ra pal i gomgom.
13 Go diat ra umana valavalar ure ra ugu-
ugu na vartabar, ra nga na gap ta ra pa-
parai ra uguugu na vartabar na da tika na
malmalikun ra tababana ma na vana ba da
tika na malmalikun, ma ra bokabokon ta
ra paparaina na da ra ngungu malmalikun;
go iat ra bit a uguugu na vartabar. 14 Da
pait vanavana ra uguugu na vartabar dari:
tika na papar papa ra bitina, tika na pakana
i lul ak da tika na malmalikun na ki; ma
tika na pokono kan go ra pakana i lul ak, ta
enana pakana i lul ak da tika na malmalikun
na ki. 15 Ma ra vat nina i ki arama liu iat
na tuluai da tika na pokono papa nam ra
vauruana pakana i lul ak; ma ra ivat na
ramuna diat a ki taun ia, ma kadia lolovina
na da tika na malmalikun tikatikai. 16 Ra
tavul a iap ta ra uguugu na vartabar na
utul a pokono ra lolovinana ma na utul a
pokono ra tababana; 17 ra vat nina ba go na
tur tana na utul a pokono ma a papar ra
lolovinana ma na utul a pokono ma a papar
ra tababana; ma ra bokabokon kikil ia na
ki, ma na da ra ngungu malmalikun; ma ra
pakana i lul ak ta ra bitina na da tika na
malmalikun ra tababana. Ma ra kakao na
vatale ra matana taur.
18 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, ra
Luluai God i biti dari: Go diat ra umana
vartuluai ure ra uguugu na vartabar ta nam
ra bung ba diat a pait ia, upi diat a tun ra
umana tinabar tana, ma diat a apur ia ma ra
gap. 19 Una tul tar ta nat na bulumakau ure
ra varporong pire ra umana tena tinabar ta
ra vuna tarai Levi, ta ra kuba i Sadok nina
dia tur maravai piragu pi diat a kudakudar
piragu, ra Luluai God i biti. 20 Una tak
pa ta gap tana, ma una kolo ra ivat na
ramuna, ma ra ivat na nguna i lul ak, ma
ra bokabokon kikil ia, upi una vagomgom
ia ma una pait ra varporong ure. 21 Ma una
tak pa ra bulumakau ure ra varporong, ma
da tun ia ta ra pakana di ga tibe ure, ta ra
bala na gunan aro iat. 22 Ma ta ra vauruana
bung una tak pa ta me, a tomotoina ma i
ko kakit, ure ra tinabar na varporong; ma
una vagomgom ra uguugu na vartabar, da
u ga pait ia ma ra bulumakau. 23 Ba na
par ra varvagomgom tana, una tul tar ra
nat na bulumakau i ko kakit, ma ra sip, a
tomotoina ma i ko kakit. 24 Una tul tar dir
a tinabar ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
ra umana tena tinabar diat a lingire ra solt
ta dir, ma diat a tul tar dir a tinabar di tun
tar ia pire ra Luluai. 25 Ma una pait ra dari
ure lavurua na bung; tikatika na bung una
tak pa ta me ure ra tinabar na varporong;
ma da tak pa bula ta bulumakau ma ta sip,
a tomotoina, nina dir ko kakit. 26 Lavurua
na bung diat a pait ra varporong ure ra
uguugu na vartabar ma diat a vagomgom
ia; damana diat a tibe vaire. 27 Ba na par go
ra umana bung, tur pa ia ta ra valavutuluna
bung, ra umana tena tinabar diat a tul
tar kavava umana tinabar di tuntun tar ia,
ma kavava umana tinabar na varmaram,
ta ra uguugu na vartabar; ma dat a ki na
varmaram, ra Luluai God i biti.

44

Diat nina diat a kudakudar ta ra pal na vartabar

1 Ma i ga ben vatalil iau tar ta ra matan-
iolo ure ra pal i gomgom, nina di olaolo tana
ta ra matana taur; ma di ga banu bat ia. 2 Ma
ra Luluai i ga biti tagu: Go ra matakilalat da
banu ia, ma pa da papa ia, ma pa ta tutana
na olo tana, tago ra Luluai ra God kai Israel
i tar olo tana; dumana da banu bat ia. 3 Nina
i luluai, ia kaka na ki ta ra bala na pal na
mataniolo upi na ian ta ra luaina mata i ra
Luluai; na ruk ta ra matakilalat ai ra pal na
rukruk, ma na irop bula tana.
4 Namur i ga ben iau tar ta ra mataniolo
uro ta ra matana labur; ma iau ga gire, ma
ea, ra minamar i ra Luluai i ga kor ta ra
kuba i ra Luluai; ma iau ga bura palar. 5 Ma
ra Luluai i ga biti tagu: Natu i ra tutana,
una kodop vake nam parika una gire ma ra
kiau na matam, ma una valongore ma ra

talingam ra lavur tinata ina ve u tana ure
ra lavur vartuluai ure ra pal i gomgom kai
ra Luluai, ma kana lavur varkurai; ma una
nuk vake ra umana rukruk ma ra umana
irairop ta ra pal i gomgom. 6 Ma una biti
ta ra umana tena varpiam ta ra kuba i
Israel: Ra Luluai God i biti dari: Avat a tarai
Israel, avat a vung vakakit vue kavava bilak
na mangamangana; 7 ava ga ben ra umana
vaira nina pa dia ga mur ra pokakikil ta
ra bala i diat ma ta ra paka i diat bula, ta
kaugu pal i gomgom, ba ava ga vartabar
ma ra agu nian, a bira ma ra gap, upi diat
a vabilak kaugu pal i gomgom. Ava ga
vakaina kaugu kunubu ma go kavava bilak
na mangamangana. 8 Pa ava ga pait kavava
tiniba ure kaugu umana gomgom na magit,
ava ga tibe ra umana vaira pi diat a pait
kavava tiniba ta kaugu pal i gomgom. 9 Ra
Luluai God i biti dari: Pa ta vaira, nina pa i
nunure ra pokakikil ta ra balana ma ra pal a
pakana, ta ra umana vaira nina dia ki livuan
pire Israel, na ruk ta kaugu pal i gomgom.

10 Diat ta ra vuna tarai Levi, nina dia ga
vana vailik kan iau ba Israel i ga vana irai ma
ra lotu tadav ra umana tabataba, diat a puak
ra balbali ure kadia varpiam. 11 Diat a tultul
uka ta kaugu pal i gomgom, diat a balaure
ra umana mataniolo ai ra pal, ma diat a
toratorom ta ra pal i gomgom; diat a doko
ra umana vavaguai ure ra tinabar di tuntun
tar ia, ma ure ra tinabar ure ra tarai, ma diat
a toratorom pire ra tarai tana. 12 Tago dia ga
torom pire ra tarai ta ra mata i kadia umana
tabataba, ma dia ga da ra magit na tutukai
ure ra varpiam tadav ra tarai Israel, damana
iau ga vavalima, ra Luluai God i biti, ba diat
a puak ra balbali ure kadia varpiam. 13 I tabu
ba diat a kakari maravai piragu, pi diat a
pait ra tiniba kai ra tena tinabar, ba pi diat
a tadav kaugu umana gomgom na magit,
ba tadav kaugu umana magit dia gomgom
kakit; diat a puak ra vavirvir ure kadia lavur
bilak na magit nina dia ga pait ia. 14 Ina tibe
diat upi diat a balaure ra pal i gomgom, ma
diat a pait ra lavur papalum tana.

15 Ma ra umana natu i Sadok ta ra vuna
tarai Levi diat a pait ra tiniba na tena
tinabar, tago dia ga balaure kaugu pal i
gomgom ba ra tarai Israel dia ga vana irai
kan iau, diat a kakari maravai piragu pi diat
a kudakudar piragu; diat a tur ta ra luaina
matagu pi diat a tul tar ra bira ma ra gap
tagu, ra Luluai God i biti; 16 diat a ruk ta
kaugu pal i gomgom, ma diat a kakari mara-
vai tadav kaugu vatar, upi diat a kudakudar
piragu, ma diat a varvakai piragu. 17 Ma ba
dia olo ta ra umana mataniolo ai ra bala na
gunan aro iat, diat a mal ma ra mal kumau;
i tabu ba diat a mal ma ra mal di ga pait ia
ma ra ivuna sip, ba dia pait kadia tiniba ta ra
umana pal na mataniolo ai ra bala na gunan
aro iat, ma ta ra bala na kubagu. 18 Diat a
vung ra umana mal na rarau, nina di ga pait
ia ma ra mal kumau, ta ra ulu i diat, ma diat
a ule ra mal na tutana, nina di ga pait ia
ma ra mal kumau, ta ra livua i diat; i tabu
ba diat a mong ma ta mal nina ba na vuna
ta ra mangamangon. 19 Ba diat a irop tar ta
ra bala na gunan, nina ba ra gunan kai ra
tarai, diat a tak vue kadia umana mal nina
ba dia kudakudar me, ma diat a vung diat
ta kadia umana gomgom na pal; ma diat a
kia vue diat ma ra umana enana mal, upi
koko diat a vagomgom ra tarai ma kadia
umana mal. 20 I tabu ba diat a ka vue ra
pepe na ulu i diat, ma i tabu bula ba ra pepe
na ulu i diat na manga lolovina, diat a kut
mal ia ka. 21 Pa ta tika na tena tinabar na
mome ra polo na vuai na vain ba i ruk ta
ra bala na gunan aro iat. 22 Pa diat a taule
ta ua na vavina, ba nina di ga vue; diat a
taule ke ta vavina nina pa i ga taulai boko,
ba ta ua na vavina nina i ga taulai ma ta
tena tinabar. 23 Ma diat a vateten kaugu
tarai ure ra magit i gomgom ba dir enana
varbaiai dave ma ra magit vakuku, upi diat
a nunure ilam ra magit i dur ma ra magit
i gomgom. 24 Ma ta ra vartoto diat a tur
na varkurai, ma diat a mur kaugu umana
tinata na varkurai ba dia varkurai; ma diat
a mur kaugu umana varkurai ma kaugu
umana vartuluai ure kaugu lavur lukara;
ma diat a vangatngat kaugu umana Bung
Sabat. 25 Koko diat a bili ta minat upi diat
a vadur diat iat i tana; ia kaka na topa ia ba
diat a bili ra minat i tama i diat, ba na i diat,
ba natu i diat, a tutana ba ra vavina, ba tura
i diat, ba tai diat nina ba pa i ga taulai, nina
pa dia gomgom tana; 26 ona ta tena tinabar
pa i gomgom damana, na ki pa lavurua na
bung, 27 ma ba i ruk nagam ta ra bala na
gunan aro iat upi na pait kana tiniba, na
tul tar kana tinabar na varporong, ra Luluai
God i biti. 28 Pa diat a vatur vake ta pakana
pia; iau iat ra magit dia kale pa ia; ma koko
avat a tul tar ta tiniba pire diat ta ra gunan

Israel, tago iau iat kadia tiniba. [29] Diat a ian
ta ra tinabar na vuai ra uma, ma ra tinabar
na varporong, ma ra tinabar na nirara; ma
diat a vatur vake ra lavur magit ba ra tarai
Israel dia vagomgom diat. [30] Nam nina i
boina ta ra luaina vuai ra uma ma ra lavur
magit par, ma ra lavur vartabar nina ava
vartabar me, ra umana tena tinabar diat a
vatur vake diat; ma avat a tul tar bula ra
gem i boina ta nam ava pait ia pire ra umana
tena tinabar, upi ra varvadoan na ki taun ra
kuba i vavat. [31] I tabu ba ta tena tinabar na
en ta magit nina i ga mat vakuku, ba di ga
ubu kadakadal ia, a beo ba ta vavaguai.

45

A nga ba di tibe ra gunan tana; ma ra takodo na valavalar

[1] Ma ba ava tibe ra gunan, avat a tibe vaire
ta pakana pi na gomgom ure ra Luluai, na
laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na
vinun na pokono ra lolovinana, ma na ilima
na arip na marmar na pokono ra tababana;
go parika na gomgom. [2] Da tibe ta pakana
pia ta go ure ra pal i gomgom, na tika na
mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono
ra lolovinana, ma na tika na mar ma a ura
vinun ma a ilima na pokono ra tababana,
ma ra maup kikil ia na a vinun ma a urua na
pokono ma a papar ra tababana. [3] Ta go ra
pakana i gomgom una valar ta pakana upi
ra pal i gomgom nina i gomgom kakit na tur
tana; na laptikai na arip ma a ura mar ma a
ilima na vinun na pokono ra lolovinana, ma
na ura arip ma a ilima na mar na pokono
ra tababana. [4] Go na da ra pia i gomgom
kai ra gunan; ra umana tena tinabar, nina
dia kudakudar ta ra pal i gomgom, ma nina
dia kakari maravai pire ra Luluai upi diat a
toratorom tana, diat a ki tana; a kubakuba
i diat na tur tana, ma ra pia i gomgom ure
ra pal i gomgom na ki tana. [5] Ma ra ngungu
i tur valili, nina ra lolovinana i laptikai na
arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na
pokono, ma ra tababana a ura arip ma a
ilima na mar na pokono, da tibe ure ra tarai
Levi, nina dia pait kadia tiniba ta ra pal na
vartabar; diat a vatur vake ure kadia gunan,
ma diat a pait ra kubakuba i diat tana. [6] Ma
da tibe ta pakana pia ure ra pia na pal, ma
na varlangunai ma ra pia i gomgom; na
laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na
vinun na pokono ra lolovinana, ma na tika
na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun
na pokono ra tababana; go kai ra tarai Israel
parika.
[7] Nina i luluai na vatur vake ra pia parika
nina i varlangunai ta ra matana taur ma ra
matana taoai ta ra pia i gomgom ma ta ra
gunan kai ra pia na pal; kana lolovina na
varogop ma ra lolovina kai ra tiniba kai tika
na vuna tarai, papa aro tai tika na langun
ma tuk tar uro tai ta ra langun. [8] Na vatur
vake go upi kana ta ra gunan Israel. Pa ta
luluai na ki taun kaugu tarai ta ra umana
kilala namur; diat a tibe ra gunan pire ra
tarai Israel da ra umana vuna tarai.
[9] A Luluai God i biti dari: Avat a umana
luluai Israel, avat a ngo; na par ra vavaranai
ma ra nilong, ma avat a pait ra umana
takodo na varkurai, ma koko avat a okole
vue kaugu tarai, ra Luluai God i biti. [10] Avat
a vung ra umana takodo na valavalar, a
takodo na epa* ma ra takodo na valavalar
na polo. [11] A epa ma ra valavalar na polo
dir a varogop ure kadir valavalar; a vinun
na valavalar na polo na da tika na omer,†
ma ra vinun na epa na da tika na omer; ra
omer iat ia nam ra valavalar diat a valar ra
umana valavalar me. [12] Tika na valavalar na
mamat na varogop ma ra vinun ma laptikai
na gram (a ngungu auns); ma ra utul a
valavalar dital a ki ta ra ngala na mamat: a
vinun na mamat, a ura vinun ma a ilima na
mamat, ma ra vinun ma a ilima na mamat;
upi a ilima na vinun na mamat parika.

A umana tinabar ma ra umana lukara
(Niir 12:1-20; Levi 23:33-43)

[13] Go ra totokom avat a tul tar ia; tika na
valaptikaina pakana ta ra epa kan tikatika
na omer na vit, ma tika na valaptikaina
pakana ta ra epa kan tikatika na omer na
barli; [14] ma ra totokom ure ra dangi na dari,
tika na vavinun na pakana ta ra valavalar
na dangi kan tikatika na omer (a omer i
varogop ma ra vinun na valavalar na dangi);
[15] ma ure a ura mar na sip ta ra kikil na
sip kai ra tarai Israel, da totokom ma tika
na nat na sip; go diat ure ra tinabar na
vuai na uma, a tinabar di tuntun tar ia,
ma ra tinabar na varmaram, upi da pait ra
varporong ure diat, ra Luluai God i biti. [16] A
tarai par ta ra gunan diat a tul tar go ra

* 45:10: A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs. † 45:11: A omer ia ra valavalar ure ra mangana nian, varogop ma ra utul ma ngungu na beg na lama.

totokom pire ra luluai kai Israel. [17] Ma ra
luluai iat na tul tar ra tinabar di tuntun
tar ia, ma ra tinabar na vuai na uma, ma
ra tinabar na nimomo, ta ra umana lukara
kai Israel, ra lukara na kalamana gai ma
ra lukara na Bung Sabat; ia iat na tul tar
ra tinabar na varporong, ma ra tinabar na
vuai na uma, ma ra tinabar di tuntun tar ia.
ma ra tinabar na varmaram, upi da pait ra
varporong ure ra tarai Israel.

[18] Ra Luluai God i biti dari: Ta ra luaina
bung ta ra luaina gai una tak pa tika na nat
na bulumakau, a tomotoina ma i ko kakit,
ma una vagomgom ra pal i gomgom. [19] Ra
tena tinabar na tak pa ra gapu i ra tinabar
na varporong, ma na kolo ra ura tukal ai
ra matakilalat i ra pal i gomgom me, ma
ra ivat na nguna ta ra pakana i lul ak ta ra
uguugu na vartabar, ma ra umana tukal ta
ra mataniolo ta ra bala na gunan aro iat.
[20] Una pait mule go ta ra valavuruana bung
ta ra gai, ure diat dia ga pait ra nirara ma
ra tuptup; damana avat a pait ra varporong
ure ra pal i gomgom. [21] Ta ra bung a vinun
ma a ivat ta ra luaina gai avat a pait ra
bolo lake, ma avat a lukara tana lavurua na
bung; avat a en ra gem nina ba pa i leven.
[22] Ta nam ra bung ra luluai na vaninare ta
bulumakau ure ra tinabar na varporong ure
ia iat ma ure ra tarai par. [23] Ta ra bungbung
parika ta nam ra lavurua na bung dia lukara
tana, na vaninare lavurua na bulumakau,
ma lavurua na sip, ra umana tomotoina ma
dia ko kakit par, ure ra tinabar di tuntun
tar ia pire ra Luluai, ma tika na me, a
tomotoina, ure ra tinabar na varporong.
[24] Na tul tar bula ra tinabar na vuai na uma,
tika na epa ure tikatika na bulumakau, ma
tika na epa ure tikatika na sip, ma tika na
valaptikaina pakana valavalar na dangi ure
tikatika na epa.

[25] Ma ta ra bung a vinun ma a ilima ta ra
gai lavurua na pait ia damana bula; na pait
ia da nam ure ra tinabar na varporong, ma
ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma ure ra
tinabar na vuai na uma, ma ure ra dangi, ta
ra lavurua na bung dia lukara tana.

46

[1] Ra Luluai God i biti dari: Da banu ra ban-
banu ta ra mataniolo aro ta ra matana taur,
nina ba dia olo tana ta ra bala na gunan aro
iat, ure laptikai na bung nina di papalum
tana; ma da papa ia ta ra Bung Sabat, ma ta
ra bung ba ra kalamana gai i vana rikai tana.
[2] Ma ra luluai na olo ta ra pal na rukruk ai ra
pal na mataniolo, ma na tur uka marave ra
tukal ta ra mataniolo; ma ra tena tinabar na
vaninare kana tinabar di tuntun tar ia ma
kana tinabar na varmaram, ma ra luluai na
lotu ta ra kalakalat ai ra pal na mataniolo;
namur na irop; ia kaka pa da banu bat ra
mataniolo tuk tar i talvivi. [3] Ma ra tarai na
gunan diat a lotu ta ra matakilalat i nam
ra pal na mataniolo ta ra luaina mata i ra
Luluai ta ra umana Bung Sabat ma ra umana
bung nina ba ra kalamana gai i vana rikai
tana. [4] Ra tinabar di tuntun tar ia, nina ba
ra luluai na tul tar ia tai ra Luluai ta ra Bung
Sabat, na laptikai na nat na sip ma tika na
sip, a tomotoina, diat par dia ko kakit; [5] ma
ra tinabar na vuai na uma na tika na epa ure
ra sip, ma ra tinabar na vuai na uma ure ra
umana nat na sip na da i pait valar pa ia, ma
na tul tar bula tika na valaptikaina pakana
valavalar na dangi ure tikatika na epa. [6] Ma
ta ra bung ra kalamana gai i vana rikai tana
na tul tar tika na nat na bulumakau i ko
kakit, laptikai na nat na sip ma tika na sip,
a tomotoina, diat par dia ko kakit; [7] na tul
tar bula ra tinabar na vuai na uma, tika na
epa ure ra bulumakau, ma tika na epa ure ra
sip, ma ure ra umana nat na sip na da i pait
valar pa ia, ma tika na valaptikaina pakana
valavalar na dangi ure tikatika na epa.

[8] Ma ba ra luluai na ruk, na vana vurbolo
ta ra pal na rukruk ai ra mataniolo, ma
na irop ta nam ra nga bula. [9] Ma ra tarai
na gunan ba dia vana ta ra luaina mata
i ra Luluai ta ra umana lukara nina di ga
kubu diat, nina i ruk ta ra mataniolo ta
ra matana labur na irop ta ra mataniolo
ta ra matana taubar, ma nina i ruk ta ra
mataniolo ta ra matana taubar na irop ta
ra mataniolo ta ra matana labur; i tabu ba
ta tikai na irop ta ra mataniolo nina ba i
ruk tana, na bolo vurakit ika. [10] Ra luluai
na ruk varurung ma ra tarai, ma na irop
varurung ma diat. [11] Ta ra umana lukara
nina di ga kubu diat, ma ta ra umana bung
na lukara, da tul tar tika na epa na vuai
ra uma ure tikatika na bulumakau, ma tika
na epa ure ra sip, ma ure ra umana nat na
sip na da i pait valar pa ia; ma na tul tar
bula tika na valaptikaina pakana valavalar
na dangi ure tikatika na epa. [12] Ba ra luluai
i tul tar ra tamarigat na vartabar, ma i pait
ia ma ra tinabar di tuntun tar ia, ba ma ra
tinabar na varmaram tadav ra Luluai, da
papa ra mataniolo ta ra matana taur ure,

ma na pait kana tinabar di tuntun tar ia ma
kana tinabar na varmaram da di pait ia ta
ra Bung Sabat, ma ba i tar irop da banu bat
mule ra mataniolo. 13 Ta ra bungbung parika
na tul tar ra sip, a kubuluna i ko kakit,
ure ra tinabar di tuntun tar ia; ra umana
bungbung na malana par na pait ia pire ra
Luluai. 14 Ma na tul tar ra tinabar na vuai
na uma varurung me ta ra lavur bungbung
na malana, tika na valaptikaina pakana epa,
ma tika na vaura vinun na pakana valavalar
na dangi pi da vabilim ra bo na plaua me; da
pait vatikene go ra tinabar pire ra Luluai.
15 Ta ra lavur bungbung na malana na tul
tar ta nat na sip, ma ra vuai na uma, ma ra
dangi, ure ra tinabar di tuntun tar ia.

16 Ra Luluai God i biti dari: Ona ra luluai
i tabar tika na natuna ma ta tabarikik, na
kale pa ia; da luk tar ia ba kana iat. 17 Ba
gala i tabar tikai ta kana umana tultul ma
ta ngungu ta kana tabarikik, na vatur vake
tuk tar ta ra kilala na kini langalanga, ma
ra luluai na vatur vake mule; ma nina ra
umana natuna dia vatur vake diat a kale
pa ia muka. 18 Ra luluai pa na ra pa ra pia
kai ra tarai, pi na korot vue diat kan kadia
pia; na tul tar ta pia ba ta tabarikik pire ra
umana natuna ta nina ba kana iat, upi koko
da korot vue ta tikai ta kaugu tarai kan kana
pia.

19 Ma i ga ben vaolo iau ta ra matakilalat
nina i ki ta ra paparai ra pal na mataniolo,
tar ta ra umana gomgom na bagialar kai ra
umana tena tinabar, dia ki aro ta ra matana
labur, ma ea, iau ga gire ta pal abara ta ra
matana taoai. 20 Ma i ga biti tagu: Go ra
pal nina ba ra umana tena tinabar diat a
kabalane ra viono ta ra tinabar na nirara ma
ra tinabar na varporong tana, ma nina ba
diat a tun ra tinabar na vuai na uma tana,
upi koko diat a kap diat ta ra bala na gunan,
upi diat a vagomgom ra tarai ma diat. 21 Ma
i ga ben iau uro ta ra bala na gunan, ma iau
ga bolo ra ivat na nguna tana; ma ta nam ra
ivat na nguna ta ra bala na gunan iau ga gire
ra ivat na pakana gunan, nina di ga liplip
bat diat; 22 go ra ivat na pakana gunan dia
ga varogop; dia ga vinun na pokono kadia
lolovina, ma ra lavurua na pokono ma a
papar ra tababa i diat. 23 Ma ta ra bala i diat
tikatikai di ga pait ta ik a liplip na vat, ma
ra umana tavul a iap ta ra vavaina. 24 Ma i ga
biti tagu: Go diat, a umana pal na tunutun
ba diat nina dia papalum ta ra pal i gomgom
diat a kabalane ra viono ta ra tinabar kai ra
tarai.

47

A tava alir papa aina ra pal i gomgom, i topa ra valavalagar

1 Ma i ga ben vatalil iau uro tar ta ra
matakilalat i ra pal i gomgom; ma ea, a tava
i ga irop kan ra vavai na kalakalat ai ra pal
i gomgom, ma i ga alir uro ta ra matana
taur (ra pal i gomgom i ga vatale ra matana
taur); ra tava i ga alir papa ta ra matana
taubar ta ra pal i gomgom, ma i bolo ta ra
papar a taubar ta ra uguugu na vartabar.
2 Ma i ga ben vairop iau ta ra mataniolo aro
ta ra matana labur, ma i ga ben valilikun
iau ura ra pia tar ta ra luaina mataniolo aro
ta ra matana taur; ma ea, a tava i ga alir
irop ta ra matana taubar. 3 Ma ra tutana i ga
vana uro ta ra matana taur, ma ra vinau na
valavalar i ga ki ta ra limana; ma i ga valar
ra nga na tava alir, da ra ura mar ma a ilima
na vinun na pokono, ma amir ga bolo ma ra
tava i ga tuk ati ra patkoai na kaugu. 4 Ma
i ga valar mule ra tava alir, da ra ura mar
ma a ilima na vinun na pokono, ma amir
ga bolo, ma ra tava i ga tuk ati ra buk na
kakigu. Ma i ga valar mule, da ra ura mar
ma a ilima na vinun na pokono, ma ra tava i
ga tuk ati ra livuagu. 5 Ma i ga valar mule, da
ra ura mar ma a ilima na vinun na pokono,
ma pa i ga tale iau ra binolo tana; i topa ka
ra nialir, tago ra tava alir i ga lubu. 6 Ma i
ga biti tagu: Natu i ra tutana, u gire laka
go? Ma i ga ben valilikun mule iau ta ra
papar a tava alir. 7 Ma ba iau ga lilikun iau
ga gire mangoro na davai dia ga tavua ta ra
ura papar a tava alir. 8 Ma i ga biti tagu: Go
ra tava i alir uro ta ra gunan aina ra matana
taur, ma i vana ur tadav ra male Araba; ma
ba i ruk ta ra Ta Mat na vakalami ra tava
i mapak tana. 9 Ma ra lavur mangana dia
laun diat a kor ta ra pakana ra tava alir i alir
tar tana, ma na peal ra umana gogor na en;
tago go ra tava i ga alir uro upi na vakalami
ra ta, ma ra lavur mangana diat a laun ta ra
pakana ra tava i alir tar tana. 10 Ma ra umana
tena vinoara diat a tur ta ra papar a Ta Mat
papa En-Gedi ma na tuk tar uro En-Eglaim,
ma diat a vue kadia umana ubene ura na
ta; a lavur mangana en diat a ki tana, ma
diat a peal da ta ra Ngala na Ta. 11 la kaka ra
pakana i polamut ma ra pia i pikapikai pa

na kalami, na damana ka upi da kapkap ra
solt tana. 12 Ma ra lavur mangana davai par
dia vuavuai diat a tavua ta ra ura paparai
ra tava alir, ma ra umana mapmap i diat pa
diat a makuk, ma pa na eae kadia vunuai;
ta ra gaigai par diat a vuavuai ra kalamana
vuai diat, ma go na vuna ta ra tava alir nina
i alir papa aina ta ra pal i gomgom; ma ra
vuai diat na topa ra nian, ma ra mapmap i
diat na boina ure ra valavalagar.

A umana langun ta ra gunan ma ra umana tiniba tana

13 Ra Luluai God i biti dari: Go iat ra
langun ure ra gunan nina ba avat a tibe avat
me ure ra vinun ma ivu vuna tarai Israel.
Iosep na vatur vake ta ura tiniba. 14 Avat a
tibe vardadane; iau ga vavalima ba ina tul
tar ia pire ra umana tama i vavat, ma avat a
kale pa ia. 15 Go iat ra langun ta ra gunan: ta
ra matana labur na tur pa ia ta ra Ngala na
Ta, ma na vana alalu Ketlon tadav ra langun
Kamat, ma na tuk tar aro Sedad; 16 namur na
vana tuk tar aro Berota ma Sibraim, nina i
ki ta ra langun livuan Damasko ma Kamat,
ma Kaser-Atikon nina i tur ta ra langun kai
Kauran. 17 Damana ra langun ta ra matana
labur na tur pa ia ta ra Ngala na Ta, ma na
tuk tar aro Kasar-Enon ta ra langun ta ra pia
Damasko, ma ra langun Kamat na langun
bat ia ta ra matana labur. 18 Ra langun ta ra
matana taur na tur pa ia livuan Kauran ma
Damasko, ma na mur ra tava Iordan nina i
langun vue Gilead kan Israel; na vana papa
ra langun ta ra matana labur ma na tuk tar
aro ta ra Ta Mat, ta ra matana taur ta ra
papar maro, ma na tuk tar aro Tamar. Go
iat ra langun ta ra matana taur. 19 Ra langun
ta ra matana taubar na tur pa ia aro Tamar
ma na tuk tar aro ra tava Meribot-Kades,
ma na tuk tar ta ra Tava Alir Aigipto ma tuk
uro ta ra Ngala na Ta. Go iat ra langun ta
ra matana taubar. 20 Ma ta ra Ngala na Ta ia
ra langun ta ra matana taoai; na tur pa ia ta
ra langun ta ra matana taubar, ma na tuk ta
ra pakana i vatale ra langun Kamat. Go iat
ra langun ta ra matana taoai. 21 Ma avat a
tibe go ra gunan varogop ma ra umana vuna
tarai Israel. 22 Ma avat iat avat a tibe ure
avat ma ra umana vaira nina dia vangala ra
umana bul livuan ta vavat; da luk diat ba a
tarai na gunan Israel, ma da tibe ta pia ure
diat livuan ta ra umana vuna tarai Israel.
23 Da tibe ra vaira ma ra pia ta ra langun kai
ra vuna tarai nina i ki tana, ra Luluai God i
biti.

48

1 Go ra iang i diat ra umana vuna tarai
tikatikai: ta ra langun ta ra matana labur,
nina i tur pa ia ta ra ta ma i vana alalu
Ketlon, uro ta ra langun Kamat, ma i tuk
tar aro Kasar-Enan, nina i ki ta ra langun
Damasko, ta ra papar a labur pire Kamat; da
tibe ta pakana papa ra matana taur ma na
tuk ta ra matana taoai pire Dan. 2 Ma namur
tai Dan. papa aro ra matana taur ma tuk
ta ra matana taoai, a langun kai Aser. 3 Ma
namur tai Aser, papa aro ra matana taur ma
tuk ta ra matana taoai, a langun kai Naptali.
4 Ma namur tai Naptali, papa aro ra matana
taur ma tuk ta ra matana taoai, a langun
kai Manase. 5 Ma namur tai Manase, papa
aro ra matana taur ma tuk ta ra matana
taoai, a langun kai Epraim. 6 Ma namur tai
Epraim, papa aro ra matana taur ma tuk ta
ra matana taoai, a langun kai Ruben. 7 Ma
namur tai Ruben, papa aro ra matana taur
ma tuk ta ra matana taoai, a langun kai
Iuda.

8 Namur tai Iuda, papa aro ra matana
taur ma tuk ta ra matana taoai, avat a tibe
ta pakana pi na langalanga, a tababana na
laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na
vinun na pokono, ma ra lolovinana na da
ra lolovina i ra pia kai tika na vuna tarai,
papa ra matana taur ma tuk ta ra matana
taoai; a pal i gomgom na ki ta go ra pakana.
9 Ra pakana tana nina ba avat a vakilang
vaire vue ure ra Luluai na da ra laptikai na
arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na
pokono kana lolovina ma na da ra a ilima
na arip na marmar na pokono ra tababana.
10 Ma da tibe ta pakana ta go ra pia i gomgom
ure ra umana tena tinabar; ra lolovinana
na da ra laptikai na arip ma a ura mar ma
a ilima na vinun na pokono, papa aro ra
matana taur ma tuk ta ra matana taoai, ma
ra tababana na da ra ura arip ma a ilima
na mar na pokono, papa aro ra matana
labur ma tuk ta ra matana taubar; ma ra
pal i gomgom kai ra Luluai na ki livuan
tana. 11 Ma ra umana natu i Sadok, nina di
ga vakilang vaire diat upi ra umana tena
tinabar tago dia ga toratorom piragu, ma pa
dia ga vana irai da ra tarai Levi ba ra tarai
Israel dia ga vana rara, 12 diat a vatur vake
da ra pakana pia i gomgom kakit kan ra pia
i gomgom, ma na varlangunai ma ra pia kai
ra tarai Levi. 13 Ma ra tarai Levi diat a vatur

vake ta pakana pia, na varlangunai ka ma
ra pia kai ra umana tena tinabar; na da ra
laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na
vinun na pokono kana lolovina ma na da ra
a ura arip ma a ilima na mar na pokono ra
tababana. Ra kidoloina pakana pia na da ra
laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na
vinun na pokono ra lolovinana ma ra ilima
na arip na marmar na pokono ra tababana.
14 I tabu ba da ivure ta ik ika ta go ra bo na
pia, ma i tabu bula ba da varkiane ba da
kutu vue ta ngungu tana; tago i gomgom
ure ra Luluai. 15 Ra ngungu i ki valili ta ra
pia i langalanga, nina ba ra tababana i da
tika na arip ma a ura mar ma a ilima na
vinun na pokono ma ra lolovinana i da ra
laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima
na vinun na pokono, pa na gomgom, na
tur ure ra pia na pal, ma ra umana pal, ma
ra umana gunagunan kikil ra pia na pal;
ma ra pia na pal iat na tur livuan ta ra
umana gunagunan. 16 Ra lolovina ta ra pia
na pal na tika na arip ma tika na mar ma
a ura vinun ma a ilima na pokono, ma ra
tababana na damana bula. 17 Ra tababa i ra
umana gunagunan kikil ra pia na pal, ta ra
ivat na paparaina parika, na da ra laptikai
na vinun ma a ura pokono ma a papar. 18 Ma
ra ura ngungu dir ki valili ta go ra pakana,
a ura arip ma a ilima na mar na pokono ta
ra papar a taur ma ra ura arip ma a ilima
na mar na pokono ta ra papar a taoai, nina
dir varlangunai ma ra pakana pia i gomgom
muka, na topa diat dia papalum ta ra pia
na pal. 19 Diat par ra tarai Israel nina dia
papalum ta ra pia na pal, diat a palum go
ra pakana pia. 20 Go ra pakana pia nina di
ga tibe vaire ta ra pia i langalanga, ma da
luk guve tar bula ra pakana ra pia na pal
i tur tana, na da ra laptikai na arip ma a
ura mar ma a ilima na vinun na pokono
ra lolovinana ma ra laptikai na arip ma a
ura mar ma a ilima na vinun na pokono ra
tababana.

21 Ra pakana i ki valili kakit ta ra pia i
langalanga da tibe pire ra luluai, ia iat na
kale pa ra pia i varlangunai ta ra ura paparai
ra pia i gomgom ma ra pia ure ra pia na pal,
ra tababana na da ra laptikai na arip ma a
ura mar ma a ilima na vinun na pokono, ma
ra lolovinana na varlangunai ma ra pia kai
ra umana vuna tarai. Ra pia i gomgom, nina
ba ra pal i gomgom i ki tana, 22 ma ra pakana
kai ra tarai Levi, ma ra pakana ure ra pia na
pal, na tur livuan ta go ra ura pakana kai ra
luluai, ma na varlangunai ma ra pakana kai
Iuda, ma ra pakana kai Beniamin.

23 Ma ure diat ra umana vuna tarai dia tur
valili boko: ra langun kai Beniamin, papa
aro ra matana taur ma tuk ta ra matana
taoai; 24 namur tai Beniamin, papa aro ra
matana taur ma tuk ta ra matana taoai, ra
langun kai Simeon. 25 Namur tai Simeon,
papa aro ra matana taur ma tuk ta ra
matana taoai, ra langun kai Isakar. 26 Namur
tai Isakar, papa aro ra matana taur ma tuk
ta ra matana taoai, ra langun kai Sebulun.
27 Namur tai Sebulun, papa aro ra matana
taur ma tuk ta ra matana taoai, ra langun
kai Gad. 28 Namur tai Gad, ta ra papar a
taubar, ra langun na tur pa ia aro Tamar,
ma na tuk tar aro Meribot-Kades, ma na tuk
tar ta ra Tava Alir Aigipto, ma na tuk uro ta
ra Ngala na Ta. 29 Nam iat ra gunan nina ba
avat a tibe pire ra umana vuna tarai Israel
upi kadiat, ma diat a kale pa kadia pakana
tikatikai, ra Luluai God i biti.

A mataniolo ma ra iang Ira pia na pal

30 Go diat ra umana mataniolo ai ra pia
na pal: ta ra papar a labur, nina ba na tika
na arip ma tika na mar ma a ura vinun
ma a ilima na pokono kana lolovina, 31 a
utul a mataniolo, ra mataniolo kai Ruben,
ra mataniolo kai Iuda, ma ra mataniolo kai
Levi; ra umana mataniolo ai ra pia na pal
diat a kap iang ta ra umana vuna tarai
Israel; 32 ta ra papar a taur, nina ba na tika
na arip ma tika na mar ma a ura vinun
ma a ilima na pokono kana lolovina, a utul
a mataniolo, ra mataniolo kai Iosep, ra
mataniolo kai Beniamin, ma ra mataniolo
kai Dan; 33 ta ra papar a taubar, nina ba
na tika na arip ma tika na mar ma a ura
vinun ma a ilima na pokono kana lolovina, a
utul a mataniolo, ra mataniolo kai Simeon,
ra mataniolo kai Isakar, ma ra mataniolo
kai Sebulun; 34 ta ra papar a taoai, nina ba
na tika na arip ma tika na mar ma a ura
vinun ma a ilima na pokono kana lolovina,
a utul a mataniolo, ra mataniolo kai Gad,
ra mataniolo kai Aser, ma ra mataniolo kai
Naptali. 35 Ra vinavana kikil ia na da ra ivat
na arip ma a ilima na mar na pokono; ma
papa nam ra bung da vaiang ra pia na pal
ba, Ra Luluai i ki abara.

DANIEL

A vartovo pire Daniel diat ma ra utul a talaina

1 Ta ra vautuluna kilala Ieoiakim i ga ki
na king Iuda tana, Nebukadnesar ra king
Babilon i ga vut Ierusalem, ma i ga tur
vartakalat bat ia. 2 Ma ra Luluai i ga tul
tar Ieoiakim ra king Iuda ta ra limana, ma
damana i ga kap ta umana la ta ra kuba i
God; ma i ga mulue diat ta ra gunan Sinar
ta ra kuba i kana god, ma i ga vung varuk
diat ta ra pal na vuvuvung kai kana god.
3 Ma ra king dir ga tata ma Aspenas ra
lualua ure kana lavur tultul na pal, ma i
ga ve ba na agure varuk pa ta umana bul
Israel, ta umana ta ra apik na tarai kai ra
king iat ma ta ra umana luluai, 4 a umana
vakak na barmana ma ra umana metekina,
ta umana ba i kapa ra nuknuk i diat ta ra
lavur kabinana par, a umana tena minatoto
tuna, ma a ra umana kabatau ta ra lavur
papalum na kabinana, nina i tale diat ba
diat a toratorom ta ra kuba i ra king, ma
ba da tovo tar ra mangana tutumu ma ra
tinata kai ra tarai Kaldea ta diat. 5 Ma ra king
i ga varkurai ba da tabar diat a bungbung
par ma ra pakana kirip ta nina ai ra king,
damana bula ma ra polo na vain nina iat ba
ra king i momamomo tana; damana da tovo
diat a utul a kilala, upi diat a toratorom ta ra
king ba i par ra utul a kilala. 6 Io, ta umana
ta diat a umana bul ta ra vuna tarai Iuda,
a iang i diat dari: Daniel, Kanania, Misael,
ma Asaria. 7 Ma ra lualua ure ra umana
tultul na pal i ga vaiang tar ra iang i diat:
i ga vaiang Daniel ba Beltesasar, Kanania
ba Sadrak, Misael ba Mesak, ma Asaria ba
Abed-Nego.
8 Ma ga Daniel i ga ot ra nuknukina ba pa
na vakaina mule ma ra kirip ai ra king ba
ra vain i momamomo tana; kari i ga lul ra
lualua ure ra umana tultul na pal ba koko
na vakaina mule. 9 Io, God i ga maravut
Daniel, ma ra lualua ure ra umana tultul na
pal i ga manane ma i ga mari ia. 10 Ma ra
lualua ure ra umana tultul na pal i ga biti
tai Daniel:. Iau burut kan kaugu luluai ra
king nina i ga kure tar ra avava magit ma
ra avava nimomo na gire ra mata i vavat
ma pa na vardada ma ra mata i ra umana
barmana ava ki varurung ma diat; damana
avat a vuna ba ra king na pakat kutu vue
ra ulugu. 11 Ma Daniel i ga biti ta ra tena
varbalaurai nina ba ra lualua ure ra umana
tultul na pal i ga tibe pi na balaure Daniel,
Kanania, Misael, ma Asaria, dari: 12 Iau lul
u ba una valar avet kaum umana tultul a
vinun na bung; boina ba da tabar avet ma
vurigir ika, ma avet a mome ra tava tuna ka.
13 Io, namur da bobe valar ra mata i vevet ta
ra luaina matam, ma da gire bula ra mata i
ra umana barmana ba dia iaian ta ra kirip
ai ra king; ma da u gire, damana una kure
ra magit ai kaum umana tultul. 14 Ma i ga
torom ta diat ta go ra magit, ma i ga valar
diat a vinun na bung. 15 Ma ba i par ra vinun
na bung, a mata i diat i potar, ma i tubu
bula, ma ra mata i ra umana barmana par
ba dia ga en ra kirip ai ra king, pa ta na. 16 Io,
ra tena varbalaurai i ga tak vue ra adia kirip,
ma ra polo na vain ba diat a momome, ma i
ga tabatabar diat ma ra vurigir ika.
17 Ma God i ga tul tar ra kabinana ta go
ra ivat na barmana, ma dia ga melem ta ra
lavur buk, ma dia ga matoto bulu; ma Daniel
i ga kapa ra nuknukina ure ra kukurai ra
lavur ninana ma ra lavur ririvon. 18 Ma ba
i ga par ra e nina ra king i ga kure tar ia
ta diat, a lualua ure ra umana tultul na pal
i ga agure varuk diat ta ra luaina mata i
Nebukadnesar. 19 Ma dia ga pirpir ma ra
king; ma pa di ga gire tadav ta na ta diat
ba dia varogop ma Daniel, Kanania, Misael,
ma Asaria; kari go diat dia ga toratorom ta
ra king. 20 Ma ta ra lavur tinata na kabinana
ba ra king i ga tir diat i tana, i ga gire ba dia
ga manga lia kakit ma ra minatoto, ma ra
lavur tena kabinana par ma ra lavur tena
papait par ta kana vuna gunan par pata.
21 Ma Daniel i ga laun tuk tar ta ra luaina
kilala Kores i ga ki na king tana.

2

Daniel i vaarike ra kukurai ra ririvon kai Nebukadnesar

1 Ma ta ra vauruana kilala ta ra kini
na king kai Nebukadnesar, Nebukadnesar
i ga ririvone ta umana ririvon, ma i ga
ngarangarao ra tulungeana tana, ma pa i ga
va mat bulu mulai. 2 Io, ra king i ga vartuluai
ba da oro pa ra umana melem na tutana, ma
ra umana tena papait, ma ra umana tena
agagar, ma ra umana Kaldea, upi diat a ve
ra king ta kana lavur ririvon. Damana dia

ga vut ma dia ga tur ta ra luaina mata i ra
king. [3] Ma ra king i ga biti ta diat: Iau tar
ririvone tika na ririvon, ma ra tulungeagu i
ngarangarao upi ina nunure ra ririvon.

[4] Ma ra umana Kaldea dia ga tata ma dia
ga biti tai ra king dari: U ra king, boina
ba una laun tukum! Boina ba una ve tar
ra ririvon ta kaum umana tultul, ma avet a
vaarike ra kukuraina piram. [5] Ma ra king i
ga bali ra tinata kai ra umana Kaldea, ma i
ga biti: I dovot ra tinata iau tatike: ona pa
ava vaarike ra ririvon ma ra kukuraina tagu,
da kadal varbaiane avat,, ma da vakaina ra
kubakuba i vavat upi na da ra ul a buta. [6] Ma
ga ba avat a vaarike ra ririvon ma ra kuku-
raina, avat a vatur vake ra vartabar tagu, ma
ra vabongon ma ra ngala na variru; io, avat
a vaarike ra ririvon ma ra kukuraina bula.
[7] Dia ga bali mule ma dia ga biti: Boina ba
ra king na ve tar ra ririvon ta kana umana
tultul, ma avet a vaarike ra kukuraina. [8] A
king i ga tata mulai ma i ga biti: Go iau
nunure muka ba ava mainge ba da ur uka
ra bung, tago ava nunure ba ra tinata iau ga
tatike i dovot, [9] ba ona pa avat a vateten tar
ra ririvon tagu, tikai ka ra varkurai ure avat;
tago ava tar vaninare ra tinata vavaongo
ma ra tinata na vavagu ba avat a vatang ia
piragu, tuk tar ta ra e ba ta enana magit bar
na arikai; boina avat a ve iau ta ra ririvon,
ma ina nunure tana ba i tale avat ba avat a
pala ra kukuraina tagu. [10] A umana Kaldea
dia ga bali ra king ma dia ga biti: Pa ta
tutana ta ra rakarakan a gunagunan ba na
pait valar pa ra magit ra king i mainge; tago
pa ta ngala na king ma pa ta dekdek na king
i ga tir pa ra magit dari tai ta tena papait,
ba tai ta tena agagar, ba tai ta Kaldea. [11] Ra
magit ra king i tir upi ia i dekdek, ma pa
ta tutana mulai ba na vaarike pire ra king,
ia kaka ra umana god nina pa dia kiki pire
ra tarai. [12] A king i ga kankan ure go ra
magit, ma i ga kavavar, ma i ga vartuluai ba
da vamutue ra lavur tena kabinana Babilon.
[13] Ma ra varkurai i ga vana rikai, ma di ga
vaninara ba da ubu doko vue ra umana tena
kabinana; ma dia ga tikatikan upi Daniel ma
ra umana talaina upi da ubu doko diat.

[14] Ma Daniel i ga tatike ra tinata i minana
ma ra tinata i ki tai Ariok ra lualua ure
ra umana monamono kai ra king, nina i
ga vana rikai upi na ubu doko ra umana
tena kabinana Babilon; [15] i ga tata ma i ga
biti tai Ariok ra luluai na vinarubu kai ra
king dari: Ta ra ava ra king i pait go ra
dekdek na varkurai? Ma Ariok i ga vavinar
Daniel ure go ra magit. [16] Ma Daniel i ga ruk
pire ra king, ma i ga lul ia ba na tul tar ta
umana bung tana upi na vaarike ra kukurai
ra ririvon pire ra king.

[17] Namur Daniel i ga vana ra kubana, ma
i ga vakapa Kanania, Misael, ma Asaria, ra
utul a talaina, tana, [18] upi diat a lul vovo
pa God arama ra bala na bakut ba na tul
tar kana varmari ta diat ure go ra magit na
pidik, upi koko Daniel ma ra umana talaina
diat a virua varurung ma ra umana tena
kabinana Babilon par. [19] Io, di ga vaarike ra
magit na pidik tai Daniel ta ra ninana ta ra
marum. Ma Daniel i ga pite pa God arama
ra bala na bakut. [20] Daniel i ga tak ra ngiene
ma i ga biti:

Da pite vatikene pa ra iang i God ma pa na
mutu,
Tago kana iat ra kabinana ma ra dekdek.
[21] I varkiane ra umana e ma ra umana kilala;
I tak vue ra umana king, ma i vaki ra umana
king;
I tabar ra umana tena kabinana ma ra kabi-
nana,
Ma i tul tar ra minatoto ta diat i kapa ra
nuknuk i diat;
[22] I vaarike ra umana magit dia mamat ma
dia tur ivai;
I nunure ra magit i ki ra kokodo,
Ma ra kapa i kiki pirana.
[23] Iau pite pa u ma iau manane u, u ra
God kai ra umana tamagu,
Tago u tar tul tar ra kabinana ma ra niongor
tagu,
Ma go u tar rada ra magit tagu nina ave ga
lul ia tam,
Tago u tar vaarike ra magit kai ra king ta
vevet.

[24] Ma Daniel i ga ruk pire Ariok, nina ba ra
king i ga togue ba na vamutue ra umana
tena kabinana Babilon; i ga vana ma i ga biti
tana dari: Koko una ubu vue ra umana tena
kabinana Babilon; una agure pa iau tadav
ra king, ma ina vaarike ra kukuraina pire ra
king.

[25] Io, Ariok i ga agure varuk lolole pa
Daniel ta ra luaina mata i ra king, ma i
ga biti tana dari: Iau tar tikan tadav tika
na tutana ta diat di ga ben vavilavilau pa
diat maro Iuda, ma go ra tutana na vaarike
tar ra kukuraina ta ra king. [26] A king i ga

tata ma i ga biti tai Daniel, a iangina bula
na Beltesasar, dari: Dave, i tale u ba una
vaarike ra ririvon piragu nina iau ga gire,
ma ra kukuraina bula? [27] Daniel i ga bali
ra king ma i ga biti tana: Nam ra magit
na pidik ba ra king i titir tana pa i tale ra
umana tena kabinana, ma ra umana tena
agagar, ma ra umana tena papait, ma diat
dia tikan upi ra vakilang ta ra bakut, upi
diat a vaarike ta ra king; [28] ma ga tika na God
i ki arama ra bala na bakut i pala vakapa ra
umana magit na pidik, ma i tar vavinar ra
king Nebukadnesar ta ra magit ba da pait ia
ta ra umana e namur.

Kaum ririvon ma ra lavur ninana u tar
gire ba u va ta kaum vava dia dari: [29] U ra
king, ba u va mat ra umana ninunuk dia ga
vana rikai ta ra balam ure ra lavur magit
namur, ma nina i pala ra lavur magit na
pidik i ga vakapa u ure ra magit ba da pait
ia boko namur. [30] Ma vakir di ga vaarike
go ra magit na pidik piragu tago iau lia ma
ra kabinana ta ra tarai par dia laun, di ga
vaarike ke piragu upi da vavinar ra king ta
ra kukuraina, ma upi na tapala piram ra
lavur ninunuk ta ra balam.

[31] U ra king, u ga gigira, ma u ga gire
ra ngala na kalavuar. Go ra kalavuar, i ga
dekdek ma i ga bagabagele na kaia, i ga
tur ta ra luaina matam, ma ra tarai dia ga
dadadar tana. [32] Ma ure nam ra kalavuar, a
uluna di ga pait ia ma ra ngatngat na goled,
a bongobongono ma ra ura limana di ga pait
ia ma ra silva, a livuana ma ra kelakelegina
dir ga palariam gobol, [33] a ura kakene dir ga
palariam tuna, ma ra ura pal a kauna dir
ga varpopoto, a palariam ma ra pia. [34] U
tar bobobe tuk tar ba ra vat ba pa ta lima
i ra tarai i ga mut ia i ga tume ra ura kau
i ra kalavuar nina dir palariam ma dir pia
bula, ma i ga pamar gigi dir. [35] Io, di ga
pamar ngidangide ra palariam tuna, ra pia,
ra palariam gobol, ra silva, ma ra goled, ma
dia ga da ra pal i ra vit ta ra tavul a rararama
vuai; ma ra vuvu i ga kap imimire vue diat,
ma dia ga panie kakit; ma nina ra vat ba
i ga tumak pamar ra kalavuar i ga ngala
vanavana da ra ngala na luana, ma i ga
koakor ta ra rakarakan a gunagunan. [36] Nam
ra ririvon; ma go avet a pala ra kukuraina ta
ra luaina mata i ra king.

[37] U ra king, u ra king kai ra lavur king,
nina God arama ra bala na bakut i ga tul tar
ra kiki na varkurai, ra varkurai, ra dekdek,
ma ra minamar tam; [38] ma ta ra lavur pakana
ba ra tarai dia kiki tana, God i ga tul tar
ra lavur leing ra pupui ta ra limam, ma ra
lavur beo liuliu bula, ma i ga vaki u ba una
kure diat par. U ra uluna i goled. [39] Ma
ba u tar mat ta tika na vuna varkurai na
vana rikai, ma pa na varogop ma u; ma
ta ra vuna varkurai, a vautuluna, a vuna
varkurai na palariam gobol, nina ba na kure
ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan. [40] Ma
ra vaivatina vuna varkurai na ongor da
ra palariam tuna, tago ra palariam tuna i
pamar gigi ra lavur magit ma i ongor pa
diat; ma da ra palariam i bereng go diat par,
damana nam ra vuna varkurai na papamar
ma na bebereng. [41] Ma tago u ga gire ra
kauna ma ra kaka na kauna, a ngungu tana i
pia di pait la me, ma ta ra ngungu i palariam
tuna, nam ra vuna varkurai pa na kopono
ra varkurai tana; ma a dovotina ta pakana
tana na ongor da ra palariam tuna, da u
ga gire ra palariam tuna dir varpopoto ma
ra pia bulit. [42] Ma da di ga pait ra ngungu
kaka na kauna ma ra palariam tuna, ma ta
ra ngungu ma ra pia, damana ra ngungu
vuna varkurai na ongor, ma ta ra ngungu
na pok. [43] Ma tago u ga gire ra palariam
dir varpopoto ma ra pia bulit, damana diat
a varpopoto ta ra tinaulai, ma pa diat a ki
petep vargil, da ra palariam tuna ma ra pia
pa dir varpopoto bulu. [44] Ma ta ra e kai
nam ra umana king, a God arama ra bala
na bakut na vatur ta tika na vuna varkurai
ba pa na panie muka, ma pa na nur tar ra
varkurai tana tai ta tika na vuna tarai; na
pamar gigi ka nam ra lavur vuna varkurai
ma na vuna vue diat, ma ia kaka na tur
vatikai ma pa na mutu. [45] Ma ba u ga gire
ra vat ba pa ta lima i ra tarai i ga mut vue
ta ra luana, ma i ga tumak pamar gigi ra
palariam tuna, ra palariam gobol, ra pia,
ra silva, ma ra goled, ra ngala na God i tar
vaarike tar ra lavur magit ta ra king ba da
pait ia namur. A ririvon i dovot, ma da pait
ot pa ra kukuraina.

[46] Ma ra king Nebukadnesar i ga bura
timtibum ma i ga lotu tadav Daniel, ma i
ga vartuluai ba da vartabar pirana ma ba
da tun ra bulit i ang na katkat tana. [47] A
king i ga tata ma i ga biti dari tai Daniel: A
dovotina kavava God ia ra God kai ra lavur
god, ma la ra Luluai kai ra lavur king, ma i
vaarike ra lavur magit na pidik, tago u tar

pala valar pa go ra magit i pidik. [48] Ma ra
king i ga vangala pa Daniel, ma i ga pait
mangoro na vartabar pirana, ma i ga vaki ia
pi na varkurai ta ra papar Babilon par, ma
ba na lualua ta ra umana tena kabinana par
ta ra gunan Babilon. [49] Ma Daniel i ga lul ra
king, ma ra king i ga tibe Sadrak, Mesak, ma
Abed-Nego, upi dital a kure ra lavur magit
kai ra kiki na varkurai ta ra papar Babilon;
ma ga Daniel i ga kiki ta ra kuba i ra king.

3

Pa dital virua ta ra ubu

[1] Nebukadnesar ra king i ga mal pa tika
na kalavuar ma ra goled, ma ra lolovinana
i ga varogop ma a vinun ma a ilima na
pokono, ma ra tababana i ga varogop ma
tika na pokono ma a papar; i ga vatur ia
ta ra tamataman Dura ta ra papar Babilon.
[2] Ma Nebukadnesar ra king i ga vartuluai
ba da agur guve ra umana ngala na luluai,
ra umana raprap na kiki na varkurai, ra
umana luluai na gunan, ra umana tena
varvateten, ra umana tena varbalaurai na
mani, ra umana tena varkurai ngalangala,
ra umana tultul na varkurai, ma ra lavur
tena varkurai na papar, upi diat a pot upi
ra lotu na varvadoan ure ra kalavuar nina
Nebukadnesar ra king i ga vatur ia. [3] Ma ra
umana ngala na luluai, ra umana, raprap na
kiki na varkurai, ra umana luluai na gunan,
ra umana tena varvateten, ra umana tena
varbalaurai na mani, ra umana tena varku-
rai ngalangala, ra umana tultul na varkurai,
ma ra lavur tena varkurai na papar, dia ga ki
varurung upi da pait ra lotu na varvadoan
ure ra kalavuar nina ra king Nebukadnesar
i ga vatur ia; ma dia ga tur ta ra luaina
mata i ra kalavuar nina Nebukadnesar i ga
vatur ia. [4] Ma ra tena varvai i ga oraoro
ma ra ngala na nilaina dari: Avat a tarai,
avat a umana vuna gunan ma ra lavur alaala
tinata, avat a nuk pa go ra vartuluai: [5] nam
ra pakana bung ba ava valongore ra tavur
tana, ra kaur, ra pagol, ra ngap, ra tutupele,
ra dedede, ma ra lavur mangana damana,
avat a bura timtibum ma avat a lotu tadav
ra kalavuar na goled nina Nebukadnesar ra
king i ga vatur ia; [6] ma nina ba pa na bura
timtibum ma pa na lotu tadav ia, ta nam
ra pakana bung da vue vaba ia ta ra bala
na ubu i oao mat. [7] Kari ta nam ra pakana
bung ba ra tarai par dia ga valongore ra
tavur tana, ra kaur, ra pagol, ra ngap, ra
tutupele, ma ra lavur mangana damana, ra
lavur vuna tarai, ra lavur vuna gunan ma ra
lavur alaala tinata, dia ga bura timtibum ma
dia ga lotu tadav ra kalavuar na goled nina
Nebukadnesar ra king i ga vatur ia.

[8] Ma ta nam ra e ta umana Kaldea dia
ga kakari maravai ma dia ga takun vakaina
ra umana Iudaia. [9] Dia ga tata ma dia ga
biti ta ra king Nebukadnesar dari: U ra
king, una laun tukum! [10] U ra king, u tar
pait ra varkurai ba ra tarai par diat a bura
timtibum ma diat a lotu tadav ra kalavuar
na goled, ba dia valongore ra tavur, ra kaur,
ra pagol, ra ngap, ra tutupele, ra dedede,
ma ra lavur mangana damana; [11] ma nina ba
pa na bura timtibum ma pa na lotu tadav
ia, da vue vaba ia ta ra bala na ubu i oao
mat. [12] Io, ta umana Iudaia ati nina u ga tibe
diat upi diat a kure ra magit kai ra varkurai
ta ra papar Babilon, a iang i dital Sadrak,
Mesak, ma Abed-Nego; u ra king, go ra utul
a tutana dital tar piam vue u; pa dital torom
ta kaum umana god, ma pa dital lotu tadav
ra kalavuar na goled nina u ga vatur ia.

[13] Io, Nebukadnesar i ga ngangal na kulot
ma i ga kavavar, ma i ga vartuluai ba da agur
pa Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego. Ma di ga
agur pa dital pire ra king. [14] Nebukadnesar i
ga tata ma i ga tir dital dari: Sadrak, Mesak,
ma Abed-Nego, i dovot bar ba pa amutal
torom ta kaugu umana god, ma pa amutal
lotu tadav ra kalavuar na goled nina iau
ga vatur ia? [15] Io, ona amutal mulaot ba
amutal a bura timtibum ma amutal a lotu
tadav ra kalavuar iau ga pait ia ta nam ra
pakana bung ba amutal valongore ra tavur
tana, ra kaur, ra pagol, ra ngap, ra tutupele,
ra dedede, ma ra lavur mangana damana, i
boina; ma ari pa amutal a lotu, ta nam ra
pakana bung iat da vue vaba amutal ta ra
bala na ubu i oao mat; ma to ia ra god ba na
valaun amutal kan ra limagu?

[16] Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, dital
ga tata ma dital ga biti ta ra king dari:
Nebukadnesar, pa amital anan upi amital
a bali u ta go ra magit. [17] Ona damana,
kamimital God nina amital toratorom tana
i pait valar pa ia ba na valaun vairop amital
kan ra ubu i oao mat; ma na valaun amital
kan ra limam bula, u ra king. [18] Ma ari ona
pata, boina ba u ra king una nunure ba pa
amital a torom ta kaum lavur god, ma pa

amital a lotu tatadav ra kalavuar na goled
nina u ga vatur ia.
19 Ma Nebukadnesar i ga kavavar tuna,
ma i ga enana ra matana tadav Sadrak,
Mesak, ma Abed-Nego; kari i ga tata ma i
ga vartuluai ba da vangala ra oao ta ra ubu,
upi na varogop ma ra lavurua na ubu tuna.
20 Ma i ga tibe ta umana dekdek na tutana
ta kana loko na tarai na vinarubu upi diat a
vi Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, ma diat a
vue vaba dital ta ra ubu i oao mat. 21 Io, di ga
vi go ra utul a tutana ta kadital olovoi, ma
kadital mal na tutana, ma kadital kere, ma
kadital lavur enana mal, ma di ga vue vaba
dital ta ra bala na ubu i oao mat. 22 Ma tago
ra vartuluai kai ra king i ga dekdek, ma ra
iap i ga oao na kaia, a biro na iap i ga tun
doko nam ra tarai ba dia ga vatur Sadrak,
Mesak, ma Abed-Nego. 23 Ma go ra utul a
tutana, Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, ba
di ga vi dital, dital ga bura ta ra bala na ubu
i oao mat.
24 Io, ra king Nebukadnesar i ga kaian,
ma i ga tut lulut; i ga tata ma i ga biti ta
kana umana tena varvateten: Dave, pa da
ga vi ra utul a tutana, ma pa da ga vue vaba
dital ta ra bala na iap? Dia ga bali ra king
ma dia ga biti tana: Maia, damana, u ra
king. 25 I ga tata ma i ga biti: Ea, iau gire
ra ivat na tutana nina i tapala ra adia vivi,
dia vanavana ka ta ra bala na iap, ma pa dia
kaina; ma iau gire ba ra vaivatina i da tika
na natu i ra umana god.
26 Ma Nebukadnesar i ga maravai tadav
ra mataniolo na ubu na iap; i ga tata ma
i ga biti: Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego,
amutal a utul a tultul kai ra God a Ngala
Kakit, amutal a irop ma amutal a vana uti.
Io, Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, dital ga
irop kan ra bala na iap. 27 Ma ra umana ngala
na luluai, ma ra umana raprap na kiki na
varkurai, ma ra umana luluai na gunan, ma
ra umana tena varkurai kai ra king, dia ga ki
varurung ma dia ga gire go ra utul a tutana,
a birao pa i ga rang vakaina ra pal a paka
i dital, ma ra pepe na ulu i dital pa i ga
dodo, ma kadital olovoi bula pa i ga enana,
ma pa dital ang na iap. 28 Ma Nebukadnesar
i ga tata ma i ga biti: Da pite pa ra God
kai Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, nina i ga
tulue kana angelo, ma i ga valaun kana utul
a tultul nina dital ga nurnur tana ma dital
ga uvia pa ra tinata kai ra king, ma dital ga
nur tar ra pal a paka i dital upi koko dital a
torom tai ta enana god ma koko dital a lotu
tadav ia, ia kaka ta kadital God iat. 29 Kari
kaugu varkurai i dari: ra lavur vuna tarai, ra
lavur vuna gunan, ma ra lavur alaala tinata,
nina dia tata kakaina ure ra God kai Sadrak,
Mesak, ma Abed-Nego, da poko ngidangide
diat, ma da vakaina ra kubakuba i diat upi
na da ra ul a buta, tago pa ta god mulai ba
na valavalaun damana. 30 Ma ra king i ga
vangala ra kini kai Sadrak, Mesak, ma Abed-
Nego, ta ra papar Babilon.

4

I enana ra mangana kini kal Nebukadnesar

1 Nebukadnesar ra king, tadav ra lavur
vuna tarai, ma ra lavur vuna gunan, ma
ra lavur alaala tinata, nina dia ki ta ra
rakarakan a gunagunan: A malmal na tavua
pire vavat! 2 Iau tar nuk ia ba ina ve tar ra
lavur vakilang ta vavat ma ra lavur magit
na kinaian nina God ra Ngala Kakit i ga pait
ia piragu. 3 Kana lavur vakilang a umana
enana ta! Ma ra lavur magit na kinaian
i pait ia a umana dekdekina ta! Kana
varkurai i tur tukum, ma kana varkurai pire
ra lavur taun tarai mutu.
4 Iau Nebukadnesar iau ga ki bulu ta ra
kubagu, ma iau ga tavua ta kaugu pal na
king. 5 Iau ga ririvon ma iau ga burut
ta nam ra ririvon; ma ba iau ga va ra
lavur nuknukigu ma ra lavur ninana ta ra
balagu dia ga vapurpuruan iau. 6 Kari iau
ga vartuluai ba da agure varuk ra lavur
tena kabinana Babilon piragu, upi diat a
vakapa iau ta ra kukurai ra ririvon. 7 Io, ra
umana tena papait, ra umana tena agagar,
ra umana Kaldea, ma diat dia tikan upi ra
vakilang ta ra bakut, dia ga pot; ma iau ga
ve kaugu ririvon ta diat, ma pa i ga tale diat
ba diat a pala ra kukuraina piragu. 8 Io, tuka
boko Daniel i ga pot piragu, a iangina ba
Beltesasar varogop ma ra iang i kaugu god,
nina ra tulungea i ra umana lia na god i kiki
tana; ma iau ga vaarike ra ririvon pirana,
ma iau ga biti: 9 Beltesasar, u ra lualua ta
ra umana tena papait, tago iau nunure ba
ra tulungea i ra umana lia na god i kiki
tam, ma pa ta magit na pidik i vapurpuruan
u, boina ba una vaarike ra lavur ninana ta
kaugu ririvon, ma una pala tar ra kukuraina
tagu. 10 A lavur ninana ta ra nuknukigu ba
iau ga va ta kaugu vava dia ga dari: iau ga

gigira, ma tika na davai i ga tur livuan ta
ra rakarakan a gunagunan, ma i ga manga
tuluai urama. [11] A davai i ga tar tavua, ma i
ga dekdek, ma i ga tuluai urama kakit, ma
di ga gire ta ra rakarakan a gunagunan par.
[12] A mapmapina i ga lubalubang, ma i ga peal
ra vuaina, ma diat pat dia ga iaian tana; a
umana king ra pupui dia ga malmalur tana,
ma ra umana beo liuliu dia ga rakarakan ta
ra ingaingarina, ma ra lavur mangana dia
laun dia ga maur tana.

[13] Ba iau ga va iau ga gigira ta kaugu lavur
ninana, ma iau ga gire tika na monamono, a
tena gomgom, i ga vana ba marama ra bala
na bakut. [14] I ga manga oro ma i ga biti dari:
Mut vue ra davai, bual vue ra lavur ingain-
garina, imar vue ra mapmapina, imire vue
ra vuaina; boina ba ra umana king diat a
vana kan ra bitina, ma ra umana beo liuliu
kan ra ingaingarina. [15] Ia kaka da nur vue ra
bitina ma ra umana okorina upi diat a tur ta
ra pia, ma da vi ia ma ra palariam tuna ma ra
palariam gobol; na tur uka livuan ta ra vura
i gumaguma ta ra pupui. Boina ba na bilim
ma ra mavoko, ma na en ra lavur magit i
lubalubang da ra umana leing ra pupui; [16] da
kia vue ra nuknuk i ra tutana tana, ma da
tul tar ra nuknuk i ra vavaguai tana; ma na
kiki damana lavurua na kilala. [17] Go ra magit
i vana rikai ta ra varkurai kai ra umana
monamono, ma go ra vartuluai i vuna ta
ra tinata kai ra umana tena gomgom, upi
ra tarai diat a nunure ba ra Ngala Kakit i
varkurai ta ra kiki na varkurai kai ra tarai,
ma i tul tar ia ta nina iat i mainge, ma i
vaki ra umana ikilik tuna ta ra tarai pi diat
a lualua tana. [18] Iau, Nebukadnesar ra king,
iau ga ririvon damana. Ma u Beltesasar, una
vaarike ra kukuraina, tago ra umana tena
kabinana par ta kaugu vuna gunan pa i tale
diat upi diat a ve iau ta ra kukuraina; ma ga
u, i tale u tago ra tulungea i ra umana lia na
god i ki tam.

[19] Ma Daniel, a iangina Beltesasar, i ga
kaian mat tai ta ik a pakana bung ma i ga
ngarangarao ra balana. A king i ga tata
ma i ga biti tana: Beltesasar, koko una
ngarangarao ta ra ririvon ba ta ra kuku-
raina. Beltesasar i ga bali ia ma i ga biti:
Kaugu luluai, boina ba ra ririvon na tadav
diat dia milmilikuane u, ma ra kukuraina
na tadav kaum lavur ebar. [20] Nam ra davai
u ga gire, nina i ga tavua ma i ga ongor,
ma i ga tuluai urama kakit, ma di ga gire
ta ra rakarakan a gunagunan par; [21] nina ra
mapmapina i ga potar, ma ra vuaina i ga
peal, ma diat par dia ga iaian tana; nina ra
lavur king ra pupui dia ga kiki ta ra bitina,
ma ra umana beo liuliu dia ga rakarakan ta
ra ingaingarina: [22] u ra king nam ra davai,
u nina u tar tavua ma u tar dekdek. Tago
kaum minamar i tar ngala, ma i tuk urama
ra bala na bakut, ma kaum varkurai i tuk
tar ta ra mutuaina langlangun na rakarakan
a gunagunan. [23] Ma nam ra monamono, a
tena gomgom, ba ra king i ga gire i vana
ba marama ra bala na bakut ma i ga biti
dari: Mut vue ra davai, nila vue; ia kaka da
nur vue ra bitina ma ra umana okorina upi
diat a tur uka ta ra pia, ma da vi ia ma ra
palariam tuna ma ra palariam gobol, ma na
tur uka livuan ta ra vura i gumaguma ta ra
pupui; ma boina ba na bilim ma ra mavoko,
ma na en ra lavur magit i lubalubang da ra
umana leing ra pupui, tuk tar ta ra bung
ba lavurua na kilala dia par tana; [24] u ra
king, go ra kukuraina: Go ra varkurai kai ra
Ngala Kakit, nina i tar tadav kaugu luluai ra
king, [25] ba da korot vue u kan ra tarai, ma
avat a kiki varurung ma ra umana leing ra
pupui, ma da kure u pi una en ra vura da
ra umana bulumakau, ma da vabilim u ma
ra mavoko marama ra bakut, ma lavurua
na kilala una kiki damana, tuk una nunure
ba ra Ngala Kakit i varkurai ta ra kiki na
varkurai kai ra tarai, ma i tul tar ia ta nina
iat i mainge. [26] Ma tago di tar vartuluai ba
da nur vue ra bit a davai ma ra okorina,
damana bula kaum varkurai na tur padikat
tam ba u ga tar matoto tana ba ra Bala
na Bakut i varvarkurai. [27] Io, u ra king,
boina ba una mulaot ta kaugu tinata na
varvateten, ma una kia vue kaum varpiam
ma ra mangamangana takodo, ma kaum bi-
lak na mangamangana ma ra varmari tadav
diat di ki taun diat, kan da valolokon kaum
kini na malmal.

[28] Go ra lavur magit dia ga tadav ra king
Nebukadnesar. [29] Ba i ga par a vinun ma
a urua na gai i ga vanavana ta ra ul a pal
na king ta ra gunan Babilon. [30] Ra king i
ga tata ma i ga biti dari: Vakir go ra ngala
na Babilon vang, nina iau ga pait ia ta ra
ngala na dekdekigu pi ra kuba i ra king na
tur tana ma upi da ru kaugu ngala na kini?
[31] A tinata pa i ga irop par boko kan ra ngie i
ra king, ma ra nilai tikai i ga arikai marama

ra bakut dari: U ra king Nebukadnesar, di
ve u dari: Di tar tak vue kaum varkurai kan
u; 32 ma da korot vue u kan ra tarai, ma avat a
kiki varurung ma ra lavur leing ra pupui; da
kure u pi una en ra vura da ra bulumakau,
ma una ki vue lavurua na kilala, tuk una
nunure ba ra Ngala Kakit i varvarkurai ta
ra kiki na varkurai kai ra tarai, ma i tul tar
ia ta nina iat i mainge. 33 Ta nam ra pakana
bung di ga pait ot pa nam ra magit pire
Nebukadnesar. Di ga korot vue kan ra tarai,
ma i ga en ra vura da ra bulumakau, ma ra
pal a pakana i ga pupuk ma ra mavoko, ma
ra pepe na uluna i ga lolovina da ra ivuna
taragau, ma ra pulegi na limana da ra pulegi
na beo.

34 Ma ba i ga par nam ra lavur kilala,
iau Nebukadnesar iau ga tadarake ra bakut,
ma ra nuknukigu i ga kapa mulai, ma iau
ga tata vadoane ra Ngala Kakit, ma iau ga
pite pa ia, ma iau ga ru nina i laun pa na
mutu; tago kana varkurai a varkurai pa na
mutu, ma kana varkurai i tur padikat pire ra
lavur taun tarai mutu; 35 ma ra tarai par ta
ra rakarakan a gunagunan dia da ra magit
vakuku; ma i pait ra lavur magit i mainge
pire ra kor arama ra bala na bakut, ma
pire ra tarai bula dia ki ta ra rakarakan a
gunagunan; ma pa ta na i tigal valar pa ra
limana, ma pa ta na i tir valar pa ia dari: Ava
u pait ia?

36 Ta nam ra bung iat i ga kapa mulai
ra nuknukigu; ma kaugu ngala na kini ma
kaugu ngala na minamar dir ga lilikun mu-
lai piragu, upi na mamar kaugu varkurai;
ma kaugu umana tena varkurai ma kaugu
umana luluai dia ga tadatadav iau, ma di
ga vaki mule iau ta kaugu kiki na varkurai,
ma kaugu kini i ga ngala muka. 37 Io, iau
Nebukadnesar iau pite pa ra King arama ra
bala na bakut, ma iau manane, ma iau ru ia;
tago i dovot kana lavur papalum, ma kana
lavur mangamangana dia takodo; ma nina
dia papait na luluai i varuva valar pa diat.

5

A tutumu ta ra papar a pal

1 Belsasar ra king i ga pait tika na ngala
na lukara ure kana lavur luluai, tika na arip
na marmar diat, ma i ga mome ra vain ta ra
luaina mata i diat ra arip na marmar.

2 Io, ba Belsasar i ga gugu ta ra vain i
mome, i ga vartuluai pi da vila pa ra umana
la na goled ma ra umana la na silva nina
Nebukadnesar tamana i ga tak pa ia kan ra
pal i gomgom aro Ierusalem, upi ra king ma
kana umana luluai, ma kana umana taulai
ma kana umana tultul na vavina, diat a
momo tana. 3 Ma di ga kap ra umana la na
goled nina di ga tak vue diat kan ra pal i
gomgom ta ra kuba i God arama Ierusalem;
ma ra king ma kana umana luluai, kana
umana taulai ma kana umana tultul na
vavina, dia ga momo ta diat. 4 Dia ga mome
ra vain, ma dia ga pite pa ra umana god di
ga pait diat ma ra goled, ma ra silva, ma ra
palariam gobol, ma ra palariam tuna, ma ra
davai, ma ra vat.

5 Ta nam ra pakana bung ra kaka na lima
i tika na tutana i ga vana rikai, ma i ga
tutumu ta ra kabang ta ra papar a pal i tur
vartalai ma ra turtur na lamp ta ra kuba i ra
king; ma ra king i ga gire ra ngungu lima ba
i tutumu. 6 Ma ra mata i ra king i ga kiala, ma
i ga purpuruan ra nuknukina; i ga dadadar
tuna, ma ra ura malmalikun na kauna dir ga
varvartumak. 7 A king i ga oraoro mat upi
da vila pa ra umana tena papait, ra umana
Kaldea, ma diat dia gire upi ra vakilang ta
ra bakut. Ma ra king i ga tata ma i ga biti ta
ra umana tena kabinana Babilon dari: Nina
ba na luk valar pa go ra tutumu, ma na pala
ra kukuraina tagu, da ule tar ra mal i meme
marut tana, na kurkurua ma ra kurkurua
na goled, ma na vautuluna tena varkurai
ta ra kiki na varkurai. 8 Ma ra lavur tena
kabinana kai ra king dia ga vut, ma pa dia ga
luk valar pa ra tutumu, ma pa i ga tale diat
upi diat a ve tar ra kukuraina ta ra king. 9 Ma
Belsasar ra king i ga manga purpuruan, ma
ra matana i ga kiala, ma kana umana luluai
dia ga vurgilagilo.

10 Ma tina i ra king i ga ruk ta ra pal na
lukara, tago i ga valongore ra tinata kai ra
king ma kana umana luluai; ma tina i ra
king i ga tata ma i ga biti: U ra king, boina
ba una laun tukum! Koko na purpuruan ra
balam, ma koko ra matam na kiala. 11 Tika
na tutana i ki ta kaum gunan, nina ra
tulungea i ra umana lia na god i ki tana; ma
ba tamam i ga laun boko di ga gire tadav
ra kapa ma ra minatoto ma ra kabinana
tana, da ra kabinana kai ra umana god; ma
tamam ra king Nebukadnesar i ga vaki ia
pi na lualua ta ra umana tena papait, ra
umana tena agagar, ra umana Kaldea, ma

diat dia gire upi ra vakilang ta ra bakut;
12 tago di ga gire tadav ra enana nuknukina,
ma ra minatoto, ma ra kabinana tana, upi
na vaarike ra kukurai ra umana ririvon, ma
na pala vakapa ra lavur magit na pidik, ma
na pala ra lavur mamat na magit, ta nam ra
tutana Daniel nina ba ra king i ga vaiang tar
ra iangina ba Beltesasar. Io, una vartuluai
pi da agur pa Daniel, ma na vaarike ra
kukuraina.
13 Io, di ga agur varuk pa Daniel pire ra
king. Ma ra king i ga tata ma i ga biti
tai Daniel: Dave, u Daniel tikai ta diat ra
tarai Iuda laka, nina ra king tamagu i ga
ben vavilavilau pa diat maro Iuda? 14 Iau tar
valongore ra tinata ure u, ba ra tulungea i
ra umana god i kiki tam, ma ba u vatur vake
ra kapa ma ra minatoto ma ra kabinana
tuna. 15 Ma go di tar agur pa ra umana
tena kabinana, a umana tena papait, piragu
upi diat a luk nam ra tutumu, ma upi diat
a vakapa iau ta ra kukuraina; ma pa dia
vaarike valar pa ra kukurai ra magit piragu.
16 Ma iau tar valongore ure u, ba i tale u
ra pupukuai na tinata ma ba u pala valar
pa ra umana mamat na magit; io, ona una
luk valar pa ra tutumu ma una vaarike ra
kukuraina, da ule tar ra mal i meme marut
tam, ma una kurkurua ma ra kurkurua na
goled, ma una vautuluna tena varkurai ta
ra kiki na varkurai.
17 Ma Daniel i ga tata ma i ga biti dari
ta ra luaina mata i ra king: Una vatur
vake ke kaum lavur magit na vartabar, ma
una tul tar ra vapuak tai ta enana; ina luk
vakuku ka ra tutumu pire ra king, ma ina
vaarike ra kukuraina pirana. 18 U ra king, a
God a Ngala Kakit i ga tul tar ra varkurai
tai tamam Nebukadnesar, ma ra ngala na
kini, ma ra minamar, ma ra ngala na variru
bula; 19 ma ra lavur vuna tarai, ra lavur
vuna gunan, ma ra lavur alaala tinata, dia
ga dadadar ma dia ga burut ure ra ngala
na kini i ga tul tar ia tana; i ga ubu doko
nina i mainge, ma nina i mainge i ga nur
vue upi na laun; ma i ga vangala nina i
mainge, ma nina i mainge i ga varuva. 20 Ma
ba i ga ngala ra nuknukina ure mule, ma
ra balana i ga leo ta kana mangamangana
luluai, di ga kari vairop vue kan kana kiki
na king, ma di ga tak vue kana minamar
kan ia; 21 ma di ga korot vue kan ra tarai,
ma di ga pukue ra nuknukina pi na da ra
nuknuk i ra vavaguai, ma i ga kiki varurung
ma ra umana kuabar na as; di ga tabatabar
ia ma ra vura da ra bulumakau, ma ra pal a
pakana i ga pupuk ma ra mavoko, tuk tar ta
ra bung i ga matoto tana ba ra God a Ngala
Kakit i varkurai ta ra kiki na varkurai kai ra
tarai, ma i vaki nina iat i mainge pi na kure.
22 Ma u natuna, Belsasar, pa u ga vaikilik ra
nuknukim, ma a dovotina u tar nunure go
ra lavur magit; 23 ma u ga tut na varpiam
uka ure ra Luluai i ra bala na bakut; ma di
tar kap ra umana la dia ga tur ta ra kubana
piram, ma u, avat ma kaum umana luluai,
kaum umana taulai ma kaum umana tultul
na vavina, ava ga mome ra vain tana; ma u
tar pite pa ra umana god di ga pait diat ma
ra silva, ma ra goled, ma ra palariam gobol,
ma ra palariam tuna, ma ra davai, ma ra vat,
nina ba pa dia nana, ma pa dia valongor, ma
pa dia matoto, ma ra God nina i vatur vake
ra vuvu na bilaum ma i kure kaum lavur
nga, pa u ga pite pa ia.
24 Kari i tar tulue ra ngungu lima, ma di
tar tumu nam ra tutumu. 25 Ma ra tutumu
di ga pait ia i dari: MENE, MENE, TEKEL,
ma PARSIN. 26 Ma ra kukurai ra tinata i dari:
MENE, God i tar to ra umana bung ure kaum
varkurai, ma i tar vapar ia; 27 TEKEL, di tar
valar u ta ra valavalar na mamat, ma vakir u
mamat; 28 PERES, di tar tibe varbaiane kaum
vuna gunan, ma di tar tul tar ia ta ra tarai
Media ma ra tarai Persia.
29 Io, Belsasar i ga vartuluai, ma di ga
vavauluve Daniel ma ra mal i meme marut,
ma di ga vakurue ma ra kurkurua na goled,
ma di ga varvai ure ba na vautuluna tena
varkurai ta ra kiki na varkurai.
30 Ta nam ra marum iat di ga ubu doko
Belsasar ra king kai ra tarai Kaldea. 31 Ma
Darius ra te Media i ga vatur vake ra varku-
rai, ma i ga laun vue laptikai na vinun ma a
ura kilala bar.

6

Daniel i ki ta ra tung na leon

1 Ma Darius i ga vaki tika na mar ma a
ura vinun na luluai upi diat a kure kana
vuna gunan par; 2 ma i ga vaki ra utul upi
dital a patuana pire diat, ma Daniel tikai
ta dital, upi ra umana luluai diat a varvai
pire dital, ma upi koko ta magit kai ra king
na rara. 3 Ma go Daniel i ga lia ta diat ra
utul a patuana ma ra lavur luluai, tago ra
nuknukina i ga boina tuna; ma ra king i
ga nuk ia ba na vaki ia pi na luluai ure ra

vuna gunan par. [4] Ma ra ura patuana ma ra
lavur luluai dia ga tikatikan upi ta magit na
vartakun ure Daniel ta ra kiki na varkurai.
Ma dia ga mama tikan tadav ta magit na
vartakun pirana ba ta magit i rara tana,
tago i ga dovot, ma pa i ga talanguan ma pa i
ga rara. [5] Io, go ra umana tutana dia ga biti: I
dekdek upi dat a tikan tadav ta magit ba dat
a takun go Daniel me; ta ra varkurai ka kai
kana God, kan dat a tikan tadav ia ta nam.

[6] Ma go ra ura patuana ma ra lavur luluai
dia ga koakor tadav ra king, ma dia ga
biti tana dari: Darius ra king, una laun
tukum! [7] A umana patuana na vuna gunan,
ra umana raprap na kiki na varkurai ma
ra umana ngala na luluai, ra umana tena
varkurai ngalangala ma ra umana luluai na
gunan. dia tar tata guvai ma i kopono ra
nuknuk i diat ba ra king na vartuluai ma
na vatur tika na dekdek na varkurai, ba a
utul a vinun na bung da araring ika tadav
ra king, ma gala tika na tutana na araring
tadav ta god ba tadav ta tutana, da vue tar
ia ta ra tung na leon. [8] Io, u ra king, una
vatur ra varkurai ma una tumu ra iangim
ta ra buk, upi koko da pukue mule, varogop
ma ra varkurai kai ra tarai Media ma Persia
nina ba pa da pukpukue. [9] Ma Darius ra king
i ga tumu ra iangina ta ra buk, ma damana
ta ra varkurai tana.

[10] Ma ba Daniel i nunure ba di ga tumu ra
iang i ra king ta ra tutumu, i ga ruk ta ra
kubana (ma ta kana pal arama liu a umana
mata na kalangar dia ga tur tapapa ma dia
ga vatale uro Ierusalem), ma ta ra bung-
bung par i ga vavautul ma ra bura timtibum
ma ra niaring ma ra pite varpa ta ra luaina
mata i kana God da kana mangamangana
lua. [11] Io, go ra umana tutana dia ga koakor
varurung ma dia ga na tadav Daniel ba i ga
lotu ma i ga araring ta ra luaina mata i kana
God. [12] Ma namur dia ga vana maravai, ma
dia ga tata ta ra luaina mata i ra king ure
ra varkurai kai ra king, dari: Dave, pa u ga
tumu laka ra iangim ta ra varkurai, ba a utul
a vinun na bung ra tarai par diat a araring
piram uka ra king, ma ba tika na tutana na
araring tadav ta god ba tadav ta tutana da
vue tar ia ta ra tung na leon? Ra king i ga
bali diat dari: I dovot nam ra magit, ma i
tur bulu varogop ma ra varkurai kai ra tarai
Media ma Persia nina ba pa da pukpukue.
[13] Io, dia ga tata ma dia ga biti ta ra luaina
mata i ra king dari: Nam Daniel, tikai ta
diat ra tarai Iuda di ga ben vavilavilau pa
diat, pa i ru u ra king, ma pa i ru bula ra
varkurai nina u ga tumu ra iangim tana, ma
i vavautul ma ra niaring ta ra bungbung.

[14] Ma ba ra king i ga valongore go ra tinata
i ga manga tabun, ma i ga nuknuk ba na
valaun davatane Daniel; ma i ga ongor tuk
tar ta ra ravian upi na valaun ia. [15] Ma nam
ra umana tutana dia ga koakor tadav ra king
ma dia ga biti tai ra king dari: U ra king,
boina ba una nunure ba ra varkurai kai ra
tarai Media ma Persia i dari, ba pa da pukue
ta varkurai ba ta vartuluai ra king i ga pait
ia.

[16] Io, ra king i ga vartuluai, ma di ga
agur pa Daniel ma di ga vue vaba ia ta ra
tung na leon. Ma ra king i ga tata ma i
ga biti tai Daniel dari: Kaum God nina u
toratorom vatikai tana na valaun u. [17] Ma
di ga kap ra vat ma di ga vung bat ra mata
na tung me; ma ra king i ga vabulit bat ia
ma kana vakilang iat, damana bula ma ra
vakilang kai kana umana luluai, upi koko da
pait vaenana ta magit ure Daniel. [18] Ma ra
king i ga ruk ra kubana, ma pa i ga ian ra
marum; ma pa i ga vartuluai upi ta vaden na
malagene, ma i ga vangala ka tuk ra keake.

[19] Ma ra king i ga tut ta ra lar, ma i ga vana
lulut ta ra tung na leon. [20] Ma ba i ga maravai
ta ra tung pire Daniel, ra king i ga papait na
tangi, ma i ga oraoro ma i ga biti tai Daniel:
Ea, Daniel, u ra tultul kai ra God a launa,
dave, kaum God nina u toratorom vatikai
tana i valaun valar pa u kan ra umana leon
vang? [21] Ma Daniel i ga biti tai ra king: U
ra king, una laun tukum! [22] Kaugu God i tar
tulue kana angelo, ma i tar paum bat ra ngie
i ra umana kon upi koko diat a karat vakaina
iau, tago iau tuptup ta ra kaina magit ta ra
luaina matana; ma ta ra luaina matam bula
a king pa iau ga pait ta kaina magit. [23] Ma
ra king i ga gugu mat ure, ma i ga vartuluai
ba da al vairop Daniel kan ra tung. Io, di
ga al vairop Daniel kan ra tung, ma ra pal
a pakana pa i ga kaina, tago i ga nurnur ta
kana God. [24] Ma ra king i ga vartuluai, ma di
ga agur pa nam ra lavur tutana dia ga takun
Daniel, ma di ga vue tar diat ta ra tung na
leon, diat ma ra umana natu i diat ma kadia
umana taulai; ma ra umana leon dia ga ubu
diat, ma ba pa dia ga tur boko ara ra pia ta ra

bala na tung dia ga bubur gigi ra uru i diat
par.
[25] Io, ra king Darius i ga tutumu tadav ra
lavur vuna tarai, ma tadav ra lavur vuna
gunan, ma tadav ra lavur alaala tinata, nina
dia ki ta ra rakarakan a gunagunan, dari: Da
vangala ra malmal pire vavat. [26] Go kaugu
varkurai ba ta ra lavur papar ta kaugu vuna
gunan ra tarai diat a burut ta ra God kai
Daniel ma diat a ru ia, tago ia ra God i
laun ma i ki tukum, ma kana varkurai pa
na panie, ma kana varkurai na tuk tar ta
ra mutuaina. [27] I varvalangalanga ma i
varvalaun, ma i pait ra umana vakilang ma
ra umana magit na kinaian arama ra bala na
bakut ma ati ra pia, ma i tar valaun Daniel
kan ra dekdek i ra umana leon.
[28] Io, go Daniel i ga tavua kana papalum ta
ra kini na king kai Darius, ma damana bula
ta ra kini na king kai Kores ra te Persia.

7

A ririvon kai Daniel ure ra ivat na ngala na leing

[1] Ta ra luaina kilala Belsasar i ga ki na king
aro Babilon, Daniel i ga ririvon ma i ga gire
ra umana ninana ta ra nuknukina ba i ga
diop ta kana vava; ma namur i ga tumu ra
ririvon ma i ga varvai ta ra kukurai ra lavur
magit i ga tar gire. [2] Daniel i ga tata ma i
ga biti: Ta kaugu ririvon ra marum iau ga
gigira, ma ea, ra ivat na vuvu dia ga tut ta
ra ngala na ta. [3] Ma ra ivat na ngala na leing
dia ga tut rikai kan ra ta, ma dia ga enana
varbaiai. [4] A luaina i ga da ra leon, ma i ga
vung ra bebeana da ra taragau; ma iau ga
bobe tuk tar ta ra pakana bung di ga ivut
vue ra bebeana, ma di ga vatur ia kan ra pia
upi na tur ma ra kauna da ra tutana, ma di
ga vaki ra nuknuk i ra tutana tana. [5] Ma ea,
ta ra leing, a vauruana, da ra bear;* ma i
ngala tika na papar, ma a utul a ur na pal a
virvir ta ra ngiene, ma i karat vake ma ra pal
a ngiene; ma di ga biti tana: Una tut, ma una
en ra ngala na virua. [6] Ma namur ta go iau ga
gigira, ma ea, ta ra tikai mulai, da ra lepad,†
ma i ga vung ra ivat na bebea i ra beo ta
ra tamuruna; ra leing i ga vung bula ra ivat
na uluna; ma di ga tul tar ra varkurai tana.
[7] Ma namur iau ga ririvon ra marum, ma ea,
tika na leing, a vaivatina, a kaina tuna ma
ra karvuvu, ma i dekdek na kaia; ma i ga
vung ra umana pal a ngiene na palariam; i
paringute ra magit ma i bubur gigi ia, ma
i inabut ta ra ibaiba ma ra kauna. Dia ga
enana varbaiai ma ra lavur leing dia ga lua
tana; ma i ga vung ra vinun na ramuna. [8] Iau
ga bobobe ra umana ramuna, ma ea, ta ra
ramuna kabila, a tagalina, i ga tavua rikai
livuan ta diat, ma a utul a ramuna dital ga
tarubat kakit tana; ma ea, go ra ramuna i ga
vung ra kiau na matana da ra kiau na mata i
ra tarai, ma ra ngiene bula nina i ga vatang
ra umana rangrang na tinata me. [9] Ba iau
ga gigira, di ga vatur ra umana kiki na king,
ma ra patuana tuna i ga kiki tana; kana mal
i ga pua da ra kabang, ma ra pepe na uluna
i ga da ra gomgom na ivuna sip; kana kiki
na king i ga da ra biro na iap, ma ra umana
vil tana dia ga da ra birao i dudukau. [10] Ma
ra iap i ga alir rikai kan ra luaina matana;
a vinun na mar na arip na marmar dia ga
toratorom tana, ma ra ngala na kor tuna dia
ga tur ta ra luaina matana; ra umana tena
varkurai dia ga ki, ma di ga pala ra umana
buk. [11] Ma iau ga gigira ta nam ra pakana
bung, tago ra ramuna i ga vatavatang ra
umana rangrang na tinata: ma ba iau ga
gigira, di ga ubu doko ra leing, ma di ga
li vue ra pal a pakana, ma di ga vue tar ia
ta ra biro na iap. [12] Ma ure nam ta ra utul
a leing, di ga tak vue kadital varkurai; ma
di ga valolokon kadital nilaun upi dital a ki
tika na kilala ma tika na e. [13] Iau ga ririvon
ra marum, ma ea, tikai da ra natu i ra tutana
i ga vut ma ra umana bakut, ma i ga tadav
ra patuana, ma di ga agur pa ia maravai
pirana. [14] Ma di ga tul tar ra varkurai tana,
ma ra minamar, ma tika na kiki na varkurai,
upi ra lavur tarai ma ra umana vuna gunan,
ma ra lavur alaala tinata par, diat a torom
tana; kana varkurai a varkurai pa na mutu,
ma pa na panie, ma kana kiki na varkurai a
kiki na varkurai ba pa da re vue.
[15] Ma iau Daniel, a tulungeagu i ga ngarao
ta ra pal a pakagu, ma kaugu lavur ririvon
dia ga vaburut iau. [16] Iau ga kakari maravai
pire tikai, ta diat dia tur abara, ma iau ga tir
ia upi ra dovotina ta go ra lavur magit. Io,
i ga ve iau, ma i ga vaarike ra kukurai go ra
lavur magit tagu. [17] Go ra umana ngala na

* 7:5: A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina. † 7:6: A lepad, a mangana leing da ra ngala na pusi, a tena varkarat.

leing, a ivat diat, a ivat na king nina diat a
tut rikai ta ra gunagunan. [18] Ma ga ra umana
dovot na tena lotu kai ra Ngala Kakit da
tul tar ra varkurai ta diat, ma diat a vatur
vatikene vake ra varkurai ma pa na mutu.

[19] Ma namur iau ga titir upi ra dovotina
ure ra vaivatina leing, nina i ga enana kan
ra utul, nina i ga kaina tuna, ma ra umana
pal a ngiene dia ga palariam tuna ma ra
umana pulegina dia ga palariam gobol, ma
nina i ga paringute ra magit ma i ga bubur
gigi ia, ma i ga inabut ta ra ibaiba ma ra
kauna; [20] ma ure ra vinun na ramuna ta ra
uluna, ma ure ta ra tikai i ga tavua rikai ma
a utul dital ga tarubat ta ra luaina matana,
nam ra ramuna iat i ga vung ra kiau na
matana ma ra ngiene nina i vatavatang
ra umana rangrang na tinata me, ma i ga
manga tubu ta ra umana talaina. [21] Iau ga
gigira, ma nam ra ramuna i ga varubu ma
ra umana tena lotu, ma i ga ongor pa diat,
[22] tuk tar ta nam ra pakana bung ra patuana
i ga vut, ma di ga kure valangalanga ra
umana tena lotu kai ra Ngala Kakit, ma i vut
ra pakana bung ba ra umana tena lotu dia
ga vatur vake ra varkurai tana.

[23] I ga biti dari: Ra vaivatina leing a
vaivatina kiki na varkurai ta ra rakarakan
a gunagunan, ma diat a enana varbaiai ma
ra lavur kiki na varkurai, ma na konom pa
ra lavur gunan, ma na ruarua taun diat, ma
na bubur ngidangide diat. [24] Ma ra vinun na
ramuna, a vinun na king nina diat a vana
rikai ta go ra kiki na varkurai, ma ta ra tikai
na vana rikai namur ta diat; ma diat a enana
varbaiai ma diat dia ga lua, ma na ongor pa
ra utul a king. [25] Ma na vul ra Ngala Kakit,
ma na vatalanguan vakaina vue ra umana
tena lotu kai ra Ngala Kakit, ma na nuknuk
upi na vaenana pa ra umana e na lukara
ma ra umana varkurai; ma da tul tar diat i
tana ure tika na kilala ma a ura kilala ma a
ngungu kilala. [26] Ma da pait ra varkurai, ma
da tak vue kana varkurai, upi da vamutue
vue ma da re vakakit vue. [27] Ma da tul tar
ra varkurai ma ra kiki na varkurai, ma ra
dekdek i ra lavur kiki na varkurai ra vavai
ra bakut, ta ra tarai na lotu kai ra Ngala
Kakit; kana varkurai i tur pa na mutu, ma
ra. lavur vuna gunan diat a torom tana ma
diat a ongo tana. [28] Go ra mutuai ra tinata.
Ma ure iau Daniel, iau ga manga burut ure
ra nuknukigu, ma ra matagu i ga kiala; ma
ga iau ga kodokodop vake nam ra magit ta
ra balagu.

8

A ninana kai Daniel ure ra sip a tomotoina ma ra me a tomotoina

[1] Ta ra vautuluna kilala Belsasar i ga ki
na king tana, di ga vaarike ra ninana tagu
iat Daniel, namur ta nam di ga vaarike tagu
lua. [2] Ma iau ga ririvon, ma ba iau ga gigira,
iau ga ki aro Susa ra kiki na varkurai, ta ra
papar Elam; ma iau ga ririvon, ma iau ga
ki ta ra papar a tava alir Ulai. [3] Ma iau ga
idaidok, ma iau ga gigira, ma ea, tika na
sip a tomotoina i ga tur ta ra papar a tava
alir, ma a ura ramuna; ma ra ura ramuna
dir ga lolovina, ma tikai i ga lolovina ta dir,
ma nina i ga lolovina ta dir i ga vana rikai
namur. [4] Iau ga gire ra sip i vartulan ta
ra papar a taoai, ma ta ra papar a labur,
ma ta ra papar a taubar, ma pa i ga tale
ta vavaguai pi na tur ta ra luaina matana,
ma pa i ga tale ta tikai pi na varvalaun kan
ra dekdekina; i ga pait ika ra magit i ga
mainge, ma i ga vangala mule.

[5] Ma ba iau ga nuk pa ia, ea, tika na me a
tomotoina i ga vut maro ra papar a taoai, i
ga bolo ta ra rakarakan a gunagunan ma pa
i ga rua ra pia; ma ra me i ga vung tika na
ramuna ta, livuan ta ra ura kiau na matana.
[6] Ma i ga tadav ra sip nina i ga vung ra ura
ramuna, ma nina iau ga gire i tur ta ra papar
a tava alir, ma i ga vutvut tadav ia ma ra
dekdekina i karangap. [7] Ma iau ga gire ba
i maravai tadav ra sip, ma i ga balakadik
ure, ma i ga ubu ra sip, ma i ga bubur ra ura
ramuna; ma pa ta dekdek i ra sip upi na tur
ta ra luaina matana, i ga rapue ke ra pia ma
i ga inabut taun ia; ma pa i ga tale ta tikai
ba na valaun ra sip kan ra dekdekina. [8] Kari
ra me i ga manga vangala mule; ma ba i ga
ongor, di ga bubur ra ngala na ramuna, ma
ra ivat na enana ramuna dia ga kia vue, ma
dia ga vatale ra ivat na matana vuvu.

[9] Ma tika na ramuna ta diat i ga tavua
rikai a tagalina, ma i ga ngala vanavana ta
ra papar a taubar, ma ta ra papar a taur,
ma ta ra gunan i potar. [10] Ma i ga ngala
vanavana, ma i ga tuk tar ta ra kor arama
ra maup; ma i ga vue vaba ta umana ta
ra kor uti ra pia ma ta umana tagul bula,
ma i ga inabut taun diat. [11] I ga vangala pa
mule upi dir a varogop ma ra Luluai i ra

kor, ma i ga tak vue ra tinabar di tuntun
tar ia ta ra bungbung par kan ia, ma i ga
re vue kana pakana i gomgom. 12 Ma di ga
nur tar ra kor na tarai tana ma ra tinabar
di tuntun tar ia ta ra bungbung par, tago di
ga pait ra varpiam; ma di ga vue pukue vue
ra dovotina, ma i ga papait kana mamainga
ma i ga tavua. 13 Ma iau ga valongore tika na
tena gomgom i tata, ma ta ra tena gomgom
i ga biti tai nina i tata, dari: Aivia ra bung
ra ninana na tur ure ra tinabar di tuntun
tar ia ta ra bungbung, ma ure ra varpiam
nina i varvabilak, ma ure ra pal i gomgom
ma ra kor ba di nur vue diat upi da inabut
taun diat? 14 Ma i ga biti tana: Tuk tar ta ra
bung ba na par a ura arip ma a utul a mar
na bung na ravian ma a ura arip ma a utul a
mar na bung na malana; ma namur da mal
vatakodo mule ra pal i gomgom.

15 Ma ba iau Daniel iau ga tar gire ra
ninana, iau ga tikatikan upi ra kukuraina;
ma ea, tikai da ra tutana i ga tur ta ra luaina
matagu. 16 Ma iau ga valongore ra nilai ra
tutana maro ra ul a tava alir Ulai, i ga oro ma
i ga biti: Gabriel, una vamatotone pa go ra
tutana ta ra ninana. 17 Io, i ga vana maravai
ta ra pakana pia iau ga tur tana; ma ba i ga
vut iau ga burut, ma iau ga bura palar. Ma
i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una matoto,
tago go ra ninana ure ra mutuaina.

18 Io, ba i ga tata piragu, iau ga va mat tuna
ma ra matagu i ga tur ra pia; ma i ga bili
iau, ma i ga vatur vatakodo iau. 19 Ma i ga
biti: Ea, ina vamatotone pa u ta ra magit ba
na vana rikai ta ra mutuai ra kankan; tago
da pait ia ta ra mutuaina da di ga kubu ia.
20 Nam ra sip a tomotoina u ga gire, nina i ga
vung ra ura ramuna, dir a ura king Media
ma Persia. 21 Ma ra me a tomotoina ia ra
king Elas; ma ra ngala na ramuna livuan ta
ra ura kiau na matana ia ra luaina king. 22 Ma
nam i ga tabubur ma ra ivat dia ga kia vue,
a ivat na kiki na varkurai diat a tavua rikai
ta nam ra vuna tarai, ma pa diat a ongor
da ra luaina. 23 Ma ba i papait na par kadia
varkurai, ma ba ra umana tena varpiam dia
tar pait ot pa kadia lavur mangamangana,
tika na king i matana kankan na tut rikai, a
tena vavagu. 24 Ma kana varkurai na ngala,
ma vakir ure ra dekdekina; ma ra varli ba
na pait ia na.enana tuna, ma na tavua ma
na pait kana mamainga, ma na vamutue
ra umana ngalangala ma ra tarai na lotu.
25 Ma ta kana kabinana na vatavua ra vavagu
pirana, ma na nuk vangala pa mule, ma na
vamutue mangoro tago pa dia monamono;
na tut na vinarubu ure ra Luluai kai ra
umana luluai; ma na tabubur vakuku ka.
26 Ma ra ninana ure ra umana bung na ravian
ma ra umana bung na malana nina di ga
varvai tana i dovot; ma u, una ive pa boko
ra ninana, tago pa da pait lolole ot pa ia.

27 Ma iau Daniel iau ga matmat ma iau
ga mait ta umana bung; namur iau ga tut
mulai, ma iau ga pait ra papalum kai ra
king; ma iau ga kaian ta ra ninana, ma pa
iau ga matoto tana.

9

A niaring kai Daniel ure kana tarai

1 Ta ra luaina kilala ba Darius natu i
Akasueros ra te Media i ga ki na king ta ra
kiki na varkurai kai ra tarai Kaldea, 2 ta ra
luaina kilala i ga varkurai tana, iau Daniel
iau ga matoto ta ra umana buk ure ra lavur
kilala ba da pait ot pa diat ba ra varli na tur
arama Ierusalem, lavurua na vinun ot na
kilala, da ra tinata kai ra Luluai pire Ieremia
ra propet.

3 Ma iau ga lingalingan upi ra Luluai God,
ma iau ga araring ma iau ga lulul, ma iau ga
vevel, ma iau ga mal ma ra mal na tabun, ma
iau ga ki ta ra kabu a iap. 4 Ma iau ga araring
tadav ra Luluai kaugu God, ma iau ga tata
kapa dari: Ea Luluai, u ra ngala na God ma
u enana tuna, u nuk pa ra kunubu ma u
mari diat dia mari u ma diat dia toratorom
ta kaum lavur vartuluai, 5 ave tar pait ra
kaina, ave tar pait ra magit i gegagege, ave
tar pait ra bilak na mangamangana, ave tar
pait ra varpiam, ma ave tar vana kan kaum
lavur vartuluai ma kaum lavur varkurai;
6 ma pa ave ga torom ta kaum umana tultul
ra umana propet, nina dia ga tatike ra
tinata ta ra iangim pire kaveve umana king,
ma pire kaveve umana luluai, ma pire ra
umana tama i vevet, ma pire ra tarai na
gunan par. 7 Ea Luluai, ra mangamangana
takodo i tur piram, ma avet i ula ra mata
i vevet gori, avet ra tarai Iuda, ma ra tarai
Ierusalem, ma ra tarai Israel par, diat dia
ki maravai ma diat dia ki vailik, ta ra lavur
gunan u tar korot tar diat i tana ure ra
varpiam dia ga pait ia piram. 8 Ea Luluai,
i topa avet ba na ula ra mata i vevet, ra
mata i kaveve umana king, ra mata i kaveve
umana luluai, ma ra mata i ra umana tama

i vevet, tago ave tar piam vue u. [9] A Luluai
kaveve God i varvarmari ma i punpun vue
ra varpiam; tago ave tar tut na varpiam
ure, [10] ma pa ave ga torom ta ra tinata kai
ra Luluai kaveve God, upi avet a mur kana
lavur varkurai nina kana umana tultul ra
umana propet dia ga tul tar ia ta vevet. [11] A
tarai Israel par dia tar piam vue kaum tinata
na varkurai, ma dia tar vana irai upi koko
diat a torom ta ra nilaim; damana di tar
lolonge ra balbali taun avet, ma ra vavalima
nina di ga tumu ia ta ra tinata na varkurai
kai Moses ra tultul kai God, tago ave tar
piam vue u. [12] Ma damana i tar vadovot
kana tinata nina i ga vaale avet me, ma
kaveve umana tena varkurai nina dia ga
kure avet, tago i tar tulue ra ngala na balbali
pire vevet; tago pa di ga pait mule ta magit
damana ta ra vavai ra bakut da di ga pait ia
tai Ierusalem. [13] Da di ga tumu ia ta ra tinata
na varkurai kai Moses, damana go ra lavur
kaina magit i tar tadav avet; ma a dovotina
pa ave ga lul upi ra varmari kai ra Luluai
kaveve God, upi avet a nukpuku kan kaveve
lavur mangamangana gegagege, ma upi na
kapa ra nuknuk i vevet ta kaum dovot na
tinata. [14] Kari ra Luluai i tar vaninare ra
kaina magit ma i tar tulue tadav avet; tago
ra Luluai kaveve God i takodo ta ra lavur
papalum i pait ia, ma pa ave ga torom ta ra
nilaina. [15] Io, Luluai kaveve God, u ba u ga
ben vairop kaum tarai kan ra gunan Aigipto
ma ra dekdek na limam, ma u ga rararang
tana, da gori boko; ave tar varpiam, ma
ave tar pait ra magit i bilak. [16] Ea Luluai,
varogop ma kaum mangamangana takodo,
boina ba kaum kankan ma kaum kulot na
ngo kan kaum pia na pal Ierusalem, kan
kaum luana i gomgom; tago diat par dia
ki kikilane avet dia vul Ierusalem ma kaum
tarai, ure kaveve lavur varpiam ma ure ra
bilak na mangamangana kai ra umana tama
i vevet. [17] Io, kaveve God, una valongore ra
niaring kai kaum tultul, ma damana kana
lavur nilul, ma boina ba ra matam na pupua
taun kaum pal i gomgom nina i tar lingling,
ure ra iang i ra Luluai. [18] Ea kaugu God,
una kap talinga ma una valongor; na tapala
ra matam, ma una gire ra varli i tup avet
ma ra pia na pal di vatang ra iangim tana;
tago pa ave pait ra nilul ta ra luaina matam
ure kaveve mangamangana takodo, ure ke
kaum ngala na varmari iat. [19] Luluai, una
valongor; Luluai, una mari avet; Luluai,
una Valongor ma una pait ia; koko una
vavabing, ure u iat, kaugu God, tago di tar
vatang ra iangim ta kaum pia na pal ma ta
kaum tarai.

A tinata na propet ure ra lavurua na vinun na vik

[20] Ma ba iau ga tatata, ma ba iau ga
araring, ma ba iau ga tata kapa ure kaugu
varpiam ma ure ra varpiam kai kaugu tarai
Israel, ma ba iau ga pait kaugu nilul ta ra
luaina mata i ra Luluai kaugu God ure ra
luana i gomgom kai kaugu God, [21] ba iau
tatata ta kaugu niaring, ra tutana Gabriel
nina iau ga. gire ta kaugu ririvon lua i ga
vilau lulut, ma i ga tadav iau ta ra pakana
bung ure ra tinabar di tuntun tar ia ta ra
ravian. [22] Ma i ga vateten iau, ma amir ga
tata me, ma i ga biti: Ea Daniel, iau tar
vana rikai upi ina tabar u ma ra kabinana
ma ra minatoto. [23] Ba u ga lulul tavuna ra
vartuluai i ga vana rikai, ma iau tar vut upi
ina vaarike piram, tago u ra vakak tuna;
io, una nuk pa ra magit, ma una nunure ra
kukurai ra ririvon.

[24] Di tar to tar lavurua na vinun na vik
ure kaum tarai ma ure kaum pia na pal i
gomgom, upi da vapar vue ra varpiam, ma
da vapar vue ra kaina mangamangana, ma
da pun vue ra mangamangana gegagege,
ma da vatavua ra mangamangana takodo
tukum, ma da vabulit bat ra ninana ma ra
tinata na propet, ma da vadangi ra pakana
i gomgom kakit. [25] Io, una nunure ma una
matoto tana, ba da vartuluai upi da vatur
mule Ierusalem, ma ba i par lavurua na vik
ra luluai nina di ga tap ia na vana rikai;
ma da vatur mule ure laptikai na vinun
ma a ura vik, ma ra bala na gunan ma ra
liplip tana, ma a dovotina a umana e na
purpuruan nam. [26] Ma ba i par ra laptikai na
vinun ma a ura vik, da okole vue ra luluai
nina di ga tap ia, ma pa na vatur vake ta
magit; ma ra tarai kai tika na luluai ba na
pot diat a li vue ra pia na pal ma ra pal i
gomgom; da vamutue ma ra lovon ta, ma
ra vinarubu na tuk tar ta ra mutuaina; di
tar kure tar ra varli. [27] Ma ra luluai diat a
pait ra dekdek na kunubu ma mangoro ure
tika na vik; ma ure ra ngungu vik na kure
ba da ngo vue ra vartabar ma ra tinabar na
vuai na uma; ma tika na tena varli na ki ta
ra ul a bebea i ra magit i milmilikuan, ma na

damana tuk tar ta ra bung ba di lolonge ra
magit di ga kure tar ia taun ra tena varli.

10

A ninana kai Daniel ta ra papar a Tigris

1 Ta ra vautuluna kilala kai Kores ra king
Persia di ga vaarike tika na tinata pire
Daniel, a iangina bula Beltesasar; ma ra
tinata i ga dovot, a tinata ure ra ngala na
vinarubu; ma i ga kapa ure ra tinata, ma ra
ninana i ga kapa pirana.
2 Ta nam ra e iau Daniel iau ga korkor a
utul a vik. 3 Pa iau ga en ta kalami na magit,
pa iau ga konom ta kirip ma pa iau ga mome
ra polo na vain, ma pa iau ga vartap tuna,
tuk tar ta ra bung ba i ga ot nam ra utul a
vik. 4 Ma ta ia bung a ura vinun ma a ivat
ta ra luaina gai, ba iau ga ki ta ra papar
a tava alir i ngala a iangina Kidekel, 5 iau
ga idaidok ma iau ga gigira, ma ea, tika na
tutana i mal ma ra mal kumau ma ra livuana
i vi pit ma ra goled tuna maro Upas. 6 A
pal a pakana i ga da ra vat topas, ma ra
matana da ra meme i papala, ma ra ura kiau
na matana dir ga da ra biro na ul, ma ra
ura limana ma ra ura kakene dia ga da ra
palariam gobol i bagabagele, ma ba i ga tata
i ga da mangoro dia ga tatata varurung. 7 Ma
iau Daniel, iau kaka iau ga gire ra ninana,
tago ra tarai ave ga ki varurung ma diat pa
dia ga gire ra ninana, ma ga ra ngala na
nidadar i ga tup diat, ma dia ga lop upi diat
a paraparau. 8 Damana iau ga ki varkolono,
ma iau ga gire go ra ngala na ninana, ma ra
dekdekigu i ga panie; ma di ga vaenana pa
ra potar na matagu pi na milmilikuan, ma
pa iau ga vatur vake mule ta niongor. 9 Ma
iau ga valongore ra nilaina i tata; ma ba iau
ga valongore kana tinata, iau ga va ma ra
matagu ura ra pia, ma iau ga tarurungai.
10 Ma ea, ra lima i tikai i ga bili iau, ma i
ga vatur iau, ma iau ga va timtibum ma ra
nidadar. 11 Ma i ga biti tagu dari: Ea Daniel, u
ra vakak na tutana, una matoto ta ra tinata
ina ve u boko tana, ma una tur kodo, tago
go di tar tulue iau piram. Ma ba i ga tar
tatike go ra tinata piragu, iau ga tur ma ra
nidadar. 12 Ma i ga biti tagu dari: Daniel,
koko una burut, tago papa ra luaina bung ba
ra nuknukim i ga tikatikan upi ra kapa, ma u
ga ruva ta ra luaina mata i kaum God, di tar
valongore kaum tinata, ma go iau tar pot
ure kaum tinata. 13 Ma ra luluai ta ra vuna
gunan Persia i ga tur bat iau a ura vinun
ma tika na bung; ma Mikael, tikai ta diat
ra umana ngala na luluai, i ga vut upi na
maravut iau, ma iau ga nur vue abara pire
ra umana king Persia. 14 Ma iau tar vut upi
ina vakapa u ure ra magit ba na tadav kaum
tarai namur, tago ra ninana ure ra umana
bungbung namur boko.
15 Ma ba i ga tar tata piragu ma nam ra
tinata, iau ga bobe ke ra pia, ma iau ga
bombom uka. 16 Ma ea, tikai da ra natu
i ra tutana i ga bili ra bul na ngiegu; ma
namur iau ga tak ra ngiegu ma iau ga tata,
ma iau ga biti ta nina i tur ta ra luaina
matagu: Ea kaugu luluai, a kinadik i tup iau
ure go ra ninana, ma pa iau vatur vake mule
ta niongor. 17 Tago ra tultul kai go kaugu.
luluai dir a tata dave ma go kaugu luluai?
Go muka iau bilua, ma ra vuvu na bilaugu i
tar panie.
18 Ma namur mulai tikai da ra tutana i ga
bili iau, ma i ga vaongor iau. 19 Ma i ga biti
dari: U ra vakak na tutana, koko una burut,
a malmal na tadav u; una ongor, maia una
ongor. Ma ba i ga tata piragu, iau ga ongor
mulai ma iau ga biti: Boina ba kaugu luluai
na tata, tago u tar vaongor pa iau. 20 Ma i
ga tir iau dari: Dave, u nunure ra vuna iau
tar vut piram tana? Ma go ina lilikun mulai
upi amir a varubu ma ra luluai Persia; ma
ba i par nam, io, ra luluai Elas na pot. 21 Ma
ga ina ve u ure ra tinata di ga tumu ia ta
ra buk ure. ra dovotina: pa ta na mulai
i ongor maravut iau ure go diat, ia kaka
Mikael kavava luluai.

11

1 Ma ta ra luaina kilala Darius ra te Media
i ga ki na king tana, iau ga tur maravut ia
ma iau ga vaongor pa ia.

A king ta ra papar a labur ma ra king ta ra papar a taubar

2 Ma go ina vaarike ra dovotina tam. Io, a
utul a king mulai dital a tut ta ra gunagunan
Persia; ma ra vaivatina na manga uviana ta
diat par; ma ba ra dekdekina i tar tavua tago
i peal kana lavur magit, na vangangap ra
tarai par upi diat a varubu ma ra tarai Elas.
3 Ma tika na rangrang na king na tut rikai,
nina ba na ongor ma ra ngala na varkurai,
ma na pait ika ra magit i mainge. 4 Ma ba i
tar tut rikai da bubur vakaina kana kiki na
varkurai, ma da tibe varbaiane upi na ivat

na pakana ta ra ivat na matana vuvu; ma ra
umana bul mur tana pa diat a kale, ma pa
na varogop mulai ma ra varkurai i ga vatur
vake; tago da rubat vue kana varkurai, ma
ta ra umana enana bula diat a vatur vake.
5 Ma ra king ta ra papar a taubar na
ongor, ma ga tikai ta kana umana luluai na
manga ongor ta dir ma kana vuna gunan na
ngala. 6 Ma ba i par ta umana kilala dir a tur
varurung, tago natu i ra king ta ra papar a
taubar, a vavina, dir a taulai ma ra king ta ra
papar a labur upi da vamaram guve dir; ma
ga ra vavina pa na vatur vake ra niongor ta
ra limana, ma ra king ma ra umana bul mur
bula tana pa diat a tur; da ga nur vue ke ra
vavina, ma kana umana tultul, ma natuna,
ma kana tutana.
7 Ma tika na ibuluna ta ra okorina na tur
kia ia; na tut ure ra tarai na vinarubu, ma
na olo ta ra dekdek na pia na pal kai ra
king ta ra papar a labur, ma na vana taun
diat ma na uvia pa diat. 8 Ma damana bula
na mulue kadia umana god, ma kadia lavur
tabalar di ga tun mal diat, ma kadia lavur
ngatngat na la na goled ma ra lavur la na
silva, uro Aigipto; ma ta umana kilala na
ngo kan ra king ta ra papar a labur. 9 Ma
ra king ta ra papar a labur na vana ta ra kiki
na varkurai kai ra king ta ra papar a taubar,
ma na lilikun mulai ka ta kana gunan iat.
10 Ma ra umana natuna diat a varubu, ma
diat a varurue ra ngala na kor na tarai na
vinarubu, ma na vut ma na manga lubu
da ra lovon ta, ma na alalu tana, ma na
lilikun mulai, ma kana tarai diat a ongor
ma ra vinarubu tuk tar ta kana dekdek na
pia na pal. 11 Ma ta ra king ta ra papar a
taubar na kankan tana, ma na vana rikai
upi dir a varubu me, dir ma ra king ta
ra papar a labur; ma na vatut ra ngala
na tarai na vinarubu, ma da uvia pa ka
kana ngala na tarai na vinarubu. 12 Ma ba
da ben vavilavilau vue ra ngala na kor, ra
nuknukina na ngala ure mule, ma na uvia
pa mangoro na vinun na arip na marmar,
ma pa na ongor tana. 13 Tago ra king ta ra
papar a labur na lilikun, ma na vatut mule
ra ngala na kor na tarai na vinarubu, nina i
ngala ta dir ma ra loko na tarai na vinarubu
lua; ma ba ta umana kilala dia tar taun ia
na vut mulai ma ra ngala na kor na tarai na
vinarubu, ma kadia vargal na ngala.
14 Ma ta nam ra e mangoro diat a tut na
varpiam ure ra king ta ra papar a taubar;
damana bula ra umana karvuvu pire kaum
tarai diat a tut upi na ot ra ninana; ma da
uvia pa ka diat. 15 Ma ra king ta ra papar
a labur na vut ma na kal guve ra ngala na
bobokon na pia, ma na ongor pa ra dekdek
na pia na pal; ma ra ongor i ra tarai maro
ra papar a taubar pa na tur bat valar pa ia,
ma ra umana lebe bula tana pata, tago pa
na tale diat pi diat a onge bat ia. 16 Ma nina
dir varubu me na pait ika ra nuknukina iat,
ma pa na tale ta tikai pi na tur ta ra luaina
matana; ma na tur ta ra vakak na gunan,
ma na pait ra varli. 17 A nuknukina ba na
vut ma ra dekdek i kana vuna gunan par,
ma na vatur ra kunubu ma na pait ot pa ia:
Ma na tul tar natuna, a vavina, tana upi na
vakaina kana varkurai; ma pa na tur, ma pa
na maravut ia. 18 Ma namur na lingan upi ra
umana gunan ra valian, ma na vatur vake
mangoro; ma ga tika na luluai na vinarubu
na tur bat kana varvul; maia pa, na bali kana
varvul pirana. 19 Io, namur na lingan upi ra
umana dekdek na pia na pal ta kana gunan
iat; ma na tutukai ka ma na bura, ma pa da
gire mule.

20 Ma tikai na ki ur vue, nina ba na tulue
ra tena kapkap totokom upi na alalu ta ra
minamar i ra vuna gunan; ma ba i par ta
umana bung na virua, vakir ta ra kankan kai
ta tikai, ma vakir ta ra vinarubu. 21 Ma ra
milmilikuan na tutana na ki ur vue, tikai ba
pa di ga tul tar ra minamar i ra kini na king
tana; na kakao ivai ka, ma na vatur vake
ra varkurai ure ra tinata na varmananai
vavaongo ko. 22 A umana loko na tarai na
vinarubu diat a panie ta ra luaina matana,
ma da vamutue diat, ma damana ra luluai
na kunubu bula. 23 Ma ba tikai dir kubu
me na vagu pa ia; ma na tavua rikai ma na
ongor ma ra paupau tarai ka. 24 Na vana
taun ra umana gunan dia vuai mat ta nam
ra langun ba dia ki na malmal; ma na pait ra
lavur magit ba ra umana tamana ma kana
lavur ngalangala lua pa dia ga pait ia, ma
na imire ra lavur magit i ga ra pa ia livuan
ta diat, ma ra lavur magit i ga long ia ma
ra lavur tabarikik; ma ta umana kilala na
varpit ure ra umana dekdek na pia na pal.
25 Ma na vararak mule ra dekdekina iat ma
kana niongor, ma na tut na vinarubu ure ra
king ta ra papar a taubar, ma kana tarai na
vinarubu na ngala. Ma ra king ta ra papar
a taubar na varvarubu me ma ra ngala na
loko na tarai na vinarubu ta; ma pa na tur

bat ia, tago da varpit ure. [26] Ma diat dia ian
ta kana ul a nian diat a vuna ta kana vinirua,
ma da vapanie vue kana tarai na vinarubu;
ma mangoro da doko diat. [27] Ma ra bala i go
ra ura king par dir a nuk upi ra kaina; ma ta
ra kopono vatar na nian dir a vartuam, ma
kadir varpit pa na ot; tago ra mutuaina na
vut boko ta nam ra e di ga kubu ia. [28] Ma
na talil ta kana gunan iat ma ra ngala na
tabarikik, ma ra nuknukina na tur bat ra lia
na kunubu; ma na pait kana mamainga, ma
na talil mulai ta kana gunan iat.

[29] Ta ra kilala di ga kubu ia na lilikun,
ma na vana ta ra papar a taubar; ma go ra
vinavana pa na varogop ma nina lua. [30] Tago
ra umana parau Kitim diat a pot upi diat a
varubu me, ma na burut ma na talil, ma na
kankanuane ra lia na kunubu, ma na pait
ika kana mamainga; ma na lilikun, ma na
nuk pa diat dia vana kan ra lia na kunubu.
[31] Ma na tulue ra tarai na vinarubu upi diat
a vana rikai, ma diat a vakaina ra pal i
gomgom ma ra dekdek na liplip tana, ma
diat a tigal bat ra tinabar di tuntun tar ia ta
ra bungbung par, ma diat a vatur ra magit i
milmilikuan nina da kaian mat i tana. [32] Ma
na varara diat dia piam vue ra kunubu ma ra
varmananai vavaongo; ma ga ra tarai ba dia
nunure kadia God diat a tur padikat ma diat
a ongor. [33] Ma diat dia kabinana pire ra tarai
diat a tovo vakapa mangoro; ma a dovotina
diat a virua ta ra pakat na vinarubu ma ta
ra iap, ma da ben vavilavilau pa diat ma
da ra pa kadia tabarikik, mangoro na bung.
[34] Ma ba dia papait na virua da maravut diat
a ik. Ma mangoro diat a agil diat ma ra
varmananai vavaongo; [35] ma ta umana tena
kabinana diat a virua, upi da valar ra tarai,
ma da vagomgom diat, ma da mal vapua
diat, ma na tuk tar ta ra mutuaina; tago di
tar kubu ra bung boko ure.

[36] Ma ra king na pait ra magit i mainge; ma
na vangala pa mule upi na ngala ta ra lavur
god par, ma na tia enana kana tinata ure ra
God kai ra lavur god. Ma na tavua tuk tar ta
ra bung ba na ot ra kankan ure; tago da pait
ot pa ra magit di ga kure. [37] Ma pa na ru ra
umana god kai kana umana ngalangala, ma
pa na nuk pa ra magit ra vaden dia mainge,
ma pa na ru ta enana god bula, tago na
vangala pa mule upi na ngala ta diat par.
[38] Ma na ru ka ra god kai ra umana dekdek na
pia na pal; na ru ra god nina ba kana umana
ngalangala pa dia ga nunure ma ra goled,
ma ra silva, ma ra lavur ngatngat na vat, ma
ra lavur mari na magit. [39] Ma na uvia pa ra
umana dekdek na pia na pal, dir ma ra god
irai; ma diat ba i nuk pa diat, na vangala diat
ma ra minamar; ma na tul tar ra varkurai ta
diat ure mangoro, ma na tibe tar ra gunan
ia diat ure ra vapuak.

[40] Ma ta ra mutuaina ra king maro ra
papar a taubar na tut na vinarubu ure, ma
ra king maro ra papar a labur na barat ia
da ra ragia, na barat ia ma ra umana kiki
na vinavana ure ra vinarubu ma ra lavur
tarai dia ki ra os, ma mangoro na parau
bula; ma na olo ra umana gunan ma na kor
tana, ma na alalu tana. [41] Na olo bula ta ra
vakak na gunan, ma mangoro na tarai diat
a virua; ma go diat diat a pila ta ra limana:
Edom, ma Moab, ma ra ngala na pakana ta
ra tarai Amon. [42] Ma na tulue ra limana upi
ra umana gunan, ma ra gunan Aigipto pa na
pila. [43] Ma na vatur vake ra goled ma ra silva,
ma ra lavur ngatngat na magit ta ra gunan
Aigipto; ma ra tarai Libia ma ra tarai Etiopia
diat a murmur ia. [44] Ma ra varvai maro ra
papar a taur ma ra varvai maro ra papar a
labur na vapurpuruan ia, ma na vana rikai
ma ra ngala na kankan upi na varli, ma na
vamutue mangoro. [45] Ma na vatur ra lavur
pal na mal ure kana kini livuan ta ra ta ma
ra vakak na luana i gomgom; ma na virua
ka, ma pa ta na na maravut ia.

12

A mutuaina e

[1] Ma ta nam ra e Mikael na tut, ra ngala
na luluai nina i balaure bat kaum tarai. Ma
ra e na varmonong na tup ia, nina pa i
ga tup boko ra tarai papa ra bung tika na
vuna tarai i ga laun tana tuk tar ta ra bung
gori; ma ta nam ra e da valaun kaum tarai,
diat di ga tumu. ra iang i diat ta ra buk.
[2] Ma mangoro ta diat dia va ta ra tobon
na pia diat a tavangun, ta umana upi ra
nilaun tukum, ma ta umana upi ra vavirvir
ma ra milmilikuan tukum. [3] Ma diat dia
kabinana diat a pupua da ra kapa i ra maup;
ma diat dia tovo vatakodo mangoro diat a
rarao da ra umana tagul vatikai ma pa na
mutu. [4] Ma u Daniel, una ive pa go ra lavur
tinata, ma una vabulit bat ra buk tuk tar ta
ra mutuaina; ma mangoro diat a vatapiloi,
ma ra minatoto na ngala vanavana.

5 Ma iau Daniel iau ga gigira, ma ea, ta
ra urua dir ga tur, tikai ta go ra papar a
tava, ma ta ra tikai ta ra papar a tava maro.
6 Ma tikai i ga biti ta ra tutana nina i ga
vavauluvai ma ra mal kumau ma i ga ki ta
ra ul a tava alir dari: Vingaia go ra umana
enana magit diat a par? 7 Ma ra tutana nina
i ga mal ma ra mal kumau ma i ga ki ta ra
ul a tava alir, i ga tulue ra limana tuna ma
ra mairana urama iat; ma iau ga valongore
ba i vavalima tai nina i laun tukum ba na
damana tika na kilala, ma a ura kilala, ma ra
ngungu kilala; ma ba da ga vamutue vapar
ra dekdek i ra tarai na lotu, da pait vapar go
ra lavur magit. 8 Ma iau ga valongore, ma
pa iau ga matoto; ma iau ga biti: Ea kaugu
luluai, ava na vana rikai ba i to na par go
ra lavur magit? 9 Ma i ga biti: Daniel, una
vana ka, tago di tar ive go ra tinata ma di
tar vabulit bat ia tuk tar ta ra mutuaina.
10 Mangoro diat a dalu vagomgom mule diat
iat, ma diat a puk vapua diat, ma da mal
pa diat; ma ga ra umana bilak diat a pait
ra bilak na mangamangana; ma pa ta bilak
na tutana na matoto, ma ga ra umana tena
kabinana diat a matoto. 11 Ma papa ra bung
di tigal bat ra tinabar di tuntun tar ia ta
ra bungbung par, ma di vatur ra magit i
milmilikuan nina di kaian mat i tana, da
luk tika na arip ma a ura mar ma lavuvat
na vinun na bung. 12 Nina i kiki ung pa tika
na arip ma a utul a mar ma a utul a vinun
ma a ilima na bung i ti doan. 13 Ma ga una
vana, ma una ki pa ra mutuaina; tago una
ga ngo, ma ta ra mutuaina una ga tut upi
kaum tiniba.

A BUK KAI RA PROPET OSEA

A taulai kal Osea, a paiga na vavina, ma ra umana natuna

1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav
Osea, natu i Beri, ta ra umana kilala ba Usia,
Iotam, Akas, ma Esekia dia ga ki na king
ta ra gunan Iuda, ma ta ra kilala Ieroboam,
natu i Ioas, i ga king Israel tana.

2 Ba ra Luluai i ga tulue vatavuna Osea ma
ra tinata, ra Luluai i ga biti tai Osea dari:
Una vana, ma amur a taulai ma ra paiga na
vavina ba na kava ra bul na nga; tago ra
gunan i kaina ma ra nipo, ma i leleing tai
ra Luluai.

3 Damana i ga vana, ma dir ga taulai ma
Gomer, natu i Diblaim; ma i ga lalau pa, ma i
ga kava vaarike ra bul tutana. 4 Ma ra Luluai
i ga biti tana; Una vaiang tar ra iangina ba
Iesrel; tago a ik boko ina obo pa ra gapu i
Iesrel ta ra kuba i Ieu, ma ina vamutue vue
ra varkurai ta ra kuba i Israel. 5 Ma ta nam
ra bung ina bubur ra panak kai Israel ta ra
male Iesrel.

6 Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga kava
ra bul vavina. Ma ra Luluai i ga biti tana:
Una vaiang tar ra iangina ba Lo-Rukama;
tago pa ina mari ra vuna tarai Israel mulai,
ma pa ina nur vue tuna kadia varpiam.
7 Ma ina mari ka ra vuna tarai Iuda, ma ina
valaun diat tai ra Luluai kadia God, ma pa
ina valaun diat ma ra panak ba ra pakat na
vinarubu, ba ra vinarubu, ba ra umana os,
ba diat dia ki ra os.

8 Ma ba Lo-Rukama i ga vung vue ra u,
Gomer i ga lalau pa, ma i ga kava ra bul
tutana. 9 Ma ra Luluai i ga biti: Una vaiang
tar ra iangina ba Lo-Ami, tago vakir avat
kaugu tarai, ma vakir iau kavava God.

10 Ma a dovotina, ra tarai Israel diat a
peal boko da ra veo ara ra valian, nina ba
di mama valar ia, ma i vurot; ma na dari:
ta nam ra gunan ba di ga biti ta diat tana:
Vakir avat kaugu tarai, da biti ta diat dari:
Avat a umana natu i ra God a launa. 11 Ma
ra tarai Iuda ma ra tarai Israel diat a vana
varurung, ma diat a tibe ra kopono lualua
ta diat, ma diat a tutua mara ra gunan, tago
nam ra bung kai Iesrel na ngala.

2

A varmari kal ra Luluai tadav kana tarai, nina pa dia dovot pirana

1 Avat a vatang ra umana tura i vavat ba
Ami; ma ra umana tai vavat ba Rukama.

2 Amur a tingting pa na i mumur, amur
a tingting pa ia; tago vakir kaugu vavina,
ma vakir iau kana tutana; ma boina ba na
vung vue kana mangamangana ruturut kan
ra matana, ma kana lavur nipo kan ra una;
3 kan ina ga pala vue kana mal, ma ina vaki ia
upi na varogop ma ra bung di ga kava tana,
ma ina vakaina upi na da ra bil, ma da ra
gunan i maranga, ma ina ub ia ma ra nimar,
4 maia, pa ina mari ra umana natuna, tago
a umana bul na nga diat. 5 Tago na i diat i
ga mur ra mangamangana kai ra paiga na
vavina; nina i ga lalau pa diat i ga pait ra
magit na vavirvir, tago i ga biti dari: Ina
mur ra umana talaigu, nina dia tul tar ra
agu magit na nian tagu, ma ra agu tava, ma
kaugu mal, ma kaugu vipit, kaugu dangi ma
ra agu tava na nimomo.

6 Ea, ina pore bat kaum nga ma ra kait;
ma ina pait ra balada ure upi koko na tikan
tadav kana lavur pal a nga. 7 Ma na vila
mur ra lavur talaina, ma pa na vila tadav
diat; na tikatikan upi diat, ma pa na tikan
tadav diat; io, na biti dari: ina talil mulai
tadav kaugu tutana lua; tago nam ra bung
iau ga ki mamal, ma gori pata. 8 Tago pa i
ga nunure ba iau kaka, iau ga tabar ia ma
ra kon, ma ra vain, ma ra dangi, ma iau ga
vapeal ra silva ma ra goled pirana, nam di
ga pait ra Baal me.

9 Kari ina tak vue mule kaugu kon ta
ra kilalana, ma kaugu vain ta kana e, ma
ina ra vue kaugu mal ma kaugu vipit, nina
ba na ga pulu ra pakana tuna me. 10 Ma
go ina vaarike kana kini na niruva ta ra
luaina mata i ra umana talaina, ma pa ta
na na valaun ia kan ra limagu. 11 Ina vapar
vue bula kana lavur gugu par, kana lavur
lukara, kana lavur lukara na gai, ma kana
lavur Bung Sabat, ma kana lavur ngala na
kivung par. 12 Ma ina rubat vue kana lavur
davai na vain, ma kana lavur davai na lovo,
nina i ga biti ure dari: Go diat ra vapuak ba
ra umana talaigu dia ga tul tar ia tagu. Ma
ina vakaina diat upi diat a da ra pupui, ma
ra umana leing ta ra pupui diat a en diat.
13 Ma ina kure bali ia pirana ra lavur bung i
ga lotu tadav ra umana Baal tana, ma i ga

tun tar ra magit i ang na katkat tana; ba i ga
mar ia mulai ma ra mar talinga ma ra lavur
ngatngat na magit na marmar, ma i ga bala
mur ra umana talaina, ma i ga nuk vue iau,
ra Luluai i biti.
14 Kari ina lam pa ia, ma ina agure ta ra
bil, ma ina pit ia ma ra tinata na varmari.
15 Ma abara ina tul tar mule kana uma na
vain tana, ma ra male Akor, upi na da ra
matakilalat na nurnur pirana; ma na torom
abara da ta ra kilala i ga ki na inip tana,
ma da ta ra bung ba i ga tutua rikai kan ra
gunan Aigipto.
16 Ma ra Luluai i biti dari: Ta nam ra bung
una ga vatang iau ba kaugu tutana, ma pa
una ga vatang iau mulai ba kaugu luluai.
17 Tago ina tak vue ra iang i ra umana Baal
kan ra ngiene, ma pa da vatang mule ra iang
i diat.
18 Ma ta nam ra e ina pait ra kunubu ure
diat ma ra umana leing ta ra pupui, ma
ra umana beo liuliu, ma ra lavur mangana
dia kakao ra pia; ma ina bubur vakaina ra
panak ma ra pakat na vinarubu ma ra lavur
vargal na vinarubu ta ra gunan, ma diat a
ki bulu tana. 19 Ma ina tane vatukum bat u,
maia, ina tane bat u ma ra mangamangana
takodo, ma ta ra varkurai takodo, ma ta ra
varmari ma ra bala na varmari. 20 Ma ina
tane bat u ta ra dovotina, ma una nunure
ra Luluai.
21 Ma ra Luluai i biti dari: Ta nam ra e ina
torom, ina torom ta ra bala na bakut, ma ra
bala na bakut na torom ta ra pia, 22 ma ra pia
na bali ia ma ra kon ma ra vain, ma ra dangi,
ma diat a torom tai Iesrel. 23 Ma ina vaume
ta ra pia upi kaugu; ma ina mari nina ba pa
di ga mari ia; ma ina biti ta diat ba vakir
kaugu tarai lua dari: Avat kaugu tarai, ma
diat a biti dari: U kaugu God.

3

Osea dir ma ra paiga na vavina

1 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Una vana
mulai, una la pire tika na vavina ba dir
talaina ma tika na tutana, a tena nipo, da ra
Luluai i mari ra tarai Israel, ma a dovotina,
dia vana irai tadav ra umana god irairai,
ma dia mainge ra gem ba di pait ia ma ra
vuai na vain. 2 Io, iau ga kul ia ma ra vinun
ma a ilima na pakana silva upi kaugu, ma
ure tika na valavalar na barli ma ra ngungu
valavalar na barli. 3 Ma iau ga biti tana dari:
Una ki ka dari kaugu mangoro na bung;
koko una paiga na vavina, ma koko amur
a taulai ma tika na tutana, ma iau damana
bula piram. 4 Tago ra tarai Israel diat a ki
mangoro na bung, ma pa kadia ta king ba ta
luluai, ma pa ta tinabar, ma pa ta tabalar,
ma pa ta mal na tena tinabar ngalangala,
ma pa ta tabataba na pal; 5 namur ra tarai
Israel diat a lilikun; ma diat a tikan upi ra
Luluai kadia God, ma David kadia king; ma
ta ra umana bung namur diat a tadav ra
Luluai ma ra variru ma diat a tadav kana
varmari.

4

A vartoto kai ra Luluai diat ma ra tarai Israel

1 Avat a tarai Israel, avat a valongore
ra tinata kai ra Luluai, tago ra Luluai dia
vartoto ma ra tarai ta ra gunan, tago pa
ta dovotina, pa ta varmari ta ra gunan, ma
pa dia nunure God. 2 la kaka ra varvul, ma
ra varvatamam vue, ma ra vardodoko, ma
ra nilong, ma ra nipo; dia varvarubu ma
dia vardodoko vatikai. 3 Kari ra gunan i
tabun, ma diat par dia ki tana dia turatura,
varurung ma ra umana kuabar ta ra pupui
ma ra umana beo liuliu; maia pa, da tak vue
ra lavur en ara na ta bula.
4 Ma koko ta tika na tutana dir a varn-
gangar ma ta ra tikai, ma koko ta tikai
na varpit; tago kaum tarai dia da diat dia
varngangar ma ra tena tinabar. 5 Ma una
tutukai ta ra keake, ma ra propet bula amur
a tutukai varurung me na marum; ma ina
vamutue vue tinam. 6 Kaugu tarai dia virua,
tago pa dia kabinana; tago u tar pue vue
ra kabinana, io, iau bula ina pue vue u, upi
koko una tena tinabar mulai piragu; tago
u tar nuk vue ra varkurai kai kaum God,
iau bula ina nuk vue ra umana natum. 7 Da
dia ga peal vanavana, damana dia ga piam
vue iau; ina pukue kadia minamar upi ra
magit na niruva. 8 Dia maur ure ra varpiam
kaugu tarai dia pait ia, ma dia mainge ke
kadia bilak na mangamangana. 9 Ma ra
tarai diat a varogop ma ra tena tinabar,
ma ina kure bali kadia mangamangana, ma
ina vabongon diat ure kadia lavur papalum.
10 Ma diat a ian, ma pa diat a maur; diat a
ruturut, ma pa diat a peal, tago pa diat a
nuk pa God mulai, diat a ruturut uka.
11 A vain ma ra kalamana vain dir vapanie
vue ra minatoto pire diat. 12 Kaugu tarai
dia tir ra bit a davai pire diat upi ta tinata

na varvateten, ma kadia buka i vavaarikai
pire diat; tago ra ruturut na tabaran i varara
diat, ma dia tabunuane kadia God. 13 Dia pait
ra tinabar ta ra ul a lualuana, ma dia tun ra
magit i ang na katkat ta ra ul a ilil, ma ta ra
lavur bit a giao, ma ra lavur bit a rebarebe
ma ra lavur bit a iroto, tago i boina ra malur
i diat, kari a umana natu i vavat, a umana
vavina, dia pait ra kaina, ma kavava vaden
dia po. 14 Pa ina vakadik ra umana natu i
vavat, a umana vavina, ba dia pait ra kaina,
ma pa ina vakadik kavava vaden ba dia po;
tago diat iat. dia vana irai varurung ma
ra umana paiga na vavina, ma dia tun tar
ra tinabar varurung ma ra umana igoro na
vavina; ma ra tarai ba dia tabobo dia virua
tana.
15 Ma a dovotina, ba u Israel u po, koko
Iuda na pait ra varpiam; ma koko avat a
vana Gilgal; ma koko avat a vana urama Bet-
aven, ma koko avat a vavalima dari: Da ra
Luluai i laun.
16 Tago Israel i karduk, da ra karduk na
bulumakau; ma go ra Luluai na tabar diat
da ra nat na sip ta ra ngala na pia na vura.
17 Epraim i tabe vake ra umana tabalar; da
nur vue ke. 18 Kadia tava na nimomo i tar
mapak, dia po vatikai; kadia lavur luluai
dia manga mainge ra magit na vavirvir.
19 Ra vuvu i tar pulu bat ia ma ra bebeana;
ma diat a ruva ure kadia lavur uguugu na
vartabar.

5

A balbali ure ra varpiam kai Israel

1 Avat a umana tena tinabar, avat a val-
ongore, ma avat ta ra kuba i Israel, avat a
nuk pa ia, ma u ra kuba i ra king, una kapupi
ia, tago kavavat ra varkurai; tago ava ga da
ra kun ta ra gunan Mispa, ma da ra ubene
di voare ta ra ul a luana Tabor. 2 A umana
tena tut na varpiam dia tar kaina tuna ma
ra vardodoko, ma iau ra tena varboar ure
diat par. 3 Iau nunure Epraim, ma Israel pa i
ki lao kan ra matagu; tago gori u Epraim, u
tar po, Israel i tar dur. 4 Pa dia lilikun tadav
kadia God, tago kadia lavur mangamangana
dia tur bat diat, tago ra ruturut na tabaran
i ki ta diat, ma pa dia nunure ra Luluai. 5 A
nuknuk i diat i ngala ure diat mulai, ma i
varvai takun pa diat; kari Israel ma Epraim
dir a tutukai ure kadir varpiam; Iuda bula
dital. 6 Diat ma kadia lavur kikil na sip ma
kadia lavur kikil na bulumakau diat a vana
upi diat a tikatikan upi ra Luluai, ma pa diat
a gire tadav ia; ia iat i tar vana kan diat.
7 Dia tar pait ra vartuam ure ra Luluai; tago
dia tar vangala ra umana bul irairai, io, da
en vue diat ma kadia gunagunan ba ra gai i
kama.
8 Avat a pupunge aro Gibea, ma avat a vu
ra tavur aro Rama, avat a tintiding aro Bet-
aven; namur tam, u Beniamin. 9 Epraim na
varogop ma ra gunan i uliran ta ra bung
na varboar; iau tar vaarike pire ra vuna
tarai Israel ra magit ba da pait ia tuna
boko. 10 A umana luluai Israel dia da diat
dia kari vue ra umana vakilang na langun
na gunan; ina lingire taun diat ma kaugu
kankan da ra tava. 11 Di ki taun Epraim,
di rua bereng ia ta ra varkurai, tago i ga
mainge ra mangamangana vakuku, 12 kari
iau da ra po na vui pire Epraim, ma iau da
ra marotono ta ra kuba i Iuda.
13 Ba Epraim i ga gire kana minait, ma
Iuda i ga gire kana baba, Epraim i ga vana
Asiria, ma i ga vartuluai tadav ra king Iareb;
ma ga pa i tale ba na valagar pa u, ma pa na
pulu kaum baba upi na map. 14 Tago ina da
ra leon tadav Epraim, ma da ra nat na leon
tadav ra kuba i Iuda; iau, maia pa iau, ina
karat kadakadal ia ma ina vana mulai; ina
kap vue, ma pa ta na na valavalaun.

A nukpuku kai Israel pa i dovot

15 Ina talil mulai ta kaugu pakana tuk
tar ta ra bung ba dia tata kapa ure kadia
varpiam, ma dia tikan upi ra matagu; ba na
tup diat diat a ongor ma ra tinikan upi iau.

6

1 Avat a mai, dat a talil tadav ra Luluai,
tago i ga kavir pa dat, ma na valagar pa
dat; i ga kita vadala dat ma na pulu dat.
2 Ba i par ta ura bung na valaun pa dat, ma
ta ra vautuluna na vatut pa dat, ma dat a
laun ta ra luaina matana. 3 Ma boina dat a
nunure, boina dat a ongor upi dat a nunure
ra Luluai; a dovotina na vana rikai da ra lar,
ma na tadav dat da ra bata, ma da ra bata
namur nina i vabilim ra pia.
4 U Epraim, ava ina pait ia piram? U Iuda,
ava ina pait ia piram? Tago kavava bo na
mangamangana i da ra vual na malana, ma
da ra mavoko i panie lulut. 5 Kari iau tar kita
diat ma ra umana propet; iau tar ubu diat
ma ra tinata na ngiegu, ma kaugu varkurai
na papangai da ra kapa. 6 Tago iau mainge
ra varmari, ma vakir ra tinabar; ma iau
mainge ba avat a nunure God, ma pa iau

manga mainge ra umana tinabar di tun tar
ia.
7 Ma dia ga piam vue ra vartuluai da
Adam, ma abara dia ga tuam vue iau.
8 Gilead a pia na pal i kor ma ra umana tena
pait ra kaina, i dur ma ra gap. 9 Ma da ra
loko na tarai na vinarubu dia kobot upi ta
tutana, damana ra umana tena tinabar dia
vardodoko na nga, nina i vana Sekem; maia,
dia ga pait ra magit na vavirvir. 10 Iau tar
gire ra magit i bilak tuna ta ra kuba i Israel;
Epraim i da ra kuabar na vavina ie, Israel i
dur. 11 U bula Iuda, di tar tibe ra vapuak tam,
ba ina agure vatalil kaugu tarai kan kadia
kini na vilavilau.

7

A bilak na mangamangana ma ra varpiam kai ra tarai Israel

1 Ba iau mainge ina valagar Israel, io,
di gire tadav ra kaina mangamangana kai
Epraim, ma tadav ra bilak na mangaman-
gana kai Samaria; tago dia pait ra vartuam;
ma ra tena kinakinau i olo, ma ra loko na
tarai na nilong dia loalong ta ra papar a
liplip. 2 Ma pa dia nuk pa ia ba iau nuk
vake kadia lavur bilak na mangamangana;
go kadia lavur mangamangana dia tar vila
batbat diat; dia tur ta ra luaina matagu.
3 Dia vagugu kadia king ma kadia kaina
mangamangana, ma ra umana luluai dia ga
ta kadia lavur vaongo. 4 A umana tena nipo
diat par; dia da ra ubu ba ra tena tuntun
gem i vamalamalapang ia; ba i ga bing ra
plaua i ngo ma ra vavaulung iap tuk tar ta
ra pakana bung ba i tar leven. 5 Ta ra bung
na lukara ba kada king i ga pait ia, a umana
luluai dia malapang ma ra nimomo tava
longlong; i tulue ra limana tadav ra umana
tena varpiam. 6 Tago dia ga vaninare ra bala
i diat da ra ubu ba dia kiki uai; kadia kulot
i va mat ra marum par; ta ra malana i io da
ra iap i vuringa. 7 Diat par dia laplapiran da
ra ubu, ma dia vamutue kadia umana tena
varkurai; kadia umana king dia tar virua, pa
ta na ta diat i araring tadav iau.
8 Epraim dia ki varpopoto ma ra umana
enana vuna tarai; Epraim i da ra nian di tun
ia ba pa di pukue. 9 A umana vaira dia tar
en vue ra dekdekina, ma pa i nunure; maia,
a pepe na uluna i papait na kua, ma pa i
nunure. 10 Ma ra nuknuk i ra tarai Israel i
ngala ure diat mulai, ma i varvai takun pa
diat, ma pa dia lilikun tadav ra Luluai kadia
God, ma pa dia tikan upi ia. 11 Ma Epraim i da
ra uka, a tuptup, ma pa i kapa ra nuknukina;
dia kail Aigipto, dia vana Asiria. 12 Ma ba dia
vana ina pala kaugu ubene taun diat; ina
al vairop diat da ra umana beo liuliu; ina
vapagumanene diat, da kadia kivung i tar
valongore.
13 Na kaina ta diat! Tago dia tar vana
rara kan iau; a varli na tadav diat! Tago
dia tar piam vue iau; iau ga mainge ba ina
valaun diat, ma dia tar vaongo ko ure iau.
14 Ma pa dia ga kail iau ma ra dovotina, dia
kukukula ka ta kadia vava; dia koakor upi
ra kon ma ra vain, dia tut na varpiam. ure
iau. 15 A dovotina, iau ga tovo diat, ma iau
ga vapadikat ra lima i diat, ma dia varpit
ika ure iau. 16 Dia vana talil, ma pa dia
lilikun tadav nina i ki arama liu iat; dia da ra
panak i vartuam, kadia umana luluai diat a
virua ta ra pakat na vinarubu ure ra tinata i
kavavar; go da kulume diat ure ta ra gunan
Aigipto.

8

A varpit pire Israel tago i lolotu tadav ra tabataba

1 Una vung ra tavur ta ra ngiem. Da ra
minigulai i vana tadav ra kuba i ra Luluai,
tago dia ga piam vue kaugu kunubu, ma dia
ga pue vue kaugu varkurai. 2 Diat a kukula
upi iau dari: Kaugu God, avet a tarai Israel,
ave nunure u. 3 Israel i tar vung vue ra
boina; ra ebar na korot mur ia.
4 Dia ga vaki ra umana king, ma pa iau ga
tul tar ia ta diat; dia ga vaki ra umana luluai,
ma pa iau ga nunure; dia ga pait ra umana
tabataba ma kadia silva ma kadia goled upi
diat a virua tana. 5 U Samaria, iau tar re
vue kaum nat na bulumakau; kaugu kankan
i tar io ure diat, aivia ra bung boko ma pa
diat a tadav ra mangamangana gomgom?
6 Tago go i vunapaina tai Israel, dari: A tena
madaka i ga pait ia, ma vakir i God; gi pa, da
pamar gigi ra nat na bulumakau Samaria.
7 Tago dia vaume ra vuvu, ma diat a git pa
ra ragia; a kon pa ta livuana; ra uluna pa ta
patina tana; ma gala na vuai gala ra umana
vaira diat a en vue.
8 Di tar konome Israel; pire ra lavur vuna
gunan dia da ra la ba pa di manane. 9 Tago
dia tar vana varkolono urama Asiria, da ra
kuabar na as; Epraim i tar tokom ta umana
upi dia talaina me. 10 Maia, a dovotina dia
tokom ra umana vuna gunan, ma go ina

varurue diat; ma dia bilua tavuna ta ra
kinakap ba ra king kai ra umana luluai i
vung tar ia ta diat.
11 Tago Epraim i vapeal ra umana uguugu
upi ra varpiam, io, ra umana uguugu dia
tar vatavua ra varpiam pirana. 12 Ma ba iau
tumu kaugu varkurai ma ra arip na marmar
na vartuluai, dia biti ka ba pa dia nunure.
13 Ure ra umana tinabar ba dia tabar iau me,
dia vartabar ma ra viono vavaguai ma dia
en ia; ma ga ra Luluai pa i manane diat;
go na nuk pa kadia varpiam ma na bali
kadia kaina mangamangana; diat a lilikun
uro Aigipto.
14 Tago Israel i tar nuk vue nina i ga vaki
ia, ma i tar pait ra umana pal na luluai; ma
Iuda i tar vatur mangoro na pia na pal, ma i
liplip bat diat; ma ga iau, ina tulue ra iap ta
kana lavur pia na pal, ma na vaimur vue ra
umana dekdek na pal tana.

9

A balbali pire Israel tago dia vala varpiam

1 U Israel, koko una gugu mat, da ra
umana vuna tarai; tago u a paiga na vavina,
u ga vana kan kaum God, ma u tar mainge
ra varkul ta ra lavur tavul ba dia rua rama
vue ra kon tana. 2 A tavul di rua rama vue
ra kon tana ma ra tung na vain pa dir a
tabar vamaur diat, ma ra kalamana vain
pa na vana rikai. 3 Pa diat a ki mulai ta ra
gunan kai ra Luluai; Epraim na talil ika uro
Aigipto, ma diat a en ra magit i tabu pire
diat ta ra gunan Asiria. 4 Pa diat a lolonge ra
vartabar na vain upi kai ra Luluai, ma pa na
manane kadia lavur tinabar; diat a varogop
uka pirana ma ra magit na nian adiat dia
korkor; diat par dia ian tana dia dur; tago
ra adia magit na topa kadia mulmulum uka;
pa da kap ia ta ra kuba i ra Luluai. 5 Ava bar
avat a pait ia ta ra ngala na bung na kivung,
ma ta ra bung na lukara kai ra Luluai?
6 Tago dia tar mareng kan ra vinirua; ma ga
Aigipto na vala pa diat, Mempis na punang
diat; a kalakalang na kale kadia ngatngat na
tabarikik ba di ga pait ia ma ra silva, ma ra
kait na tavua ta kadia palpal.
7 A umana bung na balbali dia tar pot,
a umana bung na varvabongon go kari;
Israel na matoto tana; a propet i lunga, ra
tutana ba ra tulungen i vakapa i tabobo,
ure ra pepeal na mangana varpiam piram,
ma tago i ngala ra gegelenai. 8 Epraim ma
monamono pire kaugu God; ma ra propet
di pala ra ubene ure ta kana lavur nga
par, ma dia ki na ebar ta ra kuba i kana
God. 9 Dia tar manga vakaina diat mulai
da amana aro Gibea; God na nuk pa kadia
kaina mangamangana, na bali kadia lavur
varpiam.
10 Iau ga na tadav Israel da tadav ra vuai
na vain ta ra bil, iau ga gire ra umana tama
i vavat da ra luaina vuai na lovo ba i vuai e;
ma dia vana ka tadav Baal-Peor, ma dia tul
tar diat mulai tadav ra magit na vavirvir,
ma dia bilak tuna da nam ra magit dia ga
manane. 11 Ma Epraim, kana minamar na
vilau da ra beo i pururung; pa ta na i kakava,
pa ta na i kap bala, ma pa ta na i lalau pa ra
bul. 12 Ba dia vangala ra umana natu i diat,
ina vamutue diat upi koko ta tika na tutana
na ki valili; maia pa, na kaina bula ta diat
ba iau vana kan diat. 13 Da iau ga gire Tiro,
damana di tar vaume Epraim ta ra vakak
na gunan; ma ga Epraim na agure vairop
ra umana natuna tadav ra tena vardodoko.
14 Luluai, una tabar diat: ava bar una ga tul
tar ia ta diat? Una tul tar ia ta diat ra tatal
na bul ba i kakava pit, ma ra u na vavina i
matetek.
15 Kadia lavur bilak na mangamangana i
vuna arama Gilgal; tago iau ga milikuane
diat ie; ure kadia papait i kaina tuna ina
korot vue diat kan ra kubagu; pa ina mari
mule diat; kadia lavur luluai a umana kar-
duk diat. 16 Di tar ubu Epraim, ra okor i diat
i tar mage, pa diat a vuai; maia, ma ba dia
kakava ina ubu kadia umana vakak na bul.
17 Kaugu God na okole vue diat, tago pa dia
torom tana, ma diat a tenten vurvurbit pire
ra umana Tematana.

10

1 Israel a davai na vain i lubalubang, ma i
vuai ra vuaina; vardada ma ra peal vuaina i
tar vapeal kana lavur uguugu na vartabar;
dia tar taba mal ra umana pagapaga na
tabataba, tago i boina kadia gunan. 2 I tar
a urua ra nuknuk i diat; go da takun ot pa
diat; God na ubu vue kadia umana uguugu
na vartabar, na vabilak kadia umana paga-
paga na tabataba. 3 Go diat a biti dari: Pa
kaveve ta king; tago pa ave ru ra Luluai; ma
ra king, na pait ra ava ure avet? 4 Dia tatike
ra tinata vakuku; dia vavalima vavaongo ba
dia pait ra kunubu; kari ra varkurai i kubur
rikai da ra kunai ta ra tagitagi.

[5] A tarai Samaria diat a dadadar ure ra.
umana nat na bulumakau aro Betaven, tago
ra tarai diat a tabun ure diat, damana bula
ra umana tena tinabar, nina dia ga gugu
tana, tago kana minamar i tar panie kan
ia. [6] Da kap ia bula uro Asiria upi da tabar
ra king Iareb me; Epraim na vavirvir, ma
Israel na ruva ure kana tinata na vartovo
iat. [7] Da nila vue ra king Samaria da ra
buabuai na ta. [8] A buabuana Aven, nina
Israel i rara tana, da vakaina vue diat; a
kait ma ra kara na tavua rikai ta kadia lavur
uguugu na vartabar; ma diat a biti tadav ra
umana luana dari: Avat a kokopo taun avet;
ma tadav ra umana ilil dari: Avat a punang
taun avet.

[9] U Israel, u tar varpiam papa ra bung
ava ga rara tana aro Gibea; dia tut ie;
dave ra vinarubu ure ra lavur natu i ra
varpiam pa na tadav diat par aro Gibea?
[10] Ba iau mainge, ina vapagumanene diat;
ma da agur varurue ra umana vuna tarai
ure diat, ba di vi diat ta kadia ura kaina
mangamangana.

[11] Epraim i da ra bulumakau di tar tova,
ma i gugu ta ra rua rama vue kon; ma
iau tar vung ra kip ta ra vakak na inoana;
ina vaki ra tutana ta ra tamuruna; Iuda na
ipipuk, Iakob na raragu. [12] Avat a vaume ra
mangamangana takodo ure avat, ma avat a
dodoko ma ra varmari; avat a ipuk kavava
kurkur, tago i topa ia ba ava tikatikan upi ra
Luluai tuk tar ta ra bung ba na pot i tana, ma
na tul tar ra bata na mangamangana takodo
tadav avat.

[13] Ava tar ipuk ma ra bilak na manga-
mangana, ma ava tar kal varurue ra kaina
mangamangana; ava tar en ra vuai ra var-
tuam, tago u tar nurnur ta kaum nga iat, ta
ra kor na tarai dia rararang. [14] Kari kaum
tarai diat a urung, ma da nila vue kaum
lavur dekdek na pia na pal, da Salman i ga
nila vue Bet-arbel ta ra bung na vinarubu;
di ga rapue gigi dital, nana. [15] Damana da
pait ia ta vavat aro Betel ure kavava ngala
na varpiam; ta ra taptapke da ubu vakakit
vue ra king Israel.

11

God i bala kadik ure kana tarai nina dia vana rara

[1] Ba Israel i ga bul boko iau ga mari ia, ma
iau ga oro pa natugu kan ra gunan Aigipto.
[2] Da dia ga oro pa diat, damana dia ga vana
kan diat; dia ga pait ra tinabar tadav ra
umana Baal, ma dia ga tun tar ra magit i
ang na katkat tadav ra umana tabataba. [3] A
dovot iau ga vavanavana Epraim; iau puak
pa diat; ma pa dia nunure ba iau ga valaun
diat. [4] Iau ga al pa diat ma ra vinau ba na
topa ra tarai, ma ra vivi na varmari; ma iau
ga da diat dia pala vue ra kip kan ra kabe i
diat, ma iau ga tabar diat. [5] Pa na talil ta ra
gunan Aigipto; ma ga ra te Asiria na king
pirana, tago dia ole ra vinavana tapuku.
[6] Ma ra pakat na vinarubu na tadav kana
umana pia na pal, ma na vamutue kana
lavur tena tur varbat, ma na en vue diat ure
kadia lavur varpit iat.

[7] Ma kaugu tarai dia mainge tuna ra vina-
vana balakane iau; a dovotina dia ting pa
diat upi diat a tadav nina i ki arama liu,
ma pa ta tikai i pite vangala pa ia. [8] Ina
vung davatane vue u Epraim? Ma ina nur
davatane vue u Israel? I dekdek upi ina
varogopane u ma Adma; i dekdek up! ina
vaki u da Seboim; i tar tapuku ra balagu,
ma i malamalapang tuna kaugu bala na
varmari. [9] Pa ina pait ot pa kaugu kankan,
a karangapuna, pa ina lilikun upi ina li vue
Epraim; tago iau God, ma vakir iau a tutana;
a Lia Kakit livuan tam; ma pa ina pot ma ra
kankan.

[10] Diat a mur ra Luluai, ma ia na kukula
da ra leon, tago na kukukula, ma ra umana
bul diat a vana rikai maro ra papar a labur,
ma diat a dadadar. [11] Diat a dadadar da
ra beo maro Aigipto, ma varogop ra uka
maro ra gunan Asiria; ma ina vaki diat ta
ra kubakuba i diat, ra Luluai i biti.

A varpit pire Epraim, a tena vaongo ma a tena vakavakaina

[12] Ra vaongo kai Epraim i tar tur kikil iau
ma ra vartuam kai ra kuba i Israel bula, ma
Iuda pa i ki padikat pire God, ma pire ra Lia
Kakit nina i dovot.

12

[1] Epraim i konokonom ra vuvu, ma i vila
mur ra taubar; i vangala vatikene pa ra
umana vaongo ma ra nila; diat ma Asiria
dia pait ra kunubu, ma di tulue ra dangi uro
Aigipto.

[2] A Luluai dir vartoto ma Iuda bula, ma
na vakadik Iakob vardada ma kana manga-
mangana; vardada ma kana umana papait
na babali pirana. [3] Ta ra tatal na bul i ga
kinim vake turana ta ra inabut na kauna;

ma ba i tutana i ongor pa God; [4] Maia, i ga
ongor pire ra angelo, ma i ga uvia pa ia; i
ga tangi, ma i ga lul vovo pirana; i ga na
tadav ia aro Betel, ma da ga pirpir me abara;
[5] maia pa, a Luluai, ra God kai ra lavur kor,
a iangina ra Luluai. [6] Kari una talil tadav
kaum God; una pait vatikene pa ra varmari
ma ra takodo na varkurai, ma una nurnur
vatikai tadav kaum God.
[7] A te Kanaan, i vatur vake ra valavalar i
vaongo, i ga ta ra nilong. [8] Ma Epraim i biti:
A dovot iau tar uviana, iau tar vatur vake ra
ngala na tabarikik; ta kaugu lavur papalum
pa da takun valar pa iau ma ta nirara ba da
vatang ia ma ra varpiam.
[9] Ma iau ra Luluai kaum God papa ra bung
u ga irop kan ra gunan Aigipto tana; ina
vaki u ta ra umana pal na turturup, da ta
ra ngala na lukara na pal na turturup. [10] Iau
tar tatike bula ra tinata ta ra umana propet,
ma iau tar vapeal ra lavur ninana; ma ra
umana propet dia tar tatike kaugu lavur
tinata valavalar.
[11] Dave Gilead i kaina kakit, laka? Diat
a magit vakuku par; arama Gilgal dia tun
tar ra umana bulumakau; maia pa, kadia
lavur uguugu na vartabar dia da ra lavur
anguvai vat ta ra uma. [12] Ma Iakob i vilau ta
ra gunan Aram, ma Israel i toratorom ure
ra vavina, ma i balaure ra sip ure ra vavina.
[13] Ma ra Luluai i agure vairop Israel ma ra
propet, ma i balaure vake ma ra propet.
[14] Epraim i vuna ta ra kankan i mapak tuna;
kari da takun vatikena ma ra vardodoko
i ga pait ia; ma kana Luluai na bali kana
mangamangana milmilikuan pirana.

13

Da li vakakit vue Epraim

[1] Ba Epraim i ga tatata dia ga dadadar; i
ga lualua ta ra tarai Israel; ma ba i ga kaina
ma ra Baal, i ga mat. [2] Ma go dia vangala
ra varpiam vanavana, ma dia ga mal kadia
umana tabalar ma kadia silva, maia, dia pait
ra umana tabalar varogop ma ra nuknuk
i diat, ma ra umana tena madaka dia pait
diat par; dia biti ure diat dari: Boina ba ra
tarai dia tatatabar diat a galum ra ura nat
na bulumakau. [3] Kari diat a da ra vual na
malana, ma da ra mavoko nina i panie lulut,
da ra pal i ra kon nina ra vuvu i kap vue kan
ra tavul a ramarama vue kon, ma da ra mi
kan ra turtur na iap.
[4] Ma ga iau ra Luluai, iau kaum God papa
ra bung u ga irop kan ra gunan Aigipto tana,
ma koko una torom tai tika na god bula, una
torom uka tagu, ma pa ta tena valaun mulai,
iau kaka. [5] Iau ga nuk pa u ta ra pupui, ta ra
gunan ba pa ta tava tuna tana. [6] Ma ba dia
tadav ra bo na magit dia maur; dia maur,
ma i ngala ra nuknuk i diat ure diat mulai;
kari dia tar nuk vue iau. [7] Kari iau da ra leon
pire diat; da ra lepad* ina ki noe na nga;
[8] ina barat diat da ra bear† ba di ga long ra
umana natnatina kan ia, ma ina al kutu ra
vinau na balana, ma ina en vue diat da ra
leon; ra kaina leing na karat kadakadal diat.
[9] Israel, una virua, tago u tur bat iau, u
tur bat kaum tena maramaravut. [10] Io, akave
kaum king upi na valaun u ta ra lavur pia na
pal? Ma kaum umana tena varkurai, nina u
ga biti ure diat dari: Una tul tar ra king tagu
ma ra umana luluai? [11] Iau ga tul tar tika na
king tam ta kaugu kankan, ma ina tak vue
mule ta kaugu kulot.
[12] Di tar vi guve ra varpiam kai Epraim; di
tar vung vake kana kaina papait. [13] Na tup ia
da ra vavina i. kakava; Epraim i da ra bul i
lunga; tago i topa ia ba koko na vavabing ba
ra umana bul dia vana rikai. [14] Ina kul valaun
diat kan ra dekdek i ra ruarua na tulungen,
ma ina valaun diat kan ra minat. A minat,
akave kaum lavur kinadik? A ruarua na
tulungen, akave kaum varli? A varmari
na ki ivai kan ra matagu. [15] Ma ba i vuai
livuan ta ra umana turana, a taubar na vut,
a vuvu kai ra Luluai na vana rikai mara ra
bil, ma kana kivu na mage, ma kana mata na
tava na mama; na vu vue ra lavur ngatngat
na tabarikik kan ra vuvuvung. [16] A vuai ra
varpiam kai Samaria na ki tana iat mulai,
tago i ga tut na varpiam ure kana God; diat
a virua ta ra pakat na vinarubu; kadia lavur
kuramana da rapue diat, ma kadia vaden ba
dia kap bala da leveng diat.

14

Di lul vovo pa Israel upi na talil mulai pire ra Luluai

[1] Ea, Israel, una lilikun tadav ra Lu-
luai kaum God, tago u tar bura ure kaum
varpiam. [2] Una vana ma ra tinata, ma una

* 13:7: A lepad, a king da ra ngala na pusi, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

† 13:8: A bear, tika na mangana king, a tena varkarat

lilikun tadav ra Luluai; una biti tana dari:
Una tak vue ra lavur varpiam par, ma una
vatur vake nam i boina; damana avet a tul
tar ra vartabar na bul na ngie i vevet tam
da ra umana bulumakau. [3] Asiria pa avet
a nurnur mulai tana ba na maravut avet;
pa avet a ki mule ra umana os, ma pa avet
a biti mulai ta ra magit a lima i vevet i
ga pait ia dari: Avat kaveve umana god;
tago u mari ra umana nat na ling. [4] Ina
mal mule kadia bunura, ina mari vakuku
diat, tago kaugu kankan i tar ngo kan diat.
[5] Ina da ra mavoko pire Israel; na pupu da
ra vaigoara, ma na okaokor da ra Lebanon.
[6] A umana ingaingarina diat a rebarebe, ma
kana minamar na da ra davai na oliva, ma
ra vuvuluna na da ra Lebanon. [7] Diat dia ki
ta ra maluruna diat a lilikun; diat a tavua
da ra kon, ma diat a pupu da ra davai na
vain; a vuvuluna na da ra polo na vain ta
ra Lebanon. [8] Epraim na biti dari: Avet a
talaina ma ra umana tabalar dave? Iau tar
torom tana, ma ina nuk pa ia; iau da ra galip
i lubalubang; da nunure boko ba ra vuaim i
vuna tagu.

[9] To ia i kabinana upi na kapa pirana go
ra lavur magit? To ia i minana upi na
nunure diat? Tago ra umana nga kai ra
Luluai dia takodo, ma ra umana tena takodo
diat a vanavana tana; ma ga ra umana tena
varpiam diat a bura tana.

A BUK KAI RA PROPET IOEL

A umana tititinga dia en vue ra nian par ta ra gunan

1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav Ioel
natu i Petuel.
2 Avat a umana patuana, avat a valongore
go, ma avat ra tarai par ta ra gunagunan
avat a ki na valongor. Dave, di tar pait ra
magit damana ta kavava e ba ta ra e kavava
umana ngalangala dia ga laun tana? 3 Avat a
ve ra umana natu i vavat tana, ma ra umana
natu i vavat diat a ve mule ra umana natu i
diat, ma ra umana natu i diat diat a ve ta ra
taun tarai mulai.
4 Nam ba ra itit i tar en valili ia a kubau
i tar en ia, ma nam ba ra kubau i tar en
valili ia ra tititinga i tar en ia, ma nam ba
ra tititinga i tar en valili ia ra kubau a tena
varkarat i tar en ia.
5 Avat a tavangun, avat a umana lup tava
longlong, ma avat a tangtangi; ma avat a
umana lup mome vain par, avat a kukula
ure ra vain i kalami, tago di tar tak vue kan
ra ngie i vavat.
6 Tago tika na vuna tarai i tar tutua rikai
ta kaugu gunan, ia ra dekdekina ma i kor;
a pal a ngiene i da ra pal a ngie i ra kon,
ma da ra gabar i ra ngala na leon. 7 I tar
vakaina vue kaugu davai na vain, ma i tar
kulit kaugu davai na lovo; i tar karat kulit
vapar ia, ma i tar vue; a umana ingaingarina
dia tar pua.
8 Avat a tangi da ra inip na vavina i vi
pit ma ra mal na tabun ure ra tutana dir
ki varurung tavuna me. 9 A tinabar na vuai
na uma ma ra tinabar na nimomo i tar
panie kan ra kuba i ra Luluai; a umana tena
tinabar, a umana tultul kai ra Luluai, dia
lingligur. 10 Di tar kamare vue ra magit ta ra
uma, ra gunan i tabun; tago di tar vakaina
vue ra kon, a kalamana vain i tar mama, ma
ra dangi i tar panie.
11 Avat a tarai na papalum, avat a ruva,
avat a tarai na papalum ta ra uma na vain,
avat a kukukula, ure ra vit ma ure ra barli;
tago ra vuai ra uma i tar kaina. 12 A davai
na vain i tar maranga, ma ra davai na lovo i
tar makuk; damana bula ra gamata, ra lama,
ma ra koai, maia ra lavur davai par ta ra
uma dia tar maranga; ma ra gugu i tar panie
kan ra tarai.
13 Avat a umana tena tinabar, avat a mong
ma ra mal na tabun, ma avat a tangi; avat a
umana tultul ta ra uguugu na vartabar, avat
a kukukula; avat a umana tultul kai kaugu
God, avat a mai, avat a va mat ra marum
par ma ra mal na tabun; tago pa di tul tar
ra tinabar na vuai na uma ma ra tinabar
na nimomo ta ra kuba i kavava God. 14 Avat
a vakilang ta vinevel, avat a pait ra ngala
na kivung, avat a oro varurue ra umana
patuana ma ra tarai par ta ra gunan tadav ra
kuba i ra Luluai kavava God, ma avat a kail
tadav ra Luluai. 15 Ui, nam ra bung! Tago ra
bung kai ra Luluai i tar maravai, ma na vut
da ra vinirua ba ra Dekdek Muka i tulue.
16 Dave, ra magit na nian pa i panie kan
ra luaina mata i dat laka, ma ra gugu ma ra
kakailai kan ra kuba i kada God? 17 A umana
pat na davai dia mareng ta ra bala na pia;
a umana pal na vuvuvung dia kapakapana
ka, ma ra umana pal dia varurue ra magit
tana dia tarip; tago ra kon i tar makuk. 18 Ea,
ra niriri kai ra umana vavaguai! A umana
kikil na bulumakau dia purpuruan, tago pa
kadia ta pia na vura; maia, a umana kikil na
sip dia virua.
19 Luluai, iau tangi tadav u, tago ra neap i
tar vaimur ra lavur bala na vura ta ra bil, ma
ra iap i tun vue ra lavur davai par ta ra uma.
20 Maia pa, ra lavur leing dia tungatunga
tadav u, tago ra umana mata na tava dia
tar mama, ma ra neap i tar vaimur vue ra
umana bala na vura ta ra bil.

2

1 Avat a vu ra tavur aro Sion, ma avat a
pupunge ta kaugu luana i gomgom; boina
ba ra tarai par ta ra gunagunan diat a
dadadar, tago ra bung kai ra Luluai i vut,
tago i tar maravai, 2 a bung na bobotoi, a
bung i marut na bata, a bung na vual ma
i ngala ra bingnimuna tana. Da i taptapke
ta ra ul a lualuana damana a ngala na tarai,
a umana tena niongor, dia vana rikai, papa
ania pata dari, ma namur bula pata mulai,
tuk tar ta ra kilakilala kai mangoro na taun
tarai.
3 A iap ba i vavaimur i lue diat, ma ra iap
ba i vuringa i mur diat; ta ra luaina mata i
diat ra gunan i da ra uma Eden, ma namur
ta diat i da ra bil i uliran; maia, ma pa ta
na i pila ta diat. 4 A mata i diat i da ra
mata i ra os, ma dia vutvut da ra umana
os na vinarubu. 5 Ba dia pipil i katung da

ra umana kiki na vinavana ure ra vinarubu
arama ra ul a lualuana, i tangi da ra iap ba i
vaimur ra timul i ra kunai, da ra dekdek na
tarai ba dia tur na vaninara upi ra vinarubu.
6 Ba dia vut ra tarai dia burut na kaia; a
mata i ra tarai par i kiala. 7 Dia vutvut da ra
umana lebe, dia ko rikai ta ra liplip na vat
da ra tarai na vinarubu; dia vana tikatikai
ta kana nga, ma pa dia vapurpuruan ra nga
i diat. 8 Ma pa dia vartumak vargil; tikatikai
i mur bulu kana nga; dia vila dolo ra lavur
vargal, ma pa di tur bat diat. 9 Dia pil taun ra
pia na pal; dia vutvut ta ra ul a liplip na vat;
dia ko rikai ta ra lavur palpal; dia koa ruk
ta ra umana mata na kalangar da ra tena
nilong.
10 A pia i gurguria ta ra luaina mata i
diat; ra umana bakut dia malmaliara; ra
keake ma ra gai dir papait na bobotoi, ma ra
umana tagul pa dia pupua. 11 Ma ra Luluai
i tatata ta ra luaina mata i kana tarai na
vinarubu; tago kana loko na tarai i ngala
tuna; ma nina i pait ot pa kana tinata i
ongor. Tago ra bung kai ra Luluai i ngala
mat, a bung na bunurut tuna, ma to ia na
laun vue?

A varmari kai ra Luluai

12 Ma go i topa ia boko ba avat a lilikun
piragu ma ra bala i vavat par, a Luluai i
biti, avat a vevel, avat a tangtangi ma avat
a tabun; 13 ma avat a rada ra bala i vavat ma
koko kavava umana mal, ma avat a lilikun
tadav ra Luluai kavava God, tago a tena
varmari ma i ngala kana bala na varmari,
i vavabing ma ra kankan, ma i peal kana
varmari, ma i pukue ra nuknukina ure ra
kaina. 14 To ia i nunure, kan na lilikun ma
na enana ra nuknukina, ma na nur tar ra
varvadoan ta dat, a tinabar na vuai na uma
ma ra tinabar na nimomo tadav ra Luluai
kavava God?
15 Avat a vu ra tavur aro Sion, avat a vak-
ilang ta vinevel, avat a varting upi ra ngala
na kivung; 16 avat a varurue ra tarai, avat a
mal vaire ra tarai na lotu, avat a oro guve
ra umana patuana, avat a ben varurue ra
umana bul ma ra umana kuramana; boina
ba ra taulai kalama na irop kan ra kubana,
ma ra inip na vavina kan kana pakana pal.
17 Boina ba ra umana tena tinabar, ra umana
tultul kai ra Luluai, diat a tangi livuan ta
ra mata palpal ma ra uguugu na vartabar,
ma diat a biti dari: Una mari kaum tarai,
Luluai, ma koko una tul tar kaum tarai pi da
vul diat, upi koko ra lavur Tematana diat a
kulume diat; ta ra ava ra lavur vuna tarai
diat a biti dari: Akave kadia God?
18 Io, ra Luluai i ga ongor ma ra ninunuk
ure kana gunan, ma i ga mari kana tarai.
19 Ma ra Luluai i ga torom, ma i ga biti ta kana
tarai dari: Ea, ina tul tar ra kon ta vavat, ma
ra vain, ma ra dangi, ma avat a maur tana;
ma pa ina varuva mule avat ta ra luaina
mata i ra lavur Tematana; 20 ma ina korot
vavailik vue nina maro ra matana labur kan
avat, ma ina korot tar ia ta ra gunan i bil
ma i uliran, kana tur a kaur ta ra ta ta ra
matana taur, ma kana murmur bat ta ra ta
ta ra matana taoai; ma ra tabianginana na
vana rikai, tago i tar pait ra umana ngala na
magit.
21 Koko una burut, u ra gunan, una gugu
ma una manga ga; tago ra Luluai i tar pait
ra umana ngala na magit.
22 Avat a umana leing, koko avat a burut;
tago ra umana bala na vura ta ra bil dia gol
rikai, tago ra davai i vuai ra vuaina, ra lovo
ma ra davai na vain dia vuai mat.
23 Io, avat a umana natu i Sion avat a gugu,
ma avat a manga ga tai ra Luluai kavava
God; tago i tabar avat ma ra bata i lua da i
topa ia, ma i tul tar ra bata ta vavat, ra bata
i lua ma ra bata i mur, da amana. 24 Ma ra
umana tavul a rararama vuai diat a kor ma
ra kon, ma ra umana ngala na tung diat a
buka leke ma ra polo na vain ma ra dangi.
25 Ma ina vamule ra magit ta vavat ba ra
kubau i tar en ia, ma ra itit, ma ra tititinga,
ma ra tabuta, nam kaugu ngala na kor ba
iau ga tulue pire vavat.
26 Ma avat a en ra ngala na magit, ma
avat a maur, ma avat a pite pa ra iang i ra
Luluai. kavava God, nina i ga enana kana
lavur varmari tadav avat; ma kaugu tarai pa
diat a ruva mulai.
27 Ma avat a nunure ba iau ki livuan ta
kaugu tarai Israel, ma ba iau ra Luluai
kavava God, ma pa ta na mulai; ma kaugu
tarai pa diat a vavirvir mulai.

God i lolonge ra Tulungeana

28 Ma namur ina lolonge ra Tulungeagu
taun ra tarai par; ma ra umana natu i vavat,
a umana tutana, ma ra umana natu i vavat,
a umana vavina, diat a tata na propet;
kavava umana patuana diat a ririvone ra
umana ririvon, ma kavava lavur barmana
diat a giragire ra umana ninana; 29 ma
damana taun ra umana tultul na tutana

bula, ma taun ra umana tultul na vavina,
ina lolonge ra Tulungeagu ta nam ra e. 30 Ma
ina ve tar ra umana magit na kinaian arama
ta ra bakut, ma ta ra gunagunan ra pia, a
gap, ma ra iap, ma ra vual na mi.
31 A matana keake na bobotoi, ma ra gai
na gap uka, ma ra bung kai ra Luluai na
murmur, a ngala na bung nam, ma ra bung
na kinaian. 32 Ma na dari ka, diat par ba diat
a kail upi ra iang i ra Luluai diat a laun; tago
diat ba diat a pila tana diat a ki ta ra luana
Sion ma aro Ierusalem, da ra Luluai i ga biti,
ma diat ba ra Luluai na oro pa diat diat a ki
pire diat dia tur valili.

3

A varkurai kai ra Luluai pire ra umana vuna gunan

1 Tago ta nam ra lavur bung, ma ta nam ra
e, ba ina ben vatalil ra tarai Iuda ma ra tarai
Ierusalem, 2 ina varurue ra lavur Tematana,
ma ina agure vaur diat ta ra male Ieosapat;
ma ina ki na varkurai ure diat abara, ure
kaugu tarai ma ure kaugu tiniba Israel, nina
dia ga korot varbabaiane diat upi dia ki
livlivuan ta ra umana Tematana, ma dia ga
tibe varbaiane kaugu gunan. 3 Ma dia ga
padapadailam ure kaugu tarai, ma dia ga
kul kia ra paiga na vavina ma ra bul tutana,
ma dia ga ivure ra bul vavina ure ra polo na
vain, upi diat a momo.
4 Maia, u Tiro, ma Sidon ma ra lavur
langun Pilistia, dat a dave ma avat? Dave,
avat a bali vang kaugu mangamangana? Ba
ava mainge ba avat a bali kaugu manga-
mangana, ina lulut muka ma ra balbali pire
vavat ure kavava mangamangana. 5 Ava
tar long kaugu silva ma kaugu goled, ma
ava tar kap varuk kaugu lavur ngatngat na
tabarikik ta kavava umana pal na vartabar.
6 Go bula: ava tar ivure ra tarai Iuda ma
ra tarai Ierusalem pire diat ra tarai Elas,
upi avat a kari vavailik vue diat kan kadia
langun. 7 Io, ina vargat diat ta nam ra gunan
ava tar ivure diat i tana, ma ina bali kavava
mangamangana ta vavat iat, 8 ma ina tul tar
kavava umana bul tutana ma kavava umana
bul vavina ta ra tarai Iuda, ma diat a ivure
diat ta ra tarai Seba, tadav ra vuna tarai dia
ki vailik; tago ra Luluai i ga tatike.
9 Avat a vaarike go pire ra lavur Tem-
atana; avat a vaninara ta ra vinarubu, avat
a vargat ra umana rangrang na tutana;
a tarai na vinarubu diat a vana maravai,
boina diat a tut rikai. 10 Avat a mal pukue
kavava umana kakakal upi diat a umana
pakat na vinarubu, ma kavava umana kono
upi diat a umana rumu; ma boina ba ra
umana biluana diat a biti dari: Iau tar
ongor. 11 Avat a pampam, avat ra lavur
Tematana ava ki kikil, avat a mai, ma avat
a vana varurung; Luluai, una tulue vaur
kaum lavur rangrang.
12 Boina ba ra lavur Tematana diat a tut,
ma diat a vana rikai ta ra male Ieosapat;
tago ina ki na varkurai ie ure ra lavur
Tematana vurkikil. 13 Avat a dodoko, tago ra
magit na uma i tar matuka; avat a mai, avat
a rurua, tago ra tung na vain i tar buka, a
umana ngala na la dia tar buka leke; tago
kadia varpiam i tar ngala.
14 A ngala na kor, a ngala na kor ta ra male
na varkurai! Tago ra bung kai ra Luluai i
maravai ta ra male na varkurai.
15 Ra keake ma ra gai dir papait na
bobotoi, ma ra lavur tagul pa dia pupua
mulai.

A Luluai na valaun pa Iuda

16 Ma ra Luluai na kukukula maro Sion,
ma na tata marama Ierusalem; ma ra bala
na bakut ma ra rakarakan a gunagunan dir
a guria; ma ga ra Luluai na da ra pal na
bakbakit ure kana tarai, ma ra dekdek na
pal ure ra tarai Israel.
17 Damana avat a nunure ba iau ra Luluai
kavava God, ma ina ki Sion ta kaugu luana
i gomgom; damana Ierusalem na da ra pia
i gomgom, ma pa ta vaira na alalu mulai
tana.
18 Ma ta nam ra e ra umana ngala na luana
diat a tua ma ra vain i kalami, ma ra polo
na u na nanoro rikai ta ra umana ilil, ma
ra tava na alir ta ra lavur alal Iuda par; ma
tika na mata na tava na alir tamtavit rikai ta
ra kuba i ra Luluai, ma na vabilim ra male
Sitim. 19 Aigipto na uliran, ma Edom na da
ra bil i lingling, tago dir tar vakavakaina ra
tarai Iuda, tago dir tar ubu ra umana tena
takodo ta kadia gunan. 20 Ma ra tarai diat a
ki tukum tai Iuda, ma damana tai Ierusalem
ta ra lavur taun tarai namur. 21 Ma ina obo
pa ra gapu i diat, nina ba pa iau ga obo pa ia
boko; tago ra Luluai i kiki Sion.

A BUK KAI RA PROPET AMOS

A varkurai pire ra umana gunan maravai Israel

1 A tinata kai Amos, nina i ga ki varu-
rung ma ra umana tena balabalaure sip aro
Tekoa, ure ra magit i ga gire ure Israel ta
ra kilala ba Usia i king Iuda tana, ma ta ra
kilala ba Ieroboam natu i Ioas i king Israel
tana, ma a ura kilala lua ta ra guria.
2 Ma i ga biti dari: A Luluai na kukula
marama Sion, ma na tata maro Ierusalem;
ma ra umana bala na vura kai ra umana
tena balabalaure sip diat a ligur, ma ra ul
a Karmel na makuk.
3 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina
mangamangana Damasko i pait ia, maia,
ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana;
tago dia ga ubu Gilead ma ra palariam na
ramarama Vit; 4 ina tulue ra iap ta ra kuba
i Kasael, ma na vaimur ra umana ngala
na pal kai Ben-Adad. 5 Ma ina bubur ra
porobat Damasko, ma ina li vue ra tarai ta
ra male Aven, ma nina i vatur vake ra buka
na varkurai aro Bet-Eden, ma ra tarai Siria
diat a vana na vilavilau uro Kir, ra Luluai i
biti.
6 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina
mangamangana Gasa i pait ia, maia, ure a
ivat, pa ina tak. vue ra balbali pirana; tago
dia ga ben vavilaviau vue ra tarai par, ma
dia ga tul tar diat tai Edom; 7 io, ina tulue
ra iap ta ra liplip Gasa, ma na vaimur ra
umana pal na luluai tana; 8 ma ina ubu vue
ra tarai Asdod, ma nina i vatur vake ra buka
na varkurai aro Askelon; ma ra limagu na
varubu ma Ekron, ma diat dia ki valili aro
Pilistia diat a virua, ra Luluai God i biti.
9 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina
mangamangana Tiro i pait ia, maia, ure a
ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago
dia ga tul tar ra tarai par tai Edom, ma pa
dia ga nuk pa mule ra kunubu na bartalaina;
10 io, ina tulue ra iap ta ra liplip Tiro, ma na
vaimur vue ra umana pal na luluai tana.
11 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina
mangamangana Edom i pait ia, maia, ure
a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana;
tago i ga korot mur turana ma ra pakat na
vinarubu, ma i ga vung vue ra varmari par,
ma kana kankan i karangap vatikai, ma i
ngangangal na kulot vatikai; 12 io, ina tulue
ra iap tadav Teman, ma na vaimur vue ra
umana ngala na pal kai Bosra.
13 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina
mangamangana kai ra tarai Amon, maia,
ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana;
tago dia ga poko vakaina ra bala i ra vaden
Gilead ba dia kap bala, upi diat a kari van-
gala kadia langun; 14 io, ina vaulung ra iap ta
ra liplip na vat Raba, ma na vaimur vue ra
umana pal na luluai tana, ma ra kunukula ta
ra bung na vinarubu, ma ra ngala na vuvu
ta ra bung na kalivuvur; 15 ma kadia king na
vana ma na ki na vilavilau, diat varurung
ma kana umana luluai, ra Luluai i biti.

2

1 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina
mangamangana Moab i pait ia, maia, ure a
ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago
i ga tun ra ur i ra king Edom upi diat a
kabang; 2 io, ina tulue ra iap tadav Moab,
ma na vaimur vue ra umana pal na luluai
Keriot; ma Moab na virua ma ra purpuruan,
ma ra ngenge, ma ra nilai ra tavur; 3 ma ina
ubu vue ra tena varkurai pire diat, ma ina
ubu doko ra lavur luluai tana varurung me,
ra Luluai i biti.
4 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina
mangamangana Iuda i ga pait ia, maia, ure
a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana;
tago dia tar piam vue ra varkurai kai ra
Luluai, ma pa dia toratorom ta kana lavur
togotogo, ma kadia lavur vaongo dia tar
varara diat, nina ba ra lavur tama i diat dia
ga mur tana; 5 io, ina tulue ra iap tadav Iuda,
ma na vaimur vue ra umana pal na luluai
Ierusalem.

A varkurai pire Israel

6 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina
mangamangana kai Israel, maia, ure a ivat,
pa ina tak vue ra balbali pirana; tago dia
ga ivure ra tena takodo ure ra mani, ma ra
tolong ure ra ivu pal a kau; 7 dia tungatunga
upi ra tobon na ki ta ra ulu i ra tolong, ma
dia varara ra nga kadiat i madu ra bala i diat;
tika na tutana dir ma tamana dir tadav ra
kopono vavina, ma ra gomgom na iangigu
i kaina tana; 8 ma dia va ta ra paparai ra
umana uguugu ma vartabar par, dia va ta
ra umana mal dia vatur vake ure ra vuvung
varirap, ma ta ra kuba i kadia God dia mome
ra vain kadiat dia ga varkul me. 9 Ma a
dovotina, iau ga vamutue ra tarai Amor ta

ra luaina mata i diat, nina dia ga lolovina
da ra umana tagatagal, ma ra ongor i diat i
ga da ra ongor i ra iban; ma a dovotina iau
tar vakaina vue ra ingaingarina arama ma
ra okorina ra pia. [10] Tikai bula, iau ga ben
vairop avat kan ra gunan Aigipto, ma iau
ga lue rap avat ta ra bil a ivat na vinun na
kilakilala, upi avat a kale vake ra gunan kai
ra tarai Amor. [11] Ma iau ga vatur ta umana
natum, a umana tutana, upi diat a ki na
propet, ma kavava ta umana barmana upi
diat a umana Nasir. Ea, avat a umana natu
i Israel, pa i damana vang? ra Luluai i biti.
[12] Ma ava ga tabar vamomo ra umana Nasir
ma ra vain, ma ava ga tigal bat ra umana
propet dari: Koko avat a tata na propet.
[13] Ea, ina gigie vue avat ta kavava kiki, da
ra kakari i gigie ba i buka ma ra vinvin vit.
[14] Ma ra tena nivut pa na tadav ra pal na
bakbakit, ma ra tena niongor pa na vangala
kana niongor, ma ra lebe pa na valaun pa
mule; [15] ma nina bula ba i lele ra panak pa na
tur, ma ra tena nivut pa na laun, ma nina i
ki ra os pa na valaun pa mule; [16] ma ta diat
ra umana lebe nina ba pa i burut na vilau a
tavaturia ka ta nam ra bung, ra Luluai i biti.

3

A papalum kai ra propet

[1] Avat a valongore go ra tinata ba ra
Luluai i tar tatike ure avat, a tarai Israel,
ure ra vuna tarai par nina iau ga ben vairop
ia kan ra gunan Aigipto, ra tinata dari: [2] Ta
ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a gu-
nagunan, avat ika iau ga nunure avat, kari
ina bali kavava lavur kaina mangamangana
pire vavat.

[3] Dave, a urua dir varagur, ona pa dir tar
kubu damana? [4] Dave, ra leon na kukula
ta ra pupui, ona pa kana ta virua? Ma ra
nat na leon na kukula bar ta kana vava, ona
pa i ga ubu pa ta magit? [5] Dave, a beo na
virua ta ra kun ara ra pia, ona pa ta tikai
i kapi, kun ure? Dave, ra kun na pil mara
ra pia, ona pa ta magit i virua tana? [6] Dave,
ba da vu ra tavur ta ra pia na pal a tarai
pa dia burut vang? Dave, ra kaina magit
na tadav ra pia na pal bar ba ra Luluai pa
i ga pait ia? [7] Pata; ra Luluai God pa i pait ta
magit, ba pa i vaarike value ra nuknukina
ba i tur ivai tadav kana umana tultul, a
umana propet. [8] A leon i tar kukula, ia pa
na dadadar? Ra Luluai God i tar tata, ia pa
na tata na propet?

A ngala na purpuruan aro Samaria

[9] Avat a varvarvai ta ra umana pal na
luluai Asdod, ma ta ra umana pal na luluai
ta ra gunan Aigipto, ma avat a biti: Avat a
vana varurung ta ra ul a lualuana Samaria,
ma avat a gire ra ngala na purpuruan tana,
ma ra lavur mangamangana ki vartaun ba
di pait ia tana. [10] Tago pa i tale diat ba diat
a pait ra magit i takodo, nina dia vung vake
ke ra lavur magit dia ga varane ma ra magit
dia ga long ia ta kadia lavur pal, ra Luluai i
biti. [11] Kari ra Luluai God i biti dari: A ebar
na vut, ma na vila varbat ra gunan, ma na
vakaina vue kaum dekdek na liplip, ma na
re vue kaum lavur pal na luluai. [12] A Luluai i
biti dari: Da ra tena balabalaure sip i vatur
vake ra ura kak i ra sip kan ra ngie i ra leon,
ba ra ngungu talingana, damana da valaun
ra tarai Israel, diat dia ki Samaria ta ra ngu
na molamolo ma ta ra lavur vava kumau.

[13] A Luluai God, ra God kai ra lavur kor,
i biti dari: Avat a valongore, ma avat a
vartakun ure ra kuba i Iakob. [14] Tago ta
ra e ba ina bali ra lavur varpiam kai Israel
pirana, ina kure bula ra umana uguugu
Betel, ma da pakat vue ra umana ram u ra
uguugu, ma diat a bura ra pia. [15] Ma ina
re vue ra pal na e na madoldol dir ma ra
pal na e na keake; ma ra umana pal ba dia
ga vamong ia ma ra loko na elepant diat a
tarip, ma ra umana ngir na pal diat a mutu,
ra Luluai i biti.

4

[1] Avat a umana bulumakau Basan, a
umana vavina, ba ava ki ta ra luana
Samaria, ma ava ki taun ra umana luveana,
ma ava rua bereng diat dia ki na niiba, ma
ava biti ta kavava umana luluai dari: Avat a
kap ia uti ma dat a momo, avat a valongore
go ra tinata. [2] A Luluai God i tar vavalima
ta kana lia na kini dari: Ea, ra e na vut pire
vavat ba da al vue avat ma ra umana kono,
ma diat dia ki valili da il diat ma ra il na en.
[3] Ma avat a irairop tikatikai ta ra mata na
liplip, ma avat a vilau uro Armon, ra Luluai
i biti.

God i vapagumanene Israel, ia kaka pa dia talil pirana

[4] Avat a vana ka uro Betel, ma avat a
varpiam; avat a vana Gilgal, ma avat a
vapeal ra varpiam; ma avat a kap kavava
lavur tinabar ta ra malana ra bungbung par,
ma kavava totokom ta ra ututul a bung;

[5] avat a tul tar ra tinabar na pite varpa ma
ra magit i leven, ma avat a varvai ure ra
lavur vartabar, ma avat a vaarike diat; tago
ava manane damana, avat a tarai Israel, ra
Luluai God i biti.
[6] Ma go bula, pa iau ga tul tar ta magit upi
ra ngie i vavat na nga ia ta kavava lavur pia
na pal parika, ma ava tar iba upi ra nian ta
kavava lavur gunan, ina pa ava lilikun tadav
iau, ra Luluai i biti.
[7] Ma iau tar muie ra bata pire vavat, ba i
utul a gai boko upi ra e na varurue magit,
ma iau tar tul tar ra bata tadav diat tai tika
na pia na pal, ma iau tar tigal bat ra bata
pire diat tai ta ra tikai; tika na pakana i
bata tana, ma ta ra tikai pa i bata tana, ma
i makuk. [8] Damana a urua ba a utul a pia na
pal dital vana ta ra kopono pia na pal upi
dital a mome ra tava, ma pa i tup dital; ma
pa ava talil tadav iau, ra Luluai i biti.
[9] Iau tar ubu avat ma ra e na malamala-
pang ma ra minait na davai; kavava peal
uma, ma kavava lavur uma na vain, ma
kavava lavur davai na lovo, ma kavava lavur
davai na oliva, ra kubau i tar vapar vue diat;
ma pa ava talil tadav iau, ra Luluai i biti.
[10] Iau tar tulue ra kinadik tadav avat da
tadav Aigipto; iau tar ubu doko kavava
lavur barmana ma ra pakat na vinarubu,
ma iau tar ben vue kavava lavur os; ma iau
tar kure ba ra tabiangina i kavava tavul a
tarai na ruk ra bilau i vavat; ma pa ava talil
piragu, ra Luluai i biti.
[11] Ta umana ta vavat iau tar vamutue diat
da God i ga vamutue Sodom ma Gomora, ma
ava ga da ra lakit di tak gorone vue kan ra
birao; ma pa ava talil piragu, ra Luluai i biti.
[12] Kari ina pait ra dari piram Israel; ma
tago ina pait go piram, una ki na vaninara
upi amur a varkuvo ma kaum God, Israel.
[13] Tago nina i vaki ra lavur luana, ma i
pait ra vuvu, ma i vapo ra nuknukina pire
ra tarai, nina i vabobotoi ra malana, ma i
ruarua taun ra lualuana ta ra gunagunan, a
iangina ra Luluai, ra God kai ra lavur kor.

5

A nioro upi ra nukpuku

[1] Avat a valongore go ra tinata ba ina
kakailai na niligur me ure avat, a kuba i
Israel: [2] Ra inip na vavina Israel i tar bura, pa
na tut mulai; di tar rapue ta kana gunan, ma
pa ta na ba na vatur mule. [3] Tago ra Luluai
God i biti dari: A pia na pal ba tika na arip
na marmar dia vana rikai tana, tika na mar
ika diat a ki valili tana, ma nina ba tika na
mar dia vana rikai tana, a vinun uka diat a
ki valili ure ra kuba i Israel.
[4] Tago ra Luluai i biti ta ra kuba i Israel
dari: Avat a tikan upi iau, ma avat a laun;
[5] ma koko avat a tikan upi Betel, ma koko
avat a olo Gilgal, ma koko avat a bolo uro
Ber-Seba; tago Gilgal na ki na vilavilau, ma
Betel na da ra magit vakuku. [6] Avat a tikan
upi ra Luluai. ma avat a laun; kan na da ra
iap ta ra kuba i Iosep, ma na vaimur vue,
ma pa ta na ba na pun ia aro Betel. [7] Avat ba
ava pukue ra takodo na varkurai upi na da
ra magit i mapak, ma ava rapue ra manga-
mangana takodo; [8] avat a tikan upi nina i ga
pait ra Kabatingtigur (Tabiara) ma ra Tagul
na Ubene, ma i pukue ra bingnimuna upi na
malana, ma i vabobotoi ra bung na keake
upi na da ra marum, nina i oro pa ra ta,
ma i lingire taun ra gunagunan, a iangina ra
Luluai; [9] nina i vakaian ra tena niongor ma
ra vinirua, upi ra vinirua na tadav ra dekdek
na pal na bakbakit. [10] Dia pidimuane nina i
pit diat ta ra mataniolo, ma dia milikuane
tuna nina i tatike ra dovot. [11] Tago ava rua
taun ra luveana, ma ava vo pa ra totokom
na vit tana, ava tar pait ra umana pal ma
ra lavur vat di ga ap mal ia, ma pa avat a
ki tana; ava tar vaume ra umana vakak na
uma na vain, ma pa avat a mome ra vain
tana. [12] Tago iau tar nunure kavava lavur
varpiam dia tar pepeal, ma kavava kaina
mangamangana i tup ia; avat ba ava vakadik
ra tena takodo, avat ba ava vatur vake ra kul
varbat, ma ava piam vue nina i ki na niiba.
[13] Kari nina i kabinana i ki mut ta ra e dari,
tago a kaina e.
[14] Avat a tikan upi ra boina, ma koko upi ra
kaina, upi avat a laun; ma damana ra Luluai,
ra God kai ra lavur kor, na ki maravut avat,
da ava biti. [15] Avat a milikuane ra kaina, ma
avat a bala mur ra boina, ma avat a vatur
ra varkurai i takodo ta ra mataniolo; kan ra
Luluai, ra God kai ra lavur kor, na mari diat
dia ki valili ta ra vuna tarai Iosep.
[16] Kari ra Luluai, ra God kai ra lavur kor,
ra Luluai, i biti dari: Da kukula ta ra lavur
tavul; ma ta ra lavur nga da biti, Ui, ui! ma
da ting pa ra tena vinauma upi na korkor,
ma ra umana tena tinangi upi diat a tangi.
[17] Ma diat a tangi ta ra lavur uma na vain,
tago ina vana alalu livuan piram, ra Luluai
i biti.
[18] Na kaina ta vavat ava bala upi ra bung
kai ra Luluai! Ta ra ava ava mainge ra bung

kai ra Luluai? I bobotoi ka ma pa i kapa.
19 Na da ba ra tutana i lop kan ra leon, ma dir
varkuvo ma ra bear, ba i ruk na pal ma i tur
bokon ta ra papar a pal, ma ra vui i karat ia.
20 Dave, ra bung kai ra Luluai pa na bobotoi
laka, ma pa ta kapa tana? Na bobotoi tuna
laka, ma pa ta ik a mut na kapa tana?
21 Iau milmilikuane kavava umana lukara,
iau pidimuane tuna diat, ma pa ina gugu
ta kavava lavur kivung na lotu. 22 Maia, ma
ba ava tul tar ra tinabar di tun tar ia ma ra
tinabar na vuai na uma bula, pa ina manane
diat, ma pa ina nuk pa kavava tinabar na
varmaram ma ra vavaguai i tubu. 23 Una
tak vue kaum lavur kakailai dia taratarenge
kan iau, tago pa iau mainge pi ina valongore
ra nilai kaum lavur pagol. 24 Ma boina ba
ra takodo na varkurai na lovon da ra tava,
ma ra mangamangana takodo da ra ngala
na tava alir. 25 Dave, ava ga tul tar ia tagu ra
umana vartabar ma ra umana tinabar vang
ta ra ivat na vinun na kilakilala ava ga kiki
ra pupui, avat a tarai Israel? 26 Maia, avat a
puak pa Sikut kavava king, ma Kiun kavava
god na tagul, ma kavava lavur tabalar, nina
ava ga pait diat ure avat. 27 Kari ina tulue
u ta ra kini na vilavilau uro iat ta ra papar
Damasko, ra Luluai i biti, a iangina ba ra God
kai ra lavur kor.

6

Di re vue Israel

1 Na kaina ta diat dia ki vakuku ta ra
gunan Sion, ma ta diat bula dia ki bakit ta
ra luana Samaria, a umana tena rangrang
kai ra umana vuna tarai, diat ba ra kuba i
Israel na vana pire diat! 2 Avat a bolo uro
Kalne, ma avat a gire; ma papa aro avat a
vana Kamat ra ngala; namur avat a vana
uro Gat, kai ra tarai Pilistia; dave, dia boina
vang ta go ra umana vuna gunan? Ba kan
kadia langun i ngala ta go kavavat? 3 Avat ba
ava biti ba i vailik boko ra bung na balbali,
ma ava kari ra kiki na kaina mangamangana
upi na maravai; 4 avat ava molo ta ra vava di
pait ia ma ra loko na elepant, ma ava pipidoi
ta ra molamolo, ma ava en ra umana nat na
sip ta ra kikil na sip, ma ra umana nat na
bulumakau ta ra kuba i ra umana vavaguai;
5 avat ava kaile ra lavur kakailai vakuku ba
di ubu ra gita, ma ava mal pa ra umana
pagol da David; 6 avat ava mome ra vain ma
ra momamomo, ma ava vartap ma ra lavur
ngatngat na vartap; ma pa i tabun ra bala i
vavat ure ra minait i tup Iosep. 7 Kari avat
a ki na vilavilau varurung ma diat di ben
value diat i tana, ma ra lukara kavavat ava
pipidoi na panie.
8 A Luluai God i tar vavalima tana iat
mulai, ra Luluai, ra God kai ra lavur kor, i
biti: Iau milmilikuane tuna ra minamar i
Iakob, ma pa iau mainge kana lavur pal na
luluai; kari ina tul tar ra pia na pal ma ra
lavur magit i ki tana. 9 Ma na dari: ba a
vinun na tutana dia ki valili tai tika na pal,
diat a mat. 10 Ma ba tura i tika na tutana
na puak pa ia, nina iat ba na tun vue ra
minatina, upi na kap vairop vue ra uruna
kan ra pal, ma na tir nina ba i ki ta ra
pakana pal ara iat dari: Dave, ta tikai boko
ba ava kiki varurung me? ma na bali ia dari:
Patana; io, na biti: Una ki mut, tago i tabu
ba da vatang ra iang i ra Luluai. 11 Tago ra
Luluai i vartuluai, ma na rip ra ngala na
pal, ma ra ikilik na pal na tapipin. 12 Dave,
ra umana os diat a vutvut vang ta ra ul
a vat? Dave, ra tarai dia ipipuk tana ma
ra bulumakau vang? Tago ava tar pukue
ra varkurai takodo upi na da ra taring, ma
ra vuai ra mangamangana takodo upi na
mapak; 13 avat ava gugu ta ra magit vakuku,
avat ava biti dari: Dave, pa ave ga vung
ra ramu i vevet ure ra dekdek i vevet iat?
14 Tago ina vatut pa tika na vuna tarai ure
avat a tarai Israel, ra Luluai, ra God kai ra
lavur kor, i biti; ma diat a vakadik avat papa
ra langun Kamat, ma na tuk tar ta ra tava
alir Araba.

7

Ra utul a ninana ure ra vinirua: a umana kubau, a iap, ma ra vinau na valavalar

1 A Luluai God i ga vagira iau dari: ea, i
ga mal pa ra lavur kubau ta ra e ba i gol ra
vura namur tana; nam i ga tavua namur ba
i par ra varkukut kai ra king. 2 Ma ba dia ga
tar en vue ra vura ta ra gunagunan, iau ga
biti dari: Ea, Luluai God, iau lul u ba una nur
vue; Iakob na tur dave? Tago i ikilik ika. 3 A
Luluai i ga pukue ra nuknukina ure go; pa
da pait ia, ra Luluai i biti.
4 A Luluai God i ga vagira iau dari: ea,
ra Luluai God i ga oro pa ra iap upi na
vartoto ma ra tarai me; ma i ga vaimur vue
ra vunapai ra ta, ma i to na vaimur vue ra
gunagunan bula. 5 Ma iau ga biti dari: Ea,

5:19: +A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat, ma i ngala ra dekdekina.

Luluai God, iau lul u ba una ngo; Iakob na
tur dave? Tago i ikilik ika. 6 A Luluai i ga
pukue ra nuknukina ure go; go bula pa da
pait ia, ra Luluai God i biti.
7 I ga vagira iau dari: ea, ra Luluai i ga
tur ta ra papar a liplip na vat ba di ga
vatur vatakodoa ma ra vinau na valavalar,
ma i ga vatur ra vinau na valavalar ta ra
limana. 8 Ma ra Luluai i ga biti tagu dari:
Amos, ava u gire? Ma iau ga biti tana: A
vinau na valavalar. Ma ra Luluai i ga biti:
Ea, ina valar ra tarai Israel ma ra vinau
na valavalar; ma pa ina nur vue mule diat;
9 ma ra umana tavul a lotu kai Isak diat
a pupui boko, ma ra umana gomgom na
pal kai Israel diat a tarip; ma ina tut na
vinarubu ma ra pakat na vinarubu ure ra
kuba i Ieroboam.

Amos dir ma Amasia

10 Ma Amasia ra tena tinabar. Betel i ga
tulue tikai tadav Ieroboam ra king Israel ma
ra tinata dari: Amos i varpit ure u livuan
ta ra tarai Israel; ma kana tinata par pa
i topa ra gunan. 11 Tago Amos i biti dari:
Ieroboam na virua ta ra pakat na vinarubu,
ma a dovotina da ben vavilavilau vue ra
tarai Israel kan kadia gunan. 12 Ma Amasia
i ga biti bula tai Amos dari: U ra tena
ginigira, una vana, ma una takap tar ta ra
gunan Iuda, ma una ian ma una varvai na
propet ie; 13 ma koko una varvai na propet
mulai ati Betel; tago ati a pal na lotu kai ra
king, ma ra kuba i ra king. 14 Ma Amos i ga
bali ia ma i ga biti tai Amasia dari: Vakir
iau a propet, ma vakir iau natu i ra propet;
iau tika na tena balabalaure vavaguai ika,
ma ra tena vavaume davai na lovo; 15 ma
ra Luluai i ga tak vue iau kan ra kikil na
vavaguai, ma ra Luluai i ga biti tagu: Una
vana, ma una varvai na propet pire kaugu
tarai Israel. 16 Io, una valongore ra tinata
kai ra Luluai dari: U biti dari, Koko una
varvai na propet ure Israel, ma koko una
tatata ure ra kuba i Isak; 17 kari ra Luluai i
biti dari: Kaum vavina na igoro ta ra pia na
pal, ma ra umana natum, a umana tutana
ma ra umana vavina, diat a virua ta ra pakat
na vinarubu, ma da langun varbaine kaum
gunan ma ra vinau na valavalar, ma u iat
una mat ta ra gunan i dur, ma a dovotina da
ben vavivilau vue Israel kan kana gunan.

8

A vaivatina ninana — a rat na vuai na davai

1 A Luluai God i ga vagira iau dari: ea, iau
ga gire tika na rat na vuai na davai. 2 Ma i ga
biti: Amos, ava nam u gire? Ma iau ga biti
tana; A rat na vuai na davai. Ma ra Luluai
i ga biti tagu: A mutuaina i tar vut tadav
kaugu tarai Israel; pa ina nur vue mule diat.
3 Ta nam ra bung da pukue ra kakailai ta ra
pal i gomgom upi ra kunukula, a Luluai God
i biti; na peal ra lavur minat, ta ra lavur
gunan par da vue ke diat, ma pa da tangi.

A vinirua kai Israel i maravai

4 Avat a valongore go, avat ba ava vuna
vue ra luveana, ma ava vapanie vue diat dia
ki na niiba, ma ava biti, 5 Vingai na par ra
lukara na gai, upi avet a langalanga ma avet
a ivure ra kon? Ma ra Bung Sabat, upi avet
a vung vaarike ra vit? Ma avet a vaikilik
ra epa,* ma avet a vangala ra mataina, ma
avet a kukul ma ra valavalar i vaongo; 6 upi
avet a vatur vake ra luveana ure ra mani,
ma nina i ki na niiba ure ta ivu pal a kau,
ma avet a ivure ra pal i ra vit: 7 A Luluai
i tar vavalima ta ra minamar i Iakob dari:
A dovotina pa ina valubane mule ta na ta
kadia lavur papalum. 8 Dave, ra gunan pa
na dadadar bar ure go, ma diat par dia ki
tana pa na topa diat bar ba diat a lingligur?
Maia, ra gunan par na lovon da ra Tava Alir,
ma na lovon ma na mama mulai da ra Tava
Alir Aigipto.
9 Ma ta nam ra bung, ra Luluai God i
biti, ina vabobotoi ra matana keake ba i ki
tur, ma ina vabobotoi ra gunan ba i kapa.
10 Ma ina pukue kavava lavur lukara upi
ra niligur, ma kavava lavur kakailai upi ra
tinangi; ma ina vavauluve avat ma ra mal na
tabun, ma ra ulu i vavat par na kulkul; ma
na da tikai i korkor ure natuna, a tutana, a
kavakake, ma ra mutuaina na da ra bung i
mapak.
11 Ea, ra Luluai God i biti, ra e na vut ba
ina tulue ra mulmulum ta ra gunan, vakir
ra mulmulum ure ra magit na nian, ba ra
nimar ure ra tava, pata, a mulmulum upi ra
tinata kai ra Luluai iat. 12 Ma diat a vanavana
vurvurbit, diat a tur pa ra vinavana ta ra ta,
ma na tuk tar ta ra ta, ma ta ra papar a taoai
ma na tuk tar ta ra papar a taur; ma diat
a vila vurvurbit ma diat a tikatikan upi ra

* 8:5: A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lb.

tinata kai ra Luluai, ma pa diat a na tadav
ia.
13 Ta nam ra bung a umana vakak na inip
na vavina ma ra umana barmana diat a
matmat ma ra nimar. 14 Diat dia vavalima
ta ra kaina mangamangana Samaria, ma dia
biti dari: Da kaum god i laun, Dan; ma dari:
Da ra mangamangana Ber-Seba i laun; diat
bula diat a bura, ma pa diat a laun mulai.

9

Pa i tale pi da lop kan ra varkurai kai ra Luluai

1 Iau ga gire ra Luluai i tutur ta ra uguugu
na vartabar; ma i ga biti dari: Una kita ra
ul a pagapaga upi ra vunapaina na dadadar;
ma una bubur ia upi na bura taun ra ulu
i ra tarai par; ma ina ubu doko diat par
ma ra pakat na vinarubu; ma pa ta tikai ta
diat na takap, ma pa ta tikai ta diat na pila
tana. 2 Ma gala dia kuba ura iat ra ruarua
na tulungen, a limagu na kinim vake diat;
ma gala diat a tutua urama ra bala na bakut,
gala ina vairop diat marama. 3 Ma gala diat
a parau arama ra ul a Karmel, ina pepeng
ma ina ben vaarike diat; ma gala diat a ki
po kan ra luaina matagu ta ra bala na ta, ina
vartuluai ba ra vui na karat diat ie. 4 Ma ba
kadia lavur ebar diat a ben vavilavilau vue
diat, ina vartuluai upi ra pakat na vinarubu
na ubu diat; ma ina bobe diat upi diat a
kaina, ma vakir upi diat a boina.
5 Tago ra Luluai, ra God kai ra lavur kor,
i bili ra gunan ma i panie, ma diat par dia
ki tana diat a ligur; ma na lubu par da ra
Tava Alir, ma na mama mulai da ra Tava Alir
Aigipto; 6 i pait ra kubana arama ra bala na
bakut, ma i page ra maup ta ra rakarakan
a gunagunan; i oro pa ra polo na ta ma
i lingire taun ra mata i rapia; a iangina a
Luluai.
7 Dave, avat a tarai Israel, pa ava varogop
vang ma ra tarai Etiopia piragu? a Luluai
i biti. Dave, pa iau ga ben vairop ra tarai
Israel kan ra gunan Aigipto vang, ma ra
tarai Pilistia maro Kaptor, ma ra tarai Siria
maro Kir? 8 Ea, ra mata i ra Luluai God i bobe
ra kaina vuna tarai, ma ina re vue kan ra
mata i ra pia; ia kaka ta kuba i Iakob pa ina
re vakakit vue, a Luluai i biti.
9 Tago ina vartuluai, ma ina tang ra tarai
Israel ta ra lavur vuna tarai par, da di
tang ra kon, ma pa ta patina ik na bura
ra pia. 10 Diat ra umana tena varpiam par
pire kaugu tarai diat a virua ta ra pakat na
vinarubu, diat ba dia biti dari: A balbali pa
na tadav avet, ma pa na tur bat avet.

Israel na tut rikai mulai

11 Ta nam ra e ina vatur mule ra pal kai
David nina i tarip, ma ina bonot ra papar a
pal i tarada; ma ina vatur mule ra taripuna,
ma ina mal mule da lua; 12 Upi diat a vatur
vake ra ibaiba ta ra tarai Edom, ma ra lavur
vuna tarai par ba di ga vaarike ra iangigu
pire diat, ra Luluai i biti nina ba i pait go.
13 Ea, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba ra tena
niipuk na ki ur vue ra tena nidodoko, ma
nina i rua rumam ra vuai na vain na ki ur
vue ra tena vinauma; ma ra umana luana
diat a tua ma ra kalami na polo na vain,
ma ra lavur buana diat a polo. 14 Ma ina
ben vatalil kaugu tarai Israel kan ra kini na
vilavilau, ma diat a pait mule ra lavur pia
na pal ba di ga re vue diat, ma diat a kiki
tana; ma diat a pait ra umana uma na vain,
ma diat a mome ra polo na vain tana; diat a
pait bula ra umana uma tuna, ma diat a en
ra magit i tavua tana. 15 Ma ina kalie diat ta
kadia gunan, ma pa da rubat vue mule diat
kan kadia gunan ba iau tul tar ia ta diat, ra
Luluai kaum God i biti.

A BUK KAI RA PROPET OBADIA

A Luluai i vaikilik pa Edom

1 A magit Obadia i ga gire. A Luluai God
i ga biti ure Edom dari: Ave tar valongore
ra varvai tai ra Luluai, ma di tulue tika na
tultul pire ra lavur vuna tarai ma ra tinata
dari: Avat a tut, ma dat a tut varurung ma
ra vinarubu ure. 2 Ea, iau ga vaikilik u pire ra
lavur vuna tarai; dia manga milmilikuane u.
3 A ngala na nuknukim ure mule u i tar
tuam pa u, u ba u ki ta ra umana babang na
vat ki, ma u kiki arama iat, ma u biti: To ia
na tumak vairop iau?
4 A dovotina, gala u purpururung arama
iat da ra luar, ma u pait kaum po arama iat
ta ra umana tagul, gala ina tumak vaba vue
u marama, ra Luluai i ga biti.
5 Gala ra umana tena nilong dia vut pi-
ram, ba ra umana tena varli ra marum, una
virua tuna! Dave, pa diat a loalong bar
upi diat a maur tuna? Ba ra umana tena
varurue vuai na vain diat a tadav u, dave
diat a nur vue ta umana vuai ra vain vang?
6 Dia tar tikan tadav ra umana magit kai
Esau, di tar peng pa kana lavur ngatngat na
tabarikik ba di ga ive. 7 A tarai par ba ava
talaina ma diat dia tar korot vue u tuk tar ta
ra langun iat; a tarai ba ava ga ki na malmal
ma diat dia tar tuam u, ma dia tar ongor pa
u; diat dia en ra am magit dia kapi kun ure
u; pa i matoto.
8 A Luluai i biti dari: Dave, ta nam ra bung
pa ina ubu vue bar ra umana tena kabinana
kan Edom, ma ra minatoto kan ra luana
Esau?
9 Ma kaum lavur lebe, Teman, diat a ulai,
upi da ubu vue ra tarai par kan ra luana
Esau ta ra vinarubu.
10 Ure ra varvabilak u ga vakaina turam
Iakob me a vavirvir na turup u, ma da kutu
vatukum vue u.
11 Ta ra bung ba u tur vavale u, ta ra
bung ba ra umana vaira dia ga mulue kana
tabarikik ma ra tarai irairai dia ga ruk ta
kana umana mataniolo, ma dia ilailam ure
Ierusalem, u bula tikai ta diat.
12 Ma koko u ga ta ra bung ba turam i virua
tana, ma koko una gugu ure ra tarai Iuda
ta ra bung ba di li vue diat i tana, ma koko
una rararang ma ra tinata ta ra bung na
varmonong.
13 Koko una olo ta ra mataniolo kadiat
kaugu tarai ta ra bung dia ki na malari tana;
maia, koko una gugu ta kadia kinadik ta ra
bung ba i tup diat, ma koko ava ra vue kadia
tabarikik ta ra bung ba i tup diat i tana.
14 Ma koko una tur ta ra nga bolabolo upi
una ubu vue diat ba dia takap ta kana tarai;
ma koko una tul tar diat ta kana tarai ba dia
ki valili ta ra bung na varmonong.
15 Tago ra bung kai ra Luluai i maravai pire
ra lavur vuna tarai par; ra mangamangana
ba u ga pait ia da pait ia bula piram; kaum
mangamangana na lilikun taun ra ulum iat.
16 Tago da ava tar momo ta kaugu luana
i gomgom, damana ra lavur vuna tarai par
diat a momo vatikai, maia, diat a momo, ma
diat a tatata na pepe, ma diat a da pa dia ga
laun.

A Luluai i vangala pa Israel

17 Ma diat dia pila diat a ki ra luana Sion,
ma ra luana Sion na gomgom tuna; ma ra
tarai Iakob diat a vatur vake kadia lavur
tiniba.
18 Ma ra vuna tarai Iakob diat a da ra iap,
ma ra tarai Iosep da ra birao na iap, ma ra
tarai Esau diat a da ra timul a kunai, ma diat
a birao pire diat, ma diat a vaimur diat, ma
pa ta na na ki valili ta ra tarai Esau, tago
damana ra tinata kai ra Luluai.
19 Ma ra tarai maro Negeb diat a vatur
vake ra luana Esau, ma diat bula mara Se-
pela ra gunan Pilistia; ma diat a vatur vake
ra gunan Epraim, ma ra gunan Samaria; ma
Beniamin na vatur vake Gilead.
20 Ma diat dia ki na vilavilau ta go ra kor ta
ra tarai Israel diat a vatur vake ra gunan kai
ra tarai Kanaan tuk tar Sarepta; ma ra tarai
Ierusalem, nina diat dia ki na vilavilau aro
Separad, diat a vatur vake ra umana pia na
pal aro Negeb.
21 Ma ra umana tena valaun diat a tutua
rikai ta ra luana Sion upi diat a kure ra
luana Esau; ma ra Luluai na vatur vake ra
varkurai.

A BUK KAI RA PROPET IONA

Iona i vilau kan ra Luluai

1 A tinata kai ra Luluai i ga tadav Iona
natu i Amitai dari: 2 Una tut, una vana uro
Nineve, nam ra ngala na pia na pal, ma
una varvai takun ia; tago kadia bilak na
mangamangana i tar vana rikai piragu. 3 Ma
Iona i ga tut uka upi na lop tar uro Tarsis
kan ra mata i ra Luluai; ma i ga vana ba uro
Iopa, ma i ga tikan tadav tika na parau ba na
vana Tarsis; ma i ga tul tar ra totokom ure,
ma i ga koa tana pi na varagur ma diat uro
Tarsis kan ra mata i ra Luluai.
4 Ma ra Luluai i ga vatut pa ra ngala na
vuvu ta ta ra ul a ta, ma ra karangap na ta i
ga dekdek, ma ra parau i ga to na tapamar.
5 Ma ra umana tena ta dia ga burburut, ma
tikatikai i ga kail upi kana god, ma dia ga
vue vadudu ra lavur tabarikik ta ra parau
upi na papa. Ma Iona i ga tar vana ba ta ra
bala na parau, ma i ga va ma i ga diop uka.
6 Ma ra luluai na parau i ga tadav ia, ma i ga
biti tana: Ava ra kukurai go, u a lup nidiop?
Una tut, ma una kail upi kaum god, kan ra
god na nuk pa dat, upi koko dat a virua.
7 Ma dia ga biti vargil: Uti, dat a ilailam,
upi dat a nunure nina i vuna ta go ra kaina
magit i tup dat. Io, dia ga ilailam, ma dia ga
ilam ot pa Iona. 8 Ma dia ga biti tana: Boina
una ve avet ba to ia i vuna, tago go ra kaina
magit i tup dat? Ava kaum papalum? Ma
u mamave? Ava ra iang i kaum gunan? Ma
nuve kaum vuna tarai? 9 Ma i ga biti ta diat:
Iau a tutana Ebraio; ma iau ru ra Luluai, ra
God marama ra bala na bakut, nina i ga vaki
ra ta ma ra pia bula. 10 Ma ra tarai dia ga
burut na kaia, ma dia ga biti tana: Ava u ga
pait ia? Tago ra tarai dia nunure ba i ga tar
takap kan ra mata i ra Luluai, tago i ga tar
ve diat.
11 Ma dia ga biti tana: Ava avet a pait ia
tam, upi na malila ra ta pire vevet? Tago ra
ta i ga manga urung vanavana. 12 Ma i ga biti
ta diat: Avat a vue vadudu iau ta ra ta, ma ra
ta na malila pire vavat, tago iau nunure go
ra ngala na vuvu i tup avat ure ke iau. 13 Ma
ra tarai dia ga ongor ma ra vinalu, upi diat a
pukai mulai; ma i ga dekdek, tago ra ta i ga
manga toptop vanavana. 14 Kari dia ga kail
tadav ra Luluai, ma dia ga biti: Luluai, ave
lul u, koko avet a virua ure ke go ra tutana,
ma koko una bali ra gapuna ta vevet, ona
pa i rara; tago u, Luluai, u ga pait nam u
mainge. 15 Ma dia ga vatur Iona, ma dia ga
vue vadudu ia na ta; ma i ga malila ra ta.
16 Ma ra tarai dia ga manga ru ra Luluai; ma
dia ga tul tar ra tinabar pire ra Luluai, ma
dia ga pait ra umana vavalima.
17 Ma ra Luluai i ga mal pa tika na ngala
na en upi na konome Iona; ma Iona i ga ki
ta ra bala i ra en a utul a bung na keake ma
a utul a bung na marum.

2

A niaring na pite varpa kai Iona

1 Ma Iona i ga araring ta ra bala i ra en
tadav ra Luluai kana God. 2 ma i ga biti:
Iau ga tangi tadav ra Luluai, tago i ga tup
iau ra kinadik,
Ma i ga torom tagu.
Iau ga tangi ta ra bala na ruarua na tulun-
gen,
Ma u ga valongore ra nilaigu.
3 Tago u ga vue vaba iau ta ra lulur na ta, ta
bala na ta iat;
Ma ra lubu na ta i ga tur kikil iau;
Ma kaum lavur bobol ma kaum lavur top dia
ga vana taun iau.
4 Ma iau ga biti dari: Di tar vue iau kan ra
matam;
Ma a dovotina ina lingan mulai upi kaum
pal i gomgom.
5 A ta i ga alir kikil iau, ma iau ga to na virua;
Iau ga ki ta ra lamanana;
A liaur i ga vivi ra ulugu.
6 Iau ga kuba ta ra bit a lualuana;
Di ga banu bat vatikene ra gunan namur
tagu;
Ma ga u Luluai, kaugu God, u ga vairop
vatutua kaugu nilaun kan ra tung.
7 Ba ra tulungeagu i ga matmat tagu, iau ga
nuk pa ra Luluai,
Ma kaugu niaring i ga ruk piram ta kaum
pal i gomgom.
8 Diat dia torom ta ra magit vakuku, nina i
vavaongo,
Dia vana kan kadia varmari iat.
9 Ma ina pait kaugu tinabar piram ma ra
nilai ra pite varpa;
Ina pait nam ra magit ba iau ga vavalima
tana.
A varvalaun kai ra Luluai kaka.

[10] Ma ra Luluai i ga tata tadav ra en, ma i
ga marue vue Iona tar ta ra valian.

3

Nineve i nukpuku

[1] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Iona
ra vauruana pakana, ma i ga biti: [2] Una tut,
ma una vana Nineve, nina ra ngala na pia na
pal, ma una varvai tana ma nam ra varvai ba
ina tul tar ia tam. [3] Io, Iona i ga tut, ma i ga
vana Nineve da ra tinata kai ra Luluai. Ma
Nineve a ngala na pia na pal tuna, a utul a
bung i topa ia ba da alalu ie. [4] Ma Iona i ga
olo, ma i ga vana tana tika na bung, ma i ga
oraoro dari: A ivat na vinun, na bung boko,
ma da nila vue Nineve. [5] Ma ra tarai Nineve
dia ga kapupi God, ma dia ga vartuluai ba
da pait ra vinevel, ma da mal ma ra mal na
tabun, ra umana luluai ma ra tarai vakuku
bula.

[6] Ma ra king bula i ga valongore ra tinata,
ma i ga tut irop kan kana kiki na king, ma
i ga pala vue kana mal na minong, ma i
ga vavauluvai ma ra mal na tabun, ma i
ga ki ta ra kabu na iap. [7] Ma ra king ma
kana umana luluai dia ga varkurai, ma i
ga vartuluai ba da varvai tai Nineve parika
dari: Koko ra tarai ba. ra umana vavaguai,
ba ra bulumakau ba ra sip, diat a en ta
magit; koko diat a ian, ma koko diat a
momo; [8] diat a mal ma ra mal na tabun
uka, a tarai ma ra umana vavaguai, ma diat
a manga tangi tadav God; maia, diat par
tikatikai diat a vana kan kadia kaina nga,
ma kan ra kaina mangamangana dia papait
ia. [9] To ia i nunure, kan God na vaenana
pa ra nuknukina ma na nukpuku, ma pa na
pait ot pa kana ngala na kankan, upi koko
dat a virua?

[10] Ma God i ga gire ra lavur magit dia ga
pait ia, ba dia ga vana tapuku kan kadia
kaina mangamangana. Ma God i ga vae-
nana pa ra nuknukina ure nam ra kaina
magit nina i ga biti ba na pait ia ta diat; ma
pa i ga pait ia.

4

A kankan kai Iona ma ra varmari kai God

[1] Ma Iona pa i ga mainge tuna, ma i ga
kankan. [2] Ma i ga araring tadav ra Luluai,
ma i ga biti: Luluai, pa iau ga tatike go
ra magit iat vang, ba iau ga ki boko ta
kaugu gunan? Ia ra vuna iau ga takap lua
tana uro Tarsis; tago iau tar nunure ba u a
God u buka ma ra bo na mangamangana, i
vovovon kaum kankan, i ngala tuna kaum
varmari, ma u vaenana pa ra nuknukim ure
ra kaina. [3] Kari go, iau lul u Luluai, ba una
tak vue kaugu nilaun kan iau; tago gala ina
mat, gala na boina tagu, ma ona ina laun,
pata. [4] Ma ra Luluai i ga biti: Dave, i takodo
bar, ba una kulot dari? [5] Ma Iona i ga irop
kan ra pia na pal, ma i ga ki ta ra papar a
taur tana, ma i ga pait kana tika na pal na
turturup, ma i ga ki ta ra maluruna, upi na
gire ba ava vang na tadav ra pia na pal.

[6] Ma ra Luluai God i ga mal pa tika na
davai, ma i ga tavua rikai urama upi na
vamalur ra ulu i Iona, ma upi na vamaram
pa ia. Ma Iona i ga gugu na kaia ta ra davai.
[7] Ma ta ra bung namur, ta ra malana, God i
ga mal pa tika na vui ik, ma i ga katkat ra
davai, ma i ga makuk uka. [8] Ma ba ra keake i
ga arikai, God i ga tulue ra taur, ma i ga oao;
ma ra keake i ga rang taun ra ulu i Iona ma
i ga matmat, ma i ga mainge ba na mat, ma
i ga biti: I boina ba ina mat, ma galiaka ina
laun mulai. [9] Ma God i ga biti tai Iona: Dave,
i takodo vang ba una kulot ure ra davai ba
pata? Ma i ga biti: Maia, i takodo ba ina
kankan, ma ba ina mat. [10] Ma ra Luluai i ga
biti: U tar mari ra davai, ma a dovotina pa
u tar papalum ure, ma pa u tar vatavua, a
davai i tar gol ika tai tika na marum uka, ma
i tar virua mulai tai ta ra tikai; [11] ma pa i ko
bar upi ina mari Ninive, nam ra ngala na pia
na pal, nina a mar ma a ura vinun na arip
na marmar na tarai dia ki tana, ma pa dia
nunure ilam ra lima i diat tuna ma ra maira
i diat, ma mangoro na vavaguai bula?

A BUK KAI RA PROPET MIKA

A kakailai na niligur ure Samaria dir ma Ierusalem

1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav
Mika ra te Moraset, ure ra magit i ga gire
ure Samaria ma Ierusalem, ta ra e ba Iotam,
Akas, ma Esekia dital ga ki na king ta ra
gunan Iuda.
2 Avat a tarai, avat a valongore, avat par;
u ra gunagunan ma ra lavur magit tana,
avat a valongore; ma ra Luluai God na
takun avat, ra Luluai marama ta kana pal i
gomgom. 3 Tago ra Luluai na vana rikai kan
ra kubana, ma na vana ur, ma na rua taun
ra umana lualuana ta ra gunagunan. 4 Ma ra
umana luana diat a polo ta ra vavaina, ma
ra umana male diat a tapelegi, da ra bulit i
maravai ra iap, ma da ra tava i alir ba ta ra
kokopo.
5 Go ra magit di ga pait ia ure ra varpiam
kai Iakob, ma ure ra kaina papait kai ra tarai
Israel. Ava ra mangana varpiam kai Iakob?
Samaria, laka? Ma ava ra mangana varpiam
kai ra tarai Iuda? Ierusalem uka, laka? 6 Kari
ina vakaina Samaria upi na da ra anguvai
vat ta ra uma, ma da pait ra uma na vain
tana; ina vue vaba kana lavur vat ta ra male,
ma ina kal are ra vunapaina. 7 Ma da pamar
gigi kana lavur tabataba, ma kana lavur
vartabar da tun vue ma ra iap, ma kana
lavur tabalar ina re vue diat; tago ure.ra
vapuak na igoro na vavina i ga varurue diat,
ma diat a lilikun mulai upi ra vapuak na
igoro na vavina.
8 Ure go ina tangi rungarunga ma ina
kukula, ina ule vue ra mal, ma ina ki ka
damana; ina kukukula da ra kuabar na pap,
ma ina tangi da ra murup. 9 Tago a manuana
pa na map; i tar ngala ma i tuk tar Iuda; i tar
tuk tar ta ra mataniolo kai kaugu tarai, maia
tuk tar Ierusalem iat.
10 Koko avat a rada ia aro Gat, koko avat
a tangi muka; aro Bet-Leapra avat a tabul-
bulu ta ra tobon. 11 Avat a tarai Sapir, avat
a bolabolo, avat a tavaturia ka ma avat a
vavirvir; a tarai Sanan pa dia vana rikai;
a tinangi Bet-Esel na vabilua avat abara.
12 Tago ra tarai Marot dia ngarangarao upi
ra boina; tago ra kaina i tar vana ba marama
kan ra Luluai tadav ra mataniolo Ierusalem.
13 Avat a tarai Lakis, avat a kun ra os, a tena
nivut, ta ra kiki na vinavana; Lakis i ga vuna
ta ra varpiam kai natu i Sion, a vavina; tago
di tar tikan tadav ra lavur kaina papait kai
Israel piram. 14 Kari una tul tar ra vartabar
na varbaiai tai Moraset-Gat; ra umana pal
Aksib diat a da ra magit na varvara kakapi
pire ra umana king Israel. 15 Avat a tarai
Maresa, tuka boko ina tulue nina pire vavat
ba na vatur vake avat; ma ra minamar i
Israel na pot ara Adulam. 16 Una ka ra ulum
ure ra umana natum, a umana vakak, una
manga peaka da ra valtiur;* tago dia tar
vana kan u ma dia ki na vilavilau.

2

Na kaina pire diat nina dia ki taun ra umana luveana

1 Na kaina ta diat dia nuk upi ra kaina,
ma dia vaninare ra bilak na magit ta kadia
vava! Ta ra malana ba i kapa dia pait ot
pa ia, tago ra lima i diat i dekdek. 2 Ma dia
puruai upi ra umana pia na uma, ma dia
vatur vake diat, upi ra umana pal, ma dia
tak vue ke diat; ma dia ki taun ra tutana
ma ra kubana, maia, ra tutana ma ra tiniba i
kale vake. 3 Kari ra Luluai i biti dari: Ea, ina
nuk upi ra magit i kaina ure go ra apik na
tarai, ma pa avat a ule vue ra inoa i vavat
kan ia, ma pa avat a vanavana mulai da ra
umana luluai; tago i kaina ra e. 4 Ta nam
ra kilala da pit ra kakailai na varkulumai
ure avat, ma da gugu ma ra gu, ma da biti
dari: Di tar vakaina tuna dat; i kia ra tiniba
kai kaugu tarai; i tak vue kan iau; i tibe ra
umana tena varpiam ma kada pia na uma.
5 Kari pa ta na na ki piram ba na vue ra vinau
na valavalar ta ra tiniba pire ra tarai kai ra
Luluai.
6 Koko avat a varvai na propet, damana
dia varvai na propet. Koko diat a varvai
ure go ra umana magit, a umana vartakun
pa dia ngo. 7 Dave, a tarai Iakob, da biti
bar dari: Dave, di tar vabilua ra Tulungea
i ra Luluai vang? Dave, go kana papalum?
Dave, kaugu tinata pa i vadongone nina i
vanavana takodo? 8 Ma ga nari ka kaugu
tarai dia tar tut na vinarubu da ra ebar;
ava ra vue ra olovoi kan ra mal kadiat dia
vana pakit, ma dia tuptup da ra tarai ba
pa dia mainge ra vinarubu. 9 A vaden pire
kaugu tarai ava okole vue diat kan kadia
lavur vakak na pal; ma ava tak vatukum

* 1:16: A valtiur a mangana beo da ra minigulai, i peaka tuna.

vue kaugu minamar kan ra umana natu i
diat. [10] Avat a tut, ma avat a vana, tago
vakir kavava gunan na ningo go, ure ra
mangamangana dur ba i varli, ma ra varli
i mamat na kaia. [11] Ba tika na tutana i mur
ra magit vakuku, ma i vartuam ma ra magit
vavaongo dari: Ina tata na propet piram
ure ra vain ma ra tava longlong; nam iat na
propet pire go ra tarai.

[12] U Iakob, a dovot ina vaki guve avat par;
a dovot ina varurue ra tarai Israel dia ki
valili; ma ina vaki guve diat da ra lavur
sip ta ra liplip; da ra kikil na sip livuan ta
kadia bala na vura, damana diat a varvareo
tuna, tago a ngala na kor na tarai. [13] Ra tena
rurutu i tar lue rap diat, dia tar rutu rikai,
ma dia tar tadav ra mataniolo, ma dia tar
irop tana; ma kadia king i tar rap diat, ma
ra Luluai i lua ta diat.

3

Di takun ra umana lualua Israel

[1] Ma iau ga biti: Ea, avat a umana lualua
pire Iakob, avat a valongore, ma avat a
umana tena varkurai Israel bula: Dave, pa i
topa avat bar ba avat a nunure ra takodo na
varkurai? [2] Avat ba ava milikuane ra boina,
ma ava mainge ra kaina; ma ava kulit diat,
ma ava pilir ra kanomong kan ra uru i diat;
[3] ma ava en bula ra kanomong i kaugu tarai;
ma ava kulit diat, ma ava bubur ra uru i
diat; maia, ava kuir diat da ure ra kabala,
ma da ra kirip ta ra ngala na kabala. [4] Ma
namur diat a tangi tadav ra Luluai, ma pa
na torom ta diat; pata, na ive ke ra matana
kan diat ta nam ra e, tago i kaina ra lavur
mangamangana dia tar Pait ia.

[5] A Luluai i biti dari ure ra umana propet
nina dia varara kaugu tarai, nina dia oro ba,
A malmal, ona dia maur, ma dia vaninara
ma ra vinarubu ure nina ba pa i tabar diat:
[6] Na marum uka pire vavat, ma pa avat a
gire ta ninana; ma na bobotoi pire vavat,
ma pa avat a tata na propet; ma ra keake na
ong pire ra umana propet, ma ra bung na
keake na bobotoi pire diat. [7] Ma ra umana
tena ginigira diat a ruva, ma ra umana tena
papait diat a purpuruan; maia, diat a tuba
ra bul na ngie i diat, tago God pa i torom.
[8] Ma iau, iau tar ongor tuna ta ra Tulungea
i ra Luluai, iau tar kabinana ma i tale iau
ba ina vaarike pire Iakob kana varpiam, ma
pire Israel kana nirara.

[9] Ea, avat a umana lualua ta ra tarai Iakob,
ma avat a umana tena varkurai pire ra tarai
Israel, avat ba ava milikuane ra takodo na
varkurai. ma ava pukue varara ra manga-
mangana takodo par, avat a valongore go:
[10] Dia pait vangala Sion ma ra gap, ma
Ierusalem ma ra bilak na mangamangana.
[11] A umana lualua tana dia varkurai ona di
tul tar ra varkul ta diat, ma ra umana tena
tinabar dia varvartovo ure ra vapuak, ma ra
umana propet tana dia tata na propet ure ra
mani; ma dia tur bokon tai ra Luluai, ma dia
biti: Dave, ra Luluai pa i ki livuan ta dat? Pa
ta kaina magit na tadav dat. [12] Kari da ipipuk
Sion ure avat, da di ipipuk ra gunan na uma,
ma Ierusalem na da ra umana anguvai na
vat, ma ra luana ra pal na lotu i tur tana na
da ra lavur luana ra pui.

4

A e na varkurai na malmal kai ra Luluai (Ies 2:1-4)

[1] Ma ta ra e namur ra luana ba ra kuba i
ra Luluai i tur tana na lualua ta ra umana
luana, ma na ki ak ta ra umana buana; ma
ra lavur vuna tarai diat a kor varuruai tana.
[2] Ma mangoro na vuna tarai diat a vana,
ma diat a varting dari: Avat a mai, dat a
vana urama ra luana kai ra Luluai, ma tadav
ra kuba i ra God kai Iakob; ma na vateten
dat ta kana mangamangana, ma dat a mur
kana lavur nga; tago ra varkurai na arikai
maro Sion, ma ra tinata kai ra Luluai maro
Ierusalem. [3] Ma na varkurai pire mangoro
na vuna tarai, ma na pit ra umana dekdek
na vuna tarai dia ki vailik; ma diat a mal
pukue kadia umana pakat na vinarubu upi
diat a umana kakakal, ma kadia lavur rumu
upi diat a umana kono; a umana vuna tarai
pa diat a ubu vargiliane diat, ma pa diat a
vartovo mulai ta ra vinarubu. [4] Diat a ki ka
tikatikai ta kana bit a davai na vain, ma ta
kana bit a davai na lovo; ma pa ta na na
vaburut diat; tago ra ngie i ra Luluai kai ra
lavur kor i tar tatike.

[5] Tago ra lavur vuna tarai dia vanavana
tikatikai ta ra iang i kadia god, boina dat a
vanavana vatikai ta ra iang i ra Luluai kada
God.

Di valangalanga Israel kan ra kini na vilav-ilau

[6] A Luluai i biti dari: Ta nam ra e ina ben
varurue diat dia pa dukil, ma ina vaki guve
diat di ga korot vue diat, ma diat ba iau ga

vakadik diat; 7 ma ina vaki diat dia pa dukil
upi diat a da ra ibaiba, ma diat dia ga ki
vailik ina vaki diat a padikat na vuna gunan;
ma ra Luluai na kure diat ta ra luana Sion
papa gori ma pa na mutu.
8 Ma u, a pal na minakila ure ra kikil na
vavaguai, ra luana kai natu i Sion, a vavina,
a varkurai na tadav u; maia, ra varkurai lua
na vut, ra varkurai kai natu i Ierusalem, a
vavina.
9 Io, ta ra ava u manga tangi? Dave, pa
ta king piram? Dave, kaum tena varvateten
i tar virua bar, tago ra kinadik i tup u da i
tup ra vavina ba i kakava? 10 Ra kinadik na
monong u, ma una ongor upi una kakava,
u natu i Sion, a vavina, da ra vavina ba i
kakava; tago go una vana rikai kan ra pia
na pal, ma una ki ra pupui, ma una pot
aro Babilon iat; abara da valaun u; abara ra
Luluai na kul valaun u kan kaum lavur ebar.
11 Ma go mangoro na vuna tarai dia tut
varurung ure u, ma dia biti: Boina ba da
vabilak ia, ma ra mata i dat na bobe Sion.
12 Ma ga pa dia nunure ra nuknuk i ra Luluai,
ma pa dia matoto ta kana varkurai; tago i
tar varurue diat da di varurue ra lavur vin-
vin ta ra tavul a ramarama vue vit. 13 Una tut
ma una rarama vuai, u natu i Sion, a vavina;
tago ina mal ra ramum upi na palariam,
ma ina mal ra kaum upi na palariam gobol;
ma una pamar gigi mangoro na tarai; ma
una vakilang vaire tar kadia tabarikik tai ra
Luluai, ma kadia vurvur magit ta ra Luluai i
ra rakarakan a gunagunan par.

5

1 Io, go di tar kikil bat u ma ra liplip; di
tar tur vartakalat bat dat; diat a kita ra tena
varkurai Israel ta ra pagupagu na ngiene
ma ra virit.

A e na varkurai kai ra tena valaun maro Beteleem

2 Ma u, Beteleem-Eprata, nina u ikilik ika
pire ra umana apik na tarai Iuda, tikai na
vana rikai piram, ma ina vaki ia pi na luluai
pire ra tarai Israel; ma kana vinavana rikai
papa ania, papa ra vunapaina. 3 Kari i nur
vue diat tuk tar ta ra e ba nina i kadik ma
ra kinakava i tar kakava; namur ra ibaiba
ta ra umana turana diat a lilikun tadav ra
tarai Israel. 4 Ma na tur ma na vartabar ta ra
dekdek i ra Luluai, ma ta ra ngala na iang
i ra Luluai kana God; ma diat a kiki bulu;
tago go na rararang tuk tar ta ra ngungu na
rakarakan a gunagunan.
5 Ma go na painavuna ta ra malmal; ba
ra te Asiria na pot ta kada gunan, ma ba i
rua kada pia, dat a tur bat ia ma lavurua na
tena varbalaurai ma lavutul na ngalangala.
6 Diat a vamutue ra gunan Asiria ma ra pakat
na vinarubu, ma ra gunan Nimrod ta ra
olaolo tana; ma na valangalanga dat kan ra
te Asiria ba i pot ta kada gunan, ma ba i rua
kada langun.
7 Ma ra ibaiba i Iakob na da ra mavoko tai
ra Luluai livuan tai mangoro na tarai, ma
na da ra bata ta ra vura; nina ba pa i ki ung
pa ra tarai, ma pa i ki upi ra umana natu i ra
tarai. 8 Ma ra ibaiba i Iakob na da ra leon pire
ra lavur vuna gunan, livuan ta mangoro na
vuna tarai, da ra leon pire ra umana leing
ta ra pupui, da ra nat na leon pire ra umana
kikil na sip; nina i ruarua taun diat ba i vana
alu tana, ma i karat kadakadal diat, ma pa
ta na abara ba na valavalaun. 9 Boina ba ra
limam na ongor pa diat dia tur bat u, ma
boina ba kaum lavur ebar diat a virua.
10 Ma ta nam ra e, ra Luluai i biti, ina
vamutue vue kaum lavur os kan u, ma ina
vakaina vue kaum lavur kiki na vinavana;
11 ma ina vamutue vue ra lavur pia na pal
ta kaum gunan, ma ina re pukue vue kaum
lavur dekdek na balada; 12 ma ina vamutue
vue ra lavur papait kan ra limam, ma pa
ta tena agagar na ki mulai piram; 13 ma ina
vamutue vue kan u kaum lavur tabataba ma
kaum umana pagapaga na tabalar; ma pa
una lotu tadav mule ra papalum na limam.
14 Ma ina rubat vue kaum lavur tabataba
Asera; ma ina re vue kaum umana pia na
pal. 15 Ma ina pait ra varobo ma ra kankan,
ma ina ngangangal na kulot ure ra umana
vuna tarai ba pa dia ga torom.

6

A tinata na vartoto kai ra Luluai pire Israel

1 Io, avat a valongore ra tinata ra Luluai
i tatike, dari: Una tut, una tata kapa ta
ra luaina mata i ra umana luana, ma ra
umana ilil diat a valongore ra nilaim. 2 Avat
a umana luana, avat a valongore ra tinata
na vartoto kai ra Luluai, ma avat bula a
umana padikat na vunapai ra rakarakan a
gunagunan; tago ra Luluai dia vartoto ma
kana tarai, ma na pit ra tarai Israel. 3 Ea,
avat kaugu tarai, ava iau ga pait ia ta vavat?
Ma iau ga vatalanguan avat ma ra ava? Avat
a takun iau. 4 Tago iau ga ben vairop avat
kan ra gunan Aigipto, ma iau ga valaun avat

kan ra kini ta ra pal na vilavilau; ma iau ga
tulue dital Moses ma Aron ma Miriam na
lua ta vavat. 5 Ea, kaugu tarai, avat a nuk
pa ra magit Balak ra king Moab i ga bala upi
ia, ma ra tinata Balam natu i Beor i ga torom
tana me; avat a nuk pa ia maro Sitim ma tuk
tar Gilgal, upi avat a nunure ra takodo na
magit ra Luluai i ga pait ia.

A mamainga kai ra Luluai

6 Ava ina kap ia tadav ra Luluai upi ina
va timtibum ta ra luaina mata i ra ngala na
God? Ina vana rikai pirana ma ra tinabar
di tuntun tar ia bar, ma ra umana nat na
bulumakau ba i kopono ko kadia kilala?
7 Dave, ra Luluai na manane bar ta umana
arip na marmar na me, a tomotoina, ba ra
vinun na arip na marmar na valavalar na
dangi? Dave, ina tul tar natugu, a luaina,
ure kaugu varpiam, a vuai ra pakagu ure
ra kaina mangamangana iau ga pait ia?
8 Ea, u ra tutana, i tar vaarike piram ra
mangamangana i boina; ma ava ra Luluai i
mainge ba una pait ia? Ia kaka go, ba una
pait ra magit i takodo, ma una varvarmari,
ma amur a varvaragur ma kaum God ma ra
mangamangana vovovon.

9 A nilai ra Luluai i ongor tadav ra pia na
pal, ma ra tena kabinana na ru ra iangim;
avat a valongore ra varkurai na balbali ma
nina i vuna tana. 10 Dave, ina nuk vue bar ra
ngatngat na tabarikik nina di vatur ia ure
ra bilak na mangamangana ta ra kuba i ra
kaina tutana, ma ra valavalar bula, nina i
ki pit ma i milmilikuan tuna? 11 Dave, ina
nur vue vang nina kana valavalar i rara, ma
nina ba ra umana mamat ta kana kakakap
dia vaongo? 12 Tago ra umana tadar na
tutana tana dia manga vakavakaina, ma
ra tarai tana dia tar vaongo, ma ra ngie i
diat i vartuam. 13 Kari iau bula iau tar ubu
vakinkin vamalari u; iau tar vabilak u ure
kaum kaina mangamangana. 14 Una ian ma
pa una maur, ma ra kipakan na tur piram;
ma una vung ra magit, ma pa una vung
vake pi na ki bulu; ma nam ba u vung vake
na virua ta ra pakat na vinarubu. 15 Una
vavauma, ma pa una varurue; una rua ra
oliva, ma pa una vartap mara dangi, ma ra
vuai na vain, ma pa una mome ra polo na
vain.

16 Tago di toratorom ta ra umana varkurai
kai Omri, ma di pait ra mangamangana par
kai ra kuba i Akab, ma ava bala mur kadia
lavur vartovo; damana ina kure u upi una
da ra magit na kinaian, ma ra tarai tam da
ra magit na varkulumai, ma avat a puak pa
ra varvul ba di vul kaugu tarai me.

7

A bala i ra tarai Israel i kaina kakit

1 Ra biaui iau! Tago i varogop ba di tar
varurue ra luaina vuai e, varogop di tar
tangatanga ta ra uma na vain; ma pa ta
inaina vain ba da en ia, ma pa ta vuai na lovo
nina ba ra balagu i mainge. 2 Ra tena lotu
tuna i tar panie kan ra gunagunan, ma pa
ta tena takodo i ki pire ra tarai; diat par dia
kiki uai upi diat a vardodoko; tikatikai i pale
ra ubene upi na kinim turana. 3 Dia tulue ra
lima i diat upi diat a pait ra magit i kaina,
ma dia ongor tana; ra luluai i vartuluai, ma
ra tena varkurai i nuk upi ra vabongon, ma
ra ngalangala i vaarike ra kaina mamainga
ta ra balana; damana dia vir guve. 4 Nina i
boina tuna pire diat i da ra kait, ma nina
i manga takodo i manga kaina ta dir ma
ra liplip na kait; a bung kai kaum umana
monamono, kaum bung na balbali i tar vut;
go kadia purpuruan na tur pa ia. 5 Koko avat
a nurnur tai talai vavat, koko avat a kapupi
nina i vateten avat; koko una tak ngia pire
nina amur diop varmatam me. 6 Tago ra bul
tutana i nuknuk vakuku ure tamana, ma ra
bul vavina i piam vue nana, ma ra vavina i
tut ure enana; ma ra tarai dia ki varurung
ta ra kopono pal dia vargegelenai.

A Luluai i kap ra kapa ma ra varvalaun

7 Ma iau, ina gigira ka upi ra Luluai; ina
ki pa God kaugu tena valaun; kaugu God na
valongore iau.

8 Kaugu ebar, koko una gugu ure iau;
ba iau bura ina tut mulai; ba iau bibibing
ra Luluai na da ra kapa piragu. 9 Ina ki
vamadudur vue ra kankan kai ra Luluai,
tago iau ga pait ra varpiam pirana; tuk tar
ta ra bung ba na tata maravut iau, ma na
pait ra takodo na varkurai ure iau; na ben
vaarike iau ta ra kapa, ma ina gire tadav
kana mangamangana takodo. 10 Ma kaugu
ebar na gire, ma na vavirvir; nina i ga biti
tagu dari: Akave ra Luluai kaum God? A
matagu na.gire; go da rua ia da ra pikai ta
ra nga.

11 Nam ra bung da pait kaum liplip na
vat, da kari vangala kaum langun ta nam
ra bung. 12 Ta nam ra e ra tarai diat a pot
piram maro Asiria, ma maro ra umana pia

na pal Aigipto, ma maro Aigipto ma i tuk
tar ta ra Tava Alir, ma maro ta ra ta ma tuk
uro ta ra ta, ma maro ta ra luana ma tuk
uro ta ra luana. [13] Ma ga ra gunan na uliran
ika ure diat dia ki tana, ure ra vuai kadia
mangamangana.

A varmari kai ra Luluai pire Israel

[14] Una balaure kaum tarai ma kaum buka,
kaum kikil na sip nina dia ki varkolono ta
ra pupui, ta ra bala na uma; boina diat a ian
aro Basan ma Gilead, da amana. [15] Da ta ra
e u ga irop kan ra gunan Aigipto, damana
ina ve tar ra umana magit na kinaian tana.
[16] A umana Tematana diat a gire ma diat a
vavirvir ure ra dekdek i diat par; diat a tuba
ra ngie i diat ma ra lima i diat, ma ra talinga
i diat na vaut. [17] Diat a dam ra tobon da
ra vui; da ra umana magit dia kakakao ra
pia, damana diat a ko rikai kan kadia lavur
po ma diat a dadadar; diat a vana tadav ra
Luluai kada God ma ra bunurut, ma diat a
ururian tam.

[18] To ia ra god ba amur varogop me, nina
i pun vue ra kaina mangamangana, ma i
nur vue ra varpiam pire diat dia ki valili ta
kana tarai? Pa i kankan vatikai, tago i ga
upi na pait ra varmari. [19] Na lilikun ma na
mari dat, ma na rua taun kada lavur kaina
mangamangana; ma una ga vue vadudu
kaveve lavur nirara par ta ra bala na ta
i marumian. [20] Una ga pait vaarike kaum
dovotina tadav Iakob, ma ra varmari tadav
Abaraam, nina u ga vavalima tar ia ta ra
umana tama i vevet papa ania.

A BUK KAI RA PROPET NAKUM

A Luluai, a tena ongor ma a tena varobo

1 A mamat na tinata ure Nineve, A buk ure
ra magit Nakum ra te Elkos i ga gire.
2 A Luluai God a tena ongor, ma a tena
varobo; a Luluai a tena varobo ma i tup
ia kana kulot; a Luluai i varobo pire diat
dia tur bat ia, ma kana kankan i tur ure
kana lavur ebar. 3 A Luluai i vabing ma ra
kulot, i ngala ra dekdekina, ma pa na nur
vue ra balbali pire ra umana tena varpiam;
a nga kai ra Luluai i tur ta ra ragia ma ta
ra kalivuvur, ma ra lavur bakut dia da ra
kabu na pia ta ra kakene. 4 I bor ra ta, ma
i vagea, ma i rang vage ra lavur tava alir;
Basan i maranga, damana Karmel, ma ra
ibul na davai Lebanon i makuk. 5 A umana
luana dia dadar tana, ma ra umana buana
dia polo; ma ra pia i guria ta ra luaina
matana, maia, ra rakarakan a gunagunan
ma ra lavur magit i tana. 6 Na tale to ia
ba na tur ba i kulot? Ma na tale to ia ba
na ki ba i karangap ma ra kankan? Kana
ngala na kankan na talingir da ra iap, ma
i pelegi ra umana vat ki. 7 A Luluai a tena
varmari, a dekdek na pal na bakbakit ta
ra bung na purpuruan; ma i nunure diat
dia vila bakbakit pirana. 8 Ma na vamutue
vakakit vue diat dia tur bat ia ma ra ngala na
lovon ta, ma na korot vue kana lavur ebar
upi diat a ki ta ra bobotoi.
9 Ava varpit dave ure ra Luluai? Na vapar
vakakit vue; a varvakadik pa na vana rikai
mulai. 10 Tago gala dia da ra kada i poraporo,
gala da vaimur vakakit vue diat da ra timul
a kunai i maranga. 11 Tikai i tar vana rikai
tam ma i nuk pa ra kaina ure ra Luluai, ma
i nuknuk pa ra magit vakuku.
12 A Luluai i biti dari: Ma ona i tar ot ra
ongor i diat, ma dia peal, da mut vue ke diat,
ma na par. A dovotina iau tar vakadik u, ma
pa ina vakadik mule u. 13 Ma go ina bubur
vue kana kip kan u, ma ina al kutu ra am
lavur vivi.
14 Ma go ra Luluai i tar vartuluai ure u ba
koko da oe mule ra iangim; ina vamutue vue
kan ra kuba i kaum umana god ra umana
tabalar di ga taba diat, ma diat di ga tun mal
diat; ina kal ra tung ure u; tago u a magit
vakuku.

A varvai ba Nineve i tar virua

15 Ea, ra kak i nina i kap ra bo na varvai
ma i vaarike ra malmal ta ra ul a lualuana!
Iuda, una pait kaum lavur lukara, una pait
ot pa ra magit u ga vavalima ure; tago ra
tena varpiam pa na vana alalu mulai piram;
i tar virua kakit.

2

1 A, tena varpuai i tar tutua rikai piram;
una vatur vake ra vargal, una makmakile ra
nga, una vaongor ra livuam, una vapadikat
tuna ra dekdekim. 2 Tago ra Luluai i vamule
ra minamar kai Iakob da ra minamar kai
Israel; tago ra umana tena nilong dia tar
long pa kadia vurvur magit, ma dia tar
vakaina kadia davai na vain. 3 A bakbakit
kai kana umana lebe i birao, ra umana ran-
grang na tutana dia mal ma ra mal meme;
ta ra bung na vaninara ra umana kiki na
vinavana ure ra vinarubu dia bagabagele
ma ra palariam, ma di vadadar tuna ra
umana rumu. 4 A umana kiki na vinavana
dia vutvut na kaia ta ra umana nga, dia
vartumak vargil ta ra umana tavul; dia da ra
umana birao na ul, dia vutvut da ra umana
meme dia palapala ia. 5 I nuk pa kana umana
ngalangala; dia burabura ta kadia vinavana;
dia vutvut tadav ra liplip na vat i tana, ma
dia vaninare ra bakbakit. 6 Di papa are ra
olaolo ta ra umana tava alir, ma ra kuba i
ra king i purpuruan. 7 Ma di varuva kana
tadar na vavina, di ben voe, ma kana umana
tultul na vavina dia riri da ra nilai ra uka,
ma dia tibul ra bongobongo i diat. 8 Nineve
i da ra lum, ma i panie ke; di oraoro dari:
Avat a tur, avat a tur; ma pata, pa ta na i
lingan murmur. 9 Avat a ra pa ra silva, avat
a ra pa ra goled; tago ra vuvuvung i tup
ia tuna, ra pepeal tabarikik i ngatngat. 10 I
tar kapakapana, i tar uliran, i tar lingling; a
bala i diat i bilua, a kau i diat i dadadar, a
livua i diat i kankadik, ma ra mata i diat par
i tar kiala.
11 Akave ra kuba i ra umana leon, ma ra
tavul a nian ure ra umana nat na leon, nam
ba ra leon a tomotoina, ma ra leon a tana,
dital ga limlibur ma ra nat na leon, ma pa
ta na i ga vaburut diat? 12 A leon i ga karat
kadakadal ra magit i topa ra natnatina, ma
i ga dodoko upi ai kana umana tana, ma i ga
vabuka kana umana babang ma ra magit i
ga ub ia, ma ra kubana ma ra magit i ga ra
pa ia.

Nineve i virua kakit

13 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ea,
iau tur bat u, ma ina tun vue kana lavur
kiki na vinavana upi diat a mi, ma ra pakat
na vinarubu na ubu vue kaum umana nat
na leon; ma ina vamutue vue ra magit u ga
ra pa ia kan ra rakarakan a gunagunan, ma
pa da valongore mule ra nilai kaum umana
tultul.

3

1 Ui, ra pia na pal i bilingiran ma ra gap!
I tup ia tana ra vaongo ma ra tabarikik
na nilong; ma pa dia ngo ma ra ra varpa.
2 A vivirit i titiunga, ma ra umana vil dia
vartetelengei; a umana os dia pipil, ma
ra umana kiki na vinavana dia vutvut; 3 a
tena ki os i vutvut na vinarubu, ma ra
pakat na vinarubu i tangtagul, ma ra rumu
i bagabagele; ma i tup ia diat dia tar virua,
ma i ngala ra vuvungai na virua i diat; ma
i vurot ra umana virua i diat; dia tutukai
ta ra virua i diat; 4 i vuna ta ra peal nipo
kai ra paiga na vavina, a kaliana, a raprap
ta ra lavur mangamangana malira, nina
i vagu pa ra umana vuna tarai ure kana
mangamangana kuabar, ma ra umana apik
na tarai ma kana umana malira. 5 A Luluai
kai ra lavur kor i biti dari: Ea, iau tur
bat u, ma ina pala vue kaum mal ta ra
luaina matam; ma ina vagire ra umana vuna
tarai ma ra pakam tuna, ma ra umana vuna
gunan ma kaum vavirvir. 6 Ma ina tupar
u ma ra puta, ma ina nuknuk vakuku ure
u, ma ina vaki u a magit na ginigira ba da
kulume. 7 Ma na dari, ba diat par dia bobe
u, diat a takap kan u, ma diat a biti: Nineve
i tar uliran; to ia na korkor ure? Ina peng
pa kaum umana tena varmaram mamave?
8 U boina bar ta mumur ma Tebes, nina
i ga ki livuan ta ra umana tava alir Nil, ma
ra tava i tur kikil ia, kana balada ra ta, ma
kana liplip ra polo? 9 Etiopia ra dekdek-
ina, damana Aigipto, ma i ngala kakit; Put
dir ma Lubim kana ura tena maramaravut.
10 Ma di ga ben vavilavilau pa ia ka; a umana
natuna di ga rapue diat ta ra lavur nga
varkuvo par; ma dia ga ilailam upi kana
umana ngalangala, ma di ga vi kana umana
rangrang ma ra vinau na palariam. 11 U bula
una longlong boko, ma una ki parau; u bula
una tamean upi ta bakbakit kan ra ebar.
12 Kaum umana dekdek na pal na bakbakit
par diat a vardada ma ra davai na lovo ba
ra lovo i matuka tavuna tana; ba di imar
ia, ra vuaina i bura ta ra ngie i nina ba
na en ia. 13 Ea, kaum tarai dia da ka ra
vaden; a mataniolo ta kaum gunan i tur
tapapa tuna upi kaum lavur ebar diat a
olo tana; a iap i tar vaimur kaum lavur
okobat. 14 Una kulupe am ta tava ure ra e
di tur vartakalat bat u tana; una vapadikat
kaum lavur dekdek na pal na bakbakit; una
kuba ta ra pia petapetep, ma una ruarua
ra kabang, ma una vatur vake ra bok na
minamal na vat na pia. 15 Aina ra iap na
vaimur u ma ra pakat na vinarubu na ubu
vue u, na en vue u da ra kubau.
Una vapeal mule u da ra kubau, una
vapeal mule u da ra mangoro na piduta.
16 U tar vapeal kaum lavur tena kunukul,
mangoro diat, ma ra lavur tagul arama liu
pa dia mangoro; a nat na kubau i pala ra
bebeana, ma i purpururung. 17 Kaum umana
luluai dia varogop ma ra umana kubau, ma
kaum umana raprap na vinarubu dia da
ra livur na kubau nina dia ki ta ra liplip
ta ra bung na madoldol, ma ba ra keake i
papangai dia pururung ma dia vana, ma pa
di nunure ra pakana gunan ba dia ki tana.
18 U a king Asiria, kaum umana tena
varbalaurai dia mata vava; kaum umana
ngalangala dia tar vava; kaum tarai dia tar
tapre varbabaiai ta ra lualuana, da pa ta
na ba na varurue diat. 19 Kaum baba pa na
map; a manuam i ngangar; a tarai par ba dia
valongore ra tinata ure u dia papar ure u;
tago to ia ba pa i ga monong ia kaum kaina
mangamangana vatikai?

A BUK KAI RA PROPET KABAKUK

Kabakuk i tata na urur ba ra varkurai pa i takodo

1 A mamat na tinata ure ra magit ra
propet Kabakuk i ga gire.
2 Luluai, aivia ra bung boko ina kakail, ma
pa u torom? Iau tangi tadav u ure ra kaina
mangamangana, ma pa u varvalaun. 3 Ta
ra ava u vaarike tar ra bilak na mangaman-
gana tagu, ma ta ra ava iau gire ra manga-
mangana gegagege? Tago a vinarubu ma
ra varvakadik dir tur ta ra luaina matagu;
iau gire ra varngangar, ma ra vartoto i vana
rikai. 4 Kari di tar talanguan ta ra vartovo,
ma ra takodo na varkurai pa i ongor; tago
ra tena varpiam i vartakalat bat ra tena
takodo, kari di vaarike varara ra varkurai.

A umana te Kaldea diat a pait ra balbali pire ra tarai Iuda

5 Avat a gire pire ra lavur vuna tarai, ma
avat a nuk pa ia, ma avat a kakaian tuna;
tago di pait tika na magit ta kavava e, ma
gala da ve avat i tana, gala pa avat a kapupi
ia. 6 Tago iau vatut ra tarai Kaldea, nam
ra vuna tarai ba a umana tena karangap
ma ra umana tena ngarangara diat, diat dia
vana alalu ta ra rakarakan a gunagunan upi
diat a kale ra umana gunan ba vakir kadiat.
7 Dia varvaburut, ma ra tarai dia dadadar ta
diat; kadia varkurai ma kadia kini na ruru i
vuna ta diat iat mulai. 8 Kadia lavur os dia
vutvut na kaia, ma ra lepad* pata, ma dia
karangap tuna ta ra umana leing na pap ba
dia rovoi ra ravian; ma kadia tarai ba dia
ki ra os dia papait na luluai; maia, kadia
umana tena ki os dia vut maro vailik, dia
vutvut da ra luar upi na ian. 9 Dia vut par
upi diat a vakavakaina; a mata i diat i gigira
dekdek upi ra papar a taur; ma dia varurue
ra umana vilavilau da ra veo. 10 Maia, i
kulume ra umana king, ma ra umana luluai
dia da ra magit na vargi pirana; i nongone
ra lavur dekdek na pal na bakbakit par, tago
i kal varurue ra pia ma i ongor pa diat.
11 Namur i kakavie da ra vuvu, ma i vana
alalu, ma i rara; go ra dekdekina i da kana
god.

Kabakuk i pit bat ra Luluai

12 Luluai, kaugu God, kaugu Lia Kakit,
vakir u papa ania iat vang? Pa avet a virua.
Luluai, u tar togue upi na varkurai; ma u,
ra Vat Ki, u tar vatur ia upi ra varvatakodo.
13 A matam i gomgom tuna, ma i dekdek upi
una gire ung ra kaina, ma i dekdek upi una
bobe ra mangamangana gegagege, io, ta ra
ava u gire ung diat dia vavagu, ma u ki mut
uka ba ra tena varpiam i konom tikai ba i
manga takodo ta dir? 14 U vardadane ra tarai
ma ra en ika ara na ta, ma ra lavur magit
dia kakakao ra pia, ba pa ta luluai i ki pire
diat. 15 I il vapar diat, i voare pa diat ma kana
ubene, ma i al varurue diat ma kana ubene
na alal; kari i gugu ma i ga. 16 Kari i vartabar
tadav kana ubene, ma i tun ra magit i ang
na katkat tadav kana ubene na alal; tago ure
dir kana tiniba i ngala, ma ra ana nian i bira.
17 Dave, na al pupule kana ubene, ma na ubu
vatikene pa ra lavur vuna tarai, ma pa na
mari diat?

2

A balbali kai ra Luluai pire Kabakuk

1 Ina tur ta kaugu turtur na minakila, ma
ina ki ta ra bur na pal, ma ina idaidok upi
ina gire ba ava ra magit ba na ve iau tana,
ma ava ina balbali me ure kaugu vartakun.
2 Ma ra Luluai i ga bali iau, ma i ga biti
dari: Una tumu vake ra magit u gire, ma
una tumu vakapa ta ra pal a vat, upi koko
na dekdek ba tikai na rurut ma ra niluluk
tana. 3 Tago da pait ot pa ra ninana ta ra
kilala di ga kubu ia, ma i ngarangara upi ra
mutuaina, ma pa i vaongo; ma ba i vavabing
una ki ung pa ia, tago a dovotina na pot ma
pa na vavuan. 4 Ea, ra nuknukina i vavagia
pa mule, ma pa i dovot; ma ra tena takodo
na laun ta kana padikat na nurnur.
5 Ma tago ra polo na vain i tar vagu pa ia,
i ngala ra nuknukina ure mule, ma pa i ki
vovovon; i vangala pa kana mamainga da ra
ruarua na tulungen, ma i da ra minat ma
i dekdek upi na maur, ma ga i varurue ra
lavur vuna tarai pirana, ma i kale vake ra
lavur tarai.

Na kaina pire ra umana tena varpiam

6 Dave, go diat par pa diat a pit ra kakailai
na varkulumai ure, ma ra tinata na var-
vaula, ma diat a biti dari: Na kaina tai nina
i varurue nam ba vakir kana! Aivia ra bung
boko? Ma i vatur vake mangoro na vuvung

* 1:8: A lepad, a mangana leing da ra ngala na pusi, a tena varkarat.

varirap! [7] Dave, pa diat a tut vakaian rikai,
diat ba u ga vakaina diat, ma pa diat a
tavangun bar, diat ba diat a vapurpuruan
u, ma una da ra vurvur magit na ra varpa
pire diat? [8] Tago u ga ra pa ra tabarikik kai
mangoro na vuna tarai, ra tarai par dia ki
valili diat a ra varpa piram; tago u ga doko
ra tarai, ma u ga arung vadekdek bat ra
gunan, ma ra pia na pal ma diat par dia ki
tana.

[9] Na kaina tai nina i vakatip ra vuai ra
kaina mangamangana ure ra kubana, upi na
pait kana po urama liu, upi na langalanga
kan ra lima i ra kaina! [10] U tar nuk upi ra
magit na vavirvir ba na ki ra kubam, tago
u tar ubu vue mangoro na vuna tarai, ma u
tar vole vue kaum nilaun iat. [11] Tago ra vat
ta ra papar a pal na kukula, ma ra davai na
va bolo na torom.

[12] Na kaina tai nina i pait ra pia na pal
ma ra gapu i ra tarai, ma i vatur ra ngala
na pia na pal ma ra kaina mangamangana!
[13] Ea, ra Luluai kai ra lavur kor pa i varkurai
vang ba ra umana vuna tarai diat a ongor
ta ra papalum ure ra iap, ma ra umana
vuna gunan diat a ongaongor upi ra magit
vakuku? [14] Tago ra rakarakan a gunagunan
na buka ma ra minatoto ta ra minamar i ra
Luluai da ra tung na ta i buka ma ra ta.

[15] Na kaina tai nina i vamomo talaina, ma
i maravut ia ma kana kavavar, ma i tabar
valonglong ia, upi na bobe ra pakana tuna!
[16] U tar maur ma ra vavirvir, ma vakir ma ra
variru; u bula una momo ma una longlong;
a momamomo kai ra Luluai nina i vatur ia
ta ra limana tuna na tadav u, ma da kia vue
kaum minamar ma ra kaina niruva. [17] Tago
ra kaina mangamangana u ga pait ia tai
Lebanon na kokopo taun u, ma ra varli pire
ra umana leing na vaburut u; tago u ga doko
ra tarai, ma u ga arung vadekdek bat ra
gunan, ma ra pia na pal ma diat par dia ki
tana.

[18] A tabataba i topa ra ava, nina ba ra tena
madaka i ga taba; a tabalar i topa ra ava,
nina ba di tun mal ia ma ra palariam, a
tena varvateten ure ra vaongo, upi nina i
pait ia na nurnur tana, ma i pait ra umana
god dia bombom? [19] Na kaina tai nina i
biti ta ra davai dari: Una tavangun; ma ta
ra vat i bombom dari: Una tut! Dave, go
na varvartovo bar? Ea, di tar vapetep tar
ra goled ma ra silva tana, ma pa ta nilaun
tana. [20] Ma ga ra Luluai i kiki ta kana pal
i gomgom; a rakarakan a gunagunan na ki
mut uka ta ra luaina matana.

3

A niaring kai Kabakuk

[1] A niaring kai ra propet Kabakuk; a tiun
Sigionot.
[2] Luluai, iau tar valongore ra varvai ure u,
ma iau burut;
Luluai, una pait vakalamane mule kaum
papalum ta go ra kilakilala,
Ta go ra kilakilala una vaarike;
Ba u kankan una nuk pa ra varmari.
[3] God i vana maro Teman.
Ma ra Lia Kakit marama ra luana Paran.
Sela.
Kana minamar i ki rit ta ra maup,
Ma ra rakarakan a gunagunan i kor ma ra
pite varpa pirana.
[4] Ma ra kapana i da ra matana keake;
Kana umana vamong dia arikai ta ra pa-
paraina;
Ma ra dekdekina i ki po tana.
[5] A ngala na minait i lua tana,
Ma ra meme i palapala ia ta ra kauna.
[6] I tur, ma i vaguria ra gunan,
I gire ra umana vuna tarai, ma i vakaian
diat;
Ma ra umana luana ba dia ki pa ania, dia
tapelegi,
Ma ra umana buabuana amana tana dia va
timtibum;
Kana vinavana i da lua iat.
[7] Iau gire ra umana pal na mal Kusan, ma i
tup diat;
Ra umana mal na rurua kutu ta ra gunan
Midian dia malmaliara.
[8] Dave, ra Luluai i kankanuane ra umana
tava alir?
Dave, u ga kulot ure ra umana tava alir,
Ba kan u ga kankan ure ra ta,
Tago u ga vutvut ma kaum umana os,
Ma u ga ki ta kaum kiki na vinavana upi ra
valavalaun?
[9] U tar ele pa kaum panak;
Ma kaum lavur vavalima tadav ra umana
vuna tarai dia dovot. Sela.
U ga tibe varbaiane ra gunagunan ma ra
umana tava alir.
[10] A umana luana dia gire u ma dia burut;
A lovon ta i vana pakit;
A marumian i kukukula,
Ma i tulue ra limana urama.
[11] A keake ma ra gai dir ki ta ra kuba i dir;

Ure ra kapa i vuna ta kaum umana pu ba dia
vanavana,
Ure kaum rumu i bagabagele ma i pupua.
12 U kotokotop ra gunagunan, ma u kankan,
U rua taun ra umana vuna tarai, tago u
kulot.
13 U vana rikai upi una valaun kaum tarai,
Upi una valaun nina u ga ku ia;
U kita kutu vue ra ulu i ra kuba i ra tena
varpiam,
Damana di gire ra uruna tuk tar ta ra paga-
paga. Sela.
14 U ga or ra ulu i kana umana tena vinarubu
ma kana rumu iat;
Dia ga vut da ra ragia upi diat a vue imimire
iau;
Dia gugu pi diat a konom ive vue ra biaui.
15 U rua taun ra ta ma kaum umana os,
Ma taun ra bobol ta ra ngala na lubu.
16 Iau valongore, ma ra balagu i dadadar,
A ura bul na ngiegu dir vuvurau ta ra
nilaim;
A urugu i tar maroto, ma iau dadadar ta ra
pakana iau tur tana;
Ba ina ngo ta ra bung na varmonong,
Ra bung i tadav ra tarai dia koakor pire dat.
17 Tago ba ra davai na lovo pa na pupu,
Ma ra umana davai na vain pa diat a vuai.
Ma ra vuai na oliva pa na vana rikai,
Ma pa ta magit na tavua ta ra umauma,
Ma ra kikil na sip na panie kan ra liplip,
Ma pa ta vavaguai ta ra pal na vavaguai,
18 Ina gugu ka tai ra Luluai,
Ina ga tai God kaugu tena valaun.
19 A Luluai God ia ra dekdekigu,
I mal ra kaugu upi na da ra kau i ra me i
kuabar,
Ma na maravut iau upi ina vanavana ta
kaugu lavur lualuana.
Kai nina i lue ra kakailai; ta kaugu umana
pagol.

A BUK KAI RA PROPET SEPANIA

A bung na kankan kai ra Luluai

1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav
Sepania, natu i Kusi, natu i Gedalia, natu i
Amaria, natu i Esekia, ta ra e Iosia natu i
Amon i ga king ta ra gunan Iuda tana.
2 Ina vaimur vakakit vue ra lavur magit
kan ra mata i ra rakarakan a gunagunan,
ra Luluai i biti. 3 Ina vaimur vue ra tarai
ma ra umana vavaguai bula; ina vaimur vue
ra lavur beo liuliu, ma ra en mara na ta,
ma ra lavur magit na tukatukai varurung
ma ra umana tena varpiam; ma ina ubu
vue ra tarai kan ra mata i ra rakarakan a
gunagunan, ra Luluai i biti.
4 Ma ina tulue vaarike ra limagu taun Iuda
ma taun ra tarai Ierusalem par; ma ina ubu
vue ra ibaiba kai Baal kan go ra gunan,
ma ra iang i ra umana tena tinabar ure ra
umana tabalar; 5 ma diat dia lotu tadav ra
kor na tagul ta ra ul a pal; ma diat dia lotu
tadav ra Luluai ma dia vavalima tana, ma
dia vavalima bula tai Milkom; 6 ma diat dia
tar vana tapuku kan ra Luluai ma pa dia mur
ia; ma diat ba pa dia tikan upi ra Luluai ma
pa dia titir upi ia.
7 Una ki mut ta ra luaina mata i ra Luluai
God; tago ra bung kai ra Luluai i tar mara-
vai; tago ra Luluai i tar vaninare ra tinabar,
i tar vakilang vaire diat i ga ting pa diat i
tana. 8 Ma ta nam ra bung ba ra Luluai i pait
ra tinabar tana, ina balbali pire ra umana
luluai ma ra umana bul kai ra king, ma diat
par dia mal da ra enana vuna tarai. 9 Ma
ta nam ra bung ina balbali pire diat dia pil
lake ra kalakalat, ma dia vangan ra kuba i
kadia luluai ma ra ra varpa ma ra magit na
vartuam.
10 Ma ra Luluai i biti ba ta nam ra bung
ra tinangi na vana rikai ta ra Mataniolo na
En, ma ra kunukula ta ra vauruana langun,
ma ra ngala na kankanunur marama ra
lualuana. 11 Avat a kukula, avat a tarai
Maktes, tago ra umana tena kunukul par
dia tar panie; diat par dia kap ra ngala na
mani dia tar virua.
12 Ma ta nam ra e ina tikatikan bulu ta
ra gunan Ierusalem ma ra lamp, ma ina
balbali pire ra tarai dia tubu ma ra kini na
talanguan, ma dia biti dari: A Luluai pa na
pait ra boina, ma pa na pait bula ra kaina.
13 Ma kadia ngala na tabarikik na panie ta
ra nilong, ma kadia lavur pal diat a uliran;
maia, diat a pait ra umana pal, ma pa diat a
ki ta diat; ma diat a mal ra uma na vain, ma
pa diat a mome ra polo na vain tana.
14 Ra ngala na bung kai ra Luluai i tar
maravai, i tar maravai ma i vut lulut i tuna;
a rurunga i ra bung kai ra Luluai i manga
karangap, ma ra lebe i tangi muka tana.
15 Nam ra bung a bung na kankan, a bung na
purpuruan ma ra bung na ururian, a bung
na vinirua ma ra bung na varli, a bung na
bobotoi ma ra bung ba i kukut, a bung na
vual ma ra bung na bingnimuna, 16 a bung
na pupungai ma ra bung na ngenge, ure ra
umana pia na pal di ga liplip vadekdek bat
diat, ma ure ra umana dekdek na bur na pal
dia tuluai urama. 17 Ma ina vakadik ra tarai,
ma diat a pepere da ra umana pula, tago dia
ga piam vue ra Luluai; ma da lingire ra gapu
i diat da di imimire ra tobon, ma ra vio i
diat na da ra puta. 18 Ma kadia silva ma kadia
goled pa na valaun valar pa diat ta nam ra
bung ra Luluai i vaarike kana kankan tana;
ma ga ra gunagunan par na virua ta ra iap ai
kana niongor; tago na vamutue diat, maia
pa, na vamutue vakaian diat par dia ki ta ra
gunagunan.

2

A umana gunan irairai diat a virua

1 Avat a vana varurung, maia, avat a
vana varurung, avat a vuna tarai ba pa ava
ruvaruva; 2 ba pa di pait ot pa boko go ra
varkurai, ba pa ava panie boko da ra pal i
ra vit, ba ra ngala na kulot kai ra Luluai pa
i tadav boko avat, ba pa i tadav boko avat
ra bung na kankan kai ra Luluai. 3 Avat a
tikan upi ra Luluai, avat par ta ra rakarakan
a gunagunan ba i madu ra bala i vavat, avat
ba ava tar mur kana varkurai; avat a tikan
upi ra mangamangana takodo, avat a tikan
upi ra madu na mangamangana; kan avat a
ki bakit ta ra bung na kankan kai ra Luluai.
4 Tago Gasa na lingling, ma Askelon na bil;
da korot vue ra tarai Asdod ba ra keake i ki
tur, ma da rubat vue Ekron. 5 Na kaina ta
diat dia ki ra valian, ra vuna tarai Keret! A
tinata kai ra Luluai i takun pa u Kanaan, a
gunan kai ra tarai Pilistia; ina li vue u, ma pa
ta na na ki mulai. 6 Ma ra valian na da ra pia
na vura, ma ra kubakuba i ra umana tena
balabalaure sip diat a tur tana ma ra umana

liplip ure ra kikil na sip bula. 7 Ma ra ibaiba
ta ra tarai Iuda diat a kale ra valian; diat
a tabatabar kadia lavur kikil na sip tana;
na ravian diat a diadiop ta ra umana pal
Askelon; tago ra Luluai kadia God na rurue
mari diat, ma na agure vatalil diat kan ra
kini na vilavilau.
8 Iau tar valongore ra tinata na varvul kai
Moab ma ra tinata na varkaba kai ra tarai
Amon, nina dia tar vul kaugu tarai me, ma
dia tar tata vangala pa mule diat upi diat
a kale kadia langun. 9 Kari ra Luluai kai ra
lavur kor, a God kai Israel, i biti dari: Da
iau lalaun, Moab na da Sodom, ma ra tarai
Amon diat a da Gomora, a kura kait, ma
ra umana tung na solt, ma ra bil vatikai;
ra ibaiba ta kaugu tarai diat a ra pa kadia
tabarikik, ma diat dia ki valili ta kaugu vuna
tarai diat a ki ur vue diat. 10 Go na tadav diat,
tago i kolakolo ra nuknuk i diat, tago dia ga
varvul, ma dia ga tata vangala pa mule diat
ure ra tarai kai ra Luluai kai ra lavur kor.
11 Diat a dadadar na kaia ure ra Luluai, tago
na vapalaur ra umana god ta ra rakarakan
a gunagunan; ma ra tarai diat a lotu tadav
ia, tikatikai ta kana gunan iat, ma ra umana
lolo par kai ra umana Tematana.
12 Avat bula ra tarai Etiopia, avat a virua
ta kaugu pakat na vinarubu.
13 Ma na tulue vaarike ra limana uro ta
ra papar a labur, ma na li vue Asiria; ma
na vakaina vue Nineve, upi na uliran, ma
na ge da ra bil. 14 Ma ra umana livur na
vavaguai diat a va livuan tana, a lavur
mangamangana vavaguai; a mou ma ra
kuabar na boroi dir a ki livuan ta kana
umana pagapaga, ma ra kurkur na tangi ta
kana umana mata na kalangar, ma ra kotkot
na ki ta ra mataniolo, tago na tak are ra
papalum ta ra tagatagal. 15 Go ra pia na pal
a tena gugu, ma i ga ki vakuku ka, ma i ga
biti dari: Iau kaka, ma pa ta na mulai; ea, i
tar uliran, a gunan ba ra umana leing diat
a va ie! Diat par dia pakit ia diat a ititinga,
ma diat a vara ma ra lima i diat.

3

A varpiam kal Ierusalem ma ra varvalaun tana

1 Na kaina ta ra pia na pal nina i varpiam
ma i kerek, a tena ki vartaun! 2 Pa i torom ta
ra tinata, pa i kapupi ra varpit; pa i nurnur
tai ra Luluai, pa i kakari maravai tadav kana
God. 3 Kana umana lualua dia da ra umana
leon ba dia kukula livuan tana; kana umana
tena varkurai dia da ra umana leing na pap
ba dia rovoi ta ra ravian; pa dia en valili
ta magit ba na ki upi ra malana. 4 Kana
umana propet a umana tutana vakuku, ma
ra umana tena vartuam; kana umana tena
tinabar dia tar papait vakuku ma ra magit
i gomgom, dia tar vakaina ra tinata na
varkurai. 5 A Luluai ba i ki livuan tana i
takodo; pa na pait ra magit i gegagege; ta
ra malamalana par i vaarike kana takodo na
varkurai, pa i pak; ma ga ra tutana ba pa i
takodo ra nuknukina pa i nunure ra niruva.
6 Iau tar li vue ra umana vuna tarai, kadia
lavur dekdek na bur na pal dia lingling; iau
tar vakaina kadia lavur nga, ma pa ta na
i vanavana tana; di tar re vue kadia lavur
pia na pal, pa ta tutana mulai ba i ki valili,
ma pa ta tarai mulai ta diat. 7 Iau ga biti
dari: A, dovot una ru iau, una kapupi ra
varpit, ma pa ta magit ba iau ga kure tar
ia na panie kan u; ma ga dia ga tut ta ra
malana ikilik, ma dia ga vakaina ka kadia
lavur mangamangana. 8 Kari avat a ki pa
iau, ra Luluai i biti, tuk tar ta ra bung ba
iau tut upi ra varkurai; tago kaugu varkurai
ba ina vaki guve ra lavur vuna tarai, ba ina
ben varurue ra lavur vuna gunan, upi ina
lolonge taun diat ma kaugu kankan, maia
pa, kaugu kulot par, a karangapuna; tago ra
rakarakan a gunagunan na imur ta ra iap ai
kaugu niongor.
9 Tago ta nam ra bung ina pukue vagom-
gom ra tinata kai ra tarai upi diat par diat
a lotu tadav ra Luluai, ma diat a toratorom
tana ma ra kopono nuknuk i diat. 10 Maro ta
ra papar maro ta ra tava alir Etiopia kaugu
umana tena lotu, maia, ra bul vavina, natu i
diat di ga korot varbaiane diat, diat a kap ra
vartabar piragu. 11 Ta nam ra bung pa una
ruva ure kaum lavur mangamangana nina
ba u ga piam vue iau me; tago ta nam ra
bung ina tak vue kan u diat dia gugu mat
ure kaum ngala na kini; ma pa una papait na
luluai mulai ta kaugu luana i gomgom. 12 Ma
ina kure valili ta umana tarai livuan tam, ra
umana biaui ma ra umana luveana, ma nam
diat diat a nurnur ta ra iang i ra Luluai. 13 Ra
ibaiba ta ra tarai Israel pa na pait ra kaina
mangamangana, ma pa na tatike ra vaongo,
ma ra karamea i diat pa na varvartuam;
tago diat a ian ma diat a va, ma pa ta na na
vaburut diat.
14 Natu i Sion, a vavina, una kakailai;
Israel, una ngenge; una gugu ma una ga

muka, natu i Ierusalem, a vavina. [15] A Luluai
i tar tak vue ra umana varkurai piram, i
tar okole vue kaum ebar; ra king Israel, ra
Luluai iat, i kiki livuan tam; ma pa ta kaina
magit na tadav mule u. [16] Ta nam ra bung
da biti tai Ierusalem dari: Koko una burut;
u Sion, koko ra ura limam dir a malmalu.
[17] A Luluai kaum God i ki livuan tam, a tena
niongor ba na maravut u ma na valaun u;
na gugu mat i tam, na vakalamane kana
varmari piram, na kakailai na gugu ure u.
[18] Ina varurue diat dia ki na tabun ure ra
ngala na kivung na lotu, diat ava ga varagur
ma diat, nina kana kinakap i ga da ra magit
na vavirvir pire diat. [19] Ea, ta nam ra e ina
kure diat par dia vakadik u; ma ina valaun
nam i pa dukai, ma ina ben vatalil nina di ga
korot vue; ma ina maravut diat ba di ga vul
diat ta ra rakarakan a gunagunan par, upi
da pite pa diat ma ra iang i diat na rararang.
[20] Ta nam ra e ina agur pa avat, ma ta nam
ra e ina varurue avat, tago ina vangala ra
iang i vavat pire ra tarai ta ra rakarakan a
gunagunan, ma diat a pite pa avat ba iau
ben vatalil avat kan kavava kini na vilavilau
ta ra luaina mata i vavat, ra Luluai i biti.

A BUK KAI RA PROPET KAGAI

Di vargat ra tarai upi diat a pait ra kuba i ra Luluai

1 Ta ra vauruana kilala ba Darius i ga ki na
king tana, ta ra gai laptikai, ma ta ra luaina
bung ta ra gai, Kagai i ga tatike ra tinata kai
ra Luluai tadav Serubabel natu i Sealtiel, a
luluai na gunan Iuda, ma tadav Iosua natu
i Ieosadak, ra tena tinabar, dari: 2 A Luluai
kai ra lavur kor i biti dari: Go ra tarai dia
biti ba ra kilala pa i ot boko ba da pait ra
kuba i ra Luluai tana. 3 Io, ra tinata kai ra
Luluai i ga arikai ta ra ngie i Kagai ra propet
dari: 4 Dave, go ra kilala i topa ia bar ba ava
kiki ta kavava lavur pal di alur kapi diat ma
ra umana bo na davai, ma go ra pal i tarip
uka? 5 Io, ra Luluai kai ra lavur kor i biti
dari: Avat a nuk pa kavava mangamangana.
6 Ava tar vaume ra ngala, ma ava varurue
ra ikilik ika; ava ian, ma pa ava maur; ava
momo, ma pa i tup avat; ava mal, ma pa ava
malapang tana; ma nina i kap ra vabongon i
da i poe ta ra popopoi i tarada. 7 A Luluai kai
ra lavur kor i biti dari: Avat a nuk pa kavava
mangamangana. 8 Avat a tutua urama ra
lualuana, ma avat a vila pa ra davai, ma avat
a pait ra pal; ma ina manane, ma ina mamar
tana, ra Luluai i bit!. 9 Ava ga kaina upi ra
peal, ma ra paupau ka i ga vana rikai, ma
ba ava ga mulue varurue ta kavava pal, iau
ga vu vue. I vuna ta ra ava? a Luluai kai ra
lavur kor i biti. Ure kaugu pal, a taripuna;
ma tago avat tikatikai ava varvakai ma ra
kubakuba i vavat iat. 10 Kari ure avat ra
bakut pa i tul tar ra mavoko, ma ra pia i
muie vake ra vuaina. 11 Ma iau ga vartuluai
upi ra e na keake ba na taun ra gunan, ma
ra umana luana, ma ra kon, ma ra vain, ma
ra oliva, ma nam ba ra pia i vuai vaarike, ma
ra tarai, ma ra umana vavaguai, ma ra lavur
papalum dia pait ia ma ra lima i diat.
12 Io, Serubabel natu i Sealtiel ma Iosua
natu i Ieosadak, ra tena tinabar ngalangala,
ma ra ibaiba na tarai, dia ga torom ta ra
nilai ra Luluai kadia God, ma ta ra tinata kai
Kagai ra propet, tago ra Luluai kadia God i
ga tar tulue; ma ra tarai dia ga burut ta ra
luaina mata i ra Luluai. 13 Ma Kagai ra tultul
kai ra Luluai i ga tatike ra tinata kai ra Lu-
luai pire ra tarai, dari: Iau ki maravut avat,
ra Luluai i biti. 14 Ma ra Luluai i ga vargat
ra tulungea i Serubabel natu i Sealtiel, ra
luluai na gunan Iuda, ma ra tulungea i Iosua
natu i Ieosadak, ra tena tinabar ngalangala,
ma ra tulungea i ra tarai par ba dia ki valili;
ma dia ga vut, ma dia ga papalum ta ra kuba
i ra Luluai kai ra lavur kor, kadia God, 15 ta
ra bung a ura vinun ma a ivat, ta ra gai
laptikai, ta ra vauruana kilala Darius i ga
king tana.

2

A minamar i ra kalamana kuba i ra Luluai

1 Ta ra gai lavurua ma ra bung a ura vinun
ma tikai tana, ra tinata kai ra Luluai i ga
arikai ta ra ngie i Kagai ra propet dari: 2 Go
una ve Serubabel natu i Sealtiel, ra luluai
na gunan Iuda, ma Iosua natu i Ieosadak,
ra tena tinabar ngalangala, ma ra ibaiba na
tarai, dari: 3 To ia ta vavat i ga mat valili
ta diat dia ga laun lua, ma i ga gire go ra
pal lua ma kana minamar? Ma ava gire ba
i dave gori? Pa i da ra magit vakuku vang
ta ra luaina mata i vavat? 4 Ma ra Luluai i
biti ka dari: Serubabel, go una ongor ika;
ma una ongor, Iosua natu i Ieosadak, ra
tena tinabar ngalangala; ma avat ra tarai
par ta ra gunan, avat a ongor ika, ra Lu-
luai i biti, ma avat a papalum; tago iau ki
maravut avat, ra Luluai kai ra lavur kor i
biti, 5 varogop ma ra tinata da ga kubu ia ba
ava ga irop kan Aigipto, ma ra Tulungeagu
i ga ki pire vavat; koko avat a burut. 6 Tago
ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Tikai
mulai ina vadadar ra bala na bakut ma ra
rakarakan a gunagunan, ma ra ta, ma ra
pia i ge, ba i tar par a paupau bung; 7 ma
ina vadadar ra lavur vuna tarai par, ma ra
lavur ngatngat na magit kai ra lavur vuna
tarai par diat a vut, ma ina vabuka go ra pal
ma ra minamar, ra Luluai kai ra lavur kor i
biti. 8 Kaugu ra silva, ma kaugu ra goled, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti. 9 A minamar i
go ra pal namur na lia ta dir ma ra minamar
lua, ra Luluai kai ra lavur kor i biti; ma ta
go ra gunan ina vartabar ma ra malmal, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti.

Di pit ra tarai kai ra Luluai tago pa dia dovot

10 Ta ra bung a ura vinun ma a ivat, ma ta
ra gai lavuvat, ta ra vauruana kilala Darius
i ga king tana, ra propet Kagai i ga tatike ra
tinata kai ra Luluai dari: 11 A Luluai kai ra
lavur kor i biti: Go una tir ra umana tena

tinabar ure ra varkurai, ma una biti dari:
12 Ba tikai i kap ra kirip i gomgom ta ra ngu
kana mal, ma ra ngu na mal i agil ta gem,
ba ta punupur, ba ta vain, ba ta dangi, ba
ta enana magit na nian, dave, nam bula na
gomgom? Ma ra umana tena tinabar dia ga
bali ia, ma dia ga biti: Pata. 13 Ma Kagai i ga
biti: Ma ba tikai i dur tago i ga bili ra minat,
ma i bili ta tikai ta nam diat, dave, na dur
tana? Ma ra umana tena tinabar dia ga bali
ia, ma dia ga biti: Na dur. 14 Io, Kagai i ga biti
dari: Damana go ra tarai, ma damana go ra
vuna gunan ta ra luaina matagu, ra Luluai i
biti; ma damana bula ra lavur papalum dia
pait ia ma ra lima i diat; ma nam bula ba dia
vartabar me abara, i tar dur.
15 Ma go iau lul pa avat ba avat a nuk pa
ia papa gori ma namur vanavana, ba pa di
vung boko tika na vat taun ta ra vat ta ra pal
i gomgom kai ra Luluai; 16 ta nam ra e par,
ba di ga tadav tika na vuvungaina ba a ura
vinun na valavalar tana, i vinun uka; ma ba
di ga tadav ra tung na vain upi da kulupe ra
ilima na vinun na pal a tava na vain tana, a
ura vinun uka tana. 17 Iau ga ubu avat ma ra
e na malamalapang, ma ra minait na davai,
ma ra bata na vatvat, ta ra lavur papalum
ava ga pait ia; ma pa ava ga nuknuk likun
upi iau, ra Luluai i biti. 18 Ea, avat a nuk pa
ia papa gori ma namur vanavana, papa ra
bung a ura vinun ma a ivat ta ra gai lavuvat,
papa ra bung di ga vung ra vunapai ra pal i
gomgom kai ra Luluai tana, avat a nuk pa ia.
19 Dave, ra pat na davai i ki boko ta ra pal na
vuvuvung? Ma dave, ra davai na vain, ma
ra lovo, ma ra gamata, ma ra oliva, pa diat
a vuai mulai boko? Papa gori ina vadoane
avat.

A vavalima kai ra Luluai pire Serubabel

20 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
mule Kagai ta ra bung a ura vinun ma a
ivat ta nam ra gai dari: 21 Una ve Serubabel,
ra luluai na gunan Iuda, dari: Ina vadadar
ra bala na bakut ma ra rakarakan a gu-
nagunan; 22 ma ina vue pukue vue ra kiki
na king ta ra umana kiki na varkurai, ma
ina vamutue vue ra ongor i ra umana vuna
gunan kai ra umana vuna tarai; ma ina vue
pukue vue ra umana kiki na vinavana ma
diat bula dia ki tana; ma ra umana os ma
diat dia ki tana diat a virua, tikatikai ta
ra pakat na vinarubu kai turana. 23 Ma ra
Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ta nam ra
e ina vatur vake u Serubabel, kaugu tultul,
natu i Sealtiel, ra Luluai i biti, ma ina mal
pa u pi una da ra domol na vakilang; tago
iau tar pilak pa u, ra Luluai kai ra lavur kor
i biti.

A BUK KAI RA PROPET SEKARIA

A nioro upi da talil tadav ra Luluai

1 Ta ra gai lavutul, ta ra vauruana kilala
Darius i ga ki na king tana, a tinata kai
ra Luluai i ga tadav Sekaria natu i Berekia
natu i Ido, ra propet, dari: 2 A Luluai i tar
kankanuane tuna ra umana tama i vavat.
3 Kari una biti ta diat dari: A Luluai kai ra
lavur kor i biti dari: Avat a lilikun piragu,
ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma ina
lilikun tadav avat, ra Luluai kai ra lavur kor
i biti. 4 Koko avat a da ra umana tama i
vavat, diat ba ra umana propet lualua dia
ga varvai pire diat dari: A Luluai kai ra
lavur kor i biti dari: Avat a vana tapuku
kan kavava kaina mangamangana, ma kan
ra lavur kaina magit ava pait ia; ma pa dia
ga valongore, ma pa dia ga torom tagu,
ra Luluai i biti. 5 A umana tama i vavat,
akave diat? Ma ra umana propet dia laun
tukum bar? 6 Ma ga kaugu tinata ma kaugu
lavur togotogo, nina iau ga tul tar diat ta
ra umana propet, kaugu umana tultul, pa
dia ot bar pire ra umana tama i vavat? Ma
dia ga lilikun ma dia ga biti: A lavur magit
ba ra Luluai kai ra lavur kor i ga mainge
ba na pait ia ta vevet, varogop ma kaveve
mangamangana ma kaveve lavur papalum,
nam ra lavur magit i ga pait ia ta vevet.

A ninana kai ra propet ure ra umana os

7 Ta ra bung a ura vinun ma a ivat, ma
ra gai a vinun ma tikai nina di vatang ia
ba Sebat, ta ra vauruana kilala Darius i ga
king tana, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Sekaria natu i Berekia natu i Ido, ra propet,
dari: 8 Iau ga gigira ra marum, ma ea, tika
na tutana i ki ra os i meme, ma i ga tur ta
ra makur a iluga ta ra malur, ma ra umana
os, a umana meme ma ra umana kubar ma
ra umana pua, dia ga tur namur tana. 9 Ma
iau ga titir ba: Luluai, dave go diat? Ma ra
angelo nina amir ga tata me i ga biti tagu
dari: Ina vaarike boko diat piram. 10 Ma ra
tutana nina i ga tur ta ra makur a iluga i
ga tata ma i ga biti: Nam diat ra Luluai i ga
tulue diat upi diat a kotokotop ra gunagu-
nan. 11 Ma dia ga bali ra tinir kai ra angelo
nina i tur livuan ta ra makur a iluga, ma
dia ga biti: Ave ga kotokotop ra gunagunan,
ma ea, ra gunagunan i ki vovovon ma i ngo
ko. 12 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga tata
ma i ga biti: Ea, Luluai kai ra lavur kor,
aivia ra bung boko pa una mari Ierusalem
ma ra umana pia na pal Iuda, nina u ga
kankanuane diat go ra lavurua na vinun na
kilakilala? 13 Ma ra Luluai i ga bali ra angelo
nina amir ga tata me ma ra bo na tinata,
ma i ga vatang ra tinata na varmaram. 14 Io,
ra angelo ba amir ga tata me i ga biti tagu
dari: Una oraoro dari: A Luluai kai ra lavur
kor i biti dari: Iau tar ongor ma ra ngala na
niongor ure Ierusalem ma Sion. 15 Ma iau
kankanuane tuna ra umana vuna tarai dia
ki vakuku; tago iau ga kankan a ik ika, ma
dia ga vangala ka ra balbali. 16 Kari ra Luluai
i biti dari: Iau tar lilikun tadav Ierusalem
ma ra varmari; da pait ra kubagu tana, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti, ma da valar
Ierusalem ma ra vinau na valavalar. 17 Una
oraoro mulai dari: A Luluai kai ra lavur kor
i biti dari: Kaugu umana pia na pal diat a
vung rede boko; ma ra Luluai na vamaram
Sion boko, ma na pilak pa boko Ierusalem.

*A ninana kal ra propet ure ra ivat na ra-
muna ma ra ivat na tena madaka ta ra palariam*

18 Ma iau ga idok, ma iau ga gigira, ma
ea, a ivat na ramuna. 19 Ma iau ga biti ta ra
angelo ba amir ga tata me: Ava go diat? Ma i
ga bali iau: Go ra ivat na ramuna nina dia ga
korot varbaiane Iuda, Israel, ma Ierusalem.
20 Ma ra Luluai i ga ve tar a ivat na tena
madaka ta ra palariam tagu. 21 Ma iau ga
biti: Go diat dia vut upi ra ava? Ma i ga
biti dari: Go ra ivat na ramuna dia ga korot
varbaiane Iuda, ma pa ta tutana i ga vatur
mule ra uluna urama; ma ga go diat dia ga
vut upi diat a vaburut diat, upi diat a rapue
ra umana ram u ra umana vuna gunan, diat
ba dia ga vatur ra ramu i diat urama ure ra
gunan Iuda upi diat a ubu varbaiane.

2

*A ninana kai ra propet ure ra tutana ma ra
vinau na valavalar*

1 Ma iau ga idaidok, ma iau ga gigira, ma
ea, tika na tutana, Ma i ga vatur ra vinau na
valavalar. 2 Io, iau ga biti: U vana uve? Ma
i ga biti tagu: Ina valar Ierusalem upi ina
nunure ba aivia ra pokono ra tababana, ma
aivia ra lolovinana. 3 Io, ra angelo nina ba
amir ga tata me i ga vana oai, ma ta ra tika
na angelo i ga vana rikai upi dir a varkuvo

me, [4] ma i ga biti tana dari: Una vutvut,
amur a tata ma go ra barmana, ma una biti:
Ierusalem na ki da ra umana pia na pal ba pa
di bait kikil bat diat, tago a ngala na kor na
tarai ma mangoro na vavaguai tana. [5] Tago
ra Luluai i biti: Iau ina da ra liplip na iap
kikil ia, ma iau ra minamar livuan tana.

Di oro guve diat dia ki irai

[6] Arua, arua, avat a vilau kan ra gunan
ra papar a labur, ra Luluai i biti; tago iau
tar varbaiane avat tar ta ra ivat na matana
vuvu, ra Luluai i biti. [7] Arua Sion, una takap,
u ba amur ki varurung ma natu i Babilon, a
vavina.
[8] Tago ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari,
ba kana minamar i tar tulue iau tadav ra
umana vuna gunan ba dia ga ra varpa pire
vavat, (tago nina i bili avat i bili ra kiau na
matana): [9] Ea, ina tulue vaarike ra limagu
ure diat, ma diat a da ra magit na ra varpa
pire diat dia ga torom ta diat; ma avat a
nunure ba ra Luluai kai ra lavur kor i tar
tulue iau: [10] U natu i Sion, a vavina, una
kakailai ma una gugu; tago ina pot ma ina
ki livuan tam, ra Luluai i biti. [11] Ma mangoro
na vuna tarai diat a agil ra Luluai ta nam ra
e, ma diat kaugu tarai; ma ina ki livuan tam,
ma una nunure ba ra Luluai kai ra lavur kor
i tar tulue iau piram. [12] Ma ra Luluai na kale
pa Iuda kana tiniba ta ra gunan i gomgom,
ma na pilak pa boko Ierusalem. [13] A tarai
par, avat a ki mut ta ra luaina mata i ra
Luluai; tago i tar tut irop kan ra kubana i
gomgom.

3

A ninana kai ra propet ure Iosua ra tena tinabar ngalangala

[1] Ma i ga vaarike Iosua tagu, ra tena
tinabar ngalangala, i tur ta ra luaina mata
i ra angelo kai ra Luluai, ma Satan i ga tur
ta ra papar a limana tuna upi na takun ia.
[2] Ma ra Luluai i ga biti tai Satan: A Luluai na
bor u Satan, maia, ra Luluai nina i ga pilak
pa Ierusalem na bor u; dave, go pa i varogop
bar ma ra pakana davai di gorone vue kan ra
iap? [3] Ma Iosua i ga vi pit ma ra mal i dur ta
ra luaina mata i ra angelo. [4] Ma ra angelo i
ga tata ma i ga biti ta diat dia tur ta ra luaina
matana dari: Avat a pala vue ra keo na mal
kan ia. Ma i ga biti tana iat: Ea, iau tar pun
vue kaum varpiam kan u, ma ina vauluve u
ma ra mal na minong. [5] Ma i ga biti: Boina
ba da vung ra mari na vipuar ta ra uluna.
Damana dia ga vung ra mari na vipuar ta ra
uluna, ma dia ga vauluve ma ra umana mal;
ma ra angelo kai ra Luluai i ga tur ie. [6] Ma ra
angelo kai ra Luluai i ga vateten Iosua, ma i
ga biti dari: [7] A Luluai kai ra lavur kor i biti
dari: Gala una vanavana ta kaugu lavur nga,
ma gala una kudakudar piragu, una kure ra
kubagu, ma una balaure kaugu lavur bala
na gunan, ma ina tul tar ia tam ba una ruk
varurung ma diat dia turtur maravai.
[8] Io, u Iosua ra tena tinabar ngalangala,
avat ma ra umana talaim ba dia ki ra luaina
matam, avat a valongore; tago diat a tarai
na vakilang; tago ina vatavua vaarike kaugu
tultul, ra Ibul. [9] Ea, ra vat nina iau ga
vung ia ta ra luaina mata i Iosua, lavurua
na paparaina tana, ma ina poko ra tutumu
tana, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma ina
kari vue ra varpiam kai nam ra gunan ta ra
kopono bung. [10] Ta nam ra e, ra Luluai kai ra
lavur kor i biti, tikatikai ta vavat na ting pa
talaina, upi dir a ki ta ra bit a davai na vain
ma ta ra bit a davai na lovo.

4

A turtur na birao ma ra ura davai na oliva

[1] Ma ra angelo nina ba amir ga tata me
i ga vut mulai, ma i ga vangun iau, da di
vangun tikai ta kana niva. [2] Ma i ga tir iau
dari: Ava u gire? Ma iau ga biti: Iau tar
gigira, ma ea, tika na turtur na birao ba
di ga pait vapar ia ma ra goled, ma ra la
ta ra uluna, ma lavurua na lamp tana, ma
lavurua na kaur ure ra umana lamp nina dia
ki ta ra uluna; [3] ma a ura davai na oliva dir
tur maravai tana, tikai ta ra papar a lima
tuna ta ra la, ma ta ra tikai ta ra papar a
maira tana. [4] Ma iau ga tata ma iau ga biti
ta ra angelo ba amir ga tata me dari: Kaugu
luluai, ava go diat? [5] Ma ra angelo ba amir
ga tata me i ga bali iau, ma i ga biti tagu
dari: Dave, pa u nunure ba ava go diat? Ma
iau ga biti: Pata, kaugu luluai. [6] Io, i ga bali
iau ma i ga biti tagu dari: A tinata kai ra
Luluai go tadav Serubabel dari: Vakir ma ra
niongor, ma vakir ma ra dekdek, ia kaka ma
ra Tulungeagu, ra Luluai kai ra lavur kor i
biti. [7] To ia u ra luana i manga tuluai urama?
Una tamataman boko ta ra luaina mata i
Serubabel; ma na kap vaarike ra vat na ngu
na pal, ma da oraoro dari: Da manane, da
manane!

[8] Ma tikai bula ra tinata kai ra Luluai i
ga tadav iau dari: [9] A lima i Serubabel i ga
vung ra vunapai go ra pal, ma ra limana
na pait vaip ia bula; ma una nunure boko
ba ra Luluai kai ra lavur kor i tar tulue iau
tadav avat. [10] Tago to ia i pidimuane ra bung
na ikilik na magit? Diat a gire boko ma
ra gugu ra vinau na valavalar ta ra lima i
Serubabel. Go ra lavurua, diat a umana kiau
na mata i ra Luluai, nina dia vana vurvurbit
ta ra rakarakan a gunagunan par. [11] Ma iau
ga bali ia ma iau ga biti tana dari: Ava ra
kukurai ra. ura davai na oliva, tikai ta ra
papar a lima tuna ta ra turtur na birao, ma
ta ra tikai ta ra papar a maira tana? [12] Ma
iau ga vaurua ma ra tinir dari: Ava bar go
ra ura ingar i ra oliva, nina dir tur maravai
ta ra ura pintoro na goled ba di lolonge tar
ra dangi tana? [13] Ma i ga torom tagu, ma i ga
biti: Ma pa u nunure vang ba ava nam dir?
Ma iau ga biti: Pata, kaugu luluai. [14] Ma i ga
biti: A ura natu i ra dangi nam, ma dir tur
ta ra luaina mata i ra Luluai na rakarakan a
gunagunan.

5

A pinpin na buk i purpururung

[1] Io, iau ga idaidok mulai, ma iau ga gigira,
ma ea, tika na pinpin na buk i purpururung.
[2] Ma i ga tir iau: Ava u gire? Ma iau
ga bali ia dari: Iau gire ra pinpin na buk
i purpururung; ra lolovinana a ilima na
pokono, ma ra tababana a ura pokono ma
a papar. [3] Ma i ga biti tagu: Go ra bilak na
varkurai ba na vana rikai ta ra rakarakan a
gunagunan par; tago da vamutue vue diat
dia loalong papa gori ure, ma da vamutue
vue diat dia vavalima vavaongo papa gori
ure. [4] Iau tar tul tar ia ba na vana oai, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti, ma na ruk ta
ra kuba i ra tena nilong, ma ra kuba i nina
i vavalima vavaongo ta ra iangigu; ma na
kiki ta ra bala na pal, ma na vaimur vue ra
umana davai ma ra lavur vat i tana.

A vavina ta ra bala na valavalar

[5] Ma ra angelo nina amir ga tata me i ga
papangai, ma i ga biti tagu dari: Go una
idaidok, ma una gire go ra magit i vana
rikai. [6] Ma iau ga tir ia: Ava nam? Ma i
ga biti: A valavalar na kon go nina i vana
rikai. I ga biti bula dari: Go kadia kaina
mangamangana ta ra gunagunan parika;
[7] (ma di ga tak vue ra tubatuba di ga pait ia
ma ra bol,) ma a vavina go, i kiki ta ra bala
na valavalar. [8] Ma i ga biti: A Varpiam go;
ma i ga taun tar ia ta ra bala na valavalar,
ma i ga tuba bat ia ma nam ra tubatuba
na bol. [9] Namur iau ga idaidok, ma iau ga
gigira, ma ea, a ura vavina dir ga vana rikai,
ma dir ga bebe ta ra vuvu; ma ra umana
bebea i dir dia ga da ra bebea i ra mou; ma
dir ga puak vaarike ra valavalar urama ta ra
maup. [10] Ma iau ga tir ra angelo nina amir ga
tata me dari: Dir puak pa ra valavalar uve?
[11] Ma i ga biti tagu: Upi da pait ra kuba i ra
vavina ta ra gunan Sinar; ma ba di tar vatur
ia, da vaki ia tana ta kana kiki iat.

6

A ivat na kiki na vinavana

[1] Ma iau ga idaidok mulai, ma iau ga
gigira, ma ea, a ivat na kiki na vinavana
dia ga vana rikai livuan ta ra ura luana; ma
ra ura luana dir ga palariam gobol. [2] Di ga
kun ra ura os meme ta ra luaina kiki na
vinavana, ma ta ra vauruana a ura korong,
[3] ma ta ra vautuluna a ura pua, ma ta ra
vaivatina a ura dukaduka. [4] Ma iau ga tata
ma iau ga biti ta ra angelo amir ga tata me
dari: Kaugu luluai, ava go diat? [5] Ma ra
angelo i ga balbali ma i ga biti tagu: Go diat
diat a vana oai ta ra ivat na matana vuvu,
ba dia ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai
i ra rakarakan a gunagunan. [6] Ra kiki na
vinavana ma ra ura os korong tana i vana ta
ra gunan ta ra papar a labur; ma ra ura pua
dir ga mur ia; ma ra ura dukaduka dir ga
vana oai upi ra gunan ta ra papar a taubar.
[7] Ma ra umana os dia ga vana oai, ma dia
ga mainge upi diat a vana vurvurbit ta ra
gunagunan; ma i ga biti: Avat a vana, avat
a kotokotop ra gunagunan. Damana dia ga
kotokotop ra gunagunan. [8] Ma namur i ga
oro iau ma i ga biti tagu: Ea, dir ba dir vana
ta ra gunan ta ra papar a labur dir tar vango
ra Tulungeagu ta ra gunan ta ra papar a
labur.

Di vipuar Iosua

[9] Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau
dari: [10] Ta diat dia ga ki na vilavilau, una
agur pa Keldai ma Tobia ma Iedaia; ma ta
nam ra bung iat una vana ma una ruk ta ra
kuba i Iosia natu i Sepania, nina ba diat dia
ga pot maro Babilon dia ki tana; [11] maia pa,
una vatur vake ra silva ma ra goled ta diat,

ma una mal pa ra vipuar me, ma una vatoke
tar ia ta ra ulu i Iosua natu i Ieosadak, ra
tena tinabar ngalangala; 12 ma una biti tana
dari: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari:
Avat a gire ra tutana ba ra iangina a Ibul;
ma na tavua rikai ta kana gunan, ma na
pait ra pal i gomgom kai ra Luluai; 13 maia
pa, ia iat na vatur ra pal i gomgom kai ra
Luluai; ma na mamar, ma na ki na varkurai
ta kana kiki na king; ma tika na tena tinabar
na tur pire kana kiki na king; ma dir a ki
na malmal. 14 Ma ra vipuar na tur na im
ta ra pal i gomgom kai ra Luluai ure Keldai
ma Tobia ma Iedaia, ma ure ra varmari kai
natu i Sepania. 15 Ma diat dia ki vailik diat a
pot, ma diat a maravut ta ra pal i gomgom
kai ra Luluai, ma avat a nunure tana ba ra
Luluai kai ra lavur kor i ga tulue iau tadav
avat. Ma da pait ot pa go ona ava ongor ma
ra tinorom ta ra tinata kai ra Luluai kavava
God.

7

Di tata bat ra vinevel vavaongo

1 Ma ta ra vaivatina kilala Darius i ga
king tana, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Sekaria ta ra bung a ivat ma ra gai lavuvat,
a gai Kisleu. 2 Ma ra tarai Betel dia ga tulue
Sareser ma Regem-Melek ma kadia tarai
bula, upi diat a lulul vovo pa ra Luluai ba na
mari diat, 3 ma upi diat a tir ra umana tena
tinabar ta ra kuba i ra Luluai kai ra lavur
kor, ma ra umana propet, ma ra tinata dari:
Dave, ina tangtangi ta ra gai a ilima, ma ina
vevel da iau ga pait ia ta go ra mangoro na
kilala?

4 Ma ra tinata kai ra Luluai kai ra lavur
kor i ga tadav iau dari: 5 Una varvai pire ra
tarai ta ra gunan, ma tadav ra umana tena
tinabar dari: Ba ava Vevel ma ava tangtangi
ta ra gai a ilima ma ta ra gai lavurua go ra
lavurua na vinun na kilakilala, dave ava ga
vevel ure iau iat bar? 6 Ma ba ava ian ma ba
ava momo, dave, pa ava ian ure avat ika, ma
pa ava momo ure avat mulai ka, laka? 7 Ta
nam ra e ba Ierusalem i ga kor ma ra tarai
ma i ga ki bulu, ma ra umana pia na pal kikil
ia bula, ma ba ra tarai dia ga ki aro Negeb
ma ta ra gunan i tamataman, dave, ra Luluai
pa i ga vaarike vang go ra umana tinata ta
ra umana propet lualua?

A kini na vilavilau ia ra vuai ra varpiam

8 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
Sekaria dari: 9 A Luluai kai ra lavur kor i ga
biti dari: Avat a pait ra takodo na varkurai,
ma avat par tikatikai avat a maravut ra
umana tura i vavat ma avat a mari diat; 10 ma
koko avat a ki taun ra ua na vavina, ba ra
nat na ling, ba ra vaira, ba ra luveana; ma
koko ta tikai ta vavat na nuk upi ra kaina ba
na pait ia tai turana. 11 Ma pa dia ga torom,
ma dia ga pue ngangar, ma dia ga ang bat
ra talinga i diat upi koko diat a valongore.
12 Maia, dia ga valeo ra bala i diat upi na da
ra vat i manga leo, kan diat a valongore ra
tinata na vartovo, ma ra tinata ba ra Luluai
kai ra lavur kor i ga tulue ma ra Tulungeana
ta ra umana propet lualua; kari ra Luluai
kai ra lavur kor i ga ngangangal na kulot.
13 Ma ba i ga oraoro pa dia ga valongore;
damana diat bula diat a oraoro boko, ma pa
ina valongore diat, ra Luluai kai ra lavur kor
i biti; 14 ma ina re varbaiane vue diat ma ra
ragia, ma diat a ki limlivuan ta ra lavur vuna
tarai ba pa dia ga nunure diat. Damana ra
gunan i ga lingling ba dia ga panie, ma pa
ta tikai i ga vana alalu tana, ma pa ta na i ga
lilikun; tago di ga vakaina ra ngatngat na
gunan.

8

A Luluai i vavalima ba Ierusalem na tut mulai

1 Ma ra tinata kai ra Luluai kai ra lavur kor
i ga tadav iau dari: 2 A Luluai kai ra lavur
kor i biti dari: Iau tar ongor ure Sion ma
ra ngala na niongor, ma i karangap tuna
kaugu niongor ure. 3 A Luluai i biti dari: Iau
tar talil tadav Sion, ma ina ki livuan ta ra pia
na pal Ierusalem; ma da vatang Ierusalem
ba ra dovot na pia na pal; ma da vatang ra
luana kai ra Luluai kai ra lavur kor ba ra
luana i gomgom. 4 A Luluai kai ra lavur kor
i biti dari: Tuka, a umana patuana ma ra
umana tubuan na vavina diat a ki boko ta
ra lavur tavul Ierusalem, ma diat par diat
a vatur ra buka tago dia laun vao. 5 Ma ra
umana tavul ta ra pia na pal diat a kor ma ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina,
ma diat a limlibur uka tana. 6 A Luluai kai
ra lavur kor i biti dari: Ari i da ra magit na
kinaian ta ra luaina mata i ra tarai dia ki
valili ta nam ra e, dave, na da ra magit na
kinaian ta ra luaina matagu? a Luluai kai ra
lavur kor i biti. 7 A Luluai kai ra lavur kor i
biti dari: Ea, ina valaun kaugu tarai kan ra

gunan ta ra papar a taur, ma kan ra gunan
ta ra papar a taoai; [8] ma ina agur pa diat, ma
diat a ki limlivuan ta ra gunan Ierusalem;
ma diat kaugu tarai, ma iau kadia God, na
dovot ma na takodo.

[9] A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Boina
ba avat a ongor, avat ba ava valongore go
ra tinata ta go ra e ta ra ngie i ra umana
propet, nina dia ga laun lua ta ra bung ba
di ga vung ra vunapai ra kuba i ra Luluai
kai ra lavur kor tana, ra pal i gomgom iat,
upi da pait ia. [10] Tago lua ta nam ra e ra
tarai ma ra umana vavaguai dia ga papalum
vakuku; ma nina i olo ma i irop mulai pa
i vanavana na malmal ure ra ebar; tago
iau ga vakankan ra tarai upi diat a kankan
varvargil, tikatikai ure talaina. [11] Ma go pa
ina pait mule ra magit ta ra ibaiba ta go ra
tarai da iau ga pait ia lua, ra Luluai kai ra
lavur kor i biti. [12] Tago da vaume ra malmal;
a davai na vain na vuai, ma ra pia na tul tar
ra vuaina, ma ra bakut na vartabar ma ra
mavoko; ma ra ibaiba na tarai diat a kale
pa go ra lavur magit. [13] Ma na dari ka: da
ava ga varogop ma ra tinata na varvabilak
pire ra lavur vuna tarai, avat a tarai Iuda ma
ra tarai Israel, damana ina valaun avat, ma
avat a da ra tinata na varvadoan; koko avat
a burut, avat a ongor ika.

[14] Tago ra Luluai kai ra lavur kor i biti
dari: Da iau ga nuk ia ba ina vakaina avat
ba ra umana tama i vavat dia ga vakankan
iau, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma pa
iau ga pukue ra nuknukigu ure, [15] damana
kaugu mamainga gori ba ina pait ra boina
ta ra tarai Ierusalem ma ra tarai Iuda; koko
avat a burut. [16] Go ra lavur magit avat a pait
ia: tikatikai ta vavat na tatike ra dovotina
pire talaina, avat a varkurai takodo, ma
avat a varkurai na malmal ta kavava umana
mataniolo; [17] ma koko ta tikai ta vavat na
nuk upi ta kaina magit ure talaina; ma koko
avat a manane ra vavalima vavaongo; tago
nam ra lavur magit iau milmilikuane, ra
Luluai i biti.

[18] Ma ra tinata kai ra Luluai kai ra lavur
kor i ga tadav iau dari: [19] A Luluai kai ra lavur
kor i biti dari: Ra vinevel ta ra gai a ivat, ma
ra vinevel ta ra gai a ilima, ma ra vinevel
ta ra gai lavurua, ma ra vinevel ta ra gai
a vinun, diat a da ra gugu ma ra gina pire
ra tarai Iuda, a umana lukara na gugu; kari
avat a manane ra dovotina ma ra malmal.

[20] A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Na
dari boko: a umana vuna tarai, ma ra tarai
ba dia ki ta ra mangoro na pia na pal, diat
a pot; [21] ma ra tarai tai tika na pia na pal
diat a tadav diat tai ta ra tikai, ma diat a biti
dari: Dat a lulut, ma dat a lul ra varmari tai
ra Luluai, ma dat a tikatikan upi ra Luluai
kai ra lavur kor; ma iau bula dat. [22] Maia, a
kor na tarai, ma ra umana dekdek na vuna
gunan, diat a vut upi diat a tikatikan upi ra
Luluai kai ra lavur kor aro Ierusalem, ma
upi diat a lul pa ra varmari tai ra Luluai.

[23] A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ta
nam ra e a vinun na tutana ta ra lavur alaala
tinata diat a kinim vake ra tutana Iudaia ta
ra ngu na mal, ma diat a biti: Dat a varagur,
tago ave tar valongore ba God i ki maravut
avat.

9

A varkurai ure ra umana vuna tarai dia ki maravai

[1] A mamat na tinata kai ra Luluai ure ra
gunan Kadrak, ma Damasko kana kiki; tago
ra Luluai i bobe ra tarai, ma i bobe ra lavur
vuna tarai Israel par; [2] ma Kamat bula nina
dir varlangunai me; Tiro ma Sidon, tago
dir manga kabinana. [3] Ma Tiro i ga pait
kana dekdek na liplip, ma i ga vung vake ra
silva da ra tobon, ma ra goled da ra pikai
ta ra nga. [4] Ea, ra Luluai na uvia pa ia, ma
na re vue kana liplip upi na bura uro na
ta; ma da vaimur vue. [5] Askelon na gire
ma na burut; damana Gasa, ma na kadik
tuna; damana Ekron, tago nina i ga nurnur
tana na malari; ma ra king Gasa na virua,
ma Askelon na lingling ika. [6] Ma ra umana
nat na kete diat a ki Asdod, ma ina ubu
vue ra mangamangana kolakolo kai ra tarai
Pilistia. [7] Ma ina tak vue ra gap kan ra ngie
i diat, ma ra magit i bilak kan ra pal a ngie
i diat; ma diat bula tika na ibaiba ure kada
God; ma diat a da ra apik na tarai Iuda, ma
Ekron na da ra tutana Iebus. [8] Ma ina ki kikil
kaugu pal da ra loko na tarai na vinarubu,
ma pa ta na na ruk ma na irop mulai; ma pa
ta tena ki vartaun na vana alu mulai, tago
go iau tar gire ma ra matagu iat.

A king kai Sion ta ra e namur

[9] Una gugu mat, natu i Sion, a vavina; una
ngenge, natu i Ierusalem, a vavina; gire,
kaum king i vana piram, a tena takodo ma
ra tena uvuvia varpa; i madu ra balana, ma
i ki ra as, maia, ra nat na as. [10] Ma ina kure
vue ra kiki na vinavana kan Epraim, ma ra

os kan Ierusalem, ma da bubur ra panak
na vinarubu; ma ia iat na vartuluai pire ra
umana vuna tarai ba diat a ki na malmal;
ma kana kiki na varkurai na tur pa ia ta ra
ta ma na tuk tar ta ra ta, ma na tur pa ia ta
ra Tava Alir ma na tuk tar ta ra mutuaina
langlangun na rakarakan a gunagunan.

Da vatut mule Sion

11 Ma u bula, iau tar pala vue kaum tarai
ba di ga tar vi diat kan ra tung ba pa ta tava
tana, ure ra gapu i kaum kunubu. 12 Avat a
lilikun ta ra gunan na bakbakit, avat ba ava
ki na vilavilau ma ra nurnur; gori iat iau ve
avat ba ina vaurua ma ra balbali pire vavat.
13 Tago iau tar lele Iuda da kaugu panak,
ma iau tar vung Epraim tana da ra pu; ma
ina vatut kaum umana bul tutana, Sion, ure
kaum umana bul tutana, Elas, ma una da
ra pakat na vinarubu kai ra lebe. 14 Ma ra
Luluai na vana rikai arama liu ta diat, ma
kana pu na palapala ia da ra meme; ma ra
Luluai God na vu ra tavur, ma diat a varagur
ma ra umana kalivuvur na taubar. 15 A
Luluai kai ra lavur kor na varubu bat diat;
ma diat a ian ma diat a rua taun ra umana
lika; ma diat a momo ma diat a varvareo da
ta ra vain; ma diat a buka da ra umana la, ma
da ra umana ngu na uguugu na vartabar.
16 Ma ta nam ra bung ra Luluai kadia God na
valaun kana tarai da ra kikil na sip; tago dia
da ra umana ngatngat na vat ta ra vipuar
na king, ma dia bagabagele ta kana gunan.
17 Tago i peal mat ra bo na magit tana, ma
i mamar tuna! A umana barmana diat a
tavua ta ra kon, ma ra umana inip na vavina
ta ra kalamana polo na vain.

10

A Luluai na valaun kana tarai

1 Avat a lul ra Luluai upi na tul tar ra bata
ta vavat ta ra e na bata namur; a Luluai iat
i pala ra meme, ma na tul tar ra ngala na
bata ta diat, ma ra lavur mangana davai i
tavua ta ra uma. 2 Tago ra umana tabataba
na pal dia tata vakuku, ma ra umana tena
papait dia gire ra vaongo; dia varvai ure
ra ririvon vakuku, dia varvamaram vakuku;
kari dia tenten vurvurbit da ra umana sip,
dia malari, tago pa ta tena balabalaure sip.
3 Kaugu kankan i tar birao ure ra
umana tena balabalaure sip, ma ina
vapagumanene ra umana raprap; tago ra
Luluai kai ra lavur kor i tar tadav kana kikil,
ra tarai Iuda, ma na mal pa diat upi diat
kana os na vinarubu, a kaliana. 4 Tana iat
na vana rikai ra vat na ngu na pal, tana iat
ra ot, tana iat ra panak na vinarubu, tana
iat ra lavur tena varkurai par. 5 Ma diat a da
ra umana lebe ba dia rua taun kadia lavur
ebar ta ra pikai na nga ta ra vinarubu; ma
diat a varvarubu, tago ra Luluai i maravut
diat; ma diat dia ki ra os diat a purpuruan.
6 Ma ina vapadikat ra tarai Iuda, ma ina
valaun ra tarai Iosep, ma ina agur valilikun
pa diat, tago iau tar mari diat; ma na
varogop ba pa iau ga okole vue diat; tago iau
ra Luluai kadia God, ma ina torom ta diat.
7 Ma ra tarai Epraim diat a da ra lebe, ma
ra bala i diat na gugu da ma ra vain; maia, a
umana natu i diat diat a gire, ma diat a ga;
a bala i diat na gugu tai ra Luluai.
8 Ina vivigul upi diat, ma ina varurue diat,
tago iau tar valaun diat; ma diat a peal
mulai da dia ga peal lua. 9 A dovotina iau
ga oe diat livuan ta ra lavur vuna tarai; ia
kaka diat a nuk pa iau ta ra lavur gunan
vailik; ma diat a tabar vangala ra umana
natu i diat, ma diat a lilikun mulai. 10 Ina
ben vairop mule diat kan ra gunan Aigipto,
ma ina varurue vairop diat kan Asiria; ma
ina agur pa diat ta ra langun Gilead ma ta
ra papar Lebanon; ma diat a kor ika tana.
11 Ma diat a tinur bolo ta ra ta i varvaim, ma
da kita ra bobol na ta, ma ra lubu ta ra Nil na
mama; ma da vaikilik pa ra ngala na nuknuk
i Asiria ure mule, ma ra buka na varkurai kai
Aigipto na panie.
12 Ma ina vaongor pa diat tai ra Luluai; ma
diat a vanavana ta ra iangina, ra Luluai i
biti.

11

1 Lebanon, una papa are kaum mataniolo
upi ra iap na vaimur vue kaum lavur tagata-
gal. 2 A iara, una kukula, tago ra tagatagal
i tar bura, tago ra umana kaliana dia tar
kaina; avat a kukula, ra umana giao ta ra
gunan Basan, tago di tar tagi ra ngala na
lokalokor. 3 Ea, ra umana tena balabalaure
sip dia kukukula, tago kadia minamar i
tar panie! Ea, a umana nat na leon dia
kukukula, tago ra minamar kai ra Iordan i
tar tukum!

A umana tena balabalaure sip dia papait vakuku

4 A Luluai kaugu God i biti dari: Una
tabatabar ra kikil na sip ba da doko diat;
5 a tarai ba dia kul diat diat a ubu diat, ma

pa ta na i takun diat; ma diat dia ivure diat
dia biti: Da pite pa ra Luluai, tago iau tar
uviana; ma kadia umana tena varbalaurai
pa dia mari diat. 6 Io, ra Luluai i biti: Pa ina
mari mule ra tarai ta ra gunagunan, ma ina
tul tar ra tarai tikatikai ta ra lima i talaina,
ma ta ra lima i kana king; ma diat a ubu gigi
ra gunagunan, ma pa ina valaun diat kan
ra lima i diat. 7 Damana iau ga tabatabar ra
kikil na sip ba da doko diat, ra umana biaui
tuna ta ra lavur sip. Ma iau ga vatur vake a
ura davai; tikai iau ga vaiang tar ra iangina
ba Varmari, ma ta ra tikai ba Vinivi; ma iau
ga tabatabar ra kikil na sip. 8 Ma iau ga ubu
vue ra utul a tena varbalaurai ta ra kopono
gai, ma ra balagu i ga talanguane diat, ma
tikai bula, ra bala i diat i ga milmilikuane
iau. 9 Io, iau ga biti: Pa ina tabar avat; nina
ba i to na mat, na mat ika; ma nina ba na
virua, na virua ka; ma boina ba diat dia tur
valili diat a en ra virua i diat vargil. 10 Ma iau
ga tak pa kaugu davai a iangina Varmari, ma
iau ga bubur kutu ia, upi ina vatamam vue
kaugu kunubu, nina ba avet ma ra tarai par
ave ga pait ia. 11 Ma di tar vatamam vue ta
nam ra bung, ma damana ra umana biaui
tuna ta ra kikil na sip, ba dia makmakile
iau, dia nunure ba ra tinata kai ra Luluai
nam. 12 Ma iau ga ve diat: Ona ava nuk ia
ba i boina, avat a vapuak iau, ma ari ona
pata, koko. Damana dia ga valar tar kaugu
vapuak tagu, a utul a vinun na pakana silva.
13 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Una vue tar
ia ta ra vuvuvung na mani, a ngatngat na
mataigu ba di ga to tar ia ure iau. Ma iau
ga tak pa ra utul a vinun na pakana silva,
ma iau ga vue tar diat ta ra vuvuvung na
mani ta ra kuba i ra Luluai. 14 Io, namur iau
ga bubur kutu kaugu ta ra tika na davai, a
iangina Vinivi, upi ina bubur kutu ra kini na
barturana pire diat ra tarai Iuda ma Israel.

15 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Una vatur
vake mule ra tabarikik na papalum kai ra
tena balabalaure sip i topor. 16 Tago ina
vatut tika na tena balabalaure sip ta ra
gunan, ma nam pa na mur diat dia tar
rara, ma pa na tikatikan upi diat dia tar
vila varbaiai, ma pa na vamap diat dia tar
kinkin; go bula, pa na tabar diat dia laun
bulu, ma na en ika ra vio i diat dia tubu,
ma na pelegi ra kaka na kau i diat. 17 Na
kaina ta kaugu tena balabalaure sip, nina i
papait vakuku ma i vana kan ra kikil na sip!
A pakat na vinarubu na kita ra limana ma
ra kiau na matana ta ra papar a lima tuna; a
limana na li tuna, ma ra kiau na matana ta
ra papar a lima tuna na pula kakit.

12

Da valaun pa Ierusalem

1 Go ra mamat na tinata kai ra Luluai ure
Israel.

A Luluai, nina i vuare ra lavur bakut, ma i
vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan,
ma i vaki ra tulungea i ra tarai, i biti dari:
2 Ea, Ierusalem na da ra la na tava longlong
pire ra tarai par dia ki kikilane, ma ure Iuda
bula, ba da tur vartakalat bat Ierusalem.

3 Ma ta nam ra bung Ierusalem na da ra
mamat na vat pire ra tarai par; ma diat
par ba diat a puak pa ia diat a vakaina
mule diat me; ma ra tarai ta ra rakarakan
a gunagunan diat a tut varurung ure. 4 Ta
nam ra bung, ra Luluai i biti, ina vakaian ra
lavur os par, ma ra tarai dia ki ta diat diat
a papaua; ma ina bobe ung ra tarai Iuda,
ma ina vapula bat ra lavur os kai ra umana
vuna tarai. 5 Ma ra umana luluai Iuda diat a
biti ta ra bala i diat dari: A tarai Ierusalem
diat ra dekdekigu tai ra Luluai kai ra lavur
kor kadia God. 6 Ta nam ra bung ra umana
luluai Iuda diat a da ra ubu i birao livuan
ta ra davadavai, ma da ra birao na ul livuan
ta ra umana vinvin kunai, ma diat a vaimur
vue ra lavur vuna tarai ba dia ki kikil diat, ta
ra papar a lima tuna ma ta ra papar a maira;
ma Ierusalem na tavua mulai ta kana kiki
iat. 7 Ma ra Luluai na valaun value ra umana
pal na mal kai Iuda, upi koko da pite pa ra
minamar i ra kuba i David ma ra minamar
kai ra tarai Ierusalem, ma Iuda pata. 8 Ta
nam ra bung ra Luluai na varubu maravut
ra tarai Ierusalem; ma nina i malmalu pire
diat ta nam ra bung dir a varogop ma David;
ma ra apik na tarai kai David na da God iat,
da ra angelo kai ra Luluai na lua ta diat.

9 Ma ta nam ra bung ina anan upi ina li
vue ra lavur vuna tarai par nina dia vana
upi diat a varubu ma Ierusalem. 10 Ma ina
lolonge tar ra tulungea i ra varmari ma ra
niaring ta ra apik na tarai David ma taun
ra tarai Ierusalem; ma diat a bobe nina dia
ga or ia, ma diat a tangie da tikai i tangie
natuna, a tutana ma ra kavakake, ma diat
a ki na niligur ure da tikai i ki na nilugur
ure natuna, a luaina. 11 Ta nam ra bung da
pait ra ngala na tinangi arama Ierusalem da
ra tinangi ure Adadrimon ta ra tamataman
Megido. 12 Ma ra gunan na tangi, tikatika na

apik na tarai na tangi irai; a apik na tarai
kai David irai, ma kadia vaden irai; a apik na
tarai kai Natan irai, ma kadia vaden irai; 13 a
apik na tarai Levi irai, ma kadia vaden irai;
a apik na tarai Simei irai, ma kadia vaden
irai; 14 a umana apik na tarai par ba dia tur
valili, tikatika na apik na tarai irai, ma kadia
vaden irai.

13

1 Ta nam ra bung da kal pa tika na mata
na tava upi kai ra apik na tarai kai David ma
ra tarai Ierusalem ure ra varpiam ma ra dur
na mangamangana.
2 Ma ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari:
Ta nam ra bung ina pun vue ra iang i ra
lavur tabalar kan ra gunan, ma pa da nuk
pa mule diat; ma ina vapanie vue bula ra
umana propet kan ra gunan ma damana
bula ra dur na ninunuk. 3 Ma na dari: ba
tikai na tata na propet mulai, tamana ma
nana nina dir ga vangala dir a biti tana:
Boina ba una mat, tago u vaongo ta ra iang
i ra Luluai; ma tamana ma nana ba dir ga
vangala dir a goa ba i tata na propet. 4 Ma ta
nam ra bung a umana propet tikatikai diat
a vavirvir ure kadia ninana, ba dia tata na
propet; ma pa diat a vavauluvai mulai ma ra
olovoi i ivivuna upi diat a vartuam me; 5 ma
ra propet na biti ka dari: Vakir iau a propet,
iau a tena vinauma; tago ba iau ga bul boko
di ga kul vavilavilau iau. 6 Ma tikai na tir ia
dari: Ava nam ra umana baba ta ra limam?
Ma na bali ia dari: A vuna, tago di tar ubu
vakinkin iau ta ra kuba i ra umana talaigu.

Da kita ra tena balabalaure sip kai ra Luluai

7 Una tavangun, a pakat na vinarubu,
ure kaugu tena balabalaure sip, ma ure ra
tutana amir varagur me, ra Luluai kai ra
lavur kor i biti; una kita ra tena balabalaure
sip, ma ra umana sip diat a vana varbaiai;
ma ina tul vaarike ra limagu ure ra umana
ikilik. 8 Ma ra Luluai i biti ba ta ra gunagu-
nan par da ubu vue a ura pakana, ma dir a
mat; ma ga ra vautuluna na ki valili tana.
9 Ma ra vautuluna pakana ina tulue ta ra
iap, ma ina tun vagomgom diat da di tun
vagomgom ra silva, ma ina valar diat da di
valar ra goled; diat a kail upi ra iangigu, ma
ina torom ta diat; ina biti: Diat kaugu tarai;
ma diat a biti: A Luluai kaugu God.

14

Ierusalem ma ra umana vuna tarai

1 Ea, tika na bung kai ra Luluai na vut, ba
da tibe kaum tabarikik livuan tam. 2 Tago
ina varurue ra lavur vuna tarai upi diat a
varubu ma Ierusalem; ma da uvia pa ra pia
na pal, ma da lobong ra umana pal, ma da
vakaina ra vaden; tika na ngungu ta ra tarai
da ben vavilavilau vue diat, ma ra ibaiba na
tarai pa da tak vue diat kan ra pia na pal.
3 Ma ra Luluai na vana rikai, ma na varubu
ma nam ra lavur Tematana, da i ga varubu
ta ra bung na vinarubu. 4 Ma ta nam ra
bung ta kauna na tur ta ra Luana na Oliva,
nina i maravai Ierusalem ta ra papar a taur,
ma ra Luana na Oliva na tapelegi, ma tika
na ngala na male na vana rikai livuan ta
ra papar a taur ma ta ra papar a taoai; ma
tika na ngungu luana na kakari uro ta ra
papar a labur, ma ta ra ngungu na kakari
uro ta ra papar a taubar. 5 Ma avat a takap
ta ra male livuan ta kaugu ura luana, tago ra
male livuan ta ra ura luana na tuk tar Asel;
maia, avat a takap da ava ga vilau kan ra
guria ta ra e ba Usia i ki na king Iuda tana;
ma ra Luluai kaugu God na pot, ma avat a
varagur ma ra lavur tena gomgom.

6 Ma ta nam ra bung ra kapa pa na pupua,
ma na madoldol ika; 7 na keake vatikai ka,
ma ra Luluai i nunure; vakir na keake ma
na marum bula; tago ba i talvivi na kapa
ka. 8 Ta nam ra bung a tava alir na alir rikai
kan Ierusalem, ma na alir varbaiai, tika na
ngungu na alir upi ra ta ta ra papar a taur,
ma ta ra tikai upi ra ta ta ra papar a taoai;
na damana ta ra kilala na keake ma ta ra
kilala na bata. 9 Ma ra Luluai na king ta ra
rakarakan a gunagunan par; ta nam ra e
ra Luluai na kopono ko, ma ra iangina bula
na kopono ko. 10 Ma ra gunan par ba i tur
pa ia aro Geba tuk tar Rimon ta ra papar
a taubar maravai Ierusalem na tamataman;
ma Ierusalem na ki arama ta kana kiki, na
tur pa ia ta ra mataniolo Beniamin ma na
tuk tar ta ra mataniolo ta ra ngu na liplip
(ta ra pakana ra mataniolo i ga tur lua tana),
ma na tur pa mule ta ra pal na bakbakit kai
Kananel ma na tuk tar ta ra tung na vain kai
ra king. 11 Ma ra tarai diat a ki tana, ma pa ta
kaina magit mulai; Ierusalem na ki bulu ka.
12 Ma go ra kinadik ra Luluai na ubu ra tarai
par me, diat dia ga varubu ma Ierusalem,
dari: a vio i diat na mareng ba dia tur boko
ma ra kau i diat, ra kiau na mata i diat na
mareng ta ra mata i diat, ma ra karamea i
diat na mareng ta ra ngie i diat. 13 Ma ta nam

ra bung a ngala na purpuruan tai ra Luluai
na tup diat; ma diat a tabe vargilgiliane
vake ra lima i diat, ma diat a tut na vinarubu
vargil, tikatikai ure talaina. [14] Ma Iuda na
varubu bula ure Ierusalem; ma da varurue
ra peal tabarikik kai ra lavur Tematana dia
ki kikil ia, ra goled ma ra silva, ma ra mal, a
peal tuna. [15] Ma ra kinadik damana na tup ra
os, ra miul,* ra kamel, ma ra as, ma ra lavur
vavaguai ta nam ra lavur gunan.
[16] Ma diat par dia ki valili ta ra lavur
Tematana dia ga varubu ma Ierusalem diat
a vana urama ta ra kilakilala par upi diat
a lotu tadav ra King, ra Luluai kai ra lavur
kor, ma upi diat a pait ra lukara na pal na
turturup. [17] Ma diat par ra umana vuna tarai
ta ra rakarakan a gunagunan ba pa dia vana
urama Ierusalem upi diat a lotu tadav ra
King, ra Luluai kai ra lavur kor, pa na bata
pire diat. [18] Ma ba ra vuna tarai Aigipto
pa dia vana urama, ma pa dia vut, nam ra
kinadik na tadav diat ba ra Luluai na ubu ra
umana Tematana me ba pa dia vana urama
upi diat a pait ra lukara na pal na turturup.
[19] Go ra kinadik na tadav Aigipto, ma go ra
kinadik na tadav ra umana Tematana par
ba pa dia vana urama Ierusalem upi diat a
pait ra lukara na pal na tuturup. [20] Ta nam
ra e da tutumu ta ra tobo ba da kun ia ta
ra umana os dari: Di tar tibe vaire upi kai
ra Luluai; ma ra umana kabala ta ra kuba i
ra Luluai diat a da ra umana la ta ra luaina
mata i ra uguugu na vartabar. [21] Maia, ra
lavur kabala par ta ra gunan Ierusalem ma
Iuda da vakilang vaire diat upi kai ra Luluai
kai ra lavur kor; ma diat par dia tatatabar
diat a vut ma diat a vatur vake diat, ma diat
a kabala tana; ma ta nam ra e pa ta tena
niivura na ki mulai ta ra kuba i ra Luluai kai
ra lavur kor.

* 14:15: A miul, ia ra natu i ra os dir ma ra as.

A BUK KAI RA PROPET MALAKI

A varmari kai ra Luluai pire Iakob

1 A mamat na tinata kai ra Luluai, Malaki
i ga tatike tadav ra Israel. 2 Iau tar mari
avat, ra Luluai i biti. Ma ava biti dari: U tar
mari avet ma ra ava? Dave, Esau ma Iakob
pa dir barturana laka? a Luluai i biti; 3 ma
Iakob iau tar mari ia, ma iau tar milikuane
Esau, ma iau tar vabilak kana lavur lualuana
upi diat a bil ika, ma iau tar tul tar kana
gunan ta ra lavur pap ra pupui. 4 A dovotina
Edom i biti dari: Di ga ubu value pa avet, ma
avet a lilikun mulai ma avet a vatur mule ra
umana pia na pal dia ga tarip; ma ra Luluai
kai ra lavur kor i biti dari: Diat a pait pal,
ma ina rip vue, ma ra tarai diat a vatang
diat ba, A langun na varpiam, ma, Ra tarai
ba ra Luluai i kankanuane diat pa na mutu.
5 Ma ra mata i vavat na gire, ma avat a biti: A
Luluai i ngala tai ta ra umana langun bula,
vakir ta ra langun Israel ika.

A Luluai i tata bat ra umana tena tinabar

6 A bul tutana i ru tamana, ma ra tultul
i ru kana luluai; io, ona iau tama i vavat,
akave ra variru piragu? Ma ona iau ra
luluai, akave ra bunurut ure iau? a Luluai
kai ra lavur kor i biti ta vavat, avat a umana
tena tinabar ba ava pidimuane ra iangigu.
Ma ava biti dari: Ave tar pidimuane ra
iangim dave? 7 Ava vartabar ma ra magit
vakuku ta kaugu uguugu na vartabar. Ma
ava biti dari: Ave pait vakuku tam dave?
Tago ava biti: Ra vuvuvung na nian kai ra
Luluai i da ra magit vakuku. 8 Ma ba ava
vartabar ma ra pula ure ra tinabar, pa i
kaina! Ma ba ava vartabar ma ra kakak
ma ra minait, pa i kaina! A Luluai kai ra
lavur kor i biti dari: Go una tabar kaum
luluai na gunan me; dave na gugu tam bar?
Ba na manane u vang? 9 Io, ga iau ting
pa avat, avat a lul upi ra varmari kai God,
upi na mari dat; ava tar pait nam; dave,
na manane bar ta tikai ta vavat? a Luluai
kai ra lavur kor i biti. 10 Ea, gala ta tikai ta
vavat na banu bat ra pal upi koko avat a
vautunge vakuku ra iap ta kaugu uguugu na
vartabar! Pa iau gugu ta vavat, ra Luluai
kai ra lavur kor i biti, ma pa iau mainge
kavava vartabar. 11 Tago maro ra lao ra
matana keake i vana pangai tana, tuk tar ta
ra lao i ong mulai tana, ra iangigu i ngala
pire ra umana Tematana; ma ta ra lavur
gunagunan di tun tar ra magit i ang na
katkat ma ra gomgom na vartabar tadav ra
iangigu, tago ra iangigu i ngala pire diat, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti. 12 Ma ga avat,
ava vabilak ia, tago ava biti: A vuvuvung
na nian kai ra Luluai i dur, ma ra magit
na nian tana a magit vakuku nam. 13 Ava
biti bula dari: Ea, a magit na talatalanguan
tuna! Ma ava tar abie, ra Luluai kai ra lavur
kor i biti; ma ava tabar iau ma ra magit di ga
ra pa ia, ma ra kakak, ma ra minait; damana
ra vartabar ba ava kap ia; dave, ina vatur
vake ra dari ta vavat vang? a Luluai kai ra
lavur kor i biti. 14 Pata, ra tena nilong na
kaina ka, nina ba ra tomotoina ta kana kikil
na vavaguai, ma i vavalima, ma i tabar ra
Luluai ma ra magit i bilak; tago a ngala na
king iau, ra Luluai kai ra lavur kor i biti,
ma di manga burut ure ra iangigu pire ra
umana Tematana.

2

1 Io, avat a umana tena tinabar, go ra
vartuluai di tul tar ia ta vavat. 2 Ona pa
ava valongore, ma ona pa ava kapupi ia,
upi avat a ru ra iangigu, ra Luluai kai ra
lavur kor i biti, ina tulue ra bilak na balbali
tadav avat, ma ina tata vakaina ra magit
ava ti doan tana; maia, iau tar tata vakaina
diat, tago pa ava kapupi ia. 3 Ea, ina pakat
kutu vue ra lima i vavat, ma ina imire tar
ra puputa ta ra mata i vavat, maia pa, ra
mutamuta ta kavava lavur lukara; ma da
vue avat varurung me. 4 Ma avat a matoto
ba iau ga tulue go ra vartuluai tadav avat,
upi kamimir kunubu ma Levi na tur, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti. 5 Kamimir
kunubu dari, a nilaun ma ra malmal; ma iau
ga tul tar dir tana, dital ma ra variru, ma i
ga ru iau, ma i ga burut ta ra iangigu. 6 A
dovot na varkurai i ga irop ta ra ngiene, ma
ra ura bul na ngiene pa dir ga rara; amir
ga varait me ma ra malmal ma ra dovot
na mangamangana, ma i ga ben pukue
mangoro kan ra varpiam. 7 Tago i topa ia
ba ra ngie i ra tena tinabar na vatur vake
ra kabinana, ma ra tarai dia tikatikan upi
ra varkurai ta ra ngiene, tago a tultul kai ra
Luluai kai ra lavur kor. 8 Ma ga avat ava ga
vana irai kan ra nga; ava ga varara mangoro
ma ra varkurai; ava ga vakaina kamimir
kunubu ma Levi, ra Luluai kai ra lavur kor

i biti. [9] Kari iau kabila, iau varuva avat, ma
iau tata vaikilik pa avat ta ra luaina mata i ra
tarai par, tago pa ava mur kaugu lavur nga,
ma ava ga ru vakuku ra tarai ta ra varkurai.

A Luluai i tata bat Israel ure ra bilak na mangamangana

[10] Tikai ka laka dat par da ki na bartamana
me? A kopono God i ga vaki dat, laka? Ta ra
ava dat par tikatikai da vagu pa tura i dat,
ma da vabilak ra kunubu a umana tama i dat
dia ga pait ia? [11] Iuda i tar vavagu, ma Israel
ma Ierusalem dir pait ra magit i bilak; tago
Iuda i vabilak ra pal i gomgom kai ra Luluai,
nina i manane, ma dir taulai ma ra vavina,
natu i ra god irai. [12] Boina ba ra Luluai na
ubu vue kan ra tutana damana ma kan ra
lavur pal na mal Iakob nina i varvangun ma
nina i torom, ma nina bula ba na tul tar ra
vartabar pire ra Luluai kai ra lavur kor. [13] Ma
go bula ava pait ia; ava toro ra uguugu kai
ra Luluai ma ra lur na mata i vavat, ma ava
manga tangi ma ava riri, tago pa i ru mule
kavava vartabar, ma pa i vatur vake ta vavat
ma ra varmananai. [14] Ma ava biti ka: Ta ra
ava? Tago ba u barmana amur ga taulai ma
kaum vavina ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma go u tar leleing tana ma ra vaongo,
ma a dovotina talaim, ma kaum taulai ba u
vatur vake ma ra vavalima. [15] Dave, tikai i
ga vaki dat, ma i balaure valaun dat, laka?
Ma nam tikai i tikan upi ra ava vang? A
umana bul ba God i tul tar ia. Kari avat a
balaure ra nuknuk i vavat ma koko ta tikai
na leleing ta kana vavina nina dir ga taulai
me ba i barmana. [16] Tago ra Luluai ra God kai
Israel i biti dari: Iau milmilikuane ra pala
varbean, ma nina bula ba i vadur kana mal
ma ra mangamangana karangap, ra Luluai
kai ra lavur kor i biti; kari avat a balaure
ra nuknuk i vavat, ma koko avat a pait ra
vavagu.

A bung na varkurai i maravai

[17] Ava tar vamilamila ra Luluai ma kavava
tinata. Ma ava biti ke dari: Ave tar vamila
ma ra ava? Tago ava biti: Diat par dia pait
ra varpiam dia ko ta ra mata i ra Luluai, ma
i gugu ta diat; ba dari: Akave ra God nina i
varvarkurai?

3

[1] Ea, iau tulue kaugu tultul, ma na mal are
ra nga na lua tagu; ma ra Luluai nina ava
nuk upi ia, na pot vakaian tadav kana pal
na lotu; ea, ma ra tultul na kunubu, nina
ava gugu tana, i vut, ra Luluai kai ra lavur
kor i biti. [2] Ma na topa to ia ba na laun vue
ra bung ba na vut i tana? Ma na tale to ia
pi na turtur ba i papangai? Tago i da ra
iap kai ra tena tun varvapolo, ma da ra sop
kai ra tena puk mal; [3] ma na ki da ra tena
tun varvapolo ma da ra tena tun vagomgom
silva, ma na vagomgom ra umana natu i
Levi, ma na kabalane vue ra kaina ta diat
da kan ra goled ma ra silva; ma diat a tul
tar ra umana vartabar tadav ra Luluai ma
ra takodo na mangamangana. [4] Damana
ra Luluai na gugu ta ra vartabar kai Iuda
ma kai Ierusalem da amana ta ra kilakilala
ania iat. [5] Ma ina maravai pire vavat ma ra
varkurai; ma ina takun lolole pa ra umana
tena agagar, ma ra umana tena ruturut, ma
ra umana tena vavalima vavaongo, ma diat
dia muie vake ra vapuak kai ra tultul di
kulkul ia, dia ki taun ra ua na vavina ma ra
nat na ling, ma dia kure vakaina ra vaira,
ma diat pa dia ru iau, ra Luluai kai ra lavur
kor i biti.

A totokom ma ra vartabar

[6] Tago iau ra Luluai pa iau vaenana pa iau
mulai; kari avat a umana natu i Iakob, pa
ava panie kakit.

[7] Papa ra e a umana tama i vavat dia ga
laun tana ava ga vana kan kaugu umana
togotogo, ma pa ava torom ta diat. Avat a
lilikun tadav iau ma ina lilikun tadav avat,
ra Luluai kai ra lavur kor i biti. [8] Ma ga ava
biti dari: Avet a lilikun dave? Dave ra tutana
na long pa ra magit kai God? Ma ga avat,
ava long pa kaugu magit. Ma ava biti: Nuve
ra magit ave ra pa ia tam? A totokom ma ra
vartabar. [9] A bilak na balbali i tur pire vavat,
tago ava ra varpa piragu, avat ra vuna tarai
par. [10] Boina avat a kap ra totokom par ta
kaugu pal na vuvuvung, upi ra magit na
nian na tur ta kaugu pal, ma avat a valar ika
iau tana, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma
ina papa ra mata na kalangar i ra bala na
bakut ure avat, ma ina lolonge tar ra nidoan
ta vavat, ma na kor pire vavat. [11] Ma ure avat
ina pit ra lup magit, ma pa na vakaina ra
magit i tavua ta ra uma; ma kavava davai
na vain pa na rarama pit vue ra vuaina ta ra
uma, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. [12] Ma
ra umana vuna tarai par diat a vatang avat
ba ava kedek; tago a mari na gunan avat, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti.

A umana magit nina dia vaarike vaenana ra umana tena takodo ma ra umana tena varpiam

13 Kavava tinata ure iau i dekdek, ra Luluai
i biti. Ma ga ava titir dari: Kaveve tinata
ure u i dekdek dave? 14 Ava biti dari: Da
toratorom vakuku tai God; ma da boina
dave ba da mur kana togotogo, ma ba da
korkor ta ra luaina mata i ra Luluai kai ra
lavur kor? 15 Ma ra umana tena ninguk
da vatang diat ba dia ti doan; maia pa, ra
umana tena varpiam dia tavua, dia valar
God ma dia pila. 16 Io, diat dia ru ra Luluai
dia ga pirpir vargil; ma ra Luluai i ga nuk pa
ia, ma i ga valongore, ma di ga tumu ra buk
na kodakodop ta ra luaina matana, ure diat
dia ru ra Luluai, ma dia nuk pa ra iangina.
17 Ma ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ta
nam ra bung ba ina varkurai ina vatur vake
diat ba kaugu, kaugu ngatngat na tiniba iat;
ma ina mari diat da tika na tutana i mari
natuna, a tutana, ba i kudakudar pirana.
18 Ta nam ra bung avat a ga nukpuku, ma
avat a nunure ilam ra tena takodo ma ra
tena varpiam, nina i toratorom tai God ma
nina i piam ia.

4

A bung kai ra Luluai na pot

1 Tago ra bung i vut, i io da ra ubu, ma
diat par dia malamala luluai, ma diat par dia
pait ra varpiam, diat a da ra timul na kunai;
ma nam ra bung ba i vut na vadudukau diat,
ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma pa ta okor
i diat ma pa ta ingar i diat na tur valili. 2 Ma
ra keake na mangamangana takodo na vana
pangai pire diat dia ru ra iangigu, ma na
kap ra nilagar ta ra bebeana, ma avat a vana
rikai da ra umana nat na bulumakau kan ra
kuba i diat, ma avat a pipil da diat. 3 Ma avat
a rua taun ra umana tena varpiam, tago dia
da ra kabu ta ra vavai ra kau i vavat ta ra
bung ba ina varkurai tana, ra Luluai kai ra
lavur kor i biti.

4 Avat a nuk pa ra varkurai kai Moses
kaugu tultul, nina iau ga tul tar ia tana ta
ra ul a luana Koreb ure ra tarai Israel par,
a umana togotogo ma ra umana vartuluai.
5 Ea, ina tulue value Elia ra propet pire
vavat, ma namur ra ngala na bung kai ra
Luluai ma ra bung na bunurut na vut. 6 Ma
na vamaram tar ra bala i ra umana patuana
tadav ra umana natu i diat, ma ra bala i ra
umana bul tadav ra umana tama i diat, kan
ina vut ma ina kita ra gunan ma ra vinirua.

A BO NA VARVAI MATAIO I GA TUMU IA

Ra niluluk na vuna tarai kai Iesu Kristo
(Luk 3:23-38)

1 A buk ure ra tarai lualua kai Iesu Kristo,
natu i David, nina ba natu i Abaraam.
2 Abaraam i ga vangala Isak: Isak i ga van-
gala Iakob: Iakob i ga vangala Iuda, ma diat
bula dia barturana me; 3 Iuda i ga vangala
Pares ma Sara bula, na i dir Tamar; Pares i
ga vangala Esrom; Esrom i ga vangala Aram;
4 Aram i ga vangala Aminadab; Aminadab
i ga vangala Naason; Naason i ga vangala
Salmon; 5 Salmon i ga vangala Boas, nana
Rakab; ma Boas i ga vangala Obed, nana
Rut; Obed i ga vangala Iese; 6 ma Iese i ga
vangala David ra king.

David i ga vangala Solomon, dir nana
ma nam ra vavina dir ga taulai lua pa ma
Uria; 7 Solomon i ga vangala Rekoboam;
Rekoboam i ga vangala Abia; Abia i ga van-
gala Asa; 8 Asa i ga vangala Iosapat; Iosapat
i ga vangala Ioram; Ioram i ga vangala Usia;
9 Usia i ga vangala Iotam; Iotam i ga vangala
Akas; Akas i ga vangala Esekia; 10 Esekia i
ga vangala Manase; Manase i ga vangala
Amon; Amon i ga vangala Iosia; 11 Iosia i ga
vangala Iekonia, ma diat bula dia barturana
me, ta nam ra kilala di ga kinim vakari pa
diat i tana uro Babilon. 12 Ma namur ta ra
varkinim uro Babilon Iekonia i ga vangala
Salatiel; Salatiel i ga vangala Serubabel;
13 Serubabel i ga vangala Abiud; Abiud i
ga vangala Eliakim; Eliakim i ga vangala
Asor; 14 Asor i ga vangala Sadok; Sadok i
ga vangala Akim; Akim i ga vangala Eliud;
15 Eliud i ga vangala Eleasar; Eleasar i ga
vangala Matan; Matan i ga vangala Iakob;
16 Iakob i ga vangala Iosep ra tutana kai
Maria, nina i ga kava Iesu, di vatang ia ba
Kristo

17 Damana a lavur taun tarai papa tai
Abaraam tuk tar tai David a vinun ma a ivat
diat; ma papa tai David tuk ta ra varkinim
uro Babilon a vinun ma a ivat bula; ma papa
ta ra varkinim uro Babilon tuk tai Kristo a
vinun ma a ivat bula.

Maria i kava Iesu Kristo
(Luk 2:1-7)

18 Di ga kava Iesu dari: Ba Iosep i ga
vapopoe bat Maria, na i Iesu, ma pa dir
ki guvai boko, di nunure ba i kap bala ta
ra Takodo na Tulungen. 19 Ma Iosep, kana
tutana, a tena takodo, ma pa i mainge ba na
po vanavana, i nuk ia ba na vung ive vue.
20 Ba i nunuk boko ta go ra umana magit, tika
na angelo kai ra Luluai i tur kapet pa pirana
ta ra ririvon ma i biti: Iosep, natu i David,
koko una laingane go ra vavina upi kaum
taulai; tago nam i kap bala pa ia i vuna ta
ra Takodo na Tulungen. 21 Ma na kava boko
natuna, a tutana, ina una tar ra iangina ba
Iesu; tago na valaun ra taraina kan kadia
lavur varpiam. 22 Ma go parika i dari upi
na vardada ma ra tinata kai ra Luluai tai ra
propet, i ga biti:
23 "A inip na vavina na kap bala boko, ma na
kava natuna a tutana.
Ma da tar ra iangina ba Emanuel;" a kuku-
raina dari: God pire dat.
24 Ma Iosep i tut kan kana nidiop, ma i pait
nam ra angelo i ga ve tana, ma i ben pa kana
taulai pirana; 25 ma pa i la tana boko tuk ta
ra bung ba i kava ra bul tutana tana, ma i
tar ra iangina ba Iesu.

2

A umana vaira maro ra matana taur

1 Ba di ga kava Iesu aro Beteleem ta ra
gunan Iudaia ta nam ra kilala ba Erodes i
king tana, a umana tena kabinana maro ra
matana taur dia pot Ierusalem, 2 ma dia biti:
Akave nam ra bul di ga kava ba na king
boko kai ra Iudaia? Tago ave tar gire kana
tagul aro ra matana taur, ma go ave pot upi
avet a lotu tadav ia. 3 Ba Erodes, ra king, i
valongore dari, i purpuruan ra balana tana,
ma ra tarai par Ierusalem bula. 4 Ma i oro
varurue ra umana tena tinabar ngalangala,
ma ra lavur tena tutumu bula kai ra tarai,
ma i tir diat ba da kava Kristo ave? 5 Ma
dia biti tana ba: Aro Beteleem ta ra gunan
Iudaia; tago ra propet i ga tumu ia dari:
6 "U Beteleem a gunan Iudaia,
U muka pa u ikilik ta ra gunagunan kai ra
lavur luluai Iudaia,
Tago a Luluai na vana rikai tam,
Ma na balaure kaugu tarai Israel."
7 Ma Erodes i vartuluai ivai upi ra umana
tena kabinana, ma i matoto bulu pa, ba
vingaia ra tagul i ga vana rikai. 8 Ma i tulue
diat ura Beteleem dari: Avat a vana, avat

a matoto bulu pa ta ra kuramana; ma ba
ava tar tikan tadav ia, avat a ve mule iau,
upi iau bula ina vana, ma ina lotu tadav ia.
9 Ba dia tar valongore ra king dari, dia vana,
ma nam ra tagul dia ga gire aro ra matana
taur, i lualua ta diat, ma i ki tur ta nam ra
kuramana i va tana. 10 Ba dia gire mule ra
tagul, dia gugu na kaia tana. 11 Ma dia ruk na
pal, dia gire ra bul ma nana bula, a iangina
Maria, ma dia va timtibum, dia lotu tadav
ia, ma dia vaninare kadia vurvur magit, ma
dia tabar ia me, a goled, ma ra bulit i ang na
katkat, ma ra bira na davai bula. 12 Ma dia
ririvon ba God tigal bat diat, ba koko diat a
talil tadav Erodes; ma dia vana ta ra nga irai
ta kadia gunan.

Dital lop uro Aigipto

13 Ba dia tar vana, Iosep i ririvon ba tika na
angelo kai ra Luluai i tur kapet pa pirana,
i biti: Una tut, una agure nam dir nana,
amutal a lop ura Aigipto, amutal a ki abara
tuk ta ra bung ba ina ve u boko; tago Erodes
na tikan upi ra bul upi na doka. 14 Ma i tut, i
agure dir nana ta ra marum, ma dital vana
Aigipto; 15 ma dital ki abara tuk ta ra bung
Erodes i mat i tana, upi na vardada ma ra
tinata lua kai ra Luluai tai ra propet, dari:
"Iau tar oro pa natugu mara Aigipto."

Di doko ra umana bul

16 Ba Erodes i gire ba ra umana tena kabi-
nana dia tar piam ia, i kankan muka, ma i
vartuluai, ma dia doko ra umana bul tutana
par dia ki Beteleem, ma ta ra gunagunan
maravai bula, diat ba i tar a urua kadia
kilala, ma diat bula di ga kava vamur diat,
varogop ma ra kilala i ga matoto bulu pa
tana tai ra umana tena kabinana. 17 Damana
i ot nagam ra tinata i Ieremia ra propet i ga
tatike, dari:
18 "Aro Rama di valongore ra nilai tikai.
A kunukula, ma ra ngala na tinangi bula;
Rakel i tangtangie ra umana natuna,
Ma di mama vamaram ia, tago dia tar papa-
niai."

Dital talil maro Aigipto

19 Ba Erodes i tar mat, Iosep i ririvon aro
Aigipto, ba tika na angelo kai ra Luluai i tur
kapet pa pirana ma i biti: 20 Una tur, una
agure nam dir nana ta ra gunan Israel, tago
diat dia ga mainge upi diat a doko ra bul
dia tar mat. 21 Ma i tut, i agure dir nana,
ma dital vana ta ra gunan Israel. 22 Ba i
valongore ba Arkelao i tar kia tamana ma i
kure Iudaia, i burut ba na vana tana; ma God
i tigal ia ta ra ririvon, ma dital vana irai ta
ra gunan Galilaia, 23 ma dital vana ta ra pia
na pal a iangina Nasaret, ma dital ki ie upi
na vardada ma ra tinata lua kai ra umana
propet ba: "Da vatang ia ba ra te Nasaret."

3

Ioanes a Tena Baptaiso i varvarvai
(Mar 1:1-8; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Ta nam ra kilala Ioanes a Tena Baptaiso i
pot, ma i varvai ara ra bil Iudaia, i biti: 2 Avat
a nukpuku, tago i maravai ka ra varkurai
marama ra bala na bakut. 3 la go ba Iesaia
ra propet i ga varvai tana dari:
"A nilai tikai i oraoro ta ra bil ba:
Avat a mal are ra nga kai ra Luluai,
Avat a pait kodo kana lavur nga."
4 Ioanes i mal ma ra ivu na kamel, ma i vi
pit ma ra pal a bulumakau, ma i enen ra
kubau ma ra polo na livur mara ra pui. 5 Ma
ra tarai marama Ierusalem ma Iudaia par,
ma diat bula maro ra gunagunan maravai
Iordan, dia vana ba tadav ia; 6 ma i baptaiso
diat ta ra tava Iordan ba dia tata kapa ta
kadia lavur varpiam. 7 Ba i gire mangoro na
Parisaio ma mangoro na Sadukaio bula dia
pot upi kana baptaiso i tatike ta diat: Avat
a umana natu i ra vui, to ia i ga vaale avat
upi avat a lop kan ra kankan namur? 8 Avat
a vuai ra vuai vavat ba na topa ra nukpuku,
9 ma koko avat a nuk ia ta ra bala i vavat ba
avat a biti dari: Ave tamana ma Abaraam,
tago iau tatike ta vavat ba, God i pait valar
pa ia upi na vangala ra umana bul mur tai
Abaraam ta go ra umana vat. 10 Ma go muka
di tar vung ra pem pire ra lavur vuna davai,
ma ra davai par ba pa i vuai ra bo na vuaina,
da mut vue ma da vue tar ia ta ra iap. 11 A
dovotina iau baptaiso avat ma ra tava ka
ta ra nukpuku, ma nina ba na mur iau, pa
iau ko upi ina kap ra pal a kauna ka; nina
na baptaiso avat ma ra Takodo na Tulungen
ma ra iap; 12 ma i vatur kana vuavue vit, ma
na vagomgom muka kana vuvuvung na vit
ma na vung varurue ra vit ta kana pal na.
vuvuvung, ma na tuntun ra palina ta ra iap,
ba pa da pun ia muka.

Ioanes i baptaiso Iesu
(Mar 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Ma Iesu i vana marama Galilaia ta ra
Iordan tadav Ioanes upi Ioanes na bap-
taisoa. 14 Ma Ioanes i tigal bat ia, i biti: I
topa iau ba una baptaiso iau, ma dave go

u vana piragu? [15] Ma Iesu i biti tana: Una
nur vue gori, tago i topa dat ba dat a pait ot
pa ra lavur mangamangana takodo parika.
Ma i ga pait ia. [16] Ba di tar baptaiso Iesu
i tutua vuavuai kan ra tava ma ra bakut i
tapre tadav ia, ma i gire ra Tulungea i God i
vana ba da ra uka, ma i ki tana; [17] ma ra nilai
tikai marama ra bala na bakut i biti dari: Go
Natugu, a bul na vakak, nina iau gugu muka
tana.

4

Satan i valar Iesu
(Mar 1:12-13; Luk 4:1-13)

[1] Ma ra Tulungen i ga agure pa Iesu urama
ra bil upi Satan na valar ia. [2] Ba i tar vevel
a ivat na vinun na bung na keake ma ra
ivat na vinun na bung na marum bula, i
mulmulum nagam. [3] Ma ra tena vavagu i
tadav ia, ma i biti tana: Ba u natu i God,
una kure go ra umana vat upi diat a gem
uka. [4] Ma i biti tana: Di ga tumu ia ba: "A
tarai pa dia laun ta ra gem uka, dia laun ta
ra pakapakana tinata par i arikai ta ra ngie
i God." [5] Ma Satan i agure ta ra gomgom na
pia na pal, ma i vaki ia liu ta ra bur na pal
na vartabar ma i biti tana: [6] Ba u natu i God,
una pil ba; tago di ga tumu ia dari:
Na tul tar kana umana angelo upi diat a
balaure u,
Ma diat a puak vatur u ma ra lima i diat,
Kan una tuke ra kaum ta ra vat."
[7] Ma Iesu i biti tana: Di ga tumu ia dari
bula: "Koko una valar ra Luluai kaum God."
[8] Tikai mulai, Satan i agure ta ra luana ta
i manga tuluai urama, ma i ve tar ia ra
lavur kiki na varkurai ta ra gunagunan ra
pia tana ma kadia minamar bula, [9] ma i biti
tana: Nam parika ina tabar iu me, ona una
va timtibum ma una lotu tadav iau. [10] Ma
Iesu i biti tana: Satan, una vana ka, tago di
ga tumu ia dari: "Una lotu tadav ra Luluai
kaum God, ma una torom tana ka." [11] Ma
Satan i vana kan ia, ma ra umana angelo dia
pot pirana, ma dia torom maravut ia.

Iesu i tur pa kana papalum aro Galilaia
(Mar 1:14-15; Luk 4:14-15)

[12] Ba Iesu i valongore ba dia tar kinim
varuk Ioanes ta ra pal na banubat, i
vana mulai Galilaia; [13] ma i mareng mara
Nasaret urama Kapernaum, a gunan ra
valian livuan ta ra ura langun Sebulon ma
Naptali, ma i ki tana, [14] Upi na ot ra tinata
kai Iesaia ra propet dari:
[15] "A gunan Sebulon ma ra gunan Naptali
Ma maravai ra valian, ma ta ra papar a
Iordan maro iat,
Ma Galilaia bula kai ra umana Tematana,
[16] A tarai nina dia ga ki ta ra bobotoi, dia ga
gire ra ngala na kapa,
Ma ra kapa i ga vana rikai ta diat ta ra gunan
na minat, ma ta diat bula ta ra malur
na minat."
[17] Papa nam ra kilala Iesu i varvai tavuna, ma
i biti: Avat a nukpuku, tago ra varkurai ra
bala na bakut i maravai ka.

Iesu i oro pa ra ivat na tena vinoara
(Mar 1:16-20; Luk 5:1-11)

[18] Ba i vaval Galilaia i gire ra ura bar-
turana, Simon, a iangina bula Petero, ma
Andreas, dir turana, dir vung ra ubene na
ta, tago dir a ura tena vinoara. [19] Ma i biti ta
dir: Amur a mur iau, ma ina mal pa amur
upi amur a ura tena vinoara na tarai. [20] Ma
dir tut vuavuai kan ra ubene ma dir mur
ia. [21] Ba i vana pa mulai, ta ra ivu barturana
bula, Iakobo natu i Sebedaio, ma Ioanes,
dital ma Sebedaio tama i dir, dital ki ra mon,
dital uma ra ubene, ma i oro pa dir; [22] ma dir
tut vuavuai kan ra mon ma tama i dir, ma
dir mur ia.

Iesu i varvartovo, i varvai, ma i valagar ra tarai
(Luk 6:17-19)

[23] Ma Iesu i vana vurvurbit Galilaia parika
ma i varvartovo ta kadia umana pal na
lotu, ma i varveai ta ra bo na varvai ure ra
varkurai, ma i valagar ra tarai ta ra lavur
enana ngununguit ma ra lavur enana minait
bula. [24] Ma ra varvai ure i vana uraure Siria
parika; ma dia kap diat parika dia mait
tadav ia, diat ba ra lavur mangana minait
ma ra ngununguit i tup diat, ma diat ba ra
tabaran i ovai ta diat ma ra umana lunga,
ma ra umana kakak bula, ma i valaun diat
par. [25] Ma ra kor na tarai maro Galilaia ma
Dekapolis, ma Ierusalem, ma Iudaia ma ta
ra papar a Iordan dia mur ia.

5

Iesu i varvai arama ra luana

[1] Ba i gire ra kor na tarai, i tutua urama
ra luana, ma ba i ga ki ra pia, kana tarai na
vartovo dia tadav ia, [2] ma i varvarvai, i tovo
diat dari:

A dovot na varvadoan
(Luk 6:20-23)

3 Diat ba i luveana ra tulungea i diat, dia
ti doan, tago kadiat boko ra varkurai ra bala
na bakut.
4 Diat dia ki na niligur, dia ti doan, tago
da ga vamaram boko diat.
5 Diat ba i madu ra maukua i diat, dia
ti doan, tago kadiat boko ra rakarakan a
gunagunan.
6 Diat dia mulmulum ma dia mar bula upi
ra mangamangana takodo, dia ti doan, tago
diat a maur boko.
7 Diat dia varmari, dia ti doan, tago da ga
mari diat boko.
8 Diat ba i gomgom ra bala i diat, dia ti
doan, tago diat a gire boko God.
9 Diat dia papait ra malmal, dia ti doan,
tago da ga vatang diat ba ra umana natu i
God.
10 Diat di ga vakaina diat ta ra manga-
mangana takodo, dia ti doan, tago kadiat ra
varkurai ra bala na bakut.
11 Ba ra tarai dia vul i avat, ma dia vakaina
avat, ma dia vaongo pa avat ma ra lavur
mangamangana varpiam, ure ke iau, ava ti
doan. 12 Avat a gugu, ma avat a ga muka;
tago na ngala kavava vapuak arama ra bala
na bakut; tago damana bula di ga vakaina ra
umana propet dia ga laun lua ta vavat.

A solt ma ra kapa
(Mar 9:50; Luk 14:34-35)

13 Avat ra solt ure ra gunagunan parika;
ma ba ra mapak i ra solt i panie da vamapak
davatane mule? Pa i topa ga ta magit, da
vue ke, ma ra tarai diat a ruarua ia ka.
14 Avat ra kapa ure ra rakarakan a gunagu-
nan parika. Da ive davatane ra gunan ba i
ki ra ul a luana? 15 A tarai pa dia valiting ra
lamp upi da tuba ma ra valavalar na kon,
di vung ia ta kana tutur iat, ma i vakapa
are diat par ta ra pal. 16 Damana bula avat
a valiting kavava kapa ta ra mata i ra tarai,
upi diat a gire kavava lavur bo na papalum,
ma diat a pite pa Tama i vavat arama ra bala
na bakut.

A vartovo ure ra tinata na varkurai

17 Koko ava nuk ia ba iau ga vana rikai
upi ina vamutue ra tinata na varkurai ma
ra vartovo kai ra umana propet; pa iau ga
vana rikai, upi ina vamutue vue, iau ga vana
rikai ka, upi ina pait ot pa ia muka. 18 A
dovotina go iau tatike ta vavat: A bakut
ma ra rakarakan a gunagunan parika na ga
panie, ma pa na panie ta tika na matana
buk ik, ba ta vakilangina ik ika ta ra tinata
na varkurai, da pait ot pa ia parika. 19 Ba
ta tikai na piam tika na vartuluai ikilik, ma
na tovo ra tarai damana bula, da vatang ia
ba ra ikikilik muka ta ra varkurai ra bala
na bakut; ma nina ba na pait diat parika
ma na tovo tar diat ta ra tarai, ia da vatang
ia ba ra ngala ta ra varkurai ra bala na
bakut. 20 Tago iau tatike ta vavat: Ona
kavava mangamangana takodo pa i boina ta
nina kai ra lavur tena tutumu ma ra lavur
Parisaio, pa avat a olo muka ta ra varkurai
ra bala na bakut.

A vartovo ure ra kankan

21 Ava ga valongore ba di ga tatike amana
iat tadav ra tarai lualua ba: Koko da doko
ta tikai ma nina ba na doko ta tikai da
kure. 22 Ma go iau tatike ta vavat: Ba tikai
i kankanuane vakuku turana da kure bula;
ma ba tikai na vatang ia tai turana ba: U
a Lunga! da kure ta ra ngala na varkurai;
ma nina ba i biti dari: U a papaua na tena
varpiam! boina ba na burut ta ra tavul a iap.
23 Ba u vana ma kaum tinabar ta ra uguugu
na vartabar, ma u nuk pa ta magit tana ba
turam i takun iu me, 24 una nur vue kaum
tinabar ta ra uguugu na vartabar, ma una
vana upi amur a varmaram lua ma turam,
ma namur una lilikun ma una vartabar ma
kaum tinabar. 25 Amur a varmaram lulut na
nina i takun iu ona amur varait boko, kan
na tul tar iu ta ra tena varkurai, ma ra tena
varkurai na tul tar iu ta kana tultul upi na
vue varuk u ta ra pal na banubat. 26 A dovot
go iau tatike tam, ba pa una bali vapar boko
ra mani, pa una irop mulai.

A vartovo ure ra nipo

27 Ava ga valongore di ga tatike dari ba:
Koko u po; 28 ma go iau tatike ta vavat: Ba
tikai i gire ra vavina, ma ra balana i kaina
upi ia, i tar po me ta ra balana. 29 Ba ra kiau
na matam ta ra papar a lima tuna i varara
u, una luak vue, boina ba ta ik a ngungu
ka tam na virua, ma koko da vue vaba ra
kidoloina pakam ura geena.* 30 Ba ra limam
tuna i varara u, una poko kutu vue; tago
i boina ba ta ngungu ka tam na virua, ma
koko da vue vaba ra kidoloina pakam ura
geena.

* 5:29: Geena ia ra ngala na tavul a puputa, maravai Ierusalem, ma ra iap i ga ioaio vatikai tana. A tarai Iudaia dia ga valarue ra ruarua na tulungen me.

A vartovo ure ra kutu varbean
(Mat 19:9; Mar 10:11-12; Luk 16:18)

31 Di ga tatike bula: Ba tikai i vungue kana
vavina, na tul tar ra buk na pala varbean
tana; 32 ma go iau tatike ta vavat: Ona ra
vavina pa i ga po, ma kana tutana i vungue,
ia iat i vuna pi ra vavina na po, ma nina ba
na ben ra vavina di vue damana, i po bula
me.

A vartovo ure ra umana vavalima

33 Ava ga valongore bula ba di ga tatike
tai ra tarai lualua ba: Koko u vavalima
vavaongo, una pait ot pa ia ta ra Luluai
nam parika u vavalima tana. 34 Ma iau
tatike ta vavat ba: Koko muka ra vavalima;
koko avat a vatang ra bala na bakut tana,
tago a kiki kai God nam; 35 ma koko avat
a vatang ra rakarakan a gunagunan tana,
tago a ruarua na kauna nam; ma koko avat
a vatang Ierusalem tana, tago nam a pia
na pal kai ra ngala na King. 36 Ma koko
una vatang ra ulum tana, tago una pukue
davatane pa ta kopono pepe na ulum upi na
pua bar, ba upi na korong bar. 37 Boina ba
kavava tinata na dari ka: Maia, Maia, Pata,
Pata. Tago ona ra tinata i ngala ta go i vuna
ga ta ra tena kaina.

A vartovo ure ra balbali
(Luk 6:29-30)

38 Ava ga valongore bula ba di ga tatike
dari: Da bali ra kiau na mata i tikai ma ra
kiau na mata i ta ra tikai, ma da bali ra
palangie i tikai ma ra palangie i ta ra tikai.
39 Go iau tatike ta vavat dari: Koko ava bali
ra mangamangana varpiam; ba tikai i par
ra pagupagu na ngiem una pukue tar ra
pagupagu na ngiem tadav ia. 40 Ba tikai i
mainge pi na kap u ta ra varkurai upi kaum
kolot una tul tar kaum olovoi bula tana. 41 Ba
ta tikai i kure vovo pa u upi amur a varait
me tika na kilomita ma ngungu (tika na
mail), amur a varagur me ta utul a kilomita
(a ura mail). 42 Una tabar nam i lul u, ma
koko una lingan kan nam ba na kail iu.

A varmari tadav ra umana ebar
(Luk 6:27-28,32-36)

43 Ava ga valongore bula ba di ga tatike
dari: Una mari talaim ma una milmilikuane
kaum ebar; 44 ma go iau tatike ta vavat:
Avat a mari kavava umana ebar, [avat a tata
vadoane diat dia tata kakaina ure avat, avat
a pait ra boina pire diat dia milikuane avat,]
ma avat a araring ure diat dia vakaina avat
[ma dia vamalari avat]; 45 upi avat a umana
natu i Tama i vavat arama ra bala na bakut.
Tago i tul vaarike tar kana matana keake
tadav diat dia kaina ma tadav diat bula dia
takodo ma i tulue bula ra bata tadav diat
dia takodo ma tadav diat bula ba pa dia
ko. 46 Ona ava mari ka diat dia mari avat,
ava ra vapuak avat a vatur vake tana? A
umana tena balabalaure totokom dia pait ia
bula damana. 47 Ona ava oro varvagai ma ra
tara na tura i vavat ika, avat a boina dave
tana ta go diat? A umana Tematana dia
papait ia bula damana. 48 Boina ba avat a ko
kakit, varogop Tama i vavat arama ra bala
na bakut i ko kakit.

6

A vartovo ure ra vartabar

1 Avat a balabalaure avat kan avat a pait
kavava mangamangana takodo upi ra tarai
diat a gire; ba damana, pa kavava ta vapuak
tai Tama i vavat arama ra bala na bakut.
2 Ba u vartabar, koko da vu ra tavur lua
tam, da ra umana tena lotu vavaongo dia
papait ia ta ra lavur pal na lotu ma ra lavur
nga, upi ra tarai diat a pite pa diat. A dovot
go iau tatike ta vavat, ba nam uka kadia
vapuak. 3 Ba u vartabar, koko ra mairam na
nunure nam ra limam tuna i pait ia; 4 Upi
una vartabar ivai, ma Tamam i giragire ra
magit i tur ivai, na vapuak iu.

A vartovo ure ra niaring
(Luk 11:2-4)

5 Ba ava araring, koko ava da ra lavur tena
lotu vavaongo, tago dia mainge tuna ba diat
a tur ta ra lavur pal na lotu iat, ma ta ra
lavur nga varkuvakuvo, upi ra tarai diat a
gire diat. A dovot go iau tatike ta vavat, ba
nam uka kadia vapuak. 6 U, ba u araring, una
ruk ta ra pakana pal ara iat, ma una banu
bat ra matakilalat, ma una aring Tamam i
ki ivai, ma Tamam i giragire nam di pait
ive, na vapuak iu. 7 Ba ava araring, koko
ava vakuku ka tana, da ra umana Tematana,
tago dia nuk ia ba da valongore diat, ba dia
tatike ra lolovina tinata. 8 Koko ava vardada
ma diat, tago Tama i vavat ra bala na bakut
i nunure ra magit par i topa avat, ba pa ava
aring ia boko. 9 Avat a araring dari: Tama i
vevet arama ra bala na bakut, boina ba da ru
ra iangim. Boina ba na vut kaum varkurai.
10 Boina ba da toratorom tam ra pia, varogop
dia toratorom tam arama ra bala na bakut.
11 A bung gori una tabar i avet ma aveve

nian. [12] Una re vue kaveve nilala, varogop
ave tar re vue ka diat dia ga Iala pa ta vevet.
[13] Koko da ben avet ta ra varilam, una valaun
avet kan ra tena kaina. [Tago kaum muka
ra varkurai, ma ra dekdek, ma ra variru, pa
na mutu. Amen.] [14] Tago ba ava re vue ra
nirara kai ra tarai, Tama i vavat ra bala na
bakut bula na re vue kavavat. [15] Ba pa ava re
vue ra lavur nirara kai ra tarai, Tama i vavat
bula pa na re vue kavava lavur nirara.

A vartovo ure ra vinevel

[16] Go bula, ona ava vevel, koko i tanguvian
ra mata i vavat, da diat a umana tena lotu
vavaongo, dia vaenana pa ra mata i diat, upi
ra tarai diat a gire, ba dia vevel. A dovot
go iau tatike ta vavat, ba nam uka kadia
vapuak. [17] Ma u, ba u vevel, una ku ra ulum,
ma una puk ra matam, [18] upi koko ra tarai
diat a nunure ba u vevel, ia kaka Tamam
na nunure, nina i kiki ivai, ma Tamam i
giragire ra magit i tur ivai, na vapuak iu.

A tabarikik arama ra bala na bakut
(Luk 12:33-34)

[19] Koko avat a lu varurue ra tabarikik ati
ra pia, tago ra vui ikik ma ra kubur dir a
enen ia ka ma ra lavur tena nilong diat a
lolobong, ma diat a loalong ika tana; [20] avat
a lu varurue kavava tabarikik upi kavavat
arama ra bala na bakut; ra vui ikik ma ra
kubur pa dia enen ia ie, ma ra lavur tena
nilong pa dia lolobong ma loalong ie; [21] tago
a balam na kiki ta nam ra gunan kaum
vuvuvung i va tana.

A lamp ure ra paka i dat
(Luk 11:34-36)

[22] A kiau na mata i dat ia ra lamp ure ra
paka i dat; ba ra kiau na matam i dovot, a
pakam parika na buka ma ra kapa. [23] Ba ra
kiau na matam i kaina, a pakam parika na
buka ma ra bobotoi. Ba nam ra kapa i ki
tam, i bobotoi ka, a ngala muka ra bobotoi
nam.

God ma ra tabarikik
(Luk 16:13; 12:22-31)

[24] Pa ta na torom ta ra ivu luluai, na
milmilikuane tikai ta dir ma na mari ta ra
tikai, ba na torom tai tikai ma na piam ta
ra tikai ta dir. I dekdek upi avat a torom
tai God ma tai ra tabarikik bula. [25] Kari iau
tatike ta vavat dari: Koko ava ngarao ure
kavava nilaun, ba ava avat a en ia, ba ava
avat a mome; ma koko ava ngarao ure ra
paka i vavat, ba ava avat a mong me. A
nilaun vang pa i ngala ta ra nian? Ma pa i
ngala vang ra paka i vavat ta ra mal? [26] Avat
a gire ra lavur beo liuliu, pa dia vauma, pa
dia ingate vit, ma pa dia varurue ta magit
ta ra umana pal na vuvuvung, ma Tama i
vavat arama ra bala na bakut i tabar diat;
ma pa ava manga boina ta ni diat laka? [27] To
ia ta vavat, ba i manga nuknuk ure ma ra
ningarao na valolokon ik ika kana nilaun?
[28] Ma dave ava ngarao upi ra mal? Avat
a nuk pa ra lavur vaigoara ra pupui, dia
tavua dave? Pa dia papalum ma pa dia viri
mal; [29] ma iau tatike ta vavat, ba Solomon
ta kana minamar par pa i mong da tikai ta
diat. [30] Ba God i vamong ra vura ra pupui
dari, nina i tavua gori ma ningene di voto
ra ubu me, pa na vamong pa avat laka? I
ikilik muka kavava nurnur. [31] Koko avat a
ngarao dari: Ava dat a en ia, ba ava dat a
mome; ba ava muka dat a mong me? [32] Tago
a umana Tematana dia anan dari ure go
ra lavur magit: tago Tama i vavat arama
ra bala na bakut i nunure ba ava ko iba
upi go ra lavur magit. [33] Avat a anan lua
upi kana varkurai ma kana mangamangana
takodo bula, ma da tul tar bula go ra lavur
magit ta vavat. [34] Koko avat a ngarao ure
ningene, tago ningene na ngarao upi kana.
A ningarao ure ra kopono bung i topa ia iat.

7

A varvarkurai ure ra umana enana
(Luk 6:37-38,41-42)

[1] Koko avat a varvarkurai, kan da kure
avat. [2] A varkurai nam ava varkurai me, da
kure avat bula me; ma ra valavalar nam ava
valavalar me, da valavalar balbali ta vavat
me. [3] Dave u gire ra mumut ik ta ra kiau na
mata i turam, ma pa u nuk pa ra davai ta ta
ra kiau na matam iat? [4] Una tatike dave tai
turam ba: Ina tikir vue nam ra mumut ik ta
ra kiau na matam; ma nam boko ra davai ta
ta ra kiau na matam iat. [5] U a vaongo, una
tikir value vue nam ra davai ta ta ra kiau na
matam, upi una gigira bulu, ma namur una
ga tikir vue nam ra mumut ik ta ra kiau na
mata i turam.

[6] Koko avat a tabar ra umana pap ma ra
magit i gomgom, ma koko avat a vue tar
kavava kiau na kalagi ta ra umana boroi,
kan diat a ruarua ia ka ma ra kau i diat, ma
diat a pipit likun ma diat a karat avat.

Araring, tikatikan, pipidil
(Luk 11:9-13)

7 Avat a araring, ma da tabar avat; avat
a tikatikan, ma avat a na tadav ia; avat a
pipidil, ma da papa are avat; 8 tago diat
dia araring, da tabar vapar diat; ma nam i
tikatikan, na na tadav ia, ma nam i pipidil
da papa are. 9 To ia ta vavat ba natuna i
lul ra gem tana, na tabar ia ka ma ra vat?
10 Ba ona i lul ra en tana, na tabar ia ka ma
ra vui? 11 Ona avat, a kaina tarai, ava vala
tabar ra umana natu i vavat ma ra umana
bo na magit, a dovotina Tama i vavat arama
ra bala na bakut na manga tabar muka diat,
dia lul ia, ma ra umana bo na magit bula. 12 A
mangamangana par ava mainge ba ra tarai
diat a papait ia ta vavat, nam bula avat a
papait ia ta diat; go ra tinata na varkurai iat
ma ra vartovo kai ra umana propet.

A mataniolo i irivo
(Luk 13:24)

13 Avat a olo ta ra mataniolo i irivo, tago i
tababa ra mataniolo ma i tababa bula ra nga
i vana ta ra vinirua, ma mangoro diat dia
vanavana tana. 14 Ma i irivo ra mataniolo ma
i varvaim ra nga, nam i vana ta ra nilaun,
ma ra paupau ka diat dia tikan tadav ia.

A davai ma ra vuaina tana
(Luk 6:43-44)

15 Avat a balaure avat ta ra umana propet
vavaongo, dia mong ma ra ivuna sip ma ra
bala i diat i da ra umana leing na pap, a
umana tena varkarat. 16 Avat a gire ilam diat
ta ra vuai diat. Da git pa ra vuai na vain ta
ra kait laka? Ba ra lovo ta ra kada laka? 17 A
lavur bo na davai dia vuai ra bo na vuai diat,
ma ra lavur kaina davai dia vuai ra kaina
vuai diat. 18 I dekdek upi ra bo na davai na
vuai ra kaina vuaina, ma a kaina davai pa na
vuai ra bo na vuaina. 19 A davai par ba pa dia
vuai ra bo na vuai diat da mut vue diat, ma
da vaulung ra iap me. 20 Damana avat a gire
ilam diat ta ra vuai diat.

Pa iau tia nunure avat
(Luk 13:25-27)

21 Nam diat dia vatang iau ba: Luluai,
Luluai, pa diat a olo par ta ra varkurai
marama ra bala na bakut; ia kaka nina ba
i papait muka ra nuknuk i Tamagu arama
ra bala na bakut. 22 Mangoro diat a biti tagu
ta nam ra bung ba: Luluai, Luluai, dave, pa
ave ga varvai ma ra iangim laka? Ma pa
ave ga okole vue mangoro na tabaran ma ra
iangim laka? Ma pa ave ga pait mangoro na
dekdek na papalum ma ra iangim? 23 Ma ina
tatike ta diat ba: Pa iau tia nunure avat, avat
a vana kan iau, a umana tena varpiam avat.

A ura tena pait pal
(Luk 6:47-49)

24 Diat par dia valongore go kaugu lavur
tinata ma dia torom bula tana, dia varogop
ma ra tena kabinana, i ga page kana pal ta ra
ul a vat; 25 ma ra bata i bura, ma ra lovon i alir
tar tana, ma ra lavur ubar dia vuvu tadav ia
ma pa i tarip; tago i tur ta ra ul a vat. 26 Ma
diat par dia valongore go kaugu tinata, ma
pa dia torom tana, dia varogop ma ra lunga,
i ga page ke kana pal ta ra veo; 27 ma ra bata i
bura, ma ra lovon i alir tar tana, ma ra lavur
ubar dia vuvu tadav ia, ma i tarip, ma i ngala
muka kana tinarip.

A varkurai kai Iesu

28 Ba Iesu i tar tatike vapar go ra tinata, a
kor na tarai dia kaian ta kana vartovo; 29 tago
i tovo diat da tikai i vatur vake ra varkurai,
ma pa i varogop kadia umana tena tutumu.

8

Iesu i vagomgom pa ra vukavuka
(Mar 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Ba i ga tar vana ba marama ra luana, a
ngala na kor na tarai dia mur ia. 2 Ma tika
na vukavuka i vut, ma i va timtibum tadav
ia, ma i biti: Luluai, ba u mainge upi una
vagomgom iau, una pait ia ka. 3 Ma Iesu i
tulue ra limana ma i bili ia, ma i tatike: Iau
mainge, una gomgom uka. Ma ra vukavuka
i gomgom lulut. 4 Ma Iesu i tatike tana: Koko
una ve ta tikai tana, una vana, una ve pa iu
tai ra tena tinabar, ma una tul tar nam ra
tinabar Moses i ga vatang ia upi ra vakilang
ta diat.

Iesu i valagar pa ra tultul kai ra luluai na vinarubu
(Luk 7:1-10)

5 Ba i tar olo Kapernaum, tika na luluai na
vinarubu i tadav ia, ma i lul ia dari: 6 Luluai,
kaugu tultul i vava na pal, i mait ma ra
kekebau, i tup ia muka. 7 Iesu i tatike tana
ba: Ina vana, ma ina valagar ia. 8 A luluai
na vinarubu i biti tana: Luluai, pa iau ko
upi una ruk ta ra kubagu, una tatike ke ra
tinata, ma kaugu tultul na laun. 9 Tago iau a
tutana, di ga tul tar ra varkurai tagu ure ra
tarai na vinarubu, ma ona iau tatike tai ta
tikai: Una vana, i vana ka; ba tai ta ra tikai:
Una mai, i vut uka; ba tai kaugu tultul: Una
pait go, i pait ia ka. 10 Ba Iesu i valongore, i

kaian tana, ma i biti ta diat, dia mur ia: A
dovot go iau tatike ta vavat: Pa iau ga na
tadav ta ngala na nurnur dari pire ra tarai
Israel. 11 Ma iau tatike ta vavat, ba mangoro
diat a vut maro ra mata na taubar ma maro
ra mata na labur, ma diat a ki varurung ma
Abaraam ma Isak ma Iakob ta ra varkurai
arama ra bala na bakut; 12 ma da vue vaba
ra umana natu i ra varkurai iat ta ra ngala
na bobotoi: diat a tangtangi tana ma diat
a vangvangi ra palangie i diat. 13 Ma Iesu i
tatike tai ra luluai na vinarubu: Una vana,
da pait nam u tar nurnur upi ia. Ma kana
tultul i tar lagar ta nam ra pakana bung.

Iesu i valagar pa mangoro na minait
(Mar 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Ba Iesu i tar vut ta ra kuba i Petero
i gire nimu i Petero i mait, i vava ma ra
minait, i malamalapang. 15 Ma i bili ra
limana, ma i par ra malamalapang, ma i tur,
ma i kudakudar ta diat. 16 Ba i ravian dia
ben mangoro tadav ia ba ra umana tabaran
dia ovai ta diat; ma i okole vue ra umana
tabaran ma ra tinata ka, ma i valagar pa
diat par dia mait. 17 Upi na vardada ma nam
Iesaia ra propet i ga tatike value, dari: la iat
i ga kap kada lavur binilua, ma i ga puak pa
kada lavur minait.

Diat nina ba dia mainge pi diat a mur Iesu
(Luk 9:57-62)

18 Ba Iesu i gire ra ngala na kor na tarai dia
tur kikil ia, i ga ve kana tarai na vartovo upi
diat a vana tai ta ra papar. 19 Ma tika na tena
tutumu i vut, ma i tatike tana: Luluai, ina
murmur u ta ra gunagunan una vanavana
tana. 20 Ma Iesu i tatike tana: A lavur leing
na pap tikatikai kadia tung, ma ra lavur beo
liuliu tikatikai kadia po, ma Natu i ra tutana
pa ta kubana muka pi na vadiop ra uluna
tana. 21 Ma ta ra tikai ta diat kana tarai na
vartovo, i tatike tana: Luluai, una tul tar iau
ba ina vana ka boko, upi ina punang value
kapi tamagu. 22 Ma Iesu i biti tana: Una mur
iau, ma una nur vue ra lavur minat pi diat
iat, diat a punang ra livur minat i diat.

Iesu i tigal ra vuvu ma ra ta ma i malila muka
(Mar 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Ba i tar koa ta ra mon, kana tarai na
vartovo dia mur ia. 24 Ma ara ra ul a tava
kikil a vuvu ta i tut, ma ra bobol i kokoa
ta ra mon, i to na buka; ma Iesu i diop uka.
25 Ma dia tadav ia, ma dia vangun ia, dia biti:
Luluai, una valaun dat, tago da to na virua.
26 Ma i biti ta diat: Dave go ava burut? I
ikikilik kavava nurnur. Ma i tut: ma i tigal
ra vuvu ma ra ta, ma i malila muka. 27 Ma ra
tarai dia kaian tana, dia biti: A tutana ava
go, upi ra vuvu ma ra ta dir torom tana?

Iesu i vairop ra umana tabaran kan ra ivu tutana
(Mar 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Ba i tar pukai tai ta ra papar ta ra gunan
kai ra Gadarene dital varkuvo tana ma ra
ivu tutana ba ra umana tabaran dia ovai ta
dir, dir ga vana rikai ta ra umana babang na
minat, dir ngangal na kaia, pa ta na i vana
ta nam ra nga, ba na pakit dir. 29 Ma dir ga
oraoro dari: U Natu i God, datal a dave ma
u? U tar pot bar upi una vakadik amir ba pa
ta boko ra kilalana? 30 Ma ra ngala na kikil
na boroi dia iaian maravai. 31 Ma ra umana
tabaran dia lul ia dari: Ona una okole vue
avet, una tulue avet tar ta go ra kikil na
boroi. 32 Ma i biti ta diat: Avat a vana. Ma
dia irop, ma dia ovai tai ra umana boroi; ma
ra umana boroi parika dia lop ba ta ra odo
na tava kikil, ma dia virua par tana. 33 Ma
diat dia ga vague diat, dia lop ma dia olo
ta ra pia na pal, ma dia varvai ta ra lavur
magit parika i ga tadav nam dir ba ra umana
tabaran dia ga ovovai ta dir. 34 Ma ra tarai
par ta nam ra pia na pal, dia vana tadav ia,
dia totongo upi Iesu; ba dia gire, dia lul ia
ba na vana kan kadia langun.

9

Iesu i valagar pa ra kakak
(Mar 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 I koa mulai ta ra mon, ma i bolo me, ma
i vana ta kana gunan iat. 2 Ma dia kap tika
na kakak tadav ia ta ra vava. Ma Iesu i gire
kadia nurnur, ma i biti tai ra kakak: Natugu,
una gugu, di tar re vue kaum lavur varpiam.
3 Ma ta umana tena tutumu dia nuk ia ta ra
bala i diat dari: Go ra tutana i vul God. 4 Iesu
i nunure ra nuknuk i diat, ma i biti; Dave
go ava nuknuk ra kaina ta ra bala i vavat?
5 Nuve pa i dekdek, ba ina tatike: Di tar re
vue kaum lavur varpiam, ba dari: Una tut,
ma una vana? 6 Ma upi avat a nunure ba di
ga tul. tar Natu i ra tutana upi na rere vue
ra lavur varpiam ati ra pia (i tatike tai nina
i mait ma ra kakak): Una tut, ma una puak
kaum vava, ma una vana ra kubam. 7 Ma i
tut ma i vana ra kubana. 8 Ba ra kor dia gire,

dia burut, ma dia pite pa God, tago i tar tul
tar ra dekdek dari tai ra tarai.

Iesu i oro pa Mataio
(Mar 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Ba Iesu i vana kan nam ra gunan. i gire
tika na tutana a iangina Mataio, i kiki ta ra
pal na totokom, ma i biti tana: Una mur iau.
Ma i tut, i mur ia.
10 Ba i ki na pal ta ra nian, mangoro na
tena balabalaure totokom, ma mangoro na
tena varpiam dia vut, ma dia ki varurung
ma Iesu ma kana tarai na vartovo. 11 Ba ra
umana Parisaio dia gire, dia tir kana tarai
na vartovo ba: Dave kavava luluai dia ian
ma ra umana tena balabalaure totokom ma
ra umana tena varpiam? 12 Ba i valongore, i
biti: A tena valagar pa i topa diat dia laun
boina, i topa diat dia mait. 13 Avat a vana,
avat a vartovo upi ra kukurai go ra tinata:
Iau mainge ke ra varmari, pa iau mainge
ra tinabar. Tago pa iau vut upi ina oro pa
ra umana tena takodo, upi ra umana tena
varpiam iat.

A tinir ure ra vinevel
(Mar 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 A tarai na vartovo kai Ioanes dia vut
tadav ia, ma dia tir ia: Dave avet ma ra
umana Parisaio ave vala vevel, ma kaum
tarai na vartovo pata? 15 Ma Iesu i tatike ta
diat: A umana talai ra taulai kalama diat
a ki na niligur dave ba ra taulai kalama i
kiki boko pire diat? Tuka boko ba di tar tak
vue ra taulai kalama kan diat, diat a vevel
muka. 16 Pa ta tikai na ingit tar ra pakana
kalamana mal ta ra maulana mal, kan nam
i ingit bonot ia me na rada vakakaina muka.
17 Ma pa ta tikai na lolonge tar ta kalamana
vain ta ra umana maulana paura, kan diat a
tarada ma ra vain na talingir, ma ra paura
na tukum; da lolonge tar ra kalamana vain
ta ra kalamana paura, ma dir par dir a
boina.

A natu i Iairo ma ra vavina nina i ga bili ra ngu na mal kai Iesu
(Mar 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Ba i tatike dari ta diat, tika na tena
kukure pal na lotu i vut ma i lotu tadav ia,
ma i biti: Natugu, a vavina, i kabur mat ika,
boina ba una vana, una vung ra ura limam
tana, ma na laun mulai. 19 Iesu i tut, diat ma
kana tarai na vartovo, ma dia mur ia. 20 Ma
tika na vavina i ga mait ma ra gap a vinun
ma a ivu kilala, i vut mur ia, ma i bili ra ngu
i kana mal; 21 tago i nuk ia ra balana: Ba ina
bili ka kana mal, ina lagar tana. 22 Ma Iesu i
tur tapuku, ma i gire, ma i biti: Natugu, una
gugu, kaum nurnur i tar valaun u. Ma ra
vavina i oton ta nam ra pakana bung. 23 Ba
Iesu i pot ta ra kuba i ra tena kukure pal
na lotu, i gire ra tarai dia vuvu kaur, ma
dia ururung, 24 ma i tatike: Avat a tur ar,
tago ra vavina pa i mat, i diop uka; ma dia
nongone ke. 25 Ba di tar tul vairop vue ra kor,
i ruk tadav ia, ma i vatur ra limana; ma ra
vavina i tut. 26 Go i rararang tana ta nam ra
gunagunan par.

Iesu i vanana pa ra ura pula

27 Ba Iesu i vana kan nam ra gunan, a ura
pula dir mur ia, ma dir oraoro dari: U natu
i David, una mari amir. 28 Ba i tar ruk na pal,
a ura pula dir ruk mur ia ma Iesu i biti ta
dir: Ea, amur nurnur tagu ba ina pait go ba
pata? Dir biti tana: Maia, Luluai. 29 Ma i bili
ra kiau na mata i dir, ma i tatike: Da pait
ia ta mumur varogop ma kamumur nurnur.
30 Ma ra mata i dir i tapala. Ma Iesu i tigal
muka dir ba koko ta tikai na nunure. 31 Ma
dir ga vana, dir ga varvarvai ka tana, ma i
rarang ta nam ra gunagunan par.

Iesu i pala ra karamea i ra bombom

32 Ba dia irop, di ben tikai tadav ia, i
bombom ma ra tabaran i ovai tana. 33 Ma ba
i tar okole vue ra tabaran, nina ra bombom i
tata muka; ma ra kor na tarai dia kaian tana,
dia biti: I telek ba dia gire ra dari ati Israel.
34 A Parisaio dia tatike: I okole vue ra umana
tabaran ma ra dekdek i ra luluai kai ra lavur
tabaran.

Iesu i mari ra tarai

35 Ma Iesu i vana vurvurbit ta kadia gu-
nagunan, ma ta kadia lavur pia na pal, ma
i varvartovo ta kadia lavur pal na lotu, i
varvai ta ra bo na varvai ure ra varkurai,
ma i valagar ra lavur enana malapang, ma
ra lavur mangana minait 36 Ba i gire ra lavur
kor na tarai, i mari muka diat, tago i tangau
ra paka i diat, ma dia varbabaiai da ra
umana sip ba pa kadiat ta tena balabalaure.
37 Ma i tatike tai kana tarai na vartovo: A
dovotina, a matuka na magit ta ra uma
i tup ia, ma pa i manga ra umana tena
ongor tana. 38 Avat a lul ra Luluai na uma
ba na tulue ta umana tena ongor ta kana
nidodoko.

10

A vinun ma a ivut na apostolo kai Iesu
(Mar 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Ma i oro pa kana vinun ma a ivu tarai
na vartovo tadav ia, ma i tul tar ra varkurai
ta diat ure ra lavur dur na tabaran upi diat
a okokole vue diat, ma upi diat a valagar
ra lavur enana malapang, ma ra lavur man-
gana minait.
2 Go ra iang i ra vinun ma a ivu apostolo:
Simon i lua, a iangina bula Petero, ma
Andreas, dir turana; Iakobo natu i Sebedaio
ma Ioanes, dir turana; 3 Pilipo ma Batolo-
maio; Tomas ma Mataio, ra tena balabal-
aure totokom; Iakobo natu i Alpaio ma
Tadaio; 4 Simon ra Lup Vararak ma Iudas
Iskariot; nam ba na vagu tar Iesu.

Iesu i tulue ra vinun ma a ivut
(Mar 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 Go ra vinun ma a ivut Iesu i ga tulue diat,
ma i tovo diat dari: Koko avat a vana tai ta
nga kai ra umana Tematana, ma koko avat
a olo tai ta pia na pal kai ra Samaria, 6 avat a
vana tadav ra lavur sip dia rara kan ra kuba
i Israel. 7 Ba ava vanavana, avat a varvai
dari: A varkurai ra bala na bakut i maravai
ka. 8 Avat a valagar ra lavur minait, avat a
valaun ra umana minat, avat a vagomgom
ra lavur vukavuka, avat a okole vue ra lavur
tabaran; di ga tabar vakuku avat, ma avat
a vartabar vakuku. 9 Koko avat a kap ta
goled, ba ta silva, ba ta mani ikilik ta kavava
popopoi. 10 Koko ta rat ure kavava vinavana;
koko ta ivu olovoi, koko avat a kap ta pal a
kau, ma koko ta buka; i kat ba da vabongon
ra tena ongor ma ra ana. 11 Ba ava olo tai
ta pia na pal, ba tai ta gunan, avat a tikan
upi nina i ko, ma avat a ki pirana tuk ta ra
bung ba avat a vana kan nam ra gunan tana.
12 Ba ava ruk na pal, avat a vatatabai diat.
13 Ba nam ra pal i ko, avat a tul tar kavava
malmal tana, ba pata, avat a tak vue kan ia.
14 Ba tikai i okole vue avat ma pa i valongore
kavava tinata, ba avat a vana kan nam ra
pal ba kan nam ra gunan, avat a piar vue
ra tobon ta ra kau i vavat. 15 A dovot go iau
tatike ta vavat ba: Ra ura gunan Sodom ma
Gomora pa dir a manga kaina ta ra bung na
varkurai da nam ra pia na pal.

Ta umana mangana varmonong
(Mar 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 Go iau tulue avat da ra lavur sip pire ra
lavur leing na pap; boina ba avat a minana
da ra umana vui, ma avat a maram da ra
umana uka. 17 Avat a balaure avat ta ra
tarai, tago diat a kinim tar avat ta ra umana
kivung na varkurai, ma diat a virit avat ta
kadia umana pal na lotu; 18 maia, ma diat a
alal pa avat tadav ra umana ngala na luluai
ma tadav ra umana king ure iau, upi avat a
varvai pire diat ma tadav ra lavur Tematana
bula. 19 Ba dia tar kinim tar avat, koko avat
a ngarao ba avat a tata dave, ba ava avat a
tatike: tago ta nam ra bung da tovo avat ma
ra tinata nina avat a tatike. 20 Tago vakir
avat iat, avat a tata, a Tulungea i Tama i
vavat iat na tata ta vavat. 21 Tikai na tul tar
turana upi na virua, ma ra tutana na tul
tar natuna; ma ra umana bul diat a tut ure
tama i diat, ma na i diat, upi da doko vue
diat. 22 Ma ra tarai par diat a milmilikuane
avat ta ra iangigu, ma da valaun muka nam
i tur padikat tuk ta ra mutuaina. 23 Ba diat a
vakaina avat tai tika na pia na pal, avat a lop
tar tai ta ra tikai; tago a dovotina iau tatike
ta vavat, ba pa avat a ti vana boko ta ra lavur
pia na pal par Israel, ma Natu i ra tutana i
tar pot.
24 Pa ta tutana na vartovo i ngala tai nina
i tova, pa ta tultul i lualua ta kana luluai.
25 I topa ia ba ra tutana na vartovo dir a
vardada ma kana tena vartovo, ba ra tultul
dir a vardada ma kana luluai. Ba di tar
vatang tar Beelsebul* ta ra luluai na pal,
diat a manga vatang tar ia muka ta diat dia
ki ra kubana.

Una burutue God
(Luk 12:2-7)

26 Koko avat a burutue diat; tago a magit
par di tar tuba na tur kapa boko, ma nam
di tar ive, da vaarike boko. 27 Nina iau tar
varve avat i tana ta ra bobotoi, avat a tatike
ta ra kapa; ma nam di tar vamaianao tar
ia ta vavat, avat a varvai tana ta ra ulul
a pal. 28 Ma koko avat a burutue diat dia
dokodoko ra palapaka ka, ma dia mama
doko ra tulungen: Avat a burut tai nina i
dokodoko ra palapaka ma ra tulungen bula
ara geena. 29 Di ivivure a evevu levon upi
ra kopono toea kaka vang? Ma pa ta tikai i
bura ra pia, ba Tama i vavat pa i gire. 30 Di tar
luk vapar ra lavur pepe na ulu i vavat. 31 Io,
koko avat a burut, tago ava ti boina kakit ta
diat ra mangoro na levon.

* 10:25: Beelsebul, a kukuraina "A Luluai na ul a buta"; a Iudaia dia ga vaiang Satan me.

Nam i tata kapa ure Iesu ma nam i pue vue Iesu
(Luk 12:8-9)
32 Diat par dia kale pa iau ta ra mata i ra
tarai, iau bula ina kale pa diat ta ra mata i
Tamagu i ki ra bala na bakut. 33 Ma diat par
dia pue vue iau ta ra mata i ra tarai, iau bula
ina pue vue diat ta ra mata i Tamagu i ki ra
bala na bakut.

Vakir a kini na malmal ia kaka ra pakat
(Luk 12:51-53; 14:26-27)
34 Koko avat a nuk ia ba iau tar pot upi
ina vaki ra malmal ra pia, pa iau pot upi ina
vaki ra malmal, a pakat iat. 35 Iau tar pot
upi ina vabat vue ra tutana kan tamana, ma
ra vavina kan nana, ma ra ura vavina dir
enana, dir a varbaiai. 36 Diat dia ki ra kuba
i tikai, diat ika kana umana ebar. 37 Nam i
manga mari tamana ba nana tagu, pa i topa
iau; ma nam i manga mari natuna ba a bul
tutana ba a vavina tagu, pa i topa iau. 38 Nina
ba pa i puak pa kana bolo upi na mur iau
me, pa i topa iau. 39 Nina i mari vake kana
nilaun, na virua, ma nam i tar virua ure iau,
na laun.

A umana mangana vapuak
(Mar 9:41)
40 Nina i kapupi avat, i kapupi iau, ma
nina i kapupi iau, i kapupi bula nam i ga
tulue iau Uti. 41 Nina i kapupi ra propet,
tago ia ra propet, da vapuak ia da ra propet;
ma nina i kapupi ra tena takodo, tago ia ra
tena takodo, da vapuak ia da ra tena takodo.
42 Nina i vamomo tikai ta diat go ra umana
ikikilik ma ra kopono la na tava madoldol
tuna ka, tago ia ra bul vartovo, a dovotina
go iau tatike ta vavat, ba da vapuak ia muka.

11

Ta umana bul na vartovo kai Ioanes ra Tena Baptaiso
(Luk 7:18-35)
1 Ba Iesu i tar tatike vapar go kana lavur
vartuluai tai kana vinun ma a ivu bul na
vartovo, i vana kan nam ra gunan upi na
vartovo ma upi na varvai ta kadia lavur pia
na pal.
2 Ba Ioanes i kiki ta ra pal na banubat, i
valongore ure ra lavur papalum kai Iesu, ma
i tulue kana tarai na vartovo upi diat a tir ia
dari: 3 U nina laka ba na vut, ba kan avet a
nuknuk ung upi ta ra tikai boko? 4 Ma Iesu i
tatike ta diat: Avat a vana, avat a ve Ioanes
ra lavur magit ava valongore, ma ava gire
bula: 5 ba ra umana pula dia nana mulai,
a umana peu dia vanavana mamal mulai,
a umana vukavuka dia gomgom mulai, a
umana vaut dia valongor mulai, di valaun
ra umana minat ma di varve ra bo na varvai
tai ra lavur luveana. 6 Ma nina ba pa i
tutukai ure ta magit tagu, i ti doan muka.
7 Ma ba go diat dia vana, Iesu i biti tai ra
kor na tarai ure Ioanes, dari: Ava ga vana
uria ra pupui upi avat a gire ra ava? A vuvur
bar i malmaliara ta ra vuvu? 8 Ava ga vana
oai upi avat a gire ra ava? A tutana bar i
mong ma ra mal kumau? Diat dia mal ma
ra mal kumau dia kiki ta ra kubakuba i ra
umana king. 9 Ava ga vana oai upi ra ava?
Upi avat a gire ra propet? Maia; iau tatike
ta vavat, a ngala iat muka ta ra lavur propet.
10 Ia go di ga tutumu ure dari:
"Iau tulue kaugu tultul na lua tam,
Na mal are kaum nga na lua tam."
11 A dovot go iau tatike ta vavat: Ta diat par
ra vaden di ga kava diat pa ta i ngala tai
Ioanes a Tena Baptaiso; ma nina i ikilik ta ra
varkurai ra bala na bakut i ngala ta dir ma
Ioanes. 12 Papa ra kilala i Ioanes a Tena Bap-
taiso, a niongor i topa ra varkurai marama
ra bala na bakut, ma nina i ongaongor, na
vatur vake. 13 Tago a lavur propet ma ra
tinata na varkurai bula dia ga tata na propet
ma i tuk tai Ioanes. 14 Ma ona ava mainge
upi avat a kapupi ia, Elias muka go, nina di
biti ba na vut. 15 Nina ba ra talingana, boina
ba na valongor. 16 Ava bar ina valarue go ra
taun tarai me? Dia vardada ma ra umana
bul dia kiki ta ra umana tavul a bung ma dia
oraoro tadav ra umana talai diat dari: 17 Ave
tar vuvu ra dedede ma pa ava malagene
tana, ave tar kukula ma ra tinangi ma pa
ava tangtangi maravut. 18 Tago Ioanes pa i
ga pot ma ra nian ma ra nimomo, ma dia biti
ke ure ba: A tabaran i ovai tana. 19 Natu i ra
tutana i ga pot, ma i iaian ma i momamomo,
ma dia biti ke ure ba: Go ra tutana a lup
nian, ma ra lup mome vain bula ma ra talai
ra lavur tena balabalaure totokom ma ra
lavur tena varpiam bula. A kabinana i po
boabo ta ra lavur natuna.

A umana pia na pal nina pa ta tena nurnur ta diat
(Luk 10:13-15)
20 Ma i bor vatavuna ra lavur pia na pal
nam i tar pait kana mangoro na dekdek na
papalum ta diat, tago pa dia nukpuku. 21 Na
kaina tam Korasin, na kaina tam Betsaida

bula, tago gala ra lavur dekdek pa papalum
di ga pait ia ta mumur; gala di ga pait ia aro
Tiro ma Sidon, gala diat a ti nukpuku amana
iat, ma diat a tar ki bula ma ra mal na tabun
ma diat a tar vung ra kabu na iap. 22 A dovot
go iau tatike ta mumur ba: Ta ra bung na
varkurai pa na tup Tiro ma Sidon da amur.
23 Ma u bula Kapernaum, u malamala luluai
tuk ta ra bakut laka? Una irop ura ta ra
ruarua na tulungen tago ra lavur dekdek na
papalum di ga pait ia tam, gala di ga pait ia
Sodom, gala i tur boko gori. 24 A dovot go iau
tatike tam: Ta ra bung na varkurai pa na tup
Sodom da u.

Avat a mai tadav iau upi ra ningo
(Luk 10:21-22)

25 Ta nam ra bung Iesu i tatike: Iau pite
pa u Tama, a Luluai ra bala na bakut ma
ra pia bula, tago u tar ive ra lavur magit
go kan ra lavur tena kabinana, ma kan ra
lavur mototono bula, ma u vaarike ke diat
tai ra lavur kuramana. 26 Maia pa, Tama,
tago u ga manane muka damana. 27 Tamagu
i ga tul tar ra lavur magit par tagu; pa ta
i nunure Natuna, Tama ka; ma pa ta bula i
nunure Tama, Natuna ka ma nam bula ba
Natuna i ling na vaarike tar ia tana. 28 Avat
par, ava udauda ma ava kap ra mamat na
kinakap, avat a mai tadav iau, ma ina vango
avat. 29 Avat a puak pa kaugu kip, ma avat
a vartovo tagu; tago i madu ra balagu ma
i vovovon bula; ma ra tulungea i vavat na
ngo muka. 30 Tago kaugu kip i ki tatamie, ma
kaugu kinakap i papa.

12

Tika na tinir ure ra Bung Sabat
(Mar 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Ta nam ra kilala Iesu i vanavana alalu
ta ra umauma na kon ta ra Bung Sabat; ma
kana tarai na vartovo dia mulmulum ma dia
vura doko pa ta umana kon ma dia en ia.
2 Ba ra umana Parisaio dia gire, dia tatike
tana: Kaum tarai na vartovo dia pait ra
mangamangana pa i ko ta ra Bung Sabat.
3 Ma i tatike ta diat: Dave, pa ava ga luk boko
nam David i ga pait ia ba i mulmulum ma
diat bula dia varagur me? 4 Ba i ga ruk ta ra
pal kai God, ma i ga en ra gem na ginigira,
nina i tabu ba na en ia, ma i tabu bula ta
diat dia varait me, adiat ika ra umana tena
tinabar? 5 Ma pa ava ga luk ia bula ta ra
tinata na varkurai ba ra umana tena tinabar
ta ra Bungbung Sabat ta ra pal na vartabar
dia papalum taun ra Bung Sabat ma pa dia
kaina tana? 6 Go iau tatike ta vavat: Tikai
go kari i ngala ta dir ma ra pal na vartabar.
7 Gala ava tar nunure ra tinata dari: Iau
mainge ra varmari, ma vakir ra tinabar,
gala pa avat a takun diat pa dia kaina. 8 Tago
Natu i ra tutana ia ra luluai i ra Bung Sabat.

A tutana nina i li ra limana
(Mar 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Ma i vana kan diat ma i ruk ta kadia
pal na lotu; 10 ma tika na tutana tana i li ra
limana. Ma dia tir Iesu dari: I takodo ba da
valagar ta ra Bung Sabat ba pata? upi diat
a vartakun ure. 11 Ma i tatike ta diat: To ia
ta vavat ba kana ta kopono sip, ma i bura ta
ra tung ta ra Bung Sabat, ma pa na vatur ia
ma pa na puak vaarike pa mule? 12 A tutana
iat i boina ta go ra sip. Damana i takodo ba
da pait ra bo na mangamangana mutu ta ra
Bung Sabat. 13 Ma i biti tai ra tutana: Una
tulae ra limam. Ma i tulue kodoa, ma i tar
ung mulai da ta ra tikai. 14 A umana Parisaio
dia irop, ma dia tir vargiliane diat upi da
doko davatane?

A tultul nina ba God i ga pilak pa ia

15 Iesu i nunure, ma i vana kan nam ra
pal, ma mangoro dia mur ia ma i valagar
pa diat par, 16 ma i tigal diat, ba koko diat a
varvarveai tana, 17 upi na ot muka ra tinata
kai Iesaia ra propet, dari:
18 "Go kaugu tultul iau tar pilak pa ia;
Ia kaugu bul na vakak, a balagu i gugu tana;
Ina vaki ra Tulungeagu tana,
Ma na ve tar ra varkurai takodo tai ra lavur
Tematana.
19 Pa na vartoto, pa na kukula,
Ma pa ta na valongore ra nilaina ta ra lavur
nga.
20 Pa na pit ra vuvur i talikun,
Ma pa na pun ra vinau na lamp ba i mi boko,
Tuk ta nam ra kilala ba i ga tul vaarike ra
varkurai upi na vatur ra niongor.
21 A lavur Tematana diat a nurnur ta ra
iangina."

Iesu dir ma Beelsebul
(Mar 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Dia ben tikai tadav ia ba ra tabaran i
ovai tana, ma i pula, ma i bombom bula,
ma i valagar pa ia, ma ra bombom i tata
mulai, ma i nana bula. 23 Ma ra kor na
tarai dia kaian tana, ma dia titir ba: Go bar
natu i David? 24 Ba ra umana Parisaio dia
valongore, dia biti: Go ra tutana i okole vue

ra lavur tabaran ma ra dekdek tai Beelsebul,
a luluai kai ra lavur tabaran. [25] Ma i nunure
ra nuknuk i diat, ma i biti ta diat: A lavur
vuna gunan ba dia varubu vargil mulai ka,
diat a tamtavul uka, ma ra lavur pia na pal
ba ra lavur gunan dia varubu vargil mulai
ka, pa diat a tur tukum. [26] Ba Satan na okole
vue Satan, i varubu mulai ka me, ma kana
varkurai na tur dave? [27] Ba iau okole vue ra
umana tabaran ma ra dekdek i Beelsebul, a
umana natu i vavat dia okole vue diat ma
ra dekdek kai ia? Go diat dia kure avat.
[28] Ba iau okole vue ra umana tabaran ma
ra Tulungea i God, ava nunure tana ba ra
varkurai kai God i tar vut pire vavat. [29] Ta
tikai na ruk dave ta ra kuba i ra tena ongor,
ma na vakaina kana vurvur magit ona pa i
vi value? Ma ona i tar vi value, na vakaina
muka ra kubana. [30] Nam ba pa i maravut iau,
i tur bat ika iau, ma nam ba pa i varurue
maravut iau, i imimire vue kan iau. [31] Ma iau
tatike ta vavat: Da re vue ra lavur varpiam
par kai ra tarai, ma ra varvul bula; ma ra
varvul ure ra Takodo na Tulungen pa da
re vue muka. [32] Ba tikai na tatike ta kaina
tinata ure Natu i ra tutana, da re vue; ia
kaka ba tikai na tatike ta kaina tinata ure
ra Takodo na Tulungen, pa da re vue ta ra
nilaun ra pia, ma pa da re vue bula ta ra
nilaun namur.

A davai ma ra vuaina tana
(Luk 6:43-45)

[33] Ba avat a vaume ra bo na davai, ma
ra vuaina na boina bula; ba avat a vaume
ra kaina davai ma ra vuaina na kaina bula;
tago di vakilang ra davai ma ra vuaina.
[34] Avat a umana natu i ra umana vui, avat a
umana kaina, avat a tatike davatane ra bo
na tinata? Tago ra ngie i dat i tatike nam
ra bala i dat i buka me. [35] A bo na tutana i
kap vaarike ra bo na magit ta kana bo na
vuvuvung, ma ra kaina tutana i kap vaarike
ra kaina magit ta kana kaina vuvuvung.
[36] Ma go iau tatike ta vavat ba ra pakapakana
tinata vakuku par a tarai dia tatike, da
tir boko diat tana ta ra bung na varkurai.
[37] Tago kaum tinata iat na valangalanga u,
ba na takun ot pa u.

A nilul upi ra magit na padapada varvo
(Mar 8:11-12; Luk 11:29-32)

[38] Ta ra umana tena tutumu, ma ta ra
umana Parisaio dia tatike tana: Tena Var-
tovo, una pait ta vakilang upi avet a gire.
[39] Ma i tatike ta diat: A kaina taun tarai ma
ra tarai na vaongo, diat ika dia nuk upi ra
vakilang, ma pa da ve tar ta vakilang ta diat,
Iona ra propet, ia kaka ra vakilang; [40] Iona
i ga va a utul a bung na keake ma a utul a
bung na marum bula ta ra bala i ra en ta,
damana bula Natu i ra tutana na va a utul a
bung na keake ma a utul a bung na marum
ta ra bala na pia. [41] A tarai Nineve diat a tur
varurung ta ra varkurai ma go ra taun tarai
ma diat a kure vakaina, tago dia ga nukpuku
ta ra varvai kai Iona, ma tikai i ngala tai Iona
go kari. [42] A tadar na vavina maro ra matana
taubar na tur varurung ta ra varkurai ma
go ra taun tarai ma na kure vakaina, tago
i ga vut maro ra ngu na gunagunan iat upi
na valongore ra kabinana kai Solomon; ma
tika.i i ngala tai Solomon go kari.

Ra tabaran i talil
(Luk 11:24-26)

[43] A tabaran ba i tar irop tai tikai i vana-
vana ta ra gunagunan pa ta tava tana, i
tikan upi ta gunan ba na ngo tana, ma pa
ta; [44] ma i biti: Ina talil mulai tadav nina ra
kubagu iau ga mareng kan ia; ba i tar pot
i tana, i gire i langalanga, di ga arupe ma
di ga mar ia. [45] Ma i agure pa ra lavurua
na tabaran bula, dia manga kaina, ma dia
ruk par, ma dia ki tana; ma nam ra tutana i
manga kaina namur, ma lua pata. Damana
bula go ra kaina taun tarai.

Na i Iesu ma ra umana turana
(Mar 3:31-35; Luk 8:19-21)

[46] Ba i tatata boko dari tai ra kor na
tarai, nana ma ra umana turana dia pot, dia
turtur ra pia, dia nuk upi ia, upi diat a tata
me. [[47] Ma tikai i biti tana: Ea, nam ma ra
umana turam go dia turtur ra pia, dia nuk
up u, pi avat a tata.] [48] Ma i biti tai nina i tar
ve: la nagu? To ia ra umana turagu? [49] Ma i
tu tar kana tarai na vartovo ma i biti: Gire
go nagu ma ra umana turagu. [50] Tago diat
par dia murmur ra nuknuk i Tamagu arama
ra bala na bakut, diat a tara na turagu ma ra
tara na taigu ma nagu.

13

A tinata valavalar ure ra tena vinauma
(Mar 4:1-9; Luk 8:4-8)

[1] Ta nam ra bung Iesu i irop kan ra pal, ma
i ki ra valian. [2] Ma a ngala na kor na tarai
dia kor tadav ia, ma i koa ta ra mon, i ki
tana ma ra kor na tarai dia turtur ra valian.
[3] Ma i tatike mangoro na magit ta diat ma
ra vartovo valavalar dari: A tena vinauma

i vana oai upi na vauma, [4] ba i vauma, ta
umana pat na davai dia bura ra papar a nga,
ma ra umana beo dia pukai ki tana, ma dia
en vue; [5] ma ta ra umana dia bura ta ra pia
na vat, ma pa i manga kadia pia; ma dia gol
vuavuai, tago pa i manga ra pia tana; [6] ba ra
keake i tar vana rikai dia makuk, ma tago pa
ta okor i diat, dia maranga kakit. [7] Ma ta ra
umana bula dia bura livuan ta ra kait, ma
ra kait i tavua ma i arung bat diat. [8] Ma ta
ra umana bula dia bura ta ra bo na pia ma
dia vuai,. ta umana a marmar, ta ra umana
a laplaptikai na vinun, ma ta ra umana a
ututul a vinun. [9] Nina ba ra talingana, boina
ba na valavalongor.

Iesu i tata ma ra tinata valavalar pire ra tarai par
(Mar 4:10-12; Luk 8:9-10)

[10] Ma ra tarai na vartovo dia vana pirana
ma dia tir ia: Dave u varvai ta diat ma ra
tinata valavalar? [11] Ma i tatike bali diat dari:
Di ga tul tar avat upi avat a matoto pa ta
ra lavur mangamangana i tur ivai kai ra
varkurai ra bala na bakut, ma pa di tul tar
ia ta diat. [12] Tago da tabar nina i vuvuvung
upi na peal kana, ma nina ba pa i vuvuvung
da tak vue kana ikikilik kan ia. [13] la go
ra vuna iau varvarve go diat ma ra tinata
valavalar; tago dia nana ma pa dia gigira,
ma dia valavalongor ma pa dia valongore,
ma pa dia matoto bula. [14] Da pait ot pa ra
tinata lua kai Iesaia ra propet ta diat dari:
"Ba ava valavalongor, avat a valongore, ma
pa avat a matoto muka;
Ba ava nana, avat a gire, ma pa avat a gire
ilam ia muka;
[15] Tago ra bala i go ra tarai i tar tabonot,
Ma ra talinga i diat i papaua,
Ma dia tar vapula ra mata i diat;
Kan diat a gigira ilam ma ra mata i diat;
Ma diat a valongore ma ra talinga i diat,
Ma diat a matoto ma ra bala i diat,
Ma ina valagar pa diat."
[16] A mata i vavat i ti doan, tago i gigira ma ra
talinga i vavat bula tago i valavalongor. [17] A
dovot go iau tatike ta vavat ba mangoro na
propet, ma mangoro na tena takodo dia ga
mainge upi diat a gire go ra lavur magit ava
gire, ma pa dia ga gire, ma dia ga mainge
upi diat a valongore ra lavur tinata ava
valongore, ma pa dia ga valongore.

Iesu i tata kapa ure ra tinata valavalar ure ra tena vinauma
(Mar 4:13-20; Luk 8:11-15)

[18] Avat a valongore ra tinata valavalar ure
ra tena vinauma. [19] Ba ta tikai i valongore ra
tinata ure ra varkurai, ma pa i matoto tana,
a tena kaina i vut ma i ra vue nam di tar
vaume ta ra balana. Dari nam di ga vaume
ta ra papar a nga. [20] Nam di ga vaume ta
ra pia na vat, nina ba ta tikai i valongore
ra tinata, ma i nurnur ma ra gugu lulut i
tana; [21] ma pa i okor ta ra balana ma pa i
tur vatikai; ba ra kinadik ma ra milmilikuan
i vut ta ra tinata, i tutukai vuavuai tana.
[22] Ma nam di ga vaume livuan ta ra kait, nina
ba i valongore ra tinata, ma ra balaguan ra
pia, ma ra vaongo na tabarikik i kor vue ra
tinata, ma pa i vuai. [23] Ma go di ga vaume ta
ra bo na pia, nina ba i valongore ra tinata,
ma i matoto tana, ma i vuai ra vuaina;
ta umana a marmar, ma ta ra umana a
laplaptikai na vinun, ma ta ra umana bula
a ututul a vinun.

A tinata valavalar ure ra umana kaina davai

[24] Tikai bula ra tinata valavalar i ga tovo
diat me, dari: A varkurai marama ra bala na
bakut dir vardada ma ra tutana i ga vaume
kana pia ma ra bo na pat na kon; [25] ba ra
tarai dia diop, kana ebar i vut ma i vaume
ra kaina davai livuan ta ra bo na kon, ma
i vana mulai. [26] Ba i tar mapina ma i vuai,
di gire ilam ra kaina davai. [27] Ma ra umana
tultul kai nina kana ra uma, dia vut, ma dia
tatike tana: Luluai, pa u ga vaume laka ra bo
na kon ta kaum pia? Ma mave go ra kaina
davai? [28] I biti ta diat dari: A ebar i ga pait
go. Ma ra umana tultul dia tir ia: U mainge
laka ba avet a rubat vapar vue? [29] I biti: Pata,
kan avat a rubat varurue dir ra kaina davai
ma ra bo na kon. [30] Avat a nur vue ka boko
dir upi ra nidodoko; ta ra kilala na nidodoko
ina biti tai ra umana tena nidodoko: Avat a
varurue value ra kaina davai, avat a vin ia
upi da tun ia, ma avat a varurue ra kon tuna
ta kaugu pal na vuvuvung.

A tinata valavalar ure ra pat i ra mastad
(Mar 4:30-32; Luk 13:18-19)

[31] Tikai bula ra tinata valavalar i ga tovo
diat me dari: A varkurai marama ra bala na
bakut dir vardada ma ra pat i ra mastad,*
nina ba tika na tutana i ga.kap ia, ma i
vaume ta kana uma; [32] go i ikikilik ta ra lavur

* 13:31: A davai nina i manga ikilik ra patina, ia kaka a davaina iat i ngala.

pat i ra davai parika; ba i tavua, i ngala
ta ra lavur davai na vinauma par, ma ba i
tar matukana davai, a lavur beo liuliu dia
pukapukai tana ma dia rakan tana.

A tinata valavalar ure ra leven
(Luk 13:20-21)

33 Tikai bula ra tinata valavalar i ve diat
i tana, dari: A varkurai marama ra bala na
bakut, dir vardada ma ra leven nam ba ra
vavina i ga vatur ia, ma i poto ive ma ra utul
a valavalar na plaua, ma a ik boko i leven
parika.

Iesu i ga tatike ta ra tinata valavalar
(Mar 4:33-34)

34 Go ra lavur vartovo Iesu i ga tatike ta ra
tinata valavalar tadav ra kor na tarai; ma pa
i ga tatike mule ta magit, a tinata valavalar
parika; 35 upi na da ra tinata kai ra propet
dari:
"Ina tata ma ra tinata valavalar,
Ina tatike ra lavur magit i ga ki ivai papa
amana ba di ga vaki vatavuna ra
rakarakan a gunagunan parika."

Iesu i tata kapa ure ra tinata valavalar ure ra umana kaina davai

36 Ma i vana kan ra kor na tarai, ma i
ruk na pal, ma kana tarai na vartovo dia
ruk mur ia, ma dia tatike tana: Una pala
ia ta vevet ra tinata valavalar ure ra kaina
davai ta ra uma. 37 Ma i biti ta diat: Nina
ba i vaume ra kon tuna, Natu i ra tutana
nam: 38 a rakarakan a gunagunan parika
nam ra uma; a kon tuna, a lavur natu i ra
varkurai nam; ma ra kaina davai, a lavur
natu i ra tena kaina; 39 a ebar i ga vaume
diat, Satan nam; a kilala na nidodoko a
mutuai ra rakarakan a gunagunan nam; ma
ra umana tena nidodoko, a umana angelo
nam. 40 Da di varurue ra lavur kaina davai
upi da tun vue ta ra iap, damana bula ta ra
mutuai ra rakarakan a gunagunan. 41 Natu i
ra tutana na tulue kana umana angelo, ma
diat a varurue vue ra lavur magit ta kana
varkurai ba ra tarai dia tukatuke diat tana,
ma diat bula dia pait ra varpiam, 42 ma diat
a vue diat ta ra tung na iap; da tangtangi
ma da vangvangia ra palangia tana. 43 Ma ra
umana tena takodo diat a pupua muka da ra
matana keake ta ra varkurai kai Tama i diat.
Nina ba ra talingana, boina ba na valongor.

A tinata valavalar ure ra bo na magit di ga ive ra pia na uma

44 A varkurai marama ra bala na bakut dir
vardada ma ra bo na magit di ga ive ra pia
na uma; ma tika na tutana i ga na tadav ia,
ma i ive mule, ma i vana ma ra gugu, ma i
ivure kana tabarikik par, ma i kul pa nam ra
pia.

A tinata valavalar ure ra kiau na kalagi

45 A varkurai marama ra bala na bakut dir
vardada bula ma ra tutana, a tena kunukul, i
tikatikan upi ra umana bo na kiau na kalagi;
46 ba i tar tikan tadav tikai i ngatngat ra
mataina, i ivure kana tabarikik par, ma i kul
pa ia.

A tinata valavalar ure ra ubene

47 A varkurai marama ra bala na bakut dir
vardada bula ma ra ubene, di tar vung ia na
ta, ma i voare pa ra lavur mangamangana
en; 48 ba i tar buka, di al pupule ura ra valian,
ma dia ki ra veo; dia poe ra lavur boina ta
ra umana rat, ma ra lavur kaina dia vue.
49 Na damana bula ta ra mutuai ra rakarakan
a gunagunan, a lavur angelo diat a vut ma
diat a pilak vue ra lavur tena varpiam kan
ra lavur tena takodo, 50 ma diat a vue diat ta
ra tung na iap; diat a tangtangi ma diat a
vangvangia ra palangie i diat i tana.

Ta umana kalamana dovot na tinata ma ta umana maulana dovot na tinata

51 Dave, ava tar matote go ra lavur var-
tovo, ba pata? Ma dia tatike: Maia. 52 Ma
i tatike ta diat: A lavur tena tutumu dia
tar vartovo ta ra varkurai marama ra bala
na bakut, dia vardada ma ra tutana, kana
ra pal, ma i vairop ra lavur magit ta kana
vuvuvung, ta umana kalamana, ma ta ra
umana maulana.

Di ga okole vue Iesu aro Nasaret
(Mar 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Ba Iesu i tar tatike vapar go ra lavur
tinata valavalar, i vana kan nam ra pal. 54 Ma
i vana ta kana gunan, i tovo diat ta kadia pal
na lotu, ma dia kaian tana, dia biti: Go ra
tutana i kabinana mamave? Mamave bula
go ra lavur dekdek na papalum i papait ia?
55 Go laka natu i ra tena madaka ta ra davai?
Ma Maria bar ra iang i nana ma ra umana
turana, Iakobo ma Iosep, ma Simon, ma
Iudas laka? 56 Ma ra umana taina bula diat
par go kari pire dat. Mamave kana lavur
dari? 57 Ma dia tabunua tana. Ma Iesu i biti
ta diat: Di ruru ra propet, ia kaka ta kana
gunan ma ta ra kubana bula pata. 58 Ma pa
i pait ta mangoro na dekdek na papalum
abara, tago pa dia nurnur.

14

Ioanes ra Tena Baptaiso i mat
(Mar 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Ta nam ra kilala Erodes ra luluai i valon-
gore ra tinata ure Iesu, 2 ma i tatike tai kana
umana tultul: Go Ioanes ra Tena Baptaiso,
i tar laun mulai kan ra minat, ma damana
go ra lavur dekdek tana. 3 Tago Erodes i tar
kinim pa Ioanes ma i tar vi ia, ma i tar varuk
ia ta ra pal na banubat ure Erodia, a taulai
kai turana Pilipo. 4 Tago Ioanes i ga biti tana
ba: Pa i ko ba una ben ia. 5 Ba Erodes i ga
mainge na doko Ioanes, i burutue ra kor na
tarai, tago dia ga kapupi ia ba ia ra propet.
6 Ta ra bung ba di nuk uraure pa nam ra
bung di ga kava Erodes tana, a vavina, natu
i Erodia, i malagene pire diat, ma i vagugu
Erodes. 7 Ma i vatading ia ma ra vavalima
ba na tabar ia ma ra magit ba na vatang upi
ia. 8 Ma i tatike ra tinata nana i tovo value
me, dari: Una tul tar ra lor i Ioanes ra Tena
Baptaiso tagu ta ra la. 9 Ma ra king i tabun
ra balana tana; ma tago kana vavalima, ma
tago diat bula dia ki me ta ra nian, i kure
tar ia ka; 10 i vartuluai upi ia, ma di kutu ra
inoa i Ioanes ta ra pal na banubat. 11 Ma di
kap ra lorina ta ra la ma di tul tar ia tai ra
vavina, ma i kap ia tadav nana. 12 Ma kana
tarai na vartovo dia pot, ma dia puak pa ra
tomono ma dia punang ia, ma dia vana ma
dia ve Iesu.

Iesu i tabar ra ilima na arip na marmar na tarai ma ra gem
(Mar 6:30-44; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

13 Ba Iesu i valongore, i vana kan nam ra
gunan ta ra mon ta ra pakana pui irai, ma ba
ra kor na tarai dia valongore dia val mur ia
kan ra lavur pia na pal. 14 Ba i irop ma i gire
ra ngala na kor na tarai, i mari muka diat,
ma i valagar pa kadia lavur minait. 15 Ba i
tar talvivi kana tarai na vartovo dia tadav
ia, dia biti: Go a pui, ma i tar bolo ra pakana
bung, una tulue go ra kor upi diat a vana ta
ra gunagunan, diat a kukul adiat. 16 Iesu i
biti ta diat: Diat a vana upi ra ava? Avat a
tabar diat. 17 Ma dia biti tana: A ilima ka ra
gem ma ra ivut uka ra en ave vung ia. 18 Ma
i biti: Avat a kap ia tadav iau. 19 Ma i tulue ra
kor na tarai ba diat a ki ra vura, ma i vatur
ra ilima na gem ma ra ivu en, ma i tadarake
ra bakut, ma i lotu pa ure, ma i tabik tar ra
gem tai kana tarai na vartovo, ma dia tabar
ra kor na tarai me. 20 Dia tar ian par tana
ma dia tar maur, ma dia vangan vabuka ra
vinun ma ra ivu rat ma ra tagigina dia tar
ian valili ia. 21 A ilima na arip na marmar na
tarai dia ga ian ma ra vaden ma ra umana
bul bula.

Iesu i vana ra ul a tava kikil
(Mar 6:45-52; Ioa 6:15-21)

22 Ma i vovo lolole vue kana tarai na
vartovo ta ra mon upi diat a lua ura ta ra
papar, ma pi ia iat na tulue ra tarai. 23 Ba i tar
tulue ra kor na tarai i tutua urama ra luana
upi na araring irai papa; ba i tar talvivi i kiki
varkolono. 24 A mon i vanavana ara na ta
iat ma ra bobol i tup ia, ma ra vuvu i tur
maro lua. 25 Ta ra ivat na pakana varkia na
monamono ra marum Iesu i vana ra ul a
tava kikil tadav diat. 26 Ba ra tarai na vartovo
dia gire i vana ra ul a tava, dia purpuruan,
dia tatike: Go a ninana ka, ma dia kukula
ma ra bunurut. 27 Iesu i tatike lulut ta diat
dari: Avat a nurnur, iau kaka go, koko avat a
burut. 28 Petero i biti tana: Luluai, ba u nam,
una tul tar iau ba ina vana tadav u ta ra ul
a tava. 29 Ma i biti: Una mai. Petero i irop ta
ra mon ma i vana ra ul a tava upi na vana
tadav Iesu. 30 Ba i gire ra vuvu, i ururian,
ma ba i to na dudu, i oro dari: Luluai, una
valaun iau. 31 Iesu i tulue vuavue ra limana, i
vatur vake, ma i biti: I ikikilik kaum nurnur:
u ururian ta ra ava? 32 Ba dir koa ta ra mon,
a vuvu i par. 33 Ma diat dia ki ra mon, dia
lotu tadav ia, ma dia biti tana: A dovotina,
u Natu i God.

Iesu i valagar pa ra umana minait aro Genesaret
(Mar 6:53-56)

34 Dia pukai ta ra papar a tava kikil ta
ra gunan Genesaret. 35 Ba ra tarai ta nam
ra gunan dia gire ilam ia, dia vartuluai ta
ra lavur gunagunan vurvurbit upi ra lavur
minait, dia kap diat tadav ia; 36 ma dia lul ia
ba diat a bili kana ngu na mal; ma diat par
dia bili ia, dia lagar muka tana.

15

Ra vartovo kai ra umana patuana
(Mar 7:1-13)

1 Ta ra umana Parisaio ma ta ra umana
tena tutumu marama Ierusalem dia tadav
Iesu, ma.dia tatike dari: 2 Dave kaum tarai
na vartovo dia piam ra vartovo kai ra lavur
patuana? Tago ba dia ian, pa dia gi value
ra lima i diat. 3 Ma i biti ta diat: Dave avat
bula, ava piam ra vartuluai kai God upi avat
a mur kavava vartovo? 4 Tago God i ga biti

dari: Una ru tamam ma nam; go bula: Ba
ta tikai i tata kaina ure tamana ba nana, na
virua muka. [5] Ma avat, ava biti: Ba ta tikai
na tatike tai tamana ba nana dari: Nam ba
una vatur vake tagu, di tar tabar God me;
(ma damana pa i maravut tamana ma nana
me). [6] Pa i ru tamana. Ava tar pait vakuku
ra tinata kai God upi kavava vartovo. [7] Avat
a umana vaongo; a dovot Iesaia i ga tatike
value ure avat dari:
[8] "Go ra tarai dia ru iau ma ra ngie i diat,
Ma pa dia nuk pa iau ta ra bala i diat.
[9] Dia vole kadia lotu tagu,
Tago kadia vartovo dia vartovo me a tinata
ka kai ra tarai."

Ra umana mangana nina dia vakaina ta tikai
(Mar 7:14-23)

[10] Ma i oro pa ra tarai, ma i biti ta diat:
Avat a valongore ma avat a matoto. [11] Nam
di poe ta ra ngie i tikai pa i vakaina, nam iat
i irop ta ra ngiene, i vakaina. [12] A tarai na
vartovo dia tadav ia, ma dia biti: U nunure
laka ba ra umana Parisaio dia tabunu tam
ta go ra tinata? [13] I biti ta diat: Da rubat
vue boko ra davai par ba Tamagu arama ra
bala na bakut pa i ga vaume. [14] Avat a nur
vue diat; go a umana raprap dia pula; ma ba
ra pula i ben ra pula, dir par dir bura ta ra
tung. [15] Petero i biti tana: Una vateten avet
ta nam ra tinata valavalar. [16] Ma i biti: Avat
bula vang pa ava matoto boko? [17] Pa ava
nunure ba nam par di poe ta ra ngie i tikai, i
vana ta ra balana, ma i ba vue? [18] Ma ra lavur
tinata i vana rikai ta ra ngie i tikai i vuna ta
ra balana, ma nam muka i vakaina. [19] A lavur
kaina nuknuk, a lavur vardodoko, a lavur
nipo, a lavur ungaunga, a lavur nilong, a
lavur vaongo na varvai, ma ra lavur varvul;
[20] go diat dia vakaina ra tarai; ba dia ian ma
ra lima i diat ba pa di gi value, nam pa i
vakaina ra tarai.

Ra nurnur kai ra vavina
(Mar 7:24-30)

[21] Iesu i vana kan nam ra gunan ma i vana
ta ra gunagunan Tiro ma Sidon. [22] Ma tika na
vavina Kanaan maro ta nam ra langlangun,
i pot, ma i oraoro dari: Luluai, Natu i David,
una mari iau muka, natugu, a vavina, a
tabaran i ovai tana ma i vakaina tuna. [23] Ma
pa i vatang ta ik a tinata tana. Kana tarai
na vartovo dia tadav ia, dia lul ia dari: Una
pala vue tago i tangtangi murmur dat. [24] Ma
i biti ta diat: Di ga tulue iau uti tadav uka
ra lavur sip dia rara kan ra kuba i Israel. [25] A
vavina i tadav ia muka, ma i lotu tadav ia,
i biti: Luluai, una maravut iau. [26] Ma i biti
tana: Pa i ko ba da tabar ra umana pap ma ra
gem ai ra umana bul. [27] Ma i biti: A dovotina,
Luluai, go bula, a umana pap dia enen ra
lavur tagigina i burabura ta ra vuvuvung na
nian kai kadia luluai. [28] Ma Iesu i tatike tana:
la An, i ngala muka kaum nurnur, nam u
mainge, da pait ia tam. Ma natuna i oton
ta nam ra pakana bung.

Iesu i valagar pa ra kor na tarai

[29] Ma Iesu i vana kan nam ra gunan ma
i vana maravai ta ra tava Galilaia, i tutua
urama ra luana, ma i ki ra pia tana. [30] Ma
ra tarai dia koakor tadav ia ma ra lavur peu,
ma ra lavur pula, ma ra lavur bombom, ma
ra lavur kok, ma mangoro bula, ma dia vung
kapi diat pire ra kakene, ma i valagar pa
diat. [31] Ma ra kor dia kakaian tana, ba dia
gire ra lavur bombom dia tata, ma ra lavur
kok i takodo ra paka i diat, ma ra lavur peu
dia vana kodo, ma, ra lavur pula dia nana;
ma dia pite pa ra God kai ra Israel.

Iesu i tabar ra ivat na arip na marmar na tarai ma ra gem
(Mar 8:1-10)

[32] Ma Iesu i oro pa kana tarai na vartovo
tadav ia, ma i biti: Iau mari muka go ra
kor na tarai, tago dia tar ki pa ra utul a
bung piragu, ma pa dia en ta magit, ma
pa iau mainge ba ina tul vue diat ma ra
mulmulum, kan diat a matmat vanavana
nangananga. [33] A tarai na vartovo dia biti
tana: Go a pui ka, avet a vila pa ta mangoro
na gem ave upi avet a tabar vamaur pa go
ra kor na tarai me? [34] Iesu i tir diat: Aivia
ra gem ava vung ia? Dia biti: A lavurua
ka ma ra paupau en ik. [35] Ma i tulue ra kor
na tarai upi diat a ki ra pia; [36] ma i vatur ra
lavurua na gem ma ra umana en ma i pite
varpa tana, ma i tabik tar ia tai ra tarai na
vartovo, ma dia tabar ra tarai me. [37] Ma diat
par dia ian tana, ma dia maur; ma di vangan
vabuka ra lavurua na rat ma ra tagigina dia
ian valili ia. [38] Diat dia tar ian, a ivat na
arip na marmar na tarai, ma ra vaden ma
ra umana bul bula. [39] Ma i tulue ra kor na
tarai, ma i koa ta ra mon, ma i vana ta ra
langlangun Magadan.

16

A nilul upi ra magit na padapada varvo
(Mar 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 A Parisaio ma ra Sadukaio dia vut, dia
valavalar ia, dia ting pa ia ba na ve tar ta
vakilang ta diat marama ra bala na bakut.
2 I biti ta diat dari: Ba i ravian ava biti: Pa na
bata, tago ra bakut i rai. 3 Ma ba i malana
ava biti: Na bata gori, tago ra bakut i rai
ma namur i kukut bula. Ava tar matote ra
vakilang na bakut, ma pa ava gire ilam ra
lavur vakilang ta go ra kilakilala. 4 A kaina
taun tarai go, a tarai na vaongo, dia anan
upi ra vakilang ma pa o ve tar ta vakilang ta
diat, ia kaka ra vakilang i Iona. Dia varbaiai.
ma i vana kan nam ra gunan.

A leven kai ra umana Parisaio ma ra umana Sadukaio
(Mar 8:14-21)

5 A tarai na vartovo dia pukai ta ra papar
a tava ma dia ga valubane ra gem, pa dia
kap ta na. 6 Iesu i biti ta diat: Avat a nuk
pa ra leven kai ra lavur Parisaio ma ra lavur
Sadukaio bula, ma avat a burutue. 7 Ma dia
tatata irai tana, dia biti: Tago pa da ga kap
ta gem. 8 Iesu i nunure, ma i biti: I ikikilik
ika kavava nurnur, dave go ava tatata ivai
tago pa ava kap ta gem? 9 Pa ava nukure
boko? Pa ava kodop laka ra ilima na gem
ai ra ilima na arip na marmar na tarai, ma
aivia ra rat ava ga vangan vabuka pa ia
tana? 10 Ma ra lavurua na gem bula ai ra ivat
na arip na marmar, ma aivia ra rat ava ga
vangan vabuka pa ia tana? 11 Dave go pa ava
nuk pa ia, ba pa iau ga tatike nam ta vavat
ure ra gem? Avat a burutue ke ra leven kai
ra lavur Parisaio ma ra lavur Sadukaio bula.
12 Ma dia nunure muka ba pa i tigal diat ta ra
leven na gem, ta ra vartovo iat kai ra lavur
Parisaio ma ra lavur Sadukaio bula.

Petero i vavaarikai ure Iesu
(Mar 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Ba Iesu i ga tar pot ta ra gunagunan
Kaisaria Pilipo, i tir kana tarai na vartovo
dari: Ava ra tarai dia tatike ure Natu i
ra tutana, ba to ia? 14 Ma dia tatike: Ta
umana dia biti ba Ioanes ra Tena Baptaiso,
ta ra umana ba Elias, ta ra umana bula ba
Ieremia, ba kan ta tikai ta diat ra umana
propet. 15 I biti ta diat: Ma avat bula ava
biti ba iau to ia? 16 Simon Petero i biti: U
ra Kristo, Natu i ra God a launa. 17 Iesu i
biti tana: Simon, natu i Iona, u ti doan tago
pa u matoto pa dari tai ra tarai, tai Tamagu
iat i ki ra bala na bakut. 18 Ma iau bula iau
tatike tam ba: U Petero, ma ina page kaugu
ekelesia ta go ra ngala na vat; ma ra lavur
mataniolo ta ra ruarua na tulungen pa diat
a uvia pa ia. 19 Ina tul tar ra umana ki tam ai
ra varkurai ra bala na bakut; ma nam par ba
u vi ia ra pia, da vi ia bula arama ra bala na
bakut, ma nam par u pala ia ra pia, da pala
ia bula arama ra bala na bakut. 20 Ma i tigal
ra tarai na vartovo ba koko diat a ve ta tikai
ba ia ra Kristo.

Iesu i varvai ure ra varvakadik ma kana minat
(Mar 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

21 Papa ta nam ra bung Iesu i vaarike
vatavuna kana vinavana urama Ierusalem
tai kana tarai na vartovo, ma ba ra lavur
patuana, ma ra lavur tena tinabar ngalan-
gala ma ra lavur tena tutumu, diat a vakadik
ia ma ta mangoro na mangamangana, da
doka, ma na laun mulai ta ra vautuluna
bung. 22 Ma Petero i vatur ia ma i vura
pit ia dari: Luluai, koko muka go, koko
da pait go muka tam. 23 Ma i tur tapuku
ma i biti tai Petero: Una vana namur tagu
Satan, u a tukatukai piragu, pa u nuk pa
ra lavur mangamangana kai God, a lavur
mangamangana ka kai ra tarai. 24 Ma Iesu
i biti tai kana tarai na vartovo: Ba tikai
i mainge pi na murmur iau, na nuk vue
ia iat mulai, na puak kana bolo ma na
murmur iau me. 25 Tago ba tikai i vavaale
bat kana nilaun na virua, ma nina ba pa i
nuk pa kana nilaun ure iau, na laun muka.
26 Tago na topa tikai dave ona i kale pa ra
rakarakan a gunagunan parika ma i vole
vue ra tulungeana tana? Ba na kul kia ra
tulungeana ma ra ava? 27 Tago Natu i ra
tutana na vut ma ra minamar kai Tamana,
diat ma kana umana angelo, ma na bali ra
lavur papalum kai ra tarai par tikatikai. 28 A
dovotina go iau tatike ta vavat: Ta umana ta
vavat, ava tur ati gori, avat a gire boko Natu
i ra tutana ba na vut ta kana varkurai, ba pa
ava ti mat boko.

17

A ninana ta ra ul a luana
(Mar 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Ba i par laptikai na bung i ting pa Petero
ma Iakobo, ma Ioanes, dir turana, ma i
agure vaire dital urama ra luana i manga
tuluai, 2 ma i ria ra pakana ta ra mata i dital,

ma ra matana i pupua da ra matana keake,
ma kana lavur mal dia pua da ra kapa. [3] Ma
Moses ma Elias dir tur pa pire diat, ma dital
tata me. [4] Ma Petero i biti tai Iesu: Luluai,
boina muka go da ki ati, ona u mainge, ina
pait ra utul a pal na turturup ati, tikai pi
kaum, tikai pi kai Moses, ma tikai pi kai
Elias. [5] Ba i tatata boko, a bakut i kapa i
vamalur pa diat, ma ra nilai tikai tana i biti:
Go Natugu, a bul na vakak, iau ti gugu muka
tana, avat a valongore. [6] Ba ra utul a bul na
vartovo dital valongore, dital burut muka,
ma dital bura palar uro ra pia. [7] Iesu i vana
tadav dital, i bili dital ma i biti: Amutal
a tut, ma koko amutal a burut. [8] Ba dital
tadaraka, pa dital gire ta na, Iesu ka.

[9] Ba dia vanavana ba ta ra luana, Iesu i
tigal dital dari: Koko amutal a ve ta tikai
ta go ra magit amutal tar gire tuk tar ta ra
bung ba Natu i ra tutana i laun mulai kan
ra minat. [10] Ma kana a utul a bul na vartovo
dital tir ia dari: Ba damana, dave ra umana
tena tutumu dia tatike ba Elias na vana rikai
lua? [11] Ma i biti: A dovotina ba Elias na pot
ma na mal mule ra lavur magit par. [12] Ma iau
tatike ta vavat: Elias i ga tar pot ma pa dia
nunure ilam ia, dia pait nam ra magit i tana
dia mainge. [13] Ma ra utul a bul na vartovo
dital nunure nagam ba i tata ta dital ure
Ioanes ra Tena Baptaiso.

Iesu i vairop ra tabaran kan ra bul tutana
(Mar 9:14-29; Luk 9:37-43a)

[14] Ba dia tadav ra kor na tarai, tika na
tutana i tadav ia, ma i va timtibum, ma i biti:
[15] Luluai, una mari natugu, a tutana, tago
i matmat vakaian, ma i tup ia ra kinadik,
ma i vala bura ta ra iap ma ta ra tava bula.
[16] Iau ga ben ia tadav kaum tarai na vartovo
ma dia mama valagar pa ia. [17] Iesu i biti:
Avat ra taun tarai pa ava nurnur ma ava
ti gegagege! Aivia ra kilakilala ina ki pire
vavat? Aivia ra kilakilala ina ungung pa
avat? Avat a ben ia uti tadav iau. [18] Ma i
bor vue ra tabaran, ma i vana kan ia, ma
ra bul i oton ta nam iat ra pakana bung.
[19] A tarai na vartovo dia tadav Iesu irai, ma
dia tir ia: Ma dave avet, ave mama okole
vue? [20] Ma i biti ta diat: Tago i ikikilik kavava
nurnur; a dovot go iau tatike ta vavat: Ona
kavava nurnur i ngala da ra pat i ra mastad
ik, avat a tatike ta go ra luana: Una kakari
pa mamati uro; ma na kakari ka, ma pa ta
magit na dekdek ta vavat. [[21] la kaka, pa ta
magit a mangamangana dari na irop tana,
ta ra niaring ma ra vinevel ika.]

Iesu i varvai mulai ure kana minat
(Mar 9:30-32; Luk 9:43-45)

[22] Ba dia ki boko Galilaia, Iesu i biti ta diat:
Da tul tar boko Natu i ra tutana ta ra lima
i ra tarai, [23] diat a doka ma ta ra vautuluna
bung na laun mulai. Ma i tabun muka ra
bala i diat tana.

A totokom ure ra pal na vartabar

[24] Ba dia pot Kapernaum, diat dia varurue
ra totokom ure ra pal na vartabar, dia tadav
Petero ma dia tatike: Dave, kavava tena
vartovo i vue ra totokom ure ra pal na
vartabar ba pata? [25] Ma i biti: Maia. Ba i tar
ruk na pal Iesu i tata lua tana, i biti: Simon,
ava u nuk ia, a lavur king ra pia dia vatur
vake ra totokom ma ra vapuak tai ia, tai ra
lavur natu i diat, ba tai ra lavur vaira? [26] Ma
i biti: Tai ra lavur vaira. Iesu i biti tana:
Damana a lavur natu i diat dia langalanga.
[27] Ia kaka, kan dat a varara diat, una vana na
ta, una il ma nina ra en u il value pa ia, una
pagal ra ngiene, ma una na tadav ra mani
tana; una tak pa ia, ma una totokom me ure
dor parika.

18

To ia ra ngala ta diat?
(Mar 9:33-37; Luk 9:46-48)

[1] Ta nam iat ra pakana bung, a tarai na
vartovo dia tadav Iesu, dia tir ia: To ia
i ngala ta ra varkurai marama ra bala na
bakut? [2] Ma i oro pa ra bul ikilik tadav ia,
ma i vaki ia livuan ta diat, ma i biti: [3] A dovot
go iau tatike ta vavat: Gala pa ava nukpuku
upi avat a vardada ma ra umana bul ikilik,
gala pa avat a olo ta ra varkurai ra bala na
bakut. [4] Nina ba i vamadu pa ia mulai upi na
da go ra bul ikilik, ia ka i ngala ta ra varkurai
ra bala na bakut. [5] Ma nina ba na onge tika
na bul ikilik dari ta ra iangigu, i onge iau
bula, [6] ma nina i varara tikai ta diat a umana
ikikilik dari dia nurnur tagu, i topa ia ba da
kun tar ra vat na niudu ta ra inoana, ma da
vue vadudu ia ta ra marumien na ta. [7] Na
kaina ra rakarakan a gunagunan ta ra lavur
tukatukai; a lavur vuna dari dia poapot iat,
ma nina ra tutana dia pot i tana na kaina
tuna. [8] Ba tika na limam, ba tika na kakim i
varara u, una kutu pa ia, ma una vue; i boina
tam ona una ruk ta ra nilaun ba u tomo ba
u kakak, ma koko da vue u ma ra ura limam
par ba ra ura kakim par ta ra iap i birao

tukum. 9 Ba tika na kiau na matam i varara u
una luak pa ia, ma una vue; i boina ba u ruk
ta ra nilaun ma ta kopono kiau na matam
ma koko da vue u ma dir par ta ra tavul a
iap.

A tinata valavalar ure ra sip i ga rara
(Luk 15:3-7)

10 Koko ava milikuane tikai ta go ra umana
ikikilik, tago iau varvo avat, ba kadia umana
angelo dia giragire vatikene pa ra mata i
Tamagu arama ra bala na bakut. [11 Tago
Natu i ra tutana i tar vut upi na valaun diat
dia tar rara.] 12 Ava ava nuk ia? Ba tika na
tutana kana ra mar na sip, ma ra kopono
ko ta diat i rara, pa na vana laka kan ra
lavuvat na vinun ma lavuvat, ma na vana ra
lualuana, na tikatikan upi nam i rara? 13 Ba i
gire tadav mule, a dovot iau tatike ta vavat,
na lia kana gugu tana ta diat ra lavuvat na
vinun ma lavuvat pa dia ga rara. 14 Damana
bula, Tama i vavat arama ra bala na bakut,
pa i mainge ba ta kopono ko ta go ra umana
ikilik na virua.

Ona turam i rara

15 Ba turam i tar rara, una vana tadav ia,
ma una pit varkolona ure ona amur uka; ba
i valongore u, io, u tar mal pa turam. 16 Ba
pa i valongore u, una agure ta ra tikai ba ra
ivut tadav ia, upi ra lavur tinata na kapa ta
ra ngie i dir ba ra ngie i dital. 17 Ona pa i
valongore dir, una ve ra kivung tana; ona pa
i valongore ra kivung bula, boina ba na da ra
tematana ba ra tena balabalaure totokom
piram.

A vinivi ma ra papala

18 Nam par ava vi ia ra pia, da vi ia bula
arama ra bala na bakut, ma nam par ava
pala ia ra pia, da pala ia bula arama ra bala
na bakut. 19 Go bula iau.tatike ta vavat, ba
ta ivut ta vavat ra pia dir mulaot ure ta
mangana magit dir aring upi ia, Tamagu
arama ra bala na bakut na pait ia ta dir.
20 Ba ta ivut ba ta utul dital ki varurung ta
ra iangigu, iau kivung maravut dital.

A tinata valavalar ure ra tultul nina pa i nur vue ra dinau

21 Petero i tadav ia ma i biti: Luluai, aivia
ra pakana turagu na rara piragu ma ina nuk
vue? A lavurua bar? 22 Iesu i biti tana: Pa
iau tatike tam ba a lavurua ka; iau tatike
ba a lavurua na vinun na lamlavurua. 23 A
varkurai ra bala na bakut dir vardada ma
tika na king i tir kana umana tultul. 24 Ba
dia vura na vartir, di ben tikai tadav ia nina
i ga la pa ra vinun na arip na marmar na
talant.* 25 Ma tago pa kana ta magit pi na
bali ia me, kana luluai i kure ba da ivure, ma
kana taulai bula ma ra umana natuna, ma
kana magit par upi da bali ia me. 26 Nam ra
tultul i bura ra pia ma i va timtibum pirana,
ma i biti: Luluai, una ungung ka boko iau
ma ina bali ia parika tam. 27 Ma ra luluai kai
nam ra tultul i mari ia ma i pala vue, ma i
biti ba kana ka nam i ga la pa ia. 28 Ma nam
ra tultul i irop, ma i tadav tikai bula ra tultul
ba i ga la pa ra mar na denaria† tana, ma i
kinim pa ia ma i vatur ra kongkongina, ma i
biti: Una bali nam u ga kail pa ia tagu. 29 Ma
nam ra tultul i va timtibum, ma i lul ia dari:
Una ungung ka boko iau ma ina ga bali ia
tam. 30 Ma i ole, ma i vana ma i varuk ia ta ra
pal na banubat upi na bali vapar nam i ga la
pa ia. 31 Ba diat ta ra umana tultul bula dia
gire go di tar pait ia, i manga tabun ra bala i
diat i tana, ma dia vana, dia ve kadia luluai
ta nam parika di ga pait ia. 32 Kana luluai i
vartuluai upi ia, ma i biti tana: U a kaina
tultul, iau ga nur vue nam par u ga la pa ia
tagu, tago u ga lul iau; 33 ma dave pa u mari
nam ta ra tultul da iau ga mari u? 34 Ma kana
luluai i kankan, ma i tul tar ia tai ra umana
tena varvakadik tuk ta nam ra bung ba na
bali vapar nam i ga la pa ia. 35 Damana bula
Tamagu arama ra bala na bakut na pait ia ta
vavat ona avat par tikatikai pa ava nuk vue
ara iat ta ra bala i vavat a mangamangana
nirara par kai ra lavur tura i vavat.

19

Iesu i biti ba koko ta tikai na kutu varbean
(Mar 10:1-12)

1 Ma ba Iesu i tar tatike vapar go ra tinata,
i vana marama Galilaia, ma i vana ta ra
langun Iudaia ta ra papar a Iordan aro iat;
2 ma a ngala na kor na tarai dia mur ia: ma i
valagar pa diat abara.

3 Ma ta ra umana Parisaio dia tadav ia,
dia valavalar ia, dia tir ia dari: I takodo bar
ba ra tutana na vungue kana vavina ta ra
magit par? 4 I tatike bali diat dari: Dave,
pa ava ga luk ia boko dari, ba nam i ga vaki
dir, i ga vaki dir ta ra vunapaina iat dari, a

* 18:24: A talant. i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

† 18:28: A denaria ia ra vapuak kai tika na tena papalum ure ti ka na bung.

tutana ma ra vavina, [5] ma i ga tatike: Kari go
a tutana na vana kan tamana ma nana, ma
na ki tukum pire kana vavina, ma dir parika
dir tikai ka? [6] Pa dir a ivut mulai, dir tikai
ka. Nam dir ba God i vi guve dir. galiaka
ta tutana na varbaiane dir. [7] Dia biti tana:
Dave, Moses i ga kure ba da tumu ra buk
na pala varbean upi da vungue ra vavina?
[8] I biti ta diat: Moses i ga nur vue avat ba
avat a vungue kavava vaden, tago ra bala i
vavat i leo, ma papa amana ra vunapaina
pa di pait ia. [9] Iau biti ta vavat: Ona tikai i
vungue kana vavina ba pa i ga po, ma i ben
ta ra tikai, i po muka; ma nina i ben nam di
ga vungue damana, i po bula. [10] A tarai na
vartovo dia tatike tana: Ba dari ra varkurai
ure ra tutana ma kana vavina, pa i manga
topa ia ra varbean. [11] I biti ta diat: Nam ra
tinata pa i topa ra tarai par, i topa diat ika ba
di tar pilak tar ia ta diat. [12] Ta umana tarai pa
i topa diat ra varbean; ta umana di ga kava
diat damana papa ta ra bala i na i diat; ta
ra umana, a tarai di ga pait ia ta diat; ma ta
ra umana bula, diat iat dia ga pait ia ta diat
mulai upi ra varkurai ra bala na bakut. Nina
ba na kapupi valar pa ra magit dari, boina
ba na kapupi ia.

Iesu i vadoane ra umana bul ikilik
(Mar 10:13-16; Luk 18:15-17)

[13] Dia ben ra umana bul tadav ia upi na
vung ra ura limana ta diat ma na araring;
ma kana tarai na vartovo dia tigal diat.
[14] Iesu i biti: Avat a nur vue ra umana bul
ikilik upi diat a tadav iau, koko ava tigal
bat diat: tago ra varkurai ra bala na bakut
kadiat dia dari. [15] Ba i tar vung ra ura limana
ta diat, i vana kan nam ra gunan.

Ra uviana na tutana
(Mar 10:17-31; Luk 18:18-30)

[16] Io, tikai i tadav ia, i tatike: Tena Var-
tovo, ava bar ra bo na magit ina pait ia
upi kaugu ra nilaun ba pa na mutu? [17] Ma
i biti tana: Dave go u tir iau upi nam i
boina? A kopono ko i boina: ba u mainge
una olo ta ra nilaun, una torom ta ra lavur
vartuluai. [18] Ma i tir ia ba: Nuve? Iesu i
biti: Koko u vardodoko, Koko u po, Koko
u long, Koko u varvai vavaongo, [19] Una ru
tamam ma nam; ma: Una mari talaim da
u mari mule u. [20] A barmana i tatike tana:
Go parika iau ga toratorom tana; ava iau
iba boko upi ia? [21] Iesu i biti tana: Ba u
mainge upi una ko kakit, una vana, una
ivure kaum vurvur magit parika, ma una
tabar ra lavur luveana me, ma kaum boko
ra bo na vuvuvung arama ra bala na bakut;
ma una mai, una mur iau. [22] Ba ra barmana
i valongore go ra tinata, i tabun, tago i
manga muka kana tabarikik.

[23] Iesu i biti tai kana tarai na vartovo: A
dovot go iau tatike ta vavat, ba i papait na
dekdek muka upi ta tika na uviana na olo
ta ra varkurai ra bala na bakut. [24] Iau tatike
bula ta vavat: A niolo kai ra uviana ta ra
varkurai kai God i manga dekdek ta dir ma
ra nidolo kai ra kamel ta ra matana ingingit.
[25] Ba ra tarai na vartovo dia valongore, dia
kaian mat i tana, dia tatike: Ba damana,
ia da valaun ia? [26] Iesu i bobobe diat, ma i
biti: A tarai pa diat a pait valar pa ia. Ma
God i pait valar pa ra lavur magit parika.
[27] Petero i biti tana: Ave ga * vana kan ra
vurvur magit par, ma ave mur u; ava bar
boko kavevet? [28] Iesu i biti ta diat: A dovot
go iau tatike ta vavat: Ba di mal mule ra
lavur magit parika, ma Natu i ra tutana i
ki ta kana kiki na minamar, avat ava tar
murmur iau, avat a ki ta ra vinun ma ra
ivu kiki na king, ma avat a kure ra vinun
ma a ivu vuna tarai Israel. [29] Ma diat par,
tikatikai, dia ga tar vana kan ra umana pal,
ba ra umana tura i diat, ba ra umana tai
diat, ba ra umana tama i diat, ba ra umana
na i diat, ba ra umana natu i diat, ba ra
gunagunan, upi ra iangigu, da tabar diat ma
ra marmar tana, ma diat a kale pa ra nilaun
tukum bula. [30] Ma mangoro dia lua diat a
kabila murmur, ma diat dia murmur diat a
lua.

20

A umana tena papalum ta ra uma na vain

[1] A varkurai marama ra bala na bakut dir
varogop ma tika na tena kukure pal, i irop
amana ra kavunvun upi na ting pa ta umana
tena papalum ta kana uma na vain. [2] Ba
dia tar kubu ma ta umana tena papalum ba
tikatika na denaria ure tikatika na bung, i
tulue diat ta kana uma na vain. [3] Ma ta ra
lavuvat na pakana bung, i irop mulai, ma
i gire ta umana dia turtur vakuku ka ta ra
tavul a bung; [4] ma i tatike ta diat: Avat bula,
avat a vana ta kaugu uma na vain, ma ina
vapuak avat ma ra magit i topa ia. Ma dia
vana. [5] Damana bula i pait ia ta ra keke tur,
ma ta ra utul a pakana bung ta ra ravian
bula. [6] Ta ra ilima na pakana bung ta ra
ravian i irop mulai, ma i gire ta ra umana

dia turtur uka, ma i biti ta diat: Dave avat
go ra bung parika, ava turtur vakuku ka ati,
pa ta papalum? 7 Dia biti tana: Tago pa ta i
ting pa avet. Ma i biti ta diat: Avat a vana
bula ta kaugu uma na vain. 8 Ba i tar ravian,
a tena kukure pal, kana ra uma na vain, i
tatike ta kana tultul: Una oro pa ra lavur
tena papalum, una vapuak diat; una vapuak
value diat dia ga murmur, ma una vapuak
vamur diat dia ga lua. 9 Ba nina diat di ga
ting pa diat ta ra ilima na pakana bung, dia
pot, dia alube pa tikatika na denaria. 10 Ba
nina diat dia ga lua dia pot, dia nuk ia ba
diat a alube pa ta ngala; ma pata, diat bula
dia alube pa tikatikai ka ra denaria. 11 Ba
dia tar alube pa ia, dia tata na urur ure ra
tena kukure pal, dia biti: 12 Diat go dia tar
papalum a kopono ko ra pakana bung, u
tar vapuak diat da avet, ma i ga tup avet ra
mamat na papalum ma ra lapap bula. 13 Ma
i tatike tai tikai ta diat: Talaigu, vakir iau
vakaina u, pa dor ga kubu laka upi tika na
denaria? 14 Una vatur vake nam kaum, ma
una vana; iau iat iau nuk ia ba ina vapuak
diat dia ga pot mur da iu, u ga lua. 15 Pa i
ko laka ba ina kure kaugu da iau mainge?
U varngu vang tago iau pait ra varmari?
16 Damana diat dia ga murmur diat a lua, ma
diat dia ga lua diat a murmur.

Ra vautuluna tinata kai Iesu ure kana minat
(Mar 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Ba Iesu i vanavana boko Ierusalem, i
agure vaire pa kana a vinun ma a ivu bul na
vartovo, ma i tatike ta diat na nga dari: 18 Ea,
go da vana urama Ierusalem, ma da tul tar
Natu i ra tutana tai ra umana tena tinabar
ngalangala ma ra umana tena tutumu, ma
diat a kure upi na virua, 19 ma diat a tul tar
ia tai ra umana Tematana upi diat a kulume,
ma diat a virit ia, ma diat a ot ia ta ra bolo:
ma ta ra vautuluna bung na laun mulai.

A nilul kai tina i Ioanes ma Iakobo
(Mar 10:35-45)

20 Na i diat a umana natu i Sebedaio i
tadav ia ma ra ura natuna, i bura rururu
pirana ma i lul tika na magit i tana. 21 Ma
Iesu i biti tana: Ava u mainge? Ma i tatike
tana: Una kure ba go ra ura natugu, a ura
tutana, dir a ki ta kaum kiki na minamar,
tikai ta ra limam tuna, ma ta ra tikai ta
ra mairam. 22 Iesu i tatike bali ia dari: Pa
amutal nunure go amutal lul ia. Dave, na
tale amur vang upi amur a momo ta ra
la ba ina momo boko tana? Dir biti tana:
Maia, na tale amir. 23 I biti ta dir: A dovot,
amur a momo boko tana; ma ba amur a
ki ta ra limagu tuna, ma ta ra mairagu,
vakir kaugu upi ina tul tar ia, kadiat iat
Tamagu i ga vaninare upi diat. 24 Ba ra
vinun dia valongore, dia kankan ure ra ura
barturana. 25 Iesu i oro pa diat ma i biti:
Ava nunure ba ra umana tena varkurai kai
ra lavur Tematana dia papait na lululuai na
kaia ta diat; ma kadia umana ngalangala dia
kukure mat diat. 26 Koko avat a damana:
nina mainge upi na ngala ta vavat, nam
kavava tultul uka; 27 ma nina i mainge upi
na lualua ta vavat, kavava vilavilau ka; 28 da
Natu i ra tutana pa i ga vana rikai upi da
toratorom tana, upi ia iat na toratorom, ma
upi na tul tar kana nilaun upi ra varkul ure
ra mangoro.

Iesu i vanana pa ra ura pula
(Mar 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Ba dia irop marama Ieriko, a ngala
na kor na tarai dia mur ia. 30 Ma ra ivu
tutana dir pula dir ki ra papar a nga; ba dir
valongore ba Iesu i vana alalu, dir oraoro
dari: Luluai, natu i David, una mari amir.
31 Ma ra tarai dia tigal dir upi dir a ki mut
uka; ma dir manga oraoro ko, dari: Luluai,
natu i David, una mari amir. 32 Iesu i tur
pit, ma i oro pa dir, ma i tatike: Ava amur
mainge ba ina pait ia ta mumur? 33 Dir tatike
tana: Luluai, ba na tapala ra mata i mimir.
34 Iesu i mari dir, ma i bili ra mata i dir ma
dir nana vuavuai, ma dir mur ia.

21

Iesu i olo Ierusalem ma ra pite varpa
(Mar 11:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Ma ba dia maravai Ierusalem, ma dia tar
vut Betpage pire ra luana na Oliva, Iesu i
tulue ra ivu bul na vartovo, 2 i biti ta dir
dari: Amur a vana ta ra pia na pal na lua
ta mumur, ma amur a tadav uka tika na as
di tar veva, dir ma ra natina, amur a pala
pa dir, ma amur a ben dir tadav iau. 3 Ba ta
tikai i tir amur tana, amur a biti: A Luluai i
mainge dir: ma na tul tar ika dir. 4 Io, go di
tar pait ia upi na da ra tinata ra propet i ga
tatike ba:
5 "Avat a ve natu i Sion, a vavina:
Gire kaum king go i vana piram,
A tena madu i ki ra as,
Ma ra nat na as bula."

[6] A ura bul na vartovo dir vana, ma dir pait
ia da nam Iesu i ga ve dir; [7] dir ben pa ra as,
ma ra natina bula, ma dia pale kadia umana
mal tana, ma Iesu i ki tana. [8] Mangoro ta
ra kor na tarai dia pale kadia umana mal
na nga, ma ta ra umana dia mut ra turu ra
umana davai ma dia vuavue na nga. [9] Ma ra
kor na tarai dia lua tana, ma diat bula dia
mur ia, dia vura oraoro dari: Osana tadav
Natu i David, da pite pa go i vana rikai ma
ra iang i ra Luluai; Osana urama muka. [10] Ba
i tar olo Ierusalem, a tarai par ta nam ra pia
na pal dia vana varpilapila ma dia vartir ba:
To ia go? [11] Ma ra kor na tarai dia biti: Go
ra propet, Iesu marama Nasaret ta ra gunan
Galilaia.

Iesu i olo ra pal na vartabar
(Mar 11:15-19; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

[12] Ma Iesu i olo ra pal na vartabar kai God
ma i okole vue diat par dia ivura, ma diat
dia kukul ta ra pal na vartabar, ma i vue
pukue vue ra lavur vuvuvung kai ra lavur
tena piapie mani, ma ra umana kiki kadiat
dia ivure ra umana uka; [13] ma i biti ta diat:
Di ga tumu ia: Da vatang kaugu pal ba ra
pal na niaring, ma ava tar pukue upi na da
ra babang kai ra umana tena nilong. [14] Ma
ra umana pula ma ra umana buka dia tadav
ia ta ra pal na vartabar ma i valagar pa diat.
[15] Ba ra umana tena tinabar ngalangala, ma
ra umana tena tutumu dia gire go ra lavur
enana magit i pait ia, ma dia gire bula ra
umana bul dia oraoro ta ra pal na vartabar
dari: Osana tadav Natu i David, dia kankan,
[16] ma dia biti tana: U valongore vang go
kadia tinata? Iesu i biti ta diat: Maia, ma pa
ava ga luk ia dari vang: Ta ra ngie i ra umana
bul ma ra umana kuramana u tar mal ot pa
ra pite varpa? [17] Ma i vana kan diat, i irop
kan ra pia na pal, i vana uro Betania ma i va
ie.

Iesu i tata ure ra lovo
(Mar 11:12-14,20-24)

[18] Ta ra malana ba i talil ta ra pia na pal, i
mulmulum. [19] Ma i gire ra lovo ta ra papar
a nga, i tadav ia, ma pa ta vuaina tana, a
mapmapina ka; ma i tatike tana: Papa gori
ma tukum koko una vuai mulai. Ma nam
ra lovo i maranga vuavuai. [20] Ba ra tarai na
vartovo dia gire, dia kaian tana, ma dia tir
ia: A lovo i maranga lulut dave? [21] Iesu i tata
bali diat dari: A dovot go iau tatike ta vavat:
Ba ava nurnur uka, ma pa ava nuknuk lalar
mulai, pa avat a pait ika go di tar pait ia ta
ra lovo, ia kaka avat a tatike bula ta go ra
luana: Una tarubat, ma una bura ura na ta,
ma da pait ia ka. [22] Ma ra magit par ava lul
ia ta ra niaring ma ra nurnur, avat a vatur
vake muka.

Ra tinir ure ra varkurai kai Iesu
(Mar 11:27-33; Luk 20:1-8)

[23] Ba i tar olo ta ra pal na vartabar,
a umana tena tinabar ngalangala ma ra
umana patuana kai ra tarai dia tadav ia ba i
varvartovo, ma dia tir ia: U pait go ra lavur
magit ta ra varkurai ava? Ba to ia i ga tul tar
go ra varkurai tam? [24] Iesu i tatike bali diat,
dari: A kopono magit iau bula ina tir avat i
tana, ma ona ava bali iau, ina ve avat ta ra
varkurai iau papait go ra lavur magit i tana.
[25] Mamave ra baptaiso kai Ioanes? Marama
ra bala na bakut, ba tai ra tarai? Dia tata irai
dari: Ona dat a biti ba: Marama ra bala na
bakut, na tir dat: Ona damana, dave pa ava
ga nurnur tana? [26] Ona dat a biti ba: Tai ra
tarai, da burutue ra kor na tarai, tago diat
par dia kapupi Ioanes ba ia ra propet. [27] Ma
dia biti tai Iesu dari: Pa ave nunure. Ma
i biti ta diat: Iau bula pa ina ve avat ta ra
varkurai iau papait go ra lavur magit tana.

A tinata valavalar ure ra ura bul

[28] Ava ava nuk ia: Tika na tutana, a ivu
natuna, a ura tutana; ma i tadav tikai, ma
i biti: Natugu, una vana ma una papalum
gori ta ra uma. [29] Ma i tatike: Iau pa ina
vana; ma i nukpuku namur ma i vana. [30] Ma
i tadav ta ra tikai, ma i tatike damana bula
tana, ma ra bul i biti: Maia, tama, ina vana;
ma pata, pa i vana. [31] Nuve ta dir i murmur
ra nuknuk i tamana? Dia biti: A luaina. Iesu
i biti ta diat: A dovot go iau tatike a vavat,
ba ra umana tena balabalaure totokom ma
ra umana igoro na vavina, diat a olo lua ta
vavat ta ra varkurai kai God. [32] Tago Ioanes
i tadav avat ta ra nga na mangamangana
takodo, ma pa ava ga nurnur tana; a umana
tena balabalaure totokom ma ra umana
igoro na vavina dia ga nurnur tana, ma avat
ba ava tar gire, pa ava nukpuku bula namur
upi avat a nurnur tana.

A tinata valavalar ure ra umana tena papalum (a ra uma na vain)
(Mar 12:1-12; Luk 20:9-19)

[33] Avat a valongore tikai bula ra tinata
valavalar: Tika na tena kukure pal i ga
vaume ra uma na vain, ma i ga liplip bat ia,
ma i ga kal ra tung na vain tana, ma i ga pait

ra pal na minakila tana, ma i tul tar ia, tai
ta umana tarai na vinauma, ma i vana kan
nam ra gunan. 34 Ba i maravai ra e na vunuai,
i tulue kana umana tultul tadav ra tarai na
vinauma upi na kap ra vuaina. 35 A tarai na
vinauma dia vatur kana umana tultul, dia
kita tikai, dia doko ta ra tikai, ma ta ra tikai
bula dia tupar ia. 36 Ma i tulue mule ta ra
umana tultul, dia manga ta nina diat dia
lua, ma dia pait ia damana bula ta diat. 37 I
tul vamur vue natuna tadav diat, ma i biti:
Diat a ru natugu. 38 A tarai na vinauma, ba
dia gire natuna dia tata ivai pa dari: Go ra
bul mur tana, uti dat a doka, upi dat ika, dat
a tur kia la. 39 Ma dia vatur ia, dia al vaire pa
ia kan ra uma na vain, ma dia doka. 40 Ona
ra luluai, kana nam ra uma na vain, na pot,
ava na pait ia tai nam ra tarai na vinauma?
41 Dia tatike tana: Na ubu vamalari nam ra
kaina tarai, ma na tul tar ra uma na vain tai
ta ra enana tarai na vinauma nina diat ba
diat a tul tar tana ra vuaina ta kana e. 42 Iesu
i tatike ta diat: Pa ava ga luk ia boko ta ra
Buk Tabu dari:

"Nam ra vat ba ra umana tena pait pal dia
pilak vue,
Nam uka di tar pait ra ul a ngu na pal me;
Go tai ra Luluai, ma ra mata i dat i mana-
manane muka."

43 Go iau tatike ta vavat: Da tak vue ra
varkurai kai God kan avat ma da tul tar ia tai
ra tarai ba na vuai rikai ra vuaina. [44 Nina
i bura ta go ra vat na ti tagigi, ma nina ba
go na bura taun ia na taimirai da ra tobon,]
45 Ba ra umana tena tinabar ma ra umana
Parisaio dia valongore kana tinata valavalar
dia nunure ba i tatike ke ure diat. 46 Ma ba
dia mainge upi diat a kinim ia, dia burutue
ra tarai, tago dia kapupi ia ba ia ra propet.

22

A tinata valavalar ure ra lukara na varbean
(Luk 14:15-24)

1 Iesu i tur pa mule ra tinata valavalar, ma
i tatike ta diat: 2 A varkurai marama ra bala
na bakut dir vardada ma tika na king, i pait
ra lukara na varbean kai natuna, a tutana,
3 ma i tulue kana umana tultul upi diat a
agur pa diat di ga ting diat ta ra lukara na
varbean, ma dia ole ra vinavana. 4 I tulue
mule kana ta ra umana tultul dari: Avat a ve
diat di ga ting diat, ba iau tar mal ot pa ra
nian, iau tar doko kaugu umana bulumakau
ma ra umana monoina vavaguai, ma di tar
vaninare ra magit par, avat a mai tadav ra
lukara na varbean. 5 Ma dia nur vue ke,
dia vana ka, tikai tadav kana uma, ta ra
tikai tadav kana kunukul; 6 ma ta umana dia
kinim pa ra umana tultul, dia vakaina diat,
ma dia doko diat. 7 A king i kankan tana,
ma i tulue kana umana loko na tarai na
vinarubu dia ubu doko vue nam ra umana
tena vardodoko, ma dia tun vue kadia pia
na pal. 8 Namur i tatike tai kana umana
tultul: Di tar vaninare ra varbean ma diat
nam di ga ting pa diat pa dia ga ko. 9 Avat a
vana ta ra lavur nga varkuvo, ma diat par,
ava varkuvo ma diat, avat a ting pa diat uti
ta ra lukara na varbean. 10 Nam ra umana
tultul dia vana ta ra lavur nga, ma dia ben
varurue diat, a umana kaina ma ra umana
boina, ma ra lukara na varbean i kor ma ra
tarai. 11 Ba ra king i ruk upi na gire ra tarai,
i na tadav tika na tutana pa kana ta mal na
varbean; 12 ma i biti tana: Talaigu, dave u ga
ruk uti ba pa kaum ta mal na varbean? Ma
i ki mut uka. 13 A king i biti tai ra umana
tultul: Avat a vi ra ura limana ma ra ura
kakene, ma avat a vue vaba ia ta ra ngala
na bobotoi: nam di tangtangi tana ma di
vangvangia ra palangia tana. 14 Tago di ting
pa mangoro ma di pilak pa ra paupau ka.

A tinir ure ra totokom
(Mar 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 A umana Parisaio dia vana irai ma dia
varpit pa upi diat a vagu pa ia ta kana
tinata. 16 Ma dia tulue kadia ta ra umana
tarai na vartovo tadav ia ma ra umana talai
Erodes ma dia biti tana: Tena vartovo, ave
nunure ba u a dovot; ma kaum vartovo ta
ra mangamangana kai God i dovot bula, ma
pa u nuk pa ta tikai, tago a tarai dia varogop
par piram. 17 Una ve avet, ava u nuk ia? I
takodo ba da tul tar ra totokom tai ra Kaisar
ba pata? 18 Iesu i nunure ra bala i diat i kaina,
ma i biti: Avat a umana vaongo, dave ava
valar iau? 19 Avat a ve tar ra pakana mani na
totokom tagu. Ma dia kap tika na denaria
tadav ia. 20 I tir diat: A malalar i to ia tana,
ma kai ia bula ra tutumu tana? 21 Dia biti ba:
Kai ra Kaisar. Ma i biti ta diat: Avat a tul
tar tai ra Kaisar ra lavur magit kai ra Kaisar
ma avat a tul tar tai God bula ra magit par
kai God. 22 Ba dia valongore nam dia kakaian
tana, ma dia vana ka kan ia.

A tinir ure ra tinut mulai kan ra minat
(Mar 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Ta nam ra bung ta umana Sadukaio,
diat dia pue ra nilaun mulai, dia tadav ia,

dia tir ia, dari: [24] Tena Vartovo, Moses i
ga tatike: Ba ra tutana i mat, ma pa ta
natuna, turana na ben kana vavina, ma na
vangala ta umana bul upi kai turana nina
i ga mat. [25] A lavurua na barturana dia ga
ki pire vevet; a luaina i taulai, ma i mat,
ma tago pa ta natuna, turana, a vaivutuna,
i ben pa kana taulai; [26] ma damana bula ra
vautuluna, ma i tuk ta ra valavuruana. [27] Ma
ra vavina i mat mur ta diat par. [28] Ta ra
nilaun mulai, kai ia ta diat ra lavurua nam
ra vavina? Tago diat par dia ga taulai me.
[29] Iesu i biti ta diat: Ava rara, tago pa ava
nunure ra Buk Tabu ma ra dekdek i God
bula. [30] Ta ra nilaun mulai pa dia taulai, ma
pa dia tulatulai ta ra tinaulai, dia vardada ka
ma ra lavur angelo arama ra bala na bakut.
[31] Ma pa ava ga luk vang boko nam God i ga
tatike ta vavat ure ra nilaun mulai kai ra
lavur minat, dari: [32] Iau ra God kai Abaraam,
ma ra God kai Isak, ma ra God kai Iakob?
God vakir a God kai ra lavur minat, kai ra
lavur launa iat. [33] Ba ra kor na tarai dia
valongore go, dia manane kana vartovo.

A ngala na vartuluai
(Mar 12:28-34; Luk 10:25-28)

[34] Ba ra umana Parisaio dia valongore ba
i tar tata vamut ra umana Sadukaio, dia
kor varurung. [35] Ma tikai ta diat, a tena
kabinana ta ra varkurai, i valar ia ma ra
tinir dari: [36] Tena Vartovo, nuve i ngala ta
ra lavur vartuluai ta ra tinata na varkurai?
[37] Ma i biti tana: Una mari ra Luluai kaum
God ma ra balam parika, ma ra tulungeam
parika, ma ra nuknukim parika. [38] Go ia ra
ngala, ma go ia ra luaina vartuluai. [39] Ma go
tikai bula dir vardada me: Una mari talaim
da u mari mule u. [40] A tinata na varkurai par
ma ra lavur vartovo kai ra umana propet i
vuna ta go ra ivu vartuluai.

A tinir ure Kristo
(Mar 12:35-37; Luk 20:41-44)

[41] Io, ba ra lavur Parisaio dia ki varurung
dari, Iesu i tir diat: [42] Ava ava nuk ia ure ra
Kristo? Ba natu ia? Dia tatike tana: Natu
i David. [43] I biti ta diat: Ba damana, dave
David i vatang ia ta ra Tulungen ba Luluai?
Tago i biti:
[44] "A Luluai i tatike tai kaugu Luluai,
Una ki ta ra limagu tuna,
Tuk ta nam ra bung ba ina vung vaba kaum
lavur ebar ta ra vavai na kakim."
[45] Ona David i vatang ia Luluai, dir tamana
dave? [46] Ma pa ta i nunure ta pakana tinata
ba na bali ia me: ma papa ta nam ra bung,
pa ta i tadav ia mulai ma ra tinir.

23

Iesu i takun ra umana Parisaio ma ra umana tena tutumu
(Mar 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

[1] Iesu i tatike tadav ra kor na tarai ma
tadav kana tarai na vartovo bula, dari: [2] A
lavur tena tutumu ma ra lavur Parisaio dia
ki ta ra kiki kai Moses; [3] a magit par dia
tulue avat i tana, avat a pait ia, ma avat a
torom tana; ma koko avat a murmur kadia
mangamangana tago dia tatike ke ma pa dia
pait ia. [4] Dia vi ra lavur kinakap dia mamat
ma i tup diat dia kakap, ma dia puak tar ia
ta ra ul a vara i ra tarai, ma diat pa diat a
maravut ma ta kopono kaka na lima i diat
ika. [5] Kadia papalum par dia pait ia upi ra
tarai diat a gire diat; dia pait vatababa pa
kadia mapina buk na kodakodop, dia pait
vangala pa ra umana ngu u kadia mal, [6] dia
mainge ra kiki na luluai ta ra lavur lukara
ma ra umana kiki na lua ta ra lavur pal na
lotu, [7] ma ra oro varvagai ta ra lavur tavul a
bung, ma ba ra tarai diat a vatang diat ma ra
tena vartovo. [8] Ma koko da vatang avat ma
ra tena vartovo, tago a kopono ko kavava
tena vartovo, ma avat, ava barturana par.
[9] Ma koko ava vatang ta tutana ra pia ba
tama i vavat, tago a kopono ko tama i vavat,
nam arama ra bala na bakut; [10] ma koko da
vatang avat ma ra luluai, tago a kopono ko
kavava Luluai, nina Kristo. [11] Ma nam i ngala
ta vavat, kavava tultul uka. [12] Ma nam i
vangala pa mule, da vaikilik pa ia; ma nina
i vaikilik pa mule, da vangala pa ia.

Iesu i tata kaina ure kadia mangamangana vavaongo
(Mar 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

[13] Na kaina ta vavat a umana tena tu-
tumu, ma ra umana Parisaio, avat a umana
vaongo, tago ava banubat vue ra tarai ta ra
varkurai marama ra bala na bakut; avat pa
ava olo tana, ma pa ava nur tar diat dia ling
na ruk upi diat a ruk muka.

[14] Na kaina ta vavat a umana tena tu-
tumu, ma ra umana Parisaio, avat a umana
vaongo, tago ava en vue ra kubakuba i ra
umana ua na vavina, ma ava pait ra umana
lolovina niaring upi ava malamala tena
takodo. Kari na manga ngala ra varvakadik
pire vavat.

15 Na kaina ta vavat a umana tena tu-
tumu ma ra umana Parisaio, avat a umana
vaongo, tago ava valivute ra ta ma ra
rakarakan a gunagunan upi avat a vo pa ta
tikai ba na ki maravut avat; ma ba i tar ongo,
ava tar pukue pa ia pi na manga natu i geena
ta vavat.

16 Na kaina ta vavat, avat a umana pula na
raprap, tago ava tatike: Ba tikai i vavalima
ta ra goled ta ra pal na vartabar, i dekdek
muka nam. 17 Avat a umana lunga, ava pula;
nuve i ngala ta dir, a goled ba ra pal na
vartabar, nina i tar vagomgom ra goled?
18 Ava biti bula: Ba tikai i vavalima ta ra
uguugu na vartabar, a magit vakuku nam,
ma ba tikai i vavalima ta ra vartabar i ki
tana, i dekdek muka nam. 19 A umana pula,
nuve i ngala? A vartabar ba ra uguugu
na vartabar, nina i vagomgom ra vartabar?
20 Nina i vavalima ta ra uguugu na vartabar,
i vavalima bula ta nam parika i ki tana.
21 Ma nina i vavalima ta ra pal na vartabar, i
vavalima bula tai nina i.kiki tana. 22 Ma nina
i vavalima ta ra bala na bakut, i vavalima
bula ta ra kiki kai God, ma i vavalima bula
tai nina i ki tana.

23 Na kaina ta vavat a umana tena tutumu,
ma ra umana Parisaio a umana vaongo:
tago ava tul tar tikatika na pakana ta ra vin-
vinun na mint, ma ra dil, ma ra kumin,* ma
pa ava pait ra lavur magit i ngala ta ni diat
ta ra tinata na varkurai, a mangamangana
takodo, a varmari, ma ra nurnur; i boina
ba ava tar pait go diat, ma koko avat a pait
lake bula nam diat. 24 Avat a umana pula
na raprap, ava turube vue ra namu, ma ava
konom pa ra kamel.

25 Na kaina ta vavat a umana tena tutumu,
ma ra umana Parisaio, a umana vaongo,
tago ava dur ra muru na la ma ra muru na
kadui bula, ma ra bala i dir boko i buka ma
ra varvaur, ma ra kaina mamainga. 26 U a
pula na Parisaio, una dur value ra bala na la
ma ra bala na kadui, upi na gomgom bula ra
muru i dir.

27 Na kaina ta vavat a umana tena tutumu
ma ra umana Parisaio, a umana vaongo,
tago ava vardada ma ra umana babang di
tar kola, di gire ra muru i diat i boina, ma
ra bala i diat i buka ma ra ur na minat ma
ra lavur dur. 28 Damana bula avat, a tarai
dia gire ra paka i vavat da ra umana tena
takodo, ma ra bala i vavat boko i buka ma
ra vaongo ma ra varpiam.

Iesu i tata kapa ure ra balbali
(Luk 11:47-51)

29 Na kaina ta vavat a umana tena tutumu,
ma ra umana Parisaio, a umana vaongo,
tago ava pait ra umana babang kai ra lavur
propet, ma ava mar ra lavur tung na minat
kai ra umana tena takodo, 30 ma ava tatike:
Gala ave ga laun amana ta ra kilala kai ra
umana tama i vevet, gala pa ave ga maravut
diat ta ra gapu i ra lavur propet. 31 Dari
ava varvai ta vavat mulai, ba avat a umana
natu i diat dia ga doko ra umana propet.
32 Avat a vabuka muka ra valavalar kai ra
umana tama i vavat. 33 Avat a umana vui,
avat a umana natu i ra vui, avat a laun
dave ta ra varkurai geena? 34 Go iau tulue
ra umana propet tadav avat ma ra umana
tena kabinana, ma ra umana tena tutumu;
avat a doko ta umana, ma avat a ot ta ra
umana ta ra bolo, ma ta ra umana bula avat
a virit diat ta ra umana pal na lotu, ma
avat a korot diat kan ra lavur pia na pal
vanavana; 35 upi na ki ta vavat a gapu i ra
lavur tena takodo par nina i ga talingir ta
ra rakarakan a gunagunan, di ga tur pa ia
ma ra gapu i Abel a tena takodo, tuk tar ta
ra gapu i Sakarias natu i Barakias, nina ava
ga doka livuan ta ra pal tabu ma ra uguugu
na vatabar. 36 A dovot go iau tatike ta vavat:
Go ra magit parika na ki ta go ra taun tarai.

Iesu i mari Ierusalem
(Luk 13:34-35)

37 Ierusalem, Ierusalem, u, u ga doko ra
umana propet, u, u ga tupar diat, di ga tulue
diat tadav u! Aivia ra bung iau ga mainge
upi ina agure varurue ra lavur natum da ra
kakaruk i agure varurue ra lavur natnatina
ta ra vavai na bebeana, ma ava ol ika!
38 Kavava pal na lingling ika. 39 Tago iau
tatike ta vavat: Pa avat a gire mule iau papa
gori ma tuk tar ta ra bung ba avat a biti tana:
I ti doan nam i pot ma ra iang i ra Luluai.

24

Iesu i biti ba da nila vue ra pal na vartabar
(Mar 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iesu i irop kan ra pal na vartabar, ma i
vana ta kana nga, ma kana tarai na vartovo
dia tadav ia upi diat a ve tar ra palpal na

* 23:23: A mint, a dil ma a kumin, a umana igir nina di nangnangine.

vartabar tana. [2] Ma i biti ta diat: Avat a gire
go ra lavur magit, a dovot go iau ve avat, pa
ta vat dir a va vartaun tana, da re vapar vue.

A umana purpuruan ma ra umana varmonong
(Mar 13:3-13; Luk 21:7-19)

[3] Ba i kiki ta ra luana na Oliva, a tarai na
vartovo dia tadav varkolona, dia tatike: Una
ve avet ba vingaia go ra lavur magit diat a
vana rikai? Ma ava ra vakilang ure kaum
vinavana mulai uti, ma ure ra mutuai ra
rakarakan a gunagunan? [4] Ma Iesu i tatike
bali diat dari. Avat a varbalaurai, kan ta
tikai na varara avat. [5] Tago mangoro diat
a vana rikai ma ra iangigu, diat a tatike
dari: Iau ra Kristo, ma diat a varara ta
mangoro. [6] Ma avat a valongore boko ure ra
umana vinarubu ma ra tinata na vinarubu,
ma koko avat a ngarao tana, tago i topa ia
dari: ma ra mutuaina pata boko. [7] Tago tika
na vuna gunan na tut ure ta ra vuna gunan,
ma tika na varkurai ure ta ra varkurai; ma
ra umana mulmulum, ma ra umana guria
ta ra gunagunan. [8] Da tur pa ra kinadik
ma go ra lavur magit. [9] Diat a tul tar
avat upi ra kinadik, ma diat a doko avat,
ma ra lavur vuna tarai diat a milmilikuane
avat ta ra iangigu. [10] Ma mangoro diat a
tutukai ma diat a tul vargiliane tar diat, ma
diat a milmilikuane vargiliane diat. [11] Ma
mangoro na propet vavaongo diat a vana
rikai, ma diat a varara ta mengoro. [12] Ma
tago ra lavur varpiam na peal, a varmari
kai ta mangoro na madoldol mulai. [13] Ma
nina i tur padikat tuk ta ra mutuaina, da ga
valaun ia. [14] Ma da varve go ra bo na varvai
ta ra rakarakan a gunagunan mutu upi ra
vakilang tadav ra lavur vuna tarai, ma ra
mutuaina na pot muka.

A magit i milmilikuan
(Mar 13:14-23; Luk 21:20-24)

[15] Ba va gire ra magit i milmilikuan kai
ra kamara i tur ta ra pal tabu, nina Daniel
ra propet i ga varvai lua tana (nina i luluk,
boina ba na matoto), [16] boina ba diat dia ki
Iudaia diat a lop urama ra lualuana; [17] ma
nina i ki ra ul a pal, koko na irop upi ta
vurvur magit i va na pal; [18] ma nina i ki ra
uma, koko na talil upi kana olovoi. [19] Na
kaina ta diat dia kap bala, ma ta diat bula
dia vau ra bul ta nam ra e. [20] A vat a araring
upi koko avat a lop ta ra kilala na mudian,
ma koko ta ra Bung Sabat; [21] tago na tup ia ra
kinadik, pa ta i vardada me papa amana ra
vunapai ra rakarakan a gunagunan ma tuk
ta ra bung gori, ma namur bula pata. [22] Gala
pa da vaikilik pa nam ra kilala, gala pa ta
muka na laun; ia kaka da ga vaikilik pa ia
upi diat di ga pilak pa diat. [23] Io, ba ta tikai
i tatike.ta vavat ba; Go ra Kristo, ba: Nam,
koko ava kapupi ia, [24] Tago ra umana Kristo
vavaongo, ma ra umana propet vavaongo
diat a tur rikai, ma diat a ve tar ra umana
ngala na vakilang ma ra umana dekdek upi
da varara ta mangoro, ma da valavalar diat
bula di ga pilak pa diat. [25] Go iau tar varve
value avat. [26] Ba dia tatike ta vavat ba i ki
ra pupui, koko avat a kapupi ia. [27] A meme
i pala ia ta ra matana taubar ma diat aro
ra matana labur dia gire; damana bula ra
vinavana mulai uti kai Natu i ra tutana. [28] A
lavur kotkot dia vut varurung ta nam ra
gunan a minat i va tana.

Natu i ra tutana na pot
(Mar 13:24-27; Luk 21:25-28)

[29] Ma ba i tar par ra kinadik ta nam ra
umana bung, a matana keake na bobotoi,
a gai pa na pupua, a lavur tagul diat a
burabura marama ra bakut, ma ra lavur
dekdek ta ra bakut na dadadar; [30] ma namur
na vana rikai ra vakilang i Natu i ra tutana
ta ra bakut, ma na tabun tuna ra bala i
diat ra lavur vuna tarai par ra pia ma diat
a gire Natu i ra tutana na vana rikai ta
ra lavur bakut, ma ra dekdek ma ra ngala
na minamar. [31] Ma na tulue kana umana
angelo, ma ra tavur na tangi mat, ma diat
a agure varurue diat i ga pilak pa diat ta ra
ivat na matana vuvu, maro ta tikai na ngu
na bakut ma tuk tai ta ra tikai.

A vartovo valavalar kai ra lovo
(Mar 13:28-31; Luk 21:29-33)

[32] Avat a valongore ra vartovo valavalar
kai ra lovo; ba ra ingaingarina i papait na
gol, ma i mapmapina nagam, ava nunure ba
ra e na malamalapang i maravai; [33] damana
bula ba ava gire go ra lavur magit avat a
nunure ba i maravai, i tur ta ra umana
mataniolo. [34] A dovot go iau tatike ta vavat:
Go ra taun tarai pa na ga panie boko tuk
ta nam ba di pait ot pa go ra lavur magit
parika. [35] A lavur bakut ma ra rakarakan a
gunagunan na panie, ma kaugu lavur tinata
pa na panie muka.

Pa ta i nunure nam ra bung ba ra pakana bung
(Mar 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

36 Pa ta i nunure nam ra bung ba nam
ra pakana bung, a lavur angelo ra bala na
bakut pata, ma Natuna pata, ia kaka Tama.
37 A vinavana mulai uti kai Natu i ra tutana
na vardada ma ra kilala i Noa. 38 Ta nam ra
kilala ba pata boko ra lovon ta, dia iaian,
dia momamomo, dia varvarbean, ma dia
tulatulai ta ra varbean, tuk ta nam ra bung
ba Noa i koa ta ra parau ta tana. 39 Ma dia
ngulngul tuk ta ra bung nam ba ra lovon ta
i vana rikai muka ma i kap vue diat mutu;
damana bula ra vinavana mulai uti kai Natu
i ra tutana. 40 Ta nam ra kilala a ivu tutana
dir a ki ra pui, da vatur vake tikai, ma da
nur vue ta ra tikai, 41 a ivu vavina dir a
udu kon ma ra uduudu ta, da vatur vake
tikai ma ta ra tikai da nur vue. 42 Avat a
varbalaurai, tago pa ava nunure ra bung ba
kavava Luluai na pot i tana. 43 Ava nunure
go, gala ra luluai na pal i ga tar nunure ra
pakana marum ba ra tena nilong na vut i
tana gala na babalaurai, pa na nur vue ra
kubana upi da lobong ia. 44 Damana bula
avat a vaninara, tago Natu i ra tutana na
vana rikai ta ra pakana bung ba pa ava nuk
pa ia tana.

A dovot na tultul ma nam pa i dovot
(Luk 12:41-48)

45 Ia ra tultul i dovot ma i kabinana bula,
kana luluai i tar tul tar ia upi na kure ra
kubana ma na tibatibe diat i tana ma ra
adia magit ta ra kilalana? 46 Nam ra tultul
i ti doan ba kana luluai i pot babare ba i
papait ia damana. 47 A dovot go iau tatike ta
vavat, na tul tar ia pi na kure kana tabarikik
parika. 48 Gala nam ra tultul i nuk ia ta ra
balana dari: Kaugu luluai na vavuan; 49 ma
i kitakita ra umana tultul, ma i iaian, ma i
momamomo varurung ma ra umana tena
nimomo; 50 a luluai kai nam ra tultul na pot
ta ra bung ba pa i nuk pa ia tana, ma ta ra
pakana bung ba pa i nunure, 51 ma na kutu
varbaiane ma na tul tar ia upi kana tiniba
varurung ma ra lavur tena lotu vavaongo;
da tangtangi ma da vangvangia ra palangia
tana.

25

A tinata valavalar ure ra vinun na inip na vavina

1 Ta nam ra bung, a varkurai marama
ra bala na bakut na vardada ma ra vinun
na inip na vavina, dia vatur kadia umana
lamp, ma dia vana, dia totongo upi ra taulai
kalama. 2 A ilima ta diat dia lunga, ma
ta ra ilima dia kabinana. 3 Tago diat dia
lunga, ba dia kap kadia umana lamp, pa dia
kap bula ta dangi; 4 diat dia kabinana dia
kap kadia umana lamp ma ra dangi bula
ta kadia umana la. 5 Ba ra taulai kalama
i vavuan dia mata vava, ma dia diop par.
6 Ma ta ra mutumut na marum di oraoro
dari: Arua, a taulai kalama go kari! Avat
a mai, avat a barat ia. 7 A umana inip na
vavina par dia tut, ma dia mal kadia umana
lamp. 8 A umana lunga dia biti tai ra umana
kabinana: Avat a tabar avet ma ta ik a dangi,
tago kaveve umana lamp dia to na, mat. 9 A
umana kabinana dia biti: Pata, kan pa na
topa dat parika, avat a vana tadav diat dia
ivura, avat a kukul pa kavavat. 10 Ba dia vana
upi diat a kukul, a taulai kalama i pot ma
diat dia tar vaninara dia olo me ta ra lukara
na varbean; ma di banubat ra matakilalat.
11 Ta ra ilima na inip na vavina dia pot mur,
ma dia biti dari: Luluai, Luluai, una papa
are avet. 12 Ma i tatike ta diat: A dovot go
iau tatike ta vavat ba pa iau nunure avat.
13 Io, avat a varbalaurai, tago pa ava nunure
ra bung ba ra pakana bung.

A tinata valavalar ure ra utul a tultul
(Luk 19:11-27)

14 Dir vardada bula ma ra tutana ba na
vana ta ra gunan vailik, ma i oro pa kana
lavur tultul, ma i vaba kana lavur tabarikik
ta diat. 15 I vaba ra ilima na talant tai tikai,
ma ra ivut tai ta ra tikai, ma ra kopono tai
ta ra tikai bula; tadav dital tikatikai vardada
ma kadital kabinana; ma i vana ta kana
vinavana. 16 Nam i tar vatur vake ra ilima na
talant i vana lulut, ma i kukul me, ma i pie
pa bula ta ra ilima. 17 Damana bula nam i tar
vatur vake ra ivut, i pie pa bula ta ra ivut.
18 Ma nam i tar vatur vake ra kopono ko, i
vana, ma i kal ra tung, ma i punang ive tana
ra mani kai kana luluai. 19 Ba ra luluai kai
nam ra umana tultul i tar vavuan. i pot ma i
tir diat. 20 Ma nam i ga vatur vake ra ilima na
talant i vana tadav ia, ma i kap guve ma ta
ra ilima na talant bula, ma i tatike: Luluai,
u ga vaba ra ilima na talant tagu, go iau tar
pie pa ta ra ilima bula. 21 Kana luluai i tatike
tana: I boina muka, u a dovotina, u a bo na
tultul; u tar dovot ta go ra paupau magit,
ina tul tar iu ba una kure ta mangoro; una
olo ta ra gugu kai kaum luluai. 22 Ma nam i ga
vatur vake ra ivu talant i vana tadav ia ma

i biti: Luluai, u ga vaba ra ivu talant tagu,
go iau tar pie pa ta ivut bula. 23 Kana luluai i
biti tana: I boina muka, u a dovotina, u a bo
na tultul; u tar dovot ta go ra paupau magit,
ina tul tar iu ba una kure ta mangoro; una
olo ta ra gugu kai kaum luluai. 24 Ma nam i
ga vatur vake ra kopono talant i vana tadav
ia ma i biti: Luluai, iau tar nunure u ba u a
tena langodo; u ingate nam pa u ga vaume,
ma u varurue nam pa u ga imire; 25 ma iau
ga burut, iau ga vana, iau ga punang ive
kaum talant ra pia; go, kaum muka mulai.
26 Kana luluai i biti tana: U a kaina tultul,
u a tabauma, u tar nunure ba iau ingate
nam ba pa iau ga vaume, ma iau varurue
nam pa iau ga imire; 27 dave pa u ga tul tar
kaugu mani ta diat dia piapie mani, upi ba
iau pot ina alube pa kaugu, ma ra vavatur
bula tana. 28 Avat a tak vue ra talant kan go,
ma avat a tul tar ia tai nam kana ra vinun na
talant. 29 Tago nina ba i vuvuvung, da tabar
mule upi na vung ta ngala, ma nina ba pa
i vuvuvung, da tak vue kana ikilik kan ia.
30 Ma avat a vue vaba go ra tultul na niiba ta
ra bobotoi; da tangtangi, ma da vangvangia
ra palangia tana.

A mutuaina varkurai

31 Ba Natu i ra tutana na pot ma kana
minamar, diat ma kana lavur angelo, na
ki ta kana kiki na minamar; 32 ma ra lavur
vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan diat
a kor varurung ta ra matana; ma na tibe
varbaiane diat, da ra tena balabalaure sip
i tibe varbaiane ra lavur sip kan ra lavur
me; 33 ma na vaki ra lavur sip ta ra limana
tuna, ma ra lavur me ta ra mairana. 34 Ma
ra king na biti ta diat ta ra limana tuna:
Avat a mai, Tamagu i ga vadoane avat, avat
a kale pa ra varkurai di ga vaninare amana
ra vunapai ra rakarakan a gunagunan upi
kavavat; 35 tago iau ga mulmulum ma ava ga
tabar iau; iau ga mar, ma ava ga vamomo
iau; iau ga vaira, ma ava ga ben varuk iau;
36 pa kaugu ta mal, ma ava ga vamong iau;
iau ga ki ra pal na banubat, ma ava ga tadav
iau tana. 37 Ma ra umana tena takodo diat
a tir ia: Luluai, vingaia ave ga gire u ba u
mulmulum ma ave ga tabar u, ba u ga mar,
ma ave ga vamomo u? 38 Vingaia u ga vaira
ma ave ga ben varuk u, ba pa kaum ta mal,
ma ave ga vamong u? 39 Vingaia ave ga gire
u, u mait, ba u ki ta ra pal na banubat, ma
ave ga tadav u? 40 Ma ra king na biti ta diat:
A dovot go iau tatike ta vavat, ba ava ga
pait ia tai ta tikai ta go diat a lavur turagu,
ta nina bar i ikikilik ta diat, ava ga pait ia
tagu. 41 Ma na biti ta diat ta ra mairana: Avat
a lavur bilak avat a vana kan iau ura ta ra
iap ba pa da pun ia, nam di ga mal pa ia
upi Satan ma kana lavur angelo; 42 tago iau
ga mulmulum, ma pa ava ga tabar iau; iau
ga mar ma pa ava ga vamomo iau; 43 iau ga
vaira, ma pa ava ga ben varuk iau; pa kaugu
ta mal, ma pa ava ga vamong iau; iau ga
mait, ma iau ki ta ra pal na banubat, ma
pa ava ga laume iau. 44 Ma diat bula diat
a tir ia: Luluai, vingaia ave ga gire u ba
u mulmulum, ba u mar, ba u vaira, ba pa
kaum ta mal, ba u mait, ba u ki ta ra pal
na banubat, ma pa ave ga torom maravut
u tana? 45 Ma na biti ta diat: A dovot go iau
tatike ta vavat: Tago pa ava ga pait ia tai ta
tikai ta go ra umana ikikilik, pa ava ga pait
ia tagu. 46 Ma diat go diat a vana ta ra balbali
ba pa na mutu; ma ra lavur tena takodo diat
a vana ta ra nilaun ba pa na mutu.

26

Dia tatata guvai upi diat a vagu pa Iesu
(Mar 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Ba Iesu i tar tatike vue go ra lavur tinata
i biti tai kana tarai na vartovo: 2 ava nunure
ba i tar par a ura bung da tur pa ra lukara na
bolo lake, ma da tul tar Natu i ra tutana upi
da ot ia ta ra bolo. 3 Ma ra lavur tena tinabar
ngalangala ma ra lavur patuana kai ra tarai
dia ki varurung ta ra balana gunan kai ra
tena tinabar i lualua, a iangina Kaiapas; 4 ma
dia tatata guvai upi diat a vagu pa Iesu, ma
da doka. 5 Dia biti ba: Koko ta ra lukara, kan
ra tarai diat a urung.

Ra vavina i lingire ra varku ta ra ulu i Iesu
(Mar 14:3-9; Ioa 12:1-8)

6 Ba Iesu i ki Betania, ta ra kuba i Simon
ra vukavuka, 7 tika na vavina i tadav ia ma
ra pal a tava na varku i ngatngat muka, ma
i lingire ta ra uluna ba i kiki ta ra nian. 8 Ba
ra tarai na vartovo dia gire, dia kankan, dia
vartir ba: Di vole go upi ra ava? 9 Ta ra ava pa
di ga ivure go upi ta ngala na mani, upi da
tabar ra lavur luveana me? 10 Iesu i nunure,
ma i biti ta diat: Dave ava anan ta go ra
vavina? A bo na magit i tar pait ia tagu. 11 A
lavur luveana diat a ki vatikai pire vavat,
ma iau pa ina ki vatikai pire vavat. 12 Go i
tar lingire go ra varku ta ra pakagu upi na

vaninare iau upi ra pupunang. [13] A dovot go
iau tatike ta vavat: A gunagunan par ta ra
rakarakan a gunagunan ba da pait go ra bo
na varvai tana, da varveai bula tana ta ra
magit go ra vavina i tar pait ia upi na tur
na aim.

Iudas i mulaot upi na Vagu Pa Iesu
(Mar 14:10-11; Luk 22:3-6)

[14] Tikai ta diat ra vinun ma a ivut, a iang-
ina Iudas Iskariot, i vana tadav ra umana
tena tinabar ngalangala, [15] ma i biti: Ba ina
vagu tar ia ta vavat, ava avat a vapuak iau
me? Ma dia valar tar ra utul a vinun na
pakana silva. [16] Ma papa ta nam ra bung i
kiki pa ia upi na vagu tar ia ta diat.

Iesu diat ma kana tarai na vartovo dia en ra magit na bolo lake
(Mar 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Ioa 13:21-30)

[17] Ta ra luaina bung ta ra e na gem ba pa i
leven, a tarai na vartovo dia tadav Iesu, dia
tir ia dari: U mainge ba avet a mal pa ra
am magit na bolo lake ave? [18] I biti: Avat
a vana ta ra pia na pal, ma avat a biti tai
nam ra tutana nina ba avat a varkuvo me,
dari: A Tena Vartovo i biti: Kaugu bung i
maravai ka; avet ma kaugu tarai na vartovo
avet a ian ra bolo lake ta ra kubam. [19] A tarai
na vartovo dia mur nam ra tinata kai Iesu,
ma dia vaninare ra bolo lake. [20] Ma ta ra
ravian diat ma kana a vinun ma a ivu tarai
na vartovo dia kiki ta ra nian; [21] ba dia iaian
boko, i biti: A dovot go iau tatike ta vavat,
ba tikai ta vavat na vagu tar iau. [22] Ma i
manga tabun ra bala i diat i tana, ma diat
par tikatikai dia tir ia dari: Luluai, iau laka?
[23] Ma i biti ta diat: Nina ba amir, amir a tatak
varurung ta ra la, na vagu tar iau. [24] Natu i
ra tutana na virua da di ga tumu value ure;
ma na kaina nam ra tutana i vagu tar Natu
i ra tutana; gala na boina ta nam ra tutana
gala pa di ga kava. [25] Iudas, nina ba na vagu
tar ia, i tir ia ba: Tena Vartovo, iau laka? Ma
i biti tana: Io, u iat, u ti tatike muka.

A nian kai ra Luluai
(Mar 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

[26] Ba dia iaian boko, Iesu i vatur ra gem, i
lotu pa ure, ma i tabik ia, ma i tabar ra tarai
na vartovo me, ma i biti: Go a pakagu, avat
a vatur pa ia ma avat a en ia. [27] Ma i vatur ra
la, ma i pite varpa ure ma i tul tar ia ta diat,
i biti: Avat a momo par tana; [28] go a gapugu
kai ra kalamana kunubu nina i talingir upi
ra mangoro, upi na re vue ra lavur varpiam.
[29] Iau tatike ta vavat, ba pa ina momo mulai
ta ra vuai na vain papa gori ma tuk tar ta
ra bung ba dat a mome ra kalamana ta ra
varkurai kai Tamagu.

[30] Ba di tar kaile vue ra kakailai, dia vana
irai ta ra luana na Oliva.

Iesu i tata na lua ba Petero na pue vue
(Mar 14:27-31; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

[31] Ma Iesu i biti ta diat: Go ra marum avat
par avat a tabunuane iau boko, tago di ga
tumu ia dari: Ina kita ra tena balabalaure
sip, ma ra kikil na sip diat a varbaiai vurvur-
bit. [32] Ba di tar vatut mule iau, ina lua ta
vavat urama Galilaia. [33] Petero i biti tana: Ba
diat par diat a tabunuane u, iau pata muka.
[34] Iesu i biti tana: A dovot go iau tatike tam,
ba go ra marum, ona ra loko pa i riki boko,
una vautul a pue vue iau. [35] Petero i biti
tana: Ba dor par dor a virua, pa ina pue
vue u. A tarai na vartovo par dia biti bula
damana.

Iesu i araring ta ra uma Getsemane
(Mar 14:32-42; Luk 22:39-46)

[36] Iesu ma diat dia vut ta ra pakana pia a
iangina Getsemane, ma i biti tai kana tarai
na vartovo: Avat a ki ati ma iau ubara, ina
araring. [37] Ma i agure Petero ma ra ura natu
i Sebedaio, ma i vura na tabun ra balana
ma i ururian muka. [38] Ma i biti ta dital: A
tulungeagu i tabun muka da na mat, amutal
a ki ati, amutal a mono maravut iau. [39] Ma
i vana na lua ra ik, i bura timtibum, ma i
araring dari: Tamagu, ba i topa ia, da tak
vue go ra la kan iau; ma koko da pait nam
iau mainge, nam muka ba u iat u mainge.
[40] Ma i talil tadav ra utul a bul na vartovo, i
babare dital, dital va mat, ma i tir Petero:
Na tup amutal laka ma amutal a mono
maravut iau a kopono ko ra pakana bung?
[41] Amutal a mono, ma amutal a araring kan
da valam pa amutal; a tulungen iat i ongo,
ma ra palapaka i bilua. [42] Ma i vaurua ma
ra vinavana kan dital, ma i araring dari:
Tamagu, ona i dekdek upi da tak vue go kan
iau, ma ba i topa ia ba ina mome ke, boina da
pait nam u mainge. [43] I talil mulai i babare
dital, dital va mat mulai, tago dital mata
vava. [44] Ma i vana mulai kan dital, i vana,
ma i vautul a araring, ma i vatang mule nam
ra tinata i ga tatike lua. [45] Ma i vana mulai
tadav ra utul a bul na vartovo, ma i biti ta
dital: Amutal a va mat muka, amutal a ngo
pa, i maravai ra pakana bung upi da vagu

tar Natu i ra tutana ta ra lima i ra umana
tena varpiam. 46 Amutal a tut, dat a vana, i
maravai nam ba na vagu tar iau.

Di vagu pa Iesu
(Mar 14:43-50; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

47 Ba i tatata boko, Iudas, tikai ta diat
ra vinun ma a ivut, i pot, diat ma ra kor
na tarai, dia kapkap ra umana pakat ma
ra umana ram tai ra umana tena tinabar
ngalangala ma ra umana patuana kai ra
tarai. 48 Nam i vagu tar ia i ga ve tar kana ta
vakilang ta diat dari: Nina ba iau galum ia,
ia muka nam, avat a kinim ia. 49 Ma i tadav
muka Iesu, ma i tata pa ia dari: Tatabai,
Tena Vartovo! ma i galum ia. 50 Iesu i biti
tana: Talaigu, una pait muka nam u ti vana
uti upi ia. Ma dia tadav ia, dia kinim pa ia
ma dia vatur ia. 51 Tikai ta diat dia varagur
ma Iesu i kodo ra limana, ma i ele pa kana
pakat, ma i kita kutu vue ra talinga i ra
tultul kai ra tena tinabar i lualua. 52 Iesu
i biti tana: Una vung mule kaum pakat ta
kana vuvuvung, tago diat par dia papakat,
diat a virua ma ra pakat. 53 U nuk ia vang
i dekdek piragu upi ina lul Tamagu, ma
go ko na tulue ra vinun ma a ivu loko na
angelo piragu? 54 Gala damana, da pait ot
pa davatane ra umana tinata ta ra Buk Tabu
nina i biti ba i mamat ba na dari? 55 Ta nam
ra pakana bung Iesu i tatike tai ra kor na
tarai dari: Ava tar vut vang upi avat a kinim
iau ma ava kapkap ra umana pakat ma ra
umana ram da ava vana upi ra tena nilong?
Ma ra bungbung parika iau ga kiki ta ra
pal na vartabar, iau vartovo, ma pa ava ga
kinim iau. 56 Da pait vapar go upi na ot ra
lavur tutumu kai ra umana propet. Ma ra
tarai na vartovo. par dia vana kan ia, dia
lop.

Iesu i tur ta ra mata i ra umana tena kivung
(Mar 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Ioa 18:13-14,19-24)

57 Diat dia tar kinim pa Iesu, dia ben ia ta
ra kuba i Kaiapas ra tena tinabar i lualua,
nam ra lavur tena tutumu ma ra lavur
patuana dia kivung tana. 58 Petero i murmur
mara iat, tuk ta ra bala na gunan kai ra tena
tinabar i lualua, ma i olo tana, ma dia kiki
ma ra umana tultul upi na gire ba ava da
pait ia tana. 59 A umana tena tinabar ngalan-
gala ma diat par ta ra kivung, dia nuknuk
upi ta varveai vavaongo ure Iesu, upi da
doka; 60 ma pata; ma a dovotina, mangoro
na tena varveai vavaongo dia vana rikai. A
ivut dir ga mur, 61 dir biti: Go ra tutana i ga
biti dari: Ina re vue go ra pal na vartabar
kai God. ma ina pait mule tai ta utul a bung.
62 Ma ra tena tinabar i lualua i tur ma i tatike
tana: Pa una tata laka? Ava go dia varvai
tana ure u? 63 Ma Iesu i ki mut uka. A tena
tinabar i lualua i tatike tana: Iau vavalima
pa iu tai ra God i laun, ba una varve avet ba
u ra Kristo, Natu i God, ba pata? 64 Iesu i biti
tana: Maia, damana u tar tatike, ma go iau
tatike tam: Papa gori avat a gire Natu i ra
tutana i kiki ta ra lime tuna ra ongor ma na
vut ta ra lavur bakut. 65 Ma ra tena tinabar
i lualua i rada kana umana mal, ma i tatike:
Go i tar vul God; ta ra ava dat a nuk upi ta
ra umana mulai upi diat a varveai tana? Go
da tar valongore ra varvul; 66 ava ava nuk ia?
Ma dia bali ia dari: I topa ia ba na virua.
67 Ma dia gami ra matana, ma dia tibul ia; ma
ta umana dia par ia ma ra lapar a lima i diat,
68 ma dia biti: U Kristo, una varvai na propet
ta vevet ba, to ia i tar par iu?

Petero i pue vue Iesu
(Mar 14:66-72; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18,25-27)

69 Ma Petero i ki boko ra balana gunan, ma
ra vavina i tadav ia, i tatike: U bula amur
ma Iesu a te Galilaia. 70 Ma i varpuai ta ra
mata i diat par, i biti: pa iau nunure kaum
tinata. 71 Ba i tar irop ta ra mata palpal,
ta ra tika na vavina i gire, ma i tatike ta
diat dia tur abara: Go ra tutana bula dir ma
Iesu ra te Nasaret. 72 Ma i varpuai mulai,
ma i vavalima tana, i biti: Pa iau nunure go
ra tutana. 73 Ma ra ik boko, diat dia turtur
abara dia tadav Petero, dia tatike tana: A
dovotina, u bula avat, tago ave nunure ilam
u ta kaum tinata. 74 Ma i tata kakaina, ma
i vavalima, i biti: Pa iau nunure nam ra
tutana. Ma ra loko i riki muka. 75 Ma Petero
i nuk pa ra tinata kai Iesu dari: Ba ra loko
pa i riki boko, una vautul a pue vue iau. Ma
i irop, ma i tangi mat.

27

Di ben pa Iesu ina di tul tar ia tal Pilato
(Mar 15:1; Luk 23:1-2; Ioa 18:28-32)

1 Ba i tar malana, a umana tena tinabar
ngalangala par, ma ra lavur patuana kai ra
tarai dia tatata guvai ure Iesu upi da doka;
2 dia vi ia, dia ben vaboloa ma dia tul tar ia
tai Pilato ra tena varkurai na gunan.

Iudas i mat
(Apos 1:18-19)

3 Ba Iudas, nam i ga vagu tar ia, i gire ba
di tar kure vakaina Iesu, i nukpuku, ma i
vamule nam ra utul a vinun na pakana silva
tai ra umana tena tinabar ngalangala ma ra
umana patuana, 4 ma i biti: Iau tar pait ra
varpiam, tago iau tar vagu tar ra takodo na
gap. Ma dia biti tana: Avet ave diva? U
iat. 5 Ma i vue ra lavur pakana silva ta ra pal
i gomgom, ma i vana ka; i vana irai, ma i
al vatokobe mule. 6 A umana tena tinabar
dia tak pa ra lavur pakana silva, dia tatike:
Pa i ko ba da vung go ta ra vuvuvung na
mani, tago a matai ra gap. 7 Ma dia tata
guvai tana, ma dia kul pa ra gunan kai ra
tena pait la, upi da punapunang a umana
vaira na minat i tana. 8 Ma di vatang tar
ra iang i nam ra gunan ba: A pia na gap;
ma damana boko tuk gori. 9 Damana di ga
pait ot pa nam Ieremia ra propet i ga tatike
value dari: "Ma di tak pa ra utul a vinun na
pakana silva nam ra mataina di ga toa ure
nina i ngatngat, da ta umana natu i Israel
dia ga to ra mataina, 10 ma di tul tar ia upi ra
gunan kai ra tena pait la, da ra Luluai i ga
tul tar ia tagu."

Pilato i titir Iesu
(Mar 15:2-5; Luk 23:3-5; Ioa 18:33-38)

11 Iesu i tur ta ra mata i ra tena varkurai
na gunan; ma ra tena varkurai na gunan i
tir ia: U a King kai ra Iudaia vang? Iesu i
biti tana: U, u tatike ra dovotina. 12 Ba ra
umana tena tinabar ma ra umana patuana
dia takun ia, pa i tata. 13 Ma Pilato i biti tana:
Pa u valongore vang ba aivia ra magit go dia
takun iu me? 14 Ma pa i tata bali ia ma ta ik
a tinata, pata tuna; ma ra tena varkurai na
gunan i kaian muka tana.

Di varkurai ba Iesu na mat
(Mar 15:6-15; Luk 23:13-25; Ioa 18:39–19:16)

15 Ta ra lukara a tena varkurai na gunan
i papapala vue tana tadav ra tarai tikai ta
diat di ga banu bat diat, nina ba diat iat
dia vatang upi ia; damana kana mangaman-
gana iat. 16 Ta nam ra kilala di ga banu bat
tikai i rararang, a iangina Barabas. 17 Ba ra
tarai dia kor varurung Pilato i tir diat: To
ia ava mainge ba ina pala tar ia tadav avat?
Barabas bar, ba Iesu, di vatang ia bula ba
Kristo? 18 Tago i nunure ba dia tar kinim tar
ia ta ra varngu ka. 19 Ba i ki boko ta ra kiki
na varkurai kana taulai i vartuluai tadav
ia dari: Koko una pait ta magit ta nam ra
tena takodo, tago iau tar kairane mangoro
na magit i tana gori ta ra ririvon ure. 20 A
umana tena tinabar ma ra umana patuana
dia ununue ra kor na tarai upi diat a vatang
upi Barabas, ma upi da doko vue Iesu. 21 Ma
ra tena varkurai na gunan i tir diat: Nuve
ta dir ina pala vue tadav avat? Ma dia biti:
Barabas. 22 Pilato i tir diat: Ma ava ina pait
ia tai Iesu nina di vatang ia bula ba Kristo?
Diat par dia biti tana: Da ot ia ta ra bolo.
23 Ma i tir diat: Dave, ava ra varpiam i ga pait
ia? Ma dia oraoro mat dari: Da ot ia ta ra
bolo. 24 Ba Pilato i gire ba pa i pait valar pa
ta magit bat ia, ma dia to na ururung tana,
i tak pa ra tava ma i gi pa ra ura limana me
ta ra mata i ra kor na tarai, ma i biti: Iau ti
langalanga ta ra gapu i go ra tena takodo:
avat iat. 25 Ma ra tarai par dia tatike: Maia,
a gapuna na ki ta vevet ma ta ra lavur natu
i vevet bula. 26 Ma i pala vue Barabas tadav
diat; i virit pa Iesu, ma i tul tar ia upi da ot
ia ta ra bolo.

A na vinarubu dia kulume Iesu
(Mar 15:16-20; Ioa 19:2-3)

27 A umana tena vinarubu kai ra tena
varkurai na gunan dia ben Iesu ta ra
ngungu pal kai ra tena varkurai na gunan,
ma dia varurue kadia loko na tarai mutu
tadav ia. 28 Dia pala vue kana mal, ma dia
ule ra mal meme una. 29 Ma dia vi puar ia
ma ra kait di ga vir ia, ma dia vung ra vuvur
ta ra limana tuna, dia va timtibum pirana,
ma dia kulume ma ra tinata dari: Tatabai!
U ra King kai ra Iudaia! 30 Ma dia nami ia,
ma dia tak pa ra vuvur ma dia kita ra uluna
me. 31 Ba dia tar kulume pa ia, dia pala vue
mule ra mal kan ia, ma dia ule tar mule kana
umana mal tana, ma dia ben vaire upi da ot
ia ta ra bolo.

Di ot Iesu ta ra bolo
(Mar 15:21-32; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

32 Ba dia irop dia gire tadav tikai ra te
Kirene, a iangina Simon, dia vo pa ia ba na
puak kana bolo. 33 Ba dia pot ta ra gunan a
iangina Golgota, a kukurai nam ra iangina
ba: A pia na lor, 34 dia vamoma ma ra vain
di ga pota ma ra tava na kat; ba i tar dum
kilang ia, i ole ba na mome. 35 Ba dia tar ot
pa ia ta ra bolo, dia tibe kana umana mal
ta diat mulai, ma dia ilailam tana; 36 ma dia
kiki ma dia giragire ke. 37 Arama liu ta ra
uluna dia vatur ra tinata di ga takun ia me
dari: Go Iesu ra King kai ra Iudaia. 38 Ma dia

ot varurue dital ma ra ivu tena nilong ta ra
utul a bolo, tikai ta ra limana tuna, ma ta ra
tikai ta ra mairana. 39 Ma diat dia pakit ia,
dia kulume ma dia loe ra ulu i diat, ma dia
biti: 40 U vang, una re vue ra pal na vartabar
ma una pait mule ta ra utul a bung uka, go
una valaun u mulai; ba u Natu i God, una
irop kan ra bolo. 41 Damana bula ra umana
tena tinabar ngalangala ma ra umana tena
tutumu, ma ra umana patuana, dia kulume
bula, dia biti: I tar valaun ra umana enana;
42 ma pa i tale upi na valaun ia iat mulai. Go
ra King Israel, ba na irop kan ra bolo dat a
nurnur tana. 43 Go i nurnur tai God, gala i
mainge, boina ba na valaun ia gori, tago i
ga tatike: Iau Natu i God. 44 Ma ra ura tena
nilong bula, di tar ot varurue dital me ta ra
utul a bolo, dir kulume bula ma go ra tinata.

Iesu i mat
(Mar 15:33-41; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

45 A gunagunan parika i bobotoi, papa ra
keke tur tuk ta ra utul a pakana bung ta ra
ravian. 46 Ta ra utul a pakana bung, Iesu i
manga oro dari: Eli, Eli, lema sabaktani? a
kukuraina: Kaugu God, kaugu God, ta ra ava
u tar vana kan iau? 47 Ta ra umana ta diat dia
tur maravai, ba dia valongore dia biti: Go ra
tutana i kakail pa Elias. 48 Ma tikai ta diat i
vutvut lulut, i tak pa ra mamakai i vabilim
ia ma ra vain manmanin, i vung ia ta ra
vuvur ma i tulue tar ia tana upi na mome.
49 Ta ra umana dia biti tana: Koko, dat, a
gire ba Elias na vut upi na valaun ia. 50 Ma
Iesu i manga oraoro mulai, ma i vungue
ra tulungeana. 51 Ma ra mal na rurua kutu
ta ra pal na vartabar i tarada kakit, papa
marama liu ma tuk ta ra pia; ma ra gunan
i guria; ma ra lavur vat i tapuar; 52 a lavur
tung na minat dia tapapa, ma mangoro na
minat i ra umana tena gomgom, dia ga vala
va mat, dia tut mulai; 53 ma ba Iesu i tar laun
mulai, dia vana rikai kan ra umana tung na
minat, dia olo ta ra gomgom na pia na pal,
ma dia tur kapet rikai pire mangoro. 54 Ba
ra luluai na vinarubu ma diat dia ki me upi
diat a balaure Iesu, dia gire ra guria, ma
ra lavur magit di tar pait ia, dia burut na
kaia, dia tatike: A dovotina, go Natu i God.
55 Ma mangoro na vavina, diat dia ga mur
Iesu marama Galilaia vanavana, dia giragire
go maro vailik; 56 diat ma Maria Magdalene,
ma Maria na i Iakobo, ma Ioses, ma na i ra
umana natu i Sebedaio bula.

Di vadiop Iesu ta ra babang na minat
(Mar 15:42-47; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

57 Ba i ravian, tika na tadar, a te Arimataia,
a iangina Iosep, a tutana na vartovo kai
Iesu, 58 i vana tadav Pilato ma i lul pa ra
minat i Iesu tana. Pilato i vartuluai upi da
tul tar ia tana. 59 Iosep i kap ra minatina,
ma i pulu ia ma ra gomgom na mal kumau;
60 ma i vadiop ia ta kana kalamana babang
na minat, di ga mut ia ta ra papar a vat; ma
i pul bat ra matana ma ra ngir na vat, ma i
vana kan ia. 61 Maria Magdalene ma Maria
bula dir kiki pire ra babang na minat.

A umana monamono ta ra babang na minat

62 Ba i ningene, a kubak i ra Vaninara,
a umana tena tinabar ngalangala ma ra
umana Parisaio dia vana varurung pire Pi-
lato. 63 Dia biti: Luluai, ave nuk pa ra tinata
kai go ra tena vaongo ba i ga laun boko
dari: Ba na par ta utul a bung ina laun
mulai. 64 Una vartuluai upi da vadekdek bat
ra babang na minat ma na tuk tar ta ra
vautuluna bung, kan kana tarai na vartovo
diat a vut, diat a long pa ia. ma diat a
biti tai ra tarai ba: I tar laun mulai kan ra
minat; ma go ra vaongo i mur na manga
ngala ta nina lua. 65 Pilato i tatike ta diat: Go,
a umana monamono, avat a vana ma diat,
avat a vadekdek bulu bat ia. 66 Ma dia vana,
dia vadekdek bat ra babang na minat, dia
vakilang bat ra vat ma ra bulit, ma ra umana
monamono dia maravut diat.

28

A tinut mulai
(Mar 16:1-10; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Ba i to na par ra Bung Sabat ma i papait
na lar ta ra luaina bung ta ra vik, Maria
Magdalene, ma Maria bula dir pot upi dir
a gire ra babang na minat. 2 Ma i guria
na kaia, tago tika na angelo kai ra Luluai
i vana ba marama ra bala na bakut, ma i
pul vue ra vat ma i ki tana. 3 Di gire da ra
meme, ma kana mal i pua da ra buabuai
na ta; 4 a umana monamono dia burut i
tana, ma dia dadadar, ma dia vardada ma
ra umana minat. 5 A angelo i biti tai ra ura
vavina: Koko amur a burut, tago iau nunure
ba amur tikan upi Iesu, nina di ga ot ia ta ra
bolo. 6 Pa i bang ati, tago i tar laun mulai da
i ga tatike. Amur a mai, amur a gire nam ra
Luluai i ga va tana. 7 Ma amur a vana lulut
mulai, amur a ve kana tarai na vartovo ba

i tar laun mulai kan ra minat, ma go i lua
ta vavat urama Galilaia; avat a gire abara;
go iau tar ve amur. [8] Dir vana lulut kan
ra babang na minat, dir burut ma dir gugu
bula, ma dir vutvut ma ra tinata tadav kana
tarai na vartovo. [9] Ba dir vanavana, Iesu i
barat dir, i tatike: Amur a gugu. Dir tadav
ia, dir vatur ra kauna, ma dir lotu tana. [10] Ma
Iesu i biti ta dir: Koko amur a burut; amur a
vana, amur a varve ra tara na turagu ba diat
a vana urama Galilaia, diat a gire iau ie.

A umana monamono dia varvai ure ta umana magit

[11] Ba dir vanavana boko, ta umana mon-
amono dia vut ta ra pia na pal, dia varve
ra umana tena tinabar ngalangala ta go ra
lavur magit. [12] Ba diat ma ra umana patuana
dia ki varurung, dia tata guvai tana, ma
dia tul tar ra ngala na mani tai ra tarai na
vinarubu, [13] dia biti: Avat a biti ba kana tarai
na vartovo dia ga pot ra marum ba ava va
mat, ma dia long pa ia. [14] Ma ona ra tena
varkurai na gunan i valongore dari, avet a
tigal bat ia, ma avet a valangalanga avat.
[15] Dia vatur vake ra mani, ma dia pait nam
ra magit di ga vateten tar ia ta diat; ma nam
ra tinata i vana uraurai pire ra tarai Iudaia,
ma i tuk ta ra bung gori.

Iesu i tur na vevei pire kana tarai na vartovo
(Mar 16:14-18; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Apos 1:6-8)

[16] Ma ra vinun ma tika na tarai na vartovo
dia vana urama Galilaia ta nam ra luana
Iesu i ga ve diat i tana. [17] Ba dia gire, dia lotu
tadav ia; ma ta umana pa dia nurnur. [18] Iesu
i tadav diat, ma i biti ta diat dari: A varkurai
di tar tul vapar tar ia tagu arama ra bala na
bakut ma ra pia bula. [19] Avat a vana, avat a
valotu ra tarai ta ra lavur vuna gunan mutu,
avat a baptaiso diat ta ra iang i Tama, ma
Natuna, ma ra Takodo na Tulungen; [20] avat
a tovo diat ba diat a torom ta nam parika
iau ga tulue avat me; ma iau ina ki vatikai
pire vavat tuk ta ra mutuai ra rakarakan a
gunagunan parika.

A BO NA VARVAI MARKO I GA TUMU IA

Ioanes ra Tena Baptaiso i varvai
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Go ra turpa i ra bo na varvai ure Iesu
Kristo, Natu i God. 2 Da di ga tumu ia ta ra
buk kai Iesaia ra propet dari:
"Go iau tulue kaugu tultul na lua tam,
Na mal are kaum nga;
3 A nilai tikai i oraoro ra bil dari:
Avat a mal pa ra nga kai ra Luluai,
Avat a pait kodo kana lavur nga."
4 Ioanes i ga vut, i ga babaptaiso ara ra bil,
ma i ga varvai ure ra baptaiso ta ra nukpuku
upi da re vue ra lavur varpiam. 5 Ma ra tarai
ta ra gunagunan Iudaia par ma Ierusalem
bula, dia vana ba tadav ia, ma i baptaiso
diat ta ra tava Iordan, ba dia tata kapa ta
kadia varpiam. 6 Ioanes i mal ma ra ivu na
kamel ma i vi pit ma ra pal a bulumakau, ma
i enen ra kubau ma ra polo na livur mara ra
pui. 7 I varvai dari: Tikai i dekdek ta mimir
na murmur iau, ma pa iau ko upi ina va
timtibum ma ina pala ra kuara ai ra pal a
kauna. 8 Iau baptaiso avat ma ra tava ka,
ma nam na baptaiso avat ma ra Takodo na
Tulungen.

Ioanes i baptaiso Iesu ma Satan i valam pa ia
(Mat 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Ta nam ra kilala Iesu i pot marama
Nasaret, a pia na pal tai Galilaia, ma Ioanes i
baptaisoa ta ra tava Iordan. 10 Ba i tutua kan
ra tava, i gire lolole ra bakut i tapre, ma ra
Tulungen i vana ba tana da ra uka; 11 ma ra
nilai tikai marama ra bala na bakut, dari: U
Natugu, a bul na vakak, iau gugu muka tam.
12 A Tulungen i tulue lulut ura ra bil. 13 Ma
i ki ra bil a ivat na vinun na bung ma Satan
i valavalam ia; dia ki ma ra lavur leing; ma
ra umana angelo dia toratorom tana.

Iesu oro pa ra ivat na tena vinoara
(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 Ba di tar kinim tar Ioanes, Iesu i pot
Galilaia, i varvai ta ra bo na varvai kai God,
i biti dari: 15 I tar ot ra kilala, ma ra varkurai
kai God i maravai, avat a nukpuku, ma avat
a nurnur ta ra bo na varvai.
16 Ba i vaval Galilaia, i gire Simon ma
Andreas dir turana, dir vuvung ra ubene na
ta; tago dir a ura tena vinoara. 17 Iesu i biti
ta dir: Amur a mur iau, ma ina mal pa amur
upi.amur a ura tena vovore tarai. 18 Dir tut
lulut kan ra lavur ubene, ma dir mur ia. 19 Ba
i tar vaval mulai ra ik, i gire Iakobo, natu
i Sebedaio, ma Ioanes dir turana, dir ki ra
mon, dir uma ra lavur ubene. 20 I oro lulut
pa dir, ma dir vana kan tama i dir Sebedaio
ta ra mon, diat ma ra umana tultul di kulkul
diat, ma dir mur ia.

Ra tutana ba ra tabaran i ovai tana
(Luk 4:31-37)

21 Ma dia vana Kapernaum, ma ta ra Bung
Sabat i ruk ta ra pal na lotu ma i vartovo;
22 dia manane kana vartovo, tago i tovo diat
da tika na luluai, pa i da ra umana tena
tutumu. 23 Tika na tutana, ba ra dur na
tabaran i ga ovai tana, i ki ta kadia pal
na lotu, ma i oraoro dari: 24 U Iesu ra te
Nasaret? Dor a dave ma u? U tar vut laka
upi una ubu vue avet? Iau nunure u, u a
tena gomgom kai God. 25 Iesu i tigal ia, i
biti: Una ki mut, ma una irop kan ia. 26 Ma
ra tabaran i vadadar ia ma i kukukula mat,
ma i irop kan ia. 27 Ma diat par dia kakaian
muka tana, ma dia tir vargiliane diat dari:
Ava go? A kalamana vartovo! I kukure ra
umana tabaran bula, ma i tultulue diat, ma
dia toratorom tana. 28 Ma ra varvai ure i
vana vurkikil lulut ta ra gunagunan Galilaia
parika.

Iesu i valagar pa ra mangoro na minait
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Ba dia irop kan ra pal na lotu, dia vana
vuavue ta ra kuba i dir Simon ma Andreas,
dia varagur ma Iakobo ma Ioanes. 30 Nimu
i Simon i va ma ra minait, i malamalapang,
ma dia ve lolole pa Iesu ure; 31 ma i tadav ia,
i vatur ra limana, ma i al vatut ia; a minait
i vana vuavue kan ia, ma i kudakudar ure
diat.
32 Ba i ravian ma ra keake i vana ba, dia
kap ra lavur minait par tadav ia, ma diat
bula ba ra umana tabaran dia ovai ta diat.
33 A tarai par ta nam ra pia na pal dia kor ta
ra banbanu. 34 Ma i valagar pa ra mangoro ta
diat dia mait ma ra lavur enana minait, ma i
okole vue mangoro na tabaran; pa i nur tar
ia ta diat ra umana tabaran upi diat a tata,
tago dia nunure.

Iesu i varvai aro Galilaia
(Luk 4:42-44)

35 Ma ta ra malana ikilik, ba pa i keake
boko, i tut ma i irop, i vana ra pupui, ma i
araring abara. 36 Simon ma diat dia ga varait

me, dia mur ia; [37] ba dia tar tikan tadav ia,
dia tatike tana dari: A tarai par dia nuk up
u. [38] I biti ta diat: Dat a vana tai ta ra umana
gunan maravai upi ina varvai ta diat bula,
tago iau tar vana rikai upi nam iat. [39] Ma
i vana ta kadia umana pal na lotu Galilaia
parika, i varvarvai, ma i okole vue ra lavur
tabaran.

Iesu i vagomgom ra vukavuka
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

[40] Tika na vukavuka i tadav ia, i lul ia, i va
timtibum pirana, ma i biti: Ona u mainge,
pa i dekdek piram upi una vagomgom iau.
[41] Ma i mari ia, i tulue ra limana, i bili ia, ma
i tatike tana: Iau mainge; una gomgom uka.
[42] Ma ra vukavuka i par lulut kan ia, ma i
gomgom uka. [43] Ma i manga tigal ia ma i tul
vairop ia muka, [44] ma i biti tana: Koko una
tatike ta ik a tinata tai ta tikai, una vana ka,
una ve pa iu tai ra tena tinabar, ina una tul
tar ure kaum varvagomgom nam ra umana
magit Moses i ga vatang ia upi ra vakilang ta
diat. [45] Ma i irop, ma i manga varvarvai tana,
ma i kap ra tinata vurvurbit; ma Iesu pa i
vana kapa mulai tai ta pia na pal, i vanavana
ra gunagunan na pui ka; ma dia tadatadav
ia mara ra gunagunan par.

2

Iesu i valagar pa ra kakak
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

[1] Ba i par ra umana bung, i olo mulai
Kapernaum, ma dia valongore ba i ki na
pal. [2] Ma mangoro dia kor varurung, ma pa
ta maup mulai ba diat a tur tana, pire ra
banbanu bula pata; ma i tatike ra tinata ta
diat. [3] Ma dia pot ma ra tutana i mait ma
ra kakak, a ivat diat dia puak pa ia. [4] Ba
dia mama vana maravai tadav ia me, tago
ra kor, dia tatik ra ul a pal i ki tana; ba
dia tar tatik ia, dia valure vaba ra vava ra
kakak i vava tana. [5] Ba Iesu i gire kadia
nurnur, i tatike tai ra kakak: Natugu, di
tar re vue kaum lavur varpiam. [6] Ta umana
tena tutumu dia ki ie, ma dia nunuk ta ra
bala i diat dari: [7] Dave go ra tutana i tatike
dari? I varvul; to ia na re vue ra lavur
varpiam? God ika. [8] Iesu i nunure lulut ta
ra tulungeana ba dia nunuk dari ta ra bala
i diat, ma i tatike ta diat: Dave ava nuknuk
go ra lavur magit ta ra bala i vavat? [9] Nuve
pa i dekdek, ba da tatike tai go ra kakak ba:
Di tar re vue kaum lavur varpiam, ba dari:
Una tut, una puak pa kaum vava, ma una
vana ka? [10] Ma upi avat a nunure ba Natu
i ra tutana i rere vue ra lavur varpiam ati
ra pia (i tatike tai nina i mait ma ra kakak):
[11] Iau tatike tam: Una tut, una puak pa kaum
vava, ma una vana ra kubam. [12] Ma i tut, ma
i puak vuavue pa kana vava, ma i irop ta ra
mata i diat parika; dia kakaian tana ma dia
pite pa God, dia tatike: I telek ave gire ra
dari.

Iesu i oro pa Levi
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

[13] I irop mulai ura ra valian, ma ra kor na
tarai dia pot pirana, ma i tovo diat. [14] Ba i
vanavana, i gire Levi, natu i Alpaio, i kiki
ta ra pal na totokom, ma i tatike tana: Una
mur iau. Ma i tut, ma i mur ia. [15] Namur, ba
i ki ta ra nian ta kana pal, mangoro na tena
balabalaure totokom, ma mangoro na tena
varpiam dia ki varurung ma Iesu ma kana
tarai na vartovo, tago mangoro diat, ma dia
murmur ia. [16] Ba ra umana tena tutumu
kai ra umana Parisaio dia gire ba dia ian
varurung ma ra umana tena varpiam ma ra
umana tena balabalaure totokom, dia biti
tai kana tarai na vartovo: Dave, dia ian
varurung ma ra umana tena balabalaure
totokom ma ra umana tena varpiam? [17] Ba
Iesu i valongore, i biti ta diat: A tena valagar
pa i topa diat dia laun, i topa diat dia mait;
pa iau vut upi ina oro pa ra lavur tena
takodo, a lavur tena varpiam iat.

A tinir ure ra vinevel
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

[18] A tarai na vartovo kai Ioanes ma ra
lavur Parisaio dia vevel; ma dia tadav ia,
dia biti tana: Dave ra tarai na vartovo kai
Ioanes ma ra tarai na vartovo kai ra lavur
Parisaio dia vevel ma kaum tarai na vartovo
pata? [19] Iesu i tatike ta diat: A umana talai ra
taulai kalama diat a vevel dave ba ra taulai
kalama i ki boko pire diat? A bungbung ba
ra taulai kalama i ki pire diat, pa dia vevel.
[20] A e na vut boko ba da tak vue tana ra
taulai kalama kan diat, ta nam ra bung diat
a vevel muka. [21] Pa ta i ingit tar ra pakana
kalamana mal ta ra maulana mal, kan nam
i ingit bonot ia me na rada ia ka, a kalamana
na rada ra maulana, ma na rada vangala
ka ra mata. [22] Ma pa ta tutana i lolonge
tar ra kalamana vain ta ra maulana paura,
kan ra vain na rada ra paura, ma ra vain
na talingir, ma ra paura bula, na kaina; di
lolonge tar ra kalamana vain ta ra kalamana
paura.

A tinir ure ra Bung Sabat
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Ba i vanavana alalu ta ra umauma na
kon ta ra Bung Sabat, kana tarai na vartovo
dia vura doko vanavana pa ta umana vuai
na kon. 24 A umana Parisaio dia tatike tana:
Dave, dia pait go pa i takodo ta ra Bung
Sabat? 25 I tatike ta diat: Pa ava luk boko
vang nam David i ga pait ia ba i mulmulum,
ma diat bula dia ga varagur me? 26 Ba i
ga ruk ta ra pal kai God, ba Abiata i ga
tena tinabar lualua, ma i ga en ra gem na
ginigira, nina di vatabu ia, ma a umana tena
tinabar ika dia en ia, ma i tabar diat bula
me dia varait me. 27 Ma i tatike ta diat: Di ga
mal tar ra Bung Sabat upi kai ra tarai, vakir
a tarai upi ra Bung Sabat; 28 damana Natu i
ra tutana ia ra luluai i ra Bung Sabat bula.

3

Ra tutana i li ra limana
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Ma i ruk mulai na pal na lotu ma tika na
tutana tana i li ra limana. 2 Ma dia kiki ue ba
na valagar pa ia ta ra Bung Sabat, ba pata,
upi diat a takun ia me. 3 Ma i tatike tai ra
tutana i li ra limana: Una tur rikai. 4 Ma i tir
diat: I takodo ta ra Bung Sabat, ba da pait ra
boina, ba da pait ra kaina, upi da valavalaun
ba upi da vardodoko? Ma dia ki mut uka. 5 I
bobabobo vurvurbit ma ra kankan ure diat;
ma i tabun ra balana ure diat, tago i leo ra
bala i diat, ma i tatike tai ra tutana: Una
tulue ra limam; ma i tulue, ma ra limana i
ung mulai. 6 A umana Parisaio dia irop, ma
dia varpit vuavuai ma ra umana talai Erodes
ure, upi da doko davatane.

Ra kor maravai ra tava kikil

7 Iesu diat ma kana tarai na vartovo dia
irop mulai ura ra valian, ma ra ngala na
kor marama Galilaia dia mur ia; 8 ma mara
Iudaia ma Ierusalem, ma Idumaia ma ra
papar Iordan maro iat, ma marama Tiro
ma Sidon bula, a ngala na kor diat, ba dia
valongore ra lavur ngala na magit i tar pait
ia, dia pot tadav ia. 9 Ma i ve kana tarai na
vartovo ba ra mon ik na boko pa ia, tago ra
kor, kan diat a kor bat ia; 10 tago i tar valagar
pa ra mangoro, ma diat par dia kaina ma
ra minait dia kor tadav ia upi diat a bili ia.
11 Ba ra lavur dur na tabaran dia gire, dia
bura timtibum ta ra luaina matana, ma dia
oraoro dari: U Natu i God. 12 Ma i manga pit
diat ba koko diat a ve tar ia.

Iesu i pilak pa ra vinun ma a ivu apostolo
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Ma i tutua urama ra luana, ma i oro
pilak pa diat nam i mainge diat, ma dia
tadav ia. 14 Ma i tibe ra vinun ma a ivut, upi
diat a varagur me ma upi na tulue diat upi
diat a varvai, 15 ma upi diat a kure ra umana
tabaran, diat a okole vue diat. 16 Tai Simon i
tar ra iangina bula ba Petero; 17 tai Iakobo
natu i Sebedaio, ma tai Ioanes bula, dir
turana, i tar mule ra iang i dir ba Boanerges,
a kukuraina ba ra ura natu i ra pangpagur;
18 Andreas, ma Pilipo, ma Batolomaio, ma
Mataio, ma Tomas, ma Iakobo, natu i Al-
paio, ma Tadaio, ma Simon a Lup Vararak,
19 ma Iudas Iskariot nina ba na vagu tar ia.

Iesu dir ma Beelsebul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

Ma i ruk na pal. 20 Ma ra ngala na tarai
dia kor varurue mulai muka, ma i dekdek
upi diat a ian. 21 Ba ra umana talaina dia
valongore, dia vana rikai upi diat a kinim
ia, tago dia biti dari: I tar lunga. 22 A umana
tena tutumu dia pot marama Ierusalem, dia
biti dari: Dir ma Beelsebul,* ma i okole vue
ra umana tabaran tai ra luluai kai ra lavur
tabaran. 23 Ma i oro pa diat tadav ia, ma i
tatike ra umana tinata valavalar dari: Satan
na okole davatane vue Satan? 24 Ba tika
na vuna gunan i varubu mulai ka me, nam
ra vuna gunan na tur dave? 25 Ma ra pal
ba di varubu ma diat mulai ka tana, nam
ra pal pa na tur vatikai. 26 Ba Satan i tut
na vinarubu ure mule ke ma i ubu mule
ke, pa na tur vatikai, na ti mutu. 27 Ma
pa ta na ruk ra kuba i ra tena ongor ma
na vakaina kana lavur magit; ia kaka na vi
value ra tena ongor ma namur na vakaina
ra kubana. 28 A dovot go iau tatike ta vavat:
Da re vue ra lavur varpiam mutu kai ra
lavur natu i ra tarai, ma kadia lavur varvul
bula, dia ga varvul me; 29 ia kaka ba tikai na
vul ra Takodo na Tulungen, nam pa da re
vue muka, i kaina ka, ma ra varpiam i tur
tukum; 30 tago dia ga tatike ba ra tabaran i
ki tana.

Na i Iesu ma ra umana turana
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ma nana ma ra umana turana dia pot,
ma dia turtur ra pia ma dia vartuluai upi ia.

* 3:22: Beelsebul, a kukuraina "A Luluai na ul a buta"; a Iudaia di ga vaiang Satan me.

32 Ma ra kor na tarai dia ki kikil ia, ma dia biti
tana dari: Tinam ma ra umana turam abara
ra pia dia nuk up u. 33 I tir diat: Ia tinagu ma
to ia ra umana turagu? 34 Ma i bobobe diat
par dia ki kikil ia, ma i biti. dari: Go tinagu
ma ra umana turagu. 35 Tago nina i murmur
ra nuknuk i God nam turagu, ma taigu, ma
tinagu.

4

A tinata valavalar ure ra tena vinauma
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 I tur pa mule ra vartovo ra valian, ma ra
ngala na kor na tarai dia tadav ia; i koa ta
ra mon i boko na ta, ma ra kor na tarai par
dia turtur ra valian. 2 Ma mangoro na magit
i tovo tar ia ta diat ma ra tinata valavalar;
i tatike dari ta kana vartovo: 3 Avat a val-
ongore; a tena vinauma i vana oai upi na
vauma; 4 ba i vauma vanavana, ta umana pat
na davai dia bura tar ta ra papar a nga, ma
ra umana beo dia pukai ki tana, dia ian vue.
5 Ma ta ra umana dia bura tar ta ra pia na
vat, ma pa i manga kadia pia; ma dia gol
vuavuai, tago pa i manga kadia pia; 6 ba ra
keake i tar vana rikai dia makuk; ma tago
pa ta okor i diat, dia maranga kakit. 7 Ma
ta ra umana bula dia bura tar livuan ta ra
kait, ma ra kait i tavua ma i arung bat diat,
ma pa dia vuai. 8 Ma ta ra umana dia bura
tar ta ra bo na pia, ma dia vuai, dia tavua,
ma dia ngala vanavana; dia vuai ta umana
a ututul a vinun, ta ra umana a laplaptikai
na vinun, ma ta ra umana a marmar. 9 Ma i
tatike: Nina ba ta talingana upi na valongor
me, boina ba na valongore.

Iesu i tata ma ra tinata valavalar pire ra tarai par
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Ba i ki varkolono, diat dia ki maravai
pirana ma ra vinum ma a ivut bula, dia tir ia
ure ra umana tinata valavalar. 11 Ma i biti ta
diat: Di ga tul tar avat upi avat a matoto pa
ta ra lavur mangamangana kai ra varkurai
kai God, nina dia tur ivai; ma ta diat dia
ki irai, da varve ra lavur magit par ta ra
tinata valavalar ta diat, 12 upi diat a nana
ma diat a gire, ma pa diat a nunure, ma
diat a valavalongor ma pa diat a valongor
ilam, ma pa diat a matoto; kan diat a lilikun
mulai, ma da re vue ta diat.

Iesu i tata kapa ure ra tinata valavalar ure ra tena vinauma
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Ma i tir diat: Pa ava nunure go ra tinata
valavalar? Avat a nunure davatane ra lavur
tinata valavalar par? 14 A tena vinauma i
vaume ra tinata. 15 Ma go diat ta ra papar
a nga, ba di tar vaume ra tinata ma ba dia
tar valongore, Satan i vut vuavuai, ma i tak
vue ra tinata di ga vaume ta ra bala i diat.
16 Dari bula go diat di tar vaume ta ra pia
na vat, diat, ba dia tar valongore ra tinata,
dia nurnur ma ra gugu lulut i tana, 17 ma
pa ta okorina ta diat, pa i tur vailik, ba ra
kinadik ba ra milmilikuan i vut ta ra tinata
dia tutukai vuavuai. 18 Ta ra umana diat
di tar vaume livuan ta ra kait, diat dia tar
valongore ra tinata, 19 ma ra balaguan ra pia,
ma ra vaongo na tabarikik ma ra mamainga
upi ra lavur enana magit i ruk ta diat ma i
kor vue ra tinata, ma pa i vuai. 20 Diat nam di
ga vaume ta ra bo na pia; diat, dia valongore
ra tinata ma dia kapupi ia, ma dia vuai,
ta umana ra ututul a vinun, ta ra umana
laplaptikai na vinun, ma ta ra umana bula
a marmar.

Ra lamp ta ra vavai na vava
(Luk 8:16-18)

21 Ma i biti ta diat: Di kap ra lamp laka upi
na tur ta ra vavai na valavalar na kon, ba
ta ra vavai na vava vang ma pata ta kana
turtur iat? 22 Tago pa di ga ive ta magit
ba pa da vaarike boko; ma di ga ive ra
magit par upi da vaarike boko. 23 Nina ba ra
talingana upi na valongor me, boina ba na
valongore. 24 Ma i tatike ta diat: Avat a nuk
pa nam ava valavalongore; nam ra valavalar
ava valavalar me, da valavalar balbali me ta
vavat, ma da vangala pa ia bula. 25 Tago da
tabar mule nam i vuvuvung; ma tai nam ba
pa i vuvuvung, da tak vue kana ikikilik kan
ia.

A tinata valavalar ure ra pat i ra davai i tavua

26 Ma i biti: A varkurai kai God dir vardada
ma ra tutana i vue tar ra pat na davai ta ra
pia; 27 ma i diadiop ma i tavangun ra marum
ma ra keake ma ra pat na davai i gol ma i
tavua, ma pa i nunure ba i tavua dave. 28 A
pia iat, i vatavua ra davai; a mapina i lua ma
ra uruna i murmur, ma ra vuaina i murmur
kakit. 29 Ba ra vuaina i matuka, i doko pa ia,
tago ra e na nidodoko i tar vut.

A tinata valavalar ure ra pat i ra mastad
(Mat 13:31-32,34; Luk 13:18-19)

30 Ma i biti dari: Dat a valarue ra varkurai
kai God ma ra ava, ba ava ra tinata valavalar
dat a tatike ure? 31 Dir vardada ma ra pat. na
mastad;* ba di vaume ta ra pia, i ikikilik ta
ra lavur pat na davai ta ra rakarakan a guna-
gunan, 32 ma ba di tar vaume, ma i tar tavua,
i ngala ta ra lavur davai na vinauma par, ma
i vung ra ngala na ingarina varbabaiai, ma
ra lavur beo liuliu dia rakan ta ra maluruna.
33 Ma i tatike tar ra tinata ta diat ma
mangoro na vartovo valavalar da i topa
kadia kabinana; 34 ma pa i ga varvai ma ta
enana tinata, a tinata valavalar parika; ma
ba dia ki irai i pala ra lavur magit ta diat
kana tarai na vartovo.

Iesu i tigal ra ta ma ra vuvu
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ta nam ra bung ba i tar ravian, i tatike
ta diat: Dat a vana ta ra papar maro. 36 Ma
dia vana kan ra kor na tarai, ma dia koa
me ta ra mon; ma i vana damana ka. Ma
ta ra umana mon dia vartulai me. 37 Ma
ra vuvu ta i tut, ma ra bobol i kokoa ta ra
mon, i to na buka me. 38 Ma ia iat i va mat
namur ta ra ulaulalang, ma dia vangun ia,
dia tatike tana: Tena Vartovo, go da virua,
pa u ngarao tana laka? 39 Ma i tavangun,
i tigal ra vuvu, ma i biti ta ra ta: Koko,
una ngo ko! Ma ra vuvu i ngo, ma ra ta
i malila mat. 40 I tatike ta diat: Ava burut
na dave? Pa kavavat ta nurnur boko vang?
41 Ma dia burut na kaia, ma dia tir vargiliane
diat ba: To ia muka go, a vuvu ma ra ta dir
toratorom tana?

5

Iesu i valaun pa ra tutana a umana tabaran dia ovai tana
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Dia pukai aro tai ta ra papar ta ra tava
kikil, ta ra gunan kai ra Gerasene. 2 Ba i
tar pil kan ra mon dir varkuvo ma tika na
tutana maro ra umana babang na minat
ba ra dur na tabaran i ovai tana, 3 ma ra
umana babang na minat a kubana; pa ta na
vi ia, a palariam pa i topa ia; 4 tago di ga
vala vi ia ma ra umana palariam na keke
ma ra umana vinau na palariam, ma i ga
al kutu ra umana vinau na palariam, ma i
ga bubur gigi ra umana palariam na keke;
ma pa ta tutana i dekdek upi na vamaram
ia. 5 Ma i kukula vatikai ra keake ma ra
marum ta ra umana babang na minat, ma
ta ra lavur luana bula, ma i pokopoko mule
ma ra umana vat. 6 Ba i gire Iesu maro vailik,
i vutvut ma i va timtibum pirana, 7 ma i
oraoro ma ra ngala na nilaina dari: Dor
dave ma u Iesu, u Natu i ra God Liu Muka?
Iau lulul pa iu ba una vavalima tai God ba
koko una vakadik iau. 8 Ma i biti tana: U a
tabaran, una irop kan ra tutana. 9 Ma i tir
ia bula: To ia ra iangim? Ma i biti tana: A
iangigu A Loko tago mangoro avet. 10 Ma i
manga lul ia ba koko na tulue vakakit diat
kan nam ra gunan. 11 Tika na ngala na kikil
na boroi dia iaian abara ta ra papar a luana.
12 Ma dia lul ia dari: Una tulue avet ta ra
kikil na boroi, upi avet a ovai ta diat. 13 Ma i
tul tar ia ta diat. Ma ra umana tabaran dia
irop ma dia ovai ta ra umana boroi; ma ra
kikil na boroi dia vila ba ta ra kokopo uro
ta ra tava kikil a ura arip na marmar bar
diat, ma dia kongo par tana. 14 Diat dia ga
balaure diat dia lop, dia varvai tana ta ra
pia na pal ma ta ra gunagunan bula. Ma
ra tarai dia vana tadav ia upi diat a gire ra
magit di tar pait ia. 15 Dia vana tadav Iesu,
ma dia gire bula nam ba amana ra umana
tabaran dia ga ovai tana, a loko diat, ma go i
mal ma i minana mulai; ma dia burut i tana.
16 Ma diat dia ga gire, dia ve diat nam parika
ure nina ba amana ra umana tabaran dia
ga ovai tana, ma ure ra umana boroi bula.
17 Ma dia tur pa ra nilul ba na vana kan kadia
langun. 18 Ba Iesu i koa ta ra mon, nina ba
ra umana tabaran dia ga ovai tana, i lul ia
ba diat a varait. 19 Ma pa i mulaot, i tatike
tana: Una vana ra kubam tadav ra umana
niurum, una ve diat ta go ra lavur ngala na
magit ra Luluai i tar pait ia tam. ma ba i ga
mari u. 20 Ma i vana, ma i varvai vanavana
aro Dekapolis ta go ra ngala na magit Iesu i
ga pait ia tana; ma ra tarai par dia kakaian
tana.

Natu i Iairo ma ra vavina i ga bili ra ngu na mal kai Iesu
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Ba Iesu i tar bolo mulai ta ra mon ta
ra papar maro, a ngala na kor na tarai dia
tadav ia; ma i ki ra valian. 22 Ma tika na tena
kukure pal na lotu, a iangina Iairo, i vut; ba
i gire, i va timtibum pire ra kauna, 23 ma i
manga lul ia, i biti: Natugu, a vavina ik, i
to na mat, iau aring u ba una vana ma una
palagur ia ma ra ura limam upi na oton, ma

* 4:31: A mastad, a davai nina i manga ikilik ra patina, ia kaka a davaina iat i ngala.

na laun. [24] Ma dir vana me, ma ra ngala na
kor na tarai dia mur ia, ma dia kor bat ia.
[25] Ma tika na vavina i ga gapgap a vinun ma
a ivu kilala, [26] i ga kairane ra mangoro na
kinadik ta ra mangoro na tena valagar, ma
i ga vapar vue nam parika i ga vung ia, ma
pa i lagar ta ik, i kaina vanavana ka, [27] ma
ba i tar valongore mangoro na tinata ure
Iesu, i vut mur ia livuan ta ra kor, ma i bili
kana mal. [28] Tago i nuk ia: Ba ina bili ka kana
mal, ina lagar tana. [29] Ma ra matana gap, i ga
gapgap tana, i ge muka, ma i kairane ta ra
pakana ba kana minait i tar panie. [30] Ma ba
Iesu i nunure ta ra balana ba ra dekdekina
i tar vana kariu, i tur tapuku livuan ta ra
kor, ma i titir ba: Ia nam i tar bili kaugu
mal? [31] Kana tarai na vartovo dia tatike tana:
U gire go ra kor na tarai dia koakor piram,
ma dave go u titir ba: Ia i bili iau? [32] Ma i
gigira vurvurbit upi nina i pait ia. [33] Ma ra
vavina i burut, ma i dadadar, tago i nunure
nam Iesu i pait ia tana; ma i tadav ia, i va
timtibum pirana ma i ve ra dovotina parika.
[34] Ma i tatike tana: Natugu, kaum nurnur i
tar valaun u; una vana ma ra malmal, ma
una oton kakit kan kaum minait.

[35] Ba i tatata boko, ta umana dia pot maro
ra kuba i ra tena kukure pal na lotu, dia biti
dari: Natum i tar mat, dave u vabalaguan
vake mule ra Tena Vartovo? [36] Iesu pa i ka-
pupi nam ra tinata, i biti tai ra tena kukure
pal na lotu: Koko u burut, una nurnur uka.
[37] Pa i ongo pa ta tikai ba na mur ia, dital
ika Petero, ma Iakobo ma Ioanes dir turana.
[38] Dia pot ta ra kuba i ra tena kukure pal na
lotu ma i valongore ra ururung, a tinangi
ma ra ngala na kunukula. [39] Ba i tar ruk, i
biti ta diat: Ta ra ava go ava urung ma ava
tangtangi? A bul pa i ti mat, i va mat ika.
[40] Ma dia nongone ke. I tul vairop vue diat
par, ma i agure tama i ra bul ma nana, ma
dital dital ga varait me; ma dia ruk tadav
ra bul. [41] Ma i vatur ra lima i ra bul, i biti
tana: Talita kumi! go ra kukurai nam ra
tinata: Taigik, iau tatike tam, una tut. [42] Ma
ra vavina ik i tut lulut ma i vanavana, tago
i tar a vinun ma a ivut kana kilala, ma dia
kakaian mat i tana. [43] Ma i manga tigal diat
ba koko ta tikai na nunure go; ma i vartuluai
upi da tabar ia ma ta magit ba na en ia.

6

Di ga okole vue Iesu aro Nasaret
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

[1] Ma i vana kan nam ra gunan, ma i vana
ta kana gunan iat, ma kana tarai na vartovo
dia mur ia. [2] Ta ra Bung Sabat i tur pa ra
vartovo ta ra pal na lotu, ma mangoro ba
dia valongore, dia kaian tana, dia biti: Go
ra tutana i nunure davatane go ra umana
magit? A kabinana ava go dia ga tul tar ia
tai go ra tutana? Ma dave ra umana dekdek
na papalum dari i papait ia ma ra limana?
[3] Vakir nina ra tena madaka ta ra davai vang,
natu i Maria, ma pa dia turana vang ma
Iakobo, ma Ioses ma Iudas ma Simon? Ma ra
umana taina pa dia ki vang ati pire dat? Ma
dia tabunua tana. [4] Iesu i biti ta diat: Di ruru
ra propet, ma ta kana gunan iat pata, ma
pire ra barniuruna pata, ma ta ra kubana
bula pata. [5] Ma i mama pait ta dekdek na
vakilang abara; ia kaka i vung ra limana tai
ta umana minait, ma i valagar pa diat. [6] Ma
i kaian tago pa dia nurnur.

A vartuluai kai Iesu pire ra vinun ma a ivu tarai na vartovo
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Ma i vana vurvurbit, i varvartovo ta ra
gunagunan.

[7] Ma i oro pa ra vinun ma ra ivut tadav
ia, ma i tulue diat a evevut; i tul tar ra
varkurai ta diat ure ra lavur tabaran; [8] ma
i tigal diat ba koko diat a kap ta magit ure
kadia vinavana, ia kaka ra buka; koko ra
gem, koko ra rat, koko ra mani ta kadia
popopoi; [9] ba diat a vana ka ma ra palakau
i diat; ma i biti: Koko ava ule tar ta ivu
mal. [10] Ma i biti bula ta diat: Ba ava ruk
tai ta pal, avat a kiki vatikai tana tuk ta ra
bung ava vana kan nam ra gunan tana. [11] Ba
tika na gunan i okole vue avat, ba pa na
valongore kavava tinata, ba ava vana kan
nam ra gunan, avat a piar vue ra tobon kan
ra vavai na kau i vavat, upi ra vakilang ure
diat. [12] Ma dia vana oai, dia varvarvai ba
ra tarai diat a nukpuku. [13] Dia okole vue
mangoro na tabaran, ma dia tap mangoro
dia mait ma ra dangi, ma dia valagar diat.

Ioanes ra Tena Baptaiso i mat
(Mat 14:1-12; Luk 9:7-9)

[14] Ma Erodes ra king i valongore go, tago
ra iangina i po vanavana, ma i biti: Ioanes
ra Tena Baptaiso i laun mulai kan ra minat,
ma damana i pait go ra lavur dekdek na
papalum tana. [15] Ta ra umana dia biti ba:
Go Elias, ma ta ra umana bula dia biti ba:
A propet, da tikai ta diat a umana propet.
[16] Ba Erodes i valongore ure i biti ba: Go

Ioanes, nina iau ga kutu vue ra uluna, i laun
mulai. 17 Tago Erodes iat i ga vartuluai, ma
di ga kinim pa Ioanes, ma di ga vi ia ta ra
pal na banubat ure Erodias, ra taulai kai
turana Pilipo, tago i ga ben ia. 18 Tago Ioanes
i ga biti tai Erodes ba: Pa i ko ba una ben
ra taulai kai turam. 19 Ma Erodias i kankan
tana, i mainge na doka, ma i mama pait ia,
20 tago Erodes i ru Ioanes, tago i nunure ba
ra tena takodo, ma ra tena gomgom, ma i
balabalaure; ma ba i valavalongore i nunuk
urur tana; ma i gugu upi na valongore
Ioanes. 21 Ba i vut ra bo na bung, nam ba
Erodes i pait ra lukara tana upi kana lavur
luluai ma kana umana luluai na vinarubu,
ma ra umana uvuviana Galilaia, upi diat a
nuk pa ra bung di ga kava tana, 22 natu i
Erodias, a vavina, i pot ma i malagene papa,
i vagugu Erodes ma diat bula dia ki me ta
ra nian; ma ra king i biti tai ra vavina: Una
lul iau upi ra magit u mainge, ma ina tabar
u me! 23 Ma i vavalima tana dari: A magit
par u lul iau upi ia, ina tabar u me, ma kan
na vardada ma ra papar ta ra gunan ba iau
varkurai tana. 24 Ma i irop, i tir nana ba: Ava
ina lul ia? Ma i biti tana: A lor i Ioanes ra
Tena Baptaiso. 25 I ruk lulut muka tadav ra
king, ma i lul ia dari: Iau mainge ba go una
tabar iau ma ra lor i Ioanes ra Tena Baptaiso
tai ta la. 26 Ma ra king i tabun muka ra balana
tana, ma ure ke kana vavalima, ma ure ke
diat dia ki me ta ra nian, pa i mainge ba
na muie. 27 Ma i tulue vuavue tika na tena
vinarubu ta diat kana loko na monamono,
ma i tul tar ia ba na kap. ra lorina; i irop,
i kutu pa ra lorina ta ra pal na banubat, 28 i
kap ia ta ra la, ma i tul tar ia tai ra vavina,
ma ra vavina i kap ia tadav nana. 29 Ba kana
tarai na vartovo dia valongore, dia vut dia
puak pa ra tomono, ma dia vung ia ta ra
babang na minat.

Iesu i tabar ra ilima na arip na marmar na tarai ma ra gem
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

30 Ma ra umana apostolo dia vana varu-
rung pire Iesu, dia ve ta ra lavur magit par
dia ga pait ia, ma nam par dia ga vartovo
me. 31 Ma i biti ta diat: Avat a mai, dat a
vana irai ra pupui, avat a ngo papa. Tago
mangoro dia poapot, ma pa dia langalanga
upi diat a ian. 32 Ma dia bolo ma ra mon
ura ta ra pakana pui irai. 33 A tarai dia gire
vue diat, ma mangoro dia nunure, ma dia
vutvut guvai kan ra lavur pia na pal, ma
dia pot lua ta diat. 34 Ba i vana rikai i gire
ra ngala na kor, ma i mari diat, tago dia
vardada ma ra umana sip pa kadiat ta tena
balabalaure; ma i tur pa ia pi na tovo diat
ma mangoro na magit. 35 Ba ra keake i ki ria,
kana tarai na vartovo dia tadav ia, dia biti
dari: Go a pui ka, ma ra keake i ki ria, 36 una
tulue diat ta ra gunagunan vurkikil ma ta ra
umana pia na pal upi diat a kukul adiat ta
magit. 37 I tatike bali diat dari: Avat iat, avat
a tabar diat. Dia biti tana: Avet a vana bar,
avet a kul pa adiat ta magit ma ra ivu mar na
denaria* laka? 38 Ma i tir diat: Aivia gem ava
vung ia? Avat a vana ma avat a gire. Ma ba
dia tar matoto tana dia biti: A ilima, ma ra
ivu en. 39 Ma i vartuluai ba diat a ki togo par
ta ra lubang na vura. 40 Ma dia ki ngaina, ta
umana a marmar ma ta ra umana a ililima
na vinun. 41 Ma i vatur ra ilima na gem ma ra
ivu en, i tadarake ra bakut, i pite varpa, ma
i tabik ra gem, ma i tul tar ia tai ra tarai na
vartovo upi diat a vung ia pire diat; ma i tibe
diat par ma ra ivu en. 42 Ma dia ian par ma
dia maur. 43 Ma dia vangan vabuka ra vinun
ma a ivu rat ma ra tagigi na gem, ma ra en
bula. 44 A ilima na arip na marmar na tarai
diat dia ga en ra umana gem.

Iesu i vana ta ra ul a tava kikil
(Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21)

45 Ma i vovo lolole pa kana tarai na var-
tovo, upi diat a koa ta ra mon ma upi diat
a lua uro Betsaida, tai ta ra papar iat, ma
ia iat i ki boko upi na tul vue ra tarai. 46 Ba
dia tar varbaiai, i tutua urama ra luana upi
na araring. 47 Ba i tar ravian tuna, a mon
i vanavana ara iat ta ra tava kikil, ma i ki
varkolono ra valian. 48 Ba i gire ra vinalu
i tup diat, tago i vuvu maro lua ta diat, i
vana ta ra ul a tava kikil tadav diat ta ra ivat
na pakana varkia na monamono ra marum,
ma i mainge ba na pakit diat; 49 ba dia gire i
vanavana ta ra ul a tava kikil, dia biti ba ra
ninana ka, ma dia kukukula; 50 tago diat par
dia gire, ma dia purpuruan tana. Ma i tata
lulut pa diat, i biti ta diat: Avat a nurnur, iau
kaka go, koko ava burut. 51 I koa ta diat ta ra
mon, ma ra vuvu i ngo ko, ma dia kakaian
muka tana; 52 tago pa dia ga matoto bulu ure
ra umana gem, i ga leo ko ra bala i diat.

* 6:37: A denaria ia ra vapuak kai tika na tena papalum ure tika na bung.

Iesu i valagar ra umana minait aro Genesaret
(Mat 14:34-36)

53 Ba dia tar bolo dia pukai ta ra gunan
Genesaret ma dia veve ra mon ra valian.
54 Ba dia tar irop kan ra mon, a tarai dia
nunure muka, 55 ma dia vila vurvurbit ta
ra gunagunan, dia puak pa ra lavur minait
ta kadia lavur vava, upi nam ra gunan dia
valongore i ki tana. 56 Ba i olo ta ra gunan
ik, ba tai ta ngala na pia na pal, ba tai ta ra
gunan, dia vung ra lavur minait ta ra umana
tavul a bung, ma dia lul ia ba diat a bili ka
kana ngu na mal; ma diat par dia bili ia, dia
lagar tana.

7

A vartovo kai ra umana patuana
(Mat 15:1-9)

1 A umana Parisaio ma ta umana tena
tutumu marama Ierusalem dia vana guvai
tadav ia, 2 ma dia tar gire ta umana ta kana
tarai na vartovo dia iaian vakuku ma ra dur
na lima i diat ba pa di ga puk diat. 3 Tago
ra lavur Parisaio ma ra tarai Iudaia par pa
dia ian, ona pa dia gi bulu value ra lima
i diat, tago dia tatabai ta ra tinata kai ra
lavur patuana; 4 ma ona dia pot maro ra
tavul a bung, dia gumu lua, namur dia ian;
ma mangoro na mangamangana bula dia
papait vake, a dur la ma ra dur kabala ma
ra dur la na palariam. 5 A umana Parisaio
ma ra umana tena tutumu dia tir ia: Ta ra
ava kaum tarai na vartovo pa dia murmur
ra tinata kai ra lavur patuana; dia ian ika
ma ra dur na lima i diat? 6 Ma i biti ta diat:
A dovotina ra tinata lua kai Iesaia ure avat
a umana tena vaongo, da di ga tumu ia dari:
"Go ra tarai dia ru iau ma ra ngie i diat
Ma ra bala i diat i vailik kan iau.
7 Dia vole kadia lotu tagu, dia vartovo ko ma
ra vartuluai kai ra tarai."
8 Ava vana kan ra vartuluai kai God ma ava
nuknuk pa ra tinata kai ra tarai. 9 Ma i
biti ta diat: A dovotina muka ava piam ra
vartuluai kai God upi avat a murmur ta
kavava varvai. 10 Tago Moses i ga biti dari:
Una ru tamam ma nam; go bula: Nina i tata
kaina ure tamana ba nana na virua muka;
11 ma avat ava biti: Ba ra tutana na biti tai
tamana ba nana dari: Nam ba una vatur
vake tagu i tar Korban, a kukuraina, ba di
tar tabar God me, 12 pa ava nur vue mule
upi na pait ta magit ba na maravut tamana
ba nana me; 13 damana kavava tinata ava
varvartovo me, i pait vakuku pa ra tinata
kai God, ma mangoro na magit dari ava
papait ia.

A umana magit nina dia vakaina ta tikai
(Mat 15:10-20)

14 Ma i oro pa mule ra kor na tarai tadav
ia, i biti ta diat: Avat par avat a valongore
iau, ma avat a matoto; 15 a magit ba na ruk
tai tikai pa na vakaina, a lavur magit i irop
pa tai tikai i vakaina. [16 Nina ba ta talingana
upi na valongor me, boina ba na valongore.]
17 Ba i tar ruk na pal kan ra kor na tarai, kana
tarai na vartovo dia tir ia ure go ra tinata
valavalar. 18 Ma i tatike ta diat: Avat bula,
ava ti ngulngul dari vang? Pa ava nunure
laka ba nam parika i ruk tai ta tikai pa i
vakaina? 19 Tago pa i vana ta ra tulungeana,
i vana ka ta ra balana ma i irop mulai ta ra
niba. I tatike ra tinata dari upi na vaboina
ra nian par. 20 I biti bula: Nam i irop pa tai
ta tikai, ia kaka i vakaina. 21 Tago a lavur
dari dia irop kan ra bala i ra tarai: A lavur
kaina ninunuk, a lavur ungaunga, a lavur
nilong, a lavur vardodoko, 22 a lavur nipo, a
lavur varbat, a lavur mangamangana kaina,
a lavur vaongo, a lavur nunuk na varvol, ma
ra kaina kiau na mata, a varvul, a kolakolo,
ma ra mangamangana lunga; 23 go parika
dia vuna ta ra bala i ra tarai, ma dia vakaina
ra tarai.

A nurnur kai ra vavina
(Mat 15:21-28)

24 Ma i tut, i vana kan nam ra gunan upi ra
langun Tiro ma Sidon, ma i ruk tai tika na
pal, ma pa i mainge ba ta tikai na nunure;
ma di mama vapidik ia. 25 Tika na vavina,
a tabaran i ovai tai natuna ik, a vavina,
i valongore ure, ma i vut lulut, ma i va
timtibum pire ra kakene. 26 Nam ra vavina
a te Elas, ta ra vuna tarai Siropoiniki, i lul ia
ba na okole vue ra tabaran kan natuna. 27 Ma
i biti tana: Da tabar vamaur pa ra umana bul
lua, tago pa i ko ba da tak vue ra gem ai ra
umana bul ma da vue tar ia tai ra umana
pap. 28 Ma i biti tana: A dovotina, Luluai,
go bula ba ra umana pap ta ra vavai na
vuvuvung na nian, dia iaian ra lavur tagigi
na nian tai ra umana bul. 29 I biti tana: Ure
go kaum tinata, una vana, a tabaran i tar
irop kan natum. 30 Ma i talil ta ra kubana,
ma i gire tadav ra bul, i diop ta ra vava ma
ra tabaran i tar irop kan ia.

Iesu i valagar pa ra tutana i vaut ma i bombom

31 I vana mulai kan ra langun Tiro ma i
vana alalu Sidon tadav ra tava kikil Galilaia,
ma i vana gil ta ra langun Dekapolis. 32 Ma
dia ben tikai i vaut tadav ia, ma tika na
magit i tur bat ra nilaina. ma dia lul ia
ba na vung ra limana tana. 33 Ma i ben
vaire pa ia kan ra kor na tarai ma i valonge
ra kaka na limana ta ra talingana, ma i
gagami ma i bili ra karameana me. 34 Ma i
tadarake ra bakut ma i mamadang, ma i biti
tana: Epata, a kukuraina ba: Una tapapa.
35 Ma ra talingana i kapa, ma nam i vivi
ra karameana i tapala, ma i tata mamal.
36 Ma i tigal diat ba koko diat a ve ta tikai
tana; ia kaka ba i manga tigal diat, dia
manga varvarvai ka tana. 37 Dia kakaian
kakit i tana, dia biti dari: I pait mal ra lavur
magit parika, i mal ra umana vaut upi diat
a valongor, ma ra umana bombom upi diat
a tata.

8

Iesu i tabar ra ivat na arip na marmar na tarai ma ra gem

(Mat 15:32-39)

1 Ta nam ra e, ba ra tarai dia kor mat,
ma pa ta magit upi diat a en ia, i oro pa
kana tarai na vartovo, ma i tatike ta diat:
2 Iau mari go ra tarai, tago dia tar ki pa ra
utul a bung piragu, ma pa adiat ta magit;
3 ma ba ina tulue diat ta ra kubakuba i diat
ma ra mulmulum, diat a matmat vanavana
nangananga; tago ta umana dia tar vana
uti maro vailik. 4 Kana tarai na vartovo dia
tatike tana: Mamave ra gem ati ra pui ba
da tabar vamaur pa go ra tarai me? 5 I tir
diat: Aivia ra gem ava vung ia? Dia biti
ba: A lavurua. 6 Ma i vartuluai ba ra kor na
tarai diat a ki ra pia; ma i vatur ra lavurua
na gem, i pite varpa tana, i tabik ia, ma i
tul tar ia tai kana tarai na vartovo upi diat
a tabar diat me; ma dia vung kapi ia pire
ra kor na tarai. 7 Dia kap ra paupau en ik
bula, ma i lotu pa tana, ma i tul tar ia upi da
tabar bula diat me. 8 Dia ian ma dia maur,
ma dia vangan lavurua na rat ma ra tagigi
na gem dia tar en valili ia. 9 A ivat na arip
na marmar diat, ma i tul vue diat. 10 Ma
diat ma kana tarai na vartovo dia koa lulut
ta ra mon, ma dia vana ta ra langlangun
Dalmanuta.

A umana Parisaio dia lul Iesu upi na pait ta vakilang

(Mat 16:1-4)

11 A umana Parisaio dia vana rikai ma dia
vartir me, dia mainge ba na pait ta vakilang
marama ra bala na bakut, dia valavalar ia
ka. 12 I mamadang muka ta ra tulungeana,
ma i biti dari: Go ra taun tarai i anan upi
ra vakilang dave? A dovot go iau tatike ta
vavat: Pa da ve tar ta vakilang ta go ra taun
tarai. 13 Ma i vana kan diat, i koa mulai ta ra
mon, ma vana tai ta ra papar.

Ra leven kai ra umana Parisaio ma kai Erodes

(Mat 16:5-12)

14 Dia ga valubane ra gem, pa dia kap
ta na; a kopono ko dia kap ia ta ra mon.
15 Ma i vaale diat dari: Avat a nuk pa ia, ma
avat a balaure avat ta ra leven kai ra lavur
Parisaio, ma ra leven bula kai Erodes. 16 Ma
dia biti vargil dari: Tago pa ada ta gem.
17 Iesu i nunure, ma i tatike ta diat: Dave ava
nuknuk dari tago pa avava ta gem? Pa ava
matoto boko? Dave i leo ra bala i vavat? 18 A
kiau na mata i vavat nam, ma pa ava gigigira
me? Ma ra talinga i vavat nam ma pa ava
valongor me? Ma pa ava nuk pa mule? 19 Ba
iau ga tabik ra ilima na gem tai ra ilima na
arip na marmar na tarai, aivia ra rat ava ga
vangan vabuka pa ia ma ra tagigina? Dia
biti tana ba: A vinun ma a ivut. 20 Ma ba
ra lavurua tai ra ivat na arip na marmar,
aivia ra rat ava ga vangan vabuka pa ia ma
ra tagigina? Di biti tana ba: A lavurua. 21 Ma
i biti ta diat: Dave, pa ava ti matoto boko?

Iesu i vanana pa ra pula aro Betsaida

22 Ma dia pot Betsaida, ma di ben ra pula
tadav ia, ma dia lul ia ba na bili ia. 23 Ma i
vatur ra lima i ra pula ma i ben ia kan ra
pia na pal; ba i tar gami ra matana, i vung
ra ura limana tana, ma i tir ia: U gire ta
magit vang? 24 Ma i idok, ma i biti: Iau gire
ra tarai, iau gire diat da ra umana davai dia
vanavana. 25 Ma i vung mule ra ura limana
ta ra matana; ma i bobabobo ma i mata
lagar ra matana mulai, ma i gire bulu ra
lavur magit. 26 Ma i tulue ta ra kubana, i biti:
Koko una olo ta ra pia na pal.

Petero i tata kapa ure Iesu

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Iesu ma kana tarai na vartovo dia vana
ta ra lavur pia na pal Kaisaria Pilipo, ma i tir
kana tarai na vartovo na.nga dari: A tarai

dia biti ba iau to ia? [28] Dia biti ba: Ioanes, ra
Tena Baptaiso, ma ta ra umana ba Elias; ma
ta ra umana bula ba tikai ta diat a umana.
propet. [29] Ma i tir diat: Ma avat, ava biti ba
iau to ia? Petero i biti tana: U ra Kristo.
[30] Ma i tigal diat ba koko dia varve ta tikai
tana.

Iesu i varvai ure ra varvakadik ma kana minat
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

[31] I tur pa ra varvai ta diat dari ba: Da
vakadik Natu i ra tutana ma ta mangoro
na mangamangana, ma ra lavur patuana
ma ra lavur tena tinabar ngalangala, ma ra
lavur tena tutumu diat a pue vue, ma da
doka, ma ba i par ta utul a bung na laun
mulai. [32] I tatike vakapa go ra tinata. Ma
Petero i vatur ia. ma i pit vatavuna pa
ia. [33] Ma i tur tapuku, i bobobe ra tarai na
vartovo, ma i pit Petero dari: Satan, una
vana ra murugu, tago pa u nuk pa ra lavur
mangamangana kai God, u nuk pa ka ra
lavur mangamangana kai ra tarai.

[34] Ma i oro pa ra kor na tarai, ma kana
tarai na vartovo bula, ma i biti ta diat: Ba
tikai i mainge na murmur iau, na nuk vue
ia iat mulai, na puak pa kana bolo ma na
murmur iau me. [35] Tago ba tikai i vavaale bat
kana nilaun na virua; ma nina ba pa i nuk pa
kana nilaun ure iau, ma ure ra bo na varvai
bula, na laun muka. [36] Tago na topa ra ava ba
tikai na kale pa ra rakarakan a gunagunan
parika, ma na vole vue ra tulungeana tana?
[37] Tago tikai na kul kia ra tulungeana ma ra
ava? [38] Ba tikai i vavirvir ure iau ma ure
kaugu lavur tinata pire go ra taun tarai na
vaongo ma ra taun tarai na varpiam, Natu
i ra tutana ba i pot ma kana umana angelo
ma ra minamar kai Tamana, na vavirvir vue
bula.

9

[1] Ma i biti ta diat: A dovot go iau tatike ta
vavat ba: Ta umana ta diat dia turtur ati, pa
diat a mat tuk ta ra bung ba diat a gire ra
varkurai kai God i pot ma ra dekdek.

Iria ra paka i Iesu
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

[2] Ba i tar par laptikai na bung, Iesu i
ting pa Petero ma Iakobo ma Ioanes ma i
agure vaire pa dital urama ra luana i manga
tuluai; ma i ria ra pakana ta ra mata i dital;
[3] ma kana lavur mal dia bagabagele, dia pua
mat, ma pa ta tena vagomgom mal ra pia na
pait vapua pa ia dari. [4] Elias dir ma Moses
dir tur pa pire diat. ma dital tata ma Iesu.
[5] Petero i biti tai Iesu: Tena Vartovo, i boina
upi dat a ki ati, dat a pait ta utul a pal na
turturup, tikai kaum, tikai kai Moses, ma
tikai kai Elias. [6] Ma pa i nunure ba ava na
tatike, tago dital burut na kaia. [7] Ma tika na
bakut i vana rikai ma i vamalur taun diat.
ma ra nilai tikai ta ra bakut i biti dari: Go
Natugu, a bul na vakak; avat a valongore.
[8] Ba dital gigira vurvurbit, pa dital gire mule
ta tikai, Iesu ka i ki pire dital.

[9] Ba dia vanavana ba ta ra luana, Iesu i
tigal dital ba koko dital a ve ta tikai ta go
ra lavur magit dital tar gire tuk ta nam ra
bung ba Natu i ra tutana na laun mulai kan
ra minat. [10] Ma dital mur go ra tinata ma
dital tir vargiliane dital, ba ava ra kukurai
ra nilaun mulai kan ra minat. [11] Ma dital tir
ia dari: Dave ra lavur tena tutumu dia biti
ba Elias na vut lua? [12] Ma i tatike ta dital: A
dovotina ba Elias na vut lua ma na vamule
pa ra lavur magit par; ma dave laka di ga
tumu ia ure Natu i ra tutana ba da vakadik ia
ma ta mangoro na mangamangana, ma da
pait vakuku ia tana? [13] Ma go iau ve avat ba
Elias i ga tar vut, ma dia ga pait ia tana nam
parika dia ga mainge, da nam di ga tumu ia
ure.

Iesu i vairop ra tabaran kan ra bul tutana
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a)

[14] Ba dia tadav ra tarai na vartovo, dia gire
tadav ra kor na tarai bula dia tur kikil diat,
ma dia vartir ma ra umana tena tutumu.
[15] Ba ra kor na tarai par dia gire dia kaian
muka tana, ma dia vutvut tadav ia, ma dia
vage pa ia. [16] Ma i tir diat: Ava go ava vartir
tana? [17] Ma tikai ta diat ra tarai i biti tana:
Tena Vartovo, iau ga ben natugu, a tutana,
up u; a tabaran i bombom i ovai tana; [18] ma
ba i ub ia, i vue tar ia ra pia, ma i buabuai ra
ngiene, ma i vangvangi ra pal a ngiene ma
i palaur bula tana, ma iau ga biti tai kaum
tarai na vartovo ba diat a okole vue ma pa i
tale diat. [19] Ma i tatike bali diat dari: Avat a
taun tarai pa ava nurnur, aivia ra kilakilala
ina ki pire vavat? Aivia ra kilakilala ina
ungung pa avat? Da ben ia piragu. [20] Ma
dia ben ia pirana, ina ba i gire a tabaran i
ubu vapurpuruan ia muka, i bura ra pia i
tapukpuku, ma i buabuai ra ngiene. [21] Ma
i tir tamana dari ba: Papa vingaia go i ubub
ia? Ma i biti: Papa amana ba i ga bul boko.
[22] Ma mangoro na bung i vue tar ia ta ra

iap ma ta ra tava bula upi na doka; ba una
pait valar pa ta magit i tana, una mari amir
ma una maravut amir. 23 Iesu i biti tana: U
iat; da pait ra lavur magit parika tai nina
i nurnur. 24 Ma tama i ra bul i tangi lulut,
ma i biti: Ioi, iau nurnur; una maravut ra
niiba tagu upi ra nurnur. 25 Ba Iesu i gire
ba ra ngala na tarai dia vutvut varurung, i
tigal vue ra tabaran, i biti tana: U a tabaran,
u bombom ma u vaut, iau vartuluai ba una
irop kan ia, ma koko u ovai mulai tana. 26 Ba i
tar kukula pa, ma ba i tar ubu vapurpuruan
pa ia, i irop muka; ma ra bul i da ra minat;
ma mangoro dia biti ba i tar Mat. 27 Ma Iesu
i vatur ra limana, ma i vatur pa ia; ma i tut.
28 Ba dia ruk na pal, kana tarai na vartovo dia
tir ive dari: Dave avet, ave mama okole vue?
29 I biti ta diat: Pa ta magit a mangamangana
dari na irop tana, ia kaka ta ra niaring.

Iesu i varvai mulai ure kana minat
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Ma dia vana kan nam ra gunan, dia vana
alalu Galilaia, ma pa i mainge ta tikai na
nunure. 31 Tago i tovotovo kana tarai na
vartovo dari: Da tul tar Natu i ra tutana ta
ra lima i ra tarai, ma diat a doka; ma ba di
tar doka, na laun mulai ba i par ta utul a
bung. 32 Ma pa dia nunure go ra tinata, ma
dia burut upi diat a tir ia.

To ia i ngala ta diat?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Ma dia pot Kapernaum; ba dia ki na pal,
i tir diat ba: Ava nam ava ga vartoto tana na
nga? 34 Ma dia ki mut uka, tago dia vartoto
na nga ba to ia ta diat i ngala. 35 Ma i ki ma i
oro pa ra vinun ma a ivut, ma i biti ta diat:
Ba tikai i mainge pi na lua na murmur uka,
na tultul pire vavat parika. 36 Ma i vatur ra
bul ik, ma i vaki ia livuan ta diat, ma i puak
pa mule, ma i biti ta diat: 37 Ba tikai i onge ta
bul ik dari ta ra iangigu, i onge iau bula; ma
ba tikai i onge iau, pa i onge ke iau, i onge
nina iat, i ga tulue iau uti.

Nina ba pa i tur bat dat, i maravut uka dat
(Luk 9:49-50)

38 Ioanes i tatike tana: Tena Vartovo, ave
ga gire tadav tikai i okokole vue ra umana
tabaran ma ra iangim, ma ave ga tigal ia,
tago pa i murmur dat. 39 Iesu i biti: Koko
da tigal ia, tago pa ta na pait ra dekdek na
magit ta ra iangigu, ma na vatang ta kaina
tinata ure iau lulut. 40 Tago nina ba pa i tur
bat dat, i maravut uka dat. 41 Ma nina i tabar
avat ma ra la na tava na nimomo, tago avat
kai Kristo, a dovot go iau tatike ta vavat, pa
na iba upi kana vapuak.

A varilam upi ra varpiam
(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 Ma nina i varara ta tikai ta go ra umana
ikikilik dia nurnur tagu, gala na boina ba
di kun tar ra ngala na vat na niudu ta ra
inoana, ma da vue vadudu ia na ta. 43 Ba tika
na limam i varara u, una kutu vue; i boina
una olo ta ra nilaun a tomo, ma koko da vue
u ma ra ivu limam par ura geena* ta ra iap
ba pa da pun ia. 44 [Kadia kalolo pa na mat i
tana, ma pa ta na pun ra iap tana.] 45 Ba tika
na kakim i varara u, una kutu vue, i boina
una olo ta ra nilaun a tomo, ma koko da vue
u ma ra ivu kakim par ura geena. 46 [Kadia
kalolo pa na mat i tana, ma pa ta na pun
ra iap tana.] 47 Ba tika na kiau na matam i
varara u, una luak vue; i boina una olo ta
ra varkurai kai God ma ra kopono kiau na
matam, ma koko da vue u ma ra ivu kiau na
matam par ura geena. 48 "Kadia kalolo pa na
mat i tana, ma pa ta na pun ra iap tana."
49 Tago da vamapak ra tarai par tikatikai ma
ra iap. 50 A solt i boina; ma ba ra mapakina i
panie, da vamapak davatane mule? Boina
ba ra solt na ki ta vavat, ma avat a ki na
malmal vargil.

10

Iesu i biti ba koko ta tikai na kutu varbean
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Ma i tut ma i vana ta ra langun Iudaia ma
ta ra papar Iordan maro; ma ra tarai dia kor
mulai tadav ia; ma i tovo mule diat da kana
mangamangana iat. 2 A umana Parisaio dia
tadav ia, ma dia tir ia: I takodo bar ba
ta tutana na vung vue kana vavina? Dia
valar ia ka. 3 Ma i tir diat: Ava ra varkurai
Moses i ga tul tar ia ta vavat? 4 Ma dia biti,
Moses i nur tar ia ba da tumu ra buk na pala
varbean, upi da vungue. 5 Iesu i biti ta diat:
I ga tumu go ra vartuluai, tago i leo ra bala i
vavat. 6 Ma papa amana ra turpaina vavaki,
i ga vaki dir upi a tutana ma upi a vavina.
7 Kari a tutana na vana kan tamana ma nana,
ma na ki tukum pire kana vavina; 8 ma dir
par, dir tikai ka upi koko dir a ivut mulai, dir
tikai ka. 9 Nam ba God i kubu guve, galiaka

* 9:43: Geena, ia ra ngala na tavul a puputa, maravai Ierusalem, ma ra iap i ga ioaio vatikai tana. A tarai Iudaia dia ga valarue ra ruarua na tulungen me.

ta tutana na pala ia. [10] Kana tarai na vartovo
dia tir mule na pal ta go ra magit. [11] Ma i
tatike ta diat: Ba tikai i vungue kana vavina,
ma i taule ta ra tikai, dir po muka; [12] ba ra
vavina i vungue kana tutana, ma dir taulai
ma ta ra tikai, ia bula i po muka.

Iesu i vadoane ra umana bul ikilik
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

[13] Dia kap ra umana bul ikilik tadav ia upi
na bili diat, ma ra tarai na vartovo dia tigal
diat. [14] Ba Iesu i gire, i kankan ma i biti ta
diat: Avat a nur vue ra umana bul ikilik
upi diat a tadav iau; koko ava tigal bat diat,
tago kadiat dia dari ra varkurai kai God. [15] A
dovot go iau tatike ta vavat ba: Nina ba pa
i kapupi ra varkurai kai God da ra bul ikilik
pa na olo muka tana. [16] Ma i puak pa diat, ma
i tata vadoane diat, ma i palagur diat ma ra
ura limana.

Ra uviana na tutana
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

[17] Ba i vanavana mulai na nga, tikai i
vutvut tadav ia, i va timtibum pirana, ma
i tir ia dari: Bo na Tena Vartovo, ava ina
pait ia upi kaugu ra nilaun tukum? [18] Iesu
i biti tana: Dave u vatang iau ba iau boina?
Pa ta i boina, ia kaka God. [19] U nunure ra
lavur vartuluai: Koko u vardodoko; Koko u
po; Koko u long; Koko u varvai vavaongo;
Koko u vatatanur ta magit kai ta tikai; Una
ru tamam ma nam. [20] Ma i tatike tana: Tena
Vartovo, go parika iau ga toratorom tana
papa amana ba iau ga bul. [21] Iesu i giragire
ma i mari ia, ma i biti tana: A kopono magit
boko u iba upi ia; una vana, una ivure kaum
parika, ma una tabar ra umana luveana me,
ma kaum boko ra bo na vuvuvung ra bala
na bakut, ma una mai, una mur iau. [22] Ba
i valongore go, i mata bibian, ma i tabun
mat ra balana tana, tago i manga muka kana
tabarikik.

[23] Iesu i gigira vurvurbit, ma i tatike ta
kana tarai na vartovo dari: I papait na
dekdek tuna pire diat dia uviana upi diat a
olo ta ra varkurai kai God. [24] Ma ra tarai na
vartovo dia kaian ta go kana tinata. Iesu i
tatike mule ta diat dari: A umana natugu,
i dekdek tuna pire diat dia nurnur ta ra
tabarikik upi diat a olo ta ra varkurai kai
God. [25] A niolo kai ra uviana ta ra varkurai
kai God i manga dekdek ta dir ma ra nidolo
kai ra kamel ta ra mata na ingingit. [26] Ma
dia kakaian mat, ma dia tatike tana: Ba
damana, ia vang da valaun ia? [27] Iesu i
bobobe diat ma i biti: A tarai pa dia pait
valar pa ia, ia kaka God, tago God i pait valar
pa ra lavur magit parika. [28] Petero i tatike
tana dari: Ave ga vana kan ra lavur magit
parika, ma ave murmur u. [29] Iesu i biti: A
dovot go iau tatike ta vavat: Ba tikai i ga
vana kan ta pal, ba kan ra umana turana,
ba ra umana taina, ba nana, ba tamana, ba
ra umana natuna, ba kan kana gunan upi
iau, ba upi ra bo na varvai, [30] ta go ra nilaun
da tul tar ra mar na pal tana ma ra mar
na turana, ma ra mar na taina, ma ra mar
na nana, ma ra mar na natuna, ma ra mar
na gunan, ma ra kinadik bula, ma ra nilaun
tukum namur. [31] Ma mangoro dia lua, diat a
kabila murmur, ma diat dia murmur, diat a
kabila lua.

Ra vautuluna tinata kai Iesu ure kana minat
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

[32] Dia vanavana boko na nga urama
Ierusalem, ma Iesu i lualua ta diat, ma dia
kakaian, ma diat dia murmur dia burut. Ma
i ben vaire pa mule ra vinun ma a ivut, ma i
ve diat ta ra lavur magit ba na tup ia boko,
dari: [33] Go da vana urama Ierusalem, ma
da tul tar Natu i ra tutana ta diat a umana
tena tinabar ngalangala ma ra umana tena
tutumu; ma diat a kure tar ia upi na virua,
ma diat a tul tar ia tai ra umana Tematana;
[34] ma diat a kulume, ma diat a gami ia, ma
diat a virit ia, ma diat a doka, ma ona na par
ta utul a bung na laun mulai.

A nilul kai Iakobo dir ma Ioanes
(Mat 20:20-28)

[35] Iakobo ma Ioanes, a ura natu i Sebedaio,
dir tadav ia, dir biti tana dari: Tena Vartovo,
amir mainge ba una pait tar ia ta mimir
nina ra magit ba amir a lul upi ia. [36] Ma i
tir dir ba: Ava amur mainge ba ina pait ia ta
mumur? [37] Dir biti tana: Una tul tar amir ba
amir a ki piram ta kaum minamar, tikai ta
ra limam tuna, ma ta ra tikai ta ra mairam.
[38] Iesu i biti ta dir: Pa amur nunure ra magit
go amur lul ia. Dave, na tale amur upi amur
a momo ta ra la ba ina momo tana, ba da
baptaiso amur vang ma ra baptaiso ba da
baptaiso iau me? [39] Ma dir biti tana: Maia.
Iesu i tatike ta dir: Ioi, a la ina momo tana,
amur bula amur a momo boko tana; ma ra
baptaiso di baptaiso iau tana, da baptaiso
amur bula tana; [40] ia kaka ra kini ta ra limagu
tuna, ba ta ra mairagu, vakir kaugu upi ina
tul tar ia; kadiat iat di ga vaninare upi diat.*

41 Ba ra vinun dia valongore, dia kankan ure
Iakobo ma Ioanes. 42 Ma Iesu i oro pa diat
pirana, ma i tatike ta diat: Ava nunure ba
diat di vatang diat tena varkurai ta diat
ra lavur vuna tarai, dia manga papait na
luluai ta diat, ma kadia umana ngalangala
dia kure vamat diat. 43 Ma pa i damana pire
vavat; nina i mainge na ngala ta vavat, na
tultul uka pire vavat, 44 ma nina i mainge
na lualua ta vavat, na vilavilau pire vavat
parika. 45 Tago Natu i ra tutana pa i ga pot
upi da toratorom tana, i ga pot upi ia iat na
toratorom ma upi na tul tar kana nilaun upi
ra varkul ure ta mangoro.

Iesu i vanana pa Batimaio
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Ma diat pot aro Ieriko; ma ba diat ma
kana tarai na vartovo ma ra kor na tarai
bula, dia vanavana oai maro Ieriko, natu i
Timaio, a iangina Batimaio, a tena nilul i
pula, i kiki ra papar a nga. 47 Ba i valongore
ba go Iesu ra te Nasaret, i oraoro, i biti dari:
Iesu, u natu i David, una mari iau. 48 Ma
mangoro dia tigal ia ba na ki mut uka; ma
i manga oraoro ko: U natu i David una mari
iau. 49 Iesu i tur uka, ma i biti: Avat a oro pa
ia. Ma dia oro pa ra pula, dia biti tana: Una
gugu, una tut, i oro pa u. 50 Ma i vue kana
olovoi, ma i pil, ma i tadav Iesu. 51 Ma Iesu
i tir ia: Ava u mainge ba ina pait ia tam? A
pula i tatike tana: Luluai, ba ina nana mulai.
52 Iesu i biti tana: Una vana ka, kaum nurnur
i tar valaun u. Ma i nana vuavuai mulai, ma
i mur ia na nga.

11

Iesu i olo Ierusalem
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Ba dia maravai Ierusalem ma Betpage
ma Betania, pire ra luana na Oliva, i tulue
ra ivut ta kana tarai na vartovo, 2 ma i tatike
ta dir: Amur a vana ta ra pia na pal nam lua
ta murmur, ma ba amur a olo tana, amur
a tadav ta nat na as di tar veva, ma pa ta i
ga ki boko tana, amur a pala ia, ma amur
a ben ia uti. 3 Ba tikai i tir amur ba: Dave
amur pait go? amur a biti: Beaka a Luluai i
mainge; ma na tul vuavue tar ia uti mulai.
4 Ma dir vana, dir tadav ra nat na as, di ga
veva na nga pire ra banbanu; ma dir pala ia.
5 Ta umana ta diat dia turtur abara dia tir dir
dari: Ava go amur pait ia, tago amur pala ra
nat na as? 6 Dir ve diat ta nam ra tinata Iesu i
ga tatike; ma dia nur vue dital me. 7 Dir ben
ra nat na as tadav Iesu, ma dia pale kadia
umana mal tana, ma i ki tana. 8 Ma mangoro
dia pale kadia umana mal na nga, ma ta ra
umana dia mut ra umana tura davai na pui
ma dia vuavue na nga. 9 Ma diat dia lua, ma
diat dia murmur dia oraoro dari: Osana! Da
pite pa go i ti vut ta ra iang i ra Luluai! 10 Da
pite pa go ra varkurai i vut, a varkurai kai
tama i dat David! Osana urama muka!

11 Ma i olo Ierusalem ma i ruk na pal na
vartabar, ma ba i tar gire pa ra lavur magit
par, diat ma ra vinun ma ra ivut dia vana
Betania, tago i ravian tuna.

Iesu i tata ure ra lovo
(Mat 21:18-19)

12 Ma ta ra bung i mur, ba dia tar vana
maro Betania, i mulmulum. 13 Ma i gire ra
lovo maro vailik, i mapmapina, ma i vana
upi na tikan upi ta magit i tana; ba i tadav
ia, i gire ra mapmapina ka, tago pata boko
ra e na lovo. 14 Ma i tatike tana: Papa gori ma
vatikai namur pa ta na en mule ra vuaim.
Ma kana tarai na vartovo dia valongore.

Iesu i olo ra pal na vartabar
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

15 Dia pot Ierusalem, ma i ruk ta ra pal
na vartabar, i okole vue diat dia ivura, ma
diat bula dia kukul ta ra pal na vartabar,
ma i vue pukue ra lavur vuvuvung kai ra
lavur tena piapie mani, ma ra lavur kiki
kadiat dia ivivure ra umana uka; 16 ma pa i
mulote tar ta tikai ba na vana alalu ma ra
la ta ra pal na vartabar. 17 Ma i vartovo, i
biti ta diat: Pa di ga tumu ia dari: Da vatang
kaugu pal ba a pal na niaring ure ra lavur
vuna tarai parika? Ma ava tar pait pukue
upi ra babang kai ra umana tena nilong.
18 A umana tena tinabar ngalangala, ma ra
umana tena tutumu bula dia valongore, ma
dia nununuk ba diat a doko davatane bar;
tago dia burut i tana, tago a tarai par dia
kakaian ta kana vartovo.

19 Ta ra ravian a bungbung parika i vana
oai kan ra pia na pal.

A vartovo ta ra lovo
(Mat 21:20-22)

20 Ba dia bolo ra malana, dia gire ra lovo
i tar maranga papa mara ra okokorina.
21 Petero i nuk pa ia, ma i biti tana: Tena
Vartovo, una gire ra lovo nam u ga bor ia,
i tar maranga muka. 22 Ma Iesu i tatike bali
diat dari: Avat a nurnur tai God. 23 A dovot
go iau tatike ta vavat: Ba tikai na tatike tai

go ra luana: Una tarubat, ma una bura ba
ura na ta, ma pa i nuknuk lalar mulai ta
ra balana, i nurnur uka ba da pait muka
nam i tar tatike, da pait ia ka. [24] Ma go iau
tatike ta vavat: A magit parika ava lulul upi
ia ta ra niaring, avat a nurnur uka ba ava
tar vatur vake, ma avat a vatur vake muka.
[25] Ma ona ava tur na niaring, ma ava nuk pa
ta magit tikai i ga pait varara ta vavat, avat
a nuk vakakit vue, upi Tama i vavat arama
ra bala na bakut na nuk vakakit vue kavava
lavur nirara bula. [[26] Ma ona pa ava nuk
vakakit vue ra lavur varpiam kai ra umana
enana, Tama i vavat arama ra bala na bakut
pa na nuk vakakit vue bula kavava lavur
varpiam.]

Ra tinir ure ra varkurai kai Iesu
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

[27] Ma dia vut mulai Ierusalem, ba i vana-
vana ta ra pal na vartabar, a umana tena
tinabar ngalangala, ma ra umana tena tu-
tumu, ma ra umana patuana dia tadav ia;
[28] ma dia biti tana: U pait go ra lavur magit
ta ra varkurai ava? Ba to ia i ga tul tar go
ra varkurai tam upi una pait go ra lavur
magit? [29] Iesu i biti ta diat: Iau bula ina tir
avat ma go ra kopono tinir, ma ba ava bali
ia, iau bula ina varve avat ta ra varkurai iau
papait go ra lavur magit i tana. [30] Mamave
ra baptaiso kai Ioanes? Marama ra bala na
bakut ba tai ta tarai? Avat a ve iau. [31] Ma dia
tata ivai pa dari: Ona dat a biti ba: Marama
ra bala na bakut, na biti ta dat: Ta ra ava pa
ava ga nurnur tana? [32] Ba dat a biti ba: Tai ra
tarai; — dia burutue ra tarai, tago diat par
dia kapupi Ioanes ba ia ra propet. [33] Ma dia
tatike bali Iesu ba: Pa ave nunure. Ma Iesu
i biti ta diat dari: Iau bula pa ina varve avat
ta ra varkurai iau papait go ra lavur magit i
tana.

12

A tinata valavalar ure ra umana tena pa-
palum ta ra uma na vain
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

[1] Ma i tovo diat ma ra tinata valavalar: A
tutana i ga vaume ra uma na vain, ma i ga
liplip bat ia, ma i ga kal ra tung na vain tana,
ma i ga pait ra pal na minakila tana, ma i
tul tar ia tai ta umana tarai na vinauma, ma
i vana tai ta ra gunan. [2] Ta ra e na vunuai
i tulue ra tultul tadav ra tarai na vinauma
upi ta umana vuai ra uma. [3] Ma dia vatur ia,
dia kita ia ka, ma dia tul vue tuna ka. [4] Ma
i tulue mule ta ra tultul tadav diat; ma dia
ubu vakinkin ra uluna, ma dia vakaina. [5] Ma
i tulue ta ra tikai; ma dia doka; ma i tulue
ra mangoro; dia kita ta ra umana, ma dia
doko ta ra umana. [6] Ma tikai boko pirana,
natuna, a bul na vakak, ma i tulue nam bula
tadav diat, i biti: Diat a ru natugu. [7] Nam ra
tarai na vinauma dia tata ivai pa dari: Go ra
bul mur tana; uti, dat a doka, upi kadat ika
ra tabarikik. [8] Ma dia vatur ia, dia doka, ma
dia al vaire vue kan ra uma. [9] Ava ra luluai
kana nam ra uma na pait ia? Na pot ma na
doko vue ra tarai na vinauma, ma na tul tar
ra uma ta ra umana enana. [10] Pa ava ga luk
laka ra Buk Tabu dari:

"Nam ra vat ba ra umana tena pait pal dia
tar pilak vue,
Nam uka di tar pait ra ul a ngu na pal me:
[11] Go tai ra Luluai ma ra mata i dat i mana-
manane muka."

[12] Ma dia mainge diat a kinim ia, ma dia
burut uka ta ra kor na tarai; tago dia nunure
ba i tar tatike go ra tinata valavalar ure ke
diat; ma dia tut kan ia, ma dia vana ka.

A tinir ure ra totokom
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

[13] Dia tulue ta ra umana Parisaio, ma ta
ra umana talai Erodes tadav ia upi diat a
vagu pa ia ma ra tinata. [14] Ba dia vut, dia
tatike tana: Tena Vartovo, ave nunure ba
u a dovot, ma pa u nuk pa ta tikai, tago a
tarai dia varogop par piram, u vateten tar ra
nga kai God ma ra dovotina. Dave, i takodo
ba da tar ra totokom tai ra Kaisar ba pata?
[15] Avet a tar ia laka, ba koko avet a tar ia? Ma
i nunure kadia vaongo, ma i tir diat: Dave go
ava valar iau? Uti tika na denaria, ina gire.
[16] Ma dia kap tar ia. I tir diat: A malalar i to ia
go tana? Ma kai ia go ra tutumu bula tana?
Ma dia biti tana ba: Kai ra Kaisar. [17] Iesu i biti
ta diat: Avat a tul tar tai ra Kaisar a magit
par kai ra Kaisar; ma avat a tul tar tai God
bula ra magit par kai God. Ma dia kakaian
muka tana.

A tinir ure ra tinut mulai kan ra minat
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

[18] Ma ta ra umana Sadukaio, nina diat dia
pue ra nilaun mulai, dia tadav ia, ma dia tir
ia: [19] Tena Vartovo, Moses i ga tumu tar ia
ta vevet dari: Ba ra tutana i mat kan kana
taulai, ma pa ta natuna, turana na ben kana
vavina, ma na vangala ta umana natuna upi
kai turana. [20] A lavurua na barturana; a
luaina i ga ben kana vavina, ma i mat, ma

pa ta natuna; [21] ma ra vauruana i ben ia, ma
ia bula i mat, ma pa ta natuna; damana bula
ra vautuluna, [22] ma diat par ra lavurua, pa
ta natu i diat. Ma ra vavina i ga mat mur ta
diat. [23] Ta ra nilaun mulai, kai ia ta diat nam
ra vavina? Tago ra lavurua par dia ga taulai
me. [24] Iesu i biti ta diat: Go laka ra vuna ava
rara tana, ta ni pa ava nunure ra Buk Tabu
ma ra dekdek i God? [25] Ba dia laun mulai
kan ra minat, pa dia varbean, ma pa dia
tulatulai ta ra varbean, dia vardada ma ra
lavur angelo arama ra bala na bakut. [26] Ma
ure ra lavur minat, ba dia laun mulai, pa ava
ga luk ia boko vang ta ra buk kai Moses ta ra
pakana ure ra Davai, ba God i ga tatike tana
dari:
"Iau a God kai Abaraam ma ra God kai Isak,
ma ra God kai Iakob"?
[27] God, vakir a God kai ra lavur minat, kai ra
lavur launa iat; ava rara muka.

A ngala na vartuluai
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

[28] Tikai ta diat a umana tena tutumu i
pot, i valongore diat dia vartir me, ma i
nunure ba Iesu i tar bali mal diat, ma i
tir ia: Nuve i ngala ta ra lavur vartuluai
parika? [29] Iesu i biti: Go ra ngala: "Avat
a Israel, avat a valongore, ra Luluai kada
God, ra Luluai i tikai ka, [30] ma una mari
ra Luluai kaum God ma ra balam parika,
ma ra tulungeam parika, ma ra nuknukim
parika, ma ra dekdekim parika." [31] Ma go a
vauruana: "Una mari talaim da u mari mule
u." Pa ta vartuluai i ngala ta go dir. [32] A
tena tutumu i biti tana: A dovotina, Tena
Vartovo, i boina kaum tinata, ba ia tikai ka,
ma pa ta mulai, ia kaka; [33] ma ba da mari
ia ma ra bala i dat parika, ma ra nuknuk i
dat parika, ma ra dekdek i dat parika, ma
ba da mari ra talai dat da da mari mule dat,
go i ngala ta ra lavur vartabar ma ra lavur
tinabar par di tuntun tar diat. [34] Ba Iesu i
gire i tata na kabinana, i tatike tana: U, pa
u vailik kan ra varkurai kai God. Ma namur
pa ta mulai i tadav ia ma ra tinir.

A tinir ure Kristo
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

[35] Ma ba Iesu i vartovo ta ra pal na
vartabar, i biti: Dave ra lavur Parisaio dia
biti ba ra Kristo natu i David? [36] David iat i
ga tatike ta ra Takodo na Tulungen dari:
"Ra Luluai i ga tatike tai kaugu Luluai:
Una ki ta ra limagu tuna.
Ma ina vadiop kaum lavur ebar upi ra ru-
arua na kakim."
[37] David i vatang ia Luluai; ma dir tamana
dave?

Iesu i tigal diat ure ra umana tena tutumu
(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)

Ma ra kor na tarai dia mainge tuna kana
varvai. [38] Ba i vartovo, i tatike dari: Avat
a nuk pa ra lavur tena tutumu dia mainge
diat a vanavana ma ra lolovina mal ma upi
da vatatabe diat ta ra lavur tavul a bung,
[39] ma dia mainge ra umana kiki lua ta ra
lavur pal na lotu, ma ra umana kiki na luluai
ta ra lavur lukara; [40] dia vapar ra tabarikik
kai ra lavur ua na vavina, ma dia vaongo ma
ra umana niaring lolovina; na tup go diat ra
varkurai.

A vartabar kai ra ua na vavina
(Luk 21:1-4)

[41] Ma i ki maro ta ra vuvung na mani, ma
i gire ra tarai dia vuavue tar ra mani tana;
ma mangoro na uviana dia vue tar ra ngala
na mani tana. [42] Tika na ua na vavina, a
luveana, i vut ma i vue tar ra ivu mani ik
tana, dir vardada ma ra toea. [43] Ma i oro
pa kana tarai na vartovo pirana, ma i biti
ta diat: A dovot go iau tatike ta vavat: Go
ra ua na vavina, a luveana, i tar vue tar ra
ngala ta go diat par dia tar vuvuai tar ta ra
vuvuvung na mani; [44] tago diat par dia tar
vuvuai tar ta nina i tur valala ta kadia mani
ma go ra luveana i tar vue vapar tar nina ba
na topa kana kini.

13

Iesu i biti ba da nila vue ra pal na vartabar
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

[1] Ba i irop kan ra pal na vartabar, tikai
ta diat kana tarai na vartovo i tatike tana:
Tena Vartovo, una gire go ra umana manga-
mangana vat; ma go ra mangamangana
palpal bula! [2] Ma Iesu i biti tana: U gire go
ra umana ngala na palpal? A ik boko pa ta
ivu vat dir a va vartaun tana. da re vapar
vue.

A umana purpuruan ma ra umana var-
monong
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

[3] Ba i kiki ta ra luana na Oliva, Petero ma
Iakobo ma Ioanes ma Andreas dia tir vaire
dari: [4] Una ve avet ba vingaia go ra lavur
magit? Ma ava ra vakilang ba na maravai ra
bung da pait go ra lavur magit tana? [5] Iesu i
biti ta diat: Avat a varbalaurai, kan ta tikai
na varara avat. [6] Mangoro diat a vut ma ra

iangigu, diat a biti: Iau ia muka, ma diat a
varara ta mangoro. 7 Ba ava valongore ure
ra umana vinarubu, koko ava ngarao tana,
tago i topa ia dari; ma ra mutuaina pata
boko. 8 Tago tika na vuna tarai na tut ure
ta ra vuna tarai, ma tika na vuna gunan
ure ta ra vuna gunan; ma ra umana guria
diat a tup ra umana gunan, ma ra umana
mulmulum bula; da tur pa ra kinadik ma go
ra lavur magit.

9 Avat a nuk pa avat mulai, tago diat
a kinim tar avat ta ra umana kivung na
varkurai; ma diat a virit avat ta ra lavur
pal na lotu, ma avat a tur ta ra luaina mata
i ra umana luluai na gunan ma ra umana
king, ure ra iangigu, ma upi ra varvai ta
diat. 10 Da varvai lua ma ra bo na varvai pire
ra lavur vuna tarai mutu. 11 Ba di ben avat
upi ra varkurai, ma ai tul tar avat, koko avat
a ngarao ba ava avat a tatike; avat a tatike
ke nam da vanuk tar ia ta vavat ta nam ra
pakana bung; tago vakir avat ava tata, a
Takodo na Tulungen iat. 12 Ma tikai na tul
tar turana upi na virua: ma ra tutana na tul
tar natuna; ma ra umana bul diat a tut ure
tama i diat ma na i diat, upi da doko vue
diat. 13 Ma ra tarai par diat a milmilikuane
avat ta ra iangigu; ma nina i tur padikat tuk
ta ra mutuaina, da valaun ia.

A magit i milmilikuan
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Ma ba ava gire ra magit i milmilikuan
ta ra nila i tur ta nam ba pa i ko ba na tur
tana (nina i luk go boina ba na matoto tana),
boina ba diat, dia ki Iudaia, diat a lop urama
ra lualuana; 15 ma nina i ki ra ul a pal koko
na vana ba, ma na ruk upi na kap vairop
ta magit mara na pal; 16 ma nina i ki ra pui,
koko na talil upi kana mal na tubatuba. 17 Na
kaina ta diat dia kap bala ma ta diat bula dia
vau ra bul ta nam ra e. 18 Avat a araring upi
koko na dari ta ra kilala na mudian. 19 Tago
na tup ia ra kinadik ta nam ra e, pa ta i
varogop me papa amana ta ra vunapai ra
vavaki, ba God i ga vavaki, tuk tar gori, ma
namur bula pata. 20 Gala ra Luluai pa i ga
kutu pit pa ra kilala, gala pa ta muka na
laun, ma i ga rurup ia ure diat i ga pilak
pa diat. 21 Ma ba tikai na tatike ta vavat
ba: Go ra Kristo, ba Nam, koko ava kapupi
ia; 22 tago ta umana Kristo vavaongo, ma ta
umana propet vavaongo diat a vana rikai,
diat a ve tar ta umana vakilang ma ta umana
papalum na kinaian upi diat a varara valar
diat di ga pilak pa diat. 23 Avat a nuk pa ia; go
iau tar ve value avat ta ra lavur magit par.

Natu i ra tutana na pot
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 Ta nam ra kilala, ba i par nam ra ki-
nadik, a matana keake na bobotoi, ma ra
gai pa na pupua, 25 ma ra lavur tagul diat a
burabura marama ra bakut, ma ra umana
dekdek ta ra bakut diat a dadadar. 26 Ta nam
ra kilala diat a gire Natu i ra tutana i vut ta
ra lavur bakut ma ra ngala na dekdek ma
ra minamar bula. 27 Ma na tulue ra lavur
angelo, ma na varurue kana tarai, nina i
ga pilak pa diat ta ra ivat na matana vuvu,
maro ra ngu na rakarakan a gunagunan tuk
ta ra ngu na bakut.

Ra vartovo valavalar kai ra lovo
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Avat a valongore ra vartovo valavalar
ure ra lovo: Ba ra ingaingarina i to na gol,
ma i tar mapmapina nagam, ava nunure ba
ra kilala na malamalapang i maravai; 29 ma
avat bula, ba ava gire go ra lavur magit, avat
a nunure ba i ki maravai, pire ra umana
mataniolo iat. 30 A dovot go iau tatike ta
vavat ba: Go ra taun tarai pa na ga panie, ba
pa di ga pait ot pa boko go ra lavur magit
parika. 31 A lavur bakut ma ra rakarakan
a gunagunan bula na ga panie, ma kaugu
lavur tinata pa na ga panie.

Pa ta i nunure ra bung ba ra pakana bung
(Mat 24:36-44)

32 Ma pa ta i nunure nam ra bung ba
ra pakana bung, a lavur angelo ra bala na
bakut pata, ma Natuna pata, ia kaka Tama.
33 Avat a nuk pa ia, avat a varbalaurai, ma
avat a araring, tago pa ava nunure nam ra
e. 34 Da ra tutana i ga vana kan ra kubana, i
ga tul tar ra varkurai tai kana umana tultul,
ma i tibe ra papalum ta diat par tikatikai,
ma i ve ra tena balabalaure banbanu ba na
mono, ma i vana tai ta ra vuna gunan. 35 Avat
a mono, tago pa ava nunure ba vingaia ra
Luluai na pal na pot, ba ta ra ravian, ba ta ra
mutumut, ba ra loko i riki, ba ta ra malana;
36 kan na pot vakaian, ma na gire tadav avat
ava va mat ika. 37 Ma go iau tatike ta vavat
parika: Avat a mono.

14

Dia tatata guvai upi diat a vagu pa Iesu
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Ba i par a ivu bung mulai di tur pa ra
lukara na bolo lake ma ra gem ba pa i leven;
ma ra umana tena tutumu dia varpit upi
diat a vagu pa ia, ma upi diat a doka; 2 ma dia
tatike: Koko ta ra lukara, kan ra tarai diat a
urung.

Ra vavina i lingire ra varku ta ra ulu i Iesu
(Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8)

3 Ma ba i ki ta ra nian aro Betania ta ra
kuba i Simon, ra vukavuka, tika na vavina
i tadav ia ma ra pal a tava nina a varku i ki
tana, i ngatngat muka; ma i pamar ra pal a
tava, ma i lingire ra varku ta ra uluna. 4 Ta
ra umana dia kankan tana, dia biti dari: Ta
ra ava di vole ra varku dari? 5 Dave pa di
ga ivure go ra varku upi ta utul a mar na
denaria upi da tabar ra umana luveana me?
Ma dia tata mukumuk ure nam ra vavina.
6 Iesu i biti: Avat a nur vue; ta ra ava ava
vatakunuane? A bo na papalum i tar pait
ia tagu. 7 Tago a lavur luveana dia ki vatikai
pire vavat, ba ava mainge avat a pait ra
boina ta diat, avat a pait ia ka, ma iau, pa
ina ki vatikai pire vavat. 8 I tar pait valar pa
nam ra magit i topa ia ba na pait ia; i tar tap
value kapi ra pakagu upi ra pupunang. 9 A
dovot go iau tatike ta vavat: A.gunan par da
varve ra bo na varvai tana ta ra rakarakan a
gunagunan parika, da varvai bula tana ure
go ra magit go ra vavina i tar pait ia, upi na
tur na aim.

Iudas i mulaot upi na vagu pa Iesu
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Tikai ta diat ra vinun ma a ivut, Iudas
Iskariot, i vana tadav ra umana tena tinabar
ngalangala upi na tul tar ia ta diat. 11 Ba dia
valongore, dia gugu tana, ma dia vatading
ia ma ra mani. Ma i nununuk ba na vagu
mal davatane tar ia ta diat.

Iesu diat ma kana tarai na vartovo dia en ra magit na bolo lake
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Ioa 13:21-30)

12 Ma ta ra luaina bung ta ra e na gem ba
pa i leven, ba dia tul tar ra magit na bolo
lake tana, kana tarai na vartovo dia tir ia: U
mainge ba avet a vana uve, upi avet a mal
pa am magit na bolo lake tana? 13 I tulue ra
ivut ta diat kana tarai na vartovo, i tatike
ta dir dari, Amur a olo ta ra pia na pal, ma
amutal a varkuvo ma ra tutana i kapkap ra
la na tava, ma amur a mur ia; 14 ba i olo tai ta
pal, amur a tatike tai ra luluai i nam ra pal,
dari: A Tena Vartovo i biti ba: Akave ra pal
na vaira, ba avet ma kaugu tarai na vartovo
avet a en ra magit na bolo lake tana? 15 Ma ia
iat na ve tar ta mumur ra ngala na pakana
pal liu, di tar vangan ia, ma di tar mal ia;
amur a mal pa ra adat i tana. 16 A ura tutana
na vartovo dir vana, ma dir olo ta ra pia na
pal, ma dir gire tadav nam parika i ga tatike;
ma dir vaninare ra magit na bolo lake.

17 Ba i ravian, i pot, diat ma ra vinun ma a
ivut. 18 Ba dia kiki ma dia iaian, Iesu i biti: A
dovot go iau tatike ta vavat: Tikai ta vavat
na vagu tar iau, nina ba amir a ian me. 19 I
vura tabun ra bala i diat par, ma dia tir ia
tikatikai ba: Iau laka? 20 I biti ta diat: Tikai ta
vavat a vinun ma a ivut, nina ba amir, amir
a tatak ta ra la. 21 Tago Natu i ra tutana na
virua da di ga tar tumu i ure; ma na kaina
tai nina i vagu tar Natu i ra tutana; gala na
boina ta nam ra tutana, gala pa di ga kava.

A nian kai ra Luluai
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Ba dia iaian boko, i vatur ra gem, i lotu
pa ure ma i tabik ia. ma i tul tar ia ta diat,
ma i tatike: Avat a vatur go; go a pakagu.
23 Ma i vatur ra la, ma ba i tar pite varpa, i tul
tar ia ta diat, ma dia momo par tana. 24 Ma
i biti ta diat: Go a gapugu kai ra kunubu, i
talingir ure ra mangoro. 25 A dovot go iau
tatike ta vavat: Pa ina mome mule ta vuai
na vain tuk tar ta nam ra bung ba ina mome
ra kalamana ta ra varkurai kai God.

26 Ba dia tar kaile vapar vue ra kakailai na
pite varpa, dia vana oai ta ra luana na Oliva.

Iesu i tata lua ba Petero na pue vue
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

27 Iesu i tatike ta diat: Avat par avat a
tabunuane boko iau; tago di ga tumu ia:
"Ina kita ra tena balabalaure sip ma ra lavur
sip diat a varbaiai vurvurbit." 28 Ba di tar
vatut pa mule iau kan ra minat, ina lualua
ta vavat urama Galilaia. 29 Petero i tatike
tana: Ba dia tabunu par, iau pata. 30 Iesu
i biti tana: A dovot go iau tatike tam, ba
gori, go i marum, ba ra loko pa i vautul a
riki boko, una vautul a pue vue iau. 31 Ma i
tatike vangangal go ra tinata: Ba dor a virua
varurung, pa ina pue vue u. Ma diat par dia
biti bula damana.

Iesu i araring ta ra uma Getsemane
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Dia pot ta ra gunan a iangina Getse-
mane; ma i tatike tai kana tarai na vartovo:
Avat a ki ati, ba ina araring pa. 33 Ma i agure
Petero ma Iakobo ma Ioanes, ma i tur pa
ra kinaian ma i tup ia ra purpuruan pirana.
34 Ma i tatike ta dital: A tulungeagu i tabun
muka da na mat, amutal a ki ati, amutal a
mono. 35 Ma i vana na lua ra ik, ma i va
timtibum ra pia, ma i araring ba ona na topa
ia, go ra pakana bung na vana kan ia. 36 Ma
i biti: Aba, Tama, u pait valar pa ra lavur
magit parika, una tak vue go ra la kan iau;
ma koko da pait nam ba iau mainge, da pait
ika nam ba u mainge. 37 Ma i vut mulai, i gire
tadav dital, dital va mat ika, ma i tatike tai
Petero: Simon, u va mat vang? Dave pa u
mono maravut iau ta kopono pakana bung
uka? 38 Amutal a mono ma amutal a araring
kan da valam pa amutal; a tulungen i ongo,
ia ka ra palapaka i malmalu. 39 Ma i vana
mulai, ma i araring, i tatike mule nam ra
tinata. 40 I pot mulai, ma i gire tadav dital,
dital va mat mulai, tago i matmat ra mata
i dital; ma pa dital nunure ba ava dital a
tatike tana. 41 Ma i pot ra vautuluna pakana,
ma i tatike ta dital: Amutal a va mat boko,
amutal a ngo pa, i topa ia, ra pakana bung
i tar vut; di tar vagu tar Natu i ra tutana ta
ra lima i ra umana tena varpiam. 42 Amutal
a tut, dat a vana, i maravai nam ba na vagu
tar iau.

Di vagu pa Iesu
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

43 Ba i tatata boko, Iudas, tikai ta diat
ra vinun ma a ivut, i pot, diat ma ra kor
na tarai dia kapkap ra umana pakat ma
ra umana ram tai ra umana tena tinabar
ngalangala ma ra umana patuana. 44 Nam i
tar vagu tar ia, i tar ve tar ana vakilang ta
diat dari: Nina ba ina galum ia, ia muka,
avat a kinim ia, ma avat a ben vaire pa
ia, avat a balaure mal ia. 45 Ba i tar pot, i
tadav vuavue, ma i biti ba: Tena Vartovo,
ma i manga galum ia. 46 Ma dia vatur ia, ma
dia kinim vake. 47 Ma tikai ta diat dia tur
maravai, i ele pa kana pakat, ma i kita ra
tultul kai ra tena tinabar i lualua, ma i kutu
vue ra talingana. 48 Ma Iesu i tatike ta diat:
Ava ti vana uti da upi ra tena nilong, ava
kapkap ra umana pakat ma ra umana ram
upi avat a kinim iau laka? 49 A bungbung
parika da ga ki na pal na vartabar, ma iau
ga varvartovo, ma pa ava ga kinim iau; di
pait go upi da pait ot pa ra Buk Tabu. 50 Ma
ra taraina dia vana par kan ia, dia lop.
51 Ma tika na barmana i mur ia, i vavaulu-
vai ma ra mal kumau; ma dia kinim ia; 52 ma
i vungue ra mal kumau, i lop damana ka.

Iesu i tur ta ra mata i ra umana tena kivung
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Ioa 18:13-14,19-24)

53 Dia ben pa Iesu tadav ra tena tinabar i
lualua; ma ra lavur tena tinabar ngalangala,
ma ra lavur patuana, ma ra lavur tena
tutumu dia vana varurung. 54 Petero i ga
murmur ara iat, ma i olo ta ra gunan kai
ra tena tinabar i lualua, ma dia kiki ma ra
umana tultul, i madir ta ra viro na iap. 55 A
lavur tena tinabar ngalangala, ma ra kivung
par dia nuknuk upi ta varvai ure Iesu, upi da
doka. 56 Mangoro dia varvai vavaongo ure
ma pa i vardada kadia varvai. 57 Ta umana
dia tur dia varvai vavaongo ure dari: 58 Ave
ga valongore i tatike dari: Ina re vue go ra
pal na vartabar di ga pait ia ma ra lima i ra
tarai, ma ina pait pa mule ta tikai tai ra utul
a bung uka, ma pa ta lima na maravut i tana.
59 Ma kadia umana varvai pa dia vardada
bula. 60 A tena tinabar i lualua i tur livuan
ta diat, ma i tir Iesu dari: Dave, pa kaum ta
tinata na balbali? 61 Ma;, ki mut uka, pa i vue
ta tinata. Ma ra tena tinabar i lualua i tir
mule: U laka ra Kristo, Natu i Nina i ti Doan
Muka? 62 Iesu i tatike: Iau muka nam, ma
avat a gire boko Natu i ra tutana i kiki ta ra
lima tuna i ra dekdek, ma na vut ma ra lavur
bakut liuliu. 63 A tena tinabar i lualua i rada
kana umana mal, ma i tatike: Da mainge
mule ra umana tena varvai upi ra ava? 64 Ava
tar valongore ra varvul, ava ava nuk ia? Ma
diat par dia kure ba i topa ia pi na virua.
65 Ma ta ra umana dia gami ia ma dia pulu
ra matana, dia par ia, ma dia biti tana: Una
varvai na propet; ma ra umana tultul, ba dia
vatur pa mule, dia tibul ia.

Petero i pue vue Iesu
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18,25-27)

66 Ba Petero i ki ara ra pia, a vavina, a
tultul kai ra tena tinabar i lualua, i pot;
67 ba i gire Petero i manmadir, i bobobe, ma
i biti: U bula avat ma Iesu ra te Nasaret.
68 Ma i varpuai, i biti: Pa iau nunure, ma pa
iau nunure kaum tinata; ma i irop ura ra
mata palpal; ma ra loko i riki muka. 69 Ma
ra vavina i gire mule, ma i ve diat dia tur

pirana, dari: Go bula diat. 70 Ma i varpuai
mulai. Ma ra ik boko, diat dia tur maravai,
dia tatike tai Petero: A dovotina u bula avat;
tago u a te Galilaia. 71 Ma i varvul, ma i
vavalima ba: Pa iau nunure go ra tutana ava
varvai tana. 72 Ma ra loko i vaura riki muka.
Ma Petero i nuk pa ra tinata ba Iesu i ga
tatike tana: Ba ra loko pa i ti vaura riki, una
vautul a pue vue iau. Ba i nuknuk tana, i
tangi muka.

15

Iesu i tur ta ra mata i Pilato
(Mat 27:2,11-14; Luk 23:1-5; Ioa 18:28-38)

1 Ba ra malana, a umana tena tinabar
ngalangala ma ra umana tena tutumu ma
ra kivung par, dia tata guvai, dia vi Iesu, ma
dia kap ia, ma dia tul tar ia tai Pilato. 2 Pilato
i tir ia: U laka ra King kai ra Iudaia? Ma i
tatike bali ia dari: U iat, u tar tatike. 3 Ma ra
lavur tena tinabar ngalangala dia takun ia
ma ta mangoro na mangamangana. 4 Pilato
i tir ia mulai, dari: Vakir kaum ta tinata
na balbali? Una valongore, aivia go ra
mangamangana dia takun u me? 5 Iesu pa
i vue ta ik a tinata; ma Pilato i kaian tana.

Di varkurai ba Iesu na mat
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ioa 18:39–19:16)

6 Ta ra lukara i palapala vue tana tadav
diat tikai ta diat, di ga banubat diat, nina
iat dia vatang upi ia. 7 Ma tikai, a iangina
Barabas, di ga vi ia varurung ma diat, dia
ga tut na vinarubu na varpiam, ma dia ga
vardodoko ta ra vinarubu. 8 A kor na tarai
dia vana pirana, ma dia lul ia, ba na pait
nam ra magit i papait vatikene. 9 Pilato i
tir diat: Ava mainge laka ba ina pala tar ra
King kai ra Iudaia ta vavat? 10 Tago i nunure
ba ra lavur tena tinabar ngalangala dia tar
vi tar ia ta ra varngu ka. 11 Ma ra lavur
tena tinabar ngalangala dia ununue ra kor
na tarai upi da pala tar Barabas tadav diat.
12 Pilato i tir mule diat: Ava ina pait ia tai
nina ava vatang ia ba ra King kai ra Iudaia?
13 Ma dia oraoro mulai dari: Da ot ia ta ra
bolo. 14 Pilato i tir mule diat: Dave, ava ra
varpiam i tar pait ia? Ma dia oraoro mat
dari: Da ot ia ta ra bolo. 15 Pilato i mainge
na vamaram ra tarai, ma i pala vue Barabas
tadav diat, ma ba i tar virit kapi Iesu, i tul
tar ia upi da ot ia ta ra bolo.

A tarai na vinarubu dia kulume Iesu
(Mat 27:27-31; Ioa 19:2-3)

16 Ma ra umana tena vinarubu dia ben tar
ia ta ra ngungu pal kai ra tena varkurai na
gunan, ma dia oro varurue kadia loko na
tarai par. 17 Ma dia ule tar ra mal meme tana,
ma dia vipuar ia ma ra kait dia ga vir ia; 18 ma
dia vatatabai pa ia dari: U nam? U ra King
kai ra Iudaia? 19 Ma dia kita ra uluna ma ra
vuvur ma dia nami ia, ma dia va timtibum,
dia lotu tadav ia. 20 Ba dia tar kulume pa ia,
dia. pala vue ra mal meme, ma dia ule tar
mule kana umana mal. Ma dia ben vairop
ia upi da ot ia ta ra bolo.

Di ot Iesu ta ra bolo
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

21 Tikai i vanavana pakit, a iangina Simon,
a te Kirene, i vana maro ra gunan na uma,
tama i dir Alekandro ma Rupus, ma dia vo
pa ia pi diat, upi na puak kana bolo. 22 Dia
agure ta ra gunan, a iangina Golgota, a
kukurai ra iang i nam ba: A pia na lor. 23 Ma
dia tul tar ra vain tana di ga pota ma ra bira
na davai, ma i vue ke. 24 Ma dia ot ia ta ra
bolo, ma dia tibe kana umana mal ma dia
ilailam upi diat, ba nuve tikatikai na kap ia.
25 I tar lavuvat na pakana bung, ba dia ot ia
ta ra bolo. 26 Di tumu ra tinata na vartakun
arama liu dari: Go Iesu ra King kai ra Iudaia.
27 Dia ot varurue dital ma ra ivu tena nilong
tai ta ra ivu bolo, tikai ta ra limana tuna,
ma ta ra tikai ta ra mairana. [28 Ma dari di
ga pait ot pa ra tutumu na Buk Tabu nina
i biti: “Di ga luk guve ma ra umana tena
varpiam.”] 29 Ma diat dia vanavana pakit
ia, dia kulkulume baie, ma dia loe ra ulu i
diat, ma dia tatike: U, u re vue ra pal na
vartabar, ma una pait pa mule tai ta ra utul
a bung uka, 30 go una valaun mule u, ma una
irop kan ra bolo. 31 Damana bula ra umana
tena tinabar ngalangala ma ra umana tena
tutumu dia varkulumai tana, dia biti vargil
ta diat: I tar valaun ra umana enana; pa i
tale ba na valaun mule. 32 Boina ba ra Kristo,
a King kai ra Israel, na irop kan ra bolo, upi
dat a gire, ma dat a nurnur tana. Ma dir
bula, di ga ot varurue dital tai ta ra ivu bolo,
dir bor ia.

Iesu i mat
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

33 Ba i tar keke tur, a gunagunan parika
i bobotoi tuk ta ra utul a pakana bung.
34 Ma ta ra utul a pakana bung, Iesu i manga
oro dari ma ra ngala na nilaina: Eloi, Eloi,
lama sabaktani, a kukurai nam ra tinata:
Kaugu God, kaugu God, dave u vana kan

iau? [35] Ta umana ta diat dia tur maravai,
ba dia valongore dia biti: Go i oro Elias.
[36] Ma tikai i vutvut, i vabilim ra mamakai
ma ra vain manmanin, ma i vung ia ta ra
vuvur, ma i tulue tar ia upi na mome, ma
i tatike: Tuka; dat a gire kan Elias na vut
upi na puak vairop ia. [37] Ma Iesu i manga
kukula, ma i vungue ra tulungeana. [38] Ma
ra mal na rurua kutu ta ra pal na vartabar
i tarada kakit, i tur pa ia arama liu ma i
tuk ura ra pia. [39] Ba ra luluai na tarai na
vinarubu, nina i tur pirana, i gire i vungue
ra tulungeana damana, i tatike: A dovotina,
go Natu i God. [40] Ta ra umana vavina bula
dia giragire maro vailik, Maria Magdalene,
ma Maria na i Iakobo ikilik ma Ioses, ma
Salome bula diat; [41] go diat dia ga mur ia, ba
i ki Galilaia, ma dia ga toratorom tana; ma
mangoro na vavina bula, dia ga varagur me
urama Ierusalem, diat.

Di vadiop Iesu ta ra babang na minat
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

[42] Ba i ravian, tago a Vaninara, a bung i vut
lua ta ra Bung Sabat, [43] Iosep a te Arimataia,
a luluai di manga ru ia, i nurnur bula upi
ra varkurai kai God, i vana pire Pilato, ma
i lul pa ra minat i Iesu. [44] Pilato i kaian ba i
matoto ba i tar mat, ma i oro pa ra luluai i ra
tarai na vinarubu, i tir ia ba i tar mat amana
ba pata? [45] Ba i tar matoto pa tai go ra luluai,
i tul tar ra minatina tai Iosep. [46] Ma i kap ra
mal kumau, i puak vairop ia, ma i pulu ia ma
ra mal kumau, ma i vadiop ia ta ra babang
na minat, di ga kala ia ta ra papar a vat; ma i
pul bat ra matana ma ra vat i ta. [47] Ma Maria
Magdalene, ma Maria, na i Ioses, dir gire go
di vadiop ia tana.

16

A tinut mulai
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

[1] Ba i par ra Bung Sabat, Maria Magda-
lene, ma Maria, na i Iakobo, ma Salome, di-
tal kul pa ra umana varku i ang na vuvuvul
upi dital a dang ia me. [2] Amana ra kavunvun
ta ra luaina bung ta ra vik dital vana, ma
dital pot ta ra babang na minat ba ra keake i
tar vana rikai. [3] Ma dital tir vargiliane boko
dital dari: Ia na pul vue nam ra vat i ta ta
ra matana babang na minat? [4] Ma ba dital
tonok, dital gire ba di tar pul vue ra vat i ta,
tago a ngir. [5] Ba dital ruk ta ra babang na
minat, dital gire tika na barmana, i ki ta ra
papar a lima tuna, i mong ma ra mal pua,
ma dital burut i tana. [6] Ma i tatike ta dital:
Koko amutal a burut; amutal nuk upi Iesu
ra te Nasaret, nina di ga ot ia ta ra bolo; i
tar laun mulai; pa i bang ati; gire, go kana
vava di ga vadiop ia tana. [7] Amutal a vana,
amutal a ve kana tarai na vartovo ma Petero
ba i lualua pa avat urama Galilaia; avat a
gire abara, da ania i ga ve avat. [8] Ma dital
lop kan ra babang na minat, tago i tup dital
ra dadadar ma ra bunurut; ma pa dital tata
pa ta tikai, tago dital burut.

TAI TA UMANA TUTUMU LUA DI GA
VAPAR VUE DARI

Iesu i tur na vevei pire Maria Magdalene
(Mat 28:9-10; Ioa 20:11-18)

[9] [Ba i tar laun mulai amana ra kavunvun
ra luaina bung ta ra vik, i tur kapet rikai lua
pire Maria Magdalene, nina i ga okole vue
ra lavurua na tabaran kan ia. [10] Ma Maria
i vana, i ve diat dia ga varait me, tago dia
lingligur ma dia tangtangi upi ia. [11] Ba dia
valongore ba i tar laun mulai, ma ba Maria
i tar gire, pa dia nurnur.

Iesu i tur na vevei pire ra ivut
(Luk 24:13-35)

[12] Ba i par go ra lavur magit, i tur na
vevei pire ra ivut ta diat ba dir vanavana na
nga ta ra gunagunan ma i enana ra pakana.
[13] Ma dir vana, dir ve diat par; ma pa dia ga
nurnur ta dir.

Iesu i tur na vevei pire ra vinun ma tikai
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Apos 1:6-8)

[14] Namur, i tur na vevei pire ra vinun ma
tikai iat, ba dia kiki ta ra nian, ma i bor diat,
tago pa dia ga nurnur, ma tago i leo ra bala
i diat, tago pa dia ga nurnur ta diat dia ga
gire ba i tar laun mulai. [15] Ma i tatike ta diat:
Avat a vana ta ra rakarakan a gunagunan
parika, avat a varve ra bo na varvai tadav
ra tarai parika. [16] Da valaun nina i nurnur
ma di baptaisoa, ma da kure bali nam ba
pa i nurnur. [17] Go ra umana vakilang diat
a murmur diat dia nurnur: Diat a okole vue
ra umana tabaran ma ra iangigu; diat a tata
ma ra umana enana tinata; [18] diat a vatur ra
umana vui, ma ba dia mome ra taring, pa na
vakaina diat muka, diat a vung ra lima i diat
ta ra umana minait, ma diat a lagar tana.

Iesu i tutua urama ra bala na bakut
(Luk 24:50-53; Apos 1:9-11)

[19] Ba ra Luluai Iesu i tar tata kakapi ta diat,
i tutua urama ra bala na bakut, ma i ki ta
ra lima tuna tai God. [20] Ma dia vana, dia
varvarvai vurvurbit, ma ra Luluai i papalum
maravut diat, ma i vadovot ra tinata ma ra
umana vakilang dia murmur tana. Amen.]

TAI TA RA UMANA TUTUMU LUA DI GA
VAPAR VUE DARI
*

* 16:20: [9] A utul a vavina dital vana pire Petero ma ra umana talaina, ma dital ve tar ta diat ra ik a varvai ure ra lavur magit ba di tar ve dital ure. [10] Namur ta go, Iesu iat i tulue vurvurbit diat ma ra varvai i gomgom ma i laun pa na mutu, ure ra varvalaun, papa ra mata na taur ma tuk ta ra mata na taoai.

A BO NA VARVAI LUKA I GA TUMU IA

A tinata lua

1 Tago mangoro dia tar tumu ra varvai
ure ra lavur magit di kapupi ia pire dat, 2 da
diat dia ga gigira papa ra vunapaina ma dia
ga tultul ta ra tinata, dia ga tul tar diat ta
vevet, 3 damana iau ga nuk ia ba i boina ba
iau bula ina tumu mal tar ia tam, Teopilo ra
luluai, tago iau ga vakilang vanavana ra nga
i ra lavur magit par papa amana, 4 Upi una
nunure ra dovotina ure ra lavur magit di ga
tovo u tana.

Di vaarike ba Elisabet na kava Ioanes

5 Ta ra kilala kai Erodes, a King kai ra
Iudaia, tika na tena tinabar i ki abara a
iangina Sakaria, a vuna tena tinabar Abia;
ma kana taulai a iangina Elisabet, a bul mur
tai Aron. 6 Dir a ura tena takodo ta ra mata
i God, dir murmur bulu ra lavur vartuluai
par ma ra lavur varkurai bula, kai ra Luluai.
7 Ma pa ta natu i dir, tago Elisabet i biu, ma
dir a ura patuana.
8 Io, ba i papait boko ra papalum kai ra
tena tinabar ta ra mata i God, ta ra e na
papalum kai kana vuna tarai, 9 ma varogop
ma ra mangamangana iat ta ra papalum kai
ra tena tinabar, kana ra tiniba pi na ruk ta
ra pal na vartabar kai ra Luluai upi na tun ra
magit i ang na katkat. 10 Ma ra kor na tarai
par dia araring ra pia ta ra pakana bung
di tuntun ra magit i ang na katkat tana.
11 Ma tika na angelo kai ra Luluai i tur pa
pirana ta ra papar a lima tuna ta ra uguugu
na magit i ang na katkat. 12 Ba Sakaria i
gire, i lavur nuknuk tana, ma i burut muka.
13 Ma ra angelo i tatike tana: Sakaria, koko
una burut, di tar valongore kaum niaring,
ma kaum taulai, Elisabet, na kava natum,
ma una tar ra iangina ba Ioanes. 14 Una ga
ma una gugu boko; ma mangoro bula diat
a gugu tago da kava. 15 Tago na ngala ta
ra mata i ra Luluai, pa na mome ra vain
ba ra tava i dekdek, ma na buka ma ra
Takodo na Tulungen papa ta ra bala i nana.
16 Ma na ben vatalil mangoro na natu i Israel
tadav ra Luluai kadia God. 17 Na lua tana
ma ra mangamangana kai Elias, ma ta ra
dekdekina bula; na vamaram tar ra bala i
ra umana patuana tadav ra umana natu i
diat; ma na ben ra lavur tena niol tadap ra
kabinana kai ra lavur tena takodo, upi na
mal pa ra tarai kai ra Luluai. 18 Sakaria i tir
ra angelo: Ava laka ra magit ina nunure go
tana? Tago iau a patuana, ma i manga muka
ra kilala kai kaugu taulai. 19 Ma ra angelo i
tatike tana: Iau Gabriel, iau vala turtur ta
ra mata i God; di ga tulue iau upi ina ve u,
ma upi ina kap go ra bo na varvai piram.
20 Io, pa una tata muka, una papaua ka tuk ta
nam ra bung da pait ot pa go ra lavur magit
tana, tago pa u nurnur ta kaugu tinata, nina
da pait ot pa ia boko ta kana kilala. 21 Ma
ra tarai dia ungung pa Sakaria, dia kakaian
tago i ki vailik ta ra pal na vartabar. 22 Ba i
tar irop, i mama tata pa diat; dia nunure ba
i tar gire ra ninana ta ra pal na vartabar; ma
i tututu ka ta diat, ma i bombom uka. 23 Ba
i tar par kana e na balaguan, i talil mulai ra
kubana.
24 Ta nam ra e, Elisabet, kana taulai, i lalau
pa ra bul, ma i paraparau ra ilima na gai, i
tatike: 25 Ra Luluai i tar pait ra dari tagu ta
nam ra e i gire ung iau tana, upi na tak vue
kan iau nam ra magit iau kaina tana pire ra
tarai.

Di vaarike ba Maria na kava Iesu

26 Ba i tar laptikai kana gai God i tulue ra
angelo Gabriel ta ra pia na pal Galilaia, a
iangina Nasaret, 27 tadav ra inip na vavina,
nina Iosep, a bul mur tai David, i ga vapopoe
bat ia; a iang i nam ra inip na vavina Maria.
28 I ruk pirana, ma i tatike: Una gugu, u ti
doan muka, ra Luluai i ki piram. 29 Ma i
manga lavur nuknuk ta go ra tinata, ma i
nuknuk ra balana ba ra varvagai ava go?
30 Ma ra angelo i tatike tana: Maria, koko
una burut, tago God i gugu muka tam.
31 Valongore! Una lalau pa ra bul, una kava
natum, a tutana, ma una tar ra iangina ba
Iesu. 32 Ma na rararang, ma da vatang ia
ba Natu i ra Ngala Muka; ma ra Luluai God
na tul tar tana ra kiki na king kai tamana
David; 33 na kure vatikene ra kuba i Iakob;
kana varkurai pa na ga mutu. 34 Maria i biti
tai ra angelo: Na dave go, tago pa amir la ma
ta tutana? 35 A angelo i tatike tana: A Takodo
na Tulungen na ki tam, ma ra dekdek i ra
Ngala Muka na vamalur u, ma da vatang
nam ba una kava boko ba ra tena gomgom,
Natu i God. 36 Ma gire, niurum Elisabet, ia ra
tubuan na vavina, ma di ga vatang ia ma ra
biu, ma go i tar lalau pa bula ra bul, a tutana,
ma i tar laptikai kana gai. 37 Tago pa ta tinata

kai God ba na bilua. [38] Maria i tatike: Iau go
kari iau a tultul kai ra Luluai, da pait ia tagi
da kaum tinata. Ma ra angelo i vana kan ia.

Maria i vage pa Elisabet

[39] Ta nam ra e, Maria i tut, ma i vana lulut
ta ra gunan i lualuana ta ra pia na pal kai
Iuda; [40] ma i ruk ta ra kuba i Sakaria ma i
vage pa Elisabet. [41] Ba Elisabet i valongore ra
tinata na varvagai kai Maria, a bul i ruarua
ra balana; ma Elisabet i buka ma ra Takodo
na Tulungen; [42] ma i manga tatike dari: U
kaka, u ti doan ta diat ra vaden par, ma na
doan bula nam una kava boko. [43] Ma ia laka
iau, upi na i kaugu Luluai na vana piragu?
[44] Ba iau valongore ra nilaim ta ra varvagai,
a bul i gugu, ma i ruarua ra balagu. [45] Ma
nina i tar nurnur, i ti doan, tago da pait ot
pa nam ra lavur magit ra Luluai i ga tatike
tana.

[46] Ma Maria i tatike:
A tulungeagu i pite pa ra Luluai.
[47] A tulungeagu i gugu tai God, kaugu Tena
Valaun.
[48] Tago i tar gire ung kana tultul na vavina
vakuku; tago papa gori ra lavur taun
tarai diat a vatang iau ba iau doan.
[49] Tago nina i dekdek muka, i tar pait kapi
ra umana ngala na magit i tagu; ma
i gomgom ra iangina.
[50] Ma kana varmari i tadav ra lavur taun
tarai mutu, dia ru ia.
[51] I ga ve tar ra ongor ma ra limana; i tar
re varbaiane diat dia kolakolo ma ra
nuknuk i ra bala i diat.
[52] I tar vairop vue ra umana king, ma i tar
vangala ra umana luveana.
[53] I tar tabar vamaur pa diat dia mulmulum
ma ta bo na magit; ma i tar tul
vamulmulum vue ra umana tadar.
[54] I tar maravut kana tultul Israel, upi na
kodop ra varmari,
[55] (Da i ga tatike tai kada tarai lualua) ta-
dav Abaraam, ma ra lavur bul mur
vatikai tana.

[56] Ma Maria i ki pirana da ra utul a gai, ma
i talil mulai ta ra kubana.

Elisabet i kava Ioanes ra Tena Baptaiso

[57] Ma ra bung kai Elisabet i vut ba na
kakava tana, ma i kava ra bul tutana. [58] Ma
ra lavur talaina ma ra umana niuruna dia
valongore ba ra Luluai i tar manga mari
ia, ma dia gugu varurung me. [59] Ba i tar
lavutul kana bung, dia vaninara ba diat a
poko kikil ra bul, ma dia mainge upi diat a
tar ra iang i tamana tana ba Sakaria. [60] Ma
nana i pue, i biti: Koko; a iangina ka Ioanes.
[61] Dia biti tana: Pa ta niurum i kap nam
ra iang. [62] Ma dia tir tamana, dia tutu ia
ka, ba ava i mainge da vatang ia. [63] Ma i
tutu upi ta pal a davai, ma i tumu ia tana
dari: A iangina Ioanes. Ma dia kaian par
tana. [64] Ma i tak vuavue ra ngiene, ma i
tapala ra karameana, ma i tata muka, i pite
pa God. [65] Ma diat par dia ki maravai, dia
burut muka; ma go ra lavur tinata i po
vanavana ta ra gunagunan par Iudaia, nina
i lualuana. [66] Ma diat par dia valongore, dia
nuknuk vake ta ra bala i diat, dia biti: A
mangamangana bul ava go? Tago ra lima
i ra Luluai i ga maravut ia.

Sakaria i varvai na propet

[67] Ma tamana, Sakaria, i buka ma ra
Takodo na Tulungen, ma i varvai na propet
dari:
[68] Da pite pa ra Luluai, ra God kai Israel; tago
i tar tadap ra taraina, ma i tar pait
kapi kadia varvalaun.
[69] Ma i tar vatur ra dekdek i kada varvalaun
ta ra kuba i kana tultul David,
[70] (Da i ga tatike ma ra ngie i kana
lavur propet papa ra vunapai ra
rakarakan a gunagunan),
[71] A varvalaun kan kada lavur ebar, ma kan
ra lima i diat bula dia milmilikuane
dat;
[72] Upi na vaarike ra varmari tadav kada
lavur lualua, ma upi na nuk pa kana
gomgom na kunubu;
[73] Ma kana tinata bula i ga vavalima me tai
tama i dat Abaraam.
[74] Ba na valaun dat kan ra lima i kada lavur
ebar, upi dat a toratorom tana, ma
koko dat a burut;
[75] Dat a torom ta ra luaina matana ma
ra gomgom, ma ra mangamangana
takodo ta kada nilaun par.
[76] Ma da vatang u natugu, ba u a propet kai
ra Ngala Muka;
Tago una lualua ta ra Luluai, una mal are
kana lavur nga;
[77] Upi da vamototone kana tarai ta ra var-
valaun, ma ta ra punpun vue ai
kadia lavur varpiam,
[78] Ta go ra ngala na varmari kai kada God,
a lar marama na vana rikai ta dat i
tana.

79 Na rarao taun diat dia kiki ta ra bobotoi,
ma ta ra malur na minat bula, upi
na vateten ra kau i dat ta ra nga na
malmal.
80 Ma ra bul i taiak ra pakana, ma i dekdek
vanavana ra tulungeana, ma i kiki ra pupui
tuk ta nam ra bung ba na tur rikai tana pire
ra tarai Israel.

2

Maria i kava Iesu
(Mat 1:18-25)

1 Ta nam ra kilala Kaisar Augusto i kure
upi da tumu ra iang i ra tarai ta ra rakarakan
a gunagunan parika. 2 Go ia ra luaina tu-
tumu ma di pait ia ba Kirinio i kure Siria.
3 Ma ra tarai par dia vana ta kadia lavur pia
na pal upi da tumu ra iang i diat. 4 Iosep bula
i vana marama Nasaret, a pia na pal Galilaia,
ura Iudaia ta ra pia na pal kai David, a
iangina Beteleem, tago ia ra te ra kuba i
David, ma kana vuna tarai kai David bula;
5 upi da tumu ra iangina, ma ra iang i Maria
bula, nina i ga vapopoe bat ia, ma i tanan.
6 Ba dir ki, i ot ra bung ba na kakava tana.
7 Ma i kava ra luaina natuna, a tutana, ma i
pulu ia ma ra umana mal kai ra kuramana,
ma i vadiop ia ta ra dum na nian kai ra
vavaguai, tago di tar kor vue dital ta ra pal
na vavagil.

A umana tena balabalaure sip ma ra umana angelo

8 Ta umana tena balabalaure sip dia mono
bat kadia kikil na sip ra marum ara ra pui
maravai ta nam ra gunan. 9 Ma ra angelo kai
ra Luluai i tur pa pire diat, ma ra minamar
kai ra Luluai i rarao kikil diat, ma dia burut
muka. 10 A angelo i tatike ta diat: Koko avat
a burut, tago iau pot ma ra bo na varvai na
gugu muka ba na tadav ra lavur tarai par;
11 tago gori di tar kava kavava Tena Valaun,
nina ba Kristo, ra Luluai, ta ra pia na pal
kai David. 12 Ma avat a vakilang ia dari:
Avat a gire tadav ra kuramana di ga pulu
ia ma ra umana mal kai ra kuramana, ma
i vava ta ra dum na nian kai ra vavaguai.
13 Ma mangoro na te ra bala na bakut dia pot
vakaian maravut nam ra angelo, dia pite pa
God, ma dia tatike:
14 A pite varpa urama muka pire God,
Ma ra malmal ta ra rakarakan a gunagunan
parika pire nam ra tarai dia var-
maram me.
15 Ba ra umana angelo dia tar vana kan diat
urama ra bala na bakut, a umana tena bala-
balaure sip dia biti: Go dat a vana Beteleem,
dat a gire nam ra magit di tar pait ia, a
Luluai i tar ve dat i tana. 16 Ma dia vana
lulut, dia gire tadav Maria ma Iosep ma ra
kuramana, ma i vava ta ra dum na nian kai
ra vavaguai. 17 Ba dia gire, dia vaarike ra
tinata di ga tatike ure go ra bul. 18 Ma diat
par dia valongore, dia kakaian ta ra lavur
tinata ra umana tena balabalaure sip dia
varvai tana. 19 Ma Maria i kodop vake go ra
lavur tinata, ma i nuknuk ia ta ra balana.
20 A umana tena balabalaure sip dia talil, dia
pite pa God ma dia ru ia ta ra lavur magit
dia tar valongore, ma dia tar gire bula, da
nina di ga ve diat i tana.

Di vaiang Iesu

21 Ba i par ra lavutul na bung upi da poko
kikil ia, dia vaiang tar ra iangina ba Iesu, da
ra angelo i ga vatang tar ia ba pa di ga ti
lalau pa ia boko.

Di tul tar Iesu tai ra Luluai

22 Ba i tar par ra lavur bung na varvagom-
gom ure dir, da ra varkurai kai Moses, dir
kap ia urama Ierusalem, upi dir a tul tar
ia tai ra Luluai, 23 (da di ga tumu ia ta ra
varkurai kai ra Luluai: Da vatang ra lavur
bul tutana par ba di turpi ma diat, ba ra
umana gomgom pire ra Luluai), 24 ma dir
vartabar da ra tinata ta ra varkurai kai ra
Luluai ma ra ivu uka, ba ra ivu nat na balu.
25 Tika na tutana i ki Ierusalem, a iangina
Simeon, a tena takodo, ma ra tena variru
bula, ma i kiki ung upi ra varmaram kai ra
Israel; ma ra Takodo na Tulungen i ki tana.
26 A Takodo na Tulungen i ga vamatotone,
ba pa na mat boko, na gire value ra Kristo
kai ra Luluai. 27 Ma i ruk ma ra Tulungen
ta ra pal na vartabar, ma ba dir taulai dir
pot ma ra kuramana Iesu, upi dir a pait nina
ra mangamangana tana da ra varkurai, 28 i
puak pa ia, i pite pa God, ma i tatike:
29 Luluai, go una pala vue kaum tultul,
Upi na vana ma ra varmaram, da kaum
tinata:
30 Tago ra ura kiau na matagu dir tar gire
kaum varvalaun,
31 Nina u tar mal pa ia ta ra mata i ra lavur
vuna tarai par;
32 A kapa upi na vateten ra lavur Tematana,
ma upi ra minamar bula kai kaum
tarai Israel.

[33] Tamana ma nana dir kaian ta go ra lavur
tinata dari ure; [34] ma Simeon i tata vadoane
dir, ma i tatike tai nana, Maria: Di ga vaki
go ra bul upi mangoro na tarai Israel diat
a bura tana, ma mangoro diat a tut rikai
tana; ma upi ra vakilang da varpuai tana;
[35] maia, ma ra pakat na go ra tulungeam; upi
ra lavur ninunuk ta ra bala i ta mangoro na
po rikai. [36] Ma tikai bula, ra iangina Ana,
a propet, natu i Panuel, ta ra vuna tarai
Aser, (go ra vavina i manga tubuan, dir ga
ki ma kana tutana ra lavurua na kilala papa
ta kadir varbean, [37] ma i ga ua ta ra lavutul
na vinun ma a ivat na kilakilala,) ma pa i
vana kan ra pal na vartabar, i lolotu, ma
i vevavevel, ma i araring a bungbung na
keake ma ra bungbung na marum. [38] Ta nam
ra pakana bung i ruk, ma i pite pa God, ma i
varvai ure ra bul ta diat par dia kiki ung pa
ra varvalaun kai Ierusalem.

Dital talil mulai Nasaret

[39] Ma ba dital tar pait ot pa ra lavur magit
parika da ra varkurai kai ra Luluai, dital talil
mulai Galilaia ta kadir pia na pal Nasaret.
[40] Ma ra bul i ga taiak vanavana ma i
ga patuan vanavana bula, ma i ga buka.
vanavana ma ra kabinana, ma ra varmari
kai God i ga ki tana.

Iesu i ki ta ra pal na vartabar

[41] Ta ra kilakilala par tamana ma nana
dir vanavana urama Ierusalem ta ra lukara
na bolo lake. [42] Ba i tar a vinun ma a
ivut kana kilala, dital vana urama, da ra
mangamangana i ra lukara; [43] ba dia tar ki
vue ra bungbunguna, dia talil, ma ra bul,
Iesu, i ki vavakai ka Ierusalem, ma tamana
ma nana pa dir nunure; [44] dir nuk ia, ba
dia varagur ma ra tarai, ma dir vana pa
tika na bung; dir tikatikan upi ia pire ra
umana niuru i dital ma ra umana talai dital;
[45] ba dir mama gire upi ia, dir talil mulai
Ierusalem, dir tikatikan upi ia. [46] Ma ba dir
tar tikan pa ra utul a bung, dir na tadav ia
ta ra pal na vartabar, dia ki ma ra umana
tena vartovo, i valavalongore diat, ma i
titir diat; [47] ma diat par dia valongore, dia
kaian ta kana kabinana ma ta kana tinata
bula. [48] Ba dir gire tadav ia, dir kaian, ma
nana i tatike tana: Natugu, dave u tar pait
ia dari ta mimir? Amir ma tamam, amir
tar tikatikan up u, ma i tar tabun ra bala
i mimir tam. [49] Ma i tatike ta dir: Amur
tikatikan upi iau dave? Pa amur nunure
vang ba i topa iau, ba ina balaguan ta ra
papalum kai Tamagu? [50] Ma pa dir matoto
ta go kana tinata. [51] Ma dital irop, dital vana
Nasaret, ma i toratorom ta dir; ma nana i
kodop vake go ra lavur tinata ta ra balana.
[52] Iesu i kabinana vanavana, ma i taiak
vanavana, ma ra varmari kai God ma kai ra
tarai bula i ngala vanavana pirana.

3

Ioanes ra Tena Baptaiso i varvai
(Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Ioa 1:19-28)

[1] Ba Kaisar Tiberio i tar varkurai a vinun
ma a ilima na kilala, ma Pontio Pilato i tena
varkurai na gunan aro Iudaia, ma Erodes i
luluai aro Galilaia, ma turana Pilipo i luluai
ta ra gunagunan Ituraia ma Trakoniti, ma
Lisanio ia ra luluai Abilene, [2] ma ba Anas
ma Kaiapas dir ra ura tena tinabar lualua, a
tinata kai God i tadav Ioanes, natu i Sakaria
ara ra bil. [3] Ma i vana ta ra gunagunan par
maravai Iordan, i varvarvai ta ra baptaiso
na nukpuku upi ra punpun vue ai ra lavur
varpiam, [4] da di ga tumu ia ta ra buk na
tinata kai Iesaia ra propet, dari:
"A nilai tikai i oraoro ara ra bil ba:
Avat a mal are ra nga kai ra Luluai,
Avat a pait kodo kana lavur nga.
[5] Da punang ra lavur male par,
Ma da ap ra lavur lualuana par,
A magit i gegagege na takodo,
Ma nina i tung pitipit na tamataman;
[6] Ma ra lavur tarai ta ra rakarakan a gunagunan parika diat a gire ra varvalaun kai God."
[7] I tatike dari tai ra lavur kor dia vanavana
tadav ia upi na baptaiso diat: Avat a umana
bul mur ta ra umana vui, to ia i ga vaale avat
upi avat a lop kan ra kankan namur? [8] Avat
a vuai ra vuai vavat ba na topa ra nukpuku,
ma koko avat a nuk ia ta ra bala i vavat dari:
Ave tamana ma Abaraam; tago iau tatike
ta vavat ba, God na vangala ra umana bul
mur tai Abaraam ta go ra lavur vat. [9] Ma
go muka di tar vung ra pem pire ra lavur
vuna davai, ma ra davai par, ba pa i vuai
ra bo na vuaina, da mut vue, ma da vue ta
ra iap. [10] Ma ra kor na tarai dia tir ia: Ava
avet a pait ia? [11] Ma i tatike ta diat: Nina
ba kana ra ivu olovoi, na tul tar ta tikai tai
nina ba pa kana ta na; damana bula ra magit
na nian. [12] Ma ta umana tena balabalaure
totokom dia pot upi ra baptaiso, ma dia biti
tana: Tena Vartovo, ava avet a pait ia? [13] Ma
i tatike ta diat: Koko avat a.vaongo ure ra

totokom upi na ngala tai nina di ga kure tar
ia ta vavat. [14] Ma ra umana tena vinarubu
dia tir ia: Ma avet, ava avet a pait ia? Ma
i biti ta diat: Koko avat a vakaina ta tikai;
koko avat a vartakun vavaongo; avat a lagar
ta kavava vapuak.
[15] Ma tago ra tarai dia nuknuk ung pa ra
Kristo, ma ra tarai par dia nununuk ta ra
bala i diat ure Ioanes, ba ia ra Kristo bar,
[16] Ioanes i tatike ta diat par: Iau baptaiso
avat ma ra tava ka, ma tikai na murmur
boko, i dekdek ta mimir, ma iau, pa iau ko
upi ina pala ra kuara na pal a kauna, nina na
baptaiso avat ma ra Takodo na Tulungen,
ma ra iap. [17] Ma i vatur kana vuavue vit, ma
na vagomgom muka kana vuvuvung na vit,
ma na vung varurue ra vit ta kana pal na
vuvuvung ma na tun vue ra palina ma ra iap
ba pa da pun ia muka.
[18] Ma mangoro bula ra tinata na vargat i
varve ra bo na varvai me ta diat. [19] Ma tago i
pit Erodes ra luluai ure Erodias, ra taulai kai
turana, ma ure ra lavur varpiam i ga pait ia,
[20] Erodes i varuk Ioanes ta ra pal na banubat
ma i ga vot mule kana mangamangana me.

Ioanes i baptaiso Iesu
(Mat 3:13-17; Mar 1:9-11)

[21] Ba di tar baptaiso ra tarai par, di tar
baptaiso Iesu bula, ma ba i araring, a bakut
i taprei, [22] ma ra Takodo na Tulungen i vana
ba taun ia, ma i vung ra pal a pakana da ra
uka, ma ra nilai tikai i arikai marama ra bala
na bakut dari: U natugu, a bul na vakak, iau
gugu muka tam.

Ra niluluk na vuna tarai kai Iesu
(Mat 1:1-17)

[23] Ba Iesu i tur pa ra vartovo, i ga laun
vue ra utul a vinun na kilakilala bar, ma
ia natu i Iosep (di biti ka damana) natu i
Eli, [24] natu i Matat, natu i Levi, natu i Melki,
natu i Iana, natu i Iosep, [25] natu i Matatio,
natu i Amos, natu i Naum, natu i Esli, natu
i Nagai, [26] natu i Mat, natu i Matatio, natu
i Semei, natu i Iosek, natu i Ioda, [27] natu i
Ioanan, natu i Resa, natu i Serubabel, natu
i Salatiel, natu i Neri, [28] natu i Melki, natu
i Adi, natu i Kosam, natu i Elmadam, natu
i Er, [29] natu i Iosua, natu i Elieser, natu i
Iorim, natu i Matat, natu i Levi, [30] natu i
Simeon, natu i Iuda, natu i Iosep, natu i
Ionam, natu i Eliakim, [31] natu i Melea, natu
i Mena, natu i Matata, natu i Natan, natu
i David, [32] natu i Iese, natu i Obed, natu i
Boas, natu i Sala, natu i Nason, [33] natu i
Aminadab, natu i Admin, natu i Ami, natu
i Esrom, natu i Pares, natu i Iuda, [34] natu i
Iakob, natu i Isak, natu i Abaraam, natu i
Tara, natu i Nakor, [35] natu i Seruk, natu i
Raga, natu i Pelek, natu i Eber, natu i Sala,
[36] natu i Kainan, natu i Apakad, natu i Sem,
natu i Noa, natu i Lamek, [37] natu i Matusala,
natu i Enok, natu i Iared, natu i Maleleel,
natu i Kainan, [38] natu i Enos, natu i Set, natu
i Adam, natu i God.

4

Satan i valar Iesu
(Mat 4:1-11; Mar 1:12-13)

[1] Iesu i buka ma ra Takodo na Tulungen,
ma i talil maro ra Iordan, ma ra Tulungen
i agure ura ra bil, [2] i ki tana a ivat na vinun
na bung, ma Satan i valavalam ia. Pa i en ta
magit ta nam ra lavur bung; ma ba dia tar
par, i mulmulum muka. [3] Ma Satan i tatike
tana: Ba u natu i God, una kure go ra vat
upi na gem. [4] Iesu i biti tana: Di ga tumu ia
ba: "A tarai pa dia laun ta ra kinanang na
gem uka." [5] Ma i agure urama, i ve tar tana
ra lavur kiki na varkurai ta ra rakarakan a
gunagunan parika ta ra ik a ngungu pakana
bung uka. [6] Ma Satan i tatike tana: Ina tabar
iu ma go ra varkurai parika ma ra minamar
bula tana, tago di ga tul tar ia tagu, ma ina
tabar nina me ba iau mainge. [7] Ona una lotu
tagu, kaum parika. [8] Iesu i biti tana: Di ga
tumu ia: "Una lotu tadav ra Luluai kaum
God, ma una torom tana ka." [9] Ma i agure
urama Ierusalem, ma i vaki ia liu ta ra bur
na pal na vartabar, ma i biti tana: Ba u natu
i God, una pil ba mamati; [10] tago di ga tumu
ia:
"Na tul tar kana umana angelo tam, diat a
balaure u. [11] Ma go bula:
"Diat a puak vatur u ma ra lima i diat, kan
una tuke ra kaum ta ra vat."
[12] Iesu i tatike tana: Di ga tatike: "Koko
una valar ra tuluai kaum God."
[13] Ba Satan i tar valam ia ma ra lavur
varilam parika i vana papa kan ia.

Iesu i tur pa kana papalum aro Galilaia
(Mat 4:12-17; Mar 1:14-15)

[14] Iesu i talil ma ra dekdek i ra Tulungen
urama Galilaia, ma i rarang vanavana ta ra
lavur gunagunan. [15] Ma i vartovo ta kadia
lavur pal na lotu, ma diat par dia pite pa ia.

Di okole vue Iesu aro Nasaret
(Mat 13:53-58; Mar 6:1-6)

16 Ma i pot Nasaret, nam i ga tavua tana; i
ruk ta ra pal na lotu ta ra Bung Sabat, da
kana mangamangana iat, ma i tur upi na
luluk. 17 Ma di tul tar tana ra buk kai ra
propet Iesaia. Ma i pelegi ra buk, ma i na
tadav ra pakana di ga tumu ia tana dari:
18 "A Tulungea i ra Luluai i ki tagu,
Tago i tar tap iau upi ina varve ra bo na
varvai tadav ra lavur luveana;
I tar tulue iau upi ina varvai dari: Da papa
vue diat di ga banubat diat,
Ma ra lavur pula diat a nana mulai;
Upi ina pala vue diat dia dala,
19 Ma upi ina varvai ure ra e na varvalaun kai
ra Luluai."
20 Ma i paum ra buk, i tul tar ia mulai tai
ra tultul, ma i ki ra pia, ma ra tarai par ta
ra pal na lotu dia bobobe. 21 Ma i tatike ta
diat: Gori di tar pait ot pa go ra tutumu ta
ra talinga i vavat. 22 Ma dia mulaot par tana,
ma dia kaian ta ra ko na tinata i tatike; ma
dia titir ure ba: Go laka natu i Iosep? 23 Ma i
tatike ta diat: Kan avat a tatike go ra tinata
valavalar tagu: Tena valagar, una valagar iu
mulai; nam par ave valongore ba u ga pait
ia arama Kapernaum, una pait ia bula ati ta
kaum gunan iat. 24 Ma i biti: A dovot go iau
tatike ta vavat: Pa ta propet ba di ru ia ta
kana gunan. 25 A dovot go iau tatike ta vavat
ba: Mangoro na ua na vavina dia ga ki Israel
ta ra kilala i Elias, ba di babat ra lavur bakut
a utul a kilala ma ra laptikai na gai, ma
ra ngala na mulmulum i tup ra gunagunan
parika; 26 ma pa di ga tulue Elias tadav diat,
tadav uka ra ua na vavina ta ra pia na pal
Sarepta ta ra gunan Sidon. 27 Ma mangoro
na vukavuka dia ga ki Israel ta ra kilala kai
Elisa ra propet, ma pa di vagomgom ta na
ta diat, ia kaka Naaman a te Siria. 28 Ma diat
par dia ki ra pal na lotu, dia kankan ba dia
valongore go ra lavur tinata; 29 ma dia tut,
ma dia okole vue kan kadia pia na pal, ma
dia ben ia ta ra papar a tavarat ta nam ra
luana di ga pait kadia pia na pal tana, upi
diat a vue valilie vaba ia. 30 Ma i vana ka
livuan kan diat.

Ra tutana ba ra tabaran i ovai tana
(Mar 1:21-28)

31 Ma i vana Kapernaum, a pia na pal
Galilaia. Ma i tovo diat ta ra Bung Sabat
32 ma dia kaian ta kana vartovo, tago kana
tinata i dekdek. 33 Tika na tutana ta ra pal
na lotu, a dur na tabaran i ovai tana, ma i
oraoro mat dari: 34 Dor dave ma u, u Iesu a
te Nasaret? U tar vut laka upi una ubu vue
avet? Iau nunure u, u a Tena Gomgom kai
God. 35 Iesu i bor bat ia, i biti: Una ki mut,
ma una irop kan ia. Ba ra tabaran i tar pul
vabura vue uro ra pia livuan ta diat, i irop
kan ia, ma pa i ga vakaina. 36 Ma i tup diat
par ra bunurut, ma dia titir vargiliane diat
dari: A tinata ava go? Tago i kure vadekdek
ra umana dur na tabaran, ma i tulue diat
ma dia irop uka. 37 Ma ra varvai ure i vana
vurvurbit ta ra lavur gunagunan.

Iesu i valagar pa mangoro na minait
(Mat 8:14-17; Mar 1:29-34)

38 Ma i tut, i vana kan ra pal na lotu, i ruk
ta ra kuba i Simon. Ma nimu i Simon i tup ia
muka ra malamalapang, ma dia lul ia ure. 39 I
tur pa pirana, ma i tigal ra malamalapang,
ma i oton muka; ma i tut, ma i kudakudar ta
diat.
40 Ba ra keake i vana ba, diat par ba ra
umana niuru i diat dia mait ma ra. lavur
mangamangana minait, dia kap diat pirana,
ma i vung ra ura limana ta diat par, ma i
valagar diat parika. 41 Ma ra umana tabaran
dia irop kan ra mangoro, ma dia oro dari: U
Natu i God. Ma i bor bat diat, pa i nur tar
diat upi diat a tata, tago dia nunure ba ia ra
Kristo.

Iesu i varvai ta ra lavur pal na lotu Galilaia
(Mar 1:35-39)

42 Ba i tar keake, i irop, ma i vana ta ra
pakana pui, ma ra kor na tarai dia tikan mur
ia, ma dia tadav ia upi diat a tigal vake, pi
koko na vana kan diat. 43 Ma i biti ta diat: Ina
varve ra lavur bo na varvai ure ra varkurai
kai God ta ra lavur enana pia na pal bula;
ure go di ga tulue iau. 44 Ma i varvai ta ra
lavur pal na lotu Galilaia.

5

Iesu i oro pa ra umana bul vartovo
(Mat 4:18-22; Mar 1:16-20)

1 Ba ra tarai dia kor varkamkamir bat ia,
ma dia valongore ra tinata kai God tana, i
turtur ra valian ta ra tava kikil Genesaret;
2 ma i gire ra ura mon dir boko maravai ra
valian, a umana tena vinoara dia ga vana
kan dir, dia puk kadia umana ubene. 3 Ma
i koa tai tikai ta dir ra ura mon, nina kai
Simon, ma i biti ba da ule ukara ra ik kan
ra valian. Ma i kiki tana, i tovo ra kor na
tarai. 4 Ba i tar par kana tinata, i tatike tai
Simon: Avat a vana ukara ra lamanana ma
avat a vung kavava umana ubene upi ta en.

5 Simon i biti tana: Tena Vartovo, ave tar
ongor vatikai ra marum, ma pa ave voare
pa ta ikilik; ia kaka, ta go kaum tinata ka
ina vung mule ra umana ubene. 6 Ba dia
tar vung ia, dia voare pa mangoro, na en
tuna, ma kadia umana ubene i tarada; 7 ma
dia kaluve ra umana talai diat tai ta ra mon
upi diat a maravut. Ma dia tadav diat, ma
dia vabuka ra ura mon parika, ma dir to na
dudu. 8 Ba Simon Petero i gire, i va timtibum
maravai ta ra ura malmalikun na kak i Iesu,
ma i biti: Luluai, una vana kan iau, tago iau
a tena varpiam. 9 Tago i kaian, ma diat bula
dia ki me, ta nam ra gogor na en ta, dia
tar voare pa ia; 10 damana bula Iakobo ma
Ioanes, a ura natu i Sebedaio, dital varbete
ma Simon. Iesu i biti tai Simon: Koko una
burut; papa gori una voare pa ra tarai. 11 Ba
dia tar value vaur ra ura mon, dia vana kan
kadiat parika, ma dia mur ia.

Iesu i vagomgom ra vukavuka
(Mat 8:1-4; Mar 1:40-45)

12 Ba i ki tai tika na pia na pal, tika na
tutana ba ra vukavuka i vartamtabirit tana,
i ki tana; ba i gire Iesu, i va timtibum pirana,
ma i lul ia dari: Luluai, ba u mainge una
vagomgom iau, una pait ia ka. 13 Ma i tulue
ra limana, ma i tatike: Iau mainge; una
gomgom uka. Ma ra vukavuka i par lulut
kan.ia. 14 Ma i tigal ia ba koko na ve ta tikai:
Una vana, una ve pa iu tai ra tena tinabar,
ma una tul tar nam ra magit Moses i ga
vatang upi ia, ure kaum varvagomgom upi
ra vakilang ta diat. 15 A varvai ure go i manga
po uraure; ma mangoro na kor na tarai dia
vana varurung upi diat a valongore, ma upi
da valagar kadia lavur minait. 16 Ma i vana
irai ra pupui, i araring.

Iesu i valagar ra kakak
(Mat 9:1-8; Mar 2:1-12)

17 Ma ta tikai ta nam ra umana bung i
varvartovo, ma ta ra umana Parisaio ma ta
ra umana tena vartovo ta ra varkurai dia
ki pirana, dia tar vut maro ra gunagunan
parika Galilaia, ma Iudaia, ma Ierusalem
ma ra dekdek i ra Luluai i ki tana upi na
valavalagar. 18 Ma ra tarai dia puak pa ra
vava ma tikai ra tutana i kakak i va tana,
ma dia mainge upi diat a ruk me, upi diat
a vadiop ia pirana. 19 Ba dia mama ruk me,
tago ra kor na tarai, dia kao urama ra ul a
pal, dia tatik ia, ma dia valure vaba ia ma
ra vava livuan, ta ra mata i Iesu. 20 Ba i gire
kadia nurnur, i tatike: To An, di tar re vue
kaum lavur varpiam. 21 Ma ra umana tena
tutumu ma ra umana Parisaio dia nununuk,
ma dia biti: To ia go i varvul? To ia na re
vue ra lavur varpiam, ia kaka God? 22 Iesu i
nunure ra nuknuk i diat, ma i tir diat: Ava
nam ava nuknuk ia ta ra bala i vavat? 23 Nuve
pa i dekdek? Ba da tatike: Di tar re vue
kaum lavur varpiam ba dari: Una tut, una
vana ka? 24 Ma upi avat a nunure ba Natu
i ra tutana i rere vue ra lavur varpiam ati
ra pia (i tatike tai nina i mait ma ra kakak):
Iau tatike tam: Una tut, una puak pa kaum
vava, ma una vana ra kubam. 25 Ma i tut
vuavuai ta ra mata i diat par, i puak pa nam i
ga vava tana, ma i vana ra kubana, ma i pite
vanavana pa God. 26 Ma dia manga kaian par
tana, ma dia pite pa God, ma i tup diat ra
bunurut, dia tatike: Gori da tar gire ra lavur
enana magit.

Iesu i oro pa Levi
(Mat 9:9-13; Mar 2:13-17)

27 Ba i par go ra lavur magit i vana ma i
gire tadav ra tena balabalaure totokom, a
iangina Levi, i kiki ta ra pal na totokom,
ma i biti tana: Una mur iau. 28 Ma i tut
kan kana lavur magit parika, ma i mur ia.
29 Ma Levi i mal pa ra ngala na lukara ure
ta ra kubana; ma mangoro muka na tena
balabalaure totokom dia ki me ta ra nian.
30 A umana Parisaio, ma kadia umana tena
tutumu, dia tata mukumuk ure kana tarai
na vartovo, dia biti: Dave ava ian ma ava
momo varurung ma ra umana tena balabal-
aure totokom ma ra umana tena varpiam?
31 Iesu i biti ta diat: Diat dia laun pa dia
kaina upi ra tena valagar, diat ika dia mait.
32 Pa iau pot upi ina oro pa ra lavur tena
takodo, ia kaka ra lavur tena varpiam iat,
ta ra nukpuku.

A tinir ure ra vinevel
(Mat 9:14-17; Mar 2:18-22)

33 Ma dia tatike tana: A tarai na vartovo
kai Ioanes dia vala vevel, ma dia vala arar-
ing; damana bula diat kai ra lavur Parisaio;
ma kaum dia iaian ma dia momamomo.
34 Iesu i tatike ta diat: A umana talai ra taulai
kalama diat a vevel dave ba ra taulai kalama
i ki boko pire diat? 35 A kilala na vut boko
ba di tar tak vue ra taulai kalama kan diat;
ta nam ra kilala diat a vevel muka. 36 Ma i
tatike bula ra tinata valavalar ta diat: Pa ta
i arik kutu vue ta ik kan ra kalamana mal
upi na ingit tar ia ta ra maulana mal; kan
na arik vakaina ra kalamana, ma ra pakana
kalamana pa na topa bula ra maulana. 37 Ma

pa ta i lolonge tar ra kalamana vain ta ra
maulana paura, kan ra kalamana vain na
rada ra paura, ma na talingir, ma ra paura
bula na kaina. 38 Da lolonge tar ra kalamana
vain ta ra kalamana paura. 39 Pa ta tutana
ba i tar mome ra maulana vain, na mainge
ra kalamana; tago na biti: A maulana iat i
boina.

6

A tinir ure ra Bung Sabat
(Mat 12:1-8; Mar 2:23-28)

1 Ba i vanavana alalu ta ra uma na kon
ta ra Bung Sabat, kana tarai na vartovo dia
doko pa ta umana vo na kon, dia gigie ma
ra lima i diat, ma dia en ia. 2 Ta ra umana
Parisaio dia tatike tana: Dave ava pait nam
ba pa i ko ta ra Bung Sabat? 3 Iesu i tatike ta
diat: Pa ava luk boko vang nam David i ga
pait ia ba i mulmulum, ma diat bula dia ga
varagur me? 4 Ba i ga ruk ta ra pal kai God, i
tak pa ra gem na ginigira, i iaian tana, ma i
tabar diat bula dia varagur me; nina i tabu
ba da en ia, adiat ika ra umana tena tinabar.
5 Ma i biti ta diat: Natu i ra tutana ia ra luluai
i ra Bung Sabat.

Ra tutana i li ra limana
(Mat 12:9-14; Mar 3:1-6)

6 Tai tikai bula ra Bung Sabat, i ruk ta
ra pal na lotu ma i vartovo; ma tika na
tutana i ki tana, i li ra limana tuna. 7 Ma ra
umana tena tutumu ma ra umana Parisaio
dia kiki ue pa ia ba na valagar bar ta ra
Bung Sabat, ba pata, upi diat a takun ia
me. 8 Ma i nunure ra nuknuk i diat, ma
i tatike tai ra tutana i li ra limana: Una
tut, una tur rikai abara livuan. Ma i tut,
ma i tur rikai. 9 Iesu i tatike ta diat: Iau
tir avat: I takodo ta ra Bung Sabat, ba da
pait ra boina ba da pait ra varpiam? Upi
da varvalaun ba upi da vardodoko? 10 Ma i
bobobe vurbingitane diat par, ma i tatike
tai nina i li ra limana: Una tulue ra limam;
ma i tulue, ma ra limana i ung mulai. 11 Ma
dia buka ma ra mangamangana lunga; ma
dia tata guvai, ba ava diat a pait ia tai Iesu.

Iesu i pilak pa ra vinun ma a ivut na apostolo
(Mat 10:1-4; Mar 3:13-19)

12 Ta nam ra e i tutua urama ra luana upi
na araring, ma ra marum par i ki vatikai ta
ra niaring tadav God. 13 Ba i tar keake i oro
pa kana tarai na vartovo, ma i pilak pa ra
vinun ma a ivut ta diat, ma i vatang tar diat
ba ra umana apostolo: 14 Simon, i vatang
tar ra iangina bula ba Petero, ma Andreas,
dir turana, Iakobo ma Ioanes, Pilipo ma
Batolomaio. 15 Mataio ma Tomas, Iakobo,
natu i Alpaio ma Simon, di vatang ia ba
ra Lup Vararak, 16 Iudas, natu i Iakobo, ma
Iudas Iskariot, a tena vavagu.

Iesu i tovo ra tarai ma i valagar diat
(Mat 4:23-25)

17 Ma dia irop varurung me, ma dia tur ta
ra pakana gunan i tamataman, ma mangoro
kana tarai na vartovo, ma mangoro na tarai
maro Iudaia parika ma Ierusalem, ma ra
valvalian Tiro ma Sidon, 18 dia vut upi diat
a valongore, ma upi da valagar pa kadia
lavur minait; ma di valagar pa diat par dia
kaina ma ra umana tabaran. 19 Ma ra kor na
tarai par dia mainge ba diat a bili ia; tago ra
dekdek i vana rikai tana, ma i valagar diat
par.

A gugu ma ra niligur
(Mat 5:1-12)

20 Ma i bobobe kana tarai na vartovo,
ma i tatike: Avat a lavur luveana, ava ti
doan, tago kavavat boko ra varkurai kai
God! 21 Avat ava mulmulum gori, ava ti
doan; tago avat a maur boko. Avat ava tangi
gori, ava ti doan; tago avat a nongon boko!
22 Ava ti doan ba ra tarai dia milmilikuane
avat, ma ba dia turtur irai kan avat, ma ba
dia kaba avat, ma ba dia vul ra iang i vavat
da ra kaina ta, ure ra iangigu parika! 23 Avat
a ga ta nam ra bung, ma avat a pil ma ra
gugu, tago na ngala kavava vapuak arama
ra bala na bakut; tago kadia tarai lualua dia
ga pait ia bula damana tai ra lavur propet.
24 Na kaina ta vavat ava uviana, tago ava tar
kale pa kavava gugu! 25 Na kaina ta vavat ava
ti maur gori, avat a mulmulum boko! Na
kaina ta vavat ava nonganongon gori, tago
avat a tabun, ma avat a tangi boko! 26 Na
kaina ta vavat ba ra tarai par dia pite pa
avat! Tago damana bula kadia tarai lualua
dia ga pait ia tai ra lavur propet vavaongo.

A varmari pire ra umana ebar
(Mat 5:38-48; 7:12a)

27 Iau tatike ta vavat ava valavalongor:
Avat a mari kavava lavur ebar, avat a pait
ra boina ta diat dia milikuane avat. 28 Avat
a tata vadoane diat dia vul avat, ma avat
a araring ure diat dia vakaina avat. 29 Ma
nina i par tika na pagupagu na ngiem, una
tul tar ta ra tikai bula; koko u muie vake

kaum kolot tai nina i ra pa kaum olovoi
bula. [30] Una tabar diat par dia lul u, ma koko
u titir upi kaum vurvur magit tai nina i tar
tak pa ia. [31] Ma ra magit par ava mainge ba
ra.tarai diat a pait ia ta vavat, avat bula avat
a papait ia ta diat. [32] Ba ava mari diat ika dia
mari avat, ta ra ava da pite pa avat? Tago
ra lavur tena varpiam dia mari vargilgiliane
diat bula. [33] Ba ava pait ra boina tadav diat
ika dia pait ra boina ta vavat ta ra ava da pite
pa avat? A umana tena varpiam bula dia
papait damana. [34] Ma ona dia kail i avat, ma
ava kapupi diat ba diat a bali ia mulai, ta ra
ava da pite pa avat? A umana tena varpiam
bula dia ongo ta ra tarai na varpiam upi ra
balbali mulai. [35] Avat a mari kavava umana
ebar; avat a pait ra boina ta diat; avat a ongo
ba dia kail i avat, avat a nurnur uka; ma
kavava vapuak na ngala, ma avat a umana
natu i ra Ngala Muka; tago i mari diat bula
pa dia pite pa ia, ma ra lavur tena varpiam.
[36] Avat a varmari, da Tama i vavat i varmari.

Koko ava varkurai
(Mat 7:1-5)

[37] Koko ava varkurai, ma pa da kure avat;
koko ava vartakun, ma pa da takun avat;
avat a papapala vue, ma da pala vue avat;
[38] avat a vartabar, ma da tabar avat ma ra
bo na valavalar, da taun tar ia tana, da
guaguan ia, ma na buka lake ta ra bala i
vavat. Tago nam ra valavalar ava valavalar
me, da valar balbali mulai me ta vavat.
[39] Ma i tatike bula ra tinata valavalar ta
diat dari: A pula na ben davatane ra pula?
Pa dir a bura par vang ta ra tung? [40] A tutana
na vartovo pa i ngala ta dir ma kana tena
vartovo; ma nina i tar ot kana vartovo, nam
na vardada ka ma kana tena vartovo. [41] Dave
u gire ra mumut ik ta ra kiau na mata i
turam, ma pa u nuk pa ra pakana davai ta ta
ra kiau na matam iat? [42] Ma una tatike dave
tai turam ba: Turagu, ina tikir vue nam ra
mumut ik ta ra kiau na matam, ma pa u gire
nam ra pakana davai ta ta ra kiau na matam
iat? U vaongo, una ele value vue nam ra
davai ta ta ra kiau na matam, ma una nana
bulu, upi una tikir vue ra mumut ik ta ra
kiau na mata i turam.

A davai ma ra vuaina tana
(Mat 7:16-20; 12:33-35)

[43] Pa ta bo na davai ba na kaina ra vuaina;
ma pa ta kaina davai ba na boina ra vuaina.
[44] Da vakilang ra davai par ta ra vuai diat.
Tago a tarai pa dia git pa ra lovo ta ra kait,
ba ra vuai na vain ta ra davai vakuku. [45] A
bo na tutana i vaarike ra bo na magit ta ra
bo na vuvuvung ta ra balana; ma ra kaina
tutana i vaarike ra kaina magit ta ra kaina
vuvuvung; tago ra ngiene i tatike nam ra
balana i buka me.

A ura tena pait pal
(Mat 7:24-27)

[46] Dave ava vatang iau ba: Luluai, Luluai,
ma pa ava pait nam ra lavur magit iau
tatike? [47] Nina i tadav iau, ma i valongore
kaugu tinata, ma i torom tana, ina ve tar ia
ta vavat nam ra magit ba dir a vardada me:
[48] dir a vardada ma ra tutana i pait ra pal, i
kalie ura iat, i page ta ra ul a vat; ma ba ra
lovon i ngala, a polo i alir tar ta ra pal ma
i mama vamaliara, tago di ga page bulu ia.
[49] Ma ia nam i valongore ma pa i torom tana,
dir a vardada ma ra tutana i pait ra pal ta ra
pia ruprup, ma ra lovon i alir tar tana, ma i
tarip vuavuai, ma ra tinarip kai nam ra pal
i ngala muka.

7

Iesu i valagar ra tultul kai tika na luluai na vinarubu, a te Rom
(Mat 8:5-13)

[1] Ba i tar tatike vapar vue go ra lavur
tinata ta ra talinga i ra tarai, i olo Kaper-
naum.
[2] Ma ra tultul kai tika na luluai na
vinarubu i mait, i to na mat; ma kana luluai
i mari ia. [3] Ba i valongore ure Iesu, i tulue
ta ra umana patuana Iudaia tadav ia upi
diat a lul ia ba na vana ma na valagar kana
tultul. [4] Ba dia pot pire Iesu, dia lul vovo pa
ia dari: I topa ia ba una pait go ure; [5] tago i
mari kaveve vuna tarai, ma ia kaka i ga pait
kaveve pal na lotu. [6] Ma Iesu i mur diat. Ba i
maravai ra pal, a luluai na vinarubu i tulue
ta ra umana talaina tadav ia ma ra tinata
dari: Luluai, koko u balaguan tana, tago pa
iau ko upi una ruk ra kubagu, [7] ma pa iau ga
nuk ia ba iau ko upi ina tadav u; una tatike
ke ta tinata ma kaugu tultul na lagar. [8] Tago
iau a tutana bula, nina iau ki ra vavai ra
varkurai, ma di ga tul tar ra varkurai tagu
ure ta tarai na vinarubu; ba iau tatike tai
tikai: Una vana, i vana ka; ma tai ta ra tikai:
Una mai, i vut uka; ma tai kaugu tultul: Una
pait go, i pait ia ka. [9] Ba Iesu i valongore
go ra tinata, i kaian tana, ma i tur tapuku,
ma i tatike tai ra tarai dia mur ia: Iau tatike
ta vavat, pa iau ga na tadav ra nurnur pire
ra tarai Israel i ngala dari. [10] Ma diat di ga

tulue diat, dia talil tadav ra pal, ma dia gire
ra tultul i tar lagar.

Iesu i vatut pa mule natu i ra ua na vavina

11 Pa i vavuan namur, i olo ta ra pia na
pal Nain, kana tarai na vartovo ma ra kor
na tarai bula dia varagur me. 12 Ba i maravai
ra mataniolo ta ra pia na pal, dia kip voe ra
minat i tikai, a kopono ko natu i ra ua na
vavina, ma mangoro na tarai mara ra pia
na pal dia varagur me. 13 Ba ra Luluai i gire
ra vavina, i mari ia, ma i tatike tana: Koko
una tangi. 14 Ma i vana maravai, i bili ra po
na kurit; ma diat dia puak ia dia turtur uka.
Ma i tatike: U, a barmana, iau tatike tam ba,
una tut! 15 Ma nam i ga tar mat, i ki, ma i
tata. Ma i tul tar ia tai nana. 16 Ma ra tarai
dia burut par, ma dia pite pa God, dia tatike:
A ngala na propet i tar vana rikai pire dat;
ma God i tar tadav ra taraina. 17 Ma go ra
varvai ure i vana uraure Iudaia parika ma
ra gunagunan par dia tur kikilane.

A tarai na vartovo kai Ioanes ra Tena Baptaiso

(Mat 11:2-19)

18 A tarai na vartovo kai Ioanes dia ve
Ioanes ta go ra lavur magit par. 19 Ma Ioanes
i oro pa ra ivu tutana ta kana tarai na
vartovo, ma i tulue dir tadav ra Luluai upi
dir a tir ia: U nina laka ba na vut, ba kan
avet a nuknuk ung upi ta ra tikai boko?
20 Ba dir tar vut pirana, dir tatike: Ioanes,
ra Tena Baptaiso, i tulue amir, ba amir a tir
u ba: U nina laka ba na vut, ba kan avet
a nuknuk ung upi ta ra tikai boko? 21 Ta
nam ra pakana bung i valagar mangoro kan
kadia lavur ngunungut ma ra lavur minait,
ma kan ra lavur tabaran, ma i vanana pa
mangoro na pula. 22 Ma i biti ta dir: Amur a
vana mulai, amur a ve Ioanes ta go ra lavur
magit amur tar gire, ma amur tar valongore
bula: Ba ra umana pula dia nana mulai,
a umana vukavuka dia gomgom mulai, a
umana vaut dia valongor, di valaun mule ra
umana minat, ma di ve ra bo na varvai ta
diat ra lavur luveana. 23 Ma i ti doan muka
nina ba pa i tutukai ure ta magit i tagu.

24 Ba ra ura tultul kai Ioanes dir tar vana, i
tatike tai ra kor na tarai ure Ioanes dari: Ava
ga vana uria ra pui upi avat a gire ra ava? A
vuvur bar i malmaliara ta ra vuvu? 25 Ava ga
vana upi avat a gire ra ava? A tutana bar
i mong ma ra mal kumau? Diat dia mong
ma ra ngatngat na mal, ma dia doan ma ra
lavur bobo na magit, dia ki ra kubakuba i
ra umana king. 26 Ava ga vana upi avat a
gire ra ava? A propet laka? Maia, iau tatike
ta vavat, a ngala iat muka ta diat ra lavur
propet. 27 Ia go di ga tutumu ure dari:

"Iau tulue kaugu tultul na lua tam,
Na mal are kaum nga na lua tam."

28 Iau tatike ta vavat: Ta diat par ra vaden
dia ga kava diat, pa ta i ngala ta diat ma
Ioanes, ma nina i ikilik ta ra varkurai kai
God, i ngala ta dir. 29 Ma ra tarai par ba dia
valongore, ma ra umana tena balabalaure
totokom bula, dia mulaot tai God, tago di
ga baptaiso diat ma ra baptaiso kai Ioanes.
30 Ma ra lavur Parisaio ma ra umana mele-
muna ta ra varkurai dia vue ra vartovo kai
God, ma pa dia baptaiso tana. 31 Ava bar
ina valarue ra tarai me ta go ra taun tarai?
Dia vardada ma ra ava? 32 Dia vardada ma
ra umana bul dia oraoro vargil dari: Ave
tar vuvu ra dedede, ma pa ava malagene
tana, ave tar kukula ma ra tinangi ma pa
ava tangi maravut. 33 Tago Ioanes ra Tena
Baptaiso i ga vut ma pa i ga enen ra gem,
ma pa i ga momome ra vain; ma ava tatike
ure ba: A tabaran i ovai tana. 34 Natu i ra
tutana i ga vut, ma i ga ian ma i ga momo,
ma ava tatike: Go ra tutana a lup nian, ma
a lup mome vain bula, ma ra talai ra lavur
tena balabalaure totokom, ma ra lavur tena
varpiam bula. 35 Ia kaka, a minatoto i po
boabo ta ra lavur natuna.

Iesu i ki ta ra kuba i Simon ra Parisaio

36 Tika na Parisaio i ting pa ia upi dir a ian
me. Ma i ruk ra kuba i ra Parisaio ma i ki
ta ra nian. 37 Ma tika na vavina ta nam ra
pia na pal, a tena varpiam, i nunure ba Iesu
i ki ta ra nian ta ra kuba i ra Parisaio, ma
i ruk ma ra pal a tava na varku. 38 Ma i tur
namur tana pire ra ura kauna, i tangtangi,
i puk ra ura kauna ma ra lur na matana, i u
dir ma ra pepe na uluna, ma i manga galum
ra ura kauna, ma i tap dir ma ra varku. 39 Ba
nina ra Parisaio i ga ting pa ia, i gire, i nuk
ia ta ra balana dari: Gala go ra tutana ra
propet tuna, gala na nunure ra maukua i go
ra vavina i bili ia, ba ra tena varpiam. 40 Iesu i
tatike bali ia tana: Simon, iau mainge ina ve
u tai tika na magit. Ma i biti: Tena Vartovo,
una tata ka. 41 A ivut dir ga kail pa ra mani
pire ra tena piapie mani, tikai i kail pa ra

* 7:41: A denaria ia ra vapuak kai tika na tena papalum ure tika na bung.

ilima na mar na denaria* tana, ma ta ra tikai
a ilima na vinun uka. 42 Ma tago pa ta magit
ba dir a bali mule me, i tabar ika dir me.
Nuve ta dir na manga mari ia? 43 Simon i
biti: Iau nuk ia ba nam di ga tabar ia ma ra
mangoro. Ma i tatike tana: A dovot kaum
nuknuk. 44 Ma i lingan tadav ra vavina, ma i
biti tai Simon: U gire laka go ra vavina? Iau
ga ruk ta go ra kubam, pa u tul tar ta tava
tagu ure ra ura kaugu, ma go i tar pukpuk
ra ura kaugu ma ra lur na matana, ma i tar
u dir ma ra pepe na uluna. 45 Pa u ga galum
iau, ma go, papa ra pakana ba iau ga ruk,
pa i ngo ma ra galum ra ura kaugu. 46 Pa
u ga ku ra ulugu ma ra dangi, go i tar tap
ra ura kaugu ma ra varku. 47 Kari iau tatike
tam: Tago di tar re vue kana mangoro na
varpiam, i tar manga kana varmari; ma ta
nina di re vue ra ikilik, i ikilik bula kana
varmari. 48 Ma i biti tai ra vavina: Di tar
re vue kaum lavur varpiam. 49 Ma diat dia
ki me ta ra nian, dia tir vargiliane diat: To
ia go ba i rere vue ra lavur varpiam bula?
50 Ma i biti tai ra vavina: Kaum nurnur i tar
valaun u, una vana ma ra malmal.

8

Ra vaden dia varagur ma Iesu

1 Pa i vavuan namur, ma i vana vurvurbit
ta ra lavur pia na pal, ma ra lavur gunan, i
varvarvai, ma i kapkap ra bo na varvai ure
ra varkurai kai God tadav diat; dia varagur
ma ra vinun ma a ivut, 2 ma ta umana vavina
bula, nina i tar valagar diat kan ra umana
tabaran, ma kan ra umana minait, Maria,
a iangina bula Magdalene, nina ra lavurua
na tabaran dia ga irop kan ia, 3 ma Ioana
ra taulai kai Kusa, a tultul na tabarikik kai
Erodes, ma Susana, ma mangoro bula dia
maramaravut diat ma kadia vuvuvung.

A tinata valavalar ure ra tena vinauma
(Mat 13:1-9; Mar 4:1-9)

4 Ba ra ngala na tarai maro ta ra lavur
pia na pal par dia kor tadav ia, i tatike ra
vartovo valavalar dari: 5 A tena vinauma i
irop pa upi na vaume ra pat i ra davai; ba
i vauma vanavana, ta umana dia bura tar
ta ra papar a nga, ma di ruarua diat, ma ra
umana beo liuliu dia en vue diat. 6 Ma ta
umana bula dia bura tar ta ra vat, ma ba dia
gol dia makuk mulai, tago pa i pia polapolo.
7 Ma ta ra umana bula dia bura tar livuan ta
ra kura kait, ma ra kait i tavua varurung ma
diat, ma i arung bat diat. 8 Ma ta ra umana
bula dia bura tar ta ra bo na pia, dia tavua
ma dia vuai a marmar. Ba i tar tatike go ra
lavur tinata i biti: Nina ba ra talingana upi
na valongor me, boina ba na valongore.

Iesu i tata ma ra tinata valavalar pire ra tarai par
(Mat 13:10-17; Mar 4:10-12)

9 Ma kana tarai na vartovo dia tir ia upi ra
kukurai go ra tinata valavalar. 10 Ma i tatike
ta diat: Di ga tul tar avat upi avat a matoto
pa ta ra lavur mangamangana i tur ivai ta
ra varkurai kai God; ma tai ra lavur enana
ta ra vartovo valavalar ika; upi diat a nana
ma pa diat a gire, ma diat a valavalongor ma
pa diat a matoto.

Iesu i tata kapa ure ra tinata valavalar ure ra tena vinauma
(Mat 13:18-23; Mar 4:13-20)

11 Go ra vartovo valavalar i dari: A pat i
ra davai, ia ra tinata kai God. 12 Diat ta ra
papar a nga, diat ba dia tar valongore, ma
Satan i pot, ma i tak vue ra tinata kan ra bala
i diat, upi koko diat a nurnur, ma koko da
valaun diat. 13 Ma nina diat ta ra vat, diat ba
dia tar valongore, dia kapupi ra tinata ma
ra gugu, ma pa ta okor i diat, pa dia nurnur
vavuan, ta ra kilala na varilam dia bura ka.
14 Ma nina i ga bura tar livuan ta ra kura kait,
diat dia tar valongore, ma ba dia vana, a
lavur balaguan, ma ra lavur tabarikik, ma
ra lavur nilibur ra pia, dia arung bat ia, ma
pa i vuai bulu. 15 Ma nina ta ra bo na pia,
nina diat ba dia valongore ra tinata ma ra
bala i diat i boina ma i dovot bula, ma dia
vatur vadekdek vake, ma dia vuai ma ra kini
vamadudur.

Ra lamp na vavai ta ra la
(Mar 4:21-25)

16 Pa ta na ba i tar valiting ra lamp na tuba
ma ra la, ba na vung ia ta ra vavai na vava;
na vung ia ta kana turtur iat, upi diat dia
ruk, diat a gire ra kapana. 17 Tago pa ta magit
di ga ive pa da vaarike boko; ma pa ta magit
di vapidik ia, ba pa da nunure boko, ma na
kapa. 18 Io, avat a balaure upi avat a valongor
bulu; tago da tabar mule nam i vuvuvung,
ma nina ba pa i vuvuvung, da tak vue tana
nam ra ikilik i nuk ia ba kana.

Na i Iesu ma ra umana turana
(Mat 12:46-50; Mar 3:31-35)

19 Ma nana, ma ra umana turana dia pot
pirana, ma dia mama tadav ia ta ra kor. 20 Ma
di ve ba: Nam ma ra umana turam go dia

turtur ra pia, dia nuknuk up u. [21] Ma i biti ta
diat: Nagu ma ra umana turagu go diat, dia
valongore ra tinata kai God, ma dia torom
tana.

Iesu i tigal ra vuvu ma ra ta ma i malila muka
(Mat 8:23-27; Mar 4:35-41)

[22] Ma ta tika na bung i koa ta ra mon, diat
ma kana tarai na vartovo, ma i tatike ta diat:
Dat a vana uro tai ta ra papar a tava kikil;
ma dia ulai pa. [23] Ba dia vanavana ma ra
sel, i va mat, ma ra vuvu ta i tut ta ra tava
kikil, ma ra mon i to na buka ma ra tava,
ma i maravai ba diat a virua. [24] Ma dia tadav
ia, dia vangun ia ma dia biti tana: Tena
Vartovo, Tena Vartovo, da virua! Ma ba i
tavangun, i tigal ra vuvu ma ra karangap i
ra tava, ma dir ngo, ma i malila muka. [25] I tir
diat: Akave kavava nurnur? Dia burburut
uka, ma dia kaian, dia tir vargiliane diat: To
ia go, i kure ra vuvu ma ra tava ma dir torom
tana?

Iesu i vairop ra umana tabaran
(Mat 8:28-34; Mar 5:1-20)

[26] Ma dia pukai ta ra gunan kai ra
Gerasene, i maravai Galilaia. [27] Ba i tar irop
ura ra valian, dir varkuvo ma tika na tutana
ta nam ra pia na pal a umana tabaran dia
ovai tana, ma papa vailik pa i ga mong ma
ra mal, ma pa i ga ki tai ta pal, ta ra umana
babang na minat ika. [28] Ba i gire Iesu i
kukukula, i bura palar pirana, ma i manga
tatike: Dor dave ma u, Iesu, Natu i ra God i
Ngala Muka? Iau lul vovo pa u ba koko una
vakadik iau. [29] Tago i tar tulue ra tabaran ba
na irop kan ra tutana. Tago i ga ti ubu pa
ia vailik, ma dia balabalaure bat ia, dia ga
vi ia ma ra umana vinau na palariam, ma
ra umana palariam na keke, ma i al kutu ra
lavur vivi par, ma ra tabaran i vo pa ia uro
ra pupui. [30] Iesu i tir ia: To ia ra iangim? Ma i
tatike ba: A Loko; tago mangoro na tabaran
dia ovai tana. [31] Ma dia lul ia, ba koko na
tulue diat uro ta ra ngala na tung. [32] Io, a
ngala na kikil na boroi dia iaian ta ra luana,
ma dia lul ia ba na tulue diat ba diat a ovai ta
diat. Ma i tulue diat. [33] Ma ra umana tabaran
dia irop kan ra tutana, ma dia ovai tai ra
umana boroi; ma ra umana boroi dia vila ba
ta ra papar a kokopo uro ta ra tava kikil ma
dia kongo par. [34] Ba diat dia ga balaure diat,
dia gire go, dia lop, dia varvai tana ta ra pia
na pal ma ta ra gunagunan. [35] Ma dia vana
upi diat a gire go di tar pait ia, ma dia tadav
Iesu, ma dia gire tadav ra tutana ra umana
tabaran dia ga irop kan ia, i kiki, i mong, ma
i minana mulai, i ki pire ra ura kau i Iesu; ma
dia burut. [36] Ma diat dia ga gire, dia ve diat
ba di tar valagar nina ba ra umana tabaran
dia ga ovai tana. [37] Ma ra tarai par ta ra lavur
gunagunan kai ra Gerasene dia lul ia ba na
vana kan diat; tago i tup diat ra bunurut;
ma i koa ta ra mon ma i talil. [38] Ma ra tutana
ba ra umana tabaran dia ga irop kan ia, i lul
ia ba dir a varagur me; ma i tulue ke ma ra
tinata dari: [39] Una talil ra kubam, una varvai
ta go ra umana ngala pa magit God i tar pait
ia tam. Ma i vana, i varvarvai ta ra pia na pal
par ure ra umana ngala na magit Iesu i tar
pait ia tana.

Natu i Iairo ma ra vavina i ga bili ra mal kai Iesu
(Mat 9:18-26; Mar 5:21-43)

[40] Ba Iesu i talil, a kor na tarai dia vage
pa ia, tago diat par dia kiki pa ia. [41] Ma tika
na tutana, a iangina Iairo, ra tena kukure
pal na lotu, i vut, ma i va timtibum pire ra
ura kau i Iesu, i lul ia ba na vana ra kubana;
[42] tago a vavina ik, ia kaka ra kopono natuna,
a vinun ma ra ivut bar kana kilala, i vava, i
to na mat. Ba i vana, a kor na tarai dia kor
bat ia.

[43] Ma tika na vavina i ga gapgap a vinun
ma ra ivu kilala, ma i tar vapar vue kana
tabarikik tai ra umana tena valagar, ma di
maina valagar ia, go i pot namur tana, [44] ma
i bili ra ngu i kana mal, ma ra vinavana na
gap i ngo muka. [45] Ma Iesu i titir dari: Ia nam
i tar bili iau? Ba dia tar varpuai, Petero ma
diat bula dia tur me, dia biti: Tena Vartovo,
go ra ngala na tarai dia koakor, ma dia kor
bat iu. [46] Iesu i biti: Tikai i tar bili iau, tago
iau nunure ba ra dekdekigu i tar vana kan
iau: [47] Ba ra. vavina i gire ba i tar po rikai,
vut, i dadadar, i va timtibum pirana, ma
i ve ta ra mata i ra tarai par ra vuna i ga
bili ia tana, ma ba i tar lagar vuavuai tana.
[48] Ma i biti tana: Natugu, kaum nurnur i tar
valagar pa u; una vana ma ra malmal.

[49] Ba i tata boko, tikai i vut maro ra kuba i
ra tena kukure pal na lotu, i tatike: Natum i
tar mat, koko una vabalaguan mule ra Tena
Vartovo. [50] Iesu i valongore, ma i tatike:
Koko una burut, una nurnur uka ma da
valaun ia mulai. [51] Ba i pot ta ra pal, pa
i nur pa ta tikai ba dir a ruk me, ia kaka
Petero, ma Ioanes, ma Iakobo, ma ra tama
i ra vavina ik, ma nana bula. [52] Ma dia tangi

par, dia tangie; ma i biti: Koko avat a tangi,
tago pa i ti mat, i va mat ika. 53 Ma dia
nongone ke tago dia nunure ba i tar mat.
54 Ma i vatur ra limana ma i oro dari: Vavina
ik, una tut. 55 Ma ra tulungeana i lilikun, ma
i tut muka; ma Iesu i vartuluai upi ra ana
ta magit ba na en ia. 56 Tamana ma nana dir
kaian tana; ma i tigal dir, ba koko dir a ve ta
tikai ta go di tar pait ia.

9

A vartuluai kai Iesu pire ra vinun ma a ivut na tarai na vartovo
(Mat 10:5-15; Mar 6:7-13)

1 Ma i oro varurue pa ra vinun ma a ivut,
ma i tul tar ra dekdek ma ra varkurai ta diat
ure ra lavur tabaran ma upi diat a valagar
ra umana minait. 2 Ma i tulue diat ba diat
a varvarvai ta ra varkurai kai God, ma diat
a valagar ra lavur minait. 3 Ma i biti ta
diat: Koko avat a kap ta magit ure kavava
vinavana, koko ra buka, koko ra rat, koko ra
gem, koko ra mani, ma koko ra ivu olovoi.
4 Ba ava ruk tai ta pal, avat a kiki vatikai
tana, ma avat a vana mulai kan ia. 5 Ma
diat par pa dia kapupi avat, ba ava vana
mulai kan kadia pia na pal, avat a piar vue
ra tobon ta ra kau i vavat upi ra vakilang
ta diat. 6 Ma dia vana vurvurbit ta ra lavur
gunagunan, dia varvai ta ra bo na varvai,
ma dia valavalagar ta ra gunagunan par.

Erodes i purpuruan
(Mat 14:1-12; Mar 6:14-29)

7 Ba Erodes, ra luluai, i valongore go
parika di tar pait ia, i lavur nuknuk tana,
tago ta umana dia biti ba Ioanes i tar laun
mulai kan ra minat; 8 ma ta ra umana dia biti
ba Elias i tar vut; ma ta ra umana bula dia
biti ba tikai ta diat a umana propet amana
tana i tar laun mulai. 9 Erodes i biti dari: Iau
ga kutu vue ra ulu i Ioanes; ma to ia go iau
valongore ra dari ure? Ma i nuk upi ia upi
na gire.

Iesu i tabar ra ilima na arip na marmar
(Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Ioa 6:1-14)

10 Ba ra umana apostolo dia tar talil, dia
ve ta ra lavur magit dia ga pait ia. Ma i
agure diat, ma dia vana irai ta ra pia na
pal a iangina Betsaida. 11 A kor na tarai dia
nunure, ma dia mur ia; ma i vage pa diat,
ma i tata ta diat ure ra varkurai kai God,
ma i valagar pa diat dia mait. 12 Ba i ravian
vanavana, ra vinun ma a ivut dia tadav ia,
dia tatike: Una tulue go ra kor na tarai upi
diat a vana ta ra umana pia na pal ma ta ra
gunagunan vurvurbit, diat a va ma diat a
kakap pa ra nian, tago da ki ati ra pui. 13 I biti
ta diat: Avat iat, avat a tabar diat. Ma dia
biti: Ave vung a ilima ka ra gem ma ra ivu
en; kan avet a vana, avet a kul pa ta magit
upi na topa go ra tarai par. 14 A ilima na arip
na marmar na tarai bar diat. I tatike ta kana
tarai na vartovo: Avat a tulue diat upi diat a
kiki togo, ba na ililima na vinun. 15 Dia pait
ia, ma dia ki ra pia par. 16 Ma i vatur ra ilima
na gem ma ra ivu en, i tadarake ra bakut,
i pite varpa ure, ma i tabik ia; ma i tul tar
ia tai ra tarai na vartovo upi diat a vuvung
vanavana pire ra kor na tarai. 17 Dia ian, ma
dia maur par; ma dia vangan ra vinun ma a
ivu rat ma ra tagigina, dia ga en valili ia.

Petero i tata kapa ure Iesu
(Mat 16:13-19; Mar 8:27-29)

18 Ma ba i araring varkolono, a tara na
vartovo dia tadav ia, ma i tir diat dari A tarai
dia biti ba iau to ia laka? 19 Ma dia tatike tana
ba: Ioanes ra Tena Baptaiso; ma ta ra umana
ba Elias; ma ta ra umana bula ba tikai ta diat
a umana propet amana tana, ba i tar laun
mulai. 20 Ma i biti ta diat: Ma ga avat bula,
ava biti ba iau to ia laka? Petero i tatike
tana: U a Kristo kai God.

Iesu i varvai ure ra varvakadik ma kana minat
(Mat 16:20-28; Mar 8:30–9:1)

21 Ma i tigal diat, ma i vartuluai upi koko
diat a ve ta tikai tana; 22 i biti: Natu i ra
tutana na kairane mangoro na mangaman-
gana, ma ra lavur patuana, ma ra lavur
tena tinabar, ma ra lavur tena tutumu diat
a pue vue, ma da doka, ma ba na par ta
utul a bung na laun mulai. 23 Ma i tatike
ta diat par: Ba tikai i mainge upi na mur
iau, na nuk vue ia iat mulai, na puak pa
kana bolo ra bungbung par ma na murmur
iau me. 24 Tago ba tikai i mari vake kana
nilaun na virua, ma nina ba pa i nuk pa
kana nilaun ure iau na laun muka. 25 Tago
na vadongone davatane ta tikai, ba na kale
pa ra rakarakan a gunagunan parika ma na
vole vue ra tulungeana tana? 26 Ba tikai i
vavirvir tagu ba ta kaugu lavur tinata, Natu
i ra tutana bula na vavirvir tana ba na pot ta
kana minamar, ma ta ra minamar bula kai
Tamana, diat ma kana umana angelo. 27 A
dovotina go iau tatike ta vavat: Ta umana
ta vavat go ava turtur ati, avat a gire ra
varkurai kai God ba pa ava ti mat boko.

A ninana ta ra luana
(Mat 17:1-8; Mar 9:2-8)

28 Ba ra lavutul na bung bar i tar taun
vue go ra tinata, i agure Petero ma Ioanes
ma Iakobo, ma dia tutua urama ra luana
upi ra niaring. 29 Ba i araring, i enana ra
mangana na matana, ma kana lavur mal i
pua ma i bagabagele. 30 Ma ra ivu tutana,
Moses ma Elias, dital tata me, 31 dir pot ma
ra minamar, ma dital tata ure kana minat
ba na tadav ia arama Ierusalem. 32 Petero
dital i mamat ra mata i dital. Ba dital tar
tavangun muka, dital gire kana minamar,
ma ra ivu tutana bula dir tur pirana. 33 Ma ba
dir vana kan ia, Petero i biti tai Iesu: Luluai,
i boina upi dat a ki ati, dat a pait ta utul a pal
na turturup ati, tikai kaum, tikai kai Moses,
ma tikai kai Elias; ma pa i nunure go kana
tinata. 34 Ma ba i tatike boko go ra tinata,
a bakut i vamalur taun diat, ma dital burut
ba i pula pa dital. 35 Ma ra nilai tikai ta ra
bakut dari: Go Natugu, kaugu bul na vakak:
avat a valongore. 36 Ba i par ra nilaina, Iesu i
ki varkolono. Ma dital ki mut uka tana, ma
ta nam ra kilala pa dital ve ta tikai ta go ra
lavur magit dital ga gire.

Iesu i vairop ra tabaran kan ra bul tutana
(Mat 17:14-18; Mar 9:14-27)

37 Ma ta ra bung namur ba dia tar vila ba
marama ra luana, a kor na tarai dia tadav ia.
38 Ma tika na tutana ta ra kor i oro dari: Tena
Vartovo, iau lul u ba una gire ung natugu, a
tutana, tago ia kaka ra kopono natugu; 39 ma
a tabaran i ub ia, ma i kukukula vakaian,
ma i ubu vapurpuruan ia upi na buabuai ra
ngiene ma pa i mainge ba na vana kan ia,
i ubu vadala pa ia muka. 40 Iau ga lul kaum
tarai na vartovo ba diat a okole vue, ma dia
mama pait ia. 41 Ma Iesu i biti: Avat a taun
tarai pa ava nurnur, ma ava ti tamtavun;
aivia boko ra kilakilala ina ki pire vavat,
ma ina ungung pa avat laka? Una ben
natum Uti. 42 Ma ba i vanavana pirana, a
tabaran i pul vabura vue uro ra pia ma i ubu
vapurpuruan ia muka. Iesu i tigal ra dur na
tabaran, i valagar pa ra bul, ma i tul tar ia
mulai tai tamana. 43 Ma diat par dia manane
muka ra ngala na dekdek i God.

Iesu i varvai mulai ure kana minat
(Mat 17:22-23; Mar 9:30-32)

Ba diat par dia kakaian boko ta ra lavur
magit par i tar pait ia, i tatike tai kana tarai
na vartovo dari: 44 Boina ba go ra tinata na
ruk ta ra talinga i vavat, ba da tul tar Natu
i ra tutana ta ra lima i ra tarai. 45 Ma pa dia
nunure go ra tinata, di ive kan diat, upi koko
diat a nunure ilam ia; ma dia burut ba diat
a tir ia ta go ra tinata.

To ia i ngala ta diat?
(Mat 18:1-5; Mar 9:33-37)

46 Ma dia vartovo vargil ba nuve ta diat na
manga ngala. 47 Ba Iesu i gire ra nuknuk i
ra bala i diat, i vatur ra bul ik, ma i vaki
ia pirana, 48 ma i tatike ta diat: Nina ba na
onge go ra bul ik ta ra iangigu, na onge iau
bula; ma nina i onge iau i onge bula nina i
ga tulue iau uti; tago nina i ikilik ta vavat
parika, ia ra ngala tuna.

Nina ba pa i tur bat avat i maravut uka avat
(Mar 9:38-40)

49 Ioanes i tatike tana: Luluai, ave ga gire
tadav tikai i okokole vue ra umana tabaran
ma ra iangim, ma ave tigal ia, tago pa i
murmur dat. 50 Iesu i tatike tana: Koko da
tigal ia, tago nina ba pa i tur bat avat, i
maravut uka avat.

A tarai Samaria pa dia mainge Iesu

51 Ba i tar maravai ra e ba da kap ia urama,
i lingan vatikai upi Ierusalem, 52 ma i tulue
ta umana tultul, upi diat a lualua tana, ma
dia vana, dia olo tai tika na gunan kai ra
Samaria, upi diat a vaninara upi ia. 53 Ma
pa dia mainge tago i lingan upi Ierusalem.
54 Ba kana ura tutana na vartovo, Iakobo
ma Ioanes, dir gire go, dir tir ia: Luluai, u
mainge laka ba amir a oro pa ra iap marama
ra bakut, ba na vaimur vue diat? 55 Ma i tur
tapuku, ma i pit dir. 56 Ma dia vana kan nam
tai ta ra gunan.

Diat nina dia mainge pi diat a mur Iesu
(Mat 8:19-22)

57 Ba dia vanavana na nga, tika na tutana
i biti tana: Ina mur u ta ra lavur pakana
ba una vana tana. 58 Iesu i tatike tana: A
lavur leing na pap tikatikai kadia tung, ma
ra lavur beo liuliu tikatikai kadia po, ma
Natu i ra tutana pa ta kubana muka, ba na
vadiop ra uluna tana. 59 Ma i tatike tai ta ra
tikai: Una mur iau. Ma i biti: Luluai, una
tul tar iau ba ina vana ka boko, ina punang
value tamagu. 60 Ma i biti tana: Una nur vue
ra lavur minat ba diat a punang kadia lavur
minat, ma una vana, una varvai vurvurbit
ure ra varkurai kai God. 61 Ta ra tikai bula
i biti tana: Luluai, iau bula ina mur u; ma
una tul tar iau ba ina vana, avet a varboboi
tar ma diat dia ki ra kubagu. 62 Iesu i biti

tana: Ba tikai i vatur ra ipipuk ma i lingan
murmur, nam pa i topa muka ra varkurai
kai God.

10

Iesu i tulue ra lavurua na vinun na tarai

1 Ba i par go ra lavur magit, a Luluai i
togoe ra lavurua na vinun na enana tarai,
ma i tulue diat a evevut, ba diat a lua tana
ta ra lavur pia na pal, ma ta ra lavur gunan
ba ia bula na vana boko tana. 2 Ma i tatike
ta diat: A vuai ra uma i matuka, i tup ia,
ma pa i manga ra umana tena ongor tana,
avat a lul ra Luluai na uma, ba na tulue ra
umana tena ongor ta kana nidodoko. 3 Avat
a vana, go iau tulue avat da ra umana nat na
sip pire ra umana leing na pap. 4 Koko avat a
kap ta popopoi, ba ta rat, ba ra palakau; ma
koko avat a oro varvagai ma ta tikai na nga.
5 Ba ava ruk tai ta pal, avat a tatike value:
A malmal tadav go ra pal. 6 Ba ta natu i ra
malmal tana, kavava malmal na ki tana; ba
pata, na lilikun ta vavat. 7 Ma avat a kiki
vatikai ta nam uka ra pal, avat a ian ma avat
a momo nam ra magit di tabar avat me; tago
i kat ba da vabongon ra tena papalum ma ra
ana. Koko avat a vanavana vurvurbit ta ra
palpal. 8 Ba avat a olo tai ta pia na pal, ma dia
ben varuk avat, avat a iaian ta nam dia tabar
avat me; 9 avat a valagar ra lavur minait i
tana, ma avat a tatike ta diat: A varkurai
kai God i ti maravai ta vavat! 10 Ba avat a olo
tai tika na pia na pal, ma pa dia ben varuk
avat, avat a irop ta ra umana nga tana, ma
avat a tatike: 11 A tobon bula ta kavava pia
na pal, i petep ta ra kau i vevet, ave piar
tar ia ta vavat; ma.avat a nunure ke ba ra
varkurai kai God i maravai. 12 Iau tatike ta
vavat, ba Sodom pa na manga kaina ta ra
bung na varkurai ta dir ma nam ra pia na
pal.

A umana pia na pal nina pa ta tena nurnur ta diat
(Mat 11:20-24)

13 Na kaina tam Korasin, na kaina tam
Betsaida bula, tago ra lavur dekdek iau ga
pait ia ta mumur; gala di ga pait ia aro Tiro
ma Sidon, gala diat a ti nukpuku amana
iat, diat a ti mong ma ra mal na tabun ma
diat a ti kiki ta ra kabu na iap. 14 Tiro ma
Sidon pa dir a manga kaina ta ra varkurai
da amur. 15 Ma u bula Kapernaum, una
malamala luluai tuk ta ra bakut laka? Da
vairop iu ura ta ra ruarua na tulungen.
16 Nina i valongore avat, i valongore iau bula;
ma nina i piam vue avat, i piam vue iau bula,
ma nina i piam vue iau, i piam vue bula nina
i ga tulue iau uti.

Ra lavurua na vinun dia talil

17 Ma ra lavurua na vinun dia talil mulai
ma ra gugu, dia tatike: Luluai, a lavur
tabaran bula dia ongo ta vevet ta ra iangim.
18 Ma i biti ta diat: Iau ga gire Satan i bura ba
marama ra bala na bakut da ra meme. 19 Iau
tar tul tar ra varkurai ta vavat upi avat a
ruarua ra umana vui ma ra umana kokopa-
gapagen bula, ma ure ra lavur dekdek i ra
ebar, ma pa ta magit muka na vakaina avat.
20 Ma koko avat a gugu tago ra lavur tabaran
dia ongo ta vavat, avat a gugu, tago di ga
tumu ra iang i vavat arama ra bala na bakut.

Iesu i gugu
(Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Ta nam ra pakana bung i gugu ta ra
Takodo na Tulungen, ma i tatike: Tama, u ra
Luluai ra bala na bakut ma ta ra rakarakan
a gunagunan parika bula, iau pite pa u,
tago u ga ive go ra lavur magit kan ra
lavur tena kabinana, ma kan ra lavur tena
minatoto bula, ma u tar vaarike tai ra lavur
kuramana ka; maia pa, Tama; tago u ga
manane muka damana. 22 Tamagu i ga tul
tar ra lavur magit par tagu; pa ta i nunure
Natuna, Tama ka; ma pa ta bula i nunure
Tama, Natuna ka, ma nina bula ba Natuna
i mainge upi na vaarike tar ia tana. 23 Ma
i tur tapuku tadav kana tarai na vartovo,
ma i ve varkolono diat ba: Diat ba ra kiau
na mata i diat i gire nam ava giragire dia
ti doan! 24 Tago iau tatike ta vavat ba:
Mangoro na propet ma mangoro na king
dia ga mainge upi diat a gire ra lavur magit
ava giragire, ma pa dia ga gire; ma dia ga
mainge upi diat a valongore ra lavur magit
ava valavalongore, ma pa dia valongore.

A tinata valavalar ure ra bo na te Samaria

25 Ma tika na tena kabinana ta ra varkurai
i tur ma i valar ia, i biti tana: Tena Var-
tovo, ava ina pait ia, upi kaugu ra nilaun
tukum? 26 Ma i biti tana: Ava di ga tumu
ia ta ra tinata na varkurai? Ava u luk ia
tana? 27 Ma i tatike bali ia dari: “Una mari
ra Luluai kaum God ma ra balam parika,
ma ra tulungeam parika, ma ra dekdekim
parika, ma ra nuknukim parika; ma una
mari talaim da u mari mule u.” 28 Iesu i biti
tana: I takodo kaum tinata, una pait muka

nam, ma una laun tana. [29] Ma i mainge ba na
vuavue pila bat mule, ma i tir Iesu ba: la ra
talaigu? [30] Iesu i tatike tana: Tika na tutana i
vanavana marama Ierusalem ura Ieriko; ma
i vana taun ta umana tena nilong, dia pala
vue kana lavur mal, dia kita ia, ma dia vana
kan ia, ma i to na mat. [31] Ma tika na tena
tinabar i vanavana ba ta nam ra nga; ba i
gire, i bolo akit ia ka tai ra papar. [32] Damana
bula tika na tutana ta ra vuna tarai Levi,
ba i tadav ia, i gire ke, ma i bolo akit ia ka
tai ra papar. [33] Ma tika na te Samaria ba i
vanavana, i pot abara; ma ba i gire, i mari ia
muka; [34] ma i tadav ia, i pulu ra umana baba
tana, ma i lolonge tar ra dangi ma ra vain
tana, i vakoa ta kana vavaguai, ma i kap ia ta
ra pal na vavagil, ma i balabalaure. [35] Ma ta
ra bung i mur tana, i pong pa ra ivu denaria,
i tul tar ia tai nina kana ra pal, ma i biti:
Una balaure; ma ba ta magit bula una tabar
ia me, ba iau talil ina bali ia tam. [36] Nuve
ta go dital u nuk ia ba dir talaina ma nina i
ga vana taun ra umana tena nilong? [37] Ma i
tatike tana: Nina i ga mari ia. Ma Iesu i biti
tana: Una vana, una pait ia damana.

Iesu i ki ta ra kuba i Maria ma Mata

[38] Ba dia vanavana mulai, i olo tai tika
na pia na pal; ma tika na vavina, a iangina
Mata, i ben varuk ia ta ra kubana. [39] Ma
tanavavina, a iangina Maria, i ki pire ra
ura kau i Iesu, i valavalongore kana tinata.
[40] Mata i tup ia ra varvakai, ma i tadav ia,
ma i biti: Luluai, pa una nuk pa tanavavigu,
tago i tar nur vue iau, ma iau varvakai
varkolono? Una tulue ba na maravut iau.
[41] A Luluai i biti tana: Mata, Mata, u ngarao
ma u varvakai bula ma ra mangoro na
magit! [42] A kopono ko ra magit da iba
upi ia; ma Maria i tar pilak pa ra bo na
mangamangana, ma pa ta muka na tak vue
kan ia.

11

A vartovo kai Iesu ure ra niaring
(Mat 6:9-13; 7:7-11)

[1] Ba i tar araring papa tai tika na gunan,
tikai ta kana tarai na vartovo i lul ia dari:
Luluai, una tovo avet ta ra niaring, da
Ioanes bula i ga tovo kana tarai na vartovo.
[2] Ma i biti ta diat: Ba ava araring, avat a
tatike dari: Tama i vevet, boina ba da ru
ra iangim. Boina ba kaum varkurai na vut.
[3] Una tabar avet a bungbung par ma ra aveve
nian. [4] Ma una re vue kaveve lavur varpiam;
tago avet bula, ave rere vue nam parika di
pait ia ta vevet. Ma koko una ben avet ta ra
varilam.

[5] Ma i tir diat: I ta vavat ba na vana
tadav talaina ra mutumut ma na tatike
tana: Talaigu, iau kail u upi ta utul a gem;
[6] tago ta ra talaigu i tar pot piragu ta kana
vinavana, ma pa iau vung ta magit ba ina
tabar ia me; [7] ma nina ara na pal na biti:
Koko una vabalaguan iau; go di tar banu bat
ra pal, ma ra umana natugu bula go ave va,
iau pa ina irop upi ina takan tar ia tam? [8] Iau
tatike ta vavat: A dovotina i ol ba na irop ma
na takan tar ia tai talaina, ma tago i vovo
pa ia na irop, ma na takan tar nam parika
i mainge. [9] Go iau tatike ta vavat: Avat a
araring, ma da tabar avat; avat a tikatikan,
ma avat a na tadav ia; avat a pipidil, ma da
papa are avat. [10] Tago diat dia araring, da
tabar diat par tikatikai; ma nam i pipidil, da
papa are. [11] To ia ta vavat ba natuna na lul
ra gem tana, na tabar ia ma ra vat ika? Ba
na lul ia upi ta en ma na tabar ia ma ra vui
ka? [12] Ba na lul ia upi ta kiau, ma na tabar
ia ma ra kokopagapagen ika? [13] Ba avat a
lavur kaina, ava nunure ra bo na vartabar
tai ra lavur natu i vavat, a dovotina muka
ba Tama i vavat i ki arama ra bala na bakut,
na tul tar ra Takodo na Tulungen ta diat dia
lul ia.

Iesu dir ma Beelsebul
(Mat 12:22-30; Mar 3:20-27)

[14] Ma i okole vue ra tabaran i bombom.
Ba ra tabaran i tar irop, a tutana i ga
bombom i tata mulai, ma ra kor na tarai dia
kakaian tana. [15] Ma ta ra umana dia tatike:
I okole vue ra lavur tabaran ma ra dekdek
i Beelsebul,* a luluai kai ra lavur tabaran.
[16] Ta ra umana bula dia valam ia, dia lul ia
upi ta vakilang marama ra bala na bakut.
[17] Ma i nunure ra nuknuk i diat, ma i tatike
ta diat: A lavur vuna gunan ba dia varubu
vargil ma diat mulai ke, diat a tamtavul uka;
ma ra pal ba dia varubu ma diat mulai ke
tana, na tarip. [18] Ma ba Satan i varubu mule
ke me, kana varkurai na tur dave? Tago ava
biti ba iau okole vue ra lavur tabaran ma ra
dekdek i Beelsebul. [19] Ona iau okole vue ra
lavur tabaran ma ra dekdek i Beelsebul, a
umana natu i vavat dia okokole vue diat ma
ra dekdek i to ia? Go diat ika, diat a kure

* 11:15: Beelsebul, a kukuraina "A Luluai na ul a buta"; a Iudaia dia ga vaiang Satan me.

avat. [20] Ba iau okole vue ra lavur tabaran ma
ra kaka na lima i God, ava nunure tana ba ra
varkurai kai God i tar vut pire vavat. [21] Ba ra
tena ongor i tar vargal muka ma i balaure ra
kubana, kana vurvur magit i va bulu; [22] ma
ba ta ra tikai, a dekdek iat, i pot tadav ia, ma
i uvia pa ia, i ra vue kana lavur vargal i ga
nurnur tana, ma i tibe kana vurvur magit.
[23] Nina ba pa i tur maravut iau, i tur bat ika
iau, ma nam ba pa i varurue maravut iau, i
imimire vue ke.

Ra tabaran i talil
(Mat 12:43-45)

[24] Ba ra dur na tabaran i irop kan ra
tutana, i vanavana alalu ta ra gunagunan
pata tava tana, i tikan upi ta gunan ba na
ngo tana; ma tago pa i na tadav ta na, i biti:
Ina talil mulai tadav nina ra kubagu iau ga
mareng kan ia. [25] Ba i vut i tana, i gire ba di
ga arupe, ma di ga mar ia. [26] Ma i vana, ma i
agure pa ta ra lavurua na tabaran bula, nina
dia manga kaina ta diat; ma dia ruk par, ma
dia ki tana; ma nam ra tutana i manga kaina
namur, ma ania lua pata.

A dovot na gugu

[27] Ba i tatike boko go ra lavur tinata, tika
na vavina ta ra kor i manga biti tana: I ti
doan muka nam ra tatal na bul di ga kava u
tana, ma ra ura u bula u ga u tana. [28] Ma i
biti: A dovot go bula, ba diat, dia valongore
ra tinata kai God ma dia torom bula tana dia
ti manga doan tana.

A nilul upi ra magit na padapada varvo
(Mat 12:38-42)

[29] Ba ra lavur tarai dia tar kor varurung
pirana, i tatike: Go ra taun tarai a taun tarai
na varpiam; i nuk upi ta vakilang, ma pa da
ve tar ta vakilang tana, ia kaka ra vakilang
i Iona. [30] Tago da amana Iona a vakilang
tadav ra tarai Nineve, damana bula Natu i ra
tutana a vakilang tadav go ra taun tarai. [31] A
tadar vavina maro ra matana taubar na tur
varurung ta ra varkurai ma go ra taun tarai,
ma na kure vakaina; tago i ga pot mara ra
gunagunan vailik iat upi na valongore ra
kabinana kai Solomon, ma go tikai i ngala
tai Solomon go kari. [32] A tarai Nineve diat a
tur varurung ta ra varkurai ma go ra taun
tarai, ma diat a kure vakaina; tago dia ga
nukpuku ta ra varvai kai Iona; ma go tikai
i ngala tai Iona go kari.

Ra lamp ure ra paka i dat
(Mat 5:15; 6:22-23)

[33] Ba ta tikai na valiting ra lamp, pa na
vung ia ta ra tung na pal, ma pa na tuba ma
ra valavalar na kon, na vung ia ta kana tur-
tur iat, upi diat dia ruk, diat a gire ra kapa.
[34] A kiau na matam ia ra lamp ure ra pakam;
ba ra kiau na matam i dovot, a pakam par
na buka ma ra kapa; ba i kaina, ra pakam
bula na buka ma ra bobotoi. [35] Damana una
balaure upi koko ra kapa i ki tam na bobotoi
ka. [36] Ba ra pakam par i buka ma ra kapa, ma
pata ik tana i bobotoi, na buka parika ma
ra kapa, da ra ngala na talapar i ra lamp na
vakapa u.

Iesu i takun ra umana Parisaio ma ra umana tena tutumu
(Mat 23:1-36; Mar 12:38-40)

[37] Ba i tatata boko, tika na Parisaio i ting
pa ia ba dir a ian me, ma i ruk, i ki pire ra
nian. [38] Ba ra Parisaio i gire, i kaian tana,
tago pa i vargi lua upi ra nian. [39] Ma ra
Luluai i tatike tana: A dovotina avat a lavur
Parisaio ava dur ra muru i ra la ma ra muru i
ra kadui bula; ma ra bala i vavat i buka ma ra
nilong ma ra lavur varpiam. [40] Avat a umana
lunga, pa i dari laka ba tikai ka i ga pait ra
tamuru i ra umana magit ma ra bala i diat
bula? [41] Avat a vartabar ika ma nam ra lavur
magit ta ra bala i vavat, ma ra lavur magit
par na gomgom ta vavat.

[42] Na kaina ta vavat ra lavur Parisaio,
tago ava tul tar tikatika na pakana ta ra
vinvinun ure ra davai i ang na vuvuvul, ma
ra lavur nat na davai na vinauma par, ma
ava pait lake ra mangamangana takodo ma
ra varmari kai God! I boina tuna ba ava tar
pait go, ma koko ava tar pait valubane nam!
[43] Na kaina ta vavat a umana Parisaio, tago
ava mainge ra umana kiki na lua ta ra lavur
pal na lotu, ma ra nioro varvagai ta ra lavur
tavul a bung. [44] Na kaina ta vavat, tago ava
vardada ma ra umana tung na minat pa di
gire, ma ra tarai dia vanavana taun ia ma pa
dia nunure!

[45] Ma tikai ta diat a umana tena kabinana
ta ra varkurai i biti tana: Tena Vartovo, ona
u tatike ra dari, u vul avet bula. [46] Ma i
biti: Na kaina ta vavat a lavur tena kabinana
ta ra varkurai bula, tago ava puak tar ra
umana kinakap i tup ra tarai dia kapkap
diat, ma avat, pa ava bili diat ma ta kopono
kaka na lima i vavat ika! [47] Na kaina ta vavat,
tago ava pait ra umana babang na minat

i ra umana propet, ma ra umana tama i
vavat, dia ga doko diat! [48] Dari ava varvai
ma ava mulaot bula ta ra lavur papalum
kai ra umana tama i vavat; tago dia ga
doko diat, ma avat, ava pait ra babang na
minat i diat. [49] Damana bula ra minatoto
kai God, i ga tatike: Ina tulue ra umana
propet ma ra umana apostolo tadav diat,
diat a doko ta ra umana, ma ta ra umana
diat a vakadik diat, [50] upi da tir pa ra gapu i
ra lavur propet parika, i ga talingir papa ra
vunapai ra rakarakan a gunagunan, ta go ra
taun tarai; [51] da tur pa la ma ra gapu i Abel
ma tuk tar ra gapu i Sakaria, nam i ga virua
livuan ta ra uguugu na vartabar ma ra pal
tabu; ioi, iau tatike ta vavat, da tir pa ia tai
go ra taun tarai. [52] Na kaina ta vavat a lavur
tena kabinana ta ra varkurai, tago ava ga
tak vue ra ki ure ra kabinana! Avat iat pa
ava ga ruk ma ava ga tur bat ika diat, dia ga
mainge ra niruk.
[53] Ba i irop kan nam ra pal, a umana tena
tutumu, ma ra umana Parisaio dia tut ma ra
kankan ure, ma dia vovo pa ia upi na varvai
tai ta mangoro na magit; [54] ma dia kiki ue
upi ta tinata ta ra ngiene upi diat a takun ia
me.

12

Iesu i vaale diat ure ra tinata na vaongo
(Mat 10:26-27)

[1] Ma ba mangoro na arip na marmar na
tarai dia tar koakor varurung, ma dia kamir
vargilgiliane diat, i biti tadav kana tarai na
vartovo: Avat a balaure value pa avat kan ra
leven kai ra lavur Parisaio, tago ra vaongo
ko. [2] Ma pa ta magit di ga tuba ba pa da
vaarike boko; ma pa ta magit di ga ive ba
pa da nunure boko. [3] Ma nam parika ava ga
tatike ta ra bobotoi, da valongore boko ta ra
kapa; ma nam ava ga varmaianao me ta ra
pakana pal ara iat, da varvarvai tana ta ra
lavur ulaul a pal.

Una burutue to ia?
(Mat 10:28-31)

[4] Iau tatike ta vavat, a umana talaigu:
Koko avat a burutue diat dia dokodoko ra
paka i vavat, ma ba di tar pait ia, pa dia
nunure ba ava bula diat a pait ia. [5] Go iau
vaale avat ta nina ba avat a burut tana:
Avat a burut ta nam ba kana ra dekdek upi
na vuavue tar bula ra tulungea i vavat ura
geena* ba i tar vardodoko; ioi, avat a burut
muka tana. [6] Di kulkul pa ra ililima na levon
ma ra ura toea ka laka? Ma pa di valubane
ta tikai ta diat ta ra mata i God. [7] Di ga tar
luk vapar ra lavur pepe na ulu i vavat. Koko
avat a burut, tago avat ava ngatngat ta ra
mangoro na levon.

Nam i tata kapa ure Iesu ma nam i pue vue Iesu
(Mat 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

[8] Ma nam i tata kapa ta ra mata i ra tarai
ure iau, Natu i ra tutana na kale pa ia ta ra
mata i ra lavur angelo kai God. [9] Ma nam i
pue vue iau ta ra mata i ra tarai, da pue vue
bula ta ra mata i ra lavur angelo kai God.
[10] Ma nina i tatike ta kaina tinata ure Natu
i ra tutana, da re vue boko tana; ma nina
i vul ra Takodo na Tulungen pa da re vue
muka tana. [11] Ba dia ben avat ta ra mata i
ra kiki na varkurai ta ra umana pal na lotu
ma ta ra mata i ra lavur luluai, koko avat
a ngarao, ba avat a tata dave, ba ava avat
a tatike; [12] tago ra Takodo na Tulungen na
tovo tar ia ta vavat ta nam ra pakana bung
nam ra magit i topa avat upi avat a tatike.

A tinata valavalar ure ra lunga na uviana

[13] Ma tikai ta ra kor i biti tana: Tena
Vartovo, una tata pa turagu ba na tibe
varbaiane amir ma kamimir tabarikik. [14] Ma
i biti tana: To An, to ia i ga tibe iau upi iau a
tena varkurai, ba ra tena tiniba ta mumur?
[15] Ma i biti ta diat: Avat a nuk pa ia, ma avat
a balaure avat kan ra puruai na bala; tago ra
nilaun kai tikai pa i vuna ta kana peal magit.
[16] Ma i tatike ra tinata valavalar ta diat, dari:
A umauma kai tika na uviana i vuai mat;
[17] ma i nuk ia ra balana dari; Ava ina pait
ia, tago pa ta pal ba ina vung ra lavur vuai
kaugu uma tana? [18] Ma i biti: Ina pait go,
ina re vue kaugu umana pal na vuvuvung,
ma ina pait mule ta umana ngala iat, ma
ina vung kaugu kon ma kaugu tabarikik
tana. [19] Ma ina biti ta ra tulungeagu dari:
Tulungeagu, mangoro kaum tabarikik ure
ta mangoro na kilala; una ngo, una ian, una
momo, ma una gugu. [20] Ma God i tatike
tana: U a lunga, go ra marum da tak vue ra
tulungeam tam, ma kai ia laka nam ra lavur
magit u ga mal varurue? [21] Damana nam i
vuvuvung upi kana ka, ma pa i uviana pire
God.

* 12:5: Geena ia ra ngala na tavul a puputa maravai Ierusalem ma ra iap i ga ioaio vatikai tana. A tarai Iudaia dia ga valarue ra ruarua na tulungen me.

Nurnur tai God
(Mat 6:25-34)

22 Ma i biti tai kana tarai na vartovo: Go
iau tatike ta vavat ba koko avat a ngarao upi
ra nilaun, ba ava avat a en ia; ba ure ra paka
i vavat, ba ava avat a mong me. 23 Tago a
nilaun i ngala ta dir ma ra nian, ma ra paka
i vavat i ngala ta dir ma ra mal. 24 Avat a nuk
pa ra umana kotkot; pa dia vavauma, pa dia
ingaingata, pa kadiat ta pal na vuvuvung,
ba ta pal na nian; ma God i tabatabar diat;
ma pa ava ti boina vang ta ni ra umana beo?
25 To ia ta vavat ba i ngarao, na valolovina
ik ika kana nilaun? 26 Ba ava mama pait
nam i ikilik, avat a ngarao dave ure nam i
ngala? 27 Avat a nuk pa ra umana vaigoara,
dia tavua dave? Pa dia papalum, pa dia viri
mal; ma go iau varve avat, ba Solomon ta
kana minamar par pa i mong da tikai ta go
diat. 28 Ba God i mal ra vura ra pupui dari,
nina i tavua gori, ma ningene di voto ra ubu
me, pa na vamong pa avat laka? I ikilik
muka kavava nurnur. 29 Koko avat a anan
ba ava avat a en ia, ba ava avat a mome,
ma koko avat a lavur nuknuk. 30 Tago ra
tarai vakuku ta ra rakarakan a gunagunan
dia anan upi go ra lavur magit; ma Tama i
vavat i nunure go ra lavur magit ava iba up
ia. 31 Avat a anan upi kana varkurai, ma na
tul tar bula go ra lavur magit ta vavat.

A tabarikik arama ra bala na bakut
(Mat 6:19-21)

32 Avat a kikil na sip ik; koko ava burut;
tago Tama i vavat i gugu upi na tabar avat
ma ra varkurai. 33 Avat a ivure kavava
tabarikik, ma avat a vartabar me; avat a mal
ra umana popopoi upi kavavat ba pa diat
a maulana, a vuvuvung arama ra bala na
bakut ba pa na panie, ma pa ta tena nilong
na vana maravai pirana, ma pa ta vui ikik na
vakaina. 34 Tago a nuknukim na kiki ta nam
ra gunan kaum tabarikik i tur tana.

Ra tultul i ki na vaninara

35 Avat a vi pit ra livua i vavat, ma avat
a vabirao kavava umana lamp; 36 ma avat a
vardada ma ra tarai dia nuknuk upi kadia
luluai ba na talil kan ra lukara na varbean,
upi, ba i vut ma i pipidil, da papa are
vuavue. 37 Nam ra lavur tultul ba ra luluai i
vut, ma i gire tadav diat dia monamono, dia
ti doan; a dovot go iau tatike ta vavat, ba ia
iat na vi pit ma na tul tar ia ta diat upi diat
a ki ta ra nian, ma na pot ma na torom ta
diat tana. 38 Ba na vut ta ra vauruana pakana
varkia na nimono, ba ta ra vautuluna, ma
na gire tadav diat damana, nam ra umana
tultul dia ti doan. 39 Avat a nunure go:
Gala ra luluai na pal i tar nunure ra pakana
marum a tena nilong na vut tana, gala na
balabalaure, pa na nur vue ra kubana upi da
lobong ia. 40 Avat bula, avat a ki na vaninara;
tago Natu i ra tutana na vut ta ra pakana
bung ba pa ava nuk pa ia tana.

A dovot na tultul ma nam pa i dovot
(Mat 24:45-51)

41 Petero i tir ia: Luluai, u tatike go ra
tinata valavalar ta vevet ika, ba tadav ra
tarai par laka? 42 A Luluai i tatike: To ia ra
tultul i dovot ma i kabinana bula, upi kana
luluai na tibe ba na kure ra kubana, ma na
tibatibe diat tana ma kadia tiniba na nian
ta ra kilalana? 43 Nam ra tultul i ti doan ba
kana luluai i vut, ma i gire babare i papait ia
damana. 44 A dovot go iau tatike ta vavat, na
tul tar ia ba na kure kana tabarikik parika.
45 Gala nam ra tultul na nuk ia ra balana
dari: Kaugu luluai na vavuan, ma i kitakita
ra tarai na tultul ma ra umana tultul na
vavina bula, ma i iaian, ma i momamomo,
ma i longlong tana; 46 a luluai kai nam ra
tultul na pot ta ra bung ba pa i nuk pa ia
ma ta ra pakana bung ba pa i nunure, ma na
manga virit ia, ma na tibe tar kana balbali
varurung ma diat ba pa dia nurnur.
47 Nam ra tultul ba i tar nunure ra nuknuk
i kana luluai, ma pa i vaninara tana, ma pa
i murmur kana nuknuk, da manga kita ia;
48 ma nam i ngulngul, ma i pait ika ra lavur
mangamangana i topa ia ba da kita ia tana,
da kita ia ikilik ika. Ma tai nina di ga tibe
ma ra ngala, da nuk upi ra ngala tana; ma
tai nina di nur tar ra peal, da titir boko upi
ra peal bula.

Iesu ia ra vuna ta ra varngangar
(Mat 10:34-36)

49 Iau tar vut upi ina vue tar ra iap ta
ra rakarakan a gunagunan parika; ma iau
mainge muka upi na io. 50 Kaugu tika na
baptaiso boko da baptaiso iau me, ma iau
kaina upi na par. 51 Koko avat a nuk ia ba
iau tar pot upi ra malmal ra pia. Iau tatike
ta vavat: Pata, upi ra varngangar iat; 52 tago
papa go a ilima tai tika na pal diat a tur
varbaiai, a utul dia varngangar ma ra ivut,
ma ra ivut dia varngangar ma ra utul. 53 Diat
a tur varbaiai, a tutana na tut ure natuna,
ma a bul na tut ure tamana; a vavina ure
natuna a vavina, ma ra bul vavina ure nana,

ma ra enana vavina na tut ure ra enana vavina.

A kabinana ure ra e
(Mat 16:2-3)

54 Ma i tatike tai ra kor na tarai bula: Ba
ava gire ra bakut i tut ta ra matana labur,
ava tatike vuavue ba: I maravai ba na bata;
ma a dovotina. 55 Ba ava gire i taubar, ava
tatike: Na tup ia ra keake; ma a dovotina.
56 Avat a umana tena vaongo, ava kabinana
upi avat a kure ra mata i ra gunagunan ma
ra bakut, ma dave pa ava kabinana upi avat
a kure go ra kilala?

Una vovo pa kaum ebar
(Mat 5:25-26)

57 Ma avat iat, ta ra ava pa ava kure ra
mangamangana takodo? 58 Ba amur vana-
vana boko ma kaum ebar tadav ra tena
varkurai, una vovo pa ia na nga upi una
langalanga kan ia; kan na al pa u tadav ra
tena varkurai, ma ra tena varkurai na tul tar
u tai ra tultul, ma ra tultul na vue varuk u
ta ra pal na banubat. 59 Go iau tatike tam: Pa
una irop muka tana, ona pa u bali vapar ra
lavur toea parika.

13

Una vana kan ra kaina mangamangana kan una mat

1 Ta nam ra e, ta umana dia vana pirana
ma dia varve ure nam ra tarai Galilaia ba
Pilato i ga ubu poto ra gapu i diat ma kadia
umana tinabar. 2 Ma i tatike bali diat dari:
Ava nuk ia laka ba nam ra tarai Galilaia a
umana tena varpiam iat ta diat a Galilaia
parika, tago ra dari i ga ubu diat? 3 Iau
tatike ta vavat ba: Pata; ma gala avat, pa
ava nukpuku, avat a virua par bula damana.
4 Ba nam ra vinun ma lavutul ba ra pal
vartaun Siloam i ga tarip taun diat ma i
ga doko diat, ava nuk ia laka ba diat ra
umana tena varpiam ta diat ra tarai par dia
ki Ierusalem? 5 Iau tatike ta vavat ba: Pata;
ma gala avat, pa ava nukpuku, avat a virua
par bula damana.

A tinata valavalar ure ra lovo nina pa ta vuaina tana

6 Ma i tatike go ra tinata valavalar; Tika
na tutana i ga vaume ra lovo ta kana uma na
vain, ma i tadav ia, i nuk upi ta vuaina tana;
ma pata. 7 Ma i tatike tai ra tena malmal
uma: Go ra utul a kilala iau mama tikan upi
ta vuaina ta go ra lovo; una mut vue! Dave
go i tur bat ra uma? 8 Ma i tatike bali ia dari:
Luluai, una nur vue go ra kilala bula, upi ina
kal kikil ia, ma ina pupunang tar tana; 9 ma
ari ona na vuai namur, i boina; ma ona pata,
io, una mut vue muka.

Iesu i valagar pa ra vavina i talikun ra pakana ta ra Bung Sabat

10 Ma i vartovo tai tika na pal na lotu ta
ra Bung Sabat. 11 Ma tika na vavina i ki
tana, a tabaran na binilua i ga ovai tana a
vinun ma lavutul na kilakilala, ma i talikun
ra. pakana, ma i mama al kodoa. 12 Ma
Iesu i gire, i ora, ma i tatike tana: Ia An, u
ti oton kan kaum minait. 13 Ma i vung ra
ura limana tana, ma i tur takodo vuavue,
ma i pite pa God. 14 Ma ra tena kukure pal
na lotu i kankan, tago Iesu i tar valagar
ta ra Bung Sabat, ma i biti tai ra tarai: A
laptikai na bung upi ra tarai diat a papalum
tana; avat a vana uti tana, upi da valagar
pa avat, ma koko ta ra Bung Sabat. 15 Ma ra
Luluai i tatike tana: Avat a umana vaongo,
avat par tikatikai, pa ava pala vue kavava
bulumakau, ba kavava as kan ra kubana, ma
ava agure laka ta ra Bung Sabat tadav ra
tava? 16 Go ra vavina a bul mur tai Abaraam,
ma Satan i ga vi ia ra vinun ma lavutul na
kilakilala, ma ta ra ava pa da pala vue go ra
vivi kan ia ta ra Bung Sabat? 17 Ba i tatike go
ra lavur tinata, diat par dia vartoto me, dia
vavirvir; ma ra kor na tarai dia gugu ta go
ra lavur bo na magit par i tar pait ia.

A tinata valavalar ure ra pat na mastad
(Mat 13:31-32; Mar 4:30-32)

18 Ma i biti: A varkurai kai God dir vardada
ma ra ava? Ava ina valarue me? 19 Dir
vardada ma ra pat i ra mastad,* tika na
tutana i kap ia, ma i vaume ta kana uma; ma
i tavua, ma i ngala na davai; ma ra lavur beo
liuliu dia ra.kan ta ra ingaingarina.

A tinata valavalar ure ra leven
(Mat 13:33)

20 Ma i biti mulai: Ava ina valarue ra
varkurai kai God me? 21 Dir vardada ma ra
leven nina tika na vavina i ga vatur ia, ma i
poto ive ma ra utul a valavalar na plaua, ma
ra ik boko i leven parika.

Ra mataniolo i irivo
(Mat 7:13-14,21-23)

* 13:19: A mastad, a davai nina i manga ikilik ra patina, ia kaka ra davaina iat i ngala.

[22] Ma i alalu ta ra lavur pia na pal, ma
ta ra lavur gunagunan, i vartovo vanavana,
ma i vana tuk tar urama Ierusalem. [23] Ma
tikai i tir ia: Luluai, a paupau ka laka diat
da ga valaun diat? Ma i biti ta diat: [24] Avat a
ongor upi avat a olo ta ra mataniolo i irivo,
tago iau tatike ta vavat, mangoro boko diat
a valar ra niruk tana, ma pata. [25] Ba ra luluai
na pal i tar tut, ma i tar banu ra matakilalat,
ma ava turtur ra pia, ma ava pipidil ta ra
banbanu ma ava biti dari: Luluai, una papa
are avet; na biti ke ta vavat dari: Pa iau
nunure avat ba avat mamave; [26] ma avat a
tur pa ra tinata dari: Ave ga ian ma ave ga
momo ta ra luaina matam, ma u ga vartovo
ta kaveve lavur nga; [27] ma na biti: Iau varve
avat, ba pa iau nunure avat ba avat mamave;
avat a umana tena pait ra kaina magit par,
avat a vana kan iau. [28] A tinangi boko
ma ra vangvangia palangia, ba avat a gire
Abaraam, Isak ma Iakob ma ra lavur propet
par ta ra varkurai kai God, ma avat, di okole
vue ka avat. [29] Ma diat a vut maro ra matana
taur ma ra taoai ma ra labur ma ra taubar
ma diat a ki ta ra varkurai kai God. [30] Ma
ta umana dia murmur, diat a lua, ma ta ra
umana dia lua, diat a murmur uka.

Iesu i mari Ierusalem
(Mat 23:37-39)

[31] Ta nam ra pakana bung iat ta ra umana
Parisaio dia vut, dia biti tana: Una irop,
ma una vana; tago Erodes i mainge upi
na doko u. [32] Ma i tatike ta diat: Avat a
vana, avat a ve nam ra leing na pap ba:
Go iau valavalagar gori ma ningene; ma
oari ina ngo. [33] Ma ina vanavana gori ma
ningene ma oari bula, upi koko ra propet
na virua tai ta ra gunan irai, aro Ierusalem
iat. [34] Ierusalem, Ierusalem, nam i dokodoko
ra lavur propet, ma i tupatupar diat, dia
tultulue diat tadav ia! Aivia ra bung iau ga
mainge ba ina varurue ra lavur natum, da
ra kakaruk i varurue ra lavur natnatina ta
ra vavai na bebeana, ma ava ol ika. [35] Gire! A
kuba i vavat i tur vakuku ka pire vavat; ma
iau tatike ta vavat: Pa avat a gire mule iau
tuk ta ra bung ba avat a biti tana dari: Da
pite pa nina i pot ma ra iang i ra Luluai.

14

Iesu i valagar pa tika na minait

[1] Ma ba i ruk ta ra kuba i tika na luluai
ta diat a umana Parisaio ta ra Bung Sabat,
upi na en ra gem, dia kiki ue ke. [2] Ma tika
na tutana i mait i polo ra pakapakana, ma
i ki maro lua tana. [3] Iesu i tir ra umana
tena kabinana ta ra varkurai ma ra umana
Parisaio dari: I takodo ba da valagar ta ra
Bung Sabat ba pata? [4] Ma dia ki mut uka.
Ma i vatur ia, i valagar pa ia, ma i tul vue.
[5] Ma i biti ta diat: To ia ta vavat ba kana as
ba kana bulumakau i bura ta ra tung ta ra
Bung Sabat, ma pa na al vatutua lulut pa ia
laka? [6] Ma pa i tale diat upi diat a bali mule
go ra lavur tinata.

A madu na bala ma ra varmari pire ra vaira

[7] Ba i gire diat di ga ting pa diat, dia pilak
pa ra umana kiki na lua, i tatike ra tinata
valavalar ta diat, dari: [8] Ba tikai i ting pa u ta
ra lukara na varbean, koko una ki ta ra kiki
na lua; kan i tar ting pa tikai bula i ngala ta
mumur, [9] ma nam i ga ting pa amur na pot
ma na biti tam: Una ki are go ra tutana; ma
una vana na vavirvir upi ra kiki namur. [10] Ba
di tar ting pa u, una vana ma una ki ta ra kiki
i mur kakit, ma ba nina i ga ting pa u i pot,
na biti tam: Talaigu, una mai, una ki rikai
na lua; ma diat par ava ki varurung ma diat
ta ra nian, diat a ru u. [11] Tago nina i vangala
pa mule, da vaikilik pa ia, ma nina i vaikilik
pa mule, da vangala pa ia.

[12] Ma i biti bula tai nina i ga ting pa ia:
Ba u mal pa ra nian na keake ba ra nian
na ravian, koko una ting pa ra lavur talaim,
ma ra lavur turam, ma ra lavur niurum, ma
ra lavur tadar tana, kan diat a ting pa u
bula ma diat a bali ia tam. [13] Ba u mal pa
ra lukara, una ting pa ra lavur luveana, ma
ra lavur kakak, ma ra lavur kekebau, ma ra
lavur pula; [14] ma una doan; tago vakir kadiat
ta magit upi diat a bali ia me tam; da bali
ia tam ta ra nilaun mulai kai ra lavur tena
takodo.

A tinata valavalar ure ra ngala na lukara
(Mat 22:1-10)

[15] Tikai ta diat dia ki me ta ra nian, ba i
valongore go ra lavur tinata, i tatike: Nina
ba na en ra gem boko ta ra varkurai kai God,
i ti doan. [16] Ma Iesu i biti tana: Tika na
tutana i mal pa ra ngala na nian ma i ting
pa mangoro tana; [17] ta ra pakana bung na
nian i tulue kana tultul upi na ve diat, di
ga ting pa diat, ba: Avat a mai; tago di tar
vaninare ra lavur magit par. [18] Ma diat par
dia vura tata bat diat. A luaina i biti tana:
Iau tar kul pa ra pakana pia, ma ina vana,
ina gire muka; iau lul u ba da nur vue iau.

[19] Ma tikai bula i biti: Iau tar kul ra ilima na
uraura bulumakau, ma ina vana, ina valar
diat; iau lul u ba da nur vue iau. [20] Ma ta ra
tikai bula i biti: Amir tar taulai ma tika na
vavina, ma i dekdek upi ina vana. [21] Ma ra
tultul i vana, ma i ve kana luluai ta go ra
lavur tinata. Ma ra luluai na pal i kankan
ma i biti tai kana tultul: Una vana lulut ta
ra lavur nga, ma ta ra lavur nga ikik ta ra
pia na pal, ma una ben pa ra umana kakak,
ma ra umana pula, ma ra umana kekebau.
[22] Ma ra tultul i biti: Luluai, di tar pait nam
parika u vartuluai upi ia, ma pa i kor boko.
[23] Ma ra luluai i biti tai ra tultul: Una vana
ta ra lavur nga tur, ma ta ra lavur nga na
umauma, una vo pa diat, upi diat a ruk upi
kaugu pal na kor. [24] Tago iau tatike ta vavat:
Koko ta tikai ta diat, di ga ting pa diat, na
ian kilang kaugu nian.

Ra tarai na vartovo diat a vungue kadia tabarikik parika
(Mat 10:37-38)

[25] Ma a ngala na kor na tarai dia varagur
me; ma i tur tapuku ma i tatike ta diat:
[26] Ba tikai i tadav iau ma pa i milikuane
tamana, ma nana, ma kana taulai ma ra
umana natuna, ma ra umana turana, ma ra
umana taina, io, ma kana nilaun bula, vakir
kaugu tutana na vartovo. [27] Nina ba pa i
puak pa kana bolo ma pa i murmur iau me,
vakir kaugu tutana na vartovo. [28] Tago to
ia ta vavat ona i mainge upi na pait ra pal
vartaun, ba pa na ki boko upi na luk value
pa ra mataina, pi na matoto ba na pait ot pa
ia ba pata? [29] Kan ba i tar pait ra vunapaina,
ma i mama pait ot pa ia, ma diat par dia
gire, diat a kulume tana, diat a biti: [30] Go ra
tutana i tar pait ra vunapaina, ma i mama
pait ot pa ia. [31] Ba to ia ra king, ba i vana oai
upi ra vinarubu ma ta ra king, ba pa na ki
boko upi na nuknuk lua ba ra vinun na arip
na marmar na tarai na topa bar ra ura vinun
na arip na marmar na tarai kai nina i tut
na vinarubu ure? [32] Kan ba nina ta ra tikai
i vailik boko kan ia, na tulue tadav ia ma
na lul pa ra malmal tana. [33] Damana ba tikai
ta vavat pa i vungue kana tabarikik parika,
vakir kaugu tutana na vartovo.

Ra solt nina pa i topa ta magit
(Mat 5:13; Mar 9:50)

[34] A solt i boina; ma gala ra mapak i ra solt
i panie, da vamapak mule ma ra ava? [35] Pa
i topa ra pia, ma pa i topa ra ul a puputa,
da vue ke. Nina ba ra talingana upi na
valongor me, boina ba na valongore.

15

A sip i ga rara
(Mat 18:12-14)

[1] Ma ra lavur tena varurue totokom ma ra
lavur tena varpiam par dia tadav ia upi diat
a valongore. [2] Ma ra umana Parisaio ma ra
umana tena tutumu dia tata mukumuk ure,
dia biti: Go ra tutana dia varmaram ma ra
lavur tena varpiam, ma dia ian me.
[3] Ma i tatike go ra tinata valavalar ta diat,
dari: [4] To ia ta vavat ba kana ra mar na sip,
ma tikai i rara, ma pa na vana kan ra lavuvat
na vinun ma lavuvat aria ra pui, ma na mur
nina i rara, tuk ta nam ra bung ba na tikan
tadav ia mulai? [5] Ba na ga tikan tadav ia,
na puak vakoa ta ra ulavarana, ma na gugu.
[6] Ma ba i pot ra kubana, na oro pa ra umana
niuruna ma ra umana talaina, ma na biti ta
diat: Dat a gugu tago iau tar tikan tadav
kaugu sip i ga rara. [7] Iau tatike ta vavat,
ba damana bula na lia ra gugu tuna arama
ra bala na bakut ure tika na tena varpiam i
tar nukpuku, ta diat ra lavuvat na vinun ma
lavuvat na tena takodo, nina ba pa dia kaina
upi ra nukpuku.

A pakana mani i rara

[8] Ba nuve ra vavina ba kana ra vinun na
pakana mani, ma ba i varara vue tikai, ba pa
na valiting ra lamp laka, ma na arupe ra pal,
na tikatikan muka upi na tikan tadav ia?
[9] Ba i tar tikan tadav ia, na oro pa ra umana
niuruna ma ra umana talaina, ma na biti:
Dat a gugu, tago iau tar tikan tadav nina ra
pakana iau ga varara vue. [10] Damana bula,
iau tatike ta vavat, a gugu pire ra umana
angelo kai God ure tika na tena varpiam i
nukpuku.

A bul i ga rara

[11] Ma i biti dari: Tika na tutana a ivu
natuna, a ura tutana, [12] ma ra muruna ta
dir i biti tai tamana: Tama, una takan
tar kaugu tiniba ta kaum tabarikik. Ma i
tibe dir ma kana tabarikik par. [13] Ma pa i
vavuan ra bung, ba nam ra muruna i vung
varurue kana tabarikik parika, ma i vana
me ta ra gunan vailik ma i vole vue kana
tabarikik par abara ta kana mangamangana
vovoloi. [14] Ma ba i tar vole vue parika, a
ngala na mulmulum i tup nam ra gunan;
ma i mulmulum nagam. [15] Ma i vana, i ki
pire tikai ta nam ra gunan; ma nina i ki
pirana, i tulue ta kana umana gunan pi na
tabatabar ra umana boroi. [16] Ma i anan upi

na maur ma ra lavur pal i ra magit a umana
boroi dia en ia, ma pa ta i tabar ia. [17] Ba
i minana mulai, i biti: Aivia ra tultul kai
tamagu, i kulkul diat, dia maur ma ra gem,
ma dia en valili ia, ma go iau mat ati ma
ra mulmulum! [18] Iau ina tut, ma ina vana
tadav tamagu ma ina biti tana: Tama, iau ga
papait ra varpiam pire ra bala na bakut ma
piram bula; [19] pa iau ko upi da vatang mule
iau ba natum; una togue iau da tikai ta diat
kaum umana tultul u kulkul uka diat. [20] Ma i
tut, i vana tadav tamana. Ba i vailik ka boko,
tamana i gire, ma i mari ia, i vutvut tadav
ia, i tal pa ra inoana, ma i manga galum ia.
[21] Ma natuna i biti tana: Tama, iau ga papait
ra varpiam pire ra bala na bakut ma piram
bula; ma pa iau ko upi da vatang mule iau
ba natum. [22] Ma tamana i tatike tai kana
umana tultul: Avat a kap lulut ra mal uti,
nina i boina kakit, ma avat a ule tar ia tana;
avat a ule ra domol ta ra limana, ma ra ura
pal a kau ta ra ura kauna; [23] ma avat a kap
ra monoina nat na bulumakau uti, da doka,
dat a ian ma dat a gugu. [24] Tago natugu go
i ga mat, ma go i laun mulai; i ga rara, ma
go i vana rikai mulai. Ma dia vura gugu.
[25] Ma natuna, ra luaina, i ki na uma; ma ba i
maravai ta ra pal, i valongore ra kaur ma ra
malagene. [26] Ma i oro pa tika na tultul, i tir
ia ure go ra lavur magit. [27] Ma i tatike tana:
Turam i tar pot, ma tamam i tar doko ra
monoina nat na bulumakau ure, tago i gire
mule, ma i laun bulu. [28] Ma i kankan, i ole ra
niruk; ma tamana i irop tadav ia, i tingting
pa ia. [29] Ma i biti tai tamana: Go mangoro
na kilala iau ga toratorom tam, ma pa iau
ga piam kaum vartuluai; ma pa u tabar iau
ma ta nat na me ke, upi avet a gugu me
ma ra umana talaigu. [30] Ba go natum i vut,
nina i ga vole kaum tabarikik ta ra umana
igoro na vavina, u doko ra monoina nat na
bulumakau ure. [31] Ma i biti tana: Natugu, u
ki vatikai piragu, ma kaugu tabarikik parika
kaum uka. [32] I kat ba da gugu ma da ga, tago
go turam i ga mat, ma go i laun mulai; i ga
rara, ma go di tar tikan tadav mule.

16

A tultul i kabinana

[1] Ma i tatike bula tai ra tarai na vartovo:
Tika na tadar na tutana kana tika na tul-
tul na tabarikik, ma di takun ia tana ba i
vole kana tabarikik. [2] Ma i oro pa ia, ma
i biti tana: Ava go iau valongore ure u?
Una vaarike kaum papalum, tago pa una
tultul na tabarikik mulai. [3] Ma ra tultul na
tabarikik i nuk ia ra balana: Ava ina pait ia,
tago kaugu luluai i tak vue go ra papalum
kan iau? Pa iau dekdek upi ina ipuk; ma iau
vavirvir ba ina lulul. [4] Iau nunure nam ina
pait ia, upi ba di tar okole vue iau kan go ra
papalum, diat a vango iau ta ra kubakuba i
diat. [5] Ma i oro tikatikai pa diat par dia ga
la pa ra magit kai kana luluai, ma i tir ra
luaina: Aivia u ga la pa ia tai kaugu luluai?
[6] Ma i biti: A mar na valavalar na dangi. Ma
i biti tana: Una vatur kaum buk, una ki, ma
una tumu lulut i tana ba ra ilima na vinun
uka. [7] Ma i tir ta ra tikai: Aivia u ga la pa ia?
Ma i biti: A mar na valavalar na vit. Ma i biti
tana: Una vatur kaum buk, ma una tumu
tana ba ra lavutul na vinun uka. [8] Ma ra
luluai i pite pa go ra tultul na tabarikik nina
pa i ga takodo, tago i tar papait na kabinana
damana; tago ra umana natu i go ra e dia
lia ma ra kabinana ta kadia tataun ta diat ra
lavur natu i ra kapa. [9] Iau tatike ta vavat:
Avat a vamaram pa ta umana talai vavat
ma ra tabarikik kai ra mangamangana pa i
takodo, upi ba i tar par da vango pa avat ta
ra palpal i tur tukum. [10] Nina i dovot ta ra
magit i ikilik ika, i dovot bula ta ra ngala na
magit, ma nina ba pa i dovot ta ra ikikilik,
pa i dovot ta ra ngala. [11] Ona pa ava ga dovot
ta ra tabarikik pa i takodo, ia laka na nur tar
ia ta vavat nam i dovot? [12] Ba pa ava ga dovot
ta nam kai ta ra tikai, ia laka na tabar avat
ma kavavat? [13] Pa ta tultul ba na torom tai
ta ivu luluai; tago na milikuane tikai, ma na
mari ta ra tikai; ba na murmur tikai, ma na
piam ta ra tikai. Avat a torom dave tai God
ma ta ra tabarikik bula?

Ta umana tinata kai Iesu
(Mat 11:12-13; 5:31-32; Mar 10:11-12)

[14] Ma ra umana Parisaio, a umana tena
mari mani, dia valongore go ra lavur tinata;
ma dia kulume tana. [15] Ma i biti ta diat: Avat,
ava vatakodo avat ta ra mata i ra tarai; ma
God i nunure ra bala i vavat; tago nina ra
magit a tarai dia pite pa ia, i milmilikuan
ta ra mata i God. [16] A tinata na varkurai ma
ra vartovo kai ra lavur propet dia tuk tar
tai Ioanes; ma papa nam ra kilala di varve
ra bo na varvai ure ra varkurai kai God,
ma ra tarai par dia olo ma ra ongor tana.
[17] Pa i dekdek upi ra bala na bakut ma ra
rakarakan a gunagunan na panie, ma pa ta
ngungu matana buk na panie ta ra tinata na

varkurai. [18] Nina i vungue kana vavina, ma i
ben ta ra tikai i po, ma nina i ben ta vavina
ba kana tutana i tar vungue, i po bula.

Lasaro dir ma ra uviana

[19] Tika na uviana, i mong ma ra mal meme
ma ra bo na mal kumau, ma i lukara a bung-
bung parika; [20] ma di vadiop tika na tena
nilul, a iangina Lasaro, pire kana mataniolo,
i manmanua ra pakapakana, [21] ma i mainge
na en ra tagigi na nian i burabura kan ra
vuvuvung na nian kai ra uviana; io, ma
ra umana pap dia damdam ra manuana.
[22] Tuka boko, a tena nilul i mat, ma ra
umana angelo dia puak pa ia urama ta ra
bongobongo i Abaraam; ma ra uviana i mat
bula, ma di punang ia. [23] Ma ara ra ruarua
na tulungen i tadaraka, tago i kankadik, ma
i gire Abaraam aro vailik, ma Lasaro ta ra
bongobongo i Abaraam. [24] Ma i oraoro dari:
Tama, Abaraam, una mari iau, una tulue
Lasaro upi na tuk pa ta ik a tava ma ra ngu
na kaka na limana, ma na vamadoldol ra
karameagu me, tago iau kankadik ta go ra
birao. [25] Abaraam i biti: Natugu, una nuk pa
ia, ba u ga laun boko u ga alube pa kaum
lavur bo na magit, ma damana bula Lasaro a
lavur kaina magit; ma go di mal ia ati, ma u,
u kankadik. [26] Go bula, tika na ngala na male
livuan ta dat, upi koko diat a bolo mamati
pire vavat, ma pa ta bula na bolo maro uti
pire vevet. [27] Ma i biti: Tama, iau lul ba una
tulue ta ra kuba i tamagu, [28] tago a ilima na
turagu, ma na tigal diat kan diat bula, diat
a vana uti ta go ra kinadik. [29] Abaraam i
biti: A buk kai Moses ma ra lavur propet
i tur pire diat; boina ba diat a valongore
diat. [30] Ma i biti: Pata, tama Abaraam; ba
tikai na tadav diat kan ra minat, diat a
nukpuku muka. [31] Ma i biti tana: On.a pa
dia valongore Moses ma ra lavur propet, pa
diat a kapupi bula ba tikai ta diat ra umana
minat na tut rikai.

17

A kaina mangamangana
(Mat 18:6-7,21-22; Mar 9:42)

[1] Ma i biti tai kana.tarai na vartovo: Di
mama tur bat ra lavur tukatukai upi koko
dia vana rikai, ma na kaina tai nina dia vana
rikai tana! [2] Gala na boina gala di ga kun tar
ra vat na niudu ta ra inoana, ma gala di ga
vue vadudu ia na ta, upi koko na varara tikai
ta diat ra umana ikilik dari. [3] Avat a balaure
avat! Ba turam i pait ra varpiam, una pit ia;
ma ba i nukpuku, una nur vue muka. [4] Ba i
pait ra varpiam tam a lavurua na pakana tai
tika na bung, ma i lingan piram a lavurua na
pakana bula ma ra tinata dari: Iau nukpuku,
una nur vue muka.

A nurnur

[5] Ma ra umana apostolo dia tatike tai ra
Luluai: Una vangala kaveve nurnur. [6] Ma
ra Luluai tatike: Ona kavava nurnur i da ra
ikilik na pat i ra davai, ma avat a tatike tai
go ra davai, a lovo, dari: Una tarubat, ma
una tur ara na ta! na torom ta vavat.

A papalum kai ra tultul

[7] To ia ta vavat laka ba kana tultul i tar
ipuk, ba i tar balaure ra umana sip, na tatike
tana, ba i vut maro ra uma: Uti muka, una
ki, ma una ian; [8] ma pa na biti dari laka: Una
mal pa agu magit, ma una vi pit, una torom
pa tagu ba ina ian pa, ma ina momo pa; ma
namur boko una ian, ma una momo? [9] Dave
na pite pa laka nam ra tultul, tago i tar pait
ra lavur magit i ga tul tar ia tana? [10] Damana
avat bula, ba ava tar pait vapar nam di ga tul
tar ia ta vavat, avat a tatike: Avet a umana
tultul na niiba, ave ga pait kaveve papalum
uka.

Iesu i vagomgom pa ra vinun na vukavuka

[11] Ba dia vanavana na nga urama
Ierusalem, i vanavana livuan Samaria ma
Galilaia. [12] Ma ba i olo tai tika na pia na
pal, dia varkuvo ma ra vinun na tarai dia
vukavuka, ma dia tur maro vailik; [13] ma
dia manga oro dari: Iesu, Luluai, una mari
avet. [14] Ba i gire diat, i tatike ta diat: Avat a
vana, avat a ve kapi avat tai ra umana tena
tinabar. Ba dia vanavana, dia gomgom uka.
[15] Ma tikai ta diat, ba i gire i tar lagar, i talil,
ma i pite pa God ma ra ngala na nilaina,
[16] ma i va timtibum pire ra ura kauna, ma i
pite pa ia; ma ia ra te Samaria. [17] Iesu i tir
ia: Pa di vagomgom avat ava vavinun laka?
Akave ra lavuvat? [18] Pa ta laka i talil upi
na pite pa God, ia kaka go ra vaira? [19] Ma
i tatike tana: Una tut, ma una vana; kaum
nurnur i tar valaun u.

Ra e na varkurai kai God na pot
(Mat 24:23-28,37-47)

[20] Ba ra umana Parisaio dia tir ia ba vin-
gaia ra varkurai kai God na vut, i tatike bali
diat dari: A varkurai kai God pa i vut ma
ra ginigira upi ia; [21] ma pa da biti ba: Go
kari! ba: Nam! Tago ra varkurai kai God i
ki livuan ta vavat.

22 Ma i tatike tai ra tarai na vartovo: A
e na vut boko ba avat a mainge upi avat a
gire tika na bung kai Natu i ra tutana, ma
pa avat a gire. 23 Ma diat a tatike ta vavat ba:
Nam! ba: Go kari! Koko avat a vana, koko
avat a murmur tana. 24 Tago dir vardada
ma ra meme; ba i pala ia aro ta ra papar a
vavai na bakut i vakapa are ta ra papar a
vavai na bakut bula; damana bula Natu i ra
tutana ta kana bung. 25 Ma na kadik lua ma
ra mangoro na mangamangana, ma go ra
taun tarai na pue vue. 26 Da nam ta ra kilala
i Noa, damana bula ta ra kilala i Natu i ra
tutana. 27 Dia ga iaian, dia ga momamomo,
dia ga varvarbean, ma dia ga tulatulai ta ra
varbean tuk ta nam ra bung ba Noa i koa ta
ra parau ta tana, ma ra lovon ta i pot ma
dia virua parika tana. 28 Damana bula ta ra
kilala i Lot: dia ga iaian, dia ga momamomo,
dia ga kukul, ma dia ga ivura, dia ga vauma,
ma dia ga papait pal, 29 ma ta ra. bung Lot
i irop kan Sodom, a iap ma ra pakar i bura
marama ra bakut, ma dia virua parika tana;
30 na damana bula ta ra kilala ba da vaarike
Natu i ra tutana tana. 31 Ta nam ra kilala,
koko nina i ki ra ul a pal na irop upi kana
tabarikik ara ra bala na pal, upi na vairop ia;
ma ba tikai i ki ra uma, koko muka na talil.
32 Avat a nuk pa ra taulai kai Lot. 33 Nina i
mainge na valaun mule, na virua; ma nina
ba pa i nuk pa kana nilaun, na laun muka.
34 Iau tatike ta vavat: Ta nam ra marum, a
ivu tutana dir a va tai tika na vava; da vatur
vake tikai, ma ta ra tikai da nur vue. 35 A
ivu vavina dir a uduudu varurung; da vatur
vake tikai, ma ta ra tikai na ki ke. [36 A ivu
tutana dir a ki ta ra uma; da vatur vake tikai,
ma ta ra tikai da nur vue.] 37 Ma dia tir ia
dari: Luluai, akave? Ma i tatike ta diat: A
umana kotkot dia pot varurung ta nam ra
gunan a minat i va tana.

18

A tinata valavalar ure ra ua na vavina ma ra tena varkurai

1 Ma i tatike ra tinata valavalar ta diat upi
na tovo diat, ba i topa ra tarai upi diat a
araring milat ma koko diat a talanguan. 2 I
biti: Tika na tena varkurai i ga ki tai tika
na pia na pal, pa i ru God, ma pa i nuk pa
ra tarai. 3 Ma tika na ua na vavina bula ta
nam ra pia na pal, ma i vala vana tadav ia, i
lul ia dari: Una obo iau ta kaugu ebar. 4 Ma
lua boko i ole; ma namur i nuk ia ra balana
dari: Pa iau ru God, ma pa iau nuk pa ra
tarai, 5 ia kaka, tago go ra ua na vavina i
vovo vatalanguane iau, ina oba ka, kan na
vatalanguane iau ma kana vinavana milat.
6 Ma ra Luluai i biti: Avat a valongore go ra
tinata kai ra kaina tena varkurai. 7 Ma God
bar, pa na obo laka ra taraina, diat, dia tangi
tadav ia ra marum ma ra keake bula, nina
diat, i ungung vovovon pa diat? 8 Iau tatike
ta vavat, na obo lulut pa diat. la kaka, ba
Natu i ra tutana i pot na gire tadav bar ta
nurnur ra pia?

A tinata valavalar ure ra Parisaio ma ra tena varurue totokom

9 Ma i tatike bula go ra tinata valavalar
tadav diat dia nurnur ta diat mule, ba ra
umana tena takodo diat, ma dia pidimuane
ra tarai par. 10 A ivu tutana dir vana urama
ra pal na vartabar upi ra niaring; tikai ta
dir a Parisaio, ma ta ra tikai a tena varurue
totokom. 11 A Parisaio i tur ma i araring ta
ra balana dari: God, iau pite pa u tago pa
ave vardada ma ra tarai par, a lavur tena
varvaur, a lavur tena vaongo, a lavur tena
nipo diat, ma pa amir varogop bula ma go
ra tena varurue totokom. 12 Iau vevevut ma
ra vinavel a vikvik par; iau vartabar ma
tikatikai ta ra vinvinun iau vatur vake. 13 Ma
ra tena varurue totokom i tur ara vailik,
i ruva ba na tadarake ra bakut, i tibul ra
bongobongono, ma i biti: God, una mari ka
iau, iau a tena varpiam. 14 Iau tatike ta vavat:
Go ra tutana i talil ra kubana, a tena takodo,
ma ta ra tikai pata; tago nina i vangala pa
mule, da vaikilik pa ia; ma nina i vaikilik pa
mule, da vangala pa ia.

Iesu i vadoane ra umana bul ikilik
(Mat 19:13-15; Mar 10:13-16)

15 Ma dia kap ra umana kuramana tadav
ia, upi na bili diat; ba kana tarai na vartovo
dia gire, dia tigal diat. 16 Ma Iesu i oro pa diat
pirana, ma i biti: Avat a nur vue ra umana
bul ikilik upi diat a tadav iau, ma koko avat
a tigal diat, tago kadiat dia dari ra varkurai
kai God. 17 A dovot go iau tatike ta vavat:
Nina ba pa i kapupi ra varkurai kai God da
ra bul ikilik, pa na olo muka tana.

Ra uviana na tutana
(Mat 19:16-30; Mar 10:17-31)

18 Tika na tena varkurai i tir ia: Bo na
Tena Vartovo, ava ina pait ia upi kaugu ra
nilaun tukum? 19 Iesu i tatike tana: Dave u
vatang iau ba iau boina? Pa ta i boina, ia
kaka God. 20 U nunure ra lavur vartuluai:
Koko una po, Koko una vardodoko, Koko

una long, Koko una varvai vavaongo, Una
ru tamam ma nam. 21 Ma i biti: Go parika
iau tar toratorom tana papa amana ba iau
ga bul. 22 Ba Iesu i valongore, i biti tana: A
kopono magit boko u iba upi ia; una ivure
kaum vurvur magit parika, ma una tibe ra
lavur luveana me, ma kaum boko ra bo na
vuvuvung ra bala na bakut; ma una mai,
una mur iau. 23 Ba i valongore go ra tinata
i tabun muka ra balana tana, tago i manga
uviana. 24 Ba Iesu i gire, i biti: I papait na
dekdek muka upi ta tika na uviana na olo
ta ra varkurai kai God! 25 Tago a niolo kai
ra uviana ta ra varkurai kai God i manga
dekdek ta dir ma ra nidolo kai ra kamel ta
ra matana ingingit. 26 Ma diat dia valongore
dia tatike: Ari ona damana, ia da valaun ia?
27 Ma i biti: A magit i dekdek pire ra tarai,
God i pait valar pa ia. 28 Ma Petero i biti: Ave
ga vana kan kaveve vurvur magit ma ave
murmur u. 29 Ma i biti ta diat: A dovot go
iau tatike ta vavat: Pa ta i ga vana kan ra pal,
ba kan kana vavina ba ra umana turana, ba
nana, ba tamana, ba ra umana natuna, ure
ra varkurai kai God, 30 ba pa na vatur vake
ra mangoro iat ta go ra nilaun ma namur ra
nilaun tukum.

Ra vautuluna tinata kai Iesu ure kana minat
(Mat 20:17-19; Mar 10:32-34)

31 Ma i agure vaire pa ra vinun ma a
ivut, ma i biti ta diat: Go da vana urama
Ierusalem, ma da pait nina ra lavur magit
par ra umana propet dia ga tumu ia ure
Natu i ra tutana. 32 Tago da tul tar ia tai
ra lavur Tematana, ma da kulume, ma da
vakaina muka, ma da nami ia; 33 diat a virit
ia, ma diat a doka; ma ta ra vautuluna bung
na laun mulai. 34 Ma pa dia matoto ta go ra
magit; ma di ive go ra tinata kan diat, ma pa
dia nukure ra kukurai ra lavur magit di ga
tatike.

Iesu i vanana pa ra pula
(Mat 20:29-34; Mar 10:46-52)

35 Ba i maravai Ieriko, tika na pula i ki ra
papar a nga, i lulul; 36 ba i valongore ra kor
dia vanavana, i titir ba ava go. 37 Ma dia ve
ba Iesu ra te Nasaret i vanavana pakit. 38 Ma
i oraoro dari: Iesu, u natu i David, una mari
iau. 39 Ma diat dia lualua, dia tigal ia ba na ki
mut uka; ma i manga oraoro ka dari: U natu
i David, una mari iau. 40 Ma Iesu i tur, ma i
vartuluai ba da ben ia pirana; ma ba i vana
maravai pirana, i tir ia: 41 Ava u mainge ba
ina pait ia tam? Ma i tatike: Luluai, ba ina
nana mulai. 42 Ma Iesu i biti tana: Una nana
muka, kaum nurnur i tar valaun u. 43 Ma i
nana vuavuai mulai, ma i mur ia, ma i pite
pa God; ma ra tarai par bula ba dia gire, dia
pite pa God.

19

Iesu dir ma Sakaio

1 Ma i olo Ieriko, ma i vanavana alalu. 2 Ma
tika na tutana i ki ie, a iangina Sakaio, a
luluai kai ra umana tena varurue totokom,
ma i uviana. 3 Ma i mainge na gire Iesu ba
to ia; ma i mama gire, tago a kor, ma ia ra
tok na tutana. 4 Ma i vila lua, i koe ra davai,
a lovo, upi na gire, tago ba na bolo ta nam
ra nga. 5 Ba Iesu i pot abara i tadaraka, ma i
tatike tana: Sakaio, una lulut, una irop, tago
ina ki ta ra kubam gori. 6 Ma i irop lulut, ma i
agure pa ia ma ra gugu. 7 Ba dia gire, dia tata
mukumuk par, dia biti: Go i vana, upi dir a
ki ma ra tutana, a tena varpiam. 8 Ma Sakaio
i tur, ma i tatike tai ra Luluai: Go, Luluai,
tika na papar ta kaugu lavur tabarikik iau
tabar ra lavur luveana me; ma ba iau ga vo
pa ta magit pa i dovot tai ta tikai, ina bali
ia ma ra ivat. 9 Ma Iesu i tatike tana: Gori
ra varvalaun i tadav go ra pal, tago ia bula
a natu i Abaraam. 10 Tago Natu i ra tutana i
ga vana rikai upi na tikan upi nina i rara ma
upi na valaun ia bula.

A tinata valavalar ure ra mamat na mani
(Mat 25:14-30)

11 Ba dia valavalongore go ra lavur tinata,
i tatike bula ra tinata valavalar, tago i
maravai Ierusalem, ma tago dia biti ba ra
varkurai kai God na arikai vuavuai. 12 Io, i
biti dari: Tika na luluai i vana ta ra gunan
vailik, upi na kale pa kana varkurai, ma na
talil mulai. 13 Ma i oro pa kana vinun na
tultul, ma i tul tar ra vinun na mamat na
mani ma i tatike ta diat: Avat a kukul me tuk
ta ra bung ba ina lilikun mulai tana. 14 Ma
ra tarai ta kana pia na pal dia milmilikuane,
ma dia tulue ta umana upi diat a mur ia,
dia tatike: Pa ave mainge go ra tutana pi
na kure avet. 15 Ba i tar kale pa ra varkurai,
ma i tar talil mulai, i vartuluai ba da oro
pa nina ra umana tultul i ga tul tar ra mani
ta diat, upi na matoto ba ava i tur ta kadia
vapipiai. 16 Ma ra luaina i vana pirana, i biti:
Luluai, kaum mani i tar vinun tana. 17 Ma
i biti tana: Boina muka, u a bo na tultul;

tago u ga dovot ta ra ikilik muka, una kure
ra vinun na pia na pal. [18] Ma ra vauruana i
tadav ia, i biti: Luluai, kaum mani i tar ilima
tana. [19] Ma i biti bula tana: U bula, una kure
ra ilima na pia na pal. [20] Ma tikai bula i tadav
ia, i biti: Luluai, go kaum mani mulai, iau ga
pulu mal ia ma ra mal; [21] tago iau ga burut
i tam, tago u a dekdek na tutana; u tak pa
nam pa u ga vung ia, ma u ingate nam pa u
ga vaume. [22] Ma i biti tana: U a kaina tultul,
ina kure u ta kaum tinata iat. U tar nunure
ba iau a dekdek na tutana, iau tak pa nam pa
iau ga vung ia, ma iau ingate nam pa iau ga
vaume; [23] dave pa u ga tul tar kaugu mani ta
diat dia piapie mani, upi ba iau pot, ina ga
vatur vake, ma ra vavatur bula tana? [24] Ma i
tatike ta diat dia tur pirana: Avat a tak vue
nam ra mani kan ia, ma avat a tul tar ia tai
nina i vung ra vinun. [25] Ma dia biti tana:
Luluai, i tar vinun kana mani. [26] Iau tatike ta
vavat: Nina i vuvuvung, da tabar ia mulai;
ma nina ba pa i vuvuvung, da tak vue kana
ikilik kan ia. [27] Ma avat a vila pa nam kaugu
umana ebar pa dia ga mainge ba ina kure
diat, ma avat a doko diat ati piragu.

Iesu i olo Ierusalem
(Mat 21:1-11; Mar 11:1-11; Ioa 12:12-19)

[28] Ba i tar tatike vue go ra tinata, i lualua
mulai urama Ierusalem.
[29] Ma ba i maravai Betpage ma Betania,
pire ra luana, nam di vatang ia ba a luana
na Oliva, i tulue ra ivu tutana na vartovo, i
biti: [30] Amur a vana ta nam ra pia na pal na
lua ta mumur, ma ba amur a olo tana, amur
a tadav uka ra nat na as di tar veva, ma pa ta
i ga ki boko tana, amur a pala ia, ma amur
a ben ia uti. [31] Ba tikai i tir amur ba: Dave
amur pala ia? amur a biti dari: Beaka ra
Luluai i mainge. [32] Ma dir nam, i tulue dir,
dir vana ma dir gire tadav nina ra magit i
ga tatike ta dir. [33] Ba dir palapala ra nat na
as, diat ba kadiat, dia tir dir: Dave go amur
pala pa ra nat na as? [34] Dir biti: Beaka ra
Luluai i mainge. [35] Ma dir ben ia tadav Iesu;
ma dia pale kadia umana mal ta ra nat na
as, ma dia vaki Iesu tana. [36] Ba i vanavana,
dia palapale kadia lavur mal na nga. [37] Ma
ba i tar maravai pire ra vanavana ba ta ra
luana na Oliva, a lavur tarai na vartovo par
dia gugu ma dia pite pa God ma ra ngala na
nilai diat ta ra lavur dekdek na papalum,
dia tar gire; dia biti: [38] I ti doan nina ra
King i vut ma ra iang i ra Luluai; a malmal
arama ra bala na bakut, ma ra pite varpa
urama muka! [39] Ta ra umana Parisaio ta ra
kor dia biti tana: Tena Vartovo, una tigal
kaum tarai na vartovo. [40] Ma i tatike bali diat
dari: Iau ve avat, ona go diat diat a tur mut,
a lavur vat diat a oraoro.

Iesu i tangie Ierusalem

[41] Ma ba i maravai, i gire ra pia na pal, ma i
tangie, i biti: [42] Gala u bula u tar nunure ta go
ra bung, a lavur magit dia topa ra malmal!
Ma go, dia ki ivai kan ra matam. [43] Ta e na
pot boko, ba kaum lavur ebar diat a liplip
bat iu, ma diat a tur kikil iu, ma diat a tur bat
iu ta ra lavur papar. [44] Ma diat a vue pukue
u ra pia, ma ra lavur natum bula dia ki tam;
ma pa diat a nur vue ta ura vat upi dir a va
vartaun tam, tago pa u ga nunure ilam ra bo
na e ba di vana piram tana.

Iesu i olo ra pal na vartabar
(Mat 21:12-17; Mar 11:15-19; Ioa 2:13-22)

[45] Ma i ruk ta ra pal na vartabar, i okole
vue diat dia ivivura tana. [46] I biti ta diat:
Di ga tumu ia dari: "Kaugu pal a pal na
niaring." Ma ava tar pukue upi na da ra
babang kai ra umana tena nilong.
[47] Ma i varvartovo ta ra pal na vartabar ra
bungbung parika. Ma ra umana tena tin-
abar ngalangala, ma ra umana tena tutumu,
ma ra umana luluai kai ra tarai, dia mainge
ba diat a doka; [48] ma dia mama nuk upi ta
magit ba diat a pait ia; tago ra tarai dia kor
tadav ia, ma dia vala valongore.

20

A tinir ure ra varkurai kai Iesu
(Mat 21:23-27; Mar 11:27-33)

[1] Tika na bung ta nam ra e, i tovo ra tarai
ta ra pal na vartabar, ma i varvai ma ra
bo na varvai; ma ra umana tena tinabar
ngalangala, ma ra umana tena tutumu, ma
ra umana patuana dia tadav ia; [2] ma dia biti
tana: Una ve avet ta ra varkurai u pait go
ra lavur magit i tana, ba to ia i ga tul tar go
ra varkurai tam? [3] Ma i tatike bali diat dari:
Iau bula go, ina tir avat tai tika na magit,
ma avat a ve iau: [4] Mamave ra baptaiso kai
Ioanes, marama ra bala na bakut, ba tai ra
tarai? [5] Ma dia biti vargil ivai dari: Ona dat a
biti ba: Marama ra bala na bakut, na biti: Ba
damana, dave pa ava ga nurnur tana? [6] Ba
ona dat a biti ba: Tai ra tarai, a tarai par diat
a tupar dat; tago dia kapupi Ioanes ba ia ra
propet. [7] Ma dia bali ia ka, ba pa dia nunure
ba mamave. [8] Iesu i biti ta diat: Iau bula, pa

ina ve avat ta ra varkurai iau papait go ra
lavur magit i tana.

A tinata valavalar ure ra umana tena pa-
palum ta ra uma na vain
(Mat 21:33-46; Mar 12:1-12)

9 Ma i tatike go ra tinata valavalar tai ra
tarai: Tika na tutana i vaume ra uma na
vain, ma i tul tar ia tai ra tarai na vinauma,
ma i vana tai ta ra vuna gunan upi na ki
vavuan tana. 10 Ma ta ra e na vunuai i tulue
tika na tultul tadav ra tarai na vinauma, upi
diat a tul tar ta umana vuai na uma tana;
ma ra tarai na vinauma dia kita ia, ma dia
tul tuna vue ke. 11 Ma i tulue ta ra tultul; ma
dia kita ia bula, ma dia vakaina, ma dia tul
tuna vue ke. 12 Ma i tulue ta ra tikai bula; ma
dia kita vakinkin ia, ma dia okole vue. 13 Ma
ra luluai na uma i biti: Ava ina pait ia? Ina
tulue natugu, a bul na vakak, upi diat a ru
ia bar. 14 Ba ra tarai na vinauma dia gire, dia
biti vargil dari: Go ra bul mur tana; dat a
doka, upi kadat ika ra vurvur magit. 15 Ma
dia okole vue kan ra uma ma dia doka. Ava
ra luluai na uma na pait ia ta diat? 16 Na vut
ma na doko vue nam ra tarai na vinauma,
ma na tul tar ra uma tai ta umana enana.
Ba dia valongore go dia tatike: Koko muka.
17 Ma i bobobe diat, ma i biti: Ava go di ga
tumu ia?
"Nina ra vat ba ra umana tena pait pal dia
tar pilak vue,
Nam muka di tar pait ra ul a ngu na pal me."
18 Ma nina i bura ta go ra vat na ti tagigi, ma
nina ba go na bura taun ia, na taimirai da ra
tobon.

A tinir ure ra totokom
(Mat 22:15-22; Mar 12:13-17)

19 Ma ra umana tena tutumu, ma ra
umana tena tinabar, dia mainge ba diat a
kinim ia ta nam ra pakana bung, ma dia
burut uka ta ra tarai; tago dia nunure ba
i tar tatike go ra tinata valavalar ure diat.
20 Ma dia kiki ue pa ia ma dia tulue ta umana
kilao dia vaongo ba ra umana tena takodo
diat, upi diat a vagu pa ia ta kana tinata,
ma diat a tul tar ia ta ra varkurai ma ta ra
dekdek i ra tena varkurai na gunan. 21 Ma
dia tir ia dari: Tena Vartovo, ave nunure
ba i takodo kaum tinata ma kaum vartovo,
ma pa u nuk pa ta tikai, u varvai ma ra
dovotina ure ra nga kai God. 22 I takodo ba
avet a tul tar ra totokom tai ra Kaisar ba
pata? 23 Ma i nunure kadia vaongo, ma i biti
ta diat: 24 Avat, a ve tar tika na denaria tagu.
A malalar i to ia tana? Ma kai ia bula ra
tutumu tana? Ma dia biti: Kai ra Kaisar.
25 I biti ta diat: Avat a tul tar tai ra Kaisar
ra lavur magit kai ra Kaisar, ma avat a tul
tar tai God ra lavur magit kai God. 26 Ma dia
mama vagu pa ia ta nam ra tinata ta ra mata
i ra tarai; ma dia kaian ta kana tinata na
balbali, ma dia ki mut uka.

A tinir ure ra tinut mulai kan ra minat
(Mat 22:23-33; Mar 12:18-27)

27 Ma ta ra umana ta diat ra Sadukaio, diat
dia varpuai ta ra nilaun mulai, dia tadav ia;
ma dia tir ia dari: 28 Tena Vartovo, Moses i
ga tumu tar ia ta dat, ba ra tutana i mat kan
kana taulai, ma pa ta natuna, turana na ben
kana vavina, ma na vangala ta umana bul
upi kai turana. 29 Io, a lavurua na tutana dia
turana; a luaina i ben pa ra vavina, ma i mat,
ma pa ta natuna; 30 ma ra vauruana damana,
ma ra vautuluna bula; 31 damana bula diat
par ra lavurua dia mat, ma pa ta natu i diat.
32 Ma ra vavina i mat mur ta diat. 33 Ta ra
nilaun mulai, kai ia ta diat nam ra vavina?
Tago ra lavurua par dia ga taulai me. 34 Iesu i
tatike ta diat: A tarai ra pia dia varvarbean,
ma dia tulatulai ta ra varbean; 35 ma diat da
kure boko ba na topa diat nam ra nilaun ma
ra nilaun mulai kan ra minat, pa dia taulai,
ma pa dia tulatulai ta ra tinaulai; 36 tago pa
diat a mat mulai; tago dia vardada ma ra
umana angelo; diat a umana natu i God,
ma ra umana natu i ra nilaun mulai. 37 Ma
ra lavur minat dia laun mulai, da Moses i
ga vaarike ure ra Davai, ba i ga vatang ra
Luluai dari: A God kai Abaraam, ma ra God
kai Isak, ma ra God kai Iakob. 38 God, vakir
a God kai ra umana minat, kai ra umana
launa iat; tago dia laun par ta ra matana.
39 Ma ta umana tena tutumu dia tatike: Tena
Vartovo, i boina kaum tinata. 40 Tago pa dia
valar mule ma ta tinir.

A tinir ure Kristo
(Mat 22:41-46; Mar 12:35-37)

41 Ma i biti ta diat: Dia biti dave ba ra
Kristo ia ra natu i David? 42 Tago David iat
i tatike ta ra buk na Kakailai dari:
"Ra Luluai i tatike tai kaugu Luluai:
Una ki ta ra limagu tuna,
43 Tuk tar ina vadiop kaum lavur ebar upi a
ruarua na kakim."
44 David i vatang ia ba Luluai, ma dir tamana
dave?

Iesu i vale diat ure ra umana tena tutumu
(Mat 23:1-36; Mar 12:38-40)

45 Ma ra tarai par dia valongore i tatike tai
kana tarai na vartovo dari: 46 Avat a nuk pa
ra umana tena tutumu, dia mainge ba diat a
vanavana ma ra umana lolovina mal, ma dia
mainge ra nioro varvagai ta ra lavur tavul a
bung, dia mainge ra lavur kiki na luluai ta
ra umana pal na lotu, ma ra umana kiki ara
na lua ta ra umana lukara; 47 dia ian vapar
ra tabarikik kai ra umana ua na vavina, ma
dia vaongo ma ra umana niaring lolovina;
na manga tup go diat ra varkurai na balbali.

21

Ra vartabar kai ra ua na vavina
(Mar 12:41-44)

1 Ma i idok, ma i gire ra umana uviana dia
vuavue kadia vartabar ta ra vuvuvung na
mani. 2 Ma i gire bula tika na ua na vavina
i luveana, ma i vue tar ra ivu toea ka tana.
3 Ma i biti: A dovot go iau tatike ta vavat:
Go ra ua na vavina i luveana i vue tar ra
ngala ta ni diat par; 4 tago diat par go dia
tar vuvuai maravut ra vartabar ta nina ka,
dia luk pirane vue; ma go ta kana niiba i vue
vapar tar kana tabarikik.

Iesu i biti ba da nila vue ra pal na vartabar
(Mat 24:1-2; Mar 13:1-2)

5 Ma ba ta umana dia tata ure ra pal na
vartabar, ma ba di tar mar ia ma ra lavur bo
na vat ma ra lavur magit na vartabar, i biti:
6 Ure go ra lavur magit ava giragire, a kilala
na vut boko ba pa ta ivu vat dir a va vartaun
ati, da vue pukue vapar vue.

A umana purpuruan ma ra umana varmonong
(Mat 24:3-14; Mar 13:3-13)

7 Ma dia tir ia dari: Tena Vartovo, da pait
ia vingaia go ra lavur magit? Ma ava ra
vakilang ba go ra lavur magit i maravai?
8 Ma i biti: Avat a varbalaurai kan da varara
avat; tago mangoro diat a vut ma ra iangigu,
diat a tatike: Iau ia muka; ma dari: A kilala
i tar maravai., Koko ava murmur diat. 9 Ba
ava valongore ure ra umana vinarubu ma
ra umana varvareo, koko avat a burut; tago
i topa ia ba go ra lavur magit na pot lua; ma
ra mutuaina pa na lulut.
10 Ma i biti ta diat: Tika na vuna gunan
na tut ure ta ra vuna gunan, ma tika na
varkurai ure ta ra varkurai; 11 ma ra umana
ngala na guria, ma ra umana mulmulum ma
ra umana enana minait ta ra gunagunan;
ma ra umana mangamangana bunurut, ma
ra umana ngala na vakilang marama ra
bakut. 12 Ma lua boko ta go ra lavur magit
diat a kinim avat, diat a vakadik avat, ma
diat a kinim tar avat ta ra umana pal na lotu
ma ta ra umana pal na banubat, ma diat a al
pa avat tadav ra umana king ma ra umana
tena varkurai na gunan ure ra iangigu. 13 Na
topa avat upi ra varvai. 14 Avat a nuk pa ia
ta ra bala i vavat, ba koko ava nunuk lua ba
ava avat a tatike; 15 tago iau, ina tul tar ia
ta ra ngie i vavat, ma ra kabinana bula ba
kavava lavur ebar par pa diat a bali ia, ma pa
diat a pue vue. 16 A umana tavu i vavat, ma
ra umana tura i vavat, ma ra umana niuru
i vavat, ma ra umana talai vavat, diat a tul
tar avat ta diat; ma diat a doko ta umana ta
vavat. 17 Ma ra tarai par diat a. milmilikuane
avat ure ra iangigu. 18 Ma pa ta pepe na ulu
i vavat na virua. 19 Kavava mangamangana
vovovon na valaun ra tulungea i vavat.

Iesu i biti ba da nila vue Ierusalem
(Mat 24:15-21; Mar 13:14-19)

20 Ba ava gire ra umana loko na tarai na
vinarubu dia tur kikil Ierusalem, avat a
nunure ba i maravai ba da nila vue. 21 Boina
ba diat dia ki Iudaia, diat a lop urama ra
lualuana; ma boina ba diat dia ki limlivuan
ta ra pia na pal, diat a irop; ma koko diat,
dia ki ra pupui, diat a olo tana. 22 Tago go
ra kilala, a kilala na balbali upi da pait ot
pa tana nam parika di ga tumu ia. 23 Na
kaina ta diat dia kap bala, ma ta diat bula dia
vau ra bul ta nam ra kilala! Tago na malari
muka ra gunagunan, ma ra kankan na tup
go ra tarai. 24 Diat a virua ta ra pakat na
vinarubu ma da ben vavilavilau pa diat ta
ra lavur vuna gunan parika; ma ra umana
Tematana diat a ruarua taun Ierusalem tuk
ta ra mutuai ra kilakilala kai ra umana
Tematana.

Natu i ra tutana na pot
(Mat 24:29-31; Mar 13:24-27)

25 Ma da pait ra umana vakilang arama
ta ra matana keake, ma ta ra gai, ma ta
ra umana tagul; ma ra lavur vuna gunan
ra pia diat a kaina ta ra purpuruan ure ra
rurunga na ta ma ra umana bobol; 26 a tarai
diat a mat ma ra bunurut ma ra ninunuk
upi ra lavur magit ba na ubu ra rakarakan
a gunagunan, tago ra lavur mangamangana
ta ra bakut na dadadar. 27 Ma diat a gire Natu
i ra tutana i vana rikai ta ra bakut ma ra
dekdek ma ra ngala na minamar. 28 Ba go ra
lavur magit i vura na vut, avat a tadaraka,

ma avat a idaidok; tago i maravai ka kavava
varvalaun.

A tinata valavalar ure ra lovo
(Mat 24:32-35; Mar 13:28-31)

29 Ma i tatike ra tinata valavalar ta diat
dari: Avat a nuk pa ra lovo ma ra lavur
davai par; 30 ba dia vura na gol, ava gire,
ma avat iat, ava nunure ba ra kilala na
malamalapang i maravai. 31 Damana bula,
ba ava gire go ra lavur magit, avat a nunure
ba ra varkurai kai God i maravai ka. 32 A
dovot go iau tatike ta vavat. Go ra taun tarai
pa na panie, ba pa da pait ot pa boko go ra
lavur magit. 33 A bakut ma ra rakarakan a
gunagunan na panie boko ma kaugu lavur
tinata pa na panie muka.

Avat a balaure avat

34 Avat a balaure avat, kan ra bala i va-
vat na mamat ma ra ngala na nian ma ra
nimomo, ma ra balaguan ta ra nilaun ra
pia, ma nam ra bung na pot vakaian tadav
avat da ra kun; 35 tago na pot damana pire
diat par dia ki ta ra rakarakan a gunagunan
parika. 36 Avat a varbalaurai ta ra kilakilala
parika; avat a araring upi avat a ongor ma
upi avat a laun kan go ra lavur magit par ba
diat a pot boko, ma avat a tur ta ra mata i ra
Natu i ra tutana.

37 Ma i vartovo ra bungbung parika ta ra
pal na vartabar, ma ra bungbung na marum
i irop, ma i ki ta ra luana, a iangina a luana
na Oliva. 38 Ma ra tarai par dia pot pirana ra
kavunvun iat ta ra pal na vartabar upi diat
a valongore.

22

Dia tata guvai upi diat a vagu pa Iesu
(Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Io, i maravai ra lukara na gem ba pa i
leven, di vatang ia ba ra lukara na bolo lake.
2 Ma ra umana tena tinabar, ma ra umana
tena tutumu, dia nuknuk upi ta mangana
nga ba na virua tana; tago dia burutue ra
tarai.

Iudas i mulaot upi na vagu pa Iesu
(Mat 26:14-16; Mar 14:10-11)

3 Ma Satan i ovai tai Iudas, a iangina bula
ba Iskariot, tikai ta diat ra vinun ma a ivut.
4 Ma i vana tadav ra umana tena tinabar ma
ra umana luluai na vinarubu, ma dia tata
me ba na vagu davatane tar ia ta diat? 5 Ma
dia gugu, ma dia kubu ba diat a kul ia ma ra
mani. 6 Ma i mulaot, ma i kiki pa ia upi na
noe ive tar ia ta diat ba pa ta kor na tarai.

Iesu diat ma kana tarai na vartovo dia en ra magit na bolo lake
(Mat 26:17-25; Mar 14:12-21; Ioa 13:21-30)

7 A bung na gem ba pa i leven i vut ba
di tul tar ra bolo lake tana. 8 Ma i tulue
Petero ma Ioanes dari: Amur a vana, amur
a vaninare ra magit na bolo lake upi dat a
en ia. 9 Ma dir tir ia: U mainge ba amir a
vaninare ave? 10 I biti ta dir: Ba amur tar
olo ta ra pia na pal, amutal a varkuvo ma ra
tutana i kapkap ra la na tava; amur a mur
ia ta ra pal i ruk tana. 11 Amur a biti tai ra
luluai na pal dari: A Tena Vartovo i tir iu ba:
Akave kaum pal na vaira ba avet ma kaugu
tarai na vartovo avet a en ra magit na bolo
lake tana? 12 Ma na ve tar ta mumur ra ngala
na pakana pal liu di tar vangan ia; amur a
vaninare tana. 13 Ma dir vana, ma dir gire
tadav nam par i ga tatike, ma dir mal pa ra
magit na bolo lake.

A nian kai ra Luluai
(Mat 26:26-30; Mar 14:22-26; 1 Kor 11:23-25)

14 Ba ra pakana bung i vut, diat ma ra tarai
na vartovo dia ki. 15 Ma i biti ta diat: Iau ga
mamainge muka ba dat a en go ra magit na
bolo lake ba pa di vakadik iau boko; 16 tago
iau tatike ta vavat: Pa ina en mule tuk ta
nam ba da pait ot pa ia ta ra varkurai kai
God.

17 Ma i vatur tika na momamomo ma ba
i tar pite varpa, i biti: Avat a vatur go,
ma avat a tibe avat me; 18 tago iau tatike ta
vavat, ba pa ina mome mule ra vuai na vain
papa gori, ma na tuk tar ta ra bung ba na
pot i tana ra varkurai kai God. 19 Ma i vatur
ra gem, ma ba i tar pite varpa, i tabik ia,
i tabar diat me, ma i tatike: Go ra pakagu.
[Di tul tar ia ure avat; avat a papait. go, ma
avat a matamatane upi iau me. 20 Damana
bula ra momamomo, ba i tar par ra nian,
ma i tatike: Go ra momamomo a kalamana
kunubu ta ra gapugu nina i talingir ure
avat.] 21 Ma ra lima i nam i vagu tar iau, go
kari ta go ra vuvuvung na nian. 22 A dovot
ba Natu i ra tutana na vana da di ga kure;
ma na kaina tai nina ra tutana i vagu tar ia.
23 Ma dia varvartir vargil ba to ia ta diat na
pait go ra magit.

A vartoto vargil ure to ia ta diat i ngala

24 Dia vartoto vargil bula ba to ia ta diat i
ngala kakit. 25 Ma i tatike ta diat: A umana

king kai ra lavur Tematana dia papait na
luluai na kaia ta diat; ma di vatang diat dia
kure diat ba ra umana boina. 26 Ma koko avat
a damana; nam i ngala ta vavat, boina ba na
da nina i mur, ma nam i luluai na da tikai
i toratorom. 27 Tago nuve i ngala, nina i ki
ta ra nian ba nam i toratorom tana? Vakir
nina i ki ta ra nian vang? Ma go iau ki pire
vavat da tikai i toratorom. 28 Avat dat, ava ga
tur maravut iau ta ra lavur mangamangana
di ga valamlam iau me; 29 ma iau tibe tar
ra varkurai ta vavat, da Tamagu i ga tibe
iau me, 30 upi avat a ian ma avat a momo ta
kaugu vuvuvung na nian ta kaugu varkurai;
ma avat a ki ta ra umana kiki na king, avat
a kure ra vinun ma ra ivu vuna tarai Israel.

Iesu i tata na lua ba Petero na pue vue
(Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Ioa 13:36-38)

31 Simon, Simon, Satan i tir pa avat upi
na tang valar avat da ra Vit; 32 ma iau tar
araring ure u, upi koko kaum nurnur na
panie kakit, ma tuka boko ba u tar nukpuku
mulai, una vapatuan ra tara na turam. 33 Ma
i biti tana: Luluai, go iau vaninara upi ina
mur u ta ra pal na banubat ma ta ra minat.
34 Ma i biti: Petero, iau ve u, gori ba ra loko
pa i riki boko, una vautul a varpuai ba pa u
nunure iau.

A popopoi, a rat ma ra pakat

35 I tir diat: Ba iau ga tulue avat, ma pa
kavavat ta popopoi ba ta rat ba ta pal a kau,
ava ga iba vang upi ta magit? Ma dia biti:
Pata. 36 Ma i biti ta diat: Ma go, nina ba kana
ta popopoi, na kap ia ka, damana bula ra rat;
ma nina ba pa ta, boina ba na ivure kana
olovoi ma na kul pa ra pakat na vinarubu.
37 Tago iau tatike ta vavat, ba da pait ot pa
ia tagu go di ga tumu ia dari: "Ma di ga
luk guve ma ra lavur tena varpiam." Tago
a dovotina da pait ot pa nam parika di ga
tumu ia ure iau. 38 Ma dia biti: Luluai, a ivu
pakat go kari. Ma i biti ta diat: I ot ika.

Iesu i araring
(Mat 26:36-46; Mar 14:32-42)

39 Ma i irop, i vana ta ra luana na Oliva,
da kana mangamangana iat; ma ra tarai na
vartovo dia mur ia. 40 Ba i tar pot ta nam
ra gunan, i tatike ta diat: Avat a araring
kan da valam pa avat. 41 I ki irai kan diat
da ra kulalongo na vat; ma i va timtibum,
i araring dari: 42 Tama, ba u mainge, una
tak vue go ra momamomo kan iau, ma koko
da pait ra nuknukigu, da pait ra nuknukim
iat. [43 Ma tika na angelo marama ra bala
na bakut i tur pa, pirana, i vaongor kap
ia. 44 Ma tago i liliut na kinadik, i ongor
ma ra niaring; ma kana mangamangon i da
ra ngala na tua na gap, i bura ta ra pia.]
45 Ba i tut kan ra niaring i vana pire ra tarai
na vartovo, i babare diat dia va mat, tago
i tabun ra bala i diat, 46 ma i tatike ta diat:
Dave ava va mat? Avat a tut, avat a araring
upi koko da valam pa avat.

Di vagu pa Iesu
(Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Ioa 18:3-11)

47 Ba i tata boko, nam di vatang ia Iudas,
tikai ta diat ra vinun ma a ivut, i vut ma ra
kor na tarai i agure diat, ma i tadav Iesu upi
na galum ia. 48 Ma Iesu i biti tana: Iudas, una
vagu tar Natu i ra tutana ma ra vargalum
laka? 49 Ma ba diat dia varagur me, dia gire
nam ba diat a pait ia, dia tir ia ba: Luluai,
avet a varubu ma ra pakat vang? 50 Ma tikai
ta diat i kita ra tultul kai ra tena tinabar i
lualua, i kutu vue ra talingana ta ra papar a
lima tuna.

51 Ma Iesu i biti: Avat a nur vue. Ma i
bili ra talingana, i varkotone pa ia. 52 Iesu i
biti tai ra umana tena tinabar, ma ra umana
luluai na vinarubu kai ra pal na vartabar,
ma ra lavur patuana, dia tar vut upi ia, dari:
Ava tar vana rikai vang ma ra umana pakat
ma ra umana ram da upi ra tena nilong?
53 Ba dat ta ra pal na vartabar a bungbung,
pa ava tulue ra lima i vavat ure iau; go
muka kavava pakana bung, ma ra ongor na
bobotoi.

Petero i pue vue Iesu
(Mat 26:57-58,69-75; Mar 14:53-54,66-72; Ioa 18:25-27)

54 Ma dia kinim pa ia, ma dia ben vaire; dia
kap ia ta ra kuba i ra tena tinabar i lualua.
Petero i murmur maro vailik. 55 Ba dia tar
voto ra iap livuan ta ra gunan, ma dia ki
varurung, Petero i ki maravut diat. 56 Ma
tika na vavina i gire ba i ki ta ra kapa na
iap, ma i bobobe muka, ma i biti: Go ra
tutana dir ga varvaragur bula me. 57 Ma i
varpuai dari: la An, pa iau nunure muka.
58 A ik namur, ta ra tikai i gire, ma i biti:
U bula avat. Petero i biti: To An, iau pata.
59 Ma namur mulai, ba i par tika na pakana
bung, tikai bula i takun vadekdek ia dari:
A dovotina, go ra tutana dir ga varvaragur
me, tago ia ra te Galilaia. 60 Petero i biti: To
An, pa iau nunure nam u tatike. Ba i tata

boko, a loko i riki muka. [61] Ma ra Luluai i
lingan, ma i bobe ung Petero. Ma Petero i
nuk pa ra tinata kai ra Luluai, ba i ga tatike
tana dari: Gori, ba ra loko pa i riki boko, una
vautul a varpuai vue iau. [62] Ma i irop, ma i
tangi mat.

Di kulume Iesu ma di kita ia
(Mat 26:67-68; Mar 14:65)

[63] Ma ra tarai dia vatur vake Iesu, dia
kulume, ma dia kita ia. [64] Dia vi bat ra ura
kiau na matana, ma dia biti tana: Una tata
na propet ma una vatang nina i tar kita u?
[65] Ma mangoro na tinata bula dia vul ia me.

Iesu i tur ta ra mata i ra umana tena kivung
(Mat 26:59-66; Mar 14:55-64; Ioa 18:19-24)

[66] Ba i tar keake mulai, a umana patuana
kai ra tarai dia kivung, a umana tena tin-
abar, ma ra umana tena tutumu bula diat;
ma dia ben ia ta kadia kivung, dia tatike
tana: [67] Ba u ra Kristo, una ve avet. Ma i
biti ta diat: Ba iau ve avat, pa avat a nurnur;
[68] ma ba iau tir i avat, pa avat a tata. [69] Papa
gori, Natu i ra tutana na ki ta ra lima tuna
ta ra dekdek i God. [70] Ma diat par dia tir ia: U
Natu i God vang? Ma i biti ta diat: Avat iat
ava tatike, iau ia tuna. [71] Ma dia biti: Pa da
mainge mule ta varvai; go da tar valongore
ta ra ngiene iat.

23

Iesu i tur ta ra mata i Pilato
(Mat 27:1-2,11-14; Mar 15:1-5; Ioa 18:28-38)

[1] Diat par dia tut, ma dia ben pa ia pire
Pilato. [2] Ma dia vura takun ia dari: Ave
ga gire tadav go ra tutana i ben varara
kaveve vuna tarai, i tigal diat ba koko diat
a totokom ta ra Kaisar, ma i biti ba ia iat
Kristo, a king. [3] Ma Pilato i tir ia dari: U
laka ra king kai ra Iudaia? Ma i biti tana: U
biti damana. [4] Pilato i biti tai ra lavur tena
tinabar ngalangala ma ra lavur kor na tarai:
Pa iau tir tadav ta dovot na vartakun ure go
ra tutana. [5] Ma dia vovo pa ia ka, dia biti: I
ununue ra tarai, tago i vartovo ta ra gunan
Iudaia parika, i tur pa ia arama Galilaia ma
i tuk tar ta go ra gunan.

Iesu i tur ta ra mata i Erodes

[6] Ba Pilato i valongore, i titir ba ia ra
tutana Galilaia. [7] Ba i nunure ba ia marama
ra langun na varkurai kai Erodes, i tulue
tadav Erodes, tago i ki Ierusalem ta nam ra
e.

[8] Ba Erodes i gire Iesu, i gugu muka, tago
vailik i ga mainge upi na gire, tago i ga
valongore ra tinata ure; ma i mainge upi na
gire ta vakilang tana. [9] Ma i tir ia ma man-
goro na tinata, ma pa i bali pa ia. [10] A umana
tena tinabar ngalangala ma ra umana tena
tutumu dia tur, ma dia takun ia, dia ngan-
gangal ure. [11] Ma Erodes ma kana tarai na
vinarubu dia pidimuane, ma dia kulume,
ma dia ule tar ra mal i manga matatar, ma i
tulue mule tadav Pilato. [12] Erodes ma Pilato
dir varmaram mulai ta nam ra bung; amana
dir ga vargegelenei.

Di varkurai ba Iesu na mat
(Mat 27:15-26; Mar 15:6-15; Ioa 18:39–19:16)

[13] Pilato i oro varurue ra lavur tena tin-
abar ngalangala, ma ra lavur tena varkurai,
ma ra tarai, [14] ma i biti ta diat: Ava ga ben go
ra tutana piragu, da tikai i varara ra tarai;
ma go iau tar tir ia ta ra mata i vavat, ma pa
iau tir tadav ta mangamangana go ra tutana
i rara tana ta ra lavur magit ava takun ia
me; [15] ma Erodes bula pata; tago i tulue mule
tadav dat; pa i ga pait ta magit i topa ia ba
na virua tana. [16] Ina virit ia ka, ma ina pala
vue. [[17] Ta ra lukara i topa ia upi na papapala
vue tika na tutana tadav ra tarai.] [18] Ma diat
par dia oraoro varurung dari: Na virua go ra
tutana, ma una pala vue tar Barabas tadav
avet; [19] nina di ga vue varuk ia ta ra pal na
banubat ure tika na vinarubu na varpiam
ta ra pia na pal, ma ure ra vardodoko bula.
[20] Ma Pilato i tata mulai ta diat, tago i mainge
upi na pala vue Iesu. [21] Ma dia oraoro ka
dari: Da ot ia ga ta ra bolo, da ot ia ga ta ra
bolo. [22] Ma i vautul ma ra tinata tadav diat
dari: Dave, ava ra kaina mangamangana i
tar pait ia? Pa iau tir tadav ta vuna ba na
virua tana; ina virit ia ka, ma ina pala vue.
[23] Ma dia vovo pa ia ma ra ngala na nilai
diat upi da ot ia ga ta ra bolo. Ma ra ngie
i diat i ongor pa ia. [24] Ma Pilato i kure ba
da pait muka nam dia kaina upi ia. [25] Ma i
pala vue nina di ga vue varuk ia ta ra pal na
banubat ure ra vinarubu na varpiam ma ure
ra vardodoko bula, nina dia ga lulul upi ia;
ma i tul tar Iesu ta kadia mamainga.

Di ot Iesu ta ra bolo
(Mat 27:32-44; Mar 15:21-32; Ioa 19:17-27)

[26] Ma ba dia ben vaarike pa ia, dia al vovo
pa tikai, a iangina Simon, a te Kirene, i pot
mara ra gunagunan, ma dia puak tar ra bolo
tana, upi na puapuak vamur ia tai Iesu.

[27] A ngala na kor na tarai dia mur ia, ma
ra vaden bula, dia tangtangie ma i tabun ra

bala i diat i tana. [28] Iesu i tur tapuku tadav
diat, ma i biti: A umana natu i Ierusalem,
koko ava tangie iau, avat a tangie mule avat,
ma ra lavur natu i vavat bula. [29] Tago a
umana bung diat a vut boko, ba diat a tatike
dari: A lavur biu ma diat bula pa dia ga kap
bala boko, dia ti doan, ma diat bula pa dia
ga vau ra bul. [30] Ma diat a vura tatike tadav
ra umana luana: Avat a kokopo taun avet;
ma tadav ra umana ikilik na luana: Avat
a punang taun avet. [31] Tago ba dia pait go
ra lavur magit ta ra davai i lubalubang, ava
diat a pait ia ta ra marangana?

[32] Ma ta ra ivut bula, a ura kaina tutana,
dia ben dital me upi da doko varurue dital.

[33] Ba dia vut ta ra gunan di vatang ia, A
Lor, dia ot tar ia ta ra bolo, ma ra ura kaina
tutana bula, tikai ta ra limana tuna, ma ta ra
tikai ta ra mairana. [34] Ma Iesu i biti: Tama,
una nur vue go ra magit ta diat, tago pa dia
nunure go dia pait ia. Ma dia tibe varbaiane
kana umana mal, ma dia ilailam upi diat.
[35] Ma ra tarai dia turtur ma dia giragire ke.
Ma ra umana tena varkurai dia kulume, dia
biti: I tar valaun ra umana enana, boina ba
na valaun ia iat mulai, ona ia ra Kristo kai
God, ma kana bul na vakak. [36] Ma ra umana
tena vinarubu bula dia kulume, dia tadav ia,
dia tul tar ra vain mapak tana, dia biti: [37] Ona
u ra king kai ra Iudaia, una valaun mule u.
[38] Ma ra tutumu bula i ki arama liu dari: Go
ra King kai ra Iudaia.

[39] Tikai ta dir a ura kaina tutana di ga
ot vatokobe, i bor ia, i biti: U ra Kristo
vang? Una valaun datal. [40] Ma ta ra tikai
i tigal ia, i tatike: Dave, u bula, pa u ru
God? Tago u bula datal ta go ra varkurai.
[41] Ma i dovotina ta dor; tago di bali ka kador
mangamangana; ma go ra tutana pa i ga
pait ta magit ba pa i ko. [42] Ma i biti: Iesu, una
nuk pa iau, ba u tar vut ta kaum varkurai.
[43] Ma i biti tana: A dovot go iau tatike tam:
Gori boko una ki piragu ta ra Paradaiso.*

Iesu i mat
(Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Ioa 19:28-30)

[44] I tar keke tur bar, ma ra rakarakan a
gunagunan mutu i bobotoi tuk ta ra utul a
pakana bung na ravian. [45] A matana keake
pa i pupua, ma ra mal na rurua kutu ta ra
pal na vartabar i tarada livuan. [46] Ma ba Iesu
i tar manga oro papa, i biti: Tama, iau tul
tar ra tulungeagu ta ra ura limam; ba i tar
tatike vue go, i vungue ra tulungeana. [47] Ba
ra luluai na tarai na vinarubu i gire go, i pite
pa God, ma i biti: A dovotina go ra tutana
a tena takodo. [48] Ma ra lavur kor na tarai
par dia ga vana guvai upi diat a bobobe, ba
dia gire go di tar pait ia, dia talil, ma dia
timtibul ra bongobongo i diat. [49] A lavur
talaina, ma ra vaden dia ga mur ia marama
Galilaia, dia tur maro vailik, ma dia gire go
ra lavur magit.

Di vadiop Iesu ta ra babang na minat
(Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Ioa 19:38-42)

[50] Ma tika na tutana, a iangina Iosep, a
tena varkurai, a bo na tutana, a tena takodo,
[51] (pa i ga mulaot ta kadia varkurai ma ta
nam dia pait ia), a te Arimataia, a pia na pal
kai ra Iudaia, ma i nurnur upi ra varkurai
kai God; [52] go ra tutana i vana tadav Pilato
ma i lul pa ra minat i Iesu. [53] I kap vairop
ia, ma i pulu ia ma ra mal kumau, ma i
vadiop ia ta ra babang na minat di ga kala
ia ta ra papar a vat, ma pa ta na boko i
ga va tana. [54] Go, a bung na Vaninara, ma
i maravai ra Bung Sabat. [55] Ma ra vaden
nam dia ga varagur me marama Galilaia, dia
mur ia, ma dia gire ra minatina bula da dia
vadiop ia tana. [56] Ma dia talil, dia mal pa ra
lavur magit i ang na vuvuvul ma ra varku
bula. Ma ta ra Bung Sabat dia ngo varogop
ma ra varkurai.

24

A tinut mulai kan ra minat
(Mat 28:1-10; Mar 16:1-8; Ioa 20:1-10)

[1] Ba i lar tavuna ta ra luaina bung ta ra vik,
dia vana tadav ra babang na minat, ma dia
kap ra lavur magit i ang na vuvuvul, nam
dia ga mal pa ia. [2] Ma dia gire tadav ra vat
i ta di ga pul vue kan ra babang na minat.
[3] Ma dia ruk tana, ma pa dia gire ra minat i
ra Luluai Iesu tana. [4] Ba i purpuruan boko
ra nuknuk i diat i tana, a ivu tutana, kadir
mal i bagabagele muka, dir tur pa pire diat,
[5] ma ba dia burut ma dia ive ra mata i diat
ra pia, dir tatike ta diat: Dave ava tikan upi
ra launa pire ra umana minat? [6] Pa i bang
ati, i tar laun mulai; avat a nuk pa nam i ga
tatike ta vavat ba i ga ki boko Galilaia, [7] i ga
biti ba da tul tar Natu i ra tutana ta ra lima
i ra kaina tarai, ma da ot ia ta ra bolo, ma

* 23:43: Ra Paradaiso: a kukuraina, "a mari na gunan na ningo ba na nilibur". A Iudaia dia ga vatang go ra iang ure ra ra pakana ba ra tulungea i ra umana tena takodo diat a ngo tana, namur ta kadia minat.

ta ra vautuluna bung na laun mulai. [8] Ma
dia nuk pa kana tinata, [9] ma dia talil kan ra
babang na minat, ma dia ve ra vinun ma
tikai, ma diat par ta go ra lavur magit. [10] Go
diat, Maria Magdalene, Ioana, ma Maria,
na i Iakobo, ma diat ra vaden dia varagur
me, dia ve ra umana apostolo. [11] Ma dia
valongore go ra tinata da ra tinata vakuku
ma pa dia nurnur tana. [[12] Ma Petero i tut,
ma i vutvut tadav ra babang na minat, ma i
ruru, ma i gigira tana, i gire ra umana mal
kumau ka, dia va irai, ma i vana ra kubana,
i nuknuk kakaian ta nam di tar pait ia.]

A vinavana uro Emaus
(Mar 16:12-13)

[13] Io, a ivut ta diat, dir vanavana ta nam
ra bung upi ra gunan, a iangina Emaus, da
ra vinun ma tika na kilomita (lavurua na
mail) mara Ierusalem. [14] Ma dir tata ta go
ra lavur magit di ga pait ia. [15] Ba dir tata,
ma dir tir vargiliane dir, Iesu i tadav dir, ma
dital varagur. [16] Di tar noe bat ra mata i dir
upi koko dir a gire ilam ia. [17] Ma i tir dir:
Ava go amur tata vargil vanavana tana ta
kamumur vinavana, ma i tanguvian ra mata
i mumur? [18] Tikai ta dir, a iangina Kleopa, i
biti tana: U kaka bar, u ki Ierusalem ma pa u
nunure ra lavur magit di tar pait ia ta go ra
umana bung? [19] I tir dir: A lavur magit ava?
Ma dir biti tana: A lavur magit ure Iesu ra
te Nasaret, nina ra dekdek na propet muka
ta kana papalum, ma ta kana tinata bula,
ta ra mata i God ma ra tarai par bula; [20] ma
ra lavur tena tinabar ngalangala ma kada
umana tena varkurai dia ga tul tar ia upi
ra varkurai na minat, ma dia ga ot ia ta ra
bolo. [21] Ave ga nurnur tana ba ia muka nam
ba na valaun Israel. Ma go bula, i tar utul
a bung taun go ra lavur magit di tar pait
ia. [22] Go bula, ta umana vavina ta vevet, dia
tar vakaian avet, tago dia tar kilala tadav ra
babang na minat, [23] ma dia mama gire upi
ra minatina, ma dia talil, dia biti ba dia tar
gire ta umana angelo, dia biti ba i tar laun
mulai. [24] Ma ta umana ta vevet dia tar vana
tadav ra babang na minat, ma dia gire tadav
ra magit ra vaden dia ga tatike; ma pa dia
gire Iesu. [25] Ma i biti ta dir: Avat a tarai na
papaua, ma ra bala i vavat i vavuan ma ra
nurnur ta nam parika ra lavur propet dia
ga tatike. [26] Pa i ga topa vang ra Kristo ba
na kairane go ra lavur magit, ma na olo ta
kana minamar? [27] Ma i tur pa ia ta ra buk
kai Moses ma ra lavur propet, ma i vateten
ra lavur magit ta ra Buk Tabu par ta dir
ure mule. [28] Ba dital vanavana maravai ta
nam ra gunan dir vanavana upi ia, i papait
na vana vur bolo. [29] Ma dir vovo pa ia, dir
tatike: Una ki pire mimir, tago i papait na
ravian, ma i ki ria ra keake. Ma dital ruk,
ma i ki pire dir. [30] Ba dital tar ki upi ra nian,
i vatur ra gem, i lotu pa tana, i tabik ia, ma
i tabar dir Me. [31] Ma i kapa ra mata i dir, ma
dir gire ilam ia; ma i panie ka kan dir. [32] Ma
dir biti vargil ta dir dari: Dave, a bala i dor
pa i ga malamalapang vang ba i tata ta dor
na nga, ma ba i pala tar ra Buk Tabu ta dor?
[33] Ma dir tut lulut pa ta nam ra pakana bung
ma dir talil urama Ierusalem, ma dir tadav
ra vinun ma tikai dia ki varurung, ma ta ra
umana bula dia ki maravut diat, [34] ma dia
biti: A dovotina ra Luluai i tar laun mulai,
ma i tar tur kapet rikai pire Simon. [35] Ma
dir varvai ta ra lavur magit i ga tadav dir na
nga, ma ba dir tar gire ilam ia ba i tabik ra
gem.

Iesu i tur na vevei pire kana tarai na vartovo
(Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Ioa 20:19-23;
Apos 1:6-8)

[36] Ba dir tatike boko go ra lavur magit, ia
iat i tur livuan ta diat, ma i tatike ta diat: A
malmal tadav avat! [37] Ma dia ururian tana,
ma dia burburut, dia nuk ia ba dia giragire
ra tulungen. [38] Ma i biti ta diat: Dave ava
burburut? Ta ra ava ra lavur nuknuk dia
arikai ta ra bala i vavat? [39] Avat a gire ra
ura limagu ma ra ura kaugu, ba iau iat go:
go avat a bili iau, ma avat a gire; tago ra
tulungen pa ta viono, ma pa ta uruna da go
ava gire tagu. [[40] Ba i tar tatike go, i ve tar
ra ura limana, ma ra ura kauna.] [41] Ba pa dia
nurnur boko, tago dia gugu ma dia kakaian,
i tir diat: Pa ava vung ta magit ati ba ina en
ia? [42] Ma dia tabar ia ma ra pakana en di ga
tun ia. [43] Ma i vatur vake, ma i en ia ta ra
mata i diat.

[44] Ma i biti ta diat: Go kaugu tinata iau ga
tatike ta vavat ba iau ga ki boko pire vavat,
ba i topa ia ba da pait ot pa ra lavur magit
par di ga tumu ia ta ra varvai kai Moses
ma ra umana propet, ma ra umana Kakailai
bula ure iau. [45] Ma i vakapa ra nuknuk i
diat upi diat a nunure ra Buk Tabu; [46] ma i
biti ta diat: Di ga tumu ia dari, ba ra Kristo
na virua, ma na laun mulai kan ra minat
ta ra vautuluna bung; [47] ma da varvarvai ta
diat ra lavur vuna tarai par ure ra nukpuku

ma ra punpun vue ai ra lavur varpiam ta
ra iangina; da tur pa ia arama Ierusalem.
48 Avat a umana tena varvai ta go ra lavur
magit. 49 Ma go iau tulue nam ba Tamagu i
ga vatading tar ia ta vavat; ma avat a kiki
ung pa ia ta go ra pia na pal tuk tar da
vamong avat ma ra dekdek marama.

Iesu i tutua urama ra bala na bakut
(Mar 16:19-20; Apos 1:9-11)

50 Ma i agure vairop diat uro Betania, ma
i tulue vakodo ra ura limana, ma i tata
vadoane diat. 51 Ba i tatata vadoane diat
boko, i vana ka kan diat, ma di kap ia urama
ra bala na bakut. 52 Ma dia lotu tadav ia, ma
dia talil uro Ierusalem ma ra ngala na gugu;
53 ma dia kiki vatikai ta ra pal na vartabar,
ma dia pite pa God.

A BO NA VARVAI IOANES I GA TUMU IA

A tinata na nilaun

1 A Tinata i ga laun pa ta ra vunapaina iat,
ma ra Tinata dir ga ki varurung ma God, ma
ra Tinata ia God muka. 2 Ma i ga ki maravut
God amana iat ra vunapaina. 3 Ia iat i ga pait
ra lavur magit par; ma pa ta magit di ga vaki
ia, ba go pa i ga vaki ia. 4 A nilaun i ga ki tana;
ma ra nilaun ia ra kapa kai ra tarai. 5 Ma ra
kapa i pupua ta ra bobotoi; ma ra bobotoi
pa i ga nunure ilam ia. 6 Tika na tutana
i ga vut, God i ga tulue, a iangina Ioanes.
7 Go i vut upi ra varvai, upi na varvai ure
ra kapa, upi tana ra tarai par diat a nurnur.
8 Vakir ia ra kapa, i vut upi ra varvai ka ta
ra kapa. 9 Nam ra kapa tuna, nina i vakapa
ra tarai par tikatikai, i ga papait na vana
rikai ta ra rakarakan a gunagunan parika.
10 I ga ki ta ra rakarakan a gunagunan, ma
i ga vaki ra rakarakan a gunagunan, ma ra
rakarakan a gunagunan pa i ga nunure. 11 I
ga vut tadav ra kubana iat, ma diat kana
tarai pa dia kapupi ia. 12 I ga tul tar diat dia
kapupi ia, ba diat a umana natu i God, nina
diat dia nurnur ta ra iangina, 13 a tarai pa dia
vangala diat, ma ra mamainga kai ra paka i
ra tarai pata ma ra nuknuk i ra tarai pata,
God iat. 14 A Tinata i ga vung ra pal a pakana
ma i tar ki pire dat (ma ave tar gire kana
minamar, a minamar da ra natu i Tama,
a kavakake), i buka ma ra varmari ma ra
dovotina. 15 Ioanes i varvai tana, ma i oraoro
dari: Ia nina go iau ga tatike ure ba: nam
i mur iau, i lua ta mimir; tago i ga lualua
iat tagu. 16 Ma ta kana ngala na varmari iat
di ga tul tar ra varmari vartataun ta dat.
17 Moses i ga tul tar ra tinata na varkurai,
ma Iesu Kristo i tul tar ra varmari ma ra
dovotina bula. 18 Pa ta na boko i ga ti gire
God; ma Natuna, a kavakake, nina i ki ta ra
bongobongo i Tama, i tar varvai tana.

Ioanes ra Tena Baptaiso i varvai
(Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Go ra varvai kai Ioanes, ba ra Iudaia
dia tulue ra umana tena tinabar ma ta
ra umana ta ra vuna tarai Levi marama
Ierusalem tadav ia, upi diat a tir ia dari: U to
ia? 20 Ma i tata kapa, pa i varpuai, i biti: Vakir
iau ra Kristo. 21 Dia tir ia: U to ia? U Elias
laka? Ma i biti: Iau pata. U nam ra propet
laka?. Ma i biti: Pata. 22 Ma dia tir ia mulai:
U to ia vang? Upi avet a ve diat dia ga tulue
avet. Ava una tatike ure u mulai? 23 I biti: Iau
ra nilai tikai i oraoro aria ra bil dari: Avat a
pait kodo ra nga kai ra Luluai, da Iesaia ra
propet i ga tatike. 24 A umana Parisaio dia
ga tulue diat. 25 Ma dia tir ia dari: Ona vakir
u ra Kristo, ma vakir u Elias, ma vakir u nam
ra propet, ta ra ava u babaptaiso? 26 Ioanes i
tatike ta diat: Iau baptaiso ma ra tava ka; ma
tikai i tur livuan ta vavat, ba pa ava nunure,
27 nina i mur iau, ma iau, pa iau ko upi ina
pala ra kuara ai ra pal a kauna. 28 Di tatike
go ra lavur magit ara Betania ta ra papar a
Iordan maro, ba Ioanes i babaptaiso ie.

A Lam kai God

29 Ta ra bung namur tana i gire Iesu, i bolo
tadav ia; ma i biti: Avat a gire go ra Lam kai
God, i kap vue ra lavur varpiam par kai ra
rakarakan a gunagunan parika. 30 Go nina
iau ga tatike ure dari: Tikai i mur iau, i lua
ta mimir, tago ia iat i ga lua ta mimir. 31 Ma
pa iau ga nunure. Ma go ra vuna iau ga pot
i tana, ma iau baptaiso ma ra tava, upi da
vapo vaarike tadav ra Israel. 32 Ma Ioanes i
varvai dari: Iau tar gire ra Tulungen i vana
ba da ra uka marama ra bakut, ma i ki tana.
33 Ma pa iau ga nunure; ma ia nam i ga tulue
iau ba ina baptaiso ma ra tava, i ga biti tagu
dari: Nina u gire ra Tulungen i vana ba tana
ma i ki tana, ia muka nam ba na baptaiso ma
ra Takodo na Tulungen. 34 Ma iau tar gire,
ma iau tar varvai, ba go Natu i God.

Ra umana luaina bul vartovo kai Iesu

35 Ta ra bung namur tana Ioanes i tur,
dital ma kana ivu tutana na vartovo; 36 ma
i gire Iesu ba i vanavana, ma i biti: Avat a
gire go ra Lam kai God! 37 Ma ra ivu tutana
na vartovo dir valongore kana tinata ma dir
mur Iesu. 38 Iesu i tur tapuku, ma i gire dir,
dir mur ia, ma i tir dir ba: Ava amur nuk upi
ia? Dir tatike tana: Rabi (a kukurai ra tinata
nam ba Tena Vartovo), akave ra kubam? 39 I
biti ta dir: Amur a mai, amur a gire. Dir
vana, dir gire ra kubana, ma dir ki pirana
ta nam ra bung, tago i da ra ivat na pakana
bung ta ra ravian. 40 Andreas, dir turana
ma Simon Petero, tikai ta dir dir valongore
ra tinata kai Ioanes, ma dir mur Iesu. 41 I
tikan value pa turana Simon, ma i biti tana:
Ave tar na tadav ra Mesaia (a kukuraina ba
Kristo). 42 I agure tadav Iesu. Iesu i gire ung
ia, ma i tatike: U, u Simon, natu i Ioanes, da

vatang u ba Kepas (a kukuraina Petero, “a
vat”).

Iesu i oro pa Pilipo ma Natanael

43 Ta ra bung namur ta go, i mainge na
vana oai Galilaia, ma i na tadav Pilipo; Iesu
i biti tana: Una mur iau. 44 Pilipo a te
Betsaida, a pia na pal kai Andreas ma Petero
bula. 45 Pilipo i na tadav Natanael, ma i biti
tana: Ave ga na tadav nam ba Moses i ga
tutumu ure ta ra tinata na varkurai, ma ra
umana propet bula dia ga tutumu ure: Iesu
ra te Nasaret natu i Iosep. 46 Natanael i tir
ia ba: Ma ta bo na magit na vana rikai maro
Nasaret bar? Pilipo i biti tana: Una mai, una
gire. 47 Iesu i gire Natanael ba i vanavana
boko tadav ia, ma i biti tana: Go ra te Israel
tuna, pa i nunure ra vaongo. 48 Natanael i
tir ia: U nunure davatane iau? Iesu i biti
tana: Ba Pilipo pa i oro pa u boko, iau tar
gire u, ba u ki ta ra vavai na lovo. 49 Natanael
i tatike tana: Tena Vartovo, u Natu i God, u
ra King Israel. 50 Iesu i biti tana: U nurnur
laka, tago iau tar tatike tam, ba iau tar gire u
ta ra vavai na lovo? Una gire boko ra umana
magit dia ngala ta go diat. 51 Ma i biti bula:
A dovot go iau tatike tam: Avat a gire boko
ra bakut na tapre, ma ra umana angelo kai
God diat a tututua ma diat a vanavana ba
taun Natu i ra tutana.

2

Ra lukara na varbean aro Kana

1 Ma ta ra vautuluna bung, tika na lukara
na varbean aro Kana ta ra langun Galilaia,
ma na i Iesu i vana tana; 2 ma di ga ting
pa Iesu ma kana tarai na vartovo bula upi
diat a vana ta nam ra lukara. 3 Ba ra vain
i tar par, na i Iesu i tatike tana: Pa adiat
ta vain. 4 Iesu i tatike tana: Ia An, dor a
dave ma u? Kaugu pakana bung pa i ti pot
boko. 5 Nana i tatike tai ra umana tultul:
Avat a pait muka ra magit par ba i tulue avat
i tana. 6 A laptikai na pal a tava na vat dia
tur abara ure ra niu da ra mangamangana
kai ra Iudaia iat, ma ra lavuvat na vinun ba
ra mar ma a utul a vinun ma a ilima na lita
(ra ura vinun ba ra utul a vinun na galon)
na tava na topa diat tikatikai. 7 Ma i biti ta
diat: Avat a vabuka ra umana pal a tava. Ma
dia manga vabuka diat. 8 Ma i biti ta diat:
Go avat a kulup, ma avat a kap ia tadav nam
i kure ra lukara. 9 Ma dia kap ia. Ba nam i
kure ra lukara i tar mome kilang ra tava ba
i tar vain, ma pa i nunure ba mamave (nam
ra umana tultul dia tar kulupe dia nunure),
nam i kure ra lukara i oro pa ra tutana i
kabur varbean ika, 10 ma i tatike tana: A tarai
par dia vuvung value ra bo na vain; ma ba
di tar manga momo, dia vung nam ba pa
i manga boina; ma u, u tar vung vake ra
bo na vain tuk tar go. 11 Go Iesu i ga tur
pa kana lavur vakilang me aro Kana ta ra
langun Galilaia, i ve tar kana minamar tana;
ma kana tarai na vartovo dia nurnur tana.
12 Ma ba i par go ra magit i vana ura
Kapernaum, ma nana, ma ra umana turana,
ma kana tarai na vartovo dia varagur me;
ma pa dia ki abara ta peal bung.

Iesu i olo ra pal na vartabar
(Mat 21:12-13; Mar 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Ma ra lukara na bolo lake kai ra Iudaia
i maravai ma Iesu i vana urama Ierusalem.
14 Ma i gire tadav diat dia ivure ra umana
bulumakau ma ra umana sip ma ra umana
uka; ma ra umana tena piapie mani bula
dia kiki ta ra pal na vartabar; 15 ma i mal pa
ra virvirit ma ra umana kuara, ma i korot
vapar vue diat me kan ra pal na vartabar,
ma ra umana sip ma ra umana bulumakau
bula; ma i lingire vue ra lavur mani kai ra
umana tena piapie mani, ma i vue pukue
vue kadia umana vuvuvung; 16 ma i biti ta
diat dia ivure ra umana uka: Avat a kap
vue go diat, ma koko ava pukue ra pal kai
Tamagu upi na da ra pal na vapipiai. 17 Ma
kana tarai na vartovo dia nuk pa ra tinata
di ga tumu ia dari: “A vargat na varmari
ure ra kubam na en vue iau.” 18 A Iudaia
dia tir ia ba: Ta vakilang ava una ve tar ia
ta vevet ure go ra lavur magit u pait ia?
19 Iesu i biti ta diat: Avat a re vue go ra pal na
vartabar, ma ina vatut ia mulai tai ta utul a
bung. 20 A Iudaia dia biti: Di ga pait go ra pal
na vartabar ma di ga balaguan tana a ivat
na vinun ma laptikai na kilakilala, ma una
vatut ia ke vang ta ra utul a bung uka? 21 Ma
i ga tatike go ure ke ra pal a pakana. 22 Ma ba
i tar laun mulai kan ra minat, kana tarai na
vartovo dia nuk pa go kana tinata; ma dia
nurnur ta ra Buk Tabu, ma ta ra tinata bula
ba Iesu i ga tatike.

Iesu i nunure ra tarai par

23 Ba i ki Ierusalem ta ra lukara na bolo
lake, mangoro dia nurnur ta ra iangina,
tago dia gire kana lavur vakilang i pait ia.
24 Ma Iesu pa i nur tar mule ta diat, tago
i nunure ra tarai par, 25 ma tago bula pa i

mainge ba ta tikai na varvai ure ta tikai;
tago ia iat i nunure ra bala i ra tarai.

3

Iesu dir ma Nikodemo

1 Tika na tutana ta diat ra umana Parisaio,
a iangina Nikodemo, a tena varkurai kai ra
Iudaia, 2 i vana tadav Iesu ra marum ma i
biti tana: Tena Vartovo, ave nunure u, ba
u a tena vartovo marama pire God; pa ta
tutana na pait valar pa go ra lavur vakilang
u papait ia ba God pa i maravut ia. 3 Iesu i
bali ia dari: A dovot go iau tatike tam: Gala
ta tikai pa di kava vakalamane pa na gire ra
varkurai kai God. 4 Nikodemo i tir ia ba: Da
kava davatane ra tutana ba i tar patuana?
Na ruk mulai laka ra tatal na bul i nana,
ma na kava mule? 5 Iesu i biti: A dovot go
iau tatike tam: Gala ta tikai pa di kava ta
ra tava ma ta ra Tulungen pa na ruk ta ra
varkurai kai God. 6 Nam ba ra palapaka i
kava, i palapaka ka, ma nam ba ra Tulungen
i kava, i tulungen. 7 Koko u kaian, tago iau
tatike tam ba: Da kava vakalamane avat. 8 A
ubara i vuvu tadav ra gunan i mainge, ma u
valongore ra rurungana, ma pa u nunure ba
mamave, ba uve; damana bula diat par ba
ra Tulungen i kava diat. 9 Nikodemo i tatike
dari: Da pait davatane go ra lavur magit?
10 Iesu i tatike tana: U ra tena vartovo kai ra
Israel, ma pa u matoto laka ta go ra lavur
magit? 11 A dovot go iau tatike tam: Ave
tatike nam ba ave nunure, ma ave varvai
ta nam ba ave tar gire; ma pa ava kapupi
kaveve varvai. 12 Ba iau tar varve avat ta
ra umana magit ra pia, ma pa ava nurnur
tana, avat a nurnur dave, ona iau ve avat
ta ra lavur magit marama ra bala na bakut?
13 Pa ta i ga tutua urama ra bala na bakut, ia
kaka Natu i ra tutana i ga vana ba marama
ra bala na bakut, ma i ti ki tana. 14 Da Moses
i ga vatur urama ra vui ara ra pui, damana
bula da vatur Natu i ra tutana; 15 upi nina i
nurnur tana na laun tukum.

16 Tago God i ga mari ra rakarakan a
gunagunan par dari, i ga tul tar Natuna,
ma ia ra kavakake, upi nina i nurnur tana
na laun tukum, ma koko na virua. 17 Tago
God pa i ga tulue Natuna uti ta ra rakarakan
a gunagunan upi na kure ra rakarakan a
gunagunan, upi na valaun uka ra rakarakan
a gunagunan par. 18 Pa da kure nam ba i
nurnur tana, ma di ga tar kure muka nam
ba pa i nurnur tana, tago pa i nurnur ta ra
iang i Natu i God, nina ra kavakake. 19 Ma
go ia ra varkurai, ba ra kapa i tar vana rikai
ta ra rakarakan a gunagunan, ma ra tarai
dia ga mari ra bobotoi ka, ma ra kapa pata;
tago i kaina kadia lavur papalum. 20 Tago
diat par dia pait ra umana kaina magit, dia
milikuane ra kapa, ma pa dia tadav ra kapa,
kan da kure kadia lavur papalum. 21 Ma nina
i pait ra dovotina, i tadatadav ra kapa, upi
kana lavur papalum diat a po rikai dari, ba
di ga pait diat tai God.

Iesu dir ma Ioanes

22 I par go ra lavur magit, ma namur Iesu
diat ma kana tarai na vartovo dia vana ta
ra gunan Iudaia, ma i ki pire diat abara,
ma i babaptaiso. 23 Ioanes bula i baptaiso
aro Ainon maravai Saleim, tago mangoro
na tava tana; ma dia vut ma dia baptaiso
diat. 24 Tago pa di ga varuk boko Ioanes ta ra
pal na banubat. 25 Ma ra tarai na vartovo kai
Ioanes dia vartoto ma ra te Iudaia ure ra niu
na varvagomgom. 26 Ma dia tadav Ioanes,
dia tatike tana: Tena Vartovo, nam amur ga
ki me ta ra papar maro ra Iordan, ma u ga
varvai tana, go i babaptaiso, ma ra tarai par
dia tadav ia. 27 Ioanes i tatike: Pa ta na vatur
vake ta magit, ba pa di tul tar ia marama
ra bala na bakut. 28 Avat iat, ava valongore
ba iau ga biti dari: Vakir iau ra Kristo, di ga
tulue ke iau, upi ina lualua ka tana. 29 Nina
ba kana ra vavina ba na taulai me, ia ra
taulai kalama; ma a talai ra taulai kalama i
tur pirana, ma i valongore, ma i gugu muka
ta ra nilai ra taulai kalama; ma go kaugu
gugu di tar pait ot pa ia. 30 la iat na ngala
vanavana, ma iau, ina ikilik vanavana.

Nina i vana ba marama ra bala na bakut

31 Nina i vana ba marama, i lia ta diat par;
nina ba mamati ra pia, ia ra te ra pia, ma
i varvai ure nam uka ra pia; nina i vana
ba marama ra bala na bakut i lia kakit.
32 Ma i varvarvai ta nam i ga giragire, ma
ta nam bula i ga valavalongore, ma pa ta
i kapupi kana varvai. 33 Nina i tar kapupi
kana varvai, i tar mulaot tuna tana ba God a
dovotina. 34 Tago nina God i ga tulue, i tatike
ra lavur tinata kai God; tago pa i valavalar
tar ra Tulungen. 35 Tamana i mari Natuna,
ma i ga tul tar ra lavur magit par ta ra
limana. 36 Nina i nurnur tai. Natuna, kana ra
nilaun tukum, ma nina ba pa i toratorom tai
natuna, pa na gire ra nilaun, ma ra kankan
kai God na ki tana.

4

Iesu dir ma ra vavina Samaria

1 Ba ra Luluai i matoto ba ra umana
Parisaio dir tar valongore ba Iesu i agagure
mangoro na tarai na vartovo ma Ioanes
pata, 2 ma ba i baptaiso diat Iesu iat pa i ga
baptaiso, kana tarai na (vartovo ko), 3 i vana
kan Iudaia, ma i vana mulai uro Galilaia.
4 Ma kana nga i alu Samaria. 5 Ma i tadav
tika na pia na pal Samaria, a iangina Sikar, i
maravai nam ra pakana pia Iakob i ga tabar
natuna Iosep me; 6 ma ra kivu kai Iakob
abara. Io, Iesu, tago i talanguan ra pakana
ta kana vinavana, i ki damana ka pire ra
kivu. I ga da ra keke tur. 7 Tika na vavina
Samaria i pot upi na kulupe ra tava, ma
Iesu i tatike tana: Una vamomo iau. 8 Kana
tarai na vartovo dia ga tar vana ta ra pia
na pal upi diat a kukul ta magit. 9 A vavina
Samaria i tatike tana: U a te Iudaia, ma dave
go u lul iau upi ta tava, tago iau a vavina
Samaria? (Tago ra Iudaia pa dia varmaram
ma ra Samaria.) 10 Iesu i bali ia ma i biti tana:
Gala u tar nunure ra vartabar kai God, ma
gala u tar nunure bula nam i biti tam: Una
vamomo iau, gala una lul ia ma na tabar iu
ma ra tava a launa. 11 A vavina i biti tana:
Luluai, pa kaum ta kulkulup upi una kulupe
ra tava me, ma ra kivu i lulur mat, mamave
kaum tava a launa? 12 U ngala laka tai tama
i vevet Iakob, nina i ga tabar avet ma go
ra kivu, ma ia bula i ga momo tana, ma
ra umana natuna ma kana lavur vavaguai
bula? 13 Iesu i tatike bali ia dari: Diat par
dia momo ta go ra tava, diat a mar mulai;
14 ma diat par dia momo ta nam ra tava, ba
ina tabar diat me, pa diat a mar mulai pa na
mutu; nam ra tava ba ina tabar diat me, na
kivu ta diat ma na nininim rikai ta ra nilaun
ba pa na mutu. 15 A vavina i biti tana: Luluai,
una tabar iau ma go ra tava, upi koko ina
mar mulai, ma upi koko ina vana uti vailik,
upi ina kulupe ra tava. 16 Iesu i biti tana:
Una vana, una oro pa kaum tutana, ma una
vana mulai uti. 17 A vavina i biti tana: Pa
kaugu ta tutana. Iesu i biti tana: A dovot
kaum tinata dari: Pa kaugu ta tutana; 18 tago
i tar ilima kaum tutana; ma nam amur ki me
gori, vakir kaum tutana; a dovotina go u tar
tatike. 19 A vavina i biti tana: Luluai, go iau
nunure ba u ra propet. 20 Kaveve a umana
lualua dia ga lolotu ta go ra luana; ma ava
biti ba i kat ba ra tarai par diat a lotu arama
Ierusalem uka. 21 Iesu i biti tana: Ia An, una
kapupi go kaugu tinata, a pakana bung na
vut ba pa avat a lotu tadav Tama ta go ra
luana, ma arama Ierusalem bula pata. 22 Ava
lotu tadav nam pa ava ti nunure; ma avet,
ave lotu tadav nam ave ti nunure muka;
tago a varvalaun tai ra tarai Iudaia iat. 23 A
pakana bung na pot, ma go i tar pot, ba ra
lavur tena lotu tuna diat a lotu tadav Tama
ta ra tulungen ma ta ra dovotina bula; tago
Tama i nuk upi diat dia damana upi kana
umana tena lotu. 24 God a Tulungen, ma i
mainge ba diat dia lotu tadav ia, diat a lotu
ta ra tulungen ma ta ra dovotina bula. 25 A
vavina i biti tana: Iau nunure ba ra Mesaia
na pot (di vatang ia bula ba Kristo); ma ba i
tar pot, na varve avet ta ra lavur magit par.
26 Iesu i biti tana: Iau go, iau tata tam, iau ia
muka nam.

27 Ma kana tarai na vartovo dia pot tadav
ia ta ra dari, ma dia kaian tago dir tata ma
ra vavina; ma pa ta i tir ia ba: Ava u nuk upi
ia? ba dari: Dave amur tata me? 28 Ma ra
vavina i vana kan kana kulkulup, ma i vana
ta ra pia na pal, ma i biti tai ra tarai: 29 Avat
a mai, avat a gire tika na tutana, i tar ve iau
ure ra lavur magit par iau ga pait ia papa
amana; go nina ra Kristo tuna bar? 30 Dia
vana oai kan ra pia na pal ma dia vanavana
upi ia. 31 Ba i ga dari, a tarai na vartovo dia
lul ia, dia biti: Tena Vartovo, una ian. 32 Ma
i biti ta diat: Agu magit ba ina en ia, pa
ava ti nunure. 33 A tarai na vartovo dia tir
vargiliane diat mulai: Ta tikai bar i ga kap
ana ta magit? 34 Iesu i biti ta diat: Go agu
magit ba ina pait ra nuknuk i nina i ga tulue
iau uti, ma ina pait ot pa kana papalum.
35 Ava biti dari: A ivat na gai boko upi da
dodoko. Go iau tatike ta vavat: Avat a idok,
avat a gire ra umauma i pua tago i matuka
upi da dodoko. 36 Nina i dodoko i kale pa ra
vabongon, ma i varurue ra vuai na uma upi
ra nilaun tukum; upi nam i vauma ma nam
bula i dodoko, dir a gugu varurung. 37 Tago i
dovot ra tinata dari: Tikai i vauma, ma ta
ra tikai i dodoko. 38 Iau ga tulue avat, upi
avat a doko nam ba pa ava ga palum ia; ta
ra umana iat dia ga papalum, ma kavavat
ika ra vuai kadia papalum.

39 Ma mangoro na te Samaria ta nam ra
pia na pal, dia nurnur tana ure ra tinata kai
ra vavina, i ga biti dari: I ga ve iau ure ra
lavur magit par iau ga pait ia papa amana.
40 Ba ra tarai Samaria dia tadav ia, dia lul
ia ba na ki pire diat; ma i ki ie a ura bung.

41 Ma mangoro bula dia nurnur tago kana
tinata; 42 ma dia biti tai ra vavina: Go ave
nurnur, vakir ure ke kaum tinata, tago avet
bula ave tar valongore, ma ave nunure ba
go ia ra Tena Valaun tuna kai ra rakarakan
a gunagunan par.

Iesu i valagar pa natu i tika na luluai

43 Ba i tar par ra ura bung, i vana kan abara
urama Galilaia. 44 Tago Iesu iat i ga tatike, ba
pa di ru ra propet ta kana gunan. 45 Ba i tar
pot aro Galilaia, a tarai Galilaia dia agure pa
ia, tago dia ga gire ra lavur magit par i ga
pait ia arama Ierusalem ta ra lukara; tago
diat bula dia ga vana ta ra lukara.

46 Ma i pot mulai aro Kana ta ra langun
Galilaia, nam i ga pait pukue ra tava tana
upi na vain. Ma natu i tika na luluai, a
tutana, i mait arama Kapernaum. 47 Ba i
valongore ba Iesu i tar vana kan Iudaia
urama Galilaia, i vana tadav ia, ma i lul ia ba
na vana ba, ma na valaun natuna; tago i to
na mat. 48 Iesu i tatike tana: Gala pa ava gire
ra umana vakilang ma ra umana dekdek, pa
avat a nurnur muka. 49 A luluai i tatike tana:
Luluai, una vana ur, ba natugu pa i ti mat
boko. 50 Iesu i biti tana: Una vana; natum
i tar laun. A tutana i nurnur ta ra tinata
Iesu i tatike tana, ma i vana. 51 Ba i vanavana
ba, dia varkuvo ma kana umana tultul, ma
dia ve ba natuna i tar laun. 52 Ma i tir diat
upi ra pakana bung i tur pa ra nilagar tana.
Ma dia biti tana: Nabung tai tika na pakana
bung, ra oao i vana kan ia. 53 Ma tamana i
nunure, ba nam muka ra pakana bung, ba
Iesu i ga tatike tana: Natum i tar laun. Ma i
nurnur, ma diat par ta ra kubana bula. 54 Go
a vauruana vakilang Iesu i pait ia, ba i tar
vana kan Iudaia urama Galilaia.

5

Iesu i valagar ra tutana ta ra pola kikil

1 Ba i par go ra lavur magit, di pait tika na
lukara kai ra Iudaia; ma Iesu i vana urama
Ierusalem.

2 Tika na pola kikil, a iangina ta ra tinata
Ebraio ba Betsata, arama Ierusalem pire ra
mataniolo na sip, ma a ilima na pal tana.
3 Ma mangoro diat dia mait, ma diat dia
pula, ma diat dia kakak, ma diat dia mel,
dia va ta diat. [Dia ki pa ra tava, upi na
guaguar. 4 Tago ta umana pakana a angelo
kai ra Luluai i vana ba ma i ruk ta ra pola
kikil, ma ra tava i guaguar. Ma ra luaina
nina i ruk ta ra pola kikil ba ra tava i tar
guaguar, na lagar kan kana ta mangana
minait.] 5 Ma tika na tutana tana i ga mait
a utul a vinun ma lavutul na kilala. 6 Ba Iesu
i gire i vava dari, ma i nunure ba i ga vavuan
tana, i tir ia: U mainge ba da valagar pa iu?
7 A tutana i mait i biti tana: Luluai, pa kaugu
ta tutana ba na puak tar iau ta ra pola kikil
ba ra tava i tar guaguar; ma ona iau vana, ta
ra tikai i vana ba lua tagu tana. 8 Iesu i tatike
tana: Una tut, una puak pa kaum vava, ma
una vana. 9 Ma ra tutana i lagar vuavuai, ma
i puak pa kana vava, ma i vana ka.

Ma nam ra bung a Bung Sabat. 10 A Iudaia
dia tatike tai nina i tar lagar: Go a Bung
Sabat, pa i ko ba u puak pa kaum vava. 11 Ma
i biti ta diat: Nina i ga valagar pa iau, i biti
tagu dari: Una puak pa kaum vava, ma una
vana. 12 Dia tir ia: To ia ra tutana i ga tatike
tam ba: Una puak pa kaum vava, ma una
vana? 13 Ma nam di ga valagar ia pa i nunure,
tago Iesu i ga vana, a vuna ra kor na tarai
abara. 14 Namur Iesu i gire tadav ia ta ra pal
na vartabar, ma i biti tana: Go u tar oton
kakit; koko u varpiam mulai, kan tika na
mangamangana i kaina iat na monong iu.
15 Nam ra tutana i vana, ma i ve ra Iudaia ba
Iesu nam i ga valagar pa ia. 16 Ta go ra vuna
ra Iudaia dia takun Iesu, tago i ga pait go ra
lavur magit taun ra Bung Sabat. 17 Iesu i biti
ta diat: Tamagu i ga papalum tuk tar gori,
ma go iau papalum bula. 18 Ta go ra vuna
a Iudaia dia mainge muka ba diat a doka,
tago i ga vakaina ra Bung Sabat, ma go bula,
i vatang God ba Tamana, da dir vardada ma
God.

A varkurai kai Natu i God

19 Iesu i tatike bali diat dari: A dovot go iau
tatike ta vavat, Natuna pa i pait varkolono
pa ta magit, ia kaka nam i gire Tamana i
papait ia, i pait ia bula; nam parika i papait
ia, Natuna i papait ia damana bula. 20 Tago
Tama i mari Natuna, ma i ve vapar tar ra
lavur magit par tana i papait ia; ma na
vaarike tar ra umana ngala na papalum iat,
upi avat a kaian tana. 21 Da Tama i vatut ra
lavur minat, ma i valaun diat, damana bula
Natuna i valaun diat nina i mainge pi na
valaun diat. 22 Ma Tama pa i kure ta tikai,
i ga tul tar ra varkurai par tai Natuna; 23 Upi
ra tarai par diat a ru Natuna da di ru Tama.
Nina ba pa i ru Natuna, pa i ru bula Tama, ia
nina ba i ga tulue uti. 24 A dovot go iau tatike

ta vavat: Nina i valongore kaugu tinata ma
i nurnur bula tai nina i ga tulue iau uti, i
vatur vake ra nilaun tukum ma pa na vana
ta ra varkurai, i tar vana kan ra minat ta
ra nilaun. [25] A dovot go iau tatike ta vavat:
A pakana bung na pot boko, ma go i tar
pot, ba ra lavur minat diat a valongore ra
nilai Natu i God tana; ma diat dia valongore,
diat a laun. [26] Tago da ra nilaun i ki tai
Tama damana i ga tul tar bula ra nilaun
tai Natuna upi na ki tana; [27] ma i ga tul tar
ia ba na varkurai bula, tago ia Natu i ra
tutana. [28] Koko ava kakaian tana; tago a
pakana bung na vut boko, ba diat par dia va
ta ra lavur tung na minat, diat a valongore
ra nilaina tana, [29] ma diat a vana rikai; diat
dia ga pait ra boina diat a vana rikai tadav
ra nilaun, ma diat dia ga pait ra magit i bilak
tadav ra varkurai.

A varvarveai ure Iesu

[30] Pa iau pait varkolono pa ta magit; iau
varkurai da nam iau valongore; ma kaugu
varkurai i dovot; tago pa iau murmur ra
nuknukigu, iau murmur ra nuknuk i nam i
ga tulue iau Uti. [31] Ona iau varvarveai ure
iau mulai, kaugu varveai pa i dovot. [32] Ta
ra tikai i varvarveai ure iau; ma iau nunure
ba kana varveai, i varvarveai ure iau me, i
dovot. [33] Ava ga vartuluai tadav Ioanes, ma
i ga varvai maravut ra dovotina. [34] Pa iau
vatur ra varvai kai ra tarai; ma iau tatike
go ra umana magit dari, upi da valaun avat.
[35] Ia ra lamp i birabirao ma i pupua, ma ava
ga ongo ba avat a gugu papa ta ra kapana.
[36] A varvai ure iau go kari i ngala ta dir ma
nina kai Ioanes; tago nam ra lavur papalum
Tama i ga tul tar ia tagu, ba ina pait ot
pa diat, nam diat muka iau papait diat, dia
varvarveai tagu, ba Tama i ga tulue iau Uti.
[37] Ma Tama i ga tulue iau uti i tar varvai
bula ure iau. Pa ava ga valongore boko ra
nilaina, ma pa ava gire boko ra pal a pakana.
[38] Ma kana tinata pa i kiki ta vavat; tago
nina ba i ga tulue uti pa ava nurnur tana.
[39] Ava lukluk ra Buk Tabu, tago ava nuk ia
ba kavava nilaun tukum tana; ma go muka
i varvarveai ure iau; [40] ma pa avat a vana
tadav iau, upi avat a vatur vake ra nilaun.
[41] A pite varpa tai ra tarai pa iau vatur vake.
[42] Ma iau nunure avat, ba ra varmari kai God
pa i ki ta vavat. [43] Iau vana rikai ma ra iang i
Tamagu, ma pa ava kapupi iau; ba ta ra tikai
i vana rikai ma ra iangina iat, avat a kapupi
ia. [44] Avat, ava ruru vargiliane avat, ma pa
ava nuk upi nam ra variru kai ra kopono
God, avat a nurnur dave? [45] Koko ava nuk
ia ba iau ina takun avat tai Tama; ta ra tikai
i takun avat, Moses, nina ava nurnur tana.
[46] Tago gala ava tar nurnur tai Moses, gala
avat a nurnur tagu bula, tago i ga tutumu
ure iau. [47] Ona pa ava nurnur ta kana lavur
tutumu, avat a nurnur dave ta kaugu lavur
tinata?

6

Iesu i tabar ra ilima na arip na marmar
(Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Luk 9:10-17)

[1] I par go ra lavur magit, ma namur Iesu i
vana tai ta ra papar ta ra tava kikil Galilaia,
di vatang ia bula ba ra tava kikil Tiberias.
[2] Ma ra ngala na kor dia mur ia, tago dia ga
gire ra lavur vakilang i ga pait ia ta diat dia
mait. [3] Ma Iesu i tutua urama ra luana, ma
diat ma kana tarai na vartovo dia ki tana.
[4] Ma i maravai ra bolo lake, a lukara kai ra
Iudaia. [5] Ma Iesu i idok, i gire ba ra ngala
na kor dia pot pirana ma i tatike tai Pilipo:
Dat a kulkul ta magit ave, upi go diat diat
a en ia? [6] I tatike go, upi na valar ia, tago
ia iat i nunure nam ba na pait ia. [7] Pilipo
i biti tana: A magit ba da kul ia ma ra ivu
mar na denaria,* pa na topa diat, upi diat
par diat a en ta ikik tana. [8] Tikai ta diat
a tarai na vartovo, Andreas, tura i Simon
Petero, i biti tana; [9] Tika na bul go kari i
vung ra ilima na gem ma ra ivu en; ma go
na topa davatane ra mangoro dari? [10] Iesu i
biti: Avat a tulue ra tarai ba diat a ki ra pia.
A ngala na vura ta nam ra pakana gunan.
Ma ra tarai dia ki ra pia, da ra ilima na arip
na marmar diat. [11] Iesu i vatur ra umana
gem; ma ba i tar pite varpa ure, i tibe diat
me dia ki ra pia; damana bula ma ra ura en,
da kadia mamainga. [12] Ba dia tar maur, i biti
tai kana tarai na vartovo: Avat a varurue ra
lavur tagigina di tar en valili ia, upi koko da
vole ta ik. [13] Ma dia varurue mutu, ma dia
vangan vabuka ra vinun ma a ivu rat ma ra
ibaiba dia ga en valili ia ta nam ra ilima na
gem. [14] Ba ra tarai dia gire go ra vakilang i
tar pait ia, dia biti: A dovotina go muka ra
propet nina ba na vana rikai ta ra rakarakan
a gunagunan.

* 6:7: A denaria ia ra vapuak kai tika na tena papalum ure tika na bung.

15 Ba Iesu i nunure dia papait na vana rikai
upi diat a vo pa ia ba na king pire diat, i vana
varkolono mulai ta ra luana.

Iesu i vana ta ra ul a tava kikil
(Mat 14:22-33; Mar 6:45-52)

16 Ba i tar ravian kana tarai na vartovo
dia vana ba ura ra valian, 17 ma dia koa ta
ra mon, ma dia bolo ta ra tava kikil uro
Kapernaum. Ma go i bobotoi ma Iesu pa i ti
vana boko tadap diat. 18 Ma ra tava i papait
na bobol ta ra ngala na vuvu. 19 Ba dia tar
valu ra ilima ba ra laptikai bar na kilomita
(ra utul ba ra ivat bar na mail), dia gire Iesu i
vanavana ra ul a tava tadav ra mon, ma dia
burut. 20 Ma i biti ta diat: Iau ka go; koko
avat a burut. 21 Ma dia ting pa ia ba na koa
ta ra mon, ma ra mon i pukai lulut ta nam
ra gunan dia ga vanavana upi ia.

A tarai dia tikan upi Iesu

22 Ta ra bung namur ra kor na tarai dia ga
tur ta ra papar maro ma dia ga gire ba ra
kopono mon ik abara, ma ba Iesu pa i ga koa
maravut kana tarai na vartovo tana, ba diat
ika kana tarai na vartovo dia ga vana oai
me; 23 (ma ta umana mon maro Tiberias dia
ga pukai maravai ta nam ra pakana gunan
dia ga en ra gem tana, ba ra Luluai i tar
pite varpa tana); 24 ma ba ra kor na tarai dia
gire ba Iesu pa i ki abara ma kana tarai na
vartovo bula pata, dia koa ta ra umana mon,
ma dia vana Kapernaum, dia tikan upi Iesu.

Iesu ia ra Gem na Nilaun

25 Ba dia tar tikan tadav ia tai ta ra papar
a tava kikil, dia biti tana: Tena Vartovo,
vingaia u ga vana uti? 26 Iesu i tatike ta diat:
A dovot go iau tatike ta vavat: Ava tikan upi
iau, vakir tago ra ura vakilang ava ga gire,
ia kaka tago ava ga en ra umana gem, ma
ava ga maur tana. 27 Koko avat a ongor upi
nam ra magit i marmareng, avat a ongor
upi ra magit ba na tur vatikai ta ra nilaun
tukum, nina ba Natu i ra tutana na tabar
avat me; tago Tama, God, i tar vakilang ia.
28 Ma dia tir ia: Ava avet a pait ia, upi avet
a pait ra umana papalum kai God? 29 Iesu
i tatike ta diat: Go ra papalum kai God, ba
avat a nurnur tai nina i ga tulue Uti. 30 Ma
dia biti tana: Ava ra vakilang una pait ia
upi avet a gire ma avet a nurnur tam tana?
Ava u papait ia? 31 Kaveve tarai lualua dia
ga en ra Mana ara ra pupui; da di ga tumu
ia: "I ga tabar diat ma ra gem marama
ra bala na bakut, upi diat a en ia." 32 Ma
Iesu i biti ta diat: A dovot go iau tatike ta
vavat: Vakir Moses nam i ga tabar avat ma
ra gem marama ra bala na bakut; Tamagu i
tabatabar avat ma ra gem i dovot marama
ra bala na bakut. 33 Tago ra gem kai God ia
nam ba i vana ba marama ra bala na bakut,
ma i tabar ra rakarakan a gunagunan ma
ra nilaun. 34 Ma dia biti tana: Luluai, una
tabar avet vatikai ma go ra gem. 35 Iesu i
biti ta diat: Iau ra gem na nilaun; nina ba
na tadav iau pa na mulmulum, ma nina ba
na nurnur tagu pa na mar mulai. 36 Ma iau
ga tatike ta vavat, ba ava tar gire iau, ma
pa ava nurnur. 37 Diat par ba Tama i tul tar
diat i tagu, diat a tadav iau; ma nam i tadav
iau, iau pa ina okole vue muka. 38 Tago pa
iau vana ba marama ra bala na bakut upi ina
pait ra nuknukigu, ina pait ra nuknuk i nam
i ga tulue iau Uti. 39 Go ra nuknuk i nam i ga
tulue iau uti, ba koko ta ikilik ta nam i ga
tul tar ia tagu na rara, ba ina vatut vapar ia
ta ra bung kutu. 40 Tago go ia ra nuknuk i
Tamagu, ba diat par dia gire Natuna ma dia
nurnur tana bula, diat a laun tukum; ma iau
ina vatut diat ta ra bung kutu.

41 Ma ra Iudaia dia tata na urur tana, tago i
ga biti: Iau ra gem marama ra bala na bakut.
42 Ma dia biti: Vakir go Iesu natu i Iosep, ma
da nunure tamana ma nana? Ma dave go i
biti: Iau vana ba marama ra bala na bakut?
43 Iesu i tatike ta diat: Koko ava tata na urur
vargil. 44 Pa ta na tadav iau ia kaka nina
ba Tama, nina i ga tulue iau uti, i al pa ia;
ma iau, ina vatut ia ta ra bung kutu. 45 A
umana propet dia ga tutumu dari: "God na
tovo diat parika." Diat par dia ga valongor
tai Tama, ma dia ga vartovo pa tana, dia
tadav iau. 46 Pa ta i ga gire Tama, ia kaka
nam i ga vana kan God, i tar gire Tama. 47 A
dovot go iau tatike ta vavat: Nina i nurnur,
i vatur vake ra nilaun tukum. 48 Iau ra gem
na nilaun. 49 Kavava tarai lualua dia ga en ra
Mana ara ra pupui, ma dia tar mat. 50 Go ra
gem i vana ba marama ra bala na bakut, upi
ta tikai na ian tana, ma pa na mat. 51 Iau ra
gem, a launa, i vana ba marama ra bala na
bakut; ba tikai i ian ta go ra gem, na laun
tukum; maia. ma ra gem ina vartabar me,
a viogu, ure ra nilaun kai ra rakarakan a
gunagunan.

52 A Iudaia dia vartoto vargil, dia biti: Go
ra tutana na tabar dat dave ma ra viono upi
dat a en ia? 53 Iesu i biti ta diat: A dovot

go iau tatike ta vavat: Gala pa ava en ra
vio i Natu i ra tutana, ma pa ava mome ra
gapuna, pa ta nilaun ta vavat. 54 Nina i en ra
viogu, ma i mome ra gapugu, i vatur vake
ra nilaun tukum; ma ina vatut ia ta ra bung
kutu. 55 Tago ra viogu ia ra nian tuna, ma
ra gapugu a nimomo tuna. 56 Nina i en ra
viogu, ma i mome ra gapugu, i ki tagu, ma
iau bula iau ki tana. 57 Da Tama, a launa, i ga
tulue iau uti, ma iau laun tai Tama, damana
nam i en iau na laun bula tagu. 58 Go ra gem
i ga vana ba marama ra bala na bakut; vakir
da nam a tarai lualua dia ga en ia, ma dia ga
mat; nina i en go ra gem na laun tukum. 59 I
tatike go ra lavur tinata ta ra pal na lotu, ba
i vartovo Kapernaum.

A tinata na nilaun tukum

60 Mangoro ta kana tarai na vartovo, ba
dia valongore go dia biti: Go a dekdek na
tinata; to ia na valongore? 61 Ma Iesu i
nunure ta ra balana ba kana tarai na var-
tovo dia tata na urur tana, ma i tir diat: Ava
tutukai laka ta go? 62 Dave bar ba ava gire
Natu i ra tutana i vana urama ta nam i ga ki
lua tana? 63 Ia kaka ra tulungen i valavalaun;
a pala paka pa i topa ta magit; a lavur tinata
iau ga tatike ta vavat. dia tulungen, ma diat
ra nilaun bula. 64 Ta umana ta vavat pa ava
nurnur. Tago ta ra turpaina Iesu i nunure
nam diat pa dia nurnur, ma nina bula ba na
vagu tar ia. 65 Ma i biti: Ta go ra vuna iau
ga tatike ta vavat ba, pa ta na tadav iau, ba
Tama pa i tul tar ia.

66 Ma ta go ra tinata mangoro ta kana tarai
na vartovo dia tabunuane tana, ma pa dia
varagur mulai me. 67 Iesu i biti tai ra vinun
ma a ivut: Avat bula, ava mainge laka upi
avat a vana? 68 Simon Petero i biti tana dari:
Luluai, avet a vana tadav to ia? Kaum uka
ra lavur tinata na nilaun tukum. 69 Ma ave
tar nurnur ma ave nunure ba u ra Tena
Gomgom kai God. 70 Iesu i biti ta diat: Iau
ga pilak pa avat a vinun ma a ivut laka, ma
tikai ta vavat a tabaran ika? 71 Go i tatike ure
Iudas, natu i Simon Iskariot; tago ia na vagu
tar ia, ma ia tikai ta diat ra vinun ma a ivut.

7

Iesu ma ra umana turana

1 Ba i par go ra lavur magit, Iesu i vana-
vana vurvurbit Galilaia; tago pa i mainge na
vanavana Iudaia, tago ra Iudaia dia mainge
ba diat a doka. 2 Ma i maravai ra lukara
kai ra Iudaia, a lukara na pal na turturup.
3 A umana turana dia biti tana: Una tut,
una vana Iudaia upi kaum tarai na vartovo
diat a gire bula ra lavur papalum u papait
ia. 4 Tago pa ta i papait ive ta magit, ona
i mainge ba ia iat na po rikai. Ba u papait
go ra lavur magit, una pait vaarike tar u ta
ra rakarakan a gunagunan. 5 Tago ra umana
turana bula pa dia nurnur tana. 6 Iesu i
tatike ta diat: Kaugu bung pa i ti vut boko,
ma avat, a umana bung par i topa avat. 7 A
rakarakan a gunagunan pa i pait valar pa
ia ba na milikuane avat; i milikuane iau
muka, tago iau varvai ure, ba kana lavur
mangamangana i kaina. 8 Avat a vana urama
ta ra lukara; pa iau vana boko ta go ra
lukara, tago kaugu bung pa i ti ki boko. 9 Ba
i tar tatike go ra lavur magit ta diat, i kiki
boko Galilaia.

Iesu i ki ta ra lukara

10 Ba ra umana turana dia tar vana urama
ta ra lukara, ia bula i vana urama. pa i vana
kapa, i papait na vana ivai ka. 11 A Iudaia
dia tikan upi ia ta ra lukara, ma dia biti:
Akave bar? 12 Ma mangoro na tinata na urur
i arikai ure tai ra kor na tarai; ta umana dia
biti: Ia ra bo na tutana; ta ra umana dia biti:
Pata, i varara ra kor na tarai. 13 Ma pa ta i
tata kapa ure, tago dia burutue ra Iudaia.

14 Ba dia balaguan boko ta ra lukara, Iesu
i vana urama ta ra pal na vartabar, ma i
vartovo tana. 15 A Iudaia dia kaian, dia biti:
Go ra tutana pa i ga vartovo, ma i nunure
davatane ra lukbuk? 16 Iesu i biti ta diat:
Kaugu vartovo vakir kaugu, kai nina iat i ga
tulue iau uti. 17 Ba tikai i mainge na torom
ta ra nuknukina na nunure ra vartovo tana,
ba kai God bar, ba kaugu tinata iat bar. 18 Ia
nam i tatike kana tinata iat, i mainge ba
da ru ia; ma nam i mainge ba da ru nina i
ga tulue uti, ia muka nam i dovot, ma pa
ta mangamangana gegagege tana. 19 Dave,
Moses pa i ga tul tar ra tinata na varkurai
ta vavat laka, ma pa ta ta vavat i torom ta ra
varkurai? Ta ra ava ava mainge avat a doko
iau? 20 A kor na tarai dia biti tana: A tabaran
i ovai tam; ia i mainge na doko u? 21 Iesu i
bali kadia tinata dari: Tika na magit iau ga
pait ia ma ava ga kaian par tana. 22 Moses
i ga tul tar ra pokakikil ta vavat (vakir kai
Moses, kai ra tarai lualua iat); ma ava poko
kikil ra tutana ta ra Bung Sabat. 23 Ba di
poko kikil ta tutana ta ra Bung Sabat, upi
koko da piam ra varkurai kai Moses, dave

ava kankan tagu, tago iau ga valagar vakakit
pa ra tutana ta ra Bung Sabat? [24] Koko avat
a varkurai ta ra ginigira ka, avat a varkurai
ma ra varkurai i takodo.

Dave, Kristo go?

[25] Ta ra umana ta diat maro Ierusalem dia
biti: Go vang nina dia mainge upi diat a
doka? [26] Ma go i tata kapa, ma pa dia tatike
ta magit i tana. Kan a umana tena varkurai
dia tar motote pa ia, ba go ra Kristo tuna.
[27] Ma da nunure ra gunan kai go ra tutana;
ba ra Kristo na pot, pa ta na nunure ba
mamave. [28] Ma Iesu i oraoro ta ra pal na
vartabar, i vartovo, i biti: Ava nunure iau
ma kaugu gunan bula; pa iau vut vakuku,
ma nam i ga tulue iau uti i dovot, ma pa ava
nunure. [29] Iau nunure, tago iau ga vana rikai
tana, ma i ga tulue iau Uti. [30] Dia mainge diat
a kinim pa ia, ma pa ta i vatur ia, tago kana
bung pa i ga ti vut boko. [31] Ma mangoro ta
ra kor na tarai dia nurnur tana, ma dia biti:
Ba ra Kristo i tar pot na pait laka mangoro
na vakilang ta ni diat go ra tutana i tar pait
ia?

A umana luluai na vinarubu dia vana upi diat a kinim pa Iesu

[32] A umana Parisaio dia valongore ra tarai
dia varmaianao ma go ra lavur magit ure;
ma ra umana tena tinabar ngalangala ma ra
umana Parisaio dia tulue ra umana luluai
na vinarubu ba diat a kinim pa ia. [33] Iesu
i biti: Iau, pa ina ki vavuan pire vavat, ma
ina vana tadav nam ba i ga tulue iau Uti.
[34] Avat a tikan boko upi iau, ma pa avat a
tikan tadav iau; a gunan ba ina ki tana, i
dekdek upi avat a vana tana. [35] A Iudaia dia
tir vargiliane diat ba: Go ra tutana na vana
uve, upi koko dat a tikan tadav ia? Na vana
bar tadav diat, dia ki pire ra Elenas ma na
tovo ra Elenas? [36] Ava go ra tinata i tar tatike
ba: Avat a tikan boko upi iau, ma pa avat
a tikan tadav iau; ma nam ra gunan ina ki
tana, pa avat a vana tana?

A umana tava alir a launa

[37] Ta ra mutuai ra bung na lukara, nina
ra ngala na bung ta ra lukara, Iesu i tur,
ma i oraoro dari: Ba tikai i mar, boina ba
na tadav iau ma na momo. [38] Nina i nurnur
tagu, da ra Buk Tabu i biti: A umana tava
alir a launa, diat a lalalongo kan ra balana.
[39] I tatike go ra tinata ure ra Tulungen, ba da
tul tar ia ta diat dia nurnur tana; tago pa di
ga tul tar boko ra Tulungen; tago Iesu pa i
vana boko ta kana minamar.

A nuknuk i ra tarai i enana varbaiai

[40] Ta umana ta ra kor na tarai, ba dia
valongore go ra tinata, dia biti: A dovotina
go ia ra propet. [41] Ta ra umana bula dia biti:
Dave ra Kristo na vut marama Galilaia? [42] A
Buk Tabu pa i biti laka ba ra Kristo na vana
rikai ta ra vuna tarai kai David, ma maro
Beteleem, ra gunan ba David i ga ki tana?
[43] Ma ra nuknuk i ra tarai i enana varbaiai
ure. [44] Ma ta ra umana dia mainge ba diat a
kinim ia; ma pa ta i vatut ia.

A umana tena tinabar ngalangala pa dia nurnur

[45] A umana luluai na vinarubu dia talil
tadav ra umana tena tinabar ngalangala ma
ra umana Parisaio, ma dia biti ta diat: Dave
pa ava kinim pa ia Uti? [46] Ma ra umana luluai
na vinarubu dia biti: Pa ta tutana boko i
ga tatata da go. [47] A umana Parisaio dia tir
diat: Ma di ga varara avat bula? [48] Dave
ta ra umana tena varkurai, ba ta ra umana
Parisaio vang dia tar nurnur tana? [49] Go ka
ra kor na tarai pa dia nunure ra tinata na
varkurai, a umana kaina ta. [50] Nikodemo
(tikai ta diat, nina amana i ga vana pirana)
biti ta diat: [51] Dave, kada tinata na varkurai
i kure ta tikai vang ona pa di ga valongore
boko kana tinata ma dia matoto ure nam i
tar pait ia? [52] Dia bali ia dari: Ma u bula ra te
Galilaia? Una tikatikan ma una matoto, ba
pa ta propet i ga vana rikai marama Galilaia.

Ra vavina i ga po

[53] Ma diat par, tikatikai, dia vana ta ra
kubakuba i diat.

8

[1] Ma Iesu i vana ta ra luana na Oliva. [2] Ma
ta ra kavunvun i ruk mulai ta ra pal na
vartabar, ma ra tarai par dia tadav ia, ma i ki
ma i tovo diat. [3] Ma ra umana tena tutumu
ma ra umana Parisao dia agur pa ra vavina
pirana; di ga rua babare i po, ma dia vatur ia
livuan ta diat, [4] ma dia biti tana: Luluai, go
ra vavina i ga po, di ga rua babare. [5] Moses i
ga vartuluai ta ra tinata na varkurai, ba tikai
dari, da tupar doko vue; ma ava una tatike
tana? [6] Dia ga biti dari, upi diat a valar ia ka,
ma upi diat a takun ia ma ta magit. Ma Iesu
i tur rururu, ma i tutumu ra pia ma ra kaka
na limana. [7] Ba dia titir milate, i tur ina i
biti ta diat: Ona tikai ta vavat pa i ga pait ra
varpiam, boina ba nam na tupar ia lua. [8] Ma

i tur rururu mulai, ma i tutumu ra pia ma
ra kaka na limana. [9] Ba dia valongore, dia
irop tikatikai; nina i ga laun vue mangoro
na kilala i lua, ma damana vanavana tuk tar
ta nam i murmur kakit: ma Iesu dir ika ma
ra vavina, dir abara livuan. [10] Iesu i tur, ma
i biti tana: la An, akave nina diat dia takun
u? Pa ta na i tar kure vakaina u vang? [11] Ma
i biti: Luluai, pa ta. Ma Iesu i biti: Iau bula,
pa ina kure vakaina u; una vana ka; ma papa
gori koko u pait mule ra varpiam.

Iesu ia ra kapa ure ra rakarakan a gunagunan

[12] Ma Iesu i varvai mulai pire diat, i biti:
Iau ra kapa ure ra rakarakan a gunagunan;
ia nam i murmur iau, pa na vanavana ta ra
bobotoi, ia kaka na vatur vake ra kapa na
nilaun. [13] A umana Parisaio dia biti tana: U
varvai mulai ure u; kaum varvai pa i dovot.
[14] Iesu i tatike bali diat dari: Ba iau varvai
ure iau mulai, kaugu varvai i dovot; tago iau
nunure ra gunan iau ga vana kan ia, ma iau
nunure bula ra gunan ba ina vana tana; ma
avat, pa ava nunure ra gunan iau ga vana
kan ia, ba nam ina vana tana. [15] Avat, ava
nuk pa ka ra palapaka ta kavava varkurai,
ma iau, pa iau kure ta tikai. [16] Ma ba iau
varkurai, kaugu varkurai i dovot; tago vakir
iau kaka, amir ma Tama iat, nina i ga tulue
iau uti. [17] Ma di ga tumu ia bula ta kavava
tinata na varkurai, ba ra varvai kai ta ivut
i dovot. [18] Iau, go iau varvai ure iau mulai,
ma Tama bula, nina i ga tulue iau uti, i
varvai ure iau. [19] Ma dia tir ia dari: Akave
Tamam? Iesu i bali diat dari: Pa ava nunure
iau, ma pa ava nunure bula Tamagu; gala
ava tar nunure iau, gala ava ti nunure bula
Tamagu. [20] I ga tatike go ra tinata ta ra pal
na mani ba i vartovo ta ra pal na vartabar;
ma pa ta i kinim ia, tago kana pakana bung
pa i ti vut boko.

I dekdek upi avat a vana ta nam ra gunan ina vana tana

[21] Ma i tatike mule ta diat: Iau, ina vana,
ma avat a tikan upi iau, ma avat a virua ta
kavava lavur varpiam; a gunan ba ina vana
tana, i dekdek upi avat a vana tana. [22] A
Iudaia dia tatike: Na doka mule bar? Tago i
biti: A gunan ba ina vana tana, i dekdek upi
avat a vana tana. [23] Ma i biti ta diat: Avat
mamati ra pia; iau marama; avat mamati
ra rakarakan a gunagunan; ma iau, vakir
iau mamati ra rakarakan a gunagunan. [24] Ia
nam ra vuna iau ga tatike ta vavat dari ba:
Avat a virua ta kavava lavur varpiam; tago
ona pa ava nurnur tagu ba iau ia muka, avat
a virua ta kavava lavur varpiam. [25] Ma dia
tir ia: U to ia? Iesu i biti ta diat: Nam iau ga
veve ta vavat i tana papa amana. [26] Mangoro
na magit ba ina tatike ma ina kure bula ure
avat; ma nam i ga tulue iau uti i dovot; ma
ra lavur magit iau ga valongore tana, go iau
tatatike tadav ra rakarakan a gunagunan.
[27] Ma pa dia nunure ba i tata pire diat ure
Tama. [28] Ma Iesu i biti: Ba ava tar vatur Natu
i ra tutana urama boko, avat a nunure ba iau
ia muka, ma avat a nunure bula ba pa iau
pait varkolono pa ta magit, iau tatike ke go
ra lavur magit da Tama i ga tovo iau me. [29] Ia
nam i ga tulue iau uti, i ki piragu; pa i vana
kan iau; tago iau pait vatikene nina ra lavur
magit i gugu tana. [30] Ba i tatatike go ra lavur
magit, mangoro dia nurnur tana.

A umana vilavilau ma diat dia ki langalanga

[31] Iesu i tatike ta nam ra lavur Iudaia
dia nurnur tana: Ba ava torom vatikai ta
kaugu tinata, avat kaugu tarai na vartovo
tuna; [32] ma avat a nunure ra dovotina, ma ra
dovotina na valangalanga avat. [33] Ma dia biti
tana: Avet a umana bul mur tai Abaraam,
ma pa ave ga ki na vilavilau pire ta tikai, ma
dave u biti ba: A dovotina na valangalanga
avat? [34] Iesu i biti ta diat: A dovot go iau
tatike ta vavat: Nina i pait ra varpiam ia ra
vilavilau kai ra varpiam. [35] A vilavilau pa i ki
tukum na pal, natu i nina ba kana ra pal i ki
tukum tana. [36] Ba Natu i God i valangalanga
avat, avat a langalanga tuna. [37] Iau nunure
ba avat a umana bul mur tai Abaraam; ma
go ava mainge ba avat a doko iau, tago
kaugu tinata pa i ki ta vavat. [38] Iau tata
ure ra lavur magit iau ga gire pire Tamagu;
ma avat bula ava pait ra lavur magit ava ga
valongore tai tama i vavat. [39] Dia biti tana:
Tama i vevet Abaraam. Iesu i biti ta diat:
Gala avat a umana natu i Abaraam, gala avat
a pait ra lavur papalum kai Abaraam. [40] Iau
a tutana, iau tar varve avat ta ra dovotina,
nam iau ga valongore tai God; ma go ava
mainge ba avat a doko iau; Abaraam pa i
ga papait ia damana. [41] Ava papait ra lavur
papalum kai tama i vavat. Dia biti tana:
Vakir di ga kava avet na nga, ave tamana
par ma God. [42] Iesu i biti ta diat: Gala ava
tamana ma God, gala avat a mari iau; tago
iau ga vana rikai tai God ma iau ga pot ati;
ma pa iau pot vakuku, ia iat i ga tulue iau.

43 Dave pa ava nunure kaugu tinata? Tago i
dekdek upi avat a valongore kaugu vartovo.
44 Ava tamana ma Satan, ma ava mainge avat
a pait ra lavur mamainga kai tama i vavat.
la ra tena vardodoko papa amana iat, ma
pa i tur ta ra dovotina, tago ra dovotina pa
i ki tana. Ba i tatike ra vaongo, i vaarike
kana mangamangana iat; tago ia ra tena
vaongo, ma ra tama i ra vaongo iat. 45 Ma
tago iau tatike ra dovotina, pa ava nurnur
tagu. 46 la laka ta vavat na takun ot pa iau
ma ra varpiam? Ba iau tatike ra dovotina,
dave pa ava nurnur tagu? 47 Nina ba kai God,
i valongore ra lavur tinata kai God; go ra
vuna pa ava valongore, tago avat vakir avat
kai God.

Iesu ma Abaraam

48 A Iudaia dia tatike bali ia dari: I boina
laka kaveve tinata, ba u a te Samaria, ma
ra tabaran i ovai tam? 49 Iesu i biti: Pa ta
tabaran i ovai tagu; iau ru Tamagu, ma ava
piam iau. 50 Vakir iau nuk upi ra minamar
upi kaugu; ta ra tikai i nuk upi ia, ma na
kukure. 51 A dovot go iau tatike ta vavat:
Ba tikai i toratorom ta kaugu tinata, pa na
mat muka. 52 A Iudaia dia biti tana: Go ave
nunure muka ba ra tabaran i ti ovai tam.
Abaraam i ga mat, ma ra lavur propet bula;
ma u biti: Ba tikai i toratorom ta kaugu
tinata, pa na mat muka. 53 U ngala laka ta
mumur ma tama i vevet Abaraam, nina i ga
mat; ma ra umana propet bula dia ga mat; u
nuk ia ba u to ia? 54 Iesu i biti: Ba iau pite pa
mule iau, kaugu pite varpa a magit vakuku
ka: Tamagu iat i pite pa iau; ma ava tatike
ure ba ia kavava God; 55 ma pa ava ga nunure;
ma iau nunure; ba iau biti ba pa iau nunure,
iau bula ra tena vaongo da avat; ma iau
nunure, ma iau toratorom ta kana tinata.
56 Tama i vavat Abaraam i ga gugu upi na
gire kaugu bung; ma i ga gire, ma i ga gugu
muka. 57 A Iudaia dia biti tana: Pa u ti laun
vue boko ra ilima na vinun na kilakilala ma
u tar gire laka Abaraam? 58 Iesu i tatike ta
diat: A dovot ga iau tatike ta vavat: Lua ta
mimir ma Abaraam, Iau Iat.* 59 Ma dia tak pa
ra umana vat upi diat a tupar ia me; ma Iesu
i parau, ma i irop kan ra pal na vartabar.

9

Iesu i valagar pa ra pula

1 Ma ba i bolabolo, i gire tika na pula di
ga ti kava damana iat. 2 Ma kana tarai na
vartovo dia tir ia dari: Tena Vartovo, ia i
ga pait ra varpiam, go ra tutana ba ra ura
tavuna, tago di ga kava dari iat a pula? 3 Iesu
i tatike: Go ra tutana pa i ga pait ra varpiam,
ma ra ura tavuna bula pata; i dari ka upi ra
umana papalum kai God na po rikai tana.
4 Dat a pait ra lavur papalum kai nam i ga
tulue iau uti ari i ti keake boko; na marum
boko, ba pa ta na papalum tana. 5 Ba go iau
ki ati ra pia, iau ra kapa ure ra rakarakan a
gunagunan. 6 Ba i tar tatike nam, i nami ra
pia, ma i pait ra pia maumau ma ra nanami,
ma i kolo ra ura kiau na matana me. 7 Ma i
biti tana: Una vana, una iu papa ta ra lum,
a iangina Siloam (a kukuraina dari: Di ga
tulue). Ma i vana, ma i iu papa, ma ba i talil,
i nana kapa. 8 Kana vuna tarai, ma diat dia
ga giragire value boko ba ia ra tena nilul, dia
tatike: Vakir go vang nina i ga kiki ma i ga
lulul? 9 Ta ra umana dia biti: Maia, ia tuna
nam; ta ra umana dia biti: Pata, dir vardada
ka me. la iat i biti: Iau ia tuna. 10 Ma dia biti
tana: Di ga vanana davatane pa ra ura kiau
na matam? 11 I biti: Nam ra tutana, di vatang
ia ba Iesu, i ga pait ra pia maumau, i ga kolo
ra ura kiau na matagu me: ma i ga biti tagu
dari: Una vana Siloam, una iau papa; ma
iau ga vana, iau ga iu papa, ma go iau nana.
12 Ma dia tir ia: Akave nam ra tutana? I biti:
Pa iau nunure.

A umana Parisaio dia titir ure ra papalum na valagar

13 Dia agur pa nina i ga pula tadav ra
umana Parisaio. 14 Ma nam ra bung ba Iesu
i ga pait ra pia maumau ma i ga vanana pa
ra ura kiau na matana tana, a Bung Sabat.
15 Ma ra umana Parisaio dia tir ia mulai ba i
nana dave. Ma i biti ta diat: I ga kolo ra ura
kiau na matagu ma ra pia maumau, ma iau
ga iu papa, ma go iau nana. 16 Ta ra umana
Parisaio dia biti: Go ra tutana, vakir kai God,
tago pa i ru ra Bung Sabat. Ta ra umana dia
biti: Ona ta tutana a tena varpiam na pait
davatane go ra lavur vakilang? Ma i enana
varbaiai ra nuknuk i diat ure. 17 Ma dia biti
mulai tai ra pula: Ava una tatike ure nam i
tar vanana pa ra ura kiau na matam? Ma i
biti ba: Tika na propet. 18 A umana Iudaia
pa dia nurnur ta ra varvai ure, ba i ga pula
lua boko, ma ba go i nana mulai, ma dia

* 8:58: "Iau Iat," tika na iang ba amana a Iudaia dia ga nunure God tana; tago ia iat i ki ma pa ta i vaki ia. Gire A Niirop 3:14.

agur pa ra ura tavu i ra tutana, nina di ga
vanana pa ra matana, ma dia tir dir dari:
19 Go laka nina ra natu i mumur ba amur biti
ba di ga kava dari iat a pula? Ba damana, i
nana dave gori? 20 A ura tavuna dir tatike
bali diat dari: Amir nunure, ba go natu i
mimir, ma ba di ga kava dari iat a pula;
21 ma i nana dave bar go? pa amir nunure;
ma pa amir nunure nina i ga vanana pa ra
ura kiau na matana; avat a tir ia; go i tar
tutana ot, ia iat na varveai mulai tana. 22 A
ura tavuna dir tatike go ra lavur magit tago
dir burutue ra Iudaia, tago ra Iudaia dia ga
tar kubu dari ba, ona ta tikai na varveai
kapa ba ia ra Kristo, da okole vue kan ra pal
na lotu. 23 Damana ra ura tavuna dir biti:
I tar tutana ot, avat a tir ia. 24 Ma dia oro
pa mule nam ra tutana i ga pula, ma dia
biti tana: Una ru God; ave nunure ba go ra
tutana a tena varpiam. 25 Ma i biti: Ba go
a tena varpiam ba pata, pa iau nunure; ia
kaka tika na magit iau nunure, ba iau ga
pula, ma go iau nana mulai. 26 Ma dia biti
tana: Ava i ga pait ia tam? I ga vanana
davatane pa ra ura kiau na matam? 27 I
tatike ta diat: Go ka iau tar ve avat i tana,
ma pa ava kapupi ia; ta ra ava ava mainge ba
avat a valongore mulai? Ava mainge vang
ba avat bula kana tarai na vartovo? 28 Ma
dia vul ia, dia biti: U kaka kana tutana na
vartovo; avet a tarai na vartovo kai Moses.
29 Ave nunure ba God i ga tovo Moses; ma
pa ave nunure go ra tutana ba mamave.
30 A tutana i tata bali diat ma i biti: Go a
magit na kinaian tago pa ava nunure ba
mamave, ma go i tar vanana pa ra ura
kiau na matagu. 31 Da nunure ba God pa i
valongore ra umana tena varpiam; ba tikai
i ruru God, ma i toratorom ta ra nuknukina,
nam na valongore muka. 32 Papa amana ra
vunapai ra rakarakan a gunagunan pa di
valongore ba tikai i vanana pa ra ura kiau
na mata i ra pula di ga ti kava damana iat.
33 Gala go ra tutana vakir kai God, gala pa na
pait valar pa ta magit. 34 Ma dia biti tana: Di
ga kava u muka ta ra varpiam, ma una tovo
avet vang? Ma dia okole vue.

Diat dia nana ma diat dia pula

35 Iesu i valongore ba di tar okole vue;
ma ba i gire tadav ia i biti: U nurnur laka
tai Natu i God? 36 I tata bali ia ma i biti
tana: To ia laka nam, Luluai, upi ina nurnur
tana? 37 Iesu i biti tana: U tar gire; ma ia
iat go amur tata me. 38 Ma i biti: Luluai, iau
nurnur. Ma i lotu tadav ia. 39 Ma Iesu i biti:
Iau ga vut ati ta ra rakarakan a gunagunan
upi ra varkurai, upi nam diat dia pula, diat
a nana; ma upi diat dia nana, diat a pula
ka. 40 Nam ra umana Parisaio dia varagur
me, dia valongore go ra tinata, ma dia tir ia.
Avet bula, ave pula laka? 41 Iesu i biti ta diat:
Gala ava pula, gala pa kavavat ta varpiam;
ma go ava tatike: Ave nana; kavava varpiam
i tur uka.

10

A tinata valavalar ure ra liplip na sip

1 A dovot go iau tatike ta vavat: Nina ba
pa i olo ta ra mataniolo ta ra liplip na sip,
ma i koa lake ka, ia ra tena nilong ma ra
tena kinakinau bula. 2 Ma nina i olo ta ra
mataniolo iat, ia nam ra tena balabalaure
Sip. 3 A monamono i papa are, ma ra umana
sip dia valongore ra nilaina; i oro pa kana
lavur sip iat ma ra iang i diat, ma i agure
vairop diat. 4 Ba i tar agure vairop kana
parika, i lualua ta diat, ma ra lavur sip dia
murmur ia; tago dia nunure ra nilaina. 5 Pa
diat a murmur ra vaira, diat a lop uka kan
ia; tago pa dia nunure ra nilai ra umana
vaira. 6 Iesu i tatike go ra tinata valavalar
ta diat; ma pa dia matoto ta ra lavur magit
i ga tatike ta diat.

Iesu ia ra Bo na Tena Balabalaure Sip

7 Ma Iesu i biti mulai ta diat: A dovot go
iau tatike ta vavat: Iau ra mataniolo kai ra
lavur sip. 8 Diat par, dia ga vut lua tagu,
a umana tena nilong ma ra umana tena
kinakinau bula diat; ma ra umana sip pa dia
ga nunure diat. 9 Iau ra mataniolo; ba tikai
na olo tagu, da valaun ia, ma na olaolo ma
na irairop, ma na gire tadav ra nian. 10 Ma
ra tena nilong i pot ika upi ra nilong ma ra
vardodoko ma ra nila; iau ga vut upi diat a
vatur vake ra nilaun, a nilaun i buka ma ra
boina. 11 Iau ra bo na tena balabalaure; a bo
na tena balabalaure i vung vue kana nilaun
upi ra lavur sip. 12 A tultul nina ba di kul ia
ka, ma vakir ra tena balabalaure tuna, ma
vakir kana ra lavur sip, i gire ra leing na pap
i vut, ma i vana kan ra lavur sip, i lop uka,
ma ra leing na pap i ra pa diat, ma i korot
varbaiane diat; 13 i lop, tago di kul ia ka, ma
pa i mari ra umana sip. 14 Iau ra bo na tena
balabalaure, iau nunure diat ba kaugu, ma
diat ba kaugu dia nunure iau; 15 da Tama i
nunure iau, ma iau nunure Tama; ma iau
vungue kaugu nilaun ure ra lavur sip. 16 Ma

kaugu ta ra umana sip boko, pa dia ki ta go
ra liplip na sip; ina agure diat bula, ma diat
a valongore ra nilaigu; ma diat par, diat a ki
ta ra kopono kikil na sip ma ra kopono ko
ra tena balabalaure tana. 17 Go Tama i mari
iau tana, tago iau vungue kaugu nilaun, pi
ina tak pa ia mulai. 18 Pa ta i tak vue kan iau,
iau kaka iau vungue. Iau iat iau kure upi ina
vungue, ma iau kure bula upi ina tak pa ia
mulai. Damana Tamagu i ga tul tar ia tagu.
19 Ma i enana varbaiai mulai ra nuknuk i
ra umana Iudaia ta go ra lavur tinata. 20 Ma
mangoro ta diat dia ga biti: A tabaran i ovai
tana, ma i lunga; dave ava valongore? 21 Ta
ra umana dia biti: Go vakir ra tinata kai
tikai ba ra tabaran i ovai tana. A tabaran na
vanana pa vang ra kiau na mata i ra umana
pula?

A tarai Iudaia dia pue vue Iesu

22 Ma dia pait ra lukara na varvagomgom
arama Ierusalem ta ra kilala na mudian;
23 ma Iesu i vanavana ta ra mata palpal kai
Solomon ta ra pal na vartabar. 24 Ma ra
Iudaia dia kor kikil ia, ma dia tir ia: Aivia
bung boko una vavapidik iu ta vevet? Ba u
ra Kristo una ve bulu avet. 25 Iesu i biti ta
diat: Iau ga tar ve avat, ma pa ava nurnur;
a lavur papalum iau papait ia ta ra iang i
Tamagu, dia varvai bula ure iau. 26 Ma pa ava
nurnur, tago vakir avat kaugu umana Sip.
27 Kaugu lavur sip dia valongore ra nilaigu,
ma iau nunure diat, ma dia murmur iau;
28 ma iau tul tar ra nilaun tukum ta diat, ma
pa diat a virua muka, ma pa ta na ra pa diat
ta ra limagu. 29 Tamagu, nina i ga tul tar
diat i tagu, i lia ta diat par, ma pa i tale ta
tikai upi na ra pa diat kan ra lima i Tamagu.
30 Amir ma Tama amir tikai ka. 31 A Iudaia dia
tak pa ra umana vat mulai, upi diat a tupar
ia me. 32 Iesu i bali diat dari: Mangoro na
bo na papalum tai Tamagu iau ga ve tar ia
ta vavat; ure nuve ta go ra lavur papalum
ava tupar iau tana? 33 A Iudaia dia biti: Pa
ave tupar u ure ta bo na papalum, ure ke ra
varvul, ma tago u a tutana ka, ma u biti ba
u God. 34 Iesu i biti ta diat: Pa di ga tumu ia
laka ta kavava tinata na varkurai dari: "Iau
ga tatike: Avat a umana god"? 35 Ba i ga
vatang diat ba ra umana god, diat ba di ga
tul tar ra tinata kai God ta diat (ma i dekdek
upi da piam vue ra Buk Tabu), 36 avat a tatike
laka ure nina Tama i ga vagomgom ia, ma
i ga tulue uti ta ra rakarakan a gunagunan
ba: "U vul God," tago iau ga biti: Iau Natu i
God? 37 Ona pa iau pait ra lavur papalum kai
Tamagu, koko avat a nurnur tagu. 38 Ona iau
pait muka diat, ma pa ava nurnur tagu, avat
a nurnur ta ra lavur papalum; upi avat a
nunure ma avat a matoto ba Tama i ki tagu,
ma iau ki tai Tama. 39 Ma dia mainge mulai
ba diat a kinim ia; ma i vana ka kan ra lima
i diat.
40 Ma i vana mulai ta ra papar a Iordan
maro iat, ta nam ra gunan ba Ioanes i ga
lua ie ma ra baptaiso tana; ma i kiki ie.
41 Ma mangoro dia tadav ia; ma dia biti: A
dovotina Ioanes pa i ga pait ta vakilang; ma
i dovot ra lavur magit par, ba Ioanes i ga
tatike ure go ra tutana. 42 Ma mangoro dia
nurnur tana abara.

11

Lasaro i mat

1 Ma tika na tutana i mait, a iangina
Lasaro, a te Betania, a pia na pal kai ra ura
bartanavavina Maria ma Mata. 2 Maria nam
i ga ku ra Luluai ma ra varku, ma i ga u
ra ura kakene ma ra pepe na uluna, ma go
taina Lasaro i mait. 3 A ura bartanavavina
dir vartuluai tadav ia dari: Luluai, nina u
mari ia, go i mait. 4 Ba Iesu i valongore i
biti: Pa na mat ta go ra minait, i mait upi da
pite pa God, ma upi da pite pa Natu i God
bula tana. 5 Iesu i mari Mata ma tanavavina
ma Lasaro bula. 6 Ba i valongore ba i mait,
i ki pa ra ivu bung mulai ta nam ra gunan
i ki tana. 7 Ma namur i tatike tai ra tarai na
vartovo: Dat a vana mulai Iudaia. 8 A tarai
na vartovo dia biti tana: Tena Vartovo, go
ko a Iudaia dia ga mainge ba diat a tupar
i u; ma una vana mulai tana laka? 9 Iesu
i biti: Vakir a vinun ma a urua na pakana
ta ra bung laka? Ba tikai i vanavana ta ra
keake pa i tutukai, tago i gire ra kapa kai
go ra rakarakan a gunagunan. 10 Ba tikai i
vanavana ra marum, i tutukai, tago pa ta
kapa i ki tana. 11 I tatike go ra lavur magit,
ma namur i biti ta diat: Talai dat, Lasaro,
i tar va mat, ma iau vana upi ina vangun
ia. 12 A tarai na vartovo dia biti tana: Luluai,
bali tar va mat, na lagar. 13 Iesu i ga tata
ure kana minat; ma dia nuk ia, ba i ga tatike
ure ra ningo ta ra niva. 14 Ma Iesu i ve bulu
diat dari: Lasaro i tar mat. 15 Ma iau gugu
ure avat, ba pa iau ga ki abara, upi avat a
nurnur; ma go dat a vana pirana. 16 Tomas,
di vatang ia bula ba a Kanga, i tatike tai ra

tarai na vartovo: Dat a vana bula, upi dat a
mat varurung me.

Iesu ia ra nilaun mulai ma ra nilaun tuna

17 Ba Iesu i tar pot, i matoto pa ba i tar
va ra ivat na bung ta ra babang na minat.
18 Betania i maravai Ierusalem, da ra utul
a kilomita (ra ivu mail); 19 ma mangoro na
Iudaia dia ga vana pire Mata ma Maria, upi
diat a vamaram dir ure tai dir. 20 Ba Mata i
valongore ba Iesu i vanavana ur, i totongo
upi ia; ma Maria i kiki na pal. 21 Mata i biti
tai Iesu: Luluai, gala u ga ki ati, gala taigu pa
na mat. 22 Ma go iau nunure ba ta magit una
lul ia tai God, God na tul tar ia tam. 23 Iesu
i biti tana: Taim na laun mulai. 24 Mata i
biti tana: Iau nunure ba na laun mulai ta
ra tinut mulai ta ra bung kutu. 25 Iesu i biti
tana: Iau ra nilaun mulai, ma iau ra nilaun
tuna; ia nam i nurnur tagu, ba i mat, na laun
mulai; 26 ma nina i laun ma i nurnur tagu,
pa na mat muka. U nurnur laka damana?
27 I biti tana: Maia, Luluai, iau ga tar nurnur
ba u ra Kristo, Natu i God, nina muka ba na
vana rikai ta ra rakarakan a gunagunan.

Iesu i tangi

28 Ma ba i tar tatike dari, i vana, ma i oro
ive pa tanavavina, Maria, i biti: A Luluai
go kari, i oro u. 29 Ma ba i valongore, i tut
vuavuai, ma i vana tadav ia. 30 (Iesu pa i pot
boko ta ra pia na pal, i ki boko ta nam ra
pakana, Mata i ga barat ia tana.) 31 A Iudaia,
nina dia ga ki na pal me upi diat a vamaram
ia, ba dia gire Maria i tut lulut ma i irop,
dia mur ia, dia nuk ia ba na vana tadav ra
babang na minat upi na tangtangi ie. 32 Ba
Maria i pot abara, Iesu i ki ie, ma i gire, i va
timtibum pire ra ura kauna, ma i biti tana:
Luluai, gala u ga ki ati, gala taigu pa na mat.
33 Ba Iesu i gire i tangtangi, ma nam ra Iudaia
bula dia ga varagur me dia tangtangi, i riri
ta ra tulungeana, ma i ngarao tana, 34 ma i
biti: Ava ga vadiop ia ave? Dia biti tana:
Luluai, una mai, una gire. 35 Iesu i tangi. 36 A
Iudaia dia biti: Gire i mari ia muka! 37 Ma ta
umana dia biti: Go ra tutana i ga vanana pa
ra ura kiau na mata i ra pula, ma dave pa i
ga valagar pa go ra tutana bula upi koko na
mat?

Lasaro i tut rikai kan ra minat

38 Ma Iesu i kaina mulai ra balana, ma i
tadav ra babang na minat. Nam ra babang a
niiga, ma di ga vung bat ia ma ra vat. 39 Iesu i
biti: Avat a tak vue ra vat. Mata, tai nina i ga
mat, i tatike tana: Luluai, gori i angina; tago
i tar mat a ivat na bung iat. 40 Iesu i biti tana:
Pa iau ga tatike laka tam ba ona u nurnur,
una gire ra minamar kai God? 41 Ma dia tak
vue ra vat. Iesu i tadaraka, ma i biti: Tama,
iau pite pa u tago u tar valongore iau. 42 Iau
ga nunure ba u valongore vatikene iau; ma
iau ga vatang ia, tago ra kor dia turtur kikil
iau, upi diat a nurnur, ba u ga tulue iau Uti.
43 Ba i tar tatike damana, i manga oro dari:
Lasaro, una vana rikai. 44 Ma nam i ga mat i
vana rikai, di ga vi ra ura limana ma ra ura
kekene ma ra mal na minat; ma di rau ra
matana bula ma ra mal. Iesu i biti ta diat:
Avat a pala ia, upi na vana.

Dia varpit upi diat a vagu pa Iesu
(Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Mangoro ta diat a Iudaia, nina dia ga ki
pire Maria, ma dia ga gire nam i ga pait ia,
dia nurnur tana. 46 Ma ta ra umana ta diat
dia vana tadav ra umana Parisaio, ma dia
varve diat ta ra lavur magit Iesu i ga pait ia.

47 A umana tena tinabar ngalangala ma ra
umana Parisaio dia oro varurue ra kivung,
ma dia biti: Ava da pait ia? Go ra tutana i
pait mangoro na vakilang. 48 Ba da nur vue
dari, a tarai par diat a nurnur tana; ma ra
tarai Rom diat a vut, diat a kale kada pia na
pal ma kada vuna gunan bula. 49 Ma tikai ta
diat, Kaiapas, ia ra tena tinabar i lualua ta
nam ra kilala, i biti ta diat: Pa ava nunure
ta magit, 50 ma pa ava nuk ia ba i topa avat,
ba tikai na mat ure ra tarai, ma koko ra vuna
gunan mutu na virua. 51 Ma vakir i ga tatike
vakuku go; tago ia ra tena tinabar i lualua ta
nam ra kilala, ma i ga tata na propet ba Iesu
na mat ure ra vuna gunan; 52 ma vakir ure
ra vuna gunan ika, upi na varurue bula ra
lavur natu i God dia ki varbabaiai vurvurbit,
upi diat a tikai ka. 53 Ma papa ta nam ra bung
dia varpit upi diat a doka.

54 Ma Iesu pa i vanavana kapa mulai pire
ra Iudaia, i vana ta ra gunagunan maravai
ra bil, ta ra pia na pal, a iangina Epraim; ma
dia kiki tana ma ra tarai na vartovo. 55 Ma i
maravai ra lukara na bolo lake kai ra Iudaia;
ma mangoro ta ra gunagunan dia lua urama
Ierusalem ba pa di pait boko ra lukara, upi
diat a vagomgom diat mulai. 56 Ma dia tikan
upi Iesu, ma ba dia turtur na pal na vartabar
dia tata vargil ure, dia biti: Ava ava nuk
ia? Pa na vana laka ta ra lukara? 57 Ma ra
lavur tena tinabar ngalangala ma ra lavur

Parisaio dia ga vartuluai, ba tikai i nunure
ba i ki ave na ve tar ia, upi diat a kinim ia.

12

A vavina i lingire ra varku ta ra ulu i Iesu
(Mat 26:6-13; Mar 14:3-9)

1 Ba laptikai na bung boko upi da pait ra
lukara na bolo lake, Iesu i pot aro Betania,
aina Lasaro i ki ie, nina ba Iesu i ga valaun
pa ia mulai kan ra minat. 2 Ma dia mal pa
ra varlapir ure abara; Mata i toratorom ta
ra nian; Lasaro tikai ta diat dia ki me ta ra
nian. 3 Maria i vatur tika na pakana mamat
na varku tuna, i ngatngat muka, ma i tap ra
ura kak i Iesu me, ma i u ra ura kauna ma ra
pepe na uluna; ma ra pal i buka ma ra ang
na varku. 4 Iudas Iskariot, tikai ta diat kana
tarai na vartovo, nina ba na vagu tar ia, i
biti: 5 Ta ra ava pa di ga ivure go ra varku
upi ta utul a mar na denaria, upi da tabar ra
umana luveana me? 6 Pa i ga tatike go tago
i mari ra umana luveana; i tatike ke, tago
ia ra tena nilong, ma tago kana ra popopoi,
ma i tatatak pa ta nam di poe tana. 7 Iesu i
biti: Avat a nur vue upi na pait ia, tago i da i
pait ia ure kaugu bung na pupunang. 8 Tago
ra umana luveana dia ki vatikai pire vavat;
ma iau, pa ina ki vatikai pire vavat.

Di varpit ure Lasaro

9 A kor na tarai ta diat ra Iudaia dia
valongore ba i ki abara; ma dia pot, vakir
upi ka Iesu, upi diat a gire bula Lasaro, nina
i ga valaun pa ia mulai kan ra minat. 10 A
lavur tena tinabar ngalangala dia varpit ba
diat a doko bula Lasaro; 11 tago ia ra vuna ba
mangoro na Iudaia dia vana, ma dia nurnur
tai Iesu tana.

Iesu i olo Ierusalem
(Mat 21:1-11; Mar 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Ta ra bung namur a ngala na kor na
tarai dia ga pot upi ra lukara, ma ba dia
valongore ba Iesu i vana urama Ierusalem,
13 dia kap ra lavur ul, ma dia vana oai upi diat
a totongo upi ia, ma dia oraoro ba: Osana,
da pite pa go i ti vut ma ra iang i ra Luluai,
a King kai ra Israel! 14 Ma Iesu i ga tikan
tadav ra nat na as, ma i ki tana; da di ga
tumu ia: 15 "Natu i Sion, a vavina, koko u
burut, una gire kaum King i vana rikai, i ki
ta ra nat na as." 16 Kana tarai na vartovo pa
dia matoto lua boko ta go ra lavur magit;
ma ba Iesu i tar ki ta kana minamar, dia
nuk pa ia muka ba di ga tumu go ra umana
magit ure, ma ba di ga pait ot pa go ra lavur
magit i tana. 17 Nam ra kor na tarai, dia ga
tur pirana ba i ga oro vairop Lasaro kan ra
babang na minat, ma i ga valaun pa ia mulai
kan ra minat, dia varveai tana. 18 Go bula i
vuna tago a kor na tarai dia ga vana oai dia
totongo upi ia tana, tago dia nunure ba i ga
pait go ra vakilang. 19 A umana Parisaio dia
biti vargil dari: Ava gire ba ava mama pait
ta magit; ea, a rakarakan a gunagunan i mur
ia.

Ta umana Elenas dia tikan upi Iesu

20 Ta ra umana Elenas bula diat dia ga
vana urama ta ra lukara upi diat a lotu;
21 ma dia tadav Pilipo, nina maro Betsaida
arama Galilaia, ma dia tir ia dari: Luluai,
ave mainge ba avet a gire Iesu. 22 Pilipo i
vana, i ve Andreas; Andreas dir ma Pilipo,
dir vana, ma dir varve Iesu. 23 Iesu i biti
dari ta dir: Gori a pakana bung i tar pot ba
da mar Natu i ra tutana. 24 A dovot go iau
tatike ta vavat: Ari ona ra pat i ra vit pa i
bura ta ra bala na pia ma ba pa i mat, i ki
varkolono ko; ba i mat, i vuai mangoro na
vuaina. 25 Nina i mari kana nilaun, na varara
vue; ma nina i milikuane kana nilaun ati ra
pia, na vatur vake upi ra nilaun tukum. 26 Ba
tikai i toratorom tagu boina ba na murmur
iau; ma kaugu tultul na ki aina ina ki ie; ba
tikai i torom tagu, Tama na vadoane.

Iesu i tata ure kana minat

27 Go i ngarao ra tulungeagu; ma ava ina
tatike? Tama, una valaun iau kan go ra
pakana bung. Ma ure go ra magit iat iau tar
tadav go ra pakana bung tana. 28 Tama, una
mar ra iangim. Ma ra nilai tikai i vana rikai
marama ra bala na bakut dari: Iau ga mar
ia, ma ina mar ia mulai. 29 A kor na tarai,
nina dia tur pirana, dia valongore, ma dia
tatike, ba i tar pangpagur; ta ra umana dia
biti: Tika na angelo i tar tata pa ia. 30 Iesu
i biti: Go ra tinata pa i vana rikai ure iau,
ure avat iat. 31 Go di kure go ra rakarakan
a gunagunan; go da okole vue ra luluai kai
go ra rakarakan a gunagunan. 32 Ma iau,
ba di vatur iau urama kan ra rakarakan a
gunagunan, ina al pa ra tarai par piragu.
33 I tatike go ure ra mangamangana vinirua
ba na mat i tana. 34 A kor na tarai dia bali
ia dari: Ave ga valongore ta ra tinata na
varkurai ba ra Kristo na laun tukum; ma
dave go u tatike ba: Da vatur Natu i ra
tutana urama? To ia go ra Natu i ra tutana?

35 Iesu i biti ta diat: A ik ika boko ra kapa i
ki pire vavat. Avat a vanavana ba ra kapa i
ki boko pire vavat, kan ra bobotoi na tadav
avat; nam i vanavana ta ra bobotoi, pa i
nunure ba i vana uve. 36 Ba ra kapa i ki boko
pire vavat, avat a nurnur ta ra kapa, upi avat
a umana natu i ra kapa.

Ra tarai Iudaia pa dia nurnur

Iesu i tatike vue go ra lavur magit, ma i
vana, i parau kan diat. 37 Ma go i tar pait
mangoro na vakilang ta ra mata i diat, ma
pa dia nurnur tana; 38 upi na da nam ra
tinata Iesaia i ga tatike dari:

"Luluai, to ia i ga valongore kaveve varveai?
Ma di ga ve tar ra lima i ra Luluai tai ia?"

39 Go ra vuna pa dia ga nurnur tana,
tago Iesaia i ga tatike bula:

40 "I ga vapula bat ra kiau na mata i diat, ma
i ga valeo ra bala i diat;
Kan diat a gigira ma ra ura kiau na mata
i diat, ma kan diat a matoto ma ra
bala i diat.
Ma diat a vana tapuku,
Ma ina valagar pa diat."

41 Iesaia i ga tatike go ra lavur magit, tago
i ga gire kana minamar; ma i ga varvai ure.
42 Ma mangoro ta diat ra lavur tena varkurai
dia nurnur tana; ma pa dia tata kapa ure,
tago kan ra lavur Parisaio diat a okole vue
diat kan ra pal na lotu; 43 tago dia manga
mainge ra variru tai ra tarai, ma tai God i
ikilik ika.

Iesu i varkurai ma kana tinata

44 Ma Iesu i oraoro, i biti: Nina i nurnur
tagu, pa i nurnur tagu, i nurnur ta nam i
ga tulue iau Uti. 45 Ma nina i giragire iau, i
giragire bula nam i ga tulue iau uti. 46 Iau
a kapa, iau tar vana rikai ta ra rakarakan
a gunagunan, upi nina i nurnur tagu, koko
na ki ta ra bobotoi. 47 Ba tikai i valongore
kaugu tinata, ma pa i torom tana, pa iau
kure; tago pa iau ga vana rikai upi ina kure
ra rakarakan a gunagunan, pata; ina valaun
uka ra rakarakan a gunagunan. 48 Nina i
piam vue iau, ma pa i kapupi kaugu tinata,
tikai iat na kure; nam ra tinata iau ga tatike
na kure ta ra bung kutu. 49 Tago nam iau
ga tatike, vakir kaugu kaka, Tama, nina i ga
tulue iau uti, i ga tul tar nam tagu ba ina
ve tar ia, ma nam bula ba ina tatike. 50 Ma
iau nunure, ba kana vartuluai ia ra nilaun
tukum; nam ra lavur magit iau tatike, da
Tama i ga ve tar ia tagu, damana iau varveai
muka.

13

Iesu i vura puk ra kau i diat ra tarai na vartovo

1 Ba pa di pait boko ra lukara na bolo
lake, Iesu i nunure ba kana pakana bung
i tar pot ba na vana kan go ra rakarakan
a gunagunan tana tadav Tama, ma da i ga
mari kana tarai, dia ki ta ra rakarakan a
gunagunan, damana i mari diat tuk tar ta
ra mutuaina. 2 Ba dia tar ki ta ra nian, Satan
i ga vanuk tar ia ta ra bala i Iudas Iskariot,
natu i Simon, ba na vagu tar ia; 3 ma Iesu i
nunure ba Tama i tar tul tar ra lavur magit
par tana, ma i nunure ba i ga vana rikai
tai God, ma na vana mulai pire God, i tut
kan ra nian, 4 ma i vungue kana umana mal;
ma i tak pa ra mal na niu, ma i vi pit me.
5 Ma i lolonge ra tava ta ra la, ma i vura
puk ra kau i diat a tarai na vartovo, ma i
u diat ma nam ra mal na niu, i vi pit me.
6 Damana i tadav Simon Petero. I biti tana:
Luluai, una puk laka ra ura kaugu? 7 Iesu
i tatike bali ia dari: Go iau pait ia, pa u
nunure gori; una matoto boko tana namur.
8 Petero i biti tana: Koko muka una puk ra
ura kaugu. Iesu i biti tana: Ona pa iau puk
u, dor a takunu varbaiai. 9 Simon Petero i
biti tana: Luluai, vakir ra ura kaugu kaka,
a ura limagu ma ra ulugu bula. 10 Iesu i biti
tana: nina i tar gumu, i topa ia ba da puk
uka ra ura kauna, tago i tar gomgom mutu;
ma ava gomgom, ma vakir avat par. 11 Tago
i nunure nam ba na vagu tar ia; kari i tatike
dari: Pa ava gomgom par. 12 Ba i tar puk ra
kau i diat, i tak pa kana umana mal, ma i ki
mulai ma i tatike ta diat: Ava nunure laka
go iau tar pait ia ta vavat? 13 Ava vatang iau
ba Tena Vartovo ma Luluai; ma ava tatike
ra dovotina; tago iau tuna nam. 14 Ba iau
ra Luluai ma ra Tena Vartovo bula, ma iau
tar puk ra kau i vavat, avat bula, avat a puk
vargiliane ra kau i vavat. 15 Tago iau tar tul
tar ra valavalar ta vavat, upi avat bula avat
a papait ia damana da iau tar papait ia ta
vavat. 16 A dovot go iau tatike ta vavat: A
tultul pa i ngala ta dir ma kana luluai; ma
nina di ga tulue pa i ngala ta dir ma nina i ga
tulue. 17 Ba ava tar nunure go ra lavur magit,
ma ba ava papait bula diat, ava ti doan. 18 Pa
iau tata ure avat par; iau nunure nam diat,
iau ga pilak pa diat; ia kaka upi da pait ot pa

ra Buk Tabu: “Nam i ian kaugu gem, i rua
iau ma ra inabut na kauna.” [19] Papa gori ina
varve value avat i tana ba pa di pait ia boko,
upi ba di tar pait ia, avat a nurnur ba iau ia
muka. [20] A dovot go iau tatike ta vavat: Nina
ba i kapupi nam iau tulue, i kapupi iau bula,
ma nina i kapupi iau, i kapupi bula nam i ga
tulue iau uti.

Iesu i biti ba ta tikai na vagu tar ia
(Mat 26:20-25; Mar 14:17-21; Luk 22:21-23)

[21] Ba Iesu i tar tatike dari, i ngarangarao
ra tulungeana, ma i varveai dari: A dovot
go iau tatike ta vavat ba, tikai ta vavat na
vagu tar iau. [22] A tarai na vartovo dia gire
vargilgiliane diat, dia purpuruan ba i tatike
go ure to ia. [23] Ma tika na tutana na vartovo
pire ra vuvuvung na nian, Iesu i mari ia, ma
i va bokon ta ra bongobongo i Iesu. [24] Simon
Petero i kaluve pa ia, ma i biti tana: Una ve
avet ba i tata ure to ia. [25] I va bokon mulai ta
ra bongobongo i Iesu, ma i tir ia: Luluai, ba
to ia? [26] Iesu i tatike bali ia dari: Nina ba iau
puk tar ra ngungu gem tana. Ba i tar puk
ra ngungu gem, i vatur ia, ma i tabar Iudas,
natu i Simon Iskariot, me. [27] Ma namur ta
ra ngungu gem Satan i ovai tana. Iesu i biti
tana: Nam ra magit ba una pait ia, una pait
lulut ia. [28] Ma pa ta ta diat ta ra vuvuvung
na nian i nunure ra vuna ba i tar tatike go
tana. [29] Ta ra umana dia nuk ia ba Iesu i biti
tana: Una kul pa ra lavur magit i topa dat ta
ra lukara; ba dari bar, ba na tabar ra lavur
luveana, tago Iudas i kapkap ra popopoi.
[30] Ba i tar vatur vake ra ngungu gem, i irop
vuavuai; ma i marum.

A kalamana vartuluai

[31] Ba i tar irop, Iesu i biti: Go da mar Natu
i ra tutana, ma di tar mar God tana; [32] ona
di tar mar God tana, God na mar ia bula
tana iat, ma na mar vuavue. [33] A umana bul
ikik, go a ik ika ina ki pire vavat. Avat a
tikan upi iau; ma da iau ga varve ra Iudaia: I
dekdek upi avat a vana ta nam ra gunan ba
ina vana tana, damana bula iau biti ta vavat.
[34] Go ra kalamana vartuluai iau tul tar ia ta
vavat, ba avat a varmari vargil; da iau ga
mari avat, avat bula avat a varmari vargil.
[35] Ona ava varmari vargil, a tarai par diat a
nunure tana ba avat kaugu tarai na vartovo.

Iesu i tata lua ba Petero na pue vue
(Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Luk 22:31-34)

[36] Simon Petero i biti tana: Luluai, una
vana uve? Iesu i biti: A gunan ba ina vana
tana, i dekdek upi una mur iau tana gori;
una murmur namur. [37] Petero i biti tana:
Luluai, ta ra ava pa ina mur u tana gori?
Ina vungue kaugu nilaun ure u. [38] Iesu i biti:
Una vungue vang kaum nilaun ure iau? A
dovot go iau tatike tam: A loko pa na riki
boko, ma una ga vautul a pue vue iau.

14

Iesu ia ra nga, ra dovot, ma ra nilaun

[1] Koko i tabun ra bala i vavat; avat a
nurnur tai God, ma avat a nurnur tagu bula.
[2] Mangoro na pal ta ra kuba i Tamagu; gala
pata, gala ina varve avat i tana; tago iau
vana upi ina mal pa ra kuba i vavat. [3] Ma
ba iau vana, ma iau mal pa ra kuba i vavat,
ina vut mulai, ma ina agure pa avat piragu;
upi avat bula, avat a ki ta nam ra gunan ba
iau ki ie. [4] Ava nunure ra nga upi nam ra
gunan ba ina vana tana. [5] Tomas i biti tana:
Luluai, pa ave nunure nam ra gunan ba una
vana tana, ma avet a nunure davatane ra
nga tana? [6] Iesu i biti tana: Iau ra nga, ma
iau ra dovot, ma iau ra nilaun; pa ta i tadav
vakuku Tama, dia tadav ia ka tagu. [7] Gala ava
ga tar nunure iau, gala ava ga tar nunure
bula Tamagu; papa gori ava nunure, ma ava
tar gire. [8] Pilipo i biti tana: Luluai, una ve tar
Tama ta vevet, ma avet a ngo muka. [9] Iesu i
biti tana: Pilipo, go iau tar ki vavuan pire
vavat, ma pa u nunure boko iau vang? Nina
i tar gire iau, i tar gire bula Tama; ma dave
u biti dari ba: Una ve tar Tama ta vevet?
[10] Pa u nurnur laka ba iau ki tai Tama ma
Tama i ki tagu? A lavur tinata iau tatike
ta vavat, vakir kaugu ka; Tama i ki tagu,
ma i papait kana lavur papalum. [11] Avat a
nurnur tagu ba iau ki tai Tama, ma Tama i
ki tagu, ona pata, avat a nurnur tagu ure go
ra lavur papalum. [12] A dovot go iau tatike
ta vavat: Nina i nurnur tagu, na pait bula ra
lavur papalum iau papait diat; ma na pait ra
umana ngala iat ta go iau papait diat; tago
iau vana pire Tama. [13] Ma ra magit par ava
aring upi ia ta ra iangigu, nam ina pait ia,
upi da pite pa Tama tai Natuna. [14] Ona ava
aring iau upi ta magit ta ra iangigu, ina pait
ia muka.

Takodo na Tulungen na ki ta vavat

[15] Ba ava mari iau, avat a torom ta kaugu
lavur vartuluai. [16] Ma ina lul Tama, ma na
tul tar ta ra Tena Varmaram ta vavat, upi
na ki tukum pire vavat, [17] ra Tulungea i ra

dovotina, nina ba ra rakarakan a gunagu-
nan pa na pait valar pa ia pi na vatur vake;
tago pa i gire, ma pa i nunure; ava nunure,
tago i ki pire vavat, ma na ki ta vavat. 18 Iau,
pa ina vana kan avat upi avat a malari; ina
tadav avat. 19 A ik boko ma ra rakarakan
a gunagunan pa na gire mule iau; ma ava
gire iau; tago iau laun, ma avat a laun bula.
20 Ta nam ra bung avat a nunure ba iau ki tai
Tamagu, ma ava ki tagu, ma iau ki ta vavat.
21 Nina i vatur vake kaugu lavur vartuluai,
ma i toratorom ta diat, ia muka i mari iau;
ma ia nam i mari iau, Tamagu na mari ia, ma
iau bula ina mari ia, ma ina ve tar iau tana.
22 Iudas (pata Iskariot) i biti tana: Luluai,
dave una ve tar iu ta vevet, ma pata tadav
ra rakarakan a gunagunan? 23 Iesu i biti
tana: Ba tikai i mari iau, na torom ta kaugu
lavur tinata; ma Tamagu na mari ia, ma
amir a tadav ia, ma amir a mal ra kuba i
mimir tana. 24 Nina ba pa i mari iau, pa i
torom ta kaugu lavur tinata.; ma ra tinata
ava valongore, vakir kaugu, kai Tama iat,
nina i ga tulue iau uti.

25 Go iau tar tatike go ra lavur magit ta
vavat ba iau ki boko pire vavat. 26 Ma ra Tena
Varmaram, ia ra Takodo na Tulungen, nina
ba Tama na tulue uti ta ra iangigu, na tovo
tar ra lavur magit par ta vavat, ma na vanuk
tar ra lavur magit par ta vavat, ba iau ga
tatike ta vavat. 27 Iau tibe avat ma ra malmal;
iau tabar avat ma kaugu malmal; pa iau
tabar avat da ra rakarakan a gunagunan i
varvartabar. Koko i tabun ra bala i vavat,
ma koko i burut. 28 Ava tar valongore ba iau
tar tatike ta vavat dari: Iau vana, ma ina
tadav mule avat. Ba ava mari iau, avat a
gugu, tago iau vana pire Tama; tago Tama
i ngala ta mimir. 29 Ma go iau tar ve value
avat ba pa di ti pait ia boko. upi ona da
pait ia, avat a nurnur. 30 Pa ina manga tata
mulai ta vavat, tago ra luluai i ra rakarakan
a gunagunan i vut; ma pa kana ta magit i
tagu, 31 upi ke ra rakarakan a gunagunan na
nunure ba iau mari Tama, ma ba iau pait ra
lavur vartuluai piragu kai Tama. Avat a tut,
dat a vana kan ati.

15

Iesu ia ra vain tuna

1 Iau ra vain tuna, ma Tamagu ia ra tena
malmal uma. 2 A lavur ingarigu ba pa dia
vuai, i laga vue; ma diat dia vuai, i vagom-
gom diat upi na ngala boko ra vuai diat. 3 Ma
ava tar gomgom ta ra tinata iau ga tatike ta
vavat. 4 Avat a ki tagu, ma ina ki ta vavat.
Da ra ingar i ra vain pa na vuai varkolono,
ona pa i ki ta ra vain; damana avat bula
ona pa ava ki tagu. 5 Iau ra vain ma avat a
lavur ingarigu; nina i ki tagu, ma iau bula,
iau ki tana, na manga vuai; tago ona da ki
varbaiai, pa avat a pait valar pa ta magit.
6 Ba tikai pa i ki tagu, da vue da ra ingar i
ra vain, ma i maranga ma di varurue diat,
ma di vue tar ta ra iap, ma dia io. 7 Ona ava
ki tagu, ma kaugu tinata i ki ta vavat, avat a
aring upi nam ava mainge, ma da ongo tar
ia ta vavat. 8 Dari da mar Tamagu, ba ava
vuai ta mangoro na vuai vavat, ma damana
bula avat kaugu tarai na vartovo. 9 Da Tama i
ga mari iau, iau bula, iau ga mari avat; avat a
ki vatikai ta kaugu varmari. 10 Ba ava torom
vatikai ta kaugu lavur vartuluai, avat a ki
vatikai ta kaugu varmari; da iau ga torom
vatikai ta ra lavur vartuluai kai Tamagu, ma
iau ki vatikai ta kana varmari. 11 Iau tar
tatike go ra lavur magit ta vavat, upi kaugu
gugu na ki ta vavat, ma upi da pait ot pa
kavava gugu. 12 Go kaugu vartuluai, ba avat
a varmari vargil, da iau ga mari avat. 13 Pa
ta varmari kai ta tikai i lia tai nina, ba tikai i
vung vue kana nilaun upi ra umana talaina.
14 Avat a umana talaigu, ona ava pait nam
ra lavur magit iau tulue avat i tana. 15 Pa
ina vatang avat ba ra umana tultul, tago ra
tultul pa i nunure nam kana luluai i pait
ia; iau tar vatang avat ba ra umana talaigu;
tago ra lavur magit par iau valongore tai
Tamagu, iau ga ve tar ia ta vavat. 16 Vakir ava
ga pilak pa iau, iau ke, iau ga pilak pa avat,
ma iau ga togue avat upi avat a vana, avat a
vuai ra vuai vavat, ma upi ra vuai vavat na
ki vatikai; ma upi Tama na tabar avat ma ra
magit par ava lul upi ia ta ra iangigu. 17 Go
ra lavur magit iau tul tar ia ta vavat upi avat
a varmari vargil.

A rakarakan a gunagunan na milikuane avat

18 Ba ra rakarakan a gunagunan i mi-
likuane avat, ava nunure ba i ga milikuane
value iau. 19 Gala avat kai ra rakarakan a
gunagunan, gala a rakarakan a gunagunan
na mari kana; ma tago vakir avat kai ra
rakarakan a gunagunan, ma iau ga pilak pa
avat kan ia, kari a rakarakan a gunagunan i
milikuane avat. 20 Avat a nuk pa ra tinata iau
ga tatike ta vavat dari: A tultul pa i ngala ta

dir ma kana luluai. Ba dia ga vakaina iau,
diat a vakaina bula avat; ba di ga torom ta
kaugu tinata, diat a torom bula ta kavavat.
21 Diat a pait go ra lavur magit ta vavat ta ra
iangigu, tago pa dia nunure nina i ga tulue
iau uti. 22 Gala pa iau ga vut, ma gala pa iau
ga tata ta diat. gala pa kadiat ta varpiam;
ma go pa kadiat ta tinata varbat ure kadia
varpiam. 23 Nina i milikuane iau, i milikuane
Tamagu bula. 24 Gala pa iau ga pait ra lavur
papalum pire diat, nina ba pa ta bula i ga
pait diat, gala pa kadiat ta varpiam; ma go
dia ga gire ma dia ga milikuane bula amir
par ma Tamagu. 25 Ma i dari upi da pait
ot pa nam ra tinata di ga tumu ia ta kadia
tinata na varkurai dari: "Di ga milikuane
iau, ma pa ta vuna." 26 Ba ra Tena Varmaram
i pot, nina ba ina tulue tadav avat tai Tama,
nina iat ra Tulungea i ra dovotina, ma i vana
rikai tai Tama, na varvarveai tagu; 27 ma avat
bula, avat a varvarveai, tago da ga varagur
papa ra vunapaina.

16

1 Iau tar tatike go ra lavur magit ta vavat
upi koko avat a tutukai. 2 Diat a okole vue
avat kan ra lavur pal na lotu; ioi, ma ra
pakana bung na vut boko, ba nina i doko
avat, na nuk ia, ba i pait ra papalum kai
God tana. 3 Diat a pait go ra lavur magit,
tago pa dia ga nunure amir ma Tama. 4 Iau
tar tatike go ra lavur magit ta vavat upi, ba
kadia pakana bung i vut, avat a nuk pa ia,
ba iau ga tar varve avat i tana.

A papalum kai ra Takodo na Tulungen

Pa iau ga tatike go ra lavur magit ta vavat
amana ra tavuna, tago iau ga ki pire vavat.
5 Ma go iau vana pire nam i ga tulue iau uti,
ma pa ta tikai ta vavat i tir iau ba: U vana
uve? 6 I tabun muka ra bala i vavat tago iau
tar tatike go ra lavur magit ta vavat. 7 Ma
iau ve avat ta ra dovotina ba: I topa avat
ba ina vana; tago ona pa ina vana a Tena
Varmaram pa na vana tadav avat; ona ina
vana, ina tulue ta vavat. 8 Ma ba i tar pot, na
takun ot pa ra rakarakan a gunagunan ma
ra varpiam, ma ra mangamangana takodo,
ma ra varkurai; 9 ure ra varpiam, tago pa
dia nurnur tagu; 10 ure ra mangamangana
takodo, tago iau vana pire Tama, ma pa
avat a gire mule iau; 11 ure ra varkurai,
tago di kure ra luluai i go ra rakarakan a
gunagunan. 12 Mangoro na magit boko ba
ina ve avat, ma pa i tale avat go ieri. 13 Ba ra
Tulungea i ra dovotina i tar vut, na ben avat
ta ra lavur dovotina par; tago pa na tata
mulai tana iat, na tatike ke ra lavur magit
par i valongore; ma na ve avat ta ra lavur
magit ba na vana rikai boko. 14 Na mar iau;
na tatatak pa ta kaugu, ma na veve avat i
tana. 15 Kaugu ka nam ra lavur magit par kai
Tama; kari iau tar tatike ba na tatatak pa ta
kaugu, ma na ve avat i tana.

A niligur ma ra gugu

16 A ik boko ma pa avat a gire mule iau;
a ik boko mulai, ma avat a gire iau. 17 Ta
ra umana ta kana tarai na vartovo dia biti
vargil: Ava go i tatike ta dat ba: A ik boko
ma pa avat a gire mule iau; ma ra ik boko
mulai, ma avat a gire iau; ma dari bula: Tago
iau vana pire Tama? 18 Dia biti: Ava go i
tatike ba: A ik boko? Pa da nunure kana
tinata. 19 Iesu i nunure ba dia mainge ba diat
a tir ia, ma i biti ta diat: Ava vartir vargil
laka ure nam iau tar tatike ba: A ik boko
ma pa avat a gire mule iau, ma ra ik boko
mulai, ma avat a gire iau? 20 A dovot go iau
tatike ta vavat ba: Avat a tangtangi ma avat
a lingligur, ma ra rakarakan a gunagunan
na gugu; na tabun ra bala i vavat, ma da
kia kavava tinabun ma ra gugu. 21 A vavina
i tabun ba i tup ia ra kinadik na kinakava,
tago kana pakana bung i tar pot; ma ba i tar
kava vue ra bul, pa i nuk pa mule ra kinadik,
tago i gugu ba i tar kava vaarike ra tutana
ta go ra nilaun. 22 Ma gori i tabun ra bala i
vavat; ma ina gire mule avat, ma ra bala i
vavat na gugu, ma pa ta na tak vue kavava
gugu mulai kan avat. 23 Ta nam ra kilala pa
avat a tir iau ure ta magit. A dovot go iau
tatike ta vavat: Ba avat a aring ta magit tai
Tama, na tabar avat me ta ra iangigu. 24 Pa
ava ga lul ta magit boko ta ra iangigu; avat a
araring, ma da tabar avat, upi da pait ot pa
kavava gugu.

Iesu i biti: Iau tar uvia pa ra rakarakan a gunagunan

25 Iau tar tatike go ra lavur magit ta vavat
ma ra umana tinata valavalar; a pakana
bung na vut boko ba pa ina tata mulai
ta vavat ma ra tinata valavalar tana, ina
varvai kapa ta vavat ure Tama. 26 Ta nam
ra bung avat a araring ta ra iangigu; ma
pa iau tatike ta vavat, ba ina lul Tama ure
avat. 27 Tago Tama bula i mari avat, tago

ava ga mari iau, ma tago ava ga nurnur
ba iau ga vana rikai tai Tama. [28] Iau ga
vana rikai tai Tama, ma iau tar pot ta ra
rakarakan a gunagunan; ma ina vana mulai
kan ra rakarakan a gunagunan, ina vana
tadav Tama. [29] Kana tarai na vartovo dia
biti: Go u varvai kapa muka, ma pa u tata
ma ra tinata valavalar. [30] Go ave nunure ba
u matote ra lavur magit par, ma ba pa i
topa ia ba tikai na tir iu; dari ave nunure
ba u ga vana rikai tai God. [31] Iesu i tatike
ta diat: Gori ava nurnur laka? [32] A pakana
bung na pot, ma gori i tar pot, ba avat a
varbaiai tana, avat a vana tikatikai tadav
kavava vurvur magit, ma ina ki varkolono;
ma pa ina ki varkolono, tago amir ma Tama.
[33] Iau tar tatike go ra lavur magit ta vavat,
upi avat a vatur vake ra malmal tagu. A
kinadik na tup avat ta go ra rakarakan a
gunagunan, ma avat a nurnur uka; iau tar
uvia pa ra rakarakan a gunagunan.

17

Iesu i araring ure kana tarai na vartovo

[1] Iesu i tar tatike vue go ra lavur magit,
ma i tadarake ra bakut, ma i biti: Tama, ra
pakana bung i tar pot; una mar Natum; upi
Natum na mar u; [2] da u ga tul tar ra varkurai
tana ure ra tarai par, upi na tul tar ra nilaun
tukum ta diat par, u ga tul tar diat i tana.
[3] Ma go ia ra nilaun tukum, ba diat a nunure
u, u kaka ra God tuna, ma diat a nunure
nam bula u ga tulue uti, ba Iesu Kristo. [4] Iau
ga mar iu ra pia, iau tar pait ot pa nam ra
papalum, u ga tul tar ia tagu ba ina pait ia.
[5] Tama, gori una mar iau piram ma nam ra
minamar, ba kaugu iat piram papa amana
iat, ba pa ta ra rakarakan a gunagunan
boko. [6] Iau tar ve tar ra iangim tadav nam ra
tarai, u ga tul tar diat i tagu ta ra rakarakan
a gunagunan. kaum nam diat, ma u ga tul
tar diat i tagu; ma dia ga torom ta kaum
tinata. [7] Go dia nunure, ba tam iat nina ra
lavur magit par, u ga tul tar ia tagu; [8] tago
iau ga ve diat ta ra tinata u ga tul tar ia tagu,
ma dia ga kapupi ia, ma dia ga nunure ba ra
dovotina, ba iau ga vana rikai tam, ma dia
ga nurnur, ba u ga tulue iau uti. [9] Iau araring
ure diat; pa iau araring ure ra rakarakan a
gunagunan, ure diat ika, u ga tul tar diat
i tagu; tago kaum nam diat; [10] kaum par
kaugu vurvur magit, ma kaugu par kaum;
ma iau mamar ma diat. [11] Ma pa iau ki mulai
ta ra rakarakan a gunagunan, ma go diat,
dia ki ta ra rakarakan a gunagunan, ma iau
vana piram. Tama, u ra Tena Gomgom, una
balaure bat diat, u ga tul tar diat i tagu, ta
ra iangim, upi diat a tikai ka, da dor. [12] Ba
iau ga ki pire diat, iau ga balaure bat nam
diat, u ga tul tar diat i tagu, ta ra iangim,
ma iau ga mono bat diat, ma pa ta tikai ta
diat i ga virua, ia kaka natu i ra vinirua; upi
da pait ot pa ra Buk Tabu. [13] Ma go iau vana
piram; ma iau tatike go ra lavur magit ati
ta ra rakarakan a gunagunan, upi da pait
ot pa kaugu gugu ta diat. [14] Iau ga ve tar
kaum tinata ta diat; ma ra rakarakan a gu-
nagunan i ga milikuane diat, tago diat ma ra
rakarakan a gunagunan dia enana varbaiai,
da avet ma ra rakarakan a gunagunan ave
enana varbaiai. [15] Pa iau araring, ba una
tak vue diat kan ra rakarakan a gunagunan,
iau araring ba una balaure bat diat kan ra
varpiam. [16] Diat ma ra rakarakan a guna-
gunan dia enana varbaiai, da avet ma ra
rakarakan a gunagunan ave enana varbaiai.
[17] Una vagomgom diat ta ra dovotina; kaum
tinata ia ra dovotina. [18] Da u ga tulue iau ta
ra rakarakan a gunagunan, damana bula iau
ga tulue diat ta ra rakarakan a gunagunan.
[19] Iau tul tar mule iau ure diat, upi diat a
gomgom tuna. [20] Ma pa iau araring ure diat
ika, ure diat bula, diat a nurnur tagu ta
kadia tinata; [21] upi diat par diat a tikai da u,
Tama, u ki tagu, ma iau iau ki tam, damana
diat bula, diat a ki ta dor; upi ra rakarakan
a gunagunan ra nurnur ba u ga tulue iau
Uti. [22] Ma ra minamar u ga tul tar ia tagu,
iau. ga tul tar ia ta diat, upi diat a tikai da
dor, dor tikai ka; [23] iau ta diat, ma u tagu,
upi da mal ot pa diat pi diat a tikai ka, upi
ra rakarakan a gunagunan na nunure ba u
ga tulue iau uti, ma u mari diat, da u mari
iau. [24] Tama, nam diat u ga tul tar diat i
tagu, iau mainge ba diat a ki piragu abara,
ba ina ki ie; upi diat a gire kaugu minamar,
nam u ga tabar iau me; tago u ga mari iau
amana, ba pa di ga vaki boko ra rakarakan
a gunagunan. [25] Tama, u a Tena Takodo,
a rakarakan a gunagunan pa i ga nunure
u, ma iau ga nunure u; ma go diat, dia ga
nunure, ba u ga tulue iau uti; [26] ma iau ga
ve tar ra iangim ta diat, ma ina veve tar ia
boko; upi nam ra varmari, u ga mari iau me,
na ki ta diat, ma ina ki ta diat.

18

Di kinim pa Iesu
(Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Ba Iesu i tar tatike vue go ra tinata, diat
ma kana tarai na vartovo dia vana oai, dia
bolo lake ra tava, a iangina Kedron; tika
na uma abara, ma diat ma kana tarai na
vartovo dia olo tana. 2 Iudas, nina i ga vagu
tar ia, i nunure go ra uma, tago Iesu ma
kana tarai na vartovo dia ga vala vana tana.
3 Ba ra umana tena tinabar ngalangala ma
ra umana Parisaio dia tar tul tar ta umana
luluai na vinarubu ma ra loko na tarai tana,
Iudas i agure diat, ma dia pot ma ra umana
lamp, ma ra umana birau, ma ra umana
vargal. 4 Ma tago Iesu i nunure value ra
lavur magit par ba na tadav ia, i vana rikai,
ma i biti ta diat dari: To ia ava tikan upi
ia? 5 Dia tatike bali ia ba: Iesu ra te Nasaret.
Iesu i biti ta diat: Iau Iat.* Ma Iudas, nina i
ga vagu tar ia, i turtur maravut diat. 6 Ma
ba i tar tatike ta diat ba: Iau iat, dia ung
murmur, ma dia bura ra pia. 7 Ma i tir mule
diat: To ia ava tikan upi ia? Ma dia biti ba:
Iesu, ra te Nasaret. 8 Iesu i tatike bali diat
dari: Iau tar tatike ta vavat, ba iau iat; ba
ava tikan upi iau, avat a nur vue go diat;
9 upi da pait ot pa nam ra tinata i ga tatike
ba: "Ta nam diat, u ga tul tar diat tagu, pa
ta i rara kan iau." 10 Simon Petero i ele pa
kana pakat, ma i kita ra tultul kai ra tena
tinabar i lualua, ma i kutu vue ra talingana
ta ra papar a lima tuna. A iang i nam ra
tultul Malko. 11 Iesu i biti tai Petero: Una
valonge kaum pakat ta ra popopoi; pa ina
momo vang ta nam ra momamomo, Tama i
tar tul tar ia tagu?

Iesu i tur a ra mata i Anas

12 A loko na tarai ma ra luluai na vinarubu,
nina i lualua, ma ra umana raprap kai ra
Iudaia, dia kinim Iesu, ma dia vi ia, 13 ma dia
ben ia pire Anas lua; tago dir nimuna ma
Kaiapas, ra tena tinabar i lualua ta nam ra
kilala. 14 Kaiapas nam i ga vateten ra Iudaia,
ba i topa ia upi tikai na mat ure ra tarai.

Petero i pue vue Iesu
(Mat 26:69-70; Mar 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Simon Petero, dir ma tika na tutana na
vartovo bula, dir murmur Iesu. Ma nam
ra tena tinabar i lualua i nunure nam ta ra
tutana na vartovo; ma i olo maravut Iesu ta
ra gunan kai ra tena tinabar i lualua; 16 ma
Petero i turtur ra pia pire ra banbanu. Ma
nam ta ra tutana na vartovo, nam ba ra tena
tinabar i lualua i nunure, i irop, ma i tata
pa ra vavina i mono bat ra banbanu, ma i
agure vaolo Petero. 17 Io, nam ra vavina i
mono bat ra banbanu, i biti tai Petero: U
bula laka tikai ta diat ra tarai na vartovo kai
go ra tutana? I biti: Iau pata. 18 Io, a umana
tultul ma ra umana luluai na vinarubu dia
turtur abara, dia tar voto ra iap ma ra lakit,
tago a mudian; ma dia madir tana; Petero
diat, dia tur varurung me ma i madir bula.

A tena tinabar lualua i tir Iesu
(Mat 26:59-66; Mar 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 A tena tinabar i lualua i tir Iesu ure
kana tarai na vartovo ma ure kana vartovo
bula. 20 Iesu i biti tana: Iau ga tatata kapa
ta ra rakarakan a gunagunan; iau ga vala
vartovo ta ra lavur pal na lotu, ma ta ra
pal na vartabar bula ba ra lavur Iudaia dia
vanavana guvai tana; ma pa iau ga tatike ive
ta magit. 21 Dave u tir iau? Una tir diat, dia
ga valongore iau, ba ava iau ga tatike ta diat;
nam diat, dia nunure ra lavur magit, iau ga
tatike. 22 Ma ba i tar tatike go, tika na luluai
na vinarubu i par Iesu ma ra limana, ma i
biti; Dave, u bali ia dari ra tinata kai ra tena
tinabar i lualua? 23 Iesu i biti tana: Ba iau
tar tata kaina, una varvai tana; ba i boina
kaugu tinata, dave u par iau? 24 Ma Anas i vi
ia, ma i tulue tadav Kaiapas, ra tena tinabar
i lualua.

Petero i varpuai mulai ure Iesu
(Mat 26:71-75; Mar 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Io, Petero i turtur ma i madir, ma dia
biti tana: U bula vang tikai ta diat kana
tarai na vartovo? Ma i varpuai, i biti: Iau
pata. 26 Ma tika na tultul kai ra tena tinabar
i lualua, ma ra niuru i nina ba Petero i ga
kutu vue ra talingana, i biti: Ma pa iau ga
gire laka amur me ta ra uma? 27 Petero i
varpuai mulai; ma ra loko i riki muka.

Iesu i tur ta ra mata i Pilato
(Mat 27:1-2,11-14; Mar 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Ma dia ben pa Iesu kan Kaiapas ta ra
pal na varkurai; ma i kavunvun uka. ma
diat, pa dia ruk ta ra pal na varkurai upi
koko diat a dur, ma upi diat a en boko ra
magit na bolo lake. 29 Kari Pilato i irop tadav
diat, ma i tatike: Ava ava takun go ra tutana
me? 30 Dia tata bali ia dari: Gala go ra tutana
vakir ra tena varpiam, gala pa avet a vi tar

* 18:5: "Iau Iat," tika na iang ba amana a Iudaia dia ga nunure God tana; tago ia iat i ki ma pa ta i vaki ia. Gire A Niirop 3:14.

ia tam. [31] Pilato i biti ta diat: Avat a ben pa ia,
ma avat iat, avat a kure varogop ma kavava
tinata na varkurai. A Iudaia dia biti tana:
Pa i da ra tinata na varkurai ba avet a doko
ta tikai; [32] upi da pait ot pa ra tinata Iesu i
ga tatike ure ra mangamangana ba na virua
tana.
[33] Kari Pilato i ruk mulai ta ra pal na
varkurai ma i oro pa Iesu, ma i biti tana: U
laka ra King kai ra Iudaia? [34] Iesu i tata bali
ia dari: Kaum iat bar nam ra tinata, ba kan
ta ra umana dia ga ve u ure iau? [35] Pilato i
biti: Ma iau a te Iudaia laka? Kaum vuna
gunan, ma ra umana tena tinabar bula, dia
ga vi tar iu tagu; ava u ga pait ia? [36] Iesu i biti:
Kaugu varkurai vakir mamati ra pia; gala
kaugu varkurai mamati ra pia, gala kaugu
lavur tultul diat a varubu upi koko da vi
tar iau tai ra Iudaia; ma go kaugu varkurai
vakir mamati. [37] Pilato i tir ia: Ma u laka
a king? Iesu i biti: I da u vatang ia; iau a
king. Di ga kava iau, ma iau ga vut ati ta ra
rakarakan a gunagunan upi ina varvai ta ra
dovotina. Diat par, dia mainge ra dovotina,
dia valongore ra nilaigu. [38] Pilato i tir ia: A
dovotina, ava nam?

Di varkurai ba Iesu na mat
(Mat 27:15-31; Mar 15:6-20; Luk 23:13-25)

Ba i tar tatike go, i irop mulai tadav ra
Iudaia, ma i biti ta diat: Pa iau tir tadav ta
nirara tana. [39] Ma tikai kavava mangaman-
gana, ba ina pala tar ta tikai ta vavat ta ra
lukara na bolo lake; dave, ava mainge laka
ba ina pala tar ra King kai ra Iudaia ta vavat?
[40] Dia oraoro mulai dari: Koko go ra tutana,
Barabas iat. Ma Barabas a tena nilong.

19

[1] Pilato i vatur Iesu, ma i virit ia. [2] Ma ra
tarai na vinarubu dia viri ra vipuar ma ra
kait, ma dia vatoke ta ra uluna, ma dia ule
tar ra mal meme tana; [3] ma dia tadav ia, dia
biti. Tatabai u, u ra King kai ra Iudaia; ma
dia par ia ma ra lima i diat. [4] Ma Pilato i
irop mulai, ma i tatike ta diat: Go iau ben
vairop ia tadav avat, upi avat a nunure ba
iau mama tir tadav ta nirara tana. [5] Iesu i
irop, i vipuar ma ra kait, ma i mal ma ra
mal meme. Ma Pilato i biti ta diat: Avat a
gire ra tutana! [6] Ba ra umana tena tinabar
ngalangala ma ra umana luluai na vinarubu
dia gire, dia oraoro dari: Da ot ia ta ra bolo,
da ot ia ta ra bolo! Pilato i biti ta diat: Avat
iat, avat a ben vaire pa ia, avat a ot ia ta
ra bolo; tago iau mama tir tadav ta nirara
tana. [7] A Iudaia dia bali ia dari: Tikai kaveve
varkurai go kari, ma ona da mur nam ra
varkurai na virua ka, tago i biti, ba ia Natu
i God. [8] Ba Pilato i valongore go ra tinata,
i burut mulai; [9] ma i ruk mulai ta ra pal
na varkurai, ma i biti tai Iesu: U mamave?
Ma Iesu pa i tata bali pa ia. [10] Pilato i biti
tana: Dave pa u tata pa iau? Pa u nunure
vang ba di ga tul tar ra varkurai tagu, ma
pa i dekdek upi ina pala vue u, ba upi ina
ot i u ta ra bolo? [11] Iesu i biti tana: Gala
pa di ga tul tar ia tam marama, gala pa ta
dekdekim ure iau; kari, nam i ga vi tar iau
tam i manga kaina ta mumur. [12] Papa ta
go Pilato i mainge ba na pala vue; ma ra
Iudaia dia oraoro ka dari: Ba una pala vue
go ra tutana, pa mur talaina ma ra Kaisar
tago nina i biti, ba ia ra King, i piam vue
ra Kaisar. [13] Ba Pilato i valongore go ra
tinata, i ben vairop Iesu, ma i ki ta ra kiki na
varkurai ta ra pakana gunan, a iangina Pal a
Vat, ma ta ra tinata Ebraio ba Gabata. [14] Nam
ra bung a bung na vaninara ure ra lukara na
bolo lake, ma i ga keke tur. Ma i biti tai ra
Iudaia: Avat a gire go kavava King! [15] Ma dia
oraoro ko dari: Da okole vue, da okole vue,
da ot ia ta ra bolo! Pilato i biti ta diat: Ina ot
vang kavava King ta ra bolo? A umana tena
tinabar dia tatike: Vakir kavevet ta king, ia
kaka ra Kaisar. [16] Ma i tul tar ia ta diat, upi
da ot ia ta ra bolo.

Di ot Iesu ta ra bolo
(Mat 27:32-44; Mar 15:21-32; Luk 23:26-43)

[17] Dia ben pa Iesu; ma i irop, i kapkap kana
bolo ta ra gunan di vatang ia ba: A Pia na
Lor, a iangina ta ra tinata Ebraio ba Golgota;
[18] ma dia ot ia ta ra bolo ie, ma dia ot ta
ra ivut bula ta ra ura bolo vararung me,
dir ta ra ura papar, ma Iesu livuan. [19] Ma
Pilato i tumu ra tutumu bula upi da vatur
ia arama ra ul a bolo. Di tumu ia dari: Iesu a
te Nasaret, a King kai ra Iudaia. [20] Mangoro
na Iudaia dia luk nam ra tutumu, tago ra
pakana gunan di ot Iesu tana ta ra bolo, i
maravai ra pia na pal, ma di ga tumu ia ta
ra tinata Ebraio, ma Rom, ma Elenas bula.
[21] Ma ra umana tena tinabar ngalangala kai
ra Iudaia dia tatike tai Pilato: Koko una
tumu ia ba: A King kai ra Iudaia; da tumu ia
ka dari, ba i ga biti: Iau a King kai ra Iudaia.
[22] Pilato i biti: Nam iau tar tumu ia, iau tar
tumu ia ka.

[23] Ba ra tarai na vinarubu dia tar ot Iesu
ta ra bolo, dia tak pa kana umana mal, ma
dia tibe diat upi a ivat na tiniba, ba tikai kai
tikatika na tena vinarubu; ma kana kolot
bula; a kolot pa ta ningit i tana, di ga uma
vapar ia ka. [24] Ma dia tata vargil tana dari:
Koko dat a rada ia, dat a ilailam upi ia, ba
kai ia; upi da pait ot pa ra tinata ta ba Buk
Tabu tana dari:
"Di ga tibe kaugu umana mal,
Ma dia ilailam upi kaugu kolot."
Ma ra tarai na vinarubu dia ga pait ia
damana. [25] Na i Iesu, ma tanavavi nana, ma
Maria kai Kilopa, ma Maria Magdalene dia
tur pire ra bolo ai Iesu. [26] Ba Iesu i gire nana,
ma nam ra tutana na vartovo bula, ba i mari
ia, i biti tai nana: Ia An, gire go natum! [27] Ma
i biti tai nam ra tutana na vartovo: Una gire
go nam! Ma papa nam ra pakana bung, nam
ra tutana na vartovo i agure ta ra kubana.

Iesu i Mat
(Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Luk 23:44-49)

[28] Ba i par go, Iesu i nunure ba i tar par ra
lavur magit upi da pait ot pa ra Buk Tabu,
ma i tatike: Iau mar. [29] Ma tika na la i tur
abara, i buka ma ra tava mapak; ma dia
vamiliok ra mamakai ma ra tava mapak, ma
dia vung ia ta ra davai, a iangina isop, ma
dia tulue tar ia ta ra ngiene. [30] Ba Iesu i
tar mome ra tava mapak, i biti: I tar par.
Ma ra uluna i va rururu, ma i vungue ra
tulungeana.

Di go ra palavirvir i Iesu

[31] A Bung na Vaninara nam, ma ra Iudaia
dia lul Pilato ba da pit bubur a umana kak i
dital upi da pala vairop vue dital, upi koko
dital a taba ta ra bolo ta ra Bung Sabat
(tago nam ra Bung Sabat a ngala na bung).
[32] A tarai na vinarubu dia pot, ma dia pit
bubur ra ura kak i ra luaina, ma ra ura
kak i ta ra tikai, di ga ot varurue dital ma
Iesu ta ra utul a bolo; [33] ma ba dia tadav
Iesu, dia gire ba i tar mat, ma pa dia pit
bubur ra ura kakene; [34] ma tikai ta diat a
tarai na vinarubu i go ra palavirvirina ma ra
rumu, ma ra gap ma ra tava bula i talalongo
vuavuai tana. [35] Ma nam i tar gire, i tar
varveai tana, ma kana varveai i dovot; ma
i nunure, ba i tatike ra dovotina, upi avat
bula avat a nurnur. [36] Tago dia ga pait ra
lavur magit dari, upi da pait ot pa ra Buk
Tabu ba: "Pa da bubur ta uruna." [37] Ma go
bula ta ra pakana Buk Tabu i biti, "Diat a
bobobe nam dia ga goa."

Di vadiop Iesu ta ra babang na minat
(Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56)

[38] Ma ba i par go ra lavur magit, ma
namur, Iosep a te Arimataia, a tutana na
vartovo kai Iesu, i mur ive, tago i burutue
ra Iudaia, go i lul Pilato, ba na tul tar ia upi
na pala vairop pa ra minat i Iesu; ma Pilato
i tul tar ia. Ma i vana, i pala vairop pa ra
minatina. [39] Nikodemo, nina ba amana i ga
vana tadav ia ra marum, go i pot bula, i kap
ra pupulu na mira ma ra mangina, da ra utul
a vinun ma a ivat na kilogram (lavurua na
vinun ma a ilima na paun) mamat. [40] Ma dia
puak pa ra minat i Iesu, ma dia pulu ia ma
ra umana mal kumau, ma ra lavur magit i
ang na vuvuvul, da ra mangamangana kai
ra Iudaia ure ra pupunang. [41] Tika na uma
ta nam ra gunan ba di ga ot ia ta ra bolo
tana; ma tika na kalamana babang na minat
ta nam ra uma, ma pa di ga vadiop boko ta
tikai tana. [42] Ma dia vadiop Iesu tana, tago a
bung na vaninara nam kai ra Iudaia, ma go
ra babang na minat i maravai ka.

20

A babang na minat i lingling
(Mat 28:1-8; Mar 16:1-8; Luk 24:1-12)

[1] Ta ra luaina bung ta ra vik, Maria Mag-
dalene i pot ta ra babang na minat, ta ra lar
tavuna, ba i bobotoi boko, ma i gire ba di ga
tak vue ra vat i ta kan ra babang na minat.
[2] Ma i vutvut, i tadav Simon Petero, dir ma
nam ra tutana na vartovo ba Iesu i mari ia,
ma i biti ta dir: Di ga tak vue ra Luluai kan
ra babang na minat, ma pa ave nunure ba di
ga vadiop ia ave. [3] Ma Petero i vana oai, dir
ma nam ra tutana na vartovo, ma dir vana
upi ra babang na minat. [4] Ma dir vutvut
guvai, ma nam ra tutana na vartovo i vutvut
lua tai Petero, ma i pot lua ta ra babang na
minat; [5] ma i rururu, i gigira ara, i gire ra
umana mal kumau, dia vava; ma pa i ruk
tana. [6] Simon Petero i pot mur tana, ma i ruk
ta ra babang na minat; ma i gire ra umana
mal kumau, dia vava, [7] ma ra mal na niu, di
ga tuba ra uluna me, pa i va varurung ma
ra umana mal kumau di ga pin ia, ma di ga
vung vaire. [8] Ma nam ra tutana na vartovo,
nina i ga pot lua, i ruk bula tana, ma i gire,
ma i nurnur. [9] Tago pa dir nunure boko ra
Buk Tabu ure, ba na tut mulai kan ra minat.
[10] Ma ra ura tutana na vartovo dir talil mulai
ta ra kuba i dir.

Iesu i tur na vevei pire Maria Magdalene
(Mat 28:9-10; Mar 16:9-11)

11 Maria i turtur ra pia pire ra babang na
minat, ma i tangtangi; ba i tangtangi, i ruru,
ma i nana ura ra babang na minat; 12 ma i
gire ra ivu angelo dir mal ma ra mal pua, ma
dir kiki aina ba ra minat i Iesu i ga va ie, tikai
ta ra ulalang ma tikai ta ra papadu. 13 Ma dir
tatike tana: Ia An, u tangtangi dave? I biti
ta dir: Tago di ga kap vue kaugu Luluai, ma
pa iau nunure ba di ga vadiop ia ave. 14 Ba i
tar biti dari, i lingan namur, ma i gire Iesu i
turtur, ma pa i nunure ba Iesu. 15 Iesu i biti
tana: la An, u tangtangi dave? U tikan upi
ia? I nuk ia ba ra tena malmal uma, ma i
biti tana: To An, ba u ga puak vue, una ve
iau, ba u ga vadiop ia ave, ma ina vana, ina
puak pa ia. 16 Iesu i biti tana: Maria! I tur
tapuku, ma i tatike tana ta ra tinata Ebraio
ba: Raboni! a kukuraina, Tena Vartovo!
17 Iesu i biti tana: Koko u bili iau; tago pa
iau ti tutua boko urama pire Tamagu; una
vana tadav ra umana turagu, ma una ve
diat ba ina tutua urama pire Tamagu ma
Tama i vavat, pire kaugu God ma kavava
God. 18 Maria Magdalene i vana ma i ve ra
tarai na vartovo ba: Iau tar gire ra Luluai;
ma ba i tar tatike tar go ra lavur magit i
tana.

Iesu i tur na vevei pire kana tarai na vartovo
(Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Ba i tar ravian ta nam ra bung, a luaina
bung ta ra vik, ma ba, dia tar banu bat ra
umana banbanu aina ra tarai na vartovo dia
ki tana, tago dia burutue ra Iudaia, Iesu i
vana rikai, i tur livuan ta diat, ma i biti
ta diat: A malmal na tadav avat! 20 Ba i
tar tatike go, i ve tar ra ura limana ma ra
palavirvirina ta diat. Ma ra tarai na vartovo
dia gugu, ba dia gire ra Luluai. 21 Ma Iesu i
biti mulai ta diat: A malmal na tadav avat!
Da Tama i ga tulue iau, damana bula iau
tulue avat. 22 Ba i tar tatike go, i angape diat,
ma i biti ta diat: Avat a vatur vake ra Takodo
na Tulungen; 23 ma ba ava re vue ra varpiam
kai ta tikai, da re vue muka tana; ma ba ava
kure vake ra varpiam kai ta tikai, da kure
vake muka.

Iesu dir ma Tomas

24 Tomas, di vatang ia bula ba a Kanga,
tikai ta diat ra vinun ma a ivut, pa i ki
varurung ma diat, ba Iesu i ga vana rikai.
25 Ma ra tarai na vartovo dia biti tana: Ave
tar gire ra Luluai. Ma i biti ta diat: Ona
pa iau gire ra ura mata na ot ta ra ura
limana, ma ona pa iau valonge ra limagu ta
ra palavirvirina, iau, pa ina kapupi ia.
26 Ba i par ra lavutul na bung mulai, kana
tarai na vartovo dia ki abara mulai ma
Tomas bula diat. Ma Iesu i vana rikai ba
di ga banubat ra umana banbanu, ma i tur
livuan, ma i tatike: A malmal na tadav avat.
27 Ma i tatike tai Tomas: Una tulue ra kaka
na limam uti ma una gire ra ura limagu;
ma una tulue ra limam uti, ma una valonge
ta ra palavirvirigu; ma koko u tamtavun,
una nurnur uka. 28 Tomas i biti tana: Kaugu
Luluai ma kaugu God! 29 Iesu i biti tana: U
tar nurnur, tago u tar gire iau; diat pa dia ga
gire iau, ma dia Ra nurnur uka. dia ti doan.

A vuna upi di ga tumu go ra buk

30 Iesu i pait ra mangoro na vakilang bula
ta ra mata i ra tarai na vartovo, ma pa di
tumu diat ta go ra buk; 31 ma di ga tumu
go diat, upi avat a kapupi ia ba Iesu ia ra
Kristo, Natu i God; ma upi avat a vatur vake
ra nilaun tana ta ra iangina ure ra nurnur.

21

Iesu i tur na vevel pire ra lavurua na tarai na vartovo

1 Ba i par go ra lavur magit, Iesu i tar
vapo vaarike mule tai ra tarai na vartovo
ta ra tava kikil Tiberias; ma i vapo vaarike
mule dari: 2 Simon Petero, ma Tomas, a
iangina bula a Kanga, ma Natanael, a te
Kana marama Galilaia, ma ra ura natu i
Sebedaio, ma ta ra ivut bula ta diat kana
tarai na vartovo, dia ki varurung. 3 Simon
Petero i biti ta diat: Ina vana, ina voara.
Ma dia biti tana: Avet bula dat, dat a vana.
Ma dia vana, dia koa ta ra mon; ma pa dia
voare pa ta en ta nam ra marum. 4 Ba i lar,
Iesu i tur ra valian; ma ra tarai na vartovo
pa dia nunure ba Iesu. 5 Iesu i biti ta diat:
A umana bul, ava vung laka ta magit? Dia
varpuai ba: Pata. 6 Ma i biti diat: Avat a
vung ra ubene ta ra papar a lima tuna ta
ra mon, ma avat a voare pa ra en. Ma dia
vung ia damana, ma go dia mama al pa ia,
tago i tup ia ra en. 7 Ma nam ra tutana na
vartovo ba Iesu i mari ia, i biti tai Petero:
A Luluai nam. Ba Simon Petero i valongore
ba ra Luluai, i ule tar kana olovoi ma i vi pit
taun ia (tago i ule ra ulai lua ka), ma i pil
gumu ta ra tava kikil. 8 Ma ta ra umana tarai
na vartovo dia murmur ma ra mon (tago

pa dia ki vailik kan ra valian, da ra ilima
na vinun na pokopokono ko), dia al vaur ra
ubene i kor ma ra en. 9 Ba dia tar pukai ara
ra valian dia gire ra lakit na iap abara, ma ra
en tana, ma ra gem bula. 10 Iesu i biti ta diat:
Avat a kap ta umana en uti, ava kabur ub ia
ka. 11 Simon Petero i koa, ma i al apure ra
ubene, i kor ma ra lavur ngala na en, a mar
ma a ilima na vinun ma a utul; a dovotina
mangoro muka, ma pa i tarada ra ubene.
12 Iesu i biti ta diat: Avat a mai, avat a kutu
pa kavava vinevel. Ma pa ta ta diat a tarai
na vartovo i nuk ia ba na tir ia ba: U to ia?
Dia nunure ke ba ra Luluai. 13 Iesu i vana ma
i tak pa ra gem, ma i tibe diat me, ma ra en
bula damana. 14 Go i tar a utul a pakana ba
Iesu i tar po rikai tadav ra tarai na vartovo
ba i tar laun mulai kan ra minat.

Iesu dir ma Petero

15 Ba dia tar ian pa, Iesu i biti tai Simon
Petero: Simon, natu i Ioanes, u manga mari
iau ma ra balam parika ta go diat laka? I
biti tana: Maia, Luluai; u nunure, ba iau
manane u. I biti tana: Una tabar kaugu
lavur nat na sip. 16 Ma i vaura tir ia ba:
Simon, natu i Ionaes, u mari iau ma ra
balam parika, vang? I biti tana: Maia,
Luluai, u nunure, ba iau manane u. I biti
tana: Una balaure kaugu lavur sip. 17 Ma i
vautul a tir ia ba: Simon, natu i Ioanes, u
manane iau vang? Petero i tabun ra balana,
tago i tar vautul a tir ia ba: U manane iau
vang? Ma i biti tana: Luluai, u nunure ra
lavur magit par; u kapa ba iau manane u.
Iesu i tatike tana: Una tabar kaugu lavur
sip. 18 A dovot go iau tatike tam, ba u ga bul,
u ga vivi pit, ma u ga vanavana aina u ga
mainge; ba una patuana boko, una kodo ra
ura limam, ma ta ra tikai na vi pit iu, ma na
agure tar iu aina ba pa una mainge. 19 I tatike
go, ma i vakilang ra ana mangamangana
vinirua me, ma ba na mar God tana. Ma ba
i tar tatike go, i biti: Una murmur iau.

Iesu dir ma nam ra tutana na vartovo ba Iesu i mari ia

20 Petero i tur tapuku, ma i gire nam ra tu-
tana na vartovo ba Iesu i mari ia, i murmur,
nam ba i ga va bokon ta ra bongobongono
ta ra nian ra marum, ma i ga titir ba: Luluai,
to ia nam ba na vagu tar iu? 21 Ba Petero
i gire, i biti tai Iesu: Luluai, ma ava go ra
tutana na pait ia? 22 Iesu i biti tana: Ba iau
mainge ba na ki pa iau ba ina pot, una dave
tana? Una murmur iau. 23 Ma go ra tinata i
vana uraurai pire ra tara na turana ba nam
ra tutana na vartovo pa na mat; ma Iesu pa
i ga biti tana, ba pa na mat; dari ka, ba iau
mainge ba na ki pa iau ba ina pot, una dave
tana?
24 Go ra tutana na vartovo i varveai ta
go ra lavur magit, ma da nunure ba kana
varveai i dovot.

A mutuaina

25 Ma mangoro na magit bula Iesu i ga pait
ia, ma gala da tumu diat parika tikatikai, iau
nuk ia, ba ra rakarakan a gunagunan pa na
ngala upi da vung ra lavur buk tana ba da
tumu ia ure.

A UMANA PAPALUM KAÌ RA UMANA APOSTOLO

1 Teopilo, kaugu luaina varvai iau ga
tumu ia ure nam parika Iesu i ga pait
vatavuna, ma i ga vartovo tavuna tana papa
ra vunapaina, 2 ma i tuk ta nam ra bung ba
di ga kap ia urama tana, ba i tar tata tulue ra
umana apostolo ta ra Takodo na Tulungen,
diat nam i ga pilak value pa diat; 3 ma ba i tar
virua papa, i veve tar mangoro na vakilang
ta diat ma i po rikai tana ba ia ra launa, ma
ra ivat na vinun na bung i vanavana pire
diat, ma i vaarike ra lavur magit ta diat ure
ra varkurai kai God. 4 Ma ba dia kivung me, i
ga tigal diat, ma i biti: Koko avat a vana kan
Ierusalem, upi avat a ki ung pa ra vamading
kai Tama, nina ava ga valongore tagu, 5 tago
a dovotina, Ioanes i ga baptaiso ma ra tava
ka, ma pa i vailik ra bung, ma da baptaiso
avat ma ra Takodo na Tulungen.

Iesu i tutua urama ra bala na bakut

6 Ba dia ki varurung, dia tir ia dari: Luluai,
ta go ra kilala bar una vamule pa ra varkurai
kai ra Israel vang? 7 Ma i biti ta diat: Vakir
kavavat upi avat a nunure ra tataun ma
ra kilala, nina Tama i ga kubu ia ta kana
varkurai iat. 8 Ma avat, avat a vatur vake
ra dekdek boko, ba ra Takodo na Tulungen
na irop taun avat; ma avat a varveai tagu
aro Ierusalem, ma ta ra gunagunan par
Iudaia ma Samaria, ma tuk ta ra mutuai
na langlangun na rakarakan a gunagunan.
9 Ma ba i tar tatike go ra tinata, ma ba dia
bobobe boko, di ga kap ia urama, ma ra
bakut i ga pulu pa ia kan ra mata i diat.
10 Ma ba dia tadatadarake boko ra bakut ba i
vanavana, a ivu tutana dir ga mal ma ra mal
pua dir ga tur pa pire diat, 11 ma dir biti bula
ba: Avat a tarai Galilaia, dave ava turtur ma
ava tadatadarake ra bakut? Go ra Iesu di tar
tak pa ia urama ra bala na bakut kan avat,
na vana uti mulai, da go avat tar gire i vana
urama ra bala na bakut.

Matias i kia vue Iudas

12 Ma dia talil mulai Ierusalem kan ra
luana, a iangina a luana na Oliva, i maravai
Ierusalem, varogop uka ma ra vinavana na
Bung Sabat. 13 Ma ba dia tar olo, dia ruk
urama ta ra pal liu, nam dia vala kiki tana;
go diat: Petero, ma Ioanes, ma Iakobo, ma
Andreas, ma Pilipo, ma Tomas, ma Batolo-
maio, ma Mataio, ma Iakobo, natu i Alpaio,
ma Simon ra Lup Vararak, ma Iudas, natu i
Iakobo. 14 Go diat par i kopono ko ra nuknuk
i diat ba dia araring vatikai, ma ra vaden
bula, ma Maria, na i Iesu, ma ra umana
turana bula.
15 Ma ta go ra umana bung Petero i tur
livuan ta diat a tara na turana, ma i biti
(ma a kor na tarai dia ki varurung, a mar
ma ra ura vinun bar diat): 16 A tara na
turagu, i ti kat ba di ga pait ot pa nam ra
tutumu ra Takodo na Tulungen i ga tatike
ma ra ngie i David ure Iudas, ia nam a
raprap ta diat, dia ga kinim pa Iesu. 17 Di ga
lukluk pa ia ba dat, ma i ga vatur pa kana
tiniba ta go ra papalum. 18 (Go ra tutana
i ga kul pa ra pakana pia ma ra mani na
papa ta kana mangamangana varpiam; ma
i ga bura duduvana, ma i ga pua livuan,
ma i tavuvuduai ra vinau na balana. 19 Ma
diat par dia ki Ierusalem, dia tar nunure,
tago dia vatang nam ra pakana pia ta kadia
tinata Akeldama, go ra kukuraina: A gunan
na gap.) 20 Tago di ga tutumu ta ra Buk na
Kakailai dari:
"Boina ba na kapakapana ra kubana,
Ma koko ta tikai na ki ie;" go bula:
"Boina ba ta ra tikai na vatur vake kana
papalum.
21 Io, i topa ia ba ta tikai ta diat a tarai ave
ga varvaragur ma diat a bungbung par ma
ra Luluai Iesu, ba i vanavana livuan ta dat,
22 papa ta ra baptaiso kai Ioanes, ma tuk ta
nam ra bung ba di ga kap ia urama kan dat
i tana, ta tikai ta diat avet, avet a varvai ta
kana vilaun mulai kan ra minat. 23 Ma dia
vatur vaarike a urua: Tikai, Iosep, a iangina
bula Basaba, ma ra iangina tuna Iusto, dir
ma Matias. 24 Ma dia araring dari: U, Luluai,
u nunure ra bala i ra tarai parika, una ve
avet, ba to ia ta go dir u tar pilak pa ia, 25 upi
na vatur vake go ra papalum ma ra kiki na
apostolo, nam ba Iudas i ga bura kan ia, upi
na vana ta kana kiki iat. 26 Ma dia ilailam upi
ta tikai ta dir, ma dia ilam ot pa Matias, ma
dia luk varurue tar ia ta diat ra vinun ma
tika na apostolo.

2

A Tokodo na Tulungen i ki taun diat

1 Ba ra bung na Pentekost i tar pot, diat
par dia kiki vung tai tika na pal. 2 Ma
ra rurunga marama ra bala na bakut dir

varogop ma ra rurunga i ra ngala na vuvu
ta, i kakaviai muka, i vut vakaian diat, ma
i kor ta nam ra pal dia ki tana. 3 Ma dia
gire ra umana karameme da ra iap, dia vana
varbaiai ma dia ki taun diat par tikatikai.
4 Ma diat par dia buka ma ra Takodo na
Tulungen, ma dia tata tavuna ma ra lavur
enana tinata da ra Takodo na Tulungen i
vateten tar ia ta diat.
5 Ma mangoro na Iudaia dia ki Ierusalem,
diat a umana tena variru, maro ta ra gu-
nagunan par ta ra vavai na bakut. 6 Ba dia
valongore go ra rurunga, dia kor varurung,
ma i purpuruan ra bala i diat i tana, tago dia
vura valongore diat, dia vatavatang kadia
lavur tinata iat. 7 Ma diat par dia kaian,
ma dia kokonge, ma dia biti: Gire, go diat
dia tata, vakir diat vang a umana te Galilaia
par? 8 Ma dat par tikatikai da valongore
davatane kada lavur tinata, di ga kava dat
me? 9 Dat a Partoi, ma ra Medoi, ma ra
Elamitai, ma diat dia ki Mesopotamia, a
Iudaia ma ra Kapadokia, a Ponto ma ra Asia.
10 a Prigia ma ra Pampilia, a Aigipto ma diat
marama ra papar a Libia maravai Kirene,
ma ra umana vaira maro Rom, ma ra Iudaia,
ma diat dia lolotu da ra Iudaia, 11 ma ra
Kreta ma ra Arabia, da valongore diat par,
dia varvai ta kada lavur tinata ta ra lavur
dekdek na papalum kai God. 12 Ma diat par
dia kaian, ma i purpuruan ra bala i diat, ma
dia tir vargiliane diat ba: Ava go? 13 Ma ta
umana dia varkulumai, ma dia biti ba: Dia
maur ma ra kalamana vain.

A varvai kai Petero

14 Ma Petero i tur, ma diat bula ra vinun
ma tikai, ma i manga tata, ma i biti ta diat:
Avat a tarai Iudaia. ma avat par ava ki
Ierusalem, avat a matoto ta go, ma avat a
valongore kaugu tinata. 15 Ava biti, ba go
diat dia papaua ta ra nimomo; ma pata, tago
i tar lavuvat ika ra pakana bung na malana;
16 go ia ra magit ba ra propet Ioel i ga varvai
ure dari:
17 "God i biti: Ta ra mutuaina
Ina lolongoi pa ta ra Tulungeagu taun ra
tarai par,
Ma ra umana natu i vavat, a umana tutana,
Ma ra umana natu i vavat, a umana vavina,
diat a tata na propet.
Ma kavava lavur barmana diat a giragire ra
umana ninana,
Ma kavava umana patuana diat a ririvone
ra umana ririvon;
18 Io, ma taun diat bula kaugu umana tultul
na tutana;
Ma taun kaugu umana tultul na vavina, ta
nam ra bungbung
Ina lolonge ra Tulungeagu, ma diat a tata
na propet.
19 Ma ina ve tar ra umana magit na kinaian
arama liu ta ra bakut,
Ma ra umana vakilang ta ra gunagunan ra
pia;
A gap, ma ra iap, ma ra vual na mi;
20 A matana keake na bobotoi,
Ma ra gai na gap uka;
Ma ra bung kai ra Luluai na murmur,
A ngala na bung nam, a bung na kinaian;
21 Ma na dari, ia nam ba na kail upi ra iang i
ra Luluai na ti laun."
22 Avat a tarai Israel, avat a valongore go
ra lavur tinata: Iesu, a te Nasaret, nina ra
tutana, God i ga vakilang tar ia ta vavat ma
ra lavur dekdek na papalum, ma ra lavur
magit na kakaian, ma ra lavur vakilang, God
i ga papait ia tana pire vavat, ma avat bula
ava ti nunure; 23 nina di ga ongo tar ia, da
God i ga kubu ia ta kana mamainga ma i ga
nunure value, ava ga ot ia ta ra bolo, ma,
ava ga doka ma ra lima i ra tarai vakuku;
24 ma God i ga vatut pa mule ba i tar pala vue
ra kinadik na minat, tago ra minat i mama
vake. 25 Tago David i ga tatike ure dari:
"Iau ga gire vatikene ra Luluai ta ra luaina
matagu,
Tago i ki ta ra limagu tuna upi koko ina
dadadar;
26 Kari i ga ra balagu, ma ra karameagu i
gugu,
Ma ra pakagu bula na ki nunur,
27 Tago pa una nur vue ra tulungeagu ta ra
ruarua na tulungen,
Ma pa una tul tar kaum Gomgomuna upi na
nunure ra mareng na minat.
28 U tar vateten iau ta ra umana nga na
nilaun;
Una vabuka iau ma ra gugu ta ra matam."
29 A tara na turagu, ina tata kapa ta vavat
ure David, tama i dat lualua, ba i ga mat,
ma di ga punang ia, ma kana babang na
minat i ki pire dat gori. 30 Tago i ga propet,
ma i nunure ba God i ga vatang ia ma ra
vavalima, ba na vaki tika na natuna ta kana
kiki na king, 31 i nunure value go, ma i vatang
ia ure ra nilaun mulai kai Kristo, ba pa di
ga nur vue ara ra ruarua na tulungen, ma
ra pakana bula pa i ga mareng. 32 God i

ga valaun pa go Iesu, ma avet par ave ga
giragire. 33 Ma ba di ga vaki ia urama ta ra
lima i tuna God, ma tago i ga vatur vake bula
ra vamading tai Tamana, ure ra Takodo na
Tulungen, go i tar lolonge nina ava ti gire
ma ava ti valongore. 34 Tago David pa i ga
vana urama ra bala na bakut, tago ia iat i ga
biti dari:

"A Luluai i ga tatike tai kaugu Luluai: Una
ki ta ra limagu tuna,

35 Tuk ta nam ra bung ba ina vadiop kaum
lavur ebar upi ra ruarua na kakim."
36 Boina ba ra kuba i Israel parika na nunure
bulu, ba nam Iesu ava ga ot ia ta ra bolo, God
i tar vaki ia upi na Luluai ma na Kristo bula.

37 Ba dia valongore go, i pinpidian ra
bala i diat, ma dia tir Petero, diat ma ra
umana apostolo, dari: A tara na tura i vevet,
ava avet a pait ia? 38 Petero i biti ta diat:
Avat par, tikatikai, avat a nukpuku, ma da
baptaiso avat ta ra iang i Iesu Kristo, upi da
pun vue kavava lavur varpiam, ma da tabar
avat ma ra Takodo na Tulungen. 39 Tago di
ga tatike go ra tinata tadav avat, ma tadav
ra lavur natu i vavat, ma ta diat maro vailik
bula, tadav avat par, ba God na oro pa avat
pirana. 40 Ma mangoro na tinata bula i ve
diat i tana, ma i vargat diat me dari:

Avat a valaun avat kan go ra taun tarai i
gegagege. 41 Ma di baptaiso diat, dia kapupi
kana tinata; ma di luk ra tarai dia tar agil
diat ta nam ra bung, ba ra utul a arip na
marmar. 42 Ma dia tur patuan vatikai ta ra
vartovo kai ra umana apostolo, ma ta ra kini
na varmari vargil, ma ta ra tabik gem, ma ta
ra niaring.

A kini guvai kai ra umana tena nurnur

43 Ma ra tarai par dia burburut, ma ra
umana apostolo dia pait mangoro na magit
na kinaian, ma mangoro na vakilang bula.
44 Ma diat dia tar nurnur, dia vura ki guvai,
ma dia vung guve kadia vurvur magit; 45 ma
dia ivure kadia vurvur magit, ma dia tibe
diat par me tikatikai da kadia niiba. 46 Ma
ra bungbung diat par dia kiki vatikai ta ra
pal na vartabar, ma dia tabik gem ta ra
kubakuba i diat, ma dia ian ma ra gugu ma
ra dovot na maukua i diat, 47 dia pite pa God,
ma dia varmaram ma ra tarai par bula. Ta
ra bungbung par ra Luluai i agagure vot i tar
ta diat ma nina diat, di valavalaun pa diat.

3

A kakaki i vanavana tavuna

1 Petero ma Ioanes dir ga vana urama ta
ra pal na vartabar, ta ra pakana bung na
niaring, ta ra utul a pakana bung. 2 Ma
di puak pa tika na tutana i kakak, di ga
kava damana, ma ta ra bungbung par dia
vanvadiop ia pire ra banbanu na pal na
vartabar, ia nam ba a iangina: A Langlang,
upi na lulul ta vartabar ta diat, dia rukruk ta
ra pal na vartabar; 3 ma ba i gire Petero ma
Ioanes dir to na ruk ta ra pal na vartabar, i
lul upi ta vartabar ta dir. 4 Petero ma Ioanes
dir bobobe, ma Petero i biti dari: Una gire
amir. 5 I torom ta dir, ma i ki ung upi ta
magit ta dir. 6 Ma Petero i biti: A silva ma ra
goled iau pa ta na; go ina tabar iu ka ma ra
magit ba kaugu: Ta ra iang i Iesu Kristo, a te
Nasaret, una vana ka. 7 Ma i vatur ra limana
tuna, ma i al vatut ia; ma ra ura kauna ma
ra ura patkoai dir dekdek vuavuai. 8 Ma i
pil, ma i tur, ma i vanavana tavuna, ma dital
ruk ta ra pal na vartabar, ma i vanavana, i
pipil, ma i pite pa God. 9 Ma ra tarai par dia
gire i vanavana, ma i pite pa God; 10 ma dia
nunure ba nina go i ga kiki, ma i ga lulul pire
A Langlang, a banbanu na pal na vartabar;
ma dia kaian, ma dia konge go di tar pait ia
tana.

Petero i varvai ta ra pal na vartabar

11 Ma ba i vatur vake dir Petero ma Ioanes,
a tarai par dia vila varurung tadav dital
ta nam ra mata palpal di vatang ia ba kai
Solomon, ma dia kaian na kaia. 12 Ba Petero
i gire, i tatike tai ra tarai dari: Avat a tarai
Israel, dave ava kaian ta go ra tutana? Ma
dave ava bobobe amir, varogop ba amir tar
vavanavana pa ia ma ra dekdek i mimir, ba
ta ra bo na maukua i mimir? 13 A God kai
Abraam ma Isak ma Iakob, a God kai ra lavur
tama i dat lualua, i tar mar Natuna Iesu,
ia nam ava ga kinim tar ia, ma ava ga pue
vue pire Pilato, ba i ga kure ba na pala vue.
14 Ava ga pue vue ra Tena Gomgom, ma ra
Tena Takodo bula, ma ava ga varvarting upi
da pala tar ra tena vardodoko tadav avat,
15 ma ava ga doko vue ra Tena Vavaki na
nilaun, nina God i ga vatut mule kan ra
minat, ma avet a umana tena varvai tana.
16 Ta ra nurnur ta go ra iangina, a iangina
i tar vadekdek go ra tutana nina ava gire
ma ava nunure bula; io, nam ra nurnur tana
iat, i tar tul tar go ra padikatina tuna ta ra
mata i vavat par. 17 A tara na turagu, go

iau nunure, avat, ma kavava umana luluai
bula, ava ga pait vatuptup ia. [18] Dari God
i ga pait ot pa nam ra lavur magit ba i ga
varvai lua tana ma ra ngie i ra lavur propet
par, ba na tup kana Kristo. [19] Ma go avat a
nukpuku, ma avat a vana tapuku upi da pun
vue kavava lavur varpiam, [20] ma upi na vana
rikai a umana kilakilala na nilagar marama
ra mata i ra Luluai; ma upi na tulue uti nam
ra Kristo di ga tibe tar ia ta vavat, Iesu iat;
[21] nina i ki ra bala na bakut tuk ta ra umana e
ba da vamule pa ra vurvur magit i tana, nam
ba God i ga varvai ure ma ra ngie i ra lavur
gomgom na propet par, dia ga laun papa
ra vunapai ra rakarakan a gunagunan. [22] A
dovotina Moses i ga tatike ba: "A Luluai God
na vaki vaarike ra propet da iau pire vavat,
ta diat ra umana tura i vavat, ma avat a ki na
valongor ta ra lavur magit par ba na tatike
ta vavat. [23] Ma ra tulungea i diat par ba pa
dia valongore nam ra propet, da vavirua
mutue vue diat kan ra tarai." [24] Io, ma ra
umana propet par, papa tai Samuel, ma diat
dia ga murmur, diat par dia ga tatata, dia ga
varvai ure go ra lavur bung. [25] Avat a umana
natu i ra lavur propet, ma ra umana natu
i nam ra Kunubu, ba God diat ma ra lavur
tama i vavat lualua, dia ga kubu pa ia, ba i
ga tatike tadav Abaraam dari: "A lavur vuna
tarai par diat a doan ta ra tara na niurum
murmur." [26] God, ba i ga vaki vaarike kana
Tultul, i ga tul value vue pire vavat upi na
vadoane avat, ba na ben pukue avat par kan
kavava lavur varpiam.

4

Petero dir ma Ioanes dir tur ta ra mata i ra kivung

[1] Ba dir tatata tadav ra tarai, a umana tena
tinabar, ma ra luluai na pal na vartabar, ma
ra umana Sadukaio, dia vana tadav dir, [2] ma
dia kulot ure dir tago dir tovo ra tarai, ma
dir varvai tai Iesu ure ra nilaun mulai kan ra
minat. [3] Ma dia kinim pa dir, ma dia varuk
dir ta ra pal na banubat upi dir a ki tuk
ningene, tago i ga ravian. [4] Ma mangoro ta
diat dia tar valongore ra tinata dia nurnur;
ma di luk ra tarai ba ra ilima na arip na
marmar bar.

[5] Ma ra kubak tana kadia lavur tena
varkurai, ma ra lavur tena tutumu, dia ki
varurung aro Ierusalem; [6] diat ma Anas,
ra tena tinabar i lualua, ma Kaiapas, ma
Alekandro, ma diat par ra umana niuru i
ra tena tinabar i lualua. [7] Ba dia tar vaki
dir livuan ta diat, dia tir dir ba: A dekdek
ava, ba ra iang i to ia, amur tar pait go
tana? [8] Ma Petero i buka ma ra Takodo na
Tulungen, ma i tatike ta diat: Avat a lavur
tena varkurai kai ra tarai, ma avat a lavur
patuana, [9] ba gori ava tir amir ure ra bo na
papalum ta ra tutana i ga malmalu, ba di tar
valagar davatane, [10] boina ba avat par ma ra
tarai Israel par bula, avat a vura nunure ba
ta ra iang i Iesu Kristo, ra te Nasaret, nina
ba ava ga ot ia ta ra bolo, ma God i ga vatut
pa ia mulai kan ra minat, ia nam muka go
ra tutana i ti oton tana, ma i tur ati ta ra
mata i vavat. [11] Ia ra vat i ta nina ba avat a
umana tena pait pal ava ga pilak vue, ma go
ia ra vat ta ra ul a ngu na pal. [12] Ma pa ta
varvalaun tai ta ra tikai, ma pa ta iang i ta
ra tikai, ta ra vavai na bakut di ga ve tar ia
ta dat a tarai, ba da valaun dat me.

[13] Ba dia gire Petero ma Ioanes ba pa
dir burut, ma dia matote ba vakir a ura
mototono, ma vakir a ura tena kabinana
bula, dia kaian; ma dia nunure dir, ba dital
ga varagur ma Iesu. [14] Ba dia gire ra tutana
di ga valagar pa ia i tur pire diat, pa dia pait
valar pa ia upi diat a varpuai. [15] Ba dia tar
tulue dital upi dital a tur irai papa kan ra
kivung, dia tatata, ma dia biti dari: [16] Ava
dat a pait ia ta go ra ura tutana? Tago dir tar
pait go ra ngala na vakilang, ma i po rikai ta
diat par dia ki Ierusalem, ma dat a varpuai
dave? [17] Kan na po tadav ra tarai vanavana
boko, dat a vaununge dir, ba koko dir a tata
mulai tai ta tikai ure go ra iang. [18] Ma dia oro
pa mule dir, ma dia tigal bat dir upi koko dir
a tata mulai, ma koko dir a vartovo mulai
ma ra iang i Iesu. [19] Petero ma Ioanes dir
tatike bali diat dari: Ba i takodo ta ra mata
i God ba amir a manga valongore avat, ma
God pata, avat iat, avat a kure; [20] ma pa i tale
amir upi amir a ngo ta ra varvai ta ra lavur
magit ave ga gire, ma ave ga valongore bula.
[21] Ba dia tar vaununge mule dir, dia pala vue
dir, tago dia mama tikan tadav ta magit ba
diat a bali ia ta dir, ta ra mata i ra tarai, tago
ra tarai par dia pite pa God ure nam dir ga
pait ia. [22] Tago ra tutana di ga pait kapi ra
vakilang na valagar tana, i tar laun pa ra
ivat na vinvinun ma i pirai na kilakilala.

A umana tena nurnur dia araring upi koko diat a burut

[23] Ba dia tar pala vue dir, dir vana tadav
ra umana talai dir, ma dir varvai ta nam

parika ba ra umana tena tinabar ngalangala
ma ra umana patuana dia ga tatike ta dir.
24 Ba dia valongore, dia tata tadav God ma ra
kopono nuknuk i diat, ma dia biti: U Luluai,
u ga vaki ra bala na bakut, ma ra rakarakan
a gunagunan bula, ma ra ta, ma ra vurvur
magit i ki ta dital; 25 ma u ga tatike ta ra
Takodo na Tulungen ma ra ngie i tama i
vevet David kaum tultul dari:

"Dave ra umana Tematana dia tar urung,
Ma ra lavur tarai dia tar nuknuk ra lavur
magit vakuku?
26 A umana king ta ra rakarakan a gunagu-
nan dia tar tut na vinarubu,
Ma ra lavur tena varkurai dia tar kikivung
bat ra Luluai ma kana Kristo."

27 Tago a dovotina ta go ra pia na pal, Erodes
ma Pontio Pilato, ma ra lavur Tematana,
ma ra lavur tarai Israel, dia kikivung bat
Iesu kaum Tultul i gomgom, nina u ga tap
ia; 28 ma dia pait ika nam ra limam ma ra
nuknukim i ga kure value tar ia. 29 Ma go,
Luluai, una gire kadia lavur varvaunungai,
ma una maravut kaum umana tultul upi
avet a varvai ta kaum tinata, ma koko ave
burut; 30 ma una kodokodo ra limam upi una
valavalagar; upi da pait ra umana vakilang
ma ra umana magit na kinaian ta ra iang
i Iesu kaum Tultul i gomgom. 31 Ba di tar
araring, nam ra pal, nina dia ki varurung
tana, i dadadar, ma dia buka par ma ra
Takodo na Tulungen, ma dia varvai ma ra
tinata kai God, ma pa dia burut.

Dia vuvung varurung

32 Ma mangoro diat dia tar nurnur, ma i
tikai ka ra nuknuk i diat, ma i tikai ka ra
bala i diat; ma vakir ta tikai ta diat i vatang
ia ure ta magit i ga vung ia ba kana ka; dia
vuvuvung varurung kadia lavur magit par,
ma diat par dia kakalai tana. 33 I dekdek
muka ra varvai kai ra umana apostolo ure ra
nilaun mulai kai ra Luluai Iesu; ma i manga
ra varmari ta diat par. 34 Pa ta tikai ta diat
i iba upi ta magit, tago mangoro ta diat dia
ga ivure kadia gunagunan ma kadia palpal,
ma ra mani di ga pa ia me, 35 dia vung ia pire
ra kau i ra umana apostolo; ma dia tibatibe
ta diat, tikatikai, da kadia niiba.

36 Ma Iosep, nina ra umana apostolo dia
ga tar mule ra iangina ba Banaba (a kukurai
nam ra iangina ba Natu i ra Varmaram), a
niuru i Levi, a tutana Kipro; 37 i ivure kana
ngala na gunan, ma ra mani di ga pa ia me,
i vung ia pire ra kau i ra umana apostolo.

5

Anania ma Sapira

1 Tika na tutana a iangina Anania, dir ma
kana taulai Sapira; 2 dir ivure tika na pakana
pia, ma dir ive vake ta umana mani di tar kul
ia me, ma ta ra umana Anania i kap ia, ma
i vung ia pire ra kau i ra umana apostolo.
3 Ma Petero i biti tana: Anania, dave Satan
i tar kor ta ra balam upi una vaongo tadav
ra Takodo na Tulungen, ma upi una ive ta
umana mani di tar kul ra pakana pia me?
4 Ba i ga tur boko, vakir kaum uka vang?
Ma ba u ga ivure, vakir u iat vang, u ga
kure? Ma dave u tar nuk pa go ta ra balam?
Vakir u vaongo tana tadav ra tarai, tadav
God iat. 5 Ba Anania i valongore go ra tinata,
i bura, ma i mat, ma ra ngala na bunurut
i monong diat par dia valongore. 6 Ma ra
umana barmana dia tut, ma dia pulu ia, ma
dia puak vairop ia, ma dia punang ia.

7 Ma namur, ba i par ta utul a pakana
bung bar, kana taulai i ruk, i tuptup ta
nam di tar pait ia. 8 Ma Petero i biti tana:
Una ve iau, amur tar ivure ra pakana pia
ure go ra mataina laka? Ma i biti: Maia,
damana. 9 Petero i biti tana: Dave go amur
tar kubu ia ba amur a valar ra Tulungea i ra
Luluai? Gire, ra kau i diat dia tar punang
kapi kaum tutana go ta ra mataniolo, ma
go diat a puak vairop u bula. 10 Ma ia bula,
i bura vuavuai pire ra kauna, ma i vungue
ra tulungeana; ma ra umana barmana dia
ruk ma dia na tadav ra minatina, ma dia
puak vairop ia, ma dia punang kapi ia pire
kana tutana. 11 Ma ra ngala na bunurut i
monong ra ekelesia par, ma diat par bula
dia tar valongore go ra lavur magit.

A umana vakilang ma ra umana magit na kinaian

12 Ma ra lima i ra umana apostolo dia
pait mangoro na vakilang, ma mangoro
na magit na kinaian pire ra tarai, ma
dia ki varurung par ta ra mata palpal kai
Solomon, ma i tikai ka ra nuknuk i diat.
13 Diat ra lavur enana, dia burut ba diat a
agil diat; ma ra tarai dia manane ke diat;
14 ma mangoro na tena nurnur, a kor na
tarai ma ra vaden, dia agil ra Luluai; 15 ma
dia puak kapi ra umana minait ta ra lavur
nga, dia vadiop diat ta ra umana vava ma ra

umana votovoto, upi ra malur i Petero ba i
vanavana, na vamalur pa ta umana bar ta
diat. 16 Ma a kor na tarai maro ta ra lavur
pia na pal dia tur kikil Ierusalem, dia kor
varurung; ma dia kap bula ra lavur minait
ma diat dia purpuruan ma ra umana dur na
tabaran, ma di valagar pa diat par.

Di vakadik ra umana apostolo

17 Ma ra tena tinabar i lualua, ma diat
dia varvaragur me, a Sadukaio diat, dia tut,
ma dia buka ma ra kankan; 18 ma dia kinim
pa ra umana apostolo, ma dia varuk diat
ta ra pal na banubat. 19 Ma tika na angelo
kai ra Luluai i papa are ra umana banbanu
na pal na banubat ta ra marum, ma i ben
vairop diat, ma i biti: 20 Avat a vana, avat a
tur ta ra pal na vartabar, ma avat a tatike
ra lavur tinata par ure go ra Nilaun tadav
ra tarai. 21 Ba dia valongore go, dia ruk na
pal na vartabar ba i lar, ma dia vartovo.
Ma ra tena tinabar i lualua i pot, ma diat
dia varvaragur me, ma dia oro varurue ra
kivung, ma ra umana patuana par ta diat
ra tarai Israel, ma dia vartuluai ta ra pal
na banubat upi da agur pa diat. 22 Ma nam
ra umana tultul dia vana, ma pa dia gire
tadav diat ta ra pal na banubat, ma dia talil
mulai, ma dia biti: 23 Ave tar tadav ra pal
na banubat, di tar banu vadekdek ia, ma ra
umana monamono dia tur pire ra umana
banbanu; ma ba ave tar papa are, pa ta na i
ki tana. 24 Ba ra luluai na pal na vartabar ma
ra umana tena tinabar ngalangala dia val-
ongore go ra tinata, i purpuruan ra nuknuk
i diat tana, ba na tuk ave. 25 Ma tikai i pot,
ma i biti ta diat: Nam ra tarai ava ga varuk
diat ta ra pal na banubat, go dia tur ta ra
pal na vartabar, ma dia tovo ra tarai. 26 Ma
ra luluai na pal na vartabar ma ra umana
tultul bula dia vila pa diat, ma dia agur mal
pa diat, tago dia burutue ra tarai kan diat
a tupar diat. 27 Ba dia tar agur pa diat, dia
vatur diat ta ra mata i ra kivung. Ma ra tena
tinabar i lualua i tatike ta diat dari: 28 Ave
ga tigal muka avat, ba koko avat a vartovo,
ma go ava tar vabuka Ierusalem ma kavava
vartovo, ma ava mainge ba avat a takun
avet ma ra gapu i go ra tutana. 29 Petero ma
ra umana apostolo dia biti: I manga mamat
upi avet a torom tai God, ma ta ra tarai
pata. 30 A God kai ra lavur tama i dat lualua
i ga vatur mule Iesu, nina ava ga doka ba
ava ga al vatokobe ta ra davai. 31 Nam iat
God i ga vatur ia urama ma ra limana tuna,
upi na Luluai ma upi na Tena Valaun, ma
upi na tabar Israel ma ra nukpuku ma ra
punpun vue ai ra lavur varpiam. 32 Ma avet a
umana tena varvai ta go ra lavur magit, ma
ra Takodo na Tulungen bula nam ba God i
ga tabar diat me, ba dia ongaongo tana.

33 Ba dia valongore dari, dia kankan, ma
dia mainge ba diat a doko diat. 34 Ma tikai ta
diat, a Parisaio, a iangina Gamaliel, a tena
vartovo ta ra varkurai, ma ra tarai par dia
ru ia; i tur ta ra kivung, ma i vartul upi ra
umana apostolo diat a irop papa. 35 Ma i biti
ta diat: Avat a tarai Israel, avat a balaure
avat ta go ra tarai, ba ava avat a pait ia.
36 Tago lua tikai, a iangina Toidas, i ga tut
rikai, ma i biti, ba ia ra ngala, ma mangoro
na tarai, a ivat na marmar bar, dia mur ia;
ma di ga doka, ma diat par dia ga torom
tana, dia vana varbaiai, ma i mutu. 37 Namur
ta go ra tutana, ta ra tikai, a iangina Iudas,
a tutana Galilaia, i tut rikai ta ra kilala na
tumu iang, ma i vamolo bat ta ra umana
tarai ma dia ga mur ia; ma ia bula i ga virua,
ma diat par dia ga torom tana, di ga okole
varbabaiane diat. 38 Ma gori iau tatike tadav
avat ba: Avat a vana vovovon, ma avat a pala
vue diat; ona go a nuknuk ma ra papalum
kai ra tarai ka, na bura ka; 39 ma ona kai God,
avat a mama vamut vue. Kan avat a gire
tadav ia namur ba i da ava varubu ma God.
40 Ma dia mulaot i tana; ma ba dia oro pa ra
umana apostolo mulai, dia kita diat, ma dia
tigal diat, ba koko diat a tatata ta ra iang i
Iesu, ma dia pala vue diat. 41 Ma dia irop kan
ra kivung, ma dia gugu, tago di tar nuk pa
diat ba dia boina upi diat a kairane ra niruva
ure ra Iang. 42 Ma ra bungbung par ta ra pal
na vartabar, ma ta ra kubakuba i diat, pa
dia ngo ma ra vartovo ma ra varvai bula ure
Iesu, ba ia ra Kristo tuna.

6

Ra lavurua na tena maramaravut

1 Ta nam ra e, a tarai na vartovo dia
pepeal vanavana, ma ra tarai Iudaia maro
Elenas dia tata na urur ure ra tarai Ebraio,
tago di tibatibe lake kadia umana ua na
vavina ta ra tiniba ra bungbung. 2 Ma ra
vinun ma a ivut dia oro varurue pa ra kor
na tarai na vartovo, ma dia biti ta diat: Pa i
ko ba avet a vungue ra tinata kai God, upi
avet a varvakai ta ra vuvuvung na magit.
3 A tara na tura i vevet, avat a pilak pa ta
lavurua na bo na tutana ta vavat, diat ba

dia buka ma ra Tulungen ma ra kabinana,
upi avet a tibe tar go ra papalum ta diat.
4 Ma avet a balaguan vatikai ta ra niaring,
ma ta ra vartovo na tinata. 5 Ma diat par
dia mulaot ta go ra tinata. Ma dia pilak
pa Stepano, a tutana i buka ma ra nurnur
ma ra Takodo na Tulungen, ma Pilipo, ma
Prokoro, ma Nikanor, ma Timon, ma Par-
mena, ma Nikolaos, a tutana i ga lotu da
ra mangamangana Iudaia ara Antiokia; 6 ma
dia agure diat tadav ra umana apostolo; ma
ba dia tar araring, dia palagur diat ma ra
lima i diat.

7 A tinata kai God i tavua; ma ra tarai
na vartovo dia pepeal muka aro Ierusalem;
ma mangoro na tena tinabar dia ongo ta ra
nurnur.

Di takun Stepano

8 Stepano i buka ma ra varmari ma ra
niongor bula, ma i papait ra umana ngala
na magit na kinaian, ma ra umana vakilang
bula pire ra tarai. 9 Ta ra umana ta nam
ra pal na lotu di vatang ia ba kadiat di ga
Valangalanga diat, ma kai ra Kirene mara
Alekandria, ma kadiat bula ra Kilikia mara
Asia, dia tur ma dia vartoto ma Stepano.
10 Ma dia mama bali ra kabinana ma ra
Tulungen i tatata tana. 11 Ma dia vovo pa
ta umana tutana, dia biti: Ave ga valongore
ba i ga vatang ra tinata na varvul ure Moses
ma ure God. 12 Ma dia vakankan ra tarai ma
ra umana patuana bula, ma ra umana tena
tutumu, ma dia tadav ia, dia kinim pa ia, ma
dia kap ia ta ra kivung; 13 ma dia ting pa ra
umana tena varvai vavaongo, dia biti: Go ra
tutana pa i ngo ma ra tinata na varvul ure
go ra pal tabu, ma ure ra tinata na varkurai;
14 ave ga valongore ba i ga tatike ba go ra
Iesu, ra te Nasaret, na nila vue go ra pal, ma
na kia vue ra lavur mangamangana Moses
i ga vateten tar ia ta dat. 15 Ma diat par dia
kiki ta ra kivung dia bobobe, ma dia gire ra
matana da ra mata i ra angelo.

7

Stepano i varvai

1 Ma ra tena tinabar ngalangala i tir ia
dari ba: I dovot go ra lavur tinata? 2 Ma i
biti: A tara na turagu, ma ra umana tamagu,
avat a valongore iau. A God na minamar i ga
tur kapet pa pire tama i dat Abaraam, ba i ki
Mesopotamia, ma pa i ki boko Karan, 3 ma i
ga biti tana: Una vana kan kaum gunan ma
kan ra lavur niurum bula, ma una vana ta
nam ra gunan ba ina ve u boko tana. 4 Ma
i vana kan ra gunan kai ra Kaldea, ma i ki
Karan; ba tamana i tar mat, God i tulue mule
kan ia upi go ra gunan da ki tana gori; 5 ma
pa i tul tar ta gunan tana ba kana, pa ta ikilik
ba na tur tana; ma i ga ve ba na tul tar ia
boko upi kana ma kai kana lavur bul mur,
ma pa ta natuna boko. 6 Ma God i ga biti
dari, ba kana lavur bul mur diat a ki tai tika
na vaira na gunan, ma da kinim vavilavilau
pa diat ma da vakavakaina diat a ivat na
marmar na kilakilala. 7 Ma God i ga biti:
Ina kure boko nam ra tarai dia tar kinim
vavilavilau pa diat; ma namur diat a irop
ma diat a ongo tagu ta go ra gunan. 8 Ma
i kubu tar ra kunubu na pokakikil tana; ma
Abaraam i vangala Isak, ma i poko kikil ia
ba i tar laun pa lavutul na bung; ma Isak i
vangala Iakob, ma Iakob i vangala ra vinun
ma a ivu tama i dat lualua. 9 Ma diat a umana
tama i dat lualua dia ga kankanuane Iosep
tago i puruai ra bala i diat ure, ma dia ivure
uro Aigipto; 10 ma God i ki ravie abara, ma i
valaun pa ia kan ra lavur varmonong, ma i
maravut ia ma ra varmari ma ra kabinana
pire Parao ra king Aigipto, ma i vaki ia upi
na luluai ta ra gunan Aigipto ma ra kubana
mutu. 11 Ma tika na mulmulum ma mangoro
na kinadik i ubu Aigipto parika, ma Kanaan
bula, ma pa ta magit ai ra lavur tama i dat
lualua. 12 Ba Iakob i nunure ba ta kon aro
Aigipto, i tulue vatavuna vue ra lavur tama
i dat lualua. 13 Ba dia vaura vana, Iosep
i po tadav ra umana turana; ma ra lavur
niuru i Iosep dia po tavuna tadav Parao.
14 Iosep i vartuluai, ma i oro pa tamana Iakob
pirana, ma ra lavur niuruna par, a lavurua
na vinvinun ma a ilima diat. 15 Ma Iakob i
vana uro Aigipto, ma i mat ie ma ra umana
tama i dat lualua bula. 16 Ma di kap diat
uro Sikem, ma di vadiop diat ta nam ra
babang na minat, ba Abaraam i ga kul pa
ia ma ra mani tai ra umana natu i Emor
dia ki Sikem. 17 Ba i maravai ra kilala i nam
ra tinata God i ga ve tar ia tai Abaraam, a
tarai dia ngala ma dia peal vanavana aro
Aigipto; 18 tuk ta ra bung ba ta ra tika na
king i kure Aigipto, ma pa i nunure Iosep.
19 Ma i vatuptup ra lavur niuru i dat, ma
i vakaina ra umana tama i dat lualua, ma
i kure upi diat a okole vue kadia umana
kuramana, upi diat a mat. 20 Ta nam ra
kilala di ga kava Moses, a bo na bul tuna ta

ra.mata i God, ma ra utul a gai di valavale
ive ta ra kuba i tamana; [21] ba di tar okole
vue, natu i Parao, a vavina, i vatur vake ma
i vale pa ia upi natuna. [22] Ma di ga tovo
Moses ta ra lavur mangamangana kabinana
kai ra tarai Aigipto; ma i ga dekdek kana
lavur tinata ma kana lavur papalum. [23] Ba
i tar to na laun pa ra ivat na vinvinun na
kilakilala i nuk ia ra balana ba na gire pa
ra tara na turana, a tarai Israel. [24] Ma i gire
ba di vakaina tikai, i vila ung ia, ma i obo
pa ia, ma i doko ra tutana Aigipto; [25] i nuk
ia ba ra tara na turana dia nunure ba God
i valavalaun diat ma ra limana; ma pa dia
motote. [26] Ta ra kubak tana i gire ta ivut
ta diat, dir varngangar, ma i nuk ia ba na
vamaram dir, ma i biti: A ura tutana, amur
turana, dave amur vakaina amur vargil?
[27] Ma nina i vakaina talaina i tulan vue, ma
i biti: To ia i ga vaki u ba kaveve luluai ma
kaveve tena varkurai? [28] U mainge ba una
doko iau, da u tar doko ra te Aigipto nabung
laka? [29] Ma Moses i lop ta go ra tinata, ma i
ki ta ra gunan Midian, ma i vangala ra ivu
natuna ie, a ura tutana. [30] Ba i ga par ra ivat
na vinvinun na kilakilala, tika na angelo i
tur pirana ra pupui ta ra luana Sinai, ta ra
biro na iap ta ra davai. [31] Ba Moses i gire, i
kaian tana, ma i vana maravai tana upi na
gire, ma i valongore ra nilai ra Luluai, dari:
[32] "Iau ra God kai ra lavur tamam, ma ra God
kai Abaraam, ma kai Isak, ma kai Iakob." Ma
Moses i dadadar, ma pa i gire upi ia, tago
i burut. [33] Ma ra Luluai i biti tana: "Una
pala vue ra ura pal a kaum, tago ra pia u tur
tana, a pia i gomgom. [34] Iau tar gire muka ra
lavur mangamangana i tup kaugu tarai dia
ki Aigipto, ma iau tar valongore kadia niriri,
ma go iau tar irop, upi ina valaun diat; una
mai, ina tulue u uro Aigipto." [35] Moses, nina
dia ga vue, ba dia biti: To ia i ga vaki u upi ra
luluai ma ra tena varkurai? Ia nam God i ga
tulue ma ra lima i nam ra angelo i tur pirana
ra pui, upi na luluai ma na tena valaun.
[36] Go ra tutana iat i ga lue vairop diat, ba i
ga pait value ra umana magit na kinaian,
ma ra umana vakilang ara Aigipto, ma ta
ra Ta Meme, ma ta ra pupui bula, a ivat na
vinvinun na kilakilala. [37] Nina Moses nam i
ga tatike tadav ra tarai Israel ba: "Ta diat
ra umana tura i vavat God na ben vaarike
tadav avat tika na propet da iau." [38] la go i ga
ki ta ra kivung aro ra pui, dir ma ra angelo,
nina dir ga tata me ta ra luana Sinai, ma i
tata bula ma ra umana taina i dat lualua;
ma i ga vatur vake ra luana tinata upi na
tul tar ia ta dat; [39] ma ra umana tama i dat
lualua dia ole, pa dia ongo tana, ma dia
okole vue kan diat, ma dia nuk likun mulai
upi Aigipto, [40] ma dia biti tadav Aron: Una
mal pa kada umana god upi diat a lua ta
dat; tago Moses, nina i ga agure vairop dat
kan ra gunan Aigipto, pa da nunure ba i
dave. [41] Ta nam ra kilala dia ga mal pa ra
nat na bulumakau, ma dia vartabar tadav
go ra tabataba, ma dia gugu ta ra papalum
na lima i diat. [42] Ma God i vana tapuku,
ma i vungue diat, upi diat a lotu tadav ra
lavur tagul; da di ga tumu ia ta ra buk kai ra
umana propet:

"Avat ta ra kuba i Israel, ava ga tul tar ia tagu
ra minat na vavaguai, ma ra umana
tinabar bula,
A ivat na vinvinun na kilakilala ara ra pupui
laka?
[43] Ma ava ga kapkap ra kuba i Molok,
Ma ra tagul kai ra god Rempan,
Ma ra umana tabataba ava ga mal pa diat,
upi avat a lotu tadav diat;
Ma ina kap vue avat uro pakit
Babilon."

[44] A lavur tama i dat lualua dia ga vatur
vake ra pal na varveai aro ra pupui, da nina
dir ga tata ma Moses i ga kure, ba na pait
ia, varogop ma nam ra valavalar i ga gire.
[45] Ma ra lavur tama i dat iat bula dia ga kap
vaolo, ba diat ma Iosua dia ga olo, ba dia
kale pa nam ra lavur gunan kai ra umana
Tematana, God i ga li vue diat ta ra mata i
ra lavur tama i dat, ma i tuk tar ta ra kilala
i David, [46] nina God i ga mari ia, ma i ga lulul
ba na pait tika na kuba i ra God kai Iakob.
[47] Ma Solomon i ga pait kana ta pal. [48] Ma ra
Ngala Kakit pa i ki ta ra palpal di papait diat
ma ra lima i ra tarai; damana ra propet i ga
tatike:

[49] "Ra Luluai i biti: A bala na bakut kaugu
kiki,
Ma ra rakarakan a gunagunan ra ruarua na
kakigu;
A mangamangana pal ava avat a pait ia ba
kaugu?
Ba akave ra gunan ina ngo tana?
[50] Vakir laka ra limagu i ga pait ra lavur
magit parika?"

[51] Avat a umana pue ngangar, i tabobo ra
bala i vavat ma ra talinga i vavat bula, ava
tur bat vatikene ra Takodo na Tulungen; da

ra lavur tama i vavat dia ga pait ia, damana
avat bula. [52] To ia ta diat a lavur propet
a umana tama i vavat pa dia ga vakaina
diat? Ma dia ga doko diat, dia ga varveai
lua ta ra vinavana uti kai ra Tena Takodo;
nina ba gori ava tar vagu pa ia, ma ava tar
doka; [53] avat, ava tar vatur vake ra tinata na
varkurai da ra umana angelo dia ga kure tar
ia, ma pa ava torom tana.

Di tupar Stepano

[54] Ba dia valongore go ra tinata, dia
kankan muka, ma dia varkakaratane ra ngie
i diat tadav ia. [55] Ma ia i buka ma ra Takodo
na Tulungen, ma i tadarake vatikene ra
bakut, ma i gire ra minamar i God, ma i gire
Iesu bula i tur ta ra lime tuna God, [56] ma i
biti: Iau gire ra bakut i tapre, ma Natu i ra
tutana i tur ta ra lime tuna God. [57] Ma dia
bor bat ia ma ra ngala na nilai diat, ma dia
ang bat ra talinga i diat, ma dia vura vila
taun ia, [58] ma dia okole vue kan ra pia na pal,
ma dia tupar ia; ma ra umana tena varvai
tana dia vung kapi kadia umana mal pire ra
kau i ra barmana, a iangina Saul. [59] Ma dia
tupar doko Stepano ba i oraoro, ma i biti:
Luluai Iesu, una vatur vake ra tulungeagu.
[60] Ma i va timtibum, ma i oro ma ra ngala
na nilaina dari: Luluai, koko una bali go ra
varpiam ta diat. Ba i tar tatike dari, i va mat.

8

[1] Ma Saul i mulaot tana upi na mat.

Saul i vakadik ra tarai na lotu

Ta nam ra bung a ngala na milmilikuan i
arikai tadav ra lavur ekelesia aro Ierusalem
ma dia vana varbaiai vurvurbit ta ra gu-
nagunan Iudaia ma Samaria; ma ra umana
apostolo pata. [2] A umana tena variru dia
punang Stepano, ma dia tangtangie muka.
[3] Ma Saul i vakavakaina ra tarai na ekelesia,
ma i rukruk ta ra lavur pal, ma i al pa ra tarai
ma ra vaden, ma i varuk diat ta ra pal na
banubat.

Di varvai ma ra bo na varvai aro Samaria

[4] Ma diat dia ga varbaiai dia vanavana
vurvurbit ma ra varvai na tinata. [5] Ma
Pilipo i vana ura ra pia na pal Samaria, ma
i varveai ure Kristo ta diat. [6] Ma ra lavur
kor na tarai ba dia valongore ra tinata Pilipo
i tatike, ma dia gire ra umana vakilang i
papait ia, dia torom tana ma ra kopono
nuknuk i diat. [7] Tago, a umana tabaran
dia irop kan mangoro nina dia ga ovai ta
diat, ma dia kukukula mat; ma di valagar
ra mangoro dia kakak ma diat bula dia
kekebau. [8] Ma i ngala ra gugu ta nam ra pia
na pal.

[9] Ma tika na tutana abara, a iangina Si-
mon, lua i agagar ta nam ra pia na pal,
ma i ga vakavakaian ra tarai Samaria, ma i
ve diat ba ia ra ngala muka; [10] ma ra tarai
vakuku ma ra umana luluai bula, dia vura
kapupi ia, ma dia biti ure: Go ra tutana
ia ra dekdek kai God, nina di vatang ia ba
ra Ngala. [11] Ma dia kapupi ia, tago papa
amana iat i ga vakavakaian diat ma kana
lavur papait. [12] Ba dia tar kapupi Pilipo ma
kana vartovo ure ra lavur bo na varvai ure
ra varkurai kai God, ma ure ra iang i Iesu
Kristo, a tarai, ma ra vaden bula, di baptaiso
diat. [13] Ma Simon bula i nurnur, ma ba di
tar baptaisoa, dir varagur ma Pilipo; ma ba
i gire ra lavur vakilang ma ra lavur dekdek
na papalum i papait ia, i manga kaian tana.

[14] Ba ra umana apostolo nina diat, dia ki
Ierusalem, dia valongore ba ra Samaria bula
dia tar kapupi ra tinata kai God, dia tulue
Petero ma Ioanes tadav diat; [15] ba dir tar vut,
dir aring ure diat upi diat a vatur vake ra
Takodo na Tulungen; [16] tago pa i ti irop boko
taun ta na, di tar baptaiso diat ta ra iang
i ra Luluai Iesu. [17] Ma dir palagur diat ma
ra lima i dir ma dia vatur vake ra Takodo
na Tulungen tana. [18] Ba Simon i gire ba ra
ura apostolo dir palagur diat ma ra lima i
dir ika, ma di tabar diat ma ra Takodo na
Tulungen tana, i kap tar ra mani ta dir, [19] ma
i biti: Amur a tul tar go ra dekdek tagu,
upi ba ina palagur ta tikai ma ra limagu,
na vatur vake ra Takodo na Tulungen tana.
[20] Ma Petero i biti tana: Amur ma kaum mani
amur a virua, tago u nuk ia ba una kul ra
vartabar kai God ma ra mani. [21] Pa kaum ta
tiniba ba ta ngungu ta go ra magit; tago pa
i dovot ra balam ta ra mata i God. [22] Una
nukpuku kan kaum lavur varpiam, ma una
aring ra Luluai ba na pun vue bar go ra
nuknuk ta ra balam; [23] tago iau gire ba u ki ta
ra magit i mapak muka, ma ta ra vinivi kai
ra varpiam. [24] Ma Simon i tatike bali ia dari:
Amur a aring ra Luluai ure iau, upi koko ta
tikai ta go ra umana magit, amur tar vatang
ia, na tadav iau.

[25] Ba dir tar varvai, ma dir tar tatike
ra tinata kai ra Luluai, dir talil mulai
Ierusalem, ma dir varvai vanavana ta ra

bo na varvai ta ra mangoro na pia na pal
Samaria.

Pilipo dir varkuvo ma ra tutana Itiop

26 Ma ra angelo kai ra Luluai i tatike
tadav Pilipo dari: Una tut, ma una vana
uro ra matana taubar tadav ra nga marama
Ierusalem ura Gasa; a nga ra pupui. 27 Ma
i tut, ma i vana ka; ma dir varkuvo ma ra
tutana Itiop, a ngala na luluai kai Kandake,
a tadar na vavina pire diat a tarai Itiop; i
kure kana tabarikik par, ma i ga vana urama
Ierusalem upi na lotu ie; 28 ma go i talil, ma
i kiki ra ul a kiki na vinavana, ma i lukbuk
tai Iesaia ra propet. 29 Ma ra Tulungen i
biti tai Pilipo: Una vana maravai pirana,
ma una mur go ra kiki na vinavana. 30 Ma
Pilipo i vutvut tadav ia, ma i valongore ba
i lukbuk tai Iesaia ra propet, ma i tir ia:
Dave, u nunure nam u lukluk ia? 31 Ma i biti:
Ina nunure davatane, ona pa ta i tovo iau
tana? Ma i ting pa Pilipo ba na koa ma na ki
pirana. 32 Ma ra pakana Buk Tabu i lukluk ia,
go dari:

"Di ga ben ia da ra sip tadav ra vardodoko;
Ma da ra nat na sip i tur mut pire ra tena
varkukut,
Damana ia bula pa i tata;
33 Ba i ga malari pa di ga kure vadovot pa ia;
To ia na varveai ta ra taraina;
Tago di tak vue kana nilaun kan ra
rakarakan a gunagunan."

34 Ma ra luluai i biti tai Pilipo: Iau tir iu,
ba ra propet i tatike ra dari ure to ia? Ure
ia mulai, ba ure ta ra tikai? 35 Ma Pilipo i
tata, ma i tur pa ia ta nam ra pakana Buk
Tabu, ma i varvai. pirana ure Iesu. 36 Ba
dir vanavana na nga, dir tadav tika na tava,
ma ra luluai i biti: Gire, a tava go kari, ava
i tur bat iau upi koko da baptaiso iau? [
37 Ma Pilipo i biti: Ona u nurnur ma ra balam
parika, i tale. Ma i balbali: Iau nurnur ba
Iesu Kristo ia ra Natu i God.] 38 Ma i kure ba
ra kiki na vinavana na tur uka; ma dir irop
tadav ra tava, dir par, Pilipo ma ra luluai,
ma i baptaisoa. 39 Ba dir vana rikai mulai
kan ra tava, a Tulungea i ra Luluai i tak vue
Pilipo; ma ra ngala na luluai pa i gire mule,
tago i vana ta kana nga, ma i gugu. 40 Ma di
gire tadav Pilipo aro Asoto; ba i vanavana
alalu, i varvarvai ta ra bo na varvai ta ra
lavur pia na pal ma i tuk uro Kaisaria.

9

Saul i nukpuku
(Apos 22:6-16; 26:12-18)

1 Ma Saul i vatavatang boko ra varvau-
nungai ma ra vardodoko ure re tarai na
vartovo kai ra Luluai, ma i vana tadav ra
tena tinabar i lualua, 2 ma i lul pa ra buk
tana tadav diat ta ra umana pal na lotu
kai ra Iudaia aro Damasko, ba ona na tadav
ta umana ta go ra Nga, ba ra tarai ba ra
vaden bar, na vi diat, ma na al kapi diat
urama Ierusalem. 3 Ba i vanavana boko, ma i
maravai Damasko, a ngala na kapa marama
ra bakut i pupua vakaian kikil ia; 4 ma i bura
ra pia, ma i valongore ra nilai tikai i biti
tana: Saul, Saul, dave u milmilikuane iau?
5 Ma i tir ia ba: Luluai, to ia u? Ma i biti: Iau
Iesu, nina u milmilikuane; 6 una tut, una olo
ta ra pia na pal, ma da ve u abara ba ava una
pait ia. 7 Ma ra tarai dia varagur me, dia tur
mut uka, dia valongore ra nilai tikai, ma pa
dia gire ta tikai. 8 Ma Saul i tut mulai mara ra
pia, ma ba ra ura kiau na matana dir tapala,
i pula ka, ma dia ben ia ma ra limana uro
Damasko. 9 Ma i ki ie a utul a bung, i pula,
pa i ian ma pa i momo bula.

10 Ma tika na tutana na vartovo i ki
Damasko a iangina Anania; ma ra Luluai i
biti tana ta ra ririvon dari: Anania! Ma i
biti, Luluai, iau go kari. 11 Ma ra Luluai i
biti tana: Una tut, una vana tadav ra nga a
iangina Takodo, una titir ta ra kuba i Iudas
upi Saul, a tutana Taso, tago i araring; 12 ma
i tar gire ta ra ririvon a tutana, a iangina
Anania, i ruk tadav ia, ma i palagur ia ma ra
ura limana upi na nana mulai. 13 Ma Anania
i tatike bali ia dari: Luluai, iau ga valavalon-
gore tai ra mangoro ure nam ra tutana, ba
i ga manga vakavakaina kaum umana tena
gomgom arama Ierusalem; 14 ma ra umana
tena tinabar ngalangala dia ga tul tar ia
upi na vi nina diat par ati, dia vatang ra
iangim. 15 Ma ra Luluai i biti tana: Una
vana ka; tago iau tar pilak pa ia upi kaugu
tultul, ma na kap ra iangigu pire ra lavur
Tematana, ma ra umana king, ma ra tarai
Israel bula; 16 ma ina ga ve boko, ba ta
aivia ra mangamangana na kairane ure ra
iangigu. 17 Ma Anania i vana, ma i ruk na
pal, ma i palagur ia ma ra limana, ma i biti:
Saul, turagu, a Luluai Iesu, nam i ga tur
vakapet pa iu na nga, ba u vanavana uti, i
tulue iau upi una nana, ma upi una buka

ma ra Takodo na Tulungen. [18] Ma ra magit
da ra vulegi, i bura vuavuai kan ra ura kiau
na matana, ma i nana mulai, ma i tur ma di
baptaisoa; [19] ma i ian, ma i patuan tana.

Saul i varvai aro Damasko

Ma ta ra umana bung i ki pire ra tarai
na vartovo aro Damasko. [20] Ma i varveai
vuavuai ta ra pal na lotu ure Iesu, ba ia ra
Natu i God. [21] Ma diat par dia valongore,
dia kaian tana, ma dia biti: Go laka nina
i ga ubuubu diat aro Ierusalem nina dia
vatavatang go ra iang, ma i ga vana uti bula
upi na vi diat, ma na al kapi diat tadav ra
umana tena tinabar ngalangala? [22] Ma Saul
i patuan vanavana, ma i vapurpuruan ra
umana Iudaia dia ki aro Damasko, tago i
varvai ure Iesu, ba ia tuna ra Kristo. [23] Ba
i tar par mangoro na bung, a Iudaia dia
varpit ba diat a doka. [24] Ma Saul i matote pa
kadia varpit. Ma dia balabalaure ra umana
mataniolo ra keake ma ra marum bula, upi
diat a doka. [25] Ma kana tarai na vartovo dia
agur pa ia ra marum, ma dia valure vaba ia
marama ra ul a liplip ta ra rat.

Saul i ki Ierusalem

[26] Ba i tar pot aro Ierusalem, i nuk ia ba na
ki pire ra tarai na vartovo, ma diat par dia
burutue ke, tago pa dia kapupi ia ba ia bula
ra tutana na vartovo. [27] Ma Banaba i ben pa
ia, ma i agure tadav ra umana apostolo, ma
i ve diat ba i ga tar gire ra Luluai na nga,
ma dir ga tata me, ma ba i ga ki Damasko
i ga varvarveai vuavuai ta ra iang i Iesu.
[28] Ma i ki pire diat, ma i vana vurvurbit aro
Ierusalem, ma i varveai vuavuai ta ra iang i
Iesu; [29] dia tatata, ma dia vartoto bula ma ra
tarai Elenas; ma dia mainge upi diat a doka.
[30] Ba ra tarai na ekelesia dia nunure, dia tule
kap ia ura Kaisaria, ma dia tulue uro Taso.
[31] Damana ra ekelesia ta ra gunagunan
par Iudaia ma Galilaia ma Samaria i ki na
malmal ika, ma i patuan vanavana; ma tago
dia ru ra Luluai ma dia varmaram ta ra
Takodo na Tulungen, dia pepeal.

Petero i ki aro Lida ma Iope

[32] Ba Petero i vana ta ra gunagunan par, i
vana ura bula pire ra tarai na lotu Lida. [33] Ma
abara i gire tadav tika na tutana, a iangina
Ainea, i tar va lavutul na kilala ta kana vava,
tago i kakak. [34] Ma Petero i biti tana: Ainea,
Iesu Kristo i valagar pa u; una tut, ma una
mal pa kaum vava. Ma i tut lulut papa. [35] Ma
diat par dia ki Lida ma Sarona, dia gire, ma
dia nukpuku tadav ra Luluai.

[36] Tika na vavina na vartovo i ki Iope, a
iangina Tabita, di vatang ia bula ba Dokas,
go ra vavina mangoro na bo na papalum
i pait ia, ma a tena vartabar bula. [37] Ta
nam ra kilala i mait pa, ma i mat; ba di tar
vagumu ia, di vadiop ia na pal liu. [38] Lida i
maravai Iope, ma ba ra tarai na vartovo dia
valongore ba Petero i ki abara, dia tulue ra
ura tutana tadav ia, ma dia ting pa ia dari:
Una lulut tadav avet. [39] Ma Petero i tut ma
dital varagur. Ba i tar pot, dia agure na pal
liu, ma ra lavur ua na vavina par dia tur
pirana, dia tangi ma dia ve tar ra umana
kolot, ma ra umana mal, Dokas i ga ingit pa
ia, ba i laun boko pire diat. [40] Petero i tul
vairop diat, ma i va timtibum, i araring, ma
i lingan upi ra minat, ma i biti: Tabita, una
tut. Ma ra ura kiau na matana i kapa mulai,
ma ba i gire Petero, i ki tur. [41] Ma Petero i tul
tar ra limana tana, ma i vatut ia; ma i oro pa
ra tarai na lotu ma ra lavur ua na vavina ma
i tul tar ia ta diat a launa. [42] Go i po aro Iope
parika, ma mangoro dia nurnur ta ra Luluai
tana. [43] Mangoro na bung Petero i ki Iope
pire Simon, a tena malmal pal a bulumakau.

10

Petero ma Konelio

[1] Tika na tutana i ki Kaisaria, a iangina
Konelio, a luluai kai ra loko na tarai na
vinarubu, di vatang ia ba ra loko Italia, [2] a
tena lotu, ma i ru God, ma diat par bula dia
ki ra kubana, ma mangoro kana vartabar
tadav ra tarai, ma i vavala araring God. [3] Ma
ba i da ra utul a pakana bung na ravian, i
gire ra angelo kai God ta ra ninana i ruk
tadav ia, ma i biti: Konelio! [4] Ma Konelio i
bobobe, ma i burburut, ma i tir ia ba: Luluai,
i dave? Ma i biti: Kaum lavur niaring, ma
kaum lavur vartabar dia vana urama, ma
dia tur na aim ta ra mata i God. [5] Ma go
una tulue ra ura tutana ura Iope, upi dir
a agur pa Simon, nina ba ra iangina bula
Petero, [6] i ki pire Simon, a tena malmal
pal a bulumakau, a kubana ara ra valian.
[7] Ba ra angelo i tar tatike dari tana, i vana
mulai. Ma Konelio i oro pa ra ura tultul ta
ra kubana, ma tika na tena variru ta diat
a tarai na vinarubu, dia toratorom vatikai
tana; [8] ma i ve dital ta go ra lavur magit, ma
i tulue dital ura Iope.
[9] Ta ra bung namur ba dital vanavana, ma
ba dital maravai ta ra pia na pal, Petero
i vana urama ra ul a pal, upi na araring,

ta ra keke tur, [10] ma i mulmulum, i mainge
upi na ian; ma ba di vaninare ana magit,
i ririvon; [11] i gire ra bakut i tapre, ma tika
na mangamangana da ra ngala na mal di
kubue vake ra ivat na nguna, [12] ma mangoro
na mangamangana leing tana, ta umana a
ivat na kak i diat, ta ra umana dia kakakao
ra pia, ma ra umana beo bula dia purpu-
rurung liuliu. [13] Ma ra nilai tikai i tadav ia
dari: Petero, una tut, una dodoko, ma una
ian. [14] Ma Petero i biti: Luluai, pata, pa iau
ga en ta magit vakuku, ba ra duruna. [15] Ma
ra nilaina i tadav ia mulai dari: Nina ba God
i ga vagomgom ia, koko una vatang ia ba ra
magit vakuku. [16] Ma di vautul a pait ia, ma di
al lulut pa ia mulai urama ra bala na bakut.

[17] Ba i purpuruan boko ra nuknuk i Petero
upi ra kukurai go ra ninana, ra utul a tu-
tana, Konelio i ga tulue dital, dital ga titir
upi ra kuba i Simon, ma dital tur pire ra
mataniolo. [18] Ma dital oraoro, ma dital titir
ba Simon, nina ba ra iangina bula Petero,
i ki ati. [19] Ba Petero i nuknuk boko ta ra
ninana, a Tulungen i biti tana dari: Una gire
ra utul a tutana, dital nuk up u. [20] Una tut,
ma una irop, una nurnur, avat a varagur,
tago iau ga tulue dital uti. [21] Petero i irop
tadav dital ma i biti: Gire, iau go nina ba
amutal nuk upi ia; ta ra ava amutal ga vana
uti? [22] Dital biti: Konelio, a luluai, a tena
takodo, i ruru God ma ra tarai par Iudaia
dia varvai tana ba ra bo na tutana: God i ga
tulue kana gomgom na angelo tadav ia, ma
i ga ve kapi ia ba na tulue amital tadav u ta
go ra pal, upi na valongore kaum ta tinata.
[23] Ma i ben dital na pal upi dital a ki papa.

Ba i ga ningene i tut pa ma dia vana,
ma dia varagur ma ta umana ekelesia Iope.
[24] Ma ta ra bung mulai dia olo Kaisaria. Ma
Konelio i ga ting varurue ra lavur niuruna,
ma ra lavur talaina, ma go dia kiki ung
pa ia. [25] Ba Petero i ruk, dir varkuvo ma
Konelio, ma Konelio i va timtibum pire ra
ura kauna, upi na lotu tadav ia. [26] Ma Petero
i vatut pa ia mulai, ma i biti: Una tur, iau
bula a tutana ka. [27] Ba dir tata vanavana, i
ruk tadav mangoro dia ki varurung, [28] ma i
biti ta diat dari: Ava nunure muka, ba pa i
takodo, ba ra tutana Iudaia na ki pire ta tikai
ta ra enana vuna gunan, ba na ruk tadav
ia; ma go God i tar vateten iau, ba pa i ko
pi ina vatang ta tikai ba ra tutana vakuku,
ba ra duruna; [29] ba di ga vartuluai upi iau
pa iau ga ol, iau vana ka uti. Ma go iau tir
avat, ba ta ra ava ava ga vartuluai upi iau?
[30] Ma Konelio i biti: A ivat na bung i taun
ia ba iau lotu na niaring ta ra kuba gu ta
ra utul a pakana bung na ravian, ma i tuk
tar ta ra pakana bung dari; ma ra tutana.
i bagabagele kana mal, i tur piragu, [31] ma i
biti: Konelio, di ga valongore kaum niaring,
ma kaum lavur vartabar dia tur na aim ta ra
mata i God. [32] Una vartulai ura Iope, ma da
vila pa Simon uti piram, a iangina bula ba
Petero, i ki ta ra kuba i Simon ara ra valian,
a tena malmal pal a bulumakau. [33] Ma iau
ga tulue vuavue dital piram, ma i ti boina
go u tar pot. Avet par go kari ta ra mata i
God, upi avet a valongore ra tinata par ba
ra Luluai i ga ve u tana.

Petero i varvai

[34] Ma Petero i biti: Iau gire ba a dovotina,
God i mainge ra umana vuna tarai parika; [35] i
mainge diat ta ra lavur vuna gunan parika
ba dia ru ia, ma dia pait ra mangamangana
takodo. [36] I ga tulue ra tinata tadav ra tarai
Israel, ma ra bo na varvai ure ra malmal tai
Iesu Kristo; ia ra Luluai kadat parika; [37] ma
avat bula, ava tar nunure nam ra tinata, di
ga varvai tana ta ra gunagunan par Iudaia
vanavana, di ga tur pa ia arama Galilaia, ba
i ga par nam ra baptaiso, Ioanes i ga varvai
tana; [38] ba Iesu, a te Nasaret, God i ga tap ia
ma ra Takodo na Tulungen, ma ra dekdek;
i vanavana vurvurbit, ma i papait ra boina,
ma i valagar pa diat, ba ra umana tabaran
dia ovai ta diat, tago dir ma God. [39] Ma avet
a umana tena varvai ta ra magit par i ga
papait ia ta ra gunagunan kai ra Iudaia, ma
arama Ierusalem bula; ia nam di ga doka,
ba di ga al vatokobe ta ra davai. [40] Ma God
i ga vatut pa mule, ta ra vautuluna bung,
ma i tul tar ia upi na po rikai, [41] vakir tadav
ra tarai par, ia kaka tadav ra umana tena
varvai ka, ba God i ga pilak value pa diat,
ta vevet iat, ma ave ga ian ma ave ga momo
me, ba i tar laun mulai kan ra minat. [42] Ma
i ga tulue avet, ba avet a varveai tana tadav
ra tarai, ba ia go God i ga tibe tar ia upi ia
ra Tena Varkurai kai ra lavur launa ma ra
lavur minat bula. [43] Ma ra lavur propet par
dia varveai tana, ba ia nam i nurnur ta go ra
iang, da pun vue kana lavur varpiam.

A Takodo na Tulungen i irop taun ra umana Tematana

[44] Ba Petero i tatike boko go ra tinata, a
Takodo na Tulungen i irop taun diat, dia

valavalongore ra tinata. 45 Ma ra umana
tena nurnur ta diat a umana pokakikil, nina
diat dia ga varagur ma Petero, dia kaian,
tago di lingire ra vartabar na Takodo na
Tulungen taun diat ra lavur Tematana bula.
46 Tago dia valongore diat, dia vatang ra
lavur enana tinata, ma dia pite pa God. 47 Ma
Petero i biti ba: To ia ra tutana ba na tigal
bat ra tava ta go diat, upi koko da baptaiso
diat, ba dia tar vatur vake ra Takodo na
Tulungen varogop dat? 48 Ma i vartul ba da
baptaiso diat ta ra iang i Iesu Kristo. Ma dia
ting pa ia ba na ki ka boko pire diat.

11

Petero i ve mal ra tarai na ekelesia arama Ierusalem

1 A umana apostolo ma ra tarai na ekele-
sia dia ki Iudaia, dia valongore ba ra umana
Tematana bula dia tar vatur vake ra tinata
kai God. 2 Ma ba Petero i vana urama
Ierusalem, a umana pokakikil dia vartoto
me, 3 dia biti: U tar ruk tadav ra tarai pa
dia pokakikil, ma ava ga ian varurung. 4 Ma
Petero i tur pa ia, ma i ve mal diat dari: 5 Ba
iau ga ki ta ra pia na pal Iope, iau araring,
ma iau gire ra ninana, ma iau gire tika na
magit tana da ra ngir na mal di kubu vake ra
ivat na nguna, ma di valure vaba ia marama
ra bakut tadav iau; 6 ba iau bobobe, ma iau
nununuk tana, ma iau gire ra umana leing
tana ba dia tur ra pia, ta umana a ivat na kak
i diat, ta ra umana dia kakakao, ma ra lavur
beo dia vana liu bula, 7 ma iau valongore
bula ra nilai tikai i biti tagu dari: Petero,
una tut, una dodoko ma una ian. 8 Ma iau ga
biti: Luluai, pata, pa iau ga en boko ta magit
vakuku ba ra duruna. 9 Ma ra nilaina mulai
marama ra bala na bakut i biti: Nam ba God
i ga dalu vagomgom ia, koko una vatang
ia ba a magit vakuku. 10 Ma di ga vautul a
pait ia, ma di ga al pa ia mulai urama ra
bala na bakut. 11 Ma ra utul a tutana, di ga
tulue dital marama Kaisaria tadav iau, dital
ga tur muka pire ra pal ave ki tana. 12 Ma
ra Tulungen i tul tar iau, ba koko ina anan,
ba avet a varagur uka. Ma go ra laptikai na
ekelesia ave ga varagur, ma ave ga ruk ta ra
kuba i nam ra tutana; 13 ma i ga ve avet, ba i
ga gire ra angelo i tur ra kubana, ma i biti:
Una vartuluai ura Iope, da agur pa Simon,
nina ba ra iangina bula Petero: 14 na tatike
ta tinata tam, ba avat ma ra umana niurum,
avat a laun tana. 15 Ba iau tata tavuna, ra
Takodo na Tulungen i irop taun diat, da ta
dat ta ra vunapaina. 16 Ma iau ga nuk pa
nam ra tinata kai ra Luluai, ba i ga biti: A
dovotina, Ioanes i ga baptaiso ma ra tava
ka, ma da baptaiso avat ma ra Takodo nu
Tulungen. 17 Ba God i tar tul tar ta diat ra
vartabar da nam i ga tul tar ia ta dat, ba
da ga nurnur ta ra Luluai Iesu Kristo, to ia
iau, ba ina tur bat God? 18 Ba dia valongore
go ra tinata, dia ki mut uka, ma dia pite
pa God, ma dia tatike dari: God i tar tul
tar ra nukpuku upi ra nilaun tadav ra lavur
Tematana bula.

Ra tarai na ekelesia aro Antiokia

19 Diat dia ga vana varbaiai vurvurbit ta
ra mangamangana varvakadik ure Stepano,
dia vana vailik uro Poinike ma Kipro, ma
Antiokia, ma dia varve ra tinata tadav diat
ika ra Iudaia. 20 Ma ta umana ta diat a
tarai Kipro ma Kirene, ba dia pot arama
Antiokia, dia tata tadap ra tarai Elenas bula;
dia varveai ta ra Luluai Iesu. 21 Ma ra lima
i ra Luluai i maravut diat, ma mangoro dia
nurnur, ma dia vana tapuku tadav ra Luluai.
22 Ma ra ekelesia Ierusalem dia valongore
ra varveai ure diat, ma dia tulue Banaba
urama Antiokia; 23 ba i tar vut, ma i tar gire
ra varmari kai God, i gugu tana; ma i vargat
diat par ba diat a kakari tadav ra Luluai
ma ra padikat na ninunuk ta ra bala i diat,
24 tago ia ra bo na tutana, ma i buka ma
ra Takodo na Tulungen ma ra nurnur; ma
mangoro na tarai dia agil ra Luluai. 25 Ma
i vana pa Taso, i tikan upi Saul; 26 ba i tar
gire tadav ia, i agur pa ia ura Antiokia. Ma
dia kiki varurung ma ra ekelesia abara, tika
na kidoloina kilala, ma dir tovo mangoro na
tarai; ma arama Antiokia di ga vatang value
ra tarai na vartovo ba a umana Te Kristo.

27 Ta nam ra kilala, ta umana propet dia
ga vana ba Antiokia marama Ierusalem.
28 Tikai, a iangina Agabo, i tur ma i vaarike ta
ra Tulungen, ba ra ngala na mulmulum na
monong ra rakarakan a gunagunan parika;
ma i tar damana ta ra kilala i Klaudio. 29 Ma
ra tarai na vartovo dia kure ba diat par
tikatikai, varogop ma kadia vuvuvung na
tabarikik, diat a tulue ra vartabar tadav ra
lavur ekelesia Iudaia; 30 ma dia tulue muka;
Banaba dir ma Saul, dir kap ia tadav ra
umana patuana.

12

Ta umana varmonong mulai

1 Ta nam ra kilala Erodes, a king, i tulue
ra limana upi na ubu ta umana ekelesia. 2 I
doko pa Iakobo, tura i Ioanes, ma ra pakat.
3 Ba i gire ba ra Iudaia dia gugu tana, i nuk
ia ba na kinim bula Petero. Nam ra kilala a
kilala na gem ba pa i leven. 4 Ba i tar kinim
pa ia, i varuk ia ta ra pal na banubat, ma
i tul tar ia tai ra ivat na ivaivat na tutana
na vinarubu upi diat a balabalaure, ma i
mainge upi na ben vaarike tadav ra tarai,
ona na par ra lukara na bolo lake. 5 Damana
di ga banubat Petero ta ra pal na banubat;
ma ra umana ekelesia par dia aring muka
God ure.

Ra Luluai valaun Petero kan ra lima i Erodes

6 Ta nam ra marum, ba Erodes i to na ben
vaarike, Petero i va livuan ta ra ivu tena
vinarubu, ma di ga vi ia ma ra ivu vinau
na palariam, ma ra umana monamono dia
tur pire ra banbanu, dia balaure ra pal. 7 Ma
gire, ra angelo kai ra Luluai i tur pirana, ma
ra kapa i pupua na pal; ma i par ra palavirvir
i Petero, ma i vangun ia, ma i biti: Una tut
lulut. Ma ra ura vinau na palariam dir bura
ka kan ra ura limana. 8 Ma ra angelo i biti
mulai tana: Una vi pit, ma una kubu ra ura
pal a kaum. Ma i pait ia. Ma i biti mulai
tana: Una ule tar kaum olovoi, ma una mur
iau. 9 Ma i irop, ma i mur ia; ma pa i nunure,
ba ra dovotina go ra angelo i pait ia, i nuk
ia, ba i ririvone ke. 10 Ba dir tar pakit ra ivu
turtur na monamono, dir tadav ra banbanu
na palariam, aina di irairop tana ta ra pia
na pal, ma i tapapa ka ta dir, ma dir irop,
ma dir vana alalu tai tika na nga; ma ra
angelo i vana vuavuai kan ia. 11 Ba Petero
i minana mulai, i biti: Go iau nunure muka
ba ra Luluai i tar tulue kana angelo, ma i tar
valaun iau kan ra lima i Erodes, ma kan ra
lavur nuknuk i ra tarai Iudaia bula. 12 Ba i
tar nununuk, i pot tadav ra kuba i Maria,
na i Ioanes, nina ba ra iangina bula Marko,
ma mangoro dia kiki varurung abara, ma
dia araring ure. 13 Ba i pidil ra banbanu
na mataniolo, a tultul na vavina, a iangina
Rodi, i vila ung upi na valongor. 14 Ba i
valongore ilam ra nilai Petero, i gugu, ma
pa i papa ra banbanu, i vila ruk mulai, ma i
varveai ba Petero go i tur pire ra banbanu.
15 Ma dia biti tana: U papaua ka. Ma i bitbiti
varvo ba ra dovotina iat. Ma dia biti ba:
Go kana angelo bar. 16 Ma Petero i pipipidil
boko, ma ba dia papa, dia gire muka, ma
dia kaian tana. 17 Ma i taun bat diat ma ra
limana, upi diat a ki mut uka, ma i ve diat,
ba ra Luluai i tar ben vairop ia kan ra pal
na banubat. Ma i biti: Avat a ve Iakobo ma
ra lavur ekelesia ta go ra magit. Ma i vana
kan diat upi ta ra gunan. 18 Ba ra malana,
a umana tena vinarubu dia varvareo muka
upi Petero, ba akave? 19 Ba Erodes i tikan upi
ia, ma i mama gire tadav ia, i tir ra umana
monamono tana, ma i vartuluai upi da doko
diat. Ma i vana marama Iudaia ura Kaisaria,
ma i ki ie.

Erodes i mat

20 Ma i kulot muka ure ra tarai Tiro ma
Sidon; ma ba dia tar varmaram lua ma
Blasto, ra tena balabalaure pal kai ra king,
dia vana tadav ia ma ra kopono nuknuk i
diat, ma dia varting upi ra malmal, tago dia
bungbung pa ra adia magit ta ra gunagunan
kai ra king. 21 Ma ta ra bung ba di ga kubu
ia, Erodes i mong muka ma ra lavur mal
na king, ma i ki ta ra kiki na king, ma i
tatata ta diat. 22 Ma ra tarai dia oraoro, dia
biti: Go ra nilai tika na god, ma vakir tai ta
tutana. 23 Ma ra angelo kai ra Luluai i ubu
vuavue pa ia, tago pa i pite pa God; ma ra
umana kariuriu dia enen ia ma i vungue ra
tulungeana.

24 Ma ra tinata kai God i tavua, ma i pepeal
muka.

25 Ma ba i ga par kadir papalum, Banaba
ma Saul dir talil marama Ierusalem, dital
varagur pa ma Ioanes, nina ba ra iangina
bula Marko.

13

Di pilak pa Saul ma Banaba

1 A umana propet ma a umana tena var-
tovo ta ra ekelesia Antiokia, a iang i diat
Banaba, ma Simeon (a iangina bula Niger),
ma Lukio, ra te Kirene, ma Manaen, ia di
ga kukutu pa ia upi dir turana ma Erodes
ra luluai, ma Saul. 2 Ba dia lolotu tadav
ra Luluai, ma dia vevavevel, a Takodo na
Tulungen i biti: Avat a tibe pilak tar Banaba
ma Saul tagu upi nam ra papalum, nina iau
ga pilak pa dir ure. 3 Ma ba dia tar vevel,
ma ba dia tar araring, dia palagur dir ma ra
lima i diat, ma dia tul vue dir.

Aro Kipro

[4] Ma go dir, ba ra Takodo na Tulungen i
tulue dir, dir vana ura Seliokia, ma dir ki
ra parau uro Kipro. [5] Ba dir ki Salami, dir
varveai ta ra tinata kai God ta ra umana
pal na lotu kai ra Iudaia; ma dital varagur
ma Ioanes, kadir tultul. [6] Ma dital vana
vurvurbit ta nam ra ta kikil mutu, ma i
tuk uro Papo, ma dia varkuvo ma tika na
tena agagar, a propet vavaongo, a tutana
Iudaia, a iangina Bar-Iesu; [7] dir ki ma ra ra
luluai Sergio Paulo, a tena kabinana. Ma
go i ting pa Banaba ma Saul pirana, ma i
mainge upi na valongore ra tinata kai God.
[8] Ma Elima, ra tena agagar, (ia ra kukurai
ra iangina), i tur bat dir, ma i mainge upi
na tigal pukue vue ra luluai kan ra nurnur.
[9] Ma Saul, di vatang ia bula Paulo, i buka ma
ra Takodo na Tulungen, ma i bobobe, [10] ma i
biti: U, u ti buka ma ra vaongo ma ra lavur
varpiam, u natu i Satan, u a ebar kai ra lavur
takodo na nga kai ra Luluai, dave pa una ngo
boko? [11] Gori ra lima i ra Luluai na ub u, una
pula, tika na kilala pa una gire ra matana
keake. Ma ra gavul ma ra bobotoi i vana
rikai pirana ma i vana vurvurbit, i tikan upi
ta tikai, ba na ben pa ia ma ra limana. [12] Ma
ra luluai ba i gire go, di tar pait ia, i nurnur,
ma i kaian muka ta ra vartovo kai ra Luluai.

Aro Antiokia Pisidia

[13] Paulo ma diat, dia varagur me mara
Papo, dia ki ra parau, ma dia vana urama
Perge, aro Pampilia; ma Ioanes i vana kan
dir, ma i talil Ierusalem. [14] Ma dir pakit
Perge, ma dir vut Antiokia Pisidia; ta ra
Bung Sabat dir ruk na pal na lotu, ma dir ki
ra pia. [15] Ba di tar luk ra tinata na varkurai
ma ra buk kai ra umana propet, a umana
luluai na pal na lotu dia vartuluai tadav dir
dari: A ura tura i vevet, ona kamumur ta
tinata pi amur a ve tar ia tai ra tarai, amur
a tata ka. [16] Paulo i tur, ma i tataun diat ma
ra limana, ma i biti.

A tarai Israel, ma avat bula, ava ru God,
avat a valongore. [17] A God kai go ra tarai
Israel i ga pilak pa ra lavur tama i dat,
ma i ga vaki vaarike ra tarai ba dia ki ra
gunan Aigipto, ma i ben vairop diat ma
ra dekdek na limana. [18] Ma ra ivat na
vinvinun na kilakilala i ga nur vue kadia
lavur mangamangana ta ra pupui. [19] Ma ba i
tar ubu vue lavurua na vuna gunan Kanaan,
i tul tar. ra gunan ta diat ba kadiat ika, a
ivat na marmar ma a ilima na vinvinun na
kilakilala; [20] ba i par go ra magit i tibe tar
ra umana tena varkurai ta diat, ma i tuk tai
Samuel ra propet. [21] Namur dia titir upi ra
king, ma God i ga tibe tar Saul, natu i Kis, ta
diat, a tutana ta ra vuna tarai Beniamin, upi
na kure diat a ivat na vinun na kilakilala.
[22] Ba i tar okole vue, i vatur vaarike David
upi kadia king; ma i ga tatike ure dari: Go
iau na tadav David, natu i Iese, a tutana.
i varogop ma ra nuknukigu, ma na pait
vapar ra magit iau mainge. [23] Ta diat ra
umana bul mur ta go ra tutana, God i ga tul
vaarike Iesu, ra Tena Valaun tadav Israel,
da kana tinata na varvatading; [24] ba Ioanes
i tar lua ma ra varvai ure ra baptaiso na
nukpuku pire ra tarai Israel par ba pa i ti
pot boko. [25] Ba Ioanes i papait kana tiniba,
i tatike: Ava biti ba iau to ia? Vakir iau
nam. Tikai i murmur iau, ma pa iau ko upi
ina pala vue ra ura pal a kauna. [26] A tara
na turagu, a umana bul mur tai Abaraam,
ma avat bula ava ru God, di ga tulue go ra
tinata na varvalaun tadav dat. [27] Tago diat
dia ki Ierusalem ma kadia umana luluai, pa
dia ga nunure, ma pa dia ga nunure bula
ra nilai nam ra umana propet dia lukluk
ia ta ra bungbung Sabat par, dia ga pait
ot pa ia ka, ba dia ga kure vakaina. [28] Pa
dia ga tir tadav ta vuna ba na virua tana;
dia ga lulul uka Pilato ba na tul tar ia upi
da doka. [29] Ba dia tar pait ot pa ra lavur
tinata di ga tumu ia ure, dia pala vairop pa
ia mulai kan ra davai, ma dia vadiop ia ta ra
babang na minat. [30] Ma God i ga vatut pa ia
mulai kan ra minat, [31] ma diat dia ga varagur
me maro Galilaia urama Ierusalem, dia ga
giragire ra bungbung, ma go dia varvai tana
pire ra tarai. [32] Ma ave kap ra bo na varvai
tadav avat ure ra tinata na vamading tadav
ra lavur tama i dat, [33] ba God i ga pait ot pa
ia tadav dat ra umana natu i diat ba i ga
vatut pa mule Iesu, da di ga tumu ia bula
ta ra vauruana kakailai dari: "U a Natugu,
gori iau tar vangala u." [34] Ma ure nam, ba di
ga vatut pa ia mulai kan ra minat, ma ba pa
na talil mulai tadav ra mareng, i ga tatike
dari: "Ina tabar iu ma ra umana gomgom
na magit i dovot kai David." [35] Tago i tatike
tai ta ra tika na kakailai dari: "Pa una tul tar
kaum Gomgomuna upi na gire ra mareng."
[36] Ma David, ba i go ongo ta ra nuknuk i God
ta kana taun tarai, i va mat, ma di vadiop ia
pire ra lavur tamana, ma i ga mareng; [37] ma
nina ba God i ga vatur ia, pa i ga mareng.
[38] A tara na turagu, avat a matoto ba di

varveai ta vavat ure ra punpun vue ai ra
lavur varpiam ta go ra tutana; [39] ma ta nina
iat, go diat par dia nurnur, da valangalanga
diat kan ra magit parika; nina ba ra tinata
na varkurai kai Moses i mama valangalanga
diat kan ia. [40] Avat a balaure avat ta nam ba
ra umana propet dia ga varvai tana, ba na
monong avat, dari:

[41] "Avat a umana tena varkulumai avat a
gire, ma avat a kaian, avat a panie;
Tika na papalum iau pait ia ta kavava kilala,
A papalum ba pa avat a kapupi ia ona tikai
na ve avat i tana."

[42] Ba dia irop vanavana, dia ting pa ia upi
na varve mule diat ta nam ra tinata ta ra
Bung Sabat namur. [43] Ba ra tarai dia vana
varbaiai kan ra pal na lotu, mangoro na Iu-
daia ma diat dia lotu da ra mangamangana
Iudaia, dia mur Paulo ma Banaba; ma dir
tata ta diat, ma dir vargat diat, ba diat a mur
vatikene ra varmari kai God.

[44] Ta ra Bung Sabat mulai, i maravai ba
diat par ta nam ra pia na pal, dia ki varu-
rung, upi diat a valongore ra tinata kai God.
[45] Ba ra Iudaia dia gire ra kor na tarai, i
puruai ra bala i diat, ma dia buka ma ra
kankan, ma dia pue vue ra tinata par ba
Paulo i tatike, ma dia varvul. [46] Ma Paulo
ma Banaba dir tatata kapa, ma dir biti: I
kat ba di tar tatike ra tinata kai God tadav
avat lua. Ma tago ava okole vue kan avat,
ma ava kure ba pa na topa avat ra nilaun
ba pa na mutu, ave tur tapuku upi ra lavur
Tematana. [47] Tago ra Luluai, i ga tulue avet
dari:

"Iau ga vaki u upi ra kapa kadiat ra lavur
Tematana,
Upi u a varvalaun tadav diat ta ra langlan-
gun na rakarakan a gunagunan."

[48] Ba ra umana Tematana dia valongore
dari, dia gugu, ma dia pite pa ra tinata kai
God; ma diat di ga kure tar diat upi ra nilaun
ba pa na mutu, dia nurnur. [49] Ma ra tinata
kai ra Luluai i vana uraure ta ra gunagunan
par. [50] A Iudaia dia ununue ra vaden dia ru
God ma dia uviana bula, ma ra umana luluai
ta nam ra pia na pal, upi diat a vangala ra
milmilikuan ure Paulo ma Banaba, ma dia
korot vue dir kan kadia umana langun. [51] Ma
dir timar vue ra tobon kan ra kau i dir tadav
diat, ma dir vana uro Ikonion. [52] Ma ra lavur
tarai na vartovo dia buka ma ra gugu ma ra
Takodo na Tulungen.

14

Aro Ikonion

[1] Ma dir ruk ta ra pal na lotu kai ra
Iudaia aro Ikonion, ma dir varvai; ma ra
kor na tarai, a Iudaia ma ra Elenas bula, dia
nurnur. [2] Nam ra lavur Iudaia pa dia ongo,
dia vakankan ra bala i ra lavur Tematana,
ma dia vangangal tar diat ure ra lavur
ekelesia. [3] Ma dir ki vavuan boko abara,
ma dir tatata kapa ta ra Luluai, ma i varvai
dovot ta ra tinata kai kana varmari, ba i tul
tar ra umana vakilang, ma ra umana magit
na kakaian, upi ra lima i dir na pait ia. [4] A
tarai ta nam ra pia na pal dia tur varbaiai,
ta umana pire ra Iudaia, ma ta ra umana
pire ra umana apostolo. [5] Ba ra Iudaia ma ra
lavur Tematana ma kadia umana luluai, dia
papait na tut na vinarubu ure diat, ma upi
diat a tupar diat bula, [6] dia matoto pa tana,
ma dia lop ta ra umana pia na pal Likaonia,
ma Listra, ma Derbe, ma ra gunagunan dia
tur maravai; [7] ma dia varvai ma ra bo na
varvai ta diat.

Aro Listra ma Derbe

[8] Tika na tutana i ki Listra, a ura kauna
dir ga mat, di ga kava ma ra kekebau, ma
pa i ga vanavana boko. [9] I valongore Paulo i
varvai, ma Paulo i bobobe, i gire ba i nurnur
upi da valagar ia, [10] ma i manga biti dari:
Una tur kodo ma ra ura kaum. Ma i pil
tur ma i vanavana. [11] Ba ra kor na tarai
dia gire nam Paulo i tar pait ia, dia manga
tata ma ra tinata Likaonia ba: A umana god
dia tar irop tadav dat, varogop ma ra tarai.
[12] Ma dia vatang tar Banaba ba Iupiter ma
Paulo ba Erme, tago ia ra lup tinata. [13] Ma
ra tena tinabar kai Iupiter, nina kana pal
na vartabar i tur na papar ta nam ra pia
na pal, i agure ra umana bulumakau, ma i
kap ra umana vipuar pire ra ura mataniolo,
upi diat a vartabar. [14] Ba dir a ura apostolo,
Banaba ma Paulo dir valongore, dir rada
kadir umana mal, ma dir pil rikai livuan
ta ra kor na tarai ma dir manga biti dari:
[15] Avat a tarai, ava pait go ra lavur magit
dave? Amir bula a ura tutana ka, ma tikai ka
ra maukua i dat parika, amir kap uka ra bo
na varveai tadav avat, upi avat a vana kan
go ra lavur mangamangana vakuku tadav
ra God i laun, nina i ga vaki ra lavur bakut,
ma ra rakarakan a gunagunan, ma ra ta,
ma ra magit parika i ki ta dital; [16] i ga nur
vue ra lavur vuna gunan ta ra lavur taun
tarai lua, ba diat a murmur kadia lavur

mangamangana iat. [17] Ma ra varvai ure
mule i ga tur vatikai ta kana lavur bo na
papalum, ma tago i ga tabatabar avat ma ra
bata marama ra bakut, ma ra umana e na
vunuai, ma i ga vabuka ra bala i vavat ma
ra magit na nian ma ra gugu bula. [18] Go ra
tinata i ling na tur bat diat ta ra vartabar ta
dir.
[19] Ma ta ra umana Iudaia dia pot mara
Antiokia ma Ikonion, ma dia tatata vovo pa
ra kor na tarai, ma dia tupar Paulo, ma dia
al vaire pa ia kan ra pia na pal, tago dia nuk
ia ba i ga tar mat. [20] Ba kana tarai na vartovo
dia tur kikil ia, i tut, ma i olo mulai ta ra pia
na pal; ma ta ra kubak tana i vana oai, dir
ma Banaba, uro Derbe.

Dir talil uro Antiokia

[21] Ba dir tar varvai ta ra bo na varvai
ta nam ra pia na pal, ma ba dir tar ben
mangoro na tarai na vartovo, dir talil uro
Listra, ma Ikonion, ma Antiokia, [22] ma dir
vapatuan vanavana ra tulungea i ra tarai na
vartovo, dir vargat diat, upi diat a ki vatikai
ta ra nurnur, tago dat a olo ta ra varkurai
kai God ma mangoro na varvakadik. [23] Ba
dir tar tibe ra umana monamono ta diat
ta ra lavur tarai na ekelesia par, ma ba dia
tar araring ma dia tar vevel, dir nur tar
diat ta ra Luluai, nina dia tar nurnur tana.
[24] Ma dir vana alalu Pisidia, ma dir vana uro
Pampilia. [25] Ba dir tar varve ra tinata ara
Perge, dir vana ura Atalia; [26] ma dir ki ra
parau mamati ura Antiokia, nam ra gunan
di ga tul vue dir kan ia ta ra varmari kai God,
upi go ra papalum, dir tar pait ot pa ia. [27] Ba
dir ga vut, ma dir ga oro varurue ra lavur
ekelesia, dir ve diat ta ra lavur magit par
ba dital ma God dital ga pait ia, ma ba i tar
papa are ra banbanu na nurnur ure ra lavur
Tematana bula. [28] Ma dir ki vavuan abara
pire ra tarai na vartovo.

15

A kivung aro Ierusalem

[1] Ma ta ra umana tarai marama Iudaia
dia vana ur, ma dia tovo ra umana ekelesia
dari: Ba pa di poko kikil avat da ra manga-
mangana kai Moses, pa da valaun avat. [2] Ba
Paulo ma Banaba dir tar manga vartoto ma
diat, ma ba dia tar manga vartir, a umana
ekelesia dia tibe vue Paulo ma Banaba ma
ta ra umana bula, upi diat a vana urama
Ierusalem tadav ra umana apostolo, ma ra
umana patuana, ure go ra magit. [3] Ba ra
ekelesia dia tar tule vue diat na nga, dia
alalu Poinike ma Samaria, ma dir varveai
vanavana ta ra nivana tapuku kai ra umana
Tematana; ma dir vagugu pa ra lavur eke-
lesia par. [4] Ba dia tar pot arama Ierusalem,
a lavur ekelesia ma ra umana apostolo ma
ra umana patuana, dia vala pa diat, ma dia
ve diat ta ra lavur magit diat ma God dia ga
pait ia. [5] Ma ta ra umana Parisaio, diat dia
nurnur, dia tut ma dia tatike dari: I kat ba
da poko kikil diat, ma da tovo diat, upi diat
a mur ra tinata na varkurai kai Moses.
[6] Ma ra umana apostolo ma ra umana
patuana dia kivung, upi diat a kure go ra
magit. [7] Ba di tar manga vartoto tana,
Petero i tur, ma i biti ta diat:

A tara na turagu, ava nunure ba amana
God i ga pipilak ta dat upi ra umana Tem-
atana diat a valongore ra bo na varvai ta
ra ngiegu, ma upi diat a nurnur. [8] Ma God,
ia i nunure ra bala i dat, i varvai dovot ta
diat, ma i tar tabar diat ma ra Takodo na
Tulungen varogop dat; [9] ma vakir i ga pait ta
enana ta dat ma diat, i ga dalu vagomgom
ra bala i diat bula ta ra nurnur. [10] Ma dave
go ava valar God, ba avat a puak tar nam ra
kinakap ta ra inoa i ra tarai na vartovo, i ga
tup ra lavur tama i dat, ma dat bula? [11] Da ti
nurnur, ba da valaun dat ta ra varmari kai
ra Luluai Iesu da go diat.
[12] Ma ra kor na tarai dia ki mut uka; ma
dia valongore Banaba ma Paulo, dir varve ra
lavur vakilang ma ra lavur magit na kakaian
dital ma God, dital ga papait ia pire ra lavur
Tematana. [13] Ba dir ngo mulai, Iakobo i
biti: A tara na turagu, avat a valongore
iau: [14] Simeon i tar ve dat ure ra luaina
vinavana kai God pire ra lavur Tematana,
upi na pipilak pa ta diat ta tarai upi kai ra
iangina. [15] Go i varogop ma ra lavur tinata
kai ra umana propet; da di ga tumu dari:
[16] "Ba i par go ra lavur magit, ina talil,
Ma ina pait mule ra kuba i David, nina i tar
tapipin;
Ma ina page mule ra taripuna,
Ma ina vatur ia,
[17] Upi ra ibana tarai, ma ra lavur Tematana,
Di ga vatang tar ra iangigu ta diat,
Diat a nuk upi ra Luluai.
[18] Dari ra Luluai i tatike, nina i vaarike go ra
lavur magit papa amana iat ta ra vu-
napai ra rakarakan a gunagunan."
[19] Io, go kaugu varkurai tana dari ba: Koko
da vabalaguan ra umana Tematana. nina

diat dia tar tur tapuku tadav God; [20] dat
a tumu ka ra buk tadav diat, ba diat a
pidimuane ra dur na mangamangana ta ra
tabalar, ma ra nipo, ma ra lavur magit di ga
bing doka, ma ra gap. [21] Tago papa amana iat
pire ra lavur taun tarai ta ra pia na pal par,
ta ra umana dia ga varvarveai ta ra tinata
na varkurai kai Moses, ma di ga lukluk ia ra
Bungbung Sabat par ta ra lavur pal na lotu.

A tutumu pire ra umana Tematana

[22] Ma ra umana apostolo, ma ra umana
patuana, ma ra lavur ekelesia par, dia nuk ia
ba i boina ba diat a pilak pa ra ura tutana ta
diat mulai, upi diat a tulue dir uro Antiokia,
diat a varagur ma Paulo ma Banaba; ma
dia tulue Iudas, a iangina bula Basaba, ma
Silas, a ura raprap, ta ra ekelesia. [23] Ma
dia tutumu dari: Avet a umana apostolo,
ma ra umana patuana ta ra ekelesia, tadav
avat a lavur ekelesia ava ga Tematana aro
Antiokia, ma Siria, ma Kilikia: Tatabai!
[24] Tago ave tar valongore ba ta ra umana ta
vevet dia ga valutulut avat ma ra tinata, ma
dia vapurpuruan ra tulungea i vavat me; ma
avet, pa ave ga tulue diat; [25] ave tar varkurai
tana ma i kopono ra nuknuk i vevet; avet
par ave nuk ia ba i boina ba avet a pilak pa ta
ura tutana, ma avet a tulue dir tadav avat,
diat a varagur ma ra ura talai dat Banaba
ma Paulo, [26] nina ra ura tutana pa dir ga
mari vake kadir nilaun ure ra iang i Iesu
Kristo kada Luluai. [27] Go ave tulue Iudas ma
Silas, ma dir bula, dir a ve avat boko ta go
ra lavur tinata ma ra ngie i dir. [28] Tago avet
ma ra Takodo na Tulungen, ave nuk ia ba.
i boina ba koko avet a puak tar ta mamat
na kinakap ta vavat, ia kaka go ra takodo na
magit: [29] ba avat a mamue ra lavur magit di
ga vartabar tadav ra umana tabalar me, ma
ra gap, ma ra lavur magit di ga bing doka.
ma ra nipo; ona avat a langalanga kan go
diat, na boina ta vavat. loko.

[30] Ba di tar tata tule vue diat, dia vana ura
Antiokia, ma dia oro varurue ra tarai, ma
dia tul tar ra buk ta diat. [31] Ba dia tar luk
ia, dia gugu ta ra varmaram tana. [32] Iudas
ma Silas dir vargat ra lavur ekelesia ma ra
mangoro na tinata, ma dir vapatuan diat,
tago dir bula a ura tena vartovo. [33] Ba dir
tar ki vavuan abara, dia tata tule vue mule
dir ma ra varmaram tai ra lavur tarai na
ekelesia tadav diat, dia ga tulue dir. [[34] Ia
kaka Silas i ga nuk pa ia ba na ki boko abara.]

[35] Paulo ma Banaba dir ki boko Antiokia,
diat ma mangoro ta diat bula dia vartovo
ma dia varveai ma ra tinata kai ra Luluai.

Paulo ma Banaba dir vana varbaiai

[36] Ba i par ta umana bung, Paulo i tatike
tai Banaba: Go dor a lilikun, dor a gire pa
ra lavur ekelesia ta nam ra umana pia na
pal par, dor ga varveai tana ta ra tinata kai
ra Luluai, ba dia dave bar. [37] Ma Banaba i
mainge ba dital a varagur mulai ma Ioanes,
a iangina bula Marko. [38] Ma Paulo i nuk ia
ba pa i ko upi dital a varagur mulai me,
tago i ga vana kan dir aro Pampilia, ma pa
dital ga varagur me ta ra papalum. [39] Ma
dir vartoto muka ure, ma dir vana varbaiai,
Banaba i agur pa Marko, ma dir ki ra parau
uro Kipro; [40] ma Paulo i pilak pa Silas, ma dir
vana oai, ba ra lavur ekelesia dia tar nur tar
dir ta ra varmari kai ra Luluai. [41] Ma dir vana
vurvurbit Siria ma Kilikia, ma dir vapatuan
ra lavur ekelesia.

16

Timoteo dital varagur ma Paulo ma Silas

[1] Ma i vut Derbe ma Listra bula; ma tika
na tutana na vartovo i ki abara, a iangina
Timoteo, natu i ra vavina Iudaia, a tena nur-
nur; ma tamana a tutana Elenas. [2] A tarai
na ekelesia Listra ma Ikonion dia varveai
tana ba ra bo na tutana. [3] Ma Paulo. i
mainge ba dir a varagur oai me; ma i agur
pa ia, ma i poko kikil ia, tago a Iudaia
ta nam ra gunagunan dia vura nunure ba
tamana a te Elenas. [4] Ba dital vanavana
ta ra gunagunan, dital varveai vanavana
ta ra umana varkurai, nina ba ra umana
apostolo ma ra umana patuana, dia ga kure
tar ia arama Ierusalem, upi diat a mur ia.
[5] Damana di vapatuan ra lavur ekelesia ta ra
nurnur, ma dia vapeal vanavana diat ta ra
bungbung.

A ninana kai Paulo aro Troas

[6] Ba ra Takodo na Tulungen i tar tigal
bat dital ba koko boko dital a varveai ta
ra tinata arama Asia, dital vanavana ta
ra gunagunan par Prigia ma Galatia; [7] ba
dital tar vut maravai Misia, dital valar ra
vinavana urama Bitinia, ma ra Tulungea i
Iesu pa i ongo tar dital; [8] ma dital vana pakit
Misia, ma dital vut aro Troas.

[9] Ma ra ninana i pot tadav Paulo ra
marum: Tika na tutana Makedonia i tur
pirana, ma i lulul ia, i biti ba: Una vana
ura Makedonia, una maravut avet. [10] Ba i

tar gire ra ninana, ave nuk vuavue upi ra
vinavana Makedonia, tago ave nuk ia ba
God i tar oro pa avet, upi avet a ve ra bo na
varvai ta diat.

Aro Pilipoi: Lidia i nukpuku

11 Ave ki ra parau mara Troas, ma ave
vanavana takodo uro Samotrake, ma ta ra
bung namur urama Neapoli; 12 ma mabara
Neapoli urama Pilipoi, a pia na pal Make-
donia, nina i lia ta ra umana pia na pal ta
nam ra langun, ma ra tarai Rom dia ki tana;
ma ave kiki pa ta ra umana bung ta go ra
gunan. 13 Ta ra Bung Sabat ave vana irai ta ra
mataniolo, pire ra papar a tava, ave nuk ia
ba ra pia na niaring abara; ma ave ki ra pia,
ma ave tata ma ra vaden dia kiki varurung.
14 Ma tika na vavina a iangina Lidia, a tena
ivivure mal meme maro Tiatira, a tena lotu
tadav God bula, i valongore avet; ma God i
papa are ra balana upi na torom ta ra lavur
tinata Paulo i tatike. 15 Ba di tar baptaisoa,
ma diat bula dia ki ra kubana, i ting pa avet,
i biti: Ona ava ti nuk ia ba iau tar nurnur tai
ra Luluai, avat a ruk ra kubagu ma avat a ki
tana. Ma i vovo pa avet.

Ta ra pal na banubat aro Pilipoi

16 Ma ba ave vanavana tadav ra pia na
niaring, ave varkuvo ma tika na vavina ba
a tabaran na malira i ovai tana; ma kana
umana luluai dia kedek ma ra vapuak ta
kana tinata na malira. 17 Ma i murmur avet
ma Paulo, ma i manga tatike ra tinata dari:
Go ra umana tutana a umana tultul kai ra
God a Ngala Muka, ma dia ve avat ta ra nga
na varvalaun. 18 Mangoro na bung i papait ia
dari. Ma Paulo i kulot i tana, i tur tapuku,
ma i tatike tai ra tabaran dari: Iau ve u ta ra
iang i Iesu Kristo, ba una irop kan ia. Ma i
irop kan ia ta nam ra pakana bung.

19 Ba kana umana luluai dia gire ba ra
vuna ta kadia vapuak i tukum, dia kinim
pa Paulo ma Silas, ma dia al pa dir ta ra
tavul a bung pire ra umana luluai; 20 ma ba
di tar kap dir pire ra umana tena varkurai,
dia biti: Go ra ura tutana, a ura Iudaia, dir
vakaina muka kada gunan, 21 ma dir vartovo
ta ra umana mangamangana ba pa i ko upi
dat a tarai Rom dat a kapupi ia, ba dat a mur
ia. 22 A Kor na tarai dia tut na vinarubu ure
dir; ma ra umana tena varkurai dia rada vue
kadir umana mal kan dir, ma dia vartuluai
ba da virit dir ma ra umana vivirit. 23 Ba
dia tar manga virit dir, dia varuk dir ta ra
pal na banubat, ma dia ve ra monamono
upi na vake mal dir; 24 ba i valongore ra
varvai damana, i varuk dir ta ra pakana pal
ara livuan, ma i varuk ra umana kau i dir
ta ra babat keke. 25 Ba i mutumut, Paulo
ma Silas dir araring, ma dir kaile ra umana
kakailai tadav God; ma diat dia ga ki ta ra
pal na banubat, dia valavalongore dir; 26 ma
i guria vakaian na kaia, ma ra bita pal i
dadadar, a umana banbanu dia vura tapapa
vuavuai, ma ra lavur vivi ta diat dia tapala.
27 A monamono i tavangun, ma ba i gire ra
umana banbanu dia tapapa, i ele pa kana
pakat upi na doko mule, tago i nuk ia ba
diat, di ga banubat diat, dia tar lop. 28 Ma
Paulo i manga oro dari: Koko una vakaina u,
avet par go kari. 29 Ma i vatang upi ta umana
birao ma i pil ruk, ma i dadadar na bunurut,
i va timtibum pire Paulo ma Silas. 30 Ma i ben
vairop dir, ma i biti: A ura tutana, ava ina
pait ia upi da valaun iau? 31 Ma dir biti: Una
nurnur ta ra Luluai Iesu, ma da valaun u, ma
diat bula, ava ki ra kubam. 32 Ma dir ve tar ra
tinata kai ra Luluai tana, ma ta diat par bula
dia ki ra kubana. 33 Ma i ben pa dir ta nam
ra pakana marum, ma i puk kadir lavur pal
a vidiraen; ma di baptaiso vuavue ma diat
par ta ra kubana bula. 34 Ma i agure dir ta ra
kubana, ma i vung ra adir nian pire dir, ma i
gugu muka, ma diat bula ta ra kubana, tago
dia nurnur tai God.

35 Ba i keake, ra umana tena varkurai
dia tulue ra ura lualua ma ra tinata dari:
Una pala vue nam ra ura tutana. 36 Ma ra
monamono i ve Paulo ta go ra tinata, dari:
A umana tena varkurai dia vartuluai ba da
pala vue amur; ma go amur a irop, ma
amur a vana ta ra malmal. 37 Paulo i tatike
ta diat dari: Dia ga virit vakapa amir, ba
pa ta varkurai boko, ma amir a ura tutana
Rom, ma dia tar varuk amir ta go ra pal
na banubat, dave go dia pala ive vue amir?
Pata muka; boina ba diat iat, diat a vana uti,
ma diat a agure vairop amir. 38 A ura lualua
dir ve mule ra umana tena varkurai ta go ra
lavur tinata; ma ba dia valongore ba dir a
ura tutana Rom, dia burut; 39 ma dia vana,
dia ting pa dir; ba dia tar agure vairop dir,
dia lul dir upi dir a vana kan ra pia na pal.
40 Ma dir vana kan ra pal na banubat, ma dir
ruk ra kuba i Lidia; ma ba dir gire ra lavur
ekelesia, dir vamaram diat, ma dir vana.

17

Aro Tesalonika

[1] Ba dir tar alalu Ampipoli ma Apolonia,
dir vut Tesalonika, ma ra pal na lotu kai
ra Iudaia i tur tana; [2] ma Paulo i ruk tadav
diat da kana mangamangana iat ma ra utul
a Bung Sabat i tovo diat ta ra Buk Tabu; [3] ma
i pala ia, ma i varveai ba, i kat ba ra Kristo na
mat ma na tut mulai kan ra minat; ma i biti:
Go ra Iesu nam iau varvai pire vavat i tana,
ia ra Kristo tuna. [4] Ta ra umana dia kapupi
ia, ma dia mur Paulo ma Silas; ma mangoro
na Elenas, diat a umana tena variru, ma
mangoro na tadar na vavina bula, diat. [5] Ma
ra Iudaia dia varngu, ma dia ting pa ta ra
umana kaina tutana ta ra tarai vakuku, ma
dia kor varurung, ma dia vareoreo ra pia na
pal, ma dia ruk ta ra pal kai Iason; dia nuk
ia, ba diat a ben vairop dir tadav ra tarai.
[6] Ba pa dia gire tadav dir, dia al pa Iason,
ma ta ra umana ekelesia bula, pire ra umana
lualua ta nam ra pia na pal, ma dia manga
vatang ra tinata dari: Go diat, dia ga pukue
ra gunagunan par, dia tar pot ati bula; [7] ma
Iason i tar agur pa diat; ma go diat par dia
pidimuane ra lavur varkurai kai ra Kaisar,
ma dia biti ba ta ra tikai, Iesu, ia ra king. [8] Ma
dia vareoreo ra tarai ma ra umana lualua
bula ta nam ra pia na pal, ba dia valongore
go ra lavur tinata. [9] Ba dia tar tak bat Iason
diat ma ta ra umana, dia pala vue diat.

Aro Beroia

[10] Ma ra tarai na ekelesia dia tulue vuavue
Paulo ma Silas ta ra marum ura Beroia; ma
ba dir tar vut abara, dir ruk ta ra pal na lotu
kai ra Iudaia. [11] Go diat dia ko ta nam diat
ra Tesalonika, tago dia kapupi vuavue ra
tinata ta ra nuknuk i diat, ma dia tikatikan
ta ra Buk Tabu a bungbung par, ba i dovot
go ra lavur magit ba pata. [12] Kari mangoro
ta diat dia nurnur, ma mangoro na tadar na
vavina Elenas ma ra tarai bula. [13] Ba ra Iu-
daia arama Tesalonika dia nunure, ba Paulo
i varveai ta ra tinata kai God ara Beroia
bula, dia vana ura, ma dia vangalngal ra kor
na tarai ma dia vapurpuruan diat. [14] Ma ra
umana ekelesia dia tulue vuavue Paulo ura
ra valian; ma Silas ma Timoteo dir kiki boko
abara. [15] Ma diat dia tule Paulo, dia tule kapi
ia ura Atenai; ma Paulo i tulue mule diat
tadav Silas ma Timoteo ma ra tinata ba dir
a vana lulut tadav ia; ma dia vana ka.

Aro Atenai

[16] Ba Paulo i ki ung pa dir, i ngarangarao
ra tulungeana, ba i gire ra pia na pal i kor
ma ra umana tabalar. [17] Ma dia tatata ta
ra pal na lotu ma ra umana Iudaia, ma ra
umana tena variru, ma dia tatata bula ma
diat dia varkuvo me ta ra tavul a bung a
bungbung par. [18] Ta ra umana tena kabi-
nana ta ra vartovo kai Epikureo ma kai
Stoiko dia tadav ia. Ma ta ra umana dia biti:
Ava go ra gete na tatike? Ma ta ra umana
bula dari: Go a tena varveai ta ra umana
kalamana god bar; tago i ga varvai ure Iesu
ma ra nilaun mulai. [19] Ma dia vatur vake, dia
ben ia ta ra Ariopago, ma dia biti: Dave, avet
a nunure bar ba ava go ra kalamana vartovo
u varvarveai tana? [20] Tago ave valongore
ra umana kalamana tinata tam; ma ave
mainge ba avet a matoto ba ava ra kukurai
go ra umana magit. [21] A lavur Atenai ma ra
umana vaira bula, dia kiki abara, dia vapar
vue kadia lavur bung ma ra varvarveai, ma
ra valavalongor upi ta kalamana magit.

[22] Paulo i tur livuan ta ra Ariopago ma
i biti: Avat a tarai Atenai, iau gire ba ava
lotu tuptup ta ra lavur magit par. [23] Ba iau
vanavana, iau tar gire ta umana tabalar ava
lolotu ta diat, ma iau tar na tadav tika na
uguugu na vartabar, a tutumu tana dari:
Tadav ra God ba pa di nunure. Ia go ava lotu
tuptup tadav ia, iau ve tar ia ta vavat. [24] Nam
ra God i ga vaki ra rakarakan a gunagunan
ma ra lavur magit i tana, ia ra Luluai ra bala
na bakut ma kai ra rakarakan a gunagunan
bula ma pa i ki ta ra palpal di papait diat
ma ra lima i ra tarai; [25] ma pa di torom
tana ma ra lima i ra tarai, varogop ba i
iba upi ta magit, tago ia iat i tabatabar dat
par ma kada nilaun, ma ra vuvu na ngie
i dat, ma ra magit parika; [26] ma i ga pait
ra lavur vuna gunan ta ra kopono vuna
tarai, upi diat a ki ta ra matana rakarakan
a gunagunan, ma i tar kure value tar ia ta
diat kadia kilakilala, ma ra lavur langun ure
ra kubakuba i diat; [27] upi diat a nuk upi God,
kan diat a valongore, ma diat a tikan tadav
ia; tago pa i vailik kan ta tikai ta dat: [28] tago
da ti lalaun tana, ma da ti vanavana tana,
ma i ga vaki dat, da ta ra umana ta kavava
lavur tena pit kakailai dia ga biti dari: “Dat
bula a umana natuna.” [29] Ona dat a umana
natu i God, pa i ko ba da nuk ia, ba God dir
varogop ma ra goled, ba ra silva, ba ra vat,
di mal ia ma ra lima i ra tarai ma ra nuknuk i
ra tarai bula. [30] God i ga nuk vue ra kilakilala
na ngulngul, ma i ga kure ba ra tarai par ta
ra gunagunan par diat a nukpuku, [31] tago i
ga kubu ra bung, ba na kure ra rakarakan a

gunagunan tana ma ra takodo na varkurai
tai nam ra tutana i ga pilak pa ia; ma i ga
vadovot ia bula tadav ra tarai par, ba i tar
vatur mule kan ra minat.
32 Ba dia valongore ra tinata ure ra nilaun
kan ra minat ta umana dia kulume, ma ta ra
umana dia biti dari: Avet a valongore mule
u ure go ra magit. 33 Damana Paulo i irop kan
diat. 34 Ma ta umana tarai dia mur ia, ma
dia nurnur: Dionisio, a te Ariopago, ma ra
vavina, a iangina Damaris, ma ta ra umana
bula diat.

18

Aro Korinto

1 Ba i par go ra lavur magit, i vana mara
Atenai, ma i pot aro Korinto. 2 Ma dir
varkuvo abara ma tika na Iudaia, a iangina
Akuila, ma kana taulai Prikila, a tutana ta
ra vuna tarai Pontiko, ma nari ka dir ga vut
maro Italia, tago Klaudio i ga kure ba ra
Iudaia par diat a vana kan Rom; ma i vana
pire dir; 3 ma tago tikai ka kadital papalum,
i ki pire dir, ma dital pait kadital papalum,
a utul a tena papait pal na mal. 4 Ma i tatata
ta ra pal na lotu ta ra Bungbung Sabat, ma i
ting valar pa ra Iudaia ma ra Elenas bula.
5 Ba Silas ma Timoteo dir vut marama
Makedonia, a tinata i vovo pa Paulo, ma i
varvarveai pire ra Iudaia ba Iesu ia ra Kristo.
6 Ma ba dia tur bat diat mulai, ma dia varvul,
i timare kana mal, ma i biti ta diat: Avat iat,
a gapu i vavat na ki ta ra ulu i vavat, iau
ti langalanga, go ina vana vatikai tadav ra
lavur Tematana. 7 Ma i irop, ma i ruk ta ra
kuba i tikai, a iangina Tito Iusto, a tena lotu
tadav God, ma ra kubana i maravai ta ra pal
na lotu kai ra Iudaia. 8 Ma Krispo, a luluai ta
ra pal na lotu, i nurnur ta ra Luluai, ma diat
par bula dia ki ra kubana; ma mangoro na
tarai Korinto, ba dia valongore, dia nurnur,
ma di baptaiso diat. 9 Ma ra Luluai i tatike
tai Paulo ta ra ririvon ra marum: Koko
una burut, una varvarveai ka, koko una ki
mut; 10 tago iau ki ravie u, ma pa ta na bili
vakaina u, tago mangoro kaugu tarai, ta go
ra gunan. 11 Ma i kiki abara tika na kilala ma
laptikai na gai, i tovotovo diat ta ra tinata
kai God.
12 Ba Galio i ki na luluai aro Akaia, a Iudaia
dia vura tut na vinarubu ure Paulo, ma dia
kap ia ta ra kiki na varkurai, 13 ma dia tatike
ba: Go ra tutana i tovo ra tarai ba diat a
lotu tadav God ma ra mangamangana ba
pa dir vardada ma ra tinata na varkurai.
14 Ba Paulo i to na tata, Galio i tatike tadav
ra Iudaia: Avat a Iudaia, gala go a kaina
magit, ba ra varpiam, gala na topa ia ba ina
valongore avat; 15 ma ona go a vartakun uka
ure ra umana tinata ka, ma ure ra umana
iang, ma ure kavava tinata na varkurai iat,
boina ba avat ika; pa iau mainge ba ina kure
ra lavur mangamangana dari. 16 Ma i korot
vue diat kan ra kiki na varkurai. 17 Ma dia
vura kinim pa Sostenes, a lualua na pal na
lotu, ma dia kita ia pire ra kiki na varkurai.
Ma Galio pa i kapupi go ra lavur magit.

Paulo i talil uro Antiokia

18 Ma Paulo, ba i tar ki pa ra pepeal bung
abara, i vana kan ra tarai na ekelesia, ma i ki
ra parau, upi na vana Siria, ma dital varagur
ma Prikila ma Akuila; ma di gela ra uluna
ara Kenkrea, tago i ga kubu kakapi. 19 Ma
dia pukai Epeso, ma i vana kan diat abara,
ma i ruk na pal na lotu, ma dia tatata ma ra
Iudaia. 20 Ba dia ting pa ia ba na ki vavuan
pa ka boko, pa i ongo; 21 dia varbaiai ka, ma
i biti dari: Ba God i ongo tar iau, ina talil
mulai tadav avat; ma i vana kan Epeso ta
ra parau. 22 Ba i tar pukai Kaisaria, i vana
oai, ma i vatatabai ra ekelesia, ma i vana
ura Antiokia. 23 Ba i tar ki pa ta umana bung
abara, i vana mulai, ma i vana vurvurbit ta
ra gunagunan Galatia ma Prigia vanavana,
ma i vapatuan ra tarai na vartovo par.

Apolos i ki Epeso ma Korinto

24 Tika na Iudaia, a iangina Apolos, ta ra
vuna tarai Alekandria, a tena kabinana i vut
aro Epeso; i ongor ma ra Buk Tabu. 25 Di ga
tovo go ra, tutana ta ra nga kai ra Luluai;
ma i malamalapang ra tulungeana, ma i
tatata, ma i vartovo mamal ta ra lavur magit
ure Iesu; ma i nunure ka ra baptaiso kai
Ioanes; 26 ma i tata vuavue tavuna ta ra pal
na lotu. Ba Prikila ma Akuila dir valongore,
dir agur pa ia, ma dir vateten bulu ia ta
ra nga kai God. 27 Ba i nuk ia ba na vana
uro Akaia, a umana ekelesia dia vargat ia,
ma dia tutumu tadav ra tarai na vartovo ba
diat a kapupi ia; ma ba i tar pukai, i manga
maravut diat dia tar nurnur ta ra varmari;
28 tago i pue vamut ra Iudaia ta ra mata i ra
tarai, ma i vaarike ot pa ia ma ra Buk Tabu
ba Iesu ia ra Kristo.

19

Paulo i ki Epeso

[1] Ma ba Apolos i ki boko Korinto, ba Paulo
i tar alalu ta ra gunagunan arama, i pot aro
Epeso tadav ta.ra umana tarai na vartovo;
[2] ma i tir diat ba: Ava ga vatur vake laka ra
Takodo na Tulungen ba ava ga nurnur? Ma
dia varpuai ba: Pata, pa ave ga valongore
ba ta Takodo na Tulungen i ki. [3] Ma i tir
diat: Di ga baptaiso avat ta ra ava? Ma dia
biti: Ta ra baptaiso kai Ioanes. [4] Ma Paulo i
biti: Ioanes i ga baptaiso ma ra baptaiso na
nukpuku, ma i ga tatike tadav ra tarai, ba
diat a nurnur tai nina, ba na mur ia, nam
Iesu. [5] Ba dia valongore dari, di baptaiso
diat ta ra iang i ra Luluai Iesu. [6] Ma ba
Paulo i palagur diat ma ra ura limana, a
Takodo na Tulungen i ki taun diat, ma dia
vatavatang ra umana enana tinata, ma dia
tata na propet. [7] Ma dia ga vavinun ma a
ivut bar.

[8] Ma i rukruk ta ra pal na lotu, ma a utul
a gai i varvartovo bulu ma i tatata ma i
varvargat ure ra lavur magit ta ra varkurai
kai God. [9] Ba ta umana dia ol dekdek, ma
pa dia ongo, ma dia vul ra Nga ta ra mata
i ra kor na tarai, i vana kan diat, ma i agur
vaire pa ra tarai na vartovo, ma i tovo diat a
bungbung ta ra pal na luk buk kai Tirano.
[10] Ma a ivu kilala i papait ia damana; io,
dari diat par dia ki Asia, a Iudaia bula, dia
valongore ra tinata kai ra Luluai.

Ra lavurua na natu i Skeva

[11] Ma God i pait ra umana enana vakilang
ma ra lima i Paulo; [12] ma dia kapkap ra
umana mal na uu, ma ra umana mal na
turturup kan ra palapakana tadav ra umana
minait, ma kadia lavur minait dia oton
tana, ma ra umana tabaran bula dia irop
tana. [13] Ma ta ra umana Iudaia, a umana
tena valivute gunan, dia papapait upi diat
a korot vue ra umana tabaran, ma diat iat
dia nuk pa ia ba diat a vatang ra iang i ra
Luluai Iesu ta diat, ba ra umana tabaran dia
ovai ta diat, ma dia tatike dari: Iau tigal u
tai Iesu, nam ba Paulo i varvarvai tana. [14] A
lavurua na natu, i tikai, a iangina Skeva, a
te Iudaia, a tena tinabar ngalangala bula,
dia pait ia dari. [15] Ma ra tabaran i biti ta
diat dari: Iau nunure Iesu, ma iau nunure
Paulo, ma to ia avat? [16] Ma nam ra tutana ba
ra tabaran i ovai tana, i pil taun diat, ma i
ubu vadodom diat, ma dia lop kan nam ra
pal, pa kadiat ta mal, ma dia kinkin bula.
[17] Go i po tadav ra tarai par Epeso, a Iudaia
ma ra Elenas bula, ma dia burut par, ma
dia manga ru muka ra iang i ra Luluai Iesu.
[18] Ma mangoro bula ta diat dia ga nurnur,
dia vut, ma dia tata kapa, ma dia vaarike
kadia lavur papait. [19] Ma mangoro bula diat
dia ga papait ra lavur magit na vaongo, dia
kap varurue kadia lavur buk ure, ma dia tun
vue diat ta ra mata i ra tarai par; ma dia
luk varurue ra matai diat, ba ra ilima na
vinun na arip na marmar na pakana mani.
[20] Damana i tavua na kaia ra tinata kai ra
Luluai, ma i padikat vatikai.

A purpuruan aro Epeso

[21] Ba i tar par go ra lavur magit, a nuknuk
i Paulo ba na vana alalu Makedonia ma
Akaia, ma na vana uro Ierusalem; ma i biti:
Ba iau tar vana pa abara, ina gire Rom
bula. [22] Ma i tul value vue ta ivut ta diat
dia toratorom tana, Timoteo ma Erasto, uro
Makedonia, ma i ki ka boko Asia.

[23] Ta nam ra kilala a ngala na varvareo i
vana rikai ure ra Nga. [24] Tago tika na tutana,
a iangina Demetrio, a tena tuntun silva, i
papait ra umana pede na pal ik ure Diana*
ma ra silva, ma i kapkap tar a ngala na
vapuak tadav ra umana tena papalum; [25] ma
i ting varurue diat, ma diat bula dia nunure
go ra papalum, ma i biti: Avat a tarai, ava
nunure ba da ti uviana ta go ra papalum;
[26] ma ava gire ma ava valongore bula, ba
ati Epeso, ma ra gunagunan Asia par bula,
go Paulo i ga ting valar pa ra mangoro na
tarai, ma i ga ben pukue diat, ma i tatike
ba go da papait diat ma ra lima i dat, vakir
a umana god; [27] ma vakir i maravai ka upi
da vakaina go kada papalum, go bula, diat a
nuk piapiam vue ra pal na lotu kai Diana, ra
ngala na god, ma kan diat a pukue vairop ia
kan kana minamar, nina go ba ra tarai Asia
par, ma ra rakarakan a gunagunan bula, dia
lotu tadav ia. [28] Ba dia valongore go, dia
buka ma ra kankan, ma dia manga oro dari:
Diana kai ra tarai Epeso ia ra Ngala. [29] Ma ra
pia na pal i kor ma ra varvareo; ma dia vura
vutvut ta ra pal na nilibur, ma dia kinim pa
Gaio ma Aristarko, a ura tutana Makedonia,
dital ga varagur ma Paulo ta ra vinavana.
[30] Ba Paulo i nuk ia ba na ruk tadav ra tarai, a
tarai na vartovo pa dia ongo tar ia. [31] Ma diat
a umana luluai Asia bula, nina dia talaina

* 19:24: Diana, tika na tabataba, a umana Tematana dia ga lolotu tadav ia. Di ga taba valarue da ra vavina. Tika na iangina mulai, Artemis.

me, dia vartuluai tadav ia, ma dia tigal ia ba
koko na valar ra niruk ta ra pal na nilibur.
32 Ta umana dia manga vatang tika na tinata
ma ta ra umana ta ra tikai, ma ra kor na
tarai dia urung, ma mangoro ta diat pa dia
nunure ba ava dia pot varurung upi ia. 33 Ma
dia ben vaarike Alekandro ta ra kor na tarai,
ra tarai Iudaia dia tulan vaarike. Alekandro
i tataun diat ma ra limana, ma i mainge ba
na tata bat diat ta ra tarai. 34 Ba dia matote,
ba ia ra te Iudaia, dia vura oraoro par ma ra
kopono nilai diat a ivu pakana bung: Diana
kai ra tarai Epeso ia ra Ngala. 35 Ba ra tena
tutumu kai ra gunan i tar tigal vamut ra
tarai, i biti: Avat a tarai Epeso, to ia ra
tutana pa i nunure, ba go ra gunan Epeso i
balabalaure ra pal na vartabar kai Diana, ra
ngala na god, ma ba nam ra malalar bula i ga
bura marama tai Iupiter? 36 Da varpuai dave
ta go ra lavur magit? Boina ba avat a ki mut
uka, ma koko avat a pait ta magit vakuku.
37 Tago ava tar ben kapi go ra ura tutana
uti, ma pa dir ga long ta ra pal na lotu, ma
pa dir ga vul kada god. 38 Ba Demetrio diat
ma ra umana tena papalum dia varagur me,
dia nunure ta magit ure ta tikai, a kivung
na varkurai ma ra umana tena varkurai go
kari; boina ba diat a vartakun. 39 Ba ona ava
nuk upi ta magit ure ta ra umana enana
mangamangana, da kure nam ta ra kivung
iat. 40 Kan da takun dat ma ra purpuruan ta
go ra bung, tago pa ta vuna; ma ava dat a
tatike ure, ma ure go ra kor bula? 41 Ba i tar
tatike dari, i tul varbaiane vue ra tarai ta ra
kivung.

20

A vinavana uro Makedonia ma Akaia

1 Ba i ga par ra varvareo, Paulo i vartuluai
upi ra tarai na vartovo, ma i vargat pa
diat, ma i oro tule kapi diat ma i vana
uro Makedonia. 2 Ba i tar vana ta nam ra
gunagunan, ma ba i tar manga vargat diat,
i vana ura Akaia. 3 Ba i tar ki pa ra utul a
gai abara, ma ra umana Iudaia dia varirap
upi ia, ba i tar vaninara upi na koa ra parau
upi na vana uro Siria, i ot ra nuknukina,
ba na lilikun ma na vana alalu Makedonia.
4 Ma Sopatero, a te Beroia, natu i Piro, ma
ra ura te Tesalonika, Aristarko ma Sekundo;
ma Gaio a te Derbe, ma Timoteo; ma ra
ura te Asia, Tikiko ma Tropimo, dia varagur
me uro Asia. 5 Ma go diat dia ga lua uro
Troas, ma dia ung pa avet abara. 6 Ba i ga
par ra umana bung na gem ba pa i leven,
ave vana ma ra parau mara Pilipoi, ma ave
pukai tadav diat aro Troas ba i par ra ilima
na bung; ma ave ki lavurua na bung ie.

A mutuaina vinavana kai Paulo uro Troas

7 Ta ra luaina bung ta ra vik, ave ki
varurung upi avet a tabik gem, ma Paulo i
varvai ta diat, tago i ga mainge ba na vana ta
ra bung namur, ma i valolokon kana tinata,
i tuk tar ta ra mutumut. 8 Ma mangoro na
lamp ta ra pal liu ave ki varurung tana. 9 Ma
tika na barmana, a iangina Oitiko, i kiki ta ra
matana kalangar, i mata vava; ma ba Paulo i
varvarvai boko, i va mat valuban, ma i bura
marama ta ra vautuluna pal liu, ma di puak
pa ra minatina ka. 10 Ma Paulo i irop, ma i
va taun ia, ma i tal ia, ma i biti: Koko avat
a anan, i laun boko. 11 Ma ba i tar tutua
mulai, dia tabik gem, ma dia ian, ma i tatata
vavuan ta diat, i tuk tar ta ra lar, ma i vana
kan diat. 12 Ma dia agur pa ra barmana, i
laun uka, ma dia gugu muka.

Kan Troas pi uro Mileto

13 Ma ave lua ta ra parau, ma ave vana
uro Aso upi avet a agile Paulo abara, tago
i ga kure damana, ma ia iat i mainge ba na
bolo ko. 14 Ba ave varkuvo me aro Aso, ave
vako pa ia, ma ave vana ura Mitilene. 15 Ma
ave vana ma ra sel mabara; i ga ningene ma
ave maravai Kios, ta ra bung mulai ma ave
pukai gil Samos, ba i ga ningene mulai ave
pukai Mileto. 16 Tago Paulo i ga kure ba avet
a pakit Epeso, upi koko na ki Asia; tago i
ngarangarao upi na ki Ierusalem bar ta ra
bung na Pentekost.

Paulo i vatang ra tinata na vartulai pire ra umana raprap na ekelesia aro Epeso

17 Ma mara Mileto, i vartuluai urama
Epeso, upi ra umana raprap na ekelesia diat
a tadav ia. 18 Ba dia pot pirana, i biti ta diat
dari:

Ava tar nunure kaugu mangamangana
kini pire vavat ta ra bungbung, papa nam
ra bung ba iau ga rua vatavuna Asia; 19 iau
ga toratorom ta ra Luluai ma ra madu na
balagu, ma ta ra lur na matagu, ma ra lavur
kaina varmonong bula, nina dia ga tup iau
ta ra lavur varirap kai ra tarai Iudaia; 20 ma
pa iau ga burutue ra varvai ta vavat ure ta
tika na magit ba na topa avat, ma iau ga
tovotovo vakapa avat, ma ta ra kubakuba
i vavat vanavana bula; 21 iau ga varvai ure
ra nukpuku tadav God ma ra nurnur tai

kada Luluai Iesu Kristo ta vavat par, a Iudaia
ma ra Elenas bula. [22] Ma go ra tulungeagu
i vavapil iau upi ina vana Ierusalem, ma
pa iau nunure ba ava na tadav iau abara;
[23] iau nunure ke, ba ra Takodo na Tulungen
i varve iau ta ra lavur pia na pal par, ba
ra umana vivi, ma ra umana mait na var-
vakadik di ung pa iau. [24] Ma pa iau mari vake
kaugu nilaun upi na topa iau, iau tul tar ia
ka upi ina pait vapar kapi kaugu vinavana,
ma nam ra papalum bula, ba ra Luluai Iesu
i ga tibe tar ia tagu, ba ina varveai ta ra bo
na varvai ure ra varmari kai God. [25] Go iau
nunure ba avat par, avat, ba iau ga vana
vurvurbit pire vavat ma ra varvai ure ra
varkurai, pa avat a gire mule ra, matagu.
[26] Ma go iau ve avat gori ba iau langalanga
kan ra gapu i ra tarai parika. [27] Tago pa iau
ga burut ba ina ve vapar tar ra nuknuk i
God ta vavat. [28] Avat a balaure avat, ma avat
a balaure nam ra kikil na sip par bula, ba
ra Takodo na Tulungen i ga kure tar ia ta
vavat, ba avat a umana monamono tana,
upi avat a tabatabar ra ekelesia kai God,
nam i ga kul pa ia ma ra gapuna. [29] Iau
nunure, ba iau vana kan avat, a umana
kaina leing na pap diat a ruk tadav avat, ma
diat a vabilak ra kikil na Sip; [30] ma ta umana
tarai ta vavat bula diat a tur rikai, ma diat
a tatike ta umana gegagege na tinata, upi
diat a agur vaire pa ra tarai na vartovo. [31] Ma
go avat a mono, ma avat a nuk pa ia ba ra
utul a kilala pa iau ga ngo ma ra varpit ta
vavat par, ra marum ma ra keake bula, ma
i ga lur ra matagu tana. [32] Go iau nur tar
avat tai God, ma ta kana tinata na varmari,
nina ba na vatur vapatuan valar pa avat,
ma na tul tar ta vavat ra tiniba pire diat
par dia gomgom. [33] Pa i ga puruai ra balagu
upi ra silva, ba ra goled, ba ra mal kai tikai.
[34] Ava tar nunure, ba go ra ura limagu dir ga
papalum upi ra lavur magit i topa iau, ma
diat bula ba ave ga varvaragur. [35] Iau kavava
valavalar ta ra lavur magit par, upi avat a
papait ia bula damana, ma avat a maravut
diat dia malmalu, ma upi avat a nuknuk pa
ra tinata kai ra Luluai Iesu, nina ba ia iat i
ga tatike dari: Diat dia vartabar dia ti doan
ta diat dia vatvatur vake.

[36] Ma ba i tar tatike dari, dia va timtibum,
ma i araring ure diat par. [37] Ma diat par dia
tangi muka, ma dia tal ra inoa i Paulo, ma
dia galum ia, [38] ma i tabun na kaia ra bala
i diat, tago i biti, ba pa diat a gire mule ra
matana. Ma dia vartulai na nga tadav ra
parau.

21

Paulo i vana uro Ierusalem

[1] Ba ave ga vana kan diat, ave al pa ra
umana sel, ma ave vana takodo uro Kos,
ba i ga ningene uro Roda, ma mabara uro
Patara; [2] ma ave tadav tika na parau ba na
bolo uro Poinike, ma ave koa tana, ma ave
vana oai. [3] Ma ba ave tar vana vaarike pa
Kipro, ave vana pakit ia ta ra papar a maira,
ma ave tung Siria, ma ave pukai Tiro, tago
ra parau na vairop kana kinakap ie. [4] Ba ave
tar tadav ra tarai na vartovo, ave ki abara
lavurua na bung; ma go diat dia ve Paulo ta
ra Tulungen, ba koko na rua Ierusalem. [5] Ma
ba i tar par go ra bungbung, ave vanavana ta
kaveve vinavana mulai, ma ave vartulai na
nga ma diat par ma kadia umana taulai ma
ra umana natu i diat bula; ba ave tar pakit
vue ra pia na pal, ave va timtibum ra valian,
ma ave araring; [6] ma ave oro vartulai, ma
avet ika, ave koa ta ra parau, ma diat, dia
talil mulai ta ra kubakuba i diat.

[7] Ba i ga par ra vinavana mara Tiro, ave
pukai aro Potolemai, ma ave vatatabe ra
tarai na lotu, ma ave ki pa pire diat a kopono
bung. [8] Ba i ga ningene, ave vana mulai, ma
ave pot Kaisaria; ma ave ruk ta ra kuba i
Pilipo, a tena varvai, tikai ta diat a lavurua,
ma ave ki pirana. [9] Go ra tutana a ivat
na natuna, a umana vavina, dia inip par,
ma dia tata na propet. [10] Ba ave ki abara
mangoro na bung, tika na propet, a iangina
Agabo, i vut marama Iudaia. [11] Ma i vana
tadav avet, ma i tak pa ra vipit kai Paulo,
ma i vi pa mule ra ura kauna me, ma ra ura
limana bula, ma i biti: A Takodo na Tulun-
gen i tatike dari: A Iudaia arama Ierusalem
diat a vi daritane nam ra tutana ba kana
go ra vipit, ma diat a tul tar ia ta ra lima
i ra umana Tematana. [12] Ba ave valongore
go ra tinata, diat ta nam ra gunan, ma avet
bula, ave tigatigal ia ba koko na vana urama
Ierusalem. [13] Ma Paulo i biti: Dave go ava
tangtangi, ma avat a vatakunuan ra balagu?
Iau go kari, iau tul tar iau, vakir upi diat a vi
ke iau, upi ina virua bula arama Ierusalem
ure ra iang i ra Luluai Iesu. [14] Ba ave mama
tigal ia, ave ngo ko, ma ave biti: Boina ba da
pait ika ra nuknuk i ra Luluai.

[15] Ba i ga par go ra umana bung, ave tak pa
kaveve umana kinakap, ma ave vana urama
Ierusalem. [16] Ave varagur ma ta ra umana

tarai na vartovo Kaisaria, dia tule tikai,
Manason, a te Kipro, a tutana na vartovo
amana tana, upi avet a ki pirana.

Paulo i ruk tadav Iakobo

17 Ba ave ga tar vut Ierusalem, a tarai na
ekelesia dia agur pa avet ma ra gugu. 18 Ba
i ga ningene, avet ma Paulo, ave ruk tadav
Iakobo, diat ma ra umana patuana. 19 Ma ba
i ga tar vatatabe diat, i ve diat ta ra lavur
magit, tikatikai, ba God i ga pait ia ta kana
vartovo pire ra lavur Tematana. 20 Ba dia
valongore dia pite pa God, ma dia biti tai
Paulo: Tura i vevet, u nunure ba aivia ra
arip na marmar bar ta diat a Iudaia, dia
tar nurnur, ma diat par dia varvargat ta ra
tinata na varkurai: 21 ma dia tar valongore
ure u, ba u tovotovo ra Iudaia par, dia ki pire
ra lavur Tematana, ba diat a nuk vue Moses,
ma u ve diat, ba koko diat a poko kikil ra
umana natu i diat, ma koko diat a murmur
ta ra lavur mangamangana. 22 Ma ava da
pait ia? Tago diat a valongore muka ba u tar
vut. 23 Una pait go ra magit ave tatike tam:
Go ra ivat na tutana ta vevet, dia tar pait ra
kunubu na varvalima; 24 avat a varagur ma
diat, ma avat a vagomgom avat, ma una kul
are diat, upi diat a gela ra ulu i diat, ma ra
tarai par diat a nunure, ba pa i dovot nam
ra lavur tinata dia ga valongore ure u, ma
ba u bula, u vanavana mamal, ma u murmur
ta ra tinata na varkurai. 25 Ma ave ga tumu
ra varkurai ure ra lavur Tematana nina dia
tar nurnur, ba diat a mamue ra lavur magit
di ga vartabar me tadav ra umana tabalar,
ma ra gap, ma ra lavur magit di ga bing
doka, ma ra nipo bula. 26 Ma Paulo i agur
pa ra umana tutana, ma ba i ga ningene, i
vagomgom mule, ma diat bula, ma dia ruk
ta ra pal na vartabar, ma i vatang ra mutuai
ra umana bung na varvagomgom, tuk ta
nam di ga tul tar ra tinabar ure diat par.

Di vatur vake Paulo ta ra pal na vartabar

27 Ba i to na par lavurua na bung, a umana
Iudaia marama Asia, dia gire ta ra pal na
vartabar, ma dia ununue ra tarai par, ma
dia kinim pa ia, ma dia oraoro dari: 28 A tarai
Israel, avat a maravut; go ra tutana i tovo-
tovo vakaina ra tarai par ta ra rakarakan a
gunagunan ure kada vuna tarai, ma ure ra
tinata na varkurai bula, ma ure go ra pal;
ma i tar agur pa ra umana Elenas bula ta
ra pal na vartabar, ma i tar vakaina go ra
pal tabu. 29 Tago amana dia ga gire dir ma
Tropimo, a te Epeso, ta ra pia na pal, ma dia
nuk ia ba Paulo i ga agur pa ia ta ra pal na
vartabar. 30 Ma ra tarai par dia tenten, ma
dia vila varurung, ma dia kinim pa Paulo,
ma dia al vairop ia kan ra pal na vartabar,
ma dia banu vuavue ra umana banbanu.
31 Ba dia mainge upi diat a doka, a varvai
ure i vana rikai arama pire ra luluai na loko
na tarai na vinarubu, ba ra Ierusalem par i
purpuruan. 32 I agur vuavue pa ra tarai na
vinarubu ma ta umana luluai, ma dia vila
ba tadav diat; ba dia gire ra luluai i lualua
ma ra tarai na vinarubu, dia ngo ma ra kita
Paulo. 33 A luluai na vinarubu i lualua i vana
pirana, ma i vatur vake, ma i kure, ba da vi ia
ma ra ivu vivi na palariam, ma i titir ba to ia,
ma ba ava i tar pait ia? 34 Ta umana ta ra kor
dia manga vatang tika na tinata. ma ta ra
umana ta ra tikai; ma ba i mama matoto upi
ra dovotina ta ra varvareo, i kure ba da ben
ia ta ra kuba i ra tarai na vinarubu. 35 Ba i vut
ta ra kokorikai na pal, a tarai na vinarubu
dia puak pa Paulo, i vuna ta ra ngala na
karangap kai ra kor na tarai. 36 Tago ra kor
na tarai dia murmur, ma dia oraoro dari: Da
doka.

Paulo i varvai kapa ure ia iat

37 Ba dia to na kap varuk Paulo ta ra kuba
i ra tarai na vinarubu, i tir ra luluai i lualua
dari: Ina ve u tai ta ik a tinata bar? Ma i biti:
Dave, u nunure ra tinata Elenas? 38 Vakir u
laka nam ra tutana Aigipto, ba amana i ga
ununue ra ivat na arip na marmar na tarai,
nina diat ra umana karvuvu, ma i agure diat
ara ra pupui? 39 Ma Paulo i biti: Iau a te
Iudaia marama Taso, a gunan Kilikia; vakir
iau a tutana tai ta gunan vakuku, ma iau lul
u, ba una tul tar iau, ba ina varvai tadav ra
tarai. 40 Ba i tar tul tar ia, Paulo i tur ta ra
kokorikai ta ra pal, ma i tataun ra tarai ma
ra limana; ma ba dia tur mut muka, i biti ta
diat ta ra tinata Ebraio, dari:

22

1 A tara na turagu, ma ra lavur tamagu,
avat a valongore go ra tinata varbat, ina
tatike ta vavat.
2 Ba dia valongore i tata ta ra tinata
Ebraio, dia tur mut kakit, ma i tatike:
3 Iau a tutana Iudaia, di ga kava iau aro
Taso, arama Kilikia, ma di ga vale iau ta
go ra pia na pal pire ra ura kau i Gamaliel,
di ga tovo iau varogop ma ra lavur dekdek
na mangamangana ta ra varkurai kai ra
lavur tama i dat, ma iau ga ngarao ure God,

da avat par gori; [4] ma iau ga vakaina go
ra Nga, ta umana dia ga virua, ma iau ga
vi ta ra umana, a tarai ma ra vaden bula,
ma iau ga varuk diat ta ra pal na banubat.
[5] Ma ra tena tinabar i lualua ma ra umana
patuana bula dia varve dovot i tana, tago
iau ga kap ra umana buk ta diat tadav diat,
dia bartalaina ma diat, ma iau ga vana me
urama Damasko, upi ina vi pa diat dia ki
abara uro Ierusalem upi da kure diat.

Paulo i varvai ure kana bung na nukpuku
(Apos 9:1-19; 26:12-18)

[6] Ba iau vanavana ma iau maravai
Damasko, ba ra keake i ki tur, a ngala na
kapa marama ra bakut i pupua vakaian
kikil iau; [7] ma iau bura ra pia, iau valongore
ra nilai tikai i biti tagu: Saul, Saul, dave
u milmilikuane iau? [8] Ma iau biti dari:
Luluai, to ia u? I tatike tagu: Iau Iesu, a
te Nasaret, nina u milmilikuane. [9] Ma diat
ba ave varagur, dia gire ra kapa, ma pa dia
valongore ra nilai nina amir tata me. [10] Ma
iau tir ia: Luluai, ava ina pait ia? A Luluai
i biti tagu: Una tut, una olo Damasko, ma
da ve u abara ta ra lavur magit di ga tibe
tar ia tam, ba una pait ia. [11] Ma tago iau
pula ta ra minamar i nam ra kapa. diat,
ave varagur ma diat, dia ben pa iau ma ra
limagu, ma iau pot aro Damasko. [12] Tikai, a
iangina Anania, a tena variru da ra tinata
na varkurai, ma ra Iudaia par dia ki abara,
dia varvai ba ia ra bo na tutana, [13] i vut tadav
iau ma i tur piragu, ma i biti: Saul, turagu,
una nana mulai. Ma ta nam uka ra pakana
bung iau gire pa ia. [14] Ma i biti: A God kai ra
lavur tama i dat i ga tibe u, ba una nunure
ra nuknukina, ma una gire ra Tena Takodo,
ma una valongore ra nilaina ta ra ngiene.
[15] Tago u kana tena varvai pire ra tarai par
ta go ra magit u tar gire ma u tar valongore
bula. [16] Ma dave go u kiki? Una tur, ma da
baptaiso tam, ma una aring ta ra iangina,
ma da dalu vue kaum lavur varpiam.

A moro pire Paulo upi na varvai pire ra umana Tematana

[17] Ma ba iau tar talil Ierusalem, ma iau
araring ta ra pal na lotu, iau gire ta ra
ninana, ma i biti tagu ba: [18] Una lulut, una
vana lolalolo pa kan Ierusalem, tago pa diat
a kapupi kaum varvai ure iau. [19] Ma iau biti:
Luluai, dia nunure ba iau ga banubat diat
dia nur tam, ma iau kitakita diat ta ra lavur
pal na lotu par; [20] ma ba di ga doko kaum
tena varvai, Stepano, iau bula iau ga tur
pire diat, ma iau ga ongo tar ia, ma iau ga
balaure ta umana mal kadiat dia doka. [21] Ma
i tatike tagu ba: Una vana, ma ina tulue u
uro vailik tadav ra lavur Tematana.

[22] Ma dia valongore tuk tar ta go ra
pakana tinata; ma dia tak ra ngie i diat ma
dia oro: Boina ba go ra tutana dari na panie
kan ra rakarakan a gunagunan, pa i ko ba
na laun. [23] Ba dia oraoro dari, dia vorodo vue
kadia umana mal, ma dia vue imire ra tobon
urama. [24] Ma ra luluai i lualua i kure ba da
kap ia ta ra kuba i ra tarai na vinarubu, ma
da kita pala pa ia, upi na matoto, ba ava ra
vuna dia oraoro dari ure. [25] Ba dia tar vi ia
ma ra umana vinau, upi da virit ia, Paulo
i biti tai ra luluai i tur pirana dari: Dave,
i takodo ba avat a virit a tutana Rom, ma
pa ta bula ra varkurai boko? [26] Ba ra luluai
i valongore, i vana tadav ra luluai i lualua,
ma i biti: Ava go u to na pait ia? Tago ni ra
tutana a te Rom. [27] A luluai i lualua i vana
tadav ia ma i biti: Una ve iau, u laka a te
Rom? Ma i tatike: Maia. [28] Ma ra luluai i
lualua i biti mulai dari: Iau ga kul ra kini
ta go ra varkurai ma ra ngala na mani. Ma
Paulo i biti: Di ga kava iau me. [29] Ma diat dia
ga to na tir ia, dia ngo lulut kan ia; ma ra
luluai i lualua i burut bula ba i nunure, ba
ia ra te Rom, ma tago i tar vi ia.

Paulo i tur ta ra mata i ra kivung

[30] Ba i ga ningene, i mainge na nunure ra
dovotina ure nam ra magit, ra Iudaia dia
takun ia me, ma i pala ia, ma i vartuluai upi
ra umana tena tinabar ngalangala, ma diat
par ta ra kivung bula, diat a vana varurung;
ma i agure vairop Paulo, ma i vaki ia ta ra
mata i diat.

23

[1] Ma Paulo i bobe muka ra kivung, ma
i biti: A umana turagu, iau tar vanavana
ta ra mata i God tuk tar ta ra bung gori,
ma ra balagu pa i takun iau ure ta magit.
[2] Ma Anania ra tena tinabar ngalangala i ve
diat, dia tur maravai pirana, ba diat a par
ra ngiene. [3] Ma Paulo i tatike tana: God na
par u, u a papar a pal di ga kolo vapua ia,
dave go u kiki upi una kure iau da ra tinata
na varkurai, ma go u kure ba da par iau, ma
pa i da ra tinata na varkurai? [4] Diat, dia tur
maravai pirana, dia biti: Dave, una vul laka
ra tena tinabar i lualua kai God? [5] Ma Paulo
i tatike: A umana turagu, pa iau ga nunure,

ba ia ra tena tinabar i lualua, tago di ga
tumu ia ba: Koko una vul ra tena varkurai
kai kaum tarai. 6 Ma ba Paulo i nunure ba
ta umana dia Sadukaio, ma ta ra umana dia
Parisaio, i manga oro ta ra kivung ba: A tara
na turagu, iau a Parisaio, ma iau natu i ra
Parisaio bula; go di takun iau ure ra nurnur
ma ure ra nilaun mulai kadiat dia tar mat.
7 Ba i tar tatike dari, a umana Parisaio ma ra
umana Sadukaio dia vartoto, ma ra nuknuk
i diat ta ra kivung i enana varbaiai; 8 tago a
Sadukaio dia biti ba pa ta nilaun mulai, ma
pa ta angelo, ma pa ta tulungea i ra tarai,
ma ra Parisaio dia kapupi dital par. 9 Ma dia
tur pa ra ngala na varvareo; ma ta umana
tena tutumu kai ra umana Parisaio dia tur,
ma dia vartoto, dia tatike dari: Pa ave nuk
tadav ta kaina magit ta go ra tutana; ma ba
ta tulungen, ba ta angelo i tar tata pirana,
dat a dave tana? 10 Ma ba i manga ngala ra
vartoto, a luluai i lualua i burut, kan diat
a kavir varbaiane Paulo, ma i tulue ra tarai
na vinarubu, ba diat a irop, ma diat a al pa
ia kan ra tarai, ma diat a agure ta ra kuba i
diat.
11 Ma ta ra marum, a Luluai i tur pirana,
ma i tatike: Una gugu; tago da u tar varveai
ure iau arama Ierusalem, damana bula una
varvai aro Rom.

Ra tarai Iudaia dia varpit upi diat a doko Paulo

12 Ba i keake mulai, a Iudaia dia tur guvai
ma dia vavalima, ba koko diat a ian, ma koko
diat a momo, ma na tuk ta nam ra bung ba
di tar doko Paulo tana. 13 A ivat na vinun ma
i pirai diat, dia varpit dari. 14 Ma dia vana
tadav ra umana tena tinabar ma ra umana
patuana, ma dia biti: Ave tar kubu ma ave
tar manga vavalima tuna, ba koko avet a en
ta magit boko, ona pa ave doko boko Paulo.
15 Ma go avat ma ra kivung avat a ve ra luluai
i lualua, ba na agure vairop ia tadav avat,
upi avat a kure mal mule ra vartakun ure,
ma avet a doka, ona pa i maravai boko. 16 Ma
ra matua i Paulo i valongore, ba dia parau
upi ia, ma i vana, ma i ruk ta ra kuba i ra
tarai na vinarubu, ma i ve Paulo. 17 Ma Paulo
i oro tika na luluai, ma i biti tana: Una ben
go ra barmana tadav ra luluai i lualua, tago
i mainge na ve tai tika na tinata. 18 Ma i
agur pa ia tadav ra luluai i lualua ma i biti:
Paulo, nam di ga banubat ia, i tar oro pa iau
tadav ia, ma i ting pa iau ba ina agure go ra
barmana piram, na ve u tai tika na tinata.
19 A luluai i lualua i ben pa ia ma ra limana,
ma i tir ive dari: Ava go una ve iau tana?
20 Ma i biti: A umana Iudaia dia tar kubu ba
diat a ting pa u, upi una agure vairop Paulo
ningene tadav ra kivung, upi na varogop
ba una matoto bulu mulai ure. 21 Ma koko
una ongo ta diat, tago a ivat na vinun ma i
pirai diat, dia parau upi ia, ma dia tar kubu
ma dia vavalima dari, ba koko diat a ian ma
koko diat a momo, ona pa dia doko boko
Paulo; ma go dia nuk upi ta tinata tam. 22 Ma
ra luluai i lualua i tul vue ra barmana, ma i
tigal ia dari: Koko una ve ta tikai ba u tar ve
iau ta go ra magit.

Di kap mal Paulo pire Pelik, ra tena varkurai na gunan

23 Ma i oro pa ra ivu luluai tadav ia, ma i
biti: Amur a vaninare ra ivu mar na tarai
na vinarubu, ma lavurua na vinun na tarai
dia ki ra os ma ra ivu mar na tarai dia
kap rumu, upi avat a vana ta ra lavuvat na
pakana bung ra marum ura Kaisaria; 24 ma
i ve dir bula ba dir a kap ra ura os bula,
ba da vaki Paulo tana, ma diat a kap mal
ia pire Pelik, ra tena varkurai na gunan.
25 Ma i tumu ra buk dari tadav ia: 26 Klaudia
Lisia, tadav Pelik, ra bo na tena varkurai na
gunan: Tatabai! 27 A umana Iudaia dia ga
kinim pa go ra tutana, ma dia ga to na doka,
ma avet ma ra tarai na vinarubu, ave vana
tadav diat, ma ave valaun pa ia; tago iau tar
matoto ba ia ra te Rom. 28 Ma iau ga mainge,
ba ina matote ra magit dia takun ia me, ma
iau ga agure vairop ia ta kadia kivung; 29 ma
iau ga matoto pa, ba dia takun ia ure ta
umana magit ta kadia tinata na varkurai,
ma pa dia takun ia ma ta magit i kat ba na
virua tana, ba da vi ia tana. 30 Ma ba di ve
iau, ba dia tar varpit upi go ra tutana, iau
tul lulut vue piram, ma iau ve diat bula dia
takun ia, ba diat a vartakun mulai piram.

31 Ma ra tarai na vinarubu dia kap Paulo ra
marum ura Antipatri, da di ga ve tar diat.
32 Ba i ga ningene dia tulue ra tarai ma ra
umana os, upi diat a vana me, ma diat, dia
talil ta ra kuba i ra tarai na vinarubu. 33 Ba
dia pot Kaisaria, dia tul tar ra buk tai ra tena
varkurai na gunan, ma dia kap Paulo bula
pirana. 34 Ma ba i tar luk ia, i tir upi kana
gunan; ma ba i ga matote ba ia ra te Kilikia,
i biti: 35 Ba diat dia takun u, dia tar pot bula,
ina valongore ra vartakun ure u; ma i kure
ba da banu bat ia ta ra pal kai Erodes.

24

Ra tarai Iudaia dia takun Paulo

1 Ba i tar par ra ilima na bung, Anania, ra
tena tinabar i lualua, ma ta umana patuana,
ma Tertulo, a tena tinata, dia vut, ma dia ve
ra tena varkurai na gunan tai Paulo. 2 Ba di
tar oro pa ia, Tertulo i tur pa ra vartakun
dari:

Pelik, u a tena tuna, ma ave kedek ta ra
ngala na malmal tam, ma kaum varkurai i
babat vue mangoro na kaina mangaman-
gana kan go ra gunan; 3 ave mainge ke
nam ta ra mangamangana par, ma ta ra
gunagunan par, ma ave pite varpa tana.
4 Ma koko na manga kaugu tinata, kan ina
vatalanguane u; iau lul u ba ta kaum var-
mari, una valongore kaveve ta ik a tinata.
5 Ave nunure ure go ra tutana, ba ia ra tena
vapurpuruan ta, ma i vuna ta ra purpuruan
pire ra umana Iudaia par ta ra rakarakan
a gunagunan, ma a raprap ta ra vuna lotu
Nasaret; 6 ma i ga mainge ba na vakaina ra
pal na vartabar, ma ave ga kinim ia [ma
ave ga nuk ia ba avet a kure vada kaveve
varkurai. 7 Ia kaka Lisia a luluai i lualua i
ga ruk livuan ma i ga al varane pa ia kan ra
lima i vevet ma ra karangap na kankan. 8 I
ga kure ba diat nina dia takun go ra tutana,
diat a pot piram;] ba una tir ia, una matoto
tana iat ure go ra lavur magit ave takun ia
me. 9 Ma ra umana Iudaia bula dia maravut
ta ra vartakun, ma dia biti ba a dovotina go
ra lavur magit.

Paulo i varvai kapa ta ra mata i Pelik

10 Ba ra tena varkurai na gunan i tanake
tar ia upi na tata, Paulo i biti:

Iau gugu ba ina tata bat iau piram, tago
iau nunure, ba u ga tena varkurai mangoro
na kilala ta go ra tarai; 11 ma una matoto,
ba i tar a vinun ma a ivu bung uka ba iau
ga vut arama Ierusalem, upi ina lotu; 12 ma
pa dia tadav amir ba amir vartoto ma ta
tikai, ma vakir iau ununue ra kor na tarai
ta ra pal na vartabar, ba ta ra umana pal
na lotu, ba ta ra pia na pal. 13 Ma pa diat
a takun ot pa iau piram ma go ra lavur
magit, dia takun iau me. 14 Ma go iau ve
vakapa u, ba iau toratorom tai ra God kai
ra lavur tama i vevet, ta nam ra Nga, ba
go diat dia vatang ia ba ra lotu irai, ma iau
nurnur ta ra lavur magit dia vardada ma ra
tinata na varkurai, di ga tumu ia ta ra buk
kai ra umana propet; 15 ma iau nurnur tai
God upi ra nilaun mulai kadiat dia takodo,
ma kadiat bula pa dia takodo; damana diat
bula, dia nuk upi nam. 16 Dari iau ongor
upi na langalanga vatikai ra balagu ta ra
mata i God, ma ta ra mata i ra tarai bula.
17 Ma go ba i par mangoro na kilala iau pot
mulai, upi ina kap ta umana vartabar ma ra
umana tinabar tadav kaugu gunan; 18 dari
dia tadav iau ta ra pal na vartabar, ba iau
tar vagomgom pa iau, ma pa ta kor, ma pa
ta varvareo; ta umana Iudaia marama Asia
avet, 19 ma ba dia nunure ta magit ure iau,
dave pa dia vana uti piram, upi diat a takun
iau? 20 Ma boina ba go diat, diat a vatang
boko ra kaina magit dia ga tir tadav ia tagu,
ba iau ga tur ta ra mata i ra kivung, 21 ia kaka
bar go, kaugu kopono tinata, ba iau ga tur
livuan ta diat, iau ga oro dari: Iau tur ta ra
mata i vavat gori upi da tir iau ure ra nilaun
mulai kadiat dia ga mat.

22 Ma tago Pelik i kabinana bula a ik ure
go ra Nga, i tul vakari vue diat, ma i biti: Ba
Lisia ra luluai i lualua i tar pot, ina kure ot
pa kavava vartakun. 23 Ma i ve ra luluai na
vinarubu ba na vake Paulo, ma na mari ia
bula, ma koko na tigal vue ra umana talaina
ba dia torom tana.

Paulo i tur ta ra mata i Pelik ma Drusila

24 Ba i tar par ta ra umana bung mulai,
Pelik ma kana taulai Drusila, a vavina Iu-
daia, dir vut ma dir vartuluai upi Paulo, ma
dir valongore ure ra nurnur tai Iesu Kristo.
25 Ma ba i tatata ure ra mangamangana
takodo, ma ure ra mangamangana vovovon,
ma ure ra varkurai namur, Pelik i burut na
kaia, ma i biti: Go una vana ka boko, ba ta
bung iau langalanga, ina oro pa mule u. 26 I
mainge bula, ba Paulo na kul ia, upi na pala
vue; kari i vala varvartuluai upi ia, ma dir
tata me. 27 Ma ba i tar par ra ivu kilala, Pokio
Pesto i ki ur vue Pelik; Pelik pa i ga pala vue
Paulo, tago i mainge upi ra umana Iudaia
diat a manane.

25

Paulo i lul upi ra Kaisar na varkurai ure

1 Io, ba Pesto i tar vut ta nam ra langun,
i ki pa ra utul a bung Kaisaria, ma i vana
urama Ierusalem. 2 Ma ra umana tena tin-
abar ma ra umana luluai ta diat a Iudaia, dia
varve tai Paulo; 3 ma dia varting, dia tir ia
ba na mari diat ure, ma na vartuluai ba na
vana uti Ierusalem; ma dia ga varpit upi diat
a doka na nga. 4 Ma Pesto i biti ka ba di vake

Paulo ara Kaisaria, ma ba ra ik boko ia bula
na vana. 5 Ma i tatike: Boina ba ta umana
luluai ta vavat dat, dat a vana ura ma ba ta
magit i rara ta go ra tutana, avat a takun ia
me.
6 Ma ba i tar ki pire diat lavutul ba ra
vinun na bung bar i vana Kaisaria; ma ba
i ga ningene i ki ta ra kiki na varkurai, ma
i kure ba da kap Paulo tadav ia. 7 Ba i tar
pot, a umana Iudaia marama Ierusalem dia
tur vurkikilane, ma dia manga takun ia ma
ra mangoro na mamat na vartakun, ma dia
mama takun ot pa ia. 8 Ma Paulo i varpuai
dari: Pa iau ga pait ta ik a varpiam ure
ra varkurai kai ra Iudaia, ba ure ra pal na
vartabar, ba ure ra Kaisar. 9 Pesto i mainge
ba diat a talaina ma ra umana Iudaia, ma
i tir Paulo: Dave, una vana laka urama
Ierusalem, ma ina kure go ra lavur magit
abara? 10 Ma Paulo i tatike: Go iau tur pire
ra kiki na varkurai kai ra Kaisar, ma i kat ba
da kure iau ati; pa iau ga varpiam tadav ra
tarai Iudaia, ma u tar nunure bulu. 11 Ona
iau a tena varpiam, ma ba iau tar pait ta
magit i topa ia ba ina virua tana, pa iau ole
ra vinirua; ba go ra lavur magit dia takun
iau me pa i dovot, to ia na tul tar iau ta diat?
Iau vatang upi ra Kaisar. 12 Ba Pesto dia tar
tata ma diat ta ra kivung, i tatike: Go u tar
vatang upi ra Kaisar, ma ina tulue u tadav
ra Kaisar.

Paulo i tur ta ra mata i Agripa ma Bernike

13 Ba i tar par ta umana bung mulai,
Agripa ra king ma Bernike, dir pot aro
Kaisaria, ma dir vage pa Pesto. 14 Ba dir
ki mangoro na bung abara, Pesto i ve ra
king tai Paulo, ma i biti: Tika na tutana
go, Pelik i ga vi ia, ma i ga vana kan ia;
15 ma ba iau ga ki Ierusalem, a umana tena
tinabar ngalangala ma ra umana patuana
kai ra Iudaia dia ve iau tana, ma dia ting pa
iau ba ina kure vakaina. 16 Ma iau ga ve diat
ba vakir a mangamangana kai ra tarai Rom,
ba da tul tar ta tutana ba pa dia varkuvo lua
boko ma nina diat dia takun ia, upi na tata
bat ia ta ra magit dia takun ia me. 17 Ba dia
ga vut varurung ati, pa iau ga vabing, ba i
ga ningene ke, iau ki ta ra kiki na varkurai,
ma iau kure ba da kap nam ra tutana. 18 Ba
diat dia takun ia dia tur, vakir dia takun ia
ma ta kaina magit da nina iau ga nuk ia;
19 dia takun ia ka ma ta umana magit ure
kadia lotu iat, ma ure tikai, a iangina Iesu,
i ga mat, ma Paulo i biti ba i ga laun mulai.
20 Ba iau purpuruan ba ina dave ma ra vartir
ta go ra lavur magit, iau tir ia ba na vana
urama Ierusalem ma da kure tana abara.
21 Ma ba Paulo i lulul ba na ki pa ra varkurai
kai ra Kaisar, iau vartul upi da vake ka boko
tuk ta ra bung ba ina tulue tadav ra Kaisar.
22 Ma Agripa i tatike tai Pesto: Iau bula, iau
mainge ba ina valongore go ra tutana. Ma i
biti: Ningene una valongore.
23 Io, ba i ga ningene, ma Agripa ma
Bernike dir vut ma ra ngala na minong, diat
ma ra umana luluai dia lualua, ma ra umana
luluai ta nam ra gunan, ma ba dia ki ta ra pal
na valavalongor, i vartuluai upi Paulo, ma
dia ben ia. 24 Pesto i biti: Agripa ra king ma
avat bula ra kor na tarai da ki ati, ava gire
go ra tutana, a tarai Iudaia dia ga ting pa iau
arama Ierusalem ma ati bula ure, ma dia ga
oraoro, ba pa i ko upi na laun boko. 25 Ma
pa iau ga tir tadav ta magit i topa ia ba na
virua tana, ma tago i ga vatang upi ra Kaisar
ba na kure, iau tar kure ba ina tulue tadav
ra Kaisar. 26 Ma pa iau nunure bulu ta magit
ba ina tumu ia ure tadav kaugu ngalangala.
Kari iau kap ia ta ra mata i vavat gori, ma ta
ra matam muka, Agripa ra king, upi ba i par
go ra vartir, ina nunure nam ba ina tumu ia
ure. 27 Tago iau nuk ia, pa i ko ba da tulue
tikai, di ga vi ia, ma pa di vatang ta magit,
di takun ia me.

26

Paulo i tata varvai kapa ta ra mata i Agripa

1 Agripa i biti tai Paulo: Di tul tar iu, ba
una tata are u. Ma Paulo i tulue ra limana
ma i tata bat ia dari: 2 Agripa ra king, iau
nuk ia ba iau ti doan, tago ina varpuai ta
ra matam gori ta ra lavur magit a Iudaia
dia takun iau me; 3 tago u a tene ta ra lavur
mangamangana ma ta ra lavur tinata na
vartovo kai ra Iudaia; ma go iau lul u, ba una
valongore mal iau. 4 A Iudaia par dia nunure
kaugu mangamangana vatikai papa amana
iat ba iau ga bul, ma iau ki pire ra tarai ta
kaugu gunan, ma arama Ierusalem bula; 5 ba
dia mainge upi diat a varvai, dia nunure
iau, ba papa ania iat iau murmur muka
ra mangamangana kai ra umana Parisaio,
nina ra vuna tarai i ongor mat ta kada lotu.
6 Ma go iau tur ati, upi da kure iau ure ra
nurnur ta nam ra tinata na varvatading,
God i ga tatike tadav ra lavur tama i dat;
7 ma kada a vinun ma a ivu vuna tarai dia

vura torom muka tadav God a bungbung
na keake, ma ra bungbung na marum, ma
dia nurnur bula, upi diat a vatur vake nam
ra tinata na varvatading. Io, King, nam ra
nurnur a Iudaia dia takun iau tana. 8 Ta ra
ava ava nuk ia ba pa i dovot, ba God i valaun
diat dia tar mat?
9 Iau bula, iau ga nuk ia ra balagu, ba i
boina ba ina pait mangoro na magit na tur
varbat ure ra iang i Iesu, ra te Nasaret. 10 Ma
iau ga papait dari bula aro Ierusalem, iau
ga varuk mangoro na tena gomgom ta ra
umana pal na banubat, ba ra umana tena
tinabar ngalangala dia ga tul tar iau; ma ba
di ga doko diat, iau bula, iau ga mulaot i
tana. 11 Ma ba iau ga vavala vabilak diat ta
ra lavur pal na lotu, iau ongor ma ra valar
diat, upi diat a varvul, ma tago iau kulot na
kaia ure diat, iau ubu diat ta ra gunagunan
bula aro vailik.

Paulo i varvai ure kana bung na nukpuku
(Apos 9:1-19; 22:6-16)

12 Ma ba iau vana Damasko ta ra vartuluai
kai ra umana tena tinabar ngalangala ma
iau kap ra varkurai ta diat, 13 ma ba ra keake
i ki tur, io, King, iau gire ra ngala na kapa
marama ra bakut, i manga lia ta dir ma ra
matana keake, ina i pupua kikil iau ma diat
bula ave varagur. 14 Ba ave tar bura par ra
pia, iau valongore ra nilai tikai i tatike tadav
iau ta ra tinata Ebraio dari: Saul, Saul, dave
u milmilikuane iau? I dekdek piram, ba una
rua ra rumu. 15 Ma iau tatike ba: Luluai,
to ia u? Ma ra Luluai i biti: Iau Iesu, nam
u milmilikuane; 16 una tut, ma una tur ma
ra ura kaum; iau tur kapet piram, upi ina
togue u, upi u ra tultul ma ra tena varvai ta
ra lavur magit u tar gire tagu, ma ta ra lavur
magit bula ba ina vaarike boko tam; 17 ma
ina valaun u kan ra tarai, ma kan ra lavur
Tematana bula, nina ba ina tulue u tadav
diat, 18 upi una vakapa ra mata i diat upi diat
a vana tapuku kan ra bobotoi tadav ra kapa,
ma kan ra dekdek kai Satan tadav God, upi
diat a vatur vake ra punpun vue ai ra lavur
varpiam, ma ra tiniba pire diat dia gomgom
ta ra nurnur tagu.

Paulo i varvai ure kana papalum

19 Io, Agripa ra king, pa iau ga kamala ta
go ra ninana marama ra bala na bakut; 20 iau
ga varve diat aro Damasko ma Ierusalem,
ma ta ra gunagunan par Iudaia, ma diat ra
lavur Tematana bula, ba diat a nukpuku,
ma diat a talil tadav God, ma diat a pait ra
umana papalum dia topa ra nukpuku. 21 Ta
go ra vuna a Iudaia dia ga kinim iau ta ra
pal na vartabar, ma dia ga mainge ba diat
a doko iau. 22 Ma tago God i ga maravut
iau, kari iau tur boko gori, iau varvai tadav
ra tarai ma ra umana ngalangala bula, ma
iau tatike nam uka ba ra lavur propet, diat
ma Moses bula, dia ga biti ba na vana rikai
boko; 23 ba Kristo na mat, ma na vaarike
value ra kapa ta ra nilaun mulai kan ra
minat tadav ra tarai ma tadav ra lavur
Tematana bula.
24 Ba i tatata bat ia dari, Pesto i manga biti:
Paulo, u ti papaua; kaum ngala na vartovo i
tar pukue u, upi una papaua. 25 Paulo i biti:
Pesto, u a bo na luluai, pa iau papaua, go
iau tatike vaarike ra tinata i dovot, a tinata
na kabinana bula. 26 Tago ra king i nunure
go ra lavur magit, ma iau ve bulu go kaugu
tinata; tago iau nunure pa i ngulngul tai ta
tikai ta go ra lavur magit; tago pa di ga pait
ive diat ta ra vabuman na pal. 27 King Agripa,
dave laka, u nurnur tai ra umana propet?
Iau nunure u ti nurnur. 28 Agripa i biti tai
Paulo: Ma go kaum a ik a tinata bar u nuk
ia ba una pukue pa iau, upi iau bula ra talai
Kristo? 29 Paulo i tatike: Iau mainge ke tai
God, ba na ikilik bar, ba na ngala bar, ba
u ma avat par ava valavalongore iau gori,
dat a varogop, ma ia kaka go ra umana vivi
koko.
30 Ma ra king i tur, ma ra tena varkurai
na gunan, ma Bernike, ma diat bula, dia tar
kiki me; 31 ba dia tar vana irai, dia tatata,
ma dia biti: Go ra tutana pa i ga pait ta
magit i topa ia ba na virua tana, ba da vi ia
tana. 32 Ma Agripa i biti tai Pesto: Gala go ra
tutana pa i ga vatang upi ra Kaisar, gala na
topa ia ba da pala vue ke.

27

Paulo i ki ra parau pi uro Rom

1 Ba di tar kure ba avet a ki ra parau uro
Italia, di tul tar Paulo, ma ta ra umana bula
di tar vi diat, tai tika na luluai, a iangina
Iulio, ta ra vuna tarai na vinarubu kai Au-
gusto. 2 Ma ave koa ta ra parau marama
Adramiteno, ma di biti ba na rarat vana-
vana ta ra valvalian Asia. Ma ave vana oai
me; avet ma Aristarko a tutana Makedonia
maro Tesalonika. 3 Ba i ga ningene ave pukai
gil Sidon. Iulio i mari Paulo, i tul tar ia ba
na tur pa pire ra umana talaina, upi diat a

vangoa. [4] Ave vana mulai, ma ave vanavana
bakit Kipro, tago a vuvu maro lua. [5] Ba ave
tar bolo na ta maravai Kilikia ma Pampilia,
ave pukai Mira, a pia na pal Likia. [6] A luluai i
tadav tika na parau maro Alekandria abara,
ba na vana Italia; ma i vako tar avet i tana.
[7] Ma mangoro na bung ave vana vovovon
ika, ma i tup avet ra vinavana uro Kinido,
tago a vuvu i tur bat avet, ma ave vanavana
bakit Kreta maravai Salmone, [8] ma i tup
avet bula a nirarat abara, ma ave tadav
tika na gunan a iangina: A umana Bo na
Tungunana; go i maravai ta ra pia na pal
Lasea.

[9] Ba di tar vole vue mangoro na bung, ma
dia burutue ra vinavana, tago ra Vinevel i
tar par, Paulo i pit diat, [10] ma i tatike: Avat a
tarai, iau gire ba go ra vinavana na manga
vakaina ra parau ma ra kinakapuna, ma
kada nilaun bula. [11] Ma ra luluai na vinarubu
i kapupi ra luluai na parau, ma nina bula ba
kana ra parau, ma pa i valongore ra tinata
kai Paulo. [12] Ma mangoro ta diat dia biti,
ba diat a vana na ta, ma diat a valar ra
vinavana Poinike, a tungunana Kreta, i tur
kapa ta ra taur ma ra taubar bula, ma diat
a ung vue ra kilala na vuvu abara, tago ni
ra tungunana pa i ga ko upi da ung vue ra
kilala na vuvu tana.

A vuvu na taoai i tut ma i manga karangap

[13] Ba ra taubar i vuvu vovovon, dia nuk ia
ba i topa diat, ma dia rubat ra vakai, ma dia
rarat vanavana ra valvalian Kreta. [14] Ma pa
i vavuan ba ra vuvu na taoai i tut, a iangina
Oirakilon, i manga karangap; [15] ma ba i tut
tadav ra parau, ma ra parau i mama ogor
pa ra matana vuvu, ave vungue upi ra ta na
gogone ke. [16] Ma ba ave vilavilau bakit ta ra
ta kikil ik, a iangina Klauda, i tup avet, ba
ave al vake ra bot; [17] ma ba dia tar al vake
ra bot, dia vi pamur ra parau; ma dia burut
ba avet a vana taun ra Sirti, ma dia valure
vue ra lavur magit marama liu, ma ra ta i
gogone ke ra parau. [18] Ma tago a parau i
dadadar na kaia ta ra ngala na vuvu, dia vue
vadudu ra tabarikik ba i ga ningene; [19] ma
ta ra vautuluna bung dia vue ma ra lima
i diat ra lavur magit ai ra parau. [20] Ma ba
mangoro na bung ra matana keake ma ra
umana tagul pa dia pupua, ma ra vuvu na
kaia i tup avet, pa ta i nuk ia mulai ba avet
a laun. [21] Ba i tar peal ra bung ba pa dia ga
ian tana, Paulo i tur rikai livuan ta diat, ma
i biti: Avat a tarai, gala ava ga tar valongore
iau ba koko avat a vana irai mara Kreta gala
ra kaina dari ma ra vovoloi pa na tup avat.
[22] Ma go iau ting pa avat, ba koko avat a
burut, pa ta tikai ta vavat na virua, a parau
ka na virua. [23] Tago tika na angelo kai nam
ra God ba iau kana, ma iau toratorom tana,
i tur piragu ra marum, [24] ma i biti: Paulo,
koko una burut; una tur boko ta ra mata
i ra Kaisar; ma God i tar tul tar bula nam
diat i tam, ava ti varagur ma diat, upi avat
a laun par. [25] Ma go, a tara na turagu, avat a
balamat, iau nurnur tai God ba na pait nina
i tar ve iau tana. [26] Dat a vana tadav boko
tika na lolo.

[27] Ba i tar vinun ma a ivat na bungbung
na marum, ma ra vuvu i kap vurvurbingi-
tane avet ta ra ta, a iangina Adria, ba ra
mutumut, a umana tena ta dia nuk ia, ba
ave vanavana maravai tai ta gunan; [28] ma
dia valar ra maluluvina na ta, ma i a ura
vinun na pokopokono; ba ra ik boko dia
valar mule, ma i vinun ma ra ilima na
pokopokono. [29] Ma dia burut kan avet a vana
taun ta mama, ma dia vue ra ivat na vakai
mara ra muruna parau, ma dia kaina upi ra
keake. [30] Ma ba ra umana tena ta dia nuk upi
ra nilop kan ra parau, ma dia tar pala vaba
vue ra bot na ta, varogop ba diat a vung ta
umana vakai ta ra luaina parau, [31] Paulo i biti
tai ra luluai na vinarubu, diat ma ra tarai
na vinarubu dari: Ona go diat dia lop kan
ra parau, avat a mama laun. [32] Ma ra tarai
na vinarubu dia kutu vue ra umana veveve
ta ra bot, ma i bura ka. [33] Ma ba i to na lar,
Paulo i ting pa diat par ba diat a ian, i biti:
Go a vinun ma ra ivat na bung ava kiki, ma
ava vevel, pa ava ga en ta magit; [34] ma go iau
ting pa avat ba avat a ian upi avat a laun,
tago pa ta pepe na ulu i vavat na virua kan
ra ulu i ta tikai ta vavat. [35] Ba i tar tatike dari,
i tak pa ra gem, ma i pite pa God ta ra mata
i diat par, ma i tabik ia, ma i ian. [36] Ma diat
par dia gugu, ma dia ian bula. [37] Avet par
ta ra parau a ivu mar ma lavurua na vinun
ma laptikai na tarai. [38] Ba dia tar maur, dia
vairop vapapa ra parau, dia vue vadudu ra
vit na ta.

A parau i virua

[39] Ba i keake, dia mama gire ilam ra gunan;
dia gire ke tika na tungunana ma ra valian,
ma dia biti ba i boina bar ba diat a vana ma
ra parau tana. [40] Ma dia pala vue ra umana
vakai, dia vana kan diat na ta, ma dia pala:
vue ra umana vinau ta ra ura vo tatatabai
bula, ma dia al pala ra sel na lua upi na topa

ra vuvu, ma dia tung upi ra valian. [41] Ma
ba dia vana ur ta ra giligil na veo, a ta i
varpalak tana, ra parau i kakarat ta ra veo,
ma ra luaina parau i kor vatikai tana, ma ra
muruna i tapamar ta ra karangap i ra bobol.
[42] Ma ra tarai na vinarubu dia mainge ba da
doko diat, di ga vi diat, kan ta umana diat
a alir ur, ma diat a lop. [43] Ma ra luluai na
vinarubu i mainge pi na valaun Paulo, ma i
tigal kadia mamainga; ma i kure ba diat, dia
nunure ra nialir, diat a pil, ma diat a alir lua
upi ra valian; [44] ma ta ra umana diat a alir
murmur ta ra umana pal a davai, ba ta ra
lavur magit kai ra parau. Damana diat par
dia laun ura ra valian.

28

Aro Melite

[1] Ma ba ave tar laun, ave matoto ba ra iang
i nam ra lolo ba Melite. [2] A tarai vakuku
dia mari muka avet; dia voto ra iap ma
dia agur pa avet par, tago a ngala na bata
ma ra mudian. [3] Ma ba Paulo i tak pa ra
vinvin davai, ma i vaulung ra iap me, a vui
i vana rikai ta ra laplapiran, ma i taba ta ra
limana. [4] Ba ra tarai vakuku dia gire ra vui
i tabataba ta ra limana, dia biti vargil dari:
Go ra tutana a tena vardodoko bar, i laun
kan ra ta, ma ra Balbali pa i vungue upi na
laun. [5] Ma i vue pikire vue ra vui ta ra iap,
ma vakir i kaina tana. [6] Dia nuk ia ba na ung,
ma na bura mat vakaian; ba dia vavuan ma
ra ki ung upi ia, ma pa ta kaina magit i tadav
ia, dia nukpuku, ma dia biti ba tika na god.

[7] A iang i ra luluai ta go ra lolo, Poplio,
ma kana umana gunan dia ki ta go ra papar,
ma i agur pa avet, ma i mari avet a utul a
bung ta ra kubana. [8] Ma ra tama i Poplio
i vava, i mait ma ra malamalapang ma ma
ra balavana; ma Paulo i ruk tadav ia, ma i
araring, ma i palagur ia ma ra ura limana,
ma i valagar pa ia. [9] Ba i ga par dari, diat par
dia mait ta go ra lolo dia vana tadav ia, ma
i valagar pa diat; [10] ma diat bula, dia manga
ru avet ma mangoro na magit na variru; ma
ba ave koa mulai dia tabar tule avet ma ra
lavur magit i topa avet.

Kan Melite pi uro Rom

[11] Ba i ga par a utul a gai, ave vana ta
ra parau maro Alekandria, i tar ung vue ra
kilala na vuvu ta go ra lolo, kana vakilang
Ra Ura Kanga. [12] Ma ave pukai gil Sirakusa,
ma ave ki abara a utul a bung. [13] Ma ave
vana pa mabara urama Region, ma ra bung
namur a taubar i vana rikai, ma ba i ga
ningene ave pukai Potioloi; [14] ma ave tadav
ta umana ekelesia abara; ma dia mari vake
avet; ma ave ki pire diat lavurua na bung;
damana ave vana uro Rom. [15] Ba ra umana
ekelesia mabara dia tar valongore ra varvai
ure avet, dia barat avet ara Tavul a Bung
Apio, ma ara Tabautul a Pal na Vavagil; ba
Paulo i gire diat, i pite pa God ma i gugu
tana.

Aro Rom

[16] Ba ave ga tar olo Rom, di nur tar Paulo
ba dir a ki ma ta tika na tena vinarubu ba na
balabalaure.

[17] Ba i ga par a utul a bung, i oro varurue
ra umana raprap kai ra Iudaia, ma ba dia
pot varurung, i biti ta diat: A tara na
turagu, pa iau ga vakaina ra tarai, ba ra
lavur mangamangana kai ra lavur tama i
dat; arama Ierusalem dia ga vi tar ika iau ta
ra lima i ra tarai Rom; [18] ma ba dia ga tir iau,
dia ga mainge ba diat a pala vue iau, tago pa
ta vuna ba ina virua tana. [19] Ma ba ra Iudaia
dia tigal bat diat, iau vatang upi ra Kaisar;
ma vakir iau takun kaugu vuna gunan ma ta
magit. [20] Ma go ra vuna iau tar ting pa avat i
tana, ba dat a varboboi, ma dat a tata bula;
tago di ga vi iau ma go ra vivi na palariam,
ure ra kini nunur kai ra Israel. [21] Ma dia biti
tana: Pa ta buk maro Iudaia i tadav avet ure
u, ma pa ta tura i vevet i ga pot ati upi na
varveai tai ta kaina magit ure u. [22] Ma ave
mainge, ba avet a valongore ra nuknukim
tam; tago ave nunure ba di tur bat go ra
mangamangana lotu irai ta ra gunagunan
par.

[23] Ba dia tar kubu tar kadia bung, dia kor
pirana ta ra kubana; ma i pala ia ma i ve
vakapa tar ia ta diat ra varkurai kai God, ma
i ve vovo pa diat ma ra tinata na varkurai kai
Moses, ma ta ra lavur propet bula ure Iesu; i
tur pa ia ra malana ma i tuk tar ta ra ravian.
[24] Ma ta ra umana dia kapupi ra tinata i ga ve
diat i tana, ma ta ra umana pa dia nurnur.
[25] Ba dia tar vartoto ure, dia vana, ba Paulo
i tar tatike value ra kopono tinata dari: A
dovotina ra Takodo na Tulungen i ga tatike
tai Iesaia ra propet tadav ra umana tama i
vavat lualua dari:

[26] "Una vana tadav go ra tarai, ma una tatike:
Avat a valavalongor ma ra talinga i vavat ma
pa avat a matoto muka;

Avat a nana ma ra mata i vavat, ma pa avat
a gigira ilam;
[27] Tago ra bala i go ra tarai i bira,
Ma ra talinga i diat i vaut,
Ma dia ga vapula ra mata i diat;
Kan diat a nana ma ra mata i diat,
Ma kan diat a valongor ma ra talinga i diat,
Ma kan diat a matoto ma ra bala i diat.
Ma kan diat a talil mulai,
Ma ina valagar pa diat."
[28] Ma go avat a nunure, ba di ga tulue go ra
varvalaun kai God tadav ra lavur Tematana;
diat a valongore bula.
[[29] Namur ta kana tinata, a umana Iudaia
dia vana varbaiai, ma dia manga vartoto
vargil.] [30] Ma i ki ra ivu kilala ot ta ra pal
i tokom pa ia, ma i vala pa diat par dia
rukruk tadav ia, [31] ma i varveai ta ra varkurai
kai God, ma i vartovo ta ra lavur magit ure
ra Luluai Iesu Kristo, pa i burut tuna ma
patana i tigal ia.

A BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI ROM

1 Paulo, a tultul kai Iesu Kristo, di ga
ting pa ia upi na apostolo, di ga tibe vaire
vue ure ra bo na varvai kai God, 2 nam
i ga vatading value tana ma ra ngie i ra
lavur propet ta ra Buk Tabu, 3 ure Natuna
Iesu Kristo kada Luluai, nina di ga kava
ma ra pal a pakana ta ra vuna tarai David,
4 ma ta kana nilaun mulai kan ra minat i
ga vakilang vadekdek ia ba ia ra ongor na
Natu i God, ta ra Tulungea i ra gomgom
na mangamangana: 5 ure nina ave tar vatur
vake ra varmari ma ra kiki na apostolo, upi
ra lavur vuna tarai diat a vatur vake ra
tinorom ta ra nurnur, ure ra iangina; 6 avat
bula livuan ta diat, di ga ting pa avat upi
avat kai Iesu Kristo; 7 tadav avat par ava ki
Rom, a vakak na tarai kai God, di ga ting
pa avat upi avat a umana tena gomgom: A
varmari tadav avat ma ra malmal tai God,
Tama i dat, ma ra Luluai Iesu Kristo.

A niaring na pite varpa

8 Go lua, iau pite pa kaugu God tai Iesu
Kristo ure avat par, tago di vatavatang
kavava nurnur ta ra rakarakan a gunagu-
nan par. 9 Tago ra God nam ba iau tora-
torom tana ma ra tulungeagu ta ra bo na
varvai kai Natuna, i nunure muka, ba pa
iau ngo ma ra niaring ure avat, 10 ma ta
kaugu niaring a bungbung iau lul God, upi
ba tumu i mamainge damana, ina pait valar
pa kaugu vinavana tadav avat. 11 Tago iau
mainge tuna ba ina gire avat, upi ina tul tar
ta vartabar ta vavat ba na topa ra tulungea i
vavat, upi na vapadikat avat; 12 a kukuraina
dari, ba dat a vamaram vargiliane dat, ure
kada nurnur, avat ure kaugu nurnur ma iau
ure kavavat. 13 Ma pa iau mainge ba avat a
tuptup, a tara na turagu, ba iau ga kumkubu
milat, ba ina tadav avat (ma tuk tar ta ra
bung gori pa iau ga langalanga) upi ina gire
ta vuai kaugu papalum pire vavat, da iau tar
gire tai ta umana Tematana bula. 14 Kaugu
ra tiniba muka ba ina varvai pire ra umana
Elenas, ma pire ra enana tarai bula, pire diat
dia kabinana ma diat dia tabobo. 15 Damana,
iau iat, iau tar mainge tuna upi ina ve ra bo
na varvai ta vavat bula ava ki Rom.

A dekdek i ra bo na varvai

16 Tago pa iau vavirvir ma ra bo na varvai;
tago ia ra dekdek i God upi na valaun vapar
diat dia nurnur; a te Iudaia lua, ma ra te
Elenas bula. 17 Tago tana iat ra varvatakodo
kai God i arikai ta ra nurnur upi ra nurnur;
da di ga tumu ia: A umana tena takodo diat
a laun ta ra nurnur.

A nirara kai ra tarai

18 Tago ra kankan kai God i tar vana
rikai marama ra bala na bakut ure ra lavur
varpiam tadav God ma ra mangamangana
ba pa i takodo pire ra tarai, nina dia taun
bat ra dovotina ma ra mangamangana ba pa
i takodo; 19 tago nam ra minatoto ure God
ba na topa ra tarai i tar arikai ta diat; tago
God i tar vateten tar ia ta diat. 20 Tago ra
lavur magit ure God ba pa dia vevengene
papa ra vunapai ra vavaki na rakarakan a
gunagunan dia tar tur kapa ta ra mata i ra
tarai tago ra lavur magit di ga vaki diat,
dia vamototone diat ure ra dekdek i God
ba pa na mutu, ma ba ia ra God tuna; ma
damana pa dia langalanga muka; 21 tago ba
dia tar nunure God, pa dia ga ru ia da i topa
God, ma pa dia ga pite varpa pirana; dia ga
nuknuk vakuku, ma i ga bobotoi ra tabobo
na bala i diat. 22 Ba dia ga malamala tena
kabinana, dia ga papaua vanavana, 23 ma
di ga pukue ra minamar i God, ba pa na
nunure ra mareng na minat, upi na da ra
malalar i ra tutana ba na mareng boko, ma
ra malalar i ra umana beo, ma ra lavur leing
ba a ivat ra kak i diat, ma ra lavur mangana
dia kakakao ra pia.
24 Kari go God i ga nur tar diat ta ra lavur
magit i dur, nina i arikai ta ra lavur bilak na
mamainga ta ra bala i diat, ba diat a vabilak
vargiliane ra paka i diat; 25 tago dia ga pukue
ra dovotina ure God, ma dia ga kia vue ma
ra vavaongo, ma dia ga manga ru ra magit
God i ta vaki ia ma dia ga ongo tana, ma ta
ra Tena Vavaki pata, nina i ti doan tukum.
Amen.
26 Kari go ra vuna God i ga nur tar diat
ta ra lavur bilak na mamainga; tago kadia
vaden dia ga kia vue nam ra mangaman-
gana di ga vaki diat me ma nam ba pa i
topa diat; 27 ma damana bula ra tarai, dia ga
vana kan ra vaden ma ra mengamangana
tinaulai, ma kadia kaina mamainga i ga
malamalapang vargil, a tarai dia ga pait
nam i bilak varurung ma ra tarai ka, ma ra

vapuak, ba i ga topa ra kaina maukua i diat,
i ga tadav diat muka.
28 Ma tago dia ga ole upi diat a vatur
vake ra minatoto ure God ta ra nuknuk i
diat, God i ga nur tar diat ba diat a mur ra
kaina nuknuk i diat, upi diat a pait nam ra
lavur magit ba pa i topa ia; 29 dia ga buka
ma ra mangamangana gegagege, a lavur
mangamangana ba pa i takodo, a varbat, ra
kaina ninunuk; dia ga buka ma ra varngu,
a vardodoko, a varpuapuai, a vaongo, avav-
agu; dia ga varvamaianao, 30 dia ga varurai
vargil, dia ga milmilikuane God, pa dia ga
ruva, dia ga malamala luluai, dia ga tibuna
pite pa diat mulai, dia ga pait vaarike ra
lavur kalamana kaina mangamangana, dia
ga piam vue ra umana tavu i diat, 31 pa dia ga
minana, dia ga vatamam vue ra lavur magit
dia ga kubu ia, pa ta bo na mangamangana,
da nam di ga vaki ra tarai me, i ga ki ta
diat, pa dia ga varmari; 32 dia ga nunure ra
varkurai kai God, ba diat dia papait go ra
lavur magit, diat a virua tana; ma vakir dia
ga pait diat ika, dia mulaot bula ta diat, dia
papait diat.

2

A varkurai kai God

1 Damana pa u langalanga To An, ba u
to ia bar, u varkurai; tago nam u kure ta
ra tikai tana, u kure vakaina mule u tana;
tago u nam u kure ta tikai, u papait bula
nam ra lavur magit. 2 Ma da nunure ba ra
varkurai kai God i dovot muka pire diat dia
papait nam ra lavur magit. 3 Ma dave u To
An, u nam u kure diat dia papait nam ra
lavur magit, ma u bula u papait diat, u biti
vang ba ra varkurai kai God pa na tadav
u? 4 Ba dave, u nuk piapiam laka ra pepeal
bo na magit ta kana varmari ma kana kini
vovovon ma ba pa i ga bali lulut kaum
mangamangana, ma pa u nunure vang ba ra
varmari kai God i varirap u ta ra nukpuku?
5 Ma tago i leo ra balam ma pa u nukpuku,
u lu varurue mule ra ngala na kankan ta
ure u upi ra bung na kankan ma ra bung
ba da vaarike ra dovot na varkurai tana
kai God; 6 nina ba na vapuak ra tarai par
tikatikai da kadia lavur papalum; 7 diat dia
ongor vatikai ma ra bo na papalum upi ra
minamar ma ra variru ma ra nilaun tukum,
na tul tar ra nilaun ba pa na mutu ta diat,
8 ma diat dia varpuapuai, ma pa dia torom
ta ra dovotina, ma dia torom uka ta ra lavur
mangamangana pa i takodo, a kankan ma
ra ninunuk na bala kadik, 9 a kinadik ma ra
niligur na tadav ra lavur tarai par dia pait
ra kaina, a Iudaia lua ma ra Elenas bula;
10 ma ra minamar ma ra variru ma ra malmal
tadav diat par tikatikai dia papait ra magit
i boina, tadav ra te Iudaia lua ma tadav ra
te Elenas bula; 11 tago ra tarai dia varogop
par ta ra mata i God. 12 Tago diat par dia ga
pait ra varpiam ma pa ta boko ra tinata na
varkurai, diat a virua ma pa da takun diat
ma ra tinata na varkurai; ma diat par dia tar
nunure ra tinata na varkurai ma dia tar pait
ra varpiam, da ga kure diat ta ra tinata na
varkurai; 13 tago vakir diat dia valavalongore
ra tinata na varkurai dia takodo ta ra mata
i God, diat ika, dia pait ot pa ra tinata
na varkurai, da vatang diat ba dia takodo;
14 tago ona ra umana Tematana dia pait ot pa
ra lavur magit i tur ta ra tinata na varkurai
ta ra ko na nuknuk i diat ika ma pa ta tinata
na varkurai boko pire diat, nam diat, ba pa
dia vatur vake ra tinata na varkurai, diat ra
varkurai ure diat mulai; 15 tago dia vaarike
ra papalum kai ra varkurai di ga tumu ia
ta ra bala i diat, kadia varkurai na bala i
varvai dovot tana, ma ra lavur nuknuk i
diat i kure pukpukue vakakaina diat, ma i
valangalanga bula diat, 16 ta nam ra bung ba
God na kure ra lavur magit na pidik kai ra
tarai tana tai Iesu Kristo, varogop ma kaugu
bo na varvai.

Ra tarai Iudaia ma ra tinata na varkurai

17 Ma ona u kap iang, ba Iudaia, ma u
ki vovovon ta go ra tinata na varkurai,
ma u ogogabut tai God, 18 ma u nunure
kana mamainga, ma u kure ot pa ra lavur
enana magit, tago u kabinana ta ra tinata
na varkurai, 19 ma ona i tar ot muka ra
nuknukim ure u, ba u a raprap kai ra umana
pula, a kapa pire diat dia ki na bobotoi, 20 a
tena varvateten pire diat dia papaua, a tena
vartovo pire ra umana kuramana, tago u
vatur vake tika na mangana kabinana ma ra
dovotina ta ra tinata na varkurai; 21 u nam, u
tovo ta ra tikai, dave pa u tovo mule u laka?
U nam, u varvai dari, ba, koko ta tutana na
loalong, dave u, u loalong, ba pata? 22 U
nam, u biti dari, ba, koko ta tutana na po,
dave u, u po, ba pata? U nam u milikuane
ra lavur tabataba, dave u, u long ta ra pal
na lotu, ba pata? 23 U nam, u langlang ma
ra tinata na varkurai, dave u, u milikuane

God, tago u piam kana tinata na varkurai,
ba pata? [24] Tago avat ra vuna kari a umana
Tematana dia milikuane ra iang i God, da di
ga tumu ia. [25] Tago a dovotina, a pokakikil
i vadongone u, ona u pait ot pa ra tinata
na varkurai; ma ona u piam vue ra tinata
na varkurai, kaum pokakikil i varogopane
u ma diat pa dia poko kikil. [26] Damana ona
nam ba pa i pokakikil na torom ta ra tinata
na varkurai, dave pa da nuk ia ba i varogop
ra pokakikil i tar tur tana? [27] Ma ona tikai
pa di poko kikil ia i ki damana iat varogop
di ga kava, ma i pait ot pa ra tinata na
varkurai, dave, pa na kure vakaina u laka,
tago u tar vatur vake ra tinata na varkurai
ma ra pokakikil i tur bula tam, ma u piam
vue ra tinata na varkurai? [28] Tago nam ba ra
lavur vakilang dia tur ta ra pakana ka, vakir
a te Iudaia; ma vakir ia ra dovot na pokakikil
ona di pait ia ta ra i pakana ka; [29] ma ona
tikai i takodo ra balana, ia ra te Iudaia tuna
nam; ma ra pokakikil tuna, nina ba i tur ta
ra balana, ta ra tulungen, ma vakir nam di
pait ia ka varogop ma ra matana buk ta ra
tinata na varkurai; a tarai pa dia pite pa go,
ma God ka i pite pa ia.

3

[1] Ba damana, ava ra magit ba ra vuna
tarai Iudaia dia manga boina tana; ma ava
ra magit i boina ta ra pokakikil? [2] Mangoro
na magit dia boina tana; ma go ia ra luaina,
ba di ga nur tar ra tinata kai God ta diat. [3] Ma
dave, ona ta ra na ta diat pa dia ga nurnur?
Na pak laka tana ra dovotina kai God, tago
dia ga ko iba upi ra nurnur? [4] Koko muka!
Maia pa, boina ba na po rikai ba God i dovot
ma ra tarai par dia vaongo; da di ga tumu ia
dari:
"Upi na po ba i dovot kaum lavur tinata,
Ma upi una ongaongor ona u vana ta ra
varkurai."
[5] Ma ona kada mangamangana ba pa i
takodo i vaarike ra mangamangana takodo
kai God, ava dat a tatike? Kan God pa
i takodo bar, ona na babali na kankan ta
dat? (Iau tata da ra mangamangana kai ra
tarai.) [6] Koko muka! Damana, God na kure
davatane ra rakarakan a gunagunan? [7] Ma
ona ra dovotina kai God i tar manga arikai
ma i tar vangala pa kana minamar ta go
kaugu vavaongo, ta ra ava di kure mule iau,
da iau a tena varpiam? [8] Ma pa i dari laka
(da di vaongo pa avet, ma di biti ba ave
tatatike): Dat a pait ra kaina magit, upi ra
bo na magit na arikai tana? Ma ra varkurai
na balbali i tadav diat i takodo muka!

Pa ta tikai ia ra tena takodo

[9] Ava mulai? Da manga boina laka ta ni
diat? Patana, vakir ure ta magit; tago lua
da ga takun ot pa ra umana Iudaia ma ra
umana Elenas bula ma ra varpiam; [10] da di
ga tumu ia dari:
"Pa ta tikai i takodo, vakir ta tikai ka;
[11] Pa ta tikai matoto,
Pa ta tikai i tikan upi God;
[12] Diat par dia tar vana rara, diat par pa dia
boina ure ta magit;
Pa ta tikai i pait ta bo na magit, patana,
vakir ta tikai ka;
[13] A kongkong i diat i da ra babang na minat
i tapapa;
A karamea i diat i tar tatata na vavagu;
A taring, da kai ra vui i varvarpidik, i ki ra
vavai ra bul na ngie i diat;
[14] A ngie i diat i buka ma ra varvul ma ra
tinata i mapak;
[15] A kau i diat i vutvut upi ra vardodoko;
[16] A vinirua ma ra uliran i tur ta kadia lavur
nga;
[17] Ma pa dia ga nunure ra nga i ra malmal;
[18] Pa ta bunurut ure God i tur ta ra luaina
mata i diat."
[19] Ma da nunure muka go, ba ra lavur
magit par a tinata na varkurai i tatike, i
tatike ta diat dia tur ta ra vavai na tinata na
varkurai; upi na paum bat ra ngie i diat par,
ma upi na arikai ba ra rakarakan a gunagu-
nan i rara parika ta ra mata i God; [20] tago ure
ra tinorom ta ra tinata na varkurai pa da
vatakodo ta tikai ta ra luaina matana; tago
ra tinata na varkurai i vakabara dat ure ra
varpiam.

Ra varvatakodo kai God

[21] Ma go ra varvatakodo kai God, nina ba
pa i vuna ta ra tinata na varkurai, i tar
vana rikai, ma ra tinata na varkurai ma ra
lavur propet diat tar varvai dovot i tana;
[22] a varvatakodo kai God iat ta ra nurnur tai
Iesu Kristo kadiat par dia nurnur; tago pa
dia enana varbaiai; [23] tago diat par dia tar
varpiam ma dia iba upi ra minamar i God,
[24] di vatakodo vakuku diat ta kana varmari
iat ure ra varkul na varvalaun kai Kristo
Iesu; [25] nina ba God i ga vaarike tar ia upi a
varporong, ure ra nurnur ta ra gapuna, upi
na vaarike ra takodo na varkurai kai God,
tago i nur vue ke boko ra lavur varpiam

dia tar pait ia amana ta ra kini na varva-
madudur kai God; [26] iau biti upi na vaarike
go gori kana takodo na varkurai; upi ia
iat na takodo ma na vatakodo bula nina
i nurnur tai Iesu. [27] Akave la ta magit ba
dat a vavagia pa dat i tana? Di tar kure
vatukum vue. Ta ra varkurai ava? Ure ra
varkurai na papalum vang? Patana; ure ke
ra varkurai na nurnur. [28] Damana da nuk
ot pa ia, ba di vatakodo ra tutana ure kana
nurnur ma vakir ta ra papalum i vuna ta ra
tinata na varkurai. [29] Dave God a God kai
ra Iudaia ka laka? Vakir vang a God kai ra
lavur Tematana bula? [30] Maia, kai ra lavur
Tematana bula; tago ia ra kopono God ka ba
na vatakodo ra pokakikil ma ra nurnur, ma
diat pa dia pokakikil ure ra nurnur. [31] Dave
bar, da papait na punpun vue laka ra tinata
na varkurai ma ra nurnur? Koko muka!
Maia pa, da vatur vapadikat ia ka.

4

Abaraam ia ra bo na valavalar

[1] Ava dat a tatike ba Abaraam, tama i dat
ta ra palapaka, i tar vatur vake? [2] Tago
ona di tar vatakodo Abaraam ure kana lavur
papalum, kana ta magit ba na tibuna pite
pa ia mulai tana; ma vakir ta ra mata i God.
[3] Tago ava ra Buk Tabu i biti? "Abaraam i
ga kapupi God, ma di ga luk tar ia tana ba
ra mangamangana takodo." [4] Ma go, nina
i papalum pa di tul tar kana vapuak ure
ra varmari, ure ke ra varkul. [5] Ma nina ba
pa i papalum, ma i nurnur uka tai nina i
vatakodo ra tena varpiam, di vatavatang tar
kana nurnur da ra mangamangana takodo.
[6] Da David bula i varvai ure ra varvadoan
kai nam ra tutana, ba God i vatang tar ra
mangamangana takodo tana, ma i iba upi
ra lavur bo na papalum, [7] i biti:

"Dia ti doan nam diat, ba di tar pun vue
kadia lavur niol,
Ma di tar tuba kadia lavur varpiam.
[8] I ti doan nam ra tutana ba ra Luluai pa
na vatang tar kana lavur varpiam
tana."

[9] Dave go ra nidoan, ure diat ika ra
pokakikil, ba ure diat bula laka pa dia
pokakikil? Tago di biti dari: Di ga vatang
tar ra nurnur tai Abaraam da ra manga-
mangana takodo. [10] Di ga luk davatane tar
ia? Ta nam ra kilala ba i ga tar pokakikil,
ba ta nam ra kilala ba pa i ga pokakikil
boko? Vakir ta ra kilala na pokakikil, i ga
lua ka tana. [11] Ma di ga tul tar ra vakilang na
pokakikil tana, da ra vakilang na mulaot ure
kana mangamangana takodo, nina i vuna
ta ra nurnur ma i ga vatur vake ba pa i
ga pokakikil boko; upi ia ra tama i diat
par dia nurnur, ma pa dia pokakikil boko,
upi da vatang tar bula ra mangamangana
takodo ta diat; [12] ma upi ia bula ra tama i
diat ra umana pokakikil, diat nam dia tar
pokakikil, ma dia murmur bula ra pal a kau i
nam ra nurnur kai tama i dat Abaraam, nina
i ga vatur vake ba pa i ga pokakikil boko.

Ta ra nurnur da vatur vake ra vavalima kai God

[13] Tago ra varvatading ba na kale boko ra
rakarakan a gunagunan, pa di ga tul tar ia
tai Abaraam ba ta ra lavur bul mur tana
ure ra tinata na varkurai, di ga tul tar ia
ure ra varvatakodo ta ra nurnur. [14] Tago
ona diat dia mur ra tinata na varkurai, dia
kale ra varvatading, da pukue ra nurnur upi
na magit vakuku, ma ra varvatading pa na
topa ta magit; [15] tago ra kankan ia ra vuai ra
tinata na varkurai; ma gala pa ta ra tinata
na varkurai, gala pa ta varpiam bula. [16] Ure
go i vuna ta ra nurnur, upi na vuna ta ra
varmari; upi ra varvatading na dovot pire
diat ra umana bul mur parika; vakir ta diat
ika dia mur ra tinata na varkurai, ia diat
bula ba kadia nurnur i varogop ma nam kai
Abaraam, ra tama i dat par; [17] (da di ga tumu
ia dari: Iau ga vaki u, upi u ra tama i ra
do na vuna tarai) ta ra luaina mata i God,
nina i ga nurnur tana, nina i valavalaun
ra umana minat, ma i vatavatang ra lavur
magit pa dia ki, varogop ba dia tar ki. [18] Ma
i ga nununuk ung ma ra nurnur ba pa i gire
boko ta magit, upi ia ra tama i ra do na vuna
tarai, da nam di tar vatading value tana
dari: Na damana ra lavur bul mur tam. [19] Ma
pa i ga turatura kana nurnur, ba i ga nuk
pa ra pakana nam i ga varogop ma ra minat
(tago i ga to na laun pa ra mar na kilakilala),
ma ra tatal na bul kai Sara i ga da ra minat;
[20] maia pa, i ga nuk pa ra varvatading kai
God, ma pa i ga palupel ma ra tamtavun, i
ga padikat vanavana ure ra nurnur, ma i ga
pite varpa tadav God. [21] Ma i ga ot muka ra
nuknukina, ba God na pait valar pa nam i
tar vatading value me. [22] Kari di ga luk tar
ia tana ba ra mangamangana takodo. [23] Ma
go pa di ga tumu ia ure ke, ba di ga luk tar
ia tana, [24] di ga tumu ia bula ure dat, dat ba
da kure tar ia ta dat, ona da nurnur tai nina

i ga vatut pa mule Iesu kada Luluai kan ra
minat, [25] nina di ga tul tar ia ure kada lavur
nirara, ma di ga vatut pa ia mulai upi da
vatakodo dat.

5

Da ki na malmal ma God

[1] Tago di tar vatakodo dat ure ra nurnur,
da ki na malmal ma God tai kada Luluai
Iesu Kristo; [2] ure nina bula da tar olo ure ra
nurnur ta go ra varmari da ki tana gori; ma
da gugu ta ra kini nunur upi ra minamar
i God. [3] Ma vakir go kaka, da gugu bula
ta ra lavur magit dia varmonong; tago da
nukure ba ra lavur magit dia varmonong
dia vatavua ra kini vovovon; [4] ma ra kini
vovovon i vangala pa ra kini patuan; ma ra
kini patuan i vangala pa ra kini nunur; [5] ma
ra kini nunur pa ta vavirvir na vana rikai
tana; tago ra Takodo na Tulungen, nina di
ga tul tar ia ta dat, i tar lolonge ra varmari
kai God ta ra bala i dat. [6] Tago ba da ga
malmalu boko, ba i ga ot ra kilala, Kristo i
ga mat upi ra lavur tena varpiam. [7] Tago i
papait na dekdek pire tikai upi na mat bat ta
takodo na tutana; ma kan ta tikai na mat bat
ta tutana ba i boina kakit ra maukuana. [8] Ma
God i vatada tar kana varmari tadav dat,
dari, tago ba da ga ki boko ta ra varpiam,
Kristo i ga mat upi dat. [9] Ma go, tago
di tar vatakodo dat ure ra gapuna, da ga
valaun muka dat kan ra kankan kai God
tana. [10] Tago ona di ga vamaram pa mule
dat tadav God ma ra minat kai Natuna, ba
da ga ebar boko kan ia, i kat muka, ba gori,
tago da tar varmaram me, da valaun dat ure
kana nilaun; [11] ma pa i ot boko, tago da gugu
bula tai God ure kada Luluai Iesu Kristo,
nina da tar vatur vake ra kini na varmaram
tana.

Adam ma Kristo

[12] Io, da ra varpiam i tar vana rikai ta ra
rakarakan a gunagunan ure tika na tutana
ma ra minat ure ra varpiam; ma da ra minat
i tar vana tadav ra lavur tarai par, tago
dia tar varpiam par; [13] tago amana ba pa
ta ra tinata na varkurai boko, a varpiam i
ga tur ta ra rakarakan a gunagunan, ma pa
di kure tar ra varpiam ba pa ta ra tinata
na varkurai. [14] Ma a dovotina a minat i ga
kure ra tarai papa ra kilala i Adam ma tuk
tar ta ra kilala i Moses, ma diat bula pa
dia ga rara ta ra mangamangana varogop
nam Adam i ga rara tana, ia ra malalar i
nina ba na ga pot. [15] Ma ra bunura ma ra
vartabar na varmari pa dir vardada. Tago
ona ra mangoro dia tar mat ure ra bunura
kai tikai, i dovot muka ba ra varmari kai God
ma ra vartabar ba i vuna ta ra varmari kai
ra kopono tutana, Iesu Kristo, i tar pepeal
muka tadav ra mangoro. [16] Ma ra vartabar
dir enana varbaiai ma ra varpiam kai ra
kopono ko; tago ra varkurai i ga arikai upi ra
balbali tai ra kopono ko; ma ra vartabar na
varmari upi na vuna ta ra varvatakodo ta ra
do na bunura. [17] Tago ona ra minat i ga kure
ra tarai ure ra bunura kai tika na tutana,
a dovot muka diat, dia alube pa ra pepeal
varmari ma ra vartabar na varvatakodo,
diat a varkurai ta ra nilaun ure tikai, ia nam
Iesu Kristo. [18] Varogop da ure ra bunura kai
tikai a varkurai na balbali i tar tadav ra tarai
par, damana bula ure ra mangamangana
takodo kai tikai a vartabar na varmari i
ga tadav ra tarai par upi ra varvatakodo
na nilaun. [19] Tago da ure ra varpiam kai
tikai di vatur vaarike ra mangoro na tena
varpiam, damana bula ure ra tinorom kai
tikai da vatakodo ra mangoro tana. [20] Ma ra
tinata na varkurai i ga vana rikai maravut
upi na vaarike vapeal ra lavur bunura; ma
ta, nam ba ra mangamangana varpiam i ga
pepeal, a varmari i ga manga pepeal kakit;
[21] Upi da ra varpiam i tar varkurai ma ra
minat, damana bula a varmari na varkurai
ma ra mangamangana takodo upi ra nilaun
tukum ure Iesu Kristo kada Luluai.

6

Dan mat kan ra varpiam ma da laun tai Kristo

[1] Dat a tatike ra ava mulai? Dat a ki
vang ta ra varpiam, upi na pepeal tana ra
varmari kai God? [2] Koko muka! Tago dat,
da tar mat kan ra varpiam, dat a kiki dave
mulai tana? [3] Dave, pa ava nunure laka ba
dat par, da tar baptaiso tai Iesu Kristo, da
tar baptaiso tar ta kana minat? [4] Damana
di tar punang varurungane dat me, ure ra
baptaiso ta ra minat; upi, da di tar vatut
pa Kristo kan ra minat ta ra minamar i
Tama i dat, damana bula i kat muka ba dat
a vanavana ma ra nilaun kalama. [5] Tago
ona di tar vatumurot dat me ta ra malalar
i kana minat, na damana bula pire dat ure
kana nilaun mulai kan ra minat; [6] da nunure
go, ba ra maulana tutana ta dat di ga ot
vatokobe varurung me ta ra bolo, upi da
kamare vue ra paka i ra varpiam, upi papa

gori koko dat mulai ra umana vilavilau kai
ra varpiam; 7 tago nina i tar mat, di tar
valangalanga nam kan ra varpiam.

8 Ma ona da tar mat varurung ma Kristo,
da nurnur, ba dat a laun varurung bula me;
9 da nunure go, tago di tar vatut pa mule
Kristo kan ra minat, pa na mat mulai; a
minat pa na kure mule. 10 Tago ra minat
i ga mat i tana, i ga vakopono mat ure ra
varpiam; ma nam ra nilaun i laun tana, i
lalaun ure God. 11 Damana avat bula, avat
a nuknuk pa avat ba ava tar mat tuna kan
ra varpiam; ma ba ava tar laun upi God tai
Kristo Iesu.

12 Koko avat a nur tar ra varpiam upi na
kure ra paka i vavat nina ba na ga mat
boko, upi avat a torom ta ra lavur kaina
mamainga i ararikai tana; 13 ma koko avat a
tul tar ra vurvur magit ta ra paka i vavat upi
ra vargal kai ra varpiam; avat a tul tar avat
tai God, da ava tar laun mulai kan ra minat,
ma avat a nur tar ra vurvur magit ta ra paka
i vavat upi ra vargal na mangamangana
takodo ure God. 14 Tago ra varpiam pa na
vatur vake ra varkurai ure avat; tago pa ava
tur ra vavai ra tinata na varkurai, ava tur ra
vavai ra varmari.

A umana vilavilau kai ra varpiam

15 Ava mulai? Dat a varpiam vang tago da
tur ra vavai ra varmari, ma pata ra vavai
ra tinata na varkurai? Koko muka! 16 Pa
ava nunure vang, ba ari ava tul tar avat
upi ra umana vilavilau kai tikai upi avat
a torom tana, a dovotina, avat ra umana
vilavilau kai nam ava toratorom tana; ba kai
ra varpiam upi ra minat, ba kai ra tinorom
upi ra mangamangana takodo?

17 Ma da pite pa God, tago lua boko avat
ra umana vilavilau kai ra varpiam, ma gori
ava tar torom ma ra bala i vavat ta nam ra
mangana vartovo ba di tar valaun tar avat i
tana; 18 ma tago di tar valangalanga avat kan
ra varpiam, di tar pukue avat upi ra umana
vilavilau kai ra mangamangana takodo.

19 Iau tata da ra mangamangana kai ra
tarai, tago ra binilua ta ra paka i vavat;
tago, da ava ga tul tar ra vurvur magit ta
ra paka i vavat upi diat a umana vilavilau
kai ra mangamangana i dur ma ra varpiam
upi ra varpiam, damana bula avat a tul
tar ra vurvur magit ta ra paka i vavat
parika gori upi diat a umana vilavilau kai ra
mangamangana takodo upi ra varvagom-
gom. 20 Tago amana, ba avat ra umana vilav-
ilau boko kai ra varpiam, ava ga langalanga
kan ra mangamangana takodo. 21 Ta nam
ra kilala ava ra vuai vavat ta nam ra lavur
magit, nina ba ava vavirvir tana gori? Tago
ra mutuai nam ra lavur magit a vinirua.
22 Ma gori, tago di tar valangalanga avat
kan ra varpiam, ma di tar pukue avat upi
ra umana vilavilau kai God, ava vatur vake
ra vuai vavat upi ra varvagomgom, ma ra
mutuaina a nilaun ba pa na mutu. 23 Tago
ra vapuak ure ra varpiam ia ra minat; ma ra
vartabar na varmari kai God ia ra nilaun ba
pa na mutu ure Kristo Iesu kada Luluai.

7

A tinata valavalar ta ra kini na tinaula

1 Dave, pa ava nunure laka, a tara na
turagu (tago iau tata pa ra tarai nina dia
nunure ra tinata na varkurai), ba ra tinata
na varkurai i kure ra tutana ta ra kilakilala
i laun tana? 2 Tago nam ra vavina ba ta
tutana i tar ben ia, a varkurai i vi varurue
dir ma kana tutana ta ra kilakilala i laun
tana; ma ona i mat kana tutana, a vavina i
tar langalanga kan ra varkurai na tinaulai.
3 Damana ba kana tutana i laun boko, ma
ta ra tutana i ben ia, da vatang ia ba a
tena nipo, ma ona kana tutana i tar mat,
i langalanga kan ra varkurai, ma ona ta ra
tutana i ben ia, vakir da vatang mule ba a
tena nipo. 4 Damana, a tara na turagu, avat
bula, ava tar mat ta ra tinata na varkurai
ure ra paka i Kristo; upi da vi guve avat ma
ta ra tikai, nina iat di tar vatut pa ia kan ra
minat, upi dat a vuai ra vuai dat ure God.
5 Tago ba da ga ki boko ta ra mangamangana
ai ra paka i dat, ra lavur kaina mamainga
dia vuna ta ra tinata na varkurai, dia ga
ongor ta ra vurvur magit ai ra paka i dat,
upi diat a vuai ra vuai diat upi ra minat.
6 Ma go di tar valangalanga dat kan ra tinata
na varkurai, tago da tar mat kan nam i ga
vi vake dat; ma damana da torom ma ra
kalamana mangana tulungen, ma vakir ta
ra maulana maukua i ra tinata ka.

A varkurai ma ra varpiam

7 Ava vang dat a tatike? Dave, a tinata
na varkurai, ia ra varpiam vang? Koko
muka. Ma a dovotina, gala pata ra tinata
na varkurai, gala pa ina ga nunure ilam ra
varpiam; na gala ra tinata na varkurai pa i

ga tatike dari: Koko i puruai ra balam upi
ta magit kai tikai, gala pa iau ga nunure ra
varbat upi nam ra magit; [8] ma ra tulungea i
ra varpiam, tago i dekdek ure ta vartulang,
i ga vatavua ra lavur kaina mamainga tagu;
tago gala pa ta ra tinata na varkurai, gala
ra tulungea i ra varpiam na mat ika. [9] Ma
lua, ba pa ta boko ra tinata na varkurai,
iau ga laun; ma ba i ga vut ra vartulang, ra
tulungea i ra varpiam i ga lagar mulai, ma
iau ga mat; [10] ma ra vartulang, di ga tul tar ia
ure ra nilaun, iau tar matote muka ba i vuna
ta ra minat; [11] tago ra tulungea i ra varpiam,
i ga dekdek ta ra vartulang, i ga vagu pa iau,
ma i ga ubu iau me.

[12] Damana ra tinata na varkurai i gom-
gom, ma ra vartulang i gomgom, ma i
takodo, ma i vakak. [13] Dave bar, nam i boina,
i ga vuna vang ta kaugu minat? Koko muka.
Ra varpiam i ga vuna ta ra minat tagu, upi
na pada muka ba ia ra varpiam, ma i ga
vatavua ra minat tagu ma ra magit i boina;
upi ba ure ra vartulang na pada muka ba ra
varpiam i manga bilak vurakit.

A ura mamainga kai ra tutana

[14] Tago da nunure ba ra tinata na varkurai
ia ra magit na tulungen; ma ga iau, iau a
tutana vakuku, a palapaka ka, iau a vilavilau
kai ra varpiam. [15] Tago nam ra magit iau
pait ot pa ia, pa iau nunure; tago nam ra
magit iau mainge, pa iau pait ot pa nam; ma
ra magit i milmilikuan tagu, nam iau pait
ot pa ia. [16] Ma ona iau pait ot pa nam, ba
pa iau mainge, iau mulaot ta ra tinata na
varkurai ba i vakak muka. [17] Ma go muka,
vakir iau mulai, iau papait ia, ra tulungea
i ra varpiam, i ki tagu, i papait ia. [18] Tago
iau nunure, ba pa ta bo na magit i ki tagu,
dari, pa i ki ta ra pal a pakagu; tago ra bo na
mamainga i tur ta ra balagu, ma pa ta niuvia
i ki tagu, upi ina pait ot pa nam i boina.
[19] Tago ra bo na magit, nina iau mainge ba
ina pait ia, iau mama pait ia; ma ra kaina
magit, nina ba pa iau mainge ba ina pait
ia, iau papait muka nam. [20] Ma ona iau pait
ot pa nam, ba pa iau mainge ba ina pait
ia, vakir iau mulai iau pait ia, a tulungea
i ra varpiam tagu i papait ia. [21] Damana
iau gire ra varkurai dari: A dovotina iau
mainge ina pait ra magit i boina, ma ra
mangamangana i milmilikuan ka i ki tagu.
[22] Tago iau gugu ta ra varkurai kai God ma
ra kalamana tutana tagu, [23] ma iau gire ta ra
enana varkurai bula ta ra pakapakagu, ma i
varvarubu ma ra varkurai ta ra nuknukigu,
ma i kap vavilavilau tar iau ta ra varkurai
na varpiam i tur ta ra pakapakagu. [24] Ea, iau
a malari na tutana iau! To ia na valaun pa
iau kan ra paka i go ra minat? [25] Iau pite
pa God tai Iesu Kristo kada Luluai. Damana
iau, iau torom ta ra varkurai kai God ma
ra nuknukigu; a ra pakagu i torom ta ra
varkurai kai ra varpiam.

8

A nilaun ta ra Tulungen

[1] Kari pa ta ra varkurai na balbali mulai
ure diat dia ki tai Kristo Iesu. [2] Tago ra
varkurai kai ra Tulungea i ra nilaun tai
Kristo Iesu i tar valangalanga iau kan ra
varkurai i ra varpiam ma ra minat. [3] Tago
nam ba ra tinata na varkurai i ga mama pait
ia, tago ra palapaka i ga vabiluane, God i ga
kure vakaina ra varpiam ta ra palapaka, ba
i ga tulue Natuna iat varogop ma ra kaina
paka i ra tarai, ma ure ra varpiam, [4] upi da
pait ot pa ra lavur vartulang ta ra tinata na
varkurai ta dat, dat, ba pa da mur ra nin-
unuk na paka i dat, da mur uka ra tulungen.
[5] Tago diat, dia mur ra palapaka, dia nuk
vatikene pa ra lavur magit ai ra palapaka;
ma diat dia mur ra tulungen, dia nuknuk
pa ra lavur magit na tulungen. [6] Tago a
nuknuk i ra palapaka ia ra minat nam; ma
ra nuknuk na tulungen, ia ra nilaun ma ra
malmal; [7] tago a nuknuk i ra palapaka dir
ebar ma God; tago pa i vamolo tar ia ta
ra varkurai kai God, ma i mama pait valar
pa ia; [8] ma diat, dia mur ra ninunuk ai ra
palapaka, God pa i gugu ta diat. [9] Ma avat, pa
ava mur ra ninunuk na palapaka, ava mur
uka ra tulungen, ona ra Tulungea i God i ki
ta vavat. Ma ona ta tutana pa i vatur vake
ra Tulungea i Kristo, vakir kai Kristo nam.
[10] Ma ona Kristo i ki ta vavat, a palapaka i tar
mat ure ra varpiam; ma ra tulungen i lalaun
ure ra mangamangana takodo. [11] Ma ona ra
Tulungea i nina i ga vatut pa mule Iesu kan
ra minat i ki ta vavat, nina i ga vatut pa
mule Iesu kan ra minat na valaun pa bula
ra paka i vavat, ba na ga mat boko, ure ra
Tulungeana i ki ta vavat.

[12] Damana, a tara na turagu, dat ra umana
tena kinakang, vakir ure ra palapaka upi
dat a mur ra lavur mangamangana ai ra
palapaka; [13] tago gala ava mur ra lavur

mangamangana ai ra palapaka, gala avat
a mat ika; ma ona avat a doko ra lavur
mangamangana ai ra palapaka ma ra tu-
lungen, avat a laun muka. [14] Tago diat par
ba ra Tulungea i God i lue rap diat, diat ra
umana natu i God muka. [15] Tago pa ava ga
alube pa ra tulungea i ra kini na vilavilau
upi avat a burut mulai; ma ava tar alube pa
ra tulungea i ra kini na bartamana, nam da
oraoro tana dari: Aba, Tama. [16] A Tulungen
iat dir mulaot varurung ma ra tulungea i
dat, ba dat ra umana natu i God; [17] ma ona
dat ra umana natuna, dat bula a tarai na
kakalai; a tarai na kakalai kai God, upi dat
a kakalai varurung ma Kristo tana; ona da
kairane varurungane ra kinadik me, upi da
vadoane guve dat me.

A minamar ba da vaarike boko pire ra tarai

[18] Tago iau nuk ia, ba pa i topa ia, ba da
valarue ra lavur kinadik ta go ra kilakilala
ma ra minamar ba da ga vaarike boko pire
dat. [19] Tago ra lavur magit di ga vaki diat, dia
kiki ungung ma ra dekdek na mamainga upi
da vaarike boko ra umana natu i God. [20] Tago
vakir ta kadia mamainga di ga vamolo tar ra
lavur magit na vavaki, i ga vuna tai nina iat
i ga vamolo tar diat, ure ra kini nunur dari,
[21] ba da valaun pa boko ra lavur magit par
di ga vaki ia kan ra kini na vilavilau ta ra
binilua, upi ra minamar i ra kini langalanga
kai ra umana natu i God. [22] Tago da nukure
ba ra lavur magit na vavaki par dia vueir
varurung, ma dia kairane muka ra kinadik
da ra kinadik na kinakava ma i tuk tar gori.
[23] Ma vakir diat ika, tago dat bula, da tar
vatur vake ra luaina vuai e ta ra Tulungen,
dat iat muka, ra tulungea i dat i oir, tago
da ungung pa ra rana ba da pait ot pa
kada kini na bartamana, a kukuraina dari,
a varvalaun ure ra paka i dat. [24] Tago di tar
valaun dat ta ra kini nunur; ma ba da ki
nunur upi ra magit da gire, vakir ia ra kini
nunur tuna nam; tago nam ra magit ba ta
tutana i gire, na ki nunur upi ia mulai ta ra
ava? [25] Ma ona da ki nunur upi ra magit pa
da tia gire, io, da ungung pa ia ma pa da urur
upi ia.

[26] Damana bula ra tulungen i vator dat ure
ra magit da pagolgol tana; tago dat, pa da
nunure ra magit i topa dat upi dat a lul upi
ia; ma ra Tulungen iat i araring ure dat ma
ra vuavueir ba pa da vatang ot pa ia; [27] ma
nina i gire ot pa ra bala i dat, i nunure ra
nuknuk i ra Tulungen, tago i araring ure ra
umana tena gomgom vada ra mamainga kai
God. [28] Ma da nunure ba ra lavur magit par
dia papalum rangup upi diat a vadongone
diat dia mari God, diat muka di tar oro pa
diat varogop ma kana mamainga. [29] Tago
diat i tar nunure value diat, i ga tibe value
diat bula upi diat a varogop ma ra malalar
i Natuna, upi ia ra luaina iat pire diat ra do
na barturana; [30] ma diat i ga tibe value diat, i
ga oro pa bula diat; ma diat i ga oro pa diat, i
ga vatakodo bula diat; ma diat i ga vatakodo
diat, i ga mar bula diat.

A varmari kai God tai Iesu Kristo

[31] Ava dat a tatike vang ure go ra lavur
magit? Ona dat da varirivut ma God, to ia
kada ebar? [32] Nina ba pa i ga balaure vake
Natuna, ma i ga tul tar ia ure dat par, dave
bar, pa na tul varurungane tar ia laka ra
lavur magit par bula me? [33] Nam diat, ba
God i ga pilak pa diat, to ia na takun diat ma
ta magit? God iat i varvatakodo; [34] to ia nam
ba na kure vakakaina? Kristo Iesu bar, nina
i ga mat, maia pa, di ga vatut pa ia mulai kan
ra minat, ma i kiki ta ra lime tuna God, ma
i araring bula ure dat? [35] To ia na varbaiane
dat ma ra varmari kai Kristo? A lavur magit
na varmonong laka, ba ra bunurut, ba ra
varvatagiliman, ba ra kipakan, ba ra niiba
upi ra mal, ba ra kini ta ra kikinit vakai, ba
ra pakat na vinarubu? [36] Vada di ga tumu ia:
"Di dokodoko avet ure u ta ra bungbung na
keake ma ra marum;
Di nuk varogopane avet ma ra umana sip da
ure ra vardodoko."
[37] Ma da mamanga uvia ta go ra lavur magit
tai nina i ga mari dat. [38] Tago i tar ot muka ra
nuknukigu dari, ba ra minat, ba ra nilaun,
ba ra lavur angelo, ba ra lavur varkurai, ba
ra lavur magit go kari, ba ra lavur magit
ba na ga pot namur, ba diat dia dekdek,
[39] ba ra magit i tuluai, ba ra magit i lulur,
ba ta enana magit bula di ga vaki ia, pa
diat a ongor upi diat a varbaiane dat ma ra
varmari kai God, nina ba tai Kristo Iesu kada
Luluai.

9

God ma kana tarai

[1] Iau tatike ra dovotina tai Kristo, pa iau
vaongo, ma ra varkurai ta ra balagu i varvai
maravut iau tai ra Takodo na Tulungen, [2] ba

i ngala kaugu takunuan, ma i kadik vatikai
ra balagu. 3 Tago iau tar to na mainge
ba da pala vatagiliman varbaiane amir ma
Kristo ure ra umana turagu, a umana ni-
urugu tuna ta ra palapaka; 4 diat ra tarai
Israel, kadiat nam ra kini na bartamana,
ma ra minamar, ma ra lavur kunubu, ma
ra vartabar ma ra tinata na varkurai, ma
ra kunudar pire God, ma ra lavur tinata na
varvatading; 5 kadiat ra umana patuana, ma
ta kadia vuna tarai Kristo i ga vana rikai ma
ra pal a pakana, nina i lia vurakit ta ra lavur
magit parika. la God, da pite pa ia pa na
mutu. Amen.

6 Ma pa i varogop ba i tar paak ra tinata
kai God. Tago diat a Israel vakir diat a
Israel parika; 7 ma vakir tago diat ta ra
vuna tarai Abaraam di ga oro pa diat; dari
ke: A vuna tarai Isak iat da vatang ia ba
kaum vuna tarai. 8 A kukuraina dari: Nam
diat ra umana bul ba Abaraam i ga vangala
diat, vakir diat ra umana natu i God, ia
kaka ra umana natu i ra varvatading iat
da vatavatang diat ba ra umana bul mur.
9 Tago ia ra tinata na varvatading: Ta ra e
dari ina ga pot, ma Sara na vatur vake ta
natuna a tutana. 10 Ma vakir nam uka; go
bula: Rebeka ba i tar lalau pa ra bul tai tikai,
tai tama i dat Isak iat, 11 tago ra ura natuna
ba pa di ga kava boko dir, ma pa dir ga pait
boko ta magit i boina, ba ta magit i bilak,
12 di ga tatike tai ra vavina dari: A luaina na
kudar tai ra muruna (upi na tur vatikai ra
mamainga kai God da ra pipilak, vakir ure
ra papalum, ia kaka ure nina iat i varting).
13 Da di ga tumu ia: Iau tar mari Iakob, ma
iau ga pidimuane Esau.

14 Ava dat a tatike? A mangamangana
nirara i tur laka pire God? Koko muka.
15 Tago i biti tai Moses: Ina mari diat iau
mainge ba ina mari diat, ma na madu ra
balagu ure diat iau mainge ba na madu ra
balagu ure diat. 16 Ma damana pa i vuna
tai nam i mamainga, ba tai nam i vutvut,
tai God kaka iat ra tena varmari. 17 Tago ra
Buk Tabu i biti tai Parao: Ure ni ra vuna iat
iau ga vaki u, upi ina vaarike ra dekdekigu
tam, ma upi ra iangigu na rararang rikai ta
ra rakarakan a gunagunan par. 18 Damana
i mari diat i mainge ba na mari diat, ma i
valeo ra bala i diat i mainge ba na valeo ra
bala i diat.

A kankan kai God ma kana varmari

19 Kan una biti tagu dari: Ta ra ava i
varvartakun boko? Tago to ia na tur bat
kana mamainga? 20 Koko damana, u ra
tutana, to ia u, upi una tata babali tai God?
Dave, a magit di tar pait ia, na biti laka ta
nina i ga pait ia dari: Ta ra ava u ga papait
iau dari? 21 Ba dave, a tena pait la na pia, pa
i kure vang nam ra pia maumau laka, upi na
pait ta la ure ra papalum i ruru, ma ta ra la
ure ra papalum ba pa i ruru ma ra kopono
pakana pia? 22 Ma i dave, ona God, tago i
mainge ba na vaarike kana kankan, ma upi
dat a nunure ra dekdekina, i ga nur vavuan
vue nam ra lavur la na kankan dia ga topa
ra vinirua, 23 upi na vaarike ra pepeal bo na
magit ta kana minamar ta ra umana la na
varmari, diat nam i ga mal value diat upi ra
minamar, 24 dat nam, i tar oro pa dat, ma
vakir ta diat ika ra Iudaia, ta diat bula ra
lavur Tematana? 25 Da i tatike bula ta ra buk
kai Osea:

"Ina vatang diat kaugu tarai, nina diat, ba
amana vakir diat kaugu tarai boko;
Ma a vakavakak, nina ba pa di ga mari ia
boko.
26 Ma na damana, ba ta nam ra gunan ba di
ga tatike ta diat tana:
Vakir avat kaugu tarai,
Ta nam muka da ga vatang diat ba ra umana
natu i God i lalaun."

27 Ma Iesaia i oraoro bula ure ra Israel:
Ona ra lavur natu i Israel diat a pepeal da
ra veo ra valian ika, a ibaiba ka ta diat da ga
valaun ia; 28 tago ra Luluai na pait ot pa kana
tinata, na vapar ia ma na vargat vue. 29 Ma,
da Iesaia i ga tatike lua, dari:

"Gala ra Luluai Sabaot pa i ga nur tar ra
vakubur ta dat,
Gala dat a varogop ma Sodom, ma da gala
varogopane dat ma Gomora."

A tarai Israel ma ra bo na varvai

30 Ava mulai dat a tatike? Ba ra umana
Tematana, diat pa dia ga ongaongor upi
ra mangamangana takodo, dia tar ko rikai
tadav ra mangamangana takodo, nina ra
mangamangana takodo muka ba i vuna iat
ta ra nurnur; 31 ma diat ra Israel, tago dia
ongaongor upi ra varkurai kai ra manga-
mangana takodo, dia ga ki pit upi nam ra
varkurai. 32 Ta ra ava? Tago vakir dia ga
tikan upi ia ma ra nurnur, dia ga tikan upi
ia ka ma ra lavur papalum. Dia ga tutukai ta
ra vat na tukatukai: 33 da di ga tumu ia dari:

"Gire, iau vung ra vat na tukatukai ma ra
timul a vat ta ra gunan Sion:
Ma diat dia nurnur tana, pa diat a vavirvir."

10

1 A tara na turagu, go ra mamainga i
tur ta ra balagu, ma kaugu nilul vovo pire
God ure ra Israel, ba da valaun pa diat.
2 Tago iau varveai dovot ure diat. ba tikai
ra vargat ure God i tur pire diat, ma pa i
da ra kabatau. 3 Diat, tago dia tuptup ure
ra varvatakodo kai God, ma dia tikan upi
diat a vatur vapatuan vake ke kadia manga-
mangana takodo iat, pa dia ga vamolo tar
diat ta ra varvatakodo kai God. 4 Tago Kristo
iat ia ra mutuai ra tinata na varkurai upi ra
varvatakodo kadiat par dia nurnur.

A varvalaun kai ra tarai par

5 Tago Moses i tutumu ure ra varvatakodo
ta ra tinata na varkurai dari: Ba ta tutana
i pait ot pa go ra lavur magit na laun ure
diat. 6 Ma ra varvatakodo ta ra nurnur i biti
dari: Koko u tatike dari ta ra balam: To ia na
tutua urama ra bala na bakut? (a kukuraina
dari, upi na agure vaba Kristo marama liu);
7 ba: To ia na vana ba ura iat? (a kukuraina,
upi na agure vatutua Kristo kan ra minat).
8 Ma i tatike ra ava? A tinata i maravai
piram, i ki ka ta ra balam; ia ra tinata na
nurnur, nina ave varvai tana; 9 tago ona una
varvai dovot ma ra ngiem ure Iesu, ba ia
ra Luluai, ma una nurnur tuna ta ra balam
ba God i ga vatut pa ia mulai kan ra minat,
da ga valaun u; 10 tago a tarai dia nurnur
upi ra varvatakodo ma ra bala i diat; ma
dia varvai dovot bula ma ra ngie i diat upi
ra varvalaun. 11 Tago ra Buk Tabu i biti:
Nina iat muka i nurnur tana pa na vavirvir.
12 Tago ra Iudaia ma ra Elenas pa dia enana
varbaiai; tago ra kopono Luluai ia ra Luluai
i diat par, ma i vapealane ra vartabar tadav
diat par dia kail pirana. 13 Tago nina i kail
upi ta iang i ra Luluai, da ga valaun pa ia.
14 Ma diat a kail davatane upi nina ba pa dia
ga nurnur tana? Ma diat a nurnur dave
tai nina ba pa dia ga valongore? Ma diat a
valongore davatane ba pa ta tena varveai?
15 Ma gala pa di togue diat, diat a gala varvai
dave? Da di ga tumu ia dari: I mariringian
ra kau i diat, dia kapkap ra bo na varveai ure
ra lavur vakak na magit!

16 Ma pa dia ga torom par ta ra bo na
varvai. Tago Iesaia i tatike dari: Luluai, to
ia laka i ga kapupi kaveve varvai? 17 Damana
ra nurnur i vuna ure ra valavalongor, ma ra
valavalongor ure ra tinata kai Kristo. 18 Ma
iau biti dari: Dave, pa dia ga valongore laka?
Maia pa, a dovotina,
"A nilai diat i tar vana ta ra rakarakan a
gunagunan par,
Ma kadia tinata ta ra langlangun i ra lavur
vuna gunan mutu." 19 Ma iau biti
dari: Dave ra Israel, pa dia ga
nunure laka? Moses i tatike lua dari:
"Ina vangangap avat upi na arikai ra varpin
ta vavat ure diat,
Ba vakir diat tika na vuna tarai,
Ma ina vangangal avat ure tika na vuna
tarai dia tabobo." 20 Ma Iesaia i
rurung muka, ma i tatike:
"Diat nam ba pa dia ga tikan upi iau, dia ga
na tadav iau;
Ma iau ga vaarike iau ta diat, ba pa dia ga
titir upi iau."
21 Ma ure ra Israel i tatike: "A bungbung par
iau tar tulue tar ra ura limagu upi ra tarai
na varpiam ma ra umana tena varpuai."

11

A varmari kai God pire ra tarai Israel

1 Io, iau biti dari ba: Dave, God i tar okole
vue ra taraina laka? Koko muka! Tago iau
bula a te Israel, a bul mur tai Abaraam, ta
ra vuna tarai Beniamin. 2 God pa i ga okole
vue ra taraina, diat, i ga nunure value diat!
Pa ava ga nunure laka nam ra tinata a Buk
Tabu i ga tatike ure Elias? Ba i araring tadav
God ma i takun ra Israel dari: 3 "Luluai, dia
tar doko kaum umana propet, dia tar kal
kopo kaum lavur uguugu na vartabar; ma
iau kaka, iau ki varkolono ma dia tikan upi
iau bula, upi ina mat."

4 Ma ava God i tatike bali ia me? "A
lavurua na arip na marmar na tarai, iau tar
balaure vake upi kaugu, diat ba pa dia ga
likun ra malmalikun i ra kau i diat tadav
Baal." 5 Damana muka go gori bula ra ibaiba
i tur vada ra pipilak na varmari. 6 Ma gala i
vuna ta ra varmari, gala vakir i vuna mulai
ta ra papalum; gala pa i damana, a varmari
gala vakir a varmari mulai. 7 Ma ava muka
tana? A Israel pa dia ga vatur vake nam dia
ga tikan upi ia; diat ika, di ga pilak value pa
diat, dia tar vatur pa ia, ma di tar vamaliu
pa ra bala i diat ra ibaiba; 8 da di ga tumu ia
dari: "God i tar tul tar a tulungen na nidiop
ta diat, a kiau na mata i diat upi koko diat

a nana, ma ra talinga i diat upi koko diat a
valavalongor, tuk tar ta go ra bung." [9] Ma
David i biti dari:
"Boina da pait pukue kadia vuvuvung na
nian upi a palai, ma ra kun,
Ma ra timul na tukatukai, ma ra balbali pire
diat;
[10] Boina da vabobotoi ra kiau na mata i diat,
upi koko diat a nana.
Ma boina ba una likun ra tamuru i diat upi
na potok vatikai."
[11] Iau titir mulai: Dave, dia ga tutukai laka
upi diat a bura? Koko muka! Ma ure kadia
bunura a varvalaun i tar vana rikai tadav ra
lavur Tematana, upi na vangangap diat ta
ra mamainga. [12] Ma go, ona ra rakarakan
a gunagunan i uviana ure kadia bunura,
ma ra lavur Tematana dia uviana tago di
vabilua diat; na dave bar ba di vatur guve
diat par mulai?

A varvalaun kai ra umana Tematana

[13] Ma iau tata tadav avat, ava Tematana.
Ma tago iau ra apostolo kai ra umana
Tematana, iau nuk vangalangala pa kaugu
tiniba ta ra papalum; [14] kan ure ta minigui
na magit ina vangangal vaarike ra ma-
mainga ta kaugu vuna tarai ma upi ina
valaun ta na ta diat. [15] Ma ona di vamaram
pa mule ra rakarakan a gunagunan tago di
ga vue diat, ava na vana rikai ba da vatur
vake mule diat? Go muka, a nilaun mulai
kan ra minat. [16] Ma gala ra luaina vuai e
i gomgom vurakit, gala i gomgom vurakit
parika; ma gala ra okor i ra davai i gomgom
vurakit, na damana ra lavur ingaingarina
par bula. [17] Ma ona di tar pit bubur vue
ta umana ingaingarina, ma u, a kuabar na
oliva, di ga pakan guve avat varurung ma
diat, ma avat, ava vatur vake varurue nam
ra okorina ma ra bira i ra davai na oliva;
[18] koko una vangavangala u urama ta ra
lavur ingaingarina tuna; ma ona u vanga-
vangala u urama tana, una nunure, ba vakir
u, u puak ra okorina, ra okorina iat i puak u.
[19] Kan una ga tatike ba: Di ga pit bubur vue
ra umana ingaingarina tuna, upi da pakan
tar iau tana. [20] Io, tago pa dia ga nurnur,
kari di ga pit bubur vue diat, ma u tur uka
ure kaum nurnur. Koko u nuk vangala pa
u ure, una burut uka; [21] tago gala God pa i
ga nur vue ra lavur ingaingarina tuna, gala
pa na ga nur vue u bula. [22] Una gire tana ra
varmari ma ra dekdek na nuknuk i God; a
dekdek na nuknuk tadav diat dia ga bura;
ma ra varmari kai God tadav u, ona una
tur padikat ta kana varmari; ona pata, da
ga kutu vue u bula. [23] Ma diat bula, ona pa
dia ki vatikai ma ra tamtavun, da ga pakan
tar diat mulai: tago God na pait valar pa
ia upi na pakan tar diat mulai. [24] Tago ona
di ga kutu pa iu ta ra davai na oliva nina
i kuabar ta kana mangamangana iat, ma
di ga pakan guve u ma ra bo na oliva, ma
pa i da ra mangamangana kai ra kuabarina
iat, na dave bar laka ure ra umana ingarina
tuna? Da ga pakan guve diat muka ma ra
vunapai diat iat.

A varmari kai God pire ra tarai par

[25] Tago pa iau mainge ba avat a ngulngul,
a tara na turagu, ure go ra magit na pidik,
kan avat a malamala kabinana ta ra nuknuk
i vavat vakuku, ba ta umana ta diat ra Israel
dia maliu tuk tar ta nam ra bung ba ra
pepeal ta diat ra umana Tematana dia ga
ruk; [26] ma damana da ga valaun vapar ra
Israel; da di ga tumu ia dari:
"A Tena Valaun na vana rikai tai Sion;
Na valilie vaire vue ra varpiam kan Iakob;
[27] Ma go kaugu kunubu tadav diat,
Ba ina kap vue kadia lavur varpiam."
[28] Tago ure ra bo na varvai, dia ebar kan ia
ure avat; ma ure ra pipilak, di mari diat
ure ra umana patuana. [29] Tago God pa i
nukpuku mulai ure kana vartabar ma kana
varting. [30] Tago da amana ava ga piam vue
God, ma gori ava tar vatur vake ra varmari
ta kadia varpiam, [31] damana bula go diat dia
ga varpiam, upi, ure ra varmari di vaarike
tadav avat, diat bula diat a vatur vake ra
varmari gori. [32] Tago God i tar vaki guve diat
par upi ra varpiam, upi na mari diat par.

A pite varpa tadav God

[33] Io, i ti lulur mat ra pepeal bo na magit ta
ra kabinana ma ra minatoto kai God! Pa dat
a nunure valar pa kana lavur varkurai, ma
pa dat a tikan mur valar pa bula kana lavur
mangamangana! [34] Tago to ia i ga nunure
ra nuknuk i ra Luluai? Ba to ia bar kana
tena varvateten? [35] Ba to ia i ga lua ma ra
vartabar pirana, ma da ga bali ia mulai?
[36] Tago tana iat a lavur magit par dia vuna,
ma dia tur ure ma upi ia bula. Ma kana ka
ra variru ba pa na mutu. Amen.

12

Da papalum pire God ta kada nilaun

1 Kari iau lul vovo pa avat, a tara na
turagu, ure ra do na varmari kai God, ba
avat a tul tar ra paka i vavat, a vartabar i
laun ma i gomgom vurakit, nina ba God na
gugu tana; kavava minana na lotu nam. 2 Ma
koko avat a varogopane avat ma ra lavur
mangamangana ta go ra tataun; ma i boina
avat a vaenana pa avat, ma da vakalamane
ra nuknuk i vavat, upi avat a nunure ba
ava la ra mamainga kai God, a magit i
vakavakak, i mariringian ma i ko vurakit.

3 Ta ra varmari di ga tul tar ia tagu,
iau ve ra tarai par tikatikai ta vavat, ba
koko ta tikai na tibuna pite pa ia mulai,
da pa i topa ia; ma na nuknuk mulai da
ra ninunuk na minatoto, vada God i tar
tibe tar ra valavalar i ra nurnur ta ra tarai
par tikatikai. 4 Tago da i tikai ka ra paka
i dat, ma i do ra lavur ingarina tana, ma i
enana varbabaiai kadia papalum tikatikai;
5 damana bula dat, a mangoro dat, ma i
tikai ka ra paka i dat tai Kristo, ma dat
par tikatikai, dat ra umana ingaingarina
vargil. 6 Ma da vatur vake ra varmari di ga
tul tar ia ta dat, ba ra tinata na propet, dat
a tata na propet vada ra valavalar i kada
nurnur; 7 ba ra papalum na varbalaurai, dat
a tul tar dat muka ta kada papalum na
varbalaurai; ba nina i vartovo, boina ba na
varvartovo; 8 ba nina i varveai na vargat,
na varvarveai na vargat; nina i vartabar,
boina ba na pait ia ma ra dovotina; nina i
varkurai, boina ba na tatabai tana; ma nina
i pait ra varmari, na pait ia ka ma ra niga.
9 Boina ba kavava varmari na dovot muka.
Avat a milmilikuane ra magit i kaina; avat
a ki petep ta ra magit i boina. 10 Avat a
manga varmari vargil da ra umana bartu-
rana; avat a varkakai ma ra variru vargil;
11 koko avat a talanguan ta kavava varvakai;
na malamalapang ra tulungea i vavat; avat
a ongaongor pire ra Luluai; 12 avat a gugu
ure ra nurnur; avat a ki vovovon ika ba ra
lavur magit dia varmonong; avat a araring
vovo vatikai; 13 avat a nuk pa ra umana tena
gomgom, ba dia iba upi ta magit; avat a
mal diat ra umana vaira par. 14 Avat a tata
vadoane diat dia vakavakaina avat; avat a
tatata na varvadoan ika, ma koko ava tatata
kakaina. 15 Avat a gugu varurung ma diat
dia gugu, ma avat a tangi varurung ma diat
dia tangtangi. 16 Boina ba na kopono ko
ra nuknuk i vavat ure avat vargil. Koko
avat a nuknuk upi ra lavur magit na luluai,
ma avat a varmaliurai ma diat dia ikilik.
Koko avat a malamala tena kabinana ta ra
lavur nuknuk i vavat vakuku. 17 Koko avat a
bali ra kaina mangamangana kai ta tikai ma
ra kaina mangamangana. Avat a nuknuk
value upi ra lavur magit dia ruru ta ra mata
i ra tarai par. 18 Ona avat a pait valar pa ia,
avat a ongor upi avat a ki na malmal ma ra
lavur tarai par. 19 Avat, di mari tuna avat,
koko avat a obo pa avat mulai; i boina muka
ba avat a ki vamadudur vue ra kankan: tago
di ga tumu ia dari: "Kaugu ka ra varobo; iau
kaka ina balbali, a Luluai i biti." 20 Damana,
ona kaum ebar i mulmulum, una tabar ia;
ona i mar, una vamoma; tago ona damana,
u vuvunge muka ra lakit i io ta ra uluna.
21 Koko ra kaina na uvia pa iu, u iat una uvia
pa ra kaina ma ra boina ka.

13

A tinorom ta diat dia ki na varkurai

1 I boina ba ra tarai par diat a toratorom
ta diat dia vatur vake ra varkurai; tago vakir
dia vatur vakuku vake ra varkurai, tai God
iat; God iat i ga vaki diat ra umana tena
varkurai. 2 Damana nina i onge bat ra tena
varkurai, i onge bat ra tiniba kai God; ma
diat dia varongongoi, a varkurai na tadav
diat. 3 Tago ra umana tena varkurai vakir
dia varvaburut ure ra bo na papalum, ure
ke ra kaina iat. Ma u mainge vang ba koko
una burut ta ra tena varkurai? Una pait ika
nam i boina ma na pite pa iu tana; 4 tago
ia ra tultul kai God piram upi una boina
tana. Ma ona u varpiam, una burut; tago pa
i kapkap vakuku ra pakat na vinarubu; tago
ia ra tultul kai God, a tena varobo upi na pait
ot pa ra kankan tai nina i varpiam. 5 Damana
i ti kat muka, ba avat a vamolo tar avat,
vakir tago ure ra kankan, ure bula ra ko na
varkurai ta ra bala i vavat. 6 Kari go ava
tul tar bula ra totokom na varkurai; tago
diat ra umana tultul kai God, dia balaure
vatikene go ra magit iat. 7 Damana avat a
tul tar ta diat par nam i takodo; a totokom
na varkurai ta diat ba kadiat ra totokom na
varkurai; a totokom na tabarikik ta diat ba
kadiat ra totokom na tabarikik; a bunurut
tadav diat, i topa ia ba dat a burutue diat; a
variru tadav diat, i takodo upi dat a ru diat.

A maramaravut vargil

8 Koko avat a kang pa ta magit pire ta
tikai, avat a varmari vargil ika; tago nina i
mari ta ra tikai i tar pait ot pa ra tinata na
varkurai. 9 Tago ra dari: "Koko u po, Koko
u vardodoko, Koko u long, Koko i puruai
ra balam upi ta magit kai ta ra tikai," ma
ona ta vartuluai akamana bula, i tur guvai
par ta go ra tinata, dari: "Una mari talaim
da u mari mule u." 10 Nina i varmari pa i
pait ta kaina magit pire talaina; damana ra
varmari i pait ot pa ra tinata na varkurai.
11 Ma go, tago da nunure ra e, ba go i
manga topa ia muka upi avat a tavangun
kan ra nidiop; tago a varvalaun i tar manga
maravai pire dat gori, ma ta nam ra e da ga
nurnur tavuna tana pata. 12 I tar lolokon ra
marum, ma i maravai ra keake; i boina ba
dat a vorodo vue ra lavur mangamangana
ai ra tabobotoi, ma dat a puak pa ra vargal
na kapa. 13 I boina ba dat a vanavana bulbulu
ma ra dovotina, da ta ra keake; koko ra ki
varurung na papaua ma ra nimomo tava
longlong, koko ra niruk varbat ma ra kaina
mangamangana, koko ra vartultulianai ma
ra varngu. 14 Ma avat a vavauluve ma ra
Luluai Iesu Kristo, ma koko avat a nuknuk
lua ure ra paka i vavat, upi avat a pait ot pa
ra lavur kaina mamainga tana.

14

Koko una kure ta tikai

1 Ma nina i pagolgol kana nurnur, avat a
agure vala pa ia, ma koko upi avat a vartoto
me ure ra lavur magit ba pa i tapala. 2 Tika
na tutana i ot kana nurnur dari, ba i takodo
ba na en ra lavur magit par; ta ra tikai, tago
i palupel, i en ika ra vurigir. 3 Koko nina
i iaian, na pidimuane nina ba pa i ian; ma
nina ba pa i iaian, koko na kure nam i ian;
tago God i tar vatur vake. 4 U to ia vang, Pi
una kure ra tultul kai ta ra tikai? Ona na
tur bulu, ba na bura bar, kana luluai kaka
iat i kure. Maia pa, da vatur vapadikat ia;
tago God na pait valar pa ia ba na vatur vaor
ia. 5 Tika na tutana i ru tika na bung ma
ta ra bung pata; ta ra tikai i ru rit ra lavur
bungbung. Boina ba ra tarai par na ot muka
ra nuknuk i diat tikatikai tana. 6 Nina i ru ta
bung, i ru ia ure ra Luluai, ma nina i iaian,
i iaian ure ra Luluai, tago i pite varpa tadav
God; ma nina ba pa i ian, ure ra Luluai pa
i iaian, ma i pite varpa tadav God. 7 Tago
vakir ta tikai ta dat i lalaun ure ia iat mulai,
ma pa ta tikai i mat ure ia iat mulai. 8 Tago
ba da laun, da laun ure ra Luluai; ma ba da
mat, da mat ure ra Luluai; damana ba da
laun bar, ba da mat bar, dat kai ra Luluai ka.
9 Ta nin Kristo i ga mat, ma i ga laun mulai,
upi la ra Luluai i diat par, diat dia mat ma
diat bula dia laun. 10 Ma u, u kure turam
dave? Ma u mulai, dave u piam turam?
Tago dat par dat a tur boko ta ra mata i ra
kiki na varkurai kai God. 11 Tago di ga tumu
ia dari:

"Da iau lalaun, a Luluai i biti, a lavur
malmalikun na kau i ra tarai diat a
talikun tadav iau,
Ma ra lavur karamea i ra tarai par diat a pite
pa God."

12 Damana muka, dat par tikatikai, dat a
vaarike vadovot mule dat pire God.

Koko una vung ra tukatukai

13 Damana koko dat a kure vargiliane
mule dat; ma dat a varkurai muka dari, ba
koko ta tutana na vung ra tukatukai, ba ta
magit ba na bura tana, ta ra nga i turana.
14 Iau nunure, ma i tar ot muka ra nuknukigu
tai ra Luluai Iesu, ba pa ta magit i dur ure
mule; ma pire nina ba i nuk ot pa ia ba ta
magit i dur, pire nam i dur muka. 15 Ona
turam i tabunu ure ra am magit, vakir u
vanavana mulai ma ra varmari ka. Koko ra
am magit na vuna ta ra vinirua kai nina ba
Kristo i ga mat ure. 16 Koko na damana, ba
diat a vatang kaina ure ra mangamangana
i boina ta vavat; 17 tago ra varkurai kai God
vakir a nian ba ra nimomo, ia ra manga-
mangana takodo, ma ra malmal ma ra gugu
tai ra Takodo na Tulungen. 18 Tago God i
manane nina i toratorom tai Kristo ta go
ra lavur magit, ma ra tarai bula dia mainge.
19 Boina ba dat a murmur upi ra lavur magit
dia vuna ta ra malmal, ma nam ra lavur
magit, ba dat a vair vatavua vargiliane dat
me. 20 Koko dat a kamare vue ra papalum kai
God ure ra nian. A dovotina ra lavur magit
dia gilagilom par; ma i kakaina pire nam ra
tutana ba i iaian ma ra balana i varpuai bat
ia. 21 I boina ba koko da ian ra kanomong
i ra lavur mangana vavaki, ma ba koko da
mome ra vain, ba da pait ta magit bula ba
na varirap turam upi na tutukai tana. 22 U
nurnur laka? Una vatur vake kaum nurnur
tam iat ta ra mata i God. I ti doan muka nina
ba pa i tibuna takun ia mulai ma ta magit i
nuk ia ba i takodo pirana.
23 Ma nam i lavur nuknuk lalar, a kaina
varkurai na tadav ia, ba tumu i ian, tago pa

i ian ma ra nurnur; ma ra lavur magit par
ba pa dia vuna ta ra nurnur, a varpiam par
diat.

15

Koko dat a nuk pa ka kada mamainga

1 Ma i topa dat, da tur padikat, ba dat a
puak pa ra lavur binilua kadiat dia bilua, ma
koko dat a nuk pa ka ra magit ba dat ika, da
mainge. 2 Boina ba dat par, tikatikai, dat a
pait nam ra magit ba na vamaroro talai dat,
dat a vair ia ma ra magit ba na boina tana.
3 Tago Kristo bula pa i ga pait ra magit ba
ia kaka iat i ga mainge; ma da di ga tumu
ia: "Kadia tinata na varvul, di ga vul u me,
i ga bura taun iau." 4 Tago ra lavur magit
par, di ga tumu diat amana, di ga tumu diat
ure kada varvair, upi ba ure ra kini vovovon
ma ure ra varmaram ta ra Buk Tabu dat a
vatur vake ra nurnur. 5 Ma go, boina ba
God, nina i vuna ta ra kini vovovon, ma ra
varmaram, na tul tar avat ba na tikai ka
ra nuknuk i vavat ure avat vargil varogop
ma Kristo Iesu; 6 Upi avat a pite pa ra God
ma Tama i kada Luluai Iesu Kristo ma ra
kopono nuknuk i vavat ma ra kopono ngie i
vavat bula.

A bo na varvai pire ra umana Tematana

7 Kari avat a mal vargiliane avat, da Kristo
bula i tar vatur pa avat, ure ra variru ta-
dav God. 8 Tago iau biti ba Kristo ia ra
tultul pire diat ra pokakikil upi na arikai
ra dovotina kai God, upi na vadovot muka
ra lavur tinata na varvatading dia ga tatike
tar diat tai ra lavur patuana, 9 ma upi ra
lavur Tematana diat a pite pa God ure kana
varmari; da di ga tumu ia dari:

"Ure ke go ina pite varpa tam livuan ta ra
lavur Tematana,
Ma ina kakakailai ta ra iangim." 10 Ma i biti
mulai dari:
"A umana Tematana par, avat a gugu varu-
rung ma ra taraina." 11 Ma i tatike
mule dari:
"A umana Tematana par, avat a pite pa ra
Luluai;
Ma boina ba ra lavur vuna tarai mutu diat
a pite pa ia." 12 Ma go mulai Iesaia i
tatike dari:
"A okor i Iese na arikai,
Ma nina i vana rikai upi na vatur ra varkurai
ure ra lavur Tematana:
A lavur Tematana diat a nurnur tana."

13 Ma go muka, boina ba ra God i ra kini
nunur na vabuka avat ma ra gugu ma ra
malmal par ure ra nurnur, upi na pepeal
kavava kini nunur, ta ra dekdek i ra Takodo
na Tulungen!

Paulo i rurung ta kana tutumu

14 Ma iau iat, a tara na turagu, i tar ot
muka ra nuknukigu ure avat, ba avat iat,
ava tar buka ma ra ko na nuknuk, ma ava
buka ma ra kabinana par, ma i tale avat,
ba avat a pit vargiliane avat. 15 Ma iau ga
papait na rurung ma kaugu tutumu tadav
avat, upi ina vanuk tar ia mulai ta ra nuknuk
i vavat ta go ra varmari God i ga tul tar
ia tagu, 16 Upi iau a tultul kai Kristo Iesu
tadav ra lavur Tematana, upi ina pait ra
papalum ta ra bo na varvai kai God, pi ra
tinabar na Tematana na ti kat muka, ba di
vagomgom ia ma ra Takodo na Tulungen.
17 Damana kaugu ra langlang tai Iesu Kristo
ta ra magit kai God. 18 Tago pa ina rurung
dari, ba ina tata. ure ra lavur magit, ina
vatang ika nam diat ba amir ma Kristo amir
ga pait diat ma ra tinata ma ra papalum, 19 ta
ra dekdek i ra lavur vakilang, ma ra lavur
magit na padapada varvo, ta ra dekdek i ra
Takodo na Tulungen upi ra lavur Tematana
diat a torom; damana aro Ierusalem ma ta
ra gunagunan i tur vurkikilane ma i tuk tar
Ilirikum, iau tar varvai rit bulbulu ta ra bo
na varvai kai Kristo; 20 maia pa, iau tar nuk
pa ia pi koko ina ve ra bo na varvai tai ta
gunan ba ra iang i Kristo i tar rararang tana,
upi koko ina bili taun ta tavul a papalum kai
ta ra tikai. 21 Ma, da di ga tumu ia dari:

"Diat ba pa ta varvai ure i ga vana rikai
tadav diat, diat a nana,
Ma diat ba pa dia ga valavalongor, diat a
matoto."

Paulo i vaninara upi na vana uro Rom

22 Ia go i ga vake iau a do na pakana ta
kaugu vinavana tadav avat; 23 ma gori, tago
pa ta gunan mulai ta go ra langlangun ba
ina ki pa ia, ma tago mangoro na kilala iau
tar mainge tuna ba ina vana tadav avat,
24 ba ina vana Spania ina ga vana pire vavat
(tago iau ki nunur upi ina gire avat ta kaugu
vinavana, ma ba avat a tule kapi iau ta
kaugu vinavana tana, ba i tar ot kada kini
varirivut), 25 ma go, iau biti, ba ina vana uro
Ierusalem, upi ina kap tabar diat ra umana
tena gomgom abara. 26 Tago a Makedonia
ma ra Akaia dia tar gugu upi diat a tul tar ta

vartabar ure diat dia luveana pire ra umana
tena gomgom aro Ierusalem. 27 A dovotina,
dia tar ga tana; ma i tar topa ia muka,
tago dia tar kakang pire diat. Tago ona ra
lavur Tematana dia tar vatur vake ta tiniba
ta kadia lavur magit na tulungen, i takodo
muka ba diat a maravut diat ma ta umana
magit ure ra paka i diat. 28 Ba iau tar pait
ot pa go, ma iau ga vakilang tar go ra vuai
na varmari ta diat, ina vana gil pire vavat ba
ina vana Spania. 29 Ma iau nunure ba ina pot
tadav avat, ina pot ma ra pepeal varvadoan
tai Kristo.
30 Ma go iau lul vovo pa avat, a tara na
turagu, ure kada Luluai Iesu Kristo, ma
ure ra varmari kai ra Tulungen, pi dat a
ongaongor varirivut ma ra niaring tadav
God ure iau; 31 pi na valaun pa iau kan
diat dia varongoi aro Iudaia, ma upi go ra
papalum iau pait ia ure diat aro Ierusalem
na boina ta ra mata i diat ra umana tena
gomgom; 32 pi ina vana ma ra gugu tadav
avat ta ra mamainga kai God, ma upi dat a
ngo varurung. 33 Ma go, boina ba ra God na
malmal na ki pire vavat par. Amen.

16

Paulo i vatatabai diat

1 Iau vateten tar Poibe ta vavat, a tai
dat, ia ra tena maramaravut kai ra ekelesia
Kenkrea, 2 upi avat a mal pa ia ure ra Luluai,
da i topa ra umana tena gomgom, ma avat a
maravut ia ta ra lavur magit i mainge avat
a maravut ia tana; tago ia iat i ga maravut
ra mangoro, ma i ga maravut iau bula.
3 Avat a vatatabe Priska ma Akuila, amital
papalum varirivut ma dir tai Kristo Iesu,
4 dir ga tul tar ra inoa i dir ure kaugu nilaun;
ma vakir iau kaka, avet par ma diat ra lavur
ekelesia ta diat ra Tematana, ave pite pa dir;
5 ma avat a vatatabe bula ra ekelesia ta kuba
i dir. Avat a vatatabe Epainet, nina iau mari
ia tuna, ia ra luaina vuai e aro Asia upi kai
ra Luluai. 6 Avat a vatatabe Maria, nina i ga
manga balaguan ure avat. 7 Avat a vatatabe
Androniko ma Iunias, a ura niurugu, di tar
vi varurue amital, dir rararang bula pire ra
umana apostolo, ma dir ga lua bula tadav
Kristo, ma iau ga mur. 8 Avat a vatatabe
Amplias, nina iau mari ia tuna tai ra Luluai.
9 Avat a vatatabe Urbano kada tena papalum
varirivut tai ra Luluai, ma Stakis, nina iau
mari ia tuna. 10 Avat a vatatabe Apelis, nina
di manane ure Kristo. Avat a vatatabe diat
dia ki ra kuba i Aristobulo. 11 Avat a vatatabe
Erodion, a niurugu. Avat a vatatabe diat
dia ki ra kuba i Nakiso, nina diat ba kai
ra Luluai. 12 Avat a vatatabe Tripaina ma
Triposa, dir papalum ta ra Luluai. Avat a
vatatabe Persis, nina di mari ia tuna, ma i
ga ongaongor muka ta ra Luluai. 13 Avat a
vatatabe Rupo, nina di ga pilak pa ia ure
ra Luluai, ma nana ma nagu bula. 14 Avat
a vatatabe Asinkrito, Plegon, Ermes, Pa-
trobas, Ermas, ma ra lavur tura i dat, dia
ki pire diat. 15 Avat a vatatabe Pilologo ma
Iulia, Nereas ma taina, ma Olimpas, ma diat
ra lavur tena gomgom par, dia ki varurung
ma diat. 16 Avat a varvatatabai vargil ma ra
gomgom na vargalum. A lavur ekelesia kai
Kristo dia vatatabe avat.

A mutuaina tinata na vartovo

17 Go iau lul vovo pa avat, a tara na turagu,
ba avat a nuk vakilang diat, dia vuna ta ra
lavur kini varbaiai ma ra lavur tukatukai,
ba pa i varogop ma ra lavur vartovo, ava
tar vartovo tana; ma avat a lingan kan diat.
18 Tago diat dia damana, pa dia torom tai
kada Luluai Kristo, dia torom uka ta ra bala i
diat; ma dia vagu pa ra bala i ra umana tena
tamtavun ma kadia lavur maram na pir-
pir ma kadia lavur malamala bo na tinata.
19 Tago kavava tinorom i tar rararang rikai
tadav ra lavur tarai par. Damana iau gugu
ure avat tana; ma iau mainge tuna ba avat a
kabinana muka upi nam i boboina, ma upi
avat a tavune ra kaina. 20 Ma a ik boko ra
God na malmal na vadala Satan ta ra vavai
na kau i vavat. Boina ba ra varmari kai kada
Luluai Iesu Kristo na ki pire vavat.
21 Timoteo, nina i papalum maravut iau,
i vatatabe avat; ma Lukio, ma Iason, ma
Sosipater, a umana niurugu. 22 Iau Tertio,
go iau, iau tumu go ra buk, iau vatatabe
avat tai ra Luluai. 23 Gaio, nina iau ki ra
kubana, ma diat ra lavur ekelesia bula, dia
vatatabe avat. Erasto, ra tena balabalaure
mani ta ra pia na pal, i vatatabe avat, ma
Kuato bula tura i dat. [24 Boina ba ra varmari
kai kada Luluai Iesu Kristo na ki pire vavat
par. Amen.]

A mutuaina niaring na pite varpa

25 Ma go, tadav nina i vapadikat valar pa
avat, da kaugu bo na varvai ma ra varveai
ure Iesu Kristo, da di ga vaarike ra magit
na pidik, nina di ga vapidikane ta ra lavur
tataun ania iat. 26 Ma go di tar vaarike muka,

ma ra umana buk kai ra umana propet, da
ra vartuluai kai ra God tukum, dia vamato-
tone ra lavur vuna tarai mutu tana upi ra
tinorom ure ra nurnur; [27] tadav ra kopono
God i kabinana, ure Iesu Kristo, a variru na
tadav ia ma pa na mutu. Amen.

(Di ga tumu go tadav ra tarai Rom maro
Korinto, ma di ga tul tar ia tai Poibe, a tultul
kai ra ekelesia Kenkrea, ba na kap ia.)

A LUAINA BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI KORINTO

1 Paulo, di ga ting pa ia upi na apostolo
kai Iesu Kristo ure ra mamainga kai God,
ma Sostenes tura i dat, 2 tadav ra ekele-
sia kai God aro Korinto, diat muka, di ga
vagomgom vakakit diat tai Kristo Iesu, di
ga ting pa diat, upi diat a umana tena
gomgom, varurung ma diat par, dia kail
upi ra iang i kada Luluai Iesu Kristo ta ra
lavur gunagunan par, kadiat ma kadat: 3 A
varmari tadav avat ma ra malmal tai God
Tama i dat ma ra Luluai Iesu Kristo.

A varvadoan tai Iesu Kristo

4 Iau pite vatikene pa kaugu God ure avat
ta go ra varmari kai God ba di ga tul tar ia
ta vavat tai Kristo Iesu; 5 ma di ga vauviana
avat ta ra lavur magit par tana, ta ra lavur
tinata ma ra kabinana par; 6 da ra dovot na
varvai kai Kristo i tur bulu ta vavat; 7 ma pa
ava ko iba upi ta tinata bar; ma ava ungung
pa ra bung ba da vaarike kada Luluai tana,
Iesu Kristo; 8 nina ba na vapatuan avat tuk
ta ra mutuaina upi avat a langalanga ta ra
magit na pitapitau ta ra bung i kada Luluai
Iesu Kristo. 9 God i dovot muka, nina di ga
ting pa avat i tana upi ra kini na bartalaina
ma Natuna Iesu Kristo, kada Luluai.

A tarai na lotu dia takunu varbaiai

10 Ma go iau lul vovo pa avat, a tara na
turagu ure ra iang i kada Luluai Iesu Kristo,
ba avat a tatike ka ra kopono magit, ma
koko ra lavur kini varbaiai pire vavat; ma ba
avat a ki guvai bulu ma ra kopono nuknuk i
vavat ma ra kopono varkurai. 11 Tago diat
ta ra kuba i Kloe, di tar ve iau ure avat,
a tara na turagu, ba ra lavur vartoto na
varngangar dia tur livuan ta vavat. 12 Tago
iau nuk pa ra dari ba avat par tikatikai ava
tatike: Iau mur Paulo; ma iau mur Apolos;
ma iau mur Kepas; ma iau mur Kristo.
13 Dave, Kristo i tar takunu varbaiai laka? Di
tar ot Paulo ta ra bolo vang ure avat? Ba
di tar baptaiso avat vang ta ra iang i Paulo?
14 Iau pite pa God ba pa iau ga baptaiso ta
na ta vavat, ia kaka Krispo ma Gaio; 15 kan
ta tikai na biti ba iau ga baptaiso avat ta ra
iangigu iat. 16 Ma iau ga baptaiso diat bula ta
ra kuba i Stepano; ma pa iau nunure ba iau
ga baptaiso bula ta ra tikai. 17 Tago Kristo
pa i ga togue iau upi ina baptaiso, upi ina
varvai ma ia bo na varvai ka; vakir ma ra
kabinana i ra lavur tinata, kan ra bolo kai
Kristo na ga bakitai tana.

Kristo ia ra dekdek i God ma kana minamar

18 Tago ra varvai ure ra bolo ia ra magit
na papaua pire diat, dia virua; ma pire dat
di valavalaun dat, ia ra dekdek i God. 19 Tago
di ga tumu ia dari:

"Ina nila vue ra kabinana kai ra umana tena
kabatau,
Ma ina ole vue ra minatoto kadiat dia mi-
nana."

20 Akave laka ta tena kabinana? Akave
laka ta tena tutumu? Akave laka ta tena
vartoto kai go ra rakarakan a gunagunan?
Dave, God pa i vavurot laka ra kabinana i
ra rakarakan a gunagunan upi na topor?
21 Tago ba ta ra kabinana i God ra rakarakan
a gunagunan ta kana kabinana iat pa i ga
nunure God, God i ga mainge tuna ba na
valaun diat dia nurnur ure ra varveai ba pa
i kabinana. 22 A dovotina, a Iudaia dia titir
upi ta vakilang, ma ra Elenas dia tikan upi
ra kabinana; 23 ma avet, ave varveai ke tai
Kristo nina di ga ot ia ta ra bolo, pire ra
umana Iudaia a timul na tukatukai, ma pire
ra lavur Tematana a magit na papaua; 24 ma
pire diat di ga ting pa diat, a Iudaia ma ra
Elenas bula, Kristo ia ra dekdek i God, ma ra
kabinana i God. 25 Tago ra papaua kai God i
manga lia ma ra kabinana ta dir ma ra tarai;
ma ra binilua i God i manga ongor ta dir ma
ra tarai.

26 Avat a gire ra varting pire vavat, a tara
na turagu; ba pa di ga ting pa ta mangoro
na tena kabinana ra pia ma diat dia dekdek
pata, ma diat dia luluai pata; 27 ma God i
ga pilak pa ra lavur magit na papaua ta ra
rakarakan a gunagunan, upi na varvaruva
diat dia kabinana; ma God i ga pilak pa ra
lavur magit dia pagolgol ta ra rakarakan
a gunagunan, upi na varvaruva diat, dia
dekdek; 28 ma ra lavur bilak na magit ta ra
rakarakan a gunagunan, ma ra lavur magit
di pidimuane diat, maia pa, ma ra lavur
magit ba pa dia ki, God i ga pilak pa diat, upi
na vamut vue ra lavur magit dia ki muka;
29 upi koko ta tikai na vavagia pa mule ta ra
luaina mata i God.

30 Ma tana iat ava ki tai Kristo, nina di ga
pait tar ia ta dat a kabinana tai God, ma ra
varvatakodo, ma ra varvagomgom vurakit,

ma ra varvalaun; [31] upi, da di ga tumu ia:
Nam i langlang, boina ba na langlang tai ra
Luluai iat.

2

A varvai ure Kristo ba i ga mat ta ra bolo

[1] Ma iau, a tara na turagu, ba iau ga pot
tadav avat, pa iau ga vana rikai ma ra tinata
i vakavakak ba ma ra kabinana, ba iau ga ve
avat ta ra magit na pidik kai God. [2] Tago i ga
ot muka ra nuknukigu, ba koko ina nunure
bula ta mangana magit livuan ta vavat, gon
ika Iesu Kristo iat, ma ba di ga ot ia ta ra
bolo. [3] Ma iau ga ki ma ra binilua pire vavat,
ma ra ururian, ma ra ngala na nidadar.
[4] Ma kaugu tinata ma kaugu varveai pa i
ga varpopoto ma ra tinata varvara ta ra
kabinana, ma i ga vaarike ke ra Tulungen
ma ra dekdek; [5] upi koko kavava nurnur na
tur ta ra kabinana i ra tarai, na tur uka ta ra
dekdek i God iat.

A kabinana kai God

[6] Ma ave tata na kabinana livuan ta diat,
dia ko vurakit; ma vakir a kabinana i go ra
tataun ba kai ra lavur luluai i go ra tataun,
diat, diat a ga mutu boko; [7] ma ave tata
ure ra kabinana kai God ta ra magit na
pidik, ia ra kabinana muka ba di ga vapidik
ia, nam ba God i ga kure value tar ia upi
kada minamar amana iat, ba ra rakarakan
a gunagunan pa ta boko; [8] nam ba pa ta ta
diat ra lavur luluai ta go ra tataun i nunure,
tago gala. dia tar nunure, gala pa diat a ot
ra Luluai na minamar ta ra bolo. [9] Ma da di
ga tumu ia:

"A lavur magit ba pa ta kiau na mata i ga
gire, ma pa ta talinga i ga valongore,
Ma ba pa i ga kuma rikai ta ra bala i ta
tutana,
Nam ra lavur magit ba God i tar vaninare
ure diat, dia mari ia."

[10] Ma God i tar vavinar tar diat ta dat ma
ra Tulungen; tago ra Tulungen i nunure
valar pa ra lavur magit par, maia pa, ra
lavur magit kai God dia lulur muka. [11] Tago
to ia pire ra tarai i nunure ot pa ra lavur
magit kai ta tutana? la kaka ra tulungea
i ra tutana iat, nina ba i ki tana. Damana
bula pa ta i nunure ra lavur magit kai God,
ia kaka a Tulungea i God iat. [12] Ma dat, pa
da ga vatur vake ra tulungea i ra rakarakan
a gunagunan, ra tulungen ba tai God iat;
upi dat a nunure muka ra lavur magit ba
God i ga tul vakuku tar diat ta dat. [13] A
lavur magit bula nina ave tatike, vakir ma
ra lavur tinata ba ra kabinana i ra tarai i
tovo tar diat, nina iat diat, ba ra Tulungen
i tovo tar diat; ave pala tar ra lavur magit
na tulungen ta diat dia tulungen. [14] Ma ra
tutana vakuku pa i kapupi ra lavur magit
kai ra Tulungea i God; tago dia da ra lavur
magit na papaua pirana, ma i mama nunure
diat, tago dia kure diat ma ra tulungen.
[15] Ma nina i tulungen i kure ra lavur magit,
ma ia. iat mulai pa ta tutana i kure. [16] Tago
to ia i tar nunure ra nuknuk i ra Luluai,
upi na tova? Ma dat da tar vatur vake ra
nuknuk i Kristo.

3

A umana tultul kai God

[1] Ma iau, a tara na turagu, pa ina pait valar
pa ia ba ina tata ta vavat da tadav diat dia
tulungen, vada ta diat ika dia palapaka, da
ta diat dia kuramana tai Kristo. [2] Iau tar
tabar avat ma ra polo na u, vakir ma ra
dekdek na magit; tago pa ava ga patuan upi
ia; maia, ma gori pa ava patuan boko upi ia;
[3] tago ava da ra palapaka boko; tago ona ra
varngu ma ra varpuapuai i tur livuan pire
vavat, pa ava da ra palapaka boko, ma pa
ava vanavana vang da ra mangamangana
kai ra tarai? [4] Tago ba ta tikai i bitbiti: Iau
mur Paulo; ma ta ra tikai: Iau mur Apolos;
vakir avat a tarai ka laka? [5] Ava bar Apolos?
Ma ava bar Paulo? A ura tultul uka, ava ga
nurnur ure dir; ma tikatikai da ra Luluai i
ga tul tar ia tana. [6] Iau ga vavauma, Apolos i
ga vavabilim; ma God iat i ga valvalibobor.

[7] Damana muka, nam i vavauma, vakir
i ngala nam, ma nam i vavabilim, vakir i
ngala nam; ia kaka God iat nina i valvali-
bobor. [8] Ma go nina i vavauma ma nam i
vavabilim, dir tikai ka; ma dir vatur vake
tikatikai iat kadir vapuak varogop ma kadir
niongor tikatikai. [9] Tago avet ra umana tena
papalum varirivut ma God: avat ra uma kai
God ma a pal kai God.

[10] Vada ra varmari kai God, di ga tul tar
ia tagu, da ra tena pait pal`i kabatau, iau
ga vung mal ra vunapaina; ma ta ra tikai i
papait taun ia. Ma i boina ba ra tarai par
tikatikai, diat a varbalaurai ba dia papait
dave, taun ia. [11] Tago pa ta na vung ta ra
enana vunapaina ta nam di tar vung ia, ia
nam Iesu Kristo iat. [12] Ma ona ta tikai na
papait taun go ra vunapaina ma ra goled, ra

silva, ra umana ngatngat na vat, ra davai,
ra makuk na vura, ra timul i ra kon, 13 da
ga vaarike boko ra papalum kai ra tarai
par tikatikai; tago nam ra bung na ga al
vapange, tago da ga vaarike ma ra iap; ma
ra iap iat na valar kilang ia, ba i dave bar
ra papalum kai ra tarai par tikatikai. 14 Ona
ra papalum kai ta tikai, ba i ga papait taun
ia me, na tur padikat, nam na vatur vake
ta vapuak. 15 Gala ra papalum kai ta tikai
na imur, gala na valuveana; ma ia iat da ga
valaun ia; ma na da kan ra iap.
16 Pa ava nunure laka, ba avat ra pal tabu
kai God, ma ba ra Tulungea i God i ki ta
vavat? 17 Ona ta tikai na vakaina ra pal tabu
kai God, God na vakaina vue nam; ra pal
tabu kai God i gomgom vurakit, ma avat iat,
ava damana bula.
18 Koko ta tikai na valunga pa mule. Ona
ta tikai ta vavat i nuk ia ba i kabinana ta go
ra tataun, boina ba na lunga ka boko, upi
na kabinana namur. 19 Tago ra kabinana i
go ra rakarakan a gunagunan ia ra magit
na papaua pire God. Tago di ga tumu ia
dari: "I tabe pa ra umana tena kabinana
ta kadia varvagu iat." 20 Ma go bula: "A
Luluai i nunure ra lavur nuknuk i ra umana
tena kabinana ba a lavur magit vakuku.
21 Kari koko ta tikai na langlang ure ra tarai.
Tago kavavat iat ra lavur magit par; 22 ba
Paulo, ba Apolos, ba Kepas, ba ra rakarakan
a gunagunan, ba ra nilaun, ba ra minat, ba
ra lavur magit go kari, ba ra lavur magit ba
na ga vana rikai boko; kavavat parika diat;
23 ma avat kai Kristo; ma Kristo kai God.

4

A umana apostolo kai Kristo

1 I boina ba ra tarai diat a nuknuk pa avet,
da ra umana tultul kai Kristo, ma ra umana
tena balabalaure ure ra lavur magit na pidik
kai God. 2 Ma go bula, di nuknuk pa ia ure
ra umana tena balabalaure ba na dovot ika
ra maukua i diat. 3 Ma ia ra ikilik na magit
piragu, ba avat a kure iau, ba ona ta ra
varkurai kai ra tarai na tadav iau; maia pa,
iau iat pa iau kure mule iau. 4 Tago pa iau
nunure ta kaina magit ure iau iat mulai; ma
vakir di vatakodo iau ure nam; ma nina i
kure iau, ia ra Luluai iat. 5 Kari koko avat a
kure ta magit ba pata boko ra kilalana, tuk
tar ta nam ba ra Luluai na ga vut, ma na
al vaarike ra lavur magit i ra tabobotoi dia
vavapidik ia, ma na al vapange bula ra lavur
ninunuk ta ra bala i ra tarai; ma ta nam ra
bung a tarai par tikatikai diat a alube pa ra
pite varpa tai God.
6 Ma go ra lavur magit, a tara na turagu,
iau tar pukue tar diat ta mimir ma Apolos
ta ra tinata na valavalar ure avat; upi avat
a gire ta ra maukua i mimir, ma koko avat
a vana lake nam di ga tumu ia; upi koko ta
tikai ta vavat na vavagia pa mule ure tikai,
ma na nuk piapiam ta ra tikai. 7 Tago to ia
i vuna ba i enana varbaiai ra nuknukim ma
ra nuknuk i ta ra tikai? Ma ava ra magit u
tar vatur vake ba pa di ga tul tar ia tam? Ma
ona di ga tul tar ia tam, u langlang ta ra ava,
vada pa di ga tul tar ia tam? 8 Ma go ava tar
maur, gori ava tar uviana, ava tar varkurai
ba pa ave ki maravut avat; maia pa, ma iau
manga mainge upi avat a varkurai tuna, upi
dat a varkurai varirivut. 9 Tago iau nuk ia, ba
God i tar vaarike tar avet ra umana apostolo
ba ra umana ikilik kakit, da di ga tibe avet
upi ra minat, tago di vaki tar avet ba ra
magit na ginigira kai ra rakarakan a guna-
gunan, ma kai ra lavur angelo, ma kai ra
tarai. 10 Avet ra umana lunga ure Kristo iat,
ma avat ava kabinana tai Kristo; avet, ave
bilua, ma avat, ava ongor; avat, ava ruru,
ma avet, di pidimuane avet. 11 Ma tuk tar
ta ra pakana bung go ieri ave mulmulum,
ma ave markobo, ma pa kavevet ta mal,
ma di timtibul avet, ma vakir kavevet ta
rivarivan tuna, upi avet a ki tana, 12 ma ave
ongaongor, ave papalum ma ra lima i vevet
iat; ba di vul avet, ave tata na varvadoan;
ba di vakavakaina avet, ave pidik tar tana;
13 ba di tata vakavakaina avet, ave lulul vovo;
di luk varurungane avet ma ra puputa i ra
rakarakan a gunagunan, ma ra dur di puk
vue, ma i tuk tar ta ra bung go ieri.
14 Pa iau tumu go ra lavur magit upi avat
a vavirvir, ia kaka iau pit avat da ra umana
vakak na natugu. 15 Tago ona ra vinun na
arip na marmar na tena varvair dia tovo
avat tai Kristo, pa i do ra umana tama i
vavat; tago iau tar vangala avat tai Kristo
Iesu ta ra bo na varvai. 16 Kari iau lul vovo
pa avat, ba avat a kap lap iau. 17 Ure ni
ra vuna iau tar tulue Timoteo tadav avat,
ia ra vakak na natugu ta ra Luluai ma i
dovot, ma ia na vanuk tar mule kaugu lavur
mangamangana ta vavat nina ba tai Kristo,
da iau tovotovo tar ia ta ra lavur papar ma
ta ra lavur ekelesia par. 18 Ma go ta umana
dia vavagia pa diat mulai, vada pa ina vana

tadav avat. [19] Ma gala ra Luluai i mamainge
damana, gala a ik boko ina vana tadav avat;
ma ina nunure muka ra dekdek i diat, dia
vavagia pa diat mulai, ma vakir kadia tinata
ka. [20] Tago ra varkurai kai God vakir a tinata,
a dekdek iat. [21] Ava ava mainge? Ina ga vana
rikai laka ma ra virit, ba ma ra varmari ma
ma ra madu na tulungen?

5

A mangamangana kai ra tarai na lotu

[1] Di varvarvai tana ba ta umana pire vavat
dia pait ra kaina; ma nam ra mangaman-
gana pait ra kaina pa i tur muka pire ra
umana Tematana; dari, ba tikai ta vavat i
tar ben ra taulai kai tamana iat. [2] Ma avat,
ava timtibuna vavagia pa avat mulai, ma pa
ava ga tabun tana da i topa ia muka, upi
da kure vue nam i ga pait go ra magit kan
avat. [3] Ma a dovotina, a pakagu i ki kan avat,
ma ra tulungeagu i ki pire vavat, ma iau,
da iau ki maravut avat, iau tar kure nam
i tar pait go ra magit: [4] Ta ra iang i kada
Luluai Iesu, avat, ba ava tar ki varurung
mulai ma ra tulungeagu, ta ra dekdek i kada
Luluai Iesu, [5] avat a tul tar ta tikai damana
tai Satan ba na kakaina vurakit ra pal a
pakana, upi da ga valaun ra tulungeana ta
ra bung i ra Luluai Iesu. [6] Nam ra magit ava
langlang tana, pa i ko. Pa ava nunure laka
ba ta pakapakana leven ikik na valeven ra
gem parika? [7] Avat a dur vue ra maulana
leven, upi avat a da ra kalamana gem, da
pa ta leven i ki ta vavat. Tago di tar tul
tar kada bolo lake, ia Kristo. [8] Kari i boina
ba dat a pait muka ra lukara, vakir ma ra
maulana leven, ma koko ma ra leven i ra
kaina ninunuk ma ra varpiam, dat a pait ia
ka ma ra gem i ra takodo na ninunuk ma ra
dovotina ba pa ta leven tana.

[9] Iau tar tutumu tadav avat ta kaugu buk,
ba koko avat a la varurung ma ra umana
tena nipo; [10] ma vakir iau ga nuk pa ra
umana tena nipo ta diat ra tarai vakuku ba
ra umana tena varngu, ba ra umana tena
varvaur, ba ra umana tena lotu tadav ra
tabataba; tago ona damana, na topa avat,
ba avat a irop kan go ra rakarakan a guna-
gunan; [11] ma iau ga tutumu ka tadav avat,
ba koko avat a la varurung ma ta tutana ba
di vatang ia ba a tura i vavat, ma ia ra tena
ungaunga, ba a tena varngu, ba a tena lotu
tadav ra tabataba, ba a tena varvul, ba a
lup mome tava longlong, ba a tena varvaur;
koko avat a ian varurung muka ma ta tikai
damana. [12] Tago ina balaguan dave ma ra
varkurai pire diat, pa dia ruk tadav dat? Pa
ava kure diat laka, dia tar ruk tadav avat?
[13] Ma diat, pa dia ruk tadav dat, God i kure
diat. Avat a okole vue ra kaina tutana kan
avat.

6

A ukuk ma turam

[1] Ia bar ta vavat, ba kana ta uk ure talaina,
na kap ia ta ra luaina mata i diat, pa dia
takodo, upi diat a varkurai tana, ma vakir
ta ra luaina mata i ra umana tena gomgom?
[2] Pa ava nunure laka ba ra umana tena
gomgom diat a kure boko ra rakarakan a
gunagunan? Ma ona avat a kure boko ra
rakarakan a gunagunan, pa ava ko laka upi
avat a kure ra lavur magit ikikilik kakit?
[3] Pa ava nunure laka ba dat a kure boko ra
umana angelo? Ba damana, pa i manga
topa ia vang upi dat a kure ra lavur magit
ra pia? [4] Ma ona ta umana magit ra pia pire
vavat upi da kure, ava tul tar ia ta diat pa dia
rararang ta ra ekelesia, upi diat a varkurai
laka tana? [5] Iau tatike go upi na vavavirvir
avat. I dave, pa ta tutana ta vavat i kabinana
upi na tale vang ba na varkurai pire ra tara
na turana? [6] Ma tika na ekelesia i kap ta
ra ekelesia ta ra varkurai, ma go i papait
ia ta ra luaina mata i diat pa dia nurnur?
[7] Ma go ra magit i kaina pire vavat, tago ava
kapkap vargiliane avat ta ra varkurai. Ta ra
ava pa ava daritane muka, ba avat a nur vue
nam i vakavakaina avat? Ta ra ava pa ava
daritane muka ba avat a nur vue nam i vagu
pa ta magit ta vavat? [8] Pata, avat iat, ava
pait ra magit pa i takodo, ma ava varvagu,
ma nam pire diat a tara na tura i vavat iat.
[9] Pa ava nunure laka ba nam i ko iba upi
ra mangamangana takodo pa na kale pa ra
varkurai kai God? Koko avat a valunga mule
avat; a umana tena ungaunga, ma ra umana
tena lotu tadav ra tabataba, ma ra umana
tena nipo, ma ra umana malamala lagarina,
ba nam ra tarai dia pait ra kaina varurung
ma ra tarai, [10] ba ra umana tena nilong, ba ra
umana tena varbat, ba ra umana lup momo
tava longlong, ba ra umana tena varvul. ba
ra umana tena varvaur, pa diat a kale pa
tuna ra varkurai kai God. [11] Ma ta umana ta
vavat ava ga damana; ma di ga dalu avat, ma
di tar vagomgom avat, ma di tar vatakodo

avat ta ra iang i ra Luluai Iesu Kristo, ma ta
ra Tulungea i kada God.

Avat a pite pa God ta ra paka i vavat

12 Di ga tul tar ia tagu a lavur magit par, ia
ka ra lavur magit par pa dia boina vatikai
tagu. Di ga tul tar ia tagu a lavur magit
par; ma pa ina vamolo tar iau ta ra dekdek
i ta tikai. 13 A magit na nian ure ra bala,
ma ra bala ure ra magit na nian; ma God
na nila vue dir parika. Ma ra paka i dat
vakir ure ra pait ra kaina, ure iat ra Luluai,
ma ra Luluai ure ra paka i dat iat. 14 Ma
God i tar vatut pa ra Luluai, ma na vatut
pa bula dat ure ra dekdekina iat. 15 Pa ava
nunure laka ba ra umana paka i vavat diat
ra ingaingar i Kristo? Ma dave bar, ina tak
pa laka ra ingaingar i Kristo, ma ina pait
pukue diat vang upi diat ra ingaingar i ra
igoro na vavina? Koko muka. 16 Dave, pa ava
nunure laka ba nam dir ki guvai ma ra igoro
na vavina, i kopono ko ra paka i dir? Tago
i biti: Nam ra ivut dir a kopono palapaka.
17 Ma nam di tar pakan tar ia ta ra Luluai dir
a kopono tulungen me. 18 Avat a lop kan ra
pait ra kaina. A lavur varpiam ba ta tikai i
pait ia, pa dia tur ta ra pakapakana, ma nam
i ungaunga, i piam vue ra pakana iat. 19 Pa
ava nunure laka ba ra palapaka i vavat ia ra
pal tabu kai ra Takodo na Tulungen, nina i
ki ta vavat, nina ava vatur vake tai God? Ma
vakir avat kavavat mulai; 20 tago di ga kul pa
avat ma ra magit na varkul; io, avat a pite
pa God ta ra paka i vavat.

7

Ta umana tinir ure ra kini na tinaulai

1 Ma ure nam ra lavur magit ava ga tu-
tumu tana tadav iau: I boina tai ra tutana
ona pa i agil ta vavina. 2 Ma upi koko ra
ungaunga, i boina ba ra tarai par tikatikai
diat a vatur vake kadia taulai, ma i boina ba
ra vaden tikatikai, diat a vatur vake kadia
tutana iat. 3 I boina ba ra tutana i tar taulai
na tul tar ta kana taulai nam ra magit i
takodo tar tana; ma damana ra vavina bula
tadav kana tutana. 4 A vavina i tar taulai
pa i vatur vake ra varkurai ure ra pakana,
ia kaka kana tutana; ma damana bula ra
tutana i tar taulai pa i vatur vake bula
ra varkurai ure ra pakana, kana taulai iat.
5 Koko avat a tigal vargiliane avat ta ra kini
varurung ure ta magit, ia kaka go, ba avat
a varpitiane avat ure ta e upi avat a tul tar
avat ta ra niaring, ma avat a ki varurung
mulai, upi koko Satan na valamlam pa avat
ure kavava kini varbaiai. 6 Ma go iau tatike
go, upi ina tul tar ia ka ta vavat, ma pa
ina kure tar ia. 7 Tago iau mainge tuna ba
ra tarai par diat a vardada ma iau iat. Ma
ra tarai par dia vatur vake, tikatikai, kadia
mangamangana tai God, tikai ra dari ma ta
ra tikai ta enana.

8 Ma iau ve muka diat, dia inip uka, ma
diat ra lavur ua na vavina: I boina pire diat
ba diat a ki ka damana da iau. 9 Ma ona pa
i tale diat, ba diat a kure bat diat mulai, i
boina ba diat a taulai; tago i manga boina ra
tinaulai ma koko ra nidodo. 10 Ma tadav diat,
dia tar taulai, iau vartuluai, ma vakir iau
kaka, a Luluai iat, dari: Ba koko ra vavina
na vana balakane kana tutana, 11 (ma gala
i vana ka kan ia, koko na taulai mulai, ba
kan dir a varmaram mulai ma kana tutana);
ma koko ra tutana na okole vue kana taulai.
12 Ma vakir ra Luluai, iau ke, iau ve ra ibaiba
dari: Ona ta tura i dat ba kana taulai pa i
nurnur, ma i ga upi dir a ki varurung, koko
na okole vue. 13 Ma nam ra vavina ba kana
tutana pa i nurnur, ma i ga upi dir a ki
varurung, koko na vana kan ia. 14 Tago nam
ra tutana ba pa i nurnur, di vagomgom ia
ure kana taulai, ma nam ra vavina ba pa i
nurnur, di vagomgom ia ure kana tutana;
ba pata, ra umana natu i vavat pa diat a
gomgom; ma go dia gomgom uka. 15 Ma ona
i vilau nam ba pa i nurnur, nur vue upi na
vana; a tura i dat ba ra tai dat i langalanga
ba i damana ka; ma God i tar oro pa dat ta
ra malmal. 16 Tago u nunure davatane, u ra
vavina, ba una valaun pa kaum tutana bar?
Ma u nunure davatane, u ra tutana, ba una
valaun pa kaum vavina bar?

Una vanavana da God i ga oro pa u

17 Ma go ka, da ra Luluai i tar tibe tar ia ta
ra lavur tarai tikatikai, da God i tar oro pa
ra lavur tarai tikatikai, diat a vanavana ka
damana. Ma damana kaugu varkurai ta ra
lavur ekelesia par. 18 Di tar oro pa ta tikai
ma i tar pokakikil laka? Koko na vue ra
pokakikil. Di tar oro pa ta ra tikai laka ma
pa i ga pokakikil? Koko da poko kikil ia. 19 A
pokakikil pa i topa ta magit, ma ra niiba upi
ra pokakikil pa i topa ta magit; ia kaka ra
tinorom ta ra lavur vartuluai kai God. 20 I
boina ba ra tarai par diat a ki, tikatikai, ta
nam ra kini ba di ga ting pa diat i tana. 21 Di
ga ting pa u, ba u a vilavilau boko? Koko
na kaina ra nuknukim tana; ma ona pa i
dekdek ba da pala vue u, i boina ba una nuk

upi nam. [22] Tago nam i ki na vilavilau, ma di
tar ting pa ia ta ra Luluai, ia ra langalanga
na tutana kai ra Luluai; damana bula nam ra
langalanga na tutana, di tar ting pa ia, ia ra
vilavilau kai Kristo nam. [23] Di ga kul pa avat
ma ra magit na varkul; koko avat ra umana
vilavilau kai ra tarai. [24] A tara na turagu, i
boina ba ra lavur tarai par tikatikai diat a ki
pire God ta nam uka ra kini ba di tar ting pa
diat i tana.

Ure diat nina pa dia ti taulai ma ure ra umana ua na vavina

[25] Ma pa iau vatur vake ta vartuluai tai
ra Luluai ure ra umana inip; ma da tikai i
tar tabe pa ra varmari tai ra Luluai upi na
dovot, iau ve tar kaugu varkurai tana. [26] Io,
iau nuk ia, ba i boina ona ta tutana na ki ka
damana ure ra lavur magit na varmonong
go gori. [27] Di tar vi guve amur ma kaum
ta taulai laka? Koko una anan upi da pala
vue u. Di tar pala vue u kan kaum taulai
laka? Koko una tikan upi kaum ta taulai
mulai. [28] Ma ona u tar taulai, vakir u ga pait
ra varpiam; ma ona ta inip na vavina i tar
taulai, vakir i ga pait ra varpiam. Ma go ka,
diat dia damana, diat a gire ra do na niligur
ta ra palapaka i diat; ma iau mainge ba ina
balaure bat avat. [29] Ma iau tatike go, a tara
na turagu, ba di tar ur pit ika ra kilala; upi
papa gori diat dia tar taulai, diat a varogop
uka ma diat, ba pa dia taulai; [30] ma diat dia
tangtangi, da pa dia tangi; ma diat dia gugu,
da pa dia gugu; ma diat dia kukukul, da
pa dia vung ta magit; [31] ma diat dia bili ra
magit ta ra rakarakan a gunagunan, da pa
dia bibili; tago ra mangamangana kai go ra
rakarakan a gunagunan i panie vanavana.
[32] Ma iau mainge tuna ba avat a langalanga
kan ra lavur balaguan par. Nina ba i inip
uka, i balabalaguan ure ra umana magit kai
ra Luluai, ba na vagugu davatane ra Luluai.
[33] ma nam ba i tar taulai, i balabalaguan
ure ra umana magit ra pia, ba na vamaroro
davatane kana taulai. [34] A vavina i tar taulai
ma ra inip na vavina dir enana varbaiai bula
dari: Ra inip i balabalaguan ure ra umana
magit kai ra Luluai, ba na gomgom vurakit
ta ra pakana ma ra tulungeana bula; ma
nam i tar taulai i balabalaguan ure ra lavur
magit ra pia, ba na vamaroro davatane
kana tutana. [35] Ma iau tatike go, upi ina
vadongone avat; vakir upi ina vatur ra kun
ure avat, upi ka nam i kat muka, ma na
vabalaguan vake avat. [36] Ma ona ta tutana i
nuk ia ba pa i boina kana mangamangana
tadav talaina, a inip na vavina, ona i tar
pakit nam ra kilala ba i bo na vavina tana,
ma i dekdek ba na ki na inip uka, na pait
muka nam i mamainge tana; ma pa na rara;
na ben pa ia pi dir a taulai. [37] Ma nam ba
i tur padikat vatikai ra nuknukina ma pa
ta magit i vovo pa ia upi ra tinaulai, ma
i kure valar pa kana mamainga iat, ma i
tar varkurai ta ra balana iat, ba na tigal
vake talaina, a inip na vavina, i pait ra bo
na magit. [38] Damana muka nam i ben pa
talaina, a inip na vavina, pi dir a taulai, i
pait ra bo na magit; ma nam ba pa i ben pa ia
upi na taulai, i pait ra magit i manga boina
ta dir. [39] A vavina i tar taulai, a varkurai i
vi guve dir ma kana tutana ta kana nilaun
parika; ma gala i mat kana tutana, gala i
langalanga muka upi dir a taulai ma ta tikai
ba na mainge; ma ia kaka tai ra Luluai.
[40] Ma na manga boina kana kini ba na ki ka
damana, ia ra nuknukigu tana; ma iau nuk
ia, iau bula, iau tar vatur vake ra Tulungea
i God.

8

Ure ra lavur magit dia ga vartabar me tadav ra umana tabataba

[1] Ma go, ure ra lavur magit dia ga vartabar
me tadav ra umana tabataba; da nunure, ba
kadat par ra kabinana. A kabinana i vavagi
varpa, ma ra varmari i varvair. [2] Ona ta tikai
i nuk ia ba i vinar tai ta magit, pa i vinar
boko tana da i topa ia; [3] ma ona ta tikai i
mari God, God i tar nunure nam. [4] Ma ure
nam ba dat a en ra lavur magit di ga tul tar
diat tadav ra lavur tabataba, da nunure ba
ra tabataba a magit vakuku ta ra rakarakan
a gunagunan, ma a kopono God kaka ma pa
ta mulai. [5] Tago ona di vatang ta ra umana
god, ba arama ra bala na bakut bar, ba ra
pia bar, da dia pepeal ra umana god, ma
dia pepeal ra umana luluai, [6] kadat a kopono
God ka, a Tama i dat, ma i vunapaina pa
tai ra lavur magit par, ma da laun upi ia;
ma tikai ka ra Luluai, Iesu Kristo iat, ma i
vuna ta ra lavur magit par, ma i vuna ta
dat. [7] Ma a dovotina, nam ra minatoto pa
i ki ta ra lavur tarai par; ma ta umana, tago
dia tar la ta ra tabataba tuk tar gori, dia en
ia da ra magit dia ga vartabar me tadav ra
tabataba; ma tago i pagolgol ra varkurai na
bala i diat, i vamavutung pa diat. [8] Ma ra

nian pa na maravut dat, upi dat a po boabo
ta ra mata i God; ma ona da mamue ra nian,
pa da manga kaina tana; ma ona da iaian,
pa dat a manga dongono tana. 9 Ma avat a
varbalaurai kan go kavava kini langalanga
na da ra timul na tukatukai ure diat dia
pagolgol. 10 Tago gala ta tikai na gire u, u
tar matoto ma u ki ta ra nian ta ra pal kai
ra tabataba, gala na dave ra varkurai ta ra
balana, ona i bilua? Pa na rurung muka
tana laka upi na en ra magit di ga tul tar
ia tadav ra tabataba? 11 Ma dave, ure kaum
minatoto na virua vang nam ra pagolgol na
tura i dat, nina Kristo i ga mat ure? 12 Ma ba
ava pait ra varpiam damana tadav ra umana
tura i vavat, ma ava vakinkin ra pagolgol
na varkurai ta ra bala i diat, ava pait ra
varpiam tadav Kristo. 13 Kari, gala ra nian
i vuna ba turagu na tutukai, gala pa ina en
ra kanomong i ra vavaguai mulai, ma pa
na mutu, upi koko ina vuna ba turagu na
tutukai.

9

Ra kini ma ra tiniba kai ra apostolo

1 Vakir iau langalanga laka? Vakir iau a
apostolo laka? Pa iau ga gire laka Iesu kada
Luluai? Vakir avat kaugu papalum laka tai
ra Luluai? 2 Ona pa iau a apostolo tadav ta
ra na, a dovotina ba iau a apostolo tadav
avat; tago avat iat ra vakilang i kaugu kini
na apostolo tai ra Luluai. 3 Go kaugu tinata
na balbali tadav diat dia tir valar iau. 4 Pa di
ga tul tar avet laka upi avet a ian ma avet
a momo? 5 Pa di ga tul tar avet laka upi
avet a agure vurvurbit ta taulai i nurnur,
vada ta ra umana apostolo, ma ra umana
tura i ra Luluai, ma Kepas? 6 Kan amir ika
ma Banaba, ba pa di ga tul tar amir upi
amir a ngo kan ra papalum ma ra lima i
mimir? 7 Akave ra tena vinarubu laka ba na
kul pa ra lavur magit ure nam ra vinarubu
ba i vana tana? To ia i vaume laka ra uma
na vain, ma pa na en ra vuaina tana? Ba
to ia i tabatabar ra livur na me, ma pa na
mome ra polo na u ta nam ra livur na me?
8 Dave, iau tatike vang go ra lavur magit
vada ra mangamangana kai ra tarai? Pa
di ga tumu vang bula diat ta ra tinata na
varkurai? 9 Tago di ga tumu ia ta ra varkurai
kai Moses dari: Koko una kaman vake ra
ngie i ra bulumakau ba i ruarua rama vue ra
pat i ra kon. Dave bar, God i mataure kaka ra
umana bulumakau, 10 ba i tatike laka go ure
ke dat iat? Maia pa, di ga tumu ia ure dat
iat; tago i topa nam i ipipuk, ba na ipipuk
ma ra kini nunur, ma nam i ramarama vue
ra pat i ra kon, ba na pait ia ma ra kini nunur
upi na vatur vake ta magit tana. 11 Ona
ave tar vaume ta vavat ra lavur magit na
tulungen, a ngala na magit vang, ba avet a
doko pa ra magit ra pia ta vavat? 12 Ona ta
ra umana dia vatur vake go ra varkurai ure
avat, pa i manga takodo vang pire vevet?
Ma a dovotina muka pa ave ga vovo tar go
ra varkurai; ma ave ki vamadudur vue ra
lavur magit par, upi koko avet a tur bat ra
bo na varvai kai Kristo. 13 Pa ava nunure laka
ba diat dia varvakai ure ra umana magit i
gomgom, dia ian ta ra lavur magit ta ra pal
na vartabar, ma diat dia toratorom pire ra
uguugu na vartabar, dia vatur vake kadia
tiniba varurung ma ra uguugu na vartabar?
14 Damana bula ra Luluai i tar varkurai ba
diat, dia varvai ma ra bo na varvai, diat a
ian ure ra bo na varvai. 15 Ma iau, pa iau
ga vadongono iau ma ta tikai ta go ra lavur
magit; ma pa iau tumu go ra lavur magit
upi da pait ia damana tagu; tago na boina
tagu ba ina mat, ma koko ta tikai na noe vue
ra mangamangana iau langlang me. 16 Tago
ona iau varvai ma ra bo na varvai, pa kaugu
ta magit ba ina langlang tana; tago di vovo
tar ia tagu; tago gala pa iau varvai ma ra
bo na varvai, gala ina malari kakit. 17 Tago
ona kaugu mamainga iat upi ina pait go,
kaugu ta vapuak tana; ma ona vakir kaugu
mamainga iat, di nur tar ia ke ra papalum
tagu. 18 Ava vang mulai kaugu vapuak tana?
Nam uka, ba iau varvai ma ra bo na varvai,
ina pait ia damana ka, ma koko ta varkul
ure, upi koko ina vovo vakakit pa ia nam i
takodo ba ina kale pa ia ure ra bo na varvai.
19 Ma a dovotina, ba iau ga langalanga kan
ra tarai par, iau ga ongo tar iau ta ra kini
na vilavilau ure diat par, upi na manga peal
diat ba ina agure rap diat. 20 Ma pire ra
Iudaia iau ga da ra Iudaia, upi ina agure rap
ra Iudaia; pire diat dia tur na vavai ta ra
tinata na varkurai, iau ga da iau ga tur na
vavai ta ra tinata na varkurai, ma vakir iau
tur tuna ta ra vavaina, upi ina agure rap diat
dia tur na vavai ta ra tinata na varkurai; 21 ta
diat ba pa ta tinata na varkurai i ga ki pire
diat, iau ga da pa ta varkurai i ga ki piragu,
ma pa iau ga iba upi ra varkurai ure God, iau
ga ki ke na vavai ta ra varkurai kai Kristo,

upi ina agure rap diat, ba pa ta varkurai i
ga ki pire diat. [22] Pire diat dia pagolgol, iau
ga ki da iau pagolgol, upi ina agure rap diat
dia pagolgol; iau tar vavinuane iau tadav ra
lavur tarai par, upi ina valaun pa ta umana
ma ra lavur magit damana. [23] Ma iau pait
rit ra lavur magit ure ra bo na varvai iat,
upi dat a alube varirivut pa ta tiniba tana.
[24] Pa ava nunure laka ba diat, dia vutvut ta
ra varkaul dia vutvut par, ma ta kopono ko i
vatur vake ra vabongon? Damana bula avat,
avat a vutvut upi avat a vatur vake. [25] Ma ra
lavur tarai par tikatikai, ba dia ongaongor
ta ra lavur nilibur na varkaul, dia ki vinvini
ure ra lavur magit. Ma dia pait go upi diat a
vatur vake ra kere ba na kaina lolalolo; ma
dat, upi ra kere ba pa ta magit na vakaina
mule. [26] Kari iau vutvut damana, vakir da
ma ra ngulngul; ma iau varvartibul, vakir
da tikai i timtibul uka ra vuvu; [27] ma iau
timtibul ra pakagu ma iau kure vadekdek ia,
upi koko ba iau tar varvai pire ta ra umana
enana, da ga ole vue iau iat.

10

A tinata na vartigal ure ra umana tabataba

[1] Tago pa iau mainge, a tara na turagu, upi
avat a ngulngul ure kada umana patuana,
tago dia ga tur par ta ra vavai ra bakut ma
dia ga tinur vurbolo ta ra ta; [2] ma di ga
baptaiso diat par tai Moses ta ra bakut ma
ra ta; [3] ma dia ga en par ra kopono magit na
tulungen; [4] ma dia ga mome par ra kopono
nimomo na tulungen; tago dia ga momo ta
nam ra vat na tulungen i ga murmur diat;
ina nam ra vat ia Kristo iat. [5] Ma mangoro
ta diat, God pa i ga manga gugu ta diat; tago
di ga ubu vue diat ara ra pui. [6] Ma go ra
lavur magit kada lavur valavalar, upi koko
na malamalapang ra nuknuk i dat upi ra
lavur kaina magit, da i ga malamalapang
ra nuknuk i diat upi ia. [7] Ma koko avat ra
umana tena lotu tadav ra tabataba, da ta
umana ta diat; da di ga tumu ia: "A tarai dia
ga ki ra pia upi diat a ian ma diat a momo,
ma dia ga tut mulai upi diat a, pait nilibur."
[8] Ma koko dat a ungaunga, da ta umana ta
diat dia ga pait ia, ma ta ra kopono bung a
ura vinun ma a utul na arip na marmar dia
ga virua tana. [9] Ma koko dat a valamlam ra
Luluai, da ta umana ta diat dia ga valamlam
ia, ma dia ga virua ta ra umana vui. [10] Ma
koko avat a urur, da ta umana ta diat dia ga
urur, ma ra tena vardodoko i ga doko diat.

[11] Ma go ra lavur magit dia ga tadav diat,
upi diat ra valavalar; ma di ga tumu diat upi
ra varpit ure dat, dat ba ra mutuai ra lavur
tataun i tar tadav dat. [12] Io, i boina ba nina i
nuknuk ia ba i tur kadongor na varbalaurai
kan na bura. [13] Pa ta varilam ba na tur lake
ra niongor kai ra tarai i tar tadav avat; ma
God i dovot muka, ma pa na nur vue avat,
upi ra varilam na tadav avat ba na tur lake
kavava niongor; ma ba i pot ra varilam na
mal pa ta nga, upi avat a tapgaga tana, ma
upi avat a ongor pa ia.

[14] Damana, a umana talaigu, avat a takap
kan ra papait tadav ra tabataba. [15] Iau tatata
da tadav ra tarai dia kabinana; avat a kure
nam iau tatatike. [16] A la na varvadoan nam
da tata vadoane, vakir ia ra kini varurung
ma ra gapu i Kristo laka? A gem, nina da
tabik ia, vakir ia ra kini varurung ma ra
paka i Kristo laka? [17] Tago dat, ra mangoro,
dat tika na gem uka, ma tika na paka i dat
ika; tago dat par, da vatur vake ta tiniba
par ta nam ra kopono gem. [18] Gire ra Israel
na palapaka ka. Dave diat, dia ian ta ra
lavur tinabar, pa dia tur varurung ma ra
uguugu na vartabar vang? [19] Ava laka iau
tatike tana? Ba ta magit di tul na tinabar tar
ia ta ra tabataba a dovot na magit vang, ba
ra tabataba iat a dovot na magit vang? [20] Ma
iau tatike, ba ra lavur magit ba ra umana
Tematana dia vartabar me, dia tul tar diat
tadav ra lavur tabaran ma vakir tadav God;
ma pa iau mainge ba avat a la varurung
ma ra lavur tabaran. [21] I dekdek upi avat a
momo ta ra la kai ra Luluai, ma ra la kai ra
umana tabaran bula; i dekdek upi avat a ian
ta ra vuvuvung na nian kai ra Luluai, ma ta
ra vuvuvung na nian kai ra lavur tabaran
bula. [22] Dave, da vangangap laka ra Luluai
upi na puruai ra balana? Da lia tana ma ra
dekdek vang?

[23] Pa di vatabu ta magit; ia kaka vakir a
lavur magit par dia topa ia. Pa di vatabu
ta magit; ia kaka ra lavur magit par pa dia
varvair bulu. [24] Koko ta tikai na nuk pa ra
magit ba kana ka, na nuk pa ra magit kai ra
enana. [25] Nam parika ba di ivure ta ra pal na
bung ure ra kanomong i ra vavaguai, avat
a en ia, ma koko avat a vartir tana ure ra
varkurai ta ra bala i vavat; [26] tago kai God
ra rakarakan a gunagunan par, ma ra lavur
magit dia varkoroi tana. [27] Ona ta tikai ta

diat pa dia nurnur na ting pa avat ta ra
lukara, ma ava mainge ra vinavana tana,
nam parika dia vung ia ta ra luaina mata i
vavat, avat a en ia, ma koko ava vartir tana
ure ra varkurai ta ra bala i vavat. [28] Ma gala
ta tutana na tatike ta vavat: Go ra magit di
ga vartabar me; io, koko avat a en ia ure
nina iat i ga vateten tar ia ta vavat ma ure
ra varkurai na bala bula; [29] ure ra varkurai
na bala, iau biti, vakir ure ra varkurai ta
ra balam, ure ke ra varkurai na bala kai ra
enana. Tago ra varkurai ta ra bala i ta ra
tikai na kure kaugu kini langalanga ta ra
ava? [30] Tago ona iau ian tana ma ra pite
varpa, ta ra ava dia tata vakaina iau ure nam
ba iau pite varpa tana? [31] Damana ba ava
ian, ba ava momo ba ava pait bula ta enana
magit, avat a pait rit ia upi God na mamar
tana. [32] Koko ra Iudaia, ba ra Elenas, ba ra
ekelesia kai God diat a tutukai ta vavat, [33] da
iau vamaroro rit ra lavur tarai ta ra lavur
magit par, ma pa iau tikatikan upi ra magit
ba na mal pa iau iat mulai, ia kaka upi ra
magit ba na mal pa ta mangoro, upi da ga
valaun diat.

11

Ta tikai na turup ra uluna ba i lotu

[1] Avat a kap lap iau, da iau bula, iau kap
lap Kristo.
[2] Ma go iau pite pa avat, tago ava nuknuk
pa iau ta ra lavur magit par, ma ava vatur
vadekdek vake ra lavur vartuluai, vada iau
ga tul tar diat ta vavat. [3] Ma iau mainge ba
avat a nunure, ba Kristo ia ra ulu i diat ra
lavur tutana par; ma ra tutana ia ra ulu i
ra vavina; ma ra ulu i Kristo ia God. [4] Ma
ona tika na tutana i araring, ba ona i tata na
propet, ma i tar turup ra uluna, i varuva ra
uluna. [5] Ma ona tika na vavina i araring, ba
ona i tata na propet, ma pa i tuba ra uluna,
i varuva ra uluna; tago nam i varogop uka
ba di ga avul vue ra pepe na uluna. [6] Tago
ona ta vavina pa i turup ra uluna, i boina
ba da kut vue ra pepe na uluna; ma ona ia
ra magit na vavirvir pire ta vavina ba da
kut vue, ba da ka vue ra pepe na uluna, i
boina ba na turup ra uluna. [7] Tago pa i ko,
ba ta tutana na turup ra uluna, tago ia ra
malalar i God ma ra minamarina bula; ma
ra vavina ia ra minamar i ra tutana. [8] Tago
ra vavina vakir ia ra vunapai ra tutana; a
tutana ke ia ra vunapai ra vavina; [9] ma pa
di ga vaki ra tutana ure ra vavina; di vaki
ra vavina upi ra tutana. [10] la ra vuna i kat i
tana, ba ra vavina na kapkap ra vakilang na
varkurai ta ra uluna, ure ra umana angelo.
[11] Ma a dovotina pa di varbaiane ra vavina
kan ra tutana, ba ra tutana kan ra vavina,
tai ra Luluai. [12] Tago da ra tutana ia ra
vunapai ra vavina, damana bula ra vavina
i vavapitar ra tutana; ma ra lavur magit par
dia vunapaina pa tai God. [13] Avat a tibuna
varkurai tana ta ra bala i vavat iat; i kat vang
ba ta vavina na araring tadav God, ona pa i
turup ra uluna? [14] Dave ra mangamangana
di ga vaki avat me, pa i vateten avat laka
dari, ba gala i vavaioro ra pepe na ulu i ta
tutana, ia ra magit na vavirvir pirana? [15] Ma
gala i lolovina ra pepe na ulu i ta vavina, ia
ra mariringian na magit pirana; tago di ga
tul tar ra pepe na uluna tana, upi na kuvil ia.
[16] Ma ona ta tutana i papait na varpuapuai,
vakir kadat ta mangamangana dari, ma ra
lavur ekelesia kai God pata bula.

A nian kai ra Luluai
(Mat 26:26-29; Mar 14:22-25; Luk 22:14-20)

[17] Ma ba iau tul tar go ra varpit ta vavat,
pa iau pite pa avat, tago ava vana varu-
rung, vakir upi ra magit ba na vadongone
avat, upi ka ra magit ava kaina vanavana
tana. [18] Go i lua muka, iau valongore, ba
ona ava vana varurung ta ra kivung ava
enana varbabaiai; ma iau ling na kapupi ia
bula. [19] Tago i topa ia upi avat a al vartogo
varbabaiai, upi diat dia ko pire vavat diat a
vana rikai. [20] Io, ba ava vana varurung tai ta
gunan, pa avat a pait valar pa ia upi avat a
en ra nian kai ra Luluai; [21] tago ta ra avava
nian, avat par tikatikai ava lua ma ra en
magit tai ra umana; ma tikai i mulmulum
ma ta ra tikai i longlong ta ra nimomo.
[22] Dave vang? Pa ta kuba i vavat vang upi
avat a ian ma avat a momo tana? Ba kan
ava nuk piapiam laka ra ekelesia kai God,
ma ava varuva diat ba pa dia vung ta magit?
Ava laka ina tatike ta vavat? Ina pite pa
avat vang ta go ra dari? Pata, pa ina pite pa
avat. [23] Tago iau tar vatur vake tai ra Luluai
nina, ba iau ga tul tar ia bula ta vavat, ba
ra Luluai Iesu ta nam ra marum iat, ba di
ga vagu tar ia tana, i ga vatur pa ra gem;
[24] ma ba i ga pite varpa tana, i ga tabik ia,
ma i ga biti: Go ra pakagu, nina ba ure avat;
avat a papait go upi avat a matamatane upi
iau me. [25] Damana bula i ga vatur pa ra la
ba i ga par ra nian, ma i ga biti: Go ra la
ia ra kalamana kunubu ta ra gapugu; avat

a pait go, ta ra lavur bungbung ava mome,
upi avat a matamatane upi iau me. [26] Tago
ta ra lavur bung ba ava en go ra gem, ma
ava momo ta go ra la, ava vaarike ra minat
kai ra Luluai tana, tuk ta ra bung ba na ga
vut. [27] Io, diat par dia en ra gem, ba dia
momo ta ra la kai ra Luluai, ma pa dia ko
upi ia, da ga takun diat ma ra paka i ra
Luluai ma ra gapuna bula. [28] Ma i boina
ba ra tarai diat a kure mal pa mule diat,
ma diat a en ika ta nam ra gem, ma diat a
momo ta nam ra la. [29] Tago nam i ian ma i
momo, i en pa ma i momo pa ra varkurai na
balbali ure mule, ona pa i nuk ilam ot pa ra
paka i ra Luluai. [30] Ia ra vuna tago mangoro
dia pagolgol ma dia mait pire vavat, ma
mangoro dia va mat. [31] Ma gala dat iat, dat a
kure mule dat, gala pa ta na kure dat. [32] Ma
ba di kure dat, a Luluai i vapagumanene
dat, upi koko da kure vakaina vararungane
dat ma ra rakarakan a gunagunan. [33] Io, a
tara na turagu, ba ava vana vararung upi ra
nian, avat a ung varupui. [34] Ma ona ta tikai i
mulmulum, i boina ba na ian ta ra kubana
iat; upi koko avat a vana vararung upi ra
varkurai na balbali. Ma ra lavur magit dia
tur valala boko, ina mal pa diat ba ina ga
pot.

12

A umana vartabar kai ra Takodo na Tulungen

[1] Ma go, a tara na turagu, pa iau mainge
ba avat a ngulngul ure ra umana vartabar
na kabinana i tulungen. [2] Ava nunure ba ava
ga Tematana boko, di ga agure vaire avat
tadav nam ra lavur tabataba dia bombom
uka, ma ava ga nur tar ika avat. [3] Kari iau
ve vaminana avat, ba pa ta tikai ba i tata tai
ra Tulungea i God na biti ba: Iesu i kakaina
vurakit muka; ma pa ta na vatang vakuku
ba: Iesu ia ra Luluai, ia kaka tai ra Takodo
na Tulungen.

[4] Ma ra lavur vartabar na kabinana dia
enana varbaiai, ma a kopono Tulungen ika.
[5] Ma ra lavur tiniba ta ra papalum dia enana
varbaiai, ma a kopono Luluai ka. [6] Ma
mangoro na enana mangana papalum, ma
a kopono God ka, nina i pait vapar ra lavur
magit ta dat par. [7] Ma di tul tar ra vavaarikai
kai ra Tulungen tai ra tarai par, tikatikai,
upi na vadongone diat muka. [8] Tago di
tul tar ra tinata na kabinana tai tikai ta
ra Tulungen; tai ta ra tikai ra tinata na
minatoto ta nam ra Tulungen bula; [9] tai ta
ra tikai a nurnur, ta nam ra Tulungen bula;
ma tai ta ra tikai ra kabinana na valavalagar
ta nam ra Tulungen bula; [10] ma tai ta ra tikai
ba na pait ra lavur papalum na padapada
varvo; ma tai ta ra tikai ba na varvai lua ure
ra lavur magit ba na arikai namur boko; ma
tai ta ra tikai ba na nailam ot pa ra lavur
tulungen; tai ta ra tikai ba na tatata ma ra
lavur minigir na tinata; ma tai ta ra tikai
ba na pala pa ra kukurai ra lavur minigir
na tinata; [11] ma nam ra kopono Tulungen
ika iat i pait rit ni ra lavur magit, ma i tibe
tar tai ra lavur tarai par, tikatikai, da kana
mamainga iat.

A paka i dat i tikai ma i peal ra lavur ingaingarina

[12] Tago da ra paka i dat i tikai ma i peal ra
lavur ingaingarina, ma a lavur ingaingar i
ra paka i dat dia mangoro, ma i kopono ko
ra paka i dat, damana bula Kristo. [13] Tago
tai ra kopono Tulungen ika di ga baptaiso
tar dat ta ra kopono paka i dat, ba dat ra
umana Iudaia, ba ra umana Elenas, ba ra
umana vilavilau ba ra umana tarai tuna; ma
di ga tul tar dat, ba dat a momo ta ra kopono
Tulungen ika.

[14] Tago ra paka i dat vakir i varkidul uka,
a mangoro na ingaingarina. [15] Gala ra keke
na biti: Tago vakir iau ra lima, pa ina ki
maravut ta ra pakana; gala pa na vapar vue
kana kini maravut ta ra pakana me. [16] Ma
gala ra talinga na biti: Tago vakir iau ra kiau
na mata, pa ina ki maravut ta ra pakana;
dave, na ngo bar tana pi na ki maravut
ta ra pakana? [17] Gala ra kidoloina paka i
dat a kiau na mata parika, na gala dave
ra valavalongor? Ba gala a talinga parika,
na gala ararukai dave? [18] Ma go muka God
iat i tar vaki tar ra lavur ingaingarina par
tikatikai ta ra paka i dat, da kana mamainga
iat. [19] Ma gala diat par a kopono ingarina
na gala dave bar ure ra paka i dat? [20] Ma
go mangoro na ingaingarina, ma i tikai ka
ra paka i dat. [21] Ma i dekdek upi ra kiau
na mata na tatike tai ra lima dari: Pa iau
iba upi u; ma go bula i dekdek upi ra ula
na tatike tai ra ura keke: Pa iau iba upi
amur. [22] Patana, tago di ko iba tuna upi nam
ra lavur ingaingar i ra paka i dat nina dia
papait na bilua; [23] ma nam ra lavur ingar i
ra paka i dat, ba da nuk ia ba i ikilik tuna

ra variru pire diat, i ngala vurakit ra variru
da tul tar ia ta diat; ma ra umana ingar
i dat pa dia manga vakak, dia manga lia
ma ra vakak; 24 tago nam ra ingar i dat dia
manga vakak, pa dia ko iba upi ta magit;
ma God i tar mal varurue ra paka i dat, ba
i ga tul tar ra ngala na variru tai nam ra
ingarina ba i ga iba upi ra variru; 25 upi koko
ra al vartogo na tur ta ra paka i dat; ma
upi ra lavur ingaingarina diat a varogop par
ma kadia varbalaurai vargil. 26 Ma gala ta
kopono ingarina i kadik ure ta magit, gala
ra lavur ingaingarina parika diat a kadik
par varurung me; ma gala di ru ta kopono
ingarina, gala ra lavur ingaingarina par
diat a gugu varurung me. 27 Ma go avat ra
paka i Kristo iat, ma avat, tikatikai, avat ra
umana ingaingarina tana. 28 Ma God i tar
vaki tar ta umana ta ra ekelesia, a luaina a
umana apostolo, ma ra vauruana, a umana
propet, ma ra vautuluna, a umana tena
vartovo, namur ra lavur magit na padapada
varvo, ma namur mulai ra lavur kabinana
na valavalagar, a lavur varkurai, ma ra
lavur enana minigir na tinata. 29 Dave, dia
apostolo parika vang? Ba dia propet par
vang? Ba dia tena vartovo par vang? Ba
diat par dia papait laka ra lavur magit i
padapada varvo? 30 Dia vatur vake parika
vang ra kabinana na valavalagar? Dia tata
par vang ma ra lavur enana minigir na
tinata? Diat par laka dia pala pa ra kukurai
ra tinata? 31 Ma avat a bala upi ra lavur
vartabar na kabinana dia manga boina. Ma
go ina vateten tar ta vavat ta nga i manga
ko tuna.

13

A Varmari

1 Gala iau vatavatang ra lavur enana
tinata kai ra tarai ma kai ra umana angelo
bula, ma pa iau vatur vake ra varmari, gala
ina tia varogop uka ma ra tutupele, a tena
tinangi, ba ra tobo i tartarenge muka. 2 Ma
gala iau vatur vake ra kabinana upi ina
varvai lua ure ra lavur magit ba na arikai
boko namur, ma gala iau nunure ra lavur
magit na pidik par, ma ra lavur kabinana
par; ma gala iau vatur vake ra nurnur par,
upi ina kap vaire vue ra umana lualuana,
ma pa iau vatur vake ra varmari, gala iau
da ra magit vakuku. 3 Ma gala iau vapar
vue kaugu tabarikik par ma ra vartabar,
ma gala iau tul tar ra pakagu upi da tun
ia, ma pa iau vatur vake ra varmari, gala
pa i vadongone iau ta ik ika. 4 A varmari
i ki toptop ma i varvamalur; a varmari pa
i varngu; a varmari pa i timtibuna pite pa
mule, ma pa i tibuna vavagia pa mule, 5 pa
i bilak kana mangamangana, pa i nuk pa
kana magit iat, pa i ngangangal tai ta magit,
pa i nuknuk vake ta kaina magit; 6 pa i gugu
ure ta mangamangana ba pa i takodo, ma i
gugu ka varurung ma ra dovotina; 7 i turup
ra lavur magit, i kapupi ra lavur magit, i
nurnur upi ra lavur magit, i ki vamadudur
ure ra lavur magit par. 8 A varmari pa i kom
pit; ma ona ta umana varveai na propet,
diat a vatavuna vue diat; ma ona ta umana
minigir na tinata, diat a ga mutu ka; ba ta
minatoto, na ga panie ka. 9 Tago da nunure
a ik a komuna ka, ma da varveai na propet
ma a komuna ka; 10 ma ba nam i ko vurakit
na ga pot, da vapar vue ra komkomuna. 11 Ba
iau ga bul uka boko, iau ga matoto da ra bul
uka, iau ga nuknuk da ra bul; ma go iau tar
tutana ot, iau tar vung vue ra maukua i ra
umana bul. 12 Ma go ieri da gigira da tai ta
tiroa i gavul; ma ta ibam ra. e dat a nana
tuna; ieri iau nunure a ik a komuna ka; ma
ta nam ra e ina nunure bulbulu da di ga tar
nunure bula iau. 13 Ma go ra utul a magit
dital tur vatikai, a nurnur, a ninunuk ung,
ma ra varmari; ma ra varmari i manga ngala
vurakit ta dital par.

14

Ta tinata mulai ure ra vartabar kai ra Tulungen

1 Avat a ongor upi ra varmari; ma avat
a tikan upi ra vartabar na kabinana i tu-
lungen, ma upi go iat ba avat a varveai na
propet. 2 Tago nam i tatata ma ra enana
pirpir, pa i tata tadav ra tarai, tadav God iat;
tago pa ta i matoto tana; ma i tatike ra lavur
magit na pidik tai ra tulungen ika. 3 Ma nam
i varveai na propet, i tatata tadav ra tarai
upi ra varvair ma upi ra varvamaram ma
upi ra varvamaniu. 4 Nina i tatata ma ra
enana vuna tinata i vair mal mule; ma nina i
varveai na propet i vair mal ra ekelesia. 5 Io,
iau mainge tuna ba avat a tatata ma ra lavur
enana minigir na tinata, ma iau manga
mainge tuna ba avat a varveai na propet;
tago nam i varveai na propet, i manga ngala
ta dir ma nina i tatata ma ra lavur enana
minigir na tinata, ona pa i pala pa bula

ra kukuraina, upi na vair mal ra ekelesia.
6 Ma go, a tara na turagu, ona iau pot tadav
avat ma ra varveai ta ra lavur enana minigir
na tinata, ina maravut davatane avat, ona
pa iau tata ta vavat ma ta magit di ga
vaarike tar ia tagu, ba ma ra minatoto, ba
ra varveai na propet, ba ra vartovo? 7 Tago
a umana magit ba pa dia laun, a dedede,
ba ra pagol, a dovotina dia tangi, ma ona
pa i enana varbaiai vanavana ra nilai diat,
dat a nunure davatane ra kakailai di pait ia
ta ra dedede ba ta ra pagol? 8 Tago ona ra
tavur pa i tangi kapa, to ia na kap ra vargal
upi ra vinarubu? 9 Damana bula avat, ari
ona pa ava tatatike ma ra ngie i vavat ra
lavur kapa na tinata, da nunure davatane
ba, ava vang ra magit ava tatike? Tago na
da ka ava tata ta ra vuvu. 10 Kan a dovotina,
a lavur minigir na tinata dia manga peal ta
ra rakarakan a gunagunan, ma pa ta tikai
i iba upi ra kukuraina. 11 Ma gala pa iau
nunure ra kukurai ra tinata, ina da ra vaira
pire nam i tatata, ma nam i tatata na da ra
vaira tagu. 12 Damana bula avat, tago ava
vargat upi ra lavur vartabar na kabinana i
tulungen, avat a tikatikan muka upi avat
a lia ma ra varvair ba na vadongone ra
ekelesia. 13 Kari i boina ba nam i tatata ma
ra enana mangana tinata na araring upi
na pala pa bula ra kukuraina. 14 Tago ona
iau araring ma ra enana mangana tinata,
a tulungeagu i araring, ma ra nuknukigu
pa i vuai. 15 Ava vang go? Ina araring ma
ra tulungeagu, ma ina araring bula ma ra
nuknukigu; ina kakailai ma ra tulungeagu,
ma ina kakailai bula ma ra minatoto. 16 Tago
ona una pite varpa ma ra tulungeam, nam
i ki ta ra kiki kadiat pa dia manga matoto,
na vatang davatane ra "Amen" ure kaum
pite varpa, tago pa i nunure nam u tatike?
17 Tago a dovotina, u pite varpa bulbulu,
ma pa i vair mal ta ra tikai. 18 Iau pite pa
God, tago iau manga lia ta vavat par ma ra
varveai ta ra lavur enana minigir na tinata;
19 ma ta ra kivung muka iau manga mainge
ba ina tatike ra ilima na pakana tinata ka
ma ra kabinana, upi ina tovo bula ta ra
umana, ma koko ina tatike ra vinun na arip
na marmar na tinata ta ra enana mangana
tinata ba pa dia nunure.

20 A tara na turagu, koko avat a da ra
umana bul ta ra nuknuk i vavat; ma ta ra
bilak na ninunuk i boina ba avat a da ra
umana bul uka, ma i boina ba ra nuknuk i
vavat na patuan vanavana. 21 Ta ra tinata na
varkurai di ga tumu ia dari: "Ina tata tadav
go ra tarai ma ra ngie i ra tarai ba i enana
kadia tinata ma ta ra bul na ngie i ra lavur
vaira, ma ba ina ga pait ia damana, pa diat
a valongore iau bula, ra Luluai i biti." 22 Kari
ra lavur minigir na tinata upi ra vakilang
ika vakir ure diat dia nurnur, ure diat iat
ba pa dia nurnur muka; ma ra varveai na
propet a vakilang, vakir ure diat ba pa dia
nurnur, ure diat iat, dia nurnur. 23 Io, ona
ra umana ekelesia par dia tar ki varurung
tai tika na gunan, ma diat par, dia tatata
ma ra lavur enana minigir na tinata, ma ona
ta umana tarai ba pa dia matoto ma pa dia
nurnur, dia ruk bula, pa diat a biti vang ba
ava lunga? 24 Ma ona avat par, ava varveai
na propet, ma tikai ba pa i nurnur, ba pa
i matoto, na ruk tadav avat, avat par, ava
takun ot pa ia, avat par ava kure; 25 ma ra
umana magit na pidik ta ra balana diat a
tur kapa, ma damana na bura timtibum ma
ra matana ura ra pia ma na lotu tadav God,
ma na mulaot tana ba ra dovotina God i ki
livuan ta vavat.

A bo na mangamangana ta ra lotu

26 I dave bar, a tara na turagu? Ba ava
pot varurung, tikai i kakailai, ta ra tikai i
varvair, ta tikai i varveai ma ra magit di
ga vaarike tar ia tana, ta ra tikai i tatata
ma ra enana vuna tinata, ta ra tikai i pala
ra kukurai ta magit. I boina ba avat a pait
rit ra lavur magit upi diat a vair maravut
avat. 27 Ba di tatata ma ra enana vuna
tinata, i boina ba na a ivut ba a utul uka,
ma koko muka na lake ra utul, ma dital a
varvarkia; ma ta tikai na pala ra kukuraina;
28 ma ona pa i tale ta tikai pire vavat ba
na pala ra kukuraina, na ki mut uka ta ra
kivung; na ga tata tana mulai, ma tadav
God bula. 29 Ma i boina ba ra umana propet
diat a varveai a evevut ba a ututul, ma ra
ibaiba ta diat, diat a valongore kukure. 30 Ma
ona di vaarike vavinar tar ta magit tai ta
tikai ba dia ki varirivut me, i boina ba ra
luaina na ki mut uka. 31 Tago avat par, ava
langalanga upi avat a varveai na propet
varkiakia vanavana, upi avat a vartovo par,
ma upi da vargat avat par; 32 ma ra umana
tulungen kai ra umana propet dia torom ta
ra lavur propet. 33 Tago God vakir a God na
purpuruan, ia ra God na malmal iat; da ta ra
lavur kivung kai ra umana tena gomgom.

34 I boina ba kavava vaden diat a ki mut
uka ta ra lavur kivung; tago pa di tul tar ia
ta diat ba diat a tata; ma i boina ba diat a ki
na tinorom, da ra tinata na varkurai bula i
biti. 35 Ma ona dia mainge ba diat a vartovo
ure ta magit, diat a tir kadia umana tutana
iat tana ta ra kubakuba i diat iat; tago ia ra
magit na vavirvir ba ta vavina na tata ta ra
kivung. 36 Dave vang? A tinata kai God i ga
vana rikai vang ta vavat? Ba i ga pot ika laka
tadav avat?
37 Ba ta tikai i nuk ia ure mule ba ia ra
propet, ba i vatur vake ta magit na tulun-
gen, i boina ba nam na matoto ba ra lavur
magit iau tumu ia tadav avat, diat ra umana
vartuluai kai ra Luluai. 38 Ma ona ta tikai i
ngulngul, na ngulngul uka. 39 Io, a tara na
turagu, avat a nuk upi ra varveai na propet,
ma koko avat a vartigal ure ra varveai ta
ra lavur enana minigir na tinata. 40 Ma
avat a pait rit ra lavur magit ma ra bo na
mangamangana ma koko ra purpuruan.

15

A tinut mulai kai Kristo

1 Go bula, a tara na turagu, iau vateten
tar ra bo na varvai ta vavat, nina ba iau
ga varveai tana tadav avat, nina ava tar
vatur vake, ma ava tur kadongor tana, 2 nina
iat di valaun bula avat me; ona ava vatur
vadekdek vake ra mangana tinata iau ga
varveai me tadav avat, ma ona pa ava ga
nurnur vakuku. 3 Tago iau ga ve value tar ia
ta vavat nam ba iau bula iau ga vatur vake,
ba Kristo i ga mat ure kada varpiam, da ra
Buk Tabu i biti; 4 ma ba di ga punang ia,
ma ba di ga vatut pa mule ta ra vautuluna
bung da ra Buk Tabu i biti; 5 ma ba i ga tur
kapet kakapi pire Kepas; ma namur mulai
pire ra vinun ma a ivut: 6 namur mulai i ga
tur kapet kakapi pire ra ilima na marmar na
tura i dat ma i ga pirai, ba dia ki varurung,
ma mangoro ta diat dia laun boko gori, ma
ta ra umana dia tar va mat; 7 namur mulai i
ga tur kapet kakapi pire Iakobo; ma namur
mulai pire diat par ra umana apostolo; 8 ma
namur kakit, da pire tikai ba di ga kava
pit ia, i ga tur kapet kakapi bula piragu.
9 Tago iau, iau ikilik kakit ta diat ra umana
apostolo, ma pa iau ko upi da vatang iau
ba iau apostolo, tago iau ga vakavakaina ra
ekelesia kai God. 10 Ma kaugu kiki iau ki tana
gori i vuna iat ta ra varmari kai God, ma
kana varmari pa i ga vole vakuku tar ia tagu;
ma iau, iau ga lia ma ra niongor ta diat par;
ma vakir iau iat, amir ika ma ra varmari
kai God tagu. 11 Ma ona iau, ba ona diat,
ave varvarveai damana, ma ava tar nurnur
damana.

Kada tinut mulai kan ra minat

12 Ma ona di varveai ure Kristo ba di ga
vatut pa ia mulai kan ra minat, dave ta
umana livuan ta vavat dia biti ba ra lavur
minat pa diat a laun mulai kan ra minat?
13 Ma gala ra lavur minat pa diat a laun mulai
kan ra minat, gala pa di ga vatut pa mule ke
Kristo. 14 Ma gala pa di ga vatut pa mule ke
Kristo, gala kaveve varveai a magit vakuku,
ma kavava nurnur bula a magit vakuku.
15 Maia pa, ma i tur kapa ure avet, ba avet
ra umana tena varveai vavaongo tai God;
tago ave tar varveai ure God ba i ga vatut
pa mule Kristo; nina gala ba pa i ga vatut
pa ia, gala i damana ba ra lavur minat pa
diat a tut mulai kan ra minat. 16 Tago gala
pa di vatut pa mule ra umana minat, gala
pa di ga vatut pa mule Kristo; 17 ma gala pa
di ga vatut pa mule Kristo, kavava nurnur
pa i topa ta magit; ma gala ava ki boko ta
kavava varpiam. 18 Ma diat par bula, dia tar
va mat tai Kristo, dia tar virua. 19 Gala da
vatur vake ra kini nunur upi Kristo ure go ra
nilaun ika, gala da manga tabiligia vurakit
ta diat ra tarai par.
20 Ma go di tar vatut pa mule Kristo kan
ra minat, a luaina vuai e ta diat dia tar va
mat. 21 Tago da ra minat i ga vut ure ra
tutana, damana a nilaun mulai kan ra minat
i tar vut bula ure ra tutana. 22 Tago da ra
tarai par dia mat tai Adam, damana bula
da valaun diat par tai Kristo. 23 Ma di mur
kadia. kiki tikatikai: Kristo ra luaina vuai e;
ma namur boko diat ba kai Kristo, ta kana
pinot. 24 Namur ra taktakununa na vut, ba
na ga tul tar ra varkurai tai God Tama i dat;
ba na ga tar vuna vue ra lavur tena varkurai
ma ra lavur varkurai ma ra lavur dekdek.
25 Tago i kat muka ba na varkurai, tuk tar ta
nam ba i tar vadiop rit kana lavur ebar ta
ra vavai ra ura kakene. 26 Nam ra ebar ba na
ga vuna vamur vue, ia ra minat. 27 Tago i tar
vamolo tar ra lavur magit par ta ra vavai ra
ura kakene. Ma ba i biti ba di tar vamolo
tar ra lavur magit par, i pada muka ba di
luk lake nina ba i ga vamolo tar ra lavur
magit par tana. 28 Ma ba di tar vamolo tar
ra lavur magit par tana, da ga vamolo tar

Natuna bula tai nina ba i ga vamolo tar ra
lavur magit par tana, upi God kaka na ngala
kakit ta ra lavur magit par.
[29] Ba pata, ava diat a pait ia, nam di
baptaiso diat ure ra umana minat? Gala pa
di vatut pa mule ra lavur minat, ta ra ava
di baptaiso diat ure diat? [30] Ta ra ava da
tur bula ma ra kikinit vakai ta ra lavlavur
pakapakana bung par? [31] A tara na turagu,
ta kaugu langlang ta vavat, nam ba iau
vatur vake tai Kristo Iesu kada Luluai, iau,
iau mat a bungbung. [32] Ona iau tar varubu
ma ra lavur leing aro Epeso da ra tarai, ina
boina tana dave? Gala pa di vatut pa mule
ra lavur minat, i boina dat a ian ma dat a
momo, tago ningene dat a mat. [33] Koko da
valunga avat: A kini na bartalaina ma ra
kaina tarai i vabilak ra bo na mangaman-
gana. [34] Avat a tavangun bulu ma koko avat a
varpiam; tago ta umana pa dia nunure God;
iau vatang go upi na vangangap avat ta ra
vavirvir.

*Ava bar ra mangamangana paka i diat ba
diat a tut kan ra minat?*

[35] Ma kan ta tikai na biti: Di vatut da-
vatane pa ra lavur minat? Ma ava bar ra
mangamangana paka i diat ba diat a vana
rikai me? [36] U a papaua, nam ba u vavaume,
gala pa i mat lua, gala pa na laun; [37] ma nam
u vavaume, vakir u vaume nam ra paka i
ra magit ba na arikai namur boko, ia kaka
ra patina, kan ra pat i ra vit, ba kan ta ra
mangana iat; [38] ma God iat i tul tar nam
ra pakana tana da ia iat i ga mainge, ma
ta ra lavur pat i ra davai, tikatikai, i tul
tar nam ra pakana ba kana iat mulai. [39] A
lavur palapaka i ra lavur mangana par pa
dia vardada; tago ra palapaka i ra tarai tikai,
ma ra palapaka i ra umana vavaguai ta ra
tikai, ma ta ra tikai kai ra umana beo, ma
kai ra lavur en ta ra tikai kea bula. [40] Ma ra
palapaka i ra umana mangana ta ra bakut,
ma ra umana palapaka i ra umana mangana
ra pia; ma ra minamar i nam ta ra bala na
bakut tikai, ma ra minamar i nam ra pia ta
ra tikai kea bula. [41] Tikai ra minamar i ra
matana keake, ma ta ra tikai ra minamar i
ra gai, ma ta ra tikai ra minamar i ra umana
tagul; tago tika na tagul i enana varbaiai
ma ta ra tagul ure kadir minamar. [42] I
damana bula ra nilaun mulai kai ra umana
minat. Di vaume ma ra mareng na minat; di
vatut pa mule, ma pa ta mareng na minat
mulai na tadav ia; [43] di vaume, ma pa i
ruru; di vatut pa ia, ma i mamar muka;
di vaume, ma i pagolgol; di vatut pa ia,
ma i ongor; [44] di vaume, ma ia ra palapaka
i ra mangana ra pia ka; di vatut pa ia a
palapaka i ra mangana i tulungen. Ona tika
na palapaka i ra mangana ra pia, a dovotina
ba tika na palapaka i ra mangana i tulungen
bula. [45] Ma damana bula di ga tumu ia
dari: A luaina tutana Adam a tutana ka i
laun. Ra Adam i mur kakit ia ra tulungen
i valavalaun. [46] Ma a dovotina nam ba i
tulungen, pa i ga lua, nam uka ba i da ra
tarai iat i ga lua, ma nam i tulungen i ga
mur. [47] Ra luaina tutana tai ra pia, ma i da ra
pia; ra vauruana tutana tai ra bala na bakut.
[48] Ma diat a umana te ra pia dia vardada ma
nam ra te ra pia; ma diat a umana te ra bala
na bakut dia vardada ma nam ra te ra bala
na bakut. [49] Ma varogop da ga kap ra malalar
i nam i da ra pia, dat a kap bula ra malalar i
nam i da ra bala na bakut.

[50] Ma go ko iau tatike, a tara na turagu,
ba ra palapaka i ra tarai ma ra gapu i diat i
mama kale pa ra varkurai kai God; ma nam
i maramareng i mama kale pa nam ba pa ta
mareng na minat i tur tana. [51] Gire, iau ve
tar a magit na pidik ta vavat: Pa dat a va
mat par, ma ga da pait vaenana pa dat par,
[52] da pait rurut ia, ta ra kopono pitu mata, ba
na tangi ra tavur nina ra mutuaina; tago ra
tavur na tangi, ma da ga vatut pa mule ra
lavur minat ma pa ta mareng na minat na
tadav diat mulai, ma da ga pait vaenana pa
dat. [53] Tago i topa ia ba go ra palapaka i dat,
ba na marere boko, na vavauluve ma nam
ba pa na nunure ra mareng na minat, ma
ba go ra palapaka i dat, ba na mat boko, na
vavauluve ma nam ba pa na mat muka. [54] Ma
ba go ra palapaka i dat, ba na nunure boko
ra mareng na minat, na ga vavauluve ma
nam ba pa na mareng, ma go ra palapaka
i dat, ba na mat boko, na ga vavauluve ma
nam ba pa na nunure ra minat; ta nam ra
e na ga ot muka nam di ga tumu ia dari:
A niongor i tar konom pa ra minat. [55] Ea,
a minat, akave bar kaum niongor? Ea, a
minat, akave bar kaum varvarpidik? [56] A
varpiam ia ra varvarpidik i ra minat; ma ra
tinata na varkurai ia ra dekdek i ra varpiam.
[57] Ma da pite varpa muka tadav God, nina
i tul tar ra niongor ta dat tai kada Luluai
Iesu Kristo. [58] Kari, a tara na turagu, iau
mari tuna avat, avat a tur padikat, avat a
tur kadongor, avat a vapealane vatikene

ra papalum kai ra Luluai, tago ava nunure
muka ba pa ava papalum vakuku tai ra
Luluai.

16

A vartabar pire ra umana enana tena nurnur

1 Ma go ure ra vartabar upi kai ra umana
tena gomgom, da iau ga vartuluai tadav ra
lavur ekelesia aro Galatia, avat bula, avat
a pait ia damana. 2 Ta ra luaina bung ta
ra vik i boina ba avat par tikatikai, avat
a vuvung vakai pire vavat, da ra tinavua
i kavava tabarikik, upi koko da varurue ra
vartabar ba iau tar pot. 3 Ma ba iau tar pot,
ina tul vue ma ra umana buk diat ava vatang
tar diat tagu, upi diat a vung kapi kavava
vartabar urama Ierusalem; 4 ma ona i topa
ia ba ina vana.bula, io, avet a varagur.

A nuknuk i Paulo ure kana vinavana

5 Ma ina ga vana tadav avat ba iau ga
vana alalu Makedonia; tago ina vana alalu
Makedonia; 6 ma kan ina ki vavuan pire
vavat, maia pa, kan ina ki vue ra kilala na
mudian pire vavat, upi avat a tule kapi iau
ta kaugu vinavana ta nam ra gunan ba ina
vana tana. 7 Tago pa iau mainge ba ina gire
agile ke avat; tago iau ki nunur upi go, ba
ina ki vavuan pire vavat, ona ra Luluai na
ongo tar iau. 8 Ma ina ki pa uro Epeso tuk tar
ta ra bung na Pentekost; 9 tago ta ngala na
banbanu i tar tapapa are iau, upi na tavua
ra papalum, ma ra umana ebar dia pepeal
bula.
10 Ma ona Timoteo i vut tadav avat, avat
a balaure upi koko na ki na ururian pire
vavat; tago i bibili ta ra papalum kai ra
Luluai, da iau bula iau pait ia; 11 koko ta tikai
na pidimuane. Ma avat a tule kapi ia ta kana
vinavana ma ra malmal, upi na vana tadav
iau; tago iau ungung pa diat ma ra umana
tura i dat. 12 Ma ure tura i dat Apolos, iau
ga lul vovo pa ia muka, ba diat a varagur
ma ra umana tura i dat tadav avat; ma pa
i ga mainge muka ba na vana boko; ma a ik
boko, ba na langalanga, na vana.

A mutuaina tinata

13 Avat a mono, avat a tur kadongor ta ra
nurnur, avat a vardada ma ra umana tutana
tuna, avat a ongor. 14 Nam parika ava pait ia,
avat a pait rit ia ta ra varmari ka.
15 Ma go iau lul vovo pa avat, a tara na
turagu, (ava nunure ra kuba i Stepano, ba
ia ra luaina vuai e aro Akaia, ma ba di ga
tul tar diat ba diat a kudar tadav ra umana
tena gomgom,) 16 ba avat a vamolo tar avat
bula tadav diat dia damana, ma ta diat
par dia maravut varirivut ta ra papalum,
ma dia ongaongor tana. 17 Ma iau gugu
ure ra vinavana uti kai Stepano, dital ma
Portunato ma Akaiko; tago nam iau ga iba
upi ia ta vavat, dital ga vot i tar ia. 18 Tago
dital ga valagar pa ra tulungeagu ma ra
tulungea i vavat bula; avat a nuknuk pa diat
dia damana.
19 A lavur ekelesia ta ra gunan Asia dia
vatatabe avat. Akuila ma Priska dir manga
vatatabe avat tai ra Luluai, diat ma ra eke-
lesia ta ra kuba i diat. 20 A lavur tura i dat
par dia vatatabe avat. Avat a varvatatabai
vargil ma ra gomgom na vargalum.
21 Iau Paulo iau vatatabe avat ma ra
limagu iat. 22 Ona ta tikai pa i mari ra Luluai,
i boina ba na tabiligia vurakit. Kada Luluai i
vut. 23 A varmari kai kada Luluai Iesu Kristo
na ki pire vavat. 24 Kaugu varmari tadav avat
par tai Kristo Iesu. Amen.*

* 16:24: (A luaina buk tadav ra tarai Korinto, di ga tumu ia aro Epeso, ma Stepano ma Portunato ma Akaiko ma Timoteo dia ga kap tar ia.)

A VAURUANA BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI KORINTO

1 Paulo, ra apostolo kai Kristo Iesu ure ra
mamainga kai God, ma Timoteo tura i dat,
tadav ra ekelesia kai God aro Korinto, ma ra
lavur tena gomgom par ta ra gunan Akaia
parika; 2 a varmari tadav avat ma ra malmal
tai God tama i dat ma ra Luluai Iesu Kristo.

Paulo i pite pa God

3 Da pite pa ra God ma Tama i kada Luluai
Iesu Kristo, ra Tama i ra lavur varmari ma
ra God i ra lavur varmanai par; 4 nina i
vamaniu avet livuan ta ra lavur magit na
varmonong, upi avet bula, avet a varmaram
valar pa diat, ba ra lavur magit dia monong
diat, ma nam ra varmaram iat ba God i
tar vamaniu avet me. 5 Tago da ra lavur
kinadik ure Kristo dia pepeal pire vevet,
damana bula kaveve varmanai i pepeal tai
Kristo bula. 6 Ma ona ta magit i monong
vakaina avet, i monong vakaina avet upi
kavava varmaram ma kavava varvalaun;
ma ba di vamaram avet, di pait ia ka ure
kavava varmanai, nina i papalum valar pa
ta vavat upi ra kini vamadudur ta nam ra
lavur kinadik dia monong bula avet; 7 ma
kaveve kini nunur ure avat i tur padikat;
tago ave nunure, ba da ava ki varirivut ta ra
lavur kinadik, damana bula ta ra varmaram.
8 Tago pa ave mainge, a tara na turagu, ba
avat a ngulngul ure ra magit i tar monong
vakaina avet aro Asia, ba i ga manga mamat
taun avet dari, ma kaveve dekdek pa i ga
vardada me, ma ave ga nuk ia ba na par
kaveve nilaun; 9 maia pa, a varkurai na
minat i ga tur ta ra bala i vevet iat, upi
koko avet a kapupi avet mulai, God iat,
nina i vatut pa ra lavur minat; 10 nina i tar
valaun pa avet kan ra ngala na minat, ma na
valavalaun boko; nina ave tar nurnur tana
ba na valavalaun boko avet; 11 avat bula avat
a maravut varirivut ma kavava niaring ure
avet; upi ta mangoro diat a pite varpa ure
avet ta go ra magit na varmari di ga tul tar
ia ta vevet ure ra mangoro.

Paulo i pukue ra nuknukina ure kana vinavana

12 Tago ave langlang ma ra varvai na
mulaot ta ra bala i vevet dari, ba amital
tar vanavana ta ra rakarakan a gunagunan
ma ra gomgom na mangamangana ma ra
dovotina tai God, ma vakir ma ra kabinana
mara ra pia, ma ra varmari kai God ka, ma i
ga manga damana iat tadav avat. 13 Tago pa
ave tumu ta enana magit tadav avat, nam
uka iat ava lukluk ia ma ava mulaot ure, ma
iau ki nunur upi go, ba avat a mulaot tana
tuk tar ta ra mutuaina; 14 da ava tar mulaot
ure ta ra umana magit pire vevet, upi avat a
langlang ta vevet, da avet bula ave langlang
ure avat ta ra bung i kada Luluai Iesu.
15 Ma tago i patuan ra nuknukigu dari, iau
ga mainge ba ina vana tadav avat lua, upi
ina vaura vadongone avat; 16 ma ba ina vana
gil pire vavat aro Makedonia, ma ina talil
mulai mara Makedonia tadav avat, ma ba
avat a tule vue iau ta kaugu vinavana uro
Iudaia. 17 Ba i ga damana kaugu mamainga,
iau ga papait na tatavur vang tana? Ba ra
lavur magit iau nuknuk pa diat, iau nuknuk
pa diat laka vada ra mangamangana ra pia
upi na dari piragu, a maia na maia ma ra
pata na pata? 18 Ma da God i dovot muka,
kaveve tinata pire vavat pa i ga dari, maia
ma pata. 19 Tago Natu i God, Iesu Kristo, nina
ave ga varveai tana livuan ta vavat, avet ma
Siluano ma Timoteo, pa i ga dari maia ma
pata, ma tana iat i ga maia. 20 Tago ona i
mangoro ra lavur vamading kai God, tana
iat muka ra maia; ma tana iat bula ra Amen,
upi ra minamar i God ure avet. 21 Ma go nina
i vator dat ma avat tai Kristo, ma i ga tap
avet, ia God iat; 22 nina i tar nim vakilang dat,
ma i tar tul tar ra Tulungen upi a vuvung
varirap ta ra bala i dat.
23 Ma go bula iau tingting pa God ba
na varvai takun ra tulungeagu, ona iau
vaongo, tago pa iau ti vana uro Korinto upi
ina nur vue ke avat boko. 24 Ma vakir ave
papapait na luluai ure kavava nurnur, ave
maramaravut uka ta kavava gugu, tago ava
tur patuan ure ra nurnur.

2

1 Ma i ga dekdek ra nuknukigu ure iau iat
mulai ba koko ina vana mulai tadav avat
ma ra niligur. 2 Tago ona iau valigur avat,
to ia mulai ba na vagugu iau? Vakir nam
iat ba iau ga valigur ia? 3 Ma iau ga tumu
go ra dari tadav avat, kan, ba ina pot, ta
niligur na tadav iau ta diat, nina ba i topa
ia ba ina gugu ta diat; iau nurnur ta vavat
par, ba kaugu gugu ia bula ra gugu kavavat
par. 4 Tago iau ga tutumu tadav avat livuan

ta ra do na magit na varmonong ma ra
takunuan na bala, ma ra lur na matagu
dia varbabakai; vakir upi ina vatakunuan
avat, upi avat a nunure ke ba kaugu varmari
tadav avat i ngala tuna.

Avat a nuk vue ta nirara pire ta enana

5 Ma ona ta tikai i vuna ta ra niligur, pa i
ga valigur iau kaka, ta umana (upi koko na
mamat kaugu tinata) ta vavat bula. 6 Go ra
varkurai, ba mangoro dia tar to tar ia, i topa
ta tikai damana; 7 ma i manga boina ba avat
a nuk vue go pirana, ma avat a vamaniu pa
ia, kan ta tikai damana na ti dudu vurakit
ta ra ngala na niligur. 8 Io, iau lul vovo
pa avat, ba avat a vator vadovot kavava
varmari tadav ia. 9 Tago upi go ra magit
bula iau ga tar tutumu, upi ina nunure ra
dovotina pire vavat, ma kavava tinorom ta
ra lavur magit par. 10 Ma nina ava nuk vue
ta magit pirana iau bula, iau nuk vue; tago
nam ba iau bula iau tar nuk vue, ona iau tar
nuk vue ta magit, iau ga nuk vue ure avat
ta ra mata i Kristo; 11 upi koko Satan na vagu
ta magit ta dat; tago pa da tuptup ure kana
vakikiu.

Paulo i ngarao

12 Ma ba iau ga pot aro Troas ure ra bo
na varveai kai Kristo, ma ba di tar papa are
ta banbanu tagu tai ra Luluai, 13 pa i ga ngo
muka ra tulungeagu, tago Iau ga mama gire
upi turagu Tito; ma ba ave tar oro vartulai
ma diat, iau ga vana uro Makedonia.

A niuvia tai Kristo

14 Ma go a pite varpa tadav God, nina ba
i tul tar avet ba avet a ongaongor vatikai
tai Kristo, ma i vaarike ure avet ta ra lavur
gunagunan par ra ang na vuvuvul i kana
kabinana. 15 Tago avet a bo na ang na
vuvuvul kai Kristo tadav God, ta diat di
valaun diat, ma ta diat dia virua; 16 tadav
tikai avet ra ang na minat upi ra minat;
tadav ta ra tikai ra ang na nilaun upi ra
nilaun. Ma na tale to ia go ra lavur magit?
17 Tago pa ave varogop ra mangoro, nam
diat dia pait pukue ra tinata kai God da ra
magit na kunukul; ma avet, ave varvai ma
ra dovotina tai Kristo, da tai God ma ta ra
luaina mata i God.

3

A umana tena papalum ta ra kalamana kunubu

1 Dave, ave tur pa ia upi avet a timtibuna
pite pa avet mulai laka? Ma ave kaina bar
upi ta umana buk na pite varpa tadav avat,
ba upi avet a vatur vake ta umana buk na
pite varpa ta vavat, da ta ra umana? 2 Avat
iat kaveve buk di tumu ia ta ra bala i vevet, a
tarai par dia nunure ma dia lukluk ia; 3 tago
i pada muka, ba avat ra buk kai Kristo, ba
avet iat ave ga tumu ia, vakir ma ra polo
na tutumu, di ga tumu ia ma ra Tulungea
i God iat i lalaun; pa di ga tumu ia ta ra pal a
vat, di ga tumu ia ka ta ra bala i vavat. 4 Ma
i patuan dari ra nuknuk i vevet tadav God
ure Kristo; 5 vakir i tale avet upi avet a nuk
ia ba avet iat, ave vuna tai ta magit; ma ave
vatur vake ke ra dekdek tai God iat; 6 nina
i ga mal i avet, upi avet a pait valar pa ra
papalum ta ra kalamana kunubu; vakir ure
ra matamatana buk, ure ke ra tulungen iat;
tago ra matana buk i varvardodoko, ma ra
tulungen i tabatabar ma ra nilaun. 7 Ma ona
ra papalum nina ba ra minat i arikai tana,
ma di ga poko tar ia ta ra vat ma ra matana
buk, i ga vana rikai ma ra minamar, ma i ga
dekdek upi ra umana natu i Israel dia gire
vatikene ra mata i Moses, tago ra matana i
ga manga bagabagele ma ra minamar; ma
nam ra minamar i ga papanie vanavana;
8 na dave bar ra papalum ta ra tulungen, pa
na manga lia bar ma ra minamar? 9 Tago
ona i mamar ra papalum nina i vaarike ra
varkurai na kankan, a dovotina muka ba
ra papalum ure ra varvatakodo i manga lia
tuna ma ra minamar. 10 Tago a dovotina,
nam di ga manga mar ia, pa i ga mamar mu-
lai da ra papalum ure ra varvatakodo, tago
kana minamar i manga lia ta dir. 11 Tago
ona nam ra magit ba i papaniai, i vung ra
mariringianina, io, a mariringian i nam i
tur vatikai i ngala tuna.

12 Ma tago ave vatur vake ra kini nunur
dari, ave rurung ma ra dekdek na tinata,
13 ma vakir da Moses, nina i ga tuba ra
matana ma ra mal, upi koko ra umana natu
i Israel diat a gire mal pa ra mutuai nam
ba i ga panie vanavana, 14 ma di ga pula ta
ra nuknuk i diat; tago tuk tar ta ra bung
gori ba di luk ra kunubu lua, nam ra mal
na tubatuba i tur uka, ma pa di takan vue;
ma di tak vue ke nam ra mal na tubatuba
tai Kristo. 15 Ma tuk tar ta ra bung gori, ba
dia lukluk ra umana buk kai Moses, a mal na
tubatuba i va ta ra bala i diat. 16 Ma ta nam ra
e ba dia lingan upi ra Luluai, da ga takan vue

muka ra mal na tubatuba. [17] Ma ra Luluai
ia ra Tulungen; ma nam ba ra Tulungea i
ra Luluai i ki tana, i ti langalanga. [18] Ma
dat par, da vaarike ra minamar i ra Luluai
da ra tiroa ma pa ta mal na tubatuba ta ra
mata i dat, ma di pukue vaenana tar dat
ta ra malalarina iat ta ra minamar upi ra
minamar, vada tai ra Luluai i ra Tulungen.

4

A ngatngat na magit ta ra umana la na pia

[1] Io, tago ave vatur vake go ra papalum,
da ave tar vatur vake ra varmari, pa i
bilua ra nuknuk i vevet ure; [2] ma ave tar
vung vakakit vue ra lavur magit na vavirvir
dia vavapidik, ma pa ave vanavana ma ra
vakikiu, pa ave bili vakakaina ra tinata kai
God ma ra vavagu; ma ave mal pa mule avet
tadav ra varkurai ta ra bala i ra tarai par ta
ra mata i God, tago ave vaarike ra dovotina
iat. [3] Ma gala di tar tuba kaveve bo na varvai,
gala i tuba ka ta diat dia virua; [4] ta diat muka
ba ra god i go ra rakarakan a gunagunan
i tar vapula pa ra nuknuk i diat ba pa dia
nurnur, kan na rarao taun diat ra talapar
i ra bo na varvai ure ra minamar i Kristo,
nina iat ba ia ra malalar i God. [5] Tago pa
ave varveai ure avet mulai, ave varveai ure
Kristo Iesu iat, ba ia ra Luluai, ma ure avet,
ba avet kavava umana tultul uka ure Iesu
iat. [6] Tago ra God, nina i ga biti dari: "A
talapar na pupua ta ra bobotoi," i tar pupua
rikai ta ra bala i vevet, upi na vatalapar avet
ma ra kabinana i ra minamar i God ta ra
mata i Iesu Kristo.

[7] Ma ave vatur vake go ra ngatngat na
magit ta ra umana la na pia, upi ra dekdek,
nina i ngala kakit, na vuna ka tai God, ma
koko ta vevet iat mulai. [8] A umana pur-
puruan di taun avet ta ra lavur papar, ma
pa ave kaina kakit; i vurgilagilo ra nuknuk
i vevet, ma pa i par kakit kaveve nurnur;
[9] di korokorot avet, ma pa ave ki na malari;
di vue ravite avet ra pia, ma pa ave virua;
[10] ave kapkap vatikene ra vinirua i Iesu ta ra
paka i vevet, upi ra nilaun bula kai Iesu na
arikai ta ra paka i vevet. [11] Tago avet, ave
laun, di tul vatikene tar avet ta ra vinirua
ure Iesu, upi da vaarike bula ra nilaun kai
Iesu ta ra paka i vevet ba na ga mat boko.
[12] Damana ra minat i ongaongor ta vevet,
ma ra nilaun ta vavat. [13] Ma tago ave vatur
vake ra kopono tulungen na nurnur, da di
ga tumu ia dari: "Iau tar nurnur, ma kari iau
tata;" ave nurnur bula, ma kari ave tatata
bula; [14] tago ave nunure ba nina i ga vatut pa
mule ra Luluai Iesu na vatut varurungane
pa dat bula ma Iesu, ma na agure vaarike
varurungane tar dat ma avat. [15] Tago di
pait go ra lavur magit par ure avat, upi ra
varmari nina i peal muka ure ra mangoro,
na vuna ba ra pite varpa na peal upi ra
minamar i God.

Ave vanavana ta ra nurnur

[16] Go ra magit i vuna tago pa ave bilua;
ma ona i virua vanavana ra paka i vevet,
di vakavakalamane ra tulungea i vevet a
bungbung. [17] Tago kaveve kini na var-
monong ikik pa i vavuan tuna, ma i manga
pait vaarike pa ra minamar ure avet, i
manga ngala muka ma pa na mutu; [18] tago
pa ave nuknuk pa ra lavur magit di giragire,
ma ave nuknuk pa ra lavur magit ba pa di
giragire; tago ra lavur magit dia giragire pa
dia tur vavuan; ma ra lavur magit ba pa dia
giragire dia tur vatikai ma pa na mutu.

5

[1] Tago ave nunure, ona i panie go kaveve
pal na turturup ati ra pia, kavevet ta pal tai
God, a pal ba pa di ga pait ia ma ra lima, ba
pa na mutu arama ra bala na bakut. [2] Tago a
dovotina, ta go mamati ra pia, ave vuair, ma
i dekdek kaveve mamainga ba da vavauluve
avet ma ra kuba i vevet nina iat marama
ra bala na bakut; [3] ona i dovotina ba di tar
vavauluve avet, ma pa avet a iba upi ta mal.
[4] Tago a dovotina avet, ave ki ta go ra pal na
turturup, ave vuair ta go kaveve kinakap;
vakir tago ave mainge ba da pala vue, ave
mainge ke ba da vavauluve taun avet, upi
ra nilaun na ti konom mutue nam ta vevet
ba na nunure boko ra minat. [5] Io, God i ga
mal pa avet upi go ra magit iat nina ba i
ga tul tar bula ta vevet ra vuvung varirap
na Tulungen. [6] Kari go i ongor vatikai ra
nuknuk i vevet, tago ave nunure go ba ave
ki boko ma ra pal a paka i vevet, ave ki kan
ra Luluai, [7] tago ave vanavana ta ra nurnur,
vakir ta ra ginigira; [8] iau biti, i ngo muka ra
nuknuk i vevet, ma ave mamainge, ba avet
a ki kan ra pal a paka i vevet upi avet a ki
pire ra Luluai. [9] Damana ba ave ki ta ra kuba
i vevet ba ona ave ki irai, avet a ongaongor
upi avet a da kana mamainga iat. [10] Tago a
dovotina da vaarike vapar dat ta ra mata i ra
kiki na varkurai kai Kristo; upi dat a vatur

vake tikatikai ra lavur magit da ga pait diat
ta ra paka i dat, ba a boina ba a kaina.

A tarai dia talaina ma God tal Kristo

11 Ma tago ave nunure ra varburutuai tai
ra Luluai, ave ting vovo pa ra tarai, ma God
i nunure ilam avet muka; ma iau ki nunur
bula upi go, ba ra varkurai ta ra bala i vavat
i nunure ilam bula avet. 12 Tago pa ave ling
na pite pa mule avet tadav avat, ave tatike
ke go, upi avet a tul tar ta magit ta vavat
ba avat a langlang me ure avet, upi avat a
vatur vake ta magit na balbali ure diat dia
langlang ma ra mata i diat, ma ra bala i diat
pata. 13 Tago ona ave papait na papaua, i
damana tadav God iat; ma ba i minana ra
nuknuk i vevet, i damana tadav avat. 14 Tago
ra varmari kai Kristo i vovo pa avet; tago
ave varkurai dari, ba tikai i ga mat ure ra
tarai par, damana dia tar mat par; 15 ma i
ga mat ure diat par, upi diat, dia laun, koko
diat a laun upi diat iat mulai, upi nina iat
i ga mat ure diat, ma i ga tut mulai kan ra
minat. 16 Damana papa gori pa ave nuk pa
mule ta tikai vada ra palapaka; ona ave tar
nunure Kristo da ra palapaka, a dovotina
gori pa ave nunure mule damana. 17 Ta nin
ona ta tikai i ki tai Kristo, ia ra kalamana
vavaki; a lavur maulana magit dia tar panie;
gire, dia kalamana muka. 18 Ma tai God ra
lavur magit par, nina i tar vamaram guve
mule dat me ure Kristo, ma i ga tul tar ra
papalum ure ra varvamaram ta vevet; 19 dari
ka ba God tai Kristo i ga vamaram guve pa
mule ra tarai me, ma pa i lukluk tar mule
kadia lavur varpiam ta diat, ma i ga tul tar
ra varveai ure ra varvamaram ta vevet.
20 Ma go avet ra umana tur kia ure Kristo,
vada God i lul vovo pa avat ma ra nilai vevet;
ave lul vovo pa avat ure Kristo, ba avat a
varmaram ma God. 21 I ga tul tar nina ba pa i
ga nunure ta varpiam, ba na da ra varpiam
ure dat, upi tana iat dat ra mangamangana
takodo kai God.

6

1 Ma tago ave papalum varirivut ma ra
Luluai, ave pit avat upi koko avat a vatur
vakuku vake ra varmari kai God, 2 (tago i
biti:
"Iau tar valongore u ta ra vakak na kilala,
Ma ta ra bung na varvalaun iau ga maravut
u."
Gire, go ieri muka ra vakak na kilala; gire,
go gori muka ra bung na varvalaun); 3 ma
avet, pa ave pait ta magit ba ta tikai na
tutukai tana, upi koko da takun vakaina
kada kini ta ra papalum; 4 ma ave mal pa
avet ta ra lavur magit ure avet, da ra umana
tultul kai God iat, ta ra kini na vinvini, ta
ra lavur magit na varmonong, ta ra niiba
upi ra lavur magit, ta ra lavur nginarao,
5 ta ra lavur varkita, ta ra lavur kini ta ra
pal na banubat, ta ra lavur varvareo, ta
ra lavur dekdek na papalum, ta ra lavur
nimono, ta ra lavur vinevel; 6 ta ra gomgom
na mangamangana, ta ra minatoto, ta ra
kini vamadudur, ta ra bala na varmari, tai
ra Takodo na Tulungen, ta ra varmari ba
pa ta ikik a vaongo tana, 7 ta ra dovot na
tinata, ta ra dekdek i God, ta ra vargal i ra
mangamangana takodo ta ra papar a lima
tuna ma ta ra papar a maira, 8 ta ra variru
ma ra niruva, ba dia varvai boboina ure
avet, ma ba dia varvai kakaina ure avet; da
diat, dia varvagu, ma ave dovot ika; 9 da pa
dia nunure avet, ma go ave rararang muka;
da ave mat ika, ma gire ave laun uka; da
dia vapagumanene avet, ma pa dia doko
avet; 10 da ave ligur, ma a dovotina ave gugu
vatikai; da ave luveana, ma go ave vauviana
ra mangoro; da pa ave vung ta magit, ma go
kavevet muka ra lavur magit par.
11 Ea, avat ra tarai Korinto, a ngie i vevet i
tapapa muka tadav avat, a bala i vevet i tar
ngala ma ra varmari. 12 Pa ta magit ta vevet
i vaim bat avat, ma ra bala i vavat iat i vaim
bat mule avat. 13 Ma go avat a bali ia ma ra
magit i varogop (iau tata da tadav ra umana
natugu), avat a valangalanga bula ra bala i
vavat.

Koko da vi guve avat ma diat pa dia nurnur

14 Koko da vi guve avat ma diat pa dia
nurnur, tago ra mangamangana takodo dir
talaina dave ma ra varpiam? Ma ava laka ra
magit ba ra talapar dir ki varurung tana ma
ra tabobotoi? 15 Ma nuve ra magit a nuknuk
i dir Kristo ma Belial na varogop tana? Ba
ava bar ra magit ba dir a tena nurnur ma
tikai ba pa i nurnur dir kale guve? 16 Ma ra
pal tabu kai God dir tur guvai dave ma ra
umana tabataba? Tago dat ra pal tabu kai
ra God i lalaun; da God i tar tatike: "Ina ki
ta diat, ma ina vanavana livuan ta diat, ma
iau kadia God, ma diat kaugu tarai." 17 Kari:
" 'Avat a irop kan diat, ma avat a ki varbaiai
ma diat,' ra Luluai i tatike,
'Ma koko ava bili ra magit i dur;
Ma ina vatur vake avat,

[18] Ma iau ra Tama i vavat,
Ma avat ra umana natugu a umana tutana
ma ra umana natugu a umana vavina,'
a Luluai i dekdek muka i biti."

7

[1] Tago da vatur vake go ra lavur tinata na
varvatading, avat a umana vakak, i boina
ba dat a dur vue ta dat ra lavur dur ta ra
palapaka i dat ma ra tulungea i dat, ma dat
a ongaongor upi dat a gomgom kakit ta ra
bunurut ure God.

Paulo i gugu

[2] Avat a kapupi avet; pa ave ga vakaina
ta tikai, pa ave ga ben varara ta tikai, pa
ave ga vagu pa ta magit tai ta tikai. [3] Pa
iau tatike go upi ina kure vakaina avat; tago
iau tar tatike value, ba ava ki vatikai ta ra
bala i vevet upi dat a mat varurung ma dat a
laun varurung. [4] Iau rurung muka ma kaugu
tinata tadav avat, iau manga langlang ure
avat; iau buka ma ra varmaram, i ngala tuna
kaugu gugu livuan ta ra lavur magit dia
monong avet.

[5] Tago ba ave tar pot aro Makedonia, pa i
ga ngo ra paka i vevet, a lavur magit na var-
monong dia ga vana tadav avet; a vinarubu
vurkikilane avet, ma ra bunurut ta ra bala
i vevet. [6] Ma God, nina ba i vamaniu diat
ba i madu ra bala i diat, i ga vamaniu avet
ma ra vinavana uti kai Tito; [7] ma vakir ure
ke kana vinavana uti, ure bula ra varmanai
nam i ga varmaram avat me, ba i ga ve avet
ure kavava dekdek na mamainga, kavava
tinata na takunuan, kavava malamalapang
na ninunuk ure iau; ma iau ga gugu na kaia
mulai. [8] A dovotina, iau ga valigur avat ma
kaugu buk, ma pa iau nukpuku mulai ure,
ma a dovotina iau ga tar nukpuku tana; tago
iau gire ba nam ra buk i ga valigur avat, ma
ure ta kopono e ke. [9] Ma go iau gugu, vakir
ika tago iau ga valigur avat, ure ke go iat
ba ava ga ligur upi ra nukpuku; tago i ga
valigur avat da nam ra mangana niligur i
topa God, upi koko avat a kaina ure avet tai
ta magit. [10] Tago ra niligur i topa God iat i
pait vaarike ra nukpuku upi ra varvalaun
ba pa da nukpuku tana; ma ra niligur i ra
rakarakan a gunagunan i pait vaarike ra
minat. [11] Avat a gire mule nina ra magit iat,
ba iau tar valigur avat me da i topa God, ma
i ngala muka ra niongor i ga pait vaarike
ta vavat, maia pa, ba avat a valangalanga
pa avat, maia pa, ma ra malamalapang na
ninunuk, maia pa, ma ra bunurut, maia pa,
ma ra dekdek na mamainga, maia pa, ma ra
varvargat, maia pa, ma ra varobo! Ava ga
pait ra lavur magit par, ma ava tar vaarike
bulu go, ba ava langalanga ure go ra magit.
[12] Ma a dovotina iau ga tutumu tadav avat,
ma vakir iau ga tutumu ure nina iat i ga
pait ra bilak na magit, ba ure nam di ga
vakavakaina, ure go iat, ba avat a vaarike
kavava dovot na varbalaurai ure avet ta ra
luaina mata i God. [13] Io, ave tar maram,
ma ta kaveve varmanai, ave tar gugu tuna
bula ta ra gugu tai Tito, tago avat par, ava
tar valagar ra tulungeana. [14] Tago ona iau
ga pite pa avat ure ta mangana magit ta ra
luaina matana, pa iau vavirvir tana; ma da
ave tar tatike ra lavur magit par ta vavat
ma ra dovotina, damana bula nam iau ga
langlang tana ta ra luaina matana ure avat,
Tito i ga gire ba i dovot. [15] Ma kana varmari
i tar manga peal tadav avat, ba i nuknuk pa
kavava tinorom par, ba ava ga vage pa ia ma
ra ururian ma ra nidadar. [16] Iau gugu, tago
iau nurnur ta vavat ure ra lavur magit par.

8

A te Kristo ma kana vartabar

[1] Ma go bula, a tara na turagu, ave vateten
avat ure ra varmari kai God ba i ga tul tar ia
ta ra lavur ekelesia aro Makedonia; [2] ma ba
i ga tup diat ra valavalar, ma ra do na magit
na varmonong, i ga ngala kadia gugu, ma
ta kadia kini na luveana tuna i ga peal tuna
kadia lavur bo na vartabar. [3] Tago iau varvai
dovot tana, ba kadia vartabar i ga varogop
ma ra dekdek i diat, maia pa, kadia minariga
dari, upi ra vartabar na manga lia ta ra
dekdek i diat; [4] dia ga manga lul vovo pa avet
upi go ra varmari ba diat a maravut bula
ta ra vartabar ure ra umana tena gomgom;
[5] ma vakir dia ga pait ika nam ave ga ki
nunur upi ia, tago di ga tul value tar mule
diat iat ta ra Luluai, ma ta vevet bula ure ra
mamainga kai God. [6] Kari ave ga lul Tito, upi
na pait ot pa nam ra varmari ta vavat, da i
ga tur value pa ia. [7] Ma da i peal pire vavat
ra lavur magit, a nurnur, ma ra tinata, ma
ra kabinana, ma ra lavur mangana niongor
ma kavava varmari tadav avet, i boina ba
avat a vapealane bula go ra papalum na
varmari. [8] Pa iau tata da iau vartuluai tana,

ba ina valar ika ra dovot i kavava varmari
ta ra niongor kai ta ra umana. [9] Tago ava
nunure ra varmari kai kada Luluai Iesu, ba
i ga uviana muka, ma i ga tibuna valuveana
pa ia mulai ure avat, upi avat a uviana ure
kana kini na luveana. [10] Ma go iau tul tar
ra nuknukigu tana ta vavat; tago ni i topa
avat, ava tar tur value pa go ra papalum ta
ra kilala i tar par, vakir ba avat a pait ia ka,
ava ga gugu bula upi ia. [11] Ma go i boina ba
avat a pait ot pa ra papalum; upi da ava ga
lulut ma ra minariga upi ia, damana avat
a pait ot pa ia bula varogop ma ra dekdek
i vavat. [12] Tago ona ra minariga i tur pire
ta tikai, da manane, tago i varogop ma ra
magit i vung ia, ma vakir da nam ba pa
i vung ia. [13] Tago pa iau tatike go upi da
valangalanga ta ra umana, ma da manga
vamamat avat; [14] ia kaka upi avat a vardada
parika, upi ta go ra rana kavava peal magit
na vaot kadia niiba, ma upi kadia peal magit
na vaot kavava niiba; upi na vardada ka; [15] da
di ga tumu ia dari: "Nam i ga mumuke guve
ra ngala, pa i ga vung valili ta ik; ma nam
i ga ingate varurue ra ikikilik ika, pa i ga
ibaiba upi ta na."

[16] Ma da tul tar ra pite varpa tadav God,
nina i ga varuk tar nina ra dovot na var-
balaurai ta ra bala i Tito ure avat. [17] Tago a
dovotina i ga kodakodop mal kaveve tinata
na varvargat; ma tago ia bula i ga mala-
malapang ra balana upi ia, i ga vana tadav
avat ta kana mamainga iat. [18] Ma ave tar tul
varurungane vue me nam ra tura i vevet,
dia pite pa ia ure ra bo na varveai ta ra lavur
ekelesia mutu; [19] ma vakir gon ika, tago ra
lavur ekelesia par dia ga pilak pa ia upi avet
a varagur ta go ra magit na varmari, nina
avet a varvakai tana upi ra Luluai na mamar
tana, ma upi na pada kaveve minariga upi
ia; [20] upi koko ta tikai na takun avet ure go
ra vartabar na varmari ave varvakai tana;
[21] tago ave nuk ot pa ra lavur takodo na
magit, vakir ta ra luaina mata i ra Luluai
ka, ta ra luaina mata i ra tarai bula. [22] Ma
ave tar tul vue diat ma tura i vevet, nina
ave tar valar ot milat pa kana niongor ure
mangoro na magit, ma gori i tar ngala tuna
kana niongor ure kana ngala na nurnur
ta vavat. [23] Ma ure Tito, amir varbete ma
amir papalum varirivut ure avat; ma ure ra
tara na tura i vevet, diat ra umana tultul
ta ra umana ekelesia, diat ra minamar i
Kristo. [24] Avat a vaarike ra dovot i kavava
varmari tadav diat ta ra luaina mata i ra
lavur ekelesia ma ba i dovotina bula nam ra
magit ave langlang tana ure avat.

9

A maramaravut pire ra umana enana te Kristo

[1] Ma ure ra papalum na varmari pire ra
umana tena gomgom pa ina tutumu tana
tadav avat; [2] tago iau nunure kavava minar-
iga upi ia, nina iau langlang ure avat tana
pire diat ra Makedonia dari, ba ra gunan
Akaia i tar kilala taun kadia vaninara; ma
kavava niongor i tar vangangap mangoro
tuna. [3] Ma iau tar tulue ra tara na tura
i vevet tadav avat, kan kaveve pite varpa
ure avat ta go ra vartabar pa na topa ta
magit; upi, da iau tar tatike, avat a ki na
vaninara; [4] kan avet a varagur ma ta umana
te Makedonia, ma avet a tadav avat, diat a
gire ba pa ava ga vaninara, ma avet, (pa ave
biti avat), avet a vavirvir ure kaveve nurnur
ta vavat. [5] Kari go iau biti, ba i tar topa ia, ba
ina vargat ra tara na tura i vevet, ba dital
a lua tadav avat, ma dital a varurue nam
ra vartabar na varmari ba ava ga vatading
value tana, upi na va na vaninara, da ra
vartabar tuna, ma koko na da ra magit na
varbat.

[6] Ma iau tatike go: Nam i vavaume ra
paupau ik, na doko pa ta paupau ik; ma nam
i vavaume ra pepeal, na doko pa bula ra
pepeal. [7] I boina ba ra tarai par, tikatikai,
diat a papait ika nam ba dia tar nuk value
pa ia ta ra bala i diat, koko ma ra langodo
tana, ba ra bunurut; tago God i mari ta tikai
ba i varvartabar ma ra gina. [8] Ma i tale
God upi na vapeal tuna ra lavur varmari par
pire vavat; upi avat, tago avat a vatur vake
vatikene ra pepeal ta ra lavur bo na magit,
avat a vapealane ra lavur bo na papalum;
[9] da di ga tumu ia dari:

"I tar vue imimire vurvurbit, i tar tabar ra
umana luveana;
Kana mangamangana takodo i tur vatikai,
ma pa na mutu."

[10] Ma nina i tul tar ra patpat na davai tai
ra tena vinauma ma ra gem ure ra nian,
na tul tar, ma na vapeal bula, ra patpat na
davai upi avat a vaume, ma na vapealane ra
vuai kavava mangamangana takodo; [11] ma
da vauviana pa avat ma ra lavur magit par
upi ra vartabar na varmari, ba i vavaarike
ra pite varpa tadav God ta vevet. [12] Tago

ra varvakai ure go ra papalum vakir i vaot
ika ra niiba kai ra umana tena gomgom,
i vapeal bula ra do na pite varpa tadav
God; [13] tago ba di valar ot pa avat ma go ra
papalum na varmari, dia pite pa God ure
kavava tinorom tadav ra bo na varveai kai
Kristo, ma ure kavava ngala na vartabar
tadav diat ma tadav ra tarai par; [14] ma ta
kadia niaring ure avat, dia nuknuk upi avat
ure ra ngala na varmari kakit kai God ta
vavat. [15] A pite varpa tadav God ure kana
vartabar ba pa da vatang ot pa ia.

10

Paulo i tata kapa ure kana papalum

[1] Ma go iau Paulo iat, iau lul vovo pa avat
ure ra madu na bala i Kristo ma kana bala na
varmari, iau ba iau ikilik muka ta ra mata
i vavat, ma tago iau ki kan avat, iau arung
pa avat. [2] Maia pa, iau lul vovo pa avat, upi
koko ina arung pa avat ba iau ki pire vavat
ma nam ra patuan na ninunuk, nina iau biti
ba ina arung ta na me ta vavat, nina diat,
dia nuk ia ba ave vanavana varogop ma ra
mangamangana ra pia. [3] Tago a dovotina
ave kiki ra pia, ma pa ave varvarubu ina
ra mangamangana ra pia, [4] (tago ra umana
vargal ure kaveve vinarubu vakir mamati
ra pia, ia kaka diat marama kai God ma
dia dekdek muka upi diat a rede kopo ra
lavur dekdek na balada); [5] Upi diat a vue
pukue vue ra lavur ninunuk vakuku, ma ra
lavur ngala na magit parika, ba dia tibuna
vangala pa diat mulai, upi diat a tur bat
ra minatoto ure God, ma upi diat a ben
vavilavilau tar ra lavur ninunuk par ta ra
tinorom tadav Kristo; [6] ma diat a ki na
vaninara upi diat a obo pa ra lavur varpiam,
ona i tar ot muka kavava tinorom. [7] Ava
nuk pa ra lavur magit dia vevengene ta ra
mata i vavat? Ona ta tikai i kapupi ia iat
mulai, ba, ia kai Kristo, na nuk ot pa go bula
ure mule, ba, vada ia kai Kristo, damana
bula avet. [8] Ma gala ina manga langlang
bula ure ra varkurai (nina ra Luluai i ga tul
tar ia ta vevet upi avet a vair mal i avat,
ma koko upi avet a vakaina avat), pa ina
vavirvir tana, [9] upi koko na da iau vaburut
i avat ma kaugu umana buk. [10] Tago dia
tatike: Kana umana buk dia mamat ma
dia dekdek; ma ra pakana iat i bilua, ma
kana tinata di pidimuane. [11] I boina ba ta
tikai damana na nuk pa go, ba, varogop
kaveve mangamangana tinata ta ra umana
buk ba ave ki balakane avat, na damana
bula kaveve papalum ba ave ki pire vavat.
[12] Tago pa ave arung pa ta umana ta diat,
upi avet a luk varurungane avet, ba avet a
valarue avet ma diat, dia timtibuna pite pa
diat mulai; ma diat iat, tago dia tibuna valar
diat ma diat iat mulai, ma dia tibuna varo-
gopane diat ma diat iat mulai, dia iba upi ra
kabinana. [13] Ma pa avet a manga langlang
upi na lake nam ba i varogop ma avet iat,
na varogop uka ma ra valavalar i ra langun
ba God i tar tibe tar ia ta vevet, a tiniba ba
na tuk tar pire vavat iat bula. [14] Tago pa
ave manga valolovina kaveve tiniba, da pa
i tuk tar tadav avat; tago ave lua tadav avat
muka ma ra bo na varveai kai Kristo; [15] pa
ave langlang ta ra papalum kai ta ra umana
enana, upi na lake kaveve langun; ma ave ki
nunur upi go, ba da i taiak vanavana kavava
nurnur, avet a manga ngalangala tuna ure
avat da kaveve langun iat, [16] upi avet a varvai
ma ra bo na varveai ta ra langlangun aro iat,
ma koko avet a langlang ta ra langun kai ta
ra tikai ure ra lavur magit di tar pait ot pa ia.
[17] Ma nina i langlang, i boina ba na langlang
tai ra Luluai iat. [18] Tago vakir nam i tibuna
pite pa ia iat mulai i ko, ia kaka nina iat ba
ra Luluai i pite pa ia.

11

Paulo ma ra umana apostolo vavaongo

[1] Iau mainge tuna ba avat a ki vamadudur
vue go kaugu a ik a papaua; ma a dovotina,
ava ki vamadudur pa iau. [2] Tago iau varbat
ure avat ma ra varbat i topa God; tago
iau tar vi guve tar avat tai tikai kavava
tutana, upi ina kap tar avat da ra gomgom
na inip tadav Kristo. [3] Ma iau burut, kan,
da ra vui ta kana vakikiu i ga vagu pa Eva,
damana bula na vakaina ra nuknuk i vavat
kan ra madu na ninunuk ma ra gomgom
na mangamangana tadav Kristo. [4] Tago ona
tikai i pot ma ra varveai ure ra enana Iesu,
ba pa ave ga varveai tana, ba ona ava vatur
vake ta ra enana tulungen, ba pa ava ga
vatur vake, ba ta ra enana bo na varveai, ba
pa ava vatur vake, ava ki vamadudur pa ia.
[5] Tago iau nuk ia ba nam i ngala kakit ta ra
lavur apostolo pa i lia ta mimir. [6] Ma ona
i kotol kaugu tinata, kaugu kabinana pa i
damana; patana, tago ave tar vaarike bulu
ia tadav avat ta ra lavur mangamangana ma
livuan ta ra tarai par. [7] Iau tar rara laka ba

iau ga vaikilik pa iau mulai upi da vangala
pa avat, tago iau tar ve vakuku tar ra bo na
varvai kai God ta vavat? [8] Iau ga valuveana
pa ta ra umana vuna tarai na ekelesia, tago
iau ga alube pa ra vabongon ta diat ure
kaugu papalum upi ina papalum pire vavat;
[9] ma ba iau ga ki pa boko pire vavat, ma iau
ga ki na niiba, pa iau ga vabalaguan ta tikai;
tago ra tara na turagu, ba dia ga pot maro
Makedonia, dia ga vot tar tagu nam ba iau
ga iba upi ia; ma ure ra lavur magit par iau
ga balaure bat iau upi koko ina vabalaguan
avat, ma ina pait ia damana mulai. [10] Da ra
dovotina kai Kristo i ki tagu, pa ta na tur
bat iau ta go ra magit iau langlang tana ta
ra langlangun Akaia. [11] Ta ra ava? Tago pa
iau mari avat? God iat i nunure. [12] Ma ra
magit iau papait ia, ina pait ia bula namur,
upi ina vamut vue ra vuna pire diat, dia
kaina upi ta vuna; upi dari ba, ta nam ra
magit dia langlang tana, ave varogop uka.
[13] Tago diat damana, diat ra umana apostolo
vavaongo, dia papalum ma ra vakikiu, dia
malamala apostolo kai Kristo. [14] Ma vakir a
magit na kinaian go; tago Satan iat i pukue
vaenana pa mule, upi na da ra angelo na
kapa. [15] Vakir a ngala na magit go, ona
kana umana tultul bula dia pukue vaenana
pa diat iat mulai, upi diat a da ra umana
tultul i ra mangamangana takodo; ma ra
mutuai diat na varogop tuna ma kadia lavur
papalum.

A umana varmonong kai Paulo

[16] Iau biti mulai: Koko ta tikai na biti ba
iau a papaua; ma ona ava nuk ia damana, da
ra lunga avat a vapup pa iau, upi iau bula,
ina langlang a ikilik. [17] Nam ba iau tatike,
pa iau tatike da ra mangamangana kai ra
Luluai, da ka ma ra mangamangana papaua,
ta go ra patuan na ninunuk ba iau langlang
me. [18] Tago mangoro dia langlang ta ra
umana magit ra pia, iau bula, ina langlang.
[19] Tago ava ki vamadudur pa ra umana pa-
paua ma ava ga upi diat, tago avat a umana
tena kabinana. [20] Tago ava ki vamadudur pa
nina i kap vavilavilau pa avat, i en vue avat,
i kinim vavilavilau pa avat, i tibuna vangala
pa mule, ma i par ra mata i vavat. [21] Iau
tatike go ma ra vavirvir, ba ave ga bilua.
Ma ta nam parika ba ta tikai na ongor tana
(iau tatata da ra mangamangana papaua),
iau ongor bula. [22] Diat ra umana Ebraio
laka? Iau bula damana. Diat ra umana natu
i Israel laka? Iau bula damana. Diat ra
umana bul mur tai Abaraam laka? Damana
bula iau. [23] Diat ra umana tultul kai Kristo
laka? (Iau tatata da ma ra mangamangana
papaua); iau lia ta diat par; i tup iau ra
lavur dekdek na papalum, ta ra lavur kini
ta ra pal na banubat iau lia ta diat par, a
lavur varkita pa da luk puput pa diat, iau
tar to na mat milat. [24] A ilima na pakana ra
Iudaia dia ga kita iau ma ra utul a vinun ma
lavuvat na mememe na varkita. [25] A utul a
pakana di ga rapu iau ma ra umana buka,
tika na pakana di ga tupar iau ma ra vat,
a utul a pakana iau ga, virua ma ra parau
na ta, tika na marum ma tika na bung na
keake iau ga alalir ta ra livuan na ta; [26] iau
ga ongaongor ma ra nivana vurvurbit, iau
ga vana ta ra kikinit vakai ta ra lavur tava
alir, ta ra kikinit vakai ure ra lavur tena
nilong, ta ra kikinit vakai ure ra tarai ta
kaugu gunan iat, ta ra kikinit vakai ure ra
lavur Tematana, ta ra kikinit vakai ta ra
pia na pal, ta ra kikinit vakai aria ra pui,
ta ra kikinit vakai na ta, ta ra kikinit vakai
livuan ta ra lavur barturana vavaongo; [27] ta
ra dekdek na papalum ma ra kinadik, ta
ra nivangala milat, ta ra mulmulum ma ra
markobo, ta ra vinevel milat, ta ra mudian
ma pa kaugu ta mal. [28] Ma da vot tar ta go
ra lavur magit, dia ga pagul vurkikilane iau,
nam bula ba i arikai tadav iau a bungbung,
kaugu ningarao ure ra lavur ekelesia par.
[29] To ia i bilua, ma pa iau bilua? To ia i
tutukai, ma pa i io ra balagu tana? [30] Ona i
takodo piragu ba ina langlang, ina langlang
ta nam ra lavur magit kaugu binilua i arikai
tana. [31] A God ma ra Tama i ra Luluai Iesu,
nina i ti doan tukum, i nunure muka ba pa
iau vavaongo. [32] Aro Damasko ra luluai na
gunan kai Aretas, ra king, i ga monamono
ta ra pia na pal kai ra umana Damasko upi
na kinim pa iau; [33] ma dia ga vaioro vaba iau
tai tika na matana kalangar ma ra rat ta ra
liplip na balada, ma iau ga laun kan ra ura
limana.

12

A lavur ninana ma ra lavur vavaarikai

[1] I mamat ba ina langlang; ia kaka pa i
topa ta magit; io, ina tadav ra lavur ninana
ma ra lavur magit kai ra Luluai nina di
ga vaarike tar diat tagu. [2] Iau nunure tika
na tutana tai Kristo (ma pa iau nunure
ba i ki ta ra palapakana bar, ba irai kan

ra palapakana bar, ia kaka God i nunure),
ta tikai damana di ga puak vatutua pa ia
urama ta ra vautuluna bala na bakut, ma ra
vinun ma a ivat na kilala i taun ia gori. [3] Ma
iau nunure ure go ra tutana (ba i ki ta ra
palapakana bar, ba irai kan ra palapakana
bar, pa iau nunure; ia kaka God i nunure),
[4] ba di ga puak vatutua pa ia urama ta ra
Paradaiso,* ma i ga valongore ta umana
tinata ba pa da vatang puput pa ia ma i
tabu ba ta tutana na vatang diat. [5] Ure ta
tikai damana ina langlang, ma ure iau iat
mulai pa ina langlang ure ke ra lavur magit
iau bilua tana. [6] Tago ona iau mainge ba
ina langlang, pa ina papaua; tago ina tatike
ka ra dovotina; ma iau ngo kan ia ka, kan
ta tikai na valangalanga ra nuknukina ure
iau ma kan pa na varogop ma nam ba na
gire ma na valongore bula tagu. [7] Ma upi
koko ina manga vavagia pa mule iau, tago
i ga manga ngala kakit nam ra lavur magit
di ga vaarike tar diat tagu, di ga tul tar
tika na tikul ta ra palapakagu, a angelo kai
Satan, upi na timtibul iau kan ina mamanga
vavagia pa mule iau. [8] Iau ga lul vovo pa ra
Luluai a utul a pakana ure go ra magit ba
na tak vue kan iau. [9] Ma i ga tatike tagu:
Kaugu varmari i topa u muka; tago kaugu
dekdek i manga arikai muka ta ra binilua.
Io, iau manga gugu ta kaugu binilua, upi ra
dekdek i Kristo na ki taun iau. [10] Damana
iau gugu muka ta ra lavur binilua, ma ba di
pidimuane iau, ma ba iau iba upi ra lavur
magit, ma ba di milikuane iau, ma ba iau ki
kaina ure Kristo; tago ba iau pagolgol ika,
iau ongor muka.

Paulo i vaarike kana varmari ure ra tarai Korinto

[11] Iau tar papait na papaua; ava ga vo pa
iau tana; tago i ga topa avat muka ba avat
a varveai boboboina ure iau; tago nam iat
i ngala kakit ta diat ra lavur apostolo par,
pa i lia ta mimir ure ta mangana magit,
ma a dovotina iau da ra magit vakuku. [12] A
dovotina a umana vakilang i ta apostolo iau
tar pait ot pa diat livuan ta vavat ta ra lavur
kini vovovon, ma ra lavur vakilang, ma ra
lavur magit na padapada varvo, ma ra lavur
dekdek na papalum. [13] Tago ava ra magit
ba ava kom pit tana pire ra lavur ekelesia,
kan go ka bar ba pa iau ga vabalaguan avat?
Avat a nuk vue go ra kaina magit piragu.

[14] Gire, ia ra vautuluna pakana ba iau ki
na vaninara upi ina vana tadav avat; ma pa
ina vabalaguan avat; tago pa iau tikan upi
ra magit kavavat, upi avat ika iat; tago pa i
topa ra umana bul ba diat a vuvung vakai
upi ra tavu i diat, ma i topa ra umana tavu
i ra umana bul ba diat a vuvung vakai ure
ra umana natu i diat. [15] Ma iau gugu upi ina
vuvuai par vue ure avat, ma ba ina vapar
vue ra ongorigu ure ra tulungea i vavat.
Ona iau manga mari tuna avat, na ikilik
tana laka kavava varmari piragu? [16] Ma ona
i damana ka, iau pa iau ga vabalaguan avat,
ma tago iau kabatau, iau ga kinim pa avat
ma ra vakikiu. [17] Dave bar, iau ga vatur
vake laka ta magit ta vavat ure ta na ta diat
iau ga tul vue diat tadav avat? [18] Iau ga lul
vovo Tito ba na vana, ma iau ga tul vue ta
tikai ta diat ra umana barturana ba dir a
varagur. Dave Tito, i ga vovo pa laka ta
magit ta vavat? Pa ave ga vanavana laka
tai ra kopono Tulungen? Pa ave ga mur
laka ra kopono nga? [19] Go bula, ava nuk ia
laka ba ave tata bat mule avet pire vavat?
Ave tatata tai Kristo ta ra luaina mata i God.
Ma ave pait rit ra lavur magit, a umana
talaigu, upi diat a vair mal i avat. [20] Tago
iau ururian, kan ba ina pot, ina gire avat
ma pa ava varogop ma nam iau mainge,
ma ba avat a gire iau, ma iau da nam ba
pa ava mamainge; kan ra dari iat na arikai,
a varngangar, a varngu, a varvakankan, a
varpuapuai, a vaongo varpa, a varvama-
ianao, a varvagia, a purpuruan; [21] ma kan ba
ina pot mulai, kaugu God na varuva iau ta.ra
luaina mata i vavat, ma ina ga takunuan ure
ta mangoro ta diat, dia tar varpiam lua, ma
pa dia ga nukpuku ure ra mangamangana
i dur ma ra ungaunga ma ra lavur magit i
milmilikuan, nam dia tar pait ia.

13

A mutuaina tinata na maramaravut

[1] Go ia ra vautuluna pakana ba ina vana
tadav avat. Da vatur vadekdek ra lavur
tinata par ta ra varvai kai ra ivut ba ra
tabautul a tena varvai. [2] Iau tar ve value
diat, ma go iau ve value mule diat, da ba
iau ga ki pire vavat ra vauruana pakana,

* 12:4: Ra Paradaiso, a kukuraina "a mari na gunan na ningo ba na nilibur". A Iudaia dia ga vatang go ra iang ure ra pakana ba ra tulungea i ra umana tena takodo diat a ngo tana, namur ta kadia minat.

damana bula gori ba iau ki balakane avat,
iau ve diat, diat tar varpiam lua ma ra ibaiba
par bula, ona iau pot mulai, pa ina nur vue
diat muka; 3 tago ava tikan upi ta vakilang
ba Kristo i tatata tagu; nina ba pa i bilua
ure avat, i dekdek muka pire vavat; 4 tago
di ga ot ia ta ra bolo ta ra binilua, ma a
dovotina i lalaun muka ta ra dekdek i God.
Tago avet bula, ave bilua varurung me, ma
avet a laun varurung me ta ra dekdek i God
ure avat. 5 Avat a tibuna tir valar pa mule
avat, ba ava ki tuna ta ra nurnur ba pata;
avat a tibuna valar ot pa mule avat. Ba dave,
pa ava nunure laka ure avat iat mulai, ba
Iesu Kristo i ki ta vavat? ari ona pa ava
da ra vaongo. 6 Ma iau ki nunur muka upi
go, ba avat a nunure ba vakir avet a da ra
vaongo. 7 Ma go ave araring tadav God, ba
koko avat a pait ta kaina magit; vakir upi
avet a da ra umana dovot, ia kaka upi avat
a pait ika nam i ruru, ma avet, avet a da ra
umana magit vakuku. 8 Tago vakir kavevet
ra dekdek ba avet a pait ta magit bat ra
dovotina, upi avet a vatavua ka ra dovotina.
9 Tago ave gugu, ba ave bilua, ma ava ongor;
ma ave araring upi go bula, ba avat a ko
vurakit muka. 10 Go i vuna tago iau tumu go
ra lavur magit tadav avat ba iau ki kan avat,
upi ba iau ki maravut avat, koko muka ina
varngangar, vada ra varkurai ra Luluai i ga
tul tar ia tagu upi ina vair vadongone avat,
ma vakir upi ina vue ravite avat ra pia.
11 A takununa go, a tara na turagu, avat
a gugu. Avat a ko vurakit; avat a ki na
varmaram; na tikai ka ra nuknuk i vavat;
avat a ki na malmal; ma ra God i ra varmari
ma ra malmal na ki pire vavat. 12 Avat
a varvatatabai vargil ma ra gomgom na
vargalum.
13 A lavur tena gomgom dia vatatabe avat.
14 A varmari kai ra Luluai Iesu Kristo, ma
ra varmari kai God, ma ra varmaram kai ra
Takodo na Tulungen, na ki pire vavat par.*

* 13:14: (A vauruana buk tadav ra tarai Korinto; Tito ma ta urua bula dital ga kap tar ia.)

A BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI GALATIA

1 Paulo, ra apostolo (vakir i vuna ta ra
tarai, ma pa ta tutana i ga tibe, Iesu Kristo
iat, ma God, a Tama i dat, nina i ga vatut
pa mule kan ra minat), 2 ma ra tara na tura i
dat par dia ki piragu, tadav ra lavur ekelesia
aro Galatia: 3 A varmari ma ra malmal tadav
avat tai God Tama i dat, ma kada Luluai
Iesu Kristo, 4 nina i ga tul tar mule ure kada
varpiam, upi na valaun pa dat kan go ra
kaina tataun, vada ra mamainga kai kada
God ma Tama i dat; 5 nina da tul tar ra pite
varpa tana pa na mutu. Amen.

A kopono Bo na Varvai

6 Iau kaian, tago ava vanavana irai lulut
kan nina i ga oro pa avat ta ra varmari kai
Kristo upi ta enana varveai; 7 ma vakir i
enana tuna; ia kaka ta umana akamana dia
vapurpuruan kapi avat ma dia mainge ba
diat a pukue vaenana pa ra bo na varvai
kai Kristo. 8 Ma ona avet a ve tar ra varvai
ta vavat ba ta angelo marama ra bala na
bakut, ma pa i varogop ma nam ave tar ve
tar ia ta vavat, i boina ba na malari vurakit
nam. 9 Da ave tar tatike value, damana iau
tatike mulai: Ona ta tikai na ve tar ta varvai
ta vavat, ba pa i varogop ma nam ava tar
vatur vake, i boina ba na malari vurakit
nam. 10 Dave, iau vamaram pa ra tarai vang,
ba God? Ba iau valar ia vang upi ina vagugu
pa ra tarai? Tago gala iau vagugu pa boko
ra tarai, vakir iau a tultul kai Kristo.

God i ga pilak pa Paulo upi na apostolo

11 Tago iau ve vavinar avat, a tara na
turagu, ba ra bo na varvai, iau ga varvai
me, pa i da ra mangamangana kai ra tarai.
12 Tago pa iau ga vatur ia tai ta tutana, ma
pa dia ga ve tar ia tagu, Iesu Kristo iat i ga
vaarike ke tar ia tagu. 13 Tago ava tar val-
ongore ure kaugu mangamangana kini lua
ta ra lotu Iudaia, ba pa da luk puput pa ra
lavur magit iau ga vakavakaina ra ekelesia
kai God me, ma iau ga kamare vakakaina
muka; 14 ma ta ra lotu Iudaia iau ga lia ta
diat ta kaugu vuna tarai ba i ga varogop
kaveve kilala na nilaun, tago i ga manga
ngala vurakit muka kaugu varvargat upi
ra lavur varveai kai kaugu umana patuana.
15 Ma ba i ga ot muka ra bo na mamainga
kai God, nina i ga tibe vaire iau, ba iau ga ki
boko ta ra bala i nagu, ma i ga ting pa iau ta
kana varmari, 16 upi na vaarike Natuna tagu,
upi ina varveai tana pire diat ra umana
Tematana; pa ave ga varnuak vargil ma ra
tarai; 17 ma pa iau ga vana urama Ierusalem
tadav diat, dia ga apostolo lua tagu, iau ga
vana ka uro Arabia; ma iau ga lilikun mulai
uro Damasko.
18 Ma ba i ga par mulai ra utul a kilala, iau
ga vana urama Ierusalem upi ina nunure
Kepas, ma amir ga ki varurung a vinun ma
a ilima na bung. 19 Ma pa ave ga varboboi
ma ta ra na ta diat ra umana apostolo, ia
kaka ma Iakobo, tura i ra Luluai. 20 Ma ure ra
lavur magit iau tumu diat tadav avat, gire,
ta ra luaina mata i God, pa iau vavaongo.
21 Namur mulai iau ga vana ta ra langlangun
Siria ma Kilikia. 22 Ma ra umana ekelesia aro
Iudaia, dia ki tai Kristo, pa dia ga nunure
ilam boko ra matagu, 23 ma dia ga valongore
ke ra tinata dari: Nina, ba amana i ga
vakavakaina dat, gori i varvarvai ure nam ra
nurnur iat ba amana i ga kamare vue; 24 ma
dia ga pite pa God ure iau.

2

Paulo diat ma ra umana enana apostolo

1 Ba i ga par ra vinun ma ivat na kilakilala,
amir ma Banaba amir ga vana mulai urama
Ierusalem, ma iau ga agur pa bula Tito.
2 Ma iau ga vana urama ta ra vavaarikai;
ma iau ga vakabara diat ure nam ra bo na
varveai, ba iau ga varveai tana pire diat
ra umana Tematana, ma iau ga manga ve
vaire ke diat ra umana vatang na tutana,
kan ina vutvut vakuku, ba kan iau ga tar
vutvut vakuku bar. 3 Ma Tito bula, nina
amir ga varagur me, pa di ga vovo tar ra
pokakikil tana, patana, ma ia ra te Elenas;
4 ma nam i ga vuna ta diat ra umana tura i
dat vavaongo di ga ben varuk ive pa diat,
dia ga ruk ivai muka upi diat a ki ue pa
kada kini langalanga, nina da vatur vake tai
Kristo Iesu, upi diat a ben vavilavilau pa dat
tana; 5 ma pa ave ga vamolo tar avet ta diat,
patana, vakir ure tika na pakana bung uka;
upi ra dovotina kai ra bo na varvai na ki
vatikai ta vavat. 6 Ma ure diat di, ga vatang
ngala ta diat, (kadia kini lua a magit vakuku
piragu; a tarai dia varogop par ta ra mata i
God) diat, iau tatike, ba dia vatang ngala ta

diat, pa dia ga vot i tar ta magit tagu; [7] pata
tuna, ba dia ga gire ba di ga nur tar ra bo na
varvai tagu pire diat pa dia pokakikil, vada
di ga nur tar ra bo na varvai tai Petero pire
diat ra pokakikil, [8] (tago nina i ga pait valar
pa ra papalum tai Petero upi na apostolo
pire diat ra pokakikil, i ga pait valar pa bula
ra papalum tagu ure ra lavur Tematana);
[9] ma ba dia tar gire ra varmari di ga tul tar
ia tagu, Iakobo ma Kepas ma Ioanes, dital
rararang da ra utul a pagapaga, dital ga
tulue tar ra lima i dital tuna ta mimir ma
Banaba ta ra varmari, upi amir a vana tadav
ra lavur Tematana, ma diat a vana tadav ra
pokakikil; [10] ma ia kaka go, dia ga varpit ba
amir a nuknuk pa ra lavur luveana; ma go
ra magit iat iau ga ongaongor tana.

Paulo i ga onge bat Petero aro Antiokia

[11] Ma ba Kepas i ga pot aro Antiokia, iau
ga onge bat ia ta ra luaina matana, tago di
ga takun ot pa ia. [12] Tago lua boko ba ta
umana pa dia ga vut boko maro pire Iakobo,
i ga ian maravut diat ra umana Tematana;
ma namur mulai ba dia tar pot, i ga vana
kan diat ma dia ga ki varbaiai, tago i ga
burutue diat ra pokakikil. [13] Ma damana
bula ta ra umana Iudaia dia ga papait na
vavagu varurung me; ma i ga damana ba
kadia vavagu i ga al varara pa, Banaba bula.
[14] Ma ba iau ga gire ba pa dia ga vanavana
takodo vada ra dovotina ta ra bo na varveai,
iau ga biti tai Kepas ta ra luaina mata i
diat par dari: Ona u a te Iudaia ma u mur
ra mangamangana kai ra lavur Tematana,
ma vakir kai ra umana Iudaia, dave u vovo
pa ra umana Tematana upi diat a mur ra
mangamangana kai ra umana Iudaia?

A umana Iudaia ma ra umana Tematana diat a vatur vake ra varvalaun ma ra nurnur

[15] Dat, di kava dat a umana Iudaia, ma
vakir dat ra umana tena varpiam ta diat
ra umana Tematana, [16] da nunure, ba pa
di vatakodo ra tarai ure ra lavur papalum
i vuna ta ra tinata na varkurai, ure ke ra
nurnur tai Kristo iat, dat bula da tar nurnur
tai Kristo Iesu, upi da vatakodo dat ure ra
nurnur tai Kristo, ma vakir ure ra lavur
papalum i vuna ta ra tinata na varkurai;
tago pa da vatakodo ra tarai ure ra lavur
papalum i vuna ta ra tinata na varkurai.
[17] Ma ona di gire tadav ra varpiam ta dat,
ba da ongor boko upi da vatakodo dat tai
Kristo, dave bar, Kristo i tultul laka kai ra
varpiam? Koko muka. [18] Tago ona iau vatut
mule ra lavur magit iau tar kamare vue, iau
vaarike mule iau, ba iau a tena varpiam.
[19] Tago iau, ure ra tinata na varkurai, iau ga
mat tadav ra tinata na varkurai, upi ina laun
upi God. Di tar ot varurungane amir ma
Kristo ta ra bolo; [20] ma go vakir iau iat mulai
iau lalaun, Kristo iat i lalaun tagu; ma go
ure kaugu kini ta ra pakagu gori boko, iau ki
tana ma ra nurnur tai Natu i God, nina i ga
mari iau, ma i ga tul tar mule ure iau. [21] Pa
iau nuk piapiam ra varmari kai God; tago
gala ra varvatakodo i arikai ure ra tinata na
varkurai, gala Kristo i tar mat vakuku.

3

A nurnur ba ra varkurai

[1] A tarai Galatia, ava papaua, to ia i ga
tabar avat ma ra malira, avat ba di tar
vaarike vakapa Iesu Kristo ta ra luaina mata
i vavat, nina di ga ot ia ta ra bolo? [2] la
kaka go iau mainge ba ina matoto pa tana ta
vavat: Ava tar vatur vake laka ra Tulungen
ure ra lavur papalum i vuna ta ra tinata na
varkurai, ba ta ra varveai ure ra nurnur?
[3] Ava manga papaua dave? Ava ga tur pa
ia ta ra Tulungen, ma dave bar, ava pait ot
pa ia laka gori ta ra palapaka? [4] Dave, ava
tar kairane vakuku ra do na magit? Ona
i dovot ba ia ra magit vakuku pire vavat!
[5] Nina i tabatabar avat ma ra Tulungen, ma
i papait ra lavur magit na padapada varvo
livuan ta vavat, dave, i papait ia laka ure ra
tinata na varkurai, ba ta ra varveai ure ra
nurnur? [6] Da Abaraam i ga kapupi God, ma
di ga luk tar ia tana ba ra mangamangana
takodo. [7] Io, avat a nunure, ba diat a umana
tena nurnur, diat muka ra umana natu i
Abaraam. [8] Ma ra Buk Tabu, tago i ga vaarike
value ba God na vatakodo ra umana Tem-
atana ure ra nurnur, i ga varve value ra bo
na varvai tadav Abaraam dari: A lavur vuna
tarai mutu diat a doan tam. [9] Damana diat
dia nurnur, dia ti doan varurung ma ra tena
nurnur Abaraam. [10] Tago diat par dia tatabai
ta ra lavur papalum i vuna ta ra tinata na
varkurai dia tur ra vavai ra kankan; tago di
ga tumu ia dari: I kakaina vurakit nina ba
pa i torom upi na pait ot vatikene pa nam
ra lavur magit di ga tumu diat ta ra buk na
varkurai. [11] Ma i pada muka ba ra tinata na
varkurai pa i vatakodo ta tikai ta ra luaina
mata i God; tago: “A umana tena takodo

diat a laun ta ra nurnur;” [12] ma ra tinata na
varkurai vakir i tur ta ra nurnur; dari ka:
“Nina i pait diat na laun ta diat.” [13] Kristo
i tar kul valaun pa dat kan ra kankan i ra
tinata na varkurai, tago i ga kakaina kakit
ure dat; tago di ga tumu ia dari. “Nam ba
i taba ta ra bolo i kakaina kakit;” [14] upi ra
nidoan kai Abaraam na pot bula tadav ra
lavur Tematana tai Kristo Iesu; upi dat a
vatur vake ra vamading kai ra Tulungen, ta
ra nurnur.

A varkurai ma ra vamading

[15] A tara na turagu, iau tatata da ma ra
mangamangana kai ra tarai: Ona di tar
vatur vadekdek ta kunubu kai ta tutana ka,
pa ta tikai na pukue mule, ba na vot i tar
ta magit tana. [16] Ma go di ga tatike tar ra
lavur varvatading tai Abaraam iat, ma ra
bul mur tana. Pa i tatike: “Ma tadav ra
lavlavur bul mur tam,” da ure ra mangoro; i
da ure tikai ka: “Ma tadav ra bul mur tam,”
ia Kristo nam. [17] Ma iau tatike go: A tinata
na varkurai, nina i ga pot namur ba i ga par
ra ivat na marmar ma ra utul a vinun na
kilakilala, pa na pukue vakaina ra kunubu,
nina ba God i ga kubu vadekdek ia amana,
upi ra vamading na da ra magit vakuku.
[18] Tago ona da kale ra varvalaun ta ra tinata
na varkurai, pa da kale mule ta ra tinata
na varvatading; ma God i ga tul vakuku tar
ia tai Abaraam ure ra varvatading iat. [19] Ba
damana, a tinata na varkurai i topa ra ava
laka? Di ga vot i tar ia ure ra varpiam, tuk
tar ta nam ba ra bul mur na ga vut i tana,
nina di ga kubu tar ra vamading tana; ma ra
umana angelo dia ga kap tar ia ta ra lima i ra
tena varvamaram. [20] Ma ra tena varmaram
vakir a tena varvamaram ure ta kopono ko;
ma God i tikai muka.

A vuna ure ra varkurai

[21] Dave, ra tinata na varkurai i onge bat
laka ra lavur vamading kai God? Koko
muka. Tago gala di ga tul tar ta tinata
na varkurai ba na tabatabar valar pa ma
ra nilaun, gala a varvatakodo na ga vuna
muka ta ra tinata na varkurai. [22] la kaka ra
Buk Tabu i tar banu vake ke ra tarai par
ta ra vavai na varpiam, upi da tul tar ra
vamading ure ra nurnur tai Iesu Kristo ta
diat dia nurnur.

[23] Ma ba ra nurnur pa i ga ti vut boko, di
ga banu vake dat ta ra vavai na tinata na
varkurai, di ga banu vake dat upi ra nurnur
ba da vaarike tar ia namur. [24] Damana ra
tinata na varkurai ia kada tena varvair upi
na agure pa dat tadav Kristo, upi da ga
vatakodo dat ta ra nurnur. [25] Ma go, tago
ra nurnur i tar vut, pa da ki mulai pire ra
tena varvair. [26] Tago avat par a umana natu
i God ta ra nurnur, tai Kristo Iesu. [27] Tago
avat par, di tar baptaiso avat tai Kristo, ava
tar vavauluvai ma Kristo. [28] Pa ta mulai ra te
Iudaia ba ra te Elenas, pa ta vilavilau ba ta
gunan tuna, pa ta tutana ma pa ta vavina;
tago avat par ava tikai ka tai Kristo Iesu.
[29] Ma ona avat kai Kristo, a dovotina ba avat
ra umana bul mur tai Abaraam, ma ra tarai
na kakalai ta ra vamading.

4

[1] Go iau tatike ure ra bul na tur kia, ba i bul
ikilik ka boko, dir varogop uka ma ra vilavi-
lau, ma a dovotina, ia ra luluai i ra tabarikik
par; [2] ma i tur na vavai ta diat ra umana
tena balabalaure tabarikik tuk ta nam ra
kilala ba tamana i ga kubu ia. [3] Damana
bula dat, ba da ga bul uka boko, da ga ki na
vilavilau ta ra lavur mangamangana ra pia;
[4] ma ba i ga ot muka ra kilala, God i ga tul
tar Natuna, nina ba tika na vavina i ga kava,
di ga kava ta ra vavai ra tinata na varkurai,
[5] upi na kul valaun diat, dia tar ki na vavai
ta ra tinata na varkurai, upi dat a vatur
vake ra kini ra bartamana. [6] Ma tago avat ra
umana natuna, God i tar tul tar ra Tulungea
i Natuna ta ra bala i dat, ma i oraoro dari:
Aba, Tama! [7] Io, vakir u ra vilavilau mulai, u
natuna iat; ma ona u ra natuna, una kakailai
ure God.

Paulo i ngarao ure ra tarai Galatia

[8] A dovotina ta nam ra kilala, ba pa ava
ga nunure God, ava ga ki na vilavilau ta
diat ra umana God vavaongo, vakir diat ra
umana god tuna; [9] ma tago gori ava tar
nunure muka God, ma kan i boina da tatike
ke dari, ba God i tar nunure avat, avat a
lilikun mulai dave upi ra lavur magit dia
bilua ma dia papait na tangadi, nina ava
mainge ba avat a ki na vilavilau mulai ta
diat? [10] Ava vatabu ta umana bung, ma ta
umana gai, ma ta umana e, ma ta umana
tataun. [11] Iau ururian ure avat, kan iau tar
papalum vaoloi ure avat.

[12] Iau lul vovo pa avat, a tara na turagu,
ba avat a da iau; tago iau da avat. Pa ava ga
vakaina iau tai ta magit; [13] ma ava nunure ba
ta ra malmalu na pakagu iau ga ve vatavuna
ra bo na varveai ta vavat; [14] ma nam ra

binilua ta ra pakagu i ga da ra varilam tadav
avat; ma pa ava ga pidimuane iau tana, ma
pa ava ole vue iau, ava tar onge pa iau da
iau a angelo kai God, vada Kristo Iesu iat.
15 Akave vang kavava tinata na varvadoan?
Tago iau varveai dovot ta vavat, ba gala pa i
ga dekdek tadav avat, gala ava tar kiok vue
ra kiau na mata i vavat iat, upi ava ga tul tar
diat tagu. 16 Ma dave bar, iau kavava ebar
laka gori, tago iau ve ra dovotina ta vavat?
17 Dia ongor ma ra tinikan upi avat, ma vakir
i ko kadia mangamangana; pata, dia mainge
ke ba diat a varbaiane dat, upi avat a mur
diat. 18 Ma i boina ba da ongor vatikai ma
ra tinikan upi avat ta ra magit i boina, ma
vakir ta nam ra umana bung uka ba iau ki
pire vavat. 19 A umana natugu ik, iau kairane
ra kinadik na kinakava mulai ure avat tuk
tar iamana ba Kristo i tar tavua ta ra bala i
vavat, 20 maia pa, iau mainge tuna ba ina ki
pire vavat gori, upi ina pukue vaenana pa
ra nilaigu tadav avat; tago iau purpuruan ta
vavat.

A valavalar i Agar dir ma Sara

21 Avat, ava mainge ba avat a ki mulai
ta ra vavai ra tinata na varkurai, avat a
ve iau, pa ava valongore laka ra tinata na
varkurai? 22 Tago di ga tumu ia, ba Abaraam
i ga vangala ra ura natuna, tikai ra tultul
na vavina i ga kava, ma ta ra tikai kana
vavina tuna. 23 Ma nina ra natu i ra vavina
na tultul di kava ta ra mangamangana ra
pia; ma ra natu i kana vavina tuna di kava
ure ra vamading. 24 Ma go ra magit ia ra
valavalar; tago ni ra ura vavina dir ra ura
kunubu; tikai marama ra ul a luana Sinai, i
kakava upi ra kini na vilavilau, Agar nam.
25 Ma ra kukurai go ra Agar dari: A luana
Sinai ta ra gunan Arabia, ma i varogop uka
ma nam ra Ierusalem i tur gori; tago diat ma
ra umana natuna dia ki na vilavilau. 26 Ma ra
Ierusalem arama liu i langalanga, nina ba ra
na i dat par. 27 Tago di ga tumu ia dari:

"U nam u biu ma pa u kakava, una gugu;
U nam ba pa u kairane ra kinadik na ki-
nakava, una ongor ma ra nioro;
Tago i manga peal ra lavur natu i nam i ki
varkolono, ma nam ba dir taulai ma
ra tutana, pata."

28 Ma go dat, a tara na turagu, dat ra
umana natu i ra vamading, da Isak. 29 Ma
da ta nam ra kilala nina di kava ma ra
mangamangana ra pia, i ga vakavakaina
nina di ga kava da ra Tulungen, i damana
ka bula gori. 30 Ma ava ra Buk Tabu i biti?
"Una vue vairop vue ra tultul na vavina ma
natuna; tago ra natu i ra tultul na vavina pa
na kakalai guvai ma natu i ra vavina tuna."
31 Io, a tara na turagu, vakir dat ra umana
natu i ra tultul na vavina, dat ra umana natu
i ra vavina tuna.

5

Tur padikat ta ra kini langalanga

1 Kristo i tar pala vue dat upi ra kini
langalanga; io, avat a tur padikat ma koko
da vi tar mule avat ta ra kip na kini na
vilavilau.

2 Gire, iau Paulo, iau ve avat, ba ona ava
vatur ra pokakikil, Kristo pa na topa avat.
3 Maia pa, iau varveai dovot mulai tadav ra
tarai par dia poko kikil, ba di tar kure tar
ia ta diat, upi diat a pait ot pa ra tinata
na varkurai par. 4 Avat, ava mainge ba da
vatakodo avat ure ra tinata na varkurai, ava
tar takunu varbaiai ma Kristo; ava tar bura
kan ra varmari. 5 Tago dat, ure ra Tulungen
ma ta ra nurnur, da ungung boko upi ra
kini nunur na varvatakodo. 6 Tago ta ra kini
tai Kristo a pokakikil pa i topa ta magit,
ma ra niiba upi ra pokakikil pata; ia kaka
go iat, a nurnur, nina ba i papalum ta ra
varmari. 7 Ava ga vutvut mamal; to ia i ga
tur bat avat laka, upi koko avat a torom ta
ra dovotina? 8 Go ra varvargat pa i vuna
tai nina i oro pa avat. 9 A ikik a pakana
leven i valeven vapar pa ra kidoloina gem.
10 Iau nurnur ta vavat tai ra Luluai, ba pa
na enana mulai ra nuknuk i vavat tana;
ma nina i vapurpuruan avat na kairane ra
varkurai, ba na tadav ia, ba ia to ia bar. 11 Ma
iau, a tara na turagu, ona iau varvai boko
ure ra pokakikil, ta ra ava dia vakavakaina
mule iau? Tago ba damana, i tar panie a
tukatukai ure ra bolo. 12 Iau mainge tuna
ba diat, dia vapurpuruan avat, diat a kutu
vakavakaina mule diat.

13 Tago di tar oro pa avat, a tara na turagu,
tadav ra kini langalanga; ma ia kaka koko
avat a pukue kavava kini langalanga upi
avat a mur ra mamainga ai ra palapaka;
avat a kudakudar vargilgil ika ta vavat ta
ra varmari. 14 Tago di pait ot pa ra tinata
na varkurai parika ta go ra kopono tinata
dari: Una mari talaim, da u mari mule u.
15 Ma ona avat a varvarkarat, ma avat a en

vargiliane avat, avat a varbalaurai, kan avat
a vapar vargilgiliane vue avat.

A Tulungen ma ra paka i vavat

16 Ma iau tatike go: Avat a mur ra Tulun-
gen, damana pa avat a pait ra lavur kaina
mamainga ta ra paka i vavat. 17 Tago ra pala-
paka i tur bat ra Tulungen, ma ra Tulungen
i tur bat ra palapaka; tago dir ebar vargil;
upi koko ava pait nam ra lavur magit, nina
ava mainge ba avat a pait diat. 18 Ma ona
ra Tulungen i lue avat, pa ava ki mulai ra
vavai ra tinata na varkurai. 19 Ma ra lavur
mangamangana kai ra palapaka dia pada
muka, go diat: A nipo, a mangamangana i
dur, a lavur magit i milmilikuan, 20 a lotu
tadav ra tabataba, a agagar, a vargegele-
nai, a varpuapuai, a lavur varpin, a lavur
varvakankan, a lavur varpuapuai, a kini
varbaiai, a al vartogo ure ra vartovo na lotu,
21 a lavur varngu, a nimomo tava longlong,
a lavur kini guvai upi ra mangamangana
i milmilikuan, ma ra lavur magit damana;
iau vaale value avat ta go diat, da iau ga
tar vaale value avat amana, ba diat, dia
papait ra lavur magit damana, pa diat a kale
pa ra varkurai kai God. 22 Ma ra vuai ra
Tulungen ia ra varmari, a gugu, a malmal, a
kini na varvamadudur, a bala varmari, a bo
na mangamangana, a dovotina, 23 a madu na
bala, a mangamangana ba tikai i kure bat ra
kaina tana iat, ma pa ta varkurai na tur bat
ure ra dari. 24 Ma diat, ba kai Kristo Iesu, dia
tar ot ra palapaka ta ra bolo; damana bula
ra lavur malamalapang na ninunuk ma ra
lavur bilak na mamainga tana.

25 Ona da laun tai ra Tulungen, i boina
ba dat a mur ra Tulungen. 26 Koko dat a
kaina upi ra variru, koko dat a vangangap
vargiliane dat ma koko ra varngu vargil.

6

Avat a pupuak maravut varvargil

1 A tara na turagu, ona ta nirara i vabura
vakaian ta tikai, avat ava tulungen, avat a
vatut pa mule ta tikai damana ma ra madu
na mangamangana; ma una nuk pa u iat
mulai, kan ta varilam na tadav u bula. 2 Avat
a pupuak maravut varvargil ta kavava lavur
kinakap, ma damana avat a pait ot pa ra
varkurai kai Kristo. 3 Tago ona ta tikai i
nuknuk ia ure mule ba i ngala, ma i palupel
tuna ka, i tuam pa mule. 4 Ma i boina ba
tikatikai na valar ot pa kana papalum iat,
ma damana na vatur vake ra gugu ure mule
ke, ma vakir tai talaina. 5 Tago tikatikai na
puak kana kinakap iat.

6 Ma i boina ba nina di tova ma ra tinata
na tul tar ra lavur bo na magit tai kana
tena vartovo. 7 Koko avat a tuam pa mule
avat; i dekdek upi da valunga God; tago nam
parika ba ta tutana i vaume, nam muka na
doko pa mule. 8 Tago nina ba i vavauma ta
ra palapakana iat, tai ra palapakana na doko
pa ra mareng na minat; ma nina i vavauma
ta ra Tulungen, tai ra Tulungen iat na tia
doko pa ra nilaun tukum. 9 Ma koko dat
a talanguan ta ra bo na papalum; tago ta
ra kilalana iat dat a dodoko pa,, ona pa da
talanguan. 10 Io, tago da laun boko, i boina
ba dat a pait ra boina tadav ra tarai par, ma
da manga nuk pa diat ta ra kuba i ra nurnur.

*A mutuaina tinata ma ra tinata na varva-
gai*

11 Avat a gire go ra ngala na matamatana
buk iau tutumu me tadav avat ma ra limagu
iat. 12 Diat dia mainge ba diat a malamala
boina ta ra mangamangana ra pia, dia vovo
tar ra pokakikil ta vavat, ia kaka ure go,
ba koko diat a kairane ta milmilikuan ure
ra bolo kai Kristo. 13 Tago nina diat bula
dia pokakikil, pa dia torom ta ra tinata na
varkurai; ma dia mainge ba avat a pokakikil,
upi diat a langlang ure ra paka i vavat. 14 Ma
iau, koko muka ina langlang tai ta mangana
magit bula, ia kaka ma ra bolo kai kada
Luluai Iesu Kristo, ure nina ra rakarakan a
gunagunan i tar taba ta ra bolo tadav iau,
ma iau damana tadav ra rakarakan a guna-
gunan. 15 Tago a pokakikil pa i topa ta magit,
ma ra niiba upi ra pokakikil pata bula, ia
kaka a kalamana vavaki i boina. 16 Ma diat
par dia vanavana vada go ra varkurai, a
malmal na ki taun diat ma ra varmari, ma
taun bula ra Israel kai God.

17 Koko ta tikai na vabalaguan mule iau
papa gori, tago iau kapkap ra lavur vakilang
i Iesu ta ra pakagu.

18 A tara na turagu, a varmari kai kada
Luluai Iesu Kristo na ki ta ra tulungea i
vavat. Amen.

A BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI EPESO

1 Paulo, ra apostolo kai Kristo Iesu ta ra
mamainga kai God, tadav ra umana tena
gomgom dia ki Epeso, ma tadav diat ra
umana tena nurnur tai Kristo Iesu: 2 A
varmari tadav avat ma ra malmal tai God
Tama i dat ma ra Luluai Iesu Kristo.

A umana varvadoan tai Kristo

3 Da pite pa ra God ma Tama i kada Luluai
Iesu Kristo, nina i tar vadoane dat ma ra
lavur varvadoan na tulungen par marama
ra bala na bakut tai Kristo; 4 vada i ga pilak
pa dat tana amana, ba pa di ga ti vaki
boko ra rakarakan a gunagunan, upi dat a
gomgom vurakit ma pa ta ik a dur ta dat ta
ra luaina matana, 5 i ga tar tibe value dat ta
ra varmari ure mule tai Iesu Kristo iat upi ra
kini na bartamana, vada ra, bo na varkurai i
kana mamainga, 6 upi ra pite varpa tadav ra
minamar i kana varmari, nina i ga mari dat
me ure ra Vakak; 7 nina da vatur vake tana
ra varvalaun ure ra gapuna, a punpun vue
ai kada lavur varpiam, da ra pepeal bo na
magit ta kana varmari, 8 nam i tar vapealane
tadav dat ta ra kabinana, ma ta ra lavur
minatoto par, 9 tago i tar vakabara dat ure ra
magit na pidik ta kana mamainga, da kana
bo na varkurai, nina i ga nuk ot pa ia tana
iat mulai, 10 upi ta ra mangana varkurai, ba i
tar ot muka ra lavur tataun, upi na varurue
ra lavur magit par tai Kristo, a lavur magit
arama ra bala na bakut, ma ra lavur magit
bula ra pia; 11 tana iat mulai, iau biti, tai nina
bula di vaki dat da ra tiniba di kale, ma i
tar tibe value dat varogop ma ra nuknuk i
papait ra lavur magit par me da ra varkurai
i kana mamainga iat; 12 upi dat a laun upi
ra pite varpa tadav kana minamar, avet ave
ga nurnur lua tai Kristo; 13 nina avat bula
ava tar nurnur tana, ba ava ga valongore
ra tinata ure ra dovotina, ra bo na varveai
ure kavava varvalaun, ma tai nina ba ava
tar nurnur tana, di tar nim vakilang avat ma
ra Takodo na Tulungen, nina di ga vatading
tar ia, 14 nina ba ra vuvung varirap ure kada
tiniba, tuk tar namana ba da valaun pa diat,
ba God iat i kale diat, upi ra pite varpa tadav
kana minamar.

A niaring kai Paulo

15 Kari iau bula, ba iau ga valongore ure
kavava nurnur tai ra Luluai Iesu, ma kavava
varmari tadav ra lavur tena gomgom par,
16 pa iau ngo ma ra pite varpa ure avat, ma
iau vatavatang avat ta kaugu lavur niaring,
17 upi ra God kai kada Luluai Iesu Kristo, ra
Tama i ra minamar, na tul tar ra tulungen
na kabinana ta vavat, ma ra tulungen na
vavaarikai ta ra minatoto tana; 18 ba na kapa
ra kiau na mata i ra tulungea i vavat, upi
avat a nunure ba ava ra kini nunur ta kana
nioro, ma ava ra pepeal bo na magit ta ra
minamar i kana tiniba ta diat ra lavur tena
gomgom, 19 ma ba i ngalangala na kaia ra
dekdekina tadav dat, da tar nurnur, da nam
ra papalum ta ra dekdek i kana niongor,
20 nina i ga pait ot pa ia tai Kristo, ba i
ga vatut pa mule kan ra minat, ma i ga
vaki ia ta ra limana tuna arama ra bala na
bakut, 21 arama liu kakit ta diat ra lavur
tena varkurai, ma ra lavur varkurai, ma
ra lavur dekdek, ma ra lavur luluai, ma ra
lavur iang par di vatang diat, vakir ta go ra
lavur tataun uka, ta nam bula namur boko;
22 ma i tar vamolo tar ra lavur magit ta ra
vavai ra ura kauna, ma i ga tul tar ia upi na
ula pa ta ra lavur magit par ta ra ekelesia,
23 nina ba ra pakana iat, a varkoroi kai nina
i kor ta ra lavur magit par ta ra rakarakan a
gunagunan.

2

Kan ra minat up! ra nilaun

1 Ma i tar valaun pa avat, ba ava ga
mat ure kavava lavur nirara ma kavava
lavur varpiam, 2 nina ba amana ava ga tar
vanavana tana da ra mangamangana ta go
ra rakarakan a gunagunan, varogop ma ra
luluai i ra dekdek ta ra lao, ma ra tulungen
nina i papalum go gori ta diat ra lavur natu
i ra varpiam; 3 ma amana dat par da ga
ki varurung ma diat ta ra lavur bilak na
mamainga ta ra palapaka i dat, da ga pait
ot pa ra lavur mamainga ta ra palapaka i
dat ma ra nuknuk i dat, ma ta kada kini
vakuku dat bula ra umana natu i ra kankan
varogop diat ta ra na; 4 ma God, nina i
vapealane ra bala na varmari, ure kana
ngala na varmari ba i ga mari dat me, 5 i
tar valaun varurungane pa dat mulai ma
Kristo, ba da ga mat boko ta ra varpiam (ta
ra varmari di tar valaun pa avat), 6 ma i tar
vatut varurungane pa dat me, ma i tar vaki
varurungane dat me ta ra bala na bakut, tai

Kristo Iesu; [7] Upi ta ra lavur tataun namur
na vaarike ra pepeal magit ta kana madu
na ninunuk tadav dat tai Kristo Iesu; [8] tago
di tar valaun pa avat ma ra varmari ure
ra nurnur; ma avat, pa ava vuna tana; a
vartabar ika kai God iat; [9] vakir ure ra umana
papalum, upi koko ta tikai na tibuna pite pa
mule. [10] Tago dat par ra kau na limana, i tar
vaki dat tai Kristo Iesu upi ra lavur bo na
papalum, nina diat iat ba God i tar vaninare
value, upi dat a vanavana ta diat.

Da tikai ka tai Kristo

[11] Io, avat ra umana Tematana ure ra paka
i vavat, diat ta ra pokakikil, nina di pait ia ta
ra paka i diat ma ra lima, dia vatang avat ba
ra niiba upi ra pokakikil, avat a kodakodop
vake go: [12] ba amana ta nam ra kilala ava
ga ki varbaiai ma Kristo, ava ga ki irai kan
ra varkurai kai ra Israel, ma ava ga vaira
ta ra lavur kunubu na vamading, pa ava
vatur vake ra kini nunur ta ra kini ra pia,
ma pa ava ga nunure God. [13] Ma gori, tai
Kristo Iesu, avat, ba amana ava ga tur na
lao, ava tar kakari maravai ure ra gapu i
Kristo. [14] Tago ia iat kada malmal, nina ba
i ga pait vakopono ra ivut upi tikai ka, ma
i tar rede kopo ra liplip livuan, nina i ga
varbaiane dat, [15] i tar kamare vue ra kini na
ebar ma ra pakana, ra tinata na varkurai,
nina ra lavur vartuluai ta ra lavur togotogo,
upi na vakopono ra ivut tana iat mulai, upi
dir tika na kalamana tutana ka, ma damana
i papait ra malmal, [16] ma upi na vamaram pa
dir par tadav God tai tika na palapakana ma
ra bolo, tago i tar doko ra kini na ebar tana;
[17] ma i ga vana rikai ma i ga ve tar ra malmal
ta vavat, ava tar ki na lao, ma ra malmal ta
diat, dia tar matatai; [18] tago tana iat i tar
tagolo kada nga tadav God ure ra kopono
Tulungen. [19] Damana vakir avat a umana
vaira mulai ma a umana tematana, ava ki na
bartalaina ke ma ra umana tena gomgom,
ma ava ki maravut ma diat ta ra kuba i God,
[20] ma di tar vaki avat ta ra vunapai ra umana
apostolo ma ra umana propet; ma Kristo
Iesu iat, ia ra ngala na vat ure ra ngu na pal,
ma i ngatngat ta diat par; [21] tai nina ra pal
parika ba di tar pakan mal guve i tavua rikai
upi ra pal tabu tai ra Luluai; [22] tai nina di ga
pait vapetep guve avat bula upi ra kuba i
God ure ra Tulungen.

3

A papalum kai Paulo pire ra umana Tematana

[1] Ta ni ra vuna iau Paulo, kai Kristo Iesu,
di tar vi iau ure avat ra Tematana, [2] ona
ava tar valongore ure ra tiniba na varmari
nam di ga tul tar ia tagu ure avat; [3] ba di
ga vaarike vavinar tar ra magit i pidik tagu
(da iau tutumu lua ma ra paupau tinata),
[4] ma ona ava luk ia, avat a matoto tana ta
kaugu kabinana ta ra magit na pidik ure
Kristo; [5] nam ba ta ra lavur enana taun
tarai pa di ga vavinar tar ia tadav ra lavur
natu i ra tarai, da di tar vavinar tar ia ta
ra umana apostolo gomgom, ma ra lavur
propet ta ra Tulungen; [6] damana iat, ba
ra lavur Tematana diat a kakalai maravut,
ma diat ra ingaingarina maramaravut ta ra
kopono palapakana, ma diat a vatur vake
bula ra vamading tai Kristo Iesu ure ra bo na
varvai, [7] nam di ga tibe iau ba ina tultul tana,
da ra vartabar na varmari kai God, di ga tul
tar ia tagu da ra papalum i ra dekdekina.
[8] Tagu iat di ga tul tar go ra varmari, ma iau,
iau ikilik ta mimir ma nina i ikikilik muka ta
diat ra lavur tena gomgom par; upi ina ve ra
lavur Tematana ta ra peal magit kai Kristo,
nina ba pa da nuk ot pa ia; [9] ma upi ina
vakapa ra tarai par ta ra kukurai ra varkurai
ure ra magit i pidik, nina ba papa ra vunapai
ra vavaki di ga vapidik ia tai God, nina i ga
vaki ra lavur magit par; [10] upi ra ekelesia na
vateten tar ra vurere na kabinana kai God ta
diat ra lavur varkurai ma ra lavur dekdek ta
ra lavur langlangun ra bala na bakut, [11] da ra
kunubu ure ra lavur tataun nam i ga pait ot
pa ia tai Kristo Iesu, kada Luluai; [12] nina da
rurung tana, ma i tagolo kada nga, ma da
ogogabut ure kada nurnur tana. [13] Io, iau lul
avat, ba koko avat a bilua ta ra lavur magit
dia monong iau ure avat, tago ava mamar
tana.

A varmari kai Kristo

[14] Kari go iau va timtibum tadav Tama,
[15] nina ra lavur vuna tarai par, arama ra
bala na bakut ma ra pia bula, dia vatur
ra iang i diat tana, [16] upi na tul tar ia ta
vavat, varogop ma ra pepeal minamarina,
ba da vapadikat avat ta ra bala i vavat ma
ra dekdek muka ta ra Tulungeana; [17] upi
Kristo na ki vatikai ta ra bala i vavat ta ra
nurnur; upi avat a okaokor ma avat a tur
kadongor ta ra varmari, [18] upi na tale avat ba

avat a matoto valar pa varurung ma ra lavur
tena gomgom par ba ava la ra tababana, ma
ra lolovinana, ma ra maluluvinana, ma ra
tuluaina, [19] ma upi avat a nunure ra varmari
kai Kristo, nam i tur lake muka ra kabinana,
ma upi avat a buka ma ra lavur peal magit
par tai God.
[20] Ma tadav nina, i manga pait lake valar
pa ra lavur magit par da lul ia, ba da nuk pa
ia, varogop ma nam ra dekdek i ra papalum
ta ra bala i dat, [21] a variru na tadav ia ta ra
ekelesia ma tai Kristo Iesu ta ra lavur tataun
parika, ma pa na mutu. Amen.

4

A kopono palapaka

[1] Io, iau, di tar vi iau ure ra Luluai, iau
lul vovo pa avat, ba avat a vanavana da
i topa ra varting di ga ting pa avat me,
[2] ma ra niruva ma ra madu na maukua i
vavat, ma ra kini na varvamadudur, ma avat
a ki vamadudur vargiliane pa avat ma ra
varmari; [3] avat a ongor upi avat a vatur vake
ra kopono ninunuk tai ra Tulungen ta ra
vivi na malmal. [4] Tikai ka ra palapaka, ma
tikai ka ra Tulungen, da di tar oro pa avat
ta ra kopono kini nunur ta ra varting pire
vavat; [5] tika na Luluai, tika na nurnur, tika
na baptaiso, [6] tika na God ma Tama i ra
tarai par, nina i ki arama liu ta diat par, ma
livuan ta diat par, ma ta ra bala i diat par.
[7] Ma di tul tar ta dat, tikatikai, ra varmari
varogop ma ra valavalar i ra vartabar kai
Kristo. [8] Kari go i tatike:

"Ba i ga vana tutua urama liu, i ga kap
vavilavilau ra kini na vilavilau,
Ma i ga tabar diat ra tarai."

[9] (Ma go kana vinavana tutua, ava bar ra
kukuraina? Gon ika, ba i ga kuba lua bula
ta ra papar a rakarakan a gunagunan mara
iat? [10] Nina i ga kuba, ia kaka nam mulai i
ga vana tutua lake ra lavur bala na bakut
par, urama liu kakit, upi na vabuka rit ra
lavur magit.) [11] Ma i ga tul tar ta umana
upi diat a apostolo; ma ta ra umana, upi
diat a propet; ma ta ra umana, upi diat a
tena varveai; ma ta ra umana, upi diat a
monamono ma diat a varvarvair; [12] upi diat
a mal ot vakakit pa ra umana tena gomgom,
upi ra bibili ta ra papalum upi diat a vaiak
pa ra paka i Kristo; [13] tuk tar namana ka, ba
dat par, dat a tadav ra kopono ninunuk ta
ra nurnur ma ta ra kabinana ure ra Natu i
God, tadav ra tutana i tar ot kana tinavua
ma tadav ra valavalar i ra tinavua i ra lavur
magit par dia ot rit tai Kristo; [14] upi koko
dat mulai da ra umana bul, ba ra lavur vuvu
na vartovo i vue vurvurbingitane diat ma i
kapkap vurvurbingitane diat, ta ra vartuam
kai ra tarai, ma ra mangamangana vavagu,
varogop ma ra vakikiu kai ra nirara; [15] ma
dat a papait ra dovotina ta ra varmari, upi
dat a taiak tar ta ra lavur magit parika, tai
nina ba ra ulu i dat, ia nam Kristo; [16] tana
iat di tar pakan mal guve ra palapakana,
ma di tar vapetep guve ure ra maramaravut
i tikatika na palapakana, ma varogop ma
ra valavalar i ra papalum kai tikatika na
pakana, ra palapaka i taiak upi kana varva-
patuan mulai ta ra varmari.

A kalamana nilaun tal Kristo

[17] Io, iau tatike go, ma iau varvai dovot tai
ra Luluai, ba koko avat a vanavana mulai
da ta ra umana ta diat ra Tematana dia
vanavana, ma ra mangamangana vakuku ta
ra nuknuk i diat, [18] nina di tar vabobotoi ra
nuknuk i diat, ma di tar vaire vue diat kan
ra nilaun kai God ure ra tobobo i tur ta diat,
tago dia vamaliu ra bala i diat; [19] diat, tago pa
dia ruva mulai, dia tar tul tar diat upi diat
a pait ra lavur magit dia milmilikuan, ma
ra lavur magit dia dur, ta ra varbat. [20] Ma
pa di ga tovo tar Kristo damana ta vavat;
[21] ona i dovotina ba ava tar valongore, ma
ava tar vartovo tana, da ra dovotina muka
i ki tai Iesu; [22] upi avat a varodo vue ra
maulana tutana, nina kai kavava manga-
mangana lua, nina i marere vanavana da
ra lavur bilak na mamainga na varvagu;
[23] ma upi da pait vakalamane ra tulungea i
ra nuknuk i vavat; [24] ma avat a vavauluvai
ma ra kalamana tutana, nina di tar vaki
ia varogop ma God ta ra mangamangana
takodo ma ra mangamangana gomgom i ra
dovotina.
[25] Kari go, avat a vung vue ra vaongo. ma
avat par, avat a tatike ra dovotina vargil,
tikatikai ma ra talaina; tago dat par da
ingaingarina varvargil. [26] Avat a kulot, ma
koko avat a rara; koko ra matana keake
na kuba ma kavava kankan na tur boko;
[27] ma koko avat a tur are Satan. [28] Nam i ga
loaloang, koko na long mulai; i boina ka ba
na bibili, ma na pait ika nam i ko ma ra
ura limana upi na vatur vake ta magit ma
na tabar nam i tangadi. [29] Koko ta bilak na
tinata na irop ta ra ngie i vavat, nam uka i
boina upi ra varvair, upi na maravut ma ra

varmari diat dia valongore. [30] Ma koko avat
a vatakunuan ra Takodo na Tulungen kai
God, tai nina di ga nim vakilang avat upi ra
bung na varvalaun. [31] I boina ba avat a vung
vue ra mapak na ninunuk kan avat, ma ra
kankan, ma ra kulot, ma ra varvareo, ma ra
varvul, ma ra vakikiu; [32] ma avat a varmari
vargil, na madu vargil ra bala i vavat, avat a
nuk vargiliane vue kavava nirara, vada God,
ure Iesu, i tar nuk vue kavavat.

5

A nilaun ta ra kapa

[1] Io, avat a murmur God, da ra umana
bul na vakak; [2] ma avat a vanavana ma ra
varmari, da Kristo bula i ga mari dat, ma
i ga tul tar ia iat mulai ure dat, a tinabar
ma ra vartabar tadav God, upi ra magit
i ang vuvuvul. [3] Ma ra ungaunga, ma ra
lavur magit i dur, ba ra varbat, koko da
vatang ia muka livuan ta vavat, da i topa
ra umana tena gomgom; [4] ma koko tuna ra
mangamangana i milmilikuan, ba ra tinata
na papaua, ba ra varkulumai, tago ra dari
pa i topa ia; ma i manga boina muka ba
avat a pite varpa. [5] Tago ava nunure i dovot
go, ba pa ta tena ungaunga, ma pa ta tikai
i dur ra maukuana, ma pa ta tena varbat,
nina i da ra tena lotu tadav ra tabataba, na
vatur vake ta tiniba ta ra varkurai kai Kristo
ma God. [6] Koko ta tutana na vagu pa avat
ma ra lavur tinata vakuku; tago a kankan
kai God i vana taun diat ra umana natu i
ra varongongoi ta ni ra lavur magit. [7] Ma
koko avat a varbete ma diat; [8] tago amana
boko ava ga bobotoi, ma go gori ava talapar
ta ra Luluai; avat a vanavana da ra umana
natu i ra kapa, [9] (tago ra vuai ra kapa ia
ra lavur bo na mangamangana par ma ra
mangamangana takodo par ma ra dovotina
par), [10] ma avat a valar puput pa nam ba
ra Luluai i gugu tana; [11] ma koko avat a
varlair varurung ma ra lavur papalum i ra
tabobotoi ba pa ta vuai diat, ma i manga kat
muka ba avat a pit varuva diat; [12] tago ia ra
magit na vavirvir ba da vatang ika ra lavur
magit ba dia papait ive diat. [13] Ma ra lavur
magit par di pit diat ma ra kapa dia vana
rikai; tago ra lavur magit di tar al vapange
diat, dia kapa muka. [14] Kari i tatike: "Una
tavangun, u nam u diadiop, ma una tut kan
ra minat, ma Kristo na rarao taun u."

[15] Avat a balaure bulu kavava mangaman-
gana, ma koko ava da ra umana lunga, avat
a varogop ma ra umana tena kabinana iat;
[16] avat a ongaongor ta ra kilakilala, tago
i kaina go ra bungbung. [17] Io, koko avat
a papaua, avat a matoto pa ba ava la ra
mamainga kai ra Luluai. [18] Ma koko avat a
longlong ma ra mome vain, nina ba i vuna
ta ra lavur mangamangana vovoloi, avat a
buka ma ra Tulungen; [19] avat a tata vargil
ma ra lavur kakailai ta ra Buk Tabu ma ra
lavur kakailai na lotu ma ra lavur kakailai
na tulungen, avat a kakakailai ma avat a
ngunguke tadav ra Luluai ma ra bala i vavat;
[20] avat a pite varpa vatikai tadav God, ra
Tama i dat, ure ra lavur magit par ta ra iang
i kada Luluai Kristo.

A kini na tinaulai

[21] Avat a vami vargil ta vavat ta ra ururian
i Kristo. [22] A vaden ava tar taulai, avat a
vamolo tar avat tadav kavava umana tutana
iat, da tadav ra Luluai. [23] Tago ra tutana i
tar taulai ia ra ulu i dir ma kana vavina, da
Kristo bula ia ra ulu i ra ekelesia; tago ia iat
ra tena valaun ure ra palapakana. [24] Ma da
ra ekelesia i vamolo tar mule tai Kristo, i
boina ba ra vaden bula diat a pait ia damana
ta kadia umana tutana ta ra lavur magit
par. [25] A tarai ava tar taulai, avat a mari
muka kavava umana taulai, da Kristo bula
i ga mari ra ekelesia, ma i ga tul tar ia iat
mulai ure; [26] upi na vagomgom ia, ma na
dalu ia ma ra niu na tava ta ra tinata, [27] upi
na vaarike tar ia tana mulai a mariringian
na ekelesia, ma pa ta pakana dur, ma pa
ta pakana bibian tana ba ta magit damana;
ma upi na gomgom kakit ma pa ta binilua
tana. [28] Damana i topa ra tarai ba diat a mari
kadia umana taulai vada ra pakapaka i diat
iat. Nina ba i mari kana taulai, i mari ia iat
mulai; [29] tago pa ta tutana i milmilikuane ra
pakana iat; i tabatabar ia ka ma i vavamel ia,
varogop bula ra Luluai i vamel ra ekelesia;
[30] tago dat ra umana ingar i ra pakana. [31] Go i
vuna tago ra tutana na vana kan tamana ma
nana, ma na ki pire kana taulai; ma damana
dir tikai ka. [32] Go ra magit na pidik i ngala
tuna; ma iau tatata ka ure Kristo dir ma
ra ekelesia. [33] Ma i boina, ba avat par bula,
tikatikai, avat a mari kavava umana taulai
da ava mari mule avat; ma i boina, ba ra
vavina na ru kana tutana.

6

A umana a bul ma ra tavu i diat

1 A umana bul, avat a torom tadav ra
umana tavu i vavat tai ra Luluai; tago i
takodo dari. 2 Una ru tamam ma nam (ia ra
luaina vartuluai ba ta vamading i tur tana),
3 upi na boina tam, ma na lolokon kaum
nilaun ra pia. 4 Ma avat, ra umana tama i ra
umana bul, koko avat a vangangal ra umana
natu i vavat upi ra kankan; avat a vaiak diat
ta ra varbalaurai ma ra varpit kai ra Luluai.

A tarai na vilavilau ma ra umana luluai

5 Avat ra tarai na vilavilau, avat a torom
ta diat ra umana luluai ra pia ma ra bunurut
ma ra nidadar, ma ra dovot na nuknuk i va-
vat, da tadav Kristo; 6 koko ma ra vavataun,
da diat dia kaina upi ra varmananai kai ra
tarai, da ka ra umana vilavilau kai Kristo,
avat a pait ra mamainga kai God ma ra var-
mari tuna; 7 avat a torom ma ra tamarigat na
mamainga, da tai God ma vakir tai ra tarai;
8 tago avat a nunure ba ra lavur bo na magit
par ba ta tikai i pait ia, na vatur vake mule
nam tai ra Luluai, ba ia ra vilavilau, ba ra
tutana tuna. 9 Ma avat ava luluai, avat a pait
bula nam ra lavur magit iat ta diat, ma avat
a vung vue ra varvaunungai; avat a nunure
ba kadia Luluai ma kavavat bula i ki ra bala
na bakut, ma ra tarai dia varogop pirana.

A lavur vargal kai God

10 A mutuaina go a tara na turagu, avat a
tur padikat tai ra Luluai, ma tai ra dekdek i
kana niuvia. 11 Avat a kapkap ra lavur vargal
kai God, upi avat a tur bat valar pa ra lavur
vakikiu kai Satan. 12 Tago pa da vartaliur ma
ra lavur ebar nina dia palapaka, da vartaliur
ma ra lavur varkurai, ma ra lavur dekdek,
ma ra lavur luluai dia kure ra tabobotoi
i ra rakarakan a gunagunan, ma ra lavur
tulungen i ra kaina arama liu. 13 Kari go
avat a vatur vake ra vargal par kai God, upi
na tale avat upi avat a ongaongor bat ta ra
kaina bung, ma upi avat a tur padikat, tago
ava tar pait rit ra lavur magit. 14 Io, avat a tur
padikat, ma ra vipit na dovotina na tur ta ra
livua i vavat, ma ra ongaongoi na manga-
mangana takodo na tur ta ra bongobongo i
vavat, 15 ma ra pal a kau i ra vaninara ta ra
kau i vavat ure ra bo na varveai na malmal;
16 ma go iat, avat a tak pa ra ongaongoi na
nurnur, upi avat a pupupun me ra lavur
pu na iap kai Satan. 17 Ma avat a tak pa
ra kere na varvalaun, ma ra pakat kai ra
Tulungen, ia nam ra tinata kai God; 18 avat
a araring vatikai ma ra lavur niaring ma
ra nilul vaoto tai ra Tulungen, ma avat a
monamono tana ma ra niongor ma ra nilul
vaoto ure ra lavur tena gomgom, 19 ma ure
iau bula, upi da tul tar ra lavur bo na tinata
par tagu, upi ina rurung muka ma ra varvai,
ba ina vaarike tar ra lavur magit na pidik ta
ra bo na varveai, 20 nina ba iau a tena varvai
ure, ma di tar vi iau ma ra vinau na palariam
ure, ma ina rurung ma ra tinata tana, da i
topa iau.

A mutuaina tinata na varvagai

21 Ma upi avat bula, avat a nunure ra lavur
magit ure iau, ma kaugu kini, Tikiko, a
turagu, iau mari ia tuna, ma ra dovot na
tultul tai ra Luluai, na ve vavinar avat ure ra
lavur magit par; 22 nina iau tar tul vue tadav
avat upi go ra magit iat, ba avat a nunure
kaveve kini, ma upi na vamaniu pa ra bala i
vavat.

23 A malmal tadav ra tara na tura i dat,
ma ra varmari varurung ma ra nurnur tai
God Tama i dat ma ra Luluai Iesu Kristo. 24 A
varmari tadav diat par, dia mari vatikene pa
kada Luluai Iesu Kristo.*

* 6:24: (Di ga tumu ia maro Rom tadav ra tarai Epeso, ma Tikiko i ga kap tar ia.)

A BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI PILIPOI

1 Paulo ma Timoteo, a ura vilavilau kai
Kristo Iesu, tadav diat par ra umana tena
gomgom tai Kristo Iesu dia ki Pilipoi, ma
tadav diat ra umana patuana ma diat bula
ra umana tultul maramaravut: 2 A varmari
tadav avat, ma ra malmal tai God Tama i dat
ma ra Luluai Iesu Kristo.

Paulo i araring ure diat nina diat a luk kana buk

3 Iau pite pa kaugu God ta ra lavur pakana
ba iau nuk pa avat, 4 ma ta ra bungbung
parika ta kaugu lavur niaring iau araring
ure avat par ma ra gugu, 5 tago ava varbete
ta ra bo na varvai papa ra turpaina tuk tar
gori; 6 ma i ot muka ra nuknukigu ure go ra
magit iat, ba nina i ga vatavuna ra bo na
papalum ta ra bala i vavat, ia na pait ot pa
ia tuk tar ta ra bung kai Iesu Kristo; 7 ma
i takodo upi ina nuk pa avat parika dari,
tago ava ki tuna ta ra nuknukigu, ma tago
da tar vatur varurung vake ra varmari ta
kaugu kini na vinivi ma ta ra papalum na
maramaravut ma ra varvadekdek ure ra bo
na varvai. 8 Ma God i nunure, iau manga
ki nugunugu upi avat parika ta ra varmari
kai Kristo Iesu. 9 Ma go iau araring upi
na pepeal vanavana kavava varmari ta ra
kabinana ma ta ra varkurai parika; 10 upi
avat a kure ra lavur enana magit tana; ma
upi na dovot ra tulungea i vavat ma pa ta
magit na tukatukai na tur pire vavat ta ra
bung kai Kristo; 11 ma upi avat a buka ma ra
vuai ra mangamangana takodo, nina ba ure
Iesu Kristo, upi ra variru ma ra pite varpa
tadav God.

Kristo ia ra nilaun

12 Iau mainge upi avat a matoto, a tara na
turagu, ba ra bo na varvai i tar tavua ta go
ra lavur magit i ga tadav iau; 13 ma i tar vana
rikai ta ra kuba i ra lavur tena vinarubu dia
monamono, ma pire diat par bula ra enana
tarai, ba di ga vi iau ure ke Kristo; 14 ma
mangoro diat, dia barturana ta ra Luluai, di
tar manga ongor ure ra agu vivi, ma dia tar
manga rurung muka, ma pa dia burut ba dia
varvai ma ra tinata kai God. 15 A dovotina ta
ra umana dia varvai tai Kristo ma ra varngu
ma ra varpuapuai; ma ta ra umana ma ra bo
na bala i diat; 16 ta ra umana ma ra varmari,
tago di tar nunure ba di ga tibe iau upi ina
ongor maravut ra bo na varvai; 17 ma ta ra
umana dia varvai tai Kristo ma ra vartoto,
ma pa i dovot ra bala i diat, ma dia nuk ia ba
diat a vot i tar ra kinadik ta ra agu vivi. 18 Ma
i dave? Ia kaka go: Iau gugu ta ra varvai tai
Kristo, ba ma ra vaongo ba ma ra dovotina;
io. ina gugu ka tana, ma namur bula. 19 Tago
iau nunure, go ra magit na arikai tana ra
varvalaun piragu. ure kavava niaring ma
ra maramaravut i ra Tulungea i Iesu Kristo,
20 varogop ma kaugu kini ungung ma kaugu
kini nunur upi ia, upi galiaka iau vavirvir
tai ta magit; upi ina rurung uka, varogop
lua, na damana gori, ina vangala pa Kristo
ta ra palapakagu,, ta ra nilaun, ba ta ra
minat. 21 Tago Kristo ia ra nilaun piragu,
ma ta ra minat ina boina tana. 22 Ma ona
ra nilaun ati ra pia na vuna ta ra vuai ra
papalum, pa iau nunure muka ba ava ina
pilak pa ia. 23 Tago iau lavur nunuk ure
ra ura magit, iau mainge upi ina vana upi
amir a ki varurung ma Kristo; tago i manga
boina nam; 24 ia kaka kaugu kini ta go ra
nilaun i manga topa avat boko. 25 Ma tago
iau kapkapupi nam, iau nunure ina ki pa
boko, ma dat par. dat a ki varurung, upi na
tavua kavava gugu ure ra nurnur; 26 ma upi
kavava langlang na pepeal tai Kristo Iesu
ure iau ta kaugu vinavana mulai pire vavat.
27 la kaka i boina ba kavava mangamangana
na topa ra bo na varvai kai Kristo; upi, ba
ona ina vana upi ina gire avat ba ona iau
ki kan avat, ina valongore ure kavava kini,
ba ava tur padikat ma ra kopono nuknuk,
ma ava ongor varurung ma ra kopono bala
i vavat ure ra nurnur ta ra bo na varvai;
28 upi koko avat a burut ta diat ra umana
ebar; ia ra vakilang i ra vinirua ta diat, ma
a vakilang na varvalaun pire vavat, ma go
tai God iat; 29 tago ure Kristo di tar tul tar ia
ta vavat, vakir upi avat a nurnur uka tana,
upi avat a kairane bula ra kinadik ure; 30 ma
kavavat bula nina ra vinarubu ba ava gire
tagu, ma ava valongore ure iau gori.

2

Kristo i ga vaikilik pa ia iat

1 Kari ba ta varvargat tai Kristo, ba ta
varmaram na varmari, ba ta varmaliurai
na tulungen, ba ta bala na varmari tuna
akari, 2 avat a ongor upi na ot kaugu gugu,

ba na tikai ka ra nuknuk i vavat, ba avat
a varogop ta ra varmari, ma na kopono ko
ra tulungea i vavat, ma avat a nuk pa ra
kopono magit; 3 koko avat a pait ta magit ta
ra varpuapuai ba ta ra pite varpa vakuku,
avat a nuk vangala vargiliane pa avat ma ra
madu na bala i vavat; 4 ma koko tikatikai na
mataure upi ra magit ba kana iat, boina ba
avat par, tikatikai, avat a mataure bula upi
ra magit kai ra enana. 5 I boina ba ra nuknuk
i vavat na varogop ma ra nuknuk i Kristo
Iesu; 6 tago i ga varogop tuna ma God, ma pa
i ga nuk pa ia ba ia ra magit di ra pa ia upi dir
a vardada ma God, 7 ma i ga vung pala vue
mule, ma i kap ra maukua i ra vilavilau, ma
di ga vaki ia upi na varogop ma ra tarai; 8 ma
di nunure ra maukuana da ra tutana tuna, i
ga vaikilik pa mule, ma i ongo tar mule ta ra
minat, maia, ta ra minat ta ra bolo na davai.
9 Kari God i ga manga vangala pa ia tana, ma
i ga tul tar ia tana ra iang i lia kakit ta ra
lavur iang; 10 upi na talikun ra malmalikun
na kau i diat par arama ra bala na bakut ma
ta ra rakarakan a gunagunan ma ta ra vavai
ra rakarakan a gunagunan ta ra iang i Iesu,
11 ma ra karamea i diat par, diat a mulaot ure
Iesu Kristo ba ia ra Luluai, upi ra minamar i
God a Tama i dat.

Avat a pupua da ra kapa ta ra rakarakan a gunagunan

12 Io, avat, iau mari tuna avat, da ava ga
toratorom ta ra lavur bungbung i tar par,
vakir ika tago iau ga ki pire vavat, damana
gori bula ba iau ki kan avat, avat a ongor
upi avat a pait ot pa kavava varvalaun ta
ra bunurut ma ra nidadar; 13 tago God iat,
i vaki ra mamainga upi ia ta vavat ma ra
niongor tana bula, da ra bo na nuknukina
iat. 14 Avat a pait rit ra lavur magit ma koko
ra niur ma ra lavur nuknuk tana; 15 upi avat
a langalanga ta ra magit na vartakun ma
avat a dovot, a umana natu i God, ma pa
ta nirara ta vavat livuan ta ra taun tarai i
gegagege, ma i taviri ra maukua i diat, nina
ava pupua livuan ta diat da ra umana kapa
ta ra rakarakan a gunagunan, 16 ba ava tul
tar ra tinata na nilaun; upi ina langlang
me ta ra bung kai Kristo, ba pa iau ga
vutvut vakuku, ma pa iau ga ongor vakuku.
17 Maia, ma ona iau virua da ra tinabar ma
ra varvakai ta kavava nurnur, iau gugu ke
tana, ma iau ga varurung ma avat parika;
18 ma damana avat a gugu bula, ma dat par
dat a gugu varurung.

Timoteo dir ma Epaprotito

19 Ma iau nuk ia ta ra Luluai Iesu, ba
ina tulue Timoteo tadav avat boko, upi ina
ngo bula, ba iau matoto ta kavava kini.
20 Tago pa ta tikai mulai piragu i varogop
ra nuknuk i dir, ba na nuk pa kavava kini
ma ra dovotina. 21 Diat par dia nuk pa
kadiat iat, ma vakir ra magit kai Iesu Kristo.
22 Ma ava tar nunure, di tar valar ia, ma
da ra bul i torom tai tamana, damana i ga
papalum maravut iau ta ra bo na varvai.
23 Iau nuknuk ia ba ina tulue muka, ona iau
tar nunure ba ina dave; 24 ma iau nurnur ta
ra Luluai ba iau bula ina vana tadav avat
boko. 25 Ma iau ga nuk ia, i topa ia muka, upi
ina tulue Epaprotito tadav avat, a turagu
ma kaugu tena maramaravut ta ra papalum
ma a talaigu ta go ra vinarubu, ma kavava
tultul, nina i ga toratorom tagu ta kaugu
niiba; 26 ma i tar ki nugunugu upi avat par,
ma i tabun ra balana, tago ava tar valongore
ba i ga mait; 27 ma a dovotina i ga mait ma
i maravai ba na mat; ma God i ga mari ia;
ma vakir ia kaka, i ga mari iau bula, kan ina
alube pa ra niligur vartataun. 28 la kaka go
iau ongor tana upi ina tulue lulut, upi avat a
gugu, tago avat a gire mule, ma upi na ikilik
tana kaugu niligur. 29 Avat a onge pa ia ta
ra Luluai ma ra ngala na gugu; ma avat a ru
tuna diat dia damana; 30 tago i ga maravai na
mat ure ra papalum kai Kristo, ma i ga vana
ma ra kikinit vakai ure kana nilaun upi na
mal ot pa kavava maramaravut piragu.

3

A dovot na mangamangana takodo

1 A takununa go, a tara na turagu, avat a
gugu ta ra Luluai. Ba ina tumu mule nina
ra lavur magit iau ga tumu ia lua tadav
avat, pa na vatalanguan iau, ma na vaboina
ke avat. 2 Avat a varbalaurai upi ra umana
pap, avat a varbalaurai upi ra umana kaina
tena papalum, ma avat a varbalaurai upi
ra umana tena pinapoko kakaina. 3 Tago
dat a tarai na pokakikil dat, da lotu ta ra
Tulungea i God, ma da langlang tai Kristo
Iesu, ma pa da nurnur ta ra palapaka; 4 kan i
topa iau bar ba ina nurnur ta ra palapaka;
ona ta tikai i nuk ia upi na nurnur ta ra
palapaka, iau lia tana; 5 di ga poko kikil iau
ta ra valavutuluna bung, ma di ga kava iau

a te Israel, ta ra vuna tarai Beniamin, iau a
Ebraio tuna ta diat ra umana Ebraio; iau a
Parisaio ure ra magit na varkurai; 6 ure ra
niongor, iau ga vakavakaina diat ra umana
ekelesia; ure ra mangamangana takodo i
vuna ta ra tinata na varkurai, pa iau ga rara.
7 Ma ra magit i ga ngatngat piragu, iau tar
nuk pa ia ba ra magit vakuku piragu, upi ina
vatur vake Kristo. 8 Maia, ma a dovotina iau
nuk pa ra lavur magit par ba a magit vakuku
ka, tago i manga boina ra varnunurai ma
Kristo Iesu kaugu Luluai; ure nam i tar
panie kan iau ra lavur magit parika, ma i
varogop piragu ma ra putaputa ka, upi ina
kale pa Kristo, 9 upi da gire tadav iau ba
iau ki tana, ma koko iau vatur vake kaugu
varvatakodo iat, nina i vuna ta ra tinata
na varkurai, ma ga nam iat dia vatur vake
ta ra nurnur tai Kristo, a varvatakodo kai
God i vuna ta ra nurnur; 10 upi ina nunure
Iesu, ma ra dekdek i kana tinut mulai kan
ra minat, ma ra kini na bartalaina me ta ra
magit na kinadik, upi amir a varogop me ta
kana minat; 11 kan ina ko rikai bar tadav ra
tinut mulai kan ra minat.

A nivut upi ra tukuna

12 Vakir ba iau ga tar ko rikai boko tana,
ma vakir iau tar ko vurakit; iau ongaongor
upi ia ka, upi ina vatur vake ra magit Kristo
i ga vatur vake iau ure. 13 A tara na turagu,
pa iau nuk ia ba iau tar vatur vake; ma go
ra kopono magit iau pait ia, iau nuk vue ra
lavur magit dia ga par, ma iau ongaongor
upi ra lavur magit dia tur na lua tagu, 14 ma
iau vutvut upi ra tukuna, upi ra vapuak i ra
varting urama kai God tai Kristo Iesu. 15 Io,
i boina ba dat da ko kakit, na damana ra
nuknuk i dat; ma ona ta tika na magit pa
i kopono ra nuknuk i vavat tana, God na
ve tar ia bula ta vavat; 16 i boina ba dat a
murmur uka nam ra magit da tar ko rikai
tadav ia.
17 A tara na turagu, avat a murmur
varirivut iau, ma avat a gire vakilang bula
diat, dia pait ia damana, tago avet a umana
valavalar ure avat. 18 Iau tar vala ve milate
avat, ma go iau ve mule avat ma ra tinangi,
ure mangoro dia vanavana, diat a umana
ebar kai ra bolo kai Kristo; 19 a mutuai diat
a vinirua, kadia god ra bala i diat, kadia
gugu i tur ta kadia vavirvir, dia nuk pa ka
ra lavur magit ra pia. 20 Dat a tarai na pia na
pal marama ra bala na bakut, ma mabara da
ungung pa ra Tena Valaun, ra Luluai Iesu
Kristo; 21 nina ba na vaenana pa ra paka i
dat i bilua, upi na varogopane ma ra pakana
i mamar, da nam ra ongor ba na vamolo
valar tar ra lavur magit par tana mulai me.

4

A umana tinata na varvakapa

1 Io, a tara na turagu, iau mari avat ma iau
ki nugunugu upi avat, avat kaugu gugu ma
kaugu kere na minamar, avat a tur padikat
ta ra Luluai, a tara na lai.
2 Iau vargat vovo pa Evodia, ma iau vargat
Sintike bula, ba na kopono ko ra nuknuk
i dir ta ra Luluai. 3 Ma iau ting pa u bula,
kaugu tena papalum varirivut, a dovot na
talaigu, upi una maravut nam ra ura vavina,
dir ga ongor maravut iau ta ra bo na varvai,
ma Klement bula, ma ta ra umana diat, ave
ga papalum varirivut ma diat, ra iang i diat
i tur ta ra buk na nilaun.
4 Avat a gugu vatikai ta ra Luluai; ma iau
biti mulai: Avat a gugu. 5 Boina ba diat a
tarai par diat a nunure ra madu na bala
i vavat. A Luluai i tar maravai. 6 Koko
avat a ngarao ure ta magit; ma ta ra lavur
magit par avat a vaarike tar ika kavava lavur
mamainga tadav God ma ra niaring, ma ra
nilul ma ra pite varpa. 7 Ma ra malmal kai
God, nina i tur lake ra minatoto par, na
balaure vake ra bala i vavat ma ra nuknuk
i vavat ure Kristo Iesu.
8 A takununa go, a tara na turagu, a lavur
magit dia dovot, a lavur magit dia ruru, a
lavur magit dia takodo ma ra lavur magit
dia gomgom, a lavur magit dia mariringian,
ra lavur magit i boina ra varvai tana; ba ta
magit i boina, ba ta magit na pite varpa,
avat a nuk pa nam ra lavur magit. 9 Nam
ra lavur magit ava ga vartovo tana ma ava
tar vatur vake ma ava tar valongore ma ava
tar gire tagu, avat a pait diat; ma ra God na
malmal na ki pire vavat.

A pite varpa ure ra vartabar

10 Iau tar gugu muka ta ra Luluai, tago
kavava ninunuk ure iau i tar libobor mulai,
ma a dovotina ava ga tar nuk pa iau, ma
i ga dekdek ika upi avat a pait valar pa ta
magit. 11 Pa iau tata, tago iau ki na niiba;
tago iau pait valar pa ra kini vovovon ta
ra lavur magit i tadav iau. 12 Iau nunure ra
kini na luveana ma ra kini na uviana bula,
di tar tovo iau ta ra kini na pidik tar ta ra

lavur magit par, upi ina maur ma upi ina
mulmulum, upi ina ki ma ra peal magit ma
upi ina ki na niiba. [13] Iau pait valar pa ra
lavur magit par ta nina i vator iau. [14] Ma ga
ni ava tar pait mal ia, tago ava ga maravut
iau ta ra lavur magit na varmonong. [15] Ma
avat bula, a umana Pilipoi, ava nunure ba di
ga tur pa ra bo na varvai ta nam ra bung iau
ga vana kan Makedonia, pa ta ekelesia i tur
maravut iau ma ra tinabar ma ra vavatur
vakai vargil, ia kaka avat; [16] tago ba iau ga
ki Tesalonika, ava ga vaurua ma ra tul vue
ra magit piragu ure kaugu kini na luveana.
[17] Vakir tago iau mamainge upi ta vartabar,
iau mainge ke ba na pepeal ra vuai vavat,
upi avat a boina tana. [18] Iau tar vatur vapar
vake ra lavur magit ma i tar ki ak; iau tar
buka, tago iau tar vatur vake tai Epaprotito
ra lavur magit ava ga tulue, i ang na katkat,
a tinabar i varmananai, God i mainge tuna.
[19] Ma kaugu God na tabar avat ma ra magit
par ava iba upi ia, da kana peal magit ma ra
minamar tai Kristo Iesu. [20] Ma go a variru
tadav kada God ma Tama i dat ba pa na
mutu. Amen.

A mutuaina tinata na varvagai

[21] Avat a vatatabe diat par ra lavur tena
gomgom tai Kristo Iesu. A umana tura i
dat ave ki varurung ma diat, dia vatatabe
avat. [22] Diat par ra umana tena gomgom dia
vatatabe avat, damana muka diat dia ki ra
kuba i ra Kaisar.

[23] Ra varmari kai kada Luluai Iesu Kristo
na ki pire ra tulungea i vavat. Amen.*

* 4:23: (Di ga tulue pire ra tarai Pilipoi maro Rom na Epaprotito i ga kap ia.)

A BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI KOLOSE

1 Paulo, ra apostolo kai Kristo Iesu ure ra
mamainga kai God, ma tura i dat Timoteo,
2 tadav diat ra umana tena gomgom tai
Kristo dia ki Kolose, ma tadav diat ra umana
barturana dia nurnur: A varmari tadav avat
ma ra malmal tai God a Tama i dat.

A niaring na pite varpa

3 Ave pite pa ra God ma ra Tama i kada Lu-
luai Iesu Kristo, ma ave araring vatikai ure
avat, 4 tago ave ga valongore ra varvai ure
kavava nurnur tai Kristo Iesu, ma kavava
varmari tadav diat ra umana tena gomgom,
5 ure ra magit ava kiki nunur pa ia, nam di
vung vake arama ra bala na bakut upi kava-
vat, varogop ava ga valongore ta ra tinata
ure ra dovotina ta ra bo na varvai, 6 nina i
tar pot tadav avat, da i ki ta ra rakarakan
a gunagunan mutu ma i vuai ra vuaina ma i
tavua varogop i pait ia bula ta vavat, papa ta
nam ra bung ava tar valongore ra varmari
kai God ma ra dovotina, ma ava nunure
tuna; 7 da ava ga valongore bula tai Epapras,
a bo na tena maramaravut pire vevet, ia ra
dovot na tultul kai Kristo ure avat, 8 ma i
ga ve bula avet ure kavava varmari ta ra
Tulungen.

9 Kari go avet bula, papa ta nam ra bung
ave ga valongore, pa ave ngo ma ra niaring
ma ra nilul vovo ure avat, upi da vabuka
avat ma ra minatoto ta kana mamainga
ta ra kabinana par ma ta ra minatoto na
Tulungen, 10 pi avat a vana da i topa ra Luluai
upi na gugu tana, ma upi avat a vuai ta ra
bo na papalum parika, ma upi avat a tavua
vanavana ta ra minatoto ure God; 11 upi
da vator avat ma ra lavur dekdek parika,
varogop ma ra dekdek i kana minamar, upi
avat a tadav ra kini vovovon ma ra kini
varvamadudur ma ra gugu; 12 ma avat a pite
varpa tadav Tama, nina i ga mal pa dat, upi
dat a kale pa ra tiniba kai ra umana tena
gomgom ta ra kapa; 13 nina i tar valaun dat
kan ra dekdek i ra bobotoi, ma i kari pa dat
tar ta ra varkurai kai kana Bul na Vakak;
14 nina da vatur vake ra varvalaun tana, ra
punpun vuai ai ra varpiam.

A maukua i Kristo ma kana papalum

15 Ia ra malalar i God nina pa i vevengene,
ia ra luaina ta ra vavaki par; 16 tago di ga
vaki ra lavur magit parika tana, diat arama
ra bala na bakut ma diat ta ra rakarakan a
gunagunan, nina dia gire ma nina ba pa dia
gire, ba ra lavur kiki na king, ba ra lavur kiki
na luluai, ba ra lavur varkurai, ba ra lavur
dekdek na luluai; i ga vaki ra lavur magit
par pi kana ka; 17 ma i tar lua ta ra lavur
magit parika, ma tana iat ra lavur magit
parika dia tur okot. 18 Ma ia bula ra ulu i ra
pakana, nam ia ra ekelesia; ia ra turpaina, ra
luaina kan ra minat; upi na lia vurakit tana
ta ra lavur magit parika. 19 Tago damana
ra bo na mamainga kai Tama, pi ra pepeal
magit na ki tana; 20 ma i tar vatur ra malmal
ure ra gapu i kana bolo; upi na vamaram
pa mule ra lavur magit tadav ia ure mule;
iau biti, ure mule, ba ra lavur magit ra pia,
ba ra lavur magit arama ra bala na bakut.
21 Ma avat, ava ga tematana lua ma ava ga
ebar kan ia ta ra nuknuk i vavat ma ra kaina
mangamangana, ma go i tar vamaram pa
mule avat, 22 ma ra palapakana ure ra minat,
upi na tul tar avat a umana gomgomuna,
ma pa ta magit na nirara ta vavat ma pa
ta magit na vartakun ta vavat ta ra luaina
matana; 23 ona ava ki petep ta ra nurnur, ma
ona ava tur kadongor ma ava tur padikat,
ma ona pa ava takari kan ra kini nunur kai
ra bo na varvai nam ava tar valongore, ma
di tar varve diat a tarai par tana ta ra vavai
na bakut; ure nina di ga vaki iau Paulo upi
ina tultul tana.

Paulo i papalum ure ra tarai na lotu

24 Go iau gugu ta kaugu kinadik ure avat,
ma iau pait vot vue ta ra palapakagu nam ra
ibaiba na kinadik kai Kristo ure ra pakana,
ia ra ekelesia nam; 25 nina di ga vaki iau upi
ina tultul tana, da ra varkurai kai God di
ga tibe iau me ure avat, upi da pait ot pa
ra tinata kai God, 26 nina ra magit na pidik,
di ga vapidik ia kan diat a lavur tataun ma
ra lavur taun tarai; ma go di tar vaarike
pire kana umana tena gomgom; 27 diat ba
God i mainge ba na ve tar ia ta diat ba ava
ra pepeal magit na minamar i go ra magit
na pidik livuan ta diat ra umana Tematana,
nina ba Kristo ta ra bala i vavat, a vunapai
ra kini nunur upi ra minamar, 28 nina ave
varvai tana ma ave pit diat a tarai tikatikai,
ma ave tovo bula diat a tarai tikatikai ta ra
lavur kabinana, upi avet a tul tar diat par
tikatikai tai Kristo a umana ko kakit. 29 Upi

go iau bula iau papalum ma iau ongaongor,
da kana niongor, nina i manga papalum
tagu.

2

1 Iau mainge upi avat a nunure kaugu
ngala na nginarao, ure avat, ma ure diat
bula Laodikea, ma diat bula pa dia gire boko
ra mata i ra palapakagu; 2 upi na lagar ra
bala i diat, ma upi diat a ki guvai ta ra
varmari, upi diat a tadav ra kini na uviana
ma upi na ot tuna ra nuknuk i diat ma ra
minatoto i boina vurakit, upi diat a nunure
ra magit na pidik kai God, ia Kristo, 3 nina
di ga ive tana ra ngatngat na magit i ra
kabinana ma ra minatoto. 4 Ma iau tatike
go, kan ta tikai na vagu pa avat ma ra tinata
na vaongo varpa. 5 A dovotina, a pakagu
i ki irai kan avat, ma ra nuknukigu i tur
pire vavat, ma iau gugu ba iau gire kavava
papalum i vana mamal, ma ava tur padikat
ta ra nurnur tai Kristo.

A nilaun i ko tai Kristo

6 Da ava tar vatur vake Kristo Iesu ra
Luluai, avat a vanavana tana damana, 7 avat
a okor tana ma avat a tavua tana, ma avat a
tur padikat ta ra nurnur, da di ga tovo avat,
ma na peal ra pite varpa tana pire vavat.
8 Avat a varbalaurai kan ta tikai na
vakaina avat ma ra kabinana kai go ra
rakarakan a gunagunan ma ra vakikiu
vakuku, varogop ma ra vartovo amana
tana kai ra tarai, da ra varvateten kai ra
rakarakan a gunagunan, ma pa i varogop
ra varvateten kai Kristo; 9 tago ra pepeal
magit kai God i ki ta ra pakana, 10 ma di
tar vabuka avat i tana; tai nina iat i lua
ta diat dia lua ma ta ra lavur dekdek bula;
11 ma di tar poko kikil avat tana ta nam ra
pokakikil pa di pait ia ma ra lima, ma ava
tar vorodo vue ra mangamangana kai ra
palapaka, ta ra pokakikil kai Kristo; 12 di
ga punang varurue avat me ta ra baptaiso,
ma ava tar tut varurung bula me, tago ava
nurnur ta ra dekdek na papalum kai God,
nina i ga vatut pa ia kan ra minat. 13 Ma avat,
ava ga tar mat ta ra varpiam ma ta ra paka
i vavat, nina ba pa di ga poko kikil ia, i tar
valaun varurue avat mulai me, ma i tar nur
vue ra lavur varpiam ta dat; 14 ma i tar pun
vue ra tutumu na vartakun ta ra varkurai,
nina i ga tur bat dat; ma i kap vakakit vue,
ma i tar ot i tar ia ta kana bolo; 15 ma ba i
vung vue diat ra umana lualua ma ra umana
dekdek, i vaki diat, upi ra magit na ginigira,
tago i tar uvia vakakit pa diat i tana.
16 Kari go koko ta tikai na kure avat ure ta
nian, ba ta nimomo, ba ta bung na lukara,
ba ta kalamana gai ba ta bung sabat; 17 go
diat a malalar ika ure ra lavur magit ba
na pot boko namur, ma ra magit i tuna
i tur pire Kristo. 18 Koko ta tikai na long
pa kavava vapuak ta ra malamala madu na
bala ma ra lotu tadav diat ra umana angelo,
tago i ling na la pire nam ra lavur magit
na ninana ma ra nuknuk i ra palapakana
i vavagia vakuku pa ia, 19 ma pa i vatur
vake ra Ula, nina ba ra palapakana parika
i taiak tana ma ra tinavua kai God, ma
di vadekdek ia ma di vapetep guve ma ra
umana varpakan ma ra umana urat.

A minat ma ra nilaun varurung ma Kristo

20 Gala ava tar mat varurung ma Kristo
kan ra varvateten kai ra rakarakan a gu-
nagunan, ta ra ava ava vamolo tar avat ta
ra lavur vartuluai (varogop ba ava ki ma ra
mangamangana ra pia) dari: 21 Koko una bili
ia, koko una dum kilang ia, koko una palum
ia 22 (go ra lavur magit parika na panie
ba di palum ia), varogop ma ra vartuluai
ma ra vartovo kai ra tarai? 23 A dovotina
go.ra umana magit dia da ra kabinana ta ra
malamala lotu, ma ra malamala madu na
bala, ma ra dekdek na varkurai ure ra paka
i dat; ma pa i topa ta magit upi na tur bat ta
lavur kaina mamainga ta ra palapaka.

3

1 Ona ava ga tar tut rikai varurung ma
Kristo, i boina ba avat a tikan upi nam ra
lavur magit marama aina Kristo i ki ie, ta
ra lime tuna God. 2 Boina ba avat a bala upi
ra lavur magit arama ma koko upi ra lavur
magit mamati ra pia. 3 Tago ava tar mat ma
di tar ive varurungane kavava nilaun ma
Kristo tai God. 4 Ona Kristo, ra vunapai kada
nilaun, na vana rikai, ta nam ra bung avat
bula, avat a tur rikai varurung me ta kana
minamar.

A maulana nilaun ma ra kalamana nilaun

5 Kari go avat a dokodoko ra magit ai
ra paka i vavat ati ra pia; a ungaunga,
ma ra dur na mangamangana ma ra kaina
nginarao, ma ra kaina mamainga, ma ra
tenten, nina nam a tinorom tadav ra god
vavaongo; 6 ure go ra lavur magit a kankan
kai God na vana taun diat ra umana natu

i ra varongongoi tana; [7] avat bula, ava ga
vanavana lua tana, ta nam ra kilala ava ga ki
ta diat. [8] Ma go avat bula, avat a pala vue go
ra lavur magit, a kankan, ma ra kulot, ma ra
kaina ninunuk na bala, ma ra varvul, ma ra
dur na tinata kan ra ngie i vavat; [9] koko avat
a vavaongo vargil; tago ava tar vorodo vue
ra maulana tutana ma kana lavur manga-
mangana, [10] ma ava ga vavauluvai ma ra
kalamana, nina di ga vakalamane upi ra
kabinana varogop ra malalar i nina i ga vaki
ia; [11] ma go pa ta mulai ra te Elenas ba ta te
Iudaia, ba ta pokakikil ba pa ta pokakikil, ba
ta koloata, ba ta vaira, ba ta vilavilau, ba ta
tutana tuna; ia kaka Kristo nina i konome
vake diat par, ma i ki ta diat par.
[12] Ava da ra umana viviliai kai God, a
umana gomgomuna ma ra umana vakak,
avat a vavauluve ra bala marmari, ma ra
varmari, ma ra vovovon na ninunuk, ma ra
madu na bala, ma ra kini vamadudur; [13] avat
a varmari vargil, ma avat a nur vargiliane
vue kavava nirara, ona ta magit na vartakun
pire ta tikai; varogop ra Luluai i tar nur vue
kavavat, avat bula, avat a pait ia damana;
[14] avat a vavauluve taun go ra lavur magit
ma ra varmari, ia nam ra vivi tuna i ko
vurakit. [15] Ma boina ba ra malmal kai Kristo
na varkurai ta ra bala i vavat, nina di tar oro
pa avat upi ia ta ra kopono palapaka; ma
avat a pite varpa. [16] Ma boina ba ra tinata
kai Kristo na ki pepeal ta ra bala i vavat
na ra lavur kabinana par; avat a varvateten
ma avat a pit vargiliane avat ma ra lavur
kakailai ta ra Buk Tabu ma ra lavur kakailai
na lotu ma ra lavur kakailai na tulungen
ure ra varmari, ma avat a kakailai tadav
ra Luluai ta ra bala i vavat. [17] Ma ra lavur
magit parika ava pait ia, ba ra tinata ba ra
papalum, avat a pait rit ia ta ra iang i ra
Luluai Iesu, ma avat a pite varpa ure tadav
God a Tama i dat.

A kini na varmaliurai ta ra kalamana ni-laun

[18] Avat ra vaden, avat a torom ta kavava
umana tutana, varogop i takodo ta ra
Luluai. [19] Avat a umana tutana, avat a
mari kavava umana taulai, ma koko avat
a kankanuane diat. [20] Avat a umana bul,
avat a torom ta ra umana tavu i vavat ta
ra lavur magit parika; go i boina tuna pire
ra Luluai. [21] Avat ava varvangala, koko avat
a vangangal ra umana natu i vavat, kan
avat a vatalanguane diat. [22] Avat a umana
vilavilau, avat a torom ta kavava umana
luluai ati ra pia ta ra lavur magit parika;
koko ma ra vavataun da diat dia kaina upi
ra varmananai kai ra tarai, avat a torom uka
ma ra dovot na bala i vavat, ma ra bunurut
ta ra Luluai; [23] ma ra lavur magit parika ava
papait ia, avat a pait ika diat ma ra niongor
da pire ra Luluai, ma koko da pire ra tarai
ka; [24] tago ava nunure ba avat a kale boko
tai ra Luluai ra tiniba na vapuak; tago ava
torom ta ra Luluai Kristo. [25] Ma nina i pait
ra mangamangana gegagege, na kale pa ra
vapuak ure ra mangamangana gegagege i
tar pait ia; ma pa da ru vakuku pa ta tikai.

4

[1] Avat a umana luluai, avat a tul tar ra
magit i takodo ma i topa ia ta kavava umana
vilavilau, tago ava nunure ba kavavat bula a
Luluai arama ra bala na bakut.

A tinata na varvakapa

[2] Koko avat a ngo ma ra niaring, ma avat
a mono tana ma ra pite varpa; [3] ma avat a
araring bula ure avet, upi God na papa are
ra matakilalat ta vevet ure ra tinata, upi
avet a varvai ta ra magit na pidik kai Kristo,
nina di ga vi iau bula tana; [4] upi ina vaarike
da di ga tul tar ia tagu pi ina varvai.
[5] Avat a vanavana ma ra kabinana ta ra
mata i diat ra tarai vakuku, ma avat a
ongaongor ta ra kilakilala. [6] Boina ba avat a
tatata ma ra mari na tinata ma avat a pota
ma ra solt, pi na topa avat ba avat a bali ra
tinata kai ra tarai par me.

A mutuaina tinata na varvagai

[7] Tikiko, a vakak na tura i dat ma ra dovot
na tultul, ma ra tena maramaravut ta ra
Luluai, na ve avat ta kaugu kini; [8] iau tar
tulue tadav avat ure go ra magit upi avat a
nunure kaveve kini, ma upi na vamaram ra
bala i vavat; [9] dir ma Onesimo, a dovot na
tura i dat ma a vakak, ia tikai ta vavat. Dir a
ve boko avat ta ra lavur magit par di pait ia
ati.
[10] Aristarko, nina di vi varurue amir me,
i vatatabe avat, ma damana Marko, dir
turana kava ma Banaba (nina di tar vateten
avat i tana, ona i vana tadav avat, avat
a onge pa ia), [11] ma Iesu, a iangina bula
Iusto, dital ta diat ra tarai na pokakikil; dital
ika ave papalum varirivut ma dital ure ra
varkurai kai God, ma dital tar vamaniu iau.
[12] Epapras, tikai ta vavat, ma a vilavilau kai
Kristo, i vatatabe avat, ma i ongor vatikai

ma ra niaring, upi avat a tur mamal ma
upi na ot i tuna ra nuknuk i vavat ta ra
lavur mamainga kai God. [13] Tago iau varvai
dovot tana, ba i ngala kana varvakai ure
avat, ma ure diat bula aro Laodikea, ma
ure diat Ierapolis. [14] Luka, ra tena valagar
di mari ia, ma Demas, dir vatatabe avat.
[15] Da vatatabe diat ra umana barturana dia
ki Laodikea, ma Nimpas, ma ra ekelesia ta
ra kubana. [16] Ma ba di tar luk go ra buk pire
vavat, avat a tul tar ia upi diat a luk ia bula
ta ra ekelesia Laodikea; ma avat a luk bula
nam mara Laodikea. [17] Avat a ve bula Arkipo
dari: Una balaure ra papalum, nina di ga tul
tar ia tam ta ra Luluai, upi una pait ot pa ia.
[18] Iau Paulo, iau varvatatabai ma ra
limagu iat. Avat a nuk pa ra agu lavur
vivi. Boina ba ra varmari na ki pire vavat.
Amen.*

* 4:18: (Di ga tumu ia mara Rom tadav ra tarai Kolose, ma Tikiko ma Onesimo dir ga kap tar ia.)

A LUAINA BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI TESALONIKA

1 Paulo, ma Siluano, ma Timoteo, tadav ra
ekelesia kai ra tarai Tesalonika, nina i ki tai
God Tama i dat ma ra Luluai Iesu Kristo: A
varmari tadav avat ma ra malmal.

A nilaun ma ra nurnur kai ra tarai Tesalonika

2 Ave pite vatikene pa God ure avat parika,
ma ave vatavatang avat ta kaveve lavur
niaring; 3 ma ave nuk vatikene pa kavava
papalum na nurnur ma kavava niongor
ta ra varmari ma kavava mangamangana
vovovon ta ra kini nunur upi kada Luluai
Iesu Kristo, ta ra luaina mata i kada God
Tama i dat; 4 ma ave tar nunure, a tara na
turagu, a umana vakak kai God, ba di ga
pilak pa avat, 5 tago kaveve bo na varvai
pa i ga vut tadav avat ma ra kinanang na
tinata ka, i ga pot ma ra dekdek bula, ma
ta ra Takodo na Tulungen, ma ra patuan
na ninunuk; da ava nunure kaveve manga-
mangana ure avat ba ave ga ki boko pire
vavat. 6 Ma ava ga kap lap avet ma ra
Luluai, tago ava tar kapupi ra tinata ma ra
gugu ta ra Takodo na Tulungen; livuan ta
ra ngala na varvakadik, 7 ma damana avat
ra umana valavalar pire diat par dia nurnur
aro Makedonia ma Akaia. 8 Ma i ga rararang
rikai ure avat ra tinata kai ra Luluai, vakir
aro ko Makedonia ma Akaia, kavava nurnur
tadav God i rararang vurvurbit bula ta ra
gunagunan parika; ma pa i topa ia ba avet
a tatike mule ta magit. 9 Tago diat iat
dia varvai ure avet, ure kaveve mangana
vinavana tadav avat, ma ta kavava vinavana
lilikun kan ra tabalar tadav God, upi avat
a torom tadav God, nina i laun ma i dovot,
10 upi avat a ungung pa bula Natuna marama
ra bala na bakut, nina i ga vatut pa ia kan ra
minat, ia nam Iesu, nina i valaun dat kan ra
kankan namur.

2

A papalum kai Paulo aro Tesalonika

1 A tara na turagu, ava tar nunure kaveve
vinavana tadav avat, vakir a magit vakuku;
2 ba di ga vakadik value avet, ma di ga
vakaina tuna avet ara Pilipoi, varogop ava
tar nunure, ave ga rurung tai kaveve God
upi avet a ve avat ta ra bo na varveai kai
God livuan ta ra ngala na vinarubu. 3 Kaveve
tinata na vargat vakir i vuna ta ra nirara, ba
ta ra dur na mamainga, ba ta ra magit na
malatataur; 4 ma da God i ga valar ot avet
upi na nur tar ra bo na varvai ta vevet, ave
tatata damana; vakir upi avet a vagugu ra
tarai, ia kaka upi avet a vagugu God kaka
nina i valar ot pa ra bala i vevet. 5 Ma pa
ta bung ave tata na pite varpa vakuku, da
ava tar nunure, ma pa ave pait ta vaongo
na varbat ta vavat, God i nunure; 6 pa ave
tikan pi ra pite varpa pire ra tarai, ba pire
vavat, ba pire diat ta ra umana, ma gala
ave mainge upi avet a vamangula avat, gala
na topa ia, tago avet a umana apostolo kai
Kristo. 7 I ga madu ra maukua i vevet livuan
ta vavat, da ra vavina i balaure ra umana
natuna; 8 ma tago ave ga mari avat damana,
ave ga mainge upi avet a tul tar ia ta vavat,
vakir ra bo na varvai kai God kaka, kaveve
nilaun bula, tago ave ga mari tuna avat. 9 A
tara na turagu, ava nuk pa kaveve papalum
ma kaveve ngala na niongor; tago ave ga
ongor ta ra marum ma ra keake, upi koko
avet a vamamat ta tikai ta vavat, ma ave ga
varve ra bo na varvai kai God ta vavat. 10 Ava
tar nunure, ma God bula, ba i ga gomgom
ma i ga takodo kaveve mangamangana ma
pa i ga rara livuan ta vavat ava nurnur;
11 ma ava nunure bula, ave ga vamaram avat,
ma ave ga ununue avat, tikatikai varogop a
tutana i pait ia ta ra umana natuna, 12 upi
avat a vanavana vada i topa God, nina i
oro pa avat tadav kana varkurai ma kana
minamar.

13 Kari go pa ave ngo ma ra pite varpa
tadav God, tago, ba ava ga valongore ra
tinata kai God ta vevet, pa ava ga vatur vake
da ka ra tinata kai ra tarai, ava ga alube pa
ia da ra tinata kai God, ma i dovot damana,
ma i papalum valar pa bula ta vavat ava
nurnur. 14 Tago avat, a tara na turagu, ava ga
murmur ra ekelesia kai God aro Iudaia, nam
diat dia ki tai Kristo Iesu; tago avat bula, ava
ga kairane ra lavur kaina magit damana ta
kavava tarai, varogop diat ta ra umana te
Iudaia; 15 diat, dia ga doko ra Luluai Iesu ma
ra umana propet bula, ma dia ga korot vue
avet, ma pa dia ko ta ra mata i God, ma pa
dia varmaram ma ra lavur tarai; 16 ma dia
tigal avet, upi koko avet a tata pire diat ra
umana Tematana upi da valaun diat; upi
diat a vaot vatikene kadia varpiam; ma ra

kankan i tar vana taun diat ma i tar ot.

A mamainga kai Paulo pi na tadav diat mulai

17 Ma avet, a tara na turagu, ba ra paka i
vevet i ga ki irai kan avat ta umana bung
ka boko, a nuknuk i vevet patana, ma ave
ga ongor muka tana ma ra dekdek na ma-
mainga upi avet a gire mule ra mata i vavat;
18 ta nin ave mainge tuna ra vinavana pire
vavat, iau Paulo, iau ga vakopono mainge
damana, ma i vaurua bula; ma Satan i ga
tur bat avet. 19 Ma ava bar kaveve kini
nunur, ba kaveve gugu, ba kaveve kere na
langlang? A dovotina avat laka, ta ra mata
i kada Luluai Iesu, ta kana vinavana mulai
uti? 20 I dovot muka, avat kaveve minamar
ma kaveve gina.

3

1 Kari, ba i ga dekdek mulai upi avet a
ki vovovon, ave ga nuk ia ba i topa ia, ba
ina ki varkolono Atenai; 2 ma ave tar tulue
Timoteo, a tura i vevet ma a tultul kai God ta
ra bo na varvai kai Kristo, upi na vapadikat
avat, ma na vamaram avat ure kavava nur-
nur; 3 Upi koko ta tikai na malmaliara ta
ra lavur magit na varmonong; tago ava
nunure ba nam di tibe dat upi ia. 4 Ma a
dovotina, ba ave ki boko pire vavat, ave ga
ve value avat ba da vakadik boko dat; ma di
tar pait ia damana, ma ava tar nunure. 5 Kari
go, ba iau ga mama ki vovovon mulai, iau
ga vartuluai upi ina nunure kavava nurnur,
kan ra tena varilam i tar valam pa avat bar,
ma ave ga vole kaveve papalum pire vavat.
6 Ma go ba Timoteo i vana papa kan avat
pire vevet, ma i kap ra bo na varvai ure
kavava nurnur ma kavava varmari, ma ba
ava nuknuk mal vatikene pa avet, ma ava
ki nugunugu upi avat a gire avet, ma da
avet bula, ave mainge upi avet a gire avat;
7 kari kavava nurnur, a tara na turagu, i ga
vango ra bala i vevet ure avat ta kaveve
kini ta ra lavur magit na varmonong ma ra
ngununguit; 8 go ave tar laun, ona ava tur
padikat ta ra Luluai. 9 A pite varpa ava bar
avet a pait mule tadav God ure avat, upi da
bali ra ngala na gugu me, ave gugu tana ure
avat ta ra luaina mata i God? 10 Ave ongor
ma ra niaring ta ra marum ma ra keake upi
avet a gire ra mata i vavat, upi avet a pait
ot pa nam ra magit ava iba boko upi ia ta
kavava nurnur.
11 Boina ba God iat a Tama i dat, ma kada
Luluai Iesu, na mal are kaveve nga tadav
avat; 12 ma ra Luluai na vangala vakakit
kavava varmari vargil, ma tadav ra tarai
parika, varogop bula kaveve varmari tadav
avat; 13 upi go na vapadikat ra bala i vavat,
upi koko ta magit na vartakun tana ure
ra mangamangana gomgom vurakit ta ra
mata i kada God ma ra Tama i dat, ta ra
vinavana mulai uti kai ra Luluai Iesu Kristo,
diat ma kana lavur tena gomgom par.

4

A mangana nilaun aina God i gugu tana

1 Ma go bula, ave tingting pa avat, a
tara na turagu, ma ave vargat avat ure ra
Luluai Iesu, pi avat a manga tavua vanavana
ta ra mangamangana ave ga tovo avat i
tana, ma upi avat a vagugu pa God, ma
ra dovotina ava tar pait ia. 2 Tago ava tar
nunure ra vartuluai ave ga ve avat i tana
ta ra Luluai. 3 Tago ra mamainga kai God
go, ba na gomgom ra tulungea i vavat upi
avat a vatabue ra nipo; 4 upi na tale avat par
tikatikai, ba avat a vatur vake kavava taulai
ma ra mangamangana gomgom vurakit ma
ra variru, 5 ma koko ma ra mamainga upi
ra kaina mangamangana varogop ra umana
Tematana, nam diat pa dia nunure God;
6 ma upi koko ta tikai na vagu pa turana tai
ta mangana magit, ba na long pa ta magit
tana; tago ra Luluai ia ra tena varobo ure
ra lavur magit par damana, varogop ave ga
vaale value avat i tana, ma ave ga varvai
dovot i tana. 7 God pa i oro pa dat tadav ra
dur na mangamangana, i oro ko dat ma ra
mangamangana i gomgom. 8 Ma ba tikai i
varpiam, pa i piam ra tarai, i piam God kaka
iat, nina i ga tul tar ra Takodo na Tulungen
ta dat.
9 Ma pa ina tutumu tadav avat ure ra
varmari na barturana; tago God iat i ga
tovo avat, ba avat a varmari vargil; 10 ma a
dovotina, ava pait ia damana pire diat ra
umana bartura i dat par aro Makedonia.
Ma ave vargat pa avat, a tara na turagu,
ba avat a vapealane vanavana ra varmari;
11 ma avat a ongor upi ra kini vovovon, ma
avat a balaguan tikatikai ure kana varvakai
iat, ma avat a papalum ma ra lima i vavat,
da ave ga vartuluai tadav avat; 12 upi avat a
vanavana takodo ta ra luaina mata i diat ra

tarai vakuku, ma upi koko avat a iba upi ta
magit.

A pinot mulai kai ra Luluai

13 Ma pa ave mainge ba avat a tuptup,
a tara na turagu, ure diat dia va mat, upi
koko avat a lingligur tana, varogop diat
ta ra na, pa kadiat ta kini nunur. 14 Ona
da tar kapupi ia ba Iesu i ga mat ma i
laun mulai, io, damana bula God na agure
vaarike varurungane diat me dia tar va mat
tai Iesu. 15 Ma go ave ve avat i tana ma ra
tinata kai ra Luluai, ba dat, da laun tuk ta ra
vinavana mulai uti kai ra Luluai, pa dat a lua
ta diat dia tar va mat. 16 Tago ra Luluai iat na
vana ba marama ma ra ngala na nioro, ma
ra nilai ra luluai na angelo, ma ma ra tavur
kai God; ma diat, dia mat tai Kristo, diat a
tut lua; 17 namur dat ra ibaiba ta ra minat
da laun ma da ki ati, da ga puak vatutua
varurungane dat ma diat urama ta ra bakut,
upi dat a varkuvo ma ra Luluai ta ra lao; ma
dat a ki varurung ma ra Luluai vatikai. 18 Io,
avat a vamaram vargiliane avat ma go ra
lavur tinata.

5

Avat a ki na vaninara ure ra pinot mulai

1 Ma ure ra kilakilala ma ra tataun. a tara
na turagu, pa ava iba mulai upi ra tutumu.
2 Avat iat, ava tar nunure bulu ia ba ra bung
kai ra Luluai na pot da ra tena nilong ta
ra marum. 3 Ma ba dia biti: "A malmal ma
ra kini bulbulu," a vinirua na vut vakaian
pire diat, da ra kinadik na kinakava tadav
ra vavina i kap bala; ma pa diat a pait valar
pa ra nilop. 4 Ma avat, a tara na turagu, pa
ava ki ta ra bobotoi, upi nam ra bung na
tadav vakaian avat varogop ra tena nilong;
5 avat par, avat a umana natu i ra kapa,
ma ra umana natu i ra keake; vakir dat
a tarai kai ra marum, ba kai ra bobotoi;
6 ma tago damana, koko dat a diadiop, da
diat ta ra na, dat a monamono ma dat a
minana. 7 Diat ra umana lup niva dia va ta
ra marum; ma diat ra umana lup nimomo
dia longlong ta ra marum. 8 Ma dat, a tarai
kai ra keake, boina ba dat a minana, ma
dat a ule tar ra ongaongoi na nurnur ma ra
varmari ta ra bongobongo i dat; ma dat a
toke ra kere na vinarubu, a kini nunur upi
ra varvalaun nam. 9 Tago God pa i ga tibe
dat upi ra kankan, i ga tibe dat upi dat a
kale pa ra varvalaun ure kada Luluai Iesu
Kristo, 10 nina i ga mat ure dat, upi dat a laun
varurung me, ba da vangala pa ra keake ba
da va mat. 11 Avat a vamaram vargiliane avat
boko, ma avat a vargat vargiliane avat boko,
varogop ava vala papait ia.

A mutuaina tinata na varvakapa ma ra varvagai

12 Ma ave lul vovo pa avat, a tara na
turagu, upi avat a ru diat, dia ongor livuan
ta vavat, ma dia kure avat ta ra Luluai, ma
dia pit avat; 13 ma na ngala kavava variru
ma kavava varmari tadav diat ure kadia
papalum. Avat a ki na malmal vargil. 14 Ma
go ave vargat avat, a tara na turagu, upi
avat a pit diat ra umana tena niol, avat a
vamaram diat ba i bilua ra nuknuk i diat,
avat a maravut diat dia pagolgol, ma avat a
ki vamadudur pire diat a tarai par. 15 Avat
a varbalaurai upi koko ta tikai na bali ra
kaina ma ra kaina; avat a ongor vatikai upi
ra magit i boina pire vavat vargil, ma ure
ra lavur tarai par. 16 Avat a gugu vatikai.
17 Koko avat a ngo ma ra niaring; 18 avat a
pite varpa ure ra lavur magit par; go ia ra
mamainga kai God tai Kristo Iesu ure avat.
19 Koko avat a pun doko ra papalum kai ra
Tulungen. 20 Koko avat a piam ra tinata na
propet; 21 avat a valar ot pa ra lavur magit
par; ma avat a vatur vadekdek vake nina
i boina; 22 avat a vatabue ra lavur varpiam
par.

23 Ma ra God na malmal iat na vagomgom
vakakit avat; ma i boina ba da balaure vapar
ra tulungea i vavat ma ra bala i vavat ma ra
paka i vavat, upi koko ta magit na vartakun
tana ti ra bung ba na vut mulai tana kada
Luluai Iesu Kristo. 24 Nam i ting pa avat i tar
dovot, ma ia bula na pait valar pa ia.

25 A tara na turagu, avat a araring ure
avet. 26 Avat a vatatabe ra umana barturana
par ma ra gomgom na vargalum. 27 Iau
vargat avat ta ra iang i ra Luluai Iesu Kristo
ba da luk go ra buk pire diat parika a tara na
tura i dat.

28 A varmari kai ra Luluai Iesu Kristo na ki
pire vavat.*

* 5:28: (A luaina buk tadav ra tarai Tesalonika di ga tumu ia maro Korinto.)

A VAURUANA BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV RA TARAI TESALONIKA

1 Paulo, ma Siluano, ma Timoteo, tadav ra
ekelesia kai ra tarai Tesalonika, diat, dia ki
tai God Tama i dat ma ra Luluai Iesu Kristo:
2 A varmari tadav avat ma ra malmal tai God
Tama i dat ma ra Luluai Iesu Kristo.

A varkurai ta ra pinot kai Kristo

3 I manga topa avet, ba avet a pite varpa
vatikai tadav God ure avat, a tara na turagu,
ma i takodo bula, tago kavava nurnur i
manga tavua, ma ra varmari vargil pire
vavat, tikatikai, i ngala muka, 4 ma avet iat,
ave langlang ure avat ta ra lavur ekelesia
kai God ure kavava kini vovovon ma kavava
nurnur livuan ta ra lavur magit i tup avat
ma ra lavur magit na varmonong ava pidik
tar tana; 5 nam ra vakilang tuna kai ra
takodo na varkurai kai God; upi da nuk pa
avat ba ava ko ure ra varkurai kai God, ure
nina bula ave kairane ra kinadik; 6 ona ia
ra takodo na magit, ba God na balbali ma
ra kinadik ta diat dia vakadik avat, 7 ma ta
vavat ba di vakadik avat, a ningo varurung
ma avet ta nam ra bung da vaarike tana ra
Luluai Iesu marama ra bala na bakut ma
ra lavur angelo i ra dekdekina, 8 ta ra iap i
birao, ma na varobo ta diat pa dia nunure
God, ma pa dia torom ta ra bo na varvai kai
kada Luluai Iesu Kristo; 9 diat a kairane ra
balbali, a vinirua tukum kan ra mata i ra
Luluai, ma kan ra minamar i ra dekdekina,
10 ta nam ra bung ba na ga vut upi da mar ia
ta diat kana umana tena gomgom, ma upi
da manane ta diat par dia tar nurnur (tago
kaveve varvai pire vavat di tar kapupi ia)
ta nam ra bung. 11 Ure go bula ave araring
vatikai ure avat, upi kada God na nuk pa
avat da ava ko ure kana varting, ma upi na
pait ot pa ma ra dekdekina ra mamainga upi
ra bo na mangamangana, ma ra papalum na
nurnur; 12 upi da mar ra iang i kada Luluai
Iesu Kristo ta vavat, ma da mar avat bula
tana, da ra varmari kai kada God ma ra
Luluai Iesu Kristo.

2

Satan

1 Ure ra vinavana mulai uti kai kada Lu-
luai Iesu Kristo, ma ure bula kada vinavana
varurung tadav ia, ave lul pa avat, a tara
na turagu, 2 ba koko na malmaliara lulut
ra nuknuk i vavat, ma koko avat a ngarao,
tai ta tulungen, ba ta varvai, ba ta buk da
mamati pire vevet, varogop ba i maravai ra
bung kai ra Luluai; 3 ma koko ta tikai na vagu
pa avat ma ta mangana magit; tago ra ngala
na bunura na lua, ma da ga vaarike boko
ra tutana na varpiam, ra natu i ra vinirua,
4 nina i ga varongongoi, ma i vangala pa
mule upi na lia ta nam di vatang ia ba God,
ba nam di lolotu tana; ma i ki ta ra kuba i
God, ma i vuar pa mule ba ia God. 5 Ma pa
ava nuk pa ia laka, ba iau ga ki boko pire
vavat, iau ga ve avat ta go ra lavur magit?
6 Ma go ava tar nunure ra magit i tur bat
ia boko, upi da ga vaarike ta ra kilalana iat;
7 tago ra magit na pidik kai ra varpiam i tar
papalum gori; ma i tuk ta nam ra bung ba
da ga tak vaire vue nina i onge bat ia. 8 Ma
ta nam ra e da vaarike ra tena varpiam, nina
ba ra Luluai na vapanie vue ma ra vuvu na
ngiene, ma na kamare vue ma ra vinavana
rikai ta kana pinot; 9 nina muka, ba kana
pinot i varogop ma ra papalum kai Satan,
ure ra ngala na dekdek ma ra lavur vakilang
ma ra lavur vaongo na magit i varvakaian,
10 ma ra lavur vavagu i ra mangamangana
gegagege ure diat, dia vana ta ra vinirua;
tago pa dia ga vatur vake ra mamainga upi
ra dovotina, nina ba diat a laun tana. 11 Kari
go God i tulue ra dekdek na varvagu pire
diat, upi diat a kapupi ra vaongo; 12 Upi da
kure vakaina diat par, ba pa dia kapupi ra
dovotina, ma dia tar gugu ka ta ra magit pa
i takodo.

Di ga pilak pa avat upi ra varvalaun

13 Ma i manga topa avet upi avet a pite
varpa milat tadav God ure avat, a tara na
turagu, a umana vakak kai ra Luluai, tago
papa ra vunapaina God i ga pilak pa avat
upi avat a laun ta ra varvagomgom na Tu-
lungen ma ra nurnur ta ra dovotina; 14 go ra
magit i ga oro pa avat i tana ta kaveve bo na
varvai, upi avat a kale pa ra minamar tana
kai kada Luluai Iesu Kristo. 15 Io, a tara na
turagu, avat a tur padikat, ma avat a vatur
vake ra vartovo di ga tovo tar ia ta vavat ma
kaveve tinata, ba ta kaveve buk.
16 Ma kada Luluai Iesu Kristo iat, ma God,
ra Tama i dat, nina i ga mari dat ma i tul tar

ra varmaram tukum ta dat ma ra bo na kini
nunur ta ra varmari, 17 na vamaram ra bala i
vavat ma na vapadikat avat ta ra lavur bo na
papalum ma ta ra lavur bo na tinata parika.

3

Avat a araring ure avet

1 A mutuaina go, a tara na turagu, avat
a araring ure avet, upi na vutvut ra tinata
kai ra Luluai ma upi da mar ia, varogop
pire vavat; 2 ma upi da valaun avet kan ra
tarai dia gegagege ma dia kaina; tago pa
dia nurnur par. 3 Ma ra Luluai i dovot, nina
ba na vapadikat avat, ma na mono bat avat
kan ra kaina. 4 Ma go kaveve kap varupui
ta ra Luluai ure avat, tago ava pait nam ra
lavur magit ave ga kure tar ia ta vavat, ma
avat a pait bula diat namur. 5 Ma ra Luluai
na vateten ra bala i vavat upi avat a tadav
ra varmari kai God, ma ra kini vovovon kai
Kristo.

A mamat i ra papalum

6 A tara na turagu, ave vartuluai tadav
avat ta ra iang i kada Luluai Iesu Kristo,
ba avat a vana kan diat ra umana tura i
vavat par dia vanavana gegagege, ma pa
dia mur nam ra vartovo ave ga tul tar ia
ta vavat. 7 Ava tar nunure, i topa avat upi
avat a kap lap avet; tago avet, pa ave pait ta
mangamangana gegagege livuan ta vavat;
8 ma pa ave ga en vakuku ra magit kai tikai,
tago i ga tup avet ra niongor ta ra papalum,
ta ra marum ma ra keake, upi koko avet
a vamangula ta tikai ta vavat; 9 vakir tago
pa i ga takodo tar ta vevet, upi ka avet a
umana valavalar pire vavat, upi avat a kap
lap avet. 10 Tago ba ave ki boko pire vavat,
ave ga vartuluai tadav avat dari, ba ona
tikai i ole ra papalum, koko muka na ian.
11 Tago ave valongore ba ta umana ta vavat
dia vanavana gegagege, ma pa dia papalum
muka, dia varvakai vakuku ma ra magit kai
ra enana. 12 Ma diat dia dari, ave vartuluai
tadav diat, ma ave pit diat ure kada Luluai
Iesu Kristo, ba diat a papalum ma ra madu
na maukua i diat, ma diat a ian ika ra adiat
iat. 13 Ma avat, a tara na turagu, koko avat
a talanguan ta ra papalum ure ra magit i
boina. 14 Ma gala tikai pa i torom ta kaveve
tinata ta go ra buk, avat a vakilang nam, ma
koko avat a ki varurung me, upi na vavirvir
tana. 15 Ma galiaka avat a nuknuk pa ia ba
kavava ebar, avat a pit ia da a tura i vavat.

A mutuaina tinata

16 Ma go, a Luluai na malmal iat na tul
vatikene tar ra malmal ta vavat ta ra lavur
magit parika. Boina ba ra Luluai na ki pire
vavat.
17 Iau Paulo, iau varvatatabai ma ra
limagu iat; ia ra vakilang ta ra lavur buk
parika; iau tar tumu ia damana. 18 A varmari
kai kada Luluai Iesu Kristo na ki pire vavat
par.*

* 3:18: (A vauruana buk tadav ra tarai Tesalonika, di ga tumu ia maro Korinto.)

A LUAINA BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV TIMOTEO

1 Paulo, ra apostolo kai Kristo Iesu ta ra
vartuluai kai God kada Tena Valaun, ma
Kristo Iesu, nina da ki nunur tana; 2 tadav
Timoteo, a natugu tuna ta ra nurnur: A
varmari, ma ra bala na varmari, ma ra
malmal, tai God Tama i dat, ma Kristo Iesu
kada Luluai.

A tinata na varvalai ure ra tinata na vavaongo

3 Da iau ga vargat iu upi una ki boko
Epeso, ba iau ga vana uro Makedonia, upi
una tigal ta umana upi koko diat a tovo
tar ra enana tinata na vartovo, 4 ma upi
koko bula diat a kapupi ra lavur tinata na
akakur ma ra niluluk na vuna tarai ba pa ta
langun tana, ma i vuna ka ta ra varpuapuai,
ma pa i vatavua ra papalum kai God ta ra
nurnur; una pait ia damana. 5 Ma ra mutuai
ra vartuluai ia ra varmari ta ra gomgom
na bala ma ra bo na varkurai na bala, ma
ra dovot na nurnur; 6 ma ta ra umana go
dia ga vana irai kan ia ma dia tar tadav ra
tinata vakuku; 7 kadia mamainga upi diat a
umana tena vartovo ta ra varkurai, ma pa
dia matoto ta ra magit dia varvai tana, ba
ra magit dia ongor ma ra varvai tana. 8 Ma
ave nunure ba ra tinata na varkurai i boina,
ona tikai i vartovo takodo tana, 9 tago ave
nunure ba di ga tul tar ra tinata na varkurai,
vakir ure diat a umana tena takodo, ure ke
diat pa dia mur ra varkurai, ma ra umana
tena niol, ma ure diat bula pa dia lotu ma
ure ra umana tena varpiam, ma ure diat
pa i gomgom ra tulungea i diat ma diat dia
papait ra magit vakuku, ure diat, dia kita
ra tama i diat ma na i diat, ma ra umana
tena rapu tarai, 10 ure diat a umana tena
ungaunga, ma diat, dia pait ra kaina ta ra
tarai mulai, ure diat, dia lolong tarai, ure
diat, dia vavaongo, ma diat, dia vavalima
vavaongo, ma ure ra lavur magit par pa i
varogop ma ra dovot na vartovo; 11 varogop
ma ra bo na varvai ure ra mariringian i God
i ti doan muka, nina di ga nur tar ia tagu.

A pite varpa ure ra varmari kai God

12 Iau pite pa Kristo Iesu kada Luluai, nina
i tar vaongor iau, ma i ga nuk pa iau ba
i dovot ra balagu, ma i tibe iau ta kana
papalum, 13 tago amana iau a tena varvul ma
ra tena vakavakaina, ma ra tena varvabilak;
ma iau tar alube pa ra ngala na varmari,
tago iau ga pait ia ma ra tuptup ta ra
bobotoi; 14 ma i ga peal vurakit ra varmari
kai kada Luluai varurung ma ra nurnur ma
ra varmari, nina tai Kristo Iesu. 15 I dovot go
ra tinata, ma i topa ia tuna upi dat a manga
kapupi ia, ba Kristo Iesu i ga vana rikai ta
ra rakarakan a gunagunan upi na valaun ra
umana tena varpiam; ma iau, iau lia kakit
ta diat; 16 ma go, iau ga alube pa ra varmari
na bala, upi Iesu Kristo na vaarike kana
mangamangana vovovon parika tagu lua,
upi iau a valavalar ure diat, dia nurnur tana
namur upi ra nilaun tukum. 17 Ma tadav ra
King i ra lavur tataun, nina ba pa ta mareng
na minat na tadav ia, ma pa di gire, God i
kopono ko, da tul tar ra variru tana ma ra
pite varpa pa na mutu. Amen.

18 Go ra vartuluai iau tul tar ia tam, Tim-
oteo, a natugu, upi na da ra umana tinata
na propet i ga lua ure u, upi una pait ra bo
na vinarubu tana; 19 ma una vatur vake ra
nurnur ma ra bo na varkurai na bala; nam ta
ra umana dia tar vue, ma kadia nurnur i tar
virua da ra parau; 20 Imenaio ma Alekandro,
a urua ta diat, iau ga tul tar dir tadav Satan
upi da vaminana dir, ba koko dir a tata na
varvul mulai.

2

A nilotu

1 Io, iau varvargat lua, ba da pait ra nilul
vovo, ra niaring, ma ra nilul ure, ma ra pite
varpa ure diat ra tarai par; 2 ure ra umana
king ma diat parika dia ki na luluai; upi dat
a ki bulu ma dat a balamat ta ra lotu ma
ta ra mangamangana takodo bula. 3 Go i
vakak ma i boina ta ra mata i God kada Tena
Valaun; 4 nina i mainge ba ra tarai par diat
a laun ma upi diat a nunure ilam boko ra
dovotina. 5 Tago tikai ka God, ma a kopono
ko bula ra tena varvamaram ure God ma ra
tarai, ra tutana iat, Kristo Iesu, 6 nina i ga
tul tar ia iat mulai upi ra varkul ure ra tarai
par, a varvai dovot ta ra kilalana iat; 7 nam di
ga tibe iau upi ina tena varvai tana, ma upi
ina apostolo bula (iau tatike ra dovotina, pa
iau vavaongo), upi iau a tena vartovo pire
ra umana Tematana ma ra nurnur ma ra
dovotina.

8 Iau mainge ba ra tarai par diat a araring
ta ra lavur gunagunan, ma diat a vatur ra

gomgom na lima i diat urama, ma koko ra
kankan ma koko ra tamtavun. 9 I boina bula
ba ra vaden diat a mong ma ra lavur mal i
topa ia, diat a ruva ma diat a minana; ma
koko diat a mong ma ra viri pepe na ulu
i diat, ma ra goled, ba ra kiau na kalagi,
ba ra ngatngat na mal; 10 diat a mong ika
(da ra vaden dia mur ra lotu) ma ra bo na
mangamangana. 11 Ma a vavina na ki mut
ba i vartovo ma na toratorom. 12 Ma pa iau
nur tar ia tai ta vavina upi na tena vartovo,
ba na malamala ngala pire ra tutana, na ki
vovovon ika. 13 Tago di ga vaki Adam lua,
ma namur Eva; 14 ma pa di vagu pa Adam, ra
vavina di ga vagu ot pa ia, ma i ga bura ta ra
varpiam; 15 mada valaun ia ta ra vavapitar,
ona dia tur padikat ta ra nurnur ma ta ra
varmari ma ta ra mangamangana gomgom
varurung ma ra mangamangana i minana.

3

A umana lualua ta ra lotu

1 Go ra tinata i dovot muka: Ona ta tikai
i mainge ra kiki kai ra ngala na patuana,
i mamainge ra bo na papalum. 2 Ma koko
ta magit na vartakun na tur ta ra ngala
na patuana, ma na tikai ka kana taulai,
ma na ki vinvini, ma na minana, ma na
takodo kana mangamangana, a tena on-
gonge vaira, ma na tale ra vartovo; 3 koko
na longlong ta ra nimomo, ma koko na
varvarkita; ma na madu ra maukuana, ma
koko na varngangar, ma koko na mari mani;
4 ma na kure mal ra kubana iat ma ra bo na
mangamangana upi ra umana natuna diat
a toratorom; 5 (ma ona pa i tale tikai upi na
kure mal ra kubana, na balaure davatane ra
ekelesia kai God?) 6 koko ta tikai i kabur lotu
ka, kan na vavagia pa mule ma na bura ta
ra varkurai na kankan kai Satan. 7 Go bula
i manga topa ia ba na boina ra varvai ure
pire ra tarai vakuku; kan da tata kaina ure,
ma na bura ta ra kun kai Satan.

A umana tena maramaravut ta ra lotu

8 Damana bula i topa diat ra umana tena
maramaravut ba diat a ruru, ma koko diat
a umana lup mome vain, ma koko diat a
ngarao upi ra kaina tabarikik; 9 ma diat a
vatur ra magit na pidik i ra nurnur ma ra
gomgom na varkurai na bala. 10 Ma da valar
ot value pa diat; ma namur diat a pait ra
papalum na tena maramaravut, ona pa ta
magit na vartakun pire diat. 11 A vaden
damana bula, diat a ruru, ma koko diat a
varurai; diat a minana ma diat a dovot ta
ra lavur magit par. 12 Ma ra umana tena
maramaravut na tikatikai ka kadia taulai,
ma diat a kure mal ra umana natu i diat
ma ra kuba i diat. 13 Diat dia tar pait mal
ra papalum na tena maramaravut, dia vatur
vake ra bo na kiki tana, ma dia manga
rurung ta ra nurnur tai Kristo Iesu.

A ngala na magit na pidik

14 Iau nuk ia ba i maravai ba ina vana
piram; ma go ra lavur magit iau tumu ia
piram, 15 Upi ona ina vavuan, una nunure
ra mangamangana ba na topa u upi una
pait ia ta ra pal kai God, nina ra ekelesia
kai God i laun, ra pagapaga i ra dovotina
ma ra vunapaina. 16 Ma go ra magit pa da
varpuai tana, a magit na pidik ta ra lotu i
ngala vurakit:

Nina i ga vana rikai ma ra palapaka i ra
tarai,
a Tulungen i ga kure ba i takodo,
a umana angelo dia ga gire,
di ga varvai tana pire ra umana
Tematana,
di ga nurnur tana ta ra rakarakan a guna-
gunan,
ma di ga kap ia urama ma ra minamar.

4

A umana tena vartovo vavaongo

1 Ma ra Tulungen i varvai bulu tana ba
ta ra umana diat a vana tapuku kan ra
nurnur ta ra kilakilala namur, ma diat a
onge ta ra umana tulungen dia varvarara,
ma ra vartovo kai ra umana tabaran, 2 ta
ra malatataur kai ra umana tena vavaongo,
nina di tar tun vakilang ra varkurai ta ra
bala i diat; 3 dia tigal ra varbean, ma dia
vartuluai ba da mamue ta umana magit na
nian, nina God i tar vaki ia upi diat, dia
nurnur, ma dia nunure ra dovotina, diat
a en ia ma ra pite varpa. 4 Tago ra magit
parika God i vaki ia i boina, ma pa ta magit
i bilak ba da alube pa ia ma ra pite varpa;
5 tago ra tinata kai God ma ra niaring i
vagomgom ia.

A bo na tultul kai Iesu Kristo

6 Gala u vanuk tar go ra lavur magit ta
diat ra umana bartura i dat, gala u ra bo
na tultul kai Kristo Iesu, ma u tar taiak ta
ra tinata na nurnur, ma ra bo na vartovo
nam u tar mur mal ia; 7 ma una pue vakakit
vue ra lavur varvai na papaua kai ra umana
tubuan na vavina. Ma una ongor ma ra

vartovo ta ra lavur mangamangana ai ra
lotu. 8 A vartovo ta ra minamal ure ra paka
i dat i topa ra ik; ma ra mangamangana ai
ra lotu i topa ra lavur magit parika, ma i
vatur ra vamading ure ra nilaun go gori, ma
ra nilaun bula ba namur. 9 Go ra tinata i
dovot, ma i topa ia upi dat a manga kapupi
ia. 10 Tago ave papalum upi nam, ma ave
ongaongor bula tana, tago ave nurnur tai
ra God a launa, nina ra Tena Valaun kai
ra tarai parika, ma kadiat tuna dia nurnur.
11 Una tovo tar go ra magit ma una vartuluai
me. 12 Koko ta tikai na piam u, tago u
barmana boko; boina ba u ra valavalar ika
ure diat dia nurnur, ta ra tinata, ma ta ra
mangamangana, ma ta ra varmari, ta ra
nurnur, ma ta ra mangamangana gomgom.
13 Una ongor ta ra luk buk, ta ra vargat, ma
ta ra vartovo, tuk ta ra bung ina pot i tana.
14 Koko u nur vue ra vartabar i tur piram,
nam di ga tul tar ia tam ma ra tinata na
propet, ma ra papalagur na lima i diat ra
umana patuana. 15 Una manga nuk pa go ra
lavur magit; ma una tul tar iu bulu tana; upi
kaum tinavua na vana rikai pire diat a tarai
par. 16 Una balaure mal u, ma kaum vartovo
bula. Una tur padikat ta go ra lavur magit;
ba una pait ia dari, una valaun mule u ma
diat bula dia valongore u.

5

A maramaravut pire diat dia nurnur

1 Koko una manga pit ta patuana tutana,
una vargat ia ka da tamam; ma diat ra
umana barmana da ra umana turam; 2 ma
diat ra lavur tubuan da nam; ma diat ra
umana inip da ra umana taim, ta ra gom-
gom na mangamangana. 3 Una ru ra umana
ua na vavina, nina dia ua tuna. 4 Ma gala
ta ua na vavina ma ta umana natuna ba
ta umana tubuna, boina ba diat a vaarike
value kadia lotu ta ra kuba i diat, upi diat
a bali ra varmari kai ra ura tavu i diat; go i
boina ta ra mata i God. 5 Ia ra ua na vavina
tuna, nina ba pa ta niuruna, i nurnur tai
God, ma i ongor ta ra nilul vovo ma ra
niaring ta ra marum ma ta ra keake. 6 Ma
nina i tikatikan upi ra gugu vakuku i tar
mat ba i laun boko. 7 Go ra lavur magit
una vartuluai bula me, upi koko ta magit
na vartakun na tur ta diat. 8 Ma ona ta tikai
pa i balaure ra taraina, ma diat muka ta ra
kubana, i tar pue vue ra nurnur, ma i manga
kaina ta dir ma tikai pa i nurnur. 9 Da tumu
ka ra iang i tika na ua na vavina ba i laptikai
na vinun kana kilala, ma ba i ga vakopono
taulai, 10 ma da valongore ra bo na tinata
tana ure ra umana bo na papalum; ba i ga
vamel ta umana bul, ba i ga vango diat ra
umana vaira, ba i ga puk ra kau i diat ra
umana tena gomgom, ba i ga maravut diat
dia ki kaina, ba i ga ongor upi ra lavur bo
na papalum parika. 11 Ma diat ra umana ua
na vavina pa i vailik kadia kilala, una pue
vue diat; tago ba dia tar kaina upi ra gugu
irai kan Kristo, dia mainge mule ra tinaulai;
12 ma da kure diat, tago dia tar vue ra luaina
vavalima. 13 Ma dia ki vakuku bula, ma dia
vana vurvurbit ta ra lavur palpal; ma vakir
dia libur uka, diat a umana lup tinata bula
ma dia varvakai vakuku bula ma ra magit
kai ra umana enana, ma dia tatike nina ba
pa i ko. 14 Kari iau mainge ba ra umana ua na
vavina, ba pa dia tubuan boko, diat a taulai,
ma diat a vapitar ra umana bul, ma diat a
kure ra kuba i diat, ma koko diat a pait ta
magit upi ra ebar na tata na varvul tana;
15 tago ta umana dia tar vana irai upi diat a
mur Satan. 16 Ba tika na tutana ba tika na
vavina i nurnur ma kana ta umana ua na
vavina, boina ba na maravut diat, ma koko
da vamamat ra ekelesia; upi na langalanga
ma na maravut ra umana ua na vavina tuna.

17 I boina ba da manga ru nam ra umana
patuana dia varkurai mamal, ma na manga
ngala ra variru tadav diat dia ongor ta ra
varvai ma ra vartovo. 18 Tago a Buk Tabu
i biti: “Koko una kaman vake ra ngie i ra
bulumakau, ba i ruarua rama vue ra kon.”
Ma dari bula: “I kat ba da vabongon ra tena
niongor.” 19 Koko una kapupi ra vartakun
ure tika na patuana, ia kaka ba a ivut ba
a utul a tena varvai tana, una nuk pa ia.
20 Diat dia pait ra varpiam, una pit diat ta
ra mata i ra tarai parika, upi diat ta ra na
bula diat a burburut. 21 Iau manga vargat
vadekdek iu ta ra mata i God, ma ra Luluai
Kristo Iesu, ma ra umana angelo di pilak pa
diat, ba una mur go ra lavur magit, ma koko
ra pipilak vakuku. 22 Koko una vung lulut
pa ra ura limam tai ta tikai, ma koko una
maravut ta ra varpiam kai ra umana enana;
una balaure u upi una gomgom. 23 Koko
una mome mule ra tava, una mome ta ikilik
na vain ure ra balam ma ure ra binilua i
monomonong iu. 24 A varpiam kai ta umana
tarai i tur kapa, ma dia lua ta diat ta ra
varkurai; ma kai ta ra umana diat a vana

rikai namur. [25] Damana di gire bula ra bo na
mangamangana kai ta umana, ma diat nina
pa di gire, da mama ive diat ta ra nilaun
namur.

6

[1] Boina ba ra umana vilavilau diat a
manga ru kadia umana luluai, upi koko da
tata vakaina ure ra iang i God ma ra vartovo.
[2] Ma diat ba kadia umana luluai dia nurnur,
koko diat a piam diat, tago dia barturana; i
boina ba diat a manga torom ta diat, tago
diat a umana tena nurnur ma di mari diat,
ma dia pait bula ra bo na mangamangana.

A vartovo vavaongo ma ra dovot na magit

Go ra lavur magit una varvartovo me ma
una varvargat me. [3] Ona ta tikai i vartovo
ma ra enana vartovo, ma pa i mulaot ta ra
bo na tinata, ra tinata kai kada Luluai Iesu
Kristo iat, ma ra vartovo i da ra lotu; [4] ra
dari i vavagia pa mule, ma pa i nunure ta
magit, i papait na papaua ka ure ra lavur
vartir ma ra varvartoto ure ra lavur tinata,
nina i arikai tana ra varngu, ra varngangar,
ra varvul ma ra kaina nuknuk, [5] ra lavur
varpuapuai kadiat i bilak ra nuknuk i diat,
i tar panie ra dovotina pire diat, ma dia
nuk ia ba ra kini ta ra lotu na vapeal kadia
tabarikik. [6] Ma a dovotina, a lotu, ba i tur
varurung ma ra kini vovovon, ia ra vuna
ta ra ngala na tabarikik; [7] tago pa da ga
kap vaarike ta magit uti ta ra rakarakan
a gunagunan, ma a dovotina, ba da vana
kan ia, pa dat a kap mule ta magit; [8] ma
ona ada magit na nian ma ra mal akari,
dat a ngo tana. [9] Ma diat dia mainge ba
diat a uviana, dia bura ta ra varilam ma
ta ra kun ma ta ra mangoro na mamainga
dia papaua ma dia varvakai * na, nina dia
vue vadudu vue ra tarai ta ra minat ma ra
vinirua. [10] A mamainga upi ra mani ia ra
vunapai ra lavur kaina magit parika; ma ta
umana ba dia ngarao upi ia, dia rara tana
kan ra nurnur, ma dia go mule diat ma ra
do na niligur.

A tinata na varvakapa pire Timoteo

[11] Ma u, u ra tutana kai God, una lop
kan go ra lavur magit; ma una mur ra
mangamangana takodo, ma ra lotu, ma ra
nurnur, ma ra varmari, ma ra kini vovovon,
ma ra madu na bala. [12] Una varvarubu ta go
ra bo na vinarubu na nurnur, una tabe vake
ra nilaun tukum, nam di ga oro pa u upi ia,
ma u tar tata kapa ta ra bo na varvai ta ra
luaina mata i diat ta ra umana tena varvai
vadovot. [13] Iau vargat u ta ra luaina mata i
God, nina i balaure ra lavur magit par, ma
Kristo Iesu, nina i ga tata kapa ma ra bo
na tinata ta ra luaina mata i Pontio Pilato;
[14] ba una torom ta ra vartuluai, upi koko na
dur, ma koko ta magit na vartakun tana,
tuk ta ra vinavana rikai kai kada Luluai Iesu
Kristo; [15] nina ba ia iat na ve tar ia ta ra
kilalana iat, nina ra kopono Luluai, i ti doan,
ra King kai ra lavur king, ma ra Luluai kai ra
lavur luluai; [16] kana ka ra nilaun tukum, ma
i ki ta ra talapar ba pa ta na vana maravai
tana; nina ba pa ta tutana i ti gire, ma pa ta
na gire go; da tul tar ra variru tana ma ra
dekdek pa na mutu. Amen.

[17] Vargat diat dia uviana ta go ra
rakarakan a gunagunan, ba koko na ngala
ra nuknuk i diat ure diat mulai, ba koko diat
a nurnur ta ra gologolo na tabarikik, ia kaka
tai God, nina i manga tabar dat ma ra lavur
magit par upi dat a gugu tana; [18] upi diat
a pait ra boina, upi diat a uviana ka ta ra
bo na papalum, diat a varvartabar, ma diat
a maramaravut; [19] upi diat a vung varurue
ra bo na vunapaina upi kadiat ta ra kilala
namur, upi diat a tabe vake ra nilaun, nina
ra nilaun tukum.

[20] Ea, Timoteo, una balaure vake nam ra
magit di tar tul tar ia tam, ma una tapgaga
kan ra kaina pir maul ma ra varongongoi,
nam dia vartuam me ba ia ra kabinana;
[21] nina ba ta umana dia mur tana ma dia rara
kan ra nurnur.

A varmari na ki pire vavat.

A VAURUANA BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV TIMOTEO

1 Paulo, ra apostolo kai Kristo Iesu ta ra
varkurai kai God, da ra vamading ure ra ni-
laun tai Kristo Iesu, 2 tadav Timoteo, a vakak
na natugu: A varmari, ma ra varmaram, ma
ra malmal, tai God, Tama i dat, ma Kristo
Iesu kada Luluai.

A pite varpa ma ra tinata na varvargat

3 Iau pite pa God, nina iau torom tana
ma ra gomgom na varkurai na bala, da
ra umana tamagu, ma pa iau ngo ma ra
ninunuk up u ta kaugu umana niaring, ta
ra marum ma ra keake, 4 ma iau mainge
tuna pi ina gire u, tago iau nuk pa ra lur
na matam upi da vabuka iau tana ma ra
gugu; 5 tago iau nuk pa ra dovot na nurnur
i tur piram, ma i ga tur lua pire Loi, tubum,
ma Oinike bula, tinam, ma iau nunure i tar
tur piram bula. 6 Kari iau vanuk tar mule
tam upi una vamalamalapang ra tinabar kai
God nam i ki piram ure ra papalagur na
limagu. 7 Tago God pa i ga tul tar ra tulungea
i ra bunurut ta dat, pata, a tulungea i ra
dekdek iat, ma ra varmari ma ra minatoto.
8 Koko una vavirvir ure ra varvai kai kada
Luluai, ba ure iau kana tultul di ga vi ia; una
kairane maravut iau ra kinadik ure ra bo na
varvai ta ra dekdek i God; 9 nina i tar valaun
dat ma i tar ting pa dat ma ra gomgom
na varting, vakir ure kada papalum, ure
ke kana mamainga ma kana varmari, nina
di ga tul tar ia ta dat tai Kristo Iesu papa
amana lua iat, ba pa ta tataun boko, 10 ma
go i tar tapala ta ra vinavana rikai kai kada
Tena Valaun Kristo Iesu, nina i ga vuna
vue ra minat, ma i ga vaarike ra nilaun
tuna ma ra nilaun pa na mutu ure ra bo
na varvai, 11 di ga tibe iau ure pi ina tena
varvai ma ina apostolo ma ina tena vartovo
tana. 12 Kari go iau kairane bula go ra lavur
magit; ma pa iau vavirvir tana; tago iau
nunure nina iau ti nurnur tana, ma i tar ot
muka ra nuknukigu ba na pait valar pa ia
pi na balaure vake nam ba iau ga nur tar ia
tana tuk ta nam ra bung. 13 Una vatur vake
ra valavalar ure ra bo na varvai nam u ga
valongore tagu, ta ra nurnur ma ra varmari
kai Kristo Iesu. 14 Nam ra bo na magit di
ga nur tar ia tam, una balaure vake ure ra
Takodo na Tulungen, nam i ki ta ra bala i
dat.
15 Go ra magit u tar nunure, ba diat par
maro Asia dia ga vana kan iau; Pigelo ma
Ermogenes diat. 16 Boina ba ra Luluai na tul
tar ra varmari tadav ra kuba i Onesiporo;
tago i ga valagar milate pa iau, ma pa i
vavirvir ure ra agu vivi na palariam; 17 ma,
ba i ga ki Rom, i ga ongor ma ra tinikan upi
iau, ma i ga tikan tadav iau 18 (boina ba ra
Luluai na tul tar ia tana upi na gire tadav ra
varmari tai ra Luluai ta nam ra bung); ma u
tar nunure bulu kana mangoro na papalum
maramaravut aro Epeso.

2

A dovot na tena vinarubu kai Kristo Iesu

1 Ma u, natugu, una dekdek vanavana ta
ra varmari tai Kristo Iesu. 2 Ma ra lavur
magit u ga valongore tagu ta ra mata i diat
ra mangoro na tena valavalongor maravut,
una tar ia ta diat ra umana dovot na tutana,
nina ba na tale diat upi diat a tovo ta ra
na bula. 3 Una kairane maravut iau ta ra
kaina kini, da ra bo na tena vinarubu kai
Kristo Iesu. 4 A tena vinarubu pa i taviviai
mulai ta ra lavur balaguan ure go ra nilaun;
upi na vamororo nina i ga pilak pa ia upi
na tena vinarubu. 5 Ma ona tikai i ongor
ta ra varkaul, pa di toke tar ra kere tana,
ba tumu pa i mur ra lavur varkurai tana.
6 A tena ongor ta ra uma na vatur value
vake ta vuaina. 7 Una nuk pa go iau tatike;
tago ra Luluai na vaminana iu ta ra lavur
magit parika. 8 Ma una nuk vatikene pa Iesu
Kristo, nina i ga tut mulai kan ra minat, a
bul mur tai David, da kaugu bo na varvai;
9 ma nam iau kairane ra kinadik tana, da
ra tena varpiam, ma di tar vi iau; ma go
ra tinata kai God pa di vi ia. 10 Kari go
iau pidik tar ta ra magit parika ure diat
di ga pilak pa diat, upi diat a vatur vake
bula ra nilaun tai Kristo Iesu varurung ma
ra minamar tukum. 11 Go ra tinata i dovot
muka: Ba tumu da tar mat varurung me, dat
a laun varurung me; 12 ba tumu da kairane
ra kinadik, dat a varkurai varurung me; ba
tumu dat a pue vue, ia na pue vue bula dat;
13 ari ona pa da dovot, ia i dovot vatvatikai;
tago i dekdek upi na pue mule.

A dovot na tena papalum

14 Go ra lavur magit una vanuk tar mule
ta diat, ma una manga vargat diat ta ra

mata i ra Luluai, upi koko diat a varpuapuai
ta ra lavur tinata, tago pa i topa ta magit
ma i varara ka diat, dia valongore. 15 Una
ongor upi una tul tar mule u tadav God da
ra dovot na tena papalum ba pa ta magit
na vavirvir pirana, tago i palum bulu ra
tinata i ra dovotina. 16 Una vana irai kan ra
lavur kaina pir maul; tago dia vatavua ra
varpiam, 17 ma kadia tinata na ngangar da ra
kaina manua; Imeneo ma Pileto dir ta diat;
18 dir rara kan ra dovot na vartovo, ma dir
biti ba i tar par ra tinut mulai kan ra minat,
ma dir tar vue pukue vue ra nurnur kai ta
ra umana. 19 Ma ra dekdek na vunapaina,
ba i vuna tai God, i tur padikat, ma go ra
vakilangina: A Luluai i nunure diat kana
tarai; ma: I boina ba diat par, dia vatang
ra iang i ra Luluai, diat a vana kan ra lavur
varpiam. 20 Ta ra ngala na pal ta umana la
dia tur tana, diat di pait ia ma ra goled ma ra
silva, ma diat bula ba di pait ia ma ra davai
ma ra pia; ta umana ure ra magit i ruru, ma
ta ra umana ure ra magit pa i ruru. 21 Ma ona
ta tikai i ki varbaiai ma go diat, da tibe upi
ia a la i ruru, nina di tar vagomgom ia, ma
na topa ra luluai, ma di tar vaninare ure ra
lavur bo na papalum parika. 22 Una vilau kan
ra kaina mamainga na barmana, ma una
mur ra mangamangana takodo, a nurnur,
a varmari ma ra malmal, varurung ma diat
dia kail upi ra Luluai ma ra gomgom na bala
i diat. 23 Una ole vue ra lavur tinir na papaua
ba pa ta kabinana tana, tago u nunure ba dia
vuna ta ra varngangar. 24 Ma i tabu upi ra
tultul kai ra Luluai na varngangar, na madu
ra maukuana pire diat a tarai par, na tale
ra papalum na vartovo, na ki vovovon, 25 ma
na tovo diat ra umana tena varongongoi
ma ra madu na bala; kan God na tul tar
ra nukpuku ta diat ma diat a nunure ra
dovotina, 26 ma upi diat a laun mulai kan ra
kun kai Satan, nina i tar kinim vake diat upi
kana mamainga.

3

A mutuaina e

1 Ma una nunure go, ba ta ra mutuaina
ta umana kilala na varvakadik diat a pot.
2 Tago ra tarai diat a mari ka diat mulai,
ma diat a mainge bula ra mani, diat a tata
vangala pa diat mulai, diat a vavagia pa diat
mulai, diat a tatata kaina, diat a piam ra
umana tavu i diat, ma pa diat a pite varpa
ure ta magit, ma pa na gomgom ra tulungea
i diat, 3 ma pa diat a varmari vargil, ma pa
diat a varmaram, ma diat a varurai, ma pa
diat a tigal valar pa ra paka i diat, a umana
lup kankan, ma diat a milikuane ra boina, 4 a
umana tena vavagu, a umana rangrang, ma
na ngala ra nuknuk i diat ure diat mulai, ma
diat a manga mainge ra nilibur ma pa diat
a mari God; 5 a malalar i ra lotu na tur pire
diat, ma diat a varpuai ure ra dekdekina;
una vana kan diat, dia dari. 6 Damana
diat dia kokoa ruk tai ta umana pal, ma
dia ting valar pa diat ra umana lunga na
vavina nina i tar anguvai pire diat ra lavur
varpiam, ma ra lavur kaina mamainga i kap
vurvurbingitane diat, 7 dia vartovo vatikai,
ma pa dia tadav ra dovotina. 8 Ma da Ianes
ma Iambres dir ga onge bat Moses, damana
go diat, dia onge bat ra dovotina; a tarai
i bilak ra nuknuk i diat, pa dia topa ra
nurnur. 9 Ma pa diat a pait valar pa ia; tago
da al vapange kadia papaua pire ra tarai
parika, upi na varogop ma nam di ga pait
ia ure kadir.

A mutuaina tinata na varvakapa

10 Ma u ga tar mur bulu kaugu vartovo, ma
kaugu mangamangana, kaugu togotogo,
kaugu nurnur, kaugu kini vamadudur,
kaugu varmari, kaugu kini vovovon; 11 ma ra
lavur milmilikuan ma ra kinadik i tar tadav
iau aro Antiokia ma Ikonion, ma Listra, ma
iau ga pidik tar ta nam ra umana magit na
milmilikuan; ma ra Luluai i ga valaun iau
kan diat parika. 12 Maia pa, ma diat par
dia mainge ba dia mur ra mangamangana
kai God tai Kristo Iesu, diat a kairane bula
ra milmilikuan. 13 Ma diat ra umana tena
varpiam ma ra umana tena vavagu diat a
manga kaina vanavana, dia varara ma di
varara bula diat. 14 Ma una tur uka ta ra
magit di ga tovo tar ia tam, ra magit i ot
ra nuknukim tana, tago u nunure nina i tar
tovo u; 15 papa ba u ga bul u tar nunure
ra Buk Tabu nina i pait vakabinana valar
pa u, upi una laun ta ra nurnur tai Kristo
Iesu. 16 A lavur pakana Buk Tabu i vuna tai
God ma i topa ra vartovo, ma ra varpit, ra
varvaminana, ma ra vartovo ta ra manga-
mangana takodo; 17 upi ra tutana kai God na
ko vurakit, ma na vargal bulu upi ra lavur
bo na mangamangana parika.

4

1 Iau manga vargat iu ta ra mata i God, ma
Kristo Iesu, nina ba na kure ra umana launa

ma ra umana minat. ta kana vinavana
mulai uti ma kana varkurai: [2] Una varvai
ta ra tinata; una ongor ta ra bo na kilala,
ma ra kaina kilala, una varvartakun ot, una
varpit, una vargat, ta ra kini vovovon ma ra
vartovo. [3] Tago na vut boko ra kilala ba pa
diat a mainge mule ra takodo na vartovo;
ma, da kadia kaina mamainga, diat a vapeal
kadia umana tena vartovo, tago di vala
mainge upi diat a valongore ta kalamana
magit; [4] ma diat a valingan vaire vue ra
talinga i diat kan ra dovotina upi ra varvai
vakuku. [5] Ma una minana ta ra lavur magit
par, una pidik tar ta ra magit na kinadik,
una pait ra papalum na tena varvai, ma
una pait ot pa kaum tiniba. [6] Iau papait
na virua da ra tinabar, ma i maravai ra
bung ba ina vana tana. [7] Iau tar varvarubu
ta ra bo na vinarubu, iau tar pait ot pa
kaugu nivut, iau tar vatur vadekdek vake ra
nurnur; [8] papa gori di tar vung vake ra kere
na mangamangana takodo ure iau, nina ba
ra Luluai, ra takodo na tena varkurai, na tul
tar ia tagu ta nam ra bung; ma vakir tagu
kaka, ta diat par bula dia tar mainge kana
vinavana mulai uti.

A tinata tadav Timoteo iat

[9] Una ongor pi una vana lulut uti piragu;
[10] tago Demas i ga takap kan iau, tago i
ga mari go ra rakarakan a gunagunan, ma
i vana Tesalonika; ma Kresko i vana uro
Galatia, ma Tito i vana Dalmatia. [11] Luka ka
i ki piragu. Una ben pa Marko, ma amur
a varagur me uti; tago i topa iau ure ra
papalum. [12] Iau tar tulue Tikiko uro Epeso.
[13] A olovoi iau ga vana kan ia aro Troas pire
Karpo, ba una vana uti, una kap ia, ma
ra umana buk, ma koko una nuk vue ra
umana buk di pait ia ma ra pal a vavaguai.
[14] Alekandro, ra tena madaka ta ra palariam
i gobol, i ga pait mangoro na kaina magit
piragu; a Luluai na bali ia pirana da kana
mangamangana; [15] ma u, una balaure u tana;
tago i tar tur bat kaveve tinata. [16] Ba iau ga
tatata tavuna bat iau boko, pa ta tikai i ga
maravut iau, diat par.dia lop kan iau; boina
ba koko da luk tar ia ta diat. [17] Ma ra Luluai
i ga maravut iau ma i ga vadekdek iau; upi
ina pait ot pa ra bo na varvai, ma upi diat
par ra umana Tematana diat a valongore;
ma di ga valaun iau kan ra ngie ra leon. [18] A
Luluai na valaun iau boko ta ra magit i kaina
parika, ma na vaki iau bula ta kana varkurai
ra bala na bakut; da tul tar ia tana ra variru
pa na mutu. Amen.

A mutuaina tinata na varvagai

[19] Una vatatabe Priska ma Akuila, ma diat
ra tarai ta ra kuba i Onesiporo. [20] Erasto i tar
ki Korinto; ma iau ga vana kan Tropimo ta
ra gunan Mileto, tago i mait. [21] Una ongor
ma ra vinavana uti ba pa i ti vut boko ra
kilala na mudian. Ubulo i vatatabe u, ma
Puden, ma Lino, ma Klaudia, ma diat ra
umana tura i dat par.

[22] A Luluai na ki ta ra tulungeam. A
varmari tadav avat.

A BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV TITO

1 Paulo, a tultul kai God, ma ra apostolo
kai Iesu Kristo, da ra nurnur kadiat ba God
i ga pilak pa diat, ma ra minatoto ure ra
dovotina, nina i da ra lotu tadav God, 2 ta
ra kini nunur upi ra nilaun ba pa na mutu,
nina ba ra dovot na God i ga vamading me
ania, ba pa ta tataun boko; 3 ma ta ra kilalana
iat i ga vaarike kana tinata ta ra varvai, nam
di ga nur tar ia tagu da ra vartuluai kai God
kada Tena Valaun; 4 tadav Tito, a natugu
tuna ta ra nurnur i tur pire dat parika: A
varmari ma ra varmaram ma ra malmal tai
God Tama i dat ma ra Luluai Kristo Iesu
kada Tena Valaun.

A papalum kai Tito aro Kreta

5 Iau ga vaki kapi u aro Kreta, upi una
vatakodo pa ia ra lavur magit i tur valala
boko, ma una tibe ta umana patuana ta ra
lavur pia na pal, da iau ga tul tar ia tam; 6 ari
ona tikai ba pa ta magit na vartakun tana,
ma tikai ka kana taulai, ma ba ra umana
natuna dia nurnur, ma ba pa di takun diat
ta ra mangamangana vovoloi ba ta ra niol.
7 Tago i topa ra ngala na patuana upi koko
ta magit na vartakun pirana, tago ia ra tena
balabalaure ure ra magit kai God; koko na
pue ngangar, koko na kankan lolalolo, koko
ia ra lup mome vain, koko na varvarkita,
ma koko na ngarao upi ra kaina tabarikik;
8 na onge diat ra umana vaira, na manane ra
boina, na minana, na takodo, na gomgom,
na tigal valar pa kana lavur mamainga; 9 ma
na vatur vadekdek vake ra dovot na tinata
nina i varogop ma ra vartovo, upi na pait
valar pa ra vargat ta ra dovot na vartovo,
ma na pit diat ra umana tena varpuai.
10 Tago mangoro na tena varvapurpu-
ruan, a umana tena pirpir maul vakuku ma
ra umana lup malatataur go kari damana
tuna diat ra umana pokakikil, 11 da tur bat
ra ngie i diat; diat, dia varara vapar ta ra
umana apik na tarai, ma dia tovo tar ra
magit pa i ko, upi kadiat ra kaina tabarikik.
12 Tikai ta diat iat, kadia propet, i ga biti,
"A umana te Kreta a umana tena vavaongo
vatikai, a umana kaina king, a umana lup
nian ma a umana tabauma." 13 Go ra varvai
i dovot. Kari go una pit vakarangap diat,
upi diat a dekdek ta ra nurnur, 14 ma upi
koko diat a nuk pa ra varvai vakuku kai ra
umana Iudaia, ma ra vartuluai kai ra tarai
dia lingan kan ra dovotina. 15 I gomgom
ra lavur magit par pire diat dia gomgom;
ma pire diat dia dur ma pa dia nurnur pa
ta magit i gomgom; i dur uka ra nuknuk i
diat ma ra varkurai ta ra bala i diat bula.
16 Dia biti ba dia nunure God, ma ta kadia
manga mangana dia pue vue, tago dia kaina
vurakit, ma dia varongongoi, ma pa dia
topa ta bo na papalum.

2

A dovot na vartovo

1 Ma una varvai ta ra lavur magit i topa ra
dovot na vartovo: 2 dari ba ra umana tadar
na tutana diat a kure bat kadia lavur ma-
mainga vakuku, diat a ruru, diat a minana,
diat a dovot ta ra nurnur, ta ra varmari, ma
ta ra kini vovovon; 3 damana bula ra umana
tubuan na vavina, upi diat a pait ra manga-
mangana variru, koko diat a umana tena
varurai, ma koko diat a umana lup mome
vain, ma diat a vartovo ko ma ra umana bo
na mangamangana; 4 upi diat a vamatotone
ra umana vavina pa i vailik boko kadia ki-
lala, upi diat a mari kadia umana tutana, ma
diat a mari ra umana natu i diat, 5 ma diat a
minana, diat a gomgom, diat a papalum ta
ra kubakuba i diat, diat a varmal, ma diat a
torom ta kadia umana tutana iat, upi koko
da vul vakakaina ra tinata kai God; 6 una
vargat diat bula ra umana barmana upi na
gomgom kadia mangamangana; 7 ma una
tul tar iu mulai ta ra lavur magit parika
upi ra valavalar ure ra bo na papalum; koko
na rara kaum vartovo, na ruru, 8 na dovot
bula kaum tinata, upi na dekdek ba da kure
vakaina; upi nina i tur varbat na vavirvir
tana, tago pa ta kaina magit akamana upi da
takun dat me. 9 Boina ba ra umana vilavilau
diat a torom ta kadia umana luluai, ma diat
a pait ra lavur magit parika dia mainge;
ma koko dia tatata varbat; 10 ma koko diat
a loalong, diat a ve tar ika ra dovot na bala i
diat, upi diat a vamong ra vartovo kai God,
kada Tena Valaun, ta ra lavur magit parika.
11 Tago ra varmari kai God i tar vana rikai,
ma i kapkap ra varvalaun tadav ra tarai
par, 12 ma i vateten dat, upi dat a vue ra
mangamangana pa i da ra lotu ma ra kaina
mamainga da ra rakarakan a gunagunan,
ma upi dat a minana, dat a takodo ma dat
a kiki ati ra pia ma ra mangamangana kai
ra lotu; 13 ma ba da ungung pa ra magit

na nurnur nina i ti doan, ma ra vinavana
pangai kai ra minamar i ra ngala na God ma
kada Tena Valaun Iesu Kristo; 14 nina i ga tul
tar mule ure dat, upi na valaun dat kan ra
lavur varpiam ma na vagomgom pa ta vuna
tarai upi kana iat, diat ba dia ongor upi ra
lavur bo na papalum.
15 Una tatike go ra lavur magit, ma una
vargat tana, ma una varpit ma ra dekdek na
varkurai. Ma koko ta tikai na piam iu.

3

A mangamangana kai ra te Kristo

1 Una vanuk tar ia ta ra bala i diat upi
diat a vamolo tar diat ta diat dia lua, ma
ta diat ra umana tena varkurai, ma diat
a torom, ma diat a ki na vaninara upi ra
lavur bo na papalum, 2 ma koko diat a tata
kakaina ure ta tikai, koko diat a vartoto,
diat a varmari vargil, ma diat a vaarike
ra madu na bala i diat tadav ra tarai par.
3 Tago dat iat bula a umana lunga, amana
da ga olole, ma da ga rara, da ga torom
tadav ra lavur kaina mamainga ma ra gugu
vakuku, ma da ga ki ta ra varpiam ma ta
ra varngu, da ga milmilikuan, ma da ga
milmilikuane vargiliane dat. 4 Ma ba i tar
vana rikai ra varmari ma ra varmaram kai
God kada Tena Valaun tadav ra tarai, 5 i
ga valaun dat ta kana varmari, vakir ure
ra takodo na papalum da tar pait ia, ta
ra niiu i ra kalamana kinakava iat mulai
ma ra papalum na varvakalamanai kai ra
Takodo na Tulungen, 6 nina i tar manga
lingire taun dat, ure Iesu Kristo kada Tena
Valaun; 7 upi, ba di tar vatakodo dat ta kana
varmari, dat a kakalai vada ra kini nunur
upi ra nilaun tukum. 8 Go ra tinata i dovot
muka, ma iau mainge upi una manga varvai
dekdek tana, ba diat, dia nurnur tai God,
diat a ongor upi diat a papait ra lavur bo
na mangamangana. I tar boina go ra magit
ma i topa diat ra tarai; 9 ma una vana kan ra
lavur vartoto ure ra tinata na papaua, ma
ra niluluk na vuna tarai, ma ra varpuapuai
ma ra varngangar ure ra tinata na varkurai;
tago pa dia varvair mamal, a lavur magit
vakuku ka. 10 Ona ta tikai i mur ra enana
vartovo, ba di ga vaura pit ia, una ole vue
nam, 11 tago u nunure ba nina i pait ra
damana i rara, ma i varpiam, ma i tibuna
kure vakaina mule.

A mutuaina tinata na varvakapa

12 Ba iau tulue Artemas piram, ba Tikiko,
una ongor upi una vana tadav iau aro
Nikopoli; tago iau tar kumkubu ba ina ki
vue ra kilala na mudian abara. 13 Una tulue
Sena, ra tena kabinana ta ra varkurai, ma
Apolos upi dir a lua, ma koko dir a iba
upi ta magit. 14 Ma boina ba kada tarai
bula diat a vartovo upi diat a pait ra bo na
mangamangana, upi na topa ra niiba ma
upi koko diat a da ra davai malan.
15 Diat par ati piragu, dia vatatabe u. Una
vatatabe diat dia mari dat ta ra nurnur.
A varmari tadav avat par.

A BUK KAI PAULO RA APOSTOLO TADAV PILEMON

1 Paulo, di tar vi ia ure Kristo Iesu, ma
Timoteo tura i vevet, tadav Pilemon, nina
ave mari ia, ma kaveve tena maramaravut,
2 ma tadav Apia a tai vevet, ma Arkipo a talai
vevet ta ra vinarubu, ma tadav ra ekelesia
ta ra kubam: 3 A varmari tadav avat ma ra
malmal tai God, Tama i dat, ma ra Luluai
Iesu Kristo.

A varmari ma ra nurnur kai Pilemon

4 Iau pite varpa tadav kaugu God, ma iau
vatang vatikene u ta kaugu niaring, 5 tago
iau tar valongore ure kaum varmari, ma
kaum nurnur ta ra Luluai Iesu, ma tadav ra
umana tena gomgom par bula; 6 upi ra kiki
na maramaravut i kaum nurnur na ongor
muka, ta ra kabinana ure ra lavur magit par
nam i ki tam tai Kristo. 7 Tago i ngala kaugu
gugu ma kaugu ningo ure kaum varmari,
turagu, tago u tar valagar pa ra bala i diat
ra umana tena gomgom.

A nilul ure Onesimo

8 Io, a dovotina, i takodo piragu tai Kristo
upi ina vartuluai piram ma ra magit i topa
ia, 9 ma iau lul vovo pa u ka ure ra varmari,
tago iau Paulo ra patuana, ma go di tar vi
iau ure Kristo Iesu; 10 iau lul vovo pa u ure
natugu, Onesimo, nina iau tar vangala ta
ra agu vivi, 11 nina ba amana pa i ga topa
ta magit piram, ma go i topa u, ma i topa
iau bula; 12 ma iau tulue mule piram, i da
iau tulue ra balagu iat; 13 iau ga mainge ke
ba na ki piragu, upi na pait kaum papalum
piragu ta go ra vivi na bo na varvai; 14 ma
pa iau ga mainge ba na pait ia, tago pa
iau ga nunure boko ra nuknukim; upi koko
kaum varmari na da ra magit da vovo pa
ia, ba na da ka ra magit u ga upi ia. 15 Kan
go bar i ga vana boko kan u tana, upi una
vatur vatukum vake; 16 vakir da ra vilavilau
mulai, na lia ta diat ra umana vilavilau, da a
vakak na turam, i vakak muka piragu, ma i
manga vakak piram, ure ra palapakana ma
ta ra Luluai bula. 17 Ona u nuk pa iau ba dor
varbete, una vatur vake, ma na da u vatur
vake iau. 18 Ba i tar vakaina u, ba kana ta
kinail piram, una luk tar nam tagu; 19 iau
Paulo, iau tar tumu ia ma ra limagu iat, ina
bali ia; ma pa iau biti tam, ba pa u ga bali
u boko tagu. 20 Maia, turagu, boina ba ina
gugu ure u ta ra Luluai; una valagar pa ra
balagu tai Kristo. 21 Iau ga tutumu piram
tago iau nurnur ta kaum tinorom. ma iau
nunure ba una pait lake bula nam iau tar
vatang ia. 22 Ma una vaninare bula ta tika na
pal upi ina va tana; tago iau nuk ia ba da tul
tar iau ta vavat ure kavava niaring.

A mutuaina tinata na varvagai

23 Epapras nina di ga vi ia bula ure Kristo
Iesu, i vatatabe u; 24 ma Marko ma Aristarko,
ma Demas, ma Luka, ra umana talaigu ta ra
papalum.
25 A varmari kai kada Luluai Iesu Kristo na
ki ta ra tulungeam. Amen.

A BUK TADAV RA TARAI EBRAIO

A tinata kai God tai Natuna

1 God i ga tata amana ma ra ngie i ra
umana propet ta diat ra umana patuana
mangoro na pakana ma ta ra do na manga-
mangana, 2 ma ta go ra e, i mur kakit, i tar
tata ta dat tai Natuna, nina i ga kure ba
na kale pa ra lavur magit par, ma ure nina
bula i ga vaki ra lavur tataun par; 3 nina ba
ra talapar i kana minamar, ma ra malalar
i ra maukuana tuna, ma i tukal ra lavur
magit parika ma ra tinata i ra dekdekina,
ma ba i tar pait ot pa ra varvagomgom ure
ra varpiam, i ga ki ta ra lime tuna ra King
arama liu kakit.

Natuna i lia ta ra umana angelo

4 Ma i ga lia muka ta diat ra umana angelo,
tago i ga tar kale vake ra iang i manga boina
vurakit ta go diat. 5 Tago i ga biti ta nuve ta
diat ra lavur angelo ta tika na bung dari:
"U natugu,
Iau tar vangala pa u gori"? ba dari:
"Iau Tamana ma ia natugu"?
6 Ma ba i tar kap vaarike mule ra luaina
natuna uti ta ra rakarakan a gunagunan i
biti dari: Boina ba ra lavur angelo kai God
diat a lotu tadav ia. 7 Ma i biti ure diat ra
lavur angelo dari:
"Nina i ga vaki kana umana angelo upi diat
a da ra vuvu,
Ma kana lavur tultul upi diat a da ra biro na
iap." 8 Ma i biti ure Natuna dari:
"Kaum kiki na king, God, i tur vatikai ma pa
na mutu;
Ma kaum buka na king i takodo, ma ia ra
buka ure kaum varkurai.
9 U ga mari ra mangamangana takodo, ma u
ga milikuane ra varpiam;
Ma kari go God, kaum God, i tar tap u
Ma ra dangi na gugu, upi una lia ta diat ra
umana talaim tana." 10 Ma dari:
"U Luluai, ta ra turpaina u ga vungvung ra
vunapai ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra bala na bakut ia ra kau na limam:
11 Diat a tareng boko; ma u tur vavatikai;
Ma diat a maulana boko da ra mal;
12 Ma una pipin diat da ra mal na tubatuba,
Ma da pait vaenana diat.mulai da ra mal;
Ma u, pa u enana ta tika na bung, ma kaum
kilala pa na mutu."
13 Ma vingaia i ga biti ure nuve ta diat ra
lavur angelo dari:
"Una ki ta ra limagu tuna, tuk ta nam ra
bung ba ina vadiop kaum lavur ebar
upi ra ruarua na kakim"?
14 Vakir vang diat par a umana tulungen
na maramaravut uka, di ga tulue diat, upi
diat a papalum maravut ure diat dia kale
boko ra nilaun tukum?

2

A mamat na varvalaun

1 Kari i topa dat ba dat a manga nuk pa
ra lavur magit da tar valongore, kan dat a
tapgaga kan diat. 2 Tago ba ra tinata di ga
tatike ma ra ngie i ra umana angelo i ga tur
padikat, ma ba i ga bali vapar ra lavur nirara
ma ra niol bula; 3 dat a lop dave, ona da
tavune ke go ra ngala na varvalaun? Nina
ra Luluai i ga varvai lua tana, ma diat dia tar
valongore, dia ga vadovot tar ia ta dat; 4 God
bula i ga varvai maravut diat, ma ra lavur
vakilang ma ra lavur magit na kinaian, ma
ra lavur dekdek na papalum ma ra lavur
tinabar na Takodo na Tulungen, vada kana
mamainga iat.

A lualua na varvalaun

5 Ma pa i ga vamolo tar ra rakarakan a
gunagunan ba na murmur ta diat ra lavur
angelo, nina da varvai tana. 6 Ma i ga varvai
dovot tai tika na pakana, i biti dari:
"Ava bar ra tutana pi una nuk pa ia?
Ba ra natu i ra tutana pi una maravut ia?
7 U ga vaki ia upi na ki ra paupau kilala ta
ra kini i ikilik ta nam kai ra lavur
angelo;
U ga vatoke ra minamar ma ra variru tana,
Ma u ga vaki ia upi na lua ta ra lavur
papalum ai ra limam;
8 U ga vamolo tar ra lavur magit par ta ra
vavai na kauna."
Ma ba i ga vamolo tar ra lavur magit par
tana, pa i ga vamolo valili ta magit. Ma
go boko pa da gire ba di tar vamolo tar ra
lavur magit par tana. 9 Ma da gire ke Iesu,
nina di ga vaikilik pa ia ra paupau kilala ta
ra lavur angelo, di tar vatoke ra minamar
tana ma ra variru ure ra kinadik na minat,
upi na kairane ra minat ure ra tarai par
ta ra varmari kai God. 10 Tago i ga topa
nina, ba ra lavur magit par i tur ure ma i
vunapaina pa ta ra lavur magit par, nina ba
i ga agur pa mangoro na natuna tadav ra

minamar, ba na vako vakakit ra raprap ure
kadia varvalaun ma ra kinadik. [11] Ma nina i
varvagomgom, ma diat bula di vagomgom
diat, dia vuna tai tikai ka; kari pa i vavirvir
upi na vatang diat ba ra umana turana, [12] i
biti ke dari:
"Ina vatang ra iangim pire ra umana
turagu,
Ma ina kakailai ma ra pite varpa tadav iu
livuan ta ra tarai na ekelesia."
[13] Ma go bula: "Ina nurnur tana." Ma go
bula: "Gire, iau go ma ra umana natugu
God i ga tul tar diat tagu." [14] Ma tago ra
umana natuna dia vung ra paka i diat ma
ra gap, Kristo bula i ga vung dir damana;
upi na vuna vue ma kana minat nina i ga
tar vatur ra dekdek i ra minat, nam Satan;
[15] ma upi na pala vue diat ba ra bunurut
ure ra minat i ga vi diat ta kadia nilaun
par. [16] Ma a dovotina pa i vatur maravut
ra lavur angelo, i vatur maravut ra lavur
bul mur tai Abaraam. [17] Kari go i ga topa ia
upi diat a varogop ma ra tara na turana ta
ra lavur magit par, upi na varmari ma upi
ia ra dovot na tena tinabar ngalangala ure
ra lavur magit kai God, ma upi na pait ra
varporong ure ra varpiam kai ra tarai. [18] Ma
tago i ga tar kairane ra varilam, na valaun
valar pa diat ba ra varilam i tadav diat.

3

Iesu i lia ta dir ma Moses

[1] Io, avat a umana gomgom na turagu,
avat ava tur maravut ta go ra varting
marama ra bala na bakut, avat a nuk ot pa
Iesu ra Apostolo ma ra Tena Tinabar Lualua
ure kada papalum; [2] nam i ga dovot tadav
nina i ga tibe, varogop Moses i ga dovot
ta ra kubana. [3] Tago di ga biti ure go, ba
i ko upi na manga ngala kana minamar ta
dir ma nam kai Moses, tago nam i pait ra
pal, i ruru muka, ma ra pal iat pa i manga
ruru. [4] Tago ra tarai dia pait ra umana
pal tikatikai; ma God i pait vapar ra lavur
magit. [5] Ma a dovotina Moses i ga dovot ta
ra papalum na tultul ta ra kubana parika,
upi a vakilang ure ra lavur magit da varvai
boko tana namur, [6] ma Kristo, da natuna, i
lua dovot ta ra kubana; ma dat a kubana,
ba tumu da vatur vadekdek vake ra nurnur
ma ra langlang ta kada kini nunur tuk ta ra
mutuaina.

A ningo kai ra tarai kal God

[7] Io, da ra Takodo na Tulungen i biti:
"Go ba ava valongore ra nilaina,
[8] Koko avat a valeo ra bala i vavat, da ta ra
varvakankan,
Varogop ta ra bung na varilam ta ra bil,
[9] Ba ra umana tama i vavat di ga valamlam
iau ma dia ga valar ot pa iau,
Ma dia ga gire kaugu papalum a ivat na
vinvinun na kilakilala.
[10] Io, iau ga kankanuane go ra taun tarai,
Ma iau ga biti: dia rara vatikai ta ra bala i
diat;
Ma pa dia matoto pa ta kaugu mangaman-
gana;
[11] Ma iau ga vavalima ta kaugu kankan dari:
'Koko diat a olo ta kaugu ningo.' "
[12] Avat a varbalaurai, a tara na turagu, kan ra
kaina ninunuk na varpiam na ki ta ra bala
i tikai ta vavat, tago i vana kan ra launa
God; [13] ma avat a vargat vargiliane avat ra
bungbung par tago di vatang ia boko ba
a Bung Gori; kan ra varvarara na varpiam
na valeo ra bala i tikai ta vavat; [14] tago
da kakalai maravut Kristo, ona da vatur
vapadikat vake ra turpa i kada nurnur tuk
ta ra mutuaina; [15] ma ba dia bitbiti:
"Gori ba ava valongore ra nilaina,
Koko avat a valeo ra bala i vavat, varogop di
ga pait ia ta ra varvakankan."
[16] Tago to ia diat nina dia ga valavalongor,
dia ga ngangal ma ra kankan? Vakir diat
par laka ba Moses i ga agure vairop diat
kan ra gunan Aigipto? [17] Ma to ia diat i
ga kankanuane diat ra ivat na vinvinun na
kilakilala? Vakir vang nam diat, dia ga
varpiam, ma dia ga mat ta ra bil? [18] Ma i ga
vavalima ure to ia diat dari, ba pa diat a olo
ta kana ningo? Vakir vang ure diat nam,
ba pa dia nurnur? [19] Ma da nunure, dia ga
mama olo, tago pa dia nurnur.

4

[1] Io, tago a varvatading ure ra niolo ta
kana ningo i tur boko, boina ba dat a burut
kan ta tikai ta vavat na da i ki pit ika. [2] Tago
a dovotina di ga ve ra bo na varvai tadav
dat, varogop di ga pait ia ta diat; ia kaka ra
tinata, dia ga valongore, pa i ga mal pa diat,
tago pa i ga varpopoto ma ra nurnur ta diat
dia ga valongore. [3] Tago dat, da nurnur, da
olo ta nam ra ningo; varogop i ga biti dari:
"Da iau ga vavalima ta kaugu kankan,

Pa diat a olo ta kaugu ningo. Ma a dovotina
i tar par ra umana papalum papa ra
vunapai na rakarakan a gunagunan.
4 Tago i ga biti ta tika na pakana ure ra
valavuruana bung dari: "Ma God i ga ngo
kan kana lavur papalum ta ra valavuruana
bung." 5 Ma ati bula:
"Koko diat a olo ta kaugu ningo."
6 Ma tago i tur dari upi ta umana diat a olo,
ma tago diat, di ga valongore value ra bo
na varvai pa dia olo ta kadia varpiam, 7 i ga
vatang mule tika na bung, ma i ga tatike ta
ra buk kai David, vailik boko namur, dari:
"Gori," varogop di ga tar biti lua:
"Gori, ba ava valongore ra nilaina,
Koko avat a valeo ra bala i vavat."
8 Gala Iosua i ga vango diat, gala pa na
vatang ta enana bung mulai. 9 Kari i tur
valili boko ra ningo ure ra tarai kai God.
10 Nam i ga tar olo ta kana ningo, i tar ngo
ta kana papalum, da God bula i ga ngo kan
kana iat. 11 Io, i boina, ba dat a ongor upi dat
a olo ta nam ra ningo, kan ta tikai na bura
da ra valavalar i nam ra varpiam. 12 Tago
ra tinata kai God i laun, ma i dekdek, ma
i manga ngangar, ma i lia ta ra pakat na
vinarubu i ngiene vartalai, ma i poko kutu
ra tulungea i dat ma ra bala i dat, i gobol
ra varvarpakan ma i ruk ta ra bala na ur
ma i kure valar pa ra lavur ninunuk ma ra
lavur mamainga ta ra bala i dat. 13 Ma pa
ta magit di ga vaki ia ba pa i tur kapa ta ra
mata i God; a lavur magit par i tapala ma i
tur langalanga bula ta ra ura kiau na mata i
nina i kure dat.

Iesu a lia na tena tinabar ngalangala

14 Ma tago kadat a ngala na tena tinabar
lualua, nina i tar olo urama ra bala na bakut,
Iesu, Natu i God, i boina ba dat a vatur
vapatuan vake ra lavur magit da nurnur
tana. 15 Tago vakir kadat a tena tinabar
lualua ba pa i mari dat ure kada binilua; a
lavur varilam par i ga tadav ia, da i tadav
dat, ma pa kana ta varpiam. 16 Kari i boina
ba dat a vana tadav ra kiki na varmari ma ra
ngala na nurnur, upi dat a alube pa ra bala
marmari, ma upi dat a gire tadap ra varmari
ba na maravut dat ona da ki na niiba.

5

1 Tago diat par a lavur tena tinabar lualua,
ba di pilak pa diat ta ra tarai, di tibe diat
ure ra tarai ma ure ra lavur magit kai God,
upi diat a tul tar ta umana tinabar ma ra
varporong ure ra varpiam; 2 diat, ba diat a
mari valar pa diat dia tabobo ma diat dia
rara, tago ra binilua i tur kikil bula diat;
3 ma tago i damana di kure tar diat, ba diat
a varporong ure ra varpiam, ure ra tarai ma
ure diat mulai. 4 Ma pa ta tikai i tak vakuku
pa go ra variru; ia kaka God i tibe tar ia,
varogop tai Aron. 5 Ma damana bula Kristo,
pa i ga tibuna vangala pa mule upi na tena
tinabar lualua, ia kaka nina i tar biti tana
dari:
"U Natugu, iau tar vangala pa u gori;" 6 da
kana tinata tai ta ra pakana:
"U a tena tinabar tukum,
Varogop Melkisedek."
7 Nina ba ta ra lavur bungbung i ga ki ma ra
palapakana i ga tar tul tar kana niaring ma
kana nilul vovo ma ra dekdek na tinangi ma
ra lur na matana pire nina ba na ga valaun
valar pa ia kan ra minat, ma di ga torom
tana, tago i pait ia ma ra variru tadav God;
8 ma i ga vartovo ta ra tinorom ta ra lavur
magit i ga kairane; ma a dovotina ia Natuna.
9 Ma tago i ga tadav ra tukuna, i vuna pa
ta ra varvalaun tukum pire diat parika dia
toratorom tana; 10 ma God i vatang pa ia ba
a tena tinabar lualua varogop Melkisedek.

A tinata na varvalai ure ra vinavana irai

11 A do na magit boko ure upi avet a varvai
tana, ma i dekdek upi avet a pala mal ra
kukuraina, tago ra talinga i vavat pa i kapa.
12 Tago i peal kavava umana bung na vartovo
ma gala na topa ia upi avat a umana tena
vartovo, ma go, ava kaina upi ta tikai na
tovo mule avat ra vunapai ra tinata kai God;
ma ava kaina boko upi ra polo na u, ma
pa i tale avat ra dekdek na nian. 13 Tago
nina i mome ke ra polo na u, a kuramana
boko, ma pa i kabatau ta ra vartovo na
mangamangana takodo. 14 Ma ra dekdek na
nian i topa diat dia tar patuan, nina diat
ba i tale diat, upi diat a nailam ra magit i
boina ma ra magit i kaina, tago dia tar vala
vartovo.

6

1 Io, dat a vana boko kan ra vunapai ra
vartovo kai Kristo, upi dat a tadap ra kini i
ko vurakit; ma koko dat a vungvung mule ra
vunapai ra nukpuku ure ra lavur papalum
dia mat ika, ma ra nurnur tai God, 2 ma ra
vartovo ure ra baptaiso, ma ra papalagur na
lima, ma ra tinut mulai kan ra minat, ma ra

varkurai namur. [3] Ma go ra magit da pait ia
boko, ona God i tul tar ia. [4] Ma ona diat ba
di tar vakapa diat, ma dia tar valar kilang
ra vartabar marama ra bala na bakut, ma
dia tar vatur vake ra Takodo na Tulungen,
[5] ma dia tar valar kilang ra bo na tinata kai
God, ma ra dekdek i ra nilaun namur, [6] ona
dia bura mulai kan ia, i dekdek kakit upi da
pait vakalamane mule diat ta ra nukpuku;
tago diat iat dia vakaina mule diat dari, dia
ot vakalamane ra Natu i God ta ra bolo, ma
dia vuna ba ia ra magit na varkulumai ta ra
mata i ra tarai. [7] Tago God i vadoane nam
ra pia i mome pa ra bata nina i bura milat
i tar tana, ma i vakubur ra davai ba i topa
diat dia ipuk ia; [8] ma nam ra pia ra kait i
tavua tana ma ra lavur kaina davai, da vue
vakakit ia, ma i maravai da bor vakakaina;
ma a mutuaina, ba da tun vue.

[9] Ma avat, ra umana vakak, a dovotina
ave nunure ta umana bo na magit pire
vavat, a umana magit dia varagur ma ra
varvalaun. [10] Tago God a tena takodo, ma pa
na valubane kavava papalum ma ra varmari
ava ga ve tar ia tadav ra iangina, tago ava
ga balaure diat ra umana tena gomgom, ma
i tuk tar gori. [11] Ma ave mainge tuna ba
avat par, tikatikai, avat a vaarike ra nirut
damana upi na ot i tuna ra kini nunur tuk
ta ra mutuaina; [12] upi koko avat a talanguan,
ma avat a kap lap nam diat, dia tar kale
ra umana varvatading ure ra nurnur ma ra
kini vovovon.

A dovot na vatading kai God

[13] Tago ba God i tar vatading Abaraam, pa
i vatang valar pa ta tikai i ngala, ma i ga
vatang mule ke iat ta kana vavalima, [14] ma
i biti: "A dovotina ina manga vadoane u,
ma ina vapeal vakakit u." [15] Ma ba i ga ki
vovovon pa ia, i ga alube pa ra magit di ga
vatading tar ia tana. [16] Tago ona ra tarai
dia vavalima dia vatang ra magit i ngala;
ma dia vapar vue kadia lavur vartolo ma
ra vavalima upi na patuan. [17] Io, damana
God, ba i ga mainge upi na manga ve tar
ia ra varkurai ba pa di pukue mule ta diat
dia kale ra varvatading, i ga vot pa ia ma ra
vavalima; [18] ma ure ra ura magit, nina pa di
pukue valar pa ia, ma i dekdek kakit upi God
na vaongo ure dir, dat a alube pa ra ngala na
varvargat; dat, da tar takap bakit, upi dat a
vatur vake ra kini nunur nina di tar vung ia
ta ra luaina mata i dat; [19] nam ra kini nunur
da vatur vake da ra vakai ure ra tulungea i
dat, i dovot ma i dekdek, ma i ruk vurakit ta
nam ra pakana ba ra mal na rurua kutu i ive
boko kan dat; [20] nam ra pakana kada lualua
Iesu i ga ruk tana ure dat, tago i tar tena
tinabar lualua tukum varogop Melkisedek.

7

Melkisedek, ra tena tinabar

[1] Ma go ra Melkisedek, a king Salem,
a tena tinabar kai God Liu Muka, nina i
ga totongo upi Abaraam ba i talil mulai
ta nam ra bung i ga ubu diat ra umana
king tana, ma i tata vadoane pa ia, [2] ma
Abaraam i ga tibe tar ia tana tikatikai ta
ra vinvinun ta ra lavur magit parika (tago
a luaina kukurai ra iangina, A king ure ra
mangamangana takodo, ma namur, A king
Salem, a kukuraina, A king na malmal; [3] pa
di nunure tamana, ba nana, ba kana vuna
tarai, pa ta turpai kana kilala ma pa i mutu
kana nilaun, di tar varogopane upi na da ra
Natu i God), ia nam i tur upi na tena tinabar
tukum.

[4] Avat a nuk pa go ra ngala na tutana,
tago Abaraam, ra patuana, i ga tul tar ia
tana tikatikai ta ra vinvinun ta ra lavur
tabarikik i ga rara pa ia. [5] Ma a dovotina di
ga vartuluai pire diat ra umana natu i Levi,
dia pait ra papalum na tena tinabar upi diat
a kale pa ra tiniba tai ra tarai da ra varkurai
tana, ma ta diat muka ra umana tura i diat,
dia ga arikai ta ra livua i Abaraam; [6] ma
nina ba di biti ba a enana kana vuna tarai
i tar vatur vake ra tiniba na tabarikik tai
Abaraam, ma i tar tata vadoane nam di ga
tul tar ra varvatading tana. [7] Ma pa da pue
vue go, ba nina i ngala i tata vadoane ra
ikilik. [8] Ma ati, diat dia matmat dia vatur
vake ra tiniba; ma ta nam, tikai ba di varvai
dovot tana, ba i lalaun. [9] Ma da biti ke dari:
Levi bula, nina i vatur vake ra tiniba, dir ma
Abaraam, dir ga tul tar ra tiniba; [10] tago i ga
ki ta ra livua i tamana, ba dir varkuvo ma
Melkisedek.

[11] Ma ona i ga ot kakit ra kini ure ra
papalum na vartabar kai ra tarai Levi (ta go
ra vuna di tul tar ra tiniba na varkurai ta ra
tarai), upi ra ava ta ra tika na tena tinabar
varogop Melkisedek na vana rikai bula, ma
pa da vatang ia ba na varogop Aron? [12] Tago
ona di kia vue ra papalum na vartabar, da
kia vue bula ra tinata na varkurai. [13] Ma
nina, di tatike go ra lavur magit ure, i enana
kana vuna tarai, nam ba pa ta ta diat i ga

kudakudar ta ra uguugu na vartabar. [14] Tago
i tar pada muka ba kada Luluai i ga tavua
rikai ta diat ra tarai Iuda; nam ra vuna tarai
Moses pa i ga tatike ta magit tana ure ra kini
na tena tinabar.

Tika na enana tena tinabar da Melkisedek

[15] Ma i manga kapa vurakit, ona tika na
enana tena tinabar i tar arikai varogop
Melkisedek, [16] nina di ga vaki ia, vakir da ra
varkurai ra pia, dir vardada ka ma ra dekdek
i ra nilaun tukum; [17] tago di tar varvai tana
dari:

"U a tena tinabar tukum
Varogop Melkisedek."

[18] Ma di tar vamut vue ra vartuluai i ga lua,
tago i bilua ma pa i ga topa ta magit; [19] (tago
pa ta magit i ga ot kakit ure ra tinata na
varkurai), ma di ga vaarike ra nurnur, i lia
ta dir, ia nam da kakari maravai tadav God
tana. [20] Ma tago vakir di ga vaki vakuku
ia ba pa ta vavalima, [21] (a dovotina, diat ra
lavur tena tinabar di ga vaki diat ma pa ta
vavalima tana; ma go di tibe ma ra vavalima
iat kai nina i tar biti tana dari:

"A Luluai i tar vavalima ma pa na nukpuku:
U a tena tinabar tukum");

[22] i dovot muka ba Iesu a vuvung varirap
ure ra kunubu i manga boina iat. [23] Ma
a dovotina di tar vaki mangoro na tena
tinabar, tago a minat i tur bat diat upi koko
diat a ki tukum; [24] ma go nina, tago i tur
tukum, pa dir varvarkia ma ta tikai ta kana
papalum na tena tinabar. [25] Kari go na pait
valar pa ia upi na valaun vakakit diat, dia
tadav God tana, tago i laun vatikai upi na
araring tadav God ure diat.

[26] Ma i tar topa ia muka upi kada ta tika
na tena tinabar dari, ta tikai ba i gomgom,
a tena varmari, ta tikai ba pa i dur, diat a
enana varbaiai ma ra umana tena varpiam,
ta tikai ba di tar vaki ia upi na lia vurakit ta
ra lavur magit ra bala na bakut; [27] ma pa na
tul tar ra varporong ra bungbung, lua ure
kana varpiam iat, ma namur ure nam kai
ra tarai, varogop nam ra lavur tena tinabar
lualua; tago i tar vakopono pait ia, ba i ga
tul tar ia iat mulai. [28] Tago ra tinata na
varkurai i vaki ra tarai dia bilua upi diat a
tena tinabar lualua; ma nam ra tinata na
vavalima, nina i ga arikai namur ta ra tinata
na varkurai, i ga vaki Natuna, nina i ko
vurakit ma pa na mutu.

8

Iesu kada tena tinabar

[1] Ma ta nam ra lavur magit da tatike, go ia
ra ngala: Kada ta tika na tena tinabar lualua
damana, ma i tar ki ta ra lime tuna ra kiki na
king kai ra ngala na Luluai arama ra bala na
bakut, [2] a tultul ta ra pal i gomgom, ma ta
ra pal tabu tuna, nina ba ra Luluai iat i ga
vatur ia, ma vakir ra tarai. [3] Tago diat par a
lavur tena tinabar, tikatikai, di vaki diat upi
diat a tul tar ra vartabar ma ra varporong;
kari i topa ia ure go ra tena tinabar lualua
ba kana ta magit bula upi na tul tar ia. [4] Ma
gala i ki ati ra pia, gala pa na tena tinabar
muka, tago ta ra umana tena tinabar dia tar
ki upi diat a tul tar ra vartabar da ra tinata
na varkurai; [5] go diat, dia torom ta nam ba i
da ra malalar i ra lavur magit arama ra bala
na bakut, vada God i ga vateten Moses ba
i ga vaninara upi na pait ra pal tabu; tago
i biti dari: "Una gire, pi una pait ra magit
parika, varogop ma ra malalar di ga ve tar
ia tam ta ra ul a luana." [6] Ma go i tar alube
pa ra papalum i lia, tago i tar mal tar ra
kunubu i lia, nina di tar vatur ia ma ra tinata
na varvatading i lia vurakit. [7] Tago gala ra
luaina kunubu i ga tar ko vurakit, gala pa
da tikan mulai upi ta vauruana. [8] Tago i ga
pit diat ma i ga biti dari:

"Gire, ra Luluai i tar biti, ba a umana bung-
bung diat a pot,
Ba avet a pait ta kalamana kunubu tana ma
diat ta ra kuba i Israel ma ra kuba i
Iuda;
[9] Ma pa na da nam ra kunubu ave tar pait
ia ma ra umana tama i diat ta nam
ra bung iau ga ben vairop diat ta ra
gunan Aigipto;
Tago pa dia ga tur padikat ta kaugu kunubu,
Ma iau ga lingan kan diat, ra Luluai i biti.
[10] Ma i dari ra kunubu ba avet a pait ia ma
diat ta ra kuba i Israel
Ba i tar par nam ra e, ra Luluai i biti:
Ina poe kaugu lavur vartuluai ta ra nuknuk
i diat,
Ma ina tumu diat ta ra bala i diat;
Ma iau kaka kadia God,
Ma diat kaugu tarai;
[11] Ma diat dia bartalaina ma diat dia bar-
turana pa dia tovo vargiliane mule
diat dari: Una nunure ra Luluai;
Tago diat par diat a nunure iau, diat dia
ikilik ma diat dia ngala.

12 Tago ina mari diat ta kadia nirara, ma
kadia lavur varpiam ina nuk vue
muka."
13 Ma tago i biti dari: "A kalamana kunubu,"
i tar vamaulana ra luaina. Ma ra magit
i papait na maulana ma i vailik tana, i
maravai ba na panie kakit.

9

A nilotu ati ra pia ma arama ra bala na bakut

1 A dovotina ta umana mangamangana ai
ra lotu, ma a pal tabu da ra mangamangana
ra pia, dia ga tur bula ta ra kunubu lua.
2 Tago di tar pait ra pal tabu, ra luaina, a
turtur na birao i ga tur tana, ma ra vuvu-
vung na nian, ma ra gem na ginigira nina
di vatang ia ba a pakana tabu. 3 Ma maro iat
ta ra vauruana mal na rurua kutu, a pal tabu
nina di vatang ia ba, a Pakana i Tabu Kakit;
4 a la na goled ure ra mi i tur tana, ma ra
bok na kunubu di vung vapetep tar ra goled
ta ra lavur papar parika tana, ma ra la na
goled, nina di vung ra mana tana, i va ta ra
balana, ma ra buka kai Aron, nina i ga ibul,
ma ra pal a vat ai ra kunubu; 5 a ura angelo
na minamar dir tur marama liu tana, dir
vamalur taun ra uguugu na varporong; ma
gori i dekdek upi da varvai tikatikai ta go ra
lavur magit. 6 Ma tago di tar vaninare vapar
go ra lavur magit a umana tena tinabar dia
rukruk vatikai ta ra luaina pal tabu, upi
diat a papait ra lotu; 7 ma ta ra vauruana
ra tena tinabar lualua i ga ruk varkolono,
tikatika na bung ta ra kilakilala, ma i kap
ra gap, ma i tul tar ia ure ia iat mulai, ma
ure ra umana nirara kai ra tarai; 8 damana ra
Takodo na Tulungen i ve tar go ra magit, ba
pa di vaarike bulu boko ra nga ta ra pakana
pal i tabu kakit, tago i tur boko ra luaina
pal tabu; 9 nina ba a malalar ika ure ra e
go gori; a e ba di tul tar ra vartabar ma
ra varporong tana, nina ba pa i vagomgom
valar pa ra tena lotu, da i topa ra varkurai
na bala, 10 tago i kure tar diat (varurung ma
ra nian ma ra nimomo ma ra lavur vargi)
da ra lavur mangamangana ra pia, tuk ta
nam ra bung ba na vut boko ra kilala na
minamal.
11 Ma ba Kristo i tar pot, a ngala na tena
tinabar lualua kai ra lavur bo na magit nina
di tar vaarike, ta ra pal tabu i ngala ma
i lia vurakit, nina ba pa di pait ia ma ra
lima, a kukuraina dari, ba vakir kai go ra
vavaki, 12 i tar vakopono ruk ta ra pakana
i tabu kakit, ma vakir bula ma ra gapu
i ra me ma ra nat na bulumaku, ma ra
gapuna iat, ma i tar pait valar pa ra varkul
tukum. 13 Ma ona i topa ra gapu i ra me
ma ra bulumakau, ma ra kabu i ra nat na
bulumakau a tana, nina di pikire tar ia ta
diat dia dur, upi na gomgom ra paka i diat,
14 a gapu i Kristo, nina i ga tul tar mule tai
God ure ra Tulungen ba pa na mutu, ma
pa ta pakana dur tana, na dur valar vue
ra lavur papalum vakuku ta ra bala i dat,
upi dat a torom ta ra launa God. 15 Kari
go i tar tena varvamalmal ta ra kalamana
kunubu, upi diat di ga oro pa diat, diat a
vatur vake ra varvatading ta ra tiniba ba
pa na mutu, ure ra vinirua na varporong
ure ra mangamangana nirara di ga pait ia
ta ra kunubu lua. 16 Ma ba ta kunubu go
kari, i topa ia ba na mat lua nina i ga pait
ra kunubu. 17 I tur dekdek ra kunubu, ona
nina i pait ia i ga tar mat; ba i laun boko, pa
i tur dekdek. 18 Kari pa di vadoane vakuku ra
luaina kunubu, ure ke ra gap iat. 19 Tago ba
Moses i tar vatang vapar ra lavur vartuluai
tadav diat a tarai par da ra varkurai i ga tak
pa ra gapu i ra nat na bulumakau ma ra me,
ma ra tava, ma ra ivuna sip i meme, ma ra
isop, ma i ga pikire tar ia ta ra buk, ma ta ra
tarai par, 20 ma i biti dari: "Go a gap ure ra
kunubu nina God i ga kure tar ia ta vavat."
21 Ma i ga pikire bula ra gap ta ra pal tabu
ma ta ra lavur la na lotu par bula. 22 Ma i
maravai ba di vagomgom ra lavur magit ma
ra gap, upi na da ra tinata na varkurai; ma
gala pa i talingir ra gap, gala pa ta punpun
vue ai ra varpiam.

A tinabar i Iesu i pun vue kada kaina mangamangana

23 Kari di ga kure tar ia, upi da vagomgom
ia damana ra malalar i ra lavur magit arama
ra bala na bakut; ma ra lavur magit i tuna
arama ra bala na bakut da vagomgom diat
ma ra umana varporong dia boina kakit ta
nam diat. 24 Tago Kristo pa i ga ruk ta ra
pakana i tabu, di pait ia ma ra lima, ma
ra malalar i ka ra dovotina, i ga ruk ta ra
bala na bakut iat, upi na tur rikai gori, ta
ra luaina mata i God ure dat; 25 ma vakir
i ruk bula upi na tul tar milate mule, da
ra tena tinabar lualua i ruk ta ra pakana i
tabu ta ra kilakilala ma ra gapu i ra enana

mangana; [26] gala damana, gala na tar peal
kana vinirua papa ra vunapai ra rakarakan
a gunagunan; ma go i ga vakopono vana
rikai ta ra mutuai ra umana tataun upi na
kap vaire vue ra varpiam ma ra varporong,
nina ba ia iat. [27] Ma da di tar kure ba ra tarai
diat a vakopono mat, ma namur a varkurai;
[28] damana bula ra Kristo, di tar vakopono
tul tar ia upi na puak pa ra varpiam kai
ra mangoro; ma a vauruana pakana na
vana rikai pire diat dia ki ung pa ia upi ra
varvalaun; ma pata ure ra varpiam.

10

[1] Tago ra tinata na varkurai i kap ika ra
malur i ra lavur bo na magit ba na ga vana
rikai, ma vakir a dovot na malalar i ra lavur
magit, ma pa na vatakodo vakakit diat dia
tadav ia ma nam ra lavur varporong dia ga
tul tar diat vatikai ta ra kilakilala. [2] Gala
dia ga pait valar pa ia, gala pa da tul tar
mule diat, tago ra umana tena lotu, ba di tar
vakopono vagomgom diat, a nuknuk i diat
pa na takun mule diat ma ra varpiam. [3] Ta
nam ra lavur varporong di nuk pa mule ra
varpiam ta ra kilakilala. [4] Tago pa i topa ra
gapu i ra bulumakau ma ra me upi na tak
vue ra varpiam. [5] Kari ba i vana uti ta go ra
rakarakan a gunagunan, i biti dari:

"A varporong ma ra vartabar pa u ga
mainge,
Ma u tar vaninare ta pakagu;
[6] A vartabar di tun ia ma ra varporong ure
ra varpiam, u, pa u ga gugu tana;
[7] Ma iau ga biti: Gire, iau tar pot (di tar
tutumu ure iau ta ra pinipin na buk)
Upi ina pait ot pa kaum mamainga, God."

[8] Da i ga tatike lua: A varporong ma ra
vartabar, ma ra vartabar di tun tar ia ma ra
varporong ure ra varpiam pa u ga mainge,
ma pa u gugu tana (nina di tul tar diat
upi na da ra tinata na varkurai), [9] ma i ga
biti: Gire, iau tar pot upi ina pait ot pa
kaum mamainga. I tak vue ra luaina, upi
na vatur vadekdek ra vauruana. [10] Ma di tar
vagomgom dat ta go ra mamainga, ure ra
paka i Iesu Kristo nina di ga vakopono tul
tar ia. [11] Ma diat par ra umana tena tinabar
dia tur ma dia papalum ra bungbung, ma
dia tultul tar milate ra kopono varporong,
nam i mama pun vue ra varpiam. [12] Ma nina,
ba i tar tul tar ra kopono varporong upi
na tur tukum ure ra varpiam, i ga ki ta ra
lime tuna God; [13] ma papa ta nam ra bung
i ungung pa ia ba da vung kana lavur ebar
upi a ruarua na kauna. [14] Tago ta ra kopono
vartabar i tar mal ot vatukum pa diat, dia
tar vagomgom vakakit diat. [15] Ma ra Takodo
na Tulungen bula i ve vadovot dat, tago i tar
biti lua:

[16] "Go ra kunubu iau ma diat, avet a pait ia,
Ba i tar par nam ra lavur bung, ra Luluai i
biti:
Ina poe kaugu vartuluai ta ra bala i diat,
Ma ina tumu tar diat ta ra nuknuk i diat";
ma go bula namur:
[17] "Ma kadia varpiam ma kadia manga-
mangana milmilikuan ina nuk vue
muka."

[18] Ma ona di tar pun vue nam ra lavur magit,
pa ta varporong mulai ure ra varpiam.

Dat a kakari maravai pire God

[19] Kari a tara na turagu, tago da rurung
upi ra niruk ta ra pakana pal i tabu vurakit
ure ra gapu i Iesu, [20] ta ra nga, a kalamana
ma a launa, nina i tar mal ot pa ia ure dat, ta
ra mal na rurua kutu, ia nam ra palapakana
iat; [21] ma tago kadat a tena tinabar ngala ure
ra kuba i God; [22] dat a kakari maravai ma ra
dovot na bala i dat ma ra ngala na nurnur,
ba di tar pipikirai tar ta ra bala i dat ma i
langalanga ta ra kaina varkurai na bala, ma
ba di tar puk ra paka i dat ma ra barabara
na tava; [23] ma dat a vatur vadekdek vake ra
tinata na kini nunur ma koko ra nidadadar;
tago nina i vatading tar ia i tar dovot; [24] upi
dat a nuknuk vargiliane pa dat, upi dat a
vangangap dat ta ra varmari ma ra bo na
papalum; [25] ma koko dat a vung vue kada
kivung da ra mangamangana kai ta umana,
upi dat a varvargat vargil muka; ma dat a
ongor tana, tago da gire i tia maravai ra
bung.

[26] Ma ona da ga tar vatur vake ra mina-
toto ta ra dovotina, ma dat a gugu upi ra
varpiam, pa ta mulai ra varporong ure ra
varpiam, [27] ia kaka ra kini na bunurut upi ra
varkurai, ma ra karangap na iap, nina ba na
vaimur vue ra umana ebar. [28] Nina i ga piam
ra vartuluai kai Moses, i virua ta ra tinata
kai ra urua ba a utul a tena vartakun, ma
pa da mari ia. [29] Ava ra nuknuk i vavat? Pa
na manga ngala vang ra balbali tadav nina i
ruarua taun ra Natu i God ma ra kauna, ma
i nuk ia ba ra gap ure ra vamading a magit
vakuku, nina di ga tar vagomgom ia me, ma
i vul vatagiliman ra Tulungea i ra varmari?

30 Tago da tar nunure nina i ga biti: “Kaugu
ka ra varobo, iau kaka ina babali.” Ma dari
bula: “Ra Luluai na kure ra taraina.” 31 la ra
magit na bunurut tuna ba da tul tar dat ta
ra lima i ra launa God.
32 Ma avat a nuknuk pa ra umana bung
lua, nina di ga tar vakapa avat i tana, ma i
tup avat i tana ra ngala na vinarubu ma ra
lavur kinadik; 33 tikai, tago di ga vaki tar avat
upi a magit na ginigira ure ra lavur varvul
ma ra varvakadik; ma ta ra tikai, tago ava
ga bartalaina ma diat dia ga damana. 34 Ma
ava ga mari diat, di ga vi diat, ma ava ga
gugu ba di ga ra vue kavava tabarikik, tago
ava ga nunure ba kavava ta enana tabarikik
i manga boina ma na tur tukum. 35 Koko avat
a vue kavava nurnur, tago na ngala tana ra
vapuak. 36 I topa avat ra kini vovovon, upi,
ba ona ava tar pait ra mamainga kai God,
avat a vatur vake ra vamading.
37 “Tago a ik ika boko,
Ma nina ba na vana rikai na pot muka, ma
pa na vavuan.
38 Ma ra tena takodo na laun ta ra nurnur;
Ma ona na talil mulai, a tulungeagu pa na
mainge.”
39 Ma dat, pa da vardada ma diat, dia talil
mulai ma di virua; da vardada ka ma diat,
dia nurnur upi ra varvalaun ure ra tulungea
i diat.

11

A nurnur

1 A nurnur ia ra patuan na nuknuk ure ra
magit da ki ungung pa ia ma ra kini nunur,
ra ninunuk ot ure ra lavur magit pa da gire.
2 Tago ta go ra magit ra umana patuana lua
dia ga rararang tana. 3 Ta ra nurnur da
nunure ilam ba ra tinata kai God i ga pait
ra lavur tataun, ma damana ra lavur magit
da gire pa di ga pait diat ma ra lavur magit
da gire. 4 Ta ra nurnur Abel i ga tul tar tai
God ra varporong i manga boina ta nam kai
Kain, ma i ga vatur vake ra varveai tana ba
ia ra tena takodo, tago God i ga varvarvai
ure kana vartabar; a dovotina i tar mat, ma
i tatata boko tana. 5 Ta ra nurnur di ga tak
vakari pa Enok upi koko na gire ra minat;
ma pa di na mule, tago God i ga tak vakari pa
ia; ma tago ba pa di ga tak vakari pa ia boko i
ga vatur vake ra varvai ba God i ga manane;
6 ma ona pata nurnur i dekdek tuna upi na
manane dat; tago i topa nina i vana tadav
God ba na kapupi ia, ba i laun, ma ba na
vapuak diat, dia ongor ma ra tinikan upi
ia. 7 Ta ra nurnur Noa, ba God i ga vaale
ure ra lavur magit ba na arikai boko, i ga
vaninare ra parau ta ra variru tadav God
upi na valaun ra taraina; ure ra dari i ga
kure vakaina ra rakarakan a gunagunan, ma
i ga kale tana ra varvatakodo i vuna ta ra
nurnur. 8 Ta ra nurnur Abaraam, i ga torom
ba di ga oro pa ia upi na vana ta ra gunan
nina ba na kale boko; ma i vana pa, ma pa
i nunure ra gunan ba na vana tana. 9 Ta ra
nurnur i ga ki da ra vaira ta ra gunan di ga
vatading tar ia, i ga ki ta ra pal na mal, Isak
bula ma Iakob dital, nina dital kakalai ta ra
kopono vamading; 10 tago i ga kiki pa ra pia
na pal, nina ba ra vunapaina tana, God iat i
ga vatur ia ma i ga pait ia. 11 Damana Sara
i ga vatur ra niongor ta ra nurnur upi na
lalau pa ra bul, ma a dovotina i ga tubuan,
tago i ga nuk pa ia, ba nina i ga vatading ia,
i dovot; 12 kari a do muka da ra lavur tagul
arama liu, ma da bula ra veo ra valvalian,
ba pa di luk valar pa ia, dia ga tavua rikai
tai tikai, ma nina i da ra minat.

13 Diat par go dia ga mat ta ra nurnur,
ma vakir di ga vatur vake ra lavur magit di
vamading me, dia ga gire ke diat maro vailik
ma dia ga oro vatatabai diat, ma dia varvai
ure diat iat,, ba dia ki na vaira ka ma dia
vanavana ka ati ra pia. 14 Ma diat, dia tatata
dari dia vaarike tana ba dia tikan upi kadia
ta gunan. 15 Ma gala di ga nuknuk pa nam
dia ga vana kan ia gala pa na dekdek upi
diat a talil mulai upi ia. 16 Ma go dia mainge
tikai i ko vurakit, nam marama ra bala na
bakut; ma God pa i vavirvir upi da vatang ia
ba kadia God; tago i tar vaninare tika na pia
na pal ba kadiat.

17 Ta ra nurnur Abaraam, ba di ga valar ia,
i ga tul tar Isak; maia, ma nina i ga vatur
vake ra vamading ma ra gugu, i ga tul tar
natuna, a kavakake. ke; 18 nina iat di ga biti
ure: A vuna tarai Isak iat da vatang ia ba
kaum vuna tarai; 19 ma i ga nuk ia, ba pa i
dekdek tadav God upi na vatut pa ia, maia,
ma kan bula ra minat; ma i varogop ba i
vatur vake mule damana. 20 Ta ra nurnur
Isak i ga tata vadoane Iakob ma Esau, ure
ra lavur magit nina ba diat a arikai boko.
21 Ta ra nurnur Iakob, ba i to na mat, i ga
tata vadoane ra ura natu i Iosep; i ga lotu,
ma i ga ruru ura ma kana buka. 22 Ta ra

nurnur Iosep, ba i to na mat, i ga varvai ure
ra vinavana kai ra umana natu i Israel; ma
i vartuluai ure ra uruna. [23] Ta ra nurnur,
ba di tar kava Moses, a ura tavuna dir ga
ive a utul a gai, tago dir gire ba a bo na
bul; ma pa dir burut ta ra vartuluai kai ra
king. [24] Ta ra nurnur Moses, ba i ga barmana
boko, i ga ole upi da vatang ia ba dir nana
ma natu i Parao; [25] i ga pilak pa ra kinadik
upi na kairane varurungane ma diat ra tarai
kai God, ma koko na gugu vakuku ta ra
varpiam ure ta umana bung; [26] i ga nuk ia
ba ra milmilikuan ure Kristo ia ra ngatngat
na magit, ma ra lavur tabarikik kai Aigipto
pata; tago i ga nuk pa ra vapuak tana. [27] Ta
ra nurnur i ga lop kan ra gunan Aigipto,
ma pa i ga burut ta ra kankan kai ra king;
tago i ga ongor da i tar gire nina ba pa di
na ia. [28] Ta ra nurnur i ga pait ra lukara
na bolo lake, ma ra pikire gap, kan nina i
ga doko diat ra umana luaina bul na bili
vakaina diat. [29] Ta ra nurnur dia ga bolo ta ra
Ta Meme da ta ra pia tuna; ma ba ra umana
te Aigipto dia valar ra vinavana damana dia
kongo ko. [30] Ta ra nurnur i ga tarip ra liplip
Ieriko, ba di tar tur kikil ia a lavurua na
bung. [31] Ta ra nurnur ra igoro na vavina
Raab pa i ga virua varurung ma diat dia ga
varvarpiam, tago i tar onge diat ra umana
tena kilao ma i tar vango diat. [32] Ma ava mu-
lai ina biti? Na vavuan vurakit ba ina varvai
ure Gideon, ma Barak, ma Samson, ma
Iepta; ma David bula ma Samuel, ma diat
ra umana propet; [33] nina diat dia vamolo
ta umana vuna gunan ta ra nurnur, dia ga
pait ra takodo na mangamangana, dia vatur
vake ra umana vamading, dia paum bat ra
ngie i ra umana leon, [34] dia pun ra dekdek
i ra iap, dia laun kan ra ngangar na pakat
na vinarubu, dia vadekdek mule diat ba dia
tar bilua, dia dekdek ta ra vinarubu, dia
korot diat ra lavur loko na tarai na vinarubu
kai ra umana enana. [35] Ta umana vavina
dia vatur vake kadia umana minat tai ta
tinut mulai kan ra minat; ma ta umana
dia manga vakadik diat, ma dia ole ke ra
varvalaun; tago dia mainge ra tinut mulai
nina i manga boina; [36] ta ra umana i tup diat
ra varkulumai ma ra varvirit, maia, ma ra
vivi bula ma ra kini ta ra pal na banubat;
[37] di ga tupar diat ma ra vat, di ga poko
kutu varbaiane diat, di ga valam diat, di
ga ubu doko diat ma ra pakat na vinarubu;
dia vanavana vurvurbit ma ra pal a sip, ma
ra pal a me; dia ga luveana kakit, dia ga
kadik, di ga vakaina diat; [38] (ma ra rakarakan
a gunagunan pa i ga ko upi diat), ma dia
vanavana vurvurbit ta ra umana bil ma ta
ra umana lualuana, ma ta ra umana babang,
ma ta ra umana tung ra pia. [39] Ma go diat
parika, dia tar rararang ure ra nurnur, ma
pa dia vatur vake ra vamading, [40] tago God
i tar vaninare ta magit i manga boina ure
dat, upi da mal varurungane vakakit pa dat
ma diat.

12

God, Tama i dat

[1] Tago da nunure ba ra ngala na kor na
tena varveai dovot, dia tur vurkikilane dat,
boina ba dat a vorodo vue ra lavur mamat
na magit, ma ra varpiam i taun bat dat, upi
dat a vutvut ma ra patuan na nuknuk i dat
ta nam ra nivut na varkaul i tur ta ra luaina
mata i dat, [2] ma dat a giragire Iesu, nina i
lualua ta ra nurnur ma i pait ot pa ia bula,
nina, ba ure ra gugu i tar tur ta ra luaina
matana, i ga kairane ra kinadik ta ra bolo,
ma pa i ga nuk pa ra vavirvir tana, ma i tar
ki ta ra lime tuna ra kiki kai God. [3] Avat
a nuk pa nina i ga tar ki vamadudur ta ra
varpuapuai kai ra umana tena varpiam ure
mule, kan na bilua ma na nguangua ra bala
i vavat. [4] Pa ava tar onge bat ia boko upi ra
gapu i vavat na talingir ta kavava vinarubu
ma ra varpiam; [5] ma ava tar nuk vue ra
vargat, nina i vateten avat da ra umana bul
dari:

"Natugu, koko una piam ra varvapagu-
manene kai ra Luluai,
Ma koko na talanguan ra balam ona i pit iu;
[6] Tago nina ra Luluai i mari ia, i vapagumanena,
Ma i kitakita diat ra umana natuna ba i onge
diat."

[7] Ona ava ki vamadudur ta ra varvapagu-
manene, God i malmal avat da avat ra
umana natuna; tago to ia ra bul ba tamana
pa i vapagumanena? [8] Ma gala pa di vapagu-
manene avat, varogop dia papait ia ta diat
parika, gala avat a umana nat na kete, ma
vakir a umana natuna tuna. [9] Ma go bula, a
umana tama i dat ra pia dia ga kitakita dat,
ma da tar ru diat tana; ma pa na ngala laka
kada tinorom tadav ra Tama i ra tulungea i
dat, upi dat a laun? [10] Tago a dovotina diat
nam dia tar kita dat a paupau bung uka da

kadia mamainga; ma nina upi dat a boina
tana, upi dat bula dat a vatur vake kana
mangamangana gomgom. [11] Pa da nuk pa
ra varvapagumanene ba a magit na gugu
go gori, a magit na nitabun uka; ma namur
boko i vue ra vuai ra varvatakodo ta ra
malmal pire diat dia tar vartovo tana.

A tinata varvakapa ma ra varvalai

[12] Io, avat a kodo ra lima i bilua, ma ra
malmalikun na keke i pagurgur; [13] ma avat a
vatakodo ra nga ure ra kau i vavat, upi koko
na takari nina i kekebau, upi da valaun ia
ka.
[14] Avat a ongor upi avat a ki na malmal ma
ra tarai par, ma upi ra varvagomgom, tago
pa ta na gire ra Luluai ba pa i tur pirana
nam ra magit; [15] ma avat a balaure, kan ta
tikai na bura pit kan ra varmari kai God;
ma kan ta tika na mapak na okor na gol
rikai ma na vapurpuruan avat; ma na vadur
pa ta mangoro; [16] ma kan ta tikai akamana
a tena ungaunga, ba ta tutana vakuku da
Esau, nina i ga ivure kana kini na nilua ure
ta kopono nian. [17] Ma ava tar nunure ba
namur i ga mainge upi na kale ra nidoan ma
di tar okole vue ke (ma pa i gire tadav ra kini
na nukpuku), ma a dovotina i manga tikan
upi ia ma ra lur na matana.
[18] Tago pa ava ga vana tadav ra luana di
bili valar pa ia, ma i birao ma ra iap, ma
pa ta bula tadav ra korong na gavul, ma ra
bobotoi, ma ra ngala na vuvu, [19] ma ra nilai
ra tavur, ma ra nilai ra umana tinata; nam,
ba diat dia ga valongore, dia araring ure, ba
koko na tata mulai pire diat; [20] tago i dekdek
upi diat a pidik tar ta ra vartuluai dari: Gala
tika na leing na bili ra luana, gala da tupar
ia ma ra vat; [21] ma tago i ga enana tuna
nam ra ngala na ninana, Moses i ga biti:
Iau burut ma iau dadadar na kaia; [22] ia kaka
ava tar vut tadav ra luana Sion, ma tadav
ra pia na pal kai ra launa God, a Ierusalem
marama ra bala na bakut, ma tadav ra kor
na angelo pa di luk valar pa diat, [23] ma
tadav ra kivung ma ra ekelesia kai ra umana
luaina, di tar tumu diat arama ra bala na
bakut, ma tadav God bula, a tena varkurai
kai ra tarai par, ma tadav ra tulungea i
diat ra umana tena takodo, nina di tar mal
vakakit diat, [24] ma tadav Iesu ra tena malmal
ai ta kalamana kunubu, ma ra gap di pikire,
nina i manga boina kana tinata ta dir ma
ra gapu i Abel. [25] Avat a balaure avat, upi
koko avat a ole vue nam i tatata. Tago
diat, dia ga ole nina i ga vaale diat ra pia,
pa dia ga laun, ma dat bula pa dat a laun,
ona da lingan kan nina i varvaalai marama
ra bala na bakut; [26] nina i ga vamalmaliara
ra rakarakan a gunagunan ma ra nilaina
ta nam ra e; ma go i tar vatading tar ia,
i biti: "Ta tika na pakana mulai ina va-
malmaliara ra rakarakan a gunagunan, ma
vakir ra rakarakan a gunagunan ika, a bala
na bakut bula." [27] Ma go ra tinata: "Ta tika
na pakana mulai," a kukuraina dari, ba da
tak vue ra lavur magit i vamalmaliara, da ra
lavur magit di pait ia ka, upi na tur padikat
ra lavur magit ba da mama vamalmaliara.
[28] Ma tago da tar vatur vake ra varkurai di
mama vamalmaliara, dat a pite varpa, upi
dat a torom tadav God ma ra variru ma ra
ururian da na boina pirana; [29] tago kada God
ia ra ngangap na iap.

13

A nga nina ba dat a vagugu God me

[1] Boina ba na tur vatikai ra varmari na
barturana. [2] Koko avat a valubane ra var-
mari tadav diat ra lavur vaira; tago ta
umana dia ga tabar ra umana angelo ma pa
dia ga nunure. [3] Avat a nuk pa diat dia ki ra
pal na banubat, da di vi avat bula; avat a nuk
pa diat bula di vakavakaina diat, tago avat
bula ava ki boko ta ra paka i vavat. [4] Boina ba
avat par, avat a ru ra kini na bartaulai, ma
koko ra dur na mangamangana tana; tago
diat ra umana tena ruk varbat ma ra umana
tena nipo God na kure diat. [5] Koko avat a
manga mari mani; boina avat a ngo ko ta
nam ra magit ava tar vatur vake; tago ia iat
i ga biti: "Pa ina nur vue u, ma pa ina vana
kan u." [6] Upi dat a rurung ma ra tinata dari:
"Ra Luluai kaugu tena maramaravut, ma pa
ina burut;
Ma ava mulai ra magit ba ra tarai diat a pait
ia tagu?"
[7] Avat a nuk pa diat, dia lue avat, dia ga
ve avat ra tinata kai God; avat a kap lap
kadia nurnur, ma avat a nuk pa ra mutuai
kadia kini ra pia. [8] Iesu Kristo i varogop
vatikai, i damana ta ra bung i tar par ma ta
ra bung gori, maia, ma pa i enana ta ra lavur
bungbung namur ba pa i mutu. [9] Koko da
alal vurvurbingitane avat ta ra lavur enana
vartovo; tago i topa ia ba da vapadikat ra
bala i vavat ma ra varmari; ma koko ma ra
nian, tago pa i mal pa diat dia varvakai tana.

[10] Kada ta tika na uguugu na vartabar, ma
pa i takodo upi diat, dia papalum ta ra pal
tabu, diat a ian tana. [11] A tena tinabar lualua
i kap ra gapu i ra vavaguai ta ra pakana
pal i tabu kakit upi ra varporong ure ra
varpiam, ma ra paka i diat di tun vue ta ra
pakana gunan irai. [12] Ma Iesu bula, upi na
vagomgom diat ra tarai ma ra gapuna iat, i
ga kairane ra kinadik ta, ra pakana gunan
irai. [13] Io, i boina ba dat a vanavana tadav
ia ta ra pakana gunan irai, upi da kapkap
varurungane ra milmilikuan me. [14] Vakir
kada ta pia na pal ati upi dat a ki vatikai
tana, da tikan upi tikai nina na mur boko.
[15] Boina ba dat a tul vatikene tar ra tinabar
na pite varpa tadav God tana, ia ra vuai ra
bul na ngie i dat, nina dia vatang ra iangina.
[16] Ma koko avat a valubane upi avat a pait ra
boina ma ra varvartabar; tago God i mainge
tuna ra tinabar dari. [17] Avat a ongaongo ta
diat dia lue avat, ma avat a torom bulbulu;
tago dia makmakile ure ra tulungea i vavat,
da diat da tir boko diat i tana; upi diat a pait
go ma ra gugu, ma koko ma ra niligur; tago
nam pa na boina ure avat.

[18] Avat a araring ure avet; tago ave nunure
tuna, ba i boina ra varkurai ta ra bala i
vevet, ma ave mainge upi na takodo kaveve
mangamangana ta ra lavur magit parika.
[19] Ma iau manga vargat avat, upi avat a pait
go ra magit, upi ina vana lulut mulai tadav
avat.

A niaring

[20] Ma ra God na malmal, nina i ga kap
vaarike mule kan ra minat kada Luluai Iesu,
ra ngala na tena balabalaure sip ma ra gap
ure ra kunubu ba pa na mutu, [21] na mal ot
pa avat ta ra lavur bo na mangamangana
parika, upi avat a pait kana mamainga,
ma na papalum ta ra bala i vavat upi na
vana rikai ra mangamangana i boina ta ra
matana ure Iesu Kristo; a variru tadav ia ba
pa na mutu. Amen.

A mutuaina tinata

[22] Ma iau lul vovo pa avat, ba avat a kapupi
go ra tinata na vargat; tago iau ga tumu ra
buk tadav avat ma ra paupau tinata. [23] Avat
a nunure ba di tar pala vue ra tura i dat
Timoteo ma ona na pot lulut ati, amir par,
amir a gire avat.

[24] Avat a vatatabe diat par dia lue avat ma
diat par ra umana tena gomgom. Diat a
tarai Italia dia vatatabe avat.

[25] A varmari tadav avat par. Amen.

A BUK KAI IAKOBO

1 Iakobo, a tultul kai God ma kai ra Luluai
Iesu Kristo, tadav ra vinun ma a ura vuna
tarai dia ki vurvurbit: Tatabai!

A nurnur ma ra kabinana

2 Avat a gugu, a tara na turagu, ona ava
varkuvo ma ra lavur mangamangana var-
ilam; 3 tago ava nunure ra valavalar, di valar
kavava nurnur me, na vaarike ra kini va-
madudur. 4 Ma i boina ba ra kini vamadudur
na vatur vake ra papalum i ko vurakit, upi
avat a ko vurakit, a umana kidoloina, ma
koko avat a kom pit upi ta magit.
5 Ma ba tikai ta vavat i iba upi ra kabinana,
na lul ia pire God, nina i manga tabatabar
dat par ma pa i muie, ma pa i vartakun, ma
na tabar ia me. 6 Ma i boina ba na araring ma
ra nurnur, ma koko na nunuk lalar ure ta
magit; tago nina i nunuk lalar dir vardada
ma ra bobol na ta, nina a vuvu i gogone ma
i vuvuai vurvurbit. 7 Koko nam ra tutana
na nuk ia ba na vatur vake ta magit tai ra
Luluai; 8 a tutana ba a ura nuknukina pa i
patuan ta kana lavur vinavana.

A luveana ma ra uviana

9 Ma a tura i dat i ikilik na langlang ure
kana ngala na kini; 10 ma ra uviana ure kana
ikilik na kini; tago na panie da ra pupu na
davai. 11 Tago ra keake i vana rikai ma ra
oao, ma i rang ra vura; ma ra pupuna i
bura ma ra ana bo na ginigira i panie ke;
damana bula ra uviana na panie ta kana
lavur vinavana.

A valavalar ma ra varilam

12 Nam ra tutana i tur patuan ta ra varilam
i ti doan; tago ba di tar valar ot pa ia, da
tul tar ra kere na nilaun tana, nina God
i ga biti ba na tul tar ia ta diat dia mari
ia. 13 Ba di valam ta tikai koko nam na biti:
God i valam pa iau; tago i dekdek upi da
valam pa God ma ra kaina, ma ia iat pa i
valam pa ta tikai; 14 ma di valam ra tarai,
tikatikai, ba kadia kaina mamainga iat i al
pa diat ma i oro raprap diat. 15 Namur ba ra
kaina mamainga i ga lalau pa, i kava vue ra
varpiam; ma ba ra varpiam i tar tavua, i vuai
ra minat. 16 Koko da varara avat, a umana
vakak na turagu. 17 A lavur bo na vartabar
ma ra lavur tinabar i ko vurakit, marama ra
bala na bakut nam, i vana ba kan ra Tama i
ra lavur kapa, nina ba pa i enana mulai, ma
pa i pukpukue a ik kana mangamangana. 18 I
ga vangala dat ta kana mamainga iat ta ra
tinata i ra dovotina, upi dat a da ra luaina
vuai e ta kana lavur magit na vavaki.

A valavalongor ma ra tinorom

19 Ava nunure go, a umana vakak na
turagu. Ma i boina ba ra tarai par, tikatikai,
diat a valavalongor lulut, ma diat a vav-
abing ma ra tinata, ma diat a vavabing
bula ma ra kankan; 20 tago ra kankan kai ra
tarai pa i pait vaarike ra mangamangana
takodo kai God. 21 Io, avat a vungue ra
dur na mangamangana par ma ra pepeal
milmilikuan, ma avat a kapupi ra tinata ma
ra madu na maukua i vavat, nina ra tinata di
ga vaume livuan ta vavat, nina ba na valaun
valar pa ra tulungea i vavat. 22 Ma i boina ba
avat a toratorom ta ra tinata, ma koko avat a
valongore ke, kan avat a tuam pa mule avat.
23 Tago ba tikai i valongore ke ra tinata ma
pa i torom tana, dir vardada ma ra tutana
i gire ra matana ta ra tiroa; 24 tago i bobe
mule ma i vana pa ma i valubane vuavue
ba ia a mangamangana tutana ava. 25 Ma ba
tikai i gire bulu ra tinata na vartuluai, nina i
valangalanga ma i ko vurakit, ma i ki patuan
tana; nina ba i valongore ma pa i valubane
mule, i torom uka tana ma i papait ia ka,
nam ra tutana na ti doan ta kana tinorom.
26 Ba tikai i nuk ia ba ia ra tena lotu tuna, ma
pa i kure vadekdek ra karameana, ma i vagu
pa ka ra balana, a lotu kai nam ra tutana a
magit vakuku. 27 Go ia ra lotu nina i gomgom
ma pa ta magit i rara tana ta ra mata i God, a
Tama i dat: Ba da mal pa diat ra umana nat
na ling ma ra umana ua na vavina, dia ki na
malari, ma ba da balaure bat dat kan ra dur
na magit kai ra rakarakan a gunagunan.

2

*A tinata na vartigal ure ra ninunuk varba-
iai*

1 A tara na turagu, koko avat a vatur ra
nurnur tai kada Luluai Iesu Kristo, a Luluai
na minamar, varurung ma ra variru vakuku
ure ta tikai. 2 Tago ba tikai i ruk ta kavava
kivung ma ra lavur domol na goled, ma
ra mal kumau, ma tika na luveana i ruk
bula ma ra dur na mal; 3 ma ava nuk pa
nina i mal ma ra mal kumau, ma ava biti
tana: Una ki ati ta go ra bo na kiki; ma
ava biti tadav ra luveana: Una tur abara,
ba una ki ta ra vavai ra ruarua na kakigu;

4 dave, pa i enana varbaiai ra nuknuk i vavat
laka, ma pa ava varkurai vang ma ra lavur
kaina nuknuk? 5 Avat a valongore, a umana
vakak na turagu: Dave, God pa i ga pilak pa
diat laka dia luveana ati ra pia; upi diat a
uviana ta ra nurnur, ma upi diat a kale pa
ra varkurai, nina i ga biti ba na tul tar ia
ta diat dia mari ia? 6 Ma avat ava piam vue
ra luveana. Dave, diat ra umana uviana pa
dia kure vadekdek avat laka, ma pa dia al pa
avat ta ra mata i ra umana kiki na varkurai?
7 Dave, pa dia vul vang ra bo na iang di ga
vatang avat me? 8 Ma ona ava pait ot pa ra
tinata na varkurai, nina i lia kakit ta ra Buk
Tabu dari: "Una mari talaim da u mari mule
u," ava pait ra boina damana. 9 Ma ona ava
ru vakuku ta tikai, ava pait ra varpiam, ma
ra tinata na varkurai i takun ot pa avat da ra
umana tena varpiam. 10 Tago nina i torom
ta ra tinata na varkurai par, ma i tume tai
ta ra kopono vartuluai tana, da kure da i tar
rara ta ra tinata na varkurai parika. 11 Tago
nina i tatike: "Koko una po," i tatike bula:
"Koko una vardodoko." Io, gala pa u po, ma
u vardodoko ko, gala u a tena varpiam ta ra
tinata na varkurai. 12 Boina ba avat a tata,
ma avat a pait ra lavur magit, da ra tarai
da kure diat boko ma ra tinata na varkurai i
valangalanga. 13 Tago pa ta varmari na tur
ta ra varkurai ure nina ba pa i ga pait ra
varmari; ma ra varmari i rukue ra varkurai.

A nurnur ma ra papalum

14 Na topa ra ava, a tara na turagu, ba
tikai i biti i vatur ra nurnur, ma pa ta bo na
papalum i tur pirana? Dave, nam ra nurnur
na valaun valar pa ia? 15 Ba tikai ta diat a
tara na tura i dat ba tai dat, ma pa kana ta
mal, ma i iba upi ana magit a bungbung par,
ma tikai ta vavat i tatike tadav dir: 16 Amur
a vana ma ra malmal, amur a ga madir ma
amur a maur; ma pa ava tabar dir ma ra
magit a paka i dir i ko iba upi ia, na topa
ra ava damana? 17 Damana bula ra nurnur,
ba pa i vaarike ra umana papalum, i mat
ika. 18 Ma ta ra tikai i biti: Kaum ra nurnur,
ma kaugu ra umana papalum; una ve tar
kaum nurnur tagu i tur irai kan kaum lavur
papalum, ma iau ina ve tar kaugu nurnur
tam ta kaugu umana papalum. 19 U nurnur
ba God tikai ka; i boina damana; a umana
tabaran bula dia nurnur ma dia dadadar.
20 Ma u, ra tutana vakuku, pa u matoto laka
ba ra nurnur, nina i tur irai kan ra umana
papalum, ia ra magit vakuku? 21 Dave, pa
di ga vatakodo Abaraam ra tama i dat ma
ra papalum, tago i ga tul tar Isak natuna, a
tutana, ta ra uguugu na vartabar? 22 U gire
tana, ba ra nurnur dir ga ongor varirivut
ma kana lavur papalum, ma ra lavur pa-
palum di ga mal ot pa ra nurnur; 23 ma di
ga pait ot pa ra pakana Buk Tabu, nina i biti
dari: Ma Abaraam i ga nurnur tai God, ma di
ga luk tar ia upi ra mangamangana takodo;
ma di ga vatang ia ba ra talai God. 24 Ava gire
tana ba di vatakodo ra tutana ta kana lavur
papalum ma vakir ta ra nurnur uka. 25 Ma
damana bula Raab, ra igoro na vavina, pa
di ga vatakodoa bar ta kana papalum laka,
tago i ga vango ra umana kilao, ma i ga tul
vue mule diat ta ra enana nga? 26 Tago da ra
paka i dat i mat ika ona dir ki varbaiai ma
ra tulungea i dat, damana bula ra nurnur
i mat ika, ona dir ki varbaiai ma ra umana
papalum.

3

A karamea i dat

1 A tara na turagu, koko mangoro ta va-
vat diat a tena vartovo tago ava nunure a
varkurai na mamat pire dat. 2 Tago man-
goro na magit dat par da rara tana. Ba tikai
pa i tutukai tai ta tinata, nam ra tutana i ko
vurakit ma na kure valar pa bula ra pakana
parika. 3 Ba da valonge ra al vakai ta ra
ngie i ra umana os upi diat a torom ta dat,
da valilie bula ra paka i diat me. 4 Avat a
gire bula ra umana parau, a dovotina dia
ngala, ma ra umana dekdek na vuvu dia
gogone diat, di valilie diat ika ma ra vo
tatatabai i ikilik tuna, upi diat a vana da
ra mamainga kai ra tena tinai. 5 Damana
bula ra karamea i dat a ikilik na pakana,
ma i vavagia pa mule ma ra lavur ngala na
magit. Avat a gire, di vautunge a ngala na
lokor ma ra ikilik na iap! 6 Ma ra karamea
i dat i da ra iap; a karamea i dat ia ra
magit ta ra pakapaka i dat i buka ma ra
mangamangana i gegagege, ma i vadur ra
kidoloina paka i dat, i vautunge ra magit
par i laun, ma di vautunge value ma ra
geena.* 7 Tago dia vamaram ra maukua i
ra lavur mangamangana leing, ma ra lavur
mangamangana beo dia purpururung, ma

* 3:6: Geena ia ra ngala na tavul a puputa maravai Ierusalem, ma ra iap i ga ioaio vatikai tana. A tarai Iudaia dia ga valarue ra ruarua na tulungen me.

ra lavur magit dia kakao ra pia, ma ra lavur
magit dia tur ara na ta; a maukua i ra tarai
i ga vamaram diat. [8] Ma ra karamea i dat
pa ta tutana na vamaram valar pa ia; a
kaina magit i tenten, i buka ma ra taring
na matmat. [9] Da pite pa ra Luluai, Tama,
me, ma da tata vabilak ra tarai me, nina di
ga vaki diat da ra malalar i God; [10] a tinata
na varvadoan ma ra tinata na varvabilak
i arikai ta ra kopono ngia. A lavur magit
damana pa dia to pa ta magit, a tara na
turagu. [11] A tava tuna ma ra tava i mapak
dir a ninim rikai dave ta ra kopono matana
tava? [12] A tara na turagu, a vuai na oliva na
vana rikai dave ta ra davai na lovo, ma ra
davai na vain na vuai vaarike davatane ra
lovo? Damana bula pa ta tava tuna na ninim
rikai ta ra ta.

A kabinana marama liu

[13] To ia ta vavat i kabinana ma i mi-
nana bula? Boina na ve tar kana bo na
mangamangana ta kana lavur papalum ma
ra madu na maukua i ra kabinana. [14] Ma ona
ra mapak na varpin ma ra varngangar i tur
ta ra bala i vavat, koko avat a pite pa avat
mulai, ma koko ava vaongo bat ra dovotina.
[15] Nam ra kabinana pa i vana ba marama, a
kabinana ka mamati ra pia, a kabinana kai
ra tarai ma kai ra lavur tabaran. [16] Tago nam
ra gunan a varpin ma ra varngangar i tur
tana, a lavur magit i purpuruan i tavua tana
ma ra lavur dur na mangamangana bula.
[17] Ma nam ra kabinana i vana ba marama,
i gomgom lua ma i maram, ma i vovovon,
i valongore ra nilul, i buka ma ra varmari
ma ra lavur bo na vuaina, ma pa ta varpilak
tana, ma pa ta vaongo. [18] Ma ra vuai ra
mangamangana takodo da oe ma ra malmal
ta diat dia pait ra malmal.

4

A kini na varmaliurai ma ra rakarakan a gunagunan

[1] Mamave nam ra lavur vinarubu ma
ra lavur varngangar pire vavat? A vuna
kavava lavur kaina mamainga dia var-
varubu ta ra pakapaka i vavat. [2] Ava ma-
mainga, ma pa ava vavatur vakai; ava var-
dodoko ma ava varngu, ma pa ava alube pa
ia; ava varubu ma ava varngangar; pa ava
vavatur vakai, tago pa ava lulul. [3] Ava lulul
ma pa ava vavatur vakai, tago ava lul varara
upi avat a vole mule ta kavava lavur kaina
mamainga. [4] Avat a umana tena nipo, pa
ava nunure laka ba diat dia bartalaina ma ra
rakarakan a gunagunan, dia ebar ma God?
Ma diat par dia mainge upi diat a bartalaina
ma ra rakarakan a gunagunan, dia papait na
ebar ma God. [5] Dave, ava nuk ia ba ra Buk
Tabu i tata vakuku bar? Dave, a tulungen,
nina God i ga vaki tar ia ta dat, i kaina upi
ra varngu? [6] Ma i tul tar ra varmari i manga
ngala. Kari a Buk Tabu i biti dari: God i onge
bat nina i malamala luluai, ma i mari nam i
vovovon ra balana. [7] Io, avat a toratorom tai
God; ma avat a onge bat Satan, ma na lop
kan avat. [8] Avat a kakari pire God, ma God na
kakari tadav avat. Avat a gi ra lima i vavat,
a umana tena varpiam, avat a vagomgom
ra bala i vavat, avat ba i ivut ra nuknuk i
vavat. [9] Da vakadik avat, na tabun ra bala i
vavat, ma avat a tangtangi; da pukue kavava
ninongon upi ra nitabun, ma kavava gugu
upi ra tanguvian. [10] Avat a vaikilik mule avat
ta ra mata i ra Luluai, ma na vangala avat.

A vartigal ure ra varkurai vargil

[11] Koko avat a varurai vargil, a tara na
turagu. Nina i ure tika na tura i dat, ba
nina i kure vakaina turana, i ure ra tinata na
varkurai, ma i kure; ma ba u kure ra tinata
na varkurai, vakir u pait ot pa ia, u kure
ke. [12] Ma a kopono ko i vuna ta ra tinata
na varkurai ma ia bula i varvarkurai, nina
i valavalaun ma i vakaina valar pa ia; ma to
ia vang u, upi u kure talaim?

A vartigal ure ra tinata na vavagia

[13] Io, avat ava biti, ieri ba ningene avet
a vana ta nam ra pia na pal ma avet a ki
tana a kopono kilala, ma avet a kukul, ma
avet a piapie ra mani tana; [14] ma pa ava
nunure ba ava bar na tadav avat ningene.
Kavava nilaun i varogop ma ra ava? Tago
avat, a vual avat, nina i vana rikai papa ma
i panie lulut mulai. [15] I topa avat upi avat a
biti: Ba ra Luluai i mainge, avet a laun ma
avet a pait go ba nam. [16] Ma go ava vavagia
pa mule avat ma kavava tinata na vavagia
varpa; a lavur langlang dari i kaina. [17] Nina i
matoto upi na pait ra boina, ma pa i pait ia,
i varogop ra varpiam pirana.

5

A dekdek na tinata pire diat dia uviana

[1] Io, avat a umana uviana, avat a tang-
tangi ma avat a kukula ta ra lavur kinadik
dia vana taun boko avat. [2] Kavava tabarikik
i tar maroto, ma ra nat na vui i tar en

kavava lavur mal. [3] Kavava goled ma kavava
silva i tar kubur; ma ra kubur ta dir na
varvai vadovot vakaina avat, ma na en vue
ra kanomong i vavat da ra iap. Ava ga vung
varurue kavava ngatngat na tabarikik ure
ra umana mutuaina bung. [4] Gire, a vapuak
ava ga muie ma ava long ia ta diat a umana
tena ongor, dia ga doko ra magit ta kavava
umana uma, i kukukula; ma ra kunukula
kadiat dia ga dodoko i ga ruk ta ra ura
talinga i ra Luluai kai ra lavur Kor. [5] Ava
ga gugu pa ta ra magit ra pia, ma ava ga
lukalukara; ava ga tabar vatubu ra bala i
vavat ta ra bung na nidodoko. [6] Ava ga kure
vabilak ra tena takodo ma ava ga doka; pa i
onge bat avat.

A kini vovovon ma ra niaring

[7] Kari avat a ki vovovon, a tara na turagu,
upi ra pinot kai ra Luluai. Gire, ra tena
malmal uma i ungung ra ngatngat na vuai
ra pia, ma i ki vovovon tana upi ra bata i lua
ma ra bata i mur na bura tana. [8] Damana
avat bula, avat a vapadikat ra bala i vavat;
tago ra pinot kai ra Luluai i tar maravai.
[9] Koko avat a tata mukumuk vargil, a tara na
turagu, upi koko da kure avat; gire ra tena
varkurai i tur ta ra mata i ra matakilalat.
[10] Avat a nuk pa ra umana propet di ga tata
ma ra iang i ra Luluai, a tara na turagu, diat
kavava valavalar ure ra kinadik ma ure ra
kini vovovon. [11] Gire, da vatang diat dia ga
tur padikat, ba dia ti doan; ava ga valongore
ure ra kini vamadudur kai Iob, ma ava ga
gire ra mutuai ra Luluai, tago ra Luluai a
tena varmari tuna.

[12] Ma go ra magit avat a nuk value pa
ia, a tara na turagu: Koko avat a vavalima,
koko avat a vatang ra bala na bakut tana,
ba ra rakarakan a gunagunan, ba ta enana
varvalima; boina ba kavava maia na maia,
ma kavava pata na pata; upi koko da kure
avat. [13] Ba tikai ta vavat i kairane ra kinadik,
boina ba na araring. Ba tikai i gugu, boina
ba na pite varpa ma ra kakailai. [14] Ba tikai ta
vavat i mait, na vartuluai upi diat a umana
patuana kai ra ekelesia, upi diat a araring
ure, ma upi diat a tap ia ma ra dangi ta
ra iang i ra Luluai. [15] Ma ra niaring na
nurnur na valaun nam i mait, ma ra Luluai
na vatut pa ia mulai; ma ba i ga varpiam,
da nur vue ke tana. [16] Avat a tata kapa
vargil ta vavat ure kavava varpiam, ma avat
a araring vargil ure avat, ma da valagar pa
avat. A niaring kai ra tena takodo na pait
valar pa mangoro na magit ta kana niongor.
[17] Elias, tika na tutana da dat, ma i ga lulul
upi koko na bata; ma pa i ga bata ta ra
gunagunan a utul a kilala ma laptikai na gai.
[18] Ma i ga lulul mulai, ma ra bakut i ga tul tar
ra bata, ma ra pia i ga vuai.

[19] A tara na turagu, ba tikai ta vavat i
vana rara kan ra dovotina, ma tikai i ben
pukue mule; [20] iau ve avat, nina i ben pukue
tika na tena varpiam kan ra nirara ta kana
mangamangana, i valaun tika na tulungen
kan ra minat, ma i tuba ra pepeal varpiam.

A LUAINA BUK KAI PETERO

1 Petero, tika na apostolo kai Iesu Kristo,
tadav diat di ga pilak pa diat, a umana
vaira dia ki vurvurbit ta ra gunan Ponto,
Galatia, Kapadokia, Asia ma Bitinia, 2 da ra
minatoto, God, Tama i dat, i ga nunure
diat tana amana iat, ma ra Tulungen i ga
vagomgom diat, upi diat a toratorom ma
upi da puk diat ma ra gapu i Iesu Kristo: Da
vangala pa ra varmari ma ra malmal pire
vavat.

A launa kini nunur

3 Da pite pa God Tama i kada Luluai Iesu
Kristo, nina i ga kava vakalamane dat ta
kana ngala na varmari upi ra launa kini
nunur, ure ra nilaun mulai kai Iesu Kristo
kan ra minat, 4 upi dat a kale ra tabarikik ba
pa i maroto, ma i gomgom ma pa i panie, di
ga vung valiling ia arama ra bala na bakut
upi kavavat, 5 ma di balaure avat ma ra
dekdek i God ta ra nurnur upi ra varvalaun,
nina di ga vaninare upi na vana rikai ta ra
mutuaina. 6 Ava manga gugu tana, ma a
dovotina go ava kairane a ikilik na kinadik,
ure ra lavur mangamangana varilam, ona
na topa ia damana, 7 upi da nunure kavava
nurnur, nina i manga ngatngat ta ra goled
nina ba na panie, ma a dovotina di valar
kilang ia ma ra iap, upi da gire tadav ra
pite varpa, a variru ma ra minamar ta ra
vinavana rikai kai Iesu Kristo, 8 nina ava
mari ia, ma pa ava ga gire boko; ava nurnur
tana, ma a dovotina go pa ava gire, ma ava
gugu tana ma ra gugu ba pa di vatang ot
pa ia, ma i ngala mat ra minamarina; 9 tago
ava vatur vake ra vapuak i kavava nurnur, ia
ra varvalaun kai ra tulungea i vavat. 10 Ure
nam ra varvalaun a umana propet, diat dia
ga varvai na propet ure ra varmari ba da tul
tar ia ta vavat, dia ga ongor ma ra tinikan,
11 dia ga tikan ma dia ga tamean bulbulu upi
nam ra tataun ba ra mangamangana kilala,
a Tulungea i Kristo nina i ga ki ta ra bala i
diat, i ga vakilang tar ia ta diat ta nam ra
bung ba i ga varvai lua tana ure ra lavur
kinadik kai Kristo ma ra lavur minamar ba
na mur tana. 12 Di tar vaarike go ra lavur
magit ta diat, vakir upi diat a kudakudar me
ta diat mulai, upi diat a kudakudar me ta
vavat; diat, di ga kap ra bo na varvai pire
vavat ta ra Takodo na Tulungen, nina di ga
tulue marama ra bala na bakut, go di ga ve
avat tana; ma nam ra lavur magit a umana
angelo dia mainge upi diat a na ot pa ia.

A nioro upi ra gomgom na nilaun

13 Io, avat a vi Pit ra livua i ra nuknuk
i vavat, avat a minana ma avat a nurnur
bulbulu upi ra varmari ba da tul tar ia ta
vavat ta ra vinavana rikai kai Iesu Kristo;
14 da ra umana natu i ra tinorom, ma koko
avat a varogopane avat ma kavava lavur
mamainga lua ta ra kilala ava ga ngulngul
tana; 15 boina ba avat a gomgom ta kavava
lavur mangamangana, da nina i ga oro pa
avat i gomgom; 16 tago di ga tumu ia dari:
"Avat a gomgom; tago iau tar gomgom."
17 Ma ona ava kail pa ia ba Tama, nina i kure
ra papalum kai ra tarai tikatikai, ma pa i ru
vakuku ta tikai, boina ba avat a vanavana
ma ra bunurut ta nam ra kilala ava ki na
vaira tana. 18 Tago ava nunure ba pa di ga kul
valaun avat ma ra magit i panie, a silva ba ra
goled, kan ra lavur mangamangana vakuku,
nina a umana tama i vavat di ga tovatovo
avat i tana; 19 di ga kul valaun avat ma ra
ngatngat na gap, da ra gapu i ra gomgom
na lam, a gapu i Kristo iat; 20 nina di ga
nunure amana iat, ba pa di ga vaki boko
ra vunapai ra rakarakan a gunagunan, ma
di ga vaarike ta ra mutuai ra tataun ure
avat, 21 ma ava nurnur tai God tana, nina
i ga vatut pa ia mulai kan ra minat, ma
i ga tul tar a minamar tana; upi kavava
nurnur ma kavava kini nunur na tur tai
God. 22 Tago ava ga vagomgom ra tulungea i
vavat ta kavava tinorom tadav ra dovotina
upi ra dovot na varmari tadav ra lavur tura
i vavat, i boina avat a varmari vargil ma ra
malamalapang na bala; 23 tago vakir di ga
kava vakalamane avat ta ra magit i panie,
di ga kava vakalamane avat ta ra magit ba
pa i panie, ta ra tinata kai God, nina i laun
ma i tur pa na mutu. 24 Tago:
"A tarai par dia varogop ma ra vura,
Ma kadia minamar i da ra pupuna.
A vura i makuk, ma ra pupuna i bura;
25 Ma ra tinata kai God na tur pa na mutu."
Ma go ra tinata ia ra bo na varvai, ba di ga
varve avat i tana.

2

A vat i laun ma ra gomgom na tarai

1 Avat a vung vue ra lavur kaina ninunuk,
ma ra lavur vavagu ma ra lavur vaongo, ma

ra lavur varngu ma ra lavur kaina varurai,
[2] ma boina ba avat a kaina upi ra polo na
u i tulungen, ma i dovot, da ra umana
kuramana, upi avat a taiak tana upi ra var-
valaun; [3] ona ava ga valar kilang ra varmari
kai ra Luluai; [4] avat a mai tadav ia, tadav
ra vat i laun; a dovot, a tarai di ga vue
ma God i ga pilak pa ia, a ngatngatina, [5] i
boina ba avat bula, a umana launa vat, avat
a papait vaarike avat upi ta pal i tulungen, a
gomgom na tarai na tinabar, upi avat a tul
tar ra umana tinabar dia tulungen ma dia
ko ta ra mata i God ure Iesu Kristo. [6] Tago i
tur ta ra Buk Tabu:

"Gire ina vung tika na vat na bita ngu na pal
ta ra gunan Sion, a ngatngatina ma
di ga pilak pa ia;
Ma pa da varuva nina i nurnur tana.

[7] Pire vavat, ava nurnur, i ngatngat, ma pire
diat, ba pa dia nurnur:

"Nam ra vat, nina ba ra umana tena pait pal
di ga pilak vue,
Nina iat di ga vung ia upi ra luaina ta ra ngu
na pal;"

[8] ma:

"A vat na tukatukai; ma ra timul i ra vat na
tukatukai;"

dia tutukai tana, tago pa dia torom. ta ra
tinata; ma di ga tibe diat upi ia. [9] Ma avat, a
vuna tarai avat, ba di ga pilak pa ia, a vuna
tena tinabar na king, a gomgom na vuna
tarai, a tarai God iat i kale, upi avat a ve tar
ra ko na maukua i nina i ga oro pa avat kan
ra bobotoi tadav kana enana kapa; [10] amana,
vakir a vuna tarai avat, ma ieri di ga vaki
avat upi ra tarai kai God; amana pa ava ga
vatur vake ta varmari, ma go ava tar vatur
vake.

A umana vilavilau kai God

[11] A vakavakak na tarai, avat, ava ki na
vaira ma ava vanavana ka, iau vargat avat,
upi avat a vatabue ra lavur mamainga i ra
paka i vavat, diat dia varubu ma ra tulungea
i vavat, [12] ma upi avat a pait mal kavava lavur
mangamangana livuan ta diat ra umana
Tematana; upi diat, dia tata vakaina avat,
da avat a umana tena varpiam, diat a pite
pa God ta ra bung na vavaarikai, ure kavava
umana bo na papalum nina ba dia gire.

[13] Boina ba avat a vamolo tar avat ta ra
lavur varkurai di vatur ia ra pia ure ra
Luluai; ta ra king i lualua kakit; [14] ba ta ra
umana tena varkurai na gunan i tul vue diat
upi ra. balbali ta diat dia pait ra umana
kaina magit, ma ra pite varpa tadav diat
dia pait ra. boina. [15] Tago ra nuknuk i
God i damana, upi avat a vamut vue ra
papaua kai ra lavur tabobo ma ra lavur bo
na papalum; [16] da ra tarai dia langalanga,
da ra umana vilavilau kai God ma koko na
varogop ma diat, dia tuba ra kaina ma ra
kini langalanga. [17] Avat a ru ra tarai par, avat
a mari ra tara na tura i vavat. Avat a burut
tai God. Avat a ru ra king.

A valavalar i Iesu ure ra kini na malari

[18] Avat, a umana tultul, boina ba avat
a toratorom ta kavava lavur luluai ma ra
bunurut, vakir ta diat ika dia boina, ma i
madu ra maukua i diat, ta diat bula i dekdek
ra maukua i diat. [19] Tago da manane go ra
magit dari, ba ta tikai, tago dir varnunurai
ma God, i ki vamadudur pa ra magit na
varmonong ba i kairane ra kinadik, ma pa
i vuna tana. [20] Ona ava langlang, tago di
kita avat ure kavava varpiam ma ava ki va-
madudur tana, a mangamangana langlang
ava nam? Ma ba di vakadik avat ure kavava
bo na papalum ma ava ki vamadudur tana,
nam ra magit God i manane. [21] Di ga oro pa
avat upi nam; tago Kristo i ga malari bula
ure avat, ma i ga vung kapi kana valavalar ta
vavat upi avat a murmur ra pal a kauna; [22] pa
ta varpiam i ga pait ia, ma pa di gire tadav ta
vaongo ta ra ngiene; [23] nina, ba di vul ia, pa
i ga varvul balbali mulai; ba i ga kairane ra
kinadik, pa i ga varvaunungai; i ga nur tar
mule tai nina i varkurai takodo; [24] nina iat
i ga puak kada varpiam ma ra palapakana
ta ra davai, upi dat, ona da tar mat kan ra
varpiam, dat a laun upi ra mangamangana
takodo; ava tar lagar ta ra kinkinina. [25] Tago
ava ga vana rara da ra umana sip; ma go ava
tar lilikun tadav ra Tena Balabalaure ma ra
Monamono kai ra tulungea i vavat.

3

A kini na tinaulai

[1] Damana bula, avat ra vaden ava tar
taulai, avat a vamolo tar avat ta kavava
umana tutana tikatikai; upi damana, ba ta
umana pa dia torom ta ra tinata, da ting ot
pa diat ma ra bo na mangamangana ka kai
kadia umana taulai; [2] tago dia gire kavava
mangamangana gomgom nina i tur varu-
rung ma ra bunurut. [3] Koko kadia minong
na tur ta ra paka i diat, ta ra viri pepe na
ulu i diat, ba ra varmar di ga pait ia ma ra
goled, ba ra umana mal kumau dia mong

me; [4] na tur ta ra maukua i. ra tulungea i
diat di ga ive, ta ra.mangamangana ba pa i
panie, a tulungea i diat nina i vovovon ma i
madu bula, ma i ngatngat ta ra mata i God.
[5] Tago damana bula ra gomgom na vaden
amana iat, nina dia ga nurnur tai God, dia
ga mong damana, dia ga vamolo tar diat ta
kadia umana tutana; [6] da Sara i ga torom tai
Abaraam ma i ga vatang ia ba luluai; ba ava
pait ra boina ma ba ava burut ta ra magit na
kinaian, ieri avat ra umana natuna.
[7] Avat a tarai, ava tar taulai, damana bula,
boina avat a ki pire kavava umana taulai ma
ra kabinana; avat a tul tar ra variru ta diat
ra vaden, tago diat a umana bilua, ma dia
kale pa bula ra varmari ure ra nilaun; upi
koko da tur bat kavava lavur niaring.

A kinadik ure ra mangamangana takodo

[8] Ma go i par me; boina ba na kopono ko
ra nuknuk i vavat, avat a mari biaui, ma
avat a varmari da ra tarai dia barturana, na
vovovon ra tulungea i vavat ma na ikilik ra
nuknuk i vavat ure avat mulai; [9] koko ava
bali ra kaina ma ra kaina, a varvul ma ra
varvul; da pukue ke pi a varvadoan; tago
di ga oro pa avat upi avat a kale pa ra
varvadoan. [10] Tago:
"Nina i mari ra nilaun,
Ma i mainge upi na gire ra lavur bo na bung,
Na tigal ra karameana ta ra kaina,
Ma ra ura bul na ngiene upi koko dir a tatike
ra vaongo.
[11] Ma na lingan kan ra kaina, ma na pait ra
boina;
Na tikan upi ra malmal ma na ure.
[12] Tago ra ura kiau na mata i ra Luluai dir
gire diat ra lavur tena takodo,
Ma ra ura talingana dir valongore kadia
nilul;
Ma ra mata i ra Luluai i bobe diat, dia pait
ra kaina."
[13] Ma to ia bar na vakaina valar pa avat,
ona ava varvargat upi ra magit i boina?
[14] Ma ba di vakadik avat ure ra mangaman-
gana takodo, ava ti doan; ma koko avat a
burut ta kadia varvaburut, ma koko avat a
ngarao tana; [15] avat a ru Kristo ta ra bala i
vavat da i tar Luluai; avat a ki na vaninara
vatikai, upi avat a bali ra tinata kadiat dia
titir avat ta ra vunapai ra nurnur i ki ta
vavat; ma avat a bali ia ma ra madu na
maukua i vavat ma ra bunurut; [16] avat a
ongor upi ra bo na varkurai na bala, upi
diat, dia vul kavava bo na mangamangana
tai Iesu, diat a ruva boko ta ra magit dia
tata kaina ure avat i tana. [17] Tago i manga
boina, ona ra mamainga kai God i damana,
pi avat a kairane ra kinadik ure ra bo na
papalum, ma pa i boina ba avat a malari
ure ra varpiam. [18] Tago Kristo bula di tar
vakopono vakadik ia ure ra varpiam, ra tena
takodo ure diat ba pa dia takodo, upi na ben
pa dat tadav God; di ga doko ra palapakana,
ma di ga valaun ra tulungeana; [19] nina i ga
vana tana ma i ga varvai tadav diat ra lavur
tulungen dia ga ki ta ra pal na banubat,
[20] diat dia ga varpiam amana, ba God i ga
ungung pa diat ta ra kilala kai Noa ba di ga
pait ra parau ta tana nina di ga valaun ta
umana, lavutul a tulungen me, ta ra tava, [21] a
dovot na malalar i ra baptaiso, nina i valaun
avat ieri, vakir a vungvunguai na dur ta ra
paka i dat, ia kaka ra tinikan upi ra bo na
varkurai na bala ta ra mata i God ure ra
nilaun mulai kai Iesu Kristo; [22] nina i ki ta
ra lime tuna God, tago i tar tutua urama ra
bala na bakut; ma ra umana angelo, ma diat
di ga tul tar ra varkurai ma ra dekdek ta
diat, di ga vamolo tar diat i tana.

4

A enana mangana nilaun

[1] Tago di ga vakadik Kristo ta ra pakana,
boina ba avat a vargal ma nam uka ra
nuknukina; tago nam i tar kadik ra pakana
i ngo kan ra varpiam. [2] Upi papa gori koko
na pait mule ra lavur kaina mamainga i ra
paka i ra tarai ta ra ibaiba i kana nilaun,
upi na pait ika ra mamainga kai God. [3] Tago
ra lavur kilala i tar par da ga pait ra lavur
mamainga kai ra lavur Tematana tana, ma
da ga la ta ra varpiam, ma ta ra lavur kaina
mamainga, ma ra nimomo vain, ma ra kor
na lukara, ma ra nimomo varurung ma ra
bilak na lotu tadav ra umana tabataba; ma
i topa ia pi da ngo tana. [4] Ma dia kaian ta
go, tago pa ava vutvut varirivut mulai ma
diat ta nam ra kopono lum, i buka lake ma ra
mangamangana vovoloi, ma dia tata kaina
ure God; [5] ma nina i tar vaninara upi na kure
ra tarai dia laun, ma diat dia mat, na tir
boko diat tana. [6] Damana di ga varvai ma ra
bo na varvai tadav diat a lavur minat, upi da
kure diat vada ra tarai ta ra paka i diat, ma
upi diat a laun ta ra tulungea i diat da God.

A umana bo na tena balabalaure

7 Ma i tia maravai ra mutuai ra lavur
magit: boina avat a minana ma avat a
tavangun upi ra niaring; 8 ma avat a manga
nuk pa go ra magit: na malamalapang tuna
kavava varmari vargil, tago a varmari i tuba
ra pepeal varpiam. 9 Avat a vango vargiliane
avat, ma koko avat a urur tana; 10 da ra tin-
abar di ga tul tar ia ta vavat tikatikai, avat
a maravut vargiliane avat da ra umana tena
balabalaure ure ra do na mangana varmari
kai God. 11 Ona tikai i tata, na tata da ra
tinata kai God; ona tikai i maramaravut, na
maravut da ra dekdek God i tul tar ia tana;
upi da pite pa God ta ra lavur magit par ure
Iesu Kristo, nina ba kana muka ra minamar
ma ra varkurai pa na mutu. Amen.

A varvakadik pire ra te Kristo

12 A umana vakavakak, koko avat a kaian
ta ra valavalar i dada ra iap pire vavat, pi
da valar avat tana; pa ta enana magit nam;
13 ba di tibe avat ma ra kinadik kai Iesu, avat
a gugu; upi, ta kana vinavana rikai bula,
avat a ga ma ra ngala na gina. 14 Ba di vul
avat ure ra iang i Kristo, ava ti doan; tago
ra Tulungea i ra minamar, ma ra Tulungea
i God i ki pire vavat. 15 Koko ta tikai ta vavat
na kairane ra kinadik da ra tena vardodoko,
ba ra tena nilong, ba ra tena varpiam, ba
da ra tutana i bili vakuku ra papalum kai
ra enana; 16 ma ona di vakadik ta tikai, tago
ia ra talai Kristo, koko na ruva nam; boina
ba na pite pa God ta go ra iang. 17 Tago i
tar pot ra kilala ba di tur pa ra varkurai
ta ra kuba i God tana; ma ona di tur pa ia
pire dat lua, ava bar ra mutuai diat, ba pa
dia toratorom ta ra bo na varvai kai God?
18 Ma ona i papait na dekdek upi da valaun
ot pa ra tena takodo, na tur rikai ave ra
tena varpiam ma ra tena varpuai? 19 Ioi, diat
bula dia kairane ra kinadik varogop ma ra
mamainga kai God, diat a pait ra boina ma
diat a nur tar ra tulungea i diat ta ra dovot
na tena vavaki tana.

5

A kikil na sip kai God

1 Iau vargat ra umana patuana pire vavat,
iau a patuana bula, ma a tena varvai dovot
ure ra umana kinadik kai Kristo, ma ina
vatur vake bula ra minamar da ga vaarike
boko: 2 Avat a tabatabar ra kikil na sip kai
God, i tur pire vavat, ma avat a balaure,
koko da vovo pa avat tana, boina ba avat
a tamarigat upi ia da i topa God; koko
ure ra dur na tabarikik, ta ra minariga na
nununuk uka; 3 koko ava papait na luluai
pire diat ta ra papalum di ga tibe tar ia ta
vavat, boina ba avat a umana valavalar ure
ra kikil na Sip. 4 Ma ba i vana rikai ra tena
balabalaure sip i ngala kakit, avat a vatur
vake ra kere na minamar nina ba pa i panie.
5 Avat a umana barmana, avat a toratorom
ta diat a umana patuana. Maia, avat par,
avat a vi pit ma ra ikilik na ninunuk ure
avat mulai, ma avat a toratorom vargil ta
vavat; tago God i onge bat nina i malamala
luluai, ma i tul tar kana varmari tai nina i
vovovon ra balana. 6 Avat a vaikilik pa mule
avat ta ra vavai ra dekdek na lima i God, ma
ia na vangala pa avat ta kana kilala; 7 ma avat
a puak tar kavava nginarao tai God, tago i
mataure avat. 8 Boina ba avat a minana, ma
avat a monamono, tago kavava ebar, Satan,
i vana lamlabit da ra leon, i kukula mat, ma
i tikatikan upi ta umana ba na konom pa
diat; 9 avat a onge bat ia ma ra nurnur, tago
ava nunure di vakadik bula diat ra umana
tura i vavat ta ra rakarakan a gunagunan
ma go ra umana kinadik. 10 Ma ra God i
ra lavur varmari par, nina i ga oro pa avat
tadav kana minamar pa na mutu tai Kristo,
ia iat na mal pa avat, ma na vatur vapadikat
avat, ma na vaongor avat, ba ava tar kairane
ra kinadik ta umana bung. 11 Da tul tar ra
varkurai tana pa na mutu. Amen.

A mutuaina tinata na varvagai

12 Iau tar tumu go ra ik a buk tadav avat, ta
ra maramaravut kai Siluano, (iau nuk ia, ba
ia ra dovot na tura i dat), upi ina vargat avat,
ma upi ina varvai dekdek, ba go ra varmari,
ava tur tana, a dovot na varmari kai God.
13 Nina di ga pilak pa avat varurung me, ma
i ki Babilon, i vatatabe avat; damana bula
Marko, natugu. 14 Avat a vatatabe vargiliane
avat ma ra vargalum na varmari.

A malmal tadav avat par ava ki tai Kristo.

A VAURUANA BUK KAI PETERO

1 Simon Petero, a tultul ma ra apostolo
kai Iesu Kristo, tadav diat dia vatur vake
bula ra nurnur i ngatngat, da avet, ure ra
mangamangana takodo kai kada God ma
kada Tena Valaun Iesu Kristo: 2 Da vangala
pa ra varmari ma ra malmal pire vavat ta ra
minatoto tai God ma tai Iesu kada Luluai.

A nioro ma ra pipilak kai God

3 Tago ra dekdekina, ba i da ra dekdek i
God, i ga tul tar ra lavur magit ta dat, nina
i topa ra nilaun ma ra lotu, ure ra minatoto
tai nina i ga oro pa dat ma kana minamar iat
ma ra ko na maukuana; 4 ma i ga tabar dat
tana ma kana lavur tinata na varvatading i
ngala kakit ma i ngatngat muka; upi avat a
vatur vake ra maukua i God tana, tago ava
ga lop kan ra vinirua i tur ta ra rakarakan a
gunagunan ure ra kaina mamainga. 5 Maia
pa, kari go i boina upi avat a ongor na kaia,
upi avat a vaot kavava nurnur ma ra bo na
mangamangana ma kavava bo na manga-
mangana ma ra kabinana; 6 ma kavava kabi-
nana ma ra mangamangana vinvini; ma
kavava mangamangana vinvini ma ra kini
vamadudur; ma kavava kini vamadudur ma
ra variru tadav God; 7 ma kavava variru
tadav God ma ra varmari tadav ra umana
tura i vavat; ma kavava varmari tadav ra
umana tura i vavat ma, ra varmari tadav ra
tarai par. 8 Tago ona go ra umana magit dia
tur pire vavat ma dia peal vanavana, vakir
ava tabauma mulai, ma vakir ava iba upi ra
vunuai ta ra minatoto tai Iesu Kristo kada
Luluai. 9 Tago nina i ko iba upi go ra lavur
magit i pula, ma i gamgavul ra matana, ma
i ga valubane ra niu na varvagomgom ure
ra varpiam lua. 10 Ta nin, a tara na turagu,
boina ba avat a ongor upi avat a vadovot pa
ra varting ma ra pipilak pire vavat; tago ba
ava pait go ra lavur magit, pa avat a bura
mulai. 11 Tago damana da manga tul tar ra
niruk ta vavat ta ra varkurai ba pa na mutu
kai kada Luluai, ma kada Tena Valaun Iesu
Kristo.
12 Io, iau tar vaninara vatikai upi ina
vanuk vatikene tar go ra lavur magit ta
vavat ta ra bungbung par, ma a dovotina,
ava matoto tana, ma ava tur padikat ta ra
dovotina i tur pire vavat. 13 Ma iau nuk ia
ba i takodo, ba ina vargat avat boko ma ra
varvai ta nam ra lavur bung ba iau ki ka
boko ta go kaugu pal na turturup; 14 tago iau
nunure ba na pot lulut nam ra bung ba ina
vungue kaugu pal na turturup tana, vada
kada Luluai Iesu Kristo i ga ve tar ia tagu.
15 Maia, ina ongor upi avat a nuk vatikene
pa go ra lavur magit, ba iau mat kan avat.

Di ga gire ra minamar i Kristo ma ra mata i diat

16 Tago ta nam ra bung ave ga vaarike ta
vavat ra dekdek i ra Luluai Iesu Kristo ma
kana vinavana pire dat, vakir ave ga mur
ra umana akakur di ga nuknuk mal tadav
diat ta ra kabinana, tago ave ga gire kana
minamar ma ra mata i vevet. 17 Tago i ga
vatur vake ra variru ma ra minamar tai God,
Tama, ta nam ra bung ba ra nilai ra ngala
na minamar tuna i ga vut tadav ia dari: Go
Natugu, a bul na vakak, iau gugu muka tana.
18 Ma avet iat, ave ga valongore go ra nilaina
i vana rikai marama ra bala na bakut ta nam
ra bung ba ave ga varagur me ta ra ul a
luana i gomgom. 19 Ma di ga vadovot muka
ra tinata na propet pire dat; ma i boina, avat
a nuk pa ia, da ra lamp pupua ta ra bobotoi
tuk ta ra lar, ma ba ra tagul na lar na ga vana
rikai ta ra bala i vavat; 20 ma avat a nunure
value go, ba pa ta tinata na propet ta ra Buk
Tabu ba da pala ia ma ra nuknuk i dat iat.
21 Tago pa ta tinata na propet i ga arikai ta ra
mamainga kai ra tarai; a umana tutana di ga
tata ka tai God, ma ra Takodo na Tulungen
i ga vateten diat.

2

A umana tena vartovo vavaongo

1 Ma ra umana propet vavaongo bula dia
ga tur rikai livuan ta diat ra tarai, varogop
ra umana tena vartovo vavaongo diat a
ki boko livuan ta vavat bula, ma diat a
kap ivaive ra umana enana vartovo upi ra
vinirua, diat a pue vue ra Luluai i ga kul
pa diat, ma ra vinirua na lulut tadav diat.
2 Ma mangoro diat dia mur kadia dur na
mangamangana, ma dia murmur diat di vul
ra nga i ra dovotina. 3 Ma diat a vaongo
pa avat ma ra tinata na vavagu; a vuna a
varbat; ma ra varkurai ure diat pa i vavuan
papa ania ma kadia vinirua pa i va mat.
4 Tago ba God pa i ga mari diat ra umana
angelo dia ga pait ra varpiam, ma i ga

vue vaba diat ura geena,* ma i ga tulue
diat ta ra umana odo na bobotoi, upi da
balaure vake diat upi ra varkurai; 5 ma pa
i ga mari ra rakarakan a gunagunan lua,
ma i ga valaun pa ka Noa, a tena varvai
ure ra mangamangana takodo, diat ma ta ra
lavurua bula, ta nam ra kilala ba i ga tul vue
ra lovon ta tana tadav ra gunagunan kai ra
umana tena varpiam; 6 ma i ga tun ra ura
pia na pal Sodom ma Gomora upi dir kabu,
ma i ga kure vabilak dir ma ra pupukuai upi
na vaale diat ra lavur tena varpiam namur
me; 7 ma i ga valaun Lot, ra tena takodo, i
ga tabun na kaia ra balana ure ra varpiam
kai ra umana tena varpiam, 8 (tago go ra
tena takodo i ga ki livuan ta diat, ma i ga
tabun na kaia ra takodo na tulungeana ta
ra bungbung par, tago i ga gire ma i ga
valongore kadia lavur dur na papalum); 9 a
Luluai i nunure ba na valaun valar pa ra
lavur tena lotu ta ra varilam, ma na balaure
vake ra lavur tena varpiam upi da vakadik
diat ta ra bung na varkurai; 10 ma lua iat nina
diat dia mur ra palapaka ta ra mamainga i
dur, ma dia piam vue bula ra i varkurai. Pa
dia burutue ta magit, dia mur ra nuknuk i
diat iat, dia vul ra umana ngalangala, ma
pa dia dadar; 11 ma ra umana angelo, i ngala
ra ongor i diat ma ra dekdek i diat, pa
dia vul diat ma ra varkurai pire ra Luluai.
12 Ma go diat, dia varogop ma ra umana
beo pa dia kabinana, di ga kava diat upi da
kinim pa diat ma da doko pa diat, dia vul
ra umana magit dia tuptup tana, da kamare
vue diat ma kadia mangamangana vinirua,
13 ma dia vatur vake ra vapuak ure kadia
mangamangana i gegagege; diat a umana
dur, ina ra umana milmilikuan, dia gugu
mat ta ra umana kaina lukara dia pait ia ta
ra keake, ma dia ga ta kadia mangamangana
nilong ba dia ki maravut kavava lukara; 14 a
mata i diat i buka ma ra nipo, ma pa dia ngo
kan ra varpiam; ma dia lam raprap diat ba
pa i tur padikat ra tulungea i diat; ma ra
bala i diat i la ta ra varbat; diat a umana
natu i ra varvabilak; 15 dia ga vana kan ra
nga i takodo, ma dia ga vana rara, dia ga
mur ra nga i Balam natu i Beor, nina i ga
mainge ra totokom ure ra varpiam; 16 ma di
ga pit ia ta kana nirara; ra bombom na as
i ga tata ma ra nilai ra tutana, ma i ga tur
bat ra papaua kai ra propet. 17 Diat go, dia
varogop ma ra umana kivu dia mama, dia
da ra umana gavul, a ngala na vuvu i kap
diat; ma ra marut na bobotoi di ga vaninare
ure diat. 18 Tago dia tatike ra lavur ngala
na tinata vakuku, ma dia lam raprap varara
mule diat ma ra kaina mamainga, nina dia
kabur vilau kan diat, dia mur ra nirara;
19 ma dia vatading tar ra kini langalanga,
ma diat iat, diat a umana vilavilau kai ra
vinirua; tago nina i uvia pa ta tikai, na kale
pa ia bula upi kana vilavilau. 20 Tago ba
dia ga vilau kan ra dur i ki ta ra rakarakan
a gunagunan, ure ra minatoto ta ra Tena
Valaun Iesu Kristo, ma di vi vake mule diat
i tana, ma dia bura tana, kadia kini namur i
manga kaina ta dir ma nam i lua. 21 Tago gala
pa di ga nunure ra nga i ra mangamangana
takodo, gala diat a boina tana; ma go dia
tar minana tana ma dia lingan mulai kan ra
gomgom na vartuluai, nina ba di ga ve tar
ia ta diat. 22 I tar ot pire diat nam ra dovot
na tinata valavalar dari: A pap i talil mulai
upi ra magit i ga marue vue, ma ba ra boroi
i ga gumu, i bulbulue mule ta ra paipai.

3

A varvatading ure ra pinot mulai kai ra Luluai

1 Avat a umana vakak, go ia ra vauruana
buk iau tumu ia tadav avat, ma ta go ra ura
buk par ina vargat ra dovot na nuknuk i
vavat ma ra varvai mulai; 2 upi avat a nuk
pa ra lavur tinata ba ra umana gomgom
na propet dia ga varvai lua tana, ma ra
vartuluai kai ra Luluai ma ra Tena Valaun,
nina a umana apostolo di ga tul tar ia ta
vavat; 3 ma avat a nunure value ba ta ra
mutuaina a umana tena varkulumai diat a
tut ma kadia varkulumai, ma diat a papait
kadia kaina mamainga iat, 4 ma diat a biti:
Akave kana tinata na varvatading ure kana
vinavana mulai uti? Tago papa nam ra bung
a umana tama i dat dia ga mat i tana, a lavur
magit dia tur da di ga vaki diat ta ra vunapai
ra vavaki. 5 Ma kadia mamainga iat upi diat
a valubane go ra magit, ba papa ania di ga
vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a
gunagunan i ga ki guvai ma ra polo, ma i ga
vana rikai ta ra tava ure ra tinata kai God;
6 nina i ga vuna tana tago ra rakarakan a

* 2:4: Geena ia ra ngala na tavul a puputa maravai Ierusalem, ma ra iap i ga ioaio vatikai tana. A tarai Iudaia dia ga valarue ra ruarua na tulungen me.

gunagunan lua i ga virua ta ra lovon ta; [7] ma
a umana bala na bakut dia tur gori ma ra
rakarakan a gunagunan bula, di ga balaure
vake diat ta go ra tinata iat, upi ure ra bung
na varkurai ma ra vinirua kai ra umana tena
varpiam.

[8] Ma koko avat a valubane go ra kopono
magit, a umana vakak, ba a kopono bung i
varogop ma ra arip na marmar na kilakilala
pire ra Luluai ma ra arip na marmar na
kilakilala dia varogop uka ma ra kopono
bung. [9] A Luluai pa i vabing ure kana tinata
na varvatading, da ta ra na dia biti ba i
vavabing; ia kaka i ungung vovovon pa
avat, ma pa i mainge ba ta tikai na virua,
i mainge ba dat par dat a tadav ra nukpuku.
[10] Ma ra bung kai ra Luluai na ga pot da ra
tena kinakinau; ta nam ra bung a umana
bala na bakut diat a panie ma ra ngala na
kanunur, ma ra lavur magit diat a polo
ma ra ngala na oao, ma ra rakarakan a
gunagunan ma ra lavur papalum tana na
panie ta ra iap. [11] Ma tago di vapanie vue
go ra lavur magit, i topa ia ba avat a manga
ongor ta ra mangamangana gomgom ma ta
ra lotu tadav God, [12] ma avat a nuknuk upi ra
bung kai God, upi na pot, ma avat a ongor
upi ia; nina i vuna tana tago na panie ra
umana bala na bakut ta ra iap, ma ra lavur
magit diat a polo ma ra ngala na oao. [13] Ma
da kana tinata na varvatading, da nuknuk
upi ra umana kalamana bala na bakut ma
ra kalamana rakarakan a gunagunan bula,
ba ra mangamangana takodo i ki tana.

[14] Io, avat a umana vakak, tago ava
nuknuk upi go ra lavur magit, i boina ba
avat a ongaongor upi da gire tadav ra mal-
mal pire vavat, ma upi avat a gomgom ma
pa ta magit na rara ta vavat ta ra luaina
matana. [15] Ma avat a nuk pa ia, ba ra
mangamangana. vovovon kai kada Luluai
ia ra varvalaun; damana bula Paulo, a tura
i dat a vakak, i ga tutumu tadav avat da ra
kabinana di ga tul tar ia tana; [16] ma damana
bula ta kana lavur buk i ga varvai ure go
ra lavur magit; ma ta umana magit tana i
dekdek upi da nunure ra kukuraina, nina
ba ra umana papaua, ma diat i malmaliara
ra bala i diat, dia pukue pa ia; damana bula
dia pukue pa ta ra umana enana pakana
ta ra Buk Tabu, ma diat iat dia virua tana.
[17] Ma avat a umana vakak, tago ava nunure
value go ra lavur magit, i boina ba avat a
varbalaurai, kan da kap vue avat ta ra nirara
kai ra umana tena varpiam ma avat a bura
kan kavava dekdek na kini. [18] I boina ba
avat a taiak ta ra varmari ma ta ra minatoto
tai Iesu Kristo, kada Luluai ma kada Tena
Valaun. Da tul tar ra minamar tana go ieri
ma pa na mutu. Amen.

A LUAINA BUK KAI IOANES

A Tinata na Nilaun

1 la nam i ga laun amana iat ra vunapaina,
nina ba ave ga valongore, nina ba ave ga
giragire ma ra kiau na mata i vevet, nina ba
ave ga bobobe bulbulu ia, ma ave ga bili ia
ma ra lima i vevet ure ra Tinata na nilaun
2 (ma di ga vaarike ra nilaun, ma ave ga
gire, ma ave ga varve tar ra nilaun tukum
ta vavat, nina dir ga ki guvai ma Tama, ma
di ga vaarike tar ia ta vevet); 3 nina ba ave ga
gire ma ave ga valongore, ave ve avat bula
tana, upi dat a bartalaina ma avat, da avet,
ave bartalaina ma Tama, ma Natuna Iesu
Kristo; 4 ma go ra lavur magit ave tumu ia,
upi da pait ot pa kada gugu tana.

God ia ra kapa

5 Ma go ra varvai ave ga valongore tana,
ma ave ve tar ia ta vavat, ba God ia ra kapa
muka ma pa ta ik a matmat na bobotoi i tur
pirana. 6 Ona da biti ba da tar bartalaina me,
ma da vanavana ta ra bobotoi, da vaongo
ko, ma pa da pait ra dovotina; 7 ma ona da
vanavana ta ra kapa, da ia i ki ta ra kapa,
da tar bartalaina vargil, ma ra gapu i Iesu,
Natuna, i dalu vue ra varpiam parika kan
dat. 8 Ona da biti ba pa ta varpiam i tur pire
dat, da tuam pa mule Ke dat, ma ra dovotina
pa i ki ta ra bala i dat. 9 Ona da tata kapa
ure kada varpiam, ia iat i dovot ma i takodo
upi na pun vue kada lavur varpiam, ma upi
na vagomgom dat ta ra lavur magit ba pa
i takodo. 10 Ona da biti ba, pa da ga pait ra
varpiam, da vatang vaongo pirana, ma kana
tinata pa i ki ta ra bala i dat.

2

Kristo kada tena maramaravut

1 A tara na natugu ikik, iau tumu go ra
lavur magit tadav avat, upi koko avat a
varpiam. Ma ona ta tikai i varpiam, kada
tika na Tena Tur Varbat pire Tama, Iesu
Kristo, ra tena takodo; 2 ma ia ra varporong
ure kada varpiam, ma vakir ure kadat ika,
ure bula ra rakarakan a gunagunan parika.
3 Ma da matoto ta go ra magit ba da nunure,
ona da torom ta kana umana vartuluai.
4 Nina i biti: Iau nunure, ma pa i torom ta
kana lavur vartuluai, ia ra tena vaongo, ma
pa ta dovotina i tur pirana; 5 ma ona tikai i
torom ta kana tinata, a dovotina a varmari
kai God i tar ot tana. Ta go ra magit da
nunure ba da ki tana: 6 Nina i biti ba i ki tana,
i topa ia ba na vanavana vada ia iat muka i
ga vanavana.

A kalamana vartuluai

7 A umana vakak, vakir a kalamana var-
tuluai iau tumu ia tadav avat, nina ka ra
maulana vartuluai ba i ga tur pire vavat
papa ra vunapaina; a maulana vartuluai ia
ka ra tinata ava ga valongore. 8 Tikai bula, a
kalamana vartuluai iau tumu ia tadav avat,
nina i dovot pirana, ma pire vavat bula,
tago ra bobotoi i panie, ma ra kapa tuna
i tar vana rikai. 9 Ona tikai i biti ba i tar
ki ta ra kapa ma i milikuane turana, nam
i ki ka ta ra bobotoi tuk ta ra bung gori.
10 Nina i mari turana i ki ta ra kapa, ma pa ta
magit na tukatukai i tur pirana. 11 Ma nina
i milikuane turana i ki ta ra bobotoi, ma i
vanavana ta ra bobotoi, ma pa i nunure ba
i vana uve, tago ra ura kiau na matana dir
tar pula ta ra bobotoi.

12 Iau tutumu tadav avat, a umana natugu
ikik, tago di tar pun vue kavava varpiam
ure ra iangina. 13 Iau tutumu tadav avat,
a umana patuana, tago ava nunure nina i
laun papa ra vunapaina. Iau tutumu tadav
avat, a umana barmana, tago ava tar uvia
pa ra Tena Varpiam. Iau tar tutumu tadav
avat a umana nat na bul, tago ava nunure
Tama. 14 Iau tar tutumu tadav avat a umana
patuana, tago ava nunure nina i laun papa
ra vunapaina. Iau tar tutumu tadav avat a
umana barmana, tago ava tar dekdek, ma ra
tinata kai God i ki ta ra bala i vavat, ma ava
tar uvia pa ra Tena Varpiam. 15 Koko avat a
mari ra rakarakan a gunagunan ba ra lavur
magit ra pia. Ba tikai i mari ra rakarakan a
gunagunan, a varmari kai Tama pa i bang
ta ra balana. 16 Tago ra lavur magit ta ra
rakarakan a gunagunan, a kaina mamainga
kai ra paka i dat, ra kaina mamainga kai
ra kiau na mata i dat, ma ra vavagia na
tabarikik, vakir tai Tama, mamati ka ra
pia. 17 Ma ra rakarakan a gunagunan i panie
vanavana, ma kana kaina mamainga bula;
ma nina ba i pait ra nuknuk i God na tur
tukum.

A ebar kai Kristo

18 A umana natugu ikik, go ra pakana
bung ia ra mutuaina. Ma varogop ava ga
valongore ba na vut ra ebar kai Kristo, go
muka mangoro na ebar kai Kristo dia tar
papangai. ma ava nunure tana ba go ra

pakana bung ia ra mutuaina. [19] Di tar vana
papa kan dat, ma vakir diat a umana talai
dat; gala diat a umana talai dat, gala diat a
ki vatikai pire dat; ma go dia ga vana kan
dat, upi na po rikai tana ba vakir diat par a
umana talai dat. [20] Ma kavava ta vartap kai
ra Tena Gomgom, ma avat par ava matoto
tana. [21] Pa iau ga tutumu tadav avat, tago
ava. tuptup ure ra dovotina, iau ga tutumu,
tago ava nunure, ma tago ra vaongo pa i
tavua ta ra dovotina. [22] Ia ra tena vaongo?
Ia ka nam i varpuai tana ba Iesu ia ra Kristo.
Nina iat i pue vue Tama ma Natuna ia nam
ra ebar kai Kristo. [23] Diat par dia pue vue
Natuna, Tama bula pa i ki pire diat; diat
dia mulaot tai Natuna, Tama bula i ki pire
diat. [24] Ma avat. boina ba ra magit par ava
ga valongore papa ra vunapaina na ki pire
vavat. Ba nam ra magit ava ga valongore
papa ra vunapaina i ki pire vavat, avat bula,
ava ki pire Natuna, ma pire Tama. [25] Ma go
ra varvatading i ga vatading tar ia ta dat,
ia ra nilaun ba pa na mutu. [26] Go ra lavur
magit iau ga tumu ia tadav avat ure diat
dia mainge upi diat a varara avat. [27] Ma ra
vartap, nina ava ga vatur vake tana, i ki
ta vavat, ma pa ava iba upi ta tikai ba na
tovo avat; ma da kana vartap i tovo avat
ure ra magit par, ma i dovot, ma vakir a
vaongo, ma da i ga vateten avat, damana
ava ki vatikai tana. [28] Ma go a umana natugu
ikik, avat a ki vatikai tana, upi ona na vana
rikai, dat a rurung, ma pa dat a vavirvir tana
ta kana pinot. [29] Ba tumu ava nunure ba ia ra
tena takodo, ava nunure diat par bula, dia
pait ra mangamangana takodo, i ga vangala
diat.

3

A umana natu i God

[1] Avat a gire ra ngala na varmari Tama
i ga tul tar ia ta dat, ba da vatang dat
a umana natu i God; ma a dovotina dat
damana. Kari go ra rakarakan a gunagunan
pa i nunure dat, tago pa i nunure God. [2] A
umana vakak, go dat a umana natu i God,
ma pa di ga vaarike boko ba dat a dave.
Da nunure, ba ona na ga vana rikai, dat
a varogop me; tago dat a gire kana kini
tuna. [3] Ma diat par ba kadiat go ra kini
nunur, dia vagomgom mule diat, da ia iat
i gomgom. [4] Diat par dia pait ra varpiam,
dia pait ra nirara bula; ma ra varpiam ia ra
varpuai ure ra vartuluai. [5] Ma ava nunure,
i ga vana rikai upi na tak vue ra varpiam;
ma pa ta varpiam i ki tana. [6] Diat par dia ki
tana, pa dia varpiam; diat par dia varpiam,
vakir dia ga gire, ma pa dia nunure. [7] A
umana natugu ikik, koko ta tikai na varara
avat; nam i pait ra mangamangana takodo,
i takodo varogop God i takodo. [8] Nina ba
i varpiam, natu i Satan nam; tago Satan i
varpiam papa ra vunapaina. Natu i God i ga
vana rikai upi na kamare vue ra papalum
kai Satan. [9] Diat par ba God i ga vangala
diat, pa dia varpiam, tago ia iat i ki ta ra
bala i diat, ma i dekdek upi diat a varpiam,
tago God i ga vangala diat. [10] Go ra magit
di vaarike ra lavur natu i God tana, ma ra
lavur natu i Satan. Diat par ba pa dia pait ra
mangamangana takodo, vakir diat tai God,
ma damana bula nina ba pa i mari turana.

A varmari vargil

[11] Tago go ra varvai ava ga valongore
papa ra vunapaina, upi dat a varmari vargil.
[12] Koko da varogop ma Kain, natu i Satan,
ma i ga ubu turana. Ma i ub ia ta ra ava?
Tago i ga kaina kana mangamangana ma ra
mangamangana kai turana i ga takodo.
[13] A tara na turagu, koko avat a kaian ba
ra rakarakan a gunagunan i milmilikuane
avat. [14] Da tar nunure ba da ga vana kan ra
minat tadav ra nilaun tago da mari ra lavur
tura i dat. Nina ba pa i pait ra varmari i
ki ta ra minat. [15] Nina i milikuane turana
ia ra tena vardodoko; ma ava nunure ba
ra nilaun tukum pa i ki ta ra tena var-
dodoko. [16] Go ra magit da nunure ra varmari
tana, tago i ga vungue kana nilaun ure dat;
damana i topa dat upi dat a vungue kada
nilaun ure ra umana tura i dat. [17] Nina i ga
vung ra vurvur magit mamati ra pia, ma i
gire turana i iba upi ta magit ma i banu bat
ra balana tadav ia, a varmari kai God na ki
dave tana? [18] A umana natugu ikik, koko dat
a varmari ma ra tinata ka ba ma ra karamea
i dat; dat a varmari ma ra bo na papalum ma
ra dovotina.

Dat a rurung pire God

[19] Go ra magit da nunure tana ba dat a
umana natu i ra dovotina, ma da ve vango
ra bala i dat ta ra matana, [20] ta ra lavur
magit a bala i dat i takun vakaina dat me;
tago God i lia ta dir ma ra bala i dat ma
i nunure ra lavur magit par. [21] A umana
vakak, ba tumu ra bala i dat pa i takun dat,
da a rurung pire God; [22] ma ra magit par da

lul ia, dat a vatur vake tana, tago da torom
ta kana lavur vartuluai, ma da pait ra lavur
magit i kat ta ra matana. [23] Ma go kana
vartuluai, upi dat a kapupi ra iang i Natuna
Iesu Kristo, ma dat a varmari vargil vada ra
vartuluai i ga tul tar ia ta dat. [24] Ba tikai i
torom ta kana lavur vartuluai, i ki tana, ma
ia bula i ki ta ra balana. Ma go ra magit da
nunure tana ba i ki ta ra bala i dat, ta ra
Tulungen i ga tul tar ia ta dat.

4

A tulungen i dovot ma nam i vavaongo

[1] A umana vakak, koko avat a kapupi ra
lavur tulungen, boina ba avat a kukure bulu
ra umana tulungen, ba dia ga vana rikai
tai God ba pata; tago mangoro na propet
vavaongo dia ga vana ta ra rakarakan a
gunagunan. [2] Go ra magit avat a nunure ra
Tulungea i God tana: A lavur tulungen dia
varvai kapa ba Iesu Kristo i tar pot ma ra
paka i ra tutana diat nam tai God; [3] ma ra
lavur tulungen dia pue vue Iesu, nam diat
vakir tai God; ma ia kaka go ra maukua i ra
ebar kai Kristo, nina ava ga valongore ure
ba na vut, ma go i tar ki ta ra rakarakan
a gunagunan. [4] A umana natugu ikik, avat
tai God, ma ava tar uvia pa diat; tago nina i
ki ta ra bala i vavat i ngala ta dir ma nina
i ki ta ra rakarakan a gunagunan. [5] Diat
mara ra pia; ma dia tata varogop ma ra
mangamangana ra pia, ma ra rakarakan a
gunagunan i valongore diat. [6] Dat tai God;
nina i nunure God i valongore dat; nina ba
vakir tai God pa i valongore dat. Go ra magit
da nunure ra tulungea i ra dovotina tana ma
ra tulungea i ra vaongo.

God ia ra varmari

[7] A umana vakak, boina ba dat a varmari
vargil; tago God i vuna ta ra varmari; ma
diat par dia varmari, God i ga vangala diat,
ma dia nunure God. [8] Nina ba pa i varmari
vakir i nunure God, tago God ia ra varmari.
[9] Ta go ra magit ra varmari kai God i ga
vana rikai tana pire dat, ba God i ga tul
vue Natuna, a kavakake, ta ra rakarakan
a gunagunan upi dat a laun tana. [10] Ia ra
varmari, tago God i ga mari dat, ma i ga
tul vue Natuna, pi ia ra varporong ure kada
lavur varpiam, ma vakir tago dat da ga mari
God. [11] A umana vakak, ba tumu God i ga
mari dat dari, i takodo upi dat a varmari
vargil. [12] Pa ta i ga gire God; ba tumu da
varmari vargil, i ki ta ra bala i dat, ma kana
varmari i tar ot kakit ta ra bala i dat; [13] go ra
magit da nunure tana ba da ki tana, ma ba i
ki ta dat, tago i ga tul tar ra Tulungeana ta
dat. [14] Ma avet, ave tar bobe ma ave varvai
tana, ba Tama i ga tul vue Natuna pi na
Tena Valaun ure ra rakarakan a gunagunan.
[15] Diat par dia varvai kapa ba Iesu ia ra Natu i
God, God i ki ta diat, ma dia ki tai God. [16] Ma
da nunure ma da ga kapupi ra varmari kai
God tadav dat. God ia ra varmari; ma nina
i ki ta ra varmari i ki tai God, ma God i ki
tana. [17] Go ra magit i tar ot kakit ra varmari
pire dat tana, ba dat a rurung ta ra bung
na varkurai; tago dat a varogop me ta go
ra rakarakan a gunagunan. [18] A varmari pa i
varpopoto ma ra bunurut; a varmari nina i
ot, i okole vue ra bunurut, tago ra bunurut i
kapkap ra balbali; ma nina i burut pa i ot ra
varmari pirana. [19] Da varmari tago i ga mari
value dat. [20] Ba tikai i biti: Iau mari God,
ma i milikuane turana, a tena vaongo nam;
tago nina ba pa i mari turana ba i tar gire,
na mari davatane God ba pa i ti gire? [21] Ma
go ra vartuluai i ga tul tar ia ta dat, dari. Ba
tikai i mari God na mari bula turana.

5

Kada niuvia pa ra rakarakan a gunagunan

[1] Diat par dia nurnur ba Iesu ia ra Kristo,
God i ga vangala diat; ma diat par, dia mari
nina i ga varvangala, dia mari bula nam ba
God i ga vangala. [2] Go ra magit da nunure
tana ba da mari ra umana natu i God, tago
da mari God, ma da torom ta kana lavur
vartuluai. [3] Ma go ko ra varmari kai God,
ba dat a torom ta kana lavur vartuluai; ma
kana lavur vartuluai pa dia mamat. [4] Tago
diat par ba God i ga vangala diat, dia uvia
pa ra rakarakan a gunagunan; ma go ko
ra niongor i tar uvia pa ra rakarakan a
gunagunan: kada nurnur. [5] Ia nam ba i uvia
pa ra rakarakan a gunagunan? Nina iat i
kapupi ia ba. Iesu ia ra Natu i God.

A varveai ure Iesu Kristo

[6] Ma go i tar vut ma ra tava ma ra gap,
Iesu Kristo; vakir ma ra tava ka, ma ra tava
ma ra gap bula. [7] Ma ra Tulungen i varvai
dovot, tago ra Tulungen ia ra dovotina. [8] Ma
ra tabautul dital varvai dovot, ra Tulungen,
ra tava, ma ra gap; ma go ra utul dital tikai
ka. [9] Ba tumu da kapupi ra varvai kai ra
tarai, a varvai kai God i ngala ta dir, tago ra

varvai kai God go, ba i ga varvai dovot ure
Natuna. [10] Nina i nurnur tai Natu i God, a
varvai dovot i tur ta ra balana; nina ba pa
i kapupi God, i takun ia ba a tena vaongo;
tago pa i ga kapupi ra varvai dovot kai God
ure Natuna. [11] Ma go ra varvai dovot, dari,
ba God i ga tul tar ra nilaun tukum ta dat,
ma nam ra nilaun i ki tai Natuna. [12] Nina i
vatur vake Natuna, i vatur vake ra nilaun
bula; nina ba pa i vatur vake Natu i God, pa
i vatur vake ra nilaun.

A nilaun tukum

[13] Go ra lavur magit iau ga tumu ia tadav
avat, upi avat a nunure ba ava vatur vake
ra nilaun tukum, tadav avat ava nurnur ta
ra iang i Natu i God. [14] Ma go ia ra magit
da rururung tana tadav ia, tago ba da lul
ta magit da ra nuknukina, i vatorome dat;
[15] ma ba da nunure ba i valongore dat ta
ra magit par ba da lul ia, da matoto bula
ba da tar vatur vake nam da ga lul ia tana.
[16] Ba tika na tutana i gire turana ba i pait ra
varpiam, nina ra minat pa i vana rikai tana,
na araring God, ma na tul tar ra nilaun tana
ure diat ba pa dia pait ra varpiam nina a
minat i vana rikai tana. Tika na mangana
varpiam akamana a minat i vana rikai tana;
vakir nam iau biti ba da araring ure. [17] A
lavur mangamangana ba pa i takodo, ia ra
varpiam; ma tika na mangana varpiam a
minat pa i vana rikai tana.

[18] Da nunure diat par ba God i ga vangala
diat, pa dia varpiam, tago nina, ba God i
tar vangala, i balaure mule, ma Satan pa i
bili ia. [19] Da nunure ba dat tai God, ma ra
rakarakan a gunagunan i va ta ra varpiam.
[20] Da nunure bula ba Natu i God i tar pot,
ma i ga tul tar ra minatoto ta dat, upi dat
a nunure nina i dovot ma da ki tai nina
i dovot, tai Natuna Iesu Kristo. Go ia ra
God tuna, ma ra nilaun tukum. [21] A umana
natugu ikik, avat a balaure avat kan ra
umana tabataba.

A VAURUANA BUK KAl IOANES

1 A patuana tadav ra tadar vavina, di ga
pilak pa ia, ma ra umana natuna bula, diat
iau mari tuna diat; ma vakir iau kaka, diat
par bula dia nunure ra dovotina; 2 ure ra
dovotina, aina i ki ta dat, ma na ki pire dat
pa na mutu: 3 A varmari, a tulungea i ra
varmari, a malmal kai God, Tama, ma kai
Iesu Kristo Natu i Tama, na ki pire dat ma
ra dovotina ma ra varmari.

A dovotina ma ra varmari

4 Iau ga gugu na kaia, tago iau tar gire
tadav ra umana natum, dia vanavana ta ra
dovotina, varogop ma ra vartuluai Tama i
ga tul tar ia ta dat. 5 Ma go iau aring pa u, ra
tadar vavina, vakir da iau tumu ta kalamana
vartuluai tadav u, nam uka da ga vatur
vake papa ra vunapaina, upi dat a varmari
vargil. 6 Ma go ia ra varmari, ba da mur kana
lavur vartuluai. Go ia ra vartuluai, nina ava
ga valongore papa ra vunapaina, ba avat
a vanavana tana. 7 Tago mangoro na tena
malatataur dia ga vana rikai ta ra rakarakan
a gunagunan, diat dia varpuai ta ra pinot
kai Iesu Kristo ma ra pakana. Go ra tena
malatataur ma ra ebar kai Kristo. 8 Avat a
balaure avat, upi koko avat a varara nam ra
umana magit ave tar pait ia, upi avat a vatur
vapar vake ra vapuak. 9 Diat par dia bolo
lake ta ra vartovo kai Kristo ma pa dia ki
tana, God pa i ki pire diat; nam i tur patuan
ta ra vartovo, Tama ma Natuna dir ki tana.
10 Ba tikai i vana pire vavat ma pa i kap go
ra vartovo, koko avat a agure varuk ia ta ra
kuba i vavat, ma koko avat a vatatabe pa ia;
11 tago nina i vatatabe pa ia, dir varogop me
ta kana umana papalum na varpiam.

A mutuaina tinata

12 Mangoro na magit boko ba ina tumu ia
pire vavat, ma pa iau mainge ba ina pait ia
ma ra mapina buk ma ra polo na tutumu;
iau nuk ia, ba ina vana pire vavat, ma ina
tata ma ra ngiegu, upi na ngala muka kada
gugu. 13 A umana natu i tana vavim, di ga
pilak pa ia, dia vatatabe u.

A VAUTULUNA BUK KAI IOANES

1 A patuana tadav Gaio, ra.vakak na tu-
tana, nina iau mari ia tuna.
2 Talaigu tuna, iau araring upi una ki
mamal ma upi na boina kaum nilaun, da
ra tulungeam i ki mamal. 3 Tago i ngala
muka kaugu gugu ta nam ra bung ba ra
umana tura i dat dia ga pot i tana, ma dia
ga varvai ure ra dovotina piram, tago u
vanavana ta ra dovotina. 4 Pa ta magit mulai
i manga ngala muka kaugu gugu tana, ia
kaka go, ba iau valongore ra umana natugu
dia vanavana ta ra dovotina.

Di pite pa Gaio

5 Talaigu tuna, i fovot kaum papalum u
pait ia tadav diat a lavur tura i dat dia vaira;
6 ma dia tar varvai dovot ta ra luaina mata
i ra ekelesia ure kaum varmari; ma i boina
ba una tul vue diat ta kadia vinavana da
i topa God. 7 Tago dia tar vana pa ure ra
Iang, ma pa dia vatur vake ta magit tai ra
umana Tematana. 8 Kari go i takodo upi dat
a vango diat, upi dat a umana tena papalum
varirivut ma ra dovotina.

Diotrepe dir ma Demetrio

9 Iau ga tumu ta umana magit tadav ra
ekelesia; ma Diotrepe, nina i mainge upi na
lualua kakit ta diat, pa i kapupi dat. 10 Io, ba
iau pot, ina vanuk tar mule ra lavur magit i
papait ia, tago i tata vakuku ure dat ma ra
kaina tinata; ma vakir nam uka, go bula, pa
i vango ra umana tura i dat, ma i tigal bat
diat dia mainge, ma i okole vue diat kan ra
ekelesia. 11 Talaigu tuna, koko una mur pa ra
magit i kaina, una mur pa ra magit i boina.
Nina i pait ra magit i boina, tai God nam;
nina i varpiam, pa i ti gire God. 12 A tarai par
ma ra dovotina iat, bula, dia varvai dovot
ure Demetrio; maia, avet bula ave varvai
dovot, ma u tar nunure ba kaveve varvai i
dovot.

A mutuaina tinata na varvagai

13 Mangoro na magit ba ina tumu ia tadav
u, ma pa iau mainge ra tutumu tadav u ma
ra polo na tutumu ma ra pen; 14 iau nuk ia
ba i maravai upi dor a varboboi ma dor a
tata ma ra ngie i dor. 15 A malmal, na ki
piram. A umana talai dat dia vatatabe u.
Una vatatabe ra lavur talai dat tikatikai, ma
una vatang ra iang i diat.

A BUK KAI IUDAS

1 Iudas, tura i Iakobo, ma ra tultul kai Iesu
Kristo, tadav diat nina God i ga ting pa diat
ma dia ki ta ra vavai na varmari kai Tama
God ma ta ra varbalaurai kai Iesu Kristo: 2 A
bala varmari, a malmal ma ra varmari na
peal pire vavat.

A umana tena vartovo vavaongo

3 A umana vakak, ba iau ga mainge tuna
upi ina tutumu tadav avat ure ra nilaun
kadat par, di ga vovo pa iau upi ina tutumu
ma ina vargat avat, upi avat a ongor tuna
ta ra nurnur di ga vakopono tul tar ia
ta diat ra lavur tena gomgom. 4 Tago ta
umana tutana di ga ruk kokoko ivaivai, nam
diat ba di ga vakilang tar diat upi go ra
varkurai na kankan, a umana tena varpiam,
dia pukue ra varmari kai kada God upi ra
mangamangana i dur, ma dia pue vue kada
kopono tena varkurai tuna ma kada Luluai,
Iesu Kristo.
5 Go iau mainge ba ina ve mule avat, ma
a dovotina ava tar nunure muka go ra lavur
magit, ba ra Luluai i ga valaun tika na vuna
tarai kan ra gunan Aigipto, ma namur i ga
vapar vue diat ba pa dia nurnur. 6 Ma ra
umana angelo, diat ba pa dia ga tur padikat
ta kadia tiniba na luluai, ma dia ga vana kan
kadia kiki, i tar vake diat ma ra umana vivi
pa na mutu ta ra bobotoi upi ra varkurai
ta ra ngala na bung. 7 Damana bula Sodom
ma Gomora, ma ra umana pia na pal di
ga tur maravai pire dir, tago di ga tul tar
mule diat upi ra ungaunga da dir, ma dia
ga vana upi ra paka i ra umana enana, di
vatur diat upi ra vakilang na varvaalai, tago
dia kairane ra kinadik na balbali ta ra iap
ba pa na mutu. 8 Damana go diat bula, ta
kadia umana mangamangana ririvon, dia
vadur ra palapaka, dia piam vue ra ngala na
varkurai, ma dia kulume ra umana ngalan-
gala. 9 Ma Mikael, ra angelo i lualua, ta
nam ra bung dir vartoto ma Satan ma dir
varpuapuai ure ra paka i Moses, i ga ruva
ma pa i pait tar ta varkurai na varvul tana,
i ga biti ka dari: A Luluai na bor u. 10 Ma go
diat dia kulume ra lavur magit dia tuptup
tana; ma dia virua ta nam ra magit ba i
minana vakuku tana ra nuknuk i diat, da ra
umana leing dia tabobo. 11 Na kaina ta diat,
tago di ga murmur ra nga kai Kain ma dia ga
tul tar mule diat upi ra nirara kai Balam ure
ra vapuak ma dia ga virua ta ra varpuai kai
Kora. 12 Go diat a umana mamapit dia tur
ivai ta kavava lavur lukara na varmari, ba
dia iaian varurung ma avat, a umana tena
varbalaurai ure diat mulai, ma dia tabar
vamaur pa mule diat, ma pa dia burut; a
umana bakut, ma pa ta tava ta diat, a vuvu
i kapkap diat; a umana davai, a mapmap i
diat i vura ele, pa ta vuai diat, dia tar vaura
mat, dia tarubat ma ra okor i diat; 13 a umana
bobol na ta dia urung ma dia rore vue ra
magit dia vavirvir tana; a umana tagul ba
dia rara vurvurbit, di ga vung valiling ra
marut na bobotoi pa na mutu ure diat. 14 Ma
Enok bula, ra valavuruana tai Adam, i ga
tatike ra tinata na propet ure diat, dari:
“Gire ra Luluai na pot ma kana umana kor
na tena gomgom, 15 upi na pait ra varkurai
ta diat par, ma upi na takun ot pa diat ra
lavur tena varpiam ure kadia umana kaina
papalum dia ga pait ia, ma ra kaina nuknuk
i diat, ma ra lavur mamat na tinata dia ga
takun ia me.” 16 Go diat a umana lup tata
mukumuk, a umana tena urur, dia uraure
kadia umana kaina mamainga (ma ra ngie i
diat i tatike ra umana ngala na tinata), ma
dia variru ta ra mata i ra tarai upi diat mulai
diat a boina tana.

A vartigal ma ra tinata kapa

17 Ma avat, a umana vakak, avat a nuk
pa ra lavur tinata, a umana apostolo kai
kada Luluai Iesu Kristo di ga ve value avat
i tana; 18 di ga biti tadav avat dari ba: “Ta ra
mutuaina a umana tena varkulumai diat a
tut ma diat a uraure kadia kaina mamainga
iat.” 19 Go diat, dia varbaiane avat, dia mur
ra nuknuk i diat vakuku, a Tulungen pa i ki
pire diat. 20 Ma avat, a umana vakak, boina
ba avat a tavua rikai ta kavava nurnur nina
i gomgom tuna, avat a araring ta ra Takodo
na Tulungen, 21 avat a balaure avat ta ra
varmari kai God, ma avat a nuk upi ra bala
na varmari kai ra Luluai Iesu Kristo upi ra
nilaun tukum. 22 Ma i boina ba avat a mari
ta umana dia malmaliara; 23 ma ta ra umana
avat a ra valaun pa diat kan ra iap; ma ta
ra na mulai avat a mari diat ma ra bunurut;
avat a milikuane ra mal, nina i dur ta ra
palapaka.

A niaring na pite varpa

24 Ma pire nina i balaure valar pa avat kan
ra bunura, ma i vatur avat ta ra luaina mata
i kana minamar ma ra gomgom ma ra ngala

na gugu, [25] ma pire ra kopono God kada Tena
Valaun, a pite varpa, a minamar, a varkurai
ma ra dekdek, ure Iesu Kristo kada Luluai,
amana iat, ma go, ma pa na mutu. Amen.

A BUK NA VAVAARIKAI KAI IOANES

1 Go a vavaarikai kai Iesu Kristo, nina God
i ga tul tar ia upi na vateten kana umana
tultul ta nam ra lavur magit i maravai ba
da pait diat; ma i ga vakilang tar ia ma i
ga tulue kana angelo me tadav kana tultul
Ioanes; 2 nina i ga varvarvai dovot ma ra
tinata kai God, ma ra varvai dovot bula kai
Iesu Kristo, ra lavur magit ba i tar gire.
3 Nina i lukluk go ra lavur tinata na propet,
ma diat dia valongore, ma dia nuknuk pa
nam di ga tumu ia tana, dia ti doan; tago
ra kilala i maravai.

A varvagai pire diat ra lavurua na ekelesia

4 Ioanes, tadav ra lavurua na ekelesia ta
ra gunan Asia: A varmari tadav avat ma ra
malmal, tai nina i laun go, ma i ga laun lua,
ma na laun namur; ma tai ra lavurua na
Tulungen dia tur ta ra luaina mata i kana
kiki na king; 5 ma tai Iesu Kristo, ra dovot na
tena varvai, a luaina ta diat, dia tut mulai
kan ra minat, ma ia ra Luluai kai ra umana
king ra pia. Tadav nina i mari dat ma i
ga pala vue dat kan kada varpiam ma ra
gapuna. 6 ma i ga vaki dat upi dat a umana
tena varkurai, ma ra umana tena tinabar
tadav kana God ma Tamana; da tul tar ra
minamar tana ma ra varkurai pa na mutu.
Amen. 7 Gire, i pot ma ra umana bakut; ma
ra lavur kiau na mata diat a bobe, ma diat
bula dia ga goa; ma ra lavur vuna tarai par
ta ra rakarakan a gunagunan diat a tabun
ure. Maia pa, damana. Amen.

8 God, a Luluai, nina i laun go, ma i ga laun
lua, ma na laun namur, ra Luluai i dekdek
muka, i biti: Iau ra Alpa ma ra Omega.

A ninana ure Kristo

9 Iau Ioanes, a tura i vavat ma ra talai
vavat ta ra lavur magit na varmonong, ma
ta ra varkurai ma ta ra kini vamadudur tai
Iesu, iau ga ki ta ra lolo a iangina Patmos,
ure ra tinata kai God ma ra varvai dovot
ure Iesu. 10 Iau ga ki ta ra Tulungen ta ra
bung kai ra Luluai, ma iau tar valongore
arua namur tagu a ngala na nilai tikai, da
ra tavur, i biti dari: 11 A magit par, ba u
gire, una tumu ia ta ra buk, ma una tulue
tadav ra lavurua na ekelesia, uro Epeso,
ma uro Smirna, ma uro Pergamon, ma uro
Tiatera, ma uro Sardes, ma uro Piladelpia,
ma uro Laodikea. 12 Ma iau ga tur tapuku
upi ina gire nam i ga tata tagu; ma ba iau
tur tapuku, iau ga gire lavurua na turtur na
birao di ga pait ia ma ra goled; 13 ma livuan
ta diat ra umana turtur na birao, tikai da
ra natu i ta tutana, i ga mal ma ra lolovina
olovoi, ma i ga vi pit ra bongobongono ma
ra vipit na goled. 14 Ma ra uluna ma ra tagal
a uluna i ga pua da ra ivuna sip i pua, da
ra kabang; ma ra ura kiau na matana dir ga
varogop ma ra birao na iap; 15 a ura kauna da
ra palariam i gobol ma i manga lapap ta ra
ubu; ma ra nilaina da ra nilai ra mangoro
na tava. 16 Ma i ga vatur vake lavurua na
tagul ta ra limana tuna, ma tika na pakat na
vinarubu i mangi vartalai i ga vana rikai ta
ra ngiene; ma ra matana i ga da ra keake i
rarao ma ra dekdekina. 17 Ma ba iau ga gire,
iau ga bura pire ra ura kauna, da tikai i tar
mat. Ma i ga palagur iau ma ra limana tuna,
ma i ga biti: Koko una burut; iau ra.luaina
ma iau ra mutuaina, 18 ma ra launa bula; ma
iau ga mat, ma go ina laun pa na mutu, ma
iau vatur vake ra ki ure ra minat ma ure
ra ruarua na tulungen. 19 Io, una tumu ra
lavur magit u ga gire, ma ra lavur magit i
tur go, ma nam diat bula ba diat a murmur;
20 a magit na pidik ure ra lavurua na tagul,
diat u ga gire diat ta ra limagu tuna, ma
ra lavurua na turtur na birao di ga pait
ia ma ra goled. Nam ra lavurua na tagul
diat ra lavurua na angelo kai ra lavurua na
ekelesia; ma ra lavurua na turtur na birao
diat ra lavurua na ekelesia.

2

A tinata tadav diat aro Epeso

1 Una tutumu tadav ra angelo kai ra eke-
lesia i ki Epeso:

Nina i vatur ra lavurua na tagul ta ra
limana tuna, nina i vanavana livuan ta ra
lavurua na turtur na birao di ga pait ia ma
ra goled, i tatike go ra lavur magit: 2 Iau
tar nunure kaum lavur papalum, ma kaum
niongor ma kaum kini vamadudur, ma pa u
mainge diat ra kaina tarai, ma u tar valar
diat dia tibuna vatang diat ba a umana
apostolo, ma pata, ma u tar na ilam diat ba
a umana tena vaongo; 3 ma u ki vamadudur
ma u ga pupupuak ure ra iangigu, ma pa
u ga talanguan tana. 4 Ma go ra magit iau
takun u me, tago u ga vungue ra varmari
i ga tur lua tam. 5 Una nuk pa ra kini u

ga bura kan ia, una nukpuku, ma una pait
mule ra mangamangana u ga pait ia lua; ba
pata, ina vut piram ma ina tumak vue kaum
turtur na birao, ona pa u nukpuku. 6 Ma go
ra magit i tur piram, u milikuane ra lavur
mangamangana kai ra umana Nikolaita,
ma. iau bula iau milikuane. 7 Nina ba ra
talingana, boina ba na valongore ra varvai
kai ra Tulungen tadav ra lavur ekelesia. Ina
tul tar tai ra tena uvuvia upi na ian ta ra
davai na nilaun, nina i tur ta ra Paradaiso
kai God.

A tinata tadav diat aro Smirna

8 Ma una tutumu tadav ra angelo kai ra
ekelesia i ki Smirna:

A luaina ma ra mutuaina, nina i ga mat,
ma i ga laun mulai, i tatike go ra lavur
magit: 9 Iau nunure ra lavur magit i monong
iu, ma kaum kini na luveana (ma u uviana),
ma ra varvul kadiat dia tibuna vatang mule
diat ba ra umana te Iudaia, ma vakir diat
a umana te Iudaia, diat a kivung kai Sa-
tan. 10 Koko una burutue ra lavur magit na
varmonong i vana tadav u; gire, Satan na
vue varuk ta umana ta vavat ta ra pal na
banubat, upi da valar avat; ma da vakadik
avat a vinun na bung. Una tur padikat tuk
ta ra minat, ma ina tul tar ra kere na nilaun
tam. 11 Nina ba ra talingana, boina ba na
valongore ra varvai kai ra Tulungen tadav
ra lavur ekelesia. A vauruana minat pa na
vakaina nina i uvuvia.

A tinata tadav diat aro Pergamon

12 Ma una tutumu tadav ra angelo kai ra
ekelesia i ki Pergamon:

Nina i vatur ra pakat na vinarubu i mangi
vartalai, i tatike go ra lavur magit: 13 Iau
nunure nam ra gunan u ki ie, ba a kiki na
king kai Satan tana; ma u ga vatur vadekdek
vake ra iangigu, ma pa u ti pue vue kaugu
nurnur ta nam ra umana bung kai Antipas,
kaugu dovot na tena varvai, nina ba di ga
doka livuan ta vavat, abara ba Satan i ki ie.
14 Ma a ura magit ik iau takun u me, tago
ta ra na ta diat dia tatabai ta ra vartovo
kai Balam, dia ki piram, nam i ga vateten
Balak upi na vung ra timul na tukatukai ta
ra luaina mata i ra umana natu i Israel, upi
diat a ian ra umana magit ba di ga vartabar
me pire ra umana tabataba ma upi diat a
pait ra ungaunga. 15 Damana bula ta umana
ta diat dia tatabai ta ra vartovo kai ra
umana Nikolaita dia ki piram. 16 Boina una
nukpuku, ona pata ina vana lulut piram, ma
ina varubu ma diat ma ra pakat na vinarubu
kai ra ngiegu. 17 Nina ba ra talingana, boina
ba na valongore ra varvai kai ra Tulungen
tadav ra lavur ekelesia. Ina tabar ra tena
niuvia ma ra mana di ga ive, ma ina tul tar
tika na vat i pua tana, di ga tumu tika na
kalamana iang tana, ma pa ta i nunure, ia
kaka nam i vatur vake.

A tinata tadav diat aro Tiatera

18 Ma una tutumu tadav ra angelo kai ra
ekelesia i ki Tiatera:

Natu i God, nina ba ra kiau na matana i da
ra biro na iap, ma ra ura kauna da ra gobol
na palariam i lapap, i tatike go ra lavur
magit: 19 Iau nunure kaum lavur papalum,
ma kaum varmari, kaum nurnur, kaum
maramaravut, ma kaum kini vamadudur,
ma ba kaum umana papalum dia mur, dia
ngala ta nina diat dia lua. 20 Ma go ra magit
iau takun u me, ba pa u vungue ra vavina
Iesabel nina i biti ba ia ra propet; ma i
tovotovo kaugu umana tultul ma i varara
diat, upi diat a pait ra ungaunga, ma upi
diat a ian ra magit di ga vartabar me tadav
ra umana tabataba. 21 Ma iau ga tul tar ia
tana ra kilala upi na nukpuku tana; ma pa
i mainge ra nukpuku kan kana ungaunga.
22 Gire, ina vue tar ia ta ra vava, ma diat dia
ga po me, ta ra ngala na kinadik, ona pa dia
nukpuku kan kadia mangamangana. 23 Ma
ina doko ra umana natuna ma ra minat;
ma ra lavur ekelesia diat a nunure ba iau
matoto ta ra bala i ra tarai ma ta ra nuknuk
i diat, ma ba ina balbali pire vavat tikatikai
da kavava lavur mangamangana. 24 Ma iau
tatike ta diat ta ra umana dia ki Tiatera, ta
diat par ba pa dia vatur vake go ra vartovo,
ma dia biti ba pa dia nunure ra umana
lulur na magit kai Satan: Pa iau puak tar ta
kinakap mulai ta vavat. 25 Ia kaka go, ba avat
a vatur vake nam i tur pire vavat tuk ta ra
bung ina pot i tana. 26 Ma tai nina i uvuvia
ma i vatur vadekdek vake kaugu papalum
tuk ta ra mutuaina, ina tul tar ra varkurai
tana ure diat a umana Tematana; 27 ma na
kure diat ma ra buka na palariam, diat a
tapamar da di pamar gigi a umana la na pia;
da Tamagu i ga tul tar ia bula tagu; 28 ma
ina tabar ia ma ra tagul na lar. 29 Nina ba ra
talingana, boina ba na valongore ra.varvai
kai ra Tulungen tadav ra lavur ekelesia.

3

A tinata tadav diat aro Sardes

1 Ma una tutumu tadav ra angelo kai ra
ekelesia i ki Sardes:
Nina i vatur ra lavurua na Tulungen kai
God ma ra lavurua na tagul i tatike go
ra lavur magit: Iau nunure kaum lavur
papalum, tago u kap iang ba u laun ma u
mat ika. 2 Una mono, ma una vapadikat ra
ibaiba, nina ba i ga to na mat; tago pa iau ga
na tadav kaum ta papalum ba i boina kakit
ta ra mata i kaugu God. 3 Io, una nuk pa ra
magit di ga tul tar ia tam, ma u ga valongore
bula; ma una vatur vadekdek vake, ma una
nukpuku. Ona pa u monamono, ina vut da
ra tena nilong ma una tuptup tuna ure ra
pakana bung ina vana taun u tana. 4 Ma
ta umana iang i tur piram ara Sardes, pa
dia ga vadur kadia umana mal; ma avet ma
diat, avet a vanavana ma ra mal pua; tago i
topa diat damana. 5 A tena niuvia na mong
ma ra umana mal pua; ma pa ina pun vue
muka ra iangina ta ra buk na nilaun, ma
ina kale pa ra iangina ta ra luaina mata i
Tamagu, ma kana lavur angelo. 6 Nina ba ra
talingana, boina ba na valongore ra varvai
kai ra Tulungen tadav ra lavur ekelesia.

A tinata tadav diat aro Piladelpia

7 Ma una tutumu tadav ra angelo ka ra
ekelesia i ki Piladelpia:
Nina i gomgom, ma i dovot, nina i vature
ra ki kai David, nina i ki are ma pa ta na
ki bat mule, ma i ki bat ma pa ta na ki
are mule, i tatike go ra lavur magit: 8 Iau
nunure kaum lavur papalum (gire, tika na
matakilalat i tapapa ta ra luaina matam, ma
pa ta na ki bat ia), ba i ikilik ika ra dekdekim,
ma u ga vatur vake kaugu tinata ma pa u
ti pue vue ra iangigu. 9 Gire, ina tul tar
ta umana tarai ta ra kivung kai Satan, dia
tibuna vatang mule diat ba diat a umana
te Iudaia, ma pata., dia vaongo ko; gire,
ina ongor pire diat, upi diat a vana piram,,
ma diat a va timtibum pire ra ura kaum.
ma diat a nunure ba iau ga tul tar kaugu
varmari tam. 10 Tago u tar vatur vadekdek
vake ra tinata ure kaugu kini vamadudur,
iau bula ina balaure u ta ra pakana bung na
varilam, nina ba na vana tadav ra rakarakan
a gunagunan parika, upi na valar diat, dia
ki ta ra rakarakan a gunagunan. 11 Ina pot
lulut; una vatur vake nam i tur piram, upi
koko ta tikai na ra vue kaum kere. 12 Nina
i uvuvia, ina vatur ia, upi na pagapaga
ta ra pal tabu kai kaugu God, ma pa na
irop mulai; ma ina tumu ra iang i kaugu
God tana, ma ra iang i ra pia na pal kai
God, a kalamana Ierusalem nina i vana ba
marama ra bala na bakut kan kaugu God,
ma ra kalamana iangigu iat. 13 Nina ba ra
talingana, boina ba na valongore ra varvai
kai ra Tulungen tadav ra lavur ekelesia.

A tinata tadav diat aro Laodikea

14 Ma una tutumu tadav ra angelo kai ra
ekelesia i ki Laodikea:
Amen, a tena varvai kai God, i dovot
muka, ra vunapai ra papalum kai God, i
tatike go ra lavur magit: 15 Iau nunure
kaum lavur mangamangana, tago vakir u
madoldol ma pa u malamalapang bula; iau
mainge muka ba una madoldol ba una
malamalapang. 16 Ma tago u malamalapang
a ikilik ika, ma pa u malamalapang tuna
ma pa u madoldol, ina marue vue u kan ra
ngiegu. 17 Tago u biti: Iau a tadar, maia, iau
ga varurue ra do na tabarikik, ma pa iau iba
upi ta magit; ma pa u nunure ba u ki kaina,
ma u ti malari, ma u ti luveana, ma u ti pula,
ma u ti ki bia. 18 Ina vateten u, ba una kul
ra goled tagu, nina di ga tun vagomgom ia
ta ra iap, upi una uviana; ma ra umana mal
pua, upi una mong me, upi koko na vana
rikai ra ngala na niruva ure kaum kini bia;
ma ra bira pi una kolo ra kiau na matam me,
upi una nana. 19 Diat ba iau mari diat, iau pit
diat ma iau virit diat, io, una ongor, ma una
nukpuku. 20 Gire, iau tur ta ra banbanu, ma
iau pipidil; ba tikai i valongore ra nilaigu
ma i papa are ra matakilalat, ina ruk pirana,
ma amir a ki me ta ra nian. 21 Nina i uvuvia,
ina tul tar ia upi amir a ki varurung me ta
kaugu kiki na king, da iau ga uvuvia, ma
amir ma Tamagu amir ki ta kana kiki na
king. 22 Nina ba ra talingana, boina ba na
valongore ra varvai kai ra Tulungen tadav
ra lavur ekelesia.

4

A nilotu arama ra bala na bakut

1 Ba i par go ra lavur magit iau ga gire tika
na banbanu i ga tapapa are arama ra bala na
bakut, ma ra nilai tikai, nina iau valongore
ba i ga tata lua da ra nilai ra tavur, i biti: Una
tutua uti ma ina ve tar ra lavur magit tam
ba da pait ia namur. 2 Ma iau ga ki vuavuai
ta ra Tulungen; ma tika na kiki na king i ga

tur ta ra bala na bakut, ma tikai i ga ki ta ra
kiki na king; [3] ma nina i ga ki tana i ga papait
na varogop ma ra vat, a iangina iasper, ma
ra daimon, ma ra gogol i ga tur kikil ra kiki
na king, i varogop ma ra emeraled. [4] Ma a
ura vinun ma a ivat na kiki na king dia ga
tur kikil ra ngala na kiki na king; ma a ura
vinun ma a ivat na patuana dia ga ki tana,
ma dia ga mong ma ra umana mal pua; ma
dia ga toke ra umana kere na goled ta ra ulu
i diat. [5] Ma ra meme ma ra nilai ra umana
pangpagur, ma ra pipi, dital ga vana rikai
kan ra kiki na king. Ma lavurua na biro
na iap dia ga io ta ra luaina kiki na king,
a lavurua na Tulungen kai God nam; [6] ma
ta ra luaina mata i ra kiki na king i ga da
ra ta, i varogop ma ra tiroa, da ra kristal;
ma a ivat na magit na vavaki a umana launa
dia tur livuan ta ra kiki na king ma kikil
ia bula; a lua i diat ma ra muru i diat i
vartabirit ma ra umana kiau na mata. [7] Ma
ra luaina magit na vavaki i ga da ra leon,
ma ra vauruana da ra nat na bulumakau,
ma ra mata i ra vautuluna i da ra mata i
ra tutana, ma ra mata i ra vaivatina i da ra
taragau i purpururung. [8] Ma nam ra ivat na
magit na vavaki a umana launa a laplaptikai
na bebea i diat ma ra pakapaka i diat ma
ra bala i diat i vartabirit ma ra lavur kiau
na mata; ma pa dia ngo ta ra keake ma ta
ra marum, ma dia tatike ra tinata dari: I
gomgom, i gomgom, i gomgom, ra Luluai,
God, i dekdek muka, nina i ga laun amana,
ma i laun go, ma na laun namur. [9] Ma ba
ra ivat na magit na vavaki a umana launa
diat a tul tar ra varmananai, ra variru, ma
ra pite varpa tai nina i ki ta ra kiki na king,
i laun pa na mutu, [10] nam ra ura vinun ma
a ivat na patuana diat a bura timtibum ta
ra mata i nina i ki ta ra kiki na king, ma
diat a lotu tadav nina i laun pa na mutu,
ma diat a vung kadia umana kere ta ra mata
i ra kiki na king, ma diat a biti: [11] I topa u
tuna, kaveve Luluai ma kaveve God, upi da
tul tar ra varmananai tam, ra variru, ma
ra varkurai; tago u ga vaki ra lavur magit
ma dia tar ki ma di ga vaki diat ta kaum
mamainga.

5

Ra buk ma ra Lam

[1] Ma iau ga gire tika na buk ta ra lime
tuna nam i ga ki ta ra kiki na king, ma di
ga tutumu ta ra balana ma ta ra muruna,
ma di ga vabulit bat ia ma di ga taun ra
bulit ma ra lavurua na vakilang. [2] Ma iau
ga gire tika na dekdek na angelo i ga oraoro
ma ra ngala na nilaina dari: To ia i ko upi
na pelegi ra buk, ma upi na pala vue kana
lavur vakilang ta ra bulit? [3] Ma pa i ga tale
ta tikai arama ra bala na bakut, ba ra pia, ba
ta ra vavai ra pia, upi na pelegi ra buk ma
upi na gire. [4] Ma iau ga manga tangtangi,
tago pa ta i ga ko upi na pelegi ra buk ma upi
na gire; [5] ma tikai ta.diat a umana patuana i
tatike tagu: Koko una tangi; tago ra Leon
ta ra vuna tarai Iuda, a Okor i David i ga
uvuvia varpa, upi na pelegi ra buk ma kana
lavurua na bulit. [6] Ma iau ga gire tika na
Lam, da di ga doka, i tur livuan ta ra kiki na
king ma ra ivat na magit na vavaki a umana
launa ma livuan ta ra umana patuana, ma i
ga vung lavurua na ramuna ma lavurua na
kiau na matana, a lavurua na Tulungen kai
God nam, di ga tul vue diat ta ra rakarakan
a gunagunan par [7] Ma i ga vut ma i ga tak
pa ra buk kan ra lime tuna nina i ga ki ta
ra kiki na king. [8] Ma ba i ga tak pa ra buk,
a ivat na magit na vavaki, a umana launa,
ma ra ura vinun ma a ivat na patuana, dia
bura timtibum ta ra luaina mata i ra Lam,
dia vatur tikatikai a ngala na pagol ma ra
umana la di ga pait ia ma ra goled, ma dia
buka ma ra bulit i ang na katkat, ia nam ra
lavur niaring kai ra umana tena gomgom.
[9] Ma dia kakaile ra kalamana kakailai, dari:
I topa u tuna, pi una tak pa ra buk ma pi
una pelegi kana lavur bulit, tago di ga doko
u, ma u ga kul pa ra tarai ma ra gapum,
a tarai ta ra lavur vuna tarai, ma ra lavur
alala tinata, ma ra lavur vuna gunan, ma ra
lavur kor na tarai, upi kai God, [10] ma u tar
vaki diat upi ra umana tena varkurai ma ra
umana tena tinabar kai kada God, ma diat a
varkurai boko ta ra rakarakan a gunagunan.
[11] Ma iau ga gire ma iau ga valongore ra
nilai ra mangoro na angelo, dia tur kikil ra
kiki na king ma ra umana magit na vavaki
a umana launa ma ra lavur patuana; ma di
luk guve diat a vinun na arip na marmar
na vinun na arip na marmar, ma mangoro
na arip na marmar; [12] ma dia tatike ma ra
ngala na nilai diat dari: I topa tuna ra Lam,
nam di ga doka, upi da tul tar ra varkurai
tana, ra pepeal magit, ma ra kabinana, ma
ra niongor, ma ra variru, ma ra pite varpa,
ma ra varvadoan. [13] Ma iau ga valongore

ra lavur magit di ga vaki diat ta ra bala na
bakut, ma ra pia bula, ma ta ra vavai ra
pia, ma ta ra ul a ta, ma ra lavur magit i
tur ta diat, dia ga tatike dari: Da tul tar ra
varvadoan, ra variru, ma ra pite varpa, ma
ra varkurai pa na mutu, tai nina i ki ta ra
kiki na king ma tadav ra Lam. [14] Ma ra ivat
na magit na vavaki a umana launa dia ga
biti: Amen. Ma ra umana patuana dia ga
bura timtibum ma dia ga lotu tadav ia.

6

A umana vakilang na bulit

[1] Ma iau ga gire ba ra Lam i pelegi ra
luaina ta ra lavurua na vakilang ta ra bulit,
ma iau ga valongore tikai ta diat ra ivat na
magit na vavaki a umana launa i ga biti: Una
mai; ma ra nilaina i ga da ra pipi. [2] Ma iau ga
gire tika na os i pua, ma nam i ga ki tana i ga
vature tika na panak; ma di ga tul tar tika na
kere tana, ma i ga vana rikai ma ra niongor
upi na uvuvia ta ra vinarubu.

[3] Ma ba i ga pelegi ra vaivutuna vakilang
ta ra bulit, iau ga valongore ra vauruana
magit na vavaki a launa i biti: Una mai. [4] Ma
ta ra os i ga vana rikai, a birao; Ta di ga
tul tar nina i ga ki tana upi na tak vue ra
malmal kan ra rakarakan a gunagunan, ma
upi diat a ubu vargiliane diat; ma di ga tul
tar ra ngala na pakat na vinarubu tana.

[5] Ma ba i pelegi ra vautuluna vakilang
ta ra bulit, iau ga valongore ra vautuluna
magit na vavaki a launa i ga biti dari: Una
mai. Ma iau gire tika na os korakorong; ma
nina i ga ki tana, i ga vature a valavalar
ta ra limana. [6] Ma iau ga valongore da ra
nilai tikai i arikai livuan ta diat ra ivat na
magit na vavaki a umana launa, dari: Tika
na valavalar na vit ure tika na denaria,* ma
a utul a valavalar na kon ure tika na denaria;
ma koko una vakaina ra dangi ma ra vain.

[7] Ma ba i pelegi ra vaivatina vakilang ta ra
bulit, iau ga valongore ra nilai ra vaivatina
magit na vavaki a launa i ga biti dari: Una
mai. [8] Ma iau ga gire tika na. os i kabu; ma
ra iang i nina i ga ki tana: a Minat; ma dir
ga varagur ma ra ruarua na tulungen. Ma di
ga tul tar ra varkurai ta dir ure ra vaivatina
pakana rakarakan a gunagunan, uti dir a
vardodoko ma ra pakat na vinarubu, ma
ra mulmulum, ma ra minat, ma ra umana
kaina leing ta ra rakarakan a gunagunan.

[9] Ma ba i pelegi ra vailimana vakilang ta
ra bulit, iau ga gire ta ra vavai na uguugu
na vartabar ra lavur tulungea i diat di ga
doko diat ure ra tinata kai God, ma ure ra
varvai dovot, nina i ga tur pire diat; [10] ma
di ga oraoro ma ra ngala na nilai diat dari:
Luluai gomgom ma u dovot bula, vingaia
bar una ga kure diat ma una ga obo pa ra
gapu i vevet ta diat dia ki ta ra rakarakan a
gunagunan? [11] Ma di ga tul tar tikatika na
mal pua ta diat; ma di ga ve diat upi diat
a. ngo pa boko a ikilik, tuk tar ta ra bung
ba diat dia tultul varirivut ma diat, ma ra
tara na tura i diat ba da doko boko diat, da
di ga doko value diat, dia ga pait ot pa kadia
papalum.

[12] Ma iau ga gire ba i pelegi ra valaptikaina
vakilang ta ra bulit, i ga guria na kaia; ma
ra matana keake i ga papait na marut da
ra mal na nitabun ma ra gai parika i ga
varogop ma ra gap; [13] ma ra umana tagul
kai ra bala na bakut dia ga bura ra pia, da
ra lovo i vungue ra vuaina ba i kokor boko,
tago a ongor na vuvu i vamalmaliara. [14] Ma
ra bala na bakut i ga panie da ra buk di pipin
ia; ma di ga kari ra lavur lualuana ma ra
lavur lolo kan kadia turtur. [15] Ma ra umana
king ta ra rakarakan a gunagunan, ma diat
dia luluai na kaia, ma diat dia lualua ma ra
umana uviana, ma ra umana tena niongor,
ma ra umana vilavilau parika, ma ra tarai
tuna parika, dia ga paraparau ta ra umana
babang ma ta ra umana ngala na vat ta ra
lualuana; [16] ma dia lul ra umana luana ma
ra umana ngala na vat dari: Avat a kokopo
taun avet, ma avat a punang avet kan ra
mata i nam i ki ta ra kiki na king, ma kan
ra kankan kai ra Lam; [17] tago i tar vut kadir
ngala na bung na kankan; ma na tale to ia
pi na tur valar pa tana?

7

Ra 144,000 tarai Israel

[1] Ma ba i par go ra lavur magit iau ga gire
a ivat na angelo dia tur ta ra ivat na nguna
rakarakan a gunagunan ma di ga vature
ra ivat na matana vuvu kai ra rakarakan a
gunagunan, upi koko ta vuvu na tadav ra
gunan, ba tadav ra ta, ba tadav ra davai.

* 6:6: A vapuak kai tika na tena papalum ure tika na bung

[2] Ma iau ga gire ta ra angelo i tutua ta ra
vanavana rikai na keake, ma i vature ra
bulit kai ra launa God; ma i ga manga oro
tadav diat ra ivat na angelo di ga tul tar
ia ta diat upi diat a vakaina ra pia ma ra
ta, ma i biti dari: [3] Koko avat a vakaina ra
pia, ba ra ta ba ra umana davai, tuk tar ta
ra bung ba ave ga vabulit vakilang ra lavur
tultul kai God ta ra pal a mata i diat. [4] Ma
iau ga valongore ra niluluk ure diat di ga
vabulit vakilang diat; tika na mar ma a ivat
na vinun ma a ivat na arip na marmar, di ga
vabulit vakilang diat ta ra lavur vuna tarai
kai ra umana natu i Israel.
[5] Ta ra vuna tarai Iuda tika na vinun ma a
ura rip na marmar;
Ta ra vuna tarai Ruben tika na vinun ma a
ura rip na marmar;
Ta ra vuna tarai Gad tika na vinun ma a ura
rip na marmar;
[6] Ta ra vuna tarai Aser tika na vinun ma a
ura rip na marmar;
Ta ra vuna tarai Naptali tika na vinun ma a
ura rip na marmar;
Ta ra vuna tarai Manase tika na vinun ma a
ura rip na marmar;
[7] Ta ra vuna tarai Simeon tika na vinun ma
a ura rip na marmar;
Ta ra vuna tarai Levi tika na vinun ma a ura
rip na marmar;
Ta ra vuna tarai Isakar tika na vinun ma a
ura rip na marmar
[8] Ta ra vuna tarai Sebulon tika na vinun ma
a ura rip na marmar;
Ta ra vuna tarai Iosep tika na vinun ma a
ura rip na marmar;
Ta ra vuna tarai Beniamin tika na vinun ma
a ura rip na marmar di ga vabulit
vakilang diat.

A ngala na kor

[9] Ma ba i par go ra lavur magit iau ga gire
ra ngala na kor, pa ta tutana na luk valar pa
diat, ta ra lavur vuna gunan, ma ta ra lavur
vuna tarai, ma ta ra lavur kor na tarai, ma ta
ra lavur alala tinata, dia ga tur ta ra luaina
mata i ra kiki na king ma ta ra luaina mata i
ra Lam, dia ga mong ma ra mal pua ma dia
ga vature ra mapina ul ta ra lima i diat; [10] ma
dia oraoro ma ra ngala na nilai diat dari: A
varvalaun tadav kada God, nina i ki ta ra
kiki na king, ma tadav ra Lam bula. [11] Ma ra
lavur angelo dia ga tur kikil ra kiki na king
ma ra umana patuana ma ra ivat na magit
na vavaki a umana launa, ma dia ga bura
timtibum ta ra luaina mata i ra kiki na king,
ma dia ga lotu tadav God, [12] ma dia ga biti:
Amen, a varvadoan, ma ra minamar, ma ra
kabinana, ma ra pite varpa, ma ra variru,
ma ra dekdek, ma ra niongor, tadav kada
God pa na mutu. Amen. [13] Ma tikai ta diat
ra umana patuana i tatike bali iau dari: Diat
go, dia mong ma ra umana mal pua, ia diat,
ma dia ga vana mamave? [14] Ma iau ga biti
tana: Kaugu Luluai, u nunure. Ma i ga biti
tagu: Go diat, dia vana kan ra lavur ngala na
magit na varmonong, ma dia ga dur vapua
kadia lavur bo na mal ta ra gapu i ra Lam.
[15] Kari go dia tur ta ra luaina mata i ra kiki na
king kai God, ma dia toratorom tana ta kana
pal na vartabar ta ra keake ma ta ra marum;
ma nina i kiki ta ra kiki na king na turup
taun diat ma kana minamar. [16] Ma pa dia
mulmulum ma pa dia mar mulai; a keake pa
na tup mule diat, ba ta enana oao; [17] tago ra
Lam, nina i ki livuan ta ra kiki na king, na
tabatabar diat ma na agure pa diat tadav ra
umana kivu na tava na nilaun; ma God na u
vue ra lavur lur na mata i diat.

8

A valavuruana vakilang

[1] Ma ba i pelegi ra valavuruana vakilang
ta ra bulit, i ga ki toptop muka arama ra
bala na bakut vada ma ra ngungu na pakana
bung. [2] Ma iau ga gire ra lavurua na angelo,
diat dia tur ta ra luaina mata i God; ma di ga
tul tar a lavurua na tavur ta diat.

[3] Ma ta ra angelo i vut ma i ga tur pire
ra uguugu na vartabar, ma i vature tika
na la na goled di tun ra magit i ang na
vuvuvul tana; ma di ga tul tar bula ra ngala
na magit i ang na katkat i tana, upi na
vung varurungane ma ra lavur niaring kai
ra lavur tena gomgom ta ra ul a uguugu
na vartabar, di ga pait ia ma ra goled, ta
ra luaina mata i ra kiki na king. [4] Ma ra
mi na magit i ang na vuvuvul diat ma ra
lavur niaring kai ra umana tena gomgom,
dia tubang rikai ta ra lima i ra angelo tadav
God. [5] Ma ra angelo i ga rakan pa ra la; ma
i ga vabuka pa ia ma ra iap ta ra uguugu
na vartabar, ma i vue tar ia ara ra pia; ma
ra umana pipi ma ra nilai ta umana, ma
ra umana meme ma ra guria dia vana rikai
tana.

A umana tavur

6 Ma ra lavurua na angelo, diat dia vature
ra lavurua na tavur, dia ga vaninara upi diat
a pupunge.
7 Ma ra luaina angelo i ga pupunge, ma
ra vat na ais ma ra iap, di ga varpopoto ma
ra gap, dir ga bura da ra bata ara ra pia;
ma ra iap i tun vue ra vautuluna pakana
ta ra rakarakan a gunagunan, ma ra vau-
tuluna pakana ta ra davadavai, ma ra lavur
lubalubang na vura parika.
8 Ma ra vauruana angelo i pupunge, ma
i ga da di vue ra ngala na luana i io ma ra
birao uro na ta; ma ra vautuluna pakana
ta ra ta i ga da ra gap; 9 ma i ga mat ra
vautuluna pakana ta ra lavur magit i laun
ta ra ta, ma ra vautuluna pakana ta ra lavur
parau i ga virua.
10 Ma ra vautuluna angelo i pupunge, ma
ra ngala na tagul i bura marama ra bala na
bakut, i birao da ra ul, ma i ga bura taun ra
vautuluna pakana ta ra lavur tava alir, ma
taun ra lavur kivu na tava; 11 ma ra iang i
ra tagul: A Mapak Tuna; ma ra vautuluna
pakana ta ra lavur tava i ga mapak na kaia;
ma mangoro na tarai dia mat ta ra tava,
tago di ga vamapak ia tuna.
12 Ma ra vaivatina angelo i pupunge, ma
di ga ubu ra vautuluna pakana ta ra matana
keake, ma ra vautuluna pakana ta ra gai, ma
ra vautuluna pakana ta ra lavur tagul; upi
ra vautuluna pakana ta diat na bobotoi ma
koko i kapa ra vautuluna pakana ta ra bung,
ma damana bula ra marum.
13 Ma iau ga gire, ma iau ga valongore ta
tika na taragau, i purpururung livuan ta ra
bala na bakut, ma i ga oro ma ra ngala na
nilaina: Na kaina, na kaina, na kaina ta diat
dia ki ta ra rakarakan a gunagunan ure ra
nilai ra utul a tavur kai nam ra utul a angelo
ba dital a pupunge boko.

9

1 Ma ra vailimana angelo i ga pupunge,
ma iau ga gire tika na tagul i ga bura
marama ra bala na bakut uti ra pia; ma di
ga tul tar ra ki tana ure ra ngala na tung
i lulur mat. 2 Ma i ga papa are ra ngala na
tung i lulur mat; ma ra mi i tubang rikai ta
ra ngala na tung, da ra mi ta ra ngala na
ubu; ma ra keake ma ra maup ta ra vavai
na bakut i ga bobotoi ta ra mi kai ra ngala
na tung. 3 Ma ra umana kubau dia ga vana
rikai ta ra mi upi diat a ki ta ra rakarakan a
gunagunan; ma di ga tul tar ra dekdek ta
diat, da ra umana kuka na pal a galip dia
ki ta ra rakarakan a gunagunan. 4 Ma di
ga ve diat upi koko diat a vakaina ra vura
ta ra rakarakan a gunagunan, ba ta magit
i lubalubang, ba ta davai, diat a vakaina ka
nina ra tarai ba pa ta vakilang kai God i tur
ta ra palamata i diat. 5 Ma vakir di ga tul tar
diat pi diat a doko diat, upi diat a vakadik
diat ika a ilima na gai; ma kadia kinadik i
ga da ra kinadik kai ra kuka na pal a galip
ba i inging ra tarai. 6 Ma ta nam ra umana
bung a tarai dia tikan upi ra minat, ma pa
dia tikan tadav ia; dia mainge upi diat a mat,
ma ra minat na lop kan diat. 7 Ma ra malalar
i ra umana kubau i ga da ra umana os di ga
vaninare pa diat ure ra vinarubu; ma di ga
vatoke ra umana kere da ra goled ta ra ulu
i diat, ma ra mata i diat i ga varogop ma
ra mata i ra tarai. 8 A pepe na ulu i diat i
ga varogop ma ra pepe na ulu i ra vaden,
ma ra palangie i diat i ga da ra palangie i ra
umana leon. 9 Ma ra papal ta ra bongobongo
i diat i ga da ra papal na palariam; ma ra
rurunga i ra bebea i diat i ga da ra rurunga
i ra umana kiki na vinavana ba mangoro na
os tana dia vutvut upi ra vinarubu. 10 Ma ra
tauku i diat i ga da ra tauku i ra umana kuka
na pal a galip ma ra umana lobotono tana;
ma ra dekdek i diat i ki ta ra tauku i diat upi
diat a vakaina ra tarai ta ilima na gai. 11 Ma
ra angelo kai ra ngala na tung nina i lulur
mat, i king ta diat; di vatang ra iangina ta
ra tinata Ebraio ba: Abadon, ma ta ra tinata
Elenas ba: Apolion.
12 I tar par ra luaina Kinadik, a ura Kinadik
dir a mur boko.
13 Ma ra valaptikaina angelo i ga pupunge,
ma iau ga valongore ra nilai tikai i arikai ta
ra ivat na ramu i ra uguugu na vartabar di
ga pait ia ma ra goled, ma i tur ta ra luaina
mata i God, 14 ma i tatike ta ra valaptikaina
angelo, nina i vature ra tavur, dari: Una
pala vue ra ivat na angelo di ga vi diat ta
ra ngala na tava alir, a iangina ba Oiprate.
15 Ma di ga pala vue ra ivat na angelo, diat
dia ga vaninara upi ra pakana bung, ma ra
bung, ma ra gai, ma ra kilala, ba diat a doko
ra vautuluna pakana ta ra tarai par. 16 Ma di
ga luk guve diat ra tarai na vinarubu dia ga
ki ra os, da di vangala pa ra ura vinun na rip
na marmar ma ra vinun na rip na marmar;
iau ga valongore ba aivia diat. 17 Ma damana

iau ga gire ra lavur os ma ra tarai dia ga ki
ta diat ta ra ninana, a papal na palariam ta
ra bongobongo i diat i ga da ra birao, ma da
ra vat i blu ma ra pakar; ma ra ulu i diat ra
lavur os dia ga da ra ulu i ra umana leon; ma
ra iap ma ra mi ma ra pakar i vana rikai ta
ra ngie i diat. [18] Ta go ra utul a kinadik dital
ga doko ra vautuluna pakana ta ra tarai par,
a iap, ma ra mi, ma ra pakar, nina dital
ga vana rikai ta ra ngie i diat. [19] Tago ra
dekdek i ra umana os i tur ta ra ngie i diat
ma ta ra tauku i diat; tago ra tauku i diat i
varogop ma ra umana vui, ma dia vung ra
ulu i diat; ma dia vakavakaina me. [20] Ma ra
tarai di ga doko valili diat ta go ra umana
kaina kinadik, ma pa dia ga nukpuku kan
ra lavur papalum na lima i diat, upi koko
diat a lotu tadav ra umana tabaran ma ra
umana tabataba, di ga pait diat ma ra goled,
ma ra silva, ma ra gobol na palariam, ma
ra vat, ma ra davai; ma pa dia gigira, ma
pa dia valavalongor, ma pa dia vanavana;
[21] ma pa dia ga nukpuku kan kadia lavur
vardodoko, ma kan kadia lavur agagar ma
kadia ungaunga, ma kan kadia lavur nilong.

10

Ra angelo ma ra ikilik na buk

[1] Ma iau ga gire ta ra dekdek na angelo
mulai, i vana ba marama ra bala na bakut
i ga mong ma ra bakut; ma ra gogol i ga
tur ta ra uluna, ma ra matana i ga varogop
ma ra matana keake, ma ra kauna i ga da
ra pagapaga na iap; [2] ma i ga vature ra ikilik
na buk i tapelegi ta ra limana; ma ra kauna
ta ra papar a lima tuna i ga rua ra ta, ma
ra mairana i ga rua ra pia; [3] ma i ga oro ma
ra ngala na nilaina, da ra leon i kukula; ma
ba i ga kukukula, a lavurua na pipi dia ga
tata. [4] Ma ba ra lavurua na pipi dia ga tata
mutu ma ra nilai diat, iau ga mainge upi
ina tutumu. Ma iau ga valongore ra nilai
tikai marama ra bala na bakut i ga biti dari:
Una vabulit bat go ra lavur magit, nina ba
ra lavurua na pipi dia ga tatike; ma koko
una tumu diat. [5] Ma nam ra angelo, nina
iau ga gire i ga tur taun ra ta ma taun ra pia
bula, i tulue ra limana tuna urama tadav ra
bala na bakut, [6] ma i vavalima tai nina i laun
pa na mutu, ma i ga vaki ra bala na bakut
ma ra magit par tana, ma ra rakarakan a
gunagunan ma ra magit par i ki tana, ma
ra ta ma ra lavur magit tana, dari ba: Pa
ta kilala mulai; [7] ma ga ta nam ra umana
bung kai ra nilai ra valavuruana angelo, ba
i vaninara upi na pupunge, di tar pait ot pa
ra magit na pidik kai God da ra bo na varvai
i ga ve diat kana umana tultul, ra umana
propet, ure. [8] Ma ra nilai tikai, nina ba iau
ga valongore marama ra bala na bakut, i ga
biti mulai tagu dari: Una vana, una tak pa
ra buk i tapelegi ta ra lima i ra angelo, nina
i tur taun ra ta ma taun ra pia. [9] Ma iau
ga vana tadav ra angelo, ma iau ga lul ra
ikilik na buk. Ma i ga biti tagu dari: Una
tak pa ia, ma una konom ia; ma ra balam
na mapak tana, ma na kalami ta ra ngiem
da ra polo na livur. [10] Ma iau ga tak pa ra
ikilik na buk ta ra lima i ra angelo, ma iau
ga en ia; ma ta ra ngiegu i ga da ra polo na
livur i kalami; ma ba iau ga en pa ia, i ga
vamapak ra balagu. [11] Ma dia biti tagu dari:
Una tata na propet mulai ure ra mangoro
na vuna tarai, ma mangoro na kor na tarai,
ma ra alala tinata, ma mangoro na king.

11

A ura tena varvai dovot

[1] Ma di ga takan tar ra vuvur da ra buka
tagu; ma tikai i ga biti dari: Una tut, ma
una valar ra pal na vartabar kai God ma
ra uguugu, ma diat dia lolotu tana. [2] Ma
una nur vue ra bala na gunan i ra pal na
vartabar, ma koko una valar ia; tago di ga
tul tar ia ta diat ra umana Tematana. Ma
diat a ruarua ra pia na pal tabu ma ra vavai
na kak i diat a ivat na vinun ma a ura gai.
[3] Ma ina tul tar kaugu a ura tena varvai
dovot, ma dir a tata na propet tika na arip
ma a ura mar ma laptikai na vinun na bung,
ma dir a mong ma ra mal na tinabun. [4] A ura
davai na oliva ma ra ura turtur na birao nam
dir, ma dir a tur ta ra luaina mata i ra Luluai
kai ra rakarakan a gunagunan. [5] Ma ba tikai i
mainge upi na vakaina dir, a iap i vana rikai
ta ra ngie i dir, ma i en vue kadir lavur ebar;
ma ba tikai i mainge upi na vakaina dir, da
ga doka damana. [6] Dir vature ra varkurai upi
dir a banu bat ra bakut, upi koko na bata ta
kadir bungbung na varvai na propet; ma dir
vature ra varkurai ure ra umana tava pi dir
a pukue diat upi diat a gap uka, ma upi dir
a vakadik ra gunagunan ta ra lavur bung ba
dir mainge. [7] Ma ba dir ga varvai vapar kadir
dovot na varvai, a leing, nina i tutua kan ra
ngala na tung, na pait ra vinarubu ure dir,

ma na uvia pa dir, ma na doko dir. [8] Ma ra
minat i dir na va ta ra pal a nga i ra pia na
pal di vatang ia ma ra tinata valavalar ba
Sodom ma Aigipto, nina di ga ot pa kadir
Luluai ta ra bolo tana. [9] Ma ta umana tarai
ta diat ra lavur tarai ma ra lavur vuna tarai
ma ra lavur alala tinata ma ra lavur vuna
gunan dia bobe ra minat i dir a utul a bung
ma a ngungu, ma pa diat a tul tar dir upi da
punang ra minat i dir. [10] Ma ra tarai dia ki ta
ra rakarakan a gunagunan dia gugu ure dir,
ma dia ga muka; ma dia tulue ra vartabar
vargil, tago go ra ura propet dir ga vakadik
ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan. [11] Ma
ba i ga tar par ra utul a bung ma a ngungu,
ra tulungen na nilaun tai God i ga ruk ta
dir, ma dir tur ta ra kau i dir; ma ra ngala
na bunurut i vana tadav diat dia ga gire dir.
[12] Ma dir ga valongore ra ngala na nilai tikai
marama ra bala na bakut, i biti ta dir dari:
Amur a tutua uti. Ma dir ga tutua urama
ra bala na bakut ta ra bakut; ma kadir lavur
ebar dia ga gire dir. [13] Ma ta nam ra pakana
bung i ga guria na kaia, ma ra vavinun na
pakana ta ra pia na pal i ga tarip; ma lavurua
na arip na marmar na tarai dia ga virua ta
nam ra guria; ma ra ibaiba dia ga burut, ma
dia ga pite pa God arama ra bala na bakut.

[14] A vauruana Kinadik i tar par; gire, ra
vautuluna Kinadik i vana lulut uti.

A valavuruana tavur

[15] Ma ra valavuruana angelo i ga pupunge;
ma di valongore ra ngala na nilai ta umana
arama ra bala na bakut dari: Di ga tul tar.
tai kada Luluai ma kana Kristo ra varkurai
ta ra rakarakan a gunagunan; ma na pait
ra varkurai na king pa na mutu. [16] Ma ra
ura vinun ma a ivat na patuana, diat dia
ki ta kadia umana kiki na king ta ra luaina
mata i God, dia ga bura timtibum ma dia
ga lotu tadav God, ma dia ga biti: [17] Luluai,
God dekdek muka, u laun go ma u ga laun
amana; ave pite pa iu, tago u ga tak pa ra
ngala na dekdekim ma u varkurai na king.
[18] Ma ra lavur vuna tarai dia ga kankan, ma
kaum kankan i ga pot, ma ra kilala i ra lavur
minat upi da kure diat, ma upi da vabongon
kaum lavur tultul, a umana propet, ma ra
umana tena gomgom, ma diat, dia ru ra
iangim, a umana ikilik ma ra umana ngala;
ma upi da kamare vue diat dia vakaina ra
rakarakan a gunagunan.

[19] Ma dia ga papa are ra pal na vartabar kai
God arama ra bala na bakut; ma di ga gire ra
bok na kunubu ta kana pal na vartabar; ma
ra meme i ga palapala ia, ma di valongore ra
nilai ra umana pipi, ma i guria, ma ra bata
na ais i bura.

12

Ra vavina ma ra dragon

[1] Ma ra ngala na vakilang ta ra bala na
bakut i vana rikai; tika na vavina i ga mong
ma ra keake, ma ra gai i ga tur ta ra vavai ra
ura kakene, ma ra kere, ba a vinun ma a ivu
tagul tana, ta ra uluna; [2] ma i kap bala ma
i kukula ma ra kinadik ma ma ra makmaki
na kinakava. [3] Ma ta ra tika na vakilang i
ga vana rikai ta ra bala na bakut; ma gire,
tika na ngala na dragon,* i meme, lavurua
na uluna, ma a vinun na ramuna, ma ta ra
lavurua na uluna a lavurua na vipuar. [4] Ma
ra taukuna i al pa ra vautuluna pakana ta
ra lavur tagul arama ra bala na bakut, ina
i vue vaba diat ra pia; ma ra dragon i ga
tur ta ra luaina mata i ra vavina nina i to
na kakava, upi na konom pa natuna, ba i ga
kakava. [5] Ma i ga kava ra bul, a tutana, nina
ba na kure ra lavur vuna tarai ma ra buka na
palariam; ma di ga puak vatutua pa natuna
tadav God ma tadav kana kiki na king. [6] Ma
ra vavina i ga lop uria ra pupui ta nam ra
pakana, God i ga tar vaninare ra kubana ie,
upi diat a tabar ia tana tika na arip ma a ura
marmar ma laptikai na vinun na bung.

[7] Ma dia ga tut upi ra vinarubu arama ra
bala na bakut; Mikael ma kana lavur angelo
dia vana rikai upi diat a varubu ma ra
dragon; ma ra dragon ma kana lavur angelo
dia varubu; [8] ma pa dia uvuvia, ma pa di
gire tadav mule ta pakana maup ba kadiat
arama ra bala na bakut. [9] Ma di ga vue vaba
ra ngala na dragon, nam ra vui papa ania,
a iangina Tena Vartakun ma Satan, nina i
varara ra rakarakan a gunagunan, ma di tar
vue vaba ia ra pia ma diat kana lavur angelo
bula. [10] Ma iau ga valongore ra ngala na
nilai tikai arama ra bala na bakut, i oraoro
dari: Go i tar vana rikai ra varvalaun, ma
ra dekdek, ma ra varkurai kai kada God, ma
ra varkurai kai Kristo; tago di tar vue vaba
ra tena vartakun kai ra umana tura i dat,

* 12:3: A ngala na mangana king, da ra pukpuk.

nina i ga takun diat ta ra mata i God ta ra
keake ma ta ra marum. 11 Ma dia tar uvia
pa ia ure ra gapu i ra Lam, ma ure ra tinata
na varvai dovot; ma pa dia ga mari vake
kadia nilaun tuk ta ra minat. 12 Kari go avat
a gugu, a umana bala na bakut, ma avat, ava
ki tana. Na kaina ta ra gunagunan ma ta ra
ta bula; tago Satan i ga vana ba tadav avat
ma ra ngala na kankan, tago i nunure ba
kana kilala i ikilik ika.
13 Ma ba ra dragon i gire ba di tar vue vaba
ia ra pia, i korot ra vavina, nina i ga kava ra
bul tutana. 14 Ma di tul tar ra ivu bebea i ra
ngala na taragau ta ra vavina, upi na pukai
ura ra pupui ta kana gunan kan ra mata i
ra vui, upi diat a vavamel ia abara ta tika
na kilala, ma ta umana kilala, ma ta pakana
kilala. 15 Ma ra vui i ga marue vue ra tava
ta ra ngiene tadav ra vavina, da ra tava alir,
upi ra alal na tava na kap vue. 16 Ma ra pia i
ga maravut ra vavina, ma i ga panganga ra
ngiene ma i ga konom pa ra tava alir, nina
a dragon i ga marue vue ta ra ngiene. 17 Ma
ra dragon i ngangal ure ra vavina, ma i vana
upi na kap ra vinarubu tadav diat ra ibaiba
ta kana vuna tarai, nina diat dia torom ta ra
lavur vartuluai kai God, ma dia vatur vake
ra varvai dovot ure Iesu.

13

A ura king

1 Ma iau ga tur ta ra veo na ta.
Ma iau ga gire tika na leing i tutua kan ra
bala na ta, a vinun na ramuna ma lavurua
na uluna, ma a vinun na vipuar ta ra vinun
na ramuna, ma a umana iang na varvul ta
ra lavurua na uluna. 2 Ma nam ra leing iau
ga gire i ga da ra panter* ma ra kauna i
ga da ra kau i ra bear,† ma ra ngiene da
ra ngie i ra leon; ma ra dragon i ga tul tar
ra dekdekina tana, kana kiki na king, ma
ra ngala na varkurai. 3 Ma iau ga gire tika
na uluna i ga da di ga ub ia pi na mat; ma
ra kinkin na minat i ga tar map mulai ma
ra rakarakan a gunagunan i kaian mur ra
leing; 4 ma dia ga lotu tadav ra dragon, tago
i ga tul tar kana varkurai ta ra leing; ma dia
ga lotu tadav ra leing, ma dia ga biti dari:
To ia dir varogop ma ra leing, ma i tale to
ia upi dir a varubu me? 5 Ma di ga tul tar
ra ngiene tana upi na tatike ra lavur ngala
na magit ma upi na varvul; ma di ga tul tar
ia upi na pait kana mangamangana a ivat
na vinun ma a ivu gai. 6 Ma i tak ngiene ma
ra varvul tadav God upi na vul ra iangina,
ma ra kubana ma diat bula dia ki arama
ra bala na bakut. 7 Ma di ga tul tar ia upi
diat a varubu ma ra umana tena gomgom,
ma upi na uvia pa diat; ma di ga tul tar
ia bula upi na kure ra lavur vuna tarai, ra
lavur vuna gunan, ra lavur alala tinata, ma
ra lavur kor na tarai. 8 Ma diat par dia ki
ra pia diat a lotu tadav ia, diat par ba pa di
ga tumu ra iang i diat ta ra buk na nilaun
kai ra Lam nina di ga doka papa ra vunapai
ra rakarakan a gunagunan. 9 Nina ba ra
talingana, boina ba na valavalongor. 10 Nam
i kinim vavilavilau, da kinim vavilavilau pa
ia bula; ba tikai i vardodoko ma ra pakat
na vinarubu, da doka bula ma ra pakat na
vinarubu. A mangamangana vovovon ma
ra nurnur kai ra umana tena gomgom go
kari.
11 Ma iau ga gire ta ra leing i tutua rikai ta
ra gunan; ma a ura ramuna da ra lam, ma
i ga tata da ra dragon. 12 Ma i vatur vake ra
varkurai par kai ra luaina leing ta ra luaina
matana. Ma i varkurai upi ra rakarakan a
gunagunan ma diat, dia ki tana, diat a lotu
tadav ra luaina leing, nina ba kana kinkin
na minat i ga tar map mulai. 13 Ma i pait ra
umana ngala na vakilang, i vabura bula ra
iap marama ra bala na bakut uti ra pia ta
ra mata i ra tarai. 14 Ma i varara pa diat dia
ki ta ra rakarakan a gunagunan ma ra lavur
vakilang, di ga tul tar ia upi na pait diat ta ra
mata i ra leing; ma i ve diat ta ra rakarakan
a gunagunan, upi diat a pait ra malalar pi
kai ra leing; nina i kinkin ta ra pakat na
vinarubu ma i ga lagar mulai. 15 Ma di ga tul
tar ia upi na tabar ra malalar i ra leing ma ra
vuvu na nilaun, upi ra malalar i ra leing na
tata, ma upi na vuna bula ba da doko nina
diat pa dia lotu tadav ra malalar i ra leing.
16 Ma i vovo pa diat par, a lavur ikilik ma
ra lavur ngala, a lavur uviana ma ra lavur
luveana, a tarai tuna ma ra lavur vilavilau,
upi diat a pait ra vakilang ta ra lima tuna ta
diat ba ta ra palamata i diat; 17 ma upi koko
ta tikai na kukul ba na ivivura, ia kaka nam
ba ra vakilang, nina ba ra iang i ra leing ba
kana matana pika, i tur tana. 18 A kabinana
go kari. Nina ba i matoto, boina na luk guve

* 13:2: A panter ia ra ngala na pusi, a tena varkarat.

† 13:2: A bear ia ra ngala na king, a kauna i da ra kau i ra tutana.

ra matana pika kai ra leing; tago a matana
pika kai ta tutana. Ma kana matana pika i
varogop ma Laptikai na mar ma laptikai na
vinun ma laptikai.

14

A kakailai kadiat di ga varkul bat diat

1 Ma iau ga gigira, ma ra Lam i ga tur
ta ra ul a luana Sion, diat ma tika na mar
ma a ivat na vinun ma a ivat na arip na
marmar, diat di ga tumu ra iangina ta ra
palamata i diat, ma ra iang i Tamana bula.
2 Ma iau ga valongore ra nilai tikai marama
ra bala na bakut, da ra nilai ra mangoro na
tava, ma da ra nilai ra ngala na pipi; ma ra
nilai nina iau ga valongore i ga da ra nilai
ra umana tena ububu pagol ba dia ububu
kadia umana pagol; 3 ma dia kakakailai da
ra kalamana kakailai ta ra luaina mata i ra
kiki na king, ma ta ra luaina mata i ra ivat
na magit na vavaki a umana launa ma ra
umana patuana; ma pa i ga tale ta tutana
upi na vartovo ta go ra kakailai, i tale diat
ika ra mar ma a ivat na vinun ma a ivat na
arip na marmar di ga varkul bat diat ta ra
rakarakan a gunagunan. 4 Go diat, ba pa
dia ga vadur mule diat ma ra vaden: dia
inip uka. Go diat, dia mur ra Lam ta ra
gunagunan i vanavana tana. Go diat, di ga
varkul bat diat livuan ta ra tarai upi diat a
luaina vuai e kai God ma kai ra Lam. 5 Ma pa
di gire tadav ta vaongo ta ra ngie i diat; ma
pa ta magit na vartakun ta diat.

A utul a angelo

6 Ma iau ga gire ta ra angelo mulai i
purpururung livuan ta ra bala na bakut, ma
i ga vature ra bo na varvai ba pa na mutu,
upi na varvai me tadav diat dia ki ta ra
rakarakan a gunagunan, ma ta ra lavur kor
na tarai, ma ra lavur vuna tarai, ma ra lavur
alala tinata, ma ra lavur vuna gunan; 7 ma i
biti ma ra ngala na nilaina dari: Avat a ru
God ma avat a tul tar ra pite varpa tana;
tago ra pakana bung na varkurai i tar vut.
Io, avat a lotu tadav nina i ga vaki ra bala na
bakut ma ra rakarakan a gunagunan, ma ra
ta, ma ra lavur matana tava.

8 Ma ta ra angelo, a vauruana, i murmur,
ma i biti dari: I tar bura, i tar bura Ba-
bilon ra ngala, nina i ga vamomo ra lavur
gunagunan ma ra vain na kankan ure kana
ungaunga.

9 Ma ta ra angelo, a Vautuluna, i ga mur
dir ma i oro ma ra ngala na nilaina dari: Ba
ta tutana i lotu tadav ra leing ma ra malalar-
ina ma ra vakilang i tur ta ra palamatana, ba
ta ra limana, 10 nam bula na momo ta ra vain
na kankan kai God, nina di ga vaninare ta ra
la kai kana kulot ma pa di ga pidakia; ma da
vakadik ia ma ra iap ma ra pakar ta ra luaina
mata i ra lavur angelo gomgom, ma ta ra
luaina mata i ra Lam; 11 ma ra mi ure kadia
kinadik na tubang tutua pa na mutu; ma pa
dia ngo ta ra keake ma ta ra marum, diat
dia ga lotu tadav ra leing ma ra malalarina,
ma diat dia vatur vake ra vakilang ure ra
iangina. 12 A mangamangana vovovon kai
ra umana tena gomgom diat dia vatur vake
ra lavur vartuluai kai God, ma ra nurnur tai
Iesu go kari.

13 Ma iau ga valongore ra nilai tikai
marama ra bala na bakut i ga biti: Una tumu
go: Diat dia mat ma ra nurnur tai ra Luluai
papa gori, dia ti doan; maia pa, ra Tulungen
i biti, upi diat a ngo kan kadia lavur pa-
palum; ma kadia lavur bo na papalum diat
a mur diat.

A magit na uma i manga matuka

14 Ma iau ga gigira, ma tika na bakut i pua;
ma tikai da natu i ta tutana i ki ta ra ul a
bakut, ma a kere na goled ta ra uluna, ma
i vature ra pakat i likokoi i mangi muka ta
ra limana. 15 Ma ta ra angelo i ga irop kan
ra pal na vartabar, ma i ga oro ma ra ngala
na nilaina tadav nina i ga ki ta ra ul a bakut
dari: Una tul vue kaum pakat i likokoi ma
una dodoko; tago i tar pot ra pakana bung
na nidodoko; tago ra magit na uma i manga
matuka. 16 Ma nina i ga ki ta ra ul a bakut i
ga vue kana pakat i likokoi ta ra rakarakan
a gunagunan ma di ga doko pa ra rakarakan
a gunagunan.

17 Ma ta ra angelo mulai i vana rikai kan
ra pal na vartabar i tur ta ra bala na bakut,
i vature bula a mangi na pakat i likokoi.
18 Ma ta ra angelo mulai i vana rikai kan ra
uguugu na vartabar, nina i kure ra iap; ma
i oraoro ma ra ngala na nilaina tadav nina i
vature ra pakat i likokoi, ma i biti: Una tul
vue kaum mangi na pakat i likokoi ma una
avir guve ra rere na vain matuka. 19 Ma ra
angelo i ga vue tar ra pakat i likokoi ura ta ra
rakarakan a gunagunan ma i ga avir guve ra
vuai na vain ta ra rakarakan a gunagunan,
ma i ga vue ta ra tung na vat di rua vapolo

ra vain tana, a ngala na tung ure ra kankan
kai God. [20] Ma di ga rua vapolo ra vain ta ra
tung na vat i tur ta ra papar a liplip na pia
na pal, ma ra gap i vana rikai ta ra tung na
vat, ma i tutua tuk tar ta ra al vakai kai ra
umana os, ma i vana a utul a mar ma a ura
vinun na kilomita (a ura mar na mail).

15

A umana angelo ma ra umana kinadik

[1] Ma iau ga gire ta ra vakilang arama ra
bala na bakut, i ngala ma i enana tuna,
lavurua na angelo dia ga vatur vake ra
lavurua na kinadik, uina dia mur kakit, tago
ra kankan kai God i ot tana.
[2] Ma iau ga gire i ga da ra ta i vardada
ma ra tiroa, di ga pota ma ra iap; ma diat
dia ga uvia pa ra leing ma ra malalarina,
ma ra matana pika na iangina bula, dia tur
ta ra ul a ta i vardada ma ra tiroa, ma dia
ga vature ra umana pagol kai God. [3] Ma
dia kakaile ra kakailai kai Moses ra tultul
kai God, ma ra kakailai kai ra Lam, dia ga
biti dari: Luluai, God u dekdek muka; kaum
lavur papalum dia ngala ma dia padapada
varvo; u a King kai ra lavur vuna tarai,
kaum lavur mangamangana dia takodo ma
dia dovot. [4] Luluai, to ia ba pa na burut,
ma pa na pite pa ra iangim? Tago u kaka u
gomgom; tago ra lavur vuna tarai diat a vut
boko ma diat a lotu ta ra matam; tago di ga
vaarike kaum takodo na mangamangana.
[5] Ba i ga par go ra lavur magit iau ga
gigira, ma di ga papa are ra pal na vartabar,
a kuba i ra varvai dovot, nina i tur arama
ra bala na bakut; [6] ma ra lavurua na angelo
dia ga vature ra lavurua na kinadik, dia ga
irop ta ra pal na vartabar, ma dia ga mong
ma ra mal pua i bagabagele, ma dia ga vi pit
ra bongobongo i diat ma ra vipit na goled.
[7] Ma tikai ta diat ra ivat na magit na vavaki
a umana launa i ga tul tar lavurua na la na
goled ta diat ra lavurua na angelo; ma dia
ga buka ma ra kankan kai God, nina i laun
pa na mutu. [8] Ma ra pal na vartabar i buka
ma ra mi tai ra minamar i God, ma tai ra
dekdekina; ma pa i ga tale ta tikai ba na ruk
ta ra pal na vartabar tuk ta ra bung ba di
ga pait ot pa ra lavurua na kinadik kai ra
lavurua na angelo.

16

A umana la na kankan kai God

[1] Ma iau ga valongore ra ngala na nilai
tikai i vana rikai ta ra pal na vartabar, i
biti tadav ra lavurua na angelo dari: Avat
a vana ma avat a lolonge taun ra rakarakan
a gunagunan ma ra lavurua na la na kankan
kai God.
[2] Ma ra luaina angelo i ga vana ma i ga
lolonge kana la taun ra rakarakan a guna-
gunan, ma nam ra tarai ba dia ga kap ra
vakilang kai ra leing, ma dia ga lotu tadav ra
malalarina, di ga manua ma ra umana kaina
manua ma ra umana bilak na manua.
[3] Ma ra vauruana i ga lolonge kana la taun
ra ta; ma i ga gap da ra gapu i ra tutana i
mat, ma ra lavur magit i laun ara na ta i ga
mat.
[4] Ma ra vautuluna i ga lolonge kana la
taun ra lavur tava alir ma ra lavur matana
tava, ma dia gap uka. [5] Ma iau ga valongore
ra angelo kai ra umana tava i ga biti dari: U
tar takodo, u laun go, ma u ga laun amana,
u a Tena Gomgom, tago u ga varkurai dari:
[6] tago di ga lolonge ra gapu i ra umana tena
gomgom ma ra umana propet, ma u ga
vamomo diat mulai ma ra gap; dari i ga topa
diat. [7] Ma iau ga valongore ba ra uguugu na
vartabar i ga biti: Maia, Luluai, God Dekdek
Muka, kaum lavur varkurai dia takodo ma
dia dovot.
[8] Ma ra vaivatina i ga lolonge kana la taun
ra keake, ma di ga tul tar ia tana ba na rang
ra tarai ma ra iap. [9] Ma di ga rang ra tarai
ma ra ngala na oao, ma dia ga vul ra iang i
God, nina i vatur vake ra varkurai ure go ra
lavur kinadik; ma pa dia nukpuku upi diat a
pite pa ia.
[10] Ma ra vailimana i ga lolonge kana la
taun ra kiki na king kai ra leing; ma di ga
vabobotoi kana varkurai, ma dia ga karat
mule ra karamea i diat ta ra kinadik, [11] ma
dia ga vul ra God arama ra bala na bakut ta
kadia kinadik ma ure ra manua i diat, ma pa
dia ga nukpuku kan kadia mangamangana.
[12] Ma ra valaptikaina i ga lolonge kana la
taun ra ngala na tava alir, a iangina Oiprate;
ma i mama upi da mal are ra nga ure diat
ra umana king mara ra vanavana rikai na
keake. [13] Ma iau ga gire ra utul a dur na
tabaran, da ra utul a rokrok, dital ga vana
rikai kan ra ngie i ra dragon ma ra ngie i ra
leing, ma ra ngie i ra propet vavaongo; [14] a
tulungea i ra utul a tabaran nam, dital pait
ra umana vakilang; dital vana tadav ra lavur

king ta ra rakarakan a gunagunan upi dital
a varurue diat ure ra vinarubu ta ra ngala
na bung kai God i Dekdek Muka. 15 (Gire, iau
pot da ra tena nilong. Nina i monamono
ma i vaninare kana umana mal, i ti doan;
upi koko na vanavana bia ma da gire ra
pakana tuna.) 16 Ma dital ga varurue diat
ta ra pakana gunan a iangina ta ra tinata
Ebraio ba: Armagedon.
17 Ma ra valavuruana i ga lolonge kana la
taun ra maup; ma ra ngala na nilai tikai
ga vana rikai ta ra pal na vartabar kan ra
kiki na king, dari: Di tar pait ia; 18 ma ra
umana meme ma ra nilai ta umana ma ra
umana pipi dia ga vana rikai; ma i ga guria
na kaia, pa i ga guria damana papa ra bung
nam ba ra tarai dia ga ki ta ra rakarakan a
gunagunan, a guria i ga ngala tuna. 19 Ma di
ga tibe ra ngala na pia na pal upi na utul
a pakana, ma ra umana pia na pal kai ra
umana vuna tarai dia ga tarip; ma ta ra
mata i God dia ga nuk pa Babilon ra ngala,
upi da vamoma ma ra la na vain kai ra
karangap i kana kankan. 20 Ma ra lavur lolo
par dia ga vilau, ma pa di gire tadav mule
ra lavur lualuana. 21 Ma ra bata na ais i bura
marama ra bakut taun ra tarai, ma tikatika
na vat na ais i mamat da ra kopono talant.*
Ma ra tarai dia ga vul God ta ra kinadik na
bata; tago i ga ngala muka kana kinadik.

17

Ra ngala na igoro na vavina

1 Ma tikai ta diat ra lavurua na angelo dia
vature ra lavurua na la, i ga vana piragu,
ma i ga biti tagu dari: Una mai, ina ve
tar ra varkurai tam ure ra ngala na igoro
na vavina, nina i ki taun mangoro na tava;
2 ma ra umana king dia ki ta ra rakarakan
a gunagunan dia ga pait ra kaina me, ma ra
tarai dia ki ta ra rakarakan a gunagunan dia
ga longlong ta kana vain na ungaunga. 3 Ma
i ga puak iau uria ra pupui ta ra Tulungen;
ma iau ga gire ta tika na vavina i ga ki tai
tika na leing meme, i vartabirit ma ra lavur
iang na varvul, ma ra lavurua na uluna ma
a vinun na ramuna. 4 Ma ra vavina i ga
mong ma ra mal meme, ma di ga mar ia ma
ra goled ma ra vat i ngatngat ma ra kiau
na kalagi, ma i vature ra la na goled ta ra
limana, i buka ma ra kaina mangamangana,
ma ra dur na magit ure kana ungaunga, 5 ma
di ga tumu tika na iang ta ra pal a matana
dari: A magit na pidik, Babilon ra ngala,
na i ra lavur igoro na vavina ma ra bilak
na mangamangana tuna kai ra rakarakan
a gunagunan. 6 Ma iau ga gire ra vavina i
ga longlong ma ra gapu i ra umana tena
gomgom, ma ra gapu i diat di ga doko diat
ta ra varvai dovot kai Iesu. Ma iau ga kaian
muka ba iau ga gire. 7 Ma ra angelo i ga
biti tagu dari: Ta ra ava u kaian? Ina ve
u boko ta ra magit na pidik kai ra vavina
ma ra leing i ki tana, nina ba ra lavurua na
uluna ma ra vinun na ramuna. 8 Nina ra
leing ba u tar gire, i ga laun, ma pa i laun,
ma na tutua rikai ta ra ngala na tung i lulur
mat, ma na vana ta ra vinirua. Diat dia ki ta
ra rakarakan a gunagunan, diat ba pa di ga
tumu ra iang i diat ta ra buk na nilaun papa
ra vunapai ra rakarakan a gunagunan, diat
a kakaian tana, ba dia gire ra leing, tago i
ga tar laun, ma pa i laun, ma na pot. 9 Go ra
kukuraina, ma ia ra kabinana. A lavurua na
uluna diat a lavurua na luana, ma ra vavina
i ki ta diat; 10 ma diat a lavurua na king bula;
a ilima dia tar bura, tikai go i ki ma ta ra
tikai pa i ti pot boko; ma ba na pot, na ki
papa a ik ika. 11 Ma ra leing i ga laun lua, ma
go pa i laun, ia iat ra valavutuluna, ma tikai
ta diat ra lavurua; ma i vana ta ra vinirua.
12 Ma nam ra vinun na ramuna nina u tar
gire, diat a vinun na king, nam diat ba pa
dia vatur vake ta varkurai boko; ma diat
a vatur varurungane vake ra varkurai ma
ra leing da ra umana king ure ta kopono
pakana bung. 13 A nuknuk i diat i kopono ko,
ma dia tul tar kadia kini na varkurai ma ra
dekdek i diat ta ra leing. 14 Ma diat a varubu
ma ra Lam, ma ra Lam na uvia pa diat, tago
ia ra Luluai kai ra lavur luluai, ma ia ra King
kai ra lavur king; ma diat dia bartalaina me,
nina di ga oro pa diat ma di ga pilak pa
diat ma dia dovot, diat bula diat a uvia pa
diat. 15 Ma i biti tagu dari: Nam ra lavur
tava abara ba ra igoro na vavina i ki ie, ia
nam diat ra lavur vuna tarai, ma ra kor na
tarai, ma ra lavur vuna gunan, ma ra lavur
alala tinata. 16 Ma ra vinun na ramuna, u ga
gire diat, ma ra leing, diat a milikuane ra
igoro na vavina, ma diat a vana kan ia upi
na ki varkolono ma upi na ki bia, ma diat a
ian ra viono ma diat a vaulung vue ma ra

* 16:21: A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais.

iap. [17] Tago God i ga vanuk tar ia ta ra bala i
diat upi diat a pait ra nuknukina, ma upi na
kopono ko ra nuknuk i diat, ma upi diat a tul
tar kadia varkurai tadav ra leing, tuk ta nam
ra bung ba ra tinata kai God i ot tana. [18] Ma
ra vavina u tar gire, ia ra ngala na pia na pal,
ma i kure diat ra lavur king ta ra rakarakan
a gunagunan.

18

Babilon i tar bura

[1] Ma ba i ga par go ra lavur magit, iau
ga gire ta ra angelo i vana ba marama ra
bala na bakut, ma i vatur vake ra ngala na
varkurai; ma ra rakarakan a gunagunan i
ga kapa ta kana minamar. [2] Ma i ga oro
ma ra ngala na nilaina, ma i biti: I tar
bura, i tar bura Babilon ra ngala, ma go
ieri ia ra kuba i ra umana tabaran, a pal na
banubat kai ra lavur dur na tabaran ma ra
pal na banubat kai ra lavur beo dia dur ma
dia milmilikuan. [3] Tago ra lavur vuna tarai
dia ga bura ta ra vain na kankan ure kana
ungaunga; ma ra lavur king ta ra rakarakan
a gunagunan dia ga pait ra kaina me, ma
ra umana tena kunukul ta ra rakarakan a
gunagunan dia ga uviana ta ra niongor i
kana mangamangana vovoloi.

[4] Ma iau ga valongore ta ra nilai tikai
marama ra bala na bakut dari: Avat kaugu
tarai, avat a vana irop kan ia, upi koko
avat a varagur me ta kana lavur varpiam,
ma upi koko avat a alube pa ta na ta kana
lavur kinadik; [5] tago kana lavur varpiam
dia tar tuk urama ra bala na bakut, ma
God i ga nuk pa.kana lavur mangamangana
gegagege. [6] Avat a babali pirana da i ga
babali, ma avat a vaura babali varogop ma
kana mangamangana; ma ta ra la i ga pota,
avat a vaura pota tar mule tana. [7] Ma da
i ga tibuna pite pa mule, ma i ga papait
kana mangamangana vovoloi, damana avat
a valar tar ia tana ra kinadik ma ra tinabun;
tago i biti ta ra balana dari: Iau ki na tadar
vavina, ma vakir iau a ua, ma pa ina gire
muka ra tabun. [8] Io, kana lavur kinadik diat
a pot ta ra kopono bung, a minat, a tinabun
ma ra mulmulum; ma da vaulung vue ma
ra iap; tago ra Luluai God nina i tar kure, i
dekdek. [9] Ma ra umana king ta ra rakarakan
a gunagunan, diat dia ga pait ra ungaunga
me, ma dia ga ki varurung me ta ra vovoloi,
diat a tangtangie, ma diat a kukula ure, ba
dia gire ra mi ta kana nidodo, [10] ma diat a tur
aro vailik, tago dia burutue kana kinadik,
ma diat a oraoro dari: Na kaina, na kaina,
ra ngala na pia na pal Babilon; ra dekdek
na pia na pal, tago kaum balbali i tar pot
ta ra kopono pakana bung. [11] Ma ra umana
tena kunukul kai ra rakarakan a gunagunan
dia tangtangie ma dia lingligur tana, tago
pa ta tikai na kul pa mule, kadia tabarikik.
[12] A tabarikik ba di ga pait ia ma ra goled,
ma ra silva, ma ra ngatngat na vat, ma ra
umana kiau na kalagi, ma ra bo, na mal,
ma ra mal meme marut, ma ra mal kumau,
ma ra mal birao; ma ra lavur davai i ang
na katkat, ma ra lavur la di ga pait ia ma
ra loko na elepant, ma ra lavur la di ga
pait ia ma ra davai i ngatngat muka, ma
ra gobol na palariam, ma ra palariam tuna,
ma ra bo na vat; [13] a sinamon bula, ma ra
kalami, a pupuka i ang na katkat, a bira na
davai, ma ra bulit i ang na katkat, a vain, a
dangi, a plaua, a vit, a umana bulumakau,
a umana sip, a umana os, a umana kiki
na vinavana, ma ra umana vilavilau, ma ra
umana tulungea i ra tarai. [14] Ma ra lavur
magit ra balam i kaina upi ia, dia tar vana
kan u, ma ra lavur magit na barbar ma ra
lavur magit na minong dia tar panie kan
u, ma pa da na tadav diat mulai. [15] Ma ra
umana tena kunukul dia ga vung go ra lavur
magit, diat ba i ga vauviana diat, diat a tur
aro vailik, tago dia burutue kana kinadik,
ma dia tangtangi ma i tabun ra bala i diat;
[16] ma dia oraoro dari: Na kaina, na kaina, ra
ngala na pia na pal, i ga mong ma ra mal
kumau, ma ra mal meme marut, ma di ga
mar ia ma ra goled, ma ra ngatngat na vat,
ma ra kiau na kalagi, [17] tago ta ra kopono
pakana bung di tar vakaina vue nam ra
ngala na tabarikik par. Ma ra lavur luluai
na parau, ma diat dia vana vurvurbit ma ra
parau, ma diat ra lavur tena ta par, ma diat
dia papalum ta ra ul a parau, dia ga tur aro
vailik, ma ba dia ga gire ra mi ta kana niio,
[18] dia ga oraoro dari: Nuve ra pia na pal dir
varogop ma go ra kaliana? [19] Ma dia ga vue
imimire ra tobon ta ra ulu i diat, dia ga tangi
ma dia ga kukula ma dia ga manga oraoro
dari: Na kaina, na kaina, ra ngala na pia
na pal, ure nina diat dia ga vana na ta ma
kadia umana parau, dia ga uviana ta kana
lavur ngatngat na tabarikik; tago di tar re
vue ta ra kopono pakana bung. [20] U, ra bala

na bakut, una gugu ta go, ma avat a gugu
ra lavur tena gomgom, ma avat ra umana
apostolo, ma ra umana propet; tago God i
pait ot pa kavava varkurai tana.
21 Ma tika na dekdek na angelo i ga tak pa
tika na ngala na vat da ra vat na uduudu,
ma i ga vue ura na ta, ma i ga biti dari: Da
ga vue bula Babilon damana, ra ngala na pia
na pal, ma na ngala kana bunura, ma pa da
gire tadav mule muka. 22 Ma pa da valongore
mule piram ra nilai diat dia ububu ra pagol,
ba ra umana tena kakakat kakailai ma ra
umana tena vuvu kaur, ma ra umana tena
pupunge tavur, ma pa ta tena madaka ta ra
bo na papalum na ki mulai piram, ma pa da
valongore mule ra nilai ra vat na uduudu
piram; 23 ma pa ta birao na lamp na pupua
mulai piram; ma pa da valongore mule
ra nilai ra taulai kalama, a tutana, ba ra
taulai kalama, a vavina, piram; tago kaum
umana tena kunukul dia ga ngalangala ta
ra rakarakan a gunagunan; tago di ga vagu
pa ra lavur vuna tarai par ma kaum agagar.
24 Ma di ga gire tadav ra gapu i ra umana
propet ma ra umana tena gomgom pirana
ma ra gapu i diat par bula di ga doko diat ta
ra rakarakan a gunagunan.

19

1 Ma ba i ga par go ra lavur magit iau
ga valongore da ra nilai ra matana kor na
tarai arama ra bala na bakut dia oraoro
dari: Aleluia; a varvalaun, ma ra minamar,
ma ra dekdek kai kada God; 2 tago i dovot
ma i takodo kana lavur varkurai; tago i ga
kure ra ngala na igoro na vavina, nina i
ga vakaina ra rakarakan a gunagunan ma
kana ungaunga, ma i tar obo pa ra gapu i
kana umana tultul pirana. 3 Ma dia ga biti
mulai: Aleluia. Ma kana mi i tubang rikai
pa na mutu. 4 Ma ra ura vinun ma a ivat
na patuana, ma ra ivat na magit na vavaki a
umana launa, dia ga bura timtibum ma dia
ga lotu tadav God, nina i ki ta ra kiki na king,
ma dia ga biti dari: Amen; Aleluia.

A lukara na varbean kai ra Lam

5 Ma ra nilai tikai i ga vana rikai ta ra kiki
na king, dari: Avat a pite pa kada God, avat
par kana umana tultul, avat ava burutue, ra
umana ikilik ma ra umana ngala. 6 Ma iau
ga valongore i ga da ra nilai ra matana kor
na tarai, ma da ra nilai mangoro na matana
tava, ma da ra nilai ra ngala na pipi, ma i ga
biti dari: Aleluia, tago ra Luluai, kada God
nina i Dekdek Muka, i ki na king. 7 Dat a
gugu ma dat a ga muka, ma dat a pite pa
ia; tago ra bung na varbean kai ra Lam i tar
pot ma kana taulai i tar vaninara. 8 Ma di ga
tul tar ia upi na mong ma ra mal kumau, i
bagabagele ma i gomgom; tago ra mal ku-
mau ia ra lavur takodo na mangamangana
kai ra umana tena gomgom. 9 Ma i biti tagu:
Una tutumu: Diat di ga ting pa diat upi ra
lukara na varbean kai ra Lam, dia ti doan.
Ma i biti tagu: Go ra umana dovot na tinata
kai God. 10 Ma iau ga bura pire ra ura kauna
upi ina lotu tadav ia. Ma i biti tagu: Koko,
tago iau bula tika na tultul uka, dat par ma
ra umana turam, nina dia vatur ra varvai
dovot ure Iesu; una lotu tadav God; tago
ra varvai dovot ure Iesu ia ra tulungea i ra
tinata na propet.

Nina i ga ki ta ra os pua

11 Ma iau ga gire ra bakut i ga taprei; ma
tika na os pua, ma nina i ga ki tana, a iang-
ina Takodo ma ra Dovot; ma i takodo kana
varkurai ma kana vinarubu. 12 A ura kiau na
matana dir varogop ma ra biro na iap, ma
mangoro na vipuar na vat i ngatngat ta ra
uluna; ma di ga tumu ra iangina tana, ma pa
ta i nunure, ia kaka iat. 13 Ma i mong ma ra
mal di ga apur ia ma ra gap; ma di vatang
ra iangina ba: A Tinata kai God. 14 Ma ra
lavur loko na tarai na vinarubu arama ra
bala na bakut dia mur ia, ma dia ga mong
ma ra mal kumau. i pua ma i gomgom. 15 Ma
tika na pakat na vinarubu i mangi muka i
vana rikai ta ra ngiene, upi na kita ra lavur
vuna tarai me; ma na kure diat ma ra buka
na palariam; ma i ruarua ra tung na vain i
ra karangap i ra kankan kai God i Dekdek
Kakit. 16 Ma di ga tumu ra iangina ta kana
mal ma ta ra par kabin dari ba: A King kai ra
lavur king, ma ra Luluai kai ra lavur luluai.
17 Ma iau ga gire tika na angelo i ga tur ta
ra matana keake; ma i ga oro ma ra ngala na
nilaina tadav ra lavur beo, dia purpururung
livuan ta ra bala na bakut, dari: Avat a mai,
ma avat a kor varurung tadav ra ngala na
lukara kai God; 18 upi avat a ian ra kanomong
i ra umana king, ma ra kanomong i ra
umana luluai, ma ra kanomong i ra umana
ngala, ma ra kanomong i ra umana os, ma
ra kanomong i diat bula dia ki tana, ma
ra kanomong i diat par ra tarai tuna, ma

ra umana vilavilau, a umana ikilik ma ra
umana ngala.
[19] Ma iau ga gire ra leing, ma ra lavur king
kai ra rakarakan a gunagunan ma kadia
lavur loko na tarai na vinarubu, dia ga tur
varurung upi diat a varubu ma nam i ga
ki ta ra os, ma kana lavur loko na tarai na
vinarubu bula. [20] Ma di ga kinim vake ra
leing, dir ma ra propet vavaongo, nina i ga
pait ra umana vakilang ta ra luaina matana,
nina i ga vagu pa diat me, dia ga kap ra
vakilang kai ra leing, ma diat dia ga lotu
tadav ra malalarina. Ma di ga vue valauna
dir par ta ra lum i birao ma ra iap ma ra
pakar; [21] ma ra ibaiba di ga doka ma ra ngala
na pakat na vinarubu kai nina i ga ki ta ra os,
nina ra pakat na vinarubu iat i vana rikai ta
ra ngiene; ma ra lavur beo par dia ga maur
ma ra kanomong i diat.

20

Tika na arip na marmar na kilakilala

[1] Ma iau ga gire tika na angelo i vana ba
marama ra bala na bakut ma i vature ra ki
ure ra ngala na tung i lulur mat, ma tika
na ngala na vinau na palariam ta ra limana.
[2] Ma i kinim vake ra dragon, ra vui papa
ania, ra Tena Vartakun ma ra Satan, ma i
ga vi vake ure tika na arip na marmar na
kilakilala, [3] ma i ga vue vaba ia ta ra ngala
na tung, ma i ga banu bat ia, ma i ga vabulit
bat ia upi koko i vagu pa ra lavur vuna tarai
mulai tuk ta nam ra bung ba i tar par tana
tika na arip na marmar na kilakilala; ma
namur ta go da valangalanga vue mule a ik
ika.
[4] Ma iau ga gire ra umana kiki na king,
ma diat dia ga ki tana, ma di ga tul tar ra
varkurai ta diat; ma iau ga gire ra tulungea i
diat di ga kutu vue ra ulu i diat ure ra varvai
dovot ure Iesu, ma ure ra tinata kai God,
ma diat ba pa dia ga lotu tadav ra leing, ba
ra malalarina, ma diat ba pa dia ga kap ra
vakilang kai ra leing ta ra palamata i diat
ma ta ra lima i diat; ma dia ga lalaun ma
dia ga varkurai varirivut ma Kristo tai tika
na arip na marmar na kilakilala. [5] Ma diat
ra ibaiba, ba dia ga vatut valili diat kan ra
minat, vakir dia ga laun mulai tuk ta nam
ra bung ba i ga tar par ra arip na marmar
na kilakilala. Go ra luaina nilaun mulai kan
ra minat. [6] Diat di valaun diat ta ra luaina
nilaun mulai, dia ti doan ma dia ti gomgom;
a vauruana minat pa na kure diat; tago diat
a umana tena tinabar kai God ma kai Kristo,
ma diat a varkurai rangup me tika na arip
na marmar na kilakilala.

Di uvia pa Satan

[7] Ma ba i tar par ra arip na marmar na
kilakilala, da pala vue Satan kan kana pal
na banubat, [8] ma na vana rikai upi na vagu
pa ra lavur vuna tarai ta ra ivat na nguna
rakarakan a gunagunan, Gog ma Magog,
upi na varurue diat upi ra vinarubu; ma
kadia matana pika i ngala da ra veo na
ta. [9] Ma dia ga tutua ta ra tababa kai ra
gunagunan, ma dia ga tur kikil ra kuba i ra
umana tena gomgom ma ra vakak na pia na
pal; ma ra iap i vana ba marama ra bala na
bakut, ma i ga en vue diat. [10] Ma di ga vue
vaba Satan, nina i ga vagu pa diat, ta ra lum
na iap ma ra pakar, a leing ma ra propet
vavaongo dir ki bula tana, ma da vakadik
diat ta ra keake ma ta ra marum pa na mutu.

A mutuaina varkurai

[11] Ma iau ga gire ra ngala na kiki na king i
pua, ma nina i ga ki tana, ma ra rakarakan a
gunagunan ma ra bala na bakut dir ga lop
kan ra matana; ma vakir di ga gire mule
ta maup ure dir. [12] Ma iau ga gire ra lavur
minat par, a umana ngala ma ra umana
ikilik, dia ga tur ta ra mata i ra kiki na
king, ma di ga pelegi ra umana buk; ma
di ga pelegi bula ta ra tika na buk mulai,
nina ba ra buk na nilaun; ma di ga kure
ra lavur minat ta nam ra lavur magit di ga
tumu diat ta ra lavur buk, da kadia lavur
mangamangana. [13] Ma ra ta i ga vamule ra
lavur minat dia ga va ta ra balana; ma ra
tung na minat ma ra ruarua na tulungen dir
ga vamule ra lavur minat dia ga ki ta dir;
ma di ga kure diat tikatikai da kadia lavur
mangamangana. [14] Ma di ga vue ra minat
ma ra ruarua na tulungen ta ra ngala na lum
i birao ma ra iap. A vauruana minat go; a
lum na iap iat. [15] Ma diat par ba pa di ga
tumu ra iang i diat ta ra buk na nilaun, di
ga vue vaba diat ta ra lum na iap.

21

A kalamana bala na bakut ma ra kalamana rakarakan a gunagunan

[1] Ma iau ga gire ra kalamana bala na bakut
ma ra kalamana rakarakan a gunagunan;
tago ra luaina bala na bakut ma ra luaina

rakarakan a gunagunan dir ga panie; ma pa
ta ta mulai. [2] Ma iau ga gire ra kalamana
Ierusalem ra gomgom na pia na pal i vana
ba marama ra bala na bakut kan God, di
ga vaninare da di vamong ra taulai kalama,
a vavina ure kana tutana. [3] Ma iau ga
valongore ra ngala na nilai tikai i ga arikai
ta ra kiki na king, i biti dari: Gire, a kuba i
God i ki pire ra tarai, ma da vatang diat ba
a taraina, ma God iat na ki pire diat, ma ia
iat kadia God; [4] ma na u vue ra lur na mata i
diat; ma pa ta minat, ma pa ta tinabun, ma
pa ta tinangi, ma pa ta kinadik mulai; tago
ra lavur magit i ga lua i tar panie. [5] Ma nina
i ki ta ra kiki na king i biti dari: Gire, ina
pait vakalamane ra lavur magit. Ma i biti:
Una tutumu; tago go ra lavur tinata i takodo
ma i dovot. [6] Ma i biti tagu: Di tar pait ia.
Iau ra Alpa ma ra Omega, ra vunapaina ma
ra mutuaina. Nina i mar, ina tabar vakuku
ia ma ra tava tai ra kivu na tava na nilaun.
[7] Nina i uvuvia na kale pa go ra lavur magit;
ma iau kana God, ma ia a natugu. [8] Ma ure
ra lavur ulai, ma diat ba pa dia nurnur, ma
ra lavur bilak, ma ra lavur tena ungaunga,
ma ra lavur tena agagar, ma ra lavur tena
lotu tadav ra tabataba, ma ra lavur tena
vavaongo par, kadia tiniba ta ra lum i birao
ma ra iap ma ra pakar; ia nam ra vauruana
minat.

A kalamana Ierusalem

[9] Ma tikai ta diat ra lavurua na angelo dia
ga vature ra lavurua na la, dia ga buka ma ra
lavurua na kinadik dia mur kakit, i ga vut;
ma i ga biti tagu dari: Una mai, ina ve tar ra
taulai kalama tam, ra taulai kai ra Lam. [10] Ma
i ga puak pa iau ta ra Tulungen urama ta ra
ngala na luana i manga tuluai, ma i ga ve tar
Ierusalem tagu, ra gomgom na pia na pal, i
vana ba marama ra bala na bakut kan God,
[11] ma ra minamar i God i ki tana; a kapana i
ga da ra vat i ngatngat muka, da ra vat na
iasper ma i barabara da ra kristal. [12] A ngala
na liplip na vat i tur kikil ia, i manga tuluai
urama; ma a vinun ma a urua na mataniolo
tana, ma a vinun ma a urua na angelo dia
ga tur ta ra vinun ma a urua na mataniolo;
ma di ga tumu ra iang i diat ra vinun ma
a urua na vuna tarai kai ra umana natu i
Israel tana; [13] a utul a mataniolo ta ra papar
a taur, a utul ta ra papar a labur, a utul ta
ra papar a taubar, a utul ta ra papar a taoai.
[14] Ma ra bit a liplip na vat kai ra pia na pal a
vinun ma a ura vat i tana, ma di ga tumu ra
iang i diat ra vinun ma a urua na apostolo
kai ra Lam tana. [15] Ma nina ba amir tata me
i ga vatur ra valavalar, a vuvur, di ga pait
ia ma ra goled, upi na valar ra pia na pal,
ma kana lavur mataniolo, ma kana liplip
na vat. [16] Ma ra pia na pal i dari: a ivat na
nguna tana, ma kana lolovina i varogop ma
ra tababana; ma i ga valar ra pia na pal ma
kana vuvur, a ura arip ma a ivat na mar na
kilomita (tika na arip ma a ilima na mar na
mail); ra lolovinana ma ra tababana, ma. ra
tuluaina urama dital ga varogop par. [17] Ma i
ga valar kana liplip na vat, tika na mar ma
a ivat na vinun ma a ivat na malmalikun,
da ra valavalar kai ra tutana, di vatang ia
bula kai ra angelo. [18] Ma di ga papait ra liplip
na vat ma ra iasper; ma ra pia na pal di ga
pait ia ma ra goled tuna, i barabara da ra
tiroa. [19] Ma ra umana bit a liplip na pia na
pal dia ga mong ma ra lavur mangana vat
i ngatngat. A luaina bit a liplip a iasper; a
vauruana a sapir; ra vautuluna a kalkidon;
ra vaivatina a emeraled; [20] a vailimana a
daimon; ra valaptikaina a sardio; ra valavu-
ruana a krisolito; ra valavutuluna a beril;
ra valavuvatina a topas; ra vavinununa a
krisopras; ra vavinununa ma tikai a iasint;
ra vavinununa ma a urua a ametis. [21] Ma
ra vinun ma a ivu kiau na kalagi; tikatika
na mataniolo a kopono kiau na kalagi; ma
ra pal a nga kai ra pia na pal di ga pait ia
ma ra goled, i barabara da ra tiroa. [22] Ma pa
iau ga gire ta pal na vartabar tana, tago ra
Luluai God i Dekdek Kakit, ia iat ma ra Lam,
dir kana pal na vartabar. [23] Ma ra pia na pal
vakir i iba upi ra matana keake, ba ra gai,
upi dir a vakapa; tago ra minamar i God i ga
vakapa, ma ra Lam iat ia ra lamp ure. [24] Ma
ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan diat a
vanavana ta ra kapana; ma ra lavur king dia
vung kapi kadia minamar tana. [25] Ma pa dia
banubat muka kana umana mataniolo ta ra
keake (ma pa ta marum tana); [26] ma diat a
kap ra minamar ma ra variru kai ra lavur
vuna tarai tana. [27] Ma pa ta dur na magit
na olo muka tana, ba ta tika na bilak, ba ta
vaongo; diat ika di ga tumu diat ta ra buk na
nilaun kai ra Lam.

22

[1] Ma i ga ve tar tagu tika na tava alir, a
tava na nilaun, i barabara da ra kristal, i alir
apang ta ra kiki na king kai God ma ra Lam,

livuan ta kana nga. [2] Ma ra davai na nilaun
i ga tur ta ra ura papar a tava, a vinun ma a
urua kana vunuai, ma ta ra gaigai par i vuai;
ma ra mapina davai i topa ra varvalaun kai
ra lavur vuna tarai. [3] Ma pa da gire mule
ta bilak na magit; ma ra kiki na king kai
God ma kai ra Lam na tur tana; ma kana
lavur tultul diat a toratorom tana; [4] ma diat
a gire ra matana; ma ra iangina na tur ta
ra palamata i diat. [5] Ma pa ta marum.mulai;
ma pa dia mainge ra kapa na lamp ba ra
kapa na keake; tago ra Luluai God na vakapa
diat; ma diat a varkurai na king pa na mutu.

A pinot kai Iesu

[6] Ma i biti tagu: I takodo, ma i dovot go ra
lavur tinata; ma ra Luluai God kai ra lavur
tulungea i ra lavur propet, i ga tul vue kana
angelo upi na ve tar ia ta kana lavur tultul
ra umana magit i maravai ba da pait ia. [7] Ma
ina pot lulut. Nina i vatur vake ra lavur
tinata na propet ta go ra buk i ti doan.

[8] Ma iau, Ioanes, iau ga valongore ma
iau ga gire go ra lavur magit. Ma ba iau
ga valongore ma ba iau ga gire, iau ga
bura timtibum upi ina lotu pire ra kau i ra
angelo, nina i ga ve tar go ra lavur magit
tagu. [9] Ma i ga biti tagu: Koko, iau bula a
tultul uka, dat ma diat ra lavur turam ma
ra lavur propet ma diat dia vatur vake ra
tinata ta go ra buk; una lotu tadav God.

[10] Ma i biti tagu: Koko una vabulit bat ra
tinata na propet ta go ra buk; tago ra kilala
i tar maravai. [11] Nina ba pa i takodo, na pait
boko ra magit ba pa i takodo; ma nina i dur
da vadur ia mulai boko; ma nina i takodo,
na pait boko ra mangamangana takodo, ma
nina i gomgom, da vagomgom ia mulai.
[12] Gire, ina pot lulut, amir ma kaugu vapuak,
upi ina bali ra mangamangana kai ra tarai
tikatikai. [13] Iau ra Alpa ma ra Omega, iau
lua ma iau mur kakit, iau ra vunapaina ma
ra mutuaina. [14] Diat dia dur pa kadia lavur
mal upi diat vana tadav ra davai na nilaun
ma upi diat a olo ta ra umana mataniolo ta.
ra pia na pal, dia ti doan. [15] A lavur pap,
ma ra lavur tena agagar, ma ra lavur tena
ungaunga, ma ra lavur tena vardodoko, ma
ra lavur tena lotu tadav ra tabataba, ma diat
par dia mainge ra vaongo, ma dia pait i bula,
pa diat a ruk muka tana.

[16] Iau Iesu, iau ga tul vue kaugu angelo upi
na varvai dovot ta go ra lavur magit ta vavat
ure ra lavur ekelesia. Iau ra okor i David, ma
kana bul mur bula, a tagul na lar i rarao.

[17] Ma ra Tulungen ma ra taulai kalama
dir biti: Una mai. Ma nina i valavalongor
na biti: Una mai. Ma nina i mar, boina ba
na vana uti; ma nina i mainge, boina ba na
vana uti, ma na mome ra tava na nilaun ma
pa da kul ia.

A mutuaina

[18] Iau varvai dovot tadav diat par dia
valongore ra tinata na propet ta go ra buk:
Ba tikai i vot tar ta magit ta diat, God bula
na vot i tar ra lavur kinadik tana, nina di ga
tutumu ure ta go ra buk; [19] ma ba tikai i tak
vue ta magit kan ra tinata ta go ra buk na
propet, God na tak vue bula kana tiniba ta
ra davai na nilaun, ma ta ra gomgom na pia
na pal, nina di ga tutumu ure ta go ra buk.

[20] Nina i varvai ure go ra lavur magit i
biti: Maia pa; ina pot lulut. Amen; una mai,
Luluai Iesu.

[21] A varmari kai ra Luluai Iesu na ki pire
diat ra lavur tena gomgom. Amen.